Bundel van de PS-vergadering van 14 januari 2019

Agenda bijlagen

Besluitenlijst PS 14-01-2019

Notulen PS 14-01-2019 -gewijzigd- def

Bundel verworpen-ingetrokken amendementen en moties,b. notulen PS 14-01-2019 -gewijzigd- def

1 Opening en mededelingen.

2 Vaststelling agenda en regeling van werkzaamheden.

Agenda PS 14 januari 2019, met overzicht van spreektijden

2.a Actualiteiten (onder voorbehoud van instemming Provinciale Staten).

actualiteit GroenLinks, SP en ChristenUnie-SGP inzake dwangsommen en grafietregens

actualiteit bijlage toelichting

procedurele toets actualiteit GL SP CU-SGP

3.a Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding.

3.b Lijst geheimhouding PS.

Lijst geheime stukken PS 14-01-2019

4 Vaststelling notulen van de openbare vergaderingen van 12-19 november, 17 december 2018, alsmede van de besloten vergaderingen van 19 november en 10 december 2018.

PS van 14-01-2019 heeft ingestemd met het opheffen van de geheimhouding van de notulen van de besloten PS-vergadering van 10 december 2018. Deze notulen zijn na de vergadering gepubliceerd bij deze vergaderstukken.

notulen PS 12-11 en 19-11-2018 def

notulen PS 10-12-2018 def -geheimhouding opgeheven-

notulen PS 17-12-2018 def -buitengewoon afscheid CdK-

5 Vaststelling Strategische Statenagenda.

StrA EEB januari 2019

StrA NLWM voor PS 14-01-2019

StrA M&F januari 2019

StrA R&W per 15-11-2018

6 Vaststelling lijst ingekomen stukken.

ingekomen stukken november 2018

ingekomen stukken december 2018

7 Voortgangslijst van moties.

memo PS 14-01-2018 lijst moties

Lijst moties PS 14-01-2019

8 Voorlopig aangemerkt als hamerstuk (indien de commissie besluit dat het stuk geen hamerstuk is, dan wordt het als volledig agendapunt aan de agenda toegevoegd):

8.a Actualisatie Evaluatiekader Subsidies (VD-01).

Brief van GS aan PS inz. voordracht Actualisatie Evaluatiekader Subsidies 2018

Ontwerp Evaluatiekader Subsidies 2018 optie 1b

Programmering Evaluatiekader subsidies in 2018 en 2019 optie 1b

Uittreksel uit verslag commissie EEB van 18 juni 2018

Voordracht 01-2019 Actualisatie evaluatiekader Subsidies

Advies EEB 26 november 2018 bij Voordracht actualisatie evaluatiekader subsidies

8.b Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond (VD-04).

Brief GS aan PS over voordracht Zienswijze op eerste begrotingswijziging 2018 OD IJmond

Brief OD IJmond aan PS. Verzoek om zienswijze op 1e Begrotingswijziging 2018 ODIJ

Voordracht 04-2019 Zienswijze eerste Begrotingswijziging 2018 OD IJmond

8.c Controleprotocol voor de accountantscontrole jaarrekening 2018 (VD-05).

Advies Controleprotocol 2018

concept Controleprotocol 2018 (002)

Voordracht 05-2019 Controleprotocol accountantscontrole jaarrekening 2018

Advies cie M&F controleprotocol accountant

8.d Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA (VD-06).

Aanbiedingsbrief voordracht deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA

Akte van oprichting coöperatieve vereniging samenwerkingsverband DOVA

Ledenovereenkomst Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsovereenkomst DOVA

Voordracht 06-2019 Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA

Advies cie M&F deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA

8.e Rapport Randstedelijke Rekenkamer Garanties, leningen en revolverende fondsen (VD-07).

aanbiedingsbrief Rapport Garanties, leningen en revolverende fondsen

Eindrapport Randstedelijke Rekenkamer Garanties, leningen en revolverende fondsen

5 Minuten versie rapport Garanties, leningen en revolverende fondsen

Voordracht 07-2019 Randstedelijke Rekenkamer Garanties Leningen en Revolverende Fondsen

Advies cie M&F Rapport Randstedelijke Rekenkamer, garanties, leningen en revolverende fondsen

8.f Besluit mandaat en machtiging WOB (VD-02).

Voordracht 02-2019 voordracht Besluit mandaat en machtiging wob

9 Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling (VD-03).

Brief GS aan PS. Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening

Bijlage. Overzicht wijzigingen

Bijlage. Kaart 8. Blauwe ruimte

Bijlage. Definitieve Nota van Beantwoording GS

0. Inleiding wkw -aangenomen met besluit 03-2019-

1. GEAMENDEERD Texel -aangenomen met besluit 03-2019-

2. kop -aangenomen met besluit 03-2019-

3. West Friesland -aangenomen met besluit 03-2019-

4. Noord Kennemerland -aangenomen met besluit 03-2019-

5. Laag Holland -aangenomen met besluit 03-2019-

6. Zuid West Rijnland -aangenomen met besluit 03-2019-

7. Amstel Gooi en Vecht -aangenomen met besluit 03-2019-

8. Natuurverbindingen -aangenomen met besluit 03-2019-

9. Bronnenlijst -aangenomen met besluit 03-2019-

Advies cie NLWM bij voordracht Wijziging PRV en WKW's

Deelverslag cie R&W Wijziging PRV en vaststellen WKW’s

Brief GS aan PS. Beantwoording openstaande vragen uit cie RW en cie NLWM van 03-12-2018 over voordracht wijziging PRV

Bijlage 1 brief GS. Uitleg begrippen t.b.v. wijzigingsvoorstel artikel 5c PRV

Bijlage 2 brief GS. Brief GS aan bestuurlijk overleg Streekfonds Texel 20-04-2018

bijlage 3 brief GS. WKW beschrijvingen Laag Holland

Voordracht 03-2019 GEAMENDEERD Wijziging PRV natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling

9.a Amendementen bij Voordracht 03 Wijziging PRV

A2-2019 D66 De Hoge Berg -aangenomen-

A6-2019 GL Horen PS -aangenomen-

A8-2019 GL Oppervlakte NNN -aangenomen-

10 SolaRoad BV (VD-08).

aanbiedingsbrief deelneming SolaRoad BV

Oprichting SolaRoad BV

Statuten SolaRoad BV

Voordracht 08-2019 SolaRoad BV

Advies cie M&F Solaroad

11 Vragenuur. (Het Statenlid dat tijdens dit vragenuur mondelinge vragen wil stellen, meldt dit onder aanduiding van het onderwerp uiterlijk een werkdag voor aanvang van de vergadering bij de voorzitter met een afschrift aan de statengriffier.)

12.* Indien aan de orde: stemming motie(s) Vreemd aan de Orde van de Dag.

12 Sluiting.

Besluitenlijst PS

■ ■ ■ ■ ■

Datum vergadering : ***14 januari 2019***
Voorzitter : *dhr. A.Th.H. van Dijk*
Griffier : *mw. K. Bolt*

1. Opening en mededelingen.
Afwezig zijn de heren Den Uyl (PvdA), Voskuil (PvdA) en Wiesehahn (VVD), alsmede mw. Kirch (VVD) en mw. Rommel (VVD) en mw. Van Langen (VVD) zijn afwezig.
Mw. Kaamer van Hoegee (VVD) arriveert later.
Gedeputeerden Tekin en Bond verlaten de vergadering eerder wegens verplichtingen elders. Gedeputeerde Post is vanwege familieomstandigheden afwezig; gedeputeerde Geldhof zal haar in deze vergadering vervangen.

2. Vaststelling agenda en regeling werkzaamheden.
- PS heeft ingestemd met de behandeling van de aangemelde actualiteit door fracties GroenLinks, SP en ChristenUnie-SGP inzake “Dwangsommen en grafietregens”.
- Bij dit agendapunt is een motie Vreemd a/d Orde van de dag ingediend en verworpen.
- Het ordevoorstel van fractie PvdD om agendapunt 9 vandaag niet te behandelen en later een aangepast stuk te behandelen, is verworpen.
- Het ordevoorstel van fractie ONH om agendapunt 10 van de agenda te halen en in februari te behandelen, is verworpen.
- Het ordevoorstel van fractie 50PLUS om hamerstuk 8a als bespreekstuk te behandelen, is verworpen.

De agenda is vastgesteld.

2a. Actualiteiten (onder voorbehoud van instemming Provinciale Staten).
De door fracties GroenLinks, SP en ChristenUnie-SGP aangemelde actualiteit “dwangsommen en grafietregens” is behandeld.

3a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding.
Er zijn geen stukken ter bekrachtiging binnen gekomen.

3b. Lijst geheimhouding PS.
De lijst wordt voor kennisgeving aangenomen.

4. Vaststelling notulen van de openbare vergaderingen van 12-19 november en 17 december 2018, alsmede van de besloten vergaderingen van 19 november en 10 december 2018.
- De openbare notulen van 12-19 en 17 december worden ongewijzigd vastgesteld.
- De geheime notulen van de besloten vergadering van 19 november 2018 zijn ongewijzigd vastgesteld.

- De notulen van de besloten vergadering van 10 december 2018 zijn ongewijzigd vastgesteld en PS is akkoord gegaan met het opheffen van de geheimhouding op de notulen van PS 10 december 2018.

5. **Vaststelling Strategische Statenagenda.**
De Strategische Statenagenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

6. **Vaststelling lijst Ingekomen stukken.**
De lijst ingekomen stukken wordt vastgesteld.

7. **Vaststelling lijst moties.**
De lijst moties wordt vastgesteld.

8. **Hamerstukken.**

8a. **Actualisatie Evaluatiekader Subsidies.**
Voordracht 01-2019

Provinciale Staten besluiten:
1. Het Evaluatiekader Subsidies 2018 vast te stellen.

Fractie 50PLUS wenst aantekening tegen de voordracht te hebben gestemd; heeft proefondervindelijk kunnen zien dat er veel subsidies niet goed terechtgekomen zijn.

8b. **Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2019 van de Omgevingsdienst IJmond.**
Voordracht 04-2019

Provinciale Staten besluiten:
Geen gebruik te maken van de mogelijkheid een zienswijze op de voorgestelde eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond in te dienen.

8c. **Controleprotocol voor de accountantscontrole jaarrekening 2018.**
Voordracht 05-2019

Provinciale Staten besluiten:
Het protocol voor de accountantscontrole op de jaarstukken 2018 van de Provincie Noord-Holland vast te stellen.

8d. **Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA.**
Voordracht 06-2019

Provinciale Staten besluiten:
Kennis te nemen van het voornemen van Gedeputeerde Staten om een deel te nemen aan de coöperatieve vereniging Samenwerkingsverband DOVA U.A. en vast te stellen dat Provinciale Staten hiermee in staat zijn gesteld wensen en bedenkingen ter zake te uiten.

8e. Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer "Garanties, leningen en revolverende fondsen".
Voordracht 07-2019

Provinciale Staten besluiten:

- GS te verzoeken om de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door te ontwikkelen in een door Provinciale Staten vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.
- GS te verzoeken een voorstel te doen wanneer en op welke wijze Provinciale Staten worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en dit op te nemen in het door Provinciale Staten vast te stellen beleid.
- GS te verzoeken om een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de P&C cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en de mate van revolverendheid wordt weergegeven. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

8f. Besluit mandaat en machtiging WOB.
Voordracht 02-2019

Provinciale Staten besluiten:
vast te stellen:

Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019

Artikel 1 Begripsbepalingen
In het kader van dit besluit wordt verstaan onder:

a. voorzitter: de voorzitter van provinciale staten als bedoeld in artikel 9 provinciewet;
b. presidium: het presidium als bedoeld in het Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015.
c. wet: Wet openbaarheid van bestuur.

Artikel 2 Voorzitter

1. De voorzitter is gemandateerd en gemachtigd om besluiten te nemen met betrekking tot verzoeken om informatie als bedoeld in de wet, inclusief de besluiten die daarmee samenhangen.
2. De voorzitter is gemandateerd en gemachtigd om beslissingen op bezwaarschriften te nemen, tenzij het primaire besluit door de voorzitter is genomen.
3. De voorzitter kan ondermandaat en -machtiging verlenen aan de griffier en zijn plaatsvervanger.

Artikel 3 Ondertekening
De ondertekening van besluiten als bedoeld in artikel 2, luidt:

'Provinciale Staten van Noord-Holland, namens deze;
Gevolgd door de handtekening en de naam van de functionaris.

Artikel 4 Informeren
Het presidium wordt geïnformeerd over de uitoefening van de in artikel 2 bedoelde bevoegdheid.

Artikel 5 Inwerkingtreding
Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Provinciaal Blad waarin het wordt geplaatst.

Artikel 6 Citeertitel
Dit besluit wordt aangehaald als: Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019.

9. Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling.
Voordracht 03-2019

Mw. Klaassen (D66) en mw. Van Duijn (PvdA) onthouden zich van stemming bij dit agendapunt vanwege mogelijke belangenverstrengeling.

Besluiten (A2-2019 D66, PvdA, VVD en CDA) m.b.t. gebiedsbeschrijving Texel**:**
schrapt op pagina 5 onderaan de pagina de volgende twee zinnen:
"De afgelopen decennia is dit gebruik onder druk komen te staan. De schapenhouderij staat onder financiële druk en is genoodzaakt te intensiveren en uit te breiden. Dit brengt het karakteristieke landschap in gevaar."

Provinciale Staten besluiten geamendeerd (A6 en A8-2019):

Artikel I

De Provinciale Ruimtelijke Verordening wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 5c wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt het woord 'woningen' vervangen door: burgerwoningen

2. Na het derde lid worden twee nieuwe leden toegevoegd, luidende:

4. In afwijking van het eerste lid kan een bestemmingsplan voorzien in een kleinschalige ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied ter plaatse van een bestemmingsvlak, dat reeds voorziet in een stedelijke functie, naar een woonfunctie voor maximaal twee burgerwoningen, indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:

a. de omzetting naar een woonfunctie beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet;
b. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in de stedelijke functie wordt de woonbestemming toegekend;
c. de bestaande bedrijfsbebouwing op de overige gronden wordt gesloopt en aan deze gronden wordt een bestemming toegekend zonder bouwmogelijkheden, en;
d. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 1.500 m2 grondoppervlakte aan bestaande bedrijfsbebouwing op het bestemmingsvlak wordt gesloopt.

5. Artikel 15 is van overeenkomstige toepassing.

B

Artikel 17 wordt als volgt gewijzigd:

1. Het tweede lid komt te luiden:

2. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onder a, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van het agrarisch bouwperceel naar een woonfunctie voor maximaal twee burgerwoningen indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:
a. de bedrijfswoning of het agrarisch bouwperceel is niet gelegen in glastuinbouw-concentratiegebied, zoals aangegeven op kaart 7 en de digitale verbeelding ervan;
b. de omzetting naar een woonfunctie beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet;
c. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in het agrarische bouwperceel wordt de woonbestemming toegekend;
d. de bestaande agrarische bedrijfsbebouwing op de overige gronden van het agrarisch bouwperceel wordt gesloopt en aan deze gronden een bestemming wordt toegekend zonder bouwmogelijkheden;
e. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 1.500m2 grondoppervlakte aan bestaande agrarische bedrijfsbebouwing wordt gesloopt, en;
f. een burgerwoning is uitsluitend mogelijk op het agrarische bouwperceel waar de agrarische bedrijfswoning staat.

2. Het derde lid komt te luiden:

3. In afwijking van het bepaalde in het tweede lid, aanhef en onder e, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van een karakteristieke boerderij naar een woonfunctie waarbij de karakteristieke boerderij mag worden gesplitst in meerdere burgerwoningen, indien geen afbreuk wordt gedaan aan het oorspronkelijke karakter van de bebouwing.

C

Artikel 19 komt te luiden:

1. Een bestemmingsplan voor gebieden aangeduid op kaart 4 en op de digitale verbeelding ervan als natuurnetwerk Nederland of als natuurverbinding strekt tot de

bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden.

2. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid stelt regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Bij het stellen van deze regels moeten de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden in acht worden genomen.

3. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot een vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden.

4. In afwijking van het derde lid kan een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid nieuwe activiteiten mogelijk maken, indien:
   a er sprake is van een groot openbaar belang;
   b er geen reële alternatieven zijn, en;
   c de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.

5. Bij toepassing van het vierde lid voldoet het bestemmingsplan aan de ruimtelijke kwaliteitseisen als bedoeld in artikel 15 en is een bestemmingsplan in overeenstemming met het gestelde in artikel 5a of artikel 5c.

6. Voor zover het vierde lid, aanhef en onder c van toepassing is, is artikel 25, vierde lid, niet van toepassing.

7. De wezenlijke kenmerken en waarden als bedoeld in dit artikel zijn neergelegd in bijlage 3, Wezenlijke kenmerken en waarden natuurnetwerk Nederland provincie Noord-Holland bij de verordening.

8. Gedeputeerde staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van provinciale staten, de begrenzing van het natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen, als aangegeven op kaart 4 en de digitale verbeelding ervan, wijzigen:
   a ten behoeve van een verbetering van de samenhang of een betere planologische inpassing van het natuurnetwerk Nederland, voor zover:
      1° de wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurnetwerk Nederland worden behouden; en
      2° de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft; of
   b ten behoeve van een kleinschalige ontwikkeling, voor zover:
      1° de aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden en de samenhang van het natuurnetwerk Nederland beperkt is;
      2° de ontwikkeling per saldo gepaard gaat met een versterking van de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland, of een vergroting van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland; en
      3° de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft; of
   c ten behoeve van de toepassing van het vierde lid.

9. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen ten aanzien van de wijze waarop compensatie als bedoeld in het vierde lid, aanhef en onder c, plaatsheeft, **gehoord de desbetreffende commissie van Provinciale Staten.**

D

Artikel 24 wordt als volgt gewijzigd:

In het vijfde lid wordt na onderdeel e een nieuw onderdeel ingevoegd, luidende:

f. ontwikkelingen die op grond van artikel 5c en 17 zijn toegestaan.

E

Artikel 31 komt te luiden:

1. Een bestemmingsplan voorziet niet in bebouwing in de op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan als natuurstrand aangeduide gebieden.
2. Een bestemmingsplan voorziet alleen in seizoensgebonden bouwwerken in de periode van 1 februari tot 1 november in de op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan als seizoenstrand aangeduide gebieden.
3. Gedeputeerde Staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van Provinciale Staten, de begrenzing van een natuur- of seizoenstrand op kaart 8 en de digitale verbeelding ervan wijzigen.

F
Artikel 46a wordt als volgt gewijzigd:

In het eerste en tweede lid wordt “1 mei 2018” vervangen door: 1 februari 2019.

Artikel II
In bijlage 2 wordt kaart 8: Blauwe ruimte en de digitale verbeelding ervan vervangen door bijgaande kaart 8: Blauwe ruimte.

Artikel III
Na bijlage 2 wordt een nieuwe bijlage toegevoegd, luidende:

Bijlage 3 Wezenlijke kenmerken en waarden natuurnetwerk Nederland provincie Noord-Holland

Artikel IV
Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciale blad waarin het wordt geplaatst.

Tegen **amendement A2-2019** stemmen de fracties: PVV, SP, PvdD, 50PLUS en CU-SGP.
Tegen **amendement A6-2019** stemmen de fracties: VVD, CDA en PVV.
Tegen **amendement A8-2019** stemmen de fracties: VVD, CDA, PVV en 50PLUS.

- **(A2) fractie GroenLinks** wenst aantekening voor amendement A2 te stemmen; is voor het schrappen van de zinnen, maar neemt afstand van de reden waarom dat gebeurt.
- **(A2) fractie SP** wenst aantekening tegen amendement A2 te stemmen; vindt dat waar het amendement rede toegeeft, minder goed lijkt voor de natuur.
- **(A2) fractie CU-SGP** wenst aantekening tegen amendement A2 te stemmen; ondersteunt de agrarische natuurverenigingen en vindt het logisch dat het proces doorgaat, maar ziet geen toegevoegde waarde bij dit amendement.
- **(A6) fractie PvdA** wenst aantekening voor amendement A6 te stemmen; vindt het een logische gang van zaken die in de praktijk vaker toegepast kan worden.

- **(A8) fractie VVD** wenst aantekening tegen amendement A8 te stemmen; blijft op het standpunt dat het BARRO (Besluit Algemene Regels Ruimtelijke Ordening) leidend is en in die zin het amendement daar geen recht aan doet.
- **(A8) fractie CDA** wenst aantekening tegen amendement A8 te stemmen; sluit zich ook aan bij het BARRO.

Tegen **voordracht 03-2019** stemmen de fracties: SP, GroenLinks, PvdD, ONH en 50PLUS.

- **Fractie GroenLinks** wenst aantekening tegen de voordracht te stemmen; van de twee niet aangenomen amendementen is er één cruciaal (A5), ziet het besluit dat nu genomen gaat worden als een vergissing.
- **Fractie PVV** wenst aantekening voor de voordracht te stemmen, maar stemmen niet in met de wijzigingen van artikel 19.

10. Solaroad BV.
Voordracht 08-2019

Provinciale Staten besluiten:

1. Kennis te nemen van het voornemen van Gedeputeerde Staten om een aandelenbelang van 50% in SolaRoad B.V. te nemen en vast te stellen dat Provinciale Staten hiermee in staat zijn gesteld wensen en bedenkingen ter zake te uiten.
2. Een kapitaalkrediet van € 500.500 ter beschikking te stellen opdat het aandelenbelang kan worden verworven en in de benodigde startfinanciering kan worden voorzien.

Tegen **voordracht 03-2019** stemmen de fracties: SP, PVV, ONH, CU-SGP en 50PLUS.

- **Fractie CU-SGP** wenst aantekening tegen de voordracht te zijn, maar niet tegen de pilot Solaroad. Mist toezegging samenwerking te zoeken met andere overheidsorganisatie en mist beantwoording op vraag over exit-strategie.
- **Fractie ONH** wenst aantekening tegen de voordracht te stemmen; voorziet in dit project geen revolving-fund en vindt het jammer dat hier 500.500 euro in wordt gestopt.
- **Fractie PVV** wenst aantekening tegen de voordracht te stemmen; vindt dat provincie zich aan kerntaken moet houden en ziet geen noodzaak om aandeelhouder te worden. Tevens niet eens met het versnellen van de energietransitie, ziet deze liever afgeschaft.
- **Fractie 50PLUS** wenst aantekening tegen de voordracht te zijn om als overheid deel te nemen in een BV, maar is niet tegen de pilot Solaroad.

11. Vragenuur.
Er zijn geen mondelinge vragen ingediend.

12. Sluiting.
De voorzitter sluit de vergadering.

Notulen

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	14 januari 2019
Voorzitter	:	dhr. A.Th.H. van Dijk
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. V. Mulder - statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), mw. W. van Andel (CDA), dhr. E. Annaert (VVD), dhr. W. Bakker (D66), mw. I.A. Bezaan (PVV), dhr. T.M. Buijtendorp (D66), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), dhr. M. Deen (PVV), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), dhr. W. Hoogervorst (SP), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. S. Klaassen (D66), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), dhr. J.H. Leever (ONH), dhr. A.E. van Liere (PvdD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV), dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. A.E. Tijssens (D66), dhr. M. Tromp (VVD), mw. L.D. Vermaas (PvdD), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig: mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), mw. E.A.S. Rommel (VVD), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA)

Agenda **Paginanummer**

1.	Opening en mededeling	03
2.	Vaststelling agenda, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en regeling van werkzaamheden	03
2.a.	Actualiteiten	06
3.a.	Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding	14
3.b.	Lijst geheimhouding PS	15
4.	Vaststelling notulen van de vergaderingen van 12 en 19 november en 17 december 2018, alsmede van de besloten vergaderingen van 19 november en 10 december 2018	15
5.	Vaststelling strategische Statenagenda	15
6.	Vaststelling lijst ingekomen stukken	15
7.	Voortgangslijst van moties	16
8.	Hamerstukken	16
8.a.	Statenvoordracht 01 Actualisatie Evaluatiekader Subsidies	16
8b.	Statenvoordracht 04 Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond	16
8c.	Statenvoordracht 05 Controleprotocol voor de accountantscontrole jaarrekening 2018	16
8d.	Statenvoordracht 06 Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA	16

8e.	Statenvoordracht 07 Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer 'Garanties, leningen en revolverende fondsen'	16
8.f.	Statenvoordracht 02 Besluit mandaat en machtiging WOB	16
9.	Statenvoordracht 03 Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot Natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling	17
10.	Statenvoordracht 08 SolaRoad BV	48
11.	Vragenuur	65
12.	Sluiting	66

1. Opening en mededelingen

De **VOORZITTER**: Dames en heren, goedemiddag, van harte welkom bij de vergadering van PS. Mijn eerste vergadering, dus u zult begrijpen dat ik erg zenuwachtig ben achter de microfoon. Voordat ik de vergadering officieel open wil ik toch nog een keer mijn dank uitspreken voor de hartelijke ontvangst in deze zaal samen met mijn vrouw. Met heel veel plezier hebben wij de installatie ondergaan, maar het voelt warm en ik zit hier met veel plezier uw commissaris te zijn. Ik hoop dat wij een hele fijne periode tegemoet gaan in goede samenwerking. Ik open de vergadering. Ik verzoek u uw mobiele telefoons tijdens de vergadering uit te zetten. Bericht van verhindering is ontvangen van de heer Den Uyl (PvdA), de heer Voskuil (PvdA), de heer Wiesehahn (VVD), mevrouw Kirch (VVD) en mevrouw Rommel (VVD). Mevrouw Kaamer van Hoegee (VVD) komt iets later. Gedeputeerde Post is vanwege familieomstandigheden niet aanwezig en gedeputeerde Tekin zal rond 14.45 uur de zaal verlaten vanwege het overlijden van een oud-collega omdat hij de begrafenis wil bijwonen. Gedeputeerde Bond zal ons rond 16.30 uur verlaten vanwege een belangrijke afspraak in Den Haag. De CdK blijft wel zitten. De heer Van Straaten (VVD) heeft aangegeven per 31 januari te gaan verhuizen naar de provincie Zuid-Holland, daarmee zal zijn Statenlidmaatschap per die datum aflopen. Hij zal tegelijk met een aantal andere Statenleden afscheid nemen in de afscheidsvergadering na de verkiezingen, waarvan acte.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en vaststelling agenda

De **VOORZITTER**: Op grond van artikel 18 van het Reglement van Orde dient voor aanvang van de vergadering door het lot bepaald te worden welk Statenlid met een hoofdelijke stemming dient aan te vangen, waarna deze stemming verder zal plaatsvinden op volgorde van binnenkomst. Het lotnummer is gevallen op nummer 22, mevrouw Doevendans (PvdA). De vaststelling van de agenda. Door de fracties GL, SP en CU/SGP is een verzoek tot het houden van een actualiteit ingediend conform artikel 48 van het Reglement van Orde inzake dwangsommen en grafietregens. Het presidium heeft negatief geadviseerd over het indienen van de actualiteit. Het is aan PS om te beslissen of met het verzoek tot het houden van de actualiteit kan worden ingestemd. Verlangt iemand hierover het woord? Niemand. Dan gaan wij over tot stemming. Wie is voor? Dan is besloten de actualiteit wel toe te staan. De fractie 50plus heeft aangegeven een motie Vreemd aan de orde van de dag te willen indienen met als onderwerp: Toegankelijkheid stemlokalen PS-verkiezingen 2019.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter, binnenkort zijn de verkiezingen en aangezien de opkomst enkele jaren geleden al zeer bedroevend was, als er ook nog een extra complicatie wordt toegevoegd dat mensen met een beperking de stemlokalen niet kunnen bereiken, daar hebben wij een motie voor opgesteld samen met GL, SP en D66. Ik heb het dictum iets aangepast. Wanneer GS een toezegging willen doen, dan horen wij dat graag.

Motie Vreemd aan de orde van de dag 01/14-01-2019

Toegankelijkheid stemlokalen PS-verkiezingen 2019

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Constaterende dat:

- *Op 1 januari 2019 de wetswijziging in werking is getreden die regelt dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor kiezers met een lichamelijke beperking (art. J4 lid 2 van de Kieswet);*
- *Het ministerie van BZK op 31 oktober 2018 de Globale checklist toegankelijkheid stemlokalen heeft gepubliceerd.*

Overwegende dat:

- *Noord-Hollandse gemeenten w.o. Bloemendaal, de BEL en BUCH gemeenten, Haarlem, Heemskerk, Ouder-Amstel, Uithoorn en Zaanstad actief aan de gang zijn gegaan met de implementatie de nieuwe wet;*
- *Niet alle Noord-Hollandse gemeenten op tijd in actie zijn gekomen om op 20 maart aan de nieuwe toegankelijkheidseisen te voldoen.*

Verzoeken GS:

- *Gezien de brede steun van PS met klem het signaal aan gemeenten af te geven om voor de verkiezingen van 20 maart zoveel mogelijk aan de nieuwe toegangelijkheidseisen die bij wet zijn vastgelegd per 1 januari 2019 te voldoen;*
- *PS de resultaten van hun inspanningen terug te koppelen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties 50plus, GL, SP, D66

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. De stemming vindt plaats aan het einde van de vergadering.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter. Ik stel voor om agendapunt 10 SolaRoad van de agenda af te halen en uit te stellen naar de vergadering van februari, mede omdat het geheime stuk ter inzage bij de griffie tot vorige week woensdag nog in het Engels vertaald lag met allerlei technische aspecten erin waarvan je dan ook nog geen aantekeningen kunt en mag maken. Om dat te kunnen onthouden is toch wel lastig, ondanks het feit dat mijn Engels zeker niet beroerd is. Dat vanaf woensdag pas het stuk in het Nederlands ter inzage lag, betekent voor PS dat er bijna geen mogelijkheid is geweest om het stuk in het Nederlands te bestuderen.

De **VOORZITTER**: ONH stelt voor om agendapunt 10 van de agenda af te halen.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter, steun van de PVV.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter, ik kan mij voorstellen dat gezien de ontwikkelingen op dit dossier, het wel van belang is dat GS bevestigen dat uitstel van besluitvorming geen schade aan ons allen toebrengt. Ik kan mij voorstellen dat de provincie het zich niet kan permitteren om besluitvorming uit te stellen.

Mevrouw **VAN ROOIJ** (PvdA): Voorzitter. Ik sluit mij aan bij D66. Ik wil graag van de gedeputeerde weten of en welke consequenties er zijn voordat wij daarover besluiten.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Wij zijn het eens met de twee vorige sprekers.

De **VOORZITTER**: Mevrouw Geldhof voert het woord namens mevrouw Post.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, ik laat het even navragen of er urgentie op zit, want dat is mij niet bekend. Zodra ik dat weet, dan kom ik met het antwoord.

De **VOORZITTER**: Dan komen wij er later in de vergadering op terug.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, ik wil ook een ordevoorstel doen over het overgebleven agendapunt, de PRV. Ik heb dat voorstel ook al in de commissie gedaan, toen waren er 7 van de 14 aanwezige leden voor het voorstel om het niet te behandelen in deze vergadering, althans om te adviseren richting PS. De reden is het natuuronderdeel. De verordening wordt flink aangepast qua bescherming van de natuur. De consequenties van het niet verplicht stellen van de natuurbestemming binnen NNN zijn volstrekt onduidelijk. Bovenal, de WKW's die dat moeten gaan vervangen, worden door de natuurbeheerders als onvolledig gekwalificeerd. Ik citeer uit een brief: "In de concept-eindtekst zoals die voor de inspraak is vrijgegeven, waren echter nog een groot aantal soms storende fouten aanwezig. Deze fouten kunnen later grote gevolgen krijgen bij de beoordeling van nieuwe activiteiten". Met dat soort teksten kun je geen juridisch bindende verordening vaststellen, daarom stel ik voor hem van de agenda te verwijderen, dan kan er altijd nog een verbeterde versie later worden voorgelegd aan PS.

De **VOORZITTER**: De PvdD stelt voor om agendapunt 9 van de agenda te halen. Wie wil hier het woord over voeren?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter, ik ben het totaal niet eens met het voorstel van de PvdD. Wij hebben dat uitvoerig in de commissie besproken. De brief dateert van een tijd geleden, maar ik heb afgelopen woensdag met de vertegenwoordigers van de terrein beherende organisaties gesproken en zij zeggen juist de dingen nu wel te behandelen, de tijd te gebruiken om dingen aan te vullen. Zij hebben behoefte aan besluitvorming om dingen af te wikkelen. Dat is de laatste stand van zaken van Willem Hellevoort, die mij persoonlijk heeft gezegd, laten we het alsjeblieft nu wel behandelen.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter, steun van de PVV voor de PvdD.

Mevrouw **STRENS** (D66): Wij willen het wel graag behandelen, dus ik steun de PvdA.

Mevrouw **KONING** (CDA): Ik sluit mij aan bij de woorden van de PvdA.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter, wij steunen het voorstel van de PvdD, hoewel ook volstaan kan worden met het niet behandelen van alleen dat omstreden deel.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter, wij hebben het er in de commissie een aantal keren over gehad. Wij vinden dat de WKW's kwalitatief op orde zijn, in die zin dat ze ook gewoon juridisch bindend zijn. Wij hebben het over 52.000 ha NNN, maar het is nooit helemaal af. Die discussie hebben wij al eerder met elkaar gevoerd. Het lijkt mij wel verstandig om dit besluit vandaag te nemen, ook omdat het over de recreatieschappen gaat. Die opdracht heb ik van u gekregen in mijn eerste Statenvergadering als gedeputeerde. Ik wil hem graag vandaag afronden.

De **VOORZITTER**: Wij gaan stemmen over het ordevoorstel. Wie is voor? Dat zijn de fracties PvdD, ONH, SP, GL, PVV en 50plus, dat is geen meerderheid. Het ordevoorstel is verworpen.

2.a. Actualiteiten

De **VOORZITTER**: De fracties GL, SP en CU/SGP hebben een verzoek tot het houden van een actualiteit ingediend conform artikel 48 RVO inzake dwangsommen en grafietregens. Ik geef mevrouw Pels de gelegenheid de actualiteit aan de orde te stellen.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Het afgelopen jaar zagen wij steeds opnieuw grote multinationals met een ongekende invloed op onze overheid. Denk aan de dividendbelasting en het klimaatakkoord waarin de grote industrie volledig gespaard blijft. En helaas, wij zien het nu ook in Noord-Holland. Al maanden wordt met name Wijk aan Zee geteisterd door grafietregens afkomstig van het terrein van Tata Steel. Bewoners maken zich vreselijke zorgen over hun gezondheid en die van hun kinderen. De prachtige natuur, zoals de duinen en het strand, ondervindt steeds meer schade. Ondertussen lopen de dwangsommen op en lijkt het effect van de dwangsommen nihil te zijn. De overtredingen gaan door en er zijn geen concrete oplossingen voorgesteld die de overlast op korte termijn oplossen. Voor de lange termijn ligt er een oplossing, maar die is maar voor een deel effectief. Kortom, niets wijst erop dat de bewoners op korte termijn de bescherming krijgen die zij verdienen. Maar zo kan het toch niet zijn in Noord-Holland? Wie bepaalt hier de wet- en regelgeving en hoe wordt die uitgevoerd? Wij als overheid zouden moeten staan voor onze inwoners en hun gezondheid. Tata Steel is een geliefd bedrijf in de regio, en terecht. Het is een grote werkgever en daarnaast een innovatief bedrijf. Daar moeten wij als overheid het bedrijf in steunen, zowel door mee te denken in de mogelijkheden als door het stellen van normen. Met betrekking tot de grafietregens en het overtreden van de normen die gesteld zijn, moet het provinciebestuur helder zijn, tot hier en niet verder, want opties zijn er genoeg. Er kan een grote hal om het gehele productieproces worden gebouwd, daar waar nu plannen zijn voor maar een gedeeltelijke overkapping. Er kan een ventilator worden geplaatst die de grafiet afvangt en er kunnen andere bronmaterialen gebruikt worden die minder grafiet

bevatten. De investeringskosten lijken nu de enige reden te zijn waarom dit niet gebeurt. Nu de dwangsommen bijna op zijn, is het in de ogen van GL tijd dat de provincie duidelijk maakt dat wij staan voor de gezondheid van onze inwoners en onze natuur en Tata dwingen tot het nemen van maatregelen. Dat kan ook. Naast het verhogen van de dwangsom kunnen wij bestuursdwangmaatregelen inzetten en zo de benodigde aanpassingen zelf uitvoeren op kosten van Tata Steel. Ook kan het OM worden ingeschakeld door de provincie. Wij zijn nu echt aan zet. Daarom vragen wij GS nu over te gaan tot echte actie en vragen wij om de toezegging om PS op zeer korte termijn te informeren over de maatregelen die Tata voornemens is te treffen, de wijze waarop u de instrumenten van de provincie gaat inzetten om te zorgen dat Tata zich aan de wet gaat houden en vragen wij u PS te informeren over het gezondheidsonderzoek wat zal worden uitgevoerd door het RIVM. Het is tijd dat de provincie gaat handelen in het belang van onze inwoners, dat wij hen verzekeren dat wij er alles aan doen om hen gezond aan onze mooie kust te laten wonen. Zo meteen geef ik het stokje door aan de medeindiener de SP, zij zal vragen stellen over hoe dit toch heeft kunnen ontstaan, maar ik wil de andere partijen die niet mee hebben gedaan aan het indienen, vragen om een standpunt te formuleren over wat er nu gaande is in de IJmond. De bewoners hebben ook recht op jullie standpunt.

De **VOORZITTER**: Er is wat onduidelijkheid of de medeindieners zich al dan niet dienen aan te melden. Voor de orde lijkt het mij verstandig om de medeindieners aan het woord te laten. U ziet, zelfs u leert ook nog iets vandaag en ik ook heel veel. Voortaan moeten medeindieners zich ook aanmelden als inspreker.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter, in vervolg op de inleiding van mevrouw Pels van GL hebben wij nog wat opmerkingen en vragen. Wij kunnen ons vinden in de inleiding van GL en wij vinden dat er heel snel een halt moet worden toegeroepen aan wat er nu gaande is in Wijk aan Zee, namelijk de grafietregens. Overigens zijn er ook andere dingen aan de hand, maar daar hebben we het nu niet over. Mijn vragen aan GS zijn de volgende. Is het juist dat er nog steeds grafietregens dan wel stofwolken neerdalen in Wijk aan Zee en omstreken? Wij hebben de gerede informatie dat dat wel het geval is. Is het juist dat de Omgevingsdienst inmiddels is gestopt met het opleggen van dwangsommen, dus zijn er na 28 dwangsommen geen overtredingen meer geweest? Is de grens van dwangsommen in het andere geval, dus die 30, inmiddels bereikt en wordt er nu geen dwangsom meer verbeurd? Is er inmiddels een invorderingsbeschikking uitgevaardigd? Wat zou de volgende stap in het traject zijn, een nieuwe zwaardere last onder dwangsom, andere maatregelen of beëindiging van de vervuilende activiteiten van Harsco? Kunt u ons alvast op de hoogte stellen van de verdere maatregelen die genomen zijn en die u gaat nemen om de grafietregens tussen nu en de bouw van de bedrijfshal van Harsco te stoppen? Want dat duurt nog anderhalf jaar of meer. Is het juist dat tussen 2014 en 2016 Harsco geen vergunning had en zonder vergunning gewerkt heeft, want dat kan natuurlijk niet. Dan nog een aanvullende vraag die voortkomt uit de schriftelijke vragen van de heer Bruggeman over een uitspraak van de Raad van State uit 2010. Ik heb hem nog eens doorgelezen maar volgens mijn informatie die ik uit het arrest heb gehaald, is het zo dat aan u is gevraagd door een appellant – ik weet niet wie dat is en ik heb er ook geen contact mee gehad – om maar vast voor betere maatregelen te zorgen en desnoods een hal te laten bouwen door Harsco. U bent toen naar de

Raad van State gegaan en bij u is het gebleven bij het beperken van de stofuitstoot tot 2 meter buiten het terrein. Ik wil aan u vragen, misschien interpreteer ik het verkeerd maar ik ben wel tamelijk getraind in het lezen van uitspraken, maar is het juist dat u bij de Raad van State in 2010 zelf hebt aangegeven dat u onderscheid wenst te maken bij voorschrift 3.14.1 tussen slakoverslag en de opslag van slakken? Dat voorschrift 3.14.1 door uw appellant anders werd beoordeeld? Wij willen deze situatie niet verder laten voortduren en vragen u naast het verzoek van GL onze vragen te beantwoorden.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Het is voor de omwonenden van Harsco een drama dat er steeds maar weer grafietstof regent in hun omgeving. Maar voor de rechtstaat is het een drama dat wij als overheid blijkbaar niet in staat zijn om dit te stoppen. In de krant las ik dat het volgens de heer Tekin de goede kant opging omdat het aantal dwangsommen steeds minder wordt, maar zo werkt het natuurlijk niet. Een overtreding is een overtreding en moet gestopt worden. Wij moeten als overheid kunnen optreden als de regels overtreden worden. Vandaar dat wij u deze vragen stellen in deze actualiteit die er allemaal op neerkomen, hoe gaat u ervoor zorgen dat de overtredingen daadwerkelijk beëindigd worden en kunnen onze inwoners erop rekenen dat de provinciale overheid garant staat voor de gezondheid van de leefomgeving?

De heer **DE KAM** (CDA): Voorzitter. In december hebben wij in deze Staten in verband met de gezondheid van Noord-Hollanders een rigoureus besluit genomen. Ook al waren de gevolgen voor de gezondheid nog niet direct aangetoond, toch hebben wij besloten dat er tot nader order geen ruimte is voor nieuwe geitenhouderijen. In feite weten wij al heel lang dat de luchtkwaliteit in de IJmond niet best is. Wij voldoen net wel, net niet aan de Europese normen. Zijn wij voldoende in staat om ook hier maatregelen te nemen? Een half jaar geleden paste Tata Steel het productieproces aan waardoor de stankoverlast moest afnemen. Echter had dit de grafietregens tot gevolg. Denkt er dan niemand, dit is niet de bedoeling? Even een stapje terug. Was er geen fall-back scenario? Als ik spreek voor de inwoners van Wijk aan Zee, dan liever stank dan grafietregen. Vanuit die situatie kun je weer verder zoeken naar verbeteringen. De inwoners vragen zich op dit moment af wie er nu eigenlijk aan de touwtjes trekt, de provincie of Tata? Zeker nu een miljardeninvestering in een veel schonere fabriek naar India gaat en niet naar IJmuiden vragen ook wij ons af, zijn wij wel scherp genoeg? Ik denk oprecht dat wij Tata Steel in IJmuiden helpen als wij heel helder zijn in onze regelgeving en streng op de handhaving. De directie hier moet immers in India kunnen uitleggen waarom die investeringen juist hier nodig zijn. Op de website van Tata Steel lezen wij dat de eerste maatregelen pas over zes maanden kunnen worden geëffectueerd en de grafietregen pas over anderhalf jaar echt is uitgebannen. Dat staat voor ons in geen verhouding tot het besluit over de geitenhouderijen. Ik zou niet weten hoe ik dit moet uitleggen aan de papa's en mama's en kinderen in Wijk en Zee en ik snap dat zij dat niet accepteren. Het CDA doet een oproep aan de gedeputeerde om in zijn afwegingen meer maatregelen te betrekken om de uitstoot van grafiet in de omgeving te stoppen en PS hierover te informeren.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter. Ook voor de PvdA is het boven iedere twijfel verheven dat wij enorm veel waarde hechten aan een schone lucht, juist voor de mensen in de omgeving van

Tata. Wij zijn dan ook heel benieuwd naar wat de gedeputeerde ons gaat vertellen, maar wij hebben er alle vertrouwen in dat hij dat op de juiste juridische manier gaat aanvliegen. Er moet een einde aan komen, er moet een modus voor worden gevonden. Ik hoop dat deze Staten dat ook met vereende krachten zullen doen om daar werk van te maken, zoals wij dat in de afgelopen tijd al hebben gedaan.

De heer **STRUBEN** (D66): Voorzitter. D66 heeft verschillende keren in de commissie gevraagd of de omgevingsdiensten wel voldoende toegerust zijn om de controle op grote bedrijven in voldoende mate te kunnen uitvoeren en of de EU-regelgeving voldoende bekend is. Nu blijkt dat het hier de vraag is, vragen wij GS of hier voldoende is opgetreden en hoe dat in het vervolg uitgevoerd kan gaan worden. Tata is een belangrijk bedrijf, belangrijk voor de samenleving en werkgelegenheid en ook innovaties bij Tata moeten eigenlijk ter plaatse uitgevoerd kunnen worden en niet naar India verplaatst worden. Maar wat doen wij daaraan? In ieder geval willen wij graag dat zij goed kunnen door functioneren in afstemming met de omgeving, zodat de leefomgeving voor de inwoners voldoende geborgd is.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Ik neem even waar voor mevrouw Vermaas, woordvoerder op milieu. Uitgedaagd door mevrouw Pels, wat vinden de andere partijen ervan. Ik kan mij uitstekend vinden in uw inleiding, dus daar kunnen wij vrij kort over zijn. Er was dus reden voor last onder dwangsom en die heeft maar een doel en dat is naleving te bewerkstelligen. Klaarblijkelijk is dat niet gebeurd, dus wat mij betreft moet die last onder dwangsom minimaal flink omhoog.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Ik begin met de indienster, want de suggestie die zij opwerpt, bevalt mij niet. Zij zegt, u loopt een beetje achter Tata aan, ik vertaal het in mijn eigen woorden, u bent niet streng genoeg, u laat het maar over u heenkomen. Dat is de reactie die ik in allerlei dagbladen heb teruggelezen en ik werp die verre van mij. Ik heb al eerder verteld en heb dat ook precies laten uitzoeken, hoe zit het met de inspecties bij Tata? Het is een groot bedrijf, heel veel verschillende productieprocessen. Om het nog ingewikkelder te maken, is dat er op het terrein zelf andere zelfstandige bedrijven zitten, Harsco is er daar een van. Daar kom ik straks nog op terug. Harsco is een zelfstandig bedrijf dat toevallig op dat terrein zit. Ze zijn wel afhankelijk van elkaar, maar zij hebben een eigenstandige vergunning. Hoe ziet nou zo'n strikt handhavingsbeleid en toezicht van de OD eruit? Ik heb teruggekeken vanaf 2015 tot eind vorig jaar. Er zijn een kleine 300 inspecties uitgevoerd, die hebben geleid tot ruim 100 vervolgonderzoeken. Er zijn 400 inspecties uitgevoerd op verschillende niveaus, bij verschillende werkeenheden, aangekondigd en onaangekondigd. Dat zijn de inspecties van de OD. Daarnaast zijn wij samenwerkingspartner met andere inspectiediensten, met name landelijke inspectiediensten. Dat heeft de afgelopen jaren zijn beslag gekregen. Een verandering die dit college de afgelopen tijd heeft ingezet, is dat wij meer zichtbaarheid willen geven aan het werk van de OD's. De OD's bestaan nog niet zo lang, pas 3 tot 4 jaar. Daarom hebben wij gezegd, vanaf september maken wij de lasten onder dwangsom voor de meest risicovolle bedrijven gewoon openbaar, zodat u en de omgeving kunnen zien waarom wij daar strikt gaan handhaven. Dat gebeurt dus nu ook. Wij kwamen erachter dat Harsco net niet in dat mandje valt, dus u kunt

van mij een nieuw voorstel verwachten om Harsco en dat soort bedrijven op dat soort terreinen bij andere vergunningen wel daarin mee te nemen. De suggestie die u wekt dat de OD en daarmee de provincie als bevoegd gezag, het over zich heen laat komen, voert niet het juiste gesprek – ik vertaal het in mijn eigen woorden – dat werp ik van mij. Wij hebben bij tijd en wijle zeer pittige gesprekken met de directie van Tata over de vergunning, de emissies, de uitstoot en het nalevingsgedrag. Dat heeft er aan het eind van 2016 toe geleid dat ik in openbaarheid heb gebracht dat ik van zins was om een last onder dwangsom voor de PAK uit te vaardigen. Dat was nieuw dat het bevoegd gezag dat deed. Wat nieuw is, leidt ook bij de partner tot nieuwe inzichten en daarover hebben wij een goed gesprek met elkaar gevoerd. Ik heb ze toen al gezegd, wen er maar aan want dit wordt de nieuwe werkwijze. Die transparantie, uitleggen wat wij aan het doen zijn, waarom wij bevoegd gezag zijn, hoe wij dat invullen, daar zijn wij met dit college eind 2016 mee gestart. Nu vraagt u aan mij, omdat die LOD's bijna zijn volgelopen, wij staan nu op 28, op 1 november mee begonnen. Het eerste deel loopt door tot en met 30 en als ik door mijn oogharen naar de afgelopen 2, 2,5 maand kijk, dan kunt u zich voorstellen dat die 30 wel zullen vollopen. Mijn suggestie in de Volkskrant was niet dat ik zo blij ben dat het nu niet zo snel gaat, maar ik ben blij omdat de heftige overlast in november, want toen ging het heel rap, is opgeheven. Toen zaten wij binnen 2 tot 3 weken al bijna op 15 tot 16 LOD's en daarna is de frequentie omlaag gegaan en daarvoor was een reden. Tata heeft onmiddellijk het productieproces verlaagd, ze hebben onmiddellijk besloten om het niet meer heet over te kiepen en dat resultaat zie je qua heftigheid terug, maar natuurlijk is het niet gestopt. Dat zie ik ook, maar de snelheid van de LOD's is flink lager geworden. De snelle korte termijnmaatregelen hebben wel enigszins effect gehad, maar nog niet het effect dat het college wil, want ook wij willen dat die grafietregenoverlast stopt. Wij hebben met Harsco en Tata om de tafel gezeten, dat weet u ook, er zijn bewonersbijeenkomsten gehouden en ik heb structurele maatregelen geëist, zoals een halt aan de converterslag, want dan is het meest urgente probleem weg dat wij op dit moment hebben. Er is een mogelijkheid om terug te gaan naar de oude vergunning, want die mogelijkheid hebben wij juridisch. In de oude vergunning had men last van geur en geluid. Het productieproces was totaal anders, maar dat bracht ook overlast met zich mee. Wij hadden gehoopt met het productieproces waar wij nu in zitten, dat wij van de hele overlast af zouden zijn, maar wij konden toen niet goed inschatten dat dit zou leiden tot grafietoverlast. Geur en geluid is weg, maar daarvoor is grafiet in de plaats gekomen. Wij zouden en de mogelijkheid is er, altijd kunnen terugvallen op de oude situatie, maar het is nog maar de vraag of dat heel erg wenselijk is. Mevrouw Pels vraagt aan mij, hou Tata bij de les en neem je bevoegdheid daarin mee. Ik moet mij ook aan de wet houden. U heeft gezien hoe dat is gegaan met Harsco, de LOD is uitgevaardigd en binnen een week zat ik bij de voorzieningenrechter. Ik zit nu bij de HAC, het HAC heeft het besluit genomen, als college gaan wij binnenkort in beroep tegen dat besluit. Ik laat mij adviseren met name over de juridische kant over wat wel en niet mogelijk is. Ja, daarbij is het erg verstandig om de randen op te zoeken, met name voor de inwoners van Wijk aan Zee, om daar het maximale uit te halen. Daar ben ik mee bezig, maar ik moet mij aan de wet houden, dus het moet proportioneel zijn, het moet allemaal wel kunnen. Wat ik op dit moment niet echt prettig vind, want wij zien het allemaal aankomen dat de 30 vollopen, is dat de nieuwe maatregelen onderdeel worden van het politieke proces. Dat zou ik niet zo prettig vinden. Natuurlijk kijken wij naar wat er de afgelopen 30 keer is gebeurd en nemen dat mee bij de

afwegingen over het uitvaardigen van een nieuwe last onder dwangsom. Die zal natuurlijk wel strenger zijn, want ik heb wat meer mogelijkheden en die zie ik ook wel. U zegt allemaal tegen mij, zoek de randen op en probeer er het maximale uit te halen. Ik had u daar vanmiddag niet voor nodig, want dat zou ik sowieso al gaan doen, maar ik wil niet nu al onmiddellijk vertellen waar ik aan zit te denken, want dan draaien wij de zaak om. Ik wil daar rustig samen met de OD en de juristen naar kijken en tot een besluit komen en dan kunt u mij achteraf daarover bevragen. Ik spreek een beetje met de handrem erop, omdat mevrouw Pels schriftelijke vragen heeft ingediend. Ik moet nog naar de HAC en de BOB. Dat traject moet ik eerst netjes afronden en dan zal ik u daarover actief informeren en ik zal dat heel erg snel gaan doen. Mevrouw De Groot vroeg, hoe zit het met Harsco tussen 2014 en 2016? In 2014 heeft Harsco een wijziging voor een vergunning aangevraagd, maar wat wij niet wisten – en daar kwamen wij achteraf achter in 2016, ook getipt door een bewoner – is dat voordat zij de nieuwe vergunning hadden, zij het huidige productieproces al hadden veranderd. Daarvoor hebben zij een waarschuwing gekregen van de OD, want dat had niet mogen gebeuren. Mevrouw De Groot, ik vind het prima wat u probeert, u refereert aan de antwoorden op de vragen van de heer Bruggeman over 3.14 et cetera. Dat antwoord heb ik nu niet paraat, daar zal ik schriftelijk op terugkomen in hetzelfde setje van mevrouw Pels, want deze vraag was ook niet aangekondigd. Mevrouw Pels vroeg, hoe zit het met de gezondheid van de inwoners? Vorig jaar hebben wij besloten om veel fijnmaziger te gaan monitoren en met dat besluit ben ik blij, omdat ik als college nu in de versnelling kan gaan met het aanschaffen van sensoren en in overleg gaan met bewoners en organisaties om een fijnmaziger monitoring op te stellen voor in ieder geval Wijk aan Zee. Dat gaat ons enorm helpen. Ik vergelijk het een beetje met de discussie over Schiphol, rekenen versus meten, dat speelt hier ook. Kijkend naar de luchtkwaliteitcijfers van IJmond van de afgelopen 10 jaar, dan zijn die goed, die zijn veel beter dan 10 jaar geleden. Op veel terreinen zitten wij onder de Europese normen, maar wat betekent dat voor mevrouw Janssen in Wijk aan Zee? Ik wil dat nauwkeuriger weten en daarmee gaan wij met het RIVM aan de slag. Wij hebben al een eerste plan van aanpak gekregen, zodra dat is afgestemd met de gemeente, komt het uw kant op. De heer Struben over de BBT. De OD weet heel erg goed de best beschikbare technieken in Europees verband, weet heel erg goed wat daar te halen is. Die worden bij Tata heel breed toegepast. Wij zijn ook overvallen door het verhaal over India, maar wij zijn maar bevoegd gezag en de beslissingsbevoegdheid ligt niet bij ons. De directie van Tata Nederland is in gesprek met India en zij willen – en dat willen wij als GS en PS ook – het liefst dat het ook hier komt en niet alleen naar India toe gaat. Als wij daar een bescheiden rol in kunnen spelen, dan zullen wij dat zeker niet nalaten.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Zoals u onze woorden vertaalt, is aan u. De indruk die in nieuwsberichten gewekt wordt of zoals u zelf schrijft in de Volkskrant met ‘Ik weet het niet’, dat is niet aan PS. Ook heeft u meerdere keren in de openbaarheid geschermd met ‘De Staten vragen er niet naar, het leeft blijkbaar niet in de Staten’, dus ik vind het onterecht dat u nu doet voorkomen als wij die indruk wekken en dat niet ergens anders al die indruk is gewekt en dat het vooral is voortgekomen uit onduidelijkheid. Wij hebben gevraagd om meerdere toezeggingen en daar hoor ik u niet over. U komt niet met oplossingen, geen uitspraak dat u nu strenger zult zijn voor Tata, want ook al bent u nu streng geweest, wij hebben 28 dwangsommen en we zijn nog niks verder.

Gedeputeerde **TEKIN**: Dan heeft u of niet goed geluisterd of ik heb het niet goed uitgelegd. Als die 30 vollopen, dat ga ik meenemen dat wij die 30 al hebben gehad. Ik heb heel goed gehoord dat u wilt dat ik de randen daarbij opzoek, maar ik ga hier niet onderhandelen over wat ik wel of niet ga doen. U mag mij achteraf ter verantwoording roepen. Het is geen beginsituatie, de situatie is dat er heftige overlast is en dat twee bedrijven proberen dat te minimaliseren. U en ik willen dat het totaal stopt, maar voor een totale stop hebben wij misschien extra tijd nodig. Als het moet dan heb ik nog een slag om de arm, namelijk terugvallen op de oude vergunning die destijds ook niet voor de volle 100% naar tevredenheid is ingevuld. Ik ga nu niet met u in gesprek of in onderhandeling over wat ik wel of niet zou kunnen doen, maar u kunt ervan uitgaan dat ik op basis van het recente verleden het juiste besluit zal nemen.

Mevrouw **PELS** (GL): In tweede instantie, want wij hebben om een concrete toezegging gevraagd, niet om hier te gaan onderhandelen over wat u dan zou moeten doen, maar om PS te informeren over wat u voornemens bent om te doen of over wat u heeft gedaan en ons te informeren over het onderzoek en over de plannen van Tata. Dat hebben wij de afgelopen maanden nog niet gezien en dat willen wij graag zien.

Gedeputeerde **TEKIN**: Ik loop hier nu twee jaar rond, als er iemand u transparant informeert dan ben ik het wel. Ik ga u gewoon informeren, daarvoor hoef ik geen toezegging te doen, wanneer ik dat besluit heb genomen. De eerste die ik zal informeren zijn Tata en Harsco en u bent de tweede. U hoort het heel snel van mij.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter, van de orde, zijn dit interrupties of zijn wij met de tweede termijn bezig?

De **VOORZITTER**: Dit zijn interrupties.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): U vraagt eigenlijk aan PS om het geen onderdeel van een politiek proces te laten zijn, maar het is een politiek proces en PS zijn volksvertegenwoordigers en zo voel ik mij ook. Ik voel mij de vertegenwoordiger van de mensen in Wijk aan Zee en omstreken die getroffen worden onder meer de grafietregens en dat dit zo doorgaat tot het opgelost is. Daarvoor zijn wij volksvertegenwoordigers. Verder wil ik u vragen om een uitleg over termen zoals BOB, want die hebt u gebruikt en die zijn mij niet duidelijk. Dan nog een vraag. U zegt, wij zijn al heel erg schoon. Hebt u dat door middel van berekeningen tot u gekregen of is dat van de metingen van de laatste tijd?

Gedeputeerde **TEKIN**: BOB staat voor Beslissing op Bezwaar. Als de HAC een beslissing neemt, dan moeten wij als GS daarmee aan de slag. Dat kunt u binnenkort verwachten. Uw eerste suggestie dat u alleen maar staat voor de belangen van de inwoners zijn uw woorden, maar daar staan wij ook voor, wij staan ook voor het belang van de inwoners. U moet wel goed luisteren, ik heb gezegd, ik wil de discussie over de maatregelen met betrekking tot een tweede LOD geen onderdeel laten zijn op dit moment van het politieke proces. Natuurlijk is het straks een

onderdeel als ik dat besluit als bevoegd gezag heb genomen en dat naar u heb toegebracht. Mocht u daar ontevreden over zijn, dat u mij daarover ter verantwoording roept. Dat zijn de juiste spelregels in dit huis. De OD moet dat zonder last en ruggenspraak kunnen doen en ik ook.

De heer **DE KAM** (CDA): Ik moet zeggen, ik ben wel blij met hoe u reageert en misschien nog niet eens door wat ik hoor, maar ik zie dat het u wat doet. Als mijnheer Tekin een beetje boos wordt, dan gaat het hem aan het hart, daar ben ik erg blij mee. Ik ben ook blij dat u onze suggesties ter harte neemt. Ik zal u niet om een deadline vragen, maar volgens mij is het algemene gevoel hier in de zaal, wacht er niet te lang mee en volgens mij hebt u dat heel goed begrepen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Volmondig ja.

De **VOORZITTER**: Ik heb de gedeputeerde horen toezeggen dat hij nog schriftelijk gaat reageren op vragen van de SP en GL. Wij hebben een vrij uitgebreide interruptie gehad, is er behoefte aan een tweede termijn? Een korte.

Tweede termijn

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter, dank aan de gedeputeerde voor de toezegging dat hij ons gaat informeren over de drie punten en wij gaan ervan uit dat dat snel gaat gebeuren. Wij willen hem graag even meegeven dat het in onze ogen niet nodig is om te wachten totdat de 30 zijn bereikt. Volgens mij is het juist goed als wij Harsco en Tata zo snel mogelijk duidelijkheid geven over wat wij zullen doen als die 30 op zijn en welke maatregelen wij voor ons zien om te gaan nemen en daar snel over te communiceren, zodat ook de bewoners aldaar weten dat wij veel om hun gezondheid geven en hen graag daarover informeren.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik dank de gedeputeerde voor de beantwoording. Ik voel helemaal mee met de heer De Kam dat het duidelijk is dat het u niet in de koude kleren gaat zitten, tegelijkertijd houd ik een beetje het gevoel, zijn wij wel in control als provincie? Dat gevoel heeft u nog niet kunnen wegnemen en dat vind ik toch wel zorgelijk. Ik snap dat u een beetje voorzichtig moet praten omdat u de maatregelen in de volgende fase nog niet met ons wilt delen, maar ik wil u oproepen om iets te doen om ons duidelijk te maken dat de provincie dit niet zo laat gebeuren, nog 29 en 30 keer.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter, de heer Tekin bedankt voor de antwoorden. Ik sluit mij aan bij de heer Klein. Het voornaamste doel waarvoor wij hier staan en een actualiteit brengen is dat het voor ons ongelofelijk belangrijk is dat de grafietregens nu stoppen en dat u daar zo snel mogelijk een einde aan maakt, samen met de OD, de gemeente en Harsco.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter, ik heb even gewacht tot de tweede termijn, omdat ik het niet bij een interruptie wilde doen. Wij zijn in november jl. namens de PvdA bij de avond geweest waar al veel werd uitgelegd wat ook nu weer aan de orde is geweest. Daar ben ik een stuk wijzer geworden. Op 18 december jl. hebben wij van Tata een brief gehad – en dan refereer ik aan wat

de gedeputeerde zei over dat wij het een voor het ander hebben ingeruild – het is misschien een technische vraag, maar ik wil het hier toch even over hebben, omdat ook mevrouw De Groot zegt, het moet nu stoppen en dat vinden wij als PvdA ook. Maar ik heb begrepen uit de technische uitleg van de directeur van Tata dat we dan wel de geur en het geluid hebben ingewisseld voor de grafietregen, maar dat dat komt door een ander soort staal dat gebruikt wordt waar minder zwavel in zit. Zwavel bindt grafiet en als er minder zwavel in zit, dan heb je meer grafietuitstoot. Om het te stoppen zoals iedereen vraagt, moet Tata een ander soort staal gaan verwerken. Daarop wil ik graag de reactie van de gedeputeerde horen, want wij kunnen allemaal wel zeggen, het moet stoppen en dat vinden wij ook maar dat heeft niet zozeer met het productieproces te maken maar met de delfstof. Ik weet niet waar wij dan zitten in het proces van dat wij het nu willen stoppen per direct, want dat kan dan denk ik niet.

De heer **STRUBEN** (D66): Voorzitter. Dank aan de gedeputeerde en wij hebben er vertrouwen in dat u met uw inzet tot een oplossing komt. Even op het terzijde van deze actualiteit en dat gaat over subsidies voor dit soort innovatieprocessen, leren wij er ook van dat wij daar misschien andere voorwaarden aan moeten stellen, want het is natuurlijk zonde dat wij eerst veel tijd en capaciteit inzetten en dat vervolgens over de grenzen verdwijnt. Dat was even terzijde.

De heer **TROMP** (VVD): Voorzitter. De VVD meent dat de uitstoot van fijnstof zoals in dit geval, ongewenst is en teruggedrongen moet worden. Dat een bedrijf zelfs meerdere dwangsommen krijgt, is natuurlijk zorgelijk, er moet echt een einde aan de overlast komen. Wij geven de gedeputeerde alle ruimte om te handelen en op te treden.

De **VOORZITTER**: Dat was een korte maidenspeech. Niemand mocht u interrumperen, maar u hebt het zo snel gedaan, dat er ook geen gelegenheid voor was.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter, nog een paar vragen. De suggestie van mevrouw Pels om niet af te wachten tot die 30 zijn volgelopen. Ik ga het zo interpreteren, ik ben al aan het nadenken want die 30 gaat een keer vollopen als wij kijken naar het recente verleden, over welke mogelijkheid ik heb. Maar ik ga u pas informeren als ik Harsco de tweede LOD heb opgelegd. Dat is het juiste moment om met elkaar in gesprek te gaan. Zijn wij volledig in control? Kun je volledig in control zijn bij dit soort processen? Wij hopen het natuurlijk wel, wij doen onze stinkende best om dat wel te zijn voor de veiligheid van de medewerkers op het terrein en voor onze inwoners in de nabije omgeving. Wij proberen het maximale te doen. Mevrouw Jellema spreekt over een ander soort staal, maar het gaat over een ander soort erts dat op dit moment gebruikt wordt. Dat gesprek voer ik op dit moment met Tata en dat zou ook onderdeel kunnen zijn van de nabije toekomst, dat ligt in ons vizier.

De **VOORZITTER**: Daarmee sluiten wij de actualiteit af.

3.a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding

De **VOORZITTER**: Er zijn geen geheime stukken ter bekrachtiging binnengekomen. Wenst iemand hier het woord over? Dat is niet het geval. Dan is de opgelegde geheimhouding bekrachtigd.

3.b. Lijst geheimhouding PS

De **VOORZITTER**: Door de griffie zijn tot op heden geen opmerkingen ontvangen. Wenst iemand over deze lijst geheime stukken het woord? Dat is niet het geval, dan stel ik u voor de lijst voor kennisgeving aan te nemen.

4. Vaststelling notulen van de openbare vergaderingen van 12 en 19 november en 17 december 2018, alsmede van de besloten vergaderingen van 19 november en 10 december 2018

De **VOORZITTER**: De openbare notulen van 12 en 19 november en van 17 december zijn gepubliceerd bij de vergaderstukken. Hierover zijn door de griffie tot dusver geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de openbare notulen het woord? Dat is niet het geval, dan zijn deze notulen ongewijzigd vastgesteld. Verlangt iemand over de geheime notulen van de extra besloten Statenvergadering van 10 december het woord? Deze zijn per post naar de Statenleden verzonden. De griffie heeft hierover geen opmerkingen ontvangen. Met het openbaar worden na publicatie in het provinciaal blad van het voorbereidingsbesluit nummer 77 2018 tot wijziging van de PRV voor verbod op nieuwe vestiging, uitbreiding van en omschakeling naar geitenhouderij van de Statenvergadering van 10 december jl. kunnen PS besluiten de notulen van deze vergadering openbaar te maken. Gaat u daarmee akkoord? Verlangt iemand het woord over deze notulen? Niet. Dan zijn de notulen van 10 december ongewijzigd vastgesteld en openbaar. Als laatste de geheime notulen van de besloten Statenvergadering van 19 november jl. Deze hebben ter inzage gelegen bij de griffie in de week voorafgaande aan deze vergadering. Er zijn tot op heden geen opmerkingen over ontvangen. Indien u alsnog opmerkingen wenst te maken over deze geheime notulen van 19 november jl., dan dient u dat in beslotenheid aan het einde van de vergadering te doen. Is daar alsnog behoefte aan? Nee, dan zijn de notulen van de geheime vergadering van 19 november 2018 ongewijzigd vastgesteld.

5. Vaststellen Strategische Statenagenda

De **VOORZITTER**: Wenst iemand daarover het woord? Dat is niet het geval. Dan is de Strategische Statenagenda vastgesteld.

6. Vaststellen lijst ingekomen stukken

De **VOORZITTER**: Hierover zijn door de griffie tot op heden geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de ingekomen stukken het woord? Dat is niet het geval. Dan is voor wat betreft de afdoening van de brieven conform het voorstel van het presidium besloten.

7. Voortgangslijst van moties

De **VOORZITTER**: De griffie heeft geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de voortgangslijst moties het woord? Dat is niet het geval. Dan stel ik u voor de lijst vast te stellen. Dat is bij deze geschied.

8. Hamerstukken
8.a. Statenvoordracht 01 Actualisatie Evaluatiekader Subsidies
8.b. Statenvoordracht 04 Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond
8.c. Statenvoordracht 05 Controleprotocol voor de accountantscontrole jaarrekening 2018
8.d. Statenvoordracht 06 Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA
8.e. Statenvoordracht 07 Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer 'Garanties, leningen en revolverende fondsen'
8.f. Statenvoordracht 02 Besluit mandaat en machtiging WOB

De **VOORZITTER**: Mevrouw De Meij heeft bij 8.a. een opmerking geplaatst op de inspreeklijst.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Het is niet een opmerking. Voortschrijdend inzicht leidt ertoe dat ik er toch iets over wil zeggen en het niet als een hamerstuk beschouw.

De **VOORZITTER**: Wilt u een uitgebreide stemverklaring afleggen? Dan gaan wij dit straks behandelen. Op advies van de verschillende commissies wordt geadviseerd om de stukken die ik zal opnoemen, als hamerstuk te behandelen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Van de orde. Ik vraag mij af of dit een goed moment is om dingen van de hamerstukkenlijst af te halen, want volgens mij kan dat niet meer, de agenda is al vastgesteld. Nu gun ik mevrouw De Meij een uitgebreide stemverklaring en ze kan ook aangeven dat zij tegen is, maar behandeling lijkt mij niet meer van toepassing.

De **VOORZITTER**: Mevrouw De Meij mag een ordevoorstel doen en bij het vaststellen van de agenda was dit nog niet bekend.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Dan hierbij een ordevoorstel, want ik wil PS behoeden om een fout besluit te nemen door het als hamerstuk te behandelen.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij dat ordevoorstel in stemming brengen, namelijk om agendapunt 8.a als hamerstuk van de agenda af te halen en alsnog inhoudelijk te behandelen. Wie is daarvoor? Dat is mevrouw De Meij van 50plus, CU/SGP, ONH, PvdD en GL. Dan is het ordevoorstel verworpen. Dan gaan wij terug naar het oorspronkelijke agendapunt. Verlangt iemand over de voordrachten het woord?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Allereerst excuus dat wij tijdens de commissievergadering hebben ingestemd met de Actualisatie Evaluatiekader Subsidies. Ik heb het nog eens goed

gelezen en wij kunnen er niet meer mee instemmen. Anderhalf jaar geleden hebben de heer Bruggeman en ik een onderzoek gedaan naar de subsidies HIRB en als je leest hoe de toetsing van die subsidies op doeltreffendheid straks wordt voortgezet, kunnen wij niet instemmen met het evaluatiekader zodat dat wordt voorgelegd, omdat wij proefondervindelijk hebben kunnen zien dat heel veel subsidies niet goed terechtgekomen zijn. Als daar gewoon meer doorgegaan wordt de komende twee jaar, dan kunnen wij daar niet mee instemmen.

De **VOORZITTER**: Wil er nog iemand een stemverklaring afleggen? Zo niet, dan zijn de besluiten van 8.a. tot en met 8.f. aangenomen.

9. Statenvoordracht 03 Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot Natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter. In diverse commissievergaderingen is hier uitvoerig over gesproken. Dank voor de uitgebreide brief van 7 januari jl. van GS, waarin vele vragen uit de commissie worden beantwoord. In het verlengde van onze inbreng in de commissie hebben wij nog een aantal punten waarop wij graag een reactie van GS ontvangen. Artikel 5.c, artikel 17. Wij kennen allemaal de situatie van leegstaande agrarische gebouwen in het landelijk gebied. Nu is het moeilijk om daar een nieuwe bestemming aan te geven. Het nieuwe artikel maakt het mogelijk om de bedrijfsgebouwen te slopen en te vervangen door burgerwoningen. Dat is uitstekend. In artikel 17.c. wordt de functiewijziging naar woonbestemming met maximaal twee burgerwoningen mogelijk gemaakt. In de commissie hebben wij, gezien de behoefte aan woonruimte van jongeren en ouderen uit de kernen naast de bedrijven, erop aangedrongen dat he mogelijk is dat er meerdere mensen mogen wonen in een burgerwoning. De woning wordt dan gesplitst in meerdere wooneenheden, wel allemaal binnen het ruimtelijk kader dat wij hier vaststellen, dus geen meter erbij. In de commissie gaf de gedeputeerde aan dat gemeenten gaan over het wel of niet splitsen van woningen in meerdere eenheden. Daaruit maken wij op dat het mogelijk is om op basis van dit artikel een burgerwoning neer te zetten en hierin met toestemming van de gemeente meerdere appartementen te realiseren. Klopt onze interpretatie? Ik doel met name op zorgappartementen voor ouderen. Artikel 19, een belangrijk artikel voor de broodnodige versterking van de schaarse natuur in onze provincie. De invoering van de systematiek van wezenlijke kenmerken en waarden, de zogenaamde WKW's, is bedoeld om de kwaliteit van de natuur te verbeteren. De WKW-beschrijvingen geven aan hoe de natuur in diverse gebieden ervoor staat en waar verbetering en uitbreiding mogelijk is. Goed dat er voor alle natuurgebieden nu WKW-beschrijvingen liggen. Dat is een hele klus geweest, zowel voor de ambtenaren als voor de natuurorganisaties, onze complimenten daarvoor. Deze operatie is mede voortgekomen uit de motie van de PvdA, D66, CDA en VVD om meer duidelijkheid te geven over de natuur in de gebieden van de recreatieschappen. Terecht ons inziens is deze operatie verbreed naar alle gebieden in de provincie. Belangrijk dat de beschrijving van het grote gebied van Laag Holland bij de stukken zit. De beschrijvingen zijn nog niet volledig, dat realiseren wij ons, maar wij hebben er vertrouwen in dat de komende jaren in nauwe samenwerking met terreinbeheerders dit wordt afgerond. In de discussies in de commissie is veel gesproken over hoe het in de praktijk zal gaan, zeker in gebieden waar wonen en recreatie grenzen aan natuur

en aan recreatiegebieden. Begrijpelijk bestaat de angst dat gemeenten activiteiten toestaan die kunnen leiden tot vermindering van het natuuroppervlak. Deze vrees wordt versterkt door artikel 19, lid 3, waar staat dat een bestemmingsplan geen nieuwe activiteiten mogelijk mag maken die leiden tot mogelijk significante vermindering van het oppervlak. Wij vinden dat het woord 'significant' het risico heeft dat de oppervlakte van NNN toch kleiner wordt. Dat vinden wij absoluut onwenselijk. Vandaar een amendement om onze zorg weg te nemen.

Amendement 1/14-01-2019
Geen verkleining oppervlakte NNN

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Constaterende dat:

- *Het woord 'significante' voor 'vermindering' in artikel 19 lid 3 in de zin: " … of tot een significante vermindering van de oppervlakte van het Natuur Netwerk Nederland of de natuurverbindingen, of de natuurverbindingen of van de samenhang tussen die gebieden onduidelijkheid geeft;*
- *Hiermee de mogelijkheid aanwezig is dat het oppervlak van het Natuur Netwerk Nederland per saldo kleiner wordt. Dit is niet de intentie van deze PRV en van het beleid van de provincie Noord-Holland.*

Overwegende dat:

- *Het beleid van de provincie Noord-Holland gericht is op een verbetering en mogelijke uitbreiding van natuurdoelen;*
- *De beschermde waarden van de NNN-gebieden zijn beschreven in de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW's).*

Van mening dat:
Het woord significante in het tweede deel van artikel 19 lid 3 geschrapt kan worden.

Formuleren het besluit van de Statenvoordracht onderdeel C, artikel 19 lid 3 als volgt:
"Een bestemmingsplan zoals bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kernmerken en waarden of tot een vermindering van de oppervlakte van het Natuur Netwerk Nederland of de natuurverbindingen of van de samenhang tussen die gebieden."

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties PvdA, D66

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Na de vaststelling van deze PRV moeten de gemeenten ermee aan de slag. Het is belangrijk om dit als PS goed te volgen. Naast deze vraag aan gemeenten

willen wij ook zien dat in beeld wordt gebracht hoe het met de compensatie gaat, omdat NNN absoluut niet mag afnemen. Daarom pleiten wij voor compensatie nieuwe stijl, daar is al discussie over geweest in de commissie. Wij willen dat dat niet meer met geld kan worden gedaan, maar door inbrengen in een habitatbank of een gebied aan te wijzen in de provincie waar natuur kan worden toegevoegd. Kunt u ons informeren over de stand van zaken van de compensatie? Dat zouden wij graag terugzien in een evaluatie na een jaar hoe de regeling uitpakt in de praktijk, hoe gemeenten ermee omgaan en wat betekent het voor de compensatie, want dat is een belangrijk onderdeel om de compensatie op een andere manier aan te pakken. Dan nog een opmerking over het gebied van Texel, de Hoge Berg. Wij hebben nog met mensen gesproken en wij dienen een amendement in – door D66 – om twee zinnen te schrappen uit de beschrijving van Texel waar de schapenhouderij minder negatief wordt beoordeeld dan zoals het er nu in staat. Een kleine tekstuele wijziging die voortkomt uit de bespreking van de schapenboeren op Texel. Tenslotte een opmerking over de strandzonering. In artikel 31 wordt geregeld dat in de periode van 1 februari tot 1 november seizoensgebonden bouwwerken op het strand mogen staan. Wij zijn nog steeds ongelukkig met deze lange periode, want het seizoen begint niet op 1 februari maar later als je in je bikini op het strand kunt zitten. Wij hebben een duidelijke voorkeur voor een periode van 1 maart tot 1 november. Deze periode sluit goed aan bij de bedoeling van een seizoenstrand. In de commissie heb ik hier meerdere keren op aangedrongen. Het heeft ons ook verbaasd dat in de tekst van het convenant deze periode niet is genoemd. Hij kwam als een duveltje uit een doosje bij de PRV. Wij weten dat het heel moeilijk is om zoiets te wijzigen met 25 partijen, daarom twee vragen aan de gedeputeerde. Hoe kijken de partijen van het convenant hier tegenaan? Bent u bereid om in het komende overleg met de partners te kijken of het op een andere manier kan? Het nu wijzigen kun je niet doen ten opzichte van de partijen die hebben medeondertekend, maar wij vragen er in de evaluatie op terug te komen hoe het uitpakt. Wij vinden het jammer dat er gedurende een korte periode geen strandtenten mogen staan. Wij willen graag een langere periode.

Mevrouw **STRENS** (D66): Voorzitter. De voorliggende PRV-wijziging heeft betrekking op drie onderdelen. Over de wijzigingen voor de kleinschalige ontwikkeling en strandzonering kan ik kort zijn. Voor D66 is de ruimtelijke kwaliteit van ons landschap belangrijk. Wij willen verrommeling tegengaan en het toevoegen van woningen buiten de kernen beperken. Deze wijzigingen maken het mogelijk om storende vrijkomende bedrijfsgebouwen te slopen en te transformeren naar slechts twee woningen. Wat ons betreft levert dit een verbetering op van het landschap, zeker gezien het feit dat de nieuwe woningen moeten voldoen aan de regels zoals gesteld in artikel 15 PRV over ruimtelijke kwaliteit en de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie. Het vastleggen van de regels over strandzonering in de PRV is het sluitstuk van een intensief proces rondom het Kustpact. Deze uitkomsten zijn al eerder in PS besproken en vastgesteld, waarbij altijd het uitgangspunt is geweest dat bestaande rechten van partijen gehandhaafd zouden blijven. Alle betrokken partijen met diverse uiteenlopende belangen hebben ingestemd met het eindresultaat van het Kustpact. Wij hebben ons gecommitteerd aan de uitkomsten van dit proces en wij vinden het niet passend om de PRV op onderdelen nog te wijzigen. Wij kunnen dan ook instemmen met de wijzigingen van artikel 5.c., 17 en 31. Voor artikel 19 regels voor NNN, hebben wij een aantal vragen en voorstellen. D66 is heel blij met de beschrijving van de WKW's.

Hierin wordt beschreven welke natuurgebieden beschermd zijn en welke natuurwaarden en doelen er in die gebieden zijn. Dit geeft meer duidelijkheid en transparantie dan de huidige situatie en geeft meer flexibiliteit, maar doordat de WKW's worden vastgelegd in de PRV en daarmee een basis vormen voor de toetsing, is volledigheid en juistheid van de gegevens van groot belang. In de commissie is onder andere door de terrein beherende organisaties aangegeven dat de stukken nog niet voor de volle 100% juist zijn. Daarnaast loopt er een aantal gebiedsprocessen die mogelijk invloed hebben op de beschrijvingen. Een is genoemd door de PvdA, de beschrijving van Texel. Ook daar is nog een gebiedsproces gaande en wij vinden de tekst die opgenomen is in de WKW's, niet stroken met dat proces en wij willen voorstellen om de zinnen op pagina 5 te schrappen. Ik zal deze zinnen voorlezen. "De afgelopen decennia is dit gebruik onder druk komen te staan. De schapenhouderij staat onder financiële druk en is genoodzaakt te intensiveren en uit te breiden. Dit brengt het karakteristieke landschap in gevaar." Vandaar een amendement.

Amendement 2/14-01-2019
De Hoge Berg, Texel

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Constateren dat:

- *De wezenlijke kenmerken en waarden van De Hoge Berg beschreven zijn in de gebiedsbeschrijving van Texel (hoofdstuk 1);*
- *Hierin onderaan pagina 5 uitspraken gedaan worden over hoe de schapenhouderij zich zou willen ontwikkelen en mogelijke gevolgen voor het landschap. Deze uitspraken worden niet gedeeld door een aantal betrokken partijen.*

Overwegen dat:
Er nog een gebiedsproces loopt waarin alle betrokken partijen in overleg zijn over het gebruik en beheer van het gebied De Hoge Berg.

Van mening dat:
Niet vooruitgelopen moet worden op het gebiedsproces in conclusies in de Gebiedsbeschrijving.

Wijzigen het besluit van de Statenvoordracht als volgt:
schrapt op pagina 5 onderaan de pagina de volgende twee zinnen:
"De afgelopen decennia is dit gebruik onder druk komen te staan. De schapenhouderij staat onder financiële druk en is genoodzaakt te intensiveren en uit te breiden. Dit brengt het karakteristieke landschap in gevaar."

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties D66, PVDA, VVD, CDA

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **STRENS** (D66): Nog even terugkomend op de volledigheid van de gegevens en de WKW's. Wij horen graag van de gedeputeerde hoe hij verder gaat met het continu verbeteren van de beschrijvingen. Hij heeft al eerder aangekondigd dat er een evaluatie zou gaan plaatsvinden. Voor ons is het van groot belang dat de evaluatie in participatie met alle betrokken partijen uitgevoerd zal worden. Kan de gedeputeerde aangeven wanneer PS hierover geïnformeerd worden? Kan hij ons verzekeren dat hetgeen wij nu vaststellen en de beschrijvingen die er nu liggen, daar geen wezenlijke onderdelen in worden gemist waardoor eventueel negatieve ontwikkelingen kunnen plaatsvinden? Naast de vaststelling van de WKW's wordt artikel 19 van de PRV gewijzigd. Wij zijn blij dat de door ons al lang gewenste ruimte voor recreatief medegebruik in NNN-gebieden mogelijk wordt. Dat is ook de aanleiding om met de WKW's aan de gang te gaan, dus wat ons betreft is het fijn dat daar nu ruimte voor komt. De inzet van ons is altijd al geweest dat wij streven naar een kwaliteitsverbetering van de natuurdoelen en biodiversiteit. Natuur is dynamisch, ontwikkelt zich in diverse gebieden en houdt zich niet aan strikte grenzen. Het verbinden van natuur is een belangrijke voorwaarde voor versterking. Daarnaast hebben wij altijd ingezet op ten minste behoud en bij voorkeur uitbreiding van het oppervlak van NNN. Het woord 'significante' voor vermindering in artikel 3 sluit dan ook niet aan bij de doelstelling om de natuur te versterken. Ons voorstel is om dit woord te schrappen en het amendement hiervoor heeft de PvdA ingediend. Als laatste wil ik graag aandacht vragen voor de compensatieregeling. De Uitvoeringsregeling Natuurcompensatie wordt door GS vastgesteld, maar is voor ons een belangrijk onderdeel van voorliggende wijziging. De huidige regeling wordt herzien. Zoals gezegd, is hier al overleg over gevoerd met PS, maar kan de gedeputeerde aangeven wanneer hij verwacht deze regeling ter bespreking aan PS voor te leggen? Zoals al eerder door ons ingebracht zien wij graag in de nieuwe regeling dat indien wij te maken hebben met compensatie in een nog te realiseren NNN-gebied, er standaard een nieuw NNN-gebied wordt aangewezen. Dit is conform het advies van de Randstedelijke Rekenkamer dat wij vorig jaar hebben behandeld. Wij zouden graag zien dat echt pure financiële compensatie niet meer mogelijk is. Kan de gedeputeerde toezeggen dat deze punten worden meegenomen in de nieuwe regeling?

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Eerst in de commissie NLWM, toen in R&W, wij kunnen in ieder geval zeggen dat de WKW en de beschrijving van de NNN-gebieden uitgebreid behandeld en besproken zijn. Over het algemeen kunnen wij ons vinden in de beschrijving van de WKW. De beschrijvingen scheppen in elk geval duidelijkheid en zo op het eerste gezicht lijkt er door middel van deze beschrijvingen ook een betere natuurbescherming mogelijk. Op het tweede gezicht hebben wij onze twijfels. De WKW's zijn nog niet allemaal goed beschreven en was het systeem dat wij nu dreigen te verlaten, niet beter? Wij hebben ook nog steeds onze bedenkingen bij de dubbelbestemmingen. Daarom een aantal amendementen. Bestemmingsplannen worden ook door provincies gezien en bekritiseerd maar alle APV's niet. Het meest wringt dit bij dubbelbestemmingen natuur en recreatie. Recreatie kan vele vormen aannemen van rustig wandelen tot motor crossen, van lekker zwemmen tot varen met een speedboot, en van zitten op een kleedje tot een megafestival. Daarom moet er onderscheid komen in de diverse vormen van recreatie. Rustige en extensieve recreatie die de natuur niet schaadt en lawaaierige en intensieve recreatie die een evidente invloed heeft op de natuur. Ja, een en ander is geen ruimtelijk

probleem, eerder een problemen op het gebied van natuur en milieu. Toch wagen wij er een motie aan in de hoop dat de andere Statenleden dit ook een goed idee vinden.

Motie 02/14-02-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Overwegende dat:

- *Er volgens de wijziging PRV diverse dubbelbestemmingen mogelijk zijn, waarvan de dubbelbestemming natuur en recreatie er een is;*
- *In de PRV en de WKW niet gedefinieerd wordt welke vorm van recreatie er in recreatiegebieden behorend tot NNN, wenselijk is;*
- *Een aantal vormen van recreatie schadelijk zijn voor dieren, planten en bodem en bovendien gepaard gaan met overlast voor omwonenden;*
- *Een aantal vormen van recreatie het kappen van bomen en het aanleggen van geasfalteerde infrastructuur vereist;*
- *Het daarom noodzakelijk is dat onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende vormen van recreatie.*

Verzoeken het college van GS:

- *Onderscheid te maken tussen vormen van recreatie;*
- *Recreatieve activiteiten te verdelen in twee categorieën, extensieve en intensieve recreatie;*
- *De beide vormen van recreatie te definiëren;*
- *Extensieve recreatieve activiteiten in alle recreatiegebieden toe te staan en intensieve vormen van recreatie slechts toe te staan in gebieden waar de natuur en de omgeving door de recreatieve activiteiten niet nadelig worden beïnvloed;*
- *Dit bij gemeenten aan de orde te stellen en gemeenten de handvatten te geven om de twee vormen van recreatie in omgevingsvergunningen en de APVs op te nemen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, 50plus

PS: Onder vormen van intensieve recreatie kunnen bijvoorbeeld worden verstaan: festivals, fietscross, waterskiën, snelle boten. Onder vormen van extensieve recreatie kunnen bijvoorbeeld worden verstaan: wandelen, recreatief fietsen, recreatief varen met roei- en fluisterboot, recreatief zwemmen.

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Hoe ziet u zich dat feitelijk voor? Er wordt een soort postzegelpark gemaakt, hier mag u een vuurtje stoken, daar mag je met je hond lopen. Hoe moet

ik dat zien? In het Twiske is twee keer per jaar een evenement en de rest van het jaar wordt het terrein gebruikt voor wandelen en recreatie.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): U hebt niet goed geluisterd volgens mij. Ik heb gezegd, laten wij twee vormen van recreatie benoemen, intensieve recreatie – daar heeft de mens in de natuur last van – en extensieve recreatie, daar heeft de mens en de natuur minder last van. De twee festivals in 't Twiske bezorgen heel erg veel overlast en zijn een vorm van intensieve recreatie.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Dat doen ze niet 365 dagen per jaar.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Nee, niet 365 dagen per jaar. Wij ontvingen een uitstekende beschrijving over de kleinschalige ontwikkelingen in agrarisch gebied die straks mogelijk zijn. Het is een goed idee storende agrarische gebouwen te kunnen vervangen door aantrekkelijke zeer kleinschalige woningbouw. In sommige gevallen zal het landschap daar inderdaad van opknappen. Met deze PRV-wijziging kunnen wij akkoord gaan. Anders is het als het gaat om strandbebouwing. Wij weten dat de strandzonering al is vastgesteld, maar het lijkt wel of sedert de vaststelling zich meer lastige situaties voordoen. Wij zien dat strandtentexploitanten en gemeenten steeds bereid zijn om tot het gaatje te gaan. Zandvoort krijgt er weer een paar strandtenten bij en ja, het is een recreatiestrand, maar het is de vraag of deze strandtenten noodzakelijk zijn en een waardevolle aanvulling. Wij hopen dat straks HZL in het gelijk wordt gesteld door de Raad van State voor wat betreft het Schagerstrand. Het is tevens de vraag of wij zitten te wachten op verlenging van het toeristische seizoen als het gaat om seizoententen. Daarom een amendement.

Amendement 3/14-01-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

In de voordracht artikel 1 onder E, tweede aandachtspunt als volgt te wijzigen:
Een bestemmingsplan voorziet alleen in seizoensgebonden bouwwerken in de periode van 1 maart tot 1 november in de op kaart 8 en de digitale verbeelding ervan als seizoenstrand aangeduide gebieden

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, CU/SGP, GL, 50plus

Toelichting
Waar het gaat om seizoen- en recreatiestranden is het een goede zaak als de stranden enige tijd in het jaar 'tot rust' kunnen komen en er geen sprake is van seizoenbebouwing. Met name bij seizoenstranden is de balans tussen 'rust en reuring' snel verstoord. Seizoenstranden worden in de Strandzonering 2025 beschreven als gebieden 'met een (grote) landschappelijke waarde', waar 'ruimte is voor de mens voor de beleving van natuur, vrijheid en de elementen'. Een periode van drie maanden om ruimte te geven aan de natuur en deze vorm van natuurbeleving, is te

kort. De winter is nog niet verstreken of de seizoenbebouwing keert al terug, waardoor het open karakter van het stand en de weidsheid en ongereptheid verdwijnen. Met dit amendement wordt beoogd, aansluitend op de bespreking in de commissie R&W van december 2018, de rustperiode met (in elk geval) een maand uit te breiden, waardoor de recreatiedruk vermindert en meer recht wordt gedaan aan natuur en rustbeleving

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): In reactie op wat de PvdA zei of het mogelijk is om bouwwerken op stranden vanaf 1 maart toe te staan, in Scheveningen is dat wel het geval. Dat heb ik onderzocht, maar verder heb ik niet veel onderzocht. Ik wil nog ingaan op het amendement van de hele coalitie over Texel. Ik vraag mij af wat de bedoeling is, dat wij voor de boeren meer intensieve schapenteelt mogelijk maken of dat wij de natuur, de omgeving en het toeristische landschap gaan sparen?

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. Aan de stukken kun je zien dat er veel inspanningen zijn verricht om greep te krijgen op een complexe materie, vooral waar het NNN betreft en hoe de natuur te beschermen zonder natuurgebieden op slot te zetten. Er zijn vele formele en informele besprekingen geweest waarbij de gedeputeerde Natuur heeft getracht om partijen en Statenleden mee te nemen. Veel waardering daarvoor. Daarom is het teleurstellend te moeten constateren dat de desbetreffende voorstellen niet beantwoorden aan onze verwachtingen en er geen begaanbare brug is geslagen naar de natuur- en landschapsorganisaties, zoals Landschap Noord-Holland, de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland, Natuurmonumenten en PWN met wiens standpunt weinig is gedaan. Niet voor niets hebben deze organisaties per brief van 11 januari zich nogmaals tot PS gewend. Je zou toch mogen verwachten dat over de bescherming en ontwikkeling van natuurgebieden in NNN tenminste overeenstemming bestaat met de organisaties die zo'n cruciale rol vervullen in het beheer daarvan. Hoewel de WKW-operatie als zodanig steun verdient, zijn er diverse kanttekeningen en kritieken op de gebiedsbeschrijvingen. Daar is al het een en ander over gezegd. De belangrijkste kritiek betreft dat er getornd wordt aan het voorschrift dat ook bij kleinschalige ontwikkelingen de oppervlakte NNN tenminste gelijk blijft en dat de enkelbestemming natuur uit de PRV wordt gehaald waarmee voor gemeenten ruimte wordt gecreëerd om in het NNN-gebied af te zien van realisering van nieuwe natuur. Dat gaat veel verder dan het mogelijk maken van passende nieuwe ontwikkelingen, dat is onnodig en ongewenst.

Mevrouw **STRENS** (D66): Ik ben benieuwd naar waar u dat laatste vandaan haalt, want wat er in de PRV wordt voorgesteld, is dat de verplichting om natuur als bestemming toe te voegen, vervalt maar de waarden worden juist vastgelegd in de WKW's, dus daar moeten gemeenten wel degelijk rekening mee houden. Ik begrijp niet waarop u baseert dat de gemeenten allerlei vrijbrieven krijgen.

De heer **KRAMER** (GL): Ik heb het stuk niet bij de hand maar in de brief waarin de open vragen worden beantwoord, staat duidelijk dat alleen de WKW niet genoeg zal zijn om allerlei

ontwikkelingen mogelijk te maken in NNN. Ik zal dat in tweede ronde erbij pakken en citeren. Dat is trouwens op basis van vragen die wij gesteld hebben maar die u niet kent, omdat ik vanmorgen pas ontdekte dat die niet verspreid zijn.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): U wilt het woord natuur niet schrappen, maar zit u niet in twee systemen te shoppen? De WKW gaat uit van nieuwe beschrijvingen van meerdere waarden en kenmerken, ook natuur. Het woord natuur komt uit de oude systematiek. Maakt u het niet te moeilijk om natuur in te passen in de nieuwe systematiek?

De heer **KRAMER** (GL): NNN is een gebied dat in beginsel wordt aangemerkt als een netwerk van natuurgebieden, dus dat je daar de natuurbestemming oplegt zodra die gerealiseerd is en dat is lang niet overal het geval, lijkt mij volstrekt logisch. Ik zou de vraag liever andersom willen stellen, als je eenmaal met WKW werkt, waarom zou je dan nog die bestemming weghalen, want in alle gevallen moet er worden voldaan aan wat de WKW met zich meebrengt. Het is onnodig en ongewenst. In onze brief van 13 december hebben wij onze bedenkingen nader toegelicht en diverse vragen gesteld. In de beantwoording van de openstaande vragen komen die onvoldoende tot hun recht. Naast het ontbreken van voldoende draagvlak bij de TBO's vormt dit voor GL een aanvullende reden om het debat van vandaag niet als afgerond te beschouwen. Wij zullen voor het amendement van de PvdD stemmen om het onderdeel NNN uit de voordracht te schrappen. Voor het geval dit amendement het niet mocht halen – dat is niet denkbeeldig gezien de stemming over het ordevoorstel – hebben wij samen met enkele andere partijen drie amendementen opgesteld.

Amendement 4/14-01-2019
Oppervlakte NNN

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Besluiten:
In artikel 19, derde lid, de zinsnede 'tot een significante vermindering' de woorden 'een significante' te schrappen waardoor dit artikellid als volgt komt te luiden:
3: Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden of tot vermindering van de oppervlakte van het NNN of de natuurverbindingen of van de samenhang tussen die gebieden

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, CU/SGP

Toelichting
Het huidige en het voorgestelde artikel 19 PRV gaan beide ervan uit dat de oppervlakte van NNN tenminste gelijk blijft (vergelijk artikel 19, lid 7, oud, en artikel 19, lid 8, nieuw). In de oude tekst betreft dit een vereiste en in de nieuwe tekst een beginsel waar kennelijk van kan worden

afgeweken. In het derde lid wordt namelijk de mogelijkheid geïntroduceerd om de oppervlakte 'niet significant' te verminderen. Dat nodigt uit tot indiening respectievelijk honorering van initiatieven die zich daarop beroepen en leidt tot uitholling van het compensatiebeginsel. Mede vanwege het ontbreken van een definitie van het begrip 'significante vermindering' en de afwezigheid van een eenduidig referentiekader kunnen de afzonderlijke NNN-reducties sterk in oppervlakte verschillen en kunnen hoe dan ook kleine reducties tezamen zorgen voor een substantiële significante vermindering van NNN. Dat de door GS voorgestelde tekst in overeenstemming is met het Barro impliceert niet dat de huidige vereiste daarmee in strijd is. Het is aan PS om al dan niet aan dat vereiste vast te houden. Als het voorschrift dat NNN qua oppervlakte tenminste gelijk moet blijven wordt gehandhaafd, weet iedereen waar hij/zij aan toe is en worden arbitraire besluiten en juridische procedures tegengegaan. Het belang van de natuur en de provincie en de NNN-opgave is daarmee gediend.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Amendement 5/14-01-2019
Natuurfunctie NNN

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Besluiten:
De voorliggende tekst van de leden 1 en 2 van artikel 19 PRV als volgt te wijzigen:

1. *Een bestemmingsplan voor gebieden aangeduid op kaart 4 en op de digitale verbeelding ervan als NNN of als natuurverbinding strekt tot realisering van de natuurfunctie en bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW's van de gebieden;*
2. *Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid bestemt de gronden als natuur zodra de natuurfunctie is gerealiseerd en stelt regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW's van de gebieden. Bij het stellen van deze regels moeten de WKW's van de gebieden in acht worden genomen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP

Toelichting
Het laten vallen van het voorschrift dat binnen NNN de gerealiseerde natuur de bestemming 'natuur' moet krijgen, staat haaks op het primaire doel van NNN: het realiseren, instandhouden en versterken van het netwerk van natuurgebieden. De introductie van een systeem van WKW kan behulpzaam zijn bij het realiseren van dat doel en bij het beoordelen van de vraag of nieuwe initiatieven en activiteiten zich laten verenigen met WKW van de onderscheiden deelgebieden. De WKW-operatie is niet bedoeld om de vrijheidsmarges van de gemeente te vergroten t.a.v. realisering van de natuurfunctie en de keuze van de bestemming van de gronden die deel uitmaken van de begrensde natuurgebieden van NNN. T.a.v. de mogelijkheden voor recreatie

binnen deze gebieden volstaat het instrument van de WKW. Het loslaten van de voorgeschreven natuurbestemming om recreatie te kunnen inpassen, is niet nodig en niet wenselijk.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Amendement 6/14-01-2019
Horen PS

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Besluiten:
Aan de tekst van het negende lid van artikel 19 toe te voegen 'gehoord de desbetreffende commissie van PS', waardoor dit artikellid als volgt komt te luiden:
"9. GS kunnen nadere regels stellen ten aanzien van de wijze waarop compensatie als bedoeld in het vierde lid, aanhef en onder c plaats heeft, gehoord de desbetreffende commissie van PS."

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, 50plus

Toelichting
Het is aan PS om te bepalen wat er in de PRV wordt opgenomen en welke ruimte wordt gelaten aan GS. Er valt veel voor te zeggen om de (hoofdlijnen van een) compensatieregeling op te nemen in de verordening. Het heeft de voorkeur daar niet ad hoc, maar bij de vaststelling van de Omgevingsverordening over te oordelen en te besluiten. Het nu voorliggende amendement voorziet erin dat overeenkomstig goed gebruik de desbetreffende commissie zich eerst uitspreekt over de compensatieregeling alvorens deze door GS wordt vastgesteld. Hiermee wordt aangesloten bij de voorgeschreven procedure t.a.v. wijziging van de begrenzing van het NNN, zoals vastgelegd in artikel 19, achtste lid.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **KRAMER** (GL): Ik hoor graag van partijen of zij het met onze voorstellen eens zijn en zo niet, waarom niet. Ik vul daarop aan dat ik vooral geïnteresseerd ben in het waarom van het indienen van een eigen amendement door de PvdA en D66, terwijl u gisteravond het amendement van een aantal andere partijen heeft ontvangen dat precies hetzelfde voorstelt. Was dit niet de gelegenheid geweest om gewoon aan te sluiten bij het amendement en daarmee de oppositie ook een keer iets te gunnen, om in de woorden van Remkes te blijven. Ten slotte vragen wij aandacht voor het SP-amendement, mede ondertekend door GL en CU/SGP, dat beoogt het seizoen waarin het strand bebouwd kan worden, te beperken tot 8 maanden Voor de balans tussen rust en reuring en uitgaande van een meer evenwichtige afweging van belangen dient het strand ten minste in de wintermaanden november tot en met februari te worden gevrijwaard van seizoenbebouwing, zodat natuur en rustzoekers meer ruimte krijgen. Wij rekenen op brede steun

voor dit amendement, mede gezien de opstelling van de coalitiepartijen PvdA en D66 in de commissie. Ik bespeur dat in de bijdrage van de PvdA vandaag, maar niet in die van D66.

Mevrouw **KONING** (CDA): Voorzitter. De WKW's zijn een nieuw instrument waarmee wij nog geen ervaring hebben. De doelstelling is goed. Het CDA zal een vinger aan de pols houden om te bekijken of het systeem goed gaat werken. Het CDA ziet meerwaarde in de mogelijkheid voor gemeenten om een dubbelbestemming te geven aan bijvoorbeeld gronden in recreatiegebieden. Aan het begin van deze raadsperiode hebben wij via een motie opdracht gegeven om meer duidelijkheid te scheppen over de balans tussen natuur en recreatie en om ontwikkelruimte binnen recreatiegebieden mogelijk te maken. Dat is nodig omdat recreatieschappen ook eigen inkomsten moeten genereren, maar gelijktijdig bijzondere natuurwaarden niet mogen aantasten. Er moet ruimte zijn voor beide elementen en met de WKW's en de mogelijke dubbelbestemming wordt dit mogelijk gemaakt. De natuur in de recreatiegebieden wordt goed beschermd door de WKW's en tegelijkertijd kunnen mensen wel recreëren in recreatiegebieden wat van groot belang is voor de inwoners van Noord-Holland.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. U zegt, er mag geen schade toegebracht worden aan de natuur, tegelijkertijd wilt u de recreatie uitbreiden, begrijp ik uit uw woorden, maar wat vindt u ervan als er een heel groot festival plaatsvindt of als er gevaren wordt met snelle bootjes in een gebied waar ook een natuurbestemming ligt? Vindt u dan dat dat de natuur ten goede komt?

Mevrouw **KONING** (CDA): Ik vind dat de ruimte er moet zijn om korte festivals te houden omdat een deel van de inwoners van Noord-Holland daar behoefte aan heeft en dat graag wil en de natuurwaarden zijn beschermd door de WKW's.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Moet dat dan per se in een natuurgebied? Zijn daar geen andere mogelijkheden voor zoals een grote hal of industrieterrein? Ik wil even kijken hoe u staat tegenover natuur in het algemeen.

Mevrouw **KONING** (CDA): Dat vindt plaats in recreatiegebieden en het woord recreatie zegt dat ook inwoners daar mogen recreëren. Wij willen speciaal aandacht vragen voor de WKW bij de Hoge Berg op Texel. Als wij kijken naar de beschrijvende tekst over de rol van schapenboeren in relatie tot natuur, landschap en cultuurhistorie, constateren wij dat die rol niet goed is omschreven. Daarom zijn wij mede-indiener van het amendement om een deel van de huidige tekst over de schapenhouderij op Texel te schrappen. Er is momenteel een gebiedsproces gaande om de schapenhouderij goed in te passen in het natuurgebied en dat juichen wij toe. Wat betreft de gestelde termijn in de PRV voor de opbouw van strandpaviljoens op seizoenstranden staan wij achter het voorstel van GS om de termijn vanaf 1 februari aan te houden. Wij zien geen enkele reden waarom je die datum later zou moeten stellen. Wij horen van veel mensen dat zij ook in de winter en het vroege voorjaar graag langs het strand wandelen en het zeer waarderen als zij daar in een strandpaviljoen iets kunnen drinken of eten. Aanpassing van de datum doet afbreuk aan de beleving van het seizoenstrand. Daarnaast hebben wij natuurstranden waar geen bouwwerken mogen staan en daar is de leegte gewaarborgd. Behoudens ons eigen amendement met D66,

PvdD en de VVD is het CDA akkoord met de PRV. De huidige tekst van artikel 19 sluit echt aan bij het Barro en dat is een ministerieel besluit, dus wij zullen ook niet instemmen met het amendement om artikel 19 aan te passen, want het ministerieel besluit moet gewoon worden uitgevoerd.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter, ik wil het kort houden, maar zoals het hier gebruikelijk is in PS komen er op zondagmiddag en -avond nog allerlei moties en amendementen via de mail binnen en daar wil ik ook in algemene zin iets over opmerken. Ik vind dat wij als Staten meer op de hoofdlijnen moeten besturen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Ik wil vragen of de heer Kramer sneller is met zijn moties en amendementen dan op zondagmiddag, zaterdagmiddag, vrijdagmiddag.

De heer **KRAMER** (VVD): Ik verstond de vraag niet heel erg goed, maar u verwacht van mij eerder moties?

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Ik vroeg of de heer Kramer altijd zijn moties en amendementen eerder inlevert, maar ik begrijp nu van de Statenleden dat de heer Kramer nooit een motie of amendement heeft.

De heer **KRAMER** (VVD): Dat klopt, wij vertrouwen op wat wij al eerder in de commissie bespreken en vaak worden er toezeggingen gedaan door het college om die dingen over te nemen, dat is ook een manier van besturen en van met elkaar omgaan in PS. Zoals de motie over 'significante', dan denk ik, waar hebben wij het hier nog over in PS? Is het echt op hoofdlijnen of zijn wij hier politiek aan het bedrijven op de vierkante centimeter? Er zit nog veel aan te komen in het licht van de omgevingsverordening die moet worden vastgesteld. Het principe waar wij nu mee werken, 'nee tenzij', moet dadelijk omgezet worden in 'ja, mits' en dat heeft ook weer een stukje met vertrouwen te maken en niet alleen richting het college, maar ook richting gemeenten die ook met de Omgevingswet te maken hebben.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): U zult niet verbaasd zijn dat meerdere partijen voorstellen om het woord significante te schrappen. Dat is uitvoerig in de commissievergadering aan de orde geweest. Heeft u onder een steen gelegen? Richting mevrouw Koning, meerdere provincies hebben van het Barro afgeweken om het woord significant te schrappen. U moet ook kijken naar de werkelijkheid om u heen.

De heer **KRAMER** (VVD): Volgens mij is het gebruikelijk dat wij niet op de persoon spelen in deze zaal. Ik heb inderdaad niet onder een steen gelegen. Er zijn diverse commissies waar de PRV en de WKW's zijn besproken en mijn collega heeft daar uitvoerig over gesproken, maar dat hoeft niet te betekenen dat u dit soort woordjes en aanpassingen in de PRV wijzigt. U moet soms ook denken aan de hoofdlijnen die wij moeten voeren in dit huis. Ik ben heel benieuwd hoe GS daarop gaan reageren.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, ik ben benieuwd naar de hoofdlijn van uw amendement over Texel.

De heer **KRAMER** (VVD): Wij zitten in een coalitie waarin wij de afspraak hebben gemaakt over wat wij wel en niet zouden doen en deze past daarin.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik krijg geen antwoord op mijn vraag welke hoofdlijn het is. U had het erover, wij moeten geen politiek op de vierkante centimeter bedrijven, volgens mij is dat precies wat u doet met het mede indienen van dit amendement. Uw partij staat eronder, dus u moet niet naar de coalitiepartijen verwijzen. Ik stel u een vraag en ik wil graag een antwoord.

De heer **KRAMER** (VVD): Ik heb gezegd wat ik wilde zeggen en dat is het. Ik ga verder over het punt van de strandzonering, waarover de PvdA zegt, er moeten langere rustperioden komen. Ik weet niet of u ooit in de winterperiode op het strand bent geweest, mevrouw Koning zei dat heel terecht, ook dan willen de mensen recreëren. Ook dan willen de mensen na een wandeling een kopje soep halen of misschien even een drankje doen bij een strandtent. In mijn gemeente Zandvoort worden de strandtenten al in februari opgebouwd, dus als je dat gaat verkorten zul je ook het seizoen en dat mensen kunnen recreëren aan het strand, ernstig gaan verkorten. Daarbij komt dat er in Noord-Holland al genoeg gebieden zijn waar wel absolute rust is, waar helemaal geen strandbebouwing mogelijk is. Ik wil mevrouw De Groot corrigeren op het punt dat zij zegt, er komt een aantal strandtenten bij want dat is niet correct. Wat u waarschijnlijk bedoelde te zeggen is dat er een aantal seizoengebonden paviljoens worden omgebouwd naar jaarrondpaviljoens.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Sinds de donkere dagen van Bleker heerste er een consensus in deze Staten. De bescherming van de natuur mocht niet worden uitgekleed. Terecht. We hebben nog maar 15% van de oorspronkelijke biodiversiteit over en we kunnen geen vierkante meter natuur meer missen, er moet juist natuur bij. Vergroten, verbinden en verbeteren. De groene oppositie en de coalitie waren het uiteindelijk zelfs eens dat er meer geld bij moest en verschilden nog van mening wanneer dat geld beschikbaar gemaakt moest worden. Maar dat de EHS moest worden afgerond, dat daar meer geld voor nodig was, daar waren we het over eens. De consensus dat we de natuurbescherming niet mogen uitkleden, valt vandaag uiteen. Met deze voordracht wordt de bescherming van natuur uitgekleed. In de EHS, dé ruimtelijke bescherming van de natuur, hoeft een bestemmingsplan straks niet eens het etiket natuur op de plakken. De volstrekt onbewezen bescherming van de controversiële en technocratische WKW's zouden dat moeten opvangen. Die WKW's zouden de huidige en mogelijke natuurwaarden moeten beschrijven. Volgens de natuurbeheerders kloppen de WKW's niet met de natuur die er in hun gebieden is en de potentiële natuurwaarden zijn extreem beknopt waardoor spontane natuurontwikkeling niet meer beschermd is. De WKW's zijn onvoldragen en schieten in de huidige vorm ernstig te kort. Maar het is niet eens nodig om de bescherming van natuur uit te kleden om die WKW's in te voeren. Er zit dus een andere agenda achter. Meer ruimte voor recreatie, want de provincie vindt dat ze te veel geld moet uitgeven aan de recreatieschappen. Dat is onzinnig om drie redenen. Allereerst hoeft de provincie op dit moment geen natuurbeheer te financieren in de

natuur van de recreatieschappen, dat bespaart de provincie nu dus miljoenen. De provincie betaalt dus eerder te weinig dan te veel aan de natuur in de recreatiegebieden. Ten tweede is het een waanzinnige gedachte dat de natuur afgebroken moet worden om te kunnen recreëren. Mensen recreëren al in natuurgebieden en dat gaat vaak goed. Het is dus niet nodig om natuurbescherming uit te kleden. De enige reden waarom je dat zou willen, is als je recreatie in natuurgebieden wilt toelaten die de natuur schaadt. De PvdD is daar mordicus tegen. Ten derde is niet eens 15% van Nederland 'natuur' en worden de hele Waddenzee, het IJsselmeergebied en de Zeeuwse Delta met alle visserij, waterrecreatie en scheepvaart meegerekend, terwijl we ons internationaal aan 17% verplicht hebben. Hoe kunnen wij, PS, de regisseur van het Noord-Hollandse natuurbeleid terwijl we wereldwijd zo achterlopen, de natuur verder uitkleden voor natuurvijandige recreatie? We hebben juist de plicht om meer te investeren in onze natuur. Voorzitter, met de overige onderdelen van deze verordening heeft de PvdD minder moeite.

Mevrouw **STRENS** (D66): U geeft elke keer aan, recreatie is strijdig voor onze natuur, maar waar haalt u dat vandaan. Er zijn tal van mogelijkheden waar natuur en recreatie hand in hand gaan.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Dat is precies wat ik heb gezegd. Ik wil mevrouw Strens duidelijk maken dat ik niet gezegd heb dat de natuur altijd strijdig is met recreatie. Integendeel, ik heb juist gezegd dat dat heel vaak goed gaat, dat staat letterlijk in de tekst. Dan hebben wij dus geen probleem, er wordt gerecreëerd in natuurgebieden, daar hoeven wij dus niets voor te veranderen. Het enige waarom je iets zou willen veranderen, is als je natuurvijandige recreatie zou willen toestaan en dat willen wij niet.

Mevrouw **STRENS** (D66): Bent u het niet met mij eens dat juist door een beschrijving van de WKW's juist heel transparant wordt welke activiteiten wel en niet kunnen en wij daardoor de natuur beter beschermen dan op dit moment het geval is.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Nee, dat ben ik niet met u eens. Allereerst veronderstelt u dat de WKW's helemaal accuraat zijn, dat er geen fouten in zitten en wij weten dat dat niet zo is. Dan krijgen wij het verhaal, het is een dynamisch proces en dat kunnen wij altijd veranderen. Ja, allemaal goed en aardig, maar ondertussen is het wel een juridisch geborgde paragraaf, dus het is iets met juridische externe werking. Dat betekent dat als ze niet goed zijn en de natuurbeheerders wijzen daar ook op, dat als wij dingen nu niet goed beschreven hebben, dat er activiteiten die zeer schadelijk zijn voor de natuur, straks mogelijk zijn.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Eerder in uw betoog spreekt u over het negatieve oordeel over het huidige natuurbeleid, maar afgelopen jaren hebben wij ieder jaar 250 ha toegevoegd aan NNN en daar hebt u altijd mee ingestemd. Er zijn terreinen bijgekomen, zoals bij Petten. Ik snap uw negatieve oordeel niet dat het hollend achteruit gaat.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Allereerst heeft u inderdaad gestreefd naar 250 ha natuur erbij per jaar, maar wij hebben nog geen cijfers gezien of dat daadwerkelijk gehaald is. Ik zou zeggen, wacht daar nog even mee. Ten tweede, het gaat hier niet om natuuruitbreiding, daar hebben wij

het vandaag überhaupt niet over, dus het is leuk dat u hiermee komt, maar dat doet helemaal niets af aan mijn betoog, namelijk dat de bescherming van de huidige natuur uitgekleed wordt. Ik vind het eigenlijk verbijsterend dat u daaraan wilt meewerken. Juist als u zegt dat u natuur belangrijk vindt, dan zou u niet voor deze voordracht moeten zijn. Maar ik meen dat de heer Kramer van de VVD al zei, je moet wat, je zit in een coalitie, en je laat wat. De een krijgt dan een amendement over Texel en de ander krijgt het uitkleden van de natuur. Met de overige onderdelen van de verordening heeft de PvdD minder moeite. Daarom dien ik een amendement in om het natuurdeel uit de voordracht te halen. Er is geen enkele noodzaak om er nu al over te besluiten, dus dat kan later ook nog als bijvoorbeeld de WKW's kloppen. Het label natuur en WKW's kunnen namelijk naast elkaar bestaan. Uiteraard zullen mensen genieten van de natuur. Niet alleen door recreatie, maar ook door de spontaniteit die de natuur in zich heeft en die niet te vatten is in WKW's. Het uitkleden van de natuur is onnodig, onverstandig en onwenselijk. Het is ongelofelijk dat de coalitie dit er vlak voor de verkiezingen doorheen wil drukken. De PvdD zal hier hartgrondig tegen stemmen.

Amendement 7/14-01-2019
Bescherming natuur behouden

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Besluiten in bovengenoemde ontwerpbesluit:
1. artikel 1 c te schrappen;
2. artikel III (de 1e) te schrappen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

Toelichting
Dit amendement regelt dat de wijzigingen in artikel 19 van de PRV niet met de voordracht worden gewijzigd en dat de bijbehorende wezenlijke kenmerken en waarden (WKW's) niet worden vastgesteld. De indiener beoogt hiermee te voorkomen dat de natuurbescherming in de provincie Noord-Holland minder effectief is dan gewenst. Door de voordracht zou het verplichtende karakter van de bestemming natuur voor gerealiseerde natuur binnen de EHS, ook wel NNN, vervallen. In plaats daarvan zouden de WKW's de bescherming op zich moeten nemen. Het vervallen van het verplichtende karakter van de natuurbescherming is niet nodig om de WKW's in te voeren. Met dit amendement wordt voorkomen dat de oude schoenen worden weggegooid voordat de provincie de nieuwe schoenen in gaat lopen. Bovendien zijn de WKW's volgens de natuur beherende organisaties op zijn minst nog voor verbetering vatbaar. De PRV heeft externe juridische werking en moet het beste zijn wat de provincie kan leveren aan natuurbescherming. Door de WKW's nu niet vast te stellen zoals beoogd met dit amendement, kunnen de noodzakelijke verbeteringen worden doorgevoerd. Tevens herstelt dit amendement een technische fout in de voordracht, namelijk dat er 2 artikelen III zijn opgenomen.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. De verandering van de PRV gaat grotendeels over twee onderwerpen, het anders organiseren van de regelgeving NNN en de regels over wat wel en niet mag op het strand. Voor wat betreft het laatste zijn wij heel blij dat in overleg met heel veel organisaties een zonering is afgesproken waarin onderscheid wordt gemaakt tussen strand waar echt rust is, waar in het zomerseizoen activiteiten plaats mogen vinden en de drukke stranden waar jaarrond activiteiten zijn. Helemaal goed zou je zeggen, ware het niet dat volgens het voorstel van GS de zomer begint op 1 februari en eindigt op 1 november. Ik begrijp dat de wens de vader van de gedachte kan zijn en dat er echt sprake is van klimaatverandering, maar u moet toch met mij constateren dat deze periode gespeend is van enige realiteitszin. Bovendien is het ook schadelijk voor de overwinterende vogels die in februari nog gewoon aanwezig zijn. Ik hoorde mevrouw Koning zeggen, wij zien geen argumenten, hier is een argument.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter. Hoe gaat u om met de realiteit, want op dit moment mogen strandpaviljoens ook al in februari opbouwen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik weet dat het in sommige gemeenten toegestaan wordt. Wij gaan als provincie aangeven wat wij verstaan onder seizoenstrand, dat gaat zowel over de periode als over de plekken en dan kunnen wij ook zeggen wat wij het seizoen vinden en daar is dit amendement voor bedoeld. Die vogels zijn namelijk nog steeds aanwezig in februari. Als u zin heeft, kunt u op 23 februari meegaan met een excursie van de Vogelbescherming om de strand- en kustwintergasten te bekijken. Daarom dienen wij mede het amendement in om de periode op te schuiven tot in ieder geval 1 maart.

Mevrouw **KONING** (CDA): Denkt u dan dat die vogels zullen verdwijnen? Nu staan er palen, straks komt het paviljoen, denkt u dat de vogels zullen verdwijnen als er een gebouwtje op de palen komt te staan? Dat dat zoveel verschil uitmaakt?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik denk zeker dat als je in februari op het strand gaat bouwen, de vogels die daar zitten, daar gaan verdwijnen. Ik wil verder gaan over de regels NNN. Wij willen GS danken voor de uitgebreide wijze waarop PS zijn meegenomen in dit proces. Dat hebben wij heel erg gewaardeerd en wij ondersteunen de aanpak waarin de WKW's bepalend zijn voor wat wel en niet mogelijk is. Het is goed dat de vraag centraal staat of er een significant effect op de natuur te verwachten is. Echter voor het oppervlak NNN zouden wij strikter willen zijn en het woord significant niet willen gebruiken. Daarom hebben wij samen met de SP en GL het amendement ingediend om het woord significant te schrappen. Tenslotte wil ik nog reageren op het amendement van D66 en wellicht ook plichtsgetrouw de VVD, het was niet helemaal duidelijk hoe hartelijk het was. Dat zegt dat die twee zinnen over de schapenhouderij die onder financiële druk staat en genoodzaakt is te intensiveren, geschrapt moeten worden uit de beschrijving van de kenmerken. Ik begrijp dat sommige mensen zich storen aan deze zin, omdat het wel een probleem aankaart en natuurlijk heeft deze zin geen enkel effect op de gebiedsbeschrijving en de kenmerken en waarden die wij vaststellen, dus wat dat betreft is het heel onschuldig. Aan de

andere kant, deze zin raakt wel de kern van het probleem. Ons maatschappelijk systeem dwingt boeren heel vaak tot schaalvergroting en dat staat vaak haaks op de waarden die wij willen verdedigen. Daar moet een oplossing voor komen. Ik zou een vraag aan D66 willen stellen voordat ik kan zeggen of ik wel of niet instem met dit amendement. Hoe denkt u te gaan bewerkstelligen dat wij een oplossing vinden voor dit dilemma?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter, wij weten nog niet of wij de wijziging van de PRV gaan steunen, wij wachten eerst de antwoorden van GS op de gestelde vragen af. Wij steunen het amendement om het seizoen te verlengen op de stranden. Alle argumenten van fracties houden geen stand want op 1 januari heb je het allergrootste evenement op Zandvoort en Scheveningen en dat is de Nieuwjaarsduik en daar komen steeds meer mensen op af en of er nou een paviljoen staat, interesseert niemand, want ze gaan allemaal het koude water in. Dus ik steun het handhaven van het seizoen van 1 maart tot 1 november.

De heer **KRAMER** (GL): Wat heeft die duik in het koude water te maken met regelgeving voor tijdelijke bebouwing?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Omdat de heer Kramer van de VVD net zei dat mensen ook in februari heel graag iets willen drinken als ze op het strand zijn. Maar die Nieuwjaarsduik doen ze ook als er nog geen bebouwing op het strand staat, sommige stranden dan.

De heer **KRAMER** (VVD): Bent u weleens bij de Nieuwjaarsduik geweest?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Daar ben ik elk jaar van de partij, ik ben de eerste die de Unoxmuts op heeft.

De heer **KRAMER** (VVD): Dan heeft u ook kunnen zien dat er diverse paviljoens worden bijgebouwd om al die mensen te ontvangen, en van een kopje snert te kunnen voorzien.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik weet dat u in Zandvoort woont en daar zijn veel paviljoens die jaarrond open zijn en al die hordes kunnen daar gewoon een kop koffie of thee drinken, daar hoef je geen extra bebouwing voor neer te zetten. Ik ga verder. Wij kunnen niet instemmen, maar er zijn door de PvdA vragen gesteld over de kleinschalige ontwikkelingen. GS zitten er tot nu toe heel geharnast in dat zij zeggen, er mogen maximaal twee woningen in het buitengebied gebouwd worden, maar dan zeg ik nogmaals, als het een gebouw is, dan heb je verder geen last van burgerwoningen verspreid in het buitengebied, dus of je er nou 2, 4 of 6 neerzet, dat kunnen woningen zijn voor bijvoorbeeld dementen die zorg nodig hebben. Ik vind het jammer en een gemiste kans als GS hieraan vast blijven houden. Hier willen wij ook nog even antwoord op.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Staat u mij toe het in een termijn te doen, dus ik wil de Statenleden verzoeken om eventuele nadere vragen bij interruptie te stellen. Ik zal meteen de amendementen langslopen. De PvdA en D66 vroegen naar het compensatiebeleid en ik zag ook een amendement langskomen, ik dacht van de heer Kramer van GL, waarin u zegt, gehoord de

commissie om te komen tot een nieuw compensatiebeleid. Ik kan u gewoon een toezegging doen, dan zijn wij veel sneller klaar. Ik wil al in februari naar de commissie NLWM komen. De juiste volgorde is, eerst het college en dan kom ik naar de commissie. Ik neem dan de elementen mee die wij in het BOT-overleg met elkaar hebben besproken, financiële compensatie, aantal hectaren, compensatiegebied, dat komt allemaal terug.

De heer **KRAMER** (GL): Dat is heel prettig om te horen, ik had ook niet anders verwacht en in het amendement sluit ik daar ook bij aan, zoals gebruikelijk, maar hier gaat het om de tekst van de PRV en wij zouden het op prijs stellen als dat horen van de commissie wordt opgenomen in de tekst, zoals dat ook is geregeld voor het wijzigen van begrenzingen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Laten wij nou met elkaar de ronde van het compensatiebeleid afmaken en kijken hoe dit is bevallen. Dan gaan wij kijken of dat zijn beslag moet krijgen in de PRV. Ik had hem op een andere manier gelezen. Het compensatiebeleid gaat nu vrij rap, maar u heeft het meer over de toekomst en ik heb het over de huidige compensatie. Dan praten wij langs elkaar heen.

De heer **KRAMER** (GL): Ik ben bang van wel, ik ben mij ervan bewust dat wij nog komen te spreken over de compensatieregeling, daar hebben wij ook afspraken over gemaakt. Het gaat hier alleen over wat de rol van PS is bij de toekomstige nieuwe regels voor de compensatie. Daarvan zeg ik nu, je moet consequent zeggen dat PS daar een rol hebben zoals u die ook geeft, maar dat moet je vastleggen in de tekst van de PRV. Eigenlijk zie ik dat als een omissie dat het wel geregeld is voor besluiten van GS over afwijking van de begrenzing en dat dat hier niet is geregeld.

Gedeputeerde **TEKIN**: Nu begrijp ik u wat beter, maar dit raakt de kern, wat zijn de spelregels binnen de PRV? Zoals ik mijn onderdeel heb ingevuld, is dat ik via een BOT-overleg eerst u heb gehoord over wat er aan de hand is. Ik ben van plan om dat ook in de nabije toekomst zo te doen, ik kom in februari al bij u terug. Of wij dit structureel moeten regelen in een PRV, dat vind ik te ver gaan, want dat zijn de onderlinge afspraken en spelregels met PS. De eindverantwoordelijkheid omdat het ook om geld gaat, blijft bij GS. Ik ken dit college zodanig dat zij u altijd meeneemt in het proces, dus ik zou zeggen, doe dat nu nog even niet, kijk hoe dit proces loopt en als wij daar allemaal tevreden over zijn, dan kunnen wij dat op een later moment bespreken. De heer Papineau Salm vraagt nog naar de evaluatie, ook andere partijen hebben dit gevraagd. In de commissie heb ik gezegd, wat mij betreft moet er zeker een evaluatie zijn als wij de omslag maken naar de Omgevingsverordening, dus na de zomer van 2020 moet er een definitieve evaluatie komen. Maar gelet op enkele vragen hier en opmerkingen van natuurorganisaties heb ik in de commissie toegezegd dat wij hierop in de komende zomer terugkomen en ik u rapporteer hoe de gesprekken met de terrein beherende organisaties zijn verlopen. Bij de PMO-behandeling heb ik u al toegezegd, er is nu een signaleringslijst beschikbaar, wij kunnen op een andere manier kijken naar natuurverbindingen. Wij hebben nog wat instrumenten op het gebied van grondbeleid. Ik wil de hele onderwerpen in een keer vlak voor de zomer bij u brengen. Een aantal partijen maakt zich zorgen over de juridische

houdbaarheid van de beschrijvingen. Met die bril hebben wij die ook bekeken en wij menen dat deze juridisch houdbaar zijn. Er is voldoende kwaliteit om dat via de PRV en bestemmingsplannen allemaal te regelen. Daarom ben ik het principieel oneens met de heer Van Liere die spreekt over het uitkleden van de natuur. Over een paar jaar moeten wij terugblikken naar wie daar gelijk heeft gekregen. Ik ben ervan overtuigd dat met deze wijzigingen natuur nog steeds een plek krijgt. Wij krijgen nu veel beter een volumeknop. In antwoord op het amendement van de SP over intensieve en extensieve recreatie, die volumeknop zijn de WKW's, daarmee kunnen wij aan de slag. Het klopt dat wij deze operatie zijn begonnen naar aanleiding van de discussie over de toekomst van de recreatieschappen. Ik heb al in de commissie R&W gezegd, het is geen bezuinigingsoperatie en ik herhaal dat hier, dit college bezuinigt niet op recreatieschappen. Dit is veel meer vanuit de inhoud geredeneerd om daar meer balans in te kunnen krijgen. U weet dat de beschrijvingen van de recreatiegebieden nog nauwkeuriger zijn dan deze beschrijvingen. Die liggen bij de RNH zodat ze gerichter aan de slag kunnen met eventuele aanvragen. Ik denk dat dat ten goede kan komen aan de recreatieschappen maar ook aan de natuur. Ik vind dat de heer Kramer van GL zich gemakkelijk verschuilt achter de natuurorganisaties. Ik zal u vertellen hoe het is gegaan. Geen enkele natuurorganisatie heeft mij hier een persoonlijke brief over geschreven. Ze zijn altijd in contact geweest met de ambtelijke organisatie, de gesprekken zijn altijd gevoerd. Die hebben wel af en toe een brief geschreven toen wij in de commissies bezig waren. Die brief heb ik ook ter kennisname gezien, want die was met name aan u gericht. Ik zou denken, als ze daar nou echt bezwaar tegen hebben en u weet, ik ben heel benaderbaar en ik zie en spreek ze regelmatig, dan hadden ze mij wel benaderd. Toen wij het in het begin over het proces van deze vergadering hadden, die WKW's zullen nooit volledig af zijn. De natuur gaat ook een beetje zijn eigen gang, maar het moet wel allemaal juridisch houdbaar zijn en richting geven waar wij misschien nog extra natuurverbindingen kunnen doen of andere dingen. Daar moet het een goed antwoord op geven. Dit is allemaal in het afgelopen anderhalf jaar gebeurd en ik heb ook in die gesprekken, de laatste keer dat ik ze sprak, gezegd tegen de natuurorganisaties, we nemen de tijd om dit volledig af te maken. Iedereen die in de veronderstelling is dat dit rond de zomer helemaal klaar is, volgens mij is het nooit klaar en is het een continu proces. Ik zie twee amendementen over significant. Ik vind het jammer dat ik u niet heb kunnen overtuigen van, wij hebben het heel vaak over significant ook in de commissie gehad. Het klopt, het sluit aan bij het Barro en het klopt dat er provincies zijn die bewust significant niet hebben opgenomen. Dat is ook tot mij gekomen. In de brief van het college over dit onderwerp hebben wij herhaald dat het niet ons uitgangspunt is dat het aantal hectaren teruggaat, maar ik zie dat ik de meerderheid van PS dit comfort niet heb kunnen bieden. Ik stel voor beide amendementen in een amendement op te nemen. De voorkeur van het college gaat uit naar het amendement van D66 en PvdA, want daar staat het woord 'een' niet voor. Dat sluit beter aan op de tekst. Over de Hoge Berg hebben wij het in de commissie gehad en daarover heb ik u in de brief uitgebreid geïnformeerd. Ik hoop hierop zo spoedig mogelijk bij u terug te komen. Dan over de enkelbestemming, mijnheer Kramer, daarover zullen wij het niet eens worden. De heer Van Liere begon er ook over. Het college is van mening dat wij het niet uitkleden en juist meer zekerheid bieden, dat wij ook op de inhoud, u had het over de biodiversiteit, ik denk dat dit een kans is om de biodiversiteit te laten toenemen, juist omdat wij nu meer instrumenten hebben dan tot nu toe. Dus A5 wordt negatief gepreadviseerd.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. Kunt u mij nog een keer heel kort uitleggen waarom u niet kunt volstaan als het gaat over het verhogen van de kwaliteit van de natuur met de WKW die tevens kan dienen als toetsing van voorstellen of initiatieven of die wel of niet passend zijn in de natuur? Waarom is per se het schrappen van de enkelbestemming nodig? De blokkades die ik heb gezien in de jurisprudentie en uitspraken van de Raad van State over diverse initiatieven die niet konden worden gehonoreerd, hierbij wordt verwezen naar onze huidige formulering van de PRV op het punt van de natuur. Wij hebben dat nu verder ingevuld en de WKW is in dat opzicht eenduidig en hanteerbaar.

Gedeputeerde **TEKIN**: Omdat ik op dit moment geen maatwerk kan leveren, stel, ik zou de WKW's toevoegen aan de enkelbestemming natuur, dan zal ik dat maatwerk ook niet kunnen leveren, want bij de enkelbestemming natuur zitten gebieden helemaal op slot, kijk naar de recreatieschappen.

De heer **KRAMER** (GL): Dit staat echt haaks op wat u in al die bijeenkomsten en in onze discussies onderling naar voren heeft gebracht. Wij hadden juist de WKW nodig om meer duidelijk te maken wat van zoveel waarde is dat je daar niet zou moeten werken met welke vorm van recreatie dan ook en waar dat vanwege beperkte waarden wél zou kunnen. De WKW zijn er nu.

Gedeputeerde **TEKIN**: Ik draai hem even om, ik spits het toe op de recreatieschappen want daarom zijn wij deze discussie gestart. In de huidige situatie zit het daar ook op slot, dat is het verwijt dat ik van medecollega's uit gemeenten krijg, van je bent een sta in de weg als provincie en je zou mij moeten helpen om te kijken waar het kan of we daar wat meer mogelijkheid zouden kunnen hebben. Met deze operatie maken wij meer duidelijk waar welke recreatieve mogelijkheden zijn. Het college is geen voorstander van twee regiems binnen de PRV. Dat vind ik onhandig en dat is een bestuurlijke en administratieve last die wij onszelf niet moeten aandoen, omdat het college vindt dat de natuur niet wordt uitgekleed.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik ben een beetje verbijsterd. Hoe kun je nu zeggen dat de recreatiegebieden op slot zitten? Er zijn muziekfestivals die je op kilometerafstand kunt horen. Die kunnen binnen de huidige regelgeving. Hoe kun je dan zeggen dat het nu op slot zit?

Gedeputeerde **TEKIN**: Als je wat meer zou willen doen, dan zit hij op slot, dat is de realiteit. Ik wil samen met de schapsbesturen en mijn collega's kijken waar de natuur leidend is – met de WKW-beschrijving draaien wij het om – om te kijken waar iets meer mogelijk is, maar op dit moment zit het op veel plekken op slot.

De heer **KRAMER** (VVD): U heeft het over het amendement voor het schrappen van het woordje significant. Hoe zit dit in verhouding tot het Barro dat bepaalde dingen voorschrijft op dat punt en hoe u die relatie ziet? Tevens of het schrappen van het woordje significant het proces dat u heeft ingezet met de recreatieschappen, niet doorkruist.

Gedeputeerde **TEKIN**: Het laatste doorkruist het echt niet. Ga je echt iets grootschaligs doen rondom die recreatieschappen, dan kan dat, dan moet je gewoon de procedure doorlopen en daar heb ik het woord significant niet voor nodig. Je kunt afwijken van het Barro, sommige provincies hebben daarvoor gekozen. Ik zie in deze Staten dat ik de afgelopen anderhalf jaar dat comfort niet heb kunnen bieden.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter, hoe kunt u uitleggen dat u kunt afwijken van het Barro? Daar hebben wij als provincie toch rekening mee te houden?

Gedeputeerde **TEKIN**: Het is geen wet van Meden en Perzen. Je hebt de bevoegdheid om daar invulling aan te geven. Ik vertaal even wat hier de afgelopen anderhalf jaar is gebeurd. Wij hebben geprobeerd om significant goed uit te leggen, daar zijn wat voorbeelden van geweest. Ik kan ook tellen, ik zie nu wel een kleine meerderheid, 5 tot 6 partijen die daar nog niet het comfort hebben. Als ik het advies krijg van het kan, andere provincies doen het ook, dan ga ik ervan uit dat we dat op een goede manier met elkaar kunnen afspreken.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): De gedeputeerde had het net over festivals. Ik wil hem vragen, hoeveel festivals denkt u dat er in Noord-Holland per jaar zijn? Volgens mij zijn dat er meer dan 300. Hoewel ik in het rustigste deel van Wormerveer woon en als ik binnen ben heb ik er geen last van, maar ik hoor wel het geluid van de festivals van Spaarnwoude en van de festivals van ‘t Twiske. Kunt u zich voorstellen dat de natuur en de bewoners die dichterbij wonen, daar last van hebben?

Gedeputeerde **TEKIN**: Daar kan ik mij iets bij voorstellen. Ik heb geen waardeoordeel, ik weet ook niet hoeveel festivals er zijn. Het wil ook helemaal niet zeggen dat er met dit besluit steeds meer festivals bij moeten komen, dat moet per gebied bekeken worden. U hebt het heel vaak over festivals, maar je kunt ook denken aan andere soorten van recreatief gebruik. Ik vertel u alleen waarmee ik ben geconfronteerd twee jaar geleden toen ik deze klus aanvaardde, en dat is dat ik met collega’s en medepartners zat die daar een hele andere mening waren toegedaan. Dan A7. Mijnheer van Liere, artikel 1.c. schrappen, u kunt zich voorstellen dat ik daar negatief over adviseer. Artikel 3, de tweede, eerste te schrappen, als het echt tekstueel is, dan moet u mij daar even de ruimte voor geven om dat te veranderen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Het is niet tekstueel. Er staan helaas twee artikelen 3 in de voordracht, dat lijkt mij sowieso een probleem. Een ervan gaat over het vastleggen van de bijlage waarin de WKW’s beschreven staan en dat hangt samen met 1.c. Het gaat over hetzelfde, het gaat om het natuurdeel uit de voordracht en dat wilt u niet, maar ik wel.

Gedeputeerde **TEKIN**: Als het klopt dat er twee artikelen 3 zijn, dan moeten wij dat rechtzetten. Ik heb de amendementen en moties afgerond.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, de andere onderdelen het verbeteren ruimtelijke kwaliteit in het landelijke gebied door het opruimen van storende en vrijkomende bebouwing en de

mogelijkheid om daar een woning voor terug te bouwen, de reden is niet vanuit volkshuisvesting, maar de ruimtelijke kwaliteit door het opruimen van vrijkomende bebouwing. Het is een nadrukkelijke wens van de regio dat dat mogelijk wordt gemaakt. Het maximum is twee burgerwoningen. Als er meer mensen in wonen, is dat iets anders, maar het zijn twee woningen. Hoeveel mensen daar wonen, hoe je dat regelt, dat er veel ouderen samen met elkaar in een commune wonen, dat is iets anders. Dat is de wijziging die voorligt. Dan het strand. Het volgende is het geval. U stelt voor A3 voor het bestemmingsplan. Wij verankeren datgene wat wij in het overleg met alle 26 partijen hebben besproken. De PvdA vraagt, hoe kijken andere partijen er tegenaan als wij daar iets anders gaan doen? Wij hebben dat besproken. De toekomstvisie voor de kust 2040 is door alle partijen ondertekend en daarin staat dat wij bestaande afspraken respecteren. Op deze wijze vindt u dat terug in hoe die afspraken zijn gemaakt. In hoeverre is het een zorg? Het zijn afspraken van gemeenten met exploitanten. Wij sluiten erbij aan dat het seizoen datgene is wat wordt voorgeschreven, wij sluiten aan bij hetgeen voor de waterbeheerder geldt. Bij het Noorderkwartier in het noordelijk deel van de provincie is dat al 4 maanden, van 1 november tot 1 maart. In het zuidelijk deel van de provincie Velsen, Bloemendaal en Zandvoort, schrijft Rijnland voor van 1 november tot 1 februari. Gemeenten mogen daar verder in gaan, dus die mogen meer eisen stellen. Bloemendaal vindt vanaf 1 maart prima en Velsen vindt zelfs 15 maart goed. De enige van 1 februari tot 1 maart is Zandvoort en die gebruikt die periode voor de opbouw van de paviljoens. U vraagt met het amendement om dit te gaan vastleggen, maar wij moeten niet iets gaan regelen wat zich al regelt en richt en wat conform de afspraken met 26 partijen is.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Is het technisch mogelijk om alleen voor Zandvoort een uitzondering te maken als u bestaande afspraken wilt respecteren?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Wij hebben allemaal de handtekening gezet onder de bestaande afspraken en dat geldt ook voor als Zandvoort zegt, wij hebben deze afspraken met onze ondernemers op een plek waar het om het om het seizoenstrand gaat en waarbij er vanuit waterbeheer voldoende mogelijkheden zijn om de veiligheid te garanderen. Dan is er op dat moment geen reden om het op die plek nog langer vrij te houden van bebouwing.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Dat begrijp ik, dat is niet het antwoord op de vraag, dus die vraag heb ik niet goed gesteld. U wilt bestaande afspraken respecteren, dat begrijp ik, maar u constateert tegelijkertijd dat alleen in Zandvoort de maand februari nodig is voor het opbouwen. Is het dan technisch mogelijk dat wij zeggen, voor de hele kust geldt 1 maart en wij maken wij een uitzondering voor Zandvoort?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Technisch kan altijd alles, maar de vraag is of je het wilt. We zeggen allemaal, ook in de omgevingsvisie, we doen lokaal wat kan en centraal wat moet. Dit is lokaal allemaal goed geregeld en dan zeg ik, u hebt zich met elkaar uitgesproken dat u op deze manier wilt omgaan met gemeenten in de provincie. Het is goed geregeld, de waterbeheerders hebben hun termijnen, de gemeenten hebben hun eisen, de veiligheid is niet in gevaar, dan vind ik dat

wij moeten aansluiten bij wat u heeft aangegeven als PS, namelijk dat het zo goed geregeld is en wij respecteren bestaande afspraken.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Dank voor uw uitvoerige toelichting, maar even doordenkend, wij zijn begonnen met het Kustpact om meer eenheid te krijgen in het geheel en dit staat er haaks op. Noorderkwartier doet het tot 1 maart. Is het niet handig om er nog een keer naar te kijken met de partners om meer duidelijkheid te scheppen? Is dit niet een ander beeld dan wat wij met het Kustpact voor ogen hadden? Dit element maakt het zo verwarrend.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Dan verschillen wij in het vertrekpunt van het Kustpact, want dat was duidelijkheid geven over wat kan op welke plek en wanneer en vooral ervoor zorgen dat er geen bijzondere bebouwing kan plaatsvinden. Goed zoneren, kijken wat waar kan. Dat hebben wij met elkaar gedaan, wij hebben het hele proces met alle partijen doorlopen en het bleek dat wij het goed geregeld hadden, dus daar mag u trots op zijn. Het feit dat het hier en daar verschillend is, is nou eenmaal zo. Wij hebben natuurstrand, seizoenstrand en jaarrond strand. Die verschillen zijn er. Dat is een ander vertrekpunt voor het Kustpact dan wat u nu zegt. Het is juist niet de bedoeling geweest om er overal een grote eenheidsworst van te maken. Het is een goed en zorgvuldig proces geweest waarbij wij nu de laatste punt op de i zetten. Ik ontraad A3.

Mevrouw **STRENS** (D66): Ik stel voor om even te schorsen zodat we de amendementen bij elkaar kunnen vegen en opnieuw indienen.

De **VOORZITTER**: Wij schorsen de vergadering voor 10 minuten. De vergadering is heropend. Gedeputeerde Tekin is vertrokken vanwege een begrafenis, maar wordt vervangen door de overige collegeleden. Wij komen bij de tweede termijn.

Tweede termijn

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik dank GS voor de reacties op alle punten. Een paar dingen nog. Mooi dat de compensatie binnenkort in de commissie komt en belangrijk om goed te kijken naar de uitgangspunten, hoe gaan wij dat dan doen? Onze voorkeur is duidelijk. Mooi dat de evaluatie van de WKW's snel op de agenda komt. Dat is een mooie toezegging. Over Texel bestaat volgens mij een misverstand, als je ter plekke bij de agrarische boeren en natuurverenigingen gaat kijken, dan zie je dat de tuinwallen een bepaalde beperking geven. Dan hebben ze iets meer schapen nodig. Dat is de reden om hen de ruimte te geven in gewenste bedrijfsvoering die wij graag willen voor het behoud van de Hoge Berg. Met de omschrijving worden zij beperkt om dat te kunnen doen, dus wij zijn groot voorstander van het weghalen van die zinnen want dat beperkt hun bedrijfsvoering. Daarna komt het terug in het gebiedsproces. De discussie over de recreatiegebieden en de natuur daarbinnen. Ik denk dat een aantal Statenleden de historie een beetje is vergeten. Wij zijn de enige provincie waar NNN in de recreatiegebieden zit, in het verleden als een soort deken er overheen gelegd. Wij komen allemaal tegen dat in bepaalde NNN delen geen meter natuur te vinden is. Dat wordt er nu uitgehaald en de kern van waardevolle natuur blijft over en die wordt goed beschreven. Het heten recreatiegebieden en

geen natuurgebieden. Die hebben wij hard nodig in onze Metropoolregio, dat is de reden voor de toelichting op dat punt.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Over geschiedvervalsing gesproken, liggen er nu wel of niet binnen NNN recreatiegebieden op dit moment?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ja, die liggen er en daarbinnen gaan wij de zonering aanbrengen voor wat werkelijk natuur is en natuurwaarden volgens de omschrijving. Baggersloten en modder hebben niks met natuur te maken en die vallen nu wel onder NNN en dat is niet verstandig. Daarmee beperk je de ontwikkeling. De natuurorganisaties worden volgens mij een beetje geframed, er zijn twee brieven, een die in de commissie behandeld is en die van vrijdag jl. en in de laatste staat geen enkel woord dat wij het niet moeten behandelen. Een van de punten wordt nu overgenomen, significant en met de andere zijn wij het niet eens, maar u moet niet net doen alsof wij niet naar hen luisteren. PBN adviseert ons niet om het niet aan te nemen, dat ook richting partijen die dat roepen, dat was een brief van een tijd geleden maar er is een tweede recentere brief. Dat is voor ons reden om dat nu wel te behandelen. Mevrouw Geldhof, dank voor uw toelichting over de woningen. Als ik bejaard ben, dan kan ik terecht in zo'n woning, hopelijk mag ik dan mijn eigen naambordje op de deur zetten. Over strandzonering worden wij het niet eens, maar ik snap uw redenatie en gelukkig zijn er veel gebieden waar het wel tot 1 maart is. Hollands Kroon heeft wel een goede keuze gemaakt en ook andere gemeenten, hoewel het niet op alle terreinen lukt. Wij zullen het amendement niet steunen om dat nu te gaan wijzigen, maar het gaat gelukkig de goede kant op. Ik heb er alle vertrouwen in dat Zandvoort ook een keer het licht gaat zien en iets korter gaat doen, een seizoenstrand. Bij de amendementen leg ik een stemverklaring af.

Mevrouw **STRENS** (D66): Voorzitter. Dank voor de toelichting van GS. De compensatie. Wij zijn blij met de toezeggingen van de gedeputeerde dat hij de punten die wij in het BOT-overleg hebben ingebracht over de nieuwe regeling, meeneemt. Wij vinden het wel degelijk van belang dat PS gehoord worden voordat zo'n regeling wordt vastgesteld, dus wij willen meegaan met A6 van GL. Over Texel en de Hoge Berg is een aantal vragen gesteld, waarom moet dat? Het CDA heeft daar een heldere toelichting op gegeven. Er is op dit moment nog een gebiedsproces gaande. Wij weten dat er een spanningsveld is tussen enerzijds ecologische en archeologische en cultuurhistorische waarden, natuurwaarden, en het is een puzzel om te kijken hoe wij daar met elkaar uitkomen, zodat wij daar een totaalverhaal hebben waarin iedereen zich herkent en op de juiste manier met schapenbegrazing verder kunnen gaan. Vandaar dat wij dit amendement hebben ingediend. Richting VVD, u zegt enerzijds, wij moeten ons als PS beperken tot de hoofdlijnen en dat ben ik met u eens, maar wij vinden significant wel degelijk over de hoofdlijnen gaan, want het gaat over de al dan niet vermindering van NNN. Ik ben benieuwd waarom u er moeite mee heeft dat wij eventueel zullen afwijken van het Barro, want dat doen wij wel op meer onderdelen.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter.. Het gaat ook om een stukje vertrouwen geven aan GS en aan de gemeenten en u probeert nu alles uit te sluiten en geen vertrouwen te geven door dat woordje te laten staan en die ruimte wel aan GS te geven. Daar ging het mij voornamelijk om.

Mevrouw **STRENS** (D66): Daar ben ik het niet mee eens, want wij geven wel degelijk vertrouwen aan gemeenten. Dit biedt juist de gewenste transparantie aan gemeenten en aan mensen die daar iets willen over wat wel en niet mogelijk is binnen onze regelgeving. Dan als laatste richting de PvdD over het feit dat de heer Van Liere het framet alsof wij hier bezig zijn met het uitkleden van het natuurbeleid. Daar ben ik het echt niet mee eens. Wij hebben als enige provincie de recreatiegebieden begrensd als NNN-gebied, maar dat wil niet zeggen dat die gebieden allemaal hele hoge natuurwaarden kennen. De beschrijving van de WKW's biedt de mogelijkheid om het begrensd te laten als NNN en tegelijkertijd onze natuurwaarden te beschermen en ervan te kunnen genieten.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Als u vindt dat de natuurkwaliteit onvoldoende is in de recreatiegebieden, waarom stelt u dan geen herbegrenzing voor?

Mevrouw **STRENS** (D66): Dat is op dit moment niet aan de orde. Wij hebben het over wat wel en niet toegepast mag worden, welke ontwikkelingen wel en niet mogelijk zijn in NNN.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik vind dat geen logische redenering. Wanneer de natuurkwaliteit in de natuur niet hoog genoeg is, dan moet je of investeren in de natuur om te zorgen dat de natuurkwaliteit omhoog gaat of je zegt, hier is niets meer van te maken, laten wij recreatie toestaan en elders natuur realiseren. Maar u kiest voor geen van beide varianten en u zegt, natuurbestemming niet nodig.

Mevrouw **STRENS** (D66): Wij kijken naar wat hand in hand kan gaan en daar zijn wel degelijk kansen wat ons betreft.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Nog een paar korte opmerkingen. Hetgeen gaat over de Hoge Berg, begrijp ik echt niet. Wilt u ervoor zorgen dat de veestapel qua schapen zich uitbreidt en het landschap er slechter van wordt of wilt u het landschap beter maken, maar waarmee dan? Dan kan onmogelijk gerealiseerd worden met een grotere veestapel. Dan nog over het eten en drinken van de heer Kramer. Dat ze op het strand niet kunnen eten en drinken, misschien zouden ze dat in het dorp kunnen doen van Egmond, dan hebben de horecatenten in de dorpen er ook nog profijt van, maar laten wij de stranden alsjeblieft een maandje of vier met rust als het gaat om seizoenstranden. Recreatiegebieden liggen binnen NNN. Laat het nou eens een aansporing zijn om de natuurkwaliteit in recreatiegebieden wat hoger te maken in plaats van de natuurkwaliteit in recreatiegebieden nog lager te maken dan het nu al is. Dat lijkt mij een heel goed streven, want wij willen natuurlijk een heel groot NNN hebben. U weet zelf dat sommige delen van 't Twiske niet zo mooi zijn en andere delen juist heel erg natuurlijk, dan vind ik het een prima idee om de rest ook zo te maken.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): U doet net of uit alle recreatiegebieden de natuur weggaat. In Spaarnwoude en 't Twiske worden gebieden aangewezen waar de natuurwaarde hoog is en die worden nu beschreven. Dat is de herbegrenzing die plaatsvindt. Andere delen hadden de titel NNN maar waren het niet waardig. Dat is de reden voor de herziening.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Het zou juist heel fijn zijn als die gebieden in NNN die volgens u laagwaardige recreatiegebieden zijn, dat zou juist heel geweldig zijn als die een boost krijgen en het wat meer natuur wordt.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. De uitkomst van de schorsing, partijen die over hetzelfde onderwerp op een woordje na een gelijkluidend amendement hadden geformuleerd, beide amendementen zijn geïntegreerd. De toelichting op de tekst is zodanig gewijzigd dat die misschien wel Statenbreed aangenomen kan worden. Ik lees het voor: "De 'significante vermindering' leidt tot onduidelijkheid en biedt de mogelijkheid dat het oppervlak van het NNN per saldo kleiner wordt. Het beleid van de provincie is er juist op gericht om de natuur te beschermen en kwantitatief en kwalitatief te versterken. Daartoe dienen de beschrijving van de WKW en het voorschrift dat bij nieuwe ontwikkelingen de oppervlakte van NNN tenminste gelijk blijft. Hierbij het nieuwe amendement.

Amendement 8/14-01-2019
Oppervlakte NNN

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 14 januari 2019

Besluiten:
In artikel 19, derde lid, in de zinsnede 'tot een significante vermindering', de woorden 'een significante' te schrappen waardoor dit artikellid als volgt komt te luiden:

"3. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de WKW of tot een vermindering van de oppervlakte van het NNN of de natuurverbindingen of van de samenhang tussen die gebieden."

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, CU/SGP, PvdA, D66

Toelichting
De 'significante vermindering' leidt tot onduidelijkheid en biedt de mogelijkheid dat het oppervlak van het Natuurnetwerk Nederland per saldo kleiner wordt. Het beleid van de provincie is er juist op gericht om de natuur te beschermen en kwantitatief en kwalitatief te versterken. Daartoe dienen de beschrijving van de WKW en het voorschrift dat bij nieuwe ontwikkelingen de oppervlakte van NNN tenminste gelijk blijft.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. Dat betekent dat A1 en A4 zijn ingetrokken.

De heer **KRAMER** (GL): Beide amendementen zijn ingetrokken. Ik kom terug op een opmerking van gedeputeerde Tekin dat GL zich zou verschuilen achter de natuurorganisaties. Dat vind ik nogal ver gaan. Wij hebben ons in zekere zin door ze een plaats te geven in het debat, bij hen aangesloten, omdat wij dezelfde opvattingen hebben en die opvattingen zijn ook bekend, want wij zijn er al een jaar over in gesprek met de heer Tekin. Dus daar neem ik afstand van. Ik heb de passage opgezocht waarnaar gevraagd werd in de beantwoording van GS. “Tegelijkertijd willen wij op die plaats binnen NNN waar dat kan, ruimte bieden aan passende activiteiten zoals recreatie in de huidige situatie. Met de verplichte enkelbestemming natuur is dat niet mogelijk.” Met het eerste zijn wij het eens, maar wij hebben juist de WKW geïntroduceerd niet alleen ter versterking van de natuur, maar ook om een handvat te hebben om te kunnen beoordelen wat wel en niet mogelijk is in de verschillende onderdelen van de natuur. Dat was er niet. Het feit dat de bepalingen sowieso veranderd worden, betekent dat je niet zo maar op basis van oude bepalingen zou kunnen zeggen dat er nog meer zou moeten veranderen. Die enkelbestemming heb je nodig. De recreatiegebieden, wij hebben naar aanleiding van het proces dat begonnen is bij de recreatieschappen onlangs nog de suggestie gedaan van, hanteer dan voor de recreatieschappen een dubbelbestemming. Dat is afgewezen door GS met een argumentatie die wij niet deelden, maar dat is de reden waarom wij er niet op zijn teruggekomen. Van wat de PvdA net zei, schrik ik eigenlijk. Sommige delen van NNN zouden zo laagwaardig zijn, dat je het er net zo goed uit kunt halen. Dat is niet de discussie. De inzet is nog steeds dat NNN wordt afgemaakt en zelfs uitgebreid en dat wij daar kwalitatief hoogwaardige natuur willen maar zodanig dat het niet onmogelijk is daar waar het kan, nieuwe ontwikkelingen toe staan. Dat is de opzet geweest van deze aanpak en de uitkomst spoort daar niet helemaal mee, vandaar de amendementen.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Waar zijn de recreatieschappen dan voor bedoeld?

De heer **KRAMER** (GL): Dat vecht ik niet aan. Ik heb nooit de bedoeling van de recreatieschappen tegengesproken, maar hoe dan ook is daar natuur ontstaan en die valt nu onder de bescherming NNN en wat wij nu doen, is met de beschrijving zowel binnen de recreatieschappen, de recreatiegebieden als binnen de rest van NNN meer mogelijkheden creëren. Daarvoor is een handzaam nog te verfijnen instrumentarium ontwikkeld en daar ben ik blij mee. Dan nog iets over de strandzonering. Ik betreur het uitermate dat D66 en de PvdA een ommezwaai hebben gemaakt. ik heb in de commissie R&W van 3 december jl. een en ander aangetekend en dat kunt u teruglezen in het verslag. De PvdA heeft daar een pleidooi gehouden om het strandseizoen pas per 1 maart te laten aanvangen. Daar heeft hij vrij lang aan vastgehouden en vanochtend is het onderwerp ook nog even ter sprake gebracht door de PvdA. D66 heeft aangegeven dat 1 maart ook prima is.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Maar de discussie is wel doorgegaan.

De heer **KRAMER** (GL): Ja, maar de argumentatie is totaal niet veranderd.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Richting de heer Kramer, de situatie is iets anders dan destijds. Idealiter zou ik het graag voor het gehele gebied hebben, maar ik moet ook rekening houden met de convenantpartners. Ik ben er niet voor om dat nu in een keer te doorkruisen en ik hoop dat straks uit de evaluatie blijkt dat het misschien helemaal kan, maar ik ben tevreden met het antwoord van de gedeputeerde. Bij Noorderkwartier en andere gemeenten gebeurt het al, zo moet je je winst ook zien.

De heer **KRAMER** (GL): Uit uw ervaring als wethouder in het verleden moet u toch weten dat als je in een ruimtelijke verordening een verruiming pleegt, deze bijna niet meer terug te draaien is vanwege nieuwe ontstane belangen.

Mevrouw **STRENS** (D66): Voorzitter. De heer Kramer shopt uit het verslag. Het klopt inderdaad dat ik gezegd heb, als het aan ons zou liggen, dan zou 1 maart voldoende zijn. Maar u moet het verslag goed lezen, want ik heb ook de gedeputeerde gevraagd of dit onderdeel is geweest van de totale set aan afspraken en bestaande regeling. Daarop heeft zij positief geantwoord en dat was voor ons de afweging om te zeggen, jammer, wij zitten hier niet als enige aan de tekentafel, dus wij stemmen in met hetgeen wordt voorgesteld.

De heer **KRAMER** (GL): Dat is correct wat niet wegneemt dat u in essentie aanvankelijk vond dat je die periode moest uitbreiden en ik vind het jammer dat u van gedachten bent veranderd.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, de gedeputeerde zei dat hij het principieel oneens was met de PvdD, maar dat de tijd wel zou leren wie er gelijk zou hebben. Dat is natuurlijk niet een erg principiële opvatting, mar dat terzijde. Laat ik een paar voorbeelden uit het verleden noemen. De stop op de geitenhouderij, de PvdD zei 9 jaar geleden dat dat een goed idee was. Toen kregen wij alleen steun van de SP. Inmiddels unaniem aangenomen. Financiële compensatie van natuur. In 2013 werd daartoe besloten. De PvdD heeft zich er toen zeer tegen verzet en ik zie nu eindelijk een meerderheid ontstaan tegen financiële compensatie in de EHS. Een goed teken, de gedeputeerde zal dat in december ongetwijfeld gaan formaliseren. En natuurlijk de kosten van verdere realisatie van de EHS. Wij hebben altijd gezegd, daar is meer geld voor nodig. Deze gedeputeerde heeft zich dat ook gerealiseerd en een voorstel gedaan aan PS om meer geld beschikbaar te stellen. Ik maak mij niet zoveel zorgen over wie er uiteindelijk gelijk gaat krijgen, maar wel over de schade die intussen door uw beleid gaat ontstaan voordat u zover bent. Het voorstel is geheel vanuit de inhoud geredeneerd. Nu wil ik tegenwerpen dat alle coalitiepartijen naar recreatie hebben verwezen. Dat was belangrijk voor de recreatie dat wij nu iets doen aan de bescherming van natuur, maar de gedeputeerde ging er zelf ook in mee toen ik vroeg, waarom dan die enkelbestemming? Het zit op slot. En wat betekent het op slot dan? Er was niet meer mogelijk. Wat niet meer mogelijk? Niet meer recreatie mogelijk. Dat is toch niet helemaal inhoudelijk. Die WKW's zullen nooit helemaal af zijn en dat lijkt mij een goede reden om een extra bescherming aan te houden, namelijk de enkelbestemming natuur. En het is niet zo gek dat je een natuurgebied ook bestemt als natuur. Ik ben het op een punt wel met de gedeputeerde eens. Hij zei, natuur is in dit voorstel leidend. Wij denken inderdaad dat de natuur ernstig zal

lijden onder dit voorstel. Een meerderheid van de Noord-Hollanders denkt groen, wil de natuur beschermen en stemt op partijen die dit beloven. Er is ook een lichtgroene meerderheid in PS en dat de coalitie dit natuurvijandige voorstel gaat steunen, is een klap in het gezicht van alle mensen die op hen gestemd hebben en dachten dat natuur bij hen in goede handen was. Daarmee laat de coalitie de groene oppositie maar vooral de groene kiezer en de natuur volledig in de kou staan.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. Het samengevoegde amendement A8 van twee amendementen. Voor de strekking is een grote meerderheid en wij begrijpen uw keuze daarin. De meeste gesprekken in tweede termijn vonden voornamelijk tussen partijen plaats, dat is mooi, dat zoeken wij hier ook in PS, maar een ding moet mij van het hart, namelijk dat de heer Van Liere op het laatst zei dat dit een natuurvijandig voorstel is. Dat wil ik echt namens het college verre van ons werpen. Het is absoluut onzin. Het gaat erover dat in het verleden over recreatiegebieden een natuurlaag, beschermingslaag is geplaatst terwijl het recreatiegebieden zijn en dat zijn gebieden die bedoeld zijn om te recreëren. Dit is de mogelijkheid om ervoor te zorgen dat enerzijds de natuur en anderzijds de recreatiegebieden bescherming kunnen blijven genieten, maar dat ook de mensen kunnen blijven genieten. Nogmaals, een natuurvijandig voorstel is absoluut onzin.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Het college doet nu alsof deze voordracht alleen gaat over de recreatiegebieden, dat is helemaal niet waar, het gaat over alle natuurgebieden in Noord-Holland.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voor zover die goed beschreven zijn, is het uitstekend om er op deze manier mee aan de slag te kunnen gaan. Verder was het een discussie tussen partijen in PS.

De **VOORZITTER**: Wij gaan over tot stemming over de amendementen, moties en het voorstel.

Mevrouw **KLAASSEN** (D66): Ik onthoud mij van stemming vanwege mijn werkgever.

De **VOORZITTER**: Waarvan acte.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Om dezelfde reden onthoud ik mij ook van stemming.

De **VOORZITTER**: Waarvan acte. Beide Statenleden verlaten nu de zaal. De twee samengevoegde amendementen is nu A8 geworden. Wij stellen voor eerst A7 van de PvdD in stemming te brengen omdat dit de meest verstrekkende gevolgen heeft. Stemverklaringen?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik vind het jammer dat dit amendement er ligt. Ik sluit mij aan bij de woorden van de gedeputeerde dat dit een natuurvijandig verwijt naar GS is. Dat is volstrekt niet waar. U doet onrecht aan de mensen die hebben gewerkt aan de WKW's, ook uit de praktijk. Ik vind het onwaardig van de PvdD om dit voorstel op deze manier te betitelen.

De **VOORZITTER**: Wie is tegen het amendement A7? Dat zijn de fracties VVD, CU/SGP, ONH, PVV, CDA, D66, PvdA, het amendement is verworpen. Dan A2. Stemverklaringen?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik vind het jammer dat de Natuurvereniging De Hoge Berg zo wordt neergezet door een aantal partijen. Ik zou u willen uitnodigen om een keer te gaan kijken daar hoe zij een combinatie maken van natuur met een beperkte vorm van schapen houden.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Ik ben altijd heel graag bereid om met elke agrarische natuurvereniging te praten, maar ik vind dat de formulering in het voorstel niet in de weg staat aan dat de agrariërs daar nog iets kunnen doen. Waar het amendement reden toe geeft, lijkt mij iets minder goed voor de natuur, dus wij stemmen tegen dit amendement.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij ondersteunen de agrarische natuurvereniging en vinden het logisch dat het gebiedsproces doorgaat en zien geen toegevoegde waarde bij dit amendement.

De heer **KRAMER** (GL): Als ik de draad nog heb, het gaat over A2, de Hoge Berg?

De **VOORZITTER**: Klopt.

De heer **KRAMER** (GL): Wij hebben geen bezwaar tegen het schrappen van die zinnen, maar nemen afstand van de reden waarom dat gebeurt. Volgens mij maakt dat niets uit voor de politieke praktijk. Je kunt ook beweren dat deze tekst gewoon niet thuishoort in gesprekken over de beschrijving van WKW's van de natuur. Wij stemmen vanwege het dictum voor het amendement.

De **VOORZITTER**: Wie is er tegen? Dat zijn de fracties SP, PVV, PvdD, 50plus, CU/SGP. Het amendement is aangenomen. Dan A3. Stemverklaringen? Niet. Wie stemt tegen? Dat zijn de fracties D66, PvdA, CDA, PVV, VVD. Het amendement is verworpen. A5. Stemverklaringen? Niet. Wie stemt tegen? Dat zijn de fracties D66, PvdA, CDA, PVV, VVD, CU/SGP, ONH en 50plus, het amendement is verworpen. A6. Stemverklaringen?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Wij vinden het een logische gang van zaken die je in de praktijk meer kunt toepassen. Daarom zullen wij het amendement steunen.

De **VOORZITTER**: Wie is voor dit amendement? Dat zijn de fracties PvdA, D66, GL, SP, PvdD, ONH, 50plus en CU/SGP. Het amendement is aangenomen. Dan A8. Stemverklaringen?

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter. Wij blijven op het standpunt dat het Barro in dit geval leidend is en het amendement hier geen recht aan doet. Wij stemmen tegen.

Mevrouw **KONING** (CDA): Wij hebben de voorkeur om ons aan te sluiten bij het Barro, dat lijkt ons logischer, dus wij stemmen tegen.

De **VOORZITTER**: Wie is tegen? Dat zijn de fracties VVD, CDA, PVV, 50plus, het amendement is aangenomen. Dan M2. Stemverklaringen?

De heer **KRAMER** (GL): Wij zullen niet voor de motie stemmen omdat gevraagd wordt om onderscheid tussen intensieve en extensieve recreatie, twee categorieën, dat wat ons betreft een schijnzekerheid zal bieden en misschien hier en daar de huidige voorgestelde regeling inperkt. Dat wil ik graag mondeling nader toelichten maar buiten de stemverklaring.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Dit amendement sluit aan bij wat GL zegt, het is geen oplossing voor het probleem wat wordt aangekaart. Dat moet je per gemeente op een andere manier regelen.

De **VOORZITTER**: Wie is voor M2? Dat is de fractie SP, de motie is verworpen. Dan de stemming over de voordracht. Verlangt iemand hoofdelijke stemming, stemverklaringen of aantekening?

De heer **KRAMER** (GL): Wij zijn uiteraard blij met het aannemen van twee amendementen, maar er zijn twee amendementen niet aangenomen en een daarvan is voor ons cruciaal, A5 over de natuurfunctie. Wij zien het besluit dat nu genomen gaat worden, als een historische vergissing en daarom zullen wij tegen de voordracht stemmen.

De heer **KAPTHEIJNS** (PVV): Voorzitter. Wij kunnen ons vinden in het merendeel van de voorgestelde wijzigingen en zullen voor de voordracht stemmen. Echter wij stemmen niet in met de wijziging van artikel 19.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Ik sluit mij aan bij de stemverklaring van GL.

De **VOORZITTER**: Dan de stemming. Wie is tegen de voordracht? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, ONH en 50plus. De voordracht is aangenomen.

10. Statenvoordracht 08 SolaRoad BV

De **VOORZITTER**: Alvorens wij nu overgaan naar dit agendapunt, zal de gedeputeerde Geldhof de vraag van ONH toelichten over het al dan niet uitstellen van de behandeling van de voordracht.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. Het is de bedoeling dat wij dit besluit nemen voor 1 februari, omdat er anders problemen kunnen ontstaan met de liquiditeit. Het proces loopt al langer. U hebt in december geen vergadering gehad vanwege bekende redenen, maar het is nu januari en het moet voor 1 februari besloten worden. Alle informatie is beschikbaar en wat ons betreft kunnen wij deze discussie voeren.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Wij hadden dezelfde procedurele vraag die vooraf werd gesteld, maar ik hoor u zeggen, 1 februari en liquiditeitsproblemen. Wij vergaderen weer op 4 februari. Ik heb naar de businesscase gekeken, ik kan daar hier niets over zeggen want die is

geheim. Het zou ons wat waard zijn als wij daarover kort in de commissie zouden kunnen wisselen. Mijn concrete vraag is eigenlijk, wat is precies het verschil tussen 1 en 4 februari? Bij een week uitstel kunnen wij het netjes in de commissie met elkaar wisselen en dan nemen wij op 4 februari gewoon een besluit. Is dat echt niet te doen?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. Dit is al in de commissie besproken en daar waren geen bezwaren tegen behandeling in PS van vandaag. U vraagt, kan het niet later dan 1 februari, maar u moet weten dat na een besluit in PS de nodige formaliteiten in gang moeten worden gezet. Het is niet zo dat als u op 4 februari besluit, alles nog dezelfde dag geregeld is. Ik zou u willen aanbevelen om toch vandaag te besluiten.

De **VOORZITTER**: Ik wil het uitgestelde ordevoorstel van ONH in stemming te brengen, namelijk om agendapunt 10 uit te stellen en van de agenda af te halen. Wie is voor dit ordevoorstel? Dat zijn de fracties GL, SP, PVV, ONH, 50lus en CU/SGP. Daarmee is het ordevoorstel verworpen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Van de trein tot de ruimtevaart, van nano tot biotechnologie. De belangrijkste innovaties van de afgelopen eeuw kwamen bij de Staat vandaan. Het is voor liberalen vaak een moeilijk te verteren constatering, maar vrijwel alle doorbraaktechnologieën staan niet op naam van de markt, maar van de overheid. SolaRoad is misschien onze bescheiden bijdrage aan het verhaal van succesvolle overheidsinnovatie. GL heeft de inspanningen van de provincie voor SolaRoad mede daarom van harte ondersteund. Het past in onze overtuiging dat de overheid het voortouw moet nemen bij de energietransitie en op die manier een actieve rol moet spelen in een transformatie naar een economie die echt duurzamer en schoner is. De vraag die voorligt, is complexer. Ons wordt gevraagd wensen en bedenkingen te geven bij het voornemen van GS om een aandelenbelang te nemen in SolaRoad BV, een commerciële onderneming, en een krediet van 500.500 euro beschikbaar te stellen om dat aandelenbelang te verwerven. In de commissie zijn terecht veel vraagtekens geplaatst bij dat voornemen. Waarom zou de provinciale overheid de markt opgaan?

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter. Ik maak bezwaar tegen deze gang van zaken, want de spreektijd is nul en wij willen ons graag aan de spreektijden houden anders wordt het vanavond 19.00 uur en daar zit ik niet op te wachten. De spreektijd is nul en nul is nul.

De **VOORZITTER**: Het woord is aan de heer Hietbrink.

De heer **HIETBRINK** (GL): Waarom zouden wij de markt opgaan? Dat hoort zeker niet bij de kerntaken van de overheid en Noord-Holland heeft een moeizame en pijnlijke geschiedenis als ondernemende overheid. Het antwoord om dat toch te doen, is naar ons idee tweeledig. Omdat het project zeker nog niet uit haar innoverende fase is en om het geld dat wij hebben geïnvesteerd, terug te verdienen zodat wij dat opnieuw kunnen investeren in de energietransitie. GL neigt om die redenen en gezien de beperkte risico's in te stemmen met het besluit. Wij willen echter wel twee duidelijke toezeggingen van de gedeputeerde. Ten eerste horen wij graag dat de provincie haar aandelen verkoopt als zij het eerder in het project geïnvesteerde geld heeft

terugverdiend en ten tweede willen wij graag de zekerheid dat de middelen die vrijkomen uit SolaRoad, een-op-een terugvloeien naar de Noord-Hollandse energietransitie. Wij zijn benieuwd naar de reactie van GS.

De **VOORZITTER**: Er was net een technisch foutje waardoor de spreektijden verward zijn. Het is terecht dat is opgemerkt dat de spreektijd op is, dus GL is door haar spreektijd heen.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Voorzitter. Ik neem mevrouw Kirch waar, die vandaag verhinderd is. Na de succesvolle SolaRoad pilot op het fietspad naar Krommenie wordt er gekozen voor de technische doorontwikkeling van SolaRoad, zodat deze geschikt wordt voor zwaar verkeer. Met de doorontwikkeling wordt uitvoering gegeven aan het coalitieakkoord waarin is aangegeven dat GS de verdere toepassing van deze techniek willen ondersteunen en ten behoeve hiervan willen onderzoeken waar verbreding van het SolaRoad experiment kansrijk is. De nieuwe pilot zwaar verkeer geeft tevens invulling aan onze ambities als het gaat om verduurzaming van de infrastructuur, het gebruik van duurzame energie en het aanjagen van innovaties op het gebied van duurzame energie. Dat de provincie nu met de overgebleven partijen de doorontwikkeling wil vormgeven door het oprichten van een gezamenlijke deelneming is in onze ogen een logische vervolgstap. De voordracht geeft duidelijk aan dat aan de gestelde criteria voor het verwerven van een aandelenbelang door de provincie in een vennootschap is voldaan, eveneens hebben PS bij de behandeling van de Zomernota 2015 reeds ingestemd met de nieuwe budgetreserve, zodat de voorgenomen 50% deelneming SolaRoad BV reeds is vrijgemaakt. De VVD is er trots op dat de provincie deelneemt aan hoogwaardige innovatieve projecten, die een bijdrage kunnen leveren aan de benodigde energietransitie. Ja GL, ook wij als liberale partij zijn hier heel trots op. Daar komt bij dat door de deelneming de door de provincie bestemde gelden bij een positief resultaat kunnen terugvloeien naar nieuwe innovaties voor verduurzaming, ook wel een revolving fund genoemd. Wij gaan ervan uit dat de gedeputeerde zich hieraan gaat houden. Kortom, de VVD gaat graag akkoord met dit voorstel.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Voorzitter, wij hebben een dubbel gevoel bij dit voorstel. Voor ons is dit voorstel een aanreiking om weer eens te kijken naar de kerntaken van de provincie. Wij zijn van mening dat de afgelopen periode de provincie wel een hele strikte opvatting heeft gehad over de kerntaken, waardoor onze rol als verbinder, cofinancier, facilitator en als adviseur misschien onvoldoende uit de verf is gekomen. Het CDA wil weer kleur op de wangen van de provincie en met deze CdK gaat dat zeker lukken. Met de focus op mobiliteit wil ik de kerntaakdiscussie wat oprekken. Ik denk dan aan OV-fietsen op die stations waar alleen bussen komen en niet alleen op die stations waar bussen en treinen komen. Ik denk dan aan het versnellen van de inzet van de 24 miljoen euro die op de plank liggen voor verbetering van de infrastructuur voor fietsen en fietsvoorzieningen.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. De heer De Graaf suggereert dat het aannemen van dit voorstel – als het zover komt deze middag – een verschuiving van de kerntaken betekent. Daar heb ik problemen mee, want mobiliteit, het beheren en inrichten van de infrastructuur is een kerntaak en ook de duurzame energietransitie behoort tot ons takenpakket. Ik wil er heel ver van

blijven dat dat aan het schuiven is wanneer wij positief tegenover de voordracht staan. Vindt u dat ook?

De heer **DE GRAAF** (CDA): Ik gebruik het onderwerp om aan te kondigen dat wij in de volgende periode de kerntaken misschien wat ruimer moeten opvatten. Dat is voor mij de aanleiding. Het gaat mij niet over de situatie nu. Een ander voorbeeld dat ook besproken is in de commissies, is het idee van mijn collega De Kam om te kijken of je deelauto's kunt opnemen in de concessies voor het OV. Ik hou in dit verband de focus op vervoer, want het is een onderwerp dat hoort bij verkeer en vervoer en bij energietransitie. Denk aan de combinatie van doelgroepenvervoer – ook in concessies – denk aan truckparking. Truckparking wordt van de gemeente naar de provincie naar RWS doorgestuurd en er komt geen oplossing. Denk aan logistieke hubs aan de randen van de steden in combinatie met water. Bij de randen van de steden horen de randen van de kerntaken. SolaRoad is daar een voorbeeld van. Noord-Holland wordt deelnemer in een BV, die de energietransitie gaat versnellen hopelijk, maar wij zijn het eens met de vorige sprekers die hebben gezegd, de revenuen uit die BV dienen ten goede te komen aan initiatieven en innovaties op dit gebied. Dat is dan een mooie optie op de kerntaken. Tenslotte over het ordevoorstel van ONH. Ik kan daar voor een groot deel in meegaan, ik zie dit project als een rijdende trein. Die trein stond even stil op een station en op dat moment hadden wij kunnen meediscussiëren over dit probleem in juridische zin, maar dat is niet gebeurd. Maar ik begrijp ook de reden die de gedeputeerde heeft genoemd om vandaag een besluit te nemen. Het zal u niet verbazen dat wij instemmen met deze voordracht.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter. Naar aanleiding van mijn ordevoorstel vraag ik mij af wie van mijn collega's de businesscase heeft bestudeerd. Goed, dat zijn er dus drie. Als wij hier een beslissing moeten gaan nemen over de juridische consequenties, zeker van een stuk dat ruim drie weken in het Engels voorgelegen heeft bij de griffie, is het de vraag of dit de juiste methodiek is om verantwoording af te leggen aan onze belastingbetalers over dit project. Ik vind het een discutabele zaak dat wij op de blauwe ogen van een voorstel van GS een beslissing moeten gaan nemen over een half miljoen euro belastinggeld. Ik zet daar zo mijn kanttekeningen bij. De energietransitie is ook voor ons een enorme opgave. Wind en zon spelen hierbij een belangrijke rol inmiddels, want deze vormen van energie hebben bewezen daar geschikt voor te zijn. Dat neemt niet weg dat ook naar andere soorten van CO2-vrije energieopwekking mag en kan worden gekeken. Zo is er in 2012 al een SolaRoad pilot gedaan met een fietspad in Krommenie met een miljoenenondersteuning van de provincie. Ik ga zeker niet alles herhalen wat ik in de commissie heb gezegd, maar de vorm van energieopwekking op deze wijze is toch wel erg riskant en minimaal. De aanleg van een SolaRoad is zeer kostbaar. Het wegdek is kwetsbaar voor vervuiling en beschadiging, de liggingshoek is niet optimaal voor zonlicht, enzovoorts. Last but not least, succesvolle toepassingen in andere landen zijn ons tot op heden niet bekend en die zijn er wel geweest. Wat is het resultaat na 6 jaar experimenteren met de SolaRoad pilot? Ik heb collega's gehoord die zeggen dat er een uitermate positief effect is geweest. Ik heb het nergens kunnen vinden en lezen. Als het resultaat positief geweest zou zijn, dan hadden wij in het voorstel kunnen lezen, de pilot is geslaagd en nu neemt de markt het over en SolaRoad wordt op grote schaal in vele infra aangelegd. Maar dat vinden en lezen wij niet. Blijkbaar is deze pilot in

2012 een duidelijke graadmeter dat wij hiermee moeten stoppen. De gangbare oplossing in zo'n situatie is de aandacht af te leiden en op iets anders te richten. Dan is hier weer een nieuwe pilot die wij voor de grote wegen gaan doen voor zwaar verkeer en ook weer met een grote financiële ondersteuning van de provincie met belastinggeld van onze inwoners risicovol in de BV. Dat de provincie zo nu en dan een pilot start zoals in 2012, het Solarfietspad Krommenie en toen met veel vragen ook van ons was omgeven, kunnen wij begrijpen. Omdat het toen een noviteit was hebben wij dat ondersteund, maar nu, omdat deze pilot in onze ogen mislukt is, vinden wij dat niet positief om te continueren. Na 6 jaar experimenteren is er geen positief resultaat te zien en dan moeten wij nu consequent zijn en deze zaak stoppen. Onwillekeurig denk ik hierbij aan de pilot getijdenstroom Trocardo. Ook hier miljoenen investeringen door de provincie gedaan enkele jaren geleden en na 8 jaar nauwelijks een positief resultaat. Zelfs na faillissement van dit bedrijf moesten wij als PS overstag om nog meer miljoenen belastinggeld in dit bedrijf te stoppen. Dit is toch niet te verantwoorden aan onze inwoners? Een punt van aandacht is ook hoe de provincie met geld van de burger omgaat in duurzaamheidsprojecten en hoe wij dat verantwoorden. Dat de provincie soms geld steekt in een project met een zeker risico is niet te voorkomen, maar het wordt anders als de geldbesteding in onze optiek naar verspilling gaat en dat is naar onze mening hier aan de orde. Wij kunnen dit niet verdedigen tegenover onze bewoners en willen dat ook niet. Stop met dit SolaRoadproject en besteed het belastinggeld aan andere initiatieven voor duurzame energie, bijvoorbeeld waterstof.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Voorzitter. Wij kennen allemaal de kwestie Novartis, wetenschappers in dienst van universiteiten en publieke instellingen ontwikkelden een kankermedicijn in dienst van hun publieke werkgevers. Vervolgens werd het medicijn verkocht aan Novartis, die verzesvoudigde de prijs van het medicijn en de dikke winst gaat voortaan naar Novartis. De heer Hietbrink heeft er met een net wat ander accent ook al over gesproken en zo kennen wij er nog wel een paar. De basisinfrastructuur van het internet is ontwikkeld door overheden en publieke instellingen op hun kosten en de miljardenwinsten gaan naar de Google's en Facebook's. Er ligt nu een voorstel waarin PS worden opgeroepen om risicokapitaal – zo staat het letterlijk in de voordracht – te gaan steken in een BV die als doel heeft commerciële exploitatie, in dit geval van stukjes wegen. In de commissie hebben wij gevraagd, leg nou eens uit waarom wij als overheid risicodragend kapitaal moeten gaan inzetten in een BV. Toen kwam er ineens voor iedereen onverwacht als een duvel uit het doosje het argument van gedeputeerde Post, er is een kans dat de patenten die op SolaRoad gevestigd worden, uitgenut gaan worden door commerciële partijen en daar willen wij ook ons graantje van meepikken. Dat is op zich een interessante redenering, maar zo ken ik er nog wel meer voor andere diensten en producten die met subsidie van de provincie zijn opgezet en waar het geld vervolgens weglekt naar de markt. Maar je kunt er best een serieus gesprek over voeren of dat zo moet. Ik was verrast door de mededeling van de heer De Graaf om op dit gebied de kerntaken te gaan veranderen, maar toch klopt er iets niet. Het VVD-college roept alleen maar dat de markt altijd alles beter kan dan de overheid. Het is mij een volstrekt raadsel waarom er nu ineens in dit geval van dat dogma wordt afgeweken. Kortom, ik ben tamelijk argwanend, dus wat kunnen GS doen om mijn argwaan weg te nemen? De tweede vraag, als wij het kennelijk laten gebeuren dat subsidie van de provincie ertoe leidt dat derde partijen ontzettend veel geld gaan verdienen, zouden wij dan in het vervolg niet als

subsidievoorwaarde moeten opnemen dat als dat risico dreigt, de voorwaarde is dat de winst op zijn minst gedeeltelijk maar het liefst geheel terugvloeit naar de provincie?

De heer **DE GRAAF** (CDA): Vindt u het niet een nuttige methode om te kijken dat als er op basis van de patenten winst gemaakt kan worden, de provincie die winsten kan inzetten voor nog meer energietransitie. Dat is toch slim?

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Wat dat betreft ben ik ook geïnteresseerd in het antwoord van GS. Ik ben meer benieuwd naar de meer algemene principiële vraag als de kans zich voordoet om geld van patenten binnen te slepen en die je opnieuw kunt gebruiken voor de energietransitie, of je dat niet moet regelen voordat je met commerciële partijen in zee gaat. Dat is mijn kernpunt.

De heer **DE GRAAF** (CDA): En als je dat alsnog kunt doen, dan moet u het er toch mee eens zijn dat de provincie dat probeert? Dan is het misschien een tekortkoming geweest bij de eerste overeenkomst, had u het toen moeten zeggen en nu moet u het niet tegenhouden.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Mijn tweede vraag kwam voort uit mijn argwaan. U veronderstelt kennelijk zonder meer 100% zeker dat de provincie hier inderdaad geld aan gaat verdienen. Dit is risicodragend kapitaal dat wij investeren en daarmee kun je twee resultaten bereiken: je verdient eraan of je verliest erop. Het is mij volstrekt niet duidelijk geworden dat wij hier niet evengoed evenveel geld op kunnen gaan verliezen.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. Wij zijn positief over de ambities maar kritisch op de uitvoering. Komt deze constructie waarbij een provincie toetreedt als aandeelhouder, vaker voor en hoe willen GS omgaan met de diverse rollen? In de stukken staat dat SolaRoad een concept is dat een waardevolle bijdrage levert aan de opdracht tot verduurzaming van de energiesector. Wij vinden het belangrijk dat wij zoveel mogelijk bijdragen aan een verduurzaming, maar wij vragen ons af hoe waardevol is deze waardevolle bijdrage? Zijn GS bekend met de resultaten uit Frankrijk en Amerika? Het rendement is daar laag helaas, dus waarom wordt hier meer rendement verwacht? Door middel van een deelneming kunnen de door de provincie bestede gelden mogelijk terugvloeien naar nieuwe innovaties voor verduurzaming. Hiervoor dient eerst ruim 500.000 euro te worden ingelegd. Betreft dit een eenmalige investering en voor welke termijn? Is het reëel te verwachten dat hierna niet nog meer geïnvesteerd moet worden voordat er geld kan terugvloeien? Er is in de tweede helft van 2018 weer nieuwe informatie over het rendement van SolaRoad naar voren gekomen. Uit welke periode stammen de voorspellingen waar de deelname van de provincie op gebaseerd is en zijn deze voldoende up to date? Als PS hiermee akkoord gaan en het bestede geld vloeit daadwerkelijk terug plus nog mogelijk rendement, dan zou het logisch zijn om dit geld te labelen aan investeringen in duurzame projecten die bijdragen aan de energietransitie. Deze mogelijkheid staat ongeveer in de stukken beschreven. Kan de gedeputeerde ons hier een toezegging doen? Tenslotte, wij vinden het een goed streven dat geïnvesteerde tijd en geld waar mogelijk terugverdiend wordt. Vanuit de link naar de kerntaken van de provincie zoals het CDA ook al noemde, hebben wij nog een vraag. Wanneer wij hier extra inzet plegen, is het dan ook mogelijk om dit bijvoorbeeld bij andere projecten te doen waar

anders ook geïnvesteerde tijd en geld teniet zou worden gedaan, zoals bij het oplossen van de geïnventariseerde fietsknelpunten? Een aanjager aanstellen die de cofinanciering van gemeenten en de realisatie van de knelpunten dichterbij kan brengen.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. Het nieuws van de afgelopen week lijkt onze besluitvorming in te halen. Op internet las ik over Rolling Solar, een groot project gedragen door meerdere bedrijven, onderzoeksinstellingen en overheden, waaronder de provincie Noord-Holland via het vehikel SolaRoad. Rolling Solar is in de prijzen gevallen voor het EU-investeringsprogramma Interreg, dat is nogal wat. Als wij het hebben over de actualiteit, zou ik naast het argument van liquiditeit ook willen aanvoeren dat wij inmiddels in de publieke wereld gewoon partner zijn in iets wat doorgang heeft gevonden. Daar kunnen wij iets van vinden maar ik vind het erg positief, want SolaRoad heeft al vleugels voordat wij hier goed en wel klaar zijn met de besluitvorming. Achter de schermen wordt al heel lang gewerkt aan het voorbereiden van grotere trajecten met zonnewegdek en in die zin zijn wij ook al wat langer in overleg met andere provincies en gemeentelijke overheden. Wij zitten er al flink in. U weet dat D66 hier alleen maar heel erg voor kan zijn. Misschien weet u niet, want u komt net in dit huis, maar D66-Statenlid Ilse Zaal heeft met een motie destijds gedeputeerde Post op het zonnefietspad gezet en sindsdien is de zon alleen maar meer gaan schijnen. Succes heeft echter ook altijd een gevaarlijke kant. De kansen voor SolaRoad vergen het nodige entrepreneurschap. Het gaat om innovatie en kapitaalintensieve investeringen, een goed product dat doorontwikkeld moet worden. Wat dat betreft wil ik ingaan op de eerste termijn van sommige andere fracties, want die hebben het heel erg over de winst in geld. Nu is het mooi dat de markt zover is dat er echt concreet geld verdiend wordt en dat ons aandeel wordt overgenomen door een groot bedrijf dat daar heel veel voor over heeft, maar laten wij wel wezen, er zijn kerntaken mobiliteit en energietransitie en de provincie doet primair daarom mee, want anders kunnen we iedere ontwikkeling wel gaan steunen als ondernemer en dat doen wij duidelijk niet. Wij zijn nog niet zo ver dat SolaRoad een gegeven is waar het gaat om de energietransitie, maar wij weten wel dat er alleen al in Noord-Holland een enorm oppervlak aan fietspaden is, waar het probleem van zwaar verkeer niet speelt en waar SolaRoad wellicht heel erg ver uitgerold kan worden. Dus wij staan erachter, maar wij zijn nog niet zo ver. Daarom vinden wij het belangrijk om hele duidelijke kaders te stellen. Het krediet bedraagt 500.000 euro, een investering waar wij ten volle achter kunnen staan – mijn beeld is ook dat de andere fracties dat een goede investering vinden – maar gedurende de hopelijk te verwachten groei van activiteiten kan er een nieuwe kapitaalsbehoefte ontstaan. Als dat zich voordoet, dan moeten GS op tijd naar PS komen, ze moeten ons erbij betrekken. Het opschalen van SolaRoad vraagt echt om de betrokkenheid van PS. Ondernemen gaat heel erg snel en een democratisch bestuur heeft tijd nodig. Met een 50% belang is dat niet meer gewoon aandeelhouder zijn, maar je moet ondernemer zijn en dat het onze uitdaging is. U begrijpt dat ik dit graag afrond met de opmerking dat PS op een goede manier betrokken moeten zijn en blijven. Transparantie is noodzakelijk voor een gezond bestuur van SolaRoad. In uw eerste Statenvergadering komt er dus spontaan een aapje op uw schouder zitten. Wij rekenen op uw zorg.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Wij zijn groot voorstander van innovaties in duurzame energie maar desalniettemin hebben wij net als vele andere fracties, stevige twijfels bij het idee

achter SolaRoad. Op de website 'Wat is duurzaam' staat SolaRoad genoemd in een top-7, namelijk de top-7 van een van veelbelovende innovaties die de transitie geen steek verder helpen. Wat zijn dan de grootste problemen? Wegen staan niet onder een hoek van 30 graden, ze worden warm, er rijden vrachtauto's over, zonnecellen leveren minder op en slijten sneller. Daarom is het altijd duurder dan een gewoon zonnepaneel op het dak of water. Bovendien is de toepassing ook nog beperkt. Echter, wij staan niet zo maar op een punt waar wij kunnen kiezen, gaan wij hiermee starten of niet, wij hebben al eerder beslissingen genomen. Vorig jaar is geld beschikbaar gesteld voor een doorontwikkeling en zoals GL aangaf, het is goed om als overheid innovatie te stimuleren. Het is een dilemma. De vooruitzichten zijn volgens mij niet zo goed, maar nu de stekker eruit halen levert sowieso een mislukking op. Daarom 4 vragen. Hebben GS overwogen of het op dit moment nog steeds de beste innovatie is om te ondersteunen? Of zouden er efficiëntere innovaties zijn die meer schaalbaar zijn en betere perspectieven hebben? Wat is de exitstrategie als het niet goed gaat? Er staat wel hoe we kunnen stoppen, wanneer we stoppen als het goed gaat maar niet wanneer wij stoppen als het niet goed mocht gaan. Bovendien heeft de gedeputeerde in de commissie gezegd dat een van de belangrijkste argumenten om nu deel te nemen, is dat zij niet wil dat TNO de revenuen opstrijkt van de patenten, maar is dat nou werkelijk zo slecht? Als een onderzoeksinstelling die niet commercieel is, de winst opstrijkt van patenten, dan weet ik wat ze ermee gaan doen: die investeren ze in nieuw onderzoek. Waarom werkt u niet samen met de provincie Utrecht en BAM?

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter, herinnert de heer Klein zich nog hoeveel geld wij al hebben geïnvesteerd in SolaRoad en wat de kapitale investering nu om die investeringen te borgen dat ze ook van ons blijven, hoe die verhouding is?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Dat is 2,7 miljoen euro ten opzichte van een half miljoen euro. Ik zeg dus ook, wij staan voor een dilemma. De vierde vraag komt nu: waarom werkt u niet samen met de provincie Utrecht en BAM die ook op hun eigen provinciale weg N401 bezig zijn met zo'n project met 100 m zonnepanelen op een strook? Wij hebben dat in de commissie ook gevraagd, maar hebben daar helaas geen antwoord op gekregen. Wij vinden het belangrijk dit te weten voordat wij kunnen bepalen of wij hiermee kunnen instemmen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Eerst wil ik tegen de heer De Graaf van het CDA zeggen die zegt dat hij de kerntaken graag wil oprekken, het is verkiezingstijd maar geldt dat ook voor andere onderwerpen buiten M&F?

De heer **DE GRAAF** (CDA): Dank voor deze vraag. Ja.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Het is jammer dat ik dat niet meer ga meemaken. Ook een partij als D66 die de afgelopen vier jaar continu bij alle moties en amendementen die ik en andere partijen hebben ingediend, er als eerste als de kippen bij was om te zeggen, dat is geen kerntaak van de provincie, nu wel vindt dat wij deel moeten nemen in een BV. Ik heb al in de commissie gezegd dat wij niet zullen instemmen met dit voorstel.

De heer **TIJSSENS** (D66): Ik hou niet zo van herhaling, maar het moet. Mobiliteit en energietransitie zijn erkende kerntaken in dit huis. U kunt met mij van mening verschillen of het middel of het instrumentarium goed is, maar de kerntaken en de doelen zijn wat mij betreft volstrekt helder.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Daarover verschillen wij inderdaad van mening. Het klopt dat mobiliteit een van de kerntaken is, natuurlijk, maar het middel dat gebruikt wordt om zelf deel te gaan nemen als de provincie nu doet met bijna een half miljoen euro in een BV vind ik niet correct. De VVD heeft net gezegd er bijzonder trots op te zijn dat de provincie hieraan deelneemt. In de commissie heb ik al gezegd dat ik vind dat dit een principekwestie is. Ik vind zeker net als liberale partijen zoals D66 en VVD, dat je dit aan de markt moet overlaten. Wij zullen hier absoluut niet mee instemmen, ook omdat de bewezen successen zijn uitgebleven.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Wij vinden dat je ook een stukje innovatie moet faciliteren en dat is dit, reden waarom wij hiermee kunnen instemmen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Die begrijp ik heel goed, maar ik vind dat je dit echt aan de markt moet overlaten. Dat wij net als een aantal andere partijen vinden dat je inderdaad voor een dilemma staat, maar grote successen blijven tot op heden uit. Je kunt twee dingen doen, meegaan met het voorstel of nu kappen en wij doen het laatste.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. Het is alweer een aantal jaren geleden dat PS met een motie mijn collega op het zonnefietspad heeft gezet. Daarom hebben wij dit traject opgepakt. Het gaat om mobiliteit en innovatie en wij zien het als onze verantwoordelijkheid om een actieve rol te spelen in de ontwikkeling van duurzame oplossingen voor de energietransitie. Zonnewegen zoals SolaRoad, maken heel slim gebruik van schaars beschikbare ruimte om die duurzame energie op te wekken. Wij hebben het altijd over, zon moet op daken maar realiseert u zich wel dat wij twee keer zoveel wegoppervlak hebben dan dakoppervlak. Hier liggen kansen voor de provincie als wegbeheerder en bovendien draagt het bij aan de klimaatafspraken waar de provincie ook voor staat. Met de investeringen in de pilot fietspad Krommenie en in de dit jaar geplande pilot voor zwaar verkeer in de Haarlemmermeer, heeft de provincie de ontwikkeling van zonnewegen op de kaart gezet. Inmiddels wordt er op meerdere plekken in Nederland geëxperimenteerd met zonnewegen. Daar is bijvoorbeeld de N401 van BAM, de Wattway, een concurrent, die ook op die manier probeert daar iets mee te doen. Natuurlijk ziet iedereen dat er zoveel wegen zijn waar de zon op schijnt en daar kun je energie uithalen. Zo zijn er meerdere trajecten gaande. Wij zijn gestart met Krommenie en nu met zwaar verkeer.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik hoorde u daar het woord concurrent gebruiken en daar schrik ik natuurlijk van, want ik meen mij te herinneren dat gedeputeerde Post in de commissie heeft gezegd, wij gaan natuurlijk niet als overheden concurreren en dat vond ik een wijze opmerking.

Gedeputeerde **GELDHOF**: U moet het zo zien als iemand die ook daartoe een initiatief heeft genomen en die het met een andere technologie voor elkaar probeert te krijgen. Het is niet zo

dat wij elkaar vliegen proberen af te vangen, maar zij proberen hun modellen te testen en te toetsen vanuit hun expertise. Het moet gaan leiden tot een grootschalige toepassing van zonnewegen in de toekomst. Door nu te investeren in de BV kan het verwachte rendement ingezet worden voor nieuwe innovaties op het gebied van verduurzaming, want die vraag hebben meerdere partijen gesteld. Als hier een positief saldo uitkomt, waar gaat u het rendement voor inzetten? Uiteraard voor nieuwe innovaties op het gebied van verduurzaming bij mobiliteit.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Is het dan toch niet zaak dat u gaat samenwerken met die provincie, dat alle overheden collectief gaan samenwerken om samen de beste technologieën uit te proberen en te vergelijken zodat wij echt verder komen?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Wij zijn hier als eerste mee begonnen en het staat iedereen vrij om zijn eigen experiment te starten. U kunt niet zeggen, iedereen die begint, daar moeten wij direct bij gaan zitten en hoe doe jij het? Er wordt ongetwijfeld uitgewisseld, maar iedereen is vrij om elk project te starten.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. Zoals u net zei dat er nog zoveel wegen zijn, vroeg ik mij af of u daarmee bedoelt vooral de fietswegen of de wegen waar minder verkeer overheen gaat, omdat wij ook weten dat het alleen wat oplevert op het moment dat er geen verkeer overheen rijdt.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Wij hebben hier te maken met een pilot. Je bent in de praktijk aan het testen, want je kunt van alles in een laboratorium bedenken, maar je moet het in de praktijk testen en daar moet het uitkomen. Waar het nu om gaat, u heeft het over het onderwerp zelf, maar voorligt is de vraag of wij een BV gaan oprichten zodat er revenuen ontstaan van het intellectueel eigendom. Of het werkt of niet, er zijn allerlei plekken. SolaRoad is ook internationaal actief, er lopen contacten in het Verre Oosten, in de VS, in Frankrijk ligt al een stukje SolaRoad en ja, het zijn nog allemaal pilots. De resultaten leiden nu ook tot optimalisatie van het product. Wij moeten testen om te verbeteren en door te ontwikkelen en uiteindelijk zijn er concrete offerteaanvragen en interesse vanuit de VS, India en Scandinavië. Het is innoveren, innoveren en innoveren en dat begint met iets starten, iets beginnen. Hiermee zijn wij in het verleden begonnen, er was nog geen andere mogelijkheid en wij wilden als provincie vooroplopen en laten zien dat wij bereid zijn om de praktijk te testen wat men in een laboratorium had bedacht en daar zijn wij in meegegaan. Of dit de beste innovatie is van dit moment? Dat zal de pilot en praktijk moeten uitwijzen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Zegt u nu dat de provincie voorop wil lopen met allerlei pilots en het niet aan de markt of universiteiten wil overlaten?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Dan moet ik teruggaan naar het begin. TNO heeft dit ontwikkeld en zij zochten een testlocatie en wij hebben als provincie proactief gezegd, wij willen graag met jullie samenwerken.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Bent u het niet met mij eens dat dit voorstel er is gekomen omdat u er achteraf achterkwam dat u dingen niet vooraf goed had geregeld?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Nee, wij hebben een testfaciliteit aangeboden voor een product dat in een laboratorium is ontwikkeld en wat je in de praktijk moet laten zien. Wij zien nu dat vanuit de provincie sprake is van medefinanciering in de laatste fase van SolaRoad voordat het concept volledig marktrijp is. Het is een belangrijke opdracht bij ons dat er nieuwe financiers gevonden moeten worden, niet bij ons maar bij de nieuwe directie. Daarbij is het denkbaar dat de provincie relatief kort deelneemt in de BV, want ons doel is niet om een bedrijf te gaan exploiteren maar om ervoor te zorgen dat je de experimentele fase totdat het naar de markt gaat, daar hebben wij allerlei vehikels voor, het provinciaal fonds duurzame energie waarvan u zegt, zorg dat er goede projecten zijn, zorg dat ze gestimuleerd kunnen worden, zorg dat de innovatie een kans krijgt. Nu doen wij het in dit geval op deze manier omdat wij hier eerder mee begonnen zijn nadat die hele fondsen er waren en nu moeten we het laatste zetje geven. Zodra het zich loont, willen wij eruit stappen.

De heer **HIETBRINK** (GL): De bedragen zijn gewisseld, wij hebben er 2,7 miljoen euro en nu 500.000 euro in gestopt, dus als die 3,2 miljoen euro terugverdiend zijn uit de BV, stapt de provincie eruit?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Of het exact op dat moment van het bedrag is weet ik niet, maar het moet zichzelf kunnen bedruipen en renderen en dan stappen wij eruit. De bedoeling is dat het terug moet naar de markt. Het is niet de bedoeling dat wij hier een verdienmodel gaan opzetten en BV's oprichten om de provinciekas te spekken. Dat is volstrekt niet de bedoeling maar het is juist de bedoeling om het laatste zetje te geven. Wellicht kan het op termijn overgedragen worden aan anderen die de volledige exploitatie en financiering en vermarkting gaan regelen.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Ik wil de gedeputeerde herinneren aan de participatie van de provincie in de ontwikkeling van een zelfrijdende autobus. Dat is kennelijk ook een project waar wij als provincie wereldwijd beroemd mee moeten worden. Daar hebben wij geld aan gegeven. Die bus heeft een rondje over de A10 gereden. Gaan wij met de redenering die u ten beste geeft, samen met noem eens wat, Build your dreams of andere busbouwers een BV beginnen om de kosten die wij gemaakt hebben voor het ontwikkelen van zelfrijdende bussen terug te verdienen? Verder heb ik nog helemaal niets gehoord over de patenten die eruit voortvloeien en waar wij nog veel rijker van kunnen worden.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Het antwoord op deze vraag moet ik schuldig blijven, dat weet ik niet. Vandaag is niet aan de orde wat er in de toekomst allemaal gaat gebeuren. Ik weet alleen wat nu voorligt en het is de bedoeling om het laatste zetje te geven dat SolaRoad uiteindelijk zelfstandig gaat functioneren. De pilot zwaar verkeer, de vraag was, is er nog een exit? Op het moment dat de pilot zwaar verkeer is afgelopen, dan eindigt dit, althans dan wordt het consortium opgeheven. De PvdA heeft gevraagd, hoe ziet u de rol van uzelf? GS zullen de rol van aandeelhouder in SolaRoad en wegbeheerder bestuurlijk scheiden. Zonnewegen bieden een

gunstige vorm van energieopwekking, omdat wij het bestaand oppervlak kunnen verdubbelen met wegen ten opzichte van daken.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik hoor u zeggen, zodra de pilot zwaar verkeer is beëindigd, wordt het consortium opgeheven. Dat betekent dat de BV ontmanteld wordt, ook als er nog geen winstgevend product is en het geld nog niet is terugverdiend?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Dat is inderdaad zo. Het consortium wordt na afloop van de pilot zwaar verkeer opgeheven.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Het consortium is iets anders dan de BV?

De heer **TIJSSENS** (D66): Is er sprake van een consortium SolaRoad BV? Het consortium is volgens mij de tandem die de pilot organiseert en SolaRoad BV doet in de Interreg-investeringen mee, het grote lange termijnproject. Een BV kun je niet ineens zo maar opheffen.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Er zijn nog enkele vragen over. Er is nog iets gevraagd over het aanjagen van fietsprojecten. Wij jagen van alles aan en u vraagt er een soort dynamo voor. Het aanjagen doen wij op allerlei manieren en op elke plek waar dat nodig is, zorgen wij ervoor dat innovaties verder kunnen komen, dat projecten tot stand komen, dat doen we met geld, middelen en mensen en soms met een investering of het aanbieden van kennis of informatie.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Nog even terugkomend op het vorige, als u zegt, wij blijven niet lang in de BV zitten, hoe gaat u dan het geld terughalen? Wanneer is dan het tijdstip dat u zegt, nu is het genoeg geweest?

Gedeputeerde **GELDHOF**: In het verleden leverde de provincie het geld en andere partijen leverden hun inzet. Wij willen datgene dat wij erin hebben gestoken, de 3,2 miljoen euro, terugkrijgen. Dat is een kerntaak dat wij dat terughalen, je steekt het erin maar niet om het weg te gooien. Het is niet de bedoeling dat de provincie de commerciële exploitatie op zich gaat nemen. Als SolaRoad markt gereed is en een grote vlucht neemt, dan stapt de provincie eruit. Hiermee heb ik alle vragen beantwoord.

Tweede termijn

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter. Als je Googlet, dan kom je uit bij diverse partijen die van tevoren al aangeven dat het een waste of money is om op deze wijze in duurzaamheid te investeren. Dan noem ik er een, dat is de heer Craig Morris van Renewals International. Die zegt: Laten wij hopen dat het nieuws van dit idee dat zo slecht is, snel wordt verspreid en dat het idee veel beter zou kunnen zijn om fietspaden te overdekken en op de daken zonnepanelen te leggen. Het rendement daaruit is navenant veel en veel groter.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Wij gaan toch niet meemaken dat wij hier gaan beslissen op een inventarisatie op internet? Dat is de grootste bron van de grootst mogelijke onzin en dat moeten wij toch niet bij deze discussie betrekken. Dat had ik niet van u verwacht.

De heer **LEEVER** (ONH): Nee, maar wij gaan wel beslissen over een casus die u niet bestudeerd heeft, die bij de griffie ter inzage heeft gelegen. Dat vind ik zeer kwalijk. U beslist hier over een half miljoen euro belastinggeld terwijl u geen kennis heeft genomen van de businesscase die eerst in het Engels en pas vanaf vorige week woensdag in het Nederlands voor ons ter inzage heeft gelegen en waarvan maar 3 van de 55 Statenleden kennis hebben genomen.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Verwacht u van ons dat wij alle informatie en alle bijlagen over alle onderwerpen volledig doornemen? Beste mijnheer Leever, ik heb ook geen verstand van de kleur van asfalt.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter. Dit is toch eigenlijk niet verantwoord dat u zich daar zo over uitlaat. Uw verantwoordelijkheid als Statenlid, als politicus, die over gemeenschapsgeld gaat en u zegt, moet ik van alles kennisnemen? Dat is uw plicht, maar daar bezondigt u zich aan. Ik vind het jammer dat u dat zegt, ik had u altijd hoog staan, maar hiermee diskwalificeert u zichzelf. U zult begrijpen dat naar aanleiding van hetgeen ik gehoord heb ook van GS, wij niet zullen instemmen met het voorstel, mede om het feit dat al bewezen is dat het effect navenant nihil is en het geïnvesteerde kapitaal van een half miljoen euro op een andere manier adequater ingezet had kunnen worden op het gebied van duurzaamheid.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Voorzitter. Wij hebben het hier nog steeds over het deelnemen in een BV, wij gaan een soort semi-staatsbedrijf beginnen. Ik wil nog even iets opmerken over wat ik van mijn collega's gehoord heb. De PvdA zegt, kunnen wij op dezelfde manier als subsidieaanjager beginnen? Wordt dat dan voortaan Provincie Noord-Holland BV subsidieaanjager NV consolidated? Ik zie het verband echt niet. De VVD zegt, wij gaan nu innovatie faciliteren, maar volgens mij doen wij dat al decennialang als provincie. Leg me nou eens uit waarom wij daarvoor ineens een staats-BV moeten beginnen?

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Ik heb niet gezegd dat wij nu ineens in innovatie gaan investeren. Wij zeggen dat dit belangrijke innovatie voor de provincie is en dat daarin geïnvesteerd mag worden.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Dat heb ik goed van u begrepen, dat doen wij al jaren maar waarom moet dat nu ineens anders dan in het verleden via een BV? Ook naar D66 toe die zegt, het gaat hier niet om winst, het gaat om een beleidsdoel. Ik ken nog wel een stuk of 180 beleidsdoelen waar wij ook geen BV voor oprichten. Kortom, ik ben niet enthousiaster geworden over dit gedoe van de collega-Statenleden en dat geldt ook voor de gedeputeerde die zegt, wij gaan een actieve rol spelen. Dan zou ik denken wij hebben trouwens ooit voorgesteld om een provinciaal energiebedrijf voor duurzame energie te beginnen, dat is echt zinvol, daar kun je echt iets mee

bereiken. Als jullie allemaal zo nodig commercieel willen gaan, laten wij dan ook weer een eigen OV-bedrijf beginnen.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Ik ken een vervoersitem dat u ontzettend heeft gesteund, de Fast Flying Ferry, daar stond u wel achter.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Ja, wij vinden het verrichten van OV een overheidstaak, waarbij het bij de FFF precies zo was als bij het andere OV wat wij ook subsidiëren. Daar geven wij subsidie aan en stellen in het programma van eisen voorwaarden aan de subsidie. Als de ondernemer niet levert wat hij leveren moet, dan krijgt hij een strafboete, maar wij gaan toch niet zelf een BV veerboten beginnen? Daar valt best iets voor te zeggen, maar dan moeten we daar een beleidsdiscussie over gaan voeren wat wij zelf als overheidstaken willen uitvoeren en niet incidenteel nu ineens om mij nog steeds onduidelijke redenen, iemand in de bol geslagen is ad hoc een BV voor asfalt te beginnen. Want en dat is de belangrijkste vraag die niet beantwoord is, wat nu als deze BV geen winst maar verlies gaat opleveren?

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. Op een vraag hebben wij nog geen antwoord gehoord, blijft de investering bij de 500.000 euro en voor welke periode en of hier nog iets anders te verwachten valt. Heel veel vragen van ons allemaal. Daarom wil ik tegen mijn collega's zeggen, tijdens de commissievergadering zijn gewoon niet alle vragen beantwoord, ook vanwege de krappe tijd door alle onderwerpen die op de agenda stonden. Vandaar dat er nu veel vragen herhaald worden en het is fijn dat we op een deel antwoord krijgen. Ik heb tenslotte nog een belangrijke vraag. Nog niet iedereen heeft de businesscase gezien, is het mogelijk om met een maand of 2, 3 daar nog een keer op terug te komen zodat wij in ieder geval weten waarop wij besloten hebben?

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter, om bij het laatste aan te haken, voor mij ook een reden om nog iets te zeggen, los van dat het heel erg mooi is dat het CDA de deelfiets hier ter sprake brengt, dat kunt u niet vaak genoeg doen. Wij hebben inderdaad heel weinig tijd gehad om de businesscase te beoordelen. Er is een enorme Europese projectsubsidie uitgegeven, dat is echt major maar wij hebben ook vastgesteld met elkaar, hoe gaat het met het exitmoment? Hoe gaat het nou als we bij moeten investeren? Er zijn best wel een hoop vragen, helemaal niet erg als wij dit besluit genomen hebben, dit is gewoon een besluit dat wij met zijn allen met droge ogen en veel vertrouwen kunnen nemen, maar daarmee is het nog niet klaar. Als je 50% ondernemer bent in een innovatief product, dan heb je wel wat met elkaar af te spreken. Ik vind dat PS in de volgende commissie echt tijd moeten uittrekken voor hoe gaan wij dit met elkaar in goede banen leiden.

De heer **LEEVER** (ONH): Ik hoor de heer Tijssens zeggen, wij kunnen als PS hierover met droge ogen een besluit nemen in positieve zin. Het valt natuurlijk in het niet bij degenen die zich tot op heden op een andere manier uitgelaten hebben over dit agendapunt.

De heer **TIJSSENS** (D66): U heeft zich zo negatief uitgelaten dat ik gewoon niet meer de overtuiging heb dat ik u op dit dossier kan overtuigen.

De heer **LEEVER** (ONH): Ik heb mij niet negatief uitgelaten, maar ik heb juist met nuchter verstand naar dit project gekeken en als u de businesscase bestudeerd had, dan had ik waarschijnlijk het gelijk aan mijn kant gehad.

De heer **TIJSSENS** (D66): Het is zo ongelofelijk aanmatigend dat u in dit huis gaat kijken hoe bepaalde mensen zich hebben voorbereid. Mijnheer Leever, ik heb mij uitstekend voorbereid op dit debat. De heer Leever presteert het om tijdens het debat citaten van internet uit de mouw te schudden en andere Statenleden te verwijten dat zij hun werk niet goed doen. Vervolgens is het ook nog eens zo, dat als ik hier aangeef dat ik denk dat het een goede en verantwoorde investering is, de heer Leever tijdens zo'n inbreng zegt, terwijl hij het zelf zo heeft afgebrand. Ik ben daar wel benieuwd naar.

De heer **LEEVER** (ONH): Als je wel je functie verricht om kennis te nemen van een geheim stuk bij de griffie, want het gaat tenslotte over een businesscase en een half miljoen euro belastinggeld, waarvan nu al als je de rapporten leest en je zoekt op internet naar allerlei acties die er geweest zijn met betrekking tot SolaRoad, blijkt dat je je niet aan de indruk kunt onttrekken dat het waste of money is om hier nog verder in te investeren.

De **VOORZITTER**: Ik denk dat u uw standpunt helder heeft gemaakt. Mijnheer Tijssens, wilt u verder gaan met uw betoog?

De heer **TIJSSENS** (D66): Excuus voorzitter, maar voor de zoveelste keer zegt de heer Leever, ik heb mij op de goede manier voorbereid en alle anderen niet en daar ben ik gewoon klaar mee. Statenleden zijn niet in dit huis om elkaar op die manier de maat te nemen en tegelijkertijd weinig echte argumenten in te brengen, maar 'het horen zeggen' in te brengen om iets af te fakkelen. Ik denk dat wij dat minidebatje wel gehad hebben. Ik ben aan het slot van mijn betoog, waarbij ik een klemmende oproep aan GS doe, komt u terug in de Staten om op commissieniveau goed met elkaar af te spreken, hoe gaan wij elkaar meenemen, hoe zorgen wij voor een exitstrategie, wat moet er gebeuren als het succes vraagt om extra kapitaal, heel veel vragen zijn nog niet beantwoord. De businesscase is een open verhaal. Als u uw investering alleen maar op een geschreven businesscase baseert, mijnheer Leever, dan raad ik u aan, ga nooit ondernemen want u bent al failliet voordat u begonnen bent.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Alles afpellend, komen wij tot de conclusie dat wij nu voor 500.000 euro extra in SolaRoad invloed kopen en een klein kansje hebben op het terugkrijgen van onze investering. Dat laatste klinkt als een Staatslot en daar zijn wij niet zo van. Het eerste zou een argument kunnen zijn, maar dan wil ik graag twee dingen van u weten. Ten eerste – en dat heb ik ook al in eerste termijn gevraagd – wat is de exitstrategie als het niet werkt en als wij invloed hebben als provincie, kunt u dan toezeggen dat u contact op gaat nemen met de

provincie Utrecht en BAM en ervoor gaat zorgen dat wij dit project zo gaan aanvliegen dat wij elkaar niet gaan beconcurreren maar dat wij gaan samenwerken?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Ik moet zeggen dat het mij deugd doet dat er eindelijk eens een levendig debat is zo tegen het einde van het seizoen, maar dat terzijde. GS en de andere fracties hebben mij niet kunnen overtuigen om mee te gaan in dit voorstel. Ik vind het jammer, de PvdA riep, ga als wij dat ook gaan doen, bij andere projecten zoals fietsverbindingen et cetera, dan waren ze wellicht nog warmer te lopen maar dat is volgens mij een soort koppelverkoop. Ik vind het een principekwestie. Het mag dan wel een kerntaak zijn van de provincie, maar niet het middel om deel te nemen in een BV en zo te kijken of je de revenuen binnenhaalt wat wij zeer betreuren. Wij zullen absoluut tegen stemmen.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. De vraag is, welk risico lopen wij? Het risico vanaf het moment van toetreding is begrensd tot het aandeel in de startfinanciering van 500.000 euro. Als er nieuwe informatie is, dan komen wij uiteraard bij u terug. Het voorstel van de CU/SGP, u gaat toch wel met Utrecht praten? Dat is een ander project. Als er kennis en informatie gewisseld kan worden, dan is dat prima, maar dat is vanuit een andere techniek en invalshoek. Wij hebben geld gestoken in de techniek om te laten ontwikkelen en TNO wil daar patenten voor aanvragen. Wij willen ervoor zorgen dat wij met elkaar niet alleen de lasten dragen, maar als er revenuen komen, wij dat terugkrijgen. Wij willen ze dat laatste zetje geven, ik heb geschetst hoe de pilot loopt en wat de interesse is vanuit andere landen, welke offertes worden aangevraagd en wij hebben een ander beeld dan wat een paar van de mensen hier hebben geschetst over de marketingkansen. Wij zijn actief en daar bedoelen wij mee, actief in het stimuleren van innovatie, dat is wat wij doen. Daar hebben wij een belangrijke rol in. Wij hebben een lange weg te gaan om op het gebied van duurzaamheid en energietransitie zaken te regelen en dit is een prachtige kans die wij niet moeten laten lopen. Maar wij moeten ervoor zorgen dat wij het geld dat wij terugkrijgen, opnieuw kunnen investeren in nieuwe innovaties die wij keihard nodig hebben om de energietransitie vorm te kunnen geven. Meer antwoorden heb ik niet.

De heer **TIJSSENS** (D66): Ik heb namelijk gevraagd en ik weet dat het een andere gedeputeerde aangaat, maar ik vroeg of GS bereid zijn om met de commissie nog eens in dialoog te gaan nadat wij dit besluit hebben genomen hoe wij met elkaar dit op de lange termijn goed gaan beheren en managen, want daar is behoefte aan.

Gedeputeerde **GELDHOF**: U vraagt om op langere termijn te managen.

De heer **TIJSSENS** (D66): Het besluit is genomen.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Het is de bedoeling dat het op kortere termijn zo is dat wij er uiteindelijk uit kunnen stappen, dat is ons doel.

De heer **TIJSSENS** (D66): Het besluit nemen wij vandaag en daarna hebben wij iets met elkaar nog te doen om het goed te laten lopen voor de lange termijn. Dat bedoelde ik met mijn vraag.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, wij zien geen lange termijn, maar een korte termijn. Wij gaan ervan uit dat dit het laatste zetje is dat nodig is dat de markt het volledig oppakt en dan stappen wij eruit. Als er nieuwe informatie is gaan wij dat uiteraard met u delen in de commissievergadering.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter, nog even voor de duidelijkheid. Meerdere mensen hebben gevraagd, kunnen wij binnenkort nog een keer in de commissie terugkomen op de vragen die nu nog open liggen, ook naar aanleiding van de businesscase.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Als er vragen zijn naar aanleiding van de businesscase, dan moeten wij dat in beslotenheid gaan doen en dan moet u de vergadering hier op een andere manier gaan organiseren. Oh, het hoeft niet nu? U beslist waar u over discussieert, maar de vraag is in hoeverre dat nodig is. Als er nieuwe informatie is, dan komen wij natuurlijk naar u toe en dat zullen wij altijd doen in de commissie. Wij gaan uit van de korte termijn en niet van de lange termijn zoals D66 zegt.

De **VOORZITTER**: Wij gaan over tot de stemming. Verlangt iemand hoofdelijke stemming? Nee. Stemverklaringen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Wij zijn niet tegen de pilot SolaRoad en die zal sowieso doorgang vinden, want daar hebben wij al 2,7 miljoen euro in gestopt. Wij vinden het echter doorslaggevend dat wij als overheid samenwerking zoeken met andere overheidsorganisaties die hetzelfde doel beogen en die toezegging hebben wij niet gehoord. Wij hebben tot twee keer toe geen antwoord gekregen op de vraag wat de exitstrategie is als het niet werkt. Wij zullen daarom tegen de deelneming in SolaRoad BV stemmen, niet tegen de pilot, maar tegen de deelneming.

De heer **LEEVER** (ONH): Als succesvol zakenman wil ik aangeven dat ik duidelijk een visie heb over wanneer je geld moet investeren in projecten om een revolving fund te kunnen genereren. Ik voorzie dat helaas in dit project niet. Ik vind het erg jammer dat wij 500.000 euro in een bodemloos gat storten.

De heer **DEEN** (PVV): Voorzitter. Wij zien geen noodzaak om als provincie aandeelhouder te worden. Wij vinden dat de provincie zich aan de kerntaken moet houden en daar hoort bank of ondernemer spelen met belastinggeld niet bij. Zeer onverantwoord. Ook zijn wij het niet eens met het zogenaamde publieke belang, namelijk het versnellen van de energietransitie. Die transitie gaat de burger sowieso al veel geld kosten en het hoeft van ons niet te worden versneld, het mag eerder worden vertraagd en nog liever, worden afgeschaft.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Wij zijn niet tegen de pilot an sich maar wij vinden het middel van deelneming in een BV niet correct. Als je dat wilt gaan doen, als je je als overheid wilt gaan vergelijken met ondernemerschap, dan moet je een hele andere discussie gaan voeren en

niet ad hoc zoals nu gaan deelnemen in een BV waarvan ik absoluut niet denk dat er ook maar een cent aan revenuen uitkomt, maar dat terzijde. Wij zullen tegen stemmen.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Zoals men hier weet, kan ik ontzettend goed toneel spelen. Ik ben in een opzicht wel jaloers op echte acteurs, die namelijk in opdracht van de regisseur stande pede tranen kunnen laten vloeien. Dat kan ik niet, mijnheer Tijssens. Als hij zegt, wij gaan hier met droge ogen en vol vertrouwen dit voorstel aannemen, dan moet mijnheer Tijssens mijn tranen er maar even bij denken. Dit is een heel merkwaardig eendagskuiken wat hier ineens wordt gelanceerd. Wij zijn als SP groot voorstander van een goed debat over welke taken wij als overheid moeten uitvoeren. De gedeputeerde heeft onze argwaan die wij hadden, niet weggenomen, alleen maar aangewakkerd. Wij zullen tegen de voordracht stemmen.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij over tot stemming over de voordracht. Wie is tegen? Dat zijn de fracties SP, PVV, ONH, 50plus, CU/SGP, de voordracht is aanvaard.

11. Vragenuur

De **VOORZITTER**: Er zijn geen verzoeken om mondelinge vragen te stellen binnen gekomen. Wij gaan over tot de motie Vreemd aan de orde van de dag. Omdat de motie mijn portefeuille betreft, verzoek ik de heer Yurdakul het voorzitterschap over te nemen.

De **VOORZITTER** (Yurdakul): Wij gaan de motie behandelen. Het woord is aan de CdK.

De heer **VAN DIJK** (CdK): Dames en heren, een zeer sympathieke motie, laat dat helder zijn. De motie betreft een belangrijk onderwerp want het is belangrijk dat alle Noord-Hollanders hun stemrecht kunnen gebruiken, ook als ze gehandicapt zijn. Het klopt dat de Kieswet recent is veranderd, daarom zijn de Statenverkiezingen van 20 maart de eerste verkiezingen waarvoor deze toegankelijkheidseis geldt. Dat is in de wet geregeld. De passage luidt als volgt: “B&W dragen er zorg voor dat alle in de gemeente aangewezen stemlokalen zodanig zijn gelegen en zo zijn ingericht en uitgerust dat kiezers met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen.” Zoveel mogelijk betekent in de praktijk dat in de gemeente een alternatief stembureau wordt ingericht en aangewezen indien een bestaand stembureau lastig bereikbaar is. U hoort het al, B&W hebben de plicht dit uit te voeren en zij kunnen bijvoorbeeld ook mobiele stembureaus aanwijzen. “De burgemeester brengt een dergelijke aanwijzing tenminste 14 dagen voor de stemming ter openbare kennis.” Nu is het zo dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor deze logistieke operatie van de verkiezingen, het is ook voor de verkiezingen van PS. Daar hebben wij als provinciale overheid geen directe rol bij, ook niet als er Statenverkiezingen worden gehouden, dus als een gemeente zijn stembureaus niet toegankelijk heeft gemaakt voor gehandicapten, dan kan de provincie daar in directe zin niets aan doen, maar het is wel een belangrijk onderwerp. Ik kan mij voorstellen dat wij als provincie de gemeenten in Noord-Holland binnenkort hierop wijzen en daar wil ik aankomende vrijdag mee beginnen, want zoals u weet is het gebruikelijk dat ik na de Nieuwjaarsreceptie een diner heb met de burgemeesters en ik zeg u toe dat ik daar nadrukkelijk de burgemeesters zal verzoeken om zich

aan de Kieswet te houden. Daar waar het niet goed loopt, zal ik in de toekomst niet schromen om daar een brief over te schrijven.

De **VOORZITTER**: Is er nog behoefte aan het in stemming brengen van de motie?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik dank voor het advies van de heer Van Dijk, maar betekent het dat u hem ontraadt, en dat u als advies meegeeft dat u het onder de aandacht brengt bij de burgemeesters? Dat het een verantwoordelijkheid is van B&W had ik zelf al gevonden, maar het gaat erom dat u dat actief gaat uitdragen tot maart.

De heer **VAN DIJK** (CdK): Ik ontraad de motie omdat het niet onze wettelijke plicht is om het te doen, maar ik geef aan dat het heel zwaarwegend is en dat wij er allemaal ambassadeur van zouden moeten zijn zoals wij hier zitten. Ik zeg u toe dat ik alles zal doen als CdK om de burgemeesters erop aan te spreken. Ik ga dat aanstaande vrijdag doen. Daar waar wij de indruk hebben dat het niet goed geregeld is, gaan wij in ieder geval met een brief B&W wijzen op hun wettelijke plicht vanuit de Kieswet om dit te regelen, maar in eerste instantie doe ik dat aankomende vrijdag bij het diner. Ik zal de zorgen van PS aangeven dat het vooral goed geregeld is.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik neem wel genoegen met uw antwoord. Dank u hartelijk.

De **VOORZITTER**: Daarmee is de motie ingetrokken.

12. Sluiting

De **VOORZITTER** (Van Dijk): Dames en heren, wij komen aan het einde van de vergadering. Ik wil u bedanken voor het constructieve debat van vandaag en voor het geduld dat u zo nu en dan met de voorzitter had die zo nu en dan zat te stoeien met het knopje, maar ik denk dat dat in de loop der tijd een stuk beter zal gaan. Ik hoop dat ik een aantal van u straks nog even zal zien in de Johan Remkeszaal waar we iets kunnen drinken en wellicht nog even napraten. Ik wens de heer Van Straaten heel veel succes met zijn verhuizing. Wij nemen afscheid als wij ook van de andere Statenleden afscheid nemen, maar ik wens hem heel veel succes in die andere iets minder mooie, maar wel mooie provincie. Voor straks hoop ik u nog even te zien bij de borrel. Ik sluit de vergadering om 17.45 uur.

***

Noord-Holland
D66

PVDA NH

A1/14-01-2019
punt g

INGETROKKEN

Amendement geen verkleining oppervlakte NNN

De Provinciale Staten van Noord-Holland bijeen op 14 januari 2019,
hebben kennisgenomen van de statenvoordracht VD-03 Wijziging Provinciale Verordening (PRV) m.b.t. natuurnetwerk Nederland (NNN), strandzonering en kleinschalige ontwikkeling;

constateren dat:

- het woord **significante** voor **vermindering** in artikel 19 lid 3 in de zin '*... of tot een significante vermindering van de oppervlakte van het natuurwerk Nederlands of de natuurverbindingen, of de natuurverbindingen of van de samenhang tussen die gebieden' o*nduidelijkheid geeft;
- hiermee de mogelijkheid aanwezig is dat het oppervlak van het Natuur Netwerk Nederland per saldo kleiner wordt. Dit is niet de intentie van deze PRV en van het beleid van de provincie Noord-Holland;

overwegen dat:

- het beleid van de provincie Noord-Holland gericht is op een verbetering en mogelijke uitbreiding van natuurdoelen;
- de beschermde waarden van de NNN gebieden zijn beschreven in de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW's);

zijn van mening dat:

- het woord significante in de het tweede deel van artikel 19 lid 3 geschrapt kan worden;

formuleren het besluit van de statenvoordracht onderdeel C, artikel 19 lid 3 als volgt:

- een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kernmerken en waarden, of tot een vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden.

Nico Papineau Salm
PvdA

Amélie Strens
D66

VERWORPEN

A3/14-01-2019
punt g

AMENDEMENT

Amendement bij agendapunt 9: Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot strandzonering (VD-03).

Provinciale Staten van Noord- Holland in vergadering bijeen op 14 januari 2019, besprekend de wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling (VD-03).

In de voordracht artikel 1 onder E, tweede aandachtspunt als volgt te wijzigen:

- Een bestemmingsplan voorziet alleen in seizoensgebonden bouwwerken in de periode van **1 maart** tot 1 november in de op kaart 8 en de digitale verbeelding ervan als seizoensstrand aangeduide gebieden

Anna de Groot (SP) Michel Klein (ChristenUnie SGP) Fred Kramer (GroenLinks)

Olga de Meij (50PLUS)

Toelichting
Waar het gaat om seizoen- en recreatiestranden is het een goede zaak als de stranden enige tijd in het jaar 'tot rust' kunnen komen en er geen sprake is van seizoensbebouwing. Met name bij seizoensstranden is de balans tussen 'rust en reuring' snel verstoord.

Seizoensstranden worden in de Strandzonering 2025 beschreven als gebieden 'met een (grote) landschappelijke waarde', waar 'ruimte is voor de mens voor de beleving van natuur, vrijheid en de elementen'. Een periode van drie maanden om ruimte te geven aan de natuur en deze vorm van natuurbeleving, is tekort. De winter is nog niet verstreken of de seizoensbebouwing keert al terug, waardoor het open karakter van het stand en de weidsheid en ongereptheid verdwijnen. Met dit amendement wordt beoogd, aansluitend op de bespreking in de commissie R&W van 3 december 2018, de rustperiode met (in elk geval) één maand uit te breiden, waardoor de recreatiedruk vermindert en meer recht wordt gedaan aan natuur en rustbeleving

A4 / 14-01-2019
punt 9

INGETROKKEN

Amendement Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, e.a. (VD-03): oppervlakte NNN
Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 14 januari 2019, ter behandeling van wijzigingen op de PRV, agendapunt 9

besluiten:
in artikel 19, derde lid, de zinsnede 'tot een significante vermindering', de woorden 'een significante' te schrappen, waardoor dit artikellid als volgt komt te luiden:

"3: Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden."

Toelichting
Het huidige en het voorgestelde artikel 19 PRV gaan er beide vanuit dat de oppervlakte van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) **tenminste gelijk blijft** (vergelijk art. 19, lid 7, oud, en art. 19, lid 8, nieuw). In de oude tekst betreft dit een 'vereiste' en in de nieuwe tekst een beginsel waar kennelijk van kan worden afgeweken. In het derde lid wordt namelijk de mogelijkheid geïntroduceerd om de oppervlakte **'niet significant' te verminderen**. Dat nodigt uit tot indiening, resp. honorering van initiatieven die zich daarop beroepen en leidt tot uitholling van het compensatiebeginsel. Mede vanwege het ontbreken van een definitie van het begrip 'significante vermindering' en de afwezigheid van een eenduidig referentiekader kunnen de afzonderlijke NNN-reducties sterk in oppervlakte verschillen en kunnen -hoe dan ook- kleine reducties tezamen zorgen voor een substantiële, significante vermindering van de NNN.

Dat de door GS voorgestelde tekst in overeenstemming is met het Barro impliceert niet dat de huidige vereiste daarmee in strijd is. Het is aan Provinciale Staten om al dan niet aan die vereiste vast te houden. Als het voorschrift dat de NNN qua oppervlakte tenminste gelijk moet blijven wordt gehandhaafd, weet een ieder waar hij/zij aan toe is en worden arbitraire besluiten en juridische procedures tegengegaan. Het belang van de natuur en de provinciale NNN-opgave is daarmee gediend.

De Statenleden

Fred Kramer (GroenLinks)
Anna de Groot (SP)
Michel Klein (CU/SGP)

AS/14-01 - 2019
punt 9

VERWORPEN

Amendement Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, e.a. (VD-03): natuurfunctie NNN
Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 14 januari 2019, ter behandeling van wijzigingen op de PRV, agendapunt 9

besluiten:
de voorliggende tekst van de leden 1 en 2 van artikel 19 PRV als volgt te wijzigen (wijzigingen vet):

1. Een bestemmingsplan voor gebieden aangeduid op kaart 4 en op de digitale verbeelding ervan als natuurnetwerk Nederland of als natuurverbinding strekt tot **realisering van de natuurfunctie en** de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden.

2. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid **bestemt de gronden als 'natuur' zodra de natuurfunctie is gerealiseerd en** stelt regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Bij het stellen van deze regels moeten de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden in acht worden genomen.

Toelichting
Het laten vallen van het voorschrift dat binnen het Natuurnetwerk Nederland de gerealiseerde natuur de bestemming 'natuur' moet krijgen, staat haaks op het primaire doel van het NNN: het realiseren, instandhouden en versterken van het netwerk van natuurgebieden. De introductie van een systeem van Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW) kan behulpzaam zijn bij het realiseren van dat doel, én bij het beoordelen van de vraag of nieuwe initiatieven en activiteiten zich laten verenigen met de WKW van de onderscheiden deelgebieden. De WKW-operatie is **niet** bedoeld om de vrijheidsmarges van de gemeenten te vergroten t.a.v. realisering van de natuurfunctie en de keuze van de bestemming van de gronden die deel uitmaken van de begrensde natuurgebieden van het NNN.
Ten aanzien van de mogelijkheden voor recreatie binnen deze gebieden volstaat het instrument van de WKW. Het loslaten van de voorgeschreven natuurbestemming om 'recreatie' te kunnen inpassen, is niet nodig en niet wenselijk.

De Statenleden

Fred Kramer (GroenLinks)
Anna de Groot (SP)

A7/14-01-2019
punt g

Partij voor de Dieren
Statenfractie Noord-Holland

VERWORPEN

Amendement bescherming natuur behouden

Provinciale staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op 14 januari 2019 ter behandeling van de voordracht 03-2019 Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening,

besluiten in bovengenoemde ontwerpbesluit:

1. artikel I c te schrappen;
2. artikel III (de 1e) te schrappen;

Toelichting
Dit amendement regelt dat de wijzigingen in artikel 19 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening niet met de voordracht worden gewijzigd en dat de bijbehorende wezenlijke kenmerken en waarden (WKW's) niet worden vastgesteld.
De indiener beoogt hiermee te voorkomen dat de natuurbescherming in de provincie Noord-Holland minder effectief is dan gewenst. Door de voordracht zou het verplichtende karakter van de bestemming natuur voor gerealiseerde natuur binnen de EHS, ook wel NNN, vervallen. In plaats daarvan zouden de WKW's de bescherming op zich moeten nemen. Het vervallen van het verplichtende karakter van de natuurbescherming is niet nodig om de WKW's in te voeren. Met dit amendement wordt voorkomen dat de oude schoenen worden weggegooid, voor de provincie in de nieuwe schoenen in gaan lopen.
Bovendien zijn de WKW's volgens de natuur beherende organisaties op zijn minst nog voor verbetering vatbaar. De Provinciale Ruimtelijke Verordening heeft externe juridische werking en moet het beste zijn wat de provincie kan leveren aan natuurbescherming. Door de WKW's nu niet vast te stellen, zoals beoogd met dit amendement, kunnen de noodzakelijke verbeteringen worden doorgevoerd.
Tevens herstelt dit amendement een technische fout in de voordracht, namelijk dat er 2 artikelen III zijn opgenomen.

M1/14-01-2019

Motie vreemd aan de orde van de dag: Toegankelijkheid stemlokalen Provinciale Statenverkiezingen 2019

Provinciale Staten van Noord-Holland bijeen in vergadering op 14 januari 2019,

Constaterende dat:

- op 1 januari 2019 de wetswijziging in werking is getreden die regelt dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor kiezers met een lichamelijke beperking (art. J 4 lid 2 van de kieswet);
- Het ministerie van BZK op 31 oktober 2018 de Globale checklist toegankelijkheid stemlokalen heeft gepubliceerd;

Overwegende dat:

- Noord-Hollandse gemeenten w.o. Bloemendaal, de BEL en BUCH gemeenten, Haarlem, Heemskerk, Ouder-Amstel, Uithoorn en Zaanstad actief aan de gang zijn gegaan met de implementatie van de nieuwe wet;
- niet alle Noord-Hollandse gemeenten op tijd in actie zijn gekomen om op 20 maart aan de nieuwe toegankelijkheidseisen te voldoen;

Verzoeken Gedeputeerde Staten:

- gezien de brede steun van PS met klem het signaal aan gemeenten af te geven om
- ~~alle mogelijkheden die ter beschikking staan te gebruiken om gemeenten te stimuleren en ondersteunen om~~ voor de verkiezingen van 20 maart zoveel mogelijk aan de nieuwe toegankelijkheidseisen te voldoen;
- Provinciale Staten de resultaten van haar inspanningen terug te koppelen.

En gaat over tot de orde van de dag.

Olga de Meij (50PLUS)

Zita Pels (GroenLinks)

Remine Alberts (SP)

D66

Toelichting:

Per 1 januari 2019 moeten alle stemlokalen toegankelijk zijn voor kiezers met een lichamelijke beperking. https://wetten.overheid.nl/BWBR0004627/2019-01-01#AfdelingII_HoofdstukJ_Paragraaf1_ArtikelJ4 Deze eis geldt op basis van een wetswijziging die na de ratificatie van het VN-Verdrag Handicap is aangenomen.

Aan de hand van de 'Checklist toegankelijkheidscriteria stemlokalen' wordt bepaald of stemlokalen toegankelijk zijn. De globale checklist is een afvinklijst om per stemlokaal in te vullen. De checklist

voorziet in alternatieven wanneer een locatie niet direct toegankelijk (te maken) is. Als een stemlokaal niet aan alle eisen voldoet legt het college aan de gemeenteraad uit waarom dit niet is gelukt. Deze 'pas toe of leg uit'-bepaling brengt het streven naar 100% toegankelijkheid tot uitdrukking.

Globale checklist toegankelijkheid stemlokalen
https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/10/31/globale-checklist-toegankelijkheid-stemlokalen

M2/14-01-2019
punt 9

VERWORPEN

MOTIE

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 14 januari 2019, besprekend de Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling (VD-03)

Overwegende dat:

- er volgens de wijziging PRV diverse dubbelbestemmingen mogelijk zijn, waarvan de dubbelbestemming natuur en recreatie er een is
- in de PRV en de WKW niet gedefinieerd wordt welke vorm van recreatie er in recreatiegebieden, behorend tot NNN, wenselijk is
- een aantal vormen van recreatie schadelijk zijn voor dieren, planten en bodem en bovendien gepaard gaan met overlast voor omwonenden
- een aantal vormen van recreatie het kappen van bomen en het aanleggen van geasfalteerde infrastructuur vereist
- het daarom noodzakelijk is dat onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende vormen van recreatie

Verzoeken het college van GS:

- onderscheid te maken tussen vormen van recreatie
- recreatieve activiteiten te verdelen in twee categorieën, extensieve en intensieve recreatie
- de beide vormen van recreatie te definiëren
- extensieve recreatieve activiteiten in alle recreatiegebieden toe te staan en intensieve vormen van recreatie slechts toe te staan in gebieden waar de natuur en de omgeving door de recreatieve activiteiten niet nadelig worden beïnvloed
- dit bij gemeenten aan de orde te stellen en gemeenten de handvatten te geven om de twee vormen van recreatie in omgevingsvergunningen en de APV's op te nemen

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fractie van de SP,

Anna de Groot

Namens de fractie van 50PLUS

Olga de Meij

Onder vormen van intensieve recreatie kunnen bij voorbeeld worden verstaan: festivals, fietscross, waterskieën, snelle boten
Onder vormen van extensieve recreatie kunnen bij voorbeeld worden verstaan: wandelen, recreatief fietsen, recreatief varen met roei- en fluisterboot, recreatief zwemmen

■ **Provinciale Staten**

Provincie Noord-Holland

Agenda PS

Datum vergadering	:	14 januari 2019
Vergaderlocatie	:	Statenzaal, Dreef 3, 2012 HR Haarlem
Aanvangstijd	:	**13:00 uur**
Voorzitter	:	dhr. mr. A.Th.H. van Dijk
Griffier	:	mw. K. Bolt
Telefoonnummer/e-mail	:	(023)5144755 statengriffie@noord-holland.nl

Dit betreft de uitgestelde Statenvergadering van 17 december 2018 naar 14 januari 2019.

1. Opening en mededelingen.

2. Vaststelling agenda en regeling van werkzaamheden.
2a. Actualiteiten (onder voorbehoud van instemming Provinciale Staten).

3a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding.
3b. Lijst geheimhouding PS.

4. Vaststelling notulen van de openbare vergaderingen van 12-19 november en 17 december 2018, alsmede van de besloten vergaderingen van 19 november en 10 december 2018.

5. Vaststelling Strategische Statenagenda.

6. Vaststelling lijst ingekomen stukken.

7. Voortgangslijst van moties.

8. Voorlopig aangemerkt als hamerstuk (indien de commissie besluit dat het stuk geen hamerstuk is, dan wordt het stuk als volledig agendapunt aan de agenda toegevoegd):

8a. Actualisatie Evaluatiekader Subsidies.
Voordracht 01
Commissie EEB
8b. Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond.
Voordracht 04
Commissie NLWM
8c. Controleprotocol voor de accountantscontrole jaarrekening 2018.
Voordracht 05
Commissie M&F
8d. Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA
Voordracht 06
Commissie M&F
8e. Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer ‘Garanties, leningen en revolverende fondsen.
Voordracht 07
Commissie M&F

8f. Besluit mandaat en machtiging WOB.
Voordracht 02
Presidium

9. Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling.
Voordracht 03
Commissie NLWM en R&W

10. Solaroad BV
Voordracht 08
Commissie M&F

11. Vragenuur.
(Het lid van Provinciale Staten dat tijdens dit vragenuur vragen wil stellen, meldt dit onder aanduiding van het onderwerp uiterlijk een werkdag voor aanvang van de vergadering bij de voorzitter met een afschrift aan de statengriffier.)

12. Sluiting.

Spreektijdverdeling
Het presidium heeft besloten de spreektijdverdeling te baseren op 4 uren vergaderen.
De vergadering van 14 januari 2019 zal aanvangen om **13.00 uur**.

Voor een lunch zal worden gezorgd. Gezien de verwachte duur van de vergadering is er **geen** avondmaaltijd.

Voor de vergadering van 14 januari 2019 wordt de volgende verdeling gehanteerd:

	PS 14 januari:
VVD	22 min.
D66	20 min.
PvdA	15 min.
PVV	14 min.
SP	14 min.
CDA	12 min.
GroenLinks	10 min.
Partij voor de Dieren	10 min.
50PLUS	10 min
ChristenUnie-SGP	10 min
ONH	10 min.
Totaal PS	*147 min.*
Spreektijd GS	Ca. 59 min.
Technische tijd	34 min.
Totaal	**240 min.**

Provincie
Noord-Holland

ACTUALITEIT*

* Actualiteiten kunnen tot uiterlijk vrijdag voorafgaand aan de Statenvergadering om 12.00 uur schriftelijk worden ingediend bij de griffie. (statengriffie@noord-holland.nl). Zie verder artikel 48 van het Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015.

Voor de Statenvergadering van 14-01-2019

Onderwerp : Dwangsommen en grafietregens

Toelichting :

Zie aparte toelichting in het document "actualiteit dwangsommen en grafietregens".

Reden van spoedeisendheid :

In het Haarlems Dagblad verscheen op 10 januari 2019 het artikel 'Tientallen stofwolken per dag genegeerd bij opleggen dwangsommen'. Zie aparte toelichting in het document.

Indiener (naam/namen invullen)

Zita Pels namens GroenLinks
Anna de Groot namens SP
Michel Klein namens Christenunie/SGP

Toelichting actualiteit “dwangsommen en grafietregens”

Sedert een aantal weken zijn Harsco en Tata Steel doorlopend onderwerp van zorg en ook doorlopend onderwerp van gesprek. SP, PvdA en GroenLinks stelden schriftelijke statenvragen over de grafietregens op Wijk aan Zee en de gevolgen daarvan. De vragen van de SP en PvdA werden beantwoord, de vragen van GroenLinks (nog) niet. Inmiddels is er door GS, de gemeenten, de omgevingsdiensten en Tata Steel actie ondernomen. Er werden bewonersbijeenkomsten belegd, er worden stofmetingen gedaan, de gevolgen van de uitstoot op de gezondheid van de inwoners wordt onderzocht en er is een last onder dwangsom gekomen. Deze maatregelen worden door de SP en GroenLinks gewaardeerd. Het lijkt er echter op dat er nu een situatie van handelingsverlegenheid is ontstaan nu het maximaal aantal dwangsommen is bereikt. In het Haarlems Dagblad verscheen namelijk op 10 januari 2019 het artikel 'Tientallen stofwolken per dag genegeerd bij opleggen dwangsommen'. Uit het artikel blijkt dat de Omgevingdienst NZKG is gestopt met het opleggen van dwangsommen terwijl de emissies van grafiet- en andere wolken doorgaan. De Omgevingsdienst NZKG is volgens de krant bij 28 emissies gestopt met het opleggen van dwangsommen. Het lijkt ons van groot belang de bewoners duidelijkheid te geven over wat er wordt gedaan door de provincie om op korte termijn de overlast te beperken nu het maximum van het aantal dwangsommen is bereikt en deze ook onvoldoende effect lijken te hebben.

Provincie Noord-Holland

PROCEDURELE TOETS OP DE ACTUALITEIT

* Actualiteiten kunnen tot uiterlijk vrijdag voorafgaand aan de Statenvergadering om 12.00 uur schriftelijk worden ingediend bij de griffie. (statengriffie@noord-holland.nl). Zie verder artikel 48 van het Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015.

Het Statenlid /de Statenleden...

Zita Pels namens GroenLinks
Anna de Groot namens SP
Michel Klein namens Christenunie/SGP

heeft/hebben aangekondigd in de Statenvergadering van: 14-01-2019

een actualiteit te willen behandelen over...

Dwangsommen en grafietregens

Toelichting van de griffie

Toetsingscriteria :

1 Is het onderwerp voldoende omschreven? (•) Ja ( ) Nee

2 Zijn er al schriftelijke vragen over hetzelfde onderwerp ingediend? (•) Ja ( ) Nee

Statenvragen 143-2018 GL over vergunningen Tata-Steel zijn nog niet beantwoord.
Beantwoorde statenvragen 128-2018 PvdA,131-2018 SP en 133-2018 SP.

3 Staat het binnenkort geagendeerd voor een commissievergadering? ( ) Ja (•) Nee

Wel staat op de C-agenda van NLWM 24-01-2019 agendapunt 14.g. 'Milieu: Brief Tata met gezondheidsonderzoek RIVM n.a.v. neerslag van grafietdeeltjes'.

4 Is het recentelijk behandeld in een commissievergadering? ( ) Ja (•) Nee

5 Staat het onderwerp ook geagendeerd op de agenda van dezelfde Statenvergadering? ( ) Ja (•) Nee

6 Valt het onderwerp onder de bevoegdheid van de provincie? (•) Ja ( ) Nee

Zo ja, welke portefeuille:

Tekin, Milieu

Lijst geheime stukken PS 14 januari 2019 (bekrachtiging geheimhouding in PS)

(bijgewerkt t/m GS-besluitenlijst van 18-12-2018 en PS-vergadering van 10-12-2018)

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
2018-06	Brief GS, voordracht en ontwerpbesluit nummer 77-2018 met bijlage, inzake "Stop op nieuwvestiging, uitbreiding en omschakeling van de geitenhouderij". (156232/1156243)	04-12-2018	10-12-2018	De geheimhouding duurt voort totdat het voorbereidingsbesluit is gepubliceerd in het Provinciaal Blad. Het voorbereidingsbesluit zal daags daarna in werking treden.	Besluit is gepubliceerd in Provinciaal Blad en daarmee is geheimhouding opgegeven.	14-01-2019
2018-05	Businesscase SolaRoad (nummer 1083815/1155048)	04-12-2018	10-12-2018	Dit document is onder geheimhouding ter inzage gelegd voor PS bij de Statengriffie. De geheimhouding duurt voort gedurende het bestaan van SolaRoad B.V.		
2018-04	Businesscase Pallas (versie 3.1) en de analyse daarop van Strategy& (1083186/1083817).	29-05-2018	11-06-2018	Geheimhouding duurt voort totdat de exploitatie van de Pallas-reactor is beëindigd, waarbij elke tien jaar wordt beoordeeld of de geheimhouding al dan niet dient voort te duren.		
2018-03	Adviezen van Pels Rijcken betreffende de bestuurlijke afspraken "wonen en vliegen" (910083/1064974).	10-04-2018	23-04-2018	De geheimhouding geldt voor een periode van vijf jaar (tot april 2023).		
2018-02	SSK-raming (Standaard Systematiek voor Kostenramingen) en andere ingeschatte kosten voor Variant I binnen project N236 Franse Kampweg (1027121/1027124).	30-01-2018	12-02-2018	De geheimhouding duurt voort totdat het project N236 is afgerond.		
2018-01	Rapportage van PWC, behorende bij de openbare Statenvoordracht nr. 03-PS12-	09-01-2018	12-02-2018	Bevat vertrouwelijke bedrijfsgegevens. De geheimhouding duurt voort gedurende de looptijd		

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	02-2018, inzake aandeelhouderslening voor SADC (905620/1033755).			van de te verstrekken lening, maximaal 9 jaar.		
2017-07	Offerte Connexxion m.b.t. OV-concessie Noord-Holland Noord (714608-1018469).	28-11-2017	18-12-2017	Concurrentiegevoelige informatie. Niet openbaar op grond van de Aanbestedingswet en de WOB.		
2017-06	Verslag vergadering van Stuurgroep Verbinding A8-A9 van 24 maart 2017 (94721/947211).	16-05-2017	29-05-2017	Artikel 10, tweede lid, sub b en g, Wob Geheimhouding duurt voort totdat besluitvorming over het project heeft plaatsgevonden. Vroegtijdige openbaarmaking kan onderhandelingen schaden. Het gaat verder om een intern document, openbaarmaking zou er tevens toe kunnen leiden dat de deelnemers aan de vergadering niet langer vrijuit hun gedachten willen uitspreken.	01-01-2023 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2017-05	Geheimhouding op **bijlage 3** (930794-939942) bij Vaststellingsovereenkomst (930794-940884) met Heijmans over de N23. *(Geheimhouding van Vaststellingsovereenkomst en bijlage 1 (930794-939935) Heijmans N23 is komen te vervallen per 1 maart 2018 (930794-940884) besluit GS 30-01-2018, PS 12-02-2018)*	18-04-2017	29-05-2017	De geheimhouding van **bijlage 3** dient voort te duren omdat openbaarmaking van deze bijlage de positie van Heijmans zou kunnen schaden. Artikel 10, tweede lid, sub b en g, Wob.	Geheimhouding van **bijlage 3** dient voort te duren totdat de werkzaamheden volledig zijn afgerond.	
2016-01	Voordracht 09-2016 en verslag vertrouwenscommissie inzake	n.v.t.	PS hebben op 07-03-2016 met geheim-	O.b.v. artikel 61C van de Provinciewet en de verordening op de vertrouwenscommissie inzake	n.v.t.	Geheimhouding gedurende 75 jaar

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	aanbeveling herbenoeming CdK.		houding ingestemd	herbenoeming CdK zijn de stukken geheim. De stukken zijn overgebracht naar het provinciaal archief en blijven gedurende 75 jaar geheim op basis van art 15 van de Archiefwet 1995 en op grond van de in lid 1, sub a en c van dat artikel genoemde gronden.		
2015-05	Besluit, voordracht en alle onderliggende stukken m.b.t. de Toekomst RON/Hoogtij (702724/681248).	29-09-2015	09-11-2015	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob. Geheimhouding opgelegd tot het einde van de exploitatie van HoogTij, welke wordt voorzien in 2035, dan wel zoveel eerder als het project is afgerond.	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2015-04	Consultatie Pallas (verseonnr. 648323/666397).	15-09-2015	28-09-2015	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob Het genoemde belang bestaat eruit dat vroegtijdige openbaarmaking van deze informatie een vertekend beeld zou kunnen opleveren en de voortgang van het project ernstig zou kunnen belemmeren. Het is wenselijk dat de geheimhouding voortduurt totdat onderhandelingen met partijen ten behoeve van de bouw en exploitatie zijn afgerond.	01-01-2023 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2015-02	Aanvullend rapport second opinion (Zaanstad) inzake de RON (375176/537299).	03-02-2015	02-03-2015	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob Het rapport bevat bedrijfsgevoelige informatie. Openbaarmaking kan de onderhandelingspositie van de provincie schaden. De geheimhouding is opgelegd tot aan het moment van de definitieve	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				besluitvorming inzake de toekomst van RON/Hoogtij.		
2015-01	GS brief d.d. 15 december 2014, inzake de Second Opinion RON/Hoogtij (375176/522583).	25-11-2014	02-02-2015	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob. De geheimhouding is opgelegd totdat definitieve besluitvorming inzake de toekomst van RON/Hoogtij heeft plaatsgevonden, naar verwachting niet vóór 2035.	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2014-06	2 Bijlagen bij voordracht 94-2014 inzake herbenoeming bestuurder/directeur Randstedelijke Rekenkamer.	n.v.t.	*Bekrachtiging PS n.v.t. Er is wel door PS geheimhouding op de bijlagen gelegd op 15-12-2014.*	Artikel 10, tweede lid, sub e, bescherming persoonlijke levenssfeer. Het gaat om gespreksverslagen over functioneren van bestuurder/directeur. Omdat over vijf jaar de privacy nog steeds een zwaarwegend belang zal zijn wordt de geheimhouding opgelegd voor langere duur.	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2014-04	Brief seniorenconvent provincie Flevoland d.d. 28 mei 2014 (kenmerk 1620294) m.b.t. Randstedelijke Rekenkamer.	Geheimhouding opgelegd door CdK op 05-06-2014	23-06-2014	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob De brief bevat privacy gevoelige gegevens over de bestuurder-directeur van de randstedelijke rekenkamer. Omdat over vijf jaar de privacy nog steeds een zwaarwegend belang zal zijn wordt de geheimhouding opgelegd voor langere duur.	01-01-2035	
2014-02	Het onderzoeksrapport “notitie financiële analyse van de Fast Flying Ferry” kenmerk 311187/312241.	28-01-2014	03-02-2014	Artikel 10, tweede lid, sub g en sub e, Wob Het is een intern stuk met persoonlijke beleidsopvattingen. Het dossier is nog steeds niet helemaal afgerond. Openbaarmaking zou gevolgen kunnen hebben voor de interne advisering. Ambtenaren zouden zich niet langer vrij voelen	01-01-2023 of zoveel eerder als mogelijk is	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				advies uit te brengen.		
2012-20	De juridische bijlage 2 van 10-12-2012 bij nota GS en de brief van Pels Rijcken van 10-12-2012, met als onderwerp Second Opinion juridische analyse Vos & Vennoten (18404/123180).	11-12-2012	17-12-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob Er lopen nog juridische procedures, vroegtijdige openbaarmaking kan deze procedures frustreren.	01-01-2019	
2012-19	De brief van Pels Rijcken van 22-11-2012, met als onderwerp onderzoek risicoanalyse (81404/111663).	27-11-2012	17-12-2012	Financiële en economische belangen provincie	In 2018 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-15	De bijlagen 1, 2 en 3 bij de Risico-analyse Wind op Land (81404-83688).	04-09-2012	24-09-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob Deze documenten bevatten informatie over projectrisico's, openbaarmaking kan de financiële en economische belangen van de provincie schaden. Er lopen nog procedures.	In 2019 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-12	Bijlagen over Pallas Kernreactor: - Businessplan Pallas, versie 2.0 - Assesment Booz & Co 5 juni 2012 (2012-23938).	12-06-2012	25-06-2012	Artikel 10, eerste lid, sub c, en tweede lid, sub b, Wob. De stukken bevatten concurrentiegevoelige informatie. Er zijn onderhandelingen gaande. Openbaarmaking kan financiële en economische belangen van de provincie en van derden schaden.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-8	Brief GS als reactie op brief van minister BZK d.d. 13 maart 2012 over Herindeling Gooi en Vechtstreek (2012-15911).	04-04-2012	07-05-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b en g, Wob Arhi procedure is gestart. Vroegtijdige openbaarmaking kan leiden tot onnodige vertraging en financiële en economische schade toebrengen aan betrokken partijen.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-4	Geheimhouding opgelegd	31-01-2012	05-03-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob.	01-01-2020 of zoveel	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	t.a.v. 2 bijlagen (2012-1145): • bijlage "lijst van projecten met initiatiefnemers/uitvoerders, geraamde kosten per project" • bijlage "vervaldata betaling bijdragen van de samenwerkingsovereenkomst Ruimtelijke kwaliteit zwakke schakels".			Projecten zijn nog niet afgerond en er lopen nog juridische procedures. Vroegtijdige openbaarmaking kan de financiële en economische belangen van de provincie schaden, mede gelet op aanbestedingsprocedures.	eerder als daartoe aanleiding is.	
2011-3	• aandeelhoudersovereenkomst Provincie NH, gem. Amsterdam en gem. Zaanstad inzake Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor Noordzeekanaalgebied (RON); • Ondernemingsplan RON; • Samenvatting Businesscase RON; • Term scheet Hoogtij.	31-05-2011	27-06-2011	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob. De geheimhouding is opgelegd totdat definitieve besluitvorming inzake de toekomst van RON/Hoogtij heeft plaatsgevonden, naar verwachting niet vóór 2035	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2010-9	Bijlage 5 "werkplan en begroting Pallas" behorende bij de openbare voordracht "behoud onderzoeksreactor Pallas te Petten en verzoek NRG verstrekken van een financiële bijdrage".	25-05-2010	27-09-2010	Artikel 10, eerste lid, sub c, en tweede lid, sub b, Wob De stukken bevatten concurrentiegevoelige informatie. Er zijn onderhandelingen gaande. Openbaarmaking kan financiële en economische belangen van de provincie en van derden schaden.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2010-5	Notitie over Eikenrode	16-03-2010	12-04-2010	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob	01-01-2035 of zoveel	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	(kenmerk besluit GS 2010-15795). Agendering van deze notitie op 26-04-2010 t.b.v. cie FEPO.			Wegens bescherming persoonlijke levenssfeer van betrokkenen is openbaarmaking niet gewenst. Omdat de privacy ook over langere tijd nog in het geding is dient de geheimhouding langer voort te duren.	eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-13	Achtergrondnotitie vaststellingsovereenkomst in relatie tot de N201 en de vaststellingsovereenkomst m.b.t. de overeenkomst tussen de provincie en de Chipshol-groep.	24-11-2009	07-12-2009	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob. Openbaarmaking kan de onderhandelingspositie van de provincie schaden. Er lopen nog juridische procedures.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-10	Businesscase SADC.	22-09-2009	28-09-2009	Artikel 10, eerste lid, sub c, Wob. Het document bevat bedrijfsgevoelige informatie. Openbaarmaking kan concurrentiepositie van derden schaden.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-7	Toelichting bij het besluit van GS inzake Landgoed Eikenrode (kenmerk GS 2009-47179).	18-8-2009	28-09-2009	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob Wegens bescherming persoonlijke levenssfeer van betrokkenen is openbaarmaking niet gewenst. Omdat de privacy ook over langere tijd nog in het geding is dient de geheimhouding langer voort te duren.	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-4	Brief BJZ d.d. 21-01-2009 (2009-5959) en de adviezen van PricewaterhouseCoopers en PelsRijcken (2009-17776) behorende bij het besluit over de kosten overdracht Lokaal jeugdbeleid.	14-04-2009	15-06-2009	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob In deze stukken komt het functioneren van medewerkers aan de orde. Openbaarmaking van deze stukken schaadt de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. Anonimisering voorkomt niet dat de informatie te herleiden is tot de desbetreffende	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				medewerkers. Omdat de privacy ook over vijf jaar nog aan de orde zal zijn wordt de geheimhouding voor langere tijd vastgelegd.		
2009-3	Onderzoekscommissie: 1. Brieven van GS aan de onderzoekscommissie met daarbij verstrekte documenten onder het opleggen van geheimhouding door GS, waaronder afschriften van geheime besluitenlijsten van GS en het werkplan en voortgangsverslag van de treasurer over 2007. 2. De uitnodigingsbrieven van de onderzoekscommissie aan de geïnterviewden voor vertrouwelijke informatieve voorgesprekken, tenzij betrokkenen instemt met openbaarmaking. 3. De verslagen van de vertrouwelijke informatieve voorgesprekken evenals de geluidsbestanden, tenzij betrokkene instemt met openbaarmaking. 4. De opdrachtverleningen aan derden en correspondentie met de treasurer, tenzij	Door onderzoeks-commissie: 13-11-2008 15-06-2008	15-06-2009	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob De documenten bevatten privacy gevoelige informatie. Omdat de privacy ook over vijf jaar nog aan de orde zal zijn wordt de geheimhouding voor langere tijd vastgelegd.	01-01-2035	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	betrokkene instemt met openbaarmaking. *(beheerder dossier: statengriffie)*					
2009-1	Aantal geheime bijlagen bij Statenvoordracht 14-2009, Life Science Fund (2008-53600).	03-02-2009	16-03-2009	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob. Het fonds is nog actief, de participaties daaruit ook. Zolang deze niet verkocht zijn is geheimhouding wenselijk. Het gaat om concurrentiegevoelige informatie.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2008-4	Aanbesteding openbaar vervoer Noord-Holland (2008-46377).	Door GS aan te geven	22-09-2008	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob Het gaat om stukken die in het kader van een aanbestedingsprocedure door inschrijvers aan GS zijn aangeboden. Deze stukken zijn per definitie vertrouwelijk gelet op de Aanbestedingswet. Openbaarmaking schaadt de concurrentiepositie van de desbetreffende inschrijvers.	01-01-2035	
2008-1	Verslag van de vertrouwenscommissie inzake herbenoeming CdK (voordracht 12-2008).	n.v.t.	PS hebben op 11-02-2008 met geheim-houding ingestemd.	De stukken zijn overgebracht naar het provinciaal archief en blijven gedurende 75 jaar geheim op basis van art 15 van de Archiefwet 1995 en op grond van de in lid 1, sub a en c van dat artikel genoemde gronden. Daarnaast zijn de stukken ook geheim op basis van artikel 61C van de Provinciewet.	n.v.t.	Geheimhouding gedurende 75 jaar

Notulen

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	12 en 19 november 2018
Voorzitter	:	dhr. J.W. Remkes
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. V. Mulder - statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), mw. W. van Andel (CDA), dhr. E. Annaert (VVD), dhr. W. Bakker (D66), mw. I.A. Bezaan (PVV), dhr. T.M. Buijtendorp (D66), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), dhr. M. Deen (PVV), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), dhr. W. Hoogervorst (SP), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. S. Klaassen (D66), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), dhr. J.H. Leever (ONH), dhr. A.E. van Liere (PvdD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. E.A.S. Rommel (VVD), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV), dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. A.E. Tijssens (D66), dhr. M. Tromp (VVD), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), mw. L.D. Vermaas (PvdD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig: 12 november 2018: mw. I.A. Bezaan (PVV), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD)
19 november 2018: dhr. D.G. Heijnen (CDA)

Agenda **Paginanummer**

1.	Opening en mededeling	03
2.	Vaststelling agenda, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en regeling van werkzaamheden	03
2.a.	Actualiteiten	03
3.a.	Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding	06
3.b.	Lijst geheimhouding PS	06
4.	Vaststelling notulen van de vergaderingen van 8 oktober 2018	06
5.	Vaststelling strategische Statenagenda	06
6.	Vaststelling lijst ingekomen stukken	06
7.	Voortgangslijst van moties	06
8.	Hamerstukken	06
8.a.	Statenvoordracht 68 Vijfde Nota Grondbeleid	06
8.b.	Statenvoordracht 65 Data-strategie van de provincie Noord-Holland	06
8.c.	Statenvoordracht 63 Laatste begrotingswijziging 2018	06
8.d.	Statenvoordracht 64 Nota Reserves 2018	06
8.e.	Statenvoordracht 66 Wijziging Verordening op de behandeling van bezwaar- en klaagschriften NH 2014	07
8.f.	Statenvoordracht 67 Wijziging Waterverordeningen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Hoogheemraadschap Rijnland en Waterschap	

		Amstel, Gooi & Vecht	07
	8.g.	Statenvoordracht 74 Wijziging reglement van bestuur Hoogheemraadschap Rijnland	07
	8.h.	Statenvoordracht 75 Wijziging reglement van bestuur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	07
	8.i.	Statenvoordracht 71 Wijziging Provinciale Milieuverordening 2018 Tranche 10A	07
	9.	Statenvoordracht 60 Begroting 2019	07
	10.	Statenvoordracht 72 Vaststellen Omgevingsvisie NH2050	96
	11.	Statenvoordracht 69 Concept-programmabegrotingen 2019 IPO en BIJ12	157
	12.	Statenvoordracht 61 Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI) 2019-2025	158
	13.	Statenvoordracht 62 Provinciaal Meerjarenprogramma Onderhoud (PMO) 2019-2026	158
	14.	Statenvoordracht 70 Programma Natuurontwikkeling 2019-2023	177
	15.	Initiatiefvoorstel PvdD “Groen doet kinderen goed”. Nummer 73	190
	16.	Vragenuur	193
	17.	Sluiting	193

1. Opening en mededelingen

De **VOORZITTER**: Dames en heren, van harte welkom. De vergadering is geopend. Ik verzoek u uw mobiele telefoons tijdens de vergadering uit te zetten. Bericht van verhindering is binnengekomen van mevrouw Kirch (VVD), mevrouw Bezaan (PVV) en mevrouw Weemhoff (D66) en gedeputeerde Loggen zal later aansluiten in verband met artsenbezoek van zijn zoon. In de loop van de ochtend treft u een traktatie aan van de heer Loggen omdat hij vandaag de heuglijke leeftijd van 50 jaar bereikt. Er mag geapplaudisseerd worden als hij aanwezig is. in verband met de aanwijzing van een lijsttrekker van GL zal vanaf heden mevrouw Pels optreden als fractievoorzitter van GL, aldus een mededeling van de heer Hietbrink. Hartelijk welkom aan de mensen die vandaag te gast zijn. Zoals in het presidium van 29 oktober is afgesproken dient u vanaf heden uw moties en amendementen in tweevoud in te dienen, een ondertekend en een niet ondertekend exemplaar. Het niet ondertekende exemplaar wordt voor online publicatie gebruikt. De spreektijd bij de agenda is gebaseerd op twee vergaderdata voor vandaag en de uitloopdatum 19 november. Ik verzoek u als u voor 19 november nog wat spreektijd over wilt houden, om dat goed in het achterhoofd te houden.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en vaststelling agenda

De **VOORZITTER**: De primus. Op grond van artikel 18 van het Reglement van Orde is het lotnummer gevallen op nummer 27, de heer Van Straaten (VVD). De vaststelling van de agenda. Zoals impliciet al gezegd, mochten wij vandaag niet klaar komen en dat is de verwachting, dan zal de zaak worden doorgeschoven naar 19 november maar in ieder geval zal de tweede termijn van de Omgevingsvisie zowel voor GS als PS op 19 november plaatsvinden.

2.a. Actualiteiten

De **VOORZITTER**: Er is een actualiteit aangemeld. Het presidium is per e-mail om advies gevraagd. De actualiteit betreft een verzoek van de PvdD en de CU/SGP conform artikel 48 Reglement van Orde inzake de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) in strijd met de Habitatrichtlijn. Het presidium heeft positief geadviseerd over de actualiteit, maar PS besluiten hierover. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Die zijn er niet, zodat besloten is de actualiteit doorgang te laten vinden. Voor zover mij bekend zijn er geen moties Vreemd aan de orde van de dag aangekondigd. Dat klopt, zodat daar ook niet over gestemd hoeft te worden.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Afgelopen woensdag 7 november beantwoordde het Hof van Justitie in Luxemburg de vragen van de Raad van State over de PAS en maakte een einde aan de huidige PAS. Wij hebben te horen gekregen dat het college zo verstandig is geweest om goed te kijken naar de uitspraak en daarom afgelopen week geen besluiten te nemen in het kader van de PAS. Vanaf vandaag zou dat weer kunnen gaan gebeuren. Het Hof heeft veel nadruk gelegd op het voorzorgsbeginsel en het is dan ook in lijn met het voorzorgsbeginsel dat wij tot verdere

duidelijkheid gegeven kan worden over de status van PAS, geen nadere besluiten te nemen en ook gemeenten oproepen om geen besluiten te nemen in het kader van de PAS, want met die besluiten kunnen meer stikstofvervuilende activiteiten toegestaan worden en dat kan onze natuur niet hebben en is in strijd met de Habitatrichtlijn. Er zijn heel veel vragen te stellen over PAS, zoveel dat ik het niet reëel acht dat GS deze gaan beantwoorden in deze actualiteit. Daarom richt ik mij op een vraag en roep alle Statenleden op hun vragen schriftelijk te stellen. Wij zullen deze week schriftelijke vragen stellen over dit onderwerp aan de gedeputeerde, zodat hij in alle rust alle vragen kan beantwoorden, maar ik hou het nu bij een vraag. Bent u bereid om enerzijds geen besluiten meer te nemen tot de vragen zijn beantwoord dan wel de Raad van State uitspraak heeft gedaan over de status van PAS en bent u bereid om gemeenten op te roepen om eveneens die besluiten niet te nemen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Aanvullend op deze woorden, maken wij ons met name zorgen over twee aspecten. De effecten op de infrastructuurplannen van de provincie en op die van de vele ondernemers in de provincie. Wij willen aanvullend weten of u inzicht heeft in hoeveel ondernemers nu in onzekerheid verkeren en op welke manier u van plan bent om voor hen zo snel mogelijk duidelijkheid te realiseren.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter. Wij zijn vooral benieuwd naar de reactie van de gedeputeerde. Wij zijn ook bang dat wij met zijn allen in een soort freeze gaan staan en dat kan niet de bedoeling zijn. De bal ligt nu bij de Raad van State. Alle provincies worstelen hiermee, er dient zorgvuldigheid betracht te worden en ik hoop dat de gedeputeerde daar iets over kan zeggen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. De heer Van Liere stelt twee vragen en de heer Klein doet er nog een schepje bovenop over de infra en de ondernemers. Ik begin bij het begin. Het klopt dat wij die vergunning on hold hebben gezet. Als IPO hebben wij besloten om die periode te verlengen, in ieder geval tot en met donderdag a.s., want dan is er bestuurlijk overleg met de minister en daarover zullen wij u nader informeren. U kondigt al schriftelijke vragen aan, dat is prima, die zullen wij proberen zo snel mogelijk te beantwoorden. Moet het zo zijn dat we wat sneller moeten zijn, dan kan ik nu al zeggen dat ik niet ga wachten tot de schriftelijke vragen de procedure in zijn geweest maar dat ik een tussenbericht laat uitdoen. Ik zal proberen een lijstje van ondernemers samen te stellen. U heeft al een lijst gekregen bij de begroting in antwoord op technische vragen met die projecten. De heer Van Liere zegt dat er een einde is gekomen aan PAS, maar daar zitten wij heel anders in. Wij proberen de uitspraak goed te doorgronden, vandaar het overleg donderdag a.s. Ik kan u wel zeggen dat het Hof niet heeft gezegd dat een PAS niet wordt geaccepteerd, er wordt wel een PAS geaccepteerd, maar dat zit met name in de wetenschappelijke onderbouwing. Wij moeten het werk van de Raad van State hier niet gaan overdoen. Dat is strikt gescheiden in dit land.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Volgens mij is het wel belangrijk om onderscheid te maken tussen: een PAS is mogelijk, want dat laat het Hof inderdaad open, maar de huidige PAS, u weet hoe die

in elkaar steekt. Rechtsoverweging 132 en 104 zijn heel duidelijk, indien er een overspannen situatie is en die is er in Nederland, dan is er voor de huidige PAS geen ruimte. Ziet u dat ook?

Gedeputeerde **TEKIN**: Om dit soort vragen grondig te kunnen beantwoorden, moet je de uitspraak grondig bestuderen. Daar zijn wij nu mee bezig en laten wij daar op wachten, want we kunnen hier nu lang over praten maar morgen kan de wereld er weer totaal anders uitzien. Ik kan toezeggen dat de vergunningen in ieder geval tot en met donderdag on hold staan, dat geldt voor het hele land, dat hebben de IPO-partners samen met de minister afgesproken. De PAS juristen zijn aan het studeren en ik zie de vragen tegemoet. Ik wacht niet totdat de route van de schriftelijke vragen is doorlopen, maar dat ik al eerder een tussenbericht van mijn kant aan u doe toekomen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik had een motie achter de hand voor het verlengen van de schorsingsperiode van de vergunningen. Ik hoor dat dat het geval is tot en met donderdag en daar ben ik blij mee. Dan is er een nieuw moment waarop GS zullen moeten besluiten om alsnog te gaan verlengen of weer over te gaan tot het verlenen van vergunningen. Ik wil de gedeputeerde expliciet vragen om daarbij het voorzorgsbeginsel expliciet te gaan toepassen bij de afweging. Hij heeft niet gereageerd op mijn verzoek om het ook te communiceren aan gemeenten. Het is namelijk niet zo dat de ruimte onder de PAS alleen verdeeld wordt door vergunningen, maar dat kan ook door middel van een melding waarbij het bekrachtigd wordt met een besluit op een bestemmingsplan. Gemeenten kunnen ook nog steeds ruimte weggeven onder de PAS die waarschijnlijk in strijd is met de Habitatrichtlijn. Gaat u nog actie ondernemen naar gemeenten?

De heer **DE GROOT** (D66): Voorzitter. Ik ben blij met de toezegging van de gedeputeerde en met de vragen die gesteld zijn over ondernemers en infra en alles wat eromheen hangt, want hier hangen grote belangen mee samen van natuur en werkgelegenheid. Mocht er wat gaan optreden, dan zullen er ook transitievragen opkomen, bijvoorbeeld in het agrarische veld. Het is daarom goed om als er consequenties zijn, deze over de volle breedte in kaart te brengen, wat er moet gebeuren en welke rol de provincie daarin heeft en dat er snel en adequaat gehandeld kan worden, want er staat veel op het spel.

Mevrouw **KONING** (CDA): Voorzitter. Wij vinden het logisch dat er goed gekeken wordt hoe alles in elkaar zit en wat er wel en niet mogelijk is, maar wij willen oproepen om niet te lang te wachten en als er duidelijkheid is, de vergunningverlening weer op te starten.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Ik sluit mij aan bij de laatste twee sprekers. Als die duidelijkheid er is, dan zullen wij dat niet nalaten. Het voorzorgsbeginsel hebben wij al toegepast door de on hold te verlengen, maar ik ga niet vooruitlopen op wat wij donderdag met elkaar gaan bespreken. Mocht het zo zijn dat het kwartje de ene kant opvalt, dan moeten wij dat gemotiveerd gaan doen. De bal ligt nog steeds bij de Raad van State. Zij hebben een planning en in het eerste kwartaal 2019 gaan ze de mensen spreken en in het tweede kwartaal in 2019 komt er een beslissing. Wij hebben ook een verantwoordelijkheid op weg daar naartoe met de vergunningverlening. Dat zien wij zeker zo. De gemeenten kijken ook mee, maar op uw verzoek

zal ik dit expliciet onder de aandacht brengen, in ieder geval dat wij tot en met donderdag de vergunningverlening on hold hebben gezet.

3.a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding

De **VOORZITTER**: Er is geen geheim stuk ter bekrachtiging binnengekomen. Wenst iemand hier het woord over? Dat is niet het geval. Dan is de opgelegde geheimhouding bekrachtigd.

3.b. Lijst geheimhouding PS

De **VOORZITTER**: Door de griffie zijn geen opmerkingen ontvangen. Wenst iemand over deze lijst geheime stukken het woord? Dat is niet het geval, dan stel ik u voor de lijst voor kennisgeving aan te nemen.

4. Vaststellen notulen van de openbare vergaderingen van 8 oktober 2018

De **VOORZITTER**: Hierover zijn door de griffie tot dusver geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de notulen het woord? Dat is niet het geval, dan zijn de notulen ongewijzigd vastgesteld.

5. Vaststellen Strategische Statenagenda

De **VOORZITTER**: Wenst iemand daarover het woord? Dat is niet het geval. Dan is de Strategische Statenagenda vastgesteld.

6. Vaststellen lijst ingekomen stukken

De **VOORZITTER**: Hierover zijn door de griffie tot op heden geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de ingekomen stukken het woord? Dat is niet het geval. Dan is voor wat betreft de afdoening van de brieven conform het voorstel van het presidium besloten.

7. Voortgangslijst van moties

De **VOORZITTER**: De griffie heeft geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de voortgangslijst moties het woord? Dat is niet het geval. Dan stel ik u voor de lijst vast te stellen. Dat is bij deze geschied.

8. Hamerstukken
8.a. Statenvoordracht 68 Vijfde Nota Grondbeleid
8.b. Statenvoordracht 65 Datastrategie van de provincie Noord-Holland
8.c. Statenvoordracht 63 Laatste begrotingswijziging 2018
8.d. Statenvoordracht 64 Nota Reserves 2018

8.e. Statenvoordracht 66 Wijziging Verordening op de behandeling van bezwaar- en klaagschriften NH 2014
8.f. Statenvoordracht 67 Wijziging Waterverordeningen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Hoogheemraadschap Rijnland en Waterschap Amstel, Gooi & Vecht
8.g. Statenvoordracht 74 Wijziging reglement van bestuur Hoogheemraadschap Rijnland
8.h. Statenvoordracht 75 Wijziging reglement van bestuur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
8.i. Statenvoordracht 71 Wijziging Provinciale Milieuverordening 2018, tranche 10A

De **VOORZITTER**: Door de commissie NLWM is punt 8.i. als hamerstuk toegevoegd onder voorbehoud van beantwoording van vragen. De beantwoording is op 8 november als nazending gepleegd. Bij punt 8.c. is een erratum van de lijst subsidies buiten de uitvoeringsregeling laatste begrotingswijziging als nazending bij de stukken gepubliceerd. Verlangt iemand over de voordrachten het woord, hoofdelijke stemming, stemverklaring of aantekening? Dat is allemaal niet het geval. Dan zijn de besluiten van 8.a. tot en met 8.i. aangenomen.

9. Statenvoordracht 60 Begroting 2019

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Jammer dat de heer Loggen niet aanwezig is, anders had ik hem graag willen feliciteren met zijn kroonjaar, maar als hij de notulen leest, dan heb ik dat bij deze gedaan.

De **VOORZITTER**: Die gelegenheid krijgt u nog in de loop van deze dag.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Daar verheug ik mij op. Vandaag gaan we het hebben over de besteding van de euro's die de inwoners van Noord-Holland bijeen hebben gebracht en die wij voor hen gaan uitgeven in 2019. Alle partijen hebben hun wensenlijstje gemaakt om daar vandaag met elkaar over te discussiëren. Waaraan geven we het uit, wat heeft de hoogste prioriteit en wat is volgens ons het meest rechtvaardig, zijn vragen die gesteld zullen gaan worden. Ook mijn fractie heeft daar ideeën over. Als eerste wil ik beginnen over mobiliteit, omdat we daar allemaal mee te maken hebben zodra we thuis de deur uitgaan. We gaan op weg met de auto, de tram, de trein, taxi of gewoon de fiets. Mobiliteit moet gewoon goed zijn. Het wordt steeds drukker in ons land, maar mijn fractie ziet de capaciteit van al deze vormen van mobiliteit veel te weinig toenemen. Mijn fractie is dan ook van mening dat in de volgende Statenperiode mobiliteit nog meer een speerpunt van de provincie moet worden. Hier mag dan van mijn fractie ook meer geld naartoe dan nu het geval is. En nu we het toch over mobiliteit hebben, de Formule 1. Voorzitter, mijn fractie was zeer verheugd dat Formula One Management Limited het circuit Zandvoort een concreet aanbod heeft gedaan om de Formule 1-wedstrijd reeds in 2020 te organiseren. Dat is snel, dat realiseren wij ons, en er zal het een en ander aangepast moeten worden aan het circuit om deze wedstrijd tot een feest te kunnen maken waar onze eigen Max kan schitteren. Het zal dus druk worden, voorspelt mijn fractie. Met de ogen van de hele wereld op ons gericht mag dit geen puinbak worden. Gedeputeerde Bond heeft al bij het indienen van de motie van de PVV (PS 9 november 2015 door de heer Ludriks) aangegeven dat vanuit de provincie

volledige medewerking is te verwachten en dat verheugt ons. Wij zien echter ook enkele beren op de weg. Met slechts twee toegangswegen naar Zandvoort en beperkte parkeergelegenheid, is het misschien een idee om een ander sterk punt van Nederland in te zetten. Naast een pendeldienst vanuit de Haarlemmermeer voor bussen en de trein, is de fiets misschien ook een serieuze optie. Formule 1-liefhebbers kunnen dan hun auto in de Haarlemmermeer parkeren en dan het stuk naar Zandvoort fietsen. Het is maar een idee dat ik ter overweging mee wil geven. Elk jaar geeft de provincie veel geld aan van alles en nog wat uit. Vaak kan mijn fractie dat ondersteunen, maar wat mijn fractie niet kan ondersteunen, is dat de provincie een bankfunctie onderhoudt. De PVV is vanuit ideologisch oogpunt zeer kritisch op financiering door de provincie waarbij garanties en leningen om de hoek komen kijken. De provincie moet geen bankje willen spelen. De realiteit is echter dat dit helaas op grote schaal gebeurt en daarom moet dit voor PS zo transparant mogelijk gebeuren. De Randstedelijke Rekenkamer was dan ook terecht zeer kritisch over de uitvoeringslijn en dat deze niet door PS is vastgesteld. Wij steunen dan ook de aanbevelingen van de Rekenkamer en vinden de reactie van GS bemoedigend. Maar wat ons betreft mag de omvang van garanties en uitstaande leningen flink omlaag. Verder wil mijn fractie het verzoek doen om de Staten periodiek te informeren over de stand van zaken van de richtlijnen die door de Randstedelijke Rekenkamer zijn aangegeven. Wij zullen dat uiteraard nauwkeurig volgen. Nog even voortbordurend op het participatiefonds duurzame energie: begin van dit jaar werd Tocardo Tidal Power, een bedrijf dat gespecialiseerd is in getijdenstroom, een nog relatieve jonge vorm van energieopwekking, door de rechtbank in Alkmaar failliet verklaard. Echter, door het Participatiefonds Duurzame Energie, een revolverend fonds, waar vorige vergadering door de Provinciale Staten – maar met uitzondering van de PVV – weer 25 miljoen extra in is gestort, kan dit bedrijf een doorstart maken. Is er dan niemand bij de provincie die zich afvraagt waarom dit bedrijf dat in eb en vloed zit failliet is gegaan? Zijn we zo ver doorgeschoten dat elk duurzaamheidsidee, hoe vreemd het ook is, geld bij de provincie weet los te krijgen? Al deze ideeën kosten de burgers van Noord-Holland vele tientallen miljoenen zonder dat het ooit voldoende rendement oplevert. Laten we hier alsjeblieft verstandiger mee omgaan. Dat we ooit naar andere vormen van energievoorziening toe moeten, is duidelijk. We gaan het niet redden met wind- en zonne-energie, geothermie, aquathermie, blue energy en wat allemaal nog niet meer. Momenteel is er erg veel te doen omtrent de discussie over kernenergie. In de Telegraaf is een enquête gehouden waaruit naar voren komt dat 88 % van de deelnemers van mening zijn dat kernenergie op de klimaatagenda moet. EenVandaag heeft ook een enquête uitgevoerd, waarbij ruim 54 % aangaf voor kernenergie te zijn. Verrassend hierbij was dat ook kiezers van CDA, D66, CU en zelfs GL voor kernenergie waren. Ik wil daarom het college verzoeken een haalbaarheidsonderzoek te doen naar kernenergie in Noord-Holland, inclusief aandacht voor Thorium.

Motie 40/12-11-18

Haalbaarheidsonderzoek uranium- en thoriumkernenergie voor Noord-Holland

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Het energieverbruik door huishoudens en industrie in 2050 mogelijk is verdubbeld;*
- *Hernieuwbare energiebronnen, zoals wind- en zonne-energie, maar een beperkte bijdrage kunnen leveren aan ons stijgende energieverbruik.*

Overwegende dat:

- *Kernenergie wel een grote bijdrage zou kunnen leveren aan het stijgende energieverbruik;*
- *Het maatschappelijk draagvlak voor kernenergie aan het groeien is;*
- *Minister Wiebes (VVD) van Economische Zaken op 8 november 2018 tijdens een debat in de Tweede Kamer aangaf dat "we moeten openstaan voor de rol van kernenergie".*

Roepen het college op om:
Zo snel mogelijk een haalbaarheidsonderzoek te starten naar uranium- en thoriumkernenergie als duurzame energiebronnen voor Noord-Holland en om elk halfjaar in de vakcommissie verslag te doen van de vorderingen betreffende het haalbaarheidsonderzoek.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PVV

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik heb een vraag naar aanleiding van de subsidieverordening. Mag een aanvrager namens een stichting of vereniging van een subsidie het verkregen bedrag, de subsidie besteden bij het bedrijf waar de aanvrager zelf werkzaam is? Ook als dit bedrijf in een andere provincie is gevestigd en ook als een ander persoon namens dat bedrijf de adviezen geeft? De persoon in kwestie doet in principe onbetaald vrijwilligerswerk en kan geacht worden de benodigde kennis zelf in huis te hebben, omdat hij zelf ook bij dat gespecialiseerde bedrijf in dienst is. Mag dit zomaar? Ik heb dit in de subsidieverordening niet terug kunnen vinden, vandaar deze vraag. Zo nee, wordt bij de verlening van de subsidie wel gekeken waar het geld voor wordt aangevraagd en waar het wordt besteed? Graag hierop een antwoord van de gedeputeerde.
En mogelijk afhankelijk van het antwoord kom ik met een motie in tweede termijn. Nu even een precair punt wat mijn fractie graag wil aanhalen. Het CBS heeft recentelijk prijsgegeven dat de bevolking in 2017 met 235.000 personen is toegenomen. Deze toename bestaat voor een groot deel uit asielzoekers en arbeidsmigranten en het ziet er niet naar uit dat dit de komende jaren minder wordt, waardoor de vraag naar huisvesting steeds meer toeneemt. Doordat de bouw van nieuwe woningen achterblijft, komt de bestaande woningmarkt sterk onder druk te staan. Niet alleen in de MRA, maar ook aan de randen daarvan. Mensen trekken weg uit Amsterdam en gaan in de goedkopere steden en dorpen rond Amsterdam wonen. Hier is de provincie voor een groot gedeelte schuldig aan, maar daar kom ik later op terug. Doordat Amsterdammers hun huis verkopen voor hele hoge bedragen, worden de prijzen in de omringende gemeenten flink opgeschroefd omdat men het geld heeft om te kunnen overbieden op een woning. Je hebt buiten Amsterdam ook meer woning voor hetzelfde geld. Een andere oorzaak die van invloed is, is dat

er ook steeds meer investeerders op de kopersmarkt bezig zijn. Hoewel de effecten hiervan nog wel marginaal zijn, zijn de invloeden hiervan wel steeds meer merkbaar voor kopers en met name voor de jeugd en de starters wordt het daardoor steeds moeilijker om een huis te kopen, enerzijds omdat het te duur is en anderzijds omdat er te weinig te koop staat waardoor, u raadt het al, die huizen te duur worden verkocht. De prijzen worden steeds meer onderhevig aan vraag en aanbod. Daarnaast heeft het Rijk de gemeenten een dwingend verzoek opgelegd om jaarlijks een bepaald aantal vergunninghouders op te nemen. Hierdoor komt de sociale huurmarkt nog verder onder druk te staan. Voor de burger loopt de toch al absurd lange wachttijd nog meer op. Het zou beter zijn als het Rijk veel meer doet voor opvang in de regio's buiten Europa. Veel gemeentebesturen gaven deze vergunninghouders voorrang, al dan niet op het verkeerde been gezet. Er is namelijk geen sprake van een voorrangsregeling voor vergunninghouders, wat veel gemeenten wel dachten, dus op dat gebied valt er ook niet veel af te schaffen. De Wet kostenverhaal huisvesting statushouders uit 2016 is nooit bij de Tweede Kamer ingediend. Gemeenten en partijen die beweren dat gemeenten door deze wet boetes van 1.850 euro per vergunninghouder per maand kunnen krijgen, spreken onwaarheden. Wat wel bestaat, is dat de provincie kosten mag verhalen op gemeenten om deze vergunninghouders alsnog elders onder te brengen, als gemeenten niet aan het verzoek van het Rijk voldoen. De provincie kan dan de vergunninghouders in een andere gemeente of asielzoekerscentrum onderbrengen. Is een strafoplegging niet een buitengewoon oneerlijke maatregel? De gewone hardwerkende Nederlander moet deze kosten middels belastingen opbrengen. In steeds meer gemeenten is zeer terecht te horen dat ze van deze taakstelling af willen. Daarom een motie.

Motie 41/12-11-18
Geen provinciale uitvoering van taakstelling gemeenten inzake huisvesting vergunninghouders

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Roepen het college op om:
Contact op te nemen met het Rijk om aan te geven dat Gedeputeerde Staten van Noord-Holland geen taakstelling van gemeenten gaan uitvoeren die niet de taakstelling kunnen en/of willen halen inzake het huisvesten van vergunninghouders.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PVV

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): En hiermee is dit onderwerp meteen een van de grootste punten voor de verkiezingen in maart. Daarnaast zien gemeenten dat 14 tot 19 jaar wachten op een sociale huurwoning geen uitzondering is en deze geluiden horen wij vanuit meerdere gemeenten. Zo'n lange wachttijd is ronduit schandalig te noemen. Dit is uiteraard niet helemaal aan vergunninghouders toe te schrijven, dat zou niet eerlijk zijn, maar het is wel zo dat vergunninghouders nu gemiddeld binnen 3 tot 6 maanden een eengezinswoning of een

appartement krijgen toegewezen. Iemand die door echtscheiding of schulden dakloos wordt, heeft bijvoorbeeld in Amsterdam slechts recht op bed, bad en brood. Dus in het ergste geval zitten ze tussen de verslaafden of gaan noodgedwongen op een camping wonen. Maar het kan nog schrijnender. Op 28 oktober 2018 twittert Mieke H. (Huisman) uit Beverwijk het volgende. En ik citeer: "50-jarige, rolstoelafhankelijke vrouw dakloos sinds 26 oktober 2018, wordt door gemeente Beverwijk niet geholpen. Ondanks urgentiebewijs sinds februari 2018. Ga maar naar HVO Haarlem. Geen plek? Jammer voor je. Wie helpt mij? Ik zit buiten in de regen in mijn rolstoel." Einde citaat. Ze kreeg het advies zich te melden bij de regionale nachtopvang in Haarlem. Maar die zat vol, waardoor ze ook vrijdag- en zaterdagnacht doorbracht in een portiek in de Heemskerkse Mozartstraat. En dan komt de gemeente Beverwijk gelukkig wel in actie, maar eigenlijk te laat. Dit komt omdat ook in Beverwijk het huizenaanbod tekort schiet. En daar is Beverwijk niet uniek in. Er is eenvoudigweg niet voor iedereen een huis.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Wat is hier het verband met onze begroting?

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Huisvesting mevrouw. Ik weet niet of u het begin van mijn verhaal heeft gevolgd, maar het heeft allemaal te maken met een tekort aan huisvesting en volgens mij heeft dat alles te maken met de begroting, of niet? Nee. Dat vind ik jammer. Ik zou nog even terugkomen op de schuld van de provincie betreffende de oplopende wachttijden voor sociale huurwoningen. Ik neem hierbij even Amsterdam als voorbeeld, omdat het probleem hier heel extreem is. In Amsterdam heeft men besloten dat van alle huizen die gebouwd mogen worden, 60% sociale huurwoningen moeten zijn. Dat is mooi, ware het niet dat de kosten van deze sociale huurwoningen voor een groot gedeelte worden bekostigd door de bouw van gewone koopwoningen. De verhouding koopwoning ten opzichte van sociale huurwoning ligt dus gigantisch scheef, aangezien de projectontwikkelaar ook nog iets van winst wil maken. En bij deze verhouding gaat dat niet lukken. Dan moet de verhouding meer in de richting van 30% en 70% liggen. De projectontwikkelaar zegt dan terecht dat hij wel elders gaat bouwen. Hij heeft ten slotte heel wat monden te voeden met zijn bedrijf. Mijn verzoek aan het college is dan ook: doe er wat aan, want er moeten wel voldoende sociale huurwoningen beschikbaar zijn. Als we dit niet snel en adequaat oppakken, dan ziet mijn fractie het er nog van komen dat we moeten bouwen op plekken waar we het helemaal niet willen, zolang dat niet nodig is. Binnenstedelijk woningen realiseren en concentreren is de bedoeling, maar blijkbaar werkt dat in de praktijk toch niet helemaal. We kunnen dan ook wel de conclusie trekken dat er eigenlijk een potje van is gemaakt. Wat onze fractie grote zorgen baart, is het welzijn van de bijen. Want het gaat niet goed met de bij. Al jaren bericht de media over het snel afnemende aantal bijen door onder andere de varroamijt, die hele bijenvolken vernietigt en dat is een wereldwijd probleem. Wij zijn bezorgd, omdat zonder de bij er veel minder groente en fruit beschikbaar zou zijn, wat ook zijn weerslag heeft op de Noord-Hollandse economie, aangezien onze land- en tuinbouwsector een grote werkgever is en veel geld verdient met de export van groente, fruit en zaden. Maar er gloort hoop aan de horizon, voor wat betreft het resistent maken tegen de varroamijt. Er is in Noord-Holland een prachtig en veelbelovend initiatief. De Stichting Arista Bee Research is in samenwerking met Stichting Buckfast Marken en andere enthousiaste Noord-Hollandse telers bezig met de kweek en verspreiding van een bij die resistent is voor de varroamijt. Het programma Brandpunt-plus van

KRO/NCRV had op dinsdag 11 september 2018 een prachtige reportage over dit initiatief, wat aanleiding voor onze fractie was om op werkbezoek te gaan bij Buckfast Marken. De resistente bij wordt nu op kleine schaal gekweekt en verspreid onder imkers in binnen- en buitenland, maar het is natuurlijk de bedoeling dat deze bij zo snel mogelijk over heel Nederland en de rest van de wereld wordt verspreid. Er is dan ook door Arista Bee Research een ambitieus plan opgesteld, waarbij Buckfast Marken, zaadbedrijven en telers in de gebieden rond Enkhuizen en Warmenhuizen een belangrijke rol moeten gaan vervullen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter.

De **VOORZITTER**: In welke kleed hult u zich? Kamelenbedrijven dacht ik.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik begrijp dat uw nieuwsgierigheid geen grenzen kent, maar alles wordt straks onthuld. Ik heb een interruptie. Begrijp ik nou goed dat terwijl de bij doodgaat vanwege landbouwgif, tekort aan voedsel en de varroamijt, dat u de bij wilt gaan aanpassen aan de omstandigheden in plaats van de omstandigheden voor de bij te verbeteren?

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): De varroamijt is een groot probleem, een van de problemen, maar je kunt niet alle problemen in een keer oplossen. Dat weet de heer Van Liere ook, dus misschien heeft hij een motie over landbouwgif straks? Laten we daarop hopen. Als je ze resistent maakt tegen deze varroamijt en ik kom daar nog op terug, dat gebeurt niet door genetische manipulatie. Het wordt gewoon gedaan door kruisen van resistente bijen, dan krijg je daar een hele mooi bij van.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik ben echt ontroerd door uw aandacht voor de bij, maar aan het begin van uw bijdrage zei u dat u vooral wilde investeren in meer wegen, mobiliteit en infrastructuur. Wij weten dat bijen niet erg van wegen houden maar wel van natuur en duurzame landbouw. Zou u niet voordat wij de bij moeten gaan aanpassen, daar meer geld aan moeten besteden?

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik heb het idee dat mevrouw Zaal zit te slapen tijdens de vergadering, maar misschien moet ik het iets leuker maken. Ik heb net gezegd dat daar meer geld naartoe mag, ja, naar onder andere mobiliteit en natuur. Bepaalde punten voor natuur zullen wij steunen, niet alle rare ideeën die hier voorgelegd worden, maar de bij is de basis van onze voedselvoorziening. Als mevrouw Zaal wil luisteren terwijl ik sta te praten, dat zou ik wel netjes vinden. De bij is de basis van de voedselvoorzieningen, dus als daar geld heengaat, dan zullen wij dat zeker ondersteunen. De NNN als doelstelling steunen wij niet, maar behoud van natuur daar kunt u ons altijd op vinden. NNN is nieuwe natuur, ja.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Wij krijgen hier een college natuur van de PVV.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Als uw kennis zo laag is, dat u dit als college ervaart.

De **VOORZITTER**: De heer Van der Sluijs geeft geen college, maar geeft de opvattingen van zijn partij weer.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Het wordt mij toch een beetje uitgelegd als zijnde, we hebben NNN, natuur, maar dat is niet hetzelfde zegt de heer Van der Sluijs. Misschien moeten wij dan aan de heer Van der Sluijs college geven, want zodra het NNN is….

De **VOORZITTER**: Daar zoekt u maar een andere gelegenheid voor.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Dat is waar, maar zojuist hebt u een tegenstelling verteld. U zegt, natuur bestaat niet, enzovoorts, maar u bent tegen maatregelen die de klimaatrechtvaardigheid enzovoorts bevorderen, dus minder CO2 en dat soort dingen en aan de andere kant zegt u, ik wil wegen aanleggen en dat is met elkaar in tegenstelling. Kunt u het nog een keer uitleggen want ik merk hier enige verwarring.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Dat zijn heel veel woorden. Heb ik nog een uurtje? Dan wil ik daar graag op antwoorden. U kent onze standpunten over de NNN, maar anders wil ik daar graag nog een keer met u over debatteren. Er is dan ook door Arista Bee Research een ambitieus plan opgesteld, waarbij Buckfast Marken, zaadbedrijven en telers in de gebieden rond Enkhuizen en Warmenhuizen een belangrijke rol moeten gaan vervullen. Het plan behelst in het kort dat in deze gebieden een bevruchtingsstation komt waar op grote schaal bijenvolken worden gekweekt om uiteindelijk te komen tot varroa-resistente volken. Ik zal u de technische details besparen. Een situatie met alleen maar grote voordelen, aangezien de gekweekte bijenvolken bestuivingswerk doen bij de betreffende bedrijven en je heel snel steeds meer varroa-resistentere volken krijgt door een jaarlijkse selectie van de beste volken tot het gewenste punt dat je 100 % varroa-resistente volken hebt. Er is dus geen sprake van genetische manipulatie met alle gevolgen van dien, maar van natuurlijke selectie. Dus dat is extra mooi. En het plan komt niet zomaar aanvliegen, aangezien er gebruik wordt gemaakt van de zeer succesvolle manier van werken op Hawaï waar waardevolle ervaringen zijn opgedaan. Tevens is er ook veel commitment zichtbaar vanuit het bedrijfsleven. Zo doet bijvoorbeeld het bedrijf Bejo-zaden al twee jaar lang heel actief mee. Op onze vraag of de provincie Noord-Holland een nuttige bijdrage kan leveren, werd heel positief gereageerd. Wij willen dan ook gedeputeerde Tekin oproepen om in overleg met Arista Bee Research een werkbezoek te brengen om dit veelbelovende plan te bespreken en met betrokken organisaties om in kaart te brengen op welke wijze de provincie ondersteuning kan geven. Ik zal dit verzoek ook aan de commissieleden in NLWM voorleggen. Ons werkbezoek aan Buckfast Marken maakte duidelijk dat de stichting een broodnodig steuntje in de rug kan gebruiken. De stichting draait volledig op vrijwilligers en donaties en elk dubbeltje moet drie keer worden omgedraaid. Ons verzoek aan de gedeputeerde is dan ook om bij een nader in te vullen werkbezoek ook daar noodzakelijke behoeften in kaart te brengen en te verwerken in een voorstel. Tot zover de bijen. We missen een stukje Noord-Holland en dat komt niet omdat de Friezen zijn opgetrokken tegen de Hollanders om hun onafhankelijkheid te behouden. Nee, wat dat betreft zijn de Friezen nooit tegen Holland in het geweer gekomen. Andersom was dat wel anders. De laatste keer nog tussen1515-1524. Toen vond er nog een flinke oorlog plaats tussen

Holland en Friesland. Deze was onderdeel van de zogenaamde Gelderse Oorlogen, dus ook toen had je al blokkeer-Friezen. Maar wat is er nu aan de hand? In de Leeuwarder Courant van 28 maart jl. viel te lezen dat het provinciale grensbord op Neerlandsch Trots en toeristentrekpleister De Afsluitdijk door een administratieve fout per ongeluk op de verkeerde locatie is geplaatst. Namelijk, maar liefst zeven kilometer van de correcte locatie, waardoor het voor bijvoorbeeld nietsvermoedende toeristen net lijkt of het monument op de Afsluitdijk bij Friesland hoort. Maar niets is minder waar. Deze fout is al in juli 2017 gemaakt en navraag bij het college van de gemeente Hollands Kroon leerde ons dat het bord nog steeds niet op de correcte plek staat. Kan de gedeputeerde toelichten waarom dat na bijna anderhalf jaar nog steeds niet is gebeurd. En kan de gedeputeerde aangeven wanneer deze fout eindelijk wordt gecorrigeerd?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voorzitter. Vandaag wil ik het met u over drie onderwerpen hebben. Klimaatrechtvaardigheid, treinreizen en jeugdzorg. Ik neem u mee. Klimaatrechtvaardigheid. Ik ga herhalen wat ik daar voor de zomer bij de kadernota daarover zei: “Duurzaam, duurzaam, duurzaam, alles moet duurzaam. Er ligt nu een klimaatakkoord. In allerhande media wordt gesproken over CO2-reductie en energietransitie en ook deze kaderbrief trekt geld uit voor de klimaatdoelen. Geen moment dat de SP de klimaatdoelen in twijfel trekt. Ook niet de goede bedoelingen van de provincie, maar uw verhaal is niet compleet. Uit een recent onderzoek is gebleken dat er een hele rare blinde vlek zit in de aanpak van de klimaatschade. Ons wordt geleerd dat we korter moeten douchen, dat de verwarming een graadje lager moet, ook dat we aan de warmtepomp moeten en wat al dies meer. Maar het zijn de bedrijven die de grootste vervuilers zijn. Zij zijn verantwoordelijk voor 3,2 miljard euro klimaatschade, maar betalen daar slechts 1,5 miljard euro aan mee. Huishoudens die van het korter douchen en zo, veroorzaken 2,6 miljard klimaatschade, maar zij betalen maar liefst 5,4 miljard euro. Dus degenen die minder schade veroorzaken betalen meer voor de aanpak daarvan. Hoezo de vervuiler betaalt? En als we dan daarbij bedenken hoeveel huishoudens wij in welke inkomenscategorie hebben, dan kun je snel concluderen dat de laagste inkomens het meeste moeten dokken.” Einde citaat. Het gebruik van de term ‘duurzaam’ dreigt – als we niet oppassen – vervangen te gaan worden door het woord ‘duur’.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter, mevrouw Alberts zegt dat de grote bedrijven eigenlijk moeten boeten voor de vervuiling, zo begrijp ik haar woorden, maar zouden die grote bedrijven een extra zakje geld hebben waar ze dat uit betalen of zouden ze misschien de kosten doorberekenen naar de burger, waardoor uiteindelijk toch de burger alsnog de klos is?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Het verhaal was, 3,2 miljard euro schade door bedrijven, ze betalen 1,5 miljard mee, 2,6 miljard schade door bewoners en zij betalen 5,4 miljard euro. Als door het kabinet en anderen gepredikt wordt dat de vervuiler moet betalen, dan weet u dat dat op deze manier niet helemaal gaat. U zegt, het wordt doorberekend in de prijzen, maar bij wie rekenen de bewoners het door, want zij zijn de klos en moeten alles ophoesten. Ik heb u de vorige keer een heel verhaal horen houden over dat het zo duur was om woningen klimaatneutraal te maken en dat met name woningen met een krappe beurs daar problemen mee hadden, daar bent u fel pleitbezorger voor geweest, ik zou zeggen luister naar het verhaal, want ik zei, duurzaam dreigt

te worden vervangen door duur, toen kwam mijn zin voordat u ging interrumperen, de SP wil daarvoor waken. Volgens mij wilt u dat ook.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter, mijn vraag was, denkt u niet dat de burger uiteindelijk de lastenverhoging moet betalen voor de extra kosten. Het zal toch ergens vandaan moeten komen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Dat is natuurlijk ook zo, maar zij hebben die kosten al. Daar zou u zich zorgen over moeten maken want u vindt dat de hardwerkende Nederlander alles moet ophoesten maar ze doen het al en daar hoor ik u niet over. Wel? Ik was te snel. Bij de kadernota diende ik een motie in die een uitspraak van de Staten vroeg om de klimaatdoelen op een rechtvaardige manier te behalen. Nogmaals, ik denk dat ik te snel was en lang niet elke fractie was zover om hem te kunnen steunen. Inmiddels is het klimaatakkoord op vele plekken en op vele momenten aan de orde geweest. De term klimaatrechtvaardigheid is daardoor ook door heel veel partijen omarmd en wordt ook gebezigd als zodanig. Ik wil deze motie nu dus opnieuw indienen, zodat ook PS de kans krijgen om zich vandaag officieel uit te spreken voor klimaatrechtvaardigheid. De motie is exact hetzelfde als de vorige keer.

Motie 42/12-11/18
Klimaatrechtvaardigheid

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Overwegende:

- *Dat om de klimaatdoelen te kunnen halen, alle zeilen bijgezet moeten worden;*
- *Dat deze doelen het best bereikt worden er een rechtvaardige verdeling van de kosten wordt gemaakt, zodat mensen niet afhaken of zelfs niet eens aanhaken bij het klimaatbeleid;*
- *Een rechtvaardige verdeling van de kosten niet inhoudt dat de en middeninkomens het meeste moeten bijdragen.*

Constaterende:

- *Dat er een klimaatakkoord ligt waar een dergelijke rechtvaardige verdeling van de kosten nog niet in is opgenomen;*
- *Dat grote bedrijven voor 3,3 miljard euro bijdragen aan de klimaatschade, terwijl zij slechts 1,5 miljard euro bijdragen aan de aanpak;*
- *Dat huishoudens 2,6 miljard euro klimaatschade veroorzaken, terwijl zij 5,4 miljard euro voor de aanpak de schade.*

Spreken uit:
Dat de kosten voor de aanpak van het klimaatbeleid rechtvaardig verdeeld moeten worden en niet overwegend bij huishoudens met een laag of middeninkomen gelegd kunnen worden

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie SP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Treinreizen.

De heer **ANNAERT** (VVD): U moet dan toch blij zijn met de regering die er zit, als ik uw verhaal beluister.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Er moet nog wel flink op de deur geklopt worden om het woord klimaatrechtvaardigheid in concrete daden omgezet te zien worden. Qua woorden kan ik er een eind in meegaan, maar de daden moet ik nog zien.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik wil een artikel in het FD aanhalen waar de heer Wiebes, toch niet iemand van uw partij, datgene vertelt wat u nu hier staat te vertellen. Wat wil je dan nog met zo'n motie? Is die symbolisch? Want wat u beoogt, onderkent de regering als geen ander en die zegt ook bij monde van de heer Wiebes, het bedrijfsleven zal zeker moeten gaan betalen en als het om de burger gaat, dan moet het platgeslagen worden, zoals hij dat heeft gezegd. Daar bent u het toch mee eens?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Ik ben het eens met de uitspraak van de heer Wiebes, maar nu nog de concretisering. Ik vind ook dat wij hier die een aantal maatregelen moeten gaan nemen en stimuleren, ook moeten opletten en dat het niet alleen vanuit het Rijk komt, maar ook hier. Dat is mijn doel.

De heer **ANNAERT** (VVD): Dan gaat het dus om vertrouwen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Als iedereen deze motie steunt, doe het nou gewoon met zijn allen en ga niet wachten tot het zover is. Daar gaat het mij om. U vertaalt dat onmiddellijk in wantrouwen maar het is een gezamenlijke afspraak die wij met elkaar maken. Ik zou het fijn vinden als u zou meedoen aan gezamenlijke afspraken. Treinreizen. In het verlengde van het vorige onderwerp wil ik blijven stilstaan bij het effect van vliegen op de luchtkwaliteit en dus het klimaat. De uitstoot is immens en valt niet langer te negeren. Schiphol is sowieso een hoofdpijndossier want naast de uitstoot hebben omwonenden overigens tot in de verre omtrek ook te maken met herrie, wanneer er woningen gebouwd moeten worden kan dat niet zolang er geen grens aan de hoeveelheid vliegbewegingen wordt gesteld. Sommigen dromen van elektrische vliegtuigen, anderen vinden nog steeds dat mensen niet moeten zeuren. Maar we kunnen er niet onderuit, vliegen moet aan banden. Onlangs bespraken we het rapport dat in opdracht van Milieudefensie werd gemaakt door Royal Haskoning. Ik herhaal de belangrijkste conclusie uit dit rapport: over een afstand van 750 km is het vliegtuig heel goed te vervangen door de trein. Natuurlijk, er zullen maatregelen getroffen moeten worden die de keuze voor de trein zullen vergemakkelijken. Maar het is

absoluut niet onmogelijk. Ik heb daarom een motie gemaakt met als titel: Met de trein in plaats van het vliegtuig: GS, zet 'm op!

Motie 43/12-11/18
Met de trein in plaats van het vliegtuig: GS, zet 'm op!

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *De uitstoot van vliegtuigen op geen enkele manier bijdraagt aan het behalen van de klimaatdoelstellingen;*
- *Uit het onlangs verschenen rapport "Vergelijk vliegen met treinreizen voor korte afstanden" duidelijk is geworden dat (met aanpassingen) treinen de afstanden tot 750 km wel degelijk van het vliegverkeer kunnen overnemen;*
- *Treinverkeer voor een aanzienlijk betere bijdrage aan het behalen van de klimaatdoelstellingen kan zorgen;*
- *GS in hun brief van oktober jl. aan de Omgevingsraad Schiphol hebben geschreven dat uitgangspunt is dat netwerkverkeer voorrang krijgt boven vliegverkeer;*
- *Dit standpunt niet wijdverbreid bekend is geworden.*

Van mening zijnde:
Dat GS als woordvoerder namens de inwoners van Noord-Holland een niet te negeren grootheid mag zijn.

Spreken uit:
GS op te roepen het uitgangspunt "netwerkverkeer voorrang boven vliegverkeer" actiever uit te dragen, met als doel niet alleen de bekendheid met dat standpunt te vergroten, maar ook de druk op te voeren opdat betrokken instanties eerder stappen durven te gaan zetten die de traditionele groei van Schiphol op zijn minst zullen afremmen, maar het liefst zullen terugdringen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, GL, CU/SGP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Mijn derde onderwerp betreft de jeugdzorg. Ook hiervoor heb ik een motie gemaakt. Ik gaf hem de titel: jeugdzorg in zorgwekkende toestand. Ik zal hem u in zijn geheel voorlezen. Ik weet niet of ik hem al meteen indien want ik wil eerst een uitspraak en ook anderen zullen er aandacht aan besteden maar dit is de motie in zijn geheel. Constaterende dat per 1 januari 2014 de jeugdzorg is overgegaan van de provincie naar de gemeenten. Dat dit een fikse klus is gebleken. Dat de provincie altijd heeft ingezet op een zogeheten warme overdracht, dat de gemeenten onlangs de alarmklok hebben geluid over de problemen waar zij mee worstelen, vooral de financiële tekorten zijn in de gemeentelijke begrotingen duidelijk geworden.

Dat de wachtlijsten een welhaast gevaarlijke lengte hebben gekregen tot wel 1,5 jaar voordat adequate zorg geboden kan worden. Van mening zijnde dat kinderen er niet om gevraagd hebben de dupe te worden van een door volwassenen gewenste reorganisatie en dat de provincie niet lijdzaam kan blijven toezien hoe de worsteling binnen de gemeenten en de jeugdzorginstanties zich blijft voordoen en spreken uit dat de toestand van de jeugdzorg sinds de transitie in een zorgwekkende toestand verkeert en verzoeken GS te inventariseren van de behoeften zijn bij gemeenten en te onderzoeken welke rol de provincie kan spelen om de jeugdzorg zo te kunnen laten functioneren dat kinderen krijgen wat zij aan zorg nodig hebben en daarover te rapporteren aan PS. Ik wacht met het indienen van deze motie totdat ik een reactie heb gehoord.

De **VOORZITTER**: Dat juich ik zeer toe.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter, hoor ik mevrouw Alberts zeggen dat jeugdzorg een van de kerntaken van de provincie zou moeten zijn?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Dat heeft u niet, want u hoort dat ik wil dat wij niet lijdzaam toezien hoe dit allemaal gebeurt. Ik ga uit van de praktijk en die is dat de wachtlijsten toenemen, dat er grote zorgen zijn. Wij hebben de begrotingen gezien en wij hebben een rol als provincie over de gemeentelijke begrotingen. Daar gaat het mis, dus dan denk ik, laten wij kijken wat wij kunnen doen. Ik zeg niet dat wij weer alles naar ons toe moeten trekken maar eerder, ga nou eens kijken waar de knelpunten liggen, hoe zouden wij kunnen helpen bij alles op een rijtje zetten, advocaat zijn van de kinderen richting het Rijk, wat dan ook, maar inventariseer wat je zou kunnen doen. Het is meer dat je er niet bijstaat zoals de twee beren die broodjes smeren en kijken hoe ze het doen. Dat vind ik een kwalijke zaak.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Dank voor uw toelichting. Heeft u een idee of gemeenten zitten te wachten op hulp van de provincie?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Ik denk dat zij zitten te wachten op elke hulp die geboden kan worden, omdat het water niet tot aan de lippen staat, maar dat het overloopt.

De heer **ANNAERT** (VVD): Aansluitend bij het CDA, u heeft al meer gezegd, laten wij vooral moties indienen die iets met de provincie te maken hebben dan wel een logische volgorde der dingen kennen. Als u nou denkt dat er iets is op dat vlak, vraag dan eerst eens via een telefoontje of schriftelijke vragen aan GS of er überhaupt een vraagstelling van gemeenten ligt.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Dat zou onderdeel kunnen zijn van het inventariseren. Wij hebben ooit een kenniscentrum gehad. Ik zeg niet, tuig dat helemaal op, maar er lopen geheid nog lijntjes. De vraag, is er behoefte aan hulp? Ik zou zeggen, sla de krant er nog eens over op of kom anders bij de ouders terecht over wiens kinderen het gaat.

De heer **ANNAERT** (VVD): Dat vind ik te gemakkelijk. Ik heb mevrouw Alberts een suggestie gedaan om het aantal moties te beperkt houden en als ze komen, dan moeten ze gericht zijn op datgene waar wij over gaan. Stel nou gewoon die vragen schriftelijk aan het college of pak de telefoon en vraag of die behoefte er is.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Wij hebben hier ook een debat en schriftelijke vragen stellen is papier en dat komt niet in beeld. Wij hebben hier mensen op de perstribune zitten en die zouden kunnen zeggen, de provincie spreekt met zijn allen uit dat ze zich ook zorgen maken over deze kwestie. Dat is toch niet raar dat je dat doet? Dan kan ik iets op papier gaan doen, maar daar hebben de kinderen niets aan. Het gaat om aandacht vragen. Ik zou zeggen, doe mee, misschien wordt het nog wat. Drie onderwerpen, drie moties. Ze gaan over de toekomst, een toekomst waar ook onze provincie een positieve bijdrage aan kan leveren. Ter afsluiting, dit is toch ook wel een beetje een vreemde begrotingsbehandeling. Het is namelijk voor het laatst dat wij de begroting in deze samenstelling van zowel GS als PS bespreken. Er zal na de verkiezingen van 20 maart a.s. gewisseld worden in het team van de gedeputeerden. Ik heb zomaar het idee dat dan ook meer dan de helft van de Statenleden vervangen zal zijn en natuurlijk zult u niet meer onze voorzitter zijn. Dit is nog niet het moment van afscheid nemen, maar ik vond het toch zo bijzonder, dat ik het niet onvermeld wilde laten.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Het is een groot genoegen om voor de eerste keer de algemene beschouwingen te mogen uitspreken namens GL. En tegelijkertijd is het ook onze laatste keer voor de verkiezingen en de laatste keer dat de huidige commissaris de beschouwingen in goede banen leidt. Kortom, een gedenkwaardig moment. Wij willen de ambtenaren bedanken voor de goede verwerking van de nieuwe opzet van de begroting en ook gedeputeerde Post bedanken voor de wijze waarop zij PS in dit proces de ruimte heeft gegeven. Na bijna vier jaar samenwerken kennen we elkaar goed en ook het verschil in taalgebruik tussen oppositie en coalitie. Om wat meer toenadering te zoeken, begin ik de duiding van de begroting met veelgebruikte coalitie-woorden: we vinden de begroting een ‘sympathiek’ voorstel, maar zien nog wel een aantal aandachtspunten als we hiermee verder willen gaan. Als een woord niet alleen op Twitter trending zou kunnen zijn, maar ook in de maatschappij, dan zou dat dit jaar het woord ‘klimaat’ zijn geweest. Iedereen heeft het erover en inmiddels delen we allen de zorgen en weten we dat het anders moet. Voorspellingen over de hoogte van de zeespiegelstijging worden steeds heftiger. Dat verbindt ons, want Noord-Holland komt voor ongekende opgaven te staan. Wij bevinden ons in een nieuwe realiteit waarin niet alleen de hoeveelheid geld bepaalt wat we kunnen doen, maar ook de hoeveelheid CO2 die we uitstoten. Voor groene partijen bestaat deze realiteit al een tijdje, maar gelukkig hebben bijna alle hier vertegenwoordigde partijen een ontwikkeling doorgemaakt, waarin ze ook hun achterban mee hebben genomen in dit indrukwekkende proces. Een goed voorbeeld hiervan is het dossier Veenweide. We hebben op dit dossier een kentering gezien de afgelopen jaren. Gedeputeerde Loggen heeft de agendering van de veenweideproblematiek omarmd en is samen met PS op verkenning gegaan naar de mogelijkheden, en dit met een open vizier. Ik ga ervan uit dat we door deze verkenningen de volgende periode komen tot de maatregelen die noodzakelijk zijn voor het redden van de Noord-Hollandse veenweidegebieden, want daar is het wel tijd voor. Voor niet alleen een nieuw denken,

maar vooral ook voor doén. Voor mij zijn denken en doen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Mijn vader heeft een mooie carrière gehad in de wetenschap. Hij leerde mij over grote denkbeelden en leerde mij die van mijzelf altijd te bevragen. Denken was dus goed verankerd in mijn opvoeding. Maar doen ook. Ik groeide voornamelijk op bij mijn moeder. Als alleenstaande moeder in de crisis van de jaren '80 was het zwaar om het hoofd boven water te houden. Toch lukte het haar om mij een warme opvoeding te geven en tegelijkertijd een bestaan als zelfstandige op te bouwen. En voor GL gaat het ook om denken én doen. GL laat dan ook lokaal al zien verantwoordelijkheid te kunnen dragen en actiebereid te zijn. Zo zorgt GL in Amsterdam met een nieuw energiecontract voor de bouw van 20 tot 65 windmolens en beschermen we ons groen, in Waterland de Purmer, in Diemen Spoorzicht en Heemstede heeft voor het eerst een wethouder natuur die een ecologisch beleidsplan zal opstellen voor de gehele gemeente. Het is dus tijd voor denken én doen. Voor stevige ambities. De provincie Noord-Holland moet in de ogen van GL in 2040 klimaatneutraal zijn en koploper worden in duurzame innovatie. We zien dit als een gedeelde opgave, waarin informatie delen en educatie essentieel zullen zijn in de omvorming naar een duurzame maatschappij. Mensen moeten meer kunnen begrijpen waarom we bepaalde stappen zetten. Voorlopers moeten we actief steunen en we moeten zorgdragen dat lokaal draagvlak wordt gecreëerd bij grote ontwikkelingen door buurten een aandeel te geven in de ontwikkeling, zodat gemeenschappen direct profijt hebben. Draagvlak heeft ook alles te maken met draagkracht. We moeten zorgen dat de energietransitie eerlijk verloopt. Dit vraagt om een inspanning van alle overheidslagen in onze provincie, ondernemers, bewoners en NGO's. Met al deze partijen willen wij een Eerlijk Energieakkoord sluiten waarin we ambities vastleggen en waar vanuit we gaan samenwerken aan een eerlijke en duurzame toekomst. De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten gaan dragen. Het is ook eerlijk als degene die vervuilt, voor die vervuiling betaalt. De tijd waarin kosten konden worden afgewend op de maatschappij, nadert zijn einde. 'De vervuiler betaalt' is eerlijk, maar kan ook beangstigend klinken voor bijvoorbeeld een MKB-er. Een ondernemer kan verdwalen in alle voorschriften en het is belangrijk dat wij als overheid de helpende hand uitsteken en het MKB op weg helpen in deze transitie. Ook een gemiddelde boer zal misschien denken dat GL hem of haar in een verdom hoekje zet als er wordt gesproken over de vervuiler. Dat is absoluut niet zo. Ja, ook in de landbouw moeten we een grote transitie door. Maar de boer krijgt niet de schuld van de huidige staat van de landbouw. Voor ons zit het probleem in het systeem. Een systeem waarin boeren steeds meer moeten doen voor minder en zij worden gedwongen naar ongezonde maatregelen te grijpen. Ook dit is niet eerlijk en wij willen ons de volgende periode hard maken voor een eerlijker systeem waarin boeren worden ondersteund in de benodigde transitie. We hebben geen tijd meer voor mitsen, maren en vertragen. Geen tijd meer voor proefballonnetjes zoals het willen bouwen van een kerncentrale. Klimaatverandering dwingt ons om nu te handelen. En er is ook geen reden om te wachten. De Hemwegcentrale kan snel dicht, je moet alleen wel de moed hebben om afstand te nemen van de fossiele economie. Het borrelt in de maatschappij. Mensen die opstaan en zeggen dat het genoeg is geweest. Mensen die het zelf gaan doen. Mensen zijn teleurgesteld in de politiek, omdat die steeds vaker geregeerd wordt door de waan van de dag en meer oog lijkt te hebben voor de belangen van grote bedrijven dan van haar burgers. We moeten dan ook niet alleen aan de slag met klimaatverandering, we moeten ook de menselijke maat weer terugbrengen en empathie centraal stellen. We moeten niet door het geld geregeerd worden, maar door onze idealen. Denk

maar eens aan de vreselijke gevolgen van de decentralisatie van de jeugdzorg. Niet alleen komen 25 gemeenten in Noord-Holland in nood omdat zij genoodzaakt door de bezuinigingen een tarief instellen wat lager is dan de kostprijs en daardoor geen jeugdzorg meer aan kunnen bieden per 1 januari aanstaande. En denk aan de sluiting van het Transferium waardoor jongeren worden gedwongen uit te wijken naar andere provincies voor gesloten Jeugdzorg en zij zo ver van hun families verwijderd worden. En nee, de provincie heeft niet of niet meer de macht om dit op te lossen, maar dat maakt niet dat onze Noord-Hollandse bevolking zich hier geen zorgen over maakt en het ontslaat ons niet van onze plicht om te zorgen voor een sterk Noord-Holland waar basisvoorzieningen gewaarborgd zijn. Laten wij een provincie zijn die samen optrekt met gemeenten en de slagkracht van de provincie gebruikt om bij het Rijk verandering af te dwingen. Zien GS hier voor zichzelf ook een rol in? Zo ja, hoe zouden GS dit willen invullen? Zo niet, waarom niet? We moeten denken én doen. GL weet de verandering lokaal te realiseren en het is tijd dit ook provinciaal te gaan doen. GL heeft het in zich in Noord-Holland. In Amsterdam, Haarlem, Wormerland en Diemen werden we de grootste in maart. We verdubbelden in het aantal zetels in Noord-Holland en doen in meer colleges mee dan ooit hiervoor. En die opmars zetten we voort en na de komende PS-verkiezingen zullen wij ook in de provincie onze verantwoordelijkheid nemen. En over de verkiezingen en de huidige begroting gesproken, wij zien een aandachtspunt in de verwerking van de nieuwe reserves. Zoals in elke periode stellen PS reserves in met een bepaald politiek doel. Deze reserves lopen op enig moment weer af waarna de middelen opnieuw ingezet kunnen worden voor politieke doelen. Met de wijziging van de opzet van de begroting lijken de technische wijzigingen en de politieke wijzigingen door elkaar te lopen. Reserves die bijna aflopen, worden nu onder het mom van een technische wijziging herverdeeld over verschillende nieuw in te stellen reserves. Dat is strijdig met onze eigen kadernota reserves en wij vragen dan ook van het college om de reserves die in 2018 en 2019 aflopen, niet te herverdelen, maar vrij te laten vallen naar de algemene reserve. Zo wordt de indruk van vooruit onderhandelen door de huidige coalitiepartijen voorkomen en is het aan het nieuwe bestuur na maart 2019 om te beslissen over de reserves die eind 2019 aflopen. Kunnen GS toezeggen de reserves UNA, TWIN-H, EXIN-H en stedelijke vernieuwing niet bij de technische wijzigingen te betrekken en deze op de vastgestelde datum gewoon vrij te laten vallen?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik moest even nadenken, en ik weet ook niet goed of ik uw bijdrage goed begrijp, maar probeert u nu wederom voor te stellen om hetgeen bedoeld is met motie 110, ongedaan te maken?

Mevrouw **PELS** (GL): Ik zal u geruststellen, nee. Dit gaat om reserves die al een hele tijd geleden zijn ingesteld, zoals TWIN-H. Daar houden wij heel veel geld van over en omdat wij een nieuwe slag maken met de begroting, vindt er een technische wijziging van heel veel reserves plaats maar deze reserves die een breed politiek doel hadden bij het instellen, worden herverdeeld naar enige willekeur, want wij hebben als PS niet afgesproken hoe wij dat voor ons zagen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): U heeft het over aflopende reserves, maar die lopen toch niet af? Wij hebben in het kader van het nieuwe beleid gezegd, per reserve maar een doel en als je een

reserve hebt met meerdere doelen, moet je ze wel over die doelen verdelen. Dat lijkt mij consistent. Vindt u dat niet consistent?

Mevrouw **PELS** (GL): Volgens mij lopen er twee dingen door elkaar. Wij hebben een technische exercitie van reserves die nog lopen op dit moment, die wij herverdelen om het voor ons allemaal duidelijker te maken en dat wij weten bij welk doel welke reserve hoort. Dat hebben wij heel goed gedaan. Wat alleen anders is, dat wij bijvoorbeeld reserves hebben zoals TWIN-H, die lopen 31 december 2019 af, dat is ooit ingesteld met een heel breed doel waar op dat moment brede keuzes uit gemaakt konden worden. Daar blijft heel veel geld uit over en nu wordt dat geld al herverdeeld over de nieuwe reserves per beleidsdoel naar hoe het het college op dit moment het beste uitkomt. Mijn oproep is, laten wij dat aan PS laten en die herverdeling op een later moment doen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Ik ben wat verbaasd over het antwoord op het punt alsof wij niet zelf gaan over het instellen van reserves. GS doen voorstellen omdat die TWIN-H en EXIN-H reserves meerdere doelen dienen, maar het is niet zo dat de begroting wordt vastgesteld door GS maar door PS. Wij hebben toch alle ruimte om daarover het gesprek aan te gaan? Als die behoefte bestond, maar die bestaat voor mij niet.

Mevrouw **PELS** (GL): Jammer, ik wilde net aan u vragen wat zou nou goed zijn, maar het is jammer dat u die vraag niet wilt beantwoorden.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Ik maak bezwaar tegen de term herverdelen, want zij weet dat in TWIN-H en EXIN-H ook compartimenten zaten, dus het was niet een brede reserve, er waren wel degelijk doelen in de reserve gesteld en die zijn nu omgezet in reserves binnen hetzelfde doel. Hoe beoordeelt u dat dan?

Mevrouw **PELS** (GL): Op twee wijzen. Het is niet volledig zo gegaan, er is wel degelijk een keuze gemaakt tussen wat wel en niet belangrijk is, en twee, het gaat mij vooral om het principevraagstuk. Als wij als PS vele jaren geleden zo'n brede reserve hebben ingesteld en die loopt bijna af, dan moeten wij niet in het jaar waarin we een nieuwe PS gaan installeren, 2019, gaan besluiten over de reserves die eind 2019 aflopen. Dat lijkt mij echt aan de nieuwe Staten.

De heer **ANNAERT** (VVD): Mevrouw Pels gebruikte het woord willekeur en met dat soort termen heb ik altijd moeite. Ik vind het ook niet handig, want het veronderstelt iets wat niet aan de orde is. Ik ben heel benieuwd hoe mevrouw Pels tot willekeur komt.

Mevrouw **PELS** (GL): Ik zal willekeur zo duiden dat het college daar een besluit over heeft genomen naar hoe het hen het beste uitkwam.

De heer **ANNAERT** (VVD): Besluiten worden hier genomen en het college doet ons een voorstel. Dat het college daarover nadenkt in het licht van de historie, vind ik geen willekeur maar gewoon continuïteit van denken en beleid. Mevrouw Pels heeft ambities volgens mij als het gaat om haar

positie in PS en wellicht ook in een college. Laat ik u een ding zeggen, het geld dat herverdeeld wordt, zoals u het noemt, is niet weg. Als u straks de grootste partij wordt en u denkt andere dingen te moeten doen, dan gaan wij dat wel horen.

Mevrouw **PELS** (GL): Dank voor het compliment en de tip.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, wie is er bang, voor de boze wolf? In Noord-Holland is dat dus het CDA. Nog voor het dier nog maar een poot in de provincie heeft gezet, is het CDA al in paniek. Ik herhaal het nog maar eens: Roodkapje is een sprookje. Maar ik realiseer me, deze coalitie heeft wel vaker moeite met het verschil tussen sprookjes en de werkelijkheid. Dus vandaag draag ik de mooiste sprookjes voor uit het sprookjesboek van de provincie Noord-Holland. 1. De Ecologische Hoofdstructuur zou ooit in 2018 af zijn, nu moeten we maar hopen op 2027. Met het huidige tempo zal ook dat niet worden gehaald. Deze coalitie beloofde 250 hectare natuur per jaar aan te leggen. Dat is al niet genoeg en het lukte slechts een keer. De rest bleken hectaren sprookjesbos die alleen op papier bestaan. 2. Ook het sprookje van de oneindige groei is populair. Als je gelooft in oneindige groei op een eindige planeet, ben je gek of econoom. Die twee sluiten elkaar overigens niet uit. Het sprookje van oneindige groei kent meerdere varianten: ten eerste is er het streven naar economische groei. Ja, dit college wilde de economische motor koste wat het kost harder laten draaien. Maar de motor draait nog op fossiele brandstoffen. Dan is het niet duurzaam om de motor zonder meer vol aan te zetten. Oneindige groei is niet vol te houden op een eindige planeet. 3. Maar voor deze coalitie was zelfs een stop op de groei van Schiphol te veel gevraagd. Liever gelooft de provincie in het sprookje van de luchtvaartsector dat vliegen ook duurzaam en stil kan zijn. Dat is natuurlijk onzin, minder vliegen is noodzakelijk om de planeet en de omgeving van Schiphol leefbaar te houden. Klimaatverandering is helaas geen sprookje. Dus wil de PvdD niet meer dan 300.000 vluchten op Schiphol in 2030. 4. Dit college geloofde in het sprookje dat meer asfalt files oplost, zonder dat de natuur erop achteruit zou gaan.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter, dan gaan we de sprookjeswereld van de heer Van Liere in en als econoom vind ik dat extra spannend. U verwijt het college allerlei zaken over groei, maar u weet dat er over Schiphol landelijke afspraken zijn waar het college zich aan houdt. Wat wilt u extra van het college op dat vlak?

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Volgens mij zijn wij eerder bij de Omgevingsvisie heel duidelijk geweest, dat wij geen verdere groei van Schiphol willen. Die afspraken hebben gelukkig een einddatum en er moeten nieuwe afspraken gemaakt worden. Wij hebben bij de Omgevingsvisie met elkaar gesproken, moeten er überhaupt nog mogelijkheden zijn voor de groei van Schiphol? U heeft in meerderheid besloten om die ruimte open te laten, maar wij vinden dat een buitengewoon onverstandige keuze. Het gaat niet beter worden met meer vliegbewegingen, het wordt juist slechter. Dit college gelooft in het sprookje dat meer asfalt files oplost zonder dat de natuur erop achteruit zou gaan, de duinpolderweg, de A8-A9, de afslag A9. Maar op 7 november 2018 maakte het Hof in Luxemburg een einde aan deze sprookjes. De natuurvervuiling is in Nederland onder de dekmantel van de PAS zo ongecontroleerd doorgegaan, dat de minimale

Europese doelen niet eens gehaald worden. Wat een zegen dat vroeger de politiek nog wel wetten maakte om de natuur te beschermen en dat we in een rechtsstaat leven waarin roekeloze politiek door maatschappelijke organisaties via de rechter kan worden teruggefloten. En wat goed dat er een stokje gestoken wordt voor deze onzalige asfaltprojecten en uitbreiding van megastallen. 5. De Faunabeheereenheid kreeg meerdere vernietigende evaluaties maar mocht gewoon doormodderen maar dan met extra geld. Dat is nog eens hartstochtelijk geloven in het sprookje van de nobele jager. Een roodkapje-complex in het kwadraat. Er zijn dit jaar bijna twee keer zoveel herten geteld als de FBE dacht te gaan tellen en er lijken meer herten gedood dan toegestaan. Wordt het niet eens tijd voor een tussenevaluatie? 6. Het agrarisch natuurbeheer werd met evenveel enthousiasme omarmd na weer een vernietigende evaluatie. Maar het sprookje mocht door. Het leverde dan wel niets op voor de natuur, maar dat kon toch veranderen? En het is nodig voor de bedrijfsvoering van de boeren. Tot de volgende evaluatie blijft u geloven in sprookjes. 7. Bodemdrainage is nog zo'n sprookje. Het is nooit bewezen dat het effectief is, maar het kost wel veel geld. Het is vooral zo'n fijn sprookje om te geloven dat de wereld niet hoeft te veranderen, want er is een technische oplossing. De PvdD gelooft niet in een technofix. Daarom vraag ik het college de toepassing van bodemdrainage af te zweren en te kiezen voor effectieve oplossingen. 8. En denkt u echt dat de doelen van de Kaderrichtlijn Water, die nu op een hatelijke 0% staan, in 2027 gehaald gaan worden? 9. Het is een sprookje dat Nederland de wereld moet voeden met intensieve landbouw. Maar dit college wil alle vormen van landbouw de ruimte geven, ook de intensieve landbouw. De enige dieren die daarvan profiteren, zijn de ganzen. Verder echt helemaal niemand. Nog steeds stoppen 50 boeren per week, lukt het niet om te stoppen met landbouwgif, kunstmest of met het beperken van de natuurvervuiling en wordt veevoer uit alle hoeken van de wereld hierheen gesleept om de veestapel te voeden. De gevolgen zijn natuurvernietiging, zowel hier als gevolg van het mestoverschot en te lage waterstanden, als in het buitenland waar voor het voedsel van onze intensieve veehouderij regenwoud wordt gekapt. Ook bij ganzen gelooft de provincie in oneindige groei. De wonderbaarlijke vermenigvuldiging van ganzen. Met oogkleppen op kijkt dit college naar aantallen en probeert die met afschot en vergassen te verminderen. Het heeft helemaal niets geholpen en er is nog niet eens een begin van een besef dat het anders moet. Eigenlijk gaat het altijd mis als met oogkleppen op naar een soort wordt gekeken. Telt alleen de grutto, dan moeten vossen dood. Telt alleen een stinzeplant, dan moeten damherten dood, tellen alleen schapen, dan moet de wolf dood. En telt alleen het korte termijn belang van de mens en zijn geld, dan gaat dat ten koste van een leefbare planeet. Maar het CDA maakt zich vooral zorgen over de wolf want daar gaat het een beetje goed mee. Mogen er van het CDA wel dieren zijn? We hebben nog maar 15% van de biodiversiteit over in Nederland. Wereldwijd is het minder dramatisch, maar dat is geen troost. De snelheid waarmee planten en dieren uitsterven, is vermoedelijk meer dan 1000 keer hoger dan normaal. Een op de zes diersoorten wordt met uitsterven bedreigd als onvoldoende actie tegen klimaatverandering wordt genomen. Dus blaas het sprookje uit van bouwen in het groen. We kunnen simpelweg niet nog meer groene ruimte missen. Het is overigens wel bijzonder dat juist het CDA en de VVD het boerenland willen volbouwen met woningen. Ook bij de VVD is dat raar, die partij zegt liberaal te zijn en vooral de keuzes aan de mensen zelf te willen laten. Maar als iets duidelijk is, dan is het dat mensen in de stad willen wonen. Daar zijn de huizenprijzen door het dak heen. Gek dat een liberale partij dan

voor de mensen wil gaan beslissen dat ze niet in de stad mogen wonen, alleen omdat de VVD om onduidelijke redenen gelooft dat daar niet meer gebouwd kan worden. Terwijl het college een keer iets goeds doet door te vechten voor binnenstedelijk bouwen, wordt dat ondermijnd door CDA en VVD. Tegen de zin van mensen in en ten koste van boerenland, de groene ruimte en het klimaat.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, volgens mij kent de heer Van Liere de VVD als een partij die kijkt naar de werkelijkheid en niet naar sprookjes.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Eigenlijk niet.

De heer **ANNAERT** (VVD): Nee, dat vermoeden had ik al gezien uw betoog. Interessant dat u zegt dat wij zouden willen bepalen waar mensen moeten gaan wonen. Nee, dat bepalen mensen nog steeds zelf, ook in de visie van de VVD. Juist daarom constateren wij precies het omgekeerde van wat u ziet, namelijk dat die mensen geen behoefte zouden hebben om te wonen in het landelijk gebied bijvoorbeeld. Ik zou zeggen, gaat u eens praten met de mensen in het veld.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Mensen in het veld spreek ik gelukkig genoeg en wat ik vooral constateer, als ik kijk naar de huizenprijzen, dat die vooral in de stad door het dak gaan. Daar willen de mensen blijkbaar wonen, een kwestie van marktwerking schijnt het bij de VVD te heten. Daar willen de mensen heel graag naartoe, dus daar moeten die woningen gebouwd worden, dat lijkt mij evident.

De heer **ANNAERT** (VVD): Dat is te gemakkelijk. Als u met de bewoners, de dorpsraden in het veld gaat praten, dan heeft dat werkelijk niets met Amsterdam of omgeving te maken. Die mensen willen daar gewoon wonen en daar willen ze blijven en niet naar Amsterdam gaan.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): De huizenprijzen zeggen iets anders. We hebben het volgens mij niet over een verbod over bouwen in dorpen, maar over een verbod op bouwen in een landelijk groen gebied en dat is iets anders. Om de economie netjes in de donut te krijgen, zodat er genoeg is voor ieders behoeften en de grenzen van de planeet worden gerespecteerd, is er meer nodig dan hier en daar iets goeds te doen, wat het college ook zeker gedaan heeft. Maar het is absoluut noodzakelijk om te stoppen met ronduit slechte beleidskeuzes: stoppen met de intensieve veehouderij, stoppen met meer asfalt, stoppen met de fossiele industrie. In de 12 bijdragen aan de algemene beschouwingen waar ik aan heb gewerkt namens de PvdD, is het woord dierenwelzijn niet één keer gevallen, tot nu dan. Dat is geen toeval, al had u het wellicht wel van de PvdD verwacht. Maar het welzijn van dieren is gewoon welzijn. Dieren hebben een eigen perspectief op de wereld, niet gezamenlijk, maar elk individueel dier. Het zijn individuen met elk hun eigen belang. Iedere gans die door het beleid van dit college is vergast of afgeschoten, elk damhert dat niet mocht leven omdat ze planten eten, al die ontelbare dieren die anoniem geslacht werden op het altaar van de economie. Het belang van dieren telt altijd mee, ook als het geld kost. Dat is geen welzijnswerk, dat is rechtvaardigheid. Juist daarom heb ik de afgelopen 12

jaar gevochten tegen de komst van iedere nieuwe megastal naar onze provincie. Juist daarom, ben ik van mening dat er een einde moet komen aan de bio-industrie.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter, de begroting is op een aantal punten verbeterd en beter leesbaar gemaakt. Wij danken hiervoor het ambtelijk apparaat, ook met betrekking tot de reserves. Graag hadden wij diverse uitgaven anders gezien en anders besteed. Ik ben benieuwd of het weer gaat zoals in voorgaande jaren. De coalitie dient moties en amendementen in ter aanscherping van beleid, die worden allemaal aangenomen en vrijwel alles van de oppositie verdwijnt in de papierbak. Maar wie weet, hebben sommige fracties dit keer het licht gezien. Ik kan mij het voorval nog goed herinneren uit mijn deelraadsperiode in Amsterdam. De eerste periode in de coalitie en de tweede periode in de oppositie, waarbij de begroting werd besproken. Het eerste voorval waren de onsterfelijke woorden van Jelly Alkema van D66 die hardop riep: “Daar gaan we weer! Twee volle avonden spreken wij hier weer over de begroting, maar alles ligt al vast en over de kruimels wordt eindeloos gepraat en onderhandeld met de coalitie en oppositie. Wat zonde van de tijd weer.” Zij was groot voorstander van het feit dat iedere fractie twee moties of amendementen mocht indienen over dingen die ze verstandig of leuk vonden. Die werden vervolgens goedgekeurd en klaar was Kees, toen nog wel. Ik vond het toen nog raar dat ze dat zei. Het ging hier toch om zeer belangrijke zaken. Het bespreken en uitruilen van moties en amendementen en kijken wat je binnen kunt halen, die woorden zijn mij bijgebleven. Toch waren die tijden leuker omdat de coalitie de oppositie nog eens wat gunde. Het tweede voorval is dat wij als coalitie de begroting aan het bespreken waren waarbij wij samen met de coalitiefracties alles tevoren, eindeloos hadden doorgekauwd, wat we wel of niet zouden steunen van de oppositie, zeg maar, de huidige situatie in de Staten. Totdat tijdens de begrotingsbehandeling opeens een van de oppositiepartijen tegelijk allemaal opstonden en de zaal uitliepen. Ik was wederom sprakeloos, zoiets doe je toch niet. Pas enkele dagen erna kwam ik tot het besef wat we als coalitie aan het doen waren. Wat maar aangeeft dat voortschrijdend inzicht altijd mogelijk is, dus ook bij de zittende coalitiepartijen, maar je moet het wel willen. Wij gaan een amendement indienen, maar ik wacht tot de tweede termijn. Dit zijn de laatste beschouwingen van deze periode in deze Statensamenstelling en als je het gezellig hebt, vliegt de tijd. We hebben de algemene beschouwingen van het kabinet reeds gehad. We hoorden van de coalitie dat het geweldig gaat in Nederland, minder werkeloosheid, economische groei, iedereen gaat er in koopkracht op vooruit. Ik dacht steeds, heb ik iets gemist of gaat dit gevoel van euforie nog komen? We kunnen constateren dat het op een aantal vlakken natuurlijk goed gaat met deze prachtige provincie, de werkloosheidscijfers zijn gedaald alleen nog niet voor ouderen van 55 plus, de economie is gegroeid en daar zijn wij als 50plus blij mee, maar het woondossier is door het jarenlange kabinetsbeleid onder Rutte een grote puinhoop geworden, waardoor de woningcorporaties het gat van de begroting dichten en het geld niet is gegaan naar investeringen en het bouwen van huizen. De woningschaarste is nog nooit zo groot geweest. Een normaal mens kan geen betaalbaar huis meer vinden. De laatste jaren is steeds meer een tweedeling ontstaan tussen mensen die een huis en vast werk hebben en degenen die dat nog moeten zien te bemachtigen. De mensen die reeds een huis hebben, dulden geen bouw van andere woningen in hun directe omgeving en de politiek in deze provincie geeft geen gehoor aan de oproep van gemeenten om het aan hen over te laten om kleinschalige woningbouwprojecten te kunnen

bouwen. Dat daarvoor groen opgeofferd dient te worden, vinden wij onontkoombaar. De mensen moeten toch immers ergens wonen. Wat ons betreft moet er een nationaal woonplan komen, want het alleen overlaten aan provincies en lagere overheden is niet voldoende gelukt, dat hebben wij de afgelopen jaren kunnen zien. Dat het niet goed gaat met de zorg hebben wij twee weken geleden uitgebreid kunnen aanschouwen. Twee ziekenhuizen gesloten en gesol met kwetsbare mensen en ouderen die halsoverkop naar elders overgeplaatst moesten worden. Dat het zo ver heeft kunnen komen zegt alles over hoe ver het in dit land is gekomen met de zorg. Marktwerking in de zorg. Vier jaar na de decentralisaties van de Wmo en Jeugd- en Participatiewet is de verwachting niet uitgekomen dat inzet van preventie door gemeenten zal leiden tot minder dure zorg. Intussen zit de gemeente opgezadeld met een enorme berg klachten en bezwaarschriftenprocedures over het sociaal domein. Dat kost echter nog veel meer dan het geven van fatsoenlijke zorg aan kwetsbare mensen. Het is jammer dat deze coalitie de afgelopen jaren strikt heeft vastgehouden aan haar kerntaken, terwijl je steeds meer ziet dat andere provincies wel degelijk initiatieven nemen om het welzijn van kwetsbaren en ouderen te verbeteren. Wij hopen dat het in de nieuwe coalitie anders wordt en dat ook deze provincie haar verantwoordelijkheid neemt op het sociaal domein. Wat het subsidiëren betreft van het opknappen van bedrijventerrein middels HIRB-gelden en het onderzoek van de heer Bruggeman en ondergetekende, merken wij op dat streng toezicht nodig blijft om te zorgen dat geld daadwerkelijk goed besteed wordt en niet aan flauwekulzaken. Dit provinciebestuur zorgt terecht voor meer natuur, energietransitie, werkgelegenheid, aanleg van wegen, dijken, goed OV et cetera, maar verzaakt er te zijn voor het welzijn van haar burgers. Verder hopen wij dat de provincie ernaar streeft een koploper te zijn van de meest transparante overheid. Overheden houden niet van pottenkijkers. Veel burgers die meer transparantie eisen, worden met een kluitje in het riet gestuurd. Wij scoren net zo slecht als een doorsnee ontwikkelingsland. Wij zien graag dat bij deze provincie transparantie duidelijk en helder is en dat bij Wob-verzoeken openheid en transparantie voorop staan. Wij hopen dat het er in de volgende Statenperiode prettiger aan toe gaat. Zonder in herhaling te vallen is de situatie helaas nog steeds zo dat de Staten worden bestuurd door alleen de coalitie. Alles wordt door hen bepaald en de oppositie heeft vaak het nakijken. We kunnen debatteren wat we willen maar zitten er als spek en bonen bij. Nergens is de afgelopen jaren gebleken van enige financiële speelruimte voor de oppositie. Alles was en is pot dichtgetimmerd. Daarmee kom ik op een democratisch en staatsrechtelijk aspect, het democratisch tekort. Het monisme viert steeds meer hoogtij. Het motorblok van deze coalitie die een meerderheid heeft, schermde alle potentiële openingen hermetisch af de afgelopen jaren. De oppositie probeerde vaak een bijdrage te leveren aan een levendig debat, maar dat heeft helaas meestal tot niets geleid. Moties en amendementen werden vrijwel allemaal afgeschoten en de oppositie is op deze wijze geen deel van vele belangrijke besluiten die worden genomen voor de provincie. Wij vinden dat niet echt democratisch. Tot slot, het is jammer dat de voorzitter er niet is.

De heer **YURDAKUL** (D66): Er is een voorzitter.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ja, maar ik zoek de andere voorzitter. Ik bewaar dat voor de tweede termijn.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Noord-Holland staat er goed voor. Als we kijken naar het dashboard van de monitor Welvaart en Welzijn, dan zien we dat er veel vakjes groen kleuren. Met werkgelegenheid, opleidingsniveau en inkomens gaat het goed, en zelfs de CO2-emissie en fijnstof zijn licht gedaald. Als in Nederland de economische wind gunstig waait, dan waait het in Noord-Holland nog wat harder en dat is fijn. Tegelijk weten we dat de economie slechts één kant van de medaille is. Waar het echt om draait, is hoe mensen hun leven ervaren. Daarvoor is werk en inkomen essentieel, maar niet allesbepalend. We zien namelijk ook zorgen in hetzelfde dashboard. Het woningtekort en de inkomensongelijkheid nemen toe, de Living Planet Index stijgt nog niet, het aantal vroegtijdige schoolverlaters is gestegen, en steeds meer mensen klagen over geluidsoverlast rondom Schiphol. Ook vandaag in de krant weer. Daarbij zijn de uitdagingen rondom klimaat, onze leefomgeving en de natuur onverminderd groot. Steeds meer mensen zien dat dit invloed kan gaan hebben op hun leven en maken zich zorgen. Kan ik het wel betalen als mijn huis op een andere manier verwarmd moet worden? Kunnen onze kinderen nog wel een huis vinden? Lukt het mijn bedrijf voort te zetten als de markt van me vraagt om steeds goedkoper te werken, terwijl we minder stikstof moeten uitstoten? Kan ik nog naar een ziekenhuis in mijn buurt? Is er voor onze kinderen nog natuur over? Het zijn grote en terechte vragen. Heel actueel zijn de berichten over de groei van het aantal kinderen in de jeugdzorg en de geluiden over problemen rondom de organisatie en financiering van de jeugdzorg. Dat baart ons zorgen, en daarom horen wij graag of het college van GS bereid is om in kaart te brengen waar de problemen in onze provincie zijn en hoe groot ze zijn en zo nodig samen met de gemeente naar oplossingen te zoeken. Er is dus nog steeds werk aan de winkel. Met deze begroting probeert de provincie een stapje te zetten om de uitdagingen het hoofd te bieden. De echte keuzes worden echter niet gemaakt bij deze begroting, maar in de Omgevingsvisie waar we vanmiddag over spreken. Wij willen een aantal opmerkingen bij de begroting maken en u er enkele vragen over stellen. Allereerst een technisch punt. Wij zien dat u nog steeds een post onvoorzien heeft opgenomen van 100.000 euro per jaar, terwijl dit niet verplicht is en het ook geen toegevoegde waarde heeft. Bent u bereid om dit bedrag voortaan niet meer te begroten? Dan, u noemt dat u het thema ondermijning prioriteit wilt geven in het programma Bestuur en dat ondersteunen wij van harte. Bent u bereid daarbij ook het onderwerp mensenhandel mee te nemen? De overspannen arbeidsmarkt kan mensen kwetsbaar maken en uit andere provincies bereiken ons signalen dat soms misbruik wordt gemaakt van de situatie waarin arbeidsmigranten zich bevinden. Vervolgens, u schrijft in de begroting dat u de agenda Mobiliteit gaat vaststellen. Wij willen graag van u weten hoe de Staten daarbij betrokken worden. Wij vinden het belangrijk om als Staten de belangrijke keuzes te maken. Wat ons betreft zou de provincie daarbij moeten inzetten op een schaalsprong voor het openbaar vervoer en een vergroting van het aandeel fiets en openbaar vervoer binnen de verplaatsingen. Het adagium "keuzevrijheid" heeft echt zijn tijd gehad. Dan over de aanbesteding voor het busvervoer. Graag blijven wij met u in gesprek over de uitgangspunten voor de OV-concessie ‘t Gooi. Wij kunnen ons vinden in de gedachtegang om te focussen op stroomlijnen, maar willen ook dat er goede oplossingen zijn voor mensen die daar niet zonder meer gebruik van kunnen maken. Kunt u toezeggen dat u de essentiële keuzes samen met PS zult maken? De buurtbussen zijn een ander onderdeel van het openbaar vervoer. Laatst waren wij te gast bij de OMNI-buurtbusvereniging en hoorden over hun problemen bij het

invullen van vacatures, specifiek door regels van het UWV waardoor uitkeringsgerechtigde vrijwilligers niet op de bus mogen werken. Wij willen u vragen of u bereid bent om samen met andere provincies te lobbyen bij het Rijk en het UWV om dat mogelijk te maken. Rondom het thema circulaire economie gaat u Living Labs organiseren om tot een goede uitwisseling van grondstoffen te komen en stimuleert u bedrijven om zich in de goede richting te bewegen. Hoewel zinvol, vinden wij deze inzet zeer beperkt in verhouding tot de opgave. Wij zouden graag naast de icoonketen die u in 2019 wilt realiseren, dat u inzet op een pilot waarin het gebruik van circulaire natuurlijke bouwmaterialen wordt onderzocht, bijvoorbeeld beton op basis van olifantengras in de bouw en lisdodden als basis voor isolatiematerialen. Bent u bereid extra in te zetten op zo'n pilot? Dan het onderwerp milieu en CO2. U werkt hard aan de verbetering van de leefomgeving. Elektrisch openbaar vervoer wordt steeds meer de norm. U monitort de luchtkwaliteit in het Noordzeekanaalgebied zorgvuldig en u zet in op handhaving van de milieuregels bij overtredingen door grote bedrijven, zoals de grafietregen door Tata-steel. Dat juichen wij van harte toe. Wij zijn van mening dat we die inzet niet moeten ondergraven met onnodige vervuilende activiteiten. Er is sprake van een voorgenomen activiteit die zorgt voor 12.000 ton extra CO2-uitstoot, extra fijnstof en lawaai. Wij willen u vragen zich daar tegen uit te spreken, omdat dit haaks staat op het provinciale beleid. Wij dienen daarom, samen met GL, een motie in: "Zonder Formule 1 sneller naar een duurzame provincie".

Motie 44/12-11-18

Zonder Formule I sneller naar een duurzame provincie

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Het circuit van Zandvoort een aanbod heeft gehad van Formula One Management Limited om in 2020 weer een Formule 1 grand prix te organiseren;*
- *In het Coalitieakkoord 2015-2019 (pagina 20) wordt gesproken over dat "milieu en duurzaamheid een onlosmakelijk onderdeel vormen van de samenleving", en dat daarom "milieu- en duurzaamheidsaspecten, inclusief hun effecten, integraal meegenomen worden in de beleidsontwikkeling".*
- *Bij de presentatie van het landelijk Klimaatakkoord in juni 2018 werd genoemd dat "iedereen zal moeten meedoen om het tot een succes te maken".*

Overwegende dat:

- *De Formule 1 volgens de laatst bekende cijfers ruim 12.000 ton C02 uitstoot per wedstrijd, inclusief productie van materialen, vervoer en elektriciteitsverbruik op basis van delen van de totale jaaruitstoot door het aantal wedstrijden.*
- *Deze uitstoot gelijk staat aan de gemiddelde jaarlijkse uitstoot van C02 van 1600 huishoudens (10% van de inwoners van Zandvoort).· ·*
- *Het houden van een Formule 1 grand prix in Zandvoort niet alleen leidt tot grotere uitstoot van C02, maar ook een nadelige invloed heeft op de luchtkwaliteit en leidt tot extra geluidsoverlast;*

- *Ook mensen van binnenuit de Formule 1, zoals Renault-baas Cyril Abiteboul (voormalig leverancier van de motoren van het Red Bull team van Max Verstappen) aangeven dat "We niet kunnen toekijken hoe de wereld verandert, zonder onszelf te veranderen."*
- *Er alternatieven zijn voor de Formule 1, zoals de Formule E, die in veel sterkere mate bijdragen aan innovatie en ontwikkeling van duurzamere alternatieven;*
- *Er gezien de dringende uitdagingen op het gebied van duurzaamheid er zowel de noodzaak ligt dat partijen zowel concrete extra en onnodige uitstoot terugdringen, als duidelijk stelling nemen dat onnodige verspilling van bronnen teruggedrongen moet worden.*

Verzoeken GS:

- *Om publiekelijk uit te spreken dat het houden van een Formule 1 Grand Prix op het circuit van Zandvoort niet past bij de provinciale ambities en daarom ongewenst is;*
- *Om in het geval dat er een Grand Prix van Zandvoort gehouden gaat worden, te vereisen dat de bijbehorende C02-uitstoot, luchtvervuiling en logistieke problemen gecompenseerd worden;*
- *Om te stimuleren dat bij de organisatie van autoraces op het circuit van Zandvoort duurzaamheid en innovatie centrale uitgangspunten zijn;*
- *Hierover te rapporteren aan PS*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, GL

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, rondom het thema ruimtelijke ordening zien we dat de leefbaarheid onder druk begint te staan in Noord-Holland, Amsterdam en omstreken door toeristen en woningtekort, en de kop juist door beperkte bereikbaarheid en voorzieningen. Wij willen GS oproepen om de inzet op economische groei en goed vestigingsklimaat richting het noorden te verleggen. Ook willen we vragen of GS gemeenten wil stimuleren om meer kleine en flexibele woningen te bouwen. Bevolkingsprognoses laten zien dat in er in de woningmarkt in de toekomst te veel grote woningen zullen zijn, terwijl er steeds kleinere huishoudens een plek zoeken. Als wij naar het geheel van de begroting kijken, maken wij ons zorgen over de lange termijn financiën. De kosten nemen toe, het aandeel van het programma Mobiliteit in de uitgaven blijft groeien en tegelijk zet de provincie vol in op twee dure infrastructurele projecten: een Duinpolderweg waarbij grote vragen zijn te stellen over de toegevoegde waarde van een kort stukje weg waar veel natuur voor moet wijken en dat een dorp doorsnijdt, en de verbinding A8-A9, waarbij de provincie kiest voor een variant die het landschap doorsnijdt en zorgt voor onaanvaardbare toename van de stikstofuitstoot. Al deze nieuwe infrastructuur zorgt voor permanente onderhoudslasten op onze begroting. Tegelijk zien wij dat er nog niet voldoende geld is gereserveerd voor de realisatie van het Nationaal Natuur Netwerk. Dit alles heeft als consequenties dat wij onze reserves uitputten en dat in tijden van economische voorspoed. Zelfs verwachte meevallers uit het provinciefonds worden nu al ingeboekt om de daling van de

reserves te compenseren. Collega's, u kent vast het Bijbelse verhaal over Jozef in Egypte, die de koning advies gaf over het bestuur van het land: verzamel graan in de zeven jaren van overvloed, zodat er voldoende is tijdens de zeven jaren honger. Van het college zou ik graag willen weten hoe zij deze begroting beoordelen in het licht van dat advies?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Prachtig om dat aan te halen en natuurlijk ken ik de tekst goed. Maar weet de heer Klein ook dat wij niet graan in onze schuur hebben over de afgelopen zeven jaren, maar al sinds de verkoop van onze deelnemingen destijds en dat het ons maar niet lukt om die reserves af te bouwen? Hoe kijkt u daar tegenaan en wat zou u dan de koning of het college adviseren?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Dank u wel voor deze uitdagende vraag. Wat wij zien is dat de provincie een probleem heeft bij het realiseren van haar doelen en ik denk dat wij delen dat dat een ernstige zaak is en dat wij moeten proberen daaraan te blijven werken. Wat nu voorligt, is de begroting 2019 en daarin zien wij dat op lange termijn de reserves gaan afnemen terwijl wij nu leven in perioden van voorspoed en dat vind ik schuren met elkaar. Ik begon met het noemen van de zorgen die mensen kunnen hebben over de grote vragen die op ons afkomen. Die uitdagingen kunnen mensen een gevoel van kwetsbaarheid geven. Het is aan ons als politiek om daar recht aan te doen. Niet door te suggereren dat wij alle antwoorden hebben, door te stellen dat met innovatie, meer economische groei of het sluiten van kolencentrales alles wel goed komt. Nee, we zullen moeten accepteren dat er geen makkelijke oplossingen zijn voor de grote uitdagingen. Om tegemoet te komen aan deze zorgen zullen wij moeten werken aan het vergroten van het vertrouwen. Dat kunnen wij doen door in een eerlijk en open proces gezamenlijk te zoeken naar oplossingen door naar elkaar te luisteren en open te staan voor elkaars inzichten. Ik wens ons toe dat we in het komende jaar op deze manier samen mogen werken aan onze provincie en daarbij wens ik ons allen Gods zegen toe.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter. Woningbouw en werkgelegenheid, daar willen wij iets over melden. Voordat ik daar een paar opmerkingen over ga maken, wil ik eerst reageren op een artikel in het FD van afgelopen zaterdag, waarin onze gedeputeerde Geldhof haar visie geeft op de rol van de provincie bij de woningbouw in Noord-Holland. Een paar opvallende cijfers komen wij daarin tegen. Tot 2040 nodig 220.000 woningen, dat is meer dan 10.000 per jaar en dan een enorme sprong naar 400.000 in 2050. Dit wordt veroorzaakt door Amsterdam die veel nieuwe plannen uitvoert en op de agenda heeft staan. Daaronder is het plan van Amsterdam om het Havengebied, industriegebied in te ruilen voor woningbouw, goed voor 40 tot 60.000 woningen. Dat betekent weer meer verkeer en wegen in en rond Amsterdam. Het ene na het andere infarct zien wij ontstaan. Dit valt niet meer te dotteren. Blijkbaar worden deze plannen klakkeloos door de provincie overgenomen. Het gevolg van al die plannen van Amsterdam is een nog grotere trek naar Amsterdam, gecombineerd met een krimp in de kleinere plaatsen, zeker als de plaatsen geen toestemming krijgen om te bouwen zoals ze dat zelf willen. Hun eigen woningbehoefte ligt op een ander niveau dan wat de provincie inschat. Vooral de jeugd trekt weg, dit geeft een onevenwichtige levensopbouw van de samenleving. Verder lezen wij in het artikel dat de woningbehoefte voor geheel Noord-Holland tot 2040 bedraagt 23.300 woningen, dat is tot 2040

duizend woningen per jaar voor geheel Noord-Holland. Zijn dus 9.000 woningen per jaar voor hoofdzakelijk de MRA wel verantwoord? In onze optiek zijn duizend woningen voor Noord-Holland-Noord een absurd laag aantal. Hieruit blijkt wel hoe onevenwichtig de woningbouw in Noord-Holland is verdeeld. Dat heeft ook gevolgen voor het wonen en de woningprijzen. ONH zou graag zien dat de provincie sturend gaat optreden en dat kan. Niet klakkeloos overnemen wat Amsterdam wil, maar eerst ook voldoen aan de wens van de kleine plaatsen om de leefbaarheid en jeugd in evenwicht te kunnen houden.

Mevrouw **ZAAL** (D66): De heer Leever doet nu net alsof die getallen zo maar uit de lucht gegrepen zijn. Deze getallen zijn gebaseerd op de vraag van Amsterdam, de gemeenten en vooral van bewoners of van de mensen die ergens willen wonen. Bent u het met mij eens dat wij vooral moeten uitgaan van de wens van de Noord-Hollandse inwoners waar hij of zij wil wonen en dat wij niet de regie gaan nemen om te bepalen waar mensen wel of niet kunnen wonen?

De heer **LEEVER** (ONH): Natuurlijk ben ik het met u eens dat de vrijheid om te beslissen waar je wilt wonen, aan de burger is. Aan de andere kant faciliteren wij de kleinere gemeenten te kort bij hun behoefte. Dat is keer op keer in de commissies bewezen, maar wij gaan uit van getallen die abstract via het CBS aangereikt worden terwijl de burgemeesters waar ik van weet dat het zo is, niet de getallen krijgen die ze zouden willen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Dan zegt u nu, dat is keer op keer in de commissies bewezen, terwijl er onderzoeken liggen van bijvoorbeeld CBS en andere onderzoeken waaruit blijkt dat die cijfers wel kloppen. Wat moet er gebeuren om u te overtuigen dat die cijfers juist zijn? Hoeveel onderzoeken moeten wij nog doen?

De heer **LEEVER** (ONH): Ik denk dat die onderzoeken te staven zijn als wij het zouden inventariseren bij de burgemeesters van de gemeenten en niet alleen via het CBS. Ik ga verder. We moeten meer naar de situatie dat het werk het wonen en de burger volgt en niet dat de burger het wonen en het werk volgt. Dan de seniorenhuisvesting. Het is bekend dat het aandeel 65-plussers in de bevolking toeneemt, op dit moment rond 25% in Nederland. Wij vinden het nodig dat de provincie bij de woningtoewijzing rekening houdt met deze groep in combinatie met starters. Dat kan ook als doel hebben meer grotere woningen die vrijkomen, waar nu nog een persoon in woont vanuit een weduwe of vrijgezellensituatie. Voor andere leeftijdsgroepen bent u bereid om deze nieuwe methode woningtoewijzing te volgen en de gemeenten de vrijheid te geven in het ontwikkelen van woningen. Graag een reactie. Ook is de discussie gevallen over de transparantie van de participatie van duurzame energie in Noord-Holland. Er is 85 miljoen euro voor dit fonds beschikbaar gesteld indertijd en intussen is er 55 miljoen euro naar diverse fondsen overgeheveld. Er is dus nog 30 miljoen euro beschikbaar. De scheepswerf Luyt die een nieuw duurzaam inventief scheepsdok ontwikkelt gericht op duurzaamheid en met de laatste nieuwste systemen, krijgt een kleine subsidie toegewezen van 150.000 euro. Echter, omdat RWS door verkeerde berekeningen de omgeving van de haven van Den Oever later opstart dan de planning, wordt dit teniet gedaan. Deze subsidie is vervallen. Hoe verhoudt zich dit tot de miljoenen gemeenschapsgeld die in het failliete Tocardo zijn gestoken? Het getijdenstroom

Tocardo wordt vanuit dit fonds met miljoenen gefinancierd. Dit bedrijf is in 2008 opgericht en in 2018 failliet gegaan en heeft met miljoenen provinciaal geld een doorstart gemaakt. Hoe het bedrijf er nu voorstaat, is niet bekend. Wij hebben daar recent vragen over gesteld, maar u verwijst ons door naar PDE N-H. Dat advies hebben wij opgevolgd. Wellicht wist u reeds dat het een kansloze missie zou zijn, het Participatiefonds Duurzame Energie Noord-Holland geeft geen antwoord, want zo wordt ons medegedeeld, het betreft vragen over bedrijfsgegevens van Tocardo en werd ons verteld, zelfs na een Wob-verzoek zou er geen informatie gegeven worden. Wel weten wij dat Tocardo na tien jaar nog niet verder is gekomen dan een paar generatoren bij Den Oever en in Zeeland te plaatsen. Verder weten wij ook dat de ontwikkeling van generatoren en de plaatsing onder water zeer kostbaar zijn. Om over het onderhoud maar te zwijgen. Daar komt nog bij dat de opbrengst van die generatoren geheel in het niet valt bij de mogelijkheden van windmolens en zonnepanelen. Kortom, er gaat ontzettend veel gemeenschapsgeld om in het PDE NH, maar niemand mag weten wat het opbrengt en wat ermee gebeurt. Geen transparantie, maar het is toch geld van de burger? Waar blijft onze controlerende functie van de Staten als wij miljoenen doneren voor research in een potje van PDE NH? Het is te zot voor woorden dat er geen verantwoording wordt afgelegd door die partijen die van deze miljoenenpot gebruik maken. Waarom wordt deze instantie het mandaat gegeven om alles met mist te omgeven als er vragen worden gesteld? Wordt het niet hoog tijd dit project een keer volledig transparant door te lichten mede omdat na de miljoenen subsidietoekenning er naast de bestaande directie, gelijk ook twee ceo's werden aangesteld. Kortom, het wordt tijd voor transparantie voor PS. Graag een reactie. De energietransitie en kernenergie. Op dit moment wordt gewerkt aan de overgang van energieopwekking zonder CO2 en afval. Wind- en zonne-energie zijn de twee belangrijkste toepassingen. Maar sinds een week is er nog een toepassing bijgekomen, kernenergie. Tientallen jaren bevond deze vorm van energieopwekking zich in de taboesfeer, maar ruim een week geleden kwam kernenergie ineens tevoorschijn in alle openbaarheid. De naam Dijkhoff mag hier als het ware een wake-up call worden genoemd. Een bijkomend voordeel is dat kernenergie net als de conventionele centrales, echter wel met CO2-afval een vast vermogen heeft. Bij wind- en zonne-energie gaat dat niet op. Veel of weinig zon of wind, wat doen we dan met onze energie? ONH juicht deze ontwikkeling toe en wacht af hoe dit op landelijk niveau verder gaat.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik zou graag vragen of de heer Leever zich realiseert dat in het geval van energievoorziening in Nederland het juist een probleem is, dat vaste vermogen. Wat wij nodig hebben in aanvulling op zon en wind, is schakelbaar energievermogen en geen vast vermogen.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter, ik ben daarmee bekend maar wij zitten op dit moment met afspraken die wij hebben met Parijs 2050 en er zal toch wat moeten gebeuren. Alle alternatieven die wij kunnen bedenken, zullen het niet mogelijk maken dat wij voor die tijd kunnen voldoen aan de gemaakte afspraken.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Hoe lang denkt u dat het duurt voordat er een kerncentrale staat?

De heer **LEEVER** (ONH): Waar ik mijn informatie over heb, is tien tot vijftien jaar.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Wij hebben afspraken voor 2050 maar ook voor 2030. Denkt u dat dit daar een bijdrage aan gaat leveren?

De heer **LEEVER** (ONH): Met alle beslissingen die wij nemen, praten wij vaak over een stip op de horizon. Als wij nu geen besluiten nemen om ontwikkelingen te doen die straks in ons voordeel zijn en wij alleen over schone energie beschikken, dan zijn wij verkeerd bezig. De nieuwe sluis bij IJmuiden, de grootste van de wereld. Noord-Holland heeft 57 miljoen euro bijgedragen en de rest is gefinancierd door Amsterdam en het meeste door RWS. Totale kosten 700 miljoen euro. Het doel van de nieuwe sluis is om nog grotere (cruise)schepen in staat te stellen het IJ op te varen wat belangrijk is voor de stad. Recent hebben wij in de media kunnen lezen dat Amsterdam zeer tegen de zin van RWS, een brug wil bouwen over het IJ. Het gevolg is dat grote cruiseschepen niet meer bij het IJ kunnen komen, maar voor de nieuwe brug moeten aanleggen op een andere plek ver van de stad. Het beoogd voordeel van de nieuwe sluis wordt hiermee teniet gedaan. Hoe staat het met de toegezegde bijdrage van 57 miljoen euro aan deze sluis? Is het reeds definitief overgemaakt of kunnen wij nog een deel blokkeren? Graag een reactie. Domotica. Innovatie komt uitgebreid aan de orde in de begroting, het woord innovatie komt 88 keer voor. Het is alles innovatie wat de klok slaat in deze begroting, het lijkt wel of gewoon werk doen niet meer meetelt. Dan Domotica, even terug naar de brede betekentis van domotica, dit is een verzamelbegrip voor een hoog niveau van voorzieningen met elektrotechnische en data-installaties in gebouwen en het automatiseren van functies door middel van elektronica, zodat zaken als ventilatie, verlichting, verwarming, alarmbeveiliging, energiebesparing geïntegreerd en vaak op afstand kunnen worden bestuurd. Domotica, een gebied met vele mogelijkheden en het kan van groot belang zijn voor burgers met een beperking en ouderen om langer en veilig thuis te kunnen blijven wonen. Maar in uw begroting komt het woord domotica niet een keer voor. Dat zien wij als een grote omissie. Zeker voor PDNH is nog 30 miljoen euro gereserveerd. Bent u bereid een deel daarvan voor domotica te bestemmen mits transparant? ONH is ervan overtuigd dat er een aantal duurzame innovaties te vinden zijn ten dienste van onze inwoners. Graag een reactie. Dan het OV. Er bereiken ons berichten dat de Texelhopper niet meer voldoet aan hetgeen de inwoners van Texel is voorgehouden. Mensen komen te laat bij de boot, omdat zij te lang bij haltes staan te wachten met alle gevolgen van dien. Zij missen daardoor ziekenhuisbezoeken, rijexamens en aansluitingen met de trein. Chauffeurs op de bussen van de Texelhopper krijgen al het ongenoegen over zich heen en een x-aantal is al opgestapt. Ook vernemen wij dat het flex-vervoer in de Kop niet voldoet. Mensen missen aansluitingen door flex-bussen die toch al beperkt rijden en waardoor zij niet op tijd bij de overstappunten zijn, waardoor ook daar sociale cohesie ter discussie staat. Ook in 't Gooi is men niet gerust over de plannen en nieuwe plannen van het vervoersaanbod. Ik verwijs naar het artikel in de Gooi en Eemlander van 8 november jl., het schrappen van diverse buslijnen, 100, 101, 107 en 108. Staat hier niet het gelijkheidsprincipe van onze inwoners ter discussie? Het argument dat er weinig van het OV gebruikt wordt gemaakt om in die gebieden lijnen te schrappen, is bijzonder. Bij observaties ook in Haarlem zien wij vele lege bussen achter elkaar rijden, ook overdag. Hoe verhoudt dit zich tot het argument, er zijn te weinig passagiers, dus die lijnen heffen wij maar op? Hoe verhoudt dit zich in de MRA-regio, tot de OV kaalslag en in andere delen van onze provincie? Graag een reactie.

De **VOORZITTER**: Ik schors de vergadering voor een korte pauze. De vergadering is heropend.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, vandaag hebben wij samen iets gemeen. Het is namelijk zowel voor u als voor mij de laatste keer dat wij rechtstreeks betrokken zijn bij de Algemene Beschouwingen in deze Staten. U als voorzitter van de vergadering en ik als voorzitter van de VVD-fractie. Met u kan ik terugkijken op een intense periode waarin heel veel is gebeurd, zowel leuke als minder leuke dingen. Op 17 december a.s. staan wij uitgebreid stil bij uw vertrek als onze commissaris. Ik denk dat u daar straks vanuit het Groningse tevreden op zult terugkijken. Omdat het programma voor die dag heel strak geregisseerd is, maak ik nu gebruik van de mogelijkheid om u namens de VVD-fractie hartelijk te bedanken voor de wijze waarop u de afgelopen jaren het ambt van commissaris en de functie van voorzitter hebt vervuld. Noord-Holland mag daarom tegelijkertijd blij als enigszins treurig zijn. Toen ik in 2010 besloot mij te kandideren voor het Statenlidmaatschap had ik als gemeenteraadslid van toen nog Wieringermeer, al in de gaten dat de provincie een belangrijke rol op allerlei beleidsterreinen speelde. Het middenbestuur deed er dan ook toe. Nu, anno 2018 concludeer ik dat dit zelfde middenbestuur nog steeds springlevend is en eveneens nog steeds bestaansrecht heeft. Daar waar de opgaves die op ons afkomen, steeds meer op lokaal en regionaal niveau moeten worden opgepakt en uitgewerkt, is gelet op de soms tegenstrijdige belangen regie nodig. Die regierol kan de provincie nog steeds vervullen wat de VVD betreft. Maar daarbij past wel terughoudendheid. Gemeenten en regio's zijn eerst aan zet. Deze filosofie haakt aan bij de insteek die het Rijk kiest bij onder andere de invoering van de Omgevingswet. Dit betekent in de ogen van de VVD dat gedacht moet worden vanuit kansen en niet vanuit bedreigingen. Vanuit faciliteren in plaats vanuit reguleren. En vanuit vertrouwen in plaats vanuit wantrouwen. Hoewel wij niets willen afdoen aan de Omgevingsvisie zoals die eveneens vandaag voorligt, zullen bovengenoemde principes wat de VVD betreft vooral terug te lezen moeten zijn in de nieuw op te stellen Omgevingsvisie. Gemeenten en regio's mogen er dan ook op vertrouwen dat de inzet van de VVD de komende periode vooral daarop gericht zal zijn. Vandaag ligt de laatste begroting van dit college voor en net als de voorgaande versies is ook die nog steeds gebaseerd op het coalitieakkoord 'Ruimte voor groei' en het Uitvoeringsprogramma 2015-2019 en is er daarnaast uiteraard rekening gehouden met de vastgestelde Kaderbrief 2019. Met andere woorden, er wordt gewoon doorgewerkt. Tegelijkertijd wordt er geen voorschot genomen op de periode na 20 maart 2019, waardoor er voor een nieuwe coalitie ruimte blijft om andere beleidsinhoudelijke afwegingen te maken. Ook dit is een vorm van behoorlijk bestuur. Over de begroting zelf dan. Die is naar de mening van de VVD veel inzichtelijker geworden, zowel waar het gaat om de toelichting op het beleid als over de omgang met de vele reserves van de provincie. De financiële huishouding van de provincie is goed op orde, dat blijkt uit alle financiële kengetallen. Begroting en meerjarenraming zijn meerjarig in evenwicht en aan de vrije ruimte in de begroting is invulling gegeven in lijn met motie 110 uit dit voorjaar. Dan toch nog een puntje van zorg dat weliswaar vrij technisch van aard is, maar waarvoor de VVD toch aandacht vraagt. Het niet langer op voorhand verdelen van de ruimte onder het landelijk plafond van de btw-compensatie via het Provinciefonds, leidt voor de komende jaren tot lager geraamde inkomsten uit dat fonds. Dit is vervolgens in mindering gebracht op de algemene reserve en daarmee de buffer om risico's op te

vangen. Gelet op de riante hoogte van het weerstandsvermogen (meerjarig 9,8 maal de norm) valt te overwegen om de norm voor het weerstandsvermogen (nu 25% van de algemene dekkingsmiddelen) te verlagen naar bijvoorbeeld 15%, waardoor de algemene reserve weer in overeenstemming kan worden gebracht met de daarvoor gestelde norm. Graag vernemen wij het standpunt van het college hierover. Bij een laatste begroting van de huidige collegeperiode hoort ook een moment van reflectie. En als wij onszelf de spiegel voorhouden, dan overheerst een grote mate van tevredenheid over wat er in de afgelopen vier jaar is gerealiseerd. Onze fractie realiseert zich als geen ander dat andere fracties in deze Staten daarbij wellicht toch een ietwat ander beeld hebben. Het is dan ook duidelijk onze kijk op de dingen. Noord-Holland is beter ontsloten, is toonaangevend op het gebied van waterrecreatie, kent een verbeterde positie binnen de EU en is transparanter geworden door het toepassen van open data. Daarnaast is ingezet op innovatie bij en ondersteuning van het MKB, behoud van hoogwaardige werkgelegenheid bij bijvoorbeeld Pallas in Petten, economische ontwikkeling in de Kop van Noord-Holland via het programma 'De Kop Werkt', garantstellingen voor de uitrol van glasvezel in buitengebieden, de kwaliteit van het zwemwater en modernisering van de recreatieschappen. Deze opsomming is uiteraard niet uitputtend. Het zijn allemaal wel voorbeelden van zaken die een vliegwieleffect hebben voor de economie in Noord-Holland en daarmee een rechtstreekse bijdrage leveren aan de welvaart en het welzijn van de inwoners van onze provincie. Ik verwijs in dit verband nog maar een keer naar de Barometer Welvaart en Welzijn als onderdeel van de Economische Uitvoeringsagenda. De huidige economische omstandigheden maken dat naar het oordeel van de VVD er nog vele kansen in het verschiet liggen die verzilverd kunnen worden. Zonder een sterke economie immers geen werkgelegenheid en zonder werk geen geld om de economie verder aan te jagen. En alleen al in de digitale wereld staat stilstand gelijk aan achteruitgang. Van het verleden wil ik nu graag overstappen naar de toekomst. Ik beperk mij daarbij tot de thema's die naar het oordeel van de VVD de komende jaren veel aandacht vragen, te weten woningbouw, bereikbaarheid, klimaatadaptatie en de energietransitie. Thema's die onlosmakelijk zijn en dus om verbinding vragen. Iedereen die de krant of andere bladen leest kan het niet meer ontkennen. Er is sprake van een groot tekort aan woningen en bovenal betaalbare woningen. 230.000 zijn er de komende jaren nodig. Minimaal 75.000 per jaar om aan de vraag te kunnen blijven voldoen, aldus minister Ollongren. Wat wij zien is een oververhitte huizenmarkt in nu nog vooral de Randstad, maar met inmiddels een uitwaai-effect naar omliggende gemeenten zoals bijvoorbeeld Haarlem, Alkmaar, Castricum, Schagen en Hoorn. Er worden minder omgevingsvergunningen verleend, het transformeren van kantoren naar woningen stokt, harde plancapaciteit blijkt in de praktijk toch niet altijd hard te zijn, een tekort aan voldoende en gekwalificeerd personeel, hypotheekregels die beperkend zijn. Allemaal aspecten die ertoe leiden dat de woningbouw stagneert en er geen ruimte is voor starters en doorstromers op de huizenmarkt. Deze urgente situatie vraagt naar de mening van onze fractie om samenwerking en versnelling. De provincie zou daarbij vanuit haar rol het voortouw kunnen nemen door in te zetten op een Deltaplan Wonen, dat stoelt op een breed maatschappelijk draagvlak. Een plan dat uitgaat van behoefte gestuurd bouwen en het onderscheid tussen de MRA en de rest van de provincie laat verdwijnen. Binnen of buiten bebouwd gebied bouwen wordt minder rigide, waarbij nieuwe uitleglocaties niet uitgesloten worden. Specifieke lokale omstandigheden leiden tot maatwerkoplossingen. Daarbij blijft aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit en de identiteit van waardevolle landschappen

bestaan. De VVD wil het aanbod afwegen dat is gedaan door de regio Noord-Holland-Noord om de woningnood in de MRA mee te helpen ledigen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Voorzitter. Behoefte gestuurd. Is dat hetzelfde als vraag gestuurd en over wiens behoefte gaat het dan? Die van degene die ergens wil wonen of van de bouwbedrijven die graag ergens willen bouwen?

De heer **ANNAERT** (VVD): Behoefte gestuurd betekent voldoen aan de behoefte en de behoefte is aan woningen, daar gaat het om. Daarbij moet er wat ons betreft meer verbinding komen tussen de MRA en de rest van Noord-Holland.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Daarmee heeft u het tweede deel van mijn vraag nog niet beantwoord. Is dat de behoefte van de ontwikkelaar of de behoefte van de woningzoekende?

De heer **ANNAERT** (VVD): Wat mij betreft faciliteert de ontwikkelaar de behoefte en niet andersom. Dat is ook logisch want een ontwikkelaar gaat niets bouwen waar geen behoefte aan is.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Kan de heer Annaert ingaan op het ingenomen hebben van grondposities? Dat bepaalt ook waar prettig gebouwd kan worden.

De heer **ANNAERT** (VVD): Mensen die grondposities innemen, nemen een risico en als ondernemers bereid zijn een risico te nemen, dan heb ik daar geen moeite mee. Risico nemen behoort bij ondernemen. Dat wil helemaal niet zeggen dat de overheid dat gaat faciliteren. Dat zal afhangen van de lokale omstandigheden en de behoefte.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Het is aanmerkelijk eenvoudiger om grondposities te verwerven in het agrarisch gebied, dat is een stukje goedkoper dan in de stad, dus dan sorteert u wel degelijk voor op bouwen in het groen en niet op binnenstedelijk bouwen. Dat maakt het de facto gemakkelijker.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik heb net gezegd dat de VVD vindt dat er ook over uitleglocaties gesproken moet worden. Als u dat groen noemt, dat is prima, maar dat sluiten wij inderdaad niet uit. Dat klopt. De VVD wil het aanbod afwegen dat is gedaan door de regio Noord-Holland-Noord om de woningnood in de MRA mee te helpen ledigen. Het onderzoek dat daarvoor nodig is, moet niet enkel en alleen gestoeld zijn op demografische grondslag, maar juist op de perspectieven die geboden kunnen worden. Metropolitaans denken reikt verder dan de gecreëerde grens tussen de MRA en NHN. Wij zien NHN als de voortuin van de MRA. Bij woningbouw kijkt de VVD primair naar knooppunten. Dit betekent dat in de planvormingsfase in overleg met de regio goed gekeken moet worden naar de aanleg van infrastructuur, het OV en andere voorzieningen. Nieuw te bouwen woningen moeten zoveel als mogelijk klimaatneutraal zijn. Dat komt tegemoet aan het principe dat wij hanteren dat alle energie die je niet verbruikt, ook niet opgewekt hoeft te worden. Bij woningbouw wordt tevens aandacht besteed aan voldoende groen en

watermanagement om zodoende effecten van klimaatverandering op te kunnen vangen en de leefbaarheid en het woongenot te kunnen blijven garanderen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, kunt u toelichten wat u bedoelt met zoveel als mogelijk? Wilt u wellicht onder de wettelijke normen gaan zitten?

De heer **ANNAERT** (VVD): De heer Klein weet ook dat er nog plannen zijn die nu nog wel met gas aangesloten worden, dat is een gegeven. Als je het over complete nieuwbouw hebt, dan moet het wat ons betreft klimaatneutrale woningbouw zijn. Een goede infrastructuur is en blijft essentieel voor de economie van Noord-Holland. Veel van onze inwoners pendelen naar hun werk en er zijn veel bedrijven in de logistieke sector aanwezig in onze provincie. De VVD vindt dat bereikbaarheid een kerntaak voor de provincie is en blijft. Belangrijk bij infrastructurele investeringen is de optimale onderlinge aansluiting van verschillende vervoersmiddelen en het verbinden van de regionale infrastructuur met bovenregionale verbindingen. Om meerdere redenen vindt de VVD dat Noord-Holland als proeftuin vooroploopt in het ontwikkelen van nieuwe en duurzame vormen van vervoer met de hoogste verkeersveiligheid. Bij mobiliteit en bereikbaarheid kiest de VVD nog steeds voor vrijheid en flexibiliteit. De vrijheid om je te bewegen voor wonen, werken en recreëren is belangrijk. Het gaat niet alleen om de vrije keuze tussen auto, fiets of openbaar vervoer, maar steeds meer om welke vervoerswijze op welk moment en in welke situatie het beste past. Daarom is de VVD voorstander van innovatieve oplossingen zoals zelfrijdend vervoer en deelconcepten. Aansluitend op een verantwoorde spreiding van het woningareaal en het vitaal houden van kleinere gemeenten en kernen, pleit de VVD voor een onderzoek naar een provinciaal netwerk van zogenaamde MobiPunten met deelauto's, deelfietsen en OV-opstappunten. Een ontwikkeling die in brede zin kan worden aangeduid als 'mobiliteit als een service'. Hierbij moet ruimte zijn voor experimenten zonder er bij voorbaat veel regels en verplichtingen aan te verbinden. Annex hieraan wil de VVD ook kijken naar initiatieven voor duurzame stadsdistributie zoals logistieke ontkoppelpunten aan de rand van de steden en het combineren van goederenstromen. Ook de vaarwegen in onze waterrijke provincie kunnen naar het oordeel van de VVD efficiënter worden ingezet waar het gaat om het ontlasten van het wegtransport. De VVD is bereid daarin te investeren. Waar het concrete projecten betreft gaat de aandacht van de VVD blijvend uit naar De Duinpolderweg – en ik weet dat ik die eigenlijk niet meer zo mag noemen maar dan is het nog steeds helder waar wij het over hebben – de verbinding A8/A9 en een mogelijke verbreding van de huidige A9 op het traject Beverwijk-Alkmaar en een optimalisering van de trechter bij Uitgeest/Heemskerk. Als onderdeel van het geheel vraagt de bereikbaarheid van de Kop van Noord-Holland eveneens om blijvende aandacht. Dit acht de VVD passend in het licht van het stimuleringsprogramma De Kop Werkt en de verbinding die kan worden gemaakt met de MRA en via de Westfrisiaweg naar het oosten. Eerder is door PS al het belang aangegeven van een nieuw fietsbeleid.

Mevrouw **PELS** (GL): Nog even over het vorige punt, want ik werd razend enthousiast over uw inbreng over verschillende modaliteiten en dat die beter op elkaar moeten aansluiten, maar uiteindelijk pleit u toch weer voor meer asfalt. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar? We weten uit

onderzoek dat meer asfalt niet helpt bij het fileprobleem. Waarom pleit u daar dan toch weer voor?

De heer **ANNAERT** (VVD): Als ik dat nou alleen had gezegd, dan had u helemaal gelijk gehad, maar het gaat het om de mix. Wij zoeken graag naar mixen van dingen, dat zal ook blijken als ik het straks over de energietransitie heb. Dat is bij mobiliteit en bereikbaarheid niet anders. Het is bij ons en/en en niet of/of en GL denkt daar vaak anders over, dat weet ik.

Mevrouw **ZAAL** (GL): Ik hoor u een aantal infrastructurele projecten noemen. Die kosten een hoop geld. Bent u dan in de volgende periode bereid om de opcenten te verhogen?

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik denk dat de vraag stellen het antwoord al in zich houdt, het antwoord is nee.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Dit is wel een schot voor open doel. De lege belofte van de VVD!

De heer **ANNAERT** (VVD): Dat is geen lege belofte, dat is een kwestie van keuzes maken straks in de begroting en dat er verschillen bestaan in deze Staten qua inzicht over hoe je het geld zou moeten besteden, dat weet ik, maar wij gaan niet gelijk kiezen voor het verhogen van de belasting. Wij gaan eerst kijken van wat is er voor ruimte binnen de begroting zelf te vinden, dan wel zijn er wellicht nog bezuinigingen te halen maar wij gaan niet altijd weer beginnen met belastingen verhogen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Keuzes maken klinkt hartstikke mooi, maar natuur? Tegen natuur?

De heer **ANNAERT** (VVD): De VVD is niet tegen natuur. Zeker niet.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Maar dan wel waar tegen?

De heer **ANNAERT** (VVD): U gaat mij vragen waar ik allemaal tegen ben. Dan staan we hier nog wel even.

De heer **DEN UYL** (PvdA): U heeft gezegd, u wilt meer voor wegen, maar geen verhoging van de belastingen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Mevrouw Pels probeerde dat ook, maar ik denk nou juist dat ik een heel evenwichtig verhaal heb gehouden namens de VVD over mobiliteit en bereikbaarheid. Maar het is bij ons en/en en niet of/of. Misschien neigt de PvdA ook meer naar of/of maar ik hoop toch van niet, want veel mensen die PvdA stemmen, rijden ook gewoon nog steeds met de auto over de wegen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Waar gaat u precies op bezuinigen of was dit een ongedekte cheque?

De heer **ANNAERT** (VVD): Dit is geen ongedekte cheque. Binnen de begroting van de provincie is dat geen ongedekte cheque. Het fietsbeleid. Het eerste BOT-gesprek hierover bracht destijds veel ideeën voor nieuw beleid naar voren en het was goed om te merken dat het belang van een goed provinciaal fietsnetwerk door alle partijen werd gedeeld. Er wordt op dit moment al 23 miljoen euro geïnvesteerd om de belangrijkste knelpunten in het fietsnetwerk op te lossen, dus er wordt al hard gewerkt. Kan het college ons desondanks melden hoe het staat met de nota Fietsbeleid? Mobiliteit kent natuurlijk ook raakvlakken met duurzaamheid. Experimenten als SolaRoad en duurzaam asfalt sluiten daar naadloos op aan. Maar de opgaven op het gebied van duurzaamheid reiken natuurlijk verder dan dat. Noord-Holland wil in 2050 volledig klimaatneutraal zijn. De VVD ondersteunt deze ambitie, maar waakt over de financiële kant ervan. Wij zijn wars van stapeling van kosten voor burgers en ondernemers. Anders gesteld, er moet sprake zijn van een verantwoorde financiële impact voor inwoners en bedrijven. Ook de gevolgen voor het landschap en de leefbaarheid zullen wij nauwlettend in ogenschouw nemen bij de keuzes die moeten worden gemaakt. De VVD blijft van oordeel dat maatregelen met betrekking tot energie, klimaat en milieu volgend en dus niet aanvullend zijn op Rijks- en EU-beleid, dus geen koppen. Klimaatmaatregelen en -resultaten komen alleen tot stand als partijen elkaar vinden in een gemeenschappelijke aanpak. Zonder breed draagvlak zullen de doelen moeilijk te verwezenlijken zijn. De VVD zet in op voortzetting van het Participatiefonds Duurzame Economie NH voor de omslag naar een duurzame energiehuishouding en een toekomstbestendig milieu. Investeren in duurzame energie is noodzakelijk om ook in de toekomst over voldoende energie te beschikken. De echte energiebronnen van de toekomst zijn nog niet ontdekt of nog in ontwikkeling. Daarom kiest de VVD niet voor een bepaalde energiebron. Wij zetten in op een combinatie van verschillende energiebronnen en willen subsidies met name op innovatie richten. Ik verwijs in dit verband nog maar eens naar mijn beschouwingen over dit punt bij de behandeling van de begroting 2018. Alle kaarten inzetten op een vorm van duurzame energie is en blijft onverstandig. Wij blijven tegenstander van verdere uitbreiding van Wind op Land anders dan binnen de vastgestelde provinciale kaders. Wij blijven voorstander van wind op zee buiten de 12-mijlszone.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, ik ben benieuwd hoe de laatste opmerking zich verhoudt tot de een na laatste opmerking, want juist als u alles wilt openhouden, dan kunt u nu niet al bij voorbaat een vorm afschrijven. Als ik denk aan de situatie in het NZKG, dan kan ik mij geen goed argument voorstellen waarom u dat zou willen afschrijven. Kunt u mij helpen?

De heer **ANNAERT** (VVD): Als u goed geluisterd heeft, dan heb ik niet een vorm afgeschreven, want wind heb ik niet afgeschreven, alleen wel op land. Ook geen extra wind.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): U zegt dat u niet verder wilt gaan dan die 685,5.

De heer **ANNAERT** (VVD): Dan hebben wij het over wind op land. Ik sluit windenergie niet uit.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Windenergie op land sluit u uit.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ja. Maar dat is geen vorm.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik heb een vraag over de verhouding tot eerdere opmerkingen. U begint uw betoog dat u het vertrouwen heeft in gemeenten en ook ruimte wilt laten aan gemeenten. U zegt ook dat als bij energie alle partijen samenwerking opzoeken en het willen, dan moeten wij dat faciliteren. Hoe verhoudt zich dat tot een strak wind op landkader dat dat mogelijk in de weg zit?

De heer **ANNAERT** (VVD): Dat verhoudt zich prima tot een strak wind op land kader, als u mijn betoog goed heeft beluisterd, dan heb ik de rol van de provincie geduid. De rol is niet weggeschreven met mijn opmerking dat je ook veel verantwoordelijkheid bij de gemeenten en regio's moet leggen. Ik heb juist ook het belang van de provincie als middenbestuur aangegeven en dit is precies iets waar de provincie vooral strak op moet blijven sturen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Dus het is wel een beetje selectief, want woningbouw moeten de gemeenten zelf bepalen, maar wind op land daar gaat de provincie een strakke regie op zetten.

De heer **ANNAERT** (VVD): Nee, want ik heb ook gezegd dat ook daar de provincie een regierol kan vervullen. Dat heb ik in mijn verhaal opgenomen. Het ging met name over dat er een groot probleem is bij woningbouw en dat bij de keuzes die gemaakt moeten worden, wij niet voorbij mogen gaan aan de lokale overheden. De impact die duurzame energie kan hebben op Noord-Holland, is iets waar de provincie zich sterk tegenaan moet bemoeien en ook naar moet blijven kijken. Zonne-energie moet bovenal worden opgewekt op daken.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Ik probeer in mijn geheugen te graven en ik meen mij te herinneren dat ik een keer een motie heb gezien die zei, er zou wind op industrieparken moeten kunnen komen of woorden van gelijke strekking. Of neemt u daar afstand van?

De heer **ANNAERT** (VVD): Daar neem ik geen afstand van, dat moet u zien in het licht van de hele discussie die wij toen over de 685,5 hadden. In dat licht hebben wij die discussie gevoerd en toen heb ik letterlijk tegen de heer Bond gezegd, als u denkt, de kaders zitten mij in de weg want ik wil meer ruimte hebben in het NZKG, toen hebben wij gezegd, dan hebben wij een voorkeur voor daar.

De **VOORZITTER**: Ik wil nog een beperkt aantal interrupties toestaan, want anders schieten wij over de tijd heen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Wij hebben eindelijk een levendig debat, laat ons toch even. Dit heeft u eerder tegen de heer Bond gezegd, maar uw collega, de heer Slettenhaar heeft deze motie ingediend bij het koersdocument voor de Omgevingsvisie, een paar maanden geleden. Toen hebben wij de heer Slettenhaar gevraagd of dat binnen of buiten de kaders was en toen bleek dat echt buiten de kaders te zijn, maar wel richting 2050, dus niet in deze periode.

De **VOORZITTER**: De heer Annaert rondt zijn betoog af.

De heer **ANNAERT** (VVD): Volgens mij is het niet zo gelopen. Ik ken de heer Slettenhaar heel goed en dat kan hij daar nooit mee bedoeld hebben. Dat is onmogelijk. Als het gaat om keuzes maken die wij moeten maken, dan ga ik terug naar waar wij mee begonnen zijn. Wij hadden niet om 685,5 gevraagd, maar wij hebben het opgelegd gekregen en dat is een andere discussie. Als dan de keuzes gemaakt moeten worden, stel dat er weer zo'n maatregel komt, dan zullen wij altijd kijken naar waar de voorkeur naar uitgaat en dan heeft u helemaal gelijk, dan kijken wij naar dat soort gebieden, maar dat is niet het uitgangspunt. Zonne-energie moet vooral worden opgewekt op daken en terughoudend zijn wij waar het gaat om zonneakkers, zeker waar het kostbare landbouwgronden betreft. Die zijn en blijven immers hard nodig voor de wereldwijde voedselvoorziening voor een nog steeds groeiende wereldbevolking. Duidelijk is dat er ook de komende jaren weer veel op het spel staat. Laat richting 20 maart 2019 ook vooral duidelijk worden hoe de verschillende partijen erin staan. Er valt dan weer wat te kiezen. Tot slot. Het waren vier intensieve jaren waarin weer veel is bereikt. Wij danken het college als ook de gehele ambtelijke organisatie inclusief de griffie voor het vele werk en hun inzet. Wij danken onze collega-Statenleden voor de samenwerking in de afgelopen jaren. Zoals het zich nu laat inzien zullen de Staten na 20 maart 2019 weer een grote vernieuwing qua bemensing laten zien. Is dat handig? Misschien niet. Is dat wenselijk? Misschien niet. Maar het is wel vernieuwend en uitdagend. Wij vertrouwen erop dat ook de nieuwe Staten weer in staat zullen blijken te zijn de belangen van Noord-Holland en haar inwoners op een goede wijze te behartigen. Ik wens namens onze fractie alle kandidaat-statenleden veel succes bij hun ambities.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Voorzitter. Ik heb de laatste weken door omstandigheden veel nagedacht over hoe onze begrotingsbehandeling eruit ziet en er veel met mensen over gesproken. Je bent fractievoorzitter van een redelijk grote partij, je zit het hele jaar te wachten totdat je eindelijk aan de beurt bent en dan ga je vervolgens vijf pagina's tekst voorlezen vooral geschreven door de portefeuillehouders uit de fractie. Vorig jaar heb ik bijna mezelf in slaap gepraat en dit jaar wil ik het daarom wat anders doen. Ik ga proberen het uit mijn hoofd te doen. Ik heb wel wat kaartjes met bullet points. Gisteren moest ik op zondag om vier uur nog op zoek naar kaarten, kon ik niet vinden, maar toen heb ik een aantal ansichtkaarten gepakt en die vertegenwoordigen ook mijn algemene beschouwingen. Ik heb een windmolen, een prachtig Noord-Hollands landschap, woningen en ik heb een poes. Die vond ik gewoon leuk. Op basis daarvan ga ik mijn algemene beschouwingen houden. Ik heb ook een aantal moties, die bieden dan nog een beetje houvast. Laat ik beginnen om GS te complimenteren met de begroting. De financiën van de provincie zijn op orde en er wordt geen geld meer opgepot. D66 is de campagne van 2015 ingegaan met de stelling dat er veel te veel geld op de planken van de provincie lag. Dat bleek zo te zijn. In Noord-Holland was nog 69 miljoen in de reserves te besteden en wij zijn ontzettend blij dat wij dat nog in deze periode hebben geïnvesteerd in de Noord-Hollandse economie, duurzaamheid en bereikbaarheid. De provincie is geen bank, maar een overheidsorganisatie voor en van Noord-Hollanders, die ervoor moet zorgen dat het hier aantrekkelijk en gezond wonen, werken en recreëren is. Daar is dat geld voor ingezet. Voor een gezonde omgeving voor komende generaties Noord-Hollanders is het noodzakelijk om te werken aan een beter leefklimaat. De

transitie is reeds deze periode ingezet, de rijksopgave wind op land is gehaald en er zijn miljoenen in duurzaamheid geïnvesteerd en ook bij besparingen doen wij het goed in de provincie. D66 is daar trots op, maar er is meer nodig. De energietransitie moet worden versneld. De klimaattafels zijn bijna klaar met onderhandelen. We kunnen aan de slag. Het is bij D66 opgevallen dat er veel negativiteit en angst heerst rond klimaatmaatregelen. Mensen maken zich zorgen en die wil D66 heel serieus nemen. Maar een overheid moet de angst niet aanwakkeren, maar juist wegnemen. Duurzaamheid is geen verplichting, het is een recht. Een recht op schone lucht, op drinkwater, een warm huis en gezonde voeding. Duurzaamheid beschermt ons tegen overstromingen of juist extreme droogte. Duurzaamheid is geen financiële strop, maar een kans. Een kans voor innovatieve startups, een kans op werk en een lagere energierekening, een kans voor bedrijven, maar ook voor inwoners zelf. Daarvan twee voorbeelden.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, heeft u aanwijzingen dat die angst aangewakkerd wordt en door wie?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik heb daar zeker aanwijzingen voor. Om maar een voorbeeld te noemen, het CDA komt met een meld- of klachtpunt voor klimaatcriminaliteit zou ik het noemen, voor de gevolgen van de klimaattransitie. Als je dat zo naar voren brengt, dan geef je al aan dat er iets te klagen is. Ik zou zeggen, roep een steunpunt in het leven dat burgers adviseert en helpt bij de overgang naar een duurzame woning. Ik vind de beeldvorming een bepaalde negativiteit uitstralen en daar wil ik afstand van doen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Dan mag ik uw woorden zo uitleggen dat u niet vindt dat deze provincie of PS iets in die zin uitdragen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Zeker niet.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Ik maak bezwaar tegen het voorbeeld dat mevrouw Zaal noemt. Net als iedere partij zoekt het CDA naar manieren waarop wij de klimaattransitie vorm kunnen geven en in plaats van alleen maar plannen te lanceren zonder na te denken over hoe wij dat betalen, proberen wij realistische keuzes te maken. Ik vind het bezwaarlijk als de vraag gesteld wordt, en hoe dan, in een frame gezet wordt van negativiteit.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Het gaat mij vooral om de beeldvorming en het noemen van een klachtpunt terwijl je dat ook een steunpunt kunt noemen.

De heer **LEEVER** (ONH): Is het u bekend dat wij recent acht regiomanagers hebben aangesteld die ook als steun c.q. informatiepunt actief zijn?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Zeker. Dit was een voorbeeld van de Tweede Kamerfractie van het CDA en ik zal daar meteen aan toevoegen dat wij hier in de provincie goed bezig zijn. Laat het servicepunt Duurzame Energie een voorbeeld zijn voor de rest van het land. Het is absoluut niet bedoeld dat wij het in Noord-Holland niet goed doen. Dan twee voorbeelden die laten zien dat

duurzaamheidsmaatregelen voor bedrijven en inwoners voordelig kunnen zijn. Het eerste voorbeeld betreft drie bedrijven uit het NZKG onder andere Tata Steel en Port of Amsterdam die een waterstoffabriek willen bouwen die ertoe zou leiden dat bij Tata Steel 350.000 ton minder CO2 wordt uitgestoten. Goed voor het bedrijfsleven en de duurzame toekomst en het NZKG dat op deze manier de transitie kan maken van een fossiele naar een duurzame haven en voor een circulaire economie. Nou denkt u misschien, nou komt ze weer met een voorbeeld over bedrijven, maar ik heb ook een voorbeeld van een woningbouwcorporatie. Wij zijn een paar weken geleden op bezoek geweest bij een Zaanse woningbouwcorporatie ZVH en die heeft ons meegenomen naar twee flats in de kleurenbuurt. Dat zijn flats waar mensen wonen met lage inkomens. De twee flats zijn recent volledig verduurzaamd. De huren gingen licht omhoog met 30 euro per maand maar de energierekening ging met 40 of 50 euro omlaag, zodat deze mensen die het geld heel hard nodig hebben, er per saldo op vooruit gaan. Deze voorbeelden laten zien dat het kan en dat wij moeten vertrouwen op de kracht van de samenleving en dat wij deze initiatieven moeten ondersteunen, aanwakkeren en stimuleren. Verduurzaming kost geld, maar weet u pas wat veel geld kost? Het aanleggen en onderhouden van asfalt.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik vind het leuk dat als er een voorbeeld gegeven wordt, het altijd een huurwoning is, maar er wonen ook heel veel mensen in een koopwoning. Ik heb al een keer het voorbeeld gegeven in de vorige vergadering van Woerden, waar sociale huurwoningen voor 61.000 euro per woning zijn omgebouwd. Hoe ziet mevrouw Zaal dat?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Dat zie ik ook. Ook daar is een terugverdientijd maar die duurt bij koopwoningen altijd wat langer en daar zullen wij moeten kijken om daar een oplossing voor te vinden. Ik vond het voorstel van de VVD in de Tweede Kamer heel goed, om bij de Woz-waarde berekening bijvoorbeeld geen rekening te houden met verduurzamingsmaatregelen. Dat zijn positieve ontwikkelingen en daar moeten wij ook naar kijken bij koopwoningen. Als we kijken wat wij deze periode aan extra budget nodig hadden voor bestaande projecten, dan komt dat uit op 70 miljoen euro, overigens om geldige redenen omdat het duurder is geworden, maar voor die 70 miljoen euro kun je honderden windmolens bouwen of kolencentrales sluiten en dan houd je nog geld over voor zonnepanelen. Als er keuzes moeten worden gemaakt, dan is het duidelijk waar wij die leggen. Dan het onderwerp wonen. Ik heb u nog nooit verteld waarom ik in de provinciale politiek ben gegaan. Dat heeft te maken met mijn jeugd. Ik woonde vroeger aan het Westzijderveld. De polder, elke winter – toen hadden we nog goede winters – gingen wij schaatsen. De weg oversteken en wij waren meteen op het ijs. In de zomer gingen we met een roeiboot door de polder. Elke vijf tot tien jaar kwam die polder een stukje verder weg, niet omdat wij verhuisden maar omdat er uitleglocatie na uitleglocatie tussen kwam. 25 jaar later strijd ik hier voor binnenstedelijk bouwen om te voorkomen dat generaties na ons niet meer kunnen schaatsen in de winter of in de zomer kunnen roeien. Het gaat niet alleen over schaatsen en roeien, het gaat om biodiversiteit, natuur en in het algemeen recreatie voor de steeds groeiende bevolking van Noord-Holland. Het kan ook, er is voldoende plancapaciteit. Er zijn de afgelopen periode 12.000 woningen niet gebouwd.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Er is een enorme bevolkingsgroei, hoe gaat u dat tegenhouden?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Door binnenstedelijk te bouwen, daar is voldoende ruimte voor en er is voldoende plancapaciteit. Wij moeten wel soms een paar hobbels wegnemen, maar het kan zeker.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Bij alles binnenstedelijk is het qua leefbaarheid ook een keer op.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Het is heel belangrijk om juist de groene gebieden te bewaren voor leefbaarheid, recreatie, natuur en biodiversiteit. Dat is veel gezonder dan om dat allemaal op te offeren voor woningbouw.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik ga heel ver weg, naar China. Als er een land is dat stedelijk alles op elkaar bouwt, dan is het wel China, maar de bevolking gaat door en zij gaan een compleet nieuwe stad bouwen ergens buiten. U gaat alles binnenstedelijk realiseren.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Vooralsnog, om aan de vraag voor de komende tientallen jaren te voldoen, is dat best mogelijk en hebben wij echt nog geen Chinese praktijken. Die vergelijking raakt kant noch wal.

De **VOORZITTER**: Ik verzoek de Staten het aantal interrupties te beperken.

De heer **ANNAERT** (VVD): Het is net wat mevrouw Zaal zei, nu hebben wij een debat en dan willen wij het ook voeren. U gebruikt harde woorden, kant noch wal. Ik vind de vergelijking helemaal niet zo raar, want gaat u maar eens praten met Amsterdammers over de leefbaarheid in de stad. Een terechte vraag van de inwoners.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Via mevrouw Zaal richting de heer Annaert, hij loopt weg maar dat moet hij niet doen. Heeft u weleens gehoord van Almere, Lelystad of Dronten? Laten we Almere nemen, die stad hebben wij zelf nieuw gebouwd waar honderdduizenden mensen zijn gaan wonen. Dat geldt ook voor Heerhugowaard op het oude land. Die is opgebouwd als nieuwe stad. Een vraag aan mevrouw Zaal via de heer Annaert. Wij hebben in het verleden het groen volgeplempt en nu is de vraag nu wij al dit stedelijk gebied hebben, of wij niet moeten bouwen daarbinnen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik weet niet wat uw vraag aan mij is, maar daar ben ik het roerend mee eens.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik denk dat de heer Den Uyl op dit punt langzamerhand tot de doemdenkers gaat behoren. Volgens mij wordt er zeer zorgvuldig omgegaan met bouwen, ook in het buitengebied, want ook gemeenten gaan dat niet te grabbel gooien.

De **VOORZITTER**: Er komt ook nog een tweede termijn. Mevrouw Zaal vervolgt haar betoog.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Volgens mij is de heer Annaert hier de doemdenker door het Chinese scenario voor te spiegelen als toekomstscenario. Waarom het gelukkig nog niet zo hard loopt met het buitenstedelijk bouwen, is omdat wij in de provincie het uitgangspunt hanteren om dat binnenstedelijk te doen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ook dat heb ik al een keer gezegd, dat is gewoon wettelijk vastgelegd, dus niet doen alsof wij dat als provincie nu bedacht hebben. Het staat gewoon in de wet.

De **VOORZITTER**: Dit is even voorlopig de laatste interruptie.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik sluit het onderwerp wonen af omdat wij daar vast vanmiddag nog over gaan spreken. Nu zie je dat dat met die kaartjes helemaal niet goed gaat want bij het vorige onderwerp ben ik twee belangrijke onderwerpen vergeten, namelijk wat gaan wij doen aan de opwekking van duurzame energie. Als het aan ons ligt, dan kiezen wij voor alle vormen van hernieuwbare duurzame energie, wind, zon, geothermie, waterkracht en wij zien ook grote kansen voor waterstof. Ik noemde al het voorbeeld van die drie bedrijven en wij vinden dat zo'n goed idee. Wij vinden dat als er iets door ondernemers naar voren wordt gebracht, je dat moet ondersteunen en faciliteren. Daarvoor een motie.

Motie 45/12-11/18
Grootste duurzame waterstofcluster van Europa

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constateren dat:

- *Tata Steel, Nouryon en Port of Amsterdam samen een groene waterstoffabriek willen bouwen op het terrein van Tata Steel in IJmuiden met een productie van 15.000 ton waterstof;*
- *Tata Steel met de waterstoffabriek verwacht 350.000 ton minder C02 uit te stoten;*
- *De samenwerkingspartners in het Noordzeekanaalgebied de komende twee jaar gaan onderzoeken of de plannen technisch en financieel haalbaar zijn;*
- *Den Helder ook een belangrijke locatie kan zijn voor de waterstofeconomie aangezien het als scharnierpunt tussen wind op zee en opslag en distributie op het land kan functioneren d.m.v. gebruik van de bestaande gasinfrastructuur.*

Overwegen dat:

- *"Energieneutraal in 2050" de doelstelling van provincie Noord-Holland is;*
- *Om deze doelstellingen te halen, de provincie een gedeelte van de energie en warmtevraag duurzaam op moet wekken op eigen grondgebied;*
- *Dit op verschillende manieren kan gebeuren waaronder met groene waterstof opgewekt door windmolens op zee;*
- *Waterstof niet alleen kan dienen als brandstof voor de industrie, maar ook als vervanger van aardgas om woningen te verwarmen;*

- *Ook de gasbehandelingssystemen van de NAM in Den Helder en de gasopslag van TAQA in Alkmaar belangrijke locaties zijn die benut kunnen worden.*

Zijn van mening dat:

- *Met de komst van de waterstoffabriek in IJmuiden het Noordzeekanaalgebied een leidende rol kan gaan spelen in Europa op het gebied van klimaat neutrale, circulaire industrie;*
- *De provincie dit soort initiatieven zoveel mogelijk moet faciliteren.*

Verzoeken het college:

- *Zich in te spannen om te doen wat binnen haar bereik ligt om zo de aanlanding van wind op zee in IJmuiden in combinatie met een waterstoffabriek mogelijk te maken;*
- *Zich in te spannen voor nader onderzoek naar waterstof en het gebruik van gasleidingen voor dit doel in Den Helder;*
- *Dit te doen bijvoorbeeld (maar niet uitsluitend) in samenspraak met het Rijk of aan de klimaattafels waar onderhandeld wordt over het Klimaatakkoord*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties VVD, D66, CDA, PvdA

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter, is mevrouw Zaal ervan op de hoogte dat er in de Wieringermeer ook een waterstofcentrale gebouwd wordt?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ja, daar ben ik van op de hoogte. Deze gaat vooral over de combinatie met wind op zee en die in Wieringermeer is anders. Ook wij willen weleens een vorm van energie niet. Er is de laatste tijd veel aandacht voor kernenergie maar dat is voor ons absoluut geen oplossing. Het is risicovol, het is te duur en het duurt te lang. Wij gaan daarmee niet de klimaatdoelen van 2030 halen en het is in Noord-Holland ook niet nodig want wij hebben de routeplanner duurzame energie en daaruit blijkt dat wij onze doelstellingen kunnen halen met hernieuwbare energie. Om toch een signaal te geven richting proefballonnetjes uit Den Haag, willen wij een motie indienen waarin wij ons als PS uitspreken om geen nieuwe kerncentrale in de provincie te bouwen.

Motie 46/12-11-18
Geen nieuwe kerncentrale in Noord-Holland

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constateren dat:

- *De VN-klimaatorganisatie IPCC in een recent rapport uiteenzette dat kernenergie een grote rol moet spelen bij het beperken van de aardse opwarming van 1,5 graad;*
- *Noord-Holland in 2030 haar C02-uitstoot gehalveerd wil hebben en in 2050 energieneutraal moet zijn;*

- *Om deze doelstellingen te halen, de provincie inzet op een combinatie van o.a. zonne-energie, windenergie en geothermie.*

Overwegen dat:

- *Kernenergie geen duurzame manier van energie opwekken is aangezien de niet hernieuwbare grondstof uranium opraakt;*
- *Kernenergie geen schone manier van energie opwekken is aangezien kernafval duizenden jaren opgeborgen moet worden;*
- *Het 10-15 jaar duurt om een kerncentrale te bouwen, en dus niet op tijd komt om de doelen van 2030 te halen;*
- *Kernenergiecentrales in bouw en onderhoud duurder zijn dan de vereiste investeringen voor duurzame energie;*
- *Minister Wiebes te kennen heeft gegeven dat er vanuit de markt geen interesse is te verwachten om een kernenergiecentrale te bouwen in Nederland;*
- *Het volgens het PBL mogelijk is om in 2050 95% C02-reductie in Nederland te bewerkstelligen zonder kernenergie;*

Zijn van mening dat:

- *De provincie Noord-Holland zich moet richten op het afhankelijk te worden van echte duurzame en schone energie;*
- *Wij volgende generaties niet moeten opzadelen met kernafval;*
- *Kernenergie geen toekomst heeft in Noord-Holland.*

Verklaren hierbij:
Dat het plaatsen van een nieuwe kerncentrale in Noord-Holland om kernenergie op te wekken niet aan de orde is

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties D66, SP, PvdA, GL, PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **LEEVER** (ONH): Ik wil reageren op wat hier gezegd wordt. Ik vraag mevrouw Zaal, geen nieuwe kernreactors erbij maar hoe gaan wij dan met Petten om?

Mevrouw **ZAAL** (D66): De woordkeuze is: geen nieuwe kerncentrale en ook geen kerncentrale voor de opwekking van energie. In Petten gaat het om de opwekking van medische isotopen, dat is iets heel anders en daar zijn wij wel voorstander van.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter, mevrouw Zaal dient deze motie in, maar ik snap het niet zo goed omdat zij zegt, wij willen geen negativiteit rond dit onderwerp. Waarom dan nu al zaken uitsluiten? Dat is vraag 1 en vraag 2. Is mevrouw Zaal ervan op de hoogte dat je met een

kerncentrale 600 windmolens van de grootste categorie vervangt? Waar wil zij dan wetende dat de energievraag alleen maar zal toenemen, die windmolens plaatsen?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Er is volgens ons voldoende ruimte voor wind op zee en daarnaast zien wij ook mogelijkheden voor windmolens op industrieterreinen in de volgende periode. Ik ben mij ervan bewust dat dat kan opwekken, alleen het is niet hernieuwbaar wat kerncentrales opwekken en wij hebben in dit huis met elkaar afgesproken dat wij inzetten op hernieuwbare en duurzame energie. Dat staat in de routeplanner en er is ook een onderzoek van ECN dat wij die doelstellingen daarmee kunnen halen. Het debat over een kerncentrale zou ons afleiden van waar wij het echt met elkaar over moeten hebben hier.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter, is mevrouw Zaal ervan op de hoogte dat uit enquêtes die ik in mijn bijdrage heb genoemd, blijkt dat meer dan de helft van de D66-stemmers wel voor kernenergie is?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Er zijn de afgelopen tijd heel veel peilingen gedaan. Ik heb een peiling van De Hond gezien, dan is 45% van Nederland voorstander van kernenergie. Ik kan u geruststellen, mijn partij staat volledig achter dit standpunt. Het laatste onderwerp is cultuur en recreatie. De natuur en het cultureel erfgoed hebben de inwoners maar ook de toeristen veel te bieden. Een cultureel aanbod dat de cultuurhistorie van Noord-Holland vertegenwoordigt. Kinderen in Noord-Holland leren over Romeinen en Grieken maar niet over het OER-IJ. Wij gaan geen motie indienen maar zullen later met een initiatiefvoorstel komen. Dat er 2 miljoen euro over is van het gereserveerde geld voor Rijksmonumenten om een uitvoeringsregeling op te stellen die het mogelijk maakt deze resterende gelden te investeren in de provinciale cultuur. Zoals de Stelling van Amsterdam maar ook de Zaanse Schans, het Huis van Hilde en Kaap Skil, een cultureel aanbod dat de cultuurhistorie van Noord-Holland vertegenwoordigt. D66 wil dat we dit nog meer koesteren, openstellen en waar nodig versterken. Kinderen in Noord-Holland leren alles over de Romeinen en de Grieken, maar niet over de Friezen die met de Romeinen vochten om het OER-IJ. De forten hebben een nieuwe bestemming maar de liniedijken ertussen zijn nog niet in ere hersteld. Wij willen een recreatief netwerk in Noord-Holland waarin niet alleen de Stelling van Amsterdam als een gebied wordt aangemerkt, maar ook de verbinding wordt gelegd met prachtige landgoederen, stolpboerderijen, dat er verbindingen komen over het water en de weg. Wij gaan geen motie indienen maar zullen later met een initiatiefvoorstel komen. Wij komen wel met een motie dat uit de begroting volgt dat er 2 miljoen over is van het gereserveerde geld voor Rijksmonumenten. Dat is eerder door de heer Van der Hoek aangekondigd. Daarvoor een motie.

Motie 47/12-11-18
Provinciale uitvoeringsregeling Cultuur Noord-Holland

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Indieners graag erkende musea (museumjaarkaart), musea in oprichting, culturele instellingen of evenementen met publiekstoegankelijkheid willen ondersteunen bij hun opgave en ambities om bij te dragen aan de realisatie van provinciale opgaven;*
- *Indieners het belangrijk vinden dat voornoemde culturele instellingen of evenementen, bij hun ambities om te verduurzamen, de regionale economie te versterken, bij te dragen aan een vervolmaakter monumenten- en landschapsbeleid, of bij te dragen aan de regionale cultuurhistorie een beroep moeten kunnen doen op provinciale ondersteuning;*

Overwegende dat:

- *Het huidige provinciale instrumentarium hiertoe vooralsnog onvoldoende mogelijkheden biedt;*
- *Indieners hiertoe wel ruimte willen creëren, zij het altijd in de vorm van maximaal 50% cofinanciering vanaf minimaal 5.000 euro;*
- *Er ruim 2 miljoen euro op de begroting cultuur vrijvalt, door het niet besteden van middelen aan de opvang van de gevolgen van een herverdeling van de rijksmonumentenregeling.*

Verzoeken het college:
Met de vrijgevallen middelen een nieuwe uitvoeringsregeling op te stellen, waarbinnen voornoemde culturele instellingen of evenementen succesvol een beroep kunnen doen op provinciale middelen ter ondersteuning van projecten die tot doel hebben:
- het (te bouwen) vastgoed dan wel exploitatie te helpen verduurzamen,
- of de regionale economie helpen versterken,
- of de uitvoering van het monumenten- en landschapsbeleid vervolmaken,
- of bij te dragen aan de regionale cultuurhistorie

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties D66, VVD, CDA, PvdA

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik sluit af. Noord-Holland is in transitie en dat vergt scherpe keuzes. D66 kiest voor duurzaamheid en natuur boven wegen, voor OV en fiets in plaats van de auto, voor behoud van groen en open landschap, voor binnenstedelijk bouwen en niet voor uitleglocaties en het stimuleren van innovatie om de grote opgaven van de toekomst te lijf te gaan. Maar vooral vertrouwen wij op de kracht van de samenleving. Ik ga nog een laatste motie indienen. Ik had niet verwacht dat ik als coalitiepartij dit ooit zou gaan doen. Ik ga namelijk een motie van treurnis indienen.

Motie 48/12-11-18
Motie van treurnis

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *De heer J.W. Remkes op 10 april 2018 zijn vertrek als CdK heeft aangekondigd;*
- *Hij dit ambt per 1 januari 2019 neerlegt;*
- *De heer Remkes voornoemd gedurende ruim 8 jaar het boegbeeld van de provincie is geweest;*
- *PS voornemens zijn op 19 november 2018 zijn opvolger te benoemen;*
- *Dit de laatste begrotingsbehandeling onder zijn voorzitterschap is.*

Overwegende dat het vertrek van de heer Remkes leidt tot de volgende al dan niet desastreuze gevolgen:

- *Extra kosten voor de tientallen ambtsbezoeken aan gemeenten en kennismakingsgesprekken met burgemeesters en dijkgraven;*
- *Extreme vermoeidheid van fractievoorzitters en griffiemedewerkers;*
- *Een overschot aan ongeopende flessen jenever in de wijnkelder van het provinciehuis;*
- *Het verdwijnen van de geur van shag uit Paviljoen Welgelegen;*
- *Verveling van de heer Yurdakul tijdens de volgende PS-vergaderingen;*
- *Plaspauzes tijdens de vergadering;*
- *Herinvoering van het elektrisch stemmen tijdens de vergadering;*
- *Veel papier dat overblijft omdat niet alles afgedrukt hoeft te worden;*
- *Extra inzet van de afdeling communicatie voor een Commissaris die wel op social media zit;*
- *Tientallen interrupties per Statenlid;*
- *De fractie van mevrouw De Meij wordt weer gewoon 50plus;*
- *Meerdere woordvoerders per onderwerp;*
- *Een ongehoord aantal schorsingen gedurende de vergadering.*

Spreken uit:
Het vertrek van de heer Remkes zeer te betreuren

en gaan over tot de orde van de dag.
Alle Statenfracties

De **VOORZITTER**: De heer Remkes ontraadt deze motie met heel veel kracht. De vergadering is geschorst tot 14.00 uur. Ik heropen de vergadering. Gedeputeerde Loggen is inmiddels weer in ons midden. Van harte gelukgewenst met je 50e verjaardag. Ik kan de heer Loggen verzekeren dat na je 50e het leven alleen maar mooier wordt.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Dat is een mooi vooruitzicht om naar te kijken. Dank voor dit prachtige gezang. Ik realiseer me nu waarom mensen altijd zo tegen hun 50e opkijken.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Het is goed dat wij even gezongen hebben want daardoor is het bloed weer gaan stromen en heeft u de gelegenheid om naar mijn op papier geschreven

betoog te luisteren. Dit wordt mijn achtste en laatste bijdrage namens mijn fractie bij de algemene beschouwingen in deze collegeperiode. Ik herinner mij de eerste keer nog goed, want ik was gewend om aan de hand van aantekeningen een betoog te maken, maar dat mocht echt niet van mijn fractie, want zij wilde echt weten wat ik ging zeggen. Dat is maar goed ook. Dat heet democratische controle, zo werkt het in mijn partij. Het coalitieakkoord Ruimte voor Groei is uitgevoerd en wij hebben meer kunnen doen dan oorspronkelijk gedacht. Misschien niet gebruikelijk maar in mijn ogen is dat gebeurd in een constructieve aanpak vanuit de vier coalitiepartijen, waarvoor ik mijn mede-coalitiepartijen dank zeg. Tegelijkertijd wil ik de oppositie danken die vaak terecht hele scherpe vragen heeft gesteld en goede alternatieven heeft aangedragen, ook al zijn ze niet altijd overgenomen. Daarmee het beeld schetsend van constructief werken. De afgelopen jaren is in deze provincie de woningnood hoog gestegen. Het is goed dat de provincie doorgegaan is met de planning. Het is jammer dat veel gemeenten gedwongen waren hun plannen in de moeilijke periode in de ijskast te zetten. Wij moeten bouwen naar behoefte in de hele provincie en het is goed dat de provincie er alles aan doet om plannen van zacht naar hard te krijgen en daarmee te zorgen dat er snel meer woningen komen voor jongeren, ouderen en mensen met lage inkomens. Wij krijgen vandaag en volgende week hierover discussie in het kader van de Omgevingsvisie, dus voor dit moment laat ik het hierbij. Het functioneren van de arbeidsmarkt is verbeterd, zeker voor technische beroepen. Dat is mede het gevolg van het werk van de werkambassadeur die in ons verkiezingsprogramma stond. Ook het werken bij de provincie heeft de laatste tijd veel aandacht gekregen, de burgersluiswachters, de schoonmaak en ik ben blij dat wij eerder in PS hebben vastgesteld dat wij goed moeten kijken hoe wij dat in een volgende periode vorm gaan geven. Vorig jaar was er een breed gevoel van optimisme in Nederland. De economie ging weer beter, de recessie leek achter de rug en inderdaad, een jaar later zijn er meer mensen aan het werk. Het is belangrijk dat de werkambassadeur zijn werk kan voortzetten, maar niet iedereen in het land voelt dat het beter gaat. Gisteren konden wij in de krant lezen dat het aantal gezinnen in armoede is gestegen in dit welvarende land, daar zijn ongetwijfeld redenen voor maar het feit blijft. En dat betekent dat de samenleving niet inclusief is en niet voor iedereen openstaat, zolang niet iedereen kansen heeft op goed werk. Daar gaan wij de komende periode hard mee verder. De natuur en natuuropgave, het is onze opvatting dat de taakstelling NNN meer dan gehaald is.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, ik heb hetzelfde bericht gelezen en de oorzaken zijn bekend. Een daarvan is de toename van het aantal status- en vergunninghouders, met name van Syrische afkomst die ervoor zorgen dat dat aantal omhoog gaat omdat zij in de bijstand zitten. De PvdA is het ermee eens neem ik aan, dat wij alles moeten doen om die mensen zo snel mogelijk geïntegreerd te krijgen en te helpen naar werk.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Een kleine nuancering, de heer Annaert zegt dat het komt door de groei van het aantal asielzoekers, daarop is een deel van de verklaring te baseren, niet het grootste deel en met de heer Annaert zijn wij van oordeel dat wij ons best moeten doen om iedereen in dit land aan het werk te krijgen en dus ook werkgevers moeten oproepen en ondersteunen om ervoor te zorgen dat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan de slag komen. Ten aanzien van de natuurtaakstelling, er komt steeds meer nadruk op kwaliteit en niet alleen op

kwantiteit, ook vanwege de enorm teruggelopen biodiversiteit. Het is positief dat een natuurinclusieve landbouw op de provinciale agenda staat. Dat biedt kansen om de biodiversiteit te verbeteren, want het gaat volgens de begroting bij natuur, flora en fauna ook om de intrinsieke waarde van het dier en de plant en het is goed dat deze periode een begin is gemaakt met een structurele financiering van de natuuropgave op lange termijn. In voorgaande begrotingen werd steeds duidelijk dat het moeilijk is en blijft om voldoende vrijwilligers in het groen te verwerven, maar er werden wel streefhoeveelheden gegeven. In deze begroting 2019 lijkt de provincie de ambities daarvoor kwijt te zijn en de verwachting is dat voor het komende jaar het aantal groenvrijwilligers gelijk blijft. Dat vinden wij jammer, dus wij horen daar graag iets over van GS. Schiphol is in belangrijke mate Rijksbeleid maar de afspraken daarover in het verleden zijn in toenemende mate gaan knellen gezien de enorme groei van het luchtverkeer op Schiphol. Wat voor ons lastig is, is de dreigende situatie dat Lelystad niet opengaat. Het doet het beeld oprijzen dat men in andere delen van het land de overlast en de herrie en luchtvervuiling graag in Noord- en Zuid-Holland laat. Dat is een bittere pil, dus zolang Lelystad niet opengaat, komt er wat ons betreft geen vliegbeweging bij. Er komt een MER en een nieuw indelingsbesluit, daarom is het nu niet het moment om langjarige afspraken te maken, zolang er geen helderheid is over wat die dingen gaan betekenen. De inzet van Noord-Holland bij de komende bespreking zou moeten zijn een aantal piketpalen. Minder overlast voor onze bewoners, zeker in de nacht, terugdringen van de luchtvervuiling, een betere veiligheid en een gezondere leefomgeving. Er is groeiende aandacht voor luchtkwaliteit en wij hebben de afgelopen tijd flink ingezet op monitoring. De provincie heeft daar veel aan gedaan samen met het bedrijfsleven en andere partners. Op het gebied van energietransitie zijn grote stappen nodig. Wij hebben net daar wat discussies met elkaar over gehad. Wij wachten met spanning op het klimaatakkoord, er is nog het nodige onduidelijk over de rol van de provincie. Maar het moet helder zijn dat wij niet voor niets samen met D66 en anderen een motie hebben ingediend die ertoe moet leiden dat de provincie uitspreekt dat er geen nieuwe kerncentrale in Noord-Holland zou moeten komen. Ook wij denken dat in de komende periode voor wind op land een wat verlicht regime zou moeten gelden en er vrijheid zou moeten komen om op lokaal niveau waar dat past en waar dat gedragen wordt door lokale overheden, op beperkte schaal wind op land mogelijk zou moeten zijn. Vorig jaar hebben wij gesproken over duurzaamheid en circulaire economie. In de begroting 2019 staan allerlei bedragen bij de kostenkant, maar nul bij de batenkant. Misschien kun je de baten niet direct in euro's uitdrukken, maar de maatschappelijke winst, de milieu- en welzijnswinst zullen op termijn enorm zijn en daarover mag best iets gezegd worden in de begroting, want wij doen het allemaal ook voor de toekomstige generaties waarbij wij ook eerder hebben uitgesproken dat wij de baten en lasten van de energietransitie en klimaatverbetering eerlijk willen verdelen over alle burgers van het land. De afgelopen jaren heeft de provincie ten opzichte van andere provincies heel beperkt aandacht besteed aan het welzijnsbeleid. Als je dat vergelijkt met andere provincies, Noord-Brabant heeft bijvoorbeeld het project sociale veerkracht, zij besteden veel meer aandacht dan wij aan dit onderwerp, met name bij aanjagen en samenwerken. Je bent als provincie vrij om hier meer of minder aandacht aan te besteden, maar je moet wel willen. Maar met relatief weinig geld kun je veel doen, bijvoorbeeld Dorpswerk Noord-Holland heeft haar sporen verdiend, ook Sportservice Noord-Holland en ProBiblio en dat laatste verdient in de toekomst een hoge bijdrage om het analfabetisme te bestrijden. Ook cultuureducatie is van groot belang.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik hoor u praten over mogelijke uitbreiding richting plus-taken maar u spreekt ook uw zorg uit over mogelijke tekorten bij belangrijke kerntaken, zoals natuur. Hoe verhouden die zich tot elkaar?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Mevrouw Zaal wijst er terecht op dat er in de komende periode scherpe keuzes moeten worden gemaakt. Wij denken dat in de komende periode er misschien wat minder aandacht zou moeten zijn voor asfalt en wat meer voor mobiliteit en gedeelde mobiliteit. De gedeputeerde zegt dan altijd, de bus rijdt ook over de weg, dat klopt. Als het aan ons lag, dan komt er een herschikking van middelen en wij zijn niet bang om uit te spreken dat de opcenten wel omhoog zouden mogen, omdat er genoeg te doen is in de provincie. Laten wij beginnen geld heel zuinig uit te geven, maar vervolgens niet bang te zijn om aan de burger een bijdrage te vragen, want ook voor het thema leefbaarheid is er alle reden om hier in een volgende periode meer werk van te maken. Het OV is verder ontwikkeld en er is aandacht voor de hele keten, stroomlijnen en aanvullend lokaal vervoer. Verder moet innovatie die kan leiden tot verbetering van het OV in het landelijk gebied van Noord-Holland, de komende jaren hoog op de agenda staan. Wij hebben extra geld geregeld voor OV in Noord-Holland-Noord. De provincie heeft nu een inclusief fietsbeleid en onder leiding van deze gedeputeerde zijn daarin stappen gezet. Wij zouden graag verdere voortgang bij de fietssnelwegen willen zien, verder aan de slag met de aanpak van fietsknelpunten ook al is daar gelukkig het nodige gebeurd, het doorfietsroutenetwerk en in het bijzonder het effect. Bij de vorige algemene beschouwingen mocht ik namens de coalitie motie 110 indienen die een basis legde voor een integrale afweging waarbij de provincie vrijvallende middelen uit de reserves kon inzetten voor extra activiteiten voor natuur, milieu, energietransitie en mobiliteit. Dat gaan wij niet herhalen, maar wij zijn wel blij dat het college een sluitende begroting presenteert. Het gat van de kadernota is gedicht, er is een oplossing gevonden voor de wijziging in de systematiek van het Provinciefonds, op korte termijn is er een daling van de algemene reserve, maar in de volgende Statenperiode wordt weer een stijging voorzien, en er wordt flink wat ruimte voor het volgende college vrijgespeeld, 25 miljoen euro. Al met al een begroting waar wij goed mee uit de voeten kunnen, dus wij zullen instemmen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter, het zijn alweer de laatste politieke beschouwingen van deze collegeperiode. En volgens de sprekersvolgorde mag het CDA dan ook nog eens als laatste spreken. De laatste van de laatste dus, hoewel het voor mij persoonlijk dan weer de eerste keer is dat ik hier sta. U ziet maar, er kan veel veranderen in vier jaar. En er is veel veranderd in de afgelopen vier jaar, ook in onze provincie. Onze verkiezingsprogramma's en het coalitieakkoord van vier jaar terug stonden nog half in het teken van de economische crisis. Inmiddels is de economie flink aangetrokken en hebben we de provincie mooier en sterker achtergelaten dan vier jaar terug. De coalitie en in het bijzonder natuurlijk onze gedeputeerde Economie, hebben hier een forse steen aan bijgedragen. Een van de mooie voorbeelden is het Participatiefonds Duurzame Economie. Samen hebben we ervoor gezorgd dat er nu 55 miljoen euro ingezet is waarmee bedrijven kunnen investeren in nieuwe duurzame producten en diensten. Door deze coalitie zijn waardevolle gebouwen die de roemrijke historie van Noord-Holland benadrukken,

behouden. De land- en tuinbouwsector is altijd in beweging en op de goede weg. Samen met de sector en de Greenports werken we aan toekomstbestendigheid voor deze branche die zorgt voor veel werkgelegenheid en voedselzekerheid. En zoals de heer Van Liere weet, werd Roodkapje gered door de jagers, nadat de wolf haar en haar grootmoeder had verslonden. We zullen maar geen motie indienen die de jager vraagt Roodkapje te redden, te heroverwegen en de wolf in leven te laten, want die jager draagt bij aan onze biodiversiteit, zoals in de Amsterdamse Waterleidingduinen en die kan ons straks tegen de wolf beschermen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik had al gezegd dat Roodkapje een sprookje was en natuurlijk kwam het CDA met het sprookje in het kwadraat, de nobele jager terug. U zegt, het doodschieten van de herten in de Waterleidingduinen is goed geweest voor de biodiversiteit. Vertel, waar heeft u dat gelezen?

De heer **HEIJNEN** (CDA): We weten allemaal als wij de damherten daar ongebreideld laten groeien, zij het voedsel wegnemen van heel veel andere dieren en dat andere planten en vegetatie zich niet kunnen ontwikkelen. Beheersing van het sterkste dier in de voedselketen zorgt ervoor dat andere soorten zowel planten als dieren zich kunnen ontwikkelen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik ben bekend met de voorspellingen, verwachtingen en redenen waarom er zou moeten worden geschoten op damherten, maar u zei heel stellig, het is goed geweest voor de biodiversiteit. U heeft dat dus al kunnen constateren. Waar dan?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Dit gebeurt op heel veel plaatsen, niet alleen in de Waterleidingduinen, maar dit is wat er gebeurt als er zo wordt beheerd in dit gebied. We hebben geïnvesteerd in goede bereikbaarheid van onze provincie, met name door knelpunten in de infrastructuur aan te pakken. Regio's die een zetje in de rug nodig hebben zijn door de provincie ondersteund. En dat alles zonder de provinciale belastingen te verhogen. Deze coalitie heeft zelfs in het laatste regeringsjaar een extra 69 miljoen euro geïnvesteerd in de provincie. Maar we zijn er nog niet, van de economische groei profiteert nog niet iedereen en het heeft ook een keerzijde. In de hele provincie is krapte op de woningmarkt, er zijn simpelweg te weinig woningen. Jongeren kunnen daardoor niet op zichzelf gaan wonen op de plek van hun keuze. Ouderen zitten vast in een te groot huis. Bepaalde steden en dorpen zijn onbereikbaar voor gemiddelde inkomens. De krapte leidt tot scheefgroei, met grote sociale gevolgen. Er is de afgelopen jaren ook te veel bezuinigd op cultuur, waardoor basisvoorzieningen dreigen te verdwijnen. De groei brengt ook nieuwe uitdagingen met zich mee voor de bereikbaarheid, met name het woon-werkverkeer dreigt vast te lopen. Hetzelfde geldt voor toerisme, waar een onevenwichtige spreiding zorgt voor overlast. Toeristen die veelal via Schiphol binnenkomen. Van Schiphol profiteren we allemaal, maar de overlast komt slechts bij een beperkte groep terecht. De bodem in Noord-Holland daalt. Die daling tegengaan is een complexe uitdaging. Maatwerk is geboden en veel onderzoek zal nog nodig zijn om passende maatregelen te vinden die ook economisch uitvoerbaar zijn. Een uitdaging die we alleen kunnen aangaan met alle betrokken overheden en stakeholders. En voorzitter tot slot, onze grootste uitdaging is wel het veranderde klimaat, langer wachten met serieuze maatregelen is simpelweg geen optie meer. Het is tijd om door te pakken. We moeten

voortbouwen op de fundamenten uit het verleden. En het is goed om te zien dat deze coalitie alvast een voorzet heeft genomen op de komende jaren. Daarmee toont ze ambitie en dat is terecht, want stilzitten is geen optie en daarom zijn er alvast enkele plannen voor de komende jaren uitgewerkt. Maar natuurlijk, de echte plannen komen pas in onze verkiezingsprogramma's en straks in het nieuwe coalitieakkoord. Als het aan het CDA ligt, zijn we dan nog ambitieuzer. We willen doorpakken. Ik noem drie thema's in het bijzonder: woningbouw, klimaat, cultuur, in die volgorde. Als ik kijk naar woningbouw zijn we van mening dat het onvoldoende gelukt is om flexibel in te spelen op de snel veranderende vraag en het te schrale aanbod vanuit de markt. Is dat de schuld van de provincie? Is dat de schuld van het Rijk? Is dat de schuld van de gemeenten? Is dat de schuld van de bouwsector zelf? Het antwoord op deze vraag zal wel ergens in het midden liggen. Vanuit verschillende van deze partijen wordt wel met de beschuldigende vinger in de richting van de provincie gewezen en dat steekt. We hebben hier al meer het debat gevoerd en laten we helder zijn, het CDA staat voor haar handtekening onder het coalitieakkoord. Maar ik zei het al, dat is geschreven is een tijd van voorzichtig herstel uit de crisis. Deze tijd vraagt om een andere aanpak. Bouwen, bouwen, bouwen. Samen met gemeenten op de juiste locaties, waar nodig ook aan randen van steden en dorpen. En natuurlijk, er zijn vele redenen dat bouwen niet altijd lukt. Maar het mag toch niet gebeuren dat de provincie er daar een van is.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Gaat u nu vertellen dat er ten tijde van het maken van het coalitieakkoord er helemaal geen woningnood was?

De heer **HEIJNEN** (CDA): U heeft goed geluisterd, ja.

Mevrouw **ZAAL** (D66): U spreekt over de schuldvraag, er zijn heel veel redenen waarom het bouwen niet lukt, welstands- en milieunormen, capaciteit bij bouwbedrijven. Op een gegeven moment zegt u, het kan niet zo zijn dat de provincie er een van is. Dat suggereert dat u van mening bent dat de provincie wel een van de schuldigen is. Legt u eens uit wat de provincie dan niet goed heeft gedaan de afgelopen periode.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Dat klopt, er zijn meerdere factoren die een rol spelen en de provincie is er een van als het gaat om het in stand houden van bepaalde beschermingsregimes op gebieden waar die eigenlijk niet thuishoren in afwachting van de nog lopende discussie daarover. Dat is een van de redenen waar de provincie belemmert dat er gebouwd wordt.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik neem aan dat u dan spreekt over een bepaald weidevogelleefgebied. Wanneer daar het regime weidevogelleefgebied vanaf gaat, is het nog steeds buitenstedelijk. Wat lost dat op, want wij hebben afgesproken dat je daar niet kunt bouwen. U suggereert iets wat niet klopt.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Daar raakt u tegelijkertijd het andere punt dat de woningbouw belemmert, de strikte opvatting over bouwen aan randen van steden en dorpen. U kent daarover onze mening. Wij voeren uit wat er in het coalitieakkoord over is afgesproken, maar dat moet echt anders als het aan ons ligt. Onderliggend aan de beperkingen die worden opgelegd door de

provincie, liggen prognoses en cijfers die onvoldoende meegaan met de ontwikkelingen in de markt. Op papier klopt het allemaal, er wordt minder gebouwd dan kan volgens planologische ruimte, maar daarop ingezoomd blijken er nog heel veel plannen behoorlijk zacht en ook de harde plannen blijken niet altijd bikkelhard. Sommige van de Amsterdamse plannen zijn op plekken waar nu bedrijven, ziekenhuizen en sportparken zijn. Zelfs het MC Slotervaart staat al ingetekend, misschien een vooruitziende blik van een ambtenaar. Wij zullen op die cijfers binnenkort terugkomen bij de behandeling van de monitor woningbouw. Nog iets anders in dat kader. Waar we vier jaar geleden ook geen rekening mee hielden, is het toegenomen aantal arbeidsmigranten in Noord-Holland-Noord. Niet alleen in de land- en tuinbouw, maar ook door de komst van de datacenters. Wat betekent dat voor de woningbouw? Waar kan de provincie de gemeenten die voor deze opgave staan, ondersteunen nu dit probleem steeds nijpender wordt? We horen het graag van de gedeputeerde. Als tweede, de klimaat- en energietransitie, de allergrootste opgave van deze tijd. We nemen afscheid van olie en gas. Daarvoor in de plaats maken we straks gebruik van wind op zee, waterstof, warmte uit de aarde en zon van onze daken. Sommige partijen willen graag een kerncentrale. Ik kom in tweede termijn terug op de nogal kortzichtige motie van D66 en de PvdA. Anderen willen liever zonne-akkers en de hele provincie vol zetten met windmolens. Als het aan het CDA ligt voeren we daarover een goed debat.

De heer **DEN UYL** (PvdA): De heer Heijnen noemde de mede door ons ingediende motie kortzichtig. Die kwalificatie bevalt niet. Bent u niet met mij van mening dat als je zegt, geen kernenergie in Noord-Holland, je dan voor de lange termijn bezig bent en aansluit bij de afspraken die wij hebben gemaakt over waar wij de energietransitie op inzetten?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Dat ben ik niet met u eens, omdat ik graag geschetst heb hoe groot die opgave is en de elektriciteit die wij nodig hebben gezien de elektrificatie van auto's onder andere, wordt alleen maar groter, dus wij zullen een breder debat moeten voeren. Nu al piketpaaltjes slaan helpt daar absoluut niet bij. In die zin vind ik de motie kortzichtig.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Er ligt ook een motie over waterstof, daar heb ik u niet over gehoord. Wij zijn bezig met nieuwe energiebronnen en nieuwe uitdagingen en kernenergie kennen wij, wij kennen de gevolgen van Tsjernobyl en Japan en van het feit dat wij in Nederland ons afval niet echt goed kwijt kunnen en voor hele lange perioden problemen hebben. Daar hoor ik u niet over, dus als je het hebt over echte problemen, dan ben je kortzichtig. Klopt dat of niet?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Dat klopt niet, ik had aangekondigd dat in tweede termijn te doen, maar dat ga ik nu doen. Wij hebben de motie over waterstof mede ingediend, dus wij zijn voor waterstof en voor alle andere onderwerpen. Voor de elektriciteit die nodig is in het NZKG hebben wij 2700 windmolens nodig en dat gaan wij met de beste wil van de wereld niet redden, zeker niet als wij het open landschap willen behouden. Daarom stel ik voor nu het debat te voeren over alle aspecten. Er zitten nadelen aan kernenergie en aan bijna alle vormen van energie, maar als wij nu piketpalen slaan, dan kunnen wij het debat niet voeren. Ik verwijs ook naar onderzoeken van de VN naar de benodigde energiemix in de toekomst en ook zij constateren dat willen wij

onze CO2-doelstellingen halen, dan is kernenergie nodig. Om dat nu met een kort debatje van tafel te vegen vind ik kortzichtig.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik hoorde u zeggen, wij moeten nu snel maatregelen nemen en vervolgens pleit u voor een vorm van opwekking van energie die voor uranium minstens 10 jaar gaat duren en voor thorium 20 tot 40 jaar. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Dat hangt van de definitie van snelheid af. Ook waterstof is niet morgen geregeld en daarom vragen wij naar onderzoek en vragen wij te kijken of wij het gasnetwerk kunnen gebruiken. Ook daarbij praten wij over termijnen van 10 jaar. Tot die tijd moeten wij het doen met wat wij nu hebben en ik zou die discussie nu niet willen neerslaan. Als wij die discussie niet snel voeren, de kolen- en bruinkoolenergiecentrales draaien gewoon door want de vraag naar elektriciteit neemt alleen maar toe. Het CDA wil eerst het debat voeren met oog voor betaalbaarheid en een realistische doelstelling. Wij willen de landbouwgrond sparen voor de voedselproductie en ons mooie landschap beschermen en alleen nieuwe windmolens plaatsen op plaatsen waar daar draagvlak voor is, zoals bijvoorbeeld op bedrijventerreinen en het Amsterdamse havengebied. Maar deze provincie moet juist proactief en innovatief zijn bij het aanpakken van de energietransitie. We hebben daarom mede met D66 een motie ingediend over waterstof. Tot slot cultuur. Deze coalitie heeft vier jaar lang een strikte opvatting gehad op het gebied van cultuur, alleen zorg voor cultureel erfgoed en een beperkte opvatting van haar taak op het gebied van het cultuurlandschap en culturele infrastructuur. Dit betekent dat er voor veel culturele initiatieven een belangrijke medefinancier is weggevallen. Veel instellingen weten dat, anderen kloppen toch aan bij de provincie en dat blijkt dan tevergeefs. Wij zijn blij dat er geld over blijkt te zijn en wij weer als medefinancier kunnen gaan bijdragen aan projecten op het gebied van cultuur in de regio. Wij dienen daarom mede de motie in die D66 net heeft ingediend. Graag horen wij van de gedeputeerde of hij wat inzicht kan geven wat voor soort projecten hij de afgelopen jaren heeft moeten afwijzen en welke kansen hij hierin ziet met deze motie in de hand. Ook blijven wij herhalen dat wij vinden dat er meer ondersteuning van cultuureducatie nodig is, omdat er nog te veel scholen zijn waarop geen cultuureducatie gegeven wordt. Dat was mijn eerste termijn in mijn eerste politieke beschouwingen en het was uw laatste. Daarom tot slot een vraag aan de voorzitter, wat vond u van dit debat en van uw periode als commissaris van de koning in Noord-Holland?

De **VOORZITTER**: Ik zal op deze vraag bij mijn afscheid ingaan.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Volgens mij is dit een betekenisvolle vergadering in deze coalitieperiode, zeker vanuit mijn portefeuille, want ik constateer met enorm veel tevredenheid dat dit de eerste Statenvergadering is waarin u met geen woord van afkeuring gesproken heeft over de vorm van de begroting. U heeft het alleen maar over de inhoud gehad en dat is waar ik een hele tijd naar gestreefd heb en wat u met elkaar bereikt hebt. Ik geef u daarvoor een compliment, en ik ben er heel erg gelukkig mee. Het is nog om meer redenen betekenisvol maar daar kom ik aan het eind van mijn betoog op terug. Ik heb over Financiën niet zoveel vragen gekregen wat de grote winst is, maar ik zal de gestelde vragen in volgorde beantwoorden. De

heer Van der Sluijs zegt, het is niet de bedoeling dat de provincie voor bankje speelt en wat ons betreft gaat het aantal garanties en leningen naar beneden, dat is kort gezegd de portee van uw betoog. Ik deel uw mening niet. Wij hebben een nota Garanties en Leningen en een duidelijk afwegingskader want ons staan ter ondersteuning van initiatieven verschillende instrumenten ten dienste. Dat kan met garanties, leningen – achtergesteld of niet – participaties, via fondsen en alle instrumenten worden steeds gewogen en wij kiezen uiteindelijk het instrument dat het meest bijdraagt aan het realiseren van de provinciale doelstellingen. Soms is dat een lening en soms een garantstelling. Maar a priori zeggen dat je geen gebruik wilt maken van deze instrumenten die ons op grond van de wet ten dienste staan, is te kort door de bocht. Dank mevrouw Pels, voor de complimenten zeker ook voor de ambtelijke organisatie, want zij hebben hard gewerkt om de begroting voor u te organiseren. De reserves. U zegt, er vindt een mix plaats van zaken maar dat is niet het geval. Zeker bij de reserve TWIN-H en ook gold dat voor EXIN-H, is politiek bepaald dat er een compartimentering in de reserves zit. Ook is afgesproken dat als er middelen vrij zouden vallen binnen die reserve, dat die binnen dat compartiment behouden zouden blijven. TWIN-H loopt door tot 2030, zeg ik uit mijn hoofd, en dus is er voor de toewijzing van de reserves aan de operationele doelen een technische exercitie gemaakt, maar als u vindt dat dat anders zou moeten, had u een amendement kunnen indienen bij de begroting, maar de politieke keuzes uit het verleden zijn een-op-een doorvertaald. Voor een deel van TWIN-H moet dat nog plaatsvinden, want we hebben niet alles in een keer kunnen doen en de volgende keer wordt het restant van de reserves alsnog toebedeeld aan de operationele doelen. Het college heeft de exercitie zoveel mogelijk gemaakt, van een-op-een doorvertalen naar een operationeel doel, maar dat is nog niet in zijn volledigheid gelukt. Dat geef ik ook mee. Het is niet willekeurig en het wordt niet herverdeeld. De heer Klein vraagt of ik bereid ben om die post onvoorzien van een ton niet meer te begroten. Hij is wettelijk inderdaad niet meer verplicht en als PS en dat hoor ik graag in tweede termijn, aangeven het niet nodig te vinden om een post onvoorzien achter de hand te houden, wetende dat ook PS daar op enig moment een beroep op kunnen doen, dan hoor ik dat graag. Ik vind het altijd plezierig om een klein noodfondsje achter de hand te hebben, maar als u dat niet nodig vindt en u wilt daar vanaf, dan neem ik dat graag mee voor de volgende begroting. Agenda mobiliteit en betrokkenheid van PS. Het is de bedoeling om eind van het jaar de agenda mobiliteit in concept af te ronden en na bespreking door GS gaat die naar de commissie. Ik ga ervan uit dat dat ergens in januari gaat plaatsvinden, maar ik heb nog niet het schema van de commissievergaderingen van 2019 in mijn hoofd, maar dat moet ergens begin van het jaar zijn beslag krijgen. Dan stellen wij uiteindelijk de agenda Mobiliteit vast omdat dat een uitvoering is van de Omgevingsvisie, maar uw input wordt daar uiteraard uitdrukkelijk bij betrokken, net zoals de input van al degenen met wie wij samenwerken op het gebied van mobiliteit. Meer OV en fiets. Die past binnen de contouren van ons coalitieprogramma en Omgevingsvisie. Dat betekent dat wij uitgaan van alle soorten mobiliteit waarbij wij ervoor moeten waken – want dat lijkt op sommige plekken te gebeuren – dat wellicht de fiets de mensen uit het OV haalt. Het is prima als meer mensen gaan fietsen, maar als dat betekent dat de kritieke massa van het OV onder druk komt te staan, dan moeten wij even goed nadenken of wij er niet iets anders bij moeten doen. U vraagt, hoe zit het met de concessie Gooi- en Vechtstreek. Kan ik toezeggen dat essentiële keuzes samen met PS worden gemaakt? In formele zin is het vaststellen van een nota van uitgangspunten, een programma van eisen en de aanbesteding van de concessie de

verantwoordelijkheid van GS, een van de uitzonderingen waar de besluitvorming niet bij PS ligt maar bij GS. Daar wil ik in beginsel aan vasthouden, maar dat betekent niet dat u daar niet over mee kunt praten. De afgelopen jaren had ik de gewoonte om zowel de nota van uitgangspunten als het programma van eisen aan uw commissie voor te leggen, maar het betekent dat er geen separaat besluit in de vergadering van PS valt, omdat het onze verantwoordelijkheid is en niet de uwe.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Een verduidelijkende vraag bij het heldere antwoord. Waar is dat op gebaseerd?

Gedeputeerde **POST**: Dat is gebaseerd op de Wet Personenvervoer 2000. Het komt terug in de commissie en ik heb de gewoonte om goed te luisteren naar wat de commissie daarvan vindt. Lobbyen bij het UWV om de hobbels voor de buurtbus weg te nemen, ik heb dat al eerder gedaan en heb contact gehad met de toenmalige directeur van het UWV. Ik deel uw zorg en als dat opnieuw tot problemen leidt, dan zullen wij niet aarzelen om opnieuw contact te leggen met het UWV. U zegt zorgen te hebben over de lange termijn financiën, met name in relatie tot het uitputten van de reserves en u gaf daar een Bijbelse connotatie aan mee. Ik heb al eerder in de commissie gewisseld dat het geen uitzondering is dat decentrale overheden een beroep doen op externe financiering. Dat het eerder uitzondering is dat de provincies dat niet doen dan dat het regel is dat decentrale overheden dat wel doen. Ik heb toen aangeven dat er een moment gaat komen waarop wij die discussie met elkaar moeten voeren, maar dat is nu en ook in meerjarig perspectief nog niet aan de orde. Voor het overige verwijs ik u naar 1 Kronieken 22, vers 13, de laatste zin. ONH vraagt, hoe staat het met de bijdrage van 57 miljoen euro voor de grote zeesluis? Is dat allemaal al overgemaakt? Het is wat minder geworden, uit mijn hoofd zeg ik dat het 34 miljoen euro is omdat wij hebben aangegeven dat wij zouden bijdragen aan de verbreding, verdieping, verlenging en de vervroeging van de vervanging van de grote sluis. Omdat er wat vertraging is opgetreden, is onze bijdrage nu 34 miljoen euro, dat is een fors stukje lager. Wij hebben ons verplicht om een bijdrage te leveren en het maakt niet uit of dat al betaald is of niet. Wij zijn op grond van de afspraken met Amsterdam en het Rijk gehouden om onze bijdrage te leveren. OV, u zegt, er zijn berichten over het schrappen van lijnen bij de aanbesteding concessie Gooi en Vecht. Ik wijs u erop dat daarover geruchten komen uit een vertrouwelijk BOT-overleg waar inmiddels nadere afspraken over gemaakt zijn. Als u daar meer over wilt weten, dan moet u zich vervoegen bij de betreffende woordvoerder die gemeend heeft uit dat vertrouwelijke BOT-overleg informatie naar buiten te moeten brengen. Wij zijn met u op dit moment in gesprek over hoe wij de concessie willen inrichten en daar zijn verschillende methoden voor, maar er staat geen ander bedrag ter beschikking dan nu het geval is en dat dat langs reguliere lijnen geïndexeerd wordt, dus van bezuinigingen in geld is pertinent geen sprake. U uit een aantal zorgen over de Texelhopper en flex-bussen. Met de Texelhopper zijn problemen geweest. Er ligt nu een verbeterplan en ik hoop dat wij daarmee weer een aantal zaken op de rit kunnen krijgen, maar u kunt ervan overtuigd zijn dat wij er bovenop zitten om ervoor te zorgen dat het weer net zo goed gaat functioneren als voorheen. Wij waren heel gelukkig met de Texelhopper en ik hoop dat door deze problemen wij niet veel mensen zijn kwijtgeraakt, die we niet meer terugkrijgen, dat zou echt doodzonde zijn. Datzelfde geldt voor het flexvervoer in de

Kop. Dat daar problemen mee zijn is mij minder bekend. Ik weet dat er met de buurtbussen wat perikelen zijn geweest, maar ook daar zijn maatregelen genomen. Als uw informatie van afgelopen week dateert, dan is mij dat niet bekend, dus laten wij daar dan over van gedachten wisselen. In de richting van de heer Annaert. De nota Fietsbeleid, ik neem aan dat u doelt op het Perspectief fiets, heeft enige vertraging opgelopen. Ik hoop hiermee binnen afzienbare tijd naar het college te gaan maar ook daarvoor geldt, het was de bedoeling dat u daarover in de commissie van november zou kunnen praten, maar dat red ik niet omdat ik niet gelukkig ben met hetgeen er nu ligt, maar ik zorg ervoor dat het zo snel mogelijk naar u toekomt. Het btw-compensatiefonds, u zegt, lager dan geraamde inkomsten en wij zitten onder de norm van 25% van de structurele baten die wij hebben. U stelt voor om de norm te verlagen. Dat vind ik merkwaardig, dan zou ik eerst met u in discussie willen, want ik vind het wonderlijk om als de actualiteit afwijkt van de norm, de norm te verlagen. Ik zou willen kijken of het noodzakelijk is om de actualiteit bij te stellen, maar het lijkt mij dat die discussie in de commissie gevoerd zou moeten worden en niet hier.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, even ter verduidelijking want dat heb je als geen financieel specialist bent zoals ik. Toen ik de zin zat te lezen, dacht ik, hij is wat ingewikkeld. Ik leg de relatie met het weerstandsvermogen en die is 9,8 maal de norm. Reserves en dat soort zaken maken onderdeel uit van het weerstandsvermogen. De huidige stand van de reserves, ongeveer 60 miljoen euro terwijl die op basis van de norm van 25%, ongeveer 100 zou moeten zijn op basis van de totale begroting, hebben wij gesuggereerd deze op de huidige stand te laten en het percentage naar 15% te verlagen omdat het weerstandvermogen dat toelaat.

Gedeputeerde **POST**: Dan moet u een onderscheid maken tussen incidentele en structurele weerstandscapaciteit, want voor de structurele hebt u gelijk, maar voor de incidentele een stukje minder. Ik stel voor die vrij technische discussie een keer in de commissie te voeren. Dan de moties en amendementen. Ik heb een motie om op in te gaan, van D66, nummer 48. Ik geef aan de voorkant vast mee dat alle gedeputeerden daar een uitspraak over zullen doen, want hij regardeert alle portefeuilles. Ik complimenteer u dat u alle fracties achter u heeft weten te scharen met deze motie en ik ben bijzonder blij dat in tegenstelling tot vele moties die bij de begrotingsbehandeling worden ingediend, deze geen ongedekte cheque is. Het zijn deugdelijke constateringen en vanuit de risicoparagraaf kunnen de geschetste gevolgen niet worden uitgesloten. Wellicht zal het verkeer tussen Groningen en Haarlem enigszins afnemen en dat daar een voordeel in gevonden zou kunnen worden, dus de mobiliteit neemt wat af, maar voor het overige is het een uitspraak van PS waar ik kan niets aan af kan of wil doen en ik beveel hem van harte aan PS aan.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. Ik begin met motie 41 van de PVV die ons oproept tot bestuurlijke ongehoorzaamheid en ik zie voor het eerst een motie zonder overwegingen, terwijl ik toch al een aantal jaren meeloop. De oproep die u doet, gaan wij niet doen. De provincie heeft een wettelijke toezichttaak op de gemeentelijke taakuitvoering van de huisvesting van de verblijfsgerechtigden. Als gemeenten in gebreke blijven bij de opdracht – het is een opdracht, u noemde het een verzoek van het Rijk, maar het is een opdracht aan gemeenten – is het onze taak

om er toezicht op te houden dat hier uitvoering aan wordt gegeven. De provincie heeft niet de keuze maar de wettelijke plicht om in de plaats te treden, die wij niet eenzijdig naast ons neer kunnen leggen. Dus aan bestuurlijke ongehoorzaamheid doen wij niet mee.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik heb het geen verzoek genoemd van het Rijk. Het is een taakstelling die wordt opgelegd aan gemeenten.

Gedeputeerde **GELDHOF**: U heeft in uw bijdrage gezegd, het verzoek van het Rijk tot het huisvesten. Daar haak ik op in.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik hoor van veel gemeenten dat het niet echt duidelijk is. Misschien kunt u het hele verhaal een keer beter uitleggen aan de gemeenten, want ze weten niet meer waar ze aan toe zijn.

Gedeputeerde **GELDHOF**: De wethouders wonen en zorg want dat hangt erg met elkaar samen voor nieuwe inwoners, zijn heel goed op de hoogte van deze regels. Een aantal opmerkingen over de Omgevingsvisie. Met uw welnemen wil ik die straks beantwoorden in die context. De VVD zei, de energietransitie heeft een ruimtelijke doorwerking en de VVD vindt dat er alleen zon op daken moet worden gelegd en niet op de grond. Ik neem aan dat de VVD hiermee geen afstand neemt van het beleidskader dat u in voorjaar 2016 heeft vastgesteld en aan mij heeft meegegeven.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik pak even mijn letterlijke tekst erbij. Ik heb gezegd dat de VVD bij voorrang zonnepanelen op daken wil en terughoudend te zijn bij zonneparken, zeker op kostbare landbouw.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Dan begrijp ik hem, iets genuanceerder geformuleerd, maar u zegt bij voorkeur het een, maar het beleidskader zegt, we hebben en, en, en nodig, én op daken én op plekken in het landelijk gebied dichtbij plekken waar de energie nodig is. Het is niet of het een of het ander of liever dit dan het ander, maar aan gemeenten is de mogelijkheid meegegeven op deze manier in hun energiebehoefte te kunnen voorzien.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voor zover er twijfel over zou bestaan, de VVD is een betrouwbare coalitiepartner, wat is vastgesteld respecteren wij, maar ik heb de voorkeur van de VVD willen laten doorklinken.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Dan is dat opgehelderd. Over wonen zijn door meerdere partijen opmerkingen gemaakt. Dank voor de complimenten van de PvdD voor binnenstedelijk bouwen en er zijn meer beleidsterreinen waarop dit college goede dingen doet. GL gaf een compliment over de begroting en voor het oppakken van de problematiek in het veenweidegebied. Er is sprake van krapte op de woningmarkt en niet iedereen woont waar en hoe hij wil. Er moet sneller gebouwd worden en daar wordt op dit moment hard aan gewerkt. In de hele provincie wordt meer gebouwd dan lang het geval is geweest. In Amsterdam struikel je over de bouwkranen, hijsmachines en wegafsluitingen, maar de inhaalvraag is groot. Dat is logisch, want de rentestand

is laag, mensen hebben hun beslissingen uitgesteld in de perioden dat het minder ging en gemeenten en bouwers zijn in de crisistijd op achterstand komen te staan. Daar komt bij dat de verhuurdersheffing zeker in het westen van het land, die heeft een belangrijke component, de Woz-waarde. Dat betekent dat men veel geld moet afdragen aan het Rijk waardoor de investeringscapaciteit beperkt is. Het herstel is op gang, dat kost tijd maar het tempo moet omhoog. Wat helpt is het volgende. De provincie heeft de plancapaciteit in kaart gebracht, welke plekken gemeenten in beeld hebben om te gaan bouwen. U kent allemaal de planviewer waarin te zien is wat gemeenten in beeld hebben. Wij hebben daar de beschermingsregimes overheen gelegd, want het is goed om te weten of een locatie door een of ander regime wordt tegenhouden. 97% van die locaties wordt niet belemmerd door een beschermingsregime. Gemeenten en ontwikkelaars kunnen nu zien wat wel en niet geschikt is, waar zij hun energie op moeten zetten, wat kansrijk is en hoe ze de versnelling tot stand kunnen brengen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Ik wil even terug naar uw opmerkingen over de verhuurdersheffing. Kunt u daar iets meer over zeggen? Zegt u nou, weg met die verhuurdersheffing of zegt u iets anders en wat dan? Daar wil ik graag iets meer over horen.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Het zou de bouwproductie flink ten goede komen als de verhuurdersheffing er niet meer zou zijn, want het belemmert corporaties in investeringsmogelijkheden om te kunnen voorzien in de mix die veel gemeenten willen hebben en niet eenzijdig woningwijken te bouwen maar een mix van sociaal, middeldure koop. Als corporaties de investeringscapaciteit missen, in de MRA bestaat het voornemen om de komende zeven jaar 15.000 woningen per jaar te gaan bouwen met een derde sociaal, dan zit je op 5.000 woningen sociaal. Als corporaties geld beschikbaar hebben voor maar 2.500 woningen, dan is het niet zo dat die andere 2,5 weer in de koop terechtkomen. De mix die wenselijk wordt geacht, gaat naar beneden en je gaat niet op 15.000 uitkomen maar op een lager aantal en dat remt de totale productie.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik kan niet anders zeggen dan dat ik het heel ontroerend vind dat u zegt dat het inderdaad een oorzaak is dat corporaties vier maanden van huurontvangsten direct kunnen afdragen aan het Rijk, maar heeft u destijds niet minister Blok gesteund met dit voorstel?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Ik zit al een tijdje in de provincie, ik heb de heer Blok daarin niet gesteund. Sterker nog, in die tijd was ik hier gedeputeerde en hebben wij de heer Blok gemeld hoe wij daar tegenaan keken. Er is nog een keer een laag overheen gegaan, welke locaties hebben wij allemaal. Inmiddels hebben wij voor heel Noord-Holland locaties in beeld voor 411.000 woningen in de aanloop naar 2040, 2050. Die worden echt niet allemaal bebouwd en daar zitten soms nog bedrijventerreinen of er zit iets in de grond of er moet iets verplaatst worden, maar je moet nu starten met plannen en vooruitkijken en wat je over 15 of 20 jaar moet gaan veranderen om zaken voor elkaar te krijgen. De behoefteramingen tot 2040 worden ingeschat op 220.000 woningen, dan hebben wij bijna twee keer zoveel locaties in beeld dan de feitelijke behoefte, voornamelijk binnenstedelijk. Plancapaciteit in beeld brengen helpt, wat zijn de regiems. Wij hebben een samenwerkingsagenda opgesteld met Bouwend Nederland en wij

hebben de knelpunten geanalyseerd, zowel voor het noordelijk als zuidelijk deel van de provincie en die knelpunten hebben wij met de regio besproken en geanalyseerd. U heeft ook geld beschikbaar gesteld, 15 miljoen euro om de knelpunten te beslechten, dat er extra capaciteit worden ingezet voor die gemeenten die in de tijden van crisis in hun deskundigheid en expertise zijn ingekrompen. U heeft ook geld beschikbaar gesteld voor OV-knooppunten. ONH zei, je moet wonen en werken dichter bij elkaar brengen, want er komt zoveel verkeer rond Amsterdam, maar er werken hier ook veel mensen. Als je de mensen uit Amsterdam naar Middenmeer laat verhuizen, dan is dat een enorme druk op de weg heen en weer om de mensen hier naartoe te krijgen elke keer. Het is juist de bedoeling om wonen en werken dichterbij elkaar te brengen. Dus wij zetten extra in op OV-knooppunten en bereikbaarheid, daar heeft u 17 miljoen euro voor beschikbaar gesteld. Wij weten dat heel veel mensen er graag willen wonen, dus dat helpt. Wij vervullen ook nog eens de woonwensen van de mensen.

De heer **LEEVER** (ONH): Nog even op de verkeersintensiteit op de A7, het is elke ochtend van noord naar zuid, je zou eraan kunnen denken om het meer van zuid naar noord te initiëren. Bent u dat met mij eens?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Ik denk dat het handiger is als iemand in noord werk heeft, ook in noord woont, dus dat je niet in Amsterdam woont en naar noord gaat voor je werk. Het gaat om de economie in balans met de leefbaarheid. Een van de ontwikkelprincipes is juist dat wonen en werken zoveel mogelijk dichterbij elkaar worden gebracht. Wij zijn knelpunten aan het oplossen en belemmeringen aan het wegnemen voor zover dat met geld mogelijk is of anderszins, en wij zien dat iedereen, Rijk, provincie, gemeenten, bouwers, corporaties aan het werk zijn, het zit hem in de samenwerking. De productie is op gang gekomen maar dat kost tijd. De VVD vraagt om een deltaplan, maar wij hebben geen plan nodig maar uitvoering en daar zijn wij druk mee bezig. Dan nog wat verwarring over de cijfers. De heer Leever noemt cijfers uit een artikel dat hij gelezen heeft. Het lijkt wel een ander artikel dan wat ik gelezen heb. Hij had het over 23.300 woningen voor Noord-Holland, duizend per jaar tot 2040, maar dat ging alleen over Noord-Holland-Noord. Er is tot 2040 behoefte aan 220.000 woningen, er zijn locaties voor 411.000 woningen, zoals wij nu kunnen overzien, want gedurende de rit vallen er locaties af en komen er weer bij. Of wij cijfers allemaal klakkeloos overnemen zoals bijvoorbeeld Havenstad, wat vaak genoemd wordt, die zit in het cijfers dat wij tot nu toe hadden, ook in de 411.000. Die zit er helemaal niet voor al die getallen in. Havenstad is maximaal 70.000, er zal vast wel het een en ander gaan gebeuren. Daar doet u straks bij de Omgevingsvisie nog een uitspraak over, maar die cijfers worden niet klakkeloos overgenomen. Er is ruimte en je moet kijken om die zo optimaal mogelijk te benutten. Ik hoor dat ondanks onze inspanningen enkele partijen nog steeds twijfelen aan de bevolkingsprognoses. Deze leggen wij in Noord-Holland stelselmatig hoger dan vanuit de landelijke onderzoeksbureaus wordt aangegeven. Als zij zeggen, voor het noordelijk deel van de provincie zit je op pakweg 17 tot 18.000 inwoners, dan maken wij er 23 van. Wij verhogen dat vanwege onze expertise over ontwikkelingen in die regio, passen die aan en prognosticeren hoger. Onlangs hebben wij een technische presentatie gegeven over de woningmonitor. Hoe komt die tot stand? Wat is er gebouwd, waar gaan wij naartoe? Hoe komen cijfers tot stand? Wij hebben nu een schema uitstaan voor verdere regionale verbijzondering om

met de regio's nog dieper te gaan kijken, wat heb je nodig. Ik constateer gelijktijdig dat in de hele provincie 12.000 woningen niet zijn gebouwd ondanks dat wij vanuit de prognoses aangaven let op, hier is behoefte aan. Vierhonderd woningen in de Kop, 900 in West-Friesland, 1.400 woningen in de regio Alkmaar. Wij hebben aangegeven dat die planologische ruimte er is, er is behoefte aan maar ze zijn niet gebouwd. Dat neem ik ze niet kwalijk, ik constateer dat het zo is en wij gaan met elkaar kijken om de belemmeringen waarom er niet gebouwd wordt, weg te nemen. Daar werken wij met zijn allen keihard aan. De bouw heeft natuurlijk ook overvolle orderportefeuilles. Wij kunnen het met zijn allen nog zo goed doen, maar als die orderportefeuilles vol zitten, is dat lastig. Wij zijn in gesprek met Bouwend Nederland over wat wij met zijn allen kunnen doen om dat te versnellen. Als er gebouwd wordt en dan ben ik het eens met hoe de VVD dat formuleerde, klimaatneutraal, adaptief met behoud van ruimtelijke kwaliteit, identiteit en waardevolle landschappen. Tot slot, ik vermoed dat ons college over de motie van treurnis over het vertrek van de commissaris, verdeeld zal zijn, want het lijdend voorwerp zei direct, ik ontraad deze motie ten zeerste. Maar vanuit mijn portefeuille wil ik een zeer positief advies meegeven en u vragen het vertrek van de commissaris te betreuren, want wij zullen in ons college een zeer bekwame voorzitter missen en zijn kennis op het gebied van ruimtelijke ordening, woningmarkt en het UNESCO werelderfgoed Stelling van Amsterdam, wij gaan die expertise missen. Een ding weet ik wel zeker, er komt waarschijnlijk een woning vrij in Haarlem, een nultredenwoning met mooi uitzicht en vanuit mijn portefeuille kan ik dat alleen maar toejuichen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. In mijn portefeuille liggen twee moties voor, maar eerst loop ik een aantal opmerkingen langs. De heer Van der Sluijs begon met stichting Buckfast Marken, ik kende dit initiatief niet en ook de organisatie niet. U hebt mij wel nieuwsgierig gemaakt ook in het kader van de biodiversiteit, dus ik ga met liefde een kijkje nemen. U vroeg aan mij maar u moet die vraag aan de heer De Graaf stellen en aan u medecommissieleden, om een werkbezoek. Ik ga niet over werkbezoeken van PS, dat ligt in uw handen. Als ik meer informatie heb en ik heb de mensen gesproken, dan kom ik daar bij u op terug. De heer Van Liere over de EHS in 2018 af, dat is nieuw voor mij, dus graag wat meer duiding in tweede termijn. Als ik hem zo mag vertalen dat toen dat natuurpact kwam en er een x-aantal hectare is afgesproken, deze Staten een extra plus hebben gezet op de EHS, wat toen NNN werd. Dat in 2018 de EHS klaar zou moeten zijn, is voor mij nieuw. Misschien kunnen wij daar bij het PMO nader bij stilstaan. De heer Den Uyl had een terecht punt over de natuurvrijwilligers. Ik had al heel snel door toen ik twee jaar geleden benoemd werd als natuurgedeputeerde, dat zonder de natuurvrijwilligers ik een lege portefeuille zou hebben. Zij zijn mij lief en ik koester ze ook, zij doen een substantieel deel van het beheer, zij monitoren en vertellen over de natuur en zij zijn van groot belang voor onze natuur. Hoe zit het met de aantallen? In 2014 is de doelstelling neergelegd, toen is een nulmeting gedaan, dat was 12.000 en toen is de doelstelling neergelegd, er moet elk jaar 3,5% bij. Een aantal jaren later bleek dat deze doelstelling papieren beleid is gaan worden en dat komt met name door de vergrijzing in de provincie. Ik zie ze vaak en dan ben ik vaak de jongste die daar rondloopt en ik ben ook alweer 46. Daarom was ik heel erg blij dat er twee jaar geleden voor groenkapitaal een extra injectie kwam, met name om op andere manieren te kijken hoe we Noord-Hollanders kunnen interesseren in natuur, op social media en met de jonge vrijwilligers. Laten wij proberen

de 13.500 stabiel te houden, ook in het licht van de vergrijzing en proberen om op een andere manier jonge vrijwilligers te gaan werven. Daar doen wij heel veel aan. Ik heb toen aan mevrouw Van Langen toegezegd dat wij na twee jaar een evaluatie doen van de extra groen kapitaalinjectie, dat doen wij dus volgend jaar. Wij doen er veel aan om dat aantal iets te gaan verhogen, maar ik vind het ook eerlijk naar u toe dat als ik over de afgelopen jaren terugkijk, dat het bij de 13.500 is gebleven, en daarom heb ik gezegd, dat moet dan de ambitie zijn, maar dat wil niet zeggen dat ik probeer het stabiel te houden en te kijken of wij nog meer jonge vrijwilligers kunnen gaan werven.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): U noemt als probleem de vergrijzing bij de groei van de vrijwilligers. Hebt u eraan gedacht dat ook in andere sectoren ijverig gezocht wordt naar vrijwilligers, zoals voor buurtbussen en mantelzorg, scholen en sportverenigingen, en dat er een eindigheid zit aan de hoeveelheid vrijwilligers die te werven valt?

Gedeputeerde **TEKIN**: Dat zou wellicht kunnen, maar dan hebben wij het weer over de vergrijzing. Ik kan alleen over de natuur praten en in de praktijk blijkt dat je daar veel tijd in moet steken en je moet veel reizen. Als je middenin het leven staat met een druk gezinsleven en een druk arbeidsleven, dan is dat heel ingewikkeld. Wij proberen daar veel aan te doen en te betrekken bij het groenprogramma en wij steken er structureel geld in maar de praktijk blijft weerbarstiger.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Dat is een demografisch gegeven, maar mijn vraag is meer, er wordt nu reikhalzend gekeken naar laten we aan vrijwilligers vragen om het te doen, soms ook omdat dat voordeliger is, niet nagelaten dat vrijwilligers ergens vrijwillig voor komen maar dat er ook vanuit verdienmodellen gekeken wordt naar of iemand het gratis wil doen voor ons.

Gedeputeerde **TEKIN**: Zo zitten wij niet in deze wedstrijd. Toen het natuurpact met een flinke bezuiniging deze kant op kwam, nog steeds eigen middelen in steken vanuit de natuurportefeuille. Kijk ook naar het sparen voor NNN, dat wij structureel hebben afgesproken om het programma te betrekken bij groen te doen. Het kapitaliseren van die 13.500 zou een enorm bedrag zijn – ik weet niet of u dat bedrag heeft en of u dat zou willen uitgeven – maar ik kijk er niet enkel vanuit een geldkwestie naar. Als ik met die vrijwilligers in de natuur ben, dan zie ik dat zij het ongelofelijk leuk vinden, dat ze heel enthousiast zijn met name als je op leeftijd bent, dat je nog in de natuur bent en iets aan sport en biodiversiteit doet. Volgens mij heeft u en ook ik een beetje gelijk en ligt de waarheid ergens in het midden. Dan Schiphol. Het college onderschrijft de woorden van de heer Den Uyl. Ik neem aan dat wij bij de Omgevingsvisie uitgebreid over Schiphol gaan praten. De milieudruk moet omlaag, de veiligheid omhoog en de gezondheid moet goed in beeld zijn, wil je enige toekomst hebben op Schiphol. Ik zeg het even kort in mijn eigen woorden. De motie van de SP ligt voor en u refereert aan iets wat ik afgelopen donderdagavond gezegd zou hebben. Ik denk dat wij langs elkaar heen praten. Bij de constateringen zegt u dat in de BRS-brief van oktober GS hebben geschreven dat uitgangspunt is dat netwerkverkeer voorrang krijgt boven vliegverkeer en waar u vliegverkeer heeft staan, moet zijn vakantievluchten. Het gaat over het netwerkverkeer, de hubfunctie van Schiphol. In de BRS

brief staat dat wij bereid zijn na te denken om op korte termijn de selectiviteit handen en voeten te geven.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Ik begreep dat het een soort opmaat was naar, dan kan ik uw motie niet positief preadviseren. Ik heb het letterlijk uit uw brief gehaald, ik ben van het overschrijven van teksten van mensen en zo staat het er letterlijk in. Als u zegt het gaat over vakantievluchten en u weet dat ik vind dat het verder zou moeten gaan, maar het naar buiten uitdragen van het standpunt van de provincie, gaat u dan wel in de motie mee?

Gedeputeerde **TEKIN**: Het luistert nauw, want er staat vliegverkeer en dan heb je het over al het vliegverkeer. Dan zet je het trein en netwerkverkeer boven het vliegverkeer. Het klopt dan ook helemaal niet, want hij spreekt elkaar tegen. U heeft geknipt en geplakt en als dat wel zo is, dan wil ik dat graag zien, maar zet 'm op, want uw vraag is naar aanleiding van het rapport van DHV, daar hebben wij het afgelopen donderdag over gehad. Dat is een van de hoofdthema's van de BRS-brief. Afgelopen donderdag heb ik ook gezegd dat er binnenkort een aantal critical reviews gaan plaatsvinden, iedere delegatie mocht een onderwerp aandragen en de BRS heeft dit onderwerp aangedragen, substitutie van korte afstandsvluchten door trein en HSL. Als u mij dat vraagt, zal ik nadrukkelijker dat naar buiten toe, alleen wij wachten op de MER, zodat wij het goede gesprek gaan voeren. Dit is een brief van de BRS waar het college achterstaat, dus wij steunen dat van harte. Zoals de motie is opgesteld, moet ik hem helaas ontraden. Op 10 april moest ik wat eerder weg en toen werd de mededeling gedaan dat de heer Remkes zou gaan vertrekken. Ik moest naar het ministerie van IenW, en op een gegeven moment kwam dat persbericht binnen en ik was in gesprek met een SG. Heel verbaasd natuurlijk, oh zei die SG, dan zullen heel veel mensen blij zijn nu. Ik zeg, wat? Als er iemand is waar men tegen opkijkt en als er maar iemand is die of belt of langskomt, dan moet je op je hoede zijn want dan komt echt heel Noord-Holland binnen en dat is de heer Remkes, zei deze mijnheer. Ik vind het heel erg jammer dat de heer Remkes ons gaat verlaten. Ik heb net opdracht gegeven aan de natuurmensen om te kijken of we een grote natuurverbinding kunnen aanleggen tussen Haarlem en Groningen, in ieder geval voor de flora en fauna. Ik neem aan dat ik hiervoor steun kan krijgen van de heer Van Liere.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter. Ik begin met de PVV en ONH over het Duurzame Fonds Economie Noord-Holland. Allereerst, het gaat zeker niet om 25 miljoen euro bij Tocardo. Bij openheid en transparantie, u heeft zelf nog niet zo heel lang geleden met PS de evaluatie van het fonds behandeld en daarop is het fonds aangepast en hebben wij alle randvoorwaarden en doelstellingen met elkaar besproken, dus hoe zo niet open en transparant? De criteria voor beoordeling van de aanvragen, zijn vastgelegd in het door PS vastgestelde investeringsreglement, dat is openbaar en op de website van de provincie in te zien. PS zijn daar echt bij betrokken en de speerpunten energietransitie, circulariteit, mobiliteit zitten er allemaal in, dat heeft u eraan toegevoegd, en ook de achtergestelde lening als instrument is door PS toegevoegd aan het fonds. Dat is hier in een open en transparant proces gebeurd.

De heer **LEEVER** (ONH): Voorzitter. Naar aanleiding van de schriftelijke vragen die wij gesteld hebben, die niet door de provincie beantwoord konden worden, moest ik contact opnemen met het Energiefonds en dat heb ik gedaan. Van hen hoor ik niet anders dan, mijnheer Leever, al dient u een Wob-verzoek in, wij geven geen informatie en dat vind ik niet de manier waarop wij met elkaar om zouden moeten gaan gezien de controlefunctie van PS.

Gedeputeerde **BOND**: U krijgt hier elke jaar het overzicht en natuurlijk geeft het bedrijf geen cijfers over investeringen door het bedrijf vrij, dat lijkt mij heel verstandig. Ik zou het vele malen erger gevonden hebben als ze dat wel zouden hebben gedaan, want dat is gevoelige bedrijfsinformatie. U krijgt elk jaar het overzicht van de investeringen en GS krijgen elke aanvraag afzonderlijk ter beoordeling voorgelegd voordat wij gaan investeren, conform de wens van PS.

De heer **LEEVER** (ONH): Naar aanleiding van de subsidieverstrekking indertijd aan Tocardo via het Energiefonds, gelijk erna zijn er twee nieuwe ceo's aangesteld en dat gaf bij ons de bevreemding, gemeenschapsgeld buiten de directie om twee nieuwe ceo's, hoe zit dat in elkaar?

Gedeputeerde **BOND**: Daar ga ik hier geen antwoord op geven, dat is aan het bedrijf en de Raad van Commissarissen die daar verantwoordelijk voor zijn. Ik betreur de wijze waarop u dit bedrijf hier noemt, want dit is een internationale koploper bij getijdenstroom en er is internationaal veel belangstelling voor dit product. Een apart investeringscomité beoordeelt of een investering wel of niet valide is. Dat hebben wij allemaal goed met elkaar afgesproken. Er is ook nog gevraagd, kan iemand van buiten de provincie, meedoen aan het fonds? Ja, op voorwaarde dat de activiteiten van het bedrijf neerslaan in Noord-Holland. Wij hebben een bedrijf met een vestiging in Amersfoort die na de investering in dit fonds, zijn hoofdvestiging gaat verplaatsen naar Noord-Holland en hier projecten doet op het gebied van zonneakkers. Het kan wel, maar de voorwaarde is dat de gevolgen van de investeringen neerslaan in Noord-Holland. Er zijn vragen gesteld over de jeugdzorg. Wij hebben toezicht gehouden op de decentralisatie, dat was onze rol. Wij hebben aan het begin van deze coalitie nog gevraagd of wij nog tekst moesten opnemen op dat toezicht. De wethouders hebben unaniem gezegd, dat zouden wij beschouwen als een motie van wantrouwen, want de gemeenten kunnen dit. Dus restte voor ons enkel de taak van financieel toezicht op de decentralisatie en wij hebben tot nu toe nog niet van een gemeente gehoord dat het niet goed is gegaan. Ik hoor hiervan op. Ik heb het over of ze met bestuurders van de provincie contact hebben opgenomen en dat antwoord is nee. Wij blijven in onze rol en dat geldt ook voor gemeenten, want het is een kerntaak van gemeenten.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij hebben een open huishouding en als wij in krantenberichten en informatie lezen dat er redenen zijn om zorgen te hebben over hoe het gaat, ook vandaag weer in de krant berichten, dan kunnen wij als provincie toch inventariseren hoe groot die problemen zijn. Dat past toch bij onze rol zonder dat het een motie van wantrouwen is?

Gedeputeerde **BOND**: Dat is niet juist niet onze rol, het is een verantwoordelijkheid van gemeenten.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Volgens mij gaat het erover hoe u die rol dan wilt invullen.

Gedeputeerde **BOND**: Ik heb tot op heden van nog geen gemeente een vraag om hulp ontvangen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): U reageert alleen reactief maar u kunt ook proactief reageren.

De **VOORZITTER**: De gedeputeerde heeft net een helder antwoord gegeven.

Gedeputeerde **BOND**: Laten wij maar eerlijk zijn, het is geen kerntaak die de provincie gaat terugnemen, die kerntaak blijft bij de gemeenten en die doen het over het algemeen goed. Dit gaat over een gemeente waar het niet goed gaat, maar nogmaals, ons hebben van die gemeente geen signalen bereikt dat dat zo is en ook geen hulpvraag.

Mevrouw **PELS** (GL): Uiteindelijk leggen wij geen verantwoordelijkheid af aan gemeenten maar aan onze burgers en daar zijn de grootste zorgen. U heeft neem ik aan, al die krantenartikelen gezien. Vroeger zat de jeugdzorg bij ons. Hebben wij dan geen enkele rol meer naar onze burgers toe om ervoor te zorgen dat de basisvoorzieningen op orde zijn?

Gedeputeerde **BOND**: Nee. De vraag over het Provinciaal Fonds Duurzame Economie. In Noord-Holland hebben wij een volledig dekkend instrumentenkoffertje voor het steunen van het mkb. GO NH is een programma, mkb-innovatiefonds samen met universiteiten, wij doen mee aan het landelijk MIT, dus wij hebben een volledig dekkend programma om het mkb te ondersteunen op het gebied van innovatie. Wij zijn blij dat wij dat in deze periode voor elkaar hebben gekregen. Dan M44 van de heer Klein. Om publiekelijk uit te spreken dat het houden van een formule I Grand Prix op het circuit van Zandvoort niet past bij de provinciale ambities en daarom ongewenst is. Ik complimenteer eigenlijk de gemeente Zandvoort en de directie van het circuit met het bereikte resultaat zonder een cent subsidie van de provincie. Dat was in Assen wel even anders. Dat hebben zij zelf gedaan en de bal ligt bij de gemeente, ook voor de vergunning. De overwegingen in uw motie kloppen niet. Ze hebben nu recht op 12 racedagen en als het hen lukt om de financiën binnen te krijgen om dit te gaan organiseren, dan gaan ze dat binnen de 12 vergunde racedagen doen. De provincie komt in beeld bij de ontheffing voor de vergunning NBW, de natuurbeschermingswet, dat zien wij wel op ons afkomen en dan zult u daar te zijner tijd de nodige informatie over krijgen. En wij komen in beeld als het lukt, hoe gaan we het doen met het verkeer et cetera. De enige mogelijkheid die ik zie, is het sponsorprogramma en dan moeten ze passen binnen alle randvoorwaarden binnen dat programma, dus wij ontraden deze motie. D66, recreatief netwerk, het initiatiefvoorstel. Leuk, ik zie ernaar uit samen met mijn collega's, want het betreft meerdere portefeuilles, zoals van Geldhof en Tekin en zelfs van Loggen en Post. Wij zien dat er al heel veel is, dus ik wil adviseren dat u er geen zaken in opneemt die wij al doen, want dat leidt tot teleurstelling, als we moeten zeggen, dat doen we al. Het gaat dan over de routenetwerken, het fietsknelpuntennetwerk, de Tops, het Noord-Hollandpad, daar zitten die verbindingen al in, dus maak gebruik van onze ambtenaren over hetgeen wij al doen. Tot slot motie 48. Ik weet nog heel goed dat u begon en een van de eerste handelingen in het openbaar

was het onthullen van het plakkaat aan het provinciehuis. Ik mocht daar toen een rol in spelen en dat was gelijk een mooie binnenkomer. Ik ondersteun de motie van harte en vind het een prachtig initiatief, complimenten aan PS. Aan de overwegingen zou ik persoonlijk willen toevoegen dat u altijd opkwam voor de leden van het college. Persoonlijk heb ik dat een keer meegemaakt en dat doet je wat. Collega Geldhof heeft gezegd, het is een commissaris waar wij van geleerd hebben, wij konden gebruik maken van een fantastisch netwerk dat ruimhartig gedeeld werd. Dank voor alle shag die wij samen hebben gerookt, ik ben er nu twee jaar vanaf, maar ik ben wel begonnen met het oefenen van het drinken van jenever want met name het overschot van ongeopende flessen jenever kunnen wij ons niet permitteren. Bedankt.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Voorzitter. Excuses dat ik hier vanochtend niet aanwezig kon zijn, met name omdat ik van mevrouw Pels een compliment heb gekregen heb ik begrepen. Dat maak je niet vaak mee, dus dat gaf een goed gevoel toen ik hier binnen kwam. Als je dan het nieuwe 40 hebt bereikt, dan doet je dat extra goed. Iemand zei, 50 is het nieuwe 40 en daar klamp ik mij aan vast. Er zijn twee vragen aan mij gesteld. Van de PVV over het bord op de Afsluitdijk. Ik waan mij even in een gemeenteraadsvergadering, omdat ik dacht, hebben wij het hier ook al over de borden, maar het was een serieuze vraag. Wij zijn er met RWS over in gesprek en ik hoop daar voor het eind van het jaar een oplossing voor te hebben. Mocht het anders zijn, dan kom ik daarop terug. De PvdD heeft gevraagd om polderdrainage achterwege te laten en reële oplossingen te zoeken. Wij zijn bezig te kijken naar de beste methodiek. Wij zijn ook kritisch over drainage maar wij willen het nog niet uitsluiten, omdat je op de inhoud moet kijken wat het bijdraagt. Het gaat over een maatregel die bodemdaling afremt en CO2-uitstoot vermindert. Wij willen het hele palet eerst goed in beeld brengen voordat wij vaststellen of iets wel of niet werkt. Daarom wil ik daar nu niet in meegaan. Dan motie 48. Ik heb vannacht niet zo goed geslapen vanwege begrijpelijke redenen. Toen ik dit vanmorgen doorlas dacht ik, heb ik dit goed begrepen? Gaat het hier niet over een wandelend milieudelict als ik de overwegingen op mij laat inwerken? Maar al gauw begreep ik dat dat niet het geval was en ik moest constateren dat de jeneverdrainage in de provincie onder controle komt, dat wij door het verbranden van organisch materiaal, te weten shag, ten minste vier BMW deellabelauto's van kunnen laten rijden. Dat neemt niet weg dat ik deze motie van treurnis met pijn in het hart positief moet adviseren. De reden is, ik ben nooit zo goed in relaties en toen wij acht jaar geleden deze relatie aanknoopten, kon ik niet bevroeden…

De **VOORZITTER**: Toen dacht je, hoe lang gaat dit goed?

Gedeputeerde **LOGGEN**: Als je naar mijn huwelijken kijkt, dan is dat nooit zo lang. Meestal neem je dan een besluit en dan krijg je er later spijt van, maar dat heb ik bij u nooit gehad. Wij hebben er nooit spijt van gehad en dat komt ook omdat wij met u een voorzitter hadden waar wij meer dan redelijkerwijs hadden mogen verwachten wat u allemaal voor Noord-Holland heeft gedaan en heeft betekend. Niet alleen wat wij in deze zaal hebben gezien, maar met name ook wat wij niet hebben gezien en wat vanuit resultaten hebben mogen waarnemen, maar wel uit de overlevering hebben mogen waarnemen. U laat een gat achter, uw opvolger zal in uw schaduw staan en het

heel moeilijk krijgen, maar dat is uw verdienste en met pijn in het hart adviseer ik positief over deze motie.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter. Ik begin bij de bijdrage van de PVV over subsidies. Gevraagd is, wordt bekeken waaraan die worden besteed? Het antwoord daarop mag helder zijn, natuurlijk kijken wij naar waar subsidies aan worden besteed. In zijn algemeenheid moeten deze binnen bepaalde kaders vallen die wij bij de subsidieregeling hebben vastgesteld. Ik haal uit uw woorden ook min of meer, maar dat moet u even bevestigen, dat het ook gaat om een specifieke casus en dat wij vanuit die casus iets kunnen leren over ons algemene beleid en als dat zo is, dan hoor ik dat graag.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik heb net even de casus aan de heer Van der Hoek gegeven, het stond in een persbericht en u hebt het allemaal kunnen lezen. Het gaat over een stichting in Uitgeest die 10.000 euro subsidie heeft gekregen. Die waren zo enthousiast dat ze in de pers hebben laten optekenen dat de aanvrager van de stichting het geld bij zijn eigen bedrijf waar hij werkt, heeft geïnvesteerd. Ik kan in de subsidieverordening niet terugvinden of dat mag of niet, dat je het geld investeert in het eigen bedrijf waar je werkzaam bent. Dat komt bij mij over als belangenverstrengeling.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: De begroting is niet voor specifieke casussen, maar het signaal is duidelijk. Op dit serieuze signaal kom ik later terug. U hebt de casus aan mij overhandigd, dus daar kijk ik zorgvuldig naar. Het andere hoofdelement van de bijdrage van de PVV gaat over kernenergie en daar is een motie over ingediend. Dat roept de vraag op, waarom in Noord-Holland? Sinds 2009 heeft het Rijk vanuit haar verantwoordelijkheid voor dit onderwerp bepaald dat er op drie plaatsen in Nederland ruimte is voor het plaatsen van kerncentrales voor energie, Borssele, de Tweede Maasvlakte en in de Eemsmond. Het Rijksbeleid is dat de overheid niet investeert maar het aan marktpartijen overlaat om dat te doen en de haalbaarheid te onderzoeken. Het Rijksbeleid maakt duidelijk dat het op basis van de locaties hier niet kan. Ten aanzien van de haalbaarheid, wij hebben al een keer een haalbaarheidsonderzoek verkend maar dat zou destijds ongeveer 6 miljoen euro kosten. Bij voorstellen is het gebruikelijk dat er ook een dekking bij zit, maar het is primair Rijksbeleid en er ligt een motie van D66 en andere partijen die een andere richting aangeeft. Die motie vraagt geen nieuwe kerncentrales voor energie in Noord-Holland. Voor GS geldt dat hierover in het coalitieakkoord geen kaders zijn meegegeven en het is aan de politieke partijen om hier een oordeel over te geven. Waterstof, D66 heeft een motie ingediend met als kern, kunnen wij daarin doen wat binnen ons bereik ligt. Dat willen wij zeker doen en dat doen we ook al. Om een paar zaken te noemen, vanuit het IPO is onder andere de aanlanding van de stroom van wind op zee bij Beverwijk en de Kop van Noord-Holland inzet. Wij hebben afgesproken dat wij een systeemstudie zullen toepassen. Wij doen er in praktische zin iets aan door zoals morgen, een provinciaal energielab te organiseren, speciaal over het onderwerp waterstof en wij zijn bezig met een subtafel van de energietafel, de zogenaamde Noordzeegebiedtafel om een position paper te maken waarin wij kort en krachtig uiteen zetten wat er nodig is en wat wij in deze regio te bieden hebben. Kortom, GS beschouwen deze motie als ondersteunend aan hun beleid en laten het oordeel aan PS. Dan de motie over cultuur, de 2,2

miljoen euro die niet nodig was om de Rijksmonumentenregeling in 2018 op te vangen, de herverdeling. Het college kan wat met deze motie, maar wel binnen cultuur en dat heeft u ook gevraagd, dus dat doet mij deugd als portefeuillehouder Cultuur. Het geeft meer mogelijkheden om aan verzoeken te voldoen waar tot nu toe altijd negatief op moest worden geadviseerd. Dat is ook een vraag van het CDA, kunt u eens wat voorbeelden noemen waarbij u in het verleden nee heeft gezegd. Ik noem er een paar die bij mij bekend zijn, die zullen niet allemaal met u gedeeld zijn, want dat is de uitvoeringskant die wij normaal gesproken voor u afhandelen. Wij hebben bijvoorbeeld nee gezegd tegen een bijdrage voor het Cruqiusmuseum, tegen het Holocaustmuseum dat in oprichting is, het Dolhuis in Haarlem, het Muiderslot of het initiatief voor de Gooise tram. Over de motie heb ik twee opmerkingen bij de tweede en derde bullet. Er staat: bij de tweede de regionale economie helpen versterken. Ik vraag even verduidelijking maar als u niks zegt, dan heeft u hem waarschijnlijk zo bedoeld, dat het dan vanuit een culturele invalshoek is bedoeld, dus meer in de context dan als een concreet criterium. Bij de derde, bij de uitvoering van het monumenten- en landschapsbeleid, maar dat komt bij de uitvoering terug als u mij toestaat, denk ik dat het landschapsbeleid voldoende budget heeft en ook bij een ander begrotingsstuk hoort. Dat neem ik in de uitwerking mee. Met die twee kanttekeningen erbij is het college positief over de motie. De SP heeft een motie ingediend over klimaatrechtvaardigheid. Ik wil u erop wijzen maar als u zo in het onderwerp zit, zult u dat vast ook hebben gezien, in de Kamer vorige week is een motie aangenomen om de lasten en inkomenseffecten van huishoudens in de doorrekening bij het eindvoorstel inzichtelijk te maken en een zwaarte te geven en het ook te laten wegen. Dat brengt mij bij de weging van deze motie door het college, want wij vinden dit primair Rijksbeleid. Natuurlijk hebben wij een inbreng, dat doen wij bij het IPO, en wij zijn nog steeds bezig aan allerlei tafels waar de betaalbaarheid wel degelijk een thema is, maar niet alleen voor lage en middeninkomens maar ook richting de hardwerkende mkb'er. Waar leg je precies de rekening neer. Aan alle partijen zou ik willen zeggen, eerst de resultaten afwachten en beoordelen, dus wij ontraden de motie op dit punt in dit stadium.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Op een gegeven moment gaan wij vanuit de provincie ook stappen zetten, daar zijn wij mee bezig, daar wordt al subsidie voor uitgetrokken. Dan zou ik zeggen, doe nou hetgeen het Rijk heeft gezegd, ook voor het provinciale beleid. Het zou een beetje raar zijn als er bij het Rijk een uitspraak is, maar wij hier gewoon door zouden gaan. Het is eerder een versterking van hetgeen er uit het Rijk kom, en wat wij hier in de provincie gaan oppikken. Klopt dat?

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter. Nu klinkt het alsof wij hier braaf zitten te wachten tot er een brief komt waarin staat wat het Rijk gaat doen en wij dat moeten volgen. Ik heb net gezegd dat wij samen met het Rijk naar dit onderwerp kijken en dat wij daar een actieve inbreng op hebben en dat dit onderwerp ook op alle andere subtafels aan de orde is. Daar is nog geen resultaat van. Wat ons betreft wachten wij eerst deze besprekingen af en nemen dat vervolgens mee naar provinciaal beleid als daar iets uit voortkomt.

De **VOORZITTER**: De suggestie is dat u de motie aanhoudt.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Of je legt hem uit als een steuntje in de rug als u dat beleid gaat bespreken.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: De voorzitter heeft het goed verwoord. Als u hem aanhoudt en wacht op de resultaten, dan kunnen wij kijken of er in tweede instantie nog een motie nodig is.

De **VOORZITTER**: Er ligt nog geen Klimaatakkoord op tafel en daar gaat uw motie wel vanuit.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: De heer Klein over circulaire economie. Wij doen al van alles, living labs, stimuleren bedrijven, kunnen wij ook inzetten op pilots? Pilots horen bij het DNA van de provincie om dat te bevorderen en dat doen wij ook al. Wij zijn bezig met de circulaire aanbesteding van de Cruqiusbrug en bij HOV 't Gooi is dat aan de orde. Wij ondersteunen de verduurzaming van de bouwmaterialen en ook in de Omgevingsvisie wordt er aandacht aan besteed, ook in regionaal verband en bij de MRA staat het concreet op de actieagenda. Wij doen wat u vraagt, tenzij u zegt, er moet specifiek nog meer aan gedaan worden. Het onderwerp wordt breed geagendeerd en GS zetten zich daar breed voor in. Motie 48, ik ontkom er niet aan om er iets van te vinden. Ik zou een overweging van persoonlijke aard willen toevoegen, het vertrek van de commissaris leidt voor mij als GS-lid tot het verlies van een zeer ervaren klankbord dat ook heeft bijgedragen aan mijn eigen bestuurlijke groei. Ik kan niet alle overwegingen toejuichen, ik moet wel een beetje kritisch zijn op de overwegingen. Veel papier dat overblijft. Ik ben van duurzaamheid en dat kun je ook positief formuleren. Er is minder papier nodig en neemt u van mij aan dat datgene wat nog in de magazijnen ligt wat de commissaris niet meer gebruikt, komt vanzelf wel op. Ik zit een beetje met de plaspauzes tijdens de vergaderingen. Mijn collega is net 50 geworden en ik weet niet of hij er al ervaring mee heeft, maar als ervaren 50-jarige kan ik u vertellen dat de behoefte aan wat meer plaspauzes mij helemaal niet onwelgevallig is. Als ik die zo mag lezen dat ook al blijven ze straks minder, het mij dan toch toegestaan is om af en toe even weg te lopen, dan ondersteun ik de motie van harte, maar ik ben ook zeer treurig.

De **VOORZITTER**: In antwoord op de vraag van de heer Klein of bij het thema de mensenhandel meegenomen kan worden, voor zover relevant, want de aanpak van mensenhandel is op de eerste plaats een verantwoordelijkheid van de internationale politie en het openbaar ministerie. Voor zover de geldstromen met name ook leiden tot ondermijning, dan zal dat vanzelfsprekend worden meegenomen. Ik heb in de richting van de heer Heijnen gezegd die mij vroeg, misschien kan de CdK ingaan, wat vond u van het debat, en al aangegeven dat dat nou typisch iets is voor mijn echte afscheid. Ik wil wel gezegd hebben dat ik zeer bedank voor alle aardige opmerkingen van de heer Annaert, mevrouw Zaal en anderen en van de leden van het college. Gedeputeerde Geldhof zei, ik vrees dat dit leidt tot een verdeeld college. Dat suggereerde dat wat ik zojuist zei, als voorzitter van het college heb gezegd. Nou ben ik de eerste die toegeeft dat de bevoegdheden van de commissaris ingewikkeld zijn en dat de commissaris een aantal petten op heeft. Een van de petten van de commissaris los van het voorzitterschap van het college, is adviseur van de Staten en die opmerking was met name gemaakt als adviseur van de Staten en recht uit het hart. Ik schors de vergadering voor vijf minuten. De vergadering is heropend.

Tweede termijn

De **VOORZITTER**: Ik doe een beroep op de Staten om de tweede termijn wat kort te houden want wij moeten in ieder geval nog de eerste termijn van de Staten over de Omgevingsvisie behandelen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. U gaat weg, maar als het gerucht wat ik hoor klopt, dan zou u in mei van een bepaalde fractie heel veel stemmen zou kunnen krijgen. Ik weet niet of dat gerucht waar is, maar ik ga verder. Er is veel gesproken over het klimaat. De diverse partijen hebben hun zorgen uitgesproken over waar de kosten neergelegd moeten worden, bij bedrijven, en anderen denken dat dat uiteindelijk wordt doorberekend naar de burger. Dat er iets van vernieuwde energie moet komen is mijn fractie het over eens. Wij roepen alleen iets anders dan andere fracties uiteraard. Ik heb al een motie ingediend over een haalbaarheidsonderzoek, om te kijken of dat mogelijk is. De heer Van der Hoek zei dat de centrale niet in Noord-Holland kan komen, maar daar vraagt de motie ook niet om. Het gaat erover of het mogelijk is om een onderzoek te doen of kernenergie een optie is. Ik heb de motie nog aangepast, want 6 miljoen euro vinden wij ook erg veel als het alleen voor Noord-Holland zou gelden, terwijl de centrale voor meerdere provincies gebruikt zou kunnen worden. Daarom heb ik het dictum veranderd in: roepen het college op om zo snel mogelijk bij het Rijk erop aan te dringen om een haalbaarheidsonderzoek te starten naar uranium- en thoriumkernenergie als duurzame energiebronnen voor Noord-Holland.

Motie 49/12-11-18
Haalbaarheidsonderzoek uranium- en thoriumkernenergie voor Noord-Holland

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Het energieverbruik door huishoudens en industrie in 2050 mogelijk is verdubbeld;*
- *Hernieuwbare energiebronnen, zoals wind- en zonne-energie, maar een beperkte bijdrage kunnen leveren aan ons stijgende energieverbruik.*

Overwegende dat:

- *Kernenergie wel een grote bijdrage zou kunnen leveren aan het stijgende energieverbruik;*
- *Het maatschappelijk draagvlak voor kernenergie aan het groeien is;*
- *Minister Wiebes (VVD) van Economische Zaken op 8 november 2018 tijdens een debat in de Tweede Kamer aangaf dat "we moeten openstaan voor de rol van kernenergie".*

Roepen het college op om:
Zo snel mogelijk bij het Rijk erop aan te dringen om een haalbaarheidsonderzoek te starten naar uranium- en thoriumkernenergie als duurzame energiebronnen voor Noord-Holland.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PVV

De **VOORZITTER**: Dan is daarmee motie 40 ingetrokken en de nieuwe motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Andere partijen zweren bij windmolens, de heer Heijnen had het daar ook al over. Als wij in het Noordzeekanaalgebied de bedrijven daar met energie zouden willen voorzien door windmolens, dan zouden daar al 2.700 windmolens voor nodig zijn. Dat kan niet, want dat betekent dat je op elke vierkante kilometer van Noord-Holland een windmolen moet neerzetten. De zee staat al vol en ik heb begrepen dat we ook Schiphol daar nog een keer neer willen gaan leggen. Dat wordt voor Schiphol een soort Redbullrace om tussen de windmolens door te vliegen. Ik heb de Staten al vaker aangegeven dat als wij wereldwijd het klimaatakkoord van Parijs willen invullen met windmolens van 3 MW als voorbeeld, dan zouden wij daar 375.000 windmolens per jaar moeten produceren en om die te produceren ben je de halve kolenproductie van de EU kwijt, dus hoezo minder CO2. Voor wat betreft sociale huurwoningen, ik mocht daarnet niet meer interrumperen van de voorzitter, dus ik kom er nu even op terug. Het kost 61.000 euro per stuk om ze aan te passen, als ik dat bij mijn woning ook zou moeten laten doen, dan betekent dat als ik dat in 30 jaar af zou schrijven, dat zijn 432 maanden, dat betekent een kostenpost van 141 euro per maand. Dan heb ik nog geen rekening gehouden met de rente en met dat er wel eens een keer een onderdeel kapot gaat. Ik betaal nu 200 euro per maand, ik weet niet of ik daar veel wijzer van word. Daarnaast komt dan ook nog omdat wij zijn doorgeslagen met windmolens, dat iedereen door de opslag duurzame energie op zijn rekening toch nog steeds een flinke kostenpost blijft houden. Ik had het zojuist over de casus die gebruikt is over de subsidieverordening. De heer Van der Hoek zou daar nog op terugkomen. Ik heb gezegd dat ik mogelijk in tweede termijn met een motie daarover zou komen. Dat ga ik nu dus doen. Ik dien een motie in met het dictum:

Motie 50/12-11-18
Strikter beleid inzake toekenning subsidies

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Roepen het college op:
Geen subsidies meer toe te kennen aan aanvragers namens stichtingen en verenigingen als deze subsidies worden besteed bij bedrijven waar aanvragers zelf werkzaam zijn

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PVV

Er is ook gezegd dat er sowieso gecontroleerd wordt waar het geld aan uitgegeven wordt, dat klopt. Het gaat erover waar de subsidie besteed gaat worden. Krijg je als voorzitter van een

stichting subsidie en die wordt besteed bij het bedrijf waar je zelf werkzaam bent, is dat volgens mij meer dan de schijn van belangenverstrengeling. Dat moeten wij niet willen in deze Staten.

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voorzitter. Laat ik beginnen met mijn vreugde uit te spreken over de beantwoording die gedeputeerde Geldhof gaf. Zij zei over motie 4, dat gaan wij niet doen, over de woningbouw voor asielzoekers, je moet zeggen statushouders, dat vind ik harstikke mooi. Dus top en ik was ook heel blij met de uitspraak dat u zei dat de verhuurdersheffing niet helpt in de aanpak van de woningbouw. Soms is het leuk als iemand zich aansluit bij een standpunt dat je al hebt ingenomen, dus ook helemaal goed. Over motie 42 over de klimaatrechtvaardigheid, hoewel ik hoorde dat de heer Van der Sluijs eigenlijk ook daarvoor voelt, want hij maakt zich enorme zorgen over kosten voor mensen met een niet al te grote beurs en die een eigen huis bezitten, dus ik zou zeggen sluit u zich aan, maar dat gaan wij deze keer nog niet doen. Wij wachten even af totdat het klimaatakkoord er inderdaad helemaal kant en klaar ligt. Dan stel ik me voor dat wij een actualiteit hebben in deze Staten, waarin wij alsnog deze uitspraak kunnen doen voor hetgeen de provincie betreft. Dan motie 43, de trein in plaats van het vliegtuig. De heer Tekin voelde zich ongelooflijk aangespoord door de titel van de motie en dat was ook de bedoeling. Vervolgens ga je dan aan tekstexegese doen, je komt een woord tegen en daar struikel je over. Namelijk vliegverkeer en daar had moeten staan vakantievluchten, zei de gedeputeerde. Ik heb een vraag, kunt u een toezegging doen dat u het standpunt over vakantievluchten actief gaat uitdragen? Dat was ook een beetje de vraag in de motie, zet hem op en ga hem uitdragen. Dat wij in ieder geval dat niet willen, want mensen buiten dit pand weten niet precies wat de provincie vindt. Als u zegt dat u die toezegging gaat doen want ik hoor het ook vanuit de Staten, dan ga ik zeggen dat mijn mede-indieners die ik niet had genoemd in mijn eerste termijn, maar nu wel ga doen, want iedereen heeft de motie gezien, en dat GL en de CU/SGP akkoord gaan met deze toezegging als u zo voortvarend aan de slag gaat. Maar ik moet ook even boos worden, dat heeft gedeputeerde Bond zelf veroorzaakt. Hij vlucht weg in een systeemdiscussie, terwijl juist het betoog was: je kunt toch niet zoals in dat filmpje ik zag twee beren broodjes smeren en dat eindigt in ik stond erbij en ik keek ernaar, dat je dan helemaal niets doet. Wij zijn mensen en wij zijn ook in de provincie mensen die iets te vinden hebben over in dit geval de jeugdzorg, de kwetsbare jongeren. Wij gaan er niet over zegt u, dus doen wij niets. Wij hebben eerder al bij een heel ander onderwerp in Nederland meegemaakt dat er nog meer op afstand is gezet en dat betrof in dit geval de ziekenhuizen. Er is kort na elkaar het faillissement over een aantal ziekenhuizen uitgesproken en wat doet uw voorzitter, uw partijleider? Die houdt op uw congres een ongelooflijk tranen trekkend verhaal over, dat hadden wij anders moeten doen. Nu vragen wij om het nu alvast anders te doen met de jeugdzorg en u zegt, daar gaan wij niet over. Ik ben daarin buitengewoon teleurgesteld, ik hoop dat u dat begrijpt. Anders hebben wij echt een probleem. Dan nog over de Formule 1, u zegt de bal ligt bij Zandvoort. Dat kan best maar ik kan mij herinneren dat wij een aantal jaren terug 5 miljoen euro hebben gegeven aan Zandvoort om de route tussen het station en het strand op te leuken. Dat hebben wij gegeven omdat Zandvoort daar zelf te weinig geld voor had. Nu komt er een plan, ik had begrepen dat dat 20 miljoen per jaar gaat kosten, en dat hebben zij dan wel? Wat krijg je dan

te horen? Wij zien als toezichthouder op de begroting van Zandvoort dat zij met enorme tekorten te maken hebben. Ik snap er helemaal niets van. Ik zal wel weer een prachtig ontwijkend antwoord krijgen van deze gedeputeerde. Het spijt mij dat ik met deze strenge termen moet eindigen. Dus motie 42 is aangehouden, wat betreft 43 willen wij graag een toezegging, anders voelen wij ons genoodzaakt hem toch in te dienen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Mevrouw Alberts neemt via een omweg de gemeenteraad van Zandvoort de maat. Die maakt rare keuzes die u niet snapt. Er is wel een meerderheid in de raad die graag die Formule 1 wil. Waarom gaat u tegen dat democratische proces in?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Wij hebben natuurlijk een toezichthoudende functie op begrotingen van gemeenten. Dan krijg je op een gegeven moment de uitspraak dat jullie teveel met geld hebben gestrooid, artikel 12 en dat soort dingen meer. Dat zit er natuurlijk aan te komen als je niet oppast en daar waarschuw ik voor.

De heer **HEIJNEN** (CDA): U vindt dit een reden om zo'n procedure te gaan starten tegen de gemeente Zandvoort, terwijl die er verder prima voorstaat.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Een gewaarschuwd mens telt voor twee. Dat speelde in het verhaal over de jeugdzorg en nu hebben wij er weer eentje, een gewaarschuwd mens telt voor twee. Natuurlijk ben ik om een heleboel redenen geen voorstander van de Formule 1 bij Zandvoort. Ik denk dat daar meer over moet worden nagedacht. Om nu meteen al alles van je af te schuiven, het staat nu in de notulen waarom wij gewaarschuwd hebben.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Wij hebben vele mooie groene en ook sociale verhalen gehoord. Wij waren daar erg blij mee. Zoals gezegd, zijn wij van denken en van doen, maar gelukkig horen wij ook die wens bij een aantal andere partijen. Wat wij belangrijk vinden is dat wij beseffen dat wij elke euro maar een keer kunnen uitgeven. Daarom met betrekking tot kernenergie denken wij dat wij de komende jaren geen miljarden moeten stoppen in een proefballonnetje, maar in dat waarvan wij weten dat wij het al kunnen en moeten doen om in 2030 onze doelen te gaan halen. Een van die mogelijkheden zijn bijvoorbeeld windmolens. Partijen mogen natuurlijk van mening veranderen, maar onder het mom van betrouwbaar bestuur neem ik u toch even mee naar vorig jaar. In de notulen lezen wij daar dat er wat verwarring was bij de heer Van der Sluijs. Hij zei een beetje verwarrend tegen de heer Slettenhaar, want alle windparken zijn nu al toegewezen aan een bepaalde plaats. De VVD wil niet meer windparken, maar toch dienen zij een motie in om windparken straks op industriegebieden te plaatsen. De heer Slettenhaar antwoordt: “Het is verwarrend voor u maar het probleem is dat u niet begrijpt dat er uiteindelijk keuzes gemaakt moeten worden en dat het verstandig is om die keuzes zo te maken dat er zo weinig mogelijk overlast is en zoveel mogelijk draagvlak. Ik heb andere partijen ook horen zeggen dat het beter is om dit op industrieterreinen te doen, wat soms nu niet kan, dus ik denk dat er draagvlak is voor deze motie.” Ik denk dat wij toch enige ruimte kunnen constateren bij de VVD of een mooie draai.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, het is altijd mooi als je er de notulen bijhaalt. Dan moet je niet selectief gaan winkelen, want diezelfde notulen hebben wij er ook op nageslagen en dat zijn de notulen van PS van 13 november 2017. Om maar te beginnen, de motie is helemaal niet ingediend. Er is helemaal geen motie, dat is een. En twee als u naar de notulen van die vergadering kijkt en u leest wat de heer Slettenhaar daar werkelijk heeft gezegd, dan komt dat precies overeen met wat ik al eerder in mijn betoog heb aangegeven.

Mevrouw **PELS** (GL): Volgens mij wordt er niet echt een vraag gesteld maar ik kan natuurlijk wel reageren. Zonder dat wij die discussie helemaal opnieuw doen, waren er vorig jaar volgens mij ook vragen over onze toen toch wat vernieuwende werkwijze als het ging over moties die werden overgenomen, dan wel niet werden ingediend. Volgens mij moeten wij dit terdege serieus nemen. Dan over de jeugdzorg, wij kunnen naar onze mening maar ook gesteund door de CU/SGP en SP, niet de zorgen van Noord-Hollanders wegwuiven, zoals wij gaan er niet meer over, daar hebben wij afscheid van genomen. Gemeenten kloppen niet meer bij ons aan. Dat mensen het misschien moeilijk hebben, dat moeten zij dan maar ergens anders neerleggen. Zo staan wij er niet in want jeugdzorg is voor ons een basisvoorziening die in de gehele provincie voldoende moet zijn gewaarborgd om zo een goed leefklimaat voor de inwoners van Noord-Holland te garanderen. Daarom dien ik samen met de CU/SGP en SP de volgende motie in.

Motie 51/12-11-18
Zorgen om jeugdzorg

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *De afgelopen weken in de media diverse berichten over de jeugdzorg verschenen waarin zorgen worden geuit over de continuïteit van deze zorg in onze provincie;*
- *Dit zowel gaat om het mogelijk niet beschikbaar zijn van ambulante jeugdzorg als het wegvallen van gesloten jeugdzorg in Noord-Holland-Noord per 1 januari 2019;*
- *Begin deze maand bekend werd dat gemeenten in Nederland over 2017 600 miljoen euro te kort kwamen op de uitvoering van de jeugdwet;*
- *Bij de overheveling van jeugdtaken van Rijk en provincie naar de gemeenten in 2015, de verwachting was dat gemeenten kinderen met maatwerk en lichtere zorg efficiënter konden helpen en er daarom tegelijk bezuinigd werd op het budget voor de jeugdzorg;*
- *Het aantal kinderen in zorg stijgt, terwijl de aanname bij de decentralisatie was dat het aantal zou dalen en dat daardoor de tekorten nog verder oplopen.*

Overwegende dat:
Jeugdzorg een basisvoorziening betreft die in de gehele provincie voldoende moet zijn geborgd om zo een goed leefklimaat voor de inwoners van Noord-Holland te garanderen.

Verzoeken GS:

- *Hun zorgen hierover uit te spreken, zowel bij de betreffende gemeenten als bij het*

Rijk;

- *De voortgang van de decentralisatie van de jeugdzorg in de provincie in kaart te brengen en daarover aan PS te rapporteren;*
- *Samen op te trekken met de gemeenten om oplossingen te vinden voor de problemen in de jeugdzorg*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, CU/SGP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **PELS** (GL): Als laatste de reserves. Ik heb het even voor de gedeputeerde nagezocht. Op bladzijde 267 en 278 van de begroting kunnen wij vinden dat TWIN-H en EXIN-H toch echt eind 2019 aflopen. Naar ons idee hebben reserves niet voor niets een eindtijd. Het is belangrijk om opnieuw politiek naar de middelen te kijken en ook compartimenten uit 2005 en 2008 hebben misschien wat herziening nodig, bijvoorbeeld omdat op het gebied van duurzaamheid de ideeën daarover wat veranderd zijn. Maar wij hebben ook de toezegging van de VVD gehoord. Wij kunnen straks als wij gaan onderhandelen volledig ontschotten. Dat is erg fijn. Aangezien de VVD verwacht dat GL de grootste wordt en dat wij dat natuurlijk ook hopen, doen wij u allen hierbij de toezegging dat wij volledig zullen ontschotten bij de onderhandelingen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Is mevrouw Pels het met mij eens dat de wens soms de vader van de gedachte is?

Mevrouw **PELS** (GL): Ja, dat verbaasde mij ook wat aan uw bijdrage.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Het thema van mijn eerste termijn was: geloof niet in sprookjes. Ik was dus enigszins verrast door de bijdrage van het CDA die drie sprookjes combineert om mij te overtuigen van de werkelijkheid. Dat gaat niet gebeuren, het sprookje van roodkapje, wederom van de nobele jager en van de oneindige groei van damherten. Ik herhaal de vraag die ik vooraf stelde, mogen er van het CDA dieren in vrijheid leven? De interruptie van het CDA riep nog een interessante vraag op, namelijk biodiversiteit in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Is die nou zo enorm vooruit gegaan? Wij zijn nu een paar jaar verder met dat beheerplan. Mij zijn geen signalen bekend, dus als het CDA zegt dit sprookje geloven wij, doe er dan fatsoenlijk onderzoek naar. Om de reden die ik in mijn eerste termijn heb aangegeven, lijkt mij het verstandig dat wij een tussenevaluatie gaan inplannen na de telling van 1 april 2019 voor het Faunabeheerplan Damhert. Ik heb in eerste termijn het college daar niet op horen reageren. Ik moet dus aannemen dat zij daartoe geen bezwaar hebben en dat dit met positief advies van het college kan worden behandeld. Dat is fijn en dan kan iedereen er gewoon mee instemmen.

Motie 52/12-11-18
Tussenevaluatie FBP Damherten

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *De FBE verwachtte in 218 2045 dieren te tellen, maar in werkelijkheid werden er 3726 geteld;*
- *In het laatste beheerseizoen 2110 damherten zijn doodgeschoten, terwijl in het uitvoeringsplan in 2017 niet meer dan 1778 dieren zouden worden geschoten.*

Overwegende dat:

- *Er geen aanwijzingen zijn dat de biodiversiteit verbetert door het doden van damherten;*
- *Het onduidelijk is of de FBE zich aan het maximum toegestane afschot heeft gehouden.*

Van mening dat:
De evaluatie ook het uiteindelijke doel, herstel van biodiversiteit, zou moeten betreffen.

Dragen het college van GS op:
Na de telling van 1 april 2019 een tussenevaluatie van het FBP damherten te maken

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): De VVD heeft aangegeven dat zij een zeer betrouwbare partner zijn. Ik constateer dat zij misschien wel betrouwbaar zijn, maar dan wel graag van partner wisselen. De kostbare landbouwgrond waar zij zich zo ontzettend voor inzetten tegen zonneparken, heb ik weleens een keer anders meegemaakt toen wij samen juist streden voor meer ruimte voor ondernemers om op landbouwgrond iets anders te telen dan kolen en gras maar juist zonne-energie. Waarom zou je een ondernemer daartoe beknotten? Op het moment dat het vogeltjesland blijkt te zijn waar geen vogeltjes meer leven, dan moet het ineens volgebouwd worden. Waar is dan ineens het belang van die kostbare landbouwgrond gebleven? Ik vraag me wel af, gaan wij bouwen waar een projectontwikkelaar toevallig grond heeft of waar mensen willen wonen? Wat betreft wind op land, ook wij hebben gekeken naar wat is er door de VVD ingebracht. Er stond letterlijk in die motie – die nooit is ingediend maar wel onderdeel uitmaakt van de beraadslagingen – te onderzoeken dat windparken bij voorkeur op industrieterreinen worden geplaatst. Begrijpelijkerwijs schrok de PVV daar wel van, die kwam vragen waar gaat dit nu over. Over welke periode hebben wij het dan? Het ging over de periode na deze collegeperiode, zei de heer Slettenhaar. Hoe zit het dan met die 685 wilde mevrouw Zaal weten. Hebben wij het daar dan over, nu al? Nee dat laatste, nu al, dat was natuurlijk niet de bedoeling. Dat zou raar zijn want wij hebben een afspraak in het coalitieakkoord. Dit gaat erover hoe je omgaat met ruimtelijke ordening en waar we bepaalde zaken wel en liever niet doen. Kortom, het staat los van de 685,5. Het wisselt nog wel eens. Wat ook wisselt, is de einddatum van de ecologische hoofdstructuur. Bij mijn weten is dat altijd 2018 geweest tot Bleker. Toen werd het

ineens 2010, want dat maakte hij er zelf even van. Later werd dat vervolgens met Dijksma 2027, maar 2018 is vanaf 1990 bij mijn weten altijd de einddatum geweest. Tot slot de drainage, de techniek is niet bewezen. De ambities die deze provincie heeft met het voorkomen van bodemdaling, zijn groot. Alle reden om in te zetten op beleid dat werkt. Daarmee zeggen wij niet experimenteer niet of doe eens een pilot, maar in het echte beleid hoort het natuurlijk te gaan om maatregelen die werken. Daarom hoort drainage op dit moment niet een onderdeel te zijn van het beleid. Op het moment dat de gedeputeerde kan melden dat het wel effectief is gebleken elders, dan kunnen wij daar natuurlijk altijd nog voortschrijdend inzicht op toepassen. Daarom de volgende motie.

Motie 53/12-11-18
Veendaling niet met bodemdrainage

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Bodemdaling in Nederland jaarlijks leidt tot 7 Mton C02-uitstoot;*
- *Onderwaterdrainage tot maximaal 0,6 Mton C02-reductie leidt;*
- *Onderwaterdrainage tot bodemdaling leidt;*
- *Het internationale veengenootschap, een consortium van 1500 wetenschappers uit meer dan 40 landen, stelt dat van deze methode niet bewezen is dat hij werkt.*

Overwegende dat:

- *De kosten van bodemdaling in het Groene Hart nu al hoger zijn dan de landbouwopbrengsten;*
- *Geleidelijke vernatting hoge kosten met zich meebrengt (200-300 euro per ha), terwijl uiteindelijk alsnog moet worden overgegaan tot stoppen bodemdaling;*
- *Bij onderwaterdrainage de belastingbetaler feitelijk de boeren op het veen subsidieert, terwijl het effect op de C02-uitstoot beperkt is;*
- *De uitspraak in de Urgenda-zaak noopt om nog sneller grootschalige CO2-reductie te bereiken;*
- *Het PBL stelt dat het voorkomen van schade op de lange termijn door proactief beleid effectiever is dan reactief beleid gericht op korte termijn en herstel van schade;*
- *Een overstap in het landgebruik van de huidige landbouw naar natuur of natte landbouw de uitstoot van CO2 door bodemdaling geheel kan doen stoppen.*

Dragen het college van Gedeputeerde Staten op:
Veendaling tegen te gaan door een overstap van het huidige landgebruik naar natuur- recreatie- of waterbergingsgebieden of natte landbouw

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Ik was vanmorgen bijna klaar met mijn algemene beschouwingen en ik wil u nog als laatste meenemen in een hele bijzondere ontmoeting die ik onlangs heb gehad op de gang van het provinciehuis. Ik liep onlangs op de gang van het provinciehuis toen ik iemand zachtjes hoorde roepen: mevrouw De Meij van fractie mevrouw De Meij. Sorry nu zeg ik het weer, 50plus moet het zijn. Wat loopt u toch weer te sjouwen met die zware tassen. Ik keek opzij en zag dat de voorzitter van deze Staten mij aansprak. Ach ja, riep ik mijnheer de voorzitter, ik krijg gelukkig vele stukken op papier van de griffie. Daar ben ik ze eeuwig dankbaar voor. Dat maakt mijn tassen altijd zo zwaar. Ik wilde mijn weg weer vervolgen maar de voorzitter vroeg mij nog even te blijven staan. Hij zei mevrouw De Meij van fractie mevrouw De Meij. Ach sorry, nou doe ik het weer. Ik vergeet steeds de naam van uw fractie. Ik vind het zo vervelend, maar ik moet u iets bekennen. U weet dat ik op 17 december aanstaande afscheid neem als commissaris van de koning en als voorzitter van uw Staten. Het moet mij van het hart dat ik het toch wel heel vervelend heb gevonden dat ik steeds de naam van uw fractie vergat. Ach, zei ik vergoelijkend, het is correct hoor dat ik af en toe eens uit mijn slof schoot als u weer eens de naam van mijn fractie vergat. Dat kan toch gebeuren, ook na 3,5 jaar nog steeds. Nee, vervolgde de voorzitter het gesprek. Ik heb er nog eens over nagedacht en ik wil u iets voorstellen. Weet u nog dat ik bijna drie jaar geleden een gesprek met alle fractievoorzitters heb gehad en hen toen gevraagd heb wat zij deze Statenperiode graag veranderd zouden willen zien. Natuurlijk kon ik mij dat gesprek nog goed herinneren, maar wilde er niet direct achteraan zeggen dat wat er toen besproken was, helaas geen vervolg had gekregen. Ik kon mij namelijk nog herinneren dat toen ter sprake was geweest, dat ik het bijzonder jammer vond te constateren dat er nergens sprake was van enkele financiële speelruimte binnen deze coalitie voor een plannetje van de oppositie. De voorzitter vervolgt het gesprek, nogmaals mevrouw De Meij, ik wil voordat ik opstap het goed met u maken, zodat ik toch met een gerust hart kan gaan. U begrijpt dat mijn hart een sprongetje maakte. De voorzitter vervolgt het gesprek, doet u uw wens en ik ga mijn uiterste best voor doen dat uw wens uitkomt, natuurlijk wel alles in het redelijke. Die wens spreek ik hierbij uit. Neem bij een nieuw coalitieakkoord de volgende periode ook het ouderenbeleid mee in al zijn facetten, zoals goed aanvullend vervoer, veilig en prettig langer thuis wonen in de buurt van zorg en voorzieningen. Ik benoem u voorzitter hierbij tot Erelid van de niet bestaande fractie mevrouw De Meij en daar hoort natuurlijk een erepenning bij in de vorm van een bloem. Natuurlijk in de kleur van uw partij. Ik hoop dat u hem veel zult dragen, in ieder geval op 17 december bij uw afscheid.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik zou willen reageren op verschillende dingen die zijn gezegd. De heer Heijnen en de heer Van der Sluijs hadden een op zich leuk verzoek om eens te kijken waar wij toch de ruimte openhouden voor een kerncentrale. Ik zou hen dan toch een reactie willen vragen of u ideeën heeft over de ruimtelijke inpassing. Had u die gedacht bij Berkhout te plaatsen of bij Zwaagdijk of bij Midwoud of wellicht in de Haarlemmermeer of het Westelijk Havengebied of op Texel? Ik hoor graag wat concrete suggesties. Bovendien is dit jaar de opwek van zon in Nederland groter dan die van kernenergie. Ik denk dat wij op de goede weg

zijn om duurzame energie die echt hernieuwbaar is, te gebruiken. Dan in de richting van het college, mevrouw Post, u heeft geantwoord dat u al eerder bij het UWV gelobbyd hebt voor de buurtbus. U zei dat weer te willen doen als er echt problemen zijn. Volgens mijn informatie zijn die problemen er, dus wellicht is het goed dat wij daarover even contact hebben. Dan zou ik het prettig vinden als u dat opnieuw kunt opstarten. Dan rondom de jeugdzorg, wij vinden het onvoorstelbaar dat het college van GS zo wegloopt voor de verantwoordelijkheid voor het welzijn van de Noord-Hollandse inwoners. Natuurlijk hoeven wij niet op de stoel van de gemeente te gaan zitten, maar bij zulke grote problemen is een proactieve houding gewenst. Het is toch van de gekke dat wij als provincie niet eens weten hoe groot de problemen in Noord-Holland zijn. Ik vraag me zelfs af of dat niet in strijd is met onze rol in het kader van het interbestuurlijk toezicht, want het gaat ook over hele grote financiële consequenties. Kortom, de motie die mede door ons is ingediend, raad ik van harte aan. Dan een reactie op de Formule 1 in Zandvoort. U complimenteert de gemeente Zandvoort omdat zij het zonder subsidie doen. Misschien moet u dan de hele Formule 1-industrie complimenteren, want die zijn in staat om een hele hoop CO2 uitstoot te realiseren geheel zonder subsidie. Dat zult u vast prachtig vinden. Toch hoor ik graag van u welk provinciaal belang gediend is bij zo'n Formule 1.

De heer **LEVER** (ONH) : Voorzitter, veel lovende woorden zijn u al toebedeeld door de collega's. Dan wil de oudste onafhankelijke partij in de provincie die al 24 jaar onafgebroken hier zit, zich niet mee weg laten komen door niets te zeggen. Ik wil u een woord van dank toespreken ook namens ONH. Ik kan mij nog herinneren dat bij de verlenging van uw tweede termijn hier in de Staten wij jaarlijks een analyse konden geven over het functioneren van de commissaris en dat hebben wij ook een keer gedaan. Toen heb ik gezegd, onze commissaris heeft het karakter van een herdershond. Hij blijft je je leven lang trouw, maar één keer bijt hij in je benen. Zo wil ik u typeren als een consciëntieuze correcte bestuurder die wij helaas moeten gaan missen. Ik begrijp ook dat uw plaspauzes toenemen, zoals ook die van sommige gedeputeerden. Ik ben 68, heb er nog weinig last van gelukkig, ik weet niet waar dat fysieke verschil in zit. In ieder geval kan ik u zeggen voorzitter, ik wens u nog een hele lange gelukkige periode toe en ik hoop u nog eens in het dagelijks leven tegen te komen. Dan nog terugkomend op de beantwoording van mijn vraag die ik gesteld heb over de sluis van IJmuiden. De correctie die de gedeputeerde aangaf was niet 57 maar 34 miljoen. Echter, wat ik niet heb vernomen is wat is er nu zo contrair is aan het feit dat wij Amsterdam helpen om in ieder geval die cruiseschepen te faciliteren naar Amsterdam, die een enorme profit geven voor hun budgetten, terwijl aan de andere kant Amsterdam dwars gaat liggen om te zeggen wij gaan een brug bouwen over het IJ die problemen veroorzaakt om die cruiseschepen te faciliteren. Dat was eigenlijk de essentie van mijn verhaal. Ik zou graag van de gedeputeerde willen horen hoe wij daarmee omgaan als provincie. Wel geld geven voor een zeesluis om de economie te faciliteren en aan de andere kant ligt Amsterdam dwars door een brug over het IJ te bouwen om dat wat wij beogen, teniet te doen. Ik zou graag een antwoord willen hebben over dit argument. Dan heb ik verder nog voorgesteld met betrekking tot de domotica, dan wil ik horen van gedeputeerde Bond om dat vanuit de energiepot die wij hebben te initiëren, want domotica en langer thuis leven is mogelijk door deze toepassingen. Ik zou graag een innovatie willen ook met betrekking tot het Energiefonds. Is het mogelijk om daar voorstellen voor te kunnen doen?

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter. ik loop de opmerkingen van de partijen in eerste termijn kort door om te kijken in hoeverre daar van ons nog een reactie op moet komen. Met de PVV zijn wij het eens dat mobiliteit een kerntaak van de provincie moet blijven. Wij zijn blij dat ook de PVV vindt dat daar meer geld naartoe mag. De SP, wij hebben het gehad over klimaatrechtvaardigheid. Ik heb het in mijn interruptie richting mevrouw Alberts al aangegeven dat naar ons idee aan dat aspect voldoende aandacht zal worden besteed in Den Haag. Als u goed naar mijn betoog hebt geluisterd, kan zij zich ook prima bij de VVD aansluiten om met name ook de financiële gevolgen van de energietransitie nauwlettend te blijven volgen. Daar gaan wij elkaar vinden mevrouw Alberts. Als het gaat om het onderwerp jeugdzorg, moet ik toch het standpunt van het college volgen. De provincie heeft die taak, moest die taak zelfs overdragen aan de gemeenten. Daarmee niet gezegd trouwens dat toen het onder handen was bij de provincie, het toen allemaal goed ging. Laat dat ook heel duidelijk zijn. Ik kan mij nog herinneren dat wij hier ook discussies hebben gehad over wachtlijstenproblematiek et cetera. Dus om dan nu te zeggen dat de gemeenten dat niet goed zouden doen, daar sta ik ver van. Sterker nog, ik denk dat gemeenten en de meeste wethouders hun uiterste best doen om te zorgen dat de jeugd die het nodig heeft, ook de zorg krijgt die het verdient. Waar het probleem zit, het is een open eindregeling.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Een kleine correctie, volgens mij heb ik niet gezegd dat gemeenten hun best niet doen. Ik heb gezegd het water staat hun verder dan aan de lippen, ze verzuipen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Ik geef alleen een duiding van datgene dat ik denk gehoord te hebben. In de zin van dat ik inderdaad hopelijk daar niet uit moet aflezen of afluisteren dat u dat bedoelde. Goed dat u dat nog een keer ook bevestigt via deze interruptie. Wat ik al zei, het probleem zit hem gewoon in het feit dat hier sprake is van een open eindregeling. U weet hoe dat gaat met open eindregelingen. De knoppen waarmee de gemeenten kunnen draaien, zijn in dit geval zeer beperkt. Waar je wat kunt doen is aan de voorkant en daar zijn die gemeenten met de maatschappelijke partners heel hard over aan het nadenken hoe je aan preventie met name kunt doen. Wat betreft GL nogmaals, ik heb in mijn eerste interruptie naar aanleiding van het betoog van mevrouw Pels gezegd dat zij volgens mij ambities heeft waar het gaat om straks in het college te zitten. De liefdesverklaring daar naartoe was volgens mij overduidelijk in haar betoog. Niks mis met zo'n ambitie, want daarvoor zitten wij volgens mij allemaal in de politiek. Je wilt je doelen bereiken en u weet net zo goed als ik, dat gaat het gemakkelijkst en het beste als je aan die kant van de tafel zit. Blijft u vooral ook die ambitie tonen, maar dat is wat anders dan dat mijn wens zou zijn dat die ambitie bewaarheid wordt. U weet, dan gaat mijn voorkeur uit naar een andere partij. Richting de heer Van Liere wil ik aangeven dat ik geen kinderen heb, dus ben ook niet echt een sprookjesdeskundige, maar volgens mij eindigen de meeste sprookjes altijd goed. Bijna altijd goed want de sprookjes van Grimm niet, maar de meeste sprookjes zijn toch altijd heel erg hoopvol en dat toch het goede het kwade overwint. Dus mijnheer Van Liere, houd hoop zou ik zeggen. Mevrouw De Meij van 50plus, coalitie oppositie. Dat blijft altijd een lastig dingetje. Als ik de indruk zou hebben dat wij per definitie niet open zouden staan voor datgene dat door de oppositie wordt ingebracht, dan heeft u per definitie een punt. Dat zou ik ook kwalijk vinden. Alleen je moet wel blijven onderkennen dat de meningen in deze Statenzaal gezien de

politieke achtergrond, nou eenmaal erg verschillend zijn op de verschillende thema's. Dat kan in de meeste gevallen er ook toe leiden dat je elkaar niet gaat vinden omdat het te ver van elkaar af staat. Het is ook niet altijd makkelijk om coalitie te zijn, zal ik u zeggen. CU/SGP, die hebben het ook over de jeugdzorg gehad maar daar heb ik net al iets over gezegd. Ik ben blij met de opmerking van de heer Klein als het gaat om het thema Ruimtelijke Ordening, dat wij ons ook meer op het noorden zouden moeten richten. Daar ligt een verbintenis met ons, heel goed. Over de Formule 1 denken wij weer iets anders. De heer Bond heeft al gezegd: a. gaan wij er niet over en b. als het gewoon binnen de vergunningsvoorwaarden kan, wie zijn wij dan om daar tegen te zijn, behalve dat het principieel kan zijn, wij zijn het niet eens met het houden van Formule 1 races. Dat kan, maar wij vinden ook dat dit in eerste instantie een kwestie van Zandvoort zelf is. Uw oproep om het UWV te vragen wat te doen, want dat bericht bereikt ons natuurlijk ook heel vaak, ook lokaal helemaal goed. Daar heeft de gedeputeerde al antwoord opgegeven dat ze daarmee bezig zijn. ONH heb ik veel dingen horen zeggen die volgens mij ook deels door ons en deels door andere partijen zijn gezegd en ook wel in onze lijn waren. Ik ga afronden met dien verstande dat ik nog een opmerking wil maken naar mevrouw Geldhof die het Deltaplan Wonen dat ik heb genoemd, iets te eenzijdig uitlegt als dat het alleen maar over wonen zou gaan. Ik heb in mijn betoog juist aangegeven dat het ons gaat om de verbinding van een viertal thema's die allemaal met de bebouwde omgeving te maken hebben. Het gaat verder dan dat. Kernenergie, een mooi onderwerp. Ik ben als ik naar die motie kijk, daar verbaasd over en ik kan er ook verschillende dingen over zeggen. A. ben ik er verbaasd over dat twee partijen in ieder geval D66 en de PvdA die ik ken als bestuurderspartijen, kennelijk bij voorbaat een discussie uit de weg willen gaan over dit onderwerp door deze motie hier neer te leggen, daarmee dus in mijn beleving die discussie ook in een keer plat te willen slaan. Kijk, dat je van mening kunt verschillen over dit onderwerp ben ik de laatste om te ontkennen, maar bij voorbaat er al niet over willen praten met elkaar dat valt mij van deze twee partijen heel hard tegen. In iets mindere mate geldt dat ook voor de SP. Mevrouw Alberts is vaak bereid om mij te herinneren aan wat de VVD landelijk op dat punt of andere punten doet. Opmerkelijk, de SP in de Kamer heeft zich helemaal nog niet uitgesproken tegen kernenergie. Sterker nog, die willen dat ook zeker open houden als mogelijkheid. Wat u mij soms kennelijk verwijt van dat wij niet doen wat de VVD landelijk doet, zou ik u nu ook kunnen verwijten. Doe ik niet, want het is uw eigen afweging. Dat zeg ik ook altijd.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Voorzitter, wat mij dan weer verbaast is dat de VVD die het standpunt huldigt geen windmolen erbij op land, nu richting PvdA en D66 gaat wijzen met, u slaat het debat stuk, u geeft iets geen kans. Volgens mij is dat nogal een Jij-bak.

De heer **ANNAERT** (VVD): Nee, in het geheel niet, wij zijn niet tegen windenergie maar wel tegen wind op land. Dat is wel een nuance die u elke keer vergeet in dit verhaal. U zegt gewoon, wij willen geen kernenergie. Dat is het grote verschil. Wij willen best praten over wind op zee, en als u nogmaals de notulen van 13 november erop naleest, heeft de heer Slettenhaar precies de redenering toegepast die ik ook al in mijn betoog heb aangegeven. U sluit per definitie overige vormen van energiewekking af. Dat moet ik op basis van deze motie constateren.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Maar wat is nu uw inhoudelijke argument tegen windenergie in het Noordzeekanaalgebied of industriële gebieden?

De heer **ANNAERT** (VVD): Mijn inhoudelijke argument is dat wat wij altijd al naar voren hebben gebracht ten aanzien van dat hele wind op land verhaal, dat wij geen wind op land willen. Heel simpel. Ik leg u uit hoe dat komt en neem u mee in herinnering. In 2011 is de VVD de enige partij geweest die destijds tegen het toen voorliggende windplan heeft gestemd. Ik zie de heer Lever zijn hand opsteken, dan heeft de heer Leever toen de VVD ook ondersteund. Dat is mij dan ontgaan, bij deze mijnheer Leever ook aan u de eer. Vervolgens is het niet zo raar dat vanuit dat perspectief de VVD altijd gehandeld heeft. Als wij dan kijken naar hoe het gegaan is, een heel groot windtraject daar gingen wij niet over. Dat was het windplan Wieringermeer, dat was een Rijksaangelegenheid. Voor de rest hadden wij een opgave die wij opgepakt hebben. Ik heb dit de heer Van der Sluijs ook uitgelegd, die zei, de VVD is tegen wind, maar wij hebben gezegd, wij zijn ook een partij die als het Rijk zegt van, dit is wat jullie moeten doen en daar staat ook een handtekening van de provincie onder, dan gaan wij daar met frisse tegenzin mee aan de slag. Wij hebben wel altijd gezegd liever niet op land, 685,5 MW is het maximum. Wat de heer Slettenhaar heeft gezegd is gewoon kijken naar een periode hierna, waarbij hij niet uitsluit dat diezelfde discussie zich weer gaat voordoen. Als je naar de notulen kijkt, zegt hij heel nadrukkelijk dat onze aandacht uitgaat naar wind op zee. Niks anders dan toen al het geval was. De VVD is nog steeds tegen wind op land.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Allereerst ben ik heel blij dat ik niet genoemd wordt met de PvdD in dat lijstje van partijen die verwacht worden om steun te geven aan een kerncentrale, gelukkig maar. Wat is nou precies uw inhoudelijke bezwaar? U zegt wij willen het niet, want wij willen het niet. Is dat een serieuze reactie van een bestuurderspartij?

De heer **ANNAERT** (VVD): U bent nu te gemakkelijk en weglopen is ook geen optie, blijft u even staan, dan kan ik u netjes antwoorden. Wij hebben altijd gezegd waarom wij tegen wind op land zijn. Kijk het hele windbeleid erop na, alle argumenten die daaraan te grondslag liggen, zijn de reden waarom wij altijd hebben gezegd dat wij geen voorstander zijn van wind op land. Ik hoef u toch niet te vertellen wat wij de afgelopen jaren daarover gezegd hebben. Kijkt u er de notulen op na en u kunt de inhoudelijke argumentatie allemaal teruglezen. Uiteindelijk is het eindoordeel dat wij liever geen wind op land hebben.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik was al heel tevreden geweest als hij in twee zinnen had kunnen samenvatten wat precies het probleem is met wind op land, juist in die gebieden die genoemd zijn, industriegebied, Noordzeekanaal waar u eerder nog voor was.

De heer **ANNAERT** (VVD): Nee, wij zijn er niet voor. Wij hebben gezegd dat als er weer een opgave komt en dat moet je niet uitsluiten want u weet net zo goed als ik, er wordt van alles in Den Haag bedacht maar de bal wordt bij de regio's en provincies neergelegd, maar wij kunnen ook lezen en als de regio's en de provincies met een onvoldoende antwoord komen richting de opgave, gaat het Rijk bepalen hoe en wat. Dan moeten wij alle opties openhouden als zijnde

welke scenario's kunnen er op ons afkomen en dat is het scenario wat de heer Slettenhaar precies bedoeld heeft. Terug naar de motie.

De **VOORZITTER**: Geen interrupties meer. We schieten hopeloos uit de tijd. Een vraag en daarna zeer terughoudend met interrupties.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter, even om het helder te maken. U bent dus tegen windenergie op land, maar er komt straks een opgave, dat weten wij allemaal, dan bent u bereid om meteen 180 graden te draaien.

De heer **ANNAERT** (VVD): Zeker niet. Alles wat wij in ons vermogen hebben te zorgen dat het dan wind op zee wordt, zullen wij alles in het werk stellen om te zorgen dat dat het wordt.

Mevrouw **PELS** (GL): U sluit wind op land niet uit.

De heer **ANNAERT** (VVD): Dat kan ik niet, door ervaringen word je wijzer en de ervaring leert dat wij al een keer door het Rijk een opdracht hebben gekregen, wat de heer Slettenhaar ook bedoeld heeft. Dan terug naar de motie. Ik concludeer enerzijds dat er partijen in deze Staten zijn dat zodra een klimaatorganisatie iets zegt en zeker een VN klimaatorganisatie, dan zijn zij er als de kippen bij om te zeggen, dat zegt ook de klimaatorganisatie IPPC. Nu zegt diezelfde organisatie dat kernenergie een bijdrage zou moeten leveren aan de energievraag en nu deugt het kennelijk ineens allemaal niet. Heel apart, dat noem ik selectief winkelen. Het is ook een motie voor de bühne want wij gaan daar niet over. Dat is mijn tweede constatering. De derde constatering die ik doe, is dat deze partijen kennelijk bij voorbaat elke discussie hierover uit de weg willen gaan en de mogelijke rekening die daaruit voortvloeit ook per definitie al bij de burgers c.q. onze inwoners neerleggen, zonder te weten welke effecten het allemaal heeft. Goed, dat is een constatering die ik doe. Misschien klinkt het raar maar wij gaan hem niet steunen. Met het dictum van de motie is wat ons betreft overigens niks mis.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Voorzitter. Ik constateer dat wij vandaag een levendig debat hebben. Het loopt misschien wat uit de tijd maar is dit wel waar wij hiervoor zitten om met elkaar in debat te gaan. Wij hebben het al uitgebreid gehad over kernenergie, dus die discussie is wel degelijk gevoerd. Een aantal mensen vroeg waar nou die poes of kat voor staat. Deze is een beetje doorgedraaid. Deze kat staat voor het energiestandpunt van de VVD. Wel wind op land op industrieterreinen, niet wind op land op industrieterreinen, eerst zon op daken en dan pas zon op land. Ik weet het niet meer. Over de motie die is ingediend bij het koersdocument, daar zegt de heer Annaert nu van dat hij niet is ingediend. De heer Annaert houdt net als ik van juridische procedures. De motie is wel ingediend maar vervolgens weer ingetrokken omdat er een positief preadvies van GS voor stond. Dus maakt ook zeker onderdeel uit van het koersdocument en ook van de Omgevingsvisie. Daar hebben wij het later nog over. Ik ga niet alle moties en amendementen doornemen. Wat ik wel constateer is dat er voor deze begrotingsbehandeling geen motiecircus is en dat het redelijk meevalt en dat er ook allerlei moties zijn met het uitspreken, actief uitdragen, onderzoek doen naar. Mevrouw Post zei dat er weinig opmerkingen

zijn gemaakt over de begroting zelf, maar er zijn ook heel weinig inhoudelijke voorstellen gedaan tot wijziging van de begroting. Het lijken wel moties en amendementen van de coalitie als ik ze lees. Ik wil nog iets zeggen over de motie van Schiphol. Met de trein in plaats van het vliegtuig. Daar werden wij ontzettend blij van. Rogier van Boxtel zei zaterdag in dit huis: D66 is de Tjuk Tjuk-partij in plaats van de Vroem Vroem-partij die hier aan de rechterzijde zit. Als wij dan naar het dictum kijken, dan staat er niks meer over die trein en het gaat over het terugdringen van de groei van Schiphol. Daar denk ik dat wij iets genuanceerder in zitten. Wij zeggen altijd meer groei moet niet verboden worden, maar er moet wel sprake zijn van minder overlast bijvoorbeeld door duurzaamheidsmaatregelen. Ik denk dat wij die dan ook niet kunnen steunen. Verder hebben wij vandaag met dank aan de motie van de CU/SGP, eindelijk een standpunt ontwikkeld over de Formule 1 en dat is zodra het binnen de 12 dagen kan en er geen beroep op de provincie wordt gedaan voor financiële bijstand dan wel het uitbreiden van de infrastructuur, wij op zich kunnen leven met een Formule 1 in Zandvoort. Ten aanzien van de jeugdzorg moet ik zeggen dat ik de zorgen deel, alleen vind ik het lastig als wij geen taak meer hebben en gemeenten zich ook niet bij ons melden, of wij daar actief op af moeten gaan. Ik denk dat wij moeten wachten tot gemeenten ook daadwerkelijk om onze steun vragen, want daar ligt de primaire verantwoordelijkheid nu.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): GS noemden nog iets over een MB-wet vergunning over Formule 1, die sloeg u over. Moeten wij daar positief tegenover staan?

Mevrouw **ZAAL** (D66): Die moet getoetst worden aan de regels en als dat kan, kan dat. Dat lijkt mij helder en is uitvoering van GS. Daar ga ik mij verder niet over uitlaten.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Het afscheid van de heer Remkes is op 17 december. Tot die tijd is hij gewoon in functie, dus ik spreek hem niet toe. Toch een vraag aan mevrouw Post die erop gewezen heeft dat als het fietsverkeer wordt gestimuleerd, er mensen uit de bus en op de fiets gaan. Dat is op zich waar, want er is substitutie ook in vervoersmodaliteiten, maar is het niet zo dat als er meer mensen met de auto gaan dan met de bus, dat er uiteindelijk meer mensen uit de auto op de fiets gaan dan vanuit de bus op de fiets? Kent u daar cijfers over? Maak het ons helder of laten wij daar anders als het ingewikkeld is, een andere keer op terugkomen. De heer Tekin heeft de vraag beantwoord over de vrijwilligers. Daar zijn wij content mee. Het is ons ook helderder en wij zouden zelf ook vinden dat wij als provincie alles moeten doen om jongeren actief te krijgen in het groen. Het thema vergrijzing bij groenvrijwilligers spreekt mij ook aan. De jeugdzorg is hier tot thema gemaakt. Het is iets wat mijn fractie ook bezighoudt, net als heel veel mensen in Noord-Holland die ermee geconfronteerd worden dat de jeugdzorg niet kan leveren wat wij als burgers vinden dat het zou moeten leveren. De heer Annaert heeft het ook gezegd dat toen wij nog verantwoordelijk waren, ook niet alles goed ging. Wij zijn daar vrij druk mee bezig geweest als provincie in de vorige periode. Er is hier een maatschappelijk probleem, maar de vraag is zijn wij de eersten om in dat gat te springen. Het antwoord daarop is helaas moet ik zeggen, nee. Wij hebben geen geld, geen rol en ook geen kennis meer. Zijn wij degenen om dat maatschappelijk te organiseren? Vanuit het college is gezegd dat als de gemeenten bij ons komen met dat probleem, dan zullen wij hen een luisterend oor bieden en er ook iets mee doen.

Ik vind dat een verstandige. Het is niet onze rol om daar actief op in te gaan, maar als de Noord-Hollandse gemeenten bij de provincie komen met hun problemen waar zij niet uitkomen, dan is het de taak van deze provincie om die helpende hand te bieden. Nogmaals de zorgen in Noord-Holland over de jeugdzorg, die gaan ons hier ter harte. Dan heeft mevrouw Alberts en ik probeer te kijken of ik het goed begrepen heb, ten aanzien van haar motie over klimaatrechtvaardigheid gezegd erop terug te komen op het moment dat er een klimaatakkoord is. Dat zijn wij met mevrouw Alberts eens. Met de trein in plaats van met het vliegtuig hebben wij mevrouw Alberts horen zeggen dat zij van het college verwacht dat er een heldere toezegging wordt gedaan en kijkend naar wat de BRS erover zegt, dat er zowel wordt ingezet op selectiviteit, dus netwerkverkeer voorrang boven vakantievluchten als over het feit dat voor de korte en middellange afstanden de trein een betere vervoersmodaliteit is dan de vliegtuigen. Als dat van de kant van het college gezegd kan worden zijn wij er ook content mee. Dan twee lastige problemen, kernenergie, daar zijn een paar stevige woorden over gezegd. Wij dienen met overtuiging die motie in omdat wij denken dat als je het hebt over duurzame energie en dat is tegelijkertijd ook een antwoord op de motie van de PVV, want het onderzoek naar duurzame kernenergie, die middelen kunt u besparen, want het is geen duurzame energiebron. Het is een energiebron die komt uit delfstoffen, die in het nucleaire afval een probleem creëren wat wij niet willen. Wij hebben het allemaal gezien in deze wereld, ik snap niet zo goed waarom mensen hun ogen daarvoor sluiten.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter, kernenergie is een hele veilige energie. Weet u hoeveel mensen er toen bij de kernramp van Fukushima zijn overleden en hoeveel doden er jaarlijks omkomen bij windmolens? De tweede vraag die ik wil stellen is, dat wij 76.000 windmolens moeten neerzetten als wij Nederland met windenergie willen voorzien. Waar wilt u die 76.000 windmolens van 7 MW neer gaan zetten?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Die laatste vraag kan ik makkelijk beantwoorden omdat wij op het gebied van energietransitie niet kiezen alleen voor wind op zee en een klein beetje op land, maar nadrukkelijk ook voor andere energiebronnen zoals zonne-energie, waterstof, geothermie. Dus er zijn allerlei bronnen van duurzame energie. Ik ben blij dat er bij dat vreselijke kernongeluk in Japan rechtstreeks weinig mensen zijn overleden. Als je kijkt naar de vervuiling in het gebied en hoe langdurig dat niet te gebruiken is. Als je kijkt naar wat er in de zee gebeurd is rond die kernramp en welk effect dat heeft op de biodiversiteit in zee en uiteindelijk ook op de mensen, dan zou je het wel iets breder mogen zien. Het laatste punt waarover binnen mijn fractie zeer verschillend gedacht wordt is de kwestie van F-1 races op Zandvoort. Ik weet niet of ik in deze zaal zou vloeken als ik zou zeggen, laat ze maar naar Assen gaan, dat is een persoonlijke opvatting. Mijn fractie zegt, wij hebben een regelgevende bevoegdheid. Er zijn 12 racedagen en er zijn normen door de heer Bond zojuist uitgelegd. Als het binnen het kader van de huidige normen blijft, moeten wij het accepteren inclusief de wet Natuur. Dat je verschillend kunt denken over de wenselijkheid van de druk op de toch al dunne verkeersaders door Haarlem op zo'n dag of op die dagen, dat je verschillend kunt denken over de vraag of je bij dit soort evenementen beter zou moeten letten op belasting op CO2, op lawaai. Binnen die kaders kunnen wij niet veel

anders dan dat accepteren. Wij gaan er vanuit dat het college ook datgene handhaaft wat de heer Bond net gezegd heeft, dat ons niet gevraagd wordt de kaders aan te passen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Een goed debat hadden wij vandaag met elkaar waarin tal van thema's op inhoud langs zijn gekomen, thema's die ook raken aan het ruimtelijk gebruik en omgeving. Ik begin even met de wolf. Het gaat hier om een sprookje waarin de wolf kan praten. Dat zouden ze bij de PvdD het liefst willen, wellicht ook dat dieren zouden kunnen stemmen, maar zo is het natuurlijk niet. De heer Van Liere vroeg mij, vinden wij dat dieren in vrijheid mogen leven en natuurlijk is het antwoord daarop ja. Als het gaat om een afweging en om bescherming dan heb ik het bijvoorbeeld over bescherming van de weidevogels, dan betekent dus dat je bij de wolf moet ingrijpen, anders hebben wij geen weidevogels meer. Zo is het iedere keer een keuze maken. In het debat is er ook veel gesproken over jeugdzorg. Ik snap wel goed dat dat onderwerp opgebracht wordt, want daar gaat niet alles goed en dat gaat ons ook allemaal aan het hart. Er is echter alleen een keuze gemaakt door onze landelijke overheid om dat onderwerp niet meer bij de provincie te leggen. Ik zou er niet zo voor zijn om dat onderwerp actief als provincie op te pakken, maar de heer Bond gaf er al een voorzet voor, wat als gemeenten bij ons aankloppen en zeggen wij hebben uw hulp nodig en komen er niet uit, is de provincie dan bereid om te kijken wat zij op zijn minst kan doen. Daar graag een reactie op. Er is gesproken over de Formule 1 en die discussie snap ik niet zo goed. De heer Den Uyl zei dat al, er zijn kaders en een Formule 1 zou daarin passen. Ook het verhaal over drukte, op een drukke stranddag komen er meer mensen naar Zandvoort dan er op een Formule 1 race zouden afkomen, dus ook daarvan ben ik een beetje verbaasd over de discussie die gevoerd wordt.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): U heeft het alleen over de kaders waarbinnen het wel of niet zou mogen. Ik vraag me af bij welk provinciaal doel dit aansluit en waarom wij dit goed zouden moeten vinden? Wij kunnen toch prima zeggen dat het niet aansluit bij onze provinciale doelen en daarom ongewenst is?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Er gebeuren heel veel sportevenementen in de provincie die allemaal niet per definitie aansluiten bij ons provinciaal doel. Wij gaan nauwelijks over sport, wij doen nog wat rondom Sportservice en terecht, maar daar blijft het ook wel bij. Wij kunnen hier ook discussiëren over iedere voetbalwedstrijd die gehouden wordt, want dat zouden wij dan ook vanuit provinciale doelen ongewenst vinden. Ik vind dat geen valide argument. Er was een motie over klimaatrechtvaardigheid, ik vond die motie in de bewoording wat ongelukkig maar ik vond het punt wel terecht. Er moet inderdaad draagvlak zijn en wij moeten oog hebben voor de betaalbaarheid van onze energietransitie. Ik had ook sympathie en ik vond het een sympathieke motie rondom trein en vliegtuig. Het is goed dat daar een toezegging op komt. Dan kom ik nog op een ander punt dat is langsgekomen, het gaat om bodemdaling en drainage. Wij zouden die optie zeker willen openhouden. Wij zien uit onderzoeken ook dat drainage minder CO2 kan uitstoten. Misschien wel 75% minder dan andere opties. Daarom willen wij onderzoek op dat vlak blijven ondersteunen. In Zuid-Holland doen zij dat al, daar zijn zij een onderzoektraject gestart op 310 hectare. Tot slot kernenergie en de motie die daarover is ingediend. Ik heb dat eerder in mijn bijdrage kortzichtig genoemd. Dat vind ik nog steeds want wij staan hier echt voor een

enorme uitdaging. Er moet echt wat gebeuren en het laatste wat wij nodig hebben zijn onderwerpen in de taboesfeer drukken. Dat is geen oplossingen bieden, dat is hooguit scoren. Wij vinden dat kernenergie in de discussie betrokken moet worden nu al. Ik zei het net al, zorgen wereldwijd centrales voor 2% voor de stroomopwekking.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Dat vindt u ook van de opvattingen van de VVD over wind op land?

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Ik snap de vraag niet goed.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Iets in de taboesfeer drukken. De heer Annaert heeft hier hoog en laag beweerd dat hij wind op land taboe heeft verklaard, tenzij het moet van het Rijk.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Ik zou niet kiezen voor die bewoording. Wat het CDA betreft hebben wij een forse opgave gehad de afgelopen jaren als het gaat om windenergie. Wij zijn ook de eerste provincie die dat gereed heeft gebracht en dat is heel erg goed. Als er de komende periode dan wel vanuit het Rijk dan wel van onderop met groot draagvlak voorstellen zijn tot meer windenergie op industriegebieden of in het Havengebied, dan zullen wij dat serieus in de discussie moeten betrekken en niet tot een taboe moeten maken. Nog een antwoord op de vraag van de heer Klein. Die zei, waar gaat u die kernenergie plaatsen. Het is niet aan mij om daar nu een antwoord op te geven. Ik zou een tegenvraag willen stellen. Als wij nu kijken naar wat hebben wij nodig om de hele transitie met windmolens te organiseren, dan praten wij over 37.000 windmolens voor heel Nederland, gedeeld door 12 betekent 6.000 voor Noord Holland, terwijl wij uit onderzoek weten dat er maar binnen een range van 300 meter zo'n 1.850 windmolens te bouwen zijn als je niet dichter dan 300 meter op gebouwd gebied bouwt. Ook daar hebben wij met enorme ruimtelijke vraagstukken te maken. Ook dat is een beetje goedkoop om dat tegen te werpen want ook dat geldt voor alle energiemiddelen. Wij willen een open discussie waarbij wij ook oog hebben voor het landschap en dat betekent dat wij dat gesprek moeten voeren. Wat ons betreft kunnen wij het ons niet permitteren om nu al kernenergie voor de provincie uit te sluiten.

Gedeputeerde **POST**: Kan er vijf minuten geschorst worden?

De **VOORZITTER**: Ik stel voor om vijf minuten te schorsen. De Statenleden moeten zich er mentaal op voorbereiden dat de dinerpauze aanzienlijk later wordt dan de geplande 18.30 uur. De vergadering is heropend.

Gedeputeerde **POST**: Ik heb nog een beperkt aantal vragen over. Mevrouw Pels, in de begroting is opgenomen dat die twee reserves eindigen in 2019, vanwege de opdracht om elke reserve aan een operationeel doel te koppelen en daar is bij EXIN-H en TWIN-H geen sprake van. Ik gaf net al aan dat een deel van de gelden nog niet aan een operationeel doel gekoppeld is, maar dat gaat wel gebeuren. Daarmee kunnen die reserves dan worden opgeheven. Daarom staat er nu 2019, maar bij de instelling stond er wel degelijk in ieder geval voor TWIN-H dat die zou eindigen in 2031. De heer Klein stelt voor om de voorbeelden die hij had, even te wisselen. In de richting van

ONH, als u de discussie over de sluis in relatie tot de brug over het IJ een beetje gevolgd heeft de laatste tijd, dan is het standpunt van het college u bekend. Met u maken wij ons zorgen maar dat laat onverlet – ik zei uit mijn hoofd een bedrag van 34, dat moest 39 miljoen euro zijn wat wij uiteindelijk bijdragen – dat wij ons daartoe verplicht hebben en dat is niet geconditioneerd voor wat betreft een eventuele brug over het IJ, dus ik heb ook geen titel om te zeggen, als jullie dat doen, dan draaien wij niet bij. Die afspraken zijn gewoon niet gemaakt. Uit recente berichtgeving blijkt dat wij niet de enige zijn die ons zorgen maken over de brug over het IJ en dat ook bij het Rijk er in ieder geval technische bezwaren zijn tegen de varianten voor een brug over het IJ zoals ze nu voorliggen. De heer Den Uyl, ik heb het iets minder stellig gezegd dan dat u het vertaalde. Ik heb gezegd, die indruk is er in ieder geval, al is het alleen maar op het moment dat het slecht weer is, er veel meer mensen in de bus zitten en er meer mensen in de auto stappen en die moeten voor die tijd van een ander vervoermiddel gebruik gemaakt hebben, dus het idee is dat dat met name de fiets is en het idee is dat mensen bij slecht weer van de fiets in het OV en in de auto stappen en bij mooi weer omgekeerd. De zorg die er is, je moet natuurlijk niet het draagvlak onder het OV vandaan verliezen, want het is voor ons allemaal van belang dat er deugdelijk OV in Noord-Holland blijft.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter, voor mij twee vragen. De motie van de SP, u vraagt een toezegging of ik actief wil uitdragen dat die selectiviteit bij ons een belangrijk punt is en dat is een volmondig ja op de vraag van de heer Den Uyl, dat ziet u ook in het BRS stuk. Het tweede was een opmerking naar de heer Van Liere over de EHS, dat hoeft niet zo lang te duren. Klopt, dat het in de jaren negentig naar 2018 is gesteld met de decentralisatie naar 2021 en uiteindelijk is het 2027 geworden en het blijkt dat dat jaar al ingewikkeld is in onze provincie.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter, ik begin met de jeugdzorg. Wij blijven de motie ontraden. Wij hebben het als provincie ontzettend netjes gedaan bij de decentralisatie. Ik mag wel zeggen dat dat een ultrazachte landing was waar veel extra provinciaal geld bij is gedaan. Ik heb het al gezegd, er zijn ook gemeenten die het goed doen. Dus daar ligt een risico dat gemeenten zouden aankloppen – dat hebben ze tot nu toe niet gedaan – en andere doen het goed, dan heb je al een heel groot probleem, want ik wil wel een beetje aan verwachtingenmanagement doen in uw richting, maar ook in de richting van gemeenten. Ik heb geen geld of bevoegdheden meer en ook geen kennis meer in huis en ik heb geen personeel. Hoe zou ik ze moeten en kunnen helpen? Wij ontraden deze motie en de gemeenten moeten naar het Rijk met het tekort aan geld en de problematiek, want wij hebben de middelen niet. Als een gemeente hier aanklopt, dan zijn ze altijd welkom en hebben ze een luisterend oor, laat ik daar helder in zijn. Maar ik wil wel helder zijn dat ik niet veel voor ze kan betekenen. Dan de vraag van ONH over domotica en ouderenzorg. Ik heb gezegd dat wij ook andere fondsen hebben waar een dergelijke aanvraag gedaan kan worden, want dit heeft te maken met innovatie en met name in de Gooi- en Vechtstreek werken ze samen met de gamingindustrie in Utrecht bij dit onderwerp. Daar hebben ze een hele goede koppositie te pakken, zeker nationaal. Ook daar zelfs zou Gooi- en Vechtstreek een beroep kunnen doen op innovatiefondsen die er zijn, maar dan moeten ze wel de aanvraag doen. Dan motie 52 van de PvdD. Ik moet eerlijk zijn, ik word daar een beetje kwaad om want mijnheer Van Liere weet hoe het werkt. Dit Faunabeheerplan Damherten is niet zo maar

tot stand gekomen, daar lag een wetenschappelijk onderzoek aan ten grondslag, iets wat u altijd vraagt. Dat heeft voor verschillende rechters stand gehouden en nu zijn ze daarmee bezig. U weet dat de onderbouwing was dat de populatie exponentieel zou groeien en dat het grijsduin verwoest was. Dat het kleine wild weg was en dat het ten koste ging van de natuur. Dat stond allemaal in dat wetenschappelijk onderbouwde verhaal waardoor die vergunningsontheffing bij de rechter een aantal keren heeft stand gehouden. Dat plan werkt tot 2021 en voor die tijd vindt een monitoring plaats. Daar heeft het Waternet de Dierenbescherming bij uitgenodigd om gezamenlijk het monitoringsplan op te stellen en wij zijn daar nu mee bezig. U weet ook, het heeft ongeveer zes jaar geduurd voordat wij tot beheer konden overgaan, het heeft ongeveer 8 miljoen euro aan hekken gekost en na zes jaar ging het over duizenden herten. Als wij het zes jaar eerder hadden gedaan, was het om een paar honderd herten gegaan. Daar heb ik nog steeds moeite mee want ook ik heb veel moeite met het doden van dieren. Daar heeft u een rol in gespeeld en dan durft u zo'n motie in te dienen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Dat is niet zo moeilijk om zo'n motie in te dienen, maar wilt u even op de motie ingaan want u heeft een heel verhaal gehouden en gaat u nu in op wat er in de motie staat.

Gedeputeerde **BOND**: Ik weet dat die eraan komt en wat de waarheid is en dat is wat er speelt. Wij maken dit plan af en er komt een evaluatie voordat het nieuwe beheerplan damherten wordt gemaakt. Dat is ook een vereiste. Het wordt gemonitord en wat ik met u wil doen, dat is dat ik in het voorjaar van 2019 na de telling van 2019, PS uitgebreid zal informeren over de voortgang en stand van zaken van het huidige Faunabeheerplan Damherten.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik hou de motie aan. Ik ga hem agenderen bij de commissie en dan mag de gedeputeerde uitleggen en onderbouwen wat hij hier heeft gezegd.

De **VOORZITTER**: Motie 52 is aangehouden.

Gedeputeerde **BOND**: Ik zie ernaar uit. U mag hem ook een motie noemen wat mij betreft, want hier heb ik nog steeds moeite mee. Dan Formule I. De vraag is wat het provinciaal belang is. De motie wordt ontraden omdat en dat is goed gezegd door een aantal woordvoerders over dit onderwerp, wij blijven gewoon binnen de wettelijke kaders die zijn afgesproken. Wij toetsen hem op de Natuurbeschermingswet als er een aanvraag komt, en voor de rest is dat onze taak, niks meer of minder. Wanneer wij in een volgende fase komen, dan krijg je te maken met verkeersdrukte en dergelijke en daar moeten wij het dan over hebben. Ik zou zeggen, stap voor stap. Het geld waar u het over had, dat is privaat geld waarmee ze het moeten doen. Als u vraagt naar het provinciaal belang, dat zou u aan de provincie Drenthe moeten vragen waarom ze het daar zo graag wilden, maar hier is dat hetzelfde. Je hebt een week lang een mondiaal circus in het land. Een week lang sta je internationaal in de schijnwerpers en met name Zandvoort en de Noordzeekust zullen daar absoluut voordelen van hebben. Dat is wel een provinciaal belang, toerisme en economie.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Voor mij resteert motie 53. De sfeer is al gezet. Deze moet ik ontraden omdat wij nog volop aan het onderzoeken zijn. Aan het begin van deze vergadering waar ik helaas niet bij was, heeft mevrouw Pels een compliment gegeven voor de wijze waarop wij omgaan met bodemdaling. Dat proberen wij te doen met de stakeholders. Maar nu sorteert u voor, u gooit al het andere aan de kant en zegt, dit is de oplossing. Dat doet geen recht aan het proces in dit huis en het doet geen recht aan de maatregelen die wij wellicht met elkaar gaan opstellen, dat wij daar draagvlak voor vinden. Ik ontraad de motie met klem.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: In het licht van het doet geen recht aan, wil ik iets zeggen over motie 50 van de PVV over subsidies. U komt tijdens de algemene beschouwingen met een specifieke casus. Dan lijkt het misschien gemakkelijk om op basis van wat er gezegd wordt, direct conclusies te trekken, maar ik ben voor zorgvuldigheid. Ik heb u toegezegd eerst de casus te bestuderen en ook in hoeverre hier een bestaande voorwaarde is overtreden, met andere woorden, is er nog een aanvullende regel nodig en nu loopt u op mijn beantwoording vooruit door een motie in te dienen. Als u nog wacht op beantwoording dan is een motie een zwaar middel om nu in te zetten. Die ontraad ik ook.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik heb gemeend de motie wel vast in te moeten dienen, maar ik houd hem aan. Ik wacht op uw antwoord.

De **VOORZITTER**: Motie 50 is aangehouden.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Motie 40 is vervallen en dat is 49 geworden. Even los van het dictum, wat is nou precies duurzaam? Ik vind hem niet zo consequent, want u zegt, het gaat niet specifiek om Noord-Holland maar het dictum zegt dat het om kernenergie gaat als duurzame bron voor Noord-Holland. Dat lees ik echt als plaatsing of van elders betrekken ten behoeve van Noord-Holland. Dan wordt het op zich wat algemeen en dan is nog steeds het Rijk de eerste partij die actief is. Over wat u vraagt in uw motie, ik noem een paar dingen, het Rijk heeft al 5 miljoen euro beschikbaar gesteld voor thoriumonderzoek, verder houdt het Rijk via PBL de vinger aan de pols door te kijken naar kostprijs- en techniekontwikkeling van kernenergie. In de brief van minister Wiebes die in november aan de Kamer is gestuurd, zegt hij dat over de tijdhorizon tot 2030 is dit te snel en kun je hier niets realiseren maar na 2030 is het wel degelijk ook bij ons op het netvlies en krijgt het de aandacht die het verdient. Het Rijk neemt die verantwoordelijkheid al en GS zien geen reden om er bij het Rijk nog een keer extra op aan te dringen en wij ontraden de motie.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Het Rijk wil gewoon wachten tot 2030 om dan de discussie op te starten. Ik heb uitgelegd, de kerncentrale hoeft niet in Noord-Holland te staan. Dat is net als met windmolens op zee, die staan niet in Noord-Holland maar wij hebben wel de stroom van de windmolens. De kerncentrale kan weet ik waar staan en wij hebben de energie ervan. Dat probeerde ik in mijn verhaal uit te leggen.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Ik heb geprobeerd uit te leggen dat het Rijk dit onderwerp voldoende op de agenda heeft.

De **VOORZITTER**: Wij gaan over tot stemming over de moties, te beginnen bij M41. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden tegen zodat de motie is verworpen. M43. Hier speelt het punt dat mevrouw Alberts overwoog om de motie terug te trekken of aan te houden.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Ik heb een stevige toezegging gekregen van de gedeputeerde en dat is voor ons reden om de motie in te trekken.

De **VOORZITTER**: M43 is ingetrokken. M44. Stemverklaringen?

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter. In de tweede termijn heeft mijn fractievoorzitter aangegeven dat over de F1 Zandvoortraces heel verschillend wordt gedacht in onze fractie. Ik kan onderstrepen dat dat heel waar is.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD en CU/SGP, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Dan M45. Stemverklaringen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik vind het een sympathieke motie. Jammer dat hij niet van tevoren gedeeld was, dan had ik hem mede kunnen indienen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat de motie is aanvaard. Dan M46. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties CDA, PVV, VVD, 50plus en ONH, zodat de motie is aanvaard. M47. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor zodat de motie is aanvaard. M48. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? De motie is unaniem aanvaard. M49. Stemverklaringen?

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter. Gezien de discussie die gevoerd is maar nog meer omdat wij inmiddels weten dat er marktpartijen zijn die dit aan het onderzoeken zijn, denk ik dat de informatie die daaruit naar voren komt, prima betrokken kan worden bij de discussie die ook naar onze overtuiging nog zal worden gevoerd over dit onderwerp in Nederland. Daarom zullen wij de motie niet steunen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Mijn fractie heeft benadrukt om meerdere vormen van duurzame energie mee te nemen. Wij vinden de motie daarom wat te eenzijdig en ik sluit mij aan bij de VVD, wij zullen tegen stemmen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij stemmen tegen omdat er al heel veel onderzocht is en het volgens ons niet meer noodzakelijk is om extra onderzoek te doen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. M51. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, 50plus, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. M53. Stemverklaringen?

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Wij steunen de gedachte achter de motie, maar omdat in de opdracht aan het college niet rekening wordt gehouden met verschillende typen landschappen en het effect van de motie op die landschappen, zullen wij de motie niet steunen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij onderkennen dat het bewijs voor het werkzame effect van onderwaterdrainage nog heel dun is maar wij vinden het nu te vroeg om dit uit te sluiten. Wellicht kunnen wij in verschillende landschappen daar verder mee experimenteren om kennis op te bouwen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, PvdD, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Dan de voordracht. Stemverklaringen? Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor zodat de voordracht is aanvaard. Ik ga nu even over de orde spreken want het is nu 17.45 uur en de eindtijd stond gepland op 18.00 uur. Ik vermag niet in te zien dat wij om 19.00 uur klaar zijn met de Omgevingsvisie. Dat zal er wel overheen schieten. Ik begrijp dat er onder de fractievoorzitters wat oriënterend gepraat is, dus als u ermee in kunt stemmen, dan gaan wij door tot 18.15 uur, daarna even een borreltje en dinerpauze en daarna de Omgevingsvisie. Kunt u daarmee instemmen? Oké.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): De agenda zou tot 18.00 uur doorlopen. Ik heb vanavond andere afspraken, dus wat mij betreft kan dat niet.

De **VOORZITTER**: U hebt natuurlijk gelijk, vandaar ook mijn gedram vanmiddag. Dit kon je zien aankomen. Terwijl wij tegelijkertijd nog wel een hele agenda hebben en ik begin ook te vrezen voor volgende week. Er is geen ander alternatief dan om vanavond even vrij stevig door te gaan tot rond 21.30 uur. Zullen we het zo afspreken? Oké. Dan doen wij het zo.

10. Statenvoordracht 72 Vaststellen Omgevingsvisie NH2050, eerste termijn

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. De leidende hoofdambitie in de Omgevingsvisie NH2050 is de balans tussen economische groei en leefbaarheid. Dat staat in de inleiding van de Omgevingsvisie NH2050. De SP krijgt er de kriebels van, want hoe zit het nu eigenlijk met die leefbaarheid, die onzes inziens pas aan bod komt als het programma 'economische groei' aan bod geweest is. We hebben het vorige week gezien. Onze ideeën om economische groei aan leefbaarheid te koppelen, zijn mislukt. Het Europese Hof van Justitie bepaalde dat het PAS

(Programma Aanpak Stikstof) niet voldoet. Nederland heeft te weinig oog gehad voor de natuur bij het verlenen van vergunningen aan boeren die hun veestapel wilden vergroten. De regeling die uitbreiding mogelijk maakt in combinatie met het verminderen van de stikstofuitstoot, is veel te vrijblijvend en daarmee in strijd met de Europese regels. Het was in dit geval dus onmogelijk om de economische groei in balans te krijgen met de leefbaarheid. Ook vele asfaltprojecten zullen nu sneuvelen, in elk geval voor als PAS aan de orde is. Maar gelukkig of helaas, het is maar net hoe je erover denkt, is daar weer iets op gevonden. Nu hebben we de ADC- toets, die een poging is om met de economische groei – in dit geval gaat het dan om een groot maatschappelijk belang – wederom de leefbaarheid met voeten te treden. Schiphol vinden wij ook niet in balans. Als je ziet hoe gesold wordt met de leefbaarheid van de mensen die er wonen, de dieren, het land en de uitstoot, dan vinden wij dat niet in balans. De SP vindt overigens ook niet dat in geval van Tata Steel en de HFR economie en leefbaarheid in balans is. Dat hebben we onlangs ook weer mee mogen maken met Tata en de HFR. Dat is dus onze Omgevingsvisie NH2050. Ook zo'n document waarin economische groei voorop gaat en de leefbaarheid er zo'n beetje achteraan hobbelt.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik snap uw betoog over de leefbaarheid en de koppeling, maar u noemt bedrijven als Tata en Schiphol, maar ook uw leden werken. Hoe kijkt u daar tegenaan?

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Tata Steel, Schiphol, de HFR moeten allemaal veel schoner en als u het hebt over werkgelegenheid, wij hebben op dit moment zoveel werkgelegenheid, dat laten we zeggen onze economie dat niet eens aankan. Dus maakt u zich geen zorgen. Wij vinden wel dat er iets gedaan moet worden, dat Tata en Schiphol schoner moeten en niet meer mogen groeien en dat de HFR schoner moet. Waar gaat Noord-Holland eigenlijk over? Aan de ene kant hebben we GS die zich zorgen maken over het milieu en de leefbaarheid en aan de andere kant hebben we GS die Noord-Holland volplempen met asfalt en bedrijven. En dan hebben we ook nog het Rijk, Europa en de wereld, die ervoor zorgen dat het vliegverkeer moet groeien, dat enorme cruiseschepen moeten blijven varen, kortom dat de vervuiling toeneemt. En daar mogen we liever niets van zeggen, maar we doen het toch. Goed, het wordt een lang betoog. U snapt het wel, de balans tussen economische groei en leefbaarheid slaat wat de SP betreft nogal door naar de economische groei. Daar moet dan ook wat aan gedaan worden. Om dit neoliberale stuk werk helemaal te stoppen, dat gaat ons niet lukken, dat zien we ook wel, maar we doen een poging met een boel anderen in deze zaal. We hebben een aantal amendementen en moties die we alleen als SP of samen met anderen gaan indienen. Wij lezen even de dicta voor, voor zover anderen dat nog niet gedaan hebben of dat nog gaan doen. Wij hebben gehoord dat GS ervoor gaan zorgen althans mee gaan doen dat de kloof tussen welgesteld en onbemiddeld niet nog groter wordt. Dat hopen we dan maar, want de energietransitie, hoe belangrijk ook voor het klimaat, zal door de prijs ervan en de ongelijke heffingen, de armen nóg armer maken en de rijken ontzien. Dan wil ik doorgaan met de amendementen. Een amendement over de verdere ontwikkeling van Schiphol, hier passen alleen verbeteringen.

Amendement 33 12-11/18

Bij verdere ontwikkeling van Schiphol passen alleen verbeteringen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 11 november 2018

Besluiten aan de tekst over Schiphol op bladzijde 13 in de Eindconcept Omgevingsvisie NH 2050 na 'waarvoor het Rijk het bevoegd gezag is' het volgende toe te voegen.

- *Voor zover het binnen onze mogelijkheden ligt staan wij alleen ontwikkelingen op en rond Schiphol toe als zij aantoonbare verbeteringen opleveren in luchtkwaliteit, geluidhinder, nachtvluchten, veiligheid en C02-uitstoot. Wij dragen dit standpunt actief uit bij andere overheden en organisaties die bij de ontwikkeling van Schiphol betrokken zijn.*

De bestaande tekst vanaf 'waarvoor het Rijk bevoegd gezag is' komt dan te vervallen.

Toelichting
Het vertrekpunt is dat niet de provincie Noord-Holland maar het Rijk bevoegd gezag is ten aanzien van Schiphol. Dat laat onverlet dat de wijze waarop Schiphol zich in de nabije en verdere toekomst ontwikkelt, impact heeft op ons centrale streven naar een evenwichtige balans tussen economische groei en leefbaarheid, de hoofdambitie uit onze Omgevingsvisie. Tot dusver weegt de groei van Schiphol zwaarder dan zaken als luchtkwaliteit, geluidhinder, nachtvluchten, veiligheid en C02- uitstoot waardoor de balans doorslaat. Vanwege die impact zijn en blijven wij ook nadrukkelijk betrokken bij de ontwikkelingen van Schiphol. Een duidelijk standpunt met betrekking tot luchtkwaliteit, geluidhinder, nachtvluchten, veiligheid, C02 en luchtruimgebruik kan daarbij helpen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, CU/SGP, GL, PvdD.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Dan een amendement 'In Noord-Holland-Noord is al voldoende woningbouw mogelijk.'

Amendement 34/12-11-18
In Noord-Holland-Noord is al voldoende woningbouw mogelijk

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten het tekstfragment over woningbouw Noord-Holland-Noord op bladzijde 42: "Of er mogelijkheden komen om te bouwen, hangt mede af van vraag die er dan is" te schrappen uit het Eindconcept Omgevingsvisie.

Toelichting

De groene open ruimte, ook in Noord-Holland-Noord, wordt steeds kleiner. In de Woningbouwmonitor wordt aangetoond dat er in Noord-Holland-Noord voldoende harde en zachte locaties zijn om nu en in de toekomst voldoende woningen te bouwen om de bevolkingsgroei overal Noord-Holland-Noord op te vangen. Daarom is het onnodig mogelijke toekomstige vraag naar woningen te benoemen.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie SP

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Het derde amendement, duidelijkheid over landschap.

Amendement 35/12-11-18
Duidelijkheid over landschap

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten aan de tekst over landschap op bladzijde 66 in achter 'Hierbij worden de wezenlijke kenmerken en waarden van het landschap voor gebieden binnen de provincie uitgewerkt' in het Eindconcept Omgevingsvisie NH 2050 het volgende toe te voegen:

- *Voorafgaand aan de Omgevingsvisie is het wenselijk en noodzakelijk te benoemen dat er nieuwe, betere beschermingsregimes de beschermingsregimes van de huidige PRV gaan vervangen en dat deze benoemd worden binnen een beschermingsregime Beschermd Provinciaal Landschap. Niet de WKW's moeten hierin leidend zijn, maar de huidige gebieden die onder diverse beschermingsregimes liggen.*

Toelichting
In meerdere zienswijzen wordt de oproep gedaan om meer duidelijkheid en scherpte aan te brengen in het ontwikkelprincipe voor landschap. Niet alleen het onderscheid in twee groepen/regimes, maar specifieker om welke gebieden het dan gaat. Het mogelijk mensen en organisaties zekerheid te bieden voor het behoud van het huidige landschap en tevens voor nog niet benoemde beschermde landschappen voorwaarden met WKW's vast te stellen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie SP

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter, het Eindconcept Omgevingsvisie NH 2050 is gereed en vandaag kunnen we hier met zijn allen over debatteren. Een visie is mooi, maar gemeenten hebben natuurlijk ook de Omgevingswet en de daaraan gekoppelde Algemene Maatregelen van

Bestuur waar zij zich aan dienen te houden en die in tegenstelling tot dit document wel concreet zijn. Vervolgens komt de provincie met een provinciale Omgevingsvisie die weer extra regeldruk op gemeenten legt, die toch al tot over hun oren in het werk zitten met de Wmo, gemeentelijke fusies, enzovoort. Waar halen zij nog de capaciteit en de tijd vandaan om alles te regelen? In de visie staan veel vaagheden, ik zal er enkele noemen. Bijvoorbeeld: "De provincie streeft naar een evenwichtige balans tussen economische groei en leefbaarheid". Wat moet ik onder een evenwichtige balans verstaan? Daar kun je alle kanten mee op en het verschaft dan ook weinig duidelijkheid aan de gemeenten. En streven naar is mooi, maar weinig concreet. Verder, onder het kopje 'Sturingsfilosofie' op blz. 11 staat te lezen: "Vanuit een groot vertrouwen in initiatiefnemers en andere overheden zijn we terughoudend met het opstellen van regels". Mijn fractie vindt het prachtig dat er veel vertrouwen is vanuit de provincie naar de gemeenten. Vertrouwen is goed, maar controle is beter, zal elke boekhouder roepen. Gaat de provincie überhaupt nog wel handhaven bij overtredingen? Of gaat de provincie net als Hollands Kroon overbodige en betuttelende regels schrappen? Zo ja, dan zal mijn fractie dat met genoegen tegemoetzien. Ook vallen zinnen op als "Voldoende ruimte voor nieuwe duurzame technologische ontwikkelingen" en "Goede bereikbaarheid van natuur- en recreatiegebieden" in het document. Wanneer is er voldoende ruimte of spreken we van een goede bereikbaarheid? Het is niet tot weinig concreet. Kortom, het document is doorspekt van vaagheden. Maar misschien is dat ook wel de bedoeling. Het document is onderverdeeld in acht hoofdthema's en op een aantal van deze hoofdthema's wil ik graag ingaan. Zoals ook vorig jaar al door mijn fractie is aangehaald, is de Omgevingsvisie eigenlijk een verkapte energietransitie. En wat mijn fractie betreft op dat punt, eigenlijk visieloos. Men staat niet open voor energievoorzieningen die echt een bijdrage leveren aan onze energiebehoefte en het is gebaseerd op aannames voor wat betreft het klimaat. De kosten die het met zich meebrengt zijn niet te overzien, maar zijn naar verwachting verschrikkelijk hoog en komen op het bordje van de burgers. En mijn fractie kan zich niet voorstellen dat dat een hoofdambitie van de provincie is. Voorts vinden wij het een gemiste kans dat de provincie niet inzet op kernenergie waarbij het onderzoeken van een Thorium Molted Salt Reactor grote mogelijkheden biedt. Minister Wiebes heeft vorige week geroepen dat kernenergie pas een optie is na 2030. Dat betekent dat wij 12 jaar moeten wachten om met die discussie te beginnen. Wij vinden dat onverantwoord. Al miljarden jaren verandert het klimaat op deze aarde en dat zal het hoogstwaarschijnlijk ook nog wel miljarden jaren doen. Elke dag is het klimaat een beetje anders. In de afgelopen millennia is het op aarde warmer geweest dan nu, maar ook kouder. De atmosfeer heeft in die tijd zelfs meer CO2 bevat dan nu, maar ook minder. Nooit is er een relatie aangetoond tussen temperatuur op aarde en CO2. Dat alles berust slechts op aannames van het IPCC en dichter bij huis het KNMI. Hiervan getuigt ook deze Omgevingsvisie. Dat het klimaat verandert is duidelijk en dat je je daar dan tegen moet beschermen ook. Het is dan ook slimmer om aan bescherming te doen in plaats van CO2 aan de atmosfeer te onttrekken. Als de provincie dijken wil versterken en water opvangen in nattere periodes om te kunnen gebruiken in drogere periodes, dan kan mijn fractie dat ondersteunen. Maar dat staat voor mijn fractie los van opwarming van de aarde, want dat doet het al 20 jaar niet. Sterker nog, de temperatuur is zelfs iets afgenomen. Ik kan nog uren doorgaan over de energietransitie als dat nodig is, maar helaas heb ik daar de tijd niet voor. Verder vindt mijn fractie het punt burgerparticipatie heel belangrijk. In de visie is daar helaas weinig tot niets over

te lezen. Wij hadden graag gezien dat de provincie daar meer handvaten voor had gegeven. Nu moet elke gemeente zelf het wiel gaan uitvinden. Tot zover mijn inbreng.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter, er ligt een prima visie, maar met het vaststellen van deze visie zijn wij er nog lang niet. De werkelijke pijnpunten zullen pas aan bod komen bij het vaststellen van de Omgevingsverordening. Pas dan zal duidelijk worden of PS de teugels durven los te laten. Ik hoef u niet uit te leggen dat de Omgevingswet niet in het leven is geroepen om de boel op slot te gooien. Wij kennen in Noord-Holland veel beschermingsregimes, een hoop regeltjes om de vogels te beschermen. Alleen is er een vogel in Noord-Holland die aan zijn lot wordt overgelaten, de pechvogel. Ik gebruik deze term voor alle woningzoekenden die lijdzaam wachten op een betaalbare woning. Zij zien keer op keer in het nieuws dat er te weinig woningen worden gebouwd en de woningprijzen naar recordhoogten stijgen. Ja, wij als provinciale volksvertegenwoordigers kunnen een hoop betekenen voor de pechvogel. Alleen doen wij veel te weinig en laten ons leiden door cijfertjes over harde en zachte plannen. De pechvogel koopt niets voor dit struisvogelgedrag. De vooruitzichten dat er steeds meer pechvogels bijkomen, is geen geruststellende gedachte.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Een vraagje. Wij hebben uitstekende cijfers gezien een week geleden of zo in de woningbouwmonitor en dat zijn harde en zachte plannen maar wij hebben nog helemaal geen andere cijfers gezien dan die en die harde cijfers zouden ook komen.

De heer **KRAMER** (VVD): Ik weet niet wat de vraag is.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Ik wil wat cijfers zien van de VVD, ik vraag de VVD om cijfers.

De **VOORZITTER**: Over het aantal pechvogels!

De heer **KRAMER** (VVD): Laat ik met het laatste cijfer uit de woningbouwmonitor beginnen. Dat zijn 12.000 woningen die het afgelopen jaar niet zijn gebouwd en dat zijn pas harde cijfers. Ik had het over de geruststellende gedachte.

Mevrouw **STRENS** (D66): Ik ben blij dat uw hart sneller gaat kloppen van de pechvogel tegenwoordig, als ecologische vriend. U zegt het heel terecht, er zijn 12.000 woningen niet gebouwd en daar zit de sleutel om er iets aan te gaan doen. Vindt u ook dat de sleutel daar ligt om te zorgen dat we van plannen maken naar productie gaan in plaats van alleen maar te wijzen op plekken die niet gebouwd kunnen worden?

De heer **KRAMER** (VVD): Heel duidelijk, wij moeten en/en doen, daar kom ik in mijn betoog op terug. Die pechvogels hebben niets aan de schuilstallen van GL. Zij zitten ook niet te wachten op rozen en tomaten, zij willen een betaalbare woning. Het wordt zelfs lachwekkend wanneer de linkse partijen claimen op te komen voor de pechvogel. Wie de provincie een beetje volgt, kan weten dat deze partijen zich vooral inzetten voor de belangen van de weidevogel want die krijgt alle ruimte. Er wordt zelfs ruimte gereserveerd voor weidevogels die er helemaal niet zijn. Ik

noemde dat eerder fopbeleid. Want wel ruimte voor de weidevogel en niet voor de door mij genoemde pechvogel kan natuurlijk niet. De VVD wil ruimte voor beide vogels en zeker de woningzoekende vogel.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik wil de heer Kramer vragen wat de rol van de gemeenten is in dit verhaal. U verwijt alles richting de provincie, maar wat hebben de gemeenten de afgelopen jaren gedaan om hun eigen keuzes te maken om daar te bouwen voor jongeren. De rol ligt vooral bij de gemeente. Wat is uw mening over de gemeenten in Noord-Holland?

De heer **KRAMER** (VVD): Mijn mening is heel duidelijk. Als ik het voorbeeld van Schagerbrug naar voren haal, daar is een kleine kern die wil uitbreiden en dat wordt tegengehouden omdat daar een weidevogelleefgebied ligt, terwijl dat gebied niet eens als een weidevogelleefgebied hoeft te gelden. Daarin zouden wij wat ruimhartiger kunnen zijn en de teugels wat losser kunnen laten. Wij moeten ons ook niet laten foppen door een knetter links Amsterdams college. In het hoofdstedelijk coalitieakkoord zijn alle nieuwe plannen voor koopwoningen aan banden gelegd. Wel is er ruimte voor sociale woningbouw. Hoe dit zich in de toekomst gaat vertalen, laat zich raden. De doorstroming zal stagneren en de pechvogel is weer de dupe. Wij moeten bouwen, bouwen, bouwen, niet alleen binnenstedelijk en niet alleen in en rond Amsterdam. De oplossing voor de woningbouwproblemen in de MRA kan worden gevonden ook in andere delen van de provincie, bijvoorbeeld in Noord-Holland-Noord, want ook de pechvogel heeft net als alle andere vogelsoorten, recht op een betaalbaar nest.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Voorzitter. Wij staan hier aan het eind van een lang traject over de Omgevingsvisie. Ik ben zelf aan dat traject aan de zijlijn begonnen als fractiemedewerker van het CDA en mag dit traject nu afsluiten als Statenlid. Er ligt een afgewogen Omgevingsvisie. Wij hebben er 108 zienswijzen op ontvangen waarvoor wij de indieners hartelijk willen bedanken. Gemeenten hebben vaak gezamenlijk waarvoor hulde, een afgewogen visie ingediend. Waardevol om te lezen waar deze gemeenten voor staan en dat geldt ook voor maatschappelijke organisaties en inwoners die hun zorgen of belangen hebben geuit. Wij gaan deze zienswijzen er nog vaker bij pakken om onze mening over de verschillende dossiers te scherpen. De zienswijzen hebben op verschillende punten tot aanpassingen geleid, die GS nu aan ons voorleggen. In de nota van beantwoording is te lezen waarom dingen wel of niet overgenomen zijn. Wij danken GS en de ambtenaren voor dit afgewogen stuk. Maar dit is pas het begin. Het recept van de pudding is er wat ons betreft, doe lokaal wat kan, regionaal wat moet. Wij roepen dit al vanaf het begin van dit traject. De proof of the pudding is in the eating. De proof of de Omgevingsvisie zit in de Omgevingsverordening. Het woord Omgevingsverordening staat niet voor niets 249 keer in de zienswijzen en nota van beantwoording samen. De grote vraag is wat de provincie daar straks in gaat dichtregelen en waar wij geen regels meer op durven te maken. Veel zaken waar de indieners van zienswijzen om vragen, gaan worden meegenomen in de Omgevingsverordening. U geeft daarbij nu alleen aan bij het schrijven hiervan de partners erbij te betrekken en dat is een goede zaak. Maar voordat het hele traject van praten, schrijven, praten, conferenties met het bouwen van legoblokken enzovoorts weer begint en daarna weer gaan schrijven, moet wel duidelijk zijn dat de klassieke ruimtelijke ordeningsverhoudingen gaan verdwijnen en de

provincie als regelgever en toetser gaat verdwijnen. De provincie komt naast de gemeenten en maatschappelijke organisaties te staan bij het aanpakken van de opgave in plaats van het toetsen van de door haarzelf gemaakte regels. De vraag aan de gedeputeerde is of zij dat met ons eens is. Bent u het met ons eens dat wij het niet meer over provinciale belangen moeten hebben die met regels verdedigd moeten worden, maar dat we het over opgaven in de provincie moeten gaan hebben die gezamenlijk moeten worden opgepakt? Bent u het met ons eens dat u vooraf aan moet geven dat het uitgangspunt is dat de provincie zoveel mogelijk faciliterend wil zijn bij het bereiken van lokale ambities en dat niet meer vooraf een punt van discussie te laten zijn voordat u aan de Omgevingsverordening begint? Bent u het met ons eens dat deze sturingsfilosofie alleen tot stand komt als er een cultuuromslag komt bij de provincie, zowel bij het bestuur als het ambtelijk apparaat? Welk aanvalsplan voor een verandertraject heeft u om deze cultuuromslag intern en extern te maken? De provincie loopt er in de nota van beantwoording nog niet op vooruit wat er allemaal in de Omgevingsverordening geregeld gaat worden en wat niet. In de zienswijzen staat al heel veel over de wensen van partijen die hierop gereageerd hebben. Gebruik deze zienswijzen bij het schrijven van de verordening. Wij lezen dat velen van hen op zoek zijn naar vertrouwen vanuit de provincie. Bij het schrijven van de Omgevingsverordening lijkt het ons goed om ook vooraf te bekijken wat er vanuit de provincie niet meer geregeld gaat worden. Wij vinden ook dat er vanuit de Omgevingsverordening geen lappendeken van dezelfde regels over de gehele provincie gelegd moet worden. De opgaven die er liggen zoals het bouwen van woningen waar onze inwoners om zitten te springen, maar ook de opgaven van het hebben van landbouwgrond om onze inwoners te eten te geven en het open landschap te behouden moeten per plek afgewogen worden. Voor initiatieven geldt een basishouding zoals beschreven in de Omgevingswet. Ja mits in plaats van nee, tenzij. Ook vanwege het feit dat wij vinden dat in de geest van de omgevingswet de provincie wel de provinciale opgave moet beschrijven maar zo weinig mogelijk daarover op moet leggen aan lagere overheden pleiten wij niet voor inhoudelijke aanscherping van de visie zoals die er nu ligt. Wij dienen alleen een amendement mede in over landschap die mijn collega van de CU/SGP straks zal indienen. De oorspronkelijke tekst hierover veroorzaakte te vele onduidelijkheid. Wij denken dat er met deze visie in de hand steeds in samenspraak met partijen gekeken kan worden hoe er met initiatieven om wordt gegaan en welke benodigde initiatieven bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid, nog een duw vanuit de provincie nodig hebben om te zorgen dat wij aan de gestelde normen gaan voldoen. In de commissie is het ook genoeg gegaan over wonen. Mijn collega van de VVD sprak er ook over en de fractievoorzitter van het CDA heeft er al genoeg over gezegd bij de begroting. De prognoses in deze visie worden aangepast zodra deze niet meer actueel blijken te zijn en dat is een goede zaak. Wij kunnen niet in de toekomst kijken. Een visie voor 2050 voor de provincie is nauwelijks te leggen. Kijk maar hoe de wereld in de afgelopen tien jaar al veranderd is. Het is wel goed dat wij deze poging wagen. Wij hebben de verantwoordelijkheid dat onze provincie ook nog bewoonbaar en leefbaar is voor onze kinderen en kleinkinderen en moeten de opgaven die er liggen, niet voor ons uitschuiven. Maar wij kunnen deze opgave alleen oppakken als we dat samen doen.

De **VOORZITTER**: Dit is een goed moment om te schorsen volgens mij. Laten we dat doen tot 19.05 uur. De vergadering is heropend.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, wellicht ben u net als ik, een liefhebber van het programma 'Heel Holland bakt'. Daarin maken kandidaten elke week heerlijke taarten en andere lekkernijen. Steevast is er ook een opdracht waarbij de kandidaten slechts een zeer beknopt recept krijgen dat op meerdere manieren kan worden uitgelegd. De uiteindelijke baksels verschillen dan ook zowel qua smaak als qua uiterlijk enorm van elkaar. De Omgevingsvisie zoals deze nu voorligt, lijkt wel een beetje op de beknopte recepten uit 'Heel Holland bakt'. Want wat betekent nou een frase als "bij alle ontwikkelingen is er in potentie ruimte voor biodiversiteit"? En welke ingrediënten bevat natuurinclusieve landbouw precies? Hoe zullen de veengebieden eruit zien als het recept luidt dat "het landgebruik en de waterpeilen in balans worden gebracht met de draagkracht van het veenweidegebied"? En hoe meet je de hoeveelheid woningen af uit "de woningbouwbehoefte wordt vooral in en aansluitend op de bestaande verstedelijkte gebieden gepland"? Daarom dienen wij de volgende amendementen in om de Omgevingsvisie, ons recept voor de toekomst, te verhelderen:

Amendement 36/12-11-18
Meer ambitie bij stimuleren biodiversiteit

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *De Omgevingsvisie NH2050 als ambitie heeft om de biodiversiteit te laten toenemen;*
- *In de tekst verschillende definities van het begrip 'natuurinclusief' worden gehanteerd;*
- *Meer biodiversiteit noodzakelijk is voor een toekomstbestendige landbouw;*
- *Er op dit moment nog steeds een afname is van de biodiversiteit in landbouwgebieden.*

Besluiten:
de tekst behorende bij ontwikkelprincipe 2:
"Bij alle ontwikkelingen is er in potentie ruimte voor biodiversiteit. (...) Natuurinclusief ontwikkelen in het agrarisch gebied kan bestaan uit terugdringing van emissies, nutriëntenmanagement (om uit- en afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen tegen te gaan), circulaire landbouw, het bieden van ruimte aan natuur (bijvoorbeeld in oevers en randen door ecologisch slootbeheer, natuurvriendelijke oevers en ecologisch randenbeheer) en het stimuleren van vismigratie."

Te wijzigen in:
"*Bij alle ontwikkelingen wordt gestreefd naar het vergroten van de biodiversiteit. (...) Natuurinclusief ontwikkelen in het agrarisch gebied bestaat onder meer uit het gebruik van louter natuurlijke plaagbestrijding, circulaire landbouw, het bieden van ruimte aan natuur (bijvoorbeeld in oevers en randen door ecologisch slootbeheer, natuurvriendelijke oevers en ecologisch randenbeheer) en het stimuleren van vismigratie."*

en gaan over tot de orde van de dag.

Fracties SP, PvdD, GL

Amendement 37/12-11-18
Meer ambitie bij tegengaan bodemdaling

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *De Omgevingsvisie NH2050 als ambitie heeft om de bodemdaling in veenweidegebieden af te remmen, te stoppen en zo mogelijk te herstellen;*
- *De Commissie MER constateert dat de huidige formulering van ontwikkelprincipe 21 dubbelzinnig is en zich leent voor misinterpretaties de uitwerking;*
- *De Commissie MER benadrukt dat "de provincie zelf wel degelijk een rol in de functietoekenning van gebieden" en er dus meer ambitie getoond kan worden;*

Besluiten:
· 21. Het landgebruik en de waterpeilen worden balans gebracht met de draagkracht van het veenweidegebied

te wijzigen in:
· 21. In veenweidegebieden wordt het landgebruik aangepast aan een meer natuurlijk waterpeil.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

Bij 'Heel Holland bakt' moeten de kandidaten ook presteren onder tijdsdruk en krijgen zij slechts enkele uren om een torenhoge taart te bakken. Die tijdsdruk hebben wij als provincie ook. In 2050 moeten de ambities uit de Omgevingsvisie gerealiseerd zijn. Toch lijkt die tijdsdruk niet heel erg gevoeld te worden en wordt met een aantal ambities niet voldoende haast gemaakt. Dat geldt bijvoorbeeld voor het verbeteren van de luchtkwaliteit. De Wereldgezondheidsorganisatie adviseert om veel strengere normen te hanteren dan wij nu doen, omdat de lucht nog steeds te vies is en duizenden mensen er jaarlijks ziek van worden. De Gezondheidsraad adviseert daarom om al in 2030 aan de hogere normen van de Wereldgezondheidsorganisatie te voldoen. Daarom dienen wij dit amendement in.

Amendement 38/12-11-18
Niet bouwen in het groen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Aan de toekomstige vraag naar woningen voldaan kan worden middels transformatie van leegstaand vastgoed, verduurzaming van de bestaande woningvoorraad en*

binnenstedelijke (her)ontwikkeling, aangevuld met kleinschalige nieuwbouwlocaties in stad en regio;

- *Nieuwe uitleglocaties onherroepelijk ten koste gaan van schaarse natuur en groene ruimte;*
- *De vraag naar woningen in de stad overweldigend en de woningvraag zich steeds meer concentreert in stedelijke gebieden (ten opzichte van het platteland en het groen).*

Overwegende dat:

- *De Metropoolregio Amsterdam aangeeft dat veel intensiever, hoogstedelijker en duurzamer de stad kan worden gebouwd;*
- *Noord-Holland naast Amsterdam nog vele andere stedelijke kernen kent waar woningen gebouwd kunnen worden;*
- *Bouwen in het groen niet de plaats mag gaan innemen van bouwen de stad.*

Van mening dat:

- *Wij geen vierkante meter natuur kunnen missen;*
- *Een 'zero tolerance' beleid t.a.v. de aantasting van de groene ruimte moet gelden;*
- *Het uitvoeren van transformaties en creatieve woonvormen beter kan: benut meer oude kantoren, winkels, scholen en zorggebouwen, creëer woonboothavens, grote zones voor tiny houses.*

Gehoord de discussie, besluiten:
de tekst van de 2e alinea van pagina 13 van de Omgevingsvisie NH2050:
'De woningbouwbehoefte wordt vooral in en aansluitend op de bestaande verstedelijkte gebieden gepland, in overeenstemming met de kwalitatieve behoeftes en trends.'

Te wijzigen in:
'De woningbouwbehoefte wordt opgelost door in te zetten op binnenstedelijk bouwen'.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties PvdD, SP, GL

Bij 'Heel Holland bakt' is er ook een jury bestaande uit meesterbakkers, die het resultaat van alle kandidaten beoordeelt. In ons geval is dat de Commissie MER. Zij hebben de Omgevingsvisie beoordeeld op de te verwachten milieueffecten en concluderen dat die effecten nu niet goed te berekenen zijn, omdat de beleidskeuzes onvoldoende duidelijk zijn. Bovendien miste de commissie alternatieven die nodig zijn om de milieueffecten van verschillende beleidskeuzes te kunnen vergelijken. Om in baktermen te blijven: het recept is onvolledig en er is maar één smaak om uit te kiezen. Daarom dienen wij de volgende motie in.

Motie 54/12-11-18
Milieueffecten Omgevingsvisie

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Er een Plan MER is ingediend door GS om de milieueffecten van de ambities in de Omgevingsvisie te laten onderzoeken;*
- *De commissie die dit plan heeft onderzocht (Commissie MER) van mening is dat de Omgevingsvisie te abstract is geformuleerd om de milieueffecten in kaart te kunnen brengen;*
- *Er geen alternatieven voor de huidige Omgevingsvisie zijn onderzocht, ook niet op aandringen van de Commissie MER.*

Overwegende dat:

- *Er veel zienswijzen zijn ingediend met zorgen over de milieueffecten van de Omgevingsvisie;*
- *Er een aantal grote milieuopgaven is (te denken aan de KRW-doelen, luchtverontreiniging en geluidsoverlast) en het wenselijk is om inzicht te hebben in de effecten van het geformuleerde beleid op deze opgaven;*
- *Het wenselijk is om de effecten van verschillende alternatieven te laten onderzoeken om tot weloverwogen en gefundeerd beleid te komen en daarmee de balans tussen economische groei en leefbaarheid inzichtelijk te maken;*

Van mening zijnde dat:
De aanvulling op de MER van GS (6 pagina's) onvoldoende antwoorden biedt op de vragen van de Commissie MER daar deze niet de gevraagde alternatieven en verdergaande beleidsopties bevat.

Gehoord de discussie, dragen het college van GS op:

- *Alle adviezen van de Commissie MER over te nemen;*
- *Voor de vaststelling van de Omgevingsverordening een uitgebreidere aanvulling op de MER op te stellen;*
- *PS nauwer te betrekken bij het opstellen van deze aanvulling op de MER*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties PvdD, GL, SP, CU/SGP

De **VOORZITTER**: De drie amendementen en motie maken onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, ik sluit graag af met een toetje. De PvdD vindt dat wij het verplicht zijn aan toekomstige generaties om hen een gezonde planeet na te laten en het beste recept voor een gezonde planeet, is er een waarin ruimte is voor ieders behoefte maar niet voor ieders hebzucht.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter. Wij bespreken vandaag een belangrijk document, de Omgevingsvisie NH 2050 met daarin een duidelijk toekomstbeeld voor onze mooie provincie in

de komende jaren. De afgelopen twee jaar is er heel hard gewerkt, zijn de bewoners en organisaties er actief bij betrokken. Complimenten voor GS en de ambtenaren die op basis van al deze informatie dit mooie werkstuk hebben gemaakt. In de commissie hebben wij er al uitvoerig over gesproken, maar ik wil nog een aantal zaken aanhalen. De visie geeft een duidelijke richting aan voor de ontwikkelingen in de komende jaren. Het gaat om het vinden van een goede balans tussen leefbaarheid en economische groei. Voor de PvdA gaat het om groene groei van de economie want alleen met een groene economie kunnen wij de CO2-uitstoot terugdringen, de gevolgen van klimaatverandering opvangen en zorgen voor een gezonde leefomgeving voor onze inwoners. Goed is dat stevig wordt ingezet op nieuwe vormen van energie, energiebesparing, meer OV, het tegengaan van bodemdaling en natuurinclusieve landbouw. Het opschrijven van deze transities is heel eenvoudig maar om iedereen in actie te krijgen is minder gemakkelijk. Ligt er al een plan klaar om de bewoners de komende jaren actief en intensief te blijven betrekken bij deze transities? Iedereen moet kunnen meedoen en de energieverandering moet voor iedereen betaalbaar blijven. In de commissie is aandacht gevraagd voor landschap. Wij kunnen niet uit de voeten met het voorstel voor twee regimes voor twee soorten gebieden. Deze omschrijving gaat voorbij aan het feit dat het landschap uit diverse karakteristieke gebieden bestaat. We kennen Waterland, de droogmakerijen, Gooi- en Vechtstreek, het landschap van West-Friesland, al deze gebieden verdienen een goede beschrijving en beschermingsregime. Wij steunen de amendementen van de CU/SGP om meer landschappen en regimes te beschrijven maar met het streven om de regeldruk terug te dringen. Schiphol, al eerder een item vandaag. Wij staan aan het begin van een zeer belangrijke discussie over de toekomst van Schiphol. Dagelijks staat de krant er vol mee. Schiphol biedt werkgelegenheid maar de overlast voor onze inwoners door geluidsoverlast, de slechte luchtkwaliteit en veiligheid is niet op orde. Deze beleidsinzet staat duidelijk verwoord in het in 2017 aangenomen Koersdocument. Dat is de leidraad. De provincie moet inzetten op snelle verbindingen met Europese steden op korte en middellange afstand, dat is het alternatief naast de taks maar daar gaan wij niet over. De provincie kan wel een duidelijke rol spelen om de verbindingen meer naar voren te halen. Volkshuisvesting, iedereen heeft recht op een woning. Wij zijn blij met de wijze waarop de woningbouw in Noord-Holland-Noord wordt benaderd. Dat is een duidelijke verandering ten opzichte van de eerste versie. Woningen bouwen bij de OV-knooppunten in de drie stedelijke centra, Alkmaar, Den Helder en Hoorn. Daar hebben de wethouders een voorstel voor ingediend om daar meer ruimte voor te bieden. Hier is volop ruimte om binnenstedelijk te bouwen. Bedrijfspanden transformeren naar woonruimte. Dan in de kleine kernen. In de kleine kernen moet kleinschalig gebouwd kunnen worden voor de lokale behoefte, voor jongeren, ouderen en mensen met een smalle beurs. Wanneer goed onderbouwd kan er in Noord-Holland-Noord op beperkte schaal aan de rafelranden worden gebouwd. Provinciale woningbouwprognoses blijven belangrijk, maar wij horen steeds meer dat gemeenten een eigen nuancering aanbrengen op basis van de eigen bevolkingssamenstelling en eigen economische groei, wij kunnen vanuit hier niet bepalen hoe dat per gemeente is. Daar moet meer rekening mee gehouden worden. Voor de woningbouwopgave in de MRA en in 't Gooi is er maar een missie en dat is inzetten op binnenstedelijke woningbouwlocaties. Daar is geen ruimte om in het groen te bouwen. Daar moet alles voor worden gedaan om het voor elkaar te krijgen. Een vraag aan GS, kunnen wij iets doen aan de landelijke beperkingen of zijn die er niet om binnenstedelijk de herstructurering snel voort te zetten? En kunnen wij u daarbij steunen richting

Den Haag? Het mooie van de Omgevingsvisie is dat deze gaat over integraal kijken naar de provincie, ons handelen. Niet alleen voor een weg van A naar B kijken, maar samen met de inwoners kijken naar de mobiliteitsoplossingen voor het gehele gebied. Samen vind je oplossingen waar draagvlak voor is en de kwaliteit van het gebied verbetert en duurzamer wordt en de voorzieningen beter aansluiten bij de lokale behoeften en wensen. Het principe van de Omgevingsvisie. De integrale visie staat mooi op papier, maar nu is de uitdaging om dit handen en voeten te geven, onder andere door de ambtelijke organisatie, maar daar gaan wij niet over. Wij hebben wel een suggestie voor de volgende Staten. Ik denk dat wij in de volgende periode geen commissie Mobiliteit en Water meer moeten hebben, maar alleen gebiedscommissies voor 't Gooi, West-Friesland, Midden-Nederland, Noordkop, et cetera. Op die manier zouden wij moeten gaan werken en dan een keer per jaar vergaderen met de commissie in het gebied. Ik sluit af. Er staat de komende tijd heel wat te gebeuren. De eerste stap is gezet op weg naar een duurzame, diverse en krachtige provincie waar iedereen meetelt.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. De provincie heeft de afgelopen jaren hard gewerkt aan de Omgevingsvisie tot 2050. Natuurlijk zijn wij het eens met een aantal uitgangspunten en ontwikkelprincipes die erin zijn verwerkt, maar veel in de visie is opgehangen aan de energietransitie maar er is nog zoveel meer in de provincie. Nog steeds is onbekend hoeveel geld burgers dienen bij te dragen aan de energietransitie, wat voor huurders helemaal een probleem is want zij hebben geen zeggenschap over het verduurzamen van de huurwoning. Ze gaan wel meer energiebelasting betalen. Aedes heeft berekend dat het verduurzamen van de gehele sociale huurvoorraad minimaal 108 miljard euro gaat kosten. Er staat veel vaagpraat in, hetgeen terug te lezen is in de grote hoeveelheid zienswijzen die burgers, overheden en instellingen hebben gestuurd. Ook missen wij op enkele punten heldere keuzes waar de provincie heen wil op termijn. Bijvoorbeeld bij Schiphol. De provincie moet niet meewerken aan woningbouwplannen van gemeenten onder de rook van Schiphol omdat je daarmee willens en wetens nieuwe bewoners opzadelt met geluidsoverlast en gezondheidsklachten. Wij vinden het onbegrijpelijk dat de meeste partijen in PS hiermee akkoord gaan. Wat de coalitie betreft mag er nergens gebouwd worden, behalve binnenstedelijk, maar wel onder de rook van Schiphol, waar de overlast van herrie en uitstoot fijnstof al enorm is. Dit valt niet te rijmen met duurzaamheid en leefbaarheid.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): U zegt altijd dat er gebouwd moet worden op plekken waar vraag is en waar mensen willen wonen. Dat geldt voor het gebied in de omgeving van Schiphol. Ik vind het een beetje in tegenspraak met elkaar.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Dat is helemaal niet in tegenspraak, u luistert niet goed. Gaat u maar vragen aan een hoop mensen waar zij willen wonen. Als u daar woningen neerzet, dan komen daar zeker veel mensen op af vanwege de woningschaarste, mede door het CDA die alleen maar binnenstedelijk wilde bouwen. Nu opeens omdat de verkiezingen eraan komen. Ik ben het niet met u eens, ik vind het misdadig om daaraan mee te werken.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Ik woon er prachtig en ik weet zeker dat heel veel mensen dit niet met u eens zijn, maar dat is geen vraag.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Het ergste is, als je daar een woning kunt bemachtigen, moet je ook nog een kettingbeding tekenen dat je nooit mag klagen. Wij kunnen ons niet vinden in de uitgangspunten voor wonen. Met alleen maar binnenstedelijk bouwen – een loffelijk streven – kom je er niet. Er zijn best locaties aan de randen van dorpen of linten voor kleinschalige woningbouwprojecten, mits goed landschappelijk ingepast. Wij vinden het fijn dat de PvdA dit eindelijk na jaren inziet. Dit moet overgelaten worden aan gemeenten, die weten het beste wat er speelt en het past goed in de filosofie van de Omgevingsvisie, geef meer vertrouwen aan lagere overheden. Lokaal wat kan en regionaal wat eventueel moet.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Deelt u onze mening dat dat niet geldt voor de woningbouw in het MRA-gebied tot en met Alkmaar? Dat daar het groen absoluut behouden moet blijven, dat de mensen daar niet zitten te wachten op uw lijn?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): U zit er niet op te wachten, maar ik wel. Althans ik heb een huis maar mensen die graag rond Amsterdam willen wonen, zijn best wel genegen om daar te wonen. Ik denk dat daar een enorme vraag is.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Dan neemt u wel hun recreatiegebied af met groen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Er zijn al veel onderzoeken geweest dat mensen die in een stad wonen, heel veel mensen recreëren dichtbij huis, in een park. Ik ga verder. Er zijn de afgelopen jaren vele insprekers geweest van gemeenten die het nijpende woningtekort binnen de gemeentegrenzen alleen maar hebben zien toenemen. Van de Kop tot het zuidelijk deel in de provincie. Laat gemeenten naast binnenstedelijk ook bouwen aan de rand van dorpen, dus ook in het buitengebied om ze leefbaar te houden. Hou niet rigide vast aan cijfers en aantallen, gebaseerd op bevolkingsprognoses. Gebleken is dat deze cijfers op papier kloppen, maar niet stroken met de realiteit. Wij ervaren het huidige provinciale beleid als belemmerend voor woningbouw, dat moet de komende jaren echt anders om de grote woningnood en stijgende woningprijzen het hoofd te bieden. Wij vinden het rampzalig dat er de afgelopen jaren niets aan de inhoud van de RAP's is veranderd, waardoor het een papieren tijger is geworden die bij gemeenten vaak in een la belandt. Tot de bouw van echte woningen is het helaas niet voldoende gekomen, maar bij de provincie is het papier heel geduldig. Er dient meer ingespeeld te worden op een veilige woonomgeving voor ouderen, maar ook voor speciale doelgroepen. Gezien de bevolkingsprognoses waar de gedeputeerde het altijd over heeft, is gebleken dat het aantal ouderen op korte en lange termijn zal stijgen. De komende jaren dient er nu al gezorgd te worden voor woonvormen in combinatie met zorg, die leeftijdsvriendelijk zijn, en voor woonvormen voor het groeiende aantal demente ouderen, straks 1 op 5, die ook veilig moeten kunnen wonen in de provincie. Wij hebben het de afgelopen jaren een aantal keren geprobeerd en wij betreuren het dat deze aandachtspunten niet zijn meegenomen in de Omgevingsvisie. Wij dienen twee amendementen in.

Amendement 42/12-11-18

Opnemen leeftijdsvriendelijke gemeenten en gemeenschappen in Omgevingsvisie NH2050

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *In 2025 een kwart van de bevolking in de kop van Noord-Holland ouder zal zijn dan 65 jaar en dat dat in 2040 in heel Noord-Holland het geval zal zijn;*
- *Het kabinetsbeleid uitgaat van het zo lang mogelijk thuis wonen van ouderen;*
- *Innovatieve ontwikkelingen in de zorg, zoals domotica, een steeds grotere rol spelen, waardoor mensen ook langer thuis kunnen wonen;*
- *De huidige coalitie het beleidsterrein 'zorg' niet als haar speerpunt beschouwt, maar dat de onderwerpen zorg en wonen nauw met elkaar verweven zijn vanwege het ruimtelijke beslag ervan;*
- *De beleidsterreinen wonen en zorg inmiddels gescheiden terreinen zijn geworden, ook met betrekking tot de financiën;*
- *Amsterdam de enige gemeente in Noord-Holland is die deelneemt aan het WHO Global Network for Age friendly Cities and Communities;*
- *Het van belang is dat gemeenten rekening houden met het stimuleren van leeftijdsvriendelijk (en betaalbaar) wonen in combinatie met zorg in buurten en wijken op de korte en lange termijn;*
- *Gemeenten ook bestaand leegstaand vastgoed zoveel mogelijk dienen te gebruiken voor de transitie van voldoende geschikte leeftijdsvriendelijke woningen voor ouderen;*
- *De provincie als aanjager een grote rol kan spelen middels het opnemen van deze leeftijdsvriendelijke doelstellingen in haar Omgevingsvisie NH2050 en de RAPS.*

Verzoeken het College:

De volgende tekst op te nemen in de Omgevingsvisie NH2050 onder de kop Sterke kernen, sterke regio's:
De provincie Noord-Holland wil een sociaal-inclusieve, leeftijdsvriendelijke leefomgeving waar inwoners van alle leeftijden prettig kunnen leven. De richtlijnen van het WHO Global Network for Age friendly Cities and Communities worden toegevoegd aan de periodieke monitors over Woonwensen en woonbehoefteonderzoeken

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties 50plus, ONH

Toelichting
PS bevinden zich thans in de laatste fase alvorens de Omgevingsvisie NH2050 wordt vastgesteld. De komende jaren zowel op de korte en langere termijn zal er op grond van een verdubbeling van het aantal ouderen boven de 65 jaar, rekening gehouden moeten worden met het bouwen van leeftijdsvriendelijke woningen en/of alternatieve woonvormen al dan niet in combinatie met zorg in de gehele provincie en de RAPS. Het is een taak van alle overheden dat ouderen en andere speciale doelgroepen veilig kunnen wonen in de provincie Noord-Holland.

Amendement 43/12-11-18

Opnemen dementievriendelijk Noord-Holland in de Omgevingsvisie NH 2050

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *In 2025 een kwart van de bevolking in de kop van Noord-Holland ouder zal zijn dan 65 jaar, en dat dat in 2040 in heel Noord-Holland het geval zal zijn;*
- *Van voornoemde ouderen een groot percentage aan dementie zal lijden;*
- *Het kabinetsbeleid uitgaat van het zo lang mogelijk thuis wonen van ouderen;*
- *Innovatieve ontwikkelingen in de zorg ook bij mensen met dementie en hun mantelzorgers een steeds grotere rol spelen, waardoor mensen ook langer thuis kunnen wonen;*
- *Dementie onder ouderen de komende decennia een van de grootste uitdagingen wordt voor de gezondheidszorg, mede door een groot tekort aan mantelzorgers en zorgpersoneel;*
- *Er op regionaal niveau en provinciebreed succesvolle projecten zijn ontwikkeld ter stimulering van dementievriendelijke gemeenten;*
- *De provincie als aanjager een grote rol kan spelen middels het opnemen van deze dementievriendelijke doelstellingen in haar Omgevingsvisie NH2050.*

Verzoeken het College:

De volgende tekst op te nemen in de Omgevingsvisie NH2050 onder de kop Leefomgevingskwaliteit:

Het aantal inwoners van Noord-Holland met dementie groeit en steeds meet inwoners met dementie blijven langer thuis wonen. Teneinde de leefomgevingskwaliteit voor deze groep te borgen heeft de provincie Noord-Holland de ambitie dat in 2025 alle Noord-Hollandse gemeenten een dementievriendelijke gemeente zijn

en gaat over tot de orde van de dag

Fracties 50plus, ONH, GL

Toelichting:

Provinciale Staten bevinden zich thans in de laatste fase alvorens de Omgevingsvisie NH2050 wordt vastgesteld. De komende jaren zal zowel op de korte en langere termijn op grond van een verdubbeling van het aantal ouderen boven de 65 jaar rekening gehouden moeten worden met een sterke toename van het aantal mensen met dementie. Van deze groep wordt ook verwacht dat ze langer thuis blijven wonen. In het leven van alledag zullen we dus steeds vaker mensen met dementie tegenkomen, en dat kan in toenemende mate 'ingewikkeld' zijn wanneer het tempo en belevingswereld van mensen met dementie 'botst' met gangbare omgangsvormen en snelheid in de samenleving. In een Dementievriendelijke Gemeente is aandacht voor de situatie waarin mensen met dementie en hun mantelzorgers verkeren. Inwoners en lokale partijen werken samen

aan allerlei initiatieven die de levenskwaliteit van deze groep kwetsbare mensen vergroot. Een dementievriendelijke gemeenschap streeft o.a. naar kennis vergroten en ontmoetingen organiseren tussen mensen met en zonder dementie. Daarmee wordt o.m. bereikt dat mensen langer veilig thuis kunnen blijven wonen. Regionaal zijn er in Noord-Holland succesvolle initiatieven zoals Dementievriendelijk Noord-Holland Noord en Dementievriendelijk Gooi. De provincie Brabant heeft het provincie breed aangepakt en ambieert dat in 2020 alle Brabantse gemeenten dementievriendelijk zijn.

Amendement 41/12-11-18

Kleine gemeenten en kernen Noord-Holland mogen zelf bepalen om extra kleinschalige woningbouwprojecten uit voeten (binnenstedelijk of aan de randen van kernen)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Op het weblog van gedeputeerde Geldhof van december 2017 staat: Noord-Holland voor 116.000 woningen planologische procedures doorlopen en kan de schop dus de grond in;*
- *Ondanks voornoemd feit deze woningen niet worden gebouwd IN Noord-Holland waardoor het tekort aan woningen enorm oploopt;*
- *Het door de provincie Noord-Holland ZO geprezen vestigingsklimaat alleen stand kan worden gehouden als er door gemeenten wordt gezorgd voor voldoende aanbod van (betaalbare) woningen voor diverse doelgroepen.*

Verzoeken het college:
De volgende tekst op te nemen onder de kop Sterke kernen, sterke regio's:
"Teneinde de leefbaarheid van kleine kernen stand te houden en de woningnood te ledigen mogen gemeenten van kleine kernen Noord-Holland zelf bepalen extra kleinschalige woningbouwprojecten te realiseren, zowel binnenstedelijk als aan de randen van bebouwing, mits niet in strijd met provinciaal beleid".

En gaan over tot de orde van de dag.
Fracties 50plus, ONH

Toelichting:
De provincie Noord-Holland beschikt over een aantrekkelijk vestigingsklimaat. In de Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Economie is de barometer welvaart en welzijn voor het eerst opgenomen. Hieruit is gebleken dat de provincie Noord-Holland slecht scoort op een aantal punten waaronder het achterblijven van voldoende harde woningbouwplannen. In het kader van de totstandkoming van deze Omgevingsvisie hebben veelvuldig burgers, wethouders, en andere initiatiefgroepen ook middels zienswijzen gepleit voor meer vrijheden om te kunnen bouwen in kleine kernen, om de leefbaarheid in stand te houden. Helaas heeft dit niet geleid tot het verlenen van meer vrijheden aan gemeenten om binnenstedelijk te bouwen of aan de randen van kleine kernen. GS blijven vasthouden aan de huidige prognoses en zeggen dat huisvesting van diverse

doelgroepen absoluut geen probleem oplevert en dat er voldoende locaties zijn waar gebouwd kan worden.

Tot slot heeft u de wethouder en de jonge bestuurders van Texel verschillende keren horen inspreken en zij hebben gevraagd om een status aparte voor hun eiland. De vorige keer zei de gedeputeerde dat zij genegen is om met Texel in gesprek te gaan. Dat vinden wij niet voldoende, vandaar een amendement.

Amendement 40/12-11-18
Erkennen van Texel als unieke losstaande woningregio in de Omgevingsvisie NH 2050

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:

- *Er op Texel een grote woningschaarste is en de prijzen de afgelopen jaren ca. 30% zijn gestegen, vergelijkbaar met Amsterdam;*
- *Texel in de "Indeling gemeenten krimpregio's en anticipeerregio's" uit 2015 wordt aangemerkt als een anticipeerregio, zoals ook genoemd in artikel 3.7 van het Regionaal Actieprogramma regio Kop van Noord-Holland 2017-2020;*
- *De gemeente Texel niet voldoende mogelijkheden heeft om woningen te bouwen en daarom vraagt om eens in de vijf jaar rechtstreeks afspraken te maken met de provincie over het aantal te bouwen woningen, los van de regio Noord-Holland-Noord en andere Noordkopgemeenten, mits deze natuurlijk voldoen aan de daarvoor gestelde omgevingseisen;*
- *Het kunnen bouwen van extra woningen, zoals voornoemd goed is voor de leefbaarheid en de economie van het eiland.*

Overwegende dat:

- *80% van de werkenden op Texel direct of indirect afhankelijk is van de recreatiesector, en dat vele vacatures op het eiland niet vervuld kunnen worden omdat er geen (betaalbare) woningen zijn om de tijdelijke arbeidskrachten en inwoners van Texel te huisvesten;*
- *De leefbaarheid van de kernen op Texel in het geding komt door de enorme woningschaarste op het eiland;*
- *Het woningtekort economische schade voor de lokale economie veroorzaakt, en dat ook maatschappelijke organisaties als zorg- en onderwijsinstellingen steeds meer problemen krijgen om hun vacatures te vervullen;*
- *De woningmarkt op Texel door de eilandpositie een bijzondere is, die niet kan worden vergeleken met de andere gemeenten in de kop van Noord-Holland of Noord-Holland Noord.*

Verzoeken het college:
De volgende tekst op te nemen onder de kop Sterke kernen, sterke regio's:

"De gemeente Texel een status aparte te geven, in die zin dat hen de mogelijkheid wordt geboden eens in de vijf jaar rechtstreeks afspraken te maken met de provincie over het aantal te bouwen woningen, los van de regio Noord-Holland-Noord en de andere Noordkopgemeenten. Deze aantallen goed evalueren en waar nodig bijstellen"

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties 50plus, ONH

Toelichting:
Jonge bestuurders Texel roept de Staten op om de voorgestelde woningbouwregels te wijzigen om de economie, werkgelegenheid en leefbaarheid van Texel te verbeteren en te behouden. Veel vacatures kunnen niet vervuld worden op Texel vanwege het enorme gebrek aan voldoende woningen voor eigen inwoners en tijdelijke arbeidskrachten. Met het toestaan van de bouw van extra woningen kan de gemeente sneller anticiperen op de woonontwikkelingen. Uiteraard dienen deze woningbouwplannen te voldoen aan de gestelde omgevingseisen en gemeentelijk beleid.

Tot slot sluit ik mij aan bij de woorden van de heer Kramer van de VVD. Uiteindelijk zullen we zien bij de Omgevingsverordening of de provincie werkelijk durft los te laten.

De **VOORZITTER**: De vier amendementen maken onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter, de herziening van de wetgeving over de fysieke leefomgeving kan leiden tot een vorm van deregulering die uit het oogpunt van normstelling en rechtsgelijkheid niet wenselijk is. Gelijktijdig dienen zich kansen aan voor provincie en gemeenten en maatschappelijke initiatieven. De visie op de omgeving en de vertaling in de Omgevingsverordening zijn uitermate belangrijk voor de ontwikkeling van de provincie. Het tot nu toe gevolgde proces verdient waardering. Het voorliggende eindconcept van de Omgevingsvisie is tamelijk coherent en biedt globaal zicht op de transities en toekomst van de provincie. Complimenten. Als het gaat om eenduidige vastlegging van een hoog ambitieniveau en concrete doelen waarop gestuurd kan worden, schiet het document tekort. Daarom is mede namens GL een MER-motie ingediend en hebben wij amendementen van de SP, PvdD, CU/SGP en 50plus mede ondertekend en komen wij met een serie eigen amendementen, deels mede namens andere fracties. Ik wijs erop dat wij het advies van de CdK naar aanleiding van ons integrale amendement op het koersdocument hebben opgevolgd. Voor elk onderwerp een apart amendement. Het zou mooi zijn als dat helpt om wat van onze inbreng overgenomen te krijgen. Het zou nog mooier zijn als het strakke keurslijf van het coalitieverband wijkt voor verbreding van het politieke draagvlak voor de toekomstvisie van de provincie. Ik ga op de onderwerpen in. De hoofdambitie. Zoals nu geformuleerd doet deze onvoldoende recht aan het belang van verbetering van de leefbaarheid en dat willen wij met een amendement rechtzetten. De aangepaste hoofdambitie houdt in dat gezocht wordt naar een goede balans tussen verbetering van de leefbaarheid en economische groei. Ten overvloede merk ik op dat die groei aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen, schoon, duurzaam, noem maar op.

Amendement 54/12-11-18
Hoofdambitie

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
De hoofdambitie "balans tussen economische groei en leefbaarheid" (o.a. pag. 5, 10, 18 en 69) als volgt te herformuleren:
"balans tussen verbetering van de leefbaarheid en economische groei".

Toelichting
Om het streven naar een hoger niveau van leefbaarheid (meer dan basiskwaliteit) tot uitdrukking te brengen, wordt gesproken over 'verbetering van de leefbaarheid'. Het vooropstellen daarvan vloeit voort uit de primaire zorg voor een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving. In beide componenten van de hoofdambitie zit nu 'richting': verbetering van de leefbaarheid en groei van de economie, waarbij economische groei in alle gevallen duurzaam moet zijn.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

Natuur en landschap. Wij geven ruimte aan natuurlijke processen, maar natuur kan niet altijd zijn gang gaan en soms is dat ook niet wenselijk bijvoorbeeld in geval van inzet op het behoud van veenweidegebieden, weidevogels en andere eeuwenoude cultuurlandschappen. Daarom een amendement voor het verruimen van ontwikkelprincipe 19.

Amendement 53/12-11-18
Ontwikkelprincipe 19 (natuurlijke processen)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
Ontwikkelprincipe 19 (titel, pagina 53) luidende 'Natuurlijke processen zijn richtinggevend voor inrichting en beheer van nieuwe en bestaande natuurgebieden' te wijzigen in:

'Natuurlijke processen en/of landschappelijke kwaliteiten zijn richtinggevend voor inrichting en beheer van nieuwe en bestaande natuurgebieden'.

Toelichting
De provinciaal ambassadeur Noord-Holland van Natuurmonumenten heeft mede namens andere natuur- en landschapsorganisaties, PS er terecht op geattendeerd dat ontwikkelprincipe 19 – natuurlijke processen zijn richtinggevend – niet overal kan worden toegepast en ten koste zou kunnen gaan van (de kwaliteit van) de door de Noord-Hollanders gewaardeerde eeuwenoude

cultuurhistorische landschappen, zoals vaarpolders, heidevelden en landgoederen (reactie 25 oktober 2018).
Het geamendeerde ontwikkelprincipe biedt ruimte voor onderscheid tussen gebieden waar natuurlijke processen wel hun gang kunnen gaan en waar dat niet mogelijk of wenselijk is. Indien natuurdoelen en landschappelijke kwaliteiten niet in elkaars verlengde liggen, is een belangenafweging nodig tussen betrokken overheden, inwoners en natuur- en landschapsorganisaties

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, CU/SGP

Met nog een amendement verschuiven wij de indeling van soorten gebieden naar de fase van de Omgevingsverordening en leggen wij vast dat wij inzetten op vereenvoudiging van de beschermingssystematiek en niet op vermindering van het beschermingsniveau.

Amendement 52/12-11-18
Ontwikkelprincipe 1 (landschappen en beschermingsregimes)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
De zin "In principe onderkennen we twee soorten gebieden." (pag. 20, 2e alinea) te wijzigen in: 'We onderkennen verschillende soorten gebieden."
En de zin "Deze benaderingswijze betekent een eenvoudig landschappelijk regime met twee soorten gebieden." te wijzigen in:
"Deze benaderingswijze betekent een vereenvoudiging van het landschapsbeleid met minder regimes. Deze vereenvoudiging is niet gericht op vermindering van de landschapsbescherming."

Toelichting
In diverse zienswijzen komt naar voren dat een indeling van het landschap in 'twee soorten gebieden' en een daarop gebaseerd 'eenvoudig landschappelijk regime' geen recht doet aan de eigenheid van de verschillende (typen) waardevolle Noord- Hollandse landschappen en dat de bescherming daarvan in het gedrang komt. Omdat benoeming van de landschappen en vereenvoudiging van de beschermingsregimes pas aan de orde zijn bij de Omgevingsverordening, dient nu niet vooruitgelopen te worden op het aantal te onderscheiden soorten gebieden. Omdat het niet de bedoeling is, noch van GS noch van PS, om via vereenvoudiging van de beschermingssystematiek het beschermingsniveau te verminderen, wordt dat expliciet aan de tekst toegevoegd

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

Het volgende amendement legt vast dat de karakteristieke Noord-Hollandse cultuurlandschappen, de stiltegebieden en de toepasselijke beschermingsregimes worden benoemd en beschreven in de Omgevingsverordening. In dat kader wordt beoordeeld en besloten om bijzondere provinciale landschappen aan te wijzen.

Amendement 51/12-11-18
Uitwerking landschappelijke regimes

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
De passage op pag. 67, laatste bolletje, die begint met 'De uitwerking' en eindigt met 'uitgewerkt.' als volgt te wijzigen:
"De uitwerking naar een eenvoudig landschappelijk regime vindt plaats in de Omgevingsverordening. Hierbij worden de wezenlijke kenmerken en waarden van het landschap voor gebieden binnen de provincie uitgewerkt, alsmede de benoeming en beschrijving van de karakteristieke Noord-Hollandse (cultuur)landschappen, de stiltegebieden en de toepasselijke beschermingsregimes, waaronder de mogelijke aan wijzing van 'bijzondere provinciale landschappen."

Toelichting
Nu er niet voor gekozen is om in de Omgevingsvisie de karakteristieke landschappen, de stiltegebieden en de toepasselijke beschermingsregimes te benoemen en te beschrijven, moet klip en klaar worden vastgelegd dat dat zal gebeuren in de Omgevingsverordening. Dan wordt tevens beoordeeld of voor bepaalde gebieden, zoals het voormalige Landschap Laag Holland, gebruik gemaakt wordt van het instrument van aanwijzing van bijzondere provinciale landschappen ex artikel 1.12, lid 3 van de Wet Natuurbescherming.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

Schiphol. De passages over Schiphol benoemen bijna alle relevante onderwerpen, maar te weinig richting en soms de verkeerde richting op punten die ertoe doen. De overlast van geluid en uitstoot van schadelijke stoffen zoals ultrafijnstof en CO2 moeten worden teruggedrongen, evenals het aantal geluidgehinderden en inwoners met Schiphol gerelateerde gezondheidsklachten. Mens en klimaat vragen om een stevige bijsturing van het vliegverkeer. Daarvoor een amendement dat rekening houdt met de verantwoordelijkheid van het Rijk dat is ingediend door de SP. Deze focus komt terug in de overige amendementen waar ik zo mee kom. De eerste daarvan over de onwenselijkheid om de 50/50 regel in de huidige vorm te continueren. Is er wel milieuwinst? Valt er wat te verdelen? Ook de BRS gaat ervan uit dat besluitvorming daarover nu nog niet aan de orde is. Daarom dient deze regel in de tekst te worden geschrapt.

Amendement 50/12-11-18

Schiphol en de 50/50 verdelingsregel

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
De volgende randvoorwaarde te schrappen: "Onderdeel van het Nieuwe Normen en Handhavingsstelsel vormt de 50/50-verdelingsregel. Die regel houdt in dat de milieuwinst die de luchtvaartsector tot 2020 heeft gerealiseerd voor 50 procent ten goede komt aan de omgeving; de overige 50 procent mag de sector gebruiken voor een verantwoorde groei van de luchthaven." (pag. 37)

Toelichting
Deze aanvullende randvoorwaarde loopt vooruit op het Nieuwe Normen en Handhavingsstelsel van het Rijk, en wel zonder tekening te houden met maatschappelijke kritiek op het huidige stelsel. Het is zeer de vraag of er gesproken kan worden van 'milieuwinst' als deze wat betreft geluidshinder uitgaat van berekeningen en daarbij de uitstoot van schadelijke stoffen buiten beschouwing blijven. Het maatschappelijke en politieke debat hierover is nog lang niet uitgekristalliseerd. De paragraaf 'Programma Schiphol' (pag. 69) gaat er terecht vanuit dat de huidige afspraken nog aan bod moeten komen. Het betreft een complexe materie. Om deze redenen is het wenselijk de desbetreffende passage te schrappen.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, PvdD

Wij verzetten ons tegen het ongeclausuleerd pleiten voor opening van de luchthaven Lelystad. Ook hier is het maatschappelijke debat nog onvoldoende uitgekristalliseerd. Er liggen nog te veel vragen open, zoals de effecten op de groei en uitstoot van Schiphol en Lelystad samen.

Amendement 49/12-11-18
Schiphol en de luchthaven Lelystad

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten: De randvoorwaarde 'Openstelling van Lelystad in 2020' te schrappen (pag. 37)

Toelichting
Uitbreiding van Lelystad is maatschappelijk en politiek omstreden. Zolang er geen overeenstemming bestaat over de milieueffecten in relatie tot de toegestane vlieghoogte en er geen duidelijkheid bestaat over de groei van beide vlieghavens (Schiphol en Lelystad) en hun (toekomstige) bijdrage aan de uitstoot van broeikasgassen, zal dat ook zo blijven. Het innemen van een ongeclausuleerd standpunt over de opening van luchthaven Lelystad in de vorm van een randvoorwaarde is prematuur en onwenselijk.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP

Wij missen in het pleidooi voor continuering van de hubfunctie van Schiphol enkele belangrijke elementen die deze functie moeten kenmerken, zoals een verschuiving naar en op termijn vervanging van korte vluchten door treinverkeer.

Amendement 48/12-11-18
Schiphol als multimodale hub

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
Aan de zin "Deze hubfunctie van Schiphol vraagt daarbij om sturing op basis van selectiviteit; vakantievluchten dienen zoveel als mogelijk te worden beperkt"(ontwikkel principe 11, pag. 37) toe te voegen:
Korte vluchten moeten zoveel mogelijk plaats maken voor (internationaal) treinverkeer en gelijktijdig dienen de schadelijke gevolgen van de luchtvaart voor mens, milieu en klimaat te worden teruggedrongen."

Toelichting
Het begrip multimodale hub is niet eenduidig. Om te voorkomen dat wij een ontwikkeling omhelzen waarvan de reikwijdte nog onvoldoende kan worden overzien, is het nodig en wenselijk om een piketpaaltje toe te voegen. Het amendement voorziet daarin.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP

Wij willen geen uitbreiding van woningbouw binnen de contouren van Schiphol als daarmee wordt geaccepteerd dat een deel van onze inwoners wordt blootgesteld aan een voor het leefklimaat en volksgezondheid te grote geluidsbelasting en doses ultrafijnstof.

Amendement 47/12-11-18
Schiphol en woningbouw

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:

1. *De passage "De provincie is voorstander van de mogelijkheid van binnenstedelijke woningbouw binnen de contouren van Schiphol, daar waar er herstructurerings-/transformatieopgaven liggen" (pag. 32) als volgt aan te vullen:*
   "mits er substantiële vooruitgang wordt geboekt t.a.v. terugdringing van de (berekende, gemeten, ervaren) geluidshinder, het aantal geluidsgehinderden, de uitstoot van

schadelijke stoffen en het aantal inwoners met Schiphol gerelateerde gezondheidsklachten."

2. *Het ontwikkelprincipe 11 (titel) luidende: "Bedrijvigheid in de metropool kan zich blijven ontwikkelen binnen de beschikbare milieuruimte, waarbij op een aantal plekken nieuwe woningbouw te maken krijgt met een grotere mate van geluidshinder, binnen de wettelijke grenzen" (pag. 37) te wijzigen in:*
"Bedrijvigheid in de metropool kan zich blijven ontwikkelen binnen de beschikbare milieuruimte, binnen de wettelijke grenzen en rekening houdend met de inzet van de provincie op verbetering van de leefbaarheid"

Toelichting:
In de eerste aangehaalde passage toont de provincie zich zonder enige restrictie voorstander van de mogelijkheid van woningbouw binnen de contouren van Schiphol. Vanuit het oogpunt van een goede balans tussen leefbaarheid en economische groei is het nodig om een stevig piketpaaltje te slaan. Het amendement zorgt daarvoor. Het specifiek benoemen in ontwikkelprincipe 11, dat een aantal nieuwbouwwoningen 'te maken krijgen met een grotere mate van geluidshinder' past niet bij het uitgangspunt om tenminste een basiskwaliteit van de leefomgeving te garanderen en niet bij het streven om deze te verbeteren. Ook hoort een dergelijke uitzonderingssituatie niet thuis in een ontwikkelprincipe. Het desbetreffende zinsdeel is derhalve geschrapt en het begrip 'leefbaarheid' is overeenkomstig de hoofdambitie toegevoegd

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, 50plus, SP

Optimale regionale energiemix. Alle zeilen moeten worden bijgezet om de klimaatdoelen van Parijs te halen. Dat impliceert dat het er bij de regionale bepaling van de energiemix naast wind op zee niet alleen moet gaan over geothermie. Wij zullen zon en wind op land hard nodig hebben maar moeten wel rekening houden met de draagkracht en kwaliteit van het landschap. De regio's moeten voldoende ruimte hebben om daadwerkelijk een optimale mix na te streven. De Omgevingsvisie moet daar expliciet een opening voor bieden.

Amendement 46/12-11-18
Ontwikkelprincipe 14 (regionale optimale energiemix)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
Aan de geformuleerde kritische succesfactoren van het ontwikkelprincipe Regionale optimale energiemix toe te voegen:
".Voldoende ruimte voor duurzame energie in de vorm van zon- en windenergie op land, rekening houdend met de draagkracht en kwaliteit van het landschap".

Toelichting

In het ontwikkelprincipe optimale regionale energiemix lijkt thans slechts aandacht voor geothermie en wind op zee. Hoe zeer de verwachtingen van deze bronnen ook hooggespannen zijn, is evident dat voor deze mix 66k duurzame energie uit zon en wind-op-land nodig zal zijn. Voor de regio's die voor de door hen op te stellen Regionale Energie Strategieën, zelf een keuze moeten maken hoe zij hun doelstellingen zullen realiseren, is het cruciaal dat zij daarbij voldoende ruimte hebben om daadwerkelijk een optimale mix na te streven. Gedacht wordt bijvoorbeeld aan industriële gebieden waar juist van wind-op-land maximaal gebruik gemaakt moet kunnen worden.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, PvdD, CU/SGP

Mobiliteit en de Modal Shift. Het beginsel van een vrije vervoerskeuze is niet houdbaar. Die vrije keuze wordt ingeperkt door beleidsprioriteiten die de provincie stelt of zou moeten stellen. Naast onze inzet op versnelde voltooiing van het fietsnetwerk dient de Modal Shift tussen auto en OV te verschuiven ten gunste van het OV in lijn met de schaalsprong die nodig is. Inwoners en bedrijven moeten worden gestimuleerd om meer gebruik te maken van het OV en de fiets. Een neutrale houding bij vervoersmodaliteiten is een obstakel voor het behalen van onze klimaatdoelen. Daarom dient de tekst te worden aangepast.

Amendement 45/12-11-18
Mobiliteit en Modal Shift

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
De passage "Inwoners en bedrijven hebben zoveel mogelijk de vrijheid om hun eigen vervoerswijzen te kiezen. Zodanig dat het totale verkeers- en vervoersnetwerk optimaal wordt gebruikt en ten dienste staat van de ruimtelijke economische ontwikkeling" (pagina 10) te schrappen.

en na "Onze ambitie is dat de inwoners en bedrijven van Noord-Holland zichzelf of producten effectief, veilig en efficiënt kunnen verplaatsen, waarbij de negatieve gevolgen van de mobiliteit op klimaat, gezondheid, natuur en landschap steeds nadrukkelijk meegewogen worden."

De volgende zinnen toe te voegen:
"Daarom wil de provincie inwoners stimuleren meer gebruik te maken van het openbaar vervoer en de fiets. Zij zet daarom in op een Modal Shift waarin het openbaar vervoer belangrijker wordt ten opzichte van vervoer per auto."

En GS op te dragen de overige tekst van de Omgevingsvisie redactioneel aan te passen aan de geest van dit amendement.

Toelichting
De provincie heeft een belangrijke taak in het bewerkstelligen van een zgn. Modal Shift, een verschuiving in ons gebruik van bepaalde vervoersmodaliteiten. Om ons klimaat te redden en congestie op de wegen te voorkomen, moeten we vaker gebruik gaan maken van openbaar vervoer en fiets. Het uitgangspunt dat inwoners en bedrijven zoveel mogelijk de vrijheid hebben om hun eigen vervoerswijze te kiezen is daarmee onverenigbaar. Natuurlijk mag elke individuele inwoner of bedrijf zelf een vervoersmodaliteit blijven kiezen; de overheid zal echter keuzes moeten maken en bepaalde modaliteiten meer moeten stimuleren dan andere. Een neutrale houding ten aanzien van vervoersmodaliteiten is een obstakel voor het behalen van onze klimaatdoelen.

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

Vaststelling programma's. Ik sluit af met een amendement dat ervoor moet zorgen dat PS als kaderstellend bestuursorgaan over het beleid blijven gaan. Ik heb het hier niet over de verhouding tussen provincie en gemeenten, ons standpunt daarover is bekend, maar over de rolverdeling tussen GS en PS. Tijdens de laatste commissievergadering bleek uit de beantwoording van vragen dat GS erkennen dat PS het laatste woord hebben. Op een wat uitgewerktere wijze willen wij dat graag in de Omgevingsvisie vastleggen.

Amendement 44/12-11-18
Vaststelling programma's

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten:
De tekst van paragraaf Programma's luidende: "Een programma wordt door GS vastgesteld. Het dient ter operationalisering van het beleid, zoals dat op strategisch niveau is vastgelegd in de Omgevingsvisie. Het is enerzijds een beleidsdocument, namelijk uitwerking van strategische doelen uit de visie en anderzijds gericht op uitvoering in de vorm van maatregelen en concrete voornemens om die doelen te realiseren (pag. 66) te vervangen door de volgende tekst:

"Programma's dienen ter uitwerking en uitvoering van het beleid, zoals dat op strategisch niveau is vastgelegd in de Omgevingsvisie. Het zijn enerzijds beleidsdocumenten, met uitwerking van strategische doelen uit de visie naar beleid en anderzijds uitvoeringsdocumenten met maatregelen *en concrete voornemens om dat beleid uit te voeren en de gestelde doelen te realiseren. Een beleidsprogramma wordt vastgesteld door PS en een uitvoeringsprogramma door GS."*

Toelichting
De Omgevingsvisie en Omgevingsverordening worden vastgesteld door PS alsmede het beleid. De verdere uitwerking van het beleid is aan GS in goed overleg met de Staten. Terecht wordt een

onderscheid gemaakt tussen beleid en uitvoering. Dat onderscheid dient beter aan te sluiten op de primaire bevoegdheidsverdeling tussen PS en GS. PS stellen het beleid vast en GS zetten dat om in uitvoeringsprogramma's. Deze wijziging heeft geen consequenties voor de interactieve wijze waarop programma's tot stand komen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, CU/SGP

Ik bied onze excuses aan voor het veel te laat indienen van onze amendementen maar u hebt nog een week tijd om deze te lezen.

De **VOORZITTER**: De elf amendementen maken onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **STRENS** (D66): Voorzitter. De bespreking van de Omgevingsvisie is een belangrijke mijlpaal. Een mijlpaal die niet alleen het eindpunt is van een intensieve periode om te komen tot deze visie. Maar ook het startpunt vormt voor het vervolg. Ik ga vanaf deze plek niet punt voor punt de visie bespreken, maar wil namens D66 graag terugblikken op deze periode en hiermee aangeven waarom wij kunnen instemmen met deze visie. Maar uiteraard niet voordat ik iedereen die hieraan heeft meegewerkt ontzettend bedank voor zijn/haar tijd en energie. De aanleiding voor het opstellen van onze visie is natuurlijk de invoering van de omgevingswet. Een grootschalige wetgevingsoperatie voor de wetten in het fysieke domein. De wet heeft o.a. tot doel om de regels eenvoudiger en makkelijker te maken, zodat we flexibeler en sneller kunnen inspelen op de opgaves die er zijn. Een andere belangrijke pijler in de nieuwe wet is participatie. Het vroegtijdig in gesprek gegaan met alle relevante partijen die een rol spelen in onze leefomgeving. Het is dan ook niet voor niets dat de inbreng van D66 bij de vaststelling van de Startnotitie in mei 2016 vooral daarover ging en dat we het college de opdracht hebben meegegeven om te gaan experimenteren met nieuwe vormen van participatie. Voor ons is participatie cruciaal in het creëren van draagvlak en een randvoorwaarde voor de uiteindelijke succesvolle uitvoering van plannen. We zijn gestart met de verkenningsfase, een fase waarin in kaart is gebracht met welke trends en ontwikkelingen we in Noord-Holland te maken hebben. Tijdens een groot congres in Amsterdam spraken we o.a. over de klimaatverandering, de demografische ontwikkelingen en de achteruitgang van de biodiversiteit. Voor D66 van belang dat we vanuit die gezamenlijke feitelijke basis, als politiek antwoord kunnen geven op deze ontwikkelingen. 2017 stond in het teken van de koersfase. In deze fase zijn we veelvuldig met elkaar het gesprek aangegaan over de toekomst van Noord-Holland. Naast de meer traditionele ambtelijke en bestuurlijke werkconferenties en congressen, is er ook ervaring opgedaan met nieuwe vormen van participatie. Zo heeft de Facebook campagne 'Jouw Noord-Holland' ruim 750.000 mensen bereikt en hebben we een representatief inwonerspanel gevraagd hoe zij in NH2050 willen leven, wonen en werken. Mijn eigen favoriet was overigens de Huiskamer, die onder andere tijdens bevrijdingspop in Haarlem en op Sail Den Helder te bezoeken was. De opbrengst was dat onze inwoners vooral belang hechten aan een gezonde en veilige leefomgeving. Logisch dan ook dat een gezond en veilig NH een van de drie verhaallijnen was die ons heeft geholpen om het debat over de koers te voeren. Ik heb namens D66 ingebracht dat we

moeten koersen op een duurzaam/gezond, aantrekkelijk en bereikbaar Noord-Holland. In deze levendige debatten eind 2017 hebben we het gehad over de hoofdambitie van onze Omgevingsvisie: balans tussen economische groei en leefbaarheid. Voor D66 betekent groei in deze ambitie groene groei. Groei naar een economisch duurzame provincie, waarin ruimte is voor de circulaire economie en voor de opwek van duurzame vormen van energie. Ook de sturingsfilosofie lokaal wat kan, regionaal wat moet, is in de koers vastgelegd. Ook wij ondersteunen die filosofie. Onze provincie is divers en maatwerk moet met een goede onderbouwing mogelijk zijn. Lokaal wat kan, regionaal wat moet, dus dat is niet 'u vraagt wij draaien'. Wat er regionaal moet en lokaal kan, zal ongetwijfeld bij de vertaling van de visie in onze regels nog leuke debatten opleveren. Voor D66 staat voorop dat onder andere de zorg en aandacht voor de kwaliteit van ons landschap en onze waardevolle natuur regionaal moet. Inhoudelijk zijn wij blij met de heldere richtinggevende uitspraken die er in de koers zijn gedaan, onder andere op het gebied van het tegengaan en waar mogelijk stoppen van bodemdaling, de omslag naar een adaptieve kringlooplandbouw, het primair binnenstedelijk bouwen en de ambitie voor een gezonde leefomgeving. In de aanloop naar de ontwerp-Omgevingsvisie hebben we begin 2018 weer een druk bezocht congres gehad en op het verzoek van PS twee participatieavonden / hoorzittingen waar ook waardevolle input is opgehaald. Over het thema ruimte en wonen is veelvuldig gesproken. Wij hebben benadrukt dat wij kiezen voor (zoveel als mogelijk binnenstedelijk) bouwen voor de vraag en dat deze vraag onderbouwd moet worden met onder andere demografische cijfers en woononderzoeken. De uitdaging zit hem in dit dossier niet alleen in de aantallen, de kwantiteit en de locaties, maar vooral ook de kwaliteit en betaalbaarheid van de beschikbare woningen. Aan deze mismatch tussen vraag en aanbod moet hard worden gewerkt. De visie biedt in de ogen van D66 de gewenste ruimte om hier samen met de regio's, goede plannen voor te maken. De visie bevat ook een aantal ontwikkelprincipes over mobiliteit en bereikbaarheid. Het bereikbaar houden van onze provincie zal een uitdaging zijn. Het gaat economisch goed, we zijn met z'n allen vaker onderweg en Noord-Holland groeit qua inwonersaantal. D66 wil dat we ook op het gebied van mobiliteit scherpe keuze gaan maken. De visie biedt de mogelijkheid om te investeren in alle modaliteiten. Wij zullen gaan voor duurzame, schone keuzes, die ook rekening houden met de schaarse ruimte die beschikbaar is. De visie heeft deze zomer ter visie gelegen. Tijdens deze periode zijn ruim 100 reacties binnengekomen van diverse partijen. Een groot aantal reacties ondersteunen de visie en geven complimenten voor het gevolgde proces. Mooi om te zien dat de gekozen aanpak van een zorgvuldige, intensieve samenwerking heeft geleid tot dit mooie resultaat. Wij zijn blij dat GS de goede suggesties uit de zienswijzen hebben overgenomen in het voorliggend eindconcept en dat onder andere op het gebied van wonen, Schiphol en nieuwe energie aanscherpingen zijn gedaan. Een aantal reacties hebben betrekking op de uitvoering van onze plannen, we vragen GS om te bekijken op welke wijze deze reacties in het vervolgproces meegenomen kunnen worden. Ik hoor u denken, heeft D66 dan op geen enkel punt nog een kritische kanttekening? Dat is niet het geval. Tijdens de commissiebehandeling is er een petitie aangeboden die oproept om Laag-Holland aan te wijzen als provinciaal landschap, een mogelijkheid waar D66 ook al vaak op heeft gewezen en die wij bij de uitwerking ook graag verzilverd zien. We hebben gemerkt dat de tekst die nu in de visie staat over twee soorten gebieden een verschillende uitleg oplevert bij diverse partijen en al richting meegeeft voor de uitwerking. Wij ondersteunen de lijn dat de bescherming van ons landschap

simpeler moet en kan, maar willen zorgvuldig de tijd nemen om te bespreken op welke wijze die bescherming in de toekomst vorm moet krijgen. Het amendement dat wordt ingediend door CU/SGP op dit punt biedt die gewenste ruimte. Ik kom aan het einde van mijn betoog.
In de commissie is er discussie geweest of de ontwikkelprincipes wel voldoende richting geven, en niet te ruim zijn geformuleerd.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter. Ik heb de initiatiefnemers van de petitie gevraagd of de beschermingsregimes inhouden of er dan ook windmolens gebouwd mogen worden en het antwoord was nee. Wat vindt u daarvan?

Mevrouw **STRENS** (D66): We weten dat we extra energie nodig hebben voor de opwekking van duurzame energie op land en daar hoort ook wind bij. Of het daar kan moeten wij kritisch bekijken en de afweging maken en ook landschappelijke kwaliteiten in acht nemen.

De heer **KRAMER** (VVD): Dus die bescherming betekent niet de bescherming tegen windmolens?

Mevrouw **STRENS** (D66): Wij moeten kritisch kijken welke vormen daar wel of niet mogelijk zijn. Wij zijn van mening dat de gestelde principes heldere kaders meegeven zonder de boel dicht te willen timmeren. Voor D66 geldt dat de wereld richting 2050 onvoorspelbaar is en dat we flexibel en wendbaar willen zijn met ons beleid, zodat er ruimte is om in te spelen op goede ideeën, technologische innovaties en we realistische, haalbare plannen kunnen maken. Deze Omgevingsvisie geeft die richting en maakt de gewenste wendbaarheid mogelijk. Wij vertrouwen op de eigen kracht van mensen en hebben er ook alle vertrouwen in dat we met deze visie samen verder kunnen bouwen aan dat gezonde, duurzame, aantrekkelijke en bereikbare Noord-Holland waar ik in ieder geval van droom.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Wij hebben een intensief proces achter de rug met elkaar waarin wij de Noord-Hollandse samenleving intensief betrokken hebben bij het opstellen van de Omgevingsvisie. Er is veel werk verzet en daar wil ik alle betrokkenen voor danken. Ik heb wel een beetje een kater overgehouden aan het laatste deel van dit proces. Ondanks het feit dat er nu een document ligt waarin mooie dingen staan en ook best richting wordt gegeven, reageren GS in de laatste fase van het proces alsof het gaat om de toetsing aan het coalitieakkoord in plaats van een toetsing op consistentie en uitvoerbaarheid. In de commissie heb ik de vraag al gesteld. Zijn wij nu bezig om de Omgevingsvisie voor Noord-Holland op te stellen of die van GS? Ik heb mij de afgelopen weken afgevraagd of wij er verstandig aan hebben gedaan de opdracht voor het opstellen van de Omgevingsvisie aan GS te geven of hadden wij dit proces onder regie van PS moeten houden? Dan gaat het er niet om dat er soms dingen in staan waar ik het niet mee eens ben, maar wel om het feit dat wij bij sommige punten voorbijgaan aan zienswijzen van zeer veel Noord-Hollanders. Op een aantal punten schuurt het fiks. Ten eerste is dat het thema Schiphol. PS hebben in aanloop van het vaststellen van de koers een duidelijke motie aangenomen, eventuele groei is gekoppeld aan harde grenzen voor geluid, fijnstof en uitstoot. Dat is in de koers enigszins afgezwakt verwerkt en nu is het geheel verdwenen uit het document. Nota bene de tekst van de koers die is vastgesteld door PS is in de tweede versie van de Omgevingsvisie

gewijzigd zonder dat er een concrete inspraakreactie aan ten grondslag ligt. Daarmee nemen wij ons eigen besluit dan toch niet serieus? De gedeputeerde heeft in de commissie aangegeven dat hij piketpaaltjes heeft geslagen, nou, dat zal wel, maar die staan niet in de Omgevingsvisie en in deze visie moeten wij onze richting uitspreken. Wij hebben daarom samen met de SP, GL en de PvdD het amendement ingediend om die tekst terug in de visie te zetten. Dan rondom landschap, het is al aangekondigd voor vele partijen. Er zijn in de commissie zorgen geuit over de formulering rondom het aantal beschermingsregimes van twee kanten. Voor ons is het belangrijk dat de bescherming van waardevol landschap niet vermindert, maar de discussie daarover voeren wij bij de uitwerking van het programma. Ik dien samen met de coalitiepartijen en de PvdD – je zou het een gelegenheidscoalitie kunnen noemen – een amendement in met een technische wijziging voor de tekst.

Amendement 55/12-11-18
Aantal landschapsregimes

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten in het ontwerpbesluit behorende bij bovengenoemde voordracht het tweede besluit als volgt aan te vullen:
'met dien verstande dat in de navolgende tekst op pagina 20 van de Omgevingsvisie
*'We maken onderscheid in draagvermogen van de diverse landschappen. Mede op basis daarvan wegen we zorgvuldig af welke ruimtelijk-economische ontwikkelingen op welke plek en op welke wijze ontwikkeld kunnen worden. Denk aan zonneparken, windmolens, verstedelijking, vergroting van agrarische bebouwing en waterberging**. In principe onderkennen we twee soorten gebieden.** In gebieden met grotere structuren en relatief geringere aanwezigheid van cultuurhistorie zijn meer en grotere ontwikkelingen mogelijk. In gebieden waar de waarden van bijvoorbeeld cultuurhistorie, openheid of ecologie hoog zijn en/of waar de betekenis voor de stad groot is, is alleen ruimte voor ontwikkelingen die bijdragen aan de instandhouding of versterking van deze kernkwaliteiten. Tegelijkertijd investeren we gebiedsgericht in de landschappelijke, cultuurhistorische, recreatieve en ecologische kwaliteiten. In alle gevallen is ruimtelijke kwaliteit het uitgangspunt. **Deze benaderingswijze betekent een eenvoudig landschappelijk regime met twee soorten gebieden**. Er zijn ook karakteristieke en gewaardeerde landschappen die niet stabiel zijn of waar veel dynamiek op afkomt en waar een integraal perspectief op een nieuwe balans tussen de opgaven, waarden, beleving en (economisch) gebruik noodzakelijk is.'*

De vetgedrukte zinnen worden vervangen door respectievelijk: 'We onderkennen verschillende soorten gebieden.' En 'Deze benaderingswijze betekent een vereenvoudiging van het landschappelijk beleid met minder regimes'

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, D66, CDA, VVD, PvdA, PvdD

Toelichting

De tekst in het Eindconcept Omgevingsvisie kon suggereren dat de provincie in de toekomst slechts twee landschappelijke beschermingsregimes wil hanteren. In meerdere inspraakreacties is de zorg geuit dat dit de consequentie kan hebben dat een aantal beschermwaardige gebieden daardoor niet meer voldoende kan worden beschermd of dat er in te veel gebieden helemaal geen ontwikkelingen meer mogelijk zijn. Bovenstaande wijziging maakt duidelijk dat de vereenvoudiging van het landschappelijk beleid niet betekent dat er slechts twee regimes zullen worden gehanteerd. Ook met een vereenvoudigd beleid zal het mogelijk zijn om rekening te houden met de verschillende landschappelijke, cultuurhistorische, recreatieve en ecologische kwaliteiten van de verschillende gebieden.

Een ander belangrijk onderwerp. Mobiliteit. In de inspraakreacties en zienswijzen wordt massaal opgeroepen om prioriteit te geven aan een schaalsprong voor het OV-systeem ten opzichte van andere modaliteiten en daarmee te sturen op een Modal Shift. Wij hebben het op een rijtje gezet. De democratisch gekozen bestuurders van 1.340.965 Noord-Hollandse inwoners pleiten expliciet voor een Modal Shift. Vertegenwoordigers van 669.256 inwoners vragen op een andere manier voor meer aandacht voor het OV. Wij vinden dat wij de roep namens meer dan 2 miljoen inwoners niet kunnen negeren als wij een Omgevingsvisie van Noord-Holland willen maken. Daarom een amendement.

Amendement 56/12-11-18
Aantal Modal Shift

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten in ontwerpbesluit behorende bij bovengenoemd voordracht het tweede besluit als volgt aan te vullen:
met dien verstande dat de ontwikkelprincipe 9 op bladzijde 35 van de Omgevingsvisie wordt gewijzigd in:
"9. Om de groei van het verkeer in de metropool in goede banen te leiden moet worden geïnvesteerd in alle verkeersnetwerken, het regionaal OV en fietsnetwerk en auto, waarbij de provincie inzet op het vergroten van het aandeel van het OV en de fiets in het aantal verplaatsingen in Noord-Holland"

en dat de navolgende tekst:
"Om de A10 te ontlasten, wordt de A9 meer de route voor doorgaand verkeer."
wordt gewijzigd in:
"De provincie faciliteert de grotere behoefte voor regionaal verkeer boven interregionaal en doorgaand verkeer. Om de A10 te ontlasten, wordt de A9 meer de route voor doorgaand verkeer."

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie CU/SGP

Toelichting
Zeer veel gemeenten in Noord-Holland roepen in hun zienswijze op om te sturen op een Modal Shift van autogebruik naar openbaar vervoer en fiets. De gemeenten Amsterdam, Blaricum, Bloemendaal, Gooise Meren, Haarlem, Heemstede Hilversum, Huizen, Laren, Weesp, Wijdemeren en Zandvoort, tezamen 1.340.965 inwoners vertegenwoordigend, hebben dat in hun ingediende zienswijzen expliciet aangegeven. De gemeente Amsterdam verwoordde dit als volgt in ZO-0207: "De woningbehoefte in Amsterdam is zo groot dat het college de uitdaging aangaat om in hoge dichtheden en veel meer in de hoogte te bouwen (binnen de condities van het Luchthavenindelingsbesluit (LIB) en UNESCO), vaste fietsverbindingen te maken over het IJ en rigoureus te sturen op een Modal Shift van autogebruik naar openbaar vervoer en fiets. Met lage parkeernormen kunnen enorme ruimtebesparingen worden bereikt en wordt de kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid bevorderd."

En in ZO-0185:
"Mobiliteit en leefkwaliteit: naast invloed op de fysieke leefomgeving heeft de mobiliteitskeuze ook een sterke relatie met de ambities op het gebied van duurzaamheid en gezondheid. Denk bijvoorbeeld aan het effect op de luchtkwaliteit en het effect op de gezondheid als gevolg van bewegen. Dit zijn extra argumenten om meer sturend in te zetten op modaliteiten die hier in positieve zin aan bijdragen. Wij zien hierin een belangrijke rol weggelegd voor de provincie. Kortom, in de ambities (p.12) wordt gezegd dat 'de negatieve gevolgen van de mobiliteit op klimaat, gezondheid, natuur en landschap worden meegewogen' en dat 'we sturen op een optimale afstemming tussen ruimtelijke ontwikkelingen en infrastructuur', maat in de keuzes die in de Ontwerp-Omgevingsvisie voor mobiliteit worden gemaakt, lezen wij dit nog niet terug. Dit zouden wij wel graag terugzien in de definitieve Omgevingsvisie."
Zuid-Kennemerland (Haarlem, Zandvoort, Heemstede, Bloemendaal) verwoordde dit als volgt in ZO-0184:
"Meer aandacht voor duurzame mobiliteit: keuzevrijheid wordt in de Omgevingsvisie als leidend principe voor mobiliteit genoemd, terwijl dit volgens ons niet overal leidt tot een betere bereikbaarheid. Naar ons idee zou het overkoepelende doel moeten zijn: bereikbaar zijn en blijven, passend bij de omgeving. Wij vinden het goed dat de provincie een betere verdeling van het verkeer over de netwerken en over de modaliteiten nastreeft, maar sommige modaliteiten (met name de auto) nemen meer ruimte in dan andere modaliteiten. Als we de beperkte ruimte die we (binnenstedelijk) hebben efficiënt in willen zetten en de leefbaarheid willen behouden, dan is het logischer om in deze gebieden te sturen op modaliteiten die relatief de minste ruimte in nemen, zoals wandelen, fietsen en (tot op zekere hoogte) het openbaar vervoer. Zeker in een visie voor 2050, waarin de claim op de ruimte alleen maar groter zal worden. Wat ons betreft is het leidend principe dus niet keuzevrijheid, maar een verbeterde bereikbaarheid, waarbij binnen de Metropoolregio Amsterdam de nadruk komt te liggen op duurzame mobiliteitsvormen (voetganger, fiets en 0V)."
Ook de gemeenten Alkmaar, Bergen, Castricum, Den Helder, Drechterland, Enkhuizen, Heerhugowaard, Heiloo, Hollands Kroon, Hoorn, Koggenland, Langedijk, Medemblik, Opmeer, Schagen, Stede Broec, Texel, Uitgeest, tezamen 669.256 inwoners vertegenwoordigend, hebben

tevens in hun zienswijzen aangegeven grote waarde te hechten aan verbetering van het openbaar vervoer en dat blijkt onder meer uit zienswijze onder ZO-0148:
"U geeft aan dat verstedelijking nabij knooppunten van openbaar vervoer en in de omgeving van historische binnensteden en de nodige voorzieningen daarvoor het meest in aanmerking komt. Deze locaties kunnen ook dienen als aanvulling op woon- en werkmilieus in de MRA. De schaalsprong van het metropolitane OV-systeem gaat hand in hand met het beter benutten van de OV-verbindingen van en naar de MRA met de voornaamste knooppunten in Holland boven Amsterdam. Wij willen deze ontwikkeling in Holland boven Amsterdam verder stimuleren. Deze sluit naadloos aan bij onze eigen visies en sluiten tevens aan bij uw OV- knooppuntenbeleid en Maak Plaats!. Snelle en frequente verbindingen tussen stedelijke regio's zijn van evident belang."
Tezamen vertegenwoordigen genoemde gemeenten maar liefst 2.010.221 inwoners. Daarnaast hebben tal van dorpsraden, belangenorganisaties, platforms en fora deze opvattingen ook als zienswijzen ingebracht bij de Omgevingsvisie.
Indieners zijn van mening dat een krachtig signaal vanuit de inwoners, volksvertegenwoordigers, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties een gepaste vertaling behoort te krijgen in de Omgevingsvisie NH 2050. Het voorgestelde amendement maakt in lijn met de wens van de bestuurders van driekwart de inwoners in de provincie de Modal Shift onderdeel van het ontwikkelprincipe. Het deel van de oorspronkelijke tekst waarin werd aangegeven dat de provincie voorrang geeft aan regionaal verkeer boven doorgaand verkeer is verschoven naar de uitleg van het ontwikkelprincipe.

Tenslotte nog een amendement rondom monitoring. Het is heel goed dat er een vierjaarlijkse omgevingsmonitor wordt gemaakt als onderdeel van de beleidscyclus en dat we gaan kijken hoe wij beleid moeten aanpassen. Echter, wij vinden de huidige formulering erg vaag en niet bindend. Daarom een amendement.

Amendement 57/12-11-18
Monitoring en beleidsaanpassing

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Besluiten in ontwerpbesluit behorende bij bovengenoemde voordracht het tweede besluit als volgt aan te vullen:

met dien verstande dat de navolgende tekst op bladzijde 64:
"Als we vinden dat onze ambities onvoldoende waargemaakt zijn of als er onverwachte ontwikkelingen zijn, dan zullen we ons er hard voor maken dat de uitvoering van de acties versterkt wordt."

wordt gewijzigd in:
"Als uit de monitoring blijkt dat onze ambities niet gehaald dreigen te worden of als er onverwachte ontwikkelingen zijn, dan verstevigen we onze inzet. We zullen onderzoeken of de

ambities met verdergaande beleidsopties wel gehaald kunnen worden en veranderen zo nodig van rol en instrumenten."

en gaan over tot de orde van de dag,
Fracties CU/SGP, PvdD, SP, GL

Toelichting
De Omgevingsvisie is onderdeel van de beleidscyclus. Wanneer uit de monitoring blijkt dat de voortgang van de realisatie van de ambities onvoldoende is, dient het beleid te worden aangepast. Dit amendement maakt duidelijk dat het niet alleen gaat om het versterken van de uitvoering van de reeds ingezette acties, maar dat het ook noodzakelijk is te onderzoeken of de ambities met andere beleidsopties wel of beter gehaald kunnen worden. De nieuwe tekst is in lijn met een van de drie hoofdadviezen van de commissie MER en tevens consistent met de tekst onder "Werkwijze" op pagina 65. Tevens maakt dit amendement duidelijker dat het verwachte effect van het ingezette beleid de basis is voor het heroverwegen van beleid, en niet de huidige staat.

De **VOORZITTER**: De drie amendementen maken onderdeel uit van de beraadslagingen. Ik maak de heer Klein erop attent dat zijn spreektijd voor vandaag en dat geldt ook voor volgende week, nagenoeg op is. Wij hebben de eerste termijn van PS gehad en de beantwoording door GS volgt volgende week. Wij schorten de bespreking van dit onderwerp verder op. Een paar fracties is nagenoeg door hun spreektijd heen. Er ligt een verzoek en het voorstel is om dat verzoek te honoreren om de spreektijd van de fracties van de CU/SGP, 50plus, ONH en de PvdD op vijf minuten vast te stellen zodat zij vanmiddag niet helemaal monddood zijn. Kunt u dat voorstel volgen? Dan is aldus besloten. Er moet een nieuwe primus worden aangewezen en het nummer is gevallen op nummer 6 en dat is de heer Hietbrink. Wij beginnen met de eerste termijn van de kant van het college.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, vorige week heeft u de eerste termijn en inbreng gehad op de Omgevingsvisie. Vandaag is de eerste termijn voor de beantwoording vanuit GS. Wij zouden bijna vergeten dat dit een proces is waar wij al meer dan twee jaar met elkaar aan werken. Niet alleen u en wij, maar ook met de hele buitenwereld, met de samenleving, alle campagnes die wij daarover gehad hebben, het Jouw Noord-Holland, de Facebook-campagne, de huiskamers en alles wat er omheen heeft gehangen aan gesprekken om ervoor te zorgen dat wij een goede input hebben voor de Omgevingsvisie. Hij heeft ook ter visie gelegen en gemeenten, organisaties en instellingen hebben allemaal hun reactie kunnen geven. Er waren in principe wel zienswijzen en in verhouding tot wat er in het verleden in 2010 is geweest, toch wel veel minder zienswijzen dan er toen voor de Structuurvisie voor 2040 waren. Belangrijk is ook om te memoreren dat nagenoeg alle gemeentelijke zienswijzen positief waren over het proces en/of over de inhoud van de Omgevingsvisie. Ook enkele insprekers op 29 oktober zijn begonnen met complimenten en zij eindigden ook met het advies om de Omgevingsvisie ongewijzigd vast te stellen. Natuurlijk gaat u daarover, u geeft aan wat u nog wilt. U heeft er ook een aantal amendementen voor ingediend om toch nog op de een of andere manier de Omgevingsvisie nog iets meer in uw richting en in

uw beeld om te buigen. Daar hebben wij een reactie op. Eigenlijk kan ik zeggen dat er vanuit de buitenwereld in ieder geval veel waardering was voor het flexibele karakter, ook dat deze Omgevingsvisie dat heeft en dat ook ertoe moet leiden dat wij op een nog fijnere en betere manier met de samenleving kunnen samenwerken. Er zijn veel amendementen ingediend. Ik pak de amendementen die op mijn portefeuille betrekking hebben en wat het advies van GS zal zijn en wat onze reactie is. Mijn collega's zullen dat voor hun portefeuille doen. Ik begin met A34 van de SP. Die vraagt met als titel "In Noord-Holland is al voldoende woningbouw mogelijk". Het uitgangspunt van ons woonbeleid ten aanzien van de nieuwbouwprogrammering is dat wij vraaggericht regionaal afstemmen. De vraag woningbehoefte is niet statisch maar die kan toe- of afnemen. Vooral migratie laat zich lastig voorspellen, maar aan de hand van bevolkingsprognoses en provinciale woningbehoefteramingen wordt met regelmaat, grofweg elke twee jaar gekeken hoe de vraag zich ontwikkelt en wat de consequenties daarvan zijn voor de programmering. De huidige formulering uit de Omgevingsvisie doet daar recht aan. Die doet recht aan de onzekerheden die prognoses en de toekomst zelf bevatten en biedt de benodigde ruimte voor maatwerk om er in de toekomst zeker van te zijn dat wij niet te veel of te weinig woningen bouwen. Wij zullen wat u vraagt te wijzigen in dit amendement, ontraden. A35 over de duidelijkheid over landschap, ook ingediend door de SP. Op dit moment bestaan er veel beschermingsregimes naast elkaar en die overlappen deels. Het uitgangspunt bij het ontwikkelprincipe voor landschap is daarom conform de door PS vastgestelde Koers voor NH2050, dat er een vereenvoudiging komt ten opzichte van de bestaande beschermingsregimes. Met vereenvoudiging bedoelen wij in ieder geval een vermindering van het aantal regimes. De uitwerking vindt dan plaats in de Omgevingsverordening. Hierin nemen wij ook de regels op die doorwerken op andere, zoals ook beschermingsregimes. Wij willen die uitwerking zorgvuldig en in samenhang doen. Nu al in de Omgevingsvisie een nieuw regime introduceren en daarbij tevens benoemen dat alle gebieden die nu op enigerlei wijze onder een beschermingsregime vallen, daartoe gerekend moeten worden loopt wel heel erg vooruit op de uitwerking. Alle gebieden onder een beschermingsregime brengen doet bovendien geen recht aan de verschillende landschappen die wij hebben in Noord-Holland en ook al de bestaande wettelijke bepalingen zoals het NNN, Natura2000 en Unesco Werelderfgoed die wij hoe dan ook zullen moeten voortzetten. Wij ontraden A35. Dan hebben de PvdD, SP en GL een amendement ingediend, A38 "Niet bouwen in het groen". De voorgestelde tekstwijziging is te absoluut. Het geeft geen enkele flexibiliteit en afwegingsruimte meer aan lokale overheden in tegenstelling tot juist de sturingsfilosofie die zegt, lokaal wat kan en regionaal wat moet. Wij zijn het ermee eens dat vooral binnenstedelijk moet worden gekeken om de woningbouwvraag op te lossen, dat is ook wat de Rijksladder voor duurzame verstedelijking vraagt. Als er echt geen andere mogelijkheden binnenstedelijk zijn, is het soms in sommige gevallen ook nodig om aan de randen van dorpen en steden te zoeken. Bovendien hebben wij ook al een aantal bestaande afspraken over uitleglocaties. Deze zullen wij ook nodig hebben om zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht de woningbouwopgave het hoofd te kunnen bieden. Soms biedt beperkt bouwen in een verrommeld gebied aan de stadsrand juist mogelijkheden om het groen te versterken en die kansen worden door de formulering die u nu voorstelt, te absoluut en uitgesloten. Wij ontraden u derhalve A38. Dan A40, u vraagt om Texel een Status Aparte te geven zodat zij eens in de vijf jaar met ons in gesprek kunnen gaan. Dit amendement is ingediend door 50plus en ONH.

Natuurlijk is Texel een unieke losstaande woonregio in de Omgevingsvisie Noord-Holland 2050. Waarmee u ze tekort doet is dat u zegt, zij mogen dan een keer in de vijf jaar langskomen en u doet ze ook tekort door het feit dat Texel al een Status Aparte heeft. Texel kan elk moment van het jaar bij ons langskomen met een vraag, dit hebben wij nodig en kan dat, dus die Status Aparte binnen het kwalitatief woningprogramma voor de Kop hebben zij al. Deze is echt overbodig en sterker, als u hem zou aannemen, doet u Texel te kort. Dan heeft u ook nog een amendement ingediend, 50plus en ONH, A41, dat gaat over dat kleine gemeenten en kernen zelf mogen bepalen om extra kleinschalige woningbouwprojecten uit te voeren binnenstedelijk of aan de randen van de kernen. Dit amendement neemt het huidige provinciaal beleid als uitgangspunt. Daarmee voegt het amendement niets toe. Het advies wat wij u geven, is dat dit een overbodig amendement is. Volgens mij is dat ook vaak genoeg uitgelegd in de commissies waar dit onderwerp aan de orde is gekomen. Dan hebben wij nog A42 van 50plus, ONH en GL over leeftijdsvriendelijke gemeenten en gemeenschappen in de Omgevingsvisie. In de Omgevingsvisie is al een passage opgenomen, bladzijde 17, waarin staat dat de provincie voor iedereen sociaal inclusief willen bouwen en uitgaan van vraaggestuurd bouwen. Sociale samenhang maakt daarnaast ook al deel uit van de monitor van de Omgevingsvisie in lijn met het plan MER waar dit ook een indicator is. Derhalve is dit amendement overbodig. Woonwensen en woonbehoeften worden al onderzocht en in kaart gebracht. Kwalitatief woningbehoefteonderzoek wordt door de regio's en gemeenten uitgevoerd, het betreft maatwerk en het is nodig voor alle doelgroepen. Ook het toevoegen van algemene richtlijnen zoals u die heeft omschreven, aan de Omgevingsvisie heeft geen toegevoegde waarde en is daarom overbodig. Dan A44 van GL en CU/SGP, dat gaat over de vaststelling van programma's. Wij denken dat het goed is om expliciet de verantwoordelijkheid van GS en PS te benoemen en dat het ook een mooi voorbeeld is, straks in deze vergadering hebben wij nog het programma natuurontwikkeling en daar vindt het in feite ook plaats. Dat programma voert acties uit in lijn met de strategische ambities uit de Omgevingsvisie en kent daar een aantal beleidsuitwerkingen van. Dit programma ligt ook ter besluitvorming voor aan PS. Van A44 adviseren wij u om dat te aanvaarden. A47, dat gaat over Schiphol en woningbouw ingediend door GL, 50plus en SP. De veronderstelling die u heeft in de toelichting bij dit amendement, is niet juist. In de Omgevingsvisie gaat het bij dit onderwerp sec over nieuwbouw binnenstedelijk op te transformeren of te herstructureren gebieden. Het gaat erom dat wij bij het Rijk vragen om regionaal bestuurlijke afwegingsruimte en dat bij binnenstedelijke transformatie de regio's zelf een afweging kunnen maken of zij woningbouw willen toestaan. Elke ontwikkeling ongeacht de locatie, zal altijd moeten worden getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. Het is in geen geval de bedoeling om zonder restricties binnen de geluidscontouren van Schiphol woningbouw mogelijk te maken. Het tweede deel van de tekst waarnaar verwezen wordt, getuigt van realisme. Wanneer in de Metropool in ontwikkeling gezocht wordt naar binnenstedelijke woningbouwlocaties, dan is het offer dat erbij hoort een mate van acceptatie van hinder. Echter uiteraard nooit meer dan de wettelijk toegestane en altijd met het oog op het minimaliseren van de hinder. Alles binnen de context van de Metropool waar nu eenmaal ook geluid en uitstoot worden geproduceerd. Juist omwille van de vitaliteit in dergelijke gebieden moet je die ontwikkelingen niet zo maar on hold zetten. Het zijn geen saneringsgebieden, maar zogeheten belaste gebieden waar volop en vaak in volle tevredenheid wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Wij zullen u A47 ontraden. Dan A51 van GL over de

uitwerking van de landschappelijke regimes. De voorgestelde teksttoevoeging gaat gebeuren in het proces van de op te stellen Omgevingsverordening. De toevoeging die kunnen wij aanvaarden, althans ons advies is aan u om die te aanvaarden. Indien het college de toevoeging als volgt kan uitleggen dat de in het amendement genoemde karakteristieke cultuurlandschappen, de stiltegebieden en de toepasselijke beschermingsregimes worden meegenomen in de uitwerking van een eenvoudig landschappelijk regime in de Omgevingsverordening. Zo kunnen wij hem u adviseren om te aanvaarden. Dan A52 met als titel "Ontwikkelprincipe 1" van GL, die willen wij u ontraden. De aanpassing in de tekst om twee soorten gebieden te wijzigen in: met minder regimes, is een aanpassing die het college zou kunnen aanvaarden. Het tweede deel van het tekstvoorstel loopt echter vooruit op mogelijke uitkomsten van de vereenvoudigde regimes en kan daarom ook niet nu in de tekst van de visie worden meegenomen. Dit is echt iets wat in het traject naar de verordening zijn weg zal vinden. Dus A52 ontraden wij u. A54 de hoofdambitie, ook ingediend door GL. Het gaat om het herformuleren van de hoofdambitie. Aan de ene kant is het begrijpelijk als je vindt dat in de component leefbaarheid nu geen richting zit, anders dan economische groei. Maar leefbaarheid leggen wij uit dat het in zichzelf waarde heeft en geeft daardoor al richting als een omgeving leefbaar is, dat heeft betekenis, het heeft waarde. In veel gevallen is daarvan in Noord-Holland al sprake en het is niet eenvoudig om dat leefbaarheidsniveau overal te handhaven laat staan te verbeteren. De haalbaarheid van de hoofdambitie komt volgens het amendement in de vorm die u voorstelt, in het geding. Waar mogelijk zetten wij ons natuurlijk altijd in om die leefbaarheid te verbeteren, maar het voorstel wat u nu doet om het zo te formuleren, ontraden wij u. A55, het aantal landschappelijke regimes van CU/SGP, PvdD, VVD, D66, CDA en PvdA. De ambities zoals door PS in de Koers vastgesteld is om de landschappelijke regimes te vereenvoudigen en het amendement is in lijn hiermee. De heer Klein heeft het ook al in de commissievergadering heel snel voorgelezen dat dit zijn voorstel was. Toen zei ik dat wij dit tot ons door moeten laten dringen, maar wij denken dat dit een inleiding is met het doel wat wij hebben willen aangeven in deze Omgevingsvisie. Dan de monitoring van de beleidsaanpassing. A57 met als titel Monitoring en beleidsaanpassing. Ik snap uw intentie. GS volgen het advies van de Commissie MER om een structurele monitor op te zetten. Op die wijze kunnen wij ook in de gaten houden of de in de visie gedeelde ambities gehaald of benaderd worden, maar de in de visie opgenomen ambities zullen altijd een gezamenlijke inspanning vergen met andere partijen, zoals medeoverheden. Het is te afgebakend om de te halen ambities alleen aan ons eigen handelen te verbinden. Daarvoor is de afhankelijkheid naar andere partijen te groot, kijk bijvoorbeeld alleen al naar de klimaatambities. Ten tweede betekent het niet genoeg of niet effectief zijn in het halen van ambities niet per definitie dat het beleid moet veranderen. Juist de beleidslijnen in de lange termijnvisie dienen zo lang mogelijk volgehouden te worden. Wel zouden de uitkomsten van de monitor aanleiding kunnen zijn om andersoortige instrumenten in te zetten of bepaalde bevoegdheden of middelen sterker in te zetten om die ambities wel te halen. Dus zoals het hier nu ligt, moet ik u het amendement ontraden. Als u hem zou kunnen aanpassen waarmee u wel recht doet aan wat u wilt zeggen, maar vervolgens ook vasthoudt aan dat u de beleidslijnen op de lange termijn niet gelijk aanpast, als u hem zou kunnen aanpassen in de zin dat u zegt, als uit de monitor blijkt dat onze ambities niet gehaald dreigen te worden of als er onverwachte ontwikkelingen zijn, dan verstevigen wij onze inzet. Wij zullen onderzoeken of de ambities wel

gehaald kunnen worden met een verandering van rol en instrumenten. Ik denk dat als u het amendement zo zou formuleren, wij eigenlijk allemaal blij zullen zijn. Dat is natuurlijk aan de indieners. Ik bedoel daarmee dat als u hem zo zou formuleren, dan zouden wij u adviseren om hem te aanvaarden. Dan hebben wij nog een motie met als titel milieueffecten Omgevingsvisie van PvdD, GL, SP, CU/SGP. Vooropgesteld, GS hebben twee van de drie adviezen van de Commissie MER overgenomen, te weten het opstellen van een structurele monitor en de aanvulling als bureau Tauw opgesteld. Verder is het belangrijk dat ik het volgende opmerk. De kritiek vanuit de Commissie MER is dat de ambities uit de visie niet worden gehaald. Wij zijn ons altijd bewust geweest dat de geformuleerde ambitie niet als provincie alleen bewerkstelligd kan worden en dat dat in gezamenlijkheid met andere partijen moet gebeuren. Dit neemt niet weg dat wij achter deze ambitie staan. Wij zien het advies van de commissie als een extra prikkel om nog actiever de samenwerking op te zoeken en daar waar het ons gegund wordt, ook de voortrekkersrol te pakken om zo de ambities uiteindelijk wel te kunnen behalen. Bij het opstellen van alternatieven zal dat vanwege de afhankelijkheid naar andere partijen toe, om onze ambities waar te maken de uitkomsten van de MER niet veranderen. Wij gaan hem ontraden, allereerst vanwege het abstractieniveau. Door het hoge abstractieniveau waar u zich op baseert, is het resultaat van het plan MER zelf ook abstract. De uitkomsten van de MER moeten dan ook met deze relativering worden bekeken en ingeschat. Om in de uitvoeringsfase van de Omgevingsvisie effecten te kunnen beoordelen is parallel aan het opstellen van de Omgevingsvisie met plan MER een doorlopende effectmonitor ontwikkeld. Die monitor zal gaan functioneren als vinger aan de pols. De informatie uit het plan MER en de hierin toegepaste indicatoren zijn ook basis geweest voor de effectmonitors dat continuïteit en verdieping van de effectmonitor kan plaatsvinden. Wij verwachten dat hij in het voorjaar 2019 al operationeel zal gaan. Ten tweede gaat de motie in op het opstellen van alternatieven. Deze werkwijze is zeer bruikbaar bij meer concrete projecten en programma's, maar in de uitwerking van de Omgevingsvisie zal bij meerdere projecten en programma's in de verwachting liggen dat daar een plan MER voor opgesteld zal worden. Het opstellen van alternatieven op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie zal niet meer inzicht verschaffen dan nu het geval is. Wij staan er ook vooral voor om het instrument plan MER in te zetten tijdens de uitwerking van de visie, gekoppeld aan concrete programma's en projecten wanneer de aard en het abstractieniveau van de projecten en programma's daarom vragen. Dat alles naast een structurele monitor zoals ik zo net heb benoemd. Wij ontraden u deze motie. Er zijn nog een paar vragen blijven liggen die in de bijdragen van de verschillende sprekers zijn genoemd. Allereerst het CDA, die heeft gevraagd, bent u het met ons eens dat wij in het kader van de Omgevingsvisie niet meer moeten praten over provinciale belangen maar over maatschappelijke opgaven? Ja, dat klopt. In de Omgevingsvisie refereren wij ook niet aan provinciale belangen, wij spreken in de Omgevingsvisie louter over maatschappelijke opgaven. Wij kunnen geen enkele ambitie alleen waarmaken en het perspectief van inwoners is ook vaak dat de overheid problemen moet oplossen en niet specifiek een bepaald onderdeel binnen die overheid. Het is de overheid als geheel. Binnen die maatschappelijke opgaven die op ons afkomen, zullen wij als provincie ons aandeel nemen. Dit zal er in sommige gevallen toe kunnen leiden dat er kaders moeten worden opgesteld omdat de regionale opgave daarom vraagt. Vraag 2 die u ook stelde, bent u het met ons eens dat wij in het licht van de Omgevingsvisie vooral lokale ambities moeten faciliteren? Met de Omgevingswet en de transitie die dit vraagt,

veranderen natuurlijk de klassieke RO-verhoudingen. De regionale opgave en de daaraan gekoppelde ontwikkelprincipes in onze Omgevingsvisie vragen ook een regionale blik en afstemming en dat moet soms wel degelijk worden geborgd in provinciaal juridische regels in de verordening. Sommige indieners van zienswijze vragen specifiek om duidelijke provinciale kaders. Wij zullen de juridische regels meer ruimte moeten laten voor lokaal en regionaal maatwerk en voor bestuurlijke afwegingsruimte. De sturingsfilosofie lokaal wat kan en regionaal wat moet betekent natuurlijk ook een andere manier van regelen en van werken en een cultuuromslag, niet alleen bij ons, maar ook in de buitenwereld, ambtelijk en bestuurlijk en ook in de politiek. Een andere vraag van het CDA was, bent u het met ons eens dat er een cultuuromslag bij de provincie nodig is? Die heb ik eigenlijk al zojuist aangegeven en ik kan ook zeggen daar zijn wij al mee begonnen. Ik zei net ook al, het geldt niet alleen voor de ambtelijke organisatie, het geldt ook voor de politiek, voor GS en PS. U hebt daar de afgelopen twee jaar al verschillende sessies over gehad, georganiseerd in het kader van het programma "Omgevingswet". Dat is best eventjes oefenen hoe je dan tegen problemen en oplossingen moet aankijken, maar er komt een ambtelijk team borging Omgevingsvisie dat ook actief zal werken aan het verankeren van het gedachtegoed van de Omgevingsvisie in de organisatie. De PvdA heeft gevraagd, hebben GS al een plan klaar om bewoners in de komende jaren te betrekken? Wij willen de goede ervaringen die wij hebben opgedaan met de participatiecampagne Jouw Noord-Holland graag benutten om hiermee verder te gaan. Dat betekent bijvoorbeeld dat de Facebookpagina Jouw Noord-Holland wordt voortgezet en structureel gebruikt gaat worden om inwoners te betrekken bij wat wij als provincie doen. Ook bij de werving van de nieuwe commissaris is daar gebruik van gemaakt. Ik weet niet of dat ook heeft geleid tot het huidige voorstel, maar vast wel. Ik kan mij niet voorstellen dat u dat niet heeft meegewogen. Dan heeft de PvdA ook nog gevraagd, kunnen wij wat doen aan mogelijke beperkingen bij binnenstedelijk bouwen? Uiteraard, dan doen wij ook al met het uitvoeringsprogramma Binnenstedelijk Bouwen en het versnellen van de woningbouwproductie. Hierin staan de beleidsuitgangspunten beschreven en project specifieke maatregelen waarmee knelpunten in de woningbouwproductie kunnen worden weggenomen, zodat die productie versneld kan worden. PS hebben dit uitvoeringsprogramma begin dit jaar vastgesteld en voor de uitvoering is 7,2 miljoen euro beschikbaar gesteld en door middel van een tweede begrotingswijziging heeft in u er maart nog eens 7,7 miljoen euro erbij gedaan. In totaal is dat bijna 15 miljoen euro die daar kan worden ingezet. Om inzicht te krijgen in de knelpunten van de woningbouw productie heeft Bureau Factum verdiepingsonderzoeken uitgevoerd in de hele provincie. Twee afzonderlijk, eerst in het zuiden en toen in het noorden van de provincie en wij hebben u die rapporten inmiddels toegestuurd. Over de voortgang hebben wij u voor het zomerreces voor het eerst gerapporteerd en de actuele voortgang recent afgelopen week toegestuurd. De laatste vraag van D66, hoe wordt het vervolg vormgegeven? Zoals u weet zijn wij al begonnen met het opstellen van de Omgevingsverordening. Dat doen wij op dezelfde wijze als de visie, samen met gemeenten, waterschappen, belangenorganisaties, ondernemers. Daarnaast gaan wij aan de slag met andere belangrijke instrumenten die uitvoering geven aan de Omgevingsvisie. Die staan beschreven in het hoofdstuk van visie naar uitvoering. Denkt u bijvoorbeeld aan de regionale samenwerkingsagenda's, uitvoeringsprogramma's zoals het programma Natuurontwikkeling wat ik zojuist al noemde en de Regionale Energiestrategieën. Op 7 februari 2019 organiseren wij

weer een groot congres dat geheel in het teken zal staan in het vertalen van de visie naar uitvoering. Een congres dat niet alleen voor u is, maar juist ook voor al die anderen die van deze Omgevingsvisie en verordening gebruik moeten gaan maken. U wordt daar allen voor uitgenodigd. Tot zover mijn beantwoording in de eerste termijn.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, ik heb maar een hele korte bijdrage, alleen regarderend twee amendementen die zijn ingediend. De preadvisering daarop adresseert meteen de bijdrage die door respectievelijk GL en de CU/SGP daarover zijn gegeven. Ik begin met A56 van de CU/SGP en met name de tweede toevoeging. Wellicht geef ik u aan de voorkant mee, is het handig om die beide amenderingen te splitsen zodat zij ook gesplitst in stemming kunnen worden gebracht. Voor wat betreft die tweede wijziging, die heeft in feite dezelfde strekking als datgene wat er staat bij de huidige tekst over voorrang geven aan regionaal verkeer boven doorgaand verkeer en dat maakt het nog wat explicieter en dat is alleen maar prima. Daar zijn wij ook positief over. Dat ligt wat anders bij het eerste amendement en dat is in feite vergelijkbaar met dat van GL. Daar gaat het om het vergroten van het aantal OV, het wijzigen van het Modal Shift. Bij het Koersdocument is aangegeven dat wij uitgaan van keuzevrijheid voor de reiziger en dat is de invulling die wij hier in de Omgevingsvisie aan gegeven hebben en datgene wat u hier stelt in uw beider amendementen, past daar niet bij, want daar gaat u nadrukkelijk uit van dat er een verschuiving moet optreden in de richting van het openbaar vervoer. Dat wordt niet gesteund vanuit het Koersdocument en dus ook niet in de Omgevingsvisie. Ter toelichting geldt daarenboven ook dat die keuzevrijheid mede wordt bepaald door het gebied waarin je je bevindt. Daar moet bijvoorbeeld bedacht worden dat in stedelijk gebied OV en fiets kansrijkere alternatieven zijn voor de auto dan in landelijk gebied, want daar is dat niet altijd het geval. Dan zou generiek bepalen dat Modal Shift in die richting verschoven moet worden, dat werkt dus niet voor de provincie in zijn totaliteit. Dat is de reden dat wij beide amendementen mede ontraden maar de eerste en belangrijkste overweging is uiteraard dat dit niet het vertrekpunt is geweest vanuit het Koersdocument. Dit was respectievelijk A45 en A56. Voor de helderheid A45 van GL ontraden wij in zijn totaliteit. Wij geven de heer Klein van CU/SGP in overweging het tweede deel van zijn amendement apart in te dienen en in stemming te laten brengen, omdat wij daar wel mee uit de voeten kunnen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Ik begin met A36, het amendement over meer ambitie op biodiversiteit. Die kunnen wij positief preadviseren. Ik heb wel een opmerking bij het woordje 'louter'. Er staat wijziging ‘louter natuurlijke plaagbestrijding’. Daar willen wij allemaal vanaf, maar wij hebben wel te maken met huidige bestaande wet- en regelgeving. Als u dat in acht neemt en de minister is ook al bezig met kringlooplandbouw, dat houden wij ook heel erg in de gaten. Daarbij wil ik nog benadrukken dat ons programma Natuurinclusieve landbouw verder gaat dan alleen biodiversiteit. Wij zetten ons ook in op het verbeteren van water- en bodemkwaliteit. Wij denken dat met deze wijziging dat wat scherper is vermeld. Dan A39, daar hebben wij het in de eerste fase ook uitgebreid met de Staten over gehad, per wanneer ga je aan die WHO-normen werken. Het standpunt van het college is daarin niet gewijzigd. In de Omgevingsvisie staat dat wij streven naar die WHO-normen in 2050 en dat streven hebben wij nog steeds. Dat betekent ook dat wij ook proberen ernaar te handelen en waar het kan dat wij

dat naar voren halen. Wij kijken ook naar de luchtkwaliteitsrapportages, op sommige gebieden en onderdelen halen wij die WHO- normen al en op sommige gebieden nog niet. Het college heeft geen enkel instrument op dit moment en dat is de grote zoektocht die wij met elkaar hebben, om dat af te dwingen. Er zijn ook nog internationale effecten en invloeden waar wij zelf weinig aan kunnen sturen. Het college is ook benieuwd naar het Schone Luchtakkoord dat nu in de maak is en mocht dat dan weer ruimte bieden voor iets anders, dan zullen wij ons daar natuurlijk als decentrale overheden in gaan schikken, maar op dit moment is dat niet realistisch. Dan A53, dat is een amendement over het ontwikkelprincipe 19, Natuurlijke processen. Volgens ons is deze overbodig. De tekst op pagina 53 waar dit ontwikkelprincipe is uitgelegd, is volgens mij klip en klaar, maar misschien dat er iets anders achter zit. Daar heb ik het afgelopen vrijdag kort met de heer Kramer over gehad. Mochten de TBO's bang zijn dat zij voor cultuurhistorie geen beheersvergoeding meer gaan krijgen, dan kan ik nu zeggen dat die angst echt ongegrond is. Daar worden al ambtelijk gesprekken over gevoerd. Ik hoop niet dat dat er achter zit, want dan zou ik dat erg jammer vinden. Wat ons betreft is deze overbodig. Dan ga ik terug naar Schiphol. Ik begin bij A33 waarin wordt gevraagd om die hele tekst waarvoor het Rijk bevoegd gezag is, daarna allemaal te laten vervallen en daarbij een andere tekst aan te nemen. Wij ontraden deze motie. Ik heb al eerder gezegd, ook hier in de commissie, het Rijk is en blijft bevoegd gezag. Wij hebben daar wel een rol in maar zij zijn de eindverantwoordelijke. De tekst zoals waar nu Schiphol onder staat vermeld in de Omgevingsvisie, is volgens mij heel erg helder. Ik zal proberen het in mijn eigen woorden uit te leggen. Wat ons betreft moet de milieudruk omlaag, de geluidsoverlast omlaag en moet de veiligheid omhoog. Dat zijn de drie kernpunten die wij ook als opdracht beschouwen als GS, maar ook als BRS. Wij vinden deze wat er nu staat, te absoluut en het doet ook geen recht aan de rol die wij hebben. Op de inhoud, wij blijven ons hier op inzetten om dat voor elkaar te krijgen. Ik ben nu bij 48, multimodale hub. Deze ontraden wij ook en eigenlijk speelt hier weer dezelfde discussie als hiervoor. Wij vinden dat het Rijk nu maar echt ook op Europees niveau met een visie moet komen over hoe zij met HSL en dat soort lijnen omgaan, dat hoort echt bij het Rijk thuis. Wij hebben wel de boodschap en de handschoen opgepakt. Ik heb in de commissie ook al uitgelegd dat wij dit als een van de onderwerpen hebben aangedragen binnen de critical reviews die binnenkort worden gedaan. Voor ons is het wel een belangrijk onderwerp, alleen de eindverantwoordelijkheid ligt echt bij het Rijk. Wij hebben er in de Omgevingsvisie wel het een en ander over gezegd en dat wij dat wel steunen, u ziet die tekst ook, dat wij voor onszelf misschien wel een rol zien weggelegd voor wellicht het doortrekken van de Noord-Zuidlijn en andere punten, maar niet als wij het hebben over de HSL en een Europees netwerk. Wat wij zelf ook nog het meest beperkt vinden in dit amendement is dat er gemakkelijk aan de impact op de omgeving wordt voorbijgegaan. De discussie rondom de HSL-Zuidlijn, de discussie rondom de Betuwelijn, wat doet nou het spoor, wat voor effect heeft het op de leefomgeving? Daar gaat men nu hier heel snel aan voorbij, maar daar zal eerst gedegen onderzoek naar moeten komen. Daarom ontraden wij deze motie. Het amendement over Lelystad, dat ontraden wij ook. Iedereen wil selectiviteit op en rondom Schiphol. Wat ons betreft is daar Lelystad het geëigend instrument voor. Laten wij dat nu varen, dan zijn wij bij Schiphol ook veel verder van huis, dus daarom ontraden wij dit amendement. Dan A50, hier bent u gestuit op een omissie onzerzijds. U heeft helemaal gelijk in de toelichting, wij lopen een beetje op de

zaken vooruit, als je het hebt over die 50/50-verdeling. Wat ons betreft kunnen wij die positief preadviseren.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Ik ben er een vergeten, voordat iedereen aan het wegstrepen is. Het gaat om A43 en het opnemen van de ambitie Dementievriendelijk Noord-Holland in de Omgevingsvisie. Dat ik die vergeten ben, is toeval. De ondersteuning van thuiswonende dementerenden en hun mantelzorgers is iets dat volledig op het bord van de gemeenten ligt vanuit de Wmo. Wij kunnen daar eigenlijk weinig aan bijdragen. En in de Omgevingsvisie opnemen dat elke gemeente dementievriendelijk zou moeten zijn zonder daar iets aan te kunnen doen, zou een wassen neus zijn. Wat wij als provincie wel kunnen doen en dat doen wij ook al, is inzetten op bewustwording en gemeenten van informatie voorzien. Met de hulp van de door de provincie mede opgezette en betaalde woonzorgwijzer, u wel bekend, wordt inzichtelijk gemaakt waar de doelgroepen zich bevinden en in welke omvang. Dit draagt bij aan de bewustwording bij de gemeenten en dit helpt ook bij de lokale aanpak. Wij zullen u deze ontraden, wij kunnen hier echt als provincie verder dan wij nu doen niets mee doen.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter, ik heb A46, ontwikkelprincipes van de regionale optimale energiemix. Daar wordt bij dictum voorgesteld om toe te voegen ‘voldoende ruimte voor duurzame energie in de vorm van zon en windenergie op land, rekening houdend met de draagkracht en kwaliteit van het landschap’. Het college ontraadt deze motie omdat u het echt anders moet lezen. U schrijft het zelf ook al in de toelichting, er lijkt thans slechts aandacht voor geothermie en wind op zee. Inderdaad lijkt, maar het gaat natuurlijk ook over de ruimte voor wind op land, ook over ruimte voor zon. Die ruimte die nodig is voor zon en wind op land, is natuurlijk wel afhankelijk van het besparingspotentieel en ook van de mate waarin wind op zee zo meteen in de behoefte kan voorzien. Vandaar dus bij die kritische succesfactoren nadrukkelijk nu even wind op zee genoemd, maar het gaat uiteindelijk om de totale mix van alle inzetbare middelen.

De heer **KRAMER** (GL): Als u zegt dat wind op land onder de bestaande tekst valt, wat is dan uw precieze bezwaar tegen het amendement dat dat wat verheldert?

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Dat het al gewoon al inclusief is, dat wij het niet expliciet hoeven te noemen.

De heer **KRAMER** (GL): Kent u ook de discussie in deze provincie? Dat wellicht hier duidelijkheid op zijn plaats is en daar pleit dat amendement voor.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Ik ken de discussie, maar volgens mij is er alle ruimte voor om het op die manier in te vullen.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Voorzitter, mij rest alleen nog A37. Het college ontraadt die omdat die voorbijgaat aan het proces waar wij op dit ogenblik mee bezig zijn als het gaat om bodemdaling. Wij hebben vorige week aangegeven bij de begrotingsbehandeling dat wij in het proces zitten

waarin wij eerst met elkaar binnenkort richtinggevende uitspraken zullen gaan doen. Dan zullen wij op basis daarvan een consultatieronde met het middenveld, stakeholders gaan doen en dan zullen wij gaan reflecteren op wat er uitkomt op basis van draagkracht van het gebied, het draagvlak in zo'n gebied en natuurlijk ook of de voorstellen en de ideeën die daaruit voortkomen, ook echt haalbaar en betaalbaar zijn. Dit zou het hele proces daarin doorkruisen. Volgens mij hebben wij dat al eerder met elkaar afgesproken, het spoorboekje en hoe wij hiermee om denken te gaan en dit zou daar haaks op staan.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, dat begrijp ik. Ik constateer alleen ook dat de Commissie MER schrijft dat dit ontwikkelprincipe dubbelzinnig is en zich leent voor misinterpretaties in de uitwerking. Dat kunt u toch ook niet willen. Heeft u wellicht een suggestie als u niet met de tekst in dit amendement wilt meegaan, waarop wij toch dat ontwikkelprincipe duidelijker kunnen maken zodat wij dat waar de MER voor waarschuwt, kunnen voorkomen?

Gedeputeerde **LOGGEN**: Daar zitten wij allemaal bij. Wij gaan met elkaar als Staten dit proces in en dat doen wij op basis van stevige richtinggevende uitspraken. Wij zitten met elkaar, u als Staten zit echt in de lead om die discussie vorm te geven. Wat dat betreft denk ik dat een verdere precisering in de tekst niet nodig is en kunnen wij heel goed uit de voeten met het proces dat wij hebben afgesproken.

De **VOORZITTER**: Dit is het einde van de eerste termijn van de Staten. Oké, ik kan mij voorstellen dat u behoefte heeft aan schorsing. Wij schorsen tot 14.20 uur. De vergadering is heropend.

Tweede termijn

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter, wij hebben net adviezen gehad van GS. Wat ik mij afvraag is, waarom hebben wij die niet eerder gehad? Wij hebben vorige week onze amendementen ingeleverd, dus GS hebben een hele week gehad om te adviseren. Je zou toch zeggen, nu moeten wij daar weer behoorlijk direct op reageren.

De **VOORZITTER**: Een werkweek telt 5 werkdagen en we hebben maar een collegevergadering gehad.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter, de woordvoerders zijn nog niet allemaal aanwezig.

De **VOORZITTER**: U hebt gelijk. Wij hadden een heldere eindtijd van de schorsing afgesproken. Nu is het probleem opgelost.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter, het is jammer dat de woordvoerders het eerste gedeelte niet gehoord hebben. Ik wil ook mijn adviezen geven namens de SP. Dat zijn de volgende. Wij hebben een negatief advies gehad op A33. Wij willen eraan toevoegen dat volgens ons het Rijk helemaal niet door ons buiten spel gezet wordt. Wij belichten uitsluitend in dit amendement de rol die de provincie zou moeten spelen. Dan over A34, daar hebt u ook op gereageerd. Volgens

mij steunen wij gedeputeerde Geldhof enorm met dit amendement. Als het gaat om Noord-Holland-Noord en de gemeenten en projectontwikkelaars en de dorpsraden en dergelijke die alsmaar willen bouwen in het groen rondom de dorpskernen, dan zou je kunnen stellen van daar hebben wij als GS iets aan, daar zouden wij wat aan hebben aan die steun. Leuk om te vermelden is dat in Callantsoog nu uiteindelijk besloten is om een aantal sociale woningen neer te zetten voor jongeren en ouderen. Het hele grappige was dat zij enorm hebben aangedrongen maar er waren geen of althans heel weinig gegadigden. Zij stonden in ieder geval niet ingeschreven. A36 werd door gedeputeerde Tekin namens het college positief geadviseerd. Daar zijn wij helemaal blij mee want wij vinden het positief van gedeputeerde Tekin dat hij dat amendement zo aanprijst, want wij vinden dat wij nog heel hard moeten gaan werken aan de biodiversiteit voordat wij dat weer een beetje op peil hebben. Dan hebben wij een negatief advies over A38. U zegt, wij vinden het niet goed dat u niet wilt bouwen in het groen, maar wij vinden dat juist helemaal fantastisch en dit amendement zouden GS en met name gedeputeerde Geldhof fantastisch moeten vinden. Het amendement zorgt voor balans want groen is belangrijk voor de leefbaarheid. Dus daarom moeten wij het groen behouden en niet lukraak overal in het groen gaan bouwen. Dan zijn er nog twee Schiphol-amendementen waarop wij zouden willen ingaan, A47 en 48. Wij adviseren aan de Staten om deze amendementen juist te steunen, want Schiphol is namelijk vreselijk ongezond. Slechte luchtkwaliteit, slecht geluidsniveau en veel opwarming van de aarde. Wij krijgen het verwijt met het treinknooppunt niet aan de omgeving gedacht te hebben, maar het is juist Schiphol dat weinig rekening houdt met de omgeving en de economie altijd voor laat gaan. Dus daarom adviseren wij u allen om A47 en 48 juist te steunen.

De heer **KRAMER** (VVD): Voorzitter, ik kan heel zakelijk zijn. Wij hebben alleen een punt op A36. Dat gaat onder andere over de biodiversiteit. Hoewel GS positief hebben geadviseerd, was er wel een mits en wil ik de indieners wel vragen om dat ook aan te passen. Volgens mij ging dat om het woord ‘onder meer’ en over het woord ‘louter’. Wat ons betreft kan dat laatste worden geschrapt. Dan is hij ook wat duidelijker over welke vorm wij het dan hebben en niet bepaalde vormen uit kan sluiten.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Voorzitter. Dank aan de gedeputeerde voor haar antwoorden op onze vragen. Wij gaan vanaf nu alleen nog maar spreken over provinciale opgaven en niet over provinciale doelen. Daar zijn wij heel blij mee. Blij met een andere manier van werken en de cultuuromslag die inderdaad hopelijk al is ingezet en ambtelijk geborgd wordt of al is. De klassieke RO gaat veranderen, er komt een meer regionale blik en dat is heel mooi. Onze vraag is nog wel, hoe laat je in die juridische regels ruimte voor maatwerk en afweging? Ook nog een vraag aan de gedeputeerde of zij elke keer straks kan aangeven in de Omgevingsverordening waarom dat betreffende deel door de provincie geregeld moet worden en waarom het dus niet lokaal of door lokale samenwerking of in de regio zelf kan. Kunt u ook steeds weer benoemen wat er gebeurt als deze regel niet opgenomen wordt? Welke opgave loopt dan gevaar? Wij zijn niet positief over A36. Natuurinclusief ontwikkelen in het agrarisch gebied kan op verschillende manieren en daarvoor zijn verschillende lijnen ook al uitgezet, zoals bijvoorbeeld het akkerrandenbeheer. Het kan niet zo zijn dat akkerrandenbeheer dan gaat inhouden dat je schimmels niet meer mag bestrijden. Dat is soms gewoon nodig. Ook zeker het woord ‘louter’

moet er wat ons betreft uit, er is soms meer nodig. Over A51 zijn wij niet positief in de zin dat wij vinden dat het amendement van de CU/SGP dat wij hebben gesteund over landschappen hierin volstaat. Dan wil ik nog aangeven dat mijn collega De Kam vanwege zijn werk bij Schiphol zich straks van stemming wil onthouden bij A33, 47, 48, 49 en 50.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, ik wil GS bedanken voor het positief adviseren van een deel van onze moties en amendementen. Ik wil de VVD geruststellen, wij kunnen leven met het schrappen van het woordje "louter" in het amendement over biodiversiteit.

De **VOORZITTER**: Betekent dat u voorstelt om het amendement te wijzigen?

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Dat klopt. Het woordje "louter" in het dictum mag komen te vervallen.

De **VOORZITTER**: Dan is in het A36 het woord "louter" in de derde regel van onder geschrapt.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Ik wilde nog ingaan op de motie die wij hebben ingediend over het MER advies. Wij kennen de commissie MER als een buitengewoon deskundig en serieus orgaan en wij vinden dat wij ook zo met de adviezen moeten omgaan van de commissie MER. Daarom verbaasde het ons wel een beetje dat GS deze motie ontraden, want als de Commissie MER constateert dat de ambities die wij nu hebben vastgesteld in deze visie, niet gehaald gaan worden met de ontwikkelprincipes die wij hebben vastgesteld, dan denk ik dat wij daar een probleem hebben. Dus wij willen voorstellen om deze motie toch serieus in stemming te brengen en aan te nemen, omdat een aanvulling op de MER, dat is hun advies, hoe die ambities wel gehaald kunnen worden, essentieel is. Hoe kunnen wij daartegen zijn? Dat lijkt mij toch een vreemde stap. Daarnaast begrijp ik dat de gedeputeerde zegt dat het een goed idee is om een MER op te stellen voor verschillende programma's. Dat lijkt mij ook heel verstandig, maar ik denk dat het nog verstandiger is als wij dit ook doen voordat wij de verordening gaan vaststellen, want dat is de stap waarbij wij die vertaling van ambities naar concrete manieren om die te verwezenlijken, gaan maken. Nogmaals, ik denk dat wij niet tegen deze motie moeten zijn. Dan het amendement over bodemdaling. Ook wat dat betreft een oproep om de commissie MER serieus te nemen want zij menen dat hoe het ontwikkelprincipe nu staat verwoord, dubbelzinnig is en zich leent voor misinterpretatie in de uitwerking. Dat kan niet zijn wat wij willen. Dus laten wij op zoek gaan naar een manier om dat ontwikkelprincipe zodanig op te schrijven dat die risico's worden weggenomen. Daarvoor heb ik ook een tekstvoorstel. Dat betekent dat er nu een gewijzigd A37 wordt ingediend. Mijn voorstel is om het ontwikkelprincipe als volgt te verwoorden: 21, in veenweidegebieden wordt getracht het landgebruik in balans te brengen met een meer natuurlijk waterpeil.

De **VOORZITTER**: De gewijzigde M37 en laten wij de nummering maar aanhouden, maakt onderdeel uit van de beraadslagingen en de oorspronkelijke M37 is ingetrokken.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter. GS bedankt voor de uitvoerige beantwoording van onze bijdragen en adviezen over de amendementen. Goed dat u een aantal amendementen

positief adviseert. Ik loop de amendementen langs van Schiphol en de koppeling met Lelystad. Wij gaan de komende maanden het proces in. Ik wil u vragen of dat beter kan worden gecommuniceerd naar de inwoners over wat gaat het inhouden en wie doet wat. Als ik mensen spreek wordt er gevraagd, wie gaat er nu over, de MER is er nog steeds niet. Ik wil u vragen om samen met de minister duidelijk te communiceren, een oproep in algemene zin. Wat betreft A33 die wordt afgeraden. U zegt dat is in de lijn van het koersdocument, wij gaan voor minder geluidshinder, het verbeteren van de luchtkwaliteit en de veiligheid. Wanneer dat niet gaat lukken met de onderhandelingen met de minister, wat is dan de opstelling van de provincie of komt u dan terug bij ons want het is voor ons belangrijk dat die zaken worden verbeterd. Wat is dan de positie van Noord-Holland, wanneer gaan wij het daarover hebben? Het tweede punt is Lelystad. Wij zijn er een duidelijk voorstander van. Wij willen die overlast op Schiphol terugdringen. Dat betekent dat er minder vluchten zouden moeten komen. De vraag aan de gedeputeerde is wanneer de vluchten die via Lelystad gaan, worden afgetrokken van de ruimte van Schiphol. Hoe staat u daar tegenover? Onderhandelen voor Lelystad betekent minder vluchten op Schiphol. Kunt u dat getalsmatig ook vertalen? Dat is een concrete vraag. Het A36, het woord "louter". Ik heb aan de indieners de vraag welke tekst verdwijnt er nu, wat wij relevant vinden, het terugdringen van emissies, nutriëntenmanagement. Bent u het ermee eens dat dat uit de tekst verdwijnt? Een vraag aan de PvdD, GL en SP. Die woorden verdwijnen ook uit het amendement. Kijk of u dat ook beoogt. Wij vinden het wel belangrijk dat die woorden er blijven staan.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, daar kan ik een antwoord op geven. Wij hebben in de tekst aangepast omdat de tekst die er nu staat en wordt voorgesteld, er ook al wordt ingegaan op het belang van het verminderen van bestrijdingsmiddelen en met name het stoppen met het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. In die zin gaat het verder dan wat er stond en uiteraard is ons doel om de bestrijdingsmiddelen, landbouwgif, te verminderen.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Dat verwacht ik ook van u, daarom zijn wij verbaasd dat het zou verdwijnen, maar met die toelichting geeft u mij de garantie dat het blijft gelden. A42, wij vinden het een goed idee om het WHO-verhaal mee te nemen. Wij doen het wel bij luchtkwaliteit, waarom wordt een andere richtlijn van de WHO niet overgenomen. Volgens ons kan het helemaal geen kwaad om het op te nemen. Dan heb ik een vraag aan gedeputeerde Post over A45. Ik snap uw verhaal dat je niet overal die Modal Shift kan toepassen. Dat gebeurt per gebied. In gebieden waar het wel kan dat daar het primaat ligt bij het OV. Ik snap dat je het niet kunt doen in het landelijk gebied, daar rijden geen trams en metro's. Waarom kunnen wij toch niet een formulering vinden dat het OV in het stedelijk gebied wel prioriteit krijgt? Over A46, een duidelijk antwoord van de gedeputeerde dat we die windturbines op land niet mogen noemen. Zijn wij er langzamerhand niet een beetje aan toe om het wel te noemen, dat het wel kan op industrieterreinen. Waarom dat alleen op zee weer mag en wat is het bezwaar om windturbines op land te mogen noemen als een mogelijke optie op bedrijventerreinen? Ik snap niet goed waarom dat niet zou kunnen. Belangrijk in deze visie is dat gemeenten in Noord-Holland inclusief Texel nu meer beleidsruimte krijgen om sneller te kunnen zorgen voor voldoende volkshuisvesting. Zij kunnen gaan bouwen op basis van werkelijke lokale en regionale behoeften. Hiermee kan iets worden gedaan aan het grote probleem van dit moment van het tekort aan

woningen. Nog een opmerking en wat gedeputeerde Geldhof al zei, het is een dynamisch document. Wij moeten anders gaan leren werken en ik hoop ook dat de relatie met gemeenten gelijkwaardiger wordt. Kijken naar lokale invulling en daar samen optrekken met gemeenten, naast elkaar in plaats van tegenover elkaar staan. Ik hoop dat ik nooit meer op werkbezoek te horen krijg van: het mag niet van de provincie. Een visie moet een beeld scheppen dat de wethouder niet zegt, het mag niet van de provincie. Ik hoop dat wij dat credo in de komende jaren kunnen laten vallen.

De **VOORZITTER**: Als je 35 jaar geleden bij een gemeentebestuur kwam, werd er altijd gezegd mag niet van de PPD (Provinciale Planologische Dienst) en wat dat betreft is er al iets verbeterd.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter, van het eerste A40 was door de gedeputeerde gezegd dat die overbodig is. Wij dienen hem toch in omdat wij vinden dat hij niet overbodig is. Wij hebben het toch graag over Texel en dat het er expliciet nog inkomt. Dan A41, daar is door de gedeputeerde gezegd dat hij overbodig is want het stond er al in. Dat ben ik niet met de gedeputeerde eens, dus die handhaven wij ook. Nummer 42, leeftijdsvriendelijk werd ook door de gedeputeerde gezegd dat die overbodig is. Wij handhaven dit amendement omdat wij dit graag met de tekst zoals wij die hebben aangeleverd, opgenomen willen hebben in de Omgevingsvisie. Tot slot, dementievriendelijk Noord-Holland heeft de gedeputeerde van gezegd dat het volledig aan de gemeenten is. Dit vind ik erg jammer dat de gedeputeerde er zo over denkt, maar het verbaast mij eigenlijk niks na 3,5 jaar. Maar er staat in: 'Teneinde de leefomgevingskwaliteit voor deze groep dementerenden te borgen, heeft de provincie Noord-Holland de ambitie dat in 2025 alle Noord-Hollandse gemeenten dementievriendelijk zijn'. Wij spreken alleen een ambitie uit en wij vinden het bijzonder jammer als de provincie daar niet het nodige aan zou willen doen.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter, misschien wel een kleine trendbreuk in de preadvisering. Voor het eerst constateer ik dat er aardig wat amendementen van de oppositie positief zijn gepreadviseerd, dank daarvoor. Wij hadden heel veel amendementen dit keer en voor onszelf hebben wij nog onder elkaar gezet wat wij echt willen. Ik noem die punten op en aan de hand daarvan zeg ik wat over de amendementen. Wat wij willen is een stevige ambitie op biodiversiteit. Wordt gehonoreerd met het amendement. Twee, geen groei van Schiphol zonder effectieve aanpak geluidsoverlast en uitstoot schadelijke stoffen. Daar hoor ik de gedeputeerde positieve dingen over zeggen, maar de heer Klein en ik hebben los van elkaar de teksten geanalyseerd over Schiphol maar wij kunnen dat daar nog steeds niet lezen. Het enige wat wij eigenlijk doen met onze amendementen, is die belangrijke punten op de juiste plekken in de tekst voegen. Wat is daar mis mee? Lopen wij daar het Rijk mee voor de voeten? Nee zou ik zeggen, want het Rijk weet duvels goed waar zij over gaan en wij weten dat ook. Wij leggen niets anders vast dan wat wij willen, in welke richting die provincie zich moet ontwikkelen. Al die amendementen over Schiphol daar houden wij aan vast. 3. Een landschapsregime dat uitgaat van het huidige beschermingsniveau. Ik moet zeggen, motie A51 is positief geadviseerd. Motie A52 die gaat niet worden aangenomen, motie A55 wel. Motie A52 door ons ingediend, daar staat een zinnetje meer in ten opzichte van de motie die positief is gepreadviseerd. Wat houdt dat zinnetje nu in?

De **VOORZITTER**: U bedoelt waar u zegt moties, bedoelt u amendementen.

De heer **KRAMER** (GL): Excuus, waar ik zeg moties bedoel ik amendementen. Dat ene zinnetje verschil dat is: deze vereenvoudiging is niet gericht op vermindering van de landschapsbescherming. Is er een partij behalve van mij die dat altijd al heeft geweten, die het daar niet mee eens is? Dat de vereenvoudiging als zodanig niet gericht is op verlaging van het beschermingsniveau. Leg dat dan ook vast, dat is een zinnetje meer. Dus wij handhaven dit amendement en wij zullen het tegen stemmen ook echt zien als kennelijk wilt u dat niet. Om nog even te reageren op de gedeputeerde. Hiermee wordt dus volstrekt niet vooruitgelopen op de uitwerking in de verordening, want wij hebben geaccepteerd dat dat daar pas plaatsvindt. Dat kunt u afleiden uit een aantal andere amendementen. Wij willen wel dat het uitgangspunt helder is, daar is die visie voor en dit zinnetje is daar cruciaal in. Dus een oproep aan de partijen die dit punt hoog hebben om daar ook consequenties aan te verbinden en daar voor te stemmen. Punt 4, voorkeursbeleid voor OV en fiets, de Modal Shift wijzigen. Dat hebben wij inderdaad generiek geformuleerd en dat is de bedoeling ook, want wij willen dat overal in de provincie daar veranderingen optreden en dat er ook echt sprake is van een voorkeursbeleid. Dat houdt helemaal niet in dat je niet meer rekening houdt met het verschil in bijvoorbeeld de MRA en de rest van de provincie of nog kleinschaliger. Natuurlijk moet je dat doen, maar dit is de inzet en dat gaat lijnrecht in tegen een filosofie die in de Koers was vastgelegd, maar wij zijn weer een tijdje verder en er zijn meer wijzigingen in de Koers aangebracht binnen de Omgevingsvisie. De bedoeling is dus om dat nu wat op te schalen. De keuzevrijheid begeeft zich binnen het beleid van deze provincie en dat beleid de Modal Shift moet wat ons betreft worden opgeschoven. 5. Versterking positie PS ten opzichte van GS. Dit is een punt waar wij uitermate tevreden over zijn en dat het desbetreffende amendement wordt overgenomen. Dan heb ik nog een paar kleine puntjes in verband met andere amendementen. A53, Natuurlijke processen, wij hebben de gedeputeerde daarover gehoord. Eigenlijk zegt hij, maak je geen zorgen, die tekst kan niet zo worden uitgelegd dat waar de verschillende TBO's bang voor zijn, namelijk dat dat zou betekenen dat je alles zijn gang maar laat gaan en dat je waardevolle landschappen niet meer verdedigt, dat je dat zo niet kan lezen. Ik neem daar genoegen mee, dat ligt duidelijk vast in de notulen dus in die zin maken wij ons geen zorgen na deze toezegging. Dat betekent dat wij A53 met instemming van de medeondertekenaars hoop ik, intrekken.

De **VOORZITTER**: Amendement 53 is bij deze ingetrokken.

De heer **KRAMER** (GL): Ja. De hoofdambitie A54. Het verhaal is daar eigenlijk van ja, economische groei daar zit richting in, maar in het begrip leefbaarheid zit eigenlijk ook al richting in. Daarom is dat verbeteren niet nodig maar daar zetten wij wel op in. Deze tekst ligt zo dicht aan tegen de tekst van het amendement zelf, dat ik zou zeggen dan kan je dat net zo goed overnemen, dat is evenwichtiger. Als je echt consequent zou willen zijn, maar dat ligt nu niet voor, op het moment dat je zegt in leefbaarheid zit richting dan kun je ook zeggen, in economie zit richting. Dus dan hoef je het niet over groei te hebben, maar dat voorstel ga ik nu niet doen. Ik handhaaf het voorstel en hoop dat deze lichte tekstwijziging toch steun zou kunnen krijgen van deze Staten.

Mevrouw **STRENS** (D66): Voorzitter, dank GS voor de reactie op de amendementen. Ik wil er op een aantal kort ingaan. Allereerst A36 over de biodiversiteit. Wij zijn blij met de positieve advisering die daarop is gekomen en de aanpassing die de indieners daarop willen doen. Over A44 over het vaststellen van de programma's ingediend door GL samen met CU/SGP. Dank voor het indienen van dit amendement. Ook wat ons betreft een cruciaal onderdeel dat wij als PS gaan over het vaststellen van onze programma's, zodat wij daar ook de invloed hebben en onze kaderstellende rol goed kunnen pakken. Wat ons betreft zal dat dan ook een belangrijk moment zijn dat wij ook bijvoorbeeld weer een extra plan MER krijgen. Er wordt door een aantal partijen gezegd dat de adviezen van de commissie MER onvoldoende zijn meegenomen. Wij zijn van mening dat juist door het invoegen van die doorlopende effectmonitor goede stappen zijn gezet en doordat wij dadelijk programma's kunnen vaststellen met plan MER, hebben wij daar alsnog de mogelijkheid om daar als PS iets van te vinden. Schiphol nog even in algemeenheid.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): U zegt bij de programma's krijgen wij ook een MER procedure en kunnen wij voldoende sturen. Bent u niet bang, wij gaan eerst de verordening vaststellen en dan pas komen de programma's, dat wij in zekere zin te laat zijn, omdat wij juist bij het opstellen van die verordening zouden moeten weten of onze ontwikkelprincipes tot het resultaat kunnen leiden dat de ambities worden waargemaakt. Bent u dat met mij eens?

Mevrouw **STRENS** (D66): Nee, dat ben ik niet met u eens. Op het moment dat je je programma's maakt, is er ook veel meer duidelijkheid over de kant die je op gaat en is het abstractieniveau anders dan nu in de visie. Wij zijn van mening met de plan MER zoals die er nu ligt, het milieueffect voldoende is meegewogen en juist doordat wij dat plan MER nog gaan doen bij de programma's wij dan de keus hebben om richting te geven.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Bent u niet bang dat wij dus eerst keuzes gaan maken en wij dan pas weten wat de milieueffecten van die keuzes zijn? Wilt u niet van te voren weten, dit zijn de opties die er zijn, dit zijn de alternatieven daarvoor, zodat wij een concreet inzicht hebben in welke keuzes wij moeten maken als het gaat om milieu bij het opstellen van die Omgevingsverordening.

Mevrouw **STRENS** (D66): Nee, op dit moment niet en dan kom ik ook terug op het advies van de commissie MER dat is overgenomen om een doorlopende effectmonitor in te zetten. Dat biedt juist die mogelijkheid om op het moment dat het nodig is weer acties in te zetten, instrumenten anders te gebruiken. Daar gaat A57 natuurlijk ook over van CU/SGP. Ik hoop dat de heer Klein die gewijzigd zou willen gaan indienen, want dan kunnen wij die steunen op het moment dat hij dat doet. Dan nog terugkomend op Schiphol. Dank voor de reactie daarvoor en de inzet van de gedeputeerde Tekin op dit dossier. Wat ons betreft staat het in de visie helder genoeg, waarbij wij wel ook willen meegeven, het amendement dat is ontraden over de multimodale hub Schiphol, begrijpen wij in die zin wel. Wij vinden het van belang dat het een richting is die wij als D66 ondersteunen, dat wij juist kijken hoe wij Schiphol niet alleen voor vliegverkeer maar ook voor treinverkeer beter kunnen ontsluiten. Dank ook voor de reactie van gedeputeerde Geldhof over

het vervolg. Volgens mij is dit een hele mooie eerste stap geweest in een open proces om met heel veel partijen te kijken waar willen wij met elkaar naar toe. Laten wij ook die goede stap zetten richting de uitvoering van onze goede plannen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik wil ook de gedeputeerden hartelijk danken voor de reacties. Met betrekking tot A36 over meer ambitie rondom biodiversiteit, wij zijn heel blij met het positieve advies. Wij ondersteunen het amendement ook graag, want de tekst die er stond was wat weinig ambitieus en die wordt dat nu wel. Wij sluiten ons graag aan bij de motie van de PvdD. A42 over dementievriendelijke gemeenten is een mooi voorstel van de ONH en 50plus. Wij denken dat het goed is om dat soort dingen ook te noemen in onze visie voor de lange termijn. Dan met betrekking tot het amendement wat wij zelf hebben ingediend over de Modal Shift. Daar adviseren GS negatief en vooral omdat het in tegenspraak zou zijn met de koers die wij hebben vastgesteld. Tegelijkertijd hebben wij gezien dat er meer dan 2 miljoen burgers vertegenwoordigd zijn door gemeenten die hun visie hebben gegeven op deze Omgevingsvisie en die juist oproepen om dat wel in te vullen. Wij snappen niet hoe u dat negeert en wij zouden u willen vragen daarop in te gaan, want is het niet juist zo dat als wij een Omgevingsvisie voor Noord-Holland schrijven, wij ook moeten luisteren naar dingen die in breed verband belangrijk worden gevonden? U suggereert nog even om het op te splitsen. Dan heeft u gemist dat het tweede deel van het amendement nodig was om het eerste uit te voeren, dat zijn uw woorden tweede deel van het amendement, dus het opsplitsen zullen wij niet doen. Met betrekking tot Schiphol vinden wij het erg belangrijk om die multimodale hub op te nemen en ook toch op te nemen dat wij beperkingen zien voor de groei van Schiphol, namelijk dat de geluidsoverlast niet mag toenemen, dat de uitstoot niet mag toe nemen zoals wij dat hebben afgestemd in ons Koersdocument en wij houden ook vast aan het opnemen van die woorden in de Omgevingsvisie. De bodemdaling, het is belangrijk iets te doen met die opmerking van de SER. Ik hoor graag even wat de reactie is op het voorstel van de PvdD vanuit GS. Als dat niet bevredigend is zou ik graag de mogelijkheid openhouden om wellicht in een schorsing met een tekstvoorstel te komen waar breder draagvlak voor is en het eventueel dan nog in te kunnen dienen. De monitoring van de beleidsopties, blij dat u de kern positief adviseert. Ik kan instemmen met de wijziging waarin het woord "beleidsopties" dan verwijderd is. Ik heb hier de aangepaste tekst. Ik vind het heel goed dat wij een stelliger opmerking maken over hoe wij willen gaan aanpassen als het niet werkt.

De **VOORZITTER**: Gewijzigd amendement nr. 57, de oorspronkelijke tekst is ingetrokken. Het houdt hetzelfde nummer.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, ik ga de reacties van de verschillende partijen af. Mevrouw de Groot van de SP zegt, ik had gedacht dat u zo blij zou zijn met de amendementen die wij hebben ingediend om er juist voor te zorgen dat het groen gespaard blijft en alles binnenstedelijk wordt opgelost. Ik snap wel dat u denkt dat het gehele college hiermee geholpen wordt, maar ook wij zijn het ermee eens dat vooral binnenstedelijk moet worden gekeken om de woningbouwopgave op te lossen. Maar het is in sommige gevallen nodig om ook aan randen en dorpen en steden te zoeken en we hebben soms al bestaande afspraken over uitleglocaties. Die zullen wij ook nodig hebben om zowel in kwalitatief als kwantitatief opzicht de

woningbouwopgave het hoofd te kunnen bieden. Daarom zijn uw formuleringen en ik snap ze, echt te absoluut om toch op juiste wijze te kunnen meebewegen met waar behoefte aan is. Wel met voorkeur binnenstedelijk bouwen maar als het echt niet anders kan, dat je soms het buitengebied in moet. U zou anders het buitengebied op slot zetten en dat is iets waar dit college niet voor staat. Het CDA heeft gevraagd, hoe houd je de juridische ruimte voor maatwerk? Dat is iets wat juist in het traject van nu naar Omgevingsverordening zijn beslag moet gaan krijgen. Daar moeten wij over nadenken want maatwerk mag niet worden willekeur, van als je het maar goed uitlegt mag alles, dat willen wij ook weer niet. In sommige gevallen is het ook zo dat maatschappelijke opgaven het best geborgd kunnen worden als de provincie daar gewoon een ja of een nee opzegt. Dat is soms nu zo en dat wordt ook wel eens uitgelegd als: het mag niet van de provincie, maar in heel veel gevallen kan er echt ontzettend veel, als men vooral kijkt naar wat er wel kan en zich niet concentreert op wat er een keer niet kan omdat daar maatschappelijke opgaven bij in het geding zijn en wij als taak hebben als provincie om ook wel eens nee zeggen en daar hoeder van te zijn. U vroeg nog of ik kan beargumenteren waarom een maatschappelijke opgave al dan niet geborgd moet worden, of wij dat kunnen uitleggen. Daar heb ik in feite het antwoord op gegeven. Dit is een motie van de PvdD over de commissie MER. Ja, wij nemen die adviezen serieus en wij hebben aangegeven hoe wij daarmee om zullen gaan. Ook gelijk in aanvulling op hetgeen de heer Klein vroeg van de CU/SGP wat vindt het college hier nu van, de uitleg heb ik al gegeven. U heeft daarna ook nog gevraagd om herhaling te voorkomen, ook D66 heeft u gevraagd hoe die daarnaar kijken. Ik sluit mij daar volledig bij aan, dit is gewoon de reactie die wij hebben. Wij zijn het in dit geval helaas niet eens. Richting de PvdA, wij hebben gekeken naar de verbetervoorstellen. Ook GL zegt, er zijn verrassend veel amendementen die toch ook vanuit de oppositie positief gewaardeerd zijn. Ten aanzien van GL kan ik in ieder geval zeggen dat u een advies heeft meegekregen om ze te splitsen en maak er niet een groot containeramendement of motie van en u ziet wat het effect ervan is, dat wij ook sec per onderdeel kunnen kijken wat wij ermee willen of kunnen om het totaal te verbeteren. Wij hebben zoveel mogelijk gekeken naar de samenhang en waar het de visie versterkt, hebben wij uiteraard geadviseerd dit te aanvaarden ongeacht wie daar de indiener van is. Waar al in de tekst staat dat iets er is, daar hebben wij hem inderdaad als overbodig geadviseerd. Dementievriendelijk van 50plus en ONH. U zegt, er staat niks over in de Omgevingsvisie. Op pagina 17 van het eindconcept dat u voor u heeft liggen, staat dat de provincie voor iedereen sociaal inclusief wil zijn. De provincie Noord-Holland wil ook in de toekomst een provincie zijn voor iedereen om onze provincie sociaal inclusief te houden. Met iedereen bedoelen wij ook echt iedereen. Het is weliswaar niet expliciet gerelateerd aan dementie, maar geldt voor iedereen en dus voor alle diverse doelgroepen die er zijn, leeftijd, inkomen, wel of niet dement, gezinsvormen. Het maakt niet uit, wij willen gewoon een sociaal inclusieve provincie zijn. In dat opzicht zeggen wij, het staat er al in en is uw amendement overbodig. GL vroeg, wat maakt nou dat ene zinnetje op amendement 52 uit? U zegt, kijk er nog eens naar. Dat zinnetje is: “Deze vereenvoudiging is niet gericht op vermindering van de landschapsbescherming.” Toch moet ik u zeggen hij is te absoluut. Het is denkbaar dat in de uitvoering in de verordening in het ene gebied de bescherming iets lichter wordt en in het andere gebied juist zwaarder. Per saldo zul je misschien eenzelfde bescherming hebben maar uiteindelijk blijft natuurlijk het doel dat het landschap er fraai en mooi en kwalitatief hoogwaardig uit blijft zien, maar dat hoeft niet altijd met exact

dezelfde landschapsbescherming. Daar moet je je niet op vast leggen want dan heb je geen ruimte meer in het hele proces van verordening inclusief de participatie met gemeenten, waterschappen, belangenorganisaties en daarom hebben wij deze dus ontraden.

De heer **KRAMER** (GL): Ik begrijp uw verhaal helemaal, alleen slaat dat niet op de tekst van het amendement. In die tekst is juist bewust gekozen voor het gebruik van het begrip 'niet gericht op'. 'Is niet gericht op vermindering van het beschermingsniveau.' Dat zegt dus nog niets over die uitkomst omdat wij daarin inderdaad niet op vooruitlopen en dat vindt plaats bij de discussie over de Omgevingsverordening.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Ik heb eigenlijk niets toe te voegen aan wat ik zojuist heb gezegd. Wij lezen het zodanig dat je hiermee echt vastlegt en dat je in de ruimte wordt beperkt in het verdere proces. Daarom ontraden wij hem nu.

Gedeputeerde **POST**: Een beperkt aantal opmerkingen. Ik begin met de PvdA die vraagt, kun je het niet anders formuleren? Maar ik heb aangegeven dat de belangrijkste reden is dat wij dit zo met elkaar hebben afgesproken in de Koers. Overigens staan vergelijkbare uitgangspunten ook in ons coalitieprogramma en dat is hier leidend is geweest. In algemene zin is het ook lastig om dat onderscheid te maken. Ik heb aangegeven het belangrijkste is, het staat in de Koers die door u is vastgesteld en waar u als PvdA mee heeft ingestemd.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Hoor ik de gedeputeerde zeggen dat het coalitieakkoord hierin leidend is geweest? Wij hebben toch met elkaar afgesproken dat wij een Omgevingsvisie schrijven en waar dingen niet gaan over deze periode, dat het coalitieakkoord niet relevant is?

Gedeputeerde **POST**: Ik zal niet zeggen dat het leidend is geweest, maar bij het opstellen van de Omgevingsvisie heb ik vanuit de portefeuille Mobiliteit ook gekeken naar wat voor ons college daarbij leidend is geweest en zo is die passage in de Omgevingsvisie terecht gekomen en die is gesanctioneerd door uw Staten. Dus volgens mij is daarmee het vertrekpunt geweest bij de Omgevingsvisie.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): In de Koers kan het staan, maar ik vind het punt dat u hier maakt dat het coalitieakkoord leidend is.

De **VOORZITTER**: De gedeputeerde zei erbij: de Koers.

Gedeputeerde **POST**: Ik heb steeds gezegd, in de Koers is het opgenomen, dat is door uw Staten aanvaard en op basis daarvan is de Omgevingsvisie opgesteld. GL zegt, er is ten opzichte van de Koers wel meer veranderd. Ja dat kan zijn, maar wij hebben geen aanleiding gevonden om dit te wijzigen. In de richting van de heer Klein geef ik aan, u zegt, je kunt de oproep van 2 miljoen inwoners niet negeren. Ik heb die zienswijzen er nog eens op nageslagen. Amsterdam pleit daar niet expliciet voor, geeft alleen aan welke maatregelen men zelf neemt op dat terrein. Noord-Holland-Noord pleit pertinent niet voor een Modal Shift en Zuid-Kennemerland geeft aan dat men

vooral ruimte wil geven aan wandelaars en de fiets en in een enkel geval aan het openbaar vervoer, en ook daar pleit men dus niet voor een Modal Shift. Met andere woorden, dat draagvlak van 2 miljoen is op zijn minst genuanceerd te noemen en is er een beetje selectief gewinkeld in de zienswijzen wat dat betreft. Tegelijkertijd hebben wij steeds aangegeven, als je de toename van het verkeer wilt faciliteren, dan heb je ook alle modaliteiten bikkelhard nodig. Als wij 5% van alle mensen uit de auto krijgen betekent dat een toename van het openbaar vervoer van 30% en met de beste wil van de wereld is dat niet te faciliteren. Op dit moment zijn wij ook bezig met het opstellen van het OV toekomstvisie 2040 en daarin worden de ambities voor het openbaar vervoer opgenomen. Maar nogmaals, het gaat om het totale plaatje, het is en, en, en, en. Het gaat om alle modaliteiten. Als je een stad ter grootte van Den Haag bouwt in de metropool regio Amsterdam, dan heb je al die modaliteiten nodig, dat geldt zowel voor lopen, voor de fiets, voor de elektrische fiets, voor auto's, voor openbaar vervoer, alles. Laat onverlet dat mijn advisering vanuit ons college in eerste termijn zowel op de motie van GL en ook op de motie van de CU/SGP in zijn totaliteit geldt, als u zegt, wij hebben beide zaken nodig, dan ontraden wij beide moties met verve.

Gedeputeerde **TEKIN**: Ik ben blij dat de heer Kramer A53 intrekt na mijn toezegging. Dat is prima. Bij mij focust een beetje op Schiphol. A36 in gewijzigde vorm zien wij tegemoet. De PvdA vraagt, hoe staat het in het proces? De minister is druk bezig om een luchthavenbesluit over Lelystad te nemen. Je ziet dat het spannend wordt, want je ziet ook de Kamer daarin bewegen, ook met die laag- en hoogvliegroutes. Op 5 december is er een groot debat in de Tweede Kamer met de minister en daar zal ongetwijfeld ook weer Lelystad aan bod komen. Wij hebben ook nog het debat met de ORS over Schiphol en de toekomst daarvan. Wij blijven erop hameren dat wij zo snel mogelijk een MER moeten hebben, die hebben wij nog niet en als wij die zouden hebben zou dat zeker wel wereldkundig worden gemaakt. Aan de andere kant zien wij wel een adviesaanvraag van de minister, die vraagt aan de ORS om eind dit jaar, uiterlijk begin volgend jaar met een advies te komen. Nou zitten wij al half november, dus dat wordt heel erg kort dag, ook als je meerekent dat wij nog drie of vier werkweken hebben, want december is ook een halve maand. Wij blijven erop hameren en dat doe ik ook als voorzitter van de BRS, om er bij de minister op aan te dringen dat de MER heel snel komt. Wij verwachten dat ook, hij maakt onderdeel uit van het publieke debat en moet wat ons betreft naar buiten. Dan pas kun je, dat is ook in de richting van de heer Klein en anderen, ook terugkijken naar die oude afspraken in 2008, wat is daarvan terecht gekomen, wat betekent dat voor nu maar wat betekent dat ook voor de nabije toekomst. Daarover verschillen wij echt van mening met de indieners van A33. Die zeggen, het staat er niet duidelijk in. Ik verwijs naar pagina 13. Ik kom nog even terug op Lelystad, mijnheer Papineau Salm, dat ben ik niet vergeten, over de vluchten.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik heb u gevraagd, stel dat het besluit valt van Schiphol mag groeien en het wordt niet opgelost met de dingen die in de Koers staan wat betreft minder geluid, betere veiligheid. Hoe komt dat terug in de Staten? Wat is onze positie daarin? Daar vraag ik meer helderheid over.

Gedeputeerde **TEKIN**: Daar is een BRS-inzet waar ook Noord-Holland onderdeel van is. Wij stellen ook heel erg die knip voor. Wij doen een pas op de plaats om al deze onderwerpen die ook op pagina 13 staan, om die bij de kop te pakken. Stel dat het anders gaat dan zoals wij willen, dan denk ik dat het heel erg verstandig is dat wij allemaal, en GS zullen daar ook een rol in spelen om richting bevoegd gezag gaan uitleggen waarom wij nog steeds vinden dat een pas op de plaats terecht is, juist omdat die onderwerpen nog niet uitgekristalliseerd zijn en nog niet integraal zijn afgewogen. Daarvoor zult u met uw achterban in de Tweede Kamer uw werk moeten doen. Dat is dan de enige route. Stel dat het loopt zoals u denkt of u schetst van, er komt geen ORS-advies of het advies wordt terzijde geschoven, allebei kan, dan rest ons niks anders dan richting het bevoegd gezag te gaan lobbyen met elkaar.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Ik reageer op gedeputeerde Tekin die wil het hebben over A33. Misschien loop ik op de zaken vooruit want hij begon ergens anders over daarna. U zei dat staat er niet allemaal duidelijk in volgens de indieners van het amendement. Dat is niet het geval, wij zeggen, volgens ons wordt het Rijk door ons niet buiten spel gezet. Wij belichten uitsluitend de rol die de provincie zou moeten spelen. Dat is alles, wij hebben niet gezegd dat het er onduidelijk in staat.

Gedeputeerde **TEKIN**: Het staat er te absoluut in. Er zijn vijf onderwerpen hier genoemd. Stel dat twee van de vijf niet lukken, om welke reden dan ook. De nacht lukt niet of iets anders lukt niet. Hij staat hier veel te absoluut in. Het college zegt, wij vinden deze onderwerpen ook van belang. Die staan op pagina 13, dat wilde ik gaan citeren om u proberen mee te krijgen in het gedachtegoed van het college. Ik ga het toch even proberen. “Voordat er keuzes worden gemaakt over de ontwikkeling van Schiphol na 2020 is helderheid van het Rijk over de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart en de luchthaven in samenhang met vraagstukken rondom thema's zoals gezondheid (luchtkwaliteit, geluidshinder, nachtvluchten, veiligheid, CO2 en luchtruimvoorzieningen) noodzakelijk.” Dan eindigen wij met de zin: “Hierbij wordt rekening gehouden met de hinder van omwonenden.” Volgens mij staat hier klip en klaar deze onderwerpen zijn van belang, die liggen wat ons betreft op tafel en de bewoners moeten daar ook enig profijt van hebben. Dat is kort gezegd en wat u in uw amendement nu doet, u maakt het te absoluut met al die onderwerpen en op dit moment gaat dat een stap te ver.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Eigenlijk zeggen wij, hiervoor zou je moeten strijden als Noord-Holland.

Gedeputeerde **TEKIN**: In de Omgevingsvisie staat ook dat wij daarvoor gaan strijden. Al die onderwerpen die u noemt, staan hier ook in.

De heer **KRAMER** (GL): Ik had hetzelfde citaat willen houden, maar met het tegenovergestelde betoog. U dringt aan op helderheid in relatie tot een aantal relevante onderwerpen, daar hebben wij het in de commissie ook over gehad. Dat staat er en het enige wat er wordt toegevoegd, is dat daarbij rekening moet wordt gehouden met de geluidshinder. In de huidige systematiek wordt

ook rekening gehouden met de geluidshinder, alleen op een wijze die ons niet zint en een heleboel bewoners niet zint. Dus wij hadden iets meer richting in de tekst willen aanbrengen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Dat staat ook niet in uw amendement waar u nu mee komt. Daarom vond ik het heel erg goed de omissie die wij hadden met die 50/50-regel en de gelijkwaardigheidscriteria en het amendement dat wij positief hebben gepreadviseerd. Dit is gewoon onderdeel van het gesprek. Ik zou mij daar geen zorgen over maken, mijnheer Kramer, dat staat hoog op ons lijstje. Dan Lelystad, de heer Papineau Salm vroeg, stel dat Lelystad in 2020 opengaat, daar gaan wij vanuit. De start is 4.000 vluchten en wat ons betreft mogen die 4.000 vakantievluchten vanuit Schiphol wat ons betreft overgeheveld worden naar Lelystad, zodat Schiphol in ieder geval weer wat ruimte krijgt in ieder geval binnen die 4.000. Komt men daar nog iets boven, dat is onderdeel van het gesprek op dit moment.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, ik ben er weer een vergeten. De CU/SGP heeft samen met de PvdD, SP en GL een gewijzigd amendement ingediend voor de monitoring en de beleidsaanpassing. Zoals die nu is geformuleerd zouden wij u willen adviseren deze aan te nemen.

De **VOORZITTER**: Dat is nummer A57 gewijzigd over de monitoring en beleidsaanpassing.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter, de PvdA heeft iets gevraagd over A46 en waarom het verhaal over wind er niet in mag. Daar gaat het niet om, het is een kwestie van lezen en niet van niet mogen noemen. Het gaat om kritische succesfactoren, met andere woorden, wat is er een en dat is wind op zee. Je hebt aan de ene kant het potentieel, wat hebben wij daar wind op zee, aan de andere kant een besparingspotentieel. Dat bepaalt uiteindelijk hoeveel wind op land je dan nog nodig hebt of zon of geothermie, of en/of in de optimale mix op land, in een optimale mix zit wind op land en zon in. Hier gaat het erom wat is een kritische succesfactor, die bepaalt hoeveel je straks nodig hebt. Daarom gaat het niet aan om dat via het amendement toe te voegen.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Voorzitter. Toen de MER ernaar keek, kan ik mij niet voorstellen dat zij daar de richtinggevende uitspraken die zeer recentelijk naar u toe zijn gestuurd, daarbij betrokken heeft. Ik denk dat daar al voldoende handvaten zitten om te kijken hoe je die verduidelijking nu kunt aanbrengen. Volgens mij zitten die daar goed in opgesloten. De huidige tekst die door uzelf is geamendeerd in de koers, nu opnieuw geamendeerd zou gaan worden, terwijl u met die tekst meer recht doet aan de bewoners en gebruikers in het gebied. Laten wij eerst zorgen om op basis van de richtinggevende uitspraken de dialoog met het gebied aan te gaan voordat wij er nu dan iets nieuws aan toevoegen. Laten wij eerlijk zijn, wat u hier eigenlijk vraagt, is het peil omhoog, want een natuurlijk peil bestaat in veenweidegebieden niet. U zegt, het peil moet overal gelijkmatig omhoog. Zover zijn wij nog niet, want wij moeten eerst die hele ronde met elkaar gaan doen. Daarom zou ik zeggen, houd vast aan wat eerder is vastgesteld, het draagvlak in plaats van dat u zegt, wij moeten het overal naar een natuurlijk peil brengen. Het advies blijft ontraden.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Volgens mij zegt de commissie MER juist dat als wij de begeleidende tekst en de begeleidende documenten lezen, dan is het voor ons wel duidelijk waar de provincie naartoe gaat, maar het ontwikkelingsprincipe zelf is ambigu. Wij zoeken daarom met elkaar naar een formulering die meer recht doet aan onze ambitie, zoals die blijkbaar wel duidelijk wordt uit de andere documenten. Bent u dat met ons eens en kunt u ons dan helpen om die te vinden?

Gedeputeerde **LOGGEN**: Ik heb in eerste en tweede termijn geprobeerd om aan te geven om het proces dat wij met elkaar ingaan, dat zijn stevige uitspraken. Dat zal ongetwijfeld met bewoners en gebruikers in het gebied echt nog wel stevige debatten opleveren, dus laten wij die ronde eerst afwachten. Het staat u altijd vrij om op een later moment nog eens een keer deze aanscherping te doen als u dat zou willen, want het proces biedt de ruimte hiervoor.

De **VOORZITTER**: Dan zijn wij gekomen bij het moment van stemming. De heer Kramer wenst schorsing. Vijf minuten? Wij schorsen tot 15.30 uur. De vergadering is heropend. Heeft de schorsing tot nieuwe inzichten geleid? Niet. Dan gaan wij over tot stemming op basis van de nummering. De heer De Kam wordt geacht zich te onthouden van stemming over de amendementen 33, 47, 48, 49 en 50. Eerst is A33 aan de orde. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, 50plus en CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A34. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, PvdD, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A35. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. Het herziene A36, minus het woord ‘louter’. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties CDA en PVV, de overige leden voor, zodat het herziene amendement is aanvaard. Het gewijzigde A37. Stemverklaringen?

De heer **BAKKER** (D66): Voorzitter. Wij vinden het amendement geen verbetering van de tekst, zeker met het gedrag niet. Het gaat ons erom dat het in lijn is met de ambitie die er gelukkig heel goed in staat, het remmen, stoppen en herstellen. Wij hebben er ook met de heer Loggen vertrouwen in dat het met de uitspraken die wij binnenkort gaan doen, goed gaat komen.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Wij moeten ons eigen beleid maken dat wij hebben uitgezet met elkaar en dit moeten zien te realiseren. Dit zou het doorkruisen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij vinden het jammer dat met de opmerking van de commissie MER om het iets concreter te maken, nu niks gedaan wordt. Gelijktijdig willen wij de gedeputeerde graag scherp houden bij de uitwerking van dit onderdeel en zullen wij instemmen met de tekst zoals hij nu is. Dat betekent dat wij tegen het amendement stemmen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Wij sluiten ons aan bij de andere sprekers. Bovendien zijn wij van mening dat het veenweide helemaal geen natuurlijk waterpeil heeft, want anders zou het gewoon onder water staan.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PvdD, de overige leden tegen, zodat het gewijzigde amendement is verworpen. A38. Stemverklaringen?

De heer **LEEVER** (ONH): Wij hadden graag voor willen stemmen, wij zijn voor woningbouw, zeker in de kleinere plaatsen in de provincie. Er staat echter in dat er geen vierkante meter groen meer gebruikt mag worden voor de ontwikkeling daarvan. Als wij alleen Warmerhuizen nemen waar een grote woningbehoefte is en waar binnenstedelijk niets mogelijk is, zou het aan de randen mogelijk moeten zijn om daar wel te bouwen. Wij stemmen tegen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A39. Stemverklaringen?

De heer **STRUBEN** (D66): Luchtkwaliteit is voor iedereen in Noord-Holland belangrijk. Nu PS de programma's gaan vaststellen, biedt het de mogelijkheid dat in de programma's te verscherpen maar het gestelde doel nu al naar 2030 te halen laat onvoldoende ruimte.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD en CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A40. Stemverklaringen?

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Wij erkennen de problematiek die hier voor Texel geschetst wordt, maar wij vinden het te ver gaan om Texel een status aparte te geven. Daarom zullen wij tegen stemmen.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Ook wij zien de problematiek op Texel maar wij denken dat Texel tekort wordt gedaan als er een keer in de vijf jaar afspraken mogen zijn. Wij zullen ook tegen stemmen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties ONH en 50plus, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A41. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties PVV, ONH en 50plus, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A42. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, 50plus, CU/SGP en ONH, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A43. Stemverklaringen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij vinden het op zich mooi maar wij gaan niet over gemeenten direct, daarom zullen wij niet voor stemmen. Als het puur over ons eigen beleid was gegaan, dan had het wellicht anders uitgepakt.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PVV, PvdD, 50plus, ONH en de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A44. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor zodat het amendement is aanvaard. A45. Stemverklaringen?

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. Van amendement 45 en ook 56 snappen wij het adagium van de keuzevrijheid heel goed, maar gezien het ruimtegebruik van de auto in stedelijke gebieden verwachten wij dat de Modal Shift een plek krijgt bij de uitwerking van de programma's van de Omgevingsvisie.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter. Ik ben het eens met de heer Tijssens dat het terugkomt bij de uitwerking van de visie openbaar vervoer en bij de programma's in de komende tijd denk ik dat wij toch iets meer moeten gaan schuiven, maar dat moeten wij dan bekijken.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A46. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A47. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, 50plus, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A48. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A49. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A50. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat het amendement is aanvaard. A51. Het college heeft een vraag gesteld of die uitleg die het college eraan gaf, kan worden gedeeld door de indieners. Misschien kan de heer Kramer daar nog iets over zeggen.

De heer **KRAMER** (GL): Ik zie geen problemen in de uitleg van het college.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Wij zullen deze niet steunen omdat wij het amendement van de CU/SGP dat wij steunen, nummer 55, voldoende vinden.

De **VOORZITTER**: Verdere stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties CDA, PVV, de overige leden voor, zodat het amendement is aanvaard. A52. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A54. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, CU/SGP, ONH, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. A55. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat het amendement is aanvaard. A56. Stemverklaringen? Niet.

Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, PvdD, CU/SGP, ONH, de overige leden tegen, zodat het amendement is verworpen. Het gewijzigde amendement 57. Stemverklaringen?

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Wij zullen dit amendement niet steunen want versteviging van de inzet is niet altijd nodig.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties CDA, PVV, 50plus, de overige leden voor, zodat het gewijzigde amendement is aanvaard. Dan M54. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, ONH, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Dan de voordracht. Stemverklaringen?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Wij kunnen instemmen met de Omgevingsvisie met uitzondering van alles wat er is gezegd over Schiphol en wonen.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Wij betreuren het ten zeerste dat onze motie is verworpen en dat de ambities die wij in dit document vaststellen, waarschijnlijk zoals het er nu naar uitziet, een grote kans hebben om niet gehaald te worden. A57 zorgt er wel voor dat wij dat risico enigszins verkleinen. Wij betreuren ook wat er staat over Schiphol. En u begrijpt dat wij over bodemdaling een scherpere tekst hadden gewild. Desalniettemin kunnen wij op dit moment instemmen met de voordracht.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Er ligt een mooi document waar op een aantal punten richting wordt gegeven. Toch zijn er een aantal punten waarmee wij niet tevreden zijn. Wij stemmen niet in met het punt over Schiphol, waar wij vinden dat wij scherper de piketpaaltjes hadden moeten slaan, geen toename van geluid en uitstoot bij de ontwikkeling van Schiphol en bij de Modal Shift. Het is fijn om te horen dat D66 en de PvdA wel ondersteunen dat wij hier aandacht aan moeten geven bij de programma-uitwerking. Wij vinden het jammer dat de tekst over veenbodemdaling niet scherper is geworden, maar wij zullen de uitwerking kritisch blijven volgen en blijven sturen op concretisering.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Wij vinden dat weliswaar een aantal amendementen gehonoreerd zijn, dat vinden wij een hele mooie zaak, maar wij vinden dat er onvoldoende amendementen gehonoreerd zijn en dat wij met een probleem zitten bij bouwen in het groen, bij Schiphol en bij bouwen in het algemeen. Daarom stemmen wij tegen de voordracht.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Voor ons is deze voordracht niet acceptabel vanwege de energietransitie en daarom zullen wij tegen stemmen.

De heer **PAPINEAU SALM (**PvdA): Complimenten voor het document dat een goede basis is om dingen aan te scherpen in programma's en verordeningen. Ik hoop dat iedereen voor stemt, want het is een belangrijk document voor de provincie. Wij gaan ermee aan de slag bij de uitwerking.

De heer **KRAMER** (GL): Voor ons een moeilijke afweging. De Omgevingsvisie spreekt ons best wel aan, nu meer dan voor de amendering, maar deze schiet toch op een aantal belangrijke onderdelen tekort. Wij gaan ervan uit dat het laatste woord nog niet gezegd is en dat er nog voldoende rondes komen om de visie nader uit te werken en aan te scherpen waar nodig. Wij stemmen voor de voordracht met uitzondering van de door ons bekritiseerde onderdelen, zoals Schiphol, mobiliteit en bouwen in het groen. Ik voeg een aantal kleinere punten toe die toch wel belangrijk zijn om daar een piketpaaltje te slaan en dat betreft ook de passages over havenuitbreiding ten koste van groengebieden, de strategische reservering van de Houtrakpolder waar wij altijd tegen waren en de A10 als harde contour voor de ontwikkeling van Havenstad.

De heer **KRAMER** (VVD): Wij zijn voor alle punten in de Omgevingsvisie.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP en PVV, de overige leden voor, zodat de voordracht is aanvaard.

11. Statenvoordracht 69 Concept-programmabegrotingen 2019 IPO en BIJ12

De heer **VAN HOOFF** (PVV): In de commissie M&F heb ik al aangegeven dat wat de PVV betreft, de begroting van het IPO op een A4-tje mag staan. Ik heb geen enkele behoefte aan een dik pak cijfers dat wij moeten doorworstelen, omdat PS twee afgevaardigden in het IPO-bestuur hebben en laat die twee hun werk doen. Als er rare dingen uit naar voren komen, dan horen wij dat wel en dan kunnen wij dat in PS bespreken. Het IPO gaat over wat de provincies gezamenlijk bezighoudt en waarmee zij gezamenlijk willen optrekken richting het Rijk. Het IPO doet dat met een aantal vlaggenschepen zoals energietransitie en duurzaamheid, dossiers gestuurd vanuit de EU en terugkomend in de begroting van de provincie 2019. Het zal u niet ontgaan zijn, de PVV ziet Nederland graag zonder bemoeienis van de EU. Wij kiezen voor Nederland, voor eigen grenzen en voor zelf bepalen wie er wel en niet binnenkomt, kiezen voor eigen centen, eigen beleid op veiligheid migratie en vluchtelingen, asielzoekers, pensioenen, rechtsstaat, geen Europees Hof. Samenwerking in Europa is prima, dat wil de PVV ook, maar niet met dit steeds groter wordende kapitalen kostende met geld smijtende en megalomane instituut dat de EU heet. De PVV gaat derhalve niet akkoord met deze voordracht.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter. Als afgevaardigde van PS naar de algemene vergadering van het IPO heb ik de inbreng van de fracties gelezen die zij in de commissies hebben gedaan. Uit die woordvoeringen – behalve de PVV die hier een woordvoering heeft gedaan – kan ik geen klip en klare bedenkingen lezen die de heer Klein en ik mee zouden kunnen nemen naar het IPO op 20 november a.s. wanneer de begroting in de algemene vergadering wordt besproken. In de commissie hebben de gedeputeerden de vragen klaarblijkelijk afdoende beantwoord. Zoals de voordracht er nu voorligt, gaan wij ervan uit dat wij deze voordracht kunnen meenemen naar Utrecht. Als dat niet zo is, dan hoor ik dat graag, ik ben een van de eerste sprekers op dit onderwerp. Nog te uwer informatie, vanuit de algemene vergadering is een werkgroep geformeerd die ons de resterende tijd van deze Statenperiode gaat vertegenwoordigen vanuit het

IPO die een gesprek aangaat met de directeur van het IPO – en ik denk ook met de voorzitter maar dat weet ik niet zeker – om een evaluatie over wat er zoal gepasseerd is in de samenwerking uit te voeren en een overdrachtsdocument te maken voor een volgende algemene vergadering vanaf maart 2019. Als ik verder niets hoor van PS, dan gaan de heer Klein en ik ervan uit dat wij met goedkeuring van uw Staten op de 20e kunnen afreizen naar Utrecht.

De heer **VAN STRAATEN** (VVD): Voorzitter. De totstandkoming van deze begroting van het IPO is moeizaam geweest. Zo zijn er herhaaldelijk nieuwe concepten van de begroting verschenen. Wij bespraken vaak versies die op het moment dat die aan ons werden voorgelegd, alweer waren achterhaald waren door nieuwe stukken. Wij constateren dat de kadernota weinig het karakter van een echt kader heeft gehad. Achteraf zijn er op de kadernota los van de indexering, nog diverse toevoegingen geweest in de begroting voor ruim 800.000 euro. Hoewel de P&C sturing strakker is geworden, zoals in de voorwaarden op de begroting wordt gesteld, zijn wij er nog niet helemaal voor de toekomst. De VVD zal ondanks deze kanttekeningen bij de totstandkoming van de begroting instemmen met de programmabegroting en de begroting BIJ12 voor de in 2019 gezamenlijk uit te voeren activiteiten. Wij hebben geen specifieke zienswijze ter behandeling in de algemene vergadering.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter, ik maak geen gebruik van mijn spreekrecht.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, wij stellen PS voor om kennis te nemen van de begroting en het besluit om wel of geen zienswijze mee te geven aan mevrouw Jellema, dus deze gedeputeerde heeft geen aanvullingen.

De **VOORZITTER**: Die heeft ook geen nuttige suggesties?

Gedeputeerde **POST**: Die heeft allerhande nuttige suggesties maar niet meer op dit moment.

De **VOORZITTER**: Bestaat verder nog de behoefte om te reageren of andere suggesties mee te geven? Dat is niet het geval. Dan moeten mevrouw Jellema en mijnheer Klein het hiermee doen. Dan kunnen wij deze besluitvorming afronden als ik het goed zie. Voordracht 69, kan hiermee worden ingestemd? Daar wordt mee ingestemd door alle fracties met uitzondering van de PVV, die tegen is.

12. Statenvoordracht 61 Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI) 2019-2025
13. Statenvoordracht 62 Provinciaal Meerjarenprogramma Onderhoud (PMO) 2019-2026

De **VOORZITTER**: Kan iedereen ermee instemmen om deze agendapunten gezamenlijk te behandelen? Dat is zo.

De heer **ZOON** (PvdD): Het PMI is een van de grootste financiële posten op de huidige en op de komende begrotingen. Vele projecten uit dit programma hebben een grote maatschappelijke impact. De aanleg van de goede busverbinding zorgt er bijvoorbeeld voor dat mensen snel,

soepel en comfortabel naar hun werk, school of andere activiteit kunnen. Fietsknelpunten oplossen zorgt voor veiliger en snellere mobiliteit per fiets en nieuwe wegen zorgen voor meer files. De PvdD is kritisch op deze projecten. Dit komt omdat de kostenbatenafweging niet klopt. De kosten van aantasting natuur, verslechtering luchtkwaliteit en lawaai worden beperkt gewogen. Daarbij wordt zelfs geprobeerd door meer auto's te laten rijden om de luchtkwaliteit te verbeteren. De baten hebben een discutabele verhouding met voertuigverliesuren en reistijdwinst. Die zijn academisch en kloppen niet in de praktijk. Daar komt bij dat mensen helemaal niet in de file willen staan; of sterker nog, helemaal niet eens met de auto willen. De pilot Spitsmijden liet dit zien. Forensen kiezen anders, ook na het stopzetten van de pilot. Helaas niet in onze provincie waar het project niet liep en waarbij onder de noemer van VVD keuzevrijheid, forensen gedwongen worden om aan te schuiven in de file. U snapt dat we dan ook tegen de projecten A9-Heiloo, Duinpolderweg en A8-A9 zijn. Ok, toch even Duinpolderweg. Het project voor de bereikbaarheid en ontsluiting van de N206 met de rest van de wereld komt na 6 jaar onderzoeken er niet. Deze bleek toch niet zo nodig te zijn. De rest van de Duinpolderweg kan samen met de PAS worden afgevoerd. En de A8-A9, waar we bijvoorbeeld in 2004 800.000 euro voor uitrokken voor een paar projecten en waar het project in de studiefase zat. 14 jaar later zitten we voor dit project inmiddels in de studiefase. Maar de financiering voor onderzoek zijn inmiddels miljoenen geworden, om niet over de kosten van de aanleg te spreken. De reden, het kan helemaal niet. Verlegging van de weg veroorzaakt leefbaarheidsproblemen bij mensen en dieren. Natuur en cultuur wordt aangetast en de reistijdwinst is nihil. Dat moet anders. Mijn motie van vorig jaar die aangehouden is, wordt meegenomen in de actualisatie Investeringsstrategie Noord-Hollandse Infrastructuur. Onze verwachtingen zijn hoog. We gaan anders kijken naar mobiliteit. Bijvoorbeeld we zien dat de norm voor parkeerplaatsen voor auto's bij woningen naar beneden gaat in gemeentes. Dit zit in de trend dat binnenstedelijk mensen steeds minder een auto bezitten. We kijken anders aan tegen investeringen en gaan mensen echt keuzevrijheid geven bij de inzet van mobiliteit. In sommige gevallen, zoals bij lightrail, tram, trein of HOV zullen deze investeringen flink zijn, maar ook de fietsinvesteringen lopen achter en ook hier staan we te popelen op de resultaten die gaan zien waar wij nu mee bezig zijn. Daarom geen motie of amendement. Een aantal onderdelen van het PMI steunen we, een aantal niet. Door de grote wijzigingen die gaan komen volgend jaar verwachten we niet dat dit PMI op deze manier lang zal blijven bestaan/ Dan PMO. Alle bermen bevat leven van groot tot klein als bron voor voedsel of als schuilplek voor dieren. Gelukkig worden de meeste bermen in Noord-Holland ecologisch beheerd, ongeveer twee derde. Maar bij een derde komt nog een of twee keer per jaar de klepelmaaier langs die alles versnippert. De overlevingskans van dieren is nihil. Het beste is om zo min mogelijk te maaien. Dat is nog goedkoper ook en kan ook, als het maaisel wordt opgeruimd, zodat langzaam de overdaad aan voedingstoffen uit de bermen verdwijnt. Het liefst zouden we overal het meest optimale ecologische bermbeheer toepassen, juist voor dier en natuur, maar op z'n minst zouden we de klepelmaaier willen zien verdwijnen. Het maaien in plaats van klepelen is al een enorme verbetering. CROW onderschrijft dit in hun kennisbank, net als de Vlinderstichting met een duidelijke uitleg op hun website Klepelen helpt onze bermen naar de knoppen. Vandaar dat we een motie indienen, samen met de CU-SGP en de SP.

Motie 55/12-11-18

Ecologische bermen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Constaterende dat:
- *In het PMO biodiversiteit wordt ondersteund door ecologisch waardevolle bermen, ecologisch te maaien;*
- *Ongeveer twee derde van de bermen al ecologisch beheerd worden;*
- *Er geen definitie is opgenomen in het PMO wanneer een berm ecologische waarde heeft;*

Overwegende dat:
- *Bij het afvoeren van het maaisel ook vervuiling als zwerfafval worden afgevoerd;*
- *Alle bermen een ecologische waarde hebben;*

Van mening dat:
- *Het een beperkte stijging van kosten is ;*
- *De meerprijs van ca €3 ton per jaar meegenomen kan worden in de gebiedscontracten;*

Dragen het College van Gedeputeerde Staten op:
- *In beginsel alle bermen als ecologisch waardevol te beschouwen en als zodanig te behandelen;*
- *In overeenstemming met natuurbeheerplan, maaisel direct op te ruimen (maai-zuigen) of enkele dagen te laten liggen voor het wordt afgevoerd (ecologische maaien);*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties PvdD, CU/SGP, SP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter, in relatie tot de eerder vandaag aangenomen voordracht vijfde Grondnota wordt op korte termijn een nieuwe kernwaarde opgenomen, namelijk duurzaamheid. Dat vinden wij een goede ontwikkeling en wij hopen dat wij bij de besluitvormingsprocessen over infrastructuur straks helder krijgen voorgespiegeld welke waarde duurzaamheid in de plannen zal krijgen en heeft gekregen. Wij roepen GS op hier expliciet aandacht aan te besteden. De aanpak van fietsknelpunten – enige tijd geleden aangedragen door de fietsersbond – staat nog in de studiefase. Dat duurt lang, dat heeft ook te maken met het feit dat gemeenten aan zet zijn bij de aanpak van knelpunten binnen het gemeentelijk areaal. Wat gaan GS doen als de aanvragen op dit punt achterblijven bij de verwachtingen en welke verwachtingen had de gedeputeerde op dit punt? Afgelopen week meldde het Dagblad voor West-Friesland dat het overleg tussen een ambtelijke en bestuurlijke delegatie van de gemeente Opmeer met de provincie waarin gepleit werd voor een fietstunnel onder de N241, is mislukt. De gemeente wil nog even uitstel omdat zij de omwonenden wil raadplegen over de stand van zaken. GS geven aan dat het project absoluut geen uitstel kan dulden. Wat zo goed gestart was –

de gemeente heeft zich volgens de wethouder altijd heel meegaand en solidair opgesteld bij de plannen om de A.C. de Graafweg te verbeteren – komt ruw op een nieuw punt. Ver gekomen maar gestrand omdat de burgerparticipatie te veel tijd gaat kosten. Begrijpen wij goed dat er geen mogelijkheden meer zijn om de in Opmeer zo gewenste fietstunnel aan te leggen? Ga gauw in overleg, zouden wij willen meegeven. Het PMI toont ook dit keer een overzichtelijke lijst van projecten. Voor een aantal projecten ging echter vorige week de noodklok luiden, een klok die geluid werd in Europa. Het Europese Hof van Justitie heeft aangegeven dat de PAS niet verenigbaar is met de Habitatrichtlijn. Dat betekent dat een aantal projecten waarvan tot op heden werd gedacht dat de gevolgen van realisatie ervan zouden voldoen aan de wetgeving, dat hoogstwaarschijnlijk niet zullen doen. Het lijkt de SP duidelijk dat wij beter – misschien voor sommigen voorlopig – kunnen stoppen met deze projecten, te weten de weg in het project Bereikbaarheid Haarlemmermeer/Bollenstreek, de afslag A9 bij Heiloo en de verbindingsweg A8/A9. De SP roept GS op deze te schrappen uit het PMI. Dan het PMO. In de periode 15-18 zijn de gebiedscontracten voor onderhoud in de markt gezet en ten uitvoer gebracht. De contractduur is tien jaar, maar de SP vraagt of er tussentijds geëvalueerd wordt. In de commissie is deze vraag niet helder beantwoord. Daarom nogmaals de vraag, op basis van welke criteria gebeurt dit? Wij kijken verder met belangstelling naar verduurzaming van de infrastructuur. Het PMO geeft aan dat dit project op vier sporen wordt ingezet. Er is op deze sporen veel te winnen en de SP hoopt met GS dat de winst niet alleen in financiële kengetallen is te schetsen maar ook in winst voor verduurzaming en ons klimaat.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Voorzitter. Ik sta hier voor het achtste jaar om aan te geven wat wij vinden van het PMI en PMO vinden en ik kan u zeggen er is in de afgelopen acht jaar heel wat veranderd. Mijn navigatiesysteem vindt af en toe de weg niet meer in onze provincie en dat is voor ons een positieve ontwikkeling. In de afgelopen twee perioden is er veel geïnvesteerd in de doorstroming en bereikbaarheid. Mobiliteit is het smeermiddel voor de economische ontwikkeling in de provincie. Doorstroming is van essentieel belang voor een prettige omgeving om te wonen, werken en te recreëren en nieuwe infrastructuur is af en toe nodig om dit te realiseren. De besluitvorming over nieuwe wegen duurt lang, heel lang en wat ons betreft ook weleens te lang. Hierdoor kunnen ondernemers niet ondernemen en zitten woningeigenaren te lang in onzekerheid. Een mooi voorbeeld van nieuwe infrastructuur is de Westfrisiaweg, zoals veel projecten van deze omvang is er decennialang over gesproken. Ik weet nog goed dat ik na mijn eerste commissie Mobiliteit in 2011 van de provincie een verhuisdoos meekreeg vol documenten. Alles wat ik over dit project moest weten stond erin en in 2012 kwam de PIP ter besluitvorming en kon de eerste schop de grond in. Grote infrastructurele projecten zonder laat ik het uitdagingen noemen, ik ken ze niet. Ook bij de Westfrisiaweg zijn er de nodige uitdagingen geweest en is er vertraging opgelopen. De VVD is blij dat een langslepend conflict is opgelost en de weg eind deze maand officieel gaat worden opengesteld. Dat is mooi net iets eerder dan de gedeputeerde in eerste instantie heeft aangegeven. Complimenten daarvoor. Naast de Westfrisiaweg zijn er in de afgelopen twee perioden nog heel wat andere infrastructurele problemen opgepakt en opgelost. Ik noem de N201, een weg waar veel discussie over is geweest maar waar men nu heel blij mee is en een project dat ruim binnen budget is gebleven. Er is nog meer. Zo komt er straks een afslag op de A9 bij Heiloo, de N244 en N207 zijn verdubbeld, er zijn

verschillende HOV-projecten opgeleverd of worden nu gerealiseerd. De brug bij Ouderkerk wordt opgewaardeerd en u heeft korte termijnmaatregelen weten te verzinnen om de doorstroming op de N250 te verbeteren. Auto's kunnen in treintjes rijden op de N205, wij hebben pratende verkeerslichten, wij bouwen de grootste zeesluis ter wereld en wij hebben ook nog een keer het bezoekerscentrum SHIP weten te realiseren. De verkeersveiligheid in heel de provincie is verbeterd. De doorstroming op verschillende trajecten ook. Dit zijn slechts enkele voorbeelden. Onze spreektijd laat het niet toe om alle verbeteringen te noemen die zijn uitgevoerd aan de 613 kilometer wegen, de 49 kilometer busbanen, de 246 kilometer vaarwegen, 383 kilometer fietspaden en 545 kunstwerken in onze provincie. Het valt mij wel op dat er tussen de cijfers PMI van 2012 en het PMI 2019 rare verschillen zitten, met name in de hoeveelheid wegen en fietspaden. Gevoelsmatig zou er areaaluitbreiding moet hebben plaatsgevonden maar de cijfers zeggen iets anders. Toen ik bijna acht jaar geleden als Statenlid begon, hadden wij het bij het PMI en PMO vooral over asfalt. Ik hoor menigeen nu denken, daar zou je als VVD-er blij mee moeten zijn. Ja, dat ben ik ook, maar wij zien nu meer en meer dat er naast asfalt voor de auto en de vrachtwagen, ook gekeken wordt naar asfalt voor fiets en OV. Wij vinden dat een goede ontwikkeling. Bij verbetering van mobiliteit moet er gekeken worden naar alle modaliteiten en moet keuzevrijheid vooropstaan. Mijn fractie gaf het al eerder aan, een andere zeer positieve ontwikkeling vinden wij dat smart mobility in onze provincie zo optimaal mogelijk wordt benut en dat er ruimte wordt gegeven aan nieuwe ontwikkelingen die kunnen bijdragen aan de verkeersveiligheid en doorstroming. De provincie mag nog meer een proeftuin zijn voor dit soort ontwikkelingen, evenals voor de ontwikkeling van duurzaam en onderhoudsarm asfalt en projecten als SolaRoad. En weet u nog de bamboegeluidsschermen? Ik reed er deze week langs en ze hebben bijna de gewenste hoogte bereikt. Wij gaan ervanuit dat dit soort projecten straks meer en meer gaan terugkomen in het PMI en PMO. Met alles wat ik gezegd heb, zou je haast gaan denken dat wij zeer tevreden zijn over de inhoud van PMI en PMO. Ja, dat zijn wij ook wel, maar zoals de heer Annaert bij de algemene beschouwingen aangaf, hadden wij liever gezien dat ook de projecten A8/A9 en de Duinpolderweg in de realisatiefase zouden zitten en dat is helaas nog niet zo. Zoals eerder aangegeven, infrastructurele projecten zonder uitdagingen bestaan niet. De VVD gaat ervan uit dat er ook voor deze verbindingen in de nabije toekomst oplossingen gevonden gaan worden. Ik heb nog een aantal vragen. Over het dossier Leeghwaterbrug. Ik heb onlangs vernomen dat de dagspiegel voor de werkzaamheden aan de Leeghwaterbrug is verlengd. Ik hoor graag van de gedeputeerde of dit tot een snellere oplevering kan leiden. Ook heeft u in de commissie aangegeven dat alleen de vergunning voor de boorstelling rond was. Kunt u aangeven hoe het met de verdere vergunningen gaat in dit project? Onlangs werd bekend dat Max Verstappen zijn rondjes in de Formule I in 2020 misschien wel op het circuit in Zandvoort kan gaan rijden mits dat binnen de provinciale regelgeving valt. Nu weet ik dat de gedeputeerde graag naar de Formule I mag kijken, maar denkt u dat wij straks met zijn allen massaal naar Zandvoort kunnen gaan om de wedstrijd live te aanschouwen of gaat ons wegennet dat niet aan kunnen en staan Verstappen samen met Hamilton en Vettel en de toeschouwers massaal in de file naar het circuit toe? Ik hoor graag of zij hier al over in gesprek is met Zandvoort.

De **VOORZITTER**: De heer Klein ziet af van het woord.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. PMI en PMO met een groot aantal plannen om beter door Noord-Holland te kunnen rijden en misschien wel over het F-net, nee, niet het FE-net, het F-net. Ik heb hier eerder voor gepleit, een kwalitatief goed Randstedelijk doorfietsnetwerk, veilig en betrouwbaar en grensoverschrijdend. Ik hoop nog steeds dat dit droomproject een plekje in het PMI zal verwerven en al ga ik dan zelf weg na deze periode, ik kom graag een keertje terug om de schaar aan te reiken voor het doorknippen van het lintje van de opening van het F-net. Van droom tot daad, het fietsknelpuntenproject bevindt zich al een tijd in de studiefase. Hoe mooi zou het toch zijn als deze gedeputeerde deze in deze periode aan haar rijtje met successen zou kunnen toevoegen? Hoe krijgen wij hier vaart in? Dan het PMO. In de commissie spreken wij al enige tijd met elkaar over mogelijkheden van verduurzaming van aanleg en onderhoud. Ook de technische briefings over duurzamere methodes waren erg waardevol. Er zijn verschillende innovatieve methoden waarop aanleg en onderhoud van infrastructuur steeds duurzamer kunnen plaatsvinden. Er kan veel en er kan meer en wij willen hier een slag in slaan. Daarom een motie. Ik ben blij dat zoveel partijen hier hun handtekening onder hebben gezet. Tenslotte, het is bekend dat Nederland en dus ook de provincies veel inzet moeten plegen op alle beleidsvelden om de klimaatdoelen te gaan halen. Meer inzet op duurzame aanleg en onderhoudsmethoden zijn dan ook niet alleen een kans om kosten te reduceren, maar ook om realisaties van deze doelen dichterbij te brengen.

Motie 56/12-11-18
Verduurzaming wegaanleg en onderhoud

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 12 november 2018

Overwegende dat:

- *In de provincie Noord-Holland het onderhoud van de infrastructuur erop gericht is om optimale prestaties in relatie tot doorstroming, leefbaarheid en verkeersveiligheid van de infrastructuur te bereiken op een duurzame manier;*
- *Verdere verduurzaming van het aanleg- en onderhoudswerk van de infrastructuur essentieel is voor een relevante bijdrage aan het behalen van de duurzaamheids- en klimaatdoelen;*
- *In het coalitieakkoord is afgesproken dat bij beheer en onderhoud gebruik wordt gemaakt van innovaties en slimme oplossingen;*
- *Het bevorderen van de verkeersveiligheid een van de uitgangspunten is bij het vergroten van de bereikbaarheid in de provincie Noord-Holland;*
- *Nederland zich heeft gecommitteerd aan klimaatdoelstellingen voor 2020 en 2030;*
- *De ingeschatte kosten van infrastructuur, beheer en onderhoud in de provincie Noord-Holland een stijgende lijn laten zien.*

Constaterende dat:

- *Er verschillende innovatieve manieren zijn waarop beheer en onderhoud van infrastructuur steeds duurzamer plaats kunnen vinden;*

- *Er nieuwe soorten asfalt zijn met positieve mogelijkheden, zoals het opnemen van CO2 of het verlagen van hittestress;*
- *Er gebruik gemaakt kan worden van lichtreflectie van wegdek ten behoeve van zichtbaarheid, veiligheid en het besparen op verlichting;*
- *Er positieve ervaring is opgedaan in andere provincies, zoals in Groningen met innovatieve en duurzame wijzen van beheer en onderhoud en in Zuid-Holland waar de N211 onlangs als eerste CO2-negatieve weg van Nederland in gebruik is genomen;*
- *Zuid-Holland werkt met een CO2-boekhouding en concrete ambities heeft vastgelegd over CO2-afname en CO2-neutraal zijn.*
- *Nederland en daarmee ook de provincies, op alle beleidsvelden veel inzet moeten plegen om de afgesproken klimaatdoelen te behalen.*
- *Meer inzet op duurzamere aanleg- en onderhoudsmethoden ook een kans zijn de kosten te reduceren.*

Verzoeken GS:
De klimaatbijdrage en daarmee verduurzaming van wegaanleg en -onderhoud nadrukkelijk mee te nemen in de gebiedscontracten en hierover te rapporteren in de jaarrekening

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties PvdA, D66, CDA, CU/SGP, ONH, PvdD, GL, SP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik houd het kort, zowel bij het PMI als het PMO. Dat ging mij net niet lukken in een stemverklaring. Voor wat betreft de PMO wil ik mijn blijdschap uitspreken voor de extra middelen die beschikbaar komen voor verduurzaming. Vorig jaar was dat al 10 miljoen euro voor verduurzaming van de infrastructuur, dit jaar nog eens 4 miljoen euro voor de verduurzaming van de steunpunten en dat is goed nieuws. Ik heb in de commissie mijn zorg uitgesproken over de hoogte van de totale kredietaanvraag die fors boven het investeringsplafond ligt maar wij zijn tevreden gesteld na de toelichting door de gedeputeerde. Wij zullen dus instemmen met het PMO. Wij zijn kritischer bij het PMI en dat heeft te maken met het feit dat wij op twee principiële punten kritisch zijn over de zaken die in het PMI staan. Ten eerste het uitgangspunt dat de keuzevrijheid van de reiziger centraal moet staan. Wij hebben net bij de Omgevingsvisie gepleit voor een Modal Shift en dat pleidooi wil ik hier nog een keer benoemen. Dat hoort eigenlijk in het PMI te staan. Een ander punt is dat wij gaan kijken naar de investeringsstrategie Noord-Holland Infrastructuur. Het uitgangspunt is dat bij afwegingen van investeringen 40% de doorstroming meeweegt en maar bij 20% de leefbaarheid. Wij vinden dat die afweging meer in evenwicht zou moeten komen en hopen dat de herziening daar aanleiding toe geeft. Wij zijn kritisch op met name de projecten de A8/A9, afslag A9 bij Heiloo en de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Bollenstreek. Ik heb een vraag voor de gedeputeerde die ik ook in de commissie heb gesteld. Ik constateer na de brief van GS over besluitvorming in Zuid-Holland over wat in de volksmond de Duinpolderweg heet, dat wij in het vervolg inderdaad moeten gaan spreken over het verbeteren van de verbinding tussen de N208 en de A4 en niet

tussen de N206 en de A4 omdat de ruimtelijke reservering vervallen is. Ik hoor graag een bevestiging op dat punt van de gedeputeerde.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Voorzitter. Wie had twee jaar geleden kunnen voorzien dat wij de Westfrisiaweg nog in gebruik zouden kunnen nemen. Groot compliment daarvoor, ook voor de ambtelijke organisatie. Dat geldt ook voor veel projecten in het PMI. Ik heb een vraag die ik wil onderbouwen met drie voorbeelden. De bereikbaarheid Den Helder. Na 3,5 jaar heb ik te horen gekregen dat dit wordt opgesplitst in korte en lange termijn oplossingen en de lange termijn oplossingen gaan wij in het volgende kwartaal bespreken, dat is bijna vier jaar nadat dit project is gestart. Dan het onderzoek naar de veiligheid van de N231 en de N201. Dat kregen wij in achtereenvolgende PMI's nog niet bekend als prognose voor het opleveren van de rapporten. Inmiddels weten wij dat er een brief is gestuurd waarin aangekondigd wordt dat er mogelijk voorstellen kom om dat probleemareaal te verbeteren. Dan de ongestoorde logistieke verbinding tussen Schiphol en Aalsmeer, staat sinds 2012 op de agenda. Heel laat is een juridische toets alsnog uitgevoerd en is dat ook weer een soort vertraging, hoewel deze meevalt, maar de schop had al bijna in de grond gekund. Dat leidt tot de hamvraag, wat hebben GS van ons nodig om die schijnbare vertragingsfactor om te zetten in een versnelling? Het is hier al benadrukt, we moeten sneller en fanatieker aan de gang bij mobiliteit. Dan het PMO, wij hebben het ook in de commissie besproken. Graag een antwoord op hoe de gedeputeerde de lobby inzet om de verhoging van de snelheid van het landbouwverkeer mogelijk te maken. Dat ligt nu bij de Tweede kamer maar bedrijven en ondernemers hebben erg veel behoefte aan duidelijkheid. Dan nog een pijnpuntje. Het PMO faciliteert ook het OV en daarover hebben wij een BOT-overleg gehad en daar is men uit de school geklapt. Dat is erg jammer, want dat BOT is bedoeld om op een creatieve manier met GS zonder politieke duiding en lading daar input aan te geven. Ik vind het jammer dat dat gebeurd is en dat het nog steeds op de site van de SP staat. Dan de motie van de PvdA over verduurzaming, die steunen wij omdat dit de provincie helpt zich te positioneren op het punt van duurzaamheid en op dat punt hebben wij een initiatiefvoorstel aangekondigd over de vergroening van provinciale rotondes en mogelijk ook andere infrastructuur.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. De laatste in het rijtje en het is de laatste actualisering van het PMI in deze bestuursperiode. Het is een goed moment om de ambities in het coalitieakkoord na te lopen. Voor de fijnproever, die staan ook in het PMI vermeld op pagina 5 en 6. Laat ik beginnen met een paar positieve grote projecten, de N23 is zo'n ambitie, maar ook de HOV Haarlem Velsen, op een haar na gevild. GS verdienen zeker complimenten voor hun daadkracht. Bij HOV 't Gooi zijn wij zover nog niet, misschien wel qua besluitvorming, maar de gedeputeerde zit in een weerbarstige fase en wij hopen dat het proces snel vlot getrokken kan worden. De ambitie duurzaamheid is urgent. Mobiliteit heeft door uitstoot van het verkeer en door de omvangrijke infrastructuur een grote impact en wij zien dat GS werk maken van deze ambitie. Gezien de omvang van onze circle of concern, wij gaan er echt over, practice what you preach, is het voor ons niet snel genoeg. De transitie naar duurzame mobiliteit gaat niet alleen over de Modal Shift, dat is vandaag al vaak genoemd, die vinden wij ook erg belangrijk en ik was een beetje geschokt over de opmerkingen over de concurrentie tussen fiets en OV, dat mag nooit betekenen dat wij als provincie niet meer opkomen voor het stimuleren van het fietsgebruik, daar

is D66 in ieder geval erg voor, maar het gaat ook over de verduurzaming per modaliteit, van het OV, het wegverkeer, enzovoorts. Bij het PMO ligt een motie van de PvdA en daar hebben wij driftig aan meegeschreven en daar staan wij zeer achter. Dat wij ook bij het onderhoud van het enorme areaal gaan kijken hoe wij daar beter naar kunnen kijken, dus de besparing op materiaal, energie bij het beheer en onderhoud en het gebruik van de infrastructuur, innovatie is daarvoor noodzakelijk. Er zijn veel innovaties op dit terrein en GS zijn er wel mee bezig, maar wij worden niet structureel geïnformeerd, wij hobbelen er als PS vaak een beetje achteraan op zoek naar welke informatie er al is. Wij zien dat wij bij de gebiedscontracten voor een lange termijn vooruit moeten gaan kijken, tenminste vijf jaar loopt zo'n contract. Het is dus belangrijk om grip te krijgen op de kaders dat daar de duurzaamheidsdoelstellingen in verwerkt worden. Ik denk dat de gedeputeerde weet waar dit over gaat. Ik hoop dat zij ons daarin wil faciliteren. Daarmee heb ik mijn inbreng PMO versleuteld in het PMI en ga ik door met de andere ambities die door GS geformuleerd waren. De ambitie verkeersmanagement, daar hebben wij als PS flink tegen aan geduwd en met het beleidskader smart mobility dat toen echt multimodaal werd, hebben wij een programma met vleugels gekregen. Wij zijn erg nieuwsgierig naar wat de toekomst brengt wat dat betreft. De twee grote wegambities, een ervan is vandaag al vaak genoemd in het kader van de PAS, de verbinding A8/A9. Die loopt niet voorspoedig, maar voor D66 is het essentieel dat de inwoners van Krommenie en Assendelft uit het ongewisse gehaald worden en dat wij ondanks alle problemen, voor hen een oplossing gaan verzinnen, linksom of rechtsom. Hun leefbaarheidsprobleem moet aangepakt worden. Wij vinden positief dat er besloten is een landschapsplan uit te werken, want dat is sowieso winst voor het gebied.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Mocht het landschapsplan dan toch geen soelaas bieden in verband met die PAS, aan wat voor maatregel zit u dan te denken?

De heer **TIJSSENS** (D66): Er zijn twee dingen. Het landschapsplan is iets dat het landschap daar sowieso verdient, dat was de strekking van mijn woorden, ook als de weg die nu getekend is door GS, er niet kan komen bijvoorbeeld door de PAS of landschappelijke aspecten of door wat er in Zaanstad aan de hand is, onder al die omstandigheden zijn wij blij dat het landschapsplan voor dat gebied wordt uitgewerkt. Dat is het waard.

De heer **ZOON** (PvdD): Ik hoor u ook zeggen dat er sowieso iets moet gebeuren voor de leefbaarheid. Waar denkt u dan aan?

De heer **TIJSSENS** (D66): Dat weet ik nu nog niet. Als in deze periode of aan het begin van de volgende periode blijkt dat het project staakt of is vastgelopen, dan zullen wij terug moeten naar wat nu. Ik denk dat dat ook een rol gaat spelen in de komende maanden, maar daar kan ik nu niet op vooruitlopen. Over het grote project waar wij wel een besluit genomen hebben, is de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Bollenstreek. Die ambitie is niet gerealiseerd, maar het volgende college kan aan de gang met deeloplossingen, dingen doen. Wij zullen in de volgende commissie of de commissie daarna in detail af gaan stemmen hoe dat precies moet gaan, dat die volgende fase een mooie start krijgt, bedankt aan GS dat wij elkaar daarin hebben kunnen vinden. Waar wij als commissie en PS nog wat meer in het duister tasten, het werd al

gememoreerd, de bereikbaarheid Den Helder. Wij kunnen ons voorstellen dat dit een heel lastig dossier is, maar wij betreuren het dat wij na deze periode nog geen uitgewerkte probleemstudie hebben, iets waarmee wij de opgave integraal kunnen bespreken als PS en als PS met GS. Ook missen wij een terugkoppeling op de ambitie van de afwikkeling het landbouwverkeer. Wij hebben het niet voor niks opgenomen in het coalitieakkoord. Ik zie een nee knik van GS, dus er komt kennelijk straks een reactie. Ik mis daar nog wat informatie over en daar kunnen wij bijvoorbeeld bij het project Haarlemmermeer/Bollenstreek nog eens op terugkomen om een casus te hebben, want daar speelt het landbouwverkeer ook een rol. Wellicht is er bepaalde informatie waar ik nog op gewezen kan worden. Last but not least. De ambitie voor de fiets. Wij constateren dat de fiets in deze periode echt een volwaardige modaliteit is geworden en dat het wordt meegenomen in alle provinciale plannen op infrastructuur. Het opnemen van het hoofdfietsnetwerk is daarbij een grote stap voorwaarts en de fiets gaat voorop bij de integratie van het mobiliteitsbeleid, in de structuur van de Omgevingsvisie, de plannen en de agenda's, weliswaar nog met een conceptdocument, maar toch als wij kijken naar hoe het nieuwe mobiliteitsbeleid in de Omgevingsvisie eruit komt, is de fiets daar echt het speerpunt. Deze opsomming brengt mij tot de conclusie dat er een hoop goed gegaan is, maar dat de laatste maanden van de periode goed gebruikt moeten worden door het college.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Ik moest even alle onderdelen van de bijdragen bij elkaar zoeken. Ik ga het in volgorde doen. De motie van de PvdD. Ik heb de heer Zoon over drie projecten iets horen zeggen en ik wil graag het debat daarover aangaan, maar kijken op de klok weet ik niet of dat verstandig is en volgens mij hebben u en ik de conclusie getrokken dat wij het over die drie projecten niet eens gaan worden. Ik wil wel een opmerking maken over waar u mee begon. U zegt, de maatregelen voor het oplossen van de knelpunten OV zorgen voor een sneller OV, de fietsinfrastructuur zorgt voor meer veiligheid voor de fietser. Tot zover waren wij het eens. Toen zei u, en infrastructuur zorgt voor meer files. Nou was mijn wedervraag aan u, kunt u drie provinciale projecten noemen in Noord-Holland waar de aanleg of verbetering van de infrastructuur heeft geleid tot meer files? U mag hem ook voor de tweede termijn bewaren. Op het hele programma wat wij hebben, waar hebben wij meer last gekregen van files? Dan de motie van de bermen. U vraagt om alle bermen als ecologisch waardevol te beschouwen en als zodanig te behandelen. Destijds hebben wij en nou praat ik over 2014, een hele uitgebreide inventarisatie laten maken van alle bermen in onze provincie, langs de provinciale infrastructuur. Het bureau dat dat gedaan heeft, heeft dat heel zorgvuldig gedaan maar heeft ook de conclusie getrokken dat ongeveer 25% van onze bermen niet als ecologisch waardevol te beschouwen kunnen zijn. Dat heeft met een aantal factoren te maken. Het kan zijn dat de berm vol staat met bomen en dan is er vrij weinig te maaien en te klepelen. Het kan zijn dat de berm heel smal is en dat betekent dat insecten die in een heel smal stukje berm iets willen doen, gewoon weggeblazen worden door het verkeer dat er langsrijdt, waardoor er geen insecten zijn die van dat stukje berm gebruik maken. En er zijn bermen die liggen op een ondergrond die zo rijk is, dat je daar met goed fatsoen door ecologisch bermbeheer niet meer van kunt maken dan er op dat moment is. Die 25% waar u iets mee wilt, is de moeite echt niet waard. Ik vind uw voorstel sympathiek en als dat de moeite waard zou zijn, dan zouden wij dat echt wel willen doen, maar die 25% moet u echt niet willen. Los daarvan zegt u, ja, dat moeten wij als zodanig behandelen en dat moeten wij

direct opruimen of enkele dagen laten liggen. Dat is bij sommige wegen ook een probleem omdat de overlast voor het verkeer daarmee dermate hoog wordt, dat je een enorme verstoring in het verkeer krijgt en dan zorgt extra infrastructuur wel degelijk voor extra files, maar dan niet vanwege het aantal auto's maar vanwege de extra bermbehandeling. Los daarvan, het kost ook extra geld en dat is niet zo maar mee te nemen in een gebiedscontract. Dat is gewoon meerwerk. Ik zie dat u geen dekking heeft aangegeven en u weet wat de hygiëne in dit huis vereist. Dus om inhoudelijke redenen raad ik hem af, maar ook om financiële redenen klopt hij niet. Bovendien een gebiedscontract is een vaste prijs en als je daar iets aan wilt toevoegen, dan moet je gewoon meer betalen. Dan de heer Hoogervorst. Die stelt een aantal vragen zoals over de fietsknelpunten. Ik heb een voortgangsrapportage gekregen over de OV knelpunten want daar zijn wij ook mee bezig. Zodra die door ons college is besproken, gaat die naar u en kunt u die bespreken. Ik dacht toen u zei, fietsknelpunten, oh, die komt eraan, maar nu ik hier sta denk ik, die komt er nog niet aan, want dat ging over de OV knelpunten en daar is wel een stand van zaken te geven. Voor de fietsknelpunten durf ik dat niet te zeggen, ik probeer dat tussen de bedrijven door nog even voor u na te gaan, dan hoort u dat. Zijn er geen mogelijkheden meer voor de fietstunnel Opmeer vanwege de burgerparticipatie? Zo zit het niet in elkaar. Wij zijn al sinds jaar en dag bezig over de A.C. de Graafweg om niet te zeggen, wij zijn er al jaren over bezig. De gemeente Opmeer wist al jaren dat we daar aan de slag zouden gaan en dat het handig zou zijn om als je iets mee zou willen laten lopen, je daar maatregelen voor moet nemen. Het college en de raad daar hebben een paar keer last gehad van voortschrijdend inzicht. Er is een periode geweest dat men een tunnel wilde, toen is er een participatietraject geweest waaruit naar voren kwam dat men geen tunnel wilde. Recent heeft men verder voortschrijdend inzicht gekregen en bedenkt men op dit moment dat men wellicht wel weer een tunnel wil. De burgerparticipatie zou ook kunnen uitwijzen dat men toch niet die tunnel wil want dat traject moet nog gelopen worden. Wij hebben steeds aangegeven, als jullie iets willen, zorg er dan voor dat je ons voor 1 september 2018 helderheid geeft, want daarna gaan wij aan de slag. Zover is men niet. Dat geeft ook niet, alleen dat betekent wel dat wij geen werk met werk meer kunnen maken. Op het moment dat wij de weg op de schop nemen, heeft men de beslissing over de tunnel na al die jaren nog steeds niet genomen. Kan die tunnel dan niet meer? Jawel, alleen niet in een vloeiende stroom. Dus als men iets wil, zal men het los moeten knippen van ons provinciale project. Dat geeft allemaal niks, dat gebeurt wel op meer plaatsen, alleen het kan niet in een keer meegenomen worden. Als Opmeer besluit een tunnel te willen en daar geld voor beschikbaar te stellen, dan kan er ook over vijf jaar nog een tunnel aangelegd worden en dan is dat niet afhankelijk van onze werkzaamheden bij de A.C. de Graafweg. Dan zegt de heer Hoogervorst, is het niet verstandig om in verband met de PAS en de Habitatrichtlijn en het Europese Hof van Justitie al dan niet voorlopig te stoppen met een aantal projecten. Nee, hij weet ook dat wij op grond van de PAS dan misschien niet meer kunnen vergunnen, maar dat er altijd de mogelijkheid bestaat om een individueel project op individuele basis te vergunnen. Wij zullen alleen daar meer werkzaamheden voor moeten verrichten. Ik vind de recente uitspraak nog geen aanleiding om te zeggen, dan stoppen wij maar met alles. Er zijn weleens meer tegenslagen in het provinciale leven en dan betekent dat niet dat je a priori alles uit je handen laat vallen en dat je niet kijkt naar wat niet kan, maar dat je kijkt naar wat wel kan. Wordt een gebiedscontract tussentijds geëvalueerd en zo ja, op grond van welke criteria? Net zoals bij de fietsknelpunten

moet ik u de exacte criteria verschuldigd blijven, maar ik weet wel dat er op dit moment een interne audit loopt. Daar bemoei ik mij uiteraard niet mee want daar moeten anderen een oordeel over vellen. Ik kan u ook niet vertellen wat de criteria zijn die daarbij gehanteerd worden. Gedurende een reeks van jaren hebben wij die gebiedscontracten aanbesteed en elke keer leer je en datgene wat je leert, neem je mee in de nieuwe aanbestedingen. De aanleiding voor de aanbesteding van gebiedscontracten is nooit een inhoudelijke maar een puur financiële geweest, zoals u zich ongetwijfeld ook nog kunt herinneren. Er moest gewoon bezuinigd worden op het onderhoud. Toen hebben wij gezegd, als wij PMI en PMO nadrukkelijker dan voorheen aan elkaar koppelen, betekent ook dat de beleidsvrijheid van PS om projecten anders te prioriteren wat afneemt, want als je die twee koppelt, kun je niet meer zeggen, ik haal een ding naar voren want dan moet je ook iets anders naar voren halen. Als je dat doet, kunnen wij daar een bezuiniging op realiseren maar dat betekent minder beleidsvrijheid voor PS de insteek is een puur financiële geweest. Wij moesten ik meen een bedrag van 5 miljoen euro bezuinigen en dat hebben wij ook gerealiseerd. Mevrouw Kaamer van Hoegee vraagt zich bezorgd af of de hoeveelheid wegen die wij hadden, is afgenomen. Nee, dat is niet zo. In het verleden werden vierkante meters weg geteld en dat betekent dat een rijstrook twee keer werd geteld en dat soort dubbelingen hebben wij eruit gehaald. Wij kijken nu alleen maar naar strekkende meters weg en daardoor lijkt het alsof er iets kwijt is, maar wij hebben het nog steeds, dus maakt u zich niet ongerust. Ik vind het leuk om te horen dat u zegt, kijk nou of je nog meer proeftuin kunt zijn voor innovaties. Dat proberen wij ook. Wij zijn er supertrots op dat wij een aantal spraakmakende projecten bij ons in de provincie hebben mogen testen. Het bamboegeluidsscherm is inderdaad bijna op hoogte maar nog niet helemaal. Ook daarvoor geldt dat er een tussenevaluatie heeft plaatsgevonden waarvoor de gemeente Amsterdam opdrachtgever is, want zoals u weet, doen wij dit samen met RWS en Amsterdam, het ingenieursbureau en ook daarvoor geldt dat als die door ons college is besproken, hij naar PS komt. Ik hoop dat die eind dit jaar, begin volgend jaar in de commissie besproken kan worden. De Leeghwaterbrug. U gebruikt een woord wat ik niet kende maar inmiddels begrijp ik wat u bedoelt. U vraagt, hoe zit het met de verdere vergunning? Los van de boorstelling voor de bovenbouw is de vergunning verleend. Op 18 november gaan wij in een vloeiende bouwstroom verder. Voor het proces erna moet nog een vergunning worden aangevraagd, maar dat gaat in het reguliere tempo. Zo langzamerhand komen wij in normaal vaarwater. De afronding, ik heb u eerder per brief gemeld dat wij de planning nog niet hebben geaccepteerd en dat is nog steeds zo, omdat ik nog steeds wil weten welke verdere versnellingsmaatregelen mogelijk zijn. Het nemen van maatregelen op de brug zelf, vanuit het bedrijfsleven werd gesuggereerd, dan open je hem toch niet meer voor de scheepvaart, want dat scheelt zo lekker. Dat is ingewikkeld, want er zit niet alleen recreatievaart op het Noordhollandsch Kanaal, er zit ook beroepsvaart. Daarom moeten wij altijd de afweging maken, wat is gunstig om alle vervoersstromen de mogelijkheid te geven om zo min mogelijk hinder van de werkzaamheden te ondervinden. Rijden wij nou straks in de file naar de GP in Zandvoort? Los van de prealabele dat er een GP in Zandvoort moet komen, heeft mij nog geen vraag bereikt over de bereikbaarheid van Zandvoort, mocht dat het geval zijn. Ik zou het ingewikkeld vinden dat men het idee heeft dat als er een groot evenement regelmatig wordt georganiseerd, de provincie met al haar inwoners aan de lat zouden moeten staan van een dergelijk evenement. Ik heb er nog niets over gehoord en tegen de tijd dat het wel zo is, dan gaan wij in overleg met de gemeente en

de initiatiefnemers voor de GP. Dan moet er eerst meer zekerheid komen of dat daadwerkelijk aan de orde is. Ik begrijp in weerwil van wat er door Zandvoort gecommuniceerd wordt, er nog allerminst zekerheid is dat de vrienden van de heer Ecclestone deze kant op komen. Dan de PvdA. Mevrouw Van Duijn hoopt op een F-net. Wij hebben afgesproken dat wij met elkaar een perspectief fiets gaan bespreken en daar geldt hetzelfde voor als voor de OV knelpunten en de bamboegeluidsschermen. Met een beetje mazzel ligt dat binnenkort bij u op de mat en gaan wij het erover hebben. Het heet geen F-net, maar het zal die portee hebben want wij hebben afgesproken dat wij aangeven hoe wij aankijken tegen een hoofdnet van doorfietsroutes. U hebt een motie ingediend over verduurzaming van wegaanleg en onderhoud en in de overwegingen tref ik een aantal zaken aan, waarvan ik denk, daar kun je op zijn minst over met elkaar discussiëren. U zegt dat er gebruik gemaakt kan worden van lichtreflectie op wegdekken ten behoeve van zichtbaarheid, veiligheid en besparing op verlichting. Ik kan u melden dat dat wetenschappelijk allerminst is aangetoond. Sterker nog, door het gebruik maken van licht reflecterende wegdekken is het risico aanwezig dat met name kwetsbare verkeersdeelnemers veel minder zichtbaar zijn, omdat zij alleen nog maar te zien zijn als donkere vlekken op een wegdek en niet meer afsteken omdat je door de lichtreflectie de verlichting naar beneden draait, waardoor de directe reflectie van de mensen op het wegdek minder wordt, waar alleen het wegdek zelf gaat reflecteren. Dan zie je de mensen die erop staan, niet meer. Ik zou eraan hechten dat eerst de verkeersveiligheid van dit wegdek onderzocht wordt door de SWOV, want dat is nog niet gebeurd en dat is echt het expertisecentrum bij uitstek voor dit soort maatregelen. Ik ben het nog niet eens met alle overwegingen die u hanteert.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. Ik wil hier heel graag over verder praten in de commissie, nog deze periode, want we zouden het ook nog een keer hebben over waar brandt het licht, over duisternis en verlichting en daar kan dit mooi bij betrokken worden. Het voert te ver om hier nu een inhoudelijke discussie over te voeren.

De **VOORZITTER**: Is de consequentie dan dat u de motie aanhoudt?

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Nee, de motie blijft.

De heer **TIJSSENS** (D66): Hetzelfde punt. Mijn opmerking op dit moment is dat die overweging een voorbeeld is waarmee u het niet eens hoeft te zijn. In het dictum van de motie gaat het louter over het uitnutten van de innovaties, de verduurzaming die mogelijk is bij met name het beheer van wegen. Daar wordt ook nog onderhoud genoemd, er is natuurlijk een samenhang tussen die twee en dat wij daarover structureel gerapporteerd krijgen. Kan de gedeputeerde leven met dat dictum terwijl er in de overwegingen voorbeelden zitten waar ze niet mee in kan stemmen?

Gedeputeerde **POST**: Dat vind ik een premature vraag. Wanneer u met veel partijen een motie indient met zes overwegingen en zeven constateringen en een dictum, u over de constateringen en overwegingen zorgvuldig heeft nagedacht en dat u dat zeer bewust heeft opgeschreven. Als er zoveel tijd en energie in is gestoken, vind ik het een beetje kort door de bocht om te zeggen, de constateringen en overwegingen zullen mij een rotzorg zijn, wat vind je van het dictum, Post? Ik

vind dit geen recht doen aan de indiener van de motie, die hier tijd en energie in heeft gestoken. Ik wil alleen maar aangeven dat daar wat mij betreft, discussie over bestaat, ongeacht wat ik van het dictum vind.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Dat is prima, er is inderdaad veel tijd en energie in gestoken, dus dan kunnen wij het zo laten en kunnen wij er in de commissie inhoudelijk op terugkomen.

Gedeputeerde **POST**: Ik was nog helemaal niet klaar met mijn betoog, ik geef alleen maar aan dat in de motie een aantal zaken zitten die allerminst bewezen zijn, terwijl ze wel als stellig worden neergezet. Zo is het niet.

De heer **TIJSSENS** (D66): Ik moet even drammen. Ik vroeg de gedeputeerde of het voor haar een probleem is om met een dictum….

Gedeputeerde **POST**: De heer Tijssens loopt voor de muziek uit. Ik ben nog niet zover. Geeft u mij de gelegenheid om te beantwoorden.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Een correctie, want er wordt nu gezegd dat het er heel stellig staat, maar het wordt genoemd als kan een mogelijkheid zijn, dus iets minder stellig dan de gedeputeerde nu aangeeft.

Gedeputeerde **POST**: Het punt is dat dat niet aangetoond is. Ik zeg dus dat die overweging voor mij niet doorslaggevend is. Ik snap best wat u vraagt maar ik zeg ook dat heel veel van de zaken die u noemt, er zijn positieve mogelijkheden voor het opnemen van CO2, het zijn allemaal nog pilots en er is nog niets wat breed kan worden uitgerold, omdat de voordelen daarvan zijn bewezen. Daarom doen wij overal pilots. Datzelfde geldt voor wat zich in Groningen en op de N201 heeft afgespeeld. Het zijn allemaal pilots en het is nog niet uitgerold. Voor de Cruqiusbrug zijn wij voornemens een uitvraag te doen voor een CO2-neutraal kunstwerk, maar het is nog maar de vraag of dat gaat lukken omdat het nog nergens in het land is vertoond. Dat geef ik u aan de voorkant mee voordat ik toekom aan het dictum, want er staat een aantal enthousiaste opmerkingen in waarvan ik niet kan beloven dat ik ze waar kan maken. Dus wil ik enige voorzichtigheid betrachten. Over het dictum van de motie. Er staat: De klimaatbijdrage en daarmee verduurzaming van wegaanleg en -onderhoud nadrukkelijk mee te nemen in de gebiedscontracten en hierover te rapporteren in de jaarrekening. Dat vind ik een stapje te ver. Ik stel mij voor dat wij het afwegen bij de investerings- en onderhoudsprojecten, maar om het standaard mee te nemen in de gebiedscontracten, betekent dat wij alle gebiedscontracten moeten gaan openbreken en ik kan op dit moment de financiële consequenties daarvan op geen enkele wijze overzien. Ik zou zeggen, laten wij het afwegen en per project van wat grotere omvang, is het wel of niet de moeite. Met alle plezier wil ik daarover rapporteren, of wij dat bij de jaarrekening doen of anderszins. Dat moeten wij zien. In deze vorm moet ik hem ontraden. Als u hem wijzigt in: af te wegen bij het PMI en PMO kan ik ermee uit de voeten. Dan de heer Hietbrink. Hij heeft min of meer aangegeven dat hij benieuwd is naar de nieuwe INNI, de nieuwe investeringsstrategie Noord-Hollandse Infrastructuur en hoopt hij en geeft hij een schot voor de

boeg dat de 40% doorstroming en 20% leefbaarheid anders gewogen gaan worden de volgende keer. Wij hebben hier destijds voor gekozen is omdat doorstroming ook een effect heeft op leefbaarheid en dat je anders leefbaarheid in feite dubbel zou bedienen. Daarom is deze weging tot stand gekomen. Tegen die tijd gaan wij met u in gesprek want ik ga ervan uit dat u over dit beleidskader wilt meepraten en daar een vaststellende rol bij wilt hebben. Is het nu zo dat het project tussen de N208 en de A4, dat de Duinpolderweg straks alleen nog maar – u gebruikte de naam zelf ook, dus ik voel mij vrij om die naam ook volop te gebruiken – loopt vanaf de A4 tot de N208 en niet meer tussen de A4 en de N206. Het antwoord op die vraag is ja. De heer De Graaf, bereikbaarheid Den Helder. Ik snap uw, ik zou bijna willen zeggen, narrigheid, want die heb ik zelf ook gehad. Men heeft vooral eerst gekeken naar de kortetermijnmaatregelen om daar met een pakket te komen en pas daarna de lange termijn opgepakt. Aan de voorkant van de discussie over korte of lange termijn heeft er eerst een exegese plaatsgevonden, het gaat eigenlijk helemaal nergens over maar ik meld het toch maar, hoe de governance in elkaar zat, omdat wij ook nog een project hadden dat heet De Kop werkt waar ook een aantal bereikbaarheidsmaatregelen in zaten en die verhielden zich niet echt handig tot elkaar. Daarom heeft het vrij veel tijd gekost om tot een aanvaardbare structuur te komen om dit aan te sturen, ook nog passend bij De Kop werkt met betrokkenheid van de regio, maar wel uiteindelijk onder verantwoording van uw Staten omdat het is opgenomen in het coalitieakkoord en dat heeft helaas heel veel tijd gekost. Dat betekent wel dat wij op korte termijn bij u komen met het pakket aan kortetermijnmaatregelen en ik meen dat wij in het eerste of tweede kwartaal 2019 voor de lange termijn bij u terugkomen. U vraagt hoe kunnen wij versnellen. Daar heb ik niet zo maar een antwoord op maar wellicht dat wij daarover in de komende periode nader van gedachten wisselen in commissieverband. Dan de lobby over de maximumsnelheid van het landbouwverkeer. Ik heb er hier en daar al het een en ander over laten vallen. Ik begrijp dat men met name bij LTO heel hard bezig is om die lobby in te zetten en ik heb aangegeven dat indien men daar onze steun bij wil, ik van harte bereid ben om die te verlenen. Tot dit moment heeft men daar geen gebruik van gemaakt maar ik zal nog een keertje polsen want ik weet dat ze daar heel actief mee zijn. Ik deel uw observaties over het BOT over het OV. Wij gaan als het even meezit, binnenkort een vervolgsessie hebben en het lijkt mij verstandig dat onder leiding van onze kundige voorzitter van de commissie er aan de voorkant van dat BOT-overleg er hele strakke afspraken gemaakt worden zodat wij dit niet nog een tweede keer beleven. Ik heb de eerste vraag van de heer Tijssens gemist, dus misschien kan hij daar in tweede termijn op terugkomen. Beleidskader smart mobility. Wij komen daar binnenkort mee naar u toe voor zover u dat nog niet gekregen heeft, want er staat de komende periode nog veel op stapel. Krommenie Assendelft, ik ben het met u eens, maar u weet ook dat dat een uitdagend project is en dat zowel gedeputeerde Geldhof als ik bezig zijn de kool en de geit te sparen en dat zijn in dit geval de Stelling en de inwoners van Krommenie en Assendelft en in brede zin de inwoners van de regio, want wij streven ernaar om het voor de gehele regio per saldo een stukje beter te maken.

Tweede termijn

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Ook dank aan de gedeputeerde dat zij de geit wil sparen, daar zijn wij alleen maar voor. Er wordt weleens gezegd, ga nooit in op zo'n directe vraag, gaat u drie

voorbeelden noemen of twee of een, ik weet wel waar dat heengaat maar gelukkig ben ik in goed gezelschap. De heer Gillis Duranton en Matthew Turner in Toronto in 2009 hebben hier een uitgebreid onderzoek naar gedaan in de Fundamental Law of Road Congestion. U zult zeggen, dat is in Amerika, maar gelukkig hebben wij de Raad voor de Leefomgeving die in mei 2018 tot dezelfde conclusie komt. Ik ga toch een aantal voorbeelden noemen omdat u dat zo graag wilt. Laten wij de Leeghwaterbrug noemen. Hoeveel file dat ding volgens u al niet veroorzaakt heeft. Ik vraag mij af of die ooit veel snelheidswinst gaat opleveren. De boot naar Texel is ook een aardige, die onderdeel is van de hele mobiliteitsstructuur die groter is geworden waardoor er meer file komt te staan richting de boot. Bij de A8/A9 wordt gezegd, hij moet er vooral komen te liggen, niet omdat het heel veel sneller gaat omdat er al een enorme opstopping is en daar gaat het niets aan doen, dus die opstopping wordt alleen maar langer. Je kunt een oude PMI pakken voor goede voorbeelden en kijken welke projecten daar zijn afgerond. Na een aantal jaren zie je dat deze weer als probleem worden aangemerkt, bijvoorbeeld 2013 aansluiting bij de A4 bij Hoofddorp, die nu weer bij de Duinpolderweg genoemd wordt, dat daar echt iets moet gebeuren omdat het een zootje is en wij te weinig capaciteit hebben. Dat waren vier voorbeelden, u mag er zelf een wegstrepen.

Gedeputeerde **POST**: Ik vroeg drie voorbeelden waar de aanleg van nieuwe provinciale infrastructuur tot extra files heeft geleid. Dit zijn geen voorbeelden van nieuwe provinciale infrastructuur.

De heer **ZOON** (PvdD): Ik hoop dat wij in een groot netwerk zitten waar allerlei wegen op elkaar aansluiten, ook provinciale wegen en je ziet, ik heb er vier genoemd, u mag ze ook alle vier wegstrepen.

De **VOORZITTER**: De gedeputeerde zegt, die voorbeelden deugen niet omdat ze niet binnen haar definitie vallen.

De heer **ZOON** (PvdD): Zij gaat over de vragen en ik over de antwoorden. Dan nog even over de motie. Ik baseer mij op de technische antwoorden op vragen van de CU/SGP en daarin kwam in het antwoord terug waar geklepeld en waar gemaaid wordt. Ik ben heel blij dat de gedeputeerde zegt dat niet overal geklepeld en gemaaid wordt omdat dat in sommige bermen niet mogelijk is. Houden zo, doe dat niet, ga daar niets doen, dat willen wij ook niet. Wat wij willen is dat waar nu geklepeld wordt, er gemaaid wordt en dat kan vrij gemakkelijk want je kunt in een en dezelfde afzetting het maaien in plaats van klepelen doen en dan wordt in dezelfde handeling het afval meegenomen. Je hoeft niet vaker een afzetting te doen, liever wel dat is nog beter, maar wij vragen daar niet om in de motie. U wilt natuurlijk geld hebben maar dat vind ik een beetje flauw. U vraagt bij elk PMO om extra geld. Wij hebben er een staatje bij gekregen waar in 2019 bijna 4 miljoen euro erbij wordt gevraagd dat oploopt tot een aantal keren 10 miljoen euro elk jaar dat bijgeplust wordt. Waar wij om vragen is nog geen 300.000 euro per jaar wat een kleine moeite is en een groot plezier doet.

De **VOORZITTER**: Ik attendeer de PvdD erop dat er voor volgende week niet al te veel spreektijd meer over is.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter, dank voor de heldere antwoorden. Goed om te horen dat aan het verhaal Opmeer ook een andere kant zit. Daar was u heel duidelijk over en daar kunnen wij mee verder. Wij wachten de voortgangsrapportage over de fietsknelpunten af. Wij hopen dat die snel zal verschijnen en dat de inhoud wellicht aanleiding zou kunnen zijn om bij te sturen op plekken waar dat nodig is. De gedeputeerde geeft aan dat de uitspraak van het Europese Hof dat de PAS op dit moment niet gelijkloopt met de Habitatrichtlijn voor haar geen aanleiding is om de projecten Haarlemmermeer/Bollenstreek, het autogedeelte, de afslag A9 bij Heiloo en de verbindingsweg A8/A9 uit het PMI te schrappen. Ik ben heel benieuwd wat er moet gebeuren op het gebied van de stikstofuitstoot wanneer u wel de stekker uit die projecten zou trekken. Tot slot iets over de mogelijke Formule I races op Zandvoort. De SP is verheugd over de zeer gereserveerde houding van de gedeputeerde bij het oplossen van mogelijke bereikbaarheidsproblemen die dan kunnen gaan ontstaan. Er is nog allerminst iets geregeld al lijkt het soms wel zo. Moet de provincie voor die paar dagen per jaar diep in de buidel tasten om nog maar te zwijgen over de enorme looptijd van dergelijke projecten, ik zou er maar op rekenen dat de eerste Formule I race met een goede bereikbaarheid misschien pas over dertig jaar zal plaatsvinden. Misschien moet je gewoon zeggen, wij doen helemaal geen Formule I in Zandvoort, omdat de problemen met de bereikbaarheid onoplosbaar lijken.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Dank voor de uitgebreide antwoorden ook op vragen die ik niet gesteld heb. U zegt nu wederom bij de Leeghwaterbrug dat u nog steeds aan het zoeken bent naar andere oplossingen om de doorstroming te verbeteren en de tijd te verkorten. Op welke termijn denkt u daar meer duidelijkheid over te kunnen geven, want dat is volgens mij ook een roep van het bedrijfsleven.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter, naar aanleiding van de argumenten van de gedeputeerde hebben wij besloten om de motie aan te passen, dus voor gebiedscontracten in het dictum komt het woordje ‘nieuwe’, dus het gaat om de nieuwe gebiedscontracten.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. Ik hoop dat met de toevoeging van nieuwe er geen hindernis meer is, omdat wij het belangrijk vinden om de duurzaamheid mee te nemen in de kaders van het onderhoud. Wij moeten daar kaderstellend onze functie kunnen uitoefenen en het lijkt mij evident dat wij erover gerapporteerd moeten krijgen. Nog even over de andere punten, want ik werd ook aangesproken op het complex dat nu speelt bij de A8/A9 en de kool en de geit. Wij hebben daar respect voor en wij willen GS de tijd geven, maar wij namen de ambities van de hele periode met u door, niet alleen de actualiteit. Wij zien dat deze ambitie niet meer geslecht zal kunnen worden in deze periode. De besluitvorming gaat onvermijdelijk naar de volgende periode toe en daarom wilden wij hem in die zin genoemd hebben en wij hopen op veel wijsheid. Tenslotte gaf u over Den Helder en de bereikbaarheid daar niet aan of wij in deze Statenperiode nog in staat gesteld kunnen worden door u, want daar hebben wij een goed bespreekstuk voor nodig, om de probleemdefinitie van die bereikbaarheid goed met elkaar door te nemen. Wij

begrijpen dat de maatregelen nog ver in de pen zitten, maar wij hebben deze periode nog niet echt een gestructureerde discussie gehad over de bereikbaarheid van Den Helder en dat vind ik wel belangrijk.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. De heer Zoon, u hoort vaak genoeg van ons, u gaat over de vraag en wij gaan over het antwoord. Ik constateer dat de voorbeelden die u geeft, niet gaan over nieuwe provinciale infrastructuur. Het gaat over respectievelijk een boot waar wij niet over gaan en dat is geen infrastructuur, het gaat over een weg die er nog niet is en het gaat over een brug die verbreed wordt en niet nieuw aangelegd wordt. Als er wegwerkzaamheden zijn, zijn er altijd files, dat kan iedereen voorspellen. Ik begrijp dat u de voorbeelden niet heeft en dat is dan misschien wel veelzeggend. Dan het ecologisch beheer. 75% van onze berm wordt ecologisch beheerd en van de overige 25% vraagt u: in beginsel alle bermen als ecologisch waardevol te beschouwen en als zodanig te behandelen. Daarmee vraagt u dus expliciet om ecologisch beheer en ik heb net gezegd voor die 25% is dat echt de moeite niet en wegen de kosten niet op tegen de baten, ook niet in ecologisch opzicht. Dat is uitgebreid geïnventariseerd en dat gaat om bermen die of te rijk zijn waar ecologisch beheer gewoon niets oplevert omdat de grond niet voldoende verarmt, ofwel omdat de berm te smal is waardoor er geen insecten bij kunnen komen ofwel omdat er te veel obstakels in de berm zitten, waardoor het ecologisch wel interessant zou kunnen zijn, maar vanwege aanligging aan een drukke weg en vanwege de verkeersoverlast het niet in de rede ligt om daar ecologisch te gaan beheren. Dat is die 25%.

De heer **ZOON** (PvdD): U weet dat u dan ingaat tegen hoe CROW ernaar kijkt, die zegt, het is eigenlijk alleen een financieel middel om niet ecologisch te beheren.

Gedeputeerde **POST**: Ik vind de overlast voor de weggebruiker niet direct een financieel element, er zitten misschien wel indirect financiële consequenties achter maar dat kan ook leiden tot zeer verkeersonveilige situaties en ik kan mij voorstellen dat dat ook een rol speelt en dat is absoluut niet financieel, maar wel steekhoudend.

De heer **ZOON** (PvdD): En als het dan in een en dezelfde beweging kan gebeuren zonder dat er extra verkeersoverlast bij komt en de verkeersveiligheid niet verslechtert, zou het dan wel kunnen?

Gedeputeerde **POST**: Dat gaat ervan uit dat dat in een specifieke situatie het geval zou kunnen zijn. Het is echt goed geïnventariseerd en er is goed naar gekeken. Inhoudelijk moet ik de motie ontraden en financieel idem dito.

De **VOORZITTER**: Zou het in een voorkomend geval, want er ligt kennelijk een wat ouder rapport waarbij onderzoek gedaan is, dit is voor een deel een technische discussie, maar om er even in de commissie over te praten, over wat nou wel en niet kan.

Gedeputeerde **POST**: Daar heb ik geen enkel probleem mee, maar dat is niet gebeurd.

De heer **ZOON** (PvdD): In dat geval zou ik er een discussienota van moeten maken, daar doen wij er zoveel van, maar als dat de gedeputeerde helpt, dan lijkt mij dat een goed idee.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Dat lijkt mij ook een goed idee, maar ik wil even reageren op, er is niet over gediscussieerd. De opmerking is gemaakt door de heer Zoon, toen heeft u er in algemene termen op gereageerd. Vervolgens hebben wij technische vragen gesteld om dingen verder uit te zoeken en nu wordt heel gemakkelijk gedaan alsof dit een onvoorbereide discussie is, dat is ook weer niet helemaal zo. Ik vind het prima om dit nog een keer te gaan bespreken.

Gedeputeerde **POST**: Ik heb daar geen problemen mee. Het is ook geen voorbereide discussie, want anders had u kennis kunnen nemen van het onderzoek van vier jaar geleden en had u kennis kunnen nemen van de initiatieven ter zake die een aantal jaren geleden ook al genomen zijn. Daar heb ik in de commissie ook het een en ander over gezegd. Deze motie heeft mij verrast, want de bespreking in de commissie heeft daar in elk geval geen verdere aanleiding toe gegeven. Dat u daar technische vragen over stelt, is niet wat overal altijd terechtkomt want daar zijn het technische vragen voor. Dan in de richting van de SP, over de fietsknelpunten. Ik moet nog even kijken wanneer ik dat bij u kan brengen maar daar kom ik in de commissie bij u op terug. Wij hebben over twee weken vergadering en dan zal ik melden wanneer u dat tegemoet kunt zien. Over de bereikbaarheid GP, er zijn ook stranddagen en als ik hoor dat er minder bezoekers naar een GP komen dan naar een mooie stranddag, denk ik, het uitgangspunt bij ons is niet dat wij onze wegen dimensioneren op de piek in alle gevallen. Wij dimensioneren ook niet op het dal maar wij kijken naar een aantal aspecten en volgens mij zijn de wegen in de richting van Zandvoort niet de wegen die bovenaan staan binnen onze investeringsstrategie op grond van de prioritering. Dat zijn wel wegen zoals de N250 in Den Helder, want die scoren gewoon slecht, dat geldt ook voor de N203 bij Assendelft/Krommenie, maar de Zeeweg staat niet bovenaan ons lijstje. Als zich daar ineens bereikbaarheidsproblemen voordoen, dan ga ik ervan uit dat degene die de aanleiding vormen voor dat probleem, ook kijken wat ze er zelf aan kunnen doen. Dat zie ik niet in eerste instantie als een verantwoordelijkheid van de provincie. Mevrouw Kaamer van Hoegee vraagt op welke termijn er duidelijkheid komt over de maatregelen planning, wellicht kunnen wij het daar in de commissie over twee weken over hebben. De heer Tijssens vraagt om een keer te praten over de probleemdefinitie, met alle plezier. Als u dat wilt, dan kom ik met u praten over de probleemdefinitie zoals die in de onderzoeken tot nog toe is gehanteerd, maar volgens mij is het plan van aanpak u al geruime tijd geleden ter informatie toegestuurd, dus ik zou denken dat u over de probleemdefinitie al enige helderheid heeft, althans de manier waarop het door ons is geïnterpreteerd. Ik heb niet begrepen dat u daar destijds verder over wilde spreken, maar dat heb ik misschien verdrongen. Samenvattend blijf ik de motie over de ecologische bermen ontraden. Mevrouw Van Duijn heeft de motie over de verduurzaming aangepast in nieuwe gebiedscontracten, ik hou een slag om de arm voor het gebiedscontract Gooi en Vecht, want volgens mij staat hij al op Tendernet of staan wij op het punt die op Tendernet te zetten en dan kan ik het daar niet meer in verwerken. Voor het overige zou ik geen problemen hebben met het dictum van de motie, waarbij ik mij de overwegingen en constateringen nadrukkelijk voorbehoud.

De **VOORZITTER**: Ik heb goed begrepen dat die constateringen niet als stellige wijsheden beschouwd moeten worden maar als voorbeelden en dat er niks aan in de weg staat dat bijvoorbeeld SWOV nog eens naar een aantal van die dingen kijkt. Ik zie mevrouw Van Duijn knikken. Bij PMI zijn geen moties of amendementen ingediend. Stemverklaringen?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Het mag duidelijk zijn dat wij instemmen met het PMI, behalve met de projecten enzovoorts.

De **VOORZITTER**: Dat is helder, dat geldt denk ik ook voor een enkele andere fracties, maar dat is tijdens het betoog ook wel duidelijk gemaakt. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat het PMI is aanvaard. Dan het PMO 2019-2026. Twee moties, M55. Stemverklaringen? Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken?

De heer **ZOON** (PvdD): Deze motie 55 willen wij aanhouden.

De **VOORZITTER**: M55 wordt aangehouden. M56. Stemverklaringen?

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Voorzitter. Als wij de motie zo mogen interpreteren als de gedeputeerde net heeft aangegeven en die lijn mag worden uitgevoerd, dan zullen wij deze ondersteunen.

De **VOORZITTER**: Volgens mij heeft mevrouw Van Duijn daar ja op gezegd. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Die zijn er niet, zodat de motie unaniem is aanvaard. Van harte gelukgewenst. Dan het PMO. Stemverklaringen? Die zijn er niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Die zijn er niet, dan is het PMO ook unaniem aanvaard.

14. Statenvoordracht 70 Programma Natuurontwikkeling 2019-2023

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. “GS hebben geen concreet percentage voor het verbeteren van de biodiversiteit, maar hebben een duidelijke ambitie om deze te verbeteren met het robuuster maken van het NNN, het aanleggen van verbindingen en natuurinclusieve landbouw.”, dat staat in het verslag van de commissie NLWM. Ook staat in het verslag: “Het doel van het PNO is het vergroten van de biodiversiteit. Het geplande NNN voldoet aan alle behoeften, maar de provincie staat nog aan de vooravond van de realisatie. GS kijken daarbij niet alleen naar de kwantiteit, maar ook naar de kwaliteit. De gekozen richting is duidelijk, maar de situatie over tien jaar is ongewis. Het uitgangspunt blijft het verhogen van de biodiversiteit”. De SP vindt het een hartstikke mooi doel en het is ook dringend nodig, eigenlijk doen we te weinig, maar dat zal wel weer met die fantastische balans tussen economische groei en leefbaarheid te maken hebben. De Vogelbescherming bracht twee weken geleden een boekje uit: Bedreigde vogels in Nederland. In vrijwel alle soorten leefgebieden - stedelijk, moeras, hei en duin - zijn veel soorten sinds 1950 sterk in aantal achteruitgegaan of zelfs uitgestorven. De oorzaak: de verandering van het

boerenlandschap, intensivering van de landbouw en de opmars van pesticiden en kunstmest. Vooral het agrarische landschap onderging een dramatische transformatie en dan gaan onmiddellijk een aantal partijen in deze vergadering met droge ogen beweren dat het allemaal niet zo slecht gesteld is met de natuur en het boerenland. Uit het boekje 'Biodiversiteit in Noord-Holland' blijkt gelukkig dat de achteruitgang in de diversiteit van de Noord-Hollandse fauna lijkt gestopt, maar er valt nog veel winst te behalen door de omstandigheden voor kritische soorten te verbeteren. Er is nog niet gekeken naar de biodiversiteitsontwikkeling in de vegetatie. Dat moet ook nog gebeuren. In dit geval is stilstand iets, maar vooruitgang is beter. Nu is dat niet makkelijk, want het NNN groeit eigenlijk niet zoveel. PS hebben het zichzelf in meerderheid dan ook moeilijk gemaakt. De Rekenkamer adviseerde grond toe te voegen aan het areaal NNN, maar op advies van GS is dit niet gebeurd. Dat moet eigenlijk alsnog, net zoals het alsnog moet om een heleboel vergunningen in verband met het PAS niet uit te geven of zelfs in te trekken. Te veel stikstof levert een monotone natuur op van distels, brandnetels en bramen. We hopen dat monitoring succes oplevert en ook aanleiding geeft tot het nemen van maatregelen. Om al deze redenen is de SP van mening dat er meer geld moet naar aankoop en ontwikkeling van NNN. GS zeggen te sparen voor natuurbeheer en daarmee ook een signaal te geven aan de volgende coalitie. De reservering van GS is nog onvoldoende, maar de provincie is op de goede weg, dus er moet geld bij. Met onze natuur is het vijf voor twaalf (met ons asfalt niet, overigens) en daar moet álles dat nodig is aan gedaan worden. De SP stelt voor de reserveringen voor alle asfalt die niet door kunnen gaan vanwege de uitspraken van het Europese Hof van Justitie inzake PAS te verplaatsen naar de reservering voor NNN. Laten we de natuur beleefbaar maken door middel van rustige recreatie (wandelen, fietsen, zwemmen) in plaats van intensieve recreatie (festivals, mud runs, fietscrossen). In Duitsland is wandelen weer populair onder jongeren. Wij kunnen dit natuurlijk ook in Noord-Holland onder de aandacht brengen.

Mevrouw **WEEMHOFF** (D66): Voorzitter. Zoals wij in de commissie al hebben aangegeven, heeft de gedeputeerde ons goed meegenomen in de opzet van het nieuwe programma Natuurontwikkeling. Herkenbaar zijn de doelstellingen waarvoor wij ons in deze coalitieperiode hebben ingezet. Het sturen op doelen, de symbiose tussen natuur en landbouw, het bodempaspoort, herstel van de veenweide, weidevogels, een eenduidige monitoring en duurzame verpachting. Met heldere kaders voor subsidiestromen en toetsingskaders bepaald door gebiedsgerichte beschrijvingen van de wezenlijke kenmerken en waarden, kunnen doelen gerichter worden nagestreefd. De opgaven waar wij voor staan zijn groot. De totale realisatie van NNN, het belang van ontsnipperen en verbinden teneinde een robuuste en hoogwaardige groenstructuur in Noord-Holland te realiseren is een van de belangrijkste opgaven voor de komende periode. Daarom moet er wat ons betreft ook gekeken worden naar de potentie van golfbanen in dit geheel. Onze biodiversiteit staat onder druk en dat gaat ons aan het hart. Wij zijn het stadium van verkenningen voorbij. De transitie die nodig is, vergt een structurele en langjarige verandering van de manier waarop er nu met natuur en landbouw omgegaan wordt. Als grondleggers in het Rijksbeleid voor kringlooplandbouw onderschrijven wij het belang van het in gang gezette verkenningsjaar. Een ingewikkeld proces dat duidelijkheid, durf en daadkracht vergt om tot een output te komen die voor zowel landbouw als natuur een win-winsituatie oplevert. Wij zullen dan ook niet vooruitlopen op de uitkomsten hiervan. Zoals ook in

de commissie aangegeven, is het kaartmateriaal een belangrijk instrument. Op de in de PRV opgenomen kaart nr. 4 ecologie, zien wij dat in de legenda Natura2000 ontbreekt. De interactieve kaarten vereisen een hele studie en het is een ware puzzeltocht geworden om deze terug te vinden. In de bij het vigerende natuurplan 2018 behorende begrenzingenkaart van het natuurnetwerk, zijn de Natura2000-gebieden wel opgenomen. Er is dan in een oogopslag te zien waar rekening mee gehouden dient te worden. Het lijkt ons bij de natuurbeheerplannen 2019 dan ook wenselijk om deze Europees beschermde gebieden voor iedereen vindbaarder te maken dan dat ze nu zijn, want helder en toegankelijk kaartmateriaal is essentieel voor het verwachtingenmanagement, waardoor er geen ruimte voor een andere interpretatie meer mogelijk is. Dan denk ik aan de ontwikkelingen dichtbij huis, bijvoorbeeld die bij de Stichtse Brug of op het Muiderbergse strand of die zoals bij de ontwikkeling van een woonwijk in Wijdemeren. Zoals het kaartmateriaal interactief aan het PNO gekoppeld is, is het ook wenselijk dit te doen met de projecten in het programma Natuurontwikkeling. Als toetsingskader voor PS is inzicht in de lopende projecten gewenst, zoals het tijdspad, de nog te onderzoeken elementen, de risico's en voorwaarden waar nog aan voldaan moet worden voordat een project daadwerkelijk tot realisatie komt. Als voorbeeld noem ik dan maar even de rimpels in het water bij de realisatie van het project Naarden buiten de Vesting. Voor PS is het van belang om ook bij de lopende projecten de goede afwegingen te kunnen blijven maken of zo nodig om te buigen naar waar gewenst.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Voorzitter. Zonder onze woordvoering in de commissie over te willen doen, vinden wij dit een goed integraal programma. Er moet nog veel werk verzet worden, het tempo moet omhoog, maar daar is het college zich ook van bewust. Schouders eronder en de natuur kwantitatief en kwalitatief verbeteren. Dank aan het college voor de beantwoording van de vragen die er nog lagen vanuit de commissievergadering, zoals over de prachtige Huisduinerpolder in Den Helder waar het heerlijk wandelen is langs de Napoleonroute, allemaal naar Den Helder, mevrouw De Groot van de SP, om daar van de schone lucht en weidse stranden en mooie wandelroutes in de natuur te genieten.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, we hebben nog maar 15% van de oorspronkelijke biodiversiteit over. In 1990 besloot Nederland daarom tot het verbinden en vergroten van natuurgebieden, de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De bestaande natuur moet goed beschermd worden in het natuurbeheerplan en er is nieuwe natuur nodig, natuurontwikkeling. Beide zijn nodig om de biodiversiteit te beschermen. De PvdD wil dat de volledige EHS zo snel mogelijk wordt gerealiseerd. De PvdD heeft daarom grote moeite met dit programma natuurontwikkeling. Hoewel deze gedeputeerde niet wil bezuinigen op natuurontwikkeling en geen geplande natuur wil schrappen, zijn wij nog niet helemaal gerust op de goede afloop. Met het samenvoegen van het natuurbeheerplan en natuurontwikkeling wat in dit PNO gebeurt, wordt de eerste stap gezet die kan leiden naar bezuinigen op natuur. Dat gaat zo. Eerst wordt beheer en ontwikkeling in een programma gezet, dan blijken de budgetten niet groot genoeg om beheer en ontwikkeling te financieren, te weinig budget voor de gehele realisatie van de EHS, komt u dat bekend voor? Wij vrezen dat na verloop van tijd zal blijken dat geld voor ontwikkeling aan beheer is uitgegeven en het geld voor ontwikkeling op is. Een volgend college zou dat zo maar kunnen

oplossen door natuur te schrappen, want zo loste Bleker dat in 2010 op. Met dit plan bereiden wij de volgende Bleker voor, daarom de volgende motie om dat te voorkomen.

Motie 57/19-11-18
Beheer en ontwikkeling in Programma Natuurontwikkeling (PNO)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 19 november 2018

Constaterende dat:
Natuurbeheer en -ontwikkeling onder het PNO samen worden gevoegd.

Overwegende dat:
- *Natuurontwikkeling van essentieel belang is voor de tijdige realisatie van het EHS;*
- *Door samenvoegen van plannen of programma's voor natuurbeheer en natuurontwikkeling overloop van gelden mogelijk wordt;*
- *Het uitgeven van middelen voor ontwikkeling (eenmalige kosten) aan beheer (structurele kosten) tot tekorten op lange termijn kan leiden*

Van mening dat:
- *Verder uitstel of afstel van de realisatie van de EHS niet acceptabel is;*
- *Iedere mogelijkheid op vermindering van het budget voor natuurontwikkeling voorkomen moet worden.*

Dragen het college van Gedeputeerde Staten op:
- *In 2021 te evalueren of het samenvoegen van natuurbeheer en natuurontwikkeling heeft geleid tot snellere en betere realisatie van de EHS;*
- *In 2021 te evalueren of het samenvoegen van natuurbeheer en natuurontwikkeling heeft geleid tot verplaatsing van de middelen van natuurontwikkeling naar natuurbeheer;*
- *Op basis van de evaluatie PS te laten besluiten tot ontvlechting of in stand laten van een programma*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Kent u het liedje van John Hiatt? Have a little faith in me? Waarom bent u zo expliciet in uw uitstraling dat u het niet vertrouwt en waarom vergelijkt u onze gedeputeerde met de heer Bleker?

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Dat doe ik juist niet. Ik heb juist mijn vertrouwen in deze gedeputeerde uitgesproken, maar ik weet dat er een volgende gedeputeerde komt die moet werken met het plan dat wij nu vaststellen en daar heb ik nog geen vertrouwen in want ik weet niet wie het gaat worden.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Waarom stelt u zich zo op en waarom zet u niet samen met ons de schouders eronder? Er ligt heel veel potentie in deze aanpak omdat die integraal is en omdat wij gezamenlijk zo'n grote opdracht hebben.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Volgens mij zet ik mijn schouders eronder en daarom heb ik deze motie ingediend om het risico zo goed mogelijk af te dekken. Kijkt u goed naar de motie, die kunt u wellicht ook steunen want ik vraag niet veel meer dan om na twee jaar te evalueren en te kijken, doet dit nou wat wij bedoeld hebben en als dat niet gebeurt, dan kunnen wij nog op tijd bijsturen. Meer vraag ik niet, dus ik denk dat de gedeputeerde buitengewoon enthousiast is over deze motie.

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): In het kader van de PAS en natuurherstel worden bomen gekapt. Het Planbureau voor de Leefomgeving in hun reactie op het klimaatakkoord plaats daar vraagtekens bij, want het kappen van bomen is niet goed voor het klimaat. Nu worden in onze provincie beslissingen over klimaat en natuurherstel los van elkaar genomen. Er gaat ook een andere gedeputeerde over. Daardoor nemen we niet de beste besluiten. Daarom de volgende motie:

Motie 58/19-11-18
Beleid boskap

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 19 november 2018.

Constaterende dat:

- *Het Nederlandse bosareaal tussen 2013 en 2017 netto met ongeveer 11.000 ha is afgenomen;*
- *Bomen middels CO2-opslag een flinke bijdrage leveren aan het verminderen van klimaatverandering;*
- *De sectortafel landbouw en landgebruik in haar bijdrage aan het voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord oproept tot inzet op het voorkomen van ontbossing en uitbreiding van het bosareaal;*
- *Het beperken van wereldwijde temperatuurstijging tot 1,5 graden volgens het Intergovernmental Panel on Climate Change de meest desastreuze effecten van klimaatverandering kan voorkomen, maar ook direct verdergaande maatregelen tegen klimaatverandering vereist.*

Overwegende dat:

- *De sectortafel landbouw en landgebruik bij het Klimaatakkoord stelt dat het domein van bomen, bossen en natuur in potentie tot forse vastleggingen kan leiden, maar dat vroeg initiëren van maatregelen dan noodzakelijk is;*

- *Het geld dat beschikbaar komt door te stoppen met kappen, gebruikt kan worden voor klimaat-slimmer beheer van huidige bossen en natuur, waarmee volgens de sectortafel flinke CO2-reductie kan worden bereikt;*
- *Met de uitspraak van het Hof van Justitie over de PAS, de focus voor reductie van stikstofdeposities komt te liggen op bronmaatregelen in plaats van herstelmaatregelen;*
- *Grootschalige bomenkap, getuige de grootschalige en veelvuldige protesten, niet in lijn is met maatschappelijke wensen.*

Gehoord de discussie, verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:
Een integraal afwegingskader voor te bereiden om bomen te beschermen en klimaatverandering en natuurherstel te bevorderen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): In de commissie begreep de gedeputeerde dit voorstel als een poging om de bomenkap op Texel en in de Schoorlse duinen opnieuw ter discussie te stellen. Daar is inderdaad alle reden toe, maar het is niet waar deze motie toe oproept. De uitvoering van de motie kan er natuurlijk wel toe leiden. In het programma natuurontwikkeling staat niets over exoten en dat is natuurlijk heel verstandig. Exoten hebben vooral een slechte naam en kunnen juist beschadigde ecosystemen helpen herstellen. Uiteindelijk verdwijnen ze of worden onderdeel van de natuur. Geen reden tot paniek dus. Jammer dat de gedeputeerde wel ineens in paniek raakte in de commissie en zijn eigen PNO afviel. De PvdD wil niet dat de gedeputeerde zich laat afleiden en daarom de volgende motie:

Motie 59/19-11-18
Pas op de plaats met exotenbestrijding

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 19 november 2018.

Provinciale Staten dragen het college van Gedeputeerde Staten op:
- *Te erkennen dat exoten een positieve bijdrage kunnen leveren aan het herstel van de natuur;*
- *Geen extra actie te ondernemen om uitheemse planten en dieren te bestrijden*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

Tot slot het Goois Natuurreservaat. De provincie wil eruit stappen. De PvdD is daar tegen. Met onze bijdrage aan het GNR doen we goede zaken voor de natuur en dat voortzetten is verstandig. Daarom de volgende motie:

Motie 60/19-11-18
Provincie niet uit GNR

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 19 november 2018.

Constaterende dat:

- *GS voornemens zijn om als participant uit de Stichting Goois Natuurreservaat (GNR) te treden;*
- *De provincie verantwoordelijkheid draagt voor natuurbeleid en natuurbescherming.*

Overwegende dat:

- *De stijging van de extra bijdrage een gevolg is van pogingen van de overige participanten om de natuurwaarden in het gebied te verbeteren te midden van grootschalige en voortdurende milieuvervuiling;*
- *Het voornemen tot uittreding het GNR met een groot financieel probleem opzadelt waarmee de natuurwaarden van het GNR op het spel worden gezet.*

Van mening dat:
De natuurdoelstelling leidend moet zijn gezien de provinciale regisseursfunctie in natuurbeleid en natuurbescherming.

Dragen het college van Gedeputeerde Staten op:
Als participant zitting te blijven houden in het Goois Natuurreservaat

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: Beide moties maken onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ROMMEL** (VVD): Voorzitter. Natuur in Noord-Holland is niet natuurlijk. Oorspronkelijke natuur bestaat niet of nauwelijks in Nederland. Wij zijn bezig met het beheer van cultuurlandschappen. Het is dan ook mooi om hier het programma Natuurontwikkeling vast te stellen. De VVD kan niet zeggen dat het programma echt ambitieus is. Het mag wel wat sneller. Waarschijnlijk komt dat ook omdat er al veel aan ontwikkeling is gerealiseerd en dat is ook prima, zoals gezegd, het venijn zit in de start en niet in de staart. Wij willen de duizenden vrijwilligers bedanken die zich zeer betrokken met veel succes en blijvend inzetten voor ons cultuurlandschap. Hun bijdrage is een welkome aanvulling op hetgeen onze boeren reeds doen. De boeren zijn degenen die door en door weten hoe zij het landschap het beste moeten beheren. De boeren zijn beter in het dagelijks beheer dan de organisaties, de boeren zijn namelijk afhankelijk van het landschap en zij kunnen een belangrijke rol spelen bij het afmaken van de NNN. Sterker nog, wij menen dat je de realisatie NNN kunt versnellen als je onze boeren een goed beheerpakket voor beheer biedt. Dat houdt ook in dat je zorgvuldig omgaat met de

pachtovereenkomsten. Er is overleg met het LTO maar de tekst in het PNO hierover baart ons zorgen. Het is niet goed om vooruitlopend op de resultaten van het verkenningsjaar in het programma al een standpunt in te nemen over de pachtovereenkomsten zonder een verwijzing naar het onderzoek. Wij horen graag van de gedeputeerde hoe hij daar tegenover staat. Ook zijn wij heel benieuwd naar het onderzoek dat de provincie op dit moment uitvoert met LTO Noord waarin inzichtelijk wordt gemaakt wat onze boeren doen. Wij vragen als laatste meer aandacht voor weidevogelleefgebieden. Wij zouden meer helderheid willen zien en ook de stand van zaken op dit moment.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. Het programma natuurontwikkeling is relatief nieuw. Het gaat eigenlijk om de samenvoeging van het natuurbeheerplan en het meerjarig programma Groen. In die zin met een kleine referentie naar het vorige debat, zie ik dit als een vereenvoudigingsoperatie die niet gericht is op vermindering van de natuurontwikkeling. Erkend wordt dat er een behoorlijk financieel gat ligt bij de afronding NNN. Die erkenning is het begin om het probleem op te lossen waar wij zoveel jaren op hebben aangedrongen. Ik moet helaas constateren dat het begin van een oplossing daar nog niet is geregeld in het programma en dat het wordt doorgeschoven naar de nieuwe coalitieonderhandelingen. Daar moet het dan ook geregeld worden. Ik zie de nota op dit moment als een vastlegging van de stand van zaken en op een aantal relevante discussies die lopen en die zullen worden voortgezet, zal een en ander veranderen, hetgeen zeker zal leiden tot een nieuwe versie voor de volgende periode die er anders uit gaat zien. Ik noem een paar onderwerpen die spelen waar wij een open debat over willen aangaan, dat is de grootschalige bomenkap als onderdeel van het bioherstelprogramma waar wij op zich achter staan, de natuurcompensatiesystematiek waar een stevige aanzet is gegeven door de gedeputeerde om er echt over na te denken hoe dat moet in de komende tijd, de stikstofdepositie en het advies van het Europese Hof en als laatste de WKW-systematiek waar hoewel het wel verwerkt is in de Omgevingsvisie, de besluitvorming nog over moet plaatsvinden. De effectiviteit daarvan krijgt nadere aandacht de komende tijd. Wij zullen voor de voordracht stemmen.

Mevrouw **KONING** (CDA): Voorzitter. Het is de eerste keer dat wij kennis nemen van het programma natuurontwikkeling waarin een aantal voormalige programma's zijn samengevoegd. Het is een belangrijk document met kaarten waarop de natuurontwikkeling is gebaseerd en waarop ook de vergoedingen voor de natuurbeheerders zijn gebaseerd. In grote lijnen doet de provincie dat ontzettend goed. De natuurontwikkeling komt op een steeds hoger niveau en de inwoners van Noord-Holland kunnen daar steeds meer van genieten en de biodiversiteit neemt weer. De natuur wordt beleefbaar gemaakt onder andere door middel van wandelpaden. Wij spreken complimenten uit voor het gehele natuurbeleid en het programma natuurontwikkeling, Hiermee versterken wij de leefbaarheid op ons stukje van de aarde en maken wij Noord-Holland tot een mooie provincie, niet alleen voor onszelf maar ook voor onze bezoekers en toeristen en wij realiseren een mooie provincie om door te geven aan onze kinderen en kleinkinderen. Een land dat wij door willen geven. Wij hadden bij dit programma diverse opmerkingen en vragen maar die zijn grotendeels beantwoord en toegelicht, dank daarvoor. Een speciaal woord van dank voor de aanpassing van de alinea over wijziging van de pachtcontracten in het onderdeel groen

grondbeleid. In de commissievergadering zijn wij daar uitgebreid op ingegaan. De oude tekst was niet duidelijk en voor ons niet aanvaardbaar. Het was ook niet acceptabel dat er tijdens het verkenningsjaar waarin de TBO's en agrariërs met elkaar spreken over agrarisch natuurbeheer, een besluit wordt genomen over een onderwerp dat daar bediscussieerd wordt. Dit zijn voor ons zwaarwegende punten en wij hadden reeds een amendement in onze achterzak om de tekst over het beëindigen van de pachtcontracten aan te passen, maar gelukkig hebben GS naar aanleiding van onze inbreng ingezien dat de tekst vervangen moest worden en zijn met een aanpassing gekomen in een aan ons toegezonden brief. Wij gaan akkoord met het nieuwe tekstvoorstel. Dank daarvoor. Bij de zienswijzen op het programma natuurontwikkeling wordt door velen gevraagd naar versnelling van het reeds genoemde verkenningsjaar, wij betreuren het dat er nog geen resultaten zijn. Wij hadden ze graag meegenomen in dit programma, maar wij begrijpen de zorgvuldigheid die nodig is in dit dossier. Wij wensen alle betrokkenen wijsheid om dit verkenningsjaar af te ronden met goede toekomstbestendige afspraken waarin alle stakeholders zich kunnen vinden. Het is van groot belang voor de toekomst van de natuur en het natuurbeheer dat de relatie tussen de TBO's en de agrariërs goed is en blijft. Wij vragen het college ook om flexibiliteit en realiteitszin bij het vaststellen van de kaarten. Laten wij ervoor zorgen dat de papieren werkelijkheid een goede vertaling is van de echte werkelijkheid, namelijk de mogelijkheden op de grond. Wat betreft afronding NNN willen wij nogmaals benadrukken dat altijd gezegd is dat dit op vrijwillige basis zou geschieden. Natuurlijk willen wij als CDA en als Staten dat er per jaar minstens 250 ha wordt toegevoegd maar dat moet wel op gronden die daarvoor geschikt zijn en met draagvlak van de huidige eigenaren en gebruikers. Daarom hebben wij moeite met het aangekondigde onderzoek naar de inzet van het instrument voorkeursrecht gemeenten. Wij betwijfelen of je dit instrument zou moeten inzetten. Op voorhand staan wij daar niet positief tegenover. Kan de gedeputeerde toezeggen dat hij met de resultaten van het onderzoek terugkomt bij de Staten alvorens een besluit te nemen over de inzet van het instrument voorkeursrecht gemeenten? Wij zien graag een overzicht van voor- en nadelen voor grondeigenaren en provincie. Kan dit toegezegd worden? Er waren in de voorgaande inbrengen diverse aantijgingen in de richting van "sommige partijen". Het CDA wil aangeven dat wij absoluut voor biodiversiteit zijn en dat wij die willen beschermen en laten toenemen. Wij zien daar veel kansen voor, zeker binnen de natuurgebieden, maar ook de agrarische sector is daarmee hard aan het werk. Wij willen ook een oproep doen aan alle inwoners in Noord-Holland om in hun eigen tuin de biodiversiteit te laten toenemen en de verstening te laten afnemen.

De **VOORZITTER**: Ik stel voor te schorsen tot 16.40 uur. Ik heropen de vergadering.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Ik loop alle moties langs, maar eerst begin ik met de SP over de teloorgang van de biodiversiteit. Dat is een van de redenen waarom wij het PNO hebben en dat wij dat heel anders hebben ingericht en wij de verwerving, inrichting en beheer nu samenvoegen. Wij gaan het speelveld vergroten en wij gaan proberen schotten weg te halen en wij gaan kijken naar nieuwe instrumenten om te bekijken of wij een zwaai kunnen geven aan de teloorgang van de biodiversiteit. Ik ben het helemaal met u eens, meten is weten. Anderhalf jaar geleden, ik was net benoemd, kwam de eerste biodiversiteitsmonitor van de provincie uit en wij zijn van plan om volgend jaar weer een monitor uit te brengen, dus iedere twee jaar een monitor uit te brengen

om u en de partners inzicht te geven in wat de stand van de biodiversiteit is. Ook bij de Omgevingsvisie is het uitgangspunt natuurinclusief, een toename van biodiversiteit ook op de terreinen van de collega's en niet alleen van mijn portefeuille, dat wij daar extra in gaan reserveren. Over de asfaltreservering krijgt u een heel serieus antwoord van mij, mevrouw De Groot, maar er ligt een motie voor de PAS en daarbij zal ik hem beantwoorden. Mevrouw Weemhoff, sturen op doelen. Dat proberen wij heel erg met het PNO. Uitgangspunt blijft nog steeds de totale realisatie NNN. Ik heb in de commissie ook al gezegd, ik ben ook heel benieuwd wat de kringlooplandbouw precies gaat betekenen, daar ligt een opdracht bij de minister maar ook bij provincies om te kijken wat wij nog in wetgeving of instrumenten kunnen gaan doen. Dit PNO is daar een eerste mooi handvat voor. U maakt zich zorgen over het kaartmateriaal, dat doe ik ook. Wij zitten in een blijvend proces met elkaar en ik kan u toezeggen, ik wil volgend jaar komen met een optimalisatie om samen met PS van dat moment te kijken waar we staan met NNN en uw verzoek om scherp naar het kaartmateriaal te kijken en het goed vindbaar te laten zijn, in de optimalisatie mee te nemen. Waarom die optimalisatie? De heer Kramer vertelde al, het WKW proces krijgt zijn besluitvorming binnenkort in PS. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat er kansen liggen in het veld en ik heb gevraagd u mee te nemen in de kansen. Maar ook, en dat is het antwoord op het verkenningsjaar, krijgen wij de resultaten van het verkenningsjaar te zien en het lijkt mij goed om die twee zaken samen te doen om te kijken waar wij op dat moment staan. Hetzelfde geldt voor de instrumenten die zijn aangekondigd. Als je wilt veranderen, dan moet daar je heel transparant aan de voorkant iets over zeggen, omdat er anders op een later moment veel gedoe ontstaat. Ik heb daarom besloten om het in het PNO een prominente plek te geven. Mevrouw Koning en mevrouw Rommel spraken er over, het ontpachten. Wij hebben het gewijzigd naar aanleiding van de vragen van mevrouw Koning omdat niet het uitgangspunt was om mensen te verplichten om iets te doen, het is en blijft vrijwillig. Dat geldt ook voor de instrumentverkenning Wet voorkeursrecht gemeenten, dat blijft vrijwillig, wij willen het verkennen. Ik zeg u toe dat als het verkenningsjaar is afgerond, bij de optimalisatiebijeenkomst deze instrumenten daar terugkomen, wat het betekent en of we daar gebruik van gaan maken. Ik hoop dat ik hiermee mevrouw Koning heb beantwoord. Terecht dat mevrouw Weemhoff Naarden buiten de vesting noemt als voorbeeld van projecten die ook in het PNO staan. In de afgelopen anderhalf jaar hebben wij aan het begin van mijn periode de Huisduinerpolder langs gehad in de commissie, heel uitgebreid ook met de projectleider. Dat u allemaal tegen mij zei, dat was heel erg goed want dan krijgen wij meer beeld van tegen welke uitdagingen de projectleider in de praktijk aanloopt om tot realisatie NNN te komen. Wat wij met zijn allen hebben verzaakt en dat reken ik ook mezelf aan, is dat wij daarna niet zijn doorgegaan om ieder jaar die projecten een keer langs te brengen en ik wil u toezeggen – want dan hebben wij twee momenten in het jaar dat wij het over PNO breed gaan hebben – om voor de zomer ieder jaar een paar projecten langs te laten komen. NLWM was een hele drukke commissie de afgelopen anderhalf jaar, u heeft heel veel technische briefings en BOT-overleggen gehad, maar dit moeten wij met elkaar gaan afspreken want de praktijk is echt weerbarstig. Ik geef twee voorbeelden van waar ik zelf tegenaan ben gelopen. Wij hebben net de stuurgroep natuurontwikkeling Texel opgeheven, omdat wij daar al flink op stoom zijn. De eerste ideeën over Texel zijn gestart in 2003, het duurt dus 15 jaar om te komen tot een gebiedsproces met realisatie NNN. Ik heb net het gebiedsakkoord kavelruil in de Kampen, Gooi en Vecht getekend, 90 ha erbij, prima. Twee jaar

geleden getekend, toen dachten wij, het moet binnen een jaar zijn afgerond, het duurt toch nog twee jaar en voor mijn tijd was men ook al twee jaar bezig om überhaupt tot een overeenkomst te komen om met elkaar te gaan praten. Het duurt gewoon lang en wij hebben daar een lange adem voor nodig. Mevrouw Rommel, natuurvrijwilligers, ik zeg altijd, ook buiten dit huis, zonder de natuurvrijwilligers heb ik een lege portefeuille. U bedankt ze en daar sluit ik mij heel erg bij aan. Wij kunnen het niet alleen doen met de TBO's, de boeren en de medewerkers op het Houtplein, die 13.000 natuurvrijwilligers voor het beheer en de inrichting zijn van ongelofelijk groot belang. Over de pachtovereenkomst heb ik net al iets verteld. Het onderzoek LTO Noord, daarvan begrijp ik dat LTO nog steeds een rol voor zichzelf ziet weggelegd bij agrarisch natuurbeheer. Wat mij betreft hebben en houden zij die rol en laten we even afwachten wat uit het verkenningsjaar komt of wij daar nog verdere stappen in gaan zetten. U vraagt aan mij om iets te vertellen over weidevogelleefgebieden. Volgens mij gaat het nu wel te ver vanuit deze positie in dit stuk om u daar in mee te nemen, maar ik begrijp dat dit leeft. Dat hebben wij ook bij de Omgevingsvisie gezien, wij hebben in het college de afspraak gemaakt dat we heel scherp gaan kijken naar de weidevogelleefgebieden de komende twee jaar en dat moet zijn beslag krijgen in de Omgevingsverordening. Ik kan u toezeggen dat wij u in die gedachtegang gaan meenemen waarom wij tot een of ander besluit komen. Ik begrijp dat die behoefte er breed is in PS. De heer Kramer zegt, begin van een oplossing is nog niet gevonden bij NNN, met name over de financiën. Wij hebben wel een goede start gemaakt en een goed signaal gegeven, dus de komende jaren is er geen uitdaging qua geld maar wel voor de langere termijn en dat hebben wij eerlijk benoemd in dit PNO. Mevrouw Koning vindt het jammer dat er geen versnelling is gekomen bij het verkenningsjaar. Ik heb u toen ook al ruim voor de zomer gezegd, het heeft wel tijd nodig, maar het is bijna op het eind en ik hoop u daar heel snel over te kunnen informeren. De bal ligt niet alleen bij de twee partijen, LTO collectieven en de natuurorganisaties maar ook bij ons en wij moeten er ook iets van vinden. Dat heeft ook even tijd nodig. Zodra het zover is, dan kom ik terug bij u voor wat u daarvan gaat vinden. De heer Van Liere maakt zich zorgen en dat heeft hij ook in de commissie gezegd, maar ik zie die zorgen niet. U krijgt ieder jaar in oktober, november het PNO en u bent er elk jaar zelf bij. Als u denkt dat gaat gebeuren waar u bang voor bent, ik denk niet dat het gaat gebeuren. U kunt gewoon ieder jaar in deze zaal en in de commissie het debat voeren. Het is goed dat u hier een punt van maakt, het staat nu ook in de notulen van deze vergadering, en het is ook dat wij en onze eventuele opvolgers daar scherp op blijven, maar dat is niet het uitgangspunt of het doel dat wij als GS hebben. Ik heb ook al iets gezegd over uw motie, dus ieder jaar kunt u het PNO in de volle breedte met elkaar bespreken. Dat was M57. Dan M58 over de PAS. Ook in het licht van de vorige, CO2-opslag, klimaatverandering, hij is wat breder dan de PAS, maar ik vind hem te prematuur ook in het licht van wat wij vorige week met elkaar hebben besproken. Ik adviseer deze te laten terugkomen bij de discussie over de PAS en de klimaattafels. M59. U zei dat ik in paniek was, volgens mij raak ik niet zo snel in paniek en ik was ook niet in paniek over de exoten. Het eerste bolletje, wij dragen het college van GS op te erkennen dat exoten een positieve bijdrage kunnen leveren. Dat klopt, er zijn er die een positieve bijdrage kunnen leveren maar er zijn er ook die dat niet doen. Dat is al aangekondigd in het PNO, ik kom volgend jaar met een nota Actieve soortenbescherming waarbij wij dit punt daarin meenemen. Dus deze motie is te prematuur. M60, ik weet niet of deze juridisch kan. GS hebben een voorgenomen besluit genomen en nog geen definitief besluit over

GNR en GNR staat ook niet in het PNO, en deze is dus helemaal prematuur. U moet even afwachten wat GS gaan doen. Ik heb u daarover in de laatste commissievergadering geïnformeerd. Begin december heb ik weer een gesprek met de deelnemende gemeenten en zodra ik wat weet, kom ik bij u terug.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Van de laatste twee moties neem ik kennis van het standpunt van GS. Van de eerste twee is mij nog niet helemaal duidelijk wat u adviseert. U zegt, u hoeft zich geen zorgen te maken, maar het kan altijd verstandig zijn om te evalueren wat deze stap heeft betekend, dan heb ik het over M57. Bent u nou tegen een evaluatie in 2021? De motie beleid boskap is veel breder dan de PAS ingestoken, juist daarom wil ik hem niet alleen op de ontwikkeling van de PAS laten. Mij is niet helemaal duidelijk of u vraagt om hem aan te houden of dat u hem duidelijk ontraadt.

Gedeputeerde **TEKIN**: Ik ontraad beide moties. Over M57, dragen GS op in het laatste punt op basis van de evaluatie. Ik ben geen bestuurder die over zijn graf heen wil regeren. U vraagt een uitspraak waar de volgende Staten over gaan. Ieder jaar oktober, november heeft u in deze zaal de ruimte om over het PNO te praten. Ik heb u goed gehoord, u maakt zich zorgen over een eventuele ontwikkeling, dat komt ook in de notulen en mensen luisteren mee. Het is gewoon verstandig om er ieder jaar met elkaar over van gedachten te wisselen en ik vind nu een evaluatie te snel gaan. Het tweede, PAS hoef ik niet te herhalen. Binnenkort gaan wij praten over de klimaattafels en wat het precies betekent. Ik adviseer u, breng het daar in maar niet via een motie bij het PNO.

De **VOORZITTER**: Waar het gaat om M60, de Staten kunnen altijd bestuurlijk richtinggevende uitspraken doen, ook al zijn dat onverstandige uitspraken en het college kan dan zeggen of dat wel of niet uitvoerbaar is. Ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid.

Tweede termijn

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Wij zijn heel erg blij dat dit programma er gekomen is en dat de teloorgang van de biodiversiteit door GS goed bestreden wordt, alhoewel wij het nog te weinig vinden. Daarom stellen wij voor hier meer geld voor te reserveren en dat kan komen uit de infrastructuur die niet aangelegd mag worden omdat de PAS waarschijnlijk opgeheven wordt.

Mevrouw **WEEMHOFF** (D66): Voorzitter. Misschien goed om nog eens te benadrukken hoe belangrijk het is dat het programma natuurontwikkeling vooral de integraliteit waarborgt en opneemt en de kaders stelt waarbinnen wij kunnen sturen en controleren, zeker als je ziet dat er nog maar net een uur geleden een publicatie is geweest over de effecten van het klimaat op de daling van onder andere de veen- en kleigebieden, dat de daling van die bodem heel erg merkbaar is. Gelukkig gaan wij daarover op 3 december in de commissie van gedachten wisselen over welke maatregelen wij daarin kunnen nemen, maar de integraliteit moeten wij bewaken en daar vraagt de natuur ook om. De natuur vraagt ook om een lange adem en die hebben wij, alhoewel dat niet altijd persoonlijk is. Op 20 december 2011 is de motie van D66 door u breed

ondersteund die ging over herijking van de natuur in het kader van het voorstel van het Rijk ofwel het zorgpunt Bleker waar eerder aan gerefereerd werd. Van de motie was het uitgangspunt dat de uitwerking een verantwoordelijkheid van de provincie zelf is en in die motie werd aan GS de opdracht gegeven om op basis van een extern juridisch advies een helder overzicht op te stellen van de geplande inzet, controle en rapportageverantwoording. Naast die randvoorwaarden hebben PS een 'ja, mits' uitgesproken over de resultaatverantwoordelijkheid en de financiële verantwoordelijkheid over het agrarische natuurbeheer en heeft het in een amendement over zelfs invasieve exoten aangenomen en toegevoegd aan de memorie van toelichting. Een grote meerderheid van PS heeft dit ondersteund en sprak uit hele grote moeite te hebben met het akkoord oftewel, Noord-Holland heeft al zeven jaar lang gehandeld in het belang van de natuur en juist niet meegewerkt aan de herijking zoals die is voorgesteld. Toen al werd gezegd, los van het akkoord met het Rijk over de decentralisatie van natuurbeheer, blijft de ambitie van het coalitieakkoord in Noord-Holland bestaan. Het voltooien van de EHS in Noord-Holland, een groot percentage is nu gedaan. Het afmaken van de EHS zal meer tijd gaan kosten en er zal creatief gekeken moeten worden naar het hoe. Daar zijn wij nu mee bezig, concreet omgezet in het programma natuurontwikkeling en wij zijn erg blij dat de gedeputeerde aangeeft volgend jaar te komen met een optimalisatie van onder andere het kaartmateriaal en dat er volgend jaar een nota actieve soortenbescherming komen. Waar ik zelf heel blij mee ben is dat opgepakt wordt dat er regelmatig in de commissie besprekingen zullen zijn van de gebiedsgerichte akkoorden en concrete projecten, want dat maakt het ons mogelijk om te sturen en te controleren maar ook om ons bewust te zijn van hoe belangrijk het is de natuur verder te brengen, te verbinden en te beschermen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Wij danken het college voor het programma natuurontwikkeling en geven daar complimenten voor. Het is heel belangrijk en wij houden graag de vinger aan de pols bij de verdere uitwerking, ook dank voor het opnemen van het criterium duurzaamheid bij het groene grondbeleid. Wij vinden het zinvol om te evalueren op de punten die door de PvdD in haar motie zijn genoemd, maar de toezegging van de gedeputeerde dat het sowieso aan de orde komt is voor ons voldoende. Motie over GNR, wij kunnen ons voorstellen dat de provincie de rol in het GNR op termijn wil veranderen, maar wij delen met de PvdD dat het besluit op dit moment te ver gaat. Wij willen oproepen om te werken aan een zorgvuldig plan waarbij ook de toekomst van het GNR gewaarborgd is.

Mevrouw **KONING** (CDA): Wij danken de gedeputeerde voor de toezegging. Wij willen een oproep doen, stop de onterechte en negatieve beeldvorming en houding jegens boeren en tuinders want zij produceren uw voedsel. Velen willen omschakelen naar meer biodiversiteit of biologische productie maar dan moeten er wel kopers zijn voor de producten. Een duurzaam bedrijf heeft ook omzet nodig om duurzaam voort te bestaan en nu kan omschakelen soms niet omdat er wachtlijsten zijn voor levering omdat de vraag achterblijft. Dat moet allemaal in de nuance worden meegenomen. De motie 57, die zorg delen wij niet en dus kunnen wij niet voor stemmen. Ook M58, soms moeten bomen gekapt worden om andere soorten natuur meer kans te geven om daar de biodiversiteit te laten toenemen, dus die motie zullen wij niet steunen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Mevrouw Weemhoff, dank voor de geschiedenisles, ik heb weer wat geleerd. De heer Klein eindigde met het GNR en de gesprekken zijn er juist voor bedoeld om de toekomst van het GNR vast te stellen. U was afwezig bij de laatste commissie, maar wij doen dit niet alleen maar vanuit de financiën, wij doen het ook als je het hebt over het level playing field met andere natuurorganisaties. Wij zitten daar als provincie in met een SNL-vergoeding en wij hebben altijd gezegd, wij zijn heel bereid want de GNR natuur is ons ook lief vanuit Haarlem om daar breder naar te kijken en die gesprekken vinden op dit moment plaats.

De **VOORZITTER**: Wij gaan stemmen over de moties. M57. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, de overige leden daartegen zodat de motie is verworpen. M58. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, de overige leden tegen zodat de motie is verworpen. M59. Stemverklaringen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Wij zijn met de gedeputeerde van mening dat er invasieve exoten zijn die wel goed zijn om de biodiversiteit groter te maken, maar dat er ook een aantal zijn die daar beslist niet goed voor zijn. Daarom zullen wij tegen deze motie stemmen.

De heer **KRAMER** (GL): Wij hebben een procedureel bezwaar tegen deze motie, omdat de discussie hierover nog nauwelijks is gevoerd en er zijn ook andere standpunten mogelijk. Ik vind dat je moet proberen hieruit te komen, dus ik ben voor een commissiebespreking. Daarom komt deze motie komt te vroeg.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PvdD, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. M60. Er is sprake van een aangemelde stemonthouding van de heer Voskuil vanwege de combinatie met zijn voormalig raadslidmaatschap. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, de overige leden tegen zodat de motie is verworpen. Dan de voordracht. Stemverklaringen?

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Het is altijd ontzettend jammer als alle moties op rij worden verworpen. Nou hadden er veel een relatie met het natuurbeleid en stonden naast het programma natuurontwikkeling. Ik had een evaluatie heel erg verstandig gevonden maar de gedeputeerde heeft op zich gelijk dat de budgetten helder staan beschreven in de voordracht en dat dat elk jaar te controleren is. Niet meerjarig een overzicht hoe zitten de verschuivingen tussen beheer en ontwikkeling, dus het blijft een zorgpunt. Maar het is op dit moment niet zwaar genoeg om tegen de gehele voordracht te stemmen, dus wij zullen voor stemmen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat de voordracht is aanvaard.

15. Initiatiefvoorstel PvdD “Groen doet kinderen goed”. Nummer 73

De **VOORZITTER**: De heer Van Liere voor een toelichting op zijn voorstel en dat kan vanaf het katheder. Daarna kunt u hier gaan zitten.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Ik houd het kort want de voordracht is uitgebreid besproken in de commissie en alle partijen vinden het een buitengewoon sympathiek voorstel. Wij willen graag cofinanciering maar daar was geen meerderheid voor te vinden in de commissie. Daarom heb ik het besluit aangepast zodat het in ieder geval de ambitie neerlegt als provincie om meer groene speelpleinen te realiseren, dat te doen via de middelen die GS ons suggereren en op korte termijn – en dat is voor medio 2019 – te gaan evalueren zonder over ons graf heen te willen regeren, dan te evalueren, heeft die inzet voldoende opgeleverd. Dat is de voordracht die nu voorligt.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voorzitter. De woorden van de heer Van Liere zijn ook de onze, want wij vinden dit een heel verstandig en goed voorstel. Dat stond uitgebreid in het initiatiefvoorstel beschreven. Wij zeggen, doe nou hetzelfde als met bushokjes en fietspaden, kijk wat de gemeente aan geld heeft liggen en doe daar de andere helft bij. Dat is de goedkope omschrijving van het dure woord cofinanciering. Dat had ons interessant geleken, maar soms moet je iets in fasen voor elkaar krijgen, dus eerst gaan wij kijken hoe het verhaal draait en daarna kijken wij of er nog geld nodig is om het helemaal te vervolmaken. Van harte onze steun, het is een leuk initiatief met dank aan de heer Van Liere.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ook wij danken de PvdD hartelijk en wij denken dat met deze wijziging ten opzichte van het eerdere voorstel dit voorstel haalbaar is geworden. Wij zien uit naar de verdere uitwerking.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Dank aan de PvdD voor dit voorstel. Met de kleine veertien minuten spreektijd die mij nog resten kan ik nooit recht doen aan het belang van groen in de stad en zeker niet van groen op schoolpleinen. Wij hopen dat wij hiermee een stevige impuls geven en mocht blijken dat het niet zo zou zijn, dan gaan wij graag samen op een later moment verder kijken. Dank u wel voor de aanpassing van het besluit daarop zodat het haalbaar is geworden. Wij gaan niet over de uitvoering, maar als suggestie geef ik mee bij het invullen van de groene schoolpleinen te denken aan een rode beuk of rode esdoorn, witte kornoelje of de rode bes, de rode biet en ik kijk naar de SP, ja, de rode tomaat mag er ook bij.

De heer **DE KAM** (CDA): Voorzitter. U mag best weten dat dit initiatiefvoorstel van de PvdD bij mij thuis met gejuich is ontvangen. Mijn zoon is twee jaar oud en het duurt nog even voor hij naar de kleuterschool mag, maar pappie heeft in ieder geval iets om zich na zijn Statenperiode mee bezig te houden. Er is ook nogal wat nodig om het versteende schoolpleintje van de Veronica School in Haarlem een beetje groen te geven. Wij hebben veel waardering voor dit initiatief van de PvdD als ze willen dat ze meer waardering krijgen voor natuur, bewust te worden van waar ons voedsel vandaan komt en wij met zijn allen meer naar buiten gaan, dan is dit de eerste stap. Juist door onze kinderen vertrouwd te laten zijn met wat er buiten groeit en bloeit, doen wij een investering in de provinciale opgave van nu. Ik noem er een paar. Vergroten van de biodiversiteit, beter

bestand zijn tegen de regen, meer vrijwilligers in het groen en natuurlijk draagt het groene schoolplein bij aan het besef dat die aardappel op het land is gepoot, gegroeid en geoogst voordat hij in frietjesvorm in je Happy Meal zit. Ik denk dat wij het een succes mogen noemen als PS concluderen dat groene schoolpleinen inderdaad bijdragen aan de provinciale opgave. Als ik zo vrij mag zijn om door te kijken naar de volgende Statenperiode, dan denk ik dat er best een schepje bovenop kan.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. Het zal u niet verbazen dat wij uitermate enthousiast zijn over dit voorstel, vooral ook het oorspronkelijke voorstel. Verstandig dat de PvdD het besluit heeft aangepast. Nu staan er twee instrumenten in waar het college mee aan de gang kan. Dat is verbinden en wat was het tweede ook weer? Maar een instrument ontbreekt, ik wil het toch even benoemen en dat is de financiële ondersteuning. Het compromis houdt in dat wij het daar pas later over hebben, maar ik wil toch gebruik maken van de gelegenheid om te zeggen dat ik het uitermate knap zou vinden als het college dit met beperkte instrumenten voor elkaar krijgt en effectief zorgt voor vermeerdering van het aantal groene speelpleinen via de gemeenten. En zo niet, dan ligt er maar een ding voor de hand en dat is dat net als in andere provincies toch de buidel wordt getrokken.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Dank aan iedereen voor de reacties, maar er zijn geen vragen gesteld. Ik kan de beantwoording heel kort houden.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Wij hebben al eerder opgeschreven dat wij enthousiast waren over dit initiatief en wij hebben aangeboden om een verkenning te doen. Naar aanleiding van de laatste commissievergadering is het besluit aangepast, waar wij ons zeker in kunnen vinden, maar daar is er nog iets gewijzigd. Dan geef ik ook meteen antwoord op de heer Kramer. Wij doen op dit moment onderzoek naar de verontreiniging van kinderspeelplaatsen door lood. Dat is een heel breed onderzoek en ik ga u daar binnenkort over informeren. Ik heb u daar voor de zomer een brief over gestuurd. Ik hoop dat onderzoek in het eerste kwartaal 2019 af te ronden. Als je het hebt over kinderspeelplaatsen, dan kunnen het ook schoolpleinen zijn. Het lijkt mij heel interessant om dat onderzoek mee te nemen in de verkenning. Dan komen twee zaken samen en dan komen wij daar ruim voor de zomer op terug en dan kunnen wij de uitdaging van de financiën wellicht op een andere manier oplossen met elkaar.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Ik zou graag de visie van de heer Van Liere horen op het laatste.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik kan daar alleen maar voorstander van zijn. Er wordt werk met werk gemaakt, er worden twee problemen of eigenlijk uitdagingen gecombineerd en ik moet zeggen dat de gedachte dat loodverontreiniging wordt omgezet in een groene speelplaats, daar kan werkelijk niemand tegenstander van zijn. Het lijkt mij goed dat de middelen dan ook ingezet worden voor het vergroenen van speelplaatsen. Een hele fijne toevoeging aan het voorstel.

De **VOORZITTER**: Bestaat er behoefte aan een tweede termijn? Niet. Dan gaan wij stemmen. Stemverklaringen?

De heer **STRUBEN** (D66): Het doel is heel goed, maar het kan ook tot stand komen zonder speciale bemoeienis van de provincie. Een verbindende rol is natuurlijk altijd mogelijk en zeker als het verbonden kan worden met iets van die verkenning over lood. Dat is alleen maar prachtig. Je zou een discussie kunnen hebben over of het een kerntaak betreft, daarom laten wij het geheel aan de fractie over hoe zij daarover willen stemmen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Ik houd het ook bij een stemverklaring. Goed voorstel en mijn fractie zal dit zeker ondersteunen.

De heer **LEEVER** (ONH): Wij zien hier het didactische nut van in voor de jonge leerlingen op school, dus wij juichen dit van harte toe en zullen het zeker ondersteunen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Ik concludeer dat het voorstel van de heer Van Liere met algemene stemmen is aanvaard. Van harte geluk gewenst.

16. Vragenuur

De **VOORZITTER**: Er zijn geen vragen.

17. Sluiting

De **VOORZITTER**: Wij zijn aan het einde gekomen van de vergadering, dat is allemaal ruim binnen de tijd geschied. Aan de overzijde staat een borrel klaar en daarna kan er gegeten worden. Er is heb ik langs de zijlijn gehoord, een bijzondere Statenvergadering op 17 december in de middag om 16.00 uur. Er is een reguliere Statenvergadering op maandag 14 januari en op 7 januari is er ook nog een bijzondere Statenvergadering. Ik wens u een prettig diner en wij zien elkaar op 17 december terug. Wel thuis.

***

Notulen (geheimhouding opgeheven met PS van 14-01-2019)

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	10 december 2018
Voorzitter	:	dhr. J.W. Remkes
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. V. Mulder - statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), mw. W. van Andel (CDA), dhr. E. Annaert (VVD), dhr. T.M. Buijtendorp (D66), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), dhr. M. Deen (PVV), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), dhr. W. Hoogervorst (SP), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), dhr. J.H. Leever (ONH), dhr. A.E. van Liere (PvdD), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. E.A.S. Rommel (VVD), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), , dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. M. Tromp (VVD), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), mw. L.D. Vermaas (PvdD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig: dhr. W. Bakker (D66), mw. I.A. Bezaan (PVV), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. S. Klaassen (D66), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV) en dhr. A.E. Tijssens (D66)

Agenda **Paginanummer**

1.	Opening en mededelingen	02
1.a.	Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding en besluit tot in beslotenheid vergaderen	02
2.	Vaststelling agenda en regeling van werkzaamheden	02
3.	Behandeling voordracht Voorbereidingsbesluit op de wijziging van de PRV voor het verbod op de uitbreiding van en omschakelen naar geitenhouderij	03
4.	Sluiting	04

1. Opening en mededelingen

De **VOORZITTER**: Het was niet conform mijn verwachtingenpatroon, dat ik na onze laatste vergadering nog weer een Statenvergadering zou voorzitten. Ik heb er vertrouwen in dat het kort gemaakt wordt, tenzij u mij teleurstelt.
De deuren worden gesloten en ik open de vergadering. Ik verzoek u de mobiele telefoons uit te zetten. Een bericht van verhindering is ontvangen van de leden Kirch, Ludriks, Tijssens, Van der Sluijs, Hietbrink, Bezaan en Kaptheijns. Ik wil u allen complimenteren dat u op zo korte termijn hier vanavond wel aanwezig bent.

1.a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding en besluit tot in beslotenheid vergaderen

De **VOORZITTER**: Er zijn twee geheime stukken ter bekrachtiging ingekomen.
In de eerste plaats de businesscase SolaRoad. Op grond van artikel 55, het eerste lid van de Provinciewet in samenhang met de belangen, genoemd in artikel 10, eerste lid sub b van de Wet Openbaarheid van Bestuur hebben Gedeputeerde Staten op 4 december 2018 geheimhouding opgelegd op de business case SolaRoad. Dit document is onder geheimhouding ter inzage gelegd voor Provinciale Staten bij de Statengriffie. De geheimhouding duurt voort gedurende het bestaan van SolaRoad B.V.
In de twee plaats de brief van Gedeputeerde Staten Voordracht en ontwerpbesluit nummer 77 inzake stop op nieuwvestiging, uitbreiding en omschakeling van de geitenhouderij op grond van artikel 55 lid 1 van de Provinciewet, in samenhang met het belang genoemd in artikel 10, lid 2 sub g van de Wet Openbaarheid van Bestuur hebben Gedeputeerde Staten op 4 december 2018 geheimhouding opgelegd op de brief, voordracht en het Ontwerpvoorbereidingsbesluit. De geheimhouding duurt voort totdat het voorbereidingsbesluit is gepubliceerd in het Provinciaal Blad. Het voorbereidingsbesluit zal de dag daarna in werking treden.
Ik heb het nodig geoordeeld deze vergadering reeds met gesloten deuren te beginnen, conform artikel 23 van de Provinciewet, gelet op voordracht 77. U dient nu te besluiten of u inderdaad met gesloten deuren zult vergaderen.
Stemt u daarmee in? Dat is het geval. Bekrachtigt u dan het besluit van Gedeputeerde Staten om deze stukken als geheim vast te stellen? Ook dat is het geval.
Dan is de opgelegde geheimhouding hiermee bekrachtigd en zal de beraadslaging over deze stukken in beslotenheid gebeuren. Ik verzoek iedereen, die mogelijk plaats heeft genomen op de publieke tribune, de zaal te verlaten, met uitzondering van de provinciesecretaris, behandelend ambtenaren en de griffie.
Er is geen live uitzending. De display staat op besloten. Dan constateer ik dat de deuren gesloten zijn.

2. Vaststelling agenda en regeling van werkzaamheden

De **VOORZITTER**: Aan de orde is agendapunt 2, de regeling van werkzaamheden. Als de voorliggende informatie deugt dan bestaat er geen behoefte om het woord te voeren, maar wel,

bij een enkele fractie, om een stemverklaring af te leggen. Klopt dat? Dan hoeven we verder niet moeilijk te doen over spreektijden en dergelijke. Dan kunnen we direct overgaan naar agendapunt 3.

3. Behandeling voordracht Voorbereidingsbesluit op de wijziging van de PRV voor het verbod op de uitbreiding van en omschakelen naar geitenhouderij

De **VOORZITTER**: Het voorbereidingsbesluit op wijziging van de PRV voor het verbod op nieuwvestiging, uitbreiding van en omschakeling naar geitenhouderij. Voordracht 77.
We kunnen direct overgaan tot de stemming. Wie wenst er een stemverklaring af te leggen? Mevrouw Koning.

Mevrouw **KONING** (CDA): Dank u wel. Wij zijn blij met de toezegging van gedeputeerde Bond, die hij heeft gedaan in de commissie, dat er maatwerk wordt geleverd in de PRV en dat de PRV zo wordt ingeregeld dat de volksgezondheid geen risico loopt, maar dat de sector ook niet onnodig op slot gezet wordt. We hopen dat er echt zorgvuldigheid wordt betracht in de communicatie.

De **VOORZITTER**: Dank u zeer. Mevrouw Vermaas.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, als in 2010 de motie van de PvdD was aangenomen dan had iedereen vanavond een vrije avond gehad. Ook toen zeiden we al dat geitenhouderijen naar aanleiding van Q-koortsepidemie onder intensieve veehouderij zouden moeten vallen en er dus al een verbod op nieuwvestiging en uitbreiding zou zijn. Gelukkig is dat nu dan alsnog gebeurd. Het zal u niet verbazen dat wij voor dit voorstel stemmen.

De **VOORZITTER:** Dank u. De heer Kramer van GroenLinks.

De heer **KRAMER** (GL): Dank u wel voorzitter. Ik wil graag zeggen dat we blij zijn met dit voorbereidingsbesluit, omdat de gezondheid heel duidelijk en nadrukkelijk in de afweging voorop staat. Ik hoop dat in de toekomst vaker mee te maken.

De **VOORZITTER:** Dank u. De heer Klein.

De heer **KLEIN** (CU-SGP): Ja. Wij hadden nog een aantal vragen. We vroegen ons af of het handig was om het vanaf 10 nu vast te leggen. Na de commissievergadering hebben we daarover meer duidelijkheid gekregen, dus wij kunnen met deze voordracht instemmen.

De **VOORZITTER:** Dank u. Mevrouw Strens.

Mevrouw **STRENS** (D66): Dank u wel, voorzitter. Ook wij kunnen instemmen met het besluit. Wel nog een voorstel. Omdat we de PRV willen wijzigen, is het wat ons betreft prima als het niet eerst apart nog in de commissie wordt behandeld, maar gewoon gelijk ter visie gaat, zodat we het half jaar dat we hebben ook goed kunnen benutten.

De **VOORZITTER:** Dank. Mevrouw Jellema.

Mevrouw **JELLEMA** (PvdA): Wij kunnen instemmen, voorzitter. Volksgezondheid gaat ons boven alles. De nogal lauwe opstelling van het IPO bevreemdt ons. De gedeputeerde heeft er uitleg over gegeven.

De **VOORZITTER:** Dank. Verder nog? Ja.

Mevrouw **TROMMEL** (VVD): Ja, voorzitter, heel kort. Door D66 werd een voorstel gedaan en daarmee kan de VVD instemmen, om het gelijk ter visie te leggen.

De **VOORZITTER**: Oké, dat zal het college in nader beraad nemen, neem ik aan.
Dan kunnen we nu over gaan tot de stemming.
Mag ik de tegenstemmers vragen hun hand op te steken?
Die zijn er niet. Dan concludeer ik dat dit besluit met algemene stemmen is genomen.

4. Sluiting

De **VOORZITTER**: Dat is een mooie politieke afsluiting van het jaar. Wij zien elkaar volgende week maandag om 16.00 uur terug. De eerstvolgende andere bijzondere Statenvergadering is maandag 7 januari 2019 om 15:00 uur en tot slot is de reguliere Statenvergadering op maandag 14 januari 2019.

De **VOORZITTER**: De vergadering is gesloten om 20.38 uur. Ik wens u allemaal welthuis.

***

Notulen

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	17 december 2018
Vicevoorzitter	:	dhr. Z. Yurdakul
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. V. Mulder - statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), mw. W. van Andel (CDA), dhr. E. Annaert (VVD), mw. I.A. Bezaan (PVV), dhr. T.M. Buijtendorp (D66), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), dhr. M. Deen (PVV), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. S. Klaassen (D66), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), dhr. J.H. Leever (ONH), dhr. A.E. van Liere (PvdD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. E.A.S. Rommel (VVD), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV), dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. A.E. Tijssens (D66), dhr. M. Tromp (VVD), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), mw. L.D. Vermaas (PvdD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig:
dhr. W. Bakker (D66) en dhr. W. Hoogervorst (SP)

Agenda **Paginanummer**

1.	Opening	02
2.	Doyen Kring van Commissarissen van de Koning, de heer Cornielje	02
3.	Namens PS fractievoorzitter PvdA, de heer Den Uyl en fractievoorzitter Partij voor de Dieren, de heer Van Liere	03
4.	Namens het college van Gedeputeerde Staten, mevrouw Post	07
5.	Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mevrouw Ollongren	12
6.	Vice-voorzitter Provinciale Staten, de heer Yurdakul	13
7.	Commissaris van de Koning, de heer Remkes	14
8.	Sluiting	17

1. Opening

De **VICEVOORZITTER**: Dames en heren, ik open deze buitengewone vergadering van PS. Ik verzoek u uw mobiele telefoons op stil te zetten. De heer Remkes, mevrouw Pinkster, ik heet u van harte welkom bij deze buitengewone vergadering van PS. Een bijzonder woord van welkom voor mevrouw Ollongren, de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de heer Cornielje, Doyen van de Kring van Commissarissen. Ook een hartelijk welkom aan alle genodigden op de publieke tribune waaronder CdK's, burgemeesters, afgevaardigden van de Dienst Koninklijk Huis, de ambassadeur van Duitsland en vertegenwoordigers van het Noord-Hollandse bedrijfsleven. Natuurlijk ook een warm welkom aan de vrienden en naasten van de heer Remkes. De Doyen van de Kring van Commissarissen, de heer Cornielje, zal als eerste het woord richten tot de heer Remkes.

2. Doyen Kring van Commissarissen van de Koning, de heer Cornielje

De heer **CORNIELJE**: Excellentie, dames en heren, beste Johan. Er zijn mensen van wie het pad het jouwe telkens blijft kruisen en Johan, jij bent er zo een voor mij. Je was gedeputeerde in de provincie Groningen en werd in 1993 Tweede Kamerlid voor de VVD. Ik weet het nog goed. Ik was in die tijd hoofd Voorlichting van de VVD-fractie en moest jou begeleiden bij je eerste schreden in Den Haag. Een jaar later werd ik ook Tweede Kamerlid en waren wij vier jaar lang collega's in de fractie. Je was lid van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en ik van OC&W en ook van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. En of het in de volksaard van de Groninger ligt of toch gewoon een eigen karaktertrek is, zeker is dat je de kat uit de boom kijkt. Je reageert niet meteen maar kijkt eerst goed wat er aan de hand is en vervolgens pik je er precies uit wat je nodig hebt. Ik bedoel dat positief hoor. In 1998 werd je staatssecretaris van VROM in het kabinet Kok II en vier jaar later in 2002 werd je minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in de kabinetten Balkenende I, II en III en zelfs vicepremier. Ik dacht, ik mocht als eerste spreken en ik ga het over het roken hebben, maar de minister-president was mij al voor vanmiddag en ook ik had willen zeggen, een tevreden roker is geen onruststoker. Maar omdat het zo op jou van toepassing is, herhaal ik het toch maar even. Feit is dat je je altijd weinig gelegen liet liggen aan de Tabakswet, de Arbowet en andere wetgeving om het roken op de werkplek te ontmoedigen en waar het echt niet kon of mocht, verrichtte je al wel vast wat voorbereidende handelingen door een shagje te draaien voor buiten. Hoe zwaar een overleg ook was, jouw shag was altijd zwaarder. Toen ik in 2005 vanuit de Tweede Kamer solliciteerde naar het ambt van Commissaris van de Koningin in de mooie provincie Gelderland, moest ik bij jou op gesprek. Ik durf hier wel te zeggen, dat was het best bewaarde geheim van Den Haag toen, dank daarvoor. In 2010 kruisten onze paden elkaar weer toen je na nog eens drie jaar Kamerlidmaatschap werd benoemd tot Commissaris van de Koningin van Noord-Holland. Zo heb ik je in de Kring van commissarissen zien komen en werden wij opnieuw collega's. In de politiek en het openbaar bestuur kom je elkaar altijd weer tegen. Dat is een goede les, hou het op de relatie goed, inhoudelijk kun je altijd van mening verschillen. In

de Kring was je portefeuillehouder Rijksheren en Zorgvuldig Bestuur. Daaronder vielen integriteit, de wet Bibob, de Weerbare Overheid en de rol van de CdK bij bestuurlijke conflicten. Onderwerpen die jou en mij na aan het hart liggen en waarvan je de belangen zorgvuldig en voortreffelijk heb behartigd. Als Doyen van de Kring wil ik je daarvoor veel dank zeggen. Johan, vandaag neem je afscheid als Commissaris van de Koning in Noord-Holland en op 23 januari neem ik afscheid als CdK in Gelderland. Dat heeft overigens geen oorzakelijk verband en is ook niet op elkaar afgestemd, de minister weet daarvan. Na mij zullen verschillende mensen onder wie de minister, nog allemaal aardige dingen over je zeggen, zo gaat dat als je afscheid neemt. Ik doe dat nu ook en wat ik zeg, meen ik van harte. Het Dagblad Trouw publiceerde ooit een lijst van de tien rijzigste mannen in de Nederlandse politiek. De krant zegt zich hierbij niet zozeer te hebben laten leiden door de werkelijke lengte als wel door de belevingslengte. Hoe het ook zij, in die lijst sta je op de derde plaats. Je moet respectievelijk Jozef Luns en Barend Biesheuvel – toch niet de minsten – voor laten gaan. Wie zich niet laat imponeren door je 1.96 m, je soms wat norse uitstraling, je wat hoekige Groningse accent en je indrukwekkende staat van dienst leert een fijne kerel kennen met een geweldig gevoel voor humor. Je hoeft het niet altijd roerend met elkaar eens te zijn om een goede werkrelatie te hebben. Op de inhoud mag je groots verschillen, daarvoor zit je ook in de gemeenteraad, Staten, Kamer, regering, Kring van Commissarissen of in een Staatscommissie. Maar je bereikt het meest als je de relatie goed weet te houden en luistert, dat heb ik geleerd. En dat kun je. Johan, het was mij een genoegen elke keer als onze paden elkaar kruisten en wie weet komen wij elkaar hier of daar weer tegen. Ik hoop het, het ga je goed.

3. Namens PS fractievoorzitter PvdA, de heer Den Uyl, en fractievoorzitter Partij voor de Dieren, de heer Van Liere

De heer **DEN UYL** (PvdA): Geachte commissaris, beste Johan, beste aanwezigen. Het is mij een heel bijzonder genoegen om als een van de twee sprekers namens de leden van PS bij het afscheid van onze CdK in deze bijzondere Statenvergadering de commissaris te mogen toespreken. Johan Remkes is een man met statuur, gezag en autoriteit met een lange carrière in het openbaar bestuur. De laatste 8,5 jaar van zijn loopbaan was en is hij nog steeds onze commissaris. Ik wil bij zijn afscheid een aantal thema's naar voren halen die in de relatie tussen PS en diens voorzitter, Johan Remkes, genoemd moeten worden. Het eerste thema is uiteraard het optreden van Johan Remkes als voorzitter van PS. Eigenlijk kun je zeggen, hij was een stevige voorzitter en hield ons kort, heel kort. Interrupties alleen toegestaan aan de woordvoerders bij een agendapunt en echt maximaal twee. En dan zei de voorzitter, volgens mij is het nu afgelopen. Eerst heel recent is besloten dat ook fractievoorzitters interrupties mogen plegen maar daar zijn wij nog niet echt aan gewend. Het heeft nog niet mogen leiden tot een grote verlevendiging van ons debat in de Staten. Al met al geven onze Statenvergaderingen het beeld van gedegen maar voor de buitenwacht iet wat saaie en ook langdurige vergaderingen. Het gezag van onze CdK maakt ook dat hij met dat strenge voorzitterschap weg kwam, weg komt in een wereld waarin volksvertegenwoordigende lichamen de indruk maken dat er weinig bereidheid is tot luisteren en er vooral heel vaak en heel veel geïnterrumpeerd moet worden. Dat zie je bij ons nog steeds niet zo. Wij zijn door onze voorzitter meerdere malen onderwezen in het gebruik van het politiek instrumentarium. Er zijn de afgelopen periode nieuwe instrumenten bijgekomen om

het debat te verlevendigen. Het fractiedebat, de actualiteit, maar erg veel heeft dat nog niet geholpen. Dat ligt uiteraard niet aan de CdK, maar aan ons. Ook heeft Johan vaak gehamerd op een goede voorbereiding van besluitvorming. Er leek soms sprake van bijna zichtbare irritatie bij onze voorzitter als er door Statenleden onvoldoende gebruik was gemaakt van voorbespreking in de commissie om een onderwerp goed voorbereid op de Statenagenda te krijgen. Als voorzitter van PS gaf onze CdK ons nooit enig zicht op zijn activiteiten als Rijksheer en hij had in het geheel geen enkele bereidheid om daar met ons het gesprek over aan te gaan. Ik heb dat wel eens geprobeerd. Maar ik heb uit de contacten met collega's uit andere provincies weleens de indruk gekregen dat daar ietsepietsie meer ruimte was, maar wij kregen bij de heer Remkes zoals dat heet, geen deuk in een pakje boter geslagen. Zijn wij nooit gebotst als PS met onze commissaris? Nooit echt. Ik herinner mij maar een keer dat het in de buurt kwam en dat is al lang geleden. In de vorige periode, de kwestie van het bloemenmeisje. Inhoudelijk helemaal niet interessant maar wat ik daaraan overgehouden heb is hoe Johan in het Statendebat op 24 juni 2013 met enige strijdlust en rechte rug toch begrip toonde voor een beeld dat in de publieke opinie was ontstaan en dat hij dat betreurde. Daarmee was politiek de kwestie helemaal van tafel en het was de zoveelste illustratie dat wij als politiek in een glazen huis leven. Wat vroeger kon, kan nu niet meer. Die uitspraak heb ik vanmiddag eerder gehoord en daar moeten wij als politiek met elkaar aan wennen. Het tweede thema dat bij de heer Remkes hoort, is het thema integriteit. De provincie Noord-Holland had ten gevolge van een paar affaires een slechte naam gekregen en wij hebben daarop met elkaar besloten – ook na debat in deze Staten – dat er een onderzoek moest komen naar de integriteit in de provincie en met name in de politiek-bestuurlijke organisatie. Het tot stand komen van het rapport Schoon Schip en de aanpak van de conclusies en aanbevelingen was een mooi proces waarin Johan zijn stuurmanskunsten heeft laten zien. Hij kon daar zijn natuurlijke gezag gebruiken om dingen in juiste banen te leiden. Nog lang is aan Noord-Holland het beeld blijven kleven – mede door lopende rechtszaken – dat integriteit hier nog een probleem was. In mijn ogen ten onrechte. Wij hebben in Noord-Holland onder leiding van Johan laten zie dat je als politiek-bestuurlijke organisatie daadwerkelijk schoon schip kunt maken. De rol van Johan in het thema integriteit ook naar ons als PS, was er een van initiator middels integriteitscursussen voor Statenleden, middels zeer leesbare informatiebrieven voor Statenleden en met gesprekken met de fractievoorzitters in het presidium. Dat maakte mij heel helder wat je als Statenlid wel en niet kunt doen. Ik raakte dus ook erg in verwarring vanmiddag toen ik hoorde dat er tussen wit en zwart toch nog grijs zit, maar ik heb altijd gedacht dat als ik het als Statenlid niet weet, dan vraag ik het aan de commissaris en dat heb ik ook weleens gedaan. Dat brengt mij op het derde thema en dat is de rol van CdK, wat ik maar noem de pater familias van PS, de vader van PS. Johan is een mens die voor sommigen moeilijk benaderbaar lijkt. Wellicht speelt zijn Groningse achtergrond hierin een rol, maar Johan is juist heel goed benaderbaar, dat weten de mensen die met hem te maken hebben. Niet alleen op de informele momenten, de jaarlijkse barbecue, al dan niet vegetarisch, al dan niet te laat of te vroeg, de nieuwjaarsbijeenkomst, maar juist in het persoonlijke gesprek blijkt Johan zeer benaderbaar, behulpzaam bij de problemen waar je als individueel Statenlid mee te maken krijgt. Juist het gezag van de commissaris maakt dat hij jou vertrouwen geeft. Beste Johan, als ik terugkijk op de laatste acht jaar waarin ik je heb mee mogen maken als CdK, dan past uiteraard een woord van dank voor wat je hebt betekend voor Noord-Holland als voorzitter van GS en vele jaren ook van het IPO, als Rijksheer en als

belangenbehartiger van onze provincie in de MRA, Den Haag en Brussel, maar wat mij betreft vooral ook als onze voorzitter van PS van deze prachtige en zeer veelzijdige provincie. Je kwam bij ons in een periode van onrust en hebt ons schone schip mede doen laveren naar een wat rustiger vaarwater waarin wij met elkaar hard werken voor de burgers van Noord-Holland. Jouw rol daarin is groot geweest en daarvoor geldt nogmaals onze dank.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): "Ik heb de bestuurlijke hoofdprijs gewonnen", dat was de eerste reactie van Johan Remkes toen hij hoorde dat hij ons, PS van Noord-Holland mocht voorzitten en klaarblijkelijk beviel dat uitstekend want in 2016 stelde hij zich beschikbaar voor een tweede termijn als CdK en die werd hem gegund door PS. Toen Johan Remkes in 2010 aantrad stond de provincie Noord-Holland er anders voor. Het beeld dat mensen van de provincie voorgeschoteld kregen was dramatisch gezien de krantenkop, "Palermo aan het Spaarne". Een strafrechtelijk onderzoek tegen een oud-gedeputeerde, vermiste miljoenen belastinggeld op IJsland en gedoe over bonnetjes nog vers in het geheugen deden de reputatie van de provincie geen goed. Het was kennelijk zo erg dat de conclusie van de operatie Schoon Schip – het is geen boevenbende in de provincie Noord-Holland – dankbaar werd omarmd. Maar dat het geen boevenbende was, was dus nog niet zeker toen Johan aan zijn werk begon. Hoe Palermo aan het Spaarne precies zijn bestuurlijke hoofdprijs kon zijn, moet hij nog maar eens uitleggen. Misschien zat het hem in de uitdaging, want schoon schip heeft Johan Remkes wel gemaakt. Zijn vasthoudende aandacht voor het thema integriteit zowel binnen als buiten de provincie, is niet onopgemerkt gebleven. De provincie is weer een organisatie die met zelfvertrouwen naar de buitenwereld kijkt en mensen durven op verjaardagen weer te vertellen dat ze voor de provincie werken. Dat was echt anders toen Johan 8,5 jaar geleden begon, want met hem kwam autoriteit naar Haarlem. De mensen kenden hem natuurlijk al, als minister en van regelmatige optredens bij het vermaarde televisieprogramma Kopspijkers. Maar dat verklaart niet alleen waarom Statenleden en anders wel hun familie en vrienden op de publieke tribune onder de indruk waren als zij als Statenlid werden geïnstalleerd. De heer Remkes straalt rust, autoriteit en gezag uit en heeft die eigenschappen terug weten te brengen bij de provincie en dat is een indrukwekkende prestatie. Hij kan meer dan opbouwen, hij kan ook afbreken al doet hij dat eveneens constructief. Met veel genoegen plaatste hij flutland, de superprovincie die gevormd moest worden uit Noord-Holland, Utrecht en Flevoland op de Boulevard of Broken Dreams. Als Rijksheer schreef commissaris Remkes een visie over de taken die de superprovincies dan zouden moeten hebben. Helaas reduceerde dit de Rijksoverheid – vrij vertaald in mijn woorden – tot een uitvoeringskantoor van de Europese Unie. De werkelijk bepalende besluiten in Nederland zouden dan door de provincies genomen worden. ik heb nog nooit zo gelachten om een document over de bestuurlijke inrichting van Nederland. Zeker, Johan heeft gevoel voor humor, ook als hij het wellicht niet zo bedoeld heeft. Overigens is deze visie zeer consistent met eerdere visies van Johan Remkes over bijvoorbeeld de gekozen burgemeester en het referendum. Als je zoiets invoert, dan moet je het wel goed doen. Dan horen daar bevoegdheden bij. De humor zat hem dan ook niet in de absurditeit van het voorstel maar in hoe het voorstel van het kabinet voor een superprovincie consequent werd doorgeredeneerd en zo tot een voor het kabinet onacceptabele conclusie leidde. Iemand die zoiets schrijft, is een kenner van bestuurlijk Nederland en een groot strateeg. Van zo'n groot denker zou je dan ook niet verwachten dat het aanbieden van een bosje bloemen tot gedoe zou

leiden. Als voorzitter van de Staatscommissie Parlementair Stelsel deed Johan vorige week nog 83 aanbevelingen voor het verbeteren van het parlementair stelsel in Nederland. Het indrukwekkende rapport van 384 pagina's staat bol van belangrijke analyses en interessante adviezen, van een gekozen formateur tot het instellen van een constitutioneel hof en het stemmen op personen. De naam Johan Remkes zal de komende jaren nog regelmatig terugkomen in het publieke debat, of hij daaraan meedoet of niet. Overigens constateert de commissie dat er ergernis heerst bij burgers over politieke versplintering en het gedrag van sommige politici. Daarbij heeft Johan gelukkig wel toegevoegd: "Gedrag dat ik hier in Den Haag heb gezien, heeft zich bij PS van Noord-Holland nog niet voorgedaan." Statuur kan ook minder benaderbaar maken. Dat is een misvatting, mijn deur staat altijd open, zei Johan vaak, en dat was ook zo. Statenleden konden met zorgen of vragen altijd bij hem terecht. Ook zocht hij Statenleden actief op en nodigde hen uit voor gesprekken. Daar bleken zijn zorgen over het collectief geheugen van de Staten, getuige zijn vraag of Statenleden zich opnieuw kandidaat zouden gaan stellen. Hier waren Statenleden twee jaar voor de verkiezingen halverwege hun periode nog niet zo mee bezig. Maar de heer Remkes is commissaris, voorzitter van GS en voorzitter van PS. Naar mijn idee wel in die volgorde. Dat kwam altijd het sterkst naar voren bij de nieuwjaarstoespraak waar Statenleden zonder te kunnen interrumperen, mochten of moesten aanhoren wat de visie van de commissaris op de huidige maatschappij was. Ook al werd deze visie of woordkeus niet altijd Statenbreed gedeeld, het was vaak wel groot nieuws. Wie herinnert zich niet het doorleefde pleidooi van onze commissaris tegen vakantiespreiding. Johan, er is alom waardering voor jou als voorzitter van PS. Zelfs de voltallige oppositie liep bij jou weg. Dat gebeurde dus letterlijk tijdens de Statenvergadering van juni 2017. De oppositie kon zich niet verenigen met de gang van zaken in het debat en verliet de zaal. De steen des aanstoots was een voorgesteld amendement dat via een ordevoorstel van coalitiepartijen door het college tot wijzigingsvoorstel werd gepromoveerd. Gelukkig is dat geen typische actie, noch van PS, noch van de CdK. Wat hebben de mensen om jou heen veel kunnen leren van jouw bestuurlijke ervaring, kennis van de procedures en de wijsheid in de toepassing daarvan. Zo leerde ik vorige week nog een hele nieuwe procedure. Het heeft de kwaliteit van besluitvorming veel goed gedaan, afgezien van die keer dat de oppositie wegliep. Maar ik herinner mij aan dat voorval niet dat de voorzitter doorging met het debat – natuurlijk ook omdat ik op dat moment niet in de zaal was – maar vooral de voorzitter die na de vergadering het gesprek aanging met de fractievoorzitters van de oppositie. Niet alleen om zijn gelijk te halen, maar om zijn eigen rol te kunnen evalueren. Het is een van de zeldzame momenten waarin ik een twijfelende Johan heb gezien, waarmee ik niet wil zeggen dat de heer Remkes niet twijfelt, maar het wordt niet vaak gezien. Elke vergadering wordt zorgvuldig voorbereid. Bij de afsluitende barbecue wordt zijn aanwezigheid dan ook goed herinnerd met vele anekdotes over zijn tijd als minister onder het genot van een glaasje jenever in een wisselend gezelschap van Statenleden en gedeputeerden. Johan bleef tot het einde, althans als we de traditionele nazit onder aanvoering van de D66-fractie niet meetellen. Ook aan de vooravond van het IPO-jaarcongres was hij van de partij, al moet gezegd worden dat hij iets te hard meezong met het volkslied van Groningen. Bij het laatste IPO-congres werd hij zelf toegezongen door afgevaardigden van twaalf provincies onder aanvoering van een gedeputeerde en een Statenlid. De digitalisering van de maatschappij is niet erg aan Johan besteed. Het gerucht dat e-mails aan hem worden uitgeprint, is hardnekkig. Ik heb hem

zelf weleens een mail gestuurd en kreeg telkens een brief terug. Een fan van digitalisering zal hij niet worden, maar er is plaats voor nuance. Zo zei hij in 2013 overigens na het opsommen van vijf alinea's nadelen: "Natuurlijk is het niet alleen kommer en kwel, het gebruik van internet en sociale media brengt ook kansen." Johan, jouw tweede termijn zou je toch nooit helemaal af hebben kunnen maken vanwege het vroegtijdig bereiken van de pensioen verplichte leeftijd. Om begrijpelijke redenen koos je een eerder moment en gaf je PS alle tijd om in jouw opvolging te voorzien en je opvolger om zich goed voor te bereiden, maar nu je klaar bent, kan ik je misschien het volgende vragen. Die debatten in onze Staten, wat vond je er nou van? De voorzitter heeft natuurlijk invloed op de hoeveelheid interrupties die worden toegestaan en heeft ook toegang tot alle deelnemers in het debat. Dat het je soms te lang deed duren, was weleens te merken, zeker als de natuurlijke rookpauze dichterbij kwam, maar wat voor adviezen geef jij de Staten nog mee bij jouw afscheid? Ik heb minder tijd gebruikt dan mij is toebedeeld vandaag, dus er is tijd voor een reactie. Dat wijkt af van het protocol, maar dat moet kunnen. Johan, heel veel dank voor je niet aflatende inzet voor onze provincie en geniet van je volgende Groningse periode.

4. Namens het college van Gedeputeerde Staten, mevrouw Post

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, excellentie, dames en heren, lieve Johan en Nicolette. Er zijn van die woorden in de Nederlandse taal die meerdere betekenissen hebben, homoniemen noemen we die. Een goed voorbeeld daar is een woord zoals was, wat onvoltooid verleden tijd is van is, maar ook de betekenis kan hebben van bijenwas of wasgoed. Andere homoniemen zijn bijvoorbeeld pak, bank, arm en deken. Mijn bijdrage aan deze buitengewone Statenvergadering zal met name in het teken staan van het woord hart, want het leven van degenen die hart hebben voor de publieke zaak, is soms hard. Neem nou Johan en Nicolette Remkes. Op 16 maart 2010 maakte Johan – op dat moment lid van de Tweede Kamer – bekend dat hij na de verkiezingen van 9 juni van dat jaar niet terug zou keren als Kamerlid. Hij had er op dat moment een indrukwekkende carrière in het openbaar bestuur op zitten. Als broekie van 27 werd hij gemeenteraadslid in Groningen, vervolgens lid van GS in Groningen, lid van de Tweede Kamer, staatssecretaris van Volkshuisvesting, minister van Binnenlandse Zaken en opnieuw lid van de Tweede Kamer. Ik kom daar overigens nog op terug. Na 17 jaar bivakkeren onder de Haagse kaasstolp vond Johan dat het tijd werd om de bakens te verzetten. Het schone Groningen trok, of Nicolette, de schone Groningse trok. Hoe dan ook, het voornemen was om echt te gaan samenwonen in Groningen in plaats van alleen in de weekends. Op maandag 12 april 2010 stonden Johan en Nicolette welgemoed alvast een aantal verhuisdozen met Haagse spullen van Johan uit te pakken toen aan het eind van de ochtend de telefoon ging, ene Cees Loggen aan de lijn – voorzitter van de Noord-Hollandse VVD-fractie en van de vertrouwenscommissie – die opgewekt meldde dat PS van Noord-Holland zojuist in hun wijsheid hadden besloten om de heer Johannes Wijnandus Remkes voor te dragen als Commissaris van toen nog de Koningin. Ik weet niet of de verhuisdozen die dag nog verder uitgepakt zijn, ik weet wel dat er tranen zijn gevloeid, want van echt samenwonen kwam het niet. Dat zou nog ruim acht jaar op zich laten wachten en Johan verhuisde dus niet naar Groningen, hij verruilde Den Haag voor Haarlem. Daar begon hij op 1 juli 2010 aan het ambt dat hij officieel per 1 januari 2019 verlaat. Ik gaf zojuist aan dat Johan een indrukwekkende carrière in de politiek en het openbaar bestuur achter zich had voor hij hier CdK werd. Hij woonde op alle

etages van het Huis van Thorbecke, gemeente, provincie en Rijk. Een grand slam noemen ze dat in het openbaar bestuur. En in die veertig jaar dat hij volksvertegenwoordiger en bestuurder is geweest, trok er een enorme – en af en toe een enorm bonte – rij van volksvertegenwoordigers en bestuurders met hem op en aan hem voorbij, 28 gedeputeerden waarvan 12 in zijn Groningse tijd met Henk Vonhoff als CdK. Als bewindspersoon vormde hij regeringen met twee ministers-presidenten in de kabinetten Kok I en Balkenende I, II en III. Hij maakte 73 ministers en 49 staatssecretarissen mee als regeringsfunctionaris. Overigens waren dat maar 36 verschillende ministers en 34 verschillende staatssecretarissen. Hij besloot als minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het kabinet over 193 burgemeestersbenoemingen. Als CdK beëdigde hij 24 burgemeesters, waarvan 2 keer van Amsterdam en 50 waarnemers. Voor het uitzoeken van het aantal raadsleden, Statenleden en Kamerleden waar hij in die 40 jaar mee te maken heeft gehad, ontbrak mij helaas de tijd. Datzelfde geldt voor het aantal CdK's en het aantal gedeputeerden waar hij als voorzitter van het IPO mee optrok. Eerlijk gezegd ontbrak het mij ook een beetje aan de moed om dat uit te vlooien. Ik had het hart niet, zogezegd. Natuurlijk heb ik een rondje gemaakt langs ons college. Wat ik vandaag over onze commissaris vertel, is niet alleen mijn ervaring, maar eveneens die van mijn collega-gedeputeerden Joke, Adnan, Jaap, Kees en Jack. Onder het motto, maak van je hart geen moordkuil, gaven ze mij hun kijk op onze CdK. Op basis daarvan heb ik een kleine bloemlezing van onze wederwaardigheden met en wetenswaardigheden over Johan voor u op een rijtje gezet. Als eerste kunnen we er niet omheen dat Johan Remkes een harde, wat zeg ik, een keiharde werker is met een brede belangstelling voor alles dat het openbaar bestuur raakt of omgekeerd, dat door het openbaar bestuur wordt geraakt. Of het nu gaat om actuele thema's zoals ondermijning of specifieke dossiers zoals woningbouw, Schiphol en het Klimaatakkoord. Hij heeft zich erin verdiept, hij heeft er veel, zo niet alles over gelezen, hij heeft er vaak ervaring mee en hij vindt er ook iets van. Met hart en ziel voor de publieke zaak en met hart en ziel voor onze inwoners. Voor ons als gedeputeerden was dat bijzonder prettig. Als er iemand was die ons met raad en daad terzijde kon staan en dat ook deed, dan was het Johan wel. Je ervaringen in Den Haag, je uitgebreide netwerk daar, maar bovenal je statuur en informele macht en invloed kwamen ons vaak van pas en je was altijd bereid om daar voor de provincie Noord-Holland gebruik van te maken, uiteraard op een gepaste manier. Het zorgde overigens in Den Haag weleens voor onrust en kippestress op de ambtelijke burelen wanneer Johan een afspraak maakte met een minister of staatssecretaris. Want een bewindspersoon die naar een overleg met een gedeputeerde gaat, krijgt een keurige agenda met annotatie mee en dan gebeuren er weinig wilde dingen. Maar als Johan 'een hapje wilde eten' met deze of gene dan konden ineens alle onderwerpen aan de orde komen en dan kwam het voor dat de desbetreffende excellentie zwaarbeladen met dossiers ter tafel verscheen. Zoals een topambtenaar tegen een gedeputeerde eens zei, wij waren altijd een beetje bang voor Remkes. De angst sloeg ons om het hart als hij belde, want dan hadden wij geen flauw idee wat er ging gebeuren. En dat alles deed Remkes niet om zichzelf in de spotlights te zetten, integendeel zelfs. Als er iets was wat hem plezier deed, dan was het zijn provincie en zijn Staten en gedeputeerden te laten en zien schitteren en nooit ijverzuchtig, nooit uit op de eigen profilering en nooit uit op eigen gewin. De tweede is dat Johan iemand is die een ontzettend groot hart heeft voor de mensen om hem heen. Ik ben mij er zeer van bewust dat dit misschien niet het beeld is dat mensen die wat verder van onze CdK af staan, van hem hebben, maar dat zegt meer over hen

dan over hem. Johan is de afgelopen jaren de steun en toeverlaat geweest van menig burgemeester, gedeputeerde en Statenlid, nooit opdringerig, nooit sensatiebelust, altijd discreet en begripvol, altijd met warmte en altijd met verstandige woorden. Ook ik heb dat in een voor mij lastige periode mogen ervaren. De eerste die aan de telefoon hing – en ik zeg dat vol trots – was mijn commissaris. Ik ga er verder niet al te veel over uitwijden, maar het resultaat was wel dat ik na zijn woorden alleen nog maar kon uitbrengen, ik zeg even niks terug, want dan ga ik huilen en dat wil ik niet. Ik ga ophangen en dan bel ik je later terug, doei. Ten derde heeft de bestuursperiode van Johan zich gekenmerkt door de grote nadruk die hij heeft gelegd op integriteit van het openbaar bestuur in het algemeen en die van de provincie in het bijzonder. Het was een roerige tijd waarin de provincie zich bij zijn aantreden bevond. 78 miljoen euro gesmolten in IJsland, de daaropvolgende val van het voltallige college die uiteindelijk drie gedeputeerden definitief de kop kostte, het min of meer gedwongen vertrek van de vorige CdK, rare dossiers met nare luchtjes en als klap op de vuurpijl de inval van de FIOD en Rijksrecherche bij een ex-gedeputeerde. Dat laatste culmineerde in een aantal rechtszaken en de veroordeling voor corruptie. Wij stonden als Noord-Holland als ik het voorzichtig zeg, minder positief op de kaart dan de andere provincies en wij hobbelden al een tijdje van incident naar incident. Het was voor Johan Remkes reden om hard in te grijpen. Weg met die rare dossiers met nare luchtjes, we maken in een keer schoon schip. Hij stelde een commissie van drie hoogleraren in die de opdracht kreeg om alle onderwerpen en activiteiten boven water te halen die in twee collegeperioden van 2003 tot 2011 op het bestuurlijke vlak van de provincie hadden gespeeld en waarvan het college als collegiaal bestuur en PS als controlerend orgaan op de hoogte hadden moeten zijn. Het ging daarbij met name om integriteitsschending op bestuurlijk niveau en onregelmatigheden in het beleid en de besluitvorming. De commissie Schoon Schip concludeerde na haar eigen onderzoek en ik citeer: “De negatieve berichtgeving en beeldvorming over de provincie Noord-Holland als geheel en de diverse colleges van GS worden niet bevestigd. Er is geen reden te veronderstellen dat het binnen de provincie Noord-Holland structureel en in den brede een boevenbende was of is. Meegaan in de teneur van die berichtgeving en beeldvorming doet de nuance verloren gaan. De belangrijkste nuance is dat nagenoeg alle gedeputeerden vrij zijn van directe betrokkenheid bij onregelmatigheden.” De commissie deed daarnaast een aantal aanbevelingen die door het toenmalige college werden overgenomen en die tot op de dag van vandaag hun vruchten afwerpen. Met het verschijnen van het rapport kon een moeilijke periode worden afgesloten en konden wij de blik weer richten op datgene waar het in dit huis om draait, de groei en bloei van de provincie. Een tweede moeilijke periode maar van een totaal andere orde brak aan rond Prinsjesdag 2016. Wij vergaderden als college volgens traditie op de derde dinsdag in september in Den Haag. ’s Morgens de reguliere agenda afwerken en met de colleges van GS van de andere provincies lunchen en naar de troonrede kijken en luisteren. De CdK’s zijn tegen die tijd al lang vertrokken want zij moeten acte de présence geven in de Ridderzaal, maar die ochtend verliep anders dan anders. Johan vertelde ons dat onze collega Tjeerd Talsma ziek was en er die dag niet bij zou zijn. Hij was, zo bleek al snel, ernstig ziek. In de weken die volgden, leefden we tussen hoop en vrees, waarbij de eerste met grote sprongen kleiner werd en de laatste exponentieel toenam. Als enige van ons college kreeg Johan de gelegenheid om bij Tjeerd langs te gaan. Beide mannen moeten gevoeld en geweten hebben dat het afscheid bij Tjeerd thuis die middag ook een definitief afscheid was. Geen tot ziens, maar een adieu. De terugreis

van Callantsoog naar Haarlem was stil en bedrukt. Een paar dagen na dit bezoek werden wij als college met spoed bij elkaar geroepen in de collegekamer hiernaast. Op weg er naartoe had ik al een vermoeden wat daarvoor de reden moest zijn. En omdat mijn kamer na die van de CdK het dichtst bij de collegekamer ligt, was ik er als eerste gedeputeerde. In de openslaande deuren buiten en bovenaan op het bordesje stond Johan, het kenmerkende shagje in de hand en met zijn rug naar mij toe. Toen hij zich omdraaide hoefde ik al niets meer te vragen. Tjeerd Talsma, een boom van een kerel, was kort daarvoor op 66-jarige leeftijd geveld. Het was op de kop af zes weken na prinsjesdag. Dat was ongetwijfeld een van de zwartste dagen in de bestuursperiode van Johan Remkes als CdK. Maar er zijn natuurlijk ook tal van mooie herinneringen. Ik vertel u waarschijnlijk geen groot geheim als ik zeg dat Johan geen man is die met hart en ziel is verknocht aan de sport. Als tijdens de wekelijkse collegevergadering de voetbaluitslagen van het weekend daarvoor nog even werden doorgenomen, voerde onze commissaris bepaald niet de boventoon, zelfs niet als het over FC Groningen ging. Ik durf de stelling wel aan dat Johan geen idee heeft tegen wie Groningen het afgelopen weekend heeft gespeeld en wat de uitslag was, laat staan wat de eerstvolgende wedstrijd is. Fortuna. Of hoe Max Verstappen het seizoen heeft afgesloten, wie het WK hockey heeft gewonnen en op welke plek de handbalsters dit weekend zijn geëindigd. Ook als het op actieve sportbeoefening aankomt is de naam van Johan Remkes vast niet de eerste die u te binnen schiet. Groot was dan ook onze verrassing toen wij erachter kwamen dat Johan zijn hart wel heeft verpand aan het jetskiën. Een beeld hebben wij er nog niet helemaal bij, met die lange benen op zo'n dingen scheuren over het water. Maar wellicht dat een privé kiekje uit de Remkes-Pinkster collectie ons daar een keer bij kan helpen. Wat ook opviel, was je werkkamer, niet zozeer de inrichting want daar is zolang je er huisde niets veranderd. Nee, wat indruk wekte waren de oneindig hoge stapels papier, soms kon je niet eens zien of er überhaupt iemand op de bureaustoel zat, zo afschrikwekkend hoog waren ze. In de afgelopen weken ben je begonnen met het wegwerken van die stapels en tot volkomen verbijstering van ons college zijn wij er achter gekomen dat er onder de stapels papier gewoon een bureau staat. Inmiddels heb je de blauwe bak naar je kamer getakeld en daar zijn zo zoetjes aan alle stapels papier in verdwenen. De grote vraag is wel, als je ze allemaal in de prullenbak mikt, wat hebben ze dan op je bureau gedaan? Voor een deel konden wij die stapels nog wel verklaren, want ICT is niet echt je forte, je hart ligt er niet, zullen we maar zeggen. Dus werd er veel voor je uitgeprint en onder jouw bezielende leiding werd het elektronische stemmen in de Staten vrij vlot afgeschaft, veel te ingewikkeld, al die knoppen, toeters en bellen en het aloude stemmen bij hand opsteken werd in ere hersteld. Een computer hebben wij nooit op je bureau zien staan, al kregen wij wel antwoord als we je een mailtje stuurde. Dat begon wel steevast met de tekst: "De heer Remkes antwoordt dat …." En was ondertekend door je secretaresse, eerst Kitty en later Ingrid en Marlie. Toch rukte de digitalisering in de Statenzaal jouws ondanks op. Moties en amendementen worden vandaag de dag niet meer in papieren vorm verstrekt, maar alleen nog via iBabs. Wat jou op enig moment de opmerking ontlokte, dames en heren, de motie is beschikbaar op uw digitale laptop. Facebook en Twitter hebben nooit je hart veroverd, zeg ik met enig gevoel voor understatement. Ze hebben jou nooit tot hun clientèle mogen rekenen en ik heb het idee dat bijvoorbeeld de opkomst van Snapchat en Instagram zich tot op de dag van vandaag volledig buiten jouw blikveld heeft voltrokken. WhatsApp was in jouw ogen volstrekte nieuwlichterij, dus ons GS-appgroepje doet het al geruime tijd zonder haar voorzitter. En de fonkelnieuwe

smartphone die je bij je aantreden kreeg en die echt alles kon behalve stofzuigen en koffie zetten, werd binnen de kortste keren omgeruild voor een Nokia Classic. De naam zegt het al, waarmee je alleen belt en vooruit, bij hele hoge uitzondering een sms verstuurt. Ik sluit niet uit dat je hiermee een wezenlijke bijdrage levert aan de omzet en instandhouding van dit deel van Nokia dat overigens inmiddels wel is overgenomen door Microsoft. Ik ontkom er ook niet aan om iets te zeggen over je taalgebruik en de manier waarop je spreekt. Die is bedachtzaam, zorgvuldig, nuchter, onverstoorbaar en nooit onparlementair of onwelvoeglijk. Niet alleen je dictie verraadt nog altijd je Groningse afkomst, dat doen ook de spreekwoorden en gezegden die je van tijd tot tijd hanteert. Ze zijn weergaloos en soms volstrekt onnavolgbaar. Zo gaf je ooit in de periode waarover net ook al werd gesproken, dat er sprake was van de samenvoeging van Utrecht, Flevoland en Noord-Holland uiting aan je onvrede over de gang van zaken in een interview en ik citeer: “Je ziet dat mensen aarzelingen hebben, die zijn het grootst bij mensen die aan de randen van de provincie wonen. Dat snap ik goed, ze zijn bang dat ze aan het voeteneind komen.” Aan het voeteneind komen? Nooit van gehoord. Maar waarschijnlijk is dit de Groningse variant van het ondergeschoven kind zijn. Kennelijk schoven ze in Groningen de kinderen niet onder het bed maar duwde men ze langzaam maar zeker naar het voeteneinde en vervolgens het bed helemaal uit of zo. En onlangs zaten we in het college, ik weet niet meer precies waar we het over hadden, maar het ontlokte jou op enig moment de brommerige opmerking: “Ja, maar je moet natuurlijk ook niet wachten tot de sinaasappelkar voor de deur staat”. We begrepen uit de toon wel dat het niet best was als die kar daar zou staan, maar de sinaasappelkar? Die kwam bij ons echt niet door. Vandaag nemen PS officieel afscheid van zijn voorzitter maar met zijn vertrek raken wij nog iemand kwijt en dat is zijn partner Nicolette. Aan het begin van mijn bijdrage memoreerde ik al dat de benoeming van Johan Remkes als CdK voor de provincie Noord-Holland voor haar wel een hard gelag was. Daar had ze eindeloos over kunnen kniezen, maar niets is minder waar. Vanaf de eerste dag heeft Nicolette onze harten veroverd, goedlachs, charmant, spontaan, nooit om een praatje of vriendelijk woord verlegen, altijd een opgewekte begroeting. Dag monster, hoe is het met je? Altijd naast Johan als het erop aan kwam maar ook bijvoorbeeld bij de grote ontvangst op het provinciehuis of in de Philharmonie en intussen in Groningen een eigen carrière en huishouden op de rit weten te houden. Nicolette, als ik er eentje op had, dan zou ik nu mijn petje voor jou afnemen. Johan, wees zuinig op haar. Lieve Johan, wij hebben een prachtige tijd gehad met je, waarin wij met elkaar hebben gelachen en gehuild. Wij zijn je dankbaar voor je wijsheid, voor je hartelijkheid, voor de rust die je bracht en je tomeloze energie. Je hebt in de afgelopen jaren bewezen dat iemand die op afstand hard en stug kan lijken, van dichtbij ineens een hartstochtelijk liefhebber van het openbaar bestuur in het algemeen en de provincie Noord-Holland in het bijzonder is. Een man met het hart niet op de tong maar absoluut wel op de goede plaats en daarvoor willen wij je hartelijk bedanken. Ik heb twee blijken van waardering, een stoffelijke en een niet-stoffelijke en ik begin met de niet-stoffelijke. Toen je hier begon, was het prachtige provinciehuis net gerenoveerd en viel jou de eer te beurt om als portefeuillehouder van onder andere huisvesting de renovatie van gebouw A op je te nemen. De renovatie is voorspoedig en wat voor de portefeuillehouder Financiën ook zo plezierig is, binnen budget verlopen maar het vinden van de ruimte waar je een vergadering hebt, is soms weleens moeilijk, vooral wanneer je in zaal 003 moet zijn. Voor degenen die hier niet thuis zijn en misschien ook voor degenen die hier wel thuis zijn, we hebben deze prachtige Statenzaal, de

Wilhelmina van Pruisenzaal, de Lodewijk Napoleonzaal, de Noord-Holland- en Haarlemzaal en commissiekamer 1, 2 3 en 4. Tot vandaag hadden wij zaal 003, maar die bestaat vanaf nu niet meer want as we speak, is bij de ingang van die ruimte een bord opgehangen met jouw naam, de Johan Remkeszaal. Ik wil je graag uitnodigen daar straks nog even een kijkje te nemen. Dan de stoffelijke blijk van waardering. Uit naam van jouw college mag ik je de gouden penning van de provincie Noord-Holland overhandigen. Het is mij een bijzondere eer en groot genoegen om dat nu te doen. Het ga jullie goed.

5. Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mevrouw Ollongren

Minister **OLLONGREN**: Geachte leden van PS, gedeputeerden, andere aanwezigen, beste Johan en Nicolette. Laat mij beginnen met een petite histoire. Het is een jaar of vier terug en Johan wordt gehoord door de voorzitter van het parlementair onderzoek ICT. Het loopt uit, dus ja, Johan legt zijn buil shag op tafel en begint te rollen. Maar de voorzitter, Ton Elias, zegt: "Je mag hier niet roken." Waarop Johan zegt: "Dat zal wel, maar de tijd is om." Ik denk dat dit Johan Remkes heel treffend neerzet. Een man van afspraken, een man die het politiek metier beheerst, die de gewoonten en ook de spelletjes kent. Hij praat in beetje afgemeten en directe zinnen, hij denkt goed na. Maar als hij praat, heeft hij het hart wel op de tong. In zekere zin toch ook een non-conformist in de politiek. Hij doet denken aan wat de Calvinistische dichter Willem de Miro over Groningers schreef: "Ze kennen niet een delicate sfeer van de gebaren en het soepel spreken." Deze Groninger heeft intussen een overdosis aan bestuurlijke ervaring achter de rug, raadslid, Statenlid, gedeputeerde, Kamerlid, staatssecretaris, minister, vicepremier, CdK. Vorige week mocht ik uit de handen van Johan Remkes het hier al gememoreerde lijvige advies van de Staatscommissie Remkes in ontvangst nemen, een mooi rapport en een belangrijk rapport over ons parlementaire stelsel. En Johan, je nam de tijd om de verzamelde pers te doordringen van het belang van het rapport en terecht ook. Vandaag nemen wij afscheid van je als CdK en je hebt mooie en grootse dingen voor elkaar gebokst in Noord-Holland. Bij je aantreden nam je direct de bezem ter hand met de operatie Schoon Schip, het diepgravende onderzoek naar de verstrengeling van het provinciebestuur met projectontwikkelaars en bouwbedrijven en met die harde aanpak liet je doorschemeren dat je strenge eisen stelt als het gaat over integriteit en in het bijzonder integriteit van bestuurders. Het is een terugkerend thema, ook in die niet saaie nieuwjaarstoespraak die je hier hebt gehouden. Je aarzelde ook niet om hele gemeenteraden naar Haarlem te laten komen om hen klassikaal de mantel uit te vegen als daar aanleiding voor was, als gemeenten er onderling niet uitkwamen, als de discussie over de bestuurlijke toekomst van de gemeente niet tot een bevredigende oplossing leidde. Ze konden erop rekenen dat je niet schroomde om hen te prikkelen. Je stelde de vraag hardop: waar staat jullie gemeente over een jaar of tien? Je deed dat soms ook met typerende uitspraken en ik neem aan dat ze Gronings zijn, dat weet ik niet. "Het licht moet aan in het kippenhok." Je weet ook heel goed wanneer je zelf onzichtbaar moet zijn om effect te hebben. Je weet als geen ander hoe de hazen lopen in Den Haag en ook ik wil graag het kabinetsplan van het toenmalige kabinet memoreren om de provincies Flevoland, Utrecht en Noord-Holland samen te voegen tot superprovincie. Het leed schipbreuk in 2014 en dat wordt door velen gezien – vriend en vijand denk ik – als het resultaat van behendig achter de schermen sturen van jouw hand en ik weet uit eigen ervaring dat je toen

een frequent bezoeker van het Torentje was. Maar je hebt het ook publiekelijk gedaan en tijdens een persbijeenkomst in Nieuwspoort in Den Haag – wat toch een beetje het hol van de leeuw was – haalde je de plannen onderuit, je zei: “Niemand heeft behoefte aan een reus op lemen voeten”, en dat terwijl je als staatssecretaris je weleens warm voorstander hebt betoond van bestuurlijke vernieuwing. Ik citeer het regeerakkoord van 2002: “Aanpakken van de bestuurlijke drukte in de Randstad, een Randstadprovincie.” Het is er nooit van gekomen, dus het kan verkeren, zoals Bredero zei. Ik heb je van dichtbij meegemaakt, ook in de regionale bestuurlijke samenwerking in de MRA. Ik denk dat je hebt geholpen, je hebt het aangejaagd en sterker gemaakt. Dat is niet altijd vanzelfsprekend, de rol van een provincie in zo’n grootschalige regionale samenwerking met gemeenten, maar jij deed dat en jij deed dat met verve. Wij hebben intensief samengewerkt toen ik wethouder was en locoburgemeester in Amsterdam en eigenlijk altijd probeerde je weerbarstige dossiers in beweging te krijgen. Ik denk aan de dossiers rondom Schiphol en de vluchtelingencrisis in 2015, tegen de stroom in samen problemen het hoofd bieden. Dat is wat je toen ook hebt gedaan aan de zogenaamde vluchtelingentafels, het aantal opvanglocaties schoot te kort en de CdK heeft het op zich genomen in de hoedanigheid van Rijksheer om een coördinerende rol te vervullen. Jij hebt die rol hier opgepakt en dat heeft mijn waardering nog verder doen groeien. Ik heb mij laten vertellen dat toen het nieuwe Koninklijke paar op bezoek was in de provincie, jij heel statig achter hen aanliep met een hand een beetje achter de rug met een shagje geklemd in de handpalm. Gelukkig hoef je als het over roken gaat, nu niet meer zo creatief te zijn want je neemt vandaag afscheid en ik wil je bedanken als minister ook omdat je de rust in het provinciehuis hebt teruggebracht en omdat je een kundig, betrokken en wijs bestuurder en een warm en fijn mens bent. Als je in de voetbalwereld Johan zegt, dan weet iedereen meteen over wie het gaat. Ik denk zelfs jij, Johan. Zo is het wat mij betreft ook in het openbaar bestuur. Als je in het openbaar bestuur Johan zegt, dan gaat het over Johan Remkes. Dank voor je inzet voor het openbaar bestuur in het algemeen en voor je inzet voor de provincie Noord-Holland in het bijzonder. Ik wens je het allerbeste voor de toekomst. Ik heb je zelf horen zeggen dat jij en je partner behoefte hadden aan meer rust en vrijheid en meer tijd voor het privéleven en daarom wens ik jullie bovenal samen een rustige tijd toe. Dank je wel, Johan.

6. Vicevoorzitter Provinciale Staten, de heer Yurdakul

De **VICEVOORZITTER**: Het is tijd voor een cadeautje namens PS. Ik heb de eer om dit in te leiden en aan u te overhandigen. Mijnheer Remkes, ik bied u hierbij een bijzondere staalgravure van ons Paviljoen Welgelegen aan van de hand van de Amsterdamse kunstenaar Hermanus Petrus Schouten. Schouten was een van de vele kunstenaars die zich geroepen voelde om het paviljoen te verbeelden omdat het voor die tijd, de 18e eeuw, een uitzonderlijk bouwwerk was dat veel opzien baarde. Het bijzondere van juist deze uitvoering van het paviljoen van Schouten is de gedetailleerdheid en de prachtige uitvoering. Zoals u weet was Paviljoen Welgelegen de residentie van de Engelse bankier Henry Hope, het pand is gebouwd in 1789 en deze gravure is twee tot drie jaar later gemaakt. Destijds vroeg Hope een vergunning aan voor de bouw van het paviljoen bij de gemeente Haarlem voor – zoals het in de vergunning heet: ‘Een gemakkelijke woning’. Wij hopen dat u dit paviljoen de afgelopen acht jaar ook als een gemakkelijke of tenminste als een prettige plek hebt ervaren. Daarom krijgt u dit cadeau van PS als aandenken voor uw tijd hier en

bovenal als teken van buitengewone waardering voor de rol die u heeft gespeeld als voorzitter van PS.

7. Commissaris van de Koning, de heer Remkes

De heer **REMKES**: Soms gaan Groningers weleens door het leven als stug. Ik zeg altijd, Groningers – en dat kwam in sommige toespraken ook tot uiting – zijn woordkarig, zeggen meestal niet te veel. Ik probeer vanmiddag in mijn reactie overigens wel alles te zeggen wat ik nodig vind. Mevrouw de minister, voorzitter, leden van PS, dames en heren. Er werd zo hier en daar al aan gerefereerd en de afgelopen dagen kwam dat weer redelijk frequent aan de orde, de laatste tijd werd mij vaak de vraag gesteld, waarom ga je eigenlijk weg? Per datum van 1 januari heb ik hier 8,5 jaar de prachtige functie van Commissaris van de Koningin en Koning mogen bekleden, met groot genoegen en dat genoegen is de afgelopen tijd niet afgenomen. Nou heeft een managementgoeroe eens gezegd en ik citeer: "Na ongeveer zeven jaar moet een leider weg want dan gaat hij zich vervelen en rare dingen doen." Ik was niet bezig om mij te vervelen en of ik rare dingen aan het doen was, kunnen anderen beter beoordelen dan ikzelf. Dus dat was het niet. Ook heb ik de vraag nog niet horen stellen, wie is die oude man en wat doet hij hier? Ook het verbod op rookruimtes in publieke gebouwen duurt nog wel even en die digitalisering, de oude Nokia bevalt mij goed en daar had ik mij nog wel een paar jaar uitstekend mee gered. Ik heb inderdaad heel consequent de afgelopen jaren zelf geen enkel mailbericht verstuurd. Dat ging uitsluitend via de secretaresse en ik moet zeggen, dat is mij altijd prima bevallen, want secretaresses denken altijd goed na voordat er allerlei dingen per mail aan anderen worden toevertrouwd en daar waren hier in het verleden ook een paar ervaringen mee. Nee, er werd al aan gerefereerd. Het is veel simpeler, het zijn de privéredenen, het is Nicolette en de timing had alles te maken met de Statenverkiezingen van volgend jaar en de vorming van een nieuw college van GS. Bovendien zit ik hier inmiddels langer dan het overgrote deel van de Statenleden. Alleen mevrouw Boelhouwer, mevrouw Kirch en de heren Yurdakul en Van Straaten waren op 1 juli 2010 al lid van deze Staten. Dat brengt mij op een algemeen zorgpunt. De zittingsduur van volksvertegenwoordigers in alle organen en ook in deze Staten, is de afgelopen jaren drastisch teruggelopen met het daarbij behorende verlies aan ervaring en geheugen. Volksvertegenwoordiger – fulltime of parttime – is een vak dat je moet leren en dat kost meestal tijd. Als de voortekenen niet bedriegen zal ook volgend jaar na de verkiezingen een groot deel van de huidige Statenleden uit PS vertrekken. Ik snap het allemaal wel, want het wordt steeds lastiger in parttime functies je hoofdberoep, het Staten- of gemeenteraadslidmaatschap en een bevredigend privéleven met elkaar te combineren. Het is op zichzelf verklaarbaar, maar voor het functioneren en voor een effectieve parlementaire controle ligt er terdege een zorgpunt. Als het om vertrekken gaat en er is al even aan gerefereerd, vergeet ik nooit meer dat toen ik in 2010 bekendmaakte dat ik niet meer beschikbaar was voor de Tweede Kamerlijst van de VVD, ik drie soorten reacties kreeg: het is jammer, u had het al veel eerder moeten doen of u gaat zeker mooi van het wachtgeld genieten. Dat is ongeveer hoe er tegen politici wordt aangekeken. Ik snap best dat dat beeld bepaald niet uitnodigt om lid van een volksvertegenwoordiging te worden. Vaak heb ik en ik dacht dat de heer Van Liere het zei, vaak heb ik de afgelopen jaren bij het bekijken en beluisteren van debatten in Den Haag gedacht, gelukkig zijn de politieke omgangsvormen in

mijn Staten een stuk beter dan in Den Haag. Daar dreigde in de periode 2011 en 2015 een inbreuk op te komen toen een voormalig Tweede Kamerlid hier zijn entree maakte. Toen heb ik overigens wel gedacht, het kwaad zal zichzelf straffen en dat is ook precies wat er is gebeurd. Daar hoefde je weinig aan te doen. Een regelmatig terugkerend onderwerp van gesprek was ook hier de verhouding tussen oppositie en coalitie. Die waren en zijn soms onnodig scherp, alhoewel ze de laatste jaren wel minder scherp zijn geworden. Soms heeft dat ook te maken met de vraag van welk parlementair instrument maak je gebruik. De effectiviteit kon soms wel wat beter. Het floret is meestal doeltreffender dan de botte bijl en gerichte inzet is vaak doeltreffender dan een algemene aanvliegroute, zoals we bij de recente stemming over de Omgevingsvisie hebben kunnen zien. Die verhouding tussen oppositie en coalitie is niet iets wat uitsluitend door de coalitiefracties kan worden opgelost. Bruggen bouwen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid en die collectieve verantwoordelijkheid voor het dienen van het algemeen belang hoort centraal te staan, ook al verschil je at the end met elkaar van mening. De botte bijl was ook aan de orde op 8 oktober toen een motie van wantrouwen tegen het hele college werd aangenomen en eigenlijk volledig uit de lucht kwam vallen. Bij de behandeling van de Zomernota was ik overigens weer een beetje gerustgesteld toen mevrouw Pels het belang van luisteren en het tegengaan van blokvorming benadrukte. Helemaal gerustgesteld werd ik op 12 november toen een motie van treurnis over mijn vertrek unaniem werd aanvaard. In ieder geval, de voorzitter van het college had kennelijk niet echt weg gehoeven en overigens viel aan de overwegingen in die motie van treurnis nog wel iets af te doen. Er zijn en mevrouw Post refereerde daaraan, er zijn in deze Staten natuurlijk ook momenten van grote droefheid geweest. Het overlijden van ons Statenlid Johan Kardol die een zeer kritische maar constructieve rol vanuit de Staten speelde, en het Statenlid Portegijs en ruim twee jaar geleden het overlijden van Tjeerd Talsma dat in de Staten maar zeker ook in ons college diepe sporen heeft getrokken. Er is zojuist door de Statenleden, mevrouw Post, de heer Yurdakul en de minister heel veel positiefs gezegd. Overigens toen ik in 2011 zag dat de heer Den Uyl lid van onze Staten zou worden, toen dacht ik, ik sta nog met zijn vader op een foto bij een JOVD-congres. Dat zijn van die herinneringen die je op het netvlies krijgt. Ik dank de Staten en het presidium natuurlijk voor het vertrouwen en voor de samenwerking. Ik heb uw vergaderingen altijd met heel veel plezier voorgezeten. Ik kwam hier toen ik van sommige Statenleden te horen kreeg, die Statenvergaderingen duren veel te lang en dat heb ik goed in mijn oren geknoopt, dat moet in ieder geval beter en volgens mij is de gemiddelde vergaderduur vrij aanzienlijk teruggelopen en daar is af en toe enige harde hand voor nodig. Dan even, ik kom daar straks als ik iets zeg in de richting van de minister, nog even op terug, de heer Den Uyl zei, hij weigerde pertinent om als Rijksorgaan. Dat was waar het ging om burgemeestersbenoemingen zeker het geval. Ik vind dat de commissaris exclusief verantwoording moet afleggen aan de minister en niet aan de Staten en op het moment dat je die deur een beetje openzet, dan weet ik wel hoe het gaat, dan willen de Staten at the end helemaal meepraten over de benoeming en dat is niet de bedoeling. Ik herinner mij wel een moment waarop de Staten redelijk zijn meegenomen in het acteren van het Rijksorgaan en dat was ten tijde van de provinciefusie, want dat deed ik als Rijksorgaan. Dat leek mij als politiek bestuurlijk proces ook wel zo overzichtelijk en simpel, want dan deed je dat als Rijksorgaan van Noord-Holland en dan hoefden die drie provinciale besturen niet voortdurend te overleggen. Ik herinner mij zelfs dat PS een keer een motie aannamen waarin zij als het ging over het takenpakket, de

signalen die het Rijksorgaan in de richting van Den Haag had gegeven, van harte onderschreven. De heer Yurdakul, ik ben geraakt door wat mij zojuist is overhandigd en ik wil de vicevoorzitter van de Staten in het bijzonder bedanken voor wat mij is overhandigd, maar ook toch wel voor de kleine pauzes die soms nodig waren om te zorgen dat de voorzitter niet al te chagrijnig werd. Zeer veel dank. Elisabeth, in de eerste plaats dank voor je fijne en lieve woorden namens het college. Die zaal, echt fantastisch en het goud zal in Groningen een hele eervolle plek krijgen en ik zal altijd aan PS, het college en de medewerkers in Noord-Holland terugdenken. Ook wil ik danken voor de ruimte die ik de afgelopen jaren heb gekregen, want commissarissen krijgen in de provincie niet altijd dezelfde ruimte, het moet die commissarissen ook worden gegund. Ik heb het heel sterk ervaren dat ik inhoudelijk de ruimte kreeg en ook de ruimte kreeg om op een goede manier mijn functie – soms een beetje rakend aan de Rijksrol – kon invullen. Koningsdag in Graft en Amstelveen, vorig jaar de 5 mei-lezing en recent de activiteiten op het terrein van ondermijning. Wij nemen morgenavond in kleine kring afscheid en dan zullen wij ongetwijfeld nog het een en ander tegen elkaar zeggen, maar nu al ben ik jullie zeer dankbaar voor de woorden die zijn gesproken, maar ik heb er wel een kanttekening bij. Die verhuisdozen en dat telefoontje is historisch niet juist en dat moet rechtgezet worden. Ik was namelijk verhuisd op de dag voordat ik het eerste gesprek met de vertrouwenscommissie had. Toen ik dat telefoontje van de toenmalige fractievoorzitter en voorzitter van de vertrouwenscommissie, Cees Loggen kreeg, stond ik midden in een Kamerdebat over de voorstellen voor het Caribische deel van het Koninkrijk, 10-10-10. Het zegt de minister alles, zij wordt dagelijks met de zorgen rond 10-10-10 geconfronteerd. Dat was een heel mooi moment. Wat mij daarvan bijblijft is dat mijn toenmalige en huidige collega Willibrord van Beek, die vergadering voorzat. Dan komen een aantal dingen in een keer weer samen. Ik dacht, dat moet ik even rechtzetten en die verhuisdozen hebben wij later uitgepakt en daar kwamen inderdaad wel een paar tranen bij kijken maar dat hebben wij allemaal rechtgebreid. Kajsa, ontzettend veel dank voor wat je gezegd hebt. Niet veel Statenleden realiseren zich altijd dat een CdK naast zijn provinciale rollen ook nog een Rijksrol heeft op grond van de Provinciewet en van de ambtsinstructie en in die rol is er sprake van een bijzondere relatie tussen de minister en de CdK. In die rol wordt verantwoording afgelegd aan de minister. Ik wil dus ook haar maar ook haar ambtsvoorgangers, de ministers Bijleveld, Donner, Spies en Plasterk danken voor het gestelde vertrouwen zoals ik dat altijd heb ervaren en het overleg met de Kring, heel constructief en nooit afbrekend. Dat brengt mij ten slotte op onze doyen Clemens. Je hebt onze gezamenlijke geschiedenis gememoreerd. Het moment dat ik in de Kamer kwam herinner ik mij heel goed. Ze hadden mij van tevoren verteld, hou je in het begin gedeisd en dat past ook wel bij mijn karakter. Maar na een maand of vijf, zes kwam er iemand naar mij toe en zei, ik hoor nou dat ze jou te stil vinden en ik dacht, dan gaan wij daar nu verandering in brengen. Dat is ongeveer waar jij volgens mij op doelde. Wij hebben elkaar altijd gevolgd en ik heb onze samenwerking in die verschillende rollen altijd als heel goed en vriendschappelijk ervaren en dat geldt ook voor je rol in de Kring, dat heb je jaren en jaren gedaan en dat doe je nog steeds en ik ben ook heel blij dat jij Clemens hier bent om mij toe te spreken. Zeer bedankt. Leden van de Staten, mevrouw de minister, voorzitter, dames en heren, als ik aan het einde van mijn fulltime – want ik ga niet helemaal achter de geraniums zitten – en op mijn werkzame leven terugkijk, komt een aantal dierbaren en mensen waar je sowieso veel aan te danken hebt, op het netvlies. Op de eerste plaats je ouders en hun opvoeding met een moraal van hard werken en het

beste uit jezelf halen en dienstbaarheid tegenover anderen. Dat heb ik van mijn ouders meegekregen. De omgeving waarin ik altijd heb gefunctioneerd. De mensen waar ik veel van heb geleerd, de politieke en ambtelijke omgeving in Groningen, op VROM, BZK, mijn collega's in het kabinet, collega's en medewerkers in de Tweede Kamer, IPO en last but not least, vanzelfsprekend de ambtelijke en politieke omgeving in Noord-Holland. Mijn vroegere commissaris – en het spijt mij dat zijn echtgenote hier niet aanwezig kan zijn – wijlen Henk Vonhoff, heeft mij altijd een lesje in bescheiden meegegeven en dat gold ook voor mijn toenmalige collega's, jij bent het niet, het is je functie. Openbaar bestuurders moeten dat heel scherp op het netvlies houden. En bovenal mijn lieve vrouw, Nicolette, jij was er als het nodig was, jij hield mij vanuit Groningen op orde, wij konden dilemma's met elkaar delen en wij gaan vanaf 1 januari elkaar in Groningen op orde houden, zeer bedankt. Afsluitend, ik wist in 2010 toen ik benoemd werd vanuit mij gedeputeerdenschap – en ik had aan Henk Vonhoff een uitstekende leermeester gehad maar ook vanuit mijn ministerschap op Binnenlandse Zaken – precies waar ik aan begon en wat er als commissaris van mij werd verwacht. De heer Van Liere stelde net de vraag, waarom Noord-Holland? Omdat ik het inderdaad als een uitdaging zag. Dat was precies de reden waarom ik het interessant vond om in Noord-Holland commissaris te zijn, want er moet wel iets te doen zijn. Het uitsluitend zijn van uithangbord vind ik niet interessant. Ik heb dus ook geen moment spijt gehad dat ik destijds mijn brief heb geschreven en u hebt daar met elkaar de randvoorwaarden voor geschapen. Toen ik op de nazit en er werd al even aan gerefereerd, de Brabantse borrel zeg maar op het laatste IPO-congres in Brussel door de Statenleden werd toegezongen op de melodie van Ramses Shaffy met een tekst gecomponeerd door Marieke van Duijn en Jack van der Hoek was dat voor mij een ontroerend moment. Een lichte variant daarop heb ik gekozen als mijn zwanenzang hier. Laat me, laat me, laat me mijn eigen gang maar gaan. Laat hem, laat hem, hij heeft het altijd zo gedaan. Het ga uw Staten, het provinciaal bestuur en inwoners van Noord-Holland goed. Ik wens u behouden vaart en wij zullen uw koers vanuit het Groningse volgen. Dank u zeer.

8. Sluiting

De **VICEVOORZITTER**: Wij zijn aan het einde gekomen van deze bijzondere Statenvergadering. Ik sluit de vergadering om 17.35 uur.

***

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

			2019 (Q)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie EEB	**15 okt**	**26 nov**	**21 jan.**	**11 Februari**			
Economie en subsidies algemeen							
Gevolgen Brexit voor N-H							Behandeld in EEB 22-1-2018 Toezeggingen gedaan bij de behandeling: • In de volgende notitie zal breder worden ingezet op de Brexit waarbij ook de bereikbaarheid en mobiliteit – ook op provinciale wegen – arbeidsplaatsen en personeelstekorten aan de orde komen. Vergadering EEB19/2/2018: rondvraag hr. Tekin: Mw. Lagerveld (VVD) refereert aan de door de staatssecretaris aangekondigde werving van 930 extra douanebeambten vanwege het tekort aan douanespecialisten dat ontstaat bij handels- en productiebedrijven ten gevolge van de Brexit. Ook Inspectie- en controle-instanties moeten extra mensen gaan aannemen en opleiden. Kan de werkambassadeur inzichtelijk maken in welk vakgebieden extra mensen nodig zijn en om hoeveel fte het gaat? Kan hij aangeven of hierbij ondersteuning van de provincie en/of overheid nodig is? Gedeputeerde Tekin meldt dat de werkambassadeur een flinke werkagenda heeft en bovendien niet fulltime werkt. Daarom is het niet eenvoudig om de werkambassadeur ook nog hiervoor in te zetten. In de notitie over de Brexit van dhr. Loggen staat een aantal vervolgacties van het college vermeld en de vragen van de VVD vallen binnen dit kader. De gedeputeerde zegt toe

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

							de vragen van de VVD voor te leggen aan dhr. Loggen, die tevens verzocht zal worden aan te geven wanneer de notitie voor PS beschikbaar komt.
Programma investeringsgereedheid Innovatief MKB		Voortgang PIM en andere MKB instrumenten loopt via de voortgangsrapportage Economie					Programma helpt MKB en startups om tot gerichte ontwikkeling te komen. Deze resultaten zijn concreet meetbaar. T.z.t. wordt de evaluatie van de resultaten van deze programma's aan de commissie toegestuurd. Voortgang PIM en andere MKB instrumenten loopt via de voortgangsrapportage Economie (26 november 2018 in EEB behandeld).
Proof of concept (MKB) fondsen						Gedeeltelijk Bob model, GS besluiten	Uitgangspunten MKB fondsen zijn eerder in de commissie besproken. Besproken in EEB 22 januari 2018 Toezeggingen gedaan bij de behandeling: • PS zal geïnformeerd worden over de voortgang • Gedeputeerde Van der Hoek zal aan de fondsmanager als notie meegeven om bij aanvragers aandacht te vragen voor goed werkgeverschap en inclusiviteit

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Voortgangsrapportage/actualisatie economisch uitvoeringsbeleid/Dashboard							Jaarlijkse update van het uitvoeringsprogramma Economie (uitvoering van het strategisch beleidskader economie zoals behandeld in EEB van 11/4/2016 en vastgesteld in PS van 23 mei 2016). 1e uitvoeringsprogramma is behandeld in de cie EEB van 12 september 2016. 1e Voortgangsrapportage is behandeld in de cie EEB van 16 oktober 2017, toezeggingen hierbij: -van de volgende barometer zal ook levensgeluk uitmaken; - de barometer wordt jaarlijks geagendeerd als instrument voor het integrale beleid van de provincie, niet alleen economie maar ook andere portefeuilles; - Gedeputeerde bond zal een expertmeeting organiseren; - Het woningtekort/expats zullen toegevoegd worden aan de 5 thema's voor het vestigingsklimaat 26 november 2018 is de 2e voortgangsrapportage behandeld in EEB (incl. voortgang PIM en andere MKB instrumenten).
Pallas							Uitbetaling 3e tranche 17-9-2018 in EEB agenda. Ged. Bond: De vraag of de lening op een later moment terugbetaald kan worden, komt aan de orde wanneer het Rijk met deze vraag aan de slag gaat. Hier moet een apart besluit over genomen worden. Hier hoeven PS niet betrokken te

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

							worden, want in feite gaat het om een uitvoeringsbesluit en is het budgetrecht van PS niet aan de orde. EEB 26 november 2018: Aan het presidium zal worden voorgesteld motie 60 van 15 december 2014 als afgedaan te beschouwen omdat de hr. Bond het volgende toezegt: zodra er meer informatie bekend is over private investeerders, hij PS onmiddellijk zal informeren. Dat geldt ook voor de informatie over het op hetzelfde niveau brengen van de provinciale lening als die van het Rijk en het besluit hierover vanuit Den Haag.
HIRB							EEB 20 maart 2017 behandeling Uitvoeringsprogramma toekomstbestendige werklocaties en Evaluatie HIRB:. Hr. Bond zegt toe: - De rol van de ambassadeur en aanjager parkmanagement wordt meegenomen in de volgende evaluatie - Op verzoek van dhr. Hietbrink wordt leegstand gemonitord en een 0 meting uitgevoerd - Het onderdeel glasvezel wordt bij breedband meegenomen (zie C-agenda EEB 11-9-2017: Brief GS inz. Wijziging Uitvoeringsregeling toekomstbestendige werklocaties N-H 2017 - Er wordt een overzicht gestuurd met bedrijventerreinen die zijn geherstructureerd (zie: http//www.nhwerklocaties.nl) Evaluatie HIRB na 2 jaar (maart 2019). In september 2018 zal de commissie een overzicht ontvangen van de toegekende projecten binnen de subsidies en de resultaten van de ambassadeurs tot nu toe.

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Jaarprogramma van De Kop Werkt! (wensen en bedenkingen').			Jaarprogramma 2019				Cie EEB 8 mei 2017 is de Samenwerkingsovereenkomst en Jaarprogramma 2017 De Kop Werkt behandeld. Hr. Bond heeft toegezegd: PS wordt op de hoogte gehouden van het nieuwe jaarplan en van hetgeen gerealiseerd gaat worden. 27-11-2017: Jaarprogramma 2018 in EEB. EEB januari 2019 : Jaarplan 2019. Hr. Bond zal in stuurgroep de aanlevering van het digitale jaarverslag aan de orde stellen (onwerkbaar).
Voorstel herstructure-ring Winkelgebieden							Komt voort uit de afgedane motie 45 van 9 november 2015: pilot herstructurering, herverkaveling of transformatie winkelstraat of buurtwinkelcentrum. De uitvoeringsregelingen (tkn) en evaluatiecriteria zijn op 24 mei 2018 in de commissie behandeld: Hr. Bond zegt toe: - de aanvragen voor duurzaamheid als evaluatiepunt toe te voegen; - Gedeputeerde Bond antwoordt dat PS het beleid hebben vastgesteld om subsidies kleiner dan 5.000 euro niet toe te kennen, omdat deze meer geld kosten dan opbrengen. Hij zegt toe deze aanvragen mee te nemen in het project en in de evaluatie na te gaan of sprake is geweest van dergelijke aanvragen voor kleinere bedragen; -Het meten van de meerwaarde van de provinciale inzet en na te gaan of de projecten tot stand waren gekomen zonder deze regeling, wordt toegevoegd als evaluatiecriterium
Continuering regionale economische			rapportage				23 maart 2017 in commissie EEB behandeld. Hr. Bond zegt toe: - het uitvoeringsprogramma waarin de acties zijn

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

samenwerking NHN							opgenomen wordt tzt aan PS gestuurd (najaar 2018) - functieboek kan desgewenst aan PS worden gestuurd (zie brief C-agenda EEB 9-4-2018)) - Elk jaar wordt een rapportage aan PS voorgelegd (1e rapportage\; jan/febr. 2019) - Halverwege de 7 jarige overeenkomst zal een tussenevaluatie worden uitgevoerd waarbij de inzet van ieders rol wordt geëvalueerd om zo de gerealiseerde effecten te kunnen meten (over ongeveer 3,5 jaar).
PDENH fonds							Cie 16-10-2017: stand van zaken komt jaarlijks terug in de jaarrekening (participaties). Zie ook c-agenda EEB 17-9-2018: brief gs aan ps inz. evaluatie fonds management PDENH
Uitkomsten evaluatie detailhandelbeleid							
Initiatiefvoorstel D66 NEXT STEP Een recreatie netwerkNH							
Duurzame Energie							
Stand van zaken programma energietransitie en grondstoffen							
klimaat akkoord (alle commissies)				?			Voorafgaande aan de vergadering van26 november is een technische briefing gegeven over de tussenstand van het klimaatakkoord

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

uitvoeringsprogramma Energietransitie							Zie C-agenda EEB 9 april 2018
Routekaart							Routekaart is op 9 april 2018 in de commissie behandeld. Toezeggingen: -een tijdschema zal worden opgesteld voor de eerstvolgende routeplanner
Jaarlijkse staat van de transitie							Is op 9 april 2018 in de commissie behandeld. Toezeggingen: -signaal aan CBS zal afgegeven worden om sneller cijfers beschikbaar te stelen; -IPO voortgangsbrief zal met de commissie worden gedeeld (EEB vergadering 24 mei 2018: integrale IPO brief delen is niet mogelijk, maar de relevante teksten uit de voortgangsrapportage zullen worden gedeeld met de commissie, met daarbij een nadere duiding en eventuele aanvulling door GS. - dashboard zal worden voorgelegd dat een simpel maar representatief beeld geeft van de ontwikkelingen en aan te geven wanneer dit wordt gepresenteerd (zie brief B-agenda EEB26 november 2018 inz. uitgangspunten dasboard Energietransitie N-H)
Stand van zaken Circulaire Economie							Òntwikkelperspectief behandeld in EEB 12 juni 2017. Hr. Van der Hoek zegt toe dat de voortgang en de rapportage over de ambitie jaarlijks aan PS worden voorgelegd.
Rapport Randstedelijke Rekenkamer inz. energietransitie			Februari PS				
Cultuur/Inkoop /Social							

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Return/Bestuur /communicatie							
Notitie en actieprogramma duurzaam inkopen							
Voortgang Social Return			*Evaluatie*				Het periodiek leveren van voortgangsinformatie aan GS/PS is vastgelegd in besluitvorming van GS d.d. 8 december 2015
Arhi procedure Gooi- en Vecht							Zie brief GS bij de ingekomen stukken PS van september 2017 inz. Arhi procedure. GS hebben op 7 november een besluit genomen. Dit besluit is besproken in de cie EEB van 27 november 2017 Voorlopige planning: onbekend Arhi procedure stopgezet door GS (zie brief C-agenda EEB 21 januari 2019)
Gevolgen regeerakkoord voor N-H							Behandeld in EEB 22-1-2018 Toezeggingen gedaan bij de behandeling: • GS zullen de rijksnotitie over de bestuurskracht en het aangepast beleidskader toesturen, zodra dit beschikbaar is. Is toegestuurd bij de beantwoording statenvragen 132/2018 van de hr. Klein
Rapport Randstedelijke Rekenkamer provinciale subsidieregelingen							Behandeld in commissie EEB van 17 september 2018. Ged. Van der Hoek: Begin 2019 vindt de concrete opvolging van alle aanbevelingen plaats en medio 2019 zullen deze afgerond zijn. PS worden geïnformeerd over eventuele vertragingen of problemen in dit proces

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

rijksmonumenten							
Initiatiefvoorstel GL, SP, PvdD N-H Regenboogprovincie 2.0							
Recreatieschappen en arbeidsmarkt en onderwijs							
Modernisering recreatieschappen							In EEB van 21 november 2016 zijn het initiatiefvoorstel van de SP, de discussienotitie van de PvdA en de het advies van GS behandeld. Naar aanleiding hiervan is Motie 76 van 12-12-2016 aangenomen : PS verzoeken het College van GS om: * in het MRA proces als vervolg op de actie agenda metropolitaan landschap een voorstel in te brengen waarin: - de kwaliteit van recreatieterreinen wordt vergroot door, op basis van onderzoek, duidelijke grenzen te bepalen tussen natuur en recreatie; - alle gebruikers meer worden betrokken bij de inrichting en het gebruik van de recreatiegebieden; - de inverdieneffecten voor de financiering van de recreatieschappen binnen de bestaande randvoorwaarden maximaal worden benut; * na uitwerking van dit voorstel in goed overleg met alle betrokken de bestaande gemeenschappelijke regelingen in deze lijn bij te stellen.

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

							StvZ: 2018 Wijzigingstraject PRV: . wijzigingsvoorstel PRV: juni 2018 (NLWM (met uitnodiging EEB) en R&W . terinzagelegging: juli-sept 2018 . cie en PS vaststelling: december 2018 (NLWM (met uitnodiging EEB) en R&W. Commissie EEB 18 juni 2018: hr. Tekin: vlak na de zomer zal een uitgebreide brief worden opgesteld voor PS o.a. over de governance en bestuurlijke spaghetti. Hierbij wordt ingezoomd op een rapport over de evaluatie van RNH en hoe het college omgaat met de aankomende aanbestedingsperiode (loopt af per 1/1/2019). Deze brief is behandeld op B-agenda EEB 17-9-2018 (met uitnodiging cie NLWM). 15 oktober 2018: BOT overleg met verkenner.
Arbeidsmarkt: presentatie werkambassadeur en visie arbeidsmarkt – onderwijs en cijferrapportage, midterm review 2016-2018							Midterm review arbeidsmarkt 17 september 2018 op B-agenda EEB behandeld

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Financiële stukken recreatieschappen							
Algemeen							
Kaderbrief 2019							
Jaarstukken 2017							
Zomernota							
Provinciale Begroting 2019	*PS 12 nov 2018*						
evaluaties van de Europa-strategieën							

Strategische Statenagenda Commissie EEB januari

2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

IPO begroting							PS december 2017: in vervolg zal IPO begroting in alle commissies worden behandeld.
MRA begroting 2019 en werkplan 2020							Agendacommissie heeft op 2 -10-2017 besloten dat MRA begroting en werkplan - net zoals de provinciale begroting- in alle commissies zal worden behandeld. September 2018 in commissies en oktober PS
MRA verantwoording en globale begroting 2019							TBV input regiegroep 13 april 2018 Toezeggingen: -over onduidelijkheden in het kleurenschema zullen nadere vragen gesteld worden; - tegengaan verspilling bouwmaterialen zal de hr. Van der Hoek agenderen op het portefeuillehoudersoverleg duurzaamheid; - opmerking om aan dashboard economie toe te voegen welke knelpunten worden opgelost en met welke prioriteit neemt de hr. Bond mee naar het PRES.

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 14-01-2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)	2019 (d.d.)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie NLWM	**3 dec**	**24 jan**	**25 feb**			
Natuur						
Natuurbeheerplan				Tekin	Jaarlijks vast te stellen/ BOB	Onderwerp komt jaarlijks terug Vanaf 2018 wordt dit het Programma Natuurontwikkeling
Provinciaal meerjaren-programma Groen				Tekin	Gedeeltelijk Bob	Jaarlijks vast te stellen door PS Vanaf 2018 wordt dit het Programma Natuurontwikkeling
Toekomst Goois Natuurreservaat				Tekin	Gedeeltelijk Bob	Eind 2015 begin 2016 besluitvorming over GNR verwacht. Evaluatie 1 jaar na invoering transitie. 1-6-2016 brief ontvangen GNR aangepast transitieplan nav zienswijzen ter besluitvorming in AB GNR op 23-06-2016 November 2017: Transitie is in volle gang, naar verachting kan in maart 2018 een evaluatie in de commissie besproken worden.
Programma Groen Kapitaal en Biodiversiteit				Tekin	Geen Bob model, GS besluiten	11-1-16 BOT-overleg op locatie. In februari 2016 zal een eerste discussiestuk ter bespreking worden voorgelegd aan de Statencommissie NLM. Met medeneming van de uitkomsten daarvan zal het e.e.a. verder worden vormgegeven. 15-05-2017: Bespreking Rapport biodiversiteit in Noord-Holland Biodiversiteit is onderdeel van de expertmeeting over NNN op 12 oktober November 2017: Doorlopend programma met regelmatig bijeenkomst en informatie voor commissie via C-agenda
Groene Hart Visie				Tekin	Gedeeltelijk BOB, 3 provincies	Startnotitie 2e helft 2016 besproken, visie (gedeelde visie met ZH en Utrecht). Woensdag 20 september 2017 gezamenlijke bijeenkomst UT, ZH en NH. De visie als bouwsteen is door provincies afzonderlijk vastgesteld (oktober-november 2017). In de volgende fase moet aan de slag gegaan worden om visie te concretiseren. Er volgt afstemming tussen de griffies hoe de Statencommissies gezamenlijk betrokken kunnen worden bij het vervolg. Een overleg met drie Statencommissies Groen is op dinsdagavond 27 maart 2018 geweest. In het najaar 2018 volgt nog een gezamenlijke bijeenkomst.
Collectief agrarisch natuurbeheer / NNN begrenzing				Tekin		27-02-2017: Transitie naar collectieven: er is een evaluatie van PBL ontvangen. Gedeputeerde Tekin stelt voor deze evaluatie gezamenlijk met de NNN-begrenzing te agenderen voor de commissievergadering van mei 2017. Op 12 oktober 2017 wordt voor de commissie NLM een expertmeeting georganiseerd over NNN, biodiversiteit en de rol van agrariërs November 2017: Motie aangenomen in PS 13-11 voor een verkenningsjaar (M126-2017).
Metropolitaan landschap				Tekin		Op verzoek PvdA (ook RW). Komt medio 2017 een Actieplan. Er is een werkbezoek met TBO's aan Amsterdamse bos geweest in 2016. Zit in Agenda MRA, informatie voor commissie via C-agenda
Toekomst Recreatieschappen Wijziging PRV, WKW NNN-gebieden	Via RW			Tekin	BOB	De discussie over de toekomst van de recreatieschappen en de natuurwaarden in deze recreatiegebieden wordt gezamenlijk opgepakt door de commissies EEB en NLWM.

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 14-01-2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)	2019 (d.d.)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie NLWM	**3 dec**	**24 jan**	**25 feb**			
(EEB/NLWM)						
Initiatiefvoorstel 'Groen doet kinderen Goed'				Tekin		Van de PvdD fractie
Milieu						
Luchtkwaliteit				Tekin		Technische briefing op 25-06-2018
PMV wijziging				Tekin		Besluitvorming over nieuwe tranche PMV (technische wijziging) **Voordracht op 29-10-2018 in cie NLWM**
Luchthaven-besluiten				Tekin		Besluiten over Loodswezen (verwacht 2e helft 2017), VUmc (nog niet bekend) en Westpoort (medio 2018) 4-12-17: Voordracht Luchthavenbesluit Middenmeer 29-01-18: Voordracht helihaven Loodswezen IJmuiden
Zienswijzen op financiële stukken Omgevings-diensten				Tekin		Jaarlijks ontvangen PS de financiële stukken van de 4 Noord-Hollandse omgevingsdiensten voor zienswijzen op de Jaarrekening * bestemmingsresultaat en op de (meerjaren)Begroting. Het gaat om: - Omgevingsdienst IJmond - Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied - Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland noord - Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek
Actualisatie/ herijking beleid stiltegebieden				Tekin	Bob-model	In cie. Januari 2016 t.k.n. onderzoeksrapport. Medio 2017 vervolg. Over Stiltegebieden is ook een onderzoeksrapport van de Randstedelijke Rekenkamer verschenen. Presentatie november 2016. Inhoudelijke behandeling Rekenkamerrapport 27 maart in NLM en 10 april PS. Beleidsstuk GS wordt eind 2017 verwacht (o.v.b.) November 2017: Beleidsstuk wordt naar verwachting 1e kwartaal 2018 opgeleverd en vervolgens besproken in de commissie Beeldvorming over de voorgestelde maatregelen n.a.v. de uitkomsten van de stiltetafels. (B-agenda 03-12-18)
Schiphol				Tekin		27-02-2017: Gedeputeerde Tekin stelt voor om in maart een technische briefing te geven over de lopende dossiers en de inzet van de provincie. Het bestuurlijke standpunt volgt zo snel mogelijk. Tech briefing geweest, in 4e kwartaal 2017 notitie met bestuurlijk standpunt. November 2017: Met het nieuwe kabinet en regeerakkoord is het dossier Schiphol in beweging. Bestuurlijk standpunt GS wordt in 1e kwartaal 2018 verwacht. In 2e helft 2018 volgt een technische briefing stand van zaken. Maart 2018: De MER procedure is uitgesteld (met drie maanden). Net voor of net na de zomer 2018 wordt de commissie verder geïnformeerd.

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 14-01-2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)	2019 (d.d.)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie NLWM	**3 dec**	**24 jan**	**25 feb**			
Vliegveld Lelystad en betekenis voor NH				Tekin		Werkbezoek op verzoek van commissie, 22 november 2018
Bodem		*Tech. briefing*		Tekin		**Briefing na Bodemberaad, overdracht bodemtaken naar gemeenten**
Landbouw/ Fauna						
Innovatieve ganzenverjaging				Bond		Aangehouden initiatiefvoorstel PvdD
Grondgebonden melkveehouderij met koe in de wei				Bond		Initiatiefvoorstel PvdD
Pilot Natuurinclusieve landbouw	*Confe-rentie*			Bond		N.a.v. in PS aangenomen motie. Er is een BOT-overleg op 16 november 2017. Op basis daarvan vervolg voor uitvoering motie. 25-06-2018: Bespreken op de B-agenda 'Programma Natuur-inclusieve landbouw' en voorstel afdoen motie 40-2017. Eind 2018 organiseert GS een conferentie over de stand van zaken waar ook PS voor wordt uitgenodigd.
Water						
Ruimtelijk programma Markermeerdijken				Loggen	Geen BOB-model	Werkbezoek op 28 september 2017. Behandeling Verklaring van geen bedenkingen (VVGB) in RWW van 19-10-2017 en PS van 13-11-2017 Planning 2018 VVGB Technische briefing op 20 september 2018 Inhoudelijke bespreking VVGB najaar 2018 op 24 september 2018
Aangepaste Reglementen waterschappen				Loggen		Reglement Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) komt op 19 oktober 2017 naar de commissie. Het reglement AGV is vorig jaar al behandeld. Het reglement Rijnland moet nog worden gepland (in overleg met de provincie Zuid-Holland) Voor de Aanpassing reglementen waterschappen is de planning voor Waterschappen Rijnland en HHNK: - behandeling in de commissie van oktober 2018. Het is ter besluitvorming (voordracht voor PS)
Implementatie Kaderrichtlijn Water			TB 25-2-2019	Loggen		PS worden in het tweede kwartaal van 2018 geïnformeerd over de voortgang **Toezegging gedeputeerde Loggen om een technische briefing te organiseren. Een eerste in ieder geval nog voor de PS-verkiezingen van maart 2019**
Aangepaste Waterverordening				Loggen		Is uitgesteld tot nader order.

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 14-01-2019

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)	2019 (d.d.)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie NLWM	**3 dec**	**24 jan**	**25 feb**			
Rijnland met een wijziging inzake peilbesluiten.						
Verdroging/ Bodemdaling				Loggen / Tekin		Voorstel: technische briefing RWW en NLM (medio september). Bij dit onderwerp ook het door de gemeente Amsterdam opgedragen onderzoek, genaamd Inklinking veen in Waterland meenemen.(Valt ook onder portefeuillehouder Water, cie RWW) I.v.m. andere tech. briefing tussen NLM en RWW (over MRA) is deze verschoven naar september 2017. Thema wordt ook opgepakt binnen de Omgevingsvisie Noord-Holland 11 t/m 13 april Buitenlands werkbezoek over o.a. Bodemdaling Conferentie volgt daarna. Bespreking uitkomsten werkbezoek op 28-5 op B-agenda besproken. **Najaar 2018 vervolg over programma Bodemdaling**
Stand van zaken Watervisie				Loggen		
Initiatiefvoorstel PvdD Welzijn van vissen				Loggen/ Bond		
Algemeen						
Jaarstukken				Heel GS		Juni 2019
Kaderbrief				Heel GS		Juni 2019
Begroting				Heel GS		Oktober 2019
Omgevingsvisie NH2040 en invoering Omgevingswet (Cie R&W leidend)	*In R&W*			Heel GS	BOB	De Omgevingsvisie NH 2040 raakt de beleidsthema's van de diverse Statencommissies, waaronder die van NLWM. Door het presidium is gekozen om de commissie R&W de leidende commissie voor dit traject te maken. <u>Planning:</u> 7 december 2017, extra gezamenlijke commissievergadering over voordracht Koers NH2050. 18 december 2017, besluitvorming in PS over voordracht Koers NH2050 December 2017 t/m mei 2018: opstellen ontwerp omgevingsvisie 8 februari 2018: participatiebijeenkomst met gemeenteraden en leden AB van waterschappen. 11 juni 2018: terinzagelegging omgevingsvisie Oktober/november 2018: definitieve besluitvorming PS
Klimaatakkoord				Heel GS	BOB	Alle commissies B-agenda

Strategische Statenagenda Commissie M&F JANUARI 2019

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**21/1**	**11/2**			
PIP N247							4/2 PS		**Post**		Op dit moment wordt gewerkt aan ontwerp-PIP. Vaststelling van PIP in PS staat gepland Q1 (eerste kwartaal 2019)
Verkeersbeleid in relatie tot de Omgevingsvisie (agenda Mobiliteit)									**Post**		28 mei 2018: Concept-omgevingsvisie is besproken in commissie R&W met uitnodiging EEB, M&F en NLWM 11 juni 2018: Terinzagelegging omgevingsvisie Oktober/november 2018: Definitieve besluitvorming in PS 17 sept 2018 techn briefing Extra bespreking RW en andere commissies over Mobiliteit binnen de Omgevingsvisie heeft plaatsgevonden op 22 maart.
Perspectief Fiets en uitwerking moties 31/2017 en 45/2017									**Post**		In de commissievergadering van 17 mei is het concept Perspectief Fiets besproken worden. De input die vanuit het thema Fiets aan de Omgevingsvisie wordt geleverd wordt samengevat in het Perspectief. Met het Perspectief als basis kan vervolgens verder gewerkt worden aan de opgaven die plaats krijgen in een beleidsrijke Agenda Mobiliteit, waarin alle activiteiten met betrekking tot de mobiliteit zullen worden geagendeerd en in de tijd worden geprogrammeerd. Ook bestaand beleid zoals het aanpakken van de fietsknelpunten krijgt een plek in dit programma. De voordracht investeringen tbv oplossen fietsknelpunten wordt 9 april in de commissie besproken. Op 25 januari 2018 is er een technische briefing gehouden over welke kant de uitvoering uit gaat. Uiteindelijk komt de uitwerking terug in de Omgevingsvisie, deze wordt 22 maart in een extra vergadering besproken. BOT overleg 5 oktober 18.30 uur. 'verzoeken het college het fietsbeleid een extra impuls te geven door: - te onderzoeken hoe een herkenbaar provinciaal hoofdfietsnetwerk vorm kan krijgen, waarbij harmonie gezocht wordt met de ontwikkeling van het fietsnetwerk van de Vervoersregio Amsterdam; - in dit onderzoek specifiek meenemen hoe de vermarkting van een hoofdfietsnetwerk kan worden opgepakt; - een model te ontwikkelen voor (cofinanciering van) het oplossen van zwakke schakels n gemeentelijke fietspaden in het hoofdfietsnetwerk; - voor de vaststelling van de begroting 2018 een tussenrapportage te geven over bovenstaande en deze rapportage zo goed mogelijk aan te laten sluiten aan de in ontwikkeling zijnde provinciale fietsvisie;
Bereikbaarheid Broek in Waterland									**Post**		Ambtelijk vernomen dat er nog een MKBA (maatschappelijke kosten-baten analyse) wordt gemaakt. Planning loopt daardoor minimaal 3 maanden uit. Zodat het vervolg in het derde kwartaal van 2018 in de commissie wordt verwacht. 3e atelier: 30 oktober 3e inloopavond (presentatie resultaten studie): 21 november 9 mei 2016 Tijdens en extra vergadering van de commissie 9 mei 2016 is een technische toelichting gegeven op de variant van de Dorpsraad. Bereikbaarheid Broek in Waterland/N247. Tijdens de vergadering 9 mei is gesproken over de brief van GS waarin wordt aangegeven dat de variant van de Dorpsraad tot een vergelijkbaar niveau uit te laten werken als de Stuurgroep varianten. Begin 2017 worden de resultaten verwacht van de nadere uitwerking. 13 oktober 2016 Voorstel aan commissie om begin november een informeel overleg te houden over het participatieproces studie Broek in Waterland. 7 november 2016 Op 10 november 2016 informeel overleg. 2 februari 2017: in overleg met de dorpsraad is besloten de komende ateliers en inloopavonden uit te stellen. GS komen begin 2017 met een nieuwe planning. 26 nov 2018 besproken in commissievergadering M&F (B-agendapunt) Besluit reconstructie N247, passage Broek in Waterland. De gedeputeerde veronderstelt dat voor het uitzoeken van voornoemde zaken drie tot vier maanden nodig zijn. Vervolgens moet een stuk worden opgesteld voor de stuurgroep, het college en Provinciale Staten. Van de zijde van

Strategische Statenagenda Commissie M&F JANUARI 2019

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**21/1**	**11/2**			
											Provinciale Staten zal dan aangegeven moeten worden of ze bereid zijn om financiën beschikbaar te stellen. Vier jaar geleden gaven alle partijen aan dat er geld beschikbaar moest komen, maar in het coalitieakkoord is dat geen waarheid geworden.
Smart Mobility									**Post**		5 maart BOT-overleg gehad 30 november 2017 uitvoeringsprogramma besproken in cie. Inmiddels is een Uitvoeringsprogramma Smart Mobility beschikbaar. Zie B-agenda 27 november 2017. De commissie M&F heeft 12 juni een eerste BOT overleg gevoerd over het Smart Mobility . Afgesproken is dat hier een vervolg aan wordt gegeven. In overleg met de afdeling wordt naar een geschikt moment gekeken. Juli 2018 brief ontvangen Planstudie autonome voertuigen, daarin de vraag of er behoefte is aan technische briefing. Dit is in okt 2018 aan de commissie M&F voorgelegd. Op dit moment is er geen behoefte aan. 6 dec 2018 Koers Smart Mobility besproken (B-agendapunt) in de commissievergadering M&F. Er is behoefte aan een BOT-overleg. Deze wordt georganiseerd op 21 januari 2019 voorafgaand aan de commissievergadering.
Verbreding Solaroadexperiment						14/1 PS			**Post**		17 mei wordt een technische briefing over resultaten en ontwikkelingen gehouden GS hebben op 19 februari brief 967149/967211 gestuurd over verbreding van het experiment naar zwaar verkeer 2 maart 2017: er kan nog geen harde datum gegeven worden, omdat de vervolgstappen van SolaRoad op dit moment worden uitgezocht. Hieraan zitten een aantal financieel-economische aspecten als ook juridische. Zodra hier duidelijkheid over is wordt een moment gepland voor een presentatie. In overleg met de griffie wordt bekeken of het mogelijk is een presentatie over SolaRoad aan de commissie te geven. Verwachting 2e kwartaal 2017.
Voorkeursalternatief Verbindingsweg A8-A9									**Post**		21 juni 2018- GS (Post) geeft aan dat uitkomst onderzoek landschapsplan in januari 2019 komt 29 mei 2018: GS-besluit voorkeursalternatief 21 juni 2018: Bespreken bovengenoemd besluit in commissie M&F 9 juli 2018: Bespreken besluit in PS 8 okt 2018 interpellatieverzoek

Strategische Statenagenda Commissie M&F JANUARI 2019

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**21/1**	**11/2**			
											26 april 2018: In brief 1067127/1067134 doen GS verslag van hun gesprek met het ministerie en over het vervolg daarop. GS willen voor zomer 2018 een besluit nemen over een voorkeursalternatief, 21 juni hierover commissievergadering. Na de zomer volgt dan een startnotitie voor de te volgen planologische procedure. Na het ICOMOS-advies in de cie van 30 nov te hebben besproken, heeft de ged. toegezegd met het ministerie in gesprek te gaan over het vervolg. Zodra het vervolgproces duidelijk is, zal ged. de cie hierover informeren. 13 september 2017: in de commissie van 11 september is de stand van zaken en de PlanMER besproken. Besluitvorming over voorkeursalternatief wordt eind 2017/begin 2018 verwacht. Besluit GS 5 juli 2016 over toevoegen Golfbaanvariant. 9 mei 2016 is in de commissie gesproken over de stand van zaken. Twee varianten worden nader onderzocht. Wanneer na afronding van de aanvullende onderzoeken het voorlopig voorkeursalternatief wordt gekozen volgt een inspraakprocedure. Omstreeks maart 2017 wordt een nader voorstel verwacht. Voorkeursalternatief 11 april 2016 in commissie. Ligt dan ook ter inzage voor zienswijzen(wellicht rol burgerparticipatie). Na 3 oktober 2016 start de planuitwerkingsfase (deze is naar verwachting eind 2017 gereed. Aansluitend wordt PIP opgesteld. 9 februari 2016: Informatie over besluit minister inzake opstelterrein sprinterterreinen komt richting commissie(s). 2 februari 2017: Planstudie Verbinding A8-A9: voorkeursontwerpen voor Nulplus-, Golfbaan- en Heemskerkalternatief staat op 13 februari 2017 op de B-agenda. 2 maart 2017: vervolg behandeling van 13 februari 2017 op 2 maart 2017. 3Planning: vaststelling voorlopig voorkeursalternatief op 30 mei 2017 in GS. Woensdag 31 mei aanlevering stukken. Dinsdag 6 juni: technische briefing. Maandag 12 juni: commissiebehandeling M&F, besluit voorlopig voorkeursalternatief (gedurende inspraakperiode) Het vaststellen van het voorkeursalternatief: eind 2017. Op 10 maart hebben GS een brief aan PS gestuurd over het opnemen van een extra variant in de MER studie. Dit houdt ook in dat de behandeling in GS op 30 mei niet gehaald wordt, evenals de technische briefing op 6 juni. Een nieuwe planning volgt, waarin een GS besluit is voorzien na de zomer. Op 24 maart hebben GS een persbericht verstuurd met de mededeling dat de Stuurgroep Verbinding A8-A9 tegen het toevoegen van de tunnelvariant is. In PS van 10 april jl. is het onderwerp aan de orde geweest tijdens een interpellatiedebat. 13 jul 2017: zie brief over GS besluit d.d. 11 juli 2017. Bespreking in commissie in september. Nadere invulling volgt zo spoedig mogelijk.
Evaluatie Verbonden partijen									**Post**		Eens in de 4 jaar wordt het beleid Verbonden partijen geëvalueerd. De Nota Verbonden partijen 2014 is door PS vastgesteld februari 2015. In 2016 zijn 6 stichtingen onderzocht. Bij brief van 23 juni 2016 is PS hierover geïnformeerd. De algemene conclusies en aanbevelingen worden verwerkt in de eerstvolgende herijking van de nota verbonden partijen.
Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek (voorheen Duinpolderweg)									**Post**		26 november 2018: bespreken gevolgen PS besluit DPW Zuid-Holland ---Schuift door naar 21 januari 2019 17 september 2018: Bespreken GS-besluit voorkeursalternatief in de commissie 3 september 2018: gezamenlijke Hoorzitting (NH&ZH) 20 april 2018: Werkbezoek Duinpolderweg (georganiseerd door Zuid-Holland)

Strategische Statenagenda Commissie M&F JANUARI 2019

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**21/1**	**11/2**			
											Besproken in cie 25 januari GS heeft besluit over voorkeursalternatief genomen op 19 december en gepubliceerd op 20 december. 22 Januari zal dit besluit besproken worden in de cie. 3 februari 2017: verwachting GS-besluit circa december 2017
Integrale studie bereikbaarheid Den Helder									**Post**		Voor de integrale studie bereikbaarheid Den Helder is in 2016 is een kwartiermakersfase gestart en is gewerkt aan een plan van aanpak voor een gebiedsgerichte integrale aanpak. Met dit PvA is de samenwerking gezocht met het programma De Kop Werkt en is ook het Rijk (RWS) betrokken. September 2017 is een onderzoeksvoorstel besproken met de betrokken bestuurders uit de kop gemeenten waarna de onderzoeken zijn gestart. De eerste resultaten zijn in het eerste kwartaal van 2018 opgeleverd. In een bestuurlijk overleg in mei 2017 met de betrokken gemeenten van de kop en RWS zijn de eerste resultaten van de uitgevoerde onderzoeken besproken en afspraken gemaakt over het vervolg. Onderdeel hiervan zijn de nadere uitwerking van kortetermijnmaatregelen voor de verbetering van de bereikbaarheid van, naar en door Den Helder. Voor de verbetering van de bereikbaarheid van Den Helder op lange termijn zijn met de gemeenten en RWS afspraken gemaakt over de scope van het onderzoek.
Jaarstukken 2018/Kaderbrief 2020 (tevens Rekeningencie)									**Post**		…… 2019: Behandeling in de commissie M&F. ….. 2019: Behandeling in PS.
Zomernota 2019				8/10 PS					**Post**		17 september 2018: Behandeling in de commissie M&F. 8 oktober 2018: Behandeling in PS.
Begroting 2019					12/11 PS				**Post**		15 oktober 2018: Behandeling in de commissie M&F. 12 november 2018: Behandeling in PS.
Actualisatie Provinciaal Grondbeleid					12/11 PS				**Post**	BOB-model	15 oktober 2018: Behandeling in de commissie M&F. 12 november 2018: Behandeling in PS. 18 juni 2018: technische briefing over de denkrichtingen gehouden BOT-overleg 5 maart 2018 gehad PvA voor actualisatie is 25 januari 2018 in de cie besproken. Daarna volgt BOT-overleg over inhoud.
OV Toekomstbeeld									**Post**		Op 5 juli 2018 Het OV toekomstbeeld is een samenwerking tussen alle gemeenten, Provincie Flevoland, Almere en Lelystad. Vanuit de regio wordt het OV Toekomstbeeld tot stand gebracht. De commissie wordt daarover op gezette tijden geïnformeerd. 21 juni 2018: vervolgoverleg over verschillende netwerkscenario's. Technische briefing 5 maart gehad. 29 mei 2017: de evaluatie van begin 2017 was de eindevaluatie van de uitvoeringsregeling die liep t/m 2015.
Voortgangsrapport Westfrisiaweg N23									**Post**		Komt regelmatig ter kennisgeving terug in de cie.
Voortgangsrapport HOV in 't Gooi									**Post**		Januari 2019 Nota van Uitgangspunten bespreken in commissie M&F 26 november 2018 BOT-overleg (Vervolg op 15 okt 2018) 15 okt 2018 BOT overleg

Strategische Statenagenda Commissie M&F JANUARI 2019

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**21/1**	**11/2**			
											Naar verwachting januari 2019 nota van uitgangspunten / maart 2019 programma van eisen / voor zomerreces nota van zienswijzen Komt regelmatige ter kennisgeving terug in de cie.
Voortgangsrapportage HOV Velsen									**Post**		Komt regelmatige ter kennisgeving terug in de cie.
Initiatiefvoorstel anoniem solliciteren									**Loggen**		Advies van GS en het initiatiefvoorstel zijn besproken in commissie van 17 mei. Gedeputeerde heeft toezeggingen gedaan, indieners wachten met verdere stappen op afhandeling van deze toezeggingen. Advies van GS wordt na GS-vergadering van 24 april verwacht en kan vervolgens besproken worden in de vergadering van de commissie M&F van 17 mei 2018. Ged. heeft voorgesteld informatie van pilots af te wachten. Juni 2017: 18 mei 2017: Ambtelijk vernomen dat reactie naar verwachting begin juni in GS komt. Dit betekent behandeling in de commissie van september. 13 juli 2017: In de commissie van 12 juni heeft de gedeputeerde het volgende meegedeeld: 'Anoniem solliciteren' dat de landelijke pilots deels zijn uitgevoerd. Een reactie op de resultaten zal door Gedeputeerde Staten worden verwoord in een nota.
Nota Reserves en Fondsen					12/11 PS				**Post**		31 mei 2018: De nieuwe reserve-indeling zal meegenomen worden in de begroting voor 2019. 16 en 18 januari zijn een drietal brieven ontvangen over een onderzoek dat GS gedaan heeft naar de huidige reserves. Deze brieven worden besproken in de cie MF van 19 februari (en eventueel in andere commissies). De geactualiseerde nota reserves en fondsen zal in twee delen besproken worden, parallel aan de behandeling van Kaderbrief en Begroting 2019. Bij de Kaderbrief worden de kaders voor de nota besproken, bij de Begroting de indeling van de reserves aan de hand van de nieuwe kaders.
PIP N241 trajectbenadering									**Post**		Startnotitie ontvangen op 20 december. PIP wordt eind 2018 verwacht.
IPO begroting					12/11 PS				**Post**		Komt jaarlijks terug in de commissie. Commissie 17 sept 2018
P&C-stukken Randstedelijke Rekenkamer	11/6 PS								**Remkes**		17 mei 2018: Behandeling in de commissie M&F. 11 juni 2018: Behandeling in PS. Komt jaarlijks terug in de commissie.
Initiatiefvoorstel Pilot Doelgroepenvervoer Schagen	11/6 PS								**Post**		Is besproken in commissievergadering van 17 mei en geagendeerd voor PS van 11 juni. **Daarna afvoeren van lijst.** Was geagendeerd voor cie 9 april, maar is niet besproken.
Bijpraatmoment ROCOV									**Post**		1 of 2x per jaar is er een bijeenkomst met de leden van de commissie voorafgaand aan een vergadering. Aan de hand van een presentatie door ROCOV, vindt dan een discussie plaats over wat er zoal speelt. Eerstvolgende datum: 21 juni.
Jaarlijks overleg met cie A'dam en Vervoersregio									**Post**		Eens per jaar is er een bijeenkomst met de leden van de commissie, leden van de raadscommissie verkeer van Amsterdam en de Vervoerregio. Eerstvolgende datum is nog onbekend.
Initiatiefvoorstel Modernisering Tankstationbeleid									**Post**		Begin 2019 brandstoffenmixbeleid gereed. Op basis daarvan wordt een nieuw tankstationbeleid opgesteld.
Programma centrale bediening kunstwerken									**Post**		Er is een voortgangsrapportage aangeleverd voor de commissievergadering van 18 juni.

Strategische Statenagenda Commissie M&F JANUARI 2019

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**21/1**	**11/2**			
Onderzoek Randstedelijke Rekenkamer Garanties en Leningen						14/1 PS			**Post**		Het concept-rapport van de Randstedelijke Rekenkamer gaat in augustus de wederhoorprocedure in, het definitieve rapport wordt begin oktober verwacht.

Strategische Statenagenda Commissie Ruimte & Wonen per 29-10-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (Q)				2019 (Q)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen t.a.v. de voorbereiding
Commissie R&W	**1e**	**2e**	**3e**	**4e**	**1e**	**2e**			
Ruimte									
MRA agenda							Geldhof		De MRA maakt met enige regelmaat rondes langs de Raden en Statenleden. In het najaar vindt het MRA Congres plaats. PS kunnen tweemaal per jaar reageren op de stukken die in de MRA regiegroep worden besproken.
Koers NH2050 in Statencommissie / Omgevingsvisie NH 2050		PS medio 2018					Geldhof e.a.	BOB	1e werksessie koersdocument 22 juni 2016, 2e werksessie, 6 juli 2017. Extra Statenvergadering ingevoegd om Koersdocument te bespreken op 9 oktober 2017 7 december 2017, extra gezamenlijke commissievergadering over voordracht Koers NH2050. 18 december 2017, besluitvorming in PS over voordracht Koers NH2050 December 2017 t/m mei 2018: opstellen ontwerp omgevingsvisie 8 februari 2018: werkcongres omgevingsvisie. **29 maart 2018: werksessie PS omgevingsvisie** **28 mei 2018: behandeling concept Omgevingsvisie NH2050 in commissie R&W met uitnodiging EEB, M&F en NLWM** 11 juni 2018: terinzagelegging omgevingsvisie Oktober/november 2018: definitieve besluitvorming PS
Nominatiedossier Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam (UNESCO-status).							Geldhof		Per brief van 9 november 2017 zijn PS geïnformeerd (c agenda R&W 4 december 2017) over de Unesco nominatie Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam. Ten behoeve van het gedeelde siteholderschap (van de 4 betrokken provincies voor het vergrote werelderfgoed) dienen PS de gemeenschappelijke regeling die daarvoor nodig is vast te stellen. Naar verwachting wordt deze gemeenschappelijke regeling eind 2018 aan PS worden voorgelegd.
Wonen									
Vervolgactiviteiten Waterlands wonen							Geldhof		De commissie wordt geïnformeerd als daar aanleiding voor is.

Provincie Noord-Holland

Lijst ingekomen stukken maand november 2018 voor PS van 14 januari 2019

Nummer	Omschrijving
1	Fauna: Ingekomen brief natuurorganisaties over Rosse Stekelstaart (Betrekken bij agendapunt 7.a. NLWM 03-12-2018)
2	Ruimte / Natuur: Ingekomen brief Natuurmonumenten aan Cie NLWM en RW over wijziging PRV en WKW's (Betrekken bij bespreking A-agenda NLWM en RW 03-12-2018)
3	Water / Landbouw / Natuur: Ingekomen brief diverse natuurorganisaties over notitie richtinggevende uitspraken bodemdaling veenweidegebieden (Betrekken bij B-agenda NLWM 03-12-2018)
4	Bestuurlijke reactie op Managementletter 2018 (Rekeningencommissie 13 december 2018)
5	Grond: Brief GS aan PS inz. verkoop grasland aan bewoners Havenstraat te Zijdewind (C-agenda M&F 21-01-2019)
6	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. zienswijze aanpassing Houtplein (C-agenda M&F 21-01-2019)
7	Natuur: Ingekomen brief ANV Hoge Berg over Wijziging PRV en vastellen WKW's (Betrekken bij agendapunt 9.a. NLWM 03-12-2018)
8	Heel PS: Maandelijks MRA Raads en Statenleden bericht - editie 21 (C-agenda M&F en EEB 21-1-2019, NLWM en R&W 24-1-2019)
9	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Provinciaal inpassingsplan Technische ruimten brug Ouderkerk aan de Amstel (C-agenda M&F 21-01-2019)
10	Bestuur: Brief GS aan PS inz. arhi-procedure Gooi en Vechtstreek (c-agenda EEB 21 januari 2019)
11	Milieu: Uitvoering uitvraag Zeer Zorgwekkende Stoffen (C-agenda NLWM 03-12-2018)
12	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Aanvullende bereikbaarheidsmaatregelen Leeghwaterbrug (C-agenda M&F 21-01-2019)
13	Recreatieschappen: agenda vergadering AB Twiske-Waterland 6 december 2018 (de stukken die bij de agenda horen kunt u inzien op de site van het recreatieschap) (C-agenda EEB 21-1-2019)
14	Mobiliteit/Toerisme: brief Noordzeekanaalgebied inz. Zeecruise in het NZKG (C-agenda M&F 26-11-2018 en EEB 21-1-2019)
15	PS: Uitnoding ProDemos Stap naar de staten 11 januari 2019 's Hertogenbosch
16	Water / Landbouw / Natuur: Ingekomen brief LTO e.a. aan cie NLWM over richtinggevende uitspraken bodemdaling (Betrekken bij B-agenda NLWM 03-12-2018)
17	Natuur: Uitspraak Europees Hof van justitie over programma aanpak stikstof (PAS) (C-agenda NLWM 03-12-2018)
18	Recreatieschappen: procedure Visie Spaarnwoude Park 2040 (c-agenda EEB 26-11-2018: De in de toelichting genoemde conferentie zal worden gehouden op woensdag 6 februari 2018 ((na)middag/avond). U kunt de datum alvast in uw agenda noteren.
19	Fauna: Interprovinciaal wolvenplan (C-agenda NLWM 03-12-2018)
20	Landbouw: Openstellingsbesluit POP3 niet productieve investeringen water en regeling Jonge landbouwers 2018 (C-agenda NLWM 03-12-2018)
21	Visserij: Initiatiefvoorstel PvdD (mw. Vermaas) 'Welzijn van vissen' (A-agenda NLWM 24-01-2019)
22	Recreatieschappen: agenda vergadering AB Groengebied Amstelland 29 -11- 2018 (C-agenda EEB 26-11-2018; de openbare stukken die bij deze vergadering horen kunt u downloaden op de site van het groengebied).
23	Toerisme: Brief GS aan PS inz. Beantwoording vraag van mw. Lagerveld (VVD) over spreiding toerisme (C-agenda EEB 26-11-2018).

Nummer	Omschrijving
24	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Jaarverslag 2017 concessies Openbaar Vervoer Noord-Holland (C-agenda M&F 26-11-2018)
25	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. reconstructie N247 passage broek in waterland (B-agenda M&F 26-11-2018)
26	Mobiliteit: Brief GS inz. uitstel beantwoording SP Initiatiefvoorstel verbetering wachtcomfort busstations
27	Mobiliteit: Brief inz. Brug Westfrieschevaart tussen Kolhorn en Middenmeer (C-agenda M&F 26-11-2018)
28	Mobiliteit: Kwartaalrapportage Q3 2018 OV loket (C-agenda M&F 26-11-2018)
29	Ruimte / Natuur: Wijziging PRV en vaststellen WKW's (A-Agenda's NLWM en R&W 03-12-2018)
30	Water: Bestuursakkoord Klimaatadaptatie (C-agenda NLWM 03-12-2018)
31	Energie: Brief van GS aan PS inz. uitgangspunten dashboard Energietransitie Noord-Holland (EEB 26-11-2018; de brief kan betrokken worden bij de behandeling van de tussenstand van het Klimaatakkoord)
32	Europa: Brief GS aan PS beeindiging lidmaatschap PURPLE-netwerk
33	Recreatieschappen: agenda vergadering AB Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer op 21 november 2018 (C-agenda EEB 26-11-2018; de openbare stukken die bij deze vergadering horen kunt u downloaden op de site van het recreatieschap).
34	Subsidies Algemeen: Voordracht Actualisatie Evaluatiekader Subsidies (A-agenda EEB 26-11-2018)
35	Water / Landbouw / Natuur: Notitie voor richtinggevende uitspraken over bodemdaling in veenweidegebieden (B-agenda NLWM 03-12-2018)
36	Wonen: Brief Wokke Vastgoed aan PS incl rapport woningbouw (C-Agenda R&W 3-12-2018)
37	Wonen: Woningbouwmonitor 2018 (C-agenda R&W 03-12-2018)
38	Brief GS aan PS (3) inz. Consultatie tussenstand Klimaatakkoord (B-agenda M&F en EEB 26-11-2018 en NLWM en R&W 3-12-2018);
39	Economie: Brief GS aan PS inz. Monitor Werklocaties Noord-Holland 2018 (C-agenda EEB 26-11-2018)
40	Integriteit: Brief GS inz. WOB verzoek om informatie over integriteitsmeldingen NH Nieuws (C-agenda EEB 26-11-2018).
41	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Oeververbinding ringvaart ten behoeve van HOV Noordwijk - Schiphol (C-agenda M&F 26-11-2018)
42	Fauna: Ingekomen mail over herstructurering Wildbeheereenheden (C-agenda NLWM 03-12-2018)
43	Milieu/Mobiliteit: WOB-verzoek over geluidsscherm bij A27 Anna's Hoeve (C-agenda's NLWM 03-12-2018 en M&F 26-11-2018)
44	Milieu: Voordracht Zienswijze 1e Begrotingswijziging 2018 OD IJmond (A-agenda NLWM 03-12-2018)
45	Natuur: Concept ontwerp provinciaal inpassingsplan Schil Naardermeer (C-agenda NLWM 03-12-2018)
46	Natuur: Ingekomen brief aan PS. Contracten camping Bakkum (C-agenda NLWM 03-12-2018)
47	Water: Verslag werkbezoek gedeputeerde Loggen aan de Singapore International Waterweek (C-agenda NLWM 03-12-2018)
48	P&O: Brief GS aan PS inz. voortgang toezegging anoniem solliciteren (C-agenda M&F 26-11-2018)
49	Heel PS: Erratum Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling laatste begrotingswijziging 2018 (PS 12-11-2018)

Nummer	Omschrijving
50	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Vaststellen Uitvoeringsregeling subsidie gedragsbeinvloeding verkeersveiligheid Noord-Holland 2019 (C-agenda M&F 26-11-2018)
51	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Brief Koninkrijk der Nederlanden aan World Heritage Centre stand van zaken A8-A9 (C-agenda M&F 26-11-2018)
52	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Latere gunning van het hoofdcontract HOV 't Gooi (C-agenda M&F 26-11-2018)
53	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. WOB-verzoek OV-routes, concessie en vervoerregio (C-agenda M&F 26-11-2018)
54	Brief GS aan PS inz. beantwoording openstaande vragen commissie EEB 15 okt. inz. begroting 2019 (PS 12-11-2018)
55	Gewijzigd initiatiefvoorstel GL, PvdD en SP inz. Regenboogprovincie 2.0 (A-agenda EEB 21-1-2019)
56	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek/Duinpolderweg uitkomsten en gevolgen besluit PS ZH (C-agenda M&F 26-11-2018)
57	Voedsel: discussienota PvdA "Gezonde voeding toegankelijk voor iedereen"(behandelvoorstel volgt)
58	Wonen: inspraakreactie burger over buitenstedelijke woningbouw Stompetoren Omgevingsvisie (commissie R&W 29 oktober/ 5 november)
59	Mobiliteit: Aangeboden Manifest N250 aan commissie M&F (C-agenda M&F 26-11-2018)
60	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. koers smart mobility (B-agenda M&F 26-11-2018)
61	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. stand van zaken brug Ouderkerk (C-agenda M&F 26-11-2018)
62	Wonen: Bedrijfsleven luidt noodklok i.v.m. komst Microsoft
63	Landbouw/Natuur: Manifest LTO Landbouw en Landschap in de Metropoolregio Amsterdam (C-agenda NLWM 03-12-2018)
64	Landbouw: Ingekomen mail, Wat kan de provincie doen voor de voedsel- en landbouwtransitie (C-agenda NLWM 03-12-2018)
65	Mobiliteit: brief Fastned snellaadstations in de provincie Noord-Holland (C-agenda M&F 26-11-2018)
66	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz overeenstemming Heijmans project Wilhelminasluis (C-agenda M&F 26-11-2018)
67	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Voortgangsrapportage Uitvoeringsprogramma Smart Mobility 2018-2019 (C-agenda M&F 26-11-2018)
68	Natuur: Beheer natuurverbinding Omval-Kolhorn door Staatsbosbeheer (C-agenda NLWM 03-12-2018)
69	Natuur: Oproep tot protest voorgenomen bomenkap Texel (C-agenda NLWM 03-21-2018)
70	Water: Goedkeuringsbesluit Projectplan Waterwet versterking Markermeerdijken (C-agenda NLWM 03-12-2018)
71	Energie/arbeidsmarkt: Brief GS aan PS inz. Samenwerking met Alliander (behandelvoorstel volgt).

Provincie Noord-Holland

Lijst ingekomen stukken maand december voor PS van 14 januari 2019

Nummer	Omschrijving
1	Mobiliteit: Initiatiefvoorstel CU-SGP Kwetsbare verkeersdeelnemers (M&F 11-02-2019, onder voorbehoud)
2	Financiën: Brief GS aan PS inz Budgettair neutrale wijziging beleidsdoelenraming 2018 (C-agenda M&F 21-01-2019)
3	ICT: Brief GS aan PS inz. Verzoek om informatie van KRO NCRV naar datalekken (C-agenda M&F 21-01-2019)
4	Mobileit: Brief GS aan PS inz. uitkomsten bestuurlijk overleg MIRT 22 november 201 8 (C-agenda M&F 21-01-2019)
5	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Nota van Uitgangspunten aanbesteding openbaar vervoer Concessie Gooi en Vechtstreek (B-agenda M&F 21-01-2019)
6	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. stand van zaken programma Investeringsagenda OV 2015-2020 (C-agenda M&F 21-01-2019)
7	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Wob-verzoek inzake de inkorting van buslijn 28 op Texel (C-agenda M&F 21-01-2019)
8	Natuur/ Milieu: Rapport Bijen in de berm (C-agenda NLWM 24-01-2019)
9	Ruimte: Besluit GS tot wijziging van de begrenzing van het glastuinbouwconcentratiegebied PRV (C-agenda R&W 24-01-2019)
10	Ruimte: Besluit GS tot wijziging van kaart 4 (ecologie) en kaart 5b (bufferzone) van de PRV (C-agenda R&W 24-01-2019)
11	Ruimte: financiele bijdrage OV-knooppuntontwikkeling Heerhugowaard (C-agenda R&W 24-01-2019)
12	Ruimte: Lakmoesproef voor het omgevingsbeleid (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur) (C-agenda R&W, NLWM, EEB en M&F)
13	Ruimte: Reservering OV-knooppunten MIRT Corridor Amsterdam Hoorn (C-agenda R&W 24-01-2019)
14	Verslag werkbezoek gedeputeerde Geldhof aan het UNESCO-werelderfgoed Historisch centrum Wenen (C-agenda R&W 24-01-2019)
15	Landbouw: Besluitvorming inzake Gebiedsakkoord Alton (C-agenda NLWM 24-01-2019)
16	Milieu: Voortgang aanpak Spoediocaties bodemverontreiniging en voortgang Afkopen in kader Gebiedsgericht grondwaterbeheer (C-agenda NLWM 24-01-2019)
17	Natuur: Uitvoeringsregeling subsidie Tuinwallen Noord-Holland 2019 (C-agenda NLWM 24-01-2019)
18	Water: Voordracht wijziging reglement voor Waterschap Amstel, Gooi & Vecht (A-agenda NLWM 24-01-2019)
19	Cultuur/erfgoed : Brief GS aan PS inz. Brief GS aan PS inz. Regioprofiel MRA 2019-2024 “Meer dan de delen, programma Kunst, Cultuur en Erfgoed (C-agenda EEB 21-1-2019)
20	Economie/Ruimte: Brief GS aan PS inz. Eindrapportage Westas (C-agenda EEB 21-1-2019 en R&W 24-2-2019)

21	Water / Landbouw / Natuur: Ingekomen brief De Heus diervoeders 'Inspraak gewenst in beleidsvoorstellen terugdringen veenweidegebieden' (C-agenda NLWM 24-01-2019)
22	Energietransitie: Rapport diverse Rekenkamers inz. Energietransitie (A-agenda EEB 21-1-2019)
23	Heel PS: Brief GS aan PS inz. regiodeals in Noord-Holland (C-agenda M&F en EEB 21-1-2019 en NLWM en R&W 24-1-2019)
24	Heel PS: Maandelijks MRA Raads en Statenleden bericht - editie 22 (c-agenda M&F en EEB 21-1-2019, NLWM en R&W 24-1-2019)
25	Milieu/ Ruimte: Afschrift aan PS van Bedenking Dorpsraad Wijk aan Zee tegen Net op Zee Hollandse Kust (C-agenda NLWM (leidend) 24-01-2019 en RW 24-01-2019)
26	Milieu: Brief Tata met gezondheidsonderzoek RIVM n.a.v. neerslag van grafietdeeltjes (C-agenda NLWM 24-01-2019)
27	Milieu: RUD Noord-Holland Noord Kadernota 2020 (A-agenda NLWM 25-02-2019)
28	Mobiliteit: Brief inzake de lijnvoering en haltes van buslijn 165 in Egmond aan Zee (C-agenda M&F 21-01-2019)
29	Recreatie: Initiatiefvoorstel D66 NEXT STEP Een recreatie netwerkNH (naar alle waarschijnlijkheid A-agenda EEB 11-2-2019 (met uitnodiging van NLWM en R&W
30	Water: Samenwerkingsovereenkomst basismonitoring Wadden (C-agenda NLWM 24-01-2019)
31	Arbeidsmarkt: Brief GS aan PS inz. Ondertekening Regionaal Skillsakkoord Metropool Regio Amsterdam en Verkenning Individuele leerrekening voor tekortberoepen (C-agenda EEB 21-1-2019).
32	Economie: Brief GS aan PS inz. Regionale detailhandelsvisie Zuid-Kennemerland (C-agenda EEB 21-1-2019)
33	Mobiliteit: Brief inz. reactie zienswijze Provincie Noord-Holland herinrichting Houtplein (C-agenda M&F 21-01-2019)
34	Milieu / Mobiliteit: Rapportage eerste geluidmeting bamboehaag N245 (C-agenda NLWM 24-01-2019 (leidend) en M&F 21-01-2019)
35	Milieu: Definitieve resultaatbestemming Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek (C-agenda NLWM 24-01-2019)
36	Milieu: Gegevensuitvraag omgevingsdiensten 2019 (C-agenda NLWM 24-01-2019)
37	Advies GS op gewijzigd initiatiefvoorstel Regenboogprovincie 2.0 (A-agenda EEB 21-1-2019)
38	Financiën: Brief GS aan PS inz. Voortgang uitvoering motie 110 aanvullende initiatieven coalitieakkoord (C-agenda M&F 21-01-2019)
39	Financiën: Brief Ministerie BZK Fiancieel Toezicht 2019 (C-agenda M&F 21-01-2019)
40	Milieu / Mobiliteit: Actieplan geluid 2018-2022 (C-agenda NLWM 24-01-2019 (leidend) en M&F 21-01-2019)
41	Milieu: Uitvoeringsprogramma's omgevingsdiensten 2019 (C-agenda NLWM 24-01-2019)
42	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Beleidsnota ligplaatsenbeleid (C-agenda M&F 21-01-2019)

43	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. samenwerkingsovereenkomst evRoaming4EU (C-agenda M&F 21-01-2019)
44	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Stand van zaken Texelhopper in nieuwe concessie Noord-Holland-Noord (C-agenda M&F 21-01-2019)
45	Mobiliteit: Brief GS aan Ps inz. Vaststellingsovereenkomst project Wilhelminasluis (A-agenda M&F 21-01-2019)
46	Mobiliteit: Reactie GS op inititatiefvoorstel SP 'verbetering van het wachtcomfort op busstations (A-agenda M&F 21-01-2019)
47	Water: Organiseren van het Politiek Bureau van Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR) 2020 in Noord-Holland
48	Water: Verdelingsoverzicht en - voorstel uitvoeringsmiddelen visie Waterrecreatie 2018 (C-agenda NLWM 24-01-2019)
49	Economie: Brief GS aan PS inz. Derde Tranche Pallas (C-agenda EEB 21-1-2019)
50	Grond: Brief GS aan PS inz. aanpassen voorwaarden verkoopovereenkomst met Recreatieschap Geestmerambacht (C-agenda M&F 21-01-2019)
51	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Beslissing op bezwaar inzake Wob-verzoek Verbinding A8 A9 (C-agenda M&F 21-01-2019)
52	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Stand van zaken realisatie busbaan HOV Schiphol Oost (C-agenda M&F 21-01-2019)
53	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Vaststellen Uitvoeringsregeling subsidie kleine infrastructuur (C-agenda M&F 21-01-2019)
54	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. Wob-verzoek toets Rijkswaterstaat op kostenraming Heemskerkalternatief en Golfbaanalternatief verbinding A8 A9 (C-agenda M&F 21-01-2019)
55	Mobiliteit: Voordracht Provinciaal inpassingsplan N247 (A-genda M&F 21-01-2019)
56	Economie: Brief GS aan PS inz. Garantstellingen breedband buitengebied (C-agenda EEB 21-1-2019)
57	Fauna: Brief Dierenbescherming over verwilderde kattenafschot (C-agenda NLWM 24-01-2019)
58	Luchtvaart: Voordracht benoeming voorzitter commissie regionaal overleg Luchthaven Texel (A-agenda NLWM 24-01-2019)
59	Milieu: Voortgang diffuus lood in de bodem (C-agenda NLWM 24-01-2019)
60	Natuur: Brief partij voor de bomen Texel aan PS. Stop grootschalige bomenkap Staatsbosbeheer (C-agenda NLWM 24-01-2019)
61	Natuur: Uitvoeringsregeling subsidieplafond SKNL (C-agenda NLWM 24-01-2019)
62	Water/ Landbouw: Brief CONO kaasmakers aan PS. Laat onze boeren niet verdrinken! (C-agenda NLWM 24-01-2019)
63	Water/ Landbouw: Brief st. Randstad-Tram aan PS. Brandbrief veenweid 'vernatten' (C-agenda NLWM 24-01-2019)
64	Energie: Tweejaarlijks verslag Servicepunt Duurzame Energie (u kunt dit als achtergrondinformatie betrekken bij het werkbezoek warmtetransitie 10-12-2018)
65	Milieu: initiatiefvoorstel PvdD en GL Naar een toekomst zonder (plastic) zwerfafval (A-agenda NLWM 25-02-2019 o.v.b.)
66	Mobiliteit: initiatiefvoorstel SP, 50PLUS, ONH evaluatie pilot burgerparticipatie N236 (A-agenda M&F 11-2-2019)
67	Natuur/Grond: Brief GS inz. Gebiedsproces Harger- en Pettemerpolder (c-agenda NLWM 24-1-2019 en M&F 21-1-2019)
68	Water / Landbouw / Natuur: Ingekomen brief van 'jonge toekomstige boer' (geanonimiseerd) over notitie richtinggevende uitspraken bodemdaling veenweidegebieden (Betrekken bij B-agenda NLWM 03-12-2018)

Provincie Noord-Holland

Aan
Provinciale Staten

Uw contactpersoon
V. Mulder
AD/STG

Bijlage
Lijst moties

Doorkiesnummer 023-514 4186
mulderv@noord-holland.nl

Betreft lijst moties ten behoeve van PS 14 januari 2019

Memo

21 december 2018

Inleiding:
Hierbij treft u de vernieuwde lijst moties aan. De kolommen “Stand van zaken GS” en “Voorstel Presidium” zijn op een aantal punten verder geactualiseerd.

Voorstel:
Instemmen met de nieuwe afdoeningsvoorstellen bij de volgende moties:

Motienummer	PS-datum	Onderwerp	Paginanr.
M60-2014	15-12-2014	Motie vreemd aan de orde van de dag Businesscase Pallas	pag. 37

Instemmen leidt tot opschoning van de lijst moties na vaststelling in PS van 14 januari 2019.

Toelichting m.b.t. aangehouden moties:
Aangehouden moties kunnen alleen met een inhoudelijke motivering worden afgedaan. Weging van de motivering vindt plaats in het Presidium. Daarnaast benadrukt het Presidium de verantwoordelijkheid van de indieners om ***tijdig de voortgang van toezeggingen rondom een aangehouden motie in de functionele Statencommissie aan de orde te stellen.***

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
M50-2018	12-11-2018	Strikter beleid inzake toekenning van subsidies AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: Geen subsidies meer toe te kennen aan aanvragers namens stichtingen en verenigingen, als deze subsidies worden besteed bij bedrijven waar aanvragers zelf werkzaam zijn.	PVV	EEB	Bond, J.		23-11-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 12 en 19 november: "Gedeputeerde VAN DER HOEK: In het licht van het doet geen recht aan, wil ik iets zeggen over motie 50 van de PVV over subsidies. U komt tijdens de algemene beschouwingen met een specifieke casus. Dan lijkt het misschien gemakkelijk om op basis van wat er gezegd wordt, direct conclusies te trekken, maar ik ben voor zorgvuldigheid. Ik heb u toegezegd eerst de casus te bestuderen en ook in hoeverre hier een bestaande voorwaarde is overtreden, met andere woorden, is er nog een aanvullende regel nodig en nu loopt u op mijn beantwoording vooruit door een motie in te dienen. Als u nog wacht op beantwoording dan is een motie een zwaar middel om nu in te zetten. Die ontraad ik ook. De heer VAN DER SLUIJS (PVV): Ik heb gemeend de motie wel vast in te moeten dienen, maar ik houd hem aan. Ik wacht op uw antwoord."

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
M55-2018	12-11-2018	Ecologische bermen AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: - In beginsel alle bermen als ecologisch waardevol te beschouwen en als zodanig te behandelen - in overeenstemming met natuurbeheerplan, maaisel direct op te ruimen (maai-zuigen) of enkele dagen te laten liggen voor het wordt afgevoerd (ecologisch maaien)	PvdD, CU-SGP, SP	M&F	Post, E.		23-11-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 12 en 19 november: "De VOORZITTER: Zou het in een voorkomend geval, want er ligt kennelijk een wat ouder rapport waarbij onderzoek gedaan is, dit is voor een deel een technische discussie, maar om er even in de commissie over te praten, over wat nou wel en niet kan. Gedeputeerde POST: Daar heb ik geen enkel probleem mee, maar dat is niet gebeurd. De heer ZOON (PvdD): In dat geval zou ik er een discussienota van moeten maken, daar doen wij er zoveel van, maar als dat de gedeputeerde helpt, dan lijkt mij dat een goed idee."
M46-2018	12-11-2018	Geen nieuwe kerncentrale in Noord-Holland	PS verzoeken GS: - dat het plaatsen van een nieuwe kerncentrale in Noord-Holland om kernenergie op de wekken niet aan de orde is	D66, PvdA, SP, GroenLinks, PvdD	EEB	Hoek van der, J.		
M42-2018	12-11-2018	Klimaatrechtvaardigheid AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: Dat de kosten voor de aanpak van het klimaat beleid rechtvaardig verdeeld	SP	EEB	Hoek van der, J.		

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			moeten worden en niet overwegend bij huishoudens met een laag of middeninkomen gelegd kunnen worden					
M52-2018	12-11-2018	Tussenevaluatie FBP Damherten AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: na de telling van 1 april 2019 een tussen-evaluatie van het FBP damherten te maken	PvdD	NLWM	Bond, J.		23-11-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 12 en 19 november 2018: "Gedeputeerde BOND: Ik weet dat die eraan komt en wat de waarheid is en dat is wat er speelt. Wij maken dit plan af en er komt een evaluatie voordat het nieuwe beheerplan damherten wordt gemaakt. Dat is ook een vereiste. Het wordt gemonitord en wat ik met u wil doen, dat is dat ik in het voorjaar van 2019 na de telling van 2019, PS uitgebreid zal informeren over de voortgang en stand van zaken van het huidige Faunabeheerplan Damherten. De heer VAN LIERE (PvdD): Ik hou de motie aan. Ik ga hem agenderen bij de commissie en dan mag de gedeputeerde uitleggen en onderbouwen wat hij hier heeft gezegd."
M47-2018	12-11-2018	Provinciale uitvoeringsrege-	PS verzoeken GS:	D66, VVD,	EEB	Hoek van der, J.		

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
		ling Cultuur Noord-Holland	met de vrijgevallen middelen een nieuwe uitvoeringsregeling op te stellen, waarbinnen voornoemde culturele instellingen of evenementen succesvol een beroep kunnen doen op provinciale middelen ter ondersteuning van projecten die tot doel hebben: - het (te bouwen) vastgoed dan wel exploitatie te helpen verduurzamen, - of de regionale economie helpen versterken, - of de uitvoering van het monumenten- en landschapsbeleid vervolmaken, - of bij te dragen aan de regionale cultuurhistorie	CDA, PvdA				
M56-2018	12-11-2018	Verduurzaming wegaanleg en -onderhoud	PS verzoeken GS: De klimaatbijdrage en daarmee verduur-zaming van weg-aanleg en -onderhoud nadrukkelijk mee te	PvdA, D66, CDA, CU-SGP, ONH,	M&F	Post, E.		

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			nemen in de nieuwe gebiedscontracten en hierover te rapporteren in de jaarrekening	PvdD, GL, SP				
M45-2018	12-11-2018	Grootste duurzame waterstofcluster van Europa	PS verzoeken GS: - zich in te spannen om te doen wat binnen haar bereik ligt om zo de aanlanding van wind op zee in IJmuiden in combinatie met een waterstoffabriek mogelijk te maken - zich in te spannen voor nader onderzoek naar waterstof en het gebruik van gas-leidingen voor dit doel in Den Helder - dit te doen bijvoorbeeld (maar niet uitsluitend) in samenspraak met het Rijk of aan de klimaattafels waar onderhandeld wordt over het Klimaatakkoord	VVD, D66, CDA, PvdA	EEB	Hoek van der, J. Tekin, A.		
M34-2018	08-10-2018	Motie onderzoek fietstunnel Linschotenlaan	PS verzoeken GS: - PS te voorzien van een gedetailleerde en betrouwbare	CU-SGP, GroenLinks, SP	M&F	Post, E.		15-10-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 8 oktober 2018: “Gedeputeerde POST: Ik heb al

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
		Hilversum AANGEHOUDEN	kostenraming van de fietstunnel bij de Van Linschotenlaan - samen met de gemeente Hilversum ruimte te zoeken binnen nieuwe financiële kaders voor de realisatie van de tunnel - daarvoor indien noodzakelijk de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in het Gooi OV deels te gebruiken					eerder aan de heer Klein aangegeven, als hij daarover wil spreken in de commissie dan gaan wij dat gewoon doen. De heer KLEIN (CU/SGP): Dan zou ik de motie aan willen houden en hoeft hij niet in stemming te komen. Dan gaan wij er in de commissie over spreken."
M 35-2018	08-10-2018	MRA (Metropool Amsterdam) begroting en werkplan 2019	PS verzoeken GS: - de herhaalde wens van P5 tot "concretisering van de doelstelling van het bereiken van de top drie positie als uitgangspunt van alle maatregelen te nemen en het formuleren van meetbare resultaten op weg daar naar toe" in te brengen in de MRA Regiegroep van 10 oktober 2018 - de reacties van de MRA-partners en	VVD, D66, CDA, PvdA	EEB, NLWM, M&F, R&W	Bond, J. Post, E.	05-11-2018 Deze wens is door de CdK en door de portefeuillehouder mobiliteit, die aanwezig waren in de regiegroep van 10 oktober, aldaar ingebracht. Wat betreft ingebrachte wensen en opvattingen (van alle MRA partijen) bij de MRA begroting: hierover heeft de MRA Regiegroep afgesproken een notitie op te stellen met daarin een overzicht van alle ingebrachte wensen en opvattingen, met daarbij	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			eventuele toezeggingen van de MRA-organisatie terug te koppelen aan PS, ter bespreking in de eerstvolgende commissie vergaderingen				telkens een antwoord op de vraag of en zo ja hoe vervolg wordt gegeven aan de desbetreffende wens/opvatting. Wat betreft dit specifieke punt: Het gevoel dat doelstellingen, acties en resultaten van de MRA concreter en meetbaarder moeten worden geformuleerd en verantwoord leefde breder in de Regiegroep. Hier zal vanuit de MRA actie op worden ondernomen. E.e.a. zal verder vorm krijgen in de MRA verantwoording over 2018 en het nog op te stellen werkplan voor 2020.	
M 37-2018	08-10-2018	Betrek de betrokken inwoners Markermeer-dijken	PS verzoeken GS: · met de betrokken partners binnen de 'Alliantie Marker-meerdijken' voor de verdere uitwerking van de ruimtelijke invulling een concept plan van aanpak burgerparticipatie op te stellen waarin tenminste tot uitdrukking komt	PvdA, VVD, D66, CDA	NLWM	Loggen, C.	17-10-2018 - Het overleg met de betrokken partners binnen de Alliantie Marker-meerdijken is gestart en genoemde punten a/c worden daarin meegenomen. - het opstellen van dit plan van aanpak is meegenomen in een voorschrift bij de omgevings-vergunning	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			a. het niveau van participatie b. de vormen van participatie c. de verwachtingen die inwoners en belanghebbenden bij het participatieproces mogen hebben . het opstellen van dit plan van aanpak als voorwaarde op te nemen bij het verlenen van de vergunning				(E.1. Voorschriften betreffende het slopen, verstoren, verplaatsen of wijzigen van een provinciaal monument)	
M 28-2018	09-07-2018	"Toerit fietstunnel Laren rechtleggen" AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS : 1. Project "N525-05-Westerheide/Oude Postweg, gemeente Laren" nog niet naar de planfase te verschuiven maar voorlopig in de studiefase te houden 2. alle benodigde stappen te zetten die nodig zijn om de aanrijroute naar de fietstunnel onder de N 525 bij Laren recht te leggen	Christen Unie-SGP, SP en GroenLinks	M&F	Post, E.		24-07-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 9 juli 2018: "De VOORZITTER: De heer Klein stelt voor om het aardkundig monument aan te passen, zodat de vergunning kan worden verleend. De gedeputeerde zegt, kom met een initiatief.... De heer KLEIN (CU/SGP): Ik wil de motie aanhouden om te kijken op welke manier de handschoen van de gedeputeerde op te pakken is."

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
M 13-2018	11-06-2018	Onderzoek naar luchthaven in Noordzee	GS wordt verzocht: - Er zorg voor te dragen dat de Gedeputeerde Staten nauw betrokken is bij dit onderzoek - Er op toe te zien dat ook specifiek Noord-Hollandse aspecten gedegen worden onderzocht	50PLUS, D66, ONH, VVD	NLWM	Tekin, A.	23-10-2018 In de brief waarnaar verwezen wordt geeft de minister aan dat ze de uitkomsten meeneemt in de luchtvaartnota. Dat is een traject dat nu loopt en pas eind volgend jaar wordt afgerond. 27-06-2018 De gedeputeerde heeft contact gehad met het ministerie. Het ministerie heeft toegezegd dat wij worden betrokken. Dit wordt in onderstaande brief bevestigd. In de brief geeft de minister aan hoe zij met het onderzoek naar Schiphol in zee omgaat. Wij zijn als provincie goed aangehaakt op de genoemde trajecten. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/06/22/aanpak-participatie-luchtvaart-en-reikwijdte-luchtvaartnota-2020-2050	
M126-2017	13-11-2017	overlegjaar agrarisch natuurbeheer	PS verzoeken GS: * in het komende verkenningsjaar in	D66. CDA, PvdA,	NLWM	Tekin, A.	21-11-2018: Partijen hebben eind september een voortgangsrapportage	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			overleg te treden met de agrarische collectieven en TBO's over hoe de biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het NNN gehaald zouden kunnen worden (zoals al door de gedeputeerde toegezegd in de expert-bijeenkomst) en daarvoor een neutrale procesbegeleider aan te trekken * hiervan regelmatig een terugkoppeling te geven aan de commissie NLM * te onderzoeken welke andere werkwijzen en/of financiële of juridische instrumenten er nodig zijn om de provinciale doelen op dit gebied te behalen met inzet van samenwerkende agrarische collectieven en TBO's	VVD, Christen Unie-SGP, SP			opgesteld en deze is ook PS ter beschikking gesteld. Door middel van veldbezoek is kennis gemaakt met diverse vormen van samenwerking en natuurbeheer (o.a. erfpacht en natuurboeren, model Eemland en realisatie NNN met het gebied in Krimpenerwaard). Er worden instrumenten verkend die kunnen bijdragen aan realisatie van natuur en faciliteren van partijen in een gebied. (Natuur: Tussenrapportage verkenningsjaar NNN (C-agenda NLWM 29-10-2018)) 17-10-2018: zie stand van zaken bij 10-04-2018 18-06-2018: zie stand van zaken bij 10-04-2018 10-04 -2018: met de terreinbeheerders, de agrarische collectieven	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			en de resultaten van het onderzoek zo mogelijk in te zetten om de bestaande instrumentenkoffer ten behoeve van de realisatie van NNN te vergroten				en LTO-Nederland is het verkenningsjaar gestart, onder leiding van de heer F Evers als onafhankelijk proceseigenaar. Wij hebben de ambitie om uw Staten bij de behandeling van het Natuur-beheerplan 2019 (in uw vergadering in het najaar 2018) zicht te kunnen bieden op een akkoord tussen alle betrokken partijen. Uiteraard is de vraag of een dergelijk akkoord tot stand komt, en wat de inhoud hiervan is, afhankelijk van het verloop van de werkbijeenkomsten 22-02-2018: uit besluitenlijst GS d.d. 20-02-2018: Het college besluit: Provinciale Staten door middel van brief te informeren over de voortgang bij de uitvoering van motie M126 (aangenomen door PS op 13 november 2017) inzake het verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN). 8-1-2018: Een extern proces-begeleider is ingeschakeld en deze procesbegeleider voert oriënterende gesprekken met vertegenwoordigers van de agrarische collectieven en de terreinbeheerders. Wanneer deze oriënterende gesprekken leiden tot consensus over de aanpak van het verkenningsjaar, zal de opdracht aan de extern procesbegeleider door GS worden vastgesteld en ter kennisname aan uw Statencommissie NLWM worden gezonden. 18-06-2018: zie stand van zaken bij 10-04-2018 10-04 -2018: met de terreinbeheerders, de agrarische collectieven en LTO-Nederland is het	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							verkenningsjaar gestart, onder leiding van de heer F Evers als onafhankelijk proceseigenaar. Wij hebben de ambitie om uw Staten bij de behandeling van het Natuurbeheerplan 2019 (in uw vergadering in het najaar 2018) zicht te kunnen bieden op een akkoord tussen alle betrokken partijen. Uiteraard is de vraag of een dergelijk akkoord tot stand komt, en wat de inhoud hiervan is, afhankelijk van het verloop van de werkbijeenkomsten 22-02-2018: uit besluitenlijst GS d.d. 20-02-2018: Het college besluit: Provinciale Staten door middel van brief te informeren over de voortgang bij de uitvoering van motie M126 (aangenomen door PS op 13 november 2017) inzake het verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							Natuurnetwerk Nederland (NNN). 8-1-2018: Een extern proces-begeleider is ingeschakeld en deze procesbegeleider voert oriënterende gesprekken met vertegenwoordigers van de agrarische collectieven en de terreinbeheerders. Wanneer deze oriënterende gesprekken leiden tot consensus over de aanpak van het verkenningsjaar, zal de opdracht aan de extern procesbegeleider door GS worden vastgesteld en ter kennisname aan uw Statencommissie NLWM worden gezonden.	
M109-2017	06-11-2017	Begroting 2018: opvolging rapport waterbestendig Westpoort	PS verzoeken GS: * de regierol op te pakken om te komen met alle betrokken partijen tot concrete plannen voor een betere bescherming van vitale en kwetsbare infrastructuur	D66	NLWM	Loggen, C.	23-10-2018 Volgens planning worden deze drie delen/producten, samen met de producten van klimaatbestendig wonen, op 10 december in het BO MRA besproken. Na deze vergadering kan het werkteam het plan van aanpak 2019 een verdere invulling geven. Belangrijk	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			* te onderzoeken of er voor andere regio's in Noord-Holland ook pilots "vitaal en kwetsbaar" nodig zijn				onderdeel is het verbinden met onderdelen van andere MRA pijlers, zoals energie-transitie en landschap. 27-06-2018 Voor 2018 heeft een werkteam, bestaande uit vertegenwoordigers van de provincie, waterschappen, gemeenten, vervoersregio en veiligheidsregio een Plan van Aanpak 2018 klimaatbestendige vitale en kwetsbare infrastructuur MRA opgesteld. Het product bestaat uit drie delen: Een ambitiedocument, geconcretiseerd voor elektriciteit en mobiliteit Kaartenatlas op basis van een QuickScan van de vitale en kwetsbare infrastructuur in de MRA Plan van aanpak voor het vervolg, 2019 en verder. De QuickScan wordt nu uitbesteed en is in principe in oktober 2018 klaar. De andere werkzaamheden zijn	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							gestart. Ook wordt het werkteam verder ingevuld. Op 10 december worden de producten in het bestuurlijk overleg m.b.t. MRA klimaatbestendig gepresenteerd 12-04-2018 GS pakken de regierol actief op. Aan het Platform Ruimte van de MRA is de Ontwikkel-richting actie 6 "Metropoolregio Amsterdam Klimaatbestendig" gekoppeld. Er zal een visie met bijbehorende strategie opgeleverd worden met twee hoofdproducten waaronder) hoe en waar klimaatbestendige woningbouw moet plaats vinden. De provincie is trekker van dit onderdeel. De inzichten die opgedaan zijn in de pilot Westpoort worden in dit onderdeel meegenomen. Uit de analyses kunnen nieuwe pilots elders in de MRA volgen. Voor het gebied	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							boven het Noordzeekanaal loopt het project Bovenregionale calamiteitenorganisatie en overstromingen. Vitaal en Kwetsbaar is daar een belangrijk onderdeel van. Samen met het waterschap en veiligheidsregio's worden deze activiteiten geïnventariseerd en aan een soort stresstest onderworpen. Vervolgens wordt bepaald wat de urgentie is op dit thema.	
M30-2017	10-07-2017	Motie Vreemd a/d Orde tegemoetkoming preventie wildschade.	PS verzoeken het College van GS: * vaart te zetten via het IPO achter het onderzoek naar regelgeving voor gecoördineerd en gebiedsgericht beleid voor faunabeheer met daarin een tegemoetkoming aan boeten- en tuinders ten behoeve van het nemen van preventieve maatregelen tegen wildschade	VVD, CDA, D66, GroenLinks	NLWM	Bond, J.	17-10-2018 De Maatschappelijke Advies Raad Fauna streeft ernaar de adviezen over het gebiedsgericht faunaschadebeleid en de schadesystematiek omstreeks eind november 2018 vast te stellen, zodat het desgewenst in de Bestuurlijke Advies Commissie Vitaal Platteland begin december besproken kan worden. Zodra dit advies uitgebracht is zal dit met uw Staten gedeeld worden, inclusief een	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			* PS regelmatig (minimaal elk kwartaal) te informeren via de commissie over de voortgang van dit onderzoek.				voorstel tot afdoening van de motie 18-06-2018: Het rapport naar de effectiviteit van de agrilaser is opgeleverd en aan uw Staten gestuurd. Met betrekking tot het onderzoek van de Maatschappelijke Advies Raad Fauna: de Raad streeft ernaar de adviezen over het gebiedsgericht faunaschadebeleid en de schade-systematiek omstreeks eind september 2018 gecombineerd uit te brengen. Zodra dit advies uitgebracht is zal dit met uw Staten gedeeld worden, inclusief een voorstel tot afdoening van de motie 10-04-2018: Het onderzoek is nog niet opgeleverd maar wij verwachten deze op korte termijn. Deze zal dan gedeeld worden met de commissie.	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							10-01-2018: In de commissievergadering Natuur, Landschap, Milieu en Water van 4 december 2018 heeft gedeputeerde Bond de commissieleden op de hoogte gesteld van de voortgang van de verschillende onderzoekslijnen. Hierin werd onder andere genoemd dat in januari/februari 2018 het eindrapport van de proef met de agrilaser zal worden opgeleverd. Hier zal de commissie te zijner tijd over geïnformeerd worden 24-10-2017: het IPO is bezig met een onderzoek, de commissie wordt hiervan op de hoogte gehouden.	
M26-2017	10-07-2017	Motie Vreemd a/d Orde Stimuleren verduurzamen woningvoorraad in de sociale sector Noord-Holland. AANGEHOUDEN	PS verzoeken het College van GS: * gemeenten en woningcorporaties aan te sporen de sociale huurvoorraad voor 2020 te verduurzamen en te voorzien van	50PLUS, ONH, GroenLinks, SP.	R&W	Geldhof, J.		24-07-2017: Uit notulen PS 10-07-2017 reden aanhouden motie: "Mevrouw DE MEIJ (50plus): Voorzitter. Wij stemmen in met wat de gedeputeerde heeft toegezegd, dus wij houden hem even aan tot het eind van

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			minimaal label B en in 2030 van label A * een bijeenkomst te organiseren in het najaar van 2017 bij de provincie voor alle betrokken partijen die zich bezighouden met verduurzaming van de sociale voorraad, zodat dit urgente onderwerp door de provincie Noord-Holland op de kaart wordt gezet * alle communicatie-middelen daarvoor te gebruiken en waar mogelijk samenwerking te zoeken met andere betrokken partners * daarvoor aansluiting te zoeken met www.duurzamehuizenroute.nl, voor praktijkvoorbeelden voor particuliere woningbezitters, woningbouwcorporaties en gemeenten * Provinciale Staten een terugkoppeling te geven over de					het jaar en totdat zij met een voorstel komt. "

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			vorderingen op dit gebied.					
M45-2017	10-07-2017	Kadernota 2018 Realiseren van 2 fietssnelwegen voor 2020. AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: * in de begroting 2018 een beleidsambitie "Realiseren twee extra fietssnelwegen voor 2020" op te nemen en doen daarbij het voorstel: * de kosten daarvan te dekken vanuit de bestaande reserves rondom fietsinfrastructuur / fietsimpuls.	Christen Unie-SGP, GroenLinks.	M&F	Post, E.		17-05-2018: Indiener heeft laten weten de behandeling van Perspectief Fiets af te willen wachten. In de commissie is nog geen uitsluitsel gegeven of de motie van de lijst kan worden afgevoerd. 24-07-2017: Uit notulen PS 10-07-2017, reden aanhouden motie: "De heer KLEIN (CU/SGP): Motie 45 over twee fietssnelwegen. Ik interpreteer de reactie van de gedeputeerde zo dat zij haar best gaat doen om dit doel in de beleidsvisie te realiseren. Daarom willen wij de motie aanhouden."
M31-2017	10-07-2017	Jaarrekening 2016 hoofdfietsnetwerk.	PS verzoeken het college van GS het fietsbeleid een extra impuls te geven door: * te onderzoeken hoe een herkenbaar provinciaal hoofdfietsnetwerk vorm kan krijgen, waarbij harmonie gezocht wordt met de ontwikkeling van het fietsnetwerk van de	D66, PvdA, CDA, GroenLinks.	M&F	Post, E.	17-10-2018: De consultatieronde is afgerond. Op dit moment wordt de input hiervan in het perspectief Fiets verwerkt (inclusief Nota van Zienswijzen). Planning is om in Q4 het definitief Perspectief Fiets vast te stellen. 26-06-2018 Op dit moment loopt een consultatieronde naar mede-overheden en	24-05-2018 Na behandeling van het Perspectief Fiets in de commissie M&F van 17 mei is indieners gevraagd of motie van de lijst afgevoerd kan worden en zo niet wat er dan nog nodig is. Volgens indieners is dit voorbarig, eerst moet het provinciaal hoofdfietsnetwerk meer vorm krijgen.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			Vervoersregio Amsterdam * in dit onderzoek specifiek meenemen hoe de vermarkting van een hoofdfietsnetwerk kan worden opgepakt * een model te ontwikkelen voor (cofinanciering van) het oplossen van zwakke schakels in gemeentelijke fietspaden in het hoofdfietsnetwerk * voor de vaststelling van de begroting 2018 een tussenrapportage te geven over bovenstaande en deze rapportage zo goed mogelijk aan te laten sluiten aan de in ontwikkeling zijnde provinciale fietsvisie.				belangengroepen: we verzamelen zoveel mogelijk input om het concept Perspectief nader uit te werken naar een definitief Perspectief Fiets, dat in Q4 door GS zal worden vastgesteld 17-05-2018 In de commissie-vergadering M&F van 17 mei 2018 is het concept Perspectief Fiets besproken. 12-04-2018 Het Perspectief Fiets zal als input (bouwsteen) dienen voor de Omgevingsvisie. Van mei tot juni 2017 vindt het besluitvormingstraject van de Omgevingsvisie plaats (11 juni concept aangeboden ter vaststelling aan PS en daarna inspraak-procedure). Het Perspectief Fiets zal ook als input dienen voor de Agenda Mobiliteit. De Agenda Mobiliteit staat op 22 maart 2018 op de	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							agenda bij de gecombineerde commissie vergadering M&F en RWW. De Voordracht Fietsknelpunten zal in de commissie M&F van april op de agenda staan. Op 25 januari 2018 is er een technische briefing geweest voor de commissie M&F. Tijdens deze briefing werd de voortgang en de planning ten aanzien van de fiets nader toegelicht. Op 5 oktober 2017 is een BOT overleg geweest met de commissie M&F waar enerzijds gemeld is dat GS zijn gestart met de uitvoering van de motie en anderzijds extra informatie bij PS is opgehaald als input voor het Perspectief Fiets. 11-04-2017: Op 17 mei zal het Perspectief Fiets in de commissie M&F besproken worden. Met het Perspectief Fiets als basis kan vervolgens verder	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							gewerkt worden aan de opgaven die plaats krijgen in een beleidsrijke Agenda Mobiliteit, waarin alle activiteiten met betrekking tot de mobiliteit zullen worden geagendeerd en in de tijd worden geprogrammeerd. Ook bestaand beleid zoals het aanpakken van de fietsknelpunten krijgt een plek in dit programma. 24-10-2017: Op 5 oktober jl. is een BOT overleg geweest met de cie M&F waar enerzijds gemeld is dat GS zijn gestart met de uitvoering van de motie en anderzijds extra informatie bij PS is opgehaald als input voor de Verkenning Fiets. Eind 2017/begin 2018 is de Verkenning Fiets gereed als input voor de agenda Mobiliteit/Omgevingsvisie. In commissie M&F van 9 april 2018 en in PS van 23 april 2018 wordt een voordracht besproken voor het oplossen van een	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							aantal knelpunten (provinciaal areaal) van de fietsersbond. Tenslotte is gestart met ontwikkelen van een provinciaal hoofdfietsnetwerk waarbij ook de vermarkting wordt meegenomen. Bij het hoofdfietsnetwerk zal een Uitvoeringsprogramma worden opgenomen om de knelpunten van het hoofdfietsnetwerk en het restant van de knelpuntenlijst fietsersbond aan te pakken. E.e.a. afhankelijk van de beschikbare budgetten.	
M76 - 2016	12-12-2016	Motie Vreemd a/d Orde toekomst recreatieschappen in het Metropolitane Landschap.	PS verzoeken het College van GS om: * in het MRA proces als vervolg op de actie agenda metropolitaan landschap een voorstel in te brengen waarin: - de kwaliteit van recreatieterreinen wordt vergroot door, op basis van onderzoek, duidelijke grenzen te bepalen	PvdA, CDA, D66, VVD	EEB	Tekin, A.	5 november 2018: De Staten stemden niet in met het voorstel om de Motie M76-2016 als afgedaan te beschouwen. Als de verkenning naar de beheertaken recreatieschappen afgerond is, naar verwachting begin 2019, zal het rapport door GS aan de Staten worden gezonden. De leden van de cie EEB en cie NLWM hebben op 15 oktober 2018 met het bureau dat	18-9-2018: stand van zaken modernisering recreatieschappen is 17-9-2018 in commissie EEB besproken waarbij GS voorstellen deze motie als afgedaan te beschouwen. Meerderheid commissie vindt dat de motie nog niet afgedaan is. 31-7-2018: Proces optimalisatie natuur/recreatie is verwerkt in wijziging PRV:.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			tussen natuur en recreatie - alle gebruikers meer worden betrokken bij de inrichting en het gebruik van de recreatiegebieden - de inverdieneffecten voor de financiering van de recreatie-schappen binnen de bestaande randvoorwaarden maximaal worden benut * na uitwerking van dit voorstel in goed overleg met alle betrokken de bestaande gemeenschappelijke regelingen in deze lijn bij te stellen.				de verkenning uitvoert een Benen Op Tafel (BOT) sessie-gehad over hun visie en ideeën. Het gewijzigde artikel 19 van PRV en de WKW-beschrijvingen zullen per 1-2-2019 in werking treden. 23-07-2018: uit besluitenlijst GS d.d. 17-07-2018: Het college besluit: 1. kennis te nemen van het evaluatie-rapport door adviesbureau Berenschot over het functioneren van Recreatie Noord-Holland N.V. en het plan van aanpak dat Recreatie Noord-Holland heeft opgesteld 2. een verkenning uit te voeren naar de uitvoering van de beheertaken in de recreatieschappen, teneinde hierover, als mede-opdrachtgever en eigenaar van Recreatie Noord-Holland, een standpunt te kunnen innemen 3. Provinciale Staten met een brief te informeren	wijzigingsvoorstel PRV: juni 2018 (cie NLWM met uitnodiging EEB) . terinzagelegging: juli-sept 2018 . PS vaststelling: december 2018 Brief over stand van zaken modernisering recreatieschappen en voorstel tot afdoening van deze motie zal in EEB van 17-9-2018 worden behandeld. 27-03-2018 op 5 april vindt het volgende BOT overleg plaats 07-02-2018: Aanbevelingen RR over Recreatieschap Spaarnwoude overgenomen PS 18-12-2017. Op 22 januari 2018 en 5 februari BOT overleg over natuur/recreatie plaatsgevonden met commissies EEB en NLWM. 14-11-2017: Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer is behandeld in EEB van 27-11-2017, evenals de brief van GS inz. stand van zaken modernisering recreatieschappen.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							over de stand van zaken met betrekking tot het project modernisering van de recreatieschappen, de evaluatie naar Recreatie Noord-Holland en de genoemde verkenning 4. aan Provinciale Staten voor te stellen motie M76-2016, aangenomen op 12 december 2016, als afgedaan te beschouwen 5. De portefeuillehouder te machtigen – gehoord de vergadering – de brief aan te passen. 17-7-2018: voorgesteld aan GS om motie af te doen. Er is een brief naar PS verzonden waarin op alle punten uit de motie wordt ingegaan. Daarom voorstel tot afdoening motie. 25-6-2018: De wijziging artikel 19 PRV en de aanpassingen van de WKW-beschrijving zijn in procedure gebracht. Als er positief besloten wordt zal per 1-1-2019 de wijziging in	3-10-2017: Raden- en Statenconferentie heeft op 20 septmber plaatsgevonden. 06-04-2017: Resultaten TAUW en hoe Raden en Statenconferentie eruit moet komen te zien zijn orienterend besproken in een (besloten) BOT overleg met de commissies EEB en NLM op 3 april 2017.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							werking treden. De zomerperiode wordt gebruikt voor de ter inzage legging, deze periode wordt verlengd ivm vakanties. Ook wordt deze periode gebruikt om de laatste aanpassingen te doen in samenspraak met de terreinbeheerders. Wij zullen PS een voorstel tot afdoen van deze motie doen bij de definitieve vaststelling van de PRV-wijziging die nu in procedure is. 10-04-2018: Op 25 juni zal de ontwerpwijziging van de PRV, met daarin de WKW beschrijvingen, worden voorgelegd aan de commissies R&W en NLWM. Dan volgt de ter inzagelegging. Op 3 december wordt de definitieve wijziging van de PRV voorgelegd aan de Statencommissie, waarna PS de wijziging van de PRV naar verwachting op 17 december 2018 vaststellen. Na dit	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							moment is het voorstel deze motie als afgedaan te beschouwen. 10-04-2018: op 5 april vindt het volgende BOT overleg plaats 07-02-2018: Aanbevelingen RR over Recreatieschap Spaarnwoude overgenomen 1-2-2018: BOT overleg vindt plaats op 29 januari en 5 februari. Tijdens dit overleg vindt een gedachtenwisseling plaats met de Statenleden over de balans tussen natuur en recreatie in het Natuurnetwerk Nederland (NNN). De discussie en gedachtewisseling kan dan op een open en informele manier gevoerd worden op basis van de voorliggende en gepresenteerde informatie door de aanwezigen	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							14-11-2017: Deze brief is op 31 oktober door GS vastgesteld en verstuurd aan PS. BOT-overleg gaat december/januari plaatsvinden. 23-10-17: Deze zomer zijn de laatste twee ecologische verkenningen van Tauw naar de recreatieschappen afgerond. Op de Staten en Radenconferentie van 20 september jl. hebben wij globaal aangegeven hoe wij bestuurlijk met deze vijf rapporten om willen gaan. Wij constateren dat er bij de op de conferentie aanwezige partijen draagvlak bestaat voor de door ons in te zetten koers, maar dat deze wel kritisch gevolgd wordt. Wij zullen u binnenkort door middel van een brief informeren over de door ons te genomen stappen in het kader van de modernisering van de recreatieschappen. Daarbij zullen wij in deze brief	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							ook nader aangeven welke stappen wij willen nemen om de ecologische verkenningen Tauw rapporten een bestuurlijke vertaling te geven en daarmee de balans tussen natuur en recreatie te optimaliseren. Ook stellen wij voor over dit onderwerp op korte termijn een BOT te organiseren, zodat u goed zicht krijgt op de vervolg stappen wij voor ogen hebben. Wij hopen dat u deze mening deelt en het agenda technisch mogelijk is hiervoor tijd vrij te maken. Op de Staten en Radenconferentie van 20 september is ook het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer gepresenteerd naar het bestuurlijk en financieel opereren van het recreatieschap Spaarnwoude. Zonder heel diep op de statenbehandeling van dit rapport te willen vooruitlopen gaan wij in	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							bovengenoemde brief ook beknopt op dit rapport in. Door de volle agenda van de Raden en Statenconferentie is het onderwerp burgerparticipatie slechts zijdelings aan de orde gekomen. Wij gaan er vanuit dat o.a. door de aanbeveling in rapport van de Randstedelijke Rekenkamer dit onderwerp in de komende periode wel de nodige aandacht zal krijgen. 27-06-2017: Het advies bureau Tauw heeft inmiddels de eerste drie ecologische verkenningen opgeleverd. De resterende twee verkenningen worden eind juli afgerond. Conform onze handelswijze bij het rapport van Tauw over het recreatieschap Spaarnwoude sturen wij de Staten deze rapporten ter kennisname toe. Op basis van deze verkenningen zullen wij	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							een provinciaal standpunt innemen met het doel de bestaande verhouding tussen natuur en recreatie te optimaliseren. Finale besluitvorming zal op grond van de huidige inschatting plaats vinden bij de vaststelling van het volgende Natuurbeheerplan in het najaar van 2018. Wij verwachten dat het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer naar de o.a. de financiële situatie van het recreatieschap Spaarnwoude volgens planning eind augustus gereed zal zijn. De uitkomsten van dit rapport zullen o.a. besproken worden op 20 september tijdens de Staten- en Radenconferentie over de modernisering van de recreatieschappen. Op deze conferentie besteden wij conform daar de daarover met de werkgroep uit de Staten gemaakte afspraak ook aandacht aan burgerparticipatie door de	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							toekomstvisies van diverse belanghebbende te inventariseren. Daarnaast verwachten wij na de zomer een overzicht van Recreatie Noord-Holland over de activiteiten die in de afgelopen periode zijn ondernomen om gebruikers meer te betrekken bij inrichting van de recreatieterreinen en welke activiteiten op dit vlak in de komende periode zullen plaats vinden. 22-03-2017: Het adviesbureau Tauw heeft opdracht gekregen om tot een ecologisch onderzoek in de recreatieschappen uit te voeren. Op basis van deze onderzoeken willen wij de spanning tussen recreatie en natuurbelangen beter reguleren. Het eerste rapport over het recreatiegebied Spaarnwoude is afgerond en wordt eind maart ter kennisname aan de Staten toegezonden. De	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							rapporten over de vier andere recreatieschappen zullen voor de zomer worden opgeleverd. In de begeleidende brief waarmee wij het rapport over het recreatiegebied Spaarnwoude aan de Staten hebben doen toekomen zijn wij uitgebreid ingegaan op de hierna te nemen stappen om op basis van dit onderzoek te komen tot een goede balans tussen recreatieve mogelijkheden en ecologische bescherming in de recreatieschappen. Met betrekking tot de optimalisering van de financiën zijn wij in afwachting van het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer over Spaarnwoude. In dit rapport wordt de financiële situatie van Spaarnwoude vergeleken met de andere recreatieschappen. Volgens planning komt het rapport van de Randstedelijke	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							Rekenkamer eind augustus uit. Verder zijn wij in overleg met Recreatie NH over de betrokkenheid van gebruikers bij de inrichting en het gebruik van recreatievoorzieningen. Tot slot willen we na de zomer een Raads- en Statenconferentie over de modernisering van de recreatieschappen organiseren, waarin deze onderwerpen ook een plaats zullen krijgen. 07-02-2017: Het adviesbureau Tauw heeft opdracht gekregen om tot een zonering van de gebieden in de recreatieschappen te komen. Deze zonering willen wij gebruiken om de spanning tussen recreatie en natuurbelangen beter te reguleren. Deze methodiek is bijna gereed en wordt nu als eerste in het recreatieschap Spaarnwoude toegepast	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							en zal daarna in de overige recreatieschappen worden uitgerold. In het voorjaar worden deze resultaten bekend. Hierbij willen we ook het onderzoek van de Randstedelijke Rekenkamer in Spaarnwoude betrekken . Verder zijn wij in overleg met Recreatie NH over de betrokkenheid van gebruikers bij de inrichting en het gebruik van recreatie-voorzieningen. Tot slot willen we na de zomer een Raads- en Statenconferentie over de modernisering van de recreatieschappen organiseren	
M60-2014	15-12-2014	Motie Vreemd a/d Orde businesscase Pallas	PS verzoeken Gedeputeerde Staten: * Provinciale Staten voorafgaand aan het besluit over het vrijgeven van een volgende tranche een ge-update businesscase voor te leggen, met een overzicht van	PvdA, D66	EEB	Bond, J.	24-10-2018 Op 15-10-2018 is in de commissie EEB afgesproken dat in de vergadering van november wordt besproken of de motie is afgedaan. En conform de motie zijn de staten geïnformeerd over de businesscase.	26-11-2018: Commissie EEB adviseert aan het PS via het Presidium om de motie af te doen: de hr. Bond heeft toegezegd dat de commissie wordt geïnformeerd over private investeerders zodra deze er zijn en de lening. Voorstel: motie afdoen.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
			geïnteresseerde private partijen die bereid zijn om in te stappen.				18-06-2018 GS hebben PS geïnformeerd over de 2nd opinion op businesscase 3.1 met een besloten technische presentatie. Daarnaast hebben GS op 19 juni besloten nog geen besluit te nemen over de 3e tranche, hierover zijn PS eveneens geïnformeerd. 10-04-2018 Medio 2018 wordt het volgende go/no go moment m.b.t. Pallas verwacht dat samenhangt met de indiening door Pallas van het Conceptual Safety Document bij de ANVS en de aanvraag voor de Derde Tranche bij de provincie 11-01-2018 Op 9-01-2018 hebben GS besloten het tweede deel van de Tweede Tranche toe te kennen en PS hierover te informeren. Medio 2018 wordt het volgende go/no go moment m.b.t. Pallas	18-9-2018: Uitbetaling 3e (en laatste tranche) tranche is op 17-9-2018 aan commissie EEB voorgelegd en in meerderheid akkoord bevonden. 28-6-2018 Extra commissie EEB over uitstel betaling 3e tranche 31-7-2018: Toelichting op BC heeft op 18 juni 2018 plaatsgevonden. Voorstel tot uitbetaling 3e tranche is nog niet aan de commissie voorgelegd. er dient eerst een gesprek met de Minister plaats te vinden.. 19-2-2018: bij de behandeling van de uitbetaling van het 2e deel van de 2e tranche in EEB van 19-2-2018 heeft de hr. Bond toegezegd: De derde tranche van 17,5 miljoen euro zal te zijner tijd aan commissie in een besloten vergadering voorgelegd en toegelicht worden. Tevens zal alsdan een update van de actuele businesscase gegeven worden. 07-02-2018: uitbetaling 2e deel tranche 2 wordt in de commissie EEB van 19-2-2018 behandeld.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							verwacht dat samenhangt met de indiening door Pallas van het Conceptual Safety Document bij de ANVS en de aanvraag voor de Derde Tranche bij de provincie 25-10-2017: In oktober 2017 wordt de aanvraag van de Stichting Pallas verwacht voor het tweede deel van de Tweede Tranche. De statencie EEB heeft op 14 december 2015 ingestemd met de betaling van de Tweede Tranche. Bij de besluitvorming zal de stand van zaken van de businesscase betrokken worden. In 2018 wordt de aanvraag voor de derde, en laatste, tranche verwacht. 15-06-2017: In oktober 2017 wordt de aanvraag van de Stichting Pallas verwacht voor het tweede deel van de Tweede Tranche. De statencie EEB heeft op 14 december 2015	14-11-2017: de aanvraag van de Stichting Pallas verwacht voor het tweede deel van de Tweede Tranche zal in januari 2018 aan de commissie worden gestuurd. 16-01-2016: Commissie EEB is op 14 december 2015 geconsulteerd over de uitbetaling van de tweede tranche. Toegezegd is dat PS van elke stap op op de hoogte worden gehouden. Uitbetaling 2e deel 2e tranche zal in het voorjaar 2017 aan de commissie worden aangeboden. 28-07-2015: Behandeling in commissie EEB van 5 oktober 2015 heeft in besloten vergadering plaatsgevonden.

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							ingestemd met de betaling van de Tweede Tranche. Bij de besluitvorming zal de stand van zaken van de businesscase betrokken worden. In 2018 wordt de aanvraag voor de derde, en laatste, tranche verwacht. 22-03-2017: Op 16-1-2017 zijn PS geïnformeerd over het Jaarplan Pallas 2017. De aanvraag voor het tweede deel van de Tweede Tranche van Pallas wordt verwacht in het derde kwartaal van 2017. 21-11-2016: De eerstvolgende momenten dat PS betrokken worden hebben betrekking op het Jaarplan 2017 en op de aanvraag van Pallas voor het tweede deel van de tweede tranche die in het voorjaar van 2017 verwacht wordt. 25-07-2016: De eerstvolgende momenten dat PS betrokken worden in 2016 hebben	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							betrekking op het Jaarplan 2017. 11-02-2016: Tijdens de bespreking in de cie EEB op 14 december 2015 zijn (nieuwe) afspraken gemaakt voor het informeren en betrekken van PS bij besluitvorming omtrent Pallas. De eerstvolgende momenten dat PS betrokken worden bij Pallas hebben in 2016 in elk geval betrekking op het Jaarplan 2016 en op de betaling van het tweede deel van de tweede tranche t.b.v. de activiteiten in 2017. In 2017 zullen PS betrokken worden bij het go/no-go besluit over de derde tranche. 19-11-2015: Op 5 oktober 2015 is de commissie EEB (in besloten deel) geconsulteerd over het voorgenomen besluit van GS over de ingediende businesscase.	

Lijst moties PS 14 januari 2019

Nummer	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Cie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
							15-10-2015: Consultatie van de commissie EEB heeft plaatsgevonden op 5 oktober 2015 20-08-2015: De aanvraag voor de volgende tranche wordt verwacht rond de zomer van 2015. 23-04-2015: Geen wijzigingen. 06-02-2015: De externe partijen zijn over deze motie geïnformeerd. Deze motie kan pas bij de volgende tranche worden afgehandeld.	

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN - 8 NOV. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw M.E. de Winter
BEL/OI

Telefoonnummer +31235143566
winterm@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 8 NOV. 2018

Kenmerk
1073791/1142061
Uw kenmerk

Betreft: Actualisatie Evaluatiekader Subsidies 2018

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de actualisatie van het Evaluatiekader Subsidies. Tevens is ter informatie bijgevoegd de programmering voor het Evaluatiekader Subsidies voor 2018 en 2019.

Het in 2013 door uw Staten vastgestelde Evaluatiekader Subsidies geeft aan op welke manier de provincie Noord-Holland uitvoering geeft aan haar wettelijke verplichting om bepaalde subsidies periodiek op doeltreffendheid te evalueren. Het huidige Evaluatiekader Subsidies is inmiddels vijf jaar van kracht. Dit is de aanleiding om de huidige werkwijze opnieuw te beschouwen en deze te actualiseren. In de Commissie EEB van 18 juni jl. is het ontwerp Evaluatiekader Subsidies besproken. Op verzoek van de commissie is het voorstel teruggenomen en komen wij nu met een nieuw voorstel.

Bijgaand ontwerp Evaluatiekader Subsidies 2018 gaat uit van het evalueren van alle subsidieregelingen op grond van een wettelijk voorschrift en begrotingssubsidies (boekjaarsubsidies en eenmalige subsidies) conform de door uw Staten gevraagde termijn van vier jaar. Uitsluitend de evaluatie van incidentele subsidies vervalt. De incidentele subsidies komen zeer beperkt voor en hebben als kenmerk (en verschil met de eenmalige begrotingssubsidies) dat zij niet gekoppeld zijn aan een specifiek beleidsdoel. Dat maakt een evaluatie op doeltreffendheid per definitie niet mogelijk. Op basis van een beslisboom wordt een selectie van te evalueren subsidies gemaakt. De voorgestelde drempelwaarde voor het subsidieplafond is daarbij €500.000. Hierdoor wordt een beperkte efficiencywinst behaald, terwijl meer dan 94% van het te besteden budget voor subsidies op basis van wettelijke regelingen in aanmerking blijft komen voor evaluatie. Daarnaast hebben uw Staten altijd de bevoegdheid om evaluaties te laten uitvoeren.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

Uw Staten worden vanuit hun kaderstellende rol gevraagd het geactualiseerde Ontwerp Evaluatiekader Subsidies 2018 vast te stellen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

J.W. Remkes

3 bijlage(n)

Statenvoordracht met bijbehorend ontwerpbesluit

Ontwerp Evaluatiekader Subsidies 2018

Programmering Evaluatiekader Subsidies 2018 en 2019

1073791/1142061

ONTWERP EVALUATIEKADER SUBSIDIES 2018

Sector Onderzoek & Informatie

Provincie Noord-Holland

24-9-2018

1073791/1142061

Esther de Winter

winterm@noord.holland.nl

Directie Beleid, sector Onderzoek & Informatie

Inhoudsopgave

DEEL 1 EVALUATIEKADER SUBSIDIES 2018

1. Inleiding 5
2. Evaluatiekader Subsidies 2018 6
   2.1 Beslisboom voor selectie van te evalueren subsidies o.g.v. wettelijk voorschrift 6
   2.2 Selectie te evalueren begrotingssubsidies 8
      2.2.1 Aanpak boekjaarsubsidies 8
      2.2.2 Aanpak eenmalige subsidies 8
      2.2.3 Incidentele subsidies 9
   2.3 Evaluatieprotocol voor subsidies op grond van wettelijk voorschrift 9
   2.4 Het Evaluatiekader wordt geëvalueerd. 10
   2.5 Procedure besluitvorming evaluatie subsidies 10

DEEL 2 TOELICHTING EN ACHTERGRONDEN BIJ HET EVALUATIEKADER SUBSIDIES 2018

3. Achtergrond 12
   3.1 Hoe werkt het huidige Evaluatiekader subsidies Noord-Holland? 12
   3.2 Ervaringen met de uitvoering van het Evaluatiekader 13
   3.3 Nieuwe inzichten en werkwijzen 14
4. Voorstel aanpassing Evaluatiekader subsidies 15
   4.1 Opties voor actualisatie van de uitvoering van subsidie-evaluaties 15
   4.2 Aanpassen van het type subsidies dat wordt geëvalueerd 15
   4.2 Aanpassen van het drempelbedrag waarboven subsidies in aanmerking komen voor evaluatie 17
   4.3 Aanpassen van de selectiemethode voor begrotingssubsidies 17
   4.4 Aanpassen termijn voor herhaling van evaluaties 19
   4.5 Overige aanpassingen onderdelen Evaluatiekader 19

Bijlage 1 Overzicht uitgevoerde evaluaties in het kader van Evaluatiekader subsidies 21

Bijlage 2 Analyse consequenties opties voor drempelwaarde 22

Bijlage 3 ‘Memo evaluatie en handreikingen voortkomend uit subsidie-evaluaties’ 25

Bijlage 4 Realisatie afspraken Evaluatiekader subsidies 2012 31

DEEL 1 EVALUATIEKADER SUBSIDIES 2018

1. Inleiding

Aanleiding
Op 4 februari 2013 is door Provinciale Staten het Evaluatiekader Subsidies 2012 vastgesteld[1]. Dit gebeurde naar aanleiding van een onderzoek van de Randstedelijke Rekenkamer naar de doeltreffendheid van subsidies[2]. Het Evaluatiekader geeft aan op welke manier de provincie Noord-Holland uitvoering geeft aan haar wettelijke verplichting om subsidies periodiek op doeltreffendheid te evalueren. Het huidige Evaluatiekader Subsidies is inmiddels vijf jaar van kracht. Dit vormt aanleiding om onze huidige werkwijze opnieuw te beschouwen en deze zo nodig te actualiseren. Deze notitie verkent de mogelijkheden hiervoor.

Doel
Doel van deze notitie is te komen tot een actualisatie van het Evaluatiekader Subsidies waarmee op een efficiënte wijze de doeltreffendheid van de provinciale subsidies wordt geborgd en waarbij optimaal gebruik wordt gemaakt van de kennis en inzichten die zijn opgedaan in de subsidie-evaluaties van de afgelopen vijf jaar. Op basis van dit geactualiseerde Evaluatiekader wordt in deze notitie ook een voorstel gedaan voor de programmering van de subsidie-evaluaties in 2018 en 2019.

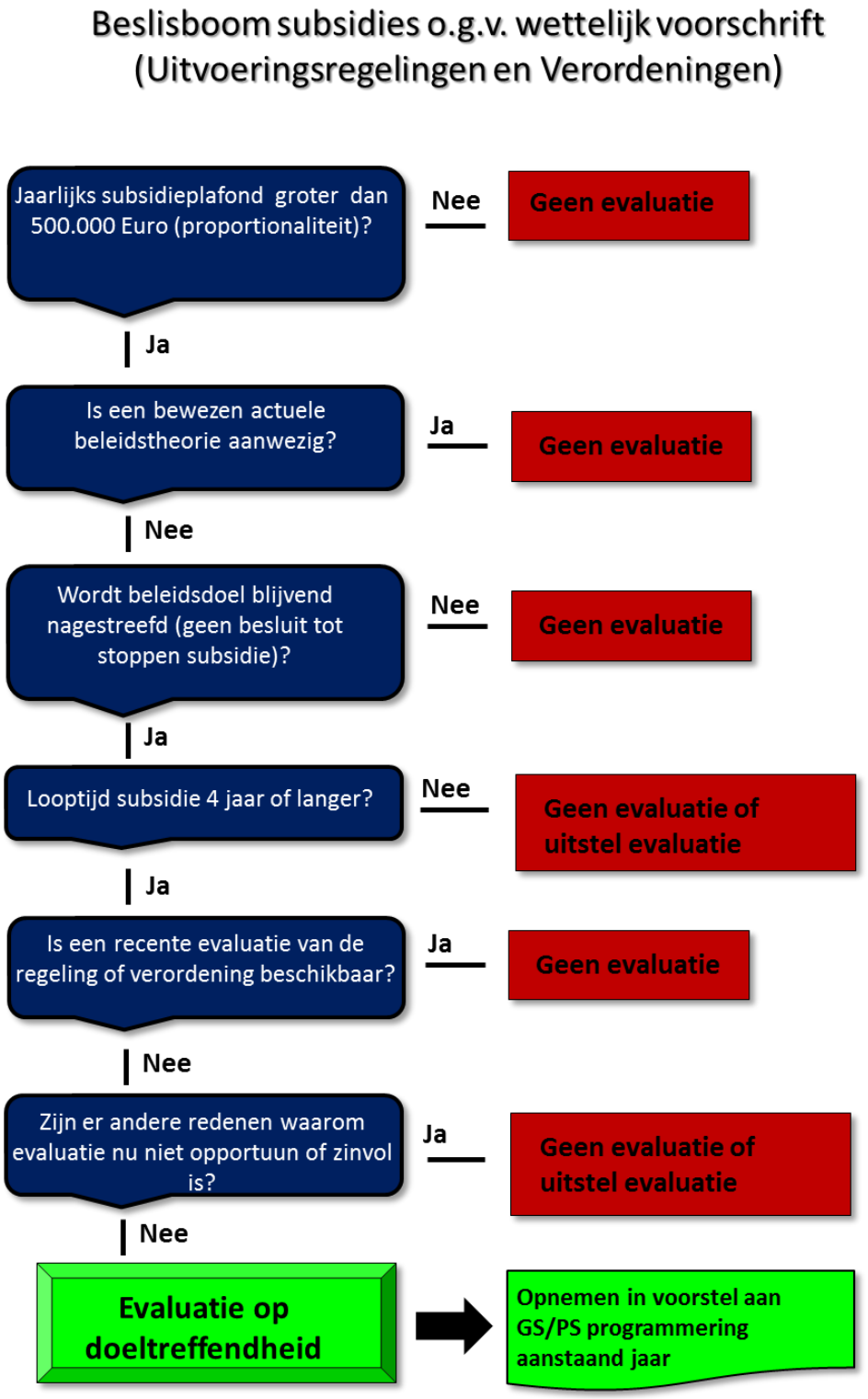
Leeswijzer
Dit rapport bestaat uit 2 delen. Deel 1 omvat het Evaluatiekader subsidies 2018. Deel 2 bestaat uit een toelichting en achtergronden bij het geactualiseerde evaluatiekader. Dit tweede deel geeft een korte terugblik op het Evaluatiekader Subsidies 2012, de ervaringen daarmee en de overwegingen die een rol hebben gespeeld bij de actualisatie.

[1] Documentnr 104775-147840
[2] Rapport 'Inzicht in doeltreffendheid van subsidies', Randstedelijke Rekenkamer, maart 2012

2. Evaluatiekader Subsidies 2018

2.1 Beslisboom voor selectie van te evalueren subsidies o.g.v. wettelijk voorschrift

In dit hoofdstuk wordt de (aangepaste) beslisboom voor de selectie van te evalueren subsidies in het kader van het geactualiseerde Evaluatiekader subsidies gepresenteerd. De verschillende onderdelen van de beslisboom worden vervolgens toegelicht.

De beslisboom geldt voor alle subsidieregelingen op grond van een wettelijk voorschrift, met uitzondering van:

a. subsidies die rechtstreeks op grond van een Europees subsidieprogramma worden verstrekt. Voor deze subsidies geldt al een uitgebreide verantwoordingsplicht richting de Europese Unie. Zij worden daarom niet vanuit dit Evaluatiekader worden geëvalueerd.
b. subsidieregelingen die op provinciaal niveau worden uitgevoerd, maar die in feite landelijke regelingen zijn (bijvoorbeeld subsidieregelingen voor natuurbeheer, rijksmonumenten en stimulering innovatie voor het MKB (MIT)). Evaluatie van dergelijke regelingen vindt plaats op landelijk niveau. Alleen wanneer sprake is van duidelijke eigen beleidskeuzen bij het invullen van een dergelijke regeling, is evaluatie op provinciaal niveau zinvol. In dat geval is de beslisboom wel van toepassing.

Toelichting per stap van de beslisboom

1. **Geen evaluatie wanneer niet proportioneel uit kostenoogpunt**
De Randstedelijke Rekenkamer stelt in haar onderzoek: 'Ook de financiële omvang van de subsidie is van belang om een goede afweging te kunnen maken of de kosten van evalueren in verhouding staan tot de omvang van de subsidie'. Op basis hiervan is ervoor gekozen om kostenproportionaliteit een uitgangspunt te laten zijn bij de bepaling van welke subsidies wel of niet op doeltreffendheid geëvalueerd zullen worden. In het Voorstel actualisatie Evaluatiekader subsidies wordt daarbij uitgegaan van een drempelbedrag van €500.000,-.

2. Geen evaluatie bij bewezen en actuele beleidstheorie
Evaluatie op het niveau van doeltreffendheid kan achterwege blijven als de doeltreffendheid van de subsidie of subsidieregeling en de onderliggende beleidstheorie reeds bewezen zijn.

Onder het begrip 'beleidstheorie' wordt verstaan de set van aannamen, veronderstellingen en uitgangspunten die aan het beleid ten grondslag liggen. Als het bewezen kan worden dat een dergelijke set daadwerkelijk bijdraagt aan het realiseren van de beoogde provinciale doelen en maatschappelijke effecten dan spreken we van bewezen beleidstheorie. Zo is er, bijvoorbeeld, de bewezen beleidstheorie dat het verwerven van gronden en het inrichten van nieuwe natuur op de juiste plek aantoonbaar positief bijdraagt aan de robuustheid van de ecologische hoofdstructuur en de kwaliteit van de biodiversiteit. Deze doeltreffendheid en beleidstheorie kan bewezen zijn door onderzoeken van bijvoorbeeld andere provincies, wetenschappelijke instanties of kennisinstituten. Belangrijk is daarbij wel dat wordt nagegaan in hoeverre de Noord-Hollandse context en inzet van de subsidies op cruciale variabelen vergelijkbaar is met hetgeen elders is onderzocht voordat de 'bewezen doeltreffendheid' wordt overgenomen. Daarnaast moet de 'bewezen doeltreffendheid' actueel zijn. Voordat wordt besloten om op basis van bewezen doeltreffendheid en een bewezen beleidstheorie niet tot evaluatie van de subsidie of subsidieregeling over te gaan moeten de volgende zaken worden aangetoond:

- dat de bewezen (actuele) beleidstheorie op de bepalende kritische variabelen vergelijkbaar is met de Noord-Hollandse context en subsidie-inzet;
- dat de volgens de subsidievoorwaarden beoogde prestaties/activiteiten ook daadwerkelijk zijn geleverd/uitgevoerd;

Voor de inzet van bewezen doeltreffendheid en bewezen beleidstheorieën is gebruik maken van kennis van en samenwerking met andere instellingen (onder meer met andere provincies) dus van groot belang.

3. Geen evaluatie wanneer nastreven beleidsdoel en subsidie inzet is gestopt
Wanneer bestuurlijk besloten is bepaalde beleidsdoelen niet meer na te streven dan wordt ervoor gekozen de subsidieregelingen die daaraan zouden moeten bijdragen, maar waarvan besloten is deze af te bouwen c.q. te stoppen, niet op doeltreffendheid te evalueren. De inzichten die uit dergelijke evaluaties naar voren komen kunnen immers niet meer ter lering worden ingezet. Wanneer besloten is subsidies af te bouwen c.q. te stoppen zal er alleen nog sprake zijn van

verantwoording op prestatieniveau en op rechtmatige besteding van de middelen (geborgd via Verantwoordingssystematiek Subsidies).

4. Looptijd van subsidies
Volgens het geactualiseerde Evaluatiekader vindt evaluatie van subsidies op doeltreffendheid eens in de 4 jaar plaats. Nu zijn er binnen de provincie Noord-Holland subsidies en subsidieregelingen die na een periode korter dan 4 jaar formeel worden stopgezet om vervolgens later in aangepaste (verbeterde) vorm te worden voortgezet. Strikt genomen kan in deze gevallen worden gesteld dat evaluatie dan niet wettelijk verplicht is. De essentie van het rekenkamerrapport en de wet is echter dat zicht moet worden gehouden op een optimaal doeltreffende besteding van algemene middelen. Daarom is het uitgangspunt van dit provinciaal Evaluatiekader Subsidies dat subsidies die formeel tussentijds worden stopgezet, maar vervolgens in aangepaste vorm zijn/worden voortgezet, worden bezien als één uitvoeringsperiode en als één subsidie of subsidieregeling. Dit betekent, in het geval van subsidies op basis van Verordeningen en Uitvoeringsregelingen, dat wanneer sprake is van een looptijd van 4 jaar of langer evaluatie op doeltreffendheid moet plaatsvinden (mits ook wordt voldaan aan de andere stappen in de beslisboom).

5. Recent uitgevoerde evaluatie beschikbaar
Wanneer recent een adequate evaluatie op doeltreffendheid van een subsidieregeling heeft plaatsgevonden door de provincie of door een andere instantie dan hoeft voor het aanstaande jaar geen evaluatie plaats te vinden. Daarbij dient wel beoordeeld en schriftelijk vastgelegd te worden dat de uitgevoerde evaluatie voldoet aan de maatstaven van kwalitatief goed onderzoek (betrouwbaar, valide etc.) alvorens wordt besloten tot het overnemen van de bevindingen.

6. Evaluatie om andere redenen niet opportuun of zinvol
Bij de uitvoering van het Evaluatiekader is steeds het uitgangspunt dat er beleidsmatig geleerd moet kunnen worden van de evaluaties. Dit kan er soms toe leiden dat de evaluatie van een regeling wordt uitgesteld. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn:

- wanneer de uitvoering van een subsidieregeling erg langzaam op gang is gekomen, waardoor nog onvoldoende beschikkingen zijn afgegeven. Er zijn dan nog onvoldoende resultaten beschikbaar om een zinvolle evaluatie te kunnen uitvoeren.
- wanneer een fundamentele koerswijziging in het huidige beleid verwacht wordt, waardoor de leerpunten uit de huidige regeling naar verwachting niet meer nuttig zullen zijn.
- wanneer bekend is dat de Randstedelijke Rekenkamer een specifieke subsidieregeling het komende jaar zal gaan evalueren.
- wanneer sprake is van een herhalingsevaluatie (evaluatie van een regeling die vijf jaar eerder is geëvalueerd), waarbij uit een vooronderzoek blijkt dat er op dat moment onvoldoende leeropbrengst van de evaluatie te verwachten is.

2.2 Selectie te evalueren begrotingssubsidies

Bij de evaluatie van begrotingssubsidies geldt een verschillende aanpak voor de boekjaarsubsidies en voor de eenmalige subsidies.

2.2.1 Aanpak boekjaarsubsidies
Ook voor boekjaarsubsidie wordt vanuit het oogpunt van proportionaliteit voorgesteld uit te gaan van een hogere drempelwaarde van €500.000,- Het aantal boekjaarsubsidies is sterk afgenomen. Bij de hogere drempelwaarde is geen steekproef meer nodig, maar kunnen de nog lopende boekjaarsubsidies (en eventueel nieuwe boekjaarsubsidies boven deze drempelwaarde) allemaal eens in de vier jaar worden geëvalueerd.

2.2.2 Aanpak eenmalige subsidies
Uitgangspunt is het nemen van een steekproef van 25% uit de eenmalige subsidies met een omvang groter dan €500.000,- opgenomen in het subsidieregister 3 jaar voorafgaand aan het onderzoeksjaar. De steekproef wordt als volgt uitgevoerd:

1. De steekproef vindt plaats per begrotingsprogramma. Het aantal te onderzoeken subsidies per begrotingsprogramma wordt bepaald op basis van de verhouding van het aantal eenmalige subsidies groter dan €500.000,- die per begrotingsprogramma zijn

verstrekt in het betreffende jaar. Als er geen subsidies groter dan €500.000,- in een begrotingsprogramma voorkomen, wordt geen eenmalige subsidie uit het betreffende begrotingsprogramma geëvalueerd.
2. Bij de steekproef uit een begrotingsprogramma worden *aselect* een of meer eenmalige subsidies groter dan €1.000.000,- geselecteerd;
3. Wanneer in het begrotingsprogramma geen subsidies groter dan €1.000.000,- aanwezig zijn, wordt *aselect* een of meer eenmalige subsidies groter dan €500.000,- geselecteerd.

Omdat de aard van deze subsidies kan verschillen, wordt een evaluatie op maat ingericht, die in afwijkt van het protocol voor de evaluatie van uitvoeringsregelingen. De nadruk van deze evaluaties ligt op inzicht krijgen in de onderbouwing van de uitgave gerelateerd aan provinciale doelen en de realisatie van de uitgaven. Omdat het om eenmalige financieringen gaat, zal het brede leereffect van de evaluatie dikwijls beperkt zijn.

2.2.3 Incidentele subsidies

Incidentele subsidies[3] worden niet geëvalueerd. De incidentele subsidies komen zeer beperkt voor en hebben als kenmerk (en verschil met de eenmalige begrotingssubsidies) dat zij niet gekoppeld zijn aan een specifiek beleidsdoel, wat een evaluatie op doeltreffendheid per definitie problematisch maakt.

2.3 Evaluatieprotocol voor subsidies op grond van wettelijk voorschrift

De evaluatie van subsidies op grond van wettelijk voorschrift (uitvoeringsregelingen) vindt plaats volgens een stappenplan dat is gebaseerd op de inzichten en aanbevelingen uit de in oktober 2012 gepubliceerde Handreiking van de Randstedelijke Rekenkamer[4]. De handreiking bevat een checklist van aandachtspunten en vragen aan de hand waarvan de voorbereiding, de uitvoering en het resultaat van subsidie-evaluaties beoordeeld kan worden. In deze handreiking worden zes evaluatiestappen onderscheiden (zie kader). Voor kwalitatief goede evaluaties van subsidies acht de rekenkamer het van belang dat alle stappen systematisch worden doorlopen. De handreiking is overigens niet bedoeld als blauwdruk.

Stap 1 –Beleidskader reconstrueren (verhelderen)

Reconstructie van het beleidskader incl. beleidstheorie geeft inzicht in de verwachtingen die men bij aanvang van een subsidie had, nodig om na afloop te kunnen evalueren. Een goede reconstructie laat nut & noodzaak, beleidsdoelen, prestaties, activiteiten en middelen zien. Als een subsidie onderdeel is van een pakket aan maatregelen, is het van belang het beleidskader af te bakenen van het bredere beleidskader van het pakket. Inzichtelijk maken van de vooraf veronderstelde werking van een subsidie maakt het mogelijk die te vergelijken met de achteraf geconstateerde werking.

Stap 2 –Beschikte middelen onderzoeken

Deze stap geeft inzicht in de mate waarin beschikbaar gestelde middelen zijn beschikt, of subsidieplafonds daadwerkelijk zijn bereikt, en in welke mate de beschikte subsidies zijn vastgesteld. Ook de uitvoeringskosten van de subsidie voor de provincie én de administratieve lasten voor de betrokken organisaties worden hier in beeld gebracht.

Stap 3 –Uitgevoerde activiteiten onderzoeken

Deze stap geeft inzicht in de mate waarin beoogde activiteiten daadwerkelijk door subsidieontvangers zijn uitgevoerd.

[3] Zie voor omschrijving paragraaf 2.1.

[4] Handreiking evaluatie doeltreffendheid provinciale subsidies, Randstedelijke Rekenkamer, oktober 2012

Stap 4 –Behaalde prestaties onderzoeken

De inzet van middelen en de uitvoering van activiteiten resulteert in te analyseren prestaties. Deze prestaties zijn de optelsom van alle gesubsidieerde en gerealiseerde activiteiten. Soms is het lastig om het gezamenlijke resultaat van de activiteiten in eenduidige prestaties samen te vatten.

Stap 5 –Mate van doelbereiking onderzoeken

Deze stap geeft inzicht in de mate waarin beleidsdoelen zijn bereikt. Informatie over doelen wordt hier geanalyseerd op de mate waarin doelen zijn bereikt. De vraag welke invloed de verstrekte subsidies hebben gehad op de doel-bereiking kan bij stap 6 beantwoord worden.

Stap 6 –Mate van doeltreffendheid beoordelen

Deze laatste stap geeft inzicht in de mate van doeltreffendheid van een subsidie. Duidelijk moet worden, of de subsidie *noodzakelijk is* voor de activiteiten, en in hoeverre de behaalde prestaties een bijdrage hebben geleverd aan de doelbereiking.

Bron: Handreiking Randstedelijke Rekenkamer, oktober 2012.

2.4 Het Evaluatiekader wordt geëvalueerd.

Met het Evaluatiekader subsidies was de provincie in 2012 een voorloper in Nederland. Daarom was de afspraak het kader na 2 jaar op haar praktische toepasbaarheid te evalueren. Een dergelijke evaluatie heeft in 2015 plaatsgevonden (zie bijlage 3). Voorgesteld wordt dit geactualiseerde Evaluatiekader na 3 jaar opnieuw op praktische toepasbaarheid te evalueren.

2.5 Procedure besluitvorming evaluatie subsidies

De in deze paragraaf geformuleerde procedure heeft betrekking op de besluitvorming ten aanzien van welke subsidies en subsidieregelingen voor een aanstaand jaar op doeltreffendheid geëvalueerd worden.

1. GS stellen jaarlijks een programma vast voor te evalueren subsidies

Op basis van dit Evaluatiekader Subsidies stellen GS jaarlijks een programma vast met concrete voostellen ten aanzien van welke subsidies in het aankomend jaar geëvalueerd zullen worden. Dit programma gaat ter kennisname naar PS.

2. Uitgevoerde evaluatie ter kennisname verstuurd aan PS

GS zijn voor de uitvoering door PS gemandateerd. Concreet zijn GS bevoegd tot het opstellen van uitvoeringsregelingen en tot het nemen van besluiten omtrent subsidies. GS zien zelf toe op de kwaliteit van de evaluaties. Om te zorgen voor meer inzicht over de uitkomsten en resultaten van de uitgevoerde evaluaties zullen deze ter kennisname naar PS worden verstuurd.

DEEL 2 TOELICHTING EN ACHTERGRONDEN BIJ HET EVALUATIEKADER SUBSIDIES 2018

3. Achtergrond

3.1 Hoe werkt het huidige Evaluatiekader subsidies Noord-Holland?

Het Evaluatiekader subsidies 2012 bevat verschillende criteria op basis waarvan jaarlijks wordt bepaald welke subsidies voor evaluatie op hun doeltreffendheid in aanmerking komen. Bij een evaluatie op doeltreffendheid wordt beoordeeld in welke mate een subsidieregeling bijdraagt aan de in het beleid vastgelegde provinciale doelen en beoogde maatschappelijke effecten. De evaluatie geeft aanbevelingen hoe deze bijdrage verbeterd kan worden. In het Evaluatiekader subsidies 2012 is een evaluatieprotocol opgenomen, waarin is aangegeven hoe een goed evaluatieonderzoek eruit moet zien.

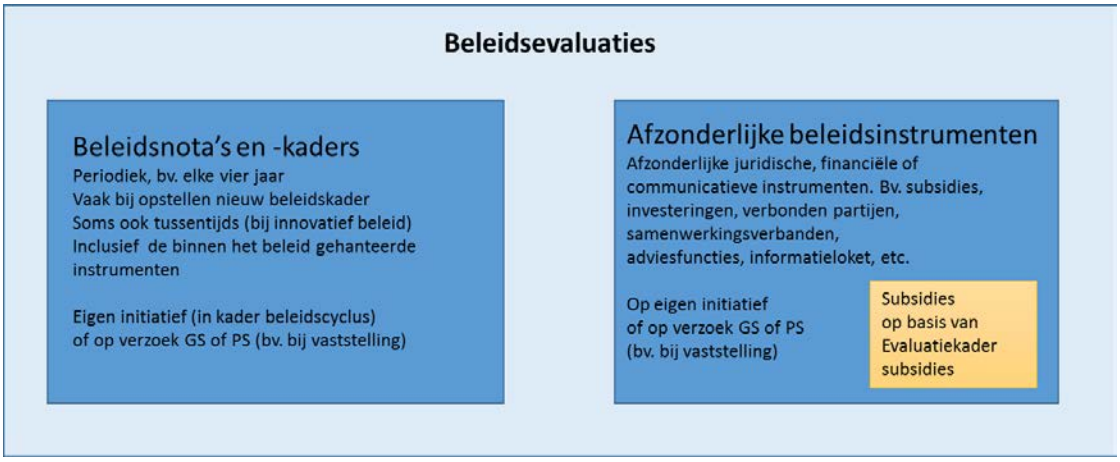
In het Evaluatiekader worden drie typen subsidies onderscheiden, die elk een eigen beslisboom voor selectie kennen:

a. *Subsidies die op een wettelijk voorschrift berusten*. Dit zijn de subsidies die gebaseerd zijn op een uitvoeringsregeling (UVR) of verordening. Voor deze subsidies geldt de wettelijke evaluatieplicht op grond van de Algemene wet bestuursrecht (art. 4:24).
b. *Boekjaarsubsidies*. Dit zijn subsidies voor organisaties die specifieke taken (voor de provincie) uitvoeren, die onder specifieke voorwaarden en voor een langere periode lopen. De naam van de subsidieontvanger en het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld zijn opgenomen op de Lijst Buiten Uitvoeringsregeling (LBUVR) van de begroting. Voor boekjaarsubsidies geldt geen wettelijke evaluatieplicht, maar de Randstedelijke Rekenkamer heeft in haar rapport aanbevolen om ook boekjaarsubsidies te evalueren. In het Evaluatiekader is ervoor gekozen dit steekproefsgewijs te doen (na een voorselectie op basis van een aantal criteria). Subsidieregelingen met een jaarlijks subsidieplafond boven €1 miljoen die voldoen aan de vereisten van de voorselectie worden in ieder geval geselecteerd voor evaluatie.
c. *Eenmalige of incidentele subsidies*. Eenmalige subsidies zijn met naam van de subsidieontvanger en het maximale subsidiebedrag opgenomen op de Lijst Buiten Uitvoeringsregeling van de begroting en betreffen projecten van bepaalde duur. Incidentele subsidies worden in een enkel geval verstrekt omdat GS dat belangrijk vinden. Deze gevallen betreffen geen staand beleid, en zijn daarmee niet specifiek opgenomen in de begroting. Incidentele subsidies worden achteraf aan PS gemeld. Er geldt voor beide typen subsidies geen wettelijke verplichting deze te evalueren. Ook voor deze subsidies is op grond van het onderzoek van de Randstedelijke Rekenkamer bij vaststelling van het Evaluatiekader in 2013 gekozen voor het hanteren van een steekproefsgewijze aanpak. Ook hiervoor geldt dat subsidieregelingen met een jaarlijks subsidieplafond boven €1 miljoen die voldoen aan de eisen van de voorselectie worden geselecteerd voor evaluatie. Veel van deze subsidieregelingen betreffen investeringssubsidies.

Relatie met wettelijke verplichting tot evalueren van subsidies
Zoals hiervoor aangegeven geldt voor subsidies die op een wettelijk voorschrift berusten een verplichting om deze elke vijf jaar te evalueren. In 2013 is bewust besloten niet al deze subsidies te evalueren, maar om hierbij een selectie toe te passen via een beslisboom. Achtergrond daarvan was dat het zonder meer volgens de wettelijke verplichting evalueren van alle subsidies die op een wettelijk voorschrift berusten veel tijd en geld vraagt en lang niet altijd proportioneel is ten opzichte van de subsidieomvang. Het uitgangspunt van het Evaluatiekader is daarom om met een beperkt aantal goed gekozen evaluaties een optimaal inzicht te krijgen in de doeltreffendheid van deze subsidies. Daarbij werd op verzoek van PS wel een kortere herhalingstermijn aangehouden dan de wet vereist, namelijk 4 jaar in plaats van 5 jaar[5]. Hiermee evalueert de provincie dus meer dan wettelijk vereist is. Ook het evalueren van boekjaarsubsidies en eenmalige en incidentele subsidies, waartoe bij de vaststelling van het Evaluatiekader subsidies werd besloten, gaat verder dan de wettelijke evaluatieverplichting (zie ook toelichting in paragraaf 4.2.).

Relatie met andere typen evaluaties
Het evaluatiekader subsidies beslaat slechts een deel van de evaluaties die de provincie uitvoert. Figuur 1 geeft een overzicht van de verschillende soorten evaluaties.

[5] Motie PS nummer M11-1/PS7-5-12

Veel provinciale beleidsdocumenten kennen een beperkte looptijd (dikwijls vier jaar). Het is gebruikelijk dat bij het vaststellen van beleid voor een volgende periode een evaluatie plaatsvindt van de voorgaande periode, zodat hiervan kan worden geleerd. Daarbij worden meestal alle in het kader van het beleid ingezette instrumenten meegenomen. Ook bij de inzet van pilotprojecten wordt bewust geëvalueerd en geleerd. Daarnaast vindt soms evaluatie van specifieke instrumenten plaats, zoals de evaluatie van het instrument Verbonden partijen die in de periode 2013-2016 in fasen is uitgevoerd. Ook kan sprake zijn van een expliciet verzoek om evaluatie van beleid of een specifiek beleidsinstrument door GS of PS. Dit type evaluaties staat los van het Evaluatiekader subsidies en blijft gewoon uitgevoerd worden zoals ook nu het geval is.

3.2 Ervaringen met de uitvoering van het Evaluatiekader

Aantal uitgevoerde evaluaties
Vanaf 2013 zijn 24 subsidie-evaluaties uitgevoerd die tot doel hadden de doeltreffendheid van subsidieregelingen in beeld te brengen en aanbevelingen te doen ter verbetering. Dit betrof 17 uitvoeringsregelingen en 7 boekjaarsubsidies. Bijlage 1 geeft een overzicht van alle uitgevoerde evaluaties.

Tussenevaluatie
In 2015 is een tussenevaluatie van het Evaluatiekader subsidies uitgevoerd[6] getiteld 'Memo evaluatie en handreikingen voortkomend uit subsidie-evaluaties' (bijlage 3). Op dat moment waren 16 subsidie-evaluaties uitgevoerd. De algemene conclusie uit dit onderzoek luidt als volgt: '*Geconcludeerd wordt dat alle in 2013 en 2014 onderzochte subsidieregelingen in zekere mate doeltreffend zijn, maar dat er binnen alle subsidieregelingen ook nog aanzienlijke verbeteringen mogelijk zijn. Het zicht op de relatieve bijdrage van de subsidieregelingen aan de doelen is veelal beperkt. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door het feit dat beleidsdoelen te algemeen zijn geformuleerd en anderzijds doordat vooraf niet inzichtelijk wordt gemaakt binnen welke bredere context van ingezet beleid en instrumenten en in welk veld van werkingsmechanismen een subsidieregeling wordt ingezet.*'
Het memo bevat vervolgens een aantal overkoepelende leer- en aandachtspunten voor het subsidie-instrumentarium en de context waarin dat gehanteerd wordt. Deze leer- en aandachtspunten worden sindsdien door de sector Onderzoek en Informatie (O&I) ingebracht bij het vormgeven en opstellen van alle nieuwe subsidieregelingen.

Herhalingsevaluaties
In 2017 zijn voor het eerst twee vooronderzoeken uitgevoerd naar subsidieregelingen die opnieuw in aanmerking zouden kunnen komen voor een uitgebreid evaluatieonderzoek. Uit beide vooronderzoeken komt naar voren dat een herhaalde uitgebreide evaluatie op dit moment nog geen toegevoegde waarde heeft. Daarom wordt een later tijdstip voor de herhalingsevaluatie voorgesteld. Dit heeft vooral te maken met nog lopende aanpassingen in het beleid, onder meer naar aanleiding van de uitgevoerde evaluaties, waardoor een evaluatie op dit moment weinig nieuwe inzichten of lerend effect oplevert.

[6] reg.nr. 283083/566527, behandeling commissie 30 april 2015

3.3 Nieuwe inzichten en werkwijzen

Sinds de invoering van het Evaluatiekader subsidies in 2012 is een aantal factoren gewijzigd, die bij elkaar aanleiding zijn voor een heroriëntatie op de in de toekomst uit te voeren subsidie-evaluaties. Het betreft de volgende punten:

Brede leereffect subsidie-evaluaties wordt minder
De in de afgelopen periode uitgevoerde 24 subsidie-evaluaties (zie paragraaf 3.2) hebben veel interessante inzichten opgeleverd over de bepalende elementen voor een doeltreffende subsidie, die ook voor andere subsidieregelingen relevant zijn. Geconstateerd is dat recenter uitgevoerde subsidie-evaluaties wat dat betreft weinig nieuwe inzichten opleveren. Uiteraard is er nog wel een leereffect voor de geëvalueerde uitvoeringsregeling zelf.

Looptijd uitvoeringsregelingen is korter geworden
De looptijd van uitvoeringsregelingen is in de afgelopen periode gewijzigd. In de periode vóór 2012 liepen subsidieregelingen vaak langer dan 5 jaar. Inmiddels worden subsidieregelingen niet meer voor onbepaalde tijd ingesteld, maar bedraagt de looptijd in het algemeen 3 tot 4 jaar. Daarbij komt het regelmatig voor dat subsidieregelingen in de tijd worden verlengd, waarbij de doelstelling geheel of gedeeltelijk gelijk blijft en de regeling in meer of mindere mate wordt aangepast. De regeling wordt dan opnieuw vastgesteld, met een aangepaste naam. Dergelijke verlengde regelingen lopen dan wel langer dan de wettelijke evaluatietermijn van 5 jaar, maar de wettelijke evaluatieplicht is hierop niet van toepassing. De wet ziet de vervolgregeling als een nieuwe subsidieregeling. Hierdoor vallen de meeste subsidieregelingen van de provincie niet meer onder de wettelijke evaluatieplicht.

Opstellen toelichtingen doeltreffendheid waarborgt kwaliteit subsidieregelingen
In het Evaluatiekader is opgenomen dat het belangrijk is dat bij het ontwerpen van nieuwe subsidieregelingen meer aandacht wordt besteed aan de evalueerbaarheid ervan. Dit betekent dat doel en beleidstheorie van de subsidieregeling duidelijk moeten zijn en dat vooraf al wordt nagedacht over monitoring en de meest geschikte wijze en moment van evaluatie. Om dit te bereiken wordt bij de besluitvorming over nieuwe subsidieregelingen sinds enkele jaren gewerkt met een ‘Toelichting doeltreffendheid’, die wordt opgesteld door de betrokken beleidssector in samenwerking met de sector O&I. In deze toelichting wordt beschreven hoe het beleidskader van de subsidie eruit ziet, op grond waarvan verondersteld wordt dat de betreffende subsidie gaat bijdragen aan het doel (welke aannames worden gedaan), welke andere beleidsinstrumenten worden ingezet en hoe de monitoring van de effectiviteit van de subsidie wordt vormgegeven. Het opstellen van deze toelichtingen waarborgt de inbreng van de opgedane ervaringen uit eerdere subsidie-evaluaties en draagt zo bij aan een lerende organisatie. Hiermee wordt geborgd dat de kwaliteit van de lopende (en in de toekomst te evalueren) subsidieregelingen geleidelijk aan verbetert.

Het aantal en de omvang van de boekjaarsubsidies is afgenomen
Het aantal boekjaarsubsidies is de afgelopen jaren sterk verminderd, o.a. als gevolg van de afbouw van deze subsidies op de beleidsterreinen Zorg, Welzijn, Cultuur en Natuur. In 2011 bedroeg het aantal boekjaarsubsidies 57, in 2018 is dit gedaald naar 16. De omvang van de boekjaarsubsidies bedroeg volgens het Evaluatiekader in 2011 €38 miljoen. In 2017 was dit afgenomen naar €9,8 miljoen en in 2018 naar ca. €5,5 miljoen.

4. Voorstel aanpassing Evaluatiekader subsidies

4.1 Opties voor actualisatie van de uitvoering van subsidie-evaluaties

Op basis van de ervaringen, nieuwe inzichten en werkwijzen en ontwikkelingen die in het voorgaande hoofdstuk zijn beschreven, schetst dit hoofdstuk mogelijkheden voor een actualisatie van de huidige werkwijze voor subsidie-evaluaties. De verschillende mogelijkheden voor aanpassing van het evaluatiekader zijn:

a. *Aanpassen van het type subsidies dat wordt geëvalueerd.* Overwogen kan worden alleen nog subsidies te evalueren waarvoor een wettelijke verplichting tot evaluatie geldt. Dit zou betekenen dat alleen nog evaluaties worden uitgevoerd van subsidies op basis van verordeningen en uitvoeringsregelingen[7]. Er vindt dan geen evaluatie meer plaats van boekjaarsubsidies, eenmalige en incidentele subsidies.
b. *Aanpassen van het drempelbedrag voor het subsidieplafond waarboven subsidies worden geëvalueerd.* Overwogen kan worden de focus bij de evaluaties meer te leggen op subsidieregelingen met een grotere financiële omvang. Deze subsidies blijken met het oog op het totaal aan voorgenomen uitgaven via uitvoeringsregelingen of verordeningen het meest relevant (zie bijlage 2). Er worden hierna drie opties voorgesteld voor aanpassing van het huidige drempelbedrag.
c. *Aanpassen van de selectie van te evalueren begrotingssubsidies* . Het huidige evaluatiekader bevat beslisbomen voor een steekproefsgewijze selectie van de te evalueren boekjaarsubsidies en overige begrotingssubsidies. Gezien ervaringen en nieuwe inzichten kan de selectie voor deze subsidies worden vereenvoudigd Zo is het aantal boekjaarsubsidies inmiddels zodanig klein, dat het overbodig is een steekproef te nemen.
d. *Aanpassen van de evaluatietermijn.* Overwogen kan worden subsidies niet iedere 4 jaar te evalueren, zoals nu per motie van PS is vastgelegd, maar weer conform de wettelijke verplichting eens in de 5 jaar evalueren.

In de volgende paragrafen 3.2 t/m 3.6 worden deze voorstellen nader toegelicht en worden de consequenties daarvan getoond. Paragraaf 3.7 tenslotte bevat nog enkele aanvullende voorstellen voor wijziging van de beslisboom voor subsidies op grond van wettelijke regelingen en toont de nieuwe beslisboom die hieruit resulteert.

4.2 Aanpassen van het type subsidies dat wordt geëvalueerd

Het huidige Evaluatiekader subsidies omvat ook de evaluatie van typen subsidies waarvoor geen wettelijke evaluatieplicht geldt, namelijk de begrotingssubsidies (boekjaarsubsidies en eenmalige subsidies) en incidentele subsidies.

In onderstaande tabellen is achtereenvolgens aangegeven welke subsidies volgens de Algemene Wet Bestuursrecht moeten worden geëvalueerd, welke subsidies de Randstedelijke Rekenkamer wenselijk vindt om te evalueren en welke subsidies werden geëvalueerd volgens het Evaluatiekader Subsidies 2012 (groen= evalueren, geel = steekproefsgewijs evalueren, wit = niet evalueren).

Verplichting Algemene Wet bestuursrecht:

	Verordeningen	Uitvoerings-regelingen	Begrotingssubsidies		Incidentele subsidies
Subsidieplafond/ budget			Boekjaarsubsidies	Eenmalige subsidies	
< €125.000,-					
> €125.000,-					

[7] We gaan daarbij uit van de 'geest van de wet'. Volgens de 'letter van de wet' zijn ook de meeste subsidies op basis van uitvoeringsregelingen niet meer evaluatieplichtig, omdat zij maar 3 tot 4 jaar lopen.

Wens Randstedelijke Rekenkamer in rapport 2012:

Subsidieplafond/ budget	Verordeningen	Uitvoerings-regelingen	Begrotingssubsidies		Incidentele subsidies
			Boekjaarsubsidies	Eenmalige subsidies	
< €125.000,-					
> €125.000,-					

Huidig evaluatiekader (uitgaande van proportionaliteit in verhouding tussen omvang subsidie en kosten voor evaluatie):

Subsidieplafond/ budget	Verordeningen	Uitvoerings-regelingen	Begrotingssubsidies		Incidentele subsidies
			Boekjaarsubsidies	Eenmalige subsidies	
< €125.000,-					
> €125.000,-					

In de praktijk heeft de afgelopen vijf jaar de focus gelegen op het evalueren van de subsidies op basis van wettelijke regelingen. Ook de wens van de Randstedelijke Rekenkamer om aandacht te besteden aan boekjaarsubsidies is in de afgelopen vijf jaar opgevolgd. De leerpunten die uit de uitgevoerde evaluaties van boekjaarsubsidies naar voren kwamen, zijn verwerkt in de betreffende boekjaarsubsidies. De omvang van de boekjaarsubsidies is inmiddels sterk verminderd (van ca. €38 miljoen in 2011 naar ca. €5,5 miljoen in 2018) en er komen nauwelijks nog nieuwe boekjaarsubsidies bij.
Eenmalige begrotingssubsidies en incidentele subsidies zijn tot nu toe niet geëvalueerd in het kader van het Evaluatiekader subsidies, omdat het verwachte brede leereffect van deze evaluaties veel kleiner is. Met het oog op de beschikbare capaciteit voor evaluaties is daarom voorrang gegeven aan de evaluatie van subsidies op basis van uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies.

Advies
Het uitvoeren van subsidie-evaluaties levert in het algemeen geleidelijk minder nieuwe inzichten op in termen van verbeteringen van subsidies en brede leereffecten. Dit komt zowel door het verwerken van de aanbevelingen uit uitgevoerde evaluaties in regelingen die langer doorlopen, als door de invoering van een betere voorbereiding van subsidies vóór invoering. Tegen deze achtergrond kan het Evaluatiekader subsidies, waaruit de selectie van te evalueren subsidies volgt, anders worden ingericht. Tijdens de bespreking van 18 juni 2018 in de commissie EEB heeft de commissie aangegeven belang te hechten aan de evaluatie van boekjaarsubsidies en eenmalige subsidies. Daarom is het advies om de evaluatie van dit type subsidies te handhaven als onderdeel van het evaluatiekader subsidies en uitsluitend de evaluatie van de incidentele subsidies te laten vervallen. De incidentele subsidies blijken in de praktijk daadwerkelijk slechts incidenteel voor te komen en hebben als kenmerk dat zij niet gekoppeld zijn aan een specifiek beleidsdoel, wat een evaluatie op doeltreffendheid per definitie problematisch maakt. Voor boekjaarsubsidies en eenmalige subsidies wordt wel een gewijzigde selectiemethode voorgesteld (zie paragraaf 3.4) die in de plaats komt van de steekproefsgewijze selectie in het huidige Evaluatiekader.

Schematisch ziet dit voorstel er op basis van het huidige drempelbedrag als volgt uit:
(groen= evalueren, oranje = evalueren op basis van aangepaste selectiemethode, wit = niet evalueren):

Voorstel aangepast evaluatiekader (uitgaande van huidig drempelbedrag voor proportionaliteit):

Subsidieplafond/ budget	Verordeningen	Uitvoerings-regelingen	Begrotingssubsidies		Incidentele subsidies
			Boekjaarsubsidies	Eenmalige subsidies	
< €125.000,-					
> €125.000,-					

4.2 Aanpassen van het drempelbedrag waarboven subsidies in aanmerking komen voor evaluatie

Op dit moment gaat het Evaluatiekader voor alle te evalueren subsidies uit van een drempelbedrag voor het jaarlijkse subsidieplafond van €125.000,-. Dit bedrag is gebaseerd op de Verantwoordingssystematiek Subsidies. Voor een aanpassing van het Evaluatiekader worden nu de volgende vier opties voorgesteld voor het drempelbedrag:
Optie 0: Handhaven van het drempelbedrag van €125.000,-
Optie 1: Verhogen van het drempelbedrag naar €500.000,-
Optie 2: Verhogen van het drempelbedrag naar €750.000,-
Optie 3: Verhogen van het drempelbedrag naar €1.000.000,-

In bijlage 2 worden de consequenties van deze opties uitgewerkt op basis van de huidige werkwijze, dat wil zeggen op basis van evaluatie van uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies. Hierbij wordt teruggekeken naar de jaren 2016 en 2017 en vooruitgekeken naar de jaren 2018 en 2019. Het aantal uit te voeren evaluaties ziet er bij de verschillende drempelbedragen als volgt uit:

Aantal uit te voeren subsidie-evaluaties	Selectiegrens €125.000,-	Selectiegrens €500.000,-	Selectiegrens €750.000,-	Selectiegrens €1.000.000,-
Terugkijkend 2016	4	3	3	3
Terugkijkend 2017	4	2	1	0
Vooruitkijkend 2018	4	2	1	1
Vooruitkijkend 2019	3	2	1	0

Uit de tabel blijkt dat voor de komende jaren het aantal uit te voeren evaluatieonderzoeken (exclusief mogelijk uit te voeren evaluaties voor overige begrotingssubsidies) wordt beïnvloed door de keuze van het drempelbedrag. Voor de komende twee jaar (2018 plus 2019) betekent het hanteren van een drempelbedrag van €500.000,- respectievelijk €1.000.000,- een reductie van het aantal uit te voeren onderzoeken van 7 naar 4 of respectievelijk 1 onderzoek. Uit de analyse in bijlage 2 blijkt dat in de jaren 2016 en 2017 uitvoeringsregelingen[8] met een omvang groter dan 1 miljoen Euro 88% respectievelijk 85% uitmaken van het totale bedrag dat via uitvoeringsregelingen wordt uitgegeven. Bij een keuze voor een drempelbedrag van €500.000,- wordt ca. 95% van de totale uitgaven voor dit type subsidieregelingen geëvalueerd.

Advies
Gegeven het voorgaande ligt er een mogelijkheid om de proportionele inzet voor de uitvoering van het Evaluatiekader subsidies te verbeteren door het drempelbedrag voor het subsidieplafond voor evaluatie van subsidieregelingen te verhogen naar €500.000 zoals in de commissie EEB is besproken op 18 juni 2018.

4.3 Aanpassen van de selectiemethode voor begrotingssubsidies

De begrotingssubsidies bestaan uit de boekjaarsubsidies en eenmalige subsidies. Voor beide typen subsidies is in het huidige evaluatiekader een beslisboom opgenomen. Voorgesteld wordt

[8] Het betreft subsidieregelingen op basis van wettelijke regeling exclusief EU- en rijksregelingen. De berekeningen zijn gebaseerd op vastgestelde subsidieplafonds. De werkelijke uitgaven kunnen lager zijn.

deze beslisbomen te vervangen door een aangepaste selectiemethode, gebaseerd op de actuele situatie van de boekjaarsubsidies en een nadere beschouwing van de eenmalige subsidies (zie ook paragraaf 2.3).

Advies selectie boekjaarsubsidies
Bij het hanteren van een drempelwaarde van €500.000,- komen drie boekjaarsubsidies voor evaluatie in aanmerking[9], namelijk voor de Faunabeheereenheid Noord-Holland, voor Landschap Noord-Holland ten behoeve van het programma Betrekken bij Groen en voor het Goois Natuurreservaat. Voor de laatste geldt dat het streven is deze boekjaarsubsidie te beëindigen, waardoor evaluatie niet zinvol is. Gezien het feit dat er tegenwoordig sprake is van een gering aantal boekjaarsubsidies wordt voorgesteld om niet meer uit te gaan van een steekproef, maar om jaarlijks één boekjaarsubsidie te evalueren, waarbij een specifieke boekjaarsubsidie in principe elke 4 jaar aan bod komt. Wanneer eventueel nieuwe boekjaarsubsidies worden ingesteld, komen deze pas na vier jaar looptijd in aanmerking voor evaluatie.

Advies selectie eenmalige subsidies
Het huidige evaluatiekader subsidies gaat ervan uit dat ook de overige begrotingssubsidies steekproefsgewijs worden geëvalueerd. Daarbij wordt uitgegaan van een selectie via een beslisboom, voordat een subsidie in aanmerking komt om deel te nemen in de steekproef. Met de opgedane ervaringen en inzichten wordt voorgesteld de selectie anders in te richten waarbij wel nog steeds gebruik gemaakt blijft worden van een steekproef. Ook het streven om de te onderzoeken subsidies zo goed mogelijk te spreiden over de verschillende beleidsterreinen blijft gehandhaafd.

Voorgesteld wordt om bij het nemen van de steekproef een bedrag van €500.000,- als drempelwaarde te hanteren. Voorgesteld wordt de steekproef als volgt te nemen:

- De omvang van de steekproef bedraagt 25% van het aantal eenmalige subsidies groter dan €500.000,-.
- Uitgangspunt is het subsidieregister van drie jaar eerder. Hiermee is de kans op een zinvolle evaluatie zo groot mogelijk omdat de kans dan groot is dat de gesubsidieerde activiteit daadwerkelijk is afgerond, het gesubsidieerde bedrag ook daadwerkelijk is uitgegeven, en de subsidies is vastgesteld. Voor de programmering in 2019 geldt het subsidieregister van 2016 dus als uitgangspunt.
- De steekproef vindt plaats per begrotingsprogramma. Het aantal te onderzoeken subsidies per begrotingsprogramma wordt bepaald op basis van de verhouding van het aantal eenmalige subsidies groter dan €500.000,- die per begrotingsprogramma zijn verstrekt in het betreffende jaar. Als er geen subsidies groter dan €500.000,- in een begrotingsprogramma voorkomen, wordt er geen eenmalige subsidie uit het betreffende begrotingsprogramma geëvalueerd.
- Bij de steekproef uit een begrotingsprogramma worden *aselect* een of meer eenmalige subsidies groter dan €1.000.000,- geselecteerd;
- Wanneer in het begrotingsprogramma geen subsidies groter dan €1.000.000,- aanwezig zijn, wordt *aselect* een of meer eenmalige subsidies groter dan €500.000,- geselecteerd.

De evaluatie van eenmalige begrotingssubsidies zal eenvoudiger van aard zijn dan de evaluatie van een langlopende uitvoeringsregeling. Voor de eenmalige begrotingssubsidies kan meestal geen doeltreffendheidsanalyse volgens het in het evaluatiekader opgenomen evaluatieprotocol worden uitgevoerd. Dit onderzoeksprotocol richt zich op het bepalen van de doeltreffendheid van een regeling met een serie van investeringen. Een dergelijke evaluatie is voor een eenmalige subsidie niet mogelijk. Een eenmalige subsidie kan wel op effectiviteit worden beoordeeld. Deze effectiviteit moet worden gerelateerd aan een vooraf gesteld doel, dat in het algemeen terug te vinden moet zijn in de besluitvorming over de investering. Zo ligt aan besluiten voor het investering in projecten in de fysieke leefomgeving in het algemeen een analyse ten grondslag gericht op het realiseren van doelen als bijvoorbeeld verkeersdoorstroming, verkeersveiligheid, duurzame mobiliteit of stimulering van het gebruik van het openbaar vervoer of woningbouw. Sommige van deze investeringen maken onderdeel uit van een onderbouwde investeringsagenda, zoals de Investeringsagenda OV of het stimuleringsbeleid voor breedbandverbindingen. In de

[9] De boekjaarsubsidie voor Probiblio is groter dan €500.000, maar is beleidsarm en komt daarom niet in aanmerking voor evaluatie.

praktijk zal per geval bezien moeten worden wat een zinvolle wijze van evalueren is en welk eventueel breder leereffect dit nog kan opleveren. Bij de tussentijdse evaluatie van dit evaluatiekader komen we hierop terug.

De resultaten van de evaluatie van de geselecteerde eenmalige subsidies zullen in één rapportage aan PS worden gepresenteerd. Dit maakt het mogelijk om niet alleen naar de leerpunten per subsidie, maar ook naar het totaal aan leerpunten uit de steekproef van het betreffende jaar te kijken.

4.4 Aanpassen termijn voor herhaling van evaluaties

De huidige herhalingstermijn voor evaluatie van subsidies is op verzoek van PS 4 jaar in plaats van 5 jaar[10]. De motivatie van PS hiervoor was dat hierdoor per statenperiode een afweging kan worden gemaakt of het beleid correct wordt uitgevoerd en eventueel moet worden bijgesteld. In de praktijk blijkt dat het ontwikkelen van nieuwe subsidieregelingen op basis van nieuw of aangepast beleid altijd even tijd nodig heeft. Nieuwe regelingen treden daardoor veelal niet meteen aan het begin van een nieuwe collegeperiode in werking, maar vaak pas na een half jaar tot een jaar. Daarnaast treden ook vaak gedurende de collegeperiode regelingen in werking. Daarmee is het dus niet zo dat de looptijd van een regeling parallel loopt met de duur van een collegeperiode van 4 jaar. De commissie EEB heeft echter aangegeven te willen blijven uitgaan van de periode van 4 jaar.

Advies
De termijn voor herhaling van evaluaties blijft gehandhaafd op 4 jaar.

4.5 Overige aanpassingen onderdelen Evaluatiekader

Overige selectiecriteria
De selectie van te evalueren subsidies in het Evaluatiekader vindt plaats door middel van beslisbomen. De criteria die worden gehanteerd voor de selectie blijven grotendeels ongewijzigd. In de praktijk blijkt één criterium weinig onderscheidend en komt daarom te vervallen. Het betreft het criterium 'Beperkte evaluatie uitvoeringsregelingen indien geheel bestaande uit individuele subsidies < 10.000,-'. Dergelijke subsidieregelingen blijken in de praktijk nauwelijks voor te komen.

De volgende criteria blijven ongewijzigd:
- Er vindt geen evaluatie plaats wanneer een bewezen actuele beleidstheorie aanwezig is.
- Er vindt geen evaluatie plaats wanneer het beleidsdoel niet blijvend wordt nagestreefd en besloten is (of op korte termijn gaat worden) om de subsidie te stoppen.
- Er vindt geen evaluatie plaats wanneer de subsidie een kortere looptijd dan vier jaar heeft. Daarbij worden subsidies die in vergelijkbare vorm voortgezet worden onder een andere naam als één subsidieregeling gezien en dus wel geëvalueerd.
- Subsidies voor hetzelfde beleidsdoel worden in samenhang geëvalueerd.
- Er vindt geen evaluatie plaats wanneer een recente evaluatie van de regeling of verordening beschikbaar is. Dit kan bijvoorbeeld evaluaties betreffen die zijn uitgevoerd door een andere provincie, het IPO of de Randstedelijke rekenkamer. Daarnaast worden hieronder verstaan de evaluaties die door de provincie zelf zijn uitgevoerd.
- Er vindt geen evaluatie plaats van Europese subsidies en landelijke regelingen. Voor deze regelingen geldt dat deze op het Europese of op rijksniveau worden geëvalueerd.
- Wat bij de toepassing van deze beslisboom ook ongewijzigd blijft is dat een evaluatie die geprogrammeerd is voor een specifiek jaar om pragmatische redenen soms kan worden uitgesteld, bijvoorbeeld om beter aansluiting te krijgen bij lopende beleidsactiviteiten zodat optimaal van de evaluatie kan worden geleerd. Deze controle op het geschikte momentum van de evaluatie vindt plaats voordat de programmering aan GS en ter kennisname aan PS wordt voorgelegd en wordt expliciet gemaakt in het voorstel voor de programmering. Deze stap is nu expliciet opgenomen in de beslisboom. Bij deze controle op het geschikte momentum wordt ook bekeken of al voldoende subsidies zijn verleend en vastgesteld om een zinvolle inhoudelijke evaluatie op te kunnen baseren.

[10] Motie PS nummer M11-1/PS7-5-12

Aangepaste beslisboom
De aangepaste beslisboom voor het bepalen van de te evalueren subsidies voor 2018 en daarna is weergegeven in hoofdstuk 5. Daarin zijn de voorgestelde adviezen uit dit hoofdstuk verwerkt. De weergegeven beslisboom betreft uitsluitend subsidies op grond van wettelijk voorschrift. De beslisbomen voor boekjaarsubsidies en eenmalige/incidentele subsidies komen met de voorstellen in paragraaf 4.1 te vervallen en worden vervangen door de in paragraaf 4.4. beschreven alternatieve selectiemethoden.

Onderzoeksprotocol en procedure besluitvorming
Het onderzoeksprotocol voor het uitvoeren van subsidie-evaluaties werkt goed en blijft daarom ongewijzigd. De afspraken die in het onderzoeksprotocol waren opgenomen, zijn uitgevoerd en hoeven niet meer te worden opgenomen, met uitzondering van een hernieuwde afspraak over evaluatie van het geactualiseerde Evaluatiekader subsidies. Bijlage 4 geeft een overzicht van de gerealiseerde afspraken. Ook de procedure voor besluitvorming over de programmering en rapportage over uitgevoerde evaluaties blijft ongewijzigd. Het geactualiseerde onderzoeksprotocol en de procedure voor besluitvorming zijn opgenomen in hoofdstuk 5.

Bijlage 1 Overzicht uitgevoerde evaluaties in het kader van Evaluatiekader subsidies

jaar evaluatie	Evaluatieonderzoek	Soort subsidie	thema
2013	ILG, Verbetering recreatieve verbindingen (NRL)	UVR	natuur
2013	Onderhoud Provinciale Monumenten NH 2011	UVR	Cultuur
2013	Restauratie Provinciale Monumenten NH 2011	UVR	Cultuur
2013	Uitvoeringsregeling Subsidie BDU Kleine Infrastructuur Noord-Holland	UVR	Verkeer
2013	CPO	UVR	wonen
2013	Cultuurcompagnie Noord-Holland (CC)	Boekjaar	Cultuur
2013	Sportservice (boekjaar subsidie, JZW)	Boekjaar	Welzijn
2014	Stelling van Amsterdam/Nieuwe Hollandse Waterlinie	UVR	Cultuur
2014	WED watergebonden bedrijvigheid	UVR	Economie
2014	WED waterrecreatie en toerisme	UVR	Economie
2014	Gedragsbeïnvloeding Verkeersveiligheid	UVR	Verkeer
2014	Groen subsidies (onderdelen ecologische verbindings-zones en Laag Holland)	UVR	Natuur
2014	Bedrijfsregeling Agrarische sector Groene Uitweg	UVR	Natuur
2014	Agriboard Noord-Holland Noord	Boekjaar	Natuur
2014	Landschap Noord-Holland	Boekjaar	Natuur
2014	Milieufederatie Noord-Holland	Boekjaar	Milieu
2015	Subsidie Water Noord-Holland 2013 (onderdeel verdroging)	UVR	Water
2015	Greenport Aalsmeer	UVR	Economie
2015	Faunabeheer Eenheid	Boekjaar	natuur
2016	Bodemsanering Noord-Holland 2010	UVR	Milieu
2016	Cofinanciering Waddenfonds	UVR	natuur
2016	Versterken Bestuurskracht	UVR	Algemeen
2016	HIRB	UVR	Economie
2017	Provinciale monumentenregelingen (vooronderzoek herhalingsevaluatie, gereed eerste kwartaal 2018)	UVR	Cultuur
2017	Recreatieve verbindingen (vooronderzoek herhalingsevaluatie)	UVR	Groen
2017	Nationaal Park Zuid-Kennemerland	Boekjaar	Groen
2017	Nationaal Park Duinen van Texel (gereed eerste kwartaal 2018)	Boekjaar	Groen

Bijlage 2 Analyse consequenties opties voor drempelwaarde

De opties voor wijziging van de drempelwaarde voor het subsidieplafond waarboven subsidies in aanmerking komen voor een evaluatie op doeltreffendheid luiden als volgt:
Optie 0: Handhaven van het drempelbedrag van €125.000,-
Optie 1: Verhogen van het drempelbedrag naar €500.000,-
Optie 1: Verhogen van het drempelbedrag naar €750.000,-
Optie 2: Verhogen van het drempelbedrag naar €1.000.000,-

Onderstaande analyses geven meer inzicht in de consequenties van de keuze voor een ander drempelbedrag. De analyse heeft betrekking op de evaluatie van subsidies op basis van een uitvoeringsregeling en boekjaarsubsidies. De eenmalige subsidies zijn buiten beschouwing gelaten, omdat deze tot nu toe nog niet in de programmering zijn opgenomen, waardoor terugkijken niet mogelijk is.

Analyse consequenties terugkijkend naar 2016 en 2017
In de jaren 2016 en 2017 zijn 6 subsidie-evaluaties uitgevoerd en 2 vooronderzoeken voor een herhalingsevaluatie[11]. Onderstaande tabellen laat zien welke van de in 2016 uitgevoerde en voor 2017 geprogrammeerde onderzoeken bij verschillende drempelwaarden voor selectie wel of niet uitgevoerd zouden zijn.

Uitgevoerde onderzoeken in 2016	Selectiegrens €125.000,-	Selectiegrens €500.000,-	Selectiegrens €750.000,-	Selectiegrens €1.000.000,-
Bodemsanering Noord-Holland 2010 (subsidieplafond 2016 €4.250.000,-)	Wel	Wel	Wel	Wel
Cofinanciering Waddenfonds (subsidieplafond 2016 €2.000.613,-)	Wel	Wel	Wel	Wel
Versterken bestuurskracht (subsidieplafond 2016 €150.000)	Wel	Niet	Niet	Niet
HIRB (subsidieplafond 2017 €3.650.000,-) - herhalingsevaluatie	Wel	Wel	Wel	Wel
Totaal aantal	**4**	**3**	**3**	**3**

Geprogrammeerde onderzoeken in 2017	Selectiegrens €125.000,-	Selectiegrens €500.000,-	Selectiegrens €750.000,-	Selectiegrens €1.000.000,-
Nationaal park Duinen van Texel (boekjaarsubsidie € 136.211,-)	Wel	Niet	Niet	Niet
Nationaal park Zuid-Kennemerland (boekjaarsubsidie €121.789,-)	Wel[12]	Niet	Niet	Niet
Provinciale monumentenregelingen (subsidieplafond 2016 gezamenlijk €600.000,-) – vooronderzoek herhalingsevaluatie	Wel	Wel	Niet	Niet
UVR Groen Recreatieve verbindingen (subsidieplafond 2016 €789.414,-) – vooronderzoek herhalingsevaluatie	Wel	Wel	Wel	Niet
Totaal aantal	**4**	**2**	**1**	**0**

[11] In 2017 kwamen twee uitvoeringsregelingen die al eerder geëvalueerd waren in aanmerking voor een mogelijk herhalingsonderzoek. Voor die uitvoeringsregelingen is eerst een vooronderzoek gedaan, om na te gaan of een herhalingsonderzoek op dat moment een toegevoegde waarde zou hebben.
[12] De omvang van deze boekjaarsubsidie ligt net onder de selectiegrens, maar de boekjaarsubsidie is toch in de programmering meegenomen omdat in hetzelfde jaar een vergelijkbare boekjaarsubsidie voor het nationaal park Duinen van Texel werd geëvalueerd. Het bedrag van beide subsidies samen kwam wel boven het drempelbedrag. Dit in het kader van in samenhang evalueren van vergelijkbare subsidies.

Verdeling bestede budget over subsidieregelingen in 2016-2017
Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal lopende provinciale subsidieregelingen op basis van een wettelijke regeling (Uitvoeringsregelingen en verordeningen) in 2016 en 2017. Daarnaast is aangegeven wat de financiële omvang van deze subsidieregelingen was, ingedeeld in categorieën. Tenslotte is bepaald hoeveel procent een categorie omvat van het totale budget dat door middel van dit type subsidies wordt besteed. Het overzicht betreft de cijfers ***exclusief*** subsidies gebaseerd op Europese verordeningen en Rijksregelingen. Deze regelingen worden al op Europees of Rijksniveau geëvalueerd.

Overzicht subsidieregelingen op basis van wettelijke regeling excl. EU- en rijksregelingen

Categorie (subsidieplafond in Euro)	**Aantal regelingen 2016**	**totaal bedrag 2016 (Euro)[13]**	**% van totaal budget 2016**	**Aantal regelingen 2017**	**totaal bedrag 2017 (Euro)[13]**	**% van totaal budget 2017**
<125.000	4	341.722	1%	5	417.707	1%
125.000-500.000	8	2.355.000	6%	7	2.042.000	4%
500.000-750.000	0	0	0%	1	537.500	1%
750.000-1.000.000	3	2.361.000	6%	5	4.273.045	9%
>1.000.000	8	36.316.034	88%	9	41.558.863	85%
Totaal	23	**41.373.756**		**27**	**48.829.115**	

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat met een evaluatie van subsidieregelingen met een subsidieplafond hoger dan 1 miljoen Euro respectievelijk 88% en 85% van het via uitvoeringsregelingen en verordeningen beschikbare budget geëvalueerd zou worden[14]. Wanneer de drempelwaarde op 500.000,- Euro wordt gelegd, wordt 94% van het betreffende budget. Het aantal regelingen dat in aanmerking komt voor evaluatie bedraagt hierbij circa een derde (bij 1 miljoen) en circa de helft (bij 500.000,-) van het totaal aantal lopende regelingen.

Consequenties vooruitkijkend naar 2018 en 2019
Wat de consequenties zijn van de verschillende opties voor de selectiegrens wordt hieronder gepresenteerd in de vorm van het aantal evaluaties dat bij de verschillende opties in 2018 en 2019 in aanmerking komen voor uitvoering. De tabellen geven de resultaten weer voor de controle of sprake is van het juiste momentum voor de evaluatie.

Uit te voeren evaluaties in 2018[15]	**Selectiegrens €125.000,-**	**Selectiegrens €500.000,-**	**Selectiegrens €750.000,-**	**Selectiegrens €1.000.000,-**
Buurtbusprojecten (subsidieplafond 2018 €152.000,-) – nog niet eerder geëvalueerd	Wel	Niet	Niet	Niet
Subsidie BDU Kleine infrastructuur (subsidieplafond 2017 €18.300.261,-) - herhalingsevaluatie	Wel	Wel	Wel	Wel
Landschap Noord-Holland/ Programma Betrekken bij Groen (boekjaarsubsidie 2018 €608.000,-) – nog niet eerder geëvalueerd	Wel	Wel	Niet	Niet
Stichting Greenport Noord-Holland Noord (boekjaarsubsidie 2018 €315.000,-) - herhalingsevaluatie	Wel	Niet	Niet	Niet
Aantal mogelijk uit te voeren evaluaties	4	2	1	1

[13] Op basis van beschikte subsidieplafonds van de regelingen
[14] Hierbij geldt dat andere criteria voor de selectie van de subsidie buiten beschouwing zijn gelaten.
[15] Dit betreft een indicatie van de planning, waarbij nog een controle op het momentum voor de evaluatie moet worden uitgevoerd.

Uit te voeren evaluaties in 2019[16]	Selectiegrens €125.000,-	Selectiegrens €500.000,-	Selectiegrens €750.000,-	Selectiegrens €1.000.000,-
Gedragsbeïnvloeding verkeersveiligheid Noord-Holland/ subsidie BDU (subsidieplafond 2017 €931.045,-) - herhalingsevaluatie	Wel	Wel	Wel	Niet
Stichting Faunabeheereenheid (boekjaarsubsidie 2018 500.000,-) - herhalingsevaluatie	Wel	Wel	Niet	Niet
Greenport Aalsmeer (boekjaarsubsidie 2018 250.000,-) – herhalingsevaluatie	Wel	Niet	Niet	Niet
Aantal mogelijk uit te voeren evaluaties	3	2	1	0

[16] Dit betreft een indicatie van de planning, waarbij nog een controle op het momentum voor de evaluatie moet worden uitgevoerd.

Bijlage 3 'Memo evaluatie en handreikingen voortkomend uit subsidie-evaluaties'

(bijlage bij GS-nota 283083 / 566527, april 2015)

1. Inleiding

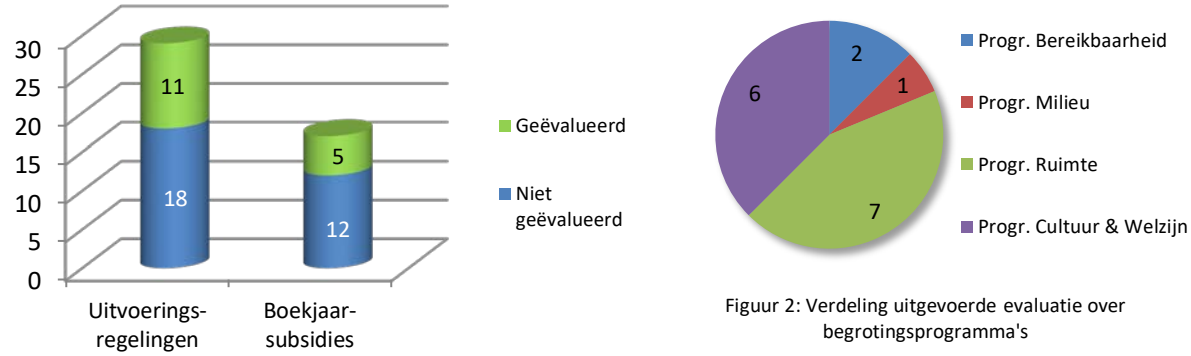
In deze bijlage zijn de belangrijkste leerpunten in de vorm van handreikingen geformuleerd zoals die uit de in 2013 en 2014 uitgevoerde 16 subsidie-evaluaties, op basis van het Evaluatiekader Subsidies, naar voren zijn gekomen.

2. Het Evaluatiekader Subsidies

Het Evaluatiekader Subsidies is opgesteld naar aanleiding van een onderzoek van de Randstedelijke Rekenkamer naar de doeltreffendheid van subsidies en is op 4 februari 2013 vastgesteld door Provinciale Staten. Het Evaluatiekader geeft aan op welke wijze de provincie Noord-Holland uitvoering geeft aan haar wettelijke verplichting om subsidies periodiek op doeltreffendheid te evalueren. Daartoe omvat het Evaluatiekader verschillende criteria op basis waarvan jaarlijks wordt bepaald welke subsidies voor evaluatie in aanmerking komen. In deze lijn zijn in 2013 en 2014 verschillende subsidie-evaluaties uitgevoerd die allen tot doel hadden de doeltreffendheid van subsidieregelingen in beeld te brengen en aanbevelingen te doen voor verbetering. Doeltreffendheid heeft daarbij betrekking op de mate waarin een subsidieregeling bijdraagt aan de in het beleid vastgelegde provinciale doelen en beoogde maatschappelijke effecten.

3. Uitgevoerde subsidie-evaluatie

In 2013 en 2014 zijn vanuit het Evaluatiekader Subsidies in totaal 16 subsidie-evaluaties uitgevoerd (zie voor een overzicht bijlage 1). Dit betreft ongeveer 35% van het totaal aantal uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies zoals die in 2014 actief waren[17]. De uitgevoerde evaluaties waren verdeeld over vier verschillende begrotingsprogramma's, zoals aangegeven in figuur 2. De keuze voor de subsidies die zijn geëvalueerd vloeit voort uit de criteria die zijn vastgesteld met het Evaluatiekader Subsidies waarbij tevens rekening is gehouden met een evenwichtige verdeling over de verschillende gedeputeerden.

Figuur 2: Verdeling uitgevoerde evaluatie over begrotingsprogramma's

Evaluaties van éénmalige subsidies zijn tot dusver niet uitgevoerd omdat dit veelal investeringssubsidies (vanuit EXINH en TWINH) betreffen voor bijvoorbeeld de aanleg van fietspaden, tunnels of wegen. Het evalueren van deze afzonderlijke subsidies op het niveau van doeltreffendheid (betere bereikbaarheid, ontsluiting etc.) is niet zinvol gebleken, omdat zij vaak een te smalle focus hebben om uitspraken te kunnen doen ten aanzien van de bijdrage aan het overkoepelende beleidsdoel. Veel beter kunnen dergelijke subsidies in samenhang worden geëvalueerd.

[17] Daarin zijn alleen die uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies meegenomen die volgens de criteria van het Evaluatiekader Subsidies in aanmerking komen voor evaluatie (o.m. de subsidieregelingen in het kader van Jeugd, Zorg en Welzijn, die voor het merendeel per 1 januari 2015 stoppen, zijn hierin niet meegenomen).

4. Algemene conclusie

Geconcludeerd wordt dat alle in 2013 en 2014 onderzochte subsidieregelingen in zekere mate doeltreffend zijn, maar dat er binnen alle subsidieregelingen ook nog aanzienlijke verbeteringen mogelijk zijn. Het zicht op de relatieve bijdrage van de subsidieregelingen aan de doelen is veelal beperkt. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door het feit dat beleidsdoelen te algemeen zijn geformuleerd en anderzijds doordat vooraf niet inzichtelijk wordt gemaakt binnen welke bredere context van ingezet beleid en instrumenten en in welk veld van werkingsmechanismen een subsidieregeling wordt ingezet.

5. Handreikingen vanuit de subsidie-evaluaties 2013 en 2014

De uitgevoerde subsidie-evaluaties leidden enerzijds tot aanbevelingen voor verbetering van de specifieke subsidieregelingen. Anderzijds kunnen uit de subsidie-evaluaties overkoepelende leer- en aandachtspunten worden gedestilleerd ten aanzien van het subsidie-instrumentarium en de context waarin zij functioneert. Deze zogenaamde 'rode draden' zijn hieronder nader uitgewerkt in de vorm van handreikingen. Daarbij wordt iedere handreiking geïllustreerd met een 'goed' voorbeeld. Deze voorbeelden zijn deels afkomstig van uitgevoerde subsidie-evaluaties en deels uit ervaringen die zijn opgedaan in het kader van de 'Toelichtingen doeltreffendheid' die bij nieuwe uitvoeringsregelingen worden opgesteld. De 'praktijk-voorbeelden' in dit memo kunnen helpen om in de toekomst tot onderbouwde en doeltreffende subsidies te komen.

1. Heldere probleemanalyse en inzicht in werkingsmechanismen bevordert doeltreffendheid

Om de doeltreffendheid van een subsidieregeling te bevorderen is het van belang tot zowel een expliciete probleemanalyse (analyse van nut en noodzaak) als tot een goed inzicht in de dominante werkingsmechanismen te komen. Duidelijk moet worden voor welk probleem de subsidieregeling een oplossing moet bieden, waarom en voor wie het een probleem is en hoe groot het probleem is. Daarbij moeten achterliggende werkingsmechanismen in termen van behoeften, wensen en afhankelijkheden van de doelgroep en de werking van de subsidie binnen een bredere instrumentenmix (ook van andere overheden) op voorhand inzichtelijk worden gemaakt. Een bassering op wetenschappelijke inzichten en praktijkervaringen kan helpen om tot een robuuste probleemanalyse te komen. Met behulp van deze inzichten kunnen subsidies zodanig worden ingericht en afgestemd dat zij optimaal doeltreffend zijn, worden subsidies beter navolgbaar en zijn ze makkelijker door bestuurders uit te leggen.

Voorbeeld: Uitvoeringsregeling hoogwaardige communicatienetwerken
Doel van deze uitvoeringsregeling is het voor 2016 uitrollen van breedband internet op initiatief van collectieven van bedrijven, instellingen en particulieren door middel van minimaal 6 trajecten van vraagbundeling (bij elkaar brengen van individuele vraag naar breedband in een afgebakend gebied). De inzet van deze subsidie kwam voort uit de probleemanalyse dat bij volledige marktwerking onvoldoende aansluiting van het aanbod van digitale infrastructuur op de vraag hiernaar tot stand komt (onderbouwd met onderzoek). De analyse laat zien dat hierbij twee problemen ontstaan: 1) versnippering binnen het stedelijk gebied en 2) het ontbreken van nieuwe digitale infrastructuur in het landelijk gebied. Uiteindelijk ontstaat hierdoor, zo blijkt uit onderzoek, op termijn achterstand in innoverend vermogen en economisch concurrentievermogen wat onwenselijk is gezien het beleid van de Economische Agenda.

De oorzaken voor onvoldoende afstemming van vraag en aanbod zijn, zo blijkt uit onderzoek, dat marktpartijen in de digitale infrastructuur zoals telecombedrijven minder investeren, vanwege financiële risico's (hoge kosten investeringskapitaal en onzeker rendement). Ook blijken potentiële gebruikers vanwege de hoge kosten minder geneigd te investeren. Telecombedrijven beschikken (landelijk) over een beperkte aanleg- en aansluitcapaciteit en volgen een langjarige marktpenetratiestrategie op basis van rendement en financiële risico's. De vraagbundeling van de provincie maakt het mogelijk om een andere volgorde in die marktbenadering te forceren, doordat bundelingsinitiatieven eerder financieel aantrekkelijker worden (blijkt uit de werking van het eerdere BreedNet-project). Op grond van deze probleemanalyse, de beschikbare capaciteit, het budget en een passende rol in een geliberaliseerde markt is gekozen voor stimuleren van vraagbundeling met subsidie.

2. Opgaven en kansen vooraf in kaart helpt een doeltreffende subsidieregeling
In het verlengde van het voorgaande punt maken de uitgevoerde subsidie-evaluaties duidelijk dat een beter inzicht in de opgaven en kansen die in de praktijk aanwezig zijn kan helpen om een doeltreffende subsidieregeling in te richten. Een dergelijk inzicht maakt het mogelijk een helder ambitieniveau te formuleren en duidelijkere prioriteiten te stellen waarmee op een meer doeltreffende inzet van subsidiemiddelen kan worden gestuurd. Een beter beeld van de (omvang van) opgaven, kansen en behoeften van de doelgroep maakt het ook mogelijk een betere inschatting te maken van de benodigde subsidiemiddelen. Een subsidieregeling die op een dergelijke grondslag is vormgegeven verkleint dan ook de kans op onderbestedingen[18].

Voorbeeld: Evaluatie Uitvoeringsregeling Recreatieve Verbindingen
Doel waaraan deze Uitvoeringsregeling moest bijdragen was het realiseren van recreatieve verbindingen tussen stad en landelijk gebied om de toegankelijkheid van recreatie- en natuurgebieden te waarborgen. Twee doelstellingen stonden daarbij centraal: 1*) "In 10 minuten lopen of fietsen in het groen voor de eigen bewoners"*, 2) "*Het realiseren en in stand houden van een provinciaal routenetwerk"*. In het kader van de eerste doelstelling betekent dit dat inzichtelijk moet worden gemaakt op welke plaatsen in de regio voor een x% van de bevolking nog geen sprake is van het op 10 minuten fietsafstand aanwezig zijn van groen (dit vraagt ook een nadere keuze ten aanzien van het aandeel van de stedelijke bevolking of het aantal extra inwoners dat nog geen natuur- of recreatiegebied op fietsafstand van de woning heeft, maar dat op termijn wel zou moeten hebben). In het kader van de tweede doelstelling zou – mogelijk op kaart - inzichtelijk moeten worden gemaakt waar verbindingen om tot een provinciaal routenetwerk te komen ontbreken en welke daarvan de grootste prioriteit hebben c.q. de grootste toegevoegde waarde hebben. Op het moment dat deze zaken inzichtelijk zijn en een verankering krijgen in de subsidieregeling is het beter mogelijk om met de uitvoeringsregeling te sturen op prioriteiten en op de oplossing van de dringende knelpunten die bijdragen aan de realisatie van de beleidsdoelen. Zo kan de potentiële doeltreffendheid van de regeling worden vergroot.

3. Inzicht in afhankelijkheden van doelgroep geeft aanknopingspunten voor doeltreffende subsidie
Doelgroepen die subsidie aanvragen zijn voor de uitvoering van hun activiteiten c.q. voor het komen tot realisatie in sommige gevallen sterk afhankelijk van andere partijen (en procedures) in het veld. Om de doelgroep te helpen om tot uitvoering van de gesubsidieerde activiteiten te komen kan het dan ook nodig zijn aanvullend beleid en/of bestuurlijk overleg in te zetten. Als provincie hebben we niet altijd goed zicht op dit 'veld van afhankelijkheden'. Het vooraf analyseren in hoeverre de doelgroep afhankelijk is van anderen in haar omgeving om tot realisatie te komen (meer zich op het veld van afhankelijkheden) en het op basis daarvan nagaan welk flankerend beleid eventueel nodig is kan een doeltreffende inzet van de subsidie bevorderen.

Voorbeeld: Evaluatie Uitvoeringsregeling Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie
Deze Uitvoeringsregeling maakt het mogelijk voor met name forteigenaren en –beheerders om subsidie aan te vragen voor het uitvoeren van markt- en haalbaarheidsonderzoeken voor restauratie- en/of herbestemming van onderdelen van de Stelling. De subsidiedoelgroep (forteigenaren en –beheerders) zijn voor een daadwerkelijke herbestemming echter sterk afhankelijk van de medewerking van gemeenten voor onder meer de benodigde vergunningen. Dit inzicht maakt duidelijk dat alleen de inzet van het subsidie-instrument niet (snel) zal leiden tot werkelijke herbestemming en dat dus 'flankerend beleid' nodig is. Zo zou bestuurlijk overleg tussen provincie en gemeente, bij voorkeur voorafgaande aan het haalbaarheidsonderzoek, een goede wegbereider kunnen zijn voor de opvolging van gesubsidieerde haalbaarheidsonderzoeken om zo tot daadwerkelijke restauratie- en/of herbestemming te komen.

4. Instrumentenmix bepaalt mede doeltreffendheid en toegevoegde waarde subsidie-instrument
Reeds bij de formulering van beleid is het wenselijk ambtelijk proactief na te denken over een afgewogen instrumentenmix om beleidsdoelen te realiseren. Daarbij moet richting het bestuur vroegtijdig inzichtelijk worden gemaakt of een subsidie een zinvol instrument kan zijn gezien de doelen die worden nagestreefd, de afhankelijkheden van de doelgroep, de interferentie met de inzet van andere instrumenten door de provincie of andere overheden/instellingen etc. Op dit

[18] Zie rapport Analyse Onderbesteding over het boekjaar 2013 van Concern Controlling.

moment komt het nog regelmatig voor dat de keuze voor het subsidie-instrument wordt ingegeven door een bestuurder waardoor het lastiger wordt hier nog kritisch op te adviseren. Het vroegtijdig inzichtelijk maken van de mogelijke synergie van het subsidie-instrument in de bredere beleidsinzet kan helpen om beter te sturen op een samenhangende inzet van instrumenten. Het is immers juist deze instrumentenmix die sterk bepalend is voor de mate van doeltreffendheid van een subsidieregeling.

Voorbeeld: synergie instrumenten verkeersveilig gedrag en fysieke infrastructurele projecten
Uit de evaluaties van de subsidieregelingen Gedragsbeïnvloeding verkeersveiligheid en Kleine infrastructuur wordt duidelijk dat een gecombineerde beter afgestemde inzet van fysieke verkeersveiligheidsmaatregelen met aandacht voor verkeersveilig gedrag middels bijvoorbeeld voorlichting en educatie beter bij kan dragen aan de provinciale verkeersveiligheidsdoelstellingen.

5. Waardering van positieve neveneffecten van subsidies in besluitvorming

Subsidieregelingen blijken soms maar beperkt bij te dragen aan het vooraf beoogde (beleids)doel, maar wel verschillende positieve neveneffecten te hebben. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om neveneffecten in het kader van duurzaamheid, kwaliteit, leefbaarheid, etc. Vanuit het Evaluatiekader is dan strikt genomen geen of beperkt sprake van een doeltreffende subsidieregeling. Toch kan een dergelijke regeling wel zaken in gang zetten die een positieve uitwerking hebben. Voor een eventuele doeltreffende doorontwikkeling van een subsidieregeling helpt het de achterliggende werkingsmechanisme van de positieve neveneffecten te doorgronden en deze, vanuit een breed provinciaal beleidsperspectief, nadrukkelijk mee te wegen in de besluitvorming over een eventuele aanpassing van de subsidieregeling of het beleid.

Voorbeeld: Evaluatie Uitvoeringsregeling Water als Economische Drager (WED)
Het WED-programma is primair economisch ingestoken, zoals de naam ook aangeeft. Diverse projecten in het kader van de WED hebben echter vooral een verhoging van kwaliteit en/of duurzaamheid tot gevolg, waarvan het economisch belang meer indirect is en moeilijker is af te meten aan extra bestedingen of bedrijvigheid. Toch zijn deze aspecten maatschappelijk relevant en van wezenlijk belang voor een toekomstbestendige sector, zowel Watergebonden Bedrijvigheid als Watertoerisme en Recreatie. Vanuit dit oogpunt kan worden overwogen om het WED-programma een meer integraal karakter te geven, en in het verlengde daarvan (omgevings)aspecten als kwaliteit, duurzaamheid, veiligheid en leefbaarheid een meer prominente plek te geven in de beoordeling van aanvragen.

6. Sturing op het kennen van de achterban maakt boekjaarsubsidies doeltreffender

Het blijkt dat verschillende organisaties die een boekjaarsubsidie ontvangen voor het vervullen van een vertegenwoordigende- en/of netwerkrol beperkt inzicht hebben in hun achterban. Onduidelijk is dan welk aandeel van hun achterban zij precies vertegenwoordigen of bereiken met hun activiteiten en welk doel daarmee wordt nagestreefd. Daarmee kunnen dergelijke organisaties vaak onvoldoende inzichtelijk maken op welke wijze zij bijdragen aan het realiseren van de provinciale doelen. Het via de activiteitenprogramma's sturen op het inzichtelijk maken van de prioriteiten die worden gesteld en op de wijze waarop de verschillende delen van de achterban worden betrokken is belangrijk voor een doeltreffende subsidie-inzet.

Voorbeeld: Boekjaarsubsidie Greenport
De evaluatie van de boekjaarsubsidie aan Greenport maakte duidelijk dat er geen gestructureerd relatiebeheersysteem is en dat Greenport (slechts) 5,5% tot 7% van de totale primaire sector in Noord-Holland Noord kent. In hoeverre dit wel of niet problematisch is hangt af van de strategie die Greenport inzet om bijvoorbeeld via de voorlopers een grotere deel van de achterban mee te nemen. Momenteel zijn echter nog onvoldoende prioriteiten gesteld met welk doel Greenport, welke doelgroepen in haar 'achterban' wil benaderen en op welke wijze dit bijdraagt aan de provinciale doelen. Daarmee staat de doeltreffendheid van de boekjaarsubsidie onder druk.

7. Analyseer vooraf welke 'sturing' een subsidieregeling nodig heeft

In de kern zijn subsidies beperkt 'stuurbaar' aangezien partijen in het veld er altijd nog zelf voor kiezen om wel of niet een subsidieaanvraag in te dienen. Of partijen een aanvraag indienen is van vele factoren afhankelijk, zoals bekendheid met de regeling, beschikbare tijd en capaciteit bij de subsidieaanvrager etc. Om de kans te vergroten dat daadwerkelijk subsidieaanvragen worden ingediend en onderuitputting van regelingen wordt voorkomen, moet vooraf meer inzicht worden verkregen in welke sturing nodig is.

Op basis van de subsidie-evaluaties is gebleken dat het vooraf in samenhang doordenken van een viertal subsidiekenmerken kan helpen bij een meer bewuste inrichting en sturing van subsidieregelingen waarbij de verwachtingen ten aanzien van hun potentiële doeltreffendheid duidelijker worden. Op deze manier kunnen transparantere keuzes worden gemaakt die ook door bestuurders beter uitlegbaar zijn. Het betreft de volgende elementen:

- Mate van afhankelijkheid van de subsidiedoelgroep van derden: wanneer deze afhankelijkheid groot is zal moeten worden nagegaan welk inzet vanuit de provincie aanvullend nodig is als wegbereider om de subsidiedoelgroep te helpen daadwerkelijk tot realisatie te komen. Te denken valt dan aan de inzet van flankerend beleid of aanvullende communicatie met deze 'derden' in het veld;
- Doelgroep: wanneer sprake is van een sterk heterogene doelgroep is de kans groot dat de werkingsmechanismen waarop de subsidie moet aangrijpen om doeltreffend te zijn sterk variëren. In dat geval moet worden nagegaan of en op welke wijze deze werkings-mechanismen verenigbaar zijn in één subsidieregeling om doeltreffend te kunnen zijn;
- Percentage cofinanciering: over het algemeen blijkt dat wanneer het percentage cofinanciering vanuit de provincie laag is, de eisen die via een subsidie gesteld kunnen worden aan de uit te voeren activiteiten beperkt moeten blijven om de subsidie daadwerkelijk interessant te maken voor de doelgroep (om voldoende subsidieaanvragen te borgen). Hierdoor kan bij een laag percentage cofinanciering veelal beperkt gestuurd worden op doeltreffendheid van de subsidieactiviteiten.
- Focus subsidieactiviteiten: over het algemeen zijn subsidieregelingen die gericht zijn op innovatie vrijwel niet te definiëren in termen van doeltreffendheid. Subsidieregelingen die gericht zijn op het aanpakken van problemen/knelpunten/ongewenste situaties in het veld zijn vaak beter stuurbaar in termen van doeltreffendheid.

In de praktijk kunnen bovenstaande elementen in veel verschillende combinaties in een subsidieregeling worden samengebracht. Onderstaand kader laat drie voorbeelden zien van typen subsidieregelingen (dus combinaties van elementen) die regelmatig voorkomen binnen de provincie. Doel van deze typering in metaforen is om het gesprek over het bepalen van de 'soort' subsidie te ondersteunen.

De wijze vader subsidie

Bij de 'wijze vader-subsidie' hebben we als provincie de touwtjes goed in handen. Wij weten waar de problemen liggen en hoe ze opgelost moeten worden. Wij weten het beste waaraan de subsidiegelden besteedt moeten worden en stellen een volledige financiering beschikbaar. Onze subsidieregeling is zo ingezet dat de uitkomsten van projecten/activiteiten bijna helemaal vast liggen. De randvoorwaarden van een dergelijke subsidie zijn dus zeer strikt. Wij hebben zelf al tot op locatie- of projectniveau uitgewerkt welke activiteiten zouden moeten gaan plaatsvinden. Dat doen we op grond van een probleem- en knelpuntenanalyses die ook inzicht geven in de opgaven en kansen. De doelgroep is bekend en homogeen. De doelgroep accepteert ook de uitkomsten van onze analyses en voorgestelde oplossingsrichtingen. Eigenlijk voeren de gesubsidieerde partijen uit wat de provincie heeft bedacht. In deze vorm kunnen wij als provincie sterk sturen op de doeltreffendheid van de subsidieregeling.

Voorbeeld: Uitvoeringsregeling quick-win-doorstromingsmaatregelen Bus
Het doel van deze regeling is om de doorstromingsknelpunten op te lossen ter bevordering van de betrouwbaarheid en snelheid van het busvervoer. De uitvoeringsregeling is bedoeld voor de gemeenten binnen de provincie Noord-Holland met uitzondering van de gemeenten die onder de Stadsregio Amsterdam vallen. Op basis van een knelpuntenanalyse heeft de provincie een projectenlijst opgenomen als bijlage bij de uitvoeringsregeling. Alleen deze projecten (en de gemeenten waar deze projecten in gelegen zijn) kunnen in aanmerking komen voor subsidie. Subsidiabel zijn de door de provincie noodzakelijk geachte kosten voor de uitvoering van het project en de VAT-kosten tot een bepaald maximum percentage van de uitvoeringskosten van het project.

<u>De blije broer subsidie</u>
De 'blije broer-subsidie' is een voorbeeld van een subsidie waarin we graag gelijkwaardig, maar wel met een duidelijke provinciaal doel, mensen willen enthousiasmeren om wat wij willen ook uit te voeren. Er is wel meer ruimte om dat op eigen manieren te doen. Er zijn kaders, maar ook vrijheid. Er is ruimte voor eigen initiatief en de wens om ook echt mee te doen. Het is een subsidie waarvan andere partijen vooral blij worden, omdat ze dingen mogelijk kunnen maken, die ze zelf ook willen. De doelgroep is bij deze subsidievorm veelal weinig divers en grotendeels bij de provincie bekend. Deze subsidie kent veelal een co-financieringsconstructie van 50%. De basis voor deze blije broer subsidie is onder meer een behoefte analyse. De sturing op doeltreffendheid is hier uiteraard minder dan bij de wijze-vader-subsidie, maar is zeker nog mogelijk als de kaders goed worden gedefinieerd.

Voorbeeld: HIRB
Met deze uitvoeringsregeling wil de provincie projecten stimuleren die voorzien in het herstructureren van verouderde bedrijventerreinen in Noord-Holland waardoor verrommeling wordt tegengegaan en het vestigingsklimaat voor bedrijven wordt verbeterd. De subsidie kan worden verstrekt aan gemeenten en aan openbare lichamen voor de herstructurering van bedrijventerreinen in Noord-Holland in de vorm van fysieke maatregelen of procesmaatregelen. Daarbij zijn wel grofweg type activiteiten benoemd die wel en niet voor subsidie in aanmerking komen, waarbinnen ook enige ruimte zit. Aan de fysieke en proces maatregelen waaraan subsidie kan worden verleend is een percentage verbonden van de door de provincie noodzakelijk geachte kosten met een maximum.

<u>De suikeroom-subsidie</u>
De suikeroom subsidie is een subsidie om vooral iets tot stand te laten komen, om tot innovaties te komen. Zonder dat de provincie precies bepaalt wat er moet gebeuren, nodigt ze mensen (heterogene doelgroep) uit om met ideeën te komen. Op basis van die ideeën worden dan projecten geselecteerd die uitgevoerd gaan worden. De suikeroom-subsidie kent dus een grote mate van vrijheid voor de aanvragers, maar vraagt ook veel van de aanvragers, omdat de doelgroep en de oplossingen breed kunnen worden ingezet. Sturen op doeltreffendheid is in deze vorm niet of slechts beperkt mogelijk. Dit past echter bij het doel van de regeling. De insteek is immers om tot een bepaalde vernieuwing te komen die niet vooraf te duiden is.

Voorbeeld: Uitvoeringsregeling Groen Gas
De uitvoeringsregeling Groen Gas richt zich op het vergroten van de markt voor Groengas door middel van het stimuleren van de ontwikkeling die leidt tot een daadwerkelijke realisatie van een groengasproject. Hiervoor is gekozen omdat gebleken is dat partijen in het veld aanlopen tegen het feit dat de fase tussen haalbaarheidsonderzoek en de zogenaamde financial close of de definitieve go/no go-beslissing, waarna men overgaat tot de daadwerkelijke realisatie van het project, moeilijk overbrugbaar is. De provincie wil met de uitvoeringsregeling goede initiatieven door deze 'ontwikkelfase' heen helpen, zodat projecten gerealiseerd worden en de markt voor groengas daadwerkelijk wordt vergroot. De activiteiten waarvoor de subsidie wordt ingezet zijn daarbij divers van aard afhankelijk van het te realiseren innovatieve project. Via de uitvoeringsregeling kan per project maximaal 25.000 euro aangevraagd worden. De provincie stelt als eis dat er minimaal 50% aan 'eigen bijdrage' (exclusief andere overheidsfondsen) ingezet wordt. Deze co-financieringsconstructie zorgt ervoor dat initiatiefnemers zelf ook risico lopen in de fase tot een financial close.

Naast deze rode draden komen uit de evaluaties ook een aantal al langer bekende bevindingen naar voren zoals het vrijwel structureel ontbreken van nulmetingen, de beperkte smart-formulering van doelstellingen en de beperkte consistentie tussen de beleidskaders en bijbehorende subsidieregelingen.

Bijlage 4 Realisatie afspraken Evaluatiekader subsidies 2012

Afspraak	Realisatie
Afspraak 1: Beleidskaders worden verhelderd direct bij de vormgeving van nieuwe subsidies Dit betreft het beschrijven van nut&noodzaak van een subsidieregeling, beschrijving en concretisering van beleidsdoelen, prestaties, activiteiten, instrumenten en middelen en een toelichting op hoe men resultaten wil gaan monitoren.	Dit gebeurt door middel van de 'Toelichting doeltreffendheid' die bij de besluitvorming over een nieuwe subsidie door GS moet worden toegevoegd
Afspraak 2: 'Slim' evalueren is het uitgangspunt Dit betreft het selecteren van te evalueren subsidies middels de beslisboom en het hanteren van een standaard-onderzoeksprotocol voor subsidie-evaluaties.	Dit is inmiddels de reguliere uitvoeringspraktijk bij de programmering en uitvoering van subsidie-evaluaties door de sector Onderzoek & Informatie, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van subsidie-evaluaties.
Afspraak 3: Subsidies die voldoen aan de criteria uit het evaluatiekader moeten worden geëvalueerd. Bij de invoering van het evaluatiekader subsidies in 2012 was dit kader van toepassing voor alle nieuwe subsidies. Eventueel konden ook op dat moment al bestaande subsidies worden geëvalueerd. Zij konden daartoe dan indien gewenst in het jaarlijks evaluatieprogramma worden opgenomen.	Inmiddels is het kader vijf jaar van kracht. In principe moeten nu alle lopende subsidies volgens de richtlijnen van het evaluatiekader op doeltreffendheid worden geëvalueerd
Afspraak 4: De huidige werkwijze voor uitvoerbare en rechtmatige subsidieregelingen wordt gecontinueerd. Deze afspraak heeft betrekking op de verzakelijking van het subsidieproces. Daarbij wordt aandacht besteed aan tal van aspecten rond een uitvoerbare en rechtmatige subsidieverstrekking. Deze verzakelijking vormt een belangrijke basis voor de kwaliteit van het subsidie-instrument en voor het evalueerbaar maken van subsidies.	Deze werkwijze is inmiddels al geruime tijd de reguliere uitvoeringspraktijk.
Afspraak 5: De coördinatie, afstemming en transparantie wordt verbeterd. De Randstedelijke Rekenkamer heeft in haar rapport van 2012 aanbevolen de coördinatie en afstemming te versterken van subsidie-evaluaties binnen de provinciale organisatie te versterken.	Binnen de provincie is dit inmiddels vormgegeven door het onderbrengen van alle subsidie-evaluaties op basis van het Evaluatiekader Subsidies bij de sector Onderzoek & Informatie. Deze afdeling stelt de jaarlijkse onderzoeksprogrammering op en voert de geplande subsidie-evaluaties uit.

1073791/1142061

Programmering Evaluatiekader subsidies in 2018 en 2019

Onderstaande programmering is gebaseerd op een drempelwaarde van 500.000,- Euro voor de selectie van subsidies op grond van wettelijk verordening (uitvoeringsregelingen) en boekjaarsubsidies en de (steekproef uit) de eenmalige subsidies. Voor 2018 beperkt de programmering zich zoals in voorgaande jaren tot de uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies. In 2019 zullen voor het eerst ook eenmalige subsidies worden geëvalueerd. Dit vindt plaats op basis van een steekproef uit de eenmalige subsidies in het subsidieregister van 2016 (3 jaar voor het uitvoeringsjaar).

Programmering 2018

Uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies die in aanmerking komen voor evaluatie	momentum	Opname in programmering 2018
Gedragsbeïnvloeding verkeersveiligheid Noord-Holland 2014 / subsidie BDU (subsidieplafond 2017 €931.045,-) - herhalingsevaluatie	De huidige (verlengde) regeling loopt pas 2 jaar. Evaluatie in 2018 komt gezien deze looptijd te vroeg. Evaluatie in 2019 is gepaster, ook omdat de regeling in 2020 wordt vernieuwd. De resultaten van de evaluatie kunnen dan direct worden meegenomen.	Nee. Opnemen in programmering 2019
Landschap Noord-Holland/ Programma Betrekken bij Groen (boekjaarsubsidie 2018 €608.000,-) – nog niet eerder geëvalueerd	Het is een geschikt moment voor evaluatie	Ja
Aantal uit te voeren evaluaties		1

Programmering 2019

Uitvoeringsregelingen en boekjaarsubsidies die in aanmerking komen voor evaluatie	momentum	Opname in programmering 2019
Subsidie BDU Kleine infrastructuur 2016 (subsidieplafond 2017 €18.300.261,-) - herhalingsevaluatie	Evaluatie in 2019 past bij de looptijd en de voorgenomen vernieuwing van de regeling in 2020.	Ja
Gedragsbeïnvloeding verkeersveiligheid Noord-Holland 2014 / subsidie BDU (subsidieplafond 2017 €931.045,-) - herhalingsevaluatie	Zie motivatie programmering 2018.	Ja
Stichting Faunabeheereenheid (boekjaarsubsidie 2018 500.000,-) - herhalingsevaluatie	Recent is een nieuwe directeur aangesteld, die het bureau opnieuw inricht. Om het effect hiervan te kunnen meenemen in de evaluatie heeft uitstel naar 2020 de voorkeur.	Nee. Opnemen in programmering 2020
Aantal uit te voeren evaluaties		**2**
Onderzoek eenmalige subsidies – maatwerk, te combineren in één rapport. Op grond van het aantal eenmalige subsidies groter dan 500.000,- in het subsidieregister 2016 (11), zullen 3 (25%) eenmalige subsidies onderzocht worden.	Op basis van random selectie worden onderzocht: *Programma Ruimte:* Vismigratierivier Afsluitdijk aan provincie Friesland Natura2000 PAS Kennemerland Zuid aan Waterleidingbedrijf PWN *Programma Groen:* EDBA Schaalsprong naar de toekomst aan gemeente Amsterdam	

Uittreksel uit verslag commissie EEB van 18 juni 2018

9.a. Subsidies Algemeen: Voordracht Actualisatie Evaluatiekader Subsidies

Dhr. **Bouberg Wilson** (ONH) vindt het beperken van een evaluatie van wettelijk verplichte subsidies niet wenselijk en dat geldt ook voor de verlenging van de termijn van evaluatie. Door de drempel te verhogen van 125.000 euro naar 1 miljoen euro worden alle tussenliggende subsidies niet geëvalueerd en dat is niet acceptabel. Ook boekjaarsubsidies die voor meerdere jaren zijn toegekend, moeten geëvalueerd blijven worden. Het stappenplan wordt ondersteund.

Mw. **De Meij** (50plus) is het hiermee eens. Door het evalueren van ook niet wettelijk verplichte subsidies kunnen PS hun controlerende taak beter uitvoeren. De verhoging van het drempelbedrag en de verlenging van de periode worden niet ondersteund. Het stappenplan is prima.

Mw. **Keur** (CDA) pleit voor een incidentele evaluatie van subsidies die niet voldoen aan het drempelbedrag. Het aantal te evalueren subsidies onder of op de selectiegrens van 250.000 of 750.000 euro neemt in 2019 toe, daarom dient er een soort mix van gemaakt te worden. Eenmaal per jaar moet een subsidie van minder dan 1 miljoen euro geëvalueerd worden.

Dhr. **Hietbrink** (GL) sluit zich aan bij de gemaakte opmerkingen. Het verhogen van het drempelbedrag naar 1 miljoen euro is begrijpelijk gezien de hiermee samenhangende efficiencyverbetering, maar het is raadzaam om ook lagere bedragen een keer te evalueren.

Mw. **Lagerveld** (VVD) is geen voorstander van het terugdraaien van de eerdere keuzes, want die zijn destijds op voorstel van de Rekenkamer en PS gemaakt. Is het bedrag van 1 miljoen euro niet te hoog omdat het bij afwijkingen van de wet moet gaan om bijzondere gevallen? Wellicht is 500.000 euro een betere richtlijn. Wanneer doeltreffendheid bewezen is, wordt de subsidie niet meer geëvalueerd, maar hoe actueel is een situatie die maar een keer per 4 of 5 jaar wordt geëvalueerd? Hoe kan dan controle plaatsvinden? Men twijfelt nog over de verlenging van de termijn van 4 naar 5 jaar. Er moet af en toe stilgestaan worden bij eerder gemaakte keuzes over het gebruikte instrumentarium om te komen tot een transparante en weloverwogen afweging.

Dhr. **Van Liere** (PvdD) ondersteunt de verhoging van het bodembedrag en de verruiming van de evaluatieperiode van 4 naar 5 jaar niet. In 2012 is in deze commissie dezelfde discussie gevoerd omdat de Randstedelijke Rekenkamer destijds heeft geconstateerd dat de provincie en PS geen zicht hadden op de doeltreffendheid van de besteding van de eigen subsidies. Daarom werd destijds aangedrongen op het overnemen van alle aanbevelingen. Toen is het evaluatiekader vastgesteld en daar moet men aan vasthouden want het gaat om publiek geld. Een keer per 4 jaar moet worden vastgesteld wat deze gelden hebben opgeleverd voor de provinciale doelen.

Mw. **Van Rooij** (PvdA) vindt dat de voorgestelde stappen te ruim zijn met het oog op de aanbevelingen van de Randstedelijke Rekenkamer van destijds. Door het verhogen van het bedrag naar 1 miljoen euro worden straks nog maar 5 van de 28 subsidies geëvalueerd, zo blijkt uit een staatje over 2016 tot 2019. De verhoging van het drempelbedrag en verlenging van de termijn worden niet ondersteund.

Dhr. **De Groot** (D66) vindt het belangrijk om te controleren welke doelen met een subsidie zijn gerealiseerd. Een bedrag van 1 miljoen euro is aan de hoge kant. Daarom wordt voorgesteld om steekproefsgewijs controles uit te voeren en de ontvangers een rapportage te laten voorleggen over de besteding van de gelden.

Dhr. **Klein** (CU/SGP) ondersteunt een efficiencyverbetering, evenals de verlenging van de termijn van 4 naar 5 jaar. Het voorstel gaat ervan uit dat alleen de wettelijke verplichtingen worden nagekomen, maar daarmee wordt het eigen controlekader genegeerd. De verhoging van het bedrag wordt niet ondersteund. Nagegaan moet worden of de doelen die men hoopte te bereiken, ook gerealiseerd zijn.

Dhr. **Kaptheijns** (PVV) stelt voor het bedrag van 500.000 euro te handhaven, want 1 miljoen euro is onacceptabel. De verlenging naar 5 jaar wordt niet ondersteund. Welke controlemechanismen worden gehanteerd voor boekjaar- en eenmalige subsidies?

Gedeputeerde **Bond** meldt dat destijds in 2012 alle aanbevelingen van de Rekenkamer zijn overgenomen en sindsdien is er vijf jaar geëvalueerd. Tegenwoordig worden aan de voorkant van de subsidies randvoorwaarden gesteld mede in de geest van de aanbevelingen van destijds, zodat er een eenvoudiger evaluatie kan plaatsvinden omdat de output gebaseerd is op vaste afspraken. 85% van de subsidies blijven hetzelfde, dus voor een klein aantal die onder de 15% vallen, is het controlemiddel te omvangrijk in verhouding tot het project. Het gaat eerder om het doorvoeren van een efficiencyslag omdat er te veel werd geëvalueerd. PS kunnen altijd extra voorwaarden stellen voor een groot subsidieproject en een evaluatie eisen. Het voorstel van het CDA om de projecten die tot de resterende 15% behoren, steekproefsgewijs te evalueren, wordt ondersteund.

Tweede termijn

Dhr. **Klein** (CU/SGP) is blij met het feit dat PS zelf kunnen besluiten om extra evaluaties uit te voeren. Met een drempelbedrag van 1 miljoen euro komt men uit op nul projecten, dus de vraag is op basis van welke argumenten de keuze wordt gemaakt om een bepaalde subsidieregeling te evalueren? Kan er niet beter jaarlijks een klein aantal projecten geëvalueerd worden?

Dhr. **Van Liere** (PvdD) ziet geen verschil tussen dit voorstel en een van de varianten die destijds door de commissie is afgewezen. Dat voorstel was ook kostenefficiënter en meer in proportie met beleid. Er moet eenmaal per vier jaar geëvalueerd worden en het drempelbedrag hoeft niet gewijzigd te worden.

Mw. **Van Rooij** (PvdA) ondersteunt de termijn van 4 jaar en een drempelbedrag van 500.000 euro, want een bedrag van 1 miljoen euro is een te grote stap.

Dhr. **De Groot** (D66) stelt een combinatie van een bepaald drempelbedrag met een steekproef voor. De termijn van 4 jaar wordt ondersteund.

Dhr. **Hietbrink** (GL) constateert veel twijfel en er worden allerlei suggesties gedaan door de commissieleden. Kunnen GS het voorstel terugnemen en op een later moment een aangepast stuk voorleggen?

Mw. **Keur** (CDA) vindt dit een goede suggestie van D66. Het algemene beeld is dat er geëvalueerd wordt, maar het is begrijpelijk dat er een efficiencyslag gemaakt moet worden.

Mw. **Lagerveld** (VVD) vraagt naar een oplossing voor de evaluatie van incidentele subsidies, want deze moeten wel in de evaluatie betrokken worden.

Gedeputeerde **Bond** constateert dat men de afgelopen vijf jaar heel veel geleerd heeft, want in deze periode is elk project geëvalueerd. Nu geeft men aan de voorkant randvoorwaarden mee voor efficiency en output en dat bespaart veel energie bij de evaluaties. 85% van de projecten blijft geëvalueerd worden en bij de resterende 15% worden steekproeven genomen. Daarmee behoudt men voldoende grip op het proces, reden waarom dit voorstel aan PS wordt voorgelegd. Daarnaast hebben PS altijd de bevoegdheid om evaluaties te laten uitvoeren. De gedeputeerde zal het voorstel niettemin terugnemen, de voorstellen van de commissie verwerken en op een later moment opnieuw voorleggen.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 30 oktober 2018

Onderwerp: Actualisatie Evaluatiekader subsidies

Kenmerk: 1073791

Bijlagen: Ontwerpbesluit, Ontwerp Evaluatiekader Subsidies 2018

1. Inleiding

Het Evaluatiekader Subsidies geeft aan op welke manier de provincie Noord-Holland uitvoering geeft aan haar wettelijke verplichting om bepaalde subsidies periodiek op doeltreffendheid te evalueren. Het huidige Evaluatiekader Subsidies, dat PS heeft vastgesteld op 4 februari 2013, is inmiddels vijf jaar van kracht. Dit vormt aanleiding om de huidige werkwijze opnieuw te beschouwen en deze te actualiseren. Naar aanleiding van de bespreking in de Commissie EEB van 18 juni jl. is het eerdere ontwerp Evaluatiekader Subsidies 2018 aangepast.[1] Aan Provinciale Staten wordt vanuit hun kaderstellende rol gevraagd het geactualiseerde Evaluatiekader Subsidies vast te stellen.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Korte samenvatting van het voorstel

De provincie voert jaarlijks diverse evaluaties uit, zowel van volledige beleidsnota's als van afzonderlijke beleidsinstrumenten. Een deel van deze evaluaties vindt plaats als onderdeel van de reguliere beleidscyclus. Evaluatie van sommige onderwerpen of instrumenten gebeurt op speciaal verzoek van GS of PS. Subsidie-evaluaties in het kader van het Evaluatiekader Subsidies zijn onderdeel van het totaal aan uitgevoerde evaluaties. Het voorstel voor actualisatie van het Evaluatiekader Subsidies heeft uitsluitend betrekking op dit specifieke deel van de door de provincie uit te voeren evaluaties.

Het Evaluatiekader Subsidies bevat verschillende criteria op basis waarvan jaarlijks wordt bepaald welke subsidies voor evaluatie op hun doeltreffendheid in aanmerking komen. Ook bevat het Evaluatiekader een protocol hoe een goed evaluatieonderzoek eruit moet zien. In de PS-voordracht met kenmerk 1073791/1076482 zijn op basis van ervaringen van de afgelopen 5 jaar een aantal aanpassingen van het Evaluatiekader voorgesteld om dit efficiënter te maken. Een aantal van de voorgestelde aanpassingen konden echter niet op instemming rekenen van de Commissie EEB. Een aantal keuzes zijn daarom als volgt aangepast:

[1] Het Ontwerp Evaluatiekader Subsidies met kenmerk 1073791/1076482 van 10 april 2018 is 18 juni jl besproken in de Commissie EEB.

- In het nieuwe voorstel blijft de huidige herhalingstermijn voor evaluaties, op verzoek van PS, 4 jaar. Daarmee wordt afgeweken van de eerder voorgestelde wettelijke herhalingstermijn van 5 jaar.
- Op basis van het huidige Evaluatiekader Subsidies voert de provincie meer subsidie-evaluaties uit dan wettelijk vereist, door ook subsidies die niet op een uitvoeringsregeling of verordening berusten te evalueren. Dit betreft boekjaarsubsidies[2], eenmalige en incidentele subsidies[3]. In het huidige voorstel blijft dat gehandhaafd, met uitzondering van de incidentele subsidies. De incidentele subsidies komen zeer beperkt voor en hebben als kenmerk (en verschil met de eenmalige begrotingssubsidies) dat zij niet gekoppeld zijn aan een specifiek beleidsdoel, wat een evaluatie op doeltreffendheid per definitie problematisch maakt.
- Het drempelbedrag waarboven subsidies in aanmerking komen voor evaluatie wordt verhoogd van €125.000 naar €500.000. Dat verschilt van het eerdere voorstel waarin nog werd uitgegaan van een drempelbedrag van €1.000.000. Met een drempelbedrag van €500.000,- blijft het merendeel van het te besteden budget voor subsidies op grond van uitvoeringsregelingen (ca. 94%) voor evaluatie in aanmerking komen.
- Op basis van de ervaringen van de afgelopen vijf jaar zijn de gehanteerde selectiecriteria voor te evalueren subsidies aangepast. Het aantal beslisbomen gaat van drie naar één. Voor boekjaarsubsidies is, vanwege een beperkt aantal subsidies, geen beslisboom meer nodig.
- Het stappenplan voor het uitvoeren van evaluatieonderzoek blijft ongewijzigd. De afspraken en procedure voor besluitvorming over het Evaluatiekader zijn geactualiseerd naar de huidige uitvoeringspraktijk.

Voorgeschiedenis van het Evaluatiekader Subsidies
Provinciale Staten stelde het huidige Evaluatiekader Subsidies vast op 4 februari 2013[4]. Dit gebeurde naar aanleiding van een onderzoek van de Randstedelijke Rekenkamer naar de doeltreffendheid van subsidies[5]. In 2015 vond een tussenevaluatie van het Evaluatiekader subsidies plaats[6] getiteld 'Memo evaluatie en handreikingen voortkomend uit subsidie-evaluaties' (bijlage 2). Het memo bevat een aantal overkoepelende leer- en aandachtspunten voor het subsidie-instrumentarium en de context waarin dat wordt gehanteerd. Deze leer- en aandachtspunten worden sindsdien gehanteerd bij het opstellen van de Toelichtingen doeltreffendheid voor nieuwe subsidieregelingen. Deze toelichtingen zijn bedoeld om op voorhand de doeltreffendheid van nieuw in te richten subsidieregelingen zo goed mogelijk te borgen.

Beleidskader

Het voorstel betreft actualisatie van het nu geldende Evaluatiekader Subsidies.

---

[2] Dit zijn subsidies voor organisaties die specifieke taken (voor ons) uitvoeren, die onder specifieke voorwaarden en voor een langere periode lopen. De naam van de subsidieontvanger en het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld zijn opgenomen op de Lijst buiten uitvoeringsregeling van de begroting.

[3] Eenmalige subsidies zijn eveneens met naam van de subsidieontvanger en het maximale subsidiebedrag opgenomen op de Lijst buiten uitvoeringsregeling van de begroting en betreffen projecten van bepaalde duur. Incidentele subsidies worden in een enkel geval verstrekt omdat GS dat belangrijk vinden. Deze gevallen betreffen geen staand beleid, en zijn daarmee niet specifiek opgenomen in de begroting. Eenmalige subsidies worden via de Lijst buiten Uitvoeringsregeling in de begroting opgenomen, incidentele subsidies worden achteraf aan PS gemeld.

[4] Documentnr. 104775-147840

[5] Rapport 'Inzicht in doeltreffendheid van subsidies', Randstedelijke Rekenkamer, maart 2012

[6] Documentnr. 283083/566527, behandeling commissie 30 april 2015

Keuzevrijheid
Het Evaluatiekader subsidies komt voort uit een wettelijke evaluatieplicht op grond van de Algemene wet bestuursrecht (art. 4:24). Deze verplichting betreft uitsluitend subsidies gebaseerd op een wettelijk voorschrift, bijvoorbeeld een uitvoeringsregeling (UVR) of verordening. In het huidige Evaluatiekader kiest de provincie er enerzijds voor minder te doen dan de wet vereist. Bijvoorbeeld door uit te gaan van proportionaliteit (de kosten van evalueren moeten opwegen tegen de financiële omvang van de subsidie) en door criteria te hanteren die bepalen of evaluatie wel zinvol is (bv. dat er geen voornemen ligt te stoppen met de subsidieverlening of dat er recent al een evaluatie is uitgevoerd). Anderzijds worden juist meer subsidies geëvalueerd dan de wet vereist, doordat wordt uitgegaan van het eens in de 4 jaar evalueren van subsidies in plaats van de wettelijk vereiste van eens in de 5 jaar.

Beoogde effecten
Het voorstel beoogt een actualisatie van het Evaluatiekader Subsidies zodat de doeltreffendheid van de provinciale subsidies efficiënter is te borgen en waarbij de kennis en inzichten die zijn opgedaan in de subsidie-evaluaties van de afgelopen vijf jaar optimaal gebruikt worden.

Criteria voor evaluatie
Het geactualiseerde Evaluatiekader Subsidies wordt na een periode van vier jaar geëvalueerd. Daarbij ligt de focus op a) het aantal uitgevoerde subsidie-evaluaties op doeltreffendheid, b) leer- en aandachtspunten voor de provinciale subsidies die uit deze subsidie-evaluaties naar voren komen, c) impact van de resultaten van de uitgevoerde subsidie-evaluaties (op welke wijze is opvolging gegeven aan de uitkomsten van de uitgevoerde evaluaties).

3. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Voor uitvoering van het Evaluatiekader Subsidies ten behoeve van het structureel eens in de vier jaar kunnen evalueren van subsidies op doeltreffendheid zal bij de Kaderbrief 2020 een 0,5 fte formatieruimte worden aangevraagd.

4. Proces en procedure

Op basis van het geactualiseerde Evaluatiekader Subsidies stellen GS jaarlijks een programma vast met concrete voorstellen ten aanzien van welke subsidies in het aankomend jaar geëvalueerd worden. Dit programma is gelijktijdig met deze voordracht ter kennisname verstuurd naar PS.

GS zijn voor de uitvoering van subsidies en subsidieregelingen bevoegd gezag. Concreet zijn GS bevoegd tot het opstellen en aanpassen van uitvoeringsregelingen en tot het nemen van besluiten omtrent subsidies. GS zien zelf toe op de kwaliteit van subsidie-evaluaties. Om te zorgen voor inzicht in de uitkomsten en resultaten van de uitgevoerde evaluaties gaan deze ter kennisname naar PS.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 01-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 30 oktober 2018;

besluiten:

1. Het Evaluatiekader Subsidies 2018 vast te stellen.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

T.b.v. Statenvergadering d.d. **14 januari 2019**
Commissie **Economie, Energie en Bestuur**
Datum commissievergadering **26 november 2018**

Onderwerp: **Voordracht** actualisatie evaluatiekader subsidies

Uw contactpersoon
M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

20 december 2018

De commissie Economie, Energie en Bestuur adviseert om de Statenvoordracht als hamerstuk te agenderen voor de PS-vergadering van 14 januari 2019
Voor de discussie/vragen in de commissie: zie hieronder het uittreksel uit het conceptverslag commissie EEB 26 november 2018

A-Agenda Economie, Toerisme en Recreatie, Internationale Marketing en Acquisitie, Sponsoring en Subsidies
Algemeen
9.a. Subsidies Algemeen: Voordracht actualisatie evaluatiekader subsidies

Mw. **Lagerveld** (VVD) is blij dat de evaluatietermijn op vier jaar blijft staan. Kan de steekproefsgewijze evaluatie ook ingezet worden voor de resterende subsidies onder het bedrag van 500.000 euro?

Dhr. **Zoon** (PvdD) stemt in met de aanpassingen en de voordracht.

Dhr. **Klein** (CU/SGP) ondersteunt het nieuwe beleid.

Dhr. **Bouberg Wilson** (ONH) stemt in met het voorstel.

Mw. **De Meij** (50plus) sluit zich hierbij aan. De discussie over Jumping Amsterdam komt op een later moment aan de orde.

Mw. **Van Andel** (CDA) vraagt hoe dit evaluatiekader zich verhoudt tot de nieuwe rol van de provincie bij de Omgevingswet en Omgevingsvisie, waarin wordt gesproken over maatschappelijke opgaven in plaats van provinciale doelen. Worden subsidies voortaan vaker aan maatschappelijke opgaven gerelateerd en dus ook meer aan de evaluatie? De vraag hierbij moet zijn wat de subsidie bijdraagt aan het aanpakken van maatschappelijke opgaven. Gaat de provincie een andere rol vervullen en waar nodig subsidies en voorwaarden in samenspraak met andere overheden en organisaties vaststellen?

Dhr. **De Groot** (C66) vindt een steekproefsgewijze toetsing een prima aanvulling.

Mw. **Van Rooij** (PvdA) is blij met de aanpassingen.

Mw. **Pels** (GL) vindt het een hamerstuk.

Dhr. **Haijen** (SP) is blij met de aanpassingen.

Gedeputeerde **Bond** antwoordt dat subsidie een van de beschikbare instrumenten is van het totale pakket aan instrumenten. In de aanvraag wordt altijd gesproken over de doelgroep, dus dat is geïmplementeerd in de werkwijze. Subsidies van minder dan 500.000 euro hangen samen met proportionaliteit, de kosten mogen namelijk niet hoger zijn dan wat het subsidiebedrag oplevert. Alle ontvangers moeten standaard verantwoording afleggen en dat wordt gecontroleerd, want subsidies zijn altijd gekoppeld aan provinciale beleidsdoelen inclusief maatschappelijke opgaven. Daarom lijkt een steekproefsgewijze evaluatie overbodig.

De **voorzitter** constateert dat het voorstel als hamerstuk naar PS gaat onder voorbehoud van instemming van de VVD[1] die hier nog even over wil nadenken.

[1] VVD heeft laten weten dat het wat hen betreft ook een hamerstuk kan zijn.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN - 7 NOV. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. A.W. Voordenhout
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235143137
voordenhouta@noord-holland.nl

1 | 1

Verzenddatum
- 7 NOV. 2018

Kenmerk
805.610/1.141.251

Uw kenmerk

Betreft: Eerste begrotingswijziging 2018 Omgevingsdienst IJmond

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlage, over de eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

2 bijlage(n):

Voordracht

Brief OD IJmond

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

odijmond
OMGEVINGSDIENST IJMOND

INGEKOMEN 16 OKT. 2018

Provincie Noord-Holland
de Provinciale Staten
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

verzenddatum
15 OKT. 2018

Onderwerp	Zienswijze 1ste Begrotingswijziging 2018 Omgevingsdienst IJmond
Onze referentie	BPA/ODIJ-2018-805
Contactpersoon	Mevrouw M. Rooks
Doorkiesnummer	0251 - 263876
Bijlagen	-

Geachte leden van de leden van de Provinciale Staten,

Conform artikel 29 lid 11 van de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst IJmond verzoeken wij u een zienswijze in te dienen ten aanzien van de door ons voorgestelde 1ste begrotingswijziging 2018.

Kern van het onderwerp
De begroting 2018 van Omgevingsdienst IJmond is 5 juli 2017 door het Algemeen Bestuur vastgesteld. In deze begroting is, conform artikel 29 lid 4 van de Gemeenschappelijke Regeling van Omgevingsdienst IJmond, voor de personele lasten gerekend met de op dat moment geldende CAO-overeenkomst en geen rekening gehouden met verwachte CAO-stijgingen.

Op 5 oktober 2017 heeft het bestuur van de VNG vervolgens de CAO Gemeenten over de periode van 1 mei 2017 tot 1 januari 2019 bekrachtigd. Dit betreft een autonome ontwikkeling.

Voor het boekjaar 2018 komt de CAO-stijging voor het totaal van de Salarissen en Sociale lasten van Omgevingsdienst IJmond ten opzichte van de vastgestelde begroting neer op een stijging van 3,16%.

Oorspronkelijke Begroting 2018 salarissen en sociale lasten	€ 7.258.863
Stijging salarissen en sociale lasten 2018 t.g.v. CAO-stijging van 3,16%	€ 229.000

Voor het boekjaar 2017 heeft Omgevingsdienst IJmond de CAO-stijging zelf door extra baten kunnen dekken. Voor 2018 is dit niet mogelijk. Het zelf dekken van deze stijging zou een te zware uitholling op de formatie betekenen, waardoor de uitvoering van het Uitvoeringsprogramma in gevaar zou komen.

BEZOEKADRES Stationsplein 48b • Beverwijk
POSTADRES Postbus 325 • 1940 AH Beverwijk
T 0251-263 863
F 0251-263 888
info@odijmond.nl
www.odijmond.nl

1ste Begrotingswijziging 2018

Het dagelijks bestuur stelt haar deelnemers voor de Begroting 2018 te wijzigen. De wijziging betreft een stijging van de personele lasten van € 229.000 en de dekking hiervan door eenzelfde stijging van de GR-bijdragen, per deelnemer gebaseerd op de omvang van de oorspronkelijke GR-bijdrage, conform onderstaande tabel.

Financiële begroting (incl. overhead)	Begroting 2018	Wijziging 2018	Herziene begr 2018
GR-bijdragen deelnemers inclusief wabo			
Gemeente Beemster	104.245	3.888	108.133
Gemeente Beverwijk	890.171	33.203	923.374
Gemeente Bloemendaal	85.298	3.182	88.479
Gemeente Edam-Volendam	146.651	5.470	152.121
Gemeente Haarlem	1.228.485	45.822	1.274.308
Gemeente Heemskerk	457.284	17.057	474.341
Gemeente Heemstede	85.298	3.182	88.479
Gemeente Landsmeer	52.020	1.940	53.960
Provincie Noord-Holland bodemtoezichttaken	193.721	7.226	200.947
Provincie Noord-Holland VTH plustaken bodem	609.294	22.727	632.021
Gemeente Oostzaan	47.507	1.772	49.278
Gemeente Purmerend	137.905	5.144	143.048
Gemeente Uitgeest	196.764	7.339	204.104
Gemeente Velsen	1.614.087	60.205	1.674.293
Gemeente Waterland*	81.855	3.053	84.908
Gemeente Wormerland	105.876	3.949	109.825
Gemeente Zandvoort	102.969	3.841	106.810
GR-bijdragen deelnemers inclusief wabo	**6.139.429**	**229.000**	**6.368.429**

Ad*: Gemeente Waterland is per 1 sep 2017 toegetreden. Bijdrage basistakenpakket is in oorspronkelijke Begroting 2018 ODIJ opgenomen onder Projectenbaten, maar is t.g.v. toetreding tot de GR hierbij opgenomen onder GR-bijdragen.

Wij verzoeken u uiterlijk 18 december 2018 uw zienswijze op de 1ste Begrotingswijziging 2018 aan ons kenbaar te maken.

Hoogachtend,
namens het dagelijks bestuur van Omgevingsdienst IJmond,

L.A. Pannekeet
directeur

Provincie Noord-Holland

2019 | 04

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 6 november 2018

Onderwerp: Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond

Kenmerk: 805610

Bijlagen:

1. **Brief Omgevingsdienst IJmond d.d. 15 oktober 2018 inzake eerste begrotingswijziging 2018**

1. Inleiding

Het DB van de Omgevingsdienst IJmond (ODIJ) heeft op 15 oktober 2018 een voorstel voor een eerste begrotingswijziging 2018 toegezonden, met het verzoek hierop een zienswijze in te dienen (zie bijlage).

Provinciale Staten hebben in de gemeenschappelijke regeling ODIJ een kaderstellende en controlerende rol. Vanuit die verantwoordelijkheid kunnen Provinciale Staten een zienswijze kenbaar maken aan het DB van de ODIJ. Op grond van artikel 59 van de Wet gemeenschappelijke regelingen en artikel 29 van de Gemeenschappelijke Regeling ODIJ worden de gemeenteraden en Provinciale Staten van de deelnemende gemeenten en provincie in de gelegenheid gesteld hun zienswijze kenbaar te maken over de eerste begrotingswijziging 2018 van de ODIJ.

De ontvangen zienswijzen worden in het DB besproken en van een reactie voorzien. Het DB biedt de (eventueel gewijzigde) stukken vervolgens ter vaststelling aan het Algemeen Bestuur van de ODIJ aan.

2. Zienswijze op de eerste begrotingswijziging 2018

De eerste begrotingswijziging 2018 houdt verband met een stijging van de salarissen en sociale lasten binnen de ODIJ als gevolg van de sinds najaar 2017 van toepassing zijnde CAO gemeenten.

De ODIJ geeft aan deze stijging niet binnen de bestaande begroting 2018 te kunnen dekken, zonder gevolgen voor de uitvoering van de werkzaamheden. Voorgesteld wordt de bijdragen van de deelnemers naar rato te verhogen.

Voor de Provincie Noord-Holland gaat het om een stijging van de bijdrage voor 2018 van € 29.953.

Aangezien er geen inhoudelijke bedenkingen zijn bij de eerste begrotingswijziging 2018 stellen wij u voor om de ODIJ te berichten dat er geen zienswijze wordt ingediend.

3. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 04-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 6 november 2018;

besluiten:

Geen gebruik te maken van de mogelijkheid een zienswijze op de voorgestelde eerste begrotingswijziging 2018 van de Omgevingsdienst IJmond in te dienen.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan commissie MenF

Uw contactpersoon
M. Spoor-Hendriks
AD/STG

Doorkiesnummer +31235145308
Spoorm@noord-holland.nl

6 november 2018

Tbv commissievergadering	**26-11-2018**
Commissie	Mobiliteit & Financiën

Onderwerp: **Voordracht Protocol voor de accountantscontrole op de jaarstukken 2018**

De Rekeningencommissie adviseert de voordracht Protocol voor de accountantscontrole jaarstukken 2018 ter advisering te bespreken in de commissie Mobiliteit en Financiën.

Controleprotocol
De Rekeningencommissie heeft in de vergadering van 24 september 2018 nader kennis gemaakt met de heren Killeen en Dubbelman van Publiek Belang Accountants. Tijdens de presentatie ging dhr. Killeen o.a. in op het concept protocol voor de accountantscontrole van de jaarrekening 2018 en de mogelijkheid daarin accenten aan te geven voor de controle van de jaarrekening.
De speerpunten worden, evenals de afgelopen jaren, los van het protocol aan de accountant meegegeven. De Rekeningencommissie bespreekt in de eerstkomende vergadering welke speerpunten kunnen worden meegegeven. Hierop vooruitlopend is in de Rekeningencommissie besloten het onderwerp onderbesteding als speerpunt te benoemen – hoe komt het dat er jaar op jaar sprake is van een forse onderbesteding-?

Onderstaand het concept van het verslag van de vergadering van de Rekeningencommissie. Op pagina 4 van het verslag de weergave van hetgeen is besproken n.a.v. het concept controleprotocol.

Rekeningencommissie 24 september 2018/concept verslag

Agenda
1. Opening en mededelingen
2. Vaststellen van de agenda
3. Vaststelling van het verslag van de openbare vergadering van 2 juli 2018
4. Nadere kennismaking met de heren Killeen en Dubbelman van Publiek Belang Accountants
5. Rondvraag en sluiting

1. Opening en mededelingen
De **voorzitter** opent de vergadering van de Rekeningencommissie en verwelkomt de aanwezigen.
Een bericht van verhindering is ontvangen van de heer Yurdakul.

2. Vaststellen van de agenda
De agenda wordt vastgesteld.

3. Vaststellen van het verslag van de openbare vergadering van 2 juli 2018
Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld.

4. Nadere kennismaking met de heren Killeen en Dubbelman van Publiek Belang Accountants
De voorzitter verwelkomt de heren Killeen en Dubbelman van Publiek Belang Accountants.
Er volgt een kennismaking door middel van een korte voorstelronde.

Publiek Belang Accountants is met ingang van 2018 en voor de komende jaren de externe accountant van Provincie Noord-Holland. De Rekeningencommissie is een belangrijk aanspreekpunt voor de accountant. Zo kunnen de speerpunten in de controle worden besproken. De Rekeningencommissie kan aangeven wat ze terug wilt zien in de rapportages, onderwerpen ter bespreking aandragen en met welke frequentie contact wordt onderhouden met de accountant.

Publiek Belang Accountants is een nieuw kantoor.
De heren Killeen en Dubbelman zitten al decennia in het vak en werkten altijd al voor decentrale overheid. Beide heren hebben altijd samengewerkt bij Deloitte. Zij kennen de branche door en door.
Grote kantoren trekken zich terug uit de markt van de decentrale overheid. Publiek Belang Accountants is specifiek gericht op die markt. De aanpak is daarop toegespitst. Het werk moet goed te behappen zijn. Er moet niet in de fuik worden gelopen dat met vele mensen op afstand de controle wordt gedaan. Publiek Belang Accountants doet de controle op locatie met zorg en op tijd. Publiek Belang Accountants is een controlerend accountant, maar kan ook zeker een advies geven, op basis van wat in de controle wordt tegengekomen. Die advisering ziet de organisatie terug in de managementletter en het verslag van bevindingen.
Tijdens hun loopbaan bij Deloitte hebben de heren Killeen en Dubbelman zich gespecialiseerd in de controle van jaarstukken van decentrale overheden. Deloitte was extern accountant van Provincie Zuid-Holland en diverse gemeenten.
De keuze voor decentrale overheden is bewust ingegeven. Het is een interessante markt. De verslaglegging moet voldoen aan het BBV. Publiek Belang Accountants vindt specialisatie belangrijk.

De heer **Wiesehahn** (VVD) vraagt of de afronding van opdrachten altijd in goede harmonie is verlopen. Natuurlijk ontvangt de provinciale organisatie graag advies van de accountant. Kijkt de accountant ook mee naar de opvolging van dat advies?

De heer **Killeen** (Publiek Belang Accountants) antwoordt dat niet alle opdrachten altijd goed kunnen worden afgerond. Het kan van twee kanten komen. Een klant kan van mening zijn dat er te weinig aandacht was voor de betreffende klant. Met elkaar moet men in een situatie zien te komen dat toch tot een tijdige afronding van de controle kan worden gekomen.
Een onderdeel van de samenwerking is dat aanbevelingen serieus worden genomen en dat er iets mee wordt gedaan. Als dat niet werkt, dan moet samen worden bekeken of er nog voldoende grondslag is voor een verdere samenwerking.

De heer **Dubbelman** (Publiek Belang Accountants) legt uit dat de markt voor accountancy jaren geleden anders was. Er werd een zo laag mogelijke offerteprijs gerekend om vervolgens met meerwerk op de proppen te komen. Publiek Belang Accountants raamt een faire tijdsbesteding en maakt vooraf eerlijke afspraken. Hobbels die het proces kunnen vertragen zijn onder meer de verbijzonderde interne controle. Deze loopt voor op de accountantscontrole. Vanaf juni jl. zijn met de afdeling Verbijzonderde Interne Controle afspraken gemaakt. Een andere hobbel kan zijn dat bij de jaarrekeningcontrole pas balansposten worden opgepakt waarin een issue blijkt te zitten.
Publiek Belang Accountants moedigt aan om vroeg met elkaar in gesprek te gaan over onderwerpen die betrekking hebben op de balans en over het opnemen en onderbouwen van voorzieningen, deelnemingen en dergelijke. Dan kunnen vroegtijdig standpunten worden ingenomen over de jaarrekeningposten.
De adviesfunctie leidt niet altijd tot een rekening. In een natuurlijk advies ligt het proces al besloten.
Als er sprake is van een casus waaruit een schriftelijk standpunt van de accountant zal volgen, dan is er eerst overleg met de afdeling. De tijdsbesteding blijft beperkt maar vooraf worden wel afspraken gemaakt over het declareren van tijd.

Stand van zaken overdracht
De heer **Killeen** licht de stand van zaken rondom de overdracht toe. Na de gunning zond Publiek Belang Accountants een brief naar EY om te vragen met welke omstandigheden rekening moet worden gehouden. EY zond een reactie en een verklaring van geen bezwaar.

De feitelijke overdracht en dossier review vinden plaats tussen nu en een maand.
De beide accountants zorgen ervoor dat het product en de betrouwbaarheid van de verklaring goed zijn. Ze maken gebruik van elkaars kennis en dragen het over aan elkaar. Publiek Belang Accountants heeft kennisgenomen van de managementletter 2017.
Er zijn nog wat gesprekken te gaan en dan zijn alle kennismakingsgesprekken gevoerd. Zo krijgt de accountant een goed beeld van alle afdelingen en de processen, die relevant zijn voor de controle.
Provincie Noord-Holland beschikt over een heel gezonde financiële positie. Dat is tegelijk ook een valkuil. De provincie besteedt minder dan begroot. De vraag is dan of het geld ook echt overblijft.
De accountant heeft een positief beeld van de betrokkenheid en medewerking van de organisatie.

ICT is uitbesteed. Het is lastig om zicht te krijgen of 'het dicht zit'. De ICT'ers van Publiek Belang Accountants zijn om die reden betrokken bij de kennismakingsgesprekken. Voor de eerste controleronde is een belangrijk uitgangspunt dat de systemen voldoende dicht zitten, zodat er geen beïnvloeding van buitenaf kan plaatsvinden. Daarvoor is veel aandacht in de controle.

De provincie maakt geen tussentijdse afsluiting van de administratie. Dat is wel belangrijk om te weten hoe het er echt voor staat. Eenmaal per jaar vindt een gehele administratieve jaarafsluiting plaats. Dit zegt iets over de betrouwbaarheid van tussentijdse informatie. Denk daarbij aan de onderuitputting van budgetten.

Bij de provincie is sprake van veel grootschalige projecten en veel subsidiestromen. De verslaggeving is ingewikkeld. Wanneer is een subsidie gerealiseerd? Hoe kan deze worden toegerekend aan een boekjaar? Wat betekent het voor de begroting van de provincie? Met deze aspecten moet rekening worden gehouden in de verslaglegging.
Inmiddels zijn gesprekken gevoerd over hoe het zou moeten gebeuren. Per situatie wordt bekeken wat een voor de hand liggende verantwoording is. De Commissie BBV kan ook adviezen geven op casussen als er onduidelijkheid blijft bestaan.
Zo wordt door de provincie geen eigen vaste activa administratie gevoerd. De accountant ziet dat in de praktijk niet vaak. Hierover is inmiddels een gesprek gevoerd.
Verrassend was dat de provincie met veel grondexploitaties en –activiteiten te maken heeft. Het aantal eigen actieve grondexploitaties is overigens beperkt.
In het kader van verbonden partijen is er veel aandacht voor waarderingen. Tijdigheid van beschikbaarheid van informatie vanuit die verbonden partijen is zeer belangrijk. De provincie moet er bovenop zitten, maar is afhankelijk van een derde partij. Een dergelijke kwestie speelde in het afgelopen voorjaar (Pallas).

De heer **Tijssens** (D66) vertelt dat de vorige accountant een stevige aanbeveling deed aan de provincie om de continuïteit beter te waarborgen. Staat u daarachter?

De heer Dubbelman meent dat de provincie met 40 tot 42 verbonden partijen werkt. Niet alle verbonden partijen zijn even belangrijk als men vraagt of de provincie een risico loopt. Op basis van de aard van de verbonden partij en de omvang van het kapitaal is een selectie gemaakt van partijen waarvoor de meeste aandacht moet zijn. Dat zijn er 6 of 7. Dit aantal is behapbaar. De inventarisatie is gecommuniceerd met de betreffende afdeling.

De heer **Wiesehahn** (VVD) vraagt of niet beter eerder in het jaar, in het voortraject van de controle, afspraken kunnen worden gemaakt over oplevertermijn.

De heer **Dubbelman** beaamt dit. Het maken van afspraken over het inleveren van de begroting en jaarrekening met controle verklaring kan tot maart/april. Als er geen jaarrekening en controle verklaring zijn dan is er sprake van voorlopige cijfers. Daarop moet het oordeel dan worden gebaseerd.

De eerste indrukken van Publiek Belang Accountants:
Als instrument voor rechtmatigheid worden gehanteerd de algemene wet en regelgeving en de documenten die de provincie in de controle betrokken wil zien. Bijvoorbeeld Arbowetgeving is geen onderdeel van de controle. De provincie geeft één en ander in een normenkader aan. Dat normenkader is behoorlijk uitgebreid. De eigen regels zijn omvangrijk en gedetailleerd. Dit hoeft niet in alle gevallen. Als de provincie alle eigen gedetailleerde inkoop- en aanbestedingsregels meegenomen wil zien in de controle dan bijt de provincie zichzelf in de staart. De accountant adviseert om die regels buiten het normenkader te laten en deze onderdeel te laten zijn van de interne controle. Het advies is dus om een licht normenkader en een gedetailleerde interne accountantscontrole te hanteren. De accountant zal aangeven wat relevant en wat niet nodig is in het normenkader.

De heer Killeen constateerde dat Provincie Noord-Holland er zeer omvangrijke jaarstukken op nahoudt. De herziening van het BBV is een goed moment om de jaarstukken te comprimeren.
Fiscaliteit lijkt goed in beeld. Dat is een positief punt.
Een 10-dagenplan is geschreven met de uitkomsten van alle gesprekken. Verder zijn een voorlopige risicoanalyse en een controleaanpak opgesteld. De controle start half oktober en is gericht op de belangrijkste processen en posten.

Gestart wordt met een risicoanalyse. Wat kan er misgaan in het inkoopproces? Welke interne beheersmaatregelen hanteert de provincie? Er volgt een beschrijving van het proces. De actualiteit van de beschrijving van processen is van belang. De accountant zal de uitkomsten van de verbijzonderde interne controle gebruiken. Er volgt een kritisch blik op het normenkader voor de rechtmatigheid. Tevens wordt onderzoek gedaan naar de IT. Is er bijvoorbeeld sprake van niet doorgevoerde functiescheidingen? IT-auditors voeren dit onderzoek op dit moment uit.
Dat ICT is uitbesteed is heel relevant voor de controle. Als ICT volledig in eigen beheer is, dan kan de accountant inpluggen. Wanneer ICT bijna volledig is uitbesteed dan is men afhankelijk van maatregelen van de externe partij. De accountant van die serviceorganisatie deed onderzoek naar betrouwbaarheid en rapporteert daarover.
Net als de voorgaande accountant kiest Publiek Belang Accountants voor een gegevensgerichte controleaanpak. Zou worden gekozen voor een systeemgerichte controle en er blijken leemtes te zijn dan moet alsnog een gegevensgerichte controle worden uitgevoerd.

Het controleprotocol: is naast het normenkader het instrument waarmee de Staten de accountant op pad sturen. Eén en ander is in belangrijke mate wettelijk geregeld, maar met een controleprotocol kan de provincie een couleur locale geven. Bijvoorbeeld door meer accent te leggen op een bepaald onderwerp. Het controleprotocol is dé plek om dat af te spreken.
Het is belangrijk om een aanvullende controleafspraak altijd goed af te bakenen. Stel dat het een informatievraag betreft dan moet eerst aan Gedeputeerde Staten worden gevraagd of er al informatie beschikbaar is voordat deze aan de accountant beschikbaar wordt gesteld. De accountant is vooral een controleur.

De **voorzitter** merkt op dat onderuitputting en onderbesteding punten zijn die al jaren op de agenda staan. Daarop is nog steeds geen bevredigend antwoord gekomen. De Rekeningencommissie geeft het mee als speerpunt. Hoe komt het dat er jaar op jaar sprake is van een forse onderbesteding?

De heer **Tijssens** (D66) vraagt of het mogelijk is om naar aanleiding van de intake de bevindingen op papier te krijgen. Hij stelt voor dat kort verslag van bemerkingen/bevindingen 2018 van de intake wordt opgesteld. Dit verslag wordt vervolgens nog dit jaar besproken door de Rekeningencommissie.

De **voorzitter** verwijst de heer Tijssens naar de Managementletter, welke wordt besproken door deze commissie.

De heer **Killeen** licht toe dat alle eerste indrukken van de accountant zijn opgenomen in het verslag dat is gericht aan de Provinciesecretaris. De Managementletter 2018 is het instrument om te kunnen beoordelen waar de provincie staat. De managementletter komt half november beschikbaar.
Als de commissie nog speerpunten wil meegeven voor de interimcontrole dan is dat nu wat laat maar als er nog punten zijn ten behoeve van de jaarrekening dan kunnen die nog worden meegenomen. De Jaarrekeningcontrole moet immers nog starten.

De heer **Wiesehahn** hoort graag een advies over hoe processen structureel in de tijd kunnen worden ingeregeld.

De heer **Killeen** legt uit dat dit onderdeel kan zijn van het werk en advies van de accountant, maar dat levert geen garantie op.

Over het controleprotocol merkt de accountant nog het volgende op. De provincie Noord-Holland heeft een begrotingsomvang van 600 miljoen euro. De materialiteit is 1%, zijnde 6 miljoen euro. Als een fout en onzekerheid dit bedrag van 6 miljoen euro niet overstijgen, dan kan nog steeds een goedkeurende verklaring worden afgegeven. In het controleprotocol vraag de provincie de accountant om alle afwijkingen boven 100.000 euro te vermelden. Bedragen die verzameld moeten worden omvatten 5% van 6 miljoen, zijnde

300.000 euro. Vermelding van bedragen vanaf 100.000 euro kan maar is minder gebruikelijk. Een bedrag van 300.000 euro is het uitgangspunt in relatie tot de begrotingsomvang van de provincie. De accountant geeft dit mee. De heer Killeen stelt voor om het voor 2018 op een bedrag van 100.000 euro te houden. De accountant zal dit gegeven opnemen in de evaluatie, dan hoeft er nu niets te worden aangepast.

De **voorzitter** legt uit dat de Rekeningencommissie niet kan besluiten tot een verandering van het controleprotocol. Het is aan Provinciale Staten om hierover te besluiten.

De heer **Killeen** kaart het tijdpad van controle en gewenst overleg aan.
Hij is benieuwd volgens welke frequentie overleg plaatsvindt tussen de Rekeningencommissie en de accountant. Mogelijk kan dit overleg worden gekoppeld aan de bespreking van de Managementletter en het verslag van bevindingen?

De voorzitter voelt wel wat voor een overleg per kwartaal, maar in ieder geval tweemaal per jaar.
Overigens plant deze commissie de vergaderingen niet een jaar vooraf in. Het volgend overleg vindt plaats in november 2018 naar aanleiding van het verschijnen van de Managementletter.

De voorzitter bedankt beide heren van Publiek Belang Accountants. De toelichting geeft een goed beeld over het proces en schept veel vertrouwen in een goede samenwerking.

5. Rondvraag en sluiting
Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.
De voorzitter sluit de vergadering om 12.30 uur.

PROTOCOL VOOR DE ACCOUNTANTSCONTROLE OP DE JAARSTUKKEN 2018 VAN DE PROVINCIE NOORD-HOLLAND

1. Inleiding

Provinciale Staten hebben aan Publiek Belang Accountants B.V. opdracht verstrekt de accountantscontrole als bedoeld in artikel 217 lid 2 Provinciewet, voor de provincie Noord-Holland uit te voeren met ingang van de controle van het boekjaar 2018. tot en met het boekjaar 2020 met de mogelijkheid tot verlenging met twee keer één jaar. De jaarstukken en het financieel beheer, zoals uitgeoefend door of namens het college van Gedeputeerde Staten, zijn object van controle.

1.1 Doelstelling
Provinciale Staten moeten voor de uitvoering van de accountantscontrole aan een aantal zaken nader invulling geven. Met dit protocol stellen Provinciale Staten nadere aanwijzingen vast die specifiek van toepassing zijn voor de controle van de jaarstukken 2018 en de controle van de SISA bijlage.

1.2 Wettelijk kader
De Provinciewet, art. 217 lid 2, schrijft voor dat de Staten één of meer accountants aanwijzen als bedoeld in art. 393 eerste lid Boek 2 Burgerlijk Wetboek voor de controle van de in art. 201 Provinciewet bedoelde jaarrekening en het daarbij verstrekken van een accountantsverklaring en het uitbrengen van een rapport van bevindingen.

2. Normenkader

Ten behoeve van de controle wordt een normenkader opgesteld.

Het normenkader is nodig voor de controle door de externe accountant, specifiek de jaarlijkse interim controle en de jaareindecontrole 2018. In Noord-Holland is het de procedure dat in het najaar een concept normenkader door de directie wordt vastgesteld voor de uitvoering van de interim controle. Begin 2019 komt het definitieve normenkader beschikbaar.

Volgens de van de commissie Besluit Begroting en Verantwoording hoeven Provinciale Staten dit normenkader niet expliciet vast te stellen, maar kunt u het kader ook bevestigen door het voor kennisgeving aan te nemen’.

3. Speerpunten voor de controle

Voor de controle kunnen max. drie speerpunten worden meegegeven aan de accountant. Deze speerpunten zijn op moment van vaststellen van het controleprotocol nog niet bekend.
De Rekeningencommissie bepaalt begin januari 2019 welke speerpunten voor de controle aan de accountant worden meegegeven.

2.1 Te hanteren goedkeuring- en rapporteringtoleranties

Goedkeuringstolerantie

De accountant gebruikt ten behoeve van de oordeelsvorming over de jaarrekening van de provincie Noord-Holland, de volgende goedkeuringstoleranties:

Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelsonthouding	Afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	<= 1%	> 1% < 3%	-	>= 3%
Onzekerheden in de controle (% lasten)	<= 3%	> 3% <10%	>=10%	

Rapporteringtolerantie

Voor de rapporteringtolerantie stellen de Staten als maatstaf dat de accountant elke fout of onzekerheid ≥ € 100.000 rapporteert.

2. 2 Rechtmatigheid

Rechtmatigheid in het kader van de accountantscontrole heeft betrekking op het voldoen aan de wettelijke kaders en regelgeving en strekt zich uit over alle baten en lasten evenals de balansmutaties in de jaarrekening. Aan deze baten en lasten en balansmutaties liggen financiële beheerhandelingen ten grondslag.

Het Besluit Accountantscontrole decentrale overheden (Bado). onderscheidt de volgende financiële beheerhandelingen:

- Overdrachten aan of van natuurlijke personen en aan rechtspersonen (bijvoorbeeld subsidies, uitkeringen, belastingen en heffingen);
- Transacties waarbij een tegenprestatie wordt verkregen of geleverd;
- Financieringen, waaronder opgenomen en uitgezette leningen en de daarbij behorende rente en aflossingen;
- Vermogensmutaties (bijvoorbeeld {rechtstreekse} mutaties van reserves en voorzieningen en de afschrijvingssystematiek).

De accountantscontrole voor de provincie Noord-Holland richt zich op de beoordeling of deze financiële beheerhandelingen zijn uitgevoerd volgens de wet- en regelgeving en of dit in de administratie op de juiste wijze is vastgelegd.

Rechtmatigheidscriteria

In het kader van de rechtmatigheidscontrole kunnen 9 rechtmatigheidscriteria worden onderkend:

1. het begrotingscriterium;
2. het voorwaardencriterium;
3. het misbruik en oneigenlijk gebruikscriterium;
4. het calculatiecriterium;
5. het valuteringcriterium;
6. het adresseringscriterium;
7. het volledigheidscriterium;
8. het aanvaardbaarheidscriterium en
9. het leveringscriterium.

In het kader van het getrouwheidsonderzoek wordt door de accountant al aandacht besteed aan de meeste van deze criteria. Voor de oordeelsvorming over de rechtmatigheid van het financieel beheer zal extra aandacht besteed moeten worden aan de volgende rechtmatigheidscriteria:

1. Het begrotingscriterium;
Hierbij vindt toetsing van de gerealiseerde lasten aan de begrote lasten plaats, opdat van overschrijdingen kan worden vastgesteld of deze passen binnen het geformuleerde beleid en of ze verwijtbaar zijn.

2. Het voorwaardencriterium.
Dit betreft toetsing aan nadere voorwaarden die in specifieke wet- en regelgeving is opgenomen. Concreet betekent dit dat door Provinciale Staten limitatief moet zijn bepaald aan welke, in weten regelgeving vastgelegde voorwaarden de accountant moet toetsen.

3. *Het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium (M&O-criterium)*;
Het misbruik en oneigenlijk gebruikscriterium betreffen de toetsing van het gevoerde beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik.

3. Strekking verklaring bij de jaarstukken
De accountant zal GS vooraf op de hoogte stellen bij een mogelijke clausulering van de accountantsverklaring. Als een clausulering van de verklaring plaatsvindt, zal door de accountant in zijn rapport van bevindingen aan PS een nadere toelichting worden gegeven. Bij het maken van een afweging over de strekking van de verklaring betreffende rechtmatigheid moet worden meegenomen in hoeverre sprake is van aanspreekbaar/beïnvloedbaar gedrag door GS/het ambtelijk apparaat of in hoeverre regels/voorschriften door externe invloeden niet konden worden nageleefd (vertraging bij aanleverende/aanvragende instellingen/instanties, vertraging in oplevering van vereiste externe controlerapporten etc.).

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 26 november 2018

Onderwerp: Protocol voor de accountantscontrole op de jaarstukken 2018

Kenmerk: 1165613

Bijlagen: **ontwerpbesluit**
controleprotocol 2018

1. Inleiding

Inleiding

De Provinciewet, art. 217 lid 2, schrijft voor dat de Staten één of meer accountants aanwijzen als bedoeld in art. 393 eerste lid Boek 2 Burgerlijk Wetboek voor de controle van de in art. 201 Provinciewet bedoelde jaarrekening en het daarbij verstrekken van een accountantsverklaring en het uitbrengen van een rapport van bevindingen.

Provinciale Staten hebben aan Publiek Belang Accountants B.V. opdracht verstrekt de accountantscontrole als bedoeld in artikel 217 lid 2 Provinciewet, voor de provincie Noord-Holland uit te voeren met ingang van de controle van het boekjaar 2018 t/m het boekjaar 2020 met de mogelijkheid tot verlenging met twee keer één jaar. De jaarstukken en het financieel beheer zoals uitgeoefend door of namens het college van Gedeputeerde Staten, zijn object van controle.

Provinciale Staten moeten voor de uitvoering van de accountantscontrole aan een aantal zaken nader invulling geven. Met dit protocol stellen Provinciale Staten nadere aanwijzingen vast die specifiek van toepassing zijn voor de controle van de jaarstukken 2018 en de controle van de SISA bijlage.
Provinciale Staten kunnen voor de controle van de jaarrekening max. drie speerpunten meegeven aan de accountant. De Rekeningencommissie bespreekt mogelijke onderwerpen in haar vergadering begin 2019.
Alvast genoemd hiervoor is het onderwerp de ‘jaarlijks terugkerende onderbesteding’.

Indien nodig kan het controleprotocol tussentijds bijgesteld worden.

2. Voorstel

Ik stel u namens de Statencommissie Mobiliteit en Financiën voor het bijgaande ontwerpbesluit vast te stellen.

H.W. Struben
voorzitter Statencommissie Mobiliteit en Financiën

S. Neeskens
griffier commissie

Ontwerpbesluit

Nr. 05-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van de Statencommissie Mobiliteit en Financiën van 26 november 2018;

besluiten:

het protocol voor de accountantscontrole op de jaarstukken 2018 van de Provincie Noord-Holland vast te stellen.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d **14-01-2019**
Commissie
Datum commissievergadering **26-11-2018**

Onderwerp: **Controleprotocol accountant**

Uw contactpersoon
S. Neeskens
AD/STG

Doorkiesnummer +31235145282
neeskenss@noord-holland.nl

Advies commissie M&F:

De *Voordracht Controleprotocol accountant* als hamerstuk wordt doorgeleid naar PS van 14 januari 2019

Uittreksel van het concept-verslag M&F 26-11-2018:

5a. Controleprotocol accountant
Als voorzitter van de Rekeningencommissie verzorgt de heer **Heijnen** een korte inleiding. Hij verwijst naar het verslag van de Rekeningencommissie van 24 september 2018. Provinciale Staten kunnen maximaal drie speerpunten meegeven voor de controle. De Rekeningencommissie heeft onderbesteding als een van de speerpunten benoemd. Er kunnen nog twee speerpunten worden aangedragen. De Rekeningencommissie vergadert op 13 december a.s. Mocht deze Statencommissie input hebben dan wordt gevraagd dit te melden.
In het verslag staat ook informatie over de mate waarin de accountant goedkeuring en opmerkingen kan geven. Er is een materialiteit van 1%. Uitgaande van een begroting van circa 600 miljoen euro betekent dit dat bij afwijkingen van kleiner dan 6 miljoen euro nog steeds een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven mag worden.
De provincie heeft de accountant gevraagd om alle afwijkingen groter dan 100.000 euro te rapporteren. De accountant merkte op dat dit niet gebruikelijk is. Het is gebruikelijk om afwijkingen groter dan 300.000 euro te rapporteren, gezien de omvang van de begroting van de provincie. De Rekeningencommissie heeft met de accountant afgesproken om voor 2018 alle afwijkingen groter dan 100.000 euro nog te rapporteren. De Rekeningencommissie gaat de discussie wel aan over de vraag of moet worden overgegaan naar dat wat volgens de accountant gebruikelijk is.

De heer **Van Straaten** (VVD) zegt dat de VVD zich kan vinden in het protocol, met dezelfde opmerking als door de accountant gemaakt, dat het melden van afwijkingen boven 100.000 euro door de accountant overbodig is. Gedeputeerde Staten doen dat al in de jaarstukken. Om dat voor 2018 nog wel te doen is akkoord, maar daarna niet meer.

De heer **Leever** (ONH) meldt dat de ONH akkoord is met het jaarlijks terugkerend protocol. De nog bij het protocol behorende drie speerpunten worden in januari vastgesteld. Agendapunt 8a gaat over het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer. De Rekenkamer heeft kritiek op de manier waarop Gedeputeerde Staten met garanties, leningen en revolverende fondsen omgaan. De Rekenkamer doet aanbevelingen. De fractie van ONH verzoekt de Rekeningencommissie voor om één of meer speerpunten uit het rapport van de Rekenkamer te halen voor de controle van het boekjaar 2018.

De heer **Den Uyl** (PvdA) sluit zich aan bij de woorden van de heer Van Straaten.

De heer **Remkes** (CvdK) constateert dat hem geen vragen zijn gesteld. Hij wacht de besluitvorming in de Rekeningencommissie over de speerpunten af.

De **voorzitter** constateert dat de voordracht als hamerstuk kan worden doorgeleid naar Provinciale Staten.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN 17 OKT. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr R. Postma
BEL/MOB

Telefoonnummer +31235143404
postmar@noord-holland.nl

1 | 1

Verzenddatum

17 OKT. 2018

Kenmerk
1118013/1118016

Uw kenmerk

Betreft: Voordracht deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de voorgenomen deelname aan de Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband Decentrale Openbaar Vervoer Autoriteiten U.A..

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris R.M. Bergkamp

voorzitter J.W. Remkes

2 bijlage(n)
- Voordracht
- Ontwerpbesluit

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl

SL/AM/60016786

VAN DOORNE N.V.

AKTE VAN OPRICHTING
COÖPERATIEVE VERENIGING SAMENWERKINGSVERBAND DOVA

Heden, [●] tweeduizend achttien, verschijnt voor mij, mr. Saskia Laseur-Eelman, notaris te Amsterdam:
[medewerker Van Doorne]
te dezen handelend, blijkens de drie aan deze akte te hechten schriftelijke volmachten (*Bijlagen*), als gevolmachtigde van:
1. [xx]
2. [xx]]

hierna gezamenlijk te noemen: de "**Oprichters**".
De verschenen persoon, handelend als vermeld, verklaart bij dezen namens de Oprichters een coöperatieve vereniging met uitsluiting van aansprakelijkheid op te richten en daarvoor vast te stellen de navolgende:

STATUTEN

BEGRIPSBEPALINGEN
Artikel 1

1. In deze statuten wordt verstaan onder:
   a. algemene ledenvergadering: het orgaan dat wordt gevormd door de leden van de coöperatie;
   b. bestuur: het orgaan dat belast is met het besturen van de coöperatie;
   c. bestuurder: een bestuurder van de coöperatie;
   d. coöperatie: de vereniging in coöperatief verband met uitgesloten aansprakelijkheid: **Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA**, statutair gevestigd te Utrecht, waarvan de statuten zijn neergelegd in deze akte;
   e. ledenovereenkomst: de in het kader van de werkzaamheden van de coöperatie te sluiten overeenkomst tussen een lid en de coöperatie, in welke overeenkomst over en weer de rechten en verplichtingen van het lid respectievelijk de coöperatie zijn opgenomen. De ledenovereenkomst vormt een onlosmakelijk onderdeel van de relatie tussen het lid en de coöperatie;
   f. ledenvergadering: de bijeenkomst (vergadering) van de algemene ledenvergadering;
   g. lidmaatschap: de hoedanigheid of het zijn van lid, inclusief alle rechten en plichten daaraan verbonden;
   h. schriftelijk: per post, per e-mail of via enig ander elektronisch communicatiemiddel, waarmee het mogelijk is een bericht te verzenden dat leesbaar en reproduceerbaar is, tenzij uitdrukkelijk anders is vermeld.

CONCEPT

2. Tenzij anders blijkt of kennelijk anders is bedoeld, sluit een verwijzing naar een begrip of woord in het enkelvoud een verwijzing naar de meervoudsvorm van dit begrip of woord in en omgekeerd.
3. Tenzij anders blijkt of kennelijk anders is bedoeld, sluit een verwijzing naar het mannelijke geslacht een verwijzing naar het vrouwelijke geslacht in en omgekeerd.

NAAM

Artikel 2

1. De coöperatie draagt de naam: **Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA**
2. De coöperatie heeft haar zetel in de gemeente Utrecht.

DOEL

Artikel 3

1. De coöperatie heeft ten doel het faciliteren en ondersteunen van de leden bij collectieve vraagstukken op het gebied van de exploitatie, infrastructuur en services voor reizigers, zoals informatievoorziening over het openbaar vervoer en andere vormen van collectief vervoer of individueel vervoer, om zo in de stoffelijke behoeften van haar leden te voorzien krachtens overeenkomsten met hen te sluiten in het bedrijf dat zij te dien einde ten behoeve van haar leden uitoefent of dat één of meer van haar dochtervennootschappen/deelnemingen uitoefent of doet uitoefenen. Uiteindelijk doel is te komen tot een beter mobiliteitsbeleid van de leden en het realiseren van een doeltreffend en efficiënt vervoer voor de reiziger.
2. De coöperatie tracht haar doel onder meer te bereiken door:
   a. het organiseren en faciliteren van zaken als kennisontwikkeling en –borging en ondersteuning bij de voorbereiding en uitvoering van besluitvorming van de leden;
   b. het ten behoeve van de leden verzamelen, borgen van de levering, beheren, standaardiseren, monitoren, verbeteren, integreren en ter beschikking stellen van nationale data en informatie op het gebied van (openbaar) vervoer en andere vormen van collectief vervoer of individueel vervoer;
   c. het volgen en interpreteren van nationale en decentrale ontwikkelingen op het gebied van (openbaar) vervoer en andere vormen van collectief vervoer of individueel vervoer;
   d. het organiseren van onderling overleg tussen de leden en het inrichten en ontplooien van gemeenschappelijke activiteiten, waaronder begrepen het voorbereiden van overleg en besluitvorming met overheden, vervoersbedrijven, mobiliteitsproviders en consumenten;
   e. het delen en bundelen van kennis en het (doen) aanbieden van producten en diensten die door de leden kunnen worden afgenomen, en
   f. alle overige wettige middelen die met het vorenstaande verband houden in de ruimste zin van het woord en die ter bevordering van de doelstelling van de coöperatie als opgenomen in lid 1 dienstig kunnen zijn.

CONCEPT

3. De coöperatie kan overeenkomsten die zij met haar leden sluit in het kader van haar doelstelling, ook met anderen aangaan, maar niet in een zodanige mate dat de overeenkomsten met de leden slechts van ondergeschikte betekenis zijn of de belangen van de leden worden geschaad. Het aangaan van voornoemde overeenkomsten met anderen dan met (een van) de leden, behoeft de voorafgaande goedkeuring van de algemene ledenvergadering.

ORGANISATIE

Artikel 4

1. De coöperatie kent als organen:
   a. de algemene ledenvergadering;
   b. het bestuur.
2. Binnen de coöperatie kunnen stuurgroepen en commissies worden ingesteld.

LEDENOVEREENKOMSTEN

Artikel 5

1. De met ieder van de leden te sluiten ledenovereenkomst als bedoeld in artikel 53 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, wordt vastgesteld door het bestuur. De ledenovereenkomst beschrijft in aanvulling op de wet en deze statuten de tussen de leden en de coöperatie over en weer geldende rechten en verplichtingen van de leden respectievelijk de coöperatie. Het bestuur is voorts met inachtneming van het bepaalde in lid 2 van dit artikel bevoegd schriftelijk wijzigingen in een ledenovereenkomst aan te brengen, mits deze wijziging geen afbreuk doet aan de aard en doel van de coöperatie. Een besluit tot aanpassing van de ledenovereenkomst behoeft de voorafgaande goedkeuring van de algemene ledenvergadering.
2. Op een wijziging van een ledenovereenkomst kan de coöperatie zich tegenover een lid slechts beroepen indien het lid met die wijziging akkoord is gegaan of indien de coöperatie zich in de ledenovereenkomst overeenkomstig artikel 59 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek op duidelijke wijze een eenzijdige wijzigingsbevoegdheid heeft voorbehouden.

LEDEN; TOELATING EN OVERDRACHT

Artikel 6

1. Leden kunnen uitsluitend zijn publiekrechtelijke rechtspersonen.
2. Het lidmaatschap wordt schriftelijk aangevraagd bij het bestuur.
3. Het bestuur besluit over de toelating van een lid. Bij niet toelating als lid is de algemene ledenvergadering bevoegd alsnog tot toelating te besluiten.
4. Het bestuur is bevoegd om, indien het belang van de coöperatie dit vereist, aan de toelating als lid voorwaarden te verbinden, tot naleving waarvan het lid zich schriftelijk moet verbinden voor de toelating.
5. Het lidmaatschap van de coöperatie is persoonlijk (verbonden aan de publiekrechtelijke rechtspersoon die lid is) en kan niet worden overgedragen.

CONCEPT

6. Het bestuur houdt een register van de leden bij en vermeldt daarin de relevante gegevens van de leden.

LEDEN; EINDE VAN HET LIDMAATSCHAP EN SCHORSING

Artikel 7

1. Het lidmaatschap eindigt:
   a. door opzegging door het lid;
   b. door opzegging door de coöperatie; en
   c. door ontzetting.
2. Opzegging van het lidmaatschap door een lid kan slechts geschieden tegen het einde van het boekjaar. Opzegging geschiedt schriftelijk aan het bestuur met inachtneming van een opzegtermijn van ten minste één jaar. Indien een opzegging niet tijdig heeft plaatsgevonden, loopt het lidmaatschap door tot het einde van het eerste daarop volgende boekjaar. Het bestuur kan, in overleg met het betreffende lid, een andere datum van beëindiging van het lidmaatschap bepalen.
3. Opzegging van het lidmaatschap door het lid kan plaatsvinden met onmiddellijke ingang:
   a. binnen vier weken nadat een besluit waarbij zijn rechten zijn beperkt of zijn verplichtingen zijn verzwaard, aan een lid bekend is geworden of medegedeeld, tenzij het betreft een wijziging van geldelijke rechten en verplichtingen;
   b. binnen vier weken nadat aan een lid een besluit is medegedeeld tot omzetting van de coöperatie in een andere rechtsvorm, tot juridische fusie of tot juridische splitsing;
   c. de coöperatie failliet wordt verklaard of aan de coöperatie surseance van betaling wordt verleend;
   d. de coöperatie wordt ontbonden.
4. Opzegging van het lidmaatschap namens de coöperatie geschiedt door het bestuur, na een daartoe genomen besluit van het bestuur, na voorafgaande goedkeuring van de algemene ledenvergadering. Opzegging als hiervoor bedoeld kan slechts geschieden tegen het einde van het boekjaar. Opzegging geschiedt schriftelijk aan het lid met opgave van reden(en) en met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar, indien:
   a. een lid na daartoe bij herhaling schriftelijk te zijn aangemaand, niet volledig aan zijn geldelijke verplichtingen ten opzichte van de coöperatie heeft voldaan; of
   b. een lid heeft opgehouden te voldoen aan de vereisten die op dat moment door de statuten aan het lidmaatschap worden gesteld.

   Indien een opzegging niet tijdig heeft plaatsgevonden, loopt het lidmaatschap door tot het einde van het eerstvolgende boekjaar.
5. Opzegging van het lidmaatschap namens de coöperatie door het bestuur als hiervoor bedoeld kan plaatsvinden met onmiddellijke ingang, indien:
   a. een lid heeft opgehouden te voldoen aan de voorwaarden die op dat moment worden gesteld door de ledenovereenkomst die tussen de coöperatie en het lid is gesloten, nadat het lid schriftelijk op het gebrek is gewezen en is verzocht alsnog aan de vereisten te voldoen en niet binnen zes maanden alsnog aan deze

CONCEPT

vereisten voldoet;

b. de ledenovereenkomst tussen een lid en de coöperatie is beëindigd;
c. het lid failliet wordt verklaard of aan het lid surseance van betaling wordt verleend;
d. het lid niet langer voldoet aan de vereisten gesteld in artikel 6 lid 1;
e. redelijkerwijs van de coöperatie niet kan worden gevergd het lidmaatschap te laten voortduren.

6. Ontzetting uit het lidmaatschap kan alleen worden uitgesproken op één van de in de wet genoemde gronden. Ontzetting geschiedt door het bestuur, na voorafgaande goedkeuring van de algemene ledenvergadering. Het bestuur stelt het lid zo spoedig mogelijk schriftelijk van het besluit in kennis, met opgave van de redenen.
   Het betrokken lid is bevoegd binnen één maand na ontvangst van de kennisgeving van het besluit in beroep te gaan bij de algemene ledenvergadering. Gedurende de beroepstermijn en hangende het beroep is het lid geschorst, doch dient het lid voor het overige te voldoen aan alle verplichtingen voortvloeiend uit deze statuten, reglementen, besluiten van de coöperatie en/of overeenkomsten met de coöperatie, tenzij schriftelijk door het bestuur anders wordt bepaald.
7. Het bestuur kan een lid, dat handelt of nalaat in strijd met deze statuten, reglementen of besluiten van de coöperatie of de coöperatie op onredelijke wijze benadeelt, schorsen. Indien een lid is geschorst, dient de algemene ledenvergadering binnen drie maanden na ingang van de schorsing te besluiten tot ontzetting van het lid dan wel tot opheffing of handhaving van de schorsing. Bij gebreke van een besluit als bedoeld in de vorige zin vervalt de schorsing. Een besluit tot handhaving van de schorsing kan slechts eenmaal worden genomen en de schorsing kan daarbij ten hoogste worden gehandhaafd voor drie maanden, ingaande op de dag waarop de algemene ledenvergadering het besluit tot handhaving heeft genomen.
   Een geschorst lid heeft toegang tot de ledenvergadering waarin het besluit tot schorsing wordt behandeld en is bevoegd daar over het woord te voeren.
8. In geval van beëindiging van het lidmaatschap van een lid, om welke reden ook, is het lid gehouden met de coöperatie een regeling te treffen voor de financiële gevolgen (uittredingsregeling).
9. Wanneer het lidmaatschap in de loop van een boekjaar eindigt, blijft de jaarlijkse bijdrage voor dat boekjaar – indien deze voor dat boekjaar op grond van het bepaalde in artikel 8 lid 3 is vastgesteld - voor het geheel door het lid verschuldigd, tenzij het bestuur anders beslist.

LEDEN; VERPLICHTINGEN; UITSLUITING AANSPRAKELIJKHEID
Artikel 8

1. De coöperatie kan ten behoeve van haar leden rechten bedingen binnen het kader en het doel van de coöperatie. De coöperatie kan niet ten laste van de leden verplichtingen aangaan, dan na voorafgaande goedkeuring van de algemene ledenvergadering, voor zover de betreffende verplichtingen niet zijn voorzien in de reeds vastgestelde – en door de algemene ledenvergadering goedgekeurde - jaarbegroting.
2. De leden hebben in ieder geval de navolgende verplichtingen:

CONCEPT

a. de leden zijn verplicht een ledenovereenkomst met de coöperatie aan te gaan;
b. de leden houden zich aan de bepalingen van deze statuten, reglementen en richtlijnen van de coöperatie, als ook aan besluiten die op grond van deze statuten, reglementen en richtlijnen zijn en worden genomen.

3. Op voorstel van het bestuur kan bij besluit van de algemene ledenvergadering de verplichting worden opgelegd aan de leden om een jaarlijkse bijdrage aan de coöperatie te betalen.
4. Alle verplichtingen van de leden of voormalige leden van de coöperatie om bij te dragen zijn uitgesloten indien zich een tekort voordoet bij ontbinding van de coöperatie.
5. De coöperatie zal in al haar correspondentie, documenten, aankondigingen en publicaties waarin haar officiële naam wordt genoemd, de letters "U.A." vermelden als onderdeel van de officiële naam.

BESTUUR; SAMENSTELLING EN BENOEMING; SCHORSING EN ONTSLAG, ONTSTENTENIS EN BELET

Artikel 9

1. De coöperatie wordt bestuurd door een bestuur, bestaande uit ten minste één natuurlijk persoon. Het aantal bestuurders wordt door de algemene ledenvergadering bepaald. Ook niet-leden kunnen tot bestuurder worden benoemd.
2. Indien en voor zover het bestuur uit één statutair bestuurder bestaat, wordt door de algemene ledenvergadering een titulair bestuurder benoemd. Deze persoon is geen statutair bestuurder, doch voert tezamen met de statutair bestuurder het dagelijks bestuur over de coöperatie. Het bepaalde in dit artikel is zoveel mogelijk van overeenkomstige toepassing op de titulair bestuurder.
3. De bestuurders worden benoemd door de algemene ledenvergadering. Benoeming kan plaatsvinden op basis van een door de algemene ledenvergadering vastgestelde en vooraf openbaar gemaakte profielschets.
4. De bestuurders worden benoemd voor een door de algemene ledenvergadering te bepalen periode van maximaal vier jaar, tenzij de algemene ledenvergadering anders bepaald. De bestuurders kunnen onbeperkt worden herbenoemd, steeds voor een periode van maximaal vier jaar, te bepalen door de algemene ledenvergadering.

   Indien en voor zover de bestuurders tevens arbeidsrechtelijk in dienst zijn van de coöperatie dan wel werkzaam zijn voor de coöperatie op basis van een overeenkomst van opdracht, stelt de algemene ledenvergadering het salaris en de arbeidsvoorwaarden casu quo opdrachtvoorwaarden van de bestuurders vast.

   De bestuurders ontvangen in hun hoedanigheid van statutair bestuurder van de coöperatie geen bezoldiging, middellijk noch onmiddellijk. Wel kunnen de bestuurders alsdan een onkostenvergoeding ontvangen. De hoogte daarvan wordt bepaald door de algemene ledenvergadering.
5. De algemene ledenvergadering kan onder opgave van redenen besluiten een bestuurder te schorsen of te ontslaan:
   a. indien hij niet naar behoren functioneert;

CONCEPT

b. in alle gevallen wegens gedragingen waardoor de goede naam of belangen van de coöperatie worden geschaad.

6. Indien een bestuurder is geschorst, dient de algemene ledenvergadering binnen drie maanden na ingang van de schorsing te besluiten tot ontslag van die bestuurder dan wel tot opheffing of handhaving van de schorsing. Bij gebreke van een besluit als bedoeld in de vorige zin vervalt de schorsing. Een besluit tot handhaving van de schorsing kan slechts eenmaal worden genomen en de schorsing kan daarbij ten hoogste worden gehandhaafd voor drie maanden, ingaande op de dag waarop de algemene ledenvergadering het besluit tot handhaving heeft genomen.
7. De bestuurder die is geschorst, wordt in de gelegenheid gesteld zich in de algemene ledenvergadering te verantwoorden en zich daarbij door een raadsman te laten bijstaan. Een besluit tot ontslag wordt niet genomen dan nadat de bestuurder vooraf de gelegenheid is geboden om te worden gehoord.
8. Een bestuurder defungeert voorts:
   a. door zijn vrijwillig aftreden;
   b. door het eindigen van zijn arbeidsovereenkomst dan wel overeenkomst van opdracht met de coöperatie;
   c. doordat hij failliet wordt verklaard of aan hem surseance van betaling wordt verleend dan wel de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen - al dan niet voorlopig - op hem van toepassing wordt verklaard;
   d. indien titel 16, titel 19 en/of titel 20 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek op hem van toepassing wordt;
   e. door zijn ontslag door de rechtbank; of
   f. door zijn overlijden.
9. Ingeval van een vacature, ontstentenis of belet van een bestuurder, berust het bestuur tijdelijk bij de andere bestuurder(s). Ingeval van ontstentenis of belet van de enig bestuurder of van alle bestuurders, wordt het bestuur waargenomen door een of meer door de algemene ledenvergadering aan te wijzen personen, onverminderd de bevoegdheid van de algemene ledenvergadering één of meer personen voor bepaalde tijd als waarnemend bestuur(der) te benoemen.

BESTUUR; TAKEN EN BEVOEGDHEDEN

Artikel 10

1. Het bestuur is belast met het besturen van de coöperatie, behoudens beperkingen volgens de wet en deze statuten.
2. Bij de vervulling van zijn taken en bevoegdheden richt het bestuur zich naar het doel en het belang van de coöperatie.
3. Het bestuur kan met behoud van eindverantwoordelijkheid voor het gehele bestuur, een portefeuilleverdeling vaststellen. Indien en zover sprake is van een titulair bestuurder als bedoeld in artikel 9 lid 2, leggen de bestuurders hun werkwijze en hun nadere taakverdeling vast in een directiereglement.
4. Het bestuur verschaft de algemene ledenvergadering en de afzonderlijke leden tijdig de gegevens die noodzakelijk zijn voor een goede taakuitoefening en informeert daartoe

CONCEPT

de algemene ledenvergadering en de afzonderlijke leden periodiek over de gang van zaken binnen de coöperatie. Daarbij besteedt het bestuur bijzondere aandacht aan de risico's verbonden aan de activiteiten van de coöperatie en de al dan niet hiermee verbonden rechtspersonen.

5. Het bestuur informeert voorts de leden over de agenda-onderwerpen en voorgenomen besluiten van het bestuur voor een bestuursvergadering, op basis van de agenda van de betreffende bestuursvergadering en/of een actie-of besluitenlijst, uiterlijk één week voor de datum van de betreffende bestuursvergadering. Ieder lid heeft alsdan de bevoegdheid om binnen drie dagen na ontvangst van vorenbedoelde agenda-onderwerpen en/of besluitenlijst een onderwerp of voorgenomen besluit aan voorafgaande goedkeuring van de algemene ledenvergadering te onderwerpen omdat het betreffende onderwerp of voorgenomen besluit betrekking hebben op (aanpassing van de) strategische doelstellingen en/of als een belangrijke beslissing voor de coöperatie, als bedoeld in lid 9 van dit artikel en artikel 14 lid 5. Het bestuur is alsdan gehouden een algemene ledenvergadering te organiseren ten behoeve van de aanvraag van de bedoelde voorafgaande goedkeuring. Het betreffende agenda-onderwerp of voorgenomen besluit wordt niet in de bestuursvergadering behandeld tot de algemene ledenvergadering de bedoelde voorafgaande goedkeuring heeft verleend. Van vorenstaande procedure kan door het bestuur slechts worden afgeweken indien de spoedeisendheid van het betreffende onderwerp of voorgenomen besluit dit vereist, in het belang van de coöperatie. Dit dient alsdan schriftelijk en gemotiveerd aan de leden te worden meegedeeld. In een volgende algemene ledenvergadering legt het bestuur vervolgens verantwoording af aan de leden over het betreffende genomen besluit. .
6. Het bestuur dient zich te gedragen naar de aanwijzingen van de algemene ledenvergadering, zoals bedoeld in artikel 13 lid 3.
7. Het bestuur is na goedkeuring van de algemene ledenvergadering bevoegd te besluiten tot het aangaan van overeenkomsten tot verkrijging, vervreemding en bezwaring van registergoederen, en tot het aangaan van overeenkomsten waarbij de coöperatie zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt, zich voor een derde sterk maakt of zich tot zekerheidstelling voor een schuld van een ander verbindt. Op het ontbreken van de in dit lid bedoelde goedkeuring kan jegens derden een beroep worden gedaan.
8. Goedkeuring van de algemene ledenvergadering is voorts vereist voor bestuursbesluiten tot:
    a. het vaststellen en wijzigen van het meerjarenbeleidsplan en de meerjarenbegroting, met inachtneming van het bepaalde in artikel 16 lid 2;
    b. het vaststellen en wijzigen van het jaarplan, inclusief de jaarbegroting;
    c. de vaststelling van het bestuursverslag;
    d. het aangaan van overeenkomsten als bedoeld in artikel 3 lid 34 met anderen dan leden;
    e. het opzeggen van het lidmaatschap namens de coöperatie van een lid, dan wel het ontzetten van een lid uit het lidmaatschap, als bedoeld in artikel 7;
    f. het ontplooien, ontwikkelen en/of starten van nieuwe activiteiten door de coöperatie;

g. het vaststellen en wijzigen van een ledenovereenkomst, en het vaststellen van de voorwaarden van een uittredingsregeling als bedoeld in artikel 7 lid 8;
h. het aangaan van (financiële) verplichtingen en het doen van bestedingen en investeringen die niet zijn voorzien in de goedgekeurde begroting;
i. het aangaan, wijzigen en verbreken van duurzame samenwerking met een andere rechtspersoon of organisatie indien die samenwerking van ingrijpende betekenis is voor de coöperatie;
j. het verkrijgen, wijzigen of beëindigen van een deelneming of zeggenschap in een andere rechtspersoon en het oprichten van een andere rechtspersoon, alsmede de vaststelling en wijziging van diens statuten voor zover het Bestuur daartoe bevoegd is en het betreffende besluit van ingrijpende betekenis is voor de coöperatie;
k. het teweegbrengen van een belangrijke wijziging in de organisatie en/of het nemen van andere besluiten die invloed hebben op en/of aanpassing inhouden van de strategische koers van de coöperatie; en
l. het aanvragen van faillissement en surseance van betaling.

9. Voorts zijn aan goedkeuring van de algemene ledenvergadering onderworpen die besluiten van het bestuur die op grond van het bepaalde in lid 5 van dit artikel of artikel 14 lid 5 van deze statuten, door één of meer leden worden gekwalificeerd als besluiten die betrekking hebben op (aanpassing van de) strategische doelstellingen en/of als een belangrijke beslissing voor de coöperatie. Dit wordt alsdan schriftelijk aan het bestuur medegedeeld.
10. Onverminderd het vorenstaande, is de algemene ledenvergadering bevoegd ook andere besluiten van het bestuur aan haar goedkeuring te onderwerpen. Deze andere besluiten worden schriftelijk vastgelegd en aan het bestuur medegedeeld.

BESTUUR; VERGADERING EN BESLUITVORMING
Artikel 11

1. Besluiten van het bestuur worden schriftelijk vastgelegd.
2. In de vergaderingen van het bestuur heeft iedere bestuurder recht op het uitbrengen van één stem. Voor zover de wet of deze statuten geen grotere meerderheid voorschrijven worden alle besluiten genomen met een volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen. Indien en voor zover sprake is van een titulair bestuurder als bedoeld in artikel 9 lid 2, heeft deze persoon het recht het woord te voeren en advies uit te brengen.

   In geval de stemmen staken, wordt het voorstel op de agenda geplaatst van een volgende vergadering van het bestuur. Indien in die tweede vergadering de stemmen opnieuw staken ten aanzien van het voorstel, komt geen besluit tot stand.
3. Geldige besluiten kunnen slechts worden genomen indien alle bestuurders ter vergadering aanwezig of conform het bepaalde in lid 5 vertegenwoordigd zijn.
4. Het bestuur kan telefonisch, per videoconference of door middel van een ander communicatiemiddel vergaderen, mits alle bestuurders die aan zodanige vergadering deelnemen elkaar kunnen verstaan. Een bestuurder kan telefonisch, per

videoconference of door middel van een ander communicatiemiddel aan een vergadering van het bestuur deelnemen, mits die bestuurder steeds alle andere aan die vergadering deelnemende bestuurders kan verstaan en door die andere bestuurders wordt verstaan.

5. Iedere bestuurder kan aan een andere bestuurder schriftelijk volmacht verlenen tot het uitbrengen van zijn stem. Een bestuurder kan voor ten hoogste één andere bestuurder als gevolmachtigde optreden.
6. Besluiten van het bestuur kunnen ook buiten vergadering tot stand komen, mits dit schriftelijk geschiedt en alle bestuurders zich voor het desbetreffende voorstel uitspreken en dan nadat de overige voorgeschreven procedures, in het bijzonder het bepaalde in artikel 10 lid 5 en/of artikel 10 lid 8, zijn doorlopen.
7. Een bestuurder neemt niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming indien hij daarbij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van de coöperatie en de daaraan verbonden onderneming. Het besluit wordt genomen door de overige bestuurder(s). Het niet deelnemen aan de beraadslaging en het niet uitbrengen van een stem als direct gevolg van het bepaalde in de voorgaande volzin, betekent dat die niet-deelneming en niet-uitbrenging van een stem niet mee wordt geteld ter bepaling of enig in deze statuten opgenomen quorumvereiste voor beraadslaging en/of besluitvorming is behaald en tast de rechtsgeldigheid van besluiten derhalve niet aan. Wanneer als gevolg van vorenstaande geen bestuursbesluit kan worden genomen, wordt het besluit genomen door de algemene ledenvergadering.
8. De overige regeling van de werkwijze en besluitvorming van het bestuur kan bij reglement geschieden dat wordt vastgesteld door het bestuur.

BESTUUR; VERTEGENWOORDIGING

Artikel 12

1. De coöperatie wordt, voor zover uit de wet en deze statuten niet anders voortvloeit, vertegenwoordigd door het bestuur dan wel door iedere bestuurder afzonderlijk.
2. Krachtens besluit van het bestuur kan de coöperatie aan andere personen een al dan niet doorlopende (beperkte) volmacht verlenen om de coöperatie te vertegenwoordigen. De gevolmachtigde vertegenwoordigt de coöperatie met inachtneming van de grenzen van zijn volmacht. De volmacht wordt schriftelijk vastgelegd.

ALGEMENE LEDENVERGADERING; BEVOEGDHEDEN

Artikel 13

1. Alle bevoegdheden ten aanzien van de coöperatie die niet wettelijk of bij deze statuten aan het bestuur zijn verleend komen toe aan de algemene ledenvergadering.
2. De algemene ledenvergadering heeft tot taak toezicht te houden op de algemene gang van zaken in de coöperatie en aldus beslissende invloed uit te oefenen op de strategische doelstellingen en belangrijke beslissingen van de coöperatie. De algemene ledenvergadering kan het bestuur gevraagd en ongevraagd adviseren. De algemene ledenvergadering is vrij in de wijze waarop zij zich laat informeren over de gang van zaken binnen de coöperatie. Hiertoe kan een informatieprotocol worden opgesteld.

3. De algemene ledenvergadering is, mits schriftelijk onderbouwd, bevoegd het bestuur (een) aanwijzing(en) te geven. Het bestuur is gehouden de aanwijzing(en) op te volgen, tenzij het bestuur oordeelt dat opvolging in strijd is met het belang van de coöperatie en haar werkzaamheden.

LEDENVERGADERINGEN; BIJEENROEPING
Artikel 14

1. Jaarlijks worden ten minste twee ledenvergaderingen gehouden, één ledenvergadering ter behandeling en vaststelling van de jaarrekening en één ledenvergadering ter behandeling en goedkeuring van het jaarplan en de jaarbegroting. De eerste ledenvergadering wordt gehouden binnen zes maanden na het einde van het boekjaar, behoudens verlenging van deze termijn conform het bepaalde in artikel 17 lid 2. De tweede ledenvergadering wordt gehouden in het vierde kwartaal van een kalenderjaar.
2. Overige ledenvergaderingen worden door het bestuur bijeengeroepen zo dikwijls het bestuur dit wenselijk oordeelt of daartoe volgens de wet of deze statuten verplicht is.
3. Op schriftelijk verzoek van een lid, is het bestuur verplicht tot het bijeenroepen van een ledenvergadering op een termijn van niet langer dan vier weken na indiening van het verzoek. Indien aan het verzoek binnen veertien dagen geen gevolg wordt gegeven, zijn de verzoekers bevoegd zelf tot de bijeenroeping over te gaan op de wijze waarop het bestuur een ledenvergadering bijeenroept.
4. Het bijeenroepen van de ledenvergadering geschiedt door schriftelijke mededeling aan de leden op een termijn van ten minste twee weken. De bijeenroeping vermeldt de plaats, het tijdstip van de vergadering en de in de vergadering te behandelen onderwerpen (agenda).
5. Ieder lid is bevoegd om, in aanvulling op de onderwerpen reeds gemeld in de oproeping, onderwerpen aan te dragen voor de agenda van de ledenvergadering, door daartoe een verzoek in te dienen bij het bestuur, met onderbouwing en – waar mogelijk – achterliggende documenten, mits dit geschiedt binnen drie dagen na verzending van de oproeping als bedoeld in lid 4. Behandeling van agenda onderwerpen ingediend op een later moment, is alleen mogelijk met inachtneming van het bepaalde in lid 7. Het bestuur is gehouden een door een lid aangedragen onderwerp op de agenda te plaatsen.
6. Indien een lid gebruik heeft gemaakt van de in lid 5 bedoelde bevoegdheid, wordt een bijgestelde agenda met – waar mogelijk – bijbehorende achterliggende documenten door het bestuur schriftelijk toegezonden aan de leden op een termijn van ten minste een week voor de datum van de ledenvergadering.
7. Over onderwerpen die niet op de agenda zijn vermeld, dan wel niet zijn ingediend binnen de in lid 5 bedoelde termijn, kan niettemin geldig worden besloten in een ledenvergadering waarin alle leden aanwezig of vertegenwoordigd zijn, mits het besluit met voorkennis van het bestuur en met algemene stemmen wordt genomen.

LEDENVERGADERINGEN; TOEGANG TOT EN LEIDING VAN DE LEDENVERGADERING
Artikel 15

CONCEPT

1. Toegang tot de ledenvergadering hebben alle leden met uitzondering van geschorste leden, onverminderd het bepaalde in artikel 7 lid 7, alsmede degenen die daartoe door het bestuur en/of de algemene ledenvergadering zijn uitgenodigd.
2. De leden worden in de ledenvergaderingen vertegenwoordigd door een persoon die daartoe bevoegd is op grond van de wet, de gemeenschappelijke regeling waarbij het lid is ingesteld, dan wel een mandaat en/of volmacht van het daartoe bevoegde orgaan van het betreffende lid.
3. De ledenvergaderingen worden geleid door de bestuurder, dan wel door een daartoe door de vergadering zelf aan te wijzen persoon.

LEDENVERGADERINGEN; STEMRECHT EN BESLUITVORMING

Artikel 16

1. Elk lid heeft één stem in de ledenvergadering.
   Alle besluiten waaromtrent bij deze statuten geen grotere meerderheid is voorgeschreven, worden genomen met volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen in een vergadering waarin ten minste een volstrekte meerderheid van de leden aanwezig of vertegenwoordigd is.
2. De besluiten tot het verlenen van goedkeuring aan de vaststelling van het meerjarenbeleid en de bijbehorende meerjarenbegroting als bedoeld in artikel 10 lid 8 onder a. kunnen slechts worden genomen met een twee derde meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen, in een ledenvergadering waarin ten minste een twee derde meerderheid van het aantal leden aanwezig is of is vertegenwoordigd.
3. Stemgerechtigden kunnen het stemrecht ook uitoefenen door middel van een elektronisch communicatiemiddel. Voor het gebruik van een elektronisch communicatiemiddel is vereist dat de stemgerechtigde via het middel kan worden geïdentificeerd, rechtstreeks kan kennisnemen van de vergaderingen en het stemrecht kan uitoefenen. Stemmen die voorafgaand aan de ledenvergadering geldig worden uitgebracht worden gelijk gesteld met stemmen die ten tijde van de vergadering worden uitgebracht, mits die stemmen niet eerder dan op de dertigste dag vóór die van de vergadering zijn uitgebracht.
4. Ieder stemgerechtigd lid kan aan een andere stemgerechtigde schriftelijk volmacht verlenen tot het uitbrengen van zijn stem. Een stemgerechtigde kan voor ten hoogste twee leden als gevolmachtigde optreden.
5. In geval de stemmen staken, komt geen besluit tot stand. Geschorste leden hebben geen stem in de ledenvergadering. Blanco en ongeldig uitgebrachte stemmen worden geacht niet te zijn uitgebracht.
6. De voorzitter bepaalt de wijze waarop de stemmingen in de ledenvergadering worden gehouden. Zijn ter ledenvergadering uitgesproken oordeel over de uitslag van een stemming, is beslissend. Hetzelfde geldt voor de inhoud van een genomen besluit, voor zover werd gestemd over een niet schriftelijk vastgelegd voorstel. Wordt echter onmiddellijk na het uitspreken van het oordeel van de voorzitter de juistheid daarvan betwist, dan vindt een nieuwe stemming plaats, indien de meerderheid van de vergadering of, indien de oorspronkelijke stemming niet hoofdelijk of schriftelijk

CONCEPT

geschiedde, een stemgerechtigde aanwezige dit verlangt. Door deze nieuwe stemming vervallen de rechtsgevolgen van de oorspronkelijke stemming.

7. Van het ter ledenvergadering verhandelde worden notulen gehouden door een door de voorzitter aangewezen persoon. Deze notulen worden in dezelfde of in de eerstvolgende ledenvergadering vastgesteld en ten blijke daarvan door de voorzitter van die vergadering ondertekend.
8. Een besluit met algemene stemmen van alle stemgerechtigde leden, ook al zijn zij niet in vergadering bijeen, heeft, mits met voorkennis van het bestuur genomen, dezelfde kracht als een besluit van de algemene ledenvergadering. Een dergelijk besluit wordt schriftelijk vastgelegd en bij de notulen van de coöperatie gevoegd.

BOEKJAAR EN JAARREKENING

Artikel 17

1. Het boekjaar van de coöperatie is gelijk aan het kalenderjaar.
2. Jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar, behoudens verlenging van deze termijn met ten hoogste vier maanden door de algemene ledenvergadering op grond van bijzondere omstandigheden, maakt het bestuur een bestuursverslag en een jaarrekening op. De jaarrekening bestaat uit een balans, een winst- en verliesrekening en een toelichting op deze stukken. Het bestuur legt deze stukken, vergezeld van het rapport van de accountant, voor de leden ter inzage ten kantore van de coöperatie.
3. De algemene ledenvergadering wijst de accountant als bedoeld in artikel 393, eerste lid van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek aan.
4. De jaarrekening wordt vastgesteld door de algemene ledenvergadering in de ledenvergadering als bedoeld in artikel 14 lid 1. In deze ledenvergadering brengt het bestuur zijn bestuursverslag uit en legt onder overlegging van de jaarrekening, rekening en verantwoording af over zijn in het afgelopen boekjaar gevoerde bestuur. Bij de vaststelling van de jaarrekening bepaalt de algemene ledenvergadering tevens, met inachtneming van artikel 18, de bestemming van een eventueel positief resultaat.
5. De opgemaakte jaarrekening wordt ondertekend door alle bestuurders. Ontbreekt de handtekening van één van de bestuurders, dan wordt daarvan onder opgave van reden melding gemaakt.
6. Vaststelling van de jaarrekening strekt niet tot verlening van decharge aan het bestuur. De verlening van decharge behoeft een afzonderlijk besluit van de algemene ledenvergadering.
7. Het bestuur is verplicht de in de voorgaande leden bedoelde boeken, bescheiden en andere gegevensdragers gedurende zeven jaren te bewaren.

WINST

Artikel 18

1. De jaarlijkse winst, indien van toepassing, staat ter beschikking van de algemene ledenvergadering. De jaarlijkse winst wordt toegevoegd aan de algemene reserve, tenzij de algemene ledenvergadering, op voorstel van het bestuur, besluit tot een

CONCEPT

algehele of gedeeltelijke winstuitkering. Uitkering van (tussentijdse) winst wordt gedaan na vaststelling van de jaarrekening waaruit blijkt dat deze uitkering rechtsgeldig is.

2. Indien de algemene ledenvergadering besluit tot uitkering, wordt de winst uitgekeerd aan alle leden, naar rato van de voor de leden vastgestelde jaarlijkse bijdragen als bedoeld in artikel 8 lid 3.
3. Een rechtspersoon die lid wordt of die ophoudt lid te zijn gedurende het lopende boekjaar, is gerechtigd in de winstuitkering naar verhouding van de duur van zijn lidmaatschap gedurende het lopende boekjaar. Het deel waarop het lid geen recht heeft wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

COMMISSIES EN REGLEMENTEN

Artikel 19

1. Het bestuur en de algemene ledenvergadering zijn bevoegd één of meer commissies in te stellen. De samenstelling, taken en bevoegdheden van de commissie worden alsdan bij reglement bepaald.
2. De algemene ledenvergadering kan met inachtneming van de wet en de statuten een voor de leden van de coöperatie bindend huishoudelijk of ander reglement vaststellen, wijzigen en opheffen waarin onderwerpen worden geregeld waarin door deze statuten niet of niet volledig wordt voorzien.
3. Een reglement mag geen bepalingen bevatten die strijdig zijn met de wet of met deze statuten.

STATUTENWIJZIGING, JURIDISCHE FUSIE EN JURIDISCHE SPLITSING

Artikel 20

1. Wijziging van de statuten kan slechts plaatshebben door een besluit van de algemene ledenvergadering, in een ledenvergadering waartoe is opgeroepen met de mededeling dat aldaar wijziging van de statuten zal worden voorgesteld. De termijn voor oproeping bedraagt ten minste twee weken.
2. Zij die de oproeping tot de ledenvergadering ter behandeling van een voorstel tot statutenwijziging hebben gedaan, moeten ten minste vijf dagen voor de dag van de vergadering een afschrift van dat voorstel, waarin de voorgestelde wijziging woordelijk is opgenomen, op een daartoe geschikte plaats voor de leden ter inzage leggen tot na de afloop van de dag, waarop de vergadering wordt gehouden.
3. Voor het besluit tot statutenwijziging is ten minste een twee derde meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen vereist, in een ledenvergadering waarin ten minste een twee derde meerderheid van het aantal leden aanwezig is of is vertegenwoordigd.
4. In afwijking van het vorenstaande, kan een besluit tot wijziging van de aansprakelijkheid van de coöperatie slechts worden genomen met algemene stemmen van alle leden (unaniem).
5. De statutenwijziging treedt eerst in werking nadat daarvan een notariële akte is opgemaakt. Iedere bestuurder is bevoegd de akte van statutenwijziging te doen verlijden.

CONCEPT

6. Het bestuur dient een authentiek afschrift van de akte van statutenwijziging en voor zover niet in die akte opgenomen een afschrift van de volledige statuten, zoals deze na de wijziging luiden, neer te leggen ten kantore van het door de Kamer van Koophandel gehouden register.
7. Het in dit artikel bepaalde geldt overeenkomstig voor het besluit tot juridische fusie en juridische splitsing.

ONTBINDING EN VEREFFENING

Artikel 21

1. De coöperatie wordt ontbonden:
   a. door een daartoe strekkend unaniem besluit van de algemene ledenvergadering met inachtneming van de vereisten als opgenomen in artikel 20 leden 1 tot en met 3;
   b. door haar insolventie, nadat zij in staat van faillissement is verklaard of door de opheffing van het faillissement wegens de toestand van de boedel; en
   c. door de rechter of door een beschikking van de Kamer van Koophandel in de gevallen in de wet bepaald.
2. In het in lid 1 sub a bedoelde geval geschiedt de vereffening door het bestuur of een door het bestuur aan te wijzen (rechts)persoon, tenzij door de algemene ledenvergadering een andere (rechts)persoon wordt aangewezen.
3. Na de ontbinding blijft de coöperatie voortbestaan voor zover dit tot vereffening van haar vermogen nodig is. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van de statuten zoveel mogelijk van kracht. In stukken en aankondigingen die van de coöperatie uitgaan moet aan haar naam worden toegevoegd de woorden "in liquidatie". De vereffening eindigt op het tijdstip waarop geen aan de vereffenaar(s) bekende baten meer aanwezig zijn.
4. Hetgeen na voldoening van alle schulden is overgebleven, wordt uitgekeerd aan de leden naar rato van het door hen in de ledenvergadering uit te brengen aantal stemmen.
5. Gedurende zeven jaren na afloop van de vereffening blijven de boeken, bescheiden en andere gegevensdragers van de coöperatie berusten onder degene, die daartoe door de algemene ledenvergadering of het bestuur is aangewezen.

OVERGANGSBEPALING BOEKJAAR

Artikel 22

Het eerste boekjaar van de coöperatie eindigt op éénendertig december **[***tweeduizend achttien/negentien***]**. Dit artikel met haar opschrift vervalt na afloop van het eerste boekjaar van de coöperatie.

SLOTVERKLARINGEN

Ten slotte verklaart de verschenen persoon, handelend als vermeld, dat:

a. de eerste leden van de coöperatie zijn de publiekrechtelijke rechtspersonen als weergegeven op de Bijlage die aan deze akte wordt gehecht;
b. tot eerste bestuurders van de coöperatie worden benoemd:

CONCEPT

(i) de heer Jan van Selm:
(ii) [xx].

Slot akte

De verschenen persoon is mij, notaris, bekend.
Deze akte wordt verleden te Amsterdam op de datum vermeld in de aanhef van deze akte. De zakelijke inhoud van deze akte wordt door mij, notaris, aan de verschenen persoon meegedeeld en toegelicht, waarbij ik, notaris, de verschenen persoon wijs op de gevolgen die uit de inhoud van de akte voortvloeien. De verschenen persoon verklaart ten slotte tijdig van de inhoud van deze akte kennis te hebben genomen en met die inhoud en de beperkte voorlezing van de akte in te stemmen.
Onmiddellijk na voorlezing van ten minste die gedeelten waarvan de wet voorlezing voorschrijft, wordt de akte door de verschenen persoon en mij, notaris, ondertekend.

CONCEPT

LEDENOVEREENKOMST

tussen

Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsovereenkomst DOVA U.A.

EN

De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Fryslân**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Groningen**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Drenthe**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**OV-Bureau Groningen Drenthe**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Noord-Brabant**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Overijssel**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Flevoland**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Limburg**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Gelderland**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Noord-Holland**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Vervoerregio Amsterdam**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Zuid-Holland**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Utrecht**
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Zeeland**

[*datum*]

***

Toelichting vooraf
(Deze toelichting wordt bij het definitief opmaken van het document ter ondertekening verwijderd).

Deze Ledenovereenkomst hangt samen met het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A.

De Ledenovereenkomst ziet op enerzijds samenwerkingsafspraken tussen de Coöperatieve Vereniging en de Leden en anderzijds op de opdracht houdende het penvoerder- en budgethouderschap NDOV-programma van/door de Vervoersautoriteiten aan de Coöperatieve Vereniging en het daartoe in gebruik geven van het NDOV-programma aan de Vervoersautoriteiten, alsmede op het onderbrengen van het Samenwerkingsprogramma DOVA bij de Coöperatieve Vereniging en het in gebruik geven aan de Leden.

CONCEPT

DE ONDERGETEKENDEN:

Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A., een coöperatieve vereniging met uitgesloten aansprakelijkheid, statutair gevestigd te Utrecht, kantoorhoudende te Utrecht, met adres: [xx], ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder dossiernummer: [xx], hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door: [xx];

hierna te noemen: de "**Coöperatieve Vereniging**";

en

De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Fryslân**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Groningen**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Drenthe**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**OV-Bureau Groningen Drenthe**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Noord-Brabant**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Overijssel**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Flevoland**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Limburg**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Gelderland**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Noord-Holland**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Vervoerregio Amsterdam**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Zuid-Holland**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Utrecht**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]
De publiekrechtelijke rechtspersoon	**Provincie Zeeland**	hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door […]	en handelend ter uitvoering van het besluit van […]

hierna ieder afzonderlijk te noemen: het "**Lid**" en tezamen te noemen: de "**Leden**";

de Coöperatieve Vereniging en de Leden hierna gezamenlijk te noemen "**Partijen**";

NEMEN HET VOLGENDE IN AANMERKING:

(A) De Coöperatieve Vereniging is een organisatie die onder meer tot doel heeft het faciliteren en ondersteunen van de Leden bij collectieve vraagstukken op het gebied van de exploitatie, infrastructuur en services voor reizigers, zoals de informatievoorziening over het openbaar vervoer en andere vormen van collectief vervoer of individueel vervoer;

(B) De meerderheid van de Leden zijn ter ondersteuning bij hun collectieve vraagstukken binnen de openbaar vervoersector ("**OV-sector**"), bijvoorbeeld met beleid betreffende en beslissingen over het OV-betaal/tariefsysteem en aanverwante onderwerpen, een samenwerkingsverband aangegaan ("**Samenwerkingsverband DOVA**"). Het uiteindelijke doel van het Samenwerkingsverband DOVA is een beter mobiliteitsbeleid van de Leden en het realiseren van een doeltreffend en efficiënt openbaar vervoer voor de reiziger ("**Samenwerkingsprogramma DOVA**");

(C) De meerderheid van de Leden participeren (voorts) ter uitvoering van de verzameling, integratie en terbeschikkingstelling van data en informatie op het gebied van (openbaar) vervoer ("**(openbaar) vervoer-informatie**") in het project Grenzeloze Openbaar Vervoer Informatie ("**project GOVI**") en zijn daarvoor de Bestuursovereenkomst GOVI aangegaan;

(D) De Leden participeren (voorts) ten behoeve van de verbetering (juistheid, tijdigheid en volledigheid) van de data voor de verstrekking van reisinformatie openbaar vervoer in het project Nationale Data Openbaar Vervoer ("**project NDOV**") en zijn daarvoor de Samenwerkingsovereenkomst Nationale Data Openbaar Vervoer aangegaan. De Leden participerend in project GOVI en project NDOV hebben overeenstemming bereikt over de samenvoeging van het project GOVI en het project NDOV tot één programma ("**NDOV programma**");

(E) De Leden willen het Samenwerkingsprogramma DOVA en het NDOV programma onderbrengen bij de Coöperatieve Vereniging;

(F) De statuten van de Coöperatieve Vereniging (hierna: de "**Statuten**") bevatten verplichtingen voor de Leden, waaronder begrepen de verplichting de onderhavige ledenovereenkomst, zijnde de overeenkomst als bedoeld in artikel 53 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek (de "**Ledenovereenkomst**") aan te gaan;

(G) Partijen willen de afspraken over de uitvoering door de Coöperatieve Vereniging van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA vastleggen in (de Bijlagen bij) deze Ledenovereenkomst;

(H) Partijen erkennen dat de Leden gebruik kunnen maken van een deel c.q. deelterreinen van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging. Partijen erkennen voorts dat toetreding tot casu quo deelname aan de Coöperatieve Vereniging open staat voor andere publiekrechtelijke rechtspersonen die (al dan niet gedeeltelijk c.q. op een deelterrein) gebruik willen maken van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging;

EN VERKLAREN HET VOLGENDE TE ZIJN OVEREENGEKOMEN:

A ALGEMENE BEPALINGEN

1 Definities

Onder de volgende met een hoofdletter aangegeven begrippen, wordt hiervoor en hierna het volgende verstaan, waarbij geldt dat de definities in de Statuten en in deze Ledenovereenkomst gelijkluidend dienen te worden geïnterpreteerd:

Algemene ledenvergadering	:	het orgaan dat wordt gevormd door de afgevaardigden van de Leden
Bestuur	:	het bestuur van de Coöperatieve Vereniging;
Coöperatieve Vereniging	:	**Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A.**, een coöperatieve vereniging met uitgesloten aansprakelijkheid, statutair gevestigd te Utrecht, kantoorhoudende te Utrecht, met adres: [xx], ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder dossiernummer: [xx],
DOVA Deelnemende Leden	:	De Leden van de Coöperatieve Vereniging die gebruik maken van het Samenwerkingsprogramma DOVA zoals dat door de Coöperatieve Vereniging wordt aangeboden, een en ander als uitgewerkt in de Ledenovereenkomst, zijnde op het moment van oprichting van de Coöperatieve Vereniging alle Leden;
NDOV Deelnemende Leden	:	de Leden van de Coöperatieve Vereniging die gebruik maken van het NDOV programma zoals dat door de Coöperatieve Vereniging wordt aangeboden, een en ander als uitgewerkt in de Ledenovereenkomst;
Jaarplan	:	het jaarlijks door het Bestuur op te stellen plan met betrekking tot de jaaractiviteiten en begroting van de Coöperatieve Vereniging, onderverdeeld in een Jaarplan NDOV en een
	:	Jaarplan DOVA;
Jaarverslag	:	het door het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging op te stellen en door een daartoe

CONCEPT

		door de Algemene ledenvergadering aan te wijzen accountant goed te keuren verslag van de uitvoering van het Jaarplan en de daarbij behorende financiën (zijnde het bestuursverslag als bedoeld in de Statuten);
Lid of Leden	:	de in de aanhef van deze overeenkomst genoemde publiekrechtelijke rechtspersonen, die zijn belast met wettelijke taken op het gebied van openbaar vervoer;
Ledenovereenkomst	:	de onderhavige overeenkomst;
(openbaar) vervoer-informatie	:	de data en informatie op het gebied van (openbaar) vervoer, die is gedefinieerd in de bijlage 1 van het publicatiedocument NDOV (verder te noemen: bijlage 1) waar is vastgelegd welke datasets via de NDOV-loketten beschikbaar worden gesteld;
Strategisch Kader	:	het eens per vier jaar op te stellen strategisch meerjarenbeleidsplan;
Uitvoeringsorganisatie	:	De onder verantwoordelijkheid van de Coöperatieve Vereniging werkende organisatie (bureau) die zich bezig houdt met het vervullen van de doelstellingen van de Coöperatieve Vereniging, het aanbieden van het NDOV programma en het uitvoeren van het Samenwerkingsprogramma DOVA, alsmede de overige activiteiten van de Coöperatieve Vereniging, bestaande uit de Uitvoeringsorganisatie NDOV en de Uitvoeringsorganisatie DOVA.

2 Aanvang en duur

Deze Ledenovereenkomst treedt in werking op de datum waarop alle Partijen de onderhavige Ledenovereenkomst hebben ondertekend en wordt aangegaan voor onbepaalde tijd.

3 Wijziging Ledenovereenkomst

De Coöperatieve Vereniging behoudt zich de bevoegdheid voor tot het eenzijdig aanbrengen van wijzigingen in deze Ledenovereenkomst, doch slechts voor zover die

wijzigingen zijn goedgekeurd door de Algemene ledenvergadering en geen afbreuk doen aan de aard en doelstellingen van de Coöperatieve Vereniging.

4 Opzegging Ledenovereenkomst

4.1 Een Lid kan de Ledenovereenkomst steeds door opzegging (tussentijds) doen beëindigen.

4.2 De opzegging als bedoeld in dit artikel zal schriftelijk moeten geschieden met vermelding van de gronden waarop zij berust. Opzegging kan uitsluitend geschieden tegen het einde van het boekjaar, met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar, tenzij een dringende - de Coöperatieve Vereniging onverwijld mede te delen - reden een eerdere of de onmiddellijke beëindiging van de Ledenovereenkomst rechtvaardigt. Indien een opzegging niet tijdig heeft plaatsgevonden, loopt de Ledenovereenkomst door tot het einde van het eerstvolgende boekjaar, tenzij de Coöperatieve Vereniging en het Lid anders overeenkomen.

4.3 De Ledenovereenkomst eindigt tevens ten aanzien van een Lid indien het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging van het Lid wordt beëindigd conform het bepaalde in artikel 7 van de Statuten. Het lidmaatschap van het uittredende Lid eindigt niet, alvorens de wederzijdse rechten en verplichtingen tussen de Coöperatieve Vereniging en het Lid zijn afgewikkeld conform het bepaalde onder 4.12. Gedurende de periode van de afwikkeling van de wederzijdse rechten en verplichtingen blijft het uittredende Lid als Lid verbonden aan de Coöperatieve Vereniging voor zover dat noodzakelijk is voor de afwikkeling, met dien verstande dat het betreffende Lid dan is geschorst en geen stemrecht meer heeft in de Algemene Ledenvergadering en voorts met inachtneming van het bepaalde onder 4.10.

4.4 In geval van opzegging door een Lid als bedoeld onder 4.1 en 4.2 of beëindiging van de Ledenovereenkomst ten aanzien van een Lid als gevolg van beëindiging van het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging als bedoeld onder 4.3, blijft de Ledenovereenkomst bestaan tussen de Coöperatieve Vereniging en de overige Leden en geldt ten aanzien van het opzeggende Lid het bepaalde onder 4.12 en verder.

4.5 Onverminderd het elders in de Ledenovereenkomst en in de Statuten bepaalde ter zake van beëindiging van het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging is een Lid gerechtigd zonder ingebrekestelling of rechterlijke tussenkomst bij aangetekend schrijven met onmiddellijke ingang de Ledenovereenkomst op te zeggen indien en zodra:

1. aan de Coöperatieve Vereniging (voorlopige) surseance van betaling wordt verleend en de (voorlopige) surseance van betaling langer dan vier maanden achtereen heeft geduurd; of

2. de Coöperatieve Vereniging in staat van faillissement wordt verklaard.

4.6 In de hiervoor onder 4.5 vermelde gevallen eindigt de Ledenovereenkomst met onmiddellijke ingang ten aanzien van alle Leden.

4.7 Onverminderd het elders in de Ledenovereenkomst en in de Statuten bepaalde ter zake van beëindiging van het lidmaatschap van een Lid is de Coöperatieve Vereniging slechts gerechtigd de Ledenovereenkomst op te zeggen ten aanzien van een Lid indien en zodra:

1. aan het betreffende Lid (voorlopige) surseance van betaling wordt verleend en de (voorlopige) surseance van betaling langer dan vier maanden achtereen heeft geduurd; of

2. het betreffende Lid in staat van faillissement wordt verklaard; of

3. het Lid niet langer de kwaliteiten heeft als vereist voor het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging zoals neergelegd in de Statuten; of

4. het Lid heeft opgehouden te voldoen aan verplichtingen voortvloeiend uit de onderhavige Ledenovereenkomst, dan wel de voorwaarden die op dat moment worden gesteld door de onderhavige Ledenovereenkomst, nadat het Lid op het gebrek is gewezen en is verzocht alsnog aan de verplichtingen dan wel voorwaarden te voldoen en niet binnen zes maanden alsnog aan deze verplichtingen dan wel voorwaarden voldoet; of

5. op grond van (overige) omstandigheden, welke van dien aard zijn dat redelijkerwijs niet van de Coöperatieve Vereniging kan worden verlangd de Ledenovereenkomst met het betreffende Lid ongewijzigd in stand te houden.

4.8 Opzegging van de Ledenovereenkomst door de Coöperatieve Vereniging ten aanzien van een Lid in één van de hiervoor onder 4.7 bedoelde gevallen kan geschieden zonder ingebrekestelling of rechterlijke tussenkomst bij aangetekend schrijven met onmiddellijke ingang. De Coöperatieve Vereniging zal het Lid in gevallen onder 4.7.4 en 4.7.5 in de gelegenheid stellen om terzake de voorgenomen opzegging te worden gehoord alvorens het voornemen tot uitvoering wordt gebracht.

4.9 In geval van opzegging door de Coöperatieve Vereniging ten aanzien van een Lid in één van de hiervoor onder 4.7 bedoelde gevallen blijft de Ledenovereenkomst bestaan tussen de Coöperatieve Vereniging en de overige Leden.

4.10 Opzegging van de Ledenovereenkomst in de hiervoor in 4.7 bedoelde gevallen heeft onder meer tot gevolg dat ten aanzien van het Lid voor wie de Ledenovereenkomst eindigt, de rechten van dat betreffende Lid om gebruik te maken van het NDOV programma, van het Samenwerkingsprogramma DOVA en gebruik te maken van de overige activiteiten van de Coöperatieve Vereniging vervallen, met inachtneming van het hierna bepaalde onder 4.12 en verder.

4.11 Beëindiging van de Ledenovereenkomst ten aanzien van een Lid op een van de hiervoor in 4.7 genoemde gronden, heeft in beginsel niet de beëindiging van het lidmaatschap met de Coöperatieve Vereniging tot gevolg. Wel vormt de beëindiging van de

Ledenovereenkomst een grond voor opzegging van het lidmaatschap namens de Coöperatieve Vereniging als bedoeld in artikel 7 van de Statuten.

4.12 Het Lid te wiens aanzien de Ledenovereenkomst is beëindigd, is gehouden tot afwikkeling van de wederzijdse rechten en verplichtingen tussen de Coöperatieve Vereniging en het Lid. Indien noodzakelijk voor de voortzetting van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging, kan het Lid verplicht worden medewerkers, informatie, producten, materialen, documentatie en alle overige benodigde middelen ten behoeve van de continuïteit van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging ter beschikking te stellen gedurende zes maanden. Onder welke voorwaarden en tegen welke vergoeding de in de vorige volzin genoemde ter beschikkingstelling plaats zal vinden, zal door de Coöperatieve Vereniging en het Lid alsdan in goed overleg worden overeengekomen en schriftelijk worden vastgelegd. Uitgangspunt is dat er sprake is van marktconforme tarieven gebaseerd op de tarieven en wijze van vaststelling van het voorafgaande jaar. Voorts geldt het bepaalde onder 4.13.

4.13 Indien krachtens beëindiging van het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging van een Lid de Ledenovereenkomst wordt beëindigd, om welke reden ook, is dat Lid in beginsel een beëindigingvergoeding verschuldigd voor de eventuele nadelige financiële gevolgen die optreden voor de Coöperatieve Vereniging en/of de andere Leden als gevolg van beëindiging van het lidmaatschap van het uittredende Lid. De vaststelling van de omvang en vorm van de beëindigingvergoeding zal door het bestuur van de Coöperatieve Vereniging - na goedkeuring van de Algemene Ledenvergadering - en het betreffende Lid naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid, worden vastgesteld, zulks met inachtneming van:

1. hetgeen ten tijde van toetreding tot, dan wel gedurende het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging door het Lid om niet is ingebracht in de Coöperatieve Vereniging;

2. de (door de uittreding ontstane) positie van de andere (voortzettende) Leden;

3. de duur en de hoogte van de langlopende verplichtingen;

4. de omstandigheid dat de betreffende verplichtingen door de Coöperatieve Vereniging zijn aangegaan ten behoeve van alle Leden dan wel slechts ten behoeve van één Lid;

5. een eventuele melding die het uittredende Lid heeft gemaakt bij het aangaan van een langlopende verplichting inhoudende dat hij voornemens was het lidmaatschap te beëindigen.

4.14 Conform het bepaalde in artikel 6 lid 5 van de Statuten is het lidmaatschap van de Coöperatieve Vereniging met alle daaraan verbonden rechten en verplichtingen persoonlijk en niet overdraagbaar. Eventuele bestaande rechten van een Lid vallen bij beëindiging van het Lidmaatschap terug aan de Coöperatieve Vereniging; het Lid

ontvangt met betrekking tot de beëindiging geen vergoeding voor een eventuele waarde die aan zijn lidmaatschap(srecht) zou kunnen worden toegekend.

4.15 Ondanks de beëindiging van het lidmaatschap van een uittredend Lid, heeft het uittredend Lid het recht de Coöperatieve Vereniging te verzoeken om voor de duur van een transitieperiode van zes maanden, één maal te verlengen met nog eens zes maanden, het recht te behouden gebruik te blijven maken van het NDOV programma, het Samenwerkingsprogramma DOVA en de overige activiteiten van de Coöperatieve Vereniging. De Coöperatieve Vereniging honoreert dit verzoek, tenzij het honoreren van dit verzoek de uitoefening van de activiteiten onnodig bezwarend maakt en/of anderszins redelijkerwijs niet van de Coöperatieve Vereniging kan worden gevergd.

4.16 De Ledenovereenkomst eindigt van rechtswege indien en zodra de Coöperatieve Vereniging wordt ontbonden.

5 Informatievoorziening

5.1 Het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging verschaft tijdig aan de Leden alle informatie die nodig is voor een goede uitoefening van de wettelijke taken van de Leden en voor de functie van de Algemene Ledenvergadering van de Coöperatieve Vereniging. In ieder geval informeert het Bestuur de Leden over:

1. ontwikkelingen op het gebied van de positionering en de strategie van de Coöperatieve Vereniging;
2. de realisatie van de (maatschappelijke) doelstellingen en beleidsplannen van de Coöperatieve Vereniging inclusief de daaraan verbonden risico's en mechanismen tot beheersing daarvan;
3. de doelmatigheid en continuïteit van de organisatie en de bedrijfsvoering;
4. risico’s die voortkomen uit de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging;
5. de ontwikkeling van aangelegenheden voor de formele besluitvorming waarbij het Bestuur de goedkeuring van de Algemene Ledenvergadering behoeft;
6. problemen en conflicten van enige betekenis in de Uitvoeringsorganisatie;
7. problemen en conflicten van enige betekenis in de relatie met derden, zoals samenwerkingspartners;
8. kwesties waarvan verwacht kan worden dat zij in de publiciteit komen.

5.2 Onverminderd vorenstaande informatieverschaffingsverplichting van het Bestuur, kunnen (alle individuele) Leden ook op elk gewenst moment gericht (aanvullende) informatie vragen aan het Bestuur en het Bestuur verzoeken een Lid (aanvullend) te informeren over verzochte onderwerpen. De gevraagde informatie wordt door het

Bestuur binnen één week verstrekt of, indien de gevraagde informatie niet bestaat wordt binnen dezelfde periode aangegeven dat om deze reden het verzoek niet gehonoreerd kan worden.

5.3 Het Bestuur en de Leden kunnen nadere afspraken over de informatievoorziening in een informatieprotocol vastleggen.

6 Geschillenregeling Algemene Ledenvergadering

6.1 Besluitvorming door de Algemene Ledenvergadering vindt plaats in vergaderingen waarin ten minste een volstrekte meerderheid van de Leden aanwezig of vertegenwoordigd is en met een volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen, tenzij de Statuten een andere bijzondere regeling voorschrijven.

6.2 Komt geen besluit tot stand wegens het staken van stemmen, wordt het betreffende voorstel op de agenda geplaatst van de eerstvolgende vergadering van de Algemene Ledenvergadering (hetzij regulier geplande Algemene Ledenvergadering, hetzij een daartoe door het Bestuur conform het bepaalde in de Statuten extra bijeen te roepen Algemene Ledenvergadering). Komt in deze tweede vergadering opnieuw geen besluit tot stand wegens het staken van stemmen, komt geen besluit tot stand. Op verzoek van een Lid kan alsdan de geschillenprocedure als hierna uitgewerkt worden gevolgd.

6.3 De Leden zullen eerst trachten om in goed onderling overleg tot een oplossing te komen. Hiertoe wordt binnen één maand na de hiervoor in artikel 6.2 bedoelde tweede vergadering, een afzonderlijke Algemene Ledenvergadering belegd, die onder leiding van het Bestuur plaatsvindt. In deze Algemene Ledenvergadering krijgt ieder aanwezig Lid de mogelijkheid om zijn mening en motivatie te uiten ten aanzien van het betreffende onderwerp waarover de stemmen staken en voeren de Leden discussie hierover. Aan het slot van deze discussie wordt het betreffende voorgenomen besluit nogmaals ter besluitvorming voorgelegd. Indien opnieuw de stemmen staken op dat moment, wordt het betreffende onderwerp voorgelegd aan een onafhankelijk deskundige, binnen één maand na de datum van de in dit lid bedoelde Algemene Ledenvergadering aan te wijzen door de Bestuurder.

6.4 De onafhankelijke deskundige ("**Deskundige**") brengt zijn advies schriftelijk uit aan het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging, zo spoedig mogelijk nadat hij ieder van de Leden en de Bestuurder heeft gehoord, doch uiterlijk binnen drie maanden na aanwijzing van de Deskundige door het Bestuur. De Deskundige is gerechtigd tot inzage van alle boeken en bescheiden van de Coöperatieve Vereniging waarvan kennisneming tot juiste vervulling van zijn taak, dit ter beoordeling van de Deskundige zelf, nodig is. Partijen verschaffen ook zelf aan de Deskundige alle door deze voor de uitoefening van zijn taak noodzakelijk geachte gegevens.

6.5 Telkens wanneer een Deskundige optreedt, zal deze bij het nemen van zijn beslissing rekening houden met de belangen van de Coöperatieve Vereniging. Partijen zijn verplicht binnen één maand na ontvangst van het advies van de Deskundige een besluit te nemen

in overeenstemming met het gegeven advies, indien en voor zover dat advies niet strijdt met de wettelijke verantwoordelijkheden van ieder Lid.

6.6 Onverminderd het vorenstaande is iedere Partij voorts bevoegd een geschillenprocedure te starten als beschreven in artikel 15.

7 Geheimhouding

Ieder Lid verplicht zich geen informatie betreffende de Coöperatieve Vereniging en/of de door haar gedreven onderneming waarvan zij weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat deze geheim of vertrouwelijk is dan wel informatie waarvan zij kan verwachten dat de verspreiding daarvan een Lid, de Leden en/of de Coöperatieve Vereniging schade kunnen berokkenen, aan derden te verstrekken, tenzij zij daartoe bij of krachtens de wet dan wel van toepassing zijnde voorschriften gehouden is.

8 Verdere rechten en verplichtingen

8.1 De Leden dragen er voor zorg dat de Leden in de Algemene Ledenvergadering worden vertegenwoordigd door de OV-managers, die alsdan over de benodigde mandaten en/of volmachten en/of goedkeuringen beschikken om namens de betreffende Leden besluiten te mogen nemen en/of verplichtingen mogen aangaan. Mandaat- en volmachtverlening vindt plaats conform het "**Model Mandaat en Volmacht**", dat als **Bijlage 1** aan deze Overeenkomst wordt gehecht.

8.2 Ieder Lid maakt gebruik van activiteiten van de Coöperatieve Vereniging. Ieder Lid bepaalt zelf van welke activiteiten van de Coöperatieve Vereniging het betreffende Lid gebruik maakt en meldt dit aan het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging. De Leden zijn niet verplicht om van alle activiteiten gebruik te maken en kunnen ook gebruik maken van een deel van de activiteiten (NDOV Deelnemende Leden respectievelijk DOVA Deelnemende Leden – dan wel deelname aan beide programma's, met dien verstande dat ten tijde van de oprichting van de Coöperatieve Vereniging alle Leden deelnemen aan het Samenwerkingsprogramma DOVA).

8.3 De Leden en de Coöperatieve Vereniging kunnen per Lid afspraken maken over de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging waar een Lid gebruik van maakt, al dan niet in een afzonderlijk document.

8.4 De Leden dragen bij in de kosten van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging, in de vorm van verdeelsleutels per activiteit van de Coöperatieve Vereniging, een en ander als nader uitgewerkt in artikel 13 van deze Ledenovereenkomst. Bij het opstellen van de verdeelsleutels ten behoeve van de bijdrage in de kosten verband houdend met de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging voor de Leden houdt het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging rekening met de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging waar ieder Lid gebruik van maakt. Een Lid draagt alleen bij in de kosten van activiteiten van de Coöperatieve Vereniging waar een Lid ook gebruik van maakt..

8.5 Partijen zullen elkaar onverwijld alle benodigde informatie ter beschikking stellen ter afwering van claims van derden samenhangende met de uitvoering van deze Ledenovereenkomst.

B ACTIVITEITEN COÖPERATIEVE VERENIGING

9 NDOV programma en Samenwerkingsprogramma DOVA

9.1 De Coöperatieve Vereniging voert het penvoerder- en budgethouderschap van het NDOV programma ten behoeve van de NDOV Deelnemende Leden en waarborgt dat de NDOV Deelnemende Leden in de gelegenheid zijn het NDOV programma te gebruiken, overeenkomstig het bepaalde in deze Ledenovereenkomst, het Strategisch Kader en het van tijd tot tijd geldende Jaarplan NDOV.

9.2 Een Lid kan NDOV Deelnemend Lid worden door een verzoek daartoe te verzenden aan het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging. De nadere afspraken die in dat kader tussen de NDOV Deelnemende Leden en de Coöperatieve Vereniging gelden en de verplichtingen die in dat kader van toepassing zijn op de NDOV Deelnemende Leden en de Coöperatieve Vereniging in aanvulling op het bepaalde in deze Ledenovereenkomst, zullen worden uitgewerkt in deze Ledenovereenkomst, al dan niet aangevuld met specifieke afspraken tussen een NDOV Deelnemende Lid en de Coöperatieve Vereniging in een afzonderlijk document.

9.3 De Coöperatieve Vereniging faciliteert ten behoeve van de DOVA Deelnemende Leden het Samenwerkingsprogramma DOVA en verricht daartoe in elk geval de volgende activiteiten (tezamen aangeduid als het Samenwerkingsprogramma DOVA):

1. het organiseren van overleg en aanverwante activiteiten tussen de DOVA Deelnemende Leden ten behoeve van kennisuitwisseling, gezamenlijke meningsvorming en standpuntbepaling inzake gezamenlijke (openbaar) vervoer-gerelateerde onderwerpen;

2. het adviseren van bestuurders (verbonden aan de DOVA Deelnemende Leden) in de landelijke overleggen;

3. het organiseren van en/of deelnemen aan (openbaar) vervoer-gerelateerde overleggen en ontwikkeltrajecten namens de DOVA Deelnemende Leden met andere stakeholders in de mobiliteitssector, zoals vertegenwoordigers van de Rijksoverheid, de gezamenlijke vervoerbedrijven/concessiehouders, reizigersorganisaties en gezamenlijke gemeenten.

9.4 De Coöperatieve Vereniging voert vervolgens het Samenwerkingsprogramma DOVA ten behoeve van de DOVA Deelnemende Leden conform het Jaarplan DOVA uit.

9.5 Een Lid kan DOVA Deelnemend Lid worden door een verzoek daartoe te verzenden aan het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging. De Leden van de Coöperatieve Vereniging ten tijde van de oprichting van de Coöperatieve Vereniging zijn in ieder geval DOVA

Deelnemende Leden. De afspraken die in dat kader tussen de DOVA Deelnemende Leden en de Coöperatieve Vereniging gelden en de verplichtingen die in dat kader van toepassing zijn op de DOVA Deelnemende Leden en de Coöperatieve Vereniging, in aanvulling op het bepaalde in deze Ledenovereenkomst, zullen worden uitgewerkt in deze Ledenovereenkomst, al dan niet aangevuld met specifieke afspraken tussen een DOVA Deelnemende Lid en de Coöperatieve Vereniging in een afzonderlijk document.

10 Uitvoering NDOV programma en Samenwerkingsprogramma DOVA

10.1 De Coöperatieve Vereniging richt ten behoeve van de uitvoering van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA een Uitvoeringsorganisatie in. De Uitvoeringsorganisatie bestaat uit:

Sturing

10.2 De Algemene Ledenvergadering, waarin alle Leden verenigd zijn. De Algemene Ledenvergadering heeft daartoe onder meer de bevoegdheden als toegekend aan de Algemene Ledenvergadering in de Statuten van de Coöperatieve Vereniging en is daartoe onder meer bevoegd tot casu quo belast met:

1. Benoeming, schorsing en ontslag van de Bestuurder(s) van de Coöperatieve Vereniging;

2. Toezicht houden op de algemene gang van zaken in de Coöperatieve Vereniging en aldus beslissende invloed uit te oefenen op de strategische doelstellingen en belangrijke beslissingen van de Coöperatieve Vereniging, onder meer door uitoefening van de (goedkeurende) bevoegdheden als toegekend aan de Algemene Ledenvergadering in de Statuten;

3. Behandeling en vaststelling van de jaarrekening en eventueel aanwijzen bestemming van een positief resultaat;

4. Aanwijzing van de accountant;

5. Goedkeuren van het jaarplan en de bijbehorende begroting;

6. Goedkeuren van het aangaan van (financiële) verplichtingen die niet zijn voorzien in de goedgekeurde begroting.

10.3 De Algemene Ledenvergadering wordt voorgezeten door de Bestuurder van de Coöperatieve Vereniging.

10.4 Twee stuurgroepen, respectievelijk voor (de uitvoering van) het NDOV programma en (voor de uitvoering van) het Samenwerkingsprogramma DOVA (feitelijk bestaande uit het OV-Managersoverleg, waarin alle decentrale OV-autoriteiten (provincies en vervoerregio's vertegenwoordigd zijn). De stuurgroepen worden voorgezeten door een aangewezen voorzitter.

Advies

10.5 De stuurgroepen laten zich adviseren door Adviesgroepen NDOV en DOVA. De Adviesgroep DOVA is het bestaande OV-Managersoverleg, waarin alle decentrale OV-autoriteiten (provincies en vervoerregio's) vertegenwoordigd zijn. De Adviesgroep voor NDOV is de bestaande Ambtelijke Adviesgroep NDOV.

10.6 De Adviesgroepen adviseren de stuurgroepen en de Uitvoeringsorganisatie. De Adviesgroepen volgen en beoordelen de activiteiten uit het lopende Jaarplan en de ontwikkeling van lopende en nieuwe activiteiten voor het komende Jaarplan en stemmen daartoe de activiteiten Jaarplan af binnen hun eigen organisaties.

Uitvoering

10.7 Uitvoering van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA geschiedt door het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging, ondersteund en gefaciliteerd door de Uitvoeringsorganisatie, welke Uitvoeringsorganisatie is verdeeld in een Uitvoeringsorganisatie NDOV en een Uitvoeringsorganisatie DOVA. Voor de uitvoering van het NDOV programma en/of het Samenwerkingsprogramma DOVA kan het Bestuur programmamanagers aanstellen.

10.8 Het Bestuur is binnen de grenzen van de wet en de Statuten verantwoordelijk voor het aansturen van de Coöperatieve Vereniging en houdt daarbij rekening met de randvoorwaarden gesteld door de stuurgroepen (eind)verantwoordelijk voor de aansturing en uitvoering van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA.

C VERPLICHTINGEN COÖPERATIEVE VERENIGING

11 (openbaar) vervoer-informatie

11.1 De (openbaar) vervoer-informatie is vastgelegd in een informatiesysteem waarop het databankenrecht van toepassing is. De provincie Noord-Holland, die in het kader van de uitvoering van het project GOVI dit informatiesysteem heeft opgezet, geeft de Coöperatieve Vereniging het eigendom van de databank voor de duur van deze Ledenovereenkomst.

11.2 De Coöperatieve Vereniging is verplicht de (openbaar) vervoer-informatie gedurende de duur van de Ledenovereenkomst aan de Leden of aan door de Leden aan te wijzen derden ter beschikking te stellen.

11.3 De Coöperatieve Vereniging bewaart, bewaakt en beheert namens de Leden de meest actuele versie van de bron- en objectcode inclusief alle documentatie die nodig is voor een correcte werking van het informatiesysteem voor (openbaar) vervoer-informatie.

12 Aansprakelijkheden en verzekeringen

CONCEPT

12.1 De Coöperatieve Vereniging sluit voor mogelijke aansprakelijkheden ten aanzien van de uitvoering van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA een adequate verzekering af voor de duur van deze Ledenovereenkomst.

12.2 De Coöperatieve Vereniging voert het verweer op aanspraken van derden uit (vermeende) intellectuele eigendomsrechten op de (openbaar) vervoer-informatie, de databank of onderliggende software. Indien één of meer van de Leden wordt aangesproken, stelt deze de Coöperatieve Vereniging zo spoedig mogelijk op de hoogte van de aanspraak.

13 Financiële bepalingen

13.1 De Coöperatieve Vereniging betracht bij uitvoering van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA de zorgvuldigheid en integriteit die verwacht mag worden van een organisatie die met publiek geld wordt gefinancierd. De Uitvoeringsorganisatie zal derhalve sober en effectief worden ingericht.

13.2 De Coöperatieve Vereniging betracht bij het opstellen van het Jaarplan en bij het afleggen van verantwoording een maximale transparantie.

13.3 Het Jaarverslag van de Coöperatieve Vereniging inclusief goedkeurende accountantsverklaring wordt in beginsel uiterlijk eind mei van het jaar volgend op het verslagjaar vastgesteld door het Bestuur, na goedkeuring van de Algemene ledenvergadering, met dien verstande dat de jaarrekening van de Coöperatieve Vereniging wordt vastgesteld door de Algemene ledenvergadering, conform het bepaalde in artikel 17 van de Statuten, rekening houdend met de besluitvormingsprocedures en -voorschriften van de Leden ten aanzien van de jaarverslaggeving van de Leden.

13.4 In beginsel wordt uiterlijk in de maand oktober voorafgaand aan het jaar waarop het Jaarplan betrekking heeft, door het Bestuur het Jaarplan, inclusief begroting opgesteld voor het komende jaar en stelt het Bestuur de kosten voor beheer en ontwikkeling van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA voor het komende jaar in concept vast. Het Jaarplan, inclusief begroting, wordt in concept ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene ledenvergadering conform het bepaalde in artikel 10 lid 7 van de Statuten, in een Algemene Ledenvergadering die in beginsel uiterlijk in de maand december wordt gehouden, rekening houdend met de besluitvormingsprocedures en -voorschriften van de Leden ten aanzien van de vaststelling van de begrotingen van de Leden.. Na goedkeuring van de Algemene Ledenvergadering, stelt het Bestuur het Jaarplan, inclusief begroting vast.

13.5 Ieder Lid draagt naar evenredigheid van de afname van het betreffende Lid van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging bij in de kosten van het NDOV programma en/of het Samenwerkingsverband DOVA, dan wel in de kosten van zowel het NDOV programma als het Samenwerkingsverband DOVA, indien een Lid van beide activiteiten gebruik maakt.

CONCEPT

13.6 Het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging stelt ten behoeve van de bijdrage in de kosten van de activiteiten van de Coöperatieve Vereniging voor een periode van vijf jaar de formule voor de verdeelsleutel vast. Vervolgens stelt het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging jaarlijks op basis van het Jaarplan NDOV een verdeelsleutel NDOV programma op ten behoeve van de NDOV Deelnemende Leden conform de vastgestelde formule voor deze verdeelsleutel, en stelt het Bestuur van de Coöperatieve Vereniging jaarlijks op basis van het Jaarplan DOVA een verdeelsleutel Samenwerkingsprogramma DOVA op ten behoeve van de DOVA Deelnemende Leden conform de vastgestelde formule voor deze verdeelsleutel. De verdeelsleutels worden vastgesteld na goedkeuring van ieder van de Leden.

13.7 Voor het eerste jaar na oprichting van de Coöperatieve Vereniging (2019) worden de reeds vastgestelde verdeelsleutels gehanteerd. Deze verdeelsleutels zijn opgenomen in de **Bijlage 2** bij deze Ledenovereenkomst.

13.8 De Coöperatieve Vereniging zal na de jaarlijkse vaststelling van het Jaarplan in het eerste kwartaal een voorschotfactuur naar de NDOV Deelnemende Leden sturen voor het gebruik van het NDOV programma en eveneens een voorschotfactuur naar de DOVA Deelnemende Leden sturen voor het gebruik van het Samenwerkingsprogramma DOVA, een en ander conform de in artikel 13.5 bedoelde verdeelsleutels. Binnen een maand na vaststelling van het Jaarverslag als inclusief goedkeurende accountantsverklaring als bedoeld onder artikel 13.3, volgt, indien nodig, de eindfactuur.

D VERPLICHTINGEN LEDEN

14 Verplichtingen jegens de Coöperatieve Vereniging

14.1 De NDOV Deelnemende Leden dragen het penvoerder- en budgethouderschap van het NDOV programma op aan de Coöperatieve Vereniging.

14.2 De DOVA Deelnemende Leden dragen de activiteiten behorende tot het Samenwerkingsprogramma DOVA op aan de Coöperatieve Vereniging.

14.3 De NDOV Deelnemende Leden zijn gehouden de voorschotfactuur en de eventuele eindfactuur als hiervoor in artikel 13.8 bedoeld ten aanzien van het gebruik van het NDOV programma, binnen één maand na ontvangst van de betreffende factuur, te voldoen aan de Coöperatieve Vereniging. De DOVA Deelnemende Leden zijn gehouden de voorschotfactuur en de eventuele eindfactuur als hiervoor in artikel 13.8 bedoeld ten aanzien van het gebruik van het Samenwerkingsprogramma DOVA, binnen één maand na ontvangst van de betreffende factuur, te voldoen aan de Coöperatieve Vereniging.

14.4 De NDOV Deelnemende Leden zijn binnen de grenzen van hun wettelijke verantwoordelijkheden gehouden zich in te spannen al hetgeen te doen dat bevorderlijk is voor de uitvoering van het NDOV programma door de Coöperatieve Vereniging. De DOVA Deelnemende Leden zijn binnen de grenzen van hun wettelijke verantwoordelijkheden gehouden zich in te spannen al hetgeen te doen dat bevorderlijk

CONCEPT

is voor de uitvoering van het Samenwerkingsverband DOVA door de Coöperatieve Vereniging.

14.5 Voorts zijn de Leden verplicht al hetgeen te doen dat een goede samenwerking tussen de Coöperatieve Vereniging, de Uitvoeringsorganisatie, haar medewerkers en de Leden en tussen de Leden onderling bevordert.

E SLOT

15 Geschilbeslechting

15.1 Alle geschillen welke mochten opkomen, zowel juridische als feitelijke, met betrekking tot de uitleg of de uitvoering van de Ledenovereenkomst die niet vallen onder het in artikel 6 bepaalde, zullen Partijen in eerste instantie gezamenlijk trachten op te lossen met behulp van mediation. Een geschil is aanwezig indien één van Partijen verklaart dat dit het geval is. De Partij die mediation verlangt, zal daarvan schriftelijk mededeling doen aan de wederpartij(en), welke mededeling tevens dient te bevatten een aanduiding van hetgeen de Partij die de zaak aanhangig maakt aan mediation wenst te onderwerpen.

15.2 Indien het niet mogelijk is gebleken het geschil op de wijze als bedoeld in artikel 15.1 op te lossen, zal het geschil worden voorgelegd aan de bevoegde rechtbank.

15.3 Ieder van Partijen is verplicht zijn eigen kosten voor rechtsbijstand te dragen.

16 Slotbepalingen

16.1 Het voorgaande vormt de volledige weergave van alle tussen Partijen gemaakte afspraken en komt in de plaats van alle voordien tussen Partijen gemaakte afspraken en gedane toezeggingen.

16.2 Indien enige bepaling van deze Ledenovereenkomst wegens een bij of krachtens de wet geldende bepaling nietig mocht blijken, zullen Partijen in onderhandeling treden over een vervangende bepaling die zich verdraagt met de wet en zoveel als mogelijk recht doet aan de oorspronkelijke bedoeling van Partijen.

CONCEPT

ALDUS OVEREENGEKOMEN EN IN TWEEVOUD OPGEMAAKT EN GETEKEND TE

_____ OP _____

201[…]

Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A.:

_____

Door: _____

Functie: _____

het Lid:

_____

Door: _____

Functie: _____

CONCEPT

BIJLAGE 1 – MODEL MANDAAT EN VOLMACHT VOOR ALGEMENE LEDENVERGADERING

(zie afzonderlijk document)

CONCEPT

BIJLAGE 2 – VERDEELSLEUTELS

[huidige geldende verdeelsleutels]

LEDEN	% HALTES	% DRU'S (excl. Trein)	%BDU	VERDEELSLEUTEL BIJDRAGE NDOV		VERDEELSLEUTEL BIJDRAGE DOVA
				Ontwikkeling	Beheer (50% x %BDU+15% x %DRU + 35 % x %haltes)	
MRDH	9,37%	16,52%	27,20%	27,20%	19,36%	27,20%
VRA	7,53%	18,10%	20,98%	20,98%	15,84%	20,98%
Noord-Brabant	12,29%	9,92%	7,67%	7,67%	9,62%	7,67%
Groningen	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	3,63%
Drenthe	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	1,56%
OV Bureau G+D	11,50%	5,63%	5,19%	5,19%	7,47%	nvt
Utrecht	6,53%	8,82%	7,31%	7,31%	7,26%	7,31%
Limburg	7,20%	6,54%	3,95%	3,95%	5,48%	3,95%
Noord-Holland	7,25%	5,53%	3,86%	3,86%	5,30%	3,86%
Overijssel	7,34%	4,55%	3,81%	3,81%	5,16%	3,81%
Zeeland	3,10%	1,94%	1,47%	1,47%	2,11%	1,47%
Flevoland	1,71%	2,86%	1,89%	1,89%	1,97%	1,89%
Friesland	6,74%	3,90%	2,67%	2,67%	4,28%	2,67%
Gelderland	12,03%	10,16%	8,73%	8,73%	10,10%	8,73%
Zuid-Holland	7,41%	5,53%	5,27%	5,27%	6,06%	5,27%
TOTAAL	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**

CONCEPT

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 16 oktober 2018

Onderwerp: deelname coöperatieve vereniging

Kenmerk: 1118013

Bijlagen: **- Statuten Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA**
- **Ledenovereenkomst Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA**

A. Inleiding

De provincie is sinds 2006 actief op het gebied van actuele reisinformatie. Onder de naam Grenzeloze Openbaar Vervoersinformatie (GOVI) is er sinds 2008 een uitvoerings-organisatie, die onder andere een centrale database beheert om panelen op straat te voorzien van informatie. Was GOVI nog gestart met twee overheden (Noord-Holland en de Vervoerregio Amsterdam), gaandeweg sloten er steeds meer overheden aan en nu doen alle decentrale overheden mee. Het 'huisvaderschap' van GOVI lag bij de Provincie Noord-Holland onder een bestuursovereenkomst. GOVI is in 2016 gefuseerd met een ander, landelijk, initiatief voor actuele reisinformatie: Nationale Datawarehouse Openbaar Vervoer (NDOV). NDOV is sinds 2017 gehuisvest bij CROW. De bestuursovereenkomst GOVI en de samenwerkingsovereenkomst NDOV lopen beide af eind 2018.

Tegelijk met de start van de twee Vervoerregio's is ook het landelijk overleg verkeer en vervoer aangepast. De 7 stadsregio's hadden gezamenlijk het verband van de Samenwerkende kaderwetgebieden Verkeer en Vervoer (SkVV). De provincies werkten samen in het Interprovinciaal Overleg (IPO). Sinds 2016 is er een gezamenlijke organisatie, het samenwerkingsverband Decentrale Openbaar Vervoer Autoriteiten (DOVA). Hierin werken alle provincies en de twee vervoerregio's samen.

DOVA houdt zich bezig met onderwerpen die alle OV-autoriteiten aangaan, waaronder het beleid over het OV-betaal- en tariefsysteem, sociale veiligheid, MaaS/Ontzorgd Reizen, opbrengstvraagstukken, ontwikkeling financiële kennis, regionaal spoor en open informatiehuishouding. Vanuit het verleden is dit als platform georganiseerd, waarbij een aantal deelnemers (provincies en vervoerregio's) de werknemers in dienst heeft om deze vervolgens te detacheren bij de zogenaamde 'huisvader'. Het secretariaat van DOVA is ondergebracht bij CROW in Utrecht. De Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) is huisvader voor DOVA. De MRDH heeft aangegeven te willen stoppen met het 'huisvaderschap'. Ook vinden de verschillende organisaties het 'ingewikkeld' om werknemers in dienst te nemen om deze vervolgens te detacheren bij de MRDH t.b.v. DOVA.

Op dit moment zijn beide organisaties ondergebracht bij de stichting CROW. Voor NDOV is dit aanvankelijk gedaan in een tijdelijke constructie, waarbij provincie Noord-Holland het 'huisvaderschap' overdroeg tot 1 januari 2019, in de verwachting dat in de tussenliggende periode een definitieve constructie zou zijn gevonden. De huidige werkwijze is complex gebleken omdat de stichting CROW juridisch gezien kan worden als een commercieel bedrijf, en meer dan 20% inkomsten genereert uit niet-overheidsdiensten. In het geval

er geen definitieve rechtspersoon is gevonden, dan zal de provincie Noord-Holland weer de ‘huisvader’ worden.

Om bovengenoemde aspecten te ondervangen is Van Doorne Advocaten gevraagd om advies. Het advies van Van Doorne Advocaten is om beide organisaties onder te brengen in een coöperatieve vereniging van overheden. De coöperatieve vereniging heeft de volgende voordelen ten opzichte van andere rechtsvormen:

- Ten opzichte van de gewone vereniging is er het voordeel dat de coöperatieve vereniging een winstoogmerk mag hebben. Hierdoor kun je bedrijfsmatige activiteiten, met economisch voordeel voor de leden, in deze rechtsvorm onderbrengen. Een gewone vereniging mag geen winst uitkeren aan zijn leden.
- Ten opzichte van de vof en maatschap is er de rechtspersoonlijkheid. Dit betekent dat de leden (bij een coöperatie U.A.) niet meegetrokken worden met de schulden van de coöperatieve vereniging.
- Ten opzichte van een B.V. is er een veel hogere flexibiliteit. De coöperatieve vereniging kan leden toevoegen en er afscheid van nemen zonder langs de notaris te gaan. De winstverdeling en zeggenschap kunnen ook veel flexibeler worden ingericht.
- Ten opzichte van een stichting is er een grotere democratie en is het mogelijk om alle betrokkenen inspraak te geven. Dit geeft ook meer commitment.

De keuze voor deze rechtsvorm heeft misschien niet onze eerste voorkeur. De coöperatieve vereniging wordt niet veel gebruikt, maar is wel één van de mogelijke opties voor een rechtsvorm. In gezamenlijk overleg hebben de veertien ov-autoriteiten besloten om het advies van Van Doorne over te nemen.

Met deze voordracht brengen wij u op de hoogte van ons voornemen om in het najaar van 2018 als lid toe te treden tot de coöperatieve vereniging Samenwerkingsverband DOVA U.A..

B. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Voor het verwerven van een aandelenbelang in een vennootschap dient op grond van de provinciale Nota Verbonden Partijen 2014 aan een aantal criteria te worden voldaan:

1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang;
2. Het publieke belang dient vertaald te zijn in duidelijke beleidsdoelstellingen;
3. Er moet een afweging plaatsvinden van mogelijke instrumenten, waaruit blijkt dat het instrument van een deelneming het beste bijdraagt aan realisatie van de beleidsdoelstellingen;
4. Er wordt een duidelijke strategie voor de aansturing van de deelneming vastgesteld;
5. Er moet expliciet een exit-strategie worden geformuleerd met de voorwaarden waaronder de provincie kan stoppen met de deelneming
6. Er wordt gestreefd naar een passend rendement;
7. De risico’s van de deelneming worden vooraf in kaart gebracht en periodiek gemonitord.

Ad 1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang

Er is sprake van een publiek belang want uniformiteit en kwaliteit van brongegevens OV-data dragen in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van het OV. Als dat aan de markt was overgelaten, zou dit niet van de grond gekomen zijn. De markt (de vervoerders en de leveranciers van de dynamische reisinformatiepanelen) heeft uitgesproken dat ze unaniem blij zijn dat er een "onafhankelijke" partij de taken van het NDOV uitvoert. En hoewel ze zeker beseffen dat NDOV door de overheden wordt gefinancierd en dusverre van "onafhankelijk" is, ervaren ze het als prettig dat deze organisatie op basis van kennis, onafhankelijk adviseert.

Dit geldt met name bij aanbestedingen (uniforme standaard aanleveren brondata, standaardisering teksten ten behoeve van de aanbestedingsdocumenten) en contractbesprekingen (bewaken kwaliteit van de brondata) waar vervoerders maar ook aanbieders van de dynamische reisinformatiepanelen soms tegenover de opdrachtgever staan en waar NDOV vaak op basis van feiten en ervaring over het gehele werkveld, deze impasse doorbreekt. Zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers, nemen de adviezen van NDOV serieus. Derhalve kan men NDOV zien als een "autoriteit" op dit gebied van het openbaar vervoer. De markt heeft onvoldoende belang bij uniformering en standaardisatie van brongegevens. Vervoerders zijn immers concurrenten van elkaar en met de open data kunnen de vervoerders de kwaliteit van de geleverde prestaties van hun concurrenten beoordelen. Daarom hebben de vervoerders heel lang weerstand gehad (en nu nog) tegen de open data paragrafen van de vervoerautoriteiten.

Daarnaast is de afstemming die DOVA organiseert tussen de decentrale OV-autoriteiten over onderwerpen als andere methoden van betalen (bankpas, mobiel), ontwikkeling reizigerstarieven, sociale veiligheid, landelijk OV-toekomstbeeld etc. essentieel om een stevige positie te hebben tegenover de vervoerders en het Rijk. Deze stevige positie is noodzakelijk om te bewaken dat ontwikkelingen in het OV, zoals bijvoorbeeld andere methoden van betalen, niet worden verdisconteerd in prijsstijgingen ten laste van de reizigers en/of extra subsidiebijdragen aan de decentrale overheden.

Ad 2. Het publieke belang dient vertaald te zijn in duidelijke beleidsdoelstellingen

Door de samenwerking tussen de OV-autoriteiten in NDOV zijn uniforme brongegevens van alle vervoerders beschikbaar zodat de reiziger reisinformatie kan ontvangen van zijn reis als deze over concessiegrenzen heen gaat/met verschillende vervoerders wordt gereisd.

Op grond van de Wet personenvervoer 2000 (Wp2000) zijn Gedeputeerde Staten van Noord-Holland de concessieverlener voor het openbaar vervoer in deze Provincie (de vervoerautoriteit), uitgezonderd het grondgebied van de Stadsregio Amsterdam. In dat kader hebben GS er belang bij dat goede reisinformatie beschikbaar is voor de openbaar vervoer gebruikers in de provincie.

In het coalitieakkoord 2015-2019 (Ruimte voor groei) wordt het belang van goede reisinformatie en brondata impliciet onderschreven: "*Er komt steeds meer informatie voor reizigers in het openbaar vervoer beschikbaar. Wij stimuleren de verdere ontwikkeling van toegepaste reisinformatie."* Zonder uniforme brongegevens is verdere ontwikkeling van toegepaste reisinformatie niet mogelijk.

Ad 3: Afweging van mogelijke instrumenten

Er is gedacht aan de mogelijkheid om het huisvaderschap per toerbeurt te laten vervullen door de decentrale overheden. Niet elke overheid staat hier open voor en geeft ook te veel administratieve rompslomp.

Voor de werkzaamheden die worden verricht, moeten NDOV en DOVA kunnen functioneren als rechtspersoon (contracten afsluiten, personeel in dienst hebben, etc.). Een private rechtsvorm kan slagvaardig, efficiënt en professioneel als partij optreden waarbij bestuurders niet zelf hoeven deel te nemen in het bestuur.

Ad 4: Strategie voor aansturing van de deelneming wordt vastgesteld

De coöperatieve vereniging kent twee wettelijk verplichte organen: de Algemene Ledenvergadering en het Bestuur. De coöperatieve vereniging wordt opgericht door partijen. De partijen zijn ook de eerste leden en de afgevaardigden van de partijen (met vertegenwoordigingsbevoegdheid/ mandaat) vormen tezamen de Algemene Ledenvergadering. De Algemene Ledenvergadering wordt wel gezien als het 'hoogste orgaan', door de dwingendrechtelijk toegekende bevoegdheden (waaronder bijvoorbeeld de bevoegdheid bestuurders te benoemen en ontslaan, de statuten te wijzigen, de jaarrekening vast te stellen). De leden van

de coöperatieve vereniging (lees: de afgevaardigden van partijen) zijn de eigenaren van de coöperatieve vereniging en oefenen via de Algemene Ledenvergadering de bevoegdheden behorend tot dit eigenaarschap uit. Het Bestuur van de coöperatieve vereniging wordt gevormd door personen die daartoe door de Algemene Ledenvergadering (lees: de afgevaardigden van Partijen) worden benoemd.

Het Bestuur stuurt de uitvoeringsorganisatie aan en legt daarover verantwoording af aan de Algemene Ledenvergadering. Onverminderd deze verantwoordingsplicht, heeft het Bestuur ook een informatieplicht aan de Leden. Periodiek informeert het Bestuur de Leden over de gang van zaken en de voorgenomen besluiten van het Bestuur. De wijze waarop die informatieverstrekking plaats vindt (mondeling tijdens vergaderingen, schriftelijk daarbuiten), wordt nader uitgewerkt in de statuten en eventuele reglementen (informatieprotocol).

Van belang is in ieder geval dat partijen in staat zijn gezamenlijk beslissende invloed uit te oefenen op de strategische doelstellingen en belangrijke beslissingen van de coöperatieve vereniging. Dat vindt plaats doordat in de statuten van de coöperatieve vereniging wordt vastgelegd dat de Algemene Ledenvergadering goedkeuringsbevoegdheden heeft ten aanzien van zekere besluiten van het Bestuur van de coöperatieve vereniging.

Ad 5: Er moet expliciet een exit-strategie worden geformuleerd

Over de exit-strategie, dat wil zeggen de mogelijkheid om te zijner tijd af te zien van verdere deelname aan de coöperatieve vereniging, zijn afspraken gemaakt in art 4 van de concept-ledenovereenkomst.

Ad 6: Er wordt gestreefd naar passend rendement

Het mogelijke financiële rendement van de deelneming is niet van toepassing, omdat een coöperatieve vereniging geen winstoogmerk heeft. Wel is sprake van maatschappelijk rendement vanwege de onder 1. en 2. hiervoor beschreven beleidsdoelstellingen.

Ad 7: Risico's worden vooraf in kaart gebracht en periodiek gemonitord

Het lidmaatschap van de coöperatieve vereniging brengt voor de provincie weinig financiële risico's met zich mee. Gekozen is voor een coöperatieve vereniging met uitsluiting van aansprakelijkheid (U.A.), waarbij geldt dat indien de coöperatieve vereniging onverhoopt failliet zou gaan, partijen niet aansprakelijk kunnen worden gesteld voor eventuele schulden of tekorten van de coöperatieve vereniging. De leden van de coöperatieve vereniging zijn derhalve niet gehouden eventuele schulden van de coöperatie op basis van het lidmaatschap namens de coöperatieve vereniging te voldoen.

C. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Het aangaan van de deelneming aan de coöperatieve vereniging geschiedt kostenneutraal, dat wil zeggen dat de bijdrage aan DOVA & NDOV voor 2019 ongewijzigd blijven (respectievelijk € 186.000 voor NDOV en € 45.000 voor DOVA) m.u.v. indexatie. De bijdrage wordt betaald uit de bijdrage exploitatie OV.

D. Proces en procedure

Na het vernemen van uw wensen en bedenkingen bij het voorgenomen besluit, zullen wij een besluit nemen over het aangaan van de deelneming in de coöperatieve vereniging Samenwerkingsverband DOVA U.A..

E. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 06-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 16 oktober 2018;

gelet op artikel 158 van de Provinciewet,

besluiten:

Kennis te nemen van het voornemen van Gedeputeerde Staten om een deel te nemen aan de coöperatieve vereniging Samenwerkingsverband DOVA U.A. en vast te stellen dat Provinciale Staten hiermee in staat zijn gesteld wensen en bedenkingen ter zake te uiten.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d 14-01-2019
Commissie
Datum commissievergadering 06-12-2018

Onderwerp: Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA

Uw contactpersoon
S. Neeskens
AD/STG

Doorkiesnummer +31235145282
neeskenss@noord-holland.nl

21 december 2018

Advies commissie M&F:

De *Voordracht Deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA* als hamerstuk wordt doorgeleid naar PS van 14 januari 2019

Uittreksel van het concept-verslag M&F 6-12-2018:

2a.Voordracht deelname Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA

De heer **Zoon** (PvdD) vertelt dat de PvdD kan instemmen met de voordracht. Wat als de organisatie omvalt? De provincie geeft iets uit handen. Hoe kan worden geborgd dat het werk wordt voortgezet, mocht de organisatie failliet gaan?

De heer **Van Straaten** (VVD) vindt het goed dat alle OV-autoriteiten worden ondergebracht in één rechtsvorm. Hierdoor zal er meer transparantie ontstaan en zal het minder complex zijn dan de huidige werkwijze. De VVD kan instemmen met de voordracht. Deze samenwerking komt de reiziger ten goede.
In de voordracht wordt aangegeven dat de keuze voor de rechtsvorm niet de eerste voorkeur van Gedeputeerde Staten is. Wat is dan wel de eerste voorkeur? Waarom is dan toch gekozen voor deze rechtsvorm? Valt er winst te behalen in het samenwerkingsverband en zo ja, in welke orde van grootte?

De heer **Leever** (ONH) zegt dat ook de Ouderenpartij zich kan vinden in de voordracht. De fractie gaat akkoord.

De heer **Van Hooff** (PVV) meldt dat de PVV akkoord gaat met de voordracht. Risico's zijn uitgesloten. Wat de PVV betreft mag de voordracht als hamerstuk worden doorgeleid naar Provinciale Staten.

Mevrouw **Pels** (GL) merkt op dat GL de uitgangspunten onderschrijft. Het is een goed idee om het zo op te richten. GL heeft dezelfde vragen als de VVD. Hoe wordt geëvalueerd? Een evaluatie is belangrijk aangezien een constructie wordt neergezet, waarover Gedeputeerde Staten niet laaiend enthousiast zijn.

Mevrouw **Strens** (D66) geeft aan dat D66 instemt met de voordracht. GL is blij dat de OV-partners samenwerking hebben gevonden.

De heer **De Graaf** zegt dat het CDA positief is, waar coöperaties bijdragen aan de samenleving. Coöperaties hebben wel een winstoogmerk, maar dan wel zo min mogelijk winst. Om die reden is het een zeer constructieve samenwerkingsvorm in de samenleving die meer en meer gebruikt wordt.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) sluit zich aan bij de woorden dat het een goede voordracht is.
Wat is het belang voor de reiziger? Het mag niet zo zijn dat toch weer een bureaucratische organisatie wordt opgezet.

Gedeputeerde **Geldhof** constateert dat alle partijen instemmen met de voordracht. Op de vraag wat er gebeurt als de coöperatieve vereniging omvalt, antwoordt de gedeputeerde dat de provincie zowel lid als afnemer is. De kennis zit erin en gaat niet weg. Er is een rechtsvorm nodig om handelingen te kunnen verrichten. De eerste gedachte van gedeputeerde Post was een besloten vennootschap. Een coöperatieve vereniging is wat onbekend. Eigenlijk past de rechtsvorm van een coöperatieve vereniging beter. Een andere gedachte was om de samenwerking onder te brengen in een bestaande organisatie. Dat is niet gelukt. Winst behalen is geen doel op zich. Het is juist de bedoeling om het zo lean and mean mogelijk te organiseren. De reiziger merkt er niets van. De diensten worden nu ook al verricht, alleen wijzigt de rechtsvorm. Alle voor- en nadelen zijn afgewogen. De rechtsvorm wordt gecontroleerd door decentrale autoriteiten. Andere overheden gebruiken dit al als rechtsvorm om een beoogde onderlinge publieke samenwerking vorm te geven.

De **voorzitter** constateert dat van de tweede termijn geen gebruik wordt gemaakt. De voordracht zal als hamerstuk worden doorgeleid naar Provinciale Staten.

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

Aan Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland

Datum	*Bijlage(n)*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
22 oktober 2018	2		2018/AH/110

Onderwerp
ONDER EMBARGO Rapport *'Garanties, leningen en revolverende fondsen'*

Geachte leden van Provinciale Staten,

De Randstedelijke Rekenkamer heeft in de vier Randstadprovincies onderzoek gedaan naar de omvang, het beleid en het beheer van garanties en leningen, naar de financiële constructies van de revolverende fondsen en naar de informatievoorziening aan PS over het financieel risico deze instrumenten. Opvallende verschillen hebben we naast elkaar gezet, zodat de provincies van elkaar kunnen leren.

Het resultaat van dit onderzoek, het rapport *'Garanties, leningen en revolverende fondsen'*, en de bijbehorende 5-minutenversie zijn vanaf 24 oktober te vinden op onze website www.randstedelijke-rekenkamer.nl. Wij verzoeken u vriendelijk er rekening mee te houden dat de stukken tot deze datum niet openbaar zijn.

Wij hopen dat onze bevindingen de provincie meer inzicht geven in de genoemde financiële instrumenten en de informatievoorziening aan PS.

Desgewenst zijn wij graag bereid onze bevindingen mondeling te komen toelichten dan wel een presentatie over de onderzoeksresultaten te verzorgen.

Met vriendelijke groet,

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA

bestuurder/directeur
Randstedelijke Rekenkamer

Teleportboulevard 110 | 1043 EJ AMSTERDAM | 020 - 5818 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl | www.randstedelijke–rekenkamer.nl

randstedelijke rekenkamer

flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

EINDRAPPORT

Garanties, leningen en revolverende fondsen

Quickscan

Noord-Holland | oktober 2018

Voorwoord

De Randstadprovincies maken allen gebruik van verschillende financiële instrumenten, zoals subsidies, garanties en leningen. Enkele jaren geleden heeft de Rekenkamer reeds uitgebreid onderzoek gedaan naar subsidies. In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek wil betrekken, die de afgelopen jaren steeds vaker worden ingezet door overheden. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden geïnvesteerd. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

De Rekenkamer heeft besloten om dit onderzoek uit te voeren in de vorm van een quickscan. Zoals gebruikelijk bevat deze rapportage een provincievergelijking om van elkaar te leren. Dat is bij dit onderzoek naar garanties, leningen en revolverende fondsen met name de bedoeling. In het bijzonder biedt het onderzoek PS een overzicht van het gebruik van garanties, leningen en revolverende fondsen in de Randstadprovincies en de informatie-voorziening aan PS hierover. De Rekenkamer heeft hierbij gestreefd om de thematiek juist ook voor niet-financieel deskundigen inzichtelijk te maken.

Het onderzoek is tot ca. maart 2018 uitgevoerd door drs. Annelies Eggebeen, Majella de Vries MSc, Manon Laan MSc en drs. Linda Thompson (projectleider). In verband met herprioritering van het onderzoeksprogramma van de Rekenkamer is besloten dit onderzoek verder uit te voeren met ondersteuning van Twynstra Gudde. Intern is Manon Laan MSc actief bij het onderzoek betrokken gebleven.

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA
bestuurder/directeur Randstedelijke Rekenkamer

| Inhoudsopgave |

| CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN | **4**

| PROVINCIEVERGELIJKING | **8**

| REACTIE GEDEPUTEERDE STATEN | **13**

| NAWOORD REKENKAMER | **15**

| 1 | INLEIDING **16**

1.1 Aanleiding 16

1.2 Onderzoeksvragen, beoordelingscriteria en afbakening 16

| 2 | ACHTERGROND **19**

2.1 Vormen van garanties en leningen 19

2.2 Wet- en regelgeving 19

| 3 | GARANTIES EN LENINGEN **20**

3.1 Inleiding 20

3.2 Omvang en ontwikkeling garanties en leningen 20

3.3 Provinciaal beleid 21

3.4 Beheer 24

3.5 Informatievoorziening PS 26

| 4 | REVOLVERENDE FONDSEN **29**

4.1 Inleiding 29

4.2 Aard en omvang revolverende fondsen 29

4.3 Informatievoorziening PS 30

| BIJLAGE A | UITSTAANDE GARANTIES EN LENINGEN OP 31-12-2017 ..... **32**

| BIJLAGE B | GERAADPLEEGDE BRONNEN **35**

| BIJLAGE C | GERAADPLEEGDE PERSONEN **37**

Conclusies en aanbevelingen

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Het is van belang dat de provincies inzicht hebben in welke garanties en leningen zij hebben uitstaan en deze goed beheren. Goed beheer stelt de provincie in staat problemen tijdig te signaleren en maatregelen te treffen om verlies te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken.

In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek wil betrekken. Revolverende fondsen worden steeds vaker ingezet door overheden. Alle vier de Randstadprovincies hebben revolverende fondsen opgericht. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden ingezet. Veel gebruikte instrumenten voor revolverende fondsen binnen de Randstadprovincies zijn leningen en participaties; garanties komen ook voor. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

De Rekenkamer heeft besloten om het onderzoek uit te voeren in de vorm van een quickscan. Doel van dit onderzoek is inzicht geven in het beleid en beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de vier Randstadprovincies, alsmede de informatievoorziening aan PS over het financieel risico van deze instrumenten. Voor het onderzoek zijn vijf onderzoeksvragen geformuleerd. Hieronder worden deze vragen beantwoord en zijn aanbevelingen voor PS opgenomen.

Beleid

1. Wat is het beleid dat de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen?

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen vastgesteld. Hierin is het ‘nee, tenzij’-principe opgenomen. Oftewel, er worden geen garanties of leningen verstrekt, tenzij omstandigheden daartoe aanleiding geven. De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen. Voor het verstrekken van garanties en leningen worden vaste, maar niet vastgestelde procedures gevolgd. Hierbij ligt de eindverantwoordelijkheid voor de behandeling van de aanvraag van een garantie of lening bij de beleidsafdeling. De afdelingen concerncontrol en financiën worden vroegtijdig en integraal betrokken bij de instrumentkeuze en de risico’s en financiële voorwaarden.

De uitvoeringsrichtlijn is niet door PS vastgesteld. PS hebben daarnaast geen kaders vastgesteld die richting geven aan de keuze welke financieringsinstrumenten in te zetten. Tijdens de sessie gaf een vertegenwoordiging van PS aan dat zij behoefte hebben aan een dergelijk kader, mits deze niet te gedetailleerd is, ziet op alle mogelijke financieringsinstrumenten en voor Statenleden begrijpelijk is.

De Rekenkamer acht de doorontwikkeling van de uitvoeringsrichtlijn in door PS vastgesteld beleid (inclusief afwegingskader) een goede stap. Het is noodzakelijk gelet op het betrokken financieel belang en de betrokken risico’s van garanties en leningen. Net als dat PS in positie worden gebracht om kaderstellende uitgangspunten te formuleren ten aanzien van de inzet van onder andere garanties en leningen. Dergelijk beleid hoeft niet gedetailleerd

uitgewerkt te zijn en prescriptief te bepalen wanneer welk instrument wordt ingezet. Wel is het van belang dat wordt aangegeven met welke afwegingsfactoren rekening moet worden gehouden, welke waarborgen ingebouwd moeten worden, hoe risico's moeten worden beheerst en hoe het toepassen van zo'n afwegingskader procedureel wordt geborgd.

Aanbeveling 1
Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door PS vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.

Beheer

2. Is het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend om het financieel risico te beheersen?

De provincie heeft een vaste, maar niet vastgelegde procedure voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. De afdeling financiële zaken voert het operationele beheer uit en de beleidsafdeling bewaakt de beleidsmatige voorwaarden. Er is een actueel en compleet overzicht van de samenstelling, omvang en voorwaarden van de bestaande garanties en leningen. Risico's worden geïnventariseerd en gevolgd waarbij beheersmaatregelen worden genomen. Daarbij worden de risico's gedekt door het weerstandsvermogen.

Informatievoorziening PS

3. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en over het financieel risico van de reeds uitstaande garanties en leningen?

Bij nieuwe garanties en leningen worden PS voorafgaand betrokken, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. PS zijn dus niet standaard voorafgaand aan het verstrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over financiële risico's. Wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen, is niet geëxpliciteerd. Het gaat om het betrokken beleidsbelang, het financieel belang en eventuele gevoeligheid. Het gaat hierbij niet alleen om de mate van het financieel belang. Ook een garantie of lening voor een klein bedrag dat past binnen de begroting, kan politiek gevoelig zijn of worden; klein maar venijnig. Bij bestaande garanties en leningen worden PS periodiek via de p&c cyclus geïnformeerd. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd, wat vooral in het kader van de verstrekte lening aan Pallas is gebeurd.

Aanbeveling 2
Bepaal wanneer en op welke wijze PS dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door PS vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1.

Inzicht in revolverende fondsen

4. Hoe heeft de provincie de financiële relatie met de revolverende fondsen vormgegeven?

De provincie heeft (in de vorm van het verstrekken van (aandelen)kapitaal) een belang in drie revolverende fondsen, waarvan een fonds op dit moment wordt afgewikkeld. Het financieel belang van de provincie in deze fondsen is € 9,9 mln. (52% ten opzichte van de totale omvang van € 19,2 mln. van deze fondsen). De provincie heeft bij twee fondsen geen zeggenschap bij het verstrekken van garanties en leningen door de revolverende fondsen. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV, waar de aandeelhoudersvergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. De zeggenschap en de verantwoordelijkheid voor de risico's die met de garanties en leningen samenhangen liggen bij deze externe partijen. Het financieel risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds. De afgesproken mate van revolverendheid bij het Innovatiefonds Noord-Holland BV is 45%, bij de andere revolverende fondsen is de mate van revolverendheid niet expliciet afgesproken. De looptijd van de fondsen varieert van vijf jaar tot onbepaalde tijd.

Informatievoorziening PS

5. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van revolverende fondsen?

Er is geen beleid vastgesteld dat specifiek is gericht op de inzet en aanpak van revolverende fondsen. Wel zijn er in het beleid met betrekking tot verbonden partijen aspecten opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken, omdat de revolverende fondsen door een verbonden partij worden beheerd. Relevante aspecten gaan over de governance en aansturing van de verbonden partijen. Daaruit vloeien geen afspraken voort over de wijze waarop PS worden geïnformeerd over het instellen en de voortgang van revolverende fondsen.

Revolverende fondsen hebben een actueel beleidsmatig en financieel belang. Alle drie de fondsen waarin de provincie een belang heeft, zijn de afgelopen 10 jaar gestart, waarvan twee fondsen in deze lopende bestuursperiode. Met de fondsen leggen PS voor langere tijd gelden vast die door externe partijen worden beheerd. Deze factoren, in combinatie met de daarmee samenhangende risico's, maken het formuleren van nadere kaderstellende uitgangspunten door PS noodzakelijk. Hierbij kan worden aangesloten op het te formuleren beleid en het op te zetten afwegingskader als bedoeld bij aanbeveling 1. De provincie Zuid-Holland heeft voor de inzet van revolverende fondsen een handreiking en daaruit voortvloeiende investeringsstrategieën, waarmee zij goede ervaringen heeft.

PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen worden PS periodiek geïnformeerd via de jaarplannen en jaarstukken van de desbetreffende fondsen. Een integraal overzicht van de revolverende fondsen ontbreekt in de p&c stukken van de provincie.

Vanwege het betrokken financieel en beleidsmatig belang, gecombineerd met de lange looptijd van de fondsen, verdient het aanbeveling om een integraal overzicht van de revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie. Dit kan op een relatief eenvoudige wijze, bijvoorbeeld aan de hand van het feitelijk overzicht

zoals dat in dit rapport (paragraaf 4.2) is opgenomen; idealiter aangevuld met inzicht in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

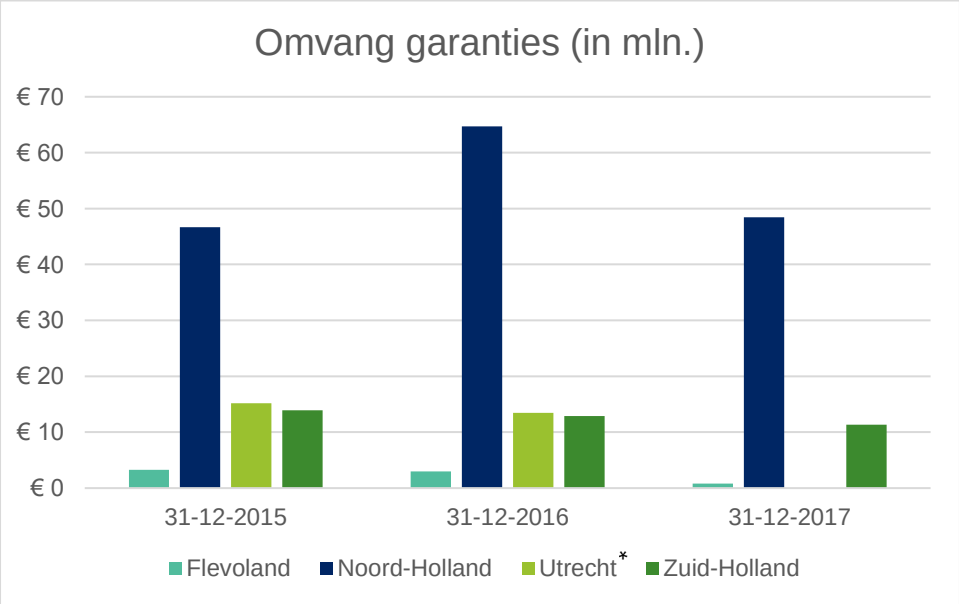
Aanbeveling 3
Vraag GS een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Provincievergelijking

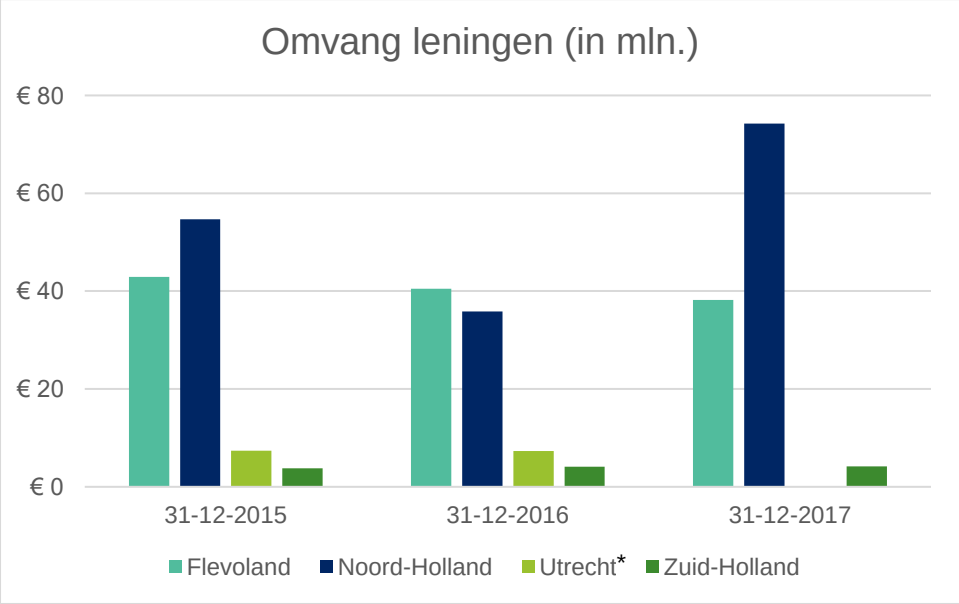
Garanties en leningen

Omvang

De vier Randstadprovincies verstrekken allen garanties en leningen.

De omvang verstrekte garanties (in € mln.) is in de periode 2015-2017 in alle Randstadprovincies afgenomen*.

De omvang leningen (in € mln.) is in de periode 2015 - 2017 toegenomen in Noord-Holland en Zuid-Holland en afgenomen in Flevoland en Utrecht*.

* Voor het jaar 2017 was de jaarrekening nog niet beschikbaar ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek (augustus 2018).

Beleid en risicodekking

	 FLEVOLAND	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
BELEID	Geen inhoudelijk beleid. In het Treasurystatuut en de Financiële Verordening zijn procedurele uitgangspunten verwoord. De huidige praktijk is gebaseerd op maatwerk. Recent is een 217a onderzoek uitgevoerd, waarin GS ambtelijk wordt geadviseerd om vernieuwing en ontwikkeling van het financieel instrumentarium te overwegen en om een afwegingskader vast te stellen ten behoeve van de inzet van financiële instrumenten.	Het geldende uitgangspunt ‘nee, tenzij’ is verder uitgewerkt in de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Deze uitvoeringsrichtlijn is vastgesteld door GS.	Geen (inhoudelijk of procedureel) beleid. De huidige praktijk is gebaseerd op maatwerk.	Het geldende uitgangspunt ‘nee, tenzij’ is vastgesteld door PS in het Treasurystatuut. Dit uitgangspunt is niet nader inhoudelijk uitgewerkt. Op dit moment loopt een onderzoek naar de vormgeving van een afwegingskader voor de inzet en aanpak van financiële instrumenten.
RISICO-DEKKING	Binnen de budgetten van de desbetreffende beleidsafdelingen.	Door de beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve).	Door de reserve weerstandsvermogen	Binnen de budgetten van de desbetreffende beleidsafdelingen.

Informatievoorziening in de P&C Cyclus

	 FLEVOLAND	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
GARANTIES	▪ Oorspronkelijk bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar ▪ Duiding van de veranderingen in de omvang ▪ In kort de achtergronden, risico's en ontwikkelingen	▪ Oorspronkelijk bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar (totaal en gewaarborgd door provincie) ▪ Naam van de rechtspersoon ▪ Doel/inhoud verplichting ▪ Provinciaal aandeel in % / € ▪ Datum PS- c.q. GS-besluit ▪ Datum van besluit Koninklijke Goedkeuring ▪ Looptijd ▪ Totaalbedrag van gewone- en buitengewone aflossing ▪ Risico's en eventuele ontwikkelingen	▪ Oorspronkelijke bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar ▪ Deel van de lening waarvoor de garantie garant staat ▪ Einddatum ▪ Belangrijke ontwikkelingen gedurende het jaar	▪ Oorspronkelijk bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar ▪ Percentage garanties ▪ Risico's
LENINGEN	▪ Boekwaarde van de leningen begin en einde van het jaar ▪ Vermeerderingen en verminderingen ▪ In kort de achtergronden, risico's en ontwikkelingen	▪ Oorspronkelijke bedrag ▪ Datum PS- c.q. GS-besluit ▪ Gehanteerde rentepercentage ▪ Restantbedrag begin en einde van het jaar ▪ Bedrag rente(bestanddeel) ▪ Bedrag aflossing(bestanddeel) ▪ Afschrijving wegens oninbaarheid ▪ Laatste jaar van aflossing ▪ Bedrag van de lopende rente ▪ Achtergronden, risico's en eventuele ontwikkelingen	▪ Omvang aan het begin en eind van het jaar ▪ Opnames en aflossingen	▪ Startjaar ▪ Oorspronkelijke bedrag ▪ Bedrag einde jaar ▪ Aflossingen ▪ Looptijd ▪ Risico's van de leningen

Revolverende fondsen

Overzicht revolverende fondsen

	Naam van het fonds	Start		Looptijd in jaren					Afgesproken mate van revolverendheid	Totaal aandeel provincie (absoluut bedrag)	Procentueel aandeel t.o.v. totale omvang
		2009 - 2013	2014 – 2018	< 5	5 - 10	11 - 20	>20	Onbepaald			
Flevoland	DE-on		■		■				100%	€ 16.000.000 (€ 8 mln. lening en € 8 mln. kapitaal verstrekking.)	70%
	MKB Doorstartfonds		■			■			75%		
	TMI PoC Fonds Flevoland		■			■			50-65%		
Noord-Holland	Life Science Fund	■				■			In afsluiting	€ 9.965.105 (kapitaal verstrekking)	52%
	Participatiefonds Duurzame Economie NH		■					■	Niet expliciet afgesproken		
	Innovatiefonds Noord-Holland		■		■				45%		
Utrecht[1]	Energiefonds Utrecht	■					■		100%	€ 17.000.000 (€ 16 mln. garantstelling en € 1 mln. kapitaal verstrekking)	62%
	Utrechtse Cultuurlening		■	■					100%		
	Gebiedsontw.fonds Mooi Rijnhuizen		■			■			100%		
Zuid-Holland	ROM Drechtsteden Capital	■						■	Niet expliciet afgesproken	€ 132.700.000 (waarvan € 33,5 mln. gestort) (kapitaal verstrekking)	74%
	InnovationQuarter	■						■	Niet expliciet afgesproken		
	ENERGIIQ		■			■			100%		
	Warmte Participatie Fonds		■				■		100%		

[1] Exclusief de twee afgesloten fondsen.

Beleid en informatievoorziening PS

	FLEVOLAND	NOORD-HOLLAND	UTRECHT	ZUID-HOLLAND
BELEID	Er is geen beleid vastgesteld voor de inzet en aanpak van revolverende fondsen.	Er is geen specifiek beleid vastgesteld voor de inzet en aanpak van revolverende fondsen. De revolverende fondsen worden beheerd door verbonden partijen. In het beleid met betrekking tot verbonden partijen zijn relevante aspecten (over de governance en aansturing) opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken.	Er is geen beleid vastgesteld voor de inzet en aanpak van revolverende fondsen.	GS hebben een handreiking vastgesteld voor de inzet van revolverende fondsen. Deze bevat de relevante wet- en regelgeving en een checklist om op een gestructureerde wijze afwegingen te maken bij het oprichten van- of deelnemen aan een revolverend fonds. Bij de oprichting van een fonds dient een investeringsstrategie te worden opgesteld en voorgelegd aan PS.
INFORMATIEVOORZIENING PS	PS worden in alle Randstadprovincies periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen door middel van de jaarplannen en jaarstukken van de revolverende fondsen. In de p&c stukken van de provincie is geen integraal overzicht opgenomen van de revolverende fondsen.			
			Aanvullend krijgen PS over het Revolverend Fonds in eigen beheer informatie in de jaarstukken in de paragraaf Grondbeleid.	Aanvullend krijgen PS via de paragraaf verbonden partijen wel informatie verschaft over de vennootschappen die de fondsen beheren.

Reactie Gedeputeerde Staten

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Randstedelijke Rekenkamer
Mevrouw A. Hoenderdos
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. E.L.M. Elferink
AD/CC

Telefoonnummer +31235143132
elferinke@noord-holland.nl

Verzenddatum

11 OKT. 2018

Kenmerk
1086855/1133945

Uw kenmerk
2018/AH/104

Betreft: Bestuurlijke nota Garanties, leningen en revolverende fondsen

Geachte mevrouw Hoenderdos,

Wij hebben met belangstelling kennis genomen van het onderzoek naar Garanties, leningen en revolverende fondsen.

Hierbij treft u onze reactie op de aanbevelingen uit het onderzoek aan.

Aanbeveling 1
Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door Provinciale Staten vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.

Reactie: wij zullen de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen doorontwikkelen en door Provinciale Staten laten vaststellen.
Een algemeen afwegingskader voor de inzet van financiële instrumenten is minder eenvoudig, aangezien een dergelijke keuze maatwerk is. Daarnaast is sprake van een zekere overlap in begrippen; revolverende fondsen zijn vrijwel altijd deelnemingen. Desondanks zullen wij bij het actualiseren van de diverse nota's pogen tot een breder afwegingskader te komen.

Aanbeveling 2
Bepaal wanneer en op welke wijze Provinciale Staten dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door Provinciale Staten vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1.

Reactie: Wij zullen dit opnemen in de nieuwe versie van de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

NHoooi

Aanbeveling 3
Vraag Gedeputeerde Staten een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Reactie: Wij zullen de gevraagde gegevens opnemen in de paragraaf Verbonden partijen bij de provinciale begroting en de provinciale jaarrekening.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

Nawoord Rekenkamer

Wij danken Gedeputeerde Staten (GS) voor hun reactie op de aanbevelingen van dit rapport. GS geven op inzichtelijke wijze weer hoe ze opvolging willen geven aan de drie aanbevelingen. De reactie van GS geeft geen aanleiding tot het maken van nadere opmerkingen.

De behandeling van het rapport in Provinciale Staten zien we met belangstelling tegemoet.

| 1 | Inleiding

1.1 Aanleiding

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Het is van belang dat de provincies inzicht hebben in welke garanties en leningen zij hebben uitstaan en deze goed beheren. Goed beheer stelt de provincie in staat problemen tijdig te signaleren en maatregelen te treffen om verlies te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken.
In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp Garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek willen betrekken. Revolverende fondsen worden steeds vaker ingezet door overheden. Alle vier de Randstadprovincies hebben revolverende fondsen opgericht of zijn bezig met het oprichten hiervan. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden ingezet. Veel gebruikte instrumenten bij revolverende fondsen zijn leningen en participaties; garanties komen ook voor. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

1.2 Onderzoeksvragen, beoordelingscriteria en afbakening

Op basis van het vooronderzoek heeft de Rekenkamer besloten om een onderzoek uit te voeren dat inzicht geeft in het beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de vier Randstadprovincies. De onderzoeksvragen en beoordelingscriteria bij het onderzoek hebben betrekking op:

Tabel 1 Onderzoeksvragen en beoordelingscriteria

Deelvraag	Beoordelingscriteria
1. Wat is het beleid dat de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen?	a. De provincie heeft beleid op het verstrekken van garanties en leningen b. De provincie heeft procedures voor het verstrekken van garanties en leningen
2. Is het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend om het financieel risico te beheersen?	a. De provincie heeft procedures voor het beheer van bestaande garanties en leningen. b. De provincie heeft inzicht in de samenstelling, omvang en de voorwaarden van de bestaande garanties en leningen. c. De provincie heeft een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden geborgd ten aanzien van het beheer van garanties en leningen. d. De provincie ziet toe op de naleving van voorwaarden van bestaande garanties en leningen. e. De provincie signaleert wijzigingen in het financieel risico van bestaande garanties en leningen en neemt maatregelen om dit risico te beheersen.

Deelvraag	Beoordelingscriteria
3. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en over het financieel risico van de reeds uitstaande garanties en leningen?	a. PS zijn voorafgaand aan het verstrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over het financieel risico. b. PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico van de bestaande garanties en leningen. c. PS worden tussentijds geïnformeerd over eventuele toenames in het financieel risico van bestaande garanties en leningen.
4. Hoe heeft de provincie de financiële relatie met de revolverende fondsen vorm gegeven?	Toelichting per revolverend fonds op de volgende punten[2]: a. De vorm (verbonden partij, direct via de provincie zelf, etc.) b. Financieel belang van de provincie in het revolverend fonds (incl. wanneer het revolverend fonds een verbonden partij is: percentage aandeelhouderschap) c. Financiële aansprakelijkheid d. Mate van zeggenschap van de provincie bij het verstrekken van garanties/leningen door het revolverend fonds e. Mate van revolverendheid f. Omvang leningen/garanties verstrekt door revolverend fonds
5. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van revolverende fondsen?	a. PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico, de revolverendheid en de invloedmogelijkheden. b. PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen.

De onderzoeksvragen worden beantwoord op basis van gesprekken met de ambtelijke organisaties, beschikbare documentatie en een analyse van de Stateninformatie. Daarnaast hebben wij een uitvraag gedaan bij de ambtelijke organisaties naar de garanties, leningen en revolverende fondsen, op basis van een door ons opgesteld (en deels vooraf ingevuld) format met gegevens over de garanties, leningen en revolverende fondsen, voornamelijk gebaseerd op de jaarstukken en andere p&c documenten zoals de Staten die ook krijgen. Ook hebben wij voor de provincie Noord-Holland een sessie georganiseerd waarvoor alle fracties zijn uitgenodigd. Alle fracties waren vertegenwoordigd bij de sessie. Tijdens de sessie zijn wij met de Statenleden aan de hand van stellingen in gesprek gegaan over onder andere het overzicht en inzicht dat zij hebben in garanties, leningen en revolverende fondsen en de informatievoorziening aan PS.

Het onderzoek richt zich met name op het aspect rechtmatigheid, specifiek:

- het beheer van garanties en leningen die door de Randstadprovincies zijn verstrekt;
- de financiële constructies van de revolverende fondsen in de Randstadprovincies.

In het onderzoek komt niet aan bod:

[2] Dit betreft een informatieve en geen beoordelende vraag. Daarom zijn de aspecten 4a tot en met 4f niet te beschouwen als beoordelingscriteria op basis waarvan tot een bevinding/oordeel wordt gekomen.

- (het bereiken van) de maatschappelijke doelen van de garanties, leningen en revolverende fondsen;
- welke afweging een rol heeft gespeeld bij de inzet van financiële instrumenten (lening, garantie, fonds, subsidie etc.);
- de garanties en leningen die zijn verstrekt via andere verbonden partijen of gemeenschappelijke regelingen dan de revolverende fondsen. Door betrokken ambtenaren in de provincies is aangegeven dat hier geen grote risico's liggen. Op basis van de beschikbare stukken zien wij zelf ook geen aanleiding om deze organisaties in het onderzoek mee te nemen;
- het risicomanagement (beheersen van kansen op en gevolgen van risico's) ten aanzien van de uitstaande garanties en leningen en de revolverende fondsen;
- het onderzoeken van dossiers van afzonderlijke garanties en leningen.

| 2 | Achtergrond

2.1 Vormen van garanties en leningen

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Bij het verstrekken van een lening stelt de provincie geld beschikbaar met de verwachting dit op termijn terug te krijgen. Gedurende de looptijd van de lening ontvangt de provincie rentebetalingen en aflossingen. Bij het verstrekken van een garantie (ook wel 'gewaarborgde geldlening') stelt de provincie zelf geen geld beschikbaar maar garandeert zij aan bijvoorbeeld de geldverstrekkende bank van een organisatie dat de organisatie de verschuldigde rente en aflossingen kan betalen. Als de organisatie de verschuldigde betalingen niet kan doen, kan de bank de provincie op haar garantie aanspreken waardoor wél kosten voor de provincie ontstaan. Naast de direct verstrekte garanties en leningen door de provincie is het ook mogelijk om (indirect) een garantie of lening van de provincie te krijgen, bijvoorbeeld via revolverende fondsen en/of (andere) verbonden partijen.

Een revolverend fonds is een fonds waaruit kapitaal wordt verstrekt dat in principe (deels) weer terugkomt in het fonds door middel van bijvoorbeeld terugbetalingen of verkoop van participaties. Dit kapitaal wordt dan opnieuw ingezet voor financiering van andere initiatieven. Revolverend betekent in de praktijk niet altijd dat het kapitaal volledig dient terug te vloeien in het fonds, de Randstedelijke provincies hebben een aantal fondsen waarbij van tevoren al bepaald is dat deze mogen leeglopen. De provincies leveren kapitaal voor revolverende fondsen in de vorm van een langlopende lening en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

Het hebben van aandelen in een revolverend fonds in de vorm van een vennootschap (NV of BV) betekent meestal dat de provincie geen invloed heeft op de garanties en leningen die worden aangegaan door het betreffende vennootschap, ook niet bij een meerderheidsbelang. Dit wordt besloten door het bestuur, tenzij in de statuten iets anders is vastgelegd. Wel kan de provincie invloed uitoefenen bij de oprichting van de vennootschap en het verstrekken van kapitaal of lening/garantie. Op dat moment kunnen voorwaarden worden verbonden waaraan garanties en leningen verstrekt door de vennootschap hebben te voldoen. Net als dat via een vertegenwoordiging in de vennootschap (bestuur/toezicht) invloed kan worden uitgeoefend op besluitvorming binnen de vennootschap. De provincie loopt bij deze vennootschappen in principe enkel financieel risico ter grootte van het uitgezette aandelenkapitaal en daarnaast voor eventuele zelf verstrekte garanties en leningen aan de vennootschap.

2.2 Wet- en regelgeving

Volgens de Wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido) en de daarop gebaseerde ministeriële regeling Uitzettingen en Derivaten decentrale Overheden mogen provincies alleen leningen verstrekken en garanties verlenen als aantoonbaar is dat dit past in de uitoefening van de publieke taak.[3] Overtollige middelen moeten worden aangehouden in 's Rijks schatkist. Een uitzondering geldt voor het onderling uitlenen van overtollige middelen aan medeoverheden, met als voorwaarde dat er geen sprake mag zijn van een toezichtrelatie.[4] Provincies kunnen dus alleen aan gemeenten buiten de eigen provincie leningen verstrekken als alternatief voor het schatkistbankieren.

[3] Art. 2 Wet Fido
[4] Art. 2 Wet Fido

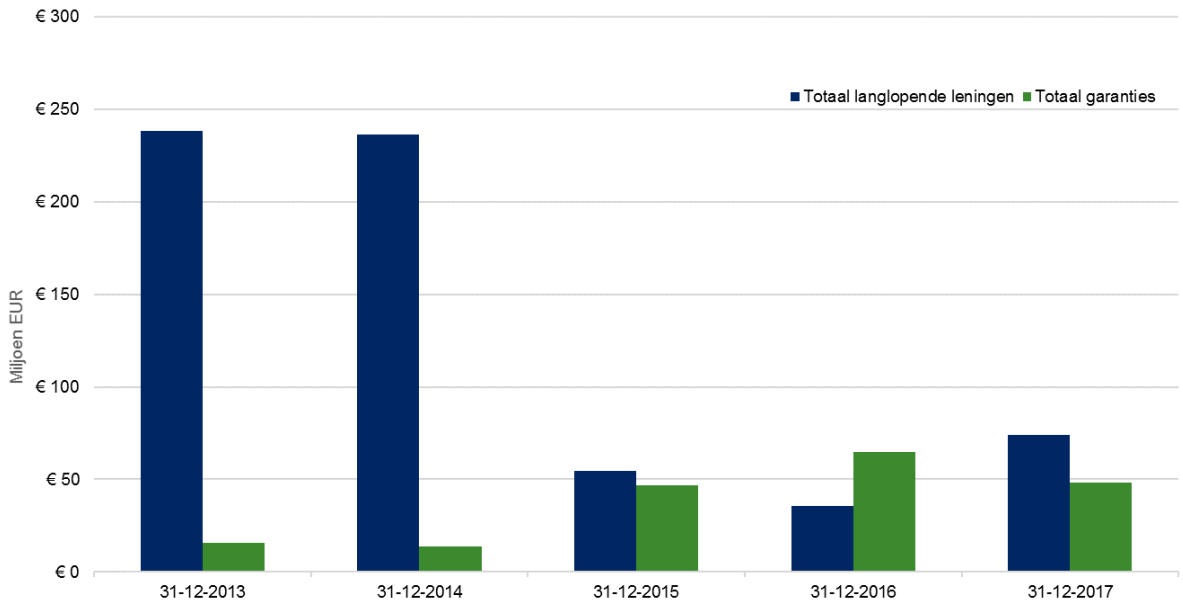
| 3 | Garanties en leningen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt eerst inzicht geboden in de omvang en ontwikkeling van de verstrekte garanties en langlopende leningen voor de periode 2013-2017. Vervolgens wordt ingegaan op het beleid, het beheer en de informatievoorziening aan PS betreffende garanties en leningen.

3.2 Omvang en ontwikkeling garanties en leningen

In deze paragraaf is de omvang van de langlopende garanties en leningen inzichtelijk gemaakt. De volgende figuur toont de omvang van langlopende garanties en leningen voor de periode 2013-2017.[5]

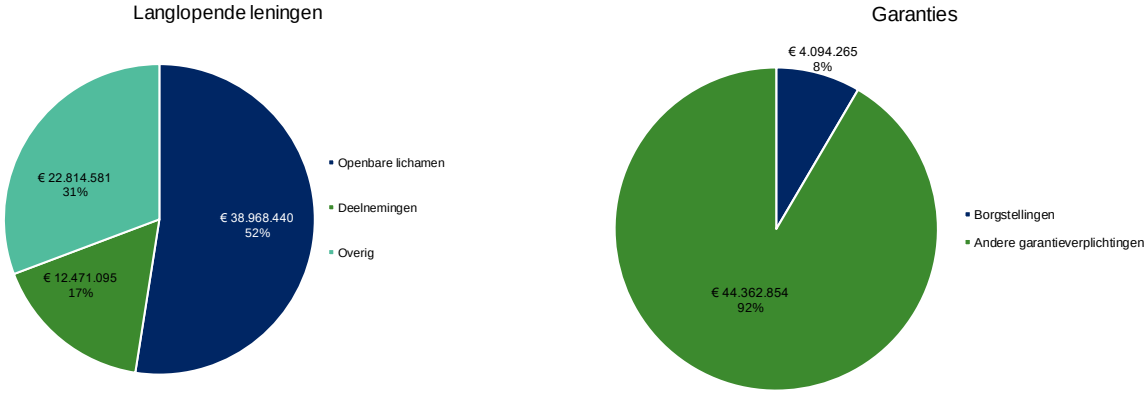
Figuur 1 Omvang (in mln.) langlopende leningen en garanties Provincie Noord-Holland (2013-2017)

Uit de bovenstaande figuur is op te maken dat de omvang van langlopende leningen is in de periode 2013-2017 afgenomen van € 238,4 mln. naar € 74,3 mln. In de periode 2014-2015 is er een grote afname in de omvang van langlopende leningen vanwege een aflossing van Vattenvall voor de overname van Nuon.

De omvang van garanties is in de periode 2013-2017 toegenomen van € 15,5 mln. naar € 48,5 mln. Uit nadere analyse blijkt dat deze toename is toe te schrijven aan de garanties voor de financiering van het project Hoogtij van de RON NV (garantie voor € 35 mln. in 2015) en de (her)financiering van PolanenPark B.V. (garantie van € 20 mln. in 2016).

[5] De cijfers zijn afkomstig uit de jaarrekeningen 2013, 2014, 2015, 2016 en 2017 van de provincie Noord-Holland en van de ambtelijke organisatie.

In de onderstaande figuur zijn de garanties en leningen op 31-12-2017 weergegeven.

Figuur 2 omvang langlopende leningen 31-12-2017 (links) en garanties 31-12-2017 (rechts)

De totale omvang van langlopende leningen is op 31-12-2017 € 74,3 mln. Het betreft 15 leningen aan:

- Vier *openbare lichamen* (RUD Noord-Holland Noord, Gemeenten Hilversum, Laren en Gooise Meren) (52% van totale omvang langlopende leningen).
- Drie *deelnemingen* (17% van totale omvang langlopende leningen).
- Acht *overige langlopende leningen* (31% van totale omvang langlopende leningen).

De totale omvang van garanties is op 31-12-2017 € 48,5 mln. Het betreft tien borgstellingen (8% totale omvang) aan zorginstellingen en drie andere garanties (92% van totale omvang) voor Nationaal Groenfonds, Hoogtij van de RON NV en PolanenPark BV.

In bijlage A is een detailoverzicht voor uitstaande garanties en leningen op 31-12-2017 opgenomen.

3.3 Provinciaal beleid

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf antwoord op de vraag welk beleid de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen en hoe dat procedureel is vertaald.

Beoordelingscriterium 1a:
De provincie heeft beleid op het verstrekken van garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 1b:
De provincie heeft procedures voor het verstrekken van garanties en leningen.

Bevinding 1

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen vastgesteld. Hierin is het 'nee, tenzij'-principe opgenomen, oftewel er worden geen garanties of leningen worden verstrekt, tenzij omstandigheden daartoe aanleiding geven. De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen. Voor het verstrekken van garanties en leningen worden vaste, maar niet vastgestelde procedures gevolgd. Hierbij ligt de eindverantwoordelijkheid voor de behandeling van de aanvraag van een garantie of lening bij de beleidsafdeling. De afdelingen concerncontrol en financiën worden vroegtijdig en integraal betrokken bij de instrumentkeuze en de risico's en financiële voorwaarden.

Toelichting

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen (hierna: uitvoeringsrichtlijn) vastgesteld.[6] De richtlijn is ter informatie aan PS verstuurd.

Het uitgangspunt bij het verstrekken van garanties en leningen is 'nee, tenzij'.[7] Daarbij wordt in de uitvoeringsrichtlijn aangegeven dat deze instrumenten in principe niet worden ingezet voor het financieel ondersteunen van provinciale doelen, tenzij er omstandigheden zijn die daartoe aanleiding geven.[8] De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen, maar bevat geen grondslag voor het verstrekken van deze instrumenten. Dit betekent dat de uitvoeringsrichtlijn en de bepalingen in deze richtlijn er niet toe kunnen leiden dat een verplichting ontstaat voor het verstrekken van een garantie of lening.[9]

Bij de beoordeling van nieuwe aanvragen worden de volgende algemene uitgangspunten gehanteerd:[10]

1. Er worden alleen garanties en leningen verstrekt indien sprake is van financiering van een publieke taak. Dat wil zeggen dat ze moeten bijdragen aan het maatschappelijk belang voor Noord-Holland, ter beoordeling van GS.
2. Er worden geen garanties of leningen verstrekt indien de aanvrager een politieke doelstelling heeft.
3. GS zijn bevoegd om te besluiten over aanvragen voor garanties en leningen die binnen de begrotingskaders vallen. Voor aanvragen die niet binnen de begrotingskaders vallen dient een voorstel aan PS te worden voorgelegd.
4. Voordat een provinciale garantie kan worden afgegeven is door de aanvrager eerst de mogelijkheid onderzocht om de garantie onder te brengen bij een waarborgfonds.
5. Indien een garanties of lening wordt verstrekt, wordt, gelet op de risico's voor de provincie, de staatssteunregels en de Wet markt en overheid, een marktconforme vergoeding in rekening gebracht bij de instelling.
6. Indien een garantie wordt verstrekt aan een organisatie waarin de provincie een bestuurlijk en/of financieel belang heeft, geldt altijd dat de provincie (maximaal) 'pro rata' bijdraagt aan de totale garantie. De provincie zal bijvoorbeeld maximaal voor 20% garant staan voor een lening aan een gemeenschappelijke regeling waarin de provincie zelf voor 20% deelnemer is.

[6] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Richtlijnen voor het verstrekken van geldleningen en garantstellingen.
[7] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, p. 7.
[8] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen.
[9] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Andersom betekent dit ook dat er besloten kan worden tot het verstrekken van een garantie of lening terwijl er niet wordt voldaan aan de bepalingen van de richtlijn.
[10] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, p. 8.

7. Voordat een provinciale garantie of lening kan worden verstrekt, dient eerst een (juridische) staatssteuntoets te zijn uitgevoerd.

In aanvulling op deze uitgangspunten zijn toetsingscriteria opgesteld. Het gaat het om de volgende toetsingscriteria:[11]

1. De aanvraag voldoet aan de bovenstaande geformuleerde algemene uitgangspunten.
2. De aanvraag is niet ingegeven door rentabiliteitsafwegingen. Aanvragen tot garanties/leningen waarbij het doel is een lagere rente voor de geldnemer te bedingen en waarbij risico's dus indirect worden afgewenteld op de provincie, worden niet in behandeling genomen.
3. De beoogde doelen zijn zonder provinciale garanties/leningen niet te realiseren. Alternatieve mogelijkheden zoals zelfwerkzaamheid, eigen middelen, andere subsidies, middelen van sponsoren, financiering door meer voor de hand liggende partijen etc. zijn eerst door de aanvrager benut.
4. Indien mogelijk worden (naar oordeel van de provincie) voldoende zekerheden door de aanvrager overgelegd.
5. De financiële positie en prognoses van de aanvrager zijn zodanig dat rente en aflossing naar verwachting betaald kunnen blijven worden.
6. Het te berekenen risico kan door de provincie worden gedragen binnen het beschikbare of aan te passen weerstandsvermogen.
7. De financiële positie van de aanvrager wordt getoetst om zicht te krijgen op de business case en de risico's die de provincie met de geldlening loopt.

De toetsingscriteria zijn uitgewerkt in een stroomschema dat fungeert als een beslismodel. Ook is in de uitvoeringsrichtlijn een checklist opgenomen voor de dossieropbouw bij aanvragen voor garanties en leningen. De ambtelijke organisatie geeft aan dat de uitvoeringsrichtlijn hen helpt bij vragen met betrekking tot garanties en leningen.[12]

Elke aanvraag vergt maatwerk, waarbij er van de uitvoeringsrichtlijn kan worden afgeweken.[13] Daarbij volgt de provincie vaste, maar niet vastgelegde, procedures. Deze procedure is niet afzonderlijk uitgewerkt in een protocol of in een ander document. De procedure is in lijn met de verdeling van taken en verantwoordelijkheden zoals die op hoofdlijnen is vastgelegd in de uitvoeringsrichtlijn, het Treasurystatuut en de Financiële Verordening.[14] Daarbij zijn de beleidsafdeling, concerncontrol en de sector financiën (directie Concernzaken) betrokken, waarbij de eindverantwoordelijkheid ligt bij de beleidsafdeling. De vraag komt binnen bij/via de beleidsafdeling. Bij het toepassen van de criteria uit de uitvoeringsrichtlijn worden concerncontrol en financiën vroegtijdig en integraal betrokken, zowel wat betreft instrumentkeuze als wat betreft risico's en financiële voorwaarden. De risicoanalyse die wordt gemaakt, wordt verwerkt in het voorstel aan GS. Afspraken tussen geldlener en geldverstrekker worden bij een lening vastgelegd door het sluiten van een leningsovereenkomst en bij garanties door het afsluiten van een akte van borgtocht.[15]

De ambtelijke organisatie geeft aan dat het verstrekken van een garantie of lening altijd gebeurt door middel van een GS-besluit.[16] Dit is in het kader van dit onderzoek nagegaan bij de PolanenPark-garantie, bij de leningen

[11] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen.
[12] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.
[13] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.
[14] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015. Provincie Noord-Holland (2010), Treasurystatuut.
[15] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 18 december 2017.
[16] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.

verstrekt in het kader van het collectief agrarisch natuurbeheer, voor de RUD-lening en de leningen aan Hilversum, Laren, Gooise Meren. In deze gevallen vond besluitvorming plaats door GS.[17]

Bewust heeft de provincie gekozen om geen leningen te verstrekken aan andere overheden, niet zijnde overheden binnen de eigen provincie als alternatief voor het schatkistbankieren[18] Wel zijn in het kader van de uitvoering van een publieke taak leningen verstrekt aan Noord-Hollandse gemeenten.[19]

De uitvoeringsrichtlijn is door GS, en niet door PS, vastgesteld. PS hebben daarnaast geen kaders vastgesteld die richting geven aan de keuze welke financieringsinstrumenten in te zetten. Tijdens de sessie gaf een vertegenwoordiging van PS aan dat zij behoefte hebben aan een dergelijk kader, mits deze niet te gedetailleerd is, ziet op alle mogelijke financieringsinstrumenten en voor Statenleden begrijpelijk is.[20]

3.4 Beheer

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf antwoord op de vraag of het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend is om het financieel risico te beheersen.

Beoordelingscriterium 2a:
De provincie heeft procedures voor het beheer van bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2b:
De provincie heeft inzicht in de samenstelling, omvang en de voorwaarden van de bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2c:
De provincie heeft een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden geborgd ten aanzien van het beheer van garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2d:
De provincie ziet toe op de naleving van voorwaarden van bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2e:
De provincie signaleert wijzigingen in het financieel risico van bestaande garanties en leningen en neemt maatregelen om dit risico te beheersen.

[17] Provincie Noord-Holland (2016), GS Besluitvorming herfinanciering PolanenPark 7 juni 2016. Provincie Noord-Holland (2015), GS Besluitvorming subsidie in de vorm van een lening collectief agrarisch natuurbeheer Noord-Holland 27 oktober 2015. Voor andere leningen: GS Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord 5 januari 2015; GS Leningen Hilversum, Laren, Gooise Meren 28 november 2017. Wanneer het gaat om de uitvoering van een publieke taak mogen leningen worden verstrekt aan gemeenten binnen de provincie.
[18] Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015, artikel 5.5.
[19] Lening verstrekt aan de RUD NH Noord (in het kader van de intrekking van het Afsprakenkader 2013 en de daaropvolgende dienstverleningsovereenkomst; GS Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord 5 januari 2015) en aan de gemeenten Hilversum, Laren en Gooise Meren (in het kader van de verkoop van het bedrijventerrein Crailo; GS Verkoop Crailo 28 november 2017). Alsook de eerder in 2010 verstrekte lening aan Velsen inzake het project HOV Velsen.
[20] Deze sessie vond plaats op 11 juni 2018.

Bevinding 2

De provincie heeft een vaste, maar niet vastgelegde procedure voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. De afdeling financiële zaken voert het operationele beheer uit en de beleidsafdeling ziet toe op de beleidsmatige voorwaarden. Er is een actueel en compleet overzicht van de samenstelling, omvang en voorwaarden van de bestaande garanties en leningen. Risico's worden geïnventariseerd en gevolgd waarbij beheersmaatregelen worden genomen. Daarbij worden de risico's gedekt door het weerstandsvermogen.

Toelichting

De organisatie heeft een vaste werkwijze voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Deze procedure is niet afzonderlijk vastgelegd. De procedure is in lijn met de verdeling van taken en verantwoordelijkheden zoals die op hoofdlijnen is vastgelegd in de uitvoeringsrichtlijn, het Treasurystatuut en de Financiële Verordening.[21]

De operationele uitvoering van het beheer ligt bij de sector financiën. Zij beheren de afbetalingen en rentebetalingen. De sector financiën ziet toe op de naleving van de financiële voorwaarden die samenhangen met de garantie of lening. De beleidsmatige aspecten van het beheer worden gedaan door de beleidsafdeling, bijvoorbeeld het toezien op de naleving van de inhoudelijke voorwaarden die samenhangen met de garantie of lening. De mate waarin de voorwaarden bij afzonderlijke garanties en leningen zijn nageleefd, is niet onderzocht in het kader van dit onderzoek.

Mede doordat de afdeling financiële zaken bij alle garanties en leningen is betrokken, ook beheersmatig, bestaat een inzicht in uitstaande garanties en leningen wat betreft samenstelling, omvang en voorwaarden. Zij houden een overzicht bij, dat de basis biedt voor de verslaglegging in de p&c documenten, zoals de begroting en de jaarstukken, alsook de feitelijke overzichten die in het kader van dit rekenkameronderzoek zijn samengesteld (zie bijlage A).

Voor de risico's die samenhangen met garanties en leningen wordt aangesloten op de organisatiebrede aanpak van risico's en risicomanagement.[22] Op deze manier worden risico's geïnventariseerd en gevolgd waarbij beheersmaatregelen worden genomen. Twee keer per jaar worden de risico's tegen het licht gehouden en worden zo nodig bijgesteld. Dit is gekoppeld aan de p&c cyclus en gebeurt ter voorbereiding op de begroting en de jaarstukken. De sector financiën trekt dit in samenwerking met de beleidsafdeling. Daarnaast kan de beleidsafdeling bij de sector financiën aangeven dat er gekeken moet worden naar de financiële risico's, indien zij signalen hebben dat het nodig is. Gelet op de beperkte omvang van de garanties en leningen komt dit in de praktijk niet voor. De provincie heeft vanuit het verleden nog enkele garanties lopen bij zorginstellingen. Deze worden de laatste jaren niet meer verstrekt. Het Waarborgfonds voor de Zorgsector beoordeelt de financiële situatie bij deze zorginstellingen en stuurt elk jaar een voortgangsrapportage waarin ook op eventuele risico's wordt ingegaan. De provincie maakt bij het beheersen van de risico's gebruik van deze rapportages.

De belangrijkste risico's worden in het kader van het weerstandsvermogen verwerkt in de risicoparagraaf. De beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve) dient als risicodekking. Indien deze bij het verstrekken van de lening ontoereikend is met het oog op de ingeschatte risico's, moet het weerstandsvermogen worden

[21] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015. Provincie Noord-Holland (2010), Treasurystatuut.
[22] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.

aangevuld. Doordat het beschikbare weerstandsvermogen toereikend is, is dit nog niet gebeurd.[23] Aan deze keuze van risicodekking ligt geen expliciete afweging ten grondslag.[24]

3.5 Informatievoorziening PS

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf inzicht in de wijze waarop en de mate waarin PS worden geïnformeerd over (de risico's bij) de garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 3a:
PS zijn voorafgaand aan het verstrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over het financieel risico.

Beoordelingscriterium 3b:
PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico van de bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 3c:
PS worden tussentijds geïnformeerd over eventuele toenames in het financieel risico van bestaande garanties en leningen.

Bevinding 3

PS worden voorafgaand betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. PS zijn dus niet standaard voorafgaand aan het vertrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over financiële risico's. Wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen, is niet geëxpliciteerd. Het gaat om het betrokken beleidsbelang, het financieel belang en eventuele gevoeligheid ('klein en venijnig').PS worden via de p&c cyclus periodiek geïnformeerd over het financieel risico van de bestaande garanties en leningen. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd over ontwikkelingen met betrekking tot garanties of leningen, wat vooral in het kader van de lening verstrekt aan Pallas is gebeurd.

Toelichting
PS worden voorafgaand betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. Indien het gaat om een verstrekking met 'ingrijpende gevolgen' of, zoals bepaald in de uitvoeringsrichtlijn, wanneer de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders, leggen GS het voorgenomen besluit voor aan PS (of statencommissie). GS besluiten vervolgens na bespreking in de commissie/PS.[25] Er is niet geëxpliciteerd wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen. De ambtelijke organisatie geeft aan dat het betrokken beleidsbelang, maar zeker ook het financieel belang daarbij bepalend zijn.[26] Wanneer geen sprake is van ingrijpende gevolgen en de verstrekking

[23] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018. Provincie Noord-Holland (2018), Jaarstukken 2017. Uit de jaarstukken blijkt dat het beschikbare weerstandsvermogen voor een periode van 4 jaar 8,7 keer zo groot is als de berekende risico's.
[24] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018.
[25] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018. Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, p. 8.
[26] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.

past binnen de begroting, besluiten GS.[27] De ambtelijke organisatie geeft aan dat PS in de praktijk over elke nieuwe garantie of lening worden geïnformeerd. De gedeputeerde geeft aan dat PS gelet op hun budgetrecht altijd via de p&c cyclus worden betrokken bij garanties en leningen. Soms wordt ook tussentijds een voorstel aan PS voorgelegd. De Rekenkamer heeft ambtelijk vernomen dat PS ook worden betrokken als er sprake is van ingrijpende gevolgen. De gedeputeerde geeft daarover aan dat het hierbij niet alleen gaat om de mate van het financieel belang. Ook een garantie of lening voor een klein bedrag dat past binnen de begroting, kan politiek gevoelig zijn of worden; klein maar venijnig. Het is goed dat PS dan vooraf worden betrokken. Ze geeft aan dat GS deze afweging moeten maken en dat die niet in harde criteria gevat kan worden.[28]

Bij de lening verstrekt in het kader van de reactor Pallas is bijvoorbeeld te zien dat PS op meerdere momenten zijn betrokken bij de besluitvorming over de lening. In juli 2012 namen PS het principebesluit om samen met het Rijk de reactor te realiseren en daarvoor € 40 mln. aan leningen te verstrekken.[29] De leningen zouden fasegewijs verstrekt moeten worden. In 2014 stemden PS in met het vervolg van het project waarna in januari 2015 de eerste lening (€ 8,5 mln.) wordt verstrekt.[30] In december 2015 werden PS betrokken bij de besluitvorming over tweede lening (€ 14 mln.).[31] Deze wordt in twee delen verstrekt, waarbij het eerste deel in 2016 wordt verstrekt (€ 6,5 mln.) en het tweede deel in 2018 (€ 7,5 mln.).[32] Later in 2018 volgt de besluitvorming over de laatste lening (€ 17,5 mln.).[33] PS zijn op meerdere momenten geïnformeerd over de voortgang van het project.[34]

De garantie PolanenPark is ter besluitvorming voorgelegd aan PS op 23 mei 2016.[35] De besluitvorming over Hoogtij vond in beslotenheid plaats en op de documentatie rust geheimhouding. Deze stukken zijn in het kader van dit onderzoek niet opgevraagd en onderzocht. Voor dit onderzoek is het toereikend vast te stellen dat PS op meerdere momenten betrokken zijn geweest bij Hoogtij. Naast betrokkenheid op 23 mei 2016, heeft eerder op 26 oktober 2015 in een besloten vergadering beraadslaging plaatsgevonden over de statenvoordracht Toekomst RON/Hoogtij.[36]

Wanneer een garantie of lening eenmaal is verstrekt, worden PS vooral periodiek geïnformeerd door middel van de p&c cyclus. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. In de toelichting op de balans wordt een overzicht geboden van de verstrekte garanties en leningen, de risico's die daarmee samenhangen (in de risicoparagraaf) en eventuele ontwikkelingen dienaangaande. Per verstrekte geldlening zijn in de jaarrekening opgenomen: het oorspronkelijke bedrag van de geldlening en/of uitzetting; de datum en nummer van het PS- c.q. GS-besluit; het gehanteerde rentepercentage; het restantbedrag per 1-1-2017; het bedrag van de in de loop van 2017 verstrekte leningen en uitzettingen; het bedrag van de rente

[27] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018. Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Zoals aangegeven in de uitvoeringsrichtlijn zijn GS bevoegd te besluiten over aanvragen. In lijn hiermee zijn zij eindverantwoordelijk voor het bepalen of sprake is van ingrijpende gevolgen op basis waarvan PS worden betrokken bij de aanvraag.
[28] Bestuurlijk interview, 12 september 2018.
[29] Provincie Noord-Holland (2012), Statenvoordracht Pallas, kernreactor voor productie medische isotopen en nucleair onderzoek 16 juli 2012.
[30] Statencommissie WEB, 17 maart 2014.
[31] Statencommissie EEB, 14 december 2015.
[32] Provincie Noord-Holland (2015), Brief GS Tweede Tranche Pallas. Provincie Noord-Holland (2018), GS besluit Kredietverlening Pallas 9 januari 2018. Provincie Noord-Holland (2018), Kredietverlening Pallas, brief GS aan PS
[33] Aangekondigd in de brief van GS aan PS over de stand van zaken Pallas, behandeld in de statencommissie EEB op 28 juni 2018.
[34] Bijvoorbeeld 5 oktober 2015 (commissie EEB), 18 januari 2016 (commissie EEB), 15 februari 2016 (commissie EEB), 16 januari 2017 (commissie EEB) en 19 februari 2018 (commissie EEB).
[35] Provincie Noord-Holland (2016), Statenvoordracht Herfinanciering Polanenpark 23 mei 2016.
[36] Provincie Noord-Holland (2015), Agenda commissie EEB 26 oktober 2015.

of het rentebestanddeel; het bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel; de afschrijving wegens oninbaarheid; het restantbedrag per 31-12-2017; het laatste jaar van aflossing; en het bedrag van de lopende rente 2017. Met betrekking tot de uitstaande gewaarborgde leningen is in de jaarstukken 2017 het nummer opgenomen; het oorspronkelijk bedrag; doel van de geldlening; door wie de geldlening is aangegaan; het percentage of deel gewaarborgd door de provincie; de datum, van het PS c.q. GS-besluit; de datum van het besluit Koninklijke Goedkeuring; het restantbedrag van de lening aan het begin van 2017, opgesplitst in totaal en gewaarborgd door de provincie; te waarborgen in 2017; het totaalbedrag van gewone- en buitengewone aflossing; het restantbedrag van de lening aan het eind van 2017, opgesplitst in totaal en gewaarborgd door de provincie; en het laatste aflossingsjaar. Met betrekking tot de andere garanties (convenantsleningen voor de uitvoering van het natuurbeleid, financiering RON NV en Polanenpark BV) zijn de naam van de rechtspersoon; de looptijd; het provinciaal aandeel in procenten; en het provinciaal aandeel in euro's opgenomen.[37]

Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd over ontwikkelingen met betrekking tot garanties en/of leningen. Dit is, blijkend uit de bovenstaande beschrijving van de betrokkenheid van PS bij het dossier Pallas, vooral gebeurd in het kader van de lening verstrekt en nog te verstrekken aan Pallas.

Tijdens de sessie met een vertegenwoordiging van PS, gehouden op 11 juni 2018, wordt wisselend gereageerd op de vraag of de informatievoorziening voldoende zicht geeft op de risico's die samenhangen met de garanties en leningen die de provincie heeft verstrekt. De een vindt de huidige informatievoorziening toereikend. De ander vindt dat ook wat betreft het moment dat besloten wordt over de verstrekking, maar dat de informatievoorziening minder passend is nadat de verstrekking heeft plaatsgevonden. De informatie gegeven op de vaste p&c momenten is niet altijd actueel genoeg en het is lastig om het totaaloverzicht te houden, zo wordt aangegeven.

[37] Provincie Noord-Holland (2018), Jaarstukken 2017, p. 298-301 en 344-345.

| 4 | Revolverende fondsen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt inzicht geboden in de aard en omvang van de revolverende fondsen. Vervolgens wordt ingegaan op de informatievoorziening aan PS over de revolverende fondsen.

4.2 Aard en omvang revolverende fondsen

In deze paragraaf wordt de financiële relatie met de revolverende fondsen toegelicht aan de hand van de volgende punten:

- De vorm (entiteit);
- Financieel belang van de provincie in het revolverend fonds (incl. wanneer het revolverend fonds een verbonden partij is: percentage aandeelhouderschap);
- Financiële aansprakelijkheid;
- Mate van zeggenschap van de provincie bij het verstrekken van garanties/leningen door het revolverend fonds;
- Mate van revolverendheid;
- Omvang garanties/leningen verstrekt door revolverend fonds.

Bevinding 4

De provincie Noord-Holland heeft een belang in drie revolverende fondsen, waarvan een fonds op dit moment wordt afgewikkeld. Het financieel belang van de provincie in deze fondsen is € 9,9 mln. in de vorm van het verstrekken van (aandeel)kapitaal. De totale omvang van de fondsen is € 19,2 mln. De drie fondsen worden beheerd door externe partijen, zijnde een BV. De provincie heeft bij twee fondsen geen zeggenschap bij het verstrekken van garanties en leningen door de revolverende fondsen. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV, waar de aandeelhoudersvergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. De zeggenschap en de verantwoordelijkheid voor de risico's die daarmee samenhangen liggen bij deze externe partijen. Het financieel risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds. De afgesproken mate van revolverendheid bij het Innovatiefonds Noord-Holland BV is 45%, bij de andere revolverende fondsen is de mate van revolverendheid niet expliciet afgesproken. De looptijd van de fondsen varieert van vijf jaar tot onbepaalde tijd.

Toelichting

In de onderstaande tabel is het overzicht opgenomen van de revolverende fondsen waar de Provincie Noord-Holland een belang in heeft. Het betreft drie fondsen, te weten 'Life Science Fund Amsterdam B.V', 'Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV' en 'Innovatiefonds Noord-Holland BV'. Per fonds is informatie opgenomen over de entiteit, de startdatum, de looptijd, de totale omvang van het fonds (per 31-12-2017), het aandeel van de provincie Noord-Holland (per 31-12-2017) en de afgesproken mate van revolverendheid.[38]

[38] De informatie opgenomen in de tabel is afkomstig van en is aangegeven door de ambtelijke organisatie.

Tabel 2: Revolverende fondsen

Naam fonds	Entiteit	Start	Looptijd	Omvang	Aandeel provincie	Afgesproken mate van revolverendheid
Life Science Fund Amsterdam B.V	BV	2009	Februari 2020 met eventuele verlenging	€ 9.9 mln. (capital contributions van aandeelhouders)	€ 2,0 mln. (kapitaal-verstrekking)	Fonds is gesloten en wordt afgewikkeld
Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV	BV	2014	onbepaalde tijd	€ 6.5 mln. (agiostortingen door PNH)	€ 6.5 mln. (kapitaal-verstrekking)	Niet expliciet afgesproken
Innovatiefonds Noord-Holland BV. (INH)	BV	2018	2023 met optie tot verlenging met een tweede tranche	€ 2.8 mln. (agiostortingen en 25% EFRO-subsidie)	€ 1.4 mln. (kapitaal-verstrekking)	45%

De revolverende fondsen betreffen allen BV's. De fondsen worden niet door de provincie zelf beheerd maar door externe partijen. De zeggenschap voor het verstrekken van garanties en leningen en de verantwoordelijkheid voor de risico's die daarmee samenhangen liggen bij de vennootschappen die het revolverende fonds beheren en niet bij de provincie. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie waar de aandeelhouders-vergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. Nadat het verstrekken van een lening is goedgekeurd, ligt het beheer en de zeggenschap bij de vennootschap, tenzij er een majeure wijziging is op het oorspronkelijke goedgekeurde voorstel die buiten het mandaat van de directie ligt. Dan wordt deze wijziging voorgelegd aan de aandeelhoudersvergadering.
Het risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds. De participatie door de provincie vindt plaats door middel van kapitaalverstrekkingen.

Het Life Science Fund loopt sinds 2009, is gesloten en wordt afgewikkeld. Het Participatiefonds Duurzame Economie loopt voor onbepaalde tijd. En het Innovatiefonds Noord-Holland loopt tot 2023 (met mogelijkheid tot verlenging). De mate van revolverendheid is bij het Participatiefonds niet expliciet afgesproken. De mate van revolverendheid van het Innovatiefonds Noord-Holland is 45%.

4.3 Informatievoorziening PS

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf inzicht in de wijze waarop en de mate waarin PS worden geïnformeerd over de revolverende fondsen.

Beoordelingscriterium 5a:
PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico, de revolverendheid en de invloedmogelijkheden.

Beoordelingscriterium 5b:
PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen.

Bevinding 5

PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over de mate van revolverendheid is niet altijd een expliciete afspraak gemaakt. PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen via de jaarplannen en jaarstukken. Een integraal overzicht van de revolverende fondsen ontbreekt in de p&c stukken van de provincie.

Toelichting

Er is geen beleid vastgesteld dat specifiek is gericht op de inzet en aanpak van revolverende fondsen. Wel zijn er in het beleid met betrekking tot verbonden partijen aspecten opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken, zeker omdat dergelijke fondsen door een verbonden partij worden beheerd. Relevante aspecten gaan over de governance en aansturing van de verbonden partijen. Daaruit vloeien geen afspraken voort over de wijze waarop PS worden geïnformeerd over het instellen en de voortgang van revolverende fondsen.

PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over de mate van revolverendheid is niet altijd een expliciete afspraak gemaakt. PS zijn in de praktijk betrokken geweest bij het instellen van alle drie de revolverend fondsen. Zo besluiten PS in 2009 over het instellen van het Life Science Fund en zijn PS betrokken bij de verlenging van het fonds. [39] Daarbij is niet expliciet afgesproken wat de mate van revolverendheid zou moeten zijn. Ook hebben PS ingestemd met de instelling van het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland op 6 mei 2013.[40] In het statenvoorstel wordt gerefereerd aan de doelstelling van het fonds, namelijk het door investeringen in de duurzame energiesector bijdragen aan de economische ontwikkeling van de provincie. Het fonds is in principe op termijn geheel revolverend, maar daarover wordt in het voorstel geen expliciete afspraak gemaakt. Wel wordt in het kader van de risico's gerefereerd aan ervaringen bij het landelijke MKB-fonds waar rekening werd gehouden met 20% tot 30% van het portfolio dat afgeschreven moet worden bij risicovolle innovatieprojecten. Ter beperking van de risico's wordt een deel van de middelen in het fonds afgezonderd, specifiek voor innovatieve, risicovolle projecten.

Ten slotte stemmen PS op 12 februari 2018 in met de oprichting van het Innovatiefonds Noord-Holland B.V. (voorheen bekend als het Proof of Concept fonds). In het voorstel wordt onder andere ingegaan op de risico's die samenhangen met het fonds en de mate waarin revolverendheid (45%) wordt verwacht.[41]

PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen door middel van de jaarplannen en jaarstukken van de revolverende fondsen.[42] In de p&c stukken van de provincie is geen integraal overzicht opgenomen van de revolverende fondsen.

[39] Betrokkenheid van PS bij het Life Science Fund blijkt uit de besluitvorming in het voorjaar van 2009 door PS. Verlenging is aan de orde gekomen in de commissie van 20 maart 2017 en 18 juni 2018.
[40] Provincie Noord-Holland (2013), Voordracht Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland.
[41] Provincie Noord-Holland (2017), Voordracht oprichting Innovatiefonds Noord-Holland BV.
[42] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018. Bijvoorbeeld door middel van de jaarstukken (PDENH Publicatieverslag 2016 en LSFA Jaarrekening 2017). Het participatiefonds is ook tussentijds besproken in de commissie op 11 april 2016 naar aanleiding van de tussenevaluatie PDENH en op 23 maart 2017 naar aanleiding van de doorontwikkeling van het fonds. De verlenging is aan de orde gekomen in de commissie van 20 maart 2017 en 18 juni 2018.

Bijlage A Uitstaande garanties en leningen op 31-12-2017

Naam organisatie / Garantie / Lening	Startdatum	Oorspronkelijke bedrag	Restantbedrag per 1-1-2017	Restantbedrag per 31-12-2017	Gewaarborgd door provincie (bij garantstelling)	Looptijd	Gehanteerd rente-percentage	Inzicht in financieel risico (en gedocumenteerd) (ja/nee)
Langlopende leningen								
Openbare lichamen		***€ 33.600.000***	***€ 400.000***	***€ 38.968.440***				
Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord(1)	5-1-2016	€ 400.000	€ 400.000	€ 400.000	nvt	2019	variabel	ja
Gemeente Hilversum (14)	21-12-2017	€ 16.101.092	€ 0	€ 18.680.867	nvt	2029	eerste 6 jaar 0%	ja
Gemeente Laren (14)	21-12-2017	€ 8.587.053	€ 0	€ 10.010.815	nvt	2029	tweede 6 jaar 0,4%	ja
Gemeente Gooise meren (14)	21-12-2017	€ 8.511.855	€ 0	€ 9.876.758	nvt	2029	idem	ja
Leningen aan deelnemingen		***€ 14.991.700***	***€ 12.471.095***	***€ 12.471.095***				
Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland N.V. (NHN) (2)	2007	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000				ja
Zeehaven IJmuiden N.V. (3)	21/06/2011	€ 635.000	€ 635.000	€ 635.000	nvt	2019	3,50%	ja
Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied (RON) (4)	17/02/2003 en 27/11/2006	€ 13.606.700	€ 11.086.095	€ 11.086.095	nvt	2021	4,62%	ja
Overige langlopende leningen		***€ 51.977.502***	***€ 23.003.745***	***€ 22.814.581***				
Nationaal Restauratiefonds NRF (5)	21/06/2011	€ 5.100.000	€ 5.100.000	€ 5.100.000	nvt	2040	0%	ja
Stichting Streekrekening Texel(6)	12-7-2010	€ 1.500.000	€ 1.500.000	€ 1.500.000	nvt	2042	0%	ja
CPO Collectief Particulier Opdrachtgeverschap(7)	20/03/2012	€ 1.380.000	€ 448.000	€ 240.000	nvt	2020	0%	ja
St.Forteiland Pampus(8)	5-6-2014	€ 25.000	€ 25.000	€ 0	nvt	12-1-2017	0%	ja

Naam organisatie / Garantie / Lening	Startdatum	Oorspronkelijke bedrag	Restantbedrag per 1-1-2017	Restantbedrag per 31-12-2017	Gewaarborgd door provincie (bij garantstelling)	Looptijd	Gehanteerd rente-percentage	Inzicht in financieel risico (en gedocumenteerd) (ja/nee)
Stg. voorbereiding Pallas Reactor(9)[43]	16-7-2012	€ 40.000.000	€ 15.118.418	€ 15.329.254	nvt	2018	1,50%	ja
Villa Nieuwland(10)	22-5-2015	€ 122.502	€ 122.502	€ 122.502	nvt	22-5-2025	2,60%	ja
Collectief Agrarisch Natuurbeheer(11)	2015	€ 850.000	€ 210.000	€ 210.000	nvt	2022	0,52%	ja
Gemeente Velsen (12)	25/05/2010	€ 3.000.000	€ 479.825	€ 312.825	nvt	2031	variabel	ja
Totaal langlopende leningen		**€ 100.569.202**	**€ 35.874.840**	**€ 74.254.116**				
Garanties								
Borgstellingen		***€ 34.925.276***	***€ 5.322.867***	***€ 4.094.265***	***€ 4.094.265***			
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - 1ste fase nieuwbouw en renovatie psych. Centrum	29-10-1979;080	€ 1.530.000	€ 340.000	€ 255.000	€ 255.000	2020	4,4	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - nieuwbouw en renovatie psych. Centrum	29-10-1979;080	€ 1.531.508	€ 340.335	€ 255.251	€ 255.251	2020	5,65	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - 2e fase nieuwbouw en renovatie psych. centrum	18-01-1982;005	€ 2.467.430	€ 510.503	€ 425.419	€ 425.419	2022	4,95	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - idem (2012)	18-01-1982;005	€ 3.403.352	€ 794.116	€ 680.670	€ 680.670	2023	5,72	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - idem (2013)	18-01-1982;005	€ 2.382.346	€ 635.293	€ 555.881	€ 555.881	2024	4,45	ja
Dr. M.J. Prinsenstichting - 2e fase zwakzinnigeninrichting Kadijkerkoog	04-12-1978;099	€ 10.096.610	€ 757.246	€ 504.831	€ 504.831	2019	4,27	ja

[43] In de definitieve jaarstukken 2017 is nog het treffen van een verliesvoorziening (aan de activazijde van de balans) voor de uitstaande lening aan Pallas verwerkt. Daarmee komt de uitstaande boekwaarde van de lening op nul.

Naam organisatie / Garantie / Lening	Startdatum	Oorspronkelijke bedrag	Restantbedrag per 1-1-2017	Restantbedrag per 31-12-2017	Gewaarborgd door provincie (bij garantstelling)	Looptijd	Gehanteerd rente-percentage	Inzicht in financieel risico (en gedocumenteerd) (ja/nee)
Dr. M.J. Prinsenstichting - 3e fase zwakzinnigeninrichting Kadijkerkoog	19-05-1980;019	€ 3.333.016	€ 512.771	€ 384.578	€ 384.578	2020	2,25	ja
Westfriese Zorggroep De Omring - Uitbreidings- en herstructueringswerken	19-11-1984;077	€ 3.403.352	€ 170.167	€ 0	€ 0	2017	4,27	ja
Viva! Zorggroep - Bouw verpleeghuis Heemswijk	15-06-1981;036	€ 3.374.310	€ 581.765	€ 465.409	€ 465.409	2021	3,91	ja
Viva! Zorggroep - Bouw verpleeghuis Heemswijk	15-06-1981;036	€ 3.403.352	€ 680.671	€ 567.226	€ 567.226	2022	3,99	ja
Andere garantieverplichtingen		***€ 75.000.000***	***€ 59.402.254***	***€ 58.862.854***	***€ 44.362.854***			
Het Nationaal Groenfonds - Uitvoering van het natuurbeleid (convenantsleningen)	24-4-2001	€ 20.000.000	€ 4.402.254	€ 3.862.854	€ 3.862.854	2022	-	ja
BNG Bank - financiering project Hoogtij van de RON NV	27-1-2016	€ 35.000.000	€ 35.000.000	€ 35.000.000	€ 25.500.000	-	-	ja
BNG Bank - herfinanciering van PolanenPark BV	7-6-2016, nr. 747558/817011	€ 20.000.000	€ 20.000.000	€ 20.000.000	€ 15.000.000	2026	-	
Totaal garanties		**€ 109.925.276**	**€ 64.725.121**	**€ 62.957.119**	**€ 48.457.119**			

Bron: Provincie Noord-Holland (2018), Jaarrekening 2017 pp. 398-301, 320, 344-345

Bijlage B Geraadpleegde bronnen

- Art. 2 Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido), BWBR001198
- Provincie Noord-Holland (2010), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, nr. 2010-26260, tot bekendmaking van het besluit van Provinciale Staten van Noord-Holland inzake vaststelling van het Financieringsstatuut Provincie Noord-Holland 2010
- Provincie Noord-Holland (2011), Onderzoeksrapport Garantstellingen
- Provincie Noord-Holland (2010), Treasurystatuut
- Provincie Noord-Holland (2011), Memo evaluatie gerantstellingen Provincie Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2012), Programmabegroting 2013
- Provincie Noord-Holland (2012), Statenvoordracht Pallas, kernreactor voor productie medische isotopen en nucleair onderzoek 16 juli 2012.
- Provincie Noord-Holland (2013), Programmabegroting 2014
- Provincie Noord-Holland (2013), Voordracht Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland.
- Provincie Noord-Holland (2014), Financieringsstatuut 2010 (gewijzigd 2014), ontwerpbesluit verplicht schatkistbankieren
- Provincie Noord-Holland (2014), Inz. Stand van zaken NRG Pallas, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2014), Inz. Voortgang Breedband en Open Data, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2014), Jaarstukken 2013
- Provincie Noord-Holland (2014), Programmabegroting 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Agenda commissie EEB 26 oktober 2015.
- Provincie Noord-Holland (2015), Brief GS Tweede Tranche Pallas
- Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Gedeputeerde Staten Besluit Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord
- Provincie Noord-Holland (2015), GS Besluitvorming subsidie in de vorm van een lening collectief agrarisch natuurbeheer Noord-Holland 27 oktober 2015. Voor andere leningen: GS Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord 5 januari 2015; GS Leningen Hilversum, Laren, Gooise Meren 28 november 2017.
- Provincie Noord-Holland (2015), Inz. technische vragen n.a.v. commissie EEB, 26 oktober 2015, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2015), Jaarstukken 2014
- Provincie Noord-Holland (2015), Over Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2015), Programmabegroting 2016
- Provincie Noord-Holland (2015), Subsidieregister Provincie Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen
- Provincie Noord-Holland (2015), Verslag van Statencommissie EEB, 14 december 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Verslag van Statencommissie EEB 5 oktober 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Verslag van Statencommissie WEB, 17 maart 2014
- Provincie Noord-Holland (2016), Besluitenlijst van de vergadering van GS van Noord-Holland van 5 januari 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), GS Besluitvorming herfinanciering PolanenPark 7 juni 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), Jaarstukken 2015
- Provincie Noord-Holland (2016), Kadernota Risicomanagement en Weerstandsvermogen, 2017 – 2020
- Provincie Noord-Holland (2016), Overzicht schuldleningen garantstelling gemeenten cie
- Provincie Noord-Holland (2016), Programmabegroting 2017
- Provincie Noord-Holland (2016), Statenvoordracht Herfinanciering Polanenpark 23 mei 2016.
- Provincie Noord-Holland (2016), Verslag van Statencommissie EEB 18 januari 2016

- Provincie Noord-Holland (2016), Verslag van Statencommissie EEB 15 februari 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), Verslag van Statencommissie EEB 25 oktober 2016
- Provincie Noord-Holland (2017), Gedeputeerde Staten Leningen Hilversum, Laren, Gooise Meren
- Provincie Noord-Holland (2017), Jaarstukken 2016
- Provincie Noord-Holland (2017), Organogram Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2017), Overeenstemming over voorwaarden overname Crailo
- Provincie Noord-Holland (2017), Verslag van Statencommissie EEB 6 januari 2017
- Provincie Noord-Holland (2017), Voordracht oprichting Innovatiefonds Noord-Holland BV.
- Provincie Noord-Holland (2018), GS besluit Kredietverlening Pallas 9 januari 2018
- Provincie Noord-Holland (2018), Jaarstukken 2017
- Provincie Noord-Holland (2018), Kredietverlening Pallas, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2018), Stand van zaken Pallas, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2018), Verslag van Statencommissie EEB 19 februari 2018
- Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 18 december 2017
- Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018

Bijlage C Geraadpleegde personen

- John Arkes, Sectormanager Integrale Opgaven en Transities, 18 december 2017
- Ed Elferink, Programmamanager interne audit, 18 december 2017
- Florien Goossens, Financieel adviseur, 18 december 2017
- Wouter Huijzendveld, Adviseur Financieel Concernbeleid, 18 december 2017
- Wouter Kegel, Financieel adviseur sector Financiën, 18 december 2017
- Gertjan Nederbragt, Programmamanager sector Regionale Economie, 18 december 2017
- Wim Voordenhout, Financieel adviseur, 18 december 2017 en 28 juni 2018
- Peter de Vries, Administratief medewerker sector Financiën, 18 december 2017 en 28 juni 2018
- Sessie met Statenleden, 11 juni 2018
- Elisabeth Post, Gedeputeerde Financiën, 12 september 2018

Colofon

Randstedelijke Rekenkamer
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam
020 – 58 18 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl
www.randstedelijke-rekenkamer.nl
Volg ons op twitter via: @rekenrandstad

Garanties, leningen en revolverende fondsen

Deze 5-minutenversie bevat de essentie van de uitkomsten van het onderzoek naar het beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de provincie Noord-Holland.

Aanleiding

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Het is van belang dat de provincies inzicht hebben in welke garanties en leningen zij hebben uitstaan en deze goed beheren. Goed beheer stelt de provincie in staat problemen tijdig te signaleren en maatregelen te treffen om verlies te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken.

In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek wil betrekken. Revolverende fondsen worden steeds vaker ingezet door overheden. Alle vier de Randstadprovincies hebben revolverende fondsen opgericht of zijn bezig met het oprichten hiervan. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden ingezet. Veel gebruikte instrumenten bij revolverende fondsen zijn leningen en participaties; garanties komen ook voor. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

Vraagstelling

Doel van dit onderzoek is inzicht geven in het beleid en beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de vier Randstadprovincies, alsmede de informatievoorziening aan PS over het financieel risico van deze instrumenten. Voor het onderzoek zijn vijf onderzoeksvragen geformuleerd.

1. Wat is het beleid dat de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen?
2. Is het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend om het financieel risico te beheersen?
3. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en over het financieel risico van de reeds uitstaande garanties en leningen?
4. Hoe heeft de provincie de financiële relatie met de revolverende fondsen vorm gegeven?
5. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van revolverende fondsen?

De Rekenkamer heeft besloten om het onderzoek uit te voeren in de vorm van een quickscan.

Conclusies

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen vastgesteld. Hierin is het ‘nee, tenzij’-principe opgenomen. De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen. Voor het

verstrekken van garanties en leningen worden vaste, maar niet vastgestelde procedures gevolgd. De uitvoeringsrichtlijn is niet door PS vastgesteld. De Rekenkamer acht de doorontwikkeling van de uitvoeringsrichtlijn in door PS vastgesteld beleid (inclusief afwegingskader) een goede stap. Net als dat PS in positie worden gebracht om kaderstellende uitgangspunten te formuleren ten aanzien van de inzet van onder andere garanties en leningen. De provincie heeft een vaste, maar niet vastgelegde procedure voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Bij nieuwe garanties en leningen worden PS voorafgaand betrokken, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. Wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen, is niet geëxpliciteerd. Het gaat om het betrokken beleidsbelang, het financieel belang en eventuele gevoeligheid. Het gaat hierbij niet alleen om de mate van het financieel belang, ook een garantie of lening voor een klein bedrag dat past binnen de begroting, kan politiek gevoelig zijn of worden. Bij bestaande garanties en leningen worden PS periodiek via de p&c cyclus geïnformeerd. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd.

De provincie heeft (in de vorm van het verstrekken van (aandelen)kapitaal) een belang in drie revolverende fondsen, waarvan een fonds op dit moment wordt afgewikkeld. Het financieel belang van de provincie in deze fondsen is € 9,9 mln. (52% ten opzichte van de totale omvang van € 19,2 mln. van deze fondsen). De provincie heeft bij twee fondsen geen zeggenschap bij het verstrekken van garanties en leningen door de revolverende fondsen. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV, waar de aandeelhoudersvergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. De zeggenschap en de verantwoordelijkheid voor de risico's die met de garanties en leningen samenhangen liggen bij deze externe partijen. Het financieel risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds.

Er is geen beleid vastgesteld dat specifiek is gericht op de inzet en aanpak van revolverende fondsen. Wel zijn er in het beleid met betrekking tot verbonden partijen aspecten opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken, omdat de revolverende fondsen door een verbonden partij worden beheerd. Relevante aspecten gaan over de governance en aansturing van de verbonden partijen. Daaruit vloeien geen afspraken voort over de wijze waarop PS worden geïnformeerd over het instellen en de voortgang van revolverende fondsen.PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen worden PS periodiek geïnformeerd via de jaarplannen en jaarstukken van de desbetreffende fondsen. Een integraal overzicht van de revolverende fondsen ontbreekt in de p&c stukken van de provincie.

Aanbevelingen

1. Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door PS vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.
2. Bepaal wanneer en op welke wijze PS dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door PS vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1.
3. Vraag GS een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Meer informatie

Dit onderzoek heeft geresulteerd in het rapport '*Garanties, leningen en revolverende fondsen*' en vindt u op onze website www.randstedelijke-rekenkamer.nl. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot Ans Hoenderdos, info@randstedelijke-rekenkamer.nl tel. 020 58 18 585.

Provincie Noord-Holland

2019 | 07

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 26 november 2018

Onderwerp: Eindrapport Randstedelijke Rekenkamer Garanties Leningen en Revolverende Fondsen

Kenmerk: 1141629

Bijlagen:

- **Eindrapport**
- **5-minuten versie**

1. Inleiding

De Randstedelijke Rekenkamer onderzoekt de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door het provinciebestuur gevoerde bestuur (artikel 183 van de Provinciewet). In dit kader brengt de Randstedelijke Rekenkamer het voorliggende rapport “Garanties Leningen en Revolverende Fondsen” aan Provinciale Staten uit. Provinciale Staten behandelt rekenkamerrapporten standaard in de betreffende vakcommissie en rondt deze af met een Statenbesluit.

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Het is van belang dat de provincies inzicht hebben in welke garanties en leningen zij hebben uitstaan en deze goed beheren. Goed beheer stelt de provincie in staat problemen tijdig te signaleren en maatregelen te treffen om verlies te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken. In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp Garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek willen betrekken. Revolverende fondsen worden steeds vaker ingezet door overheden. Alle vier de Randstadprovincies hebben revolverende fondsen opgericht of zijn bezig met het oprichten hiervan. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden ingezet. Veel gebruikte instrumenten bij revolverende fondsen zijn leningen en participaties; garanties komen ook voor. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

Het doel van dit onderzoek is inzicht geven in het beleid en beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de vier Randstadprovincies, alsmede de informatievoorziening aan PS over het financieel risico van deze instrumenten.

2. Onderzoeksvragen & aanbevelingen

Voor het onderzoek zijn vijf onderzoeksvragen geformuleerd.
1. Wat is het beleid dat de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen?
2. Is het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend om het financieel risico te beheersen?
3. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en over het financieel risico van de reeds uitstaande garanties en leningen?
4. Hoe heeft de provincie de financiële relatie met de revolverende fondsen vorm gegeven?
5. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van revolverende fondsen?

In het rapport zijn drie aanbevelingen opgenomen.
1. Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door PS vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.
2. Bepaal wanneer en op welke wijze PS dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door PS vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1
3. Vraag GS een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen P&C cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

3. Reactie Gedeputeerde Staten

Voor de volledige reactie van GS zie pagina 13 en 14 van het rapport.

Reactie Gedeputeerde Staten per aanbeveling:

Aanbeveling 1

Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door PS vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.

Reactie GS

wij zullen de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen door ontwikkelen en door PS laten vaststellen.
Een algemeen afwegingskader voor de inzet van financiële instrumenten is minder eenvoudig, aangezien een dergelijke keuze maatwerk is. Daarnaast is sprake van een zekere overlap in begrippen; revolverende fondsen zijn vrijwel altijd deelnemingen. Desondanks zullen wij bij het actualiseren van de diverse nota's pogen tot een breder afwegingskader te komen.

Aanbeveling 2
Bepaal wanneer en op welke wijze PS dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door PS vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1.

Reactie GS
Wij zullen dit opnemen in de nieuwe versie van de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen.

Aanbeveling 3
Vraag GS een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Reactie GS
Wij zullen de gevraagde gegevens opnemen in de paragraaf Verbonden partijen bij de provinciale begroting en de provinciale jaarrekening.

4. Voorstel

De drie aanbevelingen van de Randstedelijke Rekenkamer bij het rapport ‘Garanties Leningen en Revolverende Fondsen’ zijn, geherformuleerd als besluitpunten, opgenomen in het ontwerpbesluit.

Het college van Gedeputeerde Staten geeft aan hoe zij opvolging willen geven aan de drie aanbevelingen. De reactie van GS geeft de rekenkamer geen aanleiding tot het maken van nadere opmerkingen.

De commissie Mobiliteit & Financiën heeft in haar vergadering van 26 november 2018 het rapport besproken en adviseert aan PS te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Hr. H.W. Struben,
voorzitter Statencommissie Mobiliteit en Financiën

S.H Neeskens ,
griffier Statencommissie Mobiliteit & Financiën

Ontwerpbesluit

Nr. 07-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

- gelezen de voordracht van de Statencommissie Mobiliteit & Financiën van 26 november 2018,

- gelezen het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer, getiteld “Garanties Leningen en Revolverende Fondsen”

- gelet op de bespreking en het advies van de commissie Mobiliteit en Financiën van 26 november 2018;

besluiten:

- GS te verzoeken om de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door te ontwikkelen in een door Provinciale Staten vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.
- GS te verzoeken een voorstel te doen wanneer en op welke wijze Provinciale Staten worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en dit op te nemen in het door Provinciale Staten vast te stellen beleid.
- GS te verzoeken om een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de P&C cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en de mate van revolverendheid wordt weergegeven. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d 14-01-2019
Commissie
Datum commissievergadering 26-11-2018

Onderwerp: Rapport Randstedelijke Rekenkamer, garanties, leningen en revolverende fondsen

Uw contactpersoon
S. Neeskens
AD/STG

Doorkiesnummer +31235145282
neeskenss@noord-holland.nl

21 december 2018

Advies commissie M&F:

De *Voordracht Rapport Randstedelijke Rekenkamer, garanties, leningen en revolverende fondsen* als hamerstuk wordt doorgeleid naar PS van 14 januari 2019

Uittreksel van het concept-verslag M&F 26-11-2018:

8a. Rapport Randstedelijke Rekenkamer, garanties, leningen en revolverende fondsen
De **voorzitter** verwelkomt de directeur van de Randstedelijke Rekenkamer, mevrouw Hoenderdos.

De heer **Zoon** (PvdD) zegt dat goed beheren van garanties, leningen en revolverende fondsen naar de mening van de PvdD ook betekent dat ze doeltreffend zijn. Verlies kan een financiële betekenis hebben, maar ook dat bepaalde doelen niet zijn behaald. Onderzocht de Randstedelijke Rekenkamer of de instrumenten goed zijn qua die onderdelen?

Mevrouw **Hoenderdos** (Randstedelijke Rekenkamer) antwoordt dat dit niet is onderzocht. Dit is ook duidelijk gemaakt in het rapport. Het was een quickscan. Dat is vooral ingestoken om te kijken welke financiële instrumenten er zijn. Als er overzicht komt van de revolverende fondsen dan wordt door de Rekenkamer aanbevolen om aan te geven wat er met die fondsen bereikt wordt.

De heer **Leever** (ONH) ontdekte twee opvallende grafieken in het rapport over garanties en leningen. De garanties en leningen liggen voor Noord-Holland voor de jaren 2015 tot en met 2017 tussen 40 en 80 miljoen euro. Voor de provincies Utrecht en Zuid-Holland ligt dat bedrag aanzienlijk lager. Hoe valt dit grote verschil te verklaren? ONH stelde meerdere keren vragen over het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland. Wat gebeurt er met het geld uit dit fonds? Wat zijn de eventuele effecten van subsidies? Worden de beoogde doelen behaald? ONH wacht de jaarrekening 2018 af, maar krijgt ook graag een antwoord op vorenstaande vragen.

De heer **Van Straaten** (VVD) kan zich vinden in de aanbevelingen die de Randstedelijke Rekenkamer doet. Een rapportage over revolverende fondsen vindt de heer Van Straaten wenselijk. Er is de wens om meer inzicht te hebben in wat het fonds voor duurzame investeringen doet. Spreker is tevreden dat Gedeputeerde Staten aangeven alle aanbevelingen van de Rekenkamer te zullen opvolgen.

Mevrouw **Pels** (GL) bedankt de Rekenkamer voor het onderzoek en Gedeputeerde Staten voor het overnemen van de aanbevelingen. De rol van Provinciale Staten moet helder worden. Hebben de Statenleden daar al een idee bij? GL denkt zelf aan een BOT (benen-op-tafel)-overleg om met elkaar te verkennen welke rol men ziet. Wat vinden de andere fracties hiervan?

Een algemeen afwegingskader is heel moeilijk, wanneer men kijkt naar de drie betreffende instrumenten. Het is immers maatwerk, maar in andere provincies zijn grote verschillen in de manier waarop tot een afweging wordt gekomen. Is het niet verstandig als Provinciale Staten tot een zeer algemeen afwegingskader komen? Wat is een gewenste vorm?

Mevrouw **Terlouw** (CU-SGP) zegt dat haar fractie positief reageert op het onderzoek en daarvoor dank uitspreekt. Tevens is er waardering voor de reactie van Gedeputeerde Staten om de aanbevelingen over te nemen.
De fractie legt graag de volgende punten voor. Gedeputeerde Staten maken een voorbehoud bij de eerste aanbeveling over het afwegingskader. Het is niet eenvoudig te regelen, maar het is wel een zinvol advies. In Zuid-Holland loopt een onderzoek naar de vormgeving van het afwegingskader. Het is zinvol om dat onderzoek ook hier te doen, dan wel bij het onderzoek aan te sluiten, zodat het afwegingskader kan worden toegevoegd aan de opdracht voor de doorontwikkeling van de richtlijnen. Wat is hierop de reactie van de gedeputeerde?
Punt 3 van de aanbevelingen: kan er een overzicht komen van de verschillende fondsen in de P&C cyclus. Hoeveel is er reeds besteed en wat is er al weer teruggekomen?

De heer **Tijssens** (D66) vindt het een goed idee om een BOT-overleg met Statenleden te houden om te bespreken hoe met de instrumenten wordt omgegaan. D66 vindt het fijn dat de aanbevelingen zijn overgenomen. Wat D66 mag de voordracht worden doorgeleid als hamerstuk naar de volgende besluitvormende vergadering.

De heer **Den Uyl** (PvdA) heeft een vraag over aanbeveling 2. De rol van Provinciale Staten is kaderstelling en verantwoording. Is betrokken worden in dit geval kaderstellend zijn, of verantwoording afleggen?

Mevrouw **Hoenderdos** zegt over de verklaring van het verschil in het figuur ´Provincievergelijking´ dat de Rekenkamer het in dit onderzoek heeft gelaten bij sec het in beeld brengen van cijfers. Anders moest het complete financiële plaatje worden bekeken; niet alleen de figuren ten aanzien van garanties en leningen, maar ook hoeveel middelen er in andere financiële instrumenten zitten. Dat moet dan ook worden gerelateerd aan de begrotingsomvang en de reden waarom fondsen, garanties en leningen worden ingezet.

Met betrokkenheid bedoelt de Rekenkamer in ieder geval kaderstellend. Nu is de uitgangsrichtlijn door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Zeker als uit het eerder deze vergadering genoemde BOT-overleg een afwegingskader voortkomt voor ‘welke instrumenten worden wanneer ingezet’ dan is dat zeker kaderstellend. Dat is meer dan betrokkenheid.

Gedeputeerde **Post** zegt dat in de reactie van Gedeputeerde Staten staat dat bij het actualiseren van diverse nota’s wordt geprobeerd om tot een breed afwegingskader te komen. Daarmee wordt voldaan aan hetgeen door de Rekenkamer wordt geadviseerd. Het financiële beslag van Noord-Holland is van een andere orde dan van andere provincies. Een afwegingskader is dus echt maatwerk. Dit is niet altijd in eenvoudige beslisbomen te vangen.

Tweede termijn:

Mevrouw **Terlouw** (CU-SGP) vroeg in eerste termijn of er een overzicht van fondsen kan komen?

Gedeputeerde **Post** verwijst naar de reactie van Gedeputeerde Staten. De gevraagde gegevens worden opgenomen in de paragraaf Verbonden partijen in de begroting en jaarrekening.

De heer **Leever** (ONH) zegt dat de Rekenkamer aan de Staten vraagt of er specifieke projecten zijn om door te lichten? Hij stelt voor om het Duurzaamheidfonds in ieder geval een keer door te lichten.

Mevrouw **Hoenderdos** neemt de suggestie mee.

Mevrouw **Pels** (GL) doet het voorstel om een BOT-overleg te plannen om te praten over de rol van Provinciale Staten.

De **voorzitter** constateert dat de voordracht als hamerstuk kan worden doorgeleid naar Provinciale Staten. De griffie zal een BOT-overleg plannen waarin de rol van Provinciale Staten zal worden besproken.

De voorzitter bedankt mevrouw Hoenderdos voor haar komst en toelichting.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 17 december 2018

Onderwerp: Vaststelling van het Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019

Kenmerk: 1165609

Bijlagen:
- Ontwerpbesluit.

1. Aanleiding.

Naar aanleiding van de actuele verzoeken om PS-gerelateerde informatie op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) en de verwachting dat deze verzoeken in de toekomst alleen maar zullen toenemen, wordt het wenselijk geacht om de procedures hieromtrent formeel te regelen.

Het beslissen op een verzoek op grond van de Wob is een bevoegdheid van Provinciale Staten. In de praktijk maakt de frequentie van de vergaderingen van PS het onmogelijk om binnen de wettelijke termijn op dergelijke Wob-verzoeken te kunnen besluiten. Derhalve wordt voorgesteld dat PS de bevoegdheid om te besluiten op Wob-verzoeken mandateren aan de voorzitter. De voorzitter kan dan beslissingen nemen met betrekking tot Wob-verzoeken, inclusief de beslissingen die daarmee samenhangen, zoals het verdagen van de beslistermijn. De voorzitter informeert altijd het presidium over het gebruik van deze bevoegdheid.

Tevens wordt voorgesteld om te regelen dat de voorzitter ondermandaat kan verlenen en machtiging kan geven aan de Statengriffier om beslissingen te nemen met betrekking tot verzoeken om informatie als bedoeld in de Wob, inclusief de beslissingen die daarmee samenhangen, zoals het verdagen van de beslistermijn.

De gelaagde mandaatstructuur voorkomt in alle gevallen dat er een besluit van PS formeel noodzakelijk is en dus worden eventuele termijnoverschrijdingen, veroorzaakt door de frequentie van de Statenvergaderingen, vermeden.

Als bijlage treft u een ontwerpbesluit aan, waarin de hiervoor beschreven bevoegdheden aan de voorzitter worden gemandateerd.

2. Financiering en communicatie.

Met dit besluit zijn geen kosten gemoeid.

3. Proces en procedure.

Na vaststelling van Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019 zal het besluit worden gepubliceerd in het Provinciaal Blad.

4. Voorstel.

Wij stellen u voor, als gevolg van de vergadering van het presidium van 17 december 2018, te besluiten overeenkomstig bijgaand ontwerpbesluit.

Het Presidium,

J.W. Remkes, voorzitter

J.R. Loggen, griffier

Ontwerpbesluit

Nr. 02-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen voordracht ‘Ontwerpbesluit van Provinciale Staten van Noord-Holland van 14 januari 2019 tot vaststelling van het Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019’ d.d. 17 december 2018;

overwegende dat de frequentie van vergaderingen van Provinciale Staten het nemen van besluiten op grond van de Wet openbaarheid van bestuur binnen de wettelijke termijn bemoeilijkt en het zodoende wenselijk is om mandaat aan de voorzitter te verlenen;

gelet op afdeling 10.1 van de Algemene wet bestuursrecht;

gelet op de Wet openbaarheid van bestuur;

gelet op de voordracht van het Presidium van 17 december 2018;

besluiten vast te stellen:

Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019

Artikel 1 Begripsbepalingen

In het kader van dit besluit wordt verstaan onder:

a. voorzitter: de voorzitter van provinciale staten als bedoeld in artikel 9 provinciewet;
b. presidium: het presidium als bedoeld in het Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015.
c. wet: Wet openbaarheid van bestuur.

Artikel 2 Voorzitter

1. De voorzitter is gemandateerd en gemachtigd om besluiten te nemen met betrekking tot verzoeken om informatie als bedoeld in de wet, inclusief de besluiten die daarmee samenhangen.
2. De voorzitter is gemandateerd en gemachtigd om beslissingen op bezwaarschriften te nemen, tenzij het primaire besluit door de voorzitter is genomen.
3. De voorzitter kan ondermandaat en –machtiging verlenen aan de griffier en zijn plaatsvervanger.

Artikel 3 Ondertekening

De ondertekening van besluiten als bedoeld in artikel 2, luidt:

‘Provinciale Staten van
Noord-Holland, namens deze;

Gevolgd door de handtekening en de naam van de functionaris.

Artikel 4 Informeren

Het presidium wordt geïnformeerd over de uitoefening van de in artikel 2 bedoelde bevoegdheid.

Artikel 5 Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Provinciaal Blad waarin het wordt geplaatst.

Artikel 6 Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Besluit mandaat en machtiging Wet openbaarheid van bestuur van Provinciale Staten van Noord-Holland 2019.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd:

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN - 9 NOV. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
Mw. M. Ebrahimi Poer
BEL/OMB

Telefoonnummer +31631749038
ebrahimim@noord-holland.nl

Betreft: Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening

Verzenddatum
- 9 NOV. 2018

Kenmerk
1076408-1141587

Uw kenmerk

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) in verband met wijziging van de volgende onderwerpen: Natuurnetwerk Nederland (NNN), kleinschalige ontwikkelingen en strandzonering.

Wij hebben op 6 november 2018 het volgende besloten:

1. de Nota van Beantwoording van de wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) vast te stellen;
2. de statenvoordracht inclusief het ontwerpbesluit ter vaststelling van de PRV, de toelichting op de wijziging, de Wezenlijke Kenmerken en Waarden van het Natuurnetwerk Nederland van de Provincie Noord-Holland en de kaart 8 vast te stellen;
3. de indieners van de reacties op de ontwerpwijziging te informeren over de besluitvorming via bijgevoegde brieven;
4. de gedeputeerde Ruimtelijke Ordening te machtigen tot het aanbrengen van redactionele wijzigingen in de stukken ten behoeve van de vaststelling van de PRV door Provinciale Staten;
5. de PRV in werking te laten treden na de vaststelling door Provinciale Staten, door publicatie in het provinciaal blad.

In onderstaand overzicht staat weergegeven welke stukken zijn bijgevoegd en hoe deze moeten worden gelezen.

Nr.	Document	Doel
A	Statenvoordracht inclusief ontwerpbesluit	**Ter vaststelling**
B	Nota van Beantwoording (NvB)	**Ter informatie.** De NvB is vastgesteld door ons college. Dit is onze reactie aan indieners van opmerkingen en geeft een beeld van de aanleiding en overwegingen waarom wij het voorstel wel of niet hebben gewijzigd.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl

C	Kaart 8	**Ter vaststelling.** De link naar de digitale verbeelding van de kaarten (viewer) is te vinden in de toelichting.
D	Wezenlijke Kenmerken en Waarden	**Ter vaststelling.** De link naar de beschrijving van de 122 NNN-gebieden in Noord-Holland.
E	Overzicht wijzigingen	**Ter informatie bij het voorstel.** Dit geeft een integraal overzicht van hoe de totale PRV er volgens het voorstel uit komt te zien en welke wijzigingen zijn voorgesteld.
F	Reacties naar aanleiding van de terinzagelegging	**Ter informatie bij het voorstel**. Dit zijn de schriftelijke reacties met opmerkingen op de ontwerpwijziging.

Wij gaan er vanuit u met deze documenten voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

5 bijlagen

Bijlage 5 'Overzicht wijzigingen'

Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
Artikel 5c Kleinschalige ontwikkeling 1. Een bestemmingsplan maakt een kleinschalige ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied uitsluitend mogelijk binnen een bestaand bouwblok dat al voorziet in een stedelijke functie. Het aantal woningen mag hierbij niet toenemen. 2. In afwijking van het eerste lid is bebouwing buiten het bestaande bouwblok mogelijk, mits het bebouwd oppervlak niet wordt vergroot. 3. In afwijking van het eerste lid kan een bestemmingsplan voorzien in een kleinschalige ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied indien dit op grond van een ander artikel in deze verordening is toegestaan.	**Artikel 5c wordt als volgt gewijzigd:** In het eerste lid wordt het woord 'woningen' vervangen door: burgerwoningen. Na het derde lid worden twee nieuwe leden toegevoegd, luidende: 4. In afwijking van het eerste lid kan een bestemmingsplan voorzien in een kleinschalige ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied ter plaatse van een bestemmingsvlak, dat reeds voorziet in een stedelijke functie, naar een woonbestemming voor maximaal twee burgerwoningen, indien wordt voldaan aan de volgende vereisten: a. de omzetting naar een woonbestemming beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet; b. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in de stedelijke functie wordt de woonbestemming toegekend; c. de bestaande bebouwing op de overige gronden wordt gesloopt en aan deze gronden wordt een groenbestemming toegekend zonder bouwmogelijkheden; d. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 5000 m2 grondoppervlakte aan bestaande bebouwing wordt gesloopt, en; e. de groenbestemming van de in onderdeel c bedoelde gronden in de vorm van aanleg en onderhoud van erfbeplanting wordt via een privaatrechtelijke overeenkomst geborgd. 5. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen over de aard en omvang van de in het vierde lid	**Artikel 5c wordt als volgt gewijzigd:** Na het derde lid worden twee nieuwe leden toegevoegd, luidende: 4. In afwijking van het eerste lid kan een bestemmingsplan voorzien in een kleinschalige ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied ter plaatse van een bestemmingsvlak, die reeds voorziet in een stedelijke functie, naar een woonfunctie voor maximaal twee burgerwoningen, indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden: a. de omzetting naar een woonfunctie beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet; b. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in de stedelijke functie wordt de woonfunctie toegekend; c. de bestaande bedrijfsbebouwing op de overige gronden wordt gesloopt en aan deze gronden wordt een bestemming toegekend zonder bouwmogelijkheden; d. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 1.500 m2 grondoppervlakte aan bestaande bedrijfsbebouwing op het bouwperceel wordt gesloopt. 5. Artikel 15 is van overeenkomstige toepassing.

Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
	genoemde toegelaten woon- en groenbestemming.	
Artikel 17 Voormalige agrarische bouwpercelen 1. In afwijking van het bepaalde in artikel 5c kan een bestemmingsplan voorzien in de mogelijkheid dat de bestaande bebouwing op het voormalig agrarisch bouwperceel, inclusief de agrarische bedrijfswoning(en) en uitgezonderd kassen, wordt gebruikt voor kleinschalige vormen van bijzondere huisvesting, werken, recreatie, gebruiksgerichte paardenhouderij of zorgfuncties indien: a. sprake is van volledige beëindiging van het agrarisch bedrijf; b. deze functie de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven en de woonfunctie van omringende woningen niet beperkt; c. buitenopslag buiten het bouwvlak niet is toegestaan; d. deze functie aantoonbaar geen onevenredige verkeersaantrekkende werking heeft en er sprake is van een acceptabele verkeerssituatie; e. benodigde parkeerplaatsen op het eigen bouwperceel worden gerealiseerd; f. in geval van bijzondere huisvesting uitsluitend sprake is van afhankelijke woonruimten of woningen als onderdeel van zorgfuncties, en; g. in geval van recreatiefuncties permanente bewoning wordt verboden. 2.Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onder a, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging naar burgerwoning indien:	**Artikel 17 wordt als volgt gewijzigd:** Het tweede lid komt te luiden: 2. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onder a, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van het agrarisch bouwperceel naar een woonbestemming voor maximaal twee burgerwoningen indien wordt voldaan aan de volgende vereisten: a. de bedrijfswoning of het agrarisch bouwperceel niet is gelegen in glastuinbouw-concentratiegebied, zoals aangegeven op kaart 7 en de digitale verbeelding ervan; b. de omzetting naar een woonbestemming beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet; c. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in het agrarische bouwperceel wordt de woonbestemming toegekend; d. de bestaande bebouwing op de overige gronden van het agrarisch bouwperceel wordt gesloopt en aan deze gronden een groenbestemming wordt toegekend zonder bouwmogelijkheden; e. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 5000 m2 grondoppervlakte aan bestaande bedrijfsbebouwing wordt gesloopt, en; f. de groenbestemming van de in onderdeel d bedoelde gronden wordt in de vorm van aanleg en onderhoud van erfbeplanting via een privaatrechtelijke overeenkomst geborgd.	**Artikel 17 wordt als volgt gewijzigd:** Het tweede lid komt te luiden: 2. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onder a, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van het agrarisch bouwperceel naar een woonfunctie voor maximaal twee burgerwoningen indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden: a. de bedrijfswoning of het agrarisch bouwperceel niet is gelegen in glastuinbouw-concentratiegebied, zoals aangegeven op kaart 7 en de digitale verbeelding ervan; b. de omzetting naar een woonfunctie beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet; c. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in het agrarische bouwperceel wordt de woonfunctie toegekend; d. de bestaande agrarische bedrijfsbebouwing op de overige gronden van het agrarisch bouwperceel wordt gesloopt en aan deze gronden een bestemming wordt toegekend zonder bouwmogelijkheden; e. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 1.500 m2 grondoppervlakte aan bestaande agrarische bedrijfsbebouwing wordt gesloopt; f. een burgerwoning is uitsluitend mogelijk op het agrarische bouwperceel waar de agrarische bedrijfswoning staat.

Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
a. de burgerwoning wordt gesitueerd in de voormalige agrarische bedrijfswoning; b. de woning niet is gelegen in glastuinbouwconcentratiegebied, zoals aangegeven op kaart 7 en de digitale verbeelding ervan, en; c. de woning de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet beperkt. 3. Bij een functiewijziging naar burgerwoning als bedoeld in het tweede lid mag een karakteristieke boerderij worden gesplitst, indien geen afbreuk wordt gedaan aan het oorspronkelijke karakter van de bebouwing. 4. Artikel 15 is van overeenkomstige toepassing. 5. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen over de aard en omvang van de in het eerste en tweede lid genoemde toegelaten niet-agrarische functies.	Het derde lid komt te luiden: 3. In afwijking van het bepaalde in het tweede lid, aanhef en onder e, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van een karakteristieke boerderij naar een woonbestemming waarbij de karakteristieke boerderij mag worden gesplitst in meerdere burgerwoningen, indien geen afbreuk wordt gedaan aan het oorspronkelijke karakter van de bebouwing. Het vijfde lid komt te luiden: 5. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen over de aard en omvang van de in het eerste, tweede en derde lid genoemde toegelaten niet-agrarische functies.	Het derde lid komt te luiden: 3. In afwijking van het bepaalde in het tweede lid, aanhef en onder e, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van een karakteristieke boerderij naar een woonfunctie waarbij de karakteristieke boerderij mag worden gesplitst in meerdere burgerwoningen, indien geen afbreuk wordt gedaan aan het oorspronkelijke karakter van de bebouwing. Lid 5 van dit artikel wordt vervalt.
Artikel 19 Natuurnetwerk Nederland en natuurverbindingen 1. Voor de gronden aangeduid op kaart 4 en op de digitale verbeelding ervan, als Natuurnetwerk Nederland en als natuurverbindingen, geldt dat: a. dat een bestemmingsplan de gronden als 'natuur' bestemt, indien de natuurfunctie reeds is gerealiseerd; b. een bestemmingsplan een wijzigingsbevoegdheid bevat die bepaalt dat burgemeester en wethouders een bestemming wijzigen in een natuurbestemming vanaf het moment dat: 1° de gronden zijn verworven of ontpacht ten behoeve van het realiseren van de natuurfunctie; 2° een overeenkomst voor functieverandering door middel van particulier natuurbeheer is gesloten; of 3° gedeputeerde staten besluiten dat zij provinciale	**Artikel 19 wordt als volgt gewijzigd:** 1. Een bestemmingsplan voor gebieden aangeduid op kaart 4 en op de digitale verbeelding ervan als natuurnetwerk Nederland of als natuurverbinding strekt tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. 2. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid stelt regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Bij het stellen van deze regels moeten de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden in acht worden genomen. 3. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting	**In artikel 19 lid 4 wordt voor het woord "activiteiten" het woord 'nieuwe' ingevoegd:** 4. In afwijking van het derde lid kan een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid nieuwe activiteiten mogelijk maken, indien: a. er sprake is van een groot openbaar belang; b. er geen reële alternatieven zijn, en; c. de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.

Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
staten zullen verzoeken om het besluit tot het verzoek tot onteigening aan de Kroon, als bedoeld in artikel 78 van de Onteigeningswet, te nemen en dat ter voorbereiding van dit besluit van provinciale staten, gedeputeerde staten een kopie van hun besluit hiertoe aan burgemeester en wethouders zenden met het verzoek over te gaan tot vaststelling van het wijzigingsplan; c. een bestemmingsplan geen bestemmingen en regels bevat die omzetting naar de natuurfunctie onomkeerbaar belemmeren en de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen significant aantasten; d. een bestemmingsplan het bepaalde in artikel 15 in acht neemt. 2. In aanvulling op het eerste lid beschrijft de toelichting van het bestemmingsplan: a. de wezenlijke kenmerken en waarden van het desbetreffende deel van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, zoals aangegeven in het Natuurbeheerplan; b. hoe de wezenlijke kenmerken en waarden worden beschermd en; c. hoe negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden worden voorkomen. 3. In afwijking van het eerste en tweede lid kan een bestemmingsplan voorzien in: a. nieuwe activiteiten dan wel wijziging van bestaande activiteiten voor zover: 1° er sprake is van een groot openbaar belang; 2° er geen reële andere mogelijkheden zijn en; 3° de negatieve effecten waar mogelijk worden beperkt en de overblijvende effecten worden gecompenseerd of;	van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot een significante vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden. 4. In afwijking van het derde lid kan een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid activiteiten mogelijk maken, indien: a. er sprake is van een groot openbaar belang; b. er geen reële alternatieven zijn, en; c. de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd. 5. Bij toepassing van het vierde lid voldoet het bestemmingsplan aan de ruimtelijke kwaliteitseisen als bedoeld in artikel 15 en is een bestemmingsplan in overeenstemming met het gestelde in artikel 5a of artikel 5c. 6. Voor zover het vierde lid, aanhef en onder c van toepassing is, is artikel 25, vierde lid, niet van toepassing. 7. De wezenlijke kenmerken en waarden als bedoeld in dit artikel zijn neergelegd in bijlage 3, Wezenlijke kenmerken en waarden natuurnetwerk Nederland provincie Noord-Holland bij de verordening. 8. Gedeputeerde staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van provinciale staten, de begrenzing van het natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen, als aangegeven op kaart 4 en de digitale verbeelding ervan, wijzigen: a. ten behoeve van een verbetering van de samenhang of een betere planologische inpassing van het natuurnetwerk Nederland, voor zover: 1°de wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurnetwerk	

Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
b. een activiteit of een combinatie van activiteiten die mede tot doel heeft de kwaliteit of kwantiteit van het Natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen per saldo te verbeteren. 4. In aanvulling op het derde lid: a. voldoet het bestemmingsplan aan de ruimtelijke kwaliteitseisen als bedoeld in artikel 15 en is een bestemmingsplan in overeenstemming met het gestelde in artikel 5a of artikel 5c; b. onderdeel a, kan het bestemmingsplan hier alleen in voorzien indien in het bestemmingsplan wordt opgenomen: 1° op welke wijze schade aan het Natuurnetwerk Nederland zoveel mogelijk wordt voorkomen en resterende schade wordt gecompenseerd; 2° hoe wordt geborgd dat de maatregelen ten behoeve van de compensatie als bedoeld onder het vierde lid, onderdeel b sub 1 daadwerkelijk wordt uitgevoerd. 5. Voor zover het derde lid, onderdeel a, onder 3 van toepassing is, is artikel 25 niet van toepassing. 6. Gedeputeerde staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van provinciale staten, de begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen wijzigen: a. ten behoeve van een verbetering van de samenhang of de planologische inpassing van het Natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen; b. ten behoeve van een kleinschalige ontwikkeling; of c. ten behoeve van de krachtens het derde lid gestelde regels. 7. Een wijziging als bedoeld in het zesde lid is mogelijk voor zover:	Nederland worden behouden; en 2°de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft; of b. ten behoeve van een kleinschalige ontwikkeling, voor zover: 1°de aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden en de samenhang van het natuurnetwerk Nederland beperkt is; 2° de ontwikkeling per saldo gepaard gaat met een versterking van de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland, of een vergroting van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland; en 3° de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft; of c. ten behoeve van de toepassing van het vierde lid. 9. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen ten aanzien van de wijze waarop compensatie als bedoeld in het vierde lid, aanhef en onder c, plaatsheeft.	

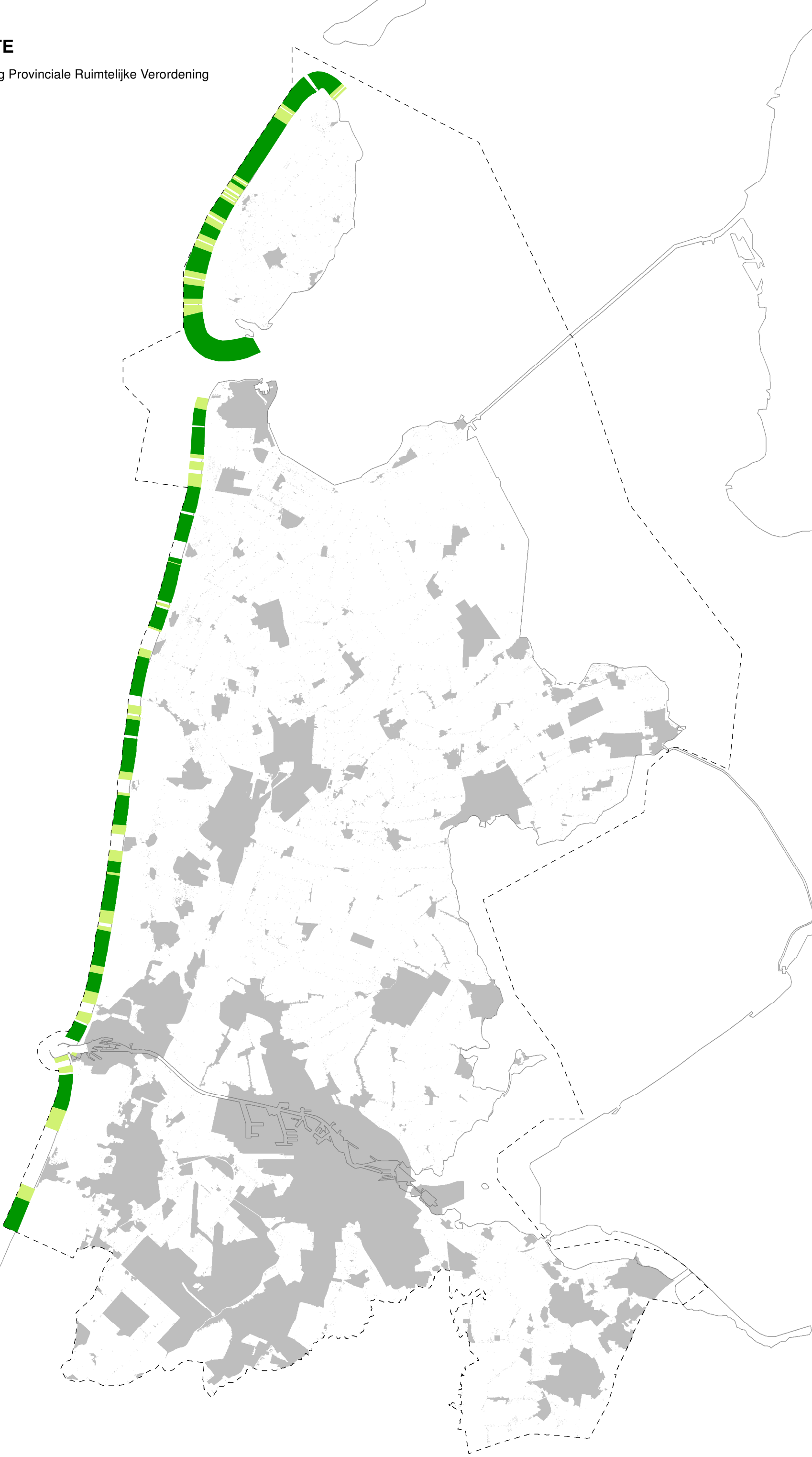
Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
a. de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen worden behouden, en b. de oppervlakte van het Natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft. 8. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen ten aanzien van: a. de wezenlijke kenmerken en waarden als bedoeld in het tweede lid om deze nader te specificeren of aan te vullen in het belang van de instandhouding en verdere ontwikkeling van de natuurdoelen van het Natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen , b. de wijze waarop compensatie plaatsheeft.		
Artikel 31 Strandzonering 1. Een bestemmingsplan voorziet niet in bestemmingen en regels die nieuwe jaarrond aanwezige gebouwen mogelijk maken in de kustzone zoals aangeduid op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan. 2. Van het bepaalde in het eerste lid zijn uitgezonderd jaarrond strandpaviljoens, jaarrond sportpaviljoens, jaarrond reddingsbrigadegebouwen in de als strandzonering aangeduide gebieden op kaart 8 en op de digitale verbeelding daarvan.	**Artikel 31 wordt als volgt gewijzigd:** 1. Een bestemmingsplan voorziet niet in bebouwing in de op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan als natuurstrand aangeduide gebieden. 2. Een bestemmingsplan voorziet alleen in seizoensgebonden bouwwerken in de periode van 1 februari tot 1 november in de op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan als seizoenstrand aangeduide gebieden. 3. Gedeputeerde Staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van Provinciale Staten, de begrenzing van een natuur- of seizoenstrand op kaart 8 en de digitale verbeelding ervan wijzigen.	**Geen wijziging ten opzichte van ontwerpbesluit**
Artikel 24 Bufferzones 5. In afwijking van het eerste tot en met het vierde lid kan een bestemmingsplan voorzien in: a. woningbouw die tot stand komt door toepassing van de Ruimte voor Ruimte-regeling als bedoeld in	**Artikel 24 Bufferzones** Geen wijziging	**Artikel 24 Bufferzones** Na onderdeel e van lid 5 wordt een nieuw onderdeel ingevoegd, luidende: f. ontwikkelingen die op grond van artikel 5c en artikel 17 zijn toegestaan.

Vastgestelde regels in PRV	Wijzigingen ontwerpbesluit (terinzagelegging)	Wijzigingsvoorstellen Statenvoordracht
artikel 16; b. nieuwe bebouwing die gekoppeld is aan een substantiële verbetering van in de betreffende bufferzone aanwezige kwaliteiten van natuur, water of landschap of de recreatieve mogelijkheden (rood voor groen), voor zover in een provinciale of intergemeentelijke structuurvisie aanwijzingen zijn gegeven voor de locaties; c. bezoekersintensieve overdekte dagrecreatie en voor bezoekersintensieve openlucht dagrecreatie voor zover in een provinciale of intergemeentelijke structuurvisie aanwijzingen zijn gegeven voor de locaties; d. een niet-agrarische nevenactiviteit ter ondersteuning van de bedrijfsvoering van een bedrijf voor grondgebonden landbouw, tuinbouw of veeteelt, of; e. woningbouw overeenkomstig de afspraken tussen Rijk en provincie met betrekking tot de “pilot Waterland”.		

KAART 8: BLAUWE RUIMTE

Behorende bij Statenvoordracht wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening
(GS-besluit 6 november 2018)

Natuurstrand
Seizoenstrand

Kaarten en tekst dienen in samenhang te worden gelezen.
Aan afzonderlijke kaarten kunnen geen rechten worden ontleend.

Bijlage B bij de statenvoordracht *

Provincie Noord-Holland

DEFINITIEVE NOTA VAN BEANTWOORDING

Van de wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) in verband met wijziging van Kleinschalige ontwikkeling, Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Strandzonering.

Samenvatting van de opmerkingen op de ontwerpwijziging van de PRV en beantwoording zoals vastgesteld door Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland op 6 november 2018.

Provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD Haarlem
Hier link aanpassen: www.noord-holland.nl/structuurvisie
structuurvisie@noord-holland.nl

Kenmerk 1076408-1141576

1. Inleiding

Wat is een Nota van beantwoording?
In de PRV legt de provincie regels vast voor de ruimtelijke plannen van gemeenten. Zij doet dat omdat er provinciale belangen zijn, zoals bijvoorbeeld duurzaam ruimtegebruik en ruimtelijke kwaliteit. De regels in de PRV zorgen er voor dat deze belangen in acht worden genomen. Omdat ruimtelijk beleid dynamisch is en constant vernieuwd wordt, wijzigt de provincie de PRV periodiek. Gedeputeerde Staten (GS) doen een wijzigingsvoorstel aan Provinciale Staten (PS) die de bevoegdheid hebben om de wijziging van de PRV vast te stellen.

Onderdeel van de wijzigingsprocedure is dat GS het voorstel aan PS ter inzage leggen. Iedereen kan dan in een periode van minimaal 4 weken een reactie geven. GS stellen daarop hun reactie op en vatten die samen in een Nota van Beantwoording. Deze Nota van Beantwoording heeft als doel om aan PS te laten zien welke reacties zijn binnengekomen en hoe GS daarop reageren. Het geeft aan welke wijzigingen worden doorgevoerd naar aanleiding van de binnengekomen reacties. Daarmee is het een belangrijke onderlegger voor de statenvoordracht, waarin het uiteindelijke besluit tot wijziging van de PRV aan PS wordt voorgelegd.

Proces
De ontwerpwijziging van de PRV in verband met de drie onderwerpen Kleinschalige ontwikkeling, Natuurnetwerk Nederland en Strandzonering lag van 6 juli t/m 14 september 2018 ter inzage. Daarnaast hebben ook de beschrijvingen van Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW) van NNN gebieden ter inzage gelegen. In deze periode zijn er 23 zienswijzen ingediend. In tabel 2 staat een overzicht van de indieners. In deze nota vindt u alleen de opmerkingen en de antwoorden op de gewijzigde artikelen. De tekstuele en inhoudelijke opmerkingen van indieners met betrekking tot de beschrijvingen van de WKW van de 122 NNN-gebieden in Noord-Holland zijn verwerkt in de beschrijvingen. Deze zijn niet opgenomen in de nota van beantwoording.

Leeswijzer tabellen
In de tabel 2 vindt u een lijst met wijzigingsvoorstellen. Tabel 3 is een overzicht van de indieners. In tabel 4 staan de ingediende opmerkingen per artikel/thema, daarbinnen per onderwerp en per indiener samengevat, met de reactie van GS. In de laatste kolom staat vermeld of de opmerking leidt tot een wijziging van het voorstel aan PS.
Deze nota bestaat uit drie onderdelen op onderwerp:
- In deel A vindt u de opmerkingen en de antwoorden over artikelen 5c en 17/thema Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen.
- In deel B leest u de opmerkingen over artikel 19 en de toelichting op WKW/thema Natuurnetwerk Nederland/WKW.
- In deel C zijn de opmerkingen over artikel 31/thema Strandzonering opgenomen.

Vervolgprocedure
GS hebben de Statenvoordracht wijziging PRV inclusief deze Nota van Beantwoording vastgesteld op 6 november 2018. De Nota van Beantwoording en de Statenvoordracht worden naar verwachting behandeld in de Statencommissie R&W op 3 december 2018 en vaststelling is voorzien in de vergadering van PS op 14 januari 2019.

2. Overzicht met wijzigingen naar aanleiding van de terinzagelegging

Voorstel	Onderdeel	Blz
	PRV	
1	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling) en artikel 17 (Voormalige agrarische bouwpercelen)** Bij art. 5c lid 4c en art. 17 lid 2d het woord 'groen' laten vervallen.	5
2	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling)** Art. 5c lid 4 b: 'bestaande bebouwing' wijzigen in 'bestaande (bedrijfs)bebouwing'. In de Toelichting zal worden verduidelijkt dat op het bouwperceel met de bestemming 'wonen-bebouwd' bebouwing kan blijven staan.	6
3	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling) en artikel 17 (Voormalige agrarische bouwpercelen)** Art. 5 lid 4 d en art. 17 lid 2 e: Wijzigen 5.000 m² naar 1.500 m².	6
4	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling) en artikel 17 (Voormalige agrarische bouwpercelen)** Bij art. 5c lid 4 e en art. 17 lid 2 f de verplichting van erfbeplanting en van een privaatrechtelijke overeenkomst laten vervallen.	9/10
5	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling) en artikel 17 (Voormalige agrarische bouwpercelen)** Art. 5c lid 5 niet opnemen in de PRV, maar art. 17 lid 5 laten vervallen.	11
6	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling)** Bij art. 5c een nieuw lid 5 opnemen dat aangeeft dat art. 15 van overeenkomstige toepassing is.	11
7	**Toelichting** Verduidelijken in de Toelichting dat bestaande bebouwing kan worden gehandhaafd. Ook in het geval van een extra woning.	12
8	**Artikel 17 (Voormalige agrarische bouwpercelen)** Toevoegen bij art. 17 lid 2 een nieuw sub: 'een burgerwoning is uitsluitend mogelijk op het agrarisch bouwperceel waar de agrarische bedrijfswoning staat.'	16
9	**Artikel 24 (Bufferzones)** Bij artikel 24 lid 5 een sub opnemen dat verwijst naar artikel 5c en 17.	17
10	**Artikel 5c (kleinschalige ontwikkeling)** In art. 5c, eerste lid, wordt 'bouwblok' vervangen door bouwvlak.	17
11	**Artikel 19/beschrijving Wezenlijke Kenmerken en Waarden Natuurnetwerk Nederland (NNN):** De tekstuele en inhoudelijke opmerkingen van indieners met betrekking tot de beschrijvingen van de Wezenlijke Kenmerken en Waarden van de 122 NNN-gebieden in Noord-Holland zijn verwerkt in de betreffende beschrijvingen. Deze zijn niet opgenomen in de nota van beantwoording.	-

3. Lijst van indieners en overzicht vindplaats beantwoording

De volgorde van nummering is bepaald door het moment van ontvangst van de reactie.

Nr.	Afkorting	Indiener	Zaak/documentnummer
1	HF	Natuurlijk persoon	1076408/1133480
2	RDK	Regio De Kop	1076408/1127136
3	SNZ	Stichting Natuurbescherming Zo	1076408/1133482
4	FR	Natuurlijk persoon	1076408/1133457
5	SGN	Stichting Goois Natuurreservaat	1076408/1127873
6	RW	Recreatieschapwestfriesland	1076408/1133527
7	SB	Staatsbosbeheer	1076408/1133533
8	SDF	Stichting De Faunabescherming	1076408/1133500
9	VVG	Vereniging Vrienden van het Gooi	1076408/1133535
10	GA	Gemeente Aalsmeer	1076408/1133460
11	ANHB	Agrarische en Natuurvereniging de Hoge Berg	1076408/1133449
12	GAm	Gemeente Amsterdam	1076408/1133466
13	GV	Gemeente Velsen	1076408/1125772
14	SVA	Stichting Vogelwerkgroep Alkmaar en omstreken	1076408/1133522
15	GW	Gemeente Waterland	1076408/1111636
16	RWF	Regio West-Friesland	1076408/1133530
17	HHNK	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	1076408/1129047
18	RNH	Recreatie Noord-Holland NV	1076408/1133487
19	VN	Vereniging Natuurmonumenten	1076408/1133505
20	VABB	Vogelwerkgroep Alkmaar eo Burgerinitiatief Bescherm de natuur	1076408/1133536
21	PWN	PWN	1076408/1133492
22	GH	Gemeente Haarlemmermeer	1076408/1133538
23	RR	Regio Zuid/West Rijnland	1076408/1133540

4. Opmerkingen op ontwerpwijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening en reactie Gedeputeerde Staten

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
1	**Algemeen mbt Convenant Samenwerking Waddeneilanden**	**RDK**	Wij verzoeken u de Waddentoets alsnog uit te voeren en toe te voegen, zodat duidelijk wordt op welke wijze de voorgenomen wijziging uitwerkt op Texel, gezien de specifieke eilandpositie.	In de uitwerking van de omgevingsverordening en (beleids)programma's zullen we de Waddentoets toepassen. Daarnaast zullen we uw suggestie om Texel explicieter als speciaal stukje Noord-Holland te benoemen in de Omgevingsvisie, overgenomen. Dat leidt tot de toevoeging van de volgende zin: "Texel heeft een bijzondere positie, als enige (wadden)eiland van Noord-Holland, met zijn diversiteit aan landschappen en kenmerkende cultuurhistorie, bron voor recreatie en nieuwe energie."	Geen wijziging
2	**Algemeen**	**RDK**	De wijzigingen van Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met de bijgevoegde Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW) hebben tegelijkertijd met het ontwerp van de Provinciale Omgevingsvisie ter visie gelegen. Dit legt onnodig druk op de organisatie van onze gemeente. Wij verzoeken u dan hier in de toekomst meer rekening mee te houden.	Bedankt voor uw signaal. De terinzageleggingperiode van de PRV en de Omgevingsvisie overlapten een deels. Wij zullen hier in de toekomst rekening mee proberen te houden.	Geen wijziging
Deel A			**Artikel 5c Kleinschalige ontwikkeling en artikel 17 Voormalige agrarische bouwpercelen**		
Nr.	**Artikel/Thema**	**Code**	**Samenvatting opmerking**	**Reactie Gedeputeerde Staten**	**Wijzigings-voorstel**
3	**Art. 5c lid 4c en art. 17 lid 2d** **Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen**	**RDK/ RWF**	Waarom wordt een 'groenbestemming' voorgeschreven? Waarom niet 'Tuin' of 'Agrarisch', of gewoon een bestemming passend bij de locatie en omgeving? Een extra bestemming Groen is niet nodig en daarom niet wenselijk. Het is beter om het geheel de bestemming Wonen te geven met binnen die woonbestemming de voorwaardelijke verplichting	Naar aanleiding van uw opmerking zullen wij de verplichte groenbestemming niet in de PRV op nemen. Die verplichting laat te weinig ruimte voor maatwerk. De gemeente kan zelf de passende bestemming bepalen, mits wordt opgenomen dat de gronden onbebouwd blijven.	Bij art 5c lid 4c en art. 17 lid 2d het woord ‘groen’ laten vervallen.

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
	(Bestemming 'Groen')		opnemen voor de aanleg en instandhouding van de landschappelijke inpassing (erfinrichtingsplan hieraan koppelen). Als er sprake is van een heel groot bestemmingsvlak dan is het niet reëel om dit alles te bestemmen voor Wonen en kan het resterend gedeelte van het bouwvlak/bestemmingsvlak de bestemming agrarisch onbebouwd krijgen. Dat is een gangbare bestemming.		Zie wijzigingsvoorstel 1 (p. 3)
5	**Art. 5c lid 4c Kleinschalige ontwikkeling** **(Bestaande bebouwing deels niet slopen)**	**RDK**	Lid 4 sub c: 'bestaande bebouwing' (lijkt te moeten zijn: 'bestaande (bedrijfs)bebouwing'. We gaan ervan uit dat de bestaande (bedrijfs)woning en de daarbij behorende bouwwerken kan blijven staan.	Dat klopt, het kan, maar het hoeft niet. Om diverse redenen kan een andere situering van woonbebouwing op het perceel gewenst zijn. Het is aan de gemeente om dit te bepalen Wij zullen dit verduidelijken in de toelichting op het art. 5c lid 4 sub b. De (bedrijfs)woning en bijbehorende bouwwerken kunnen blijven staan, mits ze binnen de bestemming 'wonen-bebouwd' vallen, dus niet op de overige gronden met een bestemming en aanduiding 'onbebouwd'.	Art. 5c lid 4 b: 'bestaande bebouwing' wijzigen in 'bestaande (bedrijfs)bebouwing In de Toelichting zal worden verduidelijkt dat op het bouwperceel met de bestemming 'wonen-bebouwd' bebouwing kan blijven staan.
6	**Art. 5c lid 4d Kleinschalige ontwikkeling** **(Omvang van de te slopen bebouwing voor een extra woning)**	**RDK/ RWF/ GW**	Voor het omzetten van horeca, maatschappelijke doeleinden en in mindere mate bedrijven is het slopen van 5.000 m2 bebouwing een te forse eis. Dit gaat mensen niet over de streep trekken om bebouwing te saneren. Om dit artikel te kunnen benutten wordt verzocht de gestelde oppervlakte van 5.000 m2 te verwijderen. Wij zijn als gemeenten goed in staat in te schatten of er voldoende landschappelijke winst wordt behaald en of de gevraagde ontwikkeling in die zin kansrijk is. Mocht het noemen van een getal echtnodig zijn, dan stellen wij voor dit te verlagen naar 1.000 m2. Daarmee sluit het aan	Wij nemen uw voorstel om de grens te stellen bij 1.000m2 niet over. Wel geven wij gehoor aan uw oproep om de forse eis van 5.000 m2 los te laten. Naar aanleiding van uw opmerking zullen wij daarom aan PS voorstellen om uit te gaan van 1.500 m2. Bij een grens van 1.000 m2 vindt er onvoldoende sanering plaats, omdat er door sloop een extra woning met bijgebouwen mogelijk is en er met de norm van 1.000 m2 per saldo dan onvoldoende 'ontstening' plaatsvindt. Art. 17 lid 2 e zal overeenkomstig worden aangepast van 5.000 m2 naar 1.500 m2.	Art. 5 lid 4 d en art. 17 lid 2 e: Wijzigen '5.000' in '1.500'.

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			bij bestaande saneringsregelingen in de regio, voor agrarische percelen. -Tekst als volgt aanpassen: "Een extra te bouwen woning is alleen mogelijk als alle voormalige bedrijfsbebouwing wordt gesloopt met een gezamenlijk oppervlakte van minimaal 1000 m2." Behoudens bedrijfsgebouwen die voldoen aan de bestemmingsplanregels voor bijbehorende bouwwerken en indien gesitueerd binnen de 2500m2 waaraan de woonbestemming wordt toegekend. 5000 m2 bebouwing is een veel te hoge grens en hiermee bereik je geen oplossingen voor de veel voorkomende bedrijfsbebouwing tussen de 1000 en 5000 m2. Juist voor bebouwing van deze omvang is een dergelijke regeling nodig om tot een verbetering te komen. De potentiële transformatielocaties met een bedrijfsbestemming in het landelijke gebied in onze gemeente, zullen niet aan de 5000 m2 eis kunnen voldoen. Op potentiële locaties in ons gebied is namelijk voornamelijk sprake van -grote- onbebouwde oppervlakten t.b.v. opslag van materiaal, zware voertuigen en dergelijke. Ook op de aanwezige -potentieel voormalige- agrarische bouwpercelen (die over het algemeen een omvang hebben van 1 tot 1.5 ha) zal in onze gemeente de eis van 5.000 m2 aan te slopen bebouwing niet haalbaar zijn. Het is deze eis die als eerste in de weg staat van realisatie van de ook door ons gewenste transformatie van dat type percelen.		

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
7	**Art. 5c lid 4c Kleinschalige ontwikkeling** **(Erfbeplanting)**	**RDK/ RWF**	Erfbeplanting: niet overal is erfbeplanting in de vorm van bomen of hoog opgaande beplanting passend in het landschap. Behoud van open landschap is in sommige landschapstypen belangrijk. Met name als er weidevogelleefgebied in de omgeving aanwezig is, is het aanleggen van hoogopgaande beplanting eerder een bedreiging dan een aanwinst. De eigenaar en opvolgend eigenaar moeten de grond gebruiken conform de nieuwe bestemming (waarschijnlijk tuin of agrarisch). De provincie gaat hier teveel op de stoel van de gemeente zitten. Laat het over aan de gemeente om een passende bestemming op te nemen die waarborgt dat er in ieder geval geen nieuwe bebouwing wordt toegelaten. En laat ook de vorm, waarin de gemeente dit moet regelen, vrij. Er zijn ook prima andere manieren om te regelen dat opvolgende eigenaren zich hier aan moeten houden. Denk bijvoorbeeld aan de voorwaardelijke verplichting in de bestemmingsregeling. -Landschappelijke inpassing/erfbeplanting is nodig met het oog op de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het plan. Daarom moet het geregeld worden in het plan en in de regels worden vastgelegd (uitspraak Raad van State). Dit als voorwaardelijke verplichting (specifieke gebruiksregels). "Gebruik van het perceel overeenkomstig de bestemming is alleen planologisch toegestaan indien de landschapsmaatregelen worden aangelegd en in stand worden gehouden." Een verplichting om een groenbestemming aan te	Wij stellen voor om de groenbestemming en de verplichting van erfbeplanting toch niet in de PRV op te nemen. Die verplichting laat te weinig ruimte voor maatwerk. De gemeente kan zelf de passende bestemming bepalen, mits wordt opgenomen dat de overige gronden onbebouwd blijven.	Bij art 5c lid 4c en art. 17 lid 2d het woord ‘groen’ laten vervallen. Zie wijzigingsvoorstel 1 (p. 3)

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			leggen wekt overigens de indruk dat ruimtelijke kwaliteit altijd bestaat uit landschappelijke inpassing in de vorm van opgaand groen("schaamgroen"). Dit is niet het geval. Ruimtelijke kwaliteit omvat meer dan alleen beplanting. In een open polder kan een groensingel of iets dergelijks juist ongewenst zijn.		
8	**Art. 5c, lid 4e art. 17, lid 2f** **Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Erfbeplanting)**	**VN**	Wij adviseren u om de verplichting om deze bestemming door middel van erfbeplanting in te vullen niet aan de PRV toe te voegen. In sommige gebieden en landschappen helemaal niet wenselijk om opgaande erfbeplanting te realiseren. Wij pleiten voor maatwerk en het schrappen van de verplichting om erfbeplanting aan te leggen, door de tekst als volgt te wijzigen: "De groenbestemming van de in onderdeel c bedoelde gronden wordt via een privaatrechtelijke overeenkomst geborgd". Uiteraard staat het een initiatiefnemer altijd vrij om op vrijwillige basis de groenbestemming door middel van een erfbeplanting in te vullen. Aanpassing van het voorgestelde artikel geeft echter de mogelijkheid om de verplichte groenbestemming ook op een andere manier te realiseren.	Naar aanleiding van uw opmerking stellen wij voor om de verplichting van erfbeplanting toch niet in de PRV op te nemen. Die verplichting laat te weinig ruimte voor maatwerk. De gemeente kan zelf de passende bestemming bepalen, mits wordt opgenomen dat de overige gronden onbebouwd blijven. Als de verplichte realisatie van erfbeplanting vervalt, dan dient alleen de sloop nog te worden geborgd. Zoals enkele gemeenten hebben aangegeven kan de verplichte sloop veelal publiekrechtelijk worden geborgd via het bestemmingsplan. Om die reden stellen wij voor de gemeenten niet te verplichten een privaatrechtelijke overeenkomst aan te gaan. Aan de gemeente zal worden overgelaten op welke wijze zij de sloop van (bedrijfs)bouwing borgen.	Bij art. 5c lid 4 e en art. 17 lid 2 f de verplichting van erfbeplanting en van een privaatrechtelijke overeenkomst laten vervallen.
9	**Art. 5c lid 4d Kleinschalige ontwikkeling** **(Verzoek om meer extra woningen mogelijk te maken)**	**GW**	Wij verzoeken u om op locaties waar al sprake is van een stedelijke functie het aantal extra te bouwen woningen te maximeren, tot bijvoorbeeld vier, en het aantal woningen te koppelen aan een percentage van het tot wonen te bestemmen bestemmgsvlak dit eventueel in combinatie met een minimum aantal vierkante meters per woning inclusief bijbehorende bouwwerken.	Ons uitgangspunt blijft dat er niet sluipenderwijs meer burgerwoningen in het buitengebied komen. Met de voorgestelde verruiming willen wij de mogelijkheid bieden van een extra woning mits er een aanzienlijke hoeveelheid bebouwing wordt gesloopt. Het gaat dan om bebouwing die niet als storend kan worden aangemerkt. Voor storende bebouwing kan een beroep worden gedaan op art. 16 Ruimte voor Ruimte.	Geen wijziging
10	**Artikel 5c lid 4**	**RWF**	Er moet aan het 4e lid van artikel 5c een regel toegevoegd worden dat bebouwing ook buiten het	Wij realiseren ons dat elke situatie uniek is. Daarom bieden wij met de wijziging extra mogelijkheden. Wij	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
	Kleinschalige ontwikkeling **(Verzoek voor de mogelijkheid om in het weiland een extra woning te bouwen)**		bestaande bestemmingsvlak mogelijk is, mits het bebouwd oppervlak niet wordt vergroot. Het is niet altijd mogelijk om de extra woning binnen het bestemmingsvlak toe te voegen. De bebouwing op het perceel kan smal, maar diep zijn, waardoor het bestemmingsvlak van 2500 m2 nog relatief diep het land in gaat. Om te voorkomen dat de extra woning in de tweede lijn komt, stellen wij voor dat de extra woning ook buiten het bestemmingsvlak gerealiseerd kan worden. Dit geeft de mogelijkheid de extra woning op een plek te realiseren die landschappelijk inpasbaar en ruimtelijk verantwoord is. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het splitsen van het bestemmingsvlak in twee delen van 1250 m2.	benadrukken dat het hier gaat om een mogelijkheid, niet als een recht op een extra woning. In de situatie van een natuur of weidevolgelleefgebied is een woning naast het bouwvlak niet mogelijk. Ook de ruimtelijke kwaliteit kan worden aangetast, als de extra woning in een lint gebouwd is en zo een doorzicht belemmert. Overigens gaat het niet om standaard 2.500 m2, maar om maximaal 2.500 m2.	
11	**Art. 5c lid 4e art. 17 lid 2f** **Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Privaatrechtelijk borgen)**	**RWF/ GW**	Er is geen enkele aanleiding om het privaatrechtelijk te regelen als publiekrechtelijk de mogelijkheid aanwezig is. Dus kiezen voor de publiekrechtelijke manier en niet de privaatrechtelijke manier en zo ook de jurisprudentie volgen. Wij verzoeken u om de aanleg en het onderhoud van erfbeplanting in het bestemmingsplan te borgen via een (bestuursrechtelijke) voorwaardelijke verplichting in combinatie met de eis van een erfinpassings-, erfinrichtings- of erfbeplantingsplan. In de voorgestelde regeling (onderdeel A, het nieuwe lid 4 onder e) is sprake van een verplichting met betrekking tot een privaatrechtelijke overeenkomst ten behoeve van aanleg en onderhoud van erfbeplanting. Wij zijn geen voorstander van een privaatrechtelijke regeling als het doel ook met een bestuursrechtelijke regeling goed behaald kan worden. In dit geval is voor de aanleg en het onderhoud van beplanting een bestuursrechtelijke regeling in de vorm van een planregel goed	Om de mogelijkheid van maatwerk te vergroten zal de verplichting van erfbeplanting niet worden opgenomen in de PRV. Met het vervallen van die verplichting, ligt de verplichting voor een privaatrechtelijke overeenkomst minder voor de hand. Aan de gemeente zal worden overgelaten op welke wijze zij de sloop van (bedrijfs)bebouwing borgen.	Bij art. 5c lid 4e en art. 17 lid 2 f de eis van een privaatrechtelijke overeenkomst laten vervallen.

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			toepasbaar en handhaafbaar. Bovendien biedt een bestuursrechtelijke regeling ook -meer-rechtszekerheid voor derde-belanghebbenden, zie hiervoor bijvoorbeeld de uitspraak van de Raad van State ECLI:NL:RVS2016:21.		
12	**Art. 5c lid 5 art. 17 lid 5** **Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Nadere regels niet nodig)**	**RDK/ RWF**	Art 5c, lid 5 waarin staat dat de provincie hiervoor ook nog nadere uitwerkingsregels kan maken, is overbodig: de hoofdlijn staat in de PRV, de uitwerking kan overgelaten worden aan de gemeenten. Waarom zijn nadere regels nodig? De Omgevingswet noemt met name loslaten en vertrouwen. Daar kan al op vooruit worden gelopen door nu eens af te zien van nadere regels als supervangnet.	Lid 5 is bij art. 5c overgenomen van art. 17 lid 5 voor meer eenduidigheid bij deze twee artikelen. Deze eenduidigheid kan echter ook worden bereikt door de mogelijkheid van nadere regels in artikel 17 te laten vervallen. Vanwege de reactie van een aantal gemeenten en omdat GS nog nooit gebruik hebben gemaakt van deze mogelijkheid en dit ook niet valt te verwachten, zullen wij PS voorstellen art. 5c lid 5 niet op te nemen en art. 17 lid 5 te laten vervallen.	Art. 5c lid 5 niet opnemen in de PRV en art. 17 lid 5 laten vervallen.
13	**Art. 5c lid 5 art. 17 lid 5** **Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Meer nadere regels)**	**VN**	Natuurmonumenten wil voorstellen om toch een maximaal percentage op te nemen waaraan de omvang van het bouwblok dient te voldoen. In gebieden als de binnenduinrand is een markt voor zeer grote nieuwe landhuizen. De kans is aanwezig dat relatief lage stallen worden gesloopt, en vervangen door dominant aanwezige villa's. De landschappelijke kwaliteit zal hierdoor verslechteren, en niet toenemen. Om dit te voorkomen, pleit Natuurmonumenten er daarnaast voor om artikel 4 en 5 uit de "nadere regels" van de Ruimte voor ruimte-regeling over te nemen in artikel 5, en 17 van de PRV. Volgens deze regeling, zoals opgenomen in artikel 16 van de PRV, is het mogelijk om "compensatiewoningen" op een andere locatie te plaatsen indien de ruimtelijke kwaliteit van het gesloopte perceel te groot is. Wij pleiten er voor om verdere verstening van het landelijk gebied te voorkomen, door het opnemen van aanvullende regels over de maximaal te	Met deze wijziging willen wij gemeenten bij de transformatie van percelen met een stedelijke functie in het landelijk gebied meer mogelijkheden bieden voor maatwerk. De opmerkingen van gemeenten op ons wijzigingsvoorstel geven aan dat er vanwege het benodigde maatwerk een verdere verruiming wenselijk is. Extra regels, zoals Natuurmonumenten voorstelt, liggen niet voor de hand. De inzet van de wijziging van art. 5c en 17 is al een vermindering van de verstening. Wij beogen met de wijziging een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Om dat te benadrukken zullen wij voorstellen om net als bij art. 17, bij art. 5c expliciet op te nemen dat de ruimtelijke kwaliteitseisen van art. 15 overeenkomstig van toepassing zijn.	Art. 5c lid 5 niet opnemen in de PRV en art. 17 lid 5 laten vervallen. Bij art. 5c een nieuw lid 5 opnemen dat aangeeft dat art. 15 van overeenkomstige toepassing is.

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			bebouwen oppervlakte, en een verplichting om de ruimtelijke kwaliteit te laten toenemen.		
14	**Art. 17 lid 2b** **Voormalige agrarische bouwpercelen**	**RWF**	Zowel bij de bestaande bedrijfswoning als de extra te bouwen woning is het toegestaan bijbehorende bouwwerken te hebben. Indien in de huidige situatie een bedrijfsgebouw aanwezig is die voldoet aan de bestemmingsplanregels voor bijbehorende bouwwerken bij de bestemming Wonen en gesitueerd is binnen de 2500 m2 welke toegekend mag worden aan de woonbestemming vinden wij dat het bedrijfsgebouw mag blijven bestaan. Het is immers vanuit duurzaamheids- en financieel oogpunt niet uit te leggen dat alle bedrijfsgebouwen gesloopt moeten worden en deze op grond van de regels op een later moment weer teruggebouwd worden. Een bedrijfsgebouw dat voldoet aan de regels voor een bijbehorend bouwwerk bij een woning zou dan ook niet meegenomen moeten worden bij het bepalen van de gezamenlijke oppervlakte te slopen bebouwing.	Voor een extra woning hoeft niet alle bebouwing te worden gesloopt, mits er minimaal 1.500 m2 wordt gesloopt en er op de overige gronden geen bebouwing resteert.	Verduidelijken in de Toelichting dat bestaande bebouwing kan worden gehandhaafd. Ook in het geval van een extra woning.
15	**Art. 17 lid 2c Voormalige agrarische bouwpercelen**	**RWF**	Vooral bij een agrarisch perceel is de 2500 meter een onnodige beperking. Stel dat er een prachtig in het landschap passende stolp wordt teruggebouwd dan hoort daarbij een veel ruimer erf. De omvang moet dus niet vooraf bepaald worden. Het hangt helemaal van de situatie af.	Wij vinden een bestemmingsvlak van maximaal 2.500 m2 ruim. Wij steunen het behoud van stolpen, maar het bouwen van een nieuwe 'stolp' valt daar niet onder.	Geen wijziging
16	**Artikel 17** **Voormalige Agrarische Bouwpercelen (VAB) en huisvesting buitenlandse werknemers**	**RDK**	Goede huisvesting voor tijdelijke werknemers is van zeer groot belang voor de economische positie van Noord-Holland. Er dienen meer huisvestingsmogelijkheden gerealiseerd te worden. De gemeente Hollands Kroon en Schagen hebben een pilot, waarbij in het kader van een soort Ruimte voor Ruimte, tijdelijk huisvesting van tijdelijke werknemers gerealiseerd mag worden. Dit onder de voorwaarde, dat na afloop van de termijn het perceel ontdaan van bebouwing (met uitzondering van de woning(en) ca.) en	Het is de vraag of de pilot moet c.q. kan worden gekoppeld aan Voormalige Agrarische bouwpercelen (VAB). In de pilot gaat om het huisvestingslocatie(s) van 50-200 buitenlandse werknemers. Dat is qua omvang een 'nieuwe stedelijke ontwikkeling'. Realisatie is dan met de huidige regels van de PRV mogelijk, via art. 5a. De Ladder van duurzame verstedelijking moet hierbij wel worden doorlopen, inclusief de onderbouwing hoe de binnenstedelijke mogelijkheden worden benut.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			heringericht opgeleverd wordt. De provincie neemt ook deel aan deze pilots. De pilot is ook besproken tijdens een bestuurlijk overleg op maandag 5 februari jl waarin door gedeputeerde Bond is aangegeven een pilot vanwege de problematiek van VAB een goede zaak te vinden. Om de pilot tot een succes te maken zal ook de Provinciale Ruimtelijke Verordening daar de ruimte voor moeten bieden. Graag zien wij in de wijziging van de verordening een regeling opgenomen, waarin deze werkwijze mogelijk wordt gemaakt. Dit kan door aan artikel 17 een nieuw lid 4 toe te voegen: 4 Een bestemmingsplan kan voorzien in de mogelijkheid om op het voormalig agrarisch bouwperceel voor een bepaalde periode tijdelijke werknemers te huisvesten in de voormalige agrarische bebouwing of in een tijdelijke huisvestingsvoorziening indien: a. sprake is van volledige beëindiging van het agrarisch bedrijf; b. deze functie de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven en de woonfunctie van omringende woningen niet beperkt; c. aannemelijk is dat deze functie geen onevenredige verkeersaantrekkende werking heeft en er sprake is van een acceptabele verkeerssituatie; d. benodigde parkeerplaatsen op het eigen perceel worden gerealiseerd; e. gewaarborgd is dat na afloop van de tijdelijke huisvesting de voormalige agrarische bebouwing, met uitzondering van de bedrijfswoning(en), alsmede de tijdelijke huisvestingsvoorziening gesloopt is/wordt.	Het is niet de bedoeling om de twee pilots mogelijk te maken door een generieke regel, door een aanvulling van art. 17 met een nieuw lid, zoals de gemeenten aangeven. Dan is op elke VAB een grootschalige huisvesting van buitenlandse werknemers mogelijk. Dat is ongewenst.	

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			Gebleken is dat grootschalige voorzieningen binnen de kernen veelal onhaalbaar is (vanwege gebrek aan geschikte locaties én doordat er nauwelijks draagvlak is voor een dergelijke ontwikkeling vanuit de omgeving). Vandaar wordt ingezet op (grootschalige) huisvesting in het buitengebied voor kortdurend verblijf en bij kernen voor langduriger verblijf. Samenhangend met artikel 17 PRV willen wij ook voorstellen om artikel 26 PRV zodanig aan te passen dat de volgende eis komt te vervallen: - Uitsluitend huisvesting mogelijk is van tijdelijke werknemers indien sprake is van een (volwaardig) agrarisch bedrijf en het een ondergeschikte functie betreft.	Artikel 26 ligt niet ter wijziging voor.	Geen wijziging
17	**Art. 17 lid 3** **Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Karakteristieke bebouwing)**	**RWF**	Moet hier ook niet de sloop van bedrijfsgebouwen aan worden toegevoegd. Het gaat toch primair om het wegnemen van de agrarische bedrijfsbestemming? Als een stolp gesplitst wordt, dat is bij de grote stolpen van 15 x 15 heel goed mogelijk, komt er landschappelijk gezien geen woning bij. Het uiterlijk van één stolp (= een hoofdgebouw) blijft immers gelijk.	De sloop van bedrijfsgebouwen is geregeld in het 2e lid onder f.	Geen wijziging
18	**Art.17 lid 2 d** **Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Verzoek andere methodiek aantal extra woningen)**	**GW**	De voorgestelde regeling is niet aantrekkelijk voor eigenaren van potentiële transformatielocaties en daarom komt de transformatie niet op gang. Dat speelt al een aantal jaren en mede om die reden is rond 2012 in samenwerking met de provincie het Afsprakenkader Ontwikkeling Landbouw en Landschap Waterland-oost[2] ontwikkeld (verder Afsprakenkader). In het Afsprakenkader is beleid ontwikkeld voor zogenoemde stoppende agrarische bedrijven waarbij het onder voorwaarden mogelijk is meer dan één woning (exclusief de bedrijfswoning) te realiseren. In dit beleid wordt de regel gehanteerd dat 50% van het agrarische bouwvlak wordt	Het door u genoemde afsprakenkader betreft afspraken tussen gemeenten. De provincie is geen partij in dit afsprakenkader. Enkele afspraken uit dit afsprakenkader en regels in het bestemmingsplan Buitengebied zijn overigens niet in overeenstemming met de PRV. Een gemeentelijk afsprakenkader doet niets af aan de werking van de PRV, zoals ook door de gemeente Waterland wordt aangegeven.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			omgezet in agrarische cultuurgrond en dat 15% van de gesloopte oppervlakte aan gebouwen mag worden teruggebouwd. Door het verwijderen van gebouwen en het wegbestemmen van (bouw)mogelijkheden wordt ruimtelijke winst behaald, wordt bebouwing in de toekomst voorkomen en neemt de hoeveelheid bebouwing in het landelijk gebied substantieel af. Dit beleid is door de betrokken gemeenten verwerkt in de bestemmingsplannen. De provincie heeft in de zienswijze (kenmerk 71865/124531) op ons bestemmingsplan Buitengebied zelfs nog verzocht het beleid van het Afsprakenkader via de regels in het bestemmingsplan te borgen en aan dat verzoek is de gemeente tegemoet gekomen. Helaas hebben wij vervolgens moeten constateren dat de inbreng van de provincie verder geen doorwerking heeft gekregen in de PRV, want een toename van het aantal woningen is niet toegestaan. Het gevolg is dat de verwezenlijking van dit gemeentelijke ruimtelijk beleid wordt belemmerd, want initiatieven die voldoen aan de (gemeentelijke) wijzigingsbevoegdheid, zijn in strijd met de PRV.		
19	**Art. 5c en 17** **Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen** **Oude glasopstanden vallen erbuiten**	**GA**	Voor de noodzakelijke transformatie van voormalige glastuinbouwlocaties biedt artikel 5c geen mogelijkheden. In de begripsbepalingen van de verordening zijn stedelijke functies gedefinieerd als "functies die verband houden met wonen, bedrijvigheid, voorzieningen, stedelijk water en stedelijk groen". Kassen vallen hier niet onder. De voorgestelde wijziging in artikel 5c om nu ook omzetting naar een woonbestemming toe te staan voor maximaal twee burgerwoningen, gaat niet gepaard met een aanpassing aan de omschrijving van stedelijke functies in de begripsbepalingen. Dat betekent dat dit artikel nog steeds geen mogelijkheden biedt om tot	Art. 5c en 17 zijn bedoeld voor kleinschalige ontwikkelingen. Sanering van verouderde glastuinbouw zal op een andere wijze moeten worden geregeld, bijvoorbeeld via art. 16. De komende maanden worden de leegstandsopgave en het mogelijke instrumentarium in kaart gebracht, onder andere ten behoeve van de Omgevingsverordening. Wij stellen voor dat de regio in het kader hiervan haar inbreng levert.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			nieuwe invullingen te komen van de betreffende percelen. Dat is jammer, want juist in de historische linten in onze gemeente lenen oude glastuinbouwbestemmingen zich voor omzetting naar bijvoorbeeld lichte bedrijvigheid, horeca of wonen. Het gebrek aan alternatieve bestemmingen leidt tot verpaupering en verrommeling en zet de leefbaarheid onder druk. Vanuit cultuurhistorisch perspectief kan het behoud van een deel van de bestaande kassen zelfs wenselijk zijn. Wij doen een dringend beroep op u om de Gedeputeerde Staten te vragen met ons in overleg te treden om het instrumentarium van de PRV in relatie tot de transformatieopgave van verouderd glas te evalueren. Aalsmeer is bereid om een pilotgemeente te zijn om te onderzoeken hoe het werkt in de praktijk als de regels voor kleinschalige ontwikkelingen buiten bestaand stedelijk gebied soepeler worden geïnterpreteerd en ook op glastuinbouwlocaties van toepassing worden verklaard. Wij verzoeken u met klem niet de invoering van de omgevingsverordening af te wachten, maar de noodzakelijke aanpassingen zo snel mogelijk door te voeren, desnoods met een nieuwe wijzigingsronde van de huidige PRV.		
20	**Artikel 17 lid 2 Voormalige agrarische bouwpercelen** **(Geen extra woningen in het landelijk gebied)**	**GAm**	Amsterdam maakt zich zorgen over de verruiming in artikel 17. We willen voorkomen dat deze verruiming betekent dat er extra woningen gerealiseerd kunnen worden in het landelijk gebied. Amsterdam heeft ruimtelijk beleid opgesteld voor Waterland, als uitwerking van het Hoofdgroenstructuurbeleid/dat stuurt op het bieden van een ontwikkelmogelijkheid voor landbouwers, onder gelijktijdige verbetering van ecologische- en recreatieve waarden. Het beleid van Amsterdam bevat onder andere een	Het is niet onze bedoeling dat er een burgerwoning mogelijk wordt op een nevenlocatie van het agrarisch bedrijf waar uitsluitend stallen staan. Naar aanleiding van uw opmerkingen uw opmerking zullen wij dit opnemen in art. 17 lid 2.	Toevoegen bij art.17 lid 2 een nieuw sub: ‘Een burgerwoning is uitsluitend mogelijk op het agrarisch bouwperceel waar de agrarische bedrijfswoning staat.’

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			verbijzondering van de PRV-regels in artikel 16 (Ruimte voor Ruimte) voor boerenerven. In de gewijzigde aanhef van artikel 17 lid 2 wordt gesproken over het 'voorzien in een functiewijziging van het agrarisch bouwperceel naar een woonbestemming voor maximaal twee burgerwoningen'. Agrarische percelen zonder bedrijfswoning kunnen onder de huidige PRV niet transformeren naar wonen op basis van art. 17 omdat de eis wordt gesteld dat deze wordt gesitueerd in de voormalige bedrijfswoning. Deze percelen vallen onder artikel 16 Ruimte voor Ruimte. Graag krijgen we uitsluitsel of het de bedoeling van de wijziging is om extra mogelijkheden te bieden voor transformatie naar wonen op een agrarisch perceel zonder bedrijfswoning. Met deze regel zouden extra woningen mogelijk worden in het landelijk gebied/buitengebied. Dit is inconsistent met de provinciale- en gemeentelijk beleidsdoelstellingen om dit karakteristieke veenweidelandschap open te houden. Indien dit zo is, stellen wij voor deze wijziging niet door te voeren.		
21	**Art. 5c en 17 Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen** **(De relatie met art. 24 Bufferzones)**	**GW**	Kortheidshalve merken wij op dat onze opmerkingen, daar waar relevant, ook van toepassing zijn op het voorstel voor wijziging van artikel 17 PRV (voormalige agrarische bouwpercelen) en dat naar onze mening vanwege de samenhang met artikel 5c, eveneens een aanpassing nodig is van artikel 24 PRV (Bufferzone).	Wij zullen bij art. 24 de relatie leggen met art. 5c en 17.	Bij art. 24 lid 5 een sub opnemen dat verwijst naar art. 5c en 17.
22	**Art. 5c en 17 Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige**	**GW**	Wij verzoeken u om de regeling aan te passen door een uitbreiding van het begrip bouwvlak in artikel 2 PRV. Bijvoorbeeld: bestaand bouwblok: bouwblok, bouwvlak of bouwperceel vastgelegd in	Voor de nu voorliggende wijziging van art. 5c en art. 17 komen wij tegemoet aan uw verzoek door in art. 5c eerste lid de term bouwblok te vervangen door	In art. 5c, eerste lid, wordt 'bouwblok'

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
	agrarische bouwpercelen **(Het begrip 'bouwblok')**		een bestaand bestemmingsplan, of bestaand aantal vierkante meters aan bouwmogelijkheden (bouwwerken) binnen een bestemmingsvlak. In de voorgestelde regeling wordt de term bouwblok gebruikt. De term bouwblok is niet overeenkomstig de voor gemeenten verplicht toe te passen SVBI, waarin de term bouwvlak is opgenomen. Het gebeurt echter in de bestemmingsplanpraktijk steeds vaker dat de bouwmogelijkheden binnen een bestemmingsvlak niet met een bouwvlak wordt geregeld, maar via de planregels. Voor dergelijke bestemmingsplannen ontstaat ook een probleem door de term bouwblok in de PRV.	bouwvlak. In de context van art. 5c leidt dit niet tot een inhoudelijke wijziging.	vervangen door bouwvlak.
23	**Art. 15 en 17** **Relatie met art. 16 Ruimte voor Ruimte**	**VN/GV**	Door een wijziging van artikel 5c en 17 wordt het mogelijk om maximaal twee burgerwoningen te bouwen als vervanging van een stedelijk of agrarisch bouwvlak. Deze wijziging kan dan ook worden beschouwd als een variant op de "ruimte voor ruimte" regeling. De door u opgenomen mogelijkheid tot het omzetten van een stedelijke functie in het buitengebied naar maximaal twee woningen biedt de gemeente meer ruimte om maatwerk te bieden. Wij willen u wel vragen helderheid te scheppen in de verhouding tussen dit artikel en de Ruimte voor Ruimteregeling. Dit omdat de Ruimte voor Ruimteregeling strenge eisen kent ten aanzien van landschappelijke kwaliteit en exploitatie. Wij vragen ons ook af of bij een ontwikkeling gebruik gemaakt kan worden van beide regelingen of dat altijd één van beide van toepassing blijft. Zowel het nieuwe artikel 5c lid 4 als het oude artikel 17 bieden immers een regeling om af te wijken van artikel 5c lid c.	Bij art. 16 Ruimte voor Ruimte gaat het om storende agrarische bebouwing en dient de ruimtelijke kwaliteit te worden verbeterd. Bij art. 5c en 17 zijn storendheid en een exploitatieverantwoording geen vereiste. Bij art. 5c is er geen sprake van agrarische bedrijfsbebouwing. Art. 16 is dan niet mogelijk. Bij art. 17 is lid 2 een verruiming van lid 1. Als er geen sprake is van storendheid, dan is bij het slopen van meer dan 1.500 m2 agrarische (bedrijfs)bebouwing lid 2 e een extra mogelijkheid.	Geen wijziging Geen wijziging
24		**GW**	Te transformeren locaties beschouwen wij als locaties waar kansen liggen voor de energietransitie en waterbewust bouwen. Daar	De PRV is het kader voor ruimtelijke ontwikkelingen en komt voort uit een brede belangenafweging.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			waar het gaat om percelen waar kansen liggen ten aanzien van de energietransitle en waterbewust bouwen, lopen wij tegen het volgen probleem aan. In 2016 heeft de provincie meegewerkt aan het tweedelige pilotproject 'Klimaatadaptief bouwen en Wonen op Marken' (deel I) en 'Bouwstenen voor een waterbewuste toekomst, Marken boven Water' (deel II). In met name deel II zijn locaties genoemd die kansrijk zijn voor nieuw waterbewust bouwen. Eén van die locaties heeft een agrarische bestemming. Daar ligt een wens voor transformatie en daar ligt volgens het project 'Marken boven Water (deel 11) een kans voor transformatie -met meer woningen dan het bestaande aantal- volgens het nieuwe waterbewust bouwen. Ook hier heeft de deelname van de provincie aan dit project niet geleid tot aanpassing van provinciale regelgeving, want het aantal woningen mag niet toenemen. Initiatieven voor locaties uit het project 'Marken boven Water' stranden wegens strijd met de PRV.	Binnen dat kader steunen wij initiatieven voor energietransitie en waterbewust bouwen. Het benutten van kansen voor energietransitie en waterbewust bouwen hoeven niet afhankelijk te zijn van de opbrengsten van extra te bouwen woningen. Gemeenten hebben ook mogelijkheden om op een andere wijze energiestransitie en waterbewust bouwen te stimuleren en te borgen.	

Deel B **Artikel 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**

NB De tekstuele en inhoudelijke opmerkingen van indieners met betrekking tot de beschrijvingen van de Wezenlijke Kenmerken en Waarden van de 122 NNN-gebieden in Noord-Holland zijn verwerkt in de betreffende beschrijvingen. Deze zijn niet opgenomen in de nota van beantwoording.

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
25	**Art. 19** **Natuurnetwerk Nederland (NNN)**	**HF**	Het is onjuist en vraagt om problemen als de gemeenten niet langer wordt opgedragen om in hun bestemmingsplannen de bestemming ‘natuur’ op te nemen. Meer maatwerk maar ook meer onduidelijke omschrijvingen en terminologie ook al is aangesloten op het BARRO. Voor de burger wordt het steeds onduidelijker.	Het beschermen van de natuur is het uitgangspunt voor de provincie. Op grond daarvan wordt gekeken wat mogelijkheden zijn voor ontwikkeling en maatwerk in relatie tot de natuur. Met het gewijzigde art. 19 wordt een bestemming ‘Natuur’ inderdaad niet langer verplicht gesteld. Dat betekent echter niet dat het natuurnetwerk Nederland	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			Mijn opmerking is daarom om de bestemmingsplannen van de gemeenten niet te laten verdoezelen voor de lezer om het woord natuur te vermijden.	(NNN) niet langer goed wordt beschermd. Integendeel, het gewijzigde art. 19 regelt dat een bestemmingsplan voor NNN-gebieden moet strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Meer concreet worden gemeenten verplicht om expliciet regels in het bestemmingsplan op te nemen die er voor zorgen dat de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW) worden beschermd, instandgehouden en ontwikkeld. Bovendien mogen gemeenten geen nieuwe activiteiten toestaan die leiden tot een significante aantasting van de WKW of een significante aantasting van de oppervlakte en de samenhang van het NNN. De beschrijving van de WKW dient daarbij ter verduidelijking. Aan de hand van die beschrijving kan een gemeente bepalen welke bestemming voor de specifieke NNN-gronden passend is en welke regels moeten worden opgenomen ter bescherming van het NNN. Het staat gemeenten uiteraard vrij om nog steeds wel de bestemming 'natuur' op te nemen. Op basis van de WKW kan goed beoordeeld worden waar alleen een bestemming 'natuur' voor de hand ligt en waar, naast de natuurfunctie, ook andere activiteiten mogelijk zijn. Eventuele andere activiteiten, zoals recreatieve mogelijkheden, zijn alleen toegestaan als zij de WKW niet significant aantasten en niet leiden tot een significante vermindering van de oppervlakte of de samenhang van het NNN.	
26	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN)**	**SNZ**	Al meer dan tien jaar worden om de Gaasperplas festivals georganiseerd die hun impact hebben nagelaten op het NNN. Gaasper Pleasure was dit jaar al aan zijn elfde aflevering toe, terwijl de wet uitzonderingen op bestemmingsplannen enkel toestaat voor een max. termijn van tien jaar. Mijn Stichting is van oordeel dat een uitbreiding van mogelijkheden voor zware recreatie tot significante aantasting van de natuur en	De Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) bevat regels aan gemeenten voor het opstellen van bestemmingsplannen en het verlenen van omgevingsvergunningen met afwijken van het bestemmingsplan. De PRV is alleen van toepassing op bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen die met afwijking van het bestemmingsplan worden verleend. Art. 19, lid 3 van de PRV bepaalt dat het opnemen van nieuwe activiteiten in bestemmingsplannen of omgevingsvergunningen met	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			biodiversiteit en van de natuurverbinding zal leiden. De WKW zijn niet adequaat voor het behoud van het NNN. De bestemming natuur moet voor alle NNN-gebieden aangehouden worden. De PRV is niet bedoeld voor het dienen van de belangen van festivalorganisatoren, maar voor het behoud en de versterking van natuur en biodiversiteit, waarvan steeds duidelijker wordt dat die nog steeds bedreigd worden. Wijzigen van art. 19 en uitbreiden met de bestemming recreatie waaronder verstaan zou worden grote evenementen, is in strijd met de intentie van het NNN en de beleidsintenties van alle recente kabinetten.	afwijken van het bestemmingsplan in NNN, alleen is toegestaan, wanneer deze activiteiten per saldo niet leiden tot een significante aantasting van de WKW, de oppervlakte van het NNN of de samenhang van het NNN. Festivals en andere evenementen worden alleen getoetst aan art. 19 als zij in een nieuw op te stellen bestemmingsplan of te verlenen omgevingsvergunning met afwijken van het bestemmingsplan mogelijk worden gemaakt. In dat geval zijn deze festivals en evenementen alleen toegestaan wanneer ze, in lijn met het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro), per saldo niet leiden tot een significante aantasting van de WKW, de oppervlakte en de samenhang van het NNN.	
27	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN)**	**FR**	-De term significante invloeden/effecten laat heel veel ruimte en beschermt de gebieden niet echt tegen aantastende ontwikkelingen en/of aantastend gebruik. -Ook de mogelijkheid om kleinschalige ontwikkelingen mogelijk te maken laat heel veel ruimte voor ontwikkelingen die gebieden kunnen aantasten. -Gemiste kans om grootschalige tijdelijke ontwikkelingen die gebruik maken van NNN gebieden (b.v. gebruik als evenementen industrie terrein) in te perken. -Gemiste kans om alleen term recreatie te gebruiken en die niet nader in te vullen. Hiermee krijgen slimme advocaten van evenementen-industrie weer de gelegenheid om omschrijving uit Van Dale te gebruiken: 'alles wat je kunt doen in je vrije tijd dat geen werk is.' De rechter mag dan weer besluiten of iets wel of niet kan in een NNN gebied en of het wel of niet via een omgevingsvergunning kan worden toegestaan. -Gemiste kans om in smalle, kwetsbare stukken van NNN en verbindingen geen uitruil/compensatie	De term “significante effecten” is afkomstig uit het Barro en wordt door het Rijk gezien als voldoende ter bescherming van het NNN. Door middel van de uitgebreide beschrijvingen van de WKW kan per ruimtelijke ontwikkeling zorgvuldig worden beoordeeld of sprake zal zijn van significante effecten. GS kunnen de begrenzing van het NNN wijzigen voor een kleinschalige ontwikkeling. Daarvoor geldt wel een aantal voorwaarden. Zo moet sprake zijn van een beperkte aantasting van de WKW en de samenhang van het NNN en moet de ontwikkeling per saldo leiden tot een verbetering van de WKW of een vergroting van de oppervlakte van het NNN. In de PRV kunnen alleen regels worden gesteld voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen die met afwijken van het bestemmingsplan worden verleend (art. 4.1 Wro). Alleen evenementen die in een bestemmingsplan of omgevingsvergunning met afwijken van het bestemmingsplan mogelijk worden gemaakt, moeten worden getoetst aan art. 19. Op evenementen die passen binnen een geldig	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			toe te staan voor ontgrendelen van delen NNN gebied voor stedelijke ontwikkelingen, voor bebouwing etc.	bestemmingsplan is de PRV niet van toepassing. Alle evenementen moeten voldoen aan de Wet natuurbescherming, waarin eisen worden gesteld in het kader van gebieds- en soortenbescherming. De nieuwe beschrijvingen van de WKW hebben de kwetsbaarheid van een gebied veel beter in beeld gebracht. De provincie en gemeente kunnen hierdoor beter sturen op doelen en er is meer inzicht of compensatie al dan niet mogelijk is.	
28	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN)**	**RW**	Door de provincie Noord-Holland is de keuze gemaakt om voor de NNN-gebieden ook andere bestemmingen dan alleen de enkelbestemming natuur te kunnen vastleggen. De PRV schrijft voor dat de gemeenten in het bestemmingsplan aangeven op welke wijze zij het NNN zal beschermen. Criteria zijn daarbij de WKW, de oppervlakte en de samenhang van de natuurgebieden. Wij verwachten dat er door deze ontwikkeling meer ruimte wordt geboden voor maatwerk. Daarnaast past deze nieuwe werkwijze goed binnen het uitgangspunt van de toekomstige Omgevingswet “Lokaal wat kan, regionaal wat moet”. Ondanks dat blijven wij van mening dat het niet wenselijk is om gebieden die primair een ander doel hebben, als NNN aan te wijzen. Het effect daarvan is namelijk multi-interpretabel. Vanuit natuur kan de nevenbestemming recreatie als een bedreiging worden gezien voor de natuur, terwijl een NNN-begrenzing op gebieden die anders gebruikt worden, juist weer als een mogelijke beperking wordt gezien voor dat gebruik. Een meer duidelijke scheiding van natuur- en recreatiegebieden voorkomt discussie en onduidelijkheid (bij nieuwe ontwikkelingen). Daarbij biedt de reeds geldende wet- en regelgeving in onze ogen voldoende bescherming voor de flora en fauna in de gebieden. Maar met het gegeven dat de NNN-	Dank voor uw positieve reactie. De begrenzing van de NNN-gebieden staat bij de onderhavige wijziging van art. 19 inderdaad niet ter discussie.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			begrenzing een feit is, zien wij de nu voorliggende aanpak als een positieve ontwikkeling voor de bestaande recreatiegebieden en gebieden met agrarisch gebruik, gelegen binnen het NNN.		
29	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**SDF**	Betreft het gebied De Abtskolk/De Putten: Onder druk van agrarische zijde zijn met name in de polders Q en L uiteindelijk flinke delen van beide polders buiten het Natura2000-gebied gebleven, met als gevolg dat met name deze delen al snel niet meer door de aangewezen soorten worden gebruikt. Wij maken er ons grote zorgen over de handhaafbaarheid van de beschermingsregels zijn het gebied in het verleden volstrekt onvoldoende gebleken. Het voorgestelde ontwerp kan dit alleen maar nog ernstiger worden. Wij doen daarom een dringend beroep op de provincie, de grenzen van dit ontwerpplan op z'n minst te laten samenvallen met de grenzen van het huidige Natura 2000-gebied.	De huidige aanpassing van de PRV gaat niet over de begrenzing van het NNN, maar over de wijze waarop de begrensde gebieden te beschermen. Wanneer de aanpassing van de begrenzing aan de orde is kan de Stichting Faunabeheer haar zienswijze indienen.	Geen wijziging
30	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**VN**	-Wij pleiten er voor om eerst de discussie over de gewenste beschermingsregimes voor recreatiegebieden te voeren, en pas daarna de PRV ingrijpend te wijzigen. -Wij stellen voor om de huidige verplichting om natuurgebieden als natuur te bestemmen te handhaven en toe te voegen aan het nieuwe artikel: *Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid stelt regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW van de gebieden. Bij het stellen van deze regels moeten de WKW van de gebieden in acht worden genomen. Gronden waarvan de natuurfunctie reeds is gerealiseerd,* *dienen als "natuur" te worden bestemd.* -Wij willen voorstellen om het woord "significante" te verwijderen, en artikel 3	De PRV wordt nu gewijzigd omdat dat wenselijk is op basis van de huidige begrenzing van het NNN, inclusief de recreatiegebieden. Die begrenzing zelf staat nu niet ter discussie. In het Programma Natuurontwikkeling 2019-2023 (PNO) hebben wij aangekondigd dat wij in 2019 een optimalisatie van de NNN begrenzing gaan uitvoeren. De vraag of en hoe eventueel ontgrensde (recreatie – of andere) NNN-gebieden onder het nieuwe beschermingsregime voor het landelijk gebied buiten NNN kunnen gaan vallen, komt daarna aan de orde. Het beschermen van de natuur is het uitgangspunt voor de provincie. Op grond daarvan wordt gekeken wat mogelijkheden zijn voor ontwikkeling en maatwerk, in relatie tot de natuur. Om meer maatwerk mogelijk te maken bij het bestemmen van NNN-gronden is juist gekozen om de	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			als volgt te wijzigen: *Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de WKW, of tot een vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden.* -Voorstel wijziging lid 4 van art. 19: *4. In afwijking van het derde lid kan een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid activiteiten mogelijk maken, indien:* *a. er sprake is van een groot openbaar belang;* *b. er geen reële alternatieven zijn, en;* *c. de negatieve effecten op de WKW, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.* *d. de activiteit tot doel heeft de kwaliteit van het Natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen per saldo te verbeteren.*	verplichte bestemming 'natuur' niet meer op te nemen. Dat betekent echter niet dat het NNN niet langer goed wordt beschermd. Integendeel, het gewijzigde art. 19 regelt dat een bestemmingsplan voor NNN-gebieden moet strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Meer concreet worden gemeenten verplicht om expliciet regels in het bestemmingsplan op te nemen die er voor zorgen dat de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW) worden beschermd, instandgehouden en ontwikkeld. Bovendien mogen gemeenten geen nieuwe activiteiten toestaan die leiden tot een significante aantasting van de WKW of een significante aantasting van de oppervlakte en de samenhang van het NNN. De provincie heeft in haar werkwijze gekozen om nauwer aan te sluiten bij het Barro. Daarin is bepaald dat de verordening ervoor moet zorgen dat bestemmingsplannen geen nieuwe activiteiten mogelijk maken die per saldo leiden tot een *significante* aantasting. Uw uitgangspunt voor regelgeving voor actief natuurbeheer, waarbij u verwijst naar de huidige PRV art. 19 lid 3 aanhef en onder b, is niet juist. Met deze bepaling is de saldobenadering opgenomen; de mogelijkheid om een activiteit of een combinatie van activiteiten die *mede* tot doel heeft het NNN per saldo te verbeteren, toe te staan. Het gaat daarbij niet om ruimtelijke ontwikkelingen in combinatie met maatregelen om het NNN te verbeteren en niet om uitsluitend maatregelen ten behoeve van actief natuurbeheer. In het gewijzigde art. 19 is de saldobenadering geregeld in het derde lid, door middel van het begrip 'per saldo'. Het opnemen van een aparte regel voor actief natuurbeheer achten wij niet noodzakelijk. Maatregelen ten behoeve van actief natuurbeheer die door een bestemmingsplan of omgevingsvergunning met afwijken van het	

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				bestemmingsplan mogelijk worden gemaakt, zullen in beginsel voldoen aan het in lid 3 neergelegde criterium (geen significante aantasting van de WKW en geen significante vermindering van de oppervlakte en de samenhang van het NNN) en dus mogelijk zijn.	
31	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**VVG**	Wij constateren dat de wijziging van de PRV ook het loslaten van de verplichting voor de gemeente om de bestemming Natuur op te nemen bij NNN-gebieden regelt en het aan de gemeenten overlaat om 'regels te stellen in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW'. Wij zijn van mening – en zien ons daarin gesteund door meerdere ervaringen met gemeenten en hun omgang met de regelgeving als het gaat om natuurgebieden – dat de essentie van de aanwijzing van NNN gebieden nu juist is dat de bestemming 'Natuur' als primaire bestemming (functie) van als NNN aangewezen gebieden onomstreden moet zijn. Alleen op die wijze is er echt sprake van een nee-tenzij beginsel.	Het beschermen van de natuur is het uitgangspunt voor de provincie. Op grond daarvan wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn voor ontwikkeling en maatwerk, in relatie tot de natuur. Met het gewijzigde art. 19 wordt een natuurbestemming niet langer verplicht gesteld. Op deze manier wordt voor gemeenten meer maatwerk mogelijk bij het toekennen van een bepaalde bestemming. Dat betekent niet dat het NNN niet langer goed wordt beschermd. Integendeel, geregeld is dat een bestemmingsplan voor NNN-gebieden moet strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Meer concreet worden gemeenten verplicht om expliciet regels in het bestemmingsplan op te nemen die er voor zorgen dat de WKW worden beschermd, instandgehouden en ontwikkeld. Bovendien mogen gemeenten geen nieuwe activiteiten toestaan die leiden tot een significante aantasting van de WKW of een significante aantasting van de oppervlakte en de samenhang van de WKW. De beschrijving van de WKW dient daarbij ter verduidelijking. Aan de hand van die beschrijving kan een gemeente bepalen welke bestemming voor de specifieke NNN-gronden passend is. En welke regels moeten worden opgenomen ter bescherming van het	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				NNN. Het staat gemeenten uiteraard vrij om nog steeds wel de bestemming ‘natuur’ op te nemen. Op basis van de WKW kan goed beoordeeld worden waar alleen een bestemming natuur moet worden toegekend en waar, naast de natuurfunctie, ook andere activiteiten mogelijk zijn. Eventuele andere activiteiten, zoals recreatieve mogelijkheden, zijn alleen toegestaan als zij de WKW niet significant aantasten en niet leiden tot een significante vermindering van de oppervlakte of de samenhang van het NNN.	
32	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**GV**	In artikel 19 wordt opgenomen "een bestemmingsplan . . . strekt tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW van de gebieden". Wij zouden hier graag opgenomen zien "strekt, naast de andere aangewezen functies, tot de…". Door de huidige formulering lijkt het alsof de gronden alleen ten behoeve van de natuur gebruikt kunnen worden. Ook worden hiermee cultuurhistorische waarden uitgesloten. Het recreatieve medegebruik dient hierbij ook genoemd te worden. Hierbij kunt u wellicht inspiratie halen uit de landelijke SVBP. Hierin is het volgende opgenomen voor dubbelbestemmingen: 'De aangewezen gronden zijn, behalve voor de daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor;'. Daarbij is het wenselijk dat de PRV meer duidelijkheid verschaft over wanneer de natuurbestemming is verwezenlijkt en over wat er precies wordt verstaan onder 'natuur'. Zo is de scheidslijn tussen agrarisch of recreatief gebruik en natuur niet altijd helder. Lid 4: er wordt aangegeven dat er afgeweken kan worden, indien er sprake is van een groot openbaar belang. Wij verzoeken u op te nemen wat u hieronder verstaat. Het Barro kent enkel	Het beschermen van de natuur is het uitgangspunt voor de provincie. Op grond daarvan wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn voor ontwikkeling en maatwerk, in relatie tot de natuur. De essentie van de regels voor NNN is de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW van het NNN. Om die reden is bepaald dat een bestemmingsplan moet strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW van de gebieden. Een vergelijkbare bescherming van andere functies achten wij niet noodzakelijk. Het staat gemeenten echter vrij om daarnaast andere functies te beschermen, zolang dat maar in overeenstemming is met art. 19. De term ‘groot openbaar belang’ is afkomstig uit het Barro. Daarin is het begrip ook niet gedefinieerd. Per geval zal moeten worden beoordeeld of sprake is van een ‘groot openbaar belang’. In de toelichting op het gewijzigde artikel 19 wordt, onder verwijzing naar de toelichting op het Barro, een aantal relevante openbare belangen als voorbeelden genoemd. Zo moet bij grote openbare belangen in elk geval worden gedacht aan: veiligheid, hoofdinfrastructuur, de drinkwatervoorziening, de plaatsing van installaties voor de opwekking van elektriciteit met behulp van	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			bouwwerken en voorzieningen ten behoeve van een groot openbaar belang. In tegenstelling tot het Barro heeft u het in uw regeling wet over 'activiteiten'. Wij gaan ervan uit dat u hieronder ook het recreatieve belang en economische belang bedoelt. Wij willen u vragen inzichtelijk te maken op welke wijze u dit artikel wilt toepassen. Dit is voor ons niet duidelijk. Hoe wordt bijvoorbeeld omgegaan met een concreet ruimtelijk initiatief voor een bebouwde recreatieve voorziening in Spaarnwoude? Wij willen u verzoeken dit helder te maken en het proces hiervan te schetsen.	windenergie of van installaties voor de opsporing, winning, opslag of het transport van olie en gas. Art. 19 is van toepassing op activiteiten die in bestemmingsplannen of omgevingsvergunningen met afwijken van het bestemmingsplan mogelijk worden gemaakt. Dat kunnen bouwwerken en voorzieningen zijn, maar ook het gebruik ervan. Een concreet ruimtelijk initiatief dat in een bestemmingsplan of door middel van een omgevingsvergunning met afwijken van het bestemmingsplan mogelijk wordt gemaakt, moet worden getoetst aan het derde en vierde lid van art. 19. Het ruimtelijk initiatief is alleen mogelijk wanneer het per saldo niet leidt tot een significante aantasting van de WKW, de oppervlakte of de samenhang van het NNN. Om dit aan te tonen zal veelal een beoordeling door een deskundige, zoals een ecoloog, nodig zijn. Daarbij zal aan de hand van de beschrijving van de WKW moeten worden beoordeelt wat precies de gevolgen van het ruimtelijk initiatief zijn.	
33	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**VABB**	1.Wij verzoeken u de verplichting om in de gemeentelijke bestemmingsplannen gebieden die in de PRV aangewezen zijn als “NNN en natuurverbindingen” als “Natuur” te bestemmen te handhaven en expliciet te houden. 2. Wij verzoeken u de tekst van de verordening onder artikel 19 lid 4 op correcte wijze te doen aansluiten bij het in het Barro voorgeschreven “Nee, tenzij-principe”. 3. Wij verzoeken u de tekst van de verordening onder artikel 19 lid 5 niet door te voeren aangezien u zelf aangeeft dat door dit artikel verzekerd wordt dat het bestemmingsplan waarin	1. Het beschermen van de natuur is het uitgangspunt voor de provincie. Op grond daarvan wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn voor ontwikkeling en maatwerk, in relatie tot de natuur. Met het gewijzigde art. 19 wordt een natuurbestemming niet langer verplicht gesteld. Op deze manier wordt voor gemeenten meer maatwerk mogelijk bij het toekennen van een bepaalde bestemming. Dat betekent niet dat het NNN niet langer goed wordt beschermd. Integendeel, geregeld is dat een bestemmingsplan voor NNN-gebieden moet strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW van de gebieden. Meer concreet worden gemeenten verplicht om expliciet	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			een significante aanpassing mogelijk wordt gemaakt evenzogoed zal voldoen aan de ruimtelijke kwaliteitseisen. Dit artikel is strijdig met de omschreven hoofddoelstelling van artikel 19 PRV; de bescherming van de natuurwaarden – de zogeheten WKW van het NNN en natuurverbindingen in de provincie Noord-Holland.	regels in het bestemmingsplan op te nemen die er voor zorgen dat de WKW worden beschermd, instandgehouden en ontwikkeld. Bovendien mogen gemeenten geen nieuwe activiteiten toestaan die leiden tot een significante aantasting van de WKW of een significante aantasting van de oppervlakte en de samenhang van de WKW. De beschrijving van de WKW dient daarbij ter verduidelijking. Aan de hand van die beschrijving kan een gemeente bepalen welke bestemming voor de specifieke NNN-gronden passend is. En welke regels moeten worden opgenomen ter bescherming van het NNN. Het staat gemeenten uiteraard vrij om nog steeds wel de bestemming 'natuur' op te nemen. Op basis van de WKW kan goed beoordeeld worden waar alleen een bestemming natuur moet worden toegekend en waar, naast de natuurfunctie, ook andere activiteiten mogelijk zijn. Eventuele andere activiteiten, zoals recreatieve mogelijkheden, zijn alleen toegestaan als zij de WKW niet significant aantasten en niet leiden tot een significante vermindering van de oppervlakte of de samenhang van het NNN. 2. Er is op correcte wijze aangesloten bij het Barro. 3. Met art. 19 lid 5 wordt bepaald dat een activiteit die ondanks een significante aantasting is toegestaan, voldoet aan de ruimtelijke kwaliteitseisen van art. 15 PRV. Tevens wordt hiermee aangegeven dat alleen van de mogelijkheid van het vierde lid gebruik kan worden gemaakt wanneer de ontwikkeling in overeenstemming is met art. 5a of 5c van de PRV. Dit artikel is niet in strijd met de bescherming van de WKW. Conform het Barro, is een significante aantasting van de WKW toegestaan, wanneer sprake is van een groot openbaar belang waarvoor geen alternatieven	

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				zijn en waarvan de negatieve effecten worden gecompenseerd.	
34	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**RDK**	Art 19.2: Voor wat betreft de beschrijvingen van de WKW kan in het algemeen opgemerkt worden: -Gebieden worden met een code aangegeven. Het zou plezierig zijn als die gebieden op de kaart zijn terug te vinden. -Dat voor wat betreft de vervangbaarheid wij begrijpen dat veel niet vervangbaar is. Het valt ons op dat, waarbij gebieden geconstateerd wordt dat er wel sprake is van vervangbaarheid, dit vaak door de ligging weer wordt afgezwakt. -Bij bepaalde gebieden het strand wordt beschreven. Wij vragen ons af of dat bij NNN behoort en hoe dat zich verhoudt met de recent afgesproken strandzonering. -De beschrijvingen van de natuurwaarden dienen zich te beperken tot de bestaande NNN-gebieden en Natuurverbindingen. Opmerkingen en suggesties over uitbreiding van NNN of Natuurverbindingen op percelen die dat nu nog niet zijn horen dus niet in de beschrijving van de WKW thuis. Art 19.3: In de WKW staat dat 'Strikt genomen maken de oppervlakte en samenhang geen onderdeel uit van de WKW'. Wij vinden het dan ook niet gepast dat dit wel in de PRV wordt opgenomen	Het opnemen van de WKW als bijlage van de PRV is bedoeld om de NNN-gebieden goed te beschermen. Een bestemmingsplan voor NNN-gebieden moet strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Bovendien mogen gemeenten geen nieuwe activiteiten toestaan die leiden tot een significante aantasting van de WKW of een significante aantasting van de oppervlakte en de samenhang van de WKW. De coderingen in de tekst verwijzen naar de natuurdoelen in het natuurbeheerplan of de Natura 2000 doelen. De ligging van de gebieden kan de vervangbaarheid beïnvloeden. Verschillende delen op het strand zijn al jaren begrensd. Dit komt overeen met de afgesproken strandzonering. De WKW beschrijven alle begrensde natuur. Ook die delen die nog niet zijn gerealiseerd maar waarvan is afgesproken ze de komende jaren te realiseren horen hierbij. Hierin zijn geen nieuwe uitbreidingen van het NNN voorzien.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			als een harde voorwaarde. Wij zien dit dan ook graag geschrapt uit dit artikel. -In de WKW staat uitdrukkelijk vermeld dat het geldt voor ontwikkelingen IN het NNN gebied. En niet die daar buiten. Wij gaan er dan ook vanuit dat ontwikkelingen nabij NNN gebieden dus niet in NNN gebieden - niet hieraan getoetst moeten worden. -Er wordt in de toelichting op de ontwerpwijziging van de PRV gemeld dat bestaande rechten (daarbij inbegrepen afwijkingsmogelijkheden en wijzigingsmogelijkheden) in de vigerende bestemmingsplannen worden gerespecteerd, echter blijkt dat niet uit de regels in artikel 19. Er wordt in de toelichting gesproken over bestaande activiteiten maar het gaat dus ook om bestaande rechten t.a.v. bebouwing. Dat zouden wij graag aangepast zien. Onduidelijk is wat onder 'activiteiten' wordt bedoeld. Artikel 19.8: graag ook opnemen dat de begrenzing van het NNN kan wijzigen als het niet overeenkomt met de bestaande situatie: bijvoorbeeld een weg in NNN gebied, een parkeerplaats in NNN gebied.	Oppervlakte en samenhang van het NNN maken naast de WKW onderdeel uit van het toetsingskader NNN dat bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, conform het Barro, wordt gehanteerd. Deze ontwikkelingen mogen alleen planologisch mogelijk worden gemaakt als zij per saldo niet leiden tot een significante aantasting van de WKW, oppervlakte en/of samenhang. Art. 19 is inderdaad niet van toepassing op ontwikkelingen buiten NNN. Het respecteren van bestaande rechten is neergelegd in art. 19 lid 3. Het verbod op activiteiten met significante effecten op de WKW, oppervlakte of samenhang van het NNN geldt alleen voor *nieuwe* activiteiten. Hiermee is geregeld dat bestaande activiteiten wel zijn toegestaan. Bestaande activiteiten kunnen zowel bestaande rechten ten aanzien van bebouwing als gebruik zijn (zie ook art. 1 van de PRV). Gelet op het Barro zijn Provinciale Staten niet vrij bij het bepalen van de gevallen waarin GS de begrenzing van het NNN kunnen wijzigen. Dat kan alleen in de gevallen die art. 19 lid 8 zijn opgenomen of bij kennelijke fouten, volgens art. 43 van de PRV.	
35	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**RNH**	-Lid 1 sub c: Wij zijn van mening dat het gebruik van de term significante aantasting voor meerdere uitleg vatbaar is. Hetzelfde geldt voor het begrip groot openbaar belang.	Het begrip 'significant' is een wetenschappelijke term. Door een deskundige, bijvoorbeeld een ecoloog, zal moeten worden gemotiveerd of er sprake is van een aantasting en of die aantasting als significant is aan te merken. De beantwoording van deze vragen zal steeds afhangen van de aard en omvang van de specifieke	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				ruimtelijke ontwikkeling en de op de planlocatie aanwezige en potentiële WKW. De term 'groot openbaar belang' is afkomstig uit het Barro. Daarin is het begrip ook niet gedefinieerd. Per geval zal moeten worden beoordeeld of sprake is van een 'groot openbaar belang'. In de toelichting op het gewijzigde artikel 19 wordt, onder verwijzing naar de toelichting op het Barro, een aantal relevante openbare belangen als voorbeelden genoemd. Zo moet bij grote openbare belangen in elk geval worden gedacht aan: veiligheid, hoofdinfrastructuur, de drinkwatervoorziening, de plaatsing van installaties voor de opwekking van elektriciteit met behulp van windenergie of van installaties voor de opsporing, winning, opslag of het transport van olie en gas.	
36	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**FR**	1. de beschrijvingen van de WKW tot een zeer grote verschillen voor gebieden die qua beschrijving vaak veel overeenkomsten hebben. In de tabellen staan als je die vergelijkt met de teksten soms veel minder kruisjes, dan wat je op grond van de beschrijving zou verwachten. Ik heb A7, A8 en A9 vergeleken. Afgezien van het feit dat in A 8 heel verschillende gebieden in 1 tekst zijn behandeld, valt op dat hiervoor als bronnen twee stukken gebruikt zijn uit 2009,DRO: Visie GGA en 2012, GGA: Natuur behoeden en ontwikkelen (Volgens mij heet het stuk Natuurbehouden door ontwikkeling?) , waarin met name de ambities van de toenmalige bestuurders van GGA om het gebied te economische exploiteren o.a. als evenemententerrein om Stadsdeel Zuidoost op de kaart te zetten een hoofdrol spelen. Waarbij met name de penibele financiële 'duurzaamheid' van GGA leidend was en niet het bevorderen/ behouden/beschermen van biodiversiteit.	Het beschermen van de natuur is het uitgangspunt voor de provincie. Op grond daarvan wordt gekeken wat mogelijkheden zijn voor ontwikkeling en maatwerk, in relatie tot de natuur. Op plaatsen waar de waarden dat verdragen is het de bedoeling de natuur in Nederland beleefbaar te houden. Dit betekent dat de gebieden recreatief toegankelijk zijn. De wijze van recreatie moet afgestemd zijn op de natuurdoelen. De WKW geven houvast bij de beoordeling van de recreatieactiviteiten in die gebieden. De mogelijkheden voor recreatie en natuurwaarden hangen dus met elkaar samen. In de inleiding en in de NNN wijzer op de website van de provincie zal worden opgenomen hoe de beschrijvingen te gebruiken en wat de grondslag van de beschrijvingen is.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			2.begrazing door runderen: wel genoemd bij A8 en niet bij A7? 3.Bij A8 valt op dat stilte en rust niet aangekruist is als voorwaarde. (Gaasperdam staat als Grootste aaneengesloten stiltegebied op de kaart van Amsterdam!) En WKW. Wel bij A7. Langs snelwegen A9 en A2. 4. Zoete plas en moeras en rietland vogels staan niet in Tabel A8, maar wel in de tekst. 5. Bij A7 gaat het om waterrecreanten (Ouderkerkplas), Bij A8 om recreanten. Beide gebieden worden gebruikt voor grote BBQ feesten, vaak zonder vergunning, vaak verkapte muziek feesten, vaak commercieel. Beide gebieden worden misbruikt als industrie terrein voor commerciële grootschalige evenementen. (Zou passen in doelstelling van provincie Jongeren naar het groen te halen.) 6. geen omschrijving van wat recreatief gebruik inhoudt. 7. Er is weinig, rechtstreeks, terug te vinden van de beschrijvingen van de gebieden die in de Tauw onderzoeken gemaakt is.		
37	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**RW**	In het algemeen hebben wij drie opmerkingen op de gebiedsomschrijving. De eerste is dat de nauwkeurigheid van de begrenzing van de gebieden te wensen overlaat. Op sommige gebieden ligt de begrenzing op delen van het terrein waar geen natuur te vinden is en zijn delen waar dat wel het geval is er buiten gelaten. Concreet voorbeeld daarvoor is in gebied W3, Vooroever Nesbos, waar een strook intensief gemaaid grasland met fiets- en wandelpaden als NNN is begrensd, terwijl het gebied er naast, wat veel hogere waarden heeft niet is begrenst. Wij adviseren u om hiervoor nog een verdiepingsslag te maken om dit te herstellen. Daarnaast vinden wij het, ondanks dat wij de doelstellingen van het NNN	Tijdens het proces van de WKW beschrijvingen is geconstateerd dat de begrenzing en natuurambitie op enkele plaatsten verbeterd kan worden. Dit geldt met name binnen de recreatieschappen. In het Programma Natuurontwikkeling zal dit het komende jaar worden opgepakt. Daarnaast zullen wij verbindingszones verder uitwerken. De WKW zijn vanuit de natuurwaarden beschreven, omdat de primaire functie natuur is. Om ruimte te kunnen bieden waar mogelijk, zijn in de WKW de waarden duidelijk omschreven. De recreatieve activiteiten kunnen plaatsvinden, mits deze de WKW niet aantasten.	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			onderschrijven, betreurenswaardig dat in de beschrijving van de WKW minimaal wordt ingegaan op de recreatieve waarden in de gebieden. Natuurlijke waarden en recreatieve waarden zijn zeer nauw met elkaar verbonden. Een voorbeeld hiervan zijn de recreatieve vaarroutes, deze gaan door diverse NNN-gebieden heen. Het huidige gebruik van bijvoorbeeld de vaarwegen door kleine motorvaartuigen zou de natuurwaarden kunnen verstoren. Wij zouden het zeer betreuren als dit recreatieve gebruik wordt beperkt. En eigenlijk zou het beeld pas helemaal compleet zijn als ook de potentiele recreatieve waarden benoemd waren. Er dient namelijk voorkomen te worden dat er enerzijds beleid wordt opgesteld om recreatief gebruik te bevorderen terwijl dit anderzijds wordt beperkt. Onze derde opmerking gaat over de potentiele waarden die van elk gebied zijn gemaakt. Daarbij gaat het ons niet om de inhoud van de beschrijving. Het opnemen van deze potentiele waarden is namelijk een verplichting is uit de Barro, maar onduidelijk is of bij de toetsing van ontwikkelingen en activiteiten in NNN-gebieden, de potentiele natuurwaarden ook als toetsingskader gebruikt gaan worden en de gebieden daardoor 'op slot zetten' zonder dat er in de actuele situatie natuurwaarden aanwezig zijn? Met name bij terreinen welke nu (gedeeltelijk) voor recreatie worden gebruikt heeft dit een ongewenst effect.	De potentiele waarde die is beschreven in de WKW moet realistisch zijn met in achtneming van het bestaande gebruik. Het bepalen van potenties in de WKW is gebaseerd op realistische doelstellingen waarbij het huidige gebruik een rol speelt.	
38	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**SNZ**	Al meer dan tien jaar worden om de Gaasperplas festivals georganiseerd die hun impact hebben nagelaten op het NNN. GaasperPleasure was dit jaar al aan zijn elfde aflevering toe, terwijl de wet	De PRV bevat regels die gemeenten moeten toepassen bij het opstellen van bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen die met afwijking van het bestemmingsplan worden verleend. Gemeenten mogen door middel van deze planologische instrumenten alleen ontwikkelingen toestaan die niet leiden tot een	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			uitzonderingen op bestemmingsplannen enkel toestaat voor een max. termijn van tien jaar. Oorspronkelijk verleende de gemeente Amsterdam enkel evenementenvergunningen. De Raad van State heeft in 2015 het bestuur verplicht om omgevingsvergunningen te verlenen. De omvang en impact van bijvoorbeeld festival Amsterdam Open Air is elk jaar toegenomen. Nu met 20.000 bezoekers per dag legt dit festival letterlijk een zware belasting op het Gaasperpark. Dat is onderzocht door bodemdeskundigen die hebben geconstateerd dat er sprake is van sterke verdichting, zowel op de oostoever (GaasperPleasure) en de noordoever (Amsterdam Open Air en Reggae Lake). Bij de verlening van omgevingsvergunningen is in Zuidoost sprake geweest van onbehoorlijk bestuur. Er is tot in 2013 door de verantwoordelijke portefeuillehouder die ook in het bestuur van Groengebied Amstelland zat en dus beter moest weten, beweerd dat het Gaasperpark niet tot de EHS behoorde. Daarna is dat wel rechtgezet, maar is het bestuur de EHS blijven negeren. Dat ging zover dat de democratische rechten van burgers om in beroep te gaan tegen besluiten werden vertraagd en sterk bemoeilijkt. Het stadsdeelbestuur heeft lange tijd geweigerd om besluiten na hoorzittingen over bezwaren uit te vaardigen, waardoor in principe de gang naar de rechter werd geblokkeerd. Een direct beroep ingediend door mij wegens het uitblijven van besluiten liep door misleiding door het bestuur van stadsdeel Zuidoost van de rechter uit op een nietige uitspraak. Ik werd wel in het gelijk gesteld, maar mijn beroep ging over twee omgevingsvergunningen en de uitspraak ging over	significante aantasting van de WKW of een significante vermindering van de oppervlakte of de samenhang van het NNN. Handhaving van het bestemmingsplan en eventueel verleende (omgevings)vergunningen is een taak van de gemeente. Op de procedures tussen indiener en de gemeente Amsterdam kan in deze beantwoording niet worden ingegaan. Art. 19 is niet van toepassing bij de verlening van een evenementenvergunning. In de recreatiegebieden, zoals de Gaasperplas, is recreatie een belangrijke nevenfunctie. Uitbreiding van de mogelijkheden voor recreatie is alleen mogelijk als dat niet leidt tot een significante aantasting van de WKW of een significante vermindering van de oppervlakte of samenhang van het NNN. Bij de beoordeling daarvan zijn de beschreven WKW leidend.	

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			een evenementenvergunningen. Deze zaak moet nog voorkomen bij de Raad van State. Door jarenlang uitsluitend de belangen te behartigen van evenementenorganisatoren is een situatie ontstaan waarop een overheid zich niet zou mogen beroepen om een natuurgebied af te waarderen zoals dat is gebeurd in het Gaasperpark. Er zijn intussen meerdere soorten verdwenen uit het park, waaronder de ransuilen, en de Ecologisch verkenning GGA door Tauw in opdracht van de provincie geeft aan dat er sprake is van sterke vernietigingsgevoeligheid van vaatplanten. Dat is voornamelijk veroorzaakt door de festivals. Verdere ontwikkeling is in deze studie aangemerkt als in toenemende mate schadelijk. De WKW voor dit gebied zijn dus een vertekening van de situatie die had kunnen en moeten bestaan zonder de evenementen. Het NNN in zuidoost is in hoge mate aangetast. In bijlage een plattegrond die aangeeft dat de stedelijke functies op de noordoever al zeer significant aanwezig waren en door evenementen en de geplande ontwikkeling nog verder uitgebouwd werden en nog zullen worden. Mijn Stichting is van oordeel dat in een dergelijke situatie uitbreiding van mogelijkheden voor zware recreatie tot significante aantasting van de natuur en biodiversiteit en van de natuurverbinding zal leiden. De WKW zijn niet adequaat voor het behoud van het NNN.		
39	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN)**	**RDK**	De gemeenten geven aan dat de aanduiding op de kaarten niet altijd duidelijk zoals het strand. Zij geven ook aan dat oppervlakte en samenhang van	De kaarten worden na vaststelling van de PRV en de WKW opgenomen in de provinciale viewer. Dit zal de duidelijkheid ten goede komen. De gebruikte codering	Geen wijziging

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
	en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)		de NNN geen onderdeel zijn van de PRV en dus terug moet komen in de WKW. De gemeenten ondersteunen de brief van de Agrarische en Natuurvereniging de Hoge Berg.	voor de natuurdoelen is overeenkomstig de codering in het natuurbeheerplan van de NNN. De WKW zijn beschreven voor de begrensde NNN gebieden en niet voor de gebieden daarbuiten (zoals de stranden). Wel is in de beschrijving de samenhang met naastliggende gebieden genoemd. Samenhang en oppervlakten zijn naast het behouden van de kwaliteit van de natuur voorwaarden en uitgangspunten voor de instandhouding van de NNN. In de beschrijving van de WKW is gekeken naar samenhang omdat die van invloed is op de kwaliteit. Voor de Hoge Berg en ondersteuning van de brief van de Agrarische en Natuurvereniging verwijzen wij u naar de reactie op die brief.	
40	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**SGN**	Het Goois Natuurreservaat heeft een aantal technische wijzigingen doorgegeven voor de beschrijving van de gebieden.	De technische wijzigingen zijn waar mogelijk doorgevoerd in de inleiding en de gebiedsbeschrijving.	-
41	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**SB**	Staatsbosbeheer waardeert de verbetering die met de voorliggende beschrijvingen zijn bereikt. Zij geeft aan dat verdere verbetering mogelijk is. Ook geeft zij aan dat het voor Staatsbosbeheer niet mogelijk was om binnen de gegeven tijd alle beschrijvingen van de gebieden goed door te nemen en aan te vullen. Zij vraagt ruimte om in 2019 verbeteringen op de teksten aan te reiken. In hoofdlijnen geeft SBB aan dat in de teksten niet altijd duidelijk is aangegeven dat er nevenfuncties zijn in de gebieden waar recreatie belangrijk is, ook buiten de recreatieschappen. Zij zet vraagtekens bij het gebruik van kernkwaliteiten, die anders is dan in de index natuur en landschap is gebruikt.	Wij zullen in 2019 met Staatsbosbeheer overleggen op welke wijze haar verbeterpunten en de beoordeling van haar gebieden in de volgende versie kan worden aangebracht. De huidige beschrijving hebben de planologische bescherming als doel. Daarom is beschreven wat daarvoor nodig is. Landschap en cultuurhistorie is vermeld als dit een belangrijk aspect is. De beschrijvingen zijn niet bedoeld als beheerplan of wetenschappelijke beschrijving. De genoemde kernkwaliteiten zijn beschreven met het doel maatwerk voor de verschillende gebieden te leveren. Juist daarom is niet aangesloten bij een bestaand sturend systeem	-

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				als de index natuur en landschap dat het doel heeft om beheerafspraken te kunnen maken. Voor de WKW is na twee jaar een evaluatie voorzien. Wij zullen SBB hierbij betrekken. De technische wijzigingen die SBB heeft aangeleverd worden doorgevoerd.	
42	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**SDF**	De stichting uit zijn zorg over het verschil tussen de begrenzing van het NNN en Natura 2000 gebied en verzoekt deze te laten samenvallen.	De huidige aanpassing van de PRV gaat niet over de begrenzing, maar over de wijze waarop de begrensde NNN gebieden te beschermen. Als aanpassing van de begrenzing aan de orde is kan de stichting hier haar zienswijze op indienen. De beschrijvingen van de WKW gebruiken wij mede als input voor de begrenzingen.	-
43	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**VVG**	De vereniging is van mening dat er te weinig aandacht is voor de toenemende recreatiedruk. Zij meent dat de provincie een grotere verantwoordelijkheid moet nemen voor de NNN in de grote wateren. Zij is er voorstander van om de enkelbestemming natuur te behouden.	Met het beter beschrijven van de WKW is een betere beoordeling te maken waar ruimte is om de toenemende recreatieve druk op te vangen en in welke delen rust behouden moet blijven. De beschrijving is op het punt van recreatie aangescherpt. De oevers in de grote wateren zijn veelal onderdeel van de provinciale NNN. De samenhang met de grote wateren heeft in de beschrijvingen een plaats gekregen. De gemeente kan met de wijziging nog steeds kiezen voor een enkelbestemming natuur, maar zij heeft ook de mogelijkheid een andere bestemming te benoemen.	-
44	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**ANHB**	De Agrarische en natuurvereniging de Hoge Berg roept de provincie op om samen met de vereniging de beschrijvingen te herzien ten aanzien van de rol van de schapenboeren in relatie tot natuur, landschap en cultuurhistorie.	Voor het gebruik en beheer van de Hoge Berg is afgesproken dat alle betrokken partijen gezamenlijk, onder aanvoering van de gemeente, een ontwikkelplan voor de Hoge Berg opstellen. Daaruit kunnen gezamenlijke voorstellen gedaan worden voor aanpassing van de beschrijvingen van de WKW. De provincie zal niet op aangeven van een afzonderlijke partij de beschrijvingen wijzigen.	-
45	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke**	**GAM**	De gemeente geeft aan dat de recreatieve druk op de gebieden groot is en toeneemt. Zij geeft aan dat de kaarten niet overal op de actuele situatie zijn aangepast. Zij vraagt verduidelijking en verdere	Tijdens het proces van de WKW-beschrijvingen is geconstateerd dat de begrenzing en natuurambitie, met name binnen de recreatieschappen op enkele plaatsen verbeterd kan worden. In het PNO is voorzien dat wij dit	-

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
	Kenmerken en Waarden (WKW)		uitwerking van de verbindingszones. Zij geeft aan hierover graag in gesprek met de provincie te komen.	het komende jaar oppakken. Naast begrenzing en natuurambitie zullen wij de verbindingszones verder uitwerken en aandacht geven.	
46	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**GV**	De gemeente geeft aan dat er verschillende bestemmingen naast elkaar mogelijk moeten zijn. Zij verzoekt de begrenzingen van het Nationale Park, de NNN en de Natura 2000 gelijk te maken en vraagt om duidelijkere kaarten. Tevens wijst de gemeente op het kustconvenant 2006 en vraagt dit met de beschrijvingen te respecteren. De gemeente vraagt aan de provincie om duidelijk te maken hoe ze denkt om te gaan met initiatieven voor recreatieve voorzieningen in de vorm van gebouwen. Het proces rond afwijkingsmogeijkheden is niet duidelijk. De gemeente bestrijdt dat er potentiele natuurwaarden in Oosterbroek en Buitenhuizen kunnen zijn. De gemeente constateert dat de ecologische scan moet uitgevoerd om de vergunningverlener de mogelijkheid te geven de aanvraag beter te beoordelen. Dit is nodig als gevolg van de planologische bescherming. De gemeente stelt dat in de visie Groengebied Amstelland en in de visie Noordzeekanaalgebied ambities zijn opgenomen om de recreatieve voorzieningen langs het Noordzeekanaal uit te breiden. Volgens de beschrijvingen zou dat niet kunnen	Het NNN is een natuurgebied waarbinnen, zolang de natuurwaarden niet worden aangetast, veel verschillende functies kunnen samenkomen. Dit kan bijvoorbeeld recreatie zijn. De gemeente geeft in het bestemmingsplan aan hoe die natuurwaarden beschermd moeten worden. NNN en Natura 2000 vallen voor het grootste deel samen. Het Nationale Park is een andere begrenzing die partijen met elkaar zijn overeengekomen, dit hoeft niet samen te vallen met de NNN. Het kustconvenant uit 2006 heeft geen status meer, hierover vindt overleg plaats tussen de gemeente en provincie over eventuele vervolg. De beschrijvingen van de WKW en de verankering ervan in de PRV gaat om de bescherming van de NNN gebieden met haar natuurwaarden. Deze bescherming is de taak van de provincie en het Rijk stelt daar ook regels aan. Het zal altijd als uitgangspunt dienen voor andere afspraken, convenanten en plannen. In het NNN mag niet bebouwd worden ten behoeve van recreatieve voorzieningen, als daardoor de kwaliteit, samenhang of oppervlakte aangetast worden. Op basis van de nieuwe WKW beschrijvingen kan beter worden beoordeeld waar mogelijkheden liggen. Zo kan binnen een totaal gebied gekeken worden hoe natuur en recreatie een impuls kunnen krijgen. Oosterbroek en Buitenhuizen zijn onderdeel van het NNN. Wijziging van de begrenzing van het NNN is in deze PRV wijziging niet aan de orde. Tijdens het proces van de WKW-beschrijvingen is geconstateerd dat de begrenzing en natuurambitie, met name binnen de recreatieschappen op enkele plaatsen verbeterd kan	-

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				worden. In het PNO is voorzien dat wij dit het komende jaar oppakken. De constatering dat er in de visies ontwikkelmogelijkheden zijn aangegeven die niet overal in overeenstemming zijn met de aanwezige WKW waarden is correct. Door beschrijving van de WKW is het mogelijk om te bezien hoe natuurwaarden samen kunnen gaan met ontwikkelplannen om daar maatwerk te kunnen leveren.	
47	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**VN**	Natuurmonumenten stelt dat de provincie met de voorstellen de ruimte voor recreatieve ontwikkelingen vergroot. Natuurmonumenten stelt voor om binnen de recreatiegebieden een splitsing te maken naar natuurdelen als onderdelen van de NNN en recreatiegebieden die niet tot de NNN behoren.	De voorgestelde werkwijze (wijziging artikel 19 PRV en opstellen WKW) is opgezet om de natuur beter te beschermen en tegelijkertijd recreatie mogelijkheden te bieden op die plaatsen waar de natuur dat verdraagt. Meer dan tot nu toe is duidelijk welke waarden er in de gebieden zijn. Dit biedt een handvat om de impact van recreatief gebruik of ontwikkeling te beoordelen. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de bescherming van de natuurwaarden door middel van het bestemmingsplan en vergunningverlening.	-
48	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**RNH**	Recreatie Noord-Holland geeft aan dat de recreatiegebieden bedoeld zijn voor recreatieve doeleinden. Zij geeft aan dat het onderdeel natuurpotentie in deze gebieden lastig is omdat zij verder willen door ontwikkelen. RNH vraag om verbetering van de kaarten en beschrijvingen t.a.v. het huidig gebruik van de terreinen.	Natuur is de primaire functie van het NNN. De recreatiegebieden maken deel uit van het NNN. De nieuwe werkwijze met de WKW, waarbij de waarden goed in beeld zijn gebracht, heeft juist als doel een betere afweging te kunnen maken op welke plaats mogelijk is. De input van de Statencommissie en de recreatieschappen hebben ertoe geleid dat de beschrijving van de potentie in de recreatiegebieden extra aandacht heeft gekregen. De beschrijving van potentie is zo opgesteld dat het een realistische potentie is die rekening houdt met het bestaande gebruik. Om de recreatieschappen te helpen bij het tastbaar maken van de mogelijkheden en kansen voor recreatieontwikkeling is door de provincie een extra inspanning gepleegd door kaarten van deze gebieden op detailniveau te verstrekken. Ook de mogelijkheden	-

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
				voor natuurontwikkeling, die zeker ook recreatief aantrekkelijk kan zijn, zijn hierin opgenomen. deze kaarten maken inzichtelijk hoe natuur en recreatie zich binnen het gebied tot elkaar verhouden. Tijdens het proces van de WKW-beschrijvingen is geconstateerd dat de begrenzing en natuurambitie, met name binnen de recreatieschappen op enkele plaatsen verbeterd kan worden. In het PNO is voorzien dat wij dit het komende jaar oppakken.	
49	**Art. 19 Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)**	**VABB**	De Vogelwerkgroep Alkmaar en Bescherm de natuur in Geestmerambacht maakt uit de stukken op dat de het nee tenzij principe niet meer aan de orde is en een enkelbestemming natuur de natuur beter beschermd. Zij pleiten ervoor de enkelbestemming natuur te handhaven. Zij vragen de begrenzing van het gebied Geestmerambacht te vergroten met een ingericht natuurgebied dat nu buiten de begrenzing ligt. De verbindingszones zijn volgens hen te summier beschreven.	De begrenzingen zijn bij deze PRV wijziging niet aan de orde. Tijdens het proces van de WKW beschrijvingen is geconstateerd dat de begrenzing en natuurambitie, met name binnen de recreatieschappen, op enkele plaatsen verbeterd kan worden. In het PNO is voorzien dat wij dit het komende jaar oppakken. Naast begrenzing en natuurambitie gaan wij de verbindingszones ook verder uitwerken.	-
Deel C			**Artikel 31 Strandzonering**		
Nr.	**Artikel/Thema**	**Code**	**Samenvatting opmerking**	**Reactie Gedeputeerde Staten**	**Wijzigings-voorstel**
50	**Art 31 Strandzonering**	**VN**	In het artikel is een waarborg opgenomen tegen bebouwing van natuurstrand. Uiteraard staan wij hier positief tegenover. Er zijn echter geen regels opgenomen over de omvang van de bebouwing op het recreatiestrand. De tekst over het seizoenstrand beperkt zich tot een verbod in de periode van 1 november tot 1 februari, en bevat ook geen verdere regels omtrent de omvang of vorm van de bebouwing.	Uw constatering is juist. Er zijn geen regels opgenomen over de omvang van de bebouwing op de stranden. Wij hebben indachtig de sturingsfilosofie van de Omgevingsvisie NH 2050 en de Omgevingswet in art. 31 het provinciaal belang geregeld, namelijk een borging van de openheid van de stranden. Verder hebben wij met alle betrokken partners en organisaties een convenant ondertekend waarin nadere afspraken zijn opgenomen.	-
51	**Art. 31 Strandzonering**	**HHNK**	1.Wilt u de volgende aspecten vanuit waterveiligheid van belang voor gebruik van	Wij borgen in de PRV onze provinciale belangen. In het geval van de stranden betreft dit de openheid. Wij	-

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
			seizoensgebonden Bouwwerken in de toelichting opnemen? - Plaatsbepaling: de plaats van seizoensgebonden bouwwerken wordt jaarlijks na het stormseizoen (is ook start badseizoen) bepaald en hangt af van de ligging van de actuele duinvoet. - Veiligheid: de beschikbare ruimte voor bouwwerken hangt af van de breedte van het strand en de benodigde ruimte voor andere functies. Voor het duin gaat het om een bouwvrije zone voor aangroei van het duin. Langs de zee is een bouwvrije zone nodig voor zaken als inspectie, rijstrook veiligheidsdiensten, ruiming verontreiniging of dode vissen. Deze noodzakelijke reserveringen maken het voor medegebruik beschikbare strand smaller. Het kan voorkomen dat er slechts een smalle zone op het strand over blijft voor strandbebouwing, zowel voor jaarrond als seizoen-exploitatie. -Gebruik: zie periode seizoensgebonden bouwwerken. 2. We hebben gezien dat u een periode wilt opnemen in de PRV voor seizoensgebonden bouwwerken. Daarmee gelden voor het strand in ons beheergebied dan samen met perioden van het Rijk en van het hoogheemraadschap vanuit de verschillende belangen drie verschillende perioden. Wij verwachten dat dit tot verwarring zal leiden bij gemeenten, burgers en ondernemers. Voor eenduidigheid naar burgers of ondernemers willen wij graag komen tot één periode waarbinnen strand gebonden bebouwing is toegestaan. Wat ons betreft is dit maatwerk per gebied vanwege de verschillende omstandigheden (bijvoorbeeld duinaangroei). De periode die u wilt opnemen is langer dan wij nu toestaan. Daarom is ons voorstel om de bepaling in PRV voorlopig te laten vervallen.	hebben indachtig de sturingsfilosofie van de Omgevingsvisie NH 2050 en de Omgevingswet in artikel 31 het provinciaal belang geregeld, namelijk een borging van de openheid van de stranden. De PRV werkt door in het bestemmingsplan. Nadere regels ten aanzien van beschikbare ruimte en plaatsbepaling voor bouwwerken op het strand zijn de verantwoordelijkheid en bevoegdheid van de waterbeheerder (kustlijnzorg, primaire waterkering, verlenen watervergunning). Wij nemen kennis van uw opmerking over de periode van seizoensgebonden bebouwing. Wij hebben rekening gehouden met de termijn die aansluit bij de *ruimste* periode die de betrokken waterbeheerders (Rijnland, Hollands Noorderkwartier en Rijkswaterstaat) hanteren in het kader van het verlenen van de voor seizoenbebouwing benodigde watervergunning. Wij regelen niet meer dan strikt noodzakelijk om onze provinciale belangen goed te borgen.	

Nr.	Artikel/Thema	Code	Samenvatting opmerking	Reactie Gedeputeerde Staten	Wijzigings-voorstel
52	**Art. 31 Strandzonering**	**GV**	In de Strandzonering 2025 zijn drie typen strand opgenomen, recreatiestrand, seizoenstrand en natuurstrand. In de voorgestelde wijziging komt het recreatiestrand niet voor. De afspraken met betrekking tot de recreatiestranden zijn vastgelegd in het convenant kust. U heeft ervoor gekozen om daarom dit niet vast te leggen in de verordening. Wij vinden dit een prijzenswaardige werkwijze en hopen dat dit vervolg krijgt in de op te stellen Provinciale Omgevingsverordening.	Wij danken indiener en nemen kennis van de reactie van indiener.	-

Wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN in Noord-Holland

Deze beschrijvingen van de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN maken onderdeel uit van de Provinciale Ruimtelijke Verordening, artikel 19.

1 Inleiding

1.1 Context

Wezenlijke kenmerken en waarden (wkw) beschrijven de te beschermen waarden van de natuurgebieden die onderdeel zijn van het NNN. Het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (BARRO) schrijft voor dat de provincie wkw beschrijvingen opstelt die voor de gemeenten het kader zijn om ontwikkelingen en activiteiten in het NNN te kunnen beoordelen.
De Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) schrijft voor dat de gemeenten in het bestemmingsplan aangeeft op welke wijze zij de NNN zal beschermen. Zij kunnen de NNN bestemmen als natuur, maar kunnen dit aanvullen met een recreatieve of landbouwdoelstelling. Criteria zijn daarbij de wkw, de oppervlakte en de samenhang van de natuurgebieden.

De beschrijvingen hebben betrekking op de wezenlijke kenmerken en waarden van de verschillende deelgebieden van het NNN. Samenhang en oppervlakte zijn hier geen onderdeel van, maar hebben er wel een relatie mee.
Het areaal heeft betrekking op de oppervlakte van het NNN als geheel en op het niveau van de gebieden. De oppervlakte is in relatie tot de wezenlijke kenmerken en waarden vooral van belang omdat bepaalde kenmerken en waarden aan een zekere oppervlakte gebonden zijn. Denk aan de minimumoppervlakte voor een bepaalde levensgemeenschap. Lang niet alle gebieden voldoen zelfstandig aan de minimumoppervlakte voor duurzaam behoud van populaties. In dat soort gevallen is juist een goede samenhang tussen verschillende gebieden met geschikt leefmilieu voor soorten een vereiste. Het is dus mogelijk dat een gebied op zichzelf te klein is om levensvatbare populaties van relevante soorten te herbergen, maar door een goede samenhang met andere gebieden wel geschikt is. Ook binnen een gebied is samenhang van belang, door versnippering kan deze verloren gaan.
In de beschrijvingen van de wkw wordt alleen een korte toelichting geven op de mate van samenhang in een gebied en oppervlakte in ha aangegeven.

1.2 Definitie wkw

Voor de uitwerking van de wkw is sprake van een ruime interpretatie van de biodiversiteitsdoelstellingen voor het NNN, ruimer dan de definitie van het Barro. De wkw omvatten zowel de natuurwaarden (in de vorm van vegetatie en/of kenmerkende soorten/soortgroepen) die regionaal of (inter)nationaal van betekenis zijn, als de daarvoor noodzakelijke abiotische en ruimtelijke condities. Bij het uitwerken van de wkw voor Noord-Holland is de volgende definitie gehanteerd:

De wkw van het NNN in Noord-Holland bestaan (op deelgebiedsniveau) uit de aanwezige actuele en potentiële natuurwaarden waarvoor de provincie op internationaal, nationaal of regionaal niveau een grote (beleidsmatige) verantwoordelijkheid draagt, inclusief alle noodzakelijke abiotische en ruimtelijke condities voor deze natuurwaarden.

Wat staat er in het Barro?
Het Barro bepaalt dat potentiële natuurwaarden alleen deel moeten uitmaken van de wkw als de bestemming natuur is. Bij andere bestemmingen behoeven alleen de aanwezige natuurwaarden te worden beschreven. Echter, door de provincie Noord-Holland is de keuze gemaakt om voor de NNN-gebieden ook andere bestemmingen dan alleen de enkelbestemming natuur te kunnen vastleggen. Dit geldt bijvoorbeeld voor recreatiegebieden en gebieden met agrarisch gebruik.
Ten behoeve van een adequate bescherming van de natuurwaarden van het NNN in gemeentelijke bestemmingsplannen, zijn voor alle gebieden beschrijvingen van de wkw opgesteld, inclusief de natuurpotentie . Daarbij wordt waar nodig rekening gehouden met het actuele gebruik. Daar waar een gebied zowel een duidelijke natuur- als een recreatieve functie heeft, wordt dit aangeduid met het natuurbeheertype “Multifunctionele natuur”.

Wat betekent dit alles voor de beschrijving van de wezenlijke Kenmerken en Waarden?
Voor het beschrijven van de wezenlijke kenmerken en waarden volgt uit de definitie dat voor alle NNN-gebieden in Noord-Holland een overzicht nodig is van de verschillende elementen uit de definitie.
Het is bovendien van belang dat de beschrijving de veelheid aan kenmerken en waarden compact weergeeft, gebruiksvriendelijk en overzichtelijk is. Ook aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden die bijvoorbeeld samenhangen met de ontstaansgeschiedenis kunnen aan de orde zijn. Deze kunnen onderdeel uitmaken van de beschrijvingen.
Als startpunt hiervoor zijn de natuurbeheertypen conform de Index Natuur en Landschap gebruikt aangevuld met soortengroepen en kenmerkende soorten en de landschapsecologische karakteristieken van gebieden. Om kwaliteiten van een gebied te ordenen is gebruikt gemaakt van ‘kernkwaliteiten’ die de wkw globaal samenvatten (zie verder 1.3).

Voor welke gebieden gelden de wkw?
Voor alle gebieden die onderdeel zijn van het NNN in Noord-Holland.

Actualiseren van de wkw?
De wkw zijn een beschrijving van een natuurlijk systeem dat in wisselwerking met menselijk ingrijpen aan verandering onderhevig is. Het zijn geen beschrijvingen die voor de eeuwigheid zijn gemaakt. Zodra er een natuurlijke ontwikkeling heeft plaatsgevonden of een verandering van het gebied door menselijk ingrijpen kan een aanpassing van de wkw-beschrijvingen nodig zijn. Die aanpassingen van de Verordening kan tussentijds nodig zijn en zal door de verantwoordelijk gedeputeerde aan PS worden voorgelegd. Om de beschrijvingen actueel te houden kunnen wijzigingen jaarlijks worden aangepast.

1.3 Opzet en uitgangspunten beschrijving wkw per NNN-gebied

De wkw voor het NNN in Noord-Holland zijn uitgewerkt in de vorm van beschrijvingen per gebied. Voor de indeling van gebieden wordt verwezen naar paragraaf 1.5.2. De wkw beschrijvingen bestaan uit de volgende zes onderdelen:

1. Algemene gegevens

2. Oppervlakte en samenhang NNN
3. Landschapsecologische karakteristiek
4. Natuurwaarden
5. Abiotische en ruimtelijke condities
6. Vervangbaarheid

Deze zes onderdelen worden hieronder toegelicht. Per onderdeel wordt ingegaan op het doel, de inhoud, het detailniveau en de gehanteerde uitgangspunten. Ook worden de achterliggende keuzes en gedachtegang beknopt toegelicht. Algemeen uitgangspunt is dat de zes onderdelen gezamenlijk de Wezenlijke Kenmerken en Waarden van een gebied omvatten.

1. Algemene gegevens

Het onderdeel *Algemene gegevens* biedt in tabelvorm een overzicht van een reeks algemene gebiedsgegevens. Informatie over de beheerder van een gebied, de oppervlakte of de gemeente(n) waar een gebied in ligt, kan in de tabel geraadpleegd worden. De algemene gegevens zijn ingevuld op basis van vigerend beleid en overige op dit moment beschikbare gegevens. In de tabel komt de volgende informatie terug:

- Nummer NNN-gebied
- Naam NNN-gebied
- Regio NNN-gebied conform Natuurbeheerplan 2018
- Overige wettelijke en beleidsmatige gebiedsbeschermingsregimes relevant voor natuur (Natura 2000, stiltegebieden, archeologische- en aardkundige monumenten, weidevogelgebieden, waterwingebieden en KRW)
- Gebruik / Functie (dit kan zijn: natuur, recreatie, waterwinning en/of landbouw, zie ook onderdeel 3 Huidig gebruik)
- Oppervlakte NNN (in hectare)
- Eigendom / beheer (eigenaren en gebiedsbeheerders)

2. Oppervlakte en samenhang NNN

In het onderdeel *Oppervlakte en samenhang NNN* wordt kort ingegaan op het areaal van het gebied, de aanwezige samenhang binnen het NNN-gebied en de samenhang met omliggende NNN-gebieden. Strikt genomen maken oppervlakte en samenhang geen onderdeel uit van de wkw (zie paragraaf 1.1), maar gezien de wezenlijke relatie tussen aanwezige natuurwaarden en oppervlakte en samenhang, wordt hier in de wk-beschrijving kort op ingegaan. Uitgangspunt is om op beknopte wijze een beeld te schetsen van de oppervlakte en de samenhang.

Voor de **oppervlakte** wordt de grootte van het areaal genoemd. Er wordt niet ingegaan op de relatie met minimumoppervlaktes. (dit verschilt sterk per soort). Bij de beschrijving van de **samenhang** wordt allereerst aangegeven hoe de samenhang binnen een gebied tot stand komt. Bestaat deze bijvoorbeeld uit een waterrijke structuur, uit aaneengesloten groeneenheden of een dijkelement? Ook de eventuele aanwezige samenhang (en overlap) met Natura 2000-gebieden wordt genoemd. Vervolgens wordt aangegeven hoe de samenhang met omliggende NNN-gebieden in de regio tot uiting komt. Wat is de connectiviteit met andere natuurgebieden (waaronder NNN, maar ook andere natuurgebieden) en in hoeverre is deze relevant voor de

natuurwaarden? Ook als er sprake is van beperkte samenhang (bijv. aanzienlijke knelpunten m.b.t. passeerbaarheid voor fauna), dan wordt dat beschreven.

3. Landschapsecologische karakteristiek

In onderdeel 3 is de landschapsecologische karakteristiek opgenomen. Onderdeel 3 kent een standaard opbouw van vier kopjes:

- Ontstaansgeschiedenis
- Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
- Huidig gebruik
- Kernkwaliteiten

De eerste drie onderdelen zijn bepalende factoren die vaak ten grondslag liggen aan, of een vereiste zijn voor de natuurwaarden die in een gebied (kunnen) voorkomen. Hieronder worden de inhoud, het doel en het detailniveau per kopje toegelicht.

Ontstaansgeschiedenis

In het kopje *Ontstaansgeschiedenis* wordt gestart met een aanduiding van het landschapstype en de fysisch geografische regio waarbinnen het gebied ligt. Vervolgens wordt toegelicht hoe en wanneer het gebied is ontstaan en welke belangrijke processen (denk aan veenvorming, overstromingen, sedimentatie etc.) en ingrepen (natuurontwikkelingsproject, ruilverkaveling etc.) daarbij een rol hebben gespeeld.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

In het kopje *Abiotische en ruimtelijke karakteristiek* wordt een kenschets gegeven van de belangrijke abiotische en ruimtelijke kenmerken van het gebied. Deze kenmerken zijn sterk bepalend voor de actuele natuurwaarden en de potenties in een gebied. Uitgangspunt voor de beschrijving is dat alleen de belangrijkste abiotische en ruimtelijke omstandigheden worden genoemd, dat wil zeggen de omstandigheden die relevant zijn voor de natuurwaarden in het gebied. In onderdeel 4 Natuurwaarden wordt vervolgens een koppeling gemaakt met abiotische of ruimtelijke kenmerken van het gebied door het noemen van specifieke aanwezige soorten die een systeemkwaliteit of ruimtelijke eigenschap indiceren. Bijvoorbeeld plantensoorten die afhankelijk zijn van brakke kwel.

In de abiotische karakteristiek wordt onder meer ingegaan op: bodemtype(n), drooglegging, maaiveldhoogte en hoogteligging t.o.v. omgeving, waterpeil, waterkwaliteit, watersysteem, aanwezigheid van kwel.

In de ruimtelijke karakteristiek wordt ingegaan op ruimtelijke aspecten zoals het verkavelingspatroon en cultuurhistorische aspecten zoals de aanwezigheid van slaperdijken of forten. Uitgangspunt is alleen de belangrijkste aspecten te noemen, dat wil zeggen de aspecten die bijdragen aan of bepalend zijn voor de natuurkwaliteit. In de ruimtelijke karakteristiek wordt ook op globale wijze de ruimtelijke inrichting van het gebied beschreven, en wordt (voor zover relevant voor de natuurwaarden) de mate van openheid, rust, stilte en donkerte beschreven. Bij het onderdeel 5 Abiotische en ruimtelijke condities worden deze begrippen nader toegelicht.

Huidig gebruik

Bij het kopje *huidig gebruik* wordt toegelicht op welke manier het gebied in de **actuele** situatie wordt gebruikt. Naast natuur, kan dit gaan om onder meer agrarisch gebruik, agrarisch natuurbeheer, recreatief (mede)gebruik en waterwinning. De nadruk ligt op actueel gebruik; er wordt geen indicatie gegeven over toekomstige gebruiksmogelijkheden (De mogelijkheden daarvoor moeten immers middels een nader toetsing worden bepaald).

Het actuele gebruik wordt beschreven op basis van beschikbare gegevens en op basis van de relevantie van het gebruik voor de aanwezige natuurwaarden. Een gebruikstype is alleen relevant als deze van wezenlijke invloed is op de actuele en eventuele potentiële natuurwaarden in de huidige situatie. Een voorbeeld is het gebruik van graslanden als ligweiden in recreatiegebieden.

Het recreatieve medegebruik is voor de NNN belangrijk omdat de doelstelling van de natuur ook is dat het beleefbaar moet zijn waar dat mogelijk is. Dat geldt niet alleen voor de recreatieschappen, maar voor de hele NNN. Bijvoorbeeld de duinen, waar intensief gerecreëerd kan worden. Maar overal geldt dat de te beschermen natuurwaarden niet aangetast mogen worden.

Waar relevant en voor zover bekend, wordt ook ingegaan op de intensiteit van het gebruik (bijvoorbeeld intensieve of extensieve recreatie). De beschrijving van het huidig gebruik heeft niet als doel om uitputtend te zijn en om als directe input te kunnen dienen voor toetsing van nieuwe initiatieven of uitbreiding van bestaand gebruik. Hiervoor is altijd een nader onderzoek nodig. Als het huidig gebruik gewenst is en is afgesproken betekent dat dat daardoor de optimale natuurwaarden die mogelijk zijn niet gehaald zullen worden. In dat geval is de natuurwaarde aangegeven als multifunctionele natuur. Dit is bijvoorbeeld het geval op de eerder genoemde graslanden die gebruikt worden als ligweide, omdat het resultaat een soortenarm gras is.

Kernkwaliteiten

Onder het kopje *Kernkwaliteiten* worden de voor het gebied passende kernkwaliteiten geïntroduceerd. Deze worden in het onderdeel Natuurwaarden (zie hieronder) nader uitgewerkt. De kernkwaliteiten vormen een aanduiding van de aanwezige biotopen in een gebied. De kernkwaliteiten worden op dusdanige wijze beschreven, dat deze de **essentie / kern** van de natuurkwaliteiten van een gebied verwoorden. De ingrediënten voor de naamgeving zijn: de landschappelijke karakteristiek (openheid, landschapstype), de aanwezige abiotische processen (bijv. brak milieu of dynamiek) en het huidige gebruik (bijv. extensief beheerde graslanden). Dit leidt tot een unieke aanduiding van kernkwaliteiten, die per NNN-gebied verschillen.

Wel worden voor natuurgebieden met onderling sterk vergelijkbare abiotische en ruimtelijke omstandigheden en natuurwaarden, zo veel mogelijk dezelfde kernkwaliteiten gebruikt.

Als voorbeeld: de kernkwaliteit “Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu” komt in diverse veengebieden in Laag-Holland terug.

Het doel van de kernkwaliteiten is om in een paar woorden een samenvatting te geven van de belangrijkste natuurkwaliteiten in een gebiede. Wat is het dat het gebied kenmerkt. De kernkwaliteiten zijn daarmee geen doel op zich, en zijn niet bedoeld als een nieuwe systematiek voor een natuurwaardering. Eerder vormt het een kapstok om natuurwaarden te ordenen en

overzichtelijk te presenteren. Het uitgangspunt is dat alle natuurkwaliteiten van een gebied worden samengevat onder één of meerdere kernkwaliteiten. En de kernkwaliteiten dus allesomvattend zijn voor de natuurwaarden in een gebied.
Afhankelijk van de kenmerken van een gebied, wordt per gebied gebruik gemaakt van één tot maximaal vier kernkwaliteiten. Per kernkwaliteit worden de relevante actuele en potentiële natuurwaarden beschreven (zie onder).

4. Natuurwaarden

In dit onderdeel van de wkw worden de aanwezige actuele en potentiële natuurwaarden waarvoor de provincie op internationaal, nationaal of regionaal niveau een grote (beleidsmatige) verantwoordelijkheid draagt beschreven.
Het is een beschrijving op hoofdlijnen van de aanwezigheid, verspreiding en ontwikkeling van de actuele en potentiële natuurwaarden in het gebied. Het doel van het ‘samenvatten’ in dit onderdeel is dat de natuurwaarden zo een duidelijk eerste startpunt vormen voor een nadere effectbeoordeling.

Voor de beschrijving van natuurwaarden zijn de (ambitie) natuurtypen uit de Index Natuur en Landschap een belangrijk uitgangspunt. Voor elk gebied zijn de huidige natuurbeheertypen uit het Natuurbeheerplan (2018) gebruikt voor de actuele waarden, en de ambitie-beheertypen uit het Natuurbeheerplan (2018) voor de potentiële waarden. Voor een volledig overzicht van de gehanteerde bronnen over natuurwaarden (zowel algemene bronnen, als bronnen per gebied), zie Bijlage 1.

Ondanks dat er variatie kan bestaan tussen gebieden met hetzelfde beheertype, en (dus) in de soortenrijkdom of mate van ontwikkeling van een natuurtype, geeft deze indeling goed aan welk type vegetatie (globaal) aanwezig is en welke soorten daarmee geassocieerd zijn. Niet alle soorten die in het gebied voorkomen worden daarom bij naam genoemd. Het natuurtype geeft al in grote mate aan (via de kwalificerende soorten voor het SNL- subsidiestelsel) welke soorten er verwacht kunnen worden en dus mogelijk aanwezig zijn. De voor de natuurbeheertypen kwalificerende soorten worden alleen dan genoemd wanneer er sprake is van bijzonderheden (bijv. hoge diversiteit in aantallen of soorten).

Attentie: Hoe succesvol het beheer is, welke soorten precies aanwezig zijn of er binnenkort kunnen komen en ook of daadwerkelijk een effect optreedt bij een initiatief is altijd onderwerp van nader onderzoek voorafgaand aan een concreet initiatief.
In geval van een effectbeoordeling moet dan worden uitgegaan van de maximale soortenrijkdom en potentie van het genoemde natuurtype. Voor het overzicht van alle kwalificerende soorten per natuurbeheertype wordt verwezen naar de Index Natuur en Landschap.

Om vegetatie en daaraan geassocieerde soorten te karakteriseren worden de huidige natuurbeheertypen tekstueel toegelicht. In geval van de ligging van een NNN-gebied binnen een Natura 2000-gebied wordt toegelicht welke habitattypen voorkomen en onder welk natuurtype deze vallen. Om de wkw treffend te verwoorden wordt de informatie over de beheertypen in Natura 2000-gebieden aangevuld met eventueel aanwezige soorten die een Natura-2000

instandhoudingsdoelstelling hebben. De relevante instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000 worden, voor zover relevant, in hoofdstuk 4 uitputtend beschreven. Dit betekent dat bij ieder natuurbeheertype de daarmee geassocieerde instandhoudingsdoelen vanuit Natura 2000 worden benoemd. Deze link komt ook terug in de tabel in hoofdstuk 5. In de tabel zijn de habitattypen niet helemaal uitgeschreven, maar worden alleen de codes genoemd.

Naast de natuurbeheertypen en eventuele Natura 2000-doelen worden in hoofdstuk 4 ook de soort(groep)en benoemd die ofwel kenmerkend zijn voor het betreffende gebied en/ofwel typisch zijn voor Noord-Holland, gebaseerd op de criteria internationaal belang, trend, zeldzaamheid, kenmerkendheid en natuurlijkheid. Welke dat precies zijn is beschreven onder punt 5 abiotische en ruimtelijke condities en paragraaf 1.5.
Dit heeft als functie dat de meest zeldzame, bijzondere en kenmerkende soorten goed in beeld zijn. Soorten kunnen in het hoofdstuk 4 ook als voorbeeld genoemd worden om de aanwezigheid van bepaalde abiotische kenmerken of processen te duiden of om een koppeling met ruimtelijke structuren uit hoofdstuk 3 te maken.

Hoe zijn de potentiele waarden opgesteld?
In tegenstelling tot aanwezige (actuele) natuurwaarden, die gebaseerd zijn op feitelijke informatie over de verspreiding van kenmerkende vegetaties, soorten en soortgroepen, is bij potentiële natuurwaarden in het kader van de wkw sprake van een kwalitatieve inschatting op basis van expert judgement. In dit oordeel worden abiotische en ruimtelijke randvoorwaarden voor natuurwaarden meegenomen (bijvoorbeeld de aanwezigheid van kwel voor bepaalde natte natuurtypen of een minimum areaal voor een duurzame populatie van een soort), maar ook het huidige verspreidingspatroon en de trend van een soort kan bepalend zijn. Een voorbeeld van dat laatste is bijvoorbeeld de recente opmars van de otter in Nederland, door verbetering van de waterkwaliteit en ontsnipperingsmaatregelen. Ten slotte is ook het realiteitsgehalte (op overzienbare termijn van circa 10 jaar) ingeschat en is tevens rekening gehouden met andere belangrijke gebiedsfuncties.

In hoofdstuk 4 kunnen bij potentie soorten worden genoemd, die nu nog niet voorkomen in een gebied, maar waarvoor het gebied wel kansen biedt. De beschrijving van de potentiële waarden is bedoeld om een indicatie te geven van de potentiële natuurkwaliteit t.o.v. de actuele situatie. M.a.w. als actuele natuurwaarden ontbreken, biedt het gebied dan wel potentie voor aanwezigheid, en zo ja, waar liggen kansen voor verbetering of eventuele bedreigingen. Uitgangspunt zijn hierbij de internationale, nationale en regionale doelen. Voor (delen van) recreatiegebieden met de aanduiding “Multifunctionele natuur” worden de potenties globaal aangeduid.

5. Abiotische en ruimtelijke condities
Het onderdeel *Abiotische en ruimtelijke condities* bevat een overzichtstabel met de actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Onderdeel 5 start met een standaard tekst, waarin kort de inhoud van de tabel toegelicht. Vervolgens wordt een tabel weergegeven, met daarin voor het betreffende gebied de relevantie relaties tussen natuurwaarden en abiotiek en ruimtelijke condities.

Het doel van de tabel is tweeledig:

- Het vormt een samenvattend overzicht van de in hoofdstuk 4 beschreven actuele en potentiële natuurwaarden.
- Per natuurwaarde zijn alle vereiste abiotische en ruimtelijke condities aangekruist. De tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN

In de tabel worden in de **eerste kolom** alle in onderdeel 4 beschreven actuele en potentiële natuurwaarden (natuurbeheertypen, soortgroepen en soorten) benoemd, geordend per kernkwaliteit. Er wordt hierbij geen rekening gehouden met oppervlaktes van natuurbeheertypen of ruimtelijke verspreiding van soort(groep)en binnen het gebied. Deze aspecten zijn, waar relevant, globaal beschreven in het onderdeel 4 Natuurwaarden.

In de kolom met natuurwaarden wordt een vaste volgorde gehanteerd: eerst de natuurbeheertypen (beginnend met multifunctionele natuur, vervolgens de natuurbeheertypen conform de Index Natuur en Landschap, oplopend van N01.01 tot N17.06), dan de relevante soortgroepen, dan de relevante kenmerkende soorten. In onderstaande tabel is de volgorde weergegeven. Voor een nadere toelichting over de selectie van de voor Noord-Holland relevante natuurwaarden, wordt verwezen naar paragraaf 1.5.4.

Natuurbeheertypen	Multifunctionele natuur
	Natuurbeheertypen conform Index Natuur en Landschap (N01.01 t/m N17.06)
Soortgroepen	Paddenstoelen
	Vissen
	Amfibieën
	Vogels van kleinschalig landschap
	Bos- en/of struweelvogels
	Weidevogels
	Hoogwatervluchtplaatsen
	Vogels van heide en open zand
	Moeras- en rietvogels
	Watervogels
	Broedvogels van pioniersvegetatie
	Vleermuizen
	Ongewervelden van droge milieus
	Ongewervelden van natte milieus
Kenmerkende soorten	Noordse woelmuis
	Waterspitsmuis
	Otter
	Boommarter
	Das

	Heikikker
	Rugstreeppad
	Kamsalamander
	Ringslang
	Hazelworm
	Zandhagedis

Let op: het kan voorkomen dat in een gebied bijvoorbeeld zowel algemene amfibieën (als soortgroep) als de rugstreeppad (als kenmerkende soort) een natuurkwaliteit vormen. In dat geval komen beide terug in de tabel.

In de bovenste regel van de tabel bevat een overzicht van de abiotische en ruimtelijke condities (zie onderstaande tabel). Het keuze van abiotische en ruimtelijke condities is beperkt tot de condities die een randvoorwaarde (kunnen) vormen en daarmee sturend of van invloed zijn op de (potenties voor) natuurwaarden. Hieronder wordt per conditie een korte toelichting gegeven. De aspecten samenhang en oppervlakte zijn niet opgenomen als conditie. Zoals beschreven in paragraaf 1.1 vallen deze buiten de reikwijdte van de wkw.

Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
Veenbodem	Relatief voedselarme	Oude bodem	Buffercapaciteit bodem /	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog	Peil- en/of	Basenrijke en/of brakke	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit eit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte

Vereiste abiotische condities

Veenbodem

Omdat veengebieden een specifieke rol spelen in verlandingsprocessen en daarmee samenhangende bijzondere vegetaties (denk aan veenmosrietland) die van internationale betekenis zijn, wordt veenbodem als specifieke bodemconditie benoemd.

Relatief voedselarme onbemeste bodem

Een voedselarme, onbemeste bodem biedt mogelijkheden voor een hoge soortenrijkdom. Doorgaans is dit van toepassing op de meer zandige bodems (duinen, 't Gooi).

Oude bodem (ongestoord)

Oudere bodems, soms met een historisch gebruik, hebben vaak een meer open structuur, meer microreliëf (zie onder), meer variatie in vegetatie en een rijker bodemleven. Dit kan voor sommige soorten van belang zijn, zoals weidevogels.

Buffercapaciteit bodem / water
Buffercapaciteit heeft betrekking op de natuurlijke capaciteit van een bodem om zuren te verwerken. Bodems en wateren met een hoge buffercapaciteit bieden een groeiplaats voor specifieke vegetaties

(Micro) reliëf
De aanwezigheid van kleine hoogteverschillen op een korte onderlinge afstand (bijvoorbeeld het nollen landschap) biedt structuurvariatie die ten goede komt aan een soortenrijke vegetatie, en die een habitateis vormt voor soorten als noordse woelmuis. Micro reliëf bevordert ook de aanwezigheid van verschillende microklimaten.

Windwerking
Aanwezigheid van wind zorgt voor de (vereiste) dynamiek in bijvoorbeeld duinlandschappen en stuifzanden. Maar ook bijvoorbeeld voor de groei van goede kwaliteit waterriet, belangrijk voor rietvogels, zoals de grote karekiet, is dynamiek door windwerking van belang (naast een dynamisch peil).

Stabiel hoog (grond)waterpeil
Sommige natuurbeheertypen, zoals hoog- en laagveenbossen, vereisen een stabiel (hoog) grondwaterpeil.

Peil- en/of overstromingsdynamiek
Een natuurlijk peilbeheer of aanwezigheid van periodieke overstromingen kunnen bepalend zijn voor de aanwezigheid van specifieke levensgemeenschappen of voor soorten als noordse woelmuis.

Basenrijke brakke kwel
De aanvoer van basenrijk (brak) kwelwater (of oppervlaktewater) speelt een essentiële rol in de ecologische processen en soortenrijkdom van bijvoorbeeld veenmosrietlanden en trilvenen.

Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit
Een goede waterkwaliteit vormt een randvoorwaarde voor een natuurlijk en goed functionerend ecosysteem. Te voedselrijk water zorgt voor eutrofiëring van het oppervlaktewater, waardoor overmatige groei van waterplanten en algen plaatsvindt.

Vereiste ruimtelijke condities
Bestaand water- en / of verkavelingspatroon
Hiermee wordt bedoeld de landschappelijke structuur en/ of historische verkaveling. De handhaving van het oorspronkelijke cultuurlandschap hangt sterk samen met de voorkomende natuurwaarden.

Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk, etc.)
Dit heeft betrekking op cultuurhistorische (structuur)elementen die een groeiplaats of leefgebied vormen voor specifieke vegetaties of diersoorten, denk aan fort met winterverblijfplaatsen voor vleermuizen, en een bloemrijke dijk als leefgebied voor insecten.

Openheid
Met name voor (overwinterende) water- en weidevogels is de openheid van het landschap van groot belang. Voor sommige gebieden is er dus een directe relatie met dit aspect en de aanwezige natuurwaarden.

Beslotenheid
Voor vleermuizen, maar ook moeras- en rietvogels is een bepaalde mate van structuur en beslotenheid belangrijk. In een heel aantal gebieden komen vanwege deze ruimtelijke karakteristiek bijzondere soorten voor.

Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)
Rust is een essentieel onderdeel voor de natuurbescherming. Veel soortgroepen, maar ook sommige vegetaties zijn gebaat bij een bepaalde mate van rust in een gebied. Deze kolom is daarom voor veel van de natuurwaarden aangekruist. Een kruisje bij ‘rust’ betekent niet dat er niets kan plaatsvinden, maar wel dat er maatregelen getroffen moeten worden om activiteiten en natuur te laten samengaan. Omdat deze conditie altijd voor een of meerdere soorten relevant is moet bij nieuwe initiatieven altijd naar dit aspect gekeken worden.

Stilte
Geldt altijd als belangrijke kwaliteit en net als rust een essentieel onderdeel voor de natuurbescherming. Daar waar met rust met name de menselijke aanwezigheid wordt bedoeld, wordt met stilte meer het geluidsaspect gewogen. In de beschrijvingen is stilte vaak een belangrijke kwaliteit. Sommige soorten zijn erg tolerant wat betreft geluid, in dat geval zal dit aspect niet aangekruist zijn. Omdat deze conditie altijd voor een of meerdere soorten relevant is moet bij nieuwe initiatieven altijd naar dit aspect gekeken worden.

Donkerte
Nachtelijke donkerte, geldt specifiek voor vleermuizen, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast is donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit beoordeeld. Omdat deze conditie altijd voor een of meerdere soorten relevant is moet bij nieuwe initiatieven altijd naar dit aspect gekeken worden.

Wat betekent het als een van de karakteristieken is aangekruist?
In dat geval is er een zekere afhankelijke relatie tussen de actuele (of potentiële) natuurwaarden en de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Dat betekent niet dat dit het enige belangrijke of bepalende aspect is, vaak zijn dat er meerdere en zullen er ook meerdere kruisen in de tabel staan bij een natuurtype of soort(groep). Bij de toetsing van een nieuw initiatief moet in detail uitgezocht worden of de kwaliteit wordt aangetast, in welke mate en of dat significant is. Een kruisje in de tabel geeft een eerste indruk wat aspecten zijn die in ieder geval nader onderzocht

moeten worden in zo'n geval. Ook andere karakteristieken die niet in de tabel staan kunnen in een specifiek geval van belang blijken.

6. Vervangbaarheid

De Provincie Noord-Holland moet in de toekomst bij het afwegen van verschillende belangen steeds goede afwegingen kunnen maken. Uiteraard stelt de Provincie zich op het standpunt dat de NNN-behouden en beschermd moet blijven. Op kleine schaal kan echter sprake zijn van ontgrenzen en herbegrenzen van gebieden die onderdeel uitmaken van de NNN. Veel gebieden van het NNN zijn niet of nauwelijks vervangbaar. Onderdeel 6 beschrijft een kwalitatieve indicatie van de vervangbaarheid (in jaren op basis van de spelregels EHS die is opgenomen in de NNN-wijzer op de website van de provincie, en gebiedspecifieke inzichten).
Naast de vervangbaarheid van de actuele natuurwaarden en de cultuurhistorische en landschappelijke aspecten, kan ook de maatschappelijke vervangbaarheid een rol spelen.

1.4 Opzet beschrijving wkw per natuurverbinding

1.4.1 Denklijn / Achtergrond

De ecologische gedachtegang voor de natuurverbindingen wordt gekoppeld aan het beleid over biodiversiteit, waarin is aangegeven dat biodiversiteit zowel op (inter)nationaal, regionaal en lokaal schaalniveau belangrijk is. Aangesloten wordt bij het natuurbeleid zoals vastgelegd in Natura 2000 en de Index Natuur en Landschap. Ecologisch gezien is er sprake van meer of minder 'unieke', karakteristieke of zeldzame natuurwaarden.

We hanteren het bestaande systeem van hoofdverbindingen die onderdeel zijn van de NNN, zoals vastgelegd in het Natuurbeheerplan en de structuurvisie. Daarbuiten ligt een groenblauwe dooradering, welke nog nader uit te werken valt, bijvoorbeeld binnen Groen Kapitaal. Ontwikkeling van een nieuwe systematiek en nieuw beleid voor natuurverbindingen plus koppeling met groenblauwe dooradering / groen kapitaal valt buiten de reikwijdte van de huidige beschrijvingen.

Verbindingen worden beschreven vanuit de achterliggende gedachte dat de beschrijvingen een handvat bieden voor zowel nadere inrichting van verbindingen en NNN-gebieden (daar waar ruimte is) als voor toetsing van ruimtelijke ingrepen met een mogelijk effect op de verbindingen (daar waar er gewerkt wordt). N.B. Voor een toetsing van ruimtelijke ingrepen is altijd nader ecologisch onderzoek nodig.

1.4.2 Opzet beschrijving

De volgende opzet voor de beschrijving van de natuurverbinding wordt gehanteerd:

1. Algemene gegevens

Basisinformatie, vergelijkbaar met de WKW-beschrijvingen van de NNN-gebieden. Bij de beheerder/eigenaar worden alleen beheerders/eigenaren benoemd, die voor een groot deel van de verbinding verantwoordelijk zijn.

2. Samenhang NNN

Korte beschrijving met welke gebieden de verbinding samenhangt. Een kaart geeft aan welke gebieden verbonden worden. Er wordt geen uitputtende opsomming gegeven, maar de belangrijkste gebieden worden genoemd. Connectiviteit tussen grote, dicht bij elkaar gelegen natuurgebieden waartussen in het Natuurbeheerplan geen natuurverbinding op kaart is weergegeven, wordt bij de WKW van deze gebieden beschreven.

3. Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

- Welke gebieden worden verbonden. Wat zijn de belangrijkste natuurwaarden van de grotere natuurgebieden in de omgeving van de verbinding? Met name die waarden die belangrijk zijn en/of die niet terug komen in de doelsoorten/gemeenschappen worden hier kwalitatief kort beschreven. Hoe uitgebreid een en ander benoemd is is sterk afhankelijk van de specifieke situatie en verschilt dus per natuurverbinding.
- Karakteristiek en huidig gebruik: Wat zijn algemene kenmerken van de verbinding? Waar bestaat deze uit (water, oeverzones, moeras, dijken etc.)? Huidig gebruik kan zijn: vaarfunctie, (water)recreatie, waterberging
- Doelsoorten/gemeenschappen – zie onder voor verdere toelichting
- Streefbeeld, inclusief condities voor ecologische functionaliteit – zie onder voor verdere toelichting

4. Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties – zie onder voor verdere toelichting

1.4.3 Doelsoorten/gemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Bij het onderdeel doelsoorten/gemeenschappen in hoofdstuk 3 worden per natuurverbindingen de relevante actuele en potentiële soorten en gemeenschappen genoemd.

Bij de aanwijzing van doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene soortgroepen worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er wordt zo veel mogelijk aangesloten op de systematiek en beschrijvingen van de NNN-gebieden (waarbij ook conform Index Natuur en Landschap gewerkt is), op Natura 2000-soorten en op soorten die indicatief zijn voor de mate en kwaliteit van de verbinding (de zogeheten gidssoorten/flagship species, gebaseerd op zowel rapport Groene Wegen als expert judgement). Naast de beschreven natuurwaarden in de nabijgelegen NNN-gebieden wordt ook gelet op soorten waarvoor de verbinding alleen een migratiefunctie heeft.
- De ringslang en noordse woelmuis zijn doelsoort van de aangewezen natuurverbindingen voor internationaal kwetsbare populaties uit het Natuurbeerplan 2018
- Otter is door de Provincie Noord-Holland als doelsoort aangewezen voor de kwalitatief grote watergangen (bijv. Wieringerrandmeren, Omval-Kolhorn, Lage Oude Meer).
- De aanwijzing van doelsoorten is specifiek per natuurverbinding. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen doelsoorten en meeliftende soorten. Wel wordt naast doelsoorten, daar waar relevant, ook gekeken naar gemeenschappen (vogel-, vis- en vegetatiegemeenschappen) en algemene natuurkwaliteiten (soortgroepen inclusief voorbeeldsoorten).. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen algemene en kritische soorten. Wel wordt gekeken naar kwalificerende soorten (voor de gemeenschappen).

- Voor de voorbeeldsoorten genoemd bij de algemene natuurkwaliteiten geldt dat deze als soort richtinggevend zijn als het gaat om ontsnipperings- en inrichtingsmaatregelen in de natuurverbinding.
- Waar nodig wordt ook ingegaan op specifieke (leefgebied)functies, zoals belangrijke migratieroutes van de meervleermuis en vispasseerbaarheid en mogelijkheden voor vismigratie van trekvissen.

Relevante doelsoorten:

- Roerdomp (gidssoort Groene Wegen)
- Heikikker
- Ringslang
- Ongewervelden van droge/natte milieus (gekoppeld aan vegetatie): alleen soorten benoemen uit Groene Wegen als het een bijzonder rijke gemeenschap is
- Meervleermuis
- Waterspitsmuis
- Noordse woelmuis
- Zandhagedis (voor verbindingen binnen gebieden)
- Otter (gidssoort Groene Wegen)
- Das (gidssoort Groene Wegen)
- Overige (kleine) marterachtigen: boommarter, bunzing, hermelijn, wezel

Relevante doelgemeenschappen:

Gemeenschappen hebben betrekking op vis-, vogel en vegetatiegemeenschappen.

Visgemeenschappen:

Ondiepe wateren:

- Baars-blankvoorn gemeenschap: helder, weinig tot matig begroeid water. Kenmerkend voor vennen, zandafgravingen en voedselarme kwelgebieden
- Ruisvoorn-snoek gemeenschap: helder, sterk begroeid water. Zuurstofschommelingen. Kenmerkend voor sloten en veenplassen
- Snoek-blankvoorn gemeenschap: Tamelijk helder, matig begroeid water. Kenmerkend voor sloten, weteringen, stadsvijvers en polderplassen
- Blankvoorn-brasem: Troebel water. Kenmerkend voor stadsvijvers, meren en plassen
- Brasem-snoekbaars: Zeer troebel water. Bodemwoelende vis. Kenmerkend voor kanalen, overstortvijvers, meren en plassen

Diepe wateren:

- Baars-blankvoorn: Helder water met kranswieren. Baars als roofvis. Blankvoorn waterplanten
- Blankvoorn-brasem: Voedselrijk
- Brasem-snoekbaars: geen onderwaterplanten

Daarnaast worden ook relevante anadrome en katadrome vissen benoemd (corridor zoet/zout).

Vogelgemeenschappen (conform beschrijvingen WKW):

- Vogels van kleinschalig landschap
- Bos- en/of struweelvogels
- Weidevogels
- Vogels van heide en open zand
- Moeras- en rietvogels
- Watervogels
- Broedvogels van pioniersvegetatie

Per gemeenschap wordt vooral gelet op aanwezigheid van kwalificerende soorten voor de natuurbeheertypen conform Index Natuur en Landschap.

Vegetatie

Beschrijving van de vegetatie, waarbij waar mogelijk wordt aangesloten bij de naamgeving conform natuurbeheertypen. Voorbeelden: vochtig hooiland, moeras, soortenarme of soortenrijke rietruigte, overjarig rietland, bloemrijk rietland, bloemrijke moerasruigte.

Algemene natuurkwaliteit

Naast de doelsoorten en doelgemeenschappen worden ook relevante soortgroepen genoemd als het gaat om algemene natuurkwaliteit. Voor iedere soortgroep worden enkele voorbeeldsoorten genoemd. Deze soorten zijn richtinggevend en indicerend voor de eisen die de soortgroep stelt aan de natuurverbinding als het gaat om ontsnipperingsmaatregelen en de aanwezigheid/inrichting van smalle biotopen. Het betreft de volgende soortgroepen en voorbeeldsoorten:

- Vleermuizen: watervleermuis
- Amfibieën: groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander
- Algemene water- en moerasvogels: rietzanger, kleine karekiet
- Algemene bos- en/of struweelvogels: nachtegaal, boomklever, kleine bonte specht
- Algemene kleine zoogdieren (watergebonden en/of grondgebonden): kleine marterachtigen (bunzing, hermelijn, wezel), egel (vooral landelijk gebied), muizen en spitsmuizen
- Algemene ongewervelden van natte milieus (m.n. dagvlinders, libellen) (gekoppeld aan vegetatie):
    - Groentje (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Zilveren maan (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Groene glazenmaker (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Bruine korenbout (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Gevlekte witsnuitlibel (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Glassnijder (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Platbuik (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Smaragdlibel (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Vroege glazenmaker (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Rietluipaard (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - St. Jansvlinder (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Rietvink (moerassig biotoop) – gidssoort in groene wegen

- Algemene ongewervelden van droge milieus (m.n. dagvlinders, loopkevers, bijen e.d.) (gekoppeld aan vegetatie)
    - Koevinkje (bosbiotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Oranjetipje (bosbiotoop) – gidssoort in groene wegen
    - Geelsprietdikkopje (biotoop met grazige vegetaties) – gidssoort in groene wegen
    - Hooibeestje (biotoop met grazige vegetaties) – gidssoort in groene wegen
    - Aardbeivlinder (biotoop met grazige vegetaties) – gidssoort in groene wegen
    - Citroenvlinder (bosbiotoop) – volgsoort in groene wegen
    - Bruin zandoogje (biotoop met grazige vegetaties) – volgsoort in groene wegen
    - Icarusblauwtje (biotoop met grazige vegetaties) – volgsoort in groene wegen
    - Kleine vuurvlinder (biotoop met grazige vegetaties) – volgsoort in groene wegen
    - Loopkeversoorten
    - Wilde bijensoorten

1.4.4 Streefbeeld

Onder het streefbeeld wordt een beschrijving gegeven van de gewenste ontwikkeling en het gewenste beeld van de natuurverbinding, inclusief de belangrijke aspecten die daarbij horen in de vorm van condities. Deze condities hebben een directe link met de eisen vanuit doelsoorten en doelgemeenschappen. De condities zijn afhankelijk van de ligging van de natuurverbinding in het landschap en de aan- of afwezigheid van natuurgebieden. Als voorbeeld: voor trajecten in een landschap zonder andere natuurgebieden, gelden andere condities dan voor een robuuste natuurverbinding met veel stapstenen en kerngebieden.

De condities/randvoorwaarden zijn gebaseerd op de monitoringscriteria uit Index Natuur en Landschap. Uitgangspunt is dat geen getallen worden genoemd m.b.t. maatvoering of normen en dat er geen waardeoordeel wordt gegeven. Uitgangspunt is dat de condities in algemene zin worden beschreven en niet per doelsoort. De condities worden hieronder nader toegelicht.

Condities

Structuur:

Randvoorwaarden met betrekking tot het waarborgen van aanwezige variatie en structuren. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om uittreedbaarheid van oevers voor fauna, onderwaterstructuren voor vissen, structuurrijke oevers. Ook wordt ingegaan op beheeraspecten als gefaseerd maaien, extensief beheer, maai- en baggertijdstip en –frequentie, peilbeheer en het tegengaan van ongewenste struweelvorming.

Milieu en watercondities

Onder water- en milieucondities vallen onder meer wind- en golfwerking, waterkwaliteit (luwte, doorzicht, stroming, aanwezigheid van watervegetatie), waterpeil, bodemtype en voedselrijkdom.

Ruimtelijke condities

De ruimtelijke condities hebben met name betrekking op de omvang van geschikt habitat en de connectiviteit, dat wil zeggen de aaneengeslotenheid van gebieden en verbindingen, en daarnaast de passeerbaarheid van structuren die nodig zijn voor de functionaliteit van de verbinding. Denk

hierbij aan aaneengesloten oeverstructuur voor de meervleermuis, en geen aanwezigheid van onderbrekingen van de oevers in de vorm van vissteigers e.d. voor soorten als noordse woelmuis. Ook de aspecten robuustheid, donkerte, rust en stilte worden belicht.

1.4.5 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Dit betreft een korte analyse van de actuele situatie van de verbinding en eventuele aangelegen stapstenen. Er wordt niet gekeken naar de precieze dimensies en oppervlakte en er wordt niet beschreven in hoeverre wel/niet voldaan wordt aan het streefbeeld. Wel wordt een kwalitatieve uitspraak gedaan over bijvoorbeeld de robuustheid van een verbinding in relatie tot de aangewezen doelsoorten. De aanwezige knelpunten en obstakels worden op hoofdlijnen benoemd.

De indicatie van de actuele situatie en de ontwikkelingspotenties is in sterke mate afhankelijk van de omgeving. In een omgeving zonder goede landschappelijke dooradering en/of met meer verstoring (bijvoorbeeld stedelijk gebied) vormen versmallingen of onderbrekingen sneller een harde barrière. Hetzelfde geldt voor situaties met intensiever medegebruik (bijvoorbeeld recreatie).

Hieronder zijn een aantal vragen weergegeven waar in het hoofdstuk op wordt ingegaan, inclusief een nadere toelichting

Hoe robuust is de verbinding:	Relatief smal of breed? Zijn er veel/weinig, kleine/grote stapstenen en grotere gebieden langs aanwezig? N.B. In een omgeving zonder goede landschappelijke dooradering en/of met meer verstoring (bijvoorbeeld stedelijk gebied) vormen versmallingen of onderbrekingen sneller een harde barrière. Hetzelfde geldt voor situaties met intensiever medegebruik (bijvoorbeeld recreatie). Natuurverbindingen zijn extra van belang indien individuele NNN-gebieden te klein zijn voor duurzame populaties van doelsoorten. In dit geval zijn de natuurverbindingen onmisbaar voor het duurzaam behoud van biodiversiteit. Andersom kunnen verbindingen ook van belang zijn voor de incidentele genetische uitwisseling tussen op zichzelf duurzame populaties. In dat geval kan de ambitie voor de inrichting van een verbinding genuanceerder zijn. Daarbij speelt vanzelfsprekend ook het dispersievermogen van de soort een rol.
Aanwezigheid van obstakels/knelpunten:	En zijn deze hard/onneembaar voor fauna? Er is gebruik gemaakt van een standaard indeling in typen obstakels die onneembaar kunnen zijn voor fauna, namelijk: - Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen) - Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen) - Stedelijke bebouwing

	- Bedrijventerrein / industrie - Glastuinbouw - 'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.) - Woonboten - Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik). In tabelvorm is per type obstakel aangegeven of deze relevant is voor de betreffende natuurverbinding en zijn duidelijke voorbeelden in de kolom toelichting weergegeven.
Waar liggen kansen voor versterking van de verbinding:	Richting / langs welke NNN-gebieden? Waar is nog weinig verstedelijking, waar is ruimte voor een doorlopen de verbinding, waar kunnen gemakkelijk barrières worden opgelost? Voor welke natuurwaarden/doelsoorten en type natuur zijn er kansen? In het geval van versmallingen / onderbrekingen kan een hogere dichtheid aan stapstenen en/of een aansluitende groenblauwe dooradering van het landschap (buiten NNN) perspectief bieden.

1.4.6 Overige uitgangspunten

- De focus ligt op het beschrijven van de 'hoofdverbinding', dat wil zeggen het traject dat in belangrijke mate de kenmerken van de verbinding bepalen. Korte trajecten binnen een natuurverbinding die daarvan afwijken, worden alleen beknopt beschreven.
-
- Natuurbruggen in het Gooi en natuurbruggen in Zuid-Kennemerland worden niet meegenomen in de beschrijving van de natuurverbindingen.
- De lijst met specifieke soorten is zodanig opgesteld dat deze alleen soorten bevat waarvoor de natuurverbindingen een belangrijke rol spelen in de verspreiding. Soorten die vooral van belang zijn voor natuurbruggen binnen een gebied (zoals ree en kamsalamander) zijn daarin buiten beschouwing gelaten.
- Stapstenen en kerngebieden worden waar nodig globaal aangeduid in de tekst ten behoeve van de beschrijving van de actuele situatie en de potenties. Dit betreft echt echter geen vaststaande en provincie-dekkende indeling.
- Bij naamgeving van der verbindingen wordt waar mogelijk het begin en eind van de verbinding aangeduid. Indien de verbinding een netwerk is van verschillende trajecten dan wordt in de naam van de verbinding de regio of de streek opgenomen.

1.5 Methode en aanpak wkw

Onderstaande paragraaf biedt extra achtergrondinformatie over de totstandkoming van de beschrijvingen en de daarbij gehanteerde methode en uitgangspunten. In onderstaande paragrafen worden de volgende methodische uitgangspunten toegelicht:

- Indeling van gebieden (paragraaf 1.5.1)
- Aanwijzing van kernkwaliteiten (paragraaf 1.5.2)
- Selectie van relevante natuurwaarden (paragraaf 1.5.3)
- Verzamelen van gegevens / welke bronnen zijn gebruikt? (paragraaf 1.5.4)
    - NDFF – globale werkwijze
    - Overige bronnen
    - Interviews

1.5.1 Indeling in NNN-gebieden en natuurverbindingen

Bij de indeling in gebieden is de indeling in gebieden zoals die is gehanteerd in het Natuurbeheerplan als uitgangspunt genomen. Aangezien de indeling hiervan verouderd was, is een update gemaakt van de indeling. Waar nodig gekozen voor een meer logische begrenzing (gebaseerd op landschapstypen, geografische eenden en begrenzing beheergebieden) en/of naamgeving.

Voor indeling van de gebieden en natuurverbindingen is gebruik gemaakt van een code die bestaat uit een letter (verwijzend naar de regio) en een nummer. De zeven regio's zijn:

- Texel
- Kop van Noord-Holland
- Noord-Kennemerland
- West-Friesland
- Laag Holland
- Zuid/West Rijnland
- Amstel, Gooi en Vechtstreek

In totaal bestaat het NNN uit 126 gebieden en 17 natuurverbindingen. Voor een overzicht van de NNN-gebieden per regio wordt verwezen naar de overzichtskaarten per regio aan het begin van het zeven hoofdstukken. Voor een overzicht van de natuurverbindingen wordt verwezen naar de overzichtskaart in het hoofdstuk natuurverbindingen.

1.5.2 Aanpak beschrijvingen

De methodiek rondom de inhoud en vorm van de beschrijvingen is tot stand gekomen in samenwerking met de Provincie Noord-Holland.

1.5.3 Welke natuurwaarden zijn relevant?

Algemeen geldt dat de focus bij de beschrijving van natuurwaarde ligt op waarden op (inter)nationaal of regionaal niveau. Daarnaast is het noemen van soorten vaak ondersteunend, niet altijd een doel op zich (m.n. planten e.d.).

Omdat er al methoden bestaan voor de waardering van natuurwaarden, waarin criteria als internationaal belang, trend, zeldzaamheid, kenmerkendheid en natuurlijkheid zijn ingebed, is er waar mogelijk voor gekozen aan te sluiten bij bestaande indelingen. Daarmee ontstaat ook de mogelijkheid om eenvoudig gebruik te kunnen maken van achtergrondgegevens die reeds op landelijke schaal worden verzameld. Uitgangspunt voor de wkw-beschrijving zijn dus in eerste instantie de landelijke toegepaste beheertypen uit de Index Natuur en Landschap met de daaraan gekoppelde kwalificerende soorten en soortgroepen.

Aanvullende soorten / soortgroepen voor wkw Noord-Holland
In veel gevallen worden kenmerkende soorten / soortgroepen al afgedekt door de beheertypen. Zo zullen belangrijke leefgebieden voor moerasvogels grotendeels samenvallen met het beheertype N05.01 Moeras. Er zijn echter situaties waarin het beheertype niet of niet alle specifieke gebiedsfuncties voor een belangrijke soort of soortgroep (met name fauna) afdekt. In dat geval wordt de soort/soortgroep en de bijbehorende specifieke gebiedsfunctie aanvullend als onderdeel van de WKW beschreven. Hierna worden deze situaties beschreven.

Flora en paddenstoelen:
Planten zijn al grotendeels in de beheertypen opgenomen. Planten worden dus alleen als hulpmiddel gebruikt om een proces of ecosysteemeigenschap te duiden / te onderstrepen, bijvoorbeeld kwelindicatoren. Een tweede uitzondering geldt voor hele specifieke soorten of situaties met typische Noord-Hollandse omstandigheden die tot uitdrukking komen in de vegetatie. Bijvoorbeeld:

- Zomerklokje met hele grote groeiplaats in de oeverlanden van de Vecht
- De graslanden met grote aantallen harlekijn als onderdeel van de beheertypen ‘Vochtig hooiland’ (N10.02), ‘Zilt- en overstromingsgrasland’ (N12.04) en ‘Vochtig weidevogelgrasland‘ (N13.01). Dit specifieke vegetatietype komt buiten Nederland niet voor en buiten Texel niet of nauwelijks.
- Binnen een deel van de Noord-Hollandse laagveengebieden kunnen verlandingsreeksen vanuit brak milieu als bijzondere waarde (met kenmerkende soorten) worden beschouwd. Dergelijke situaties zijn kenmerkend voor Noord-Holland en ook internationaal bijzonder.
- Binnen het Noord-Hollandse duingebied zijn enkele ‘hotspots’ bekend voor de groenknolorchis, met name in natte kalkrijke duinvalleien. Een soort waarvoor Nederland internationaal een grote betekenis heeft.
- Het zeedorpenlandschap binnen het beheertype ‘Open duin’ (N08.02). Aan dit ook cultuurhistorisch bijzondere landschapstype is een aantal plantensoorten (met name van droge kalkrijke duingraslanden, zoals hondskruid en oorsilene) gebonden die daarbuiten niet of nauwelijks voorkomen. Dit type komt alleen lokaal in Noord- en Zuid-Holland voor.
- In de SNL-systematiek van typische soorten is geen aandacht besteedt aan paddenstoelen. Intussen is echter bekend dat, buiten de duingebieden, met name de forten van de Stelling van Amsterdam en een aantal (slaper)dijken mycologisch van grote waarde zijn door de aanwezigheid van paddenstoelen van oude ongestoorde graslandvegetaties zoals wasplaten, satijnzwammen, aardtongen en dergelijke (vaak wasplaatgraslanden genoemd). Noord-Holland heeft binnen Nederland een grote betekenis voor dergelijke vegetaties en Texel is zelfs van internationaal belang door het grote aantal (zeldzame)soorten. De mycologische

waardevolle gebieden worden op provinciaal niveau aangeduid en opgenomen in de gebiedsbeschrijvingen. Ook voor (korst)mossen, kranswieren e.d. geldt dat deze worden genoemd als het gaat waardevolle gebieden en bijzondere omstandigheden.

Zoogdieren:
De kwalificerende zoogdiersoorten voor het SNL zijn alleen gekoppeld aan grote natuureenheden, zoals rivierlandschappen. De volgende soorten/soortgroepen en bijbehorende gebiedsfuncties zijn echter ook van belang voor de wkw:

- Otter als (potentiele) indicatorsoorten voor de ruimtelijke samenhang tussen moeras- en watergebieden, tevens gidssoort natuurverbindingen in rapport Groene wegen.
- Das als indicatorsoort voor de ruimtelijke samenhang tussen natuur- en landbouwgebieden, tevens gidssoort natuurverbindingen in rapport Groene wegen. Verspreidingsgebied in ’t Gooi en de flanken
- Boommarter als indicatorsoort voor de ruimtelijke samenhang tussen bosgebieden, tevens gidssoort natuurverbindingen in rapport Groene wegen. Verspreidingsgebied in de duinen, ’t Gooi en aanliggende gebieden
- Noordse woelmuis vanwege het grote (inter)nationale belang van Noord-Holland voor deze soort, tevens gidssoort natuurverbindingen. Heeft duidelijke kernen van leefgebieden, namelijk op Texel en in het zuiden van Noord-Holland.
- Waterspitsmuis, belangrijke soort als het gaat om connectiviteit van gebieden.
- De soortgroep vleermuizen, voor zover het gaat om specifieke ‘onvervangbare’ gebiedsfuncties die niet in de beheertypen tot uitdrukking komen (bijvoorbeeld actueel/potentieel belangrijke (massa)verblijfplaatsen zoals de fortenstructuur en de oude bunkercomplexen (in duinen en in de Waterlinie) of zeer belangrijke vliegroutes langs lijnvormige structuren). Dit beperkt zich voornamelijk tot zeldzame vleermuissoorten waarvoor het NNN een belangrijke functie vervult, zoals meervleermuis. Voor de meervleermuis worden ook specifieke de essentiële (lange afstand) migratieroutes aangeduid. Dit zijn de route langs de Noordzeekustlijn en de ‘kustlijn’ van Waddenzee, IJsselmeer en Markermeer.

Vogels:
De volgende soorten/soortgroepen en bijbehorende gebiedsfuncties zijn van belang voor de WKW:

a. Vogels van kleinschalig landschap: belangrijke broedgebieden van vogels van kleinschalige (agrarische) landschappen.
b. Bos- en/of struweelvogels: belangrijke gebieden voor bos- en struweelvogels, dit geldt vooral voor de duinbossen en ’t Gooi
c. Weidevogels: belangrijke broedgebieden van weidevogels, vanwege het grote belang van Noord-Holland voor deze soortgroep op (inter)nationaal niveau.
d. Hoogwatervluchtplaatsen: de functie van een gebied als hoogwatervluchtplaats
e. Vogels van heide en open zand (bijv. tapuit)
f. Moeras- en rietvogels: belangrijke moerasvogelgebieden (o.a. voor roerdomp), tevens gidssoorten natuurverbindingen in rapport Groene wegen
g. Watervogels: belangrijke leefgebieden voor watervogels, waaronder ganzen en eenden, eveneens vanwege het grote belang van Noord-Holland voor deze soortgroep op

(inter)nationaal niveau. Hierbij wordt ook gelet op samenhang met omliggende gebieden, met name als dit Natura 2000 gebieden betreft waarvoor een instandhoudingsdoel geldt. Specifiek wordt ook de samenhang toegelicht tussen grote wateren met slaapplaatsfunctie (Natura 2000) en direct nabij gelegen inlandse NNN-gebieden met graslanden als foerageergebied.

h. Broedvogels van pioniersvegetatie (bijv. steltlopers en plevieren)

Naast bovengenoemde vogelgroepen worden ook functies als rust- en slaapgebieden van bepaalde wintergasten waarvoor Noord-Holland een belangrijke functie heeft, aangeduid. Tot slot worden vaste broedkolonies / broedgebieden van bijzondere (zeldzame) soorten zoals sommige sterns en lepelaar genoemd en worden de soorten genoemd waarvan meer dan 30% van de populatie in Noord-Holland broedt (aalscholver, stormmeeuw, visdief, tapuit en nachtegaal).

Reptielen, amfibieën en vissen
De volgende soorten/soortgroepen en bijbehorende gebiedsfuncties zijn van belang voor de wkw:

- Boomkikker, heikikker, rugstreeppad, kamsalamander, ringslang en zandhagedis zijn gidssoorten natuurverbindingen in rapport Groene Wegen. Hiervoor worden belangrijke hotspots aangeduid.
- Bijzondere visgemeenschappen, inclusief verbindingswateren (inclusief zoet-zout-overgangen) die van belang zijn voor trekkende vissoorten, of de potentie hebben om die overgangen te herstellen. Ook regionale kraamkamerfuncties worden genoemd.

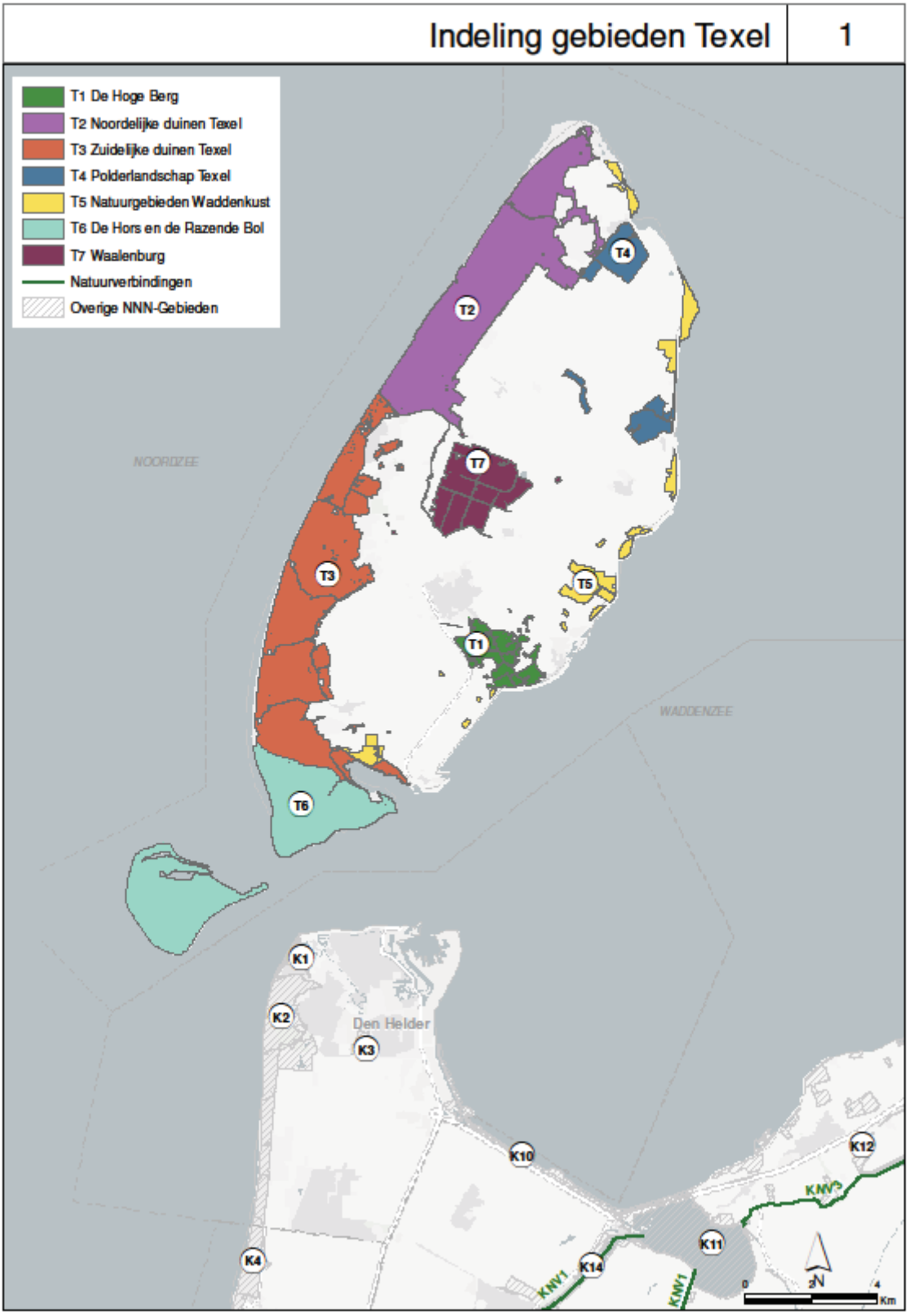
Ongewervelden (libellen, dagvlinders, sprinkhanen, kokerjuffers, bijen, kreeftachtigen, etc.)
Enkele soorten zijn benoemenswaardig als individuele soort: bijv. groene glazenmaker (krabbenscheer), en in duinen bijv. uiltjes in combinatie met silene (waardplant). Ook worden ongewervelden benoemd als combinatie van soorten, bijv. juffers van schoon water, en wordt met name gekeken op landschapsniveau:

- Libellen, sommige vlinders: laagvenen, duinplassen, vennen. Specifiek wordt gelet op het voorkomen van groene glazenmaker (ook als indicator voor goede waterkwaliteit) en gevlekte witsnuitlibel. Ook de recentelijk aangetroffen sierlijke witsnuitlibel in de Oostelijke vechtplassen wordt genoemd
- Vlinders, bijen, etc.: duinen, droge heiden en andere droge habitats

1.5.4 Welke gegevens zijn gebruikt?

Naast algemene bronnen, interviews en literatuurgegevens (zie Bijlage 1) zijn ook gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) geraadpleegd. Hierbij is gebruik gemaakt van waarnemingen tot 5 jaar terug. Hierbij is een selectie gemaakt van waarnemingen van:

- Kwalificerende soorten voor natuurbeheertypen
- Gidssoorten van natuurverbindingen
- Natura 2000-soorten
- Aanvullende kenmerkende soorten voor Noord-Holland.

Indeling gebieden Texel
1
T1 De Hoge Berg
T2 Noordelijke duinen Texel
T3 Zuidelijke duinen Texel
T4 Polderlandschap Texel
T5 Natuurgebieden Waddenkust
T6 De Hors en de Razende Bol
T7 Waalenburg
Natuurverbindingen
Overige NNN-Gebieden
NOORDZEE
WADDENZEE
Den Helder
K1
K2
K3
K4
K10
K11
K12
K14
KNV1
KNV1
KNV1
N
0
4
Km

De Hoge Berg (T1)

1 Algemene gegevens

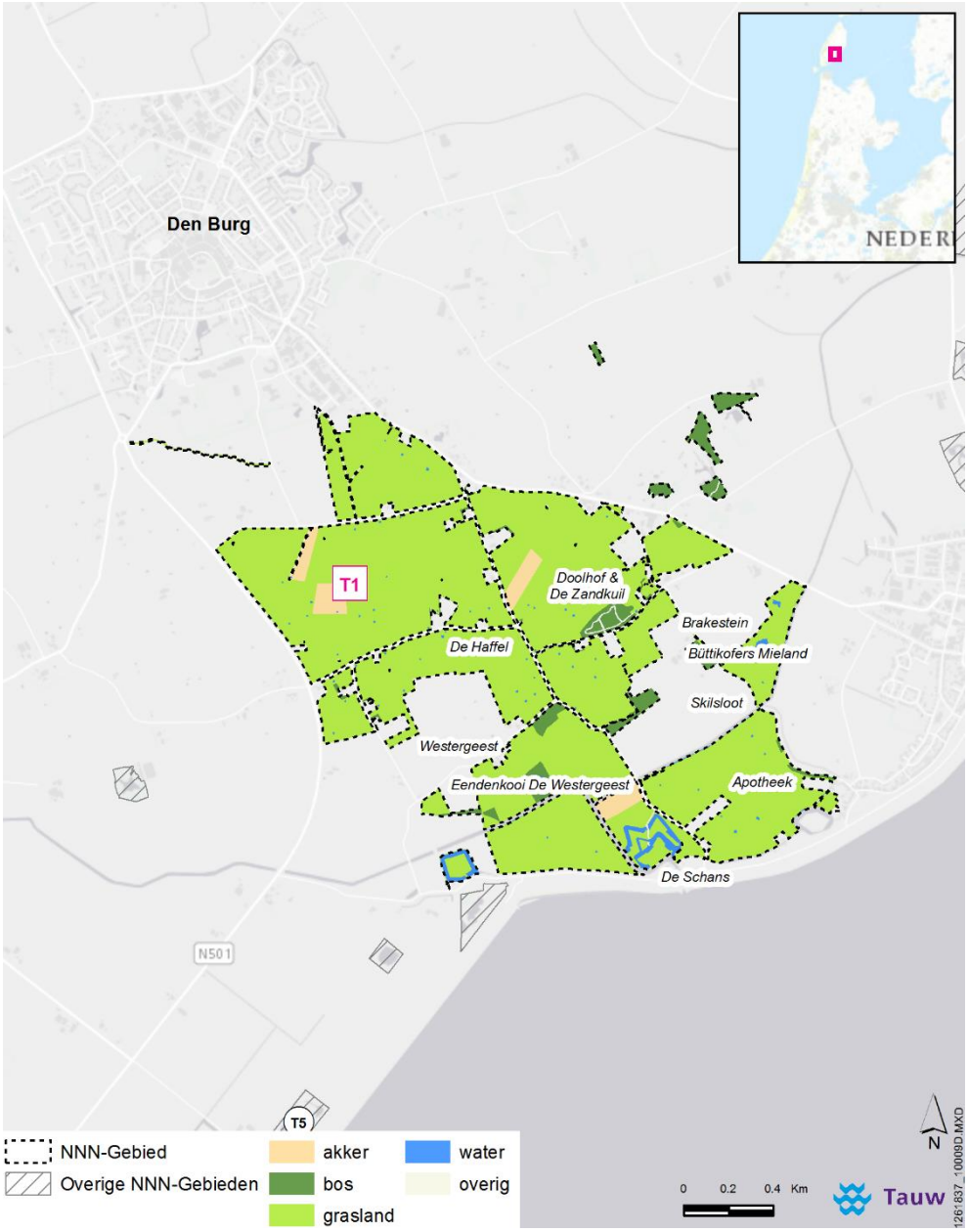
Nummer	T1
Naam gebied	De Hoge Berg
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, Landbouw (schapenhouderij)
Oppervlakte NNN	260 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Natuurgebied De Hoge Berg heeft een **oppervlakte** van circa 260 hectare. Het gebied vormt een **samenhangend** geheel van aardkundige, cultuurhistorische en natuurlijke elementen op de hogere gronden op de keileemkern van Texel en de overgang naar het laag gelegen polderlandschap in het zuiden. Het keileem van De Hooge berg vormt het centrale ankerpunt van Texel en is zeer bepalend geweest voor de vorming van de eilanden en de Nederlandse kustlijn. De afwijkende opbouw en cultuurhistorie zorgen voor een unieke situatie voor Texel en in de rest van het waddengebied. Het karakteristieke Texels tuunwallenlandschap met drinkpoelen vormde oorspronkelijk een aaneengesloten netwerk dat zich over het gehele zuidoostelijke deel van het eiland uitstrekte.

De samenhang met andere NNN-gebieden op de rest van het eiland komt allereerst tot uiting in de aansluiting van de lagere delen in het zuidelijk deel op de reeks van natuurgebieden langs de Waddenkant van het eiland. Dit vormt onderdeel van een netwerk aan (inter)nationaal belangrijke vogelgebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Hoge Berg en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied valt onder het landschapstype **keileemlandschap** (fysisch-geografische regio's: overgang hogere zandgronden en zeekleigebied). De Waddeneilanden zijn het resultaat van de werking van getij, golven en wind en van de stijging van de zeespiegel sinds de laatste IJstijd. Texel neemt binnen de Waddeneilanden een aparte plaats in omdat dit als enige zuidwest-noordoost georiënteerd is en centraal

een keileemopduiking (Hooge Berg en omgeving) omvat die in de voorlaatste IJstijd is gevormd. De andere Waddeneilanden liggen allemaal in een oost-west-richting en ontberen een keileemkern. Daardoor en door de invloeden van zee en wind hebben de andere eilanden de neiging naar het oosten te verschuiven. Texel is, net als Wieringen, als het ware verankerd aan de keileemkern. Door zeestroming aangevoerd zand kwam hier tegen de Hoge Berg aan te liggen waarna verder opstuiving kon plaatsvinden. De keileemkernen van Texel en Wieringen waren door hun vaste ligging bepalend voor de ligging van de kustlijn van Noord-Nederland en vormt het knikpunt tussen de noord-zuid kustlijn van West-Nederland en de west-oostelijke oriëntatie van de Waddeneilanden. De Waddeneilanden vormden aanvankelijk nog een aaneengesloten verlopende kustlijn, die in verbinding stond met de huidige vastelandsduinen. Door verdere zeespiegelrijzing en stormvloeden rond 1200 werd de kust opgedeeld in eilanden en ontstond daarachter de Waddenzee. Ook het Marsdiep ontstond en scheidde Texel van het vasteland. Texel bestond oorspronkelijk uit twee eilanden. Het zuidelijk deel heet van oudsher Texel, ten noorden waarvan een kleiner eiland, Eierland lag. De aanleg van een zanddijk vanaf De Koog naar het noorden (zie T2) werden in de 17^{e} eeuw de twee losse eilanden aan elkaar verbonden en ontstond het huidige Texel.

Al in de 13de eeuw polderde Friese monniken de kleigronden ten zuiden van de Hoge berg en de Koog in en ontwaterde het door middel van een spuisluis richting de Waddenzee. Het veendek was al tijdens eerdere overstromingen weggeslagen. In deze polders is met name klei gewonnen en de gronden werden gebruikt voor kleinschalige akkerbouw en schapenhouderijen.
Vanaf halverwege de 15de eeuw gingen vele handelsschepen ten zuidoosten van Texel voor anker en groeide de gemeenschap op Texel. Halverwege de 16de eeuw liet Willem van Oranje fort de Schans bouwen, langs de kust bij de Hoge Berg, ter bescherming tegen de Spanjaarden. Het stervormige fort heeft later andere functies gehad, is vervallen geraakt en deels vergraven begin van de 20ste eeuw. Pas eind van de 20ste eeuw is het fort gerestaureerd en in beheer genomen bij Natuurmonumenten.

Met de groeiende samenleving op Texel gedurende de gouden eeuw, moest ook de schapenhouderij anders georganiseerd worden. Percelen werden steeds vaker afgebakend met zogenaamde tuunwallen. Bij gebrek aan hout, de hoogte verschillen en de lage grondwaterstanden, wat het graven van watervoerende sloten lastig maakte, werden graszoden afgeplagd en langs de percelen opgestapeld. De tuunwallen bepaalden in heel zuidoostelijk Texel het landschap. Natuurlijke en uitgegraven kolken voorzagen het vee van drinkwater. Om ervoor te zorgen dat de graslanden in goede kwaliteit bleven, werden de percelen afwisselend als akkerland en grasland gebruikt. Op de Hoge berg werden ook bollen geteeld.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De Hoge Berg heeft een glooiend reliëf en ligt grotendeels hoger dan de omgeving. Het hoogste punt ligt circa 15 meter boven NAP. De bodem bestaat hier uit lemig fijn zand (dekzand) dat op de keileemondergrond is afgezet. Door het reliëf zijn er veel variaties in de bodemsamenstelling, het vochtgehalte en de voedselrijkdom. Ten zuidoosten van de Haffel en het Doolhof daalt het maaiveld sterk. De bodem op de flanken heeft her en der een kenmerkende oude akkerbodem bestaande uit een dikke humusrijke bovengrond. In zuidelijke richting gaan de zandbodems over naar zavel en klei. De polders Westergeest, Apotheek en Büttikofers Mieland liggen rond of net onder NAP en hebben een bodem van lichte klei.

De hoger gelegen keileembult is infiltratiegebied. Hier zijn vrijwel geen sloten aanwezig. Dit water stroomt af naar de flanken en zorgt in de zuidelijke laaggelegen polders voor (zoete) kwel. Tegelijkertijd komt er zoute kwel onder de Waddendijk door. De zoete en zoute kwel komen dus samen in de laaggelegen polders. Het waterpeil in de polder wordt gedurende de zomer op 1,35 meter onder NAP en in de winter 1,15 meter onder NAP gehouden.

De rijke ontstaansgeschiedenis en cultuurhistorie zijn herkenbaar aan enkele karakteristieke elementen in het landschap, die tevens bijzondere natuurwaarden hebben. Ten eerste is dat het tuunwallenlandschap, met kleinschalige percelen en een onregelmatig verkavelingspatroon. De landschapselementen die horen bij dit landschap zijn naast de tuunwallen, de schapenboeten en de drinkkolken. Op de overgangszone tussen de hogere keileemberg en de lage polder liggen enkele kleinschalige bospercelen in het verdere open landschap. Hiervan is het Doolhof het bekendste, dat in de 18de aangeplant is als onderdeel van een landgoed. Een ander voorbeeld is Brakestein, een in de 18de eeuw aangelegde tuin in Franse stijl. Hier liggen ook de zogenaamde Wezenputten, van waaruit ijzerrijk drinkwater naar de dijk werd vervoerd over de gegraven Skilsloot naar de handelsschepen in de haven.

Bijzonder is de zandafgraving de Zandkuil, ten oosten van het Doolhof. De afgraving is ontstaan in 1742 ten behoeve van de aanleg en herstel van wegen. Hiermee is een kuil ontstaan in de keileemberg met een op het zuiden georiënteerde helling. De temperatuur kan hier relatief snel oplopen. De combinatie van het keilleem en de hogere temperaturen maakt deze plek zeer aantrekkelijk voor bijzondere insectensoorten. Hier ligt dan ook het enige insectenreservaat van Nederland. Eendenkooi de Westergeest is in 1650 aangelegd. De kooi heeft vier vangpijpen en het kooibos heeft een grote verscheidenheid aan fruitbomen en bijzondere bolgewassen.
Het grachtwater van het fort de Schans is via een vispasseerbaar gemaal verbonden met de Waddenzee.

Het gebied is erg stil, rustig en donker. Bebouwing is georiënteerd op de wegen en ontbreekt in de tussenliggende open gebieden, met uitzondering van de voor Texel zeer kenmerkende schapenboeten. Langs de westzijde ligt een provinciale weg, maar de geluidsbelasting is niet hoog.

Huidig gebruik

Door ruilverkaveling in de 20ste eeuw is een deel van het kleinschalige tuunwallenlandschap verloren gegaan. Alleen op en rond de Hooge berg bleef een deel van het karakteristieke landschap grotendeels behouden en is in 1968 aangewezen als landschapsreservaat (450 hectare). Een groot deel is later in beheer genomen door Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer en aangewezen als NNN. Zij verpachten het aan agrariërs onder bepaalde randvoorwaarden, ten behoeve van het behoud van het cultuurlandschap en natuurwaarde. Natuurorganisaties die de percelen verpachten hebben als doelstelling het cultuurlandschap en de botanische waarde er van te behouden, maar zijn daarbij ook financieel beperkt. Er hebben enkele verschuivingen plaatsgevonden in de begrenzing van het NNN-gebied en er zijn nieuwe agrarische natuur beheerpakketten (legselbeheer, maaidatumbeheer en botanisch beheer) opgesteld. Deze zijn van toepassing op ongeveer de helft van de NNN-begrenzing. Daarbij is geld beschikbaar voor onderhoud van tuinwallen en kolken. In totaal wordt het beheer en onderhoud van 39 km tuunwal en 83 kolken vergoed.. Er zal voor de Hoge Berg een visie opgesteld moeten worden waarin ten behoeve van het behoud van natuur en het cultuurhistorische landschap met elkaar moet worden afgesproken hoe de verschillende belangen op de Hoge Berg bij elkaar gebracht kunnen worden.
Ook de eendenkooi en de Zandkuil zijn in bezit van Natuurmonumenten. De eendenkooi is nog in gebruik en niet toegankelijk voor publiek. De eenden die worden gevangen worden geringd en weer vrij gelaten. De iepen die in het kooibos voorkwamen zijn grotendeels geveld door de iepenziekte. In 2016 is er onderhoud gepleegd aan het kooibos en is de kooiplas tijdelijk drooggelegd. De kale stukken zijn weer ingepland met andere soorten. De zandkuil wordt vrij gehouden van hoge begroeiing. Het Doolhof is een populaire picknick- en speelplek. De polder Apotheek is gedurende het broedseizoen niet toegankelijk.
Het huidige recreatieve gebruik van dit gebied is extensief recreatief medegebruik vooral in de vorm van wandelen, fietsen en paardrijden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in De Hoge Berg de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Cultuurhistorisch waardevol tuunwallenlandschap met insectenreservaat
- Open landschap met zoete en zoute kwel en extensieve graslanden voor weidevogels
- Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol tuunwallenlandschap met insectenreservaat

Actuele natuurwaarden

De Hoge Berg heeft een glooiend landschap met veel (micro)reliëf, variatie in bodemsamenstelling en vochtgehalte. Daardoor zijn er veel verschillende micromilieus aanwezig, wat versterkt wordt door het cultuurhistorisch landschap met kleinschalige percelen, tuunwallen, kolken en door schapen begraasd grasland. Dit draagt bij aan de hoge ecologische waarden.

Op deze hogere delen van De Hoge Berg liggen door schapen beweide percelen **N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland** en **N11.01 Droog schaalgraslanden**. De graslandpercelen worden begrensd door tuunwallen. Bijzonder is dat de natuurwaarde hier vooral ligt in de vegetatie van de tuunwallen, terwijl de graslandpercelen veelal te intensief begraasd worden voor een optimale vegetatieontwikkeling. Dit sluit in dit bijzondere geval aan op het cultuurhistorische karakter en is dus niet zonder meer een probleem. De tuunwallen zijn voedselarmer dan de graslanden en daarmee huisvesten ze een rijke diversiteit aan bloemen en kruiden. Door expositie vormen de steile kanten van de wallen ook bijzondere micromilieus voor insecten. Dit trekt bijzondere **ongewervelden van droge milieus** aan, zoals de argusvlinder en de Texelse zandbij. Bijzonder is de oude populatie van de klokjesdikpoot. Deze bij is afhankelijk van het grasklokje dat veelvuldig op de schrale oude tuunwallen te vinden is.

Aan de drinkkolken is geen natuurtype toegewezen, maar een landschapselementtype. Toch dragen de drinkkolken verder bij aan de diversiteit van het gebied. Hiervan profiteren insecten, maar ook amfibieën zoals de **rugstreeppad**. In het grasland en op en rond de tuunwallen broeden **vogels van kleinschalig landschap**. Voor veel **weidevogels** is het gebied in het algemeen te droog, maar de scholekster broedt juist wel hier met circa 20 broedparen per 100 hectare). Ook de **noordse woelmuis** is uit dit gebied bekend.

Het insectenreservaat is een bijzonder natuurelement. De lemige zandbodem in de Zandkuil biedt voldoende stevigheid aan graafbijen en -wespen om te nestelen. Doordat de helling relatief snel opwarmt, is deze zandkuil extra aantrekkelijk. Ook andere insecten, libellen en vlinders voelen zich thuis in dit bijzondere stukje structuurrijke droge grasland **(N07.01 Droge heide)**.
Op de flanken liggen verspreid enkele kleinschalige bospercelen met een diversiteit aan boomsoorten. Het hooggelegen Doolhof is een aangeplant landgoed met voornamelijk eiken **(N17.03 Park- of stinzenbos)**. Iets lager in het landschap op de zavelbodem bevinden zich, afhankelijk van bodem en vochtigheid, kleine

oppervlakten **N17.06 Vochtig hakhout, N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos en N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. In deze bosjes broeden algemene **bos- en/of struweelvogels**
In het gebied op en rond de Hoge berg, zowel binnen als buiten het NNN, liggen verspreid landschapselementen zoals bermen en dijkjes die worden gekenmerkt door oud ongestoord en onbemest grasland. Deze zijn bekend om hun rijkdom aan **paddenstoelen**, zoals wasplaten.

Potentiële natuurwaarden

De potenties voor het tuunwallenlandschap zijn grotendeels afhankelijk van het consequent gevoerde begrazingsbeheer waarbij de waarde van de tuunwallen wordt behouden of versterkt. Hoewel het begrazingsbeheer op de percelen zelf intensiever kan zijn dan strikt vanuit natuuroogpunt gewenst is, is allereerst het behoud van de tuunwallen essentieel. Bij een goed onderhoud aan de 'constructie' van de wallen en het toepassen van botanisch beheer van de vegetatie, kan de hoge diversiteit aan bijzondere planten- en insectensoorten behouden blijven. Overigens kan wel worden overwogen om ook een deel van de graslanden als schraalland te beheren, dus met een lagere begrazingsintensiteit. Daarin zijn ook de kolken van groot belang voor de diversiteit.

Schrale bermen en dijktaluds zijn ook buiten het NNN te vinden, zoals bijvoorbeeld de fameuze Hoornderwegberm waar onder meer grote aantallen van de zeldzame granaatbloemwasplaat voorkomen. Overwogen kan worden om dergelijke elementen onderdeel te maken van het NNN om toekomstige aantasting te voorkomen.

Kernkwaliteit: Open landschap met zoete en zoute kwel en extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De laaggelegen polders van de Hooge berg zijn van oorsprong kwelgevoede graslanden, waar zoete en zoute kwel samenkomt. Dit vormt een bijzonder habitat waar een grote diversiteit aan zilte- en kwelindicatiesoorten voor kunnen komen, zoals zilte rus en Engels gras. In de polder Büttikofers Mieland bevindt zich een ondiepe poel met **N04.03 Brak water**. Daarnaast zijn de extensieve graslanden in de polders (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**) van groot belang voor **weidevogels**. In het gebied komen gemiddeld 50 broedparen per 100 ha van kritische weidevogelsoorten voor (slobeend, grutto, tureluur). De hoogste dichtheden komen voor binnen het NNN, maar ook daarbuiten komen weidevogels voor. Rond de grachtvijver van het fort komen relatief veel **watervogels** voor. Daarnaast broedde in de oude wallen voorheen ook de oeverzwaluw.

Potentiële natuurwaarden

De graslanden zijn door ruilverkaveling en peilverlaging te droog geworden voor een optimale weidevogelstand. Voor weidevogels ligt de grootste potentie in uitbreiding van het areaal extensieve graslanden waarbij ook het peilbeheer geoptimaliseerd wordt. Ook moet het aanwezige microreliëf van bijvoorbeeld bestaande kolken en greppels behouden en mogelijk vergroot worden.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

Actuele natuurwaarden

De eendenkooi **(N17.04 Eendenkooi)** is nog in gebruik en bestaat uit een kooiplas met zoetwater omringd door een kooibos (**N17.06 Vochtig hakhout**). De kooiplas is een stille kern. Jaarlijks worden er nog

bastaardeenden gevangen. Het kooibos bestaat uit loofbomen met relatief veel fruitbomen en -struiken (onder ander appel, kruisbes, framboos) en bolgewassen zoals boshyacint. Hier komen algemene vogelsoorten voor.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties van het gebied worden door het huidige beheer van de eendenkooi al geheel of grotendeels benut.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (tuunwallen, endenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Cultuurhistorisch waardevol tuunwallenlandschap met insectenreservaat																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N07.01 Droge heide	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X

Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
Rugstreeppad	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Vogels van kleinschalig landschap	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus (o.a. sprinkhanen, krekels, dagvlinders, bijen)	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Open landschap met zoete en zoute kwel en extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi																	
N17.04 Eendenkooi	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Het kleinschalige tuunwallenlandschap is nagenoeg onvervangbaar. Tuunwallen kunnen elders ook aangelegd worden en bijdragen aan het cultuurlandschap en de natuurwaarde, maar het oude landschap van de Hoge berg is uniek. Enerzijds komt dit door de unieke ondergrond van hoge zandgronden op keileem, anderzijds komt dit doordat ze hier oorspronkelijk voorkwamen en in stand gehouden zijn. De weidevogelgraslanden zijn ook onvervangbaar, mede door de bijzondere abiotische situatie (combinatie zoete en zoute kwel). Ook de eendenkooi en het fortterrein zijn vanwege de cultuurhistorische waarden in combinatie met natuur nagenoeg onvervangbaar.

Noordelijke duinen Texel (T2)

1 Algemene gegevens

Nummer	T2
Naam gebied	Noordelijke duinen Texel
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #1 Waddenzee, #2 Duinen en Lage Land Texel, #7 Noordzeekustzone (alle Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (jonge en oude duinen, fossiele kreken, verstoven stuifdijken, zoetwatermeer, slufter) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, kustverdediging en recreatie
Oppervlakte NNN	1745 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer

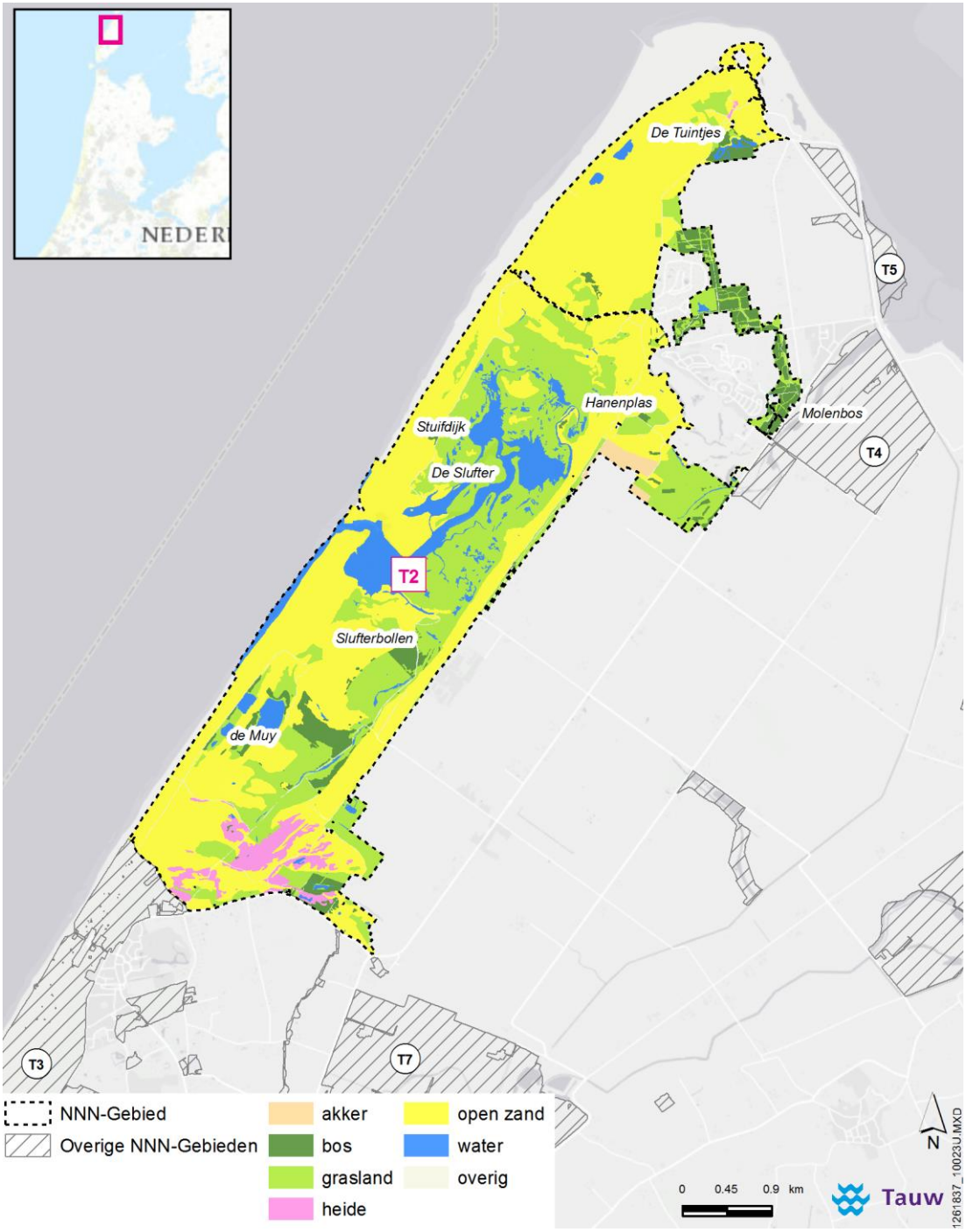
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN binnen het gebied bedraagt 1765 hectare. Dit NNN-gebied beslaat het gehele duingebied van Texel, noordwaarts vanaf strandpaal 21. In het zuiden ligt de grens van de Noordelijk duinen Texel net boven het dorp De Koog op de Ruigendijk/Boodtlaan die van het Mienterglop naar strandpaal 21 loopt. Hier gaat het gebied over in de Zuidelijke duinen Texel (T3). Feitelijk vormen de Noordelijke duinen Texel één groot samenhangend geheel met de Zuidelijke duinen Texel en de Hors. De duinen van Texel als geheel vormen zowel een schakel in de keten van Waddeneilanden en de vastelandsduinen, wat zich het duidelijkst uit in de betekenis voor vogels. Als een eenheid op zichzelf hebben de Texelse duingebieden een specifieke en (deels) van het vasteland afwijkende flora en fauna. Kenmerkend is bijvoorbeeld het ontbreken van reptielen, ree, veldmuis en eekhoorn en van predatoren als vos, wezel, bunzing en boommarter. Daar tegenover staat de aanwezigheid van waterspitsmuis en noordse woelmuis, die profiteren van de ‘splendid isolation’.

De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte tot circa 2 km brede aaneengesloten landschap van jonge duinen. In tegenstelling tot de Zuidelijke duinen is hier geen overgang naar oude duinen. Terwijl de grens aan de zeezijde wordt bepaald door het samenspel van zee, wind en zeeweringbeheer met een hoge mate van dynamiek, is aan de oostzijde sprake van een harde en vrij regelmatige grens. Alleen onder De Cocksdorp, bij de golfbaan, welft het duinlandschap wat verder landinwaarts. Ten noorden van De Cocksdorp versmalt de duinzone iets en loopt deze door tot aan de Waddenzijde van het eiland.

Noordelijke duinen Texel maakt vrijwel geheel deel uit van het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land van Texel. Een klein deel in de omgeving van de Slufter valt net in het Natura 2000- gebied Noordzeekustzone. De groenzone aan de noordzijde van De Cocksdorp is onderdeel van het NNN, maar valt buiten de Natura 2000-gebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Noordelijke duinen Texel en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied Noordelijke duinen Texel ligt hoofdzakelijk in het landschapstypen **jonge duinlandschap** (fysisch geografische regio: duinen). Slechts de groenzone aan de noordzijde van De Cocksdorp ligt daarbuiten, namelijk in het aandijkingenlandschap, maar heeft niet het kenmerkende karakter daarvan behouden.

De Waddeneilanden zijn het resultaat van de werking van getij, golven en wind en van de stijging van de zeespiegel sinds de laatste IJstijd. Texel neemt binnen de Waddeneilanden een aparte plaats in omdat dit als enige zuidwest-noordoost georiënteerd is en centraal een keileemopduiking (Hoge Berg en omgeving) omvat die in de voorlaatste IJstijd is gevormd. De andere Waddeneilanden liggen allemaal in een oost-west-richting en ontberen een keileemkern. Daardoor en door de invloeden van zee en wind hebben de andere eilanden de neiging naar het oosten te verschuiven. Texel is, net als Wieringen, als het ware verankerd aan de keileemkern. Door zeestroming aangevoerd zand kwam hier tegen de Hoge Berg aan te liggen waarna verdere opstuiving kon plaatsvinden. De keileemkernen van Texel en Wieringen waren door hun vaste ligging bepalend voor de ligging van de kustlijn van Noord-Nederland. De Waddeneilanden vormden aanvankelijk nog een aaneengesloten west-oost verlopende kustlijn, die in verbinding stond met de huidige vastelandsduinen. Door verdere zeespiegelrijzing en stormvloeden rond 1200 werd de kust opgedeeld in eilanden en ontstond daarachter de Waddenzee. Ook het Marsdiep ontstond en scheidde Texel van het vasteland. Texel bestond oorspronkelijk uit twee eilanden. Het zuidelijk deel heet van oudsher Texel, ten noorden waarvan een kleiner eiland, Eierland lag. Door de aanleg in de 17^{e} eeuw van een zanddijk vanaf De Koog naar het noorden werden beide eilanden aan elkaar verbonden en ontstond het huidige Texel.

Vanaf de late middeleeuwen hebben de zuidwestelijke duinen zich in westelijke richting uitgebreid. Ook de noordelijke duinen groeiden vanaf die periode gestaag, maar minder dan de zuidelijke, door. Rond 1858 ontstond na een doorbraak van een eerde aangelegde stuifdijk de slufter van Texel. De zee had lange tijd nog invloeden op de plaats die aangeduid wordt als ‘de Muy’. Rond 1874 werd dit deel van Texel met een dwarsdijkje afgesloten van de zee-invloeden waardoor de Slufter het enige gebied op Texel bleef dat onder invloed van de zee en getijden gevormd kan worden. Tot omstreeks 1850 was het noordelijke deel van Texel nog een vrijwel ongebruikt eiland met grote vlakten van kwelders en wadplaten. Achter de duinen vormden zich grote kwelderlandschappen. Na 1850 is men ook in noord Texel begonnen met de inpoldering van het landschap. Hierdoor ontstond een nieuw landbouwgebied waar geen dynamiek meer aanwezig was. In het gebied Noordelijke duinen Texel is deze vorm van vastlegging grotendeels beperkt gebleven, buiten enkele kleine bosaanplanten om. In enkele delen van het gebied heerst daarom nog steeds een zeer grote dynamiek. Zowel in de slufter, waar kwelders gevormd worden en slib afgezet wordt, als in de zeer jonge embryonale duinen die ook aanwezig zijn in het gebied.

Aardkundig monument

De bijzondere en zeldzame situatie in de Noordelijke duinen van Texel maakt dit gebied aardkundig zeer waardevol. De Slufter en de Eierlandse duinen zijn daarom onderdeel van het aardkundig monument Westelijke kuststrook Texel (AM1). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden van dit gebied bij de afweging moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het belangrijkste kenmerk van de duingebieden is de aanwezige variatie. Deze wordt bepaald door de rijkdom aan gradiënten. Hierbij spelen dynamiek, kalkgehaltes, vochtigheid, reliëf en expositie een rol. Daarnaast bestaat er van west naar oost een gradiënt in winddynamiek die min of meer gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (voornamelijk struwelen). De duinen van Texel vormen binnen het kalkarme Waddendistrict een voorbeeld van een wat minder kalkarm deel (net als Schiermonnikoog),

zonder direct vergelijkbaar te zijn met de zeer kalkrijke duinen langs de vastelandskust. Op Texel zijn vooral de oude duinen zeer kalkarm tot kalkloos, terwijl de jonge duinen wat minder kalkarm zijn. De zeereep is van groot belang als kustverdediging en de winddynamiek is hier zeer groot maar zal ook altijd begeleid moeten worden. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden om dit te bereiken met ‘natuurlijke’ processen, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie (‘zandmotor’).

Op enkele plekken op en aan het strand ontwikkelen zich zeer dynamische embryonale duinen, die bij aangroei deel gaan uitmaken van de zeereep, maar bij storm en springtij ook weer weggeslagen kunnen worden. Behalve in de zeereep is actieve verstuiving ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van licht kalkhoudend zand ontstaan nieuwe pioniermilieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden.

Verstuiving van zand en de dynamiek die dit met zich meebrengt, brengt een grote verscheidenheid aan macrogradiënten met zich mee. Dit uit zich in verschijningsvormen maar ook in de aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is echter veel complexer en kleinschaliger, onder meer omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Ten slotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld plaatsgevonden.

Het open duingebied kent vanzelfsprekend een zeer open karakter. In vrijwel het gehele gebied vormen relatieve rust, stilte en donkerte belangrijke kenmerken. Het hele gebied is als stiltegebied aangewezen.

Het watersysteem in de duinen bestaat uit een systeem waar in de hoge duintoppen water inzijgt en waar het in duinvalleien als kwel naar boven komt. In de duinen is daarom sprake van een zoetwaterbel die rust op het zoute grondwater in de diepere ondergrond. Naarmate de duinen hoger zijn, komt de onderkant van de zoetwaterbel op grotere diepte in de ondergrond te liggen. Aan de bovenkant bolt het zoete grondwater in het duinmassief sterk op, waardoor er sprake is van een watertoevoer naar de flanken van het duinmassief, waar met name landinwaarts het water als zoete kalkrijke kwel en duinrellen weer aan de oppervlakte komt. Nabij de Muy ontspringt een duinrel (kreek) die afwatert in de Slufter van Texel. De polders die achter het duingebied liggen, hebben profijt van de zoetwaterkwel aangezien ze grotendeels in gebruik zijn als landbouwgebied.

In de duinen van Texel wordt sinds 1993 geen drinkwater meer gewonnen, waardoor de grondwaterstand in de duinen zich kon herstellen. Toch is de grondwaterstand in de duinen met circa een meter gedaald ten opzichte van vroeger. Dit wordt veroorzaakt door kustafslag en vooral peilverlaging in het aangrenzende polderland.

In de Noordelijke duinen Texel is sprake van een zeer bijzondere situatie. Het is het enige Nederlandse gebied waar in een onderbreking van de duinenrij, zeewater min of meer vrij spel heeft. Het deelgebied ‘Slufter’ stroomt onder invloed van de getijdenwerking van de Waddenzee af en toe (bij zeer hoog water) vol met zeewater waarbij slib wordt afgezet. Door deze processen is hier een op nationaal niveau zeer bijzondere situatie ontstaan. Het gebied bestaat vrijwel volledig uit kwelders en kreken, waarvan het ontstaan een vrijwel volledig natuurlijk proces is dat zeer belangrijk is voor een grote verscheidenheid aan natuurwaarden.

Een contrast met de Slufter wordt gevormd door het gebied De Tuintjes in het uiterste noorden van het duingebied. Hier is sprake geweest van historisch agrarisch gebruik in de vorm van tuintjes waar op kleine schaal groenten werden verbouwd. Deze tuintjes werden afgezet met struweel. In de huidige situatie liggen deze tuintjes met bijbehorende struwelen nog steeds herkenbaar in het landschap.

Huidig gebruik

Het gebied wordt in de huidige situatie hoofdzakelijk gebruikt en beheerd als natuur. De zeereep heeft een belangrijke functie als zeewering. Ook recreatief medegebruik speelt een grote rol en tegen de duinen liggen enkele recreatieterreinen, waaronder een golfbaan en vakantiepark. Het duingebied en ook de Slufter worden door vele recreanten bezocht. Buiten opengestelde paden zijn de duinen doorgaans niet toegankelijk om daar de rust te waarborgen.

Omdat het hele gebied uit dynamische natuur bestaat wordt er veelal weinig beheer toegepast. Wel is er op een aantal plaatsen sprake van begrazingsbeheer met schapen of runderen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Noordelijke duinen Texel de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid dynamisch duinlandschap
- Slufter
- Waterrijk binnenduinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch duinlandschap

Actuele natuurwaarden

De jonge duinen vormen een (begeleid) dynamisch open duinlandschap. Alle hier genoemde typen of belangrijke onderdelen daarvan zijn van internationaal belang en gelden als instandhoudingsdoelstelling voor het Habitatrichtlijngebied (natura 2000).

Vanaf zee landinwaarts gaande wordt eerst **N08.01 Strand en embryonaal duin** (N2000: H2110 Embryonale duinen) aangetroffen. Vaak zijn de embryonale duinen niet hoger dan een halve meter. Zodra de embryonale duinen aan hoogte winnen neemt helm het stokje over en wordt gesproken van beheertype **N08.02 Open duin**. Behalve uit helmduinen bestaat dit type als gevolg van de afstand ten opzichte van de zee, verschillen in windwerking, expositie, vochtigheid, zoutinvloed en de mate van ontkalking uit een grote verscheidenheid aan soortenrijke vegetaties en bijbehorende fauna. Er komen zowel open stuifvlaktes en duingraslanden als kruipwilg- en duindoornstruwelen voor. De overeenkomstige Natura 2000 habitattypen zijn H2120 Witte duinen, H2130 Grijze duinen, H2160 Duindoornstruwelen en H2170 Kruipwilgstruwelen. Kenmerkende **ongewervelden van droge milieus** zijn onder andere blauwvleugelsprinkhaan, duinsabelsprinkhaan, duinparelmoervlinder, grote en kleine parelmoervlinder en kommavlinder. Ook het heideblauwtje komt voor, dat behalve verspreid op Texel en lokaal op Terschelling, verder nergens in de duinen voorkomt. Omdat in dit deel van het gebied nog relatief veel konijnen voorkomen (en dus konijnenholen) komt onder meer de tapuit nog voor in het gebied, die tevens als Vogelrichtlijnsoort is

aangewezen. Ook andere **vogels van heide en open zand** zoals de nachtzwaluw (zeldzaam op Texel) komen voor in het gebied.

Verder komen verspreid over het gebied nog enkele andere beheertypen voor. **N15.01 Duinbos**, **N04.02 Zoete plas** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** komen voornamelijk in of nabij duinvalleien voor die hoofdzakelijk worden gerekend tot **N08.03 Vochtige duinvallei** (N2000: H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk), H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)). Langs de randen van de slufter zijn hiervan kalkrijke exemplaren te vinden. Deze duinvalleien zijn soms bijzonder soortenrijk waarbij meer dan 50 verschillende soorten per vierkante meter geen uitzondering is. In deze valleien komen onder andere veel soorten orchideeën en zeldzame mossen en levermossen voor. Rond enkele van deze duinvalleien komen nog vegetaties voor die gekenmerkt worden door galigaan (H7210 Galigaanmoerassen). In de duinvalleien komen onder andere **watervogels** en **moeras- en rietvogels** voor, zoals blauwborst en waterral. Texel is daarnaast belangrijk voor de lepelaar vanwege het voorkomen van enkele lepelaarkolonies op het eiland. Binnen het gebied zit een leperlaarkolonie in de Muy. In enkele poelen die in de vochtige duinvalleien aanwezig zijn plant de **rugstreeppad** zich voort en vanuit de valleien loopt een duinbeek richting de slufter die onder het beheertype **N03.01 Beek en bron** valt.

Tussen de grijze duinen komen op de iets drogere plekken heidebegroeiingen voor die worden gerekend tot **N08.04 Duinheide** (H2140 Duinheiden met kraaihei, H2150 Duinheiden met struikhei). Hierin staan soorten als gewone eikvaren en kraaihei. Onder andere in de duinstruwelen maar ook in de Tuintjes komen ook **bos- en/of struweelvogels** voor. Onder andere de nachtegaal broedt in de duinen nog in grote getalen waar dat elders in het land maar spaarzaam gebeurt. Deze struwelen zijn vanwege de hoge opbrengst aan bessen, in het najaar ook een trekpleister voor grote groepen trekvogels waaronder verschillende lijsterachtigen en andere zangvogels. Tussen de struwelen wordt in de duinen nog gebroed door de velduil, die echter wel in aantal achteruit gaat.

Oudere duinvalleigraslanden die al langere tijd gemaaid of begraasd worden, bijvoorbeeld in de Slufterbollen, zijn ook rijk aan **paddenstoelen** zoals wasplaten. De **Noordse woelmuis** (tevens instandhoudingsdoelstelling Natura 2000) komt verspreid in het duingebied voor, evenals de **waterspitsmuis**. De waterspitsmuis is een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door ‘geïmporteerde’ huisspitsmuizen. Te hopen valt dat de soort niet verloren gaat voor Texel. De grootste kans op behoud ligt vermoedelijk in de duingebieden.

Potentiële natuurwaarden

Het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek in het systeem heeft in eerste instantie een positieve invloed op de kwaliteit van bestaande vegetaties. Het is ook voorstelbaar dat in het beoogde dynamische landschap de oppervlakte van soortenrijke pioniervegetaties, graslanden en struwelen duurzaam kan toenemen. Het stimuleren van kenmerkende landschapsvormende processen kan hier dan ook als grootste potentie worden gezien. Dit met als gewenste uitkomst een dynamisch mozaïek van open zand, pioniervegetaties, graslanden en lage struwelen, met hier en daar minder dynamische natte valleien en oudere bosjes.

Aan de strandzijde van de duinen zijn potenties aanwezig om zandaanvoer en verstuivingsprocessen op gang te brengen. Zo zouden bijvoorbeeld pioniersstadia zoals embryonale duinen met biestarwegras een extra impuls kunnen krijgen, zoals op de noordpunt van het eiland al te zien is.

Wellicht zijn aanvullende maatregelen mogelijk om de waterspitsmuis op het eiland te behouden. Dit dient nader te worden onderzocht.

Kernkwaliteit: Slufter

Actuele natuurwaarden

Alle hier genoemde beheertypen in de Slufter zijn van internationaal belang en gelden als instandhoudingsdoelstelling voor de Natura 2000-gebieden waarvan het deel uitmaakt. De Slufter is een bijzonder onderdeel van het dynamische duinlandschap en daarom hier afzonderlijk als kernkwaliteit benoemd. De Slufter is een opening tussen de duinen die nog in verbinding staat met de zee en bij zeer hoog water overstroomd met zeewater. Hier komt naast **N08.01 Strand en embryonaal duin** overwegend het beheertype **N01.02 Duin- en kwelderlandschap** voor (N2000: H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks), H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) en H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur), H1140B Slik- en zandplaten (Noordzee-kustzone)). De Slufter vormt een geheel eigen wereld binnen de duinen van Texel. Hier wordt in de luwte van de duinen door de zee af en toe slib en fijne klei afgezet waardoor een kwelderbegroeiing is ontstaan (N2000: H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied)). Op de zilte en brakke klei is sprake van een zee afwisselend patroon van plantengemeenschappen. De diversiteit wordt hier mede in stand gehouden door begrazing met schapen. De slufter is door haar eigenschappen van groot belang voor **broedvogels van pioniersvegetatie**, zoals de kluut en bontbekplevier, en **watervogels**, waarvan onder meer de eider. Deze soorten zijn, naast een aantal andere soorten, tevens als Vogelrichtlijnsoort aangewezen. De slik- en zandplaten zijn een belangrijke **hoogwatervluchtplaats** voor een aantal vogelsoorten, waarvan een aantal als Vogelrichtlijnsoort is aangewezen. In de uitlopers van de Slufter (rond de duinbeek) komen bijzondere **ongewervelden** voor, zoals de Schorzijdebij die zeer karakteristiek is voor dit gebied.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties van de Slufter worden reeds geheel of grotendeels benut.

Kernkwaliteit: Waterrijk binnenduinlandschap

Actuele natuurwaarden

Dit betreft enkele overgangen van de duinen naar het achtergelegen polderlandschap, zoals het Molenbos en de delen nabij de Hanenplas. Deze worden gekenmerkt door opgaande beplanting die wordt gerekend tot **N15.01 Duinbos** en een grote variatie aan gras- en moerastypen, zoals **N04.03 Brak Water, N05.01 Moeras, N10.01 Nat schraalland, 10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland en N12.05 Kruiden- en faunarijke akker**. De **Noordse woelmuis** en **rugstreeppad** komen in dit gebied voor.

Potentiële natuurwaarden

Te verwachten valt dat dit gebied bij toenemende ouderdom in belang zal toenemen, ook als verbinding tussen de duingebieden en de Roggesloot (T4).

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Begeleid dynamisch duinlandschap																	
N03.01 Beek en Bron	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.01 Strand en embryonaal duin *incl. N2000: H2110*	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130, H2160, H2170*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190, H7210*	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *incl. N2000: H2140, H2150*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X

Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Slufter																	
N01.02 Duin- en kwelderlandschap *incl. N2000: H1330, H1310, H1140*	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.01 Strand en embryonaal duin	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaatsen *incl. N2000 Vogelrichtlijnsoorten*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000 Vogelrichtlijnsoorten*	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
Broedvogels van pioniervegetatie *incl. N2000 Vogelrichtlijnsoorten*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Waterrijk binnenduinlandschap																	
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Vanwege de lange ontwikkeltijd van duinen (zeker de wat oudere) en het landschap dat daaromheen en daartussen ligt met een bijzonder gebied als de slufter, is het gebied **onvervangbaar**. Vanwege de enorme verscheidenheid aan vegetaties en soorten die het gebied herbergt is het onmogelijk om een dergelijke gebied ergens anders te realiseren. Het gebied heeft een **internationaal zeer belangrijke waarde** omdat Nederland nog vrijwel onaangetaste duinsystemen heeft die elders in Europa aangetast zijn. Ook op maatschappelijk niveau is het daarom onvervangbaar. Het gebied is geologisch gezien heel waardevol. Een verschijnsel als de Slufter komt nergens anders in Nederland voor. Om de aardkundige waarden van dit gebied blijvend te beschermen behoren de Slufter en de Eierlandse duinen tot het aardkundig monument

Westelijke kuststrook Texel. Hoewel veel van de soorten die in het gebied leven, ook in andere landschappen kunnen voorkomen is juist het samenleven van diezelfde soorten op soms zeer beperkte oppervlakten in de duinen uniek. Daarom is het gebied ‘Noordelijke duinen Texel’ onvervangbaar.

Zuidelijke duinen Texel (T3)

1 Algemene gegevens

Nummer	T3
Naam gebied	Zuidelijke duinen Texel
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebieden #2 Duinen en Lage Land Texel (Habitatrichtlijngebied en Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (actief duinsysteem, voormalige zeerepen en afgesnoerde valleien, dekzand) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, kustverdediging en recreatie
Oppervlakte NNN	1893 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

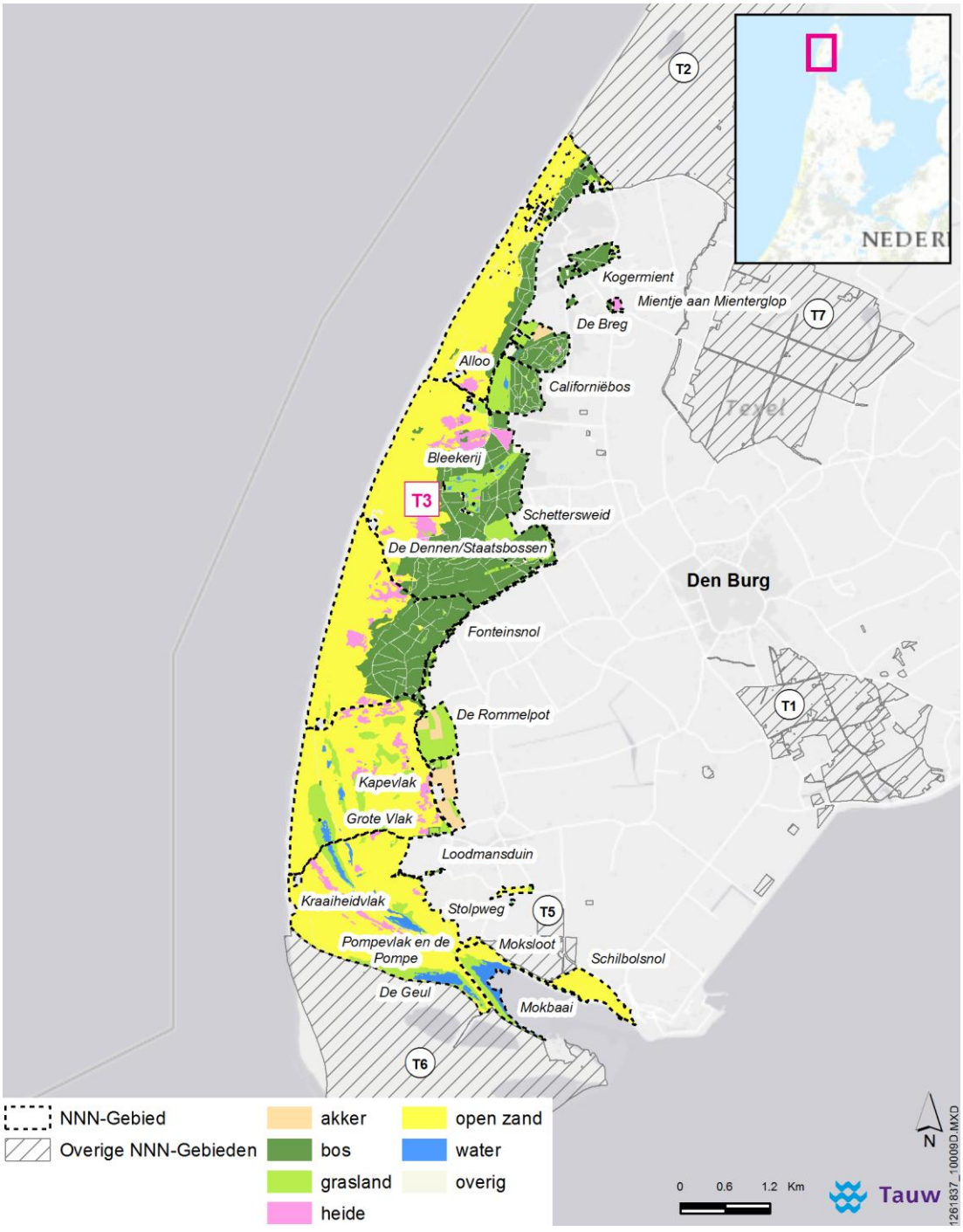
De **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt bijna 1900 ha. Dit NNN-gebied beslaat het gehele duingebied van Texel globaal gelegen tussen de strandpalen 9 en 21. In het zuiden behoren de natte duinvalleien en duinmeertjes van de Pompe en de Geul, de Moksloot en de Schilbolsnol tot dit NNN-gebied. Het gebied sluit hier naadloos aan op de ten zuiden hiervan gelegen Hors (NNN-gebied T6) met daarin de Horsmeertjes. In het noorden ligt de grens van de Zuidelijke duinen Texel net boven het dorp De Koog op de Ruigendijk/Boodtlaan die van Mienterglop naar strandpaal 21 loopt. Hier gaat het gebied over in de Noordelijke duinen Texel (T2). Feitelijk vormen de Zuidelijke duinen Texel één groot samenhangend geheel met de Hors en de Noordelijke duinen Texel. De duinen van Texel als geheel vormen zowel een schakel in de keten van Waddeneilanden en de vastelandsduinen, wat zich het duidelijkst uit in de betekenis voor vogels. Als een eenheid op zichzelf hebben de Texelse duingebieden een specifieke en (deels) van het vasteland afwijkende flora en fauna. Kenmerkend is bijvoorbeeld het ontbreken van reptielen, ree, veldmuis en eekhoorn en van predatoren als vos, wezel, bunzing en boommarter. Daar tegenover staat de aanwezigheid van waterspitsmuis en noordse woelmuis, die profiteren van de ‘splendid isolation’.

De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte en circa 1,5 km brede aaneengesloten landschap van jonge duinen in het zuiden en westen en oude duinen in het oosten. De overgang van jonge naar oude duinen wordt globaal aangegeven door de van zuid naar noord lopende Nattevlakweg (ter hoogte van paal 12) en de Randweg. De oude duinen zijn nu merendeels bebost. Terwijl de grens aan de zeezijde wordt bepaald door het samenspel van zee, wind en zeeweringbeheer met een hoge mate van dynamiek, is aan de oostzijde sprake van een harde, maar onregelmatige grens. Vooral in het noorden

komt dit omdat grote delen van de oude duinen zijn opgeslokt door de bebouwing van De Koog, een vakantiepark en door landbouw, waardoor hier enkele terreinen zijn afgezonderd van de rest. In het zuiden vallen aan de oostzijde juist enkele natuurontwikkelingsprojecten binnen de begrenzing van het NNN-gebied.

Zuidelijke duinen Texel maakt vrijwel geheel deel uit van het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land van Texel. Voor het overgrote deel valt het zowel onder de Vogelrichtlijn als de Habitatrichtlijn. De oude duinen zijn alleen als Habitatrichtlijngebied aangewezen. Enkele delen vallen buiten de Natura 2000-aanwijzing, namelijk de meest noordelijk gelegen duinen bij De Koog over een lengte van circa 2 km (met uitzondering van een centraal hierin gelegen strook die wel tot het Natura 2000-gebied behoort), de vrij liggende mienten ten zuiden van De Koog (Kogermient, De Breg en Mientje aan Mienterglop), het natuurontwikkelingsgebied Rommelpot en andere kleine terreintjes ten oosten van de Rozendijk, en Loodmansduin en Stolpweg. Aan de zeezijde grenst het NNN-gebied aan het Natura 2000-gebied Noordzeekustzone.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Zuidelijke duinen Texel en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Zuidelijke duinen Texel vormen een groot aaneengesloten duinmassief, slechts doorsneden door strandslagen, dat hoofdzakelijk bestaat uit het **jonge duinlandschap** in het westen en de oude duinen behorend tot het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (beide fysisch-geografische regio: duinen)**.** De Rommelpot maakt als uiterste uitloper van de Hoge Berg deel uit van het **keileemlandschap (**fysisch-geografische regio: hogere zandgronden).

De Waddeneilanden zijn het resultaat van de werking van getij, golven en wind en van de stijging van de zeespiegel sinds de laatste IJstijd. Texel neemt binnen de Waddeneilanden een aparte plaats in omdat dit als enige zuidwest-noordoost georiënteerd is en centraal een keileemopduiking (Hoge Berg en omgeving) omvat die in de voorlaatste IJstijd is gevormd. De andere Waddeneilanden liggen allemaal in een oost-westrichting en ontberen een keileemkern. Daardoor en door de invloeden van zee en wind hebben de andere eilanden de neiging naar het oosten te verschuiven. Texel is, net als Wieringen, als het ware verankerd aan de keileemkern. Door zeestroming aangevoerd zand kwam hier tegen de Hoge Berg aan te liggen waarna verder opstuiving kon plaatsvinden. De keileemkernen van Texel en Wieringen waren door hun vaste ligging bepalend voor de ligging van de kustlijn van Noord-Nederland. De Waddeneilanden vormden aanvankelijk nog een aaneengesloten west-oost verlopende kustlijn, die in verbinding stond met de huidige vastelandsduinen. Door verdere zeespiegelrijzing en stormvloeden rond 1200 werd de kust opgedeeld in eilanden en ontstond daarachter de Waddenzee. Ook het Marsdiep ontstond en scheidde Texel van het vasteland. Texel bestond oorspronkelijk uit twee eilanden. Het zuidelijk deel heet van oudsher Texel, ten noorden waarvan een kleiner eiland, Eierland lag. Door de aanleg in de 17^{e} eeuw van een zanddijk vanaf De Koog naar het noorden (zie T2) werden beide eilanden aan elkaar verbonden en ontstond het huidige Texel.

De zuidwestelijke duinen van Texel konden zich door aanslibbing en opstuiving vanaf de Late Middeleeuwen uitbreiden. Strandvlakten ontstonden en werden ingesnoerd door een nieuwe duinenrij aan de zeezijde, waarna de zoute strandvlakte zich tot zoete duinvallei ontwikkelde. Dit is nu nog zichtbaar in de vorm van een reeks van het westen naar het oosten gebogen duinruggen met daartussen duinvalleien (o.a. Kapevlak, Grote Vlak, Kraaiheidvlak, Pompevlak en Geul). Dit proces heeft zich, geholpen door menselijk ingrijpen, verder voortgezet op de Hors (factsheet T6). De oude duinen zijn al enkele duizenden jaren oud. Door verstuiving zijn deze afgevlakt en vanwege uitloging sterk ontkalkt. De oude duinen zijn er in hoofdzaak in twee vormen. De laagste delen waren van oudsher vochtig en werden als mientgronden (gezamenlijke heidevelden) gebruikt. De iets hoger gelegen en droge delen met duinkopjes worden nollen of kopjesduinen genoemd. Alloo is het restant van een voormalige slufter en was in het begin van de vorige eeuw nog een groot duinmeer. Op de mientgronden werd wel begrazing door schapen toegepast, maar met weinig succes vanwege leverbot. De Bleekerij werd rond 1700 gebruikt voor het bleken van linnen. Circa 100 jaar geleden is het overgrote deel van de oude duinen bebost met naaldhout. Hiertoe moest het gebied eerst ontwaterd worden. Aldus is een vrijwel aaneengesloten circa 500 ha groot bosgebied ontstaan, dat De Dennen of Staatsbossen wordt genoemd. Het noordelijk deel hiervan is enigszins versnipperd geraakt. Afgezien van de bebossing is het zuidelijk deel van het gebied relatief ongeschonden en vrijwel zonder bebouwing. Nergens in Noord-Holland is een oud duingebied van een dergelijk omvang behouden gebleven. Restanten van het oude nollenlandschap zijn, buiten Texel, alleen nog te vinden bij Den Helder en Egmond-Binnen, maar in die gevallen klein van omvang.

Aansluitend aan de bebossing van de oude duinen zijn ook delen van de jonge duinen bebost. De hele westelijke strook bosgebied wordt gerekend tot het strandwallen- en strandvlaktenlandschap, maar maakt

eigenlijk gelet op bodemsamenstelling en hoogteverschillen deel uit van de jonge duinen. Deze jonge duinen zijn herkenbaar aan hun grotere hoogteverschillen. De Fonteinsnol reikt tot circa 19 m. In de oude duinen variëren de hoogtes tussen 1 m op de strandvlakten tot circa 10 m boven NAP op de strandwallen. Vanaf ongeveer 1970 vindt in De Dennen steeds meer omvorming naar natuurlijk loofhout plaats.

Aardkundig monument
Het duingebied met jonge- en oude duinen, strandwallen en –vlaktes vertellen iets over de manier waarop het landschap van Texel is ontstaan. Het gebied is daarom aardkundig zeer waardevol. Samen met de Slufter, de Eierlandse duinen (T2) en De Hors (T6) vormen de Zuidelijke duinen het aardkundig monument Westelijke kuststrook Texel (AM1). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden bij de afweging moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het belangrijkste kenmerk van de duingebieden is de aanwezige variatie. Deze wordt bepaald door de rijkdom aan gradiënten. Hierbij spelen dynamiek, kalkgehaltes, vochtigheid, reliëf en expositie een rol. Daarnaast bestaat er van west naar oost een gradiënt in winddynamiek die min of meer gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (voornamelijk struwelen). De duinen van Texel vormen binnen het kalkarme Waddendistrict een voorbeeld van een wat minder kalkarm deel (net als Schiermonnikoog), zonder direct vergelijkbaar te zijn met de zeer kalkrijke duinen langs de vastelandskust. Op Texel zijn vooral de oude duinen zeer kalkarm tot kalkloos, terwijl de jonge duinen wat minder kalkarm zijn. De zeereep is van groot belang als kustverdediging en de winddynamiek is hier zeer groot maar zal ook altijd **begeleid** moeten worden. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden om dit te bereiken met ‘natuurlijke’ processen, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie (‘zandmotor’).

Op enkele plekken op en aan het strand ontwikkelen zich zeer dynamische embryonale duinen, die bij aangroei deel gaan uitmaken van de zeereep, maar bij storm en springtij ook weer weggeslagen kunnen worden. Behalve in de zeereep is actieve verstuiving ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van licht kalkhoudend zand ontstaan nieuwe pioniermilieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden.

Verstuiving van zand en de dynamiek die dit met zich meebrengt, brengt een grote verscheidenheid aan macrogradiënten met zich mee. Dit uit zich in verschijningsvormen maar ook in de aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is echter veel complexer en kleinschaliger, onder meer omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Ten slotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld plaatsgevonden.

Het open duingebied kent vanzelfsprekend een zeer open karakter. In de binnenduinrand is vanwege het grote aandeel aangeplante bossen juist sprake van een grote mate van beslotenheid. In vrijwel het gehele gebied vormen relatieve rust, stilte en donkerte belangrijke kenmerken. Het hele gebied met uitzondering van de zeereep bij De Koog, waar zich een duincamping bevindt, is als stiltegebied aangewezen.

Het watersysteem in de duinen bestaat uit een systeem waar in de hoge duintoppen water inzijgt en waar het in duinvalleien als kwel naar boven komt. In de duinen is daarom sprake van een zoetwaterbel die rust op het zoute grondwater in de diepere ondergrond. Naarmate de duinen hoger zijn, komt de onderkant van

de zoetwaterbel op grotere diepte in de ondergrond te liggen. Aan de bovenkant bolt het zoete grondwater in het duinmassief sterk op, waardoor er sprake is van een watertoevoer naar de flanken van het duinmassief, waar met name landinwaarts het water als zoete kalkrijke kwel en duinrellen weer aan de oppervlakte komt. Deze situaties komen voor in de binnenduinrand bij Ecomare en in de Bleekerij. De rellen worden hier begeleid door natte schraallanden en vochtige hooilanden.

In de duinen van Texel wordt sinds 1993 geen drinkwater meer gewonnen, waardoor de grondwaterstand in de duinen zich kon herstellen. Toch is de grondwaterstand in de duinen met circa een meter gedaald ten opzichte van vroeger. Dit wordt veroorzaakt door kustafslag, bosaanplant en peilverlaging in het aangrenzende polderland.

Huidig gebruik

Het gebied wordt in de huidige situatie hoofdzakelijk gebruikt en beheerd als natuur. De zeereep heeft een belangrijke functie als zeewering. Ook recreatief medegebruik speelt een grote rol. In de binnenduinrand, bij Loodmansduin en tussen Den Burg en De Koog, liggen meerdere vakantieparken en campings, van waaruit vele recreanten het gebied bezoeken. Het padenstelsel van het bos is veel dichter dan dat van de open duinen. In de beboste binnenduinrand is het zeer fijnmazig (de paddichtheid is hier vergelijkbaar met die van het Amsterdamse Bos) terwijl het in het open duin vooral bestaat uit de strandopgangen en een beperkt aantal dwarsverbindingen. Het gebied is daardoor goed beleefbaar en verstoring van het open duin blijft beperkt.

Buiten de paden zijn de duinen doorgaans niet toegankelijk om daar de rust te waarborgen. Een deel van de zeereep ter hoogte van De Koog herbergt beperktere natuurwaarden omdat hier een kampeerterrein is gevestigd. Het natuurbeheer is vanwege het dynamische karakter van het gebied vrij beperkt. In het hele duingebied ten zuiden van de Jan Ayenslag (paal 12) en op de Bleekerij vindt begrazing plaats. Begrazing vindt plaats met runderen, paarden en/of schapen. Het vochtig hooiland van Alloo ter hoogte van Ecomare wordt gemaaid met nabeweiding. Op plaatsen waar de duinvegetaties verruigd of vergrast zijn, wordt op kleine schaal gechopperd of geplagd. Een belangrijke rol in de dynamiek van de duinen speelt vraat door konijnen, hetgeen bijdraagt aan het openhouden en verstuiven van de duinen.

Het bosgebied op de oude duinen wordt door zowel recreanten als Texelaars zeer gewaardeerd omdat dit het enige gebied op Texel is waar de wind geen vrij spel heeft. De rest van Texel heeft een uitgesproken open en daardoor winderig karakter.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Zuidelijke duinen Texel de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid-dynamisch jong duinlandschap
- Binnenduinrandbos, mienten en nollen

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid-dynamisch jong duinlandschap

Actuele natuurwaarden

De jonge duinen vormen een (begeleid) dynamisch open duinlandschap. Alle hier genoemde typen of belangrijke onderdelen daarvan zijn van internationaal belang en gelden als instandhoudingsdoelstelling voor het Habitatrichtlijngebied (natura 2000).

Vanaf zee landinwaarts gaande wordt eerst **N08.01 Strand en embryonaal duin** (N2000: H2110 Embryonale duinen) aangetroffen. In de Zuidelijke duinen Texel komt dit type, waarin soorten als biestarwegras, loogkruid en strandmelde voorkomen, alleen voor in een smalle strook ter hoogte van De Koog. Vaak zijn de embryonale duinen niet hoger dan een halve meter. Zodra de embryonale duinen aan hoogte winnen neemt helm het stokje over en wordt gesproken van beheertype **N08.02 Open duin**. Behalve uit helmduinen bestaat dit type als gevolg van de afstand ten opzichte van de zee, verschillen in windwerking, expositie, vochtigheid, zoutinvloed en de mate van ontkalking uit een grote verscheidenheid aan soortenrijke vegetaties en bijbehorende fauna. Er komen zowel open stuifvlaktes en duingraslanden als kruipwilg- en duindoornstruwelen voor. De overeenkomstige habitattypen zijn H2120 Witte duinen, H2130 Grijze duinen, H2160 Duindoornstruwelen en H2170 Kruipwilgstruwelen. Nabij De Koog groeit het zeer zeldzame gevlekt zonneroosje, dat verder alleen op Vlieland en bij Doetinchem voorkomt. Het is een soort van drogere, kalkarme standplaatsen met een lichte overstuiving. In de duinen groeien ook het zeer zeldzame rozenkransje en de gelobde maanvaren, kenmerkend voor de heischrale variant van de grijze duinen (N2000: H2130C Grijze duinen (heischraal)). Begrazing door konijnen is vermoedelijk een belangrijke voorwaarde voor behoud van deze soort. Kenmerkende insecten van de duingraslanden zijn onder andere blauwvleugelsprinkhaan, duinsabelsprinkhaan, duinparelmoervlinder, grote en kleine parelmoervlinder en kommavlinder. Ook het heideblauwtje komt voor, dat behalve verspreid op Texel en lokaal op Terschelling, verder nergens in de duinen voorkomt. Bijzonder is het voorkomen van de Texelse zandbij, die voornamelijk in het oostelijk deel van Texel voorkomt en verder alleen in Zuid- en Midden-Limburg. Deze bij vliegt vooral op klein streepzaad. In of nabij de Zuidelijke duinen Texel is de soort aangetroffen op de camping Loodmansduin.

Op ontkalkte bodems, meestal op enige afstand van de zee, komt het beheertype **N08.04 Duinheide** voor met struikhei op drogere plaatsen, gewone dophei op vochtiger plaatsen en kraaiheide op beide standplaatsen. Overeenkomstige habitattypen zijn hier H2140 Duinheiden met kraaihei en H2150 Duinheiden met struikhei. In vochtige laagtes komt **N08.03 Vochtige duinvallei** (N2000: H2190 Vochtige duinvalleien, in verschillende varianten) voor, op een aantal plaatsen in de vorm van permanente duinpassen, zoals Grote Vlak en de Geul. De vochtige duinvalleien zijn hier overwegend ontstaan als primaire duinvallei. Dit houdt in dat ze als strandvlakte zijn afgesnoerd van de invloed van de zee door zeewaarts ontstane nieuwe duinenrichels. De duinvalleien worden gekenmerkt door een groot aantal zeldzame planten, waarvan bijvoorbeeld teer guichelheil en vlozegge op Texel algemener zijn dan in veel andere duingebieden. Voor de zuidelijke duinen is verder ook het weegbreefonteinkruid een ‘karaktersoort’ van de duinvalleien met name in de omgeving van het pompevlak. Deze is elders in de duinen vrijwel alleen op Voorne aanwezig.

De ligging van duinrichels, duinheiden en natte duinvalleien in de Zuidelijke duinen Texel zijn in sterke mate bepaald door de keileembult van de Hoge Berg, waar ze in een zuidwest georiënteerde boog omhoog liggen. In de duinvalleien groeien soorten als maanvaren, teer guichelheil, parnassia, fraai duizendguldenkruid en harlekijn. Oudere duinvalleigraslanden die al langere tijd gemaaid of begraasd worden, bijvoorbeeld in de Geul, zijn ook rijk aan **paddenstoelen** zoals wasplaten en in de duinplassen planten zich **rugstreeppad** en **heikikker** voort. De **noordse woelmuis** (tevens instandhoudingsdoelstelling Natura 2000) komt verspreid voor, evenals de **waterspitsmuis**. De laatste bijvoorbeeld in de omgeving van

de Moksloot. Deze waterloop is voorzien van voorzieningen om trek van **vissen** van zout naar zoet water mogelijk te maken, wat in het hele duingebied een zeldzame mogelijkheid is. De waterspitsmuis is een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door 'geïmporteerde' huisspitsmuizen. Te hopen valt dat de soort niet verloren gaat voor Texel. De grootste kans op behoud ligt vermoedelijk in de duingebieden.

De jonge duinen van Texel zijn uitgesproken arm aan hoger opgaande begroeiing en hebben daardoor een zeer open karakter. Alleen rond het open water van De Geul komt hoger opgaand wilgenstruweel voor (**N15.01 Vochtig duinbos**, N2000: H2180B Duinbossen (vochtig)) dat hier van extra belang is voor broedende vogels. In en bij de duinvalleien broeden diverse soorten **moeras- en rietvogels**, waaronder baardmannetje, blauwborst, waterral, roerdomp en bruine kiekendief. Beide laatste soorten hebben ook een Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling. Verder zijn er rond en bij De Geul kolonies van lepelaar, aalscholver, zilver- en kleine mantelmeeuw. Lepelaar en kleine mantelmeeuw hebben een Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling. De aalscholvers broeden in het eerder genoemde wilgenstruweel. De lepelaars en meeuwen kunnen tamelijk ongestoord op de grond broeden vanwege het vrijwel ontbreken van grondpredatoren (afgezien van hermelijn en verwilderde huiskatten). Op Texel broedt ongeveer een kwart van alle Nederlandse lepelaars in drie kolonies, waarvan die in De Geul verreweg het grootste is. Kenmerkende **vogels van heide en open zand** zijn tapuit, roodborsttapuit, velduil en blauwe kiekendief, die allen ook een Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling hebben. De blauwe kiekendief verdwijnt op plaatsen waar de begrazingsdruk door runderen te hoog is. Bijzondere soorten tijdens de trek zijn zwartkopmeeuw en verschillende soorten klauwieren (klapekster, grauwe klauwier en roodkopklauwier). De grauwe klauwier broedt ook af en toe in de duinen.

Potentiële natuurwaarden

Verder toelaten van de natuurlijke dynamiek in het duinsysteem heeft in eerste instantie een positieve invloed op de kwaliteit van bestaande vegetaties. Daarnaast valt ook te verwachten dat door de beoogde toename van dynamiek de oppervlakte van soortenrijke pioniersvegetaties, graslanden en struwelen duurzaam kan toenemen. Het stimuleren van kenmerkende landschapsvormende processen kan hier dan ook als grootste potentie worden gezien, met als gewenste uitkomst een dynamisch mozaïek van open zand, pioniersvegetaties, graslanden en lage struwelen, met hier en daar minder dynamische natte valleien en wilgenbosjes.

Wellicht zijn aanvullende maatregelen mogelijk om de waterspitsmuis op het eiland te behouden. Dit dient nader te worden onderzocht.

Kernkwaliteit: Binnenduinrandbos, mienten en nollen

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de oude duinen in de binnenduinrand van Texel bestaat uit bos op de (voormalige) mienten en nollen en staat bekend als De Dennen of Staatsbossen. Het qua leeftijdsopbouw en boomsoortensamenstelling weinig gevarieerde naaldbos is de afgelopen decennia op steeds meer plaatsen omgevormd naar meer natuurlijk en gevarieerd bos. Het grootste deel van het bos wordt, ondanks de beperkte dynamiek, gerekend tot **N15.01 Duinbos**. Kleinere delen behoren tot **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**, **N16.02 Vochtig bos met productie**, **N17.03 Park- of stinzenbos** (bij Kogermient) en **N17.02 Droog hakhout**. De toegewezen Natura 2000 habitattypen van deze bossen zijn H2180A Duinbossen (droog), H2180B Duinbossen (vochtig) en H2180C Duinbossen (binnenduinrand). Op veel plekken is de

overgang van bos naar open duin abrupt en vaak bepaald door globaal noord-zuid lopende wegen en paden.

De Dennen zijn rijk aan **paddenstoelen**, waaronder zeldzame soorten als narcisamaniet, die laat in het voorjaar kan worden aangetroffen, en okerkleurige vleestruffel. In het verleden zijn hier massaal sneeuwklokjes gekweekt (en op sommige plaatsen gebeurt dat ook nu nog) en deze zijn ook nu nog in groten getale aanwezig. Ook andere stinzenplanten als wilde hyacint en vingerhelmbloem komen voor. De bossen vormen vanwege hun uitgestrektheid broedbiotoop voor veel **bos- en/of struweelvogels**, waaronder boomvalk, ransuil, houtsnip en fluiter en af en toe vuurgoudhaan en kruisbek. Sinds de jaren 90 broeden buizerd en havik op Texel. Van de Texelse havikkenpopulatie broedt circa de helft in De Dennen. De bosranden vormen ook foerageergebied voor algemene vleermuizen. Verspreid in de binnenduinrand komen verder **Noordse woelmuis** en **rugstreeppad** voor. Bijzonder is ook dat de eerstgenoemde op Texel, vanouds een bolwerk van deze soort, ook in drogere habitats voorkomt dan op het vasteland, vanwege het ontbreken van de concurrenten aardmuis en veldmuis.

Voor het Mientje aan Mienterglop geldt beheertype **N08.04 Duinheide**. Dit terrein is het enige heideterrein in de binnenduinrand dat nooit ontgonnen is of bebost is geweest. Het bestaat al ten minste 150 jaar als heideterrein. Het is de meest oostelijke uitloper van de voorheen veel grotere Kogermient. Spontane bosvorming wordt hier door gericht beheer tegengegaan om de heide te behouden. Het is de eerste plek waar de loopkever Platyderus ruficollis is aangetroffen. Nadien is deze soort ook op andere plekken op Texel gevonden, maar in de rest van Nederland is de soort afwezig. Mogelijk is hier sprake van een ijstijdrelict. Op het heideterrein ten zuiden van Alloo komt de groene zandloopkever voor. Deze soort is wel bekend van de hogere zandgronden in het binnenland, maar komt behalve op Texel nergens in het duingebied voor. Een verwante soort, de bastaardzandloopkever komt verspreid in de jonge en oude duinen op Texel voor en is kenmerkende voor duinen en hogere zandgronden. Het gebied is zodoende belangrijk voor **ongewervelden van droge milieus**.

Op een aantal plaatsen treedt water uit de duinen en hebben zich duinrellen en –beekjes gevormd, die veelal in het verleden vergraven en door ontwatering verdroogd zijn en recent in het kader van natuurontwikkeling weer tot leven gewekt zijn. Dit betreft Alloo ten westen van het Californiëbos, de Bleekerij en Schettersweid. Natuurbeheertypen zijn hier onder andere **N03.01 Beek en bron**, **N04.02 Zoete plas**, **N10.02 Vochtig hooiland**, **N05.01 Moeras** en op drogere standplaatsen **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N08.04 Duinheide**. Op de voedselrijkere graslanden komt de kustsprinkhaan voor.

Potentiële natuurwaarden

De beste potenties voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering van het binnenduinrandlandschap bestaan uit het terugdringen van de grootschalige bebossing. Gezien de zeldzaamheid van gave binnenduinen is dit een reële potentie, maar vanwege het belang dat door bewoners en recreanten aan de bossen wordt gehecht is dit vermoedelijk niet op grote schaal, laat staan op korte termijn mogelijk. Ook hebben zich in de bossen inmiddels geheel eigen natuurwaarden kunnen ontwikkelen. Reële potenties liggen er vooral in kleinschalige omzetting van bos op de meest kansrijke plekken en/of het geleidelijk voortzetten van de omvorming naar een meer natuurlijk bos met gebiedseigen boomsoorten. Met name door het gevarieerder maken van overgangen tussen bos en open duin valt nog veel winst te halen, met name op faunistisch gebied.

Verhoging van de natuurwaarden is vooral ook mogelijk in de open terreintypen van de binnenduinrand, zoals duinbeken, natte en droge schraallanden door het benutten van kwel uit de duinen. Hierdoor kan de betekenis voor ongewervelden van natte en droge milieus (libellen, dagvlinders en bijen) toenemen. In het

natuurontwikkelingsgebied Rommelpot worden rond een duinbeek (**N03.01 Beek en bron**) vochtige en schrale standplaatsen gerealiseerd en beheertypen **N08.03 Vochtige duinvallei** en **N10.02 Vochtig hooiland** nagestreefd. Op drogere standplaatsen wordt **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N11.01 Droog schraalgrasland** tot ontwikkeling gebracht. Ten noorden van Alloo liggen gronden die tot **N12.05 Kruiden- of faunarijke akker** worden ontwikkeld. De huidige waarden in deze en andere natuurontwikkelingsgebieden zijn veelal gering maar zullen naar verwachting de komende jaren sterk toenemen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X")

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (Duinen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Begeleid-dynamisch jong duinlandschap																	
N08.01 Strand en embryonaal duin *incl. N2000: H2110*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	x	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130, H2160, H2170*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190*	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *incl. N2000: H2140, H2150*	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180B*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Vissen	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Vogels van heide en open zand *incl. N2000: Vogelrichtlijnsoorten*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: Vogelrichtlijnsoorten*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Noordse woelmuis *tevens N2000*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Heikikker	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-
Binnenduinrandbos, mienten en nollen																	
N03.01 Beek en Bron	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	x	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	x	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A, H2180B, H2180C*	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N16.02 Vochtig bos met productie	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N17.02 Droog hakhout	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De jonge en oude duinen van Texel hebben een ontstaansgeschiedenis die vanwege de aanwezigheid van de keileembult van de Hoge Berg sterk afwijkt van zowel de vastelandsduinen als van de duinen van de andere Waddeneilanden. Het jonge duinlandschap ontleent grote natuurwaarde aan de dynamiek van een stuivend landschap dat continu aan verandering onderhevig is. Voor de processen, zoals de invloed van zee, wind en natuurlijke begrazing, die voor deze dynamiek noodzakelijk zijn, is een grootschalig samenhangend duinlandschap nodig. In deze opzichten zijn de natuurwaarden van Zuidelijke duinen Texel onvervangbaar.

Door de belangrijke rol van de duinen als kustverdediging en de daardoor noodzakelijke inperking van sommige (grootschalige) natuurlijke processen, zijn ook situaties aanwezig zoals natte duinvalleien, die hier niet meer op grote schaal spontaan kunnen ontstaan. Dergelijke situaties zijn daarom niet of nauwelijks vervangbaar. Dit geldt vooral voor de onbeboste restanten van het relatief reliëfarme oude binnenduinlandschap, zoals het Mientje bij Mienterglop. In mindere mate geldt dit ook voor De Dennen, omdat de bodemopbouw hier ondanks de bebossing nog grotendeels ongeschonden is. Elders in Noord-Holland komt een binnenduinrandgebied van deze omvang, vrijwel zonder bebouwing, afgraving en andere ingrepen, niet voor. De goede mogelijkheden voor natuurontwikkeling, zoals in Alloo en de Bleekerij, zijn in sterke mate aan deze omstandigheden te danken.
De Slufter, de Eierlandse duinen (T2), de Zuidelijke duinen (T3) en de Hors (T6) zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Vanuit geologisch en cultuurhistorisch oogpunt is dit een uniek en zeldzaam gebied. Om te voorkomen dat de aardkundige waarden in dit duingebied zullen verdwijnen worden ze beschermd als aardkundig monument.

Polderlandschap Texel (T4)

1 Algemene gegevens

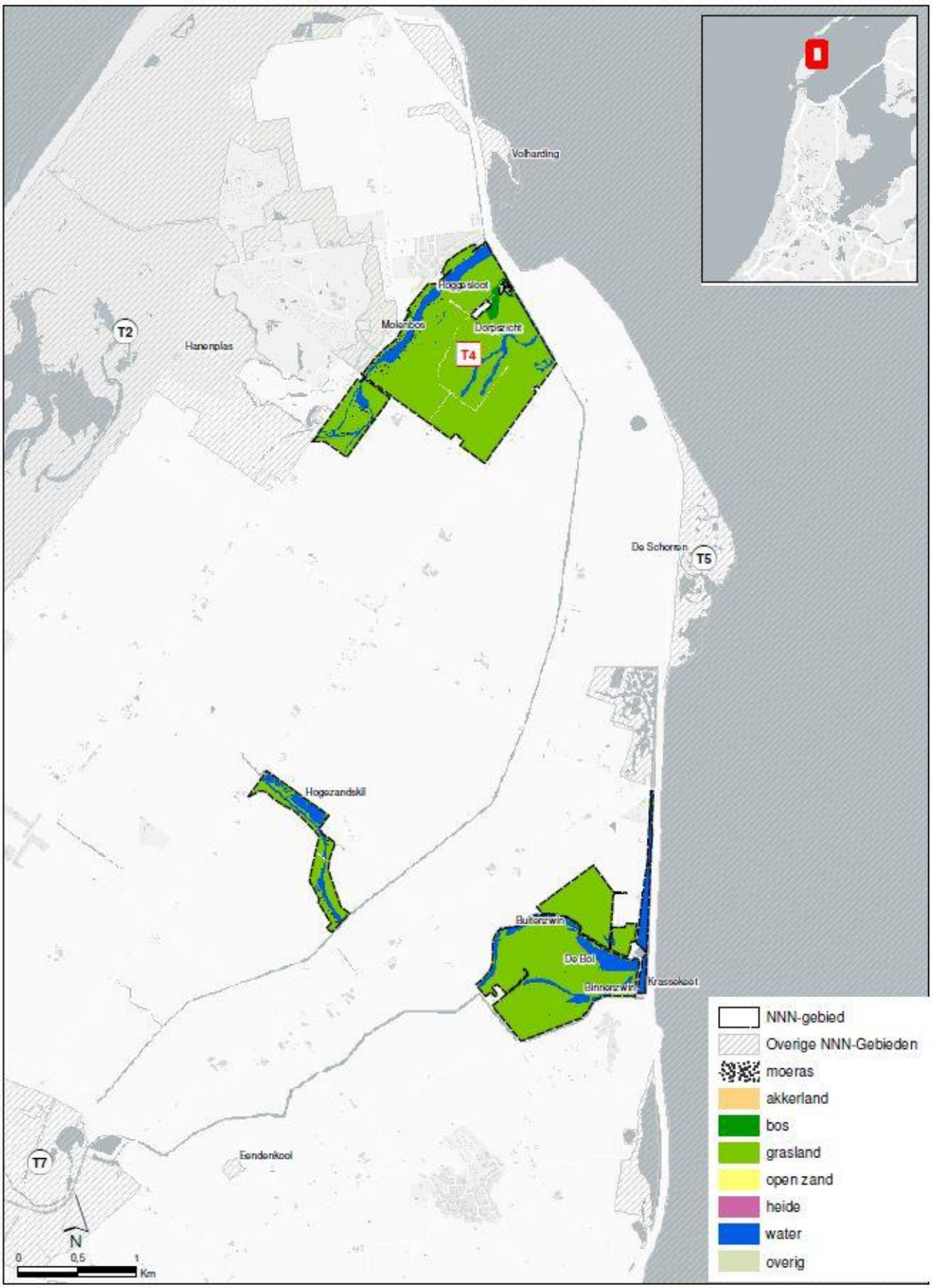
Nummer	T4
Naam gebied	Polderlandschap Texel
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Natura 2000-gebied #2 Duinen en Lage Land Texel (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) Weidevogelleefgebied Stiltegebied (alleen De Bol)
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	324 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer (o.a. Dorpszicht), Natuurmonumenten (o.a. De Bol)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het hele NNN-gebied bestaat uit 3 afzonderlijke gebieden; de Bol, de Hoogezandskil en Dorpszicht. Deze drie gebieden liggen verspreid over de poldergebieden van het noordelijke deel van Texel en hebben een totale **oppervlakte** van 324 hectare.

Ondanks dat de drie gebieden niet aan elkaar grenzen en soms zelfs op vrij grote afstand van elkaar liggen, is de **samenhang** tussen deze afzonderlijke gebieden (en daarmee de samenhang binnen NNN-gebied T4) groot. De samenhang is vooral voor vogels van belang; de gebieden vormen de gebieden belangrijke stapstenen als broedgebied, rustgebied of foerageergebied. Ook floristisch is er een grote overeenkomst en daarmee samenhang binnen het NNN-gebied. Voor flora en kleine fauna is de samenhang binnen het gebied beperkter vanwege de afstanden tussen de deelgebieden. De ecologische samenhang met andere NNN-gebieden met een vergelijkbaar natuurtype is vooral aanwezig met de natuurgebieden langs de Waddenkust (T5) en met Waalenburg (T7) en graslanden in de binnenduinrand (Noordelijke duinen Texel T2, naast de golfbaan). De aanwezige graslanden in deze gebieden vormen gezamenlijk de belangrijkste broedplaatsen van weidevogels op Texel en hebben tevens een grote floristische waarde. Een andere belangrijke connectie is die met de Waddenzee. Met name de Bol, maar ook Dorpszicht vormen een hoogwatervluchtplaats tijdens de vloedperiode voor verschillende soorten steltlopers en ganzen. De Waddenzee en daarmee ook NNN-gebied T4 vormen een belangrijke schakel in de Oost Atlantische trekroute voor migrerende vogels en zijn daarmee van internationale betekenis.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polderlandschap Texel en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied Polderlandschap Texel valt onder het landschapstype **aandijkingenlandschap** (fysisch-geografsiche regio's: overgang duinen en zeekleigebied). De ontstaansgeschiedenis hangt nauw samen met de geschiedenis van Eierland, het noordelijk deel van Texel. Aan het eind van de dertiende eeuw is Texel door een zeegat gescheiden in twee eilanden, waarvan de meest noordelijke Eierland is. In de loop van de 16e eeuw verzandde dit zeegat tussen Texel en Eierland geleidelijk en ontstond er tussen de twee eilanden een hoge zandbank die alleen nog bij zeer hoge waterstanden onder liep. Op deze zandbank werd in 1629 een zanddijk aangelegd waardoor Texel en Eierland definitief met elkaar werden verbonden. Ten oosten van deze zanddijk en Eierland ontwikkelde zich een uitgestrekte kwelder die in de loop van 19e eeuw stapsgewijs werd ingepolderd: Polder Eierland (1835); Polder De Eendracht (1846) en Polder het Noorden (1876; ingepolderd als onbegroeid wad). Dit zijn de polders met het regelmatige verkavelingspatroon nabij de drie NNN-gebieden die gezamenlijk T4 vormen. In alle drie de deelgebieden is nog het patroon van oude kwelderkreken duidelijk zichtbaar.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de natuurgebieden bestaat uit zandgronden met overgangen naar kleiige kreekbeddingen. Dorpszicht is het meest noordelijk gelegen gebied. Hier is onlangs een natuurontwikkelingsproject afgerond, waarbij nieuwe kreken zijn aangelegd, het gebied geschikter is gemaakt als broedgebied voor weidevogels en het beheer is aangepast. De oude, reeds bestaande kreek (de Roggesloot) staat in verbinding met de Waddenzee via het gemaal bij de Cocksdorp. Dit gemaal is ook vispasseerbaar, zodat driedoornige stekelbaarsjes via de roggesloot naar hun paaigebied kunnen gaan. Door de verbinding met de Waddenzee en doordat er sprake is van zowel zoete als zilte kwel, is het water in het gebied brak. De nieuw gegraven kreken staan niet in verbinding met de Waddenzee. Dorpszicht heeft een dynamisch peilbeheer en valt in twee peilvakken (zomerpeil -0,6/0,5 meter NAP, winterpeil -1,1/-0,9 meter NAP). Er is een aantal stuwen aanwezig in het gebied, deze zijn echter wel passeerbaar voor vissen. Aan de noordrand grenst het gebied aan de Cocksdorp. Tevens ligt hier een klein bosperceel, met een paar huizen.

De Hogezandskil ligt lager dan de omringende graslanden (tussen -0,8 en 0 meter NAP). Dit komt omdat dit een oude kreekarm is met daarnaast een aantal plassen, welke waarschijnlijk zijn ontstaan door kleiwinning voor een dijkverzwaring. Langs de kreek zijn natuurvriendelijke oevers aangelegd. Het waterpeil ligt in de zomer op -0,85 meter NAP en in de winter op -0,55 meter NAP. Ook dit gebied is erg open, stil en donker.

De Bol ligt in het oosten van Texel, op dezelfde hoogte als de omringende polder. Het grootste deel ligt tussen de -0,4 en -0,7 meter NAP, maar de laagste delen, langs het Buitenzwin, liggen ongeveer op -1,10 meter NAP. Het waterpeil is hoog. Dit natuurgebied dankt zijn naam aan de bolle percelen tussen de zwinnen. Door deze bolle percelen is er veel microreliëf in het gebied. Het water in het gebied is brak, dit komt doordat er zoute kwel onder de waddenzeedijk door komt en doordat er bij het gemaal Krassekeet een buisverbinding met de Waddenzee is. Hierdoor kan zout water het gebied in stromen en blijft het brak. Gemaal Krassekeet is een uniek uitwateringscomplex vanwege de historisch waarde van het gemaal. Vanuit het 'binnenland' en hoger gelegen deel komt er zoet water het gebied binnen. Hierdoor is er een gradiënt van zoet naar zout aanwezig. Het gebied is open, weids en stil. Ook dit gebied wordt deels opnieuw ingericht, met als doel de bestaande natuurwaarden te versterken. Een deel van de Bol is tevens Natura 2000-gebied.

Huidig gebruik

Alleen door Dorpszicht loopt een aantal wandelpaden. Hogezandskil en De Bol zijn niet toegankelijk voor recreanten, maar zijn vanaf de bestaande wegen en de Waddendijk goed te bekijken.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Polderlandschap Texel de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden

Actuele natuurwaarden

Mede door aanwezigheid van de Roggesloot is Dorpszicht als waterrijk open polderlandschap betrekkelijk veelzijdig, waar het gaat om de diversiteit aan habitats. Het overgrote deel van de polder wordt beheerd als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Dit deel van het gebied is ook van belang als broedgebied voor **weidevogels** of overwinterende **watervogels** zoals ganzen. Omdat de nieuw gegraven kreken niet in verbinding staan met de Waddenzee en voornamelijk door regenwater gevoed worden vallen deze onder het beheertype **N04.02 Zoete plas.** De Roggesloot staat wel in verbinding met de Waddenzee en is daarmee **N04.03 Brak water**. De Roggesloot staat in verbinding met de Waddenzee via een visvriendelijk gemaal, waardoor er uitwisseling kan plaatsvinden tussen de Roggesloot en de Waddenzee. Zowel anadrome **vissen**, zoals het driedoornige stekelbaarsje, als katadrome vissen, zoals de paling, zijn aanwezig in de Roggesloot. De oevers van de Roggesloot worden divers beheerd met een gedeelte **N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland** en een gedeelte met afwisselende graslanden **(N10.01, N10.02, N12.02, N12.04).**
De met riet begroeide oevers vormen een broedgebied voor **moeras- en rietvogels** zoals de bruine kiekendief. De afwisselende graslanden, waaronder ook de natuurvriendelijke oevers van de Roggesloot, zijn van grote botanische waarde. In Dorpszicht zijn onder meer 8 soorten orchideeën vastgesteld. Het geïsoleerde bosperceel aan de noordkant van Dorpszicht wordt beheerd als **Haagbeuken- en essenbos (N14.03).**

De Hoogezandskil is een restant van een oude kreek die nog onder invloed staat van brakke kwel **(N04.03 Brak water)**. De oevers van de Hoogezandskil worden deels beheerd als **N05.02 Gemaaid rietland** of **N05.01 Moeras**, maar het grootste gedeelte bestaat uit **N10.02 Vochtig hooiland**. Deze oeverlanden zijn vooral van botanische waarde. Vanwege het relatief kleine oppervlak van het gebied, en het percentage oppervlaktewater daarvan, is de betekenis voor weidevogels in vergelijking met Dorpszicht en de Bol kleiner.

Langs de zoete en brakke slenken en kreken **(N04.02 en N04.03)** is **zilt grasland (N12.04)** aanwezig, met allerlei soorten brakke vegetatie. De Bol is waardevol vanwege de bijzondere brakwaterflora- en fauna. Er

groeien hier nog grote populaties ruppia en er komt bijzondere brakwaterfauna voor (waar de wadvogels op foerageren tijdens laag water). De zilte graslanden in De Bol worden tevens in stand gehouden in het kader van Natura 2000. Het gaat dan met name om habitattype H1310A (zilte pioniersbegroeiingen met zeekraal) en H1330B (schorren en zilte graslanden binnendijks). Andere graslandtypen in de Bol zijn **Nat schraalland (N10.01), Vochtig hooiland (N10.02), Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02)** en **Vochtig weidevogelgrasland (N13.01).** Deze reliëfrijke graslanden vormen een belangrijk **weidevogelgebied** met een dichtheid van 50-100 broedparen per 100 hectare. De graslanden herbergen daarnaast grote aantallen orchideeën zoals harlekijn. Deze komen hier in een uniek vegetatietype voor, waarin bijvoorbeeld ook veel brede orchis en grote ratelaar groeien. Behalve in de hier behandelde poldergebieden komen dergelijke vegetaties ook voor in NNN-gebied T7 Waalenburg en in een deel van gebied T5 (met name Dijkmanshuizen). Gezamenlijk herbergen deze gebieden vermoedelijk de grootste aantallen harlekijn van heel West-Europa.

Naast graslanden is er ook moerasvegetatie aanwezig (**N05.01 Moeras en N05.02 Gemaaid rietland**) langs de kreken. Deze moerasvegetatie biedt een leefgebied voor **moeras- en rietvogels**, zoals de bruine kiekendief die ook is aangewezen als Natura 2000 broedvogel. Naast de botanische waarde en de waarde voor weidevogels is de Bol ook een **hoogwatervluchtplaats** tijdens de vloedperioden. Door de directe ligging aan de Waddenzee is er een duidelijke connectie met dit gebied en overtijen op de Bol ganzen en steltlopers, zoals tureluur, groenpootruiter en rosse grutto. In de winterperiode zijn de graslanden van de Bol belangrijk voor overwinterende **watervogels**, zoals rotgans.

De gras- en moerasvegetatie bieden tot slot goed habitat voor de **Noordse woelmuis**. De **waterspitsmuis** is echter een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door ‘geïmporteerde’ huisspitsmuizen. Buiten de duingebieden, waar de soort mogelijk behouden kan worden, dient deze elders op Texel als verloren te worden beschouwd.

Potentiële natuurwaarden

Grote delen van het NNN-gebied zijn of worden deels opnieuw ingericht om de natuurwaarden te versterken of te verhogen. Dit speelt met name bij Dorpszicht en de Bol. Met de aanpassingen in beheer worden de potenties van de gebieden de komende jaren steeds beter benut en dit komt de natuurwaarden ten goede. Op de Bol betekent dat de het grootste gedeelte van de graslanden, met name de graslanden ten zuiden van het buitenzwin, beheerd gaan worden als **Nat schraalland (N10.01)**. Het ontwerp-projectplan voor aanleg van een vispassage bij gemaal Krassekeet is inmiddels gereed. Realisatie van een vispassage biedt potentie voor anadrome en katadrome vissen voor migratie tussen Waddenzee en inlandse polders.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland *incl. N2000: H1310A, H1330B*	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels *incl. N2000 broedvogels*	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Hoogwatervluchtplaatsen	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De graslanden zijn voor het overgrote deel oude kwelderbodems met een langjarig consequent beheer, dat heeft geresulteerd in unieke vegetaties en een grote geschiktheid voor weidevogels. Dit type graslanden is op zichzelf, maar zeker ook als onderdeel van een groter open landschap onvervangbaar. Ditzelfde geldt voor het landschapspatroon met oude kreken.

Natuurgebieden Waddenkust (T5)

1 Algemene gegevens

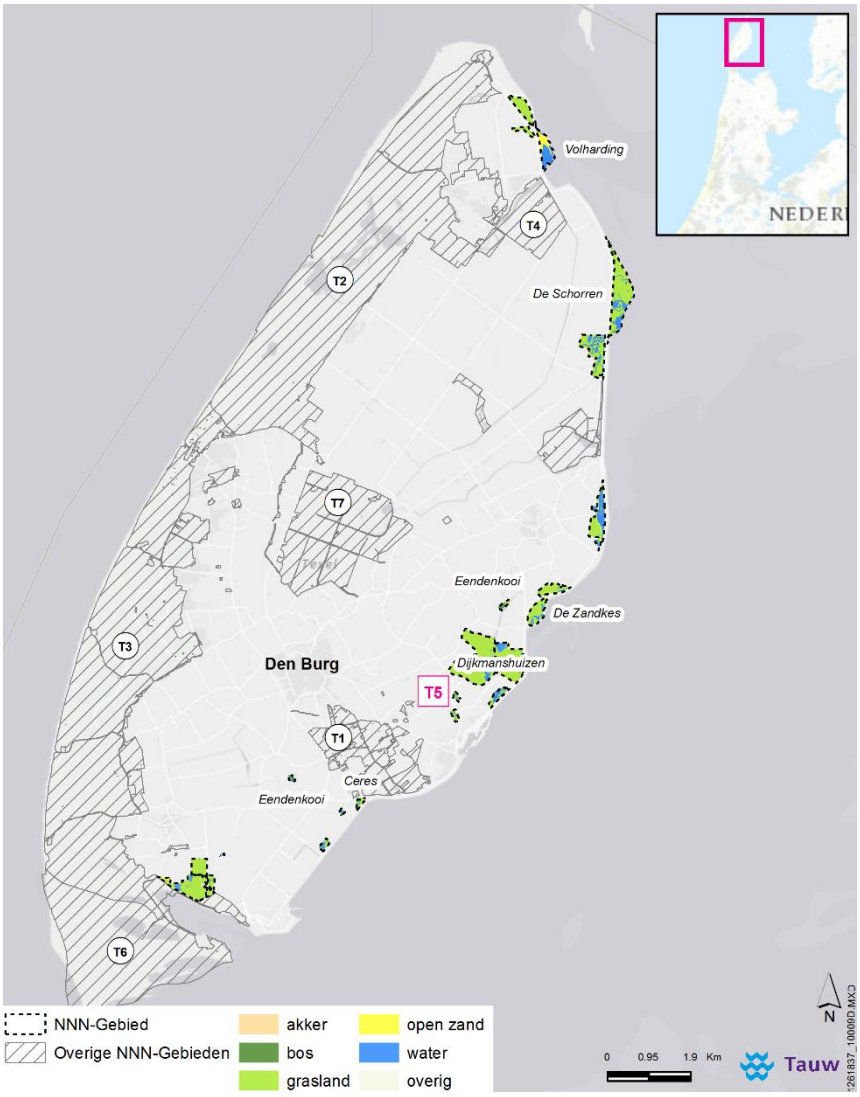
Nummer	T5
Naam gebied	Natuurgebieden Waddenkust
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #1 Waddenzee (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Natura 2000-gebied #2 Duinen en Lage land Texel (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	387 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten

2 Oppervlakte en samenhang NNN

NNN-gebied “Natuurgebieden Waddenkust” behoort voor het grootste gedeelte ook tot Natura 2000 gebied “Waddenzee” of Natura 2000-gebied “Duinen en Lage Land Texel”. De **oppervlakte** van het NNN bedraagt bijna 400 hectare. Het gebied bestaat uit een aantal kleinere gebieden in het binnendijks en buitendijkse lage land van Texel, die als een kralensnoer langs de Waddendijk liggen. Ondanks dat deze gebieden niet aan elkaar grenzen en soms zelfs op vrij grote afstand van elkaar liggen, is de **samenhang** tussen deze afzonderlijke gebieden (en daarmee de samenhang binnen NNN-gebied T5) groot. De samenhang is vooral voor vogels van belang; voor zowel broedvogels, doortrekkers als wintergasten vormen de gebieden belangrijke stapstenen als broedgebied, rustgebied of foerageergebied. Voor flora en kleine fauna is de samenhang binnen het gebied beperkter vanwege de afstanden tussen de deelgebiedjes.

De ecologische **samenhang** met andere NNN-gebieden is vooral aanwezig met de gebieden Polderlandschap Texel (T4) en Waalenburg (T7). De aanwezige graslanden in deze gebieden vormen gezamenlijk de belangrijkste broedplaatsen van weidevogels op Texel en hebben tevens een grote floristische waarde. Een andere belangrijke connectie is die met de Waddenzee. Veel van de binnen- en buitendijkse gebieden van T5 vormen een hoogwatervluchtplaats tijdens de vloedperiode. De Waddenzee en daarmee ook NNN-gebied T5 vormen een belangrijke schakel in de Oost Atlantische trekroute voor migrerende vogels en zijn daarmee van internationale betekenis.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Natuurgebieden Waddenkust en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied Natuurgebieden Waddenkust ligt vooral in een **aandijkingslandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied), dat deels grenst aan het voor Texel kenmerkende keileemlandschap (fysisch geografische regio: hogere zandgronden). De ontstaansgeschiedenis hangt nauw samen met de geschiedenis van Eierland, het noordelijk deel van Texel. Aan het eind van de dertiende eeuw was Texel door een zeegat gescheiden in twee eilanden, waarvan de meest noordelijke Eierland heette. In de loop van de 16e eeuw verzandde dit zeegat tussen Texel en Eierland geleidelijk en ontstond er tussen de twee eilanden een hoge zandbank die alleen nog bij zeer hoge waterstanden onder liep. Op deze zandbank werd in 1629 een zanddijk aangelegd waardoor Texel en Eierland definitief met elkaar werden verbonden. Ten oosten van deze zanddijk en Eierland ontwikkelde zich een uitgestrekte kwelder die in de loop van 19e eeuw stapsgewijs werd ingepolderd: Polder Eierland (1835); Polder De Eendracht (1846) en Polder het Noorden (1876; ingepolderd als onbegroeid wad). In 1852 kan langs de zeezijde van de nieuwe dijk van Polder de Eendracht een smalle strook kwelder worden herkend, maar op de plek waar nu buitendijkse kwelders liggen, is dan nauwelijks land aanwezig. Inmiddels heeft een duidelijke uitbreiding van de kwelder plaatsgevonden en is sprake van aaneengesloten kwelder langs de gehele oostrand van Polder De Eendracht en een kwelder nabij Cocksdorp. De leeftijd van deze kwelders is dus ongeveer 120 – 160 jaar is. Door verplaatsing van de getijdengeul aan de noordkant van Texel is in 1926 de polder ten noorden van Cocksdorp grotendeels weggeslagen. Hierdoor is de erosie van de buitendijkse kwelders toegenomen. Afslag wordt nu door rijshoutdammen tegengegaan.

Binnendijks zijn een op een aantal plaatsen plas-dras situaties aanwezig. Deze zijn ontstaan door inrichtingsmaatregelen of ontstaan tussen een nieuwe en oude dijk in, bijvoorbeeld ter hoogte van. Ceres en Zandkes. Her en der verspreid bevindt zich een aantal eendenkooien, die waardevolle cultuurhistorische elementen in het polderlandschap zijn.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

NNN-gebied Natuurgebieden Waddenkust bestaat uit buitendijkse en binnendijkse gebiedjes. De buitendijkse gebieden zijn de kwelders. Dit zijn de Schorren en de Volharding. De kwelders bevinden zich in gebieden waar de stroming laag is, waardoor fijne sedimentdeeltjes bezinken en de bodem aanslibt. Uiteindelijk ontstaat er een stuk land dat alleen bij springvloed of hoogwater overstroomt met zeewater. De kwelders liggen relatief hoog (max. +1,50 NAP). De kwelder en de oeverwallen hebben een zandbodem en een goede ontwatering. De kommen liggen lager (circa +1,00 NAP). Deze hebben een zwaardere zavel- of kleibodem en ontwateren slecht, waardoor na hoge waterstanden zout water in de kommen stagneert. Deze delen staan daardoor vrijwel permanent onder water.

De gradiënt in overstromingsfrequentie, met dagelijkse overstroming of stagnatie van water in de lage delen en incidentele overstroming op de hoge delen en de variatie in bodemopbouw leidt tot een duidelijke zonering met plantensoorten die zeer zout- en overstromingsminnend zijn in de lagere delen en planten die tolerant zijn voor incidentele overstroming in de hoge gebieden. Normaliter heeft een kwelder nog een tweede gradiënt van zoet naar zout, veroorzaakt door de zoetwaterbel onder naastgelegen duinmassief. Door de afwezigheid van een naastgelegen duinmassief is deze gradiënt in dit NNN-gebied afwezig. Het getij en fluctuerende waterstand spelen hier dus een sleutelrol voor de aanwezige natuurwaarden.

Tussen de buitendijkse en binnendijkse gebieden is in vrijwel alle gevallen een harde scheiding in de vorm van de Waddendijk. Gebiedjes zoals Ceres en de Zandkes liggen als poldertjes tussen een oude en nieuwe Waddendijk in. Bij Ceres gaat het om een 'aangedijkt' poldertje waarbij de nieuwe Waddendijk aan de buitenzijde ligt. Bij de Zandkes is de situatie precies andersom. Hier is de nieuwe Waddendijk binnendijks van de oude Waddendijk aangelegd en dus sprake van een 'buitendijks poldertje. Verder zijn ook enkele gebiedjes iets meer centraal op het eiland gelegen en daardoor iets verder van de Waddendijk, zoals de eendenkooien. De reeks gebieden direct langs de Waddendijk vormen een overgang tussen de kwelders en de hoger gelegen zilte graslanden. Aanvoerende slenken en brakke kwel zorgen ervoor dat het water hier brak is en dat er plas-dras situaties ontstaan. Deels zijn deze ook ontstaan door het graven van ondiepe plassen en de aanleg van schelpeneilandjes. De aanleg en onderhoud van deze ondiepe wateren met schelpeneilandjes resulteren in een zilte pioniersbegroeiing en een belangrijke broedplaats voor onder ander sterns, steltlopers en meeuwen. Ondanks dat het gebied binnendijks ligt is ook hier sprake van fluctuerende waterstanden en periodieke inundatie (door kwel en stagnatie van regenwater). De overgangen van nat naar droog hebben ook binnendijks een grote invloed op de aanwezige natuurwaarden.

Vrijwel het hele gebied, uitgezonderd de buitendijkse gebieden, zijn aangewezen als stiltegebied. Daarnaast is een groot deel van de gebieden niet toegankelijk voor bezoekers. Rust, stilte en donkerte zijn dus belangrijke kenmerken.

Huidig gebruik

Vrijwel alle gebieden zijn gesloten voor bezoekers, in verband met het grote belang voor verstoringsgevoelige vogels. Incidenteel zijn er natuurexcursies onder leiding van een boswachter. De gebieden zijn echter goed te overzien vanaf de naastgelegen Waddendijk, waarvan ook veel gebruik wordt gemaakt.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in NNN-gebied Natuurgebieden Waddenkust de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Dynamisch buitendijks kwelder- en slikkenlandschap
- Binnendijkse pionierbegroeiingen en orchideeënrijke graslanden
- Eendenkooi

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Dynamisch buitendijks kwelder- en slikkenlandschap

Actuele natuurwaarden

Het buitendijks kwelder- en slikkenlandschap (**N09.01 Schor of kwelder**) wordt gekenmerkt door een duidelijke zonering van kwelvegetatie. In de delen die permanent onder water staan of kortdurend droog staan groeit vegetatie van permanent overstroomde zandbanken en vegetatie van slik- en zandplaten. In de

laagste delen van de kommen groeien slijkgrasvelden in de delen waar water stagneert en zilte pionierbegroeiingen met schorrekruid in de delen waar geen water stagneert. Nog iets hoger groeit vegetatie van schorren en zilte graslanden, met gewoon kweldergras en lamsoor. De vegetatie van het deel van de kwelder waar geen dagelijkse inundatie plaatsvindt, is kenmerkend voor een onbegraasd, laag tot middelhoog schor. De relatief goed ontwaterde, zandige oeverwallen zijn gekenmerkt door een soortenarme vegetatie bestaande uit ofwel gewone zoutmelde, ofwel strandkweek. In het kader van Natura 2000 zijn de volgende habitattypes met een instandhoudingsdoel aangewezen: H2110 Embryonale duinen, H2120 Witte duinen, H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal), H1320 Slijkgrasvelden, H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks) en H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied).

In tegenstelling tot de Schorren is op de Volharding naast N09.01 ook beheertype **N01.01 Zee en Wad** aanwezig (zie ook potentiële natuurwaarden). In het kader van Natura 2000 zijn voor de habitattypes H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) en H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied) instandhoudingsdoelen toegekend.

De hoge voedselrijkdom van de bodem resulteert in een zeer soortenrijke macrofauna met ook een zeer hoge productie aan biomassa. Dit voedselaanbod in combinatie met de met de aanwezige vegetatiestructuur resulteert in zeer hoge aantallen broedende, rustende en foeragerende **watervogels**. De Volharding en de Schorren vormen een zeer belangrijke **hoogwatervluchtplaats** voor verschillende vogels die in Natura 2000 gebied Waddenzee leven, waaronder steltlopers.

De geulen en slenken die permanent onder water staan zijn een belangrijke kraamkamer voor allerlei **vissen**. De hoger gelegen drogere delen zijn leefgebied van de **Noordse woelmuis**, waarvoor tevens een instandhoudingsdoelstelling geldt in het kader van Natura 2000. Daarnaast zijn de Schorren één van de locaties op Texel waar een bijzondere **ongewervelde van natte milieus** voorkomt, namelijk de zeldzame schorzijdebij en de nauwe korfslak, die tevens een habitatrichtlijnsoort is in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties van het gebied worden door het huidige beheer al geheel of grotendeels ingevuld. Vergroting van het areaal van de buitendijkse kwelders is van belang voor Europese doelstellingen, gezien de internationale zeldzaamheid van dit habitat. Vanuit dat perspectief is er de ambitie om het beheertype Zee en wad ter plaatse van de Volharding om te zetten in Schor of kwelder.

Kernkwaliteit: Binnendijkse pionierbegroeiingen en orchideeënrijke graslanden

Actuele natuurwaarden

De binnendijkse gebieden liggen als een kralensnoer langs de Waddendijk. Veel gebieden zijn ontstaan als gevolg van graafwerkzaamheden of als gevolg van een dijkverlegging tussen de nieuwe en oude dijk. In deze gebieden vormen een afwisseling van **Brak water (N04.03)** en **Zilt- en overstromingsgrasland (N12.04)** de overgang naar de aanliggende graslanden die veelal worden beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland, N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** of **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02)**. In Ceres en de Zandkes zijn de graslanden plaatselijk zeer bloemrijk en komen bijvoorbeeld verschillende orchideeën voor. Deze vegetaties vertonen overeenkomsten met natte duinvalleien en deze zijn net als de aangrenzende oude (niet verzwaarde) Waddendijken van belang voor paddenstoelen van oude graslanden, zoals wasplaten. Het meest zuidelijke deel van het gebied is onderdeel van Natura 2000 en heeft zodoende instandhoudingsdoelen voor H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) en H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks) en H2130C Grijze duinen (heischraal).

De zilt- en overstromingsgraslanden zijn veelal aangelegde schelpeneilandjes. Deze zijn van groot belang voor **broedvogels van pioniersvegetatie**, die afhankelijk zijn van deze pioniersbegroeiing zoals kolonies sterns, meeuwen, verschillende steltlopers en de kluut, waarvan de laatste in het meest zuidelijke deel tevens een instandhoudingsdoelstelling heeft in het kader van Natura 2000. Daarnaast vormen deze locaties ook **hoogwatervluchtplaatsen** voor vogels tijdens de vloedperiode. De aanliggende graslanden zijn zowel in de zomer als de winter van belang voor **weidevogels**, zoals de grutto, en **watervogels**, waaronder grote aantallen ganzen. Daarnaast hebben de graslanden in Dijkmanshuizen een grote floristische waarde door de aanwezigheid van grote aantallen orchideeën waaronder de Harlekijn. Deze soort heeft in het polderland van Texel een zwaartepunt van het voorkomen in heel West-Europa. Het vegetatietype waarin het hier voorkomt is zelfs uniek en beperkt tot Texel. Grote oppervlakten van dit bijzondere vegetatietype zijn verder ook te vinden in de gebieden T4 Polderlandschap Texel en T7 Waalenburg en op kleine schaal buiten het NNN in enkele bermen en overhoeken langs de Waddendijk.

De vochtige graslanden zijn ook van belang als leefgebied van de **Noordse woelmuis**. Vooral de oevers langs de randen van de graslanden spelen een belangrijke rol. Vaak is dit op de overgang naar de nattere moerasgebieden, waardoor de graslanden op een aantal locaties worden omzoomd. Bij Dijkmanshuizen bijvoorbeeld wordt een groot deel van het gebied beheerd als **Gemaaid rietland (N05.02)**, maar ook in andere gebieden zijn moerasgedeelten aanwezig **(N05.01 Moeras).** Naast leefgebied voor de Noordse woelmuis biedt dit ook geschikt habitat voor tal van **moeras- en rietvogels**, die in het riet broeden zoals de bruine kiekendief.

De waterspitsmuis is een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door ‘geïmporteerde’ huisspitsmuizen. Buiten de duingebieden, waar de soort mogelijk behouden kan worden dient deze als verloren te worden beschouwd.

Voor veel van de genoemde natuurwaarden (zowel vogels als habitattypen) is ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 van toepassing.

Potentiële natuurwaarden

De verschillende NNN-gebieden liggen over het algemeen versnipperd door het landschap. Met name voor brakke natuur bestaat hier de mogelijkheid om de samenhang tussen NNN gebieden te versterken door de gebieden uit te breiden en met elkaar te verbinden. Dit komt de robuustheid van het NNN-gebied te goede. Gemaal Dijkmanshuizen wordt in de nabije toekomst vervangen door een visvriendelijk gemaal, om zo de trek van anadrome en katadrome **vissen**, waaronder paling, tussen Waddenzee en inlandse polders te bevorderen. Het valt te overwegen om de oude onverzwaarde Waddendijken, vanwege de bijzondere paddenstoelenflora, toe te voegen aan het NNN (als **N12.01 Bloemdijk**).

Kernkwaliteit: Eendenkooien

Actuele natuurwaarden

De **eendenkooien (N17.04)** zijn niet meer in gebruik maar hebben wel een grote cultuur-historische waarde. Ze bestaan uit het open water van de eigenlijke eendenkooi omringd door opgaande vegetatie, meestal **N17.06 Vochtig hakhout**. Ze vormen een contrast met de omliggende open polder. Ondanks het

relatief beperkte oppervlakte wordt het besloten rustige milieu gebruikt door een groot aantal **moeras- en rietvogels** als broedgebied.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties van het gebied worden door het huidige beheer van de eendenkooien al geheel of grotendeels ingevuld.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (eendenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Dynamisch buitendijks kwelder- en slikkenlandschap																	
N01.01 Zee en wad *incl. N2000 H1310A, H1140A*	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N09.01 Schor of kwelder *incl. N2000: H2110, H2120, H1310A, H1320, H1330A, H1140A*	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaats *incl. N2000: niet-broedvogels*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: broedvogels en niet-broedvogels*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetatie *incl. N2000: broedvogels*	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus *incl. N2000: nauwe korfslak*	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis *tevens N2000*	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Binnendijkse pionierbegroeiingen en orchideeënrijke graslanden																	
N04.03 Brak water *incl. N2000: H1310A*	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-
N05.01 Moeras	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	-	X	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland *incl. N2000: H1330B*	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaatsen	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetatie *incl. N2000: broedvogels*	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis *tevens N2000*	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Eendenkooien																	
N17.04 Eendenkooi	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het dynamische buitendijkse kwelder- en slikkenlandschap is in relatief korte tijd ontstaan (circa 150 jaar), maar door veranderde stroming is de kust inmiddels afkalvend. De kans dat zich hier weer sediment afzet is dus gering en daarom is het landschap onvervangbaar zonder aanvullende maatregelen om de stromingspatronen te veranderen. Voor de binnendijkse pionierbegroeiingen geldt dat ze binnen enkele jaren vervangbaar zijn (<5 jaar). De aanliggende zilte graslanden zijn echter voor het overgrote deel oude kwelderbodems met een langjarig consequent beheer, dat onder andere geresulteerd heeft in de aanwezigheid van de grote getallen harlekijnen. Dit type graslanden is op zichzelf staand, maar zeker ook als onderdeel van een groter open landschap onvervangbaar. Ook de eendenkooien zijn niet of nauwelijks vervangbaar, vanwege de cultuurhistorische waarde.

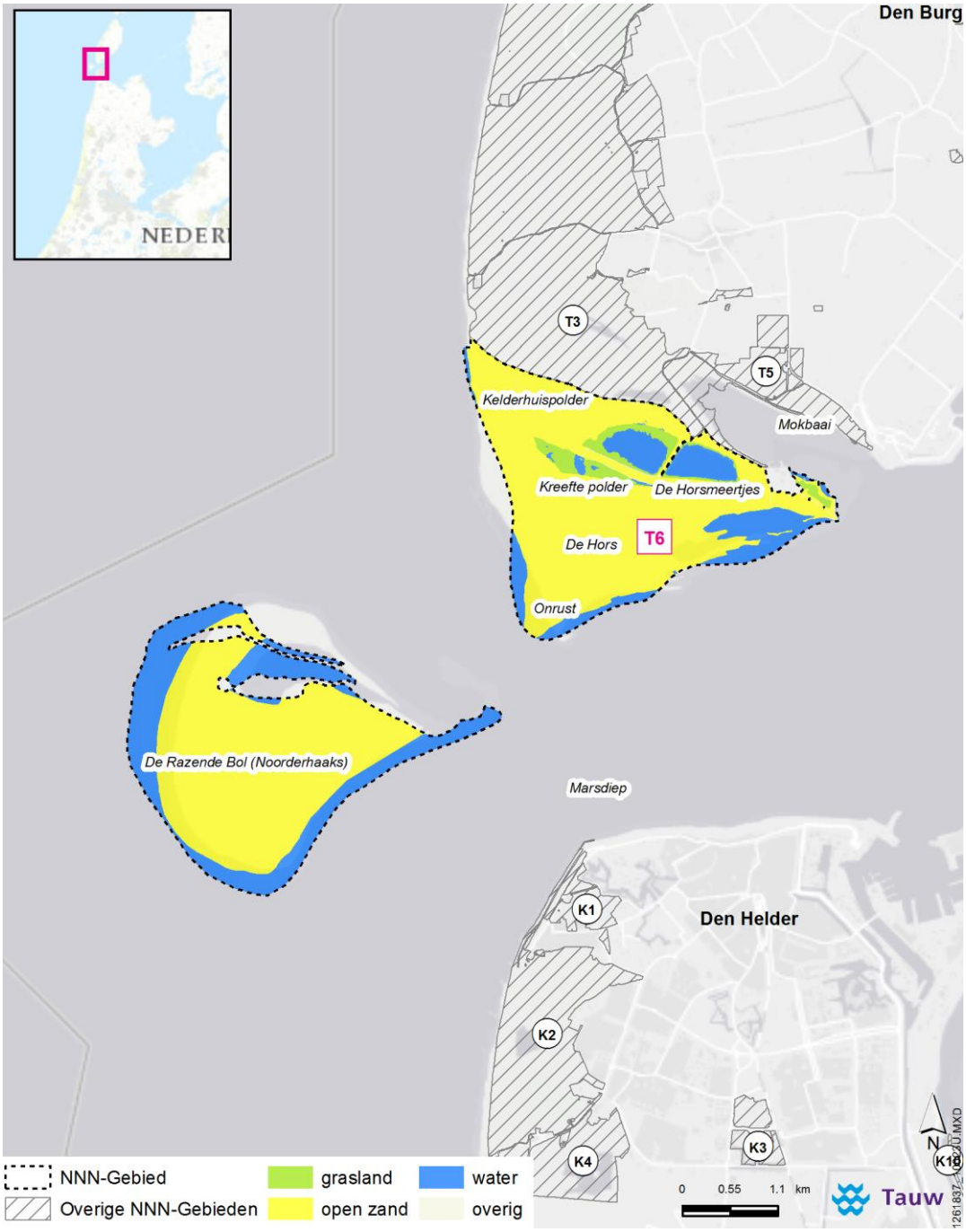
De Hors en de Razende Bol (T6)

1 Algemene gegevens

Nummer	T6
Naam gebied	De Hors en de Razende Bol
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #1 Waddenzee, #2 Duinen en Lage Land Texel, #7 Noordzeekustzone (alle Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (actief duinsysteem, voormalige zeerepen en afgesnoerde valleien, zandplaat en buitendelta) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, defensie, kustverdediging
Oppervlakte NNN	1396 hectare
Eigendom/beheer	Eigenaren: Staatsbosbeheer (merendeel ook beheerder), Rijksvastgoedbedrijf, Ministerie van Defensie.

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied De Hors en de Razende Bol bedraagt bijna 1400 hectare. Het gebied ligt aan de zuidzijde van Texel en omvat de Razende Bol (Noorderhaaks), de Hors, de Kreeftenpolder, de Horsmeertjes en de Kelderhuispolder.
De **samenhang binnen het NNN gebied** komt tot uiting in het dynamische karakter met een grote diversiteit. De **samenhang met andere NNN gebieden** bestaat uit het uitgestrekte aaneengesloten landschap van de Noordzee en de Noordzeekust met jonge en oudere duinen. Het duinlandschap in dit NNN-gebied gaat aan de noordkant over in de zuidelijke duinen van Texel (T3), waarmee het vanzelfsprekend een grote samenhang heeft.
Het NNN-gebied overlapt met 3 Natura 2000-gebieden: De Razende Bol ligt volledig in gebied #7 Noordzeekustzone, De Hors ligt in gebied #1 Waddenzee en de Horsmeertjes, Kreeftepolder en Kelderhuispolder behoren bij gebied #2 Duinen en Lage Land van Texel. In alle gevallen zijn de gebieden zowel Vogel- als Habitatrichtlijngebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Hors en de Razende Bol en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Hors en de Razende Bol betreft het meest zuidelijke en tegelijkertijd het meest dynamische deel van het aaneengesloten duinmassief op Texel. Op de Razende Bol na bestaat het gebied uit het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen).

Het landschap is ontstaan nadat stormvloeden in de 12^{e} eeuw door de duinenrijen heen braken, waarbij het Marsdiep van een beek een zeegat werd. Door aanwas van zand groeiden zandplaten als de Hors en Onrust aan het Spanjaardgat (de huidige Mokbaai). Door zowel natuurlijke processen als menselijk handelen ontstonden er jonge duinen. De kwelders zijn in ingepolderd, mede door aanplant van helmgras en stuifdijken. De duinen werden hoger waardoor meer water afstroomde naar de duinvalleien. Hier werd het water steeds zoeter en de waterstand steeds hoger. Zo zijn opeenvolgend gebieden als de Geul (ten noorden van dit NNN gebied), Kelderhuispolder, de Horsmeertjes en de Kreeftenpolder ontstaan. De Kelderhuispolder is door kustafslag vol gestoven. De Horsmeertjes zijn door een (aangelegde) stuifdijk in

het midden gescheiden in twee aparte meertjes. Op de Hors ontstaan op geheel spontane wijze natuurlijke jonge duinen en duinvalleien.
Door stromingen is het Marsdiep steeds zuidelijker komen te liggen. Waar de ebstroom uit het Marsdiep de vloed van de Noordzee raakte is een zandbank ontstaan, waarvan de Razende Bol de meest recente is. Tussen de Razende bol en de Hors gaat het Marsdiep over in het Molengat. Vanwege de dynamiek liggen grenzen hier niet vast en is de begrenzing van het NNN hier dus een momentopname.

Aardkundig monument
De actieve processen in dit gebied, zoals duin- en zandplaatvorming, zijn geologisch heel bijzonder. Om deze verschijnselen te beschermen behoort dit gebied tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. De Hors is onderdeel van het aardkundig monument Westelijke kuststrook Texel (AM1) en de Razende bol is onderdeel van het aardkundig monument Balgzand, Breehorn en Noorderhaaks (AM15). Bij ontwikkelingen in dit gebied moeten de aardkundige waarden bij de afweging mee worden genomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het belangrijkste kenmerk van het gebied is de dynamiek en daardoor aanwezige variatie in het landschap. Het duinenlandschap is rijk aan gradiënten, in macro- en microreliëf, begroeiingsgraad, kalkgehalte van het duinzand, vochtigheid en expositie. Van zuidwest naar noordoost is een gradiënt in de winddynamiek aanwezig die min of meer gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (struweel en bos) en een gradiënt in ontkalking. Naarmate duinen meer vastgelegd en ouder zijn, neemt de ontkalking van de bovenlaag van de bodem toe.

De gradiënten verklaren een groot deel van de verscheidenheid van het duingebied als geheel, zowel in verschijningsvorm als in aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is naast de aanwezige gradiënten echter nog veel complexer en kleinschaliger. Dit komt onder meer omdat het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding, de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van de duinen. Tenslotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de (vastgelegde) duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar in dit zeer jonge en dynamische gebied speelt dit nog een kleinere rol. Bijna het hele gebied van de Horsmeertjes tot de Hors is aangewezen als stiltegebied. Rust, stilte en donkerte zijn dus belangrijke kenmerken van het gebied.
Op grotere schaal is het watersysteem ook van groot belang voor de diversiteit binnen het gebied. In de duinen is sprake van een ‘zoetwaterbel’ die rust op het zoute grondwater in de diepere ondergrond. Naarmate de duinen hoger zijn, komt de onderkant van de zoetwaterbel op grotere diepte in de ondergrond te liggen. Vanuit de duintoppen loopt het kalkrijke water af naar de valleien die daardoor (zeer) nat zijn, met bijbehorende vegetatietypen. Bijvoorbeeld in de jongste duinen op de Hors zorgt dit voor interessante gradiënten tussen zout en zoet milieu, met bijpassende vegetaties.

Huidig gebruik
Het huidig gebruik in het NNN gebied de Hors en Razende Bol is hoofdzakelijk gericht op de natuurfunctie, waarbij (gezoneerd) recreatief medegebruik mogelijk is, vooral in de vorm van wandelen en fietsen. Door de beheerder worden toegangsbeperkingen gehanteerd in het kader van natuurbehoud, zoals het afsluiten van gebieden tijdens de broedtijd. Op de Hors kan echter vrijuit gestruind worden. Het terrein is grotendeels in gebruik door Defensie, waarbij oefeningen gehouden worden op zowel de Razende Bol, De Hors als in het duingebied. Defensie houdt hierbij rekening met het kwetsbare seizoen van soorten (zoals broedvogels).

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden op De Hors en de Razende Bol de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Dynamische kustaangroei met spontane duinvorming
- Begeleid dynamisch duinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Dynamische kustaangroei met spontane duinvorming

Actuele natuurwaarden

De Hors en de Razende Bol behoren tot het meest dynamische deel van de Nederlandse kust, waar natuurlijke processen zoals zandplaat- en duinvorming op grote schaal nog vrij spel hebben. In deze delen van het NNN-gebied zijn de eerste stadia van duinvorming waar te nemen; **N08.01 Strand en embryonale duin, N01.01 Zee en wad** (H1110 permanent overstroomde zandbanken, H1140 slik- en zandplaten, H2110 Embryonale duinen) . De Razende Bol is door de afgelegen ligging en de hoogte ten opzichte van het hoogwaterpeil uitermate geschikt als rustplaats voor zee- en watervogels (**hoogwatervluchtplaats**), waarvan een heel aantal ook is aangewezen als vogelrichtlijnsoort voor de Waddenzee en Noordzeekustzone. Daarnaast rusten veel **gewone** en **grijze zeehonden** op de Razende Bol en krijgen er jongen. Beide zeehondsoorten zijn habitatrichtlijnsoorten. Ook de Hors is een bekende **hoogwatervluchtplaats** voor overtijende steltlopers. Op de Hors en de Razende bol zijn uitermate geschikt voor **broedvogels van pioniersvegetatie**, met name kolonies typische strandbroeders zoals dwergsterns, bontbekplevieren en strandplevieren. Deze broedvogels zijn vaak ook als Vogelrichtlijnsoort aangewezen.

Potentiële natuurwaarden

Het beheer in dit gebied moet gericht blijven op het behoud van ruimte voor natuurlijke processen, met name de aangroei van zandplaten en het ontstaan van jonge duinen en duinvalleien. De Hors en de Razende bol kunnen zich op deze dynamische manier verder ontwikkelen en daarmee neemt uiteindelijk ook de oppervlakte aan natuurrijk duinlandschap toe (zie ook volgende kernkwaliteit). Behoud van rust voor zowel zeehonden als vogels en mogelijkheden voor struinen kunnen naast elkaar bestaan en in stand worden gehouden.

Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch duinlandschap

Actuele natuurwaarden

Vanuit het zuiden naar het noorden zijn allerlei successiestadia te zien van een dynamisch **Open duinlandschap (N08.02)** (ook N2000: H1310 zilte pioniersbegroeiing, H1320 slijkgrasvelden, H1330 schorren en zilte graslanden, H2110 embryonale duinen, H2120 witte duinen, H2130 grijze duinen, H2140 duinen met kraaiheide en H2160 duindoornstruweel) **.** Deels zijn deze ontstaan als gevolg van menselijk ingrijpen, met name de aanleg van stuifdijken, waardoor hier ‘begeleid dynamisch’ als kenmerk geldt. Op de hors ontstaan de verschillende successiestadia daarentegen spontaan als vervolg op de eerste jonge duinvorming.
In het zuidwestelijke deel van de Hors zijn al iets grotere duinen te vinden waar biestarwegras, kenmerkend voor de eerste duinvorming, al grotendeels vervangen is door helmgras. In deze duinen broeden meerdere **vogels van heide en open zand** zoals meeuwen en eiders (in veel gevallen zijn deze soorten tevens als broedvogel in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen). In de zeer jonge en kalkrijke valleien tussen deze duinen neemt de zoute invloed af door regenwater en zoete kwel vanuit de duintjes en zijn al soortenrijke duinvalleivegetaties ontstaan, waarin met name de grote aantallen groenknolorchis (ook instandhoudinsgdoel Natura 2000) opvallen. In de Kreeftenpolder, die van de Hors gescheiden is door een stuifdijk, is de vegetatie van **N08.03 Vochtige duinvallei** (N2000 H2190 Vochtige duinvalleien) al verder ontwikkeld. Met name langs de randen, waar de kwelinvloed het grootst is, groeien zeer soortenrijke vegetaties met onder meer veel orchideeën en diverse wintergroensoorten, vaak tussen lage kruipwilgstruwelen (N2000 H2170 Kruipwilgstruwelen, H6430 Ruigten en zomen). In delen van de vallei staat veel riet en struweel. Hier broeden **moeras- en rietvogels** als roerdomp, blauwborst en bruine kiekendief (in veel gevallen zijn deze soorten tevens als broedvogel in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen). De vele gradiënten in het landschap zorgen voor gevarieerde vegetaties met veel typische duinsoorten.
Noordelijker zijn de duinen weer groter en groeien struwelen van duindoorn en zijn de Horsmeertjes omzoomd met struwelen van kruip- en schietwilg. Tussen de struweelrijke duinen liggen ook hier zeer vochtige duinvalleien. De natuurwaarden zijn vergelijkbaar met de hiervoor beschreven Kreeftenpolder. Het duinlandschap is hier uitermate geschikt voor veel soorten **dagvlinders**, waaronder de duinparelmoervlinder en grote parelmoervlinder. De **heikikker**, **rugstreeppad** en algemenere amfibiesoorten planten zich voort in de valleien en verspreide plassen. De Horsmeertjes vormen grote wateren (**N04.02 Zoete plas**) met daaromheen veel riet en struweel. Het water is van goede kwaliteit, met daarin onder andere kranswieren. Diverse **watervogels** zoals eenden en ook geoorde futen foerageren en rusten op het water.

Noordse woelmuis en **waterspitsmuis** zijn in het gebied en de directe omgeving waargenomen. De laatstgenoemde is een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door 'geïmporteerde' huisspitsmuizen. Te hopen valt dat de soort niet verloren gaat voor Texel. De grootste kans op behoud ligt vermoedelijk in de duingebieden.

Potentiële natuurwaarden

In de duinvalleien kan door (plaatselijk) maaibeheer gezorgd worden voor het behoud van de soortenrijke vegetaties. Deze vormen de genenbronnen voor de jonge valleien die op de Hors ontstaan. De jonge duinen en valleien op de Hors vormen de grootste potentie voor het duurzaam behoud van het hele scala aan successiestadia dat bij de dynamische duinzone hoort. De schaal waarop deze situatie aanwezig is, is voor het Nederlandse duingebied en daarmee voor heel West-Europa bijzonder. Wellicht zijn aanvullende maatregelen mogelijk om de waterspitsmuis op het eiland te behouden. Dit dient nader te worden onderzocht.

Door waar nodig recreatief medegebruik te zoneren (afsluiten bepaalde delen in het broedseizoen) blijft er voldoende rust en stilte in het gebied.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Dynamische kustaangroei met spontane duinvorming																	
N01.01 Zee en wad *(incl. N2000 H2110)*	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.01 Strand en embryonaal duin *(incl. N2000 H1140; H2110)*	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaatsen *(incl. N2000 diverse vogelrichtlijnsoorten)*	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetatie *(incl. N2000 diverse vogelrichtlijnsoorten)*	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Gewone en grijze zeehond *(incl. N2000 habitatrichtlijnsoorten)*	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Begeleid dynamisch duinlandschap																	

N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.02 Open duin (*ook N2000: H1310, H1320, H1330, H2110, H2120, H2130, H2140, H2160)*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *(ook N2000: H2170, H2190 en H6430)*	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels (*ook N2000 verschillende broedvogels)*	-	-	-	-	x	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vogels van heide en open zand *(ook N2000 verschillende broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Heikikker	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Delen van het duinlandschap ontlenen de grote natuurwaarden aan de dynamiek van een stuivend landschap dat continu aan verandering onderhevig is. Natuurwaarden zijn daar vervangbaar in de zin dat ze periodiek kunnen verdwijnen en elders weer opnieuw ontstaan. Voor dergelijke processen is echter een grootschalig samenhangend (zee-) en duinlandschap nodig dat in dat opzicht dus niet of nauwelijks vervangbaar is en in Nederland alleen voorkomend op deze schaal op Waddeneilanden en in de Kwade Hoek (Goeree). Om te voorkomen dat de unieke geologische verschijnselen in dit zee- en duinlandschap zullen verdwijnen is het gebied beschermd als aardkundig monument.

Waalenburg (T7)

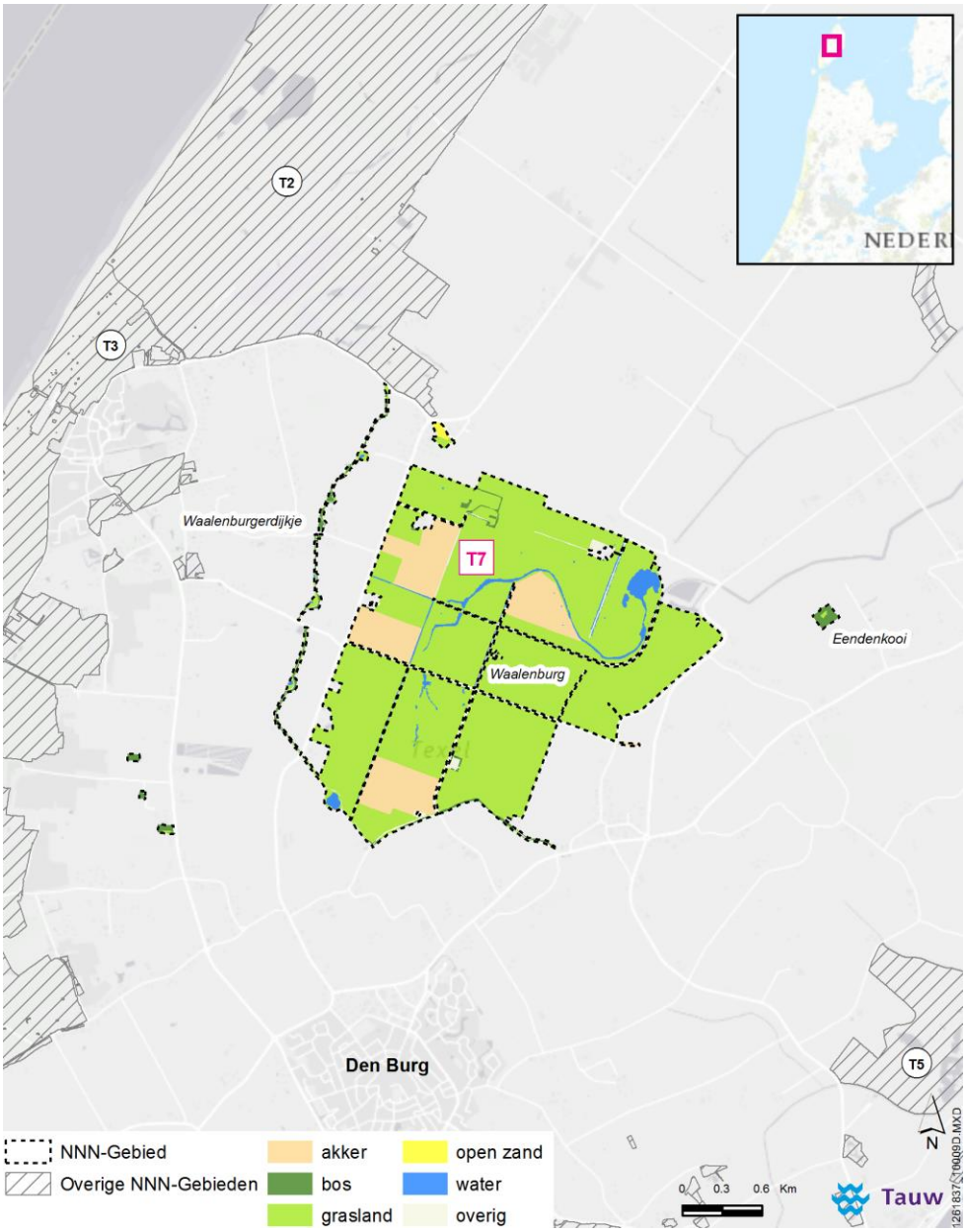
1 Algemene gegevens

Nummer	T4
Naam gebied	Waalenburg
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #2 Duinen en Lage Land Texel (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	512 hectare
Eigendom / beheer	Grotendeels Natuurmonumenten

2 Oppervlakte en samenhang NNN

NNN-gebied Waalenburg heeft een **oppervlakte** van 512 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het open polderlandschap met samenhangend watersysteem. Het gebied is belangrijk voor weidevogels. De belangrijkste samenhang met omringende NNN-gebieden wordt gevormd met Polderlandschap Texel (T4) en de Natuurgebieden Waddenkust (T5). Voor al deze gebieden geldt dat ze een vergelijkbare botanische waarde hebben en een belangrijk broedgebied zijn voor weidevogels. De connectie met de dichtstbij gelegen andere NNN-gebieden, noordelijke en zuidelijke duinen Texel (T2 en T3), is veel minder samenhangend vanwege de afwijkende natuurwaarden vergeleken met Polder Waalenburg. Alleen aan de noordwestkant van het gebied, waar de Waalenburg praktisch tegen de noordelijke duinen aanligt, loopt een uitloper van het duingebied tot in de polder.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waalenburg en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied valt onder het landschapstype **aandijkingenlandschap** (fysisch-geografsiche regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Gedurende de voorlaatste ijstijd werd een groot deel van Nederland, waaronder Texel bedekt met landijs. Het met dit landijs meegevoerde keileem werd door het ijs opgestuwd en bleef na afloop achter. De Hooge Berg is het meest duidelijke voorbeeld van zo'n keileemopstuwing. In de daaropvolgende ijstijd bereikte het ijs ons land niet,

maar heerste er wel een bar klimaat. Grote hoeveelheden materiaal verstoven en werden op de opgestuwde ondergrond afgezet. In het Holoceen werden de laagten tussen de kleileemopduikingen en het opgestoven dekzandpakket opgevuld met zeeklei. Texel veranderde vaak van vorm doordat de strandwal op verschillende plekken doorbrak en de trangressie en regressie van de zee het landschap daarachter vormde, waaronder veenvorming. Het veen maakte vervolgens plaats voor kwelders onder toenemende zeespiegelstijging. In 1619 werd dit kweldergebied met succes ingepolderd en de huidige polder Waalenburg is het resultaat. De polder is een van de oudste polders en is met de hand verkaveld. De oude kreken die door het gebied liepen zijn nog steeds zichtbaar. Sinds 1909 is het middelste en laagste deel van de polder al een weidevogelreservaat en dit is tevens het oudste weidevogelreservaat van Nederland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Er ligt een natuurontwikkelingsplan om de natuurwaarden in Waalenburg verder te versterken. De polder ligt grotendeels lager dan de omringende gebieden, alleen langs de buitenranden van het gebied is de hoogte min of meer gelijk aan de omringende gebieden. Opvallend is het hogere deel in het noordwesten van Waalenburg; dit is een duinuitloper vanuit de noordelijke duinen. Naar het centrum van het gebied toe ligt het gebied steeds lager. De bodem van de polder is een oude kweldergrond en bestaat uit niet geheel gerijpte zavel met een zanddek. Het grondwaterpeil is nu lager dan optimaal en er is een vast winter- en zomerpeil. Dit peil wordt geleidelijk verhoogd. De eerste peilverhoging vindt vermoedelijk plaats in 2019. In de toekomst heeft het gebied een variërend peil en meerdere peilvakken, variërend van -0,5 tot -0,8 meter NAP. Het maximale waterpeil zal -0,5 meter NAP worden. Het grondwater komt dan net onder het maaiveld te liggen. Het gebied wordt vooral gevoed worden door regenwater en brakke kwel. Er wordt geen gebiedsvreemd water ingelaten. Kenmerkend voor het gebied is de aanwezigheid (en zichtbaarheid) van een oude kreek. De kreek is brak door de lage ligging en de aanwezigheid van brakke kwel. De combinatie van de lage ligging en de aanwezigheid van het brakke kwelwater maken het gebied geschikt voor vogels en planten.

Naast de daadwerkelijke polder loopt van noordwest naar zuidwest nog een oude dijk, het Waalenburgerdijkje. Deze dijk beschermde de polder tegen de zee. Vanaf 1612 was de dijk geen zeedijk meer, doordat er aangrenzend nieuwe polders werden aangelegd. Kenmerkend voor het dijkje is de opgaande beplanting langs de dijk en een aantal wielen, die ontstaan zijn als gevolg van dijkdoorbraken.

Aan de westkant van het gebied liggen nog enkele geïsoleerde, particulier beheerde bospercelen en aan de oostkant een voormalige eendenkooi. Het totale gebied is relatief donker en stil. Er loopt slechts een aantal wegen door de polder en op het Waalenburgerdijkje ligt een fietspad. Er wordt in de polder nog wel een aantal recreatiepaden en vogelkijkhutten aangelegd.

Huidig gebruik

Er liggen recreatiepaden door en langs het gebied. In het broedseizoen zijn delen van de paden afgesloten en is er een alternatieve route. Ook zijn er veel rustgebieden voor vogels en meerdere

uitzichtpunten over het gebied. Delen van het gebied worden nu nog agrarisch gebruikt, maar worden op overzienbare termijn omgevormd tot natuur.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Waalenburg de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden
- Waalenburgerdijk met opgaande begroeiing en wielen

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden

Actuele natuurwaarden
Het grootste en belangrijkste deel van de polder bestaat uit open graslanden. De extensieve graslanden bestaan uit **N10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland, N12.06 Ruigteveld** en **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. In een deel van de polder wordt het water op maaiveld gebracht, wat het een belangrijk foerageergebied voor vogels maakt. De graslanden zijn één van de belangrijkste gebieden voor **weidevogels** in Noord-Holland, zowel wat betreft soortenrijkdom als de dichtheden. De dichtheid van de kritische weidevogelsoorten bereikt op sommige locaties in de polder maximale dichtheden van 100-150 broedparen per 100 hectare. Ook voor overwinterende **watervogels**, zoals ganzen en een soort als goudplevier, hebben de polders een belangrijke functie. Deze rusten op de grotere plassen in de omgeving.

De graslanden herbergen daarnaast grote aantallen orchideeën zoals harlekijn. Deze komen hier in een uniek vegetatietype voor, waarin bijvoorbeeld ook veel brede orchis en grote ratelaar groeien. Behalve hier komen dergelijke vegetaties ook voor in delen van NNN-gebied T4 Polderlandschap Texel (met name de Bol) en T5 Natuurgebieden Waddenkust (met name Dijkmanshuizen). Gezamenlijk herbergen deze gebieden vermoedelijk de grootste aantallen harlekijn van heel West-Europa. Ook in de sloten en lager gelegen graslanden komen binnendijkse brakke graslanden met kenmerkende soorten voor.

Het belangrijkste waterlichaam in Waalenburg is de oude brakke kreek **(N04.03 Brak water**), met op sommige delen aangrenzend **N05.01 Moeras.** De gras- en moerasvegetatie bieden goed habitat voor **Noordse woelmuizen** en ook amfibieën zoals de **rugstreeppad** komen in de polder voor. De waterspitsmuis is een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het

ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door ‘geïmporteerde’ huisspitsmuizen. Buiten de duingebieden, waar de soort mogelijk behouden kan worden, dient deze elders op Texel als verloren te worden beschouwd.

In de noordwesthoek van het gebied ligt nog een uitloper van de duinen, waardoor hier ten opzichte van de rest van polder een afwijkende vegetatie voorkomt in de vorm van **N08.02 Open duin**. De drie geïsoleerde bospercelen en de voormalige **Eendenkooi (N17.04**) hebben beheertype **Haagbeuken- en essenbos (N14.03).** Los van de cultuurhistorische waarde van de eendenkooi zijn de natuurwaarden in de bospercelen beperkt.

Potentiële natuurwaarden
De op handen zijnde natuurontwikkeling in het gebied is er op gericht de potenties in het gebied ten volle te benutten. Er wordt ingezet op verbetering van de reeds aanwezige belangrijkste natuurwaarden: weidevogels en hoge botanische waarden. De toekomstige beheertypen zijn hierop aangepast. Dat resulteert niet alleen in een volledige dekking van beheereenheden in de totale polder. Ook de beheertypen die niet direct tot doel hebben de (weide)vogels of bestaande botanische waarden te versterken worden aangepast. Zo gaan bijvoorbeeld de moerassige delen langs de brakke kreek beheerd worden als vochtig hooiland. Naast een aanpassing van het beheer is het verbeteren van de hydrologische situatie een belangrijke sleutel voor het benutten en versterken van de potentiële waarden.

Kernkwaliteit: Waalenburgerdijkje met opgaande begroeiing en wielen

Actuele natuurwaarden
Kenmerkend voor het Waalenburgerdijkje is de opgaande begroeiing die contrasteert met het overigens open polderlandschap. De singel op het Waalenburgerdijkje is aangeplant om de loop van deze grotendeels afgegraven dijk weer in het landschap zichtbaar te maken. Een tweede belangrijk kenmerk zijn de wielen langs de dijk. In tegenstelling tot het brakke water in kreek in de polder, worden de wielen hoofdzakelijk regenwater gevoed en zijn daarmee **N04.02 Zoete plas.** De open gedeelten op de dijk en naast de wielen worden beheerd als **N12.01 Bloemdijk** of **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

Potentiële natuurwaarden
Over het algemeen worden de natuurpotenties van de Waalenburgerdijk door het huidige beheer al grotendeels ingevuld. De opgaande beplanting heeft vooral een landschappelijke betekenis en is ecologisch minder van belang.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te

worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden																	
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.06 Ruigteveld	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.04 Eendenkooi	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Waalenburgerdijkje met opgaande begroeiing en wielen

N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De graslanden bestaan voor het grootste deel uit oude kwelderbodems met een langjarig consequent beheer, dat onder andere geresulteerd heeft in unieke vegetaties en een grote geschiktheid voor weidevogels. Dit type graslanden is op zichzelf, maar zeker ook als onderdeel van een groter open landschap onvervangbaar. Ook de eendenkooien zijn niet of nauwelijks vervangbaar, vanwege de cultuurhistorische waarde. Het Waalenburgerdijkje is als landschapselement en aanduiding in het landschap als oude zeedijk onvervangbaar, in ecologisch opzicht is deze minder van belang.

Waalenburg (T7)

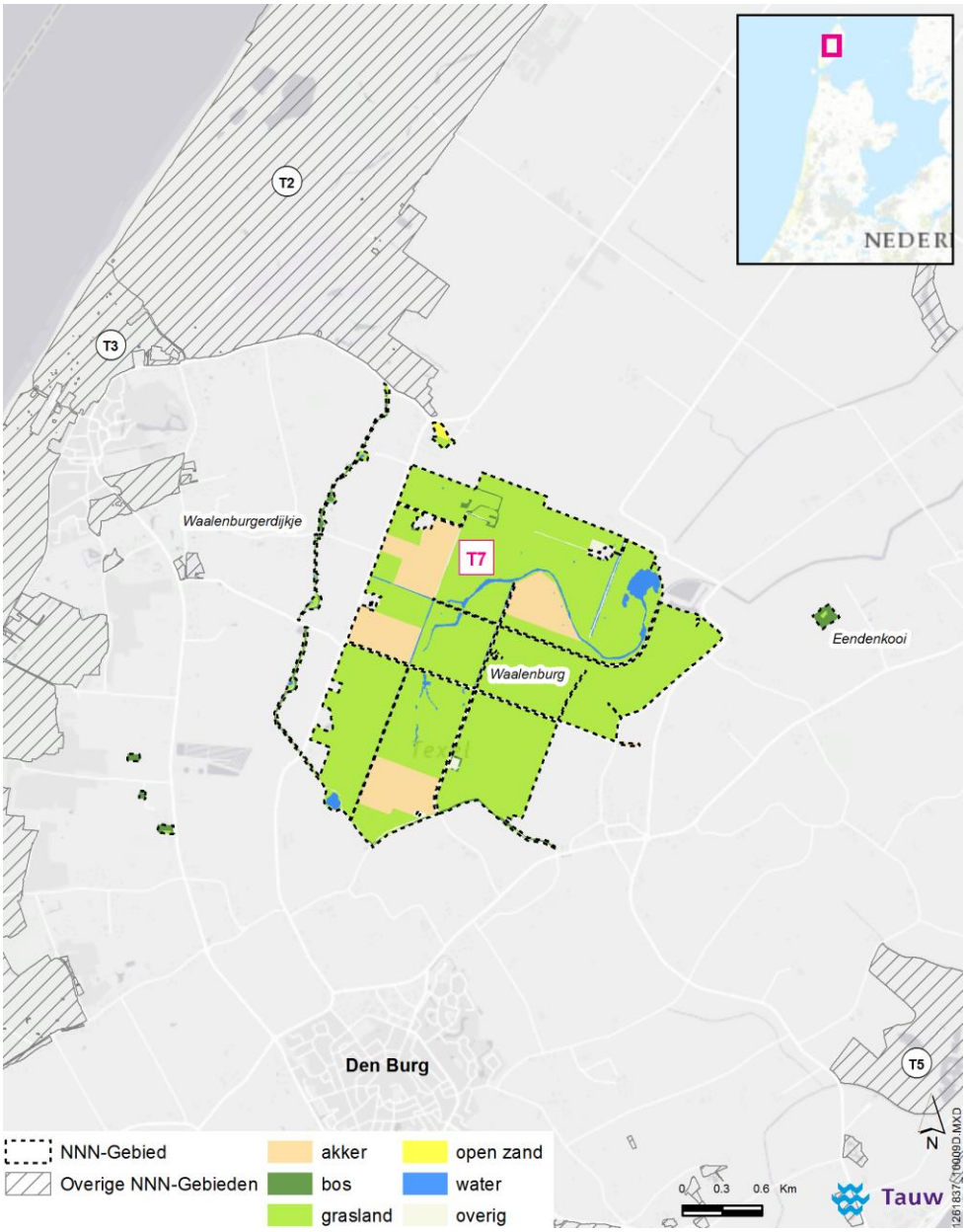
7 Algemene gegevens

Nummer	T4
Naam gebied	Waalenburg
Regio Natuurbeheerplan 2018	Texel
Gemeente(n)	Texel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #2 Duinen en Lage Land Texel (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	512 hectare
Eigendom / beheer	Grotendeels Natuurmonumenten

8 Oppervlakte en samenhang NNN

NNN-gebied Waalenburg heeft een **oppervlakte** van 512 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het open polderlandschap met samenhangend watersysteem. Het gebied is belangrijk voor weidevogels. De belangrijkste samenhang met omringende NNN-gebieden wordt gevormd met Polderlandschap Texel (T4) en de Natuurgebieden Waddenkust (T5). Voor al deze gebieden geldt dat ze een vergelijkbare botanische waarde hebben en een belangrijk broedgebied zijn voor weidevogels. De connectie met de dichtstbij gelegen andere NNN-gebieden, noordelijke en zuidelijke duinen Texel (T2 en T3), is veel minder samenhangend vanwege de afwijkende natuurwaarden vergeleken met Polder Waalenburg. Alleen aan de noordwestkant van het gebied, waar de Waalenburg praktisch tegen de noordelijke duinen aanligt, loopt een uitloper van het duingebied tot in de polder.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waalenburg en omliggende NNN-gebieden inclusief code

9 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied valt onder het landschapstype **aandijkingenlandschap** (fysisch-geografsiche regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Gedurende de voorlaatste ijstijd werd een groot deel van Nederland, waaronder Texel bedekt met landijs. Het met dit landijs meegevoerde keileem werd door het ijs opgestuwd en bleef na afloop achter. De Hooge Berg is het meest duidelijke voorbeeld van zo'n keileemopstuwing. In de daaropvolgende ijstijd bereikte het ijs ons land niet,

maar heerste er wel een bar klimaat. Grote hoeveelheden materiaal verstoven en werden op de opgestuwde ondergrond afgezet. In het Holoceen werden de laagten tussen de kleileemopduikingen en het opgestoven dekzandpakket opgevuld met zeeklei. Texel veranderde vaak van vorm doordat de strandwal op verschillende plekken doorbrak en de trangressie en regressie van de zee het landschap daarachter vormde, waaronder veenvorming. Het veen maakte vervolgens plaats voor kwelders onder toenemende zeespiegelstijging. In 1619 werd dit kweldergebied met succes ingepolderd en de huidige polder Waalenburg is het resultaat. De polder is een van de oudste polders en is met de hand verkaveld. De oude kreken die door het gebied liepen zijn nog steeds zichtbaar. Sinds 1909 is het middelste en laagste deel van de polder al een weidevogelreservaat en dit is tevens het oudste weidevogelreservaat van Nederland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Er ligt een natuurontwikkelingsplan om de natuurwaarden in Waalenburg verder te versterken. De polder ligt grotendeels lager dan de omringende gebieden, alleen langs de buitenranden van het gebied is de hoogte min of meer gelijk aan de omringende gebieden. Opvallend is het hogere deel in het noordwesten van Waalenburg; dit is een duinuitloper vanuit de noordelijke duinen. Naar het centrum van het gebied toe ligt het gebied steeds lager. De bodem van de polder is een oude kweldergrond en bestaat uit niet geheel gerijpte zavel met een zanddek. Het grondwaterpeil is nu lager dan optimaal en er is een vast winter- en zomerpeil. Dit peil wordt geleidelijk verhoogd. De eerste peilverhoging vindt vermoedelijk plaats in 2019. In de toekomst heeft het gebied een variërend peil en meerdere peilvakken, variërend van -0,5 tot -0,8 meter NAP. Het maximale waterpeil zal -0,5 meter NAP worden. Het grondwater komt dan net onder het maaiveld te liggen. Het gebied wordt vooral gevoed worden door regenwater en brakke kwel. Er wordt geen gebiedsvreemd water ingelaten. Kenmerkend voor het gebied is de aanwezigheid (en zichtbaarheid) van een oude kreek. De kreek is brak door de lage ligging en de aanwezigheid van brakke kwel. De combinatie van de lage ligging en de aanwezigheid van het brakke kwelwater maken het gebied geschikt voor vogels en planten.

Naast de daadwerkelijke polder loopt van noordwest naar zuidwest nog een oude dijk, het Waalenburgerdijkje. Deze dijk beschermde de polder tegen de zee. Vanaf 1612 was de dijk geen zeedijk meer, doordat er aangrenzend nieuwe polders werden aangelegd. Kenmerkend voor het dijkje is de opgaande beplanting langs de dijk en een aantal wielen, die ontstaan zijn als gevolg van dijkdoorbraken.

Aan de westkant van het gebied liggen nog enkele geïsoleerde, particulier beheerde bospercelen en aan de oostkant een voormalige eendenkooi. Het totale gebied is relatief donker en stil. Er loopt slechts een aantal wegen door de polder en op het Waalenburgerdijkje ligt een fietspad. Er wordt in de polder nog wel een aantal recreatiepaden en vogelkijkhutten aangelegd.

Huidig gebruik
Er liggen recreatiepaden door en langs het gebied. In het broedseizoen zijn delen van de paden afgesloten en is er een alternatieve route. Ook zijn er veel rustgebieden voor vogels en meerdere

uitzichtpunten over het gebied. Delen van het gebied worden nu nog agrarisch gebruikt, maar worden op overzienbare termijn omgevormd tot natuur.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Waalenburg de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden
- Waalenburgerdijk met opgaande begroeiing en wielen

10 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden

Actuele natuurwaarden
Het grootste en belangrijkste deel van de polder bestaat uit open graslanden. De extensieve graslanden bestaan uit **N10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland, N12.06 Ruigteveld** en **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. In een deel van de polder wordt het water op maaiveld gebracht, wat het een belangrijk foerageergebied voor vogels maakt. De graslanden zijn één van de belangrijkste gebieden voor **weidevogels** in Noord-Holland, zowel wat betreft soortenrijkdom als de dichtheden. De dichtheid van de kritische weidevogelsoorten bereikt op sommige locaties in de polder maximale dichtheden van 100-150 broedparen per 100 hectare. Ook voor overwinterende **watervogels**, zoals ganzen en een soort als goudplevier, hebben de polders een belangrijke functie. Deze rusten op de grotere plassen in de omgeving.

De graslanden herbergen daarnaast grote aantallen orchideeën zoals harlekijn. Deze komen hier in een uniek vegetatietype voor, waarin bijvoorbeeld ook veel brede orchis en grote ratelaar groeien. Behalve hier komen dergelijke vegetaties ook voor in delen van NNN-gebied T4 Polderlandschap Texel (met name de Bol) en T5 Natuurgebieden Waddenkust (met name Dijkmanshuizen). Gezamenlijk herbergen deze gebieden vermoedelijk de grootste aantallen harlekijn van heel West-Europa. Ook in de sloten en lager gelegen graslanden komen binnendijkse brakke graslanden met kenmerkende soorten voor.

Het belangrijkste waterlichaam in Waalenburg is de oude brakke kreek **(N04.03 Brak water**), met op sommige delen aangrenzend **N05.01 Moeras.** De gras- en moerasvegetatie bieden goed habitat voor **Noordse woelmuizen** en ook amfibieën zoals de **rugstreeppad** komen in de polder voor. De waterspitsmuis is een bijzonder geval. De Texelse populatie wijkt qua bouw, kleur en gedrag af van de populaties elders in Nederland, het gevolg van langdurige isolatie en het

ontbreken van concurrerende spitsmuissoorten. Helaas wordt de soort vanaf 2006 snel verdrongen door ‘geïmporteerde’ huisspitsmuizen. Buiten de duingebieden, waar de soort mogelijk behouden kan worden, dient deze elders op Texel als verloren te worden beschouwd.

In de noordwesthoek van het gebied ligt nog een uitloper van de duinen, waardoor hier ten opzichte van de rest van polder een afwijkende vegetatie voorkomt in de vorm van **N08.02 Open duin**. De drie geïsoleerde bospercelen en de voormalige **Eendenkooi (N17.04**) hebben beheertype **Haagbeuken- en essenbos (N14.03).** Los van de cultuurhistorische waarde van de eendenkooi zijn de natuurwaarden in de bospercelen beperkt.

Potentiële natuurwaarden
De op handen zijnde natuurontwikkeling in het gebied is er op gericht de potenties in het gebied ten volle te benutten. Er wordt ingezet op verbetering van de reeds aanwezige belangrijkste natuurwaarden: weidevogels en hoge botanische waarden. De toekomstige beheertypen zijn hierop aangepast. Dat resulteert niet alleen in een volledige dekking van beheereenheden in de totale polder. Ook de beheertypen die niet direct tot doel hebben de (weide)vogels of bestaande botanische waarden te versterken worden aangepast. Zo gaan bijvoorbeeld de moerassige delen langs de brakke kreek beheerd worden als vochtig hooiland. Naast een aanpassing van het beheer is het verbeteren van de hydrologische situatie een belangrijke sleutel voor het benutten en versterken van de potentiële waarden.

Kernkwaliteit: Waalenburgerdijkje met opgaande begroeiing en wielen

Actuele natuurwaarden
Kenmerkend voor het Waalenburgerdijkje is de opgaande begroeiing die contrasteert met het overigens open polderlandschap. De singel op het Waalenburgerdijkje is aangeplant om de loop van deze grotendeels afgegraven dijk weer in het landschap zichtbaar te maken. Een tweede belangrijk kenmerk zijn de wielen langs de dijk. In tegenstelling tot het brakke water in kreek in de polder, worden de wielen hoofdzakelijk regenwater gevoed en zijn daarmee **N04.02 Zoete plas.** De open gedeelten op de dijk en naast de wielen worden beheerd als **N12.01 Bloemdijk** of **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

Potentiële natuurwaarden
Over het algemeen worden de natuurpotenties van de Waalenburgerdijk door het huidige beheer al grotendeels ingevuld. De opgaande beplanting heeft vooral een landschappelijke betekenis en is ecologisch minder van belang.

11 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te

worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

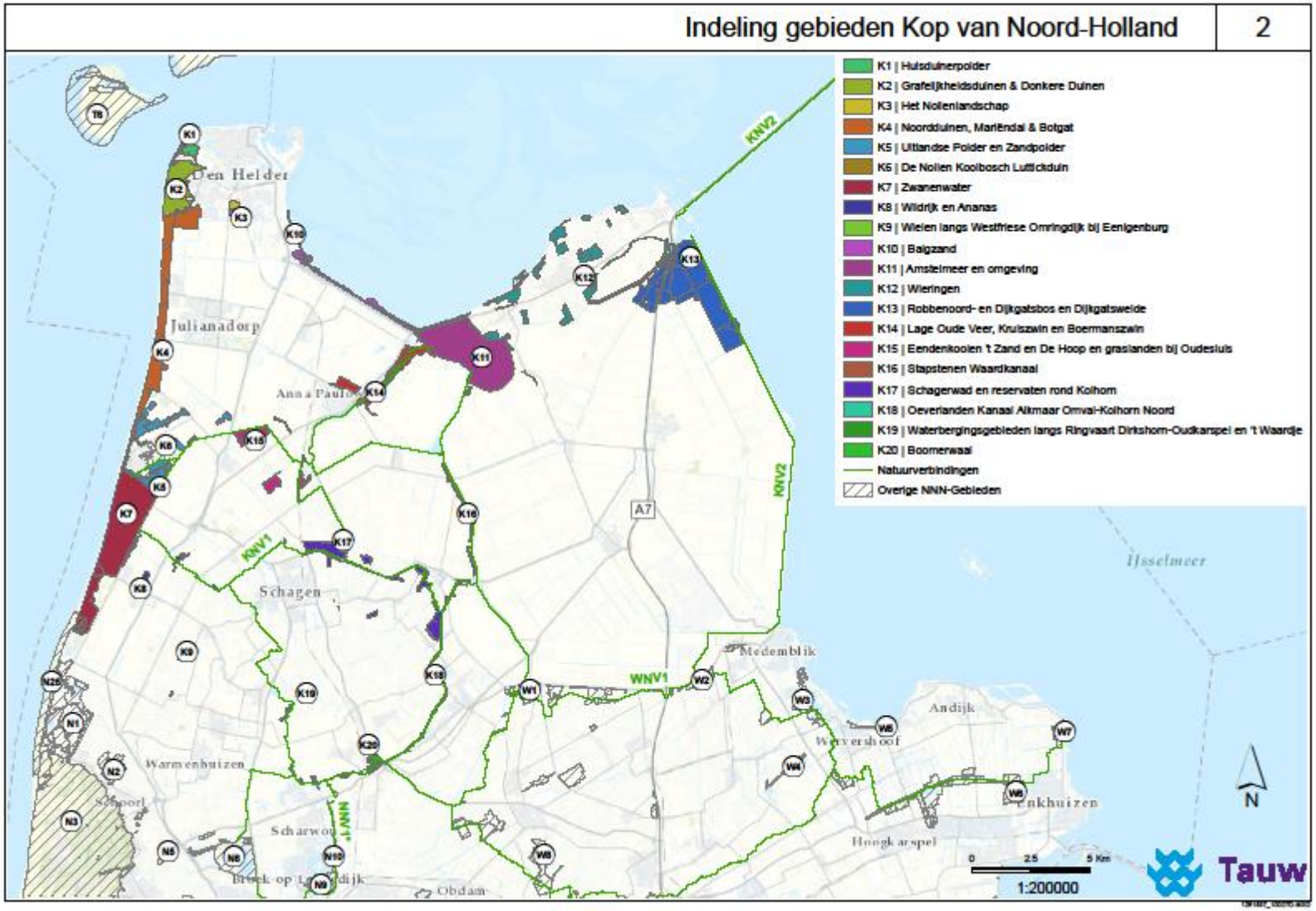
	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk open polderlandschap met brakke invloeden en orchideeënrijke graslanden																	
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.06 Ruigteveld	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.04 Eendenkooi	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Waalenburgerdijkje met opgaande begroeiing en wielen

N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X

12 Vervangbaarheid

De graslanden bestaan voor het grootste deel uit oude kwelderbodems met een langjarig consequent beheer, dat onder andere geresulteerd heeft in unieke vegetaties en een grote geschiktheid voor weidevogels. Dit type graslanden is op zichzelf, maar zeker ook als onderdeel van een groter open landschap onvervangbaar. Ook de eendenkooien zijn niet of nauwelijks vervangbaar, vanwege de cultuurhistorische waarde. Het Waalenburgerdijkje is als landschapselement en aanduiding in het landschap als oude zeedijk onvervangbaar, in ecologisch opzicht is deze minder van belang.

Indeling gebieden Kop van Noord-Holland
2
K1 | Huisduinerpolder
K2 | Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen
K3 | Het Nollenlandschap
K4 | Noorddulnen, Marlëndal & Botgat
K5 | Uitlandse Polder en Zandpolder
K6 | De Nollen Koolbosch Luttickduin
K7 | Zwanenwater
K8 | Wildrijk en Ananas
K9 | Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg
K10 | Balgzand
K11 | Amstelmeer en omgeving
K12 | Wieringen
K13 | Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatswelde
K14 | Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin
K15 | Eendenkooien 't Zand en De Hoop en graslanden bij Oudesluis
K16 | Stapstenen Waardkanaal
K17 | Schagerwad en reservaten rond Kolhorn
K18 | Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord
K19 | Waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en 't Waardje
K20 | Boomerwaal
Natuurverbindingen
Overige NNN-Gebieden
Den Helder
Julianadorp
Anna Paulowna
Schagen
Medemblik
Andijk
Wervershoof
Warmenhuizen
Scharwoude
Hoogkarspel
Obdam
IJsselmeer
A7
KNV1
KNV2
WNV1
N
0
2.5
5 Km
1:200000
Tauw

Huisduinerpolder (K1)

1 Algemene gegevens

Nummer	K1
Naam gebied	Huisduinerpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Den Helder
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	38 hectare
Eigendom/beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Huisduinerpolder ligt ten westen van Den Helder, tussen Huisduinen, Fort Erfprins en de zeedijk in. De **oppervlakte** van het NNN in het gebied bedraagt bijna 40 hectare. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit de aaneengesloten graslanden. In het westen van het gebied ligt de zeedijk. Het oostelijke talud van de zeedijk bestaat uit grasland en is onderdeel van het NNN gebied. Het westelijke talud is onderdeel van het NNN gebied Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen (K2). De zeedijk is een duidelijke en harde grens tussen land en zee. Het gebied heeft een samenhang met de zee door de functie als hoogwatervluchtplaats voor vogels. In het zuiden is het gebied via een smalle strook grasland verbonden met het NNN gebied Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen (K2). Hier gaan de graslanden geleidelijk over in een duinlandschap.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Huisduinerpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied wordt gerekend tot het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen), maar vormt daarbinnen een gebied met een geheel eigen karakter. Het dorp Huisduinen, nu onderdeel van gemeente Den Helder is al bekend sinds de 9e eeuw en kent een dynamische geschiedenis. Door stormen lag het afwisselend op het vaste land of op een eiland. In de 12e eeuw lag het op een vrij groot eiland, afgeschermd van de zee door hoge duinen en een strand.

Vele stormen zorgden voor het afkalven van deze duinen, daarom werden achter de duinen dijken aangelegd. Zowel de duinen als de dijken bleken niet zonder meer bestand tegen de kracht van de zee en tot ver in de 17e eeuw bleef sprake van duinafslag en herhaalde dijkdoorbraken. Pas in de 18e eeuw ontstond in dit opzicht een meer stabiele situatie. Begin 19e eeuw werd de Stelling van Den Helder versterkt met de forten Kijkduin en Erfprins. De situatie in de Huisduinerpolder is sindsdien grotendeels ongewijzigd gebleven. Vanaf circa 1986 zijn op enkele plekken ondiepe plassen gegraven, onder meer ten behoeve van vogels.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
De Huisduinerpolder is een open graslandgebied, maar is door de relatief beperkte omvang niet weids te noemen. Door de Grasdijk wordt het verdeeld in een klein en drassig reservaat in het noorden en een groter graslandgebied met sloten in het zuiden. Door de ligging aan de zeedijk en de relatief lage ligging variërend van net onder tot net boven NAP, komt er in het noordelijk deel van de polder brakke kwel aan het oppervlak. Naar het zuiden neemt deze invloed af, vermoedelijk door de grotere invloed van zoete kwel uit de aangrenzende duinen. Drie grote bouwwerken zijn dominant aanwezig: de zeedijk, Fort Erfprins aan de noordkant en de vuurtoren Lange Jaap. In het zuiden grenst het NNN-gebied aan de bebouwde kom van Huisduinen (Den Helder in de kaart).

Huidig gebruik
Het noorden is een natuurreservaat dat niet vrij toegankelijk is. Ook het perceel ten oosten van Huisduinen (langs de Duinweg) is een niet-toegankelijk natuurgebied. Het grasland tussen de Badhuisstraat en de Grasdijk is in gebruik door een manege en een zuivelboerderij. Dit zuidelijke deel wordt intensief begraasd. Het NNN-gebied wordt (op bestaande wegen) gebruikt door wandelaars en fietsers en is ook goed te overzien vanaf de zeedijk. Deze dijk bestaat uit open grasland en hier vindt maaibeheer plaats.

Kernkwaliteiten
De ecologische kernkwaliteit, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is, van Huisduinerpolder is:

- Waterrijk polderlandschap met extensieve graslanden en brakke invloeden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk polderlandschap met extensieve graslanden en brakke invloeden

Actuele natuurwaarden
Het reservaat ten noorden van de Grasdijk is een nat gebiedje met brakke kwel en bestaat uit de beheertypen **N10.02 Vochtig hooiland** en **N04.03 Brak water**. Aardbeiklaver en andere plantensoorten laten hier de brakke kwelinvloeden zien. De brakke invloed neemt verder naar het zuiden af en het kleine graslandperceel met ondiepe plas ten oosten van Huisduinen behoort dan ook tot de beheertypen **N04.02 Zoete plas** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. In het hele gebied komt ook de **rugstreeppad** voor, waarvoor de ondiepe plassen geschikte voortplantingswateren vormen.

Door de beperkte omvang vormt het NNN-gebied broedgebied voor slechts lage aantallen kieviten en andere **weidevogels**. Een belangrijkere functie van het gebied is de **hoogwatervluchtplaats voor vogels**, vooral bij slechte weersomstandigheden. De aantallen vogels die het gebied als hoogwatervluchtplaats gebruikten waren overigens het hoogst net na de inrichtingsmaatregelen (graven ondiepe plassen), toen het gebied nog minder begroeid was.

Potentiële natuurwaarden
Voor het grasland tussen de Badhuisstraat en de Grasdijk, dat nu nog intensief gebruikt wordt, is er een duidelijke potentie voor **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland** en ook hier kunnen eventueel enkele plassen worden aangelegd. Het waterbeheer kan op deze functie worden afgestemd, waarmee het belang van het gehele gebied voor vogels, waaronder weidevogels, sterk kan toenemen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk polderlandschap met extensieve graslanden en brakke invloeden																	
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaatsen	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	X

6 Vervangbaarheid

Het gebied is gelet op de overgang van brak naar zoet grondwater in een oud poldergebied niet of nauwelijks vervangbaar. De locatie is een onmisbare schakel in hoogwatervluchtplaatsen langs de Waddenzee en daarmee onvervangbaar.

Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen (K2)

1 Algemene gegevens

Nummer	K2
Naam gebied	Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Den Helder
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #84 Duinen Den Helder-Callantsoog (Habitatrichtlijngebied) • Natura 2000-gebied #1 Waddenzee (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (jonge en oude (oog-)duinen)
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	229 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland en deel van het bos is gemeente Den helder

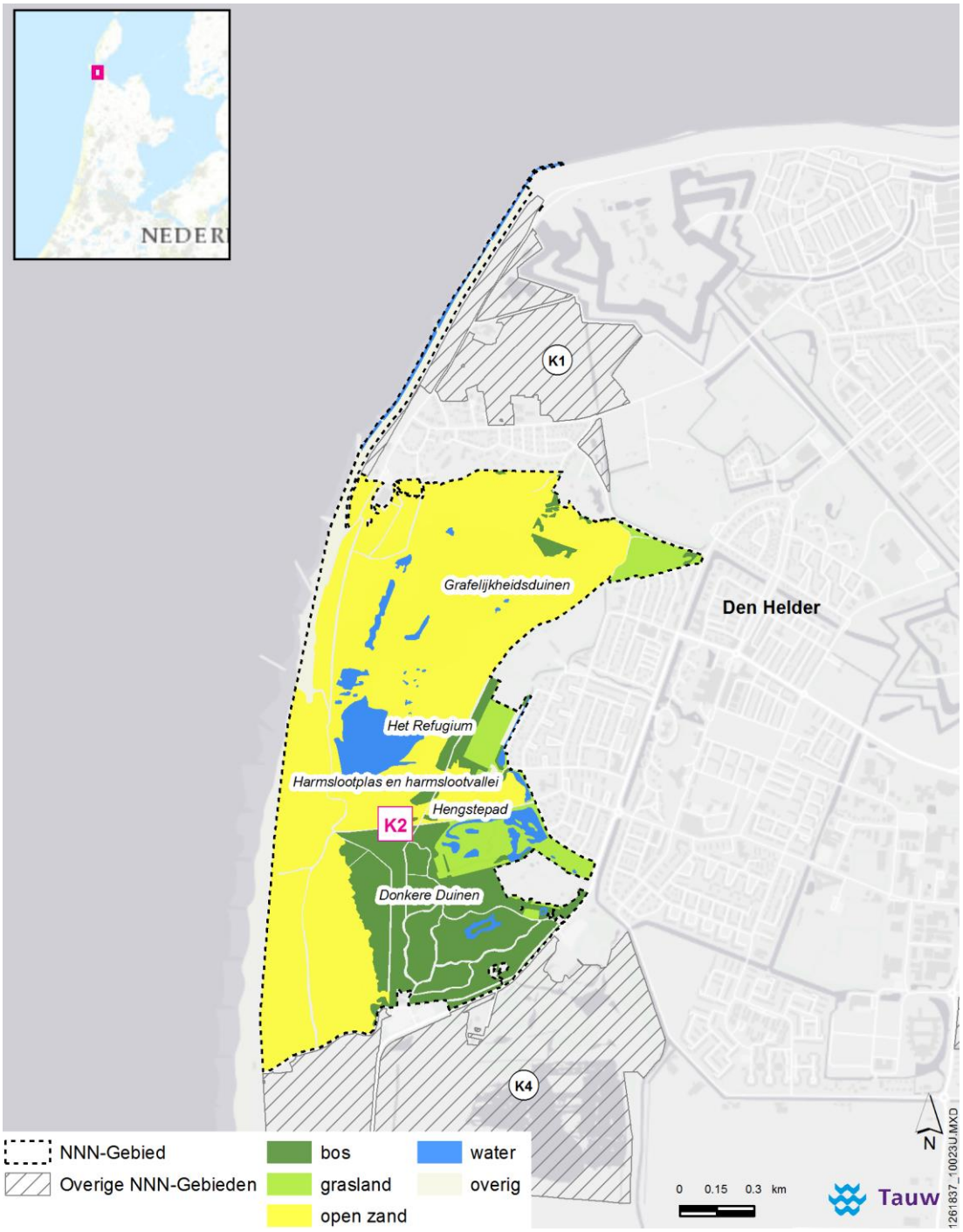
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen (229 hectare) vormt het noordelijkste deel van de vastelandsduinen. De **oppervlakte** van het gebied bedraagt 229 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied bestaat uit aaneengesloten duingebied van vooral open duin en in het zuiden ook duinbos (Donkere Duinen). De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Het gaat in het zuiden zonder onderbreking door in de duinen van NNN-gebied Noordduinen, Mariëndal & Botgat (K4).

De bossen van de Donkere Duinen worden voorbij de Jan Verfailleweg voortgezet in het bos in het noorden van Mariëndal (K4). Aan de noordzijde is er minder samenhang. Het dorp Huisduinen ligt tussen het NNN-gebied en Huisduinerpolder (K1) en de duinen gaan hier over in de graslanden van de polder.
Wel heeft het gebied Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen een lange, smalle uitloper aan de buitenkant van de zeedijk (gras en verharding). De binnenkant van deze dijk behoort tot Huisduinerpolder (K1).

Het overgrote gedeelte van dit NNN gebied is tevens aangewezen als Natura 2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog in het kader van de Habitatrichtlijn.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied wordt gerekend tot het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). De ontstaansgeschiedenis van Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen gaat terug tot de tijd dat hier nog twee eilanden waren. Rond 1300 liep de aaneengesloten duinenrij van Holland

noordelijk niet verder dan Camperduin. Ten noorden hiervan waren zandplaten met duinen aanwezig, waaronder het Waddeneiland Huisduinen en ten zuiden hiervan het kleine eiland Ooghduinen. Het NNN-gebied is uit deze twee eilanden ontstaan: de Grafelijkheidsduinen uit het eiland Huisduinen en de Donkere Duinen uit het eilandje Ooghduinen. Achter de eilanden werd slib afgezet waardoor kwelders en slikplaten ontstonden die later werden ingepolderd. Het gat tussen de eilanden stoof in de 16e eeuw dicht. Hier bevindt zich nu de Harmslootvallei met de Harmplas. Vanaf eind 19e eeuw was een deel van de Grafelijkheidsduinen in gebruik als militair oefenterrein. Hierna ging Landschap Noord-Holland het beheer voeren, waaronder herstel van natte duinvalleien met graafwerkzaamheden. In de Donkere Duinen zijn in 1917 Oostenrijkse dennen aangeplant waardoor een naaldbos ontstond. In het begin van de 17e eeuw werd ten zuiden van het NNN-gebied een stuifdijk aangelegd tussen Callantsoog en Huisduinen. De in het zuiden aan het NNN-gebied grenzende Noordduinen (K4) is uit deze stuifdijk ontstaan.

Aardkundig monument

De jonge- en oude duinen en de stuifdijk zijn aardkundige waarden die iets vertellen over de manier waarop het landschap is ontstaan en behoren daarom tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. De hele duingordel van Petten tot Den Helder is benoemd tot aardkundig monument (Duinen van Petten tot Den Helder (AM2)). Dit betekent dat bij natuurontwikkelingen in dit gebied de aardkundige waarden moeten worden meegenomen in de afweging. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het NNN-gebied kent overwegend kalkarme duinen met veel hoogteverschillen. Langs de kust is een duinenrij aanwezig met toppen van rond de 20 meter boven NAP. Ook elders in het gebied bevinden zich duintoppen van vergelijkbare hoogte, zoals bij Huisduinen en in het oosten tegen sportvelden van Nieuw Den Helder aan. In de valleicomplexen (circa 3 tot 4 meter boven NAP) zijn veel kleine plassen aanwezig en in de Harmvallei de grotere Harmplas. Hier beïnvloedt brakke kwel de vegetatie. Grote delen van de Grafelijkheidsduinen waren aan het begin van de 20e eeuw nog moerassig en nat, maar onder andere door drinkwaterwinning en drainage van omliggende gebieden is de grondwaterstand in de loop van de 20e eeuw zeer sterk gedaald. Nadat de grondwaterwinning bij Den Helder in 1982 werd stopgezet is de grondwaterstand weer gestegen.

Aan de oostkant gaan de duinen abrupt over in het vlakke land van Den Helder (circa 1 meter boven NAP). Hier is een sportcomplex aanwezig en daarachter de woonwijken van Nieuw Den Helder. In het zuidelijke deel van het sportcomplex (het 7 hectare grote Refugium) zijn de sportvelden recent door ontwikkeling omgezet in natuur. Dit deel behoort tot het NNN-gebied. In het zuidoosten vormen de beboste delen van de Donkere Duinen een contrast met het verder overwegend open gebied. Er bevindt zich centraal in het bos een ringvormige eendenvijver met beboste oevers. In het noordoosten grenst het bos aan een nat graslandgebied (Hengstepad) waar op voormalige sportvelden en graslanden natuurontwikkeling heeft plaats gevonden waarbij veel waterpartijen zijn gegraven.

Huidig gebruik

Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen is natuurgebied. Via wandelpaden en enkele fietspaden is het gebied ontsloten voor recreanten. Het bos van de Donkere Duinen is een uitloopgebied (wandelgebied) voor Den Helder. Tegen de Donkere Duinen aan is buiten de begrenzing van het NNN-gebied ook een camping aanwezig.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Dynamisch jong duinlandschap
- Beboste binnenduinen

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Dynamisch jong duinlandschap

Actuele natuurwaarden

Het grootste deel van het NNN-gebied bestaat uit **N08.02 Open duin**. Hier zijn relatief goed ontwikkelde droge duingraslanden aanwezig met geringe verruigingsinvloed. In de duinen komen plantensoorten als hondsviooltje, duinwespenorchis en blauwe zeedistel voor. Van **dagvlindersoorten** als duinparelmoervlinder, kleine parelmoervlinder en kommavlinder zijn vrij veel waarnemingen uit deze duinen bekend en (van langer geleden) ook waarnemingen van de in de duinen sterk achteruit gaande grote parelmoervlinder. Van **vogels van heide en open zand** zoals tapuiten (waarvoor de aanliggende Noordduinen zeer belangrijk broedgebied vormen) zijn ook hier territoria aanwezig. Van **zandhagedissen** zijn waarnemingen over de lengte van de duinenrij aan de kust en ook ten oosten van de Harmslootvallei. De duinen behoren voornamelijk tot prioritair Natura 2000-habitattype H2130B Grijze duinen (kalkarm). Voor Grijze duinen is de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig. Er bevinden zich fraai ontwikkelde, grotendeels gesloten, vegetaties van dit habitattype en er is weinig verruiging. De hoge duinenrij aan de westkant behoort tot het voor het Natura 2000-gebied aangewezen habitattype H2120 Witte Duinen en ook delen verspreid elders in het gebied. Nog westelijker is er in de noordelijke helft van het gebied een smalle zone met voor het Natura 2000-gebied aangewezen habitattype H2110 Embryonale duinen (beheertype **N08.01 Strand en embryonaal duin**). De ruimte voor dit habitattype is hier echter beperkt.

Het duingebied van de Grafelijkheidsduinen kent veel natte valleien. De Hamslootvallei en drie parallelle valleien ten noorden ervan bevatten een vrij groot oppervlak met beheertype **N08.03 Vochtige duinvalleien**. Voor het Natura 2000-gebied worden delen hiervan (met name de drie valleien) gerekend tot habitatype H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) en er is een klein oppervlak H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt). Het gaat om soortenrijke vegetaties met soorten als parnassia en fraai duizenguldenkruid en in de Harmplas is op veel plaatsen het zeer zeldzame draadfonteinkruid aanwezig. Aan deze soort is de aanwezigheid van brakke kwel af te lezen. Ook het natuurontwikkelingsgebied Hengstepad (ten noordoosten van het bos van de Donkere Duinen) behoort tot dit beheertype. Van dit gebied is onder meer de zeldzame welriekende nachtorchis bekend. Een kleine duinplas in de Harmslootvallei wordt tot beheertype **N04.02 Zoete Plas** gerekend. Deze en omliggende plasjes vormen broedgebied van geoorde futen. **Rugstreeppadden** planten zich verspreid door het gebied voort in de vele wateren.

In de Hammerslootvallei en delen ten noorden hiervan is verspreid over verschillende oppervlakken het beheertype **N08.04 Duinheide** aanwezig. Het gaat hierbij om een afwisseling van vegetaties met struikhei (H2150) en in droge delen met kraaiheide (H2140B). Het voor het Natura 2000-gebied aangewezen habitattype H2150 Duinheiden met struikhei is op meer locaties aanwezig, waaronder een groot oppervlak ten westen van het bos van de Donkere Duinen en ook veel kleine oppervlakken in het noorden van de Grafelijkheidsduinen. In het noordoosten van de Grafelijkheidsduinen is zich loofbos aan het ontwikkelen. Hier geldt voor enkele oppervlakken

beheertype **N15.01 Duinbos**. Enkele smalle stroken in en rond de Donkere Duinen behoren tot behoren tot beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Het gaat hierbij om een strook langs de bebouwde kom van Nieuw Den Helder (langs de Bremstraat) en om enkele al dan niet met water gevulde greppels in het westen van de Donkere Duinen. Een strook langs de zeedijk heeft als beheertype **N01.01 Zee en wad** en is met name van belang als **hoogwatervluchtplaats** en rust- en foerageergebied voor **watervogels** waaronder steltlopers zoals de steenloper.

Potentiële natuurwaarden

De potenties voor het duinlandschap worden al grotendeels benut. Voor de kwaliteit van witte en ook grijze duinen is het belangrijk dat er aanvoer van **vers zand** is door winddynamiek. Om dit te verbeteren worden stuiflocaties gecreëerd. Om vergrassing van de oppervlakken grijze duinen tegen te gaan (o.a. als gevolg van de verhoogde stikstofdepositie en de terugloop van de konijnenpopulatie) is een van de beheermaatregelen de inzet van grote grazers. Voor de vochtige duinvalleien en de duinheides zijn de potenties gunstig en lijken er momenteel, afgezien van de stikstofdepositie, geen grote knelpunten te zijn. Door de natuurontwikkeling in de Harmslootvallei, de Hengsloot en recent ook in Het Refugium zijn er goede mogelijkheden voor de verdere ontwikkeling van vochtige duinvalleien in het gebied. In het Refugium is recent langs de oostrand een water gegraven. Voor dit water geldt de ambitie N04.02 Zoete Plas. Ook is hier midden over de voormalige sportvelden een geïsoleerde watergang gegraven met ambitie **N04.01 Kranswierwater**. De pioniersituatie in combinatie met de aanwezigheid van kwelwater zijn hierbij gunstige condities.

Kernkwaliteit: Beboste binnenduinen

Actuele natuurwaarden

Het bos in de Donkere Duinen (**N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**) is aangeplant als naaldbos. Door het beheer wordt het omgevormd naar een natuurlijker bos met meer loofbomen. Met het toenemen van loofbos is het gebied geschikt geworden voor **bos- en struweelvogels** als de wielewaal. Van deze soort zijn meerdere territoria aanwezig. Ook in de bosstrook langs het Refugium is de soort vastgesteld. Fluiter (ook een soort van loofbos) is ook vastgesteld als broedvogel. In de bossen is verder de **boommarter** waargenomen.

Potentiële natuurwaarden

De omvorming van het bos in de Donkere Duinen gaat geleidelijk. Deze omvorming in combinatie met andere beheermaatregelen, waaronder het verwijderen van Amerikaanse vogelkers, worden ingezet om de natuurwaarden (o.a. broedvogels, boommarter) te verhogen.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Dynamisch jong duinlandschap																	
N01.01 Zee en wad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.01 Kranswierwater	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-
N08.01 Strand en embryonaal duin *(incl. Natura 2000: H2110)*	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin *(incl. Natura 2000: H2120, H2130B, H2160)*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *(incl. Natura 2000: H2170, H2190B, H2190D, H2190A)*	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *(incl. Natura 2000 prioritair: H2150, H2140B)*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *(incl. Natura 2000: H2180A)*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Hoogwatervluchtplaats	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-
Beboste binnenduinen																	
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos *(incl. Natura 2000: H2180A)*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden in het NNN-gebied zijn voor een groot deel het gevolg van een lange ontstaansgeschiedenis die teruggaat tot de tijd dat er nog twee eilanden waren. Om te voorkomen dat deze kwaliteiten in het landschap voorgoed verdwijnen behoort een groot deel van dit gebied tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. Hierdoor zijn deze dan ook niet of nauwelijks vervangbaar, nog los van de functie bij de kustverdediging. De nieuwe delen (Hengstepad en Het Refugium) zijn door natuurontwikkeling ontstaan uit voornamelijk oude sportvelden. Hierdoor is de vervangbaarheid groter. De huidige vegetatieontwikkeling laat echter zien dat de potenties hier (mede door brakke kwel) groot zijn. Bovendien versterkt de ligging aan de rest van het gebied, waaronder de Harmslootvallei met eveneens vochtige duinvalleien, deze daardoor lastig te vervangen potenties.

Het Nollenlandschap (K3)

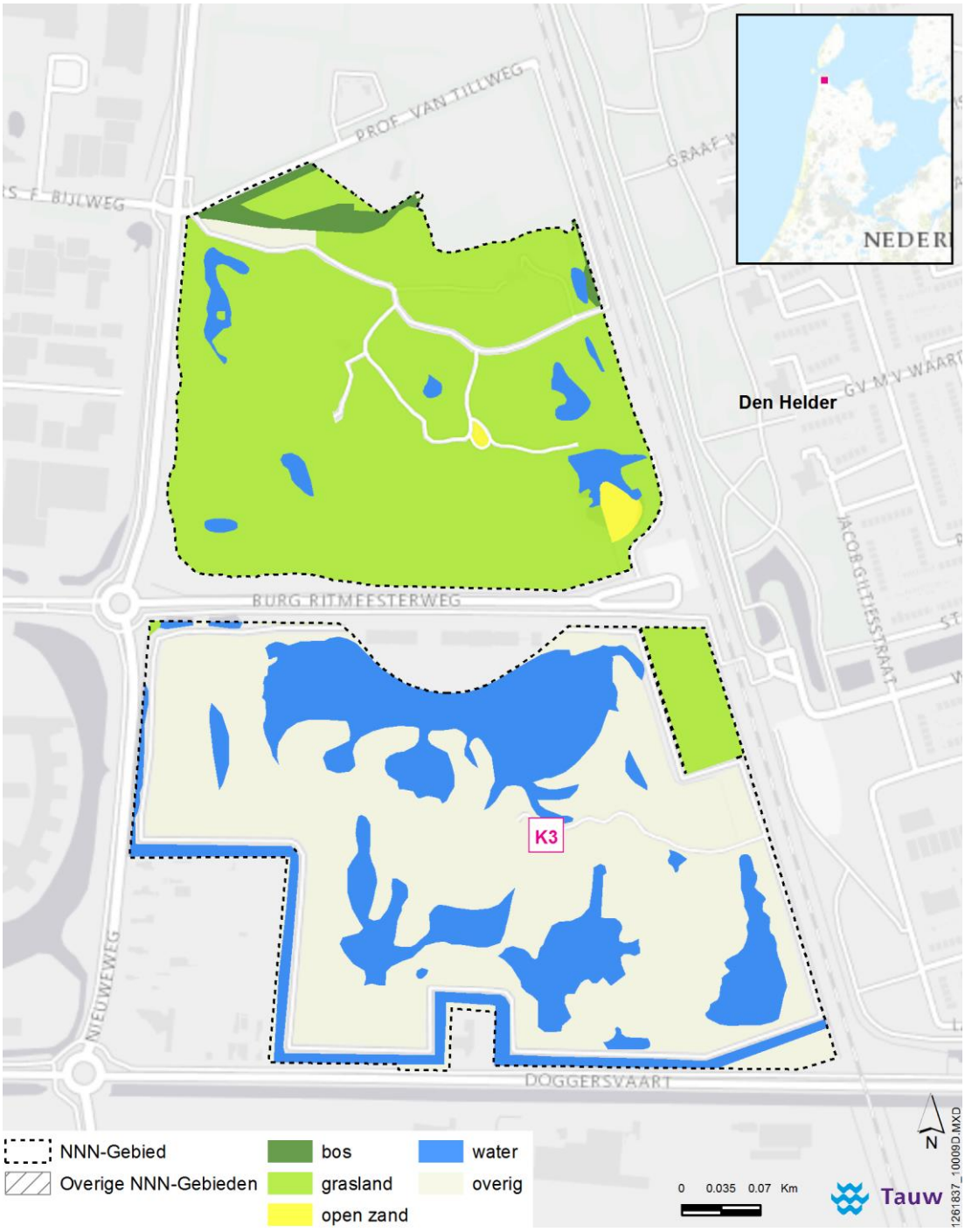
1 Algemene gegevens

Nummer	K3
Naam gebied	Het Nollenlandschap
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente	Den Helder
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	32 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het deelgebied Het Nollenlandschap bedraagt in totaal 32 hectare. De **samenhang** van het NNN-gebied met nabijgelegen NNN-gebieden is beperkt door de ligging omsloten door de bebouwde kom van Den Helder.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied het Nollenlandschap en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het nollenlandschap ligt in de bebouwde kom, maar kan door het huidige karakter tot het **jonge duinlandschap** gerekend worden (fysisch geografische regio: Duinen). Het heeft zijn naam te danken aan 'nollen'. Dit zijn oorspronkelijk geïsoleerde duinzandkopjes in de binnenduinen.

Het gebied maakte deels onderdeel uit van het aandijkingenlandschap dat nu nog het karakter van de gebieden direct ten zuiden van Den Helder bepaalt. Aandijkingen zijn aangeslibde zand- en slibplaten langs de oorspronkelijke kustlijn die vervolgens vanaf de aangrenzende hogere (duin)gronden zijn ingedijkt en ontgonnen, vaak voor de bollenteelt. In het gebied is echter recent het oude nollenlandschap (van voor de ontginningen) hersteld. De noordzijde van het gebied bestaat uit een restant van de duinen waarop Den Helder gebouwd is. Het zuidelijk deel van het NNN-gebied was in gebruik voor de bollenteelt en is dus recentelijk (2007) opnieuw ingericht.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het gebied wordt omringd door de bebouwde kom van Den Helder. Het noordelijk deel bestaat uit 'oorspronkelijk' reliëfrijk duin tot circa 7 meter boven NAP. Dit deel is door de inmiddels overleden kunstenaar Rudi van de Wint gebruikt als openluchtgalerie, waarbij de daar aanwezige bunkers van de Atlantikwall, die nog dateerden uit de Tweede Wereldoorlog, gebruikt zijn. Ook het zuidelijk deel is ingericht door Rudi van de Wint, samen met Cor ten Haaf en Ron van 't Veer. Achter het ontwerp zit een concept vanuit kunst en natuur. Het zuidelijk deel ligt in de lage delen net onder NAP. Hier zijn nog brakke invloeden aanwezig, maar verwacht mag worden dat dit gebied verder zal verzoeten door aanvoer van kwel uit de aangrenzende duinen. De verspreide zandkopjes/duintjes zijn tot circa 3 a 4 meter hoog.

Huidig gebruik
Het huidige gebruik van het gebied bestaat, naast natuur, vooral uit extensief recreatief gebruik en kan als uitloopgebied voor de omliggende woonwijken worden beschouwd. In het gebied mag worden gestruind.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Het Nollenlandschap de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Nollenlandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

Kernkwaliteit: Nollenlandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden
Het gehele gebied kan tot het beheertype **N08.02 Open duin** worden gerekend, met in het zuidelijk deel overgangen naar **N08.03 Vochtige duinvallei**. Op het voormalige bollenveld in het zuidelijk gebiedsdeel komt in de lage delen al soortenrijke gras- en moerasvegetaties voor die de ontwikkeling naar een soortenrijke vochtige duinvallei inluiden, waarbij nu ook nog soorten van brakke omstandigheden voorkomen.

In het gebied broeden incidenteel moeras- en rietlandvogels, zoals baardman en blauwborst, maar het gebied is te klein en te geïsoleerd om als toplocatie voor deze soortgroep te worden aangemerkt. Zeer kenmerkend is wel de **rugstreeppad.** Deze soort vindt in (tijdelijke) plassen een geschikt voorplantingsbiotoop in het gebied.

Potentiële natuurwaarden
De belangrijkste potentie ligt in de toename van de voor open duin en duinvallei karakteristieke soortenrijke vegetaties, bij toenemende ouderdom van het gebied en consequent beheer. Het is niet duidelijk of de bunkerrestanten een rol kunnen spelen als verblijfplaats voor **vleermuizen**, zoals in diverse duingebieden het geval is. Dit zou nader onderzocht kunnen worden.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlaktewaterkwaliteit	Bestaand water- en / of verlandingspatroon	Cultuurhistorisch element (bunkers Atlantikwall)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Nollenlandschap met recreatief gebruik																	
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-
N08.03 Vochtige duinvallei	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Doordat het gebied recent is aangelegd is het gebied ook relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<10 jaar). De nollen komen natuurlijk wel beperkt voor in Noord-Holland. Voor het binnenland zijn oude duinen relatief zeldzaam. Dit maakt wel dat er sprake is van een nauwelijks vervangbare situatie.

Noordduinen, Mariëndal & Botgat (K4)

1 Algemene gegevens

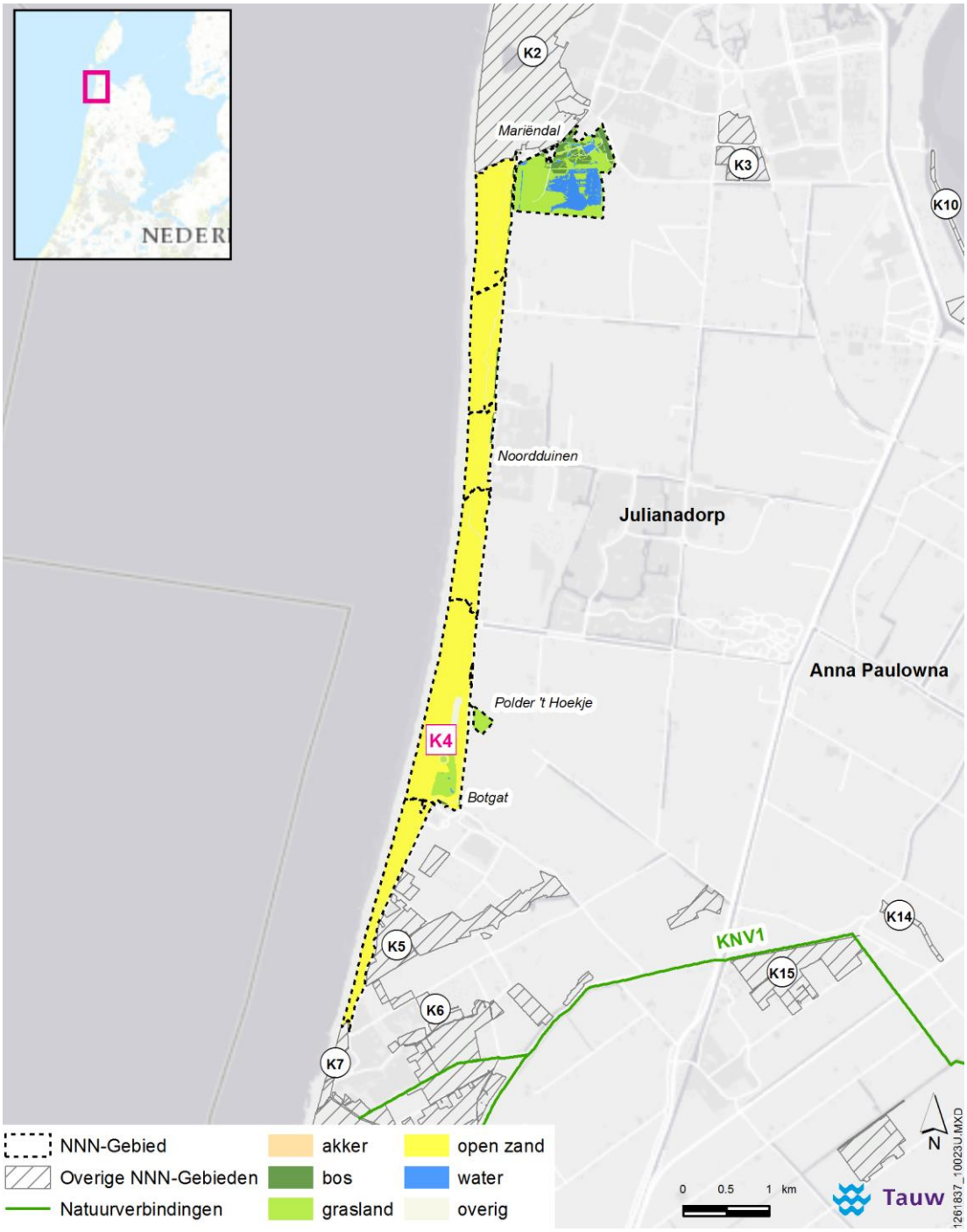
Nummer	K4
Naam gebied	Noordduinen, Mariëndal & Botgat
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeenten	Den Helder, Schagen
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Natura 2000-gebied #84 Duinen Den Helder-Callantsoog (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (jonge en oude duinen)
Gebruik / functie	Natuur, recreatie (Mariëndal)
Oppervlakte NNN	417 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Noordduinen, Mariëndal en Botgat bedraagt ruim 400 hectare. Het gaat hoofdzakelijk om een strook duinen van circa 350 meter breed tussen het strand en de Zanddijk: de Noordduinen. Tot het NNN-gebied behoort ook het 86 hectare grote natuurontwikkelingsproject Mariëndal in het noorden, het duingebied Botgat bij Groote Keeten en een klein uit productie genomen perceel landbouwgrond aan de Duinweg (Polder 't Hoekje). De **samenhang** binnen het NNN bestaat uit het aaneengesloten duinlandschap van de Noordduinen en Botgat, dat zich uitstrekt over ruim 10 kilometer langs de Noordzeekust van Callantsoog tot bij Den Helder. De N502 (6 meter breed) ligt tussen het Mariëndal en de Noorduinen in en scheidt ook Polder 't Hoekje van de rest van het NNN gebied. Het bos van het Mariëndal gaat in het noorden over in de bossen van de Donkere Duinen (K2) en heeft mede daardoor een samenhang met het duinlandschap. De samenhang met Polder 't Hoekje is kleiner. Het is een vochtig grasland te midden van agrarisch gebied in een open polder. Op Mariëndal en Polder 't Hoekje na ligt het hele NNN-gebied in Natura 2000-gebied #84 Duinen Den Helder- Callantsoog.

De **samenhang** met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Ten noorden liggen de duingebieden de Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen (K2) en in het zuiden grenst het gebied direct aan de duinen van het Zwanenwater (K7). Het duingebied heeft aan de binnenlandse zijde een harde grens met een weg en het achterliggende agrarische landschap. Als uitzondering hierop zijn met de Uitlandse Polder en Zandpolder (K5) nog wel ruimtelijke relaties aanwezig (en/of te herstellen).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Noordduinen, Mariëndal & Botgat en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied ligt grotendeels in het landschapstype **jonge duinen** en deels ook in het **duinwallen en duinvlaktenlandschap** (fysisch geografische regio: duinen). Rond 1300 liep de aaneengesloten duinenrij van Holland niet verder dan Camperduin. Ten noorden hiervan waren zandplaten met duinen aanwezig, waaronder de eilanden Callantsoog en Huisduinen. Hierachter werd slib afgezet waardoor kwelders en slikplaten ontstonden die later werden ingepolderd. In het begin van de 17e eeuw werd een stuifdijk aangelegd tussen Callantsoog en Huisduinen

waardoor de landaanwinning versnelde. De Noordduinen zijn uit deze stuifdijk ontstaan. De primaire duinvalleien van het Botgat konden ook door de aanleg van deze dijk ontstaan. Bij de duindoorbraak van 1953 liep het voor het laatst onder water. Het Botgat is vanaf het begin van de 20e eeuw gebruikt als agrarisch grasland en ook een periode als schietterrein. Door de aanleg van de stuifdijk is er een abrupte overgang naar het polderland. Mariëndal en Polder 't Hoekje bevinden zich in dit polderland. In 2003 werd Mariëndal uit productie genomen en vervolgens is hier natuurontwikkeling toegepast waarbij waterpartijen zijn gegraven.

Aardkundig monument

De jonge- en oude duinen en de stuifdijken zijn aardkundige waarden die iets vertellen over de manier waarop het landschap is ontstaan en behoren daarom tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. De hele duingordel van Petten tot Den Helder is benoemd tot aardkundig monument (Duinen van Petten tot Den Helder (AM2)). Dit betekent dat bij natuurontwikkelingen in dit gebied de aardkundige waarden moeten worden meegenomen in de afweging. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Noordduinen is een smalle duinstrook met een abrupte hoge steile overgang naar het polderland ten oosten ervan. De duinen zijn rijk aan reliëf en er zijn diverse stuifkuilen en stuifdijken. Het duinlandschap is open, zonder duinbossen. De duinen zijn overwegend droog. Daarbij speelt de beperkte breedte van het duingebied een rol evenals het lage polderpeil in de aangrenzende polders. Bij Botgat en aangrenzende delen van de Noordduinen zijn wel duinvalleien met vochtige omstandigheden aanwezig. Over het algemeen zijn de duinen kalkarm, maar er zijn lokaal ook kalkrijkere omstandigheden te vinden. Mariëndal is aangelegd op uit productie genomen bollenvelden in een voormalig kweldergebied met ondiep liggende kleilagen. Het gebied staat onder invloed van brak grondwater. Het peil is geïsoleerd van het polderpeil, waardoor een natuurlijk peilbeheer gevoerd kan worden. Grote delen die 's winters onder water staan vallen in de loop van de lente droog. Ook in Polder 't Hoekje zijn hydrologische aanpassingen gedaan, waardoor een peilbeheer met hogere waterstanden gevoerd kan worden.

Huidig gebruik

Het NNN-gebied bestaat uit natuurgebied. Het is grotendeels begrensd als Natura2000-gebied. Via wandel- en fietspaden zijn zowel de duinen als Mariëndal toegankelijk. Het beheer van de Noordduinen (incl. Botgat) is vanuit de Natura 2000-doelstellingen voornamelijk gericht op behoud van de aangewezen habitattypen. Voor enkele habitattypen (vochtige duinvalleien en kruipwilgstruwelen) geldt een uitbreidingsdoelstelling voor oppervlakte en kwaliteit. Mariëndal is primair ingericht als natuurgebied met recreatief medegebruik. Het recreatief gebruik gaat om kleine aantallen bezoekers en het betreft alleen het noordelijke deel. Het zuidelijke deel is niet vrij toegankelijk. Voor het noorden van Mariëndal geldt een combinatie van natuur en (natuur-gerelateerde) recreatie. Hier is een bezoekerscentrum met eromheen een parkachtige omgeving met speelveldjes, klimbanen etc. Polder 't Hoekje heeft een belangrijke functie voor waterberging en het ligt in weidevogelleefgebied. Het beheer is dan ook gericht op weidevogels.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Noordduinen, Mariëndal & Botgat de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid dynamisch jong duinlandschap
- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik
- Waterrijk open landschap met extensieve graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch jong duinlandschap

Actuele natuurwaarden
Het overgrote deel van het NNN-gebied bestaat uit **N08.02 Open duin**. Hier zijn relatief goed ontwikkelde droge duingraslanden aanwezig met geringe vergrassing. Konijnen zijn in hoge dichtheid aanwezig (hoewel de aantallen teruglopen) en spelen een belangrijke rol in het open houden van de graslanden. In de duinen komen kenmerkende plantensoorten van dynamische duinen voor zoals zeewolfsmelk en blauwe zeedistel. Op de open plekken in het dynamische duinlandschap komen **vogels van open zandige plekken** voor, waaronder de intussen zeldzame tapuit (typische soort voor H2130B Grijze duinen (kalkarm)). Het duingebied tussen Den Helder en Callantsoog is één van de belangrijkste leefgebieden van de tapuit. Dit is het enige gebied in Nederland waar de populatie op de lange termijn min of meer stabiel is gebleven. Het gaat om 20-25% van de landelijke populatie. Het gebied is niet alleen numeriek van belang: het gebied fungeert tevens als een bronpopulatie van waaruit nabijgelegen duingebieden worden gekoloniseerd. Ook voor **vlinders** zijn de open duinen van groot belang. Dagvlinders als duinparelmoervlinder en kleine parelmoervlinder (beiden typische soorten in het kader van Natura 2000) komen veel voor in deze duinen. Vooral in het noorden zijn er waarnemingen van kommavlinders. De duinen zijn een goed habitat voor **rugstreeppad** en **zandhagedis**.

Het grootste oppervlak bestaat uit het voor het Natura 2000-gebied aangewezen habitattype H2120 Witte Duinen, zoekgebied Witte duinen (ZGH2120) en ook het prioritaire habitattype H2130B Grijze duinen (kalkarm) is veel aanwezig. Voor Grijze duinen is de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig. Er geldt een instandhoudingsdoelstelling voor oppervlakte en kwaliteit in het Natura 2000-gebied. Aan de westkant van de vastgelegde duinen ontstaan op het strand door de dynamiek al dan niet (met biestarwegras) begroeide embryonale duinen. Een smalle rand over vrijwel de gehele lengte behoort tot het aangewezen habitattype H2110 Embryonale duinen.
In het grootste deel van de duinen binnen het NNN-gebied heersen droge omstandigheden. Dit geldt niet voor het deel ten noordwesten van Groote Keeten. In het Botgat en de westelijk hiervan gelegen vallei zijn vochtige delen met als beheertype **N08.03 Vochtige duinvallei**. Bij delen van de westelijke vallei gaat het om de voor het Natura 2000-gebied aangewezen habitattypen H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) en H2190D Vochtige duinvalleien met hoge moerasplanten. In de westelijke vallei zijn kenmerkende soorten als knopbies, moeraswespenorchis, vleeskleurige orchis en waterpunge aanwezig. Vleeskleurige orchis is ook bekend uit het Botgat. Voor het totale Natura 2000-gebied Den Helder-Callantsoog geldt een uitbreidingsdoelstelling voor het habitattype Vochtige duinvalleien (diverse subtypen: H2190A t/m D), zowel wat betreft oppervlakte als voor kwaliteit.

Verspreid over het duingebied is op de duinenrij duinheide aanwezig met kraaiheide (**N08.04 Duinheide**). Voor het Natura 2000-gebied is H2140B Duinheiden met kraaihei (droog) aangewezen als prioritair habitattype. Er geldt een behoudsdoelstelling. Nabij Mariëndal ligt een kleine strook met duinheide met struikhei (H2150). Op enkele plaatsen groeit struweel, aangeduid met de habitattypen H2160 Duindoornstruweel en H2170 Kruipwilgstruweel.

Potentiële natuurwaarden
Elementen van de Atlantikwall in de vorm van bijvoorbeeld bunkers zijn waardevol voor overwinterende **vleermuizen**. Nader verkend kan worden in hoeverre vleermuizen, waaronder de meervleermuis, gebruik (kunnen) maken van de bunkers als winterverblijfplaats. Vanwege het belang van de Noordduinen voor de kustverdediging zijn de duinen vastgelegd en hiermee is verstuiving en dynamiek teruggelopen. Voor de kwaliteit van witte en grijze duinen is het

belangrijk dat er aanvoer van vers zand is door winddynamiek. Om dit te verbeteren worden stuiflocaties gecreëerd. Het genereren van verstuiving is ook van belang voor de tapuit. Vergrassing en het opkomen van struweel vormen een belangrijke bedreiging voor deze soort en verstuiving gaat dat tegen.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden
Alleen in het noordelijk deel van Mariëndal is bos te vinden dat bestaat uit het beheertype **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**. Naast bos is er hier ook een kleinschalige afwisseling met extensief grasland (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) aanwezig en terreinen waar intensiever recreatief gebruik plaatsvindt. Aan de overzijde van de Jan Verfailleweg zet het bos zich voort in de Donkere Duinen (K2). In het bos van Mariëndal broeden **bosvogels** als wielewaal, spotvogel en nachtegaal. In het parkachtige deel is geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden
Door beheermaatregelen als het verwijderen van Amerikaanse vogelkers kan de kwaliteit van het aanwezige bos worden verhoogd. Het is tevens potentieel leefgebied van de **boommarter,** van deze soort zijn waarnemingen bekend uit de aangrenzende Donkere Duinen (K2).

Kernkwaliteit: Waterrijk open landschap met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden
Het zuidelijk deel van Mariëndal (buiten de begrenzing van Natura 2000) bestaat uit open graslanden, die vanwege de grote floristische overeenkomst tot **N08.03 Vochtige duinvallei** worden gerekend, hoewel strikt genomen geen sprake is van duingebied. De soortenrijkdom is hier, met name aan de westkant, groot. Naast diverse orchideeën komt hier onder andere parnassia voor. In Mariëndal zijn ook meerdere wateren gegraven, waarvan de centrale plas en de smalle watergang bij de Zanddijk worden gerekend tot **N04.02 Zoete Plas** en **N04.03 Brak water**. De brakke invloeden zijn in de wateren deels nog duidelijk merkbaar, onder andere de zilte waterranonkel is een kenmerkende soort voor deze situatie. Sinds het peil geïsoleerd is gekomen van het polderpeil is de waterhuishouding verbeterd. Tot de broedvogelsoorten hoort onder andere de geoorde fuut. In het westen van Mariëndal, tegen de Duinweg, is een strook met beheertype **N10.02 Vochtig hooiland** gelegen. De soortenrijkdom aan planten is hier groot met ook hier soorten als vleeskleurige orchis en parnassia.

Het kleine poldergebied ’t Hoekje maakt onderdeel uit van een open graslandgebied (**N10.02 Vochtig hooiland**) met **weidevogels** als kievit, tureluur en grutto als broedvogels. Het vormt het noordelijkste stukje van het Weidevogelleefgebied bij Groote Keeten.

Potentiële natuurwaarden
Na de inrichtingsmaatregelen hebben zich al veel plantensoorten gevestigd in het gebied en de vegetatie ontwikkelt zich nu verder. Door beheer van maaien en het maaisel afvoeren wordt het gebied verder verschraald. Doordat het peil recent geïsoleerd is van het polderpeil kan er beheer met hoge waterstanden gevoerd worden waardoor de potenties toenemen. Dit geldt ook voor de brakke wateren die nog relatief jong zijn en zich verder zullen ontwikkelen waarbij de kwaliteit zal toenemen.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongeploegd)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Begeleid dynamisch jong duinlandschap																	
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2110, H2120, ZGH2120, H2130B*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190B, H2190D*	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *incl. N2000: H2140B, H2150, H2160, H2170*	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Vogels van heide en open zand *incl. N2000: tapuit*	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droog milieu *incl. N2000: duinparelmoervlinder, kleine parelmoervlinder*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Waterrijk open landschap met extensieve graslanden																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-
N08.03 Vochtige duinvallei	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden in de Noordduinen en het Botgat zijn een gevolg van eeuwenlange dynamiek langs de Noordzeekust en dan ook niet of nauwelijks vervangbaar, nog los van de functie bij de kustverdediging. Om te voorkomen dat deze kwaliteiten in het landschap voorgoed verdwijnen behoren de Noordduinen en Botgat tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. Voor de Mariëndal en Polder 't Hoekje is de vervangbaarheid groter. Dit zijn voormalige landbouwgronden die vrij recent uit productie zijn genomen. De actuele natuurwaarden kunnen in principe ook in andere geschikte delen van de polder gerealiseerd worden. De graslanden en wateren van deze gebieden zijn binnen enkele tot tientallen jaren opnieuw te ontwikkelen. Bij Mariëndal zijn echter op grote schaal inrichtingsmaatregelen genomen, zoals de aanleg van waterpartijen. Er ontwikkelt zich in het zuiden van dit gebied een soortenrijke vegetatie, deze soortenrijkdom met o.a. brakke invloeden is op deze schaal lastig te vervangen.

Uitlandse Polder en Zandpolder (K5)

1 Algemene gegevens

Nummer	K5
Naam gebied	Uitlandse Polder en Zandpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente	Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #84 Duinen Den Helder-Callantsoog (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	226 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, gemeente Schagen, Hoogheemraadschap HHNK en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied bestaat uit verspreid gelegen vochtige graslanden en nollen (oude duinen) met een totale **oppervlakte** van 226 hectare. De **samenhang** binnen het NNN-gebied komt tot uitdrukking in het open polderlandschap waartussen een golvend oud duinlandschap ligt (de Nollen van Abbestede). De **samenhang** met andere NNN gebieden ligt in de overgang van het oude duinlandschap van de Nollen van Abbestede naar de nieuwe duinen van de aangrenzende Noordduinen (K4). Daarnaast is er een sterke historische en landschappelijk samenhang met het Kooibosch (K6). Het Kooibosch, een vochtige vallei, is namelijk een overblijfsel van hetzelfde oud duinlandschap waar ook de nollen deel van uit maakten. Samen met de Noordduinen (K4) zijn de nollen onderdeel van het Natura 20000-gebied Duinen Den Helder- Callantsoog. Daarnaast bestaat een duidelijk samenhang met de open vochtige graslanden binnen en buiten het NNN. Deze is van belang voor weidevogels. Tenslotte ligt het NNN gebied langs of nabij een natte natuurverbinding (KNV1). Het gebied heeft hierdoor een functie als stapsteen in een groot netwerk van natte natuurverbindingen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Uitlandse Polder en Zandpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied maakt oorspronkelijk onderdeel uit van het **aandijkingenlandschap** (fysisch geografische regio: Duinen). Aandijkingen zijn aangeslibde zand- en slibplaten langs de

oorspronkelijke kustlijn, die vanaf de aangrenzende hogere gronden zijn ingedijkt en zo zijn toegevoegd aan het land. Deze gebieden zijn als geheel ingericht, vaak grootschalig, geometrisch en open. In het NNN-gebied resteren enkele oude duinrestanten (nollen) tussen de bollenvelden. De nollen zijn door verstuiving en duinvorming ontstaan in het kwelderlandschap rondom het voormalig eiland Callantsoog. De duinruggen/nollen zijn ontstaan in een dynamisch landschap waar stroomgeulen steeds hun weg verlegden. In 1610 kwamen de Nollen definitief binnendijks te liggen. Delen van de duintjes zijn afgegraven voor waterwinning. De overgang van de Nollen naar het aangrenzend agrarisch gebied is overal zeer abrupt, terwijl er vroeger sprake geweest is van een grillige overgang, met lage duintjes die geleidelijk overgingen in de aangrenzende strandvlakte. In het gebied is getracht om het oude nollenlandschap te herstellen. Hierdoor is een binnenduinlandschap ontstaan in de polder. De Zandpolder is recent opnieuw ingericht als natuurgebied. De bollenvelden zijn hiervoor afgegraven. In de Uitlandse polder is 50 hectare opnieuw ingericht. De waterhuishouding is verbeterd door vervuild oppervlaktewater buiten te houden en door het instellen van een natuurlijk, hoger waterpeil in de sloten. Langs de binnenduinrand zijn lage nolletjes aangelegd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
In de lagere delen van de Nollen van Abbestede zijn zeeklei-afzettingen aanwezig. De nollen zelf zijn opgebouwd uit **kalkarm zand** en hebben een zwak humusdek. De omgeving van het Nollenland bij Abbestede heeft geen vast waterpeil. Afhankelijk van de hoogteligging en het gebruik wordt het zomerpeil bepaald. In het Nollenland van Abbestede wordt een vrij constant peil aangehouden dat op ongeveer 0,20 m min NAP ligt. In het voorjaar en de zomer wordt het peil in de Zandpolder via drie gemaaltjes opgezet met water, dat afkomstig is uit het Noord-Hollands Kanaal. In de Uitlandse Polder wordt de waterstand gereguleerd, waarmee wordt voorkomen dat het naastgelegen Zwanenwater uitdroogt. Via de duinrellen stroomt het schone water de polder in. In de gebieden treedt lokale kwel op vanuit de nollen.

Huidig gebruik
Het NNN-gebied wordt grotendeels als natuurgebied beheerd. Het gebied is (gedeeltelijk) opengesteld via half verharde wegen die door de gebieden lopen.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Uitlandse Polder en Zandpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Binnenduinlandschap met nollen
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Binnenduinlandschap met nollen

Actuele natuurwaarden
De Nollen van Abbestede zijn rijk aan gradiënten zoals in voedselrijkdom, vochtigheid en zoutgehalte. De gradiënten hangen samen met de ontstaansgeschiedenis van dit gebied en zorgen voor een rijke variatie aan soorten in een relatief klein oppervlak. Het gebied bestaat uit een droog gedeelte en een nat gedeelte. In het natte deel zijn brakke plassen (**N04.03**) aanwezig.

Het droge gedeelte betreft de oude nollen die worden gerekend tot **N08.02 Open duin**. De nollen bestaan uit schrale, oude kalkarme tot kalkloze zandgronden. Hier wordt een graslandvegetatie aangetroffen die kenmerkend is voor het zeldzame habitattype H2130C Grijze duinen (heischraal). Grenzend aan het Zwanenwater komt ter hoogte van de Uitlandse polder een klein oppervlakte H2130B Grijze duinen duin (kalkarm) voor. De duingraslanden bevatten soorten als zandblauwtje, hondsviooltje, buntgras, muizenoortje en veel korstmossen. Helm en zandzegge komen plaatselijk veelvuldig voor.

Het natte deel van de Nollen van Abbestede heeft een kleiige bodem. Dit terreindeel is in het najaar van 1997 ingericht. In het voormalige akkerland werd een grote ondiepe waterpartij (**N04.02 Zoete plas**) en een aantal kleinere poelen aangelegd. Hier liggen enkele delen die zijn aangewezen als **N08.03 Vochtige duinvallei.** In het kader van Natura 2000 zijn deze delen aangewezen als zoekgebied voor habitattype Vochtige duinvalleien (open water) (ZGH2190Aom). In de graslanden komt inmiddels meer variatie in vegetatie, wat blijkt uit het voorkomen van o.a. rietorchis. Het aantal soorten van bloemrijke graslanden is na de inrichting toegenomen. In de wateren komen soorten voor als schedefonteinkruid en zilte waterranonkel en plaatselijk ook holpijp en drijvend fonteinkruid. Op de oevers groeit aardbeiklaver en ruwe bies.

In de Nollen van Abbestede broeden en foerageren vele verschillende **weidevogels** en **watervogels** (waaronder grutto, kluut, lepelaar, zomertaling, slobeend en smient). Daarnaast wordt het gebied gebruikt als pleisterplaats voor trekvogels. Soorten als smient, grauwe gans, knobbelzwaan, bonte strandloper, maar ook meer bijzondere soorten als groenpootruiter, zwarte ruiter en grauwe franjepoot benutten het gebied als pleisterplaats.

Potentiële natuurwaarden
De kwaliteit van het gebied zal bij consequent beheer duidelijk toenemen. Verwacht mag worden dat het gebied ook van belang gaat worden (of wellicht al is) voor de **rugstreeppad** en **zandhagedis**.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden
Kenmerkend voor de Uitlandse polder is **Kruidenrijk grasland** (**N12.02**) en **Vochtig hooiland (N10.02)**, waar onder andere de **weidevogels** grutto en tureluur broeden. Ernaast liggen de 'nollen' oftewel jonge duinen. Het poldergebied wordt gekenmerkt door kruidenrijke en/of structuurrijk grasland. Op vroegere bollenakkers is een bloemrijk grasland ontstaan. Hier groeien ratelaar, koekoeksbloem, stijve ogentroost en rietorchis. Schoon water uit het duingebied stroomt via duinrellen de Uitlandse Polder in, of komt uit de diepere ondergrond omhoog. In de sloten staat vaak de holpijp, die op basenrijke kwel wijst. De waterplanten haarfonteinkruid en puntig fonteinkruid wijzen op zoet, carbonaatrijk water. Net als het drijvend fonteinkruid komen ze langs de binnenduinrand vooral voor op plekken waar kwel optreedt. Ook de **rugstreeppad** komt in grote aantallen voor in de Uitlandse Polder. Het beheertype **Zilt- en overstromingsgrasland** (**N12.04**) is te vinden in de Zandpolder. De polder bestaat uit zand, randjes met slik, ondiepe plassen en schelpenstrandjes. Het doet dienst als voedselgebied en rustplaats voor trekvogels.

Potentiële natuurwaarden
Op grote schaal geldt de ambitie om het beheertype **N10.02 Vochtig hooiland** rond de Uitlandse Polder uit te breiden. Rond Nollenland bij Abbestede is de ambitie om **N12.02 Kruiden- en**

faunarijk grasland en **N12.04 Zilt- en overstromingsgraslanden** verder uit te breiden. De ligging langs natte natuurverbindingen biedt kansen voor soorten als de **waterspitsmuis**. Deze soort komt voor in het aangrenzende Zwanenwater. Moerassige oevers langs wateren zouden het belang voor waterspitsmuis duidelijk kunnen doen toenemen, waarbij in algemene zin het open karakter niet moet worden aangetast. Hoge opgaande beplanting is in beginsel dus niet gewenst.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Binnenduinlandschap met nollen																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brakke Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2130B en H2130C*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: ZGH2190Aom*	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Oud nollenlandschap is zeer zeldzaam in Nederland. Deze binnenduinen zijn rijk aan gradiënten en kennen daardoor een rijke variatie aan vegetatietypen op een relatief klein oppervlak. Gelet hierop en op de unieke ontstaansgeschiedenis zijn de nollen onvervangbaar. Doordat de open graslanden in het NNN-gebied relatief recent als natuur zijn ontwikkeld zijn deze relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<20 jaar). De strategische ligging in het open polderlandschap en naast een natte natuurverbinding is echter lastig te vervangen.

De Nollen, Kooibosch & Luttickduin (K6)

1 Algemene gegevens

Nummer	K6
Naam gebied	De Nollen, Kooibosch & Luttickduin
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #84 Duinen Den Helder-Callantsoog (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	47 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland (De Nollen), Staatsbosbeheer (Kooibosch & Luttickduin)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het deelgebied Nollen bedraagt in totaal 47 hectare. De **samenhang** binnen het gebied wordt gedragen door de ontstaansgeschiedenis van het natuurgebied. Het betreft een oude vochtige duinvallei die in het verleden is ingericht als eendenkooi. Hierdoor is een uniek landschap ontstaan te midden van open polders en bebouwing.

Het duinbos, de vochtige vallei en de open duingebieden vormen een samenhangend duinlandschap te midden van open polders en bebouwing. Samenhang met andere NNN gebieden is er met name met de andere duinlandschappen in de omgeving zoals de Noordduinen (K4) en het Zwanenwater (K7). Daarnaast is er een sterke historische en landschappelijk samenhang met de Nollen van Abbestede (K5). Het Kooibosch is namelijk een overblijfsel van hetzelfde oud duinlandschap waar ook de nollen deel van uitmaakten. Samen met de Noordduinen en de Nollen van Abbestede is het Kooibosch onderdeel van het Natura 20000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog. Het NNN gebied ligt langs of nabij een natte natuurverbinding (KNV1). Het gebied heeft hierdoor een functie als stapsteen in een groot netwerk van natte natuurverbindingen. Aan de noordoostzijde wordt het gebied begrenst door camping Callantsoog Tempelhof en aan de noordzuidzijde door camping De Nollen. Aan de westzijde ligt de bebouwing van Callantsoog.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Nollen, Kooibosch & Luttickduin en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het NNN gebied maakt onderdeel uit van het **aandijkingenlandschap** en is een oud duinrestant (fysisch geografische regio: duinen). De Nollen, Kooibosch en Luttickduin zijn ontstaan na de Middeleeuwen. In die tijd was het kustgebied boven Petten door het invloed van het weer veranderd in een waddengebied (De Zijpe) met kleine en grote eilanden. Vanaf de zestiende eeuw werd dit kustgebied weer definitief teruggewonnen op de zee door dijken aan te leggen en de duingroei te bevorderen. Door de dijken ontstond een smalle kuststrook zoals we die nu kennen met daarachter polders. Alleen in 1570 zorgde de Allerheiligenvloed ter hoogte van Callantsoog ervoor dat de duinen werden weggeslagen en de nieuwe polders vol water liepen. Er ontstonden twee grote doorbraken. Het Kooibosch is een overblijfsel van een doorbraak net als het Luttickduin dat vrij kwam te liggen van de rest van de duinen. Ter plaatse van het Kooibos was een wiel aanwezig. Rond het wiel werd bos aangelegd waarin een eendenkooi werd gegraven, het huidige Kooibos. Het gebied is vanaf die tijd gebruikt als eendenkooi en het omringende bos is in hakhoutbeheer gekomen. Delen van het wiel zijn in de loop van de tijd verland en als hooiland in gebruik geweest. Na verwerving door Staatsbosbeheer is vanaf 1975 tot op heden een consequent maaibeheer gevoerd in het centrale hooiland. Het duingrasland van Luttickduin was in de Tweede Wereld Oorlog onderdeel van de Duitse verdedigingswerken langs de kust. Na de oorlog zijn de bunkers verwijderd en is het terrein deels vergraven om restanten te camoufleren en zijn er Corsicaanse dennen en loofomen aangeplant.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het centraal gelegen schraalgrasland in het Kooibosch ligt in een erosiegeul in de voormalige wad- en strandvlakte. De erosiegeul snijdt diepere zandige afzettingen aan. Deze diepere afzettingen worden gevoed door de Noordzee en bevatten zout/brak grondwater. In het schraalgrasland is dan ook sprake van een zout-brakke kwelstroom vanuit het Noordzee. In de winter is de kwelstroom minder door de hogere grondwaterstanden onder invloed van regenwater. Het centraal gelegen schraalland wordt aan weerszijden omringd door kleine binnenduinen, ook wel nollen genoemd. De nollen worden gevoed door het zoete grondwatersysteem van het Zwanenwater & Pettemerduinen.

Huidig gebruik
Het gebied wordt als natuurgebied beheerd. Het ligt naast Callantsoog en is vanuit het dorp gemakkelijk bereikbaar voor mensen. Ook vanaf de Westerweg aan de andere kant is het gebied toegankelijk. Het Luttickduin is vrij toegankelijk om te wandelen. Het Kooibosch is omwille van de natuurwaarden en de rust afgesloten voor publiek.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in De Nollen, Kooibosch & Luttickduin de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Oude eendenkooi met natte schraallanden omzoomd omzoomd door bos
- Binnenduinlandschap met nollen

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Oude eendenkooi met natte schraallanden omzoomd door bos

Actuele natuurwaarden
Het Kooibosch bestaat uit een cultuurhistorisch waardevolle oude eendenkooi (**N04.02 Zoete Plas**). Om de eendenkooi is een (hakhout)bos aangelegd, dat bestaat uit eikenberkenbos en essenhakhout **(N15.01 Duinbos en N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos)**. Voor de Natura 2000 geldt voor dit natuurbeheertype instandhoudingsdoelen (H2180C Duinbossen (binnenduinrand), H2180Abe Duinbossen (droog) (berken-eikenbos) en H2180B Duinbossen (vochtig)). De ondergroei van het bos is rijk aan kruiden, paddenstoelen en mossen. In het bos broeden **bos- en/of struweelvogels** waaronder de groene specht en roofvogelsoorten als buizerd, havik en sperwer. In het bos is ook de **boommarter** waargenomen.

Een gedeelte van het Kooibosch bestaat uit een zeldzame vorm van blauwgrasland (**N10.01 Nat schraalland**). Hier groeien veel schraallandsoorten zoals vlozegge, blauwe zegge, rietorchis, brede orchis en galigaan. Voor deze vegetatie gelden in het kader van Natura 2000 verschillende instandhoudingsdoelen (N2000: H6410 Blauwgraslanden en H6230, Heischrale graslanden en H2190D, Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)). Het schraalland wordt niet bemest of ontwaterd. Eenmaal per jaar wordt het gemaaid en het gras afgevoerd. In het noordelijke deel is **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** (N2000: H2130B Grijze duinen (kalkarm)) aanwezig.

In een slenk in het bos is duinheide met struikhei aanwezig (**N08.04 Duinheide**, N2000: H2150 Duinheiden met struikhei). De heide staat onder druk voor verbossing en er ontwikkeld zich een gaspeldoornstruweel. Tenslotte is er een, door bos omsloten, strook moeras aanwezig (**N05.01 Moeras**, N2000: H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)). Ook in het grasland grenzend aan het Kooibosch is een klein oppervlakte aan moeras (**N05.01**, N2000: H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) en H2190Aom Vochtige duinvalleien (open water) (oligo- tot mesotrofe vormen)) aanwezig.

Potentiële natuurwaarden
Vanuit de Natura 2000-doelstelling wordt de kwaliteit van de blauwgraslanden verbeterd. Hiervoor is continuering van het beheer noodzakelijk waaronder maaien met periodiek afzetten van houtige opslag. Daarnaast zorgt de aanvoer van schoon water voor een verbetering in de kwaliteit. De potenties voor het bos liggen vooral in het ouder worden bij een natuurlijk bosbeheer. Hierdoor ontstaat er meer variatie in de structuur van het bos waardoor de kwaliteit van het bos verbeterd. Dit is gunstig voor onder meer de boommarter. De ligging langs natte natuurverbindingen biedt kansen voor soorten als de **waterspitsmuis**. Deze soort komt voor in het zuidelijk gelegen Zwanenwater. Moerassige oevers langs wateren zouden het belang voor waterspitsmuis duidelijk kunnen doen toenemen.

Kernkwaliteit: Binnenduinlandschap met nollen

Actuele natuurwaarden
De binnenduinen van het NNN gebied zijn rijk aan gradiënten in voedselrijkdom, kalkrijkdom en vochtigheid. De gradiënten hangen samen met de ontstaansgeschiedenis van dit gebied en zorgen voor een rijke variatie aan soorten in een relatief klein oppervlak. Kenmerkend is de ontkalkte en relatief voedselarme bodem en de hierbij horende vegetaties. Dankzij deze abiotische omstandigheden zijn er in het gebied soortenrijke duingraslanden (**N08.02 Open duin**) en duinheiden aanwezig (**N08.04 Duinheide**). In het Luttickduin gelden verschillende instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000. H2130B Grijze duinen (kalkarm) en H2130A Grijze duinen (kalkrijk) komen voor in mozaïek met H2140B Duinheiden met kraaihei (droog) en H2150 Duinheiden met struikhei. Her en der staan bosschages met H2180Abe Duinbossen (droog) (berken-eikenbos) en H2180C Duinbossen (binnenduinrand). In het Luttickduin is de recreatieve druk hoog en hierdoor wordt erosie veroorzaakt. De erosie heeft echter een positief effecten op de kwaliteit van de duingraslanden want hierdoor kunnen telkens nieuwe buntgras vegetaties ontstaan en zich handhaven.

Potentiële natuurwaarden
Vanuit Natura 2000 worden verschillende maatregelen getroffen om de kwaliteit van de duingraslanden en –heiden te verbeteren. Hiervoor worden onder andere maatregelen in beheer genomen. De kwaliteit van de duingraslanden en – heiden zal hierdoor naar verwachting verbeteren. Verwacht mag worden dat het gebied ook van belang gaat worden (of wellicht al is) voor de **rugstreeppad** en **zandhagedis**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme ondiepe bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (eendenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Oude eendenkooi met natte schraallanden omzoomd door bos																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H2190D, H2190Aom*	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *incl. N2000: H2150*																	
N10.01 Nat schraalland *incl. N2000: H6410, H6230, H2190D*	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland *incl. N2000: H2130B*																	
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180Abe, H2180C, H2180B*	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos en/ of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Binnenduinlandschap met nollen																	
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2130B, H2130A*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *incl. N2000: H2140B, H2150*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De binnenduinen zijn rijk aan gradiënten en kennen daardoor een rijke variatie aan vegetatietypen op een relatief klein oppervlak. Gelet hierop en op de unieke ontstaansgeschiedenis zijn zowel de nollen als de eendenkooi en omgeving onvervangbaar.

Zwanenwater en Pettemerduinen (K7)

1 Algemene gegevens

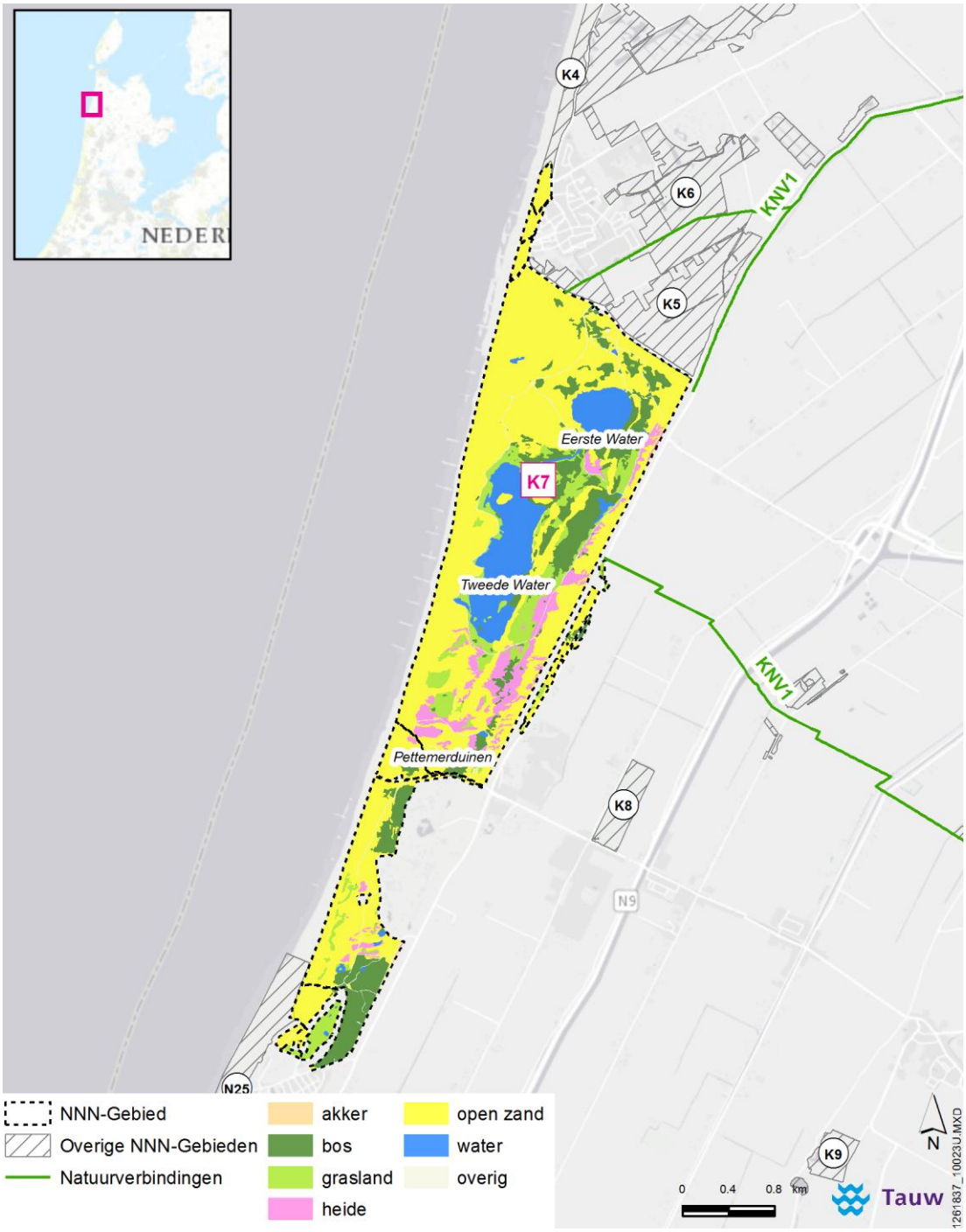
Nummer	K7
Naam gebied	Zwanenwater en Pettemerduinen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #85 Zwanenwater & Pettemerduinen (Vogel- en Habitarichtlijngebied) • Aardkundig monument (jonge en oude duinen, duinmeren) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, kustverdediging
Oppervlakte NNN	696 hectare
Eigendom/beheer	Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

2 en samenhang NNN

Ten zuiden van Callantsoog ligt een uitgestrekt duingebied dat tot Petten doorloopt. Het noordelijk deel hiervan is het Zwanenwater. De **oppervlakte** van het NNN in het deelgebied Zwanenwater bedraagt in totaal bijna 700 hectare. De **samenhang** binnen in het NNN-gebied wordt gevormd door het aaneengesloten duinlandschap. Het Zwanenwater is een vrijwel ongeschonden duinlandschap van overwegend kalkarme duinen met vochtige tot drassige valleien. In het centrum liggen twee uitgestrekte duinmeren, het Eerste Water en het Tweede Water. Beide meren worden omringd door een brede strook moerasland. Achter de zeereep in de zuidelijk gelegen Pettemerduinen liggen goed ontwikkelde duinvalleien en droge duinen. Het NNN-gebied is ook aangewezen als Natura 2000-gebied; het Zwanenwater zowel als Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebied, de Pettemerduinen als Habitatrichtlijngebied.

De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Ten noorden liggen de duingebieden de Noordduinen (K4) en in het zuiden gaat het duinlandschap enigszins onderbroken door de Hondsbossche Zeewering over in de Schoorlse duinen (N3). Het duingebied heeft aan de binnenlandse zijde een harde grens met een weg en het achterliggende agrarische landschap. Als uitzondering hierop zijn met de Uitlandse Polder en Zandpolder (K5) en het Kooibosch (K6) nog wel ruimtelijke relaties aanwezig.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het NNN gebied ligt in het landschapstype **jong duinlandschap** (fysisch geografische regio: duinen). De geschiedenis van het Zwanenwater en de Pettemerduinen is getekend door stormvloeden en de strijd van de mens tegen het zeewater. Na verwoestende stormen in de noordelijke kuststreek was omstreeks 1300 van de oorspronkelijk aaneengesloten duinenrij weinig meer over. Rond de eerste helft van de 16e eeuw werd begonnen met het aanleggen van een zeedijk, de huidige Zijperzeedijk, die nu de oostelijke grens van het Zwanenwater en de Pettemerduinen vormt. De stuifdijk beschermde het achterland tegen de invloed van de zee. Buitendijks ontstonden duinenrijen die parallel aan de kust liepen. In een van de tussenliggende duinvalleien ontwikkelde zich een groot duinmeer. Later raakte dit water door instuiving afgesnoerd en viel het uiteen in het Eerste en het Tweede Water.

Tijdens de aanleg van de Zijperzeedijk lag ten westen van de dijk een strandvlakte met kreken en duintjes. Ter plaatse van de Pettemerduinen ontstonden een of meerdere ketelduinen (stuivend duin). In de 18e en 19e eeuw nam de massa zand in het duingebied verder toe dankzij een door helmplanten opstuivende zeewering. Achter deze zeewering vormde zich een complex van duinen en duinvalleien. De huidige duinvalleien zijn deels afgesnoerde strandvlakten en deels uitgestoven duinvalleien.

Aardkundig monument
De duinen en duinmeren in dit gebied zijn aardkundige waarden die iets vertellen over de manier waar het landschap is en wordt gevormd. Het Zwanenwater is het grootste natuurlijke duinmeer van Europa. Natuurlijke zoetwaterduinmeren van deze omvang zijn daarbij zeldzaam in Europa. Door haar bijzondere karakter is dit gebied onderdeel van het aardkundig monument Duinen van Petten tot Den Helder (AM2). Dit betekent dat bij natuurontwikkelingen in dit gebied de aardkundige waarden moeten worden meegenomen in de afweging. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het Zwanenwater en de Pettemerduinen behoren tot de best behouden vastelandsduinen van Nederland. Het gebied bestaat uit twee parallel aan de kust liggende duinenrijen met daartussen gevarieerde vochtige duinvalleien en twee grote duinmeren. De duinen zijn relatief kalkarm, maar door secundaire verstuiving en de invloed van kalkrijk grondwater zijn belangwekkende gradiënten aanwezig. Een verschil met de meeste andere vastelandsduinen is dat het Zwanenwater nooit is gebruikt voor waterwinning. Mede hierdoor zijn de valleibegroeiingen uitzonderlijk goed ontwikkeld. Door het plaatsen van een kwelscherm tussen het Zwanenwater en het binnenland in combinatie met waterstandverhoging in de verworven natuurgebieden in de Uitlandse polder is het gebied de afgelopen decennia aanmerkelijk natter geworden.

Huidig gebruik
Het gebied wordt als natuurgebied beheerd en heeft daarnaast een belangrijke functie voor recreatief medegebruik. Het Zwanenwater heeft een grote aantrekkingskracht op wandelaars. Jaarlijks wordt het Zwanenwater bezocht door zo'n 100.000 mensen. De bezoekers kunnen kiezen uit twee wandelroutes en gebruik maken van een drietal observatiehutten en enkele uitzichtpunten. Om voldoende rust te garanderen voor vogels en andere dieren en om de kwetsbare plantengemeenschappen te ontzien, is de recreatie in het Zwanenwater sterk gezoneerd. Er is alleen recreatie toegestaan in het noordelijke deel van het gebied. Het gebied is ook alleen toegankelijk voor wandelaars. Andere recreatievormen worden geweerd.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Zwanenwater de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Duinmeren met moeras
- Dynamisch jong duinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Duinmeren met moeras

Actuele natuurwaarden
Het voedselrijke Eerste en Tweede water horen tot het beheertype **zoete plas (N04.02)**. De waterstand fluctueert sterk in de plassen. Als gevolg van het instuiven van zeer fijn zand en vermenging met onverteerde algen is de waterkwaliteit matig. Waterplantenvegetaties zijn niet meer aanwezig. Grenzend aan de plassen ligt een uitgestrekt **moeras (N05.01)**, dat soms bestaat uit overjarig riet of struweel. Het moeras is leefgebied van de **waterspitsmuis.** Bijzonder zijn hier de galigaanvelden (H7210**)** en de duinvalleien met forse moerasplanten (H2190D) als grote boterbloem, draadzegge en moerasmelkdistel.

De plassen zijn een belangrijk rustgebied voor ganzen, waaronder de voor het Natura 2000-gebied aangewezen dwerggans. Voor andere **watervogels** zoals de Vogelrichtlijnsoort slobeend, zijn de plassen van belang als foerageergebied in de winter. Als broedgebied zijn de moerassen van belang voor **moeras- en rietvogels**. Op de oevers en op de eilandjes broeden lepelaar, aalscholver en roerdomp. De aalscholver concurreert met de lepelaar om geschikte broedplekken. De roerdomp is een niet jaarlijkse broedvogel, al zijn de laatste jaren doorgaans wel enkele paartjes in het rietland aanwezig.

Potentiële natuurwaarden
De potenties van de duinmeren en moerassen voor met name vogels worden al grotendeels benut. De laatste decennia zijn de moerassige delen echter op veel plekken dichtgegroeid met struwelen van grauwe wilg. Op de natuurwaarden (en de potentie) van het gebied ook in de toekomst te behouden zal er actief beheer moeten plaatsvinden om verdere verbossing tegen te gaan.

De waterkwaliteit van de twee meren laat te wensen over. In de zomer treedt bloei van blauwalgen op. Ook heeft door de jaren heen zich een dikke laag organisch materiaal afgezet, vermengd met vanuit de zeereep ingestoven, zeer fijn zand. Daarnaast speelt bemesting door vogels en zure depositie een rol. In 2008 en 2009 zijn de meren uitgebaggerd. Hoewel dit de ontwikkeling van water- en oevervegetaties ten goede kan komen is de vraag of dat duurzaam het geval is en daarnaast mag dit niet ten koste gaan van de (nu al) rijke vogelstand.

Kernkwaliteit: Dynamisch jong duinlandschap

Actuele natuurwaarden
Bij het beheertype **N08.01 Strand en embryonaal duin** is het beheer van Rijkswaterstaat bepalend. Het beheertype komt aan de zeezijde voor van de buitenste duinenrij. Binnen het beheertype staat de kustverdediging voorop en is beperkt ruimte voor natuurlijke ontwikkelingen.

Het beheertype gaat over in het beheertype **N08.02 Open duin**. Dit type bevindt zich voornamelijk in en direct achter de zeereep en in of nabij stuifplekken met typische pioniervegetaties van open zand. Hier groeien soorten als helm en zeemelkdistel. Daarnaast kent het gebied veel gestabiliseerd duingrasland (grijze duinen, H2130B), met o.a. buntgras, duinroosje, duinviooltje en veel schapegras, mossen en korstmossen. Het open duin neemt verreweg het grootste gedeelte van het oppervlakte in van het Zwanenwater en Pettemerduinen. Hoewel open duin in Nederland vrij veel voorkomt, is het internationaal gezien zeldzaam. Nederland kent daarom een bijzondere verantwoordelijkheid. In de open duinen komen verschillende bedreigde plantensoorten (o.a. hondsviooltje, gelobde maanvaren en ogentroost) en **vogels van heide en open zand** voor (o.a. tapuit). De tapuit broedt in het gebied, maar de aantallen van deze karakteristieke duinvogel nemen wel sterk af. Het waren er ooit vele tientallen, maar in 2018 was er nog slechts 1 broedpaar. Verder komen hier enkele bijzondere **vlindersoorten** voor, zoals de duinparelmoervlinder, bruinblauwtje, kleine parelmoervlinder en heivlinder. Ook de **zandhagedis** leeft in het Zwanenwater vooral in dit beheertype. Hier vindt de soort open zandige plekjes om haar eieren in af te zetten, voldoende beschutting en genoeg insecten om op te jagen. In de **vochtige duinvalleien (N08.03)** zijn verschillende poelen te vinden. Rond deze plekken zijn vaak pionier soorten te vinden als parnassia, waterpunge, moeraswespenorchis en vleeskleurige orchis. Dit zijn ook de plekken voor de **rugstreeppad** en komt ook de zeldzame **gevlekte witsnuitlibel** voor. Op de overgang van de duinen naar de grote plassen en omliggende moerassen zijn uitgestrekte natte hooilanden aanwezig. Deze **Vochtige hooilanden (N10.02)** zijn matig voedselrijk en worden gevoed met relatief kalkrijk kwelwater. Hier groeien onder meer duizenden brede orchissen en rietorchissen. Het beheertype **N10.01 Nat schraal grasland** dat hier eveneens te vinden is en waarvoor ook een Natura 2000-doel geldt (habitattype H6230 heischraal grasland), is iets minder uitgesproken bloemrijk dan de vochtige hooilanden. Hier groeien vooral veel kleine zeggen en russen. Op enkele zeer natte plekken is onder invloed van stagnerend regenwater moerasheide ontstaan. Naast veenmossen en dopheide groeien hier ook welriekende nachtorchis, wateraardbei en veenpluis.
Het Zwanenwater is ook en belangrijk leefgebied voor de **argusvlinder**.

De langdurig consequent beheerde gradiëntrijke graslanden zijn floristisch zeer waardevol en vormen daarnaast ook de groeiplaats van een groot aantal bijzondere **paddenstoelen** van oude graslanden, zoals wasplaten, aardtongen en barsthoeden. Op grond hiervan kwalificeren ze ook als het in Nederland zeer zeldzaam geworden wasplatengrasland.

Het beheertype **duinheide (N08.04)** wordt meer landinwaarts in oudere, ontkalkte duinen of in verzuurde valleien aangetroffen. Op droge plaatsen komt vooral struikheide, afgewisseld met buntgras, schapegras, mossen en korstmossen voor. Op iets minder droge plekken komt de combinatie van struikheide en kraaiheide voor, terwijl op vochtiger noordhellingen de kraaiheide samen met eikvaren (habitattype H2140) groeit. Door hun omvang vormen deze duinheiden de beste voorbeelden van het habitattype duinheiden met kraaihei in de vastelandsduinen met karakteristieke broedvogels zoals de nachtzwaluw.

In de droge duinen komt verder **duinbos (N15.01)** en struweel voor van berk en zomereik. Op enkele plaatsen is in de jaren dertig de Corsicaanse den aangeplant. Met name in de Pettemerduinen is een substantieel oppervlak naaldbos aanwezig. Op vochtigere standplaatsen is veenbos ontstaan in het algemeen bezet door zachte berk. Deze veenbossen zijn spontaan ontwikkeld. De bossen en struwelen zijn rijk aan broedvogels en er zijn waarnemingen van de **boommarter** bekend. De bossen hebben daarnaast belangrijke betekenis voor diverse soorten paddenstoelen en vaatplanten.

Potentiële natuurwaarden
De natuurpotenties in het gebied worden al grotendeels benut. De kust bij Callantsoog wordt gezien als zwakke schakel in de kuststrook. De afgelopen jaren heeft er veel kustafslag plaatsgevonden. Door de verwachte zeespiegelstijging zijn daarom kustbeschermde maatregelen

uitgevoerd. Hierdoor neemt de kustafslag af en is er zelfs kans op kustaangroei met duinvorming. Daarmee zouden de valleien in en nabij de zeereep weer enigszins natter kunnen worden, waardoor de kwaliteit verbeterd.

In het kader van Natura 2000 worden maatregelen genomen om de grote variatie in het gebied te behouden en te voorkomen dat jonge successiestadia verloren gaan of in kwaliteit afnemen. Er zal onder meer een actief beheer (o.a. plaggen) worden toegepast.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord, met	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen, stuifzand,	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynam	Basenrijke en/of brakke kwel (brakke	Goede (grond- en oppervlakte)waterkw	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element (fort, gracht,	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Duinmeren met moeras																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *(incl. N2000: H7210, H2190D)*	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels *(incl. N2000: lepelaar, roerdomp)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *(incl. N2000: dwerggans, slobeend, aalscholver)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Dynamisch jong duinlandschap																	
N08.01 Strand en embryonaal duin	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin *(incl. N2000: H2130B)*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *(incl. N2000: H2140)*	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.01 Nat schraal grasland *(incl. N2000: H6230)*	-	X	-	-	X	-	X	-	X	X	X	-	(X)	-	X	X	X
N10.02 Vochtige hooilanden	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vogels van heide en open zand *(incl. N2000: tapuit)*	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus *(incl. N2000: gevlekte witsnuitlibel)*	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Rugstreeppad *(ook N2000)*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Zandhagedis *(ook N2000)*	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden in de Zwanenwater en Pettemerduinen zijn een gevolg van eeuwenlange dynamiek langs de Noordzeekust en dan ook niet of nauwelijks vervangbaar, nog los van de functie bij de kustverdediging. Om te voorkomen dat deze kwaliteiten in het landschap voorgoed zullen verdwijnen behoort dit gebied tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. In de loop van eeuwen is een complex duingebied ontwikkeld met een duidelijke oostwest zonering. In het oosten liggen ontkalkte duinen met heidevegetaties, bosjes en duinvalleien met moerasvegetaties. Ook de vegetaties rondom het Eerste water en Tweede water als galigaanmoerassen en de vochtige hooi- en duingraslanden zijn moeilijk tot niet vervangbaar.

Ook de vochtige valleien in de Pettemerduinen hebben zich in de loop van de tijd steeds verder ontwikkeld, waarbij bijzondere overgangen zijn ontstaan. De bosaanplant in de eerste helft van de twintigste eeuw is relatief goed vervangbaar (<25 jaar) en biedt ook ruimte voor andere meer typische duinvegetaties.

Wildrijk en Ananas (K8)

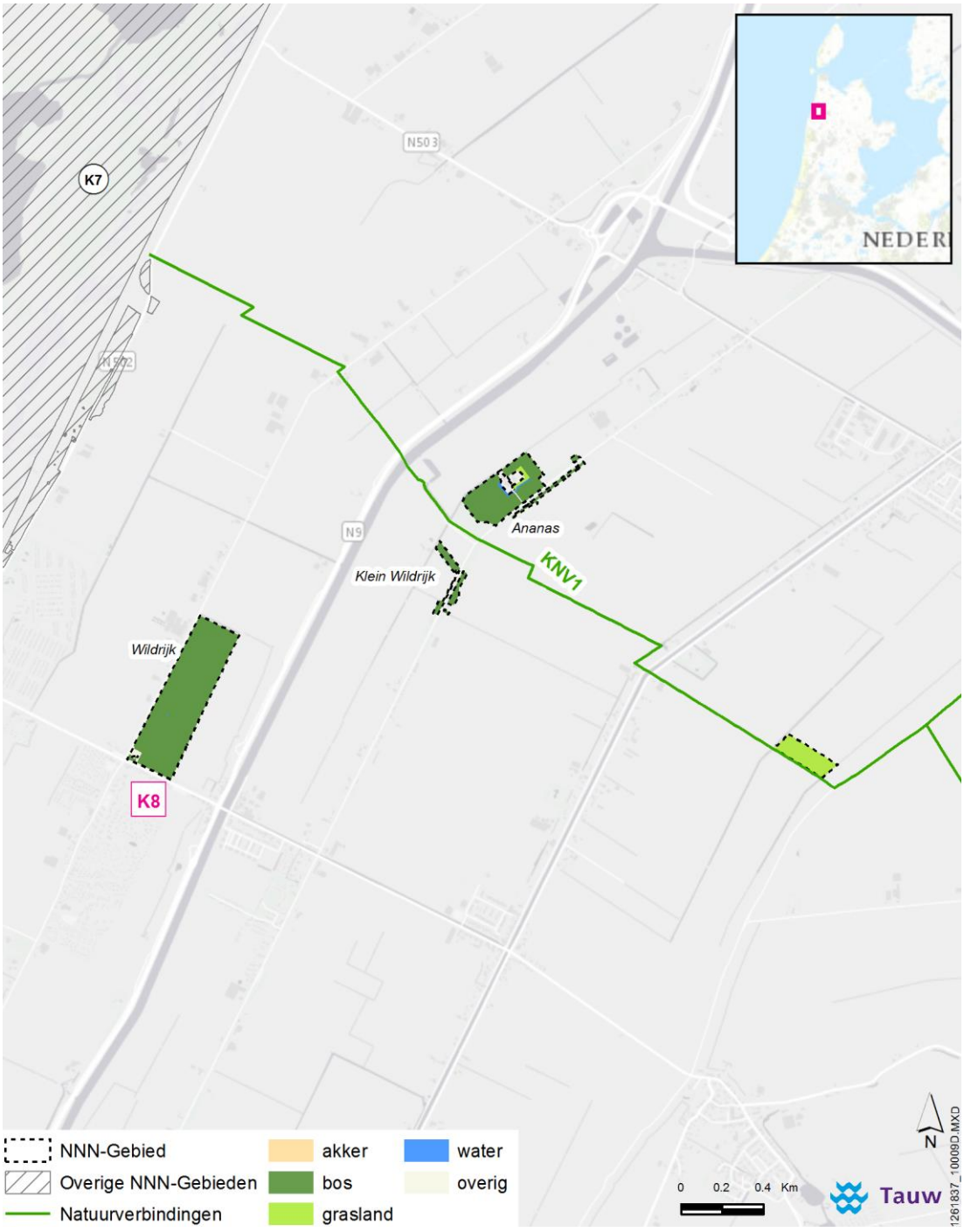
1 Algemene gegevens

Nummer	K8
Naam gebied	Wildrijk en Ananas
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	29 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland, verschillende particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied Wildrijk en Ananas bestaat uit vier delen: Wildrijk, Klein Wildrijk, Ananas en een weideperceel. Samen hebben de percelen een **oppervlakte** van ongeveer 29 hectare groot. De **samenhang** binnen het NNN gebied is gering, het betreft drie verspreid in het landschap gelegen bosjes en een weideperceel. De samenhang met overige NNN gebieden ligt met name in de natuurverbinding langs Ananas, Klein Wildrijk en het weideperceel (KNV1). Samen met de natuurverbinding vormen deze gebiedjes groene stapstenen in een omgeving van akker- en bloembolpercelen. Het Wildrijk ligt op meer afstand van de overige gebiedjes en de natuurverbinding. Vogels kunnen dit gebied wel eenvoudig bereiken, met name vanuit de duinen, net als flora en fauna gebonden aan natte milieus. Er loopt namelijk een sloot als verbinding tussen het duinrellengebied en Wildrijk.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Wildrijk en Ananas en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
De NNN deelgebieden liggen in het aandijkingenlandschap van de Haze-Zijpepolder (fysisch-geografische regio: duinen). Dit gebied was een hoogveengebied dat eertijds was ontstaan op de zeekleibodem achter een duinenrij. Dit veen werd geheel afgegraven tot op de laaggelegen kleibodem. Tussen circa 1150 en 1350 waren er veel stormvloeden die door de duinen heen braken, waardoor het Zijper zeegat ontstond. In de eerste helft van de 14de eeuw werd het zeegat afgesloten nadat er een strandvlakte met duinkopjes (nollen) was ontstaan. Vanaf het eind van de 16e eeuw werd het gebied bedijkt vanaf de hogere duinen. De Haze-Zijpepolder is daarbij de oudste aandijking van Noord-Holland en is ontstaan in 1597. De Zijpe- en Hazepolder is een relatief grootschalig gebied en werd bemalen door een twintigtal molens. Deze twintig molens beïnvloeden de verkaveling, waardoor er twintig delen ontstonden, die elk een letter van het alfabet kregen.

Rond 1630 werd er een buitenhuis gebouwd aan de zuidkant van het Wildrijk en hiervoor werden er ook zogenaamde plantages aangeplant, een geometrische tuin met lanen en hagen. In de 18de eeuw werd de tuin meer omgevormd tot een stinzenbos. Aan het eind van de 18de eeuw werd het gebied echter verwaarloosd en is het verwilderd. Ook is er een groot deel van de oorspronkelijke 50 hectare grote bomenrijke tuin gekapt en omgezet in landbouwgrond. In 1940 werd de resterende 20 hectare van het gebied overgedragen aan Landschap Noord-Holland en werd het een natuurreservaat. Klein Wildrijk en Ananas waren onderdeel van een groter aaneengesloten bos tussen Schagerburg en Sint Maartensvlotbrug. Dit bos was onderdeel van een buitenplaats. Een groot deel van deze bossen is echter gekapt om er akkers en weilanden van te maken. De genoemde bosjes zijn de laatste restanten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Bijna alle percelen, met uitzondering van het graslandperceel, liggen net iets hoger dan de omgeving. Het graslandperceel ligt op dezelfde hoogte als de omliggende graslanden.
In alle percelen is er sprake van reliëfrijke zandbodems. In Wildrijk zijn er nog resten van de nollen aanwezig, waardoor het maaiveld varieert van 0,2 tot 1,6 meter boven NAP. Via een sloot stroomt rechtstreeks kwelwater uit de duinen, vierhonderd meter verderop, naar het Wildrijk. Met een bijzonder soort gemaal, een tonmolen, wordt het water op peil gehouden door dit water omhoog te pompen. Het waterniveau wordt in Wildrijk hoger gehouden dan in de omringende bollenvelden, waardoor het bos ten dele drassig is. In Klein Wildrijk, Ananas en het graslandperceel is minder uitgesproken reliëf aanwezig en zijn hoogteverschillen van minder dan een meter aanwezig. De laagste delen zijn met name in de winter vochtig, maar drogen in de zomer uit.

De bospercelen vormen besloten, opgaande elementen in een verder redelijk open polder. Er loopt wel een provinciale weg in de buurt van het gebied en het Wildrijk ligt vrij dicht bij Sint Maartenszee. Desondanks zijn de natuurgebieden donker en ook rustig.

Huidig gebruik
Het Wildrijk wordt gebruikt als natuurgebied met extensief recreatief medegebruik. De wandelpaden in dit gebied zijn onverhard en lopen nog deels over de oude padenstructuur die in de 17de eeuw is aangelegd. Klein Wildrijk wordt nu gebruikt als recreatiegebied. Het is onderdeel

van Langoed Anna's Parck, waar mensen vakantie kunnen houden in de oude boerderij. Ananas ligt naast een boerencamping en hierdoor vind er ook recreatie plaats in dit bos. Het grasperceel wordt gebruikt door de landbouw.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Wildrijk en Ananas de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Cultuurhistorisch waardevol stinzenbos
- Oude bosrestanten langs natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol stinzenbos

Actuele natuurwaarden
Het Wildrijk is een cultuurhistorisch waardevol stinzenbos (**N17.03 Park- of stinzenbos**). Karakteristiek voor het Wildrijk zijn de grote aantallen bloeiende wilde hyacinten in het voorjaar, die veel bezoekers trekken. Naast hyacinten bloeien er ook veel andere stinzenplanten. Het bos vormt, ondanks de vrij beperkte omvang, een leefgebied van **boommarter** en **bos- en/of struweelvogels**. Dit is opvallend, omdat van grotere bossen in de omgeving geen sprake is. Uitgestrekte duinbossen zijn pas bij Schoorl aanwezig.

Langs een plas en diverse sloten in het bos zijn waarnemingen bekend van **waterspitsmuis**. In de tweede wereldoorlog is er verder een **bunker** in het bos aangelegd en deze vormt nu, net als een aantal aangebrachte vleermuiskasten, een verblijfplaats voor **vleermuizen** zoals de zeldzame meervleermuis en ook algemenere soorten zoals watervleermuis en gewone grootoorvleermuis.

Potentiële natuurwaarden
Het Wildrijk ligt ingeklemd tussen bloembollenakkers maar ook vlak bij de duinzoom. Een verbinding met de duinzoom kan de natuurwaarden van het gebied versterken. Een natte verbinding met de duinen kan voor een robuuster leefgebied zorgen voor de **waterspitsmuis**, die zowel in de duinen als in Wildrijk is aangetroffen.

Kernkwaliteit: oude bosrestanten langs natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
Het graslandperceel wordt op dit moment agrarisch beheerd en heeft geen actuele natuurwaarde. De bospercelen bij Klein Wildrijk en Ananas worden aangemerkt als **N14.03 Haagbeuken- en essenbos** door de periodiek vochtige omstandigheden en zijn rijker aan natuurwaarden. Het zijn restanten van oude bossen, die hier al minstens 300 jaar staan en daarom van belang zijn voor **bos- en/of struweelvogels**.

Potentiële natuurwaarden
De bospercelen hebben potenties voor de **boommarter**, die al bekend is van Wildrijk. Een versterking van de relatie met Wildrijk kan het leefgebied van de boommarter verbeteren.

De potentie van het graslandperceel is beperkt, anders dan de ligging langs een beoogde natuurverbinding. Mogelijk kan een ontwikkeling als stapsteen waardevol zijn, maar de daarbij passende inrichting en beheer zouden nader verkend moeten worden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (bunker)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Cultuurhistorisch waardevol stinzenbos																	
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Oude bosrestanten langs natuurverbinding																	
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Alle aanwezige bosjes zijn eeuwenoud en kennen een ongestoorde bosbodemperceel, wat stamt uit de 17de eeuw. Daardoor is hier sprake van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Het graslandperceel is zeer goed vervangbaar als blijkt dat de locatie langs de natuurverbinding niet van groot belang is. Het heeft geen actuele natuurwaarden van betekenis.

Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg (K9)

1 Algemene gegevens

Nummer	K9
Naam gebied	Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	15 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied bestaat uit twee groepjes van twee wielen, met een gezamenlijke **oppervlakte** van ongeveer 15 hectare. De **samenhang** binnen het NNN-gebied beperkt zich tot de ligging langs de Westfriese Zeedijk. Er is weinig samenhang met andere NNN- gebieden, anders dan de functie voor watervogels die ook gebruik maken van andere natte natuur in de ruime omgeving.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het NNN-gebied ligt in het **oude zeekleilandschap** van West-Friesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Al vanaf de 8e of 9e eeuw werd het aanwezige veen, dat op de wadbodem (klei) was ontstaan, ontgonnen. Door deze ontginningen ontstonden er binnenmeren en werden nederzettingen verplaatst naar hogere delen in het landschap. In de omgeving van Schagen gingen de mensen op kleine huisterpjes wonen, welke soms onderling verbonden werden. Deze huisterpjes zijn bij Eenigenburg nog steeds herkenbaar in het landschap aanwezig. Vanaf de 11de eeuw begon men ook met het aanleggen van dijken en het droogleggen van polders. Vanaf de 13de eeuw werden deze dijken één geheel en ontstond de Westfriese Omringdijk, die het gebied tegen de zee moest beschermen. De omringdijk werd echter wel een aantal keer doorbroken door het water, waardoor er zogenaamde wielen ontstonden. De dijk werd hersteld, maar de wielen bleven. Zo zijn ook de Wielen bij Eenigenburg ontstaan.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
De wielen liggen tegen de Westfriese Omringdijk aan. Het water is van matige kwaliteit, het is eutroof en er groeien weinig tot geen waterplanten. Zo nu en dan is er sprake van algenbloei. De wielen liggen in twee groepjes van twee in verschillende peilvakken. Het Modderwiel en het Dijkstalwiel hebben een gefixeerd grondwaterpeil op 1,75 meter onder NAP, de Burger wielen 1,45 meter onder NAP. De Wielen liggen aan de rand van de weidse Ringpolder. In het oosten liggen graslanden en akkers/bloembollenvelden. Nabij het Dijkstalwiel en het Modderwiel is langs de dijk enige bebouwing aanwezig, die wordt omgeven door erfbeplanting. De wielen liggen in een gebied dat relatief rustig en donker is. Er loopt alleen een rustige weg over de omringdijk.

Huidig gebruik
De hoofdfunctie van de wielen is natuur. Het gebied is goed te overzien vanaf de Westfriese Omringdijk.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande wordt in Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Vogelrijke en aardkundig waardevolle doorbraakwielen

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Vogelrijke en aardkundig waardevolle doorbraakwielen

Actuele natuurwaarden
De wielen zijn ondanks de beperkte waterkwaliteit aangemerkt als **N04.02 Zoete plas** en worden drukbezocht door eenden en ganzen waaronder grote aantallen smienten. De functie voor **watervogels** is daarmee de belangrijkste natuurkwaliteit. Door de beperkte waterkwaliteit en relatief geïsoleerde ligging is het gebied actueel niet van belang voor overige watergebonden fauna. Rond het Modderwiel ligt een perceel **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

Potentiële natuurwaarden
De natuurpotenties worden reeds geheel of grotendeels benut.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (dijk met doorbraakwielen)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Vogelrijke en aardkundig waardevolle doorbraakwielen																	
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden hangen direct samen met het karakter en de ligging van de wielen. Hoewel plassen van deze omvang in beginsel relatief eenvoudig vervangbaar zijn, moeten in dit geval de wielen vanuit hun cultuurhistorische en aardkundige belang als onvervangbare dragers voor de aanwezige natuurwaarden worden beschouwd.

Balgzand (K10)

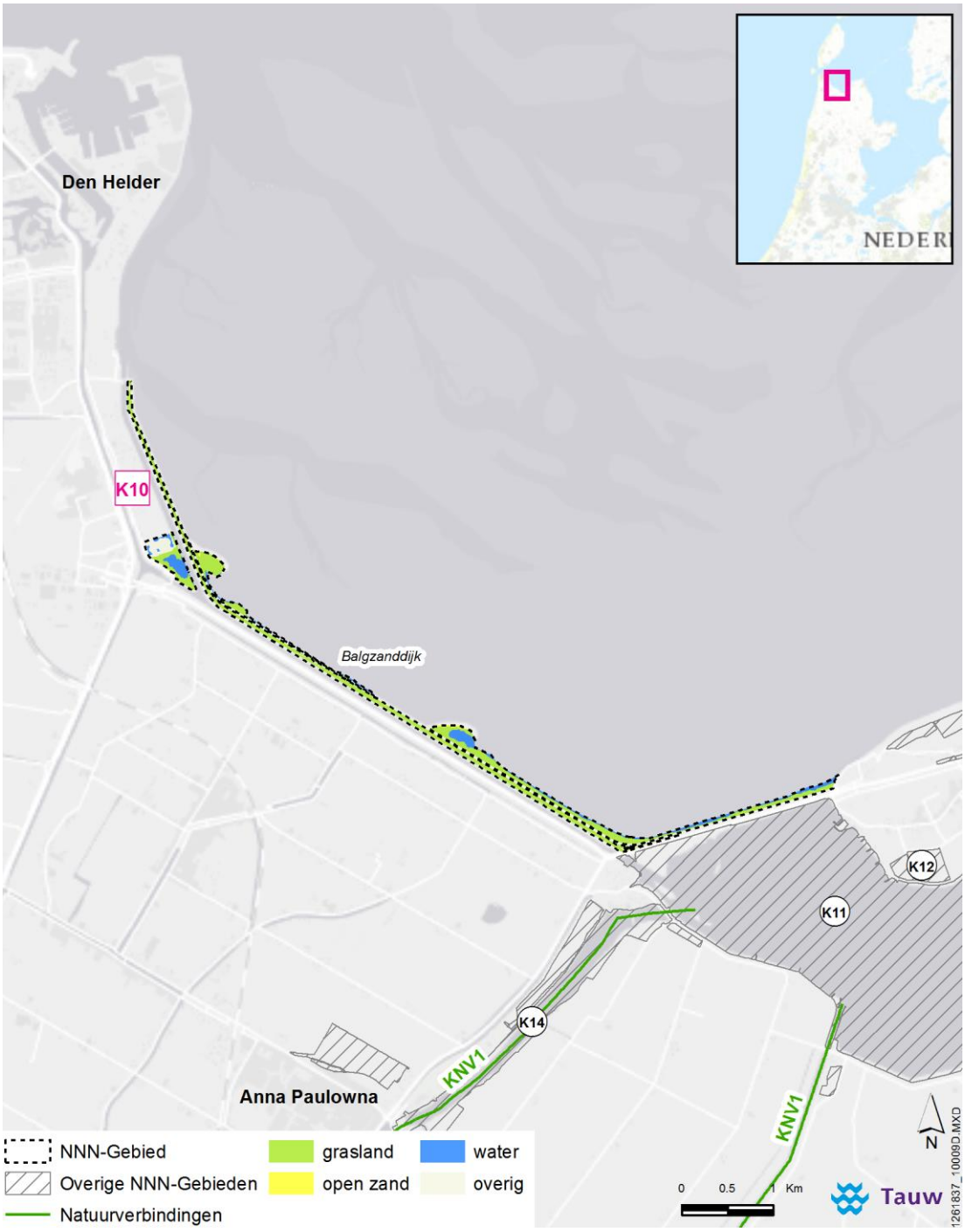
1 Algemene gegevens

Nummer	K10
Naam gebied	Balgzand
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Den Helder Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #1 Waddenzee (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterveiligheid
Oppervlakte	101 hectare
Eigendom/beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied 'Balgzand' bestaat uit een lange dijk (de Balgzanddijk), enkele buitendijkse kwelders, overstromingsgraslanden en een binnendijks overstromingsgrasland met brakke plas. De buitendijkse gebieden zijn grotendeels als zowel Vogel- als Habitatrichtlijngebied aangewezen. De overige delen grenzen direct aan Natura 2000-gebied Waddenzee. Het gebied heeft een **oppervlakte** van 101 hectare. De **samenhang** zowel binnen het NNN gebied als met andere NNN gebieden wordt gedragen door de dijk. Langs de dijk is een keten van binnen- en buitendijkse graslanden ontstaan die in het oosten wordt doorgezet in het NNN gebied Wieringen (K12). De dijk scheidt de Waddenzee van het NNN gebied Amstelmeer (K11). Zowel met de zee als met het meer bestaat een sterke samenhang waardoor het Balgzand een belangrijke schakel is in de overgang van zoete naar zoute natuur. Het natuurgebied is van nationaal belang door de aanwezigheid van bijzondere zilte vegetaties en hoogwatervluchtplaatsen voor vogels. Met het binnendijkse landschap van polders en akkerbouw is de samenhang gering.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Balgzand en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het Balgzand behoort tot het **aandijkingenlandschap** van Noord Holland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het aandijkingenlandschap bestaat uit aangeslibde zand- en slibplaten langs de oorspronkelijke kustlijn van Noord Holland. Deze zand- en slibplaten zijn vanuit de hoger gelegen delen ingedijkt en zo toegevoegd aan het land. Omstreeks 1850 werd de polder ten zuiden van het gebied als land toegevoegd. De dijk (Balgzanddijk) was al eerder aangelegd om de zee tegen te houden en heeft nog steeds zijn oorspronkelijke vorm. Aan de noordkant van de dijk zijn kwelders ontstaan door de afzetting van slib.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
De Balgzanddijk is duidelijk aanwezig in het landschap en vormt de grens tussen de Waddenzee en het achterliggende polderlandschap. Het gebied heeft een open karakter door de afwezigheid van bosschages en bebouwing. De bodem van het gebied bestaat voornamelijk uit klei. De buitendijkse delen van het gebied staan onder invloed van de getijden van de Waddenzee en worden regelmatig overspoeld met zeewater. De binnendijkse delen liggen onder zeeniveau waardoor brak water als kwel omhoog komt. Door de ligging en ontoegankelijkheid is het een relatief stil gebied. Vanwege het ontbreken van snelwegen, grote steden en grootschalige industrie is er een vrij lage geluids- en lichtbelasting in het gebied. Het NNN gebied kenmerkt zich daarom door rust, stilte en donkerte. De binnendijkse delen staan via het Balgzandkanaal in verbinding met de Waddenzee via het gemaal bij de Oostoever. Dit gemaal is vispasseerbaar, zodat trekvissen als aal en driedoornige stekelbaars kunnen migreren tussen Waddenzee en inlandse wateren in en langs het Balgzandkanaal, het Amstelmeer en de Lage Oude Veer.

Huidig gebruik
De Balgzanddijk heeft een belangrijke functie voor waterveiligheid. Het gebied wordt als natuurgebied beheerd. Vanaf enkele (fiets)paden en een vogelkijkhut is deze natuur wel beleefbaar, maar van een hoge recreatiedruk is geen sprake. Binnendijks is rond de NNN-gebiedjes sprake van reguliere landbouw.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande wordt in Balgzand de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk

4 Natuurwaarden

Kernkwaliteit: Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk

Actuele natuurwaarden
De gebieden liggen langs de zeedijk, deels binnen- en deels buitendijks. Het buitendijkse deel bestaat uit **09.01 Schor of kwelder** of **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland** en wordt direct door de zee beïnvloed. Voor beiden natuurdoeltypen zijn tevens Natura 2000-instandhoudingsdoelen geformuleerd (respectievelijk H1310A Zilte pioniersbegroeiing, H1330A Schorren en zilte graslanden en H1320 Slijkgrasvelden). De binnendijkse delen staan onder invloed van zoute kwel en bestaan uit **N04.03 Brak water** en eveneens N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland. In deze brakke en zilte graslanden komen bijzondere zoutminnende plantensoorten voor. De dijk zelf bestaat grotendeels uit grasland (**N12.01 Bloemdijk**) en heeft een belangrijke functie als **hoogwatervluchtplaats** voor vogels. Er rusten vele duizenden vogels waaronder bonte strandloper, kanoet en scholekster. Voor een groot deel van de vogels die gebruik maken van de hoogwatervluchtplaats is een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 geformuleerd. Het gebied heeft hierdoor een functie die zowel van nationaal als internationaal niveau van belang is. Bij de binnendijkse brakke plas bevindt zich een broedkolonie van de visdief. Deze locatie is tevens van belang voor andere **broedvogels van pioniersvegetaties**, zoals de kluut en de bontbekplevier.

Tot slot, een belangrijke soortgroep die de gehele waddenkustlijn in Noord-Holland als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de waddenzeedijk bij Balgzand is daarbij van belang.

Potentiële natuurwaarden
De natuurwaarden in deze gebieden worden al grotendeels benut. Een gedeelte van de buitendijkse overstromingsgraslanden kunnen ontwikkelt worden tot **N01.02 Duin- en kwelderlandschap**. Dit komt overeen met de Natura 2000-doelstelling die voor een gedeelte van dit gebied is geformuleerd (H2110 Embryonale duinen, H2120 Witte duinen en H2190B Vochtige duinvalleien).

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk																	
N01.02 Duin- en kwelderlandschap *incl. N2000: H2110, H2120, H2190B*	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N09.01 Schor of kwelder *incl. N2000: H1310A, H1330A, H1320*	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland *incl. N2000: H1310A, H1330A, H1320*	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaats *incl. N2000 verschillende vogelrichtlijnsoorten*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetaties	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De beheertypen in het gebied zijn deels (met name graslanden) op relatief korte termijn te ontwikkelen. Het landschap met de zeedijk en bijbehorende situaties met zilte kwel is echter nauwelijks vervangbaar. De hoogwatervluchtplaats die de dijk, kwelders en schorren vormen is vrijwel onvervangbaar. Zowel nationaal als mogelijk op internationaal niveau is deze hoogwatervluchtplaats van groot belang.

Amstelmeer en omgeving (K11)

1 Algemene gegevens

Nummer	K11
Naam gebied	Amstelmeer en omgeving
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente	Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	685 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied Amstelmeer en omgeving bestaat uit een voormalige zeearm en de oevers daarvan ten zuiden van de Amsteldiepdijk die het gebied van de Waddenzee scheidt. De **oppervlakte** bedraagt bijna 700 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied wordt gedragen door het open water van het Amstelmeer. Het meer en de oevers vormen een robuust geheel van water, moerassen en oeverlanden. Ten noorden grenst het aan het NNN gebied Balgzand (K10). Samen met Balgzand vormt het gebied een belangrijke schakel in de overgangszone van zoet naar zout water met bijbehorende natuurwaarden. In het westen sluit het gebied aan op Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin (K14) en de natte natuurverbinding richting Oudesluis (KNV1). Aan de zuidkant van het Amstelmeer loopt een natte natuurverbinding richting Kolhorn (KNV1). Hierdoor worden verschillende kleine NNN-gebieden van moeras en oeverlanden met elkaar verbonden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Amstelmeer en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het gebied maakt deel uit van het **aandijkingenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het Amstelmeer is ontstaan uit een voormalige zeearm die de Waddenzee met de toenmalige Zuiderzee verbond. Lange tijd bestond het gebied uit getijden- en overstromingsvlakten met in de stabielere delen grote oppervlaktes aan veen. Dit veen is door overstromingen en stormen voor grote delen weggeslagen waardoor een zeearm tussen de Waddenzee en Zuiderzee ontstond. Deze verbinding werd voor het eerst in 1924 verbroken door de aanleg van de Amsteldiepdijk tussen het eiland Wieringen en het vasteland. De polder Wieringenmeer is vanaf 1927 ingepolderd waardoor het Amstelmeer zijn huidige vorm kreeg. Door het gewicht van de Amsteldiepdijk werd de onvaste grond zijdelings weggedrukt. Hierdoor ontstond in het noorden van het meer een ondiepe zandplaat, de Verzakking genoemd. Op de Verzakking zijn moeraseilanden aangelegd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het Amstelmeer is lange tijd zout tot brak geweest, maar sinds de inpoldering en de aanleg van de dijken is het verzoet. Het waterpeil in het gebied ligt tussen de -0,4 en -0,7 meter NAP. Vanwege de lage ligging en de ligging direct tegen de Waddenzee aan komt er **zoute kwel** het gebied in. De moerassen en graslanden in het noorden van het gebied zijn daardoor zilt. Door de toevoer van water uit de polders is het overgrote gedeelte van het meer echter **zoet**. Vanwege het ontbreken van snelwegen, grote steden en grootschalige industrie is er een vrij lage geluids- en lichtbelasting in het gebied. Het NNN gebied kenmerkt zich daarom door rust, stilte en donkerte.

Huidig gebruik
Het gebied wordt in de huidige situatie hoofdzakelijk als recreatieplas gebruikt, vooral door surfers en recreatievaart. Rondom het meer zijn onder andere een jachthaven en watersportclub gevestigd. De moeraseilanden en oeverlanden worden grotendeels als natuur beheerd.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Amstelmeer en omgeving de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open water met moeras en extensieve graslanden
- Brakke en zilte natuur langs de Waddenzeedijk

4 Natuurwaarden

Kernkwaliteit: Open water met moeras en extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden
Het gebied 'Amstelmeer' bestaat voor het grootste gedeelte uit het open water van het meer (**N04.02 Zoete plas**). Het open water van het meer is grotendeels vegetatieloos en met name in de winter van belang als rust- en foerageerplek voor duizenden **watervogels** zoals futen, eenden en ganzen. Het Amstelmeer is een belangrijke schakel in routes voor anadrome en katadrome **vissen** die tussen de Waddenzee en het inlandse zoet water migreren zoals aal (katadroom), spiering en zeeforel (beiden anadroom). In het noordwesten zijn op de zandplaat enkele moeraseilanden aangelegd (**N05.01 Moeras**), mede omdat in de kop van Noord-Holland grootschalige moerasgebieden een zeldzaamheid zijn. Door de brakke kwel komen in deze moerassen zoutminnende plantensoorten voor als ruwe bies. De moerassen zijn een belangrijk broedgebied voor **moeras- en rietvogels** als buidelmees en bruine kiekendief. De vele ganzen in het gebied grazen de vegetatie kort waardoor geschikte broedplaatsen ontstaan voor grondbroeders zoals kluten, plevieren kokmeeuwen en sterns. Daarnaast zijn de ondieptes van de Verzakking belangrijke voedsel- en rustgebieden voor veel watervogels. Het gebied vervult een belangrijke functie als **hoogwatervluchtplaats** op het moment dat de hoogwatervluchtplaatsen buitendijks onbereikbaar zijn. Rond het Amstelmeer liggen enkele extensieve graslanden (**N10.02 Vochtig hooiland**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**), met soorten als moeraskartelblad en rode ogentroost, in een overwegend open landschap. In de winter worden deze graslanden voornamelijk door groepen ganzen en eenden gebruikt als foerageerplek. Tot slot fungeert het Amstelmeer als een belangrijke knooppunt tussen de migratieroute van de **meervleermuis** langs de Waddenzeekust en de inlandse (lange afstand vliegroutes) richting zuidelijker gelegen kraamverblijfplaatsen.

Met name aan de noordzijde van het meer is sprake van enkele intensiever recreatief gebruikte terreindelen, zoals strandjes en ligweiden. Deze herbergen geen specifieke natuurwaarden, de kwaliteit bestaat vooral uit het samenhangende groene karakter met het open landschap rond het water (**Multifunctionele natuur**).

Potentiële natuurwaarden
Gefaseerd rietmaaibeheer (**N05.02 Gemaaid rietland**) kan zorgen voor een voldoende ontwikkelde rietkraag die potenties bied aan broedvogels van rietlanden. Dit geeft tevens in combinatie met de brakke kwel een impuls aan de floristische waarde van het gebied. Voor watervogels worden de potenties grotendeels benut, hierbij is het wel van belang dat de rust op en nabij de Verzakking wordt gewaarborgd. Het kaal houden en/of vergroten van enkele eilanden komt zowel ten goede van grondbroeders als wadvogels die binnendijks overtijen.
Moerasvegetaties langs watergangen die op het meer uitkomen, zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten. Dit geldt bijvoorbeeld voor de **waterspitsmuis** die in de omgeving van het gebied voorkomt. De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van deze soort kan vermoedelijk nog worden versterkt. Hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren.

Kernkwaliteit: Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk

Actuele natuurwaarden
Vanwege de invloed van brakke kwel komt er in de Verzakking (in de noordwesthoek van het gebied) brakke tot zilte natuur voor. Dit uit zich in de beheertypen **N04.03 Brak water** en **N12.04**

Zilt- en overstromingsgrasland. De Verzakking herbergt bijzondere soorten planten en macrofauna. Onder andere zilt torkruid en rode ogentroost komen in het de zilte graslanden van de Verzakking voor. In het brakke water worden bijzondere macrofaunasoorten zoals vlokreeft en aasgarnaal gevonden. Tot slot zijn de zilte graslanden van belang als foerageergebied en soms ook als broedplaats voor **vogels van pioniersvegetaties** (vooral steltlopers).

Potentiële natuurwaarden
De potenties voor brakke en zilte natuur worden al grotendeels benut en kunnen deels meeliften met de eerder beschreven ontwikkelpotenties voor moerassen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Open water met moeras en extensieve graslanden																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Hoogwatervluchtplaats	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Brakke en zilte natuur langs de Waddenzeedijk																	
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetatie	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De beheertypen in het gebied zijn deels (met name graslanden) op relatief korte termijn te ontwikkelen. Echter, door de ligging van het gebied op de overgang tussen zoet naar zout zijn er natuurwaarden ontstaan die nauwelijks vervangbaar zijn. Het gebied heeft daardoor een onvervangbare waarde voor zilte vegetaties, hoogwatervluchtplaatsen van vogels en als migratieroute voor trekvissen. De moerasgebieden van de Verzakking zijn zeer zeldzaam in de Kop van Noord-Holland en daarmee van onvervangbaar belang voor moerasvogels.

Wieringen (K12)

1 Algemene gegevens

Nummer	K12
Naam gebied	Wieringen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Hollands Kroon
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Natura 2000-gebied #1 Waddenzee (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	310 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied NNN Wieringen bestaat uit verspreid gelegen natuurgebieden met een totale **oppervlakte** van 310 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied wordt voor een groot deel gedragen door de dijken en andere lijnvormige elementen met daarlangs kleinschalige natuurgebieden. De gebieden langs de zeedijk hebben een sterke samenhang met de Waddenzee. Dit komt tot uiting in de kwelders, zilte vegetaties en de functie als hoogwatervluchtplaats voor vogels. De kwelders en overstromingsgraslanden langs de zeedijk sluiten in het westen aan op de zilte natuur van het NNN gebied Balgzand (K10). Er is een duidelijk onderscheid in het landschap op het voormalige eiland Wieringen en de omliggende polders. De samenhang met de overige omliggende NNN gebieden Amstelmeer (K11) en Robbenoord-en Dijkgatbos (K13) is daardoor klein en beperkt zich tot verbindingen via watergangen en oevers voor soorten van natte milieus.

Figuur 1: Ligging NNN-(deel)gebied Wieringen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het NNN gebied is te verdelen in het voormalige eiland Wieringen en de polders Waard-Nieuwland en Groetpolder. Het voormalige eiland Wieringen ligt in het landschapstype **keileemlandschap** (fysisch-geografische regio: hogere zandgronden), de aangrenzende polders liggen in het landschapstype **droogmakerijenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het voormalige eiland bestaat uit een stuwwal, die in de voorlaatste ijstijd is ontstaan als gevolg van de opstuwing door landijs. Deze is qua ontstaansgeschiedenis sterk vergelijkbaar is met de eveneens uit keileem bestaande stuwwal op Texel (hoge Berg en omgeving). Tot ongeveer 1000 jaar geleden lag de stuwwal te midden van een uitgestrekt veengebied. Door ontginning en het wegslaan van veen kwam Wieringen als een eiland in de Zuiderzee te liggen. De lager gelegen delen van de stuwwal waar zich veen had ontwikkeld worden kogen genoemd en zijn in de loop der tijd door dijken beschermd tegen de opdringende zee. De polders Waard-Nieuwland en de Groetpolder zijn in 1846 en 1847 bedijkt en drooggemalen. Door het ontstaan van de droogmakerij Wieringermeer in 1930 werd het eiland Wieringen met het vasteland verbonden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het landschap op het voormalige eiland wijkt af van de aangrenzende polders. Het voormalige eiland kenmerkt zich door een relatief hoge ligging en een glooiend reliëfrijk landschap, met ook een zeer gevarieerde bodemopbouw. De lager gelegen kogen dragen bij aan de reliëfrijkheid van het gebied. Door de hoge ligging (tot ca. NAP + 12m) zijn delen van de stuwwal inzijgingsgebied. Door de aanwezigheid van ondoorlatende keileem bereikt het regenwater echter niet de diepere ondergrond, maar stroomt het vooral zijdelings af naar de kogen, waar daardoor sprake is van kwelsituaties in een overigens nog deels brak tot zout milieu. De stuwwal heeft een vrij besloten en kleinschalig karakter, maar de kogen zijn daarentegen juist relatief open gebieden.

Polder Waard-Nieuwland en de Groetpolder hebben de heldere rechtlijnige opbouw van grotere open polders met ringdijken en een bebouwingslint. Met name de Wierdijk is bijzonder vanwege de hoge cultuurhistorische waarde. Oude wierdijken hadden een steil front van houten palen en samengeperst ‘wier’ (eigenlijk zeegras), met daarachter een aarden wal. Door inklinking en aantasting door golfslag moesten het front en het dijklichaam steeds worden aangevuld om doorbraak te voorkomen. Onder andere door aantasting van de houten palen door paalworm werden de oorspronkelijke wierdijken vrijwel overal vervangen door ‘normale’ dijken met flauwere taluds. Op Wieringen vond deze vervanging relatief laat plaats (eind 18^{e} eeuw) waarbij de Wierdijk gespaard bleef en dus het enige voorbeeld is van een oorspronkelijke dijkvorm.

Vanwege het ontbreken van wegen, grote steden en grootschalige industrie is er een vrij lage geluids- en lichtbelasting in het gebied. Het NNN gebied kenmerkt zich daarom door rust, stilte en donkerte.

Huidig gebruik
De verspreid liggende gebiedjes die onderdeel uitmaken van dit NNN-gebied worden hoofdzakelijk als natuurgebied beheerd. Vanaf wandel- en fietspaden is deze natuur wel beleefbaar, maar van een hoge recreatiedruk is geen sprake. Landbouw is in het NNN gebied beperkt tot grasteelt vanwege de vrij natte situatie in de lagere delen. Rond de NNN-gebiedjes is sprake van reguliere landbouw.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Wieringen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van de biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve graslanden en eendenkooien
- Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Open waterrijk landschap met extensieve graslanden en eendenkooien

Actuele natuurwaarden
Een groot deel van Wieringen wordt gekenmerkt door het open landschap van de kogen en polders dat is ontstaan door het eeuwenlange gebruik als landbouwgebied. Bij dit landschap horen de volgende natuurbeheertypen: **N10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N12.03 Glanshaverhooiland** en **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. De vochtige graslanden zijn belangrijk voor **weidevogels** zoals grutto. De drogere graslanden zijn van belang voor insecten waaronder bijzondere **dagvlinders** zoals de argusvlinder. Ook de cultuurhistorisch waardevolle oude Wierdijk (**N12.01 Bloemdijk**) is van belang voor insecten en ook vormt deze een groeiplaats van een aantal zeldzame **paddenstoelen** van oud ongestoord grasland zoals wasplaten als honingwasplaat en scharlakenwasplaat. Deze dijk vormt ook de enige groeiplaats in ons land van de tengere distel.

Het open landschap met extensieve graslanden wordt op twee plaatsen ‘onderbroken’ door een eendenkooi. Beide eendenkooien zijn nog als zodanig in gebruik. Eendenkooien zijn in dit geval onlosmakelijke onderdelen van het verder open landschap en hebben naast natuurwaarden ook een grote cultuurhistorische betekenis. Het beheertype **N17.04 Eendenkooi** is met name voor **watervogels** van belang. De begroeiing rond de eendenkooien bestaat vanouds uit **N17.06 Vochtig hakhout** en is van belang voor **moeras- en rietvogels**.

Langs de Voorboezem in de polders Waard-Nieuwland en Groetpolder ligt een smalle strook van moeras en rietlanden (**N05.01 Moeras, N05.02 Gemaaid rietland, N04.02 Zoete plas**). Hoewel klein van oppervlak zijn deze delen in samenhang met de aangrenzende waterrijke polders in de omgeving een belangrijk leefgebied voor de **waterspitsmuis**.

Potentiële natuurwaarden
Door de extensieve graslanden in het landschap optimaal te beheren en het areaal uit te breiden, kan de weidevogelstand in het gebied nog verhoogd worden. Noord-Holland vervult een zeer

belangrijke functie voor deze vogelgroep. Dit kan met name op de natte graslanden toegepast worden. Op drogere graslanden kunnen met het juiste maaibeheer bloemrijke situaties gecreëerd worden voor graslandvlinders zoals argusvlinder. In het gebied ligt een aantal dijken met potentie als bloemdijk. Deze deels buiten het NNN gelegen dijken laten plaatselijk al een ontwikkeling zien naar gevarieerde begroeiingen, met ook hier al diverse paddenstoelen van oud grasland zoals barsthoeden en aardtongen. Een goed voorbeeld daarvan is de Bierdijk bij Vatrop. Overwogen kan worden om een aantal dijken aan het NNN toe te voegen.

Moerasvegetaties langs watergangen, zoals langs de Voorboezem, zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten, zoals in het Robbenoordbos. De geplande verbetering van de waterbeheersing in Wieringen en met name Polder Waard Nieuwland komen ook ten gunste van de waterkwaliteit en de ecologische samenhang door middel van flauwere oevers. De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van bijvoorbeeld een soort als waterspitsmuis kan binnen Wieringen nog verder worden versterkt. Dit mag niet ten koste gaan van de openheid van de kogen en polders.

Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk

Actuele natuurwaarden
Deze gebieden liggen langs de zeedijk, deels binnen- en deels buitendijks. Het buitendijkse deel bestaat uit **N09.01 Schor of kwelder** en wordt direct door de zee beïnvloed. De binnendijkse delen staan onder invloed van zoute kwel en bestaan uit **N04.03 Brak water** en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. In deze brakke en zilte graslanden komen bijzondere zoutminnende plantensoorten voor en hebben tevens een belangrijke functie als **hoogwatervluchtplaats voor vogels**. Verder is er met name voor **weidevogels** een duidelijke relatie met de verder landinwaarts gelegen open graslanden in de kogen en polders (zie hiervoor). Een belangrijke soortgroep die de gehele kustlijn van de Waddenzee als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de dijk langs de Waddenzee in Wieringen is daarbij van belang.

Potentiële natuurwaarden
De natuurwaarden in deze gebieden worden al grotendeels benut en kunnen verder meeliften met de ontwikkelpotenties voor weidevogels in de aangrenzende open gebieden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (1. wierdijk, 2.	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve graslanden en eendenkooien																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X (1)	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N17.04 Eendenkooi	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X (2)	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X (2)	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X (1)	X	-	-	-	-
Weidevogels	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X (2)	-	X	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X (2)	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Brakke en zilte natuur langs Waddenzeedijk																	
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N09.01 Schor of kwelder	-	-	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaatsen	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De begrensde NNN-gebieden in K12 zijn verschillend van aard. De vervangbaarheid van de gebieden met grote cultuurhistorische waarden (zoals oude dijken, eendenkooien) en gebieden met grote natuurwaarden (zoals hoogwatervluchtplaatsen) zijn vanuit dat oogpunt onvervangbaar. De gebieden met sommige grasland-beheertypen zijn deels op relatief korte termijn te ontwikkelen.

Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide (K13)

1 Algemene gegevens

Nummer	K13
Naam gebied	Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	699 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide heeft een **oppervlakte** van in totaal circa 700 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied wordt gedragen door de aaneengesloten bossen met daarbinnen besloten graslanden. Binnen het gebied wordt het bosbolwerk doorsneden door de snelweg A7. Deze weg heeft enkele onderdoorgangen met waterlopen en oevers die de bossen aan weerszijde met elkaar verbindt. De samenhang met andere NNN gebieden is gering door de geïsoleerde ligging van de bossen. De bossen liggen geïsoleerd tussen de open poldergebieden van de Wieringermeer en het water van het IJsselmeer. In de wijde omgeving is geen ander bos te bekennen. De dichtstbijzijnde grote bosgebieden liggen in de duinen van Noord-Holland.

Door de bossen lopen enkele waterlopen. Voor soorten van natte milieus zijn deze waterlopen en oevers verbindingen met het NNN gebied Wieringen (K12). Tenslotte grenst het gebied aan de Natuurverbinding Noordwesterdijk (K21) die vooral van belang is voor soorten van graslanden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het gebied Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide ligt hoofdzakelijk in het **Aandijkingenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het gebied ligt in zijn geheel in de Wieringermeerpolder. In de voorlaatste ijstijd is door landijs zand opgestuwd waaruit het eiland Wieringen (K12) is ontstaan. De uiterst noordelijke delen van het Robbenoordbos zijn onderdeel van dezelfde opgestuwde gronden (en behoren strikt genomen dus tot het keileemlandschap). Deze delen zijn minder ver opgestuwd dan het eiland Wieringen. Tot 1500 jaar geleden was het gebied nog onderdeel van een uitgestrekt veenlandschap. Door stormen en watererosie zijn grote delen van deze venen weggeslagen, hierdoor lag het gebied lange tijd onder water en was onderdeel van de Zuiderzee. Vanaf 1927 is begonnen met het aandijken en inpolderen van de Wieringermeerpolder. Grote delen van de Wieringermeerpolder werden in gebruik genomen als landbouwgebied. In het gebied Robbenoord- Dijkgatsbos en de Dijkgatsweide kon vanwege de natte omstandigheden geen landbouw bedreven worden. Hierop is bos geplant en tot op heden bestaan grote delen van het gebied nog steeds uit bos.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, in 1945, is op twee plekken een deel van de IJsselmeerdijk opgeblazen. Door deze gaten in de dijk stroomde de Wieringermeerpolder opnieuw vol met water. Weinig tot geen van de bomen in het gebied overleefden deze dijkdoorbraak. Bij de dijkdoorbraak ontstonden ook twee wielen, het Noordelijk en Zuidelijk wiel. Na het herstel van de dijk is opnieuw bos aangeplant. Ook direct tegenover de plek waar de dijk doorbrak is een nieuw bos aangeplant: het Dijkgatsbos.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het gebied kent een overwegend gesloten karakter vanwege de grote hoeveelheid bos die er in het gebied aanwezig is. De omgeving van het gebied bestaat echter uit een grootschalig open landschap waar landbouw en kleinschalige bebouwing elkaar afwisselen. De bodem van het gebied bestaat deels uit oud veen of zand en deels uit zeeklei. In de delen van het gebied waar nog veen of zand in de bodem zit, wordt onder invloed van de waterdruk van de Waddenzee en het IJsselmeer water omhoog geduwd. Hier komt ijzerrijke kwel aan de oppervlakte die nu nog brak is als relict van de Zuiderzee maar op termijn zal verzoeten.

Doordat het gebied reliëfrijk is, zijn gradiënten van hoog naar laag, van nat naar droog en van zoet naar zout aanwezig. Hoewel het gebied door (natuur)recreanten gebruikt wordt, is er maar weinig verstoring in of rond het gebied aanwezig. Delen van het gebied worden tijdens de broedperiode afgesloten voor bezoekers om zo de rust te waarborgen. Alleen de A7 die dwars door het gebied heen loopt, brengt wel geluidsverstoring en lichtverstoring met zich mee. In de zuidelijke delen is er weinig tot geen lichtverstoring.

Huidig gebruik
Het gebied wordt als natuurgebied beheerd door Staatsbosbeheer. Er wordt gestreefd naar een natuurlijk bosgebied door bosbouwmaatregelen toe te passen die natuurlijke verjonging teweeg brengt. Op enkele open delen wordt ook maaibeheer toegepast. Verder wordt het gebied door natuurrecreanten gebruikt, o.a. door wandelaars, mountainbikers en ruiters.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Vochtige bossen in polderlandschap
- Kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Vochtige bossen in polderlandschap

Actuele natuurwaarden
Vanwege de lage ligging in het landschap en de waterdruk vanuit het IJsselmeer is een groot deel van het gebied vrij nat. Hierdoor bestaan grote delen van het gebied uit vochtig bos op voornamelijk klei die gerekend worden tot **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**, waarbij van noord naar zuid de bodemhoogte toeneemt en de vochtigheid dus enigszins afneemt. In het gebied zijn voornamelijk typische soorten van tamelijk voedselrijk bos aanwezig. In het Dijkgatsbos ligt een klein oppervlakte bos die een meer parkachtig karakter heeft en tot **N17.03 park- of stinzenbos** wordt gerekend, hoewel stinzenplanten goeddeels ontbreken.

Door de variatie in abiotische omstandigheden zijn in het bos veel verschillende soorten **paddenstoelen** aanwezig. Het is daarbij opvallend dat in het bos ook paddenstoelen worden aangetroffen zoals wasplaten, die overwegend juist in schrale graslanden voorkomen. De bossen hebben daarnaast een grote soortenrijkdom in varens en mossen. Opvallend is ook het bestendig voorkomen van de bolletjeskers, een typisch Midden-Europese soort die hier is ingeburgerd. Hoewel het nog vrij jonge bossen betreft, zijn er regionaal gezien grote aantallen **bos- en struweelvogels** in het gebied te vinden. Onder andere de appelvink en nachtegaal zijn goed vertegenwoordigd.

Een belangrijke soortgroep die de gehele kustlijn van het IJsselmeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de dijk langs het Robbenoordbos is daarbij van belang. In het gebied zijn tevens paar- en zomerverblijfplaatsen van de meervleermuis bekend. Dieren uit de kraamverblijfplaatsen in West-Friesland kunnen het gebied gebruiken als foerageergebied en onderdeel van een vliegroute. Ondanks de relatief geïsoleerde ligging van de bossen heeft de **boommarter** zich al in het gebied gevestigd. Tenslotte liggen in het Dijkgatsbos enkele poelen **(N04.02 zoete plas)** die bijvoorbeeld voor amfibieën als voortplantingswater kunnen dienen.

Potentiële natuurwaarden
De potenties liggen vooral in het ouder worden van de bossen bij een natuurlijk bosbeheer. Hierdoor ontstaat er meer variatie in de structuur van het bos waardoor de kwaliteit van het bos verbeterd. Dit is gunstig voor onder meer de boommarter, vleermuizen (meer boomholtes) en vogels van oud bos.

Kernkwaliteit: Kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden
In het gebied liggen twee wielen die zijn ontstaan door de dijkdoorbraak tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hierbij is het gebied overstroomd met brak water. Het water in de wielen is nog steeds brak (**N04.03 Brak water**) omdat het wordt gevoed met brakke kwel. Rond deze wielen liggen rietlanden en ruigten (**N05.02 Gemaaid rietland, N12.06 Ruigteveld**) waarin relatief grote aantallen **rietvogels** broeden zoals blauwborst en rietzanger. De Dijkgatsweide is een grasland tussen het Dijkgatsbos en het Robbenoordbos. In dit grasland zijn nog brakke omstandigheden aanwezig (**N12.04 Zilt en overstromingsgrasland)**, zichtbaar in zoutminnende plantensoorten zoals zulte. Een deel van de Dijkgatsweide is verruigd tot moeras, waar grote aantallen moeras- en rietlandvogels broeden. Vanwege het grote oppervlakte broeden er onder andere porseleinhoen, baardman en bruine kiekendief. De overige graslanden en akkerpercelen in het gebied (**N10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N12.05 Kruiden- of faunarijke akker)** concentreren zich met name in het zuidelijk deel. Met name de in graslanden in het gebied komen **ongewervelden** zoals argusvlinder in grote aantallen voor. Tenslotte zijn de waterrijke graslanden en moerassen het leefgebied van de **waterspitsmuis**.

Potentiële natuurwaarden
De natuurwaarden in deze gebieden worden al grotendeels benut. Door de extensieve graslanden en moerassen optimaal te beheren kunnen gunstige omstandigheden voor moerasvogels en graslandsoorten (o.a. vlinders) gecreëerd worden. Dit mag echter niet ten koste gaan van de soortenrijke bossen. Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten, zoals in Wieringen. De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van bijvoorbeeld een soort als waterspitsmuis kan vermoedelijk nog worden versterkt. Hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Vochtige bossen in polderlandschap																	
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden																	
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N12.06 Ruigteveld	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Qua vervangbaarheid is het gebied grofweg in drie delen te verdelen. Zowel het Robbenoordbos en het Dijkgatsbos kennen een relatief lange ontwikkelingstijd. Het gaat hierbij om een vervangingstijd van meer dan 50 jaar. Bij de Dijkgatsweide (graslanden en rietlanden) is deze vervangingstijd beduidend korter. Het betreft daar een tijd van minder dan 10 jaar. Echter door de grote variatie in abiotische omstandigheden is een soortenrijk natuurgebied ontstaan dat nauwelijks vervangbaar is.

Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin (K14)

1 Algemene gegevens

Nummer	K14
Naam gebied	Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente	Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • NNN-Natuurverbinding
Gebruik / functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	162 hectare
Eigendom / beheer	Hoogheemraadschap HHNK, Landschap Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van Hoge en Lage Oude Veer, Kruis- en Boermanszwin is circa 162 hectare. De **samenhang** bestaat vooral uit de ligging langs of nabij de natuurverbinding KNV1. Deze koppelt de stapstenen van K14 aan omliggende waterrijke gebieden. Het NNN-gebied bestaat grofweg uit drie clusters, allen gelegen in de Anna Paulownapolder. Aan de oostzijde van de N249 ligt het water de Lage Oude Veer, met aanliggend moeraszones en graslanden. De zijgeul Razend Zwin komt aan de zuidoostkant uit in de Lage Oude Veer. Aan de westzijde ligt net ten noorden van Anna Paulowna Kruiszwin (35 hectare), een restant van het oude krekenstelsel. De samenhang tussen Kruiszwin en Lage Oude Veer is enigszins beperkt door de aanwezige bebouwing, de provinciale weg N249 en de Van Ewijcksvaart. De watersystemen zijn wel verbonden via een doorgang onder de N249 en een duiker onder de Van Ewijckskade. Een kleine 2 kilometer zuidwestelijk van Anna Paulowna behoort de oude geul van de Boermanszwin ook tot het NNN-gebied. Dit gebied ligt tussen de N249 en de Middenweg en is niet direct verbonden met andere NNN-gebieden, maar kan in de polder als stapsteen fungeren, samen met andere delen van NNN-gebieden in de polders rond 't Zand. Het Boermanszwin slingert in oostelijke richting verder en creëert zo samenhang met de delen van de natuurverbinding KNV1.

De **samenhang** met andere natuurgebieden komt verder tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding KNV1, die loopt van het Amstelmeer (K11) tot aan de graslanden bij Oudesluis (K15). Bij Oudesluis sluit de natuurverbinding aan op de natuurverbindingstrajecten richting het Waardkanaal (K16) in het oosten, de Uitlandse Polder en Zandpolder (K5) in het westen, en het Schagerwad (K17) in het zuiden. De stapstenen inclusief natuurverbindingen vormen een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen de natuurgebieden in de Kop van Noord-Holland.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De stapstenen rond de Lage Oude Veer liggen in het **aandijkingenlandschap** van Anna Paulowna (fysisch geografische regio: zeekleigebied). In de vroege middeleeuwen maakte de omgeving van Anna Paulowna deel uit van het waddengebied. Binnen de huidige strakke bedijking zijn de oude, grillig gevormde kreken en kreekruggen uit die tijd nog zichtbaar, met het Oude Veer als herkenbaar voorbeeld. Boermanszwin, Kruiszwin en Razend zwin waren zijgeulen in het grote wadkrekensysteem. Via de Lage Oude Veer stroomde het water naar de Waddenzee. Al van de 7e eeuw tot de 12e eeuw was het gebied in gebruik als landbouwgebied. Daarna werd het vanwege

overstromingen verlaten. Eeuwen later werden de aandijkingen gerealiseerd. Dit waren aangeslibde zand- en slibplaten langs de oorspronkelijke kustlijn, die vanaf de aangrenzende hogere gronden werden ingedijkt en toegevoegd aan het land. In 1846 ontstond hierbij de Anna Paulownapolder. Met de inpolderingen keerden agrariërs terug. De landbouw kwam eerst moeilijk op gang door het hoge zoutgehalte van de grond. Vanaf het begin van de 20e eeuw werd gestart met bloembollenteelt. In de 2009-2010 zijn het Kruiszwin en omgeving opnieuw ingericht. Van een deel van de voormalige akkerbouwpercelen is de bouwvoor verwijderd. Er zijn waterbergingen aangelegd met geleidelijke overgangen. De sloten zijn verbreed en langs een deel zijn rietzones aangelegd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het NNN-gebied omvat verschillende delen van het oude krekensysteem rond Anna Paulowna. De bodemopbouw is zeer **gevarieerd**, met een afwisseling tussen veen en klei en ook zand en zavel. Nog altijd is hier sprake van sterke **kwel van zout grondwater** vanuit de Waddenzee (in Kruiszwin 0.2 – 0.4 mm/dag). Dit komt onder andere in het Kruiszwin duidelijk tot uiting in de aanwezige vegetatie met soorten van zilte tot brakke omstandigheden. Het Kruiszwin is ongeveer 50 meter breed en ligt relatief laag ten opzichte van de omgeving. Het noordelijk deel van het Kruiszwin heeft een maaiveldhoogte van -2,00 m NAP, met een drooglegging tot minimaal -2,30 m NAP. Het maaiveld loopt naar het zuiden toe geleidelijk af. De sloten hebben een waterpeil van -2,30 m NAP, dat bij wateroverlast kan stijgen tot -2,20 m. Het maaiveld van de centraal gelegen waterbergingszone daalt van -2,20 tot -2,60 m NAP. Met name in de winter is dit gebied vochtig tot nat. De natste delen kunnen tot in het voorjaar onder water staan. De oeverlanden langs de noord- en zuidzijde van de Kruiszwinsloot hebben ook een waterbergingsfunctie. Doordat het maaiveld onder geleidelijk talud is afgegraven tot een hoogte van -2,50 tot -2,90 m NAP, ligt het maaiveld in normale situaties jaarrond boven het niveau van het polderwater. Daarbij wordt het maaiveld primair beïnvloed door het brakke grondwater. Alleen in perioden van waterberging worden de locaties geïnundeerd met zoet water. De waterpeilen in de directe omgeving van het Kruiszwin zijn veel hoger, variërend van -1,20 tot -1,60 m NAP.

De strakke lijnen en de rechthoekige inrichting van de open polders (circa 1 tot 2 meter onder NAP) domineren het landschap. De oude kreken zijn binnen de lijnen nog goed zichtbaar, met daarlangs de kronkelige wegen die de natuurlijke kreekruggen volgen. De verschillende delen van het NNN-gebied bevinden zich alle op of langs de oude kreken. Naast het brede Lage Oude Veer zijn dat de Boermanszwin, het Kruiszwin en het Razend Zwin. Het watersysteem staat via de Ewijcksluis in verbinding met het Amstelmeer. Door de ligging nabij de bebouwing van Anna Paulowna en de N249 is het gebied relatief geluidsbelast en is er sprake van enige lichtverstoring.

Huidig gebruik
De oeverlanden en graslandpercelen hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding vanaf het Amstelmeer richting het zuiden (KNV1). Naast de natuurfunctie heeft een aantal percelen tevens de functie waterberging. De Kruiszwinsloot fungeert als afvoer en doorvoer van water afkomstig uit het hoger gelegen poldergebied en de bebouwde kom naar het gemaal Wijdenes Spaans. Vaarverkeer tussen Hooge Oude Veer en het Amstelmeer gaat niet over het Lage Oude Veer, maar via de Van Ewijcksvaart. De omgeving van het NNN-gebied bestaat uit productiepolders met in het westen vooral bollenteelt en in het oosten meer akker- en weideland. Op het deel van de landtong langs het Lage Oude Veer dat geen NNN-gebied is, bevindt zich dierenpark Hoenderdaell.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande wordt in Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
In de voormalige Waddenkreek het Lage Oude Veer (**N04.02 Zoete Plas**) overheersen nu zoete omstandigheden door de aanvoer van voedselrijk, zoet water. Langs de randen is op de meeste plekken een smalle rietkraag aanwezig die op enkele plaatsen, zoals bij het uiteinde aan de kant van Anna Paulowna, breder is. Lage Oude Veer is een belangrijke schakel in routes voor anadrome en katadrome **trekvissen** die tussen de Waddenzee en het inlandse zoet water migreren zoals aal (katadroom), spiering en zeeforel (beiden anadroom). Het water is voorzien van paai- en opgroeiplaatsen. Ook vissoorten als tiendoornige stekelbaars en rivierdonderpad komen voor in de Lage Oude Veer. Op het water overwinteren **watervogels** zoals eenden, waaronder nonnetjes en kuifeend. Op de landtong aan de westelijke oever van de Lage Oude Veer ligt een klein bosperceel (**14.02 Hoog- en laagveenbos**) en zijn kleine plassen aanwezig met beheertype **N05.01 Moeras**. Ook voor een zone langs het Boermanszwin geldt dit beheertype. Hier is vooral riet aanwezig. De moerasstroken langs de watergangen zijn van belang voor zowel algemene **moeras- en rietvogels**, als ook meer kritische soorten als bruine kiekendief en blauwborst.

In het natuurgebied Kruiszwin is sterke kwel van zout grondwater aanwezig. In een zone langs de kreek (**N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**) wijzen soorten als aardbeiklaver, zilt torkruid en zulte op deze omstandigheden. Ook zijn er meerdere broedvogels van zilt- en overstromingsgrasland aanwezig, waaronder gele kwikstaart, kleine plevier, kluut en slobeend. In 2011 is in de Kruiszwin natuurontwikkeling toegepast waarbij grond op verschillende hoogtes is afgegraven. Het grootste landoppervlak voor het Kruiszwin betreft **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Ook hier zijn brakke invloeden merkbaar aan de vegetatie. Voor de westelijke strook langs het Lage Oude Veer, de strook met lage dijken langs het Boermanszwin en het Razend zwin geldt ook grotendeels dit beheertype. Bij de monding van de Lage Oude veer in het Amstelmeer ligt op een zuidoever een graslandperceel dat wordt gerekend tot **N10.02 Vochtig hooiland**. Aangezien het omliggende buitengebied voornamelijk wordt gebruikt voor de bollenteelt is de waarde voor weidevogels daar beperkt. Toch is het Kruiszwin, ondanks de relatief beperkte oppervlakte, juist erg aantrekkelijk voor **weidevogels**, zoals grutto en tureluur. Mogelijk spelen de periodiek onder water staande graslanden in de natuurkern en waterberging van Kruiszwin hierin een rol.

Op de zuidelijke oever van het Lage Oude Veer is bij de monding van de kreek Razend Zwin circa 7,5 hectare loofbos aanwezig dat bestaat uit snel groeiende bomen als wilg en populier aanwezig. Dit heeft beperkte natuurwaarden en is in het open landschap een ‘landschapsvreemd’ element.

Potentiële natuurwaarden
De ambitie is om langs de oevers van het Lage Oude Veer op veel plekken N05.01 Moeras te realiseren. Het gaat vooral om een lange, smalle strook langs het water aan de westkant en in het noorden om enkele percelen om te vormen landbouwgrond aan de oostkant (onder andere langs de Amsteldijk). Door de ontwikkeling van moeras op de oevers ontstaat potentieel leefgebied voor onder andere de **waterspitsmuis**, **otter** en moeras- en rietvogels. Het uit productie nemen van landbouwpercelen, zoals plaatsvindt langs Het Lage Oude Veer en langs het Kruiszwin, zal een positieve bijdrage leveren aan de waterkwaliteit van de watergangen waar de terreinen op afwateren. Door de zoute kwel in de polder zijn er potenties voor verdere ontwikkeling van brakke levensgemeenschappen, zoals de vegetatieontwikkeling in het Kruiszwin laat zien. Om de aantrekkelijkheid voor weidevogels te behouden, kan lokaal de openheid worden hersteld. Het jonge bos bij het Razend Zwin zou ook omgezet kunnen worden in een beter bij de natuurdoelstellingen passend moeras- of graslandtype.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete plas	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Bij het meeste land binnen het NNN-gebied gaat het om vrij recent uit productie genomen landbouwgrond. Hierbij is de brakke kwel in de polder een belangrijk onderdeel van de potentie. Omdat in de polders rond Anna Paulowna deze kwel veel aanwezig is, kunnen in principe ook op andere landbouwpercelen vergelijkbare potenties worden verwacht. Echter, ook de ligging van de huidige delen aan oude kreken en op of nabij natuurverbindingen is van belang. Hierdoor is de vervangbaarheid gering. Het gaat om een belangrijk restant van het oude krekensysteem.

Eendenkooien 't Zand en De Hoop en graslanden bij Oudesluis (K15)

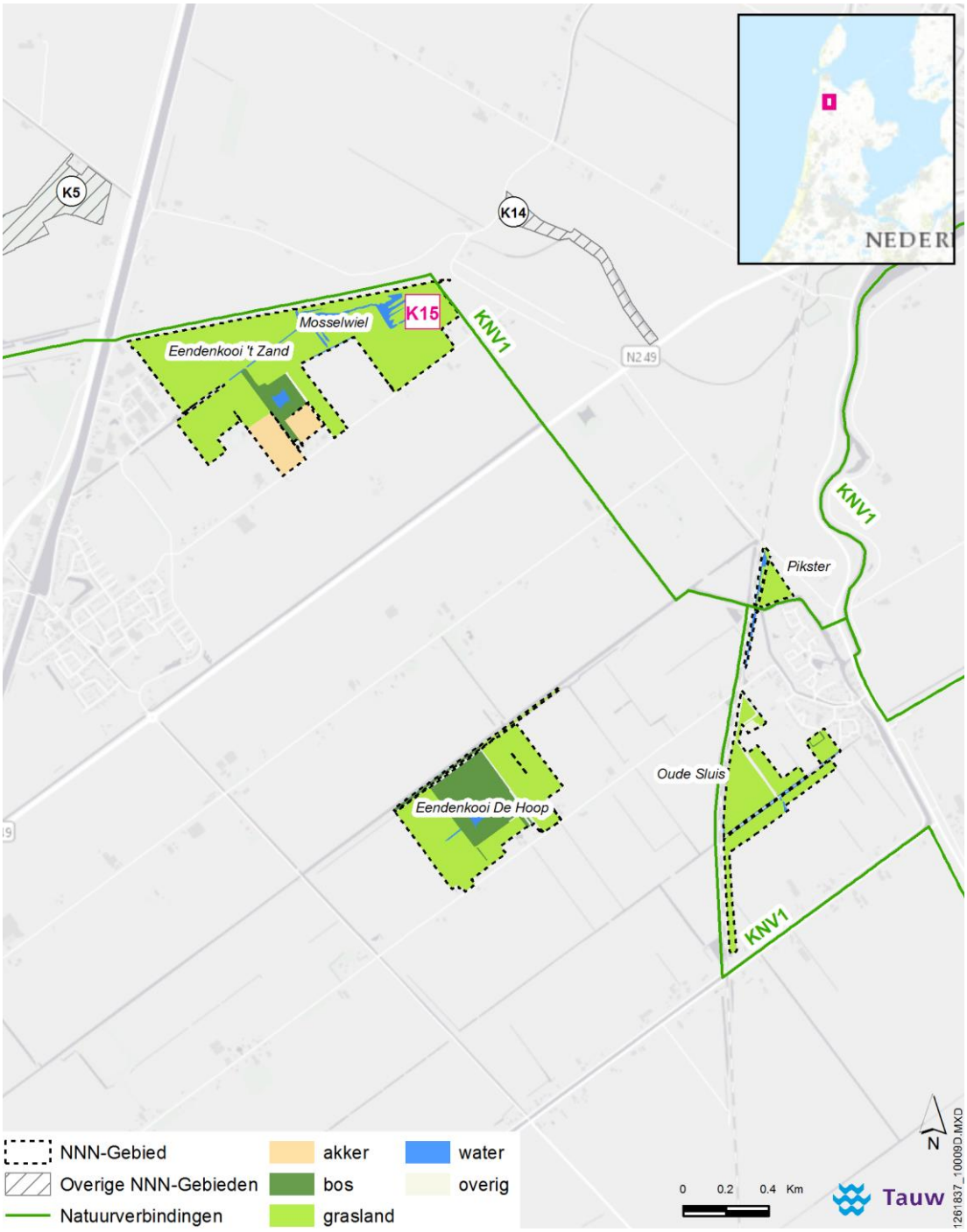
1 Algemene gegevens

Nummer	K15
Naam gebied	Eendenkooien 't Zand en De Hoop en graslanden bij Oudesluis
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente	Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	115 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland, HHNK, Gemeente Schagen

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het natuurgebied bestaat grofweg uit drie delen, twee eendenkooien (’t Zand en De Hoop) en een aantal percelen aansluitend op een natte natuurverbinding tussen Oude Sluis en het Schagerwad (KNV1). De totale **oppervlakte** van het NNN-gebied is circa 115 hectare. De **samenhang** van de natuurgebieden komt tot uitdrukking in de nabije ligging ten opzichte van elkaar en de ligging langs of nabij de natte natuurverbinding KNV1. Vooral voor watervogels is er ook samenhang met de ruimere omgeving, met name gebieden langs de Noordzee- en Waddenzeekust, die belangrijk zijn als foerageergebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Eendenkooien 't Zand en De Hoop en graslanden bij Oudesluis en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
Het NNN gebied is onderdeel van het **aandijkingenlandschap** in de Zijpe- en Hazepolder (fysisch-geografische regio: overgang duinen-zeekleigebied). Dit was ooit een hoogveengebied, ontstaan op de zeekleibodem achter de duinenrij Hondsbosch-Callantsoog. Veel van het veen in deze regio is weggeslagen na zeespiegelstijging in combinatie met de verhoogde (rivier)waterstanden in het Almere. Rond 1300 lag hier de wadvlakte het Zijper Bekken. Deze wadvlakte lag in de beschutting van het eiland Callantsoog en de Noordduinen bij Petten. Daartussen lag het zeegat de Zijpe.

Dit zeegat is ontstaan doordat er tussen circa 1150 en 1350 veel stormvloeden waren die door de duinen heen braken. De Zijpe zette kleiig en zandig materiaal af, waardoor het gebied aanslibde. In de eerste helft van de 14de eeuw werd het zeegat afgesloten. Vanaf de 16de eeuw werd het gebied vanaf de hogere gronden bedijkt. De polder is de oudste aandijking van Noord-Holland en was klaar in 1597. De Zijpe- en Hazepolder is een relatief grootschalig gebied en werd bemalen door een twintigtal molens. De polder is rationeel verkaveld en ingedeeld in twintig blokken die elk met een molen werden bemalen. Elk blok kreeg een letter van het alfabet.

De eendenkooien zijn ongeveer 4 eeuwen geleden aangelegd en zijn nog in gebruik, waarbij het aanpalingsrecht en het kooikerrecht nog steeds gelden. Het mosselwiel is ontstaan toen in 1570 een deel van de Zijperdijk werd weggeslagen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het vlakke gebied ligt grotendeels op 0 tot 0,5 meter onder NAP. Bij Oudesluis liggen enkele lagere percelen rond 1 meter onder NAP. Het waterpeil varieert per perceel. In de eendenkooi 't Zand is sprake van een vrijwel **gefixeerd waterpeil** van 0,2-0,3 meter onder NAP. In droge tijden wordt water ingelaten vanuit de in het westen van het gebied gelegen boezem. Dit water is van **matige kwaliteit** en eutroof. Het Mosselwiel bestaat uit twee peilvlakken, één vlak heeft een vast peil van -0,5 meter NAP en één heeft een variabel peil. Het water in het wiel is **licht brak**. Eendenkooi De Hoop heeft een zomerpeil van -0,9 meter NAP en een winterpeil van -0,6 meter NAP. Het perceel Pikster heeft een winterpeil van -0,4 meter NAP en een zomerpeil van -1 meter NAP. Dit perceel ligt wat lager dan de omgeving. In dit perceel zijn natuurvriendelijke oevers aanwezig langs de waterloop naast de spoorlijn. De percelen bij Oudesluis liggen ook lager dan de omgeving, ze hebben een zomerpeil van -1,45 meter NAP en een winterpeil van -1,25 meter NAP. Ook in dit gebied zijn natuurvriendelijke oevers aanwezig.

Het gebied ligt in een zeer open landschap. De NNN gebieden zijn groene eilandjes in een door bollenvelden gedomineerd landschap. De eendenkooien en directe omgeving bestaan uit graslanden, kooibossen en de kooiplas zelf. Het kooibos van eendenkooi De Hoop is de grootste in de omgeving. De eendenkooien worden gekenmerkt door rust, donkerte en stilte. De percelen nabij Oudesluis liggen langs de spoorlijn en zijn daardoor enigermate verstoord.

Huidig gebruik
Eendenkooi 't Zand is opengesteld voor publiek en heeft ook een recreatieve en educatieve functie. De kooi wordt vooral als 'ringkooi' gebruikt en er lopen wandelpaden door de eendenkooi en het aangrenzende Mosselwiel. Eendenkooi De Hoop is door een commerciële kooiker in gebruik en is niet toegankelijk voor publiek. De graslanden bij Oudesluis worden voor

veeteelt gebruikt. Ook is dit gebied een waterbergingsgebied. Het perceel de Pikster heeft al een primaire natuurfunctie.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in het NNN gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooien
- Natte extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooien

Actuele natuurwaarden
De **eendenkooien** (**N17.04**) en omliggende kooibossen (**N17.06 Vochtig hakhout**) vormen een contrast met de open polder eromheen. Ondanks de relatief beperkte oppervlakte wordt het rustige waterrijke milieu van de kooien gekenmerkt door een goot aantal **watervogels** en **moeras- en rietvogels**, waarvan naast een aantal eenden (waaronder kuifeend, slobeend en wilde eend) ook de ijsvogel vermeldenswaardig is. Ook hangen er kasten voor **vleermuizen** in de bossen van eendenkooi ‘t Zand en zijn hier vijf vleermuissoorten aangetroffen, waaronder de zeldzame meervleermuis. In het kooibos bij eendenkooi ’t Zand is ook stinzenflora aanwezig.

Potentiële natuurwaarden
De natuurpotenties van het gebied worden door het huidige beheer van de eendenkooi al geheel of grotendeels ingevuld. De eendenkooien vormen een eenheid met de stapstenen langs de natte natuurverbinding en zijn in potentie ook van belang voor de (moeras)soorten die de verbinding gebruiken.

Kernkwaliteit: Natte extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
De open graslandpercelen rond de eendenkooien worden beheerd als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Ondanks de relatief beperkte oppervlakte zijn de graslanden van groot belang voor **weidevogels**, waaronder de zeldzame kemphaan. De graslanden bij Oudesluis bestaan uit **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Het belang voor weidevogels is hier duidelijk geringer, mede door het nog intensieve agrarisch gebruik, maar wel zijn kleine plevier en tureluur aangetroffen. In de Pikster is ook een kleine oppervlakte **N05.01 Moeras** aanwezig.

Potentiële natuurwaarden
Rond de eendenkooien hebben enkele graslandpercelen de potentie om door extensief beheer te ontwikkelen tot **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en daarmee in belang voor onder meer weidevogels toe te nemen. Naast behoud van het open grasland kan in alle gebiedjes het belang voor moerasnatuur toenemen, wat past bij de ligging langs de natte natuurverbinding. In de gebiedjes bij Oudesluis en het perceel Pikster is dit zelfs de grootste potentie, omdat deze wat minder belangrijk zijn voor weidevogels. Moerassige oevers langs wateren en in aan te brengen laagtes zouden het belang voor **moeras- en rietvogels** en een soort als **waterspitsmuis** duidelijk kunnen doen toenemen, waarbij in algemene zin het open karakter niet moet worden aangetast. Hoge opgaande beplanting is in beginsel dus niet gewenst.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (eendenkooien)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi																	
N17.04 Eendenkooi	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	X	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X
Natte extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Open graslanden en moeras zijn in theorie relatief eenvoudig en snel te realiseren. In de omringende landbouwgebieden zijn er echter beperkte mogelijkheden voor dergelijke typen natuur en de samenhang tussen de cultuurhistorisch waardevolle eendenkooien en oude natte graslanden is onvervangbaar. Daarnaast is de strategische ligging langs de natte natuurverbinding eveneens moeilijk vervangbaar.

Stapstenen Waardkanaal (K16)

1 Algemene gegevens

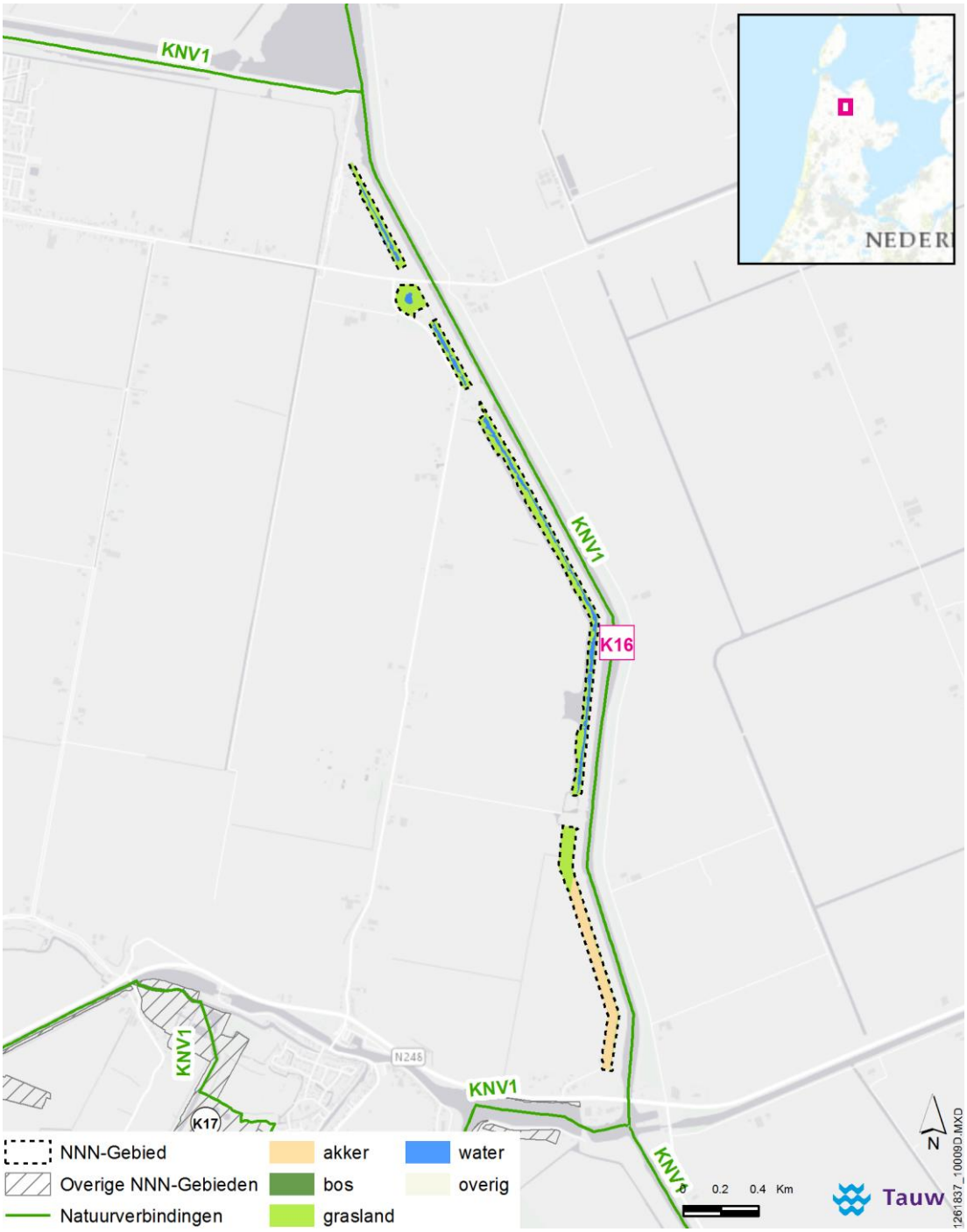
Nummer	K16
Naam gebied	Stapstenen Waardkanaal
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente	Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• NNN-Natuurverbinding
Gebruik / functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	25 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de stapstenen langs het Waardkanaal is circa 25 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de natte en kruidenrijke natuur die het gebied bevat. Het NNN-gebied bevat vijf stapstenen, gelegen aan de westzijde achter de dijk van het Waardkanaal. De stapstenen liggen in polder Wieringerwaard. Aan de oostzijde van de dijk ligt de Waardpolder.

De **samenhang** met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding langs het Waardkanaal (KNV1). Deze natuurverbinding loopt van het Amstelmeer (K11) in het noorden en tot aan de Weel- en Braakpolder (W1) in het zuiden. Bij Kolhorn ligt een kruising met de natuurverbinding van Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*) en met het westelijke traject van KNV1 richting Schagerwad (K17) en Zwanenwater (K7). Bij Nieuwesluis maakt het Waardkanaal een verbinding met het traject van KNV1 richting de graslanden bij Oudesluis (K15) en de Uitlandse Polder en Zandpolder (K5). De stapstenen inclusief natuurverbindingen vormen een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen de natuurgebieden in de Kop van Noord-Holland.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Stapstenen Waardkanaal en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De stapstenen langs het Waardkanaal liggen in het **aandijkingenlandschap** van de Wieringermeer (fysisch geografische regio: zeekleigebied). Rond het jaar 1000 was deze omgeving nog een

uitgestrekt veengebied, maar door ontginning, ontwatering en maaivelddaling werden in de eeuwen delen ervan onderdeel van de Zuiderzee en ontstonden er eilanden. Eeuwen later werden de aandijkingen gerealiseerd. Dit waren aangeslibde zand- en slibplaten langs de oorspronkelijke kustlijn, die vanaf de aangrenzende hogere gronden werden ingedijkt en toegevoegd aan het land. De Wieringerwaard is in 1610 aangedijkt. In 1847 werd de Waardpolder aangedijkt vanaf het vasteland. In 2002 is een langgerekte strook weiland en akker bij het Waardkanaal ecologisch ingericht als drasse dijkvoet.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
De bodem van de stapstenen bestaat uit lichte **zavel**. Net als elders in de Wieringermeer is er sprake van voedselrijk water en licht brakke **kwel**. De maaiveldhoogte varieert tussen -2,2 en -2,9 m NAP en ligt daarmee circa 0,5 m lager dan de omliggende polder. Het waterpeil in de natuurzone is verhoogd naar -3,00 m NAP. In het water komt al enige watervegetatie tot ontwikkeling.

Het stapstenen zijn ieder circa 60 meter breed en liggen direct tegen de dijk van het Waardkanaal. Bij de inrichting in 2002 is, op het meest zuidelijke traject na, de teensloot vergraven en evenwijdig hieraan is een tweede langgerekte waterpartij aangelegd. Het gebied bestaat uit water, moerasachtige oevers en rietveld. De omliggende Wieringerwaard en Waardpolder hebben een strokenverkaveling. Hoewel er in deze polders nooit een ruilverkaveling heeft plaatsgevonden is er van de oorspronkelijke verkavelingsstructuren veel verloren gegaan. Aan de zuidkant loopt de N248 haaks langs het gebied. Met name het noordelijke deel van de oeverlanden is daardoor relatief rustig, donker en stil.

Huidig gebruik
De natuurzones langs het Waardkanaal hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding vanaf het Amstelmeer in zuidelijke richting (KNV1). Het natuurgebied is niet toegankelijk. De naastgelegen dijk is wel opengesteld voor wandelaars en maakt deel uit van het Noord-Holland pad. De Wieringenwaardpolder en de Waardpolder zijn vooral in gebruik voor bollenteelt en als akkerland.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande worden in Oeverlanden Waardkanaal de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
De belangrijkste natuurwaarde van de natuurontwikkelingszone ligt in de functie als stapstenen in de natte natuurverbinding van het Waardkanaal (KNV1). Het lint van stapstenen bevat natte natuur, in de vorm van watergangen en poeltjes (**N04.02 Zoete plas)** en plas-draszones met

moeras en rietvegetatie. In het riet hebben zich **moeras- en rietvogels** gevestigd, waarvan recent de waterral. De aanwezigheid van zilte rus laat enige invloed van brakke kwel zien, maar verder wijst de vegetatie niet sterk op brakke omstandigheden.

De hoger gelegen delen bestaat uit grasland, gerekend tot **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Meerder **vlindersoorten van droge milieus** kwalificerend voor dit type grasland komen in het gebied voor (argusvlinder, bruin zandoogje en hooibeestje). Binnen het NNN-gebied is dit grasland vooral in de zuidelijke helft aanwezig, waar begrazing door schapen plaatsvindt.

Potentiële natuurwaarden
De wateren zijn vrij recent aangelegd (in 2002) en bieden potentie voor verdere ontwikkeling. Door de ligging langs de dijk blijft er een constante aanvoer van (zoet) kwelwater van het Waardkanaal. Verdere ontwikkeling van de water- en oevervegetatie, biedt perspectief voor allerlei moeras- en watergebonden soorten waaronder in potentie voor **waterspitsmuis** en **otter**. Voor **moeras- en rietvogels** kan het gebied met het ontwikkelen van de (riet)vegetatie geschikter worden als broedgebied. Mede door de naastgelegen graslanddijk zijn er potenties voor het verder ontwikkelen van N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland. Hiervoor is extensief beheer (maaibeheer en/of begrazing) noodzakelijk, ook om dichtgroei met riet te voorkomen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete plas	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden in de bloemrijke graslanden en waterrijke zones zijn relatief eenvoudig vervangbaar (het lint is circa 15 jaar geleden uit productie genomen en vergraven). De strategische ligging en de functie als stapsteen in een natuurverbinding voor natte natuur zijn niet of nauwelijks vervangbaar.

Schagerwad en reservaten rond Kolhorn (K17)

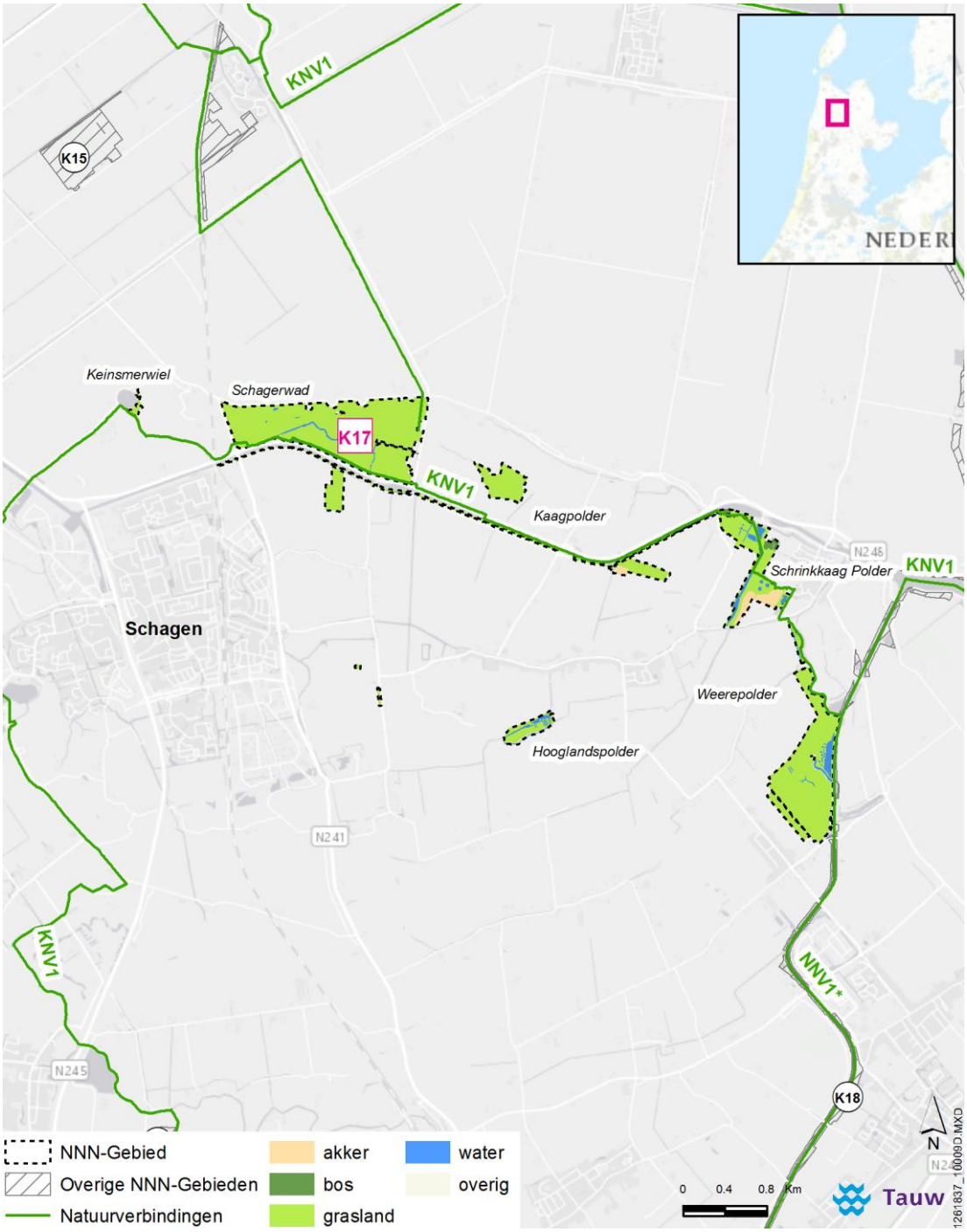
1 Algemene gegevens

Nummer	K17
Naam gebied	Schagerwad en reservaten rond Kolhorn
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeenten	Schagen, Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	220 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied bestaat uit verspreid gelegen natuurpercelen in de Kop van Noord-Holland. In totaal bedraagt de **oppervlakte** van het gebied 220 hectare. De reservaten liggen in diverse polders rondom Kolhorn, namelijk de Kaag-, Schrinkkaag-, Hooglands- en Weerepolder. De **samenhang** binnen het natuurgebied ligt in de vele waterlopen en sloten die de vochtige graslanden en moerasjes met elkaar verbinden. Deze natte verbindingen zorgen tevens voor de **samenhang** met andere NNN-gebieden. Het gebied heeft hierdoor een functie als stapsteen in een groot netwerk van natte natuurverbindingen en stapstenen, waaronder de natuurverbinding tussen Schagen en Noord-Scharwoude (KNV1), de natuurverbinding tussen Omval en Kolhorn (NNV1*) en de natuurverbinding Oudesluis en Schagerwad (KNV1). De lepelaars uit de broedkolonies in het Zwanenwater (K7) foerageren in het Schagerwad.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Schagerwad en reservaten rond Kolhorn en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied ligt in het landschapstype **oude zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het gebied was in het late neoliticum wad, op dit wad heeft zich vervolgens veen ontwikkeld. Dit veen is in de middeleeuwen ontgonnen en sinds de 13de eeuw is het gebied ingepolderd. Het natuurgebied bevat een aantal oudere en nieuwere structuren. Zo is er nog een

wiel aanwezig (Keinsmerwiel) en een restant van het waddenlandschap. Daarnaast zijn er nieuwe natuurgebieden aangelegd ten behoeve van natuurontwikkeling en waterberging.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het natuurgebied bestaat uit meerdere subgebieden. De subgebieden liggen allemaal op dezelfde hoogte als de omgeving, echter verschilt de hoogte wel per subgebied. In de percelen zelf is ook **reliëf** aanwezig. Het hoogstgelegen deel ligt op 0 meter NAP, terwijl het laagste deel op ongeveer 2 meter onder NAP ligt. Naast verschillen in hoogte, heeft elk gebied ook een ander, gefixeerd waterpeil. De drooglegging per gebied varieert hierdoor ook van 120 tot 40 cm. De Hooglandspolder is het enige perceel dat niet naast de natuurverbinding ligt. Ook is dit het enige gebied dat lager ligt dan zijn omgeving (-0,8 tot -1,5 meter NAP), waardoor **kwel** optreedt. De bodem van alle percelen langs de natuurverbinding bestaat uit gerijpte klei. Het perceel in de Hooglandspolder heeft een bodem bestaande uit moerige eerdgronden.

De natuurgebieden zijn erg open, bebouwing en opgaande beplanting ontbreekt nagenoeg geheel. Langs het kanaal ligt wel een provinciale weg, en daardoor worden de natuurgebieden langs het kanaal deels beïnvloed door geluid en licht van het wegverkeer. De overige subgebieden zijn relatief stil en donker.

Huidig gebruik
De meeste natuurgebieden worden alleen voor natuurdoeleinden gebruikt. Ze vervullen de functie van stapsteen in een ecologische natuurverbinding. Naast een functie als stapsteen, hebben een aantal percelen ook de functie als waterberging. Verder is er sprake van extensieve recreatie, het gebied is via de wegen langs de natuurgebieden te bezichtigen. Er lopen geen paden door de natuurgebieden, waardoor het centrum van de gebieden relatief rustig en stil is. Op de meeste percelen komt landbouwkundig gebruik voor als beheer van de natuur.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande wordt in het NNN de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Natte extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Natte extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
Een belangrijke waarde van de natuurgebieden ligt in de functie als stapstenen in een natte natuurverbinding. Met name de sloten en plassen (**N04.02 Zoete plas**) en moerasvegetaties (**N05.01 Moeras**, **N05.02 Gemaaid rietland)** dragen hiertoe bij en in de Schrinkkaagpolder is tevens een klein vochtig bos aanwezig (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). Daarnaast zijn een aantal amfibieënpoelen aanwezig. Een reeks natuurontwikkelingsprojecten langs de natte

verbinding, in combinatie met moeraszones in onder andere de Schrinkkaagpolder, heeft geleid tot een verbetering van de visstand en een toename van algemene **amfibieën**.

De aanwezige open graslanden bestaan uit **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Deze zijn van groot belang voor **weidevogels**. Vooral het Schagerwad is een echte weidevogelparel. Hier broeden grote aantallen weidevogels, waaronder grutto's. De Hooglandspolder is ooit aangelegd als foerageergebied voor lepelaars, maar deze worden nog maar zelden gezien. Ook hier komen vooral weidevogels voor.

Potentiele natuurwaarden
Door de extensieve graslanden in het landschap optimaal te beheren en het areaal uit te breiden, kan de weidevogelstand in het gebied nog verhoogd worden. Dit kan met name op de natte graslanden toegepast worden. Noord-Holland vervult een zeer belangrijke functie voor deze vogelgroep.

Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten. Dit gebied is in potentie geschikt voor watergebonden soorten, zoals **moeras- en rietvogels** en **waterspitsmuis**. De waterspitsmuis is al in natuurverbinding Waardkanaal waargenomen en zou via deze natuurverbinding ook het Schagerwad en de reservaten rond Kolhorn kunnen bereiken. De vaarwegdynamiek (golfwerking) vormt een belangrijke factor om te beheersen. Een uitbreiding van moerasoevers is wenselijk, mits dit niet ten koste gaat van het open karakter. Nieuwe opgaande beplanting is in beginsel dus niet gewenst.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities						Vereiste ruimtelijke condities										
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Natte extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Amfibieën	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De aanwezige moerasjes en graslanden zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord (K18)

1 Algemene gegevens

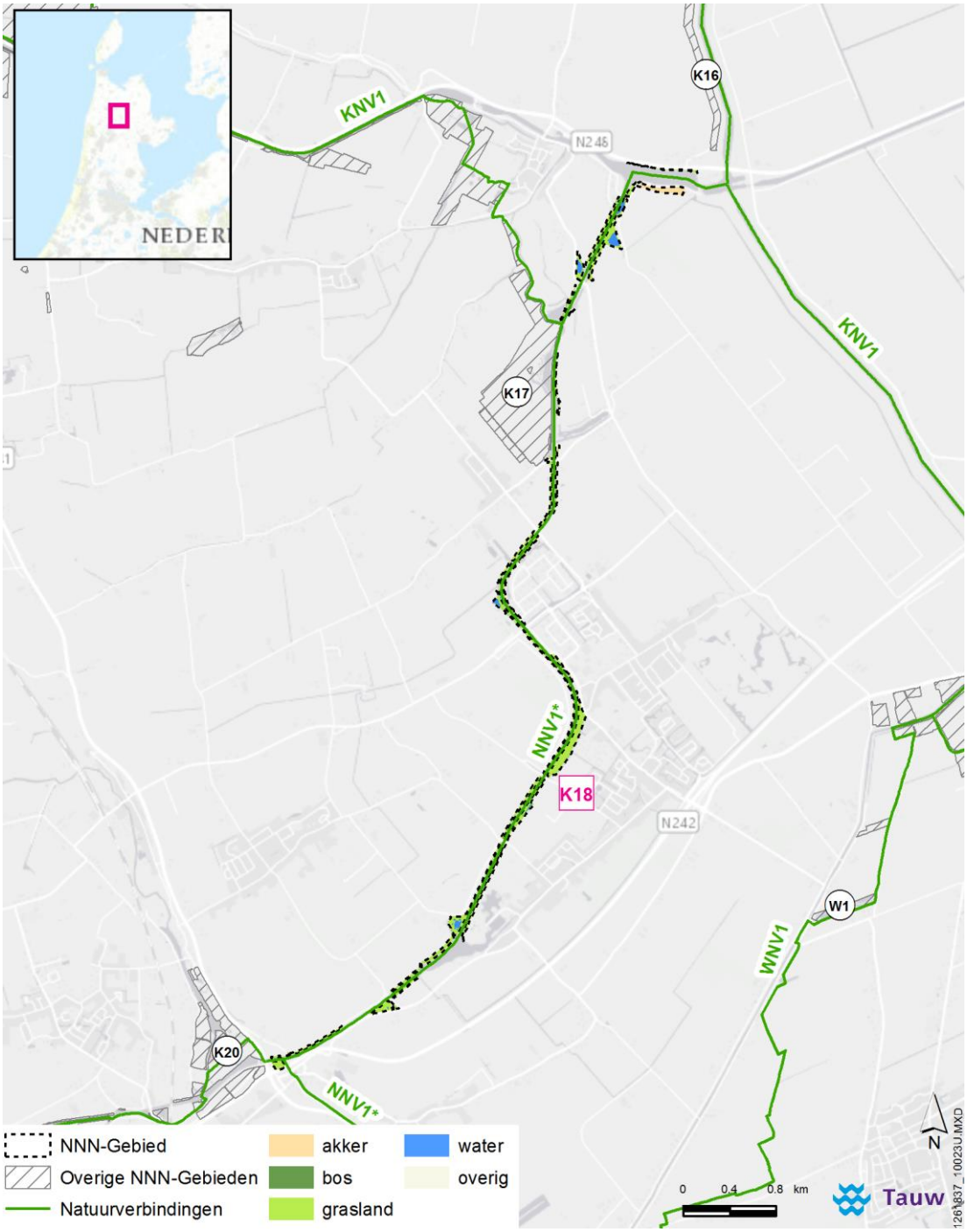
Nummer	K18
Naam gebied	Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeenten	Hollands Kroon, Heerhugowaard
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • NNN-Natuurverbinding
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	32 hectare
Eigendom / beheer	Het kanaal is in eigendom en beheer van provincie Noord-Holland. De omliggende percelen en oevers worden deels beheerd door Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de oeverlanden langs Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord is circa 32 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de natte natuur (oeverlanden) die het gebied bevat. Het NNN-gebied bevat 29 stapstenen, gelegen tussen de Boomerwaal (K20) en de het Kolhornerdiep bij Kolhorn. De stapstenen liggen verspreid aan weerszijden van het kanaal.

De **samenhang** met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding langs het Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*). Deze natuurverbinding loopt van Omval (nabij Alkmaar) in het zuiden, tot aan Kolhorn in het noorden. Langs het zuidelijke deel van het kanaal liggen ook een twee stapstenen aan weerszijden van het kanaal (N10). De natuurverbinding inclusief stapstenen vormt een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen het Amstelmeer (K11) en het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
De oeverlanden van Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn liggen in het **oude zeekleilandschap** van West-Friesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het gebied bestaat uit een wadbodem waarop zich vervolgens veen heeft ontwikkeld. Dit veen is in de middeleeuwen ontgonnen en sinds de 13de eeuw is het gebied ingepolderd.

Het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn maakt deel uit van de voormalige ringsloot rondom de Waarlandpolder. Deze ringsloot werd verbonden met het in de 20e eeuw nieuw gegraven kanaaltraject tussen Noord-Scharwoude en Alkmaar. Het kanaal is in de jaren '40 van de 20e eeuw verbreed en verdiept, voor zowel waterbeheersing als scheepvaart. Zo konden vee en landbouwproducten vanuit de Wieringermeer en andere aanliggende plaatsen rechtstreeks naar het zuiden richting Alkmaar en verder naar Amsterdam worden vervoerd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
De bodem van de oeverlanden en omliggende polders bestaat hoofdzakelijk uit **kalkrijke klei** en **zavel**. De oeverzones omvatten zowel dijkelementen als rietlanden grenzend aan het kanaal, waardoor de hoogte varieert tussen 0,8 m boven NAP tot 2,6 meter onder NAP. Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn is een boezemwater van circa 29 m breed en kent een dynamisch maar onnatuurlijk peilbeheer met een hoger peil in de zomer (zomerpeil -0,4 NAP, winterpeil -0,5 NAP). Voor de aanwezige waterpartijen in de oeverlanden wordt eenzelfde peil gehanteerd. De dijksloten direct grenzend aan de oeverlanden liggen in diverse peilvakken met elk een afzonderlijk dynamisch peil. De variatie in hoogteligging en waterpeilen vormt de basis voor de variatie in begroeiingen. Naar noorden toe wordt de waterkwaliteit van het kanaal beter.

De oeverzones bestaan vooral uit (hoger gelegen) bloemdijken, (lager gelegen) bloemrijke gras- en rietlanden, wilgenstruwelen, enkele boomgroepen, en natuurlijke oevers langs het kanaal. Bebouwing en infrastructuur ontbreekt. De mate van duisternis, rust en stilte verschilt per oevertraject, afhankelijk van de ligging provinciale wegen of bebouwing. Met name het noordelijke deel van de oeverlanden is relatief donker en stil.

Huidig gebruik
De oeverlanden hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*). Naast de natuurfunctie heeft een aantal percelen tevens de functie waterberging. Het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn heef naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke vaarfunctie als doorgaande regionale verbinding. Het kanaal heeft verder een ook belangrijke functie voor waterrecreatie, zoals kanoën, roeien en hengelsport.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande wordt in Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
De belangrijkste natuurwaarde van de oeverlanden ligt in de functie als stapstenen in de natte natuurverbinding Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*). De oevertrajecten bevatten natte natuur, in de vorm van **N04.02 Zoete plas**, **N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland**, maar ook hoger gelegen drogere (dijk)elementen met **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

In de dijksloten en plassen leven **vissen** zoals de kleine modderkruiper en rivierdonderpad. De ondiepe wateren met oevervegetatie zijn een ideale paai- en foerageerplek voor de snoek en zijn belangrijke voor algemene soorten **amfibieën**. In het gebied broeden/leven verschillende riet- en moerasvogels (waaronder blauwborst), eenden en ganzen. Het kanaal en omliggende oevers zijn actueel van belang als vliegroute en foerageergebied voor **vleermuizen**, waaronder meervleermuis.

Potentiële natuurwaarden
De oeverzones zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor moeras- en watergebonden soorten zoals **moeras- en rietvogels, waterspitsmuis** en de **otter**. Bekende verspreidingsgebieden van ringslang en noordse woelmuis liggen op een nog te grote afstand om daarvoor op overzienbare termijn een functie te kunnen vervullen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete plas	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Amfibieën	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Vissen	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietlandvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De bloemrijke graslanden en de natuurlijke rietoevers en moeraszones langs het kanaal zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en ‘t Waardje (K19)

1 Algemene gegevens

Nummer	K19
Naam gebied	Waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en ‘t Waardje
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeenten	Langedijk, Schagen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• NNN-Natuurverbinding
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	18 hectare
Eigendom / beheer	’t Waardje is deels eigendom van Natuurmonumenten en deels van particulieren. Omliggende percelen en oevers worden beheerd door Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland en particulieren. De waterbergingslocaties zijn in beheer van Staatsbosbeheer.

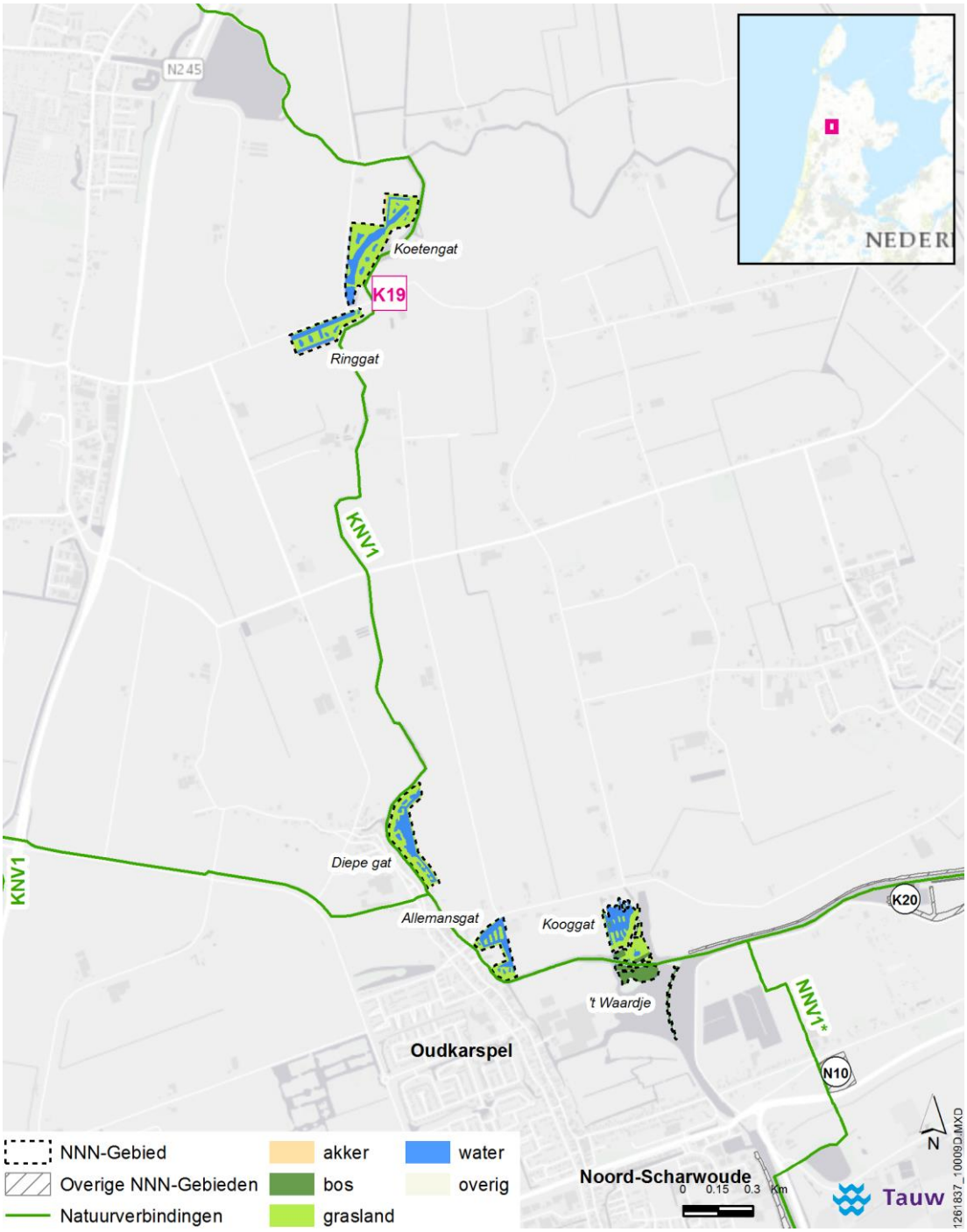
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de waterbergingsgebieden en ‘t Waardje bedraagt in totaal 18 hectare. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit de aanwezigheid van een reeks stapstenen langs de natuurverbinding KNV1. Deze natuurverbinding KNV1 wordt gevormd door de Ringvaart rondom Waarland. De stapstenen van NNN-gebied K19 betreffen:

- Twee waterbergingslocaties in polder Koetenburg en polder de Woudmeer (nabij Dirkshorn): het Koetengat en het Ringgat
- Drie waterbergingslocaties in de Speketerspolder (rondom Oudkarspel): het Diepegat, het Allemansgat en het Kooggat
- Natuurgebied ’t Waardje: bestaande uit een perceel aan de noordzijde van de ringsloot, een natuurzone aan de zuidzijde en een dijkelement langs Kanaal Alkmaar Omval – Kolhorn.

De **samenhang** met andere NNN-gebieden bestaat uit de ligging langs de natuurverbinding KNV1. Deze koppelt de stapstenen van K19 aan omliggende waterrijke gebieden. Met name ’t Waardje, bestaande uit een door rietkragen omgeven meertje met eilandjes in de bocht van Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn, is een belangrijke schakel in de waterrijke verbindingen tussen het Zwanenwater (K7), Amstelmeer (K11) en Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en 't Waardje en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De waterbergingslocaties en 't Waardje zijn onderdeel van het **oude zeekleilandschap** (fysisch geografische regio: zeekleigebied). De waterbergingslocaties Koetengat en Ringgat liggen in polder Koetenburg en polder de Woudmeer, een droogmakerij die voornamelijk wordt gebruikt voor tuinbouw en stamt uit de 17e eeuw. De drie waterbergingslocaties in de Speketerspolder (het Diepegat, het Allemansgat en het Kooggat) maken deel uit van de Waarlandpolder. Dit "laagland" bestond lange tijd uit verschillende eilandjes en meren, waaronder de Koetenburg en de Koog, die in de 17e eeuw zijn ingepolderd. Het land rondom de Allemanskerk, nabij het Allemansgat, is al vanaf de negende eeuw in gebruik. Het werd bewoond tot de dertiende eeuw. In verband met wateroverlast ontstond toen de noodzaak tot aanleg van de 'lange dijk', waar later de dorpen van de huidige gemeente Langedijk langs ontstonden.

De vijf waterbergingslocaties (totaal 14 hectare) zijn gerealiseerd als gevolg van extreme neerslag in 1994. 't Waardje is een oud restant van de Heerhugowaard. De Heerhugowaard is drooggelegd in de periode tussen 1625 en 1630. 't Waardje is toen buiten de ringvaart en de polder Heerhugowaard komen te liggen. De ringvaart is later opgenomen in het tracé van het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn. 't Waardje wordt nu aan de oostzijde begrensd door een smal afscheidingsdijkje, waarachter het kanaal ligt.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De waterbergingslocaties en 't Waardje liggen ieder in verschillende peilvakken. Het waterpeil in de waterbergingsgebieden staat in de normale situatie in open verbinding met de omliggende polders (polder Koetenburg, polder de Woudmeer en Speketerspolder). De hoogste droge gedeelten liggen circa 30 cm boven het normale polderpeil. De toegestane fluctuatie in de polders is 10 cm boven en onder het vastgestelde peil van 3,2 m-NAP. In een neerslagsituatie treden de gemalen in werking waardoor het polderwater uit de omliggende (normale) poldersloten op de boezem (ringvaart) gemalen wordt om het peil te handhaven. Bij een extreme situatie kunnen de waterbergingsgebieden worden afgesloten met een schuif, zodat het water in deze gebieden wordt vastgehouden. In dergelijke situaties kunnen de bergingsgebieden enkele dagen tot maximaal een week geheel geïnundeerd zijn.

De bergingen liggen in een karakteristieke inpoldering met rondom oud hoog land met onregelmatige blokverkaveling. Het ringslootsysteem is nog gaaf bewaard. De waterbergingsgebieden zijn qua inrichting onderling vergelijkbaar en zijn allemaal natuurvriendelijk ingericht. Ze variëren in oppervlakte van 1 tot 5 hectare en bevatten ieder diverse typen overgangen van open water naar land. Ze kennen voornamelijk plas-dras zones, maar ook open water en drogere graslanden (op zavelgrond). Binnen de bergingsgebieden zijn enkele poelen aanwezig, die geïsoleerd liggen en circa 1 m diep zijn.

De waterkwaliteit is matig, er is met name sprake van hoge fosfaatconcentraties. De waterkwaliteit in het Koetengat en het Ringgat is relatief goed, waarschijnlijk als gevolg van goede stikstof- en zuurstofcondities. De slechtste waterkwaliteit is te vinden in de poel van het Allemansgat. In alle gebieden zijn positieve indicatoren voor waterkwaliteit aangetroffen, zoals fonteinkruiden. In het Kooggat en het Diepegat komen ook darmwier en flab voor (indicatoren voor zeer voedselrijke omstandigheden). De poelen verschillen sterk van elkaar als het gaat om aanwezigheid van watervegetatie.

't Waardje bestaat uit rieteilandjes en open water en vormt een landschappelijk waardevol terrein. 't Waardje kent hetzelfde waterpeil als de omliggende ringvaart (0,6 m-NAP). De bodem van de eilandjes bestaat uit lichte klei en de grondwaterstand varieert tussen 120 en 40 cm min maaiveld.

Huidig gebruik

De gebieden hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding van Schagen tot aan Noord-Scharwoude (KNV1). Naast de natuurfunctie hebben de waterbergingslocaties een belangrijke functie voor waterberging. De ringvaart die de stapstenen verbindt, wordt gebruikt als regionaal vaarwater en heeft een belangrijke functie voor zowel waterberging als recreatie, waaronder kanoën.

Ook 't Waardje heeft naast de ecologische functie ook een functie voor waterberging en recreatie. In het zomerseizoen is er veel recreatie met langsvarende maar ook verblijvende watertoeristen. De eilandjes van 't Waardje zijn alleen per kano of boot bereikbaar. Eén van de eilandjes is in bezit van de heer van Harenkarspel. De laatste jaren is het beheer van de rietkragen niet ideaal. Daarnaast zorgt watersport op het kanaal voor een terugloop in het aantal rietvogels.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en 't Waardje de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De vijf waterbergingslocaties (Koetengat, Ringgat, Diepegat, Allemansgat en Kooggat) kenmerken zich door een afwisseling van open water, lage open drassige gronden, hogere graslanden en een zich ontwikkelende oevervegetatie. Deze kunnen gerekend worden tot **N04.02 Zoete plas**, **N05.01 Moeras**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. In de gebieden zijn zachte overgangen gecreëerd. In de natte hooilanden en plas-dras zones groeit veel waterpunge en enkele orchideeën.

Door de geringe omvang, de ligging in (vrij intensief) agrarisch gebied en de berging van voedselrijk polderwater is de aanwezigheid van bijzondere (en kwetsbare) natuurwaarden beperkt. Wel bieden de bergingsgebieden een rust- en foerageerplaats aan **watervogels**, waaronder steltlopers. In Koetengat en Ringgat zijn broedgevallen bekend van de pioniersoorten kleine plevier en kluut.

't Waardje is een watergebied met een tweetal eilandjes met ruige oevers, begroeid met riet en broekbosjes. Het gebied wordt gerekend tot **N05.01 Moeras** en **N14.03 Haagbeuken- en essenbos.** Het Waardje kent een hoge botanische waarde en is van groot belang voor **libellen** en **watervogels**. Er zijn broedlocaties bekend van fuut, bruine kiekendief, bosrietzanger en de zeldzamere soorten sprinkhaanrietzanger en snor. Ook voor andere **moeras- en rietvogels**,

ganzen en eenden biedt ‘t Waardje waardevol leefgebied. Het dijkelement tussen het ’t Waardje en het kanaal kent **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

Potentiële natuurwaarden

Door de ligging van de waterbergingslocaties in intensief agrarisch gebied en de aanvoer van voedselrijk water zijn de omstandigheden nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor ontwikkeling naar een goed functionerende stapsteen te benutten, bijvoorbeeld aanleg van een helofytenfilter in combinatie met ontwikkeling van water- en oever(riet)vegetatie. Dergelijke natuur biedt potentie aan een grote diversiteit aan moeras- en rietvogels en **otter**. Bekende verspreidingsgebieden van ringslang, noordse woelmuis en waterspitsmuis liggen naar verwachting op te grote afstand om daarvoor op overzienbare termijn een functie te kunnen vervullen.

Een toename in natuurwaarden in de bergingsgebieden kan ook de verdere ontwikkeling van de moerasgebonden natuurwaarden in ’t Waardje stimuleren. Voorwaarde daarbij is het behoud/terugkeren van voldoende rust, om verstoring van met name vogels te voorkomen. Daarnaast zijn zorgvuldig beheer en beperking van watersportactiviteiten nodig voor behoud, herstel en verhoging van de natuurwaarden in ‘t Waardje. Dat geldt ook voor de brede rietzone en het weidevogelgebied net ten zuiden van ’t Waardje.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Stapstenen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid van de waterbergingslocaties is relatief groot (<10 jaar), aangezien de gebieden pas recent zijn ingericht en een natuurfunctie hebben gekregen, maar de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Hoewel in ‘t Waardje een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, is er door de samenhang tussen de natuurwaarden en ’t Waardje als restant van de voormalige Heerhugowaard, is er sprake van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Boomerwaal (K20)

1 Algemene gegevens

Nummer	K20
Naam gebied	Boomerwaal
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Gemeente(n)	Langedijk, Schagen, Hollands Kroon, Heerhugowaard
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	37 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van Boomerwaal is circa 40 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de natte natuur (oeverlanden) die het gebied bevat. De samenhang met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding langs het Kanaal Alkmaar-Kolhorn (NNV1*).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Boomerwaal en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
De Boomerwaal ligt in het **oude zeekleilandschap** van West-Friesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het gebied bestaat uit een wadbodem waarop zich vervolgens veen heeft ontwikkeld. Dit veen is in de middeleeuwen ontgonnen en sinds de 13de eeuw is het gebied ingepolderd. De Boomerwaal zelf is ontstaan als gevolg van een **dijkdoorbraak**, waarbij het kolkende water een 'waal' heeft veroorzaakt. De structuur van het gebied is sindsdien al lange tijd nagenoeg ongewijzigd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
In de Boomerwaal komt de Boomervaart uit in het Kanaal Alkmaar-Kolhorn. Het gebied heeft een bodem die hoofdzakelijk bestaat uit **kalkrijke zavel**. Opvallend aan de Boomerwaal is dat er veel verschil in hoogte is (van 0 meter NAP tot 2,5 meter onder NAP). Ten opzichte van de omgeving liggen er delen hoger, op dezelfde hoogte of juist lager. In het gebied liggen drie peilvakken met elk een afzonderlijk gefixeerd peil: 1,9 meter onder NAP (de Boomerpolder), 0,6 meter onder NAP (deel ten westen van de Boomerpolder) en op 3,1 meter onder NAP (deel ten zuiden van de Niedorpervaart). De variatie in hoogteligging en waterpeilen vormt de basis voor de variatie in begroeiingen.

De Boomerwaal bestaat vooral uit bloemrijke gras- en rietlanden en de ringvaart. In de Boomerwaal ontbreken bomen, wegen en bebouwing. Het is er echter niet donker of stil. Dit komt doordat het vlak bij verschillende dorpen ligt en het gebied ligt ingeklemd tussen de N241, de N242 en een spoorlijn. Het gebied is geluidsbelast.

Huidig gebruik
Het natuurgebied heeft een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding Alkmaar-Kolhoorn (NNV1*). Naast de natuurfunctie heeft een aantal percelen tevens de functie waterberging. Ten slotte is er (beperkt) sprake van recreatief medegebruik. Er loopt één enkel wandelpad door de rand van het natuurgebied.

Kernkwaliteiten
Op basis van het voorgaande wordt in de Boomerwaal de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden
De grootste natuurwaarde die het gebied heeft, ligt in de functie als **stapsteen** in de natte natuurverbinding Alkmaar-Kolhoorn (NNV1*). Het gebied bevat natte natuur, in de vorm van sloten en plassen (**N04.02 Zoete plas**), **Moeras (N05.01**), **Gemaaid rietland (N05.02**) en **Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02**).

In de sloten en plassen van het natuurgebied leven **vissen** zoals de kleine modderkruiper en rivierdonderpad. In het gebied broeden/leven veel verschillende vogels en eenden. Er zijn echter geen bijzondere vogelsoorten aanwezig.

Potentiele natuurwaarden
Dit gebied is in potentie geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor moeras- en watergebonden soorten zoals **moeras- en rietvogels** en de **otter**. Bekende verspreidingsgebieden van ringslang, noordse woelmuis en waterspitsmuis liggen naar verwachting op te grote afstand om daarvoor op overzienbare termijn een functie te kunnen vervullen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

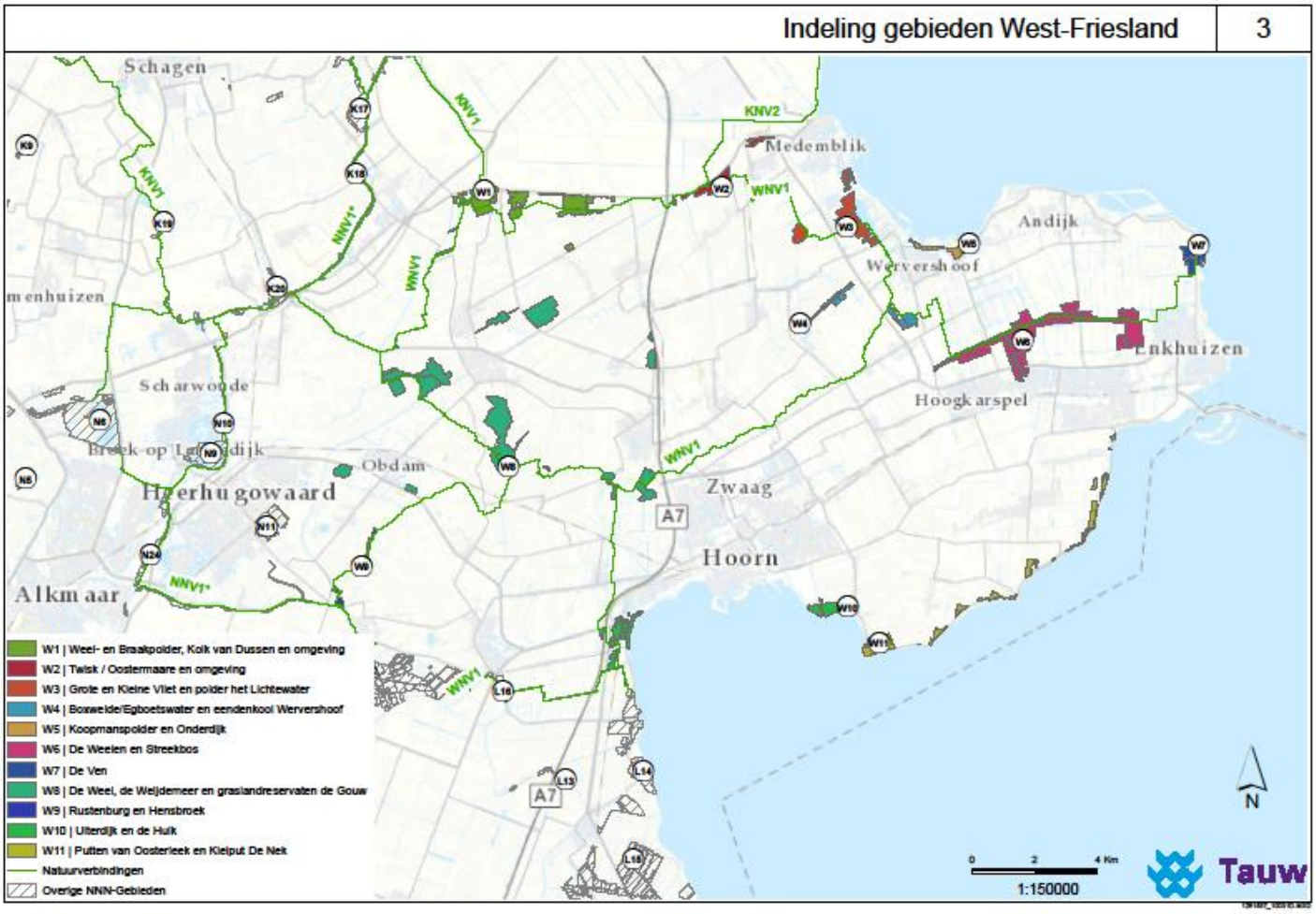
In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De aanwezige moerasjes en graslanden zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Indeling gebieden West-Friesland
3
Schagen
Medemblik
Andijk
Wervershoof
Enkhuizen
Hoogkarspel
Zwaag
Hoorn
Obdam
Alkmaar
A7
KNV1
KNV2
WNV1
NNV1*
W1 | Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving
W2 | Twisk / Oostermaare en omgeving
W3 | Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater
W4 | Boswelde/Egboetswater en eendenkooi Wervershoof
W5 | Koopmanspolder en Onderdijk
W6 | De Weelen en Streekbos
W7 | De Ven
W8 | De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw
W9 | Rustenburg en Hensbroek
W10 | Ulterdijk en de Hulk
W11 | Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek
Natuurverbindingen
Overige NNN-Gebieden
N
0
2
4 Km
1:150000
Tauw

Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving (W1)

1 Algemene gegevens

Nummer	W1
Naam gebied	Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Opmeer, Medemblik, Hollands Kroon
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	168 hectare
Eigendom/beheer	o.a. Landschap Noord-Holland, HHNK en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied is grofweg in te delen in vijf delen: de Bedijkte Boezem, de Weelpolder, de Braakpolder, de Kolk van Dussen en de overige percelen. De overige percelen zijn drie percelen die ver uit elkaar liggen en die ook ver van de overige drie gebieden liggen. Het totale NNN-gebied heeft een **oppervlakte** van 168 hectare. De Bedijkte boezem is ongeveer 12 hectare groot, de Weelpolder is ongeveer 56 hectare groot, de Braakpolder is ongeveer 37 hectare en de Kolk van Dussen is ongeveer 37 hectare.

De **samenhang** in het gebied komt tot uitdrukking in de graslanden en moerassen langs de natte verbinding WNV1. Deze verbinding zorgt tevens voor de samenhang met andere NNN gebied. Via de WNV1 is het gebied namelijk verbonden met NNN gebied de Weel (W8), Waterberging het Twisk (W2) en oeverlanden Waardkanaal (K16). Daarnaast is er veel samenhang met de open, weidse omgeving buiten het NNN.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied is onderdeel van het **oude zeekleilandschap** van West Friesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Dit landschap is ontstaan doordat de zee over de wadvlakten en kreken heen stroomde. Hierdoor vond er opslibbing van zand en klei plaats en is er land ontstaan. Vanaf de ijzertijd vernatte het gebied weer, waardoor veenvorming plaatsvond. In de

middeleeuwen werd het gebied ontgonnen. De gebieden werden later ingepolderd en door oxidatie van het veen is de veenbodem nu verdwenen. De karakteristieken van een veenpolder zijn echter nog wel zichtbaar. Een klein deel van het de Kolk van Dussen en perceel Harderwijk valt in het aardkundig waardevolle gebied: getij-inversieruggen en welvingen, welke zijn ontstaan doordat de oude kreek in het landschap omhoog is gekomen ten gevolge van de inklinking van het omliggende veen.

De Bedijkte boezem was landbouwgrond die moeilijk te exploiteren was en die bij 'verkaveling' overbleef. De Bedijkte boezem en de Weelpolder zijn als natuurgebied ingericht. De Braakpolder is ontstaan als gevolg van een dijkdoorbraak van de West-Friese Omringdijk. De Zuiderzee brak door deze polder heen, waardoor er een wiel ontstond. Deze plas is vervolgens drooggelegd en hierdoor is de Braakpolder ontstaan.

De Kolk van Dussen is ook ontstaan door een dijkdoorbraak van de Omringdijk. Dit gebied is vervolgens drooggelegd, maar in tegenstelling tot de Braakpolder is dit gebied weer afgegraven om het te vernatten, zodat het geschikt werd voor water- en weidevogels. De Kolk van Dussen bevat ook kleiputten, waar vroeger klei is afgegraven om zo de dijk op te hogen en zodoende een waterplas ontstond. Ten slotte bevat de Kolk ook nog restanten van een kadetjesprofiel. Dit is een oud landschap van weilanden met daartussen greppels. Elk jaar werden de greppels handmatig opnieuw uitgediept, waarbij de modder op de weilanden werd gegooid. Hierdoor ontstond er een bolvormig weiland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het hele gebied bestaat uit eerdgronden. Ook liggen alle NNN gebieden lager dan de omgeving, maar hoger dan de noordelijk gelegen polder Wieringermeer. Het hele gebied is relatief donker. De Bedijkte boezem ligt naast de N239. In een groot deel van de polder is daarom sprake van een vrij forse geluidsbelasting. Het is een polder met grote percelen waartussen sloten liggen. Een deel van de sloten heeft natuurvriendelijke oevers. Ook zijn er een paar poelen gegraven. De polder ligt lager dan de omgeving (-1,6 meter NAP) en heeft een gefixeerd peil van -2,25 meter NAP. Desondanks zijn er wel een aantal nattere weilanden in het gebied. Door de bebouwing en bomen in en naast de Boezem en de kleine omvang is het gebied niet van waarde voor weidevogels.

De Weelpolder is een open, waterrijke polder. Ten oosten van de polder ligt het lintdorp Aartswoud. Ook langs dit gedeelte van het NNN gebied loopt de N259 pal naast het natuurgebied, waardoor een deel van het gebied een geluidbelasting heeft. De weilanden in de Weelpolder worden doorsneden door sloten. Een aantal van de sloten die tussen de weilanden doorlopen hebben een natuurlijke oever. Ook deze polder ligt lager dan de rest van de omgeving (-1,5 meter NAP) en hij heeft een gefixeerd waterpeil van -2,45 meter NAP. De Weelpolder heeft veel brede greppels en een deel van de graslanden is drassig. Er liggen echter wel wegen naast en er zijn bomen en bebouwing aanwezig, waardoor de waarde voor weidevogels niet al te hoog is. Twee percelen in het gebied zijn ingericht voor waterberging en liggen daardoor lager dan de rest van het gebied.

De Braakpolder is een open polder waar de percelen worden doorsneden door brede greppels met slikrandjes. In de polder zelf ontbreekt bebouwing nagenoeg geheel, slechts langs de randen staat sporadisch een boerderij. Langs de westrand van de polder ligt een lintdorp. In het oosten ligt, op ongeveer 400 meter afstand, een bosperceel. Pal langs de noordkant van de polder ligt de provinciale weg, waardoor het noordelijke deel van het gebied een geluidsbelasting van 50-65 decibel heeft. Het zuidelijke deel van de polder is aangewezen als stiltegebied, net als de percelen die in het zuiden net buiten de polder liggen. De percelen buiten de braakpolder bestaan ook uit weilanden doorsneden door sloten, maar hier zijn overal natuurvriendelijke oevers aangelegd. De Braakpolder ligt op ongeveer -1,9 meter NAP, maar heeft veel reliëf en daardoor liggen er ook een aantal percelen dieper. Hierdoor zijn deze natter. De polder heeft een gefixeerd peil die -2,5 meter onder NAP ligt.

De Kolk van Dussen bestaat uit vochtige graslanden, moerasdelen en waterplassen. Op het aanwezige kadetjesprofiel groeit kamgrasweiland met zilverschoon. In het noordelijk deel van de kolk liggen nog oude restanten van kleiputten. In het westen staat, op ongeveer 60 meter afstand

van het NNN gebied, een bomenrij een aantal schuren, wat een negatief effect op de openheid van het gebied heeft. In het noorden loopt de N-weg langs het natuurgebied, waardoor er flinke geluidsbelasting is. Het zuidelijke deel ligt in het stiltegebied. De Kolk van Dussen ligt op -2,3 meter NAP en heeft een gefixeerd waterpeil van -2,65 meter NAP. De zuidelijke percelen liggen echter wat hoger en hebben een waterpeil van -2,2 meter NAP.

Huidig gebruik

Grote delen van het gebied worden als natuurgebied beheerd, hieronder vallen ook de weilanden. Een aantal percelen en delen van het gebied worden gebruikt als waterbergingsgebied.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de het gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Het NNN gebied bestaat uit een aantal losse delen die bijna allemaal (m.u.v. Perceel Harderwijk) direct langs een natuurverbinding liggen. De grootste natuurwaarde die het gebied heeft, ligt daarom ook in de functie als stapstenen in deze natuurverbinding. De gebieden omvatten allemaal natte natuur, in de vorm van sloten en plassen **(N04.02 Zoete plas), N05.01 Moeras** of grasland zoals **N10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. In de sloten van het natuurgebied leven **vissen** zoals de kleine modderkruiper. **Rugstreeppadden** worden verspreid aangetroffen in het gebied.

In veel gebieden wordt de openheid van het landschap aangetast door bomen, bebouwing etc. Deze gebieden zijn daarom van weinig waarde als weidevogelgebied. De Kolk van Dussen is echter wel van belang voor **weidevogels**. De moerasdelen van de natuurverbinding zijn het leefgebied van algemene **moeras- en rietvogels.** Het open water is van belang voor verschillende soorten **watervogels**, met name eenden.

Potentiële natuurwaarden

De Weelpolder kan zich door een aangepast beheer ontwikkelen tot een goed weidevogelgebied. De moerasvegetaties langs de watergangen kunnen in de toekomst worden gebruikt als leefgebied of verbindingszone voor de **waterspitsmuis**. De soort kan dit gebied vanuit de Eilandspolder bereiken via de stapstenen langs de verbindingszone in de Weel (W8).

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynami	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwa	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Graslanden en moerasgebieden zijn in dit geval relatief eenvoudig te vervangen (<10 en <25 jaar). De landschapspatronen, ontstaan door de braken en het droogleggen, zijn echter niet te vervangen. De strategische ligging en de functie als stapsteen in een natuurverbinding voor natte natuur is evenmin eenvoudig vervangbaar.

Twisk-Oostermare en omgeving (W2)

1 Algemene gegevens

Nummer	W2
Naam gebied	Twisk-Oostermare en omgeving
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Medemblik
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	55 hectare
Eigendom/beheer	o.a. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier Landschap Noord-Holland (Kadetjesland Oostermare), gemeente Medemblik en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het natuurgebied bestaat uit 2 delen, de waterberging Twisk-Oostermare en De Skoôt, een waterberging bij Opperdoes. Samen hebben ze een **oppervlakte** van 55 hectare.

De **samenhang** in het gebied komt tot uitdrukking in de natte natuurgebieden langs de natuurverbinding WNV1. Deze verbinding zorgt tevens voor de samenhang met andere NNN gebied. Via de WNV1 is het gebied namelijk verbonden met NNN gebied de Weel- en Braakpolder (W1) en Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater (W3). Een noordelijke natuurverbinding verbindt het gebied met het ongeveer 15 km verder gelegen NNN gebied Robbenoord- en Dijkgatbos (K13). Daarnaast is er veel samenhang met de open, weidse omgeving buiten het NNN.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Twisk-Oostermare en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied is onderdeel van het **oude zeekleilandschap** van West Friesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Dit landschap is ontstaan doordat de zee over de wadvlakten en kreken heen stroomden. Hierdoor kwam er opslibbing van zand en klei en is er land ontstaan. Vanaf de ijzertijd vernatte het gebied weer, waardoor veenvorming plaatsvond. In de middeleeuwen werd het gebied ontgonnen. De gebieden werden later ingepolderd en door oxidatie van het veen is de veenbodem nu verdwenen. De karakteristieken van een veenpolder zijn echter nog wel zichtbaar.

De Oostermare is een typisch 'kadetjeslandschap'. In dit gebied waren stroken land die werden gescheiden door greppels. Elk jaar werden de greppels handmatig opgeschoond en de modder uit de greppels werd op de tussenliggende weilanden gegooi. Hierdoor ontstond er een opbolling, wat resulteerde in het kadetjesprofiel. In West-Friesland waren er veel kadetjesprofielen, maar deze zijn bijna allemaal geëgaliseerd. De Oostermare is bewaard gebleven en is nu een stukje van de agrarische erfenis van het gebied.

De waterberging het Twisk is aangelegd als waterbergingsgebied met ruimte voor de natuur. Dit gebied is sinds 2005 klaar. De Skoôt is een kleine versie van het Twisk en is sinds 2013 geopend.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De gebieden hebben een kleibodem en liggen lager dan de omringende gebieden. Het Twisk heeft een gefixeerd waterpeil, op -1,8 meter meter NAP. De sloten van het Twisk zijn aangesloten op de omringende sloten van de polder, zodat water uit de polder naar het Twisk kan stromen. Het waterpeil van de Skoôt is in de zomer hoger dan in de winter. Het watersysteem is geïsoleerd van de rest van de polder en heeft een twee eigen windmolentjes die het peil kunnen regelen. Door het lagere waterpeil in de winter ontstaan er in de winter slikrandjes en eilandjes in het gebied.

Oostermare is een oud grasland met een heel karakteristiek bodemprofiel, de kadetjes. Daar naast ligt het open moerasgebied van het Twisk. Hier zijn kruidenrijke graslanden en ruigere moeraslanden aanwezig, die om de grote plas liggen. In de plas zijn twee eilanden aanwezig met daarop een oeverzwaluwwand. Op een deel van het eiland is een schelpenbodem aanwezig. Het gebied wordt beperkt beheerd, zodat de natuur zijn gang kan gaan. Er wordt echter wel voorkomen dat het dichtgroeit met bomen en de beide eilanden worden open gehouden. De Skoôt is een kleine versie van het Twisk. Dit gedeelte bestaat uit drie plassen met daartussen moerasachtige natuur. De drie plassen zijn via sloten met elkaar verbonden. Ten zuidoosten van waterberging het Twisk liggen nog twee percelen met bomen.

Het NNN gebied ligt tegen de drukke provinciale weg N239 aan. Ook ligt er een aantal dorpen, Twisk, Het Westeind en Opperdoes, vlak bij de natuurgebieden. Ten noorden van de gebieden ligt een groot kassencomplex. Het is daardoor geen uitgesproken stil of donker gebied.

Huidig gebruik

Het Twisk is een natuur- en waterbergingsgebied waarin circa 100.000 m^3 water kan worden opgevangen. Ook is er recreatief medegebruik mogelijk. Er loopt een fietspad langs het gebied en er kan door het gebied gewandeld worden. De Oostermare is eveneens een natuurgebied met recreatief medegebruik. Tenslotte is ook De Skoôt een natuurgebied met waterbergingsfunctie en recreatief medegebruik.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Twisk-Oostermare de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De gebieden bestaan uit extensieve graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland**), open water (**N04.02 Zoete plas**) en oevers en ruigten (**N05.01 Moeras**). Het gebied herbergt zowel **moeras- en rietvogels, weidevogels** als **watervogels**, zoals baardman en kleine plevier. De wateren zijn verder van belang voor **vissen** zoals de kleine modderkruiper maar ook voor de **rugstreeppad**. De oevers en natte ruigtes zijn leefgebied van de **waterspitsmuis**. De twee bospercelen hebben een lage natuurwaarde.

Potentiële natuurwaarden

Het natuurgebied is nog volop in ontwikkeling. Waterberging Twisk is pas sinds 2005 klaar en verandert steeds meer in een wat ruiger natuurgebied. Er wordt hier wel beheerd om te voorkomen dat er bomen in het gebied komen, maar overige ruige vegetatie mag hier zijn gang gaan. Waterberging de Skoôt is sinds 2013 geopend en wordt ook steeds rijker aan natuurwaarden. Dit gebied heeft potenties voor foeragerende, doortrekkende steltlopers. Er broeden al een klein aantal kleine plevieren in het gebied. Ook heeft het gebied potenties als broedgebied voor de kluut en kieviten. Een uitbreiding in moerasvegetaties (onder meer ten koste van de bosfragmenten) kan ten goede komen aan moeras- en rietlandvogels en de waterspitsmuis.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Het gebied is relatief eenvoudig te vervangen, omdat het pas sinds 2005 en 2013 is aangelegd. De strategische ligging en de functie als stapsteen in een natuurverbinding voor natte natuur is echter nauwelijks te vervangen.

Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater (W3)

1 1 Algemene gegevens

Nummer	W3
Naam gebied	Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Medemblik
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	105 hectare
Eigendom/beheer	Vooral Staatsbosbeheer, maar ook o.a. Landschap Noord-Holland, particulieren en Recreatieschap West-Friesland.

2 2 Oppervlakte en samenhang NNN

Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater ligt ten zuiden van Medemblik. Het gebied heeft een **oppervlakte** van ruim 100 hectare. Het vormt een overgangszone tussen het IJsselmeer en het binnendijkse polderlandschap. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in een samenhangend watersysteem en een aaneengesloten natte natuurverbinding die door het hele gebied loopt. De samenhang met andere natuurgebieden bestaat uit weidevogelland in Twisk/Oostermare en omgeving (W2), Boxweide en eendenkooi Wervershoof (W4), De Weelen en Streekbos (W6) en op grotere afstand bijvoorbeeld De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw (W8). Voor moeras- en watervogels zijn de omringende vooroevers langs het Natura 2000-gebied IJsselmeer van belang, bijvoorbeeld met Koopmanspolder en Onderdijk (W5). Het gebied is tevens onderdeel van een lange natuurverbinding (WVN1) die de natte natuur vanuit het IJsselmeer, het Markermeer en een aantal andere grotere natte gebieden verbindt met de grotere natte gebieden in de kop van Noord-Holland.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het buitendijkse gebiedje maakt deel uit van het **landschap van de voormalige Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). De binnendijkse gebieden behoren tot het **oude zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). De Grote en Kleine Vliet zijn uitgewaaide binnenmeren van de Vliet of Kromme Leek, restanten van een vroegere zeekreek/veenrivier. Gedurende de late middeleeuwen zijn de omliggende gebieden (Polder het Lichtewater en de Zuiderpolder) ingepolderd en ontgonnen. Daarbij ontstonden in deze polders een langgestrekte strokenverkaveling met brede sloten. Het landschap had een open karakter. Vóór de grootschalige ruilverkaveling in de jaren '70 waren de percelen alleen bereikbaar per boot. Het huidige karakter, met de aanwezige recreatiegebieden en bosjes, is van veel recenter datum. Deze zijn eind vorige eeuw gerealiseerd, waarmee de openheid van het landschap voor een belangrijk deel verloren is gegaan. Alleen Polder het Lichtewater heeft de karakteristieke openheid behouden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het waterpeil in het buitendijkse gebiedje volgt het (onnatuurlijke) peilregime van het IJsselmeer (0,20 m onder NAP in de zomer en 0,40 m onder NAP in de winter). Met het maaiveld gelegen rond NAP, vallen delen van het moeras in de winter droog. De ondergrond van de polders in het binnenland bestaat voornamelijk uit klei. Hier wordt een dynamisch peilbeheer met een peilverschil van circa 20 centimeter gevoerd. De Voetveer is tevens voor een deel afgegraven, waardoor het regelmatig overstroomt met water uit de Grote Vliet. In het zuiden van het gebied stroomt gezuiverd afvalwater van RWZI Wevershoof via een aquaduct het gebied binnen.

Droogmakerij het Lichtewater ligt laag ten opzichte van zijn omgeving (-4 NAP) en ontvangt daardoor veel voedselrijke kwel uit omliggende polders. Van deze polder is openheid een belangrijk kenmerk en het valt daarom ook onder weidevogelleefgebied. In tegenstelling tot de rest van het gebied, waar relatief veel verstoring is door recreanten, heerst in polder het Lichtewater relatieve rust, donkerte en stilte.

Huidig gebruik

Het gebied kent verschillende vormen van gebruik. Direct naast het gebied bevinden zich meerdere vakantieparken, een golfbaan, een stoommachinemuseum en een drukbezochte zwemwaterlocatie. Op de grote wateren vindt recreatievaart plaats. Door het gebied loopt een wandelroute.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk kleipolderlandschap met extensieve graslanden en moeras

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk kleipolderlandschap met extensieve graslanden en moeras

Actuele natuurwaarden

De deelgebiedjes verschillen in karakter, maar worden alle gekenmerkt door een waterrijk kleipolderlandschap met extensieve graslanden en moeraszones. De vochtigere/afgegraven delen rond de Grote en Kleine Vliet vallen onder **N04.02 Zoete Plas**, **N05.01 Moeras**, **N05.02 Gemaaid rietland** of **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. De extensieve (vochtige) graslanden worden beheerd als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De aanwezige bosjes op klei vallen onder het beheertype **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**.

De oostelijke delen van het gebied zijn met name van belang voor grote aantallen **watervogels**, waaronder een grote kolonie aalscholvers (circa 2500 stuks) en lepelaars (circa 85 stuks). Deze soorten hebben tevens een instandhoudingsdoelstelling in het naastgelegen Natura 2000-gebied IJsselmeer, waarmee het NNN-gebied dus een nadrukkelijke relatie heeft. In de dynamischere delen zoals op het overstromingsgraslanden komt de **rugstreeppad** voor.

De omgeving van de Grote en Kleine Vliet is door het besloten karakter niet van groot belang voor weidevogels, maar dit geldt wel voor de Polder het Lichtewater. Deze polder ligt te midden van een uitgestrekt polderlandschap waar weidevogels voorkomen. De open graslanden in de Polder het Lichtewater vormen binnen dit weidse landschap een kerngebied voor **weidevogels**, waaronder de grutto die hier in grote getale voorkomt.

Potentiële natuurwaarden

Het areaal extensief grasland (N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland) kan rond de Grote Vliet worden uitgebreid. In het bestaande natuurgebied is consequent beheer een voorwaarde voor het behoud van de aanwezige natuurwaarden, zoals de weidevogels in de Polder het Lichtewater.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk kleipolderlandschap met extensieve graslanden en moeras																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden zijn op zichzelf op enige termijn vervangbaar, maar de aanwezigheid van grote kolonies watervogels in de directe nabijheid van het Natura 2000-gebied IJsselmeer is een bijzondere en minder eenvoudig te vervangen kwaliteit. Hetzelfde geldt voor de weidevogelgraslanden in de Polder het Lichtewater.

Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wervershoof (W4)

1 Algemene gegevens

Nummer	W4
Naam gebied	Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wervershoof
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Medemblik
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	geen
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	52 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap West-Friesland, Staatsbosbeheer, HHNK en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wervershoof hebben gezamenlijk een **oppervlakte** van ruim 50 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied is zeer beperkt en komt alleen tot uiting als verspreide natuurelementen (waterrijke natuur met bosschages) in een gebied met intensieve landbouw.

De samenhang met andere natuurgebieden is eveneens beperkt door de relatief geïsoleerde ligging in het polderlandschap, maar deze wordt versterkt door een natte natuurverbinding die door het gebied loopt (WNV1). Naar het oosten verbindt deze natuurverbinding het gebied met onder andere De Weelen en Streekbos (W6) en Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater (W3) en aan de westzijde met onder andere De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw (W8).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wervershoof en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied behoort tot het **oude zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Na vervening van het voormalig wad van de Zuiderzee, is de regio in de late middeleeuwen (rond 1200 na Chr.) ingepolderd en ontgonnen. De afwatering verliep middels voormalige kreken zoals het Egboetswater en voormalige veenrivieren zoals de Kromme Leek (onderdeel van natuurverbinding W14). Het gebied werd gekenmerkt door lang gestrekte strokenverkaveling met

brede sloten en dwarsdijken. Door bedijking en ontwatering vond er veel inklinking plaats en verder de rivieren breder. Het gebied stond in de middeleeuwen bekend als 'Medenblikker Kogge', onderdeel van polder 'De vier Noorder Koggen'. De polders waren tot in de twintigste eeuw vaarpolders, waarbij de tuinbouwakkers alleen per boot bereikbaar waren. Het landschap had een open karakter.

Vanaf halverwege de vorige eeuw is het cultuurlandschap aanzienlijk veranderd door grootschalige ruilverkaveling en opvoeren van de bemaling. Het grondwaterpeil zakte nog meer en sloten werden gedempt. Het karakteristieke cultuurhistorische landschap verdween hiermee grotendeels en ook de grootschalige openheid verdween steeds meer door onder andere glastuinbouw en uitbreiding van woonkernen. De eendenkooi uit 1658 met bijbehorende bos en afpalingskring is nog een cultuurhistorisch element dat bewaard is gebleven in het landschap. Rondom de eendenkooi zijn de weilanden ook meerdere kleine grafheuvels aanwezig uit de Bronstijd (circa 1350 voor Chr.).

De voormalige kreek en krekenplas Boxwei / Egboetswater is ingericht als groen recreatiegebied door een polder onder water te laten lopen. In de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw is het gebied opnieuw ingericht en werd bos aangeplant. De ecologische oevers zijn in de jaren 90 aangelegd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Beide delen in het NNN-gebied worden gekenmerkt door grote mate van reliëf. Rondom Boxwei / Egboetswater varieert het maaiveld van -1,5 tot -3 meter NAP. De hogere delen liggen direct langs het water en rondom de grotere plas in Egboetswater. Rondom de Eendenkooi varieert het maaiveld van -1 tot -1,5 meter NAP, en de polder ten noordwesten (naar de Kromme Leek) op -3 meter NAP. Veel reliëf is te vinden in de akkers met de grafheuvels, die tot wel een meter hoger liggen dan het omliggende land. De kleigronden zijn veelal gecultiveerd (geweest) en zijn erg voedselrijk (zavel- en kleigronden met een humusrijke bovengrond). Dit met uitzondering op de polders langs de Oude Leek, waar de humusrijke bovengrond ontbreekt.

Het peilbeheer in Boxwei / Egboetswater is dynamisch (-2,3 NAP in de zomer en -2,1 in de winter). Het peilbeheer rondom de eendenkooi is dynamisch en varieert per watergang van -2,3 tot -3,3 NAP in de zomer en -2,1 tot -3,1 in de winter, met in alle gevallen circa 20 centimeter verschil tussen het zomer en winterpeil.

Huidig gebruik

Egboetswater is in gebruik als natuur met extensief recreatief medegebruik zoals wandelen, fietsen, varen en vissen. De Eendenkooi is een cultuurhistorisch monument en wordt als zodanig beheerd. Het omliggende landschap wordt (extensief) agrarisch beheerd. Het noordwestelijke perceel bij de eendenkooi heeft een waterbergingsfunctie, wat de lagere ligging in het landschap verklaart.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wervershoof de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding, inclusief cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding, inclusief cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

Actuele natuurwaarden

Boxwei / Egboetswater betreft een langgerekt gebied met open water (**N04.02 Zoete plas**) rietlanden, en struweel en bos, gecreëerd als een weerspiegeling van het oude Westfriese krekenlandschap. Een grote waterplas met omliggend struweel en bos is ook terug te vinden in de vorm van de eendenkooi (**N17.04 Eendenkooi)**, die bestaat uit een kleine plas omringd door vochtig hakhout**.** Rondom de eendenkooi ligt **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, dat behalve voor natuur ook archeologisch waardevol is vanwege grafheuvels.

In zowel Boxwei / Egboetswater als de eendenkooi komen vooral kleine aantallen algemene soorten moeras- en rietvogels en watervogels voor. De gebieden zijn ook geschikt als foerageergebied voor **vleermuizen**, waarvan de meervleermuis een kolonie heeft in het nabijgelegen Andijk. De **rugstreeppad** komt in de omgeving voor en wordt door het aanwezige reliëf ook in het NNN-gebied verwacht.

Potentiële natuurwaarden

Dit gebied heeft vooral potentie als stapstenen tussen andere NNN-gebieden, zoals Grote- en Kleine Vliet en polder het Lichtewater (W3) en De Weelen en Streekbos (W6). Bij beheer gericht op de ontwikkeling van oevervegetatie (bijvoorbeeld **N05.01 Moeras**) kunnen hier in potentie grotere aantallen (algemene) **moeras- en rietvogels** en **watervogels** voorkomen. Ook voor de **otter** kan het gebied als stapsteen tussen de grotere wateren functioneren.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding, inclusief cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.04 Eendenkooi	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Als stapsteen is dit gebied moeilijk vervangbaar, al zijn de natuurwaarden momenteel gering. In hogere mate geldt dit voor de eendenkooi en de omliggende graslanden met grafheuvels. Deze zijn vanuit cultuurhistorisch oogpunt onvervangbaar.

Koopmanspolder en Onderdijk (W5)

1 Algemene gegevens

Nummer	W5
Naam gebied	Koopmanspolder en Onderdijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Medemblik
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #72 IJsselmeer (Vogelrichtlijngebied)
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	25,2 hectare
Eigendom / beheer	Provincie Noord-Holland/Staatsbosbeheer en HHNK

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Zowel de Koopmanspolder als Onderdijk liggen buitendijks ten opzichte van de Westfriese Omringdijk en vormen met de NNN-gebieden die onder verantwoordelijkheid van het Rijk vallen (en zodoende buiten de scope van deze beschrijving vallen) een samenhangend natuur- en recreatiegebied van ruim 100 ha in en langs het IJsselmeer. Onderdijk heeft een **oppervlakte** van bijna 10 hectare en is onderdeel van de buitendijkse oeverlanden in het IJsselmeer. Dit gebied maakt in tegenstelling tot de Koopmanspolder deel uit van het Natura 2000-gebied IJsselmeer. De Koopmanspolder is een circa 16 hectare groot poldertje dat tot voor kort in gebruik geweest als proeftuin voor waterbeheer en ecologie en door een dijk is afgescheiden van het IJsselmeer. Het water van de Koopmanspolder staat in verbinding met het IJsselmeer via een visvriendelijke waterinlaat- en wateruitlaatconstructie.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Koopmanspolder en Onderdijk en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het deelgebied maakt deel uit van het landschap van de voormalige Zuiderzee (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). Het buitendijkse onderdijk is vanaf de jaren 90 in het IJsselmeer aangelegd als natuurgebied en dient de verdwenen gradiënt tussen land en water weer te bevorderen. Het waterpeil volgt het (onnatuurlijke) peilregime van het IJsselmeer (0,20 m onder NAP in de zomer en 0,40 m onder NAP in de winter). De oorspronkelijk aangelegde kreken slibben langzamerhand vol door materiaal uit het IJsselmeer. De oorspronkelijk opgespoten slikplaten ontwikkelen zich tot moerasbos. De oorspronkelijk beoogde openheid is daarmee verloren gegaan en ook het dynamische karakter van het moeras neemt geleidelijk af.

De Koopmanspolder is ontstaan door een doorbraak van de zeedijk halverwege de vijftiende eeuw en behoort dan ook tot het fysisch-geografische zeeklei gebied. De hoofddijk werd landinwaarts verplaatst waardoor het gebied buitendijks kwam te liggen. De huidige polder is vervolgens ontstaan door de aanleg van een nieuwe dijk en had een agrarische functie. De Koopmanspolder is in 2012 als proefveld voor waterbeheer en ecologie ingericht door een samenwerkingsverband van diverse waterbeheerders, overheden en onderzoeksinstellingen. Het doel van het proefveld was om te leren van de effecten van het peilbeheer op de waterveiligheid, waterkwantiteit, waterkwaliteit, natuur en leefomgeving. Intussen heeft het gebied een natuurfunctie.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De Koopmanspolder had voorheen een winterstreefpeil van 1,9 m onder NAP en lag daarmee ongeveer anderhalve meter onder het IJsselmeerpeil. De polder had een ringsloot voor ontwatering richting het achterland via twee afsluitbare duikers. Bij de herinrichting in 2012 zijn cirkelvormige watergangen en natuurvriendelijke flauwe oevers aangelegd. De duikers richting het achterland zijn permanent afgesloten zodat in de polder een eigen peilregime kan worden gehandhaafd. In de polder is sprake van (ijzerrijke) kwel en met een visvriendelijke buisvijzel wordt overtollig water weer terug gepompt naar het IJsselmeer.

Huidig gebruik

Na aanleg is het proefveld in de Koopmanspolder een jaar met rust gelaten zodat vegetatie tot ontwikkeling kon komen. Vanaf 2014 tot 2016 is er jaarlijks een ander peilregime aangehouden. Intussen is het beheer weer volledig op natuurwaarden gericht in de vorm van het beheer van extensieve graslanden en natuurvriendelijk beheer van sloten en oevers. Buiten het broedseizoen is de polder toegankelijk voor publiek, maar niet voor honden. Verder zijn de oeverlanden en de polder vanaf de omliggende dijken goed te overzien.

De Onderdijk wordt momenteel niet onderhouden maar staat op het programma van de eerste beheerplanperiode van het Natura2000 IJsselmeergebied, met als doel het weer geschikt leefgebied te maken voor moerasbroedvogels en meervleermuis.

Direct aan de Koopmanspolder grenst een gelijknamig buitendijks recreatiegebied en dat onder meer bestaat uit een afgeschermde ondiepe zwembaai (zwemwaterlocatie Andijk Koopmanspolder) en ook het verkeer van de weg op de dijk is een continue bron van geluid. Rust, stilte en donkerte zijn daarom in beperkte mate kenmerkend voor dit gebied.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Onderdijk en Koopmanspolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Vooroever IJsselmeer voor watervogels
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Vooroever IJsselmeer voor watervogels

Actuele natuurwaarden

De vooroever is met name van belang als broed-, rust en foerageergebied voor (ruiende) **watervogels**, zoals aalscholvers, en **moeras- en rietvogels**, zoals lepelaars. Zowel de aalscholvers als de lepelaar broeden hier in grote kolonies en zijn beide als broedvogel in het kader van Natura 2000 instandhoudingsdoelen opgenomen. Een belangrijke soortgroep die de gehele "kustlijn' van het IJsselmeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de vooroever is daarbij van belang. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het IJsselmeer in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

Het gebied heeft de potentie om nog meer bijzondere soorten broedvogels, die tevens zijn aangewezen als Vogelrichtlijnsoort, te herbergen. Gefaseerd rietmaaibeheer kan zorgen voor een voldoende ontwikkelde rietkraag, waarin roerdomp, bruine kiekendief, snor en porseleinhoen kunnen broeden. Het open maken en onderhouden van de kreken die in open connectie staan met het IJsselmeer draagt bij aan de potentie van het gebied als paaigrond voor **vissen**.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Ondanks of juist dankzij het recente gebruik als proefveld biedt de Koopmanspolder nu al een grote variatie aan natte en droge standplaatsen. Door de zeer recente functieverandering naar natuur is vooralsnog sprake van een situatie die is gekarakteriseerd als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland.**

Door de beschutte ligging en afsluiting voor publiek in het broedseizoen is de Koopmanspolder van belang voor broedende en foeragerende **watervogels**, zoals bergeend, wintertaling en kuifeend, **moeras- en rietvogels**, zoals baardmannetje en **weidevogels,** zoals kievit. Het gebied staat al in open verbinding met het IJsselmeer en is daarom een belangrijk paaigebied (kraamkamer) voor **vissen**. De watergangen worden gekenmerkt door een goede waterkwaliteit, zoals onder meer blijkt uit de pioniervegetaties met kranswieren.

Potentiële natuurwaarden

Naar verwachting zullen de natuurwaarden in de Koopmanspolder verder toenemen naarmate langer sprake is van continuïteit in beheer. Met name de verdere ontwikkeling naar soortenrijke graslanden en waterplantenrijke wateren (**N04.02 Zoete plas**) valt te verwachten.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem /	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)water	Peil- en/of overstroming	Basenrijke en/of brakke	Goede (grond- en	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte	Stilte	Donkerte
Vooroever IJsselmeer voor watervogels																	
N05.01 Moeras	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: broedvogels en niet-broedvogels*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietlandvogels *incl. N2000: broedvogels en niet-broedvogels*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: Meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X
Open landschap met extensieve graslanden																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	-	-
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Weidevogels	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid van de Koopmanspolder is relatief groot (<10 jaar), aangezien de polder in 2012 is ingericht als proefveld en pas zeer recent een natuurfunctie heeft gekregen. De vooroever bij Onderdijk is eveneens relatief jong door de aanleg in de jaren negentig (<30 jaar). Daarbij geldt wel de kanttekening dat dergelijke vogelrijke locaties van groot belang zijn voor het functioneren van het IJsselmeergebied als geheel.

De Weelen en Streekbos (W6)

1 Algemene gegevens

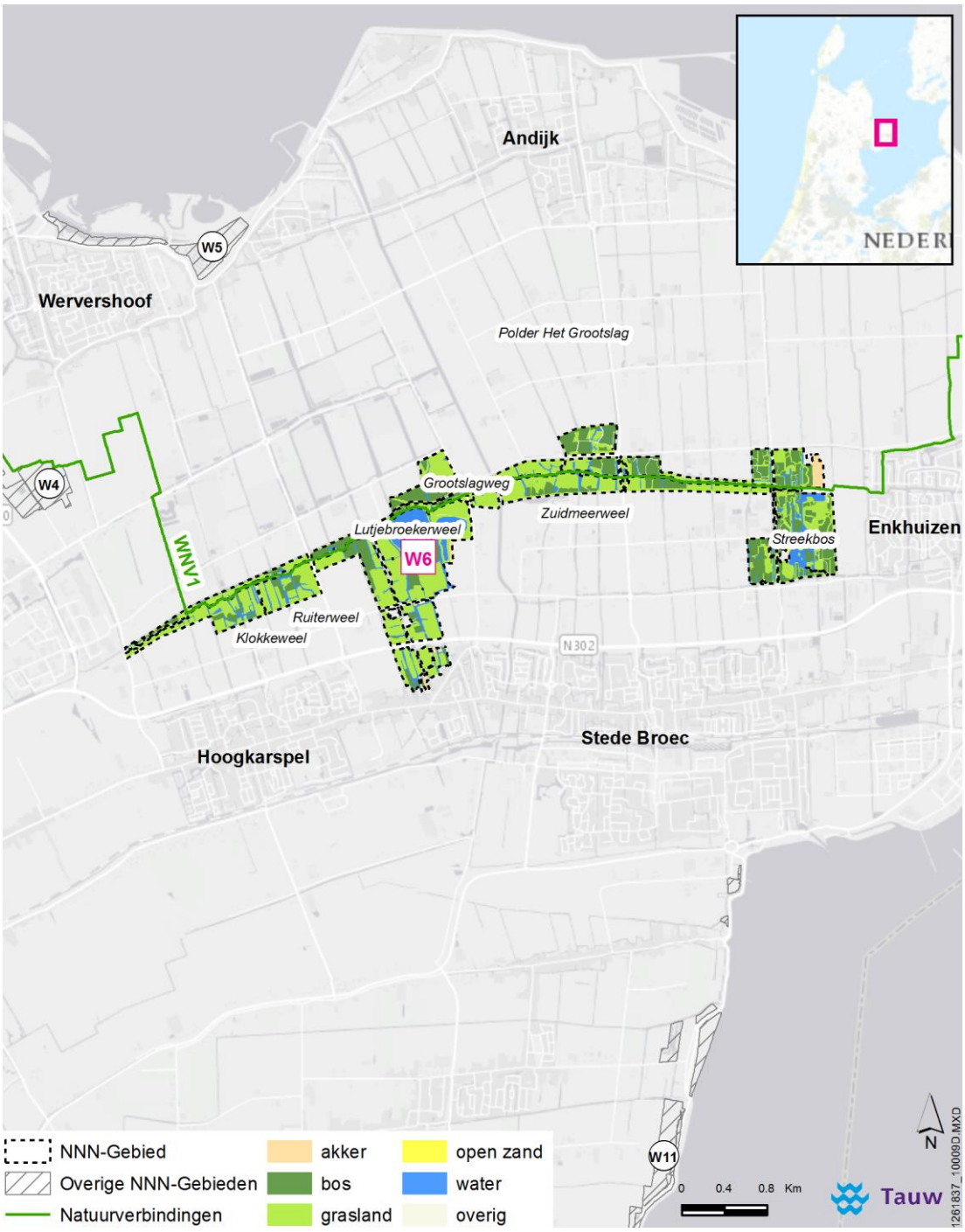
Nummer	W6
Naam gebied	De Weelen en Streekbos
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Medemblik, Stede Broec
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	321 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer, Recreatieschap Westfriesland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Weelen en Streekbos is een langgerekt NNN-gebied met een **oppervlakte** van 321 ha, gelegen in een gebied met intensieve landbouw. Het oppervlaktewater loopt als verbindende ader door het gebied van de oostzijde tot in het westelijk gelegen Streekbos en zorgt voor de **samenhang** binnen het gebied. Het oostelijke deel van de Weelen is onderdeel van het stiltegebied dat zich uitstrekt tot in het zuidelijke polderlandschap.

De **samenhang** met andere natuurgebieden wordt vormgegeven middels een natuurverbinding (WNV1). Deze verbindt het Streekbos met het moerasgebied De Ven (W7), gelegen aan het IJsselmeer. Aan de westzijde loopt de verbindingszone door tot aan Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wevershoof (W4). Daarnaast liggen De Weelen en Streekbos tussen het weidevogelleefgebied van polder Het Grootslag (in het noordoosten) en de Blokkerpolder (in het zuidwesten).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Weelen en Streekbos en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied behoort tot het **oude zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Na vervening van het voormalig wad van de Zuiderzee, is de regio in de late middeleeuwen (rond 1200 na Chr.) ingepolderd en ontgonnen. De polder stond bekend als het Grootslag en kende een lang gestrekte strokenverkaveling met brede sloten en dwarsdijken. Op talrijke akkertjes werd tuinbouw bedreven die enkel per boot bereikbaar waren. Het landschap had een open karakter. In het verlengde van de Grootslagweg lag de voormalige dijk. Bij stormen in de 14de eeuw is de dijk op diverse plekken bezweken en zijn diep uitgeslepen gaten ontstaan direct ten zuiden van de dijk, waarin water is blijven staan en die bekend staan als wielen (of weelen).

Vanaf halverwege de vorige eeuw is het cultuurlandschap door ruilverkaveling en opvoeren van de bemaling aanzienlijk veranderd. Het grondwaterpeil zakte en sloten werden gedempt. Het karakteristieke cultuurhistorische landschap verdween hiermee grotendeels en ook de grootschalige openheid verdween steeds meer door onder andere glastuinbouw en uitbreiding van woonkernen. De ligging van de voormalige dijk en de aaneenschakeling van weelen hierlangs is echter nog duidelijk herkenbaar in het landschap. Van west naar oost liggen de Klokkeweel, Ruiterweel, Lutjebroekerweel en Zuidermeerweel. In een smalle zone rond de weelen bleef het landschap grotendeels onveranderd, hoewel de Lutjebroekerweel tussen 1880 en 1990 drooggemalen is geweest en als agrarisch land werd gebruikt. De weelen en het Streekbos in het oosten zijn met elkaar verbonden via kronkelende vaarten en sloten.

Het Streekbos is tijdens de herinrichting van Het Grootslag in 1978 aangeplant als productiebos (58 ha) op voormalig landbouwgrond en later in 2006 uitgebreid tot 72 ha.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het NNN gebied ligt grotendeels in het laagste punt van de polder (-2 m NAP). Het Steekbos ligt wat hoger in het landschap (-1 m NAP). De bodem direct rond de weelen bestaat uit veen op klei. Wat verder van de weelen bestaat de bodem met name uit klei met veenresten. De minder natte kleigronden zijn veelal gecultiveerd (geweest) en zijn erg voedselrijk.

Zoals uit de ontstaansgeschiedenis blijkt is het een nat gebied dat wordt gekenmerkt door verspreide poelen en dat wordt doorkruist door watergangen. De hoofdwatergang van oost- naar west is tussen de 10 en 20 meter breed en is gemiddeld een meter diep. De oevers hebben een flauw profiel. Naast de hoofdwatergangen zijn er vele kleine sloten die onregelmatig door het gebied kronkelen. Er is in het hele gebied een vast waterpeil van -2,4 m NAP. Door de lage ligging staat het gebied onder invloed van kwel uit omringende polders en het IJsselmeer.

Huidig gebruik

De hoofdfunctie van de Weelen, dat wordt beheerd door Staatsbosbeheer, is natuur met daarbij recreatief medegebruik. Gedurende het zomerseizoen vindt vooral vaarrecreatie plaats. De Weelen worden beheerd als nat bos, grasland en rietvelden en worden afgewisseld door karakteristieke (bevaarbare) vaarten en sloten. Het gebied is niet toegankelijk voor honden. Ten zuiden van de N302 liggen enkele akkerlanden, een van de weinigen die nog in gebruik zijn. De N302 (Drechterlandseweg) doorkruist het natuurgebied in de zuidelijke uitloper. Van de andere delen van het gebied is deze provinciale weg voldoende ver verwijderd en heeft geen verstorend geluidseffect.

Het Streekbos is momenteel in beheer van recreatieschap Westfriesland. Sinds 1995 wordt het bos meer natuurvriendelijk beheerd (in samenwerking met IVN) en is de productiefunctie vervallen. Daarnaast is het huidige gebruik vooral gericht op recreatie. De speel- en ligweiden worden intensief geklepeld. Het fiets- en wandelpadennetwerk is intensiever in gebruik dan in de Weelen, en diverse recreatievoorzieningen wisselen elkaar af tussen opgaande begroeiing.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Weelen en het Streekbos de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden
- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Deze kernkwaliteit concentreert zich rond de Weelen en een deel van het Streekbos, waarbij de Lutjebroekerweel de stiltekern is van het natuurgebied. Binnen het veen-/kleilandschap rond het water van de weelen en sloten (**N04.02 Zoete Plas**) vormen rietkragen en andere moerasvegetaties (**N05.01 Moeras**) een overgang richting het aangrenzende polderlandschap. Bij de Zuidermeerweel ligt een klein veenmosrietlandje (**N06.01 Veenmosrietland en moerasheide).**

Het aangrenzende opener polderlandschap bestaat hoofdzakelijk uit **N12.02 kruiden- en faunarijke grasland**, met lokaal nog soorten van brakke milieus zoals zilte rus. Verspreid tussen de graslanden liggen natte bosjes (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**), dus van echte openheid is geen sprake. De gebieden met extensieve graslanden en verspreide bosjes vormen de overgang tussen het water en moeras en het buiten het NNN gelegen echt open polderlandschap met intensief agrarisch gebruik. Ten zuiden van de N302 liggen nog enkele akkers (**N12.05 Kruiden- of faunarijke akker**).

De weelen en sloten zijn matig voedselrijk met een dikke laag rottingsslib (sapropeliumlaag). Het water vormt een geschikte locatie voor krabbescheergemeenschappen met een hoge diversiteit aan **ongewervelden van natte milieus**, waaronder de vroege glazenmaker. Ook groot blaasjeskruid is een veelvoorkomende soort. De weelen zijn door de tijd heen langzamerhand steeds verder dichtgegroeid door verlandingvegetaties. Momenteel zijn de verschillende stadia nog moeilijk te herkennen. De rietkragen en moerasvegetaties bieden rust- en broedplaatsen voor **moeras- en rietvogels**, zoals de roerdomp en blauwborst. Recent vormt de Lutjebroekerweel een slaapplaats van de grote zilverreiger met ’s winters >100 exemplaren. Het open water is een slaapplaats voor **watervogels**, waarvan grote aantallen smienten en andere eendensoorten.

In het gebied zijn verblijfplaatsen aanwezig van **vleermuizen**, waarvan de zeldzame meervleermuis verblijft in het Streekbos. In het nabij gelegen Andijk zit een kraamkolonie van deze soort. De Weelen vormt naar verwachting een belangrijk foerageergebied.

Potentiële natuurwaarden

De weelen en watergangen zijn langzamerhand aan het verlanden. Om de diverse verlandingsstadia te behouden is gefaseerd onderhoud noodzakelijk. Met het behouden en verbeteren van de waterkwaliteit en de visstand, kan het gebied ook geschikt zijn als trekroute en leefgebied voor de **otter**. De otter komt momenteel niet voor in het gebied, maar breidt in de ruime omgeving zijn leefgebied gestaag uit.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

In het tamelijk open polderlandschap is het Streekbos een afwijkend element. Dit (deels) voormalige productiebos bestaat inmiddels uit een kleinschalige afwisseling tussen bos, struweel en open (recreatie)terrein met plassen, ligweides en stranden. Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen is sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein. De meer aaneengesloten bosstructuren zijn al te karakteriseren als **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. Actueel is verder nog beperkt sprake van specifieke natuurwaarden, al zijn in de nestkasten in het Streekbos **vleermuizen** aangetroffen, waaronder de zeldzame meervleermuis. Buiten het bos bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Door de geïsoleerde ligging van het Streekbos zijn de potenties voor natuurwaarden relatief beperkt. Met beheer gericht op het behoud en versterking van bestaande natuurwaarden kunnen naar verwachting de meeste resultaten worden behaald. Maatregelen zoals een zonering van recreatie met intensiever recreatief gebruik in gebiedsdelen met minder natuurwaarden en een extensiever gebruik in stukken waar natuurwaarden hoger zijn biedt een handvat daarvoor. Door het gebruik van het gebied is, vergeleken met een natuurlijk bos, relatief veel randlengte beschikbaar. Met het juiste beheer kunnen gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde. Door extensiveren van het agrarisch gebruik direct rondom het streekbos kunnen ook de buitenste randen aan kwaliteit winnen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarm	Oude bodem	Buffercapaciteit	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog	Peil- en/of overstromi	Basenrijke en/of	Goede (grond- en	Bestaand water- en /	Cultuurhistorisch	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte	Stilte	Donkerte
Veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen)	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	-	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De Weelen zijn niet of nauwelijks vervangbaar. Enerzijds zijn De Weelen van grote cultuurhistorische waarde en anderzijds weerspiegelen ze de dijkdoorbraken en de strijd regen het water. Mede daardoor is rond deze karakteristieke wateren door de eeuwen heen een bodemopbouw ontstaan die relatief onverstoord gebleven is, wat uniek is in de regio.

Het Streekbos heeft momenteel een leeftijd van bijna 40 jaar, waarbij de afgelopen 20 jaar het beheer meer natuurvriendelijk is. Dit geeft een goed indicatie van de vervangbaarheid.

De Ven (W7)

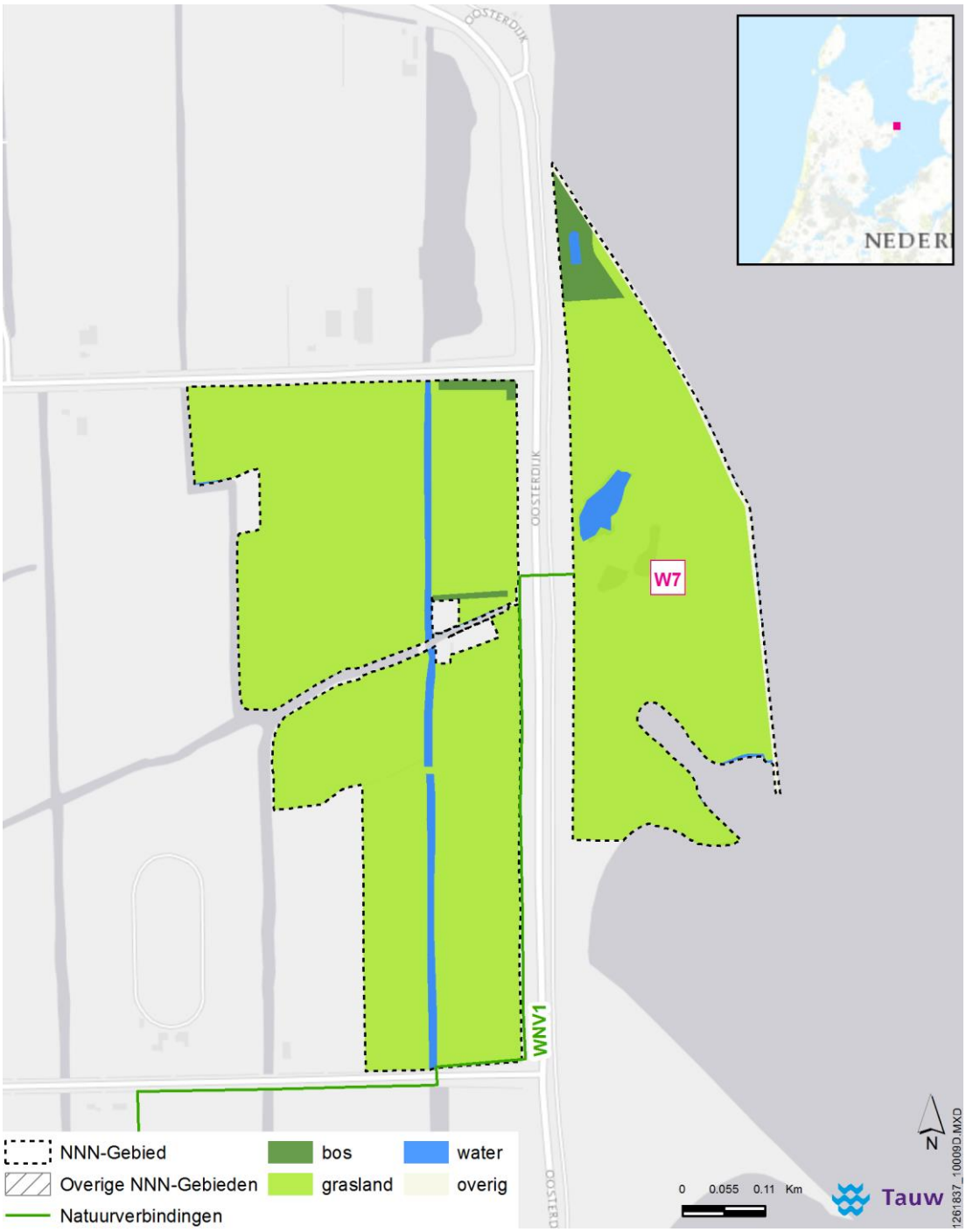
1 Algemene gegevens

Nummer	W7
Naam gebied	De Ven
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente	Enkhuizen
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Natura 2000-gebied #72 IJsselmeer (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	43 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Ven bestaat deels uit een buitendijks moerasgebied gelegen aan het IJsselmeer en maakt daarmee deel uit van het Natura 2000-gebied IJsselmeer. Het vormt een dynamische overgangszone met een **oppervlakte** van ongeveer 15 ha tussen het IJsselmeer en het binnendijkse polder. De **samenhang** met het Natura 2000 IJsselmeergebied komt tot uitdrukking doordat het een belangrijke schakel vormt voor trekvogels en daarmee van nationaal en internationaal belang is. Binnendijks van de Westfriese Omringdijk ligt 27 ha grasland en rietmoeras, dat onderdeel is van het weidevogelleefgebied dat zich verder landinwaarts uitstrekt in polder De Grootslag (370 hectare). Zowel het buitendijkse moeras als de binnendijkse graslanden maken deel uit van stiltegebied. Het gebied is verbonden via een natte natuurverbinding (WNV1) met het Streekbos en de Weelen (W6) en zorgt hiermee voor de regionale samenhang.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Ven en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het buitendijkse moeras maakt deel uit van het **landschap van de voormalige Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). Het binnendijkse grasland behoort tot het **oude zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: Zeekleigebied). Het buitendijkse deel is onderdeel van het voormalige voorland dat de Omringdijk tegen de zwaarste krachten van de Zuiderzee diende te beschermen. Rond 1900 was ongeveer de helft van de vooroever verdwenen. Nadat in de jaren 30 de afsluitdijk aangelegd en het IJsselmeer ontstond groeide het land weer aan en werd het gecultiveerd. Rond 1980 werd de Ven weer teruggeven aan de natuur om de verdwenen gradiënt tussen land en water te herstellen.

Het binnendijkse deel maakt deel uit van polder Het Grootslag, ingepolderd en ontgonnen gedurende de late middeleeuwen. Het Grootslag kende een langgestrekte strokenverkaveling met brede sloten en dwarsdijken. Op talrijke akkertjes werd tuinbouw bedreven die enkel per boot bereikbaar waren. Het landschap had een open karakter. Vanaf halverwege de vorige eeuw is het cultuurlandschap door ruilverkaveling en opvoeren van bemaling aanzienlijk veranderd. Het grondwaterpeil zakte en sloten werden gedempt. Het karakteristieke cultuurhistorische landschap verdween hiermee grotendeels.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het waterpeil in het buitendijkse moeras volgt het (onnatuurlijke) peilregime van het IJsselmeer (0,20 m onder NAP in de zomer en 0,40 m onder NAP in de winter). Met het maaiveld gelegen rond NAP, vallen delen van het moeras droog. De aanwasvlakte met zeer slap, waterrijk veen is als aardkundig waardevol gebied aangewezen. Van de binnendijkse graslanden ligt het maaiveld ongeveer 1.5 tot 2 meter onder NAP. In de polder, waar kwel vanuit het IJsselmeer optreedt, vindt onderbemaling plaats met een vast waterpeil in de sloten van 3 meter onder NAP. Daarmee zijn de zuidelijke percelen wat natter dan de noordelijke percelen. De sloten zijn ongeveer een halve tot een meter diep. Het gecultiveerde landschap kent een natte zavelgrond.

Huidig gebruik

Het huidige gebruik van het gebied is gericht op natuur en is afgesloten voor publiek. Wel overlapt de beïnvloedingszone van de weg met fietspad op de dijk het gebied, waardoor er bijvoorbeeld weinig verstoringsgevoelige watervogels voorkomen. Tussen de graspercelen ligt nog een enkel bewoond perceel dat buiten de NNN-begrenzing valt. Voor de noordelijke graslanden wordt deels gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (weidebouw ten behoeve van weidevogels). Daarnaast vindt in een deel van de NNN in de polder ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Onderdijk en Koopmanspolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Vooroever IJsselmeer voor moeras- en watervogels
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Vooroever IJsselmeer voor moeras- en watervogels

Actuele natuurwaarden

Ten hoogte van de Ven is het IJsselmeer op zijn smalst. Hiermee vormt het gebied een belangrijke schakel in vogeltrekroutes. Het gebied is open met **N12.04 zilt- en overstromingsgrasland** en **N05.01 Moeras** en staat in open verbinding met het zoete water van het IIsselmeer (**N04.04 Afgesloten zeearm**). Grote aantallen **watervogels** gebruiken de buitendijkse delen tijdens de trek en in de winter als rust- en foerageergebied, futen ruien bijvoorbeeld in de rustige, maar open delen. Ook als broedgebied voor **moeras- en rietvogels** is het een rijk gebied met soorten als snor, baardman en een aalscholverkolonie. De vooroever biedt paaigelegenheid voor **vissen** wat langs de kale IJsselmeerdijk niet overal mogelijk is. In het noordelijkste puntje van buitendijkse moerasgebied bevindt zich een klein **haagbeuken- en essenbosje** (N14.03). De instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied zijn gericht op broedvogels van moeras en een groot aantal watervogels als 'niet-broedvogel'.

Een belangrijke soortgroep die de gehele oeverzone van het IJsselmeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen** en in het bijzonder de zeldzame Meervleermuis. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het IJsselmeer in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

Het beheer is gericht op het verbeteren van de moeraskwaliteiten door zogenaamd "dynamisch gefaseerd en ruimtelijk gedifferentieerd maaibeheer" toe te passen. Het afvlakken van de rietoevers is een van de maatregelen die in de Ven de kwaliteit van het rietmoeras moet verbeteren. **Noordse woelmuis** komt nu nog niet in het gebied voor, maar kan in de toekomst meeprofiteren van dergelijke kwaliteitsverbeteringen. Daarnaast kan het buitendijkse voorland robuuster worden gemaakt door de meer zuidelijk gelegen aangrenzende vooroevers aan het NNN toe te voegen.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Binnendijks liggen **kruidenrijke graslanden (N12.02)**. Kwelinvloeden zijn beperkt door de relatief grote drooglegging. De graslanden zijn hoofdzakelijk van belang als broedgebied voor **weidevogels**. De dichtheden zijn hoog met 50-100 paar per 100 ha.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Rondom de bebouwing kan begroeiing verwijderd worden om de openheid te vergroten. Daarnaast zou een hoger waterpeil de geschiktheid van de percelen voor weidevogels vergroten. Opvallend zijn ook de vele waarnemingen van **vlinders** op de IJsselmeerdijk. Deze lijkt op deze plaats voor deze soortgroep een belangrijk verbindend element te zijn. Met een hierop afgestemd beheer en inrichting kan deze functie versterkt worden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Vooroever IJsselmeer voor moeras- en watervogels																	
Vissen	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-
N04.04 Afgesloten zeearm	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels *(incl. N2000 Vogelrichtlijnsoorten)*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Watervogels *(incl. N2000 Vogelrichtlijnsoorten)*	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen (*incl. N2000 meervleermuis)*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Het buitendijkse moerasgebied is een oud voorland met jonger aanwassingsland. Het moerasgebied is elders langs dezelfde kustlijn vervangbaar binnen ongeveer 30 jaar. Daarbij moet bedacht worden dat dit type vogelrijke locaties van groot belang zijn voor het functioneren van het IJsselmeergebied als geheel. Het gebied vormt een belangrijke stapsteen voor trekvogels door de ligging in het smalste deel van het IJsselmeer en dient dus binnen dit gebied gewaarborgd te blijven. Tevens wordt de waarde (en beperkte vervangbaarheid) versterkt door de relatie met het achterliggende weidevogelleefgebied.

De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw (W8)

1 Algemene gegevens

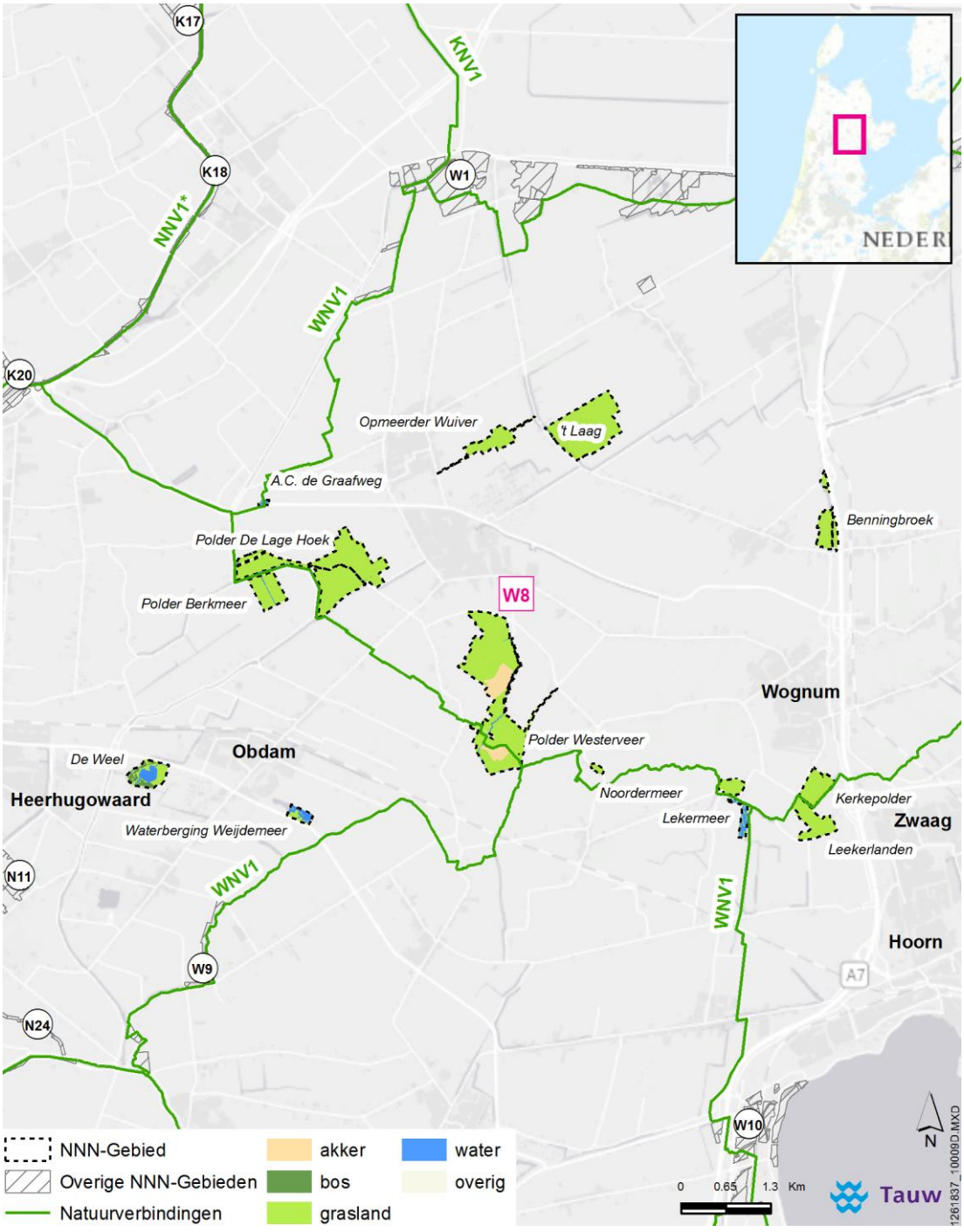
Nummer	W8
Naam gebied	De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Koggenland, Opmeer, Medemblik
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, Waterberging
Oppervlakte NNN	395 hectare
Eigendom/beheer	Particulieren en Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De deelgebieden liggen verspreid tussen Heerhugowaard, Hoorn, Medemblik en Schagen en beslaan samen een **oppervlakte** van bijna 400 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied wordt gevormd door de open graslandreservaten. Daarnaast is er veel samenhang met het open weidevogelleefgebied buiten het NNN. Het open gebied wordt onderbroken door diverse woonkernen. De omvang van de afzonderlijke graslanden varieert van 1,8 ha (Noordermeer) tot 122 ha (Polder Westerveer).

Het watertje langs A.C. de Graafweg (1,2 ha), waterberging De Weijdemeer (6 ha) en De Weel bij Obdam (17 ha) zijn waterrijke gebieden en ook het zuidelijke deel van het Lekermeer is een waterrijk gebied. Met uitzondering van de Weel, dat vrij geïsoleerd gelegen is, vormen deze stapstenen langs de natte natuurverbinding WNV1. Deze verbinding zorgt tevens voor de samenhang met andere NNN gebied. Via de WNV1 is het gebied namelijk verbonden met NNN gebied Weel- en Braakpolder, en via Rustenburg en Hensbroek (W9) ook met de veel zuidelijker gelegen Eilandspolder (L11). De natuurverbinding loopt verder door richting het IJssel- en Markermeer in het oosten, Noord-Kennemerland in het westen en de kop van Noord-Holland in het noorden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw behoren tot het **oude zeekleilandschap** (fysisch geografische regio: zeekleigebied). Tot 3000 jaar voor Christus bestond de regio uit een getijdenlandschap waarbij klei werd afgezet op de uitgestrekte schorren, doorsneden door zandige getijde geulen en kreken. Langzamerhand verlandden de kreken tot in de bronstijd (500

voor Christus) de gehele regio onder een veenlaag bedekt lag. Tot in de middeleeuwen was het natte gebied moeilijk begaanbaar, maar doordat de temperatuur toenam droogde het veen langzamerhand uit en werden in 800 na Christus de eerste nederzettingen op de drogere flanken van uitgedroogde hoogveenkoepels gesticht (Wognum, Benningbroek, Spanbroek en Aartswoud). Vanuit daar werd het veen ontgonnen en kwamen de kleiafzettingen grotendeels weer aan het oppervlak. Door inklinking van het resterende veen en klei vormden zich hogere getij-inversieruggen, waardoor de loop van de oude kreek nu juist hoger in het landschap ligt. Ook een oude strandwal kwam onder het veen tevoorschijn, waarop de nederzetting Zandwerven werd gesticht.

De Weel is ontstaan door een dijkdoorbraak van het bedijkte binnenmeer dat rond 1200 na Christus ten oosten van Alkmaar lag. Het binnenstromende water heeft een gat geslagen en is nu als wiel herkenbaar is in het landschap. Lange tijd is de Weel drooggemalen geweest onder de naam De Waal Polder. In de jaren 80 is de Weel uitgegraven en ingericht als recreatiegebied. Waterberging De Weijdemeer is in 2006 als recreatie- en natuurgebied ingericht. De poel bij A.C. de Graafweg is rond 2005 gegraven. Rond 2010 is het noordelijke deel van het Lekermeer heringericht als waterrijkgebied.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Benningbroek, polder de Lage Hoek, polder Westerveer en Noordermeer zijn gelegen op de flanken van de getijde-inversieruggen en liggen gemiddeld anderhalve meter onder NAP. 't Laag en Opmeerder Wuiver liggen tussen de getijde-inversieruggen, wat lager in het landschap. Deze gebieden kennen een bijzonder microreliëf. De bodem bestaat overwegend uit de zeekleibodem met een humusrijke bovenlaag. Met name in polder Westerveer zijn nog venige delen te vinden en in het zuiden van dit gebied ligt een uitloper van de oude strandwal, met een zandige bodem. Het grondwater ligt 40 tot 80 cm onder maaiveld en waardoor deze graslandreservaten relatief droog zijn. 't Laag en Opmeerder Wuiver zijn wat natter met een ondiepe grondwaterspiegel. In 't Laag wordt in de winter het waterpeil verhoogd, waardoor plasdraszones ontstaan. De graslanden zijn ingericht met mozaïek- tot blokvormige kavels, met een veer- of waaierverkaveling. Het zuidelijke deel van de polder Westerveer kent een onregelmatige verkaveling door de aanwezige kwelderrestant onder het veen.

Polder Berkmeer is een droogmakerij met een zavelbodem. Het Lekermeer is van aardkundige waarde door een oude meerwal die anderhalve meter hoger in het landschap ligt. Het zuidelijke deel van het Lekermeer en Leekerlanden liggen juist relatief laag in het landschap (3,5 meter onder NAP) en hebben deels een venige bodem. Het zuidelijk deel van het Lekermeer is een ondiepe langwerpige waterpartij. Ook in de naastgelegen Kerkepolder komt veen voor. Deze graslanden zijn relatief nat met een grondwaterpeil vlak onder of op het maaiveld.

De zoetwaterplassen liggen allemaal op een kalkrijke kleibodem. De poel bij A.C. de Graafweg ligt relatief hoog in het landschap (0,5 meter onder NAP) en heeft daarmee een relatief diep waterpeil (2,15 onder NAP).

Huidig gebruik

De graslandreservaten zijn voormalige agrarische gebieden of nog steeds als agrarische graslanden in gebruik met extensief beheer gericht op weidevogels of diversiteit van vegetatie. Ook op omliggende percelen vinden agrarische activiteiten plaats. Het grondgebruik op de inversieruggen is voornamelijk intensief agrarisch (fruitteelt, bollenteelt en kleinschalige glastuinbouw). De lager gelegen gebieden zijn meer als grasland in gebruik. Een aantal graslanden zijn buiten het broedseizoen opengesteld voor bezoekers, zoals Opmeerder Wuiver.

De Weel is omgeven door grasland en bossen en in beheer van Staatsbosbeheer. Het heeft een recreatieve functie als uitloopgebied van Obdam waarbij met name hondeneigenaren het gebied bezoeken omdat honden hier het gehele jaar los mogen lopen en gemakkelijk het water in kunnen. Ook de waterberging de Weijdemeren is een waterrijk uitloopgebied van Obdam in beheer van Agrarische Natuurvereniging Hollands Noorden. Wandelpaden lopen via stapstenen in

de waterpartij door het gebied en geven wandelaars de gelegenheid de vogels in het gebied te bekijken. Honden zijn verboden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

't Laag, polder Westerveer, polder de Lage Hoek, Kerkepolder, Leekerlanden bestaan uit **N13.01 Vochtige weidevogelgrasland** en in Lekermeer ligt **N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland**. Lekermeer, Benningbroek, Opmeerder Wuiver en een deel van de polder Berkmeer zijn van belang voor **weidevogels**. Meest kenmerkend voor de graslandreservaten zijn het microreliëf en de openheid. Met name Benningbroek en Noordermeer zijn reliëfrijk. Het microreliëf samen met variatie in bodemsamenstelling zorgt voor structuurrijk grasland met gevarieerd bodemleven en vegetatie. Opmeerder Wuiver is botanisch interessant met soortenrijke vegetaties langs de slootkant en kamgras op de veenkade. In de Lage hoek heeft de rietorchis zich gevestigd in slootkanten. Polder Westerveer is het grootste aaneengesloten weidevogelgrasland in het gebied. Hier broeden grote aantallen weidevogels en buiten het broedseizoen overwinteren grote aantallen weidevogels, waaronder de wulp. Maar ook in kleine percelen zoals het Lekermeer broeden jaarlijks enkele paren weidevogels. Weidevogels foerageren in de plasdraszones ('t Laag, Kerkepolder en Polder Berkmeer). In polder Berkmeer komen grote aantallen grutto's (broedend) voor, kluten en visdieven broeden op de vlonders boven de plasdraszone en grote aantallen **watervogels** (smienten) overwinteren hier. **Rugstreeppadden** worden verspreid aangetroffen in het gebied.

Potentiële natuurwaarden

De potentie voor weidevogels ligt in de toename van het areaal extensief beheerde weidevogelgraslanden. Met name het stoppen van bemesting en een stabiel hoog grondwaterpeil zal op den duur tot een schraler en structuurrijker grasland leiden met plas-draszones. Hoewel het aantal weidevogels in het weidevogelleefgebied buiten het NNN steeds verder afneemt, neemt het aantal territoria van weidebroedvogels binnen het NNN-gebied gestaag toe, met name voor kieviten en visdieven.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De Weel is door de relatief geïsoleerde ligging en het recreatieve gebruik (o.a. als losloopgebied voor honden) het minst waardevolle deelgebied. Alleen het aanwezige bos en struweel heeft enige waarde als **N14.02 Hoog- en laagveenbos**, als broedplaats voor vogels is het echter nauwelijks geschikt.

De overige natte gebiedjes bestaan uit **N04.02 Zoete plas** en zijn met name van belang voor **watervogels** en als stapstenen in de natte natuurverbinding. In de sloten van het natuurgebied leven **vissen** zoals de kleine modderkruiper. In de poel langs de A.C. de Graafweg heeft een paartje roerdompen zijn nest gebouwd tussen het riet en de visdief vist in waterberging Weijdemeer. Hier heeft zich al een aardige rietkraag ontwikkeld, waar **moeras- en rietvogels** kunnen broeden.

Potentiële natuurwaarden

De Weel heeft meer potentie voor rietvogels dan de huidige situatie. Daarvoor is het van belang dat de oevers meer natuurvriendelijk worden ingericht. Daarnaast zijn de waterrijke stapstenen interessant voor potentieel gebied voor de **waterspitsmuis**. Deze soort is in de Eilandspolder aangetroffen en kan via de natte verbinding het gebied bereiken.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	X	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid van de graslandreservaten is klein, doordat de bodemopbouw en samenstelling uniek is door de getij-inversieruggen. Dit is een onvervangbare kwaliteit die ook de waarde als weidevogelgrasland versterkt. In combinatie met de openheid van de graslandreservaten is het gebied in zijn totaliteit onvervangbaar. Binnen het gebied zouden agrarische landen met vergelijkbare aardkundige kwaliteiten tot een zelfde waarde kunnen ontwikkelingen, in een relatief korte tijd (<10 jaar).

De zoetwaterplassen als natte stapstenen zijn op zichzelf relatief snel vervangbaar. Waterberging Weijdemeer is in 2006 aangelegd. Een waterberging op een andere locatie zou dus in 10 – 15 jaar tot een vergelijkbare waarde kunnen ontwikkelen. Ook de poel bij de A.C. de Graafweg is binnen enkele decennia te vervangen. Door de strategische ligging langs de natte natuurverbinding is de vervangbaarheid echter minder eenvoudig. Uitzondering hierop vormt de Weel, die door de geïsoleerde ligging en het intensieve gebruik voor natuur beperkte waarden (of potenties) heeft.

Rustenburg en Hensbroek (W9)

1 Algemene gegevens

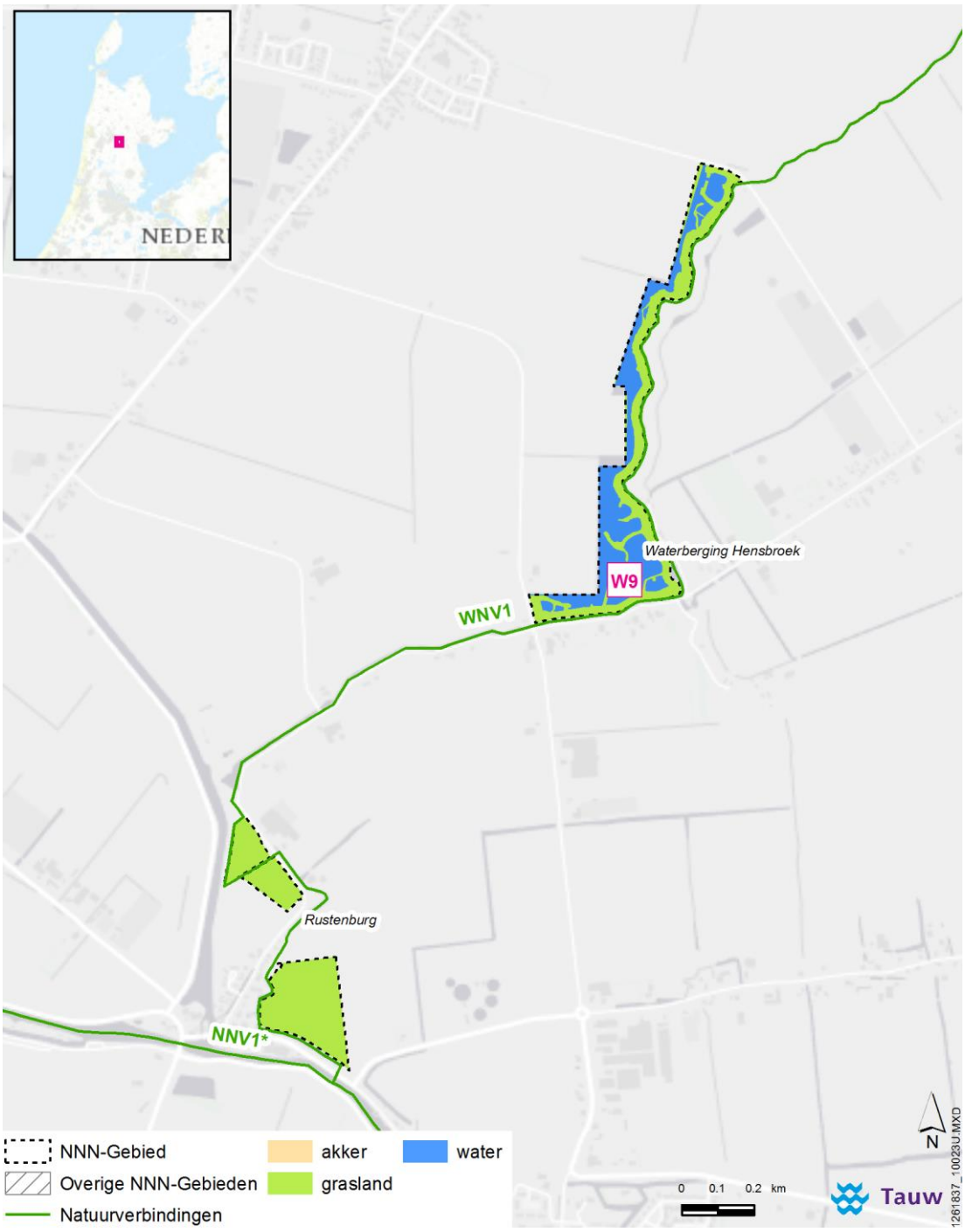
Nummer	W9
Naam gebied	Rustenburg en Hensbroek
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente	Koggenland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied • NNN-Natuurverbinding
Gebruik / functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	20 hectare
Eigendom / beheer	HHNK en Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Rustenburg en Hensbroek is circa 20 hectare. Het onderdeel waterberging Hensbroek is circa 13 hectare groot. Rustenburg bestaat uit een drietal graslanden van bijna 7 hectare groot. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de natte natuur die het gebied bevat, voornamelijk bestaande uit open water, verlandingsvegetaties en vochtige graslanden.

De **samenhang** met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding langs de ringsloot van polder De Wogmeer en langs de Molenkolk (WNV1), tussen polder Westerveer en Rustenburg. Natuurverbinding NNV1* verbindt het gebied met de Eilandspolder (L11) en Polder Mijzen (L12). Langs deze natuurverbindingen liggen ook de rietlanden van Westbeverkoog, Oterleek, Molenkade en Rustenburg (N24). Waterberging Hensbroek maakt deel uit van het weidevogelleefgebied van de Hensbroekpolder en grenst aan polder Wogmeer, waarvan ook het zuidelijke deel onderdeel is van het weidevogelleefgebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Rustenburg en Hensbroek en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Rustenburg en waterberging Hensbroek zijn onderdeel van het **oude zeekleilandschap** van West-Friesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Waterberging Hensbroek ligt in de polder Hensbroek tegen polder het Wogmeer aan. Rustenburg ligt in polder Ursem op de kruising tussen

de Ringvaart en de Schermer Vaart. Vanaf 3000 voor Christus ontwikkelde zich op de oorspronkelijke wadbodem een dik veenpakket met hoge grondwaterstanden. Vanaf 1000 na Christus werd begonnen met het systematisch afwateren van West-Friesland, waarbij rond 1200 na Christus de regio rond de polder Hensboek ook in cultuur werd gebracht. Polder Hensbroek was daarbij een zeer nat gebied, met onregelmatige en kleinschalige verkaveling. Door inklinking was het steeds moeilijker te ontwateren en enkel per boot te bereiken. Ook drong de zee via veenstromen steeds verder landinwaarts en door overstromingen werden flinke bressen in het veen geslagen. Hierdoor zijn het Wogmeer en de Heerhugowaard ontstaan, waar Hensbroek tussenin lag.

Halverwege de dertiende eeuw werden de afzonderlijke dijken aaneengesloten tot één Westfriese Omringdijk. Samen met Obdam en Ursem, maakte Hensbroek in de 16de-eeuw plannen voor een gezamenlijke afwatering. Later is dit opgesplitst in aparte polders. In 1608 was ook het Wogmeer omdijkt en drooggelegd en via Rustenbrug ontwaterd op de Ringvaart. Als gevolg van ruilverkavelingen is de onregelmatige verkavelingsstructuur verdwenen. Veel kavels zijn vergroot en sloten zijn gedempt. De kleinschalige tuinders namen plaats voor grootschalige landbouw en veeteelt. Aan het begin van de twintigste eeuw kwam de tuinbouw weer in opkomst. Na de demping van de sloten en verdere waterpeilverlaging ten behoeve van de landbouw, was de waterbergende capaciteit van de polder onvoldoende. In 2006 is ter compensatie hiervan waterberging Hensbroek aangelegd. Rustenburg kenmerkt zich door een molenbiotoop, omringd met intensieve agrarische landen. Ten oosten van Rustenburg werd in 1984 een waterzuiveringsinstallatie gebouwd. De graslanden bij Rustenburg zijn tot voor kort intensief agrarisch gebruikt en pas recent aan het NNN toegevoegd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van Hensbroek bestaat uit kalkrijke zavel. Het maaiveld ligt gemiddeld rond -2,5m. De waterberging ligt hiermee relatief laag ten opzichte van de rest van de Hensbroekpolder, en ongeveer gelijk met de aangrenzende polder Wogmeer. De dijk tussen de waterberging en de ringsloot heeft een maaiveldhoogte van gemiddeld -1,00 m NAP. De wateren hebben een vast waterpeil van 3,45 meter onder NAP. Hensbroek heeft een groot waterbergend vermogen (50.000 m3). De bodem van de noordelijke percelen van Rustenburg bestaat uit een moerige grond op een kleibodem. Het maaiveld varieert tussen -2,00 en -2,5 m NAP. Het zuidelijke deel kent een kalkarme kleibodem, met een maaiveldhoogte van ongeveer 2,5 meter onder NAP. Het waterpeil in Rustenburg heeft een vast peil van -3,00 m NAP. Het NNN-gebied van Rustenburg ligt relatief hoog in het landschap ten opzichte van de omliggende polders.

Hensbroek bestaat uit een (hoger gelegen) dijktalud langs de ringvaart, en (lager gelegen) open water, rietland en vochtige graslanden. Langs de ringvaart liggen enkele boerenerven. De graslanden van Rustenburg zijn liggen in een open landschap met intensieve landbouw, nabij het dorp Rustenburg. De donkerte in het gebied is beperkt door de nabijgelegen bebouwing en de kassen van Heerhugowaard. Waterberging Hensbroek ligt midden in het stiltegebied van de Hensbroekpolder en polder Wogmeer. Rustenburg valt hier net buiten.

Huidig gebruik

De gebieden hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding

van Schagen tot aan Noord-Scharwoude (KNV1). Naast de natuurfunctie heeft Hensbroek een belangrijke functie als waterberging. Ook biedt het gebied mogelijkheden voor extensieve recreatie in de vorm van wandelpaden en picknickvoorzieningen. De graslanden van Rustenburg worden verpacht en zijn nog in ontwikkeling. De graslanden zijn lang intensief beheerd, maar het huidige beheer is gericht op het verkrijgen van bloemrijkere graslanden. Het beheer bestaat momenteel uit een maaironde na 15 juni en nabeweiding door schapen. De graslanden zijn beleefbaar vanaf de openbare weg.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Rustenburg en Hensbroek de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De belangrijkste natuurwaarde van het gebied ligt in de functie als stapsteen in de natte natuurverbinding van WNV1. Waterberging Hensbroek bevat natte natuur, in de vorm van ondiep water, overgangszones met verlandingsvegetaties en ruigere delen, gezamenlijk aangeduid als **N05.01 Moeras**. De waterberging wordt omgeven door een (hoger gelegen) dijktalud. Het gebied biedt broedgelegenheid aan diverse **watervogels** en **moeras- en rietvogels**, waaronder de roerdomp en bruine kiekendief. Op de kalere eilandjes broeden kokmeeuwen en visdieven (**broedvogels van pioniersvegetatie**). Als gevolg van het jarenlange intensieve gebruik, kennen de graslanden van Rustenburg momenteel nog geen bijzondere natuurwaarden.

Potentiële natuurwaarden

Waterberging Hensbroek is in potentie geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor moeras- en watergebonden soorten zoals moeras- en rietvogels, **vissen**, **noordse woelmuis** (aanwezig in o.a. Eilandspolder) en de **otter**. Bekende verspreidingsgebieden van ringslang en waterspitsmuis liggen op een nog te grote afstand om daarvoor op overzienbare termijn een functie te kunnen vervullen. Om broedgelegenheden voor kokmeeuwen en visdieven te behouden, dient verruiging van de eilandjes voorkomen te worden. Het dijktalud biedt kansen voor ontwikkeling tot een kruidenrijke vegetatie (**N12.01 Bloemdijk**), waar ook **ongewervelden van droog milieu** zoals bijen en dagvlinders van kunnen profiteren. De graslanden van Rustenburg hebben potentie om zich verder te ontwikkelen tot **Kruiden- en faunarijk grasland** (**12.02**), naarmate de periode van extensief beheer toeneemt. Door vernatting van het gebied en de aanleg van flauwe oevers kan het gebied functioneren als extra stapsteen in de natte verbinding.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen in natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetaties	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droog milieu	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De aanwezige moerasjes en graslanden zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Uiterdijk en de Hulk (W10)

1 Algemene gegevens

Nummer	W10
Naam gebied	Uiterdijk en de Hulk
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Koggenland, Edam-Volendam, Drechterland, Hoorn
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	95 hectare
Eigendom/beheer	o.a. Staatsbosbeheer, Recreatieschap West-Friesland, Landschap Noord-Holland (Stichting de Tafeleend)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied ligt met een totale **oppervlakte** van 95 hectare verspreid over twee deelgebieden: Uiterdijk ligt ten Oosten van Hoorn en de Hulk ligt ten westen van Hoorn. De Uiterdijkpolder ligt grotendeels ten zuiden van de Zuiderdijk aan de Markerwaard en bestaat uit drie delen. De Buiten Uiterdijk (10 hectare) is het kleinste deel en ligt geheel buitendijks ten westen van een ontwateringssloot. De Binnen Uiterdijk (27 hectare) ligt ten oosten van deze watergang en is met een zomerdijk gescheiden van het Markermeer (Natura 2000-gebied #73 Markermeer en IJmeer). Binnendijks, grenzend aan buurtschap Munnickaij, is een deel van de polder van bijna één hectare aangewezen als NNN. Het oostelijke deel van Uiterdijk ligt in het stiltegebied. De **samenhang** van de Uiterdijk komt tot uiting door de ligging aan het Markermeer in het weidevogelleefgebied dat zich uitstrekt in de polder Schellinkhout en Blokkerpolder. Ook het NNN-gebied de Nek (W11) ligt in dit gebied op een afstand van anderhalve kilometer.

In de Hulk wisselen water, grasland, moeraszones en bospercelen elkaar af. Het gebied wordt van noord naar zuid doorsneden door infrastructuur (A7, N257, spoorlijn), waardoor de directe samenhang binnen dit gebied relatief beperkt is. Ook de bebouwing van Scharwoude en buurtschap De Hulk onderbreken de samenhang in het landschap. Buitendijks (12 ha) ligt een open grasland direct aan het Markermeer (Natura 2000). De Hulk is via natuurverbinding WNV1 verbonden met de Kogen bij Schardam (L14). De watergangen Het Schot en de Waterling verbinden het gebied met polder de Mijzen. In het noorden verbindt WNV1 de Hulk met het Lekermeer.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Uiterdijk en de Hulk en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Hulk behoort tot het **oude zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied) en de Uiterdijk tot het landschap van de **voormalige Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm)**.** Het voormalige beekdal bij de Hulk is gedurende lange tijd opgevuld geweest met veen. Vanaf de late middeleeuwen (1000 na Christus) werd gewerkt aan de Westfriese Omringdijk. Op dat moment was de Hulk een herbergplaats voor schepen die via de trekvaart richting Almaar trokken. Het veen rond de Hulk werd nauwelijks ontgonnen, maar door onderbemaling oxideerde het veen en klonk het samen met het klei in. In het zuidwesten van de Hulk is de veenlaag grotendeels verdwenen. Rond 1930 is de afsluitdijk aangelegd, waardoor het IJsselmeer ontstond en binnen enkele jaren verzoette. Vervolgens is in 1975 met de aanleg van de Houtribdijk het Markermeer ontstaan.

De Hulk is aangelegd tussen 1983 en 1989 in het kader van de landinrichting "WesterKogge". De Hulk is gevarieerd ingericht als open parkachtig gebied waarin bosvakken, struiken en struwelen afwisselen met graslanden. Een deel van de oevers is flauw aangelegd. Tijdens een dijkdoorbraak van de oude Zuiderzeedijk is er een wiel ontstaan in het huidige Suyderbraeck. Deze is lange tijd opgevuld geweest. Op particulier initiatief is het stuk land aangekocht in samenwerking met Landschap Noord-Holland. Het oude wiel is uitgegraven en de Suyderbraeck is ingericht als waterrijk natuurgebied.

Bij de Uiterdijk, ter hoogte van Schellinkhout, werd rond de 15de-eeuw de West-Friese Omringdijk steeds verder landinwaarts gelegd. Het buitendijkse land brak de golven van de Zuiderzee, voordat ze de dijk aantastte. Het veen werd deels afgeslagen, maar ook bedekt met aanslibbende kleideeltjes. De huidige Uiterdijk is een restant van een veel groter buitendijks gebied.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De buitendijkse graslanden van de Hulk bestaan uit een natte, zware kleilaag op veen. Het maaiveld ligt ongeveer een halve meter onder NAP en het waterpeil volgt het IJsselmeerpeil (0,20 m onder NAP in de zomer en 0,40 m onder NAP in de winter). Binnendijks ligt de veenlaag aan het oppervlak op een ongerijpte kleilaag en in het zuidwesten is enkel de drooggemalen kleigrond terug te vinden. Het maaiveld ligt 2 á 3 meter onder NAP en het waterpeil wordt op 3,2 meter onder NAP bemalen. In Suyderbraeck is het streefpeil 3,55 meter onder NAP. Het gebied wordt bemalen door gemaal Westerkogge en het wordt uitgeslagen op het Markermeer. Wateraanvoer kan plaatsvinden via inlaat Westerkogge in het oosten (hoofdinlaat) uit het Markermeer, uit de Achterkogge in het westen en noorden en uit de Vier Noorder Koggen in het noordoosten. Uit- en afspoeling van actuele en historische bemesting vanuit het landelijke gebied heeft een groot aandeel in de nutriëntenbelasting van het oppervlaktewater. Het water is daarom voedselrijk, is troebel en er zijn weinig waterplanten aanwezig.

De afwateringssloot tussen de Binnen- en Buiten Uiterdijk voert het water van het achterland af via het gemaal Schellinkhout. Doordat de polder voorheen regelmatig overstroomde ontstond er een kalkarme kleilaag op geoxideerd veen. De Binnen Uiterdijk ligt ongeveer een halve meter onder NAP. Momenteel wordt een vast waterpeil van 1 meter onder NAP nagestreefd. Richting de Zuiderdijk is de onderlaag van veen verdwenen, maar bestaat de ondergrond uit ongerijpte klei. Het maaiveld van de Buiten Uiterdijk ligt wat hoger (rond het NAP) en het water volgt het IJsselmeerpeil, waardoor plas-dras situaties ontstaan. Ook hier bestaat de bodem grotendeels uit kalkarme natte klei op veen. Aan de buitenste randen bestaat de ondergrond ook uit ongerijpte kalkrijke klei.

Huidig gebruik

Het buitendijkse gras- en moeraslanden van de Hulk hebben een natuurfunctie. De noordelijke delen zijn in beheer van Staatsbosbeheer en het zuidelijke deel bij recreatieschap West-Friesland. Binnendijks is het grootste gedeelte van de Hulk in beheer van het recreatieschap. Voor enkele weilanden ligt de nadruk op natuurbouw met grazende runderen en schapen. Binnendijks heeft

de Hulk naast natuur ook een extensieve recreatieve functie als wandel-, fiets- en vaargebied. Enkele graslanden zijn ingericht als speelweiden. De graslanden worden extensief geklepeld en de rietlanden worden niet beheerd, waardoor verruiging optreedt. Het zuidelijk deel van het terrein, tussen het spoor en de Zesstedenweg, is aangewezen als hondenlosloopgebied.

Stichting De Tafeleend voert momenteel het beheer uit in de Suyderbraeck, dat enkel een natuurfunctie heeft.

De Uiterdijk is natuurlijk grasland in beheer van Staatsbosbeheer. Ten oosten van Uiterdijk (buiten NNN) ligt een klein recreatiegebiedje van recreatieschap West-Friesland met een zwemwaterlocatie en speel- en ligweides. Rond de Binnen Uiterdijk ligt een wandelpad, dat momenteel ook tijdens het broedseizoen toegankelijk is.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Uiterdijk en de Hulk de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Oeverlanden met moeras en open grasland voor weidevogels
- Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Oeverlanden met moeras en open grasland voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De Uiterdijk bestaat deels uit **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** bij de dijk en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland** bij het open water. De Uiterdijk ligt aan de rand van het weidevogelgebied bij Schellinkhout en draagt als zodanig bij aan de robuustheid van dit totale gebied. De vochtige bodem met plas-draszones en de rust en openheid in de Uiterdijk zelf, biedt **weidevogels** ook rust-, broed- en foerageergebied. Bij zeer hoge waterstanden overstroomt de Uiterdijk. Het achterblijvende slib zorgt voor extra aanvoer van voedsel. Dit maakt de Uiterdijk ook interessant voor **watervogels**, met name wintergasten en doortrekkers.

Het kleine buitendijkse deel van de Hulk bestaat voornamelijk uit **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, grenzend aan het zoete water van het Markermeer. Ook hier biedt de vochtige bodem, rust en openheid, rust-, broed- en foerageergebied voor **weidevogels.** In het noorden van de oeverlanden ligt een zoetwaterpoel (**N04.02 Zoete Plas**). De oevers van de poel zijn kaal met een smalle ondiepe zone en is met name interessant voor **watervogels** zoals eenden en ganzen. Het noordelijkste puntje van dit gebied bestaat **uit N05.01 Moeras**.

Een belangrijke soortgroep die de gehele “kustlijn’ van het Markermeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen,** met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis**.** Ook de buitendijkse oeverlanden bij de Hulk en Uiterdijk zijn daarbij van belang. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

De Uiterdijk is steeds meer in trek bij weidevogels door de plas-draszones en de relatief voedselarme bodem. Met name als de rust gewaarborgd kan worden in de broedperiode liggen

hier goede kansen voor een toename van het belang als weidevogelgebied, als onderdeel van het grotere weidevogelgebied bij Schellinkhout.

In het kader van de versterking van de Markermeerdijken wordt er in de periode tot 2021 een oeverdijk aangelegd in het Markermeer vanaf het gemaal Westerkogge tot aan Schardam. Hiermee blijft de dijk in takt, maar zal er een nieuwe situatie ontwikkelen langs de oevers bij de Hulk. Het oeverland zal vermoedelijk minder geschikt zijn als weidevogelgrasland, maar zal dan omgevormd worden tot **N05.01 Moeras** en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**, waarmee het belang voor **water- en moerasvogels** toe zal nemen. Daarnaast is dit ook gunstig voor soorten als **Noordse woelmuis, waterspitsmuis** en **ringslang**. Deze laatste drie soorten hebben tevens profijt van natuurverbinding WNV1.

Kernkwaliteit: Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het noorden van de Hulk en Suyderbraeck zijn waterrijke gebieden met zoetwaterelementen (**N04.02 Zoete Plas**) en moerasrietland (**N05.01 Moeras)** met overjarig riet langs de oevers en op de eilandjes**.** De moeraszones zijn langzamerhand aan het verruigen en vormen geschikt broedgebied voor allerlei **moeras- en rietvogels**. In Suyderbraeck is tevens enig **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** aanwezig.

Buiten de (intensief) recreatief gebruikte terreindelen is verder sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden, opener terrein en moerasachtige gebieden waar recreatief medegebruik plaatsvindt. De meer aaneengesloten bosstructuren zijn nog jong en vrij eenvormig. Actueel is nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Op de vochtige veen- en kleibodem ontwikkelt het aanwezige bos zich richting **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. De Hulk is vrij versnipperd door de aanwezige infrastructuur, waardoor natuurpotenties beperkt worden. Met het beperken van de verruiging van moeraszones en het ontwikkelen van **N05.02 Gemaaid rietland** langs de natte verbindingszone, heeft het gebied wel potenties (als stapsteen) voor de **Noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**. Beide zijn nog niet waargenomen in het gebied zelf, maar de Noordse woelmuis is wel aanwezig in de Schardammerkoog en kan dus via natuurverbinding WNV1 de Hulk bereiken en zich langzamerhand richting de keten van kleiputten van Oosterleek verspreiden. De combinatie van water met de taluds van infrastructuur vormt de Hulk ook geschikt leefgebied voor de **ringslang.** Ook deze kan via de verbindingszone vanuit de Schardammerkoog het gebied bereiken.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Oeverlanden met moeras en open grasland voor weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-

N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Het parklandschap van de Hulk is relatief goed vervangbaar. In maximaal 20 jaar tijd kunnen elders gelijkwaardige natuurwaarden ontwikkeld kunnen worden. De Uiterdijk is als vogelgebied niet of nauwelijks vervangbaar, mede vanwege de strategische ligging ten opzichte van het open water en andere weidevogelgebieden.

Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek (W11)

1 Algemene gegevens

Nummer	W11
Naam gebied	Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Gemeente(n)	Drechterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	122 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Putten van Oosterbeek (72 ha) en de Neck (50 ha) vormen een keten van kleine NNN-gebieden tussen Hoorn en Enkhuizen en hebben samen een **oppervlakte** van 122 ha. De **samenhang** tussen de NNN-gebieden komt tot uiting met de ligging langs de Westfriese Omringdijk, binnendijks van het Markermeer (Natura 2000-gebied #73 Markermeer & IJmeer). De dijk is de ruggengraat voor een keten van kleine natuurgebieden zoals graslanden, wateren en moerassen. Bij Tersluis ligt een moerasgebied van 6,5 hectare buitendijks. De Nek ligt samen met de Uiterdijk (W10) in het weidevogelgebied dat doorloopt in de polder Schellinkhout en Blokkerpolder. Samen met het buitendijkse gebied bij Tersluis vormt het een samenhangend weidevogelgebied langs het Markermeer. Het gehele gebied ligt in het stiltegebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Kleiputten en de Nek behoren tot het **Oude zeekleilandschap** van Westfriesland (fysisch-geografische regio: zeekleigebied) en grenzen aan de voormalige Zuiderzee. Het voormalige wadgebied is lange tijd bedekt geweest onder veen. Vanaf de late middeleeuwen (1000 na Christus) werd gewerkt aan de Westfriese Omringdijk en is het gebied ingepolderd. In eerste instantie was de dijk een vrij lage en zwakke dijk en werd het land grotendeels beschermd door

de dijk meer naar het binnenland te leggen, zodat het voorland de golven van de Zuiderzee braken.

Rond 1930 is de afsluitdijk aangelegd, waardoor het IJsselmeer ontstond en binnen enkele jaren verzoette. Vervolgens is in 1975 met de aanleg van de Houtribdijk het Markermeer ontstaan.

In de 20ste eeuw werd de Omringdijk versterkt met klei van het naastgelegen land. De kleiput De Nek is bijvoorbeeld ontstaan na de dijkverzwaring die volgde op de overstromingen van 1916 elders in het land. Hiermee ontstonden laaggelegen delen in de weilanden langs de dijk, de zogenaamde kleiputten. Deze vulde zich veelal met water. Het gecultiveerde landschap werd gebruikt voor agrarische doeleinden. Recentelijk is het gebied rond de Zeegersloot omgevormd tot waterrijk gebied.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De diepgelegen kleiputten liggen ongeveer tweeënhalve meter onder NAP, direct langs de 4 meter boven NAP gelegen dijk. Met een vast waterpeil van 2 meter onder NAP is het water ongeveer een halve meter diep. De kleiputten worden deels gevoed door brak kwelwater. Het maaiveld van de gecultiveerde graslanden is in het westen van het gebied ongeveer een halve meter onder NAP en in het oosten anderhalve meter onder NAP. Het waterpeil ligt hiermee in het oosten ruim anderhalve meter onder maaiveld en in het westen maar een halve meter. In de Nek ligt het maaiveld op ongeveer 1 meter onder NAP, met een maximale drooglegging van een halve meter. Het maaiveld van het buitendijkse land bij Tersluis ligt rond het NAP en volgt het onnatuurlijke waterpeil van het Markermeer (Zomer streefpeil: 0,20 meter onder NAP, winterpeil: 0,30 meter onder NAP). De bodem bestaat grotendeels uit kalkrijke klei of zavel.

Huidig gebruik

De putten en omliggend grasland hebben een natuurfunctie. De Nek is aangewezen als vogelreservaat en ook het buitendijkse moeras bij Tersluis heeft een natuurfunctie. De gebieden zijn zelf niet toegankelijk, maar vanaf de Zuiderdijk zijn alle gebieden goed te overzien.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties
- Open oeverlandschap met extensieve vochtige graslanden voor vogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De kernkwaliteit concentreert zich rond de keten van brakke kleiputten (**N04.03 Brak water**) en de verbindende sloten langs de dijk. Langs de oevers liggen moeraszones (**N05.01 Moeras**) en gras- en rietlanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland** en **N05.02 Gemaaid rietland).** Het recentelijk ingerichte land bij de Zeegerplas is een ondiepe **zoete plas (N04.02)**, met ruige flauwe oevers, omringt met grasland. De keten kenmerkt zich door goed ontwikkelde watervegetaties, waarbij de brakke invloeden

herkenbaar zijn in de soorten, zoals de zilte rus en heemst. Verder is de zone van waarde voor **moeras- en rietvogels**.

Potentiële natuurwaarden

De potentiële waarde ligt met name in het feit dat de keten van kleiputten geschikt leefgebied is voor de **Noordse woelmuis**. De soort verspreidt zich gestaag vanuit de zuidelijke oevers van het Markermeer, richting het noorden. Het zelfde geldt voor de **ringslang**, die gebaat is bij de combinatie van de dijk en natte moeraszone. Daarnaast liggen er potenties om het areaal aan kruidenrijk- en faunarijk grasland en moeras uit te breiden. Dit zal de rust en de samenhang versterken. Ook hebben enkele percelen de potentie om te vormen tot **N12.03 Glanshaverhooiland (N12.03)** of **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland.** Met de natte inrichting bij de Zeegersloot en verbreding van het graslandareaal biedt het gebied ook meer potenties voor rust zoekende **watervogels**.

Kernkwaliteit: Open oeverlandschap met extensieve vochtige graslanden voor vogels

Actuele natuurwaarden

De kernkwaliteit concentreert zich rond het buitendijkse grasland bij Tersluis (**N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**) en de gras- en moeraslanden bij de Nek (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N05.01 Moeras**). De vochtige weidevogelgraslanden bij de Nek liggen aan de rand van het weidevogelgebied tussen Schellinkhout en Wijdenes en dragen als zodanig bij aan de robuustheid van dit totale gebied. Ook op basis van de op zichzelf staande weidevogelaantallen kan worden geconcludeerd dat dit een goed **weidevogel**gebied is.

De buitendijkse moeraslanden bij Tersluis zijn nat en overstromen bij hoge waterstanden. Dit is een goed foerageergebied voor **watervogels** zoals steltlopers. De openheid en de relatieve rust maakt de gebieden aantrekkelijk voor wintergasten, maar ook trekvogels. Grote groepen weidevogels verzamelen zich in het gebied om zich klaar te maken voor de trek. In de Nek is tevens een kokmeeuwkolonie gevestigd. Een belangrijke soortgroep die de gehele oeverzone van het Markermeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen** en in het bijzonder de zeldzame Meervleermuis. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

Er liggen met name potenties in en rond de Nek. De weidevogelstand loopt langzamerhand terug, maar minder snel dan buiten het NNN. Met behoud van rust, een hogere grondwaterstand en het beperken van de predatiedruk kan het geschikt blijven voor weidevogels. De samenhang en robuustheid van het NNN kan worden versterkt door de gebieden middels areaaluitbreiding van het NNN te verbinden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open oeverlandschap met extensieve vochtige graslanden voor vogels																	
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

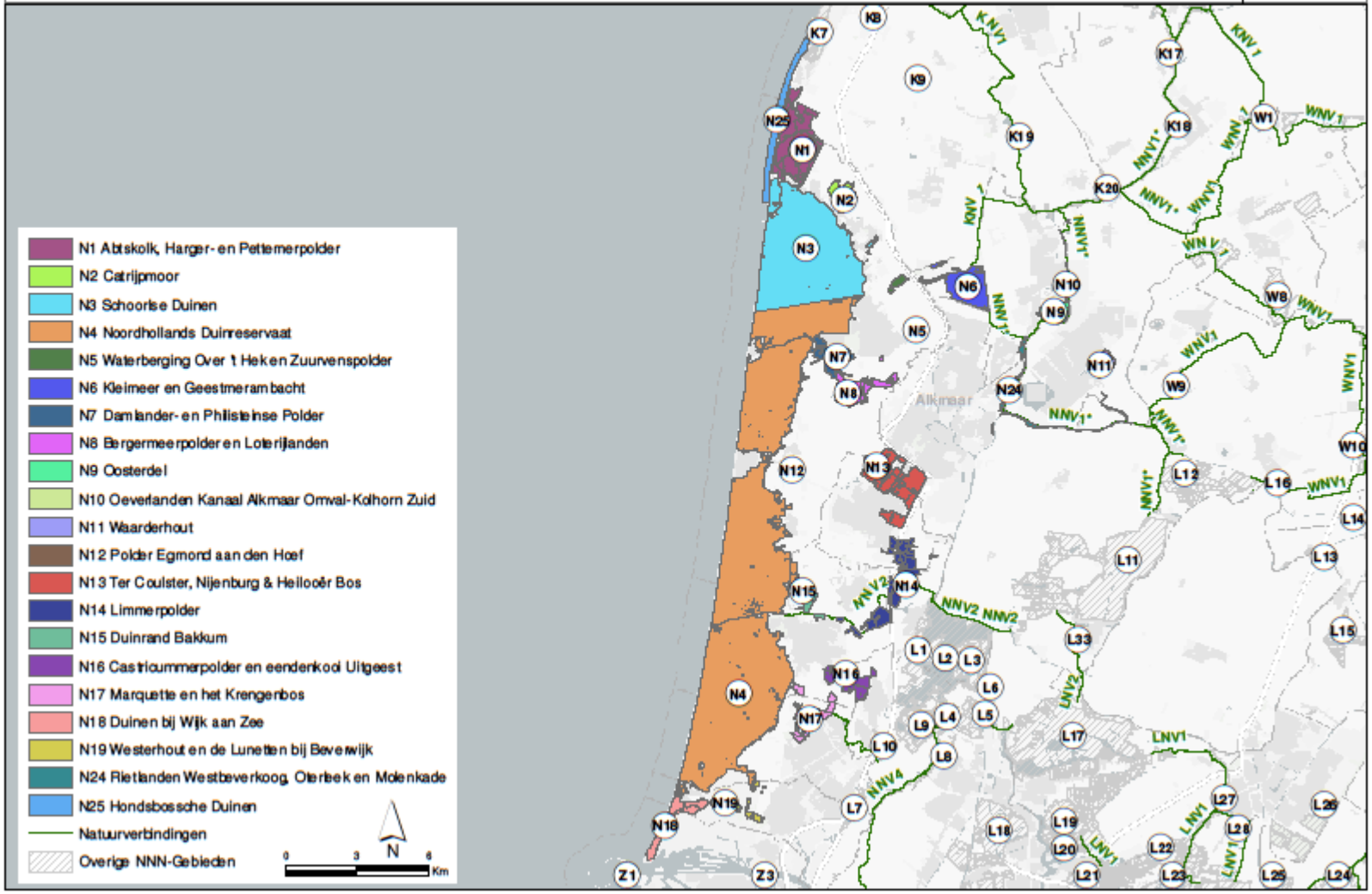
Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De lange aaneenschakeling van kleiputten, met moeras- en graslanden is vanwege de samenhang met het Markermeer en weidevogelgebieden en de ligging op de route van trekvogels onvervangbaar.

Indeling gebieden Noord-Kennemerland

4

Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder (N1)

1 Algemene gegevens

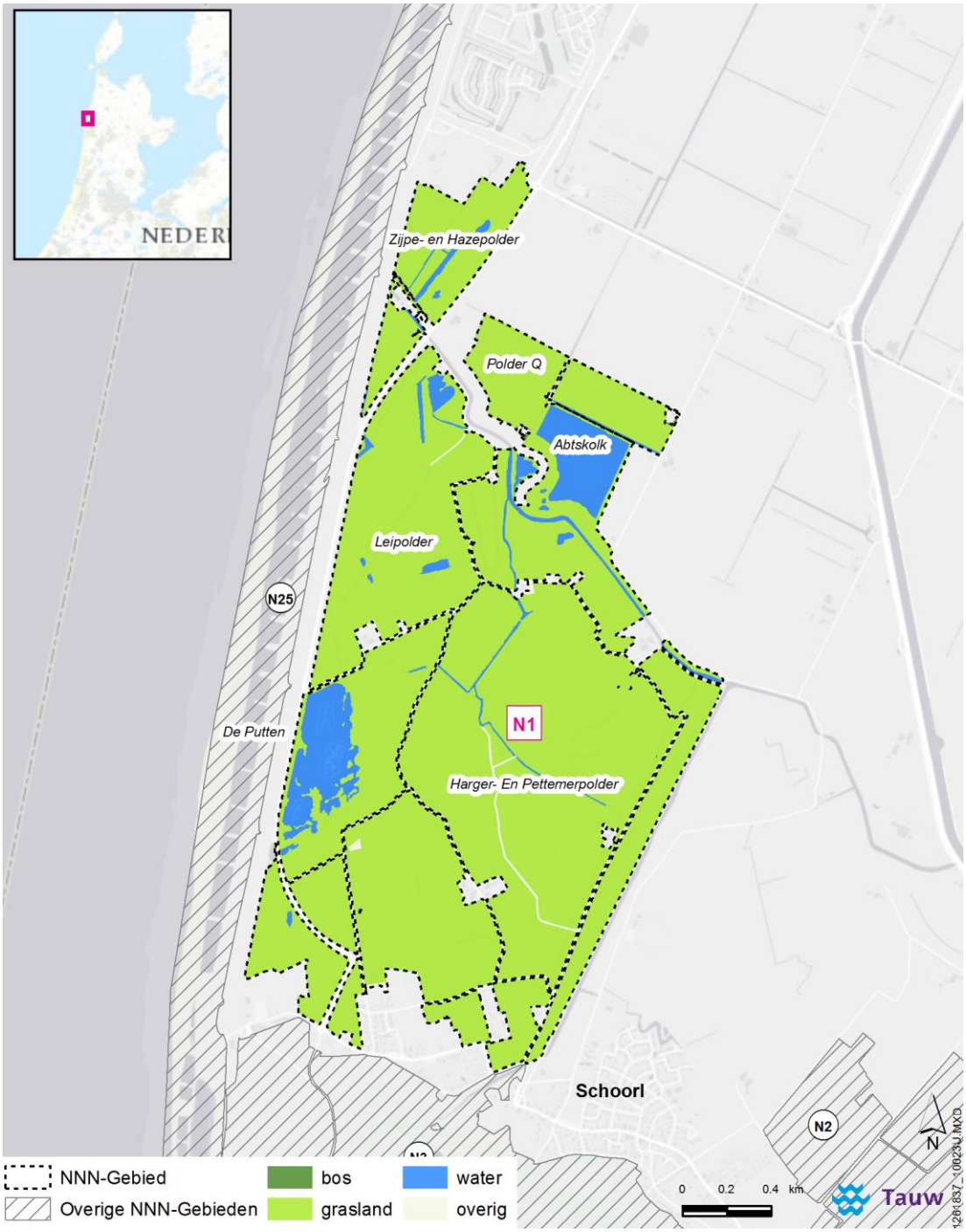
Nummer	N1
Naam gebied	Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Schagen, Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #162 Abtskolk & De Putten (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	448 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer (Abtskolk), Natuurmonumenten (Harger- en Pettemerpolder)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 450 hectare. Het gebied is grofweg in te delen in twee delen, de Harger- en Pettemerpolder (inclusief Leipolder) en de Zijpe- en Hazepolder (inclusief Polder Q en Abstkolk). De samenhang binnen het NNN gebied komt tot uitdrukking in het open, weidse polderlandschap met veel vogels. Het natuurgebied heeft samenhang met het nabij gelegen NNN gebied Catrijpermoor (N2). Beide natuurgebieden zijn open polderlandschappen.

Het NNN gebied ligt ook tegen de Schoorlse Duinen (N3) aan, maar door de tussenliggende bebouwing van met name Camperduin is de samenhang voor soorten die minder mobiel zijn beperkt. Een hydrologische relatie is aanwezig via duinrellen die tussen het duingebied en de lage polders stromen en in zekere mate door kwel vanuit het duinmassief. Voor een aantal broedvogels in het gebied die de Noordzee gebruiken om te foerageren is de ligging nabij de zee van groot belang.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Harger- en Pettemerpolder liggen hoofdzakelijk in het **aandijkingenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied), gelegen achter de Hondsbossche Zeewering. In dit gebied was een veengebied ontstaan op de zeekleibodem achter de duinenrij Hondsbosch-Callantsoog. Dit veen werd al in de Middeleeuwen grotendeels ontgonnen. Tussen circa 1150 en 1350 waren er veel stormvloeden, die door de duinen heen braken, waardoor het Zijper zeegat ontstond. Al vanaf de 13e eeuw was er sprake van duinherstel en bedijkingswerkzaamheden, maar deze werden lange tijd steeds weer teniet gedaan door stormvloeden zoals de Sint-Elisabethsvloed in 1421 en de Allerheiligenvloed in 1570. Aan het eind van de 16e eeuw werden de dijken van de polders succesvol gedicht, maar het gebied bleef kwetsbaar en er bleven maatregelen nodig om de zee buiten te houden en stormschade met regelmaat te herstellen. De huidige Hondsbossche Zeewering is uiteindelijk eind 19e eeuw ontstaan door versterking van een kwetsbare zanddijk die daar sinds het eind van de 18e eeuw lag. De met basaltblokken versterkte wering bleek bestand tegen zware stormen en werd in 1981 op deltahoogte gebracht. Achter de zeewering waren al sinds de Middeleeuwen (slaper)dijken aangelegd, die bij een doorbraak van de duinen de schade verder landinwaarts moesten beperken. Deze oude dijken zijn nu nog herkenbaar aanwezig deels als begrenzing van het NNN-gebied, namelijk de Hondschbossche Slaperdijk en Oude Schoorlse Zeedijk.

De Abtskolk ligt in polder Q van de Zijpe- en Hazepolder. Bijzonderheid hier is dat deze polder de oudste aandijking van Noord-Holland is. Aandijkingen zijn ontstaan doordat er zand- en slibplaten aanslibden langs de oorspronkelijke kustlijn. Deze platen werden vanaf de aangrenzende, hoger gelegen duingebieden ingedijkt en toegevoegd aan het land.

Het gebied heeft dus een zeer dynamische ontstaansgeschiedenis, maar sinds circa 1850 zijn de verkavelingspatronen in de polders en de aanwezige dijkpatronen grotendeels ongewijzigd gebleven. In de tweede wereldoorlog werden in de polders verdedigingswerken als onderdeel van de Duitse Atlantikwall aangelegd. Restanten daarvan zijn nog steeds zichtbaar. In de polders werd verder vanaf circa 1950 plaatselijk klei gewonnen waardoor kleiputten ontstonden. De meeste van deze putten zijn vervolgens weer dichtgegooid, maar de Putten en de Abtskolk zijn als, door kleiwinning ontstane open plassen, bewaard gebleven.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het hele natuurgebied bestaat uit polders die **lager** liggen dan de omgeving, op ongeveer -0,5 tot -1 meter NAP. De bodem is erg divers en bestaat uit **jonge zeeklei** die in het noorden (de polders Q en L) overgaat in **zandgronden**. Het grootste deel van de Harger- en Pettemerpolder heeft een nagenoeg gefixeerd waterpeil op circa 1,5 meter onder NAP. De zilte graslanden gelegen achter de Hondsbossche Zeewering hebben echter een wat lager peil van meer dan 2 meter onder NAP. Ook zijn er gebieden met juist wat hogere peilen. In het hele gebied komen zones voor met kwel, die zowel brak als zoet kan zijn. De brakke kwel is vooral te vinden in de zone achter de Zeewering. De zoete kwel is afkomstig uit de nabijgelegen duinen. Door de combinatie zoete en zoute kwel zijn er bijzondere overgangen met gevarieerde plantengroei aanwezig.

De Harger- en Pettemerpolder is een **unieke polder**, gelegen achter de Hondsbossche Zeewering, door de onregelmatige en grillige kavelstructuur, de vele sloten, de aanwezige oude dijken en de bijzondere natuurwaarden. De hele Zijpe- en Hazepolder is relatief grootschalig, geometrisch en open. Langs de wegen staan stolpboerderijen, welke een karakteristiek kenmerk van het landschap vormen. Het hele natuurgebied is erg open en weids, bomen en bebouwing in de polder ontbreekt nagenoeg geheel. Er zijn slechts enkele boerderijen aanwezig. De polders zijn **rustig** en **stil**. Het gebied is aangewezen als stiltegebied. Ook lopen er geen drukke wegen door of langs het gebied. Door het ontbreken van wegen en bebouwing is ook **donkerte** een kenmerk van het gebied.

Huidig gebruik

Grote delen van het natuurgebied worden als natuurgebied beheerd. Voor de graslanden wordt daarbij gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (met name weidebouw ten behoeve van weidevogels). Dit is vooral in de Harger- en Pettemerpolder het geval, hoewel hier ook nog wat intensievere landbouw voorkomt. In polder Q is er meer sprake van intensievere landbouw, die deels al wel is afgestemd op de natuurwaarden.

Recreatie beperkt zich tot extensief medegebruik van het gebied binnen de bestaande toegangsvoorwaarden. Concreet gaat het dan hoofdzakelijk om wandelen en fietsen. De wandel- en fietspaden zijn vrijwel niet verbonden met omringende wandel- en fietsnetwerken, waardoor het relatief rustig is. De Hargervaart is met name in de zomermaanden een populaire aanlegplaats voor motorboten, waarbij de aanliggende dijk als NNN gebied intensief gebruikt wordt als recreatieterrein.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in het natuurgebied de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoed waterrijk kleilandschap met extensieve graslanden voor watervogels, weidevogels en wintergasten

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kwelgevoed waterrijk kleilandschap met extensieve graslanden voor watervogels, weidevogels en wintergasten

Actuele natuurwaarden

Door de variatie in zoete en brakke kwel is er sprake van gevarieerde graslandbegroeiingen. Waar sprake is van brakke kwel bestaat het beheertype uit **N12.04 Zilte en overstromingsgraslanden.** Deze graslanden bevatten veel microreliëf en een rijk bodemleven, waardoor ze jaarrond een foerageergebied vormen voor grote aantallen vogels. Daarnaast heeft het de functie van **hoogwatervluchtplaats** voor een aantal soorten, zoals de kluut. Naast de zilte graslanden zijn er ook veel graslanden die floristisch minder van belang zijn, maar wel een belangrijke rol spelen voor vogels. Dit zijn de beheertypen **N10.02 Vochtige hooilanden, N12.02 Kruiden- en faunarijke graslanden** en **N13.02 Wintergastenweiden.** Deze graslanden zijn deels tamelijk voedselrijk en vormen daarom net als de zilte- en overstromingsgraslanden een belangrijk foerageergebied voor vogels. Met een broedvogeldichtheid van 50-100 broedparen per 100 hectare is het tevens een belangrijke broedplaats voor veel vogelsoorten. Het gebied ligt langs de Noord-Atlantische trekbaan, waardoor bijzondere trekvogelsoorten zoals de grauwe franjepoort en de IJslandse grutto het gebruiken als slaapplaats. Andere vogelgroepen die gebruik maken van de graslanden zijn **watervogels** (inclusief N2000 Vogelrichtlijnsoorten smient, kolgans, grauwe gans en dwerggans) en **weidevogels**, zoals de grutto.

In de wateren in de polder komen brakwatersoorten als zannichellia en verschillende soorten ruppia's voor naast goed ontwikkelde zoete watervegetaties met soorten van hard eutroof helder water. Karakteristiek zijn de duinrellen die in de polder uitmonden en groeiplaats zijn voor onder andere klimopwaterranonkel en bijzondere **ongewervelden van natte milieus**.

In het gebied is naast de open graslanden op wat kleinere schaal ook **N05.01 Moeras** aanwezig en door kleiwinning ontstane plassen (**N04.02 Zoete plas** en **N04.03 Brak water**). In het water van de Putten komt hierin het zeldzame palingbrood voor. De plassen zijn, net als de graslanden, van belang voor watervogels, maar in de brakke voorbeelden zijn ook waardevolle vegetaties aanwezig met bijvoorbeeld zoals de zeer zeldzame spiraalruppia. In het water van de Putten ligt ook een aantal (schelpen)eilandjes, welke zijn aangelegd als compensatie voor de aanleg van de Hondsbossche duinen. Deze vormen een belangrijk broedgebied voor **broedvogels van pioniervegetatie**, zoals de grote stern. Daarnaast is het een belangrijke foerageer- en slaapplaats voor andere vogelgroepen.

Ten slotte is het natuurgebied ook mycologisch gezien een belangrijk gebied. Op de twee oude (slaper)dijken aan de noord- en oostzijde van het gebied groeien op de oude, ongestoorde graslanden bijzondere, waaronder wasplaten als het papegaaizwammetje en de wantsenwasplaat.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels, ganzen en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een **stabiel hoog waterpeil** te komen of juist een **natuurlijker peilbeheer** te voeren, waarbij het peil in de zomer lager is dan in de winter. De oude dijken kunnen bij voorgezet en consequent beheer in belang toenemen als **N12.01 Bloemdijk**, hetgeen ook de mycologische waarde ten goed komt. De komende tijd kan het gebied hydrologisch gaan veranderen as gevolg van de aanleg van de Hondsbossche duinen. Mogelijk is er een afname van brakke kwel in het gebied.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro)reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromings dynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)w	Bestaand water- en / of verkavelingspa	Cultuurhistorisch element (slaperdijken)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed waterrijk kleilandschap met extensieve graslanden voor watervogels, weidevogels en wintergasten																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt en overstromings grasland	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	-	X	X	X	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-
Weidevogels	-	X	X	-	X	-		-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaatsen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: smient, kolgans, grauwe gans, dwerggans*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Broedvogels van pioniervegetatie	-	-	-	-	-	-	(X)	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is (graslanden <10 jaar) moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon van polders en slaperdijken worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie.** Ook de variatie in zoete en brakke kwel is bijzonder en praktisch onvervangbaar.

Catrijpermoor (N2)

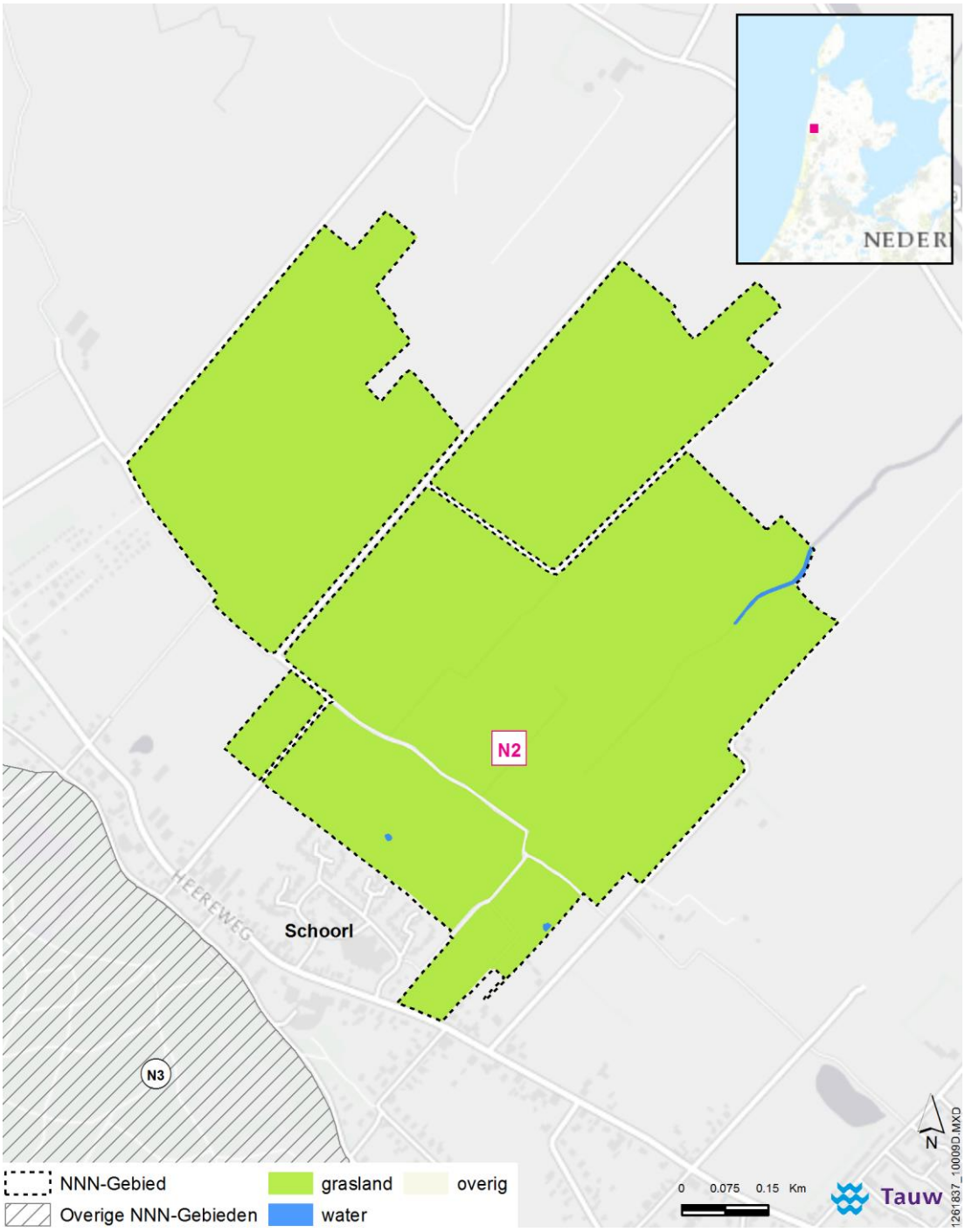
1 Algemene gegevens

Nummer	N2
Naam gebied	Catrijpermoor
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Aardkundig monument (voormalig zeegat) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	91 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het Catrijpermoor is ruim 90 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied komt tot uitdrukking in het open, weidse polderlandschap met veel vogels. Het natuurgebied heeft samenhang met het nabij gelegen NNN gebied Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder (N1). Beide natuurgebieden zijn vogelrijke open polderlandschappen. Het NNN gebied ligt verder nabij de Schoorlse Duinen (N3), maar de samenhang wordt hier sterk beperkt door de dichte bebouwing langs de Heereweg. Wel is er een duidelijke hydrologische relatie met het duingebied via kwel en via duinrellen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Catrijpermoor en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Catrijpermoor ligt in de Grootdammerpolder. De polder behoort tot het **strandwal- en vlaktelandschap** (fysisch-geografische regio: overgang duinen en zeekleigebied). In dit gebied was een veengebied ontstaan op de overgang van zand- naar zeekleibodem achter de duinenrij Hondsbosch-Callantsoog. Dit veen werd al in de Middeleeuwen grotendeels ontgonnen. Tussen circa 1150 en 1350 waren er veel stormvloeden, die door de duinen heen braken, waardoor het Zijper zeegat ontstond. Al vanaf de 13e eeuw was er sprake van duinherstel en bedijkingswerkzaamheden, maar deze werden lange tijd steeds weer teniet gedaan door stormvloeden zoals de Sint-Elisabethsvloed in 1421 en de Allerheiligenvloed in 1570. Aan het eind van de 16e eeuw werden de dijken van de polders succesvol gedicht, maar het gebied bleef kwetsbaar en er bleven maatregelen nodig om de zee buiten te houden. Uiteindelijk zorgde de Hondsbossche Zeewering er aan het eind van de 19e eeuw voor dat, na een zeer dynamische ontstaansgeschiedenis, de situatie stabiliseerde. Het Catrijpermoor ligt vrij ver landinwaarts, ruim achter de (slaper)dijken rond NNN-gebied Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder (N1).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het Catrijpermoor ligt in een open polderlandschap op het niveau van de rest van de Grootdammerpolder (0 tot -0,5 meter NAP). Het gebied ligt dicht bij de Schoorlse duinen en hierdoor is er sprake van **zoete kwel** uit de duinen. Dit kwelwater is van goede kwaliteit en voedt een aantal binnenduinrandwateren en een aantal duinrellen. De oevers langs de duinrellen en sloten zijn natuurvriendelijk ingericht. Het natuurgebied bestaat uit 5 verschillende peilvlakken. In de winter ligt het waterpeil op -0,65 tot -0,80 meter NAP. In de zomer wordt voorkomen dat het waterpeil niet verder zakt dan -1,15 tot -1,20 meter NAP. De bodem van het gebied bestaat uit een overgang tussen **zandgronden** (nabij de Heereweg) en vooral **kleigronden**.

Het natuurgebied bestaat uit open graslanden, afgewisseld met waterlopen. Het gebied is rustig en aangewezen als stiltegebied. Ook lopen er geen drukke wegen door of langs het gebied. Door het ontbreken van wegen en bebouwing is ook donkerte een kenmerk van het gebied.

Huidig gebruik

Er is sprake van extensieve recreatie, er lopen enkele fietspaden door het gebied. De percelen worden als natuurgebied beheerd en zijn niet vrij toegankelijk. In het gebied vindt begrazingsbeheer plaats.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in het Catrijpermoor de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoede waterrijke open polder met duinrellen en extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Kwelgevoede waterrijke open polder met duinrellen en extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het Catrijpermoor bestaat uit **N11.01 Droog schraalland** in het wat drogere zuidwestelijk deel op zandgrond en overigens uit **N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland**. De duinrellen en binnenduinrandwateren behoren tot **N03.01 Beek en Bron** en worden gekenmerkt door waterplantenvegetaties die bij dit zeer schone gebufferde watertype horen. Het gebied heeft in een groot deel nog een enigszins beperkte waarde, omdat dit pas zeer recent (2015) als natuur is ingericht en wordt beheerd. Het 'oudere' deel (aangelegd rond 2000) heeft al een grotere natuurwaarde. Het gehele gebied is op dit moment vooral van belang vanwege de duinrellen en voor **weidevogels** en **watervogels**, waaronder ganzen.

Potentiële natuurwaarden

Het natuurgebied heeft grote potenties en zal bij toenemende ouderdom en consequent extensief beheer nog sterk in kwaliteit toenemen. De gradiënt van zand naar klei en van droog naar nat biedt zeer goede mogelijkheden voor soortenrijke graslandvegetaties, die ook voor weidevogels en andere vogelsoorten zeer geschikt zijn als zowel broed-, rust- als foerageergebied. Daarnaast mag verwacht worden dat het belang voor **ongewervelden van zowel natte als droge milieus** ook zal toenemen (waaronder dagvlinders, bijen en libellen). De waterlopen en oevers vormen in potentie een belangrijk habitat voor **waterspitsmuis** en als voortplantingswater van **rugstreeppad**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden																	
N03.01 Beek en Bron	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Het natuurgebied heeft vanwege de grotendeels recente natuurfunctie in dat opzicht een hoge vervangbaarheid, omdat het eerste deel rond 2000 is aangelegd, en het tweede deel in 2015. Het landschapspatroon is echter niet te vervangen, omdat de condities die tot dit patroon hebben geleid er niet meer zijn. Ook de ligging op de overgang van duin naar open polder met duinrellen maakt het gebied uniek en niet tot nauwelijks vervangbaar.

Schoorlse Duinen (N3) Catrijpermoor

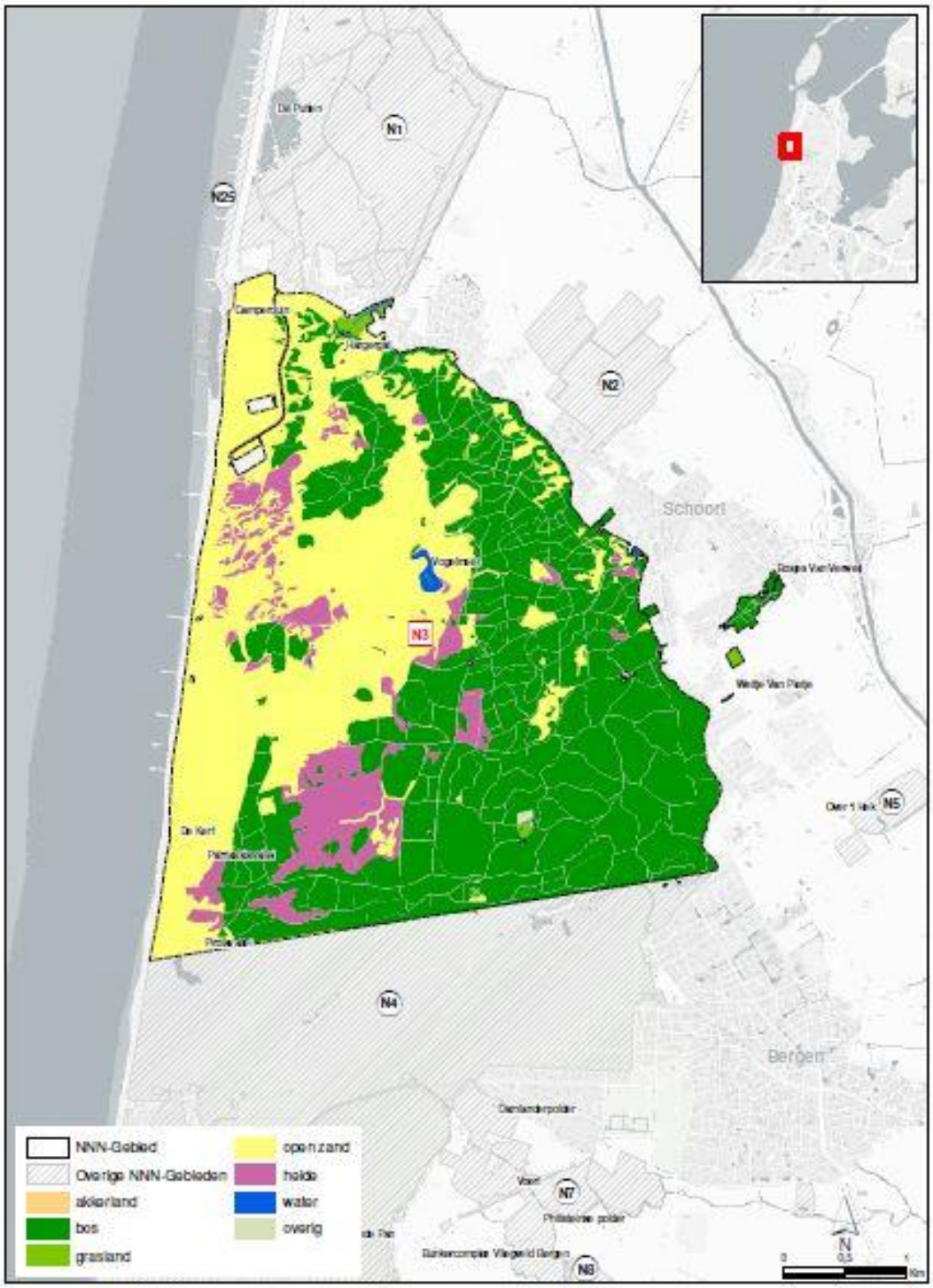
1 Algemene gegevens

Nummer	N3
Naam gebied	Schoorlse Duinen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Bergen (NH)
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Natura 2000-gebied #86 Schoorlse Duinen (Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (jonge kalkarme duinen, duinrel, voormalig meer met delta afzettingen, haakwallen) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte	2327 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer, provincie Noord-Holland, Landschap Noord-Holland (bosje van Verweij en Weitje van Pietje)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het Schoorlse Duinen bedraagt bijna 2500 hectare. Dit NNN-gebied beslaat het hele duingebied van Bergen aan Zee tot Camperduin. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte aaneengesloten landschap van jonge en oudere duinen. De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust, met in de eerste plaats het direct aangrenzende Noordhollands Duinreservaat in het zuiden (N4). Alleen ten noorden van Schoorlse Duinen houdt de zeereep op en wordt de beschermende functie overgenomen door de Hondsbossche Zeewering. Achter deze zeewering is een zilt polderlandschap aanwezig (N1 Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder) die de **samenhang** met Zwanenwater (K7) en noordelijk gelegen duingebieden beperkt. Deze relatie is recent versterkt door kustversterking gecombineerd met natuurontwikkeling en recreatie langs de zeezijde van de zeewering. Hier liggen nu een duingebied en strand. De duingebieden hebben aan de binnenlandse zijde veelal een harde grens met het achterliggende agrarische landschap dat is ontstaan door ontginning van de oude binnenduinen en de poldergebieden op de achterliggende strandvlakte. Om de relatie met de duinen te herstellen is of wordt in een aantal polders de natuur weer teruggebracht. Dit zijn de gebieden Damlander- en Philistijnse Polder (N7), Catrijpermoor (N2), Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder (N1) en Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder (N5).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Schoorlse Duinen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Gebiedsbeschrijving

De Schoorlse Duinen omvat een aaneengesloten duinmassief,dat het breedste is duingebied is van Nederland. Ter hoogte van Schoorl is het gebied met 4,5 kilometer ook het breedste duingebied van Nederland. Ongeveer 700 jaar voor het begin van onze jaartelling lag de kustlijn een stuk westelijker dan nu. Rond die tijd vond er een omslag plaats van kustaangroei naar kustafslag. Het zand werd afgeslagen en werd vervolgens als jonge, hoge duinen landinwaarts afgezet door zee en wind. Door de wind werden deze zogenaamde 'lopende' duinen voortdurend in noordoostelijke richting verplaatst. Deze jonge duinen zijn verantwoordelijk voor het huidige landschap met hoge pieken tot wel 54 meter boven de zeespiegel. Rond 1600 waren de jonge duinen zoals we die nu kennen min of meer 'voltooid' en vanaf de 17e eeuw begon de mens in te grijpen door (eerst nog kleinschalig) actieve kustverdediging en plaatselijke bebossing omdat het dorp onder het zand dreigde te verdwijnen. De hoge duinrand en de loop- en schildduinen met bijbehorende duinvalleien zijn zeer bijzondere geologische verschijnselen die je nergens in Noordwest-Europa in dergelijke omvang en variëteit vindt. Dit maakt het NNN-gebied ook van aardkundig belang en is daarom beschermd als het aardkundig monument Duingebied Schoorl-Bergen (AM3). Dit betekent dat bij natuurontwikkelingen de aardkundige waarden in dit gebied in de afweging moeten worden meegenomen. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Aan de zeezijde ligt een betrekkelijk smalle rechte strook met lage duinen. Daarachter liggen brede valleien. Deze worden weer gevolgd door een sterk geaccidenteerd landschap van hoge duinen. Het duingebied wordt aan de oostzijde begrensd door een zeer hoge duinenrij. Deze zogenaamde binnenduinrand bestaat vrijwel geheel uit oude loofbossen. In het middenduin wordt het beeld bepaald door naaldbossen. In het centrale deel van het gebied ligt het Vogelmeer, een natte duinvallei die op een zoetwaterbel ligt. In het noorden bevindt zich het Hargergat. Dit gebied vormt een dal in de noordflank van het duinmassief. Hier ontspringen twee waterloopjes die samenvloeien tot een duinrel.

Een belangrijk kenmerk van de duingebieden en de daar aanwezige variantie is de rijkdom aan gradiënten, met name in dynamiek, in kalkgehalte van het duinzand, in vochtigheid en in reliëf en expositie. Van west naar oost is een gradiënt in de winddynamiek aanwezig die min of meer gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (struweel en bos) en een gradiënt in ontkalking. De Schoorlse Duinen liggen net ten noorden van de bekende kalkgrens van Bergen (in het Noordhollands Duinreservaat). De Schoorlse Duinen bestaan dus geheel uit kalkarm zand dat zijn oorsprong heeft in de Noord-Duitse laagvlakte. Met name in de kalkarme duinen is in de oudere vastgelegde duinen sprake van nagenoeg kalkloze heischrale situaties.

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied is de dynamiek van wind en (zee)water. Met name de zeereep is van groot belang als kustverdediging en de winddynamiek is hier zeer groot maar zal ook altijd begeleid moeten worden. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden om dit te bereiken met 'natuurlijke' processen, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie ('zandmotor'). Behalve in de zeereep is actieve verstuiving ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van kalkrijk zand ontstaan nieuwe pioniermilieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden.

De hiervoor beschreven macrogradiënten verklaren een groot deel van de verscheidenheid van het duingebied als geheel, zowel in verschijningsvorm als in aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is echter veel complexer en kleinschaliger onder meer omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Tenslotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld

plaatsgevonden. Nabij de binnenduinrand is daarnaast veel (grotendeels ook aangeplant) bos aanwezig, wat gekenmerkt wordt door beslotenheid.

Na het aanplanten van bossen in de 19de eeuw ontstond er een dalende grondwaterstand, die leidde tot verdroging van duinvalleien. De verdroging heeft tot gevolg gehad dat de vegetatie op een aantal plaatsen aanmerkelijk minder rijk is dan vroeger, maar desondanks zijn in de Schoorlse Duinen nog veel zeer soortenrijke natte duinvalleien aanwezig, zoals de Pirolavallei. De waterwinning is sinds 1898 gestopt waardoor de verdroging is verminderd. Hoge waterstanden in de winter en een voor de duinen kenmerkende peildynamiek zijn hier bepalend voor de aanwezigheid van soortenrijke vegetaties. Alle tegenwoordige natte valleien en plassen in de Schoorlse Duinen zijn oude zanderijen (lokaal zandmennerijen genoemd). Een bijzonder element is de Kerf. Op dit punt is in 1997 de buitenste duinenrij vanaf het strand over een breedte van tientallen meters doorgraven. Bij hoge stormvloed kan de zee via de Kerf de achterliggende Parnassiavallei binnenstromen.

Bijna het hele gebied is aangewezen als stiltegebied. Relatieve rust, stilte en donkerte zijn dus belangrijke kenmerken van het gebied.

Huidig gebruik

Het huidig gebruik in de Schoorlse Duinen is hoofdzakelijk gericht op de natuurfunctie. Het gebied is een belangrijk recreatief gebruikt gebied waarbij (gezoneerd) mogelijkheden zijn voor met name wandelen en fietsen. Per jaar ontvangt het gebied 2 miljoen bezoekers. Door de beheerder worden toegangsbeperkingen gehanteerd in het kader van natuurbehoud, zoals het afsluiten van gebieden tijdens de broedtijd. Daarnaast is ook de zeereep, die naast natuur een primaire functie als kustverdediging heeft, niet toegankelijk buiten de aangegeven routes naar het strand. Naast de hoofdfuncties natuur en kustverdediging kent een deel van het gebied (bij Bergen) een belangrijke functie voor de drinkwaterwinning.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Schoorlse Duinen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid dynamisch duinlandschap
- Vastgelegd binnenduinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch duinlandschap

Actuele natuurwaarden

De buitenste jonge duinen vormen een (begeleid) dynamisch open duinlandschap. In dit landschap uiten verschillen in windwerking, expositie en vochtigheid zich in een grote verscheidenheid aan soortenrijke vegetaties en bijbehorende fauna, die grotendeels bijeen komen in het beheertype **N08.02 Open duin**. In afwisseling daarmee komen daarnaast verspreid ook **N08.03 Vochtige duinvallei**, **N08.04 Duinheide** en **N15.01 Duinbos** voor. Kleinere bosjes in valleitjes kunnen overigens spontaan en al lang aanwezig zijn en mede daardoor rijk zijn aan bijzondere soorten.

De meest dynamische delen binnen het open duin bestaan uit de zogenaamde witte duinen die ook als apart habitattype (H2120 Witte duinen) zijn aangewezen in het kader van Natura 2000.

Deze komen voor als een aaneengesloten zone van stuivende helmduinen in en direct achter de zeereep. Veel van deze duinen zijn in het kader van kustverdediging in het verleden gefixeerd door onder meer aanplant van helmgras. Intussen is het belang van actieve verstuiving voor het hele duinecosysteem zo duidelijk geworden dat weer ruimte gezocht wordt voor actieve verstuivingsprocessen. Zo worden in de komende jaren stuifkuilen direct achter de zeereep gegraven waarin de wind vrij spel heeft en ook wordt overwogen om kerven in de zeereep aan te brengen waar dit vanuit kustverdedigingsoogpunt verantwoord is. Verder wordt actief gezocht naar mogelijkheden om zandsuppleties niet te beperken tot een vooraf vastgestelde ophoging van het strand, maar zodanig uit te voeren dat deze door verstuiving op 'natuurlijke' wijze de zeereep van aanvoer van vers zand voorzien.

Op de plaatsen waar de dynamiek wat lager is zijn duingraslanden ontstaan die bedekt zijn met een vrijwel gesloten gras-, mos of korstmosmat. Deze zogeheten grijze duinen, die eveneens in verschillende varianten als habitattype zijn aangewezen (H2130 Grijze duinen (subtype A kalkrijk; subtype B kalkarm)), beslaan in de Nederlandse duinen grote oppervlaktes, waardoor ze internationaal van groot belang zijn. Deze duingraslanden (het zogenaamde fakkelgras- en dauwbraamlandschap in de kalkrijke duinen) zijn soortenrijk en bevatten unieke plantengemeenschappen, die deels bepaald worden door de lokale kalkrijkdom. In dit gebied beperken de kalkrijke condities zich tot direct achter de zeereep. Daar zijn soortenrijke duinbuntgrasvegetaties ontstaan. De grijze duinen in het gebied worden gekenmerkt door een soortenrijke korstmossengemeenschappen en een groot aantal zeldzame vaatplanten.

De Schoorlse Duinen kennen enkele natte valleien. Onder meer de Parnassiavallei en de Pirolavallei bevatten delen met beheertype **N08.03 Vochtige duinvalleien** (H2190A Vochtige duinvallei (open water) en H2190C Vochtige duinvallei (ontkalkt)). Het gaat om soortenrijke vegetaties met soorten als parnassia en fraai duizenguldenkruid. Duindoornstruwelen (habitattype H2160) en kruipwilgstruwelen (habitattype H2170) zijn vanwege de kalkarme omstandigheden zeer beperkt aanwezig.

Kenmerkend voor de Schoorlse Duinen zijn tevens de **duinheiden** (**N08.04**), die afhankelijk van de dominantie van struikhei of kraaiheide, tot een tweetal habitattypen in het kader van Natura 2000 wordt gerekend (H2140 Duinheiden met kraaihei (subtype A droog; subtype B nat) en H2150 Duinheiden met struikhei). Door branden is vrij recent een groot deel van de kraaiheidevegetatie verdwenen. Met het juiste beheer duurt het circa 20 jaar voor dit vegetatietype weer terugkeert. Ook zijn er delen met **duinbos** (**N15.01**).

Op de open plekken in het dynamische duinlandschap komen **vogels van open zandige plekken** voor, waaronder de zeldzame tapuit. Het grote areaal aan structuurrijke heiden zorgt voor een uitstekend broedbiotoop van de nachtzwaluw, een soort die buiten de duinen van Schoorl alleen gevonden wordt op de uitgestrekte heidevelden op de zandgronden. De duinen zijn een goed habitat voor amfibieën en reptielen, waarvan de **rugstreeppad** en **zandhagedis** de meest kenmerkende zijn. Ook voor **ongewervelden van droge milieus** zijn de open duinen van groot belang. Zo weten de zeldzame duinsabelsprinkhaan, het knopsprietje en de blauwvleugelsprinkhaan zich hier te handhaven. Elementen van de Atlantikwall in de vorm van bijvoorbeeld bunkers zijn waardevol voor overwinterende **vleermuizen** waaronder de meervleermuis.

Een gebied met unieke waarden is de duinrel in het Hargergat (**N03.01 Beek en bron**; habitattype H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)). Hier komt een keur aan zeldzame planten zoals het mosbloempje voor. De duinrel is vooral begroeid met waterranonkels. Het bevat onder andere een groeiplaats van de zeldzame klimopwaterranonkel. Toch is de kwaliteit van de greppels achteruit gegaan door verruiging en struweelvorming. In 2016 zijn de greppels weer open gemaakt en geplagd.

Potentiële natuurwaarden

Het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek in het systeem heeft in eerste instantie een positieve invloed op de kwaliteit van bestaande vegetaties, maar voorstelbaar is dat in het beoogde dynamische landschap de oppervlakte van soortenrijke pioniervegetaties, graslanden en struwelen duurzaam kan toenemen. Het stimuleren van kenmerkende landschapsvormende

processen kan hier dan ook als grootste potentie worden gezien, met als gewenste uitkomst een dynamisch mozaïek van open zand, pioniervegetaties, graslanden en lage struwelen, met hier en daar minder dynamische natte valleien en oudere bosjes. Juist in de Schoorlse Duinen liggen kansen om hier en daar helmvegetatie direct langs de kust te verwijderen, zonder dat dit stuit op onoverkomelijke problemen rond veiligheid vanwege de breedte van het totale duinmassief.

De kwaliteit van de droge duinheiden wordt verbeterd door plaatselijk de successie terug te zetten. Door omvorming van bossen naar open duin ten westen van de grote heide vlakken zal de verbossing van de heide sterk afnemen. Maatregelen die hier worden genomen zijn het verwijderen van struweel, het chopperen van eenvormige heidevegetaties en het instellen van begrazing. Door successie zal de struikhei die sinds de branden aanwezig is weer overgaan in kraaihei.

Het selectief kappen van bosschages in het open duin is ook een manier om de dynamiek te verhogen en draagt tevens bij aan een afname van verdroging, doordat met name naaldbomen een grote invloed kunnen hebben op de grondwaterstand.

Qua connectiviteit verdient met name de versterking van de noord-zuid relaties rond de Hondsbossche Zeewering aandacht. Na aanleg van de Hondsbossche duinen is dit een kwestie van ontwikkeling.

Kernkwaliteit: Vastgelegd binnenduinlandschap

Actuele natuurwaarden

Dit betreft de grotendeels vastgelegde en beboste delen van de duinen en de aangrenzende overgangen naar de achtergelegen strandvlakte. De breedte van deze zone, die overigens in veel gevallen niet hard is begrensd maar zacht overgaat in het meer open dynamische duinlandschap, is in dit NNN-gebied relatief breed in vergelijking met andere duingebieden (maximaal circa 3,5 kilometer). De aangrenzende overgangen naar de strandvlakte zijn slechts lokaal en vaak in beperkte oppervlakte aanwezig, soms nog als ‘oorspronkelijk’ binnenduinlandschap, soms ook als relatief recente (natuur)ontwikkeling op voormalige agrarische grond. De strandwallen die nog tot NNN-gebied behoren in de Schoorlse Duinen worden beheerd als N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland. Een zeer zeldzame plantensoort die is aangetroffen op het Weitje van Pietje is paarse schubwortel. Soms stromen langs deze strandwallen nog duinrellen.

In de binnenduinen komen in grote lijnen dezelfde beheertypen voor als in het dynamischer duinlandschap, dus ook **N08.02 Open duin**, **N08.03 Vochtige duinvallei**, **N08.04 Duinheide** en **N15.01 Duinbos**. Het landschap is echter veel beslotener van aard en de ruimtelijke verdeling van de beheertypen verschikt ook wezenlijk. Ruim meer dan de helft van het gebied wordt ingenomen door aaneengesloten duinbossen, waardoor de opener terreindelen ook niet of nauwelijks nog actieve verstuiving kennen. Daarnaast is ook duidelijk meer sprake van sterker ontkalkte situaties die tot uiting komen in duinheide. Natte duinvalleien (H2190A Vochtige duinvallei (open water) en H2190C Vochtige duinvallei (ontkalkt)) zijn schaars omdat het grootste deel van de binnenduinrand en dus ook de natte valleien bedekt is met duinbos.

De droge duinbossen worden, voor zover ze uit loofbos bestaan, in het kader van Natura 2000 gerekend tot habitattype H2180A, de vochtige duinbossen tot H2180B, en de duinbossen in de binnenduinrand tot H2180C. In de droge duinbossen domineert veelal zomereik, maar ook berkenbossen zijn kenmerkend. Een deel van deze bossen heeft een lange voorgeschiedenis en is spontaan ontstaan, maar het grootste deel is aangeplant. Dit bostype heeft in het algemeen weinig ondergroei. Vochtige duinbossen komen vooral voor in valleien waar de grondwaterstand in de winter rond het maaiveld ligt, meestal door kwel. De oppervlakte hiervan is in dit gebied echter zeer beperkt.

Duinbossen in de binnenduinrand zijn veelal aangeplante naaldbossen van beperkte ouderdom. Zeer kenmerkend voor deze bossen is het massaal optreden van de dennenorchis, die nergens in Nederland en ver daarbuiten zo algemeen is als hier. De bossen zijn relatief open met een ondergroei van heide. Delen kennen een cultuurhistorisch aspect, doordat in het verleden verschillende cultivars uitgetest zijn voor geschiktheid voor het vastleggen van duinzand en voor

hout voor mijnboud. In het bosrijke binnenduinlandschap komen **bosvogels** voor, zoals fluiter en houtsnip. De **boommarter** is ook talrijk aanwezig. Het gebied is tevens van belang voor **paddenstoelen van duinbossen van de kalkarme duinen**.

Het bosje van Verweij ligt net iets buiten de Schoorlse Duinen. Dit bosje wordt gerekend tot **N15.01 Duinbos** en er komen algemene natuurwaarden voor.

Potentiële natuurwaarden

De ambitie is om op een aantal plaatsen duinbos om te vormen naar open duin en op een aantal plaatsen juist duinbos tot ontwikkeling te laten komen. De ambities moeten in deze gevallen worden afgestemd met de Natura 2000-habitattypen. De natuurpotenties in de bosrijke binnenduinen worden al geheel of grotendeels benut. Potenties liggen vooral in het versterken van de connectiviteit, enerzijds tussen de duinen van noord naar zuid en anderzijds met andere bosgebieden die meer landinwaarts zijn gelegen. Bijvoorbeeld de verbinding met Kleimeer en Geestmerambacht (N6).

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veel	Reli	Oud	Buf	CN-	Win	Sta	Pei	Bas	Goe	Bes	Cul	Opp	Bes	Rus	Stt	Don
Begeleid dynamisch duinlandschap																	
N03.01 Beek en bron *incl. N2000: H3260A*	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130A, H2130B, H2160*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190A, H2190C, H2170*	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheides *incl. N2000: H2140A, H2140B, H2150*	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Amfibieën	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-

Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-
Vastgelegd binnenduinlandschap																	
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190A, H2190C*	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheides	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A, H2180B, H2180C*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen																	
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Delen van het duinlandschap ontlenen de grote natuurwaarden aan de dynamiek van een stuivend landschap dat continu aan verandering onderhevig is. Natuurwaarden zijn daar vervangbaar in de zin dat ze periodiek kunnen verdwijnen en elders weer opnieuw ontstaan. Voor dergelijke processen is echter een grootschalig samenhangend duinlandschap nodig dat in dat opzicht dus niet of nauwelijks vervangbaar is. De zeldzame aardkundige verschijnselen in dit gebied zijn onvervangbaar. De bijzondere kwaliteiten van het oorspronkelijke natuurlijk landschap worden beschermd als aardkundig monument om te voorkomen dat ze voorgoed zullen verdwijnen.

Door de belangrijke rol van de duinen als kustverdediging en de daardoor noodzakelijke inperking van sommige (grootschalige) natuurlijke processen, zijn ook situaties aanwezig zoals natte duinvalleien, die niet meer op grote schaal spontaan kunnen ontstaan. Dergelijke situaties zijn daarom niet of nauwelijks vervangbaar en hetzelfde geldt ook voor elementen (bunkers Atlantikwall). Hetzelfde geldt tenslotte ook voor de restanten van het reliëfrijke oude binnenduinlandschap.

Noordhollands Duinreservaat (N4)

1 Algemene gegevens

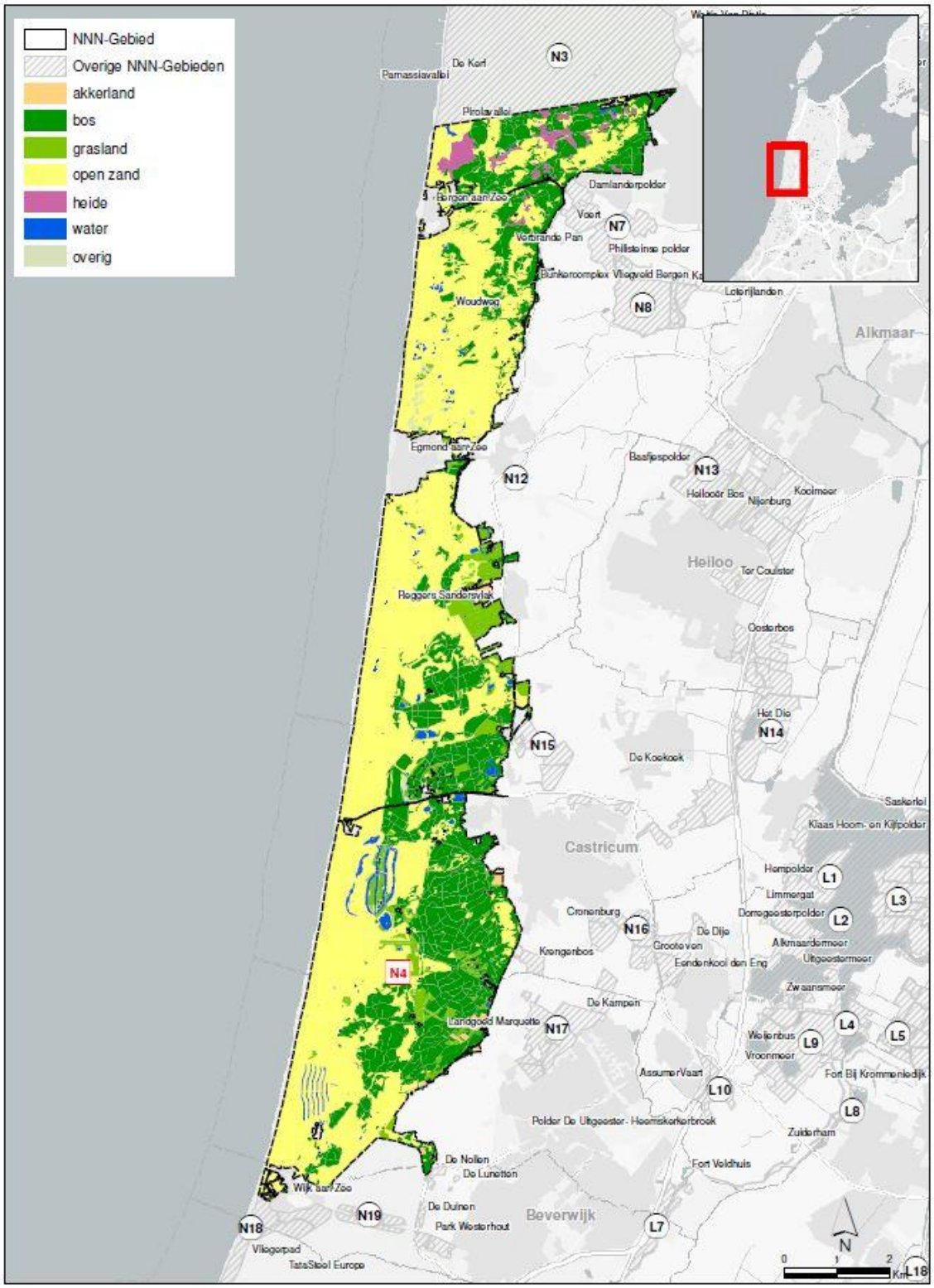
Nummer	N4
Naam gebied	Noordhollands Duinreservaat
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Castricum, Beverwijk, Heemskerk, Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #87 Noordhollands Duinreservaat (Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (jonge duinen, getij-afzettingen en zee-erosiegeulen) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterwinning, kustverdediging, recreatief medegebruik
Oppervlakte NNN	4664 hectare
Eigendom / beheer	Provincie Noord-Holland/PWN, HHNK

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het Noordhollands Duinreservaat bedraagt bijna 5000 hectare. Dit NNN-gebied beslaat het hele duingebied van Wijk aan Zee tot Bergen aan Zee. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte aaneengesloten landschap van jonge en oudere duinen. De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Ten noorden liggen de duingebieden Schoorlse Duinen (N3) en ten zuiden Duinen bij Wijk aan Zee (N18). De relatie van deze samenhangende duingebieden met nog zuidelijker gelegen duingebieden zoals het Nationaal Park Zuid-Kennemerland en de Amsterdamse Waterleidingduinen wordt, althans voor een deel van de fauna zoals kleine zoogdieren en vlinders, beperkt door het Noordzeekanaal.

De duingebieden hebben aan de binnenlandse zijde veelal een harde grens met het achterliggende agrarische landschap dat is ontstaan door ontginning van de oude binnenduinen en de poldergebieden op de achterliggende strandvlakte. Als uitzondering hierop zijn met de Damlander- en Philistijnse Polder (N7), Duinrand Bakkum (N15), de Marquette en het Krengenbos ten noorden van Heemskerk (N17) en Westerhout en Lunetten (N19) nog wel ruimtelijke relaties aanwezig (en/of te herstellen).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Noordhollands Duinreservaat en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het Noordhollands Duinreservaat omvat een groot min of meer aaneengesloten duinmassief, dat hoofdzakelijk bestaat uit het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). Het achterliggende strandwallen- en strandvlaktenlandschap is grotendeels in agrarisch gebruik en maakt slechts zeer lokaal en op kleine schaal deel uit van het NNN-gebied.

Het jonge duinlandschap is behalve uitgestrekt ook zeer gevarieerd en rijk aan **reliëf**. Het gebied is grotendeels ontstaan bij de sluiting van de zogenaamde Oer-IJ. Dit zeegat vormde circa 5000 jaar geleden een uitgestrekt getijdengebied. Toen het Oer-IJ zich in het begin van onze jaartelling sloot, lag het ter hoogte van Castricum. Ongeveer 700 jaar voor het begin van onze jaartelling lag de kustlijn een stuk westelijker dan nu. Rond die tijd vond er een omslag plaats van kustaangroei naar kustafslag. Het zand werd afgeslagen en werd vervolgens als jonge, hoge duinen landinwaarts afgezet door zee en wind. Door de wind werden deze zogenaamde 'lopende' duinen voortdurend in noordoostelijke richting verplaatst. De oude duinen die tot aan het begin van onze jaartelling waren gevormd werden vanaf de vroege middeleeuwen 'overlopen' door de jonge duinen. Deze jonge duinen zijn verantwoordelijk voor het huidige landschap met hoge pieken tot wel 40 meter boven de zeespiegel. Alleen tussen Bakkum en Heemskerk ontbreken oude duinen in de ondergrond door de historische ligging van het Oer-IJ.

Ter hoogte van Bergen werd het landschap op een iets andere manier gevormd. Tussen 5000 en 3000 jaar geleden was hier een groot zeegat aanwezig: het Zeegat van Bergen. Hierin is een dikke kleilaag afgezet die zich nu op 15-20 m onder NAP in de ondergrond bevindt. De strandwallen die hier gevormd zijn buigen sterk landinwaarts om het voormalige zeegat heen in de vorm van een haakwal. Vervolgens zijn hier ook zich landinwaarts verplaatsende jonge duinen gevormd in de vorm van loop- of schildduinen.

Rond 1600 waren de jonge duinen zoals we die nu kennen min of meer 'voltooid'. Ontginningen voor landbouwkundig gebruik dateren al van voor de 17de eeuw. In de 17de eeuw zijn enkele kenmerkende duinboerderijen gebouwd. Vanaf de 17^{e} eeuw begon de mens in te grijpen door (eerst nog kleinschalig) actieve kustverdediging en plaatselijke bebossing en, met name rond de zeedorpen, ontginning van de duinen voor landbouw.

Aardkundig monument

Het gevarieerde kustduinlandschap met hoge jonge duinen (parabool-, binnen-, kam- en loopduinen) en kalkhoudende duinzandgronden is aardkundig waardevol. Bijzonder is dat er zich duinen hebben ontwikkeld op het voormalige zeegat van het Oer-IJ. De kalkgrens tussen Bergen en Bergen aan zee (zie onder) is bodemkundig een zeer bijzonder fenomeen en maakt het gebied extra interessant. Om deze verschijnselen te beschermen is het Noordhollands Duinreservaat beschermd binnen twee aardkundige monumenten (Duingebied Noord-Kennemerland, Bergen-Egmond (AM4) en Duingebied Egmond-Wijk aan Zee (AM5)). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen in dit gebied de aardkundige waarden bij de afweging moeten worden meegenomen. Er moet hierbij naar gestreefd worden het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Een belangrijk kenmerk van de duingebieden en de daar aanwezige variantie is de rijkdom aan gradiënten, met name in dynamiek, in kalkgehalte van het duinzand, in vochtigheid en in reliëf en expositie. Van west naar oost is een **gradiënt in de winddynamiek** aanwezig die min of meer

gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (struweel en bos) en een **gradiënt in ontkalking**. Naarmate duinen meer vastgelegd en ouder zijn neemt de oppervlakkige ontkalking van de bodem toe. Als grote bijzonderheid voor het Noordhollands Duinreservaat is er daarbij haaks op de genoemde gradiënten ook nog sprake van een overgang in de basissamenstelling van het duinzand. **Deze gradiënt in kalkrijkdom van zuid naar noord** (de 'kalkgrens bij Bergen') is ontstaan door de historische ligging van het Oer-IJ, waarin voornamelijk kalkrijk Rijnzand is afgezet in het zuiden van het gebied en in het noorden veel kalkarmer zand uit Noordelijker rivieren dat ook veel witter van kleur is. Met name in de kalkarme duinen is in de oudere vastgelegde duinen daardoor sprake van nagenoeg kalkloze heischrale situaties.

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied is dus de dynamiek van wind en (zee)water. Met name de zeereep is van groot belang als kustverdediging en de winddynamiek is hier zeer groot maar zal ook altijd **begeleid** moeten worden. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden om dit te bereiken met 'natuurlijke' processen, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie ('zandmotor'). Behalve in de zeereep is actieve verstuiving ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van kalkrijk zand ontstaan nieuwe pioniermilieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden.

De hiervoor beschreven macrogradiënten verklaren een groot deel van de verscheidenheid van het duingebied als geheel, zowel in verschijningsvorm als in aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is echter veel complexer en kleinschaliger, onder meer omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Tenslotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld plaatsgevonden. Nabij de binnenduinrand is daarnaast veel (grotendeels ook aangeplant) bos aanwezig, wat gekenmerkt wordt door **beslotenheid**. Bijna het hele gebied vanaf de omgeving Castricum tot Bergen is aangewezen als stiltegebied. Relatieve **rust, stilte en donkerte** zijn dus belangrijke kenmerken van het gebied.

Na het starten van de drinkwaterwinning in de 19de eeuw ontstond er een dalende grondwaterstand, die leidde tot **verdroging** van duinvalleien. Ook de aanleg van het Noordzeekanaal heeft een drainerende werking op een deel van de duinen waaronder het Noordhollands Duinreservaat. Verreweg het meeste drinkwater wordt nu gewonnen middels oppervlakte infiltratie en terugwinning in het eerste grondwaterpakket. Alleen in gevallen van nood wordt er nog op enige schaal duingrondwater onttrokken. De verdroging is hiermee niet verleden tijd, herstel van de oorspronkelijke hydrologie is en blijft uitgesloten met het bestaan van het Noordzeekanaal. Wat de huidige winning en de afbouw van duingrondwater winning wel doet, is zorgen voor een meer natuurlijk, door neerslag bepaald, grondwaterregime met hoge standen in de winter en lagere standen in de zomer. De verdroging heeft tot gevolg gehad dat de vegetatie op een aantal plaatsen aanmerkelijk minder rijk is dan vroeger, maar desondanks zijn in het Noordhollands Duinreservaat nog zeer veel soortenrijke natte duinvalleien aanwezig. Hoge waterstanden in de winter en een voor de duinen kenmerkende peildynamiek zijn hier bepalend voor de aanwezigheid van soortenrijke vegetaties. In oudere duinvalleien neemt de hoeveelheid organische stof toe en het kalkgehalte van het zand af, waardoor op termijn verzuring van de natte milieus plaatsvindt. Door kalkrijke kwel vanuit de omliggende duinen wordt echter in delen (vaak de randen) van de duinvalleien de kalkrijkdom op orde gehouden. Hierdoor ontstaan ook op kleinere schaal interessante overgangen in zowel vochtigheid als kalkgehalte.

Op grotere schaal was het watersysteem ook van groot belang voor de overgang van de jonge duinen naar de achtergelegen strandvlakten. In de duinen is sprake van een 'zoetwaterbel' die rust op het zoute grondwater in de diepere ondergrond. Naarmate de duinen hoger zijn, komt de onderkant van de zoetwaterbel op grotere diepte in de ondergrond te liggen. Aan de bovenkant bolt het zoete grondwater in het duinmassief sterk op, waardoor er sprake is van een watertoevoer naar de flanken van het duinmassief, waar met name landinwaarts het water als zoete kalkrijke kwel en duinrellen weer aan de oppervlakte komt. Deze situatie is lokaal nog aanwezig of te herstellen waar delen van de strandvlakte onderdeel zijn van het NNN. Veelal zijn de strandvlakten echter in gebruik als landbouwgrond met de bijbehorende drooglegging en is herstel van de kwelsituaties niet verenigbaar met het huidig gebruik.

Er is in het Noordhollands Duinreservaat sprake van een bijzondere situatie in het zogenaamde **zeedorpenlandschap**. Hier spelen in beginsel dezelfde processen als hiervoor beschreven, maar er heeft ook eeuwenlang kleinschalig gebruik van de duinen plaatsgevonden. Vooral door het weiden van vee, maar ook door kappen van struiken en het trekken van helm. Verder werden lokaal ook akkertjes ('landjes') in gebruik genomen die door verdroging steeds verder werden uitgegraven. Met de vrijgekomen grond werden zanddijkjes opgeworpen waardoor een kenmerkend landschapspatroon met zijn eigen kenmerkende vegetatie ontstond dat deels nog herkenbaar aanwezig is. In het midden van de 19e eeuw waren grote delen van het duin te droog geworden voor landbouw en stopte dit kleinschalige gebruik. Vanaf dat moment werden bosbouw en waterwinning steeds belangrijkere functies van het duingebied.

Huidig gebruik

Het huidig gebruik in het Noordhollands Duinreservaat is hoofdzakelijk gericht op de natuurfunctie, waarbij (gezoneerd) recreatief medegebruik mogelijk is, vooral in de vorm van wandelen en fietsen. Ook zijn er een aantal campings en restaurants en een zweefvliegveld in het gebied aanwezig. De oude akkertjes worden nu veelal gebruikt als volkstuin. Door de beheerder worden toegangsbeperkingen gehanteerd in het kader van natuurbehoud, zoals het afsluiten van gebieden tijdens de broedtijd. Daarnaast is ook de zeereep, die naast natuur een primaire functie als kustverdediging heeft, niet toegankelijk buiten de aangegeven routes naar het strand. Naast de hoofdfuncties natuur en kustverdediging kent een deel van het gebied (bij Castricum) een belangrijke functie voor de drinkwaterwinning.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Noordhollands Duinreservaat de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid dynamisch duinlandschap
- Zeedorpenlandschap
- Vastgelegd binnenduinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch duinlandschap

Actuele natuurwaarden

De buitenste jonge duinen vormen een (begeleid) dynamisch open duinlandschap. In dit landschap uiten verschillen in windwerking, expositie en vochtigheid zich in een grote verscheidenheid aan soortenrijke vegetaties en bijbehorende fauna, die grotendeels bijeen komen in het beheertype **N08.02 Open duin**. In afwisseling daarmee komen verspreid ook **N08.03 Vochtige duinvallei**, **N08.04 Duinheide** en **N15.01 Duinbos** voor. Voor de laatste geldt dat deze meer verspreid voorkomt dan in de binnenduinen en nooit meer dan ongeveer een kwart van de oppervlakte uitmaakt. Kleinere bosjes in valleitjes kunnen overigens wel spontaan en al lang aanwezig zijn en mede daardoor rijk zijn aan bijzondere soorten. Zo zijn bosjes in de Verbrande Pan vanouds bekend als groeilocaties van bijzondere bosplanten op kalkrijk zand.

De meest dynamische delen binnen het open duin bestaan uit de zogenaamde witte duinen die ook als apart habitattype zijn aangewezen (N2000: H2110 Embryonale duinen en H2120 Witte duinen). Deze komen voor als een aaneengesloten zone van stuivende helmduinen in en direct achter de zeereep. Veel van deze duinen zijn in het kader van kustverdediging in het verleden gefixeerd door onder meer aanplant van helmgras. Intussen is het belang van actieve verstuiving voor het hele duinecosysteem zo duidelijk geworden dat weer ruimte gezocht wordt voor actieve verstuivingsprocessen. Zo worden momenteel stuifkuilen direct achter de zeereep gegraven waarin de wind vrij spel heeft en ook wordt overwogen om kerven in de zeereep aan te brengen waar dit vanuit kustverdedigingsoogpunt verantwoord is. Verder wordt actief gezocht naar mogelijkheden om zandsuppleties niet te beperken tot een vooraf vastgestelde ophoging van het strand, maar zodanig uit te voeren dat deze door verstuiving op ‘natuurlijke’ wijze de zeereep van aanvoer van vers zand voorzien.

Op de plaatsen waar de dynamiek wat lager is, zijn duinpaardenbloemgraslanden ontstaan die bedekt zijn met een vrijwel gesloten gras-, mos of korstmosmat. Deze zogeheten grijze duinen, die eveneens in verschillende varianten als habitattype zijn aangewezen (N2000: H2130 Grijze duinen), beslaan in de Nederlandse duinen grote oppervlaktes, waardoor ze internationaal van groot belang zijn. Deze duingraslanden (het zogenaamde fakkelgras- en dauwbraamlandschap in de kalkrijke duinen) zijn soortenrijk en bevatten unieke planten- en paddenstoelengemeenschappen, die deels bepaald worden door de lokale kalkrijkdom. Het is de groeiplaats van een groot aantal bijzondere **paddenstoelen**, zoals wasplaten. In het noorden van het gebied, nabij Bergen, komt bijvoorbeeld nog de grootste populatie voor van het zeer zeldzame Rozenkransje, dat kenmerkend is voor oppervlakkige ontkalkingsgradiënten in de heischrale variant van de grijze duinen (N2000: H2130C Grijze duinen (heischraal)). ook de groeiplaats van Heel kenmerkend voor het overgangsgebied van kalkrijke naar kalkarme duinen zijn verder de lage struweelbegroeiingen die gedomineerd worden door duinroos.

In de vochtige laagten liggen vochtige duinvalleien die eveneens tot een habitattype in het kader van Natura 2000 worden gerekend (H2190 Vochtige duinvalleien). De variant met permanent open water is in het Noordhollands Duinreservaat zeldzaam (H2190A Vochtige duinvalleien (open water)), maar de soortenrijke vochtige variant (H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)) is in een beperkt aantal valleien nog goed vertegenwoordigd en van grote waarde. Voorbeelden zijn onder meer Reggers en Sandervlak bij Egmond en de valleien langs de Woudweg bij Bergen. Voor het Noordhollands Duinreservaat zijn verder in deze valleien ook de overgangen tussen de droge duinen en de natte duinvalleien van groot belang. In deze overgangen, waar heischrale situaties grenzen aan kalkrijke kwelzones, komen zeer soortenrijke vegetaties voor, waarin bijvoorbeeld veel zeldzame orchideeën en gentianen opvallen.

Verspreid door het hele reservaat komen ook duinvalleien met hoge moerasplanten voor (N2000: 2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)). Deze zijn vooral belangrijk voor **moeras- en rietvogels** zoals blauwborst, dodaars en zelfs roerdomp. Op plaatsen waar basenrijke kwel aan het oppervlakte komt zijn in de duinvalleien, bij toegepast maaibeheer om de vegetatie open te houden, lokaal blauwlandgraslandjes (N2000: H6410 Blauwgraslanden) ontstaan. De soortensamenstelling van deze landjes varieert sterk per locatie. Op een zeer beperkt oppervlak in het kalkovergangsgebied bevinden zich verder groeiplaatsen van de zeldzame galigaan (N2000: H7210 Galigaanmoerassen).

Op de open plekken in het dynamische duinlandschap komen **vogels van heide en open zand** voor, waaronder de intussen zeer zeldzame tapuit, maar ook grauwe klauwier broedt (weer) in het gebied. Ook vormt het een goed habitat voor amfibieën en reptielen, waarvan de **rugstreeppad** en **zandhagedis** de meest kenmerkende zijn. Ook voor **ongewervelden van droge milieus** en **ongewervelden van natte milieus** zijn de open duinen van groot belang. Zo weten de zeldzame duinparelmoervlinder en kleine parelmoervlinder zich hier ook te handhaven, al is de populatie wel achteruitgegaan door de toenemende vergrassing/verruiging. In de duinvalleien zijn voorkomens bekend van nauwe korfslak en gevlekte witsnuitlibel, waarvoor ook instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000 gelden.

Bijzondere elementen in het open duinlandschap en sporadisch ook verder landinwaarts, zijn de bunkers van de Atlantikwall. Deze vertegenwoordigen als overblijfselen van Wereldoorlog II een cultuurhistorische waarde, maar zijn tevens van belang voor overwinterende insecten en vooral **vleermuizen**, zoals de zeldzame meervleermuis. Veel bunkers worden hiervoor speciaal ingericht en gemonitord. In het Noordhollands Duinreservaat liggen de grootste concentraties bunkers nabij Wijk aan Zee en Bergen aan Zee.

Potentiële natuurwaarden

Het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek in het systeem heeft in eerste instantie een positieve invloed op de kwaliteit van bestaande vegetaties, maar voorstelbaar is dat in het beoogde dynamische landschap de oppervlakte van soortenrijke pioniervegetaties, graslanden en struwelen duurzaam kan toenemen. Het stimuleren van kenmerkende landschapsvormende processen kan hier dan ook als grootste potentie worden gezien, met als gewenste uitkomst een dynamisch mozaïek van open zand, pioniervegetaties, graslanden en lage struwelen, met hier en daar minder dynamische natte valleien en oudere bosjes. Qua connectiviteit verdient met name de versterking van de noord-zuid relaties rond het Noordzeekanaal aandacht. Wellicht kan het forteiland (geen onderdeel NNN) daarbij een rol spelen.

Aan de strandzijde van de duinen (geen onderdeel NNN) zijn potenties aanwezig om door zandsuppletie verstuivingsprocessen op gang te brengen. Zo zouden bijvoorbeeld pionierstadia zoals embryonale duinen met biestarwegras kunnen ontstaan. Vanwege het recreatief / toeristisch belang van de stranden en bijbehorende voorzieningen zal naar verwachting hier het accent op multifunctioneel gebruik blijven liggen en niet bij natuur alleen.

Kernkwaliteit: Zeedorpenlandschap

Actuele natuurwaarden

Het zeedorpenlandschap kan worden beschouwd als een bijzonder type van het begeleid dynamische duinlandschap en heeft daarmee ook grote overeenkomsten. Het kan in zijn geheel tot **N08.02 Open duin** worden gerekend (hoewel op kleine schaal ook vochtiger situaties aanwezig zijn). Het afwijkende karakter komt vooral voort uit het historische gebruik, waardoor naast processen ook oude patronen een rol spelen. Dit landschap beslaat rondom Egmond de grootste oppervlakte in ons land, maar ook bij Castricum en Wijk aan Zee is het landschapstype goed ontwikkeld. Het zeedorpenlandschap bestaat uit een onregelmatig patroon van in onbruik geraakte oude akkertjes, duinrietruigten, struwelen, graslanden en open, stuivend duin. Hier worden bijzonder soortenrijke en tot ons land beperkte duingraslanden aangetroffen. Het gaat daarbij om zeer bloemrijke vegetaties met daarbinnen ook weer een grote variatie afhankelijk van reliëf en expositie. Voor deze graslanden zijn onder meer diverse silenesoorten zoals oorsilene, orchideeën zoals hondskruid en bremrapen zoals blauwe bremraap en bitterkruidbremraap kenmerkend. Behalve rijk aan zeldzame plantensoorten zijn de duingraslanden ook rijk aan insecten. Daaronder ook specialisten die afhankelijk zijn van specifieke waardplanten zoals de nachtvlinders witvlek-silene-uil (waardplant: nachtsilene) en oorsilene-uil (waardplant: oorsilene). Daarnaast komt ook een breed scala aan **ongewervelden van droge milieus** voor, waaronder veel dagvlinders.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in het zeedorpenlandschap worden al geheel of grotendeels benut. Vanwege de bedreigingen door oprukkende bebouwing ligt de focus hier op behoud van bestaande waarden, waarbij ook behoud (en waar mogelijk versterking) van de ruimtelijke relaties tussen duingebieden ter weerszijden van de bebouwingskernen een belangrijk aandachtspunt is. In dit landschapstype dient een duurzame balans behouden te blijven tussen enerzijds het behoud van de cultuurhistorisch en ecologisch waardevolle patronen en de ruimte voor processen zoals verstuiving, waarbij kleinschaligheid het devies is.

Rond de zeedorpen en de wegen daar naartoe is verder het behoud en zo mogelijk de versterking van de ecologische relaties (noord-zuid) een belangrijk aandachtspunt.

Kernkwaliteit: Vastgelegd binnenduinlandschap

Actuele natuurwaarden

Dit betreft de grotendeels vastgelegde en beboste delen van de duinen en de aangrenzende overgangen naar de achtergelegen strandvlakte. De breedte van deze zone, die overigens in veel gevallen niet hard begrensd is met het meer open dynamische duinlandschap, varieert sterk van minder dan 100 meter (bijvoorbeeld bij Egmond) tot aan meer dan de helft van het duingebied (bijvoorbeeld ten zuiden van Bergen en bij Castricum). De aangrenzende overgangen naar de strandvlakte zijn slechts lokaal en vaak in beperkte oppervlakte aanwezig, soms nog als 'oorspronkelijk' binnenduinlandschap, soms ook als relatief recente (natuur)ontwikkeling op voormalige agrarische grond.

De overgangen tussen bos en open duin vormen een waardevol biotoop dat van belang is voor soorten als nachtegaal en leeuwerik.

In de binnenduinen komen in grote lijnen dezelfde beheertypen voor als in het dynamischer duinlandschap, dus ook **N08.02 Open duin**, **N08.03 Vochtige duinvallei**, **N08.04 Duinheide** en **N15.01 Duinbos**. Het landschap is echter veel meer besloten van aard en de ruimtelijke verdeling van de beheertypen verschikt ook wezenlijk. Ruim meer dan de helft van het gebied wordt ingenomen door aaneengesloten duinbossen, waardoor de opener terreindelen ook niet of nauwelijks nog actieve verstuiving kennen. Daarnaast is ook duidelijk meer sprake van sterker ontkalkte situaties die tot uiting komen in duinheide. Natte duinvalleien (N2000: H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)) zijn schaars omdat het grootste deel van de binnenduinrand en dus ook de natte valleien bedekt is met duinbos.

De droge duinbossen zijn, voor zover ze uit loofbos bestaan, in het kader van Natura 2000 gerekend tot habitattype H2180A Duinbossen (droog), H2180B Duinbossen (vochtig) of H2180C Duinbossen (binnenduinrand). In de droge duinbossen domineert veelal zomereik, maar ook berkenbossen zijn kenmerkend. Een deel van deze bossen heeft een lange voorgeschiedenis en is spontaan ontstaan, maar het grootste deel is aangeplant. Dit bostype heeft in het algemeen weinig ondergroei. In de zeldzamere voorbeelden van oude duinbossen komen echter wel zeldzame plantensoorten voor, waaronder het bladgroenloze stofzaad. Opvallend is dat het eveneens bladgroenloze vogelnestje juist voorkomt in enkele oudere berkenbosjes dichter bij zee. Vochtige duinbossen komen vooral voor in valleien waar de grondwaterstand in de winter rond het maaiveld ligt, meestal door kwel. Dit type bos heeft een soortenrijke ondergroei van kruiden- en zeggesoorten. Duinbossen in de binnenduinrand zijn veelal aangeplante bossen van beperkte ouderdom. In het Noordhollands Duinreservaat is er daarbij nauwelijks sprake van landgoederen (bijvoorbeeld op strandwallen achter de duinen) of van bossen met veel stinzenplanten, dit bijvoorbeeld in tegenstelling tot de duingebieden nabij Haarlem. In de kalkrijke bossen groeien zeldzame **paddenstoelen** van duinbossen kalkrijke duinen. In het bosrijke binnenduinlandschap komen **bos- en/of struweelvogels** voor, zoals bosuil, havik, boomklever, appelvink, goudvink en grote lijster en ook de **boommarter** is een veel waargenomen soort.

Op relatief kleine schaal grenzen aan het duingebied de restanten van overgangssituaties naar de achterliggende strandvlakte. Veelal betreft het open graslanden van het type **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N10.02 Vochtig hooiland**, maar ook **N15.01 Duinbos** en **11.01 Droog schraalgrasland** zijn op kleine schaal vertegenwoordigd. Lokaal zorgt vooral de aanwezigheid van kwel voor soortenrijke natte graslandjes. Duinrellen vormen ook een kenmerkend element van de binnenduinrand. Hoewel deze soortenrijke waterplantenvegetaties kunnen herbergen, zorgen deze ook voor verdroging doordat ze de kwelzones draineren.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in de bosrijke binnenduinen worden al geheel of grotendeels benut. Potenties liggen vooral in het versterken van de connectiviteit tussen de duinen van noord naar zuid, vooral waar deze actueel onder druk staat. Voorbeelden daarvan zijn de omgeving van het Noordzeekanaal en de duingebieden ten westen van Beverwijk, Egmond-Binnen en Egmond aan den Hoef. Met name voor (de fauna van) binnenduinbossen is hier nog winst te behalen.

Daarnaast is ook het versterken van de ruimtelijke relaties met binnenlandse natuurgebieden een grote ecologische potentie, al of niet in combinatie met het plaatselijk benutten van kwelpotenties in de overgang met de achterliggende strandvlakte. Voor tal van dier- en plantensoorten is de overgang van de duinen naar het ‘achterland’ zeer kansrijk. Praktisch gezien kunnen dergelijke potenties echter op gespannen voet staan met het huidige landbouwkundig gebruik, waarvoor deze gebieden eveneens zeer geschikt zijn (o.a. bollenteelt). Dit vraagt dus een zeer zorgvuldige afweging van kansen en belangen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte) waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (bunkers Atlantikwall)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Begeleid dynamisch duinlandschap / Zeedorpenlandschap																	
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X*	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190A,H2190B, 2190D, H6410, H7210*	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide *incl. N2000: H2140, H2150, H2160, H2170*	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Vogels van heide en open zand	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X*	X	X	-	X	-	X
Ongewervelden van natte milieus *incl. N2000: nauwe korfslak, gevlekte witsnuitlibel*	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	-	X
Zandhagedis	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X
Vastgelegd binnenduinlandschap																	
N08.02 Open duin	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190C*	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.04 Duinheide	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X

N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A, H2180B, H2180C*	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X

*) Specifiek in het zeedorpenlandschap

6 Vervangbaarheid

Delen van het duinlandschap ontlenen de grote natuurwaarden aan de dynamiek van een stuivend landschap dat continu aan verandering onderhevig is. Natuurwaarden zijn daar vervangbaar in de zin dat ze periodiek kunnen verdwijnen en elders weer opnieuw ontstaan. Voor dergelijke processen is echter een grootschalig samenhangend duinlandschap nodig dat in dat opzicht dus niet of nauwelijks vervangbaar is. De onvervangbaarheid van zeldzame abiotische verschijnselen in dit gebied maakt dit landschap op zichzelf van aardkundig belang. Het gebied behoort daarom tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland (Duingebied Noord-Kennemerland, Bergen-Egmond en Duingebied Egmond-Wijk aan Zee)

Door de belangrijke rol van de duinen als kustverdediging en de daardoor noodzakelijke inperking van sommige (grootschalige) natuurlijke processen, zijn ook situaties aanwezig zoals natte duinvalleien, die niet meer op grote schaal spontaan kunnen ontstaan. Dergelijke situaties zijn daarom niet of nauwelijks vervangbaar. Hetzelfde geldt voor cultuurhistorische patronen (zeedorpenlandschap) en elementen (bunkers Atlantikwall), en voor de restanten van het reliëfrijke oude binnenduinlandschap.

Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder (N5)

1 Algemene gegevens

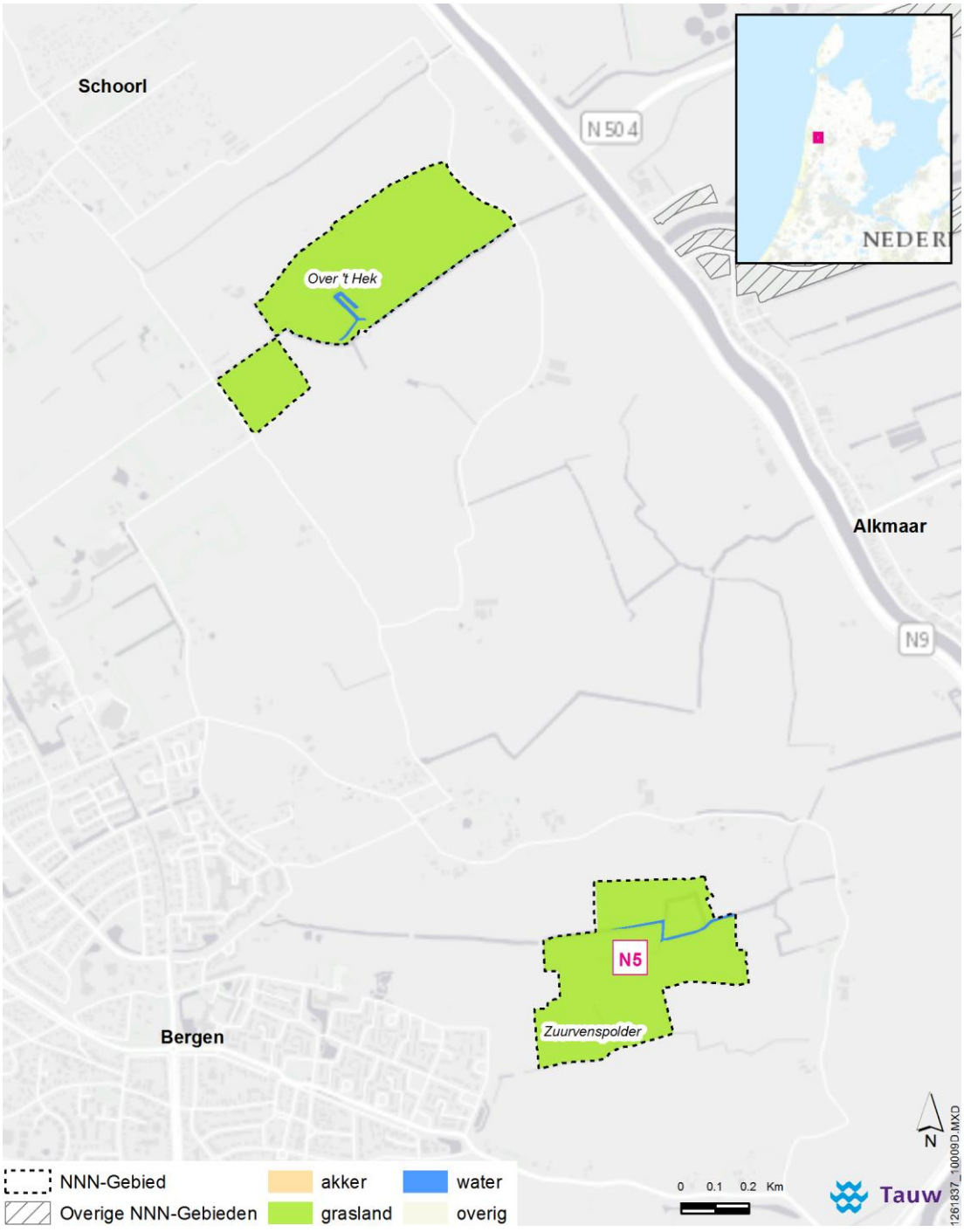
Nummer	N5
Naam gebied	Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	46 hectare
Eigendom / beheer	Waterberging Over 't Hek: Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (grondeigenaar), De Noorderhoeve (beheerder) Zuurvenspolder: Provincie Noord-Holland en HHNK

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De totale **oppervlakte** van Waterberging Over ’t Hek (circa 24 ha.) en Zuurvenspolder (circa 22 ha.) bedraagt bijna 50 hectare. De **samenhang** binnen het gebied is beperkt en komt vooral tot uiting van de ligging van beide gebieden in een uitgestrekt aaneengesloten open polderlandschap.

De ecologische **samenhang** met andere NNN gebieden is eveneens vrij beperkt, maar er is wel een hydrologische relatie. Vanuit de Schoorlse Duinen (N3) kwelt kalkhoudend water op in het NNN-gebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Zowel Over 't Hek als Zuurvenspolder liggen in het landschapstype **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: overgang duingebied naar zeekleigebied). In het noordelijke en zuidelijke deel van de Zuurvenspolder zijn in de periode 4500 – 3000 voor

Christus haakwallen ontstaan. Dit zijn strandwallen haaks op de kust, ontstaan door het oude zeegat bij Bergen. Op deze strandwallen en oude duinen werden in de 8e en 9e eeuw voorlopers van dorpen als Bergen en Zanegeest gesticht. Het NNN-gebied is ontstaan tussen de westelijk gelegen strandwallen en de voormalige (veenstroom)rivier 'Rekere'. Rond de 10de eeuw werd vanaf de strandwallen veen ontgonnen. De ontginning vond plaats in evenwijdige strokenverkaveling langs rechte dijken en waterlopen. Dit verkavelingspatroon is nog zichtbaar ten noorden van Over 't Hek.

De rivier Rekere stond in verbinding met de Zijpe, een voormalig zeegat ten zuiden van Callantsoog, dat doorliep tot de Westfriese Omringdijk. Door stormen in de 12de eeuw kwam zeewater tot ver in het binnenland, waar het mengde met zoet veenwater. Ook vanuit de Zuiderzee drong water via het IJ diep Noord-Holland in. Beide systemen kwamen in het zuidelijke deel van Bergen-Schoorl bij elkaar. Met kades en dijken beperkten de bewoners van de strand- en haakwallen de invloed van het water. Toen is ook het Zakedijkje (rond 1235) in de huidige Zuurvenspolder aangelegd. Als bijgevolg van alle kades en dijken kon kwelwater vanuit de duinen moeilijk afstromen, wat voor wateroverlast zorgde. Hiervoor zijn maatregelen getroffen door het graven van waterlopen. Toen de invloed van de zee minder werd is ook het voormalige kweldergebied van de Rekere ontgonnen. Hier is een blokverkaveling zichtbaar tussen de kronkelige vormen van dijken en natuurlijke watergangen. Dit patroon, dat in beide deelgebieden aanwezig is, is sinds de 19de eeuw nagenoeg onveranderd gebleven.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Vanwege de vanwege de lage ligging is het gebied geschikt als waterberging. Het maaiveld van beide NNN delen ligt lager dan de omliggende polders. Het maaiveld in Over 't Hek varieert tussen de -0,7 tot -1,4 m NAP, met uitzondering van de middelste delen en de omliggende dijkjes die op circa -0,5 m NAP liggen.

In de Zuurvenspolder ligt het maaiveld tussen de -0,9 en -1,3 m NAP, met uitzondering van het Zakendijkje (0,2 meter NAP). Naar de haakwallen toe (noordelijke en zuidelijke deel) ligt het maaiveld hoger. De grond bestaat voornamelijk uit een groot pakket klei en zavel op veen. In de Zuurvenspolder bestaat de grond uit klei of zandig materiaal.

Door de lagere ligging ten opzichte van de omgeving stroomt het oppervlaktewater zowel vanuit Bergen als vanuit de omliggende polders naar de waterbergingsgebieden. Ook kalkhoudend duinwater kwelt op in de gebieden. Het streefpeil in Over 't Hek is -1,5m NAP(winter) en -1,4m NAP (met verdroging in de zomer tot -1,7m NAP). Het streefpeil in Zuurvenspolder is -1,3m NAP (winter) en -1,5m NAP (zomer). Hierbij wordt de Zuurvenspolder als droge waterberging beheerd, waarbij indien nodig het maximale peil kan oplopen tot -0,8 m NAP.

De gebieden kennen een grote mate van openheid, net als de omliggende polders. Dit steekt af tegen het duinlandschap ten westen.

Huidig gebruik

Het NNN-gebied heeft naast natuur (met extensief agrarisch beheer) de functie als waterberging voor Bergen. Daarnaast vindt er extensieve recreatie (wandelen) plaats over de dijkjes. In delen van de gebieden en met name de Zuurvenspolder vindt nog intensief agrarisch gebruik plaats

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Waterberging Over 't Hek wordt gekenmerkt door de hoge waterstand en is aangewezen als beheertypes **N10.02 Vochtig hooiland** en **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. De invloeden van zowel nutriëntrijk polderwater als kalkhoudend kwelwater zijn zichtbaar in de vegetatie. In de Zuurvenpolder zijn geen extensieve graslanden aanwezig, al is het gebied verder zeer vergelijkbaar met Over 't Hek.

Ondanks de openheid van het polderlandschap is het aantal broedparen van weidevogels in beide gebieden nog beperkt. De **rugstreeppad** komt wel voor. Onder meer de natuurvriendelijke oevers en de paddenpoel zijn belangrijke landschappelijke elementen voor de rugstreeppad.

Potentiële natuurwaarden

In beide gebieden ligt de grootste potentie in het belang voor **weidevogels**. Uitbreiding van het areaal extensief beheerde graslanden en vernatting, gebruik makend van de kwelpotenties, kan hieraan een grote bijdrage leveren evenals aan de botanische kwaliteit van de graslanden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden																	
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Wat betreft natuur is het landschap op relatief korte termijn vervangbaar (10-15 jaar). De geologische en cultuurhistorische elementen, zoals de haakwallen, het verkavelingspatroon, de kades, dijkjes en het reliëf zijn echter nagenoeg onvervangbaar.

Kleimeer en Geestmerambacht (N6)

1 Algemene gegevens

Nummer	N6
Naam gebied	Kleimeer en Geestmerambacht
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Langedijk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	247 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Geestmerambacht, Staatsbosbeheer (Kleimeer)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied Kleimeer en Geestmerambacht bedraagt 247 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt met name tot uiting door het parkachtige landschap van afwisselend bos met open grasvelden en moeraszones rondom de plas Zomerdel. Het naastliggende Kleimeer wordt gekenmerkt door aaneengesloten natte natuur.

De ecologische samenhang met andere NNN gebieden is beperkt tot ‘natte verbindingen’ zoals de Molentogt in noordelijke richting en de Delsvaart naar Kanaal Alkmaar Omval-Kolhom in oostelijke richting. Langs de Molentocht loopt de enige groenstrook die met het gebied in verbinding staat. Het gebied sluit door het open polderkarakter van de omliggende gebieden niet aan op omvangrijke bosrijke gebieden en (riet)moerassen. Er is wel een nadrukkelijke samenhang met de nieuwe natte natuur die ten noorden en ten westen van het gebied is gerealiseerd, waaronder het struingebied Kleimeer. Deze nieuwe natuur is vooralsnog geen onderdeel van het NNN maar vormt wel een verbindende schakel met enkele kleinere bosjes aan de noordkant van het gebied die wel onderdeel zijn van het NNN.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Kleimeer en Geestmerambacht en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied en de omgeving maken deel uit van het landschapstype **oud zeekleilandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). De oude polders zijn al sinds de drooglegging in de 16e eeuw landbouwkundig in gebruik. Rond 1800 ging het graslandgebruik over in hoofdzakelijk tuinbouw op de daarvoor geschikte zavelige bodems. Door het uitbaggeren van sloten ontstond een zeer kleinschalig patroon van smalle kavels en steeds bredere sloten. Dit landschapstype, dat in de wijde omgeving algemeen voorkwam, is tot ver in de 20e eeuw grotendeels ongewijzigd gebleven. Vanaf circa 1950 begonnen echter al grote wijzigingen plaats te vinden, in eerste instantie vooral ten noorden van de Saskevaart, en vervolgens rond 1960 door de grote ruilverkaveling van Geestmerambacht. Voor de ruilverkaveling werd zand gewonnen in wat nu het noordelijk deel van de Zomerdel is en ook het landschapspatroon in de landbouwgebieden werd veel grootschaliger. Uitzondering daarop vormde de Kleimeerpolder, waar overigens ook nooit grootschalig tuinbouw werd bedreven. In dezelfde periode werd rond de zandwinplas het huidige recreatiegebied ingericht en in gebruik genomen. Alleen de Kleimeerpolder is dus nog een onaangetast restant van het 'oorspronkelijke' kleinschalige polderlandschap, dat in de buurt alleen behouden is in het rijk van de duizend eilanden, de Oosterdel, bij Broek op Langedijk (N9).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het oostelijke deel van het gebied bestaat uit de grote plas Zomerdel, die via het Lamslik in verbinding stond met de Saskevaart en het Noordhollands Kanaal. Er was daardoor in de plas sprake van een hoog gefixeerd peil en een matige waterkwaliteit. Vanaf 2013 zijn de Zomerdel en het Lamslik afgesloten van de Saskevaart, waardoor nu sprake is van een lager en meer dynamisch peil en een duidelijke verbetering in doorzicht en **waterkwaliteit**. In tegenstelling tot het Lamslik is de Zomerdel overwegend zeer diep (tot 20 meter) en heeft het veelal steil aflopende oevers en weinig ondiepe delen. Het rond de plas gelegen natuur- en recreatiegebied Geestmerambacht wordt gekenmerkt door een **parkachtig landschap** met bos, ligweides, grasvelden en rietoevers. De boszones rond de plas liggen doorgaans twee tot drie meter hoger dan de omliggende polders en de plas.

Het Kleimeer bestaat uit een relatief **open gebied** met gevarieerde natte natuur, die gekenmerkt wordt door **rust, donkerte en stilte**. Deze vormt een fraai contrast met het bosrijke natuur en recreatiegebied rond de plas en is ook cultuurhistorisch van belang door het oude onaangetaste water- en verkavelingspatroon. De polder ligt op ruim een meter onder NAP en heeft een kalkrijke zavelige bodem.

Huidig gebruik

Vooral in de zomer vindt (water)recreatie plaats op en rondom de Zomerdel. Ook voor de sportvisserij zijn de mogelijkheden groot en zijn speciale voorzieningen aangelegd. Voor dit doel vindt ook actief visstandsbeheer plaats, waaronder het uitzetten van forellen. Daarnaast zijn er ondermeer fiets en wandelmogelijkheden in het gebied. In het deel van het gebied Geestmerambacht dat niet is begrensd als NNN komen horeca en een manege voor en vinden festivals, verblijfsrecreatie plaats In recreatief opzicht vormt Geestmerambacht één van de belangrijke recreatieve gebieden in de ruime omgeving, wat zowel in de zomer als de winter veel gebruikt wordt. Het recreatiegebied biedt een alternatief voor recreatie in bijvoorbeeld de duingebieden en verlicht daardoor de recreatiedruk in die gebieden. In tegenstelling tot het recreatieseizoen heerst er in de winter juist veel rust op de plas.

Het Kleimeer is ontoegankelijk voor publiek, op enkele rondleidingen per jaar na. Recreatie is beperkt tot natuurbeleving vanaf (fiets)paden buiten het gebied, onder meer in het ten westen gelegen struingebied Kleimeer (buiten NNN). De rietvelden worden deels economisch geëxploiteerd, maar in het grootste deel van het gebied is sprake van natuurbeheer, waaronder het extensieve beheer van de aanwezige graslanden. Met name langs het Lamslik liggen in Geestmerambacht ook enkele graslanden waarvan het beheer is afgestemd op botanische waarden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Kleimeer en Geestmerambacht de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Besloten parkachtig landschap rond groot open water
- Open waterrijk landschap met rietlanden en extensieve graslanden voor moerasvogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten parkachtig landschap rond groot open water

Actuele natuurwaarden

Recreatie en natuur spelen beide een grote rol op en rondom de grote plas Zomerdel en de aangrenzende uitloper Lamslik. Buiten de hierna expliciet genoemde natuurwaarden, worden de recreatief gebruikt terreinen in Geestmerambacht vooral gekenmerkt door algemene natuurwaarden die samenhangen met de kleinschalige afwisseling van het groene parkachtige landschap en zodoende als **multifunctionele natuur** worden beschouwd.

De plas Zomerdel wordt beschouwd als **N04.02 Zoete plas**, maar ondanks de sterk verbeterde waterkwaliteit vormt de grote diepte van de plas en de afwezigheid van uitgestrekte ondiepe zones een wezenlijke beperking vanuit natuuroogpunt. Door de grote diepte vriest de plas ook bij langdurige vorstperioden niet dicht, waardoor de plas in trek is als toevluchtsoord en foerageergebied voor overwinterende trek- en watervogels. Het Lamslik is gekoppeld aan het hoofdwatersysteem en heeft hierdoor een minder goede waterkwaliteit (Er ligt een dam tussen Lamslik en Zomerdel). Algemene ecologische waarden liggen daar vooral in de oever. Van de aanwezige vissoorten is vooral de rivierdonderpad vermeldenswaardig, maar van een natuurlijke visstand is maar beperkt sprake door de onnatuurlijk diepe plas en het op sportvisserij gerichte beheer van de visstand. Buiten het recreatieseizoen is de plas een belangrijk rustgebied voor **watervogels** zoals smient, wintertaling, krakeend en meerkoet.

De natuurwaarden van de plas en haar oeverzones bestaan vooral uit verspreide elementen zoals enkele bredere met riet begroeide oeverzones (**N05.01 Moeras**) die zelfs van belang zijn voor kritische moeras- en rietvogels zoals roerdomp en porseleinhoen. Daarnaast zijn enkele floristisch waardevolle natte grasland- en ruigtevegetaties aanwezig met voor basenrijke omstandigheden kenmerkende soorten zoals reuzenpaardenstaart, addertong en orchideeën. Deze kunnen gerekend worden tot het beheertype **N10.02 Vochtig hooiland**.

De bossen rond de plas en ook verspreid elders in het gebied zijn nog relatief jong, maar vertonen plaatselijk al een ontwikkeling naar gevarieerd bos met een rijke ondergroei (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). Dit bos biedt broedgelegenheid aan onder meer veel vogelsoorten, maar is te klein om als kerngebied voor bosvogels te functioneren.

Potentiële natuurwaarden

Bij toenemende ouderdom en gepast beheer hebben alle aanwezige bossen de potentie om zich te ontwikkelen tot **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**, zoals enkele delen nu al laten zien. Dit bostype past bij de relatief voedselrijke en vochtige kleibodems. De plas Zomerdel heeft kleine oppervlaktes met ondiepten en soortenrijke waterplantenvegetatie, die de potentie aangeeft voor de aanleg van dergelijke oeverzones.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met rietlanden en extensieve graslanden voor moerasvogels

Actuele natuurwaarden

Kleimeer bestaat uit een open, waterrijk gebied, gekenmerkt door het oude kleinschalige verkavelingspatroon. Naast de grotere watergangen (**N04.02 Zoete plas**) zijn moeras- en rietlanden **(N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland**) en vochtige graslanden aanwezig (**N10.01 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland en N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**). Deze oude graslanden zijn door het langdurig stabiele beheer botanisch waardevol en worden deels gekenmerkt door soorten die wijzen op een brak verleden zoals ruwe bies en schorrezoutgras. De grootste waarde van dit gebied ligt echter in de grote rijkdom aan **moeras- en rietvogels** waaronder zeldzame soorten zoals porseleinhoen, roerdomp, kwartelkoning en bruine kiekendief. Ook in Kleimeer zijn ten slotte aan de zuidzijde enkele bosjes aanwezig die tot **N14.03 Haagbeuken- en essenbos** gerekend worden en het gebied visueel afschermen van de weg en bebouwing ten zuiden ervan.

Potentiële natuurwaarden

In het Kleimeer liggen de natuurpotenties met name bij het grote oppervlak gemaaid rietland, een betere zonering die mogelijk is om verstoring te voorkomen. Potenties liggen daarnaast vooral in beter grasland beheer en de relatie met aangrenzende nieuwe natuur, die bij toenemende ouderdom en variatie ook gunstig is voor de bestaande natuur in het Kleimeer.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Gevarieerd parkachtig landschap met groot open water																		
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-
N05.01 Moeras	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X*	X*	X*
Open waterrijk landschap met rietlanden en extensieve graslanden voor moerasvogels																		
N05.01 Moeras	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-		X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Tabel 1: Natuurwaarden Kleimeer en Geestmerambacht in relatie tot essentiële abiotische & ruimtelijke condities 'X'

*) Alleen in de winterperiode

6 Vervangbaarheid

Voor de recreatiepplas en omliggende moeras- en graslanden geldt dat de natuurwaarden op relatief korte termijn (<20 jaar) vervangbaar zijn. Voor de bossen geldt een langere vervangingstermijn (<50 jaar).

Voor het gebied Kleimeer is een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar. Door de samenhang tussen de natuurwaarden en een eeuwenoud verkavelingspatroon moet echter feitelijk worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**.

Damlander- en Philisteinse Polder (N7)

1 Algemene gegevens

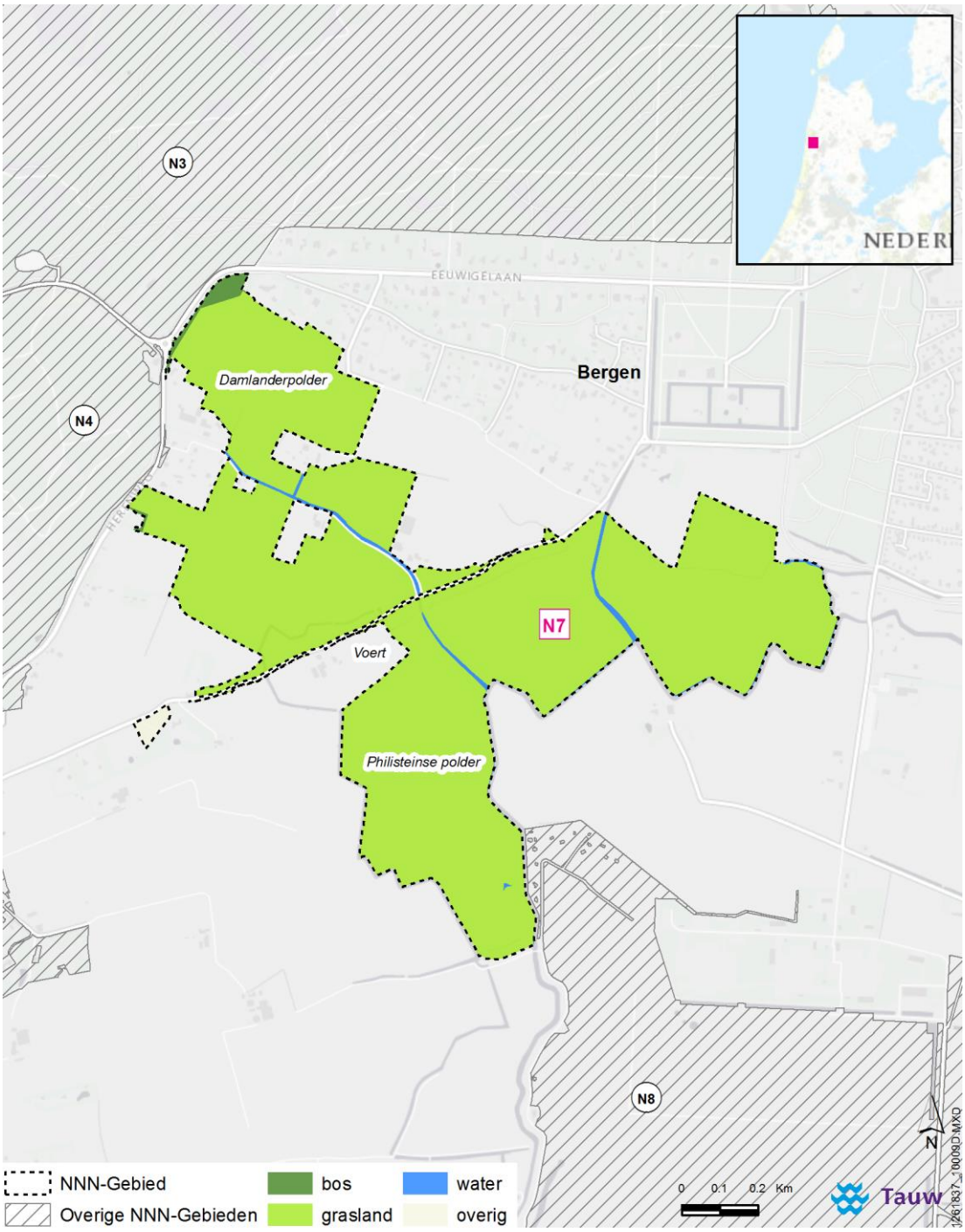
Nummer	N7
Naam gebied	Damlander- en Philisteinse Polder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #87 Noordhollands Duinreservaat (Habitatrichtlijngebied) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	105 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

NNN-gebied Damlander- en Philisteinse Polder ligt ten zuiden van de gemeente Bergen en grenst aan de westkant aan zowel de Schoorlse Duinen (N3) als het Noordhollands Duinreservaat (N4). De **oppervlakte** bedraagt in totaal 105 hectare.

De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten (vochtige), open karakter van het gebied en een samenhangend watersysteem, dat onder invloed staat van kwel uit de duinen. Het gebied ligt op de overgang van de duingebieden in het westen, naar de meer open gebieden in het oosten, waar toe onder andere de Bergermeerpolder en de Loterijlanden (N8) behoren. De overgang in het gebied van de binnenduinrand naar het achtergelegen strandvlaktelandschap is cultuurhistorisch van belang en vormt tevens een verbinding vanuit de duinen richting de Bergermeerpolder en Loterijlanden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Damlander- en Philisteinse Polder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Damlander- en Philisteinse Polder ligt ten oosten van het naastgelegen duingebied en is een **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Bepalend voor de vorming van het landschap zijn vooral het Oer-IJ (riviermonding) en het zeegat van Bergen. Rond 3500 vo0or Christus ontstond door afzettingen van getijdenstroming in het Zeegat van Bergen een tweede strandwal vanaf Alkmaar, via Heiloo naar

Limmen/Castricum. Aan de zuidzijde van deze strandwal vormde een aftakking van de Rijn, via de Utrechtse Vecht en het IJ, het zogenaamde Oer-IJ. In deze getijdendelta werd een meters dik pakket van zand en kleilagen, dooraderd met laagjes schelpen, afgezet op het basisveen. Na verloop van tijd ontstond westelijk hiervan een nieuwe bijna gesloten strandwal. Het zeegat van Bergen sloot zich geleidelijk vanaf 3300 voor Christus en het waddengebied werd na enkele transgressiefasen rond 1000 voor Christus afgesloten en ontwikkelde zich tot een zoet veengebied, het Hollandveen. Het veen dat zich in de eeuwen daarna in dit gebied heeft gevormd, is na ontginning vanaf circa 1000 na Christus grotendeels weer verdwenen.

Tot 1992 lag in de Damlanderpolder relatief intensief gebruikt grasland op een kleibodem. In 1992 werd de grond gekeerd. Omdat de benodigde vergunningen hiervoor ontbraken kwam er na fel burgerprotest geen bollenland op deze plek. In 1994 werd Natuurmonumenten beheerder, zaaide het kale zand in en voorzag het gebied van compost om verstuiving tegen te gaan.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Damlander- en Philisteinse Polder is één van de weinige strandvlaktes die nog direct aan het duin grenst. Op de oude strandvlaktes is één van de belangrijkste processen de voeding met zoete, kalkrijke kwel afkomstig van de naastgelegen strandwallen. Het gebied is middels duinrellen met de duinen verbonden. Daardoor kan het schone, heldere duinwater het gebied instromen. In combinatie met de beperkte invloed van voedselrijk boezemwater zorgt dit voor een goede waterkwaliteit. De aanwezige watergangen zijn deels ingericht met flauwe oevers. De polders hebben twee gescheiden watersystemen die worden afgewaterd door gemaal Damlanderpolder en gemaal Philisteinse Polder. Het grootste deel van het gebied is dus vochtig, maar het oostelijke deel is wat droger.

Door het keren van de bodem in de Damlanderpolder kwam zeer schraal zand weer aan het oppervlakte. Om verstuiving tegen te gaan werd deze licht ‘bemest’ met compost en hooi uit het duin. Waarschijnlijk zijn daarbij bessen of wortelfragmenten van kraaiheide het gebied in gebracht, wat zich nu uit in de aanwezigheid van duinheide. Het binnenduin loopt vrij abrupt over van de dichtbegroeide binnenduinrand naar een open landschap. Om opslag van houtige gewassen te voorkomen begrazen IJslandse paarden dit gebied.

Huidig gebruik

Het grootste deel van het gebied is nog in agrarisch gebruik. Het heidegebied in de Damlanderpolder is volledig in gebruik voor natuur en is alleen te overzien vanaf het Paddenpad.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Damlander- en Philisteinse Polder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoed strandvlaktelandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Kwelgevoed strandvlaktelandschap

Actuele natuurwaarden

De Damlander- en Philisteinse Polder bestaat uit een oud strandvlaktelandschap dat in de lagere delen gevoed wordt door kalkrijke kwel. Het gebied is afwisselend droog en vochtig. De vochtige delen bestaan uit **N10.02 Vochtig hooiland** of **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Hier staan op beperkte delen langs de Voert orchideeënrijke bloemrijke dotterbloemhooilanden. Het drogere deel bestaat uit **N11.01 Droog schraalgrasland** met overgangen naar droge heide. Dit zijn de enige schrale duingraslanden in de polder van Kennemerland, met kenmerkende planten als kraaiheide en struikheide. Het heischrale karakter wordt verder benadrukt door de aanwezigheid van soorten als gevlekte orchis, heidekartelblad en grote wolfsklauw. Door de goede waterkwaliteit zijn de watergangen rijk aan waterplanten. Aanwezigheid van poelen en duinrellen dicht bij de duinen zijn van belang voor **amfibieën** en **ongewervelden van natte milieus**. De **rugstreeppad** profiteert hiervan evenals van de afgevlakte oevers en zandige ondergrond.

Potentiële natuurwaarden

Het gebied is momenteel slechts in bijna de helft van het NNN-gebied als natuur ontwikkeld. Grote delen van het gebied worden nog intensief agrarisch gebruikt en hebben daardoor geen noemenswaardige actuele natuurwaarden. Uitbreiding van het areaal schrale graslanden op de overgang van duin naar polder biedt grote kansen omdat dergelijke overgangssituaties zelden de functie natuur hebben. Door ontwikkeling van bloemrijk grasland (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N12.03 Glanshaverhooiland**) en nat en droog schraalland kan deze potentie worden benut. Daarbij is ook benutting van de kwelpotenties en gradiënten in vochtigheid en bodemtype wenselijk. Het gebied kan dan ook in belang toenemen voor soorten uit de naastgelegen duingebieden, zoals **vogels van open structuurrijke heide**, waaronder de nachtzwaluw en tapuit, en de **zandhagedis**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed strandvlaktelandschap																	
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
Amfibieën	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Zandhagedis	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De bestaande kernkwaliteiten zijn binnen relatief korte tijd vervangbaar (grasland< 25 jaar en duinheide <40 jaar), maar de situering nabij de binnenduinrand met de daar kenmerkende kwelinvloed is niet eenvoudig vervangbaar, zeker niet op grotere schaal.

Bergermeerpolder en Loterijlanden (N8)

1 Algemene gegevens

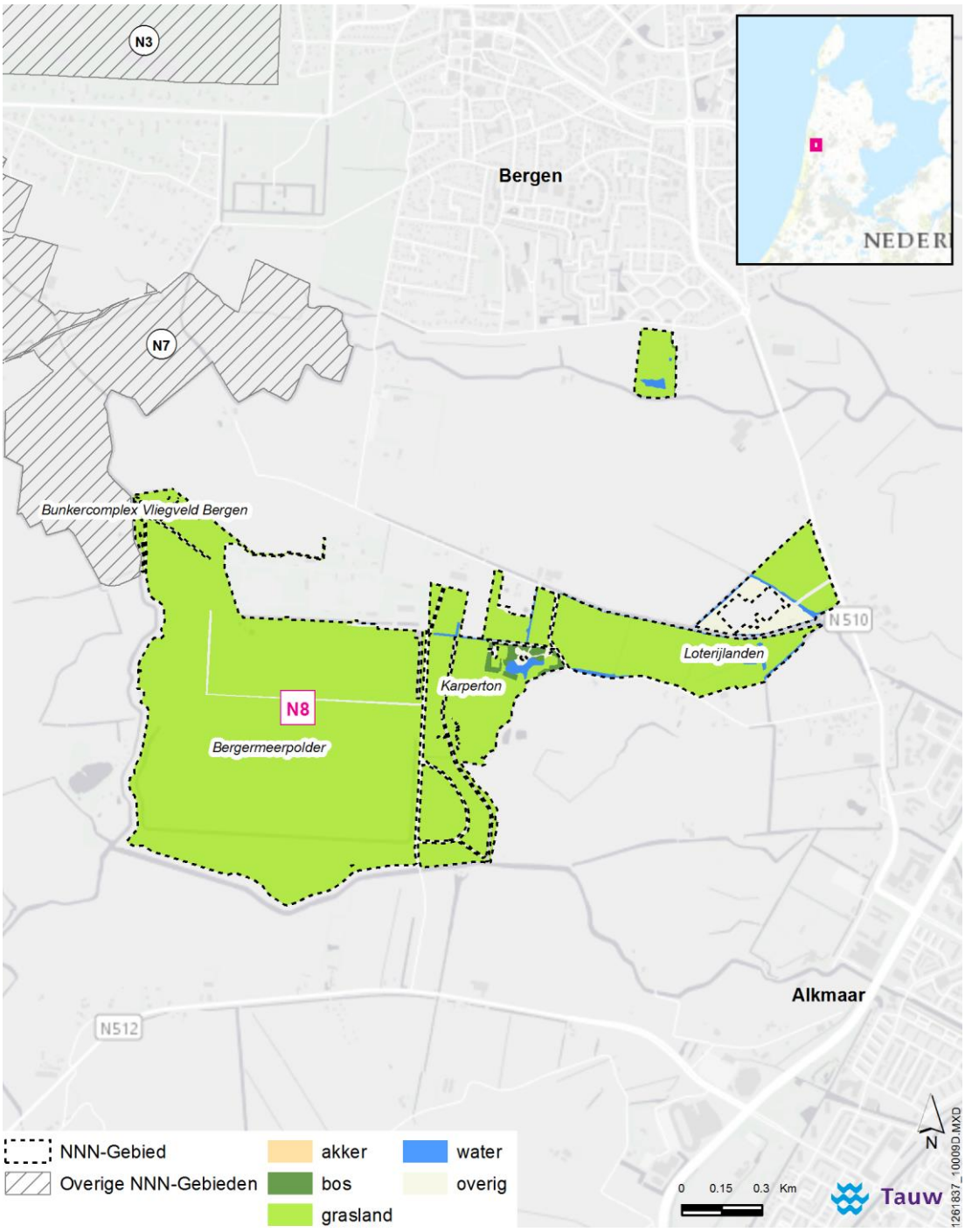
Nummer	N8
Naam gebied	Bergermeerpolder en Loterijlanden
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Alkmaar, Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	175 hectare
Eigendom / beheer	Provincie Noord-Holland, particulieren, HHNK en Natuurmonumenten (Loterijlanden)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied Bergermeer en Loterijlanden ligt als NNN-gebied tussen Alkmaar, Bergen en de Damlander- en Philisteinsepolder (N7) in en omvat ondermeer voormalig militair vliegveld bergen. De **oppervlakte** van het NNN binnen het gebied bedraagt 175 hectare. Het grootste gedeelte daarvan is een aaneengesloten geheel. Ten zuiden van Bergen ligt nog één geïsoleerd perceel dat ook tot N8 behoord.

De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten open, vochtige karakter van het gebied. De ecologische samenhang in het gebied bestaat voornamelijk uit graslanden die voor weidevogels van belang zijn. De samenhang met andere NNN-gebieden is er voornamelijk met de Damlander- en Philisteinsepolder (N7) dat direct grenst aan het gebied. Andere NNN-gebieden liggen op grotere afstand, waardoor de samenhang minder groot is. Het gebied, is met andere op grotere afstand gelegen gebieden (o.a. N14), onderdeel van het leefgebied voor weidevogels rondom Alkmaar, maar op deze plek zijn de dichtheden sterk teruggelopen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Bergermeerpolder en Loterijlanden en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied Bergermeerpolder en Loterijlanden ligt ten oosten van het naastgelegen duingebied en behoort tot het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Bepalend voor de vorming van het landschap zijn vooral het Oer-IJ en het zeegat van Bergen. In deze getijdendelta werd een meters dik pakket van zand en kleilagen afgezet op het basisveen. Na verloop van tijd ontstond westelijk hiervan een nieuwe bijna gesloten strandwal. Het zeegat van Bergen sloot zich geleidelijk vanaf 3300 v.C. en het waddengebied werd na enkele transgressiefasen rond 1000 voor Christus afgesloten en ontwikkelde zich tot een zoet veengebied, het Hollandveen. Dit veen werd al in de Middeleeuwen grotendeels ontgonnen. Tussen circa 1150 en 1350 waren er veel stormvloeden, die door de duinen heen braken. Al vanaf de 13e eeuw was er sprake van duinherstel en bedijkings-werkzaamheden, maar deze werden lange tijd steeds weer teniet gedaan door stormvloeden zoals de Sint-Elisabethsvloed in 1421 en de Allerheiligenvloed in 1570. Aan het eind van de 16e eeuw werden de dijken van de polders succesvol gedicht, maar het gebied bleef kwetsbaar en er bleven maatregelen nodig om de zee buiten te houden. Uiteindelijk zorgde de Hondsbossche Zeewering er aan het eind van de 19e eeuw voor dat, na een zeer dynamische ontstaansgeschiedenis, de situatie stabiliseerde. De regelmatige overstromingen vanuit het Hondsbossche gat en afzetting van sediment zorgde voor de huidige grote diversiteit in de bodemsamenstelling.

Op de plek waar nu het gebied ligt ontstond door ontginning een groot meer, het Bergermeer. Dit meer is in 1564 ingepolderd en drooggemalen en vormt de huidige Bergermeerpolder. Lange tijd werd er in grote delen van dit gebied landbouw bedreven. Het gebied dat nu bekend staat als de Loterijlanden, was niet tot nauwelijks geschikt als landbouwgebied vanwege het vochtige karakter. Deze percelen werden bij wijze van loting onder de boeren verdeeld en kennen al zeker sinds 1850 dezelfde verkaveling.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied Bergermeerpolder en Loterijlanden ligt op een van de weinige strandvlaktes die nog direct aan de duinen grenzen. Op oude strandvlaktes is één van de belangrijkste processen de voeding met zoete, kalkrijke kwel afkomstig van de naastgelegen strandwallen en duinen. In dit gebied is de kwel wisselend van kwaliteit en slechts plaatselijk door de sterke diversiteit in bodemtypen. Voornamelijk in de Loterijlanden komt veel kwelwater aan het oppervlakte. Door een ondiepe **zoutinversie** van enkele tientallen meters in de bodem komt in de zomer plaatselijk ook brakke kwel naar boven in het gebied.

Door aanvoer van water uit omliggende polders die door kwel worden beïnvloed is het oppervlaktewater wel van goede kwaliteit. Vanuit de omliggende akkers en landbouwpercelen stroomt echter veel mest het gebied in. Door de lage ligging is het grootste deel van het gebied vochtig. In het gebied is een bunkercomplex aanwezig dat ten tijde van de tweede wereldoorlog onderdeel was van een vliegveld (bunkercomplex vliegveld Bergen). Het voormalige vliegveld is geheel opgehoogd met duinzand, en er is voorafgaand daaraan kleigrond verwijderd.

Buiten het agrarisch gebruik, is het een zeer rustig en stil gebied dat nauwelijks voor andere doeleinden wordt gebruikt. Er ligt wel een wandelroute langs het vliegveld naar het noorden (Voert – Bergen).

Huidig gebruik

Het grootste gedeelte van het gebied is nog niet overgedragen aan natuurbeherende instanties en heeft dus nog een agrarische functie. Alleen de Loterijlanden worden volledig als natuurgebied beheerd en gebruikt. In het zuidelijk deel is een stuk van het gebied voor waterberging met natuur ingericht. Het bunkercomplex is niet toegankelijk voor publiek.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Bergermeerpolder en Loterijlanden de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoed open strandvlaktelandschap met extensieve graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kwelgevoed open strandvlaktelandschap met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Het gebied kent een overwegend open karakter waarin intensief en extensief beheerde graslanden elkaar afwisselen. Omdat nog niet alle percelen zijn overgedragen aan de natuurbeherende instanties, zijn sommige percelen nog intensief in gebruik en zijn geen belangrijke natuurwaarden aanwezig. De graslanden die wel extensief worden beheerd bestaan uit **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N10.02 Vochtig hooiland**. Tussen de graslanden liggen waterpartijen (**N04.02 Zoete plas**) en in de meest oostelijke kant van de Loterijlanden en in het geïsoleerde perceel liggen nog een twee **moeras**gebiedjes **(N05.01 Moeras)**. Rond landgoed 'de Karperton' ligt een park- of stinzenbos (**N17.03)**. Tot slot ligt er langs het meest noordelijke geïsoleerde perceel een smalle strook bos die tot het beheertype **N14.03 Haagbeuken- en essenbos** worden gerekend. De bunkers zijn gecamoufleerd met zand waardoor er schrale droge graslandvegetaties op ontwikkelen.

Van oudsher was het gebied van groot belang voor **weidevogels** vanwege de grote oppervlakte vochtige en oude graslanden. De weidevogelstand is echter sterk achteruit gegaan, waardoor het gebied niet meer als weidevogelgebied functioneert.. De kwartel komt in het gebied nog wel regelmatig voor. De Loterijlanden zijn, mede door de grote hoeveelheid kwel, een belangrijke standplaats voor bijzondere flora. Omdat hier ook brakke kwel aan het oppervlakte komt, staat hier onder andere schorrenzoutgras. Tot slot komt lokaal de **rugstreeppad** nog voor binnen het gebied. Er zijn enkele poelen aangelegd in de noordwesthoek van het gebied. Deze poelen bevinden zich nog in een pioniersstadium, waardoor ze erg geschikt zijn als voortplantingsgebied voor de rugstreeppad.

Potentiële natuurwaarden

In het gebied ligt de grootste potentie in de waardevolle oude, nog relatief soortenrijke graslanden die zich kunnen ontwikkelen tot kamgrasweiden en orchideenrijke dotterbloemhooilanden. Uitbreiding van het areaal extensief beheerde graslanden en vernatting, gebruik makend van de plaatselijke kwelpotenties, kan hieraan een grote bijdrage leveren.

Daarmnaast zijn de bunkers van het Bunkercomplex Vliegveld Bergen mogelijk geschikt te maken als verblijfplaats voor **vleermuizen**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (bunkers)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed open strandvlaktelandschap met extensieve graslanden																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden van het gebied ‘Bergermeerpolder en Loterijlanden’ zijn op relatief korte termijn vervangbaar (<10 jaar). De oude bodem en het verkavelingspatroon zijn echter nagenoeg onvervangbaar. Daarnaast is het watersysteem met plaatselijk zoete en brakke kwel een onvervangbare waarde.

Oosterdel (N9)

1 Algemene gegevens

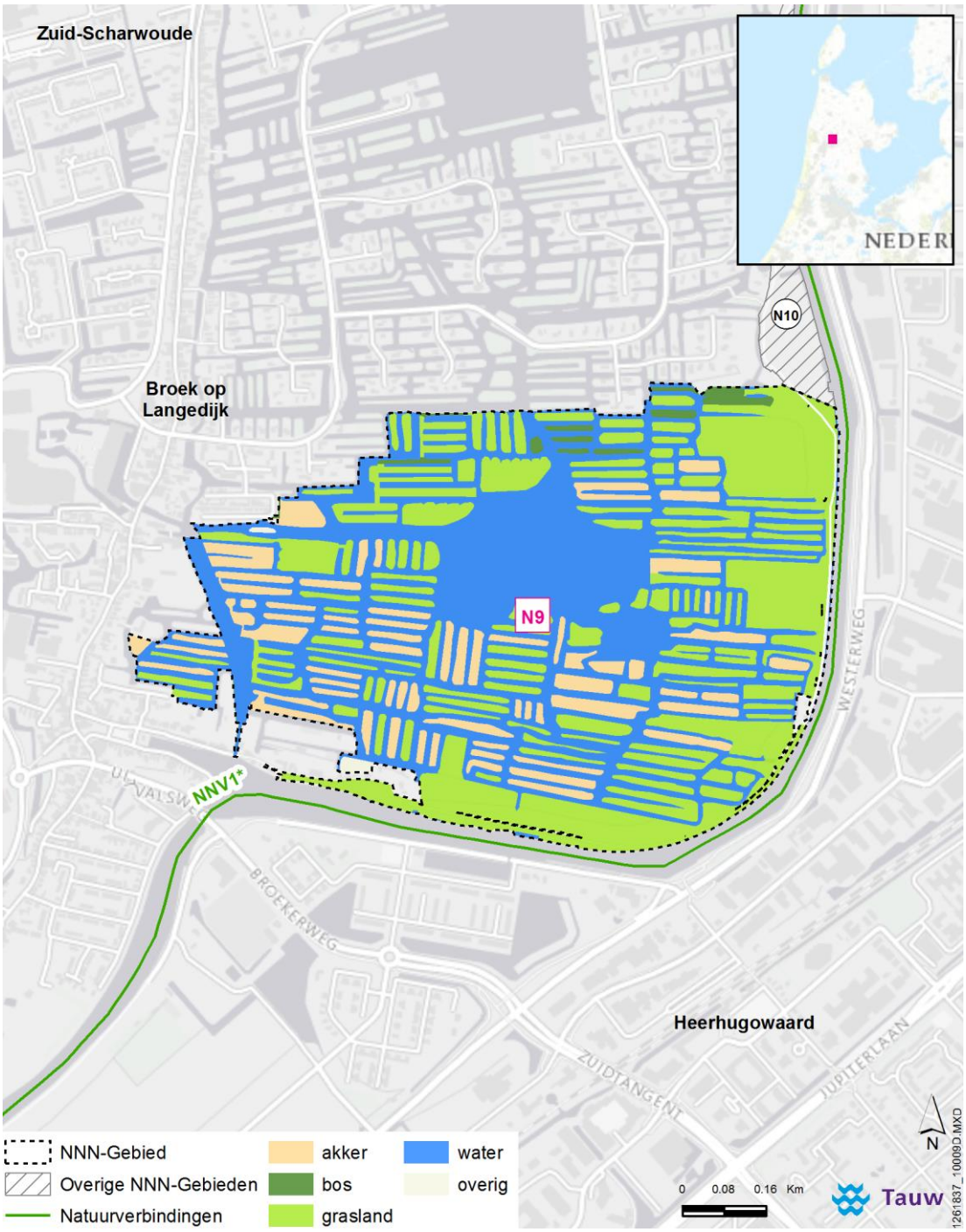
Nummer	N9
Naam gebied	Oosterdel
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Langedijk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / functie	Cultuurhistorisch landschapsreservaat
Oppervlakte NNN	85 hectare
Eigendom	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied heeft **oppervlakte** van (85 ha) en ligt geïsoleerd binnen verstedelijkt gebied. Het ligt in het oosten en zuiden ingesloten tussen de hoge dijk langs het Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn (en daarachter stedelijk gebied) en in het noorden en westen door bebouwing met opgaande beplanting.

De **samenhang** met andere gebieden is door de ligging tussen hoge dijken en bebouwing gering. De watergangen in de Oosterdel staan niet rechtstreeks in verbinding met het kanaal, maar via een sluis. Dit beperkt de samenhang met het direct aangrenzende Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid (N10). In potentie vormt het gebied een stapsteen in de waterverbindingen tussen Eilandspolder (L11), Polder Mijzen (L12), Kleimeer en recreatiegebied Geestmerambacht (N6) en Amstelmeer en omgeving (K11).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oosterdel en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Oosterdel ligt in het Westfriese zeekleilandschap (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het gebied is het laatste restant van het 'Rijk der duizend eilanden', dat zich binnen de Geestmerambachtpolder uitstrekte van St Pancras tot Oud-Karspel. Het gebied is circa 1000 jaar geleden ontgonnen door het graven van afwateringssloten in het toenmalige veenlandschap..

Oosterdel vormt het restant van een 16e eeuwse akkervaargebied van het Geestmerambacht. Het maakte deel uit van het "Rijk der Duizend Eilanden", zoals dat er voor de ruilverkaveling van 1973 nog steeds aanwezig was. Het Geestmerambacht was een vaarpolder, een waterrijke verkavelingsvorm waarbij de sloten de akkers geheel omsloten en het transport via het water plaatsvond. De akkers werden bemest met de bagger uit de sloten en het omringende water. Het gebied is nog steeds alleen toegankelijk via het water. Het Oosterdel is na de ruilverkaveling overgedragen aan Staatsbosbeheer als landschappelijk en cultuurhistorisch waardevol gebied. Dit is ook de primaire functie van het gebied. Daarnaast is de dijk rond het Oosterdel en de oeverzone aangewezen als ecologische verbindingszone die deel uitmaakt van de EVZ Alkmaar-Kolhorn

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de eilandjes bestaat uit Tuineerdgronden. Van oorsprong maakt het deel uit van een uitgestrekt veenmoeras dat door ontwatering is ingeklonken en waar tijdens overstromingen lagen zeeklei op zijn afgezet. Ten zuiden van het gebied ligt een strandwal, waarop het dorp Sint Pancras is ontstaan.

Bijna de helft van het gebied bestaat uit water. Centraal in het gebied ligt een grote plas, de Oosterdel. Verder zijn 225 eilanden aanwezig met daarop 300 kavels. De eilanden kunnen uitsluitend via het water bereikt worden. Het gebied is vlak en vrijwel zonder opgaande begroeiing. Het heeft verder een eigen waterpeil en is via een schutsluis verbonden met het kanaal Alkmaar-Kolhorn. De waterkwaliteit is de laatste jaren aanzienlijk verbeterd als gevolg van ecologisch beheer.

De differentiatie in structuur is gering en bestaat uit open water en lage akker- en graslandvegetaties. Dit past bij het cultuurhistorisch waardevolle patroon. In het oosten is iets meer differentiatie door rietlandjes en een enkel bomeneiland. Kenmerkend is de grote lengte aan merendeels abrupte overgangen tussen water en land. Het gebied kenmerkt zich door een grote mate van rust en verstildheid, alsof de tijd er al eeuwen stil staat.

Huidig gebruik

De Stichting Veldzorg Oosterdel beheert in opdracht van SBB het gebied met als doel behoud en herstel van het cultuurhistorisch erfgoed. Het gebied is vooral cultuurhistorisch (ontstaansgeschiedenis en relatie met Broekerveiling) en landschappelijk (patroon van eilandjes als akkers) van betekenis. Het gebied wordt grotendeels als tuinbouwakkers en graslanden beheerd.Moeras elementen komen voor In een aantal doodlopende sloten in de noordoosthoek vindt verlanding plaats. Om het gebied lopen wandel- en fietspaden en aan de westzijde van het gebied loopt een vaarroute. In het gebied zelf is alleen niet-gemotoriseerde vaarrecreatie toegestaan.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Oosterdel de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Cultuurhistorisch waardevol landschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden en akkers.

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol landschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden en akkers

Actuele natuurwaarden

De waarde van de Oosterdel wordt gevormd doordat het een restant is van een groter akkervaargebied en verder niet meer voorkomt. Daardoor zijn de landschappelijke waarden groter dan de actuele natuurwaarden die betrekkelijk gering zijn. De gronden bestaan uit de zeldzamere tuineerdgronden. Het open water behoort tot het beheertype **N04.02 Zoete plas** en door verbetering van de waterkwaliteit ontwikkelen zich soortenrijke watervegetaties en lokaal ook structuurrijke moerasvegetaties (**N05.01 Moeras**). De moerastypen komen voor in het oostelijk gedeelte van Oosterdel; hier is sprake van verlandingsvegetatie in doodlopende sloten (veenmosrietland ontwikkeling). Langs

de langedijkervaart in het zuiden van Oosterdel liggen kleine stukken met redelijk tot goed ontwikkelde moeras en veenmosrietlanden. In de moerassen en veenmosrietlanden leeft de noordse woelmuis.(habitatsoort) Deze wateren zijn van belang voor ongewervelden van natte milieus, zoals libellen. De eilandjes behoren grotendeels tot **N12.05 Kruiden- en faunarijke akker. De akkers zijn vooral cultuurhistorisch van belang**, Natuurwaarden zijn gering. Er komen alleen algemene akkerkruiden voor. grasland van het type **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** is in kleinere oppervlakten aanwezig. Het gebied herbergt weide-, water- en moerasvogels, maar voor deze soortgroepen zorgt de afwezigheid van grote arealen grasland en moeras en de geïsoleerde ligging voor beperkingen. Kritische vogelsoorten ontbreken daarom vrijwel geheel. Met name voor **watervogels** vervult het gebied wel een noemenswaardige functie, zo is er bijvoorbeeld sprake van een kleine kolonie visdieven. Daarnaast neemt ook een aantal ganzensoorten, waarvoor de akkertjes en graslanden geschikt foerageergebied zijn, toe.

Potentiële natuurwaarden

Bij een geoptimaliseerd moerasbeheer en eventuele uitbreiding van het areaal riet/moeras, waaronder langs natuurvriendelijke oevers, kan het belang van het gebied voor **moeras- en rietvogels** toenemen. Daarmee wordt het gebied in potentie dan een stapsteen langs de natte natuurverbinding langs het Kanaal Alkmaar Omval-Kolhoorn. Bij een verder toenemende waterkwaliteit kunnen ook waterplantenvegetaties zich verder uitbreiden en kan het gebied geschikt blijken voor de **otter**. Het kenmerkende landschapspatroon vormt echter het uitgangspunt voor de natuurpotenties.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Veenbodem	Relatief voedselarm	Oude bodem	Buffercapaciteit bodem	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog	Peil- en/of overstromi	Basenrijke en/of	Goede (grond- en	Bestaand water- en /	Cultuurhistorisch	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte	Stilte	Donkerte
Open veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden en akkers																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden op zichzelf zijn in 10-25 jaar vervangbaar. Het landschap van de Oosterdel is een restant van een groter gebied dat al honderden jaren in zijn huidige vorm bestaat en daardoor cultuurhistorisch gezien onvervangbaar is. Vergelijkbare vaarpolders in het zeekleigebied komen niet voor. De Weelen bij Lutjebroek lijkt er nog het meest op, maar heeft een andere ontstaansgeschiedenis en verkavelingsstructuur.

Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid (N10)

1 Algemene gegevens

Nummer	N10
Naam gebied	Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Langedijk, Heerhugowaard
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• NNN-Natuurverbinding
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	10 hectare
Eigendom / beheer	Het kanaal is in eigendom en beheer van provincie Noord-Holland. De omliggende percelen en oevers worden deels beheerd door Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de oeverlanden langs Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid is circa 10 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de natte natuur die het gebied omvat, voornamelijk bestaande uit vochtige hooilanden, rietoevers en open water. Het NNN-gebied bestaat uit twee langgerekte oeverzones aan de westzijde van het kanaal en een waterrijk perceel net noordoosten van Noord-Scharwoude, gelegen tussen de Provincialeweg en de N242. De twee oeverzones worden onderbroken door de Langebalkbrug. Het noordelijke traject wordt begrensd door de jachthaven bij Noord-Scharwoude. In het zuiden loopt de oeverzone door tot aan natuurgebied Oosterdel (N6).

De **samenhang** met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding langs het Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*). Deze natuurverbinding loopt van Omval (nabij Alkmaar) in het zuiden, tot aan Kolhorn in het noorden. Langs het noordelijke deel van het kanaal liggen ook diverse stapstenen aan weerszijden van het kanaal (K18 en K20). De natuurverbinding inclusief stapstenen vormt een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen het Amstelmeer (K11) en het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De oeverlanden langs het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn zijn onderdeel van het **oude zeekleilandschap** (fysisch geografische regio: zeekleigebied). Nabij het kanaal liggen twee oude

dorpen: Sint Pancras (op een oude strandwal) en Oudkarspel (sinds het jaar 1000). Tussen beide dorpen lag een moerassig gebied, waar af en toe de zee binnenstroomde. Rond het jaar 1000 werd een lange dijk gelegd tussen Vroonen en Oudkarspel, waarlangs meerdere dorpen ontstonden. Bewoners leefden van veeteelt en landbouw en groeven vaarsloten in het moeras. Vruchtbare slib werd gebruikt om eilandjes op te hogen tot een vruchtbaar tuinbouwgebied. Later nam in plaats van vaarwegen, het transport over de weg toe. In 1964 werd vaarpolder veranderd in een rijpolder en de meeste sloten werden gedempt. Het kanaaltraject waarlangs de oeverlanden van N10 liggen, werd begin 20e eeuw aangelegd als werkverschaffing. Het kanaal is in de jaren '40 van de 20e eeuw verbreed en verdiept, voor zowel waterbeheersing als scheepvaart. Zo konden vee en landbouwproducten vanuit de Wieringermeer en andere aanliggende plaatsen rechtstreeks naar het zuiden richting Alkmaar en verder naar Amsterdam worden vervoerd. Het perceel net ten noordoosten van Noord-Scharwoude is recent ingericht als natuur- en waterbergingsgebied.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de oeverlanden en het polderperceel bestaan uit lichte zavel en klei. Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn is een boezemwater van circa 30 m breed. Het waterpeil van het kanaal is nagenoeg constant en varieert tussen 1,5 m onder NAP in de zomer en 1,4 m onder NAP in de winter. Naar het noorden toe wordt de waterkwaliteit van het kanaal beter. Het dijklichaam ligt duidelijk hoger dan de omgeving en loopt naar het westen toe hoog op. Ook het perceel langs de N242 kent hoogteverschillen. De variatie in hoogteligging en waterpeilen vormt de basis voor de variatie in begroeiingen.

De clusters langs het kanaal betreffen een langgerekt dijklichaam met graslanden en een beheerpad, met daarlangs oeverlanden met rietvegetatie. Ten westen van het kanaal ligt nog een oude veenrand, een kleipolder met veel kleine droogmakerijken en strandwallen met oude nederzettingen. Het duizendeilandenrijk is nog een restant van het oude vaarlandschap. De rest van het gebied heeft na ruilverkaveling een grootschalige, rationele inrichting gekregen. De breedte van de rietoever varieert van enkele tot tientallen meters. In het zuidelijk deel loopt de strook uit tot een breed rietland/hooiland. De oevers zijn flauw, het riet groeit tot in het water. Het meest noordelijke deel heeft een beschoeiing, waarlangs ook boten liggen. Het perceel langs de N242 bestaat uit water, graslanden en hogere taluds met beplanting.

Het gebied ligt nabij een glastuinbouwgebied, waardoor er sprake is van lichtverstoring. Het gebied is geluidsbelast door de ligging nabij meerdere provinciale wegen, woningen en bedrijven.

Huidig gebruik

De oeverlanden hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*). Op het dijklichaam langs het kanaal ligt een beheer- en wandelpad. Het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn heeft naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke vaarfunctie als doorgaande regionale verbinding. Het kanaal heeft verder een ook belangrijke functie voor waterrecreatie, zoals kanoën, roeien en hengelsport. Het perceel langs de N242 heeft naast de natuurfunctie, ook een functie voor waterberging. Het perceel wordt deels door schapen begraasd.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De belangrijkste natuurwaarde van de oeverlanden ligt in de functie als stapsteen in de natte natuurverbinding Alkmaar Omval-Kolhorn (NNV1*). De oevertrajecten bevatten zowel natte als droge natuur, in de vorm van een natuurlijke oever met Gemaaid rietland (N05.02), zowel aan de kanaalzijde als de westzijde, en iets hoger gelegen (dijk)elementen met Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02). De oeverzones zijn van belang voor moeras- en rietvogels en het kanaal wordt door de meervleermuis gebruikt als vliegroute en foerageergebied. Het waterrijke perceel langs de N242 kent Zoete plas (N04.02), een smalle rietoever, Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02), en twee hoger gelegen omheinde taluds met opgaande beplanting.

Potentiële natuurwaarden

De oeverzones langs het kanaal zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor moeras- en watergebonden soorten zoals moeras- en rietvogels, **noordse woelmuis** (reeds aanwezig in Oosterdel) en **otter**. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil, een goede waterkwaliteit en aaneengesloten en structuurrijke oevervegetaties zijn daarbij zijn essentieel. Bekende verspreidingsgebieden van ringslang en waterspitsmuis liggen naar verwachting op te grote afstand om daarvoor op overzienbare termijn een functie te kunnen vervullen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete plas	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	(X)	(X)	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De bloemrijke graslanden en de natuurlijke rietoevers en moeraszones langs het kanaal zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Waarderhout (N11)

1 Algemene gegevens

Nummer	N11
Naam gebied	Waarderhout
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente(n)	Heerhugowaard
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	62 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De totale **oppervlakte** van het NNN in dit gebied is circa 62 hectare. De Waarderhout bestaat nagenoeg geheel uit bos, en dit vormt ook de **samenhang** binnen het gebied. De samenhang met andere NNN-gebieden is beperkt. In de omgeving zijn vooral natte verbindingszones aanwezig die voor de Waarderhout van ondergeschikt belang zijn.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waarderhout en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Waarderhout ligt in het **oude zeekleilandschap** van West Friesland (fysische-geografische regio: zeekleigebied). Oorspronkelijk bestond het gebied uit een wadvlakte die werd doorsneden door kreken. Vanaf circa 5000 jaar geleden heeft opslibbing met zand en klei plaatsgevonden, waarop zich vervolgens veen heeft ontwikkeld. In de 15e en 16e eeuw werd dit veen afgegraven en stond het gebied onder water, tot het in de 18e eeuw werd drooggelegd. Inmiddels is de stad Heerhugowaard op deze droogmakerij gebouwd. Halverwege de 18e eeuw werd het parkbos De Waarderhout aangelegd.

Abiotische en ruimtelijk karakteristiek

Het bos ligt op circa 2,5 tot 3 meter onder NAP en bestaat uit rechte rijen van hoofdzakelijk populieren. Het bos wordt doorsneden met lange, rechte voetpaden. Momenteel vindt omvorming naar een meer gevarieerd bos plaats. De dichte bebossing maakt beslotenheid een belangrijke kenmerk. In het bos is een aantal watergangen aanwezig met een vast peil van bijna 4 meter onder NAP. De waterkwaliteit is matig. De watergangen in het westen en zuiden van het gebied zijn voorzien van natuurvriendelijke oevers. In het gebied heerst relatieve stilte en donkerte ten opzichte van het naastgelegen stedelijk gebied.

Huidig gebruik

De Waarderhout is een karakteristiek bos dat functioneert als stedelijk uitloopgebied. Hier speelt naast natuur ook recreatief medegebruik een belangrijke rol. Zo is er een speelbos aanwezig en vele wandel- en struinpaden. Het uitlaten van honden is echter verboden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Waarderhout de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Gevarieerd loofbos met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Gevarieerd loofbos met recreatief gebruik

Huidige natuurwaarden

Het bos bestaat voor het grootste deel uit populieren met een soortenrijke ondergroei. Mede door het kronendak van enkel populieren zijn de huidige natuurwaarden in de Waarderhout nog beperkt. Er komen vooral algemene soorten voor. Verspreid ligt een aantal graslandjes. Om deze open te houden worden deze beheerd als natuurbeheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De watergangen hebben door de matige waterkwaliteit geen grote actuele waarde.

Potentiële natuurwaarden

Het huidige beheer biedt de mogelijkheid voor de ontwikkeling naar gevarieerd loofbos van het beheertype **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. Deze soorten staan nu al in de ondergroei, maar door het omvormingsbeheer kunnen soorten als haagbeuk, gewone es, esdoorn en gladde iep het

bos gaan domineren. Voor bijzondere bos en/of struweelvogels is de potentie echter beperkt, vooral door de relatief geïsoleerde ligging. Door extensief beheer van de verspreide graslandjes kunnen lokaal wel gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten ontstaan. Bij toenemende ouderdom en consequent beheer kan ook de kwaliteit van de graslanden en natuurvriendelijke oevers verder toenemen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Gevarieerd loofbos met recreatief gebruik																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	X

6 Vervangbaarheid

Door de beperkte ouderdom en kwaliteit zijn de huidige natuurwaarden relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<20 jaar).

Polder Egmond aan den Hoef (N12)

1 Algemene gegevens

Nummer	N12
Naam gebied	Polder Egmond aan den Hoef
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente(n)	Bergen (NH)
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	8 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten

2 Oppervlakte en samenhang NNN

NNN-gebied Polder Egmond aan den Hoef ligt ten zuiden van Egmond aan den Hoef. De **oppervlakte** van de polder bedraagt 8 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in aaneengesloten (vochtige) graslanden en een samenhangend watersysteem. Het gebied ligt op de overgang van het duingebied in het westen, waartoe het Noordhollands Duinreservaat (N4) behoort, naar de poldergebieden ten oosten waarvan een deel onder NNN-gebied Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos (N13) vallen. De samenhang tussen deze gebieden betreft dus vooral een overgangssituatie tussen beiden typen gebieden. Beide andere NNN-gebieden grenzen echter niet direct aan Polder Egmond aan de Hoef, waardoor dit gebied wel geïsoleerd ligt van andere NNN-gebieden. Daarnaast wordt de fysieke samenhang ook (aan voornamelijk aan de noord- en westkant) beperkt door de aanwezigheid van twee provinciale wegen, die langs het gebied lopen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Egmond aan den Hoef inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Polder Egmond aan den Hoef ligt op een overgang van een **strandwallen- naar een strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). Bepalend voor de vorming van dit landschap zijn vooral het Oer-IJ (riviermonding) en het zeegat van Bergen. Rond 3500 v.C.

ontstond door afzettingen van getijdenstroming in het Zeegat van Bergen een tweede strandwal vanaf Alkmaar, via Heiloo naar Limmen/Castricum. Waar de strandwallen langs de kust overwegend parallel in noord-zuidrichting zijn gelegen, liggen de strandwallen bij Egmond, Bergen en Schoorl haaks op de kust. Het zeegat van Bergen sloot zich geleidelijk vanaf 3300 v.C. en het waddengebied werd na enkele transgressiefasen rond 1000 v.C. afgesloten en ontwikkelde zich tot een (zoet) veengebied, het Hollandveen. Het veen is na ontginning vanaf circa 1000 n.C. grotendeels weer verdwenen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Polder Egmond aan den Hoef is een overgang van oude strandwal naar strandvlakte die op geringe afstand ligt van de binnenduinrand. Hier is sprake van zoete, kalkrijke kwel afkomstig uit de langgerekte strandwal ten westen van het gebied. Kwel draagt hier voor een belangrijk deel bij aan een goede waterkwaliteit en zorgt voor vochtige omstandigheden. Het gebied ligt hoog ten opzichte van omringende polders en daardoor is de invloed van voedselrijk water afkomstig van agrarische percelen gering. Het gebied ligt in het zuiden wat hoger dan het noorden en heeft dus enig reliëf.

Huidig gebruik

Het gebied is voor het grootste deel in gebruik als hooiland en wordt daarnaast periodiek begraasd door schapen. Het is niet toegankelijk voor bezoekers.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Polder Egmond aan den Hoef de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden onder invloed van kwel

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden onder invloed van kwel

Actuele natuurwaarden

Het hele gebied van de Polder Egmond aan den Hoef bestaat uit een open landschap met extensieve graslanden. In het westen worden deze begrensd door provinciale wegen en opgaande vegetatie. De extensieve graslanden worden beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De polder maakt deel uit van een veel groter poldergebied waar, zowel binnen als buiten het NNN-deel, 50-100 paar **weidevogels** broeden per 100 hectare. Door de ligging van het NNN-deel aan de rand van dit grotere poldergebied is het aantal weidevogels hier niet het hoogst, maar draagt het wel sterk bij aan de robuustheid van de het totale weidevogelgebied.

Potentiële natuurwaarden

Door verschralingsbeheer kunnen de graslanden ook floristisch in belang toenemen, bijvoorbeeld als soortenrijk **N12.03 Glanshaverhooiland** in de iets hoger gelegen delen. Dit past bij de reeds bestaande functie voor weidevogels. Mogelijk kan verder benutting van de kwelpotentie ook een bijdrage leveren aan verder kwaliteitsverbetering van de soortenrijke natte graslanden van het type N10.02 Kruiden- en faunarijk grasland.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen, stuifzand, vennen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk, etc.)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid incl. geluid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden, onder invloed van kalkrijke kwel																	
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De graslanden zijn op zich binnen enige tijd vervangbaar (<25 jaar). Een rijk bodemleven, dat van belang is voor weidevogels, is overigens minder eenvoudig te realiseren. De ligging van het gebied nabij de binnenduinrand, waardoor veel invloed is van kalkrijke kwel, is echter bijzonder en nagenoeg onvervangbaar.

Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos (N13)

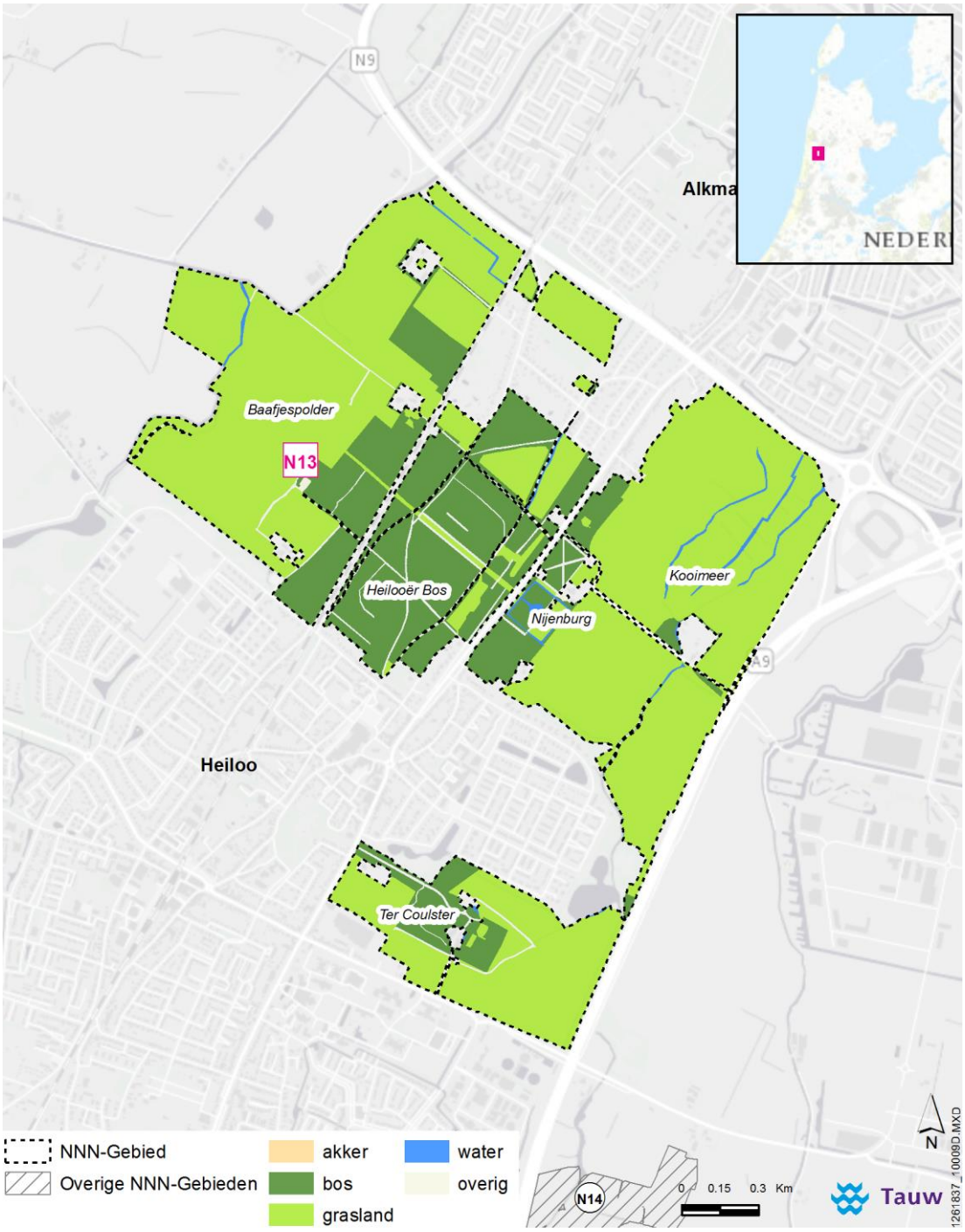
1 Algemene gegevens

Nummer	N13
Naam gebied	Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Alkmaar, Heiloo
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, extensieve recreatie
Oppervlakte NNN	355 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos bestaat uit bos, open graslanden en de landgoederen Nijenburg en Ter Coulster. De totale **oppervlakte** van NNN binnen het gebied bedraagt 355 hectare. Onderling zijn de gebieden vrij goed met elkaar verbonden. Alleen richting het meer zuidelijk gelegen Ter Coulster bestaat de verbinding slechts uit een smalle strook grasland en bos langs de snelweg. De **samenhang** met andere NNN gebieden in de omgeving is beperkt.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos ligt ten zuiden van Alkmaar in het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen, met overgangen naar het zeekleigebied) en vormt een groene buffer tussen Alkmaar en Heiloo. Tot circa 6000 jaar geleden lag dit gebied geheel onder zeeniveau. Vanaf 5000 jaar geleden trok de zee zich terug en ontstonden hier strandwallen en overstromingsvlakten. Een strandwal rond het Heilooër Bos vormde lange tijd de afscheiding tussen een waddengebied in het westen en een veengebied in het oosten. Al in de middeleeuwen was het een dicht bebost gebied, maar in de 15e eeuw werd het oude bos gekapt tijdens het beleg van Alkmaar. Vervolgens is het vanaf de 17e eeuw weer bebost. Het Heilooër bos en landgoed Nijenburg bestaan sinds de 17e eeuw. Landgoed Ter Coulster bestaat al minstens sinds de 18e eeuw. Landgoed Nijenburg is in 2005/2006 hersteld in de Engelse stijl door Vereniging Natuurmonumenten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het Heilooër Bos en de dichtbegroeide gedeeltes rond de landgoederen bestaan uit **oud bos** op de oude oeverwal, die globaal begrensd wordt door de spoorlijn en de Kennemerstraatweg. De oeverwal bestaat uit zand en ligt circa 2 tot 3 meter boven NAP. De overige landgoedbossen zijn meer parkachtig ingericht.

Rond de beboste gebieden liggen duidelijk lager gelegen open gebieden met een **hoog grondwaterpeil** en **zoete kwel** vanuit de oeverwal. **Openheid** is kenmerkend en sommige delen staan onder invloed van **brakke kwel** uit het oude zeekleipakket. Dit geldt vooral voor het Kooimeer, dat tevens het laagste punt in het gebied vormt (ruim een meter onder NAP). De omgeving van het Kooimeer bestaat uit zavelige bodem, terwijl de bodem van de Baafjespolder uit zand bestaat.

De watergangen in het oosten van het gebied hebben plaatselijk natuurvriendelijke oevers. Het nagenoeg gefixeerde waterpeil is in de winter iets lager dan in de zomer en daarmee niet optimaal voor natuur. De gebieden die aan de snelweg (A9) grenzen, hebben daardoor een relatief hoge geluidsbelasting. Dit is in tegenstelling tot de bossen en de Baafjespolder, waar **rust**, **stilte** en **donkerte** kenmerkend zijn.

Huidig gebruik

Als groene buffer tussen Alkmaar en Heiloo zijn de gebieden ook als recreatief uitloopgebied van belang. Het Heilooër Bos en de landgoederen worden vooral gebruikt voor extensieve recreatie zoals wandelen en fietsen. De graslanden zijn deels in extensief agrarisch beheer en deels regulier agrarisch beheer.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Besloten bos- en parklandschap
- Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap

Actuele natuurwaarden

Het Heilooër Bos is een **oud bos** op droge zandgrond en wordt daarom gerekend tot het natuurbeheertype **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**. Hierin is onder andere het bladgroenloze stofzaad een kenmerkende soort voor deze oude bossen. De bossen rond de landgoederen hebben een minder 'natuurlijk' karakter dan het dennen- eiken en beukenbos. Deze worden gerekend tot **N17.03 Park- of stinzenbos** en worden gekenmerkt door een meer parkachtig karakter en een typerende soortenrijke ondergroei van stinzenplanten. Deze bossen met een grote rijkdom aan paddestoelen, liggen relatief hoog op de oude strandwal. In het westen van het gebied komen enkele kleine (nattere) percelen op zavelbodems voor (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**).

In de oude bossen staan bomen van meer dan tweehonderd jaar oud en deze bossen zijn daarmee van grote waarde voor **bos en/of struweelvogels**, zoals grote bonte specht. De oude bomen zijn ook een overwinteringsplek voor **vleermuizen**. Het oude bos vormt verder, ondanks de relatief geïsoleerde ligging ten opzichte van andere bosgebieden, een geschikt leefgebied voor de **boommarter,** waarvan aanwezigheid in 2016 is vastgesteld.

Potentiële natuurwaarden

De potenties van het gebied voor natuur worden al geheel of grotendeels benut. Met name de connectiviteit met andere NNN-gebieden zoals het zuidelijk gelegen Oosterbos en de duinen kan mogelijk worden versterkt voor bossoorten zoals boommarter en bosvogels.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Deze gebieden bestaan grotendeels uit open graslanden, die deels beheerd worden als **N10.02 vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Een deel aangrenzend aan Heiloo wordt nog regulier agrarisch beheerd. Het vochtig hooiland in Kooimeer is kenmerkend voor brakke omstandigheden (kwel). Hier staat onder andere schorrenzoutgras. Met name in Kooimeer/Oostzijperpolder komen veel **weidevogels** voor, waaronder aanzienlijke aantallen broedende grutto's en kieviten. Deze soorten komen, in lagere dichtheden, ook voor in de graslanden die grenzen aan de snelweg.

Binnen dit landschap komen her en der een aantal sloten voor die als **N04.01 Zoete plas** worden aangemerkt. Helemaal in het westen van het gebied zijn een klein areaal **Moeras (N05.01)** en **Gemaaid rietland (N05.02)** aanwezig.

Potentiële natuurwaarden

De potentie ligt hier vooral in de uitbreiding van het areaal extensieve beheerde vochtige hooilanden ten behoeve van weidevogels en botanische waarden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Besloten bos- en parklandschap																	
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Bos en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het gebied is één van de weinige voorbeelden waar oud bos aanwezig is op een oude strandwal. Het bos is honderden jaren oud en daarom **nagenoeg onvervangbaar**. De graslanden zijn in theorie op enige termijn vervangbaar, maar vooral de oude graslanden met kwel zijn niet eenvoudig of snel vervangbaar.

Limmerpolder (N14)

1 Algemene gegevens

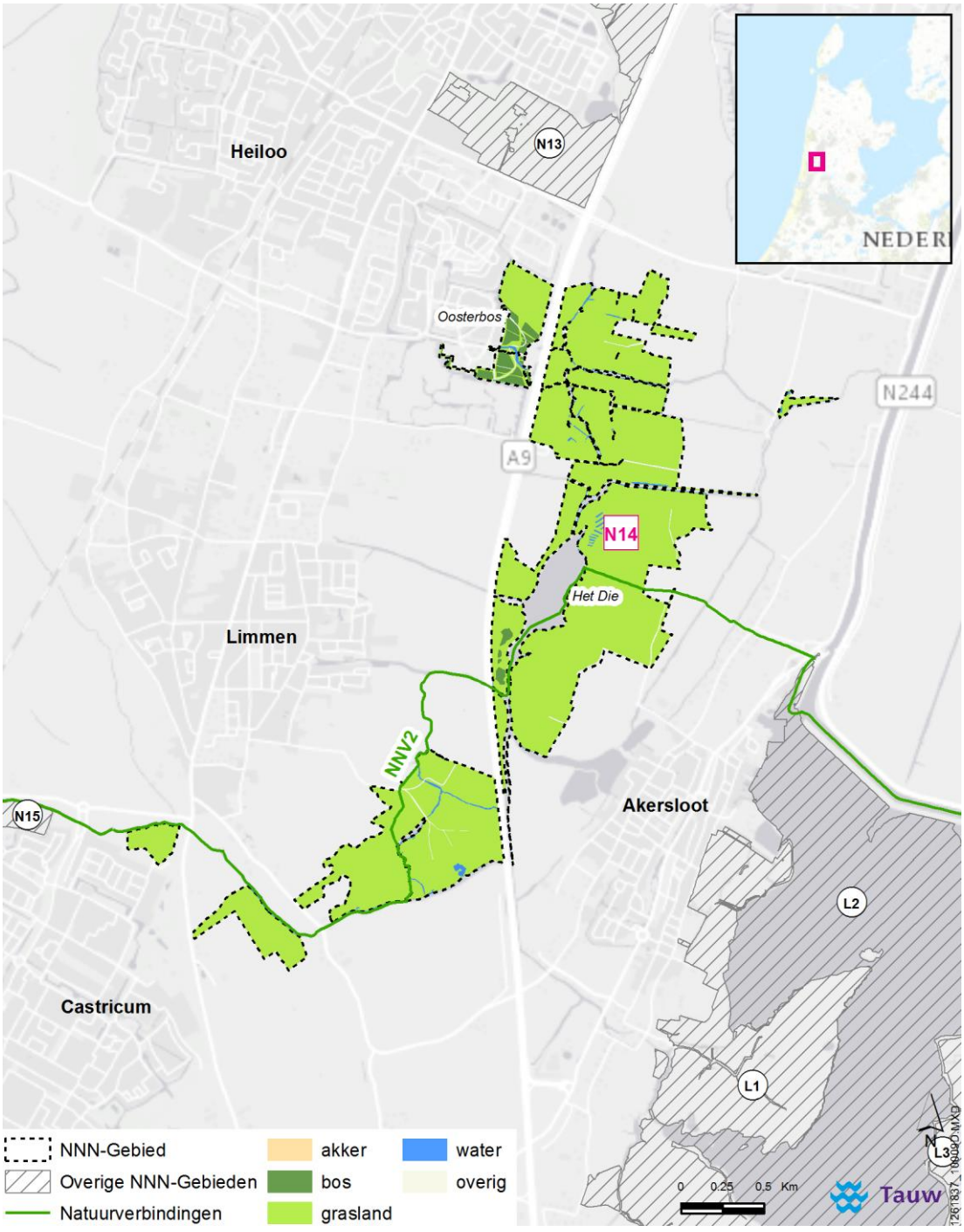
Nummer	N14
Naam gebied	Limmerpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Castricum, Heiloo
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	287 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied Limmerpolder bestaat uit het recreatiebos Oosterbos en een open polder. De totale **oppervlakte** van NNN binnen het gebied bedraagt bijna 300 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied komt vooral tot uitdrukking in het open weidse polderlandschap. Er is weinig samenhang tussen het besloten recreatiebos aan de rand van Heiloo en het open poldergebied.

Het open poldergebied vormt samen met de andere open NNN gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels. Daarnaast is het natuurgebied verbonden via de natte natuurverbinding NNV2. Hierdoor wordt het gebied voor soorten van natte milieus, verbonden met de natuurgebieden langs het Alkmaardermeer (L2), de duinzoom Bakkum (N15) en het Noordhollands Duinreservaat (N4).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Limmerpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Limmerpolder ligt in het landschapstype **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio's: overgang duinen, zeekleigebied en laagveengebied). Dit landschap bestaat uit hoger gelegen, droge en zandige strandwallen en aangrenzende lager gelegen, natte en (deels) venige strandvlakten. De strandwal waarop Limmen en Heiloo liggen is ontstaan rond 1500 voor Christus. De Limmerpolder ligt grotendeels op de naastgelegen strandvlakte. Het daar aanwezige veen is ontgonnen, waardoor er een typisch landschapspatroon is ontstaan van sloten en percelen. In het NNN gebied ligt ook Het Die, een veenplas die is ontstaan doordat het veen hier werd weggeslagen door het water.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied heeft een gevarieerde bodemopbouw. De bodem van de strandwal bestaat uit zand. In oostelijke richting gaat deze over in laaggelegen zavel- en kleigronden en gronden met een veenachtige bovengrond (moerige eerdgronden). Het hele NNN ligt op de overgang van strandwal naar strandvlakte en hierdoor ligt het westelijk deel net wat hoger dan het oostelijk deel. Er lopen vele watergangen en sloten door het gebied. De sloten in het zuiden, langs de schulpvaart hebben natuurvriendelijke oevers. Het NNN gebied ligt in meerdere peilvlakken, een aantal delen hebben een vast waterpeil, een aantal een zomerpeil dat lager is dan het winterpeil en een groot deel van het gebied heeft een seizoensgebonden dynamisch waterpeil. De drooglegging varieert tussen de 15 cm en de 40 cm in het polderlandschap. De drooglegging in het Oosterbos varieert tussen 50 cm en 1 meter. Ook is er in het gebied sprake van zoete kwel vanuit de strandwal.

Op het Oosterbos en het berkenbosje bij Het Die na, is het gebied erg uitgestrekt en open. Deze openheid en uitgestrektheid is van groot belang voor de vele weidevogels in het gebied. In de polder ontbreekt bebouwing nagenoeg geheel. Alleen het Oosterbos grenst direct aan de bebouwing van Heiloo. Door en langs het gebied loopt een snelweg en lopen een aantal provinciale wegen, waardoor de randen van het gebied geluidsbelast zijn.

Huidig gebruik

Grote delen van de Limmerpolder worden als natuurgebied beheerd. Voor de graslanden wordt daarbij gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (met name weidebouw ten behoeve van weidevogels). Daarnaast vindt in delen van de polder ook nog 'reguliere' landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden zoals weidevogels. In het Oosterbos is er sprake van vrij intensief recreatief medegebruik. Dit vormt een uitloopgebied voor Heiloo. Recreatie in de overige delen beperkt zich tot extensief medegebruik van het gebied binnen de bestaande toegangsvoorwaarden. Concreet gaat het dan hoofdzakelijk om wandelen en varen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Limmerpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Gevarieerd bos en grasland als uitloopgebied voor de stad

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van het NNN gebied bestaat uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd (extensief) landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van kleine hoogteverschillen op de kavels (microreliëf). In de loop van de tijd heeft enige intensivering van het gebruik plaatsgevonden. De grootste kwaliteit van de graslanden (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**), is gelegen in het belang voor vogels, waaronder ook grote aantallen kritische **weidevogels**, zoals de grutto. Met meer dan 100 broedparen weidevogels per 100 hectare herbergt de het gebied een uitgestrekt areaal soortenrijk weidevogelgrasland, dat zowel nationaal als internationaal van groot belang is. Daarnaast zijn er graslanden aanwezig met een grote botanische rijkdom, deze worden beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. In de zomer bloeien er op deze vochtige graslanden erg veel orchideeën, waaronder de zeldzame welriekende nachtorchis. **Rugstreeppadden** worden verspreid aangetroffen in het gebied. De smalle, veelal geïsoleerde en waterplantenrijke slootjes zijn samen met ondiepe, maar heldere, watervoerende greppels in de graslanden een geschikt voortplantingsmilieu voor deze soort.

In het gebied ligt een veenplas, met daaromheen moerasvegetaties. Deze worden beheerd als **N05.01 moeras, N05.02 gemaaid rietland** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. Langs het Die is ook nog een klein berkenbroekbos (**N14.02 Hoog- en Laagveenbossen**) aanwezig. Deze gebieden zijn van belang voor **moeras- en rietvogels** maar ook voor de **waterspitsmuis.**

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen met name in de uitbreiding van extensieve graslanden. Gelet op het open karakter van het landschap en de waarde daarvan voor weidevogels zijn de mogelijkheden voor uitbreiding van moerassen beperkt. Langs het Die, de Kromme sloot en de Limmertocht zijn er potenties voor uitbreiding van jonge verlanding. Hier wordt door de beheerders ook naar gestreefd. Dit zorgt niet alleen voor bijzondere verlandingsvegetaties maar tevens voor uitbreiding van het leefgebied van moerassoorten. Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten. De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van bijvoorbeeld de waterspitsmuis kan vermoedelijk nog worden versterkt. Dit mag niet ten koste gaan van de openheid, dus hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing. Dit biedt tevens potenties voor de **Noordse woelmuis**. De Noordse woelmuis is aangetroffen rondom het Alkmaardermeer (L2) waarmee het gebied een natte natuurverbinding heeft. Het waterpatroon in de Limmerpolder is een geschikt leefgebied voor de **otter.** Op basis van de historische verspreiding van de otter in Nederland mag worden aangenomen dat er de komende jaren een aanzienlijke uitbreiding van het verspreidingsgebied mogelijk is.

Kernkwaliteit: Gevarieerd bos en grasland als uitloopgebied voor de stad

Actuele natuurwaarden

Het Oosterbos is in 1997 aangelegd en bestaat hoofdzakelijk uit berken en eikenbos met overgangen naar vochtig bos **(N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos)**. Het Oosterbos is nog een relatief jong bos en is nog volop in ontwikkeling. De natuurwaarden zijn hier ook nog relatief laag. Daarnaast zijn er **N12.02 Kruiden- en faunarijke graslanden** aanwezig en lopen een aantal

sloten (**N04.02 Zoete plas**) door het bos. Door de verschillen in hoogte, vocht en bodem is er een grote diversiteit. Het gebied is al wel van belang voor **ongewervelden van natte en droge milieus**, met name dagvlinders zoals de argusvlinder en de sint-jansvlinder, waarvan de laatste soort op moerasrolklaver zit.

Potentiële natuurwaarden

Het grasland heeft de potentie om zich te ontwikkelen tot **N10.02 vochtig hooiland met de** daarbijhorende botanische rijkdom. Deze vochtige graslanden met vele watergangen bieden tevens potenties voor de **waterspitsmuis** en de **rugstreeppad**, mits deze dit gebied goed kunnen bereiken via de duikers onder de snelweg. Het bos heeft een belangrijke recreatieve functie waardoor er veel menselijke activiteiten aanwezig zijn. Echter door het ouder worden onder een natuurlijk bosbeheer zal de kwaliteit van het bos kunnen toenemen. Hierdoor zal het bos in de toekomst geschikter worden voor **bos- en/of struweelvogels**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme ondergrond	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Gevarieerd bos en grasland als uitloopgebied voor de stad																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge en natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden van de graslanden in theorie op enige termijn vervangbaar is (<25 jaar) moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Het Oosterbos is nog een relatief jong bos en is nog volop in ontwikkeling. De natuurwaarden zijn hier ook nog relatief laag Dit bos is daardoor eenvoudig te vervangen. Dat geldt echter niet voor de recreatieve uitloopfunctie.

Duinrand Bakkum (N15)

1 Algemene gegevens

Nummer	N15
Naam gebied	Duinrand Bakkum
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #87 Noordhollands Duinreservaat (Habitatrichtlijngebied)
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	70 hectare
Eigendom / beheer	Stichting De Hooge Weide en Landschap Noord-Holland

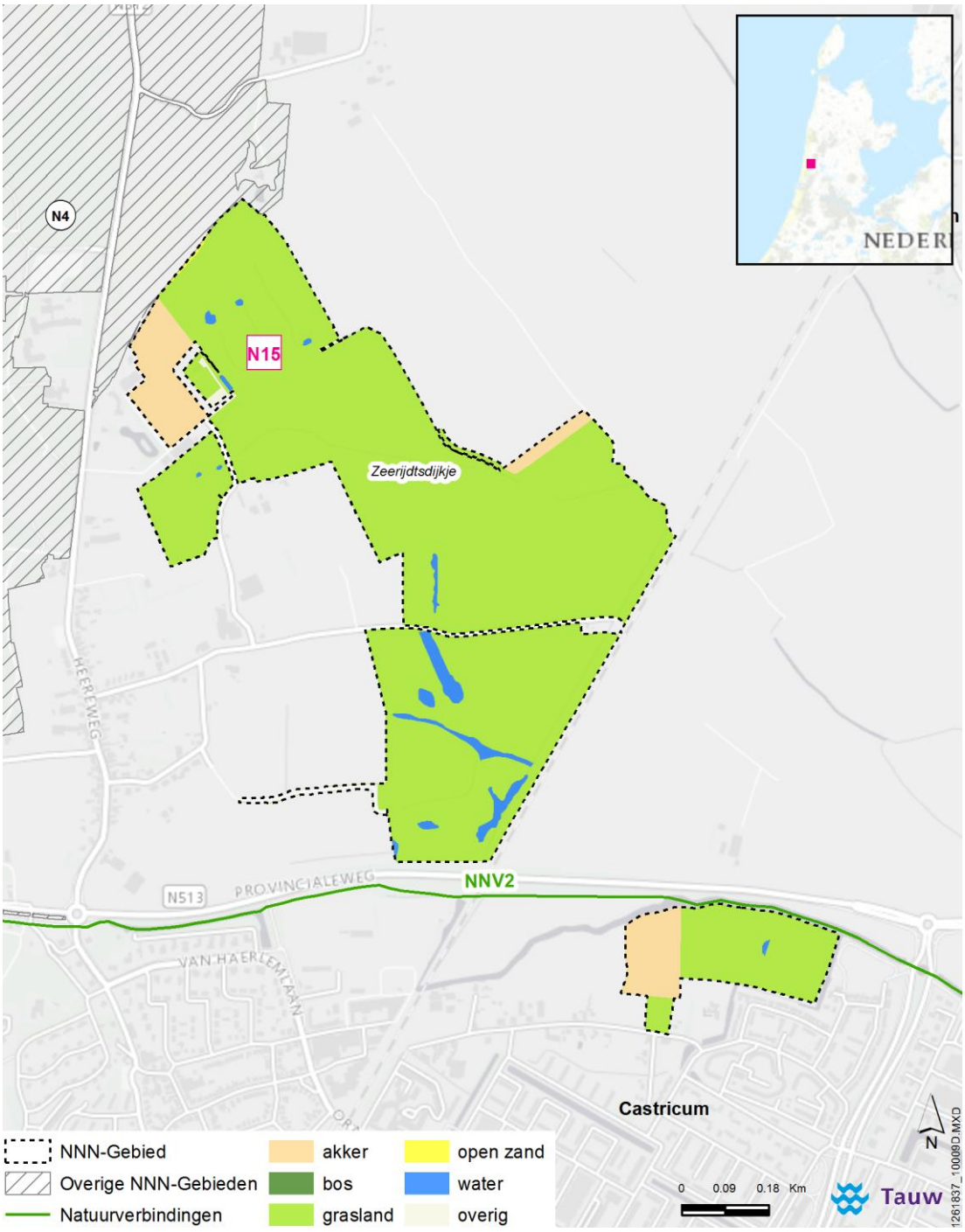
2 Oppervlakte en samenhang NNN

NNN-gebied Duinrand Bakkum is deels onderdeel van Natura 2000 gebied Noordhollands Duinreservaat. Dit betreft het meest noordelijk gelegen perceel. Naast de overlap grenst op deze locatie NNN-gebied Duinrand Bakkum ook aan het Noordhollands Duinreservaat. De **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt 70 hectare.

De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten vochtige, open karakter van het gebied en een samenhangend watersysteem. De ecologische samenhang met andere NNN gebieden bestaat uit een origineel strandvlaktenlandschap grenzend aan de binnenduinrand. Vooral de samenhang met het Noordhollands Duinreservaat (N4) is groot, zowel ruimtelijk als hydrologisch. Het ‘overlappende’ perceel is vanuit Natura 2000-perspectief gedeeltelijk aangemerkt als het habitattype Vochtige duinvallei (H2190D). In algemene zin is de overgang van N4 naar NNN-gebied Duinrand Bakkum zeldzaam in Noord-Holland, omdat het binnenduin direct grenst aan een strandvlaktenlandschap.

Daarnaast loopt natuurverbinding NNV2 langs Duinrand Bakkum. Deze oost-west lopende natuurverbinding heeft als doel meerdere NNN-gebieden met elkaar te verbinden (o.a. N4, N14, N15 en L2) en vormt ook een verbinding met het meest zuidelijke perceel van het NNN-gebied dat tegen de bebouwde kom van Castricum aanligt.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Duinrand Bakkum en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Duinrand Bakkum ligt ten oosten van het naastgelegen duingebied en is een strandwallen- en strandvlaktenlandschap (fysisch-geografische regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Bepalend voor de vorming van het landschap zijn vooral het Oer-IJ (riviermonding) en het zeegat

van Bergen. Rond 3500 v.C. ontstond door afzettingen van getijdenstroming in het Zeegat van Bergen een tweede strandwal vanaf Alkmaar, via Heiloo naar Limmen/Castricum. Aan de zuidzijde van deze strandwal vormde een aftakking van de Rijn, via de Utrechtse Vecht en het IJ, het zogenaamde Oer-IJ. In deze getijdendelta werd een meters dik pakket van zand en kleilagen, dooraderd met laagjes schelpen, afgezet op het basisveen. Na verloop van tijd ontstond westelijk hiervan een nieuwe bijna gesloten strandwal. Het zeegat van Bergen sloot zich geleidelijk vanaf 3300 v.C. en het waddengebied werd na enkele transgressiefasen rond 1000 v.C. afgesloten en ontwikkelde zich tot een zoetwater veengebied, het Hollandveen. Om het duingebied te bereiken werd in het Hollandveen het Zeerijdtsdijkje gebouwd. Het veen dat zich in de eeuwen daarna in dit gebied heeft gevormd, is na ontginning vanaf circa 1000 n.C. grotendeels weer verdwenen.

Een deel van dit land is lange tijd in gebruik geweest als agrarisch grasland, maar 15-20 jaar geleden door de toenmalige eigenaren geschonken aan Stichting De Hooge Weide om de natuur een kans te geven zich te herstellen en de continuïteit van de natuurgebieden te verzekeren. Sindsdien hebben er verschillende maatregelen plaatsgevonden voor het herstel.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Duinrand Bakkum is één van de weinige strandvlaktes die nog direct aan het duin grenst. Op de oude strandvlaktes is één van de belangrijkste processen de voeding met zoete, kalkrijke kwel afkomstig van de naastgelegen strandwallen en duinen. De invloed van kwel is het hoogst nabij de strandwal en neemt af richting het oosten. Het gebied is een paar jaar geleden door een duinrel met de duinen verbonden. Daardoor kan het schone, heldere duinwater zo lang mogelijk in het gebied worden vast vastgehouden en het polderwater om het gebied heen worden geleid. In natte periodes stroomt het overtollige water uit de duinen het gebied binnen en wordt hier opgevangen, wat leidt tot een wisselend waterpeil.

De afwisseling van historische oeverwallen en erosiegeulen en van kleiige en meer zandige sedimenten is in het bijzonder in de weilanden goed zichtbaar aan een duidelijk reliëf. Tussen Limmen en Castricum door is een unieke zichtlijn vanaf het binnenduin, met onverkavelde percelen die langzaam aflopen en in de verte de strandwal van Limmen die opduikt in het landschap. De openheid van het landschap is een belangrijk kenmerk en laat hier een uniek beeld zien van het oorspronkelijke landschap van een geleidelijke overgang van de binnenduinrand naar de achtergelegen strandvlaktes. Hier is het “omgronden” ten behoeve van de bollenteelt of het geschikt maken van de grond voor woningbouw uitgebleven, waardoor de oude bodems nog grotendeels intact zijn. Op de graslanden zijn verschillende poelen aanwezig en slootkanten zijn met langzaam aflopende oevers ingericht.

Huidig gebruik

Het deel van Duinrand Bakkum dat in beheer is bij Stichting De Hooge Weide is niet vrij toegankelijk. Alleen gedurende juni en juli is het mogelijk tijdens excursies onder begeleiding van medewerkers van de Stichting het gebied te bezoeken. Het natuurgebied is buiten het broedseizoen (1 juli t/m 1 maart) te overzien vanaf het Zeerijdtsdijkje.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Duinrand Bakkum de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoed open strandvlaktelandschap met extensieve graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kwelgevoed open strandvlaktelandschap met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Duinrand Bakkum bestaat geheel uit een oud strandvlaktelandschap met open, extensieve graslanden en poelen. Dit landschap wordt beheerd als **Nat schraalland (N10.01), Vochtig weidevogelgrasland (N13.01), Vochtig hooiland (N10.02)** of **Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02)**. In deze graslanden liggen verscheidene poelen. De gegraven duinrel wordt beheerd als **Beek en Bron (N03.01)**. Het meest noordelijke deel dat beheerd wordt als N10.02 Vochtig hooiland bestaat deels uit Natura 2000 habitattype H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten).

De graslanden met aanwezige poelen kennen een hoge botanische waarde. Van oost naar west draagt ook de gradiënt in kwelinvloed en bodemsamenstelling (van zand naar klei) daaraan bij. Er zijn met name veel orchideeën te vinden, zoals de bijenorchis. Ook de grote ratelaar komt in grote aantallen voor. In de poelen leven amfibieën, waaronder de **rugstreeppad** die hier veelvuldig voorkomt.

Potentiële natuurwaarden

De ambitie is om een groot deel van Kruiden- en faunarijk graslanden (N12.02) om te vormen naar Vochtig hooiland (N10.02). Herstel en ontwikkeling van bloemrijk grasland, nat schraalland, stromend water en kwelgevoede sloten ontstaan door een betere benutting van afstromend duinwater.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord, met name bos / grasland)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen, stuifzand, vennen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel (brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk, etc.)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid incl. geluid)	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed open strandvlaktelandschap met extensieve graslanden																	
N03.01 Beek en Bron	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden op de schrale graslanden zijn binnen redelijke tijd vervangbaar (<25 jaar). De unieke ligging in het landschap met een nagenoeg oorspronkelijke zichtlijn over de oude strandvlaktes nabij het binnenduin maken dit gebied echter onvervangbaar

Castricummerpolder en eendenkooi Uitgeest (N16)

1 Algemene gegevens

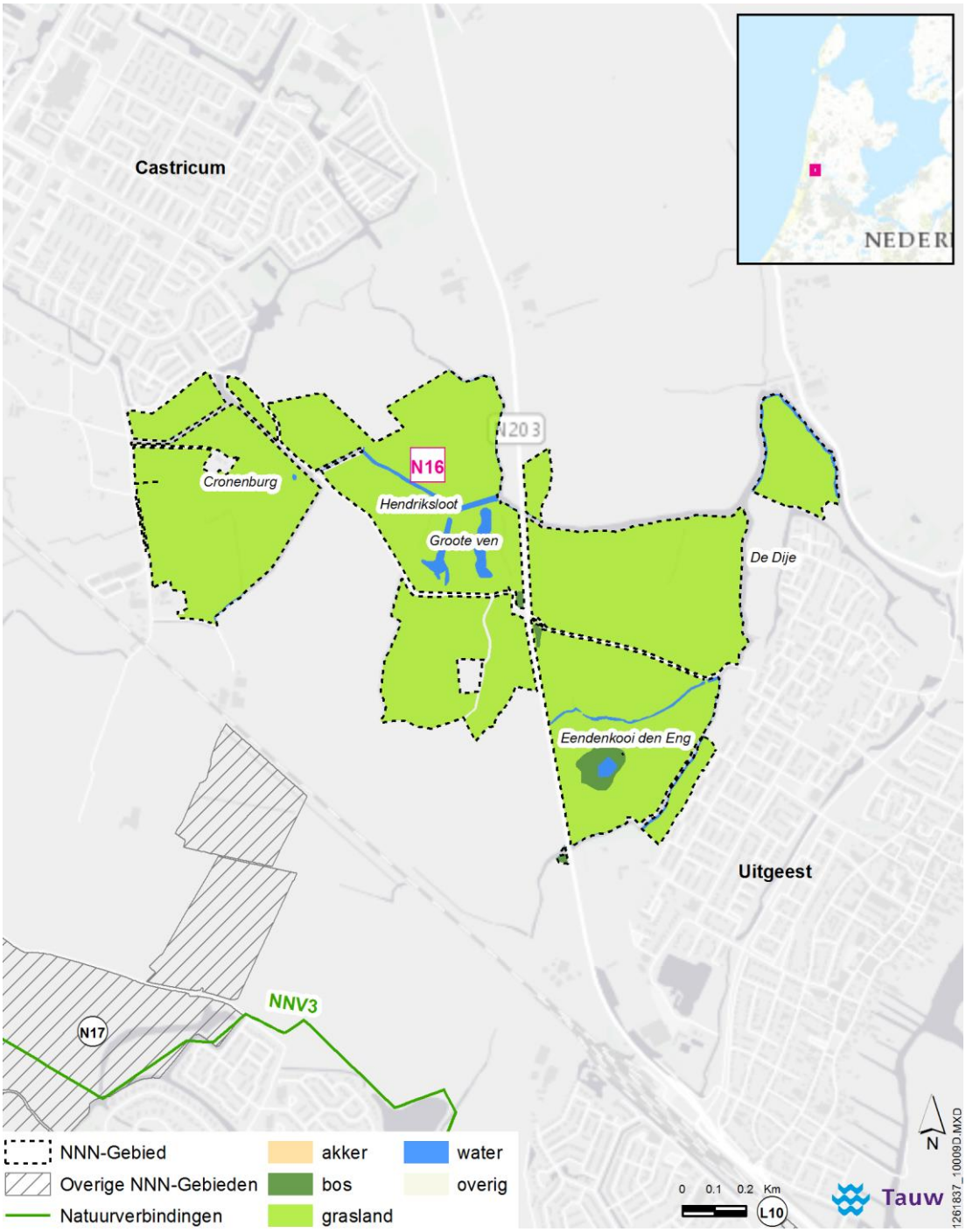
Nummer	N16
Naam gebied	Castricummerpolder en eendenkooi Uitgeest
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Uitgeest, Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	138 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Landschap Noord-Holland, Stichting de hooge weide en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Castricummerpolder strekt zich uit tussen Castricum, Uitgeest en Heemskerk. De eendenkooi den Eng ligt tussen Uitgeest en de provinciale weg N203. Het NNN-gebied heeft een **oppervlakte** van 138 ha. De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten open grasland en het samenhangend watersysteem in het gebied. Het NNN-gebied ligt op de overgang van het duingebied in het westen, waartoe het Noordhollands Duinreservaat (N4) behoort, naar de poldergebieden, waartoe ook het even ten zuiden gelegen Marquette en het Krengenbos (N17) en Limmer- en Heilooër Die en Limmerveen (N14) behoren. De ecologische samenhang tussen deze gebieden betreft vooral dat zij onderdeel zijn van een lokaal netwerk van weidevogelgebieden.

Castricummerpolder maakt tevens deel uit van de ecologische verbinding 'Van Kust tot Kust', een verbinding tussen Noordzee en Markermeer, waarmee veengebieden en kustlandschap met elkaar verbonden worden. Daarnaast is het een zijtak van de 'Natte As', een robuuste verbinding van moerassystemen, die het Waddengebied via het Lauwersmeergebied, de randmeren, de Hollandse venen en de Biesbosch, met de Zeeuwse Delta verbindt.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Castricummerpolder en eendenkooi Uitgeest en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Castricummerpolder ligt in het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** op de overgang van een oude strandwal naar een oude veenafgraving op de achterliggende strandvlakte (fysisch-geografische regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Bepalend voor de vorming van het landschap zijn vooral het Oer-IJ en het zeegat van Bergen. Een oude zijtak van het Oer-IJ is nog altijd zichtbaar in het gebied. In deze getijdendelta werd een meters dik pakket van zand en kleilagen, dooraderd met laagjes schelpen, afgezet op het basisveen. Na verloop van tijd ontstond westelijk hiervan een nieuwe bijna gesloten strandwal. Het zeegat van Bergen sloot zich geleidelijk vanaf 3300 voor Christus en het waddengebied werd na enkele transgressiefasen rond 1000 voor Christus afgesloten en ontwikkelde zich tot een zoet veengebied, het Hollandveen. Dit veen is na ontginning vanaf circa 1000 na Christus grotendeels weer verdwenen.

De aanleg van diverse dijken in en rond de huidige Castricummerpolder vond plaats vanaf de 12de eeuw maar pas aan het eind van de 16de eeuw werd het gebied bemalen na de aanleg van de Heemstederdijk en de Hendriksloot. De sloot begon bij Cronenburg en ontwaterde de polder via de Dije en de Rijn richting het Alkmaardermeer. Hoewel de loop van de sloot diverse malen is veranderd, is duidelijk zichtbaar dat deze dwars door de voormalige stroomruggen van het krekenlandschap loopt. Tot in de negentiende eeuw werd gedurende de winter het land onder water gezet, zodat een nieuw vruchtbaar kleilaagje werd afgezet. Boerderij Cronenburg markeert het centrum van het voormalige mondingsgebied van het Oer-IJ. De boerderij staat op de fundamenten van het voormalige kasteel Kronenburg, gebouwd rond de 14de eeuw en het gebied is aangewezen als archeologisch waardevol gebied. De Eendenkooi van der Eng is één van de oudste kooien van Noord-Holland en is opgericht rond 1600. De kooi is diverse malen verwaarloosd, verkocht, gerestaureerd en heringericht. De vangsten waren goed, tot rond 1930 de provinciale weg werd aangelegd. Rond 1960 kocht de gemeente Uitgeest de eendenkooi en het afpalingsrecht op. Door teruglopende vangsten raakte de kooi in verval en in 1970 werd de kooi buiten gebruik gesteld. Stichting Landschap Noord-Holland sloot in de jaren tachtig een huurovereenkomst en restaureerde de kooi met vrijwilligers, waarbij de sloten werden geschoond, bos werd aangeplant en herstel van de vangpijp en de wal rond de plas plaats vond.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Ondanks egalisaties is de ontstaansgeschiedenis nog herkenbaar in het landschap. Het microreliëf van het krekenstelsel is zichtbaar in de lager gelegen delen (0,6 meter onder NAP) in het zuidoosten. Het meest herkenbaar is de Dije, als restant van een van de hoofdgeulen van het Oer-ij. In de nauwe binnenbocht, is een relatief groot hoogte verschil van ruim een meter. In het midden ligt het maaiveld op 0,5 meter boven NAP wat afloopt richting de sloot tot 0,6 meter onder NAP. De bodem bestaat hier uit kalkrijke lichte zavel.

Richting het noordwesten loopt het maaiveld iets op tot gemiddeld 0,3 meter onder NAP. Ook de bodemsamenstelling verandert naar meer leemhoudende grond van zavel tot zware klei in het uiterste noorden. Het maaiveld rond Cronenburg ligt nog wat hoger in het landschap (rond NAP). Verspreid door het gebied liggen nog restanten van het veendek met moerige grond op zand.

Het streefwaterpeil in het grootste deel van de polder is gedurende de zomer 0,95 meter NAP en gedurende de winter 0,85 meter onder NAP. Hiermee staat het grondwaterpeil net onder het maaiveld en enkele delen staan tijdens het broedseizoen deels onder water. In de gegraven plassen in het grasland tussen de Hendriksloot, N203 en Ultgeesterweg staat in principe het gehele jaar water. In de polder is een geringe kweldruk aanwezige van kalkrijk water vanuit het duinengebied, dat met name zichtbaar is in de sloten. Het omliggende agrarische land kent een grotere onderbemaling van 1,3 meter onder NAP.

De Hendriksloot voert het water gedurende de wintermaanden richting het oosten af op het boezemwater Ultgeestermeer. In de zomer wordt boezemwater de polder weer ingelaten.

Oorspronkelijk werd de bemaling geregeld door poldermolen De Dog bij Uitgeest, nu door een gemaal. De Dije heeft een waterpeil van 0,85 m onder NAP en voedt de eendenkooi en de omliggende polder via een regelbaar keerschot. Het waterpeil van de eendenkooi is 0,90 meter onder NAP. Een pomp in de plas circuleert het water om ijsvorming te voorkomen. Wateroverschot in de plas wordt onder de Dije door naar de woonwijk de Koog afgevoerd.

Huidig gebruik

Een groot deel van de graslanden is in beheer van de stichting de Hooge weide. De graslanden zijn grotendeels in agrarisch gebruik met weinig koeien. Het beheer is gericht op weidevogels en het streefbeeld is een 'klassiek' boerengrasland met de bijbehorende typische soorten. Rond maart wordt een hoger waterpeil gehanteerd zodat er nat grasland ontstaat en vanaf juli gaat het waterpeil weer omlaag zodat er gemaaid kan worden. Er wordt niet bemest en er zijn vossenrasters geplaatst om de druk op weidevogels te beperken. De ondiepe plassen Groote ven werd door de stichting in 2004 opnieuw ingericht.

De eendenkooi wordt beheerd door twee kooikers. De kooi is goed zichtbaar vanuit Uitgeest en vanaf de weg Uitgeest-Limmen. Op afspraak is de eendenkooi vijf á zes keer per jaar te bezoeken voor een excursie. De Cronenburg boerderij is sinds 2003 een provinciaal archeologisch monument en niet meer in gebruik als agrarisch bedrijf en wordt niet meer bewoond. De graslanden er omheen zijn in beheer van Landschap Noord-Holland en ook hier is sprake van extensieve begrazing met koeien.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Castricummerpolder en eendenkooi Uitgeest de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

In het centrale deel van de Castricummerpolder wisselen **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N10.02 Vochtig hooiland** elkaar af. De graslanden rond Cronenburg en een deel van het grasland rond de eendenkooi bestaan uit **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland.** De sloot in het grasland ten noorden van de eendenkooi betreft het beheertype **N04.02 Zoete plas**. De waterkwaliteit in de polder is over het algemeen goed, met doorzichten tot op de zandige bodem en groeiplaatsen van kranswieren. Door het aanwezige microreliëf en de kwelinvloeden zijn de gras- en hooilanden van botanische waarde, met een en grote diversiteit aan kruidenachtige soorten en biezen. Restanten moerige grond vormen geschikte groeiplaatsen voor onder meer de wilde kievitsbloem. De rijke vegetatie is van belang voor **libellen en dagvlinders**, zoals de vroege glazenmaker, argusvlinder en bruinzandoogje. De grootste waarde ligt echter in de grote dichtheid aan **weidevogels en watervogels,** met meer dan 40 broedparen per hectare. Te noemen zijn grutto, kievit, kluut, graspieper en gele kwikstaart.

Potentiële natuurwaarden

Er liggen potenties om het areaal extensief vochtig weidevogelgrasland uit te breiden. De graslanden rond de eendenkooi worden momenteel nog niet als weidevogelgrasland beheerd, maar zou een aaneengesloten gebied kunnen vormen. Daarnaast kan het areaal kruiden- en faunarijk grasland uitgebreid worden met drogere graslanden rond Cronenburg en de binnenbocht van de Dije.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

Actuele natuurwaarden

De eendenkooi van der Eng is een cultuurhistorisch waardevol element in het open weidevogelgrasland. De restauratie van de combinatie van het kooibos (**N17.06 Vochtig hakhout**), de centrale kooiplas en de vangbuis (**N17.04 Eendenkooi**) hebben de waarde van het element hersteld. Het kooibos van bijna anderhalve hectare bestaat voornamelijk uit loofbomen. Door de ontoegankelijkheid en beslotenheid vormt het een broedgebied voor **watervogels** en **moerasvogels**.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties van het gebied worden door het huidige beheer van de eendenkooi al geheel of grotendeels ingevuld.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (eendenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus (o.a. dagvlinders)	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen)	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi																	
N17.04 Eendenkooi	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Open graslanden zijn op zichzelf relatief snel te realiseren (<10 jaar). De oude bodem met microreliëf van het oude Oer-ij is echter onvervangbaar. Ook de cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi is niet of nauwelijks vervangbaar.

Marquette en het Krengenbos (N17)

1 Algemene gegevens

Nummer	N17
Naam gebied	Marquette en het Krengenbos
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Castricum, Heemskerk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	151 hectare
Eigendom / beheer	Provincie Noord-Holland/PWN (Marquette), Landschap Noord-Holland, HHNK en Stichting Hooge Weide

2 Oppervlakte en samenhang NNN

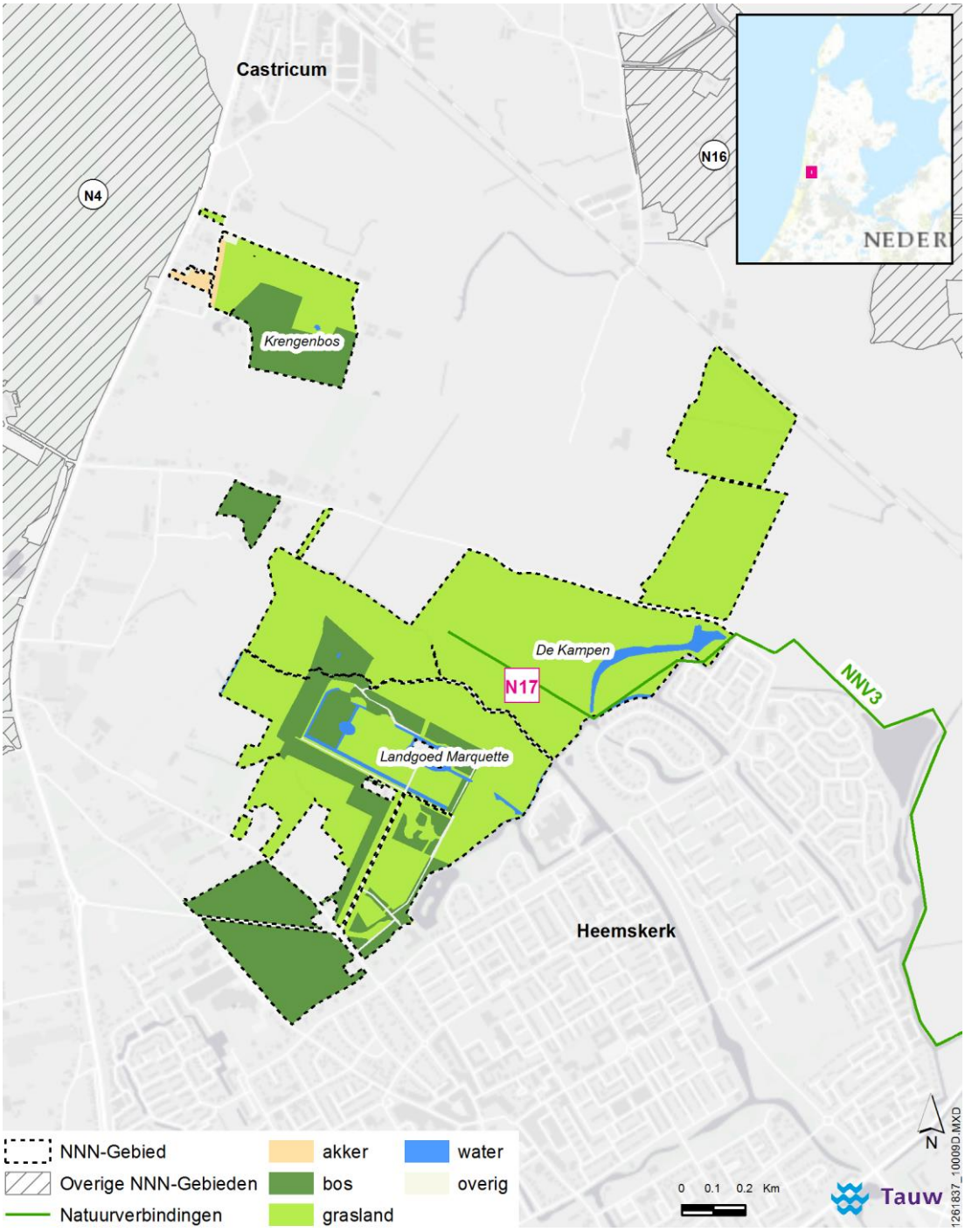
Landgoed Marquette en het Krengenbos worden begrensd door Heemskerk in het zuiden, Castricum in het noorden en het Noordhollands Duinreservaat in het westen. De **oppervlakte** van het gebied bedraagt circa 150 hectare.

De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten open grasland en het samenhangend watersysteem in het gebied. Verspreid tussen de open graslanden liggen enkele bospercelen, die met name op Landgoed Marquette met elkaar in verbinding staan.

Het NNN-gebied ligt op de overgang van het duingebied in het westen, waartoe het Noordhollands Duinreservaat (N4) behoort, naar de poldergebieden ten noordoosten waarvan een deel onder NNN-gebied Castricummerpolder en Eendenkooi Uitgeest (N16) vallen. De samenhang tussen deze gebieden betreft dus vooral een overgangssituatie tussen beiden gebiedstypen. De ecologische samenhang met de NNN-gebieden N4 en N16 wordt hierdoor voornamelijk bepaald door respectievelijk de uitlopers van de boste strandwallen aan de westkant en de aangrenzende weidevogelgraslanden aan de noordoostkant. Aan de oostkant van het gebied moet natuurverbinding NNV3 de connectie vormen met NNN-gebied de Driehoek van Assum (L10).

De ruimtelijke samenhang tussen het Krengenbos en het Noordhollands Duinreservaat wordt beperkt door de ligging van de Beverwijkerstraatweg.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Marquette en het Krengenbos en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Marquette en het Krengenbos ligt in het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** op de overgang van een oude strandwal naar een oude veenafgraving op de achterliggende strandvlakte (fysisch-geografische regio's: overgang duinen en zeekleigebied). Bepalend voor de vorming van het landschap zijn vooral het Oer-IJ (riviermonding) en het zeegat van Bergen. Rond 3500 v.C. ontstond door afzettingen van getijdenstroming in het Zeegat van Bergen een tweede strandwal vanaf Alkmaar, via Heiloo naar Limmen/Castricum. Aan de zuidzijde van deze strandwal vormde zich een aftakking van de Rijn, via de Utrechtse Vecht en het IJ, het zogenaamde Oer-IJ. Een oude zijtak van het Oer-IJ is nog altijd zichtbaar in het gebied. In deze getijdendelta werd een meters dik pakket van zand en kleilagen, dooraderd met laagjes schelpen, afgezet op het basisveen. Na verloop van tijd ontstond westelijk hiervan een nieuwe bijna gesloten strandwal. Het zeegat van Bergen sloot zich geleidelijk vanaf 3300 v.C. en het waddengebied werd na enkele transgressiefasen rond 1000 v.C. afgesloten en ontwikkelde zich tot een zoet veengebied, het Hollandveen. Het veen dat zich in de eeuwen daarna in dit gebied heeft gevormd, is na ontginning vanaf circa 1000 n. Christus grotendeels weer verdwenen. De strandwal in het zuiden is echter intact gebleven.

De oorsprong van Landgoed Marquette ligt rond 1250. Op dat moment liet de toenmalige graaf van Holland, Willem II, op de oude strandwal een burcht bouwen. Het was een van de dwangburchten die in een ruime boog rond West-Friesland werden aangelegd om het opstandige volk onder het grafelijk gezag te brengen. Vanaf 1700 wordt het bewoond door een andere familie, die de burcht compleet heeft verbouwd. In de 19e eeuw werd het landgoed omgevormd in de Engelse landschapsstijl. Een groot deel van de omliggende weilanden zijn inmiddels ingericht voor weidevogels. Het Krengenbos en de daar naast liggende Lugtenakker bestaat uit oude restanten van een essenhakhoutcultuur, met oude stobben.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Marquette en het Krengenbos ligt deels op een strandwal en een veenafgraving. Ten westen van het gebied loopt van noord naar zuid een langgerekte strandwal, van waaruit de polders kalkrijke kwel ontvangen. De invloed van kwel is het hoogst nabij de strandwal en neemt af richting het oosten. In het gebied wordt daarnaast relatief schoon (voedselarm en basenrijk) zoet water aangevoerd door duinrellen die door het gebied stromen. Een deel van deze duinrellen is ingericht als waterberging om in natte periodes het overtollige water uit de duinen op te vangen, wat leidt tot een wisselend waterpeil. Het middeleeuws verkavelingspatroon dat gebruikt werd om de polders te ontwateren is nog intact.

De afwisseling van oeverwallen en erosiegeulen en gradiënt van zand naar klei (en droog naar nat) is in het bijzonder in de weilanden goed zichtbaar aan een duidelijk **reliëf**. Dit hangt nauw samen met het historisch grondgebruik. De natte, kleiige, kalkrijke delen van het landschap waren alleen geschikt als hooi- of weiland, met als belangrijk kenmerk openheid. Hier is het "omgronden" ten behoeve van de bollenteelt of het geschikt maken van de grond voor woningbouw uitgebleven, waardoor de oude bodems nog grotendeels intact zijn. Door historische overstromingen met zeewater is hier lokaal sprake van brakke omstandigheden.

Op de hoge, zandige, kalkarme delen zoals de strandwal werd bos aangelegd, met als belangrijk kenmerk beslotenheid en oud bos. In een deel van deze bossen groeien essen, die nu door essentaksterfte bedreigt worden.

Huidig gebruik

De graslanden worden extensief beheerd door agrariërs, waarbij het beheer gericht is op weidevogels. Zo wordt er bijvoorbeeld bemest met ruwe stalmest. Landgoed Marquette is open voor fietsers en wandelaars, het kasteel is in gebruik als hotel. Circa 10 hectare van het gebied nabij de Kampen is in gebruik als waterberging. Deze waterberging heeft als functie om in natte periodes het overtollige water uit de duinen (tijdelijk) op te vangen.

Op het landgoed worden jaarlijks festiviteiten georganiseerd.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Marquette en het Krengenbos de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De percelen in de noordkant van het gebied zijn gedeeltelijk ingericht voor weidevogels en worden beheerd als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, maar ook de delen die beheerd worden als **N10.02 Vochtig hooiland** zijn geschikt voor weidevogels. Op de brakke plekken groeien soorten als schorrezoutgras, knolvossenstaart en zilte rus. De weidevogelgraslanden zijn grotendeels dotterbloemhooilanden met een goed ontwikkeld bodemleven. Dit rijke bodemleven vormt de belangrijkste voedselbron voor **weidevogels**. In tegenstelling tot de landelijke achteruitgang van de weidevogels, gaat het hier de laatste jaren juist een stuk beter met een aantal soorten. Ondanks de landelijke afname van onder andere de kievit en grutto zijn het aantal territoria met jongen van deze soorten in dit gebied weer op het niveau van de aantallen van de jaren 80, wat een flinke toename is.

Het landgoed wordt deels beheerd als **N12.03 Glanshaverhooiland**. Het grasland ten noorden van het Krengenbos wordt beheerd als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De relicten van de oude duinrel, die nu dienst doet als waterberging, wordt beheerd als **N04.02 Zoete Plas**.

Potentiële natuurwaarden

De potentie is om het areaal extensieve graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) uit te breiden ten koste van nu nog intensief gebruikte graslanden. Daarmee kan het graslandareaal tevens geschikter worden voor door de beheerder geambieerde soorten als kwartelkoning, waarvan de laatste al in het nabijgelegen duingebied broedt. Mogelijk kan verdere benutting van de kwelpotentie ook een bijdrage leveren aan verder kwaliteitsverbetering van de soortenrijke natte graslanden van het type N10.02.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Ondanks de betrekkelijk geringe oppervlakte aan bos- en parklandschap in het gebied zijn de bospercelen erg divers en verschillend van elkaar. Het bos op landgoed Marquette wordt gekenmerkt als **N17.03 Park- of stinzenbos**. In dit gedeelte is ook de typische stinzenflora met soorten als stengelloze sleutelbloem aanwezig. Opvallend is de grote populatie stofzaad en grote keverorchis. Het meest zuidelijk gelegen bosperceel is getypeerd als **N15.01 Duinbos** en daarmee vergelijkbaar met de aangrenzende bossen in het Noordhollands Duinreservaat (N4). Dit bos ligt ook nog op de oude strandwal. Zowel het park- en stinzenbos als het duinbos zijn oude bossen en daarmee bieden ze ook geschikt leefgebied voor een soorten als de **boommarter, bos en/of struweelvogels** en **vleermuizen.**

Het Krengenbos (**N14.03 Haagbeuk- en essenbos**) is een ander type bos vanwege de periodiek hoge grondwaterstanden, terwijl de bossen nabij het landgoed droog zijn. De combinatie van ouderdom en het jarenlange essenhakhout beheer dat hier is toegepast, resulteren in een bijzondere epifytische mosvegetatie en grote aantallen keverorchissen. Ook bospaardenstaart is hier een bijzondere soort. De oude stobben in het Krengenbos zijn het gevolg van het gevoerde hakhoutbeheer. Op dit moment wordt dat niet meer toegepast, waardoor verruiging op kan treden.

De intensiever gebruikte en beheerde terreinen op landgoed Marquette, bestaan uit een kleinschalige afwisseling van besloten en opener terrein waar recreatief gebruik plaatsvindt (**Multifunctionele natuur**). Dit herbergt weliswaar geen specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar draagt wel sterk bij aan het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling van het landgoeder Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in het park- of stinzenbos en het duinbos worden al grotendeels benut. Voor het Krengenbos zijn de actuele en potentiële natuurwaarden sterk afhankelijk van hoe de essentaksterfte zich ontwikkeld. Daardoor is de kans op verruiging en daarmee de kans dat bestaande waarden verdwijnen groot en kan actief ingrijpen in het sortiment en beheer gewenst zijn.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Bos en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het restant van het oude polderlandschap, de wateren met goede waterkwaliteit en de basenrijke kwel zijn (als basis voor actuele waarden en hoge natuurpotenties) niet of nauwelijks vervangbaar.

Hetzelfde geldt voor de verschillende oude bossen en de oude landschapsstructuur van het landgoed.

Duinen bij Wijk aan Zee (N18)

1 Algemene gegevens

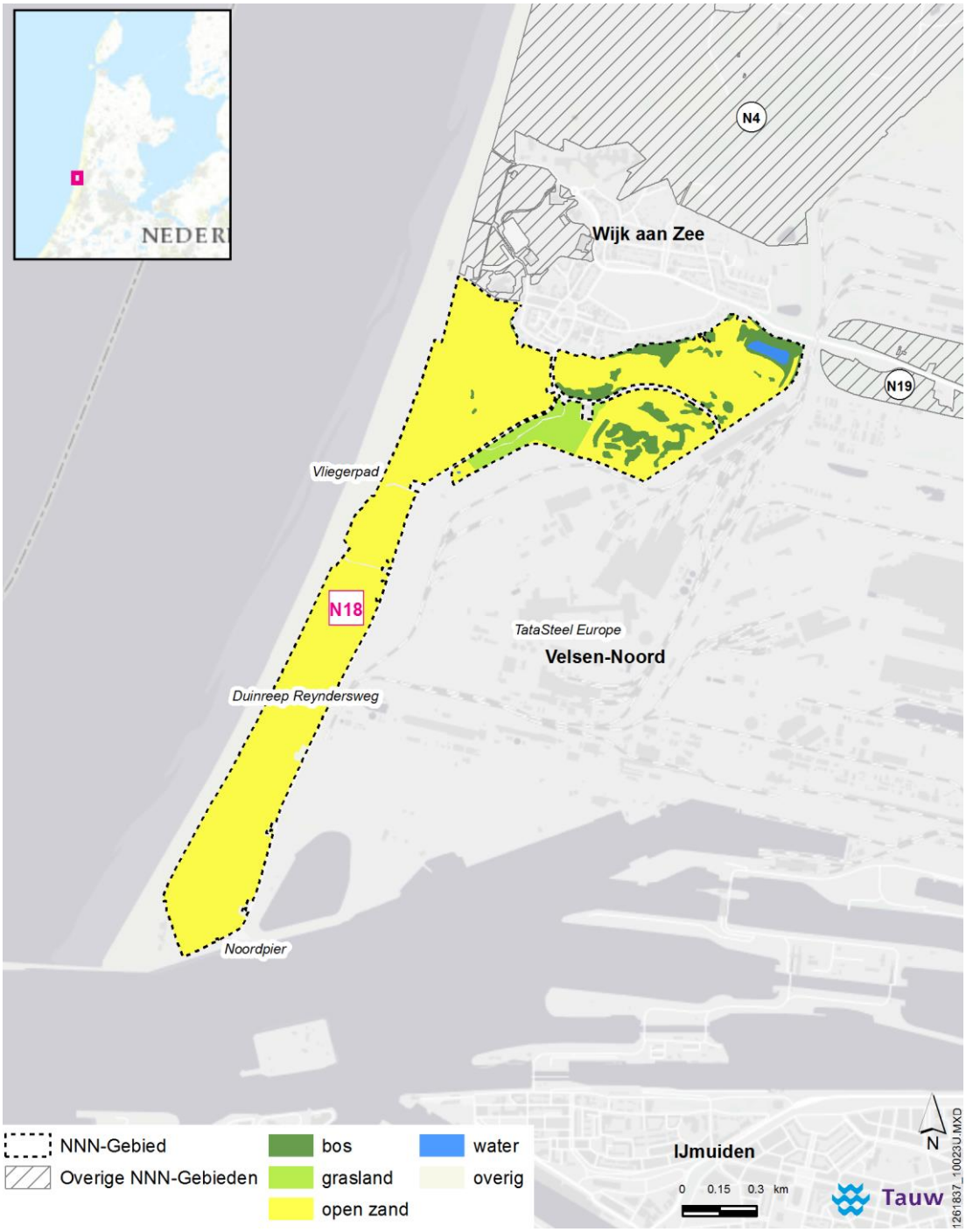
Nummer	N18
Naam gebied	Duinen bij Wijk aan Zee
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Beverwijk, Velsen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #87 Noordhollands Duinreservaat (Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (loopduin, uitblazingsvalleien en parabool- en kamduinen)
Gebruik / functie	Natuur, kustverdediging en recreatie
Oppervlakte NNN	124 hectare
Eigendom / beheer	Rijkswaterstaat, Provincie Noord-Holland/PWN en Tata Steel

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de Duinen bij Wijk aan Zee bedraagt circa 124 hectare. Dit NNN-gebied beslaat het hele duingebied tussen het Noordzeekanaal en Wijk aan Zee, in het oosten begrensd door het industrieterrein van Tata Steel Europe. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte aaneengesloten landschap van jonge duinen. De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Ten noorden liggen de duingebieden Noordhollands Duinreservaat (N4) en Schoorlse Duinen (N3). Omdat de continuïteit van de duinen rond Wijk aan Zee enigszins versnipperd is spelen ook de noordoostelijk gelegen deelgebiedjes van NNN-gebied Westerhout en de Lunetten bij Beverwijk (N19) een rol als verbinding tussen de duingebieden.

De relatie van het gebied met nog zuidelijker gelegen duingebieden zoals het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1) en de Amsterdamse Waterleidingduinen (Z2) wordt, althans voor een belangrijk deel van de fauna zoals kleine zoogdieren en vlinders, sterk beperkt door het Noordzeekanaal. Voor sommige mobiele soorten bieden het Forteiland of waadplekken in het Noordzeekanaal nabij Spaarnwoude mogelijk enig soelaas.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Duinen bij Wijk aan Zee en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De duinen bij Wijk aan Zee vormen een aaneengesloten maar relatief smalle duinstrook, die hoofdzakelijk bestaat uit het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). Wijk aan Zee was tot aan halverwege de 19e eeuw een typisch vissersdorp. Het dorp wordt bewoond sinds de Middeleeuwen. Er lagen plekken waar je met boot het strand op kon, en waar je boot achter de

duinen kon trekken. Door schommelingen in de visstand was de vangst niet altijd zeker. In slechte tijden werd daarom aanvullend geboerd om voedselschaarste te voorkomen. Rond Wijk aan Zee lagen een aantal permanente akkers, die in tijden met weinig vis werden uitgebreid. Geiten begraasden deze akkers. Ook werd er hout en helm geoogst als brandstof en ligbed voor vee en het maken van manden. De permanente akkers lagen in de kern, de minder intensief gebruikte of tijdelijke akkers meer richting de buitenranden. Dit zorgde voor een 'pulsgewijze' invloed van de mens op zijn omgeving. Deze invloed heeft ruim 1000 jaar bestaan en heeft een grote invloed gehad op het duinlandschap, door het menselijk gebruik ontstond een zogenoemd zeedorpenlandschap. Bij het graven van het Noordzeekanaal aan het eind van de 18e eeuw is een deel van het zand gebruikt als zandwal tussen de Noordpier en het Vliegerpad. Hierbij is het oorspronkelijke zeedorpenlandschap op deze plek teniet gedaan. Tegen deze zandwal aan zijn jonge, embryonale duinen ontstaan die nog steeds een grote dynamiek hebben.

Aardkundig monument

Het gebied ten noorden van het Vliegerpad behoort tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. Dit gebied is beschermd als aardkundig monument Duingebied Egmond-Wijk aan Zee (AM5). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen in dit gebied de aardkundige waarden bij de afweging moeten worden meegenomen. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten..

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied is de dynamiek van wind en (zee)water. Met name de zeereep is van groot belang als kustverdediging en de winddynamiek is hier zeer groot maar zal ook altijd begeleid moeten worden. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden om dit te bereiken met 'natuurlijke' processen, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie ('zandmotor'). Behalve in de zeereep is actieve verstuiving ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van kalkrijk zand ontstaan nieuwe pioniermilieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden. Na het plaatsen van de strandwal aan het einde van de 18e eeuw zijn er door de invloed van wind en zee duinen op ontstaan. Door de stromingen is het strand naast de strandwal een aangroeiende kust. Dat betekent dat er veel suppletie van zand is dat kan verstuiven en daarbij jonge duinen vormt. Deze duinen zijn constant in beweging, de dynamiek is hoog.

Naast de gradiënt in (wind)dynamiek is er in de duinen sprake van een nog veel kleinschaliger afwisseling in omstandigheden, met name omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Tenslotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld plaatsgevonden.

In de Duinen bij Wijk aan zee is sprake van een bijzondere situatie in het zogenaamde zeedorpenlandschap. Hier spelen in beginsel dezelfde processen als hiervoor beschreven, maar er heeft ook eeuwenlang kleinschalig gebruik van de duinen plaatsgevonden. Vooral door het weiden van vee, maar ook door kappen van struiken en het trekken van helm. De aanwezige hoefdieren mengden over lange tijd de humus en mest met het zand, waardoor rond het dorp een humuslaag van goede kwaliteit is ontstaan. Vertrapping en waardoor verdichting van schelpfragmenten leidde tot een kalkrijke bodem. Verder werden lokaal ook akkertjes ('landjes') in gebruik genomen die vanwege verdroging steeds verder werden uitgegraven. Met de vrijgekomen grond werden zanddijkjes opgeworpen waardoor een kenmerkend landschapspatroon ontstond dat deels nog herkenbaar aanwezig is. In het midden van de 19e

eeuw waren grote delen van het duin te droog geworden voor landbouw en stopte dit kleinschalige gebruik. Vanaf dat moment werden bosbouw en waterwinning steeds belangrijkere functies van het duingebied. In 1918 werd Tatasteel IJmuiden opgericht, dat inmiddels een gebied van 750 hectare beslaat direct aangrenzend aan de Duinen van Wijk aan Zee. Van dit enorme bedrijfsterrein is er in het NNN-gebied sprake van een wezenlijke invloed door geluid en licht.

In de duinen zijn nog verschillende restanten te vinden van het omvangrijke bunkercomplex uit de tweede wereldoorlog

Huidig gebruik

De duinen bij Wijk aan Zee zijn niet afgesloten voor bezoekers, omdat betreding een voorwaarde is het duindorpenlandschap en bijbehorende vegetatie in stand te houden. Het strand langs de Duinstrook Reyndersweg is in gebruik als activiteitenstrand. Activiteiten die hier plaatsvinden zijn onder andere strandzeilen ('blokarten') en kitesurfen.

De permanente openlucht beelden tentoonstelling, de Zee van Staal, is onderdeel van het natuurgebied. Ook is er het bunkermuseum aanwezig.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Duinen bij Wijk aan Zee de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Zeedorpenlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Zeedorpenlandschap

Actuele natuurwaarden

Het grootste deel van het landschap bestaat uit het kenmerkende zeedorpenlandschap met aan de kustzijde een smalle strook begeleid dynamisch duinlandschap, waar zeewolfsmelk voorkomt, dat hier echter niet als aparte kernkwaliteit wordt benoemd. Het gebied wordt in zijn geheel tot **N08.02 Open duin** gerekend (hoewel op kleine schaal ook vochtiger situaties aanwezig zijn). Het afwijkende karakter van het zeedorpenlandschap in vergelijking tot andere kustgebieden komt vooral voort uit het historische gebruik, waardoor naast processen ook oude patronen een rol spelen. Het zeedorpenlandschap bestaat uit een onregelmatig patroon van in onbruik geraakte oude akkertjes, duinrietruigten, struwelen, graslanden en open, stuivend duin. Hier worden bijzonder soortenrijke en tot ons land beperkte duingraslanden aangetroffen. Het gaat daarbij om zeer bloemrijke vegetaties met daarbinnen ook weer een grote variatie afhankelijk van reliëf en expositie. Voor de duingraslanden zijn onder meer diverse silenesoorten zoals oorsilene, orchideeën zoals hondskruid en bremrapen zoals blauwe bremraap en bitterkruidbremraap kenmerkend. Met name om de grote populatie hondskruid is bijvoorbeeld het Vuurbaakduin bekend. Behalve rijk aan zeldzame plantensoorten zijn de duingraslanden ook rijk aan insecten. Waaronder een breed scala aan vlinders en andere **ongewervelden van droge milieus** voor. Daaronder ook specialisten die afhankelijk zijn van specifieke waardplanten zoals de nachtvlinders witvlek-silene-uil (waardplant: nachtsilene) en oorsilene-uil (waardplant: oorsilene). Naast graslanden komen ook lage struwelen met duinroos voor.

De zeereep bestaat in principe uit het meest dynamische deel binnen het open duin, maar vanouds heeft ten behoeve van de kustverdediging vastlegging plaatsgevonden, met name door aanplant van helmgras. Voor de **zandhagedis** vormen de open duinen een geschikt habitat.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in het zeedorpenlandschap worden al geheel of grotendeels benut. Vanwege de bedreigingen door oprukkende bebouwing ligt de focus hier op behoud van bestaande waarden, waarbij ook behoud (en waar mogelijk versterking) van de ruimtelijke relaties tussen duingebieden ter weerszijden van de bebouwingskernen een belangrijk aandachtspunt is. In dit landschapstype dient een duurzame balans behouden te blijven tussen enerzijds het behoud van de cultuurhistorisch en ecologisch waardevolle patronen en de ruimte voor processen zoals verstuiving, waarbij kleinschaligheid het devies is.

In deze duinen staan een aantal bunkers die zijn ingericht als winterverblijfplaats voor **vleermuizen**. Nabij Wijk aan Zee zijn in het nabijgelegen Noordhollands Duinreservaat in bunkers meervleermuizen waargenomen. Mogelijk kunnen de bunkers in de Duinen bij Wijk aan Zee ook een functie voor deze soortgroep gaan vervullen.

Rond de zeedorpen en de wegen daar naartoe is verder het behoud en zo mogelijk de versterking van de ecologische relaties (noord-zuid) een belangrijk aandachtspunt. Het hele gebied is de enige doortrekplaats voor soorten van Nationaal Park Zuid-Kennemerland naar de noordelijke duingebieden. Een alternatieve route loopt om Heemskerk heen door allerlei andere habitattypes dan duinen. Voor soorten die zich makkelijk verplaatsen is deze route misschien haalbaar, maar voor de soorten die zeer gebonden zijn aan de duinen en zich maar moeizaam verplaatsen is dat niet haalbaar. Als doortrekplaats voor flora en fauna uit de zuidelijke duingebieden vormen de Duinen bij Wijk aan Zee een belangrijke stapsteen. Qua connectiviteit van de jonge duinen verdient met name de versterking van de noord-zuid relaties rond het Noordzeekanaal aandacht. Wellicht kan het forteiland (geen onderdeel NNN) daarbij een rol gaan spelen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit*	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (bunkers)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Zeedorpenlandschap																	
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X
Zandhagedis	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Het zeedorpenlandschap bij Wijk aan Zee is ontstaan in een tijdsbestek van ruim 1000 jaar. De bodemprocessen die hier hebben plaatsgevonden kunnen alleen plaatsvinden in dit lange tijdsbestek en de situatie is zowel ecologisch als cultuurhistorisch onvervangbaar. Het zeedorpenlandschap bij Wijk aan Zee is ook nog één van de best bewaarde, omdat de woonkern hier klein is gebleven.

Westerhout en de Lunetten bij Beverwijk (N19)

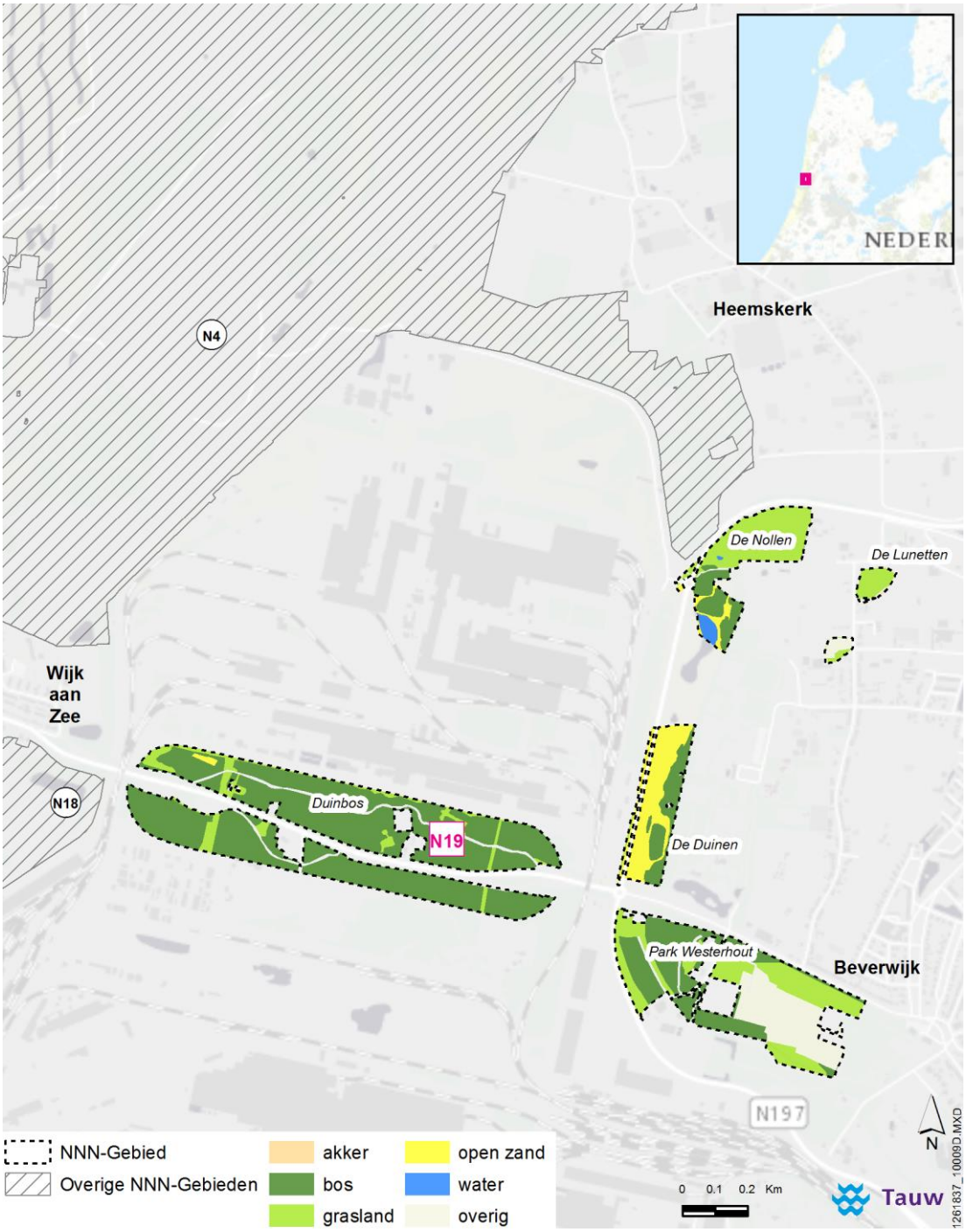
1 Algemene gegevens

Nummer	N19
Naam gebied	Westerhout en de Lunetten bij Beverwijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeente	Beverwijk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	62 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland (alleen Lunetten bij Beverwijk), TATA steel, gemeente Beverwijk en Landgoed Westerhout

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied bestaat uit meerdere delen namelijk Westerhout, de Lunetten en de Nollen met een gezamenlijke **oppervlakte** van ruim 60 hectare. De Lunetten hebben samen ongeveer een oppervlakte van 1,5 hectare. Park Westerhout is een stads-/kasteelpark van ongeveer 16 hectare groot. Park De Duinen is ongeveer 13 hectare groot en het Duinbos is ongeveer 31 hectare groot. De **samenhang** binnen het NNN en met overige delen van het NNN bestaat er uit dat de gebiedjes ‘stapstenen’ vormen in het tamelijk versnipperde duinlandschap rond Wijk aan Zee. Zo lag er oorspronkelijk een min of meer continue structuur van bos aan de binnenduinrand tussen de duingebieden Noordhollands Duinreservaat (N4) en Duinen bij Wijk aan Zee (N18), maar dit is hier door stedelijke en industriële ontwikkelingen verdwenen. De gebiedjes in dit NNN-gebied vangen deze onderbreking ten dele op. Het bos bestaat deels uit het landgoedbos van Westerhout en een deel oorspronkelijk duinbos. Er is een beperkte samenhang tussen deze bossen en het open gebied van de Lunetten. De samenhang met omringende natuurgebieden komt tot uiting in het samenhangend duin(bos)gebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Westerhout en de Lunetten bij Beverwijk en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied ligt in het **jonge duinlandschap** (fysisch geografisch gebied: duinen). Dit is ontstaan in de 17de eeuw, toen er door zand, zee en wind duinen werden gevormd. Het gebied bestaat uit meerdere delen, met elk een andere ontstaansgeschiedenis.

Park Westerhout is onderdeel van het landgoed Westerhout. Dit landgoed is in delen ontwikkeld sinds 1627. Het landhuis, Huize Westerhout, is gebouwd sinds 1896. Het park is sinds 1965 eigendom van gemeente Beverwijk en sinds deze tijd toegankelijk voor recreanten. Het bos tussen de staalfabrieken is nog een restant van een duinbos dat zich op de duinen heeft ontwikkeld. De Lunetten zijn gebouwd in opdracht van de Bataafse republiek in 1799.Het zijn driehoekige, aarden verdedigingswerken. De verdedigingswerken zijn onderdeel van de Linie van Beverwijk. Deze linie liep van de duinen bij Wijk aan Zee tot aan het toenmalige Wijkermeer. Het doel van deze linie was voorkomen dat Amsterdam werd ingenomen door anti-Napoleontische troepen. Het landschap Noord-Holland heeft deze Lunetten in beheer en heeft ze gerestaureerd. Ook de natuur in dit gebied is aangepakt om zo de linie open te behouden. De Lunetten van Beverwijk zijn onderdeel van de Stelling van Amsterdam en zijn aangewezen als rijksmonument. De Nollen is een restant van de oude duinen. Door stuifduintjes is er hier reliëf aanwezig. De Nollen is onderdeel van natuurontwikkeling ter compensatie en mitigatie en voor de aanleg van de Randweg.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat voor een groot deel uit droge kalkhoudende duingronden, een kleiner deel van het gebied heeft een beekeerdgrond als bodemtype. De Lunetten hebben een bodem bestaande uit opgeworpen (duin)zand en zijn daarom erg schraal. Doordat het gebied vlak tegen de duinen aanligt, ligt het hoger dan de stad Beverwijk (gemiddeld 7,5 meter NAP). Doordat het in het duingebied ligt, is er reliëf aanwezig, waardoor er verschillen zijn in bodemgesteldheid, vochtigheidsgraad en begroeiing. Vooral in het duinbos langs de weg Zeevang is er een flink reliëf aanwezig (7,5 meter Nap – 18 meter NAP). Door het verschil in hoogte in het gebied is er ook een verschil in grondwaterstand aanwezig (varieert van +5 meter NAP tot 0 meter NAP). Het winterpeil ligt hier doorgaans wel hoger dan het zomerpeil en er is een grote seizoensvariatie. Het grootste deel van het gebied is een infiltratiegebied, alleen bij de Lunetten en bij de beek bij Park Westerhout is kwel aanwezig.

Het duinbos ligt tussen percelen van TATA steel in. Ook loopt de zeestraat tussen de twee bospercelen door. In het westen van de percelen grenst een spoorlijn. Het Westerhout is een gevarieerd parklandschap. Het bestaat uit een statig parkbos met een rijke stinsenflora en een voormalig eikenhakhoutbos. Door het park stroomt de duinbeek Scheybeek. Langs deze beek is het gebied opener en liggen graslanden. Ook dit park ligt tussen een woonwijk. Industriegebieden en wegen in.

De Nollen vormt een afwisselend gebied, doordat er een afwisseling is tussen struweel, opgaand bos, open zandige plekken en water. Ook zijn er zowel natte als drogere graslanden aanwezig. In de Nollen lopen een paar duinrellen en er is een duinmeertje aanwezig. Dit gebieden ligt tussen de provinciale weg en een woonwijk. Er zijn faunapassages onder de wegen aangelegd als combinatie van natte en droge passage. Op deze manier is het gebied verbonden met de omringende groengebieden en de groene natuurterreinen van TATA steel.

De Lunetten liggen in een opener landschap en bestaan uit (opgehoogde) graslanden. Doordat het hele gebied tegen Beverwijk en Tata Steel aanligt en doordat er een provinciale weg doorheen loopt, is er relatief veel invloed door geluid en licht.

Huidig gebruik

Alle gebieden hebben naast een natuurfunctie ook een recreatieve functie. In alle gebieden is recreatief medegebruik toegestaan.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het NNN gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Bos- en parklandschap als stapsteen tussen duingebieden
- Cultuurhistorisch waardevolle lunetten

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Bos- en parklandschap als stapsteen tussen duingebieden

Actuele natuurwaarden

De natuurwaarden van het gebied liggen vooral in de min of meer aaneengesloten bossen. De duinbossen en landgoedbossen (**N15.01 Duinbos en N17.03 Park- of stinzenbos**) zijn een belangrijk broedgebied voor **bos- en/of struweelvogel**s. Zo broeden er nachtegalen, holenduiven, bosuilen en spechten. De graslanden (**N10.02 Vochtig hooiland** en **N10.01 Nat schraalland**) zijn bloemrijk, maar de floristische kwaliteit is, op een aantal soorten orchideeën na, gering. De duinbeek (**N03.01 Beek en bron**) die door de graslanden stroomt heeft een beperkte waterkwaliteit en bevat daarom weinig waterplanten.

Potentiële natuurwaarden

De belangrijkste betekenis van het gebied bestaat uit de verbindende functie tussen de grote duingebieden. Het behouden en waar mogelijk versterken van deze functie voor zowel soorten van duinbossen als van open duin heeft de grootste meerwaarde.

Verschraling en doorzetten van het beheer kan de floristische waarden van de hooi- en schraallanden verhogen en er zijn daarmee ook potenties voor de **rugstreeppad** en de **zandhagedis**. Van beide soorten zijn populaties aanwezig op het terrein van TATA steel en in de nabijgelegen duingebieden en via de faunapassages kunnen ze het gebied bereiken.

Met name de versterking van verbindingen tussen de bossen in het gebied en met bossen in de aangrenzende duingebieden is van belang voor een soort als de **boommarter**.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevolle lunetten

Actuele natuurwaarden

De waarden in Lunetten hangt samen met de historie van het gebied. De Lunetten liggen in open bloemrijke graslanden (**N10.02 vochtig hooiland** en **N12.02 kruiden- en faunarijk grasland**). De floristische kwaliteit is echter nog beperkt.

Potentiële natuurwaarden

Doordat het landschap erg afwisselend is op een kleinschalig niveau, zijn er veel gradiënten op een klein oppervlak aanwezig. Gelet hierop en door verdere verschraling van het gebied zullen de potenties voor bijzondere flora toenemen. Ook hier zijn er potenties voor soorten als **rugstreeppad** en **zandhagedis**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke			
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Bos- en parklandschap als stapsteen tussen duingebieden																	
N03.01 Beek en bron	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N15.01 Duinbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-
Cultuurhistorisch waardevolle lunetten																	
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Sommige natuurwaarden, zoals in de Nollen, zijn vanwege de jonge leeftijd op zichzelf relatief snel vervangbaar. De Lunetten zijn onderdeel van een oude verdedigingslinie en daardoor onvervangbaar en ook het oude park-stinzenbos en het duinbos zijn eveneens nagenoeg onvervangbaar. Belangrijker nog is het belang van de gebiedjes als stapstenen tussen de grote duingebieden en in dat opzicht is zeker sprake van onvervangbaarheid.

Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molendijk (N24)

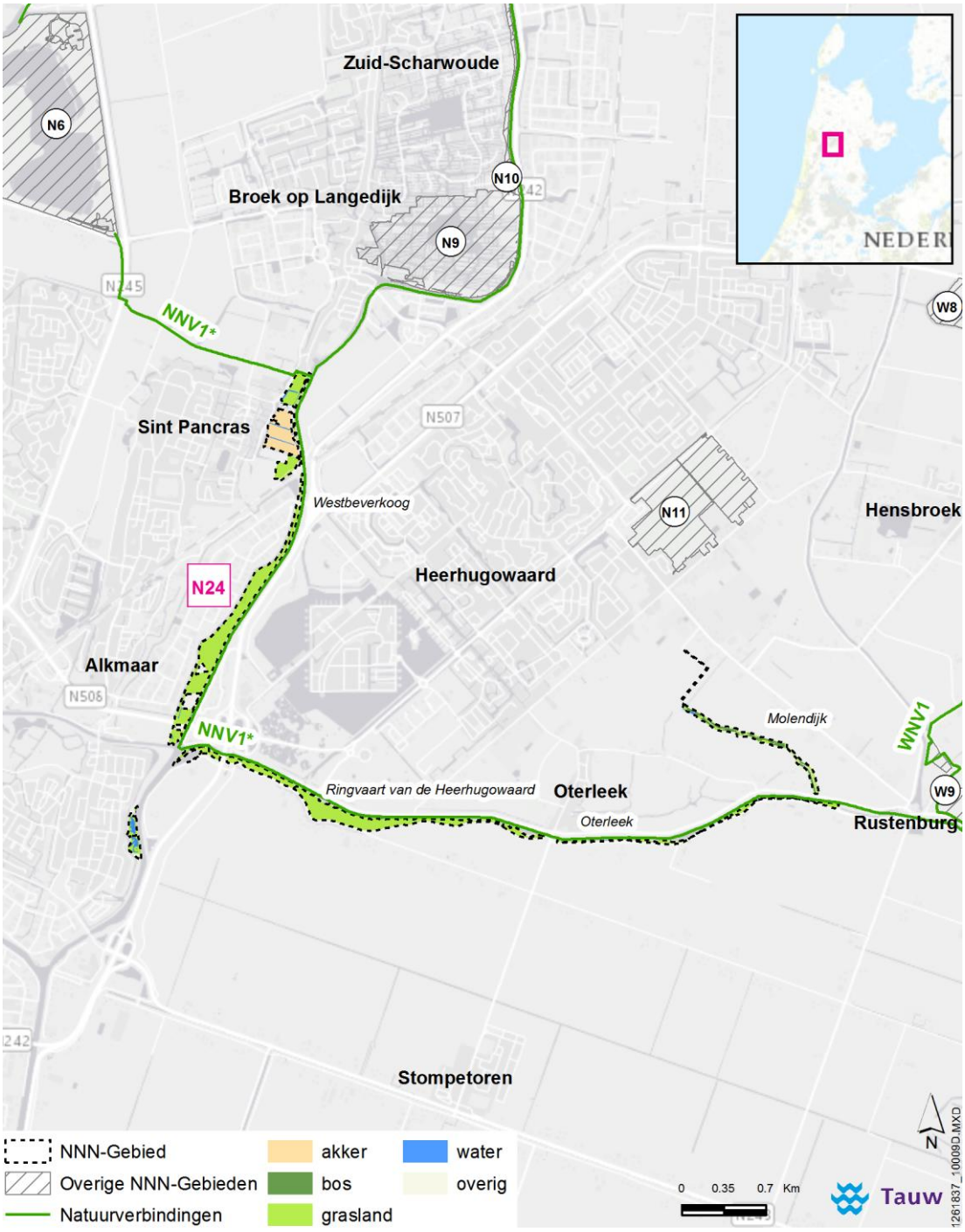
1 Algemene gegevens

Nummer	N24
Naam gebied	Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molendijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Gemeenten	Heerhugowaard, Alkmaar, Langedijk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	geen
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	61 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, particulier

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molenkade bestaat uit meerdere percelen met een totale **oppervlakte** van ruim 60 hectare. De **samenhang** binnen het NNN-gebied is gelegen in de functie van de percelen als stapstenen langs de natuurverbinding NNV1. De samenhang met andere NNN-gebieden ligt ook in deze functie. De natuurverbinding NNV1 vormt samen met dit NNN-gebied de verbinding tussen veel natuurgebieden rondom de HAL-steden (Heerhugowaard, Alkmaar en Langedijk). Ten noorden de NNN-gebieden N9 Oosterdel, en N6 Kleimeer en Geestmerambacht. Nog verder noordelijk loopt de verbinding door via de NNN-gebieden Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid en Noord (K18 en N10).
In het oosten is dit NNN-gebied aangesloten op W9 Rustenburg en Hensbroek en ten zuidoosten Polder Mijzen (L12) en Eilandspolder (L11). Er is weinig samenhang met gebied Waarderhout (N11), wat vlakbij ligt maar uit een heel ander natuurtype bestaat (recreatiebos).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molenkade en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied ligt op de overgang van het **oude zeekleilandschap** van West Friesland (deel westelijk van kanaal Alkmaar – Kolhorn) en het **droogmakerijenlandschap** (delen langs de Huigevaart/Ringvaart van de Heerhugowaard) (fysische-geografische regio: zeekleigebied).

Oorspronkelijk bestond het gebied uit een wadvlakte, waarop zich vervolgens veen heeft ontwikkeld. Vanaf de 8e en 9e is men begonnen met veenontginning in het westelijke deel van de regio. In de eeuwen erna werd veen verder oostelijk ontgonnen. De bewoners zijn in circa 1000 na Christus gestart met de aanleg van de Westfriese Omringdijk, om zich te beschermen tegen de stijgende zeespiegel, stormvloeden en springtijd. Het NNN-gebied ligt in het zuidoostelijke deel direct ten noorden van de Westfriese Omringdijk.

Door een combinatie van bodemdaling, erosie, stormvloeden (met doorbraken) en getijdenwerking waarbij veenrivieren openwaaiden ontstonden binnenmeren, zoals de Heerhugowaard (ten oosten en noorden van het NNN-gebied) en het Schermeer (ten zuiden van het NNN-gebied). Deze binnenmeren zijn in de 17e eeuw drooggelegd. Hiervoor is gebruik gemaakt van molens, die onder andere op de Molendijk stonden. Rond de Heerhugowaard is de Ringvaart van de Heerhugowaard gecreëerd om het water op te lozen. Deze ringvaart is onderdeel geworden van de trekvaart Alkmaar – Hoorn (17e eeuw) en het Alkmaar - Kolhorn kanaal (20e eeuw).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Van oorsprong maakt het gebied deel uit van een uitgestrekt veenmoeras dat door ontwatering is ingeklonken en waar tijdens overstromingen lagen zeeklei op zijn afgezet. De bodem van de oeverlanden langs het kanaal Alkmaar – Kolhorn bestaan in het noordelijke deel voornamelijk uit zavel- en klei met een humusrijke bovengrond en in het zuidelijk deel uit veen op zand. Langs de Ringvaart van Heerhugowaard bestaat de bodem vooral uit kalkrijke grond met zware zavel. Ten westen van het gebied ligt een strandwal, waarop het dorp Sint Pancras is ontstaan.

De oeverzones omvatten zowel dijkelementen als rietlanden en moeras grenzend aan het kanaal Almaar – Kolhorn en Ringvaart van de Heerhugowaard. De hoogte varieert voornamelijk tussen 0,5 meter NAP tot -0,5 meter NAP, met de oeverlanden bij Sint Pancras tot wel -2 meter NAP. De Molendijk ligt gemiddeld lager tussen de -2 en -3 meter NAP, waarbij oude molenstandplaatsen hoger liggen (0 tot 0,05 meter NAP). Er is sprake van veel reliëf in alle gebieden. Kanaal Alkmaar Kolhorn en Ringvaart van de Heerhugowaard zijn beide boezemwateren van circa 30 meter breed en kennen een dynamisch peilbeheer tussen de -0,55 en -0,4 meter NAP in zowel zomer als winter. Bebouwing en infrastructuur ontbreekt in het NNN-gebied zelf. De mate van duisternis, rust en stilte verschilt per oevertraject. In het algemeen is de donkerte, rust en stilte in het gebied beperkt door de nabijgelegen bebouwing van Alkmaar en Heerhugowaard, de provinciale wegen, spoorlijn en de enkele kassen.

Huidig gebruik

De oeverlanden hebben een belangrijke functie als stapsteen in de (natte) natuurverbinding (NNV1*). Het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn heeft naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke vaarfunctie als doorgaande regionale verbinding. Het kanaal heeft verder een ook belangrijke functie voor waterrecreatie, zoals kanoën, roeien en hengelsport.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molenkade de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De belangrijkste natuurwaarde van de oeverlanden ligt in de functie als stapstenen in de natte natuurverbinding. De oevertrajecten bevatten natte natuur in de vorm van **N05.01 Moeras.** Op en langs de dijken van het Kanaal Alkmaar – Kolhorn ligt **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland.**

In het kanaal leven **vissen** zoals rivierdonderpad. De ondiepe wateren met oevervegetatie zijn ideale paai- en foerageerplekken voor de snoek. Het water wordt, mede door het voedselaanbod van insecten vanuit de aangrenzende moerassen, door **vleermuizen** zoals de meervleermuis gebruikt als vliegroute en om te foerageren.

In delen van het rietland groeien typische plantensoorten van voedselame omstandigheden (veenmosrietland) zoals kamvaren, moerasvaren en welriekende nachtorchis. In de rietmoerassen broeden verder diverse **moeras- en rietvogels** (waaronder bruine kiekendief en blauwborst). De **waterspitsmuis** is ook aangetroffen langs de Ringvaart van de Heerhugowaard, al is het onduidelijk of er een (stabiele) populatie aanwezig is. De **rugstreeppad** komt voor in de directe omgeving, waardoor het waarschijnlijk is dat de soort in de kruiden- en faunarijke graslanden voor komt (voornamelijk ten oosten van Sint Pancras).

Potentiële natuurwaarden

De grootste potentie van het gebied is de verdere ontwikkeling als (geschiktere) stapstenen langs de natuurverbinding voor soorten als **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis** en **otter**. Noordse woelmuis en waterspitsmuis hebben populaties in Polder Mijzen (L12) en Eilandspolder (L11). Langs sommige delen van de kanalen is de moeras- en oeverbreedte zeer smal, en in dit opzicht vormen de spoor- en wegenbruggen een barrière (oeverzone is daar niet continue). Om dit te verbeteren is continuering van de oeverzone en verminderen van barrièrewerking nodig. Juist beheer waardoor er overjarig riet blijft staan is ook gunstig voor deze soorten, maar ook voor kritische riet- en moerasvogels.

Hiervoor is verdere ontwikkeling nodig van natuurlijke oevers, (riet)moeras en **N04.02 zoete plas** omgeven door **N05.02 gemaaid rietland**. Hier moet ook voldoende rust, donkerte en stilte aanwezig zijn (eventueel door zonering en/of afscherming). Op locaties met zeldzame planten kan consequent rietbeheer mogelijk op termijn leiden tot de ontwikkeling van **N06.01 Veenmosrietland.** De Molendijk heeft vooral waarde vanuit historisch oogpunt en in mindere mate vanuit natuur.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpei	Peil- en/of overstromingsd	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Stapstenen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurelementen zoals moeras en bloemrijke graslanden zijn deels op relatief korte termijn vervangbaar (15-25 jaar). Locaties met de potentie voor ontwikkeling van veenmosrietland zijn echter niet eenvoudig vervangbaar. De strategische ligging langs een natte natuurverbinding is eveneens nauwelijks vervangbaar evenals cultuurhistorische elementen zoals voormalige molenstandplaatsen op de Molendijk.

Hondsbossche Duinen (N25)

1 Algemene gegevens

Nummer	N25
Naam gebied	Hondsbossche Duinen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland, Kop van Noord-Holland
Gemeenten	Schagen, Bergen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #85 Zwanenwater & Pettemerduinen (Habitatrichtlijngebied), #7 Noordzeekustzone (Vogel- en Habitatrichtlijngebied)
Gebruik / Functie	Kustverdediging, natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	186 hectare
Eigendom / beheer	o.a. RWS, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de Hondsbossche Duinen bedraagt 186 hectare. De **samenhang** binnen het gebied en met de aangesloten duingebieden komt tot uitdrukking in een dynamisch, gevarieerd en reliëfrijk landschap met begroeide en jonge stuivende duinen, duinvalleien en stranden. Het gebied is recentelijk aangelegd langs het Natura 2000-gebied Noordzeekustzone, maar vormt geen onderdeel hiervan. De grens van de Noordzeekustzone ligt op de laagwater lijn (eb).

Met de aanleg van dit gebied is de **samenhang** tussen de Noord-Hollandse duingebieden versterkt. De Hondsbossche Duinen verbinden de Schoorlse duinen (N3, Natura 2000: #86) en het Zwanenwater & Pettemerduinen (K7, Natura 2000: #85). Hiermee ontstaat het langste aaneengesloten duingebied van Nederland. Richting binnenduinrand en het polderlandschap komt de samenhang tot uitdrukking in de invloed van de zee op het binnenland. In Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder (N1) komen zoutminnende vegetaties, pleisterende zeevogels en veel overtijende vogels die langs de kust foerageren voor. De Hondsbossche Duinen vormen daarmee een belangrijke schakel tussen zee en binnenland.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Hondsbossche Duinen en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Hondsbossche duinen zijn onderdeel van het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). De geschiedenis van de Hondsbossche duinen heeft een sterke relatie met diverse stormen en de strijd tegen het zeewater. Omstreeks 1300 was na een reeks stormen weinig over van de noordelijke kuststreek. Met de aanleg van dijken werd geprobeerd verdere afbraak van land te voorkomen. Na de Sint-Elizabethvloed van 1421, werd een begin gemaakt met de aanleg van de Hondsbossche Zeewering. Achter de duinen werd de Rijndijk aangelegd en naderhand een stuifdijk. De duinenrij was halverwege de vijftiende eeuw plaatselijk nog maar 30 meter breed. Rond 1500 veranderde de strategie naar een actieve kustbescherming. Langs grote delen van de kust werden loodrecht op de kust strandhoofden (houten palenrijen) aangelegd, die werden opgevuld met klei. Toch hielden de kustproblemen aan. Bij de Allerheiligenvloed in 1570 brak de zeewering op drie plaatsen door. In de eeuwen erna werd verdergegaan met het aanvullen van de binnenduinen, welke deels alsnog in zee verdwenen. Pas eind 18e eeuw kwam de zeewering definitief op zijn tegenwoordige plaats te liggen. In 1877 werd op de dijk een zware buitenglooiing van basalt aangebracht, en in 1981 werd de wering op Deltahoogte gebracht (11,5 m boven NAP).

Sinds 2008 is aan een volgend versterkingsplan gewerkt. In 2014 en 2015 zijn vóór de Hondsbossche en Pettemer Zeewering, door middel van zandsuppleties, de Hondsbossche Duinen aangelegd. Ruim 30 miljoen kubieke meter zand is aan de zeezijde van de zeewering aangebracht. Hiermee is een strand- en duingebied van 300 meter breed gecreëerd, met een geleidelijke overgang naar de bestaande duinen. Bij de inrichting van het gebied is ter hoogte van de Leihoek een duinvallei aangelegd en bij de Camperduin een lagune die in open verbinding staat met de zee.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De aangelegde Hondsbossche Duinen bestaan uit opgespoten zand dat vervolgens door de wind een meer natuurlijk duin karakter heeft gekregen. Bij de aanleg zijn diverse beplantingen aangebracht: biestarwegras langs de zeerand, helm in de brede middenstrook en diverse struiken aan de binnenduinrand, waaronder duindoorn en wegedoorn. Aan de zuidkant ontspringt een duinbeekje (duinrel) dat zoet geïnfiltreerd regenwater afvoert richting de Harger- en Pettemerpolder. Door afgraving is de oorspronkelijke ligging echter aangetast. Ook bevinden zich op de overgang naar de Schoorse duinen (N3) uitlopers van natuurlijke jonge duinen (binnen/loopduin). Aan de noordkant bevinden zich uitlopers van de jonge en oude (oog-)duinen die zich uitstrekken tussen Petten en Den Helder.

Huidig gebruik

Naast de natuurfunctie, is de hoofdfunctie van de Hondsbossche Duinen (samen met de achterliggende zeewering) kustverdediging. Het primaire doel van de aanleg van de duinen was om de zwakke schakel in de Nederlandse kust versterken en daarmee veiligheid te waarborgen. Tweede doelstelling is verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van het gebied, met ruimte voor natuur en recreatie. Sinds 2018 is het gebied onderdeel van het NNN. De lagune bij Camperduin, in het zuidelijk deel van het gebied, heeft een recreatieve functie als zwemwaterlocatie en bij Petten is een 25 meter hoge klimduin gerealiseerd. De smalle opening van de lagune naar zee wordt open gegraven zodra deze is dichtgeslibd. Het strand langs de gehele kust van de Hondsbossche duinen wordt gebruikt door zwemmers, kitesurfers en hondeneigenaren.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Hondsbossche Duinen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid-dynamisch jong duinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid-dynamisch jong duinlandschap

Actuele natuurwaarden

Sinds de aanleg van de Hondsbossche Duinen in 2014-2015, hebben zich in het gebied al enige natuurwaarden ontwikkeld. Het brede en hoge strand van de Hondsbossche Duinen is zeer dynamisch. Embryonale duintjes (**N08.01 Strand en embryonaal duin**) vormen zich en verdwijnen weer. Een klein deel in het noorden van het gebied overlapt de zone van habitattypen H2110 Embryonale duinen en H2120 Witte duinen van het Natura 2000-gebied Zwanenwater & Pettemerduinen. Op de embryonale duintjes vestigen zich allereerst pioniervegetaties met als hoofdbestanddeel biestarwegras dat deels ook is aangeplant. In de open duinen hebben zich al spontaan kenmerkende soorten gevestigd van **Strand en embryonaal duin** (**N08.01**) en **Open duin** (**N08.02**), waaronder zeewolfsmelk, gele hoornpapaver en duinaveruit. De laatstgenoemde is een kenmerkende soort van kalkrijke duinen en komt ten noorden van het IJ niet of nauwelijks voor. Mogelijk is de soort meegekomen met aangeplant helm, maar vooralsnog lijkt de soort in het gebied goed te gedijen. De aangeplante (kalkminnende) struwelen van wegedoorn en kardinaalsmuts ontwikkelen zich echter matig. Enkele zoutminnende soorten duiden op zilt zand dat gebruikt is bij de aanleg. De aangelegde duinvallei is in de praktijk nog een permanent brak water houdende geul (**N04.03 Brak water**), welke is begroeid met brakwater soorten als snavelruppia en zilte rus (op de oevers). Door de open verbinding met de zee is de lagune te zout voor vestiging van hogere plantensoorten. Een belangrijke soortgroep die de gehele kustlijn van de Noordzee als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de kustlijn van de Hondsbossche Duinen is daarbij van belang.

Potentiële natuurwaarden

De huidige pionierssituatie is een logisch stadium met de jonge leeftijd van het gebied. Kansen voor verbetering van de natuurkwaliteit van het strand en embryonaal duin (N08.01) liggen in het waarborgen van rust op (delen van) het strand tijdens het broedseizoen. Dit komt ten goede aan **vogels van open zandige plekken** (waaronder tapuit, tevens habitatrichtlijnsoort voor Natura 2000-gebied Zwanenwater & Pettemerduinen) en de functie als **hoogwatervluchtplaats**, voor bijvoorbeeld plevieren en sterns. De hogere aangeplante duinen met biestarwegras en helmpollen bieden potentie voor verdere ontwikkeling naar soortenrijker open duinen (N08.02), zeker als er verdere ontzilting en ontkalking van de toplaag plaatsvindt. Dit biedt perspectief voor een afwisselend duinlandschap met stuivend zand, duingrasland, helmduinen en laag struweel. Vanuit de aangrenzende duingebieden (Zwanenwater en de Schoorlse duinen) kunnen planten en dieren het gebied koloniseren en het vormt daarmee een belangrijke verbindende schakel tussen de duinen in de Kop van Noord-Holland en de duinen in Noord-Kennemerland. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan zeldzame **vlindersoorten** (bijvoorbeeld duinparelmoervlinder, bruinblauwtje, kleine parelmoervlinder en heivlinder), **rugstreeppad** en **zandhagedis**.

De nu nog permanent met brak water gevulde duinvallei ter hoogte van de Leihoek heeft mogelijk potentie om zich te ontwikkelen tot **N08.03 Vochtige duinvallei**, maar dit is sterk afhankelijk van van de mate van het dichtstuiven ervan. De lagune heeft potentie voor een goed ontwikkeld brakwatersysteem (**N04.03 Brak water)**, maar hier is de ontwikkeling afhankelijk van de mate van dichtslibbing van de opening van de lagune. In alle gevallen bieden de duinvallei en de lagune goede foerageergelegenheid voor **watervogels**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

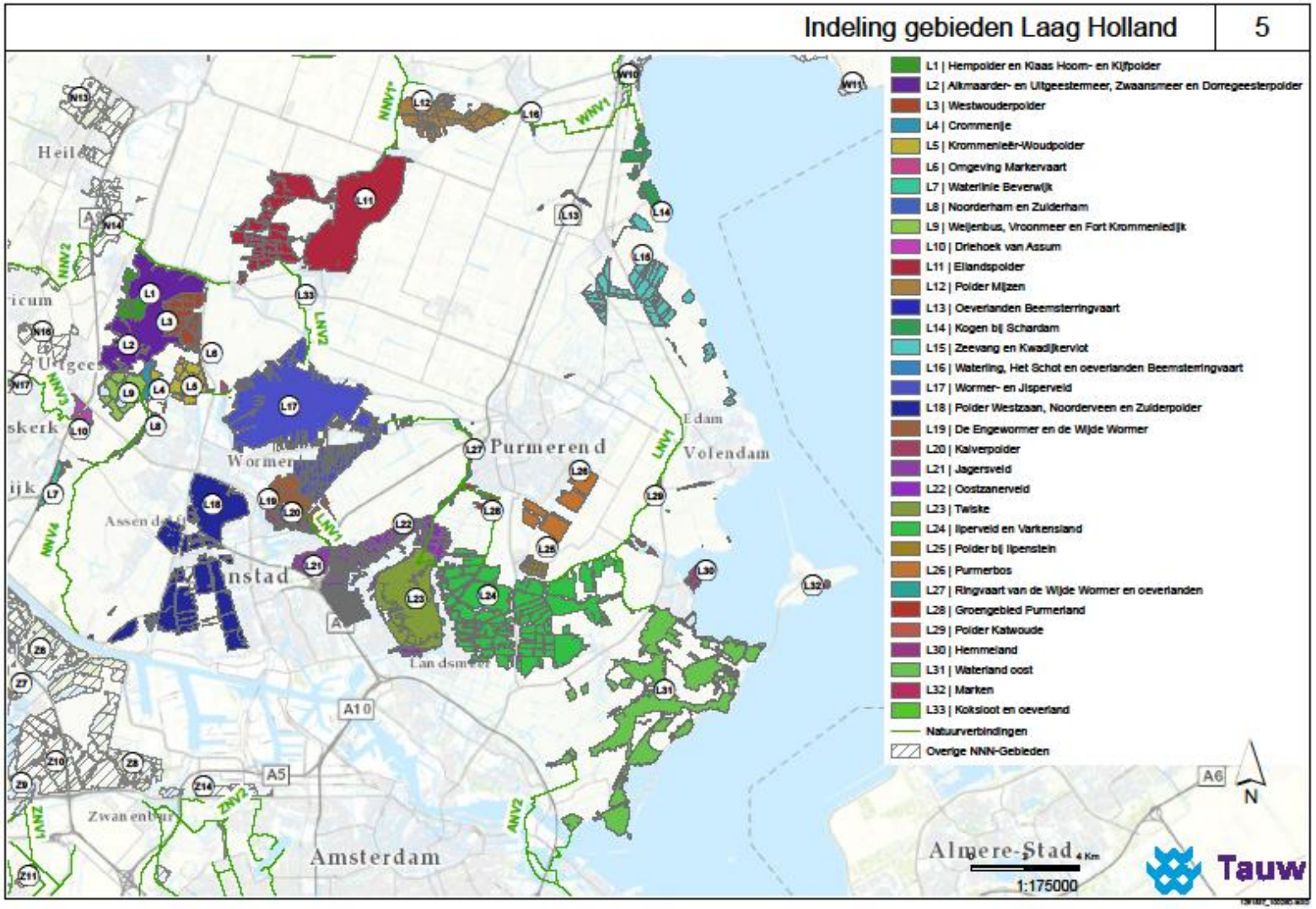
Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynam	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkw	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Begeleid-dynamisch jong duinlandschap																	
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.01 Strand en embryonaal duin *incl. N2000: H2110**	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120**	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
Hoogwatervluchtplaats	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vogels van heide en open zand *incl. N2000: tapuit**	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-

**Dit heeft betrekking op een klein oppervlak (<0,5 ha) in het noorden van het gebied, grenzend aan de Pettemerduinen.*

6 Vervangbaarheid

De huidige natuurwaarde van het jonge duingebied (nog geen vijf jaar oud), is in een relatief korte tijd te vervangen. Echter, de functie als kustverdediging op deze voormalige zwakke schakel in de Nederlandse kust, is van essentieel belang. Deze functie is op zichzelf op een andere manier in te vullen, maar door de gecombineerde waarde van kustverdediging, natuur en ruimtelijke kwaliteit moet worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Daarnaast is de toegevoegde waarde als verbindende schakel tussen de Schoorlse duinen en Pettermerduinen niet vervangbaar.

Indeling gebieden Laag Holland
5
L1 | Hempolder en Klaas Hoom- en Kiftpolder
L2 | Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder
L3 | Westwouderpolder
L4 | Crommenije
L5 | Krommenieër-Woudpolder
L6 | Omgeving Markervaart
L7 | Waterlinie Beverwijk
L8 | Noorderham en Zuiderham
L9 | Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk
L10 | Driehoek van Assum
L11 | Eilandspolder
L12 | Polder Mijzen
L13 | Oeverlanden Beemsterringvaart
L14 | Kogen bij Schardam
L15 | Zeevang en Kwadijkerviot
L16 | Watering, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart
L17 | Wormer- en Jisperveld
L18 | Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder
L19 | De Engewormer en de Wijde Wormer
L20 | Kalverpolder
L21 | Jagersveld
L22 | Oostzanerveld
L23 | Twiske
L24 | Ilperveld en Varkensland
L25 | Polder bij Ilpenstein
L26 | Purmerbos
L27 | Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden
L28 | Groengebied Purmerland
L29 | Polder Katwoude
L30 | Hemmeland
L31 | Waterland oost
L32 | Marken
L33 | Kokssloot en oeverland
Natuurverbindingen
Overige NNN-Gebieden
Purmerend
Volendam
Wormer
Amsterdam
Almere-Stad
A10
A5
A6
N
1:175000
Tauw

Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1)

1 Algemene gegevens

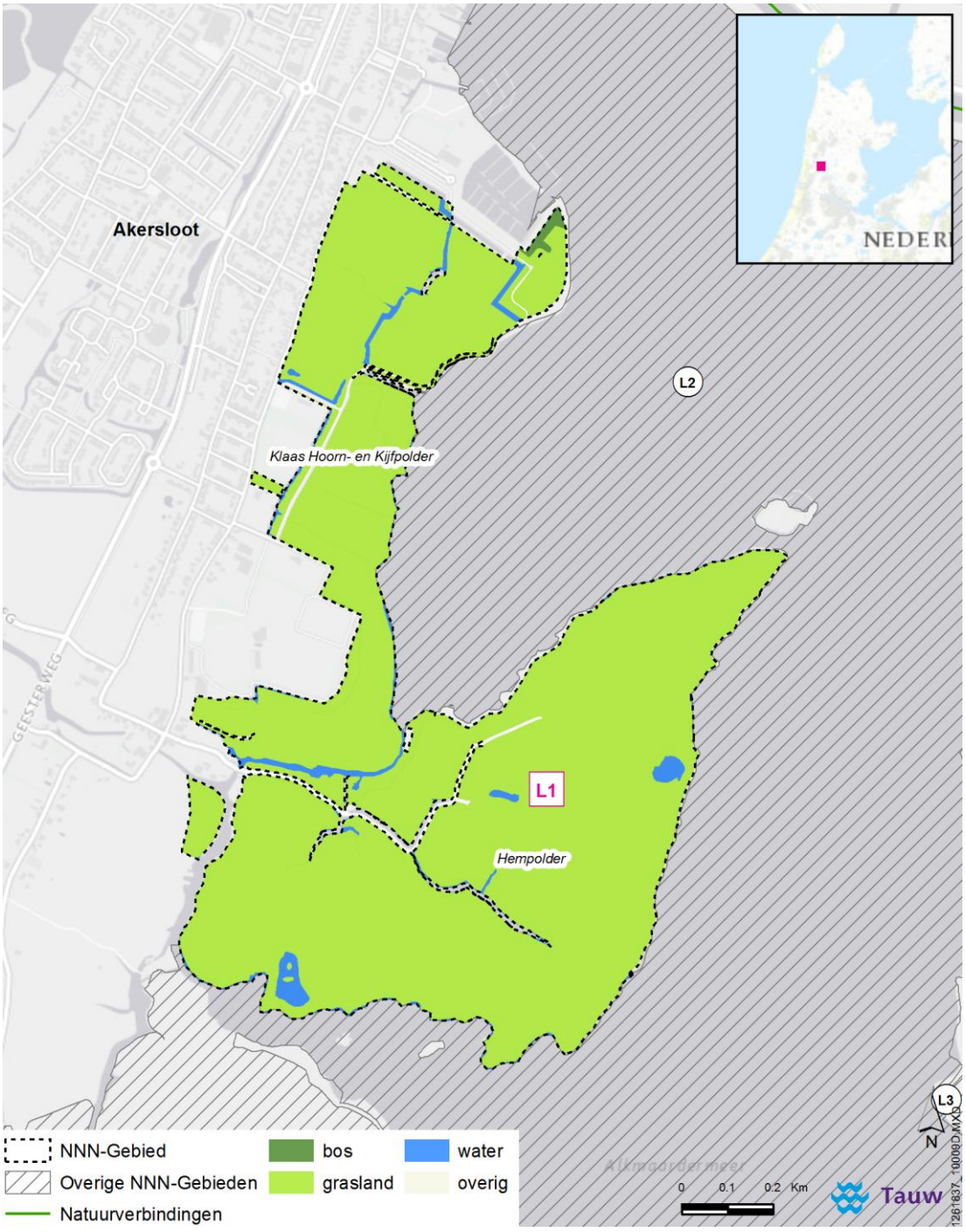
Nummer	L1
Naam gebied	Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oorspronkelijk meer, IJ-verbinding, niet ingepolderd, strandwallen en (overslibde) strandwallen)
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	108 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (deel Klaas Hoorn- en Kijfpolder), Landschap Noord-Holland (deel Klaas Hoorn- en Kijfpolder, Hempolder) en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder is 108 hectare. **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige open polderlandschap en het daarmee verbonden watersysteem. Het NNN-gebied bestaat grofweg uit twee delen: de noordelijk gelegen, langgerekte Klaas Hoorn- en Kijfpolder, en de zuidelijk gelegen Hempolder, die als een schiereiland in het Alkmaardermeer ligt. Beide polders maken deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. In het westen grenzen de polders aan de bebouwing van Akersloot.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich door de directe ligging aan het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), waar ook andere NNN-gebieden omheen liggen, zoals de Dorregeesterpolder (ook L2), Krommenieër Woudpolder (L5) en Omgeving Markervaart (L6). De samenhang met de noordelijker gelegen Eilandspolder (L13) en Limmerpolder (N14) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding van het Noordhollandsch Kanaal (NNV2). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden via het zeegat van Bergen en later het Oer-IJ estuarium in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Chr. bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd, waarbij delen van het klei- en veengebied erodeerden en grote meren ontstonden, waaronder het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De hevige erosie maakte het noodzakelijk om het land te gaan bedijken.

De Hempolder bleef echter buitendijks. Het terugwinnen van land vond plaats vanaf de 17e eeuw door de eerder ontstane meren droog te malen en in te polderen.

Aardkundig monument

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer met hun oeverlanden en omliggende veenpolders (L1, L2 en L3) tonen een landschap zoals dat er in de Middeleeuwen waarschijnlijk ook al heeft uitgezien. Het gebied is aardkundig zeer waardevol en is daarom beschermd als aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer (AM12). De Hempolder is ook onderdeel van dit aardkundig monument. Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen in de Hempolder de aardkundige waarden moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten..

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat uit klei op veen. De dikte van de kalkloze, zware kleilaag varieert tussen 20 en 40 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,80 m NAP en -1,30 m NAP. De polders liggen hiermee lager dan de oude strandwal waarop Akersloot ligt. De poldersloten in de Hempolder hebben een dynamisch peil van -1,35/-1,45 m NAP. In een groot gedeelte van de Hempolder bedraagt de drooglegging tussen 0 en 20 cm. De hoge waterstand in combinatie met de hoge kruidenrijkdom maakt het gebied tot een zeer rijk weidevogelgebied. Een deel van de Klaas Hoorn- en Kijfpolder kent een dynamisch peil van -1,50/-1,60 m NAP. Het andere deel heeft een zomerpeil van -1,40 m en een winterpeil van -1,45 m NAP. De drooglegging in de Klaas Hoorn- en Kijfpolder varieert tussen 40 cm en 1 meter. Het water in de poldersloten is licht brak. De waterkwaliteit is matig.

De Klaas Hoorn- en Kijfpolder bestaat voornamelijk uit grasland met aan de zuidkant een zone

met rietveld, ruigte en moeras. Nabij de haven ligt een bosperceel. Vrijwel de gehele Hempolder bestaat uit grasland, met langs de oevers rietlanden en moerasruigte. Met name in de Hempolder polder is het oorspronkelijk, kleinschalige verkavelingspatroon nog goed zichtbaar. Alle percelen zijn over land bereikbaar waardoor het geen typische vaarpolders zijn. Beide polders zijn relatief klein. Het open karakter wordt veroorzaakt door de ruimtelijke ligging aan het Alkmaardermeer. Aan de westkant wordt de openheid verstoord door de A9, bebouwingslinten en boerderijen. Kenmerkend voor de polders zijn het dichte, onregelmatige netwerk van sloten en de dijken en enkele beplantingen die het open landschap begrenzen. De relatieve rust, donkerte en stilte in met name de Hempolder zijn belangrijke voorwaarden voor een geschikt weidevogelgebied.

Huidig gebruik

Een groot deel van de graslanden wordt beheerd/verpacht conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde weidevogeldoelstellingen, variërend van nestbescherming tot percelen met uitgesteld maaibeheer en een aangepaste mestgift. Landschap Noord-Holland streeft op de grootste oppervlakte van haar eigendom een weidevogeldoelstelling na voornamelijk gericht op kemphanen (Hempolder) en grutto's. Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, bieden de polders mogelijkheden voor extensieve recreatie. Door de Klaas Hoorn- en Kijfpolder lopen enkele wandel- en fietspaden. Het fietspad is onderdeel van de populaire pontjesroute dat door ongeveer 42.000 fietsers per jaar gebruikt wordt. Nabij de jachthaven zijn enkele recreatieve voorzieningen aanwezig zoals een dagrecreatieterrein van ruim twee hectare voorzien van officiële zwemlocatie, toiletvoorziening, 26 vrije passantenplaatsen voor recreatievaartuigen en een ruime parkeerplaats voor circa 100 auto's. Midden in de Hempolder is een vogelkijkhut aanwezig bij een grote poel, bereikbaar via een verharde weg. Honden dienen aangelijnd te zijn en delen van de polders zijn gedurende het broedseizoen niet toegankelijk. Op intensieve speelweiden mogen honden in de periode van 1 oktober tot 1 april loslopen. Het rustgebied in de Klaas Hoorn- en Kijfpolder is afgesloten van 1 november tot 15 juni.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en water- en verlandingsvegetaties

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en water- en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn van groot belang voor **watervogels** en **weidevogels** en in mindere mate voor **moeras- en rietvogels**. De polders bestaan vrijwel geheel uit grasland, aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, met een netwerk aan sloten (**N04.02 Zoete plas**). Met name in de Hempolder zijn op een beperkte oppervlakte zeer grote aantallen weidevogels aanwezig. De huidige broedvogeldichtheid van weidevogels is in beide polders meer dan 100 broedparen per 100 hectare. De meeste weidevogels concentreren zich in de nattere delen van de polders. Talrijke broedvogels zijn kievit, tureluur, grutto, scholekster en graspieper. Ook veldleeuwerik, kluut en diverse eenden, waaronder slobeend, krakeend en kuifeend komen voor in de polders. Ten minste tot 2009 is jaarlijks de kritische en schaarse kemphaan als broedvogel waargenomen in de Hempolder. Door de hoge waterstand in de Hempolder ontstaan er waterpoelen, wat de polders ook aantrekkelijk maakt als rust- en foerageergebied voor grote aantallen ganzen, eenden en steltlopers. De Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn tot slot van belang als foerageergebied voor vogels die op de meren rusten, waaronder de smient. Langs de oevers zijn zones met rietland, ruigte en moeras aanwezig (**N05.01 Moeras**, **N05.02 Gemaaid rietland**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**). De rietkragen bieden leefgebied aan **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis**. Vleermuizen, waaronder ruige dwergvleermuis, gebruiken de rietlanden als foerageergebied. Daarnaast zijn in het gebied enkele smalle stroken grasland aangewezen als **Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02)**. De diversiteit aan bloemrijke planten trekt vlinders en andere insecten aan, zoals

argusvlinder. De kleine oppervlakte bos/struweel bij de haven heeft geen bijzondere natuurbetekenis anders dan dat het een visuele afscherming van de haven is.

Potentiële natuurwaarden

De waarde van het gebied voor weidevogels, waaronder de kemphaan, kan behouden en vergroot worden door de verdere extensivering van het agrarisch beheer, waarbij een stabiel hoog grondwaterpeil, een diversiteit in maaidata en een variatie in beheervormen belangrijke randvoorwaarden zijn. Het creëren van meer plas/dras situaties komt ten goede aan wintergasten en steltlopers. De oeverzones en natte rietlanden bieden kansen voor verdere ontwikkeling van jonge (natte) verlandingsvegetaties en uitbreiding van leefgebied van waterspitsmuis, noordse woelmuis en **otter**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en water- en verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden van de graslanden en moeraszones zijn relatief eenvoudig en snel te vervangen (<25 jaar). De zones met veenmosrietland en moeras vragen een langere vervangingsperiode (<50 jaar). Door de ligging in een oude polder met historisch landschapspatroon moet echter worden uitgegaan van een nauwelijks vervangbare situatie. Om deze situatie te beschermen is een deel van dit gebied (de Hempolder) onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer Overigens is ook het rijke bodemleven van oude graslanden niet eenvoudig vervangbaar.

Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder (L2)

1 Algemene gegevens

Nummer	L2
Naam gebied	Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oorspronkelijk meer, IJ-verbinding, niet ingepolderd, meer-en kreekrestanten, strandwallen en (overslibde) strandwallen, oeverlanden en vlietland)
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	695 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Landschap Noord-Holland, particulieren

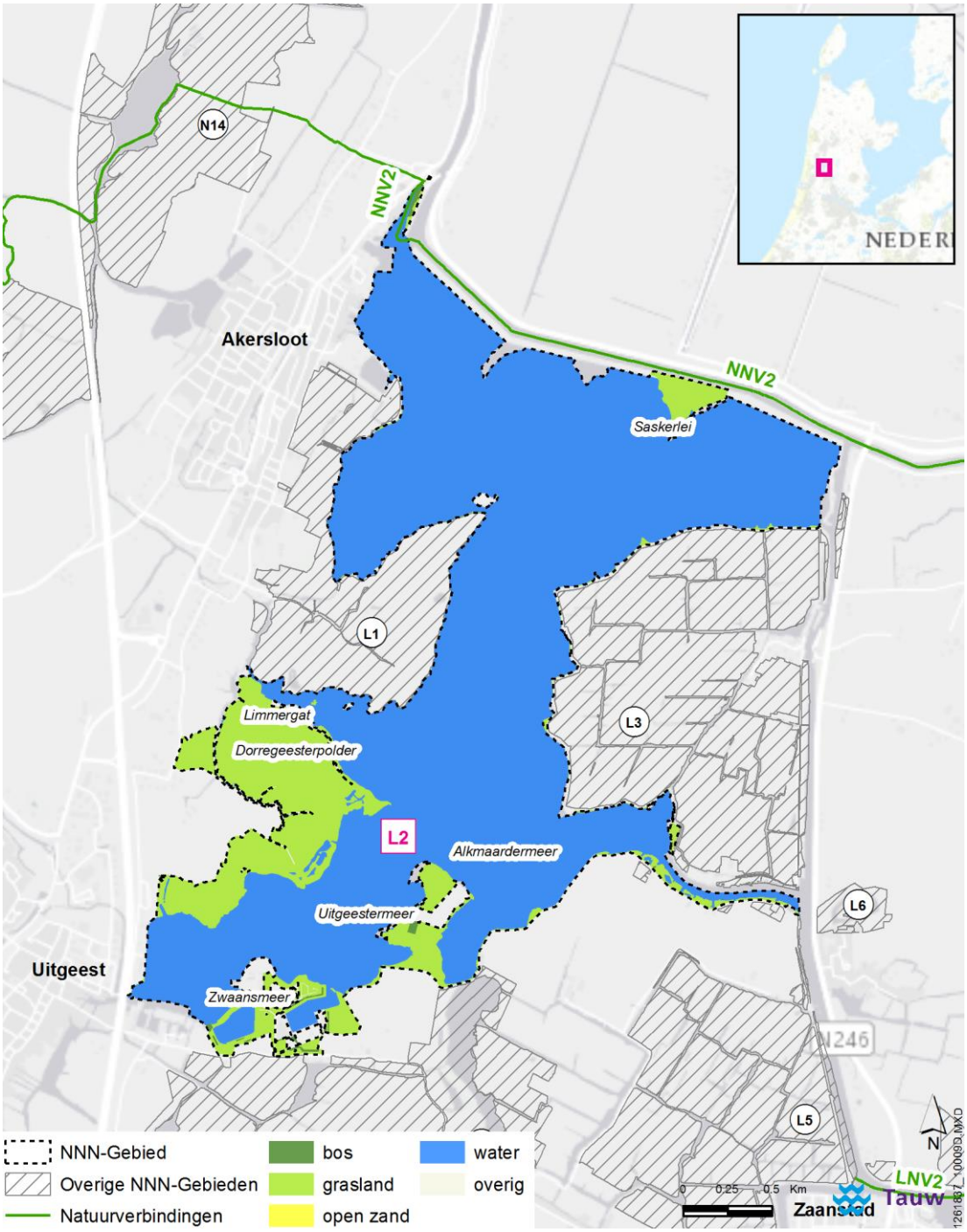
2

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder is bijna 700 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige merengebied met omliggend open polderlandschap en samenhangend watersysteem. Het gebied maakt deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich door de directe begrenzing aan andere NNN-gebieden, waaronder Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1), Westwouderpolder (L3), Crommenije (L4), Krommenieër Woudpolder (L5), Omgeving Markervaart (L6) en Weijenbus en Vroonmeer (L9). De samenhang met de noordelijker gelegen Eilandspolder (L11) en Limmerpolder (N14) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding van het Noordhollandsch Kanaal (NNV2). De samenhang met oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17) komt tot stand via een natte natuurverbinding (LNV4). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden in de omgeving, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Christus bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Christus en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd. Door golfslag onder invloed van westenwinden breidde de zeegeul zich uit en ontstond het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De hevige erosie maakte het noodzakelijk om het land te gaan bedijken. De Dorregeesterpolder bleef echter buitendijks. Het terugwinnen van land vond plaats vanaf de 17e eeuw door de eerder ontstane meren droog te malen en in te polderen. De Dorregeesterpolder is bedijkt in de 17de eeuw, het Dielofsmeer is bedijkt in de 15de eeuw en ligt nu als een polder binnen de Dorregeesterpolder

Aardkundig monument

Het Alkmaardermeer en het Uitgeestermeer met hun oeverlanden en omliggende veenpolders (L1, L2 en L3) tonen een landschap zoals dat er in de Middeleeuwen waarschijnlijk ook al heeft uitgezien. Natuurlijke meren zoals deze zijn zeldzaam, zeker in combinatie met de verschillende gave verschijnselen. Dit maakt het gebied aardkundig zeer waardevol. Om deze waarden te beschermen zijn het Alkmaardermeer, het Uitgeestermeer en een deel van de Dorregeesterpolder onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermer (AM12). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden van dit gebied bij de afweging moeten worden meegenomen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de Dorregeesterpolder bestaat uit klei en kalkrijke eerdgrond. In de Dorregeestpolder is de drooglegging op de meeste plekken groter dan 60 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,50 m NAP en -1,20 m NAP. De polder ligt hiermee op ongeveer dezelfde hoogte als de andere polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De Dorregeesterpolder ligt lager dan de aanliggende moeraszones buiten de kade (maaiveldhoogte tussen -0,1 en 1,2 m NAP).

Het Alkmaarder- Uitgeestermeermeer en de Stierop hebben een vast peil van -0,50 m NAP. Het meer is gemiddeld 1,75 meter diep (de vaargeul richting Uitgeest is 2,50 meter diep en de beroepsvaargeul 3,40 meter.). Ten zuiden van de Dorregeesterpolder en Stierop gaat het Alkmaardermeer over in het Uitgeestermeer. Dit deel is wat ondieper dan het Alkmaardermeer. De Buiten-Crommenije is het deel ten oosten van de landtong aan de zuidkant van het meer. Het meer wordt voornamelijk gevoed door zoet water vanuit het IJsselmeer, dat via het Noordhollandsch kanaal aan de oostzijde het meer in stroomt. De waterkwaliteit is niet over het gehele meer gelijk. Doordat de verversing voornamelijk uit de noordoosthoek komt, is het water van het Alkmaardermeer helderder (doorzicht 130 cm) dan in de zuidhoek van het Uitgeestermeer (doorzicht 85 cm). Er zijn inmiddels aanzienlijke hoeveelheden waterplanten aanwezig. Naast bronmos, gekruld fonteinkruid en grof- of gedoornd hoornblad ontwikkelt zich een grote hoeveelheid van de invasieve exoot smalle waterpest die voor zeer veel overlast zorgt voor de

recreatievaart en (beroeps)visserij. De nutriëntenconcentraties zijn vrij hoog, wat soms algenbloei veroorzaakt. Een aantal zandwinputten in het meer is dieper dan 20 meter. Hier komt brak kwelwater naar boven. Een groot gedeelte van de oeverzone bestaat uit grazige dijktaluds. De omliggende polders zijn beschermd met een kade. Ook zijn er delen met basaltblokken. In de buitendijkse oeverzones bevinden zich rietvelden, ruigten en moerassen met verlandingsvegetaties voor. Aan de noordkant van het meer ligt Saskerlei, een veenschiereilandje verbonden aan de Saskerleidam. Saskerlei is een dynamische, geïsoleerde moeraszone op -0,3 m NAP. Doordat het veen op de voormalige zeekleizeebodem ligt, vindt er nalevering van brak/zout water plaats. De landtong in het zuiden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer bestaat uit moerasruigte en rietland, met een maaiveldhoogte tussen -0,1 en -0,5 m NAP. Zwaansmeer, het zuidelijke deel van het gebied, is vooral ingericht als recreatiegebied. De maaiveldhoogte van Zwaansmeer varieert tussen -0,7 en 1,5 m onder NAP.

Aan de westkant, de noordoostkant en in Zwaansmeer wordt de openheid beperkt en de rust verstoord door de aanwezigheid van de A9, bebouwing en recreatieve voorzieningen. In de rest van het polder- en merengebied is het relatief rustig, donker en stil. Het Uitgeestermeer ligt binnen de Schipholcontour. De overlast van vliegtuigen kan hier aanzienlijk zijn.

Huidig gebruik

Dankzij de kleibodems en de lagere grondwaterstanden kent de Dorregeesterpolder van oudsher een intensiever landbouwkundig gebruik dan bijvoorbeeld de Klaas Hoorn- en Kijfpolder en Hempolder. Een deel van de graslanden van de Dorregeesterpolder wordt beheerd/verpacht conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde weidevogeldoelstellingen. Ook worden meerdere graslanden nog intensief gebruikt. Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, biedt de Dorregeesterpolder de mogelijkheid tot extensieve recreatie. Er zijn enkele vogelobservatiepunten aanwezig. Delen van de wandelpaden zijn gedurende het broedseizoen afgesloten.

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer wordt intensief gebruikt door watersportactiviteiten, zoals zwemmen, zeilen en kanoën. Langs de oevers zijn hier faciliteiten voor, zoals aanlegsteigers, botenhellingen en jachthavens. In de noordoosthoek, bij het Saskerlei, is een snelvaartzone aangewezen, De Deilings. In het Limmergat ligt het recreatie-eiland de Pannekoek. Ten noorden van de Hempolder ligt het Starteiland Alkmaardermeer, eigendom van de Zaanse Zeilvereniging. Verder loopt de alternatieve staande-mastroute van Zaandam naar Den Helder, via Stierop over het Alkmaardermeer. Saskerlei is ontoegankelijk voor publiek. Zwaansmeer biedt diverse recreatieve voorzieningen, waaronder een jachthaven, een camping en een afgesloten zwemplas met strand, speel- en ligweide.

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is onderdeel van de beroepsvaartverbinding tussen de Zaanstreek en Den Helder. Door de beroepsvaart is er een aanzienlijke invloed door met name de grotere schepen die veel zuiging veroorzaken en daarmee de kwetsbare en botanisch interessante oeverzones beschadigen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Groot open water met verlandingsvegetaties
- Open kleipolder met extensieve graslanden voor weidevogels

- Parkachtig en waterrijk landschap met recreatief gebruik
-

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Groot open water met verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

Het grootste gedeelte van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en Zwaansmeer bestaat uit open water (**N04.02 Zoete plas**). In het meer, met name in de ondiepe delen, leeft een grote diversiteit aan **vissen**, waaronder bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad, kolblei en pos. In de zandwinputten van de meren zitten veel snoekbaarzen. Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is buiten het zomerse recreatieseizoen een belangrijk rust- en foerageergebied voor **watervogels**, waaronder eenden, ganzen, zwanen, steltlopers en meeuwen. Het Limmergat is specifiek van grote betekenis voor smienten, hier verblijven jaarlijks 5000-10000 exemplaren.

De buitendijkse oeverstrook van enkele tientallen meters bestaat uit ondiepe zones met kruidenrijk rietland, (soortenarm) pionierrietland, moerasruigte, veenmosrietland en enkele bosschages, aangewezen als **N05.01 Moeras** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. Deze zones behoren tot het leefgebied van de **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis** en bieden broedgelegenheid aan **moeras- en rietvogels**, waaronder bruine kiekendief, roerdomp, snor en baardman. Specifiek het Saskerlei, aangewezen als **Moeras** (**N05.01**), kent bijzondere natuurwaarden, gerelateerd aan de unieke abiotische omstandigheden (brakke nalevering). Door verschillende oorzaken (golfslag, vraat door ganzen en rietkevertjes aan de rietvegetatie etc.) is de oorspronkelijk iets hogere rand rondom het Saskerlei verdwenen. Hierdoor stroomt continue zoet water de rietvegetatie binnen, waar deze in het verleden vooral werd gevoed door regenwater. De instroom van veel zoet water doet de brakke nalevering vanuit het zilte zeeklei en daarmee de unieke abiotische omstandigheden teniet, waardoor de natuurwaarde in hoog tempo verdwijnt.

Potentiële natuurwaarden

Met natuurlijk peilbeheer, verbetering van de waterkwaliteit, uitbreiding van jonge verlanding en het tegengaan van erosie kan de natuurkwaliteit verder toenemen. Verdere ontwikkeling van water- en oeverplanten in ondiepere (oever)zones biedt potentie aan moeras- en watergebonden natuurwaarden zoals de **otter**.

Kernkwaliteit: Open kleipolder met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Naast een brede moeraszone aan de zuidkant (zie vorige kernkwaliteit), bestaat de Dorregeesterpolder uit een open polderlandschap met buitendijkse graslanden. Delen ervan zijn aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Deze zijn in de huidige is situatie van enig belang voor **weidevogels**, waaronder grutto, kievit, scholekster, tureluur en krakeend. De aantallen zijn de afgelopen jaren sterk teruggelopen, mede door het verjagen van ganzen met laserapparatuur. De weidevogeldichtheden in 2013 betreffen >60 broedparen per 100 hectare in het centrale deel, en <15 broedparen per 100 hectare langs de randen.

Potentiële natuurwaarden

De waarde van het gebied voor weidevogels kan hersteld worden door verbetering van de beheermozaïeken (later maaien), verhoging van de grondwaterstand en het tegengaan van predatie. Verdere extensivering en variatie in maaidata, beweiding en plasdras-zones kan het leefgebied voor weidevogels verder verbeteren.

Kernkwaliteit: Parkachtig en waterrijk landschap met recreatief medegebruik

Actuele natuurwaarden

In Zwaansmeer is buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen (jachthaven, camping, zwemplas, ligweides) sprake van een kleinschalige afwisseling van bosschages, bomenrijen en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. Het natte rietland ten oosten van de haven wordt gebruikt door **moeras- en rietvogels**. Ook groeien hier enkele plantensoorten van brakke omstandigheden. Verder is er actueel nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Door extensief beheer van de open terreinen en door te zorgen voor geleidelijke overgangen naar de bosschages, kunnen gevarieerde, bloemrijke graslanden en zoom-mantelvegetaties ontstaan, die bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde. Door consequent beheer van het perceel met nat rietland, kan de waarde van het perceel als leefgebied voor moeras- en rietgebonden soorten toenemen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verlandingsmatrix	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Groot open water met verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Open kleipolder met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Parkachtig en waterrijk landschap met recreatief medegebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De bosschages, graslanden en moeraszones (met uitzondering van de veenmosrietlanden) zijn in theorie op enige termijn vervangbaar (bos <50 jaar, gras <10, moeras <25 jaar). Echter, het open water en de oeverzones met verlandingsvegetaties zijn vanwege de ontstaansgeschiedenis, de oppervlakte en de samenhang met omliggende graslandpolders niet of nauwelijks vervangbaar. Om deze onvervangbare verschijnselen te beschermen is dit gebied onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer.

Westwouderpolder (L3)

1 Algemene gegevens

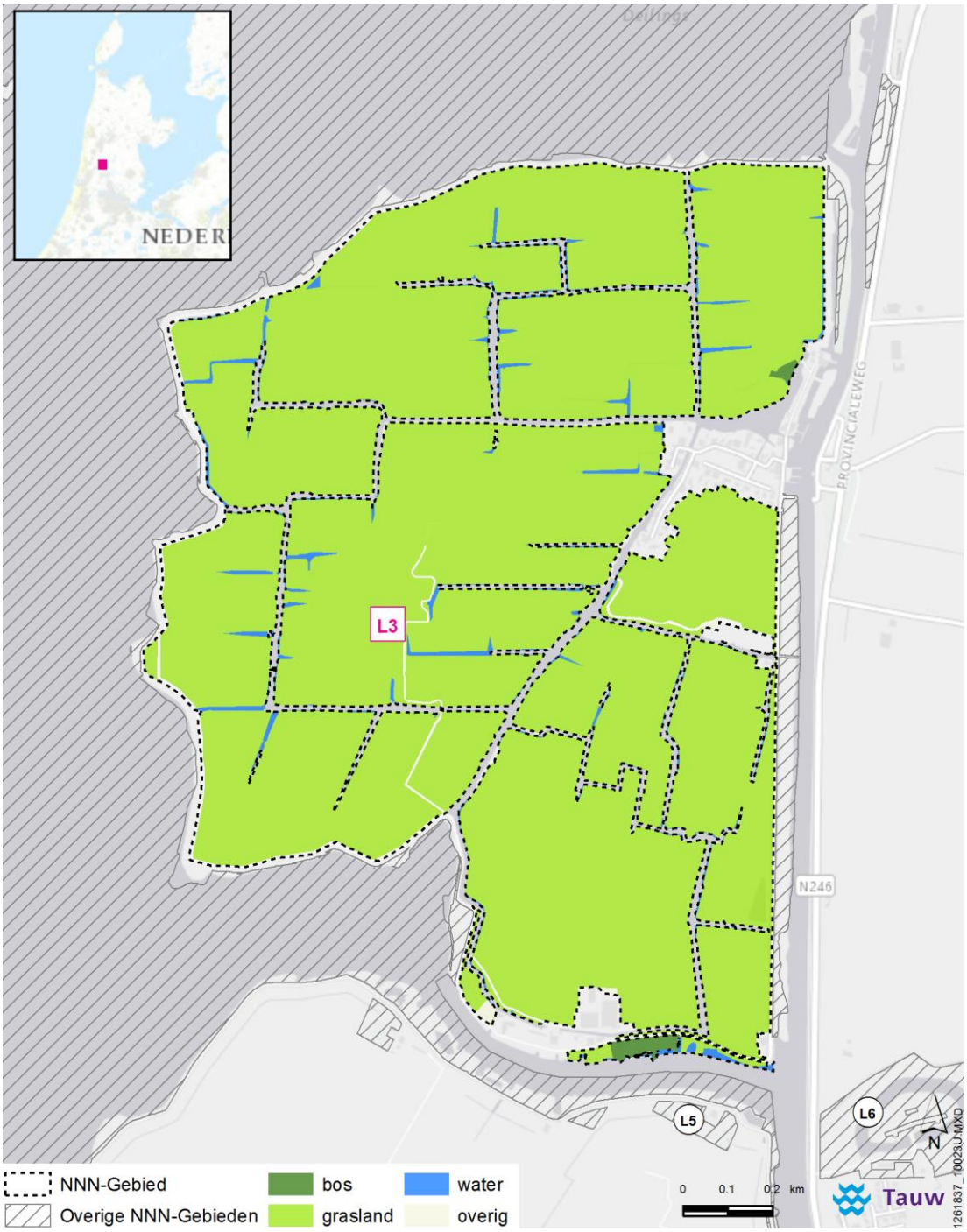
Nummer	L3
Naam gebied	Westwouderpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oorspronkelijk meer, IJ-verbinding, niet ingepolderd)
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	205 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer, particulier (agrariër)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Westwouderpolder is 205 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige uitgestrekte en open polderlandschap, met een samenhangend watersysteem, grenzend aan groot open water. De gehele polder maakt deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich door de directe ligging aan het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), waar ook andere NNN-gebieden omheen liggen, zoals de Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1), Krommenieër Woudpolder (L5) en Omgeving Markervaart (L6). De samenhang met oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding door een deel van de Zaan (LNV4). De samenhang met de noordelijker gelegen Eilandspolder (L13) en Limmerpolder (N14) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding van het Noordhollandsch Kanaal (NNV2). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Westwouderpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Westwouderpolder bestaat uit een **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van

getijdewerking. Rond 3000 voor Christus bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Christus en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd, en is op de Westwouderpolder klei afgezet. In de 17e eeuw werd de polder bedijkt en werd ook de Markervaart gegraven.

Aardkundig monument

Het Alkmaardermeer en het Uitgeestermeer met hun oeverlanden en omliggende veenpolders (L1, L2 en L3) tonen een landschap zoals dat er in de Middeleeuwen waarschijnlijk ook al heeft uitgezien. Het gebied is aardkundig zeer waardevol en is daarom beschermd als aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer (AM12). De Westwouderpolder is ook onderdeel van dit aardkundig monument. Dit betekent dat hier bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat uit venige klei op veen. De kleilaag varieert tussen 30 en 45 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,80 m NAP en -1,20 m NAP. De polder ligt hiermee op ongeveer dezelfde hoogte als de omliggende gebieden. De poldersloten hebben een vrijwel gefixeerd peil van 1,43 meter onder NAP, met onderbemaling ten zuiden van de Woude. De drooglegging in de polder is relatief groot, waardoor de weilanden vrijwel niet onder water staan. De poldersloten kennen een redelijk goed ontwikkelde watervegetatie, kenmerkend voor zoet, voedselrijk water. Op enkele plekken groeien er nog brakwatervegetaties in de oeverzones, als restant van de eerdere brakke invloed. Op de overgang van grasland naar sloten komen verspreid verlandingsvegetaties voor. Jonge verlanding wordt slechts sporadisch aangetroffen.

De Westwouderpolder ligt als een eiland aan de oostzijde van het Alkmaardermeer. De polder is nauwelijks herverkaveld en daardoor kleinschalig ingericht. Enkele percelen liggen bol of hebben veel intern reliëf. De polder kent een open en uitgestrekt karakter en heeft een grote cultuurhistorische waarde. Opgaande beplanting is beperkt tot de boerenerven en enkele bosschages langs de Markervaart en de Stierop. Kenmerkend zijn het dichte netwerk van sloten en de dijken en het dorp De Woude die het open landschap begrenzen. De relatieve rust, donkerte en stilte zijn belangrijke voorwaarden voor een geschikt weidevogelgebied. Alle percelen zijn over land bereikbaar waardoor het geen typische vaarpolder is.

Huidig gebruik

De weidevogelgraslanden in de Westwouderpolder worden beheerd conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen. Het grootste deel van de graslanden wordt beheerd als hooiland met nabeweiding. Rond de Woude zijn er zijn nog enkele intensieve graslanden aanwezig die bemest en begraasd worden. Bemesting vindt bij voorkeur met ruige mest plaats, maar door gebrek hieraan wordt ook met drijfmest gewerkt. De meest extensieve graslanden liggen verder van de bebouwing af. Rondom het eiland wordt in de zomermaanden veel gevaren. Een snelvaarstrook ligt ten noorden van de polder.

Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, biedt de polder geringe mogelijkheden voor extensieve recreatie (wandelen, fietsen, schaatsen en vissen). In de polder is enkel een (wandel)pad aanwezig op de dijk langs het Alkmaardermeer. Andere paden of wegen zijn in de polder alleen in het dorp De Woude aanwezig. De polder met daarop het dorp de Woude is enkel per pont te bereiken.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Westwouderpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De extensieve graslanden van de Westwouderpolder zijn van belang voor **watervogels** en **weidevogels**. Vrijwel de gehele polder bestaat uit grasland, aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. De hoge dichtheden aan weidevogels concentreren zich in de meer vochtige delen met een hoge kruidenrijkdom en een hoge mate aan structuur. Relatief talrijk zijn grutto, tureluur, eenden en ganzen, en daarnaast broeden ook kievit en veldleeuwerik in het gebied. De huidige broedvogeldichtheid van weidevogels is meer dan 100 broedparen per 100 hectare. Verspreid liggen er ook enkele inundatiegraslanden. Ook zeldzame soorten zoals de kemphaan zijn hier foeragerend en incidenteel broedend waargenomen. De poldersloten kennen een redelijk goed ontwikkelde watervegetatie, kenmerkend voor zoet, voedselrijk water.

Kruidenrijk rietland, veenmosrietland en moerasruigte (**N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N05.01 Moeras**) groeit in smalle verlandingsstroken langs de graslandpercelen en aan de oevers van het Alkmaardermeer en de Stierop. Hier broeden **moeras- en rietvogels**, waaronder bruine kiekendief, en komen de **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis** voor. Bijzonder zijn de restanten van brakke rietruigte, met zilte indicatoren als echte heemst. Lokaal groeit er struweel van zwarte appelbes, dat zich ontwikkelt in verzuurd en weinig gemaaid veenmosrietland.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen in de verdere extensivering van het agrarisch beheer, waarin een hoog oppervlaktewaterpeil in de winter dat beperkt uitzakt in het voorjaar, variatie in maaidata en lagere beweidingsdichtheden cruciale factoren zijn. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland. De voedselrijke, productieve graslanden bieden potentie voor onder meer pleisterende ganzen en eenden in de winterperiode (**N13.02 Wintergastenweide**). Bij goed peilbeheer en verbetering van de waterkwaliteit, hebben de oeverzones potentie voor (verdere) ontwikkeling naar veenmosrietland en moeras. Zowel de open wateren als aangrenzende moerasvegetaties zijn, behalve voor de noordse woelmuis en waterspitsmuis, ook geschikt voor **otter**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden van de graslanden en moeraszones zijn relatief eenvoudig en snel te vervangen (<25 jaar). De zones met veenmosrietland en moeras vragen een langere vervangingsperiode (<50 jaar). Door de ligging in een oude polder met historisch landschapspatroon moet echter worden uitgegaan van een nauwelijks vervangbare situatie. De Westwouderpolder is daarom onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer. Overigens is ook het rijke bodemleven van oude graslanden niet eenvoudig vervangbaar.

Crommenije (L4)

1 Algemene gegevens

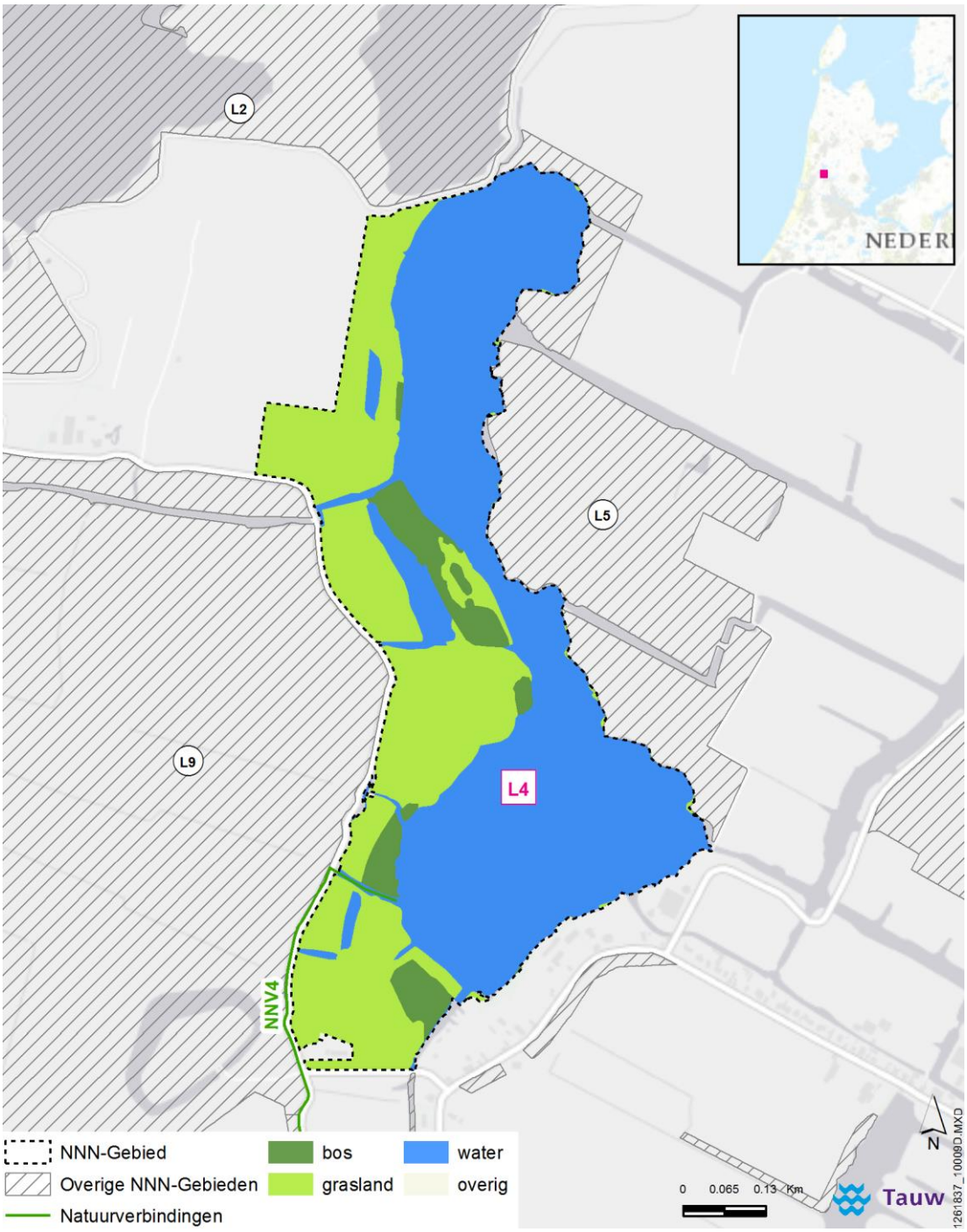
Nummer	L4
Naam gebied	Crommenije
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur en extensieve recreatie
Oppervlakte NNN	48 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Crommenije (L4) is 48 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de aanwezige natte natuur, in de vorm van het water van de Crommenije, met aangrenzend aan de westzijde moeras, grasland en bospercelen.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich in de directe verbinding met andere NNN-gebieden, waaronder Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), Krommenieër-Woudpolder (L5), Noorderham en Zuiderham (L8) en Wijenbus en Vroonmeer (L9). De samenhang wordt versterkt door de natuurverbinding (NNV4) die Crommenije, via Noorder- en Zuiderham en een reeks dijklichamen, verbindt met de Waterlinie Beverwijk (L7) en het Noordzeekanaal. Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Crommenije en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Crommenije is gelegen op de grens van het **oude zeekleilandschap** en het **veenpolderlandschap** van Laag-Holland (fysische-geografische regio's: zeekleigebied en laagveengebied). Het water is een overblijfsel van het voormalige Oer-IJ, de noordelijke vertakking van de uitmonding van de Rijn in de Noordzee. Rond het begin van de jaartelling sloot de kust zich, waardoor het oorspronkelijke estuarium grotendeels ging verlanden en het water zoet werd. Het IJ en het Cromme IJe (waar het huidige Crommenije deel van uitmaakt) werden gevormd. Er ontstond een waardveenpakket, dat via veenstromen afwaterde op het IJ. Tussen 1150 en 1300 werd de Crommenije vastgelegd en werden de eerste bedijkingen aangelegd, waarna door verlanding en de daarop volgende ontginning de huidige vorm van de wateren ontstond. Later is ook aan de noordzijde van de Crommenije een dam aangelegd, waarmee de open verbinding met het Alkmaardermeer afgesloten werd. Het gebied is onderdeel van het voormalig inundatiegebied van de Stelling van Amsterdam.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit klei op veen. In de oeverlanden is door verlanding veen ontstaan. De droge delen liggen op ongeveer 1 meter onder NAP. Het gebied ligt circa een halve meter hoger dan de westelijk gelegen Uitgeesterpolder. Het water van de Crommenije heeft een nagenoeg gefixeerd peil van 1,25 meter onder NAP. De oeverlanden hebben een variërend peil, dat tussen het peil van de Uitgeester broekpolder (-2.10 m NAP) en het peil van de Crommenije in ligt. De waterkwaliteit in het gebied is matig. In de grote waterpartij is de groei van waterplanten beperkt. Bijzonder is het voorkomen van plantensoorten die kenmerkend zijn voor brakke omstandigheden. Hierin komen de kenmerken van het Noord-Hollandse brakwaterveen terug, maar dit is een relictsituatie. Er is sprake van een geleidelijke verzoeting van het gebied.

De variatie in waterpeilen en bodemtypen vormt de basis voor de variatie in begroeiingen en de bijzondere natuurwaarden. Het gebied staat uit graslanden, rietlanden, moerasbossen en water. In het zuidelijk deel van de oeverlanden van de Crommenije ligt een kreekrug die nog zichtbaar is in het landschap. Het gebied wordt omringd door een open landschap, maar door de aanwezige broekbossen heeft Crommenije (deels) een meer besloten karakter. De relatieve rust, stilte en donkerte zijn belangrijke kenmerken. Er lopen geen drukke wegen en alleen aan de zuidkant grenst het gebied aan de lintbebouwing van Krommeniedijk.

Huidig gebruik

Het water biedt, naast natuur, ruimte aan extensieve recreatie. Het gebied is per boot vanaf het Alkmaardermeer te bereiken. Ook vanaf de Lagendijk is het gebied te bezichtigen. De oeverlanden zijn niet toegankelijk.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Crommenije de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Het grootste deel van het gebied bestaat uit open water (**N04.02 Zoete plas**), die wordt gebruikt door foeragerende steltlopers en **watervogels**. De aanwezige vissoorten duiden op een voedselrijk watersysteem met weinig watervegetatie. Aan de plas grenzen oeverlanden, waarin diverse successiestadia van verlanding van veengebieden aanwezig zijn. Deze kunnen gerekend worden tot **N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N14.02 Hoog- en laagveenbos**. In het hele gebied zijn vooral broedvogelterritoria van eenden, ganzen en **moeras- en rietvogels** aanwezig. De pionierrietlanden zijn veelal vrij soortenarme rietlanden. Door de matige waterkwaliteit en de begrazing door watervogels vindt er vrijwel geen actieve jonge verlanding plaats. Het gebied bevat daarnaast kleine oppervlakten kruidenrijk rietland en moerasruigte onder invloed van brakke kwel, met lokaal zilt torkruid en echte heemst. De veenmosrietlanden zijn relatief goed ontwikkeld. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. In de veenmosrietlanden groeien kenmerkende soorten als ronde zonnedauw en verschillende orchideeënsoorten. De rietlanden bieden leefgebied voor de **noordse woelmuis**. Rondom de rietlanden liggen enkele elzenberkenbroekbossen, met een ondergroei van veenmossen. Verder landinwaarts liggen (buitendijkse) vochtige graslanden die gerekend worden tot **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en enkele poelen. Delen van het grasland zijn inundatiegrasland, die regelmatig onder water staan. Deze graslanden zijn van belang voor **weidevogels**. Het gebied is van belang als foerageergebied voor **vleermuizen**, waaronder de meervleermuis.

Potentiële natuurwaarden

De watercondities in het gebied zijn nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten, om zo de kwaliteit en verspreiding van waardevolle (water)vegetaties te behouden en vergroten en het stimuleren van jonge verlanding. Dit biedt ook perspectief voor de **waterspitsmuis** en voor de **otter**. Meer gevarieerd beheer, waarbij niet of minder bemest wordt, zou tot grotere variatie in vochtige graslandvegetaties kunnen leiden. De periodiek geïnundeerde graslanden kunnen zich daarbij ontwikkelen tot **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open wateren verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Weidevogels	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De aanwezige verlandingsvegetaties zijn niet of nauwelijks vervangbaar. De abiotische basiscondities om nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu op gang te brengen zijn niet meer aanwezig. De kruidenrijke graslanden zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als (stapsteen in een) natuurverbinding is niet of nauwelijks vervangbaar.

Krommenieër-Woudpolder (L5)

1 Algemene gegevens

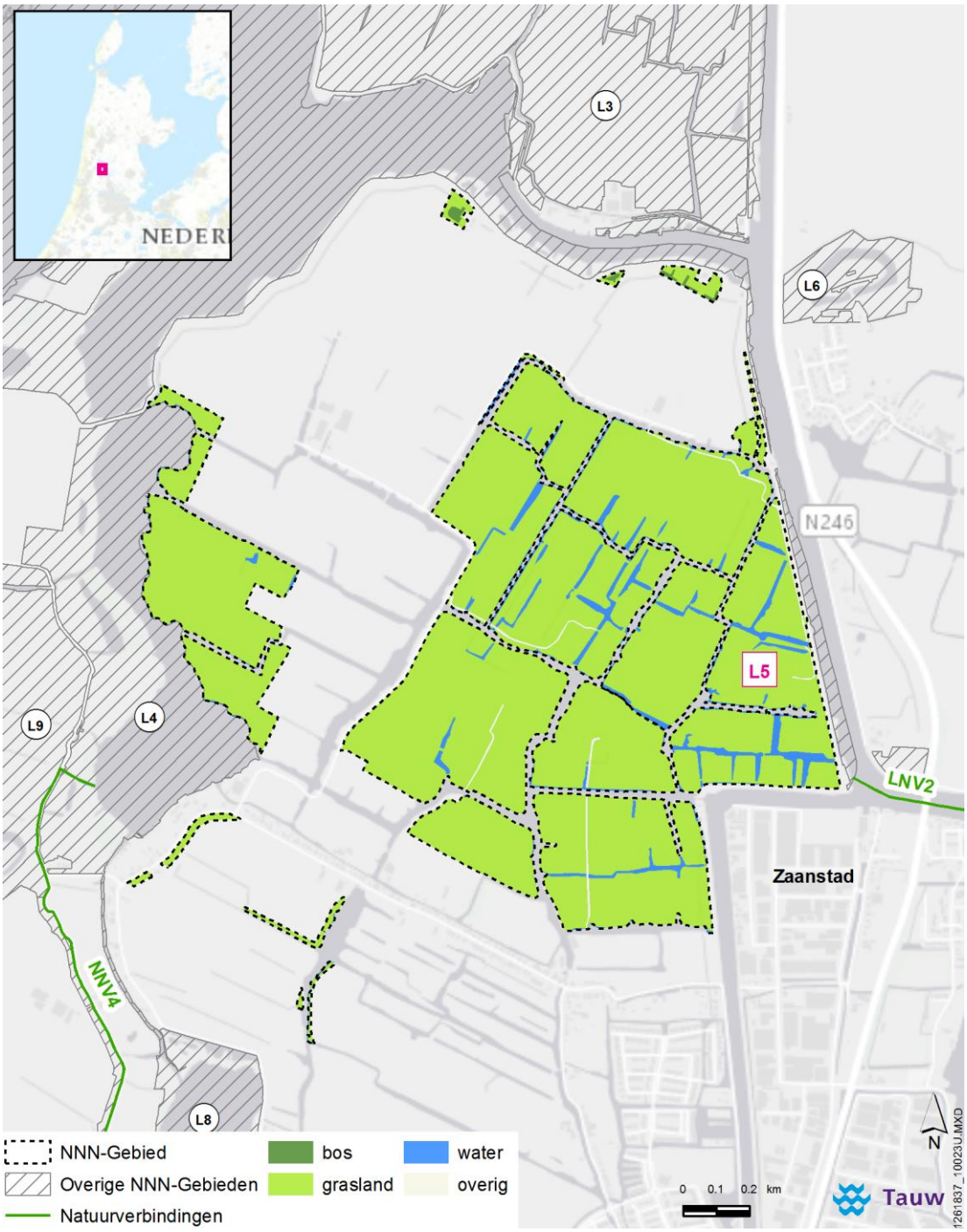
Nummer	L5
Naam gebied	Krommenieër-Woudpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Zaanstad
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	171 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Krommenieër-Woudpolder is 171 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige uitgestrekte en open polderlandschap, met een samenhangend watersysteem. Het NNN-gebied bestaat grofweg uit twee delen: een aantal percelen in het centrale deel van de polder en een aantal langs de Commenije. Daarnaast liggen er een enkele kleine, losse graslandpercelen langs de Stierop en ten zuiden van Krommeniedijk. De gehele polder maakt deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich in de directe verbinding met andere NNN-gebieden die rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2) liggen, zoals Westwouderpolder (L3), Crommenije (L4), Omgeving Markervaart (L6) en Noorderham en Zuiderham (L8). De samenhang met het oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17) komt tot stand via een natte natuurverbinding (LNV4). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Krommenieër-Woudpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Krommenieër-Woudpolder is onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Chr. voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Chr. bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Chr. lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Chr. en 1500 na Chr. is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd, en is in de Krommenieër-Woudpolder klei afgezet. In de 17^{e} eeuw werd de polder bedijkt en drooggemalen en werd ook de Markervaart gegraven.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat uit venige klei op veen. De kleilaag varieert tussen 30 en 45 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,50 m NAP en -1,20 m NAP. De polder ligt hiermee op ongeveer dezelfde hoogte als de omliggende gebieden. De poldersloten hebben een vrijwel gefixeerd peil van 1,25 meter onder NAP. Bij een tijdelijke hoge waterstand na veel neerslag ontstaan er lokaal plas-draszones. Watervegetatie in de poldersloten ontbreekt nagenoeg. Op enkele plekken groeien er nog brakwatervegetaties, als restant van de eerdere brakke invloed. Op de overgang van grasland naar sloten komen verspreid verlandingsvegetaties voor. Jonge verlanding wordt slechts sporadisch aangetroffen.

De huidige Krommenieër-Woudpolder is een samenvoeging van een aantal losse polders. Met name het zuidelijk deel van de polder is niet herverkaveld en dus minder grootschalig ingericht. Enkele percelen liggen bol of hebben veel intern reliëf. De polder kent een open en uitgestrekt karakter en heeft een grote cultuurhistorische waarde. Opgaande beplanting is beperkt tot de boerenerven. Kenmerkend zijn het dichte netwerk van sloten en de dijken en lintdorpen die het open landschap begrenzen. De relatieve rust, donkerte en stilte zijn belangrijke voorwaarden voor een geschikt weidevogelgebied. Alle percelen zijn over land bereikbaar waardoor het geen typische vaarpolder is.

Huidig gebruik

Voor de weidevogelgraslanden in de Krommeniër-Woudpolder krijgt Staatsbosbeheer subsidie voor agrarisch natuurbeheer. Staatsbosbeheer verpacht de graslanden onder voorwaarden aan agrariërs. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen. Het grootste deel van de graslanden wordt beheerd als hooiland met nabeweiding. Bemesting vindt bij voorkeur met ruige mest plaats, maar door gebrek hieraan wordt ook met drijfmest gewerkt. Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, biedt de polder, met name langs de randen, de mogelijkheid tot extensieve recreatie (kanoën, wandelen, fietsen, schaatsen en vissen).

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Krommeniër-Woudpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De Krommenieër-Woudpolder heeft een dicht netwerk aan sloten (**N04.02 Zoete plas**) en is vooral van belang voor **watervogels** en **weidevogels** en in mindere mate voor **moeras- en rietvogels**. Ongeveer de helft van de polder is aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. De hoge dichtheden aan weidevogels concentreren zich op de meer vochtige, extensieve graslanden, met een hoge kruidenrijkdom en een hoge mate aan structuur. Relatief talrijk zijn grutto, tureluur en ganzen, en daarnaast broeden ook eenden, kievit, visdief (pionier) en veldleeuwerik in het gebied. De huidige broedvogeldichtheid van weidevogels is meer dan 100 broedparen per 100 hectare. Verspreid liggen er ook enkele indundatiegraslanden, welke van belang zijn voor weide- en watervogels. Zeldzame soorten zoals de kemphaan en watersnip zijn hier foeragerend waargenomen. In de winter fungeert het gebied als **N13.02 Wintergastenweide** voor steltlopers en eenden. Het gebied is van belang als foerageergebied voor **vleermuizen**, waaronder de meervleermuis.

In de greppels en laagten die lang onder water staan, groeien pioniervegeaties. In het zuidwestelijk deel van de polder worden ook zilte indicatoren aangetroffen, waaronder echte heemst en zilt torkuid. Kruidenrijk rietland en (soortenarm) veenmosrietland, gerekend tot **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N05.01 Moeras** groeien in smalle verlandingsstroken langs de graslandpercelen. Hier broeden **moeras- en rietvogels**, en komt de **noordse woelmuis** voor. In het noordelijke deel liggen enkele percelen met **Kruiden- en faunarijk grasland** (**N12.02**). Aan de zuidwestkant langs de Krommeniedijk ligt een bloemrijk grasland (**N12.01 Bloemdijk**).

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de verdere extensivering van het agrarisch beheer, waarin een stabiel hoog grondwaterpeil, variatie in maaidata en lagere beweidingsdichtheden cruciale factoren zijn. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland. De rietlanden hebben potentie voor ontwikkeling naar veenmosrietland en zowel de open wateren als aangrenzende moerasvegetaties zijn, behalve voor de noordse woelmuis, ook geschikt voor **waterspitsmuis** en **otter**.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke [illegible])	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Een deel van de graslanden is relatief eenvoudig en snel te vervangen. Door de ligging in een oude polder met historisch landschapspatroon moet echter worden uitgegaan van een nauwelijks vervangbare situatie. Overigens is ook het rijke bodemleven van oude graslanden niet eenvoudig vervangbaar.

Omgeving Markervaart (L6)

1 Algemene gegevens

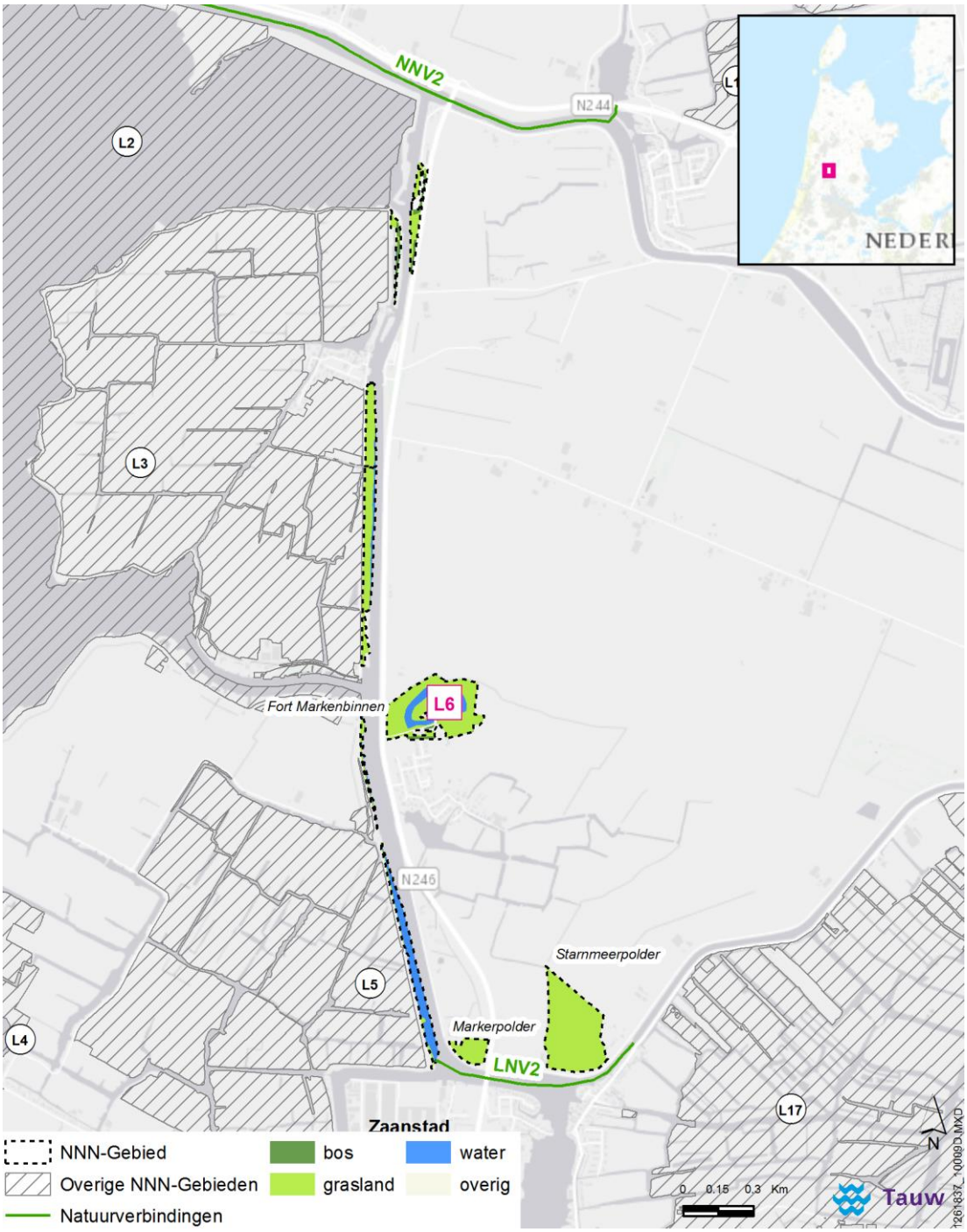
Nummer	L6
Naam gebied	Omgeving Markervaart
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Alkmaar, Uitgeest, Castricum
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie (evenemententerrein)
Oppervlakte NNN	27 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer (Fort Markenbinnen) en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Omgeving Markervaart (L6) is 27 hectare. Het gebied bestaat uit een aantal oeverlanden langs de Markervaart, het Fort Markenbinnen, een perceel in de Markerpolder en één in de Starnmeerpolder. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de Markervaart met aangrenzende oeverlanden, die gelegen zijn in een open polderlandschap.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden bestaat allereerst uit de ligging direct grenzend aan de NNN-gebieden Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), Westwouderpolder (L3) en Krommenieër-Woudpolder (L5). Verder is er sprake van een natte natuurverbinding ten noorden (NNV2) en ten zuiden (LNV2) van de Markervaart. Natuurverbinding LNV2 verbindt de natuurgebieden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer met de oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17). De omgeving van de Markervaart maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Omgeving Markervaart en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De omgeving van de Markervaart (Westwouderpolder en Markerpolder) is onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). De Starnmeerpolder is een oude kleipolder die onderdeel is van het **oude zeekleilandschap** (fysisch geografische regio:

zeekleigebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Christus bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Christus en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied, waaronder ook het Starnmeer, ingestroomd, en is klei afgezet. Vanaf de 17e eeuw werden de polders bedijkt, werd het Starnmeer drooggemalen, en werd ook de Markervaart gegraven ten behoeve van de afwatering van de Schermer. Het Fort Marken-Binnen is onderdeel van de Stelling van Amsterdam en is in 1900 gebouwd met als doel de toegang tot de Markervaart te verdedigen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat voornamelijk uit venige klei op veen. Het perceel in de Starnmeerpolder heeft een zandig karakter en ligt op circa 2,8 m onder NAP. De maaiveldhoogte van de Markerpolder is circa 1,00 m onder NAP. Fort Markenbinnen ligt hoger in het landschap (tussen 0,50 m en 2,50 m boven NAP). De fortgracht kent een vast waterpeil van -1,4 m NAP, de Markervaart heeft een vast peil van -0,5 m NAP.

De westoever van de Markervaart is grotendeels met een houten vooroever beschermd om afkalving van de natuurvriendelijke oevers te voorkomen. Het open polderlandschap rond het fort en de Markervaart is nog intact, met een netwerk aan polderpercelen, waterlopen en het dorp Markenbinnen. Door de zeer nabije ligging van de N246 is er sprake van een relatief forse geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring.

Huidig gebruik

Naast natuurgebied, is Fort Markenbinnen in gebruik als brandweeroefencentrum en sportpark. Het fort is ook beschikbaar als evenementenlocatie. Het zuidelijke deel van de Markervaart wordt gebruikt voor beroepsscheepvaart. Aan de noordzijde van de vaart ligt een recreatiehaven voor pleziervaart. Dit grenst aan het snelvaargebied in het Alkmaardermeer. Langs de Markervaart bevinden zich enkele pontjes en opstapplaatsen voor kano's.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Omgeving Markervaart de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Oeverlanden en extensieve graslanden langs natte natuurverbinding
- Cultuurhistorisch waardevol fort met schootsveld

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Oeverlanden en extensieve graslanden langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De oeverlanden van de Markervaart langs de Westwouderpolder bestaan uit kruidenrijk rietland, moerasruigte en kruidenrijk veenmosrietland (met onder meer blauwe knoop en koningsvaren).

Ook groeit op een klein deel veenheide. Deze vegetaties worden gerekend tot **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. De oeverlanden ter hoogte van de Krommenieër-Woudpolder kenmerken zich door moerasruigte en pionierrietland, gezamenlijk gerekend tot **N05.01 Moeras**. Plaatselijk groeien brakke indicatoren als zilt torkruid. De oeverlanden bieden een broed- en foerageergelegenheid voor **moeras- en rietvogels**. Lepelaar, grote zilverreiger en kluut foerageren langs de oevers. De oeverlanden dienen als migratieroute en/of leefgebied voor **noordse woelmuis** en **vleermuizen**, waaronder meervleermuis.

De percelen in de Starnmeerpolder en Markerpolder kenmerken zich door open vochtige graslanden die worden beheerd als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Deze bieden vanzelfsprekend mogelijkheden voor **weidevogels** maar zijn ook een pleisterplaats voor diverse **watervogels**, waaronder smient.

Potentiële natuurwaarden

Het is wenselijk om reële kansen voor verdere ontwikkeling van de oeverlanden naar een goed functionerende stapsteen langs een verbindingszone te benutten. Dergelijke natuur biedt potentie aan een grote diversiteit aan moeras- en rietlandvogels, en kan dienen als (verbeterde) migratieroute en/of leefgebied voor **otter**, **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis** en **vleermuizen**. Ook zijn er potenties voor de **ringslang**, die in Wormer- en Jisperveld (L17) al aanwezig is. Meer gevarieerd beheer, waarbij niet of minder bemest wordt, zou tot grotere variatie in graslandvegetaties en daarmee ook hogere aantallen **weidevogels** kunnen leiden op de graslandpercelen.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol fort met schootsveld

Actuele natuurwaarden

De vegetatie rondom het fort wordt regelmatig gemaaid en bestaat uit soortenarm grasland en opslag van opgaande beplanting. Langs de fortgracht (**N04.02 Zoete plas**) zijn enkele rietruigtes aanwezig. Door het multifunctionele gebruik van het fort is de aanwezigheid van specifieke natuurwaarden of soortgroepen beperkt. De kwaliteit bestaat vooral uit het samenhangende groene karakter en de ligging in het open polder landschap (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als cultuurhistorie en recreatie.

Potentiële natuurwaarden

Door uitvoering van verschralingsbeheer en door verbetering van de drooglegging kunnen de graslanden op het fortterrein zich verder ontwikkelen naar **Kruiden- en faunarijk grasland** (**N12.02**). Dit biedt potentie voor diverse **ongewervelden van droog milieu** zoals vlinders en bijen. In het verleden, vóór het gebruik van het fort als brandweeroefencentrum, werd het fort incidenteel gebruikt door (overwinterende) vleermuizen. Verkend kan worden in hoeverre de waarde van het fort voor vleermuizen opnieuw kan worden benut.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatr	Cultuurhistorisch element (fort)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Oeverlanden en extensieve graslanden langs natte natuurverbinding																
N05.01 Moeras	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-
Cultuurhistorisch waardevol fort met schootsveld																
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden van de graslanden en het oppervlaktewater zijn actueel van beperkte waarde en op zichzelf op korte termijn vervangbaar. De samenhang tussen de natuurwaarden en de cultuurhistorische betekenis van het fort vormt echter een nagenoeg onvervangbare situatie.

Ook de actuele natuurwaarden met betrekking tot de aanwezige verlandingsvegetaties langs de Markervaart zijn niet of nauwelijks vervangbaar. Tenslotte geldt de onvervangbaarheid ook nog voor de cultuurhistorisch waardevolle oude verkaveling met natuurwaarden in de Starnmeerpolder en Markerpolder.

Waterlinie Beverwijk (L7)

1 Algemene gegevens

Nummer	L7
Naam gebied	Waterlinie Beverwijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag-Holland
Gemeente(n)	Beverwijk Heemskerk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	40 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het natuurgebied Waterlinie Beverwijk is circa 40 hectare groot en gelegen tussen fort Veldhuis en fort aan de Sint-Aagtendijk. De samenhang **binnen het gebied** komt tot uitdrukking in het aaneengesloten lint langs de buitendijkse zijde van de Sint-Aagtendijk.

De **samenhang** met andere NNN gebieden wordt gevormd door de ligging vlak naast een natuurverbinding (NNV4). Via het terrein van de golfbaan is dit gebied daarmee verbonden en ook verbonden met gebied Noorderham en Zuiderham (L8). De Waterlinie van Beverwijk is onderdeel van de Stelling van Amsterdam en op deze manier brengt de linie ook een grote landschappelijke en cultuurhistorische samenhang met zich mee.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterlinie Beverwijk en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied ligt in het **strandwallen- en -strandvlakte landschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied), wat is ontstaan als gevolg van een samenspel tussen de zee, rivieren en wind, welke telkens sediment afzetten en verplaatsten.

De Waterlinie van Beverwijk is in 1800 ontworpen en aangelegd om zo de Engelsen buiten de deur te houden en is onderdeel van de Linie van Noord-Holland. Deze linie bestond uit drie rijen lunetten van ongeveer 2 meter hoog, welke verspringend ten opzichte van elkaar lagen. De achterzijde was afgesloten met een palissade. De Linie van Noord-Holland liep van de duinen bij Wijk aan Zee tot aan het toenmalige Wijkermeer. Het doel van deze linie was voorkomen dat Amsterdam werd ingenomen door vijandige troepen. De waterlinie werd echter niet goed onderhouden en al snel werden de palissaden verkocht en buiten werking gesteld, de terreinen werden echter niet verkocht. In 1885 werden de grenzen van de waterlinie opnieuw vastgesteld en werd de linie onderdeel van de Stelling van Amsterdam. De Stelling van Amsterdam is aangewezen als Rijksmonument.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit zavel en klei. Het gebied ligt op dezelfde hoogte als de rest van de omgeving, op ongeveer -0,5 meter onder NAP. Echter zijn er wel kleine hoogteverschillen aanwezig in de percelen. Er is sprake van een gefixeerd peil op -1,1 meter NAP met een drooglegging van ongeveer 60 cm. De voormalige inundatiekanalen lopen kilometers lang naar de Noorder- en Zuiderham in het noorder en het Noordzee kanaal in het zuiden. In het NNN-gebied zijn natuurvriendelijke oevers aangelegd. In het westen van het gebied loopt de snelweg A9 en de kruising met de A22. Hierdoor is het gebied geluidsbelast. Achter deze snelweg ligt Beverwijk, waardoor het gebied niet erg donker is.

Huidig gebruik

Het gebied wordt als natuurgebied gebruikt. Recreatie vindt langs de randen plaats, over bestaande wegen en er liggen ook wandelpaden door het gebied. Fort Veldhuis (vlak naast het NNN gebied) huisvest een museum.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Waterlinie Beverwijk de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen met cultuurhistorische waarde in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen met cultuurhistorische waarde in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De Waterlinie Beverwijk bestaat grotendeels uit open graslanden met moerasachtige randen. De graslanden worden beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland** of **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De moerasranden worden beheerd als **N05.01 Moeras**. Zilte rus, aardbeiklaver en rode ogentroost zijn hier indicatoren voor brakke kwel. In delen van het moeras en het vochtig hooiland komt dotterbloemhooiland voor.

In dit gebied is ook wat opgaande vegetatie aanwezig (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**, **N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos**). Hoewel klein van oppervlak is dit toch relevant want op de naastgelegen golfbaan is de **boommarter** waargenomen. In de open graslanden leven **insecten van droge milieus** en ook komt de **noordse woelmuis** in dit gebied voor. **Vleermuizen** zoals de zeldzame meervleermuis foerageren in het gebied. De genoemde zoogdieren kunnen zich via de oude inundatiekanalen verder verspreiden, wat een belangrijke kwaliteit van deze stapsteen is. De watergang en plas vallen onder beheertype **N04.02 Zoete plas**.

Potentiële natuurwaarden

Het gebied heeft potenties voor de **ringslang**, die aanwezig is in Polder Westzaan (L18). De potentie bestaat verder uit het beter verbinden van de stapsteen met de natuurverbinding ten oosten van het gebied en met natuurgebieden in de omgeving. Het oude inundatiekanaal is een goede drager hiervoor.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities			
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapsteen met cultuurhistorische waarde langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus (o.a. vlinders)	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Het grasland is erg oud, doordat het onderdeel is van de Stelling van Amsterdam. Hierdoor kost het veel tijd om dit te ontwikkelen en is het nagenoeg onvervangbaar. Ook door de cultuurhistorische waarde van het gebied is het NNN gebied onvervangbaar.

Noorderham en Zuiderham (L8)

1 Algemene gegevens

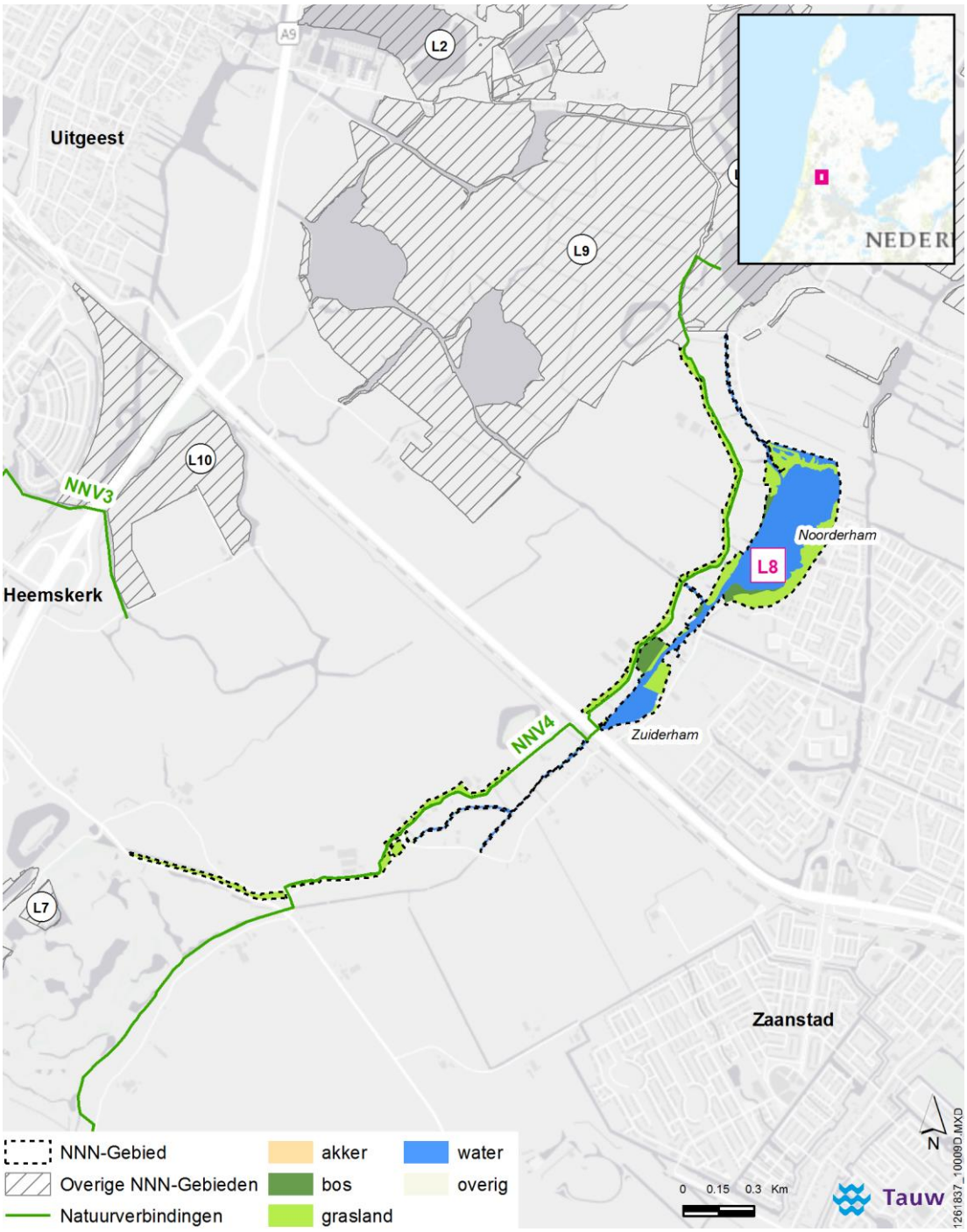
Nummer	L8
Naam gebied	Noorderham en Zuiderham
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	35 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Noorderham en Zuiderham (L8) is 35 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de aanwezige natte natuur, in de vorm van waterpartijen en aangrenzende oeverlanden. Het gebied bestaat grofweg uit twee delen, het Noorder- en Zuiderham, met daarnaast een aantal oeverzones en een langgerekte, lage dijk die deel uitmaakt van een natuurverbinding (NNV4).

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich in de directe verbinding met andere NNN-gebieden die ten zuiden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2) liggen, zoals Crommenije (L4), Krommenieër-Woudpolder (L5) en Wijenbus en Vroonmeer (L9). De samenhang wordt versterkt door de natuurverbinding (NNV4) die Crommenije, via Noorder- en Zuiderham en een reeks dijklichamen, verbindt met de Waterlinie Beverwijk (L7) en het Noordzeekanaal. Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Noorderham en Zuiderham en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Noorderham en Zuiderham liggen in het **oude zeekleilandschap**, op de grens met het veengebied van Laag-Holland (fysische-geografische regio **zeekleigebied**). De wateren zijn overblijfselen van het voormalige Oer-IJ, de noordelijke vertakking van de uitmonding van de Rijn in de Noordzee. Rond het begin van de jaartelling sloot de kust zich, waardoor het oorspronkelijke estuarium grotendeels verlandde en het water zoet werd. Het IJ en het Cromme IJe (waar de huidige wateren van de Noorder- en Zuiderham deel van uitmaken) werden gevormd. Er ontstond een veenpakket, dat via veenstromen afwaterde op het IJ. Tussen 1150 en 1300 werd de Crommenije vastgelegd en werden de eerste bedijkingen aangelegd, waarna door verlanding en de daarop volgende ontginning de huidige vorm van de wateren ontstond. De watergangen en oeverlanden, zijn in 1984 als Staatsnatuurmonument aangewezen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit klei op veen. Dit veenpakket ligt op 40-80 cm diepte en heeft een dikte van meer dan 40 cm. De droge delen van de Noorderham en Zuiderham liggen op ongeveer 1 m onder NAP. Het gebied ligt hierdoor iets hoger dan de omliggende veenpolders en iets lager dan de bebouwde kom van Krommenie. Het grootste deel van het gebied bestaat uit water. De waterkwaliteit is matig en in het water groeien weinig waterplanten. Bijzonder is het voorkomen van plantensoorten die kenmerkend zijn voor brakke omstandigheden. Hierin komen de kenmerken van het oorspronkelijke Noord-Hollandse brakwaterveen terug. Er is sprake van een relictsituatie, want er is sprake van een geleidelijke verzoeting van het gebied. De Noorderham, Zuiderham en de graslanden aan de oostzijde van de wateren hebben een gefixeerd peil van circa 1.25 m onder NAP. De oeverlanden langs de westzijde hebben een variërend peil, dat tussen het peil van de Uitgeester broekpolder (-2.10 m NAP) en het peil van de Noorder- en Zuiderham in ligt.

Naast de wateren van de Noorderham en de Zuiderham omvat het gebied twee langgerekte linten van noord naar zuid. Het westelijke lint loopt vanaf het fort bij Krommeniedijk (L9) over de voormalige “Lage dijk” (Busch en Dam) tot aan Fort aan den Ham (geen NNN). Na het fort loopt het lint verder via de “Hooge dijk” tot aan Fort Veldhuis. Deze dijken omringen de omliggende veenpolders. Het oostelijke lint omvat smalle watergangen die de Noorderham en Zuiderham en omliggende wateren met elkaar verbinden. Door de nabije ligging van de N203, een spoorlijn en de bebouwde kommen van Noorderham en Zuiderham is er sprake van enige geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring.

Huidig gebruik

Het gebied biedt, naast natuur, ruimte aan extensieve recreatie, waaronder varen. De Noorder- en Zuiderham mogen bevist worden. Betreding van de westelijke oevers langs de Noorderham is niet toegestaan.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Noorderham en Zuiderham de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu.

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Het gebied kenmerkt zich door een afwisseling van water, rietland, broekbos en grasland. De wateren in combinatie met het lint van smallere sloten (**04.02 Zoete plas)** zijn van belang voor **vissen** zoals de rivierdonderpad. Langs de oevers groeien diverse vegetaties met een hoge botanische waarde, die gerekend kunnen worden tot **Moeras (05.01)**, **Gemaaid rietland (05.02)**, **Veenmosrietland en moerasheide (06.01)**, **Kruiden- en faunarijkgrasland (12.02)** en **Zilt- en overstromingsgrasland (12.04)**. Kruidenrijk rietland, veenmosrietland en moerasruigte (in meeste gevallen niet of incidenteel gemaaide rietlanden) komen in kleine oppervlakten voor, maar zijn goed ontwikkeld. Er groeit onder andere ronde zonnedauw en verschillen orchideeënsoorten. Bijzonder zijn verder de rietruigten met echte heemst (onder invloed van brakke kwel). De rietlanden en ruigtes vormen leefgebied voor **moeras- en rietvogels**, **noordse woelmuis** en **ongewervelden van natte milieus**. Aan de oostzijde van de Zuiderham ligt een zilt grasland, onder invloed van brakke kwel. Aan de oostzijde van de Noorder- en Zuiderham liggen enkele inundatiegraslanden, gekenmerkt door hoge grondwaterstanden en periodieke inundatie. Verspreid liggen er kleine delen met berkenbroekbos (**N14.02 Hoog- en laagveenbos**), met een soortenrijke ondergroei. Op één locatie aan de zuidkant van de Noorderham ligt een aangeplant bosje dat echter een beperkte waarde heeft. Tot slot komen er enkele graslandvegetaties voor die kenmerkend zijn voor een vochtige tot natte, matig voedselrijke bodem. Deze zijn van belang als broedgebied voor grutto, tureluur en kievit. De dichtheid van broedende **weidevogels** ligt tussen de 20-50 broedparen per 100 hectare.

De dijk rondom de Uitgeesterpolder is onderdeel van het veenpolderlandschap en vormt een belangrijk verbindend element. Met name de zuidelijke delen bieden als **Bloemdijk (12.01)** leefgebied voor vlinders en andere ongewervelden van droge milieus.

Potentiële natuurwaarden

De watercondities in het gebied zijn nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten, om zo de kwaliteit en verspreiding van waardevolle vegetaties te behouden en vergroten. Hierbij kan gedacht worden aan aanvullend beheer (plaggen, maaien en afvoeren), en natuurlijk peilbeheer om jonge verlanding te stimuleren. Dit biedt ook perspectief voor de **waterspitsmuis** en voor de **otter**, die zijn leefgebied in Noord-Holland gestaag uitbreidt. Meer gevarieerd beheer, waarbij niet of minder bemest wordt, zou tot grotere variatie in graslandvegetaties en daarmee ook hogere aantallen weidevogels kunnen leiden. Nader verkend zou kunnen worden of de forten rondom het gebied geschikt zijn of geschikt gemaakt kunnen worden als verblijfplaats voor vleermuizen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities						Vereiste ruimtelijke condities										
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus (o.a. dagvlinders, bijen)	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen, weekdieren)	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden met betrekking tot de aanwezige verlandingsvegetaties zijn niet of nauwelijks vervangbaar. De abiotische basiscondities om nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu op gang te brengen zijn niet meer aanwezig. De kruidenrijke graslanden en de bloemdijken zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als (stapsteen in een) natuurverbinding is niet of nauwelijks vervangbaar.

Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk (L9)

1 Algemene gegevens

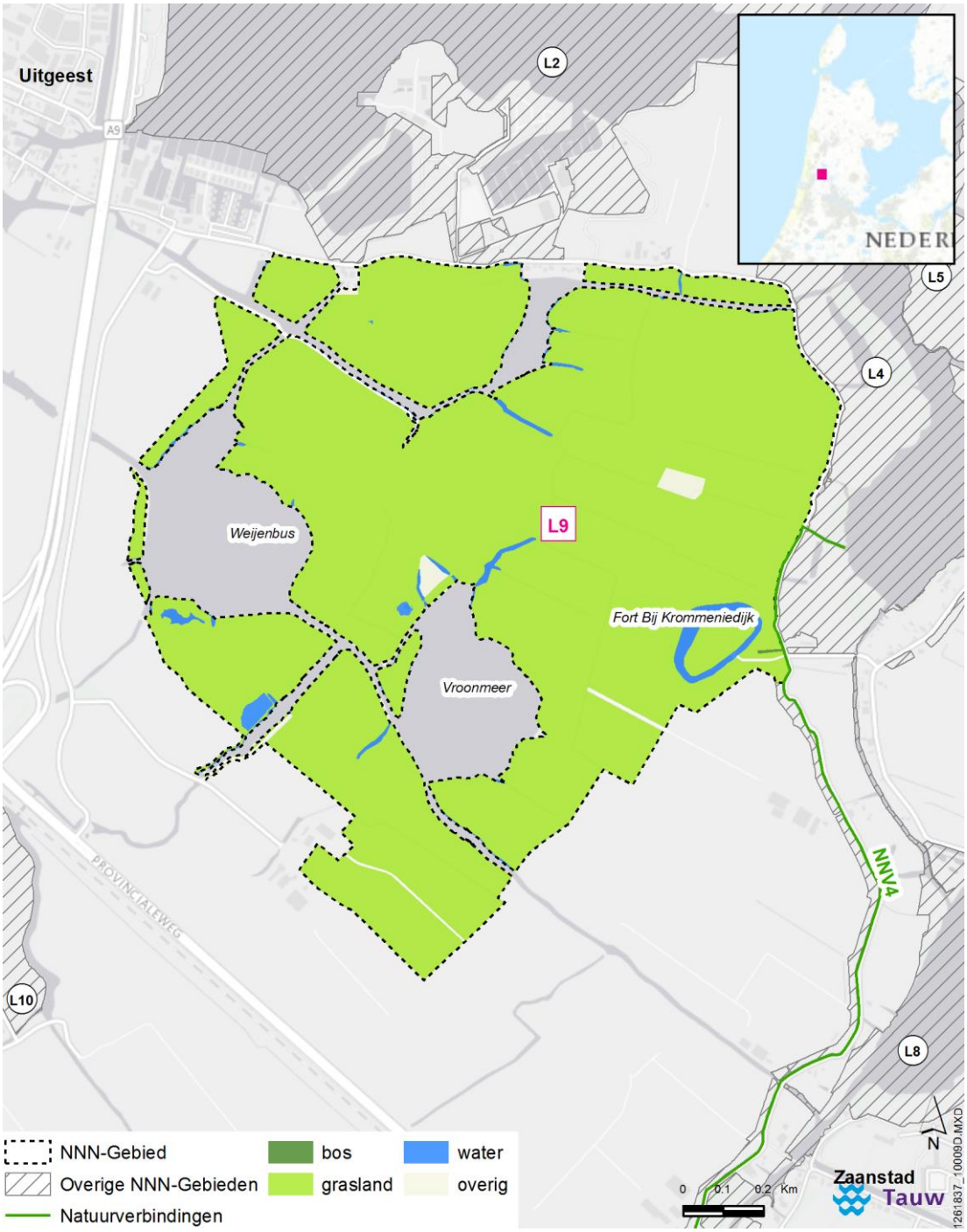
Nummer	L9
Naam gebied	Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Uitgeest
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, wonen / recreatie
Oppervlakte NNN	174 hectare
Eigendom/beheer	o.a. Landschap Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk is een natuurgebied aan de zuidzijde van het recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2). Het is een natuurgebiedje met een **oppervlakte** van 174 hectare.

De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aaneengesloten open polderlandschap. De samenhang met andere NNN-gebieden bestaat vooral uit het belang van het gebied voor vogels. Het gebied maakt met de andere polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en ook met NNN-gebieden op grotere afstand zoals de Eilandspolder (L11) en polder Wormer, Jisp en Nek (L17) deel uit van een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels. Via natuurverbinding NNV4 en NNN gebied Noorderham en Zuiderham (L8), is het gebied ook verbonden met de Linie van Beverwijk (L7) en andere gebieden ten zuiden van Weijenbus en Vroonmeer.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied valt nu onder het landschapstype stedelijk gebied, maar ooit was dit een overgang tussen het Oer-IJ en naastgelegen **kleinschalige veenontginningen** (fysisch-geografische regio's: overgang zeekleigebied en laagveengebied). Op de aanwezige kleiige wadbodem is veen ontstaan. Een deel van dit veen is weggeslagen door het Oer-IJ, waardoor er een overgang is ontstaan van veengronden naar zeekleigronden. In het oostelijk deel van het NNN gebied werd het veen ontgonnen. Om het gebied te ontwateren werden er loodrecht op de Crommenije sloten gegraven, welke parallel aan elkaar liepen. Door de ontginning daalde de bodem en werd het noodzakelijk om het gebied in te polderen. Op de rand van het gebied staat het Fort bij Krommeniedijk waarvan de terreinen ook onderdeel uitmaken van dit NNN-gebied.

In het westen is een ander waardevol verkavelingspatroon aanwezig. Dit dateert uit 800-900 na Christus. De vorm van de kavels is aangepast aan de grillige vormen van de kwelderplaten. Het Oer-IJ heeft een grillig krekenpatroon achtergelaten, het Vroonmeer en Weijenbus zijn hier overblijfselen van. Het gebied is door het oude landschapspatroon aardkundig gezien waardevol.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het NNN gebied ligt op dezelfde hoogte als de rest van de polder, op -1 tot -1,3 meter NAP. Vergeleken met het gebied ten noorden, is dit NNN gebied het laagst gelegen van het merengebied. De bodem is gevarieerd. In het oosten is er sprake van verslagen veen- en moerige gronden, welke zijn ontstaan doordat verrijkt veen is aangerijkt met bagger uit de sloten. In het westen zijn er zeekleigronden te vinden en veenbodems afgedekt met een kleilaag. Het waterpeil is gefixeerd op -1,6 meter NAP. De weilanden bij het Fort bij Krommeniedijk worden echter in het voorjaar plas-dras gezet. Dit is ideaal voor de weidevogels die in het gebied aanwezig zijn.

In het gebied zijn twee meren te vinden, het Vroonmeer en Weijenbus. Deze meren zijn licht brak. In het water is plaatselijk de watervegetatie goed ontwikkeld, hier groeien onder andere kranswieren.

Het natuurgebied is erg open en weids en daardoor zijn er veel weidevogels aanwezig. In het oosten zijn nog de restanten van de oude veenontginningen te zien, terwijl in het noordoosten de grillige verkaveling nog zichtbaar is. Ook zijn de restanten van de oude kreeklopen van het Oer-IJ nog zichtbaar. Door deze restanten is er ook sprake van (micro)reliëf in het gebied.

Het westen en zuiden van het natuurgebied worden begrensd door de A9 en twee provinciale wegen. Aan de oostkant ligt het lintdorp krommeniedijk. Hierdoor zijn er delen van het gebied geluidsbelast en niet erg donker. In het noorden ligt het Alkmaardermeer. In het oosten ligt het Fort Krommeniedijk, onderdeel van de Stelling van Amsterdam.

Huidig gebruik

Het fortterrein heeft deels een functie als natuurgebied, deels ook als woon- en recreatiegebied. Als 'Fort K'IJK' herbergt het sinds een aantal jaren een woontrainingscentrum voor mensen met autisme, een theeschenkerij en een bezoekerscentrum voor natuur en landschap van de Stelling van Amsterdam.

Het weidegebied Weijenbus en Vroonmeer wordt gebruikt als natuurgebied en er is recreatief medegebruik op het water toegestaan. Recreatie op land is daarentegen niet toegestaan. Fietsen en wandelen op de bestaande wegen aan de randen van het gebied is wel mogelijk en het gebied is vanaf daar goed te overzien.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Weijenbus en Vroonmeer de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Cultuurhistorisch waardevol fortterrein met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het open en weidse natuurgebied bestaat uit meerdere typen graslanden (**N10.02 Vochtig hooiland, N13.01 Vochtig weidevogelgrasland, N13.02 Wintergastenweide**) en uit een twee plassen (**N04.02 Zoete plas**) met daaromheen kleine oppervlakten **N05.01 Moeras**, **N05.02 Gemaaid rietland** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. Het grootste deel van de weilanden bestaat uit vochtig weidevogelgrasland. De polder is één van de kernleefgebieden van kritische **weidevogels**. Deze komen met relatief hoge dichtheden voor groter dan 50 broedparen per 100 hectare Aanwezige soorten zijn onder meer grutto, tureluur, slobeend, kuifeend, veldleeuwerik en graspieper.

In de gebiedsdelen met moeras leven **moeras- en rietvogels** en de **Noordse woelmuis**. Ook **waterspitsmuis** komt hier voor. In de wintermaanden is het gebied van belang voor grote aantallen overwinterende kol- en brandganzen, smienten, wulp, kievit en andere **watervogels** die ook de plassen als slaapplaats kunnen gebruiken.

Potentiële natuurwaarden

De potentie voor dit gebied ligt in de verdere optimalisatie van het gebied voor weidevogels en watervogels, zoals reeds in de ambitiekaart van het natuurbeheerplan is aangegeven en waarvoor concrete maatregelen zijn opgesteld in de ‘opkrikplannen voor weidevogelgebieden in Laag-Holland’.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol fortterrein met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het fortterrein is een bijzonder element in dit landschap, met hoge cultuurhistorische waarde. Op de aarden wallen van het fort groeit met name aan de noordzijde oud ongestoord grasland met bijzondere **graslandpaddenstoelen** zoals aardtongen en wasplaten zoals ridder- en wantsenwasplaat. Dit grasland wordt gerekend tot het beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland** en is in een vochtiger variant ook rond de fortgracht (**N04.02 Zoete plas**) aanwezig. Deze graslanden zijn door de beperktere openheid minder geschikt voor weidevogels, maar wel komt hier de **rugstreeppad** voor.

Potentiële natuurwaarden

Door consequent hooilandbeheer van de schrale graslanden op het fortterrein en in de omgeving (waaronder de oude liniedijk als onderdeel van natuurverbinding NNV4) kan het belang voor planten, paddenstoelen en ongewervelden van droge milieus naar verwachting verder toenemen.

Dit valt goed te combineren met het gebruik van het fortterrein voor andere functies als wonen en recreatie, waarvan de groenvoorzieningen tot '**Multifunctionele natuur**' kunnen worden gerekend. Te intensieve betreding van de meest waardevolle graslanden dient echter te worden voorkomen, evenals bemesting of het gebruik van herbiciden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities																
	Veenbodem	Relatief voedselarme [illegible]	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)wat [illegible]	Bestaand water- en / of verkavelingspat [illegible]	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-					
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgras [illegible]	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenwe [illegible]	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Hetzelfde geldt voor het fortterrein.

Driehoek van Assum (L10)

1 Algemene gegevens

Nummer	L10
Naam gebied	Driehoek van Assum
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Uitgeest
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte	38 hectare
Eigendom/beheer	o.a. . HHNK, Landschap Noord-Holland, particulier

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Driekhoek van Assum, met een totale **oppervlakte** van 38 hectare, kan worden ingedeeld in twee delen, doordat de A9 het gebied doorsnijdt. De twee delen verschillen van karakter. Het westelijk deel bestaat uit moeras en het oostelijk deel uit open grasland. Het moeras heeft een oppervlakte van ongeveer 16 hectare en ligt, ingesloten door infrastructuur en geïsoleerd ten opzichte van andere moerasgebieden. Het open grasland deel heeft een oppervlakte van ongeveer 20 hectare en is verbonden met andere graslanden (geen NNN).

Beide gebieden zijn met elkaar verbonden via twee tunnels die onder de A9 doorlopen, waardoor sprake is van enige **samenhang** binnen het gebied. Deze verbinding kan zowel door aquatische als terrestrische soorten gebruikt worden. De samenhang met omringende NNN gebieden bestaat uit de natuurverbinding met het gebied Marquette en het Krengenbos (N17 via NNV3). De gebieden Waterlinie Beverwijk (L7), Noorderham en Zuiderham (L8) en Weijenbus en Vroonmeer (L9) liggen op korte afstand, maar de verbinding daarmee is beperkt door de tussenliggende infrastructuur.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Driehoek van Assum en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Driehoek van Assum ligt in het **oude zeekleilandschap** (fysische-geografische regio: zeekleigebied). Dit NNN-gebied ligt in het stroomgebied van het voormalige Oer-IJ, de noordelijke vertakking van de uitmonding van de Rijn in de Noordzee. Rond het begin van de jaartelling sloot

de kust zich, waardoor het oorspronkelijke estuarium grotendeels verlandde en het water zoet werd. Er ontstond een veenpakket, dat via veenstromen afwaterde op het IJ. In de late Middeleeuwen is het gebied al ingedijkt en ontgonnen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristieken

De Driehoek van Assum bestaat uit een moerasgedeelte en een open grasland gedeelte. De bodem bestaat uit kalkarme zavel en klei. Het moerasgedeelte is aangelegd als waterbergingsgebied en wandelgebied voor Uitgeest en ligt aan de Assumervaart. Het ligt ingeklemd tussen stedelijk gebied, de spoorweg en de snelweg en daardoor is er weinig stilte in het gebied. Het moerasdeel ligt lager dan de stad, zodat het een optimale functie heeft als waterberging. Binnen het moerasgebied zijn kleine hoogteverschillen aanwezig, het maaiveld ligt op -0,7 tot -1,4 meter NAP. Het waterpeil is gefixeerd op -1,6 meter NAP, waardoor er een drooglegging is van 20 tot 90 cm.

Het grasland ten zuidoosten van de A9 is meer open dan het moerasdeel en bestaat uit kruidenrijke graslanden die liggen langs historische waterlopen. Dit gebied ligt ook lager dan de omgeving, op -1,2 meter NAP of lager. Het waterpeil rondom is gefixeerd op -1,6 meter aan de westzijde en -2,15 meter NAP langs de noordzijde. De drooglegging is daardoor ongeveer 0-95cm.

Gebruik

De driehoek van Assum heeft naast natuur ook een functie voor waterberging en recreatief medegebruik. De graslandpercelen hebben nog een agrarische functie en zijn nog niet als natuur ingericht of beheerd.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Driehoek van Assum de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Rond 2005 is het gebied aangelegd als waterberging en moerasgebied (**N05.01 Moeras**). De huidige natuurwaarden zijn nog beperkt, maar er zijn indicaties van een toenemende natuurkwaliteit. Rietorchis, enkele vlinders en juffers en de moerasvogels blauwborst, rietzanger en sprinkhaanzanger, maar ook nachtegaal zijn al waargenomen. De Assumervaart en historische waterlopen in het gebied hebben een verbindende functie voor **vissen** en het moerasgebied fungeert als paaigebied.

Het grasland is gelegen in weidevogelleefgebied, maar is door de ligging nabij bosschages en infrastructuur en het nog intensieve gebruik niet actueel geschikt. Dat blijkt ook uit de waarnemingen van weidevogels die vrijwel allemaal op grotere afstand zitten van deze elementen. Voor verderop gelegen weidevogelgraslanden is de openheid van deze NNN-percelen dus wel van belang.

Potentiële natuurwaarden

Het gebied heeft met name potentie als stapsteen en uitloopgebied. Het grasland moet nog ontwikkeld worden tot **kruiden- en faunarijk grasland** (N12.02) en ook het aanwezige moeras zal nog in kwaliteit toenemen. Als stapsteen is het gebied potentieel van belang voor soorten van natte milieus via waterwegen naar L9 Weijenbus en Vroonmeer en voor soorten van drogere milieu via de spoorlijn en agrarisch gebied naar de omgeving. De bosschages langs de A9 zorgen voor beschutting wat gunstig is voor algemene soorten vleermuizen. Met name voor **Noordse woelmuis** en moerasvogels zijn de potenties hoog.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid	Stilte	Donkerte
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het gebied is relatief jong en is daarom relatief eenvoudig en snel (10-15 jaar), te vervangen. Voor de functie als stapsteen is de ligging aan doorgaande historische waterlopen van belang. Dit aspect is minder makkelijk vervangbaar. Ook de openheid is van belang voor weidevogelleefgebieden in de directe omgeving.

Eilandspolder (L11)

1 Algemene gegevens

Nummer	L11
Naam gebied	Eilandspolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Alkmaar
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #89 Eilandspolder (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	1261 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland (westelijk deel), Staatsbosbeheer (oostelijk deel) en particulieren

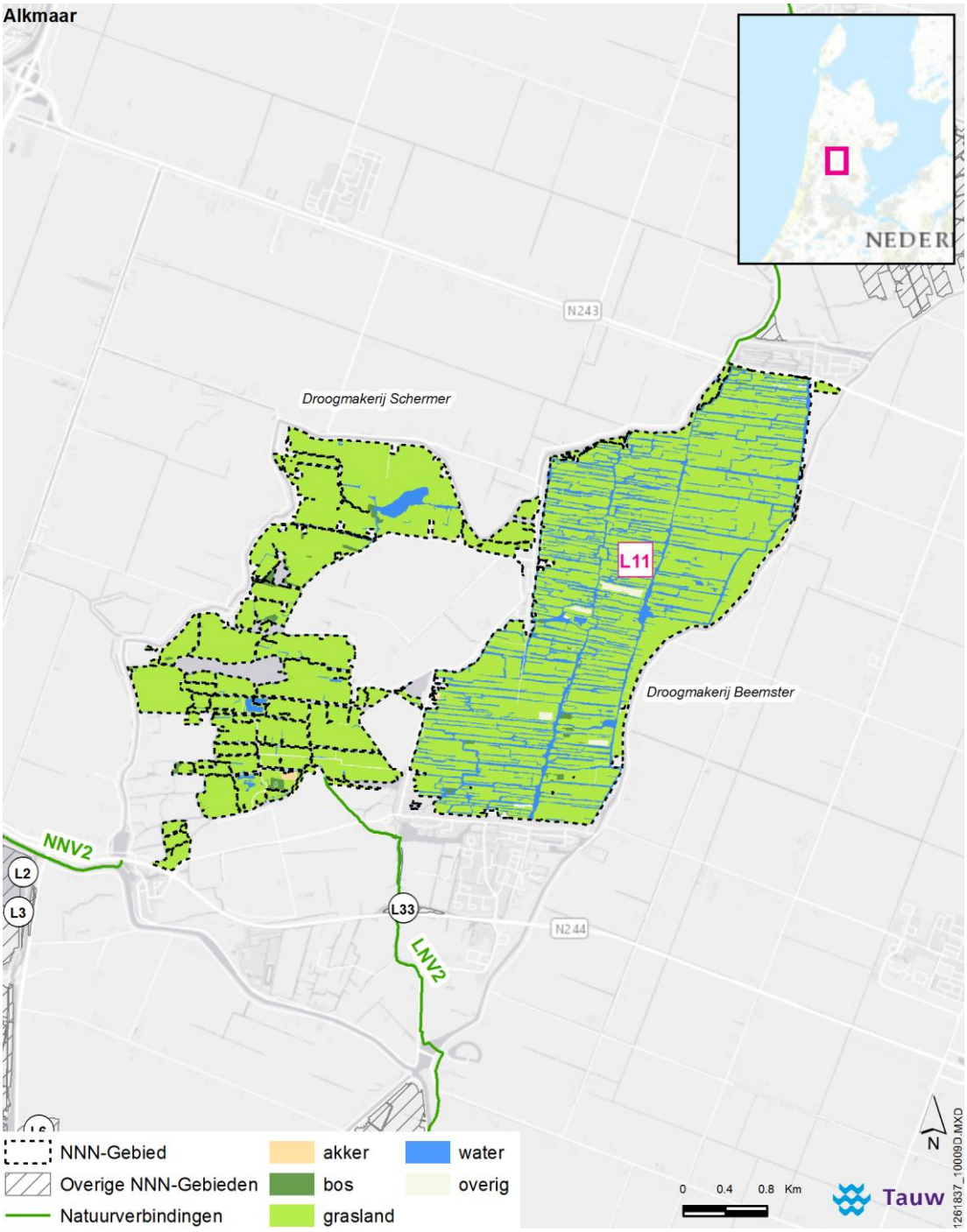
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de Eilandspolder bedraagt bijna 1300 hectare. De **samenhang** binnen de Eilandspolder komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open landschap met het daarbinnen gelegen samenhangende oppervlaktewatersysteem.

De **samenhang** met andere NNN gebieden is met name van belang voor soorten van water, moerasoevers en open grasland. In zekere zin is de Eilandspolder als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Voor grond- en watergebonden fauna, zoals de gidssoort otter, zijn ‘natte’ natuurverbindingen met andere natuurgebieden essentieel. Voor de Eilandspolder geldt dit met name voor natuurverbindingen met nabijgelegen NNN-gebieden zoals de Mijzenpolder (L12), het Alkmaardermeer (L2) en het (tevens Natura 2000-gebied) Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder (L17, L20). In deze gebieden is eveneens belangrijke water- en moerasnatuur aanwezig. Voor de beschrijving van deze natuurverbindingen en stapsteengebieden wordt verwezen naar de betreffende factsheets (L33, NNV1, NNV2, LNV2).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Eilandspolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Eilandspolder is onderdeel van het karakteristieke **veenpolderlandschap van Laag Holland** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een veenvlakte met **veenbodems** die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Vanaf de 8ste of 9de eeuw is het veengebied ontgonnen en door ontwatering ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en een **karakteristiek landschapspatroon** van kleine graslandpercelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De Eilandpolder ligt op circa 2 meter onder NAP. Dat is circa 1,5 tot 2 meter hoger dan de omliggende droogmakerijen zoals de Schermer en de Beemster, waar het veen in het verleden volledig is verdwenen. Door de relatief hoge ligging van de Eilandpolder ten opzichte van deze droogmakerijen is deze een inzijgingsgebied geworden, van waaruit water wegzijgt naar de droogmakerijen. In de polder wordt daarom in perioden met weinig neerslag eutroof water vanuit de boezems ingelaten, hetgeen resulteert in een veelal **matige waterkwaliteit** en nagenoeg **gefixeerd waterpeil** (in de zomer 2,33 m-NAP en in de winter 2,35 m-NAP). De meeste percelen hebben daarbij een **drooglegging van 20-30 cm**. Binnen de polder worden kleine peilverschillen gehanteerd ten behoeve van de huidige functies (met name landbouw en natuurbeheer). In de huidige situatie zijn de drooglegging en het **bemestingsniveau** gebiedsbreed nog niet zodanig op orde dat veenafbraak en de daarmee samenhangende interne eutrofiering gestopt zijn. Hier ligt nog een uitdaging om tot een voor natuur duurzame situatie te komen.

Ondanks dat de abiotische situatie te wensen overlaat en niet of nauwelijks nog sprake is van natuurlijke processen, zijn in het gebied van oudsher hoge natuurwaarden aanwezig, zoals verlandingsvegetaties vanuit het voorheen brakke watermilieu en weidevogels. Deze hangen sterk samen met het **historische watersysteem en verkavelingspatroon** en het langdurige stabiele gebruik van het gebied. Niet in de laatste plaats zijn ook de **uitgestrektheid** en **openheid** van het gebied van groot belang, alsmede de **relatieve rust, stilte en donkerte**. In de polder ontbreekt bebouwing nagenoeg geheel. Slechts langs de randen is zeer incidenteel bebouwing aanwezig (los van de aan de polder grenzende karakteristieke lintdorpen). Ook opgaande beplanting is spaarzaam aanwezig, met name lokaal in het westelijke deel. In de polder zelf zijn geen drukke wegen aanwezig, anders dan enkele lokale wegen op de omringende dijken. Drukke provinciale wegen zijn alleen aan de uiterste noord- en zuidzijde aanwezig en ook liggen er geen grote industrieterreinen in de omgeving, waardoor het gebied nauwelijks geluidsbelast is.

Huidig gebruik

Grote delen van de Eilandspolder worden als natuurgebied beheerd. Voor de graslanden wordt daarbij gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (met name weidebouw ten behoeve van weidevogels). Daarnaast vindt in delen van de polder ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden zoals weidevogels. Recreatie beperkt zich tot extensief medegebruik van het gebied binnen de bestaande toegangsvoorwaarden. Concreet gaat het dan hoofdzakelijk om wandelen en varen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Eilandspolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties met daarbij horende fauna
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water- en verlandingsvegetaties met daarbij horende fauna

Actuele natuurwaarden

Ondanks de veelal matige waterkwaliteit is het waterpatroon in de Eilandspolder waardevol, met name voor **moeras- en rietvogels** die ook profiteren van de relatieve rust, stilte en donkerte in het gebied. Voor een deel van deze soorten (rietzanger, smient, meerkoet, lepelaar en wintertaling) geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. De zeldzame **meervleermuis** foerageert veelvuldig in het waterrijke gebied, de verblijfplaatsen liggen echter in bebouwd gebied buiten de polder. De inmiddels zoete wateren worden gerekend tot **N04.02 Zoete plas** en zijn van belang voor **vissen** zoals bittervoorn en kleine modderkruiper, waarvoor ook een instandhoudingsdoel geldt in het kader van Natura 2000.

Aan de open wateren in de polder, met name langs tochtsloten en kleine veenplassen, grenzen op een aantal plaatsen oeverlanden die door verlanding uit het open water zijn ontstaan, meestal in de periode dat nog sprake was van brakke omstandigheden. Intussen is het gebied echter vergaand en onomkeerbaar verzoet. Er zijn in de Eilandspolder geen reële mogelijkheden om 'natuurlijke' brakke omstandigheden te herstellen.

In de oeverlanden zijn kenmerkende vegetaties uit de verlandingsreeks aanwezig. **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** bestaat uit vegetaties op voedselarme door regenwater beïnvloede veenbodems. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. Voor goed ontwikkelde veenmosrietlanden in het oostelijk deel van het gebied is als habitattype ook een instandhoudingsdoel geformuleerd in het kader van Natura 2000 (H7140B - Overgangs- en trilvenen). De grootste oppervlakte bevindt zich echter in het westelijke deel. De grote betekenis geldt ook voor natte ruigten die gerekend worden tot **N05.01 Moeras** (H6430B - Ruigten en zomen), die veelal zijn ontstaan door het staken van (maai)beheer in voormalige veenmosrietlanden. Deze zijn floristisch minder van belang, maar vormen een belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels** zoals rietzanger en bruine kiekendief. Voor de eerste geldt ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Op enkele percelen wordt een intensiever beheer gevoerd en komen cultuurvegetaties voor **N05.02 Gemaaid rietland** en **N17.06 Vochtig hakhout.** Zowel gemaaid veenmosrietland als overjarige rietkragen zijn van belang als leefgebied voor de **noordse woelmuis**, ook aangewezen als Natura 2000 doelsoort.

Het met name lokaal in het westelijk deel voorkomende **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (laagveenbos in de vorm van elzenbroek) is kenmerkend voor niet (meer) beheerde veenbodems in sterk verzoete situaties. In niet verzoete brakwatervenen komt dit type niet of nauwelijks voor. In de van oudsher zeer open Eilandspolder is opgaand bos in zekere mate een landschapsvreemd element, maar in het westelijk deel kan een kleine oppervlakte van dit type, direct grenzend aan enkele veenplassen, als waardevol worden beschouwd omdat het broedgelegenheid biedt aan veel vogelsoorten die kenmerkend zijn voor laagveen gebieden. Voor verspreide kleine bosjes, die de openheid en de waarde van het weidevogelgebied nadelig beïnvloeden, geldt dat overigens veel minder, zeker wanneer deze uit 'gebiedsvreemde' boomsoorten bestaan.

Potentiële natuurwaarden

Voor een soort als de **otter**, die actueel niet meer voorkomt maar in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon (**N04.02 Zoete plas**) in potentie zeer geschikt, met name als op termijn verdere verbetering van de waterkwaliteit mogelijk is. Met uitzondering van de **otter** zijn alle genoemde natuurwaarden actueel in het gebied aanwezig. Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer

als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en watervogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de Eilandspolder bestaat uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd (extensief) landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van microreliëf. In de loop van de tijd heeft wel intensivering van het gebruik heeft plaatsgevonden. Een relatief klein deel van de graslanden heeft floristische waarden, hetgeen tot uitdrukking komt in een aantal verschillende beheertypen, zoals **N10.02 Vochtig schraalland**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N12.03 Glanshaverhooiland** en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. De grootste kwaliteit van deze graslanden, maar ook van **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N13.02 Wintergastenweide**, is echter gelegen in het belang voor vogels, met name broedende en overwinterende **weidevogels** en overwinterende **watervogels.** Een deel van de wintergasten, smient, wintertaling meerkoet, goudplevier, grutto en kievit, heeft een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Zowel in het oostelijke als het westelijke deel zijn bescheiden slaapplaatsen van Grutto aanwezig. Tot eind jaren '90 foerageerden lepelaars (ook een Natura2000 soort) met regelmaat in het gebied, en was het gebied voor deze soort van betekenis. Recent verschuiven de kolonies van deze soort meer naar het noorden en is het gebied minder van belang. Naast de broed- en watervogels van de Vogelrichtlijn is het gebied nationaal van belang vanwege broedende weidevogels. Dit laatste geldt niet voor broedende vogels. Het gebied wordt echter wel gekenmerkt door zowel een groot aantal kwetsbare broedvogelsoorten, waaronder grutto en tureluur, als door hoge, maar sterk teruglopende, dichtheden van deze soorten. Met 50-100 broedparen (kritische) weidevogels per 100 hectare herbergt de Eilandspolder een uitgestrekt areaal soortenrijk weidevogelgrasland, dat zowel nationaal als internationaal van groot belang is.

De structuurrijke graslanden zijn ook voor de **noordse woelmuis** van belang. Bij het ontbreken van concurrenten komt deze zelfs meer voor in (structuurrijke) graslanden dan in (veenmos) rietlanden.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een **stabiel hoog waterpeil** te komen. Daarnaast kan lokaal de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige opgaande beplanting met beperkte ecologische meerwaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water- en verlandingsvegetaties met daarbij horende fauna																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: rietzanger (broedvogel)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en watervogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000: grutto, goudplevier, kievit (niet-broedvogel)*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: meerkoet, smient, lepelaar, wintertaling (niet-broedvogel)*																	
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de **abiotische basiscondities** voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

Polder Mijzen (L12)

1 Algemene gegevens

Nummer	L12
Naam gebied	Polder Mijzen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Koggenland, Alkmaar
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte	326 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer, agrariërs en anderen

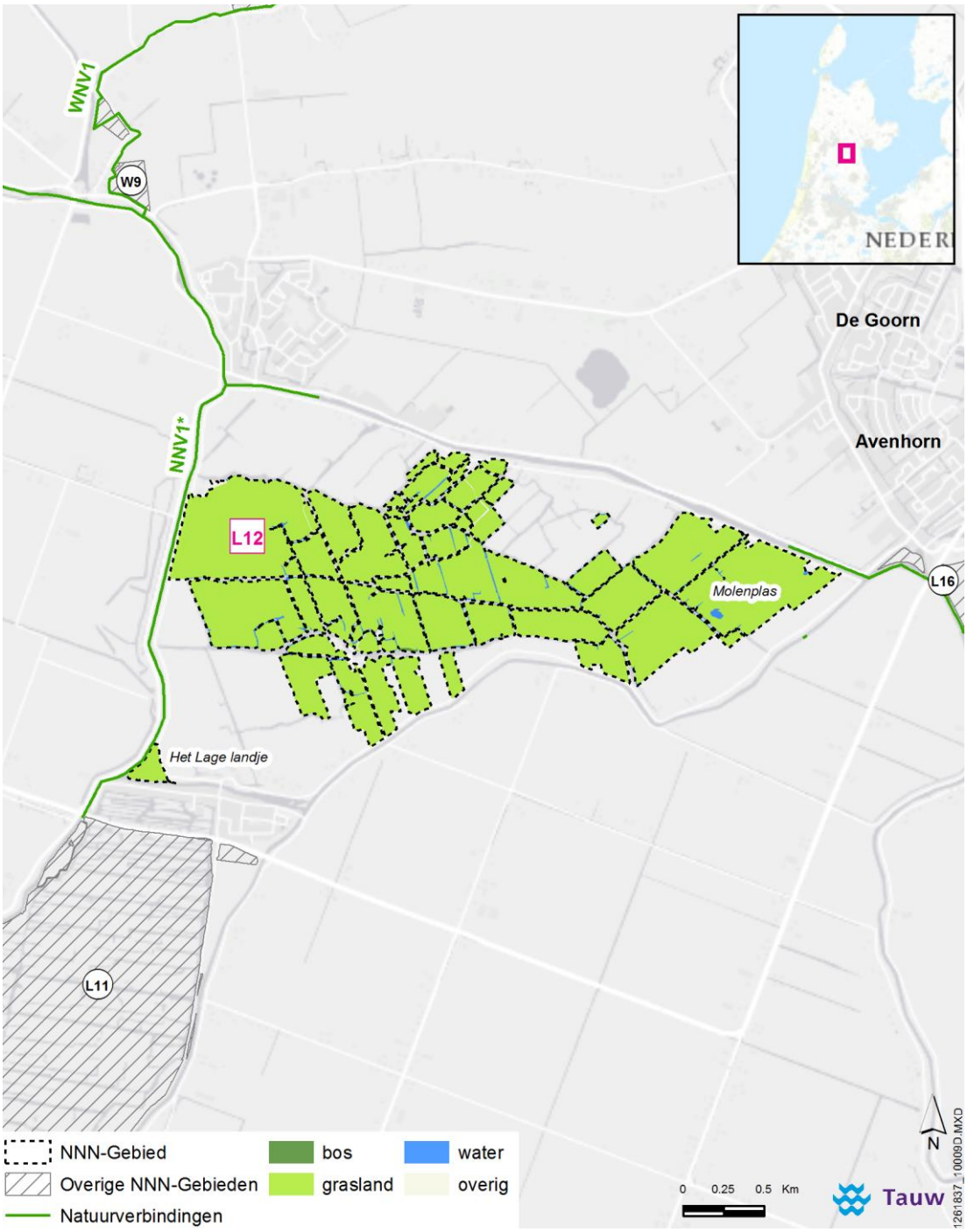
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied Polder Mijzen bedraagt ruim 300 hectare. De **samenhang** binnen polder Mijzen komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open landschap met het daarbinnen gelegen samenhangende oppervlaktewatersysteem.

In de regio zijn meerdere natuurgebieden met vergelijkbare kernkwaliteiten aanwezig. De **samenhang** met deze NNN gebieden is met name van belang voor soorten van water en open grasland. Polder Mijzen is als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. De ligging van de percelen in het centrum van de polder te midden van percelen langs de randen die geen onderdeel zijn van het NNN draagt daar aan bij. Voor weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de omgeving dichtbij en goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Voor grond- en watergebonden fauna zijn natte natuurverbindingen met andere natuurgebieden essentieel. Polder Mijzen is via drie natte natuurverbindingen verbonden met andere NNN-gebieden in de regio. De natuurverbinding met de Eilandspolder (L11) en de noordelijke NNN-gebieden (W9, N24) langs de westzijde van het gebied en via de oostzijde met de oeverlanden langs het Markermeer (L16, W10, L14). Voor de beschrijving van deze natuurverbindingen wordt verwezen naar de factsheets (NNV1, en WNV1).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Mijzen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Polder Mijzen is onderdeel van het karakteristieke **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een veenvlakte met **veenbodems** die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Vanaf de 10de eeuw is het veengebied ontgonnen en door ontwatering ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en een karakteristiek landschapspatroon van kleine graslandpercelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft daarom een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Polder Mijzen ligt op ruim 2 meter onder NAP. Dat is circa 0,5 -1,5 meter hoger dan de omliggende droogmakerijen zoals de Schermer en de Beemster, waar het veen in het verleden volledig is verdwenen. Door de relatief hoge ligging van polder Mijzen ten opzichte van deze droogmakerijen is deze een inzijgingsgebied geworden, van waaruit water wegzijgt naar de droogmakerijen. In de polder wordt in perioden met weinig neerslag eutroof water vanuit de boezems ingelaten, hetgeen in de gehele polder resulteert in een nagenoeg gefixeerd waterpeil (-2,55 meter NAP). De meeste percelen hebben daarbij een drooglegging van 10-40 cm.

In Polder Mijzen zijn hoge natuurwaarden aanwezig in vorm van grote aantallen (kritische) weidevogels die de polder als broedgebied gebruiken. Deze natuurwaarde hangt sterk samen met het historische watersysteem en verkavelingspatroon en het langdurige stabiele gebruik van het gebied. Niet in de laatste plaats zijn ook de uitgestrektheid en openheid van het gebied van groot belang, alsmede de relatieve rust, stilte en donkerte. In het centrum de polder ontbreekt bebouwing. Langs de randen is wel bebouwing aanwezig, in de vorm van (voormalige) boerenbedrijven met erf. Buiten de erven is geen opgaande beplanting aanwezig. In de polder zelf zijn geen drukke wegen aanwezig, anders dan lokale wegen op de omringende dijken, waardoor het gebied nauwelijks geluidsbelast is.

Huidig gebruik

Circa 50% van de NNN in polder Mijzen worden als natuurgebied beheerd. Voor de andere 50% is een beheervergoeding via SNL mogelijk. In beide delen van de NNN zijn weidevogels in de meest hoge dichtheden aanwezig. Voor de graslanden wordt gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (weidebouw ten behoeve van weidevogels). Buiten het NNN gebied vindt er reguliere landbouw plaats, wat duidelijk terug te zien is in de (lagere) aantallen weidevogels op die percelen. Voor recreatie is geen infrastructuur in de polder aanwezig, maar het landschap kan wel vanaf de omringende dijk beleefd worden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in polder Mijzen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open veenpolder met extensieve graslanden

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open veenpolder met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van Polder Mijzen bestaat uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd (extensief) landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van kleine hoogteverschillen op de kavels (microreliëf). In de loop van de tijd heeft enige intensivering van het gebruik plaatsgevonden. De grootste kwaliteit van de graslanden (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**), is gelegen in het belang voor vogels, waaronder ook grote aantallen kritische **weidevogels**, zoals grutto en tureluur. Met meer dan 100 broedparen weidevogels per 100 hectare herbergt Polder Mijzen een uitgestrekt areaal soortenrijk weidevogelgrasland, dat zowel nationaal als internationaal van groot belang is. Naast weidevogels komen er ook andere typische soorten voor zoals de **noordse woelmuis**. Er zijn geen bijzondere kenmerkende aquatische soorten bekend.

Ten slotte is er naast weidevogelgrasland een klein oppervlakte **N05.01 Moeras** aanwezig rond de molenplas in het oostelijk deel van het gebied en in het 'Het Lage landje' langs de boezem in het zuidwesten van het gebied. De molenplas wordt als slaapplaats gebruikt door weidevogels. Ook broeden op beide plaatsen bruine kiekendief en andere rietvogels. **Waterspitsmuis** en **Noordse woelmuis** zijn waargenomen in het Lage landje. Daarnaast is centraal in het gebied een klein perceel aanwezig (0,1 hectare) met een wat rijkere flora, dit perceel wordt beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland**. Beide natuurbeheertypen kwalificeren vanwege de schaal niet als aparte kernkwaliteit, maar vormen wel een waardevolle aanvulling op het gebied.

Potentiele natuurwaarden

Voor weidevogels is geeft het ambitienatuurbeheerplan een uitbreiding weer van het natuurbeheertype **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** ten koste van gronden die nu met een SNL regeling beheerd worden. Een op weidevogels toegesneden beheer en waterpeil op alle NNN percelen zorgt voor een nog robuuster gebied. Het verwerven van percelen in de polder die nu nog niet tot het NNN behoren kan hier ook aan bijdragen.

In het oostelijk deel van het gebied en gebied Waterling, Het schot en oeverlanden Ringsloot (L16) zijn insecten van natte milieus aanwezig, zoals de argusvlinder, het oranjetipje en het zwartsprietdikkopje. Deze soorten kunnen goed meeliften met het beheer voor weidevogels.

Voor Het lage landje is in 2017 een inrichtingsplan geschreven in opdracht van HHNK. De nieuwe inrichting moet de waterkwaliteit en natuurwaarden ten goede komen en de huidige waarden behouden. Het gebiedje wordt ingericht met rietlanden, een plas-dras situatie en kruiden en faunarijk grasland.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus (dagvlinders en insecten)	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**.

Oeverlanden Beemsterringvaart (L13)

1 Algemene gegevens

Nummer	L13
Naam gebied	Oeverlanden Beemsterringvaart
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Edam-Volendam
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	10 hectare
Eigendom/beheer	Particulieren en Staatsbosbeheer

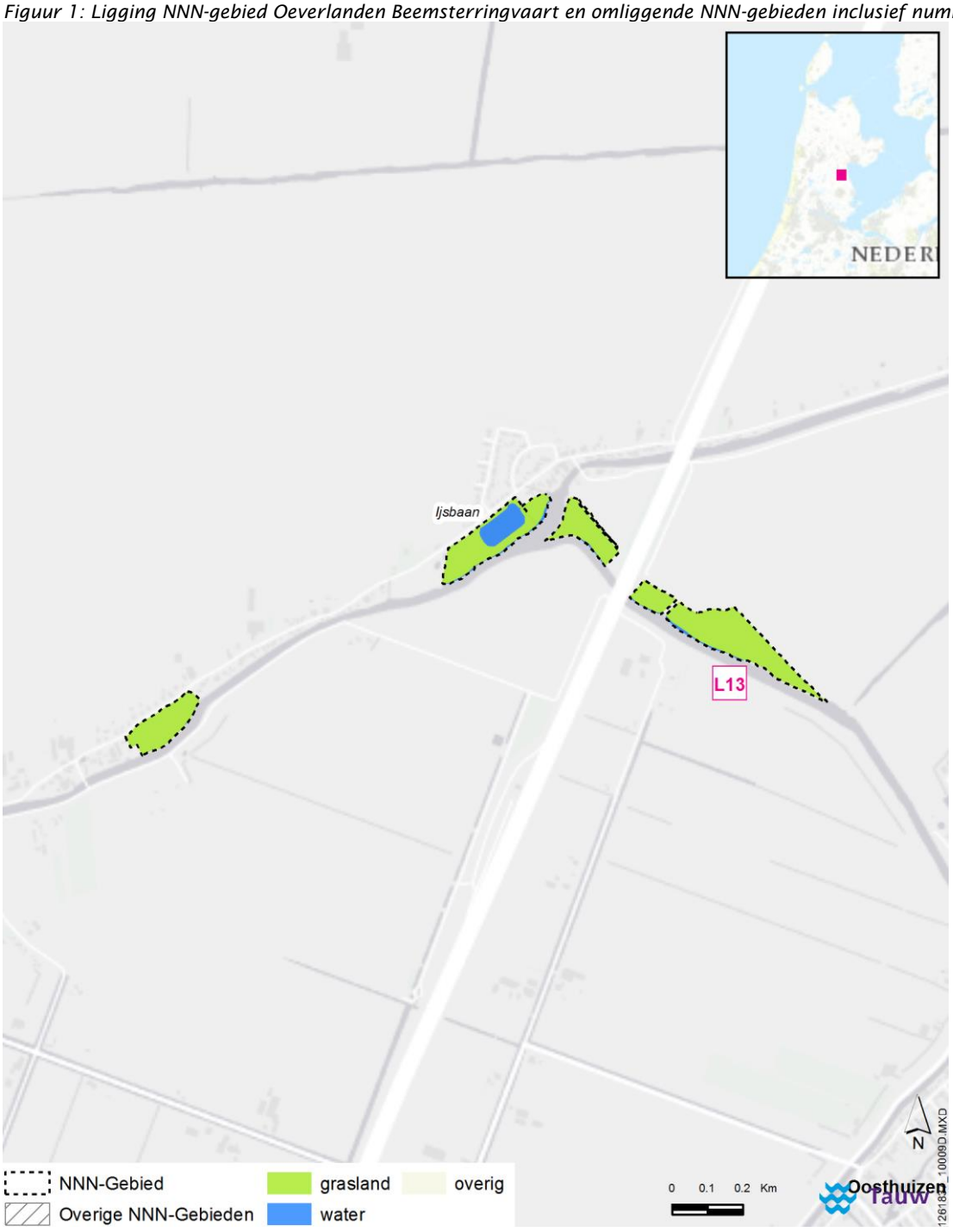
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied Oeverlanden Beemsterringvaart bestaat uit meerdere percelen die samen een **oppervlakte** hebben van 10 hectare. De **samenhang** binnen het gebied is beperkt tot natte verbindingen die (nog) geen onderdeel zijn van het NNN: de Beemsterringvaart en de Korsloot.

Deze natte verbindingen zorgen tevens voor de samenhang met andere NNN gebieden. Ten noorden liggen tevens oeverlanden aan de Beemsterringvaart die onderdeel zijn van het NNN: Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart (L16). De Korsloot verbindt de Oeverlanden van de Beemsterringvaart met de moerassen van de Kogen van Schardam (L14).

Deze samenhang met andere NNN gebieden is met name van belang voor soorten van moerasoevers.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oeverlanden Beemsterringvaart en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De oeverlanden van de Beemsterringvaart zijn gelegen in het **veenpolderlandschap** Slotenland (fysisch geografische regio: laagveengebied), grenzend aan het droogmakerijenlandschap van de Beemster. De oeverlandjes zijn kogen, buitendijks land dat als functie had om de kracht van het water te breken en zo de dijk en de veenpolder te beschermen tegen het water. Doordat de kogen tegenwoordig midden in het polderlandschap van veenpolders en droogmakerijen liggen, hebben ze deze functie vanzelfsprekend verloren.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De percelen bestaan uit veenbodems langs de Beemsterringvaart, die op ongeveer 0 tot 0,5 meter onder NAP liggen. Daarmee liggen ze duidelijk hoger dan de aangrenzende droogmakerij (op circa 3,5 m onder NAP). Alle percelen, met uitzondering van de schaatsbaan, bevatten rietlanden en andere moerasvegetaties. De schaatsbaan is een ondiepe vijver die verbonden is met de omliggende sloten. De percelen liggen aan de ringvaart en in het westen ligt het lintdorp Beets. De snelweg, A7 doorkruist de noordelijk gelegen oeverlanden. De gebieden zijn daarom geluidsbelast. De gebieden zijn wel relatief donker.

Huidig gebruik

De percelen hebben een natuurfunctie als stapstenen langs een natte natuurverbinding. Het deel dat eigendom is van Staatsbosbeheer wordt gebruikt als natuurgebied en als natuurschaatsbaan. De overige gebieden worden gebruikt voor de rietindustrie. Hier wordt professioneel riet geoogst.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Oeverlanden Beemsterringvaart de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Oeverlanden met moeras

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De schaatsplas is erg open, met daaromheen waterriet. De aanwezige moerasvegetatie (**N05.01 Moeras)** heeft een goede structuur. Dit moerasgebied is het leefgebied van de **Noordse woelmuis** en de **waterspitsmuis**. Verder is het gebied van belang voor algemene **moeras- en rietvogels** zoals de rietzanger. De overige oeverlanden zijn van minder goede kwaliteit. Dit komt doordat deze gebieden jaarlijks gemaaid worden en er ontbreekt daardoor een variatie in structuur (poelen, waterriet, gewoon riet). In deze gebieden zijn geen waarnemingen bekend van bijzondere soorten.

Potentiële natuurwaarden

De potenties van het perceel met de schaatsbaan worden al grotendeels benut. De potenties voor de overige percelen liggen met name in het omzetten van het professionele rietlandbeheer naar een meer natuurlijk rietlandbeheer. De percelen worden nu gebruikt om riet te oogsten, waardoor er geen moeras met een hoge natuurwaarden kan ontstaan. Wanneer deze gebieden beheerd worden als **gemaaid rietland (N05.02)** is er uitbreiding mogelijk in het leefgebied van de noordse woelmuis en de waterspitsmuis.

Er zijn tevens potenties in verbindingen met andere NNN gebieden. Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor deze watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten, zoals in Kogen van Schardam (L14) en de noordelijk gelegen oeverlanden aan de Beemsterringvaart (L16). De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van de **waterspitsmuis** en **Noordse woelmuis** kan vermoedelijk nog worden versterkt. Hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing. Dit biedt tevens potenties voor de **ringslang**, een soort die al voorkomt in de Kogen van Schardam (L14) maar nog niet langs de Beemsterringvaart is aangetroffen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condieties						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (moeras < 10 jaar). Echter de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Kogen bij Schardam (L14)

1 Algemene gegevens

Nummer	L14
Naam gebied	Kogen bij Schardam
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Edam-Volendam
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #73 Markermeer & IJmeer (VR) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	127 hectare
Eigendom / beheer	Met name Staatsbosbeheer. Ook HHNK, Landschap Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Kogen bij Schardam ('Koog' is een benaming voor een buitendijks stuk land) bestaat uit 7 deelgebiedjes: Bedijkte Waal, de Rietkoog, Floriskoog, Schardammerkoog, Oosterkoog, Grootte Koog en Koog bij Korsloot. De gebiedjes samen hebben een **oppervlakte** van 127 hectare.

De **samenhang** binnen het gebied komt tot uiting doordat de kogen geclusterd liggen en dus een samenhangend landschap vormen. De samenhang met andere NNN gebieden is met name van belang voor soorten van water, moerasoevers en open grasland. In zekere zin zijn de Kogen als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras-en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolen-opstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Het NNN-gebied is via een natuurverbinding (WNV1) verbonden met naastliggende gebieden Uiterdijk en de Hulk (W10) die doorloopt naar Polder Mijzen (L12). In het zuiden ligt het NNN gebied tegen het Natura 2000 gebied Polder Zeevang aan. De samenhang met deze polder is extra van belang, omdat beide gebieden belangrijk zijn voor weidevogels. Daarnaast is er sprake van sterke samenhang met het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De voor het Natura 2000-gebied aangewezen niet-broedvogels vinden rust- en foerageergebied in het aangrenzende NNN-gebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Kogen bij Schardam en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Kogen bij Schardam liggen in verschillende fysische geografische regio's. De Bedijkte Waal is eigenlijk geen koog en ligt in het **oude zeekleilandschap** van West Friesland (fysisch-

geografische regio: zeekleigebied). Dit gebied is ongeveer 5000 jaar geleden ontstaan door opslibbing van zand en klei. Door natuurlijke processen is er vervolgens land ontstaan. Om het land te beschermen tegen het water, werden er dijken aangelegd. De zuiderzeedijk (onderdeel van de West-Friese omringdijk) brak echter door in 1675, waardoor er een wiel ontstond. Dit wiel is vervolgens deels drooggelegd en zo is het natuurgebied de Bedijkte Waal ontstaan.

De Zuiderzee heeft langs Zeevang strandwallen gevormd, en hierachter is veen ontstaan. Dit veen is in de tweede helft van de 10de eeuw ontgonnen, waardoor de bodem daalde. Om Zeevang te beschermen tegen het water vanuit de Zuiderzee en het Beemster- en Purmermeer, werd er een dijk om Zeevang aangelegd. Deze dijk werd op enige afstand van het water aangelegd, zodat de kracht van het water werd gebroken door de buitendijkse rietlanden, de kogen. Deze vallen daarom in het **landschap van de voormalig Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). Een deel van deze kogen (Schardammerkoog, Koog bij korsloot en Grootte Koog) werd later alsnog bedijkt en wijkt daarmee af van de buitendijks gebleven kogen (Rietkoog, Oosterkoog en Floriskoog).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het NNN gebied is wat abiotiek en ruimtelijke condities betreft grofweg in tweeën in te delen. Enerzijds de binnendijks gelegen kogen en de Bedijkte Waal en anderzijds de buitendijkse kogen. De bodem van de Bedijkte Waal in de Beschoter polder bestaat uit moerige eerdgronden op niet gerijpte zavel/ klei. De Bedijkte Waal ligt enkele decimeters lager dan de omliggende agrarische percelen (ruim -3,5 meter NAP) en is aangesloten op het watersysteem van de Beschoter polder.

De binnendijkse kogen hebben allemaal een veenbodem. De Grootte Koog en de Schardammerkoog liggen voor het grootste deel op dezelfde hoogte als de omringende polder waarin ze liggen (circa -2 meter NAP). De Grootte Koog bevat ook een wiel en heeft een variërend peilbeheer met een drooglegging tussen de 10 cm en 40 cm. Het waterpeil van de Schardammerkoog is ook dynamisch. Hier is sprake van een drooglegging van <10 cm tot 40 cm. In deze kogen met een variërend waterpeil is het de bedoeling regenwater in te vangen en zo te voorkomen dat er gebiedsvreemd water in moet worden gelaten. De Koog bij Korsloot heeft eveneens een veenbodem, maar ligt langs de boezem waardoor dit veen minder ingeklonken is dan in de overige binnendijkse kogen. De maaiveldhoogte ligt hier op -0,5 meter NAP, met een drooglegging van <10-20 cm. Langs de Korsloot zijn natuurvriendelijke oevers aanwezig. De buitendijkse kogen liggen ook relatief hoog in het landschap op ongeveer -1 tot -0,6 meter NAP. De bodem bestaat voornamelijk uit zware klei op veen. De drooglegging van de Rietkoog, Floriskoog en Oosterkoog is meestal gering (op een groot deel <10 cm in de winter). Alleen in de Oosterkoog is een agrarisch gebruikt deel aanwezig met een iets diepere ontwatering. Tussen de Rietkoog en de Floriskoog ligt een groot visvriendelijk gemaal (Gemaal C. Mantel) met visvriendelijke pompen en een vispassage waardoor trekvissen tussen het Markermeer en de boezem kunnen migreren.

De kogen vormen een weids en open landschap, er is geen bebouwing of infrastructuur aanwezig in de Kogen en er lopen geen drukke, provinciale wegen doorheen. De weg Schardam - IJsselmeerdijk loopt in noord-zuid richting aan de binnenzijde van de dijk. Hierlangs zijn een lintdorp, enkele losse woningen en bedrijven gelegen en een sloot met rietkragen en enkele bosschages. Langs randen van de binnendijks gelegen delen kan hierdoor plaatselijk verstoring optreden. Het gebied is verder rustig, donker en stil.

Huidig gebruik

Het NNN gebied wordt als natuurgebied beheerd. Voor de graslanden wordt daarbij gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (weidebouw ten behoeve van weidevogels).

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Kogen bij Schardam de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met veenmoeras en extensieve graslanden voor moeras-, water- en weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met veenmoeras en extensieve graslanden voor moeras-, water- en weidevogels

Actuele natuurwaarden

De graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland** en **N13.01 Vochtig weidevogel-grasland**) beslaan het grootste gedeelte van het natuurgebied. De kogen bij Schardam, en met name het buitendijkse gedeelte, zijn net als een aantal andere gebieden in Laag-Holland een kerngebied voor **weidevogels**, waar de hoogste dichtheden in Noord-Holland zijn waargenomen (20 tot meer dan 100 broedparen per 100 hectare) maar bijvoorbeeld ook grote groepen kievieten in de wintermaanden. Het NNN-gebied bestaat daarnaast uit **N05.01 Moeras** en **N04.02 Zoete plas** met typische soorten als moerasmelkdistel en groot blaasjeskruid. In de wateren komen **vissen** waaronder kleine modderkruiper en snoek voor. Ook bevat het gebied een aanzienlijke oppervlakte van circa 12 ha **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** met typische soorten als kamvaren en ruwe bies. Zilte rus in de Bedijkte Waal duidt op daar aanwezige brakke kwelinvloed.

Naast weidevogels zijn er ook **watervogels** en **moeras- en rietvogels** aanwezig die het gebied ook intensief in de winter gebruiken wat blijkt uit bijvoorbeeld grote groepen (>500) foeragerende smienten en brandganzen. Deze soorten rusten op het nabijgelegen Markermeer, en kennen voor dat gebied een instandhoudingsdoel als niet-broedvogel in het kader van Natura 2000. In het broedseizoen broeden ook water- en moerasvogels in het gebied zoals tafeleend, snor, porseleinhoen en waterral in de Grootte Koog. Daarnaast komen zowel **noordse woelmuis**, **rugstreeppad**, als **ringslang** in het gebied voor. Een belangrijke soortgroep die de gehele "kustlijn' van het Markermeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de kogen bij Schardam zijn daarbij van belang. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000.

Potentiele natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik en het inzetten van beheerpakketten op geschikte percelen.

In het Markermeer komt een nieuwe dijk voor de oude dijk te liggen, en hiermee ontstaan er ondiepe stukken waar zich moeras en nat grasland (**N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**) kan ontwikkelen. Voor alle moerasgebonden soorten betekent dit een wezenlijke versterking van het leefgebied.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme ondiepere bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verlandingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met veenmoeras en extensieve graslanden voor moeras-, water- en weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De graslanden en moeraslanden (m.u.v veenmosrietland) zijn op enige termijn vervangbaar (<10 en <25 jaar). Dit type natuur in de huidige zeer gevarieerde samenhang met oude dijkdoorbraken, buitendijkse en binnendijkse delen is echter nagenoeg onvervangbaar evenals de oude veenverlandingsstadia.

Zeevang en Kwadijkervlot (L15)

1 Algemene gegevens

Nummer	L15
Naam gebied	Zeevang en Kwadijkervlot
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Edam-Volendam
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #93 Polder Zeevang (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	1862 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

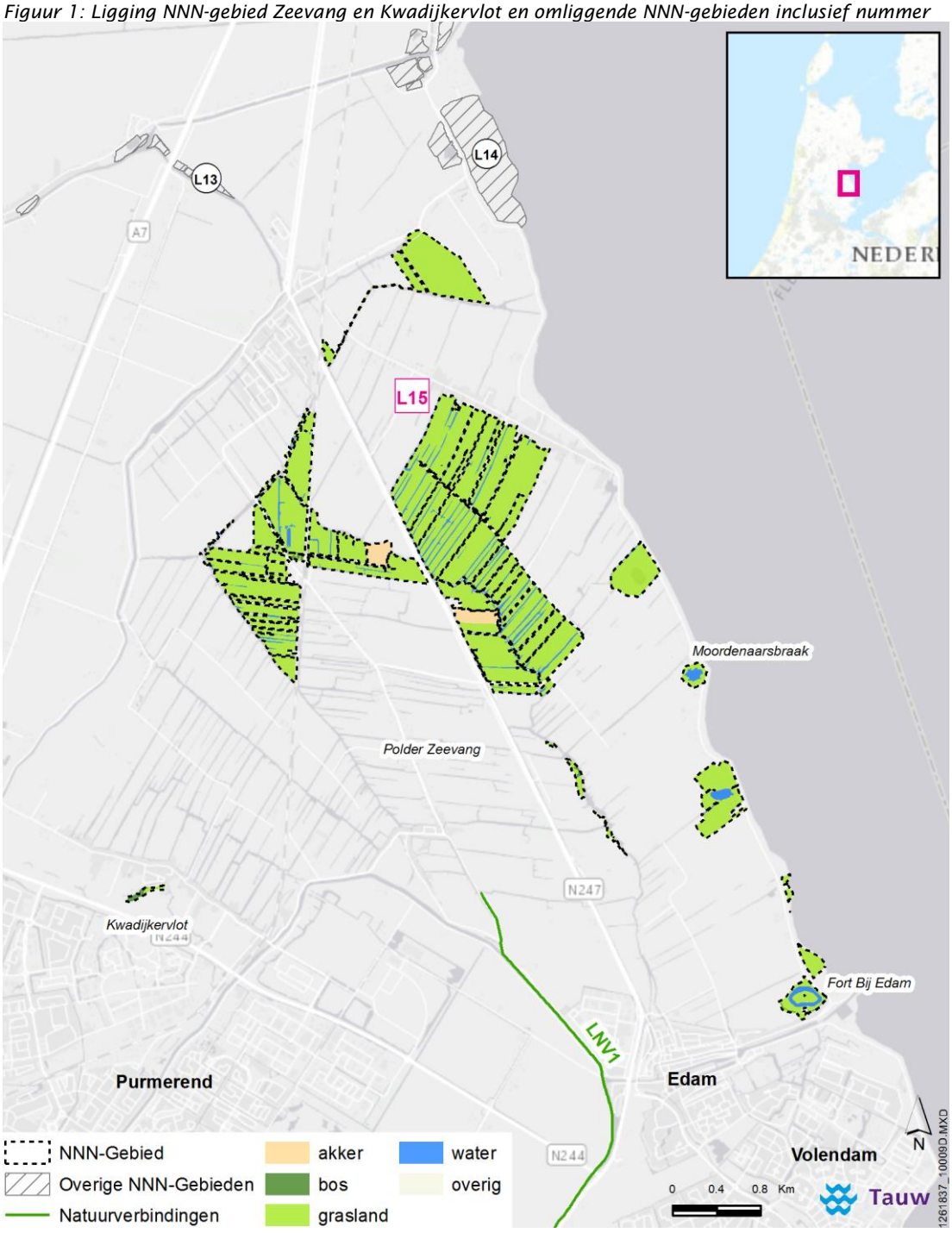
Het NNN-gebied in de Polder Zeevang heeft een totale **oppervlakte** van 1862 hectare. Circa 10% van de oppervlakte bestaat uit water. Door de enorme oppervlakte van de polder is het een zeer geschikt habitat voor vogels van open landschap. Het Kwadijkervlot heeft een **oppervlakte** van ongeveer 1,5 hectare en is enigszins geïsoleerd gelegen.

De **samenhang** binnen Polder Zeevang komt in eerste plaats tot uiting door de ligging in het Natura 2000-gebied polder Zeevang. Dit is een van de voor de regio kenmerkende grotere veenweidegebieden. Polder Zeevang is als weidevogelgebied gebaat bij een mate van

ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Binnen de NNN en het Natura 2000-gebied zijn op meerdere plaatsen kleine moeraskernen aanwezig langs oude veenlopen en rond wielen. Het Kwadijkervlot is er daar een van. Tussen deze kernen is de samenhang beperkt door de verspreide ligging in het gebied.

De **samenhang met omringende natuurgebieden** komt vooral tot uiting door de ligging van polder Zeevang direct grenzend aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn daarnaast andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Aan de noordzijde (L13) en zuidzijde (LNV1) van het gebied lopen natte natuurverbindingen naar gebieden in de omgeving, die van belang zijn voor watergebonden flora en vooral fauna.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Zeevang en Kwadijkervlot en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het karakteristieke **veenpolderlandschap** Slotenland van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een ontgonnen veenvlakte met veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Polder Zeevang vormt een overblijfsel van dit zeer uitgestrekt hoog- en laagveengebied. Vanaf de 11de eeuw is het moerasveengebied ontgonnen, waardoor er een kenmerkend strokenverkavelingspatroon is ontstaan. Doordat het gebied van oudsher agrarisch gebruikt is, wordt de bodem gevormd door veraarde bovengrond op veen en klei. Het gebied bevat nog restanten van veenstromen, wielen en overslaggronden en is hierdoor aardkundig

gezien bijzonder. Het Kwadijkervlot is een klein natuurgebiedje dat is ontstaan door verlanding in het vroegere veenriviertje de Draai. Het is een relict van deze oude rivier. Door het oostelijk deel van polder Zeevang loopt een andere oude veenstroom de Kromme IJe.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Polder Zeevang ligt ongeveer op 2 meter onder NAP en ligt hierdoor lager dan de stad Edam, maar hoger dan de omringende polders. De polder heeft twee verschillende watersystemen. De percelen van Staatsbosbeheer hebben een zelfstandig watersysteem waar flexibel peilbeheer mogelijk is, zodat regenwater kan worden vastgehouden. De overige percelen hebben een vrijwel gefixeerd waterpeil van rond de -2,3 meter NAP en dus een drooglegging van circa 30 cm. Binnen de polder worden kleine peilverschillen gehanteerd ten behoeve van de huidige functies (met name landbouw en natuurbeheer). Ook is er sprake van onderbemaling bij een aantal percelen. Lokaal komt nog wat brakke kwel van sub fossiel water voor, afkomstig uit de oude veenlagen.

In het gebied zijn hoge natuurwaarden aanwezig. Deze hangen sterk samen met het historische water- en verkavelingspatroon en het agrarische gebruik van het gebied. Er wordt nu weidevogelbeheer toegepast op de intensieve en matig intensief gebruikte agrarische graslanden. Niet in de laatste plaats zijn ook de uitgestrektheid en openheid van het gebied van groot belang, alsmede de relatieve rust, stilte en donkerte. In de polder is bebouwing aanwezig in de vorm van karakteristieke lintdorpen en vrij gelegen boerderijen. Opgaande beplanting is beperkt tot deze plekken. In de polder zelf zijn een klein aantal lokale wegen aanwezig. Er loopt 1 drukke provinciale weg en een spoorlijn door het gebied heen, waardoor het gebied beperkt geluidsbelast is.

Huidig gebruik

De natuurwaarden hangen sterk samen met het traditionele (extensieve) agrarische

weidebeheer dat nu nog steeds plaatsvindt in delen van het gebied. Daarnaast vindt in de polder

ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden

zoals weidevogels. Het Kwadijkervlot wordt op kleine schaal beheerd door vrijwilligers en bestaat hierdoor uit veel verschillende soorten vegetaties. Het gebied is niet opengesteld voor recreanten.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de polder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weide- en watervogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weide- en watervogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de Polder bestaat uit open graslanden, die beheerd worden als **N13.01 vochtig weidevogelgrasland**. Het grootste deel van het gebied heeft, floristisch gezien, een

beperkte waarde, maar is daarentegen erg belangrijk voor **watervogels** en **weidevogels**, zoals duizenden smienten, kieviten en goudplevieren. Smienten bereiken 's winters hoge aantallen van 15.000 tot soms 30.000 vogels. Watervogels die in de polder foerageren gebruiken het Markermeer als rustgebied. Voor 9 soorten niet-broedvogels (kleine zwaan, kolgans, grauwe gans, brandgans, smient, goudplevier, kievit, grutto en wulp) zijn er in het kader van Natura 2000 instandhoudingsdoelen opgesteld. De broedvogeldichtheid van weidevogels is met name in het westelijk deel (ten westen van de spoorlijn) hoog tot meer dan 50 broedparen per 100 hectare. Buitendijks langs het Markermeer zijn een paar percelen met nat grasland (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) aanwezig, die een belangrijke functie hebben als verzamelplaats voor bijvoorbeeld grutto's.

Botanisch gezien komen de meest bijzondere begroeiingen voor aan de oevers van de Kromme IJe en langs slootranden. Hier komen brakke rietruigten voor die behoren tot de moerasmelkdistelassociatie, plaatselijk met heemst, en tot voedselarmer veenmosrietland (**N05.01 Moeras** en **N06.01 Veenmosrietland)**. Botanisch waardevolle rietlanden zijn sinds de ruilverkaveling verdroogd en verarmd. De soortenarme rietruigten en oeverlanden zijn faunistisch wel van groot belang vanwege het voorkomen van **noordse woelmuis**. In polder Zeevang komt ook de **rugstreeppad** voor. In Kwadijk is een verblijfplaats van meervleermuis bekend en ook andere **vleermuissoorten**, zoals ruige dwergvleermuis en laatvlieger gebruiken het gebied. De gehele "kustlijn' van het Markermeer wordt als migratieroute gebruikt door vleermuizen, in het bijzonder door de zeldzame meervleermuis. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000. De sloten en vaarten in polder Zeevang zijn daarom van belang als vliegroute tussen de verblijfplaatsen en het foerageergebied en migratieroute langs het Markermeer. In de polder is verder ook een aantal wielen aanwezig, waaronder de Moordenaarsbraak een van de overblijfselen van de strijd tegen het Zuiderzeewater en nu in beheer als **N04.02 zoete plas**.

Het Kwadijkervlot is klein en minder open, maar wel zeer divers met **N14.02 Laagveenbos**, **N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N10.02 Vochtig hooiland**. In en om dit gebied leeft ook de noordse woelmuis.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een hoger waterpeil te komen, minder mest uit te rijden en later te maaien. Langs oevers van percelen die zijn gelegen aan oude veenstromen liggen potenties voor de uitbreiding van moerasvegetaties.

Nader verkend zou kunnen worden of de forten rondom het gebied geschikt zijn of geschikt gemaakt kunnen worden als verblijfplaats voor vleermuizen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit…	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke …)	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weide- en watervogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Weidevogels *incl N2000: goudplevier, kievit, grutto en wulp (niet-broedvogel)*	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: kleine zwaan, kolgans, grauwe gans, brandgans, smient (niet-broedvogel)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie in polder Zeevang.

In de Kwadijkervlot is, vanwege de ligging aan een eeuwenoude veenstroom, ook sprake van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart (L16)

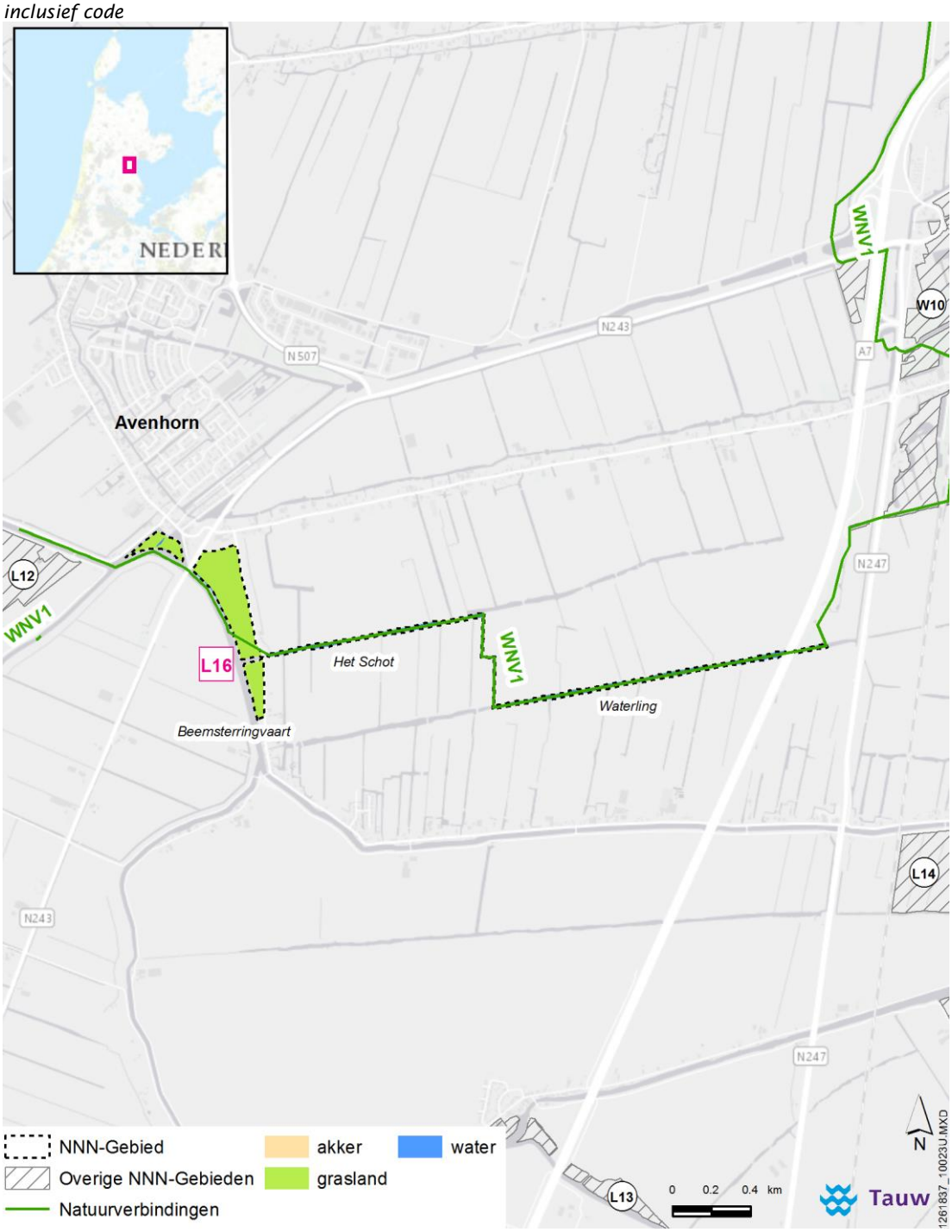
1 Algemene gegevens

Nummer	L16
Naam gebied	Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Koggenland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	19 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied is circa 20 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied uit zich in de natte natuur die het gebied bevat, in de vorm van watergangen, natte ruigte en vochtige graslanden. Het gebied bestaat uit de watergangen Waterling en Het Schot, en een reeks oever- en graslanden langs de Beemsterringvaart. De **samenhang** met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding WNV1. Deze natuurverbinding verbindt de Kogen bij Schardam (L14), Uiterdijk en de Hulk (W10) en Polder Mijzen (L12). De stapstenen inclusief natuurverbindingen vormen een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen de natuurgebieden in West-Friesland en Laag-Holland.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het **oude zeekleilandschap van West-Friesland** (fysisch-geografische regio's: overgang laagveengebied en zeekleigebied). In de Middeleeuwen vormden de oeverlanden de oeverzones rondom het Beemstermeer. De oeverlanden zijn zogeheten kogen, dit is buitendijks land dat als functie had om de kracht van het water te breken en zo de Westfriese Omringdijk en de achterliggende polders te beschermen. Na droogmaling van het

Beemstermeer hebben de kogen hun functie verloren. Nu is het een veenpolderrestant op de overgang tussen de droogmakerij van de Beemster en de oude zeekleipolders van West-Friesland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de oeverlanden bestaat uit veen. De maaiveldhoogte varieert van -2,2 m NAP in het noordelijke perceel tot -1,6 m NAP in het zuidelijke perceel. De oeverlanden, gelegen tussen de Slimdijk en de Beemsterringvaart, liggen hoger dan de omliggende polder Beemster en polder Beschoot (circa -3,1 m NAP). De bodem van polder Beschoot, waar Waterling en Het Schot in liggen, bestaat uit klei. De watergangen hebben een peil van -4,2 m NAP.

Het NNN-gebied bestaat vooral uit gras- en rietlanden en watergangen met oevervegetatie. Het gebied heeft een open karakter; wegen, beplanting en bebouwing ontbreken. Door de nabije ligging van de bebouwde kom van Avenhorn en de N243, is met name in de oeverlanden de rust en stilte relatief beperkt.

Huidig gebruik

Het natuurgebied heeft een belangrijke functie als stapsteen in een (natte) natuurverbinding (WNV1*). Naast de natuurfunctie hebben de watergangen en een aantal percelen tevens een waterbergingsfunctie. De percelen langs de Ringsloot kennen agrarisch gebruik, hier vindt begrazing door schapen en koeien plaats.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Waterling, Het Schot en de oeverlanden van de Ringsloot de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Het gebied bestaat uit watergangen met oevervegetatie, agrarische graslanden en een lagere drassige grond met ruigtevegetatie. Deze kunnen gerekend worden tot **N04.02 Zoete plas**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N05.01 Moeras**. Door de recente natuurfunctie, de geringe omvang, de ligging in (vrij intensief) agrarisch gebied en de berging van voedselrijk polderwater is de aanwezigheid van bijzondere (en kwetsbare) natuurwaarden beperkt. De grootste natuurwaarde die het gebied heeft, ligt in de functie als (verder te ontwikkelen) stapsteen in een natte natuurverbinding (WNV1).

Potentiële natuurwaarden

Door de ligging in intensief agrarisch gebied en de aanvoer van voedselrijk water zijn de omstandigheden nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor ontwikkeling naar een goed functionerende stapsteen met watervegetatie, kruidenrijk grasland, moeras en **N05.02 Gemaaid rietland** te benutten. Dergelijke natuur biedt potentie als leefgebied en/of migratieroute aan **moeras- en rietvogels**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid van de graslanden en moeraszones is relatief groot (<10 jaar), aangezien de gebieden pas recent zijn ingericht en een natuurfunctie hebben gekregen. Echter de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Wormer- en Jisperveld (L17)

1 Algemene gegevens

Nummer	L17
Naam gebied	Wormer- en Jisperveld
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #90 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (veen en verlandingen) • Stiltegebied • KRW-lichaam
Gebruik / Functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	1455 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Natuurmonumenten (grotendeels verpacht) en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

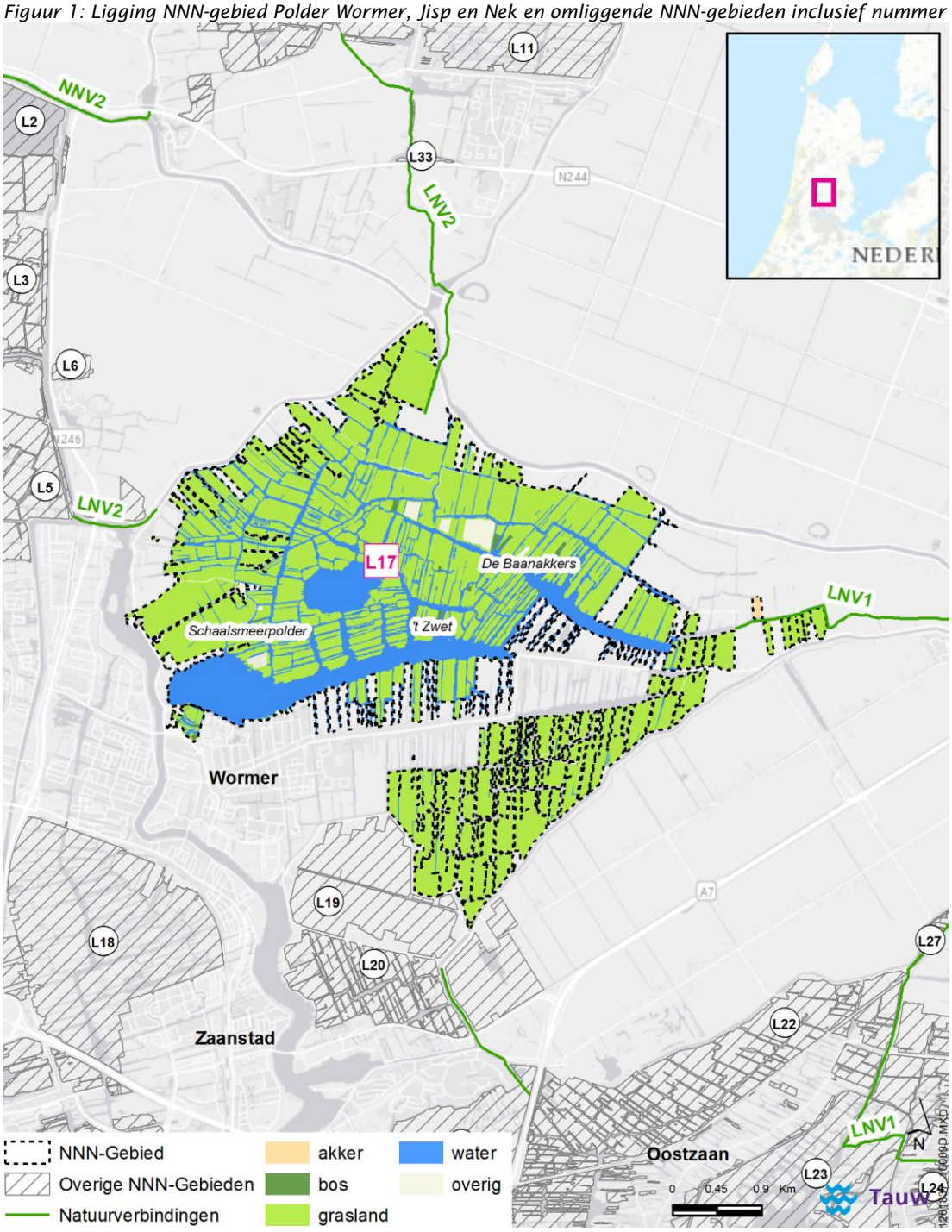
De **oppervlakte** NNN in het Wormer- en Jisperveld bedraagt 1455 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met historische verkaveling en daarmee samenhangende weteringen en uitgebreide moeraszones. In het westelijk deel van het gebied ligt de Scgaalsmeerpolder (een kleine droogmakerij). Het noordoostelijke deel omvat de Baanakkers. Wormer- en Jisperveld is onderdeel van Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Deze gebieden zijn via watergangen onderling verbonden. Tussen Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder ligt de droogmakerij van de Enge en Wijdewormer (L19). Het Wormer- en Jisperveld is (grotendeels) zowel voor de Vogel- als voor de Habitatrichtlijn aangewezen.

Het gebied bestaat uit veel kleine graslandpercelen die veelal alleen varend te bereiken zijn.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied, waar ook de Kalverpolder (L20), Guisveld en Westzaan deel van uitmaken. Deze vormen samen het uitgestrekte veenweidegebied in de Zaanstreek. Het open waterrijke weidelandschap levert een belangrijke bijdrage aan de betekenis als vogelgebied. Wormer- en Jisperveld is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Net iets zuidelijker liggen de laagveengebieden van het

Oostzanerveld (L22), Twiske (L23), Ilperveld en Varkensland (L24). Deze zijn verbonden via een tweetal natte natuurverbindingen (beiden LNV1) aan de zuidoostzijde en, via de Kalverpolder, aan de zuidwestzijde van het gebied. Dit draagt bij aan de samenhang voor moeras- en watergebonden soorten. Langs de natuurverbindingen liggen ook waterrijke stapstenen, zoals de oeverlanden langs de ringvaart van de Wijde Wormer (L27). Aan de noordzijde verbinden twee trajecten van natte natuurverbindingen (LNV2) het gebied met de Eilandspolder (L11) en de Krommenieër-Woudpolder (L5). Al deze gebieden vormen samen met de overige polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18) een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Wormer, Jisp en Nek en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Wormer- en Jisperveld is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus is het gebied ontgonnen voor de landbouw. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in het kenmerkende strookvormige verkaveling.

Om de laaggelegen weilanden tegen de golfslag te beschermen werden dijken en sluizen aangelegd. Door splitsing van de grond bij nalatenschap ontstond het huidige verkavelingspatroon. Door windwerking en golfslag ontstonden diverse meren, waaronder Schaalsmeer, die steeds groter werden. Om verdere vergroting tegen te gaan werden de meren drooggemalen, en ontstonden de lager gelegen droogmakerijen. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was en later, na 1600, als grasland. Het brakke veenweidegebied, met honderden eilanden van trilveen, talloze sloten en vaarten, bleek in de loop van de tijd weinig rendabel vanwege het vele zout, afkomstig van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee. Het veen klonk steeds verder in door de ontwatering: het gebied kwam uiteindelijk een tot twee meter onder zeeniveau te liggen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied bestaat uit een groot peilvak en enkele kleintjes. In het Wormer- en Jisperveld liggen de peilvakken, met een vast peil van respectievelijk -1,57 en -1,48 m NAP (twee peilvakken). In de Schaalsmeerpolder bedraagt het waterpeil -3,50 m NAP. Met een drooglegging van 10 tot 40 cm is de aanwezige bodemfauna binnen foerageerbereik van de weidevogels. In de Wormer- en Jisperveld ligt tweederde van het gebied onder het oppervlaktewaterpeil. In deze gebieden vindt onderbemaling plaats. Het gebied ligt 1 tot 2 meter hoger dan de omliggende polder van de Enge en Wijde Wormer. Hierdoor is er sprake van wegzijging naar de omgeving. Daarom wordt in droge perioden water vanuit de Schermerboezem ingelaten om het gewenste peil te bereiken. Dit gebiedsvreemde water is voedselrijk terwijl de aanwezige natuurwaarden juist voedselarme omstandigheden vereisen. De waterkwaliteit van het gebied is voedselrijk, ook als gevolg van de hoge fosfaatgehalten in combinatie met vroegere brakke omstandigheden. Door afsluiting van de Zuiderzee trad verzoeting op, momenteel is het oppervlakte water zoet tot licht brak.

De bodem bestaat voornamelijk uit veen met een kleiige toplaag. Dit veen is ontstaan onder invloed van voedselrijk water. In de meer voedselarme situaties die ontstaan als gevolg van de dikker wordende bovenlaag van het veen, groeien bijzondere planten. Door veenontginningen en eeuwenlang extensief agrarisch gebruik, hebben zich veenweiden ontwikkeld. Het resultaat is een landschap van extensieve graslanden, afgewisseld met moerasvegetaties langs de oevers. De moerasvegetaties bestaan uit verlandingsvegetaties in verschillende successiestadia. De combinatie van moerasnatuur en weidevogelgraslanden zorgt voor een rijke diversiteit aan soorten en de landschappelijke waarden.

Naast de grote aantallen weide- en moerasvogels kenmerkt het gebied zich door een grote mate van openheid en uitgestrektheid, de aanwezigheid van middeleeuwse onregelmatige strokenverkavelingen en historische weteringen en karakteristieke dijk- en lintbebouwing van Wormer en Jisp. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig. Direct langs de zuidkant loopt de provinciale weg Op 1,5 km van de zuidoostrand van het gebied loopt de A7. Ook liggen een spoorlijn en een aantal provinciale wegen relatief nabij. Hierdoor is sprake van enige geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen **rust** en **stilte** toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend.

Huidig gebruik

Het gebied is van oorsprong in agrarisch gebruik. Het huidige agrarisch gebruik bestaat voornamelijk uit graslandbeheer, met de natuurdoelen als uitgangspunt. Voor de meeste percelen

geldt een beheerovereenkomst in het kader van SNL. Deze worden als weidevogelgebied beheer. Het gebied is deels nog een vaarpolder. Door het vele open water zijn veel percelen niet over land bereikbaar. Het gebied kent ook een functie voor extensieve recreatie. Er lopen meerdere wandel, schaats- en kano/vaarroutes door het gebied. Deze routes zijn op kaart verkrijgbaar. Er loopt één fietspad door het gebied. Ook zijn er diverse recreatieve voorzieningen. In het gebied is sprake van recreatieve (sport)visserij en beroepsmatige visserij.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Oosterbroek en Buitenhuizen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het grootste deel van het Wormer- en Jisperveld bestaat uit open, extensief agrarisch grasland. De graslanden worden afgewisseld door voedselrijke rietzomen en moerasvegetaties, deze zijn verder uitgewerkt in de eerder beschreven kernkwaliteit. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, en daarnaast als **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De graslanden kennen sinds lange tijd agrarisch gebruik en worden extensief beheerd. Een klein deel van de graslanden heeft floristische waarden. De grootste kwaliteit is gelegen in het belang voor vogels, met name broedende **weidevogels** en wintergasten. De broedvogeldichtheid is meer dan 100 broedparen per hectare, met onder andere grutto, kievit, tureluur en veldleeuwerik. Voor zowel broedvogels (kemphaan) als pleisterende vogels (grutto, slobeend, smient) gelden instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000.

De Schaalsmeerpolder heeft een ander karakter dan de rest van het Wormer- en Jisperveld. In deze een ‘inpandige’ droogmakerij, kwelt nog brak water afkomstig uit de veenlagen in de polder omhoog en zijn brakke graslanden aanwezig, met soorten als echt lepelblad.

Potentiele natuurwaarden

Behoud van openheid, terugbrengen van de fosfaatbelasting kunnen bijdragen tot behoud en versterking van de waarde van het gebied voor weidevogels, waaronder kemphaan. Ook een stabiel hoog grondwaterpeil, verdere extensivering en de ontwikkeling van meer variatie en structuur in vegetaties (waaronder geambieerd beheertype **N10.01 Nat schraalland**) zijn essentiële ingrediënten voor een goed weidevogelleefgebied. De brakke graslanden (**N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**) in de Schaalsmeerpolder vormen bij een duurzame en extensieve beweiding een uitstekend broedbiotoop voor weidevogels en een belangrijke rui- en verblijfplaats voor slobeend.

Kernkwaliteit: Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Het Wormer- en Jisperveld kenmerkt zich door een netwerk van sloten, weilanden, rietkragen en ondiepe plassen. Ondanks dat de waterkwaliteit niet optimaal is, heeft het natuurgebied een belangrijke functie voor **watervogels**. Voor bijvoorbeeld de smient zijn 't Zwet en de brede vaarten in het gebied als rustgebied van belang. De slobeend foerageert in de ondiepere bochten en natte oeverdelen. Voor beide soorten geldt een Natura 2000-instandhoudingsdoel. In de sloten (**N04.02 Zoete plas** en klein deel **N04.03 Brak water**) komen bijzondere **vissoorten** als bittervoorn en rivierdonderpad voor en daarboven foerageert de **meervleermuis** op insecten. Voor bittervoorn, rivierdonderpad en meervleermuis geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000.

In het Wormer- en Jisperveld bevinden zich vegetaties die door verlanding uit het open water zijn ontstaat, in successie lopend van veenmosrietlanden en overgangsveen tot moerasheide en plaatselijk bos. Deze waardevolle vegetaties komen vooral voor aan de oevers van open wateren, en kennen een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Ze kunnen worden gerekend tot **N05.01 Moeras** (N2000: H6430B Ruigten en zomen), **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** (H4010B Vochtige heide, H7140B veenmosrietland) en **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (H91D0 Hoogveenbossen). De veenmosrietlanden en moerasheiden zijn zeer voedselarme, sterk door regenwater beïnvloede vegetaties. Door de huidige fosforwaarden in het water is de ontwikkeling van nieuwe veenmosrietlanden beperkt. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis.

De ontwikkeld rietoevers en moeraszones bieden broedgelegenheid aan **moeras- en rietvogels**, waaronder Natura 2000-soorten rietzanger en roerdomp. Ook vormt het leefgebied voor de **noordse woelmuis**, tevens een soort met een Natura 2000-instandhoudingsdoel, **waterspitsmuis** en **ringslang**.

Potentiële natuurwaarden

Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk reële kansen voor verbetering te benutten, om huidige verlandingsvegetaties te behouden en nieuwe verlanding te stimuleren. Voor een soort als de **otter**, die in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon in potentie zeer geschikt, met name als op termijn verdere verbetering van de waterkwaliteit mogelijk is. Het creëren van meer plas-draszones is een kernopgave voor smient, noordse woelmuis en kemphaan (allen Natura 2000 instandhoudingsdoel). Ook ontwikkeling van het geambieerde beheertype **gemaaid rietland** (**N05.02**) biedt perspectief voor moerasvegetaties, libellen en als broedgelegenheid voor rietvogels.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B, H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: roerdomp, rietzanger (broedvogels)*	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: smient, slobeend (niet-broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.01 Nat schraalland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000 kemphaan (broedvogel), smient, slobeend, grutto (niet-broedvogels)*	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.
Door de grote achteruitgang van de weidevogels is het belangrijk de bestaande weidevogelgebieden te behouden. Die zijn daardoor nagenoeg onvervangbaar.

Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder (L18)

1 Algemene gegevens

Nummer	L18
Naam gebied	Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #91 Polder Westzaan (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte	993 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, gemeente Zaanstad, particulieren.

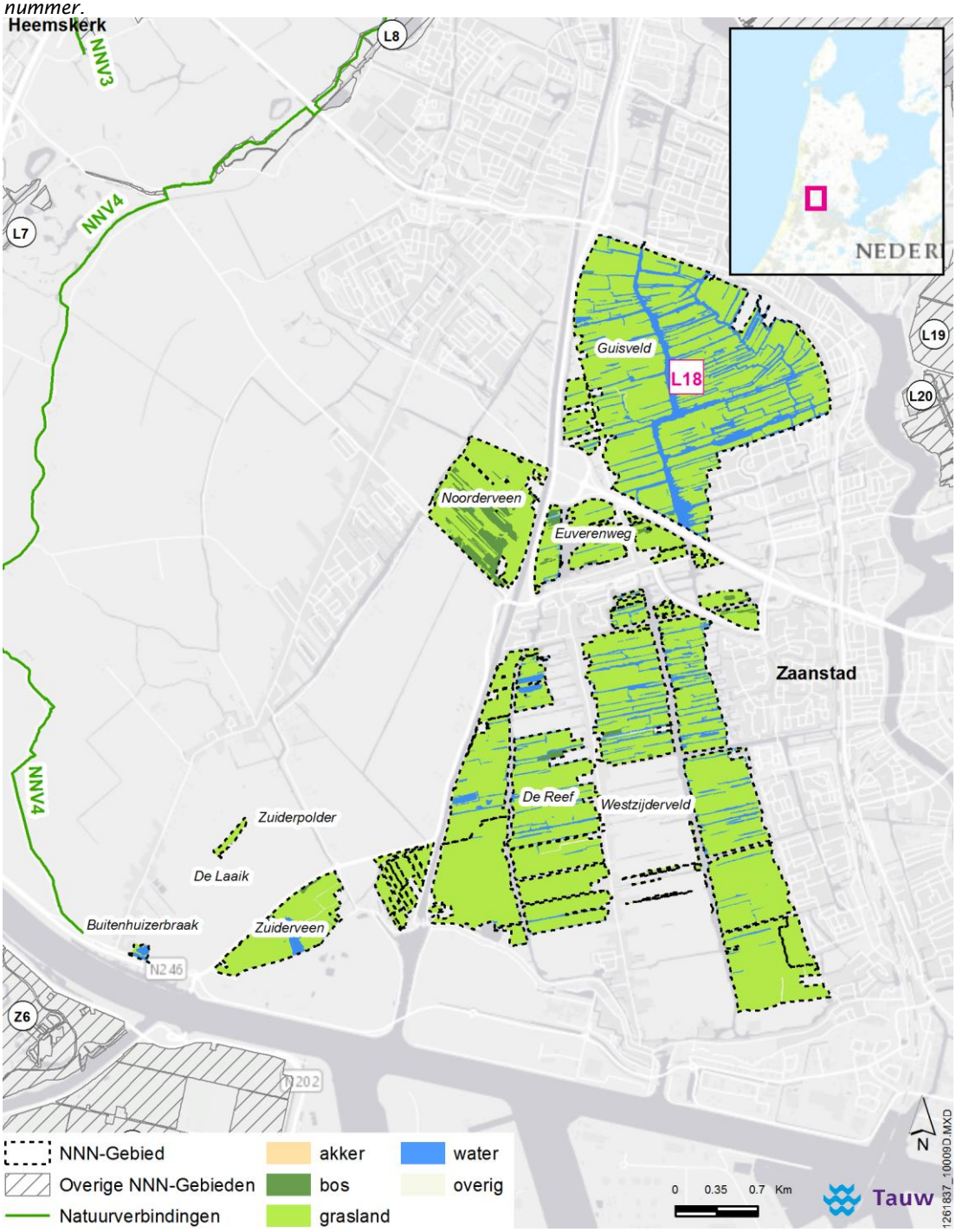
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt bijna 1000 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met historische verkaveling en daarmee samenhangende weteringen en uitgebreide moeraszones ten westen van de Zaan. Het gebied bestaat grofweg uit 6 subgebieden. In het oostelijke deel, ten oosten van de Nauernasche vaart, liggen het Guisveld (ten noorden van de Rijksweg A8), de Euverenweg (tussen A8 en Westzaan), het Westzijderveld en de Reef. In het westelijk deel van het gebied liggen het Noorderveen en de Zuiderpolder. In de Zuiderpolder liggen een aantal kleine subgebieden, waaronder de Laaik, de Buitenhuizerbraak en het Zuiderveen. Veruit het grootste deel van het gebied overlapt met Natura 2000-gebied Polder Westzaan. Alleen de Zuiderpolder en kleine delen van de overige vier subgebieden vallen buiten de Natura 2000-begrenzing. Polder Westzaan en het Noorderveen zijn aangewezen voor de Habitatrichtlijn.

De **samenhang** met andere NNN-gebieden uit zich in de ligging in het uitgestrekte landschap van veenpolders en droogmakerijen van Laag Holland. Het open waterrijke weidelandschap levert een belangrijke bijdrage aan de betekenis als vogelgebied. Polder Westzaan is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Aan de overzijde van het Noordzeekanaal liggen de natuurgebieden van recreatiegebied Spaarnwoude. Aan de oostzijde van de bebouwing rondom de Zaan liggen een groot aantal andere weidevogelgebieden van Laag-Holland, waaronder Oostzanerveld (L22) en Wormer- en Jisperveld (L17). Deze gebieden vormen samen met de polders rondom het

Alkmaarder- en Uitgeestermeer een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels. Vooralsnog zijn er geen (natte) natuurverbindingen aangewezen tussen Polder Westzaan en omliggende natuurgebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het veenpolderlandschap is ontstaan onder invloed van de getijdenkreek het Oer-IJ en heeft de kenmerken van het ruige veenlandschap zoals dat ook ten oosten van Zaandam wordt aangetroffen. Omstreeks 200 na Christus verzandde de monding van het Oer-IJ waardoor de afwatering stagneerde en het veengebied steeds verder vernatte en in een moeras veranderde. In de 10e eeuw werd gestart met ontginning van het gebied. Loodrecht op het Oer-IJ en de Zaan werden parallelle sloten gegraven om het gebied te ontwateren en in gebruik te nemen als landbouwgrond. Net als elders gebeurde dit gefaseerd waarbij de boeren, als gevolg van bodemdaling, steeds verder het veen introkken. Nadat de achtergrens van de ontginningen bij de latere Nauernasche vaart bereikt was, ontstonden de kilometerslange bewoningslinten bij Westzaan, Krommenie en Assendelft. Door verdere bodemdaling in het veen werd in de late middeleeuwen bedijking noodzakelijk. In het gebied zijn in de vorm van waterplassen enkele restanten aanwezig van vroegere dijkdoorbraken van het IJ, waaronder de Braak en de Buitenhuizerbraak. In het midden van de Zuiderpolder ligt de Laaik, een dichtgegroeid meertje dat een restant is van een oude veenstroom.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit veen met plaatselijke enkele kleiafzettingen. Het maaiveld in Polder Westzaan ligt gemiddeld op 0,70 m onder NAP. Omliggende polder zijn lager gelegen (-1,60 tot -3,20 m NAP). Als gevolg van de slechte doorlatendheid van de oude en diepe veengronden, is nauwelijks sprake van wegzijging van water naar omliggende lager gelegen gebieden. Polder Westzaan kent een vast peil van ongeveer 1 m onder NAP. De drooglegging van 20-30 cm biedt voldoet aan de voorwaarden voor een goed weidevogelgebied. Het watersysteem in de polder Westzaan bestaat uit vele kleine en grote waterlopen waarin een duidelijk verkavelingspatroon zichtbaar is. Het zoutgehalte in de Reef laat duidelijk de brakke invloed van het Noordzeekanaal zien. Door vroegere overstromingen met zeewater heeft het oppervlaktewater in het hele gebied van oudsher een brak karakter, dat geleidelijk afneemt door inlaat van zoet water. De brakke omstandigheden hangen samen met de bijzondere verlandingsvegetaties die zich in het gebied hebben ontwikkeld. In het zuidelijke deel komen grote reliëfverschillen voor, ontstaan door inklinking.

Door de onregelmatige strokenverkaveling, kenmerkend voor de vroege, lokale veenontginningen in de Zaanstreek, kent de gehele Polder Westzaan een hoge cultuurhistorische en landschappelijke waarde. Het verkavelingspatroon is samen met de turfwinningsporen nog goed herkenbaar in het landschap. Naast het oorspronkelijke verkavelingspatroon, de bebouwingslinten en de diversiteit in weidevogels en moerasnatuur, kenmerkt het gebied zich door een grote mate van openheid en uitgestrektheid. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig. Ondanks de doorsnijding van de snelweg (A8) en twee provinciale wegen, zijn grote delen van het gebied relatief stil, rustig en donker.

Het Noorderveen is minder open dan de rest van Polder Westzaan, hier groeit op enkele percelen berkenbroekbos. Als gevolg van de voormalige dijkdoorbraak, is in het Zuiderveen een grote plas met moerasvegetatie aanwezig. Ook de Buitenhuizerbraak bestaat uit een grote plas met oevervegetatie. De Laaik is een vrijwel dichtgegroeid meertje dat voor het grootste deel uit soortenarm rietland ontstaat.

Huidig gebruik

Het gebied is reeds lange tijd in agrarisch gebruik. Het huidige agrarisch gebruik bestaat voornamelijk uit weidebeheer. De meeste agrarische percelen zijn weidevogelbeheergebieden waarvoor een overeenkomst in het kader van het SNL is afgesloten. Circa 40% van het gebied bestaat uit water. De meeste percelen zijn wel via land bereikbaar. Alleen in het noordelijk deel zijn veel percelen alleen per boot te bereiken. Het gebied wordt ook gebruikt voor extensieve recreatie, waaronder fietsen, wandelen, paardrijden en recreatievaart. In het Natura 2000-gebied

Polder Westzaan liggen verschillende door de KNSB erkende schaatsroutes. De Laaik, Zuiderveen en Buitenhuizerbraak kennen alleen een natuurfunctie

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het NNN gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Polder Westzaan (De Reef, Westzijderveld, Guisveld, Euverenweg en Noorderveen) kenmerkt zich door grote oppervlaktes aan waterrijke veennatuur. In de sloten (**N04.02 Zoete plas**) komen kenmerkende **vissoorten** als bittervoorn en kleine modderkruiper voor en daarboven foerageren verschillende **vleermuissoorten**, waaronder de meervleermuis, op insecten. Voor de genoemde soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. In de polder komen verschillende stadia voor van brakke verlanding zoals de jonge stadia met ruwe bies. Het is een van de belangrijkste veenweidegebieden voor brakke ruigten met echt lepelblad en echte heemst en brakke graslanden. Naast jonge verlandingsstadia zijn ook bloemrijke veenmosrietlanden en moerasheiden (**N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N06.02 Trilveen**) goed ontwikkeld. Trilveen komt in een dergelijke brakke verlandingsreeks maar zeer beperkt voor. Deze kenmerkende vegetaties zijn zowel nationaal als internationaal van groot belang en kennen tevens een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (H4010B Vochtige heiden, H6430B Ruigten en zomen en H7140B Overgangs- en trilveen). Het gebied vormt een belangrijk broedgebied voor een grote diversiteit aan **moeras- en rietvogels**, waaronder baardman en bruine kiekendief en sprinkhaanzanger. Ook vormt Polder Westzaan vormt vanuit Natura 2000 een kerngebied voor de **noordse woelmuis**. Ook **waterspitmuis** en **ringslang** hebben een leefgebied in de ontwikkelde oever- en rietlandvegetaties. Lokaal heeft zich karakteristiek hoogveenbos van het type Braam-Berkenbroek of veenmosberkenbroek (beiden **N14.02 Hoog- en laagveenbos**; Natura 2000: H91D0 Hoogveenbossen) ontwikkeld, vooral in het Noorderveen en beperkt in Euverenweg. Hier komt onder andere de matkop voor. In de Reef is de grootste, kwalitatief goede, oppervlakte aan brakke ruigten aanwezig.

Ook in Buitenhuizerbraak, de Laaik en Zuiderveen is de brakwaternatuur met verlandingsvegetaties met onder meer ruwe bies, ronde zonnedauw en zilt torkruid (aangewezen als **N04.02 Zoete plas** en **N05.01 Moeras**) goed ontwikkeld. **Moeras- en rietvogels**, waaronder roerdomp en bruine kiekendief, foeragerende lepelaars, rugstreeppad zijn enkele specifieke waarden van deze kleine, maar waardevolle gebieden.

Potentiële natuurwaarden

Door de ligging biedt Polder Westzaan biedt de beste mogelijkheden voor behoud en uitbreiding van brakke natuur in Nederland. Het is wenselijk om de beoogde maatregelen voor verbrakken en daarmee ontwikkeling van brakke verlandingsvegetaties (waaronder **N04.03 Brak water**) actief door te zetten. Dit verbrakken gebeurt door licht zout water uit het Noordzeekanaal de polder in te laten. Voor de **otter** ligt er perspectief om het leefgebied uit te breiden naar het waterrijke moerasnatuur van Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder, met name als op termijn verdere verbetering van de waterkwaliteit mogelijk is. Ontwikkeling van **Gemaaid rietland**

(**N05.02**) en **Veenmosrietland en moerasheide** (**N06.01**) in Zuiderveen biedt kansen voor rietlandvogels, zoals de dodaars. Het creëren van meer overjarig riet, plas-dras zones en brakke ruigtes kan de kwaliteit van het gebied als leefgebied voor noordse woelmuis, waterspitsmuis en ringslang versterken.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Ruim de helft van het totale NNN-gebied bestaat uit graslanden. Het weidse, open veenweidelandschap wordt doorsneden met sloten en vaarten. Door het reeds lange (extensieve) gebruik van de graslanden, hebben deze zich ontwikkeld tot structuurrijke graslanden met microreliëf en een goed ontwikkelde bodemfauna. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, en daarnaast kleinere delen als **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Voor **weidevogels** behoort het gebied tot de zeer soortenrijke gebieden, die zowel nationaal als internationaal van groot belang zijn. Aanwezige soorten zijn onder meer grutto, kievit, tureluur, scholekster, watersnip en slobeend. De dichtheid aan weidevogels is als volgt: in Polder Westzaan meer dan 100 broedparen per hectare, in Noorderveen 1-20 en in Zuiderpolder 50-100.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik. Dit geldt met name voor delen van Guisveld, Reef en Westzijderveld. In het Noorderveen kan de kwaliteit van het hoogveenbos in waarde toenemen door een betere waterhuishouding. In Zuiderveen kunnen watervogels, waaronder steltlopers, profiteren van ontwikkeling naar het geambieerde beheertype **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. Gezien de omgeving (afvalzorg) is de potentie voor weidevogels niet bijzonder hoog. Momenteel wordt in Zuiderveen grasland geplagd ten behoeve van lisdoddeteelt (uitmijnen) en vervolgens ontwikkeling naar Vochtig hooiland (N10.02).

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B, H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.02 Trilveen *incl. N2000: H7140B*	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X

N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

De Engewormer en de Wijdewormer (L19)

1 Algemene gegevens

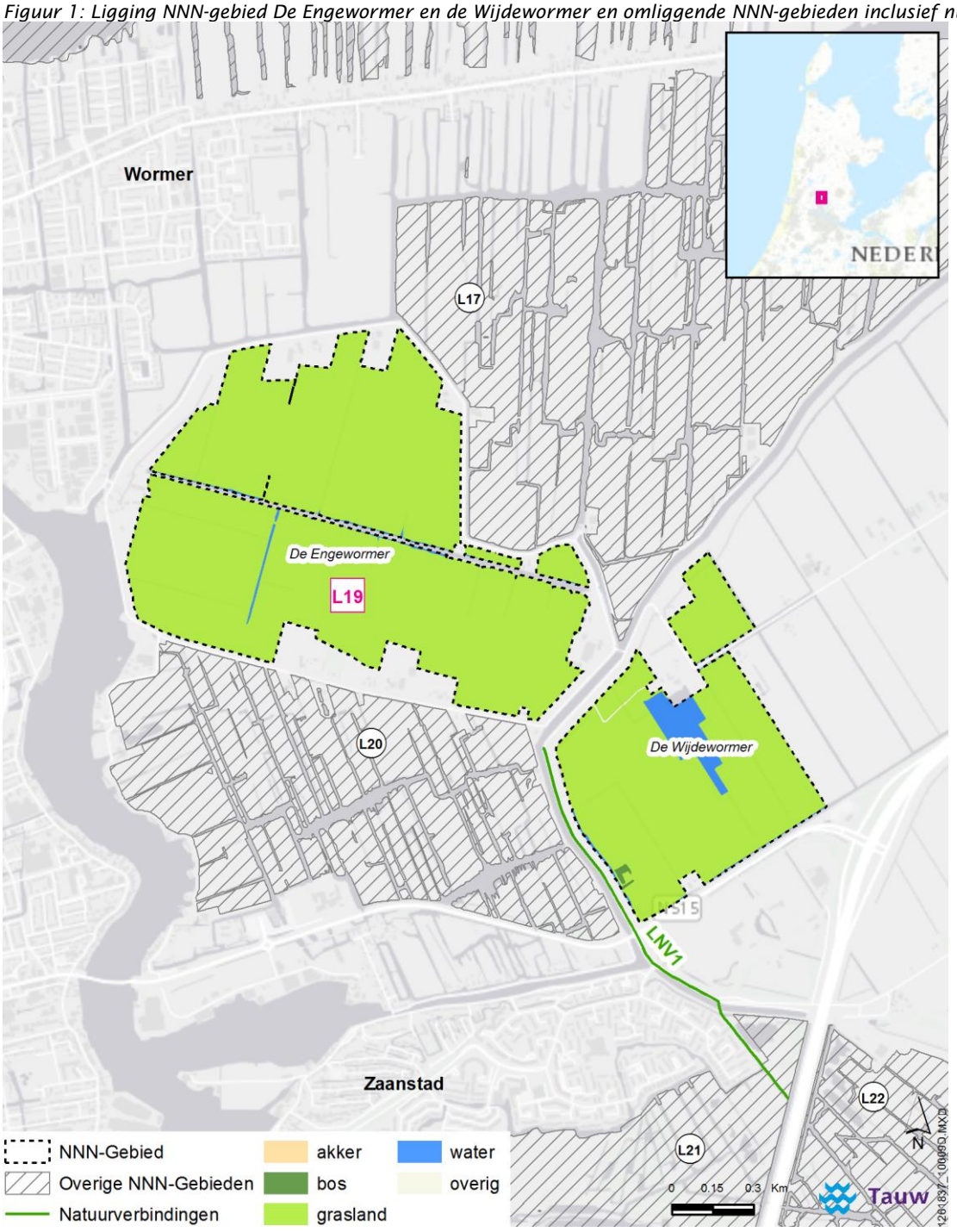
Nummer	L19
Naam gebied	De Engewormer en de Wijdewormer
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw, waterberging
Oppervlakte NNN	201 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Vereniging belangen Engewormer, Stichting cultuurhistorie Wijdewormer, particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de Enge en Wijdewormer bedraagt ruim 200 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met symmetrische verkaveling en daarmee samenhangend watersysteem. Het gebied bestaat uit twee delen: de Engewormer aan de westzijde (175 ha) en de Wijdewormer aan de oostzijde (21 ha). De gebieden worden gescheiden door de Ringvaart rondom de Wijdewormer.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat uit de ligging in het uitgestrekte landschap van veenpolders en droogmakerijen van Laag Holland. In de nabije omgeving liggen diversie andere NNN-gebieden, waaronder Wormer- en Jisperveld (L17), Kalverpolder (L20), Jagersveld (L21) en Oostzanerveld (L22). De gebieden zijn onderling verbonden via natte verbindingen, waaronder de natte natuurverbinding (LNV1). Dit draagt bij aan de samenhang voor moeras- en watergebonden soorten. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. De Engewormer en de Wijdewormer vormen samen met onder meer Wormer en Jisperveld (L17), Kalverpolder (L20), Eilandspolder (L11), Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18), Krommenieër-Woudpolder (L5) en de overige polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Engewormer en de Wijdewormer en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied Engewormer en Wijdewormer is onderdeel van het **droogmakerijenlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus zijn grote delen van Laag Holland ontgonnen voor de

landbouw. Door windwerking en golfslag ontstonden diverse meren, waaronder de Engewormer en de Wijdewormer, die steeds groter werden. Om verdere vergroting tegen te gaan, werd de Wijdewormer in 1626 drooggemalen en werd de polder symmetrisch ingedeeld, met als lengteas de Middenvaart. Haaks daarop werden sloten gegraven, waardoor langgerekte smalle percelen ontstonden. De aangelegde Middenweg werd later omgevormd naar de A7. De Enge Wormer is in dezelfde periode drooggelegd. De droogmakerijen liggen lager dan het veen, ze hebben een rechthoekige verkaveling en zijn vooral in gebruik als grasland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de Engewormer bestaat uit voornamelijk uit veen- en eerdgronden. Er loopt een smalle strook met een kalkhoudende, zandige bodem. De Wijdewormer bestaat vooral uit zware kalkarme zeekleigronden, maar het gedeelte van de NNN bevat nog een veenbodem. Veruit het grootste deel van de Engewormer ligt in één peilvak met een vast peil van -3,86 m NAP. Langs de randen is de drooglegging 80 cm, in het centrum van de polder bedraagt de drooglegging 30-60 cm. Het NNN-deel van de Wijdewormer ligt hoofdzakelijk in twee peilvakken, elk met een vast peil van respectievelijk -4,20 m en -4,60 m NAP. De gemiddelde maaiveldhoogte in de Wijdewormer ligt op -4,0 m NAP. Gemiddeld gezien is, uitgaande van een waterpeil van -4,60 m NAP, sprake van een drooglegging van circa 0,60 cm. Als gevolg van droogmaling, liggen de polders liggen 1 tot enkele meters lager dan de omgeving. In beide polders is sprake van een (brakke) kwelsituatie, dit omvat zowel regionale kwel als zoete kwel vanuit de Ringvaart. Water- en oevervegetatie zijn in de Wijdewormer doorgaans beperkt ontwikkeld, met name als gevolg van de schommelingen in het hoge nutriëntengehalte in het oppervlaktewater. De watergangen hebben veelal een steil oevertalud, waardoor de ontwikkelingsmogelijkheden voor een rijk gestructureerde oevervegetatie beperkt worden. Ook de soortenrijkdom van de watervegetatie is beperkt.

De Wijdewormer is een ovaalvormige droogmakerij. De polder Wijdewormer is een cultuurhistorisch en landschappelijk zeer waardevol gebied. Dit komt voornamelijk door

het geometrische verkavelingpatroon met het fijnmazig watersysteem van de droogmakerij, en het contrast met het hooggelegen grillige, natte veenweidelandschap. Ook de Engewormer kent een karakteristiek inrichtingspatroon, met een centrale afwateringssloot. Opgaande beplanting is beperkt tot de boerenerven en een klein bosperceel in het zuidwesten van de Wijdewormer. In de nabije omgeving liggen een snelweg (A7), provinciale weg (N515) en spoorlijn. Hierdoor is sprake van enige geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen rust en stilte toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend van beide polders.

Huidig gebruik

Het grondgebruik van beide polders is agrarisch en vrijwel de gehele oppervlakte wordt als grasland gebruikt. De Wijdewormer wordt nog steeds vrij intensief agrarisch gebruikt. Het grootste deel van de Engewormer is recentelijk overgegaan naar particulier agrarisch natuurbeheer.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Engewormer en Wijdewormer de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De Engewormer en Wijdewormer bestaan grotendeel uit agrarische graslanden met een netwerk aan sloten. De graslanden en oevers zijn vooral van belang voor **watervogels** en **weidevogels** en in mindere mate voor **moeras- en rietvogels**. Ongeveer de helft van de polders is aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Deze delen bevinden zich langs de randen van de polders. Het centrale deel is aangewezen als **N10.02 Vochtig hooiland**. Lokaal komen minder kritische weidevogels in grote getalen voor. Aanwezige soorten zijn onder andere kievit, grutto, tureluur, eenden (slobeend, kuifeend, krakeend) en ook de veldleeuwerik vindt broedgelegenheid in het gebied. De dichtheid van weidevogels in de polder bedraagt 100 broedparen (Engewormer) en 50-100 broedparen (Wijdewormer) per hectare. De polders zijn onderdeel van het foerageergebied van de lepelaar, en worden als overwinteringsgebied gebruikt door eenden, steltlopers en ganzen. Plaatstelijk kwelt brak water op, waardoor enkele kenmerkende planten en dieren voorkomen, waaronder echt lepelblad. **Vleermuizen**, waaronder de meervleermuis, gebruiken de polders en vaarten als foerageergebied. De polders vallen binnen het verspreidingsgebied van **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis** in Laag Holland.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de verdere extensivering van het agrarisch (natuur)beheer, waarin een stabiel hoog grondwaterpeil, variatie in maaidata en mozaïekbeheer cruciale factoren zijn. Het creëren van meer plas-draszone is voor watervogels en weidevogels gunstig. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland. Het ontwikkelen van structuurrijke oevervegetaties langs de graslandpercelen biedt perspectief voor uitbreiding van leefgebied van moeras- en rietvogels, waterspitsmuis en noordse woelmuis.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden, de strategische ligging nabij Natura 2000-gebieden, en een uitgestrekt en cultuurhistorisch waardevol landschapspatroon worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Kalverpolder (L20)

1 Algemene gegevens

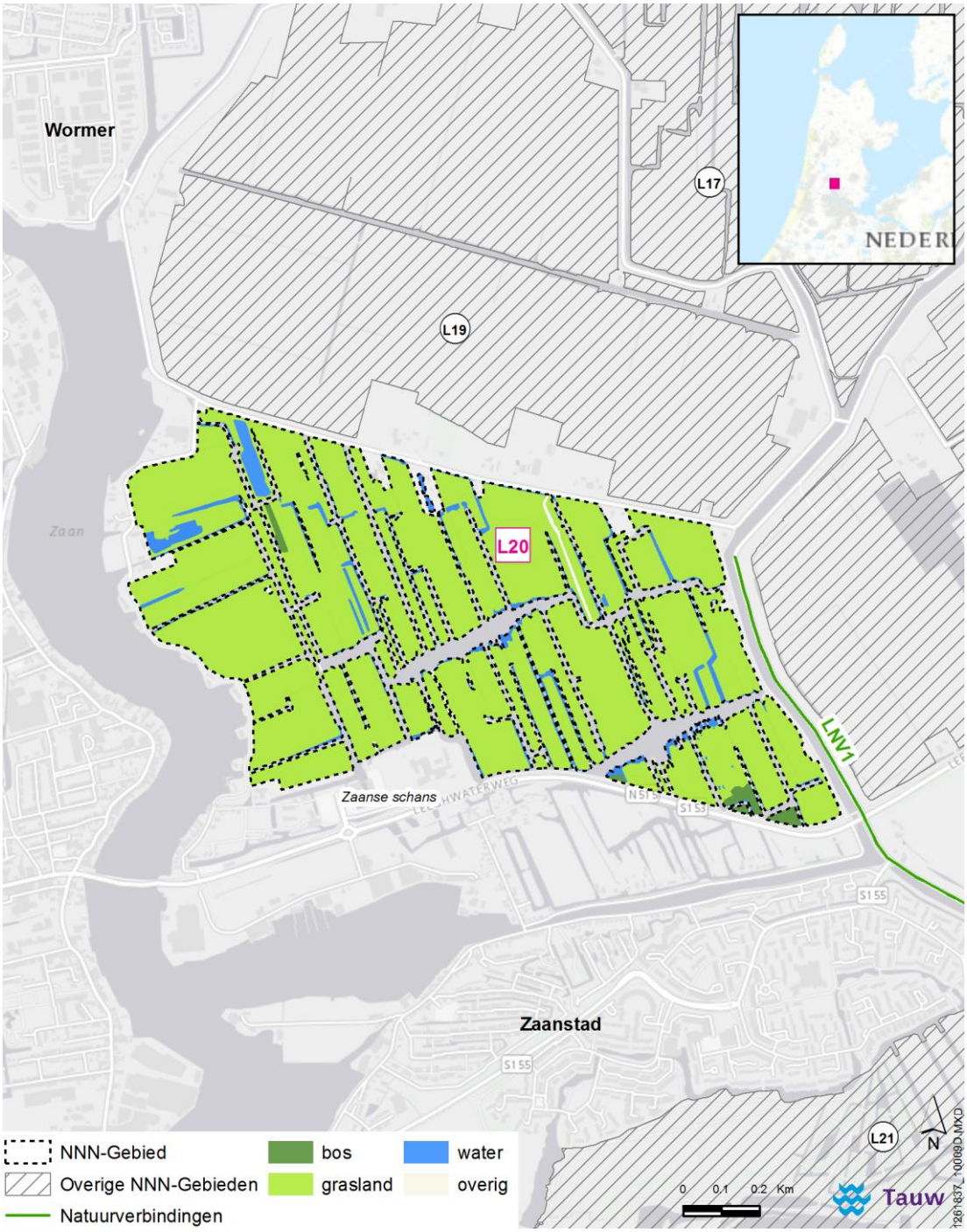
Nummer	L20
Naam gebied	Kalverpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Zaanstad, Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #90 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	101 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de Kalverpolder bedraagt ruim 100 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met historische verkaveling en daarmee samenhangende watersysteem en verlandingsvegetaties. De Kalverpolder is onderdeel van Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Deze gebieden zijn via watergangen onderling verbonden. Tussen het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder ligt de droogmakerij van de Enge en Wijde Wormer (L19). Binnen het Natura 2000-gebied is de Kalverpolder alleen in het kader van de Habitatrichlijn aangewezen.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied, waar ook het Wormer- en Jisperveld (L17) deel van uitmaken. Deze vormen samen het uitgestrekte veenweidegebied in de Zaanstreek. Het Wormer- en Jisperveld is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Net iets zuidelijker liggen de laagveengebieden van het Oostzanerveld (L22), Twiske (L23), Ilperveld en Varkensland (L24). Deze zijn verbonden via een natte natuurverbinding (LNV1) aan de zuidoostzijde van het gebied. Dit draagt bij aan de samenhang voor moeras- en watergebonden soorten. De Kalverpolder vormt samen met het Wormer- en Jisperveld (L17), Eilandspolder (L11), Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18), Krommenieër-Woudpolder (L5) en de overige polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Kalverpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Kalverpolder is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus is het gebied ontgonnen voor de landbouw. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in het kenmerkende strookvormige verkaveling.

Om de laaggelegen weilanden tegen de golfslag te beschermen werden dijken en sluizen aangelegd. Door splitsing van de grond bij nalatenschap ontstond het huidige verkavelingspatroon. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was en later, na 1600, als grasland. Het brakke veenweidegebied, met honderden eilanden van trilveen, talloze sloten en vaarten, bleek in de loop van de tijd weinig rendabel vanwege het vele zout, afkomstig van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee. Het veen klonk steeds verder in door de ontwatering: het gebied kwam uiteindelijk een tot twee meter onder zeeniveau te liggen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

In de Kalverpolder ligt één peilvak, met een vast waterpeil van -1,17 m NAP. Met een drooglegging van 10 tot 40 cm is de aanwezige bodemfauna binnen foerageerbereik van de weidevogels. Het gebied ligt 1 tot 2 meter hoger dan de omliggende polder van de Enge en Wijde Wormer. Hierdoor is er sprake van wegzijging naar de omgeving. Daarom wordt in droge perioden water vanuit de Schermerboezem ingelaten om het gewenste peil te bereiken. Dit gebiedsvreemde water is voedselrijk terwijl de aanwezige natuurwaarden juist voedselarme omstandigheden vereisen. De waterkwaliteit van het gebied is voedselrijk, ook als gevolg van de hoge fosfaatgehalten in combinatie met vroegere brakke omstandigheden. Door afsluiting van de Zuiderzee trad verzoeting op, momenteel is het oppervlakte water zoet tot licht brak.

De bodem bestaat voornamelijk uit veen met een kleiige toplaag. Dit veen is ontstaan onder invloed van voedselrijk water. In de meer voedselarme situaties die ontstaan als gevolg van de dikker wordende bovenlaag van het veen, groeien bijzondere planten. Door veenontginningen en eeuwenlang extensief agrarisch gebruik, hebben zich veenweiden ontwikkeld. Het resultaat is een landschap van extensieve graslanden, afgewisseld met moerasvegetaties langs de oevers. De moerasvegetaties bestaan uit verlandingsvegetaties in verschillende successiestadia. Het gebied kent daardoor een grote rijkdom aan zowel moerassoorten als weidevogels.

Naast de grote aantallen weide- en moerasvogels kenmerkt het gebied zich door een grote mate van openheid en uitgestrektheid, de aanwezigheid van de eeuwenoude onregelmatige strokenverkavelingen en historische watergangen en karakteristieke bebouwing. De Kalverpolder wordt door de Engel Wormer gescheiden van het Wormer- en Jisperveld en heeft een eigen karakter. Ten westen van de Kalverpolder bevindt zich de beroemde Zaanse Schans. De Kalverpolder en de Zaanse Schans tonen het landschap van de Zaanstreek in de 17de en 18de eeuw. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig. Direct langs de zuidkant loopt de provinciale weg N515. Ook liggen er enkele andere provinciale wegen, een snelweg (A7) en spoorlijn nabij. Hierdoor is sprake van enige geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen rust en stilte toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend.

Huidig gebruik

Het gebied is al lange tijd in agrarisch gebruik. Het huidige agrarisch gebruik bestaat voornamelijk uit graslandbeheer, met de natuurdoelen als uitgangspunt. Voor de meeste percelen geldt een beheerovereenkomst in het kader van SNL. Deze worden als weidevogelgebied beheerd. Het gebied is deels nog een vaarpolder. Door het vele open water zijn veel percelen niet over land bereikbaar. Het gebied kent ook een functie voor extensieve recreatie. Er lopen meerdere wandel, schaats- en kano/vaarroutes door het gebied. Deze routes zijn op kaart verkrijgbaar. Er loopt één

fietspad door het gebied. Ook zijn er diverse recreatieve voorzieningen. In het gebied is sprake van recreatieve (sport)visserij en beroepsmatige visserij.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Kalverpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve weidevogelgraslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

De Kalverpolder kenmerkt zich door een netwerk van sloten, weilanden, rietkragen en ondiepe plassen. Ondanks dat de waterkwaliteit niet optimaal is, heeft het natuurgebied een belangrijke functie voor **watervogels** en **moeras- en rietvogels**, waaronder ganzen en eenden. In de sloten (slechts gedeeltelijk aangewezen als **N04.02 Zoete plas**) komen bijzondere **vissoorten** als bittervoorn voor. Ook vleermuizen maken gebruik van het gebied als foerageergebied, daaronder ook de zeldzame **meervleermuis**. Voor zowel bittervoorn als meervleermuis geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Natura 2000-vissoorten kleine modderkruiper en rivierdonderpad komen lokaal voor.

In het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder bevinden zich vegetaties die door verlanding uit het open water zijn ontstaat. In de Kalverpolder betreft dit met name veenmosrietland. De moerasvegetaties, waaronder het genoemde **N06.01 Veenmosrietland**, maar ook **N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland,** komen voor als smalle stroken langs de oevers van open wateren, maar ook als grotere oeverlandpercelen. Deze beheertypen kennen ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (respectievelijk H6430B Ruigten en zomen en H7140B Veenmosrietland). De veenmosrietlanden zijn zeer voedselarme, sterk door regenwater beïnvloede vegetaties. Door de huidige fosfor- en fosfaatgehalten in het water is de vorming van nieuwe verlandingsreeksen beperkt. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. De ontwikkelde rietlanden en moeraszones bieden broedgelegenheid aan **moeras- en rietvogels**, waaronder blauwborst, roerdomp en snor. Ook vormt het leefgebied voor de **noordse woelmuis**, een soort met een Natura 2000-instandhoudingsdoel, **waterspitsmuis** en **ringslang**.

Potentiële natuurwaarden

Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk reële kansen voor verbetering te benutten, om huidige veenmosrietlanden duurzaam te behouden en nieuwe verlanding te stimuleren. Voor een soort als de **otter**, die in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon in potentie zeer geschikt. Dit geldt met name als in combinatie met nabijgelegen gebieden als het Wormer- en Jisperveld waterkwaliteitsverbetering mogelijk is. Het creëren van meer plas-draszones is een kernopgave voor noordse woelmuis en ook water- en weidevogel profiteren daarvan. Verder ontwikkeling van gemaaid rietland biedt perspectief voor moerasvegetaties, libellen en als broedgelegenheid voor rietvogels.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve weidevogelgraslanden

Actuele natuurwaarden

Ongeveer de helft van de Kalverpolder bestaat uit open, extensief agrarisch grasland. De graslanden worden afgewisseld door voedselrijke rietzomen en moerasvegetaties, deze zijn verder uitgewerkt in de eerder beschreven kernkwaliteit. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Een klein deel wordt gerekend tot **N10.02 Vochtig hooiland**. De graslanden kennen sinds lange tijd agrarisch gebruik en worden extensief beheerd. De graslanden hebben geen bijzondere floristische waarden. De grootste kwaliteit is gelegen in het belang voor vogels, met name broedende **weidevogels** en pleisterende **watervogels** (ganzen, eenden, steltlopers). De broedvogeldichtheid is meer dan 100 broedparen per hectare, met onder andere grutto, kievit, en graspieper.

Potentiele natuurwaarden

Behoud/herstel van openheid en terugbrengen van de fosfaatbelasting kunnen bijdragen tot behoud en versterking van de waarde van het gebied voor weidevogels. Verdere kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik en realisatie van een stabiel hoog grondwaterpeil en plas-dras percelen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6530B*	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietlandvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve weidevogelgraslanden																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is. Tot slot maakt ook het belang van het gebied als decor voor het historisch erfgoed van de Zaanse Schans dat het gebied maatschappelijk gezien een onvervangbare waarde heeft.

Jagersveld (L21)

1 Algemene gegevens

Nummer	L21
Naam gebied	Jagersveld
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	109 hectare
Eigendom / beheer	Gemeente Zaanstad en enkele particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het Jagersveld bedraagt 109 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten landschap met open water, parkachtig terrein en restanten van historische verkaveling en daarbij horend watersysteem.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat uit de nabije ligging van een reeks andere NNN-gebieden, waaronder Oostzanerveld (L22), Kalverpolder (L20) en Enge en Wijde Wormer (L19). De gebieden zijn onderling verbonden middels diverse watergangen, deels vallend onder de natte natuurverbinding LNV1. Voor water- en moerasgebonden soorten ontstaat hierdoor een netwerk aan waterrijke gebieden. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn ook andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving, waaronder Wormer- en Jisperveld (L17), Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18), Eilandspolder (L11), Twiske (L23), goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Jagersveld en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Jagersveld is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus zijn grote delen van Laag Holland ontgonnen voor de landbouw. Hierdoor kwam het veen droog te liggen en door inklinking is er vervolgens laagveen ontstaan. In de bovenste veenlagen is veelal sprake van bijmenging met klei, ontstaan door overstromingen vanuit de thans drooggemalen veenmeren, de Wijde Wormer en de Purmer. De gebieden liggen dicht bij de vroegere Zuiderzee en het IJ, en door overstromingen vanuit deze wateren en door brak kwelwater zijn deze gebieden in het verleden verzilt. Door voortschrijdende verzoeting is de polder nu echter niet meer als brak te karakteriseren. Door ontginning van het gebied is het gebied vervolgens ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en in grote delen van het gebied een karakteristiek landschapspatroon van kleine percelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde. Het gebied van het huidige Jagersveld vormde tot in de jaren ’60 onderdeel van Polder Oostzaan. Toen is gestart met zandwinning voor de aanleg van bebouwing en infrastructuur, waardoor de Jagersplas ontstond. Later werd rondom delen van de plas grond opgespoten, ten behoeve van de aanleg van de A7 en A8. In het noordoosten van het huidige Jagersveld is nog een klein deel van het oude veenpolderlandschap intact gebleven. Sinds de jaren ‘70 doet het Jagersveld dienst als groen recreatieterrein.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het westelijke deel bestaat nog uit de oorspronkelijke veenlaag. Lokaal heeft de bovengrond een licht klei- of zaveldek, doordat na vergravingen slootbagger in dit gebied werd teruggestort. Het grootste deel van het gebied is opgespoten (zandig) terrein. Het gebied ligt in het peilvak van polder Oostzaan. De Jagersplas is 30 ha groot en kent een vast waterpeil van -1,45 m NAP. De Jagersplas wordt gevoed door neerslag en kwelwater, en sloten aan de oostkant van de Jagersplas. De plas heeft in het centrale deel een diepte van circa 38 meter. Er komen zowel drijvende als ondergedoken waterplanten voor in de plas. Bij de afgraving werden veenlagen doorsneden, waardoor de bodem niet overal glooiend is, maar er ook opstaande veenwanden zijn. In het verleden kende de zwemplas waterkwaliteitsproblemen in de vorm van blauwalgen, waarschijnlijk als gevolg van geringe doorstroming in de ondiepe delen, gecombineerd met water op grote diepte dat niet circuleert naar de oppervlakte.

Het Jagersveld ligt op ongeveer 1 meter onder NAP en ligt hiermee lager dan de bebouwing rondom de Zaan, maar hoger dan de naastliggende polders. Rondom de Jagersplas ligt een natuur- en recreatiegebied met een netwerk van kleinere sloten, bosschages, gras- en rietlanden. Dit wordt het Jagersveld genoemd. Er zijn in totaal vier zwemlocaties in de Jagersplas aanwezig. Deze liggen niet aan de grote plas, maar aan de brede sloten en kleine plassen aan de westzijde van het gebied. De stranden zijn in de jaren ‘80 aangelegd. Het Jagersveld vormt een geledingszone: een groene zone die zorgt voor afwisseling binnen de bebouwing en in relatie staat met het buitengebied. Het Jagersveld vormt een natuurlijke barrière tussen de snelwegen A7 en A8 en de woonwijk het Kalf. Door de ligging tussen snelwegen en bebouwing kent het gebied een beperkte openheid en een forse lichtverstoring en geluidsbelasting.

Huidig gebruik

Naast de natuurfunctie heeft het Jagersveld een belangrijke functie als recreatiegebied. Er vinden diverse vormen van zowel intensieve als extensieve recreatie plaats, waaronder zwemmen, vissen, surfen, fietsen, wandelen en hardlopen. In het gebied is sprake van een zonering: een zone met een intensief recreatief gebruik (ligweides, zwemstranden), een zone met extensief, recreatief gebruik en een zone met een natuurfunctie. Het zuidoostelijke zijde van het Jagersveld is de natuurzone. Deze wordt als natuurgebied beheerd. Hier is het recreatief gebruik beperkt. Delen van het gebied zijn ontoegankelijk voor bezoekers.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Jagersveld de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik
- Open landschap met extensieve graslanden en rietlanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het recreatieve deel van het gebied kenmerkt zich door een parkachtig landschap, met een mozaïek aan bospercelen, graslanden, stranden, open water en oeverlanden. Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen, bestaat het gebied uit groot open water van de Jagersplas (**N04.02 Zoete plas**), omringd door kleine eilandjes met bos en opener terrein. Vanwege de relatieve donkerte (ten opzichte van de bebouwde omgeving) is het gebied belangrijk voor foeragerende **vleermuizen**, waaronder meervleermuis. In de plas komen **vissen** zoals de rivierdonderpad voor. Met name 's winters biedt de plas een pleisterplaats voor **watervogels.**

De nog jonge bospercelen bieden broed- en leefgebied aan **bos- en struweelvogels**, waaronder diverse holenbroeders. Voor de delen met recreatief medegebruik bestaat de kwaliteit daarnaast vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

De bospercelen bieden kansen voor ontwikkeling naar gevarieerd en structuurrijk bos en bosranden van het beheertype **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. Door extensief beheer van aangrenzende graslanden kunnen ook gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

Kernkwaliteit: Open landschap met rietmoeras en extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Het westelijke deel en de zuidelijke rand van het gebied bestaan uit moeras en rietlanden (**N05.01 Moeras**). Op een aantal locaties, die jaarlijks worden gemaaid, komen goed ontwikkelde veenmosrietlanden voor (**N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**). Op een drietal locaties heeft zich een vochtige laagveenheide ontwikkeld. Eén van deze locaties was al aanwezig in 1979, de overige locaties zijn sindsdien door consequent beheer ontstaan en hebben zich grotendeels gestabiliseerd of gunstig ontwikkeld. De grootste oppervlakte van het rietland bestaat uit vochtig tot droog rietland, afgewisseld met natte stroken. Deze rietlanden zijn zeer waardevol voor **moeras- en rietvogels** waaronder bruine kiekendief, snor en baardman. Ook **waterspitsmuis**, **noordse woelmuis** en **ringslang** maken gebruik van het gebied als leefgebied. De noordwestelijk gelegen zone bestaat uit extensief beheerde hooilanden (**N10.02 Vochtig hooiland**) op kalkrijk zand. Weidevogels maken nauwelijks gebruik van het gebied, wel broeden er **watervogels** zoals ganzen en eenden. Het natste bevindt zich aan de oostkant, hier stagneert het regenwater vanaf het najaar. Dit biedt mogelijkheden voor nat schraallandsoorten en soorten van natte

duinvalleien. De drogere graslanden behoren tot het ‘Dotterbloem-verbond’ en kennen floristisch gezien een hoge soortenrijkdom. De natuurlijke beheerde, vochtige graslanden bieden leefgebied aan diverse soorten **dagvlinders** en **libellen**.

Potentiële natuurwaarden

Verbetering van de waterkwaliteit, behoud van voldoende rust en verder ontwikkeling van moerasvegetaties biedt perspectief voor meer water- en moerasgebonden soorten, waaronder de roerdomp. Deze broedt nog niet in het gebied, maar is al wel foeragerend waargenomen. Ook voor de **otter** kan het gebied een onderdeel van het leefgebied vormen, zeker als de waterkwaliteit in nabijgelegen natuurgebieden zoals het Oostzanerveld ook verbetert.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Open landschap met rietmoeras en extensieve graslanden																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-

N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Waterspitsmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn lokaal aanwezig en veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (graslanden en aangelegde waterpartijen <10 jaar, bos <50 jaar). Het restant van het oude veenpolderlandschap met verlandingsvegetaties is echter (als basis voor actuele waarden en hoge natuurpotenties) niet of nauwelijks vervangbaar. Ook het belang van het gebied als recreatieterrein in de Zaanstreek, maakt dat het gebied maatschappelijk gezien lastig vervangbaar is.

Oostzanerveld (L22)

1 Algemene gegevens

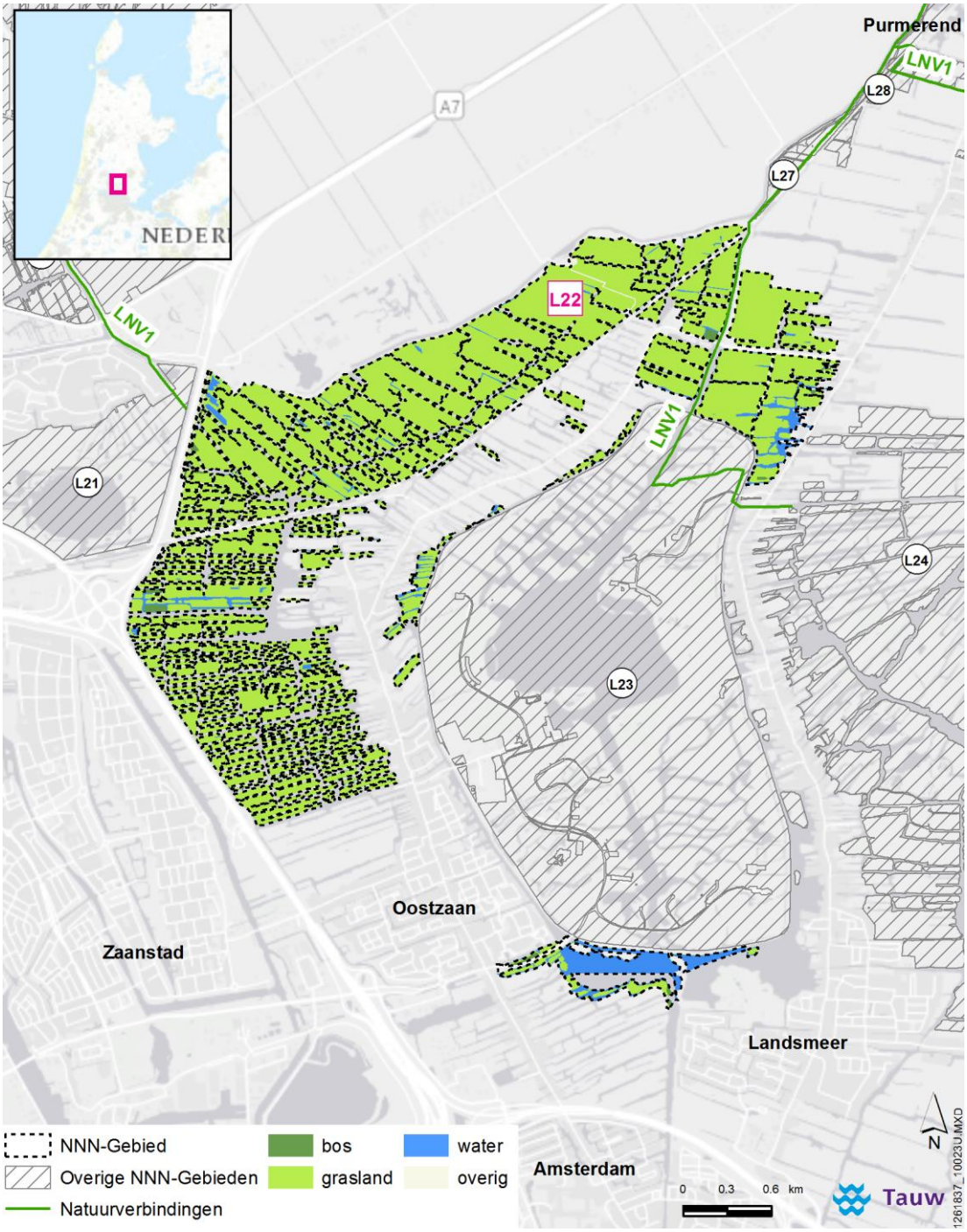
Nummer	L22
Naam gebied	Oostzanerveld
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Zaanstad, Landsmeer, Oostzaan
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	503 hectare
Eigendom / beheer	Vooral particulieren en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het Oostzanerveld bedraagt ruim 500 hectare. De **samenhang** van binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open landschap. De spoorlijn Zaandam-Purmerend verdeelt het gebied in een noordelijk en zuidelijk deel.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied waar ook de NNN-gebieden het Twiske (L23) en het Ilperveld en Varkensland (L24) onderdeel van uitmaken (#92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske). Het noordelijke deel van het Oostzanerveld omvat zowel Vogelrichtlijn- als Habitatrichtlijngebied. Voor het zuidelijke deel geldt alleen de Habitatrichtlijn. Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske vormen tezamen het grootste min of meer aaneengesloten uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Het Oostzanerveld sluit direct aan op de noordzijde van het Twiske en is alleen door het bebouwingslint van Den Ilp gescheiden van het Ilperveld. In zekere zin is het Oostzanerveld als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Daarnaast zijn ‘natte’ natuurverbindingen aanwezig voor watergebonden flora en vooral fauna en ligt het gebied op korte afstand van andere grote veenweidegebieden zoals het Jagersveld (L21), het Twiske en Ilperveld en Varkensland. Verder vormen deze gebieden samen met de Eilandspolder (L11) en NNN-gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oostzanerveld en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

In het gehele gebied is sprake van een ontgonnen veenvlakte met veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Het Oostzanerveld en haar buurgebieden vormen de overblijfselen van dit zeer uitgestrekt hoog- en laagveengebied. In de middeleeuwen is men begonnen met het ontginnen van het hoogveen. Hierdoor kwam het veen droog te liggen en door inklinking is er vervolgens **laagveen** ontstaan. In de bovenste veenlagen is veelal sprake van bijmenging met klei, ontstaan door overstromingen vanuit de thans drooggemalen veenmeren, de Wijde Wormer en de Purmer. De gebieden liggen dicht bij de vroegere Zuiderzee en het IJ, en door overstromingen vanuit deze wateren en door **brak kwel- en inlaatwater** zijn deze gebieden in het verleden verzilt. Door voortschrijdende verzoeting is de polder nu echter niet meer als brak te karakteriseren.

Door ontginning van het gebied is het gebied vervolgens ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en in grote delen van het gebied een **karakteristiek landschapspatroon** van kleine percelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De polder heeft een gemiddelde hoogteligging van 1,2 tot 1,7 meter onder NAP en ligt daarmee duidelijk hoger dan de naastgelegen droogmakerij de Wijde Wormer waar het veen geheel is verdwenen. Langs de noordrand van het Oostzanerveld vindt daardoor veel **wegzijging** richting de droogmakerij plaats die zich op circa 4 meter onder NAP bevindt. Het water is erg **voedselrijk** en **troebel**. Hierdoor zijn er ook weinig tot geen waterplanten aanwezig in het gebied. In het noorden van het Oostzanerveld komt nog wel matig voedselrijk en helder water voor, doordat de spoorlijn Zaandam-Purmerend dit gedeelte hydrologisch scheidt van het troebele water in het zuiden. De Polder Oostzaan is in zijn geheel een peilvak met een **gefixeerd waterpeil** (1,45 meter onder NAP) en heeft een **drooglegging van 15-30 cm**. In het gebied komen ook onderbemalingen voor. Hierin is ontwateringsdiepte groter. Het Oostzanerveld is grotendeels geïsoleerd van de zilte invloeden uit het verleden, waardoor het watersysteem in dit deelgebied als **zoet** is te bestempelen. Toch komen in het noordelijk nog relicten van brakke milieus voor.

Ondanks dat de abiotische situatie te wensen overlaat en niet of nauwelijks nog sprake (meer) is van natuurlijke processen, zijn in Polder Oostzaan van oudsher hoge natuurwaarden aanwezig, zoals bijvoorbeeld de **verlandingsvegetaties** vanuit het voorheen brakke watermilieu. Het **open waterrijke karakter waar open graslanden en moerasgebieden** elkaar afwisselen heeft ertoe geleidt dat het een belangrijk weidevogelgebied is.

Niet in de laatste plaats zijn ook de **uitgestrektheid** en **openheid** van het gebied van groot belang. Langs de westkant van het gebied lopen twee snelwegen, de A7 en de A8, deze kruisen elkaar in het knooppunt Zaandam, dat pal naast het gebied ligt. Ook loopt er een spoorweg (Zaandstad-Purmerend) door en langs het Oostzanerveld. In het oosten loopt een weg langs het gebied. Hierdoor is er lokaal sprake van geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen **rust en stilte** toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend.

Huidig gebruik

De natuurwaarden hangen sterk samen met het **traditionele (extensieve) agrarische weidebeheer** dat nu nog steeds plaatsvindt in het gebied. Daarnaast vindt in delen van de polder ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden zoals weidevogels. De rietlanden, die rijk zijn aan blad- en veenmossen, worden regelmatig gemaaid om de botanische waarden in stand te houden. De hoog opgaande rietruigten worden niet of slechts af en toe gemaaid; wel wordt plaatselijk bosvorming tegengegaan door het verwijderen van opslag van bomen en struiken.

Ook is er sprake van recreatief medegebruik, dat hoofdzakelijk over het water plaatsvind. Op enkele plekken worden fluisterboten verhuurd. Daarnaast lopen er enkele wandel- en fietspaden door het gebied en in de winter zijn er zo nu en dan schaatstochten. Ten slotte is er nog sprake van zowel sport- als beroepsvisserij in het gebied. Beide visserijsoorten moeten zich wel houden aan het visstandbeheerplan.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Oostzanerveld de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Ondanks de veelal matige waterkwaliteit is het waterpatroon in het Oostzanerveld waardevol, met

name voor **watervogels** en **moeras- en rietvogels** die ook profiteren van de relatieve rust in het gebied. Voor een deel van deze soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. De zeldzame **meervleermuis** foerageert veelvuldig in het gebied, de verblijfplaatsen liggen in bebouwd gebied buiten de polder. Ook voor deze soort geldt een Natura 2000-instandhoudingsdoel.

De open wateren zijn in de meeste gevallen zoet, met in het noordelijk deel van het gebied lokaal als relict nog situaties met brakwaterindicatoren zoals Groot nimfkruid en Snavelruppia. Aan de open wateren in de polder, met name langs tochtsloten en kleine veenplassen, grenzen op een aantal plaatsen oeverlanden die door verlanding uit het open water zijn ontstaan, meestal in de periode dat nog sprake was van brakke omstandigheden. Intussen is het gebied echter vergaand en onomkeerbaar verzoet, er zijn in de polder geen reële mogelijkheden om ‘natuurlijke’ brakke omstandigheden te herstellen. De wateren in het natuurgebied worden gerekend tot beheertype **N04.02 Zoete Plas**. In het kader van Natura 2000 zijn ze aangewezen als habitattype H3140 Kranswierwateren. In de wateren komen **vissoorten** als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad voor. Voor genoemde soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Boven de wateren foerageert de **meervleermuis**, waarvoor ook een Natura 2000-instandhoudingsdoel geldt.

In de oeverlanden zijn kenmerkende vegetaties uit de verlandingsreeks aanwezig (**N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**, **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (habitattype H91D0 Hoogveenbossen)). **N06.01 Veenmosrietland** en **moerasheide** bestaat uit voedselarme, sterk door regenwater beïnvloede vegetaties. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. Voor de vochtige heiden en goed ontwikkelde veenmosrietlanden zijn als habitattypen ook instandhoudingsdoelen geformuleerd in het kader van Natura 2000 (H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H7140B Overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden en ZGH7140B Overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden (zoekgebied)). Hetzelfde geldt voor natte ruigten die gerekend worden tot **N05.01 Moeras**, die veelal zijn ontstaan door het staken van (maai)beheer in voormalige veenmosrietlanden. Deze gebieden zijn in het kader van N2000 aangewezen als habitattype H6430B Ruigten en zomen, harig wilgenroosje. Deze zijn floristisch

minder van belang, maar vormen een belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels** en de **noordse woelmuis**. Voor verschillende moerasvogels en de noordse woelmuis gelden ook instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten. Naast de actuele natuurwaarden is het gebied in potentie van belang voor **ringslang**, **waterspitsmuis en otter**. De waterspitsmuis en ringslang zijn uit de directe omgeving al bekend, bijvoorbeeld uit het Wormer- en Jisperveld (L17). Vanuit Natura 2000 worden maatregelen getroffen om nieuwe verlanding actief op gang te brengen.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de polder bestaat, naast het waterpatroon, uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van microreliëf dat van belang is voor de natuur. Deze graslanden worden op verschillende manieren beheerd en daardoor zijn er ook verschillen in de flora en fauna op deze graslanden. De beheertypen van deze graslanden zijn **N10.02 Vochtig hooiland**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**.

In de loop van de tijd heeft wel intensivering van het gebruik plaatsgevonden. De terreinen bieden een fraaie afwisseling van extensieve graslanden, soortenarme rietlanden, voedselrijke rietzomen en veenmosrijke riet- en biezenlanden. Het gebied herbergt een groot oppervlak aan **natte schaallanden** (**N10.01**). Deze zijn, door de kleine verschillenen in hoogten, vaak zeer soortenrijk. Ze zijn rijk aan bijvoorbeeld zegges en orchideeën. Ook leven er veel soorten dagvlinders, waaronder het bruin zandoogje en de zwartsprietkop.

De grootste kwaliteit is echter gelegen in het belang voor vogels, met name broedende **weidevogels** en overwinterende **watervogels**. Een deel van de doortrekkers en wintergasten heeft een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. De broedvogeldichtheid van weidevogels bedraagt meer dan 100 broedparen per 100 hectare. In de open weilandgebieden broeden nog relatief veel grutto's, maar hun aantal is sinds 1999 afgenomen. De grootste slaapplaats van grutto’s in het Natura 2000-gebied ligt in de noordoosthoek van het Oostzanerveld. Het gebied vormt ook een belangrijk habitat voor de visdief, deze is in grote aantallen aanwezig.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties worden in het gebied al vergaand benut. Om de waarde voor weidevogels te verbeteren, kan lokaal de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige opgaande beplanting (N14.02 Hoog- en laagveenbossen) met beperkte ecologische meerwaarde. Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen verder in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een stabiel hoog waterpeil te komen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water- en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas *incl. N2000: H3140*	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H7140B, ZGH7140B, H4010B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: roerdomp, bruine kiekendief, kemphaan, watersnip, snor, rietzanger (broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.01 Nat schraalland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000: visdief (broedvogel), grutto (niet-broedvogel)*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, meerkoet (niet-broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en het uitgestrekte eeuwenoude landschaps-patroon feitelijk worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandings-processen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

Twiske (L23)

1 Algemene gegevens

Nummer	L23
Naam gebied	Twiske
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Landsmeer, Oostzaan
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	618 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Twiske

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in Twiske bedraagt ruim 600 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten, parkachtige landschap met historische verkaveling en een samenhangend watersysteem met uitgebreide moeraszones. Twiske is onderdeel van Natura 2000-gebied Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, en is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Al deze gebieden zijn onderling verbonden.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied, waar ook de gebieden Oostzanerveld (L22) en Ilperveld en Varkensland (L24) deel van uitmaken. Deze vormen tezamen het grootste min of meer aaneengesloten

uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Twiske sluit aan de noord- en zuidzijde nagenoeg aan op het Oostzanerveld, en aan de oostzijde op het Ilperveld. Alleen de bebouwingslinten van Oostzaan en Den Ilp liggen er gedeeltelijk tussen. Met name het noordelijke (meest natuurlijke) deel van het Twiske is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

De samenhang voor moeras- en watergebonden soorten komt tot stand via een aantal natte natuurverbindingen (LNV1), die het gebied met andere grote veenweidegebieden verbindt, waaronder Oostzanerveld (L22), Ilperveld en Varkensland (L24), Jagersveld (L21) en Wormer- en Jisperveld (L17). Langs deze natuurverbindingen liggen ook waterrijke stapstenen, zoals de oeverlanden langs de ringvaart van de Wijde Wormer (L27). Verder vormen deze gebieden samen met de Eilandspolder (L11) en NNN-gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Twiske en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Twiske is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Vanaf de 8e eeuw is begonnen met ontginning van het gebied. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in een kenmerkende strookvormige verkaveling. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was en later, na 1600, als grasland. Het brakke veenweidegebied, met honderden veeneilanden en talloze sloten en vaarten, bleek in de loop van de tijd weinig rendabel vanwege het vele zout, afkomstig van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee. Het veen klonk steeds verder in door de ontwatering: het gebied kwam uiteindelijk een tot twee meter onder zeeniveau te liggen. Het riviertje Twiske stroomde in het veenweidegebied waar veel turf werd gewonnen en daardoor legakkers en petgaten ontstonden. Rond 1930 werd begonnen met de inpoldering van dit gebied. De kwaliteit van de drooggelegde landbouwgrond bleek echter zeer matig en eind jaren vijftig werd de inpoldering stopgezet. In de jaren zestig werd onder het veen zand gewonnen voor de aanleg van het Coentunneltracé. Vanaf 1972 richtte men de 40 meter diepe zandwinningsplas, de Stootersplas, en het omliggende terrein in als recreatie- en natuurgebied Twiske gericht op sport, (vaar)recreatie en natuurwaarden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de natuurgebieden in de omgeving bestaat voornamelijk uit veen met een kleiige toplaag. In Twiske is de bodem deels opgehoogd met zand (met name de recreatieterreinen). Het oorspronkelijke riviertje Twiske loopt van noord naar zuid door het gebied en wordt onderbroken door de Stootersplas. De maaiveldhoogte in het Twiske varieert sterk. Het zuidelijk deel (de Vennen) is met een maaiveldhoogte van -2,60 m NAP één van de laagstgelegen gebieden in de omgeving. Het waterpeil in de noordelijke helft van het Twiske is -1,80 m NAP in de zomer en -1,55 m NAP in de winter, terwijl het waterpeil in het zuiden (o.a. de Vennen) -2,90 m NAP is. De graslanden kennen in het voorjaar een drooglegging van 10-40 cm beneden maaiveld. In het gebied is sprake van brakke kwel vanuit het Noordzeekanaal en het oorspronkelijk zoute kleipakket. De Stootersplas is een diepe zoetwaterplas die onderdeel is van KRW-waterlichaam “Waterrijk ’t Twiske”. Het water van de plas heeft een matige waterkwaliteit. In de winter is de plas helder en in de zomer regelmatig troebel. Soms is er in delen van de plas tijdelijk sprake van blauwalgenbloei.

De recreatie beperkt zich grotendeels tot de zomerperiode. Daarom is er sprake van winterse rust in het gebied. Met name op en rond de Stootersplas is sprake van openheid en uitgestrektheid. Het noordelijke deel kent nog enkele overblijfselen van het historische water- en verkavelingspatroon. De overige delen van het Twiske bestaan uit een parkachtig landschap, bestaande uit grasvelden afgewisseld met bosschages, met een intensief recreatief gebruik. In dit landschap wisselen openheid en beslotenheid elkaar af.

Huidig gebruik

Twiske kent een multifunctioneel gebruik, met een zonering tussen intensief en extensief gebruikte delen. Het noordwestelijk deel heeft voornamelijk een agrarische en natuurfunctie en biedt mogelijkheden voor extensieve recreatie in de vorm van wandelen en fietsen. De graslanden in de Akkers en de Vennen worden beheerd conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen. De Blokken wordt begraasd door Schotse hooglanders. Het intensieve recreatieve gebruik, geconcentreerd in het zuidwestelijke en noordoostelijke deel, vindt voornamelijk in de zomer plaats. De intensief gebruikte gebieden bestaan uit zwemstrandjes, speeltuinen, dagkampeerterreinen en meerdere restaurants/kiosken langs de Stooterplas. In de zomer vinden een aantal festivals plaats in het zuidelijke deel van het Twiske. Op de Stootersplas wordt ’s zomers gevaren met kleine recreatievaartuigen, gewindsurfd, gezwommen en gedoken. In de winter beperkt zich het recreatief gebruik tot vissen vanuit bootjes. In het zuiden nabij De Leers is

een jachthaven aanwezig met ligplaatsen voor boten en bootverhuur. Door het gebied lopen een groot aantal voet-, wandel-, ruiter- en mountainbikepaden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Twiske de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Halfopen bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Een groot deel van Twiske bestaat uit groot open water van de Stootersplas met het omliggende slotensysteem, beide aangewezen als **N04.02 Zoete plas**. Ondanks de veelal matige waterkwaliteit is het open water in 't Twiske waardevol voor pleisterende **watervogels**. Voor een deel van deze soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (Vogelrichtlijn). Met name voor de smient is het Twiske een populaire pleisterplaats, in herfst en winter pleisteren maximaal 10.000 tot 25.000 smienten op de Stootersplas. Tevens vormt het open water een biotoop voor **zoetwatervissen**. Onder andere de rivierdonderpad komt in het gebied voor. Het open karakter van de Stootersplas en de vele lijnvormige watergangen maken het een geschikt foerageergebied voor de meervleermuis (Habitatrichtlijnsoort voor Oostzanerveld, Ilperveld en Varkensland) en andere soorten **vleermuizen**. Aan het open water grenzen op een aantal plaatsen brede moeraszones die veelal begroeid zijn met (overjarig) riet. Dit biedt voor diverse **moeras- en rietvogels** geschikte broedgelegenheid, waaronder roerdomp, bruine kiekendief, snor en rietzanger. Voor deze soorten geldt teven een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Ook voor **noordse woelmuis** (Habitatrichtlijnsoort voor Oostzanerveld, Ilperveld en Varkensland) **waterspitsmuis** en **ringslang** is het waterrijke gebied met structuurrijke oevervegetaties van belangrijke waarde. In de Blokken ligt een kleine poel. In combinatie met omliggende wateren en ruigtes vormt dit een waardevol gebied voor libellen en andere ongewervelden van nat milieu.

Potentiële natuurwaarden

Door de omvang en aanwezige potenties voor water- en moerasnatuur, biedt het gebied mogelijkheden voor een duurzame populatie van noordse woelmuis. Ook voor **otter** en watersnip (Natura 2000 instandhoudingsdoel) vormt het gebied een potentieel habitat. Het creëren van meer plas-draszones is een kernopgave voor kemphaan (Natura 2000 instandhoudingsdoel).

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het zuidoostelijke deel (de Vennen) en het noordwestelijke deel (de Akkers) van Twiske bestaan, naast het waterpatroon, uit open, extensief agrarisch grasland. De graslanden worden afgewisseld door voedselrijke rietzomen en moerasvegetaties, deze zijn verder uitgewerkt in de

eerder beschreven kernkwaliteit. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Op de graslanden broeden **weidevogels**, waaronder grutto en kievit. De broedvogeldichtheid in de Vennen is meerdere broedparen per hectare. De aantallen weidevogels zijn de afgelopen jaren wel afgenomen.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen in de verdere extensivering van het agrarisch beheer en uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Zorgboerderij De Marsen neemt al maatregelen ten gunste van weidevogels, zoals het uitstrooien van ruige mest over de landen. Aangezien de zorgboerderij slechts een deel van het gebied beheert, is het wenselijk om ook in de overige (verpachte) graslanden mogelijkheden voor extensivering van te verkennen. Hiervoor is subsidiëring via voor agrarisch natuurbeheer nodig. Lokaal kan de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige opgaande beplanting. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland.

Kernkwaliteit: Halfopen bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het Twiske bestaat grotendeels uit gebieden die gebruikt worden voor recreatie en veelal zijn ingericht als een parkachtig landschap. Buiten de zeer intensief gebruikte delen kenmerkt het gebied zich door een afwisseling van bos, bosranden, ruigten en opener terrein met begrazing en/of recreatief medegebruik. De verspreid liggende bospercelen bestaan uit gevarieerd loofbos met doorgaans een goed ontwikkelde struik- en kruidlaag. In de Blokken liggen enkele botanisch waardevolle graslanden, met indicatoren van brakke omstandigheden en aanwezigheid van grote keverorchis. De bossen en bosranden bieden broedgelegenheid aan een groot aantal **bos- en struweelvogels**, waaronder grauwe vliegenvanger, groene specht en spotvogel. De meer natuurlijke beheerde bloemrijke graslanden bieden leefgebied aan **dagvlinders** en **libellen**. Voor de meeste delen met recreatief medegebruik bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

De meer aaneengesloten bosstructuren aan de westkant en noordoostkant van het gebied hebben een duidelijke potentie voor de verdere ontwikkeling naar gevarieerd, oud loofbos op vochtige bodems (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). De bossen kunnen dan in belang kunnen toenemen voor de **boommarter**, die zich vanuit Amsterdam en omgeving noordwaarts kan verspreiden. Ook voor **ringslang** biedt de afwisseling tussen bosschages, ruigte, structuurrijke oevers en water kansen voor uitbreiding van het leefgebied in Twiske. Door extensief beheer van de bosranden en de niet intensief gebruikte, open terreinen graslanden kunnen gevarieerde bosranden met struweel, bloemrijke ruigten en kruidenrijke graslanden (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

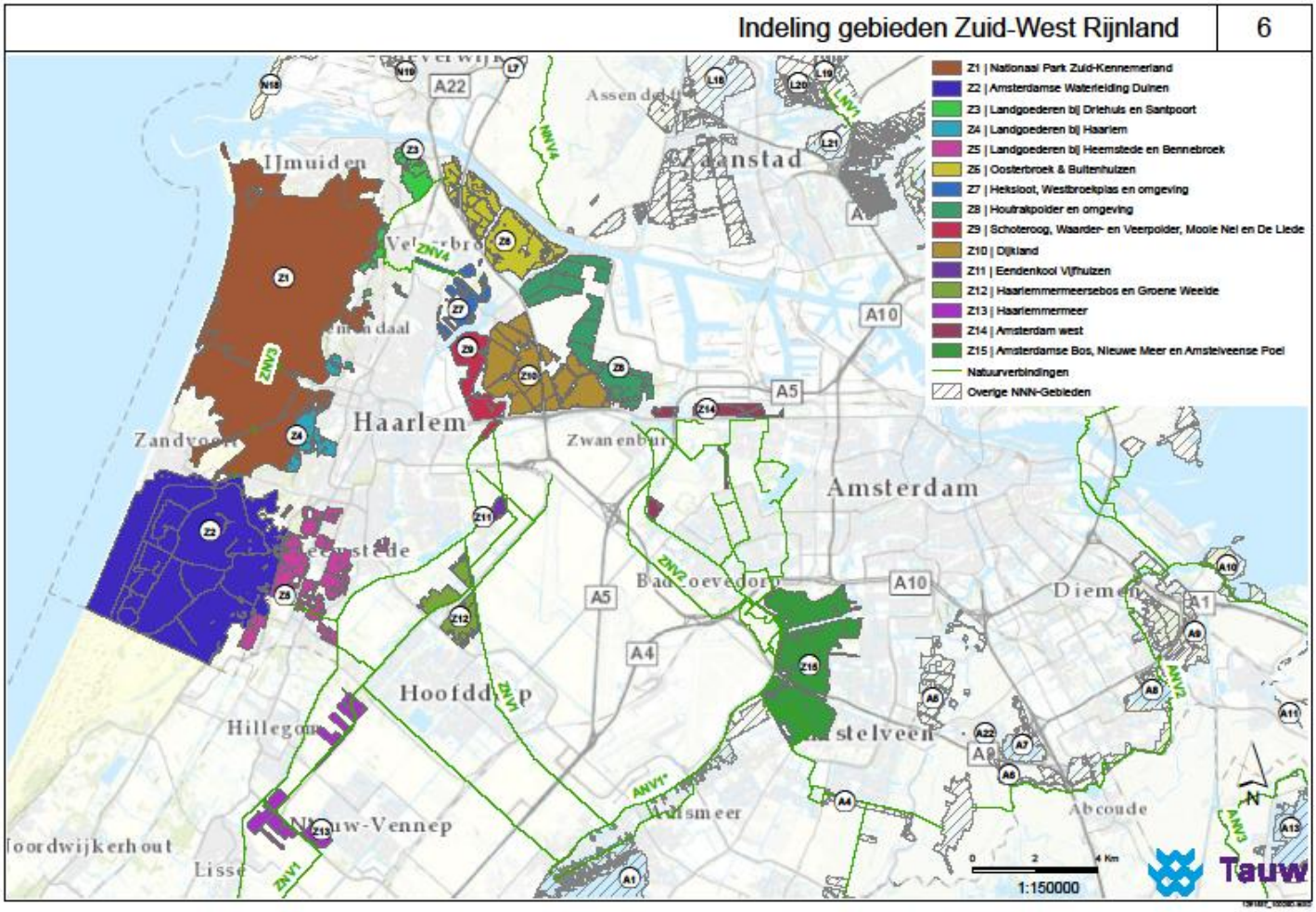
Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: roerdomp, bruine kiekendief, kemphaan, watersnip, snor, rietzanger (broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, meerkoet (niet-broedvogels)*	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	

N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000: kemphaan, visdief (broedvogels), grutto (niet-broedvogel)*	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Halfopen bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de aanwezige natuurwaarden in Twiske in theorie op enige termijn vervangbaar is, is vanwege de samenhang tussen de natuurwaarden, het oude verkavelingspatroon en watersysteem en de abiotische omstandigheden sprake van een nagenoeg onvervangbare situatie. De bossen en graslanden in de meer recreatieve delen zijn op korte termijn vervangbaar (graslanden < 20 jaar, bossen <50 jaar). Echter, het belang van het gebied als grootschalig recreatieterrein in de regio ten noorden van Amsterdam, maakt dat het gebied maatschappelijk gezien een onvervangbare waarde heeft.

Indeling gebieden Zuid-West Rijnland
6
Z1 | Nationaal Park Zuid-Kennemerland
Z2 | Amsterdamse Waterleiding Duinen
Z3 | Landgoederen bij Driehuis en Santpoort
Z4 | Landgoederen bij Haarlem
Z5 | Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek
Z6 | Oosterbroek & Buitenhuizen
Z7 | Heksloot, Westbroekplas en omgeving
Z8 | Houtrakpolder en omgeving
Z9 | Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede
Z10 | Dijkland
Z11 | Eendenkooi Vijfhuizen
Z12 | Haarlemmermeersebos en Groene Weelde
Z13 | Haarlemmermeer
Z14 | Amsterdam west
Z15 | Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel
Natuurverbindingen
Overige NNN-Gebieden
IJmuiden
Haarlem
Amsterdam
Diemen
Abcoude
Hoofddorp
Nieuw-Vennep
Lisse
A22
A10
A5
A4
A1
0 2 4 Km
1:150000
Tauw

Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1)

1 Algemene gegevens

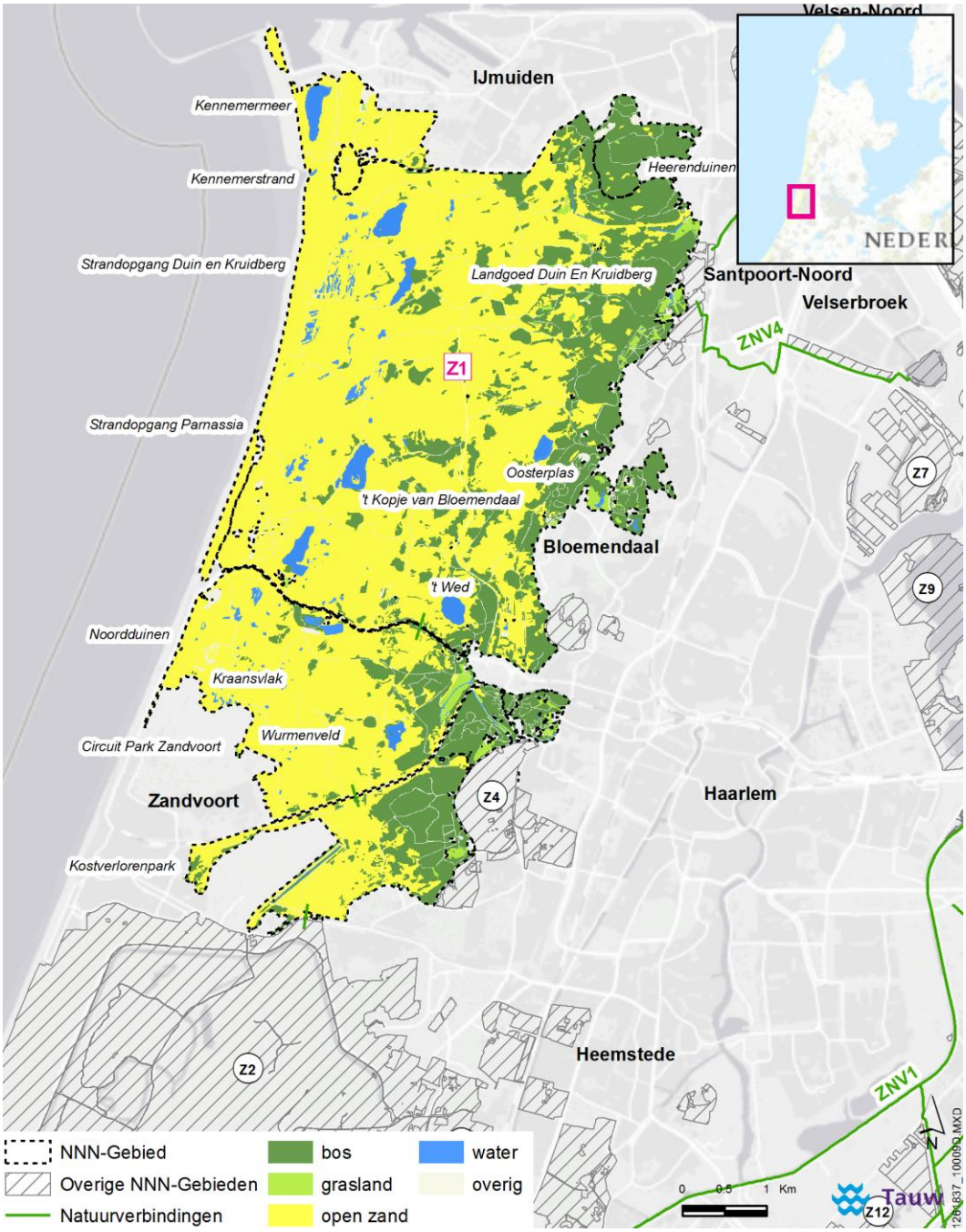
Nummer	Z1
Naam gebied	Nationaal Park Zuid-Kennemerland
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuid/West Rijnland
Gemeenten	Bloemendaal, Zandvoort, Velsen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #88 Kennemerland-Zuid (Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (jonge duinen) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	3556 hectare
Eigendom / beheer	PWN (hoofdbeheerder), Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in Nationaal Park Zuid-Kennemerland bedraagt circa 3556 hectare. Dit NNN-gebied beslaat het hele duingebied van IJmuiden tot Zandvoort. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte aaneengesloten landschap van jonge en oudere duinen. Op een aantal punten wordt de samenhang beperkt, bijvoorbeeld door het spoor tussen Zandvoort en Haarlem en door twee provinciale wegen. Op deze plaatsen zijn 3 natuurverbindingen in de vorm van ecoducten gebouwd (Duinpoort, Zeepoort en Zandpoort; ZNV3). De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Ten zuiden van het gebied liggen de Amsterdamse Waterleiding Duinen (noord) (Z2). De relatie van deze samenhangende duingebieden met noordelijker gelegen duingebieden zoals het Noordhollands Duinreservaat (N3) wordt, althans voor een deel van de fauna zoals kleine zoogdieren en vlinders, sterk beperkt door het Noordzeekanaal. Voor sommige mobiele soorten bieden het Forteiland of waadplekken in het Noordzeekanaal nabij Spaarnwoude mogelijk enig soelaas.

De duingebieden hebben in Nederland aan de binnenlandse zijde veelal een harde grens met het achterliggende agrarische landschap dat is ontstaan door ontginning van de oude binnenduinen en de poldergebieden op de achterliggende strandvlakte. In Nationaal Park Zuid-Kennemerland is dat wisselend, omdat er nog waardevolle verbindingen met buitenplaatsen van NNN-gebieden Landgoederen bij Driehuis en Santpoort (Z3) en Haarlem (Z4) aanwezig zijn. De connectiviteit met deze NNN-gebieden is redelijk, ze grenzen veelal direct aan het Nationaal Park. Op enkele plaatsen kan de verbinding met de landgoederen nog verbeterd worden. Op grotere afstand kunnen bossoorten zich via de natuurverbinding ZNV4 richting Oosterbroek & Buitenhuizen (Z6) verplaatsen en Heksloot, Westbroekplas en omgeving (Z7).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Nationaal Park Zuid-Kennemerland en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Nationaal Park Zuid-Kennemerland omvat een groot min of meer aaneengesloten duinmassief, dat hoofdzakelijk bestaat uit het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). Het Duingebied van Kennemerland-Zuid is uniek om de nog redelijk complete landschapsopbouw van de oude duinen of strandwallen in de oostelijke landgoederenzone, tot de complete serie jonge duinen.

Het jonge duinlandschap is behalve uitgestrekt ook zeer gevarieerd en rijk aan reliëf. De hoge duinen zijn pas na 900 ontstaan, terwijl de lage strandwallen al meer dan 5000 jaar geleden zijn gevormd. Voor het ontstaan van de jonge duinen lag er langs de kuststrook een reeks lage strandwallen, onderbroken door zeegaten die zich door de eeuwen heen verplaatsten, openden of juist sloten. Deze strandwallen of oude duinen zijn nu nog te vinden in de binnenduinrand. Landgoed Duin en Kruidberg behoort hier bijvoorbeeld toe. De strandwallen worden onderbroken door strandvlaktes, waar veenvorming heeft plaats gevonden. De hoge jonge duinen zijn vanaf de vroege Middeleeuwen gevormd door de stijgende zeespiegel in combinatie met aanlandige wind. Ze zijn over de oude strandwallen en -vlakten heen gestoven en vermengd. Daarnaast is de oude kustlijn oostwaarts verplaatst door kustafslag van de strandwallen.

In het strandwallengebied zijn vondsten van bewoning gevonden tot 5000 jaar oud. De invloed van de mens is terug te vinden in de duinen. Rond zeedorpen bestond deze invloed uit het kappen van helm, veehouderij en zandafgraving. Daarbij is een typisch zeedorpenlandschap ontstaan. Vanaf de 17e eeuw begon de mens in te grijpen door (eerst nog kleinschalig) actieve kustverdediging en plaatselijke bebossing. Vanaf de 17e eeuw werden er ook langs en in de duinrand veel buitenplaatsen gesticht. Vanaf de 19e eeuw werd het duin gebruikt voor waterwinning. Dit is in 2002 door het PWN gestopt ten gunste van de natuur. Het gebied heeft nog wel een functie als strategische drinkwaterreserve. In geval van een calamiteit kan er weer drinkwater worden opgepompt uit de putten die bedrijfsklaar worden gehouden. Ook werden de duinen in de 19e eeuw grootschalig en intensief vastgelegd als bescherming tegen de zee en overstuiving van woonplaatsen en er vonden afzandingen plaats bij buitenplaatsen ten behoeve van de verkoop van zand voor de verstedelijking.

Ook de Tweede Wereldoorlog heeft zijn sporen achtergelaten in het landschap. De Atlantikwall is een van de meest intacte vestingen in West Europa. In Kennemerland-Zuid zijn op veel plaatsen nog restanten van deze Atlantikwall terug te vinden. Bekende voorbeelden zijn de anti-tankgracht in de Heerenduinen, de anti-tankmuur in het Kraansvlak, de vele bunkers bij onder andere IJmuiden, evenals bunkerwoningen in het Zandvoortse Kostverlorenpark en de toren op 't Kopje van Bloemendaal die uitkijkt over de Kennemerduinen. Op veel plaatsen in de zeereep zijn bunkers en verdedigingswerken opgeruimd of onder het zand verdwenen.

Aardkundig monument

De duinen en strandwallen zijn aardkundige waarden die iets vertellen over de manier waarop het landschap is ontstaan. Ook de bodem in dit gebied is bijzonder omdat er in de oude duinafzettingen drie veenlagen van verschillende ouderdom voorkomen (variërend van circa 3000 tot 2150 jaar geleden). Door haar unieke karakter is het duingebied ten westen van Haarlem (AM6), waar het Nationaal park Zuid-Kennemerland toe behoort, benoemd tot aardkundig monument. Dit betekent dat bij natuurontwikkelingen de aardkundige waarden moeten worden meegenomen in de afweging. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Een belangrijk kenmerk van de duingebieden en de daar aanwezige variantie is de rijkdom aan gradiënten, met name in dynamiek, in kalkgehalte van het duinzand, in vochtigheid en in reliëf en expositie. Van west naar oost is een gradiënt in de winddynamiek aanwezig die min of meer gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (struweel en bos) en een gradiënt in ontkalking. Naarmate duinen meer vastgelegd en ouder zijn neemt de oppervlakkige ontkalking van de bodem toe.

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied is dus de dynamiek van wind en (zee)water. Met name de zeereep is van groot belang als kustverdediging. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden voor 'natuurlijke' processen waarbij de winddynamiek de ruimte krijgt, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie ('zandmotor'). Hiertoe zijn tussen strandopgang Parnassia en strandopgang Duin en Kruidberg vijf sleuven in het zeeduin uitgegraven tot 7 meter boven NAP. In de windbaan van deze sleuven zijn landinwaarts vijf paraboolduinen kaal gemaakt van begroeiing en humeuze bovengrond om grootschalige verstuiving op gang te brengen. Behalve in de zeereep is actieve verstuiving

namelijk ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van kalkrijk zand ontstaan nieuwe pioniermilieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden.

De hiervoor beschreven macrogradiënten verklaren een groot deel van de verscheidenheid van het duingebied als geheel, zowel in verschijningsvorm als in aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is echter veel complexer en kleinschaliger, onder meer omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Tenslotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld plaatsgevonden. Ook de stikstofdepositie veroorzaakt vergrassing. Nabij de binnenduinrand is daarnaast veel (grotendeels ook aangeplant) bos aanwezig, wat gekenmerkt wordt door beslotenheid. Een groot deel van het gebied is aangewezen als stiltegebied (het deel bij Santpoort-Zuid en Bloemendaal). Relatieve rust, stilte en donkerte zijn dus belangrijke kenmerken in dit deel van het gebied. Nabij Zandvoort zorgt het Circuit Park Zandvoort rdagelijks voor verstoring in de duinen aan de weerszijden van de Bloemendaalse Zeeweg en de Zandvoortselaan en bij evenementen, afhankelijk van de windrichting, ook in het noordelijk deel van het Nationaal Park of de zuidelijke gelegen Amsterdamse Waterleiding Duinen.

Na het starten van de drinkwaterwinning in de 19de eeuw ontstond er een dalende grondwaterstand, die leidde tot verdroging van duinvalleien. Door deze verdroging is in 2002 besloten om de waterwinning te stoppen, wat leidde tot herstel van de natte duinvalleien. Hoge waterstanden in de winter en een voor de duinen kenmerkende peildynamiek zijn bepalend voor de aanwezigheid van soortenrijke vegetaties. In oudere duinvalleien neemt de hoeveelheid organische stof toe en het kalkgehalte van het zand af, waardoor op termijn verzuring van de natte milieus plaatsvindt. Door kalkrijke kwel vanuit de omliggende duinen wordt echter in delen (vaak de randen) van de duinvalleien de kalkrijkdom op orde gehouden. Hierdoor ontstaan ook op kleinere schaal interessante overgangen in zowel vochtigheid als kalkgehalte.

Op grotere schaal is het watersysteem ook van groot belang voor de overgang van de jonge duinen naar de achtergelegen strandvlakten. In de duinen is sprake van een ‘zoetwaterbel’ die rust op het zoute grondwater in de diepere ondergrond. Naarmate de duinen hoger zijn, komt de onderkant van de zoetwaterbel op grotere diepte in de ondergrond te liggen. Aan de bovenkant bolt het zoete grondwater in het duinmassief sterk op, waardoor er sprake is van een watertoevoer naar de flanken van het duinmassief, waar met name landinwaarts het water als zoete kalkrijke kwel en duinrellen weer aan de oppervlakte komt. Deze situatie is lokaal nog aanwezig of te herstellen waar delen van de strandvlakte onderdeel zijn van het NNN.

Er is in Nationaal Park Zuid-Kennemerland sprake van een bijzondere situatie in het zogenaamde zeedorpenlandschap. Hier spelen in beginsel dezelfde processen als hiervoor beschreven, maar er heeft ook eeuwenlang kleinschalig gebruik van de duinen plaatsgevonden. Vooral door het weiden van vee, maar ook door kappen van struiken en het trekken van helm. Verder werden lokaal ook akkertjes (‘landjes’) in gebruik genomen die door verdroging steeds verder werden uitgegraven. Naar schatting is ca. 20-30 % van het oppervlak van het duingebied (nagenoeg alle valleien) in gebruik geweest voor de aardappelteelt. Met de vrijgekomen grond werden zanddijkjes opgeworpen waardoor een kenmerkend landschapspatroon ontstond dat deels nog herkenbaar aanwezig is rond Zandvoort en IJmuiden. Kortstondig strekte de invloed van deze zeedorpen zich ver in het omliggende duingebied. In het midden van de 19e eeuw waren grote delen van het duin te droog geworden voor landbouw en stopte dit kleinschalige gebruik. Vanaf dat moment werden bosbouw en waterwinning steeds belangrijkere functies van het duingebied.

Huidig gebruik

Het huidig gebruik in Nationaal Park Zuid-Kennemerland is hoofdzakelijk gericht op de natuurfunctie, waarbij (gezoneerd) recreatief medegebruik mogelijk is, vooral in de vorm van wandelen en fietsen. De ligging ligt nabij de Metropool Amsterdam maakt het een populair gebied om te ontspannen. In een deel van het gebied mag gestruind worden buiten de paden, om de dynamiek te bevorderen. Door de beheerder worden toegangsbeperkingen gehanteerd in het

kader van natuurbehoud, zoals het afsluiten van gebieden tijdens de broedtijd of het instellen van een rustgebieden voor wild (bijvoorbeeld Kraansvlak met kudde wisenten). Daarnaast is ook de zeereep, die naast natuur een primaire functie als kustverdediging heeft, niet toegankelijk buiten de aangegeven routes naar het strand. Een tweetal duinmeren is aangewezen als officiële zwemwaterlocatie, namelijk 't Wed en de Oosterplas.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in Nationaal Park Zuid-Kennemerland de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid dynamisch duinlandschap
- Zeedorpenlandschap
- Vastgelegd binnenduinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch duinlandschap

Huidige natuurwaarden

De buitenste jonge duinen vormen een (begeleid) dynamisch open duinlandschap. In dit landschap uiten verschillen in windwerking, expositie en vochtigheid zich in een grote verscheidenheid aan soortenrijke vegetaties en bijbehorende fauna, die grotendeels bijeen komen in het beheertype **N08.02 Open duin**. In afwisseling daarmee komen verspreid ook **N08.01 Strand en embryonaal duin, N08.03 Vochtige duinvallei**, **N04.02 Zoete Plas** en **N15.01 Duinbos** voor. Voor de laatste geldt dat deze meer verspreid voorkomt vergeleken met de binnenduinen en in kleinere oppervlaktes. Kleinere bosjes in valleitjes kunnen overigens wel spontaan en al lang aanwezig zijn en mede daardoor rijk zijn aan bijzondere soorten. De embryonale duinen (N2000: H2110 Embryonale duinen) en strand op het Kennemerstand zijn momenteel de breedste langs de vastelandskust van Noord-Holland. In de meeste NNN-gebieden zijn deze afwezig of zeer smal.

De meest dynamische delen binnen het open duin bestaan uit de zogenaamde witte duinen die ook als apart habitattype in het kader van Natura 2000 zijn aangewezen (H2120 Witte duinen). Deze komen voor als een aaneengesloten zone van stuivende helmduinen in en direct achter de zeereep. Veel van deze duinen zijn in het kader van kustverdediging in het verleden gefixeerd door onder meer aanplant van helmgras. Intussen is het belang van actieve verstuiving voor het hele duinecosysteem zo duidelijk geworden dat weer ruimte gezocht wordt voor actieve verstuivingsprocessen. Zo zijn er al stuifkuilen direct achter de zeereep gegraven waarin de wind vrij spel heeft en ook wordt overwogen om kerven in de zeereep aan te brengen waar dit vanuit kustverdedigingsoogpunt verantwoord is. Verder wordt actief gezocht naar mogelijkheden om zandsuppleties niet te beperken tot een vooraf vastgestelde ophoging van het strand, maar zodanig uit te voeren dat deze door verstuiving op 'natuurlijke' wijze de zeereep van aanvoer van vers zand voorzien.

Op de plaatsen waar de dynamiek wat lager is, zijn duingraslanden ontstaan die bedekt zijn met een vrijwel gesloten gras-, mos of korstmosmat. Deze zogeheten grijze duinen, die eveneens in verschillende varianten als habitattype zijn aangewezen (H2130 Grijze duinen), beslaan in de Nederlandse duinen grote oppervlaktes, waardoor ze internationaal van groot belang zijn. Deze duingraslanden (het zogenaamde fakkelgras- en dauwbraamlandschap in de kalkrijke duinen) zijn soortenrijk en bevatten unieke plantengemeenschappen, die deels bepaald worden door de lokale kalkrijkdom. Een deel van de grijze duinen (Kraansvlak) wordt begraasd door wisenten, waarbij de

rol van deze soort in het ecosysteem wordt onderzocht. Grote delen van het omliggende gebied worden begraasd met schotse hooglanders en Konik paarden.

In de kalkrijke duingebieden zijn wijd verspreid duindoornstruwelen (N2000: H2160 Duindoornstruwelen) en in mindere mate kruipwilgstruwelen (N2000: H2170 Kruipwilgstruwelen) aanwezig. Met name de eerste hiervan is in Europa zeldzaam en dus van grote internationale waarde. In de duindoornstruwelen komen **bos- en/of struweelvogels** voor, waaronder de nachtegaal in grote getalen.

In de vochtige laagten liggen vochtige duinvalleien die eveneens tot een habitattype in het kader van Natura 2000 worden gerekend (H2190 Vochtige duinvalleien). De variant met permanent open water is in Nationaal Park Zuid-Kennemerland op een aantal plekken aanwezig (H2190A Vochtige duinvalleien (open water)). De soortenrijke vochtige variant (H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)) is in een beperkt aantal valleien nog goed vertegenwoordigd en van grote waarde. Een kenmerkend voorbeeld is het Kennemermeer / Kennemerstrand bij IJmuiden. Door de hier aangroeiende kust, uniek voor de vastelandsduinen, is hier een uitgestrekte jonge kalkrijke duinvallei ontstaan die kleinschalig beheerd wordt. Deze vallei is zeer soortenrijk en herbergt ook grote zeldzaamheden zoals stippelzegge, honingorchis, slanke gentiaan en groenknolorchis. Voor groenknolorchis geldt tevens een instandhoudingsdoelstelling in het kader van Natura 2000.

In de oudere valleien zijn ook de overgangen tussen de droge duinen en de natte duinvalleien van groot belang. In deze overgangen, waar heischrale situaties grenzen aan kalkrijke kwelzones, komen ook zeer soortenrijke vegetaties voor, waarin bijvoorbeeld veel zeldzame orchideeën en gentianen opvallen. Verspreid door het hele reservaat komen ook duinvalleien met hoge moerasplanten voor (N2000: H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)). Op plaatsen waar basenrijke kwel aan het oppervlakte komt zijn in de duinvalleien, bij toegepast maaibeheer om de vegetatie open te houden, zeer beperkt blauwlandgraslandjes (N2000: H6410 Blauwgraslanden) ontstaan. De soortensamenstelling van deze landjes varieert sterk per locatie. Op een zeer beperkt oppervlak in het kalkovergangsgebied bevinden zich verder groeiplaatsen van de zeldzame galigaan (N2000: H7210 Galigaanmoerassen).

Op de open plekken in het dynamische duinlandschap komen **vogels van heide en open zand** voor, waaronder de intussen zeer zeldzame tapuit en het paapje wanneer zij op doortrek zijn, maar ook grauwe klauwier broedt (onregelmatig) in het gebied. Ook vormt het een goed habitat voor amfibieën en reptielen, waarvan de **rugstreeppad** en **zandhagedis** de meest kenmerkende zijn. Ook voor **ongewervelden van droge milieus** zijn de open duinen van groot belang. Zo weten de zeldzame duinparelmoervlinder, aardbeivlinder en blauwvleugelsprinkhaan zich hier ook te handhaven. Ook is een populatie van de bruine eikenpage aanwezig in het gebied. De vochtige duinvalleien zijn van belang voor **ongewervelden van natte milieus,** zoals de nauwe korfslak, en **vissen**. Voor beide soorten gelden instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000.

Bijzondere elementen in het open duinlandschap en sporadisch ook verder landinwaarts, zijn de bunkers van de Atlantikwall. Deze vertegenwoordigen als overblijfselen van Wereldoorlog II een cultuurhistorische waarde, maar zijn tevens van belang voor overwinterende insecten en vooral **vleermuizen**, zoals de zeldzame meervleermuis. Voor deze soort geldt ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Veel bunkers worden speciaal ingericht en gemonitord voor deze soort. In Nationaal Park Zuid-Kennemerland liggen de grootste concentraties bunkers nabij IJmuiden.

Potentiële natuurwaarden

Het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek in het systeem heeft in eerste instantie een positieve invloed op de kwaliteit van bestaande vegetaties, maar voorstelbaar is dat in het beoogde dynamische landschap de oppervlakte van soortenrijke pioniervegetaties, graslanden en struwelen duurzaam kan toenemen. Het stimuleren van kenmerkende landschapsvormende processen kan hier dan ook als grootste potentie worden gezien, met als gewenste uitkomst een dynamisch mozaïek van open zand, pioniervegetaties, graslanden en lage struwelen, met hier en daar minder dynamische natte valleien en oudere bosjes. Qua connectiviteit verdient met name de

versterking van de noord-zuid relaties rond het Noordzeekanaal aandacht. Wellicht kunnen het forteiland en het sluizencomplex (geen onderdeel NNN) daarbij een rol spelen.

Kernkwaliteit: Zeedorpenlandschap

Actuele natuurwaarden

Het zeedorpenlandschap kan worden beschouwd als een bijzonder type van het begeleid dynamische duinlandschap en heeft daarmee ook grote overeenkomsten. Het kan in zijn geheel tot **N08.02 Open duin** worden gerekend (hoewel op kleine schaal ook vochtiger situaties aanwezig zijn). Het afwijkende karakter komt vooral voort uit het historische gebruik, waardoor naast processen ook oude patronen een rol spelen. Dit landschap beslaat binnen het gebied de grootste oppervlakte rondom Zandvoort (Wurmenveld en Noordduinen). Het zeedorpenlandschap bestaat uit een onregelmatig patroon van in onbruik geraakte oude akkertjes, duinrietruigten, struwelen, graslanden en open, stuivend duin. Hier worden bijzonder soortenrijke en tot ons land beperkte duingraslanden aangetroffen. Het gaat daarbij om zeer bloemrijke vegetaties met daarbinnen ook weer een grote variatie afhankelijk van reliëf en expositie. Voor deze graslanden zijn onder meer diverse silenesoorten zoals oorsilene, orchideeën en bremrapen zoals blauwe bremraap en bitterkruidbremraap kenmerkend. Behalve rijk aan zeldzame plantensoorten zijn de duingraslanden ook rijk aan insecten. Daaronder ook specialisten die afhankelijk zijn van specifieke waardplanten zoals de nachtvlinders witvlek-silene-uil bij IJmuiden (waardplant: nachtsilene). Daarnaast komt ook een breed scala aan **ongewervelden van droge milieus** voor, waaronder veel dagvlinders.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in het zeedorpenlandschap worden al geheel of grotendeels benut. Vanwege de bedreigingen door oprukkende bebouwing ligt de focus hier op behoud van bestaande waarden, waarbij ook behoud (en waar mogelijk versterking) van de ruimtelijke relaties tussen duingebieden ter weerszijden van de bebouwingskernen een belangrijk aandachtspunt is. In dit landschapstype dient een duurzame balans behouden te blijven tussen enerzijds het behoud van de cultuurhistorisch en ecologisch waardevolle patronen en de ruimte voor processen zoals verstuiving, waarbij kleinschaligheid het devies is.

Rond de zeedorpen en de wegen daar naartoe is verder het behoud en zo mogelijk de versterking van de ecologische relaties (noord-zuid) een belangrijk aandachtspunt.

Kernkwaliteit: Vastgelegd binnenduinlandschap

Huidige natuurwaarden

Dit betreft de grotendeels vastgelegde en beboste delen van de duinen en de aangrenzende overgangen naar de achtergelegen strandvlakte. De breedte van deze zone, die overigens in veel gevallen niet hard is met het meer open dynamische duinlandschap, varieert sterk van minder dan 100 meter (bijvoorbeeld bij Overveen) tot bijna een kilometer (bijvoorbeeld bij IJmuiden). De aangrenzende overgangen naar de strandvlakte zijn op een redelijke oppervlakte aanwezig, soms nog als ‘oorspronkelijk’ binnenduinlandschap.

In de binnenduinen komen in grote lijnen dezelfde beheertypen voor als in het dynamischer duinlandschap, dus ook **N08.02 Open duin**, **N08.03 Vochtige duinvallei** en **N15.01 Duinbos**. Het landschap is echter veel meer besloten van aard en de ruimtelijke verdeling van de beheertypen verschikt ook wezenlijk. Ruim meer dan de helft van het gebied wordt ingenomen door aaneengesloten duinbossen, waardoor de opener terreindelen ook niet of nauwelijks nog actieve verstuiving kennen. Natte duinvalleien (N2000: H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)) zijn schaars omdat het grootste deel van de binnenduinrand en dus ook de natte valleien bedekt is met duinbos.

De droge duinbossen zijn, voor zover ze uit loofbos bestaan, in het kader van Natura 2000 gerekend tot habitattype H2180A Duinbossen (droog), de vochtige duinbossen tot H2180B Duinbossen (vochtig) of H2180C Duinbossen (binnenduinrand). In de droge duinbossen domineert veelal zomereik, maar ook berkenbossen zijn kenmerkend. Een deel van deze bossen heeft een lange voorgeschiedenis en is spontaan ontstaan, maar het grootste deel is aangeplant. Dit bostype heeft in het algemeen weinig ondergroei. In de zeldzamere voorbeelden van oude duinbossen komen echter wel zeldzame plantensoorten voor, waaronder het bladgroenloze stofzaad. Vochtige duinbossen komen vooral voor in valleien waar de grondwaterstand in de winter rond het maaiveld ligt, meestal door kwel. Dit type bos heeft een soortenrijke ondergroei van kruiden- en zeggesoorten. Duinbossen in de binnenduinrand zijn veelal aangeplante bossen van beperkte ouderdom. In Nationaal Park Zuid-Kennemerland zijn een aantal landgoederen aanwezig (bijvoorbeeld op strandwallen achter de duinen). Landgoederen met veel stinzenplanten grenzen direct aan het Nationaal Park, maar vallen onder een ander NNN-gebied. In het bosrijke binnenduinlandschap komen **bos- en/of struweelvogels** voor, zoals fluiter, wielewaal (incidenteel), houtsnip, en recentelijk is ook de raaf weer waargenomen in het gebied. De **boommarter** wordt niet veel waargenomen maar is wel een aanwezige soort. Er staan in de bossen tevens bijzondere **paddenstoelen** van kalkrijke duinen. Ook zeldzame **ongewervelden van droge milieus**, zoals de bruine eikenpage, leven in de bosranden.

Op relatief kleine schaal grenzen aan het duingebied de restanten van overgangssituaties naar de achterliggende strandvlakte. Veelal betreft het open graslanden van het type **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, maar ook **N15.01 Duinbos** en **N03.01 Beek en Bron** zijn op kleine schaal vertegenwoordigd. Lokaal zorgt vooral de aanwezigheid van kwel voor soortenrijke natte graslandjes. Duinrellen vormen ook een kenmerkend element van de binnenduinrand. Hoewel deze soortenrijke waterplantenvegetaties kunnen herbergen, zorgen deze ook voor verdroging doordat ze de kwelzones draineren.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in de bosrijke binnenduinen worden al geheel of grotendeels benut. Potenties liggen in het versterken van de connectiviteit tussen de duinen van noord naar zuid, vooral waar deze actueel onder druk staat. Voorbeelden daarvan zijn de omgeving van het Noordzeekanaal. Met name voor (de fauna van) binnenduinbossen is hier nog winst te behalen.

Daarnaast is ook het versterken van de al bestaande ruimtelijke relaties met binnenlandse natuurgebieden een grote ecologische potentie, al of niet in combinatie met het plaatselijk benutten van kwelpotenties in de overgang met de achterliggende strandvlakte. Voor tal van dier- en plantensoorten is de overgang van de duinen naar het ‘achterland’ zeer kansrijk.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk, etc.)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid incl. geluid)	Stilte	Donkerte
Begeleid dynamisch duinlandschap																	
N04.02 Zoete Plas *incl. N2000: H2190*	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.01 Strand en embryonaal duin *incl. N2000: H2110*	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130, H2160, H2170*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190A, H2190B, H2190D, H7210, groenknolorchis*	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X

N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A, H2180B, H2180C*	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vissen *incl. N2000: Kleine modderkruiper*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vogels van heide en open zand	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: Meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	-	X
Ongewervelden van natte milieus *incl. N2000: Nauwe korfslak*	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Zandhagedis	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X
Zeedorpenlandschap																	
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X

Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X
Vastgelegd binnenduinlandschap																	
N03.01 Beek en Bron	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130, H2160, H2170*	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190C*	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A, H2180B, H2180C*	-	X	(X)	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Delen van het duinlandschap ontlenen de grote natuurwaarden aan de dynamiek van een stuivend landschap dat continu aan verandering onderhevig is. Natuurwaarden zijn daar vervangbaar in de zin dat ze periodiek kunnen verdwijnen en elders weer opnieuw ontstaan. Voor dergelijke processen is echter een grootschalig samenhangend duinlandschap nodig dat in dat opzicht dus niet of nauwelijks vervangbaar is.

Door de belangrijke rol van de duinen als kustverdediging en de daardoor noodzakelijke inperking van sommige (grootschalige) natuurlijke processen, zijn ook situaties aanwezig zoals natte duinvalleien, die niet meer op grote schaal spontaan kunnen ontstaan. Dergelijke situaties zijn daarom niet of nauwelijks vervangbaar. Hetzelfde geldt voor cultuurhistorische patronen (zeedorpenlandschap) en elementen (bunkers Atlantikwall), en voor de restanten van het reliëfrijke oude binnenduinlandschap. Deze elementen kunnen ons iets vertellen over de ontstaansgeschiedenis van het landschap. Om te voorkomen dat deze kwaliteiten voorgoed zullen verdwijnen behoren zij tot het aardkundig erfgoed van de provincie.

Amsterdamse Waterleidingduinen (Z2)

1 Algemene gegevens

Nummer	Z2
Naam gebied	Amsterdamse Waterleidingduinen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuid/West Rijnland
Gemeenten	Zandvoort, Bloemendaal
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #88 Kennemerland-Zuid (Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (jonge duinen; strandvlakten en strandwallen met oude duinen) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, waterwinning, recreatie, cultuurhistorie en kustveiligheid
Oppervlakte NNN	2502 hectare
Eigendom / beheer	Gemeente Amsterdam/Waternet

2 Oppervlakte en samenhang NNN

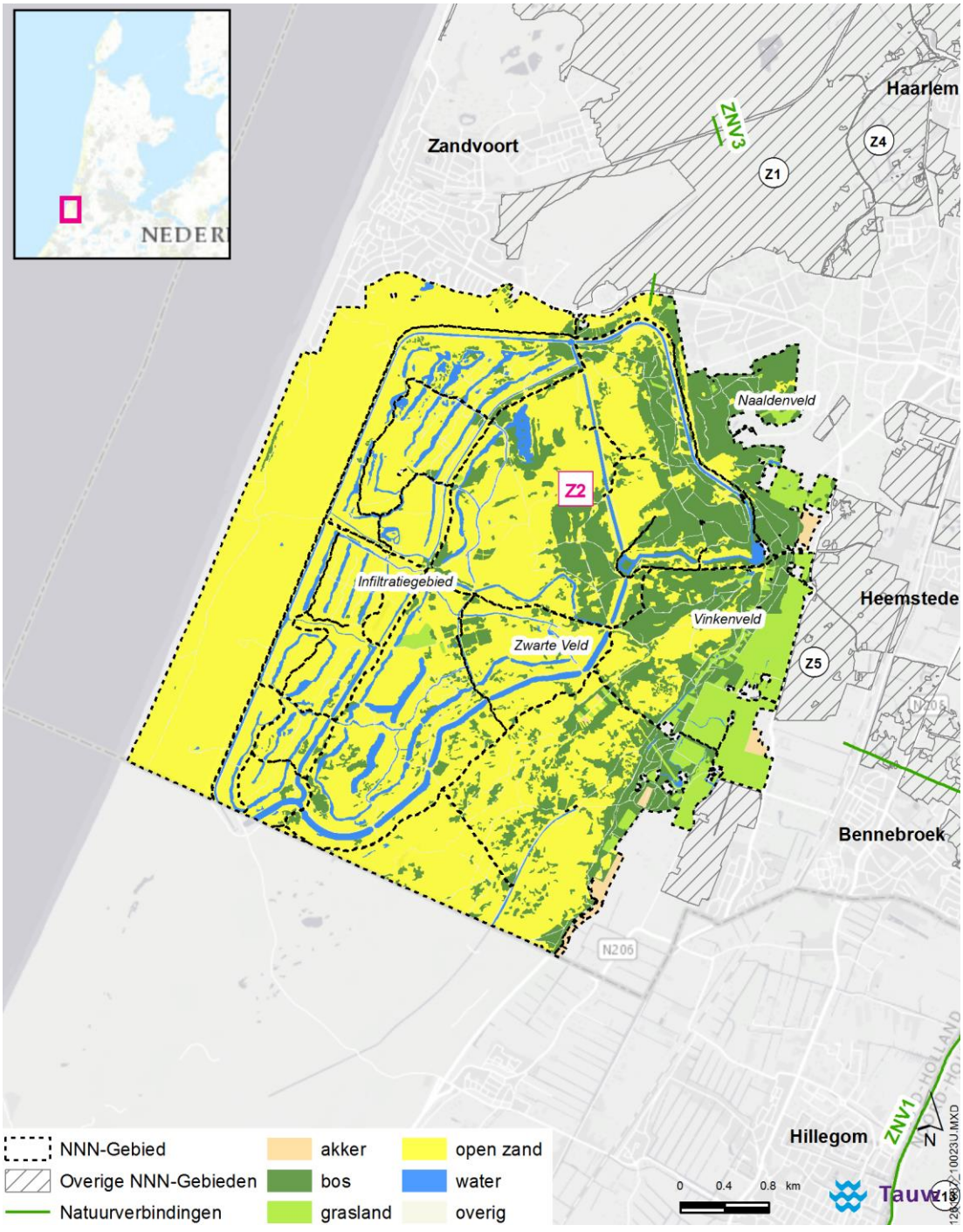
Het gebied Amsterdamse Waterleidingduinen (noord) ligt tussen Zandvoort en Noordwijk aan Zee in de Provincie Zuid-Holland. Alleen het noordelijk deel is zodoende als NNN-gebied in de Provincie Noord-Holland gelegen. Samen met het noordelijk gelegen Nationaal Park Zuid-Kennemerland en het Zuid-Hollandse deel van de Amsterdamse Waterleidingduinen vormt dit gebied het Natura 2000-gebied Kennemerland Zuid. De **oppervlakte** van het NNN gebied bedraagt ongeveer 2500 hectare. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit het uitgestrekte aaneengesloten landschap van jonge en oudere duinen en een samenhangend watersysteem in de zin van infiltratieplassen- en kanalen voor waterwinning.

De samenhang met andere gebieden in het NNN bestaat er hoofdzakelijk uit dat het gebied onderdeel is van de min of meer ononderbroken duinreep langs de Nederlandse vastelandskust. Ten noorden ligt duingebied Nationaal Park-Zuid-Kennemerland (Z1) en boven het Noordzeekanaal liggen Duinen bij Wijk aan Zee (N18), Noordhollands Duinreservaat (N4) en Schoorlse Duinen (N3). Ten zuiden liggen de duinen van Zuid-Holland. De relatie van deze samenhangende duingebieden wordt, althans voor een deel van de fauna zoals kleine zoogdieren en vlinders, beperkt door het Noordzeekanaal. Om de verbinding tussen Amsterdamse Waterleidingduinen (Noord) (Z2) en Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1) te bevorderen zijn er

3 ecoducten geplaatst over het spoor en de drukke provinciale weg tussen deze NNN-gebieden (Zandpoort; ZNV3).

De duingebieden hebben in Nederland aan de binnenlandse zijde veelal een harde grens met het achterliggende agrarische landschap dat is ontstaan door ontginning van de oude binnenduinen en de poldergebieden op de achterliggende strandvlakte. In de Amsterdamse Waterleidingduinen is dat niet het geval en is via het Vinkenveld en Naaldenveld een verbinding aanwezig met de talrijke buitenplaatsen tussen Vogelenzang en Heemstede (Z5 Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek). De samenhang met verder oostelijk gelegen bosgebieden is beperkt, al is via een lange natuurverbinding nog wel uitwisseling mogelijk met Amsterdamse Bos, Nieuwe Neer en Amstelveense Poel (Z15).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Amsterdamse Waterleidingduinen (noord) en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

- ***Ontstaansgeschiedenis***

De Amsterdamse Waterleidingduinen omvatten een groot min of meer aaneengesloten duinmassief, dat hoofdzakelijk bestaat uit het **jonge duinlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). Uniek aan de Amsterdamse Waterleidingduinen is de nog redelijk complete landschapsopbouw van de oude duinen of strandwallen in de oostelijke landgoederenzone (Z5), tot de complete serie jonge duinen.

Het jonge duinlandschap is behalve uitgestrekt ook zeer gevarieerd en rijk aan reliëf. De hoge duinen zijn pas na 900 ontstaan, terwijl de lage strandwallen al meer dan 5000 jaar geleden zijn gevormd. Voor het ontstaan van de jonge duinen lag er langs de kuststrook een reeks lage strandwallen, onderbroken door zeegaten die zich door de eeuwen heen verplaatsten, openden of juist sloten. Deze strandwallen of oude duinen zijn nu nog te vinden in de binnenduinrand. De strandwallen worden onderbroken door strandvlaktes, waar veenvorming heeft plaats gevonden. De hoge jonge duinen zijn vanaf de vroege Middeleeuwen gevormd door de stijgende zeespiegel in combinatie met aanlandige wind. Ze zijn over de oude strandwallen en -vlakten heen gestoven en vermengd. Daarnaast is de oude kustlijn oostwaarts verplaatst door kustafslag van de strandwallen.

Vanaf de 17e eeuw begon de mens in te grijpen door (eerst nog kleinschalig) actieve kustverdediging en plaatselijke bebossing en werden er langs en in de duinrand veel buitenplaatsten gesticht. In de 19e eeuw werden de duinen grootschalig en intensief vastgelegd als bescherming tegen de zee en overstuiving van woonplaatsen en er vonden afzandingen plaats bij buitenplaatsen ten behoeve van de verkoop van zand voor de verstedelijking. Vanaf 1851 werd het duin gebruikt voor waterwinning. Toen de watervraag vanuit Amsterdam steeds groter werd door een aanhoudende cholera epidemie begon de zoetwatervoorraad al snel in te klinken en werd gezocht naar alternatieve methodes van drinkwaterwinning. Vanaf 1957 werden daarom infiltratieplassen gegraven waarin Rijnwater kon infiltreren in de zandbodem en via winkanalen en diepere drains werd afgevoerd naar het zuiveringsbedrijf van Waternet (Leiduin). Sinds de tweede helft van de jaren 70 van de vorige eeuw werd het water voorgezuiverd. Dit is nog steeds de voornaamste methode voor drinkwaterwinning in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Ook de Tweede Wereldoorlog heeft zijn sporen achtergelaten in het landschap. De Atlantikwall is een van de meest intacte vestingen in West Europa. In de Amsterdamse Waterleidingduinen zijn op veel plaatsen nog restanten van deze Atlantikwall terug te vinden, waaronder vele bunkers.

Aardkundig monument

De duinen en strandwallen zijn aardkundige waarden die iets vertellen over de manier waarop het landschap is ontstaan. Ook de bodem in dit gebied is bijzonder omdat er in de oude duinafzettingen drie veenlagen van verschillende ouderdom voorkomen (variërend van circa 3000 tot 2150 jaar geleden). Door haar unieke karakter is het duingebied ten westen van Haarlem (AM6), waar de Amsterdamse waterleidingduinen toe behoren, benoemd tot aardkundig monument. Dit betekent dat bij natuurontwikkelingen de aardkundige waarden moeten worden meegenomen in de afweging. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

- ***Abiotische en ruimtelijke karakteristiek***

Een belangrijk kenmerk van de duingebieden en de daar aanwezige variatie is de rijkdom aan gradiënten, met name in dynamiek, in kalkgehalte van het duinzand, in vochtigheid en in reliëf en expositie. Van west naar oost is een gradiënt in de winddynamiek aanwezig die min of meer gelijk loopt met een toename van opgaande beplanting (struweel en bos) en een gradiënt in ontkalking. Naarmate duinen meer vastgelegd en ouder zijn neemt de oppervlakkige ontkalking van de bodem toe.

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied is dus de dynamiek van wind en (zee)water. Met name de zeereep is van groot belang als kustverdediging en de winddynamiek is hier zeer groot maar zal ook altijd begeleid moeten worden. Daarbij wordt wel steeds meer ruimte gevonden om dit te bereiken met ‘natuurlijke’ processen, zoals zandaanvoer door de wind als gevolg van slimme zandsuppletie. Hiertoe zijn in de zeereep tussen Noordwijk en Zandvoort tussen strandpalen 70 en 73 kuilen gemaakt om de verstuiving vanuit

de zeereep naar het achtergelegen duin weer op gang te brengen (project Noordvoort). Behalve in de zeereep is actieve verstuiving ook voor het achterliggende open duinlandschap een cruciale factor (sleutelproces) voor het behoud van de kenmerkende natuurwaarden. Door de aanvoer van

kalkrijk zand ontstaan nieuwe pionier milieus en worden ook de effecten van ontkalking vertraagd, waardoor de belangrijke gradiënten in kalkrijkdom worden behouden.

De hiervoor beschreven macrogradiënten verklaren een groot deel van de verscheidenheid van het duingebied als geheel, zowel in verschijningsvorm als in aanwezige natuurwaarden. Het samenspel in de duinen is echter veel complexer en kleinschaliger, onder meer omdat ook het reliëf een grote invloed heeft op de waterhuishouding en de expositie (noord- en zuidhellingen) en daarmee op de begroeiing van het duin. Tenslotte zijn ook menselijk gebruik en effecten van begrazing van belang. In de duinen was en is begrazing door konijnen een belangrijke factor, maar door grote schommelingen in de konijnenstand door uitbraken van virusziektes is een deel van de openheid van de duinen aangetast en heeft vergrassing van open duinen versneld plaatsgevonden. In de Amsterdamse Waterleidingduinen speelt overbegrazing door damherten een rol. Het leidt tot een achteruitgang van de soortenrijkdom in zowel kruidenrijke vegetaties als boshabitat, en het belemmert bosverjonging. Wanneer de overbegrazing door de damherten is teruggedrongen kunnen Roodbont IJssel runderen en heideschapen uitgezet om verruiging van het duin tegen te gaan.

Nabij de binnenduinrand is veel (grotendeels ook aangeplant) bos aanwezig, wat gekenmerkt wordt door beslotenheid. Vrijwel het hele gebied is aangewezen als stiltegebied, uitgezonderd het deel dat direct aan Zandvoort grenst. Relatieve rust, stilte en donkerte zijn dus belangrijke kenmerken in dit deel van het gebied. Nabij Zandvoort zorgt het Circuit Park Zandvoort regelmatig voor verstoring.

Hoge waterstanden in de winter en een voor de duinen kenmerkende peildynamiek zijn bepalend voor de aanwezigheid van soortenrijke vegetaties. In oudere duinvalleien neemt de hoeveelheid organische stof toe en het kalkgehalte van het zand af, waardoor op termijn verzuring van de natte milieus plaatsvindt. Door kalkrijke kwel vanuit de omliggende duinen wordt echter in delen (vaak de randen) van de duinvalleien de kalkrijkdom op orde gehouden. Hierdoor ontstaan ook op kleinere schaal interessante overgangen in zowel vochtigheid als kalkgehalte.

Op grotere schaal is het watersysteem ook van groot belang voor de overgang van de jonge duinen naar de achtergelegen strandvlakten. In de duinen is sprake van een ‘zoetwaterbel’ die rust op het zoute grondwater in de diepere ondergrond. Naarmate de duinen hoger en breder zijn, komt de onderkant van de zoetwaterbel op grotere diepte in de ondergrond te liggen. Aan de bovenkant bolt het zoete grondwater in het duinmassief sterk op, waardoor er sprake is van een watertoevoer naar de flanken van het duinmassief, waar met name landinwaarts het water als zoete kalkrijke kwel en duinrellen weer aan de oppervlakte komt.

- ***Huidig gebruik***

Het huidig gebruik in de Amsterdamse Waterleidingduinen (noord) is hoofdzakelijk gericht op de natuurfunctie, waarbij (gezoneerd) recreatief medegebruik mogelijk is, vooral in de vorm van wandelen. Fietsen kan alleen op het fietspad aan de westrand (Zandvoort-Langevelderslag). Verder kan er binnen dit gebied niet gefietst worden. Door de beheerder worden toegangsbeperkingen gehanteerd in het kader van natuurbehoud, zoals in jaarronde rustgebieden. Daarnaast is ook de zeereep, die naast natuur een primaire functie als kustverdediging heeft, niet toegankelijk buiten de aangegeven routes naar het strand. Naast de hoofdfuncties natuur en kustverdediging kent het gebied een belangrijke functie voor de drinkwaterwinning. In de Waterleidingduinen wordt twee-derde van het drinkwater van Amsterdam voorgezuiverd. Naast geïnfiltreerd rivierwater wordt er een beperkte hoeveelheid duinwater gewonnen. Net buiten het Natura 2000-gebied ligt in de landgoederenzone de drinkwaterzuivering en -opslag. Jaarlijks wordt tot 70 miljoen m^3 water gewonnen, waarvan maximaal 12,7 miljoen m^3 duinwater en de rest voorgezuiverd Rijnwater.

De Amsterdamse Waterleidingduinen heeft ook een belangrijke functie als strategisch voorraadgebied. In de ondergrond is een goed beschermde zoetwatervoorraad aanwezig die door diepe winputten onttrokken kan worden.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in Amsterdamse Waterleidingduinen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Begeleid dynamisch duinlandschap
- Infiltratieplassen en -kanalen met zuiveringsmoerassen
- Vastgelegd binnenduinlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

- *Kernkwaliteit: Begeleid dynamisch duinlandschap*

- ***Actuele natuurwaarden***

De buitenste jonge duinen vormen een (begeleid) dynamisch open duinlandschap. In dit landschap uiten verschillen in windwerking, expositie en vochtigheid zich in een grote verscheidenheid aan soortenrijke vegetaties en bijbehorende fauna, die grotendeels bijeen komen in het beheertype **N08.02 Open duin**. In afwisseling daarmee komen verspreid ook **N15.01 Duinbos** voor en, wanneer spontaan ontstaan, **N08.03 Vochtige duinvallei**. Voor duinbos geldt dat deze meer verspreid voorkomt dan in de binnenduinen en nooit meer dan ongeveer een kwart van de oppervlakte uitmaakt. Kleinere bosjes in valleitjes kunnen overigens wel spontaan en al lang aanwezig zijn en mede daardoor rijk zijn aan bijzondere soorten.

De meest dynamische delen binnen het open duin bestaan uit de zogenaamde witte duinen die ook als apart habitattype zijn aangewezen (H2120 Witte duinen). Deze komen voor als een aaneengesloten zone van stuivende helmduinen in en direct achter de zeereep. Veel van deze duinen zijn in het kader van kustverdediging in het verleden gefixeerd door onder meer aanplant van helmgras. Intussen is het belang van actieve verstuiving voor het hele duinecosysteem zo duidelijk geworden dat weer ruimte gezocht wordt voor actieve verstuivingsprocessen. Zo worden momenteel kerven en stuifkuilen in de zeereep gegraven waarin de wind vrij spel heeft Hierbij wordt gekeken waar dit vanuit kustverdedigingsoogpunt verantwoord is. Verder wordt actief gezocht naar mogelijkheden om zandsuppleties niet te beperken tot een vooraf vastgestelde ophoging van het strand, maar zodanig uit te voeren dat deze door verstuiving op 'natuurlijke' wijze de zeereep van aanvoer van vers zand voorzien.

Op de plaatsen waar de dynamiek wat lager is, zijn duingraslanden ontstaan die bedekt zijn met een vrijwel gesloten gras-, mos of korstmosmat. Deze zogeheten grijze duinen, die eveneens in verschillende varianten als habitattype zijn aangewezen (N2000: H2130 Grijze duinen), beslaan in de Nederlandse duinen relatief grote oppervlaktes, waardoor ze internationaal van groot belang zijn. Deze duingraslanden (het zogenaamde fakkelgras- en dauwbraamlandschap in de kalkrijke duinen) zijn soortenrijk en bevatten unieke plantengemeenschappen, die deels bepaald worden door de lokale kalkrijkdom. Terwijl in de meeste gebieden kalkrijke en kalkarme grijze duinen als een mozaïek in het landschap liggen, is de ligging ervan in de Amsterdamse Waterleidingduinen voor de kalkrijke variant beperkt tot direct achter de zeereep en voor de kalkarme variant in het binnenduin.

In de kalkrijke duingebieden zijn wijd verspreid duindoornstruwelen (N2000: H2160) en in zeer beperkte mate kruipwilgstruwelen (H2170 Kruipwilgstruwelen) aanwezig. Met name H2160 is in Europa zeldzaam en dus van grote internationale waarde. In de duindoornstruwelen komen **bos en/of struweelvogels** voor, waaronder de nachtegaal in grote getalen. Deze struwelen worden aangetast door overbegrazing door de damherten.

In de vochtige laagten liggen vochtige duinvalleien die eveneens tot een habitattype in het kader van Natura 2000 worden gerekend (H2190 Vochtige duinvalleien). Door de waterwinning zijn vochtige duinvalleien die een spontaan ontstaan kennen zeer beperkt aanwezig in het gebied. Tevens is verruiging nog steeds een bedreiging voor de valleien. De spontaan ontstane variant met permanent open water (N2000: H2190A Vochtige duinvalleien (open water)) is zelfs afwezig en betreft alleen de kunstmatige infiltratieplassen/-kanalen. De soortenrijke vochtige variant (N2000: H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)) is in een beperkt aantal valleien nog vertegenwoordigd. Naast meer algemene soorten komen de karakteristieke valleisoorten als moeraswespenorchis, slanke gentiaan, knopbies en teer guichelheil slechts sporadisch voor.

De gemaaide en begraasde vochtige tot droge duingraslanden in de Amsterdamse Waterleidingduinen staan bekend om hun rijkdom aan **graslandpaddenstoelen** zoals wasplaten en satijnzwammen. Deelgebieden als het Groot Zwarteveld zijn uitzonderlijk rijk, maar verspreid in het hele gebied zijn goede locaties aanwezig op oude ongestoorde bodems. De intensieve hertenvraat veroorzaken ook voor deze soorten een achteruitgang.

De duinen zijn een goed habitat voor amfibieën en reptielen, waarvan de **rugstreeppad** en **zandhagedis** kenmerkend zijn. Ook voor **ongewervelden van droge milieus** zijn de open duinen van groot belang. Zo weten de zeldzame, kleine parelmoervlinder, duinparelmoervlinder en blauwvleugelsprinkhaan zich hier ook te handhaven. De duinvalleien zijn van belang voor **ongewervelden van natte milieus** waaronder de nauwe korfslak, waarvoor ook instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000 gelden.

Bijzondere elementen in het open duinlandschap en sporadisch ook verder landinwaarts, zijn de bunkers van de Atlantikwall. Deze vertegenwoordigen als overblijfselen van Wereldoorlog II een cultuurhistorische waarde, maar zijn tevens van belang voor overwinterende insecten en vooral **vleermuizen**, zoals de zeldzame meervleermuis. Veel bunkers worden hiervoor speciaal ingericht en gemonitord. Vleermuizen gebruiken tevens de gehele “kustlijn’ van de Noordzee als migratieroute. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek in het systeem heeft in eerste instantie een positieve invloed op de kwaliteit van bestaande vegetaties, maar voorstelbaar is dat in het beoogde dynamische landschap de oppervlakte van soortenrijke pioniervegetaties, graslanden en struwelen duurzaam kan toenemen. Het stimuleren van kenmerkende landschapsvormende processen kan hier dan ook als grootste potentie worden gezien, met als gewenste uitkomst een dynamisch mozaïek van open zand, pioniervegetaties, graslanden en lage struwelen, met hier en daar minder dynamische natte valleien en oudere bosjes. Een specifieke soort die hier voor het laatst is waargenomen in 2003 en potentie heeft voor uitbreiden is de groenknolorchis. Maar ook vestoringsgevoelige vogelsoorten, zoals de open-duin-vogels zullen hier baat bij hebben. Karakteristieke **vogelsoorten van heide en open zand** als tapuit en paapje zijn uit het gebied verdwenen. Door het terugbrengen van dynamiek kunnen deze soorten zich mogelijk weer in het gebied vestigen. Qua connectiviteit verdient met name de versterking van de noord-zuid relaties rond het Noordzeekanaal aandacht. Wellicht kan het forteiland (geen onderdeel NNN) daarbij een rol spelen.

- *Kernkwaliteit: Infiltratieplassen en –kanalen met zuiveringsmoerassen*

- ***Actuele natuurwaarden***

De kern van het gebied vormt een netwerk van infiltratieplassen- en kanalen met zuiveringsmoerassen. Deze worden beheerd als **N08.03 Vochtige duinvallei** en deels onderbroken door **N08.02 Open duin**. De meeste infiltratiegebieden zijn opgebouwd uit een deel open water (N2000: H2190A Vochtige duinvalleien (open water)) met aan de oevers kalkrijke, vochtige duinvalleien (N2000: H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)) of vochtige duinbossen

(N2000: H2180B Duinbossen (vochtig)). Plaatsen met een zeer steile oever en de aanwezigheid van droge duinbossen (N2000: H2180A Duinbossen (droog)) worden niet gerekend tot deze kernkwaliteit. Zeer bijzonder in de Amsterdamse Waterleidingduinen (noord) is de aanwezigheid van veenmosrietlanden (N2000: H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)).

In het open water komen soms uitbundige kranswiervegetaties voor. Op de droogvallende randzones van jonge, uitgegraven of herstelde valleien staat beperkt pioniervegetaties zoals het oeverkruid-verbond. In sommige duinvalleien heeft zich een unieke situatie ontwikkeld waarbij zuur regenwater op het basenrijke duinwater blijft liggen en hier een veenmosrietland is ontstaan. In deze zure omstandigheden komen typische soorten voor zoals ronde zonnedauw en klein wintergroen. Verspreid door het reservaat komen duinvalleien met hoge moerasplanten voor, soms ongewild in de vorm van riet en in zeer beperkte mate benoemd als N2000-habitattype 2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten).

De infiltratieplassen- en kanalen worden gebruikt door allerlei **ongewervelden van natte milieus**, waaronder de witsnuitlibel. De oeverzones met ruige vegetaties zijn belangrijk voor **moeras- en rietvogels** zoals dodaars en roerdomp, maar ook voor de **waterspitsmuis**. In 2016 zijn enkele **noordse woelmuizen** in het gebied aangetroffen. De herkomst van deze dieren is niet duidelijk, de duinen liggen namelijk op grote afstand van dichtstbijzijnde populaties. Mogelijk betreft het een tot nu toe over het hoofd geziene relict populatie. Een andere mogelijkheid is dat de dieren zijn uitgezet. In de vochtige duinbossen broeden tevens **watervogels**, waaronder een zeer grote kolonie aalscholvers (>200 broedparen).

- ***Potentiële natuurwaarden***

De overbegrazing en betreding door damherten hebben in dit gebied tot vele kale oevers geleid. Bijzondere vegetaties van oevers en vochtige milieus zijn daardoor verdwenen. Het heeft tevens geleid tot een achteruitgang in geschikt leefgebied van de waterspitsmuis. Intussen worden maatregelen genomen tegen de overmaat aan damherten waardoor de potenties voor planten en diersoorten van oevers en natte milieus weer toenemen.

- *Kernkwaliteit: Vastgelegd binnenduinlandschap*

- ***Actuele natuurwaarden***

Dit betreft de grotendeels vastgelegde en beboste delen van de duinen en de aangrenzende overgangen naar de achtergelegen strandvlakte. De breedte van deze zone, die overigens in veel gevallen niet hard is met het meer open dynamische duinlandschap, varieert sterk. Ten zuiden van Vogelenzang is deze zone afwezig, maar ten hoogte van Aerdenhout circa 1300 meter. De aangrenzende overgangen naar de strandvlakte zijn op een redelijk oppervlakte aanwezig, soms nog als ‘oorspronkelijk’ binnenduinlandschap, maar behoren deels tot een ander NNN-gebied (Z5).

In de binnenduinen komen in grote lijnen dezelfde beheertypen voor als in het dynamischer duinlandschap, dus ook **N08.02 Open duin**, **N08.03 Vochtige duinvallei**, **N15.01 Duinbos** en **N17.03 Park- en stinzenbos**. Het landschap is echter veel meer besloten van aard en de ruimtelijke verdeling van de beheertypen verschilt ook wezenlijk. Ruim meer dan de helft van het gebied wordt ingenomen door aaneengesloten duinbossen, waardoor de opener terreindelen ook niet of nauwelijks nog actieve verstuiving kennen. Natte duinvalleien (N2000: H2190C Vochtige Duinvalleien (ontkalkt)) zijn alleen aanwezig in de zin van niet-natuurlijke infiltratiekanalen en behoren niet tot de kernkwaliteit.

De droge duinbossen zijn, voor zover ze uit loofbos bestaan, in het kader van Natura 2000 gerekend tot habitattype H2180A Duinbossen (droog), de vochtige duinbossen tot H2180B Duinbossen (vochtig) of H2180C Duinbossen (binnenduinrand). In de droge duinbossen domineert veelal zomereik, maar ook berkenbossen zijn kenmerkend. Een deel van deze bossen heeft een lange voorgeschiedenis en is spontaan ontstaan, maar het grootste deel is aangeplant. Dit bostype heeft in het algemeen weinig ondergroei. Vochtige duinbossen komen vooral voor in valleien waar de grondwaterstand in de winter rond het maaiveld ligt, meestal door kwel. Dit type

bos heeft een soortenrijke ondergroei van kruiden- en zeggesoorten. Duinbossen in de binnenduinrand zijn veelal aangeplante bossen van beperkte ouderdom. Direct aangrenzend aan de binnenduinrand van de Amsterdamse Waterleidingduinen (noord) zijn een aantal landgoederen aanwezig (bijvoorbeeld op strandwallen achter de duinen). In het bosrijke binnenduinlandschap komen **struweel en/of bosvogels** voor, zoals fluiter, en ook de **boommarter** zich gevestigd heeft. Er staan in deze bossen tevens bijzondere **paddenstoelen** van duinbossen kalkrijke duinen en vormt het leefgebied voor bijzondere **ongewervelden van droge** milieus, waarvan dagvlinders een belangrijke groep is. Zo komt hier een groot deel van de Noord-Hollandse keizersmantelpopulatie voor.

Op relatief kleine schaal grenzen aan het duingebied de restanten van overgangssituaties naar de achterliggende strandvlakte. Veelal betreft het open graslanden van het type **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Lokaal zorgt vooral de aanwezigheid van kwel voor soortenrijke natte graslandjes. Duinrellen vormen ook een kenmerkend element van de binnenduinrand. Hoewel deze soortenrijke waterplantenvegetaties kunnen herbergen, zorgen deze ook voor verdroging doordat ze de kwelzones draineren.

- ***Potentiële natuurwaarden***

De natuurpotenties in de bosrijke binnenduinen worden al geheel of grotendeels benut. Potenties liggen vooral in het versterken van de connectiviteit tussen de duinen van noord naar zuid, vooral waar deze actueel onder druk staat. Voorbeelden daarvan zijn de omgeving van het Noordzeekanaal. Met name voor (de fauna van) binnenduinbossen is hier nog winst te behalen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen, stuifzand, vennen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element bunkers)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid	Stilte	Donkerte
Begeleid dynamisch duinlandschap																	
N08.02 Open duin *incl. N2000: H2120, H2130*	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190, H2190B, H2190A*	-	X	X	X	X	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2160, H2170*	-	X	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X

Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus *incl. N2000: nauwe korfslak*	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Rugstreeppad	-	X	-	X	-	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Zandhagedis	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-
Graslandpaddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-
Infiltratieplassen en -kanalen met zuiveringsmoerassen																	
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190B, H2190A, H2180B*	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-

Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Vastgelegd binnenduinlandschap																	
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N08.03 Vochtige duinvallei *incl. N2000: H2190B, H2190A, H2180B*	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos *incl. N2000: H2180C*	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Struweel en/of bosvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Delen van het duinlandschap ontlenen de grote natuurwaarden aan de dynamiek van een stuivend landschap dat continu aan verandering onderhevig is. Natuurwaarden zijn daar vervangbaar in de zin dat ze periodiek kunnen verdwijnen en elders weer opnieuw ontstaan. Voor dergelijke processen is echter een grootschalig samenhangend duinlandschap nodig dat in dat opzicht dus niet of nauwelijks vervangbaar is.

Door de belangrijke rol van de duinen als kustverdediging en de daardoor noodzakelijke inperking van sommige (grootschalige) natuurlijke processen, zijn ook situaties aanwezig zoals natte duinvalleien, die niet meer op grote schaal spontaan kunnen ontstaan. Dergelijke situaties zijn daarom niet of nauwelijks vervangbaar. Hetzelfde geldt voor cultuurhistorische elementen (bunkers Atlantikwall), en voor de restanten van het reliëfrijke oude binnenduinlandschap. Dit soort elementen kunnen ons iets vertellen over de ontstaansgeschiedenis van het landschap. Om te voorkomen dat deze kwaliteiten voorgoed zullen verdwijnen behoren zij tot het aardkundig erfgoed van de provincie.

Landgoederen bij Driehuis en Santpoort (Z3)

1 Algemene gegevens

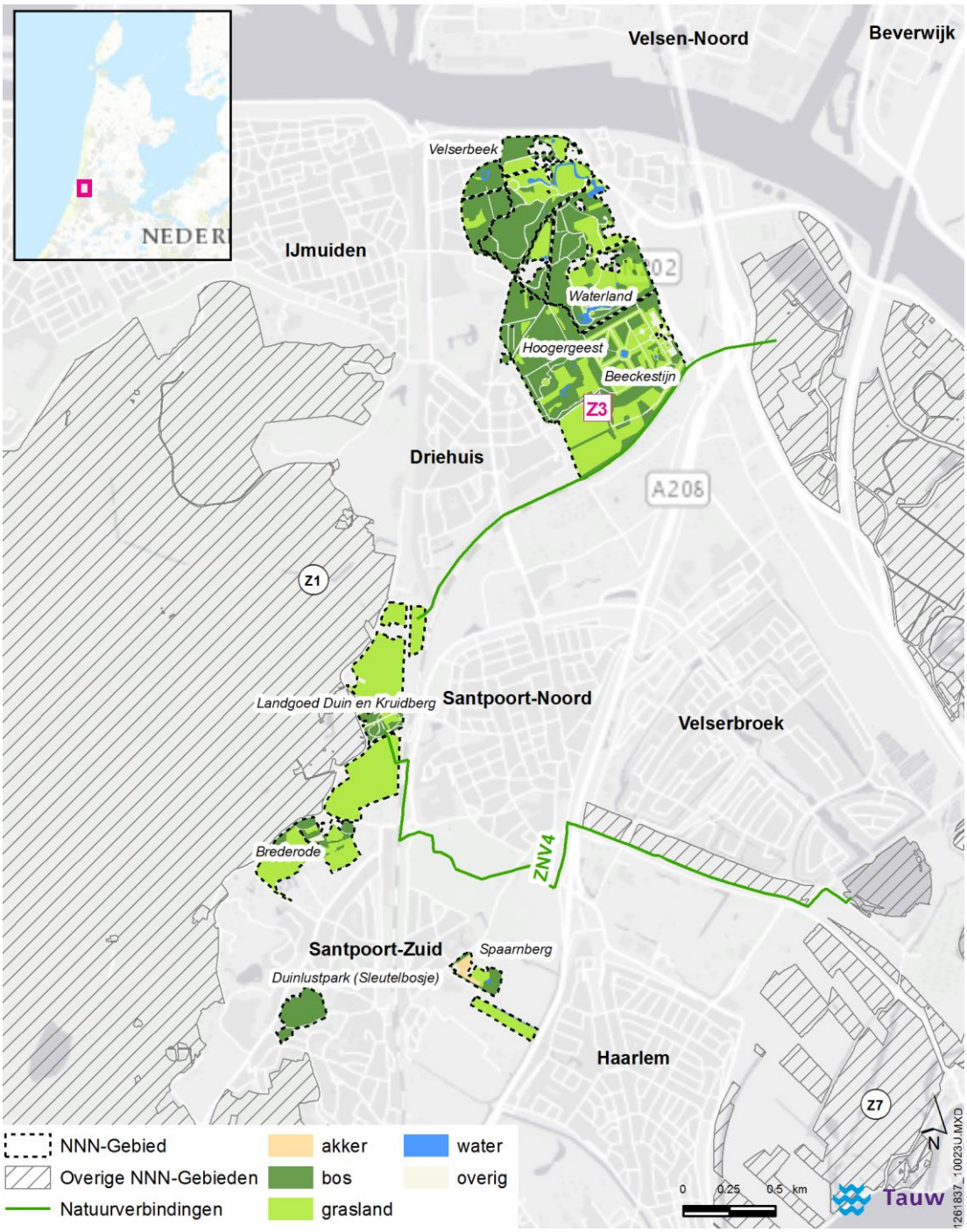
Nummer	Z3
Naam gebied	Landgoederen bij Driehuis en Santpoort
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Bloemendaal, Velsen
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Natura 2000-gebied #88 Kennemerland-Zuid (Habitatrichtlijngebied)
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	168 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten (Beeckesteijn), gemeente Velsen, Provincie Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Landgoederen bij Driehuis en Santpoort bestaat uit een reeks bestaande en voormalige landgoederen tussen Velsen en Santpoort-Zuid, namelijk het complex Velserbeek/Beeckestijn (met daarbinnen Hogergeest en Waterland), Duin & Kruidberg, Brederode, Spaarnberg en Duinlustpark (Sleutelbosje). De **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt 168 ha, waarvan het grootste deel door Velserbeek/Beeckestijn wordt gevormd. Een klein deel van het NNN-gebied ter hoogte van Landgoed Duin & Kruidberg overlapt met Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid.

De landgoederen liggen tegen het noordelijk deel van het duinmassief van Zuid-Kennemerland aan. De ecologische **samenhang** bestaat uit de relatie met het aangrenzende duinmassief en is het sterkst bij Duin & Kruidberg en Brederode omdat deze tegen het duinmassief aan liggen. In mindere mate geldt dit voor Velserbeek, Beeckestijn en het bosje van Broekens, die op korte afstand van het duinmassief liggen maar hiervan zijn gescheiden door de bebouwing van Driehuis, wegen en een sportterrein. Natuurverbinding ZNV4 langs de spoorlijn Haarlem-Velsen verbindt dit complex met Oosterbroek en Buitenhuizen (Z6) in het oosten en Duin & Kruidberg in het zuiden. Van daaruit loopt de verbinding door naar het zuidoosten richting Westbroekplas (Z7) bij Velserbroek. Duinlustpark ligt ingeklemd binnen de bebouwing van Santpoort-Zuid maar op korte afstand van het Schapenduin in Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1). Spaarnberg ligt meer geïsoleerd in een strandvlakte ten oosten van Santpoort-Zuid.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Landgoederen bij Driehuis en Santpoort en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

- ***Ontstaansgeschiedenis***

Landgoederen bij Driehuis en Santpoort behoort tot het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). De bodem bestaat uit zandgronden, voornamelijk beekeerdgronden, gevormd door vanuit het duinmassief afstromende duinbeken. In het westelijk deel van Velserbeek zijn het typische duingronden, waar nog

nauwelijks bodemontwikkeling heeft plaatsgevonden. De landgoederen zijn vanaf de 15e tot in de 17e eeuw ontstaan, meestal vanuit al eerder gevestigde boerderijen. Het kasteel Brederode, waarvan de ruïne zelf buiten het NNN-gebied ligt, dateert al van voor de 14e eeuw. Velserbeek dateert van de 16 eeuw en is in de 18e eeuw in Engelse landschapsstijl ontwikkeld. Beeckestijn dateert van de 15e eeuw en kent deels een formele als romantische tuinaanleg. De voormalige landgoederen Hogergeest en Waterland zijn opgegaan in het complex Velserbeek/Beeckestijn. Duin & Kruidberg dateert van de 17e eeuw. De formele aanleg is hier niet meer herkenbaar. Duinlustpark is een binnenduinrandbos. Spaarnberg is het restant van een voormalig landgoed.

- ***Abiotische en ruimtelijke karakteristiek***

De landgoederen liggen op een strandvlakte op circa 3 à 7 m boven NAP. Het maaiveld ligt veel lager dan dat van het duinmassief, maar hoger dan de zeeklei- en laagveengebieden verder landinwaarts, waardoor er van nature toestroming van duinwater is. Dit is zichtbaar in de vorm van beken en rellen. De namen van de landgoederen Velserbeek en Beeckestijn verraden al de rol die duinbeken bij de stichting hebben gespeeld. Nog steeds bevatten de watergangen hier van de duinen afkomstig stromend water van goede kwaliteit. De landgoederen bestaan deels uit aangeplant bos, boomgroepen en lanenstructuren en deels uit graslanden.

Het Duinlustpark heeft het karakter van een meer natuurlijk binnenduinrandbos. De graslanden van Duin & Kruidberg, Breederode en Spaarnberg zijn vermoedelijk al enkele eeuwen als zodanig in gebruik. De zuidelijke delen kennen een zekere mate van rust, stilte en donkerte. In het complex Velserbeek/Beeckestijn is dit minder het geval, door het intensievere gebruik en meer lichtvervuiling door de nabijheid van de industrieën van Velsen en IJmuiden.

- ***Huidig gebruik***

Het complex Velserbeek/Beeckestijn wordt intensief door recreanten gebruikt. Er is een dichte padenstructuur en vooral in het zuidelijk deel hebben de graslanden het karakter van gazons. Op Beeckestijn worden verschillende tuinstijlen en cultuurhistorische elementen waaronder slangenmuren met leibomen en een waaiervormige bloementuin in stand gehouden. De graslanden van Duin & Kruidberg, Breederode en Spaarnberg worden begraasd en kunnen vanaf omliggende wegen en paden worden beleefd. Het Duinlustpark (Sleutelbosje) is niet toegankelijk.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande wordt in Landgoederen bij Driehuis en Santpoort de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Landgoederen in de binnenduinrand

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Landgoederen in de binnenduinrand

- ***Actuele natuurwaarden***

De huidige natuurwaarden zijn vooral geconcentreerd in de bossen, die vooral in Duin & Kruidberg en het Duinlustpark deels een natuurlijk karakter hebben (**N15.01 Duinbos**), maar voor het grootste deel uit oud landgoedbos bestaan (**N17.03 Park- of stinzenbos** en **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**). Hier broeden kenmerkende **vogelsoorten van oud bos**, waaronder de holenbroeders holenduif en boomklever. Een deel van het duinbos (N15.01) in Duin & Kruidberg overlapt met het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid, met aangewezen habitattypen H2180A Duinbossen (droog) en H2130A Grijzen duinen (kalkrijk).

De ruïne van Brederode (net buiten het NNN-gebied) wordt door zeven soorten **vleermuizen** benut, waaronder franjestaart en laatvlieger. De ijskelder op Beeckestijn wordt ook als overwinteringsplaats gebruikt. De vleermuizen maken in het zomerhalfjaar gebruik van boomholten in de vele oude laanbomen en gebruiken de lanen en bosranden als foerageergebied. In de bossen wordt ook de **boommarter** regelmatig waargenomen. De ondergroei van de landgoedbossen is rijk aan stinzenplanten. Beeckestijn is qua stinzenplanten zelfs één van de rijkste terreinen van Nederland met 70 soorten, waaronder knolsteenbreek ('haarlems klokkenspel'), weidegeelster en holwortel. De landgoedbossen zijn verder ook rijk aan **paddenstoelen**, gebonden aan oude laanbomen op de schrale bermen (Beeckestijn en Duin & Kruidberg).

In de aanwezige duinbeken en duinrellen (**N03.01 Beek en Bron**) groeit paarbladig fonteinkruid en komen **libellen** voor als vuurjuffer, grote roodoogjuffer en glassnijder. De graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) en akker (**N12.05 Kruiden- of faunarijke akker**) zijn in het kleinschalige en afwisselende geheel eveneens van belang als foerageergebied voor vogels en vleermuizen. Dit geldt ook voor de intensiever gebruikt en beheerde terreinen, met name op landgoed Beeckestijn. De kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar recreatief gebruik plaatsvindt (**Multifunctionele natuur**) herbergt weliswaar geen specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar draagt wel sterk bij aan het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling van de landgoederen. Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Mogelijkheden voor verhoging van de natuurwaarden zijn er vooral op de graslanden tegen het duinmassief aan (Duin & Kruidberg en Brederode) met ambitietype **N10.02 Vochtig hooiland**. Een minder intensieve begrazing kan dit verwezenlijken. Indicaties van schrale graslanden zijn al aanwezig in de vorm van bijvoorbeeld kleine ratelaar.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (lijskelder)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Landgoederen in de binnenduinrand																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N03.01 Beek en Bron	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X

N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2130A, H2180A**	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X
Ongewervelden van natte milieus	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	X	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X

**Dit heeft betrekking op een klein oppervlak in Duin & Kruidberg.*

6 Vervangbaarheid

De landgoederen en restanten daarvan hebben een ontstaansgeschiedenis van meerdere eeuwen. Bij de bossen, de lanen en de graslanden is sprake van oude, eeuwenlang ongeroerde bodems. Bijzonder is ook de aanwezigheid van schoon stromend duinwater dat uit het duinmassief treedt. Deze omstandigheden en de daarmee samenhangende natuurwaarden zijn onvervangbaar.

Landgoederen bij Haarlem (Z4)

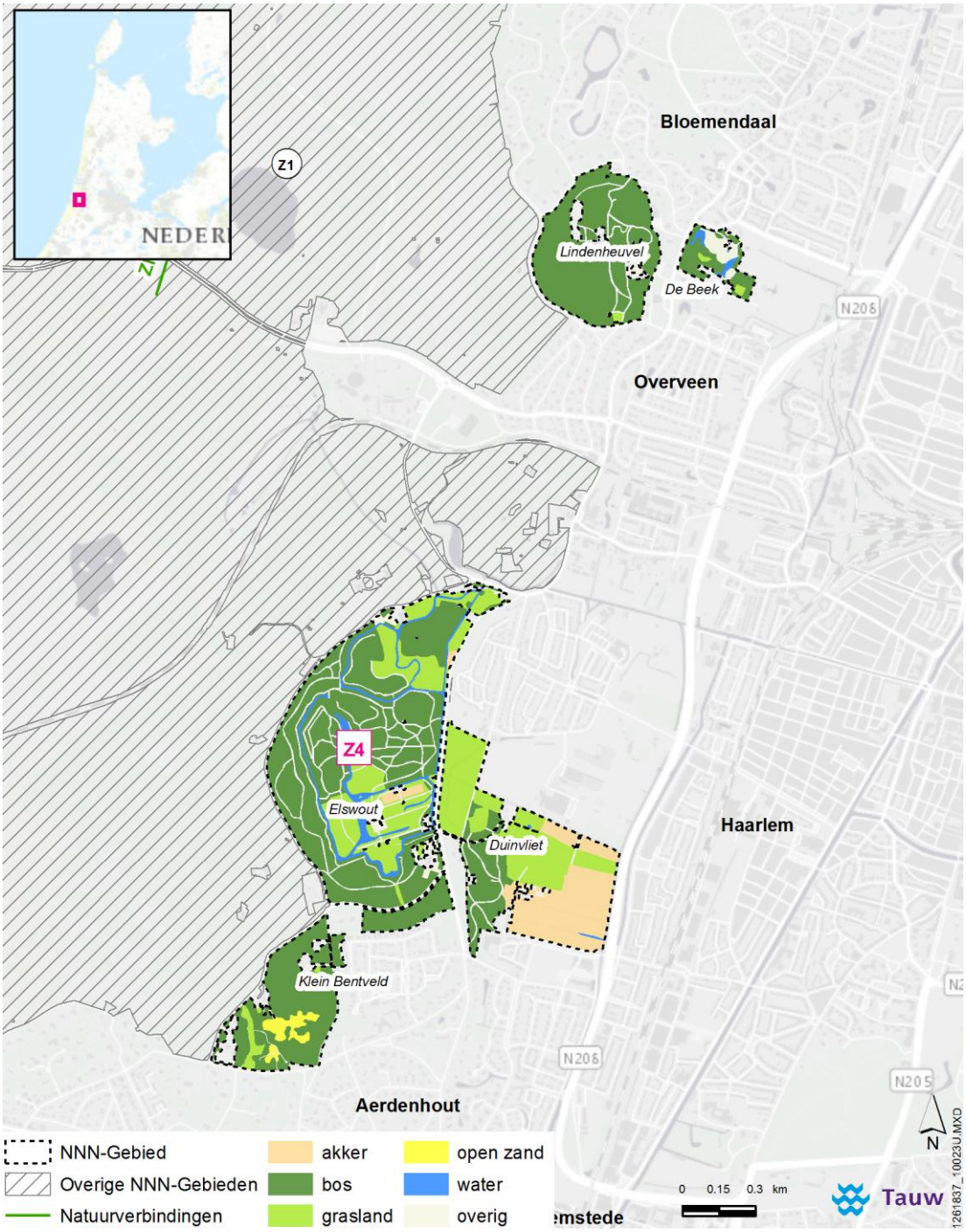
1 Algemene gegevens

Nummer	Z4
Naam gebied	Landgoederen bij Haarlem
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeente(n)	Haarlem, Bloemendaal
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	Natura 2000-gebied #88 Kennemerland-Zuid (Habitatrichtlijngebied) Aardkundig monument (jonge duinen)
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte	157 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer (Elswout), particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt 157 ha, waarvan Elswout het grootste deel inneemt. De Landgoederen bij Haarlem bestaat uit enkele landgoederen en (voormalige) buitenplaatsen in de duinen en de binnenduinrand tussen Aerdenhout en Bloemendaal, namelijk van zuid naar noord Klein Bentveld (Meester Enschedépark), Elswout met ten oosten daarvan Duinvliet en Lindenheuvel met ten oosten daarvan De Beek. Klein Bentveld en de Lindenheuvel horen tot het zuidelijk deel van het duinmassief van Zuid-Kennemerland. Elswout ligt in de binnenduinrand tegen dit duinmassief aan. De ecologische **samenhang** van deze deelgebieden bestaat uit de relatie met het duinmassief. In mindere mate geldt dit voor Duinvliet en De Beek, die op korte afstand van het duinmassief liggen en hiervan zijn gescheiden door doorgaande wegen. Ook is er hier meer invloed van stedelijke bebouwing. Het NNN-gebied, met uitzondering van De Beek en de graslanden van Duinvliet, maakt deel uit van het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid.

Figuur 1: Ligging van het NNN-gebied en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Landgoederen bij Haarlem liggen deels in het **jonge duinlandschap** (Klein Bentveld en Lindenheuvel) en overigens in het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen). De bodem bestaat uit zandgronden. Het hoge duinmassief (met

daarin Klein Bentveld en Lindenheuvel) is gevormd door overstuiving van oude duinen in de 12e en 13e eeuw en bestaat uit nauwelijks ontwikkelde typische duingronden. Tegen de binnenduinrand zijn voornamelijk beekeerdgronden (grootste deel van Elswout en verder in Duinvliet en De Beek) te vinden die al langere tijd in cultuur zijn (geweest) en mede gevormd zijn door vanuit het duinmassief afstromende duinbeken. De landgoederen zijn in de 17e tot de 19e eeuw ontstaan, meestal vanuit al eerder gevestigde boerderijen. Elswout is binnen dit NNN-gebied het best bewaarde landgoed, met historische gebouwen, een orangerie, waterpartijen en een ijskelder. Ten noorden van Lindenheuvel ligt een niet tot het NNN-gebied behorend deel van het binnenduinrandmassief waar bebouwingsplannen zijn gerealiseerd (Hoge Duin en Daalseweg te Bloemendaal). Dit is de enige plek in Nederland waar dit op een dergelijke schaal is gebeurd.

Aardkundig monument

De duinen en strandwallen zijn aardkundige waarden die iets vertellen over de manier waarop het landschap is ontstaan en behoren daarom tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland. Nationaal park Zuid-Kennemerland (Z1), de Amsterdamse waterleidingduinen (Z2) en de Landgoederen bij Haarlem (Z4) vormen samen het aardkundig monument Duingebied ten westen Haarlem (AM6). Bij natuurontwikkelingen in dit gebied moeten de aardkundige waarde meegenomen worden in de afweging. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Binnen het NNN-gebied is sprake van grote hoogteverschillen. Klein Bentveld en Lindenheuvel zijn droge duintoppen van 25 à 30 m hoog. De andere delen van het NNN-gebied liggen op een strandvlakte nauwelijks boven NAP-hoogte. Bij Elswout is dit het gevolg van een grootschalige afzanding, gevolgd door het opnieuw aanbrengen van reliëf. Door de lage ligging van het maaiveld ten opzichte van dat van de hoge binnenduinrand vindt toestroming van duinwater plaats, zowel via de ondergrond (kwel) als oppervlakkig. Dit laatste was aanvankelijk zichtbaar in de vorm van beken en rellen, die bij de vorming van de landgoederen omgevormd zijn tot grachten en waterpartijen. De namen Duinvliet en De Beek verraden al de rol die duinbeken bij de stichting hebben gespeeld. Nog steeds bevatten de watergangen hier van de duinen afkomstig stromend water van goede kwaliteit. De landgoederen bestaan deels uit aangeplant bos, boomgroepen en lanenstructuur en deels uit graslanden en verspreide bebouwing. Lindenheuvel en Klein Bentveld zijn voornamelijk bebost. Vooral de beboste delen kennen een grote mate van rust, stilte en donkerte. In de centrale delen van Elswout is dit door de intensieve wandelrecreatie minder het geval.

Huidig gebruik

Elswout wordt intensief als wandelgebied gebruikt. Er is een dichte padenstructuur. Klein Bentveld is via enkele wandelpaden ontsloten. De andere onderdelen zijn in particulier eigendom en niet vrij toegankelijk.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Landgoederen bij Haarlem de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Landgoederen in de binnenduinrand

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Landgoederen in de binnenduinrand

Actuele natuurwaarden

De huidige natuurwaarden zijn vooral geconcentreerd in de bossen. Dit zijn voor het grootste deel landgoedbossen (**N17.03 Park- of stinzenbos**) bestaande uit aangeplante oude loofbossen en lanen met een rijke ondergroei aan stinzenplanten, waaronder wilde kievitsbloem, gulden boterbloem, zomerklokje, verschillende soorten geelsterren en daslook. Vanwege de vele oude bomen zijn de bossen rijk aan **bosvogels** waaronder holenbroeders. In de bossen komen eekhoorn en sporadisch ook de **boommarter** voor. Elswout bevat verblijfplaatsen van **vleermuizen** als de gewone grootoorvleermuis. De lanen in het gebied bevatten kenmerkende **paddenstoelen**, gebonden aan oude laanbomen op de schrale bermen. Boven de waterpartijen, die deels tot **N04.02 Zoete plas** gerekend kunnen worden, foerageert de watervleermuis. Waar de waterpartijen in open terrein liggen, groeit een uitbundige onderwaterflora. Het bos op Klein Bentveld bestaat uit meer natuurlijk binnenduinrandbos (**N15.01 Duinbos**). Deze bostypen zijn ook als instandhoudingsdoel van het Natura 2000-gebied aangewezen (H2180A, Duinbossen (droog) en H2180C, Duinbossen (binnenduinrand)) en van belang voor Natura 2000 soort Nauwe korfslak. Hier komen open zandige plekken met buntgras voor waar **dagvlinders** en **zandhagedis** voorkomen. De graslanden van Duinvliet en De Beek hebben beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

De intensiever gebruikte en beheerde terreinen, met name op landgoed Elswout, bestaan uit een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar recreatief gebruik plaatsvindt (**Multifunctionele natuur**). Dit herbergt weliswaar geen specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar draagt wel sterk bij aan het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling van het landgoederen. Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Mogelijkheden voor verhoging van de natuurwaarden zijn er vooral op de graslanden die zich door verschraling verder kunnen ontwikkelen. De vele waterpartijen hebben, vooral waar deze in de vorm van watergangen door het bos en langs lanen lopen, een weinig natuurlijk karakter. De natuurwaarden hiervan zijn lastig te verbeteren zonder het cultuurhistorische landgoedkarakter aan te tasten.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynam	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkw	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Landgoederen in de binnenduinrand																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A&C*	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
Bos- en struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus (dagvlinders) *incl. N2000: nauwe korfslak*	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Zandhagedis	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De landgoederen en buitenplaatsen hebben een ontstaansgeschiedenis van meerdere eeuwen. Bij de bossen, de lanen en de graslanden is sprake van oude, soms eeuwenlang ongeroerde bodems. Bijzonder is ook de aanwezigheid van schoon stromend duinwater dat uit het duinmassief treedt. Deze omstandigheden en de daarmee samenhangende waarden zijn onvervangbaar. Om de bijzondere landschapselementen in dit gebied te behouden is dit gebied ook een aardkundig monument.

Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek (Z5)

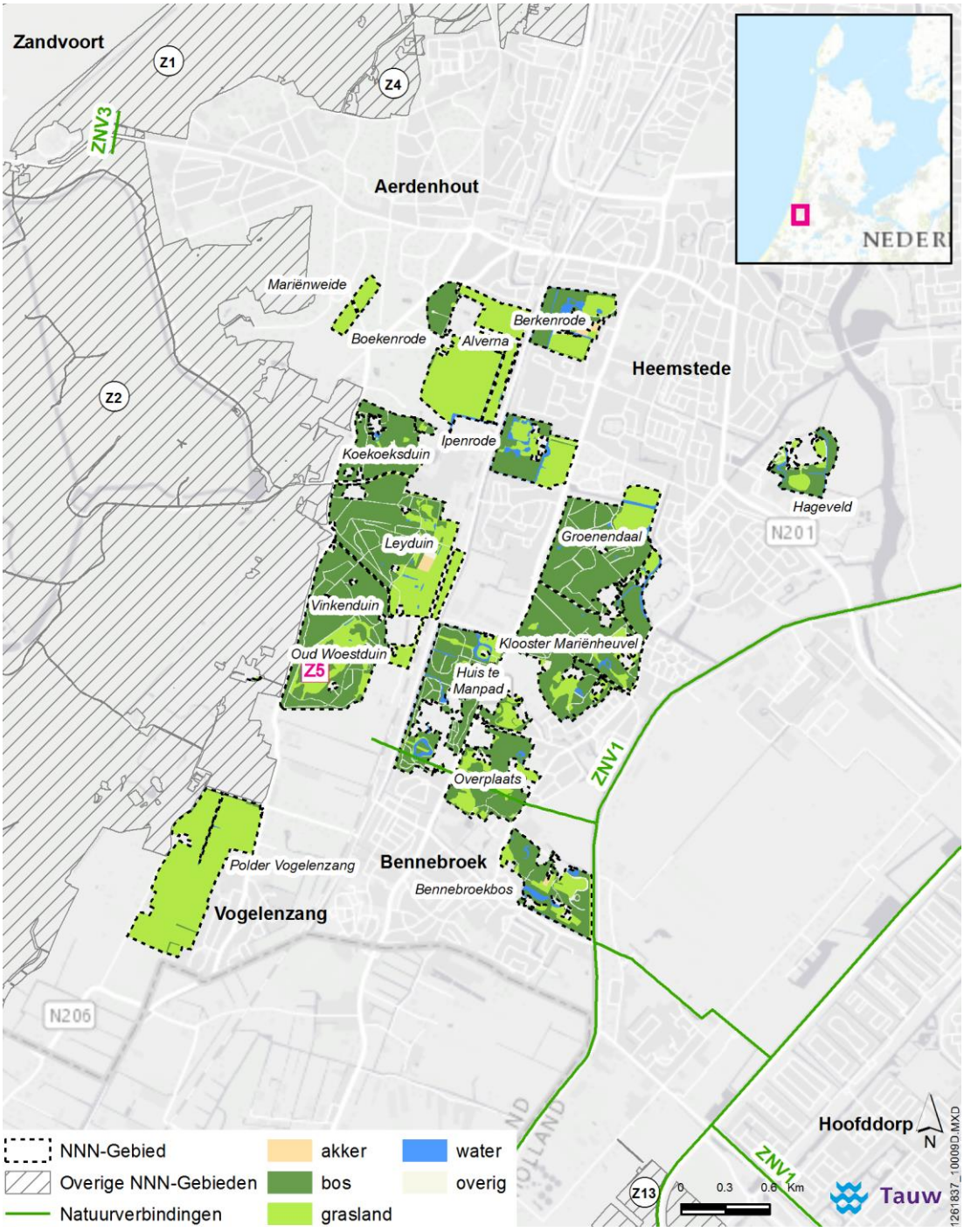
1 Algemene gegevens

Nummer	Z5
Naam gebied	Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Heemstede, Bloemendaal
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #88 Kennemerland-Zuid (Habitatrichtlijngebied) • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	443 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland, gemeenten, particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek bestaat uit enkele noord-zuid liggende reeksen landgoederen en buitenplaatsen. De circa 15 landgoederen en buitenplaatsen die samen het NNN-gebied vormen hebben een **oppervlakte** van bijna 450 ha en worden aan de westzijde begrensd door het duinmassief van Kennemerland-Zuid (Amsterdamse Waterleidingduinen, Z2). De ecologische **samenhang** bestaat uit de relatie met dit duinmassief en is het sterkst bij de landgoederen direct ten oosten van dit duinmassief. Naar het oosten toe zijn er drie aanzienlijke doorsnijdingen die van noord naar zuid lopen. Polder Vogelenzang in het westen ligt tegen het duinmassief aan. Geïsoleerd in het noorden tussen de bebouwing van Aerdenhout en sportvelden ligt een oude ontzanding, Mariënweide. De drukke N206 van Aerdenhout naar Noordwijkerhout scheidt Leyduin, Vinkenduin, Oud Woestduin, Koekoeksduin, Boekenrode en Alverna van het duinmassief. De volgende doorsnijding wordt gevormd door de Leidsevaart, Leidseweg en spoorlijn Haarlem-Leiden en scheidt Hartekamp, Huis te Manpad, Ipenrode en Berkenrode van de eerder genoemde landgoederen. Vervolgens is er weer een doorsnijding in de vorm van de N208 van Haarlem naar Hillegom. Ten oosten hiervan liggen Bennebroekbos, Overplaats, Klooster Mariënheuvel en Groenendaal. Ten noordoosten hiervan en ervan gescheiden door bebouwing en N201 bevindt zich ten slotte het geïsoleerd liggende Hageveld. De oostelijke grens van Hageveld is de enige plek waar de strandwal zonder onderbreking door bebouwing of een weg overgaat in het (buiten NNN-gebied gelegen) veenweidegebied. Genoemde doorsnijdingen maken dat van west naar oost de onderlinge samenhang en die met het duinmassief afneemt.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

- ***Ontstaansgeschiedenis***

Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek behoort tot het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: duinen), dat 3000 à 5000 jaar geleden

gevormd is. Ter plaatse wisselen de parallel aan de kustlijn globaal noord-zuid lopende strandvlakten en strandwallen elkaar af. De meest oostelijke strandwallen (waar Hageveld op is gelegen) zijn het oudst. In het westen zijn de Oude Duinen overstoven door de Jonge Duinen (Z2 Amsterdamse Waterleidingduinen (noord)). De bodem bestaat uit zandgronden. Op de strandvlakten zijn dat venige eerdgronden die zich gevormd hebben doordat het gebied al gedurende meerdere eeuwen als weiland is gebruikt. Op de strandwallen betreft het typische duingronden met arm duinzand. Hier zijn de eerste landgoederen en buitenplaatsen vanaf de 15e tot in de 18e eeuw ontstaan, meestal vanuit al eerder gevestigde boerderijen.

De ligging van de reeksen landgoederen wordt bepaald door het patroon van strandwallen en strandvlakten. Dit patroon is ook bepalend voor de situering van de hiervoor beschreven opeenvolging van reeksen landgoederen en de infrastructurele doorsnijdingen. De N206 en N208 liggen op de overgang van strandvlakte naar strandwal en zijn ontstaan als ontsluiting voor de landgoederen. In de 17e eeuw is de Leidsevaart door een strandvlakte aangelegd als trekvaartverbinding van Leiden naar Haarlem. Ook op de strandvlaktes zijn buitenplaatsen aangelegd. Veel landgoederen zijn vaak eerst aangelegd in een formele Franse stijl en later omgevormd naar een meer romantische Engelse stijl. Enkele landgoederen zijn ontstaan vanuit kloosters (Mariënheuvel en Hageveld). Op veel plekken zijn lanen met oude bomen aanwezig. Vooral op de strandvlakten zijn watergangstelsels aanwezig. De Leybeek was aanvankelijk een duinrel die Leyduin van west naar oost doorsnijdt. Rond 1850 is de watertoevoer vergroot door de aanleg van kanalen in het duinmassief zodat schoon duinwater naar de Leidsevaart gevoerd kon worden om vandaar te verschepen naar Amsterdam. Het duinmassief verkreeg zo de naam Amsterdamse Waterleidingduinen (Z2).

- ***Abiotische en ruimtelijke karakteristiek***

In globale zin vormt het NNN-gebied de overgang tussen de tot 30 m hoge binnenduinrand van de Amsterdamse Waterleidingduinen in het westen en de Haarlemmermeerpolder, waar het maaiveld zo'n 5 m onder NAP ligt. In de strandvlakten ligt het maaiveld net boven NAP-niveau en kent het weinig reliëf. Op de strandwallen ligt het maaiveld een paar meter hoger en is er veel meer reliëf met hier en daar duintopjes tot meer dan 15 m hoog. Behalve natuurlijk ontstane hoogteverschillen zijn er ook die door de mens zijn gemaakt. Soms zijn duintopjes opgehoogd, zoals in Leyduin en Bennebroekbos. Delen van de strandwallen zijn afgegraven ten behoeve van de zandwinning. Soms maken deze verlaagde terreinen deel uit van het NNN-gebied, zoals Mariënweide, het zuidelijk deel van Alverna en het oostelijk deel van Leyduin. In andere gevallen horen de afzandingen niet tot NNN-gebied, zoals ten zuiden van Oud Woestduin, waar NNN-gebied begrensd wordt door een abrupte overgang van hoog naar laag. Oud Woestduin zelf wordt gekenmerkt door een schrale grasvlakte van de voormalige paarden renbaan. Op Vinkenduin herinnert een hoge aarden wal aan de functie als vangplaats voor vinkachtigen. Van nature is er in het NNN-gebied toestroming van duinwater in de vorm van beken en rellen, waaronder de Leybeek. De natuurlijke situatie is sterk veranderd door de duinwaterwinning en doordat diepe kwel wordt afgevangen door de Haarlemmermeerpolder. Om de waterstand in de strandvlakten 's zomers op peil te houden vindt toevoer van voedselrijk oppervlaktewater vanuit de Leidsevaart plaats. Polder Vogelenzang heeft zoals de naam al aangeeft het karakter van een vlakke polder met een intensief slotenstelsel. De waterkwaliteit van de Leybeek is slecht doordat deze tegenwoordig wordt gevoed vanuit poldersloten. Sommige vijvers op de strandwallen worden volledig door grond- of regenwater gevoed en zijn voedselarm. Andere worden sterk beïnvloed door beschaduwing en bladval van omringende bomen. Op een aantal plakken in de strandvlaktes treedt lokaal kwel uit vanuit de aangrenzende strandwallen.

De landgoederen en buitenplaatsen bestaan uit een grote afwisseling aan aangeplant bos, boomgroepen, lanen, tuinen, waterpartijen en graslanden. Delen hiervan zijn vaak al enkele eeuwen als zodanig in gebruik. De structuur van strandwallen en strandvlakten is sterk bepalend voor het landschap en goed beleefbaar. Een deel van de landgoederen en buitenplaatsen is niet opengesteld voor publiek en kent een grote mate van rust, stilte en donkerte. De drukke N206 veroorzaakt geluidhinder maar door de beslotenheid van de terreinen blijft deze beperkt tot een smalle zone aan weerszijden van de weg. Het gebied ten westen van de N206 is aangemerkt als stiltegebied. De voor recreatie opengestelde landgoederen kennen veelal een intensief padenstelsel en worden druk bezocht.

- ***Huidig gebruik***

De terreinen in eigendom en beheer van Landschap Noord-Holland worden als landgoed met de nadruk op natuurwaarden beheerd met inachtneming van de cultuurhistorische waarden en recreatief medegebruik. Een deel van de graslanden wordt gehooid en andere delen zijn verpacht en vallen onder een intensief agrarisch weidebeheer. Groenendaal is gemeentelijk eigendom en wordt intensief gebruikt als wandelbos. Het beheer is daarnaast gericht op behoud en ontwikkeling van de natuurwaarden. Delen van het terrein worden begraasd (Schotse Hooglanders). Een aantal terreinen is in particulier eigendom en is niet of nauwelijks toegankelijk, waaronder Huis te Manpad. Hier bevindt zich de langste slangenmuur van West-Europa.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in Landgoederen bij Driehuis de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Landgoederen in de binnenduinrand

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied

Kernkwaliteit: Landgoederen in de binnenduinrand

- ***Actuele natuurwaarden***

De huidige natuurwaarden zijn vooral geconcentreerd in de bossen, die voor het overgrote deel uit oud landgoedbos bestaan (**N17.03 Park- of stinzenbos**). Het grootste deel van de bossen behoort tot droog Wintereiken-Beukenbos. Bijzonder waardevol zijn de oude lanen en de meer dan 200 jaar oude beuken- en grove dennenaanplanten. Deze bossen zijn rijk aan stinzenplanten. In het verleden werden verschillende soorten stinzenplanten, waaronder sneeuwklokje en gewone vogelmelk, op grote schaal in de bossen gekweekt. Bij Huis te Manpad groeit knolsteenbreek (‘Haarlems klokkenspel’) en in Leyduin de spitse geelster. De bossen en lanen zijn ook rijk aan voor zure en gebufferde bodem kenmerkende paddenstoelen. De dichtheid aan broedvogels is groot, vooral aan **bos- en/of struweelsoorten**, waaronder veel holenbroeders. Het Bennebroekbos wordt tot de vogelrijkste bossen van Nederland gerekend. Van verschillende soorten **vleermuizen** komen populaties voor, al zijn dit vooral algemene soorten. De vleermuizen maken in het zomerhalfjaar gebruik van boomholten in de vele oude laanbomen en gebruiken de lanen en bosranden als foerageergebied. In de bossen wordt ook de **boommarter** af en toe waargenomen. Plaatselijk komt Duineikenbos voor dat zich ontwikkelt tot droog Berken-Zomereikenbos. Op enkele plekken in Leyduin, Vinkenduin en bij Huis te Manpad is dit aangemerkt als beheertype **N15.01 Duinbos**. In het Bennebroekbos komt hakhout voor met beheertype **N17.06 Vochtig hakhout** en op sommige plekken **N17.02 Droog hakhout**.

Boekenrode, Koekoeksduin, Leyduin, Vinkenduin, Oud-Woestduin en Huis te Manpad maken deel uit van het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid. Ter plaatse geldt een instandhoudingsdoelstelling voor de habitattypes H2180A Duinbossen (droog), H2180C Duinbossen van de binnenduinrand en H2130A Grijze duinen (kalkrijk).

Op de voormalige renbaan van Oud-Woestduin komen droge duingraslanden en verstuivingsplekken voor met beheertypen **N11.01 Droog schraalgrasland** en **N08.02 Open duin**. Hier groeien duingraslandsoorten als pilzegge en zacht vetkruid en komt de **zandhagedis** voor. Bijzonder waardevol zijn de overgangen van bos naar grasland in de vorm van mantel- en zoomvegetaties, onder meer in Groenendaal, met vele soorten **ongewervelden van droge milieus**.

Op plaatsen waar strandvlaktes aan strandwallen grenzen en kwel uittreedt en op andere vochtige standplaatsen zijn gronden aangemerkt als **N10.02 Vochtig hooiland**. Dit is het geval bij Alverna en aan de oostzijde van Leyduin. Hier groeien verschillende kwelindicatoren. Drogere delen, vooral op de strandwallen, bestaan uit graslanden met beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Deze komen op aanzienlijke schaal voor op Leyduin, Oud-Woestduin, Overplaats en Bennebroekbos. Als ambitie geldt dit ook voor de vochtiger graslanden van Polder Vogelenzang. In dit gebied en op de andere strandvlakte-graslanden komen weidevogels voor, maar de dichtheden zijn vrij laag. Een aantal waterpartijen op Leyduin, Oud-Woestduin, Overplaats en Bennebroekbos kent beheertype **N04.02 Zoete Plas**. Hier plant de **rugstreeppad** zich voort.

De intensiever gebruikt en beheerde terreinen bestaan uit een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar recreatief gebruik plaatsvindt (**Multifunctionele natuur**). Deze delen herbergen weliswaar geen specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar dragen wel sterk bij aan het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling van de landgoederen. Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Mogelijkheden voor verhoging van de natuurwaarden zijn er op de graslanden op de strandvlakten, vooral op plaatsen waar kwel uittreedt. Hier zijn de potenties bij verschraling door een hooilandbeheer hoog. In de 'poldergebieden' (Polder Vogelenzang, Mariënweide, het zuidelijk deel van Alverna en het oostelijk deel van Leyduin) wordt de waterkwaliteit sterk beïnvloed door de inlaat van water vanuit de Leidsevaart. Verbetering is hier mogelijk bij een aangepaste waterhuishouding.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Landgoederen in de binnenduinrand																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
N08.02 Open duin	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland *incl. N2000: H2130A*	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X

N15.01 Duinbos *incl. N2000: H2180A, H2180C*	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.02 Droog hakhout	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Zandhagedis	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De landgoederen, buitenplaatsen en restanten daarvan hebben een ontstaansgeschiedenis van meerdere eeuwen. Bij de bossen, de lanen en de graslanden is deels sprake van oude, eeuwenlang ongeroerde bodems. Bijzonder is ook de afwisseling van grotendeels intacte strandwallen en strandvlakten, die nergens in Nederland op eenzelfde schaal kan worden beleefd als hier. Deze omstandigheden en de daarmee samenhangende waarden zijn onvervangbaar.

Oosterbroek & Buitenhuizen (Z6)

1 Algemene gegevens

Nummer	Z6
Naam gebied	Oosterbroek & Buitenhuizen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeente	Velsen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Algemene Verordening Recreatieschap Spaarnwoude
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	494 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer/Recreatieschap Spaarnwoude

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Oosterbroek en Buitenhuizen is een gebied binnen het recreatiegebied Spaarnwoude. De **oppervlakte** van het NNN binnen het gebied bedraagt bijna 500 hectare. Het gebied wordt begrensd door het Noordzeekanaal, het Zijkanaal C en de rijksweg A9. De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten parkachtige (deels kleinschalig/besloten) karakter van het gebied. De ecologische samenhang met andere NNN gebieden is beperkt door de ligging tussen kanalen en wegen. Er zijn mogelijkheden om de ecologische samenhang binnen het gebied te vergroten, met name door versterking van de water- en bosstructuur.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oosterbroek & Buitenhuizen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

- *Ontstaansgeschiedenis*

Het gebied Oosterbroek en Buitenhuizen ligt op de overgang van een oude strandvlakte en het **droogmakerijenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het Noordzeekanaal heeft de oorspronkelijke polder Buitenhuizen doorsneden. De dijk langs Zijkanaal C is een restant van de oude polder. De polder Buitenhuizen is vernoemd naar het voormalige buurtschap Buitenhuizen.

Het zuidwestelijk deel van het huidige Oosterbroek is onderdeel van de strandvlakte en bestaat uit een restant van een oude polder met klei op veen. De Velserdijk was de dijk rondom de polders Oosterbroek en Velserbroek. De Velsertocht en het Zijkanaal B vormen de grens met de droogmakerijen (de voormalige Noord- en Zuid-Spaarndammerpolder) die het grootste deel van het gebied uitmaken en die zijn ontstaan door de aanleg van het Noordzeekanaal en de drooglegging van het Wijkermeer aan het eind van de 19e eeuw.

Het eigenlijke Oosterbroek is al veel langer in landbouwkundig gebruik (vooral als grasland), terwijl de droogmakerijen pas eind 19e eeuw zijn ontstaan, waarna de **vruchtbare zeekleibodem** als akkerbouwgebied in gebruik werd genomen. Rond 1950 werd het Noordzeekanaal aanzienlijk verbreed, maar de grootste transformatie vond plaats rond 1980 toen de A22 werd aangelegd en het gebied aan de landbouw werd onttrokken en als onderdeel van het recreatiegebied Spaarnwoude ingericht. Daarvoor werden delen van het gebied opgehoogd, werden waterpartijen gegraven en werden (populieren)bossen aangeplant. Een deel van Oosterbroek is gevormd door het afdekken van een voormalige vuilstort. Op deze “heuvels” is nu ruimte voor intensief recreatief gebruik. De laatste grote ingreep dateert van net voor 2000, toen de huidige A9 door het Oosterbroek werd aangelegd. Bij dit alles is een deel van de oude kleipolder in het Oosterbroek bewaard gebleven. Dit vormt het meest ‘oorspronkelijke’ deel van het gebied dat nog het karakter van **een waterrijk open weidegebied** heeft behouden en vormt een fraai contrast met de omliggende besloten parkachtige terreinen.

- *Abiotische en ruimtelijke karakteristiek*

Het eigenlijke Oosterbroek op de strandvlakte ligt ruim een meter hoger dan de niet opgehoogde delen van de rest van het gebied. In deze voormalige droogmakerijen, en dan met name in een zone langs het Noordzeekanaal, is sprake van **brakke invloeden door kwel** uit het kanaal. In het Oosterbroek wordt daarnaast relatief schoon (voedselarm en basenrijk) zoet water aangevoerd door **duinrellen** die via duikers aan de westzijde het gebied bereiken. De Velsertocht is een zeer kenmerkend waterelement op de grens van de oorspronkelijke strandvlakte en het voormalige Wijkermeer. Vanwege het overwegend **voedselrijke karakter** van bodem en water en vanwege de voormalige vuilstortheuvels is in Buitenhuizen de waterkwaliteit veelal beperkt (troebel) en duidelijk minder dan in het Oosterbroek.

Zoals eerder beschreven is in het Oosterbroek nog een restant van het oude open polderlandschap bewaard gebleven, dat een fraai contrast vormt met het omliggende kleinschaliger parkachtige landschap. Het gehele gebied ligt verder ingeklemd tussen kanalen en de rijkswegen A9 en A22. Met name door het wegverkeer is sprake van een relatief **forse geluidsbelasting** en (in mindere mate) **lichtverstoring**. Door het recreatief gebruik is eveneens **geen sprake van rust** als bijzonder kenmerk.

- *Huidig gebruik*

Het recreatiegebied Spaarnwoude als geheel ligt tussen Haarlem, Amsterdam en Velsen en vormt daarmee een groene buffer in het stedelijk gebied. In Oosterbroek en Buitenhuizen richt het beheer zich in grote delen op optimalisatie van **recreatief gebruik (inclusief evenementen) in een ‘groene setting’**. De heuvels op de voormalige vuilstort worden gebruikt voor intensieve recreatie zoals evenementen, klimmen en mountainbiken. Op speel- en ligweides vindt gazonbeheer plaats, ook ten behoeve van evenementen. Langs de (fiets)paden, wegen en bosranden wordt ecologisch beheer toegepast. In het open polderrestant in het Oosterbroek

worden de graslanden nog als weiland voor paarden, schapen en koeien verpacht. Deze gronden worden ook gebruikt als parkeerplaats bij evenementen. Er wordt weinig onderhoud gepleegd aan bossen. Dood hout blijft liggen en het beleid is om populieren geleidelijk te kappen en natuurlijke verjonging te stimuleren, waardoor de natuurkwaliteit van het bos op termijn kan toenemen en ook de belevingswaarde wordt verbeterd. Naast het 'groene' recreatieve medegebruik bevinden zich in het gebied ook een huisjespark, een wielerbaan, hotels en Snowworld.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in Oosterbroek en Buitenhuizen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open kleipolder met extensieve graslanden en water- en verlandingsvegetaties
- Bos- en moeraslandschap onder invloed van brakke kwel uit het Noordzeekanaal
- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open kleipolder met extensieve graslanden en water- en verlandingsvegetaties

- ***Actuele natuurwaarden***

In het Oosterbroek ligt een restant van het 'oorspronkelijke' open waterrijke polderlandschap op de oude strandvlakte. Dit relatief open gebied contrasteert met de omliggende bosrijkere en deels opgehoogde gebieden. Actuele natuurwaarden bestaan hier uit open graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) dat wordt doorsneden door sloten met helder water. Het gebied is te klein om op provinciaal niveau als belangrijk weidevogelgebied te worden gewaardeerd, maar weidevogels zoals grutto en tureluur komen wel in lage dichtheden voor, evenals diverse watervogels zoals kuif- en krakeend. In en rond dit gebied liggen her en der plasjes, poelen en oevers met eveneens een goede waterkwaliteit, die worden gerekend tot **N04.02 Zoete plas** en **N.05.01 Moeras**. Hier zijn onder meer diverse algemenere waterjuffers van schoon waterplantenrijk water kenmerkend. De aanwezige moerasoevers langs de zijkanalen zijn nu al van belang voor **moeras- en rietvogels** zoals blauwborst en sprinkhaanzanger en voor de **noordse woelmuis**.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Op basis van de goede waterkwaliteit is vooral in het Oosterbroek een robuustere en meer aaneengesloten structuur van open water en moeras mogelijk, waardoor de potenties voor moerasnatuur verder in integrale samenhang met recreatie kunnen worden uitgebouwd. De duinrellen, de Velsertocht en de aangelegde waterpartijen vormen de basis voor deze potentie. Met name voor al aanwezige **moeras- en rietvogels** en voor de **noordse woelmuis** biedt dit perspectief op een robuust leefgebied met duurzame populaties.

Kernkwaliteit: Bos- en moeraslandschap onder invloed van brakke kwel uit het Noordzeekanaal

- ***Actuele natuurwaarden***

Met name langs het Noordzeekanaal is sprake van brakke kwel in de laaggelegen delen van Oosterbroek en vooral ook van Buitenhuizen. In Buitenhuizen is al een brakke poel met moeras (**N04.03 Brak water / N05.01 Moeras**) ontwikkeld in de nabijheid van een brakke moeraszone langs de oever van het Noordzeekanaal. Als kenmerkende plantensoort treedt hier zulte op.

Samen met de Noord-Hollandse kuststrook langs de grote wateren is het Noordzeekanaal van belang als migratieroute voor **vleermuizen**, en met name de zeldzame meervleermuis.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Er liggen mogelijkheden om de ecologische potentie van deze brakke situaties verder uit te bouwen, zowel in de vorm van moeras als in de vorm van gevarieerd bos en bosranden. Hierdoor kan ook de ruimtelijke relatie met de brakke moeraszone langs het Noordzeekanaal worden versterkt evenals de relatie met de overige bosrijke delen in het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

- ***Actuele natuurwaarden***

Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen is op vrij grote schaal sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. De meer aaneengesloten bosstructuren zijn nog relatief jong en deels ook eenvormig. Actueel is nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Met name de meer aaneengesloten bosstructuren hebben een duidelijke potentie voor de ontwikkeling naar gevarieerd loofbos op vochtige kleibodems (beheertype **N14.03 'Haagbeuken- en essenbos**). Incidentele waarnemingen van de **boommarter** in Buitenhuizen (en ook verkeersslachtoffers op enkele wegen) geven aan dat de bossen in belang kunnen toenemen voor deze soort, die zich vanuit de duinbossen oostwaarts kan verspreiden. Door extensief beheer van aangrenzende graslanden kunnen ook gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk, etc.)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open kleipolder met extensieve graslanden en water- en verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Bos- en moeraslandschap onder invloed van brakke kwel uit het Noordzeekanaal																	
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-
N05.01 Moeras	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-	-
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X

Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn lokaal aanwezig en veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (graslanden en aangelegde waterpartijen <10 jaar, bos <50 jaar). Het restant van het oude polderlandschap, de wateren met goede waterkwaliteit en de zone met brakke kwel zijn echter (als basis voor actuele waarden en hoge natuurpotenties) niet of nauwelijks vervangbaar.

Heksloot, Westbroekplas en omgeving (Z7)

1 Algemene gegevens

Nummer	Z7
Naam gebied	Heksloot, Westbroekplas en omgeving
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeente(n)	Haarlem, Velsen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	143 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Spaarnwoude, Staatsbosbeheer

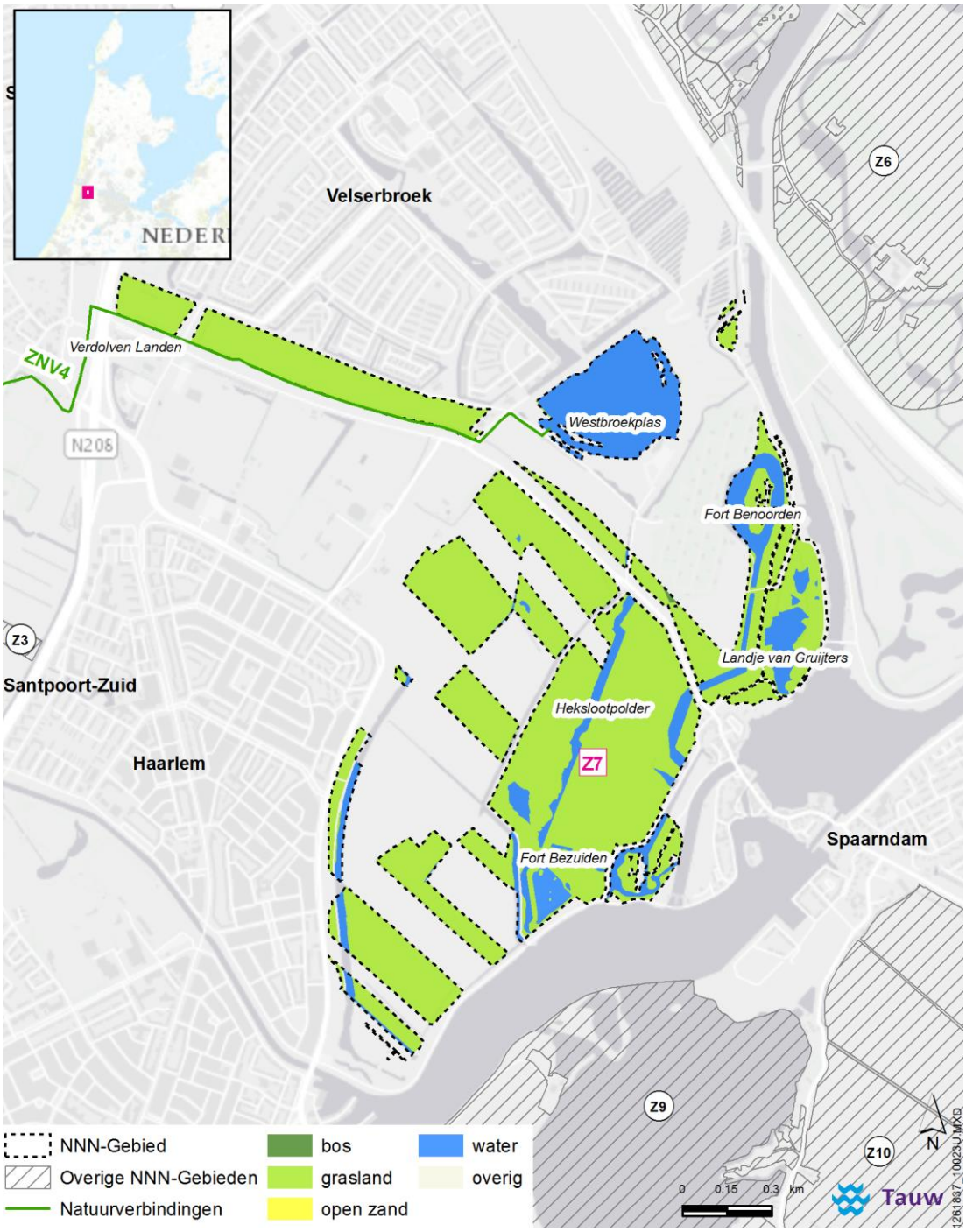
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het gebied 'Heksloot, Westbroekplas en omgeving' is een deelgebied binnen het recreatiegebied Spaarnwoude. Het bestaat uit een grote plas, enkele polders en dijken en de twee forten 'Fort Benoorden Spaarndam' en 'Fort bezuiden Spaarndam'. Onder meer het Landje van Gruijters, de Hekslootpolder en de Liniedijk zijn natuurelementen die binnen het gebied liggen. De totale **oppervlakte** van het NNN binnen dit gebied bedraagt zo'n 143 hectare. Hoewel de Westbroekplas een vrij geïsoleerd deel is van het NNN binnen dit gebied, zijn andere delen van het NNN meer verbonden. De watergangen binnen het gebied dragen bij aan de samenhang tussen de onderdelen binnen het gebied. Hierbij horen onder andere de sloten tussen de polders en de watergang langs de Liniedijk en de forten.

De **samenhang** met andere NNN-gebieden in de omgeving bestaat voornamelijk uit natte verbindingen zoals kanalen, vaarten en sloten (Het IJ, Zijkanaal B en C). Deze natte verbindingen zijn voornamelijk van belang voor watergebonden flora- en fauna. De Liniedijk daarentegen is juist een verbinding die voor flora- en fauna van drogere milieus van belang is. Deze dijk kruist centraal in het NNN gebied een oude Slaperdijk die in oost-west richting door het gebied loopt.

Vanaf de Westbroekplas loopt een natte natuurverbinding (ZNV4) ten zuiden van Velserbroek en Santpoort-Noord naar de duinen in Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1), geflankeerd door graslanden (de Verdolven landen) aan de noordzijde en de oude slaperdijk aan de zuidzijde. De graslanden zijn ook onderdeel van dit NNN-gebied. Het meer robuuste weidevogelgebied Dijkland (Z10) ligt op korte afstand waardoor uitwisseling daarmee goed mogelijk is.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Heksloot, Westbroekplas en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied behoort tot het landschapstype **strandwallen- en strandvlaktenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). De beide forten, de Liniedijk en de directe omgeving maken

deel uit van de Stelling van Amsterdam. De forten zijn gebouwd in de 19e eeuw, waarbij zand is opgebracht bovenop een restant van een strandwal. Ook de Geniedijk (waar de Liniedijk deel van uitmaakt) is toen aangelegd. De forten en de dijk daartussen hebben een grote cultuurhistorische en landschappelijke waarde, maar de actuele natuurwaarden zijn geconcentreerd op enkele locaties binnen het gebied. Het Landje van Gruijters is een voormalig buitendijks boezemland met plassen en natte graslanden. Van deze oude inpoldering zijn de oude dijkjes nog zichtbaar en worden deels gebruikt als fietspad. De Westbroekplas is in 1990 ten behoeve van zandwinning gegraven. De Hekslootpolder, Verdolven en de oude Spaarndammerpolder landen kennen al zeer lange tijd (in ieder geval sinds 1850) min of meer dezelfde verkaveling van de landbouwpercelen. Klei uit de Verdolven landen is in 1626 gebruikt om de Slaperdijk aan te leggen waardoor deze percelen een stuk lager liggen dan Velserbroek.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De terreinen kennen een overwegend open karakter. De Westbroekplas wordt echter deels omzoomd door wilgen. De beide forten kennen een halfopen karakter door opslag van bomen en struiken. De bodem van het deelgebied bestaat overwegend uit klei. Vanwege de vele vergravingen zullen delen echter eerder een zand- of zavelbodem hebben. De Liniedijk bestaat uit klei en opgebracht zand. In de Hekslootpolder en Verdolven Landen is de ontwatering relatief gering (<30 cm minus maaiveld). Op het Landje van Gruijters treedt, door de lage ligging, brakke kwel op vanuit het Zijkanaal B en het IJ. Hierdoor is de bodem in dit deelgebied licht brak.

Huidige gebruik

Het recreatiegebied Spaarnwoude, waar het gebied onderdeel van uitmaakt, ligt als geheel tussen Amsterdam, Haarlem en Velsen in. Het vormt daarmee een groene buffer tussen het stedelijk gebied. In grote delen van het gebied is recreatie en beleving een belangrijke gebruiksvorm. Westbroekplas en Heksloot is uitloopgebied van Velserbroek en Haarlem Noord. Andere delen (westelijke delen van de Hekslootpolder) worden nog hoofdzakelijk als agrarische percelen gebruikt door pachters. De percelen daar worden niet intensief bemest en begraasd, vanwege de relatief hoge waterstanden in het gebied kan er geen intensieve akkerbouw worden gepleegd. Tot slot worden het landje van Gruijters en omliggende percelen uitsluitend voor natuurdoeleinden beheerd. De weg rond dit landje wordt gebruikt om te fietsen, wandelen, maar ook wordt er veel door natuurliefhebbers naar vogels gekeken.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Heksloot, Westbroekplas en omgeving de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Historisch fortterrein met gevarieerde vegetatie
- Brak vogelrijk boezemland
- Parklandschap rond zandwinplas met recreatief gebruik
- Stapsteen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Historisch fortterrein met gevarieerde vegetatie

Actuele natuurwaarden

Het Fort Benoorden Spaarndam is niet opengesteld voor het publiek. Vanwege de rust en donkerte wordt dit fort en de omgeving ervan benut door foeragerende **vleermuizen**, al zijn dit algemene soorten. Ook het terrein rond Fort Bezuiden Spaarndam en de Liniedijk heeft deze kwaliteiten en vormt foerageergebied voor vleermuizen. In beide forten zijn op grond van recent onderzoek geen verblijfplaatsen van vleermuizen bekend. Op beide forten en de tussenliggende dijk is het beheer gericht op **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De terreinen van beide forten kenmerken zich door een deels tamelijk verruigde vegetatie met wat opslag van bomen en struiken. Op de grasdijken komen plantensoorten van droog schraalland voor. De terreinen en dijken zijn waardevol voor **ongewervelden van droge milieus**, waaronder diverse dag- en nachtvlindersoorten. Onder andere de steeds zeldzamer wordende argusvlinder komt nog op meerdere plaatsen in dit gebied voor.

Rondom het Fort Benoorden Spaarndam loopt een gracht die als **N04.02 Zoete plas** is aangemerkt. Rond het Fort Bezuiden Spaarndam loopt ook een gracht met hetzelfde beheertype. De actuele waarden zijn in beide gevallen gering er is bij deze waterpartijen geen sprake van waarden op (inter)nationaal of regionaal niveau.

Potentiële natuurwaarden

Bij voortzetting van het consequente verschralingsbeheer kan de kwaliteit van de extensieve graslanden en dijken nog duidelijk toenemen. Verder kan verkend worden of, naast het recreatief gebruik, in (delen van) de forten vleermuisverblijven kunnen worden gerealiseerd. De Liniedijk en Slaperdijk hebben daarnaast een duidelijke potentie als verbindend element voor bijvoorbeeld dagvlinders.

Kernkwaliteit: Brak vogelrijk boezemland

Actuele natuurwaarden

Het Landje van Gruijters bestaat in de huidige situatie uit de beheertypen **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **04.03 Brak water**. Het tamelijk voedselrijke terrein bestaat uit een plas met daaromheen rietkragen en grasland, dat vooral ’s winters en in het voorjaar grotendeels onder water loopt. Het grasland wordt ’s zomers begraasd. Mede door de wisselende waterstand waardoor in de loop van het jaar slikkige situaties ontstaan, heeft het terrein een grote aantrekkingskracht op doortrekkende steltlopers en **weidevogels**, terwijl het ’s winters wordt benut door **watervogels**. Het terrein is niet toegankelijk, maar wel beleefbaar vanaf de omringende wegen en paden. Verstoring blijft hierdoor beperkt. Het Landje van Gruijters is ook waardevol vanwege het licht brakke karakter en daarbij behorende vegetatie waaronder het goudknopje.

De drassige graslanden in de Hekslootpolder zijn zoals genoemd geschikt voor weidevogels, maar de aantallen lopen terug. Hier zijn met het met name de abiotische omstandigheden en historische verkaveling die waardevol zijn en gunstig voor weidevogels. Op sommige percelen wordt momenteel een agrarisch natuurbeheer gevoerd. Deze percelen worden door het recreatiegebied Spaarnwoude verpacht aan boeren die een beheervergoeding krijgen als voldaan wordt aan voorwaarden die de huidige en potentiële natuur ten goede komt. Naast weidevogels wordt ook deze polder door wintergasten en doortrekkers gebruikt en komt andere bijzondere fauna voor zoals de **rugstreeppad**.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties in het Landje van Gruijters worden al grotendeels of geheel benut. In de Hekslootpolder ligt de potentie vooral in de uitbreiding van extensieve weidevogelgraslanden ten koste van agrarisch gebruik.

Kernkwaliteit: Parklandschap rond zandwinplas met recreatief gebruik

- ***Actuele natuurwaarden***

Rond de Westbroekplas is sprake van meer of minder intensief recreatief gebruikte terreindelen binnen een kleinschalige afwisseling van graslanden, strandjes en opgaande beplantingen. De kwaliteit bestaat allereerst uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling rond de plas (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

In de rietvegetatie langs de oever van de Westbroekplas broeden alleen algemene soorten rietvogels. 's Winters is het wel een belangrijke pleisterplaats voor **watervogels**, zoals grote aantallen smienten. Deze laatste kwaliteit bepaald in de huidige situatie de waarde van de plas, die als **N04.02 Zoete plas** beheerd wordt.

- ***Potentiële natuurwaarden***

De natuurwaarden rondom de Westbroekplas worden al grotendeels benut. Door extensief beheer van de graslanden kunnen meer gevarieerde bloemrijke ruigten ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

Kernkwaliteit: Stapsteen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Vanaf de Westbroekplas loopt een natte natuurverbinding ten zuiden van Velserbroek en Santpoort-Noord naar de duinen. De percelen ten noorden van deze verbinding, de Verdolven landen, zijn verpacht en in de huidige situatie niet bijzonder soortenrijk.

Potentiële natuurwaarden

Verdere versterking van moerasnatuur en de natte verbindingszone is mogelijk op de Verdolven landen, met name in de vorm van **N12.02 Kruiden en faunarijk grasland**. De Slaperdijk te zuiden van de verbinding is nu gedeeltelijk buiten de NNN gelegen. Aansluiten bij de verbindingszone (als **N12.01 Bloemdijk**) kan de verbindende functie versterken, met name voor **insecten van zowel natte als droge milieus** (o.a. vlinders, bijen, libellen).

5 Abiotische en ruimtelijke kwaliteiten

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord, met name bos / grasland)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen, stuifzand, vennen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Historisch fortterrein met gevarieerde vegetatie																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Brak vogelrijk boezemland																	
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-
Parklandschap rond zandwinplas met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Stapsteen langs natte natuurverbinding																	
N12.01 Bloemdijk	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarde van de graslanden op de beide forten en de dijk daartussen en van de wateren rond de forten zijn actueel van beperkte waarde en op korte termijn vervangbaar. De samenhang tussen de natuurwaarden en de cultuurhistorische betekenis van forten en dijk vormt echter een nagenoeg onvervangbare situatie. Dit geldt ook voor het Landje van Gruijters dat, als voormalig boezemland in relatie tot de Stelling en vanwege het licht brakke karakter, als onvervangbaar moet worden aangemerkt. Tenslotte geldt de onvervangbaarheid ook nog voor de cultuurhistorisch waardevolle oude verkaveling met natuurwaarden in de Hekslootpolder, de Slaperdijk en de Verdolven landen.

Houtrakpolder en omgeving (Z8)

1 Algemene gegevens

Nummer	Z8
Naam gebied	Houtrakpolder en omgeving
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Amsterdam, Haarlemmerliede en Spaarnwoude
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	529 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer/Recreatieschap Spaarnwoude (Westhoffbos, Houtrak), Staatsbosbeheer (Noorderbos, Groene Schip, Houtrakkerbeemden en golfbaan)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De totale **oppervlakte** van het NNN binnen het gebied Houtrakpolder en omgeving bedraagt 529 hectare. Het gebied bestaat grofweg uit twee delen. Het zuidoostelijke deel (Houtrak) kent een parkachtige omgeving met een golfbaan, een vakantiepark en recreatiegebied. Het noordwestelijke deel bestaat uit twee bosgebieden (Westhoffbos en Noorderbos), een afvalterp (Groene Schip) en water, rietmoeras en natte graslanden (Houtrakkerbeemden en Houtrakpolder). Tussen het zuidoostelijke en noordwestelijke deel ligt een agrarisch bedrijf. De **samenhang** binnen het gebied bestaat uit een netwerk van bospercelen, wateren en graslanden. Het zuidoostelijke en het noordwestelijke deel zijn verbonden via de Middentocht en de Machinetocht (KRW-lichaam).

De **samenhang** met omliggende NNN-gebieden komt tot uiting via een reeks wateren (kanalen, tochten en vaarten). Aan de noordzijde verbindt Zijkanaal C het gebied met Oosterbroek en Buitenhuizen (Z6). Ten westen van Houtrak wordt de aaneengeslotenheid met Dijkland (Z10) alleen doorbroken door de ringvaart en Spaarndammerdijk. Aan de zuidkant van Houtrak liggen een aantal natte natuurverbindingen (ZNV2), die het gebied via verschillende kanalen en watergangen verbindt met de Brettenzone en natuurontwikkelingsgebieden in het westen van Amsterdam (Z14).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Houtrakpolder en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied is onderdeel van het **droogmakerijenlandschap** in de Noordzeekanaalzone (Fysisch-geografische regio: zeekleigebied). In de vroege middeleeuwen stroomde het IJ in noordwestelijke richting door het gebied. Ten noorden en zuiden van het IJ lagen veengebieden. Na de ontginning van het veen en de maaivelddaling veroorzaakt door ontwatering bleef de klei achter langs de oevers van de veenstromen van het IJ. Gelijktijdig met de inpoldering van het IJ rond 1850 werd het Noordzeekanaal aangelegd, zowel voor afwateringsdoeleinden als voor de binnenscheepvaart. Er werden kanaaldijken aangelegd en de wateren aan weerszijde van het kanaal werden drooggemalen en tot polders ingericht (de zogenaamde IJpolders), waaronder de Houtrakpolder.

Het oostelijke deel van de Houtrakpolder, rond het voormalige eiland Ruigoord, werd in de jaren negentig deel

van het havengebied van Amsterdam. In het westelijke deel werd een recreatiegebied, een golfbaan en een afvalstort aangelegd. Enkele landbouwpercelen bleven gehandhaafd. De Houtrakkerbeemden zijn in 1995 als natuurontwikkelingsgebied aangelegd langs de Ringweg rondom de Inlaagpolder. De locatie van de afvalstort, het zogenaamde “Groene schip”, in het noorden van het gebied, gaat ingericht worden ten behoeve van recreatie.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat voornamelijk uit klei. Ter plaatse van de golfbaan is een laag zand opgebracht. De Houtrakpolder ligt een stuk lager dan de directe omgeving. De grote variatie in maaiveldhoogte binnen het gebied is ontstaan doordat delen van de polder zijn opgehoogd ten behoeve van bebouwing en recreatieve activiteiten. De gemiddelde maaiveldhoogte is 2,1 m onder NAP, met een minimale hoogte van 4,3 m onder NAP.

Door de lagere ligging ten opzicht van de omgeving heeft het gebied een nat karakter en is er sprake van (brakke) kwel. Daarnaast wordt er water ingelaten. De Houtrakpolder bestaat uit 23 peilgebieden waaronder drie hoogwatervoorzieningen. Het waterpeil verschilt per peilvak. Het zomerpeil varieert tussen -1,7 en -3,5 m NAP. Het winterpeil varieert tussen -1,6 en -3,2 m NAP. Vanwege de getijdenwerking van het Noordzeekanaal komen er in het gebied ook brakke tot zilte omstandigheden voor.

Het Westhoffbos is gelegen in het noordwesten van het gebied, langs het Zijkanaal C. Het

noordelijke en westelijke gedeelte van het bos is ingericht als openbare wielerbaan. Een aantal percelen is omgevormd tot essenhakhoutgebied. Een bos met recreatief gebruik. In het zuidelijke deel liggen structuurrijke bosranden als overgangszone naar de graslanden van de Houtrakkerbeemden. Ten oosten van het Westhoffbos is in de jaren ‘90 het Noorderbos aangeplant als populierenbos voor houtproductie en boomgaard. In het bosgebied zijn de kenmerken van de droogmakerij nog zichtbaar. Ook liggen er enkele rietruigtes. De Houtrakkerbeemden bestaan uit bloemrijke ruigtes en de brakwaternatuur. Het vormt een langgerekt lint van waterpartijen en kleine plasjes op een kleiige ondergrond. Houtrak kenmerkt zich door een parkachtig landschap, met bospercelen, graslanden en waterpartijen.

Door het recreatief gebruik is er in het algemeen geen sprake van rust en stilte als bijzonder kenmerk. Vanwege de nabije ligging van de A9, A200 en het havengebied van Amsterdam is er sprake van een relatief forse geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring.

Huidige gebruik

De zuidelijke delen van het gebied worden, naast de natuurdoelstelling, intensief gebruikt voor recreatie, met speel- en ligweides, golfterrein, evenementen en watersport. Het vormt een belangrijk uitloopgebied voor Amsterdam. De noordelijk gelegen delen van het gebied worden als

natuurgebied beheerd en kennen extensief dagrecreatief medegebruik, in de vorm van wandel- en fietspaden. In het noordelijk deel ligt een wielerbaan. Het Westhoffbos wordt intensief gebruikt voor recreatie.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het gebied 'Houtrakpolder en omgeving' de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van de biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open kleipolder met brakwaternatuur en vogelrijke extensieve graslanden
- Bos- en moeraslandschap onder invloed van brakke kwel uit het Noordzeekanaal
- Besloten waterrijk parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de

kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open kleipolder met brakwaternatuur en vogelrijke extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Onder invloed van brakke kwel en waterinlaat uit het Noordzeekanaal hebben zich in de Houtrakkerbeemden bijzondere natuurwaarden van brakke en zilte omstandigheden ontwikkeld. In de aanwezige brakwaterplassen (**N04.03 Brak water)** en de overgangen naar de natte, bloemrijke ruigten (**N05.01 Moeras**), komen diverse verlandingsvegetaties voor. Voor **moeras- en rietvogels** (waaronder lepelaar) en **watervogels** biedt het gebied goede broed-, schuil-, en foerageermogelijkheden. Niet alleen in de zomer, maar ook in de winterperiode worden de waterplassen gebruikt door ganzen, eenden en steltlopers. Tot slot gedijen ook **ongewervelden van natte milieus**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis** goed in de (brak)waternatuur.

Naast watermilieus zijn in de open kleipolder extensieve gras- en akkerlanden aanwezig, die gerekend worden tot **N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland** en **N12.05 Kruiden- en faunarijke akker**. Deze gras- en akkerlanden worden voornamelijk door **weidevogels** zoals grutto, veldleeuwerik en de zeldzame kemphaan gebruikt als broed- en foerageergebied. Het polderlandschap wordt samen met de omliggende bosgebieden gebruikt als foerageergebied door **vleermuizen**, waaronder de zeldzame meervleermuis.

Potentiële natuurwaarden

Bij verbetering van de waterkwaliteit kunnen de potenties voor zowel zoet- als brakwaternatuur, moeras en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland** verder worden uitgebouwd. De brakke kwel, de aanwezige tochten en de aangelegde waterpartijen vormen de basis voor deze potentie. Met name voor al aanwezige moeras- en rietvogels en de **noordse woelmuis** biedt dit perspectief op een robuust leefgebied met duurzame populaties.

Kernkwaliteit: Bos- en moeraslandschap onder invloed van brakke kwel uit het Noordzeekanaal

Actuele natuurwaarden

Het Westhoffbos en Noorderbos zijn beiden aangeplant vochtig loofbos op kleigrond. Het Westhoffbos kenmerkt zich door essenhakhout en verschillende esdoornsoorten. Het Noorderbos is samen met het Westhoffbos belangrijke voor **bos- en struweelvogels**, waaronder appelvink en matkop. De oudere bomen bieden een groeiplaats voor diverse mosvegetaties en een verblijfplaats voor boombewonende vleermuizen. In de zones met rietruigte leven **moeras- en rietvogels**. De structuurrijke bosranden in beide bossen zijn eveneens van belang voor de diversiteit. Onder invloed van brakke kwel groeien er kenmerkende plantensoorten als zulte.

Potentiële natuurwaarden

Er liggen mogelijkheden om de ecologische potentie van deze brakke situaties verder uit te bouwen, zowel in de vorm van moeras als in de vorm van gevarieerd bos en bosranden van het beheertype **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. Hierdoor kan ook de ruimtelijke relatie met de brakke moeraszone langs het Noordzeekanaal worden versterkt evenals de relatie met de overige bosrijke delen in de nabije omgeving.

Kernkwaliteit: Besloten waterrijk parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen is op vrij grote schaal sprake van een kleinschalige afwisseling van watergangen, parkbos, bosranden en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. De bosstructuren zijn nog relatief jong, maar wel divers, waardoor het leefgebied vormt voor algemenere soorten broedvogels. Verspreid liggen er enkele bloemrijke hooilandjes en de wateren vormen een geschikt leefgebied voor de ijsvogel. Actueel is nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Zoals in het Westhoffbos en de rond de wielerbaan. Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Met name de meer aaneengesloten bosstructuren hebben een duidelijke potentie voor de ontwikkeling naar gevarieerd loofbos op vochtige kleibodems (beheertype **N14.03 'Haagbeuken- en essenbos**). Door extensief beheer van aangrenzende graslanden kunnen ook gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open kleipolder met brakwaternatuur en vogelrijke extensieve graslanden																	
N04.03 Brak water	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt en overstromingsgrasland	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X
Ongewervelden van natte milieus	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Bos- en moeraslandschap onder invloed van brakke kwel uit het Noordzeekanaal																	
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Besloten waterrijk parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Voor de bospercelen, recreatiegebied Houtrak en de golfbaan geldt dat de actuele natuurwaarden lokaal aanwezig zijn en veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar zijn (graslanden en aangelegde waterpartijen <10 jaar, bos <50 jaar). Het restant van het oude polderlandschap aan de noordzijde inclusief de zone met brakke kwel zijn echter (als basis voor actuele waarden en hoge natuurpotenties) niet of nauwelijks vervangbaar.

Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede (Z9)

1 Algemene gegevens

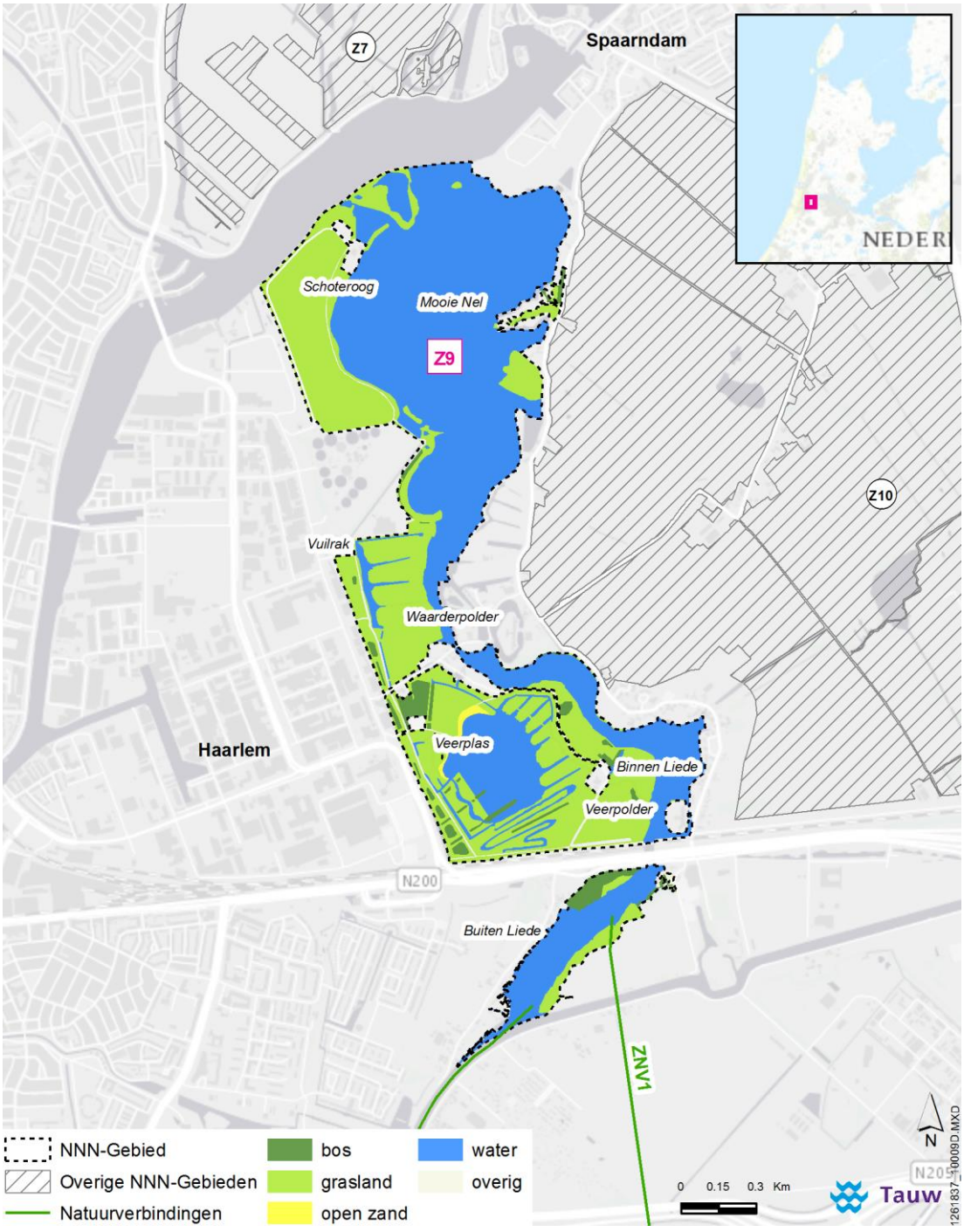
Nummer	Z9
Naam gebied	Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeente(n)	Haarlemmermeer, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlem
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oude strandwal en met veen en klei bedekte strandvlakte)
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	223 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Recreatieschap Spaarnwoude

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt 223 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uiting door de aanwezigheid van aaneengesloten grote wateren en plassen (Mooie Nel, Binnen Liede, Buiten Liede, Veerplas), omringd door een open polderlandschap (Schoteroog, Waarder- en Veerpolder).

De **samenhang** met omliggende NNN-gebieden bestaat uit de verbinding met andere grote wateren, waaronder de Noorder Buiten Spaarne, Het IJ, Zijkanaal C en de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder. Deze lopen door en langs NNN-gebieden Hekslootpolder, Westbroekplas e.o. (Z7), Oosterbroek en Buitenhuizen (Z6) en Houtrakpolder en omgeving (Z8). Ze staan vaak niet in open verbinding met elkaar door peilverschillen die met sluizen worden verbonden. In het zuiden verbindt de natuurverbinding van de Ringvaart Haarlemmermeer (ZNV1) het gebied met de diverse NNN-gebieden van de Haarlemmermeerpolder (Z11, Z12). Deze samenhang is van belang voor water- en moerasgebonden flora en fauna. Vanuit de bovengenoemde wateren bestaat ook een (indirecte) samenhang met het Noordzeekanaal. Door de ingeklemde ligging tussen wateren, de A200 aan de zuidkant en de bebouwde kom van Haarlem aan de westkant, is de verbinding met omliggende drogere milieus beperkt.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Schoteroog, Veerpolder, Mooie Nel en De Liede en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is overwegend onderdeel van het **veenpolderlandschap** en valt binnen twee fysisch geografische regio's: het laagveengebied (Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Binnen en Buiten Liede) en het zeekleigebied (Mooie Nel). Schoteroog en de Waarder- en Veerpolder vormen de overgang van het oude strandwallenlandschap naar het veengebied. Oorspronkelijk was het een hoogveengebied (ontstaan op kleibodem) dat door bedijking en bemaling werd ontwaterd. Vanaf de middeleeuwen is het oorspronkelijke veengebied aan de westkant van de Mooie Nel en Binnen en Buiten Liede ontgonnen, inclusief de delen die nu binnen de bebouwing van Haarlem en het bedrijventerrein van Waarderpolder liggen. Tot de jaren '60 was er echter nog sprake van een typisch veenpolderlandschap bestaande uit kleine langwerpige kavels en sloten daartussen. Door de uitbreiding van de stad Haarlem, aanleg van een bedrijventerrein, jarenlange vuilstort in het gebied en een afgraving (Veerplas) ten behoeve van recreatie, zijn er slechts nog enkele restanten van het vroegere veenpolderlandschap zichtbaar in het gebied.

Aardkundig monument

De oude strandwallen, de veen- en kleibedekking, De Liede, en de veenmeertjes in dit gebied vormen een bijzondere samenhang van geologische verschijnselen. De strandwallen markeren tevens de meest landinwaarts gelegen Noordzeegrens. Het gebied geeft hiermee inzicht in de geologische en culturele ontwikkelingsgeschiedenis van onze kust. Het gebied dat deels in Z9 en deels in Z10 ligt is aardkundig waardevol en is daarom beschermd als aardkundig monument Spaarnwoude (AM17). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden bij de afweging moeten worden meegenomen. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de polders bestaat afwisselend uit een veen- of kleidek op (standwal)zand. De strandwal komt net ten westen van de Veerpolder aan de oppervlakte in een smalle, zandige strook van globaal zuidwest naar noordoost. In de omgeving van het gebied liggen droogmakerijen die lager liggen dan het gebied zelf. Vanwege de waterbuffer (grote wateren als de Mooie Nel en de Binnen en Buiten Liede) aan de oostkant van de polders, is van wegzijging naar omliggende droogmakerijen nauwelijks sprake. In de Waarder- en Veerpolder vindt ook kwel plaats.

Schoteroog is een voormalige vuilstortlocatie die volledig is afgedekt en landschappelijk te herkennen als een heuvel met een open structuur. Tussen Schoteroog en de Waarderpolder ligt een waterzuiveringsinstallatie. De kop van het Schoteroog is natuurlijk met water en moerasvegetaties. De Waarderpolder bestaat voornamelijk uit graslanden, smalle waterstructuren met rietzones en aan de westzijde kleine struweel- en bosstroken. De Vuilrak is een voormalige kreek in de Waarderpolder die vroeger als afvalstort is gebruikt.

De Waarderpolder en een deel van de Veerpolder hebben een flexibel peil. Het omliggende deel van de polder kent een zomerpeil van -1,82 m NAP en een winterpeil van -1.98 m NAP.

De moeraszones in de Veerplas dienen als helofytenfilter. Hierdoor is het water helder en kent een vrij goede kwaliteit. Vanuit de Binnen Liede en de Mooie Nel wordt boezemwater het gebied ingelaten in de polders en in de Veerplas (zwemwaterlocatie), waar het gefilterd wordt en weer terugstroomt naar de Binnen Liede. De noordoever van de Veerplas is ingericht als recreatiestrand, de overige oevers zijn meer natuurlijk.

Vanwege de vroegere functie als stortplaats is de bodem in het gebied plaatselijk zwaar vervuild. Door het aangrenzende industriegebied aan de oostzijde, de A200 aan de zuidkant en het recreatief medegebruik is er relatief weinig sprake van rust, donkerte en stilte.

Huidige gebruik

De kleinschalige graslanden in de Waarder- en Veerpolder worden agrarisch beheerd. De

meeste worden beweid met paarden of koeien en een enkele wordt gebruikt als hooiland. Daarnaast worden delen van het gebied gebruikt voor intensieve recreatie, als onderdeel van het recreatiegebied Spaarnwoude. Met name in Schoteroog liggen veel wandel- en fietspaden, speelweides, twee jachthavens, horeca en een reddingsbrigade. De westoever van de Veerplas is ingericht als recreatiestrand met speelweides, horeca en ruimte voor evenementen. De grote wateren worden gebruikt voor beroeps- en recreatievaart en als ligplaats voor woonschepen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en de Liede de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open wateren met water- en verlandingsvegetaties en aangrenzende extensieve graslanden
- Parkachtig landschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open wateren met water- en verlandingsvegetaties en aangrenzende extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Een groot deel van het gebied bestaat uit open water (**04.02 Zoete plas**). In de Veerplas en in de oeverlanden langs de Binnen Liede zijn op enkele plekken langs het water goed ontwikkelde rietkragen, wilgenbosjes en moeras- en verlandingsvegetaties aanwezig, deze worden gerekend tot **Moeras (05.01)** en **Veenmosrietland en moerasheide (06.01)**. Op de veenmosrietlanden langs de Binnen Liede groeien onder andere veenpluis, veenmossen, welriekende nachtorchis, moerasviooltje en ronde zonnedauw. **Waterspitsmuis** (Zijkanaal C), **noordse woelmuis** (Zijkanaal B, Buiten Liede, kop van Schoteroog), meerdere **moeras- en rietvogels** zoals snor, bruine kiekendief en ook roerdomp (winterperiode) vinden hun leefgebied in de oeverruigtes. Gedurende de winter is het open water ook een belangrijke pleisterplaats voor **watervogels**. Op de Veerplas overwinteren grote aantallen smienten. In het moerasbos in de Buiten Liede (**14.02 Hoog- en laagveenbos**) direct ten zuiden van de A200, broeden lepelaars in een grote kolonie.

Met name in de Waarderpolder komen open extensieve graslanden voor van het type **10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Deze zijn waardevol, maar door de relatief beperkte oppervlakte herbergt het gebied slechts lage aantallen weidevogels.

- ***Potentiële natuurwaarden***

De grote wateren kunnen, in combinatie met meer natuurlijke en robuuste oeverlanden, moeraszone en kleine bosschages in potentie een nog belangrijkere rol vervullen als (uitbreiding van) leefgebied en natuurverbinding voor watergebonden flora en fauna, waaronder de **otter**. De Mooie Nel en de Liede staan via het boezemgemaal Spaarndam in verbinding met het Noordzeekanaal. Het Noordzeekanaal vervult voor verschillende trekkende vissoorten, waaronder glasaal en driedoornige stekelbaars, een belangrijke rol op nationaal niveau. De aanleg van een vispassage in boezemgemaal Spaarndam biedt potentie voor migratie van anadrome en katadrome vissen tussen Noordzee(kanaal) en de wateren van de Mooie Nel en de Liede.

Kernkwaliteit: Parkachtig landschap met recreatief gebruik

Schoteroog en het westelijke deel van de Veerpolder kenmerken zich door een parkachtige omgeving, ingericht voor recreatieve doeleinden. Actueel is geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied. Het schiereilandje ten noorden van Schoteroog wordt niet gebruikt voor recreatie en heeft derhalve grotere natuurwaarden.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Het gebied kan meer divers en aantrekkelijker voor algemene natuur en recreatie worden gemaakt door variatie in inrichting en beheer. De kleinschalige afwisseling die al aanwezig is en overgebleven veenpolderlandschap vormen een goed uitgangspunt voor herinrinchting en ander beheer.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open wateren met water- en verlandingsvegetaties en aangrenzende extensieve graslanden																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Parkachtig landschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn lokaal aanwezig en veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (graslanden en aangelegde plassen <10 jaar, struwelen <20 jaar). Het restant van het oude veenpolderlandschap in de Waarder- en Veerpolder is echter niet of nauwelijks vervangbaar. Dat geldt ook voor de restanten van oudste strandwallen van Nederland. Om de aardkundig waardevolle verschijnselen in dit gebied te beschermen is dit gebied ook deels beschermd als aardkundig monument. Echter, het restant van het oude veenpolderlandschap in de Waarder- en Veerpolder is niet of nauwelijks vervangbaar. Daarnaast vragen ook de moeras- en verlandingsvegetaties een zeer lange vervangingstijd (>50 jaar).

Dijkland (Z10)

1 Algemene gegevens

Nummer	Z10
Naam gebied	Dijkland
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Haarlemmerliede en Spaarnwoude
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oude strandwal en met veen en klei bedekte strandvlakte)
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	649 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland (De Batterij) Staatsbosbeheer/Recreatieschap Spaarnwoude/particulieren

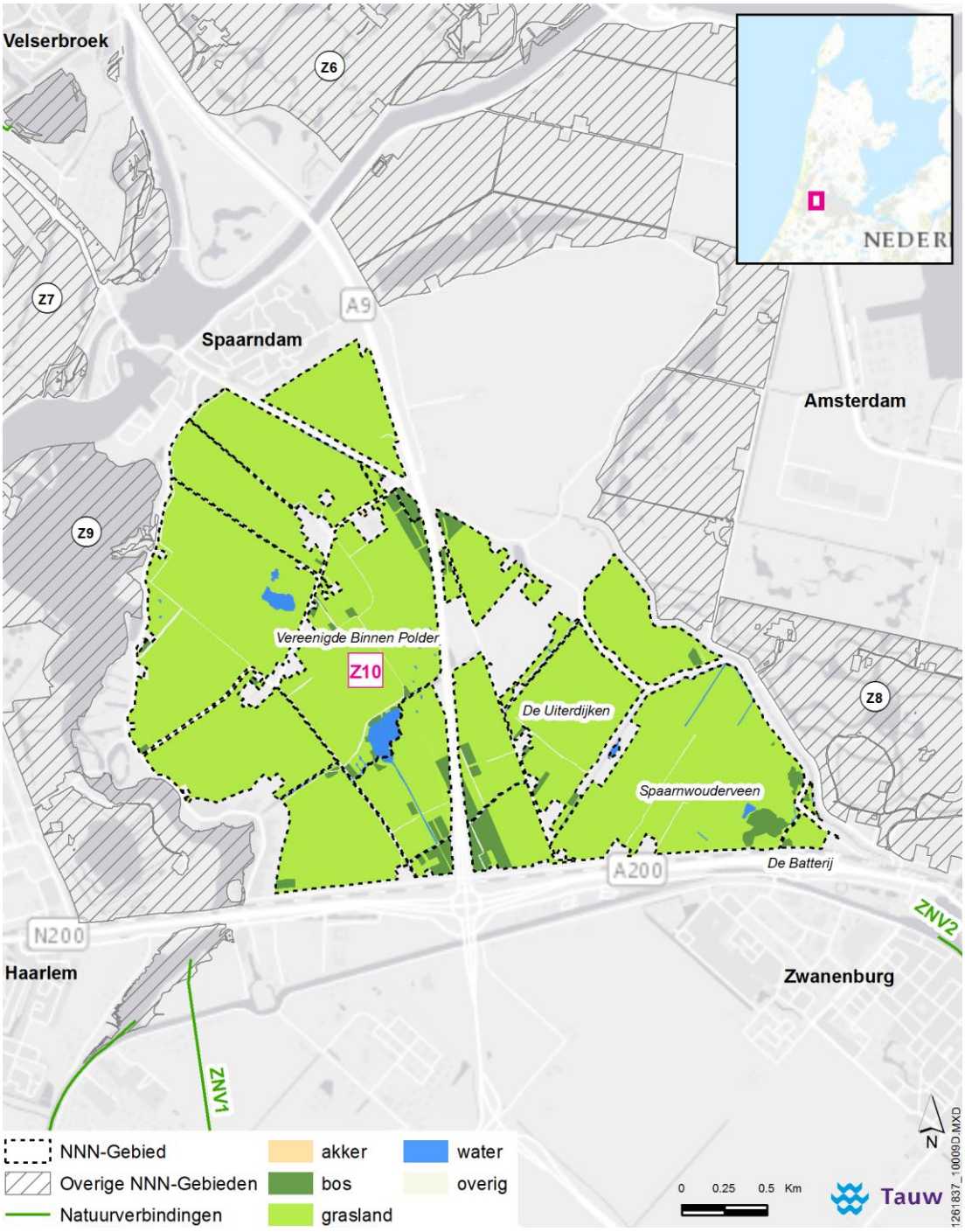
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in Dijkland bedraagt bijna 650 hectare. De **samenhang**

binnen Dijkland komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten open veenweidelandschap. Het gebied bestaat uit verschillende polders (Vereenigde Binnen Polder en De Uiterdijken) met ieder een fijnmazig slotenstelsel. De samenhang wordt enigszins beperkt door de doorsnijding van de A9 van noord naar zuid, inclusief aangeplante bosschages ter hoogte van de knooppunten met de Hoge Spaarndammerdijk in het noorden en de A200 in het zuiden. Aan de zuidkant vormen de A200 en de spoorlijn een barrière tussen Dijkland en de zuidelijker gelegen Haarlemmermeer.

De **samenhang** met andere NNN-gebieden wordt gevormd door de nabije ligging van andere natuurgebieden binnen recreatiegebied Spaarnwoude, namelijk de Hekslootpolder (Z7) de Houtrakpolder (Z8) en Schoteroog, Veerpolder, Mooie Nel en De Liede (Z9). De Hekslootpolder vormt samen met Dijkland een belangrijke regionale schakel tussen de verschillende weidevogelgebieden. In Dijkland broedende weidevogels foerageren onder andere op het landje van Gruijters (onderdeel van Z7). De aanwezige wateren rond het gebied (De Buiten Liede, Mooie Nel en Spaarne) zijn voornamelijk voor watergebonden flora en fauna van belang als natte natuurverbinding met omliggende gebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Dijkland en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied vormt een restant van het laagveenbied dat zich heeft ontwikkeld op een oude strandvlakte van zeeklei, en dat zich in de vroege middeleeuwen uitstrekte van de duinen tot aan de rivierafzettingen van de Vecht. Dit veengebied werd vanaf het beginstadium doorsneden door het IJ, een water dat in verbinding stond met de Noordzee en waarop kleinere veenstromen als het Spaarne en de Liede aansloten. Door doorbraken van de in de 15e eeuw aangelegde doorgaande dijk is over dit veen een dun laagje klei afgezet. Nadat het IJ van de Noordzee afgesloten raakte, is na een zware overstroming de Spaarndammerdijk in de 15e eeuw naar het zuiden verlegd naar de huidige 'Hoge Spaarndammerdijk'. Na dijkdoorbraken in de Hoge Spaarndammerdijk is het Spaarnwouderveen ontstaan. Polder De Uiterdijken is nadien door een vrij dikke laag Zuiderzeeklei bedekt. Vanaf de tiende eeuw is het veengebied van Dijkland ontgonnen: vanuit de richting van Velsen werd de zuidoostelijk gelegen veengrond in cultuur gebracht. Het betrof een ongereglementeerde veenontginning, een soort ontginning die in Holland nauwelijks bewaard zijn gebleven.

Aardkundig monument

De oude strandwallen, de veen- en kleibedekking, De Liede, en de veenmeertjes in dit gebied vormen een bijzondere samenhang van geologische verschijnselen. De strandwallen markeren tevens de meest landinwaarts gelegen Noordzeegrens. Het gebied geeft hiermee inzicht in de geologische en culturele ontwikkelingsgeschiedenis van onze kust. Door haar aardkundige waarde behoort het gebied ten westen van de snelweg A9 tot het aardkundig monument Spaarnwoude (AM17). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden van dit gebied bij de afweging moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat grotendeels uit **veen**. Polder De Uiterdijken en de driehoek ten zuidoosten van Spaarndam, beiden gelegen ten noorden van de Hoge Spaarndammerdijk, bevatten een kleibodem. In grote delen van het gebied is de bovengrond veraard. De polders van Dijkland liggen tussen 1,1 meter (Uiterdijken) en 1,9 meter (Vereenigde Binnenpolder) onder NAP. Dat is circa 1,5 tot 2,5 meter hoger dan de omliggende droogmakerijen zoals de Haarlemmermeer, waar het veen in het verleden volledig is verdwenen. Door de relatief hoge ligging van Dijkland ten opzichte van deze droogmakerijen is er in Dijkland sprake van wegzijging.

In de polder wordt daarom eutroof water vanuit de boezems ingelaten, hetgeen resulteert in een veelal matige waterkwaliteit. Voor Polder De Uiterdijken geldt een zomerpeil van -1,32m NAP en een winterpeil van -1,47 m NAP. De Vereenigde Binnenpolder bestaat uit vier peilvakken. Binnen de polder worden kleine peilverschillen gehanteerd ten behoeve van de huidige functies (landbouw en natuurbeheer). De natuurlijk beheerde percelen kennen een minimumpeil van circa 2 meter onder NAP. In de intensieve agrarische peilvakken varieert het minimumpeil tussen 2.12

m en 2.36 meter onder NAP. De drooglegging t.o.v. minimumpeil varieert hiermee tussen 10 en 40 cm.

Dijkland is een aardkundig, cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol gebied. De agrarische graslandpercelen in Dijkland kennen nog een historisch verkavelingspatroon (van middeleeuwse oorsprong) met bijbehorende lintbebouwing. Het verkavelingspatroon is samengesteld uit meerdere ontginningseenheden, dat tot uitdrukking komt in de verschillende richtingen die de verkaveling volgt. Het veenweidegebied kent een overwegend open en uitgestrekt karakter, met uitzondering van enige (lint)bebouwing en enkele bosschages. Samen met het langdurige stabiele gebruik en de relatieve rust, stilte en donkerte in enkele kerngebieden, zorgt dit ervoor dat er van oudsher hoge natuurwaarden aanwezig zijn. Alleen de rijkswegen A9 en A200 en het vliegverkeer van de Vijfde Baan zorgen voor een geluidsbelasting.

In de zuidoostelijke hoek van de Dijklandpolder bevinden zich De Batterij en Spaarnwouderveen. De Batterij slaat op de grasbulten aangrenzend aan het bosperceel Spaarnwouderveen. Deze Batterij is ouder dan de Stelling van Amsterdam maar werd daarin opgenomen en diende als flankering van de hoofdverdedigingslijn (Geniedijk). Het bosperceel Spaarnwouderveen was oorspronkelijk een waterpartij, een restant van een dijkdoorbraak. Hierop heeft zich een laagveenbos ontwikkeld.

Polder Uiterdijken is een voormalig buitengedijkt deel van het oude veenland. De kleine polder is onbebouwd, voorzien van een bosperceel en ligt ingesloten tussen de hoge Spaarndammerdijk in het zuiden en in het noorden de Inlaagpolder met aanliggend boezemwater, waarop de Uiterdijken afwateren.

Huidig gebruik

Het gebied wordt grotendeels gebruikt als agrarisch grasland voor extensieve veeteelt. In grote delen wordt botanisch beheer en/of weidevogelbeheer uitgevoerd, wat betekent dat er onder meer qua bemesten, maaien en beweidingsdichting beperkingen zijn opgenomen in de pachtcontracten. In het bosperceel van Spaarnwouderveen en op de Batterij vindt natuurbeheer plaats door middel van extensieve beweiding door grote grazers. Het recreatief gebruik in het gebied is beperkt tot extensief medegebruik. Een relatief dicht netwerk van fiets en wandelpaden en recreatieve opstappunten doorkruisen de polder en aan de zuidzijde is nabij een melkveehouderij een speel- en ligweide ingericht. Ook vindt in dit gebied recreatief medegebruik plaats in de vorm van bijvoorbeeld boerengolf.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Dijkland de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het gebied van Dijkland bestaat voor het grootste gedeelte uit open graslanden met een fijnmazig slotenpatroon. De graslanden worden al lange tijd voor agrarische doeleinden gebruikt. Ondanks de vrij intensieve landbouw die bedreven wordt op veel van de percelen, vervult het gebied een zeer belangrijke functie voor weidevogels (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**). Vrijwel het gehele gebied vormt broedgebied voor de grutto en andere **weidevogels**. Verschillen zijn waarneembaar in percelen met puur agrarische doeleinden en percelen met agrarisch natuurbeheer. Voornamelijk de oude graslanden met een lange ontwikkelingstijd, wat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven en aanwezigheid van microreliëf, kennen vrij hoge dichtheden aan weidevogels. Daarnaast betreft een vrij hoge waterstand één van de factoren die bijdragen aan de kwaliteit die de percelen hebben voor weidevogels. De dichtheden aan broedvogels verschillen sterk tussen het oostelijke en het westelijke deel van Dijkland. Aan de oostkant van de A9 betreft de weidevogeldichtheid 1-20 broedparen per 100 hectare terwijl dat aan de westkant van de A9 50-100 broedparen betreft.

Gedurende de winter dienen de graslanden als pleisterplaats voor **watervogels**. Een relatief klein deel van de graslanden heeft floristische waarden, hetgeen tot uitdrukking komt in een aantal verschillende beheertypen, zoals **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De voedselrijke poldersloten kennen vooralsnog een slecht ontwikkelde (verruigde) water- en oevervegetatie, met name veroorzaakt door een ongezuiverde inlaat bij de jachthaven aan de oostzijde van Mooie Nel en bij de Batterij. De Batterij en het Spaarnwouderveen kenmerken zich door kleine delen met de beheertypen **N05.01 Moeras** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N14.02 Hoog- en laagveenbos**, welke een leefgebied vormen voor de **noordse woelmuis** en **moeras- en rietvogels**.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen in de beoogde uitbreiding van het natuurlijk beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een stabiel hoog waterpeil en een verbeterde waterkwaliteit te komen. Ook biedt het kansen voor ontwikkeling van floristische waarden. Daarnaast kan lokaal de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige

opgaande beplanting met beperkte ecologische meerwaarde. Ontwikkeling van een nieuwe natte zone ten westen van het Spaarnwouderveen en realisatie van verbindingen met omliggende gebieden zoals Houtrak, bieden kansen voor uitbreiding van het leefgebied van de noordse woelmuis. Dit biedt ook perspectief voor andere soorten om zich in het gebied te vestigen, waaronder de **waterspitsmuis** en **ringslang**, welke beide al in de zeer nabije omgeving zijn waargenomen. Potentiële broeihopen, in de vorm van opgehoopt maaisel, zijn reeds aanwezig.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	-	X	-	x	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	X	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	-	x	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Een groot deel van de natuurwaarden zijn in theorie op enige termijn vervangbaar, maar door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon moet feitelijk worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie.** Bovendien zijn de aardkundige verschijnselen in dit gebied, waaronder de oudste strandwallen van Nederland, absoluut onvervangbaar. Dit is de reden dat een deel van dit gebied is beschermd als aardkundig monument.

Eendenkooi Vijfhuizen (Z11)

1 Algemene gegevens

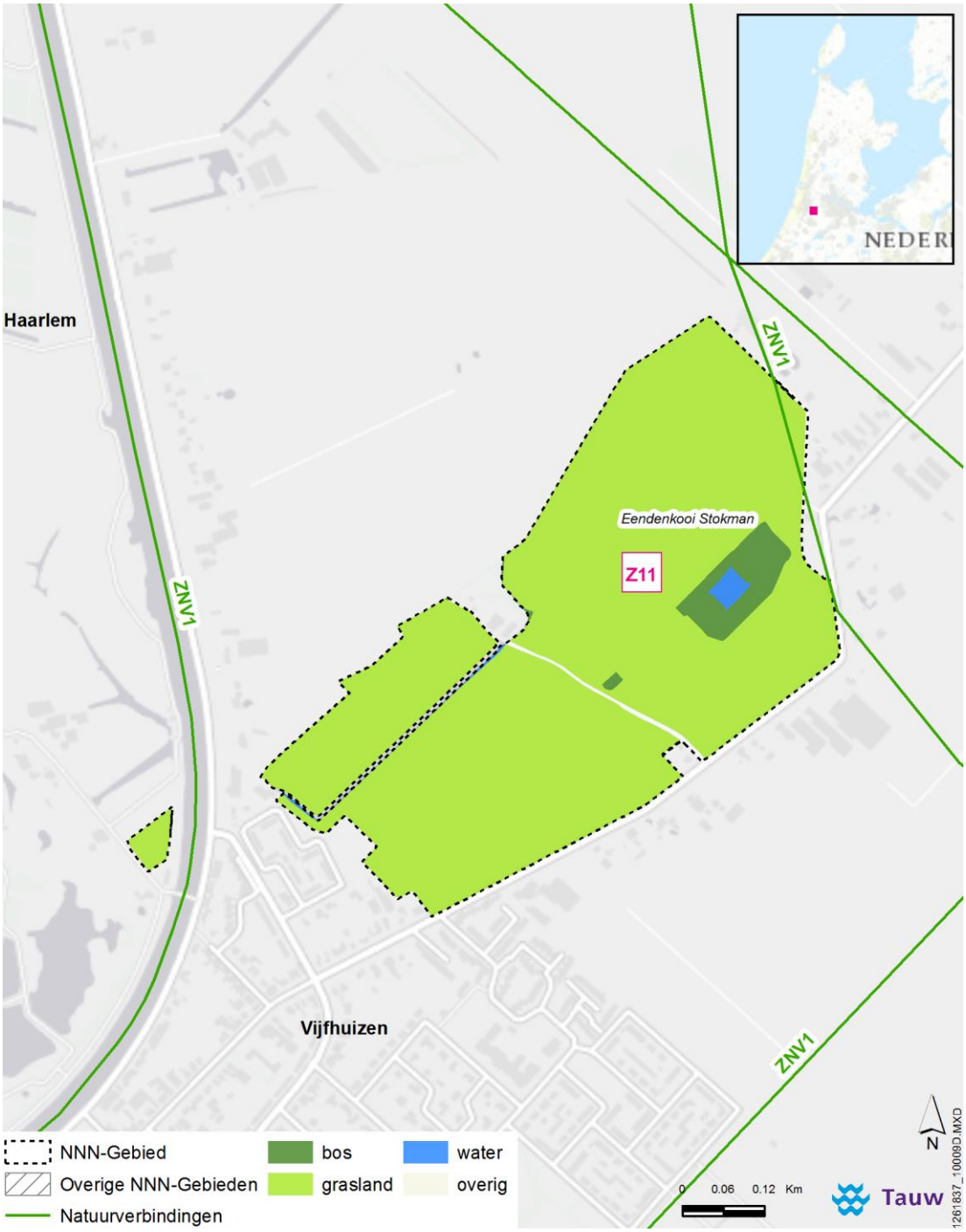
Nummer	Z11
Naam gebied	Eendenkooi Vijfhuizen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Haarlemmermeer, Haarlem
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	36 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland / familie Stokman

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het deelgebied Eendenkooi Vijfhuizen is een relatief geïsoleerd liggend onderdeel van het NNN. Het bestaat uit de eigenlijke eendenkooi (Eendenkooi Stokman, genoemd naar de familie die de kooi heeft geëxploiteerd en nu nog beheerd) en de omliggende weidepercelen. Het NNN heeft hier een totale oppervlakte van 36 hectare en ligt direct ten noorden van het dorp Vijfhuizen. Ten westen van het gebied ligt de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder.

Het deelgebied sluit ruimtelijk aan op de watergebonden natuurverbindingen in de omgeving, waarin de ringvaart een centrale rol speelt (zie factsheet ZNV1). Deze verbindt het gebied onder meer met Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede (Z9) en Z12 Haarlemmermeersebos en Groene Weelde (Z12).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Eendenkooi Vijfhuizen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

- ***Ontstaansgeschiedenis***

Het gebied Eendenkooi Vijfhuizen ligt in het droogmakerijenlandschap van de Haarlemmermeerpolder (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het uitgestrekte Haarlemmer Meer, dat was ontstaan door het op grote schaal afgraven van het oorspronkelijk aanwezige veen tot op de klei-ondergrond, is halverwege de 19e eeuw drooggelegd. Daarbij werd de ringvaart van de Haarlemmermeer aangelegd. Het deelgebied zelf was geen onderdeel van het meer maar bestond uit een veenrestant op een tijdens de laatste ijstijd gevormde landtong. Daardoor ligt het ook nu nog wat hoger dan de omliggende eigenlijke droogmakerij. De eendenkooi is eveneens rond het moment van de drooglegging van de Haarlemmermeerpolder ontstaan.

- ***Abiotische en ruimtelijke karakteristiek***

Er is sprake van een stabiel polderpeil in het aanwezige slotenstelsel en de eendenkooi. Het peil in de aanwezige veenbodem is daardoor niet zeer hoog, maar door het vochtvasthoudende vermogen droogt deze niet sterk uit. De eendenkooi vormt een geheel eigen besloten element in het overigens open polderlandschap. Van een zeer weidse polder is echter geen sprake door de lintbebouwingen langs de ringvaart en de Kromme Spieringweg. Daarnaast zijn op vrij korte afstand de N205 en N232 door de polder aangelegd en ook op korte afstand ligt de Polderbaan van Schiphol. Donkerte en stilte zijn dus relatieve begrippen in dit gebied, maar wel is sprake van rust (beperkte verstoring door menselijke aanwezigheid).

- ***Huidig gebruik***

Het beheer van de terreinen is gericht op het behoud van de samenhangende cultuurhistorische en natuurwaarden. Het terrein is niet vrij toegankelijk en kent daardoor een hoge mate van rust. In april en mei worden door de beheerder excursies georganiseerd.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in de Eendenkooi Vijfhuizen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi

- ***Actuele natuurwaarden***

De eendenkooi **(N17.04)** en omliggende opgaande beplantingen (**N17.06 Vochtig hakhout**) vormen een contrast met de open polder eromheen. Ondanks de relatief beperkte oppervlakte wordt het besloten rustige milieu gekenmerkt door een goot aantal **moeras- en rietvogels**, zoals roerdomp, blauwborst en ijsvogel, en **watervogels**, zoals dodaars.

- ***Potentiële natuurwaarden***

De natuurpotenties van het gebied worden door het huidige beheer van de eendenkooi al geheel of grotendeels ingevuld. Wellicht kan het gebied in de toekomst ook van belang worden als 'stapsteen' in verbindingszones voor de otter. Het is echter te klein om als zelfstandig potentieel kernleefgebied te worden beschouwd.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

De open graslandpercelen rond de eendenkooi zijn als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** hoofdzakelijk van belang voor **weidevogels** zoals grutto, kievit en scholekster. De waterlopen zijn plaatselijk rijk aan waterplanten en samen met de oevers aangemerkt als **N04.02 Zoete plas** respectievelijk **N05.01 Moeras**. Deze elementen zijn onlosmakelijk onderdeel van het open weidelandschap, maar in dit geval te klein om van belang te zijn voor specifieke faunagroepen zoals moerasvogels.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Enkele graslandpercelen hebben potentie om door verschralingsbeheer ontwikkeld te worden tot **N10.02 Vochtig hooiland**. Dit geldt ook voor een klein graslandperceel aan de overzijde van de ringvaart, dat tot dit deelgebied is gerekend.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (eendenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi																	
N17.04 Eendenkooi	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.02 Zoete plas	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Open graslanden zijn op zichzelf relatief snel te realiseren (<10 jaar). De oude veenbodems (met bijbehorende bodemfauna) waarop deze graslanden liggen en zeker ook de cultuurhistorisch waardevolle eendenkooi zijn echter niet of nauwelijks vervangbaar.

Haarlemmermeersebos en Groene Weelde (Z12)

1 Algemene gegevens

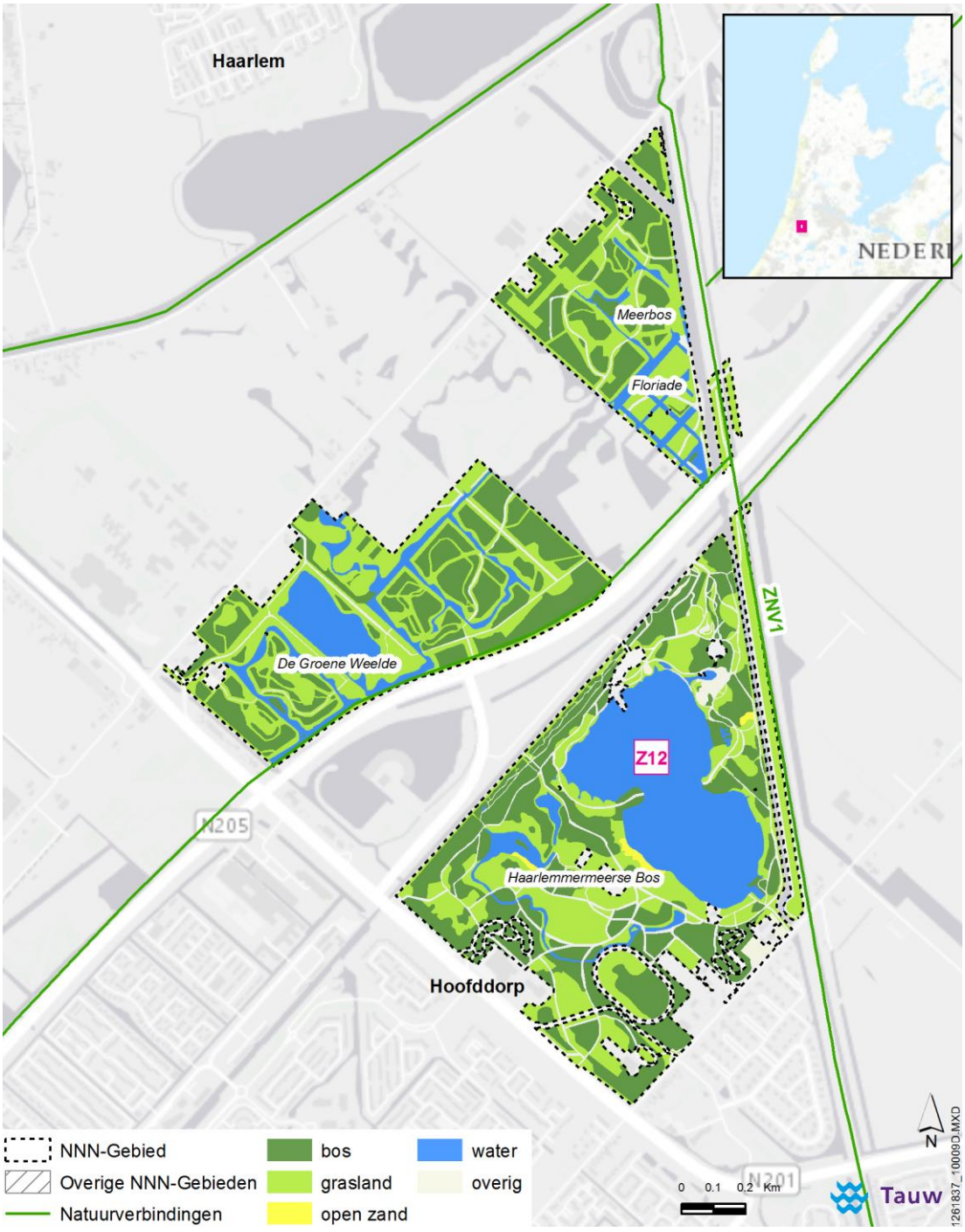
Nummer	Z12
Naam gebied	Haarlemmermeersebos en Groene Weelde
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuid/West Rijnland
Gemeente	Haarlemmermeer
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur, intensieve recreatie
Oppervlakte NNN	200 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Spaarnwoude, Gemeente Haarlemmermeer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied van het Haarlemmermeersebos en Groene Weelde (Z12) is 200 hectare. De **samenhang** binnen het NNN-gebied bestaat uit een netwerk van parkachtige bospercelen (Meerbos, Groene Weelde en Haarlemmermeersebos), wateren en delen grasland. De clusters zijn verbonden via een watergang en groenstrook langs en onder N205 (natuurverbinding ZNV1). Deze verbinding loopt door tot het Haarlemmermeer (Z13) in het zuiden en de eendenkooi Vijfhuizen (Z11) in het noorden. Hiermee vormt het NNN-gebied een kleinschalig netwerk van bospercelen en waterrijke gebieden. Binnen het NNN-gebied is de onderlinge afstand tussen de percelen 150 tot 400 meter en de percelen zijn enkele tientallen hectares groot.

De samenhang met nabijgelegen gebieden komt tot uiting via de natuurverbinding van de Ringvaart Haarlemmermeer en andere waterrijke zones (ZNV1). Deze verbindt de diverse NNN-gebieden van de Haarlemmermeerpolder met aangrenzende gebieden zoals de Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek (Z5) in het westen, De Liede (Z9) en recreatiegebied Spaarnwoude in het noorden en de Westeinderplassen, Molenpoel en Schinkelbos (A1) in het zuidoosten.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Haarlemmermeersebos en Groene Weelde en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het droogmakerijenlandschap van de Haarlemmermeerpolder (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het Haarlemmermeer strekte zich als grote waterpartij uit tussen Haarlem en Leiden en is halverwege de 19de eeuw drooggelegd. De droogmakerij heeft een grootschalig, geometrisch en open karakter met een strakke en ruime verkaveling en ligt laag in het landschap (circa 5 meter onder NAP). Door de drooglegging kwam de vruchtbare zeekleibodem beschikbaar voor grootschalige akkerbouw. Daarnaast hebben snel groeiende woonkernen, glastuinbouw, bedrijventerreinen en Schiphol het huidige landschap van de Haarlemmermeerpolder sterk beïnvloed. Het Haarlemse Bos ten noorden van Hoofddorp is vanaf de jaren ’70 tot 2003 aangelegd als park ten behoeve van recreatie met kruiden- en faunarijk grasland of bos en daarna aangewezen als NNN-gebied en opengesteld voor publiek. De noordelijke delen van het Haarlemmermeerse Bos en Groene Weelde zijn destijds ingericht voor het houden van de wereldtentoonstelling Floriade 2002, waarvan onder meer de voor het publiek aantrekkelijke plantentuinen, boombeplantingen, oeverinrichting en padenstructuur in stand worden gehouden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De percelen liggen op een bodem die bestaat uit deels zand, deels zavel en deels klei. Omdat het gebied enkele meters lager ligt dan de nabijgelegen duinen, is er sprake van een (brakke) kwelstroom vanuit het westen richting het gebied. Dit resulteert in een relatief hoog waterpeil en een nat milieu.

Het bestaat hoofdzakelijk uit een parkachtig landschap met een afwisseling van bosschages, wateren en graslanden. Het gebied heeft een overwegend gesloten karakter. Door het recreatief gebruik is er geen sprake van rust en stilte als bijzonder kenmerk. Vanwege de nabije ligging van de N205, N201, de Polderbaan van Schiphol en de bebouwde kommen van Hoofddorp en Vijfhuizen is er ook sprake van is sprake van een relatief forse geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring.

Huidig gebruik

Het gebied Haarlemmermeerse Bos en Groene Weelde is een bosachtig stadpark. Het beheer richt zich op recreatief gebruik in een ‘groene setting’. Het gebied wordt, naast de natuurdoelstelling, intensief gebruikt voor recreatie, met speel- en ligweides, zwemoevers, ATB-routes, hondenuitlaatgebieden, ruiterpaden, paardensportbodems, sportevenementen en festivals. Er zijn 4 horecaondernemingen, een manege, een kanovereniging en een entrainement gevestigd. Het vormt een belangrijk uitloopgebied voor Hoofddorp, Haarlem en Vijfhuizen. Jaarlijks bezoek: 1,5-2,0 mln. Als gevolg van omvangrijke nieuwe woningbouw in de omgeving zal het bezoek nog verder toenemen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Haarlemmermeersebos en Groene Weelde de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen is op vrij grote schaal sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. De meer aaneengesloten bosstructuren zijn nog relatief jong, maar divers. Deze worden als broedplek gebruikt door een groot aantal algemene **bos- en struweelvogels**. Daarnaast is het gebied waardevol als foerageergebied voor **vleermuizen**. De geniedijk met de lanen aan de oostkant van het gebied vormen voor vleermuizen (onder andere de rosse vleermuis) een belangrijke vliegroute. De afgesloten gelegen open terreinen ten noorden van het toevoerkanaal naar poldergemaal Koning Willem I kennen **Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02)**. Daar komt een vrij goed ontwikkelde dagvlindergemeenschap voor. In de nattere delen ontwikkelt zich vochtig hooiland. Enkele oeverzones van de waterpartijen (**Zoete plas, N04.02**) zijn structuurrijk. Het heldere water vormt een geschikt leefgebied voor gevarieerde libellenfauna en pleisterende eenden.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Met name de meer aaneengesloten bosstructuren hebben een duidelijke potentie voor de

verdere ontwikkeling naar gevarieerd, oud loofbos op vochtige bodems (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). De bossen kunnen dan in belang kunnen toenemen voor de **boommarter**, die zich vanuit de duinbossen oostwaarts kan verspreiden. Ook voor **ringslang** biedt de afwisseling tussen bosschages, structuurrijke oevers en water een potentieel leefgebied. Door extensief beheer van aangrenzende graslanden kunnen ook gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalite	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X
Bos- en struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X

Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Hoewel de graslanden in het gebied relatief goed ontwikkeld zijn, zijn de natuurwaarden in het gebied op korte termijn vervangbaar (<20 jaar). Enkel de lanen aan de oostkant van het gebied en de in de jaren ’70 aangeplante bospercelen hebben een langere ontwikkelingstijd (>25 jaar).

Gezien de belangrijke regionale functie en landschappelijke bufferfunctie in de westflank van Haarlemmermeer, heeft het gebied een maatschappelijk onvervangbare waarde.

Haarlemmermeer (Z13)

1 Algemene gegevens

Nummer	Z13
Naam gebied	Haarlemmermeer
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeente	Haarlemmermeer
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte	225 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN van Haarlemmermeer is 225 hectare, verdeeld over een tweetal clusters van bospercelen en -stroken. De twee clusters liggen ongeveer 2 kilometer uit elkaar met daartussen akkerbouw. De **samenhang** binnen het NNN van Haarlemmermeer bestaat uit een verbinding tussen de clusters via de IJtocht met een smalle strook met opslag (natuurverbinding ZNV1). Deze verbinding loopt door tot het Haarlemmermeerse Bos en Groene Weelde (Z12) in het noorden. Hiermee vormt het NNN-gebied een kleinschalig netwerk van parkachtige bospercelen binnen de Haarlemmermeerpolder. Binnen de clusters is de onderlinge afstand tussen de percelen niet meer dan 250 meter en de percelen zijn tussen de 10 en 40 ha groot.

De **samenhang** met naastliggende gebieden krijgt vorm via het landschappelijke lint van de liniedijk en ringvaart rond de Haarlemmermeerpolder (ZNV1), die de diverse NNN-gebieden van de Haarlemmermeerpolder verbindt met aangrenzende gebieden zoals de Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek (Z5, westen), Houtrakpolder en omgeving (Z8), Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede (Z9), Dijkland (Z10), en de Kagerplassen (zuiden).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Haarlemmermeer en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

- ***Ontstaansgeschiedenis***

Het NNN-gebied is onderdeel van het **droogmakerijenlandschap** van de Haarlemmermeerpolder (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Het Haarlemmermeer strekte zich als grote waterpartij uit tussen Haarlem en Leiden en is halverwege de 16de eeuw drooggelegd. De droogmakerij heeft een grootschalig, geometrisch en open karakter met een strakke en ruime verkaveling en ligt laag in het landschap (circa 5 meter onder NAP). Door de drooglegging kwam de vruchtbare zeekleibodem beschikbaar voor grootschalige akkerbouw. Daarnaast hebben snel groeiende woonkernen, glastuinbouw, bedrijventerreinen en Schiphol het huidige landschap van de Haarlemmermeerpolder sterk beïnvloed. Een deel van de akkerbouwgronden is vanaf circa 2003 omgevormd tot kruiden- en faunarijk grasland of bos en aangewezen als NNN-gebied.

- ***Abiotische en ruimtelijke karakteristiek***

De percelen liggen op een bodem die bestaat uit kalkrijke (lichte) klei en hebben een **drooglegging** van een meter in de zomer tot anderhalve meter in de winter. De percelen liggen als kralen rond de IJtocht en onderbreken de openheid van de open akkerlanden. Op enkele plaatsen rond de IJtocht is sprake van een moerassige zone met een wat ruiger karakter.

- ***Huidig gebruik***

Het gebied biedt, naast natuur, ruimte aan extensieve recreatie, zoals wandelen, fietsen en ruitersport. Het is een belangrijk uitloopgebied voor onder meer Nieuw-Vennep.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in de Haarlemmermeer de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden:

- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

- ***Actuele natuurwaarden***

Kenmerkend is de afwisseling van bos, bosranden en open graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**), waar ook recreatief medegebruik plaatsvindt. De meer aaneengesloten bosstructuren zijn nog relatief jong en deels ook eenvormig. Actueel is nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie.

- *Potentiële natuurwaarden*

Met name de jonge bossen hebben de potentie voor de ontwikkeling naar gevarieerd loofbos op vochtige tot droge kleibodems (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). Voor bosvogels en andere kenmerkende soorten van oude bossen is de potentie beperkt door de relatief geïsoleerde ligging en beperkte oppervlakte van de bossen. Door extensief beheer van aangrenzende graslanden kunnen wel gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten ontstaan en bij toenemende ouderdom en consequent beheer kan ook de kwaliteit van de nog jonge graslanden toenemen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De bosjes en overige natuur in dit gebied zijn door de jonge leeftijd relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<20 jaar).

Amsterdam west (Z14)

1 Algemene gegevens

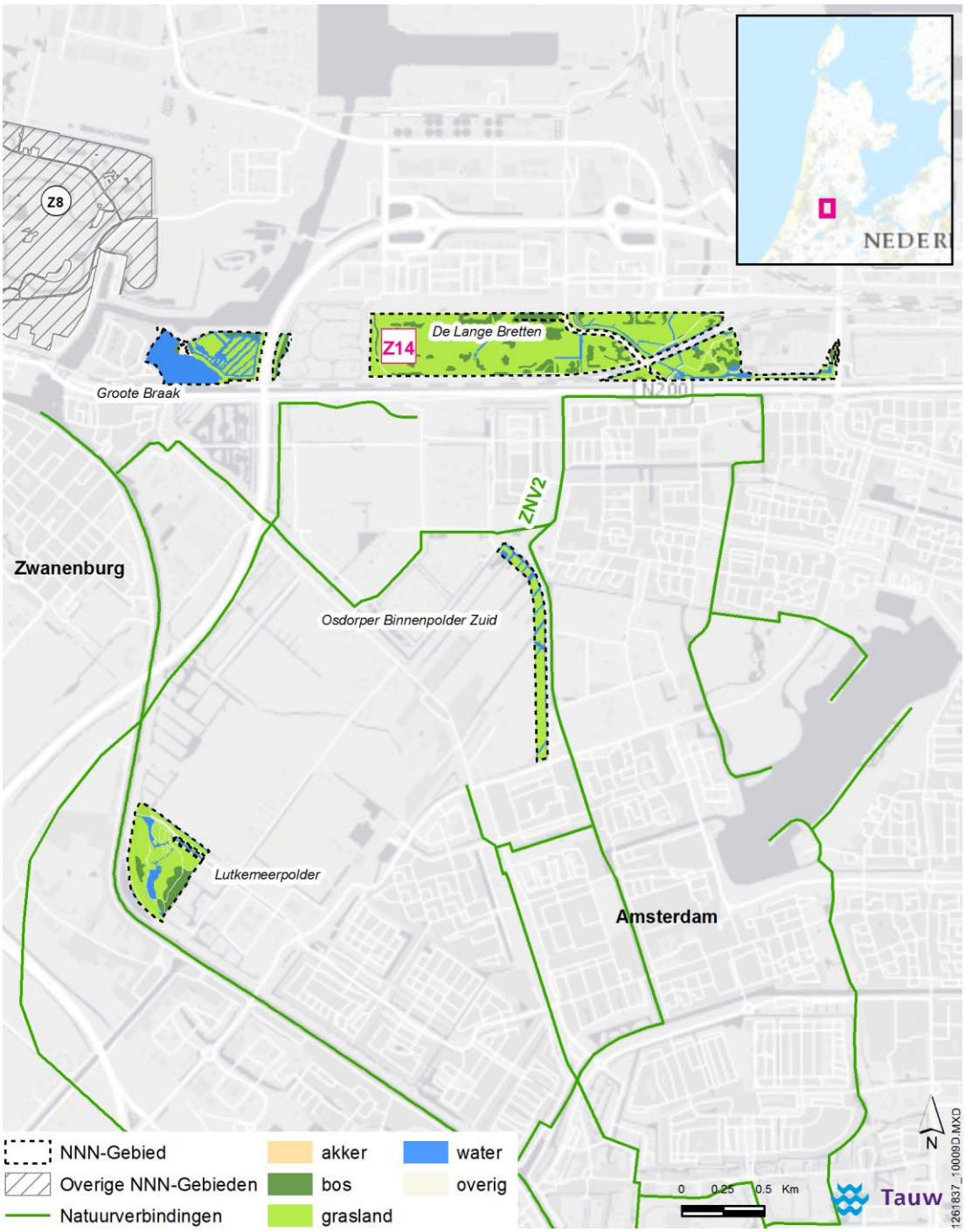
Nummer	Z14
Naam gebied	Amsterdam west
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Amsterdam, Haarlemmerliede en Spaarnwoude
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	132 hectare
Eigendom / beheer	Gemeente Amsterdam, Lutkemeerpolder: Staatsbosbeheer/Recreatieschap Spaarnwoude

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN van Amsterdam west is 132 hectare, verdeeld over een viertal clusters van parkachtige percelen, wateren en graslandstroken. Dit zijn De Lange Bretten en De Groote Braak aan de noordzijde, een graslandstrook aan de oostzijde van de Osdorper Binnenpolder Zuid en een park in de Lutkemeerpolder aan de zuidwestzijde. De Lange Bretten is het grootste cluster. Dit cluster wordt aan de zuidkant begrensd door het spoor en de Haarlemmerweg (N200). Aan de noordkant van dit gebied ligt de A5, die in een bocht richting het zuiden ook het westen van het gebied begrenst. De clusters liggen minimaal 500 meter en maximaal ongeveer 2 kilometer uit elkaar met daartussen landbouw, bebouwing en infrastructuur.

De **samenhang** binnen het NNN van Amsterdam west bestaat uit een verbinding tussen de clusters via een reeks watergangen, waaronder de Haarlemmervaart, en groenzones (natuurverbinding ZNV2). De **samenhang** met andere nabijgelegen NNN-gebieden komt ook tot uiting via deze natuurverbinding. Deze verbinding loopt in het zuiden door de bebouwde kom van Osdorp en Badhoevedorp door tot aan het Amsterdamse Bos (Z15) en in het noorden tot aan de Houtrakpolder (Z8). Hiermee vormt het NNN-gebied een netwerk van waterrijke en parkachtige zones in Amsterdam west.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Amsterdam west en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

- *Ontstaansgeschiedenis*

Het NNN-gebied is onderdeel van het **stedelijk gebied**, maar is van oorsprong een **veenpolder**. Het gebied ligt op de grens van de fysisch geografische regio's zeekleigebied en laagveengebied. Het gebied was oorspronkelijk een uitgestrekt veengebied, dat vanaf de middeleeuwen is ontgonnen. Door deze ontginning en meerdere stormen ontstonden grote binnenmeren, waaronder het Haarlemmermeer en het Lutkemeer. Deze meren werden gebruikt om de stad Amsterdam van schoon water te voorzien. Om de veengebieden te beschermen tegen het (zee)water vanuit het IJ werd een stelsel van dijken aangelegd. Door omdijking en bemaling ontstond de Lutkemeerpolder, welke in 1865 werd drooggemalen.

Bij de aanleg van het Noordzeekanaal tussen 1865 en 1872 werd een groot deel van het IJ ten westen van Amsterdam drooggelegd en ingericht als landbouwpolders. De droogmakerijen aan de zuidkant van het Noordzeekanaal gaven ruimte voor uitbreidingen van de haven van Amsterdam. Bij de aanleg van de havens werd een smalle groenstrook vrijgehouden ten zuiden van de havens. Deze zogenaamde 'Brettenzone' loopt langs Sloterdijk door tot in het Westerpark van Amsterdam, en werd bestemd als park en volkstuin. Aan de zuidzijde van de Haarlemmerweg en Haarlemmervaart werden naoorlogse uitbreidingen van Amsterdam (Westelijke Tuinsteden) in de veenpolders aangelegd. De Osdorperbinnenpolder werd verveend en opgeleverd als droogmakerij Eendrachtspolder (1941).

In de Lange Bretten is duinzand opgespoten. Ook is de gebruikt als slibdepot en stortplaats voor grond die vrijkwam bij aanleg van metrolijnen. Eind twintigste eeuw werden de Groote Braak en de Lange Bretten gebruikt door volkstuinverenigingen, met daartussen een stadswildernis. In 2005 is gestart met de herinrichting van de Brettenzone als een gebied met kijknatuur (niet-betreedbaar) en struinnatuur (betreedbaar).

- *Abiotische en ruimtelijke karakteristiek*

Mede door de ontstaansgeschiedenis en het opbrengen van verschillende typen grond, varieert het bodemtype in *de Lange Bretten* tussen veen, kalkrijk zand, klei en oud slib. Het maaiveld ligt gemiddeld rond NAP. Alleen De Kluut in het westen van de polder ligt één meter lager. De bodem is voedselrijker dan in het Westelijk Havengebied, doordat tijdens het opspuiten relatief fijn, slibrijk zand bezonk. Het oorspronkelijke veen ligt op enkele plekken nog aan de oppervlakte, bijvoorbeeld in De Kluut. De Lange Bretten bestaat uit vier peilgebieden en heeft aan De Grote Braak twee inlaten: één aan de Kluut en één aan het flexibele peilgebied aan de noordzijde van de Lange Bretten. Het waterpeil in De Lange Bretten is een flexibel peil met een ondergrens van -1,40 m NAP en een bovengrens van -1,00 m NAP. In het gebied is sprake van wegzijging en de waterkwaliteit is matig. Door de afwisseling in hoogte, grondsoort en vochtigheid is er veel variatie in De Lange Bretten. Er liggen oude dijken, steenhopen, stukken duinzand en er zijn waterlopen gegraven.

De Lutkemeerpolder is de laagst gelegen polder van Amsterdam. De bodem van de Lutkemeerpolder bestaat uit een kleilaag van 50 cm met daaronder zand. Vanwege de lage ligging is de kweldruk vanuit de ondergrond en vanuit de ringvaart van de Haarlemmermeer groot. De maaiveldhoogte is gemiddeld NAP -4,50 m. Het NNN-gebied in de Lutkemeerpolder heeft een flexibel peil tussen NAP -4,60 en -4,80 m. Het waterpeil fluctueert met de seizoenen en bij te hoge waterstanden stroomt het water naar de ringvaart. Ondanks de relatief geringe waterdiepte in de watergangen is de waterkwaliteit in de Lutkemeerpolder redelijk goed.

De Osdorper Binnenpolder is een veenweidegebied met langgerekte stroken lintbebouwing. De ondiepe bodemopbouw bestaat uit veengrond. De maaiveldhoogte in het veenweidegebied ligt tussen NAP -2,20 m en NAP -1,90 m. Lokaal is opgehoogd tot een maaiveldhoogte van NAP -1,56 m. Ondanks de geringe drooglegging is er sprake van (beperkte) maaivelddaling. Het waterpeil in de sloten in de graslandstrook van de Osdorper Binnenpolder is -2,17 m NAP, en de waterkwaliteit is redelijk.

Door het recreatief gebruik is er in de gebieden nauwelijks sprake van rust en stilte als bijzonder kenmerk. Vanwege de nabije ligging van provinciale en rijkswegen, industriegebied, spoorlijnen, vaarten en bebouwing is er ook sprake van een relatief forse geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring. Delen van de Lange Bretten zijn niet toegankelijk en daardoor relatief rustig.

- ***Huidig gebruik***

De Lange Bretten is een parkachtig natuurgebied met recreatief medegebruik (deels intensief, deels extensief). Het vormt een belangrijk uitloopgebied voor Amsterdam. Nabij het gebied liggen volkstuinen en een sportpark waar festivals worden gehouden. De NNN-gebieden in Lutkemeerpolder en Osdorper Binnenpolder kennen extensief medegebruik.

- ***Kernkwaliteiten***

Op basis van het voorgaande worden in Amsterdam west de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Halfopen bos- en parklandschap met verlandingsvegetaties en graslanden
- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Halfopen bos- en parklandschap met verlandingsvegetaties en extensieve graslanden

- ***Actuele natuurwaarden***

In de *Lange Bretten* is sprake van een zeer divers en parkachtig landschap met een afwisseling van bossen, kruidenrijke en schraalgraslanden, moeraszones en watergangen, gerekend tot **N04.01 Kranswierwater**, **04.02 Zoete plas**, **05.01 Moeras**, **11.01 Droog schraalgrasland**, **12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N12.03 Glanshaverhooiland** en **14.02 Hoog- en laagveenbos**. In het gebied zijn verlandingsvegetaties aanwezig in de vorm van rietkragen en natte ruigte. Het gebied kent een hoge mate aan structuurrijkdom en is van belang voor **moeras- en rietvogels**. Door de redelijke waterkwaliteit en de goed ontwikkelde onderwatervegetatie zijn de kranswierwateren en zoete plassen van belang voor **ongewervelden van natte milieus**, zoals waterslakken en libellen. De **waterspitsmuis** profiteert van de structuurrijke water- en oevervegetatie.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Verbetering van de waterkwaliteit, het behoud/terugkeren van voldoende rust in het gebied en realisatie van meer samenhang met omliggende gebieden biedt kansen voor versterking van de aanwezige natuurkwaliteiten. Dit komt ten goede aan de verdere ontwikkeling van water- en graslandvegetaties, en versterking van het leefgebied van broedvogels, vissen en ongewervelden. Ook biedt dat kansen voor andere soorten om hun leefgebied uit te breiden, waaronder de waterspitsmuis en **ringslang**.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

- ***Actuele natuurwaarden***

De belangrijkste natuurwaarde van de gebieden in de Lutkemeerpolder en de Osdorper Binnenpolder ligt in de functie als stapsteen in de diverse natuurverbindingen in Amsterdam west (ZNV2). De gebieden bevatten natte natuur, in de vorm van **N04.02 Zoete plas**, **N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland**, en hogere delen met **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**.

De gebieden hebben een functie voor **moeras- en rietvogels**, waaronder een groot aantal blauwborsten. Het gebied is daarnaast van belang voor **ongewervelden van natte milieus** en amfibieën, waaronder **rugstreeppad**.

- ***Potentiële natuurwaarden***

De stapstenen zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor meer moeras- en watergebonden soorten, waaronder moeras- en rietvogels en libellen. Ook voor de **waterspitsmuis**, die in de Lange Bretten aanwezig is, bieden de stapstenen perspectief als toekomstig leefgebied, mits er sprake is van continue oeververbindingen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Halfopen bos- en parklandschap met verlandingsvegetaties en extensieve graslanden																	
N04.01 Kranswierwater	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X

N12.03 Glanshaverhooiland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel de aanwezige natuurwaarden in de Lange Bretten op relatief korte termijn vervangbaar zijn, is het gebied vanwege de grote verscheidenheid aan bodemtypes in combinatie met de bijbehorende diversiteit aan vegetaties bijzonder en niet of nauwelijks vervangbaar.

De graslanden en overige natuur in de Lutkemeerpolder en de Osdorper Binnenpolder zijn op korte termijn vervangbaar (<20 jaar). Door de strategische ligging ten opzichte van de natuurverbindingen is de vervangbaarheid echter ook hier beperkt.

Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel (Z15)

1 Algemene gegevens

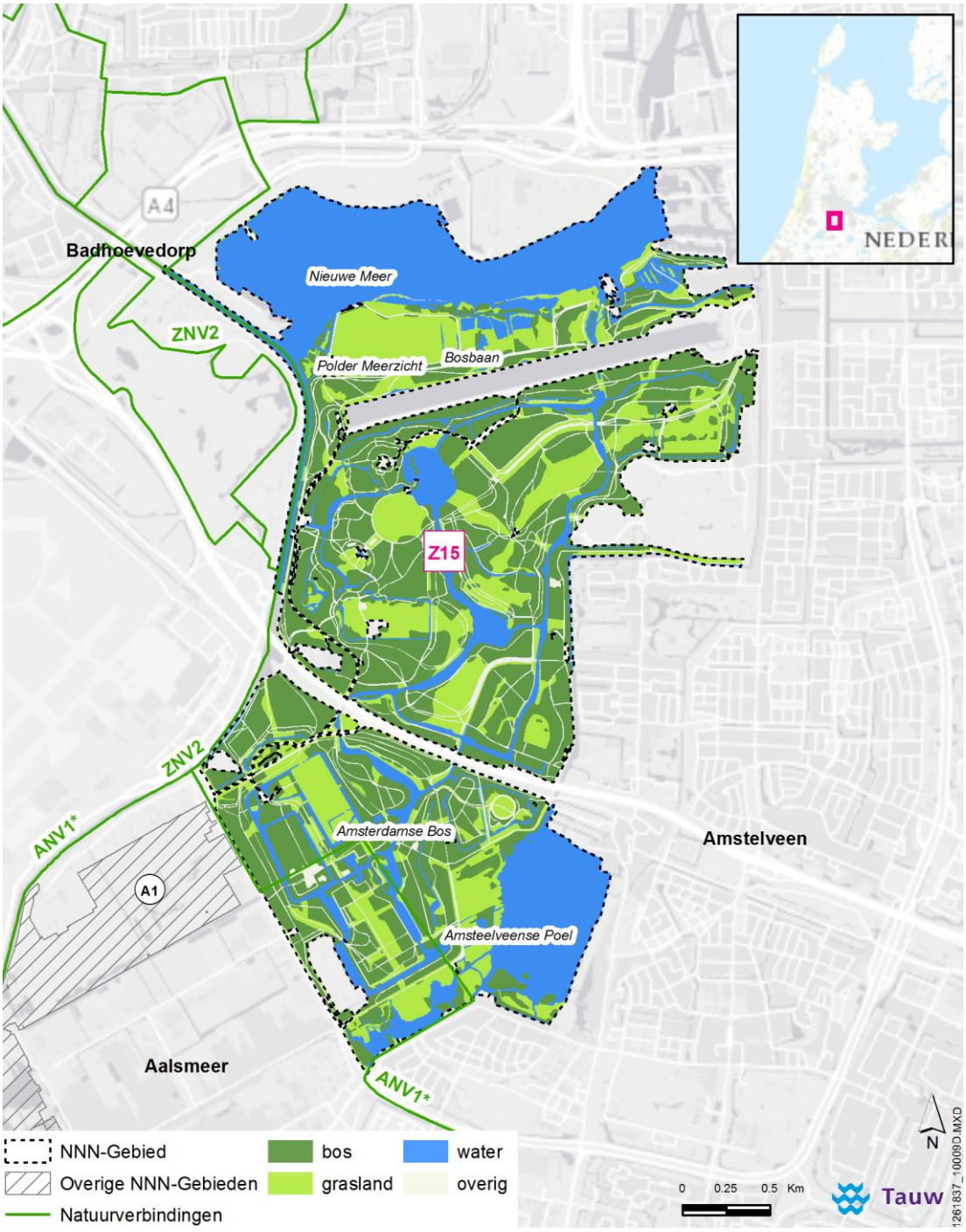
Nummer	Z15
Naam gebied	Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuidwest Rijnland
Gemeenten	Amstelveen, Amsterdam, Haarlemmermeer, Aalsmeer
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	872 hectare
Eigendom / beheer	Gemeente Amsterdam

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel is bijna 900 hectare. Het NNN-gebied bestaat grofweg een tweetal clusters van bos- en waterrijk gebied, welke van elkaar gescheiden door de A9. Het gebied wordt begrensd door de Haarlemmervaart en de bebouwde kommen van Amsterdam, Amstelveen en Aalsmeer. De **samenhang** binnen het NNN-gebied komt tot uiting door een nagenoeg aaneengesloten en robuust areaal aan bospercelen, watergangen en groenzones. Aan de westzijde en door het zuidelijke deel van het gebied lopen twee waterrijke natuurverbindingen (respectievelijk ZNV2 en ANV1*).

De **samenhang** met andere nabijgelegen NNN-gebieden komt ook tot uiting door de directe begrenzing aan de zuidwestzijde van het gebied met het Schinkelbos (onderdeel van NNN-gebied A1). Daarnaast is het gebied via natuurverbinding ZNV2 verbonden met Amsterdam west (Z14), en via natuurverbinding ANV1* verbonden met de Bovenkerkerpolder (A4) en Westeindersplassen, Molenpoel en Schinkelbos (A1). De as Amsterdamse Bos-Westeinderplassen verbindt Amsterdam met het Groene Hart. Samen vormen de gebieden een netwerk van waterrijke, bosrijke en parkachtige zones ten westen en zuiden van Amsterdam, welke met samen van belang zijn voor flora en fauna van natte en vochtige milieus.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

- ***Ontstaansgeschiedenis***

Het NNN-gebied is onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio's: overgang zeekleigebied en laagveengebied). Het gebied was oorspronkelijk een uitgestrekt veengebied, dat vanaf de Middeleeuwen is ontgonnen. Door deze ontginning, meerdere stormen en instroom van de Zuiderzee, ontstonden grote binnenmeren, waaronder het Nieuwe Meer. De omliggende veenontginningen, waaronder de Rietwijkeroorderpolder, werden vanaf de Middeleeuwen grotendeels drooggemalen ten behoeve van de landbouw. Halverwege de negentiende eeuw werd een stuk oeverland van de Nieuwe Meer bedijkt. Zo ontstond polder Meerzicht.

Het Amsterdamse Bos is tussen 1934 en 1967 gerealiseerd als onderdeel van het Amsterdams Uitbreidingsplan. De aanleg van het bos werd in de crisisjaren als werkgelegenheidsproject aangepakt. De Amstelveense poel is een oude veenplas, die nooit is ingepolderd. Begin 20e eeuw werd de plas vanwege de aanwezige natuurwaarden opgenomen in de plannen van het Amsterdamse Bos. Op de resten niet-ontgonnen veen rondom de plas bewerkten keuterboeren hun land. Het werd gebruikt voor tuinbouw, hakhout en moswinning, als hooiland of om riet te snijden. De Nieuwe Meer is vanaf 1956 aan de noordzijde vergroot door zandwinning. Het gewonnen zand werd gebruikt voor de ophoging van de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam. Sindsdien heeft het meer een diepte tot zo'n 35 meter.

- ***Abiotische en ruimtelijke karakteristiek***

De bodem het Amsterdamse bos (het ontgonnen deel van het gebied) bestaat uit zavel. Rondom de Nieuwe Meer en de Amstelveense Poel bestaat de bodem nog uit veen. Het Amsterdamse Bos ligt circa 4 tot 4,5 meter onder NAP. Enkele delen van het bos liggen aanzienlijk hoger, dit betreft kunstmatige ophogingen. Door de relatief lage ligging van het Amsterdamse bos is er sprake van voedselrijke kwel. Doordat de Amstelveense Poel en delen van de Nieuwe Meer nooit ontgonnen zijn, liggen deze hoger in het landschap dan het Amsterdamse Bos, namelijk op 1 tot 1,5 meter onder NAP.

De Nieuwe Meer staat in open verbinding met het oostelijke deel van de Haarlemmermeerse Ringvaart. Het waterpeil in Nieuwe Meer (peilbesluit: zomerpeil= -0,61 m NAP, winterpeil = -0,64 m NAP) is veel hoger dan in de omliggende polders. De Nieuwe Meer kenmerkt zich door een voedselrijk watersysteem. De Nieuwe Meer is wel helder en heeft nagenoeg geen problemen met (blauw)algenbloei.

De Amstelveense Poel maakt deel uit van de Buitendijkse Buitenveldertse polder. Het heeft een vast zomer- en winterpeil met een verschil van 5 cm. De Amstelveense Poel is een ondiepe, voedselrijke laagveenplas, die troebel is en rijk aan algen. Er zijn vrijwel geen waterplanten. Ongeveer twee derde van de oevers is begroeid met riet. De gemiddelde diepte is 1,2 m en de maximale diepte 1,8 m. Via de Hoornsloot staat de Amstelveense Poel in verbinding met de Nieuwe Meer. Het grootste deel van het jaar wordt in de Amstelveense Poel water via de Hoornsloot ingelaten vanuit de Nieuwe Meer. Vanuit de Hoornsloot en Amstelveense Poel wordt beperkt water ingelaten in het lager liggende Amsterdamse Bos, om zo door middel van doorspoeling zuurstofloosheid en daarmee stank en vissterfte te voorkomen. De waterinlaat naar het Amsterdamse Bos heeft daarmee een positief effect op de waterkwaliteit in het Amsterdamse Bos

Het Amsterdame Bos is een groot groen stadspark onder de rook van Amsterdam. Naast bossen en graslanden, zijn er meerdere grote en kleine wateren in het gebied aanwezig. Het heeft een besloten karakter. De Nieuwe Meer en de Amstelveense poel hebben een meer open karakter, met aan de zuidzijde van de Nieuwe Meer en de westzijde van de Poel nog het oorspronkelijke verkavelingspatronen van de veenpolder. Op de veenoeverlanden van zowel Polder Meerzicht als de Amstelveense Poel is als gevolg van de abiotische omstandigheden en het spaarzame grondgebruik zeer waardevolle natuur ontstaan. Door het gebruik als hooiland en het afvoeren van maaisel blijven het ontstane landschap en de bijbehorende bijzondere flora in stand.

Het NNN-gebied ligt ingesloten tussen Amsterdam, Amstelveen, Aalsmeer en luchthaven Schiphol, en wordt doorsneden door de A9. De luchthaven van de Schiphol en de omliggende bebouwing en infrastructuur zorgen voor een forse lichtverstoring en geluidsbelasting. Door het relatief grote oppervlak, zijn er delen in het gebied waar relatief nog veel **rust en stilte** aanwezig is.

- ***Huidig gebruik***

Het Amsterdamse Bos heeft zowel een natuur- als een recreatieve functie. Het vormt een belangrijk uitloopgebied voor Amsterdam, Amstelveen en Aalsmeer. Het gebied kent een duidelijke zonering, bestaande uit drie typen: Natuurzone, Activiteitenzone en Rustzone.

De delen die als natuur beheerd worden, worden begraasd door Schotse Hooglanders.

In de activiteitenzone ligt de nadruk op recreatie en evenementen. Het gebied wordt gebruikt als wandel- en hondenuitlaatgebied. Daarnaast worden er diverse sporten beoefend, waaronder roeien op de Bosbaan. De meerdere festivals trekken grote aantallen bezoekers (tussen de 6 en 7 miljoen mensen per jaar). De Nieuwe Meer en de Amstelveense poel kennen beiden een waterbergingsfunctie, en worden ook voor recreatieve doeleinden gebruikt, met name vissen, watersporten en recreatievaart. Er liggen diverse jachthavens. Het water van de Nieuwe Meer maakt deel uit van de goederenvaart vanaf Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder en de Schinkel richting de binnenstad van Amsterdam. Ook is het onderdeel van de Staande Mastroute door Amsterdam.

- ***Kernkwaliteit***

Op basis van het voorgaande wordt in Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kleinschalig waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

- *Kernkwaliteit: Kleinschalig waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik*

- ***Actuele natuurwaarden***

Het gebied kenmerkt zich door een parkachtig landschap, met een mozaïek aan bossen, graslanden, wateren, moeras en oeverlanden. De Nieuwe Meer bestaat grotendeels uit water (**N04.02 Zoete plas**), met aan de zuidelijke oever een strook met verlandingsvegetaties (**N05.01 Moeras** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**). De iets hoger gelegen graslanden van polder Meerzicht bestaan uit vochtige hooilanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijkgrasland**). In het overjarig riet broeden **moeras- en rietvogels** waaronder bruine kiekendief, blauwborst en snor. In de polder, het enige opener deel van het gebied en daarom niet als aparte kernkwaliteit benoemd, broeden **weidevogels** (tureluur, grutto, kievit).

De Amstelveense Poel bestaat uit een grote en een klein poel (**N04.02 Zoete plas**), omringd door graslanden en oeverlanden met verlandingsvegetaties en bos. Deze worden gerekend tot **N05.02 Gemaaid rietland**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**, **N10.01 Nat schraalland**, **N14.02 Hoog- en laagveenbos** en **N17.06 Vochtig hellinghakhout**. In de rietlanden en schraallanden heeft zich een bijzondere plantengroei ontwikkeld met onder andere orchideeën en de vleesetende zonnedauw. In de oeverlanden leven veel **ringslangen**.

In het Amsterdamse bos is buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, water (**N04.02 Zoete plas**), bosranden en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. In enkele delen groeien stinzenplanten (**N17.03 Park- of stinzenbos**), zoals daslook en gevlekte aronskelk, en plaatselijk liggen er stroken hakhoutbos (**17.06 Vochtig- en hellinghakhout**). Door de hoge structuurrijkdom en variatie in leeftijdsfasen bieden de bossen (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos** en **N16.04 Vochtig bos met productie**) en bosranden broedgelegenheid aan een grote diversiteit aan **bos- en struweelvogels**, waaronder diverse holenbroeders. Daarnaast komt de wespendief als broedvogel in het Amsterdamse bos voor. De natuurlijke beheerde bloemrijke graslanden bieden leefgebied aan **dagvlinders** en **libellen**. Voor de delen met recreatief medegebruik, zoals de speelweiden maar ook de terreinen bij de entree van het bos, bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Met betrekking tot specifieke bijzondere natuurwaarden is met name het gebied ten zuiden van de A9 van belang voor de **ringslang**. Er leeft grote populatie, per jaar komen er zo'n 1000 eieren uit. Vanwege de relatieve donkerte (ten opzichte van de bebouwde omgeving) is het gebied belangrijk voor foeragerende en migrerende **vleermuizen**. In het gebied zijn verschillende verblijfplaatsen bekend van boombewonende vleermuizen zoals rosse vleermuis. Ook de watervleermuis wordt veel in het gebied gezien.

- ***Potentiële natuurwaarden***

Verbetering van de waterkwaliteit, behoud/uitbreiding van overjarig riet, het behoud/terugkeren van voldoende rust in het gebied en realisatie van meer samenhang met omliggende gebieden biedt kansen voor versterking van de aanwezige natuurkwaliteiten. Dit komt ten goede aan de verdere ontwikkeling van water- en graslandvegetaties, en versterking van het leefgebied van broedvogels, vissen en ongewervelden. Ook biedt dat kansen voor andere soorten om hun leefgebied uit te breiden, waaronder de **waterspitsmuis** en **ringslang**. Op termijn kan wellicht ook de **otter** in het gebied verwacht worden. De loofbossen op vochtige zavelbodem bieden, naar mate de ouderdom toeneemt, meer perspectief voor vogelsoorten van oud bos. Ook de **boommarter**, die al in vrijwel alle Amsterdamse natuurgebieden rondloopt, kan op termijn een verblijfplaats vinden in het Amsterdamse bos. Door extensief en consequent beheer van bosranden en graslanden kunnen gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten ontstaan en behouden blijven. Extra aandacht vragen de oeverlanden in de veenpolderrelicten, die als gevolg van hun hogere ligging, gevoelig zijn voor verdroging en versnelde ontbossing.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk

weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Kleinschalig waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X

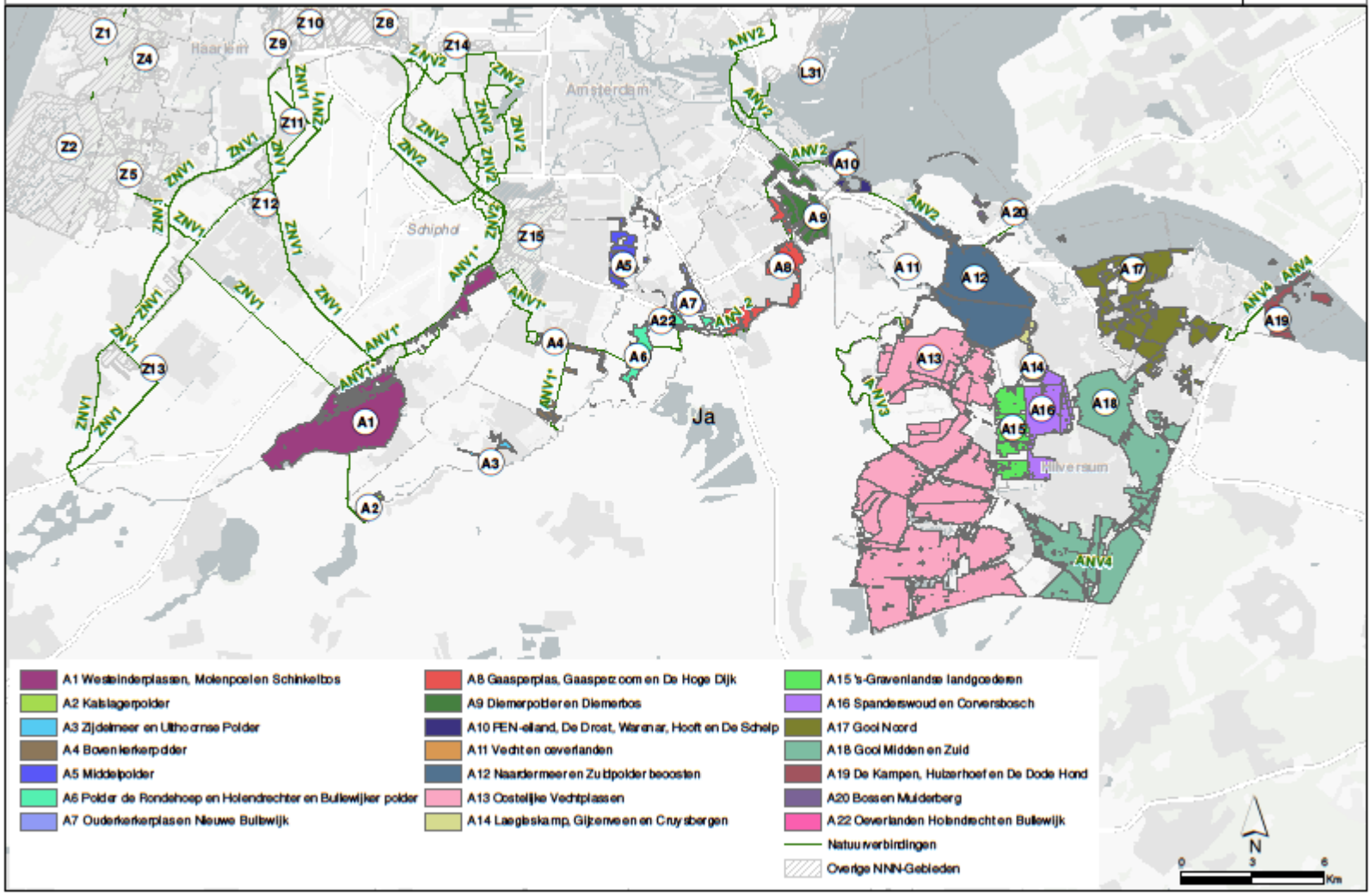
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N16.04 Vochtig bos met productie	-	X	X	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig- en hellinghakhout	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X
Ongewervelden van natte milieus	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Otter	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de aanwezige natuurwaarden in de Nieuwe Meer en Amstelveense Poel in theorie op enige termijn vervangbaar is, is vanwege de samenhang tussen de natuurwaarden, het oude verkavelingspatroon en de abiotische omstandigheden sprake van nagenoeg onvervangbare situatie. De bossen en graslanden in het Amsterdamse Bos zijn op korte termijn vervangbaar (graslanden en waterpartijen < 20 jaar, bossen <50 jaar). Door de strategische ligging in het netwerken aan natuurgebieden rondom Amsterdam is de vervangbaarheid echter ook hier beperkt. Tot slot is het maatschappelijk belang van het gebied dusdanig groot, dat het gebied een maatschappelijk onvervangbare waarde heeft, met name in combinatie met het areaal en de ligging in de metropoolregio.

Indeling gebieden Amstel, Gooi en Vechtstreek

Westeinderplassen, Oosteinderpoel en Schinkelbos (A1)

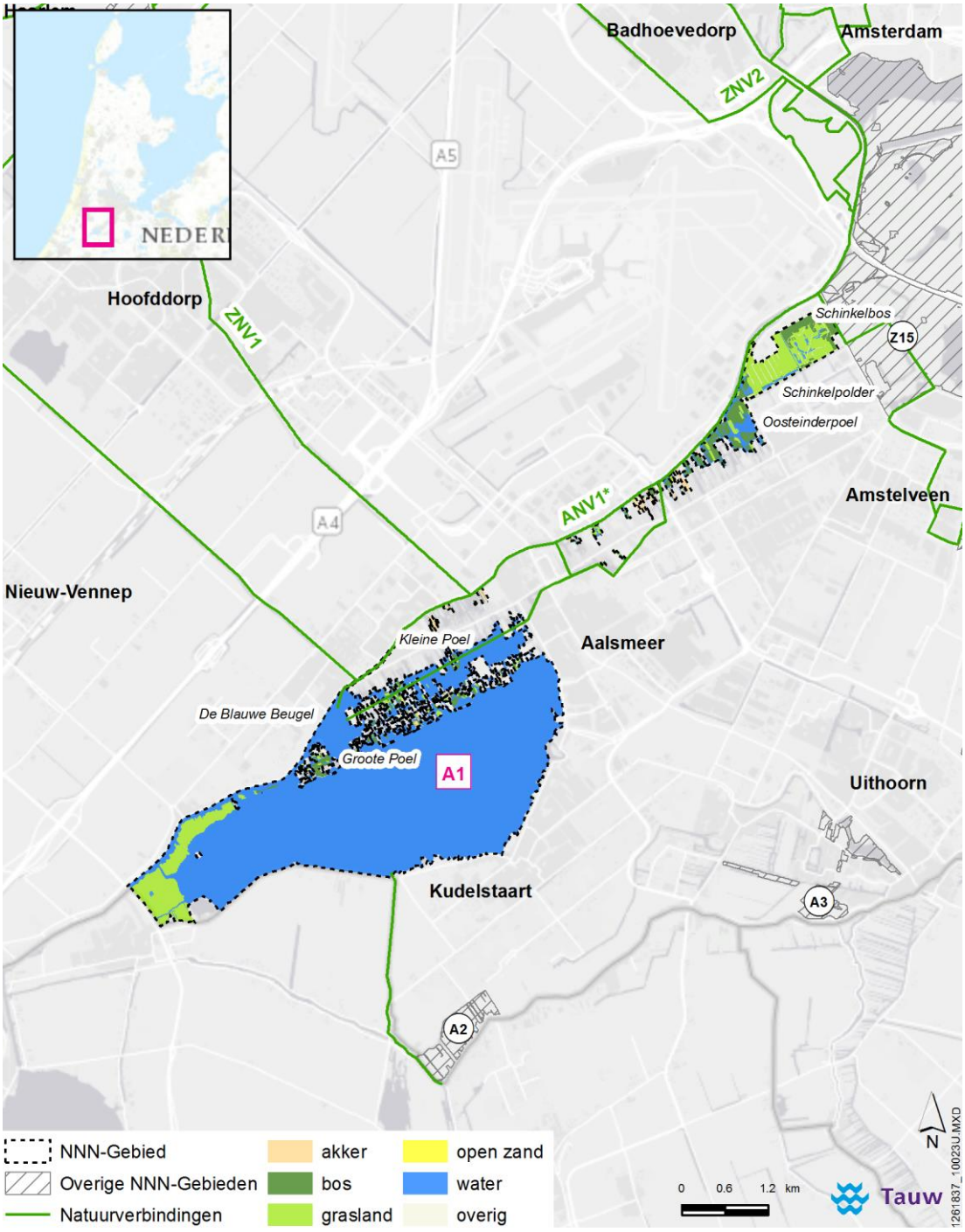
1 Algemene gegevens

Nummer	A1
Naam gebied	Westeinderplassen, Oosteinderpoel en Schinkelbos
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeenten	Haarlemmermeer, Kaag en Braassem, Aalsmeer
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie, waterberging, teelt
Oppervlakte NNN	1232 hectare
Eigendom / beheer	Stichting de Bovenlanden, gemeente Amsterdam, Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Westeinderplassen, Oosteinderpoel en Schinkelbos ligt ingeklemd tussen Aalsmeer, Kudelstaart, Rijsenhout en Schiphol. Het **oppervlak** van het NNN in dit gebied bedraagt 1232 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt vooral tot uitdrukking in het samenhangende oppervlaktewatersysteem. Dit bestaat uit zowel grote plassen als uit kleinschalige afwisselingen van open water en veeneilandjes, die worden verbonden door de ringvaart. Het gebied maakt deel uit van de zogenaamde Groene As en vormt samen met verschillende natuurverbindingen (ANV1 en ZNV1) een belangrijke schakel in de **samenhang** van het NNN op regionaal niveau. In het noorden grenst het NNN aan Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel (Z15). Met overige NNN-gebieden op grotere afstand bestaat het belang van het gebied vooral uit de functie van de grote open wateren als slaapplaats voor eenden, ganzen en meeuwen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Westeinderplassen, Oosteinderpoel en Schinkelbos en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied maakt deel uit van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). De wateren in het gebied zijn ontstaan door het afgraven van veen voor de turfwinning. Dit gebeurde circa in de periode 900 – 1400 na Christus, tijdens de ontginning van het grote Hollands-Utrechtse veengebied. In het noordwestelijk deel van het gebied is nog het typische kleinschalige patroon van petgaten en legakkers zichtbaar. De resterende legakkers worden de Bovenlanden genoemd.

Het afgraven van veen leiddde tot het ontstaan van laagveenplassen, hierdoor ontstond na verloop van tijd grondgebrek. Daarom werden vanaf de 17e eeuw veel veenplassen weer drooggelegd, waarbij onder meer de Schinkelpolder is ontstaan. Binnen deze polder is in 1999 het Schinkelbos aangelegd als uitbreiding van het Amsterdamse Bos (Z15). Veel open wateren in het gebied zijn echter nooit drooggelegd en zijn nu nog aanwezig. Na het beëindigen van de turfwinning zijn de legakkers in gebruik genomen voor de tuinbouw vanwege de goede bodemstructuur van het gebied. Daarnaast werden de nog aanwezige rietlanden gebruikt door rietsnijders. In de rietlanden zijn, net zoals tussen de legakkers, smalle sloten gemaakt. Deze sloten dienden voor de afvoer van het riet. Tijdens de tweede wereldoorlog was het gebied niet toegankelijk voor de rietsnijders zodat op de rietlanden enkele kleine moerasbossen zijn ontstaan.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied bestaat voor het grootste gedeelte uit open water. De plassen staan in open verbinding met de Rijnlandse boezem die voor de watervoorziening geheel afhankelijk is van de Hollandsche IJssel. Het water heeft een hoog nutriëntengehalte, maar is toch vrij helder. Dit komt door de aanwezigheid van grote aantallen driehoeksmosselen, die het water filteren. Wel hebben de wateren door de hoge voedselrijkdom regelmatig last van blauwalgen. Ondanks de helderheid komen er in de wateren vrijwel geen waterplanten voor. De reden hiervoor is niet geheel duidelijk, maar zou te maken kunnen hebben met de hoge visstand (vraat). De wateren hebben een maximale diepte van minder dan 3 meter en het **waterpeil** is vrijwel gefixeerd op circa 60 cm min NAP.

Buiten de open wateren herbergt het gebied een groot aantal kleine eilanden (de oude legakkers), diverse rietlanden en een aantal kleine moerasbossen. De bodemhoogte ligt hier net boven of net onder NAP. De Schinkelpolder wijkt af van de rest van het gebied. De bodem van deze volledig ontveende polder bestaat uit kalkrijke klei en zavel en ligt tussen de 4 en 5 meter onder NAP, dus fors lager dan de aangrenzende veengebieden. Qua karakter sluit deze intussen meer aan bij het Amsterdamse Bos dan bij de veengebieden.

Huidig gebruik

Het gebied vervult, naast de natuurfunctie, een belangrijke functie in het bergen van water. Daarnaast wordt er op en rond de wateren veel gerecreëerd. Op de wateren vindt veel watersport plaats. In het gebied zijn ongeveer 50 jachthavens aanwezig. Daarnaast zijn in het gebied twee zwemwaterlocaties aangewezen. Naast pleziervaart en hengelsportvisserij vindt ook beroepsvaart en beroepsvisserij plaats. Op de legakkers van de Bovenlanden vindt teelt van trekheestercultuur plaats, voornamelijk van seringen. Aan de westkant van de Westeinderplassen liggen grote percelen waar riet wordt geteeld.

De Schinkelpolder en vooral het daarbinnen gelegen Schinkelbos is ingericht als groen recreatiegebied en kan als uitbreiding van het aangrenzende Amsterdamse Bos worden beschouwd. Het wordt gekenmerkt door een overgang van bos naar open graslanden, doorsneden door een fietspad en wandel- en natuurpaden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het NNN-gebied Westeinderplassen, Oosteinderpoel en Schinkelbos de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk veengebied met verlandingsvegetaties en recreatief gebruik
- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk veengebied met verlandingsvegetaties en recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het watersportgebied Westeinderplassen behoort tot een uitgestrekt veen- en plassengebied. Het open water van dit gebied bestaat uit verschillende plassen zoals de Groote Poel, Kleine Poel en De Blauwe Beugel. Deze wateren variëren sterk in grootte, maar zijn allemaal aangewezen als **N04.02 Zoete Plas**, hoewel de daarvoor kenmerkende waterplantenvegetaties goeddeels ontbreken. In het water komen karakteristieke **vissoorten** voor waaronder de Europese meerval en de rivierdonderpad. In het gebied komt de laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval in heel West-Europa voor en dit vormt dan ook een zeer belangrijke natuurwaarde van het gehele veengebied, dus ook van de Oosteinderpoel die via de ringvaart in verbinding staat met de Westeinderplassen. Aangenomen wordt dat de meervallen paaien onder de drijvende rietlanden die karakteristiek zijn voor deze veenafgraving.

Uitgestrekte rietlanden komen vooral voor in het uiterste westen van de Westeinderplassen en hiervoor geldt het beheertype **N05.02 Gemaaid rietland**. In de rietlanden broeden verschillende bijzondere **moeras- en rietvogels** zoals de bruine kiekendief en watersnip. Van de veenontginning zijn de legakkers nog aanwezig in de Westeinderplassen en verspreid langs de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder ten noordoosten van de Westeinderplassen. Een (beperkt) deel van de legakkers maakt onderdeel uit van het NNN. De fijnmazige structuur van de watergangen en het sterk gedifferentieerd grondgebruik van de voormalige legakkers hebben een gebied laten ontstaan met een grote rijkdom aan landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke waarden. De eilandjes met grasvegetaties behoren tot het beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Op een aantal eilanden is verder **Moeras** (**N05.01**), **Gemaaid rietland** (**N05.02)** of moerasbos (**N14.02 Hoog- en laagveenbos**) aanwezig.

De Oosteinderpoel bestaat uit oeverlanden met een mozaïek van eilandjes en kreken die ooit de begrenzing waren van de Haarlemmermeer. Het aanwezige landschap laat zien hoe de oeverlanden van de Haarlemmermeer er ooit op veel grotere schaal uit hebben gezien. De vegetatie is goeddeels vergelijkbaar met de hiervoor beschreven Westeinderplassen. Ook hier is op veel eilandjes moerasbos (**N14.02 Hoog- en laagveenbos**) aanwezig, waarin twee kolonies blauwe reigers aanwezig zijn. Tijdens de trek pleisteren purperreigers in het gebied. De eilandjes die nog open en grazig zijn bestaan hier vooral uit oude stadia van verlanding in de vorm van moerasheide (**N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**). Er zijn enkele waarnemingen bekend van de **ringslang**, waarvan mag worden aangenomen dat deze in het gehele waterrijke gebied kan voorkomen.

Potentiële natuurwaarden

Binnen het NNN zijn de natuurpotenties voor een belangrijk deel onbenut. Een groot zoekgebied is hier aangegeven, waarbinnen NNN kan worden gerealiseerd. Zo worden eilanden waar

voorheen geteeld werd, omgezet naar natuur. Ook de zuidwestelijke percelen waar gemaaid rietland aanwezig is kunnen hogere natuurwaarde krijgen wanneer overjarig rietmoeras en veenmoesrietland kan worden gerealiseerd. De ecologische verbinding zal als gevolg daarvan ook beter functioneren. Van **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis** zijn weliswaar geen actuele waarnemingen uit het gebied bekend, maar deze komen wel in de directe omgeving voor. Voor zover deze niet al actueel aanwezig zijn, heeft het gebied zeker potentie voor vestiging van beide soorten. Hetzelfde geldt voor de **otter** die kan profiteren van de aaneengesloten structuur van gevarieerde en visrijke wateren.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het NNN-gebied in de Schinkelpolder bestaat uit een gevarieerd landschap met in het westelijk deel intensief gebruikte paardenweides (behorend bij het paardensportcentrum) en in het oostelijk deel het Schinkelbos dat voor een groot deel bestaat uit extensieve vochtige graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) en bos (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). In de moerassige zone langs de Grote Tocht en in de open delen van het Schinkelbos zijn daarnaast ook de beheertypen **N04.02 Zoete plas** en **N05.01 Moeras** aanwezig en broeden **moeras- en rietvogels** zoals blauwborst en waterral. In de gehele Schinkelpolder komt de **rugstreeppad** voor. Vanwege het veelvuldig voorkomen van de **ringslang** in het Amsterdamse Bos en vermoedelijk ook in de Westeinderplassen en Oosteinderpoel, mag ervan worden uitgegaan dat de Schinkelpolder van belang is als natuurverbinding voor deze soort.

Potentiële natuurwaarden

De nu nog intensief gebruikte paardenweiden in de Schinkelpolder kunnen bij een meer gevarieerde inrichting en omzetting naar extensief grasland (bijvoorbeeld opgenomen in de begrazingseenheid van het Schinkelbos) een bijdrage leveren aan een robuustere verbinding tussen het Schinkelbos en de Oosteinderpoel en daarmee aan de robuustheid van de Groene As als geheel.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk veengebied met verlandingsvegetaties en recreatief gebruik																
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-
Moeras- en rietlandvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X

Otter	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	X	X	-

Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X
Rugstreeppad	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	-
Ringslang	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-

6 Vervangbaarheid

De open wateren en verlandingsvegetaties zijn vanwege de ontstaansgeschiedenis, de oppervlakte en de samenhang niet of nauwelijks vervangbaar en onder meer van zeer groot belang voor de laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval in West-Europa.

De natuurwaarden in de Schinkelpolder en Schinkelbos zijn vanwege de jonge leeftijd nog relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<20 jaar). Daarbij geldt de kanttekening dat deze qua ruimtelijke ligging een onmisbare schakel vormen in de Groene As.

Kalslagerpolder (A2)

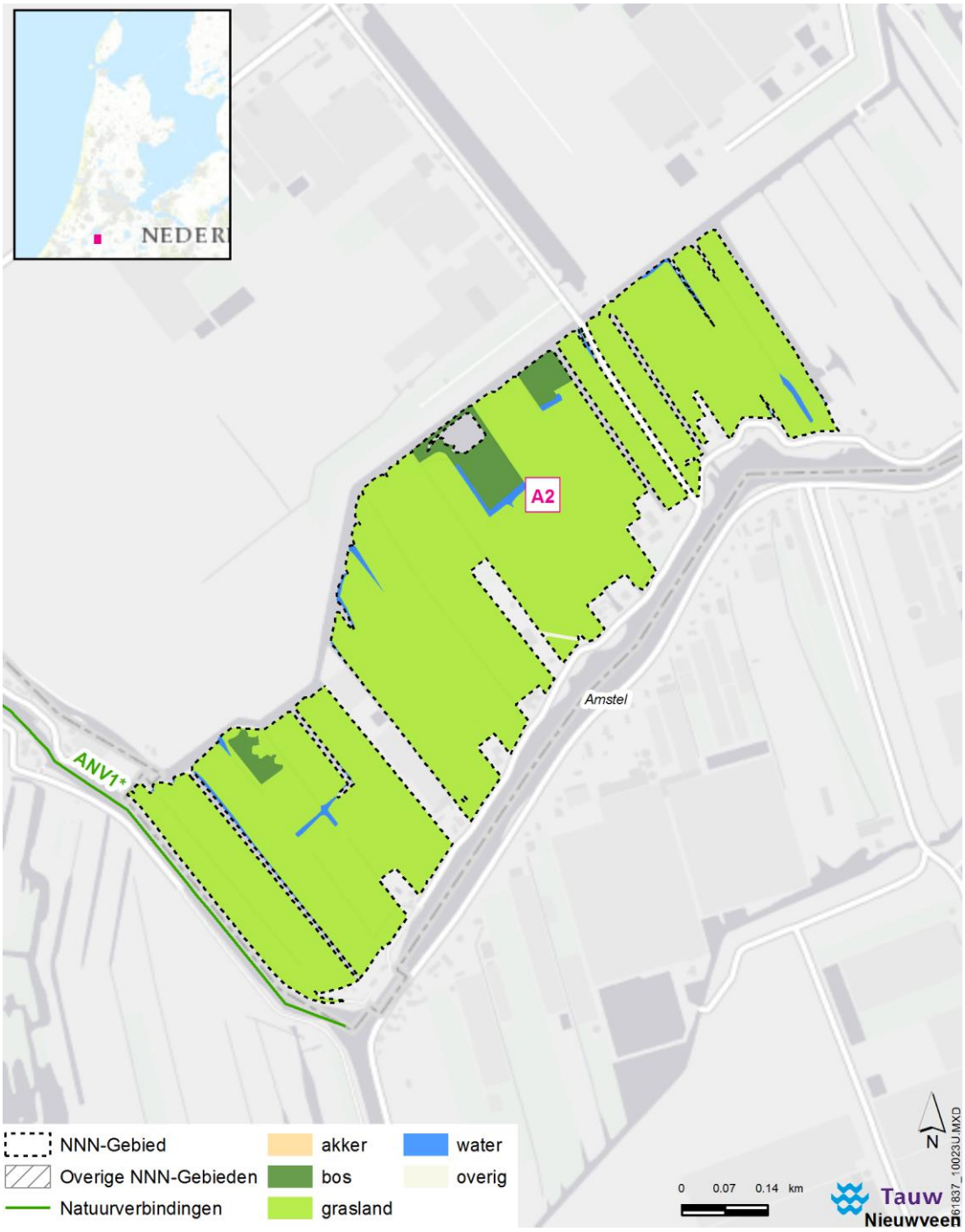
1 Algemene gegevens

Nummer	A2
Naam gebied	Kalslagerpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Uithoorn, Kaag en Braassem
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	44 hectare
Eigendom/beheer	1 perceel Staatsbosbeheer, rest particulier.

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied in het deelgebied Kalslagerpolder bedraagt in totaal 44 hectare. De samenhang binnen de Kalslagerpolder komt tot uitdrukking in het min of meer open landschap. Het gebied wordt echter aan de noord- en zuidzijde omsloten door intensieve bebouwing, waaronder veel tuinbouw. Het gebied heeft als weidevogelgebied weinig **samenhang** met andere gebieden, maar ligt wel strategisch langs de Amstel en ten opzichte van natte natuurverbindingen in zowel Noord- als Zuid-Holland. Zo is er een directe relatie met de even westelijker gelegen Geerpolderplas die op zijn beurt een verbinding vormt met bijvoorbeeld het Braassemermeer (beide Zuid-Holland). Binnen Noord-Holland is er een duidelijke relatie met de Westeinderplassen, Molenpoel en Schinkelbos (A1; Groene As).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Kalslagerpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Kalslagerpolder maakt onderdeel uit van het oude **veenrivierenlandschap** langs de Amstel (fysisch-geografische regio: laagveengebied). De polder heeft zijn naam te danken aan het oude gehucht Kalslagen, dat nu wordt beschouwd als deel van de woonplaats Kudelstaart.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied bestaat uit veenbovenland (op voedselrijk bosveen) en wordt omringd door lager gelegen droogmakerijen. De Amstel met de aangrenzende bovenlanden vormt een doorgaand groen-blauw lint, dat hier ongeveer op 1,5 meter onder NAP ligt. Dat is fors hoger dan aangrenzende droogmakerijen die op circa 5 meter onder NAP liggen. Door de wateraanvoer door de Amstel en de goed vochtvasthoudende veenbodem is het gebied desondanks niet droog.

Het NNN-gebied is op zichzelf een open weidelandschap, maar wordt intussen aan zowel de noord- als zuidzijde ingesloten door gebieden met aangesloten bebouwing. Deze bebouwing bestaat vooral uit grote aaneengesloten complexen van kwekerijen met kassen.

Huidig gebruik

Eén perceel wordt beheerd door Staatsbosbeheer en de andere percelen zijn in beheer door particulieren. Met uitzondering van het perceel van Staatsbosbeheer worden de weilanden niet speciaal beheerd voor weidevogels of andere natuurwaarden, maar is sprake van regulier (intensief) agrarisch gebruik.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Kalslagerpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Het perceel van Staatsbosbeheer wordt nog beschouwd als N13.01 Vochtig weidevogelgrasland, maar dat is in dit gebied geen kansrijke doelstelling. De overige graslanden kennen het beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, maar door het te intensieve gebruik/beheer en de vele bebouwing rond het gebied zijn de ‘traditionele’ weidevogelwaarden actueel zeer beperkt. Uit telling van de lokale vogelwerkgroepen blijkt bijvoorbeeld dat er jaarlijks slechts beperkt weidevogels broeden en het is daarbij onbekend of de nesten succesvol zijn. Verspreid over het gebied komen **rugstreeppadden** voor en ook de **waterspitsmuis** is in het gebied aangetroffen. Even oostelijker langs de Amstel is de **noordse woelmuis** aangetroffen en het is zeker niet uitgesloten dat deze ook in het NNN-gebied al aanwezig is. De Amstel die direct ten zuiden langs het gebied loopt, vormt met de aangrenzende gebieden een belangrijke vliegroute voor **vleermuizen**, waaronder de zeldzame meervleermuis. De (onder)watervegetatie in de polder blijft achter en er komt inde sloten veel vis voor, met name brasem en karper.

Potentiële natuurwaarden

Door te intensief grondgebruik en te weinig openheid in het omliggende gebied heeft het gebied geen reële potentie (meer) als belangrijk weidevogelgebied. De strategische ligging langs de Amstel maakt echter dat het gebied een grote potentie heeft om als stapsteen in een (provinciegrensoverschrijdende) natte natuurverbinding te worden ontwikkeld. Dit blijkt ook al uit de soorten die nu al gebruik maken van het gebied en zijn omgeving. Dit biedt aanvullend ook potenties voor **moeras- en rietvogels** en voor de **otter**. Daarbij ligt een streefbeeld van afwisselend natte graslanden **(N12.02)** en **Moeras (N05.01)** voor de hand. Een verbetering van de waterkwaliteit en de vegetatieontwikkeling kan bijdragen aan betere condities voor ongewervelden van natte milieus zoals de platte schijfhoren.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid	Stilte	Donkerte
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Ongewervelden van natte milieus	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Door de beperkte natuurkwaliteit in het (overwegend nog agrarisch gebruikte) gebied is deze relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<10 jaar). De potentie als gevolg van strategische ligging langs de Amstel en als onderdeel van provinciegrensoverschrijdende natte natuurverbindingen is echter nauwelijks vervangbaar.

Zijdelmeer en Uithoornse Polder (A3)

1 Algemene gegevens

Nummer	A3
Naam gebied	Zijdelmeer en Uithoornse Polder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente	Uithoorn
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	50 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het natuurgebied bestaat uit vier delen, het Zijdelmeer, het veenweidegebied in de Uithoornse Polder, het Fort aan de Drecht en de zogenaamde verbindingsstrook. De **oppervlakte** bedraagt in totaal 50 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied komt tot uitdrukking in het waterrijke en deels open veenweidegebied met kernen van bos en moeras. Het Zijdelmeer ligt besloten in stedelijk gebied en wordt door de verbindingsstrook verbonden met de Uithoornse Polder dat een meer weids en open karakter heeft. Er bestaat een belangrijke **samenhang** met het open veenweide gebied van de gehele Uithoornse Polder. De natuurwaarden beperken zich daarom niet tot het NNN, maar vormen een belangrijke kwaliteit van de hele polder dat tevens als weidevogelleefgebied is aangewezen. Het is onderdeel van een gordel van open droogmakerijen en veenpolders dat zich uitstrekt ten zuiden van Amstelveen. Hierin liggen ook de Bovenkerkerpolder (A4) en de Ronde Hoep (A6). Hoewel het stedelijk gebied van Uithoorn de Uithoornsepolder van de Bovenkerksepolder (A4) scheidt, vormen ze samen een belangrijk leefgebied voor weidevogels. De samenhang met andere NNN gebieden is, buiten het gebiedsoverschrijdend belang voor weidevogels, verder beperkt.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Zijdelmeer en Uithoornse Polder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het natuurgebied ligt in en om de stad Uithoorn heen en wordt daardoor als landschapstype Stedelijk gebied geclassificeerd. Het is echter een **veenpolder** aan oud veenwater (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het Zijdelmeer is ontstaan als gevolg van de vervening in de middeleeuwen en is één van de oudste veenwateren in het Hollands laagveen. Het meer stond vroeger in open verbinding met de Amstel. De bijzondere verkavelingsstructuur van de Uithoornse polder stamt ook nog uit de middeleeuwen. Het Fort aan de Drecht maakt onderdeel uit van de Stelling van Amsterdam. In september 1884 is met de bouw van het fort begonnen. Het fort kwam gereed in 1911 en de houten genieloods gebouwd in 1888 of 1889 is nog aanwezig.

Abiotiek en ruimtelijke karakteristiek

Het is een afwisselend gebied waar natuur en cultuur samen komen. Het hele natuurgebied biedt, in landschappelijk opzicht, een dwarsdoorsnede van alle natuurtypen die kenmerkend zijn voor de regio waar het in ligt. Het hele natuurgebied ligt hoger dan de omringende omgeving. De NNN delen van de Uithoornse Polder en het Fort aan de Drecht liggen op ongeveer -1,1 tot -1,4 meter NAP en ze hebben een waterpeil van -1,65 meter NAP. Doordat het gebied geïsoleerd ligt van de rest van de polder, is de waterkwaliteit beter dan de omringende gebieden. Het Zijdelmeer ligt ongeveer op -1 tot -1,5 meter NAP. Het waterpeil varieert tussen de -1,62 en -1,66 meter NAP.

De veenbodem van het meer zorgt voor een sterke eutrofiering van het water. De waterkwaliteit van het meer is daardoor niet goed, maar bij het meer zijn wel goed ontwikkelde broekbosjes, ruigten en rietlanden aanwezig. Het Zijdelmeer is visueel-ruimtelijk gezien erg waardevol. Dit komt door de combinatie van de langgerekte vorm van het meer en de verschillende doorkijken. Door het omringend stedelijk gebied ligt het meer in een besloten landschap. In de Uithoornse Polder is in het zuiden de Amsteldijk een opvallend element, aan de noordzijde is de bebouwing van Uithoorn dominerend, naar de westzijde toe is de openheid nog groot. In de Uithoornse Polder ligt ook het Fort aan de Drecht. Het Fort heeft een grote cultuurhistorische waarde, omdat het onderdeel is van de Stelling van Amsterdam. De relatie met de schootsvelden/open veenweiden om het fort is ook van cultuur-historisch belang, omdat deze onderdeel waren van het inundatieveld dat bij het fort hoorde.

Huidig gebruik

Het natuurgebied wordt als natuur- en recreatiegebied gebruikt. Het Zijdelmeer wordt veel gebruikt door sportvissers zowel vanaf de kant als vanuit bootjes. Rondom het meer wordt veel gewandeld over de paden langs en door de oeverlanden. De verbindingsstrook wordt in recreatief opzicht het meest intensief gebruikt met name voor het uitlaten van de hond. De NNN-gebieden in de Uithoornse Polder zijn niet toegankelijk maar goed te overzien vanaf de zuidzijde van de verbindingsstrook en vanaf de Amsteldijk.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het NNN gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open water met verlandingsvegetaties en recreatief gebruik
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, worden in de volgende alinea's beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open water met verlandingsvegetaties en recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het Zijdelmeer is een recreatieplas voor met name sportvissers. Het open water van de plas (**N04.02 Zoete plas**) heeft geen goede kwaliteit en herbergt geen specifieke natuurwaarde. De kwaliteit van het open water bestaat vooral uit het samenhangende groene karakter met het cultuurhistorische landschap (**Multifunctionele natuur**). Aan de oeverlanden van de plas zijn wel bijzondere natuurwaarden te vinden zoals een oud **laagveenbos** (**N14.02**) en **Moeras** (**N05.01**). De **vochtige hooilanden** (**N10.02**) en **kruiden- en faunarijke graslanden** (**N12.02**) bevatten veel bloeiende planten in het voorjaar en in de zomer. Langs de Boterdijk groeit een dotterbloemgrasland met honderden rietorchissen. Ook op andere plekken langs het Zijdelmeer groeien rietorchissen. In het meest westelijk deel van het NNN gebied is een strook **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** aanwezig met veenreukgras en hoge veenmosbulten. De oeverlanden zijn geschikt leefgebied voor de **ringslang** en er zijn oude waarnemingen (uit de jaren 90) bekend van de **waterspitsmuis**.

Potentiële natuurwaarden

Gelet op de ligging midden in stedelijk gebied en het recreatieve gebruik worden de natuurpotenties al grotendeels benut. Door continuering van het beheer zal de botanische kwaliteit van de oeverlanden en dan met name de veenmosrietlanden en hooilanden verbeteren.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Om en rond het historische fort ligt een veenweidegebied. Dit was het vroegere inundatieveld van het fort. Deze veenweides zijn open en worden beheerd als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** of als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Het gebied is aangewezen als weidevogelgebied. De huidige aantallen **weidevogels** zijn echter vrij laag, maar de aantallen nemen weer langzaam toe. De fortgracht is van belang voor overwinterende **watervogels**. Veel eendensoorten zijn hier te vinden, waaronder de tafeleend en kuifeend. Er zijn sloten aanwezig met veel krabbenscheer. Dit is het leefgebied van zeldzame **insecten**, met name libellensoorten zoals de groene glazenmaker. De vochtige graslanden en sloten zijn tevens het leefgebied van **ringslang**, **rugstreeppad** en **waterspitsmuis**.

Potentiële natuurwaarden

De toename in aantallen weidevogels wijzen erop dat de potentie als weidevogelgebied nog niet volledig wordt benut. De kwaliteit van het gebied voor weidevogels kan verbeteren door een voortzetting van het beheer. Door te weinig openheid in het omliggende gebied (het grenst direct aan stedelijk gebied) blijft de potentie als belangrijk weidevogelgebied enigszins beperkt. De strategische ligging langs de Amstel maakt echter dat het gebied wel een grote potentie heeft om als stapsteen in een (provinciegrensoverschrijdende) natte natuurverbinding te worden ontwikkeld. Dit blijkt ook al uit de soorten die nu al gebruik maken van het gebied en zijn omgeving zoals ringslang en waterspitsmuis.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open water met verlandingsvegetaties en recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels, tevens stapsteen in natte natuurverbinding																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	X	X	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurwaardes in het Zijdelmeer zijn lastig te vervangen, niet alleen omdat een laagveenbos een lange ontwikkelingsduur heeft, maar ook omdat het deel uitmaakt van een onvervangbaar cultuurhistorisch landschap. De natuurwaarden in de Uithoornse Polder zijn makkelijker te vervangen, hoewel de potentie van de graslanden groter is dan de actuele kwaliteit. De cultuurhistorische waarde van het middeleeuwse verkavelingspatroon is echter onvervangbaar evenals de waarde van het fort met zijn inundatievelden en schootsvelden. Daarnaast is de strategische ligging als stapsteen in een natuurverbinding van belang en moeilijk vervangbaar.

Bovenkerkerpolder (A4)

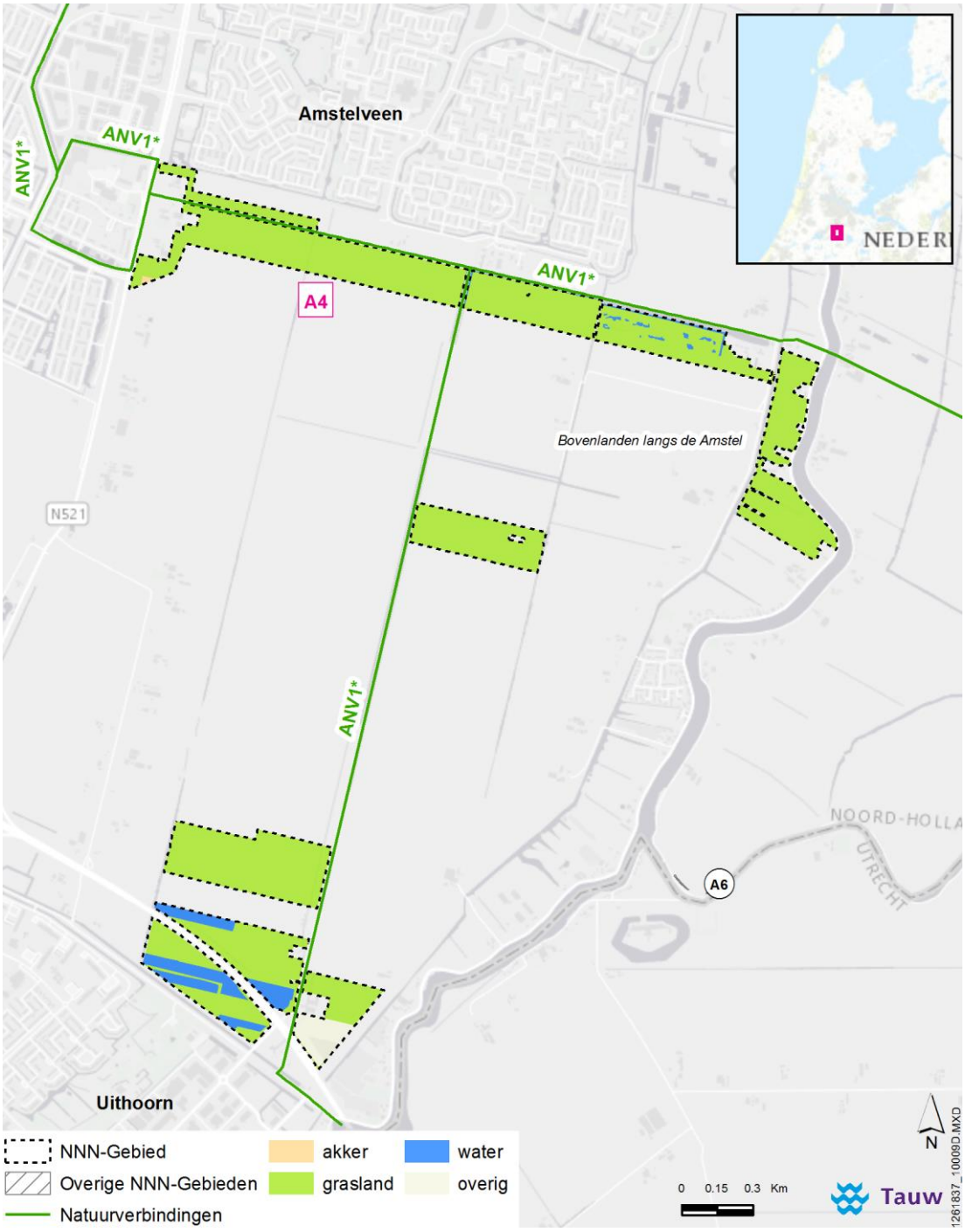
1 Algemene gegevens

Nummer	A4
Naam gebied	Bovenkerkerpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Amstelveen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging, agrarisch gebruik
Oppervlakte NNN	113 hectare
Eigendom / beheer	Gemeente Amstelveen, Hoogheemraadschap AGV, particulieren en Provincie Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De NNN-gebieden in de Bovenkerkerpolder bestaan uit enkele verspreid liggende losse gebieden. De totale **oppervlakte** is 113 hectare. De **samenhang** binnen het NNN komt in dit gebied tot uiting in de ligging van de natuurgebieden binnen het uitgestrekte open en onbebouwde polderlandschap. De natuurwaarden beperken zich daarom ook niet tot het NNN, maar vormen een belangrijke kwaliteit van de hele polder. Deze samenhang tussen NNN-gebieden in een grotere open polder is ook te vinden in de naastgelegen Polder de Ronde Hoep (A6). Er is daarnaast een natuurverbinding voorzien (ANV1) tussen de deelgebiedjes en de omgeving, waaronder de Polder de Ronde Hoep (A6). De samenhang met andere NNN gebieden is, buiten het gebiedsoverschrijdend belang voor met name weidevogels, beperkt. Wel biedt de relatie met bijvoorbeeld de Amstel kansen voor uitwisseling van water- en moerasgebonden fauna. De noordelijke strook van de Bovenkerkerpolder is onderdeel van de verbindingszone langs de zuidzijde van Amsterdam via de Ronde Hoep en Amsterdamse Bos naar Spaarnwoude.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Bovenkerkerpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Bovenkerkerpolder ligt tussen Aalsmeer en Uithoorn in een **droogmakerijenlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied), dat aan de westzijde wordt geflankeerd door een veenpolder en aan de oostzijde door de veenrivier de Amstel. In de 17e eeuw werd er in de polder grootschalig turf gestoken waardoor, ten koste van het aanwezige veen, een grote waterplas ontstond. Deze plas werd vervolgens circa halverwege de 18e eeuw volledig drooggelegd en in agrarisch gebruik genomen. De percelen in de droogmakerij werden vanaf de drooglegging agrarisch gebruikt en nog steeds vindt er in grote delen van de polder veeteelt plaats. Het noordelijk deel van de polder is 'opgeslokt' door de oprukkende bebouwing van Amstelveen, maar in de resterende polder is het verkavelingspatroon in de loop van de eeuwen nauwelijks aangetast. De nu aanwezige natuur is zeer recent (rond of vanaf 2010) ontwikkeld.

De strook langs de Amstel werd uit veiligheidsoverwegingen, en omdat de turf van mindere kwaliteit was, ongemoeid gelaten. Deze strook ligt daardoor hoger en kent nog de middeleeuwse verkaveling. Dit is het zogenaamde Bovenland. De restanten van de vroegere molengang (er stonden in totaal 11 molens in deze polder) zijn zichtbaar in het landschap en worden naar het kaartbeeld 'de kathedraal' genoemd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem in de Bovenkerkerpolder bestaat voornamelijk uit klei met in delen nog een laag restveen van wisselende dikte. Het grootste deel van de NNN-gebieden ligt in de laaggelegen polder op circa 4 tot 5,5 meter onder NAP en daardoor beduidend lager dan de aangrenzende veengebieden. Twee percelen van het NNN-gebied (Bovenlanden langs de Amstel) liggen buiten de droogmakerij. De hier aanwezige veenbodems (bos- en zeggeveen) liggen rond de 2 meter onder NAP, dus beduidend hoger dan in de droogmakerij. Door de lage ligging van de polder, de aanwezige veeteelt en de aanvoer van water uit het stedelijk gebied van Amstelveen is het water in de poldersloten doorgaans beperkt van kwaliteit (eutroof). De hoger liggende strook langs de Amstel, het bovenland, heeft een uniek watertype waar zowel wegzijging naar de droogmakerij als kwel vanuit de Amstel optreedt.

Huidig gebruik

Naast natuur zijn waterberging en agrarisch gebruik nog belangrijke functies in delen van de NNN-gebieden. Recreatie in de polder bestaat met name uit het gebruik van fietsroutes en een boerenlandpad. De natuurgebieden zijn goed te overzien vanaf naastgelegen wegen en paden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in het gebied Bovenkerkerpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open poldergebied met moerasjes en extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open poldergebied met moerasjes en extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Langs de Nesserlaan, in het noorden van het gebied, ligt een aaneengesloten brede zone natuurgebied doorlopend tot aan de Amstel. Deze zone is aangelegd als natuurverbinding. De zone bestaat in het oostelijk deel van de polder deels uit een waterrijke combinatie van de beheertypen **N5.01 Moeras** en **N10.02 Vochtig hooiland**. De aanwezigheid van de zeldzame **waterspitsmuis** is in dit gebied vastgesteld. Verder westelijk worden de open graslanden (deels) beheerd als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. In de bovenlanden langs de Amstel is eveneens sprake van dit graslandtype en ook van een perceel **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Als belangrijkste natuurkwaliteit van de gehele polder (ook de delen buiten het NNN) kan de functie als **weidevogelgebied** worden genoemd. In vrijwel de gehele open en onbebouwde polder komen soorten als grutto, tureluur, scholekster en kievit algemeen voor. Omdat een groot deel van de agrarische gronden wel uit grasland bestaat maar relatief intensief gebruikt wordt, inclusief de daarbij behorende drooglegging en bemestingsniveau, zijn de extensieve graslanden in het NNN van groot belang voor het behoud van de weidevogelpopulatie.

In het zuidelijk deel van de polder, ter weerszijden van de rond 2010 aangelegde provinciale weg N201, is een nieuw natuurgebied ontwikkeld (als natuurcompensatie). Het wordt gekenmerkt door een kleinschalige afwisseling van diverse beheertypen, met name plassen (**N04.02 Zoete plas** en **N04.01 Kranswierwater**), extensieve graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N10.02 Vochtig hooiland** en **N10.01 Nat schraalland**), **N05.01 Moeras** en enig **N17.06 Vochtig hakhout**. Ondanks de jonge leeftijd en de beïnvloeding door de weg is dit gebied al rijk aan met name **weidevogels** en **moeras- en rietvogels**, waaronder lepelaars.

Potentiële natuurwaarden

De gebieden zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor de **waterspitsmuis** en de **ringslang**, die beiden al in de omgeving voorkomen. De dichtstbijzijnde populatie noordse woelmuizen (Nieuwkoopse Plassen) is naar verwachting op te grote afstand gelegen, zodat het gebied hiervoor op overzienbare termijn geen rol zal vervullen. Mede vanwege de beperkte waterkwaliteit lijkt de geschiktheid voor otters voorlopig eveneens beperkt.

Door toename van de ouderdom van de recent aangelegde gebieden zal het belang hiervan naar verwachting toe blijven nemen, maar de grootste potentie ligt in de uitbreiding van het areaal extensieve graslanden voor weidevogels. Daarbij is van belang dat de openheid van de polder gehandhaafd blijft. Nieuwe natuur in de vorm van opgaande beplantingen is dus in principe ongewenst, tenzij dit aan de uiterste randen van het gebied is (zoals het hakhout langs de N201).

Voor de potentie van uitbreiding/versterking van de natuurverbindingen langs waterlopen wordt verwezen naar de factsheet voor natuurverbinding ANV1.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open poldergebied met moerasjes en extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.01 Kranswierwater	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	X
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Door de recente ontwikkeling van de aanwezige natuurwaarden is deze in principe relatief eenvoudig en snel vervangbaar (<10 jaar). Binnen de context van de weidse open graslandpolder, die in zijn geheel van belang is voor weidevogels, is het gebied onvervangbaar.

Middelpolder (A5)

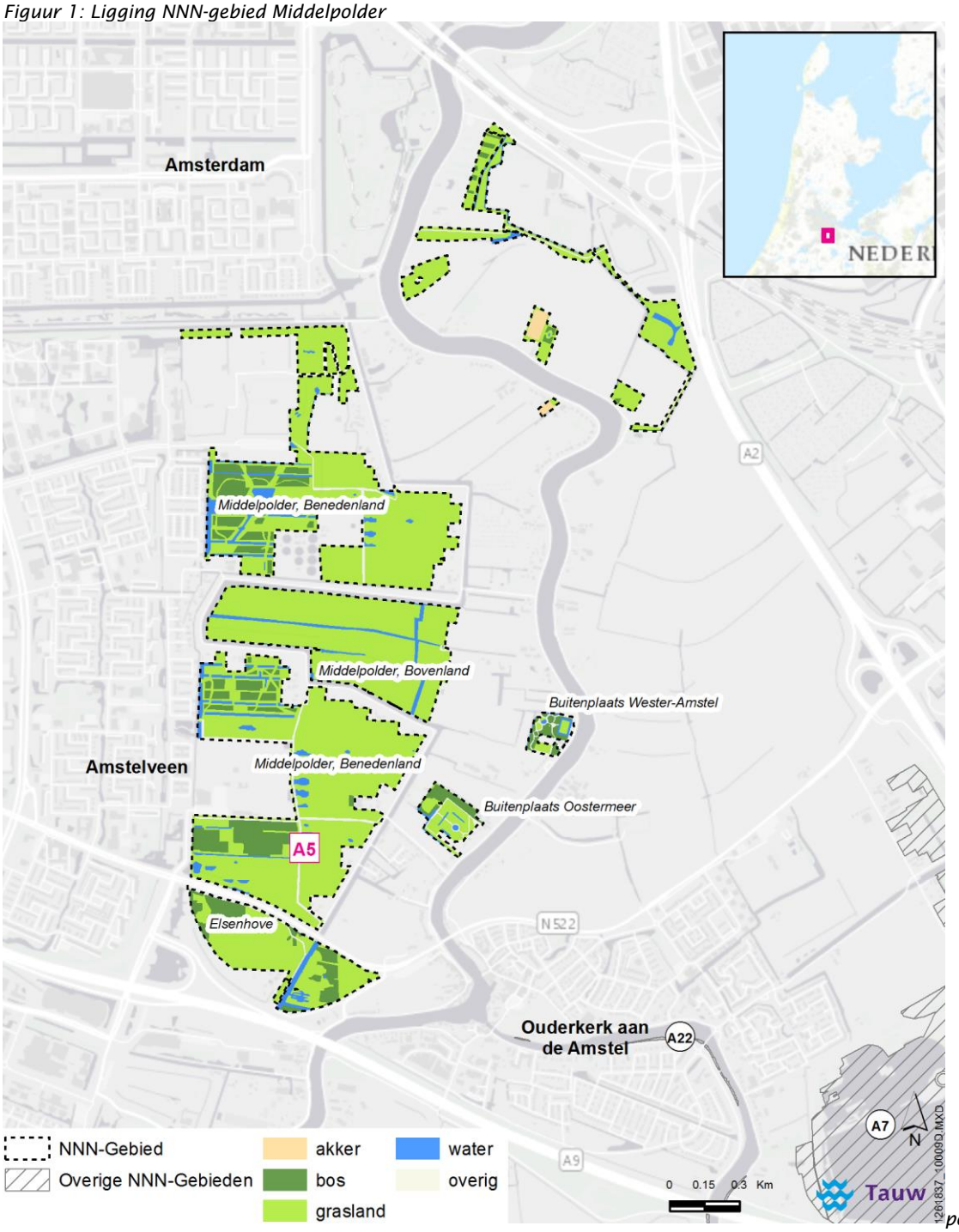
1 Algemene gegevens

Nummer	A5
Naam gebied	Middelpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeenten	Amstelveen, Amsterdam, Ouder-Amstel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	187 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland, particulier en Groengebied Amstelland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de Middelpolder bedraagt 187 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in een historisch verkavelingslandschap rond de Amstel. Hierbinnen ligt een samenhangend oppervlaktewatersysteem met vochtige weidevogelgraslanden. Langs de Amstel liggen tevens enkele historische buitenplaatsen. De samenhang met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit weidevogelgrasland in de nabije gebieden Polder de Ronde Hoep (A6), Holendrechter en Bullewijker polder (A6) en Bovenkerkerpolder (A4). De grote open wateren in het nabij gelegen NNN-gebied Ouderkerkerplas en op grotere afstand Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk (A8) zijn een slaapplek voor eenden en ganzen die overdag de landen begrazen. De aanwezige snelwegen in dit gebied zijn de oorzaak van slechte verbindingen tussen de verschillende NNN-gebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Middelpolder

polder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Middelpolder is onderdeel van het karakteristieke **veenrivierenlandschap** (fysische geografische regio's: overgang laagveen- en zeekleigebied) dat zich rond de historische rivieren Amstel en de Bullewijk heeft ontwikkeld. Dit veen heeft zich ontwikkeld op de overstromingsvlakte van deze rivieren op een pakket van zeeklei, maar is voor een groot deel afgegraven in de 19e en 20e eeuw. Na drooglegging van het laag gelegen land in 1894 zijn de kleiige gronden, oude zee-afzettingen die onder het veen vandaan kwamen, wederom verkaveld en in gebruik genomen als grasland. De gemeente Amstelveen stond veel meer afgraving toe dan de gemeente Amsterdam, die bang was voor overstromingen malaria en voedselgebrek.

De historische landgoederen Wester-Amstel en Oostermeer zijn twee van de slechts drie overgebleven buitenplaatsen van ruim zestig die ooit langs de Amstel lagen. Vanaf ongeveer 1600 af kochten Amsterdamse kooplieden grond aan de Amstel. Eerst vooral om landbouwproducten voor de groeiende stad te leveren, later om er in de zomer met de familie te verblijven. De landgoederen kennen een rijke geschiedenis waarin de Amsterdamse regenten een belangrijke rol speelden. De tuin in Oostermeer is begin 1900 aangelegd volgens streng symmetrische Franse en landschappelijke Engelse elementen. De landgoedparken zijn niet of beperkt toegankelijk.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Langs de Amstel en in het deel tussen Machineweg en Bankrasweg (dit wordt wel de 'wig in de Middelpolder' genoemd) zijn de in de Middeleeuwen verkavelde veengronden nog aanwezig. Dit hoger liggende land (circa - 2 m NAP) wordt bovenland genoemd. Ten tijde van de vervening was de wig eigendom van het Amsterdamse Burgerweeshuis, dat weigerde zijn grond te verkopen. Het Bovenland bevat een bijzonder watertype door kwel en wegzijging. Ook is dit gebied aardkundig waardevol. De percelen te noorden en zuiden van het Bovenland liggen veel lager (circa -4,5 m NAP) en heten daarom Benedenland. Het gebied staat onder invloed van lokale, voedselrijke kwel die zorgen voor een geringe waterkwaliteit. Lokaal is deze kwel licht brak. Het peilbeheer is onnatuurlijk, met zomerpeil dat circa 10 centimeter hoger is dan het winterpeil. Door de lage ligging in combinatie met kwel is het een vochtig gebied. Om al het overtollig water af te voeren zijn er veel sloten in het gebied aanwezig. Op een aantal plaatsen zijn naast de watergangen kleine moerasgebieden gecreëerd.

Het gebied grenst direct aan Amstelveen en is een groene buffer tussen Amstelveen, Amsterdam-Zuidoost en Ouderkerk aan de Amstel. Tussen dit stedelijk gebied is de Middelpolder een open groen gebied met weinig opgaande vegetatie. De niet verveende percelen liggen er grotendeels onveranderd bij sinds het ontginning van de regio in 11e eeuw en hebben hun historisch verkavelingspatroon behouden. De opgaande vegetatie beperkt zich tot de twee landgoederen binnen het gebied en een aantal bospercelen in de recreatiegebieden en langs de stadsrand. In de polder zijn geen drukke wegen aanwezig, anders dan enkele lokale wegen. Ten opzichte van de omgeving heerst er dus relatieve rust, stilte en donkerte. Alleen ten zuiden van het gebied is een invloed van een N-weg aanwezig.

In het zuiden en in het westen zijn langs de stadsrand van Amstelveen recreatiegebieden aangelegd, bestaande uit bosvakken, waterpartijen en open graslanden met fiets-, wandel-, en ruiterpaden.

Huidig gebruik

De weidevogelgebieden worden extensief agrarisch beheerd. Het bovenland en delen van het benedenland kennen nog agrarisch beheer. De relatief kleine percelen en de drassige ondergrond maken de graslanden in de Middelpolder niet optimaal voor agrarisch landgebruik. Er is sprake van extensief agrarisch landgebruik door hobbyboeren en door verpachting voor vleesvee. De Middelpolder heeft een grote recreatieve functie. Het gebied is in trek bij stadsbewoners om tot rust te komen. In de Middelpolder liggen een aantal fiets-, wandel- en ruiterpaden. Het bovenland is een weidevogelreservaat, hier is betreding van de paden door de weilanden alleen buiten het broedseizoen toegestaan. In het zuiden ligt recreatiegebied Elsenhove. Hier is een speelboerderij en horeca aanwezig.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Groot-Duivendrechtse polder en Middelpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het benedenland ontvangt door de lage ligging ten opzichte van NAP veel kwel. Daardoor bestaat een soortenrijke en goed ontwikkelde bodemfauna. Deze fauna vormt de belangrijkste voedselbron voor **weidevogels**, die hier dan ook in groten getale voorkomen. Met name op de percelen met uitgesteld maaibeheer en het reservaat herbergen veel weidevogels, waaronder grote aantallen kieviten, krakeenden en grutto's. Ondanks de landelijke achteruitgang van de weidevogels, die ook hier zichtbaar is, is de dichtheid weidevogels hier hoog met meerdere broedparen hectare. Het bovenland van de Middelpolder en Middelpolder-Noord en – Zuid worden dan ook grotendeels beheerd als natuurbeheertype **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. In het gebied komen foeragerende **watervogels** voor, waarvan vooral overwinterende ganzen. Voor sommige kritische weidevogels vormen de plas-dras situaties in de kunstmatig aangelegde moeraszones (**N05.01 Moeras**) en zoete meertjes (**N04.02 Zoete plas**) in het benedenland een waardevol landschapselement. De moerasjes en waterrijke graslanden zijn tevens het leefgebied van de **waterspitsmuis** en de **ringslang**. Op een beperkt oppervlak komt botanisch waardevolle vegetatie voor, bestaande uit rietland en extensief grasland. Op een aantal percelen van het weidevogelgrasland dat tegen de bebouwde kom aan ligt staan al enige tijd bosjes. Op dit moment zijn de aanwezige natuurwaarden van deze bosjes beperkt.

De sloten in het open landschap worden deels beheerd als zoete plas (**N04.02**). De voedselrijke kwel en inlaatwater uit de Amstel zijn een bron van algengroei. Daardoor is het doorzicht beperkt. Dit, en het inzetten van graskarpers als beheermaatregel, beperkt de ontwikkeling van waterplanten. Alleen lokaal in geïsoleerde sloten met een betere waterkwaliteit komen watervegetaties tot ontwikkeling. Over het algemeen zijn de botanische waardes in het benedenland het hoogst. Dat uit zich in watervegetaties met onder andere veel watergentiaan en sterrenkroos. Op een aantal oeverranden met licht brakke invloed komt de zoutminnende soort zeebies (heen) voor. Hier komen ook lidsteng en rietorchis voor.

Potentiële natuurwaarden

De grootste natuurwaarden in het gebied bestaan uit open extensief vochtig grasland, hetgeen resulteert in hoge aantallen weidevogels en wintergasten. Om deze waarden te behouden is de meest essentiële factor het behouden en versterken van openheid. Hierin speelt het verwijderen van houtopslag een sleutelrol. De ambitie is verder om nog een stuk grasland in het benedenland (direct aangrenzend aan het bovenland) om te vormen naar N13.01 Vochtig weidevogelgrasland.

Consequent beheer van de graslanden kan ook zorgen voor een toename van de floristische betekenis. Op een viertal kopeinden in het gebied kan in potentie schraalland ontstaan. Door ondiepe afplagging is hier nu vooral hoogopgaand rietland met o.a. Rietgras, Pitrus en/of

Liesgras ontstaan. Bij diepere afplagging tot op de voedselarme ondergrond kan de basis worden gelegd voor soortenrijk nat schraalgrasland.

Kernkwaliteit: Bos en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

De buitenplaatsen Wester-Amstel en Oostermeer hebben vooral een cultuurhistorische waarden. De historische parkbossen (**N17.03 Park- en stinzenbos**) en tuinen van Wester-Amstel met vijvers en majestueuze lanen en wandelpaden hebben vooral een recreatieve functie. De aanwezige natuurwaarden zijn beperkt. In het recreatiegebied Elsenhove is de hoogveenontwikkeling in het bovenland waardevol.. Deze intensiever recreatief gebruikte terreindelen, evenals de intensief gebruikte terreinen in de bossen tegen de standsrand van Amstelveen, herbergen geen specifieke natuurwaarden. De kwaliteit bestaat hier vooral uit het cultuurhistorisch waardevolle kleinschalige groene karakter van de bossen en de tuinen op de buitenplaatsen (**Multifunctionele natuur**).

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties worden in de huidige situatie al grotendeels benut.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Historische landgoederen met parkbossen																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X

6 6 Vervangbaarheid

Het rijke weidevogelgebied wordt als nagenoeg onvervangbaar beschouwd. De recreatieve bossen in het zuiden en westen hebben daarentegen beperkte natuurwaarden en zijn relatief eenvoudig vervangbaar, maar de parkbossen van de landgoederen langs de Amstel zijn juist vanwege hun hoge ouderdom en cultuurhistorische waarden onvervangbaar.

Polder de Ronde Hoep, Holendrechter- en Bullewijkerpolder (A6)

1 Algemene gegevens

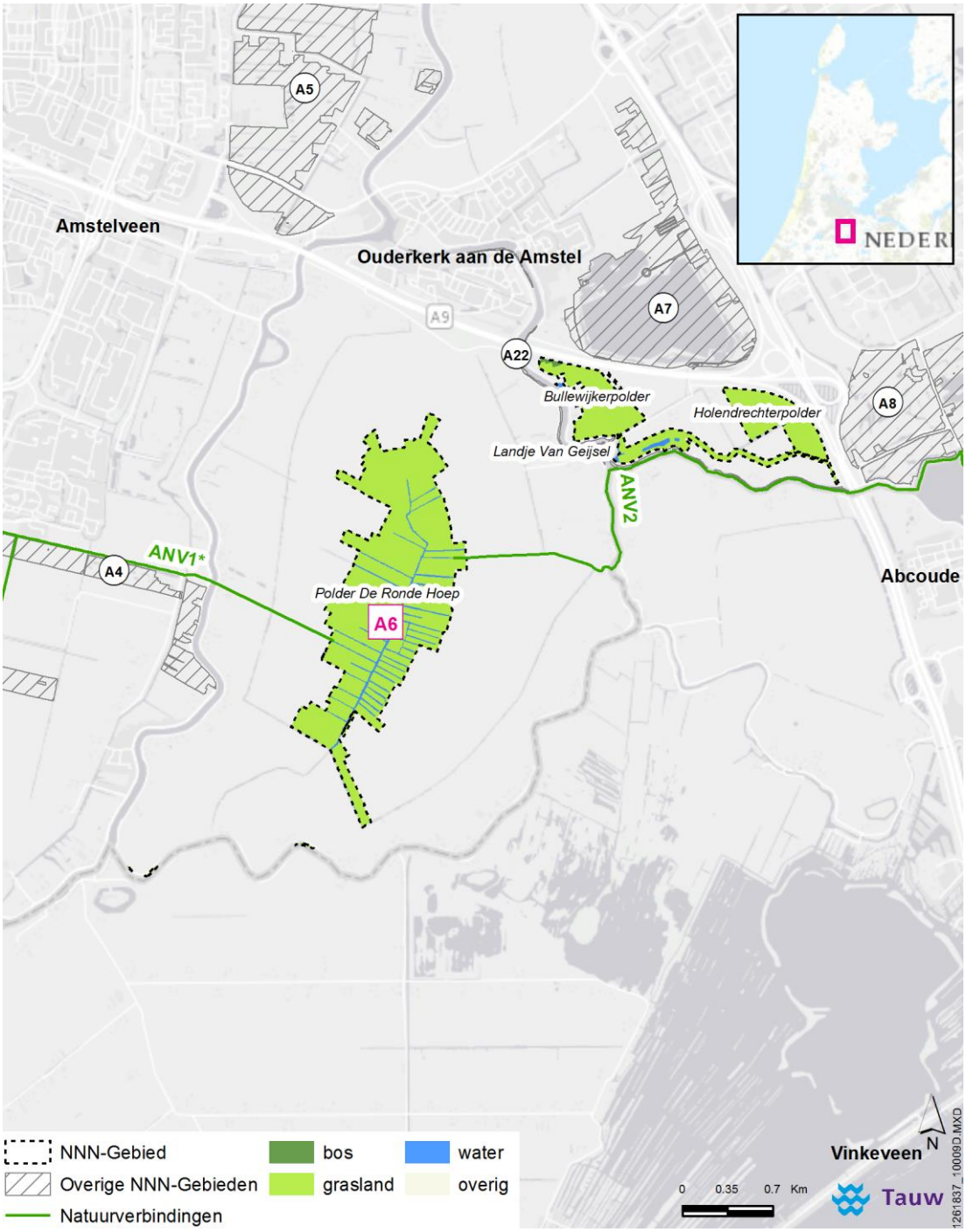
Nummer	A6
Naam gebied	Polder de Ronde Hoep en Holendrechter- en Bullewijkerpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente	Ouder-Amstel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	222 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer/Landschap Noord-Holland, Hoogheemraadschap AGV, Provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat en Groengebied Amstelland.

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in De Ronde Hoep bedraagt 164 ha, in de Bullewijkerpolder 24 ha en in de Holendrechterpolder 21 ha. Een grasdijk met aangrenzend moerasje dat beide laatste gebieden verbindt meet 13 ha. De Bullewijker- en Holendrechterpolder zijn onderdelen van één droogmakerij waarvan het grasdijkje de ringdijk rond de droogmakerij was. De **samenhang** binnen de Ronde Hoep (inclusief het buiten het NNN-reservaat gelegen deel) wordt gevormd door het aaneengesloten uitgestrekte open landschap met het daarin gelegen middeleeuwse verkavelingspatroon. De NNN-gebieden in de Holendrechter- en Bullewijkerpolder bestaat uit 2 delen namelijk het gebied in het westen en een deel in de oksel van de A9/A2

De samenhang met andere NNN gebieden in Noord-Hollandis enigszins beperkt door de ligging in een van de groene scheggen van Amsterdam en doordat de Ronde Hoep wordt omringd door veenrivieren met hoge rivierdijken. Het maakt wel deel uit van het provinciegrensoverschrijdende Groene Hart. De Holendrechter, en Bullewijkerpolder liggen ingeklemd tussen de rivierdijk langs de Bullewijk en de rijkswegen A9 en A2. De gebiedsdelen zijn echter wel verbonden via de Natuurverbinding ANV2 ten zuiden van de Holendrechter, en Bullewijkerpolder. Deze natuurverbinding verbindt de Gaasperplas, Gaasperzoom en de Hoge Dijk (A8) in het oosten met het centrale deel van de polder Ronde Hoep. Ook aan de westzijde is dit gebied verbonden met andere NNN-gebieden via de natuurverbinding ANV1 (de natuurboog) die via de Bovenkerkerpolder (A4) uitkomt bij het Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel (Z15). Verder grenst de Polder de Ronde Hoep aan de zuidoostzijde aan het Natura 2000-gebied Botshol dat echter meer het karakter van een veenmoeras heeft (met onder meer open water en moerasbos) en dus veel beslotener van aard is.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder de Ronde Hoep en Holendrechter- en Bullewijkerpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De polders behoren tot het **veenrivierenlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Een hoge ringdijk begrenst de polder Ronde Hoep en beschermt deze tegen de omringende oude veenrivieren Amstel, Bullewijk en Waver. Door de ontginning vanaf de rivieroevers rond het jaar 1000 is een stervormig slotenpatroon ontstaan met naar het centrum toe steeds smallere percelen die uitkomen op de noord-zuid lopende Meentsloot. Aanvankelijk is het gebied gebruikt door gemengde bedrijfjes maar sinds de 14e eeuw is het permanent als **grasland** in gebruik. Het maaiveld is door ontwatering 3 à 4 meter gedaald. Afgezien hiervan is het landschap al ongeveer acht eeuwen nagenoeg onveranderd gebleven. De Ronde Hoep is één van de weinige vrijwel ongeschonden veenontginningen. Alleen in het uiterste noorden is de polder doorsneden door de A9. In de Holendrechter- en Bullewijkerpolder heeft veenwinning plaatsgevonden, de grasdijk die de grens van de ontginning vormde is daar een overblijfsel van. In verband met de aanwezigheid van de riviertjes mocht de veenwinning niet te dicht hierop plaatsvinden. De veenwinning liep door aan de noordzijde van de A9, maar later is daar voor zandwinning de Ouderkerkerplas gegraven. Hier zijn in het verleden veelvuldig veeneiken gevonden waardoor het als provinciaal bodembeschermingsgebied ia aangewezen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De Polder de Ronde Hoep is het grootste onbebouwde en niet door verharde wegen doorsneden poldergebied van de provincie en één van de grootste onbebouwde gebieden in de Randstad. De polder ligt aan de noordwestrand van het Hollands-Utrechtse veenweidegebied en maakt deel uit van het Groene Hart. In het grootste deel van de Ronde Hoep, de buitenrand, wordt agrarisch natuurbeheer uitgevoerd (weidevogelgrasland in open landschap), maar deze zone is geen onderdeel van het NNN. Hier bestaat de bodem uit bosveen. Omdat hierin veel klei zit en vanwege de vele boomresten in de bodem is het gebied nooit afgegraven voor de turfwinning. Het centrum van het gebied maakt wel deel uit van het NNN en hier bestaat de bodem uit bosveen (zonder klei). Het bosveen is deels onveraard. De hele polder is vanwege zijn ontstaansgeschiedenis, bodemgebruik en gaafheid als aardkundig waardevol gebied aangemerkt. De veenwinning kenmerkt de Holendrechter- en Bullewijkerpolder, die daardoor opvallend lager liggen dan de Ronde Hoep (circa 4 meter onder NAP t.o.v. circa 2,5 meter onder NAP in de Ronde Hoep).

Ten opzichte van de omgeving ligt het maaiveld van de Ronde Hoep relatief hoog, waardoor er sprake is van wegzijging. Het reservaat heeft een eigen waterhuishouding met als kern de in noord-zuid lopende Meentsloot. In het reservaat wordt een flexibel peilbeheer gevoerd tussen -2,45 en 2,80 m – NAP. In het voorjaar wordt het peil hoog gehouden zodat de grasgroei pas laat op gang komt. Het water wordt in de zomer op peil gehouden door inlaat vanuit de omringende wateren. De drooglegging varieert van 0 tot 30 cm. De Holendrechter- en Bullewijkerpolder vormt een klein deel van een oorspronkelijk veel grotere polder, die doorsneden is door de rijkswegen A2 en A9. De polder is een open graslandgebied met nattere delen in het laaggelegen zuidwestelijke deel. Door middel van peilbeheer wordt op het zogenaamde ‘Landje van Geijsel’ in het voorjaar als plas-dras beheerd. Langs de Bullewijk en verspreid door de polder is sprake van enige agrarische bebouwing. De **openheid** en ook **rust, stilte en donkerte** zijn hier dus wat minder uitgesproken dan in de Ronde Hoep.

Huidig gebruik

De bodem in de veenpolders is door het langdurige agrarische gebruik en door mineralisatie van veen vrij rijk aan nutriënten. Het beheer is hier geoptimaliseerd ten behoeve van de weidevogels. Hiertoe worden de gronden onder voorwaarden verpacht aan agrariërs. Bemesting bestaat vooral uit ruige stalmest, waarbij de slootkanten ontzien worden. Er is verder sprake van een mozaïekbeheer van maaien en beweiden en ook het peilbeheer is afgestemd op de functie van het gebied voor weidevogels.

Het NNN-gebied van de Ronde Hoep is, behalve bij excursies, vrijwel ontoegankelijk voor publiek, maar goed te overzien vanaf de omringende dijken.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Ronde Hoep en de Holendrechter- en Bullewijkerpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open veenlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open veenlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels en watervogels

Actuele natuurwaarden

Het NNN-gebieden in de polders bestaan hoofdzakelijk uit open graslanden met een intensief slotenpatroon en vrijwel zonder opgaande begroeiing die zijn aangemerkt als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Dit zijn langdurig stabiel beheerde **oude graslanden** met een rijk bodemleven. Het beheer van de gebieden richt zich vooral op **weidevogels**, die de grootste natuurwaarden in het gebied vertegenwoordigen. Door deze omstandigheden vormt de Ronde Hoep, in samenhang met de aansluitende open delen van de polder waar agrarisch natuurbeheer wordt uitgevoerd, een nationaal kerngebied voor weidevogelsoorten als grutto, tureluur, slobeend, veldleeuwerik, graspieper en (zeldzaam) kemphaan. Met meer dan 100 broedparen per 100 ha is sprake van een **hoge gruttodichtheid**. De inbedding van het NNN-gebied in een brede zone van weilanden met agrarisch natuurbeheer is essentieel voor de waarde als weidevogelgebied en in de winterperiode ook als gebied voor overwinterende **watervogels**, waaronder ganzen, zwanen en eenden. De botanische en faunistische waarde (anders dan voor vogels) bestaat vooral uit meer algemene soorten van het polderlandschap, maar ook enkele meer bijzondere soorten **waterspitsmuis**, meervleermuis en **rugstreeppad** komen in het gebied voor.

De NNN-gebieden in de Holendrechter- en Bullewijkerpolder worden eveneens beheerd als weidevogelgebied (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**). Het bekende Landje van Geijsel staat in het voorjaar plas-dras en vormt dan een verzamelplaats voor weidevogels en andere steltlopers op weg naar hun broedgebieden. Ook broeden er steltkluten. Ondanks de versnippering, geringe oppervlakte en aanwezigheid van bebouwing in de directe omgeving is er in de Holendrechter- en Bullewijkerpolder sprake van een goede weidevogelstand die vergelijkbaar is met de Rondehoep (> 100 broedparen/100 ha). Verder is hier ook een kleine oppervlakte **N05.01 Moeras** aanwezig in enkele verlandende poelen.

Voor de natuurverbinding zijn de oeverlandjes met bloemrijk rietmoeras en het water van de veenriviertjes van groot belang. Binnendijks wordt deze verbinding versterkt door een aantal plasjes en moerasjes in de Holendrechter- en Bullewijkerpolder. Recent is bij de realisatie van de NNN in het oostelijke deel van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder ook een ecologische verbinding langs de afslag A9/A2 gemaakt richting de onderdoorgang onder de A9 naar de Ouderkerkerplas. Om de ecologische barrière te verkleinen is in de A2 een viaduct in de A2 aangelegd.

Potentiële natuurwaarden

De weidevogels in de Ronde Hoep en omgeving doen het goed, zeker ten opzichte

van veel andere weidevogelgebieden in Nederland. De polders bieden verder nog enige potentie voor de ontwikkeling floristisch waardevolle graslanden, sloten en slootkanten. Dit geldt met name voor het dijkje in de Holendrechter- en Bullewijkerpolder dat zich met verschralingsbeheer tot **N12.01 bloemdijk** kan ontwikkelen.
De Ringslang, komt mogelijk incidenteel - als zwervende soort - in het gebied voor. Indien de

waterkwaliteit verbetert en er moerassige rietstroken in de polder ontstaan, dan kan er (mede vanuit de Botshol) een vaste populatie met voortplantingshabitat ontstaan.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open veenlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels en watervogels																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N13.01 Vochtig weidevogel-grasland	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	X

6 Vervangbaarheid

Kerngebieden voor weidevogels met een hoge dichtheid aan kritische soorten zijn gezien de landelijke ontwikkeling van weidevogelpopulaties vrijwel onvervangbaar. In sterke mate is dit het geval voor de polder Ronde Hoep, en in iets mindere mate voor de Holendrechter- en Bullewijkerpolder, waar de natuurwaarden in samenhang met het uitgestrekte eeuwenoude landschapspatroon een nagenoeg onvervangbare situatie vormen.

Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk (A7)

1 Algemene gegevens

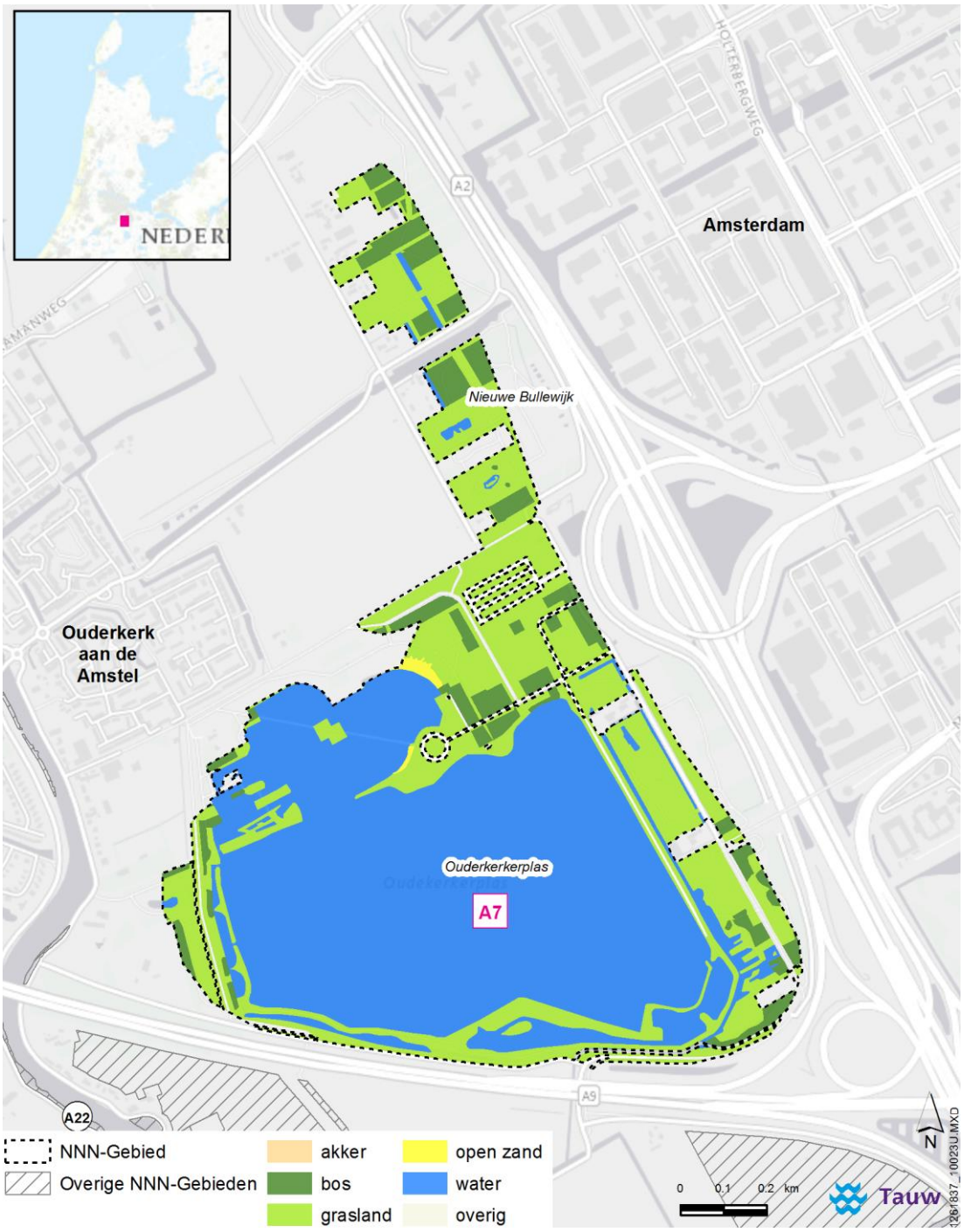
Nummer	A7
Naam gebied	Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Ouder-Amstel
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	129 hectare
Eigendom / beheer	Groengebied Amstelland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk maakt deel uit van het Groengebied Amstelland en heeft een **oppervlakte** van 129 ha. Het is samen met het NNN gebied A5 Groot-Duivendrechtse polder en A6 de Holendrechter- en Bullewijkerpolder in het puntje van een van de groene scheggen van Amsterdam gelegen en omsloten door stedelijk gebied. Binnen het gebied bestaat de **samenhang** met name uit de aaneengesloten ligging rondom de Ouderkerkerplas.

Door de ligging van het gebied ten noordwesten van knooppunt Holendrecht Rijksweg A9/A2 is er voor niet mobiele soorten nauwelijks sprake van samenhang met andere NNN-gebieden, maar voor bijvoorbeeld vogels zijn de afstanden naar de andere gebieden goed te overbruggen. De A9 vormt een barrière voor verbinding met de graslanden van de Holendrechter en Bullewijkerpolder (A6). Via twee faunapassages en een watergang onder de Rijksweg A9 door is er wel een natte verbinding met dit gebied. Aan de westzijde grenst het NNN-gebied aan bebouwing langs de rivier de Bullewijk. Door de tussenliggende bebouwing is de relatie met rivier de Bullewijk echter gering. Het gebied wordt verder gescheiden van de Duivendrechtse Polder en Middelpolder (A5) in het noordwesten door de provinciale weg en bebouwing van Ouderkerk aan de Amstel.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied maakt deel uit van het **veenrivierenlandschap** van de Amstel en een zijrivier hiervan, de Bullewijk (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het oorspronkelijke landschap is grotendeels verdwenen door vervening en aanleg van wegen en bebouwing. De Ouderkerkerplas is een voormalig zandwinput die ontstaan is bij de aanleg van de A9. Rond de plas is een recreatie- en natuurgebied aangelegd met strand, speel- en ligweiden, grasland, moeraslandjes en bosschages. De A2 aan de oostzijde en de A9 aan de zuidzijde vormen harde ruimtelijke begrenzingen. Alleen in de polder Nieuwe Bullewijk is het oude landschapspatroon nog herkenbaar. Het is een voormalige veenderij met een intensief slotenstelsel, waar tot begin 20ste eeuw turfwinning heeft plaatsgevonden. Het maaiveld is hierdoor verlaagd. Het zuidelijk deel (tussen de Middenweg en de Machineweg) bestond circa 100 jaar geleden uit smalle, langgerekte percelen met brede watergangen daartussen. Delen van de oude omringdijk van de vervening zijn nog herkenbaar in de vorm van de hoger gelegen Machineweg en Middenweg. De Machineweg scheidt de polder Nieuwe Bullewijk in een noordelijk en een zuidelijk deel. De Middenweg vormt de noordgrens van de Ouderkerkerplas.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De plas zelf is zeer diep (tot meer dan 40 meter) en licht brak, waardoor hij 's winters niet snel dichtvriest. Het water van de plas wordt gebruikt voor de koeling van kantoren in Amsterdam-Zuidoost. Om het waterpeil in de zomer hoog te houden wordt water ingelaten. Hierdoor en omdat de plas door grote aantallen pleisterende watervogels wordt benut is de plas tamelijk voedselrijk. 's Zomers treedt regelmatig algenbloei op. Aan de noordzijde kent de plas een later aangelegd ondieper deel met op de oevers recreatiestranden, speel- en ligweiden en enkele bospercelen. De oostzijde heeft een fijnmazige slotenstructuur waarbij de percelen uit grasland, moerasruigte of bosschages bestaan. De graslanden hier worden extensief agrarisch gebruikt. Aan de zuid- en westzijde van de plas zijn enkele ondiepere en moerasachtige rietzones die door middel van een duiker of smalle doorgang in verbinding staan met de diepere plas.

Huidig gebruik

Om de plas heen lopen wandel- en fietspaden die vrij intensief gebruikt worden. De plas en de wandelpaden aan de zuidzijde zijn ten behoeve van de rust in de winterperiode (van ongeveer 15 oktober tot 15 april) afgesloten. De vogels profiteren van de hierdoor aanwezige rust, stilte en donkerte die er dan heerst. Langs de oostzijde van de plas loopt een weg met autoverkeer (voornamelijk voor aanwonenden) die na de laatste parkeerplaats is afgesloten voor het autoverkeer. In de zomerperiode wordt vooral de noordzijde van de plas en de daar gelegen kortgemaaide speel- en ligweiden intensief door waterrecreanten gebruikt (zwemmen, duiken, surfen, zeilen, varen).Ook vinden er dan evenementen plaats van groot tot klein. In de winterperiode is het erg rustig op en rond de plas. Door de graslanden aan de oostzijde van de plas en in de polder Nieuwe Bullewijk lopen wandel- en ruiterpaden die door recreanten worden gebruikt. Langs deze graslanden loopt een weg die door aanwonenden en door recreanten wordt benut. Het NNN-deel van de Nieuwe Bullewijk bestaat uit recent aangeplante bosjes en extensief beheerde graslanden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Parkachtig landschap rond groot open water met intensief recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Parkachtig landschap rond groot open water met intensief recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

De plas ontleent zijn waarde vooral aan de functie als slaapplaats voor 's winters pleisterende **watervogels**, voornamelijk ganzen en eenden, waaronder smient, bergeend en slobeend. Vooral van de smient zijn er regelmatig vele duizenden exemplaren aanwezig. De overige natuurwaarden van de (onnatuurlijk) diepe plas zijn vooral te vinden in de oeverzones aan de zuid- en westzijde, waar **moeras- en rietvogels** zoals krakeend (in grote aantallen) en blauwborst broeden. In de moeraszones foerageren verder ook **watervogels** zoals steltlopers en lepelaars. In het zuidoosten ligt een oeverzwaluwwand.

De plas is te diep om als N04.02 Zoete plas te kunnen worden aangemerkt, maar de oevers zijn deels wel tot **N05.01 Moeras** te rekenen welke nu zijn verruigd en de graslanden ten oosten van de plas kwalificeren als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Op vrij grote schaal is verder sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar (deels) intensiever recreatief gebruik plaatsvindt. De meest gebruikte terreinen herbergen geen specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar hier bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Gezien het huidige gebruik van de plas en directe omgeving zijn de potenties voor verhoging van natuurwaarden daar gering. Voor de graslanden ten oosten van de plas, die niet voor intensieve recreatie worden gebruikt, is bij een consequent beheer gericht op N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland een verhoging van de natuurwaarden zeker haalbaar. De graslanden van Nieuwe Bullewijk hebben eveneens de potentie om zich tot bloemrijk grasland te ontwikkelen, aanzetten hiervoor zijn her en der al aanwezig. De bosjes en boompartijen zijn aangeplant als afscheiding van de snelweg. Ze zijn nog jong en hebben nog geen bijzondere ecologische waarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteit en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Parkachtig landschap rond groot open water met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De huidige natuurwaarden van de Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk zijn op relatief korte termijn vervangbaar (<20 jaar). In de verkaveling van de Nieuwe Bullewijk en de gedeeltelijk nog aanwezige omringdijken is de verveningsgeschiedenis van meer dan 10 eeuwen geleden nog herkenbaar, echter op een zeer gering schaalniveau.

Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk (A8)

1 Algemene gegevens

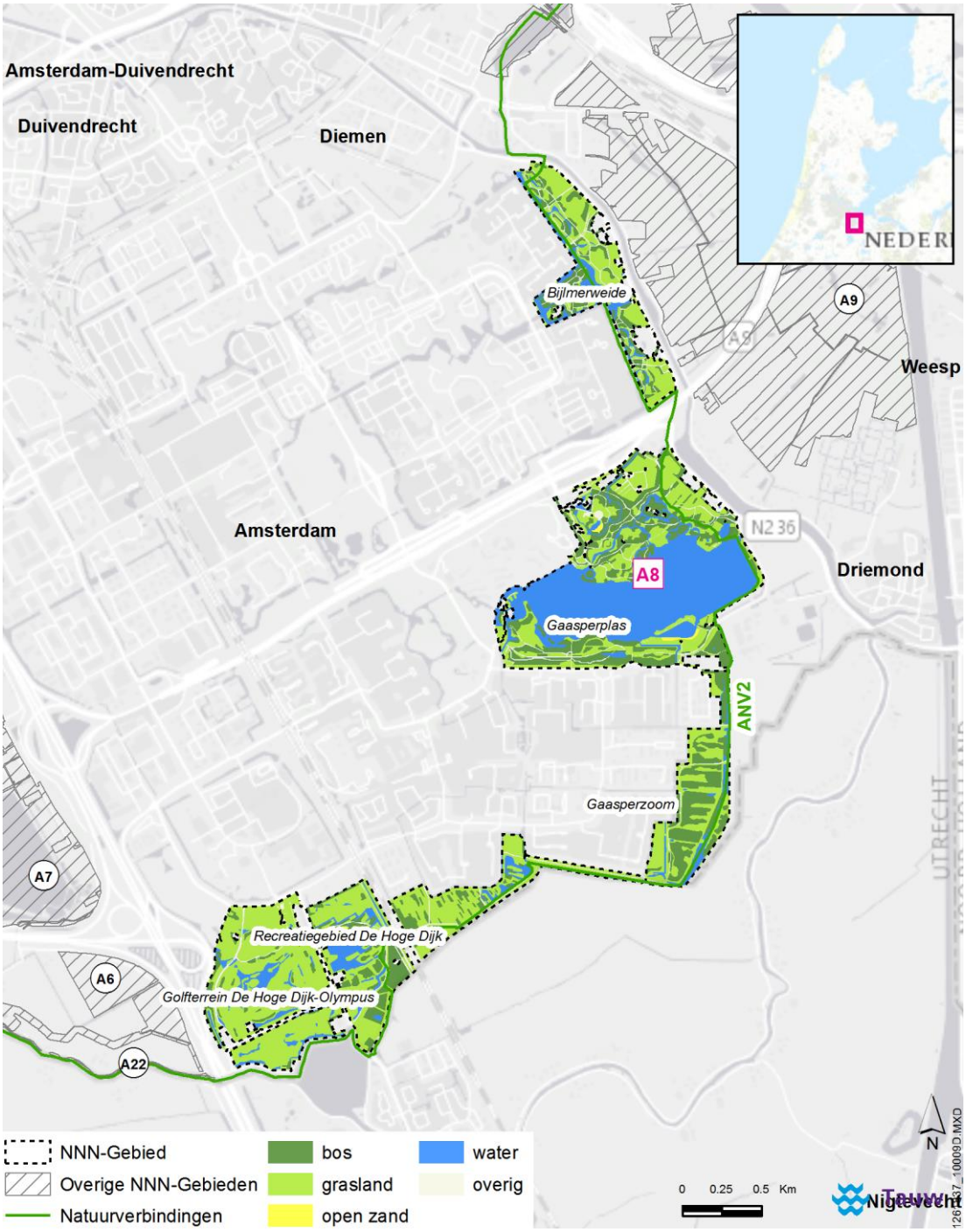
Nummer	A8
Naam gebied	Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Amsterdam, De Ronde Venen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	356 hectare
Eigendom / beheer	Groengebied Amstelland, gemeente Amsterdam en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk bestaat uit vier delen, namelijk van noord naar zuidwest achtereenvolgens Bijlmerweide, Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk. Samen bedraagt de **oppervlakte** NNN-gebied ruim 350 ha. Het NNN-gebied als geheel vormt een **samenhangende** hoefijzervormige zone van samenhangende recreatie- en natuurgebieden om Amsterdam-Zuidoost heen. De Bijlmerweide is een stadspark dat geen deel uitmaakt van het Groengebied Amstelland. De Bijlmerweide wordt door de rivier de Gaasp en de Provinciale weg/N236 gescheiden van het Diemerbos. Onder de weg door zijn faunapassages gerealiseerd.

Een ecologische verbindingszone loopt door de extensief gebruikte delen van Bijlmerweide, oostoever van de Gaasperplas en zuidwestranden van Gaasperzoom en De Hoge Dijk, genaamd de Natuurboog (ANV2). Deze natuurverbindingszone verbindt het Diemerbos (A9) in het oosten met de recreatie- en natuurgebieden in het westen, waaronder Ouderkerkerplas (A7). De ecologische verbindingen faunapassages zorgen voor enige **samenhang** met andere NNN-gebieden, maar de infrastructurele doorsnijdingen zorgen vooral voor isolatie. De Gaasperzoom markeert de overgang van het stedelijk gebied naar het Utrechtse veenweidegebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied maakt grotendeels deel uit van het **veenrivierenlandschap** van de Gaasp (fysisch-geografische regio: laagveengebied), die de Gaasperplas en de Bijlmerweide in het oosten begrenst. Het gebied als geheel is aangelegd als groen recreatiegebied en bestaat uit een afwisseling van meer en minder intensief beheerde graslanden, waterplassen, bosschages, ruigteveldjes, rietzomen en grienden. De Bijlmerweide bestaat uit intensief beheerde graslanden, bosschages en enkele waterpartijen. De Gaasperplas is in 1982 als Floriadeterrein aangelegd aan de noordzijde van de in de zestiger jaren gerealiseerde zandwinplas met een diepte tot 35 m. In het gebied is vanuit de Floriade deels siergroen overgebleven en verder, vooral langs de oost- en zuidoever van de plas, is een meer natuurlijke begroeiing met onder meer rietoevers te vinden. Aan de zuidkant van de plas is van het voormalige gronddepot zand blijven liggen waardoor daar ook kustplanten te vinden zijn. Daar zijn enkele poelen aangelegd. De grootste wordt het vennetje genoemd. De Gaasperzoom is aangelegd op een voormalig gronddepot en bestaat uit wilgenstruwelen, bosjes, sloten met rietzomen en bloemrijke ruigten. De Hoge Dijk bestaat uit een afwisseling van bosjes, graslanden en waterpartijen, deels in gebruik als zwemplas. In het westelijk deel van De Hoge Dijk ligt een intensief beheerde golfbaan.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestond oorspronkelijk uit veengronden, maar door de vele vergravingen en ophogingen is dit slechts zeer lokaal nog herkenbaar. Door het intensieve recreatieve gebruik in dit gebied zijn de abiotische en ruimtelijke omstandigheden minder van belang. Relevant is vooral dat er sprake is van een landschappelijk en qua biotopen afwisselend gebied met zowel openheid als meer besloten terreindelen en met naast intensief gebruikte delen ook hier en daar stillere plekken waar nauwelijks betreding plaatsvindt.

Huidig gebruik

De Gaasperplas wordt intensief benut als recreatiegebied met de speel- en ligweiden en de wandel-en fietspaden. Daarbij vinden er regelmatig festivals plaats van groot tot klein.. De Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk vormen een groene schil om Amsterdam Zuidoost, een parkachtige overgang tussen de stad en het omringende (Utrechtse) agrarische gebied. Deze groene schil biedt een aantrekkelijk en gevarieerd uitloopgebied en een recreatieve verbinding voor de bewoners van de omliggende wijken van Amsterdam Zuidoost. In sommige delen vindt begrazing door rundvee plaats.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Besloten waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik.

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Door de grote mate van afwisseling in biotopen en vegetatiestructuur en hier en daar ook hoogteverschillen is er sprake van een hoge diversiteit. Hoge natuurwaarden zijn vooral lokaal aanwezig. De meeste waterpartijen in het gebied zijn aangewezen als **N04.02 Zoete plas** en her en der zijn hierlangs interessante plantensoorten aanwezig zoals de rietorchis. In het oostelijke deel van de Hoge Dijk groeien soorten als blauwe knoop, krabbenscheer en moeraskartelblad in en langs het water. **Vleermuizen** maken van het gebied gebruik, maar ook de meervleermuis is waargenomen. In de Gaasperzoom en De Hoge Dijk broeden **moeras- en rietvogels** als blauwborst, bosrietzanger en kleine karekiet en foerageren ooievaars en lepelaars. Naast de moeras- en rietvogels komen er ook bos- en struweelvogels voor. In het gebied zijn ook de rugstreeppad en de waterspitsmuis aanwezig. De **ringslang** is gidssoort voor de natuurverbinding Natuurboog. De soort wordt binnen het grootste deel van het gebied zo nu en dan waargenomen. In de Bijlmerweide komt de ringslang voortplantend voor in speciaal daarvoor aangelegde broedhopen. Kernpopulaties bevinden zich in het NNN-gebied Diemerpolder en Diemerbos (A9) ten oosten van de Bijlmerweide bij de Amstelveense poel. en bij de Vinkeveense Plassen in het zuidwesten.

Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreinen, zoals delen van de golfbaan, is op vrij grote schaal sprake van een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. Actueel is veelal geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Gezien het huidige gebruik van het gebied en de directe omgeving zijn de potenties voor verhoging van natuurwaarden gering. Maar liggen er wel kansen voor het versterken van de huidige natuurwaarden bij een consequent beheer en planmatige aanpak. De grote mate van afwisseling in biotopen en vegetatiestructuur samen met de zonering in recreatief gebruik kan hiervoor goed als basis dienen, waarbij de oorspronkelijke abiotische en ruimtelijke omstandigheden eens een keer minder van belang zijn.

Omdat het gebied onderdeel uitmaakt van de natuurverbinding ANV2 moet naast de genoemde soorten steeds rekening worden gehouden met habitat en stapstenen van voldoende formaat voor doelsoorten ringslang, waterspitsmuis en rugstreeppad.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel (brakke kwel benoemen)	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Besloten waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietlandvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	-	-
Bos- en struweelvogels	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-
vleermuizen	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De gebieden zijn in de afgelopen decennia aangelegd als groene recreatiegebieden. De natuurwaarden worden vooral gevormd door algemene soorten, al is er wel sprake van een relatief hoge diversiteit. De natuurwaarden als zodanig zijn op korte tot middellange termijn (<20 jaar) vervangbaar. De functie als natuurverbinding is echter lastig vervangbaar.

Diemerpolder en Diemerbos (A9)

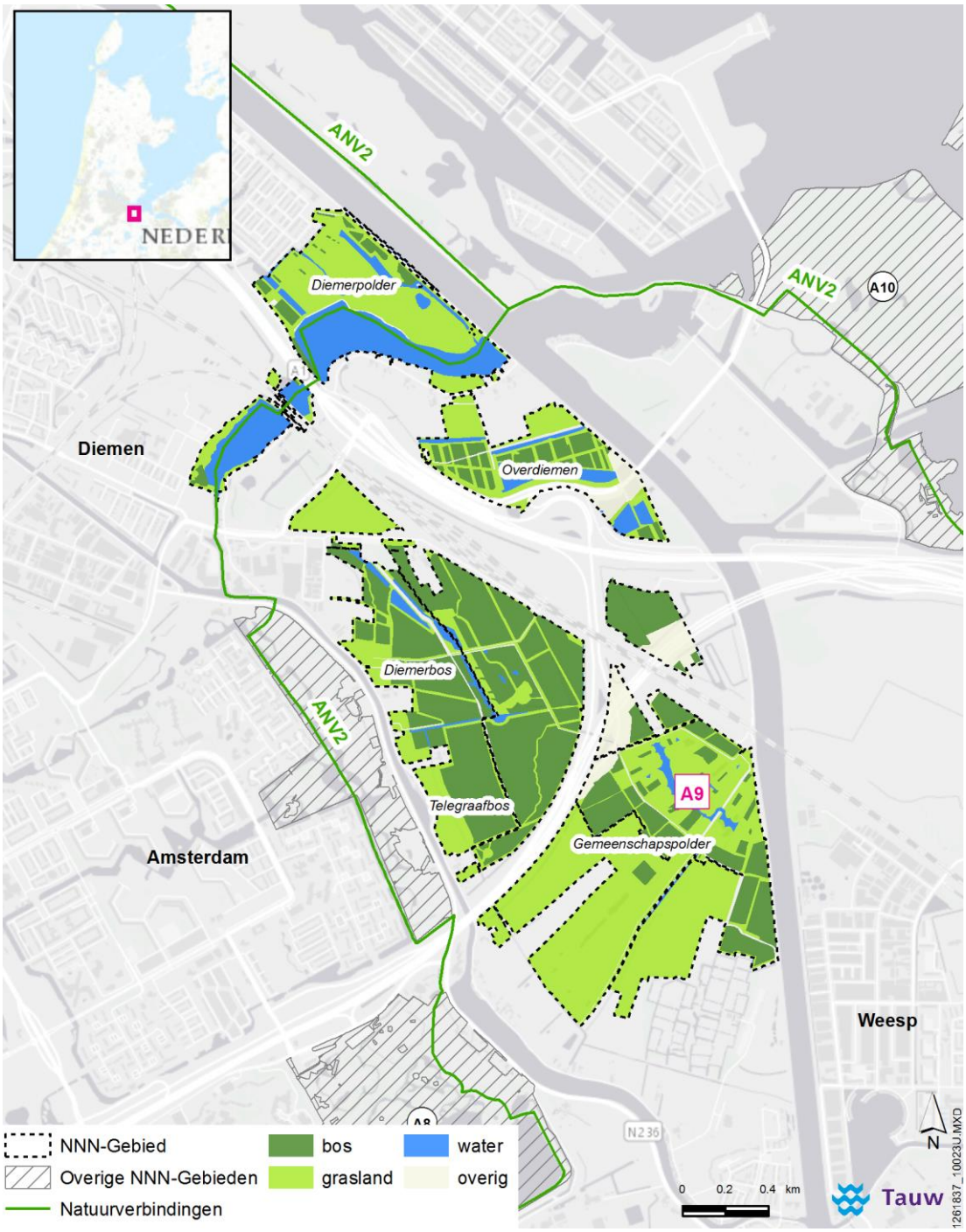
1 Algemene gegevens

Nummer	A9
Naam gebied	Diemerpolder en Diemerbos
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeenten	Amsterdam, Gooise Meren, Diemen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	337 hectare
Eigendom / beheer	Vooral Staatsbosbeheer (Diemerbos), en Groengebied Amstelland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Diemerpolder en Diemerbos is een tussen Diemen en Amsterdam Zuidoost in het westen en het Amsterdam-Rijnkanaal in het oosten gelegen NNN-gebied dat uit verschillende delen bestaat, die gescheiden zijn door de rijkswegen A1 en A9 en een spoorlijn. In totaal betreft het acht door infrastructuur gescheiden delen. Ten noorden van de A9 liggen aan weerszijden van rivier De Diemen de graslandgebieden Diemerpolder en Overdiemen. Overdiemen bestaat uit kleine bospercelen en graslanden. Ten westen en zuiden van knooppunt Diemen (rijkswegen A1/A9) ligt het Diemerbos. Dit wordt in tweeën gedeeld door de rijksweg A9. Het deel ten noordwesten van de A9 bestaat voornamelijk uit bos (Diemerbos en Telegraafbos) terwijl het deel ten zuidoosten van de A9 (Gemeenschapspolder) deels uit grasland en deels uit moerasbos bestaat. Verder liggen er binnen het 'interieur' van het knooppunt enkele bospercelen. De totale **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt bijna 340 ha. Het NNN-gebied als geheel vertoont ondanks de vele doorsnijdingen onderlinge **samenhang** door het voorkomen van dezelfde biotopen (bos, moeras, grasland en water) op korte afstand. Op enkele plaatsen onder A9 en A1 zijn faunapassages en onderdoorgangen aanwezig. Diemerpolder en Diemerbos grenzen in het westen aan het stadspark Bijlmerweide (onderdeel van NNN-gebied A8), maar zijn daarvan gescheiden door rivier De Gaasp, de Weespertrekvaart en de provinciale weg.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Diemerpolder en Diemerbos en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Diemerpolder en Diemerbos maken deel uit van het veenrivierenlandschap, gevormd door de veenrivieren Gaasp en Diem. Een groot deel van de Diemerpolder en het Diemerbos was tot voor enkele decennia overwegend graslandgebied met, ondanks de doorsnijding door infrastructuur toch nog een goede weidevogelstand. In de jaren '90 van de vorige eeuw zijn veel percelen als onderdeel van het Groengebied Amstelland ingericht als recreatiegebied met beplanting, moeraszones en fiets- en ruiterpaden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

In het grootste van het gebied bestaat de bodem uit **veengronden**. Langs de Diem bestaat de bodem daarentegen uit **klei op veen**. Dit gebied is een aardkundig waardevolle rivier met oever. Het bos in de Gemeenschapspolder ten zuidoosten van de A9 ontwikkelt zich tot moerasbos, gelegen rond een moeraskern met waterpartijen, rietzomen en drasse graslanden. Over het algemeen ondervindt het gebied een aanzienlijk aantal verstoringen vanwege de doorsnijding van wegen en spoorlijnen en de op veel plaatsen paden die door recreanten benut worden. Aan weerszijden van de rivier de Diem liggen nog restanten van open grasgebieden die zijn aangewezen als weidevogelleefgebied.

Huidig gebruik

De meeste bossen in het gebied worden intensief door recreanten gebruikt, onder andere als speelbos, en worden doorsneden door verharde paden. In het Diemerbos bevindt zich een grote ligweide. Het bos in de Gemeenschapspolder ten zuidoosten van de A9 heeft een meer natuurlijke functie. De graslanden aan weerszijden van rivier de Diemen en ook het zuidelijk deel van de Gemeenschapspolder worden beheerd als molenbiotoop en graslandgebied voor weidevogels.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Diemerpolder en Diemerbos de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

De aaneengesloten bosstructuren zijn nog relatief jong en deels ook eenvormig en kennen een tamelijk intensief recreatief medegebruik. Daarbuiten wordt het gebied deels gekenmerkt van een

kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein waar eveneens recreatief medegebruik plaatsvindt. Buiten de bossen is actueel nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (Multifunctionele natuur). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied. In de bossen is ondanks de geringe

leeftijd al sprake van een redelijke dichtheid aan **bosvogels** hoewel echt kritische soorten veelal nog ontbreken. De laatste jaren broeden in het gebied 1 à 2 paar blauwborst. Af en toe worden rietmoerasvogels als roerdomp en baardman waargenomen. Ook van andere soortengroepen betreft het voornamelijk algemeen voorkomende soorten.

Kenmerkend voor het gebied is vooral de **ringslang**, die hier een van de grootste populaties in Nederland vormt. Diemerpolder en Diemerbos vormen het zwaartepunt binnen een groter gebied waar de soort voorkomt (onder andere Diemerpark en PEN-eiland (A10)). De soort komt ook voor in de aangrenzende Bijlmerweide (A8). De verspreiding sluit aan op de populaties in het Utrechtse plassengebied en ook in het Amsterdamse Bos bevindt zich een populatie. Ook de **rugstreeppad** en meerdere soorten **vleermuizen** komen voor. In het moerasgebied van de Gemeenschapspolder komt de **waterspitsmuis en ringslang** voor.

Potentiële natuurwaarden

Met toenemende ouderdom en variatie hebben de bossen de potentie om zich te ontwikkelen tot natuurlijk bos van het type **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (op de natste veengronden) en **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. Ook voor **moeras- en rietvogels** zijn er bij een gericht beheer potenties voor verdere ontwikkeling.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

In de rivier de Dieme, aangewezen als **N04.02 Zoete plas**, komen diverse vissoorten voor, waaronder snoek, rivierdonderpad, kleine modderkruiper en paling. In de graslanden, met name aan weerszijden van rivier de Diem en in het weidevogelgebied van de Gemeenschapspolder komen kleine populaties **weidevogels** voor in de aanwezige extensieve graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**). Recent heeft hier de kleine plevier gebroed, maar dit kan voor deze pioniersoort als een tijdelijke situatie worden aangemerkt. Ook in andere delen met open grasland komen weidevogels voor, met name het zuidelijk deel van de Gemeenschapspolder. Door de tamelijk geringe omvang van de graslandgebieden en diverse verstoringsbronnen is de weidevogeldichtheid hier niet zo hoog als in de topgebieden in de provincie, maar vanwege de landelijke kwetsbaarheid van deze soortgroep zijn de gebieden zeker beschermenswaardig.

Potentiële natuurwaarden

De dichtheid aan weidevogels in de Gemeenschapspolder is redelijk, maar er wordt niet verwacht dat een grote kwaliteitsimpuls naar een ideale weidevogelpopulatie mogelijk is omdat het gebied op zichzelf te klein is en door de omliggende beplanting. Een verbetering is wel mogelijk voor flora en fauna van sloten en slootkanten in het weidegebied.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Besloten bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
N14.02 Hoog- en laagveenbos																	
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	-
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
Open landschap met extensieve graslanden																	
N04.02 Zoete plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	X	X	-
N05.01	X																
Weidevogels	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	X	X	-

6 Vervangbaarheid

De weidevogelgebieden vormen het restant van een eertijds uitgestrekt veenweidegebied van de Diemerpolder en Gemeenschapspolder met tot voor enkele decennia grotere populaties weidevogels. De restanten zijn moeilijk vervangbaar. Dit geldt in sterkere mate voor de moerasjes en oeverlanden en de graslanden aan weerszijden van rivier de Diem, omdat het hier aardkundig waardevolle drechtvaaggronden betreft. De natuurwaarden in de rest van het gebied zijn op korte tot middellange (bospercelen en moerasgebied) vervangbaar. De betekenis van Diemerpolder en Diemerbos voor de ringslang is groot en deze waarde is moeilijk elders te vervangen.

PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp (A10)

1 Algemene gegevens

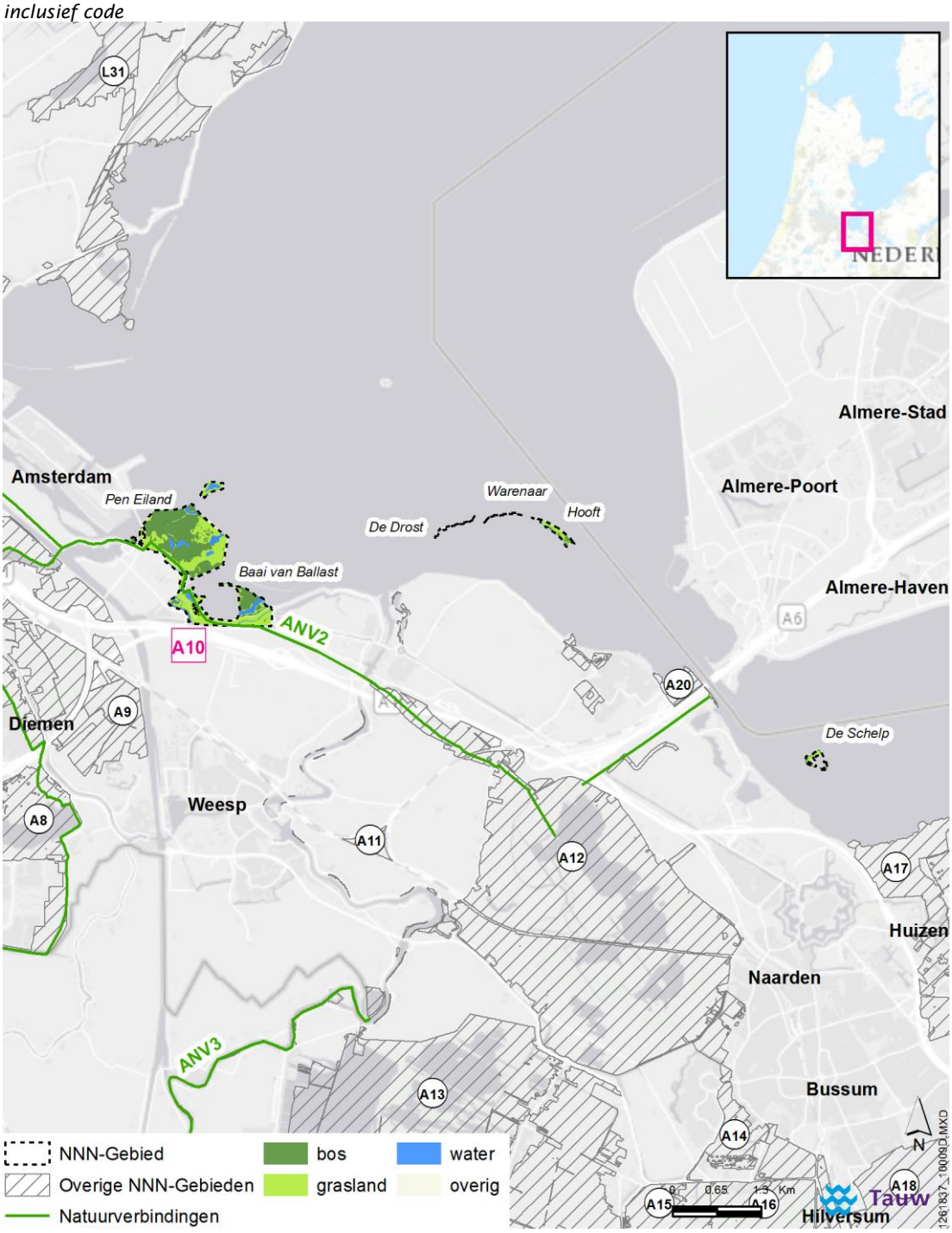
Nummer	A10
Naam gebied	PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Gooise Meren, Diemen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #73 Markermeer & IJmeer (Vogel- en Habitatrichtlijngebied)
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie, luwtedam
Oppervlakte NNN	149 hectare
Eigendom/beheer	De Staat, Hoogheemraadschap Amstelland, Staatsbosbeheer e.a.

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De totale **oppervlakte** van NNN-gebied PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp bedraagt bijna 150 ha, waarvan het overgrote deel bestaat uit het PEN-eiland en de Baai van Ballast. Het gebied beslaat de eilandjes in het IJmeer/Pampus nabij Muiden (De Drost, Warenar, Hooft), het eilandje De Schelp in het Gooimeer, de landtong bij de Baai van Ballast, de watergang die deze landtong scheidt en het vaste land van PEN-eiland en ten zuiden van de Baai van Ballast. Het IJmeer/Pampus behoort tot de NNN grote wateren en Natura 2000 gebied Markermeer & IJmeer. Door het PEN-eiland en de Baai van Ballast loopt een verbindingszone (ANV2) die de **samenhang** tussen deze deelgebieden versterkt. Voor landgebonden flora en fauna is de samenhang met de eilandjes beperkt door de aanwezigheid van water.

De **samenhang** met andere gebieden is groot voor watergebonden flora en fauna, omdat sommige watergangen een open connectie hebben met het NNN grote wateren/ N2000 gebied (IJmeer/Pampus, Gooimeer) dat direct aan het gebied grenst. Het PEN-eiland en de baai liggen op korte afstand van het NNN-gebied Diemerpolder en Diemerbos (A9) en staan daarmee via de rivier De Diemen in verbinding. PEN-eiland en Baai van Ballast maken deel uit van de Natuurboulevard, een ecologische en recreatieve verbinding tussen Amsterdam en Hollandse Brug. De verbindingszone ANV2 loopt vanaf Polder de Rondehoep via Holendrechter en Bullewijker polder (A6), Oeverlanden Holendrecht en Bullewijk (A22) en Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk (A8) en Diemerpolder en Diemerbos (A9) naar dit gebied, waar het in open connectie staat met het IJmeer/Pampus. In het oosten verbindt deze verbindingszone het gebied met Naardermeer en Zuidpolder beoosten (A12) en in het noordwesten met Waterland oost (L31). Anderzijds is er samenhang door de verbinding via de oevers van de verschillende veenrivieren in en rond Amsterdam (o.a. de Diemen en de Gaasp).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het PEN-eiland oftewel Diemer Vijfhoek is een vijfhoekig schiereiland in het IJmeer ten oosten van Diemen en IJburg. Het is in de jaren 1970 door baggerstort ontstaan bij de aanleg van de PEN-energiecentrale. De baggerstortlocatie is vervolgens van dijken voorzien. Ten zuidoosten van het PEN-eiland ligt de Baai van Ballast. De baai ligt in de luwte van een circa 800 m lange luwtedam. Alleen de landdelen van de baai en de watergang door de landtong behoren tot NNN-gebied, de rest van het water niet. De Drost, Warenar en Hooft zijn aangelegd als luwtedammen met stenige noordoevers en zijn elk 500 à 600 m lang. Drost en Warenar zijn circa 15 à 20 m breed en Hooft is bijna 100 m breed. De Schelp bestaat uit twee aangelegde eilandjes die samen een beschutte baai omgrenzen ten behoeve van de recreatievaart.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het PEN-eiland bestaat uit moerasgebied met rietlanden, rietruigtes en enkele plassen met in het midden een hoger deel dat begroeid is met jong wilgenbos. Ook de dijk om het eiland heen is begroeid met wilgen. De landdelen van de Baai van Ballast bestaan uit schrale grasdijken, ruigtes, struweel, rietzones en bosopslag. De baai zelf vormt een circa 15 ha groot waterrustgebied voor vogels en behoort tot de NNN grote wateren. De eilandjes vormen de enige opgaande elementen in een wijds waterlandschap. De begroeiing van Drost, Warenar en Hooft bestaat uit spontane bosopslag, struikgewas, grasland en open zand- en mosvlakten. Op de Schelp groeit bosopslag. De oevers van de eilandjes zijn grotendeels verhard met stenige oevers. De Schelp heeft ook zandstrandjes. De bodem van de eilandjes bestaat uit opgespoten zand.

Huidig gebruik

Het PEN-eiland is beperkt toegankelijk voor recreatie gericht op natuurbeleving. In dit gebied wordt geen actief beheer gevoerd. Op de landdelen van de Baai van Ballast vindt begrazing met Schotse Hooglanders plaats. Door het gebied loopt, over de Diemerzeedijk, een fietspad. In de baai zelf vindt vaarrecreatie plaats. De eilandjes Drost, Warenar en Hooft zijn bedoeld als luwtedammen. Hooft en De Schelp hebben aanmeerkades voor vaarrecreatie.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Bos- en moerlandschap in en langs afgesloten zeearm

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Bos- en moeraslandschap in en langs afgesloten zeearm

Actuele natuurwaarden

De verruigde bossen op het PEN-eiland en de Baai van Ballast worden vooralsnog gerekend tot **N05.01 Moeras**, terwijl een deel van de buitendijkse gronden rond de Baai van Ballast tot **N01.03 Rivier- en moeraslandschap** wordt gerekend. De binnendijkse gelegen beheertypen bestaan daarnaast ook uit **N05.01 Moeras**, **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk**

grasland. De gebieden zijn rijk aan vogels, met name **moeras- en rietvogels** profiteren van de rust die er heerst. Waargenomen zijn onder andere blauwborst, cetti's zanger, waterral en draaihals.

Voor de **ringslang** vormen PEN-eiland en Baai van Ballast onderdeel van een groter verspreidingsgebied, waarvan de kern zich in het Diemerbos (A9) bevindt. Ook op andere plaatsen langs het IJmeer komen populaties ringslang voor. In de directe omgeving (Zeehoeve bij de energiecentrale) komt de **waterspitsmuis** voor. Op de minder dicht begroeide oevers komt de **rugstreeppad** voor. De eilandjes fungeren buiten het vaarseizoen als rustplek voor **watervogels** maar kennen overigens geen bijzondere natuurwaarden. Aan de zandlichamen van Drost en Hooft is het type **N05.01 Moeras** toegekend. De Schelp heeft nog geen bijzondere natuurkwaliteit.

De Baai van Ballast staat in open verbinding met Natura 2000 gebied Markermeer & IJmeer, waar van de Habitatrichtlijnsoorten de **vissen** kleine modderkruiper en rivierdonderpad voorkomen. **Vleermuizen**, waaronder de meervleermuis, gebruiken de "kustlijn' van het Markermeer en IJmeer als migratieroute. Deze soort is tevens een Habitatrichtlijnsoort in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

De natuurwaarden van de Baai van Ballast, met name de graslanden N10.02 Vochtig hooiland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, kunnen zich nog verder ontwikkelen. De betekenis voor soorten als ringslang en **waterspitsmuis** kan hier door gericht beheer toenemen. De buitendijkse delen, waaronder de diverse eilandjes zullen zich vermoedelijk vooral verder ontwikkelen als nat bos van het type **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**, in combinatie met kleinere oppervlakten van het reeds aanwezige moerassig rietland (N05.01). Vooral het belang voor vogels zal daarmee worden bestendigd of verder uitgebouwd.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Bos- en moeraslandschap in en langs afgesloten zeearm																	
N01.03 Rivier- en moeraslandschap	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Waterspitsmuis	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Het PEN-eiland wordt al enkele decennia aan zijn lot overgelaten maar is in principe gemakkelijk te vervangen door elders een baggereiland op te spuiten, te omdijken en met rust te laten. Relatief eenvoudige vervanging is ook voor de Baai van Ballast mogelijk. De landtong is in de jaren 1970 opgespoten en in de jaren 1980 verder verbreed. De bijzondere situatie is vooral dat het gebied deel uitmaakt van een kerngebied voor de ringslang. Deze omstandigheid vermindert de vervangbaarheid. De eilandjes in IJmeer en Gooimeer zijn zonder meer en op korte termijn vervangbaar. Wel zijn dergelijk plekken van groot belang voor het functioneren van het hele merengebied voor vogels.

Vecht en oeverlanden (A11)

1 Algemene gegevens

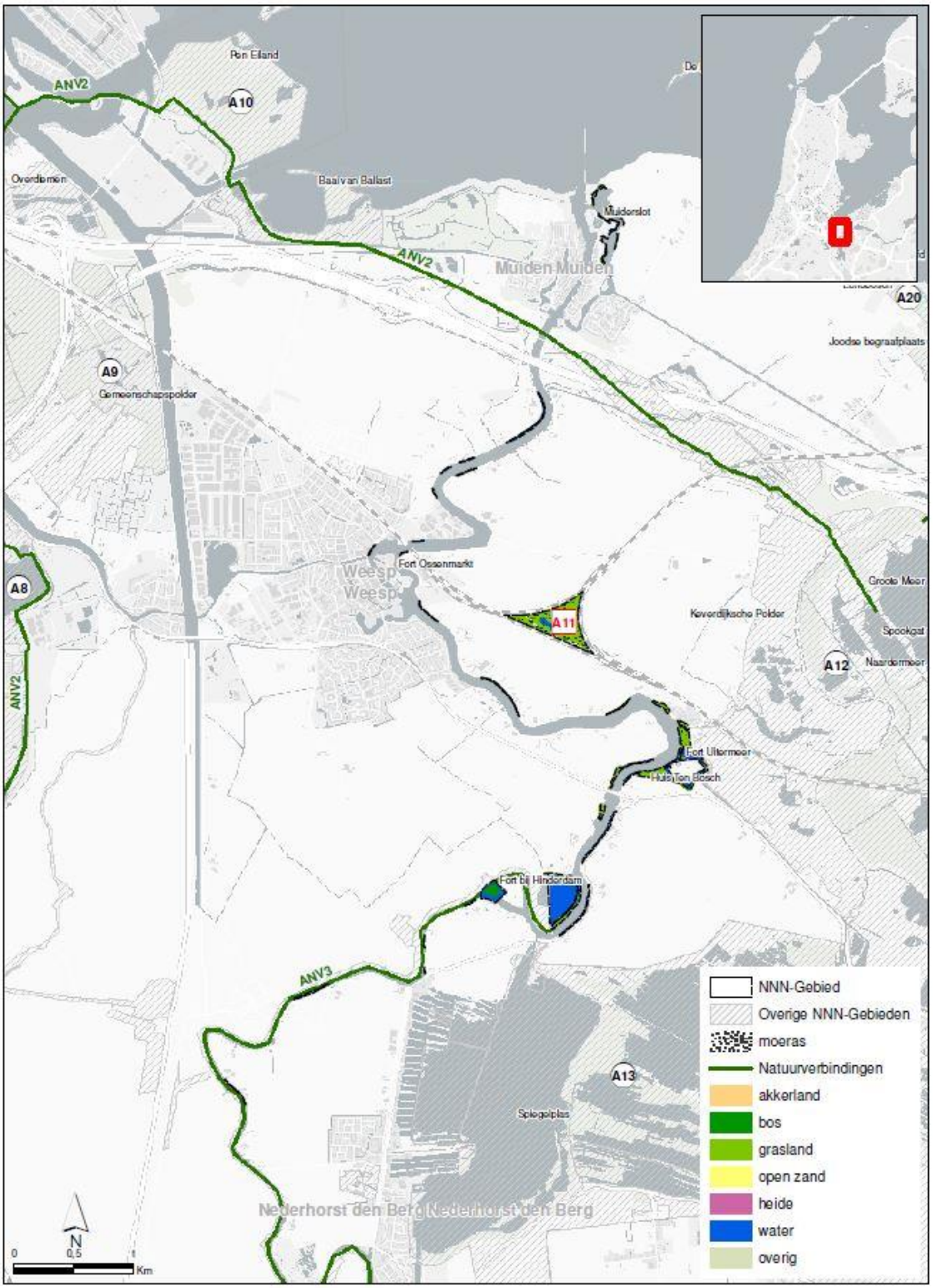
Nummer	A11
Naam gebied	Vecht en oeverlanden
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Weesp, Wijdemeren, Gooise Meren, Stichtse Vecht
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	36 hectare
Eigendom / beheer	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het deelgebied (Utrechtse) Vecht en oeverlanden bedraagt in totaal 36 hectare. De Vecht zelf is niet aangewezen als NNN-gebied, maar vormt wel de landschappelijke drager. Het NNN-gebied bestaat daarom in hoofdzaak uit een reeks verspreid liggende oeverlandjes langs de Vecht. Daarnaast is een moerasgebied gelegen in kruising van het spoor Weesp-Almere-Hilversum ook tot het gebied gerekend.

De **samenhang** binnen het NNN-gebied komt grotendeels tot uitdrukking door de Vecht, die de ‘drager’ vormt van de aanwezige natuurwaarden. Er is verder een samenhang met nabijgelegen NNN-gebieden zoals de Vechtplassen (A13), het Naardermeer (A12) en het IJsselmeer (alle ook aangewezen als Natura 2000-gebied). In deze gebieden komen net zoals in de Vecht en oeverlanden ook moeras en rietlanden met de daarvoor kenmerkende fauna voor.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Vecht en oeverlanden en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Vecht is een rivier die meandert door het **veenrivierenlandschap** (fysisch geografische regio: zeekleigebied). De Vecht is waarschijnlijk ruim 4000 jaar geleden ontstaan. De rivier vertoonde in die tijd, als actieve benedenloop van de Rijn, veel meer dynamiek dan tegenwoordig en was toen een getijderivier. Bij hoog water trad de Vecht buiten haar oevers en zette zavel en vooral klei af. Ter plaatse van de hoofdstroom werd het veenpakket door erosie weggeslagen en vervangen door rivierafzettingen. Parallel aan de bedding ontstonden lage kleiruggen, de **oeverwallen**. Verder bij de stroom vandaan werd een dunne kleilaag over het veen afgezet. De oeverwallen van de rivier en de achterliggende veengebieden zijn in de middeleeuwen door de mens in gebruik genomen. Doordat de landbouw in het veen gepaard ging met daling van de bodem kwam het land steeds lager te liggen en kon de zee op een gegeven moment diep het land binnendringen. Het lage veenland werd regelmatig overstroomd en de zee zette een laag klei af, voordat de invloed van de zee door de aanleg van dijken werd teruggedrongen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De waterkwaliteit in de Vecht is afgelopen decennia slecht geweest als gevolg van vele lozingen in de rivier. In 2010 is het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, die de rivier en oeverlanden beheert, begonnen met de Vecht te saneren. Hierbij is verontreinigd baggerslib van de bodem verwijderd. Daarnaast zijn rioolwaterzuiveringsinstallaties die lozen op de Vecht aangepast. Hierdoor is de **waterkwaliteit** de afgelopen jaren sterk verbeterd.

Doordat het vaarverkeer de afgelopen decennia over de Vecht toenam en de schepen groter werden en harder gingen varen werd het noodzakelijk een goede oeverbescherming aan te brengen. Op veel plaatsen is dit oorspronkelijk in de vorm van een beschoeiing of damwand uitgevoerd. Het aanleggen daarvan ging echter ten koste van de natuurwaarden in de oeverzones. Daarom zijn op veel locaties de beschoeiingen intussen veranderd in meer **natuurvriendelijke oevers**. Het type natuurvriendelijke oever dat langs de Vecht veelvuldig is toegepast bestaat uit een vooroever, waarbij een halfdoorlatende constructie van palen en takkenbossen op circa 5 meter van de oever is geplaatst. In het rustige water daarachter is weer spontane plantengroei en natuurlijke verlanding mogelijk en ook worden de waardevolle **oeverlandjes** duurzaam tegen erosie door vaarverkeer beschermd.

Huidig gebruik

De Vecht loopt door in de provincies Utrecht en Noord-Holland. De Vecht begint in de stad Utrecht en mondt uit bij Muiden in het IJsselmeer. Het landschap rond Vecht bestaat uit polders met steile dijken en lange bewoningslinten. De Vecht heeft een brede bedding en lage stroomsnelheid, bovendien staan er veel forten (vanwege de Stelling van Amsterdam en de Hollandse Waterlinie), buitenplaatsen en theekoepels langs het water, waardoor deze zeer geschikt is voor recreatieve vaart. De wegen aan de linker- en rechteroever worden veelvuldig gebruikt door fietsers, auto's en motoren. De oeverlandjes kennen geen recreatief medegebruik, maar zijn vaak wel goed te overzien vanaf de weg en het water.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Vecht en oeverlanden de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Rivierlandschap met water- en verlandingsvegetaties (oeverlanden)

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Rivierlandschap met water- en verlandingsvegetaties (oeverlanden)

Actuele natuurwaarden

De verlandingsvegetaties in de oeverlanden langs de Vecht vormen een belangrijk groeilocatie voor het zomerklokje, dat hier plaatselijk massaal voorkomt. Aangezien de oeverlanden langs de Vecht, naast het gebied rond de Oude Maas in Zuid-Holland, één van de twee plekken in Nederland is waar het zomerklokje nog in redelijke hoeveelheden voorkomt, dient dit als belangrijke kwaliteit worden beschouwd. Deze soort groeit vooral op oeverlanden met riet die regelmatig inunderen en zijn aangewezen als **N05.02 Gemaaid rietland**. De rietlanden worden zeer vroeg in het voorjaar gemaaid, voor het uitlopen van de bollen van het zomerklokje. Ook vormt het rietland geschikt leefgebied voor de **ringslang**. Deze komt langs de oevers van de Vecht algemeen voor.

Naast de rietlandjes zijn ook moerassige oevers aanwezig die tot het type **N05.01 Moeras** worden gerekend. Dit type is ook aanwezig in het door spoorwegen omsloten moerasgebied ten oosten van Weesp. Met de gemaaide rietlandjes en een klein areaal **N02.01 Rivier**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N14.03 Haagbeuken- en essenbos** (bij Hinderdam) vormen deze moerasjes een geschikt broedgebied voor allerlei vogelsoorten, vooral **moeras- en rietvogels** als kleine karekiet en sprinkhaanzanger. Hoewel het areaal natte natuur in dit gebied te beperkt is voor grote populaties broedvogels is het wel van belang als schakel in het regionale netwerk van moerasgebieden.

Ten slotte zijn ook een aantal fortterreinen, die strikt genomen buiten het NNN liggen, ecologisch van belang. Van noord naar zuid zijn dat de vestingstad Muiden met onder meer het Muiderslot en de forten: Fort aan de Ossenmarkt, Fort bij Uitermeer en Fort bij Hinderdam. De forten bieden ’s winters onderdak aan relatief grote aantallen **vleermuizen**, zoals de baardvleermuis en de watervleermuis, en ook in de rietlanden rond de forten groeit het zomerklokje.

Potentiële natuurwaarden

Door de saneringsmaatregelen is de afgelopen jaren de waterkwaliteit aanzienlijk verbeterd in de Vecht. Door de verbeterde waterkwaliteit worden de oeverlanden steeds waardevoller en robuuster. De Vecht kan voor de **otter** dienen als verbindingszone tussen de Vechtplassen, het Naardermeer en het IJsselmeer. Het NNN-gebied kan dus een belangrijke functie gaan vervullen in een netwerk van leefgebieden voor deze soort. Er zijn hier ook kansen om het areaal rietland met zomerklokjes uit te breiden, door (delen van) de oeverzones langs de Vecht extra vroeg in het jaar te maaien. Om deze robuustheid nog meer te vergroten kunnen wellicht meer natuurvriendelijke oevers worden aangelegd. Behalve dat dit gunstig is voor zomerklokjes en moeras- en rietvogels draagt dit naar verwachting ook bij aan verdere verbetering van de waterkwaliteit en geschiktheid voor **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**. Er ontbreken actuele waarnemingen van deze soorten in de oeverlanden langs de Vecht, maar beide zijn wel uit de directe omgeving bekend.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Rivierlandschap met water- en verlandingsvegetaties (oeverlanden)																	
N02.01 Rivier	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-		X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X*	-	-	-	-	X

Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X

*) de forten, behalve fort bij Hinderdam, met verblijfplaatsen van vleermuizen liggen buiten het NNN

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn lokaal aanwezig en deels relatief eenvoudig en snel vervangbaar (met name kruiden- en faunarijk grasland en jonge oeverlandjes <10 jaar). Omdat het verlandingsproces bij natte oeverlanden langzaam gaat en een soort als het zomerklokje zich niet snel kan vestigen of verspreiden is echter in de meeste gevallen sprake van een niet of nauwelijks vervangbare situatie.

Naardermeer en Zuidpolder beoosten Muiden (A12)

1 Algemene gegevens

Nummer	A12
Naam gebied	Naardermeer en Zuidpolder beoosten Muiden
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Weesp, Gooise Meren, Hilversum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #94 Naardermeer (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig monument (dekzandruggen, natuurlijk meer, veenvorming, verveningscomplex van petgaten en zetwallen, voormalige getijde rivier)
Gebruik / Functie	Natuur en agrarisch gebruik in dienst van de natuur
Oppervlakte NNN	1220 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten en enkele particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het Naardermeer en de Zuidpolder beoosten Muiden bedraagt 1220 hectare. Het vormt een aaneengesloten geheel, bestaande uit het oude reservaat ‘Naardermeer binnen de kade’ met daaromheen een ‘schil’ van nieuwe natuur op uit productie genomen landbouwgronden. Het oude reservaat is landschappelijk goed herkenbaar door de omliggende Ringdijk en het meer besloten karakter in de vorm van moerasbos.

De **samenhang** in het oude deel bestaat uit het samenspel van open water en uitgestrekte moeras- en rietvegetaties en moerasbos. Bij de wateren gaat het zowel om meren als het Groote Meer en de Wijde- of Bovenste Blik als om kreken en lange vaarten als de Hoofdtocht en de Boomtocht. De spoorlijn Weesp-Naarden zorgt voor een verdeling in een noordelijk en een zuidelijk deel. De Boomtocht loopt door onder de spoordijk door en vormt daarmee een belangrijke schakel in het samenhangende watersysteem binnen het gebied.

In samenhang met dit oude deel is direct aansluitend en bijna geheel rondom een bufferzone van vooral extensieve open graslanden en moeras aanwezig. Naar het noordwesten loopt een smalle strook natuurgebied in de Zuidpolder beoosten Muiden tot aan de Vecht, grotendeels evenwijdig aan de snelweg A1 en de watergang Uitwatering van het Naardermeer. De samenhang is hier minder sterk, doordat de snelweg A1 en ook de spoordijk van de spoorlijn Weesp-Almere het gebied doorsnijden. Deze strook is het enige deel van het gebied dat niet behoort tot Natura 2000-gebied Naardermeer.

Aan meerdere kanten is er een verbinding aanwezig met andere NNN-gebieden. Onder de spoorlijn door is de uitvoering van diverse ecologische verbindingen nog in voorbereiding.

In het noorden is een brede onderdoorgang onder de nieuwe A1 gerealiseerd. Hier wordt de verbinding naar het Gooimeer gerealiseerd (ANV2), welke van belang is voor het functioneren van de twee te verbinden gebieden.

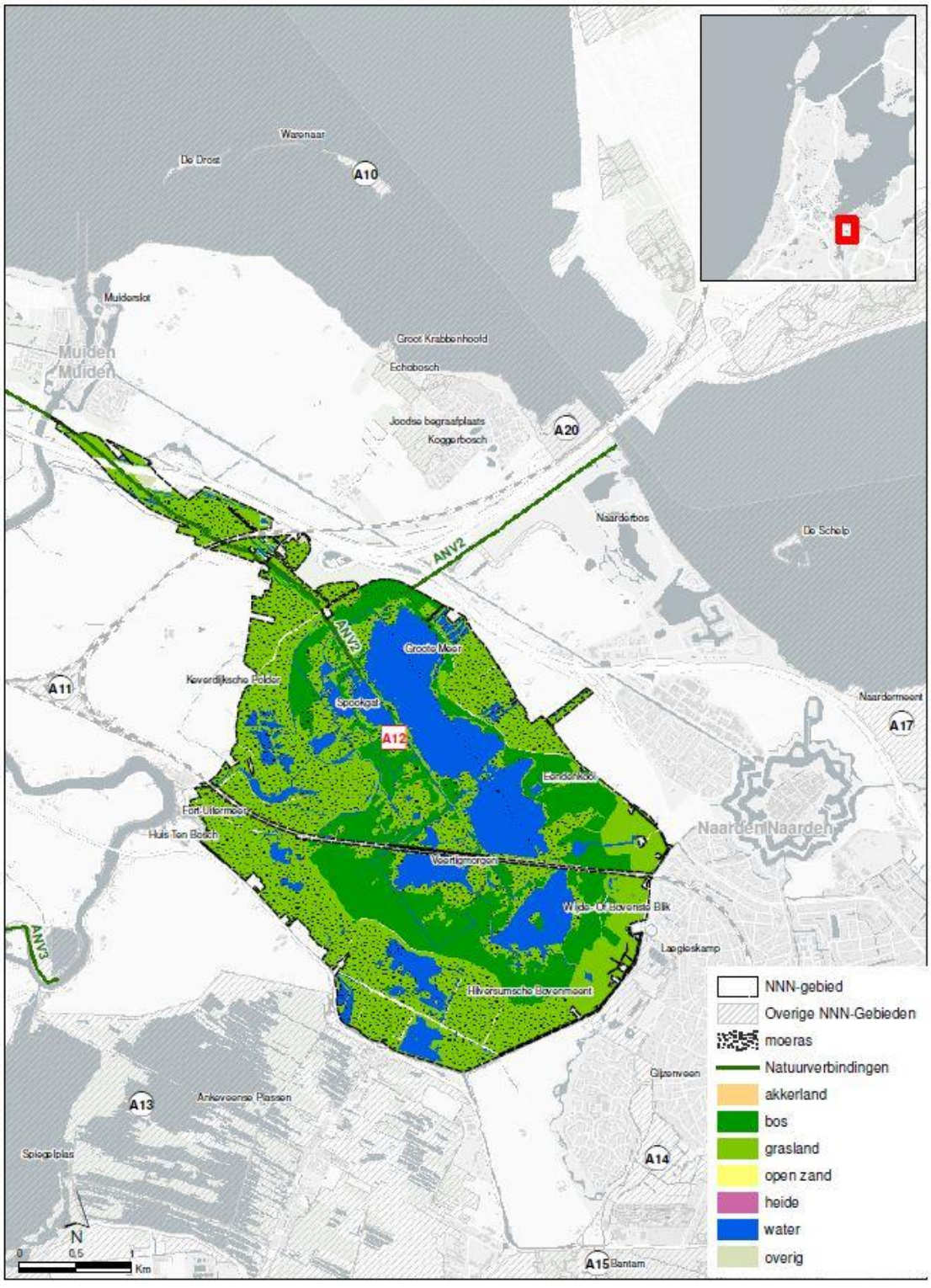
Langs het uitwateringskanaal (noordwest) is een brede ecologische verbinding richting de Vecht gerealiseerd. Via de het aquaduct met brede Vechtoever loopt de ecologische verbinding naar het noordwesten richting het Gooimeer (ook ANV2).

In het zuiden is het Naardermeer in 2013 verbonden met Vechtplassen en Horstermeer (A13). Onder de Provinciale weg N236 (Loodijk) zijn twee brede, natte natuurpassages aangelegd waardoor er onder de weg door (water)verbindingen zijn. Twee trajecten van de weg zijn hiervoor verhoogd. Hierdoor is er een ruimtelijk aaneengesloten water- en moerasgebied ontstaan van twee Natura 2000-gebieden, namelijk het Naardermeer en Oostelijke Vechtplassen, dat vervolgens verder zuidelijk ook samenhangt met de overige deelgebieden van de Oostelijke Vechtplassen.

In het zuidoosten grenst het Naardermeer verder aan A14 Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen en vormt daarmee een verbinding met de natuurgebieden in het Gooi.

Ten slotte grenst het gebied aan de westkant in een kort traject aan de dijk van de Vecht met de daarlangs gelegen oeverlanden (A11), die op zijn beurt ook een verbindende schakel vormt tussen de natte natuurgebieden in de regio.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Naardermeer en Zuidpolder beoosten Muiden en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het Naardermeer is onderdeel van het **veenrivierenlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied) maar vormt eigenlijk een overgang tussen de hogere zandgronden, het laagveengebied en het zeekleigebied. Het Naardermeer is het oudste beschermde natuurgebied van Nederland. De dreiging dat het gebied in een vuilstortplaats zou worden omgezet was aanleiding om in 1905 de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten op te richten die het gebied in 1906 aankocht. Het gebied is het noordelijkste **laagveengebied** van het Vechtplassengebied. Het is een vanuit veengebied ontstaan meer, als een oostelijke uitloper van een verbreding van de Vecht. Via de Vecht stond het in open verbinding met de Zuiderzee. Bij hoogwater op de rivier en storm zorgde dat voor veel dynamiek en het wegslaan van delen van het veen. In tegenstelling tot andere veengebieden in de provincie ontstond het meer hier dus niet door turfwinning, maar door natuurlijke dynamiek. Het meer is dan ook veel ouder (circa 4000 jaar) dan de door turfwinning ontstane Vechtplassen.

Midden dertiende eeuw werd de Vecht ingedijkt en aan het eind van de 14e eeuw is het Naardermeer volledig afgedamd, waardoor de invloed van rivier en zee definitief verdwenen. Later is meerdere keren geprobeerd om het gebied droog te leggen, onder meer in de zeventiende en negentiende eeuw, maar dat is uiteindelijk niet gelukt. De rechte vaarten die door het gebied lopen zijn bij deze pogingen ontstaan. Ten behoeve van het aanpassen en verplaatsen van de snelweg A1 en bouw van de Spieringbrug is in 2014 de laatste kilometer van het uitwateringkanaal naar het zuiden verplaatst.

Aardkundig monument

Het Naardermeer is een van de weinige natuurlijke meren in Nederland. Het is daarnaast ook een van de weinige gebieden waar nog actief laagveen groeit. Deze verschijnselen zijn naast natuurwaarden ook van aardkundige waarde en de provincie wil deze beschermen. Het Naardermeer en het gebied hieromheen zijn daarom beschermd als aardkundig monument Naardermeer (AM13). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden van dit gebied bij de afweging moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het Naardermeer, dat in zijn geheel iets onder NAP ligt, wordt gevoed door regenwater en door **kwelwater** vanaf het Gooi. Door de ligging in een overgangszone zijn van oost naar west zowel **zand-, veen- als kleibodems** aanwezig. Door de vroegere invloed van de Vecht en de Zuiderzee is een slecht doorlatende kleilaag ontstaan in het westelijke deel, waarop het kwelwater dat vanuit het oosten aankomt aan de oppervlakte komt. Door het ijzer- en kalkrijke kwelwater is de waterkwaliteit tot halverwege de 20e eeuw goed geweest. Daarna kreeg het gebied, mede door de intensieve landbouw rondom, last van eutrofiëring en verdroging. Er wordt in droge perioden en/of perioden met hoog water gebiedsvreemd voedselrijk water ingelaten, waardoor destijds de waterkwaliteit verder achteruit ging. Vanaf de jaren ‘80 van de vorige eeuw zijn verschillende maatregelen genomen om de waterkwaliteit te verbeteren. Zo werd inlaatwater van het IJmeer niet meer direct toegelaten, maar eerst gedefosfateerd. Ook werd slib verwijderd. Recent zijn rond het oude reservaat gelegen landbouwgronden uit productie genomen waardoor er nu een **bufferzone** aanwezig is waarin in **een hogere grondwaterstand** beoogd is. Deze bufferzone zal, wanneer alle landbouwgronden zijn omgevormd naar natuur, een breedte hebben van meestal ongeveer 500 meter tot plaatselijk ruim 1 kilometer met ondiepe plassen en oude kreken die hersteld zijn. Slechts op twee trajecten van circa 500 meter lang ontbreekt deze bufferzone rond het oude reservaat: in het noorden waar de Meerkade dicht langs de snelweg A1 loopt en in het noordoosten waar de Meerkade en Overscheenseweg langs elkaar lopen.
Door de hydrologische herstelmaatregelen (defosfatering, baggeren, isolatie van voedselrijk water) is de **waterkwaliteit** in het oude binnendijkse deel al sterk verbeterd wat geleid heeft tot spectaculair herstel van watervegetatie.

Het realiseren van een natuurschil rondom het Naardermeer is nog niet voltooid. De laatste verwervingen van gronden om de natuurschil te realiseren vinden de komende jaren plaats.

Huidig gebruik

Het gebied heeft als functie natuur. Het beheer is dan ook gericht op het verhogen van de natuurwaarden. Hoewel dit vaak onder druk heeft gestaan door met name infrastructurele voornemens, is in het gebied nog sprake van veel **rust, stilte en donkerte**. Het oude reservaat is nagenoeg ontoegankelijk voor recreanten. Natuurmonumenten organiseert vaarexcursies en zijn enkele wandelpaden toegankelijk. Ook in de nieuwe gebieden zijn grote delen niet toegankelijk. In het zuiden loopt er een fietspad door de Hilversumse Bovenmeent en hier zijn enkele wandelpaden. Wel is een rondje Naardermeer te lopen, vrijwel geheel door de schil Naardermeer. En er is een wandeling mogelijk vanaf Stadzicht naar de Muggenbult. Direct langs de buitengrens van het gebied zijn rondom kleinere verharde wegen of fietspaden aanwezig.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Naardermeer en de Zuidpolder beoosten Muiden de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoed klei- en veenlandschap met open water en verlandingsvegetaties
- Open waterrijk landschap met moerassen en extensieve graslanden en water- riet en moerasvogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Kwelgevoed klei- en veenlandschap met open water en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

Mede door de ijzer- en basenrijke kwel van het Gooi en de hydrologische herstelmaatregelen in het recente verleden heeft het Naardermeer weer een goede waterkwaliteit. Er is weer sprake van zeer helder met kranswieren begroeid water en bijzondere verlandingsvegetaties. Het meeste open water in het oude reservaat behoort dan ook tot het beheertype **N04.01 Kranswierwater**. Met name in het Groote Meer en de Veertigmorgen zijn de kranswiervegetaties sterk in oppervlakte en kwaliteit toegenomen. In de plas komt het grootste aantal soorten kranswieren in Nederland voor. Binnen het oude reservaat behoren enkele kleine wateren tot beheertype **N04.02 Zoete plas**. In het kader van Natura 2000 worden deze, afhankelijk van de aanwezige waterplantenvegetatie, gerekend tot de habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3140 Kranswierwateren of H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. In de heldere wateren zijn kenmerkende **vissoorten** aanwezig zoals snoek en ook de Habitatrichtlijnsoorten bittervoorn en kleine modderkruiper, waarvoor ook instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000 gelden.

Trilvenen (N06.02) vormen een vroeg stadium in de verlanding van basenrijk water. Het zijn uitzonderlijk soortenrijke vegetaties die zowel in Nederland als in Europa zeer zeldzaam zijn en waarvoor ook in het kader van Natura 2000 een instandhoudingsdoel geldt (H7140A). Een kenmerkende soort van kalkmoerassen en trilvenen is de groenknolorchis, waarvoor ook in het kader van Natura 2000 een instandhoudingsdoel geldt. Trilvenen zijn gevoelig voor verslechtering van de waterkwaliteit en voor verzuring. In het Naardermeer is trilveen aanwezig langs de oostkant van het Wijde of Bovenste Blik. Hier komen onder andere moeraskartelblad en

rietorchis veel voor, net als de zeer zeldzame en als habitatrichtlijnsoort voor het gebied aangewezen groenknolorchis.

Verspreid door het oude reservaat zijn veenmosrietlanden en enkele percelen moerasheiden aanwezig **(N06.01 Veenmosrietland en moerasheide)**. Deze zijn een later (en meer door regenwater beïnvloed) successiestadium van de verlandingsreeks. In het kader van Natura 2000 zijn ze aangewezen als H7140B Veenmosrietland of H4010B Vochtige heiden van het laagveengebied. Deze typen liggen vooral in het noordwesten, maar ook is er een groot veld in het oosten net noordelijk van de spoorlijn en verder zijn er enkele veldjes ten zuiden van de spoorlijn. Een groot deel van het Naardermeer behoort tot beheertype **N05.01 Moeras**. Dit betreft vooral het oude reservaat waar dit type bestaat uit niet (frequent) gemaaide ruigten en rietvelden, waaronder de in het kader van Natura 2000 aangewezen ruigten en zomen (H6430). De oppervlakte moeras zal bij de inrichting van de omliggende polders sterk uitbreiden. Kleine oppervlakken rietland, vooral in het westen van het oude reservaat, worden frequenter gemaaid en behoren tot beheertype **N05.02 Gemaaid rietland**. Voor meerdere soorten **moeras- en rietvogels** zijn de rietlanden belangrijk als broedgebied, waaronder de voor het Natura 2000-gebied aangewezen purperreiger en snor. De landelijke staat van instandhouding is voor deze soorten zeer ongunstig. Het aantal broedparen van purperreigers lag de laatste jaren rond de 60, in 2017 werden ruim 100 nesten geteld en is intussen van de Rode Lijst gehaald. Van de snor zijn de aantallen stabiel en zijn er tientallen territoria aanwezig. Die liggen niet alleen in het oude reservaat, maar ook in de delen met moeras in de nieuwe gebieden. Dit moeras (eveneens rietveld) bevindt zich bij de nieuw gegraven wateren aan de westkant van het gebied (ten noorden van de spoorlijn) en in het zuiden (de Hilversumse Bovenmeent). De zwarte stern (eveneens aangewezen als broedvogel) is incidenteel terug als broedvogel. De vijfde broedvogel waarvoor in het kader van Natura 2000 een instandhoudingsdoel geldt, is de aalscholver. Het Naardermeer is beroemd om de oude kolonie in de elzen van het Jan Hagenbosch. In de jaren ’70 en ’80 ging het om enkele duizenden broedparen. De laatste jaren ligt het aantal broedparen rond de 700. De teruggang wordt vooral toegeschreven aan verminderde foerageercondities in het Markermeer en IJmeer. Wat vogels betreft geldt voor het Natura 2000-gebied Naardermeer verder een instandhoudingsdoelstelling voor de ganzensoorten kolgans en grauwe gans als niet-broedvogel vanwege het belang als slaapplaats op het water.

Op enkele plekken, met name langs de Ringdijk liggen graslandjes met het beheertype **N10.02 Vochtig hooiland** die in het kader van Natura 2000 als H6410 Blauwgrasland is aangewezen. De soortenrijkdom is hier groot met kwelafhankelijke soorten zoals moeraskartelblad en ook hier groenknolorchis. Door de vroege bescherming van het gebied hebben de elzenbroekbossen (**N14.02 Hoog- en Laagveenbos**) zich ongestoord kunnen ontwikkelen tot laagveenbos en bij toenemende ouderdom tot hoogveenbos met een rijke mossenflora. De laatste is in het kader van Natura 2000 aangewezen als H91D0 Hoogveenbos. Het Naardermeer heeft het grootste oppervlak met dit beheer- en habitattype van heel Nederland. Bijna al het moerasbos bevindt zich binnen de kade. Hierbuiten is er een gering oppervlak van enkele langgerekte delen met dit beheertype in de smalle strook naar het noordwesten. Westelijk van het Spookgat wordt een klein deel van het bos beheerd als **N17.06 Vochtig hakhout**.

Recent zijn van meerdere soorten zoogdieren die eerder niet bekend waren uit het gebied of lange tijd weg zijn geweest waarnemingen gedaan in het Naardermeer. In 2017 zijn **otters** vastgelegd op cameravallen. Het gaat onder andere om een waarneming bij een faunapassage onder de Loodijk, waar een verbinding met de Ankeveense Plassen tot stand is gekomen. Mede door het gebruik van cameravallen is duidelijk geworden dat **boommarters** nu op veel plekken, naar schatting 10-12 territoria, in de moerasbossen voorkomen. Ook de das is recent op cameravallen vastgelegd. Het gaat veelal om foeragerende dieren afkomstig van de hogere zandgronden in het Gooi. Maar de eerste burcht in dit gebied is gevonden. Van de noordse woelmuis zijn geen recente waarnemingen bekend, maar voor de **waterspitsmuis** wordt, op basis van braakballenonderzoek, vermoed dat ze in het Naardermeergebied zijn gevangen.

De **Ringslang** is een algemene soort in het Naardermeer en van de amfibieën is vooral de **heikikker** vrij schaars in dit gebied. In de nieuwe gebieden wordt de soort veel aangetroffen. In het Naardermeer komen zeldzame **ongewervelden** voor, waaronder veel libellensoorten, zoals de witsnuitlibel en de groene glazenmaker, en de habitatrichtlijnsoorten gestreepte waterroofkever, zeggekorfslak en platte schijfhoren. Van de gestreepte waterroofkever zijn enkele recente waarnemingen bekend uit het noorden van het Naardermeer (Uitwatering van het Naardermeer)

en ook van de Wijde of Bovenste Blik. Zeggekorfslak is vrij veel aanwezig rond de Wijde of Bovenste Blik. Van platte schijfhoren zijn er waarnemingen verspreid over het Naardermeer.

Ten oosten van het Groote Meer is in het moerasbos een oude **eendenkooi (N17.04)** aanwezig. Deze wordt als cultuurhistorisch waardevol element in stand gehouden.

Potentiële natuurwaarden

Wanneer de waterkwaliteit verder verbetert zal onder andere het herstel van de kranswieren zich kunnen voortzetten. Een goede waterkwaliteit is ook van groot belang voor zeldzame vegetaties als trilvenen. Net als elders staat het trilveen in het Naardermeer onder druk. Onder andere door hogere waterpeilen in de winter en het tegengaan van ganzenvraat wordt ingezet op een uitbreiding van het oppervlak aan trilveen. Zeer recent zijn hiervoor ook delen van het moerasbos (het climaxstadium) gekapt om ruimte te geven aan eerdere successiestadia van de verlandingsreeks zoals veenmosrietland vochtig hakhout en waterriet.

De ambitie is verder om de nieuwe natuurgebieden in de randzones deels tot beheertype **N05.01 Moeras** te ontwikkelen, onder andere door verdere peilverhoging. Het oppervlak moeras zal hierdoor sterk gaan toenemen en daarmee ook het leefgebied voor soorten als **otter**, **noordse woelmuis** en tal van **moeras- en rietvogels**.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met moerassen en extensieve graslanden en water-, moeras- en rietvogels

Actuele natuurwaarden

In de Zuidpolder beoosten Muiden en vooral in de nieuwe gebieden rond het oude reservaat zijn te beschermen kwaliteiten aanwezig met een geheel andere ontstaansgeschiedenis. Door landbouwgronden uit productie te nemen en hier vervolgens natuurontwikkeling toe te passen is een gevarieerd gebied moerassen, gegraven kreken en plassen ontstaan. Voor het grootste deel van deze nieuwe natuur geldt op dit moment het beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N04.02 Zoete plas**. Belangrijke beheermaatregelen die hier zijn genomen zijn een verhoging van de grondwaterstand en begrazing door runderen. De huidige vegetatie in deze nieuwe gebieden is nog jong en verschilt nog sterk. Er zijn bijvoorbeeld delen waar veel pitrus is opgekomen en ook zijn grote rietruigtes aanwezig. Het gebied is van belang voor zowel **watervogels** als **moeras- en rietvogels** zoals snor en rietzanger. In de watergangen in de schil ontwikkelen zich watervegetaties met fonteinkruiden en krabbescheer.

Potentiële natuurwaarden

Voor een groot deel van het huidige oppervlak aan beheertype N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland in de randzones geldt de ambitie om deze om te vormen tot beheertype N05.01 Moeras met grote oppervlakten waterriet ten behoeve van de grote karekiet. Met name aan de oostkant blijven grotere oppervlakken Kruiden- en faunarijk grasland aanwezig en verder lange stroken onder andere op en langs de Ringdijk. In het oosten is verder de ambitie om het oppervlak **N10.01 Nat schraalland** uit te breiden door verder te verschralen met maaibeheer en door aanpassingen aan de afwatering waardoor kwelwater beter wordt benut. Dit deel ligt in de kwelzone van de zandgronden in het Gooi. Het Naardermeer grenst hier aan A14 Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen, waarvan een deel al tot dit beheertype behoort. De huidige vegetatieontwikkeling in wateren in de schil laat daarnaast zien dat er ook op dit gebied potentie is (**N04.01 Kranswierwater**).

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (Eendenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed klei- en veenlandschap met open water en verlandingsvegetaties																	
N04.01 Kranswierwater *incl. N2000: H3140, H3150*	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas *incl. N2000: H3130*	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: 6430A&B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B, H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.02 Trilveen *incl. N2000: H7140A, Groenknolorchis*	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland *incl. N2000: H6410*	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X
N17.04 Eendenkooi	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X

Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper*	-	-	-	x	-	-	x	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-
Moeras- en *rietvogels incl. N2000: purperreiger, zwarte stern, snor, grote karekiet (broedvogel)*	-	-	-	x	-	x	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x
Watervogels *incl. N2000: aalscholver (broedvogel), kolgans en grauwe gans (niet-broedvogel)*	-	-	-	x	-	-	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x
Ongewervelden van natte milieus *incl. N2000: zeggekorfslak, gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren*	x	x	-	x	x	-	x	-	x	x	x	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	x	x	-	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x
Waterspitsmuis	-	-	-	x	x	-	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x
Otter	-	-	-	x	-	-	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-	x	x	x	x
Ringslang	-	-	-	x	x	-	x	-	-	x	x	-	-	-	x	-	x
Heikikker	x	-	-	x	x	-	x	-	-	x	x	-	-	-	x	-	x
Open waterrijk landschap met moerassen en extensieve graslanden en water-, moeras- en rietvogels																	
N04.01 Kranswierwater *incl. N2000: H3150*	-	-	-	x	-	-	x	-	x	x	x	-	-	-	x	x	x
N04.02 Zoete plas	-	-	-	x	-	-	x	-	x	x	x	-	x	-	x	x	x
N10.01 Nat schraalland	-	x	-	x	x	-	x	-	x	x	x	-	x	-	x	x	x
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	x	-	x	x	-	x	-	-	x	x	-	x	-	x	x	x
Moeras- en rietvogels	-	-	-	x	-	x	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x
Watervogels	-	-	-	x	-	-	x	-	-	x	x	-	x	-	x	x	x

6 Vervangbaarheid

De actuele hoge natuurwaarden in het oude reservaat zijn het resultaat van een langdurige ontwikkeling op een bijzondere locatie in de kwelzone van de zandgronden van het Gooi. Die zijn dan ook niet of nauwelijks vervangbaar. De gebieden er omheen zijn vrij recent aangelegd op voormalige agrarische graslanden. De actuele natuurwaarden (vooral kruiden- en faunarijk grasland, moeras, rietruigte en recent aangelegde wateren bevatten reeds bijzondere vegetaties en diersoorten (H3150 - Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden) en zijn daarom niet eenvoudig vervangbaar, enkele tientallen jaren.

Door de ligging direct rondom het Naardermeer spelen de nieuwe delen een belangrijke rol bij het in stand houden of verbeteren van de natuurwaarden in het oude reservaat. Het zorgt niet alleen voor uitbreiding van onder andere het huidige oppervlak moeras, maar vormt ook een bufferzone voor de waterhuishouding in het oude reservaat. De nieuwe delen zorgen in het zuiden en oosten voor verbinding met andere NNN-gebieden. Dankzij de nieuwe delen is er nu een groot aaneengesloten moerasgebied ontstaan van de Natura 2000-gebieden Naardermeer en Oostelijke Vechtplassen. De hydrologische omstandigheden in de nieuwe delen in het oosten van het gebied maken de ontwikkeling van waardevolle vegetaties als nat schraalland kansrijk en voor een deel is dit al gerealiseerd.

Daarnaast komen natuurlijke meren zoals het Naardermeer niet veel voor. Een meer dat op deze natuurlijke wijze (door lokale erosie in een veengebied) is ontstaan, is in principe onvervangbaar. Daarom is een deel van dit gebied benoemd tot aardkundig monument.

Oostelijke Vechtplassen (A13)

1 Algemene gegevens

Nummer	A13
Naam gebied	Oostelijke Vechtplassen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Wijdemeren
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #95 Oostelijke Vechtplassen (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	4823 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten, particulieren, Plassenschap Loosdrechtse Plassen en het Waterschap

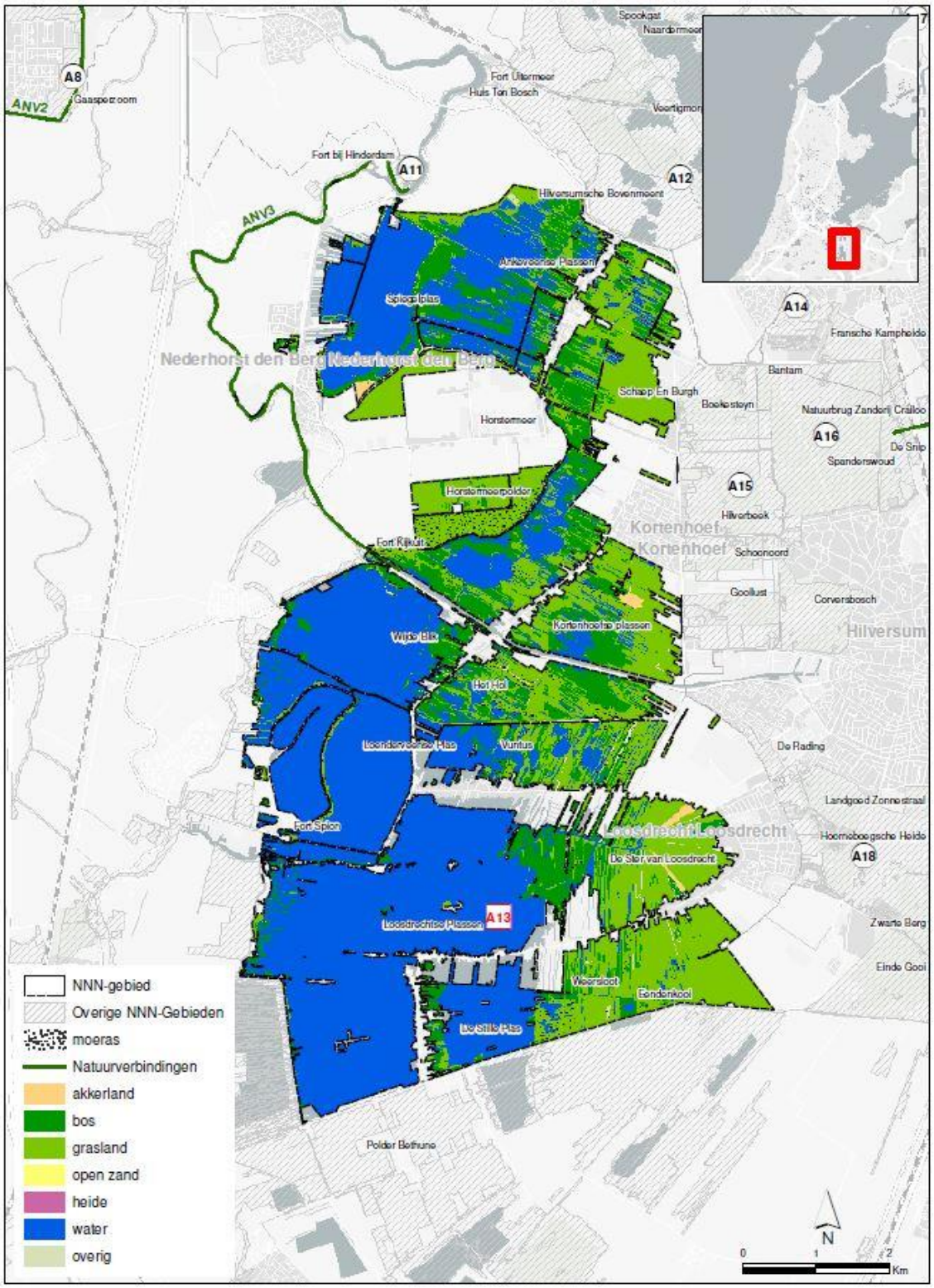
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het Noord-Hollandse deel van het NNN in de Oostelijke Vechtplassen bedraagt in totaal 4823 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte laagveengebied en in een daarbinnen samenhangende watersysteem met allerlei verschillende fasen van verlanding.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat vooral uit de robuuste eenheid van de gebieden in de regio verbonden door ‘natte’ natuurverbindingen voor watergebonden flora en vooral fauna. Er zijn natuurverbindingen met nabijgelegen NNN-gebieden Naardermeer en Zuidpolder beoosten (A12), het gebied Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen (A14) en de watergangen in de 's-Gravenlandse landgoederen (A15). Tussen Naardermeer en Zuidpolder en het noorden van de Oostelijke vechtplassen ligt een natuurverbinding onder de drukke provinciale weg door. In deze gebieden, behalve de ’s-Gravenlandse landgoederen, is eveneens belangrijke water- en moerasnatuur aanwezig waardoor de drie gebieden als eenheid beschouwd kunnen worden.

Daarnaast vormen deze gebieden samen met de Oostelijke Vechtplassen en ook NNN-gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water- als moerasvogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oostelijke Vechtplassen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

NNN-gebied Oostelijke Vechtplassen beslaan het Noord-Hollandse deel van het gelijknamige Natura 2000-gebied en ligt geheel binnen het landschapstype **veenrivierengebied** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). De Oostelijke Vechtplassen bestaan uit een reeks laagveengebieden tussen de Vecht en de oostrand van de Utrechtse heuvelrug. Onder andere de Spiegelplas, Loenderveense Plas, Ankeveense Plassen, Loosdrechtse Plassen en een aantal delen van de Horstermeerpolder behoren tot dit gebied.

Dit uitgestrekte veenlandschap is ontstaan vanaf circa 5500 voor Christus toen op de laaggelegen en zeer natte dekzanden ten oosten van de Utrechtse heuvelrug op grote schaal veenontwikkeling op gang kwam. De veenplassen, die nu een kenmerkend onderdeel van dit landschap vormen zijn veel later ontstaan door veenontginning in de 18e en 19e eeuw. Door erosie van de smalle legakkers die bij de veenontginning ontstonden, konden deze grote open wateren her en der ontstaan. De Spiegelplas en Wijde Blik zijn overigens ook gebruikt voor zandwinning. De open wateren vormen een contrast met de resterende veengebieden, waar nog wel het kenmerkende patroon van petgaten en legakkers op veel plekken herkenbaar is, zoals de ster van Loosdrecht.

Door een overstroming van de Vecht in de Late Middeleeuwen ontstond het Horstermeer. In de 19e eeuw is het Horstermeer drooggelegd, waardoor het nu een droogmakerij is (Horstermeerpolder). In het gebied staan een aantal restanten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deze verdedigingslinie beschermde van 1815 tot 1940 de steden in Holland en Utrecht. Nabij de Horstermeer ligt een fort uit de 19e eeuw genaamd Fort Kijkuit en aan de Loenderveense plas fort Spion. In het zuiden van het gebied ligt een eendenkooi. Deze werd in 1811 in gebruik genomen. In 1955 kwam de kooi in bezit van Natuurmonumenten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied is rijk aan gradiënten, waarbij met name de van west naar oost toenemende kwelinvloed van belang is. Water wat inzijgt op de naastgelegen stuwwal (Utrechtse heuvelrug en het Gooi) komt aan de oppervlakte in het gebied en is van groot belang voor de waterkwaliteit. De waterkwaliteit neemt toe richting het oosten door de toename van deze kwelinvloed. In het westelijk deel werden veenpolders in het verleden lange tijd gebruikt voor landbouw. Bemesting, ontwatering en inlaat van Vechtwater leidden tot afbraak van het veen en interne- en externe eutrofiëring van het water. Door een afname van de fosfaatbelasting in grond- en oppervlaktewater en de aanleg van defosfateringsinstallaties is de waterkwaliteit intussen weer verbeterd. Het gebied verliest nog wel kwelwater richting de lager gelegen Polder Bethune (Utrecht) en Horstermeerpolder en door waterwinning in het gebied.

In de open veenplassen verschilt de actuele waterkwaliteit per plas. Dit is deels nog een overblijfsel van de oorspronkelijke hydrologische gradiënt, die nu door defosfatering van de plassen en invloed van landbouw in het oostelijke deel niet meer zo duidelijk intact is. In de meeste plassen is de waterkwaliteit echter nog steeds beperkt. Vooral Het Hol heeft een goede waterkwaliteit, omdat het redelijk geïsoleerd ligt ten opzichte van het inlaatpunt. De Waterleidingsplas, Loenderveense plas, Ankeveen en de Ankeveense plassen hebben een redelijke tot goede waterkwaliteit.

Meer fijnmazig zijn de gradiënten in beslotenheid van het landschap. Open terreinen zijn zeker aanwezig, maar in het geheel is het landschap veel beslotener/bosrijker dan in de brakwatervenen elders in de provincie. Moerasbos is als climaxstadium van de verlandingsreeks in zoet milieu een vast onderdeel en breidt zich na het staken van beheer van rietlanden snel uit. In de brakwatervenen is de toename van het moerasbos doorgaans een duidelijk gevolg van de afnemende invloed van brak of zout water.

In de kleinschalige delen van het gebied waar nog het patroon van petgaten en legakkers aanwezig is, is de hele reeks verlandingsfases van open water tot veenbos aanwezig.

Het historische water- en verkavelingspatroon is een belangrijk kenmerk van het gebied. In de met moerasbos begroeide delen is beslotenheid een kernkwaliteit, met als contrast de openheid van de veenplassen en sommige polders. Door de omvang van het gebied in combinatie met de afwezigheid van grote steden in de omgeving geldt dat het relatief rustig, stil en donker is. Het hele gebied ten noorden van de Loosdrechtse Plassen is tevens stiltegebied.

Huidig gebruik

Door het gebied verspreid liggen 9 officiële zwemwaterlocaties, waarvan veruit de meeste in de Spiegelplas (vier stuks). Recreatievaart is het meest intensief op de Loosdrechtse Plassen. Ook de Vuntus, Wijde blik, Spiegelplas en Stille plas worden vrij intensief gebruikt en er is enige waterrecreatie op Kortenhoefse plas. Fiets- en wandelpaden zijn ook in het gebied aanwezig. Op zomerse dagen wordt het gebied zo intensief gebruikt dat er op veel wegen een eenrichtingsverkeer wordt ingesteld. Samengevat kan gesteld worden dat de recreatieve druk dan hoog is en invloed heeft op de natuurwaarden. Het moerassige en waterrijke karakter van het gebied maakt grote delen ongeschikt voor intensiever recreatief medegebruik en voor zover nodig is sprake van een toegangsverbod in gevoelige delen van het gebied. Op dit moment werkt de Provincie samen met de beheerder aan een recreatievisie op het gebied.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Oostelijke Vechtplassen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Kwelgevoed veenlandschap met water- en verlandingsvegetaties
- Open landschap met extensieve graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Veenlandschap met water- en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

In het gebied zijn van oudsher hoge natuurwaarden aanwezig, vooral in de gebieden met een goede waterkwaliteit. Er zijn veel verschillende water- en verlandingsvegetaties aanwezig binnen het gebied, die zonder uitzondering soortenrijk zijn en vele zeldzame dier- en plantensoorten herbergen. Het gebied behoort tot de grootse en belangrijkste laagveenmoerassen van Nederland en is daarmee van internationaal belang.

De open wateren bestaan voornamelijk uit **N04.01 Kranswierwater** en **N04.02 Zoete plas**. Voor beide geldt ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden). Klein glanswier is een wereldwijd zeer zeldzame soort die alleen in het noorden van het gebied (in de Wijde Blik) is aangetroffen. Een goede kwaliteit van de habitattypen wordt ook onderstreept door de aanwezigheid van de zwarte stern en groene glazenmaker, waarvan de eerste een instandhoudingsdoelstelling heeft voor Natura 2000. De aanwezigheid van een goede waterkwaliteit blijkt verder ook uit de aanwezigheid van andere kenmerkende **ongewervelden van natte milieus,** waaronder de gestreepte waterroofkever, platte schijfhoren en gevlekte witsnuitlibel, waarvoor ook Natura 2000-instandhoudingsdoelen gelden.

In de wateren komt een gevarieerde **visstand** voor van waterplantrijke schone wateren, met soorten als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad, waarvoor hier ook een Natura 2000-instandhoudingsdoel geldt. Daarnaast komen de **ringslang**, maar ook **amfibieën** als

heikikker en rugstreeppad algemeen voor. Het waterrijke gebied wordt verder door **vleermuizen** gebruikt om te foerageren, waaronder de zeldzame meervleermuis, die tevens een instandhoudingsdoelstelling in het kader van Natura 2000 heeft. De vleermuizen overwinteren onder andere in de oude waterliniewerken waarin een afgesloten ruimte is gecreëerd, bijvoorbeeld in Fort Kijkuit.

In de maanden juli tot april verblijven flinke aantallen **watervogels** op het open water, waarvan sommigen een instandhoudingsdoelstelling in het kader van Natura 2000 hebben (kolgans, grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, tafeleend, nonnetje). Voornamelijk kolganzen, grauwe ganzen en smienten verblijven hier in grote getalen. Doorgaans komen ze slapen op de grotere open wateren om overdag of 's nachts het omringend polderland af te grazen. Andere **watervogels** met een instandhoudingsdoelstelling die hier voorkomen zijn aalscholver en ijsvogel. Sinds 2016 is ook de **otter** in het gebied gesignaleerd.

Verlandingsvegetaties zijn aanwezig in de vorm van **N06.02 Trilveen**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**, **N10.01 Nat schraalland** (H7140A&B Overgangs- en trilvenen, H4010B Vochtige heiden en H6410 Blauwgraslanden), **N05.01 Moeras** (waaronder H7210 Galigaanmoerassen en H6430A&B Ruigten en zomen), **N05.02 Gemaaid rietland** en **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (H91D0 Hoogveenbossen). Deze vegetatietypen hebben allen een instandhoudingsdoelstelling in het kader van Natura 2000. Lokaal en dan voornamelijk in de door kalkrijke kwel gevoede trilvenen komt **groenknolorchis** voor, die ook een instandhoudingsdoelstelling heeft in het kader van Natura 2000. Het Hol en het gebied rond de Weersloot zijn hiervoor de belangrijkste Noord-Hollandse gebiedsdelen. Voor de trilvenen en veenmosrietlanden zijn, naast veel hogere planten, ook allerlei **mossen** en **veenpaddenstoelen** kenmerkend.

De natte veenverlandingszones zijn een zeer belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels**, waarvan een aantal een Natura 2000-instandhoudingsdoel heeft (roerdomp, woudaap, purperreiger, porseleinhoen, snor, rietzanger, grote karekiet). Ook voor de watersnip is dit gebied van belang. Rietlanden, ruigten en natte graslanden zijn verder leefgebied van kleine zoogdieren, waarvan **noordse woelmuis** en de eveneens bedreigde **waterspitsmuis** vermeldenswaardig zijn. De natte overgangsvenen vormen ten slotte ook een belangrijk leefmilieu voor aan laagveen gebonden **insectensoorten en spinnen**.

In het laatste verlandingsstadium ontwikkelt rietland zich tot het al genoemde **N14.02 Hoog- en laagveenbos**, dat onder meer een hele reeks zeldzame mossoorten herbergt. Daarnaast zijn op kleinere schaal ook bostypen die door het ontbreken van de veenbodem of door een specifieke vorm van gebruik hiervan afwijken. Dit betreft **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**, **N17.06 Vochtig hakhout**, **N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos** en **N17.03 Park- of stinzenbos**. Rond de eendenkooi (**N17.04 Eendenkooi**) groeit overigens ook bos, dat bij voorkeur uit vochtig hakhout bestaat. Alle bostypen zijn door de uitgestrektheid en deels hoge ouderdom geschikt leefgebied voor **bos- en struweelvogels** en de **boommarter**.

Potentiële natuurwaarden

In het kader van Natura 2000 is een uitgebreide lijst met urgente verbeterdoelstellingen opgesteld (‘sense of urgency’) voor een heel aantal natuurwaarden in het gebied, waarvan de meeste sterk samenhangen met het verbeteren van de waterkwaliteit en hydrologische situatie (herstellen gradiënt).

Voor veel van de deelgebieden geldt dat er voldoende ambitie is en reeds concrete plannen de waterkwaliteit te verbeteren met diverse maatregelen waaronder gebied breed baggeren om moeilijk bezinkbaar slib te verwijderen en terugbrengen van bemesting die van invloed is op waterkwaliteit. Dit moet er in resulteren dat bijvoorbeeld de Spiegelplas weer volledig kranswierwater wordt.

Daarnaast is het terugbrengen van begrazing door ganzen en exootkreeften een aandachtspunt om nieuwe verlandingssituaties op gang te krijgen en pleksgewijs ook het terugzetten van moerasbos, zodat alle verschillende stadia van verlanding en daarbij behorende biodiversiteit behouden blijven.

Nader onderzoek moet daarnaast uitwijzen hoe kwetsbare natuurwaarden beter kunnen samengaan met de recreatie in het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

In een aantal open poldergebieden liggen extensief gebruikte matig voedselrijke graslanden. Deze worden beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N12.06 Ruigteveld**, **N11.01 Droog schraalgrasland** of **N12.01 Bloemdijk**. In deze veelal oude agrarische gebieden worden op de nattere plekken onder andere bloemrijke dotterbloemhooilanden en graslanden met kleine zeggenvegetaties gevonden. Natuurwaarden zijn hier vooral te vinden in de vorm van **watervogels** (ganzen). Deze begrazen overdag de graslanden en rusten 's nachts op de grote open wateren.

Potentiële natuurwaarden

De ambitie is om het areaal extensieve graslanden fors uit te breiden ten koste van regulier (intensief) beheerde agrarische graslanden. Het gaat dan om graslanden van het type **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N10.01 Nat schraalland**, **N10.02 Vochtig hooiland** of **N13.02 Wintergastenweide** (in Horstermeerpolder). Door uitbreiding van dit areaal kan ook een impuls worden geleverd aan een robuuster watersysteem in het hele gebied.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (eendenkooi)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed veenlandschap met water- en verlandingsvegetaties																	
N04.01 Kranswierwater *incl. N2000: H3140*	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas *incl. N2000: H3150*	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H7210 en 6430A&B*	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X

N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B en groenknolorchis*	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.02 Trilveen *incl. N2000: H7140A&B en groenknolorchis*	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland *incl. N2000: H6410*	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.02 Droog hakhout	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.04 Eendenkooi	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X
Paddestoelen	X	X	X	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Vissen *incl. N2000 soorten*	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-

Amfibieën (heikikker, rugstreeppad)	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels *incl. N2000 broedvogels*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000 niet-broedvogels*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen, weekdieren) *incl. N2000: soorten*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Open landschap met extensieve graslanden																	
N10.01 Nat schraalland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.06 Ruigteveld	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Sommige vegetaties zijn op zichzelf op enige termijn vervangbaar en voor het duurzaam behoud van alle verlandingstadia is kleinschalig ingrijpen in bestaande natuur soms nodig, bijvoorbeeld door het kappen van bos, het plaggen van verruigd rietland of het graven van nieuwe petgaten. Het unieke uitgestrekte en zowel ruimtelijk als hydrologisch samenhangende laagveengebied en de randzones, moet echter als totale eenheid als onvervangbaar worden beschouwd.

Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen (A14)

1 Algemene gegevens

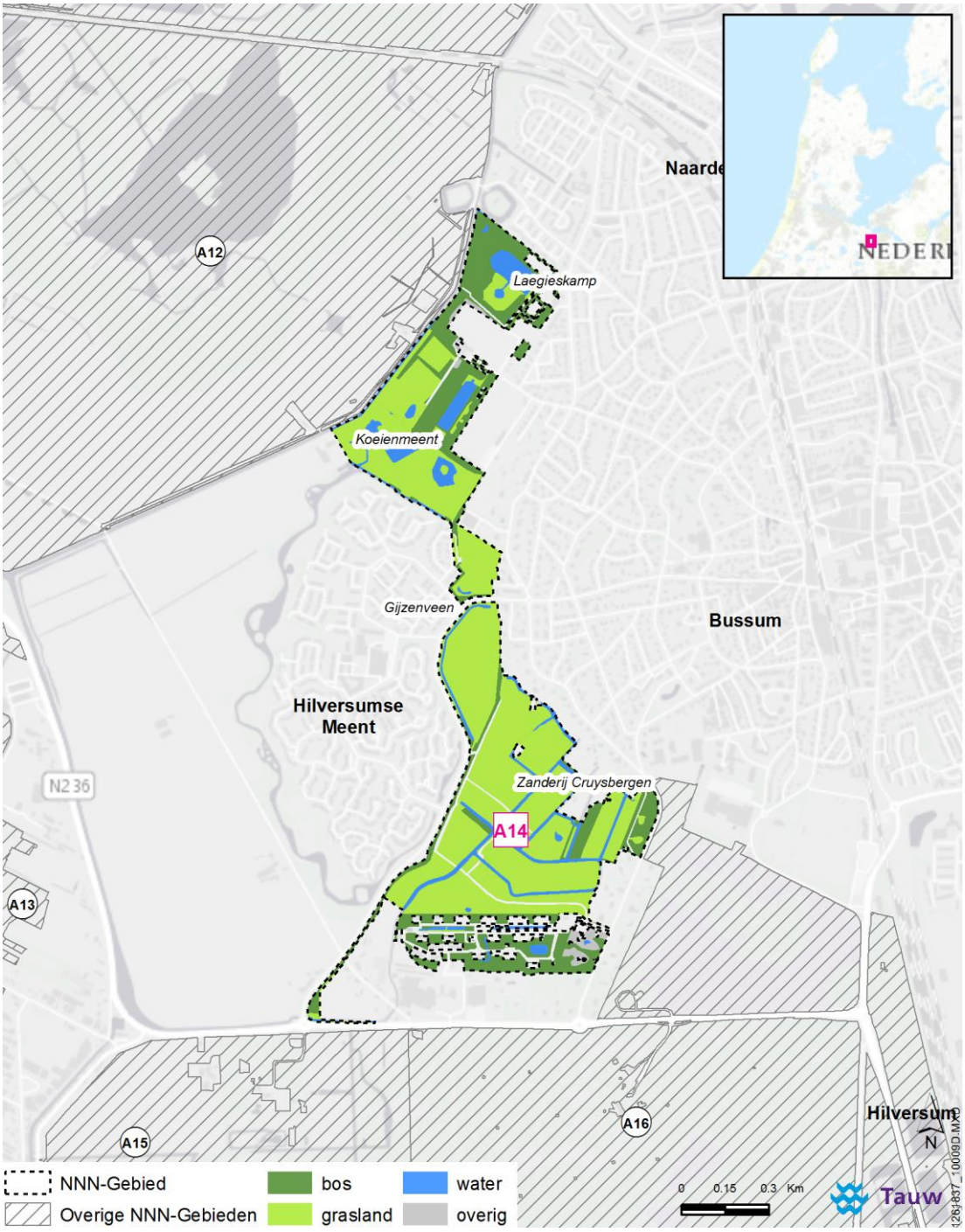
Nummer	A14
Naam gebied	Laegieskamp, Gijzenveen en Zanderij Cruysbergen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Gooise Meren, Hilversum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #94 Naardermeer (Habitatrichtlijngebied)
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	88 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten, Stichting Gooise Natuurreservaat en Gemeente Gooise Meren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen bedraagt in totaal 88 hectare. Naast bovengenoemde deelgebieden maken ook de Koeienmeent en Landgoed Nieuw Cruysbergen er onderdeel van uit. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in de aaneengesloten zone droge en natte natuur op de flank van de heuvelrug. Deze vormt op haar beurt een ruimtelijke verbinding tussen het Naardermeer en de Gooise bos- en heidegebieden.

Het noorden van het gebied (Laegieskamp) is onderdeel van het Natura 2000 gebied Naardermeer. Het gebied vormt dan ook een belangrijke verbinding voor soorten uit NNN-gebied Naardermeer en Zuidpolder beoosten Muiden (A12) richting zuid-oostelijk gelegen gebieden. De **samenhang met NNN gebieden** bestaat allereerst uit natte natuurverbindingen voor watergebonden flora en vooral fauna. Dit geldt met name voor natuurverbindingen met nabijgelegen NNN-gebieden zoals het Naardermeer en Zuidpolder beoosten Muiden (A12) en de watergangen in de 's-Gravenlandse landgoederen (A15). Daarnaast moeten drie faunagoten onder de Nieuwe 's-Gravenlandseweg in het oosten de verbinding met NNN gebied Spanderswoud en Corversbosch (A16) bevorderen, met name voor de paddentrek. Door het gebied loopt van noord naar zuid een smalle bosstrook die dient ter begeleiding van bossoorten van de laagveenbossen in Naardermeer en Zuidpolder beoosten Muiden (A12) naar de droge bossen in Spanderswoud en Corversbosch (A16). Het geringe oppervlak van deze bosstrook maakt hem ongeschikt om op zichzelf robuuste populaties te herbergen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen liggen in een overgangszone van het vochtige **veenrivierenlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied) in het noorden naar een **stuwwallenlandschap** (fysisch-geografische regio: hogere zandgronden) in het zuiden. Het gebied is ontstaan bij de opstuwing van de Utrechtse Heuvelrug in het Saalien en daarna heeft veenontwikkeling plaatsgevonden in de kwelzone aan de voet van de heuvelrug.

Het zuidelijke deel is een oude zanderij (Zanderij Cruysbergen) die compleet is afgegraven. Hier zijn de oorspronkelijke dekzanden dus verdwenen. Na de ontzanding werd het noordelijke deel gebruikt voor landbouw en uiteindelijk aangekocht door Goois Natuurreservaat. Door natuurinrichting en verschralingsbeheer is hier nu nieuwe natuur ontstaan. Rond de Hilversumse Meentweg ligt Gijzenveen. In 2013-2014 is dit opgehoogde grasland afgegraven tot op de oorspronkelijke zand- en veenbodem. In het zuidelijke deel van Gijzenveen heeft in het verleden een ‘batterij’ gelegen genaamd batterij Werk 1 Aan de Koedijk. Dat is een aarden verdedigingswerk waar manschappen konden worden gelegerd en geschut kon worden opgesteld. Het was een onderdeel van de Nieuwe Hollandse waterlinie ter verdediging van de stad Naarden. Deze batterij is begin 20e eeuw ‘opgeruimd’. Tijdens de inrichting in 2013-2014 is de ligging van de verdwenen batterij weer zichtbaar gemaakt met grondwallen en een informatiepaneel. Landgoed Nieuw Cruysbergen in het zuiden is een voormalig mobilisatiecomplex bestaande uit bos, grasland en enige wateren. De defensiegebouwen zijn gesaneerd en er zijn recent 50 woningen gebouwd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het hele gebied is laaggelegen (rond zeeniveau) ten opzichte van de hooggelegen stuwwal. Het gebied staat onder invloed van kwel vanaf de stuwwal. Deze kwel vormt in combinatie met een hoog waterpeil en een gevarieerde bodemopbouw de basis voor de aanwezige natuurwaarden. In het uiterste noorden zijn daardoor een tweetal zwakgebufferde vennen ontstaan op een lokaal lemige bodem. Deze vennen hebben een goede waterkwaliteit doordat ze kwel- en regenwater gevoed zijn. Ze zijn daardoor neutraal, zwakgebufferd en carbonaatarm. Zanderij Cruysbergen heeft een op zichzelf staand watersysteem, waar voedselrijk water wordt geweerd en voedselarm water wordt ingelaten.

Door de afgraving van de voedselrijke toplaag in zowel Zanderij Cruysbergen als in Gijzenveen verdween de oorspronkelijk bemeste bodem en kwamen voedselarme omstandigheden aan het oppervlak. Het historische verkavelingspatroon(met zanderijvaarten is nog steeds aanwezig in het landschap. Een aantal zanderijvaarten wordt begeleid door elzenbeplantingen. Op een aantal plaatsen bevinden zich natuurvriendelijke oevers. Langs Gijzenveen en zanderij Cruysbergen loopt de Koedijk; een eeuwenoude met opgaande eiken begroeide grondwal die de scheiding vormde tussen de vroegere meentgronden en de heide. In het uiterste noorden liggen direct naast het NNN-gebied een aantal sportclubs, die drukte, geluid en licht met zich meebrengen. Het zuidelijke deel is echter grotendeel gesloten voor recreanten. Hier heerst dus relatieve rust, stilte en donkerte ten opzichte van het nabijgelegen stedelijk gebied.

Huidig gebruik

Door Zanderij Cruysbergen, Gijzenveen en Laegieskamp alsmede Koeienmeent en Landgoed Nieuw Cruysbergen lopen wandelpaden die vrij toegankelijk zijn.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

Kwelgevoed open tot half open landschap met schraalgraslanden en vennen

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Kwelgevoed open en half open landschap met schraalgraslanden en vennen

Huidige natuurwaarden

Het grootste deel van het gebied bestaat uit een open vochtig landschap met extensieve graslanden die in de Zanderij Cruysbergen en Gijzenveen beheerd worden als **N10.02 Vochtig hooiland**. Hier komen veel bijzondere (pionier)soorten voor, zoals ronde en kleine zonnedauw, moeraswespenorchis, dopheide, klokjesgentiaan, pilvaren, moeraswolfsklauw, moeraskartelblad en moerashertshooi. In 2017 zijn 20 rode lijstsoorten aangetroffen.

De kwel in de Laegieskamp resulteert in zeer bijzondere vegetaties. Op de lemige bodem hebben zich vegetaties van **N06.05 Zwakgebufferde vennen** (N2000: H3130 Zwakgebufferde vennen) ontwikkeld. Daarnaast komen er soortenrijke overgangen naar **N10.01 Nat schraalland** voor, bestaande uit blauwgrasland (N2000: H6410 Blauwgraslanden) en vochtige heide (N2000: H4010 Vochtige heide). Verder ligt er ook **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. In het Laegieskamp zijn diverse herstelmaatregelen uitgevoerd, zoals het plaggen van verruigd blauwgrasland. Om de kwelinvloed in de wortelzone te versterken is de oppervlakkige afstroming van regenwater naar sloten verbeterd. Ook ten zuidwesten in het Laegieskamp is als gevolg van natuurontwikkeling een strook blauwgrasland tot ontwikkeling gekomen. In de sloten groeien hier onder andere groot blaasjeskruid en krabbenscheer. Rond de sportvelden staan bosschages die beheerd worden als **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**.

De wateren, vennetjes en poelen kennen een grote soortenrijkdom aan **ongewervelden van vochtige milieus** zoals libellen (meer dan 20 soorten). Sprinkhanen w.o. moerassprinkhaan en ook veel **amfibieën**, waaronder **heikikker**. Ook wordt regelmatig de **ringslang** aangetroffen. Voor de **das** vormen de extensieve graslanden een geschikt foerageergebied. Burchten bevinden zich op de nabijgelegen hogere stuwwallen.

Potentiële natuurwaarden

Mede door de al getroffen verbeteringsmaatregelen wordt een deel van de natuurwaarden al benut. Zanderij Cruysbergen en Gijzenveen hebben nu als actuele natuurwaarde veel pioniersvegetaties. Ondanks dat het beheer is gebaseerd op verschraling en het zorgen voor veel variatie in structuur, kan het niet anders dan dat pioniervegetatie plaats gaat maken voor andere soorten. Het gebied is nog volop in ontwikkeling. Met de tijd kunnen hier in potentie soorten uit het nabijgelegen Natura 2000 gebied voorkomen. Op de schraalgraslanden kan zich in potentie groenknolorchis vestigen, een Habitatrichtlijnsoort in het kader van Natura 2000.
Ongewervelden van natte milieus, zoals de Habitatrichtlijnsoorten zeggekorfslak, gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, kunnen hier bij het behoud van een goede waterkwaliteit met de tijd voorkomen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Kwelgevoed open landschap met extensieve graslanden en vennen																	
N06.05 Zwakgebufferd ven *incl. N2000: H3130*	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland *incl. N2000: H4010, H6410*	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Amfibieën	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen)	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Das	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Heikikker	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Het open vochtige landschap met schraalgraslanden en zwakgebufferde vennen is, mede vanwege de bijzondere abiotische situatie met kwel vanaf de stuwwal, de beperkte omvang en relatieve zeldzaamheid, onvervangbaar. Het betreft in de regio ook één van de weinige voorbeelden van een onbebouwde natuurlijke overgang van de hoge stuwwal naar het laagveenlandschap.

's-Gravelandse landgoederen (A15)

1 Algemene gegevens

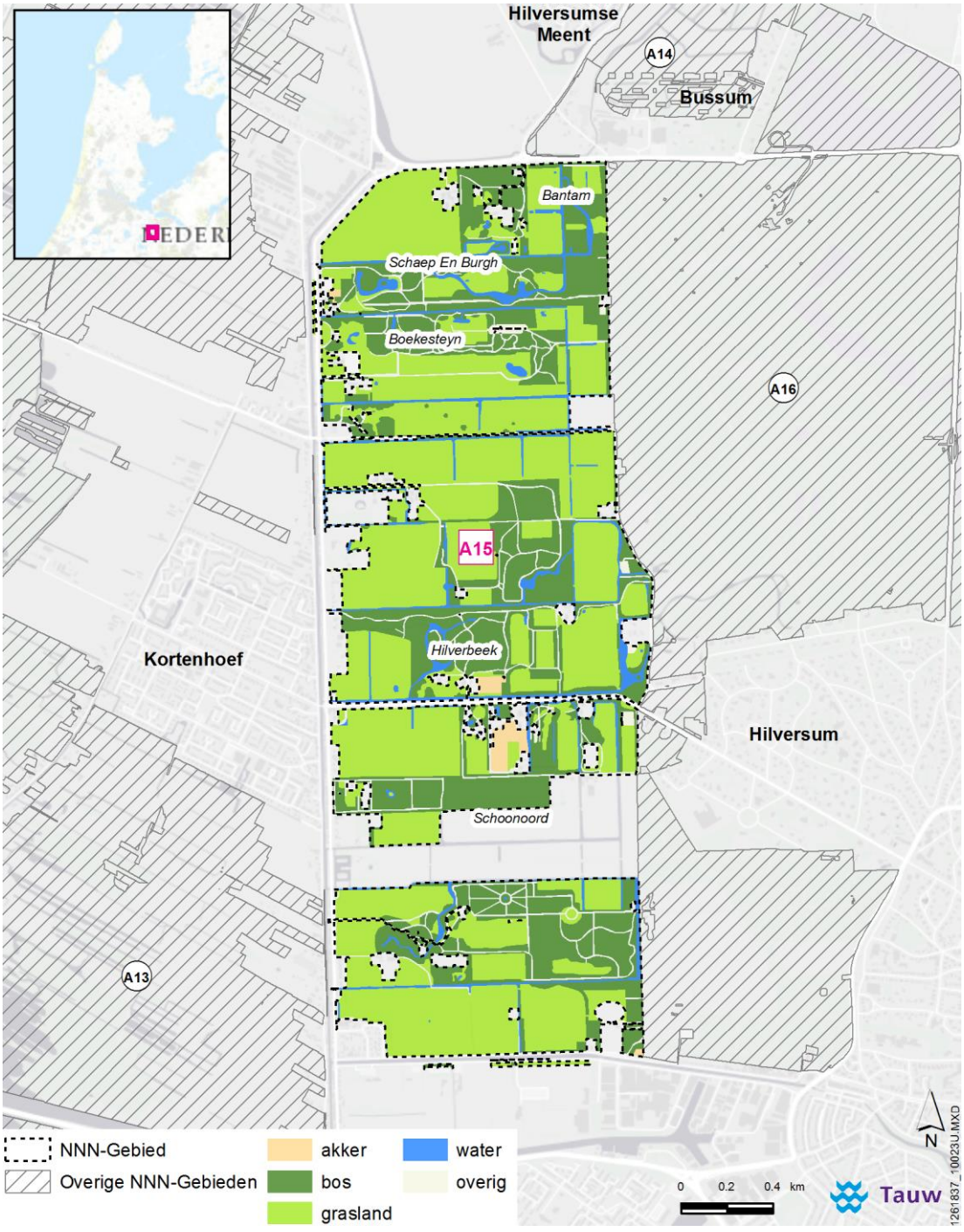
Nummer	A15
Naam gebied	's-Gravelandse landgoederen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Wijdemeren, Gooise Meren, Hilversum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	418 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de 's-Gravelandse landgoederen bedraagt in totaal 418 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in de aaneenschakeling van landgoederen met het kenmerkende kleinschalige landschap van bossen en graslanden. Ook het watersysteem vormt een verbindend element binnen het gebied.

De **samenhang met andere NNN gebieden** bestaat allereerst uit natte en droge natuurverbindingen. Dit geldt met name voor natuurverbindingen met nabijgelegen NNN-gebieden zoals Spanderswoud en Corversbosch (A16), Oostelijke Vechtplassen (A13) en Gooise zuidflank (A18). Via Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen (A14) kunnen soorten zich verplaatsen naar Naardermeer en Zuidpolder beoosten (A12).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied 's-Gravelandse landgoederen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaangeschiedenis

De 's-Gravelandse landgoederen liggen in het **stuwwallenlandschap** nabij Hilversum (fysisch-geografische regio: hoge zandgronden). Het gebied is ontstaan bij de opstuwing van de Utrechtse Heuvelrug in het Saalien en ligt op de overgang van het Hollands-Utrechtse laagveengebied en de hogere Gooise zandgronden. In de 15e en 16e eeuw vond ontginning en ontzanding plaats, wat resulteerde in de karakteristieke rechthoekige structuur in het gebied en lagere ligging dan oorspronkelijk het geval was. De 's-Gravelandsevaart werd gegraven ter ontwatering en om veen

en zand naar Amsterdam te vervoeren. De retourlading bestond uit stadsvuil, dat her en der werd opgebracht als bodemverrijking. In eerste instantie werden de gronden gebruikt als weiland en voor de verbouwing van boekweit. Al snel werden de aanwezige boerenhoven in gebruik genomen als zomerverblijf, waarbij ze werden voorzien van een aangebouwde herenkamer. In de 18e eeuw werden de in totaal 10 landgoederen verder ontwikkeld tot grote verblijven met uitgestrekte parken in de Engelse of Franse stijl.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Alle landgoederen zijn inmiddels eigendom van Natuurmonumenten, die de gebieden heeft opengesteld voor recreatief medegebruik. De cultuurhistorische betekenis komt, naast de gebouwen, onder meer tot uiting in het verkavelingspatroon en kleinschalige en gevarieerde grondgebruik. De bodem bestaat overwegend uit leemarm zand, dat deels onder invloed van verschralingsbeheer heeft geleid tot een relatief **voedselarme bodem**. Door de ligging op de flank van de Gooise stuwwal en de lage ligging staat het gebied onder invloed van **basenrijke diepe kwel**. Dit leidt tot **vochtige condities** en een **goede (grond)waterkwaliteit**. Inlaat van schoon kwelwater vindt onder andere plaats vanuit de Hilversumse Meent via het Luye Gat en de watergang aan de oostrand van 's Graveland.

Het landschap bestaat uit een kleinschalige afwisseling van graslanden en houtopstanden zoals bos en oude lanen. De **beslotenheid** is een duidelijk kenmerk van het gebied, dat aan drie kanten grenst aan provinciale wegen. Door de omvang van het gebied is er echter alleen geluidsoverlast aan de randen. Binnen de landgoederen zijn op een aantal plaatsen rustgebieden ingericht. Daar zijn de paden met takken geblokkeerd. Ook ligt het gebied op grote afstand van grote steden. Er heerst hier dus **relatieve rust, stilte en donkerte**.

Huidig gebruik

De landgoederen zijn in beheer bij Natuurmonumenten en ingericht voor zowel natuur als recreatief medegebruik, met name als wandelgebieden. De meeste noordelijke landgoederen hebben de grootste bezoekersaantallen (Schaep en Burgh, Boekesteyn en Bantam), omdat deze nabij het bezoekerscentrum liggen. Hier ligt ook een aantal fietspaden. De andere landgoederen zijn veelal alleen te voet toegankelijk en bezoekersaantallen zijn hier lager.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de 's-Gravelandse landgoederen de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Landgoederenzone op stuwwalflank met aaneengesloten bos- en parklandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Landgoederenzone op stuwwalflank met aaneengesloten bos- en parklandschap

Actuele natuurwaarden

Een groot deel van het oppervlak van het gebied bestaat uit een besloten bos- en parklandschap met (extensieve) graslanden en akkers. Hier wisselen bosschages, oude lanen en opener terreindelen elkaar af. Veel van de aanwezige bossen hebben inmiddels een natuurlijke opbouw met dominantie van eiken of beuken. Deze worden gerekend tot **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**. Met name de diversiteit aan boomsoorten in Schoonoord is noemenswaardig. Op de

locaties waar nog typische stinzenbeplanting aanwezig is wordt het bos beheerd als **N17.03 Park- of stinzenbos**. De soortenrijkdom aan planten ligt op sommige buitenplaatsen boven de 300 soorten (bijvoorbeeld in Gooilust) en de grote aantallen van soorten als dalkruid, lelietje-der-dalen, adderwortel en (wilde) narcis zorgen voor een zeer fraai en bloemrijk beeld in lente en voorzomer. Naast planten zijn ook veel **paddenstoelen** van bossen en lanen op gebufferde bodem aanwezig en ook is het gebied rijk aan bijzondere mossen en korstmossen.

De bossen en lanen vormen verder een belangrijk leefgebied voor **bos- en /of struweelvogels**, waaronder de fluiter en zwarte specht en ook de **boommarter** komt hier voor. Oude, holle bomen vormen ook een belangrijk element voor **vleermuizen**. Enkele soorten overwinteren in oude ijskelders op Schaep en Burgh en Hilverbeek. De overgangen van droog bos op zand naar extensieve (deels vochtige) graslanden is waardevol voor de **das**, die enkele burchten heeft op de landgoederen.

De graslanden worden deels extensief beheerd als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Een deel wordt nog verpacht en heeft een intensiever gebruik (bijv. rundveehouderij in Spiegelrust). Ook zijn er een aantal akkers aanwezig. Voor zover bekend zijn de natuurwaarden op de intensievere graslanden en akkers beperkt, hoewel met name dassen hier wel zullen foerageren.

In het gebied ligt een aantal watergangen en meertjes of poeltjes. Deze worden beheerd als **N04.02 Zoete Plas** en staan in ieder geval deels onder invloed van kwel vanaf de stuwwal. Lokaal staat in deze sloten doorschijnend glanswier. Op sommige locaties zijn jonge stadia van verlanding aanwezig, waaronder soms drijftillen. In de wateren komt de **ringslang** voor en in de oudere, geïsoleerde wateren ook **kamsalamander**. Deze wateren en oevers zijn ook van belang voor **ongewervelden van natte milieus**, zoals libellen.

De intensiever gebruikte en beheerde terreinen, die met name door hoge bezoekersaantallen minder of geen hoge natuurwaarden herbergen, bestaan ook uit een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden en opener terrein (**Multifunctionele natuur**). Deze dragen wel sterk bij aan het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling van de landgoederenzone als geheel en deze kwaliteit vormt daarmee de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Met name voor de nog intensief gebruikte graslanden en akkers liggen er mogelijkheden voor een extensiever en meer natuurgericht beheer in de vorm van **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** of **N12.05 Kruiden- of faunarijke akker**. Daarmee kan het belang van het gebied voor bijvoorbeeld **vogels van kleinschalig landschap** en soorten als de das verder toenemen. De ambitie is verder om een aantal dennen-, eiken- en beukenbossen om te vormen naar park- en stinzenbossen en om potenties van het watersysteem (kwel) te benutten door een aantal watergangen te dempen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (ijskelder)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Landgoederenzone op stuwwalflank met aaneengesloten bos- en parklandschap																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X

N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-
Vogels van kleinschalig landschap	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Das	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Kamsalamander	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Ringslang	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De ’s-Gravelandse landgoederen hebben een eeuwenlange historie, die heeft geleid tot het huidige zeer gevarieerde en cultuurhistorisch waardevolle landschap. De natuurwaarden van sommige extensieve graslanden zijn op zichzelf wel relatief eenvoudig vervangbaar, maar in zijn totale samenhang moet eigenlijk de hele landgoederenzone als onvervangbaar worden beschouwd.

Spanderswoud en Corversbosch (A16)

1 Algemene gegevens

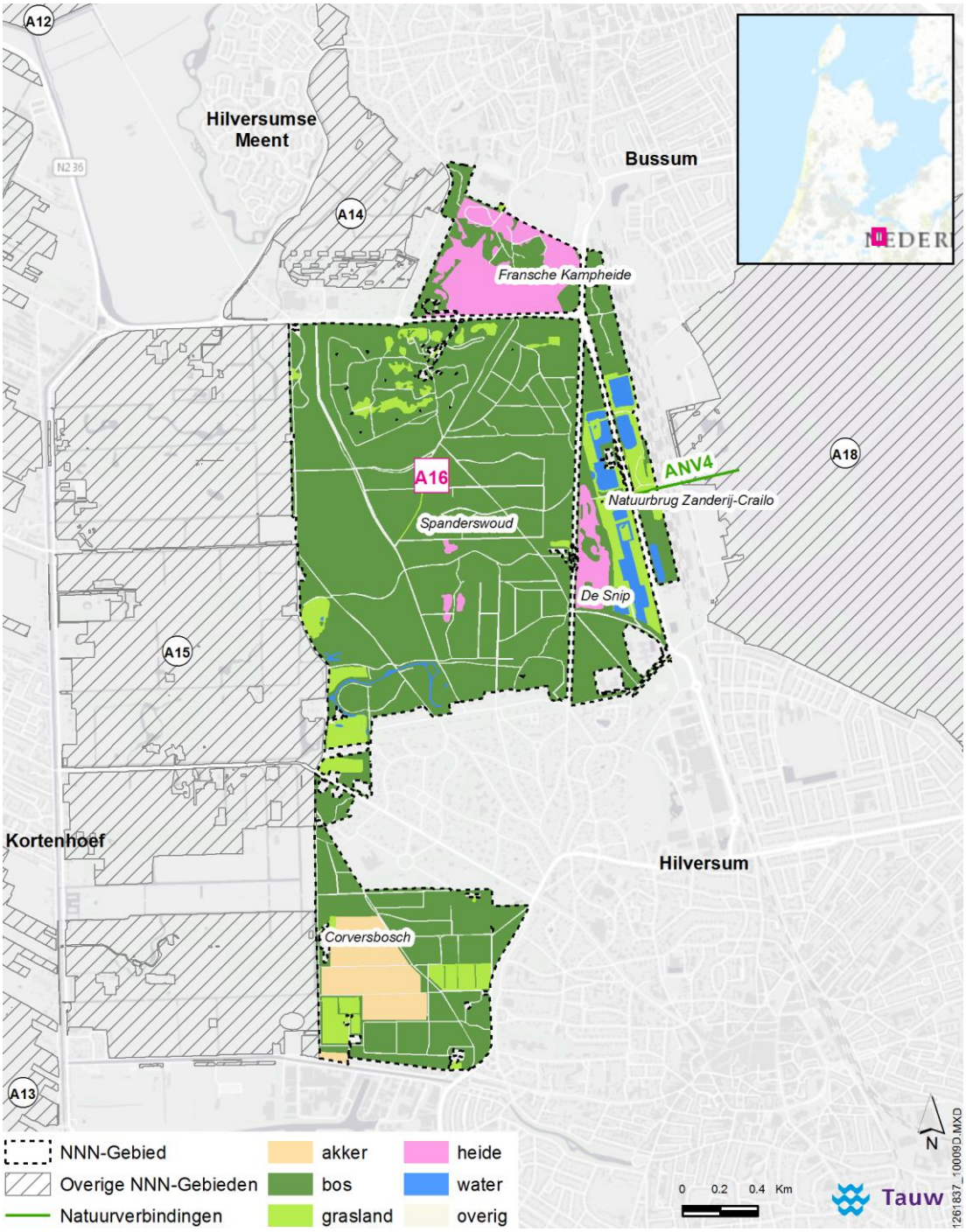
Nummer	A16
Naam gebied	Spanderswoud en Corversbosch
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Gooise Meren en Hilversum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	511 hectare
Eigendom / beheer	Natuurmonumenten, Stichting Goois Natuurreservaat

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN is onder te verdelen in drie landschappelijke eenheden: de Fransche Kampheide, het Spanderswoud en het Corversbosch. De natuurgebieden Fransche Kampheide, De Snip, Zanderij Crailoo en Natuurbrug Zanderij Crailoo maken er onderdeel van uit. De **oppervlakte** bedraagt in totaal ruim 500 hectare. De **samenhang binnen het gebied** komt vooral tot uitdrukking in de aaneengesloten bossen. De N236 scheidt de Fransche Kampheide van het Spanderswoud en het Corversbosch wordt van de rest van het NNN gescheiden door de 's-Gravelandse weg. De Fransche Kampheide is via faunatunnels en een heideverbindingszone door het Spanderswoud verbonden met het heideveld de Snip. De Snip is via de Natuurbrug Zanderij-Crailoo verbonden met de open heideterreinen van de Wester- en Bussumerheide (A18). Hierdoor is een keten van kleine en grote met elkaar verbonden heidevelden ontstaan. Zanderij Crailoo is een zandafgraving die tussen 6 en 11 m lager ligt dan de omgeving. De zanderij bestaat uit graslanden, bossen en wateren met daarin gesitueerd enkele eilanden.

In het noordwesten grenst de Fransche Kampheide aan het NNN gebied Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen (A14). Drie faunagoten onder de Nieuwe 's-Gravenlandseweg bevorderen de verbinding tussen dit gebied en de Fransche Kampheide, met name voor amfibieën. Door Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen loopt van noord naar zuid een smalle bosstrook. Deze bosstrook dient ter begeleiding van bossoorten van de laagveenbossen in Naardermeer en Zuidpolder beoostende (A12) naar de droge bossen in Spanderswoud en Corversbosch. In het westen grenzen het Spanderswoud en het Corversbosch aan de 's-Gravenlandse landgoederen (A15), waar de bossen overgaan in een meer open en parkachtig landschap. De Oude Meentweg die ertussen ligt is voorzien van amfibieëntunnels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Spanderswoud en Corversbosch en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied maakt deel uit van het landschapstype **stuwwallenlandschap** (fysisch-geografische regio: hogere zandgronden). Dit landschap is in de voorlaatste ijstijd ontstaan. Het gebied ligt op de westelijke helling van de Gooische stuwwal. Een groot deel van de stuwwal is door de bebouwing van Hilversum in beslag genomen, het NNN gebied ligt ten noorden hiervan. Het gebied bestond zo'n 150 jaar geleden uit heidevelden, ontstaan uit de kap van bos, overbegrazing met schapen en afplaggen door de potstalcultuur. De Fransche Kampheide is hier nog een overblijfsel van. Sindsdien zijn grote oppervlakten ingeplant met grove den of spontaan bebost geraakt. De naaldbossen zijn intussen deels ontwikkeld tot meer gemengde bossen of loofbossen.

Eerder, ongeveer vanaf 1700, zijn ook plaatselijk eiken geplant en beheerd als eikenhakhout en om verstuiving tegen te gaan. In het Spanderswoud is in 1981 een natuurtechnisch omvormingsbeheer gestart waardoor er veel dood hout aanwezig is. In het zuidwestelijke deel van het Spanderswoud heeft tot in 1925 zandwinning plaatsgevonden. Een laag gelegen grasland en de hierbij gebruikte vaarten, nu nog aanwezig, als kronkelende watersingels herinneren hieraan. Het Corversbosch bestaat uit relatief jong bos en enkele eeuwenoude akkers. Het Corversbosch hoorde ooit bij landgoed Gooilust. Enkele statige beukenlanen herinneren hier nog aan. In 1944 is het oude bos grotendeels kaalgekapt. Na de Tweede Wereldoorlog is het opnieuw aangeplant, vooral met naaldbomen. Tegenwoordig wordt het bos geleidelijk omgevormd tot loofbos.

In het bos-heidelandschap is halverwege de 19e eeuw gestart met een zandafgraving t.b.v. spoorbaanaanleg en stadsuitbreiding van Amsterdam. Deze zandafgraving genaamd Zanderij Crailoo, is omvangrijk, ca 100 ha groot. Er is afgegraven tot het grondwater. In de jaren '90 en tot 2003 hebben in het kader van natuurontwikkeling aanvullende vergravingen plaatsgevonden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied ligt op de westelijke helling van de Gooische stuwwal, op de overgang naar de lager gelegen 'S-Gravenlandse landgoederen. De bodem van de stuwwal bestaat hoofdzakelijk uit grove goed water doorlatende zanden en is inzijgingsgebied. Het grondwater bevindt zich in het gehele gebied dan ook op grote diepte behalve in Zanderij Crailoo waar het door de zandafgraving aan de oppervlakte is gekomen. Hier is ook open water met grondwaterkwaliteit.

De ondergrond van de Fransche Kampheide is een grofzandige smeltwaterafzetting met een podzolbodem. De Fransche Kampheide ligt op een hoogte tussen 7 en 3 meter boven NAP. Het aanwezige bos en de stuifzandheide liggen op de hoge dekzandrug en de heide en heischrale vegetatie in de wat lagere delen. In de dekzandrug heeft in het verleden zandwinning plaatsgevonden, dat nu nog te zien is door de open plek in het bos. De afwisseling van verschillende vegetaties maakt dit heideterrein bijzonder waardevol.

Het Spanderswoud bestaat voor het overgrote deel uit bos op zandgrond waardoor een keten van kleine heidevelden loopt. Deze stapstenen van heide verbinden de Fransche Kampheide met het in het oostelijk deel van Spanderswoud gelegen heideveld de Snip. Hier is een kleinschalig reliëf aanwezig met een dekzandrug die in oost-westelijk richting ligt. In de rest van het gebied zijn door vergravingen uit het verleden, diverse verstoorde bodems aanwezig. In het oostelijk deel van het terrein ligt een grofzandig vergraven podzolbodem. Naar het westen gaat dit over in voormalig stuifzand bestaande uit leemarm fijn zand. In het westelijk deel van het Spanderswoud zijn poelen aanwezig.

In het bos zijn sporen aanwezig van gebruik van het bosgebied als kampement in begin 19e eeuw.

In het Spanderswoud zijn 60 betonnen groepsschuilplaatsen uit 1918 aanwezig; de linie maakt onderdeel uit van de Nieuwe Hollandse waterlinie.

Het Corversbosch ligt op de westelijke helling van de stuwwal en er komt een brede zone van smeltwaterafzettingen voor. In deze afzettingen komt relatief veel vuursteen voor. Dit zijn veelal artefarcten die door de prehistorische mens zijn bewerkt. De smeltwaterafzettingen zijn tijdens de laatste ijstijd niet of nauwelijks met dekzand overdekt en de vuursteenhoudende afzettingen liggen hier aan het oppervlak. Dekzand komt meer westelijk lager op de helling voor. De oude akkers hebben, door hun door hun eeuwenlange plaggenbemesting, een humusrijke en sterk lemige bovengrond.

Huidig gebruik

De Fransche Kampheide en Spanderswoud, evenals De Snip, Zanderij Crailoo en de natuurbrug Zanderij Crailoo worden door het Goois Natuurreservaat beheerd. Het Corversbosch is in beheer bij Natuurmonumenten. Alle gebieden hebben naast natuur ook een belangrijke functie voor recreatief medegebruik, met name voor wandelaars, fietsers en ruiters. Op de Fransche Kampheide zijn twee dagrecreatieterreinen aanwezig met parkeerterrein. Het Spanderswoud kent drie recreatieve parkeerlocaties; deze zijn niet begrensd als NNN. Het seizoenskampeerterrein de Fransche Kamp maakt onderdeel uit van het Spanderswoud. Op de oude akkers in het Corversbosch wordt door Natuurmonumenten nog steeds (op extensieve wijze) graan verbouwd.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Spanderswoud en Corversbosch de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Boslandschap met heide en (extensieve) akkers, schraalgraslanden, poelen en wateren

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Boslandschap met heide en (extensieve) akkers, schraal graslanden, poelen en wateren

Actuele natuurwaarden

De Fransche Kampheide bestaat grotendeels uit open droge en soortenrijke heide (**N07.01 droge heide**) met circa 15 hectare bos van den, berk en eik (**N15.02 dennen-, eiken en beukenbos**). Op de heide en in het bos worden karakteristieke plantensoorten aangetroffen, zoals stekelbrem, kruipbrem, maanvaren, gewone vleugelstjesbloem, grasklokje, duivelsnaaigaren, schermhavikskruid, viltganzerik, tormentil, blauwe knoop, heidespurrie en gaspeldoorn. Op de heide maar ook in de bossen van het Spanderswoud komt de levendbarende hagedis voor.

Het Spanderswoud en het Corversbosch bestaan uit oud en jong dennenbos, Amerikaanse eiken, eikenspaartelgenbos, oud beukenbos en oude beukenlanen (**N15.02 dennen-, eiken en beukenbos**). Het Spanderswoud is een van de weinige grotere bossen waar al lange tijd een omvormingsbeheer plaatsvindt van houtproductiebos naar natuurlijk bos. Het Corversbosch kent meer recent eveneens een omvormingsbeheer van naaldbos naar loofbos. Hierdoor en door de relatieve uitgestrektheid zijn deze bossen intussen al van groot belang voor **bos- en struweelvogels**. Enkele waargenomen soorten die profiteren van het omvormingsbeheer zijn zwartkop groene specht, appelvink en zwarte specht. Sinds 2005 broeden er weer raven in het Spanderswoud. In de bossen zijn verder waarnemingen bekend van **boommarter** en met name het Spanderswoud is rijk aan bijzondere **paddenstoelen**.

In het Spanderswoud zijn stapstenen van kleine open heidevelden aanwezig (**N07.01 droge heide**) die het heidegebied de Snip met de Fransche Kampheide verbinden. In het heidegebied de Snip zijn waterpartijen aanwezig (**N04.02 zoete plas**) waar o.a. ijsvogels broeden. In de Snip en Zanderij Crailoo liggen tevens extensieve graslanden (**N10.01 nat schraalland, N11.01 droog schraalland, N12.02 kruiden- en faunarijke graslanden**). In de Zanderij Crailoo komen (natte) graslanden en heides voor met bijzondere soorten zoals dopheide, klokjesgentiaan, zonnedauwsoorten, snavelbiessoorten, moeraswolfsklauw, rietorchis, blauwe knoop, rode en stijve ogentroost, moeraswespenorchis en komen verschillende planten voor die wijzen op basenrijke kwel zoals waterdrieblad en geelhartje. Tevens zijn hier waarnemingen bekend van **rugstreeppad** en **ringslang**. De ringslang wordt verspreid in de rest van het Spanderswoud waargenomen. Deze soort vindt tevens zijn leefgebied in de aangrenzende 's Gravelandse landgoederen met vochtige weilanden, vijvers en poelen. In het grensgebied van de landgoederen en het Spanderswoud komt de **kamsalamander** voor. Deze soort heeft zijn leefgebied in de daar aanwezige poelen en omringende graslanden en bossen. De overgang van het bos van het Spanderswoud en Corversbosch naar de weilanden van de landgoederen is van belang voor de **das**. De das heeft zijn burchten in het bos en foerageert op de graslanden. In het Spanderswoud zijn enkele kleine ingesloten graslanden en een akker (**N12.02 en N12.05 kruiden- en faunarijke graslanden/akkers**) aanwezig. De belangrijkste akkerpercelen van het type N12.05 liggen echter in het Corversbosch. Hier komen bijzondere zeldzaam geworden akkerplanten voor als akkerandoorn, bleekgele hennepnetel, korensla en slofhak.

Potentiële natuurwaarden

Door de aanleg van de natuurbrug Zanderij-Crailo is een verbinding gecreëerd met de Gooische Noordflank. Hierdoor wordt verwacht dat soorten als **heikikker** en uiteindelijk ook **zandhagedis** en eventueel edelhert het gebied kunnen koloniseren. De natuurbrug ontsnippert tevens het leefgebied van reeds aanwezige soorten zoals boommarter, das, ree, kamsalamander en ringslang en dit komt de kwaliteit en samenhang van het NNN vanzelfsprekend ten goede.

De kwaliteit van de bosgebieden kan verder toenemen door toename van de ouderdom, het voorzetten van het omvormingsbeheer in de bossen (N15.02 dennen-, eiken en beukenbos) en het plaatselijk versterken/uitbreiden van de percelen met akker- en graslandbeheer (N12.02 en N12.05 kruiden- en faunarijke graslanden/akkers). In het Spanderswoud en Fransche Kampheide ligt de potentie verder vooral in versterking en (kleinschalige) uitbreiding van de heideterreinen (N07.01 droge heide). In het gehele gebied is het behoud (en zo mogelijk nog versterking) van gerealiseerde verbindingen onder of over de wegen van zeer groot belang.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities							Vereiste ruimtelijke condities									
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynami	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwa	Bestaand water- en / of	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Boslandschap met heide en (extensieve) akkers en graslanden																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N07.01 Droge heide	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X
N10.01 Nat schraalland	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalland	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Amfibieën	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
Zandhagedis	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X

6 Vervangbaarheid

Het zeer oude stuwwallenlandschap, met vele overblijfselen van historisch gebruik, is in zijn geheel (als totale samenhangende eenheid) onvervangbaar. De aanwezige natuurwaarden zijn de resultante van een samenspel van de bijzondere basis gevormd door de stuwwal, de grondwaterdynamiek, de uitgestrektheid en samenhang van de natuurgebieden en de eeuwenlange beïnvloeding door kleinschalig menselijk gebruik. Deze natuurwaarden van de droge heidevelden, oude bosgroeiplaatsen en eeuwenoude akkers zijn nagenoeg onvervangbaar.

Gooi Noord (A17)

1 Algemene gegevens

Nummer	A17
Naam gebied	Goois Noord
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Huizen, Blaricum, Gooise Meren, Laren
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #77 Eemmeer & Gooimeer Zuidoever (Vogelrichtlijngebied) • Aardkundig monument (stuwwal, sandr, smeltwaterdalen, dekzand, klifje, aanwasvlakte langs randmeren)
Gebruik / functie	Natuur en recreatie
Oppervlakte NNN	1176 hectare
Eigendom / beheer	Stichting Goois Natuurreservaat, Staatsbosbeheer (Naardermeent en Valkeveen), Agrarische Stichting Blaricum en particulieren

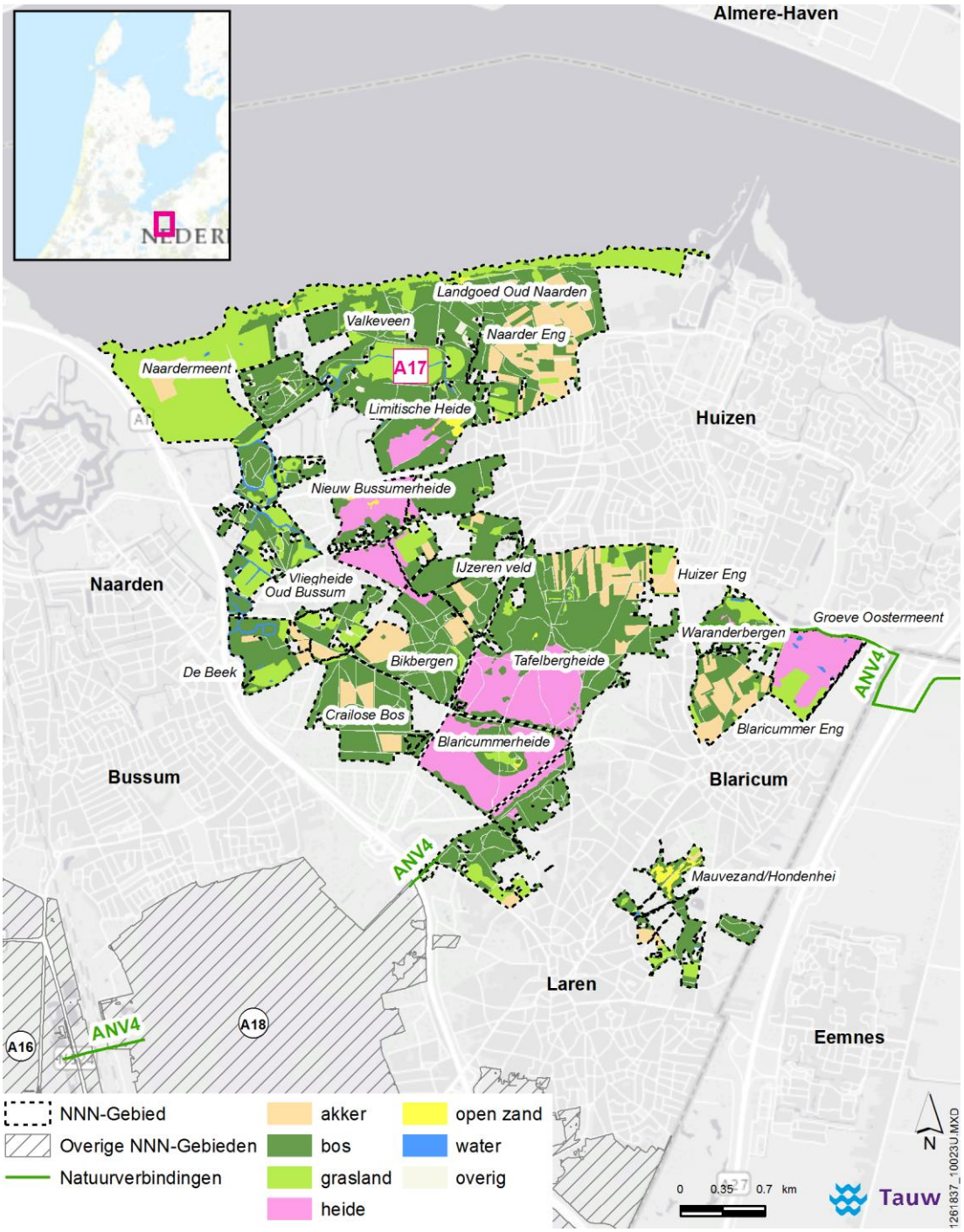
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Met een **oppervlakte** van bijna 1200 ha vormt de Gooi Noord een grootschalig natuurgebied. Het gebied is het noordelijk sluitstuk in de keten van natuurgebieden van het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug. Het gebied strekt zich uit over de overgang van de stuwwal van Laren en Huizen naar het Gooimeer. Door de ligging op de overgang van hoog en droog naar laag en nat kent het gebied een grote variatie aan natuurwaarden. Een strook rietmoeras aan de noordrand van het gebied is, net als de polder Naardermeent in het noordwesten, onderdeel van het Natura 2000-gebied Eemmeer & Gooimeer Zuidoever in het kader van de Vogelrichtlijn. De Gooise Noordflank wordt begrensd door de A1 in het westen, het Gooimeer in het noorden, de A27 in het oosten en de bebouwing van Laren in het zuiden. Naast kleinere wegen die het gebied doorsnijden zijn er vanaf de A1 twee grotere doorgaande wegen, namelijk de N527 naar Huizen en de N526 naar Blaricum. Onder beide wegen liggen faunatunnels. De belangrijkste natuurverbinding met de Gooi Midden en Zuid (A18) loopt via het Laarderhoogt Ecoduct over de A1.

De **samenhang** binnen het gebied wordt gedragen door de natuurlijke overgangen van de natte en lager gelegen kustzone van het Gooimeer naar de hogere en droge gelegen delen op de stuwwal. Daarnaast is er een sterke samenhang in de onafgebroken keten van moeras en vochtige graslanden langs de Gooimeerkust. De drogere delen op de stuwwal bestaan uit een groot aantal kleinschalige min of meer samenhangende bos- en heideterreinen, stuifzanden, enggebieden, landgoederen en zanderijen. Deze sluiten aan op diverse niet tot NNN-gebied behorende groene villa- en woonwijken, bedrijfsgebouwen en dergelijke. De bosterreinen zijn door lanenstructuren onderling verbonden. In het uiterste oosten ligt een voormalige zandgroeve (Groeve Oostermeent). Deze groeve met natte natuur vormt een belangrijke schakel in de oost-

westverbinding tussen de natuurgebieden in het Gooi en de polders van Eemland in de provincie Utrecht. Via watergangen zijn veel van de nattere delen van het NNN gebied, waaronder enkele zanderijen, met elkaar verbonden. De samenhang met andere NNN gebieden ligt in de zuidelijk aangrenzende bossen en heiden op de stuwwal (NNN gebied A18 GooiMidden en Zuid) en de natte verbindingen van de oeverzone van het Gooimeer richting de moerasoevers van A22 de Kampen en A20 Bossen Muiderberg. Hierdoor is ook op grote schaal een samenhangend geheel van natte en droge natuur die van regionaal belang is voor soorten van zowel natte natuur zoals ringslang als soorten van heide en bos zoals levendbarende hagedis en das.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Gooise noordflank en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het grootste deel van de Gooise Noordflank maakt deel uit van het landschapstype **stuwwallenlandschap** (fysisch-geografische regio: hogere zandgronden). Alleen het deelgebied Naardermeent is onderdeel van het **landschap voormalig Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: hogere zandgronden). De stuwwal van Laren en Huizen is iets minder oud dan die van Hilversum (A18), maar wel hoger. Hoogste punt is de Tafelberg (> 36 m NAP). De bodem van de stuwwal bestaat uit grove zandgronden met inspoelingsprofielen (podzolgronden), naar het noorden toe overgaand in lager gelegen zandgronden zonder duidelijke bodemontwikkeling. Ook de polder Naardermeent bestaat uit zandgronden, in het noordwesten overgaand in kalkrijke kleigrond. Op de enggronden is de bodem in voorgaande eeuwen opgehoogd met heideplagsel en zijn oude akkerbodems met een dikke humeuze bovenlaag gevormd (van noord naar zuid de Naarder, Huizer en Blaricummer Eng). Deze engen zijn nu nog goed herkenbaar als open terreinen in de vorm van akkers en droge schrale graslanden. In het gebied zijn verschillende zanderijen aanwezig. Hier is door zandwinning het maaiveld verlaagd. De zanderijen zijn veelal systematisch afgegraven en hebben een bijbehorend slootpatroon. De aanvankelijke loofbosbegroeiing op de stuwwal heeft in de loop der tijd door intensivering van gebruik plaats gemaakt voor heidevelden en landbouwgronden. Door verschraling is een aantal heidevelden gaan verstuiven. Na 1700 heeft herbebossing plaatsgevonden, onder meer door de aanleg van landgoederen o.a. Crailo en Oud-Naarden. Later werden grote delen van de heiden ingeplant met naaldhout en eikenhakhout. De kust van het Gooimeer is gevormd door afslag van de stuwwal als gevolg van de vroegere getijdenbeweging. Door afzetting van het vrijgekomen zand ontstonden de huidige, uitgestrekte ondiepten. Langs de voormalige klifkust liggen nu fraaie oeverlanden en moerassen op de overgang van het water naar de stuwwal.

Aardkundig monument

De stuwwal met sandr, de smeltwaterdalen, het dekzand en de klif in dit gebied laten de klimaat- en ontstaansgeschiedenis van Noord-Holland goed zien. Deze abiotische verschijnselen zijn van aardkundig belang en de provincie wil deze beschermen. Een groot deel van de Gooische Noordflank is daarom onderdeel van het aardkundig monument Stuwwallengebieden van het Gooi (AM9). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden bij de afweging moeten worden meegenomen. Er moet hierbij naar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het meest zuidelijk gelegen deelgebied Mauvezand/Hondenhei bestaat uit een aantal kleine, deels verboste, open terreinen met heiderestanten en stukken nog levend stuifzand. Het is een wandel- en speelgebied tussen Blaricum en Laren. De bijnaam "Hondenhei" zegt iets over het gebruik van de terreintjes. In een vroeger nat gedeelte met dopheide is de Mauvevijver uitgegraven. Het Mauvezand ligt geïsoleerd van de andere deelgebieden in het NNN door het tussengelegen stedelijk gebied van Laren. Ten noorden van Laren ligt een snoer van droge heideterreinen van zuid naar noord: de Blaricummerheide, Tafelbergheide, Vliegheide, Nieuw Bussummerheide en Limitische heide. Op de Limitische heide is ook stuifzand aanwezig. In het bos Bikbergen is een aanzet gemaakt voor een heidecorridor tussen de Vliegheide en de Tafelberg- en Blaricummerheide. De laatste wordt verbonden via de Noorderheide en het ecoduct Laarderhoogt met de grotere heideterreinen van de Gooi Midden en Zuid (A18). De Blaricummerheide wordt door de zandweg "De Oude Naarderweg" van de Tafelbergheide gescheiden. Samen vormen ze één gebied. De Tafelbergheide is een hoog gelegen, glooiend heideterrein. Het landijs in de op ‘’e na laatste ijstijd heeft deze hoogteverschillen veroorzaakt. De Tafelberg is een uitkijkpunt met een top van 36,4 m boven NAP het hoogste punt van het Gooi. In de hei liggen veel kuilen. De grotere kuilen zijn leemkuilen. De bewoners van het Gooi haalden hier vroeger de leem, een soort klei, vandaan om er de vloer en het erf van hun boerderij mee te verharden. Op de leemrestanten in en om de kuilen komt een bijzondere flora voor die uniek is voor Nederland. Uit de andere, meestal wat kleinere kuilen werd grint of (metsel)zand gehaald. Ook op de Blaricummerheide ligt een aantal kuilen met een bijzondere flora. Om deze planten te beschermen zijn de kuilen afgerasterd om zo betreding door mens en dier te

verhinderen. Ten noorden grenst de Tafelbergheide aan de Huizer Eng. De Huizer Eng bestaat uit een oude landschapsstructuur met eikenbos, akkers en houtwallen. Grote delen zijn natuurlijk en bedekt met bos of schraalgrasland.

De Vliegheide is het restant van een vroeger veel groter heidegebied. Bos en een dunbebouwde villawijk met veel groen hebben de plaats van de heide ingenomen. De Nieuw Bussummerheide en Limitische heide zijn kleinschalige landschappen van heide, open zand met overgangen naar bos. De Limitische Heide ligt aan de rand van het vroegere Naardense ontzandingsgebied. Tot "de Limiet" (grens) mocht zand worden gewonnen. De heide is in de loop der jaren gedeeltelijk verbost. In het gebied ligt een klein maar nog levend. Het gebied kent door de vele bossen, lanen en in het groen ingebedde bebouwing een overwegend besloten karakter. De heidevelden zijn relatief klein (vergeleken met die van de Gooise Zuidflank) en reliëfrijk. De openheid wordt hier steeds begrensd door bosranden.

Tussen de Vliegheide en de Tafelbergheide liggen de bossen van Crailose bos, Bikbergen, Sijsjesberg en IJzeren veld. De bossen in dit gebied bestaan overwegend uit naaldbomen. Ook zijn er enkele delen voormalige eikenhakhoutbos aanwezig dat doorgeschoten is. Met name in Bikbergen en Crailo is een rijke schakering aan verschillende kleine bosopstanden aanwezig.

In de bossen liggen enkele akkers. Het gebied is met name van belang vanwege het landgoedkarakter. Dit iuit zich in de indrukwekkende oude bomen, beukenlanen en bosaanleg met uitheemse naaldboomsoorten. De landgoederen de Beek en Oud Bussum maakten vroeger deel uit van het "Bosch van Bredius". Het geheel van bossen, lanen met oude bomen en akkers zijn zowel landschappelijk als ecologisch waardevol. In de Beek is een zanderij aanwezig die iets meer dan een halve meter onder het maaiveld ligt. De bijbehorende sloten zijn gegraven als voortzetting van de zandafgravingen rond Naarden om zo het landschap te verfraaien. Deze zanderijvaarten en waterpartijen zijn deels verbonden met de watergangen in de omgeving waaronder het slotenpartroon van het landgoed Nieuw Valkeveen. Het landgoed Nieuw Valkeveen is aangelegd in een voormalige zanderij. Dit landschapspark bestaat uit kronkelende paden, kanalen met bruggen en eilanden.

De Groeve Oostermeent bestaat uit een voormalige zandgroeve en een onvergraven hoger deel, gescheiden door een tot 3 m hoge steilwand. Het lage deel wordt gekenmerkt door een vrijwel open landschap met droge en vochtige tot natte heide, schraal grasland en door poelen en kwelsloten. Het kwelwater is afkomstig uit de Blaricumer Eng en de Warnadebergen. Ten zuiden van de groeve is een matig voedselrijk grasland aanwezig (in ’t Harde). De Naarder Eng ligt in het noordoosten op de kop van de stuwwal van Laren en Huizen. De stuwwal eindigt hier bij het Gooimeer. Het maaiveld verloopt abrupt van hooggelegen bosgrond naar een rietoeverzone, de voormalige klifkust van de Zuiderzee. Landinwaarts is een afwisselend gebied met bossen, houtsingels en –wallen en akkers die al eeuwenlang als bouwland in gebruik zijn. De bossen bestaan uit eikenbos en aangeplant naaldbos. Het kleinschalige cultuurhistorische engenlandschap met bijzondere akkerflora zijn belangrijke waarden van dit gebied. Ten oosten van de Naarder Eng ligt een ‘koedijk’ op de grens met de vroegere meent (nu sportpark de Wolfskamer) en ten westen ligt het landgoed Oud Naarden. Het landgoed ligt aan het Gooimeer en ook hier is de bijzondere gradiënt van kust naar stuwwal zichtbaar. De klif van circa 3 meter hoog geeft aan waar de Zuiderzee het land heeft afgekalfd. Het bosrijke landgoed grenst in het westen aan het recreatie gebied Oud Valkenveen. Dit recreatiegebied bestaat deels uit een speelpark en deels uit bossen en oeverlanden. In de bossen van Oud Valkenveen ligt een klein heideterrein. In het westen gaat de brede grillig gevormde verlandingszone aan de oever van het Gooimeer via een glooiende wal over in het weidegebied Naardermeent. Deze graslanden zijn vooral van belang voor vogels. In het gebied komen diverse ‘bergjes’ voor. Dat zijn natuurlijke hoge punten die zijn ingericht als uitkijkpunten. Het betreft Sijsjesberg, Eukenberg, Trapjesberg, Tafelberg, Aalberg.

Er zijn in het gebied zeer oude menselijke sporen gevonden (in de Naarder eng). Het gaat om bewerkte stenen werktuigen van de paleolithische mens. Er is één grafheuvel bekend in het gebied. De Noorderheide is archeologisch rijksmonument.

De Oostdijk is een voormalige zeewerende dijk die aansluit op de Vestingstad Naarden.

In noord-zuid richting zijn restanten aanwezig van de zogenaamde veldposten van de Voorstelling van Naarden daterend van de mobilisatie 1914-1918. Deze liggen op de Blaricummer- en Tafelbergheide, Ericaterrein en in de Naarder eng. Ze bestonden uit aarden wallen, schansen, greppels, loopgraven, geschutsopstelplaatsen en primitieve onderkomens manschappen.

Door het besloten karakter is er in het gehele NNN gebied, ondanks de aanzienlijke recreatieve druk, toch sprake van een grote mate van rust, stilte en donkerte. Dit is echter niet het geval in de omgeving van bewoningsconcentraties en langs de drukkere wegen N526 en N527. De heideterreinen kennen een groot wandel- fiets- en ruiterpadennetwerk en kennen daardoor overdag weinig rust. Er zijn diverse parkeer- en dagrecreatieterreinen aanwezig zoals aan de Fazantweg, Driftweg en Langerhuizenweg, Oud-Bussummerweg, Crailoseweg, Oud Naarderweg en Burg. Le Coultredreef.

Huidig gebruik

Verreweg het grootste deel van dit NNN-gebied wordt door het Goois Natuurreservaat beheerd. Kleinere delen zijn in particulier eigendom of van gemeenten. De Naardermeent wordt beheerd door Staatsbosbeheer. De Naardermeent wordt als grasland beheerd en de aangrenzende oeverzone als rietland. De meeste gebieden hebben naast natuur ook een belangrijke functie voor recreatief medegebruik, met name voor wandelaars. De gebieden zijn belangrijk als uitloopgebied voor de inwoners van Blaricum en Huizen. Om verstoring van de natuur zoveel mogelijk te voorkomen is het padenstelsel zo ingericht, dat er rustige plekken overblijven (zonering). Er is een hondenaanlijnregeling van kracht. Aan de randen zijn op een aantal plaatsen parkeerplaats en dagrecreatievoorzieningen aanwezig. Sommige delen van de terreinen zijn vanwege de kwetsbaarheid afgesloten. De meeste heidevelden zijn de afgelopen decennia geplagd, aanvankelijk grootschalig, later in smallere stroken. Om dichtgroeien tegen te gaan wordt begrazing met schapen en runderen toegepast.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Gooise noordflank de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stuwwal met afwisselend bos- en heidelandschap
- Landgoederenlandschap
- Engenlandschap
- Klifkust met oeverlanden langs het Gooimeer

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stuwwal met afwisselend bos- en heidelandschap

Actuele natuurwaarden

Het gebied is geomorfologisch, landschappelijk en cultuurhistorisch van groot belang. Deze aspecten zijn ook bepalend voor de aanwezige natuurwaarden. De Tafelberg- en Blaricummerheide, maar ook de kleinschaligere Vliegheide, Nieuw Bussumerheide en Limitische heide bestaan grotendeels uit **N07.01 Droge heide.** In Oud Valkeveen is tevens een klein perceel met heide aanwezig. De heiden zijn omringd door **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos.** Alle heidegebieden, tevens het kleine heidegebied van Oud Valkeveen, is belangrijk leefgebied van de levendbarende hagedis. De afwisseling in heide en bossen vormen ook het leefgebied voor de hazelworm en **das.** In de heidegebieden broeden **vogels van heide en open zand** zoals

roodborsttapuit, boomleeuwerik en veldleeuwerik. Deze gebieden zijn tevens van belang voor **ongewervelden van droge milieus** zoals heivlinder en heideblauwtje. De Limitische heide was tot voor kort de enige plek in het Gooi waar de **zandhagedis** voorkwam. Inmiddels is de soort ook waargenomen in de Nieuw Bussummerheide. Het voorkomen van de zandhagedis is regionaal van grote waarde. Het gaat om een bronpopulatie die belangrijk is voor verdere verspreiding in het Gooi. In het Mauvezand bevinden zich enkele kleinschalige **zandverstuivingen (N07.02)** en **e**en oppervlakte **N11.01 Droog schraalgrasland.** De droge schraalgraslanden zijn ook bij de Waranderbergen, de Blaricummerheide en langs de noordrand van de Naardermeent te vinden. De Tafelberg- en Blaricummerheide zijn rijk aan korstmossen. In de leemkuilen groeien heischrale vegetaties, met soorten als rozenkransje en grote tijm en in de omgeving ervan bosaardbei.

De Groeve Oostermeent bestaat grotendeels uit **N06.04 vochtige heide.** In de Groeve Oostermeent groeien, in door kwel beïnvloede poelen en sloten, bijzondere vegetaties die in het Gooi vrijwel niet voorkomen. Hier groeien planten van vennen en in de vochtige tot natte heide soorten als klokjesgentiaan, geelhartje en grote wolfsklauw (van deze soort de enige vindplaats in het Gooi). In de Groeve Oostermeent komt de levendbarende hagedis voor en er zijn waarnemingen van de **ringslang**. Daarnaast is de Groeve leefgebied voor de **rugstreeppad**. De groeve is belangrijk leefgebied voor **ongewervelden van natte milieus** waaronder libellen. In de steilwand van Groeve Oostermeent broeden oeverzwaluwen.

Potentiële natuurwaarden

De belangrijkste potentie ligt in het creëren van een heidecorridor van de Tafelbergheide naar de Vliegheide door omzetting van bos naar open terrein met schrale graslanden en heide. Hierdoor worden de bestaande heideterreinen aanzienlijk vergroot en ontstaat een grootschalig samenhangend heidegebied met veel overgangssituaties naar bos en andere biotopen. Bij de ontwikkeling van deze grotere heideterreinen speelt begrazing door rondtrekkende schaapskudden en begrazing door verschillende runderrassen een belangrijke rol. Door aangepast begrazingsbeheer dan wel maaien en verschralen zijn er goede mogelijkheden voor verhoging van de natuurwaarde van bloemrijke graslanden tot **N11.01 Droog schraalgrasland**.

Kernkwaliteit: Landgoederenlandschap

Actuele natuurwaarden

De bossen van de landgoederen bestaan uit grotendeels uit **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos.** Op landgoederen de Beek, Oud Bussum en het bos ten zuiden van de Blaricummerheide is **park- of stinzenbossen (N17.03)** aanwezig. Nabij Valkenveen ligt een perceel met **N14.03 Haagbeuken- en essenbos.** De landgoedbossen waaronder IJzeren Veld, Bikbergen, Crailoo, Oud Naarden, de Beek en Oud Bussum kennen een rijke broedvogelstand met roofvogels en **bos- en struweelvogels** waaronder holenbroeders. De landgoederen met lanen en oude bomen zijn belang voor **vleermuizen**. Soorten als de rosse vleermuis hebben hun verblijfplaats in oude bomen. De laanstructuren en vele watergangen op de landgoederen zijn voor vleermuizen van belang als vliegroute en foerageergebied. De bossen in combinatie met de heidevelden en graslanden in de omgeving zijn uitstekend leefgebied voor de **boommarter** en de **das.** De bossen van de landgoederen zijn rijk aan **paddenstoelen**. Op de landgoederen zijn tevens akkers (**N12.05 Kruiden- of faunarijke akkers)** en graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijke graslanden)** aanwezig. Op verschillende landgoederen liggen watergangen en waterpartijen (**N04.02 Zoete plas**). Op Landgoed de Beek en Nieuw Valkeveen zijn zanderijen met bijbehorende zanderijvaarten aanwezig. Op Landgoed de Beek welt het water welt ter plekke uit de beekbodem en is van goede kwaliteit. Deze zanderijvaarten zijn niet alleen cultuurhistorisch van belang maar vormen tevens met andere watergangen een samenhangend biotoop voor soorten van natte natuur zoals de **ringslang** en **ijsvogel.**

Potentiële natuurwaarden

De belangrijkste potentie ligt in een omvorming naar een natuurlijker bos met behoud van het landgoedkarakter. Hierdoor ontstaat een gevarieerde structuur in het bos. Dit komt ten goede voor alle soorten van (oude) bossen zoals boommarter, vleermuizen en bosvogels. De

ontwikkeling van lager gelegen vochtige graslanden in de zanderijen kan de ecologische waarde van het geheel aan natte en vochtige natuur versterken.

Kernkwaliteit: Engenlandschap

Actuele natuurwaarden

Op enkele plekken is de bodem in voorgaande eeuwen opgehoogd met heideplagsel en zijn oude akkerbodems met een dikke humeuze bovenlaag gevormd (van noord naar zuid de Naarder Eng, Huizer Eng, Wanderbergen en Blaricummer Eng). Deze engen zijn nu nog goed herkenbaar als open terreinen in de vorm van akkers (**N12.05 Kruiden- of faunarijke akkers)** en droge schrale graslanden **(N11.01 Droog schraalgrasland)**. De waarden van deze terreinen liggen in de oorspronkelijkheid van het kleinschalige englandschap in samenhang met de teelt van historische gewassen. In het engenlandschap zijn kenmerkende flora van zowel wintergraanakkers als zomergraanakkers aanwezig. Op verschillende akkers groeit kenmerkende flora zoals bolderik en bleekgele hennepnetel. In de Huizer Eng is een zandafgraving aanwezig met een gevarieerde schraalgrasland vegetatie. Ook in de Waranderbergen zijn bijzondere schraalgraslanden aanwezig.

Potentiële natuurwaarden

In de aanwezige akkers (engen) kunnen de natuurwaarden erop vooruit gaan door een toename van op akkerflora en akkerfauna gericht beheer (**N12.05 Kruiden- of faunarijke akker**).

Kernkwaliteit: Klifkust met oeverlanden langs het Gooimeer

Actuele natuurwaarden

De oeverlanden langs het Gooimeer zijn aardkundig van belang vanwege de klifkust als restant van de overgang van het stuwwallenlandschap naar de voormalige Zuiderzee. De strook bestaat uit **N05.01 Moeras** en **N10.02 Vochtig hooiland**. De oeverzone in combinatie met het open water van het Gooimeer is belangrijk leefgebied voor de **meervleermuis,** met name als migratieroute**.** De strook met moeras, vochtig hooiland en de Naardermeent maken deel uit van het Natura 2000-gebied Eemmeer & Gooimeer Zuidoever vanwege het belang voor verschillende **watervogels** (Natura 2000 niet-broedvogelsoorten). In de rietstrook broeden **moeras- en rietvogels**, maar ook nachtegaal. De moeraszone is van groot belang als leefgebied en verbindingszone voor de **ringslang**. De graslanden van Naardermeent bestaan uit **N12.02 Kruiden en faunarijk grasland.** Deze graslanden zijn tevens van belang als foerageergebied voor kwalificerende niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied Eemmeer en Gooimeer Zuidoever waaronder kleine zwaan, smient en grauwe gans. Het belang als broedgebied van de Naardermeent voor weidevogels is daarentegen beperkt, vermoedelijk vanwege het ingesloten karakter van het gebied.

Potentiële natuurwaarden

Mogelijk kan door een gericht beheer van het rietland en de graslanden de betekenis voor de avifauna en ook de floristische waarde nog vergroot worden. De **otter** kan in de toekomst de moeraszone langs het Gooimeer gebruiken als leefgebied én als migratieroute. Het is onduidelijk waarom de dichtheid aan weidevogels in de Naardermeent zo laag is. Het gebied ligt weliswaar ingesloten door A9, Gooimeer en de bossen van Valkeveen, maar verder is er weinig verstoring.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (stuifzand)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stuwwal met afwisselend bos- en heidelandschap																	
N06.04 Vochtige heide	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N07.01 Droge heide	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N07.02 Zandverstuiving	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Das	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Zandhagedis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Landgoederenlandschap																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijke graslanden	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Das	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Engenlandschap																	
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X

Klifkust met oeverlanden langs het Gooimeer																	
N05.01 Moeras	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijke graslanden	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
Watervogels (*incl. N2000 verschillende niet-broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het vele millennia oude stuwwallandschap met leesbare sporen van smeltwatererosie en zandverstuivingen is onvervangbaar. Aardkundig is ook de klifkust waar de stuwwal overgaat in de voormalige Zuiderzee onvervangbaar. Om deze aardkundige verschijnselen te beschermen is dit gebied onderdeel van een aardkundig monument. De aanwezige natuurwaarden zijn de resultante van een samenspel van de uitgestrekte restanten van deze stuwwallen, stuwwalflanken en stuifzanden waarop zich gedurende eeuwen menselijke beïnvloeding heeft gemanifesteerd. De natuurwaarden van de droge heidevelden, de leemkuilen en zandgroeves met kwelsituaties, de landgoederen en oude bosgroeiplaatsen zijn nagenoeg onvervangbaar.

Gooi Midden en Zuid (A18)

1 Algemene gegevens

Nummer	A18
Naam gebied	Gooi Midden en Zuid
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Gemeente(n)	Hilversum, en Laren
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Aardkundig monument gebied (stuwwal, stuifzand, vennen)
Gebruik / functie	Natuur en recreatie
Oppervlakte NNN	2210 hectare
Eigendom / beheer	Stichting Goois Natuurreservaat, Natuurmunumenten en particulieren.

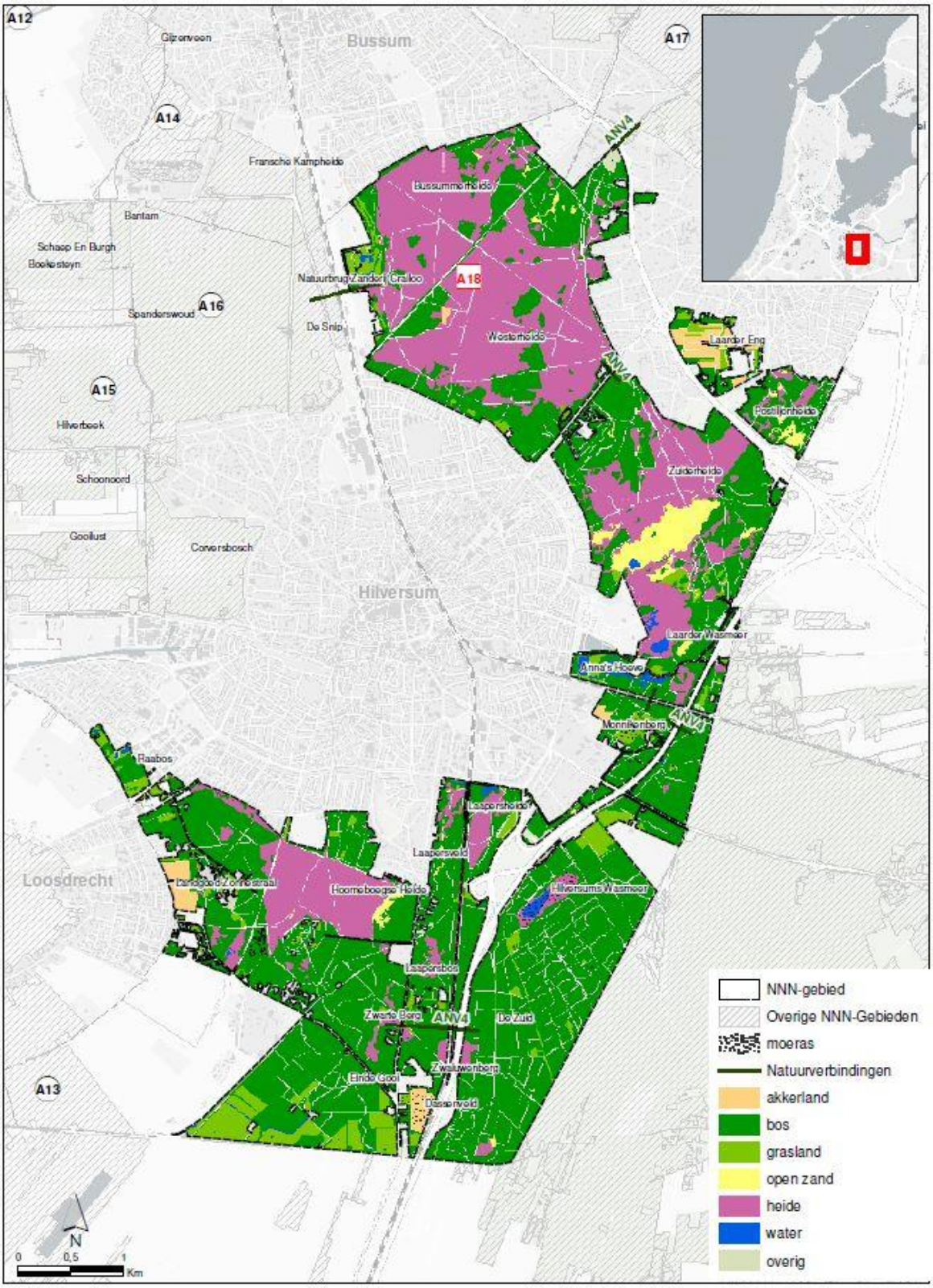
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Met een **oppervlakte** van ruim 2200 ha vormt de Gooise zuidflank een grootschalig natuurgebied. De **samenhang** binnen het gebied wordt vooral bepaald door de aaneengeslotenheid van afwisselend bossen en heidegebieden rondom de noord- oost- en zuidzijde van Hilversum. En begrensd door de bebouwing van Bussum en Laren in het noorden en de provinciegrens met Utrecht in het zuiden en oosten. In het gebied ligt een aantal doorsnijdingen die de samenhang in het gebied doorbreken. De belangrijkste doorsnijdingen zijn de A27 en de N417 (Hilversum-Hollandse Rading) in het oosten en zuiden, de N415 en spoorlijn beide naar Baarn in het oosten en de A1 en de N525 (Hilversum-Laren) in het noorden. Door de realisatie van natuurbruggen worden belangrijke barrières opgeheven en wordt de samenhang binnen het gebied, maar ook met aanliggende NNN-gebieden, versterkt. Het noordelijk deel van het gebied staat via de Natuurbrug Zanderij-Crailoo (over spoorlijn en N524 Hilversum-Bussum) in verbinding met het Spanderswoud (A16). Via de natuurbrug Laarderhoogt over de A1 staat Gooi Zuid (natuurverbinding ANV4) in verbinding met de bos- en heidegebieden van de Gooi Noord (A17) ten noorden van Bussum en Laren. De ecoducten Zwaluwenberg en Hoorneboeg over de A27 respectievelijk de N417 verbinden De Zuid met de Hoorneboegse Heide. Om de mogelijkheden voor heidesoorten te verbeteren zijn plannen gemaakt voor de aanleg van de Natuurverbinding Hoorneboeg. Dit is een heideverbinding tussen Hilversums wasmeer, via de 2 ecoducten Zwaluwenberg en Hoorneboeg naar de Hoorneboegse heide.

Vanwege de ligging aan de provinciegrens met Utrecht is er ook een sterke connectie met de Utrechtse gebieden. Langs vrijwel de gehele oostkant staat Gooi zuid in verbinding met de bossen en heideterreinen van Hoge en Lage Vuursche en vanuit hier met de hele Utrechtse Heuvelrug. In

het kader van de Groene Schakel wordt hier gewerkt aan verbetering van de ecologische aansluiting van de Utrechtse Heuvelrug op het Gooi o.a. door aanleg van de Faunatunnel onder de A27 die inmiddels gereed is en de natuurbrug Anna's Hoeve (over de spoorbaan Hilversum-Amersfoort, de aan te aanleggen HOV en de te verleggen Weg over Anna's Hoeve).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Gooise zuidflank en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Gooise Zuidflank maakt deel uit van het landschapstype **Stuwwallenlandschap** (fysisch geografisch regio: hogere zandgronden). De bodem bestaat uit diverse soorten zandgrond. De westelijke delen bestaan uit hoger gelegen en in de voorlaatste IJstijd ontstane stuwwallen terwijl het centrale oostelijke deel bestaat uit lager gelegen reliëfrijke stuifzanden. Een groot deel van de stuwwal is door de bebouwing van Hilversum in beslag genomen.

Het gebied bestond zo'n 150 jaar geleden voornamelijk uit heidevelden en enggebieden. De heidevelden zijn ontstaan door het kappen van bos, overbegrazing met schapen en afplaggen door de potstalcultuur. De schapenmest gemengd met de plaggen werd als meststof op de akkers gebracht. Deze akkers lagen dichtbij de dorpen en worden engen genoemd. De meeste engen in Gooi midden en zuid zijn verdwenen door de staduitbreiding. Alleen de Laarder eng is nog intact.

Sinds halverwege de 19e eeuw zijn vooral in het zuiden en later in beperktere mate in het noorden van het gebied grotere oppervlakten ingeplant met Grove den en andere naaldboomsoorten ten behoeve van de houtproductie. Later zijn deze deels vermengd geraakt met loofboomsoorten. Eerder, sinds circa 1700, zijn ook plaatselijk eiken ingeplant en beheerd als eikenhakhout om verstuiving tegen te gaan. Ook zijn er van het begin van de 19e eeuw diverse landgoederen in het gebied aangelegd zoals Monnikenberg, Hoorneboeg, Zonnestraal, Hoogt van 't Kruis, Eindegooi en buitenplaats Uytwijck. Tijdens de economische crisis in de jaren '30 van de 20e eeuw is het park Anna's Hoeve aangelegd op basis van het ontwerp van stadsbouwmeester van Hilversum Dudok. Op veel plaatsen zijn zanderijen ontstaan waar zand is afgegraven voor aanleg van infrastructuur en woonwijken. Op andere plaatsen zijn leemkuilen ontstaan waar leem is gewonnen.

Aardkundig monument

De stuwwallen, het dekzandrugsysteem en stuifzanden in dit gebied zijn uniek in Noord-Holland. Deze abiotische verschijnselen zijn van aardkundig belang en de provincie wil deze beschermen. Een groot deel van de Gooische Zuidflank is daarom onderdeel van het aardkundig monument Stuwwallengebieden van het Gooi (AM9). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden van dit gebied bij de afweging moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Op grotere schaal maakt dit NNN-gebied onderdeel uit van een hydrologisch systeem waarbij regenwater infiltreert in de hoger gelegen zandgronden en als kwel uittreed in lager gelegen gebieden. Daarnaast is er sprake van hangwatersystemen waarbij vennen aanwezig zijn boven het grondwater als gevolg van ondoorlatende podsolbodems (Hilversums Wasmeer, Laarder wasmeer en Monnikenwater). Belangrijke natuurgebieden in de regio zoals de Oostelijke Vechtplassen zijn in zeer belangrijke mate afhankelijk van kwelwater uit het Gooi wat onder andere afkomstig is uit de Gooise zuidflank. Op gebiedsniveau zijn het vooral de ruimtelijke aspecten die sturend zijn voor de natuurwaarden die in dit gebied aanwezig zijn.

Een groot deel van het gebied is aardkundig monument en een gedeelte is aardkundig van waarde.

In het noorden liggen de Bussummerheide en Westerheide. Beide heideterreinen worden gescheiden door de Nieuwe Crailoseweg. Samen vormen deze gebieden het grootste aangesloten heideterrein in het Gooi. De uitgestrekte met heide begroeide delen van de stuwwal worden aan de randen omzoomd door Grove dennen- en gemengde bossen. Aansluitend op de bossen bevinden zich de woonwijken van Bussum, Laren en Hilversum. De Wester- en Bussummerheide zijn reliëfrijk. Voor een deel is dit reliëf gevormd door natuurlijke processen, zoals de aanwezige

dekzandrug. Voor een deel is dit ook het resultaat van grind- en leemwinning. Het gebied wordt gekenmerkt door de hoge archeologische en cultuurhistorische waarden als gevolg van de aanwezigheid van grafheuvels, een urnenveldencomplex, Banscheiding, schapenkampen, Doodwegen, handelswegen, huisplaatsen uit verschillende tijdlagen, walletjes, veldposten van de Voorstelling van Naarden, renbaan uit Olympische Spelen 1928, aangeplante ontginningsweg gebed zonder End en oude markeringsbomen. Diverse elementen hebben de status van rijksmonument.

Centraal en oostelijk op de flank van de stuwwal ligt de Zuiderheide met gemengde bossen en een heideterrein met een ensemble van grafheuvels (rijksmonument). Direct ten zuiden hiervan ligt het Laarder Wasmeer. Beide gebieden samen vormen een aaneengesloten terrein met een zeer afwisselend karakter. Evenals op de Wester- en Bussummerheide zijn er ook op de Zuiderheide duidelijke hoogteverschillen waarneembaar. In het terrein is onder andere een voormalige zandafgraving aanwezig. Het

zuidoostelijke bosgebied, gelegen op de zuidflank van de stuwwal, is ontstaan op een reliëfrijk voormalig stuifzand, en bestaat voor het grootste deel uit jong, spontaan bos. Op de Zuiderheide zijn enkele plekken aanwezig met een botanisch goed ontwikkelde vochtige heidevegetatie. Op de grens met het Laarder Wasmeer ligt een intact stuifzandgebied. Het zuidoostelijk deel bestaat uit een afwisselend landschap van droge en natte heide, stuifzand, natuurlijk loofbos en aangeplant dennenbos. Het Laarder Wasmeer zelf is een omvangrijke laagte die sterk vervuild was geraakt door grootschalige vuilwaterlozing. Hier zijn natuurherstelmaatregelen uitgevoerd waarbij de vervuilde sliblaag is verwijderd en de oorspronkelijke slecht doorlatende bodemlaag intact is gehouden. Hier ontwikkelt zich een vochtige heide. Bij de vooronderzoeken van deze natuurinrichting is veel bodemonderzoek verricht waaruit bleek dat er gestapelde podsolbodems voorkomen. Recent onderzoek aan deze bodems biedt een unieke inkijk in de bodem- en landschapsgeschiedenis over duizenden jaren na de laatste ijstijd.

Ten noorden van de Zuiderheide en het Laarder Wasmeer en tevens ten noorden van de A1 liggen de Laarder Eng en Postiljon. De Laarder Eng is qua abiotische en ruimtelijke karakteristieken vergelijkbaar met de engen die zijn gelegen in NNN-gebied Gooise noordflank (A17). Omwille van de grote ruimtelijke samenhang met de omliggende natuurgebieden is de Laarder Eng in de Gooise zuidflank opgenomen. De Laarder eng is net als de engen van de Gooise noordflank een restant van een groot engengebied rondom Laren. Met name de bijzondere akkerflora is van belang op de engen. Aansluitend aan de Laarder eng ligt Postiljon, dat bestaat uit heide, gemengd bos en enkele verspreid gelegen stuifzandcomplexen. De schaal van het terrein is te klein voor een natuurlijke stuifzanddynamiek. Een gedeelte van de Postiljonheide is aangewezen als archeologisch monument.

Ten zuiden van het Laarder Wasmeer, tussen de spoorlijn en het Laarder Wasmeer bevindt zich Anna's hoeve. Een aangelegd natuur- en recreatief gebied met daarin enkele waterpartijen, uitzichtpunten en speelweiden. Door de aanleg van de HOV, de verlegging van de Weg over Anna's Hoeve en de realisatie van een faunatunnel en een natuurbrug zal dit gebied de komende jaren een transformatie ondergaan. Dat geldt ook voor het landgoed Monnikenberg ten zuiden van de spoorlijn.

Als gevolg van verbreding van de rijksweg A27 en de realisatie van gewijzigde op- en afritten bij Hilversum komt er veel grond vrij die aan het natuurgebied zal worden toegevoegd. In aansluiting hierop zal een deel van die gronden in het kader van Plan Huydecopersweg worden heringericht voor natuur, recreatie en waterberging.

Aansluitend op de Monnikenberg strekken de bossen zich verder uit. In het zuidoosten overheersen naaldbossen (De Zuid, Erfgooiersbos, Zwarte Berg) met het open heidegebied rondom het Hilversums Wasmeer als afwisseling. Het Hilversums Wasmeer is een open ven met daaromheen voornamelijk natte heide. Een groot oppervlak van de huidige bossen waren begin 20e eeuw nog volledig open heide, destijds aangeplant ten behoeve van de houtproductie voor de Limburgse mijnen. Het productiebos wordt nu door aangepast beheer, onder meer door runderen, omgezet naar een meer natuurlijk bos.

In het zuidwesten bevindt zich de Hoorneboegsche Heide omzoomd door gemengde bossen (Zwarte Berg, Einde Gooi, Landgoed Zonnestraal). Het gebied bestaat voornamelijk uit droge heideterreinen en bossen met diepgelegen grondwater. Dit leidt tot schrale, droge en zure omstandigheden. Het gebied heeft sterk te lijden van overmatige stikstofdepositie. De Hoorneboegse Heide kent ook een aantal grafheuvels. Door middel van archeologisch onderzoek zijn restanten van raatakker vastgesteld; ook zijn er omvangrijke sporenbundels aanwezig als gevolg van eeuwenoud gebruik van verschillende zandwegen.

In het lager gelegen oostelijke deel van het gebied is de variatie aan biotopen het grootst, met zandverstuivingen, droge en natte schraallanden, vennen, heiden en akkers. De grondwaterstand is hier gedaald door waterwinning en peilverlagingen. Oppervlaktewater komt hier voor door schijngrondwaterspiegels. Op andere laag gelegen plekken, onder andere in de zanderijvaarten, treedt kwelwater uit.

Al met al is de Gooise Zuidflank een qua abiotische en ruimtelijke condities zeer afwisselend geheel. Dit is het gevolg van een historisch ontginnings- en gebruikspatroon, de geologie,bodemvorming, geomorfologie, windwerking en waterhuishouding. De uitgestrektheid en openheid van de grote heidevelden enerzijds en de beslotenheid van bossen anderzijds zijn van groot belang, evenals de hiermee samenhangende relatieve rust, stilte en donkerte.

Huidig gebruik

Verreweg het grootste deel van dit NNN-gebied wordt door het Goois Natuurreservaat beheerd. Kleinere delen zijn in particulier eigendom of van Natuurmonumenten. Het beheer van de heideterreinen vindt plaats door het verwijderen van opkomende opslag van bomen en struiken, plaggen en chopperen en begrazing door schapen en runderen. Alle gebieden hebben naast natuur ook een belangrijke functie voor recreatief medegebruik, voor zowel wandelaars, fietsers en ruiters. De gebieden zijn belangrijk als uitloopgebied voor de inwoners van o.a. Hilversum, Laren Bussum, Hollandsche Rading en Nieuw-Loosdrecht. Om verstoring van de natuur zoveel mogelijk te voorkomen is het padenstelsel zo ingericht, dat er rustige plekken overblijven. Er is een hondenaanlijnregeling van kracht. Aan de randen zijn op een aantal plaatsen parkeerplaats en dagrecreatievoorzieningen aanwezig. Sommige delen van de terreinen zijn vanwege de kwetsbaarheid afgesloten.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt op de Gooise zuidflank de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stuwwal met afwisselend bos-, heide- en vennenlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Stuwwal met afwisselend bos-, heide- en vennenlandschap

Actuele natuurwaarden

Een belangrijk deel van de Gooise zuidflank bestaat uit uitgestrekte heidevelden afgewisseld met stuifzandcomplexen. De beheertypen op deze locaties bestaan uit grotendeels uit **N07.01 Droge heide** en **N07.02 Zandverstuiving.** De droge heidevelden worden gedomineerd door struikheide en verder komen stuifzandheiden en heischrale vegetaties voor met kenmerkende flora waaronder stekel- en kruipbrem, jeneverbes en korstmossen. De heideterreinen en zandverstuivingen vormen een belangrijke broedlocatie voor **vogels van heide en open zand**,

zoals de roodborsttapuit, boompieper en boomleeuwerik. Ook de voor droge heide kenmerkende **insectenfauna** als heideblauwtje, heivlinder en blauwvleugelsprinkhaan is goed vertegenwoordigd evenals de levendbarende hagedis. Ondanks dat de heideterreinen en stuifzanden wat betreft natuurdoeltypen vergelijkbaar zijn, heeft ieder terrein zijn eigen specifieke natuurwaarden. In de Bussummer- en Westerheide komt op het Westerveld een bunker voor waar **vleermuizen** overwinteren. De Zuiderheide is van belang vanwege de aanwezige **paddenstoelen**. Hier groeien zeldzame **wasplaten** en komen **scherpe fijnstraal** en **gelobde maanvaren** voor in de bermen, die als gevolg van schelpengruis kalkrijk zijn geworden. Op de Hoorneboegse Heide wordt ook duits- en dwergviltkruid aangetroffen. Op de Hoorneboegse heide is tevens een grote populatie van de veldkrekel aanwezig. Een soort die elders in het Gooi nauwelijks voorkomt.

De droge bossen in het gebied bestaande uit **N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos** en **N16.01 Droog bos met productie** komen in grote oppervlakten voor in het zuiden van het gebied en verder vooral langs de uitgestrekte heidevelden in het noorden. De bossen bestaan vooral uit aanplant van Grove den en uitheemse naaldhoutsoorten en verder uit spontaan ontwikkelde loofbossen op verwaarloosde heide met lokaal oude bosgroeiplaatsen. **Bos- en struweelvogels** met een bovengemiddeld hoge dichtheid zijn hier havik, sperwer, bonte vliegenvanger, kuifmees, zwarte mees en goudvink. Verder broeden er boomvalk, wespendief en raaf. De flora van deze bossen is doorgaans soortenarm. Plaatselijk komen de bijzondere soorten **dubbelloof, eikvaren** en **dennenorchis** voor. Op enkele plekken (Einde Gooi, Zwaluwenberg) komen mycologisch interessante situaties voor met **paddenstoelen** van bossen en lanen op zure bodem. Door de aanleg van verschillende natuurbruggen en dassentunnels in het gebied, is de **das** inmiddels weer aanwezig in de bossen van de Gooise zuidflank. Daarnaast komt de **hazelworm** voor in vrijwel alle bossen ten zuiden van de spoorlijn.

In het overwegend droge gebied gekenmerkt door bos, heide en zandverstuivingen komen afwisselend ook nattere delen, of gedeelten met een ander natuurdoeltype voor. De Laarder Eng wordt beheerd als een **Kruiden- of faunarijke akker (N12.05).** Zoals eerder aangegeven is er voor dit terrein een grote overeenkomst met de kernkwaliteit (“engenlandschap”) uit gebied A17 Gooise noordflank. Omwille van ruimtelijke samenhang is dit gebied wel in A18 opgenomen. De engen zijn vooral van belang vanwege hun cultuurhistorische waarde en kenmerkende akkerflora.

Rondom het Laarder Wasmeer bestaat het beheertype uit **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland.** Doordat dit een historie kent met sanering van ernstige slibverontreiniging is het gebied nog steeds in ontwikkeling en heeft het veel potentie. De belangrijkste waarde bestaat uit de inmiddels bijzondere flora in de lagere natte delen, met onder andere klokjesgentiaan, veenpluis en kleine zonnedauw. Deze kenmerkende flora is eveneens aanwezig bij het Hilversums wasmeer, dat als **N06.06 Zuur ven en hoogveenven** en **N06.04 Vochtige heide** wordt beheerd. De vochtige delen in deze gebieden zijn naast flora ook rijk aan diverse soorten **libellen** en **dagvlinders.**

In het plangebied is rondom Hilversum een keten aan poelen en wateren aanwezig die belangrijk zijn voor amfibieën. Hier komt o.a. de kamsalamander voor die zich er voortplant.

Potentiële natuurwaarden

Een belangrijke verbetering is mogelijk doordat een deel van de droge bossen omgevormd zal worden naar heideterrein cq een heideverbinding. Hierdoor worden de bestaande heideterreinen vergroot en ontstaat een samenhangend heidegebied met veel overgangssituaties naar bos en andere biotopen. Bij de ontwikkeling ervan speelt begrazing door rondtrekkende schaapskudden en door runderen een belangrijke rol.

De blijvende bossen kunnen profiteren van actieve omvorming van de naaldbossen naar meer gevarieerde natuurlijke bossen door kap van naaldbomen, streven naar een gevarieerdere leeftijdsopbouw en spontane verjonging door inheemse soorten bomen en struiken. Verhoging van de natuurwaarde is verder mogelijk door oude, afgestorven bomen te laten staan of liggen en het aandeel dood hout in het bos te bevorderen.

In de vochtige terreinen in het centrale deel van het gebied zijn er door aangepast begrazingsbeheer dan wel maaien en verschralen goede mogelijkheden voor verhoging van de natuurwaarde van met name de graslanden. De zanderijvaarten bieden potenties voor gebiedseigen watervegetaties vanwege de kwel die hier optreedt. Ook in de aanwezige akkers (engen) kunnen de natuurwaarden erop vooruit gaan door een op akkerflora en -fauna gericht beheer (**N12.05 Kruiden- of faunarijke akker**).

Bij diverse inrichting- en beheerplannen wordt de mogelijkheid van uitbreiding van poelen meegenomen om meer leefgebied voor de kamsalamander te realiseren.

Door maatregelen te nemen die belangrijke barrières in het gebied opheffen is het in de toekomst mogelijk voor soorten zoals das en hazelworm om zich nog verder te verspreiden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (stuifzand, vennen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stuwwal met afwisselend bos-, heide- en vennenlandschap																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.04 Vochtige heide	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	X
N06.06 Zuur ven en hoogveenven	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X
N07.01 Droge heide	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N07.02 Zandverstuiving	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N11.01 Droog schraalgrasland	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.05 Kruiden- of faunarijke akker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X

N16.01 Droog bos met productie	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-
N17.02 Droog hakhout	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N17.03 Park- of stinzenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-
Bos- en struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vogels van heide en open zand	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Das	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
hazelworm	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Het vele millennia oude stuwwallenlandschap met leesbare sporen van smeltwatererosie en zandverstuivingen en sporen van menselijk gebruik is onvervangbaar. Aardkundig is ook de klifkust waar de stuwwal overgaat in de voormalige Zuiderzee onvervangbaar. Om deze aardkundige verschijnselen te beschermen is dit gebied onderdeel van een aardkundig monument. De aanwezige natuurwaarden zijn de resultante van een samenspel van de uitgestrekte restanten van deze stuwwallen, stuwwalflanken, bodemvorming en stuifzanden waarop zich gedurende eeuwen menselijke beïnvloeding heeft gemanifesteerd. De natuurwaarden van de droge heidevelden, de leemkuilen en zandgroeves met kwelsituaties, de landgoederen en oude bosgroeiplaatsen zijn nagenoeg

De Kampen, Huizerhoef en De Dode Hond (A19)

1 Algemene gegevens

Nummer	A19
Naam gebied	De Kampen, Huizerhoef en De Dode Hond
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi en Vechtstreek
Gemeente(n)	Blaricum, Huizen
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #77 Eemmeer & Gooimeer Zuidoever (Vogelrichtlijn-gebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	205 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en particulieren

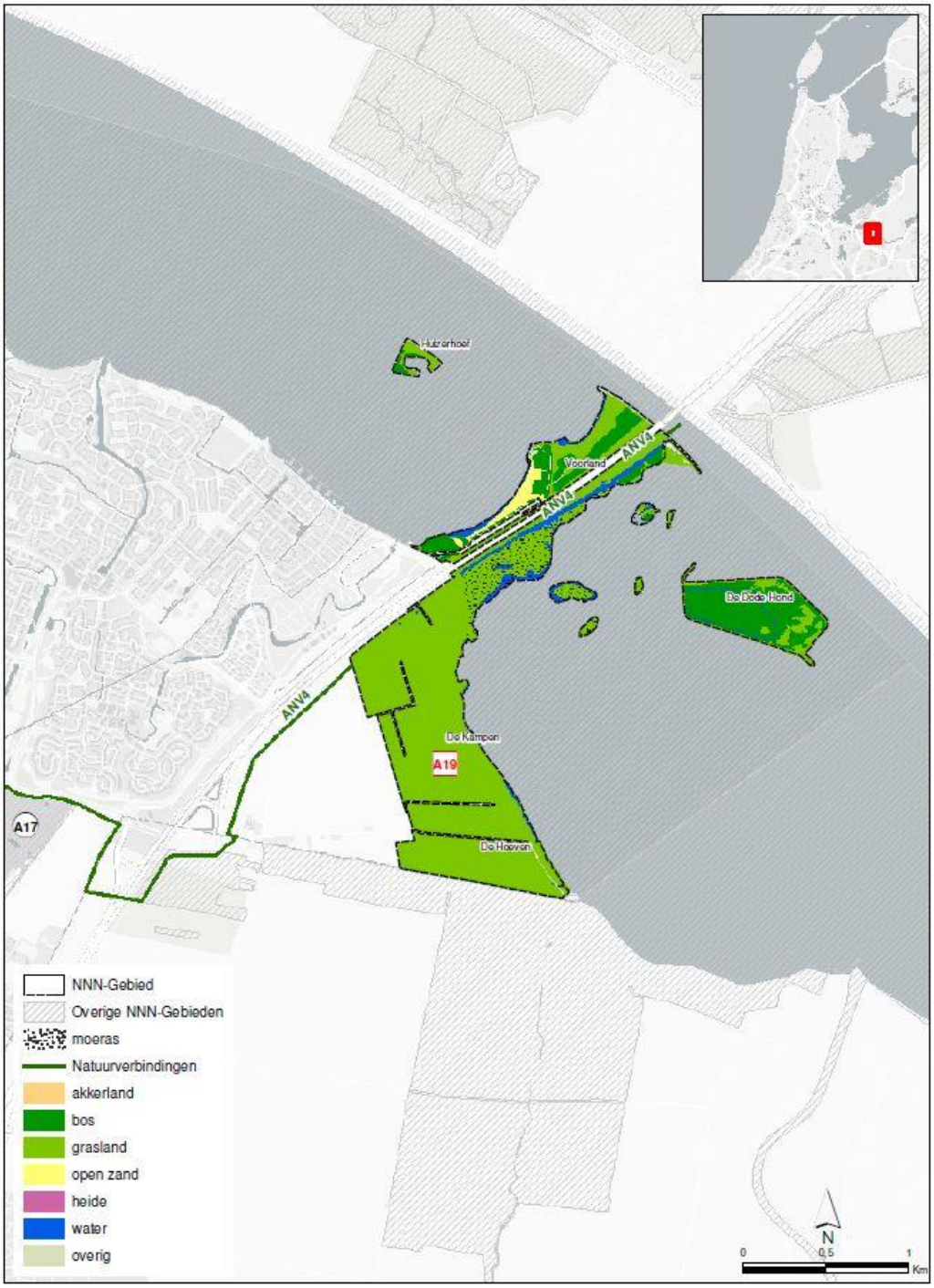
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Deze deelgebieden van het NNN liggen in of aan de oevers van het Eemmeer en Gooimeer. Het betreft het open graslandgebied de Kampen, de moerasoevers en eilanden (waaronder De Dode Hond) langs en in het Eemmeer en tenslotte het Voorland en het eiland Huizerhoef aan en in het Gooimeer.

De **oppervlakte** bedraagt in totaal 205 ha. De **samenhang** in dit gevarieerde gebied wordt voor een groot deel gedragen door de ononderbroken oevervegetatie die het moeras van het Eemmeer met de oeverlanden van het Gooimeer verbindt. De samenhang met andere gebieden in het NNN ligt vooral in de aansluiting met het NNN in de provincie Utrecht. De Kampen grenst direct aan de graslanden van het Eemland in de provincie Utrecht. Het vormt hiermee een van de grootste open graslandgebieden en daarmee een van de belangrijkste weidevogelgebieden van Nederland.

De landstrook ten zuiden van de A27 en de eilandjes in het Eemmeer, waaronder Dode Hond zijn tevens aangewezen als Vogelrichtlijngebied en behoren bij Natura 2000-gebied Eemmeer & Gooimeer Zuidoever.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Kampen, Huizerhoef en De Dode Hond en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN omvat een gebied van moerassen en oeverlanden aan de randmeren die zijn ontstaan nadat de Zuiderzee is afgesloten en Flevoland is drooggelegd. Dit maakt deel uit van het landschapstype **voormalige Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). De graslanden van de Kampen zijn al ontgonnen lang voordat de Zuiderzee werd afgesloten en maken deel uit van de fysisch-geografische regio: zeekleigebied.

De graslanden van de Kampen zijn samen met het Utrechtse Eemland al vanaf de 12e eeuw ontgonnen. Langs de Zuiderzee werd een zeedijk aangelegd maar nog tot in de 20e eeuw liepen de polders geregeld onder met zout water. De van oorsprong gemeenschappelijke weidegrond van de erfgooiers (bewoner van het Gooi die samen met anderen het gebruiksrecht had over de gronden) is de reden waarom er bijna geen bebouwing aanwezig is. Daardoor is de Kampen samen met Eemland een van de grootste open graslandgebieden van Nederland.

Het Gooimeer ontstond als verzoet overblijfsel van de voormalige Zuiderzee na de drooglegging van Flevoland. Aan de oever van het Gooimeer is langs de A27 in de jaren zeventig het Voorland opgespoten en het recreatie-eiland Huizerhoef aangelegd. Het Voorland is opgespoten ten behoeve van de bouw van de Stichtse Brug. De opgespoten grond was afkomstig uit het Gooimeer. Het Voorland is ingericht voor natuur waarbinnen het zuidelijke deel sprake is van recreatief medegebruik (strand en parkeerplaats langs de A27.

Het Eemmeer is, net als het Gooimeer, een verzoet overblijfsel van de Zuiderzee. Het eiland de Dode Hond is opgespoten tijdens de aanleg van de polderdijk van Zuidelijk Flevoland in de jaren zestig. In het Eemmeer is een zandtalud aangelegd ten behoeve van de Stichtse Brug. In de jaren tachtig is langs dat talud in het Eemmeer een brede rietstrook ontstaan. In 1992 is verder ten oosten van deze rietstrook een kleine zandplaat aangelegd waardoor ondiepten en eilandjes ontstonden. Ook in 2010 zijn eilanden aangelegd en opgehoogd.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de Kampen bestaat uit kalkhoudende zeeklei op veen. Het gebied heeft een open karakter. De snelweg en opgaande structuren zoals bomen en rietzomen langs de noordzijde van het gebied beïnvloeden dit karakter lokaal in negatieve zin.

Het eiland Huizerhoef is aangelegd met grond uit het Gooimeer en heeft vooral een recreatieve functie. Het Voorland bestaat uit opgespoten grond van zand en klei met fossiele schelpen. Het water in het Gooimeer is een mengsel van water uit het Eemmeer en uit het IJmeer, waarmee het Gooimeer in open verbinding staat. Het Gooimeer kent een peilverloop dat in principe gelijk is aan dat van het Markermeer. Als gevolg van de peilverschillen in het Gooimeer, neerslag en kwel is er sprake van een

wisselende waterstand op het Voorland. Met name het groene strand staat in de winter regelmatig onder water. Er is in het Voorland en aan de oostzijde van de A27 op de overgangen naar het Eemmeer een grote variatie aan gradiënten aanwezig waardoor het gebied een hoge soortenrijkdom kent. Het betreft o.a. geleidelijke overgangen van droog naar nat, kalkrijk naar kalkarm, voedselarm naar voedselrijk. De naastgelegen A27 zorgt voor een geluidsinvloed in het gebied.

Het eiland is ooit aangelegd t.b.v. recreatie, echter de vestiging van kale grond broeders, maakte het tot broedgebied voor kolonievogels en pioniervogels van grote open wateren. Een deel van het eiland werd daarom afgesloten voor het publiek zodat de vogels ongestoord konden broeden, Na verloop van tijd verloor het eiland zijn aantrekking als broedgebied voor grondbroeders door de vegetatieontwikkeling. natuurlijke dynamiek ontbreekt om het vanzelf geschikt te houden als broedgebied. Ontwikkelt zich verder tot struweel en bos. Heeft t.b.v. de waterrecreatie een aanlegmogelijkheid (steiger) en een wandelpad, deze voorzieningen zijn in huidige vorm passend

binnen het NNN. T.b.v. het afsluiten voor recreatie op de Dode Hond heeft SBB in het nieuwe beheerplan 't Gooi opgenomen dat recreatie op het Huizerhoef uitgebreid zou kunnen worden.

Het eiland Dode Hond en de moeraszone aan de oevers van het Eemmeer (inclusief de eilandjes) staan onder invloed van het water van het Eemmeer. Het Eemmeer ontvangt vooral water uit de Gelderse Vallei, via de Eem, een kleiner deel wordt aangevoerd vanuit de Veluwerandmeren. Door toevoer vanuit de Eemvallei heeft het Eemmeer zich lange tijd van de overige randmeren onderscheiden door uitzonderlijk hoge gehalten aan nutriënten. De oevers bestaan voornamelijk uit moerasvegetaties met slikranden en er zijn kleine kale eilandjes aanwezig. In een deel van de verboste eilandjes is een broedkolonie van lepelaars aanwezig. Het Eemmeer kent weinig dynamische omstandigheden (nauwelijks peilfluctuaties en geen getijden) waardoor, zonder beheermaatregelen, de eilandjes die kaal zouden blijven, dreigen te verruigen en te verbossen. Op het eiland De Dode Hond zijn wilgenbossen en struwelen aanwezig. Ook in dit gebied is er een geluidsinvloed van de nabijgelegen A27.

Huidig gebruik

Het overgrote deel van het NNN in de Kampen is in eigendom van Staatsbosbeer. In 2016 is voor de binnendijkse graslanden een gebiedsakkoord vastgesteld om de kwaliteit van het gebied voor weidevogels te verbeteren. In 2018 en daarna worden de maatregelen hiervoor uitgevoerd, waaronder afstemming van het watersysteem op natuurwaarden. Onderdeel van de maatregelen is een grondruil en verkaveling. Hierdoor wordt een zo groot mogelijk aaneengesloten gebied (ook buiten het NNN) ingericht en beheerd voor weidevogels.

Het eiland Huizerhoef is in beheer van Staatsbosbeheer en heeft een natuurfunctie met recreatief medegebruik. Vaartuigen kunnen op het eiland aanleggen en men kan er overnachten.

Het grasland wordt regelmatig gemaaid en het is toegestaan om te barbecueën. Honden zijn op het eiland toegestaan. Het Voorland bestaat uit het noordelijk gelegen groene strand en zuidelijk gelegen recreatiestrand. Het recreatiestrand wordt met name gebruikt door zwemmers en surfers. De twee stranden worden gescheiden door een bos waardoor een toegangsweg loopt naar het reddingstation met boothuis.

Op de Dode Hond is het recreatieve gebruik minder intensief vergeleken met Huizerhoef. Het eiland is grotendeels, door de dichte begroeiing, moeilijk tot niet toegankelijk voor recreanten. Er loopt een wandelpad om het hele eiland dat wel toegankelijk is en er mag overnacht worden in tent of boot. Het eiland is erg nat en bestaat voor ongeveer 80% uit bos. Dit bos is ondoordringbaar en mede daardoor (en door de vochtige bodem) moeilijk te beheren. Op de overige 20% van het eiland bestaat uit rietland en ruigte. Er wordt slechts een deel van de omliggend kade gemaaid. Natuurmonumenten is beheerder van het eiland en wil het eiland ontoegankelijk maken voor recreatie en de recreatie meer concentreren op en rond Huizerhoef. De kleine eilandjes ten westen van Dode Hond worden kaal gehouden voor broedvogels van pioniersvegetatie zoals de visdief. Deze eilandjes en aangrenzende moeraszone zijn gesloten voor recreanten door middel van een vaarverbod en betonning door Rijkswaterstaat.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open polderlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Moeraslandschap met eilandjes in en langs afgesloten zeearm
- Kleinschalige natuur met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open polderlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De Kampen is samen met Eemland één van de grootste open graslandgebieden en daardoor een van de belangrijkste weidevogelgebieden van Nederland. Actuele natuurwaarden bestaan hier uit open vochtige graslanden (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**). De natte graslanden vormen één van de belangrijkste gebieden voor grutto en kievit, soorten die landelijk erg achteruitgaan. Het is één van de weinige locaties in Nederland waar de **weidevogels** toenemen. De toename in aantal weidvogels vindt plaats sinds 2009, mogelijk als uitstraling van de toegenomen populatie in de naastgelegen Noord- en Maatpolder. Zelfs de kritische kemphaan en watersnip zijn, na het creëren van plas-drassituaties, als broedvogel in dit gebied teruggekeerd en vormt daardoor samen met de andere weidevogels een compleet weidevogellandschap

Potentiële natuurwaarden

Het leefgebied voor weidevogels kan nog verbeteren door het uitvoeren van de maatregelen uit het gebiedsakkoord. Hiermee wordt in 2018 gestart. Maatregelen zullen worden uitgevoerd nadat een grondruil is uitgevoerd. Tevens wordt het oppervlak aan percelen met weidevogelbeheer (**N13.01**) uitgebreid. De verwachting is dat doordat het waterpeil afgestemd kan worden op de weidevogels het broedhabitat verbetert. Het gebied wordt daardoor ook geschikt voor de velduil die elders in de Eempolder incidenteel broedt.

Kernkwaliteit: Moeraslandschap met eilandjes in en langs afgesloten zeearm

Actuele natuurwaarden

Het eiland De Dode Hond is voor circa 80% begroeid met vochtig bos van het type **N14.03** en bestaat verder uit **N05.01 Moeras**. Door de natte omstandigheden en dichte begroeiing is het minder toegankelijk voor recreanten die alleen kunnen wandelen op de kade rond het eiland. Op de Dode Hond was in 2018 een broedpaar van de zeearend aanwezig. Dit geeft aan dat er op het eiland rust is, maar tijdens de broedperiode is het wandelpad agesloten. De kale eilandjes ten westen van Dode Hond zijn geschikt voor **broedvogels van pioniersvegetatie** zoals visdief. De visdief is tevens aangewezen als broedvogel voor Vogelrichtlijngebied Eemmeer en Gooimeer Zuidoever. Naast deze eilandjes zijn er slikkige eilandjes doe begroeid zijn en waar de lepelaar broedt.

De moeraszones langs het Eemmeer (**N05.01 Moeras**) bieden geschikt broedgebied voor **moeras- en rietvogels** als snor, sprinkhaanzanger, blauwborst en de bruine kiekendief. De moerassen, oeverlanden en bosranden zijn verder ook het leefgebied van de **ringslang**.

Potentiële natuurwaarden

Het eiland Dode hond wordt ontoegankelijk gemaakt voor recreatie. Het moeras zal nog verder dichtgroeien en uiteindelijk volledig bestaan uit vochtig natuurlijk bos, dat bij toenemende ouderdom verder in kwaliteit zal toenemen. Dit komt de rust voor broedvogels zoals de zeldzame zeearend ten goede. Bovendien geeft dit kansen voor de **otter** en mogelijk op (langere) termijn ook voor de bever. De natuurpotenties van de oever van het Eemmeer kunnen vergroot worden als de rietlanden worden gemaaid.

Het is wel van belang dat op de eilandjes in het Eemmeer regelmatig de vegetatie wordt verwijderd zodat deze geschikt blijven als broedgebied voor grondbroeders als visdief. Gefaseerd rietmaaibeheer kan zorgen voor een voldoende ontwikkelde rietkraag wat potenties bied aan broedvogels zoals snor en sprinkhaanzanger. De **otter** kan in de toekomst de moeraszone langs het Eemmeer en Gooimeer gebruiken als leefgebied én als migratieroute.

Kernkwaliteit: kleinschalige natuur met extensieve graslanden en recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Een klein deel van het eiland Huizerhoef bestaat uit bos van het type **N14.03 Haagbeuken en essenbos**, maar het overgrote deel van het eiland heeft een opener karakter en een belangrijke recreatieve functie. Er zijn geen kritische soorten bekend en deze worden gelet op het recreatieve gebruik ook niet verwacht. Naast het bos bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter aan het grote open water van de voormalige zeearm (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Het Voorland aan de oever van het Gooimeer kent door de vele gradiënten een grote rijkdom aan plantensoorten. In de bosjes van het Voorland (**N14.03 Haagbeuken en essenbos**) groeit o.a. de grote keverorchis en de bossen zijn ook rijk aan paddenstoelen. Een rijke plantengroei is verder vooral aanwezig op het groene strand (**N10.02 Vochtig hooiland**), maar ook op het recreatiestrand zijn bijzonder soorten aan te treffen (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**). Lidsteng en de uitgestrekte begroeiing van paddenrus duiden op basenrijke omstandigheden (kalkrijk zand). Teer

guichelheil, moeraswespenorchis, groenknolorchis, parnassia en moeraskartelblad zijn eveneens soorten van natte en kalkrijke bodems. Er zijn verschillende kale plekken aanwezig met pioniervegetaties met bitterling en duizendguldenkruid. Ook zijn er nog planten aanwezig die wijzen op zilte of brakke omstandigheden zoals moeraszoutgras, ruwe bies, aardbeiklaver en rode ogentroost. Op het groene strand groeit verder het zeer zeldzame vierkantsmos. Er zijn veel overeenkomsten tussen deze vegetaties en de

begroeiing van natte kalkrijke duinvalleien in het kustgebied. Een verdere overeenkomst met duingebieden is de rijkdom aan **paddenstoelsoorten**, waarvan er 15 kenmerkend zijn voor de zogenaamde wasplaten-graslanden. Hiervan zijn 12 soorten nationaal zeldzaam. Ze zijn kenmerkend voor stabiel beheerde schrale graslanden op ongestoorde bodems en in ons land en ook daarbuiten zeer zeldzaam geworden. Ze zijn beperkt tot het noordoostelijke deel van het recreatiestrand, op het groene strand ontbreken ze.

De overige graslanden op het Huizerhoef en het Voorland zijn van mindere kwaliteit, hier ontbreken bijzondere soorten. Ook hier is het samenhangende groene karakter aan het grote open water van de voormalige zeearm (**Multifunctionele natuur**) de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties van het Voorland aan het Gooimeer worden reeds grotendeels benut. Het is van belang dat het microreliëf en daarbij horende gradiënten in het gebied ongeschonden blijft. Hierdoor wordt het unieke mozaïek aan planten- en paddenstoelengemeenschappen behouden. De toegankelijkheid van deze terreinen vormt tot op heden geen probleem, maar intensivering van het recreatief gebruik (inclusief bebouwing of andere voorzieningen) ten koste van de waardevolle begroeiing is nadrukkelijk ongewenst. Consequent graslandbeheer zonder bemesting of bestrijdingsmiddelen is eveneens een voorwaarde voor behoud en verdere ontwikkeling van de soortenrijke vegetaties.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open polderlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels																
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X
Bos- en moeras landschap in en langs afgesloten zeearm																
N05.01 Moeras	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Broedvogels van pioniersvegetatie *(incl. N2000: visdief)*	-	X	-	-	X	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X

Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	X	-
Kleinschalige natuur met extensieve graslanden en recreatief gebruik																
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De Kampen is een van de zeldzame gebieden in Nederland waar het aantal weidevogels toeneemt en is om die reden al onvervangbaar. Het mozaïek aan (schrale) graslanden van het Voorland met een hoog aantal aan bijzondere planten- en paddenstoelsoorten is eveneens nagenoeg onvervangbaar. Locaties met vergelijkbare schakeringen aan gradiënten en bijbehorende hoge soortenrijkdom, zijn zeer zeldzaam in Nederland.

De moeraszones aan de oevers van het Eemmeer zijn binnen een tiental jaar te ontwikkelen. Echter, door de samenhang met de oevers van het Gooimeer vormt het een aaneengesloten leefgebied en migratieroute voor vele moerassoorten waaronder ringslang en otter. Hierdoor is deze moeraszone van onvervangbare waarde. Hetzelfde geldt voor de kale eilandjes in het Eemmeer omdat dit de enige geschikte broedlocaties zijn in de randmeren voor grondbroeders als visdief. Het bos op de Dode Hond is binnen enkele decennia op een andere locatie te ontwikkelen. Door de geïsoleerde ligging (qua verstoring) is in dit bos echter een zeearend gaan broeden waardoor het moeilijk te vervangen is. De zeearend broedt in afgelegen vochtige bossen met weinig verstoring en voldoende voedsel in de omgeving, deze bossen zijn schaars in Nederland.

Het Huizerhoef is met name voor recreatie van belang het kent weinig kwetsbare natuurwaarden. Deze natuurwaarden zijn bovendien relatief eenvoudig en binnen enkele jaren (graslanden) tot tientallen jaren (bossen) te vervangen.

Bossen Muiderberg (A20)

1 Algemene gegevens

Nummer	A20
Naam gebied	Bossen Muiderberg
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht,
Gemeente(n)	Gooise Meren
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Aardkundig waardevol gebied (mini stuwwal, dekzand, klifje)
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	48 hectare
Eigendom/beheer	Gemeente Gooise meren, Landschap Noord-Holland. Natuurmonumenten. Rijkswaterstaat.

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied heeft een oppervlakte van bijna 50 hectare en bestaat uit een aantal bossen rond Muiderberg. Het is onder te verdelen in het Echobos, het Koggerbosch, het Groot Krabbenhoofd en het Voorland Hollandse Brug. Tenslotte hoort ook een verbindingsstrook ten zuiden van het recreatiegebied Naarderbos tot het NNN gebied.

De **samenhang** binnen het NNN gebied ligt in de groenstructuur langs de oevers van het IJmeer waarvan de bossen onderdeel uitmaken. Het Echobos is een relatief droog loofbos en is via de Joodse begraafplaats verbonden met het gemengde Koggerbosch. Het Echobos wordt door de dijk gescheiden van het buitendijks gelegen bos op het Groot Krabbenhoofd. Deze bossen worden door de bebouwing van Muiderberg gescheiden van het bos op het natte voorland bij de Hollandse brug (19 ha). Het NNN-gebied loopt via een faunapassage onder de A6 door richting het Naarderbos. Het Naarderbos zelf is een recreatiegebied en alleen de noordwestelijke oever is onderdeel van het NNN. Grenzend aan de golfbaan van het Naarderbos ligt een strook NNN-gebied richting de faunapassage onder knooppunt Muiderberg door. Dit maakt de verbinding (voormalige Groene Ruggengraat) met het Naardermeergebied (A12).

De bossen zijn enclaves in open weidegebied, hierdoor is de samenhang met omringende NNN gebieden beperkt. Door de snelwegen A1 en A6 liggen het Echo- en Koggerbosch en de natte buitendijkse bossen relatief geïsoleerd van het achterland. Met de herinrichting van knooppunt Muiderberg en de verbreding van de A1 zijn diverse faunapassages hersteld en ontwikkeld om de verbinding met het Naardermeer te versterken (natuurverbinding ANV2).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Bossen Muiderberg en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis
De bossen bij Muiderberg zijn onderdeel van het **veenrivierenlandschap** (fysisch-geografische regio's: overgang zeekleigebied, hogere Zandgronden en laagveengebied). Gedurende de ijstijden heeft zich rond het huidige Muiderberg een kleine stuwwal ontwikkeld met daarop dekzand. De daaropvolgende warmere periode ontwikkelde zich langzamerhand het rivierenlandschap van de Vecht. Veen ontwikkelde zich op het dekzand. Door de zeespiegelstijging en de vorming van de Zuiderzee werden veen en de stuwwal ter hoogte van Muiderberg afgeslagen en klei afgezet. Dit terrasvormende proces heeft de huidige kustlijn gevormd. Gedurende de late Middeleeuwen werd

de IJmeerdijk (Bokkendijk) aangelegd, vernoemd naar de grazers op de dijk. Het veen rond de kustlijn en de Vecht werd ontgonnen en het dekzand kwam deels weer aan het oppervlak. Verder landinwaarts bleef het veen deels gespaard. Om de Bokkendijk tegen de golven van de Zuiderzee te beschermen werd in de 19de eeuw De Grote Pier aangelegd. Na de aanleg van de afsluitdijk verlandde dit en ontwikkelde zich natte natuur met de naam Groot Krabbenhoofd.

In de 17de eeuw werden rond het huidige Muiderberg diverse buitenplaatsen gerealiseerd, waaronder Rustrijk en Hofrust. Het Echobos is rond 1800 na de sloop van Rustrijk aangelegd als loofbos. Rond 1930 heeft de gemeente Muiden het bos overgekocht en heeft de wiel, ontstaan bij een eerdere dijkdoorbraak, uitgegraven. Deze is echter in de loop van de tijd weer dichtgeslibd door invallend blad.

Van oorsprong was het Koggerbosch een gemend loof- en naaldbos aangeplant als onderdeel van buitenplaats Hofrust dat rond 1660 werd gesticht. Het bos is halverwege de negentiende eeuw verkocht aan de Joodse gemeenschap en is deels gerooid ten behoeve van de Joodse begraafplaats. Voor de rest werd het bos gebruikt als wandelbos. Tussen 1931 en 1940 is er een bunker gebouwd in het bos als onderdeel van de Nieuwe Hollandse waterlinie. Tijdens de tweede wereldoorlog zijn grote delen van het bos gekapt als brandhout van Muiderberg. Later heeft Staatbosbeheer deze delen herplant met douglas en larix als houtwinning, maar het bos is pas na 2013 gedund.

In 1969 was het zuidelijke deel van Flevoland drooggelegd en verbond de Hollandse brug het eiland met het vaste land. De A6 werd aangelegd en ten zuiden daarvan lag vanaf 1978 de afvalberging Hollandse brug. De stortplaats is in 2002 heringericht als recreatiepark Naarderbos, met een golfbaan op de voormalige vuilstortlocatie. Met de herinrichting van het knooppunt Muiderberg is een natuurzone langs de golfbaan aangewezen als NNN die in verbinding staat met de faunapassage richting het Naardermeer onder het knooppunt door. In 2010 heeft Landschap Noord-Holland een inrichtingsplan gemaakt voor het voorland bij de Hollandse brug als onderdeel van de Natuurboulevard IJmeer. Het doel was het vergroten van biodiversiteit en behoud en versterking van de recreatieve en natuurlijke waarden van het gebied. Verruigd gebied werd afgeplagd en poelen gegraven.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek
Het Echo- en Koggerbosch liggen relatief hoog in het landschap (1 meter boven NAP) op een oude stuwwal (Aardkundig waardevol gebied: Muiderberg). De bodem bestaat uit leemarm fijn zand. Doordat het zand van de omliggende graslanden is afgegraven ten behoeve van de begraafplaats, liggen deze ruim een meter lager. De drooglegging in het Koggerbosch is 135 cm en er vindt wegzijging plaats richting de lager gelegen graslanden. Het maaiveld van het buitendijkse Groot Krabbenhoofd ligt rond NAP. Het waterpeil volgt het peilregime van het IJmeer (flexibelpeilbeheer tussen 0,50 m boven en 0,10 m onder NAP). Hiermee is het een nat bos dat in het voorjaar kan overstromen. Het open bos met poelen op de vooroever bij de Hollandse brug ligt ongeveer 1 meter boven NAP en er ligt een 2 meter hoge dijk omheen. De bodem van de verbindingsstrook ten zuiden van de golfbaan Naarderbos bestaat uit een overslaggrond, afgezet tijdens dijkdoorbraken en overstromingen van de voormalige Zuiderzee (Aardkundig waardevol gebied: Binnendijksche-, Overscheense-, Berger- en Meentpolder, Naarden). Het maaiveld ligt 80 centimeter onder NAP, terwijl de aangrenzende golfbaan op de vuilstort bijna 4 meter hoger ligt. Het water in de sloot wordt op 1,35 meter onder NAP gehouden. De nutriëntenconcentraties in deze sloot zijn zeer hoog en het water is tot 2008 afgevoerd naar het riool. De voedselrijkdom van het water in de rest van de polder is ook hoog, met name door afspoeling van agrarisch land.

Huidig gebruik
De bossen kennen momenteel voornamelijk een extensief recreatief gebruik, naast de functie voor natuur. In de meeste gebieden in Muiderberg mogen honden loslopen. In het Kocherbos is in 2013 een deel van de naaldbomen uitgedund, om de loofbomen meer licht te geven en verjonging te stimuleren. Ook hebben vrijwilligers loofboompjes (wintereik) aangeplant. De gemeente Gooise meren is beheerder van Echobos en heeft het voornemen herstelmaatregelen te nemen, waaronder het meer open maken van het bos en de herkenbaarheid van cultuurhistorische elementen vergroten (bv doolhof, vaart, lanen, markering landhuis, echomuur). Maar ook het terugbrengen van boomgaardbeplanting, het geschikt maken van de bunker als

vleermuisverblijfplaats en het in stand houden van de vijver (wiel) en watergangen. In het oostelijke deel van het Echobos liggen twee kerken.

Het Groot Krabbenhoofd heeft momenteel enkel een natuurlijke functie. Het voorland bij de Hollandse brug is in beheer bij Landschap Noord-Holland. Het is behalve een natuurgebied ook een uitloopgebied voor omwonenden. Dit vochtige bos is onderdeel van de Natuurboulevard IJmeer. De natuurboulevard is een groene strook langs het IJmeer tussen IJburg, Diemen, Muiden, Muiderberg en Naarden en is met name bedoelt voor de groenbeleving van recreanten. De verbindingsstrook langs de golfbaan heeft enkel een natuurlijke functie en heeft als doel de verbinding richting het Naardermeergebied te waarborgen. De strook ligt tussen de perculatiesloot van de vuilstort en het agrarische grasland in.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de bossen Muiderberg de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Droog en vochtig boslandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Droog en vochtig boslandschap

Actuele natuurwaarden

Het Echo- en Koggerbosch bestaat uit gemengde bossen (**N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos**) en ligt relatief hoog en daarmee droog in het landschap. Ze vormen leefgebied voor bosgemeenschappen van hogere zandgronden en leemhoudende overgangsgebieden. In het Echobos komen voornamelijk loofbomen voor zoals oude beuken, eiken en linden met natuurlijke holtes. Het Koggerbosch is meer gemengd, met aanplant van douglas en larix, maar ook daar komen oude bomen met holtes voor. Stinzeplanten (daslook en wilde kievitsbloem) herinneren aan de geschiedenis van het gebied als landgoedbos. **Bosvogels**, zoals de grauwe vliegenvanger, groene specht en nachtegaal nestelen in het bos. De dichtheid van de vogelterritoria in het Koggerbosch is relatief hoog voor het beperkte oppervlak. Ook roofvogels en uilen (buizerd, bosuil en ransuil) hebben een nestlocatie in het bos. Met name rond de dijk is de **ringslang** waargenomen. De bossen met watergangen en poelen voor de ringslang geschikt leefgebied.

Het Groot Krabbenhoofd bestaat voornamelijk uit soorten van vochtig bos, zoals wilgen, elzen en vlieren (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). Ook het voorland bij de Hollandse brug ontwikkelt zich langzamerhand tot dit bostype. Bosvogels zijn ook hier aanwezig. Langs de oevers is het voorland meer moerasachtig met rietzones. De **ringslang** komt hier voor en er zijn sporen van de **otter** gevonden. De kwaliteit van de verbindingsstrook ten zuiden van de golfbaan is momenteel nog beperkt.

Potentiële natuurwaarden

Met natuurlijk bosrandbeheer kunnen halfopen randen met mantelzoombeplanting van waarde zijn voor **bos- en struweelvogels**. Het uitgraven van de oude wiel maakt de dichtgeslibde vijver potentieel leefgebied voor **de ringslang**. De oude bunker kan als verblijfplaats dienen voor **vleermuizen**. De bossen zijn oud en hebben voldoende kwaliteit als leefgebied voor de **boommarter**. Met een goed functionerende faunapassage onder knooppunt Muiderberg door, kunnen boommarter maar ook de **das** het gebied mogelijk koloniseren vanuit het Gooi en Naardermeergebied.

Door toename van de ouderdom en een gericht beheer zullen de vochtige bossen en moerassen van het Voorland Hollandse Brug en Groot Krabbenhoofd in kwaliteit verbeteren. Met name als een goed maaibeheer voor rietland wordt uitgevoerd zullen de aantallen **moeras- en rietvogels** toenemen. Dit biedt tevens potenties voor verbetering van het leefgebied van otter en ringslang. Er zijn verder potenties om de verbindingstrook meer als **moeraszone (N05.01)** in te richten. Hiermee wordt de verbinding tussen het vochtige bos en moeras van het Voorland Hollandse Brug en het Naardermeergebied versterkt.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord, met name bos / grasland)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking (duinen, stuifzand, vennen)	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel (brakke kwel benoemen)	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk, etc.)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid incl. geluid)	Stilte	Donkerte
Droog en vochtig boslandschap																	
N05.01 Moeras	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Das	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Het Echo- en Koggerbosch is nagenoeg onvervangbaar door de oude bosstandplaats die hier aanwezig is. Daarnaast is de cultuurhistorische waarde onvervangbaar. Ook het bos op Groot Krabbenhoofd heeft een relatief lange ontwikkeltijd (30 jaar). Het bos op het voorland bij de Hollandsebrug is recentelijk heringericht (< 10 jaar geleden), maar kent een oudere basis van ongeveer 30 jaar oud. Door de strategische ligging naast het IJmeer is dit gebied lastig te vervangen. De verbindingsstrook ten zuiden van de golfbaan is zeer recentelijk aangewezen. De natuurwaarde op zichzelf is daarom eenvoudig ergens anders te vervangen. Echter is de ligging van de strook van essentieel belang voor de verbinding tussen het Naardermeergebied, het voorland en de bossen bij Muiderberg.

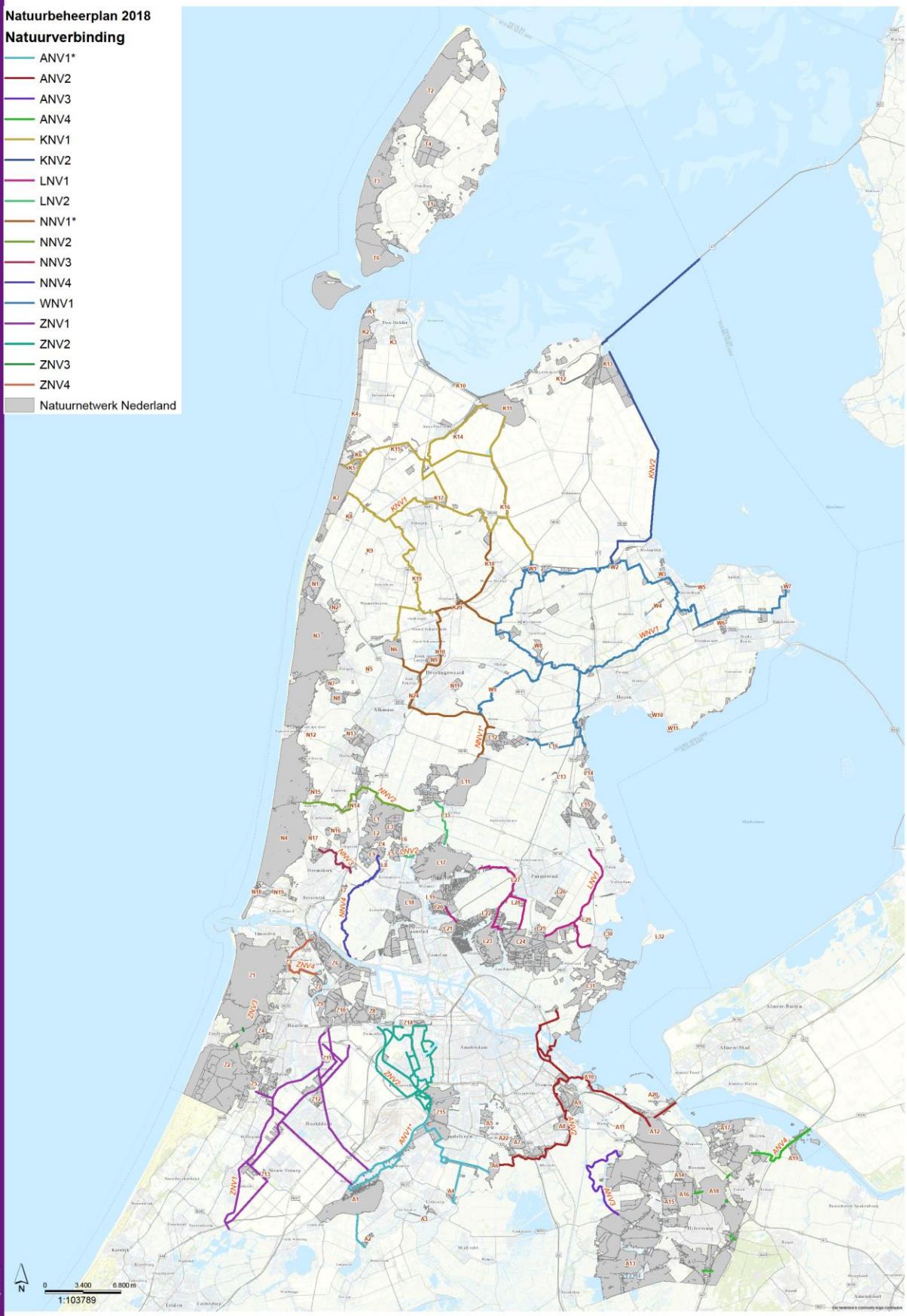
Tauw

Overzicht natuurverbindingen

Natuurbeheerplan 2018

Natuurverbinding

- ANV1*
- ANV2
- ANV3
- ANV4
- KNV1
- KNV2
- LNV1
- LNV2
- NNV1*
- NNV2
- NNV3
- NNV4
- WNV1
- ZNV1
- ZNV2
- ZNV3
- ZNV4
- Natuurnetwerk Nederland

Ecologisch onderzoek NNN
Provincie Noord-Holland

Natuurverbinding Amsterdamse Bos, Westeinderplassen en omgeving (ANV1)

1 Algemene gegevens

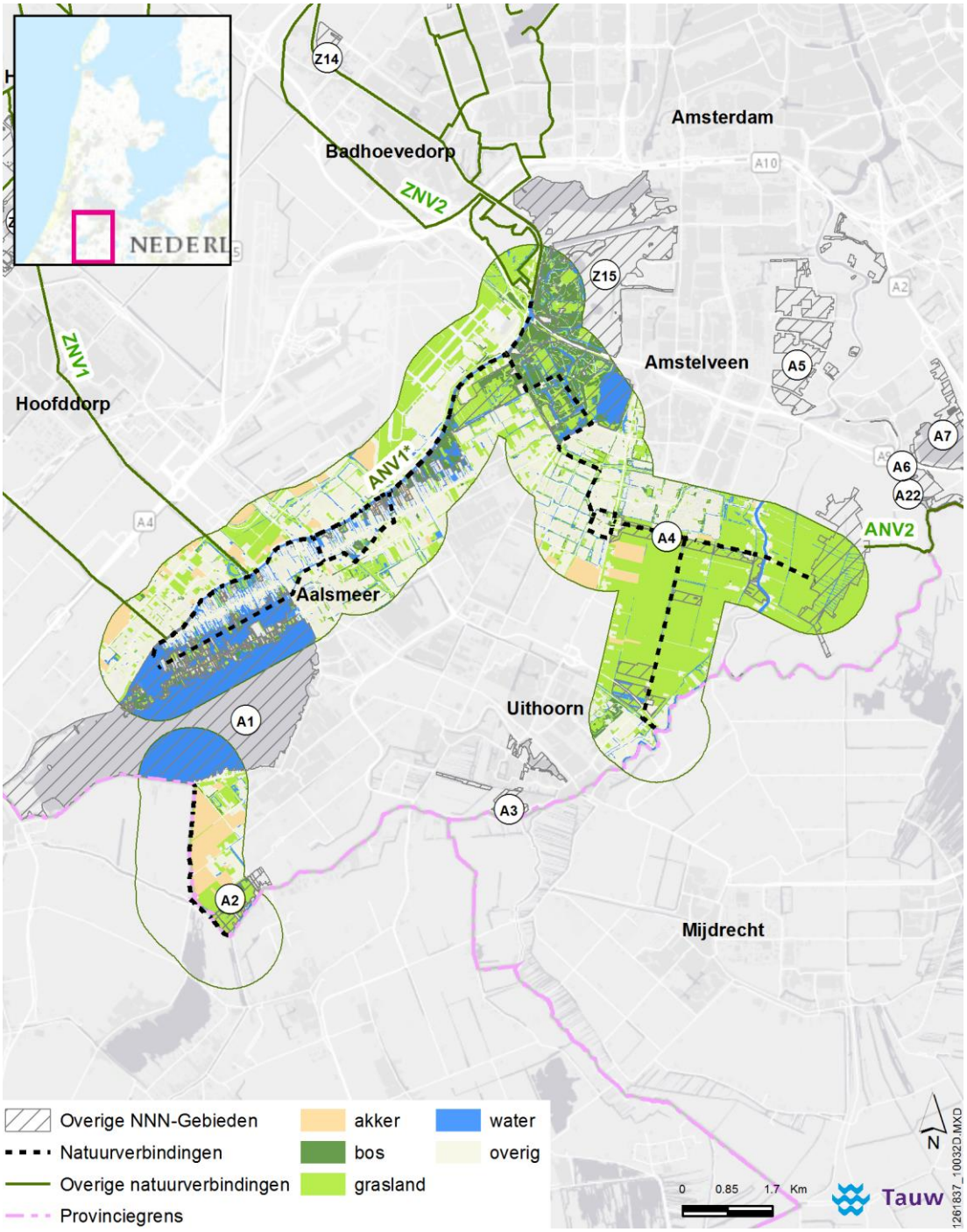
Nummer	ANV1*
Naam natuurverbinding	Amsterdamse Bos, Westeinderplassen en omgeving
Lengte verbinding	35 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (o.a. oeverlanden met ongerijpt veen en petgaten, laaglandrivier e.o. met inversiekreekruggen/oeverwallen, bosveen) • Stiltegebied • KRW-lichamen: *NL13_41* (Oostelijk deel Ringvaart Haarlemmermeer), *NL13_07* (Westeinderplassen), *NL13_23* (Aalsmeer), *NL13_43* (Aarkanaal, Leidse Vaart en Drecht), *NL11_1_1* (Amstellandboezem), *NL11_2_6* (Vaarten Westeramstel)
Eigendom/beheer	O.a. Waternet, HH Rijnland en particulieren

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 35 kilometer lang netwerk van waterlopen en moeraszones rondom Amstelveen. Tussen de Westeinderplassen en de Nieuwe Meer betreft dit een natte verbinding in de vorm van een brede watergang, de Ringvaart van de Haarlemmerpolder. De aftakkingen hiervan betreffen moerasnatuur tussen wegen en kleinere watergangen.

De verbinding vormt een ruimtelijke verbinding tussen de waterrijke NNN-gebieden Westeinderplassen, Molenpoel en Schinkelbos (A1), Kalslagerpolder (A2), Polder de Rondehoep en Holendrechter en Bullewijker polder (A6) en Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel (Z15). Kleinere stapstenen zijn hier aanwezig in de vorm van oeverlanden direct langs het water (A1, A4).

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Amsterdamse Bos, Westeinderplassen en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen de waterrijke gebieden in Amstel, Gooi en Vechtstreek, waaronder de Westeinderplassen, Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel en Polder Ronde Hoep. Deze gebieden herbergen belangrijke populaties van onder andere ringslang, waterspitsmuis en noordse woelmuis en karakteriseren zich door aanwezigheid van open wateren, rietlanden en (moeras)bossen. Hoewel de huidige functionaliteit van de verbindingen niet optimaal is, biedt de natuurverbinding potenties voor uitwisseling van de genoemde soorten en andere watergebonden natuurwaarden tussen de natuurgebieden in de regio. In het stedelijk gebied liggen verspreid langs de verbinding diverse stapstenen in de vorm van rietlanden. In het landelijk gebied wordt vrijwel de hele verbinding ondersteund door stapstenen in de Bovenkerkerpolder.

De huidige natuurverbinding wordt gekenmerkt door natte natuur in de vorm van rietlanden en graslanden. Het vormt een keten van aaneengesloten NNN-gebieden. Op hoofdlijnen bestaat de verbinding uit twee te onderscheiden delen. Tussen de Westeinderplassen (onderdeel van A1) en de Nieuwe Meer (onderdeel van Z15) ligt de verbinding in waterrijk veengebied met verlandingsvegetaties. Tussen het Amsterdamse Bos (onderdeel van Z15) en Polder de Rondehoep (onderdeel van A6) en de Bovenkerkerpolder (A4) bestaat de verbinding uit grasdijken.

In het waterrijk veengebied bestaat de verbinding uit twee takken. De ene tak bestaat uit een breed kanaal (Ringvaart van de Haarlemmerpolder) met veel aangrenzende oeverlandjes, die onderdeel zijn van de NNN. Rond deze tak is veel bebouwing aanwezig, maar richting de NNN-gebieden in het noorden neemt de bebouwingsdichtheid af. De tweede tak ligt in het westen op oude legakkers van de Westeinderplassen. In oostelijke richting volgt deze de oevers van kleinere watergangen langs de bebouwde kom van Aalsmeer. Het water is voedselrijk, maar door de aanwezigheid van zuiverende driehoeksmosselen toch vrij helder.

De aftakking van het Amsterdamse Bos richting het oosten begint in de bosrijke omgeving van het Amsterdamse Bos en gaat over in grasdijken langs (drukke) wegen. Veelal grenst aan de grasdijken een watergang met oeverzone. Voor een deel liggen de grasdijken in woonkernen van Amstelveen. Hier zijn oeverlandjes gerealiseerd met rietruigtes. In de graslanden wordt vrijwel de hele verbinding begeleid door een strook NNN-gebied (A4) van circa 200 meter breed. Op een groot deel van de bermen is een bomenrij aangeplant.

Het kanaal (Ringvaart van de Haarlemmerpolder) heeft een belangrijke vaarfunctie als doorgaande regionale verbinding. Waterrijke NNN-gebieden aangrenzend aan de verbinding hebben een belangrijkrijke functie voor recreatievaart en andere watersporten, zoals kanoën, roeien en hengelsport. Ook functioneren deze als waterberging. Het Amsterdamse Bos is een besloten stedelijk uitloopgebied en vervult naast de functie natuur ook de functie recreatie. In de activiteitenzones van het gebied vinden onder meer grote festivals plaats en zijn een wandel- en hondenuitlaatgebied. De grasdijken hebben alleen de functie natuur. De begeleidende strook NNN-gebied van A4 heeft naast de functie natuur ook een agrarische functie. Vanaf fietspaden zijn deze gebieden goed te overzien.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De gehele natuurverbinding is (potentieel) van belang voor **meervleermuis**, **ringslang**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**. Het kanaal wordt door de meervleermuis gebruikt als vliegroute en foerageergebied. De oeverzones met rietruigte zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of migratieroute voor waterspitmuis en noordse woelmuis, al is die laatste nog niet zeker of deze in de omliggende NNN-gebieden voorkomt. Het deel van het Amsterdamse Bos, ten zuiden van de A9, is van belang voor de **ringslang**. Er leeft grote populatie, jaarlijks komen er zo'n 1000 eieren uit.

De wateren zijn van belang voor (algemene) zoetwatervissen als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad. Het kanaal (Ringvaart van de Haarlemmerpolder) kan worden getypeerd als een **brasem-snoekviswatertype**. Het kanaal vormt bovendien een belangrijke migratieroute voor **anadrome en katadrome vissen**, die via het Noordzeekanaal de grotere zoete wateren langs het kanaal kunnen bereiken. In het veengebied rond de Westeinderplassen komt de laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval in heel West-Europa voor. Aangenomen wordt dat de meervallen paaien onder de drijvende rietlanden die karakteristiek zijn voor deze veenafgraving.

Algemene natuurkwaliteiten

De vegetatie langs de verbinding bestaat uit waterriet, bloem- en varenrijk rietland, veenmosrietland en grasdijken met deels grazige en deels bloemrijke vegetatie. De hoge bloemrijkdom in de oevers en rietlanden trekt veel soorten **ongewervelden van droge milieus** aan, waaronder het hooibeestje, geelsprietdikkopje, kleine vuurvlinder, bruin zandoogje en icarusblauwtje. Onderwatervegetatie is in een groot deel van de verbinding (in ieder geval rond de Westeinderplassen) afwezig, ondanks de redelijke helderheid van het water. Mogelijk is vraat daarvan de oorzaak.

De gehele natuurverbinding is van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **amfibieën** (zoals groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen)**,** als regionaal belangrijk onderdeel van een ruimere groenblauwe dooradering van het landelijk gebied. De lijnvormige watergangen en aanliggende dijklichamen vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, zoals watervleermuis. De lijnvormige landschapselementen in de vorm van groene oevers en rietlanden vormen ook (in potentie) een migratieroute en jachtgebied voor kleine marterachtigen en broed- en migratiegebied voor **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet).

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***water- en moerasverbinding in veengebied, bestaande uit bloemrijke (riet)ruigtes, boezemrietland en grasdijken, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/ doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis en noordse woelmuis, is vereist. Natuurlijke begroeide oevers van voldoende omvang, zonder oeverbeschoeiing en met voldoende dichte vegetatie zijn nodig om dekking te kunnen bieden aan bijvoorbeeld kleine marterachtigen. Een natuurlijke oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetaties en ondergedoken vegetatie
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten

Milieu- en watercondities
De rietruigten vormen een karakteristiek element van het natte klei- en veenlandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, waarin langs de oevers waterplanten groeien. Een zo natuurlijk mogelijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities
Riet- en moerasvegetaties wisselen elkaar af. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als meervleermuis en noordse woelmuis. Dit betekent beperkte aanwezigheid van obstakels en een beperkte barrièrewerking door onder andere bebouwing en infrastructuur. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A9, N201, N231, N232, Schiphol
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Amstelveen
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Uithoorn, Amstelveen, Aalsmeer
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. jachthavens Westeinderplassen
Woonboten		

Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelpotenties

Ter hoogte van het Amsterdamse Bos is aan het kanaal meer ruimte rond de verbinding. Een verbreding van de oeverzone biedt kansen om de onderlinge verbindingen tussen de stapstenen te versterken. De gerealiseerde en geplande oeverlandjes in de bebouwde kom vormen kansrijke stapstenen langs de verbinding. In combinatie met faunapassages op de plaatsen waar drukke wegen de verbinding kruisen kan de functionaliteit van de verbinding worden versterkt.

Natuurverbinding Groene as Amsterdam zuidoost (ANV2)

1 Algemene gegevens

Nummer	ANV2
Naam natuurverbinding	Groene as Amsterdam zuidoost
Lengte verbinding	42 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht,
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #94 Naardermeer (Vogel- en H) en #73 Markermeer & IJmeer (Vogel) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (verlande kreekbeddingen, veenlandschap, natuurlijk meer, veenvorming, laaglandrivier met inversiekreekruggen/ oeverwallen, voormalig getijde rivier, bosveen, klei-op-veen, kalkgytja) • Stiltegebied • KRW-lichamen: NL92_Markermeer, NL11_1_1 (Amstellandboezem), NL12_260 (waterrijk Waterland), NL87_1 (Noordzeekanaal), NL11_4_1 (Naardermeer), NL11_3_2 (Gaasperplas), NL11_2_5 (Vaarten Ronde Hoep), NL11_2_2 (Vaarten Vechtstreek), NL11_1_2 (Vecht)
Eigendom/beheer	Divers

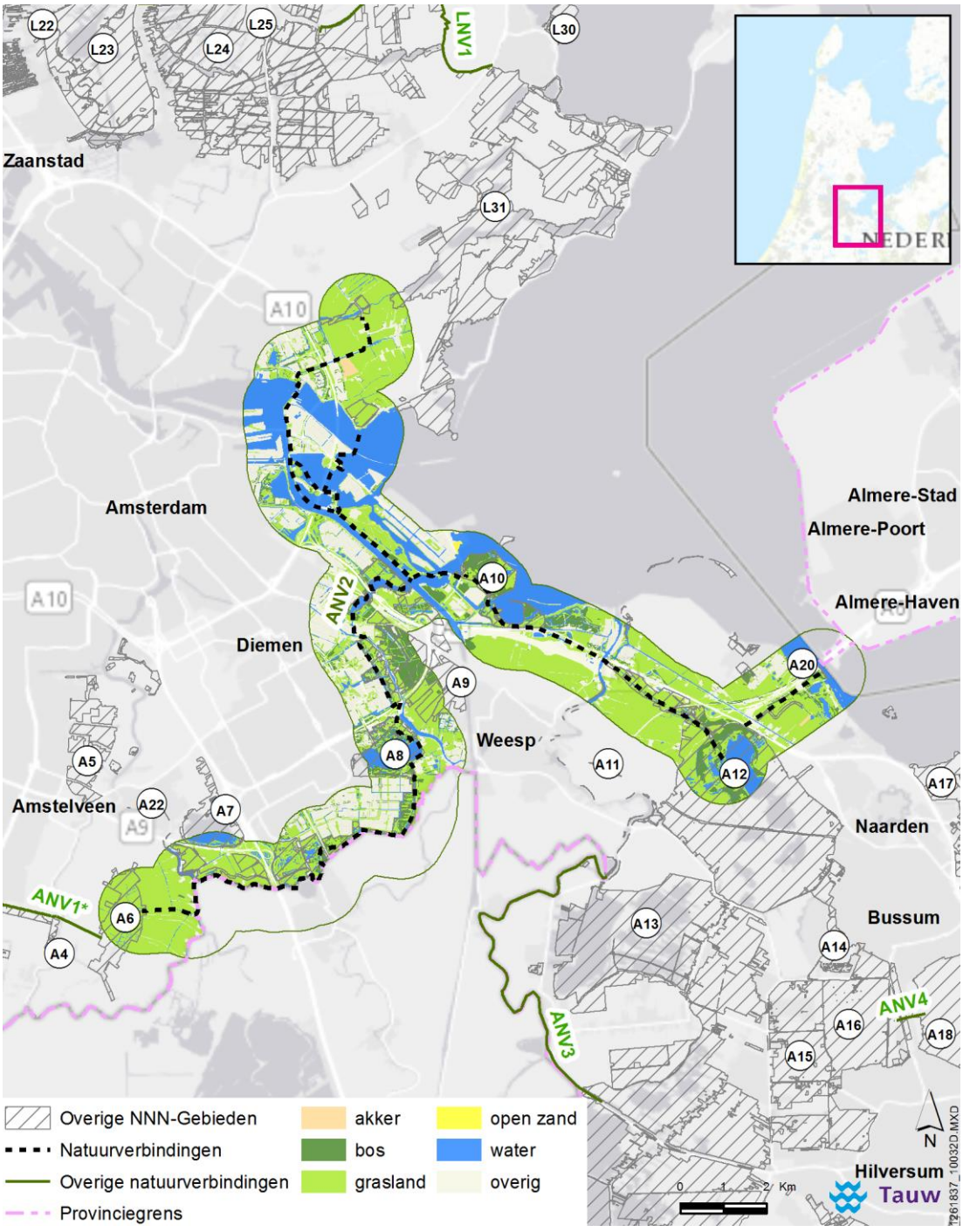
2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 42 kilometer lang netwerk van waterlopen tussen Amsterdam zuidoost, Naardermeer, IJmeer en Amsterdam-Noord. De verbinding bestaat uit (een deel van) de Waver, de Holendrecht, de Gaasp, de Diem en het Amsterdam Rijnkanaal. Het is een ruimtelijke verbinding tussen NNN-gebieden Polder de Rondehoep en Holendrechter en Bullewijker polder (A6), Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk (A8), Diemerpolder en Diemerbos (A9), PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp (A10), Naardermeer en Zuidpolder beoosten (A12), Bossen Muiderberg (A20) en Waterland oost (L31). Parallel aan een deel van de verbinding ligt Oeverlanden Holendrecht en Bullewijk (A22).

De verbinding ligt voor een groot deel in landelijk/parkachtig en waterrijk gebied langs Amsterdam. Een aantal provinciale wegen en snelwegen kruisen met de verbinding (A1, A2, A9, A10, N236). De verbinding kruist twee keer de A1. Bij de noordelijke kruising is een groot

aquaduct gerealiseerd en bij de zuidelijke (richting het Naardermeer) een grote verbinding onder de weg door om de connectiviteit te bevorderen.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Groene as Amsterdam zuidoost en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen de waterrijke natuurgebieden in Laag-Holland, de Diemerpolder, het PEN-eiland langs het Markermeer, de veenweidenatuur rondom de Holendrecht en Bullewijk en het Naardermeer. Deze gebieden herbergen belangrijke moeras- en watergebonden natuurwaarden, waaronder waterspitsmuis en noordse woelmuis. Karakteristiek is ook het voorkomen van ringslang, welke als gidssoort is aangewezen voor de Natuurboog en kernpopulaties heeft in onder meer het Diemerbos en de Diemerpolder. In het Naardermeer komen belangrijke populaties voor van otter en heikikker. De natuurverbinding moet daardoor een essentiële schakel vormen als migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid tussen populaties van de genoemde soorten en natte natuur in het algemeen. De Hollandse Brug vormt tenslotte nog een belangrijke ecologische schakel tussen Noord-Holland en Flevoland, met name voor oevergebonden soorten.

De huidige natuurverbinding bestaat uit een natte corridor voor moerasnatuur die landelijke, waterrijke en parkachtige gebieden verbindt. Een groot deel van de verbinding (globaal van Amsterdam zuidoost richting het noorden) ligt in intensief beheerd stedelijk uitloopgebied dat direct grenst aan de bebouwde woonkernen van Amsterdam. Het volgt een aantal grote boezems en ligt in een aantal meren (Gaasperplas en Abcoudermeer). Het water is hier over het algemeen voedselrijk en troebel, al is het water van de Gaasperplas wel aangewezen als schoonste water van Amsterdam. Richting het Naardermeer is de waterkwaliteit beter. Het hele Naardermeer is aangewezen als kranswierwater. Hier heeft recentelijk grootschalige herinrichting plaatsgevonden, waardoor de natuur zich nog moet ontwikkelen. Momenteel wordt de oude A1 ingericht als natuurverbinding. Door het intensieve beheer van aangrenzende recreatiegebieden zijn de oeverzones meestal smal. Lokaal langs de grote meren en wateren zijn deze wat breder. Voor een groot deel staat langs de natuurverbinding tevens opgaande vegetatie.

De natuurverbinding ligt voor een deel op golfbaan De Hoge Berg en het stedelijk uitloopgebied van de Gaasperplas en Gaasperzoom. Hier vindt intensieve recreatie plaats in de vorm van recreatievaart en watersporten zoals kanoën, roeien en hengelsport.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De trajecten met brede watergangen en aaneengesloten, begroeide oeverzones en rietlanden zijn actueel of in potentie van belang als migratieroute en/of leefgebied voor de **otter**, **ringslang**, **meervleermuis**, **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis** en **heikikker**. Kernpopulaties van de ringslang bevinden zich in het NNN-gebied Diemerpolder en Diemerbos (A9) ten oosten van de Bijlmerweide en bij de Vinkeveense Plassen in het zuidwesten. De lijnvormige wateren zijn foerageergebied van de meervleermuis. De heikikker bevindt zich momenteel in het Naardermeer en kan zich in de toekomst verspreiden via het nieuw aangelegde deel van de verbinding.

De wateren zijn van belang voor (algemene) zoetwatervissen als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad. De grotere wateren kunnen op basis van watersysteemkenmerken worden getypeerd als een **brasem-snoek-viswatertype**.

Algemene natuurkwaliteiten

De gehele natuurverbinding is van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen), als regionaal belangrijk onderdeel van een ruimere groenblauwe dooradering van het landelijk gebied. De lijnvormige watergangen en aanliggende dijklichamen vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, waaronder watervleermuis. De lijnvormige landschapselementen in de vorm van groene oevers en rietlanden vormen ook (in potentie) een migratieroute en jachtgebied voor kleine marterachtigen en broedgebied voor **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet).

De verbinding bestaat grotendeels uit smalle rietkragen. Nabij de grotere wateren zijn deze breder en bloemrijker. De verbinding grenst aan open water, moeras, vochtig hooiland en grasland. De bloemrijke oevers en rietlanden zijn leefgebied en een migratieroute voor **ongewervelden van droge milieus**, zoals hooibeestje, geelsprietdikkopje, kleine vuurvlinder, bruin zandoogje en icarusblauwtje.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***natte verbinding tussen waterrijke besloten veengebieden, bestaande uit bloemrijke (riet)ruigtes, moerassen en open water, dat veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/ doelgemeenschappen.*** Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis en Noordse woelmuis, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetaties en ondergedoken vegetatie
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
-

Milieu- en watercondities
De rietruigte vormt een element van het natte klei- en veenlandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het water wordt gekenmerkt door voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, waarin oever- en waterplanten groeien. Een zo natuurlijk mogelijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities
Riet- en moerasvegetaties wisselen elkaar af. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als noordse woelmuis. De onderbrekingen in de vorm van bebouwing, wegen en andere infrastructuur vormen hierin mogelijk een belemmering. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A1, A2, A9, A10, N236 en spoorlijn bij Diemen
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	O.a. A2 bij Abcoude, Spoorlijn en A1 bij Diemen
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Amsterdam-Zuidoost, Amsterdam-Bijlmer Oost, Diemen
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Amsterdam
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. Amsterdam
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelpotenties

Een duidelijke zonering in intensiteit van recreatie in de aangrenzende recreatiegebieden, waarbij ook rustige delen met meer ruimte voor natuur worden aangewezen rond de verbinding, biedt potentie voor versterking van de functionaliteit van de verbinding voor meer verstoringsgevoelige soroten. Aangezien het grootste deel van der verbinding wordt geflankeerd door natuurgebieden wordt daarmee al een belangrijke stap gezet. De tak richting het Naardermeer wordt momenteel heringericht, waardoor deze nog niet volledig functioneert als verbinding. Langs deze tak zijn wel een aantal moeraszones van aanzienlijk oppervlak aanwezig, waardoor de potentie als verbinding groot is. Om het Naardermeer nog beter aan te sluiten op de moerasnatuur rond Amsterdam kan

overwogen worden om de verbinding uit te breiden met een oost-west verbinding tussen Naardermeer en de Gaasperplas.

Niet alle oeverlandjes van NNN-gebied Oeverlanden Holendrecht en Bullewijk (A22) liggen langs de natuurverbinding. De verbinding zou kunnen worden uitgebreid via de Amstel richting de moerassen en vochtige graslanden in NNN-gebied Groot-Duivendrechtse polder en Middelpolder (A5). Daardoor kan tevens Ouderkerkerplas en Nieuwe Bullewijk (A7) worden aangesloten op het netwerk.

Natuurverbinding De Vecht (ANV3)

1 Algemene gegevens

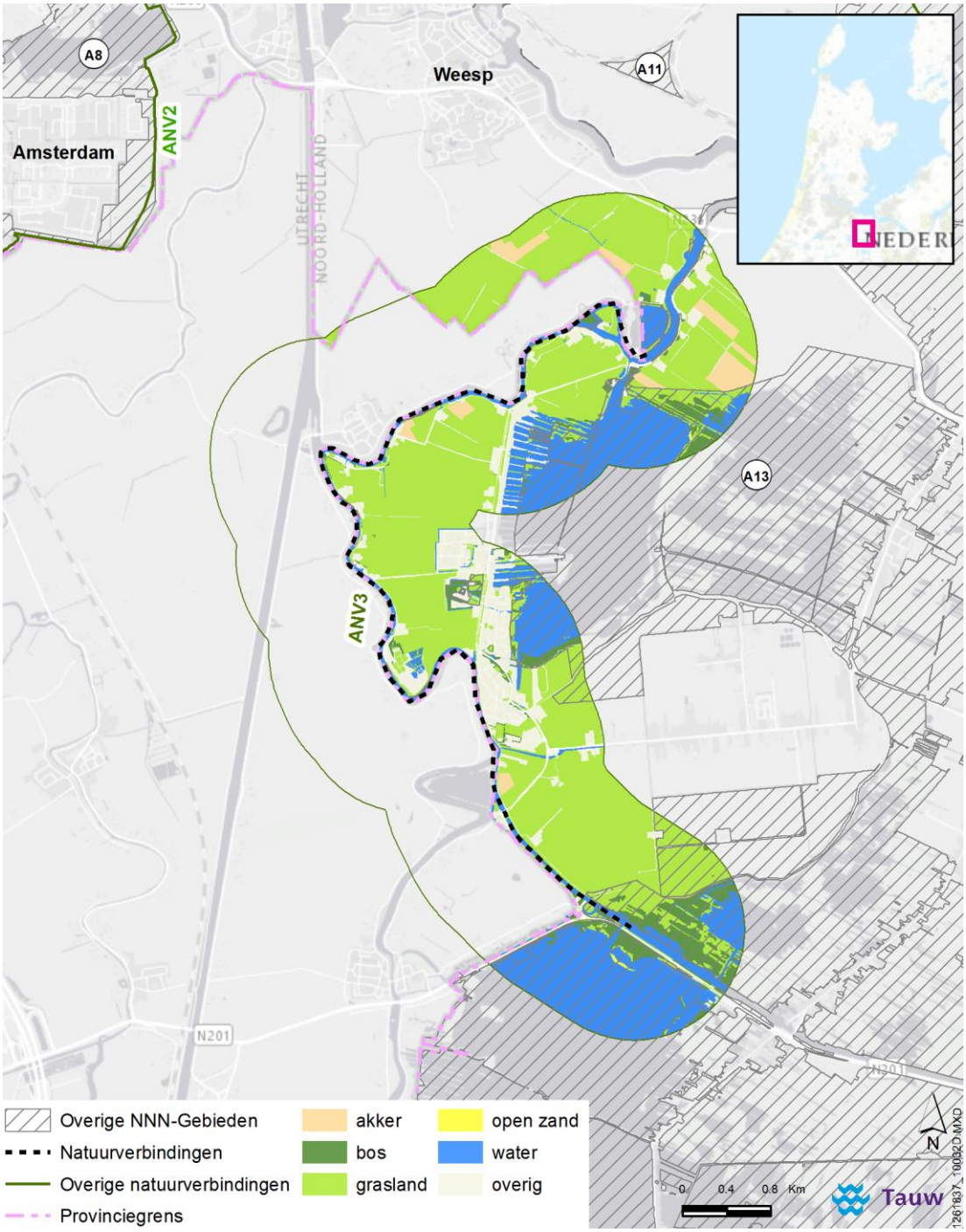
Nummer	ANV3
Naam natuurverbinding	De Vecht
Lengte verbinding	11 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #95 Oostelijke Vechtplassen (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig waardevol gebied (verveningscomplex van petgaten en zetwallen, voormalige getijde rivier) • KRW-lichamen: NL11_1_2 (Vecht), NL11_6_4 (Kortenhoefse Plassen)
Eigendom/beheer	o.a. Hoogheemraadschap AGV

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 11 kilometer lang traject van de Vecht tussen Kortenhoef en Hinderdam, om de Horstermeerpolder heen. Met het noordelijker Vechttraject (A11) vormt het een verbinding tussen het noordelijke en zuidelijke deel van de Oostelijke Vechtplassen (A13), Het Naardermeer (A12) en de natte natuuir in en langs het IJmeer (A10). Langs de verbinding liggen oeverlandjes die deels behoren tot NNN-gebied Oostelijke Vechtplassen (A13) en deels tot Vecht en oeverlanden (A11).

De samenhang tussen de grote veengebieden is en wordt al sterk verbeterd. De Vecht is met name voor vissen en vleermuizen een essentiële (aanvullende) verbinding, maar deze heeft vanzelfsprekend ook een meerwaarde voor andere watergebonden soorten. Drager van deze verbinding is de Vecht, die meandert door waterrijk agrarisch gebied met hier en daar aangrenzende bebouwing in de vorm van kleine dorpjes. Ook een kleine plas (De Nes) grenst aan de verbinding. De verbinding kruist éénmaal met een provinciale weg (N523).

Figuur 1: Ligging natuurverbinding De Vecht en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen een aantal grote, waterrijke natuurgebieden in het Vechtplassengebied en langs het IJmeer. Deze gebieden herbergen veel verlandingsstadia van laagveen met bijbehorende water- en moerasgebonden fauna zoals

moerasvogels en libellen en daarnaast ook belangrijke kernpopulaties van waterspitsmuis, ringslang en meervleermuis. De natuurverbinding moet daardoor een essentiële migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid vormen tussen populaties van deze soorten en natte natuur in het algemeen.

De natuurverbinding bestaat uit een natte corridor in de vorm van een meanderende rivier met luwe delen en oeverlandjes. De Vecht is een rivier die door zijn lage ligging in het landschap een omgekeerde stroomrichting heeft, waarbij water uit het IJmeer landinwaarts stroomt. De Vecht heeft een brede bedding en lage stroomsnelheid. De Nes is een zandafgraving in een meander van de rivier, met kenmerkende overgebleven stroken land. Een soortgelijke afgraving is ook aanwezig nabij Hinderdam. Deze afgraving grenst direct aan de verbinding, maar hoort bij een ander NNN-gebied (A11).

In de laatste jaren hebben in en langs de Vecht herstelmaatregelen plaatsgevonden, waarbij vervuild slib is verwijderd en natuurvriendelijke oevers zijn aangelegd. De waterkwaliteit is sindsdien aanzienlijk verbeterd en de natuur ontwikkelt zich gestaag. Het type natuurvriendelijke oever dat langs de Vecht veelvuldig is toegepast bestaat uit een vooroever, waarbij een halfdoorlatende constructie van palen en takkenbossen op circa 5 meter van de oever is geplaatst. In het rustige water daarachter is weer spontane plantengroei en natuurlijke verlanding mogelijk en ook worden de waardevolle oeverlandjes duurzaam tegen erosie door vaarverkeer beschermd. Langs de oevers zijn ook een groot aantal aanlegplaatsen en steigers aanwezig, maar in de meeste gevallen is dan de tegenoverliggende oever natuurvriendelijk gemaakt.

Op de Vecht vindt recreatievaart plaats en watersporten, waaronder kanoën. De vaarsnelheid wordt echter sterk gecontroleerd om te voorkomen dat teveel golfslag en stroming ontstaat die een nadelige invloed heeft op de natuur. Hengelsport vindt alleen plaats op De Nes. De wegen aan de linker- en rechteroever worden veelvuldig gebruikt door fietsers, auto's en motoren. De oeverlandjes kennen geen recreatief medegebruik, maar zijn vaak wel goed te overzien vanaf de weg en het water.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna belangrijke doelsoorten (gidssoorten) benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De gehele natuurverbinding is (potentieel) van belang voor de **otter**, **waterspitsmuis**, **ringslang** en **meervleermuis**. De oeverzones met rietruigte zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of migratieroute voor de otter, waterspitsmuis en ringslang. De meervleermuis gebruikt de rivier (in potentie) om te migreren vanuit winterverblijfplaatsen (bv. in de oude forten aan de rivier) richting het IJmeer en vervolgens via de kustlijn naar noordelijk gelegen gebieden.

Algemene natuurkwaliteiten

De gehele natuurverbinding is ook van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De wateren zijn van belang voor (algemene) **zoetwatervissen**.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***robuuste verbinding tussen de Oostelijke Vechtplassen, het Naardermeer en het IJmeer, bestaande uit een rivier met helder water en ondergedoken vegetatie en een goed ontwikkelde oeverzone, die veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen***.

Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als de waterspitsmuis, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetatie en ondergedoken vegetatie
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
-

Milieu- en watercondities
De rivier vormt het verbindende element van de verbinding. Deze wordt gekenmerkt door matig voedselrijk, helder, licht stromend water met natuurvriendelijke oevers. Doordat het water helder is zijn er zowel ondergedoken- als drijfbladplanten aanwezig. Het grootste deel van de rivier heeft brede, natuurvriendelijke oevers. Een goede waterkwaliteit is essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties. Voor het behoud van de oevers en ondergedoken planten moet stroming en golfslag door boten niet te hoog zijn.

Ruimtelijke condities
Riet- en moerasvegetaties zijn breed, maar worden regelmatig onderbroken door aanlegplaatsen en steigers. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als waterspitsmuis. Nachtelijke donkerte is vereist voor bijvoorbeeld vleermuizen. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. N532
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Overmeer, Nigtevecht
Bedrijventerrein / industrie		

Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	
Woonboten	X	O.a. in de Vecht bij Overmeer
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

De verbinding is geheel heringericht en de natuur is zich aan het ontwikkelen. Ondanks de vele aanlegplaatsen langs de rivier is vrijwel over het hele traject aan één van beide oevers een natuurvriendelijk oever aanwezig. Er zijn geen onoverkomelijke onderbrekingen aanwezig in de Vecht. Dat is nabij het IJmeer en ten zuiden van de natuurverbinding echter wel het geval, waardoor het water op dit moment nog niet toegankelijk is voor **katadrome en anadrome vissen**. In potentie kunnen deze de natuurverbinding gebruiken om richting de Oostelijke Vechtplassen te trekken. Net voorbij de verbinding, richting het IJmeer, zijn meer oeverlandjes gerealiseerd. Door dit deel van de Vecht ook te betrekken bij de natuurverbinding, en de verbinding aan te sluiten op het IJmeer kan de functie voor anadrome en katadrome vissen gewaarborgd worden.

Natuurverbinding ’t Gooi (ANV4)

1 Algemene gegevens

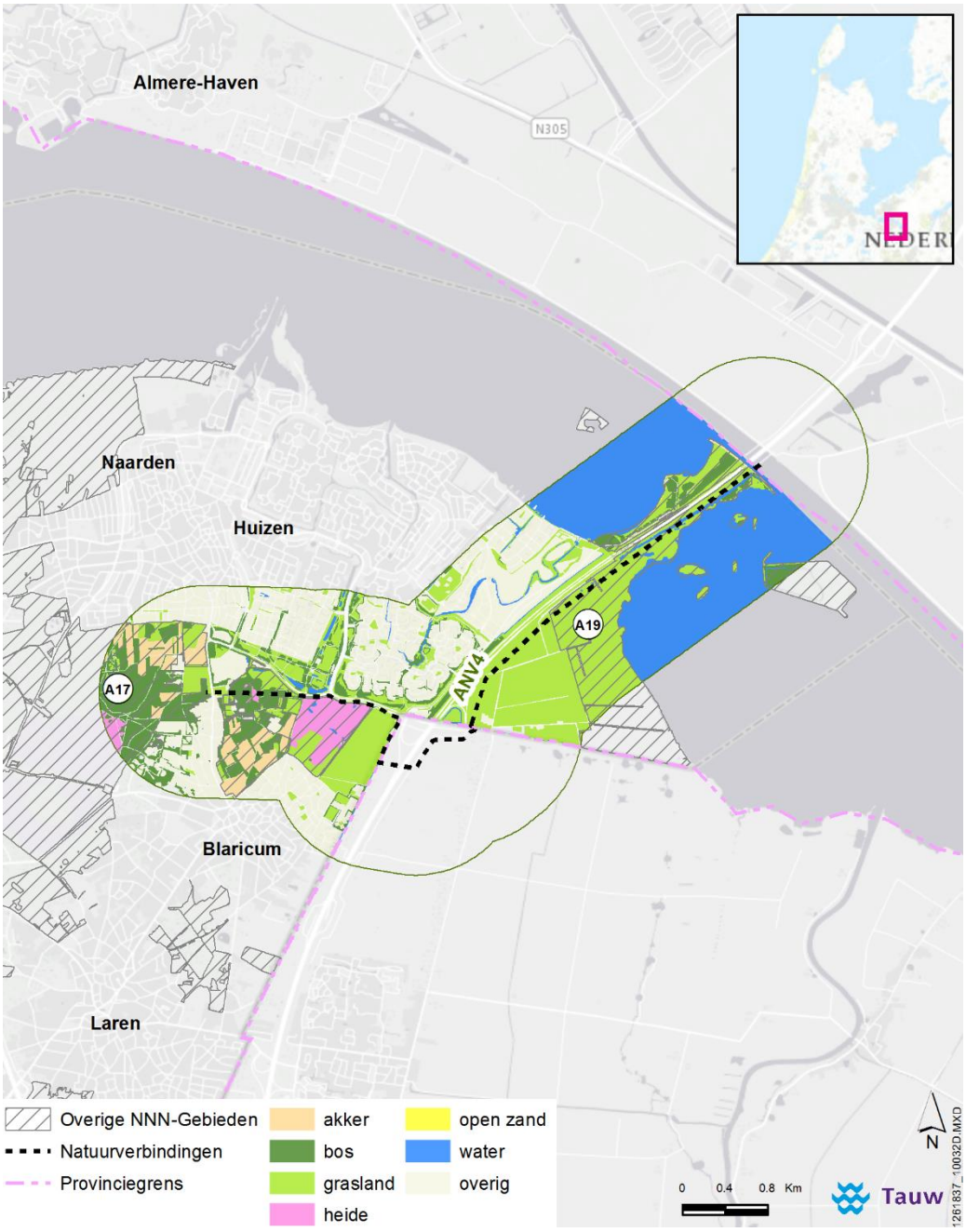
Nummer	ANV4
Naam natuurverbinding	’t Gooi
Lengte verbinding	10 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Amstel, Gooi & Vecht
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #77 Eemmeer & Gooimeer Zuidoever (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (o.a. stuwwal, smeltwater en windvormingen, sandr, dekzandrug, klifje, typische dek- en stuifzandvormingen, ven, stuwwalflank, dek- en actief stuifzand) • KRW-lichamen: NL92_Randmeren Zuid
Eigendom/beheer	Diverse beheerders

2 Samenhang NNN

Deze droge verbinding bestaat uit een 10 kilometer lang traject om Huizen heen richting Flevoland. Het verbindt de droge natuur van NNN-gebied Gooise noordflank (A17) met de overwegend natte natuur van De Kampen, Huizerhoef en De Dode Hond (A19) en vervolgens met Flevoland. Ontsnipperingsmaatregelen hebben hier nog niet plaatsgevonden.

De verbinding ligt in het westen in een kwelgebied met o.a. heide en schrale graslanden en ten oosten van de A27 in weidevogelgraslanden en moerasgebied. Daardoor is de ruimtelijke samenhang beperkt. De verbinding kruist éénmaal met een snelweg (A27).

Figuur 1: Ligging natuurverbinding 't Gooi en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet allereerst een ecologische verbinding vormen tussen de hoge delen van de Gooise stuwwal met de lager gelegen oostelijke flank. Deze gradiënt is van belang voor soorten die beide landschapstypen als onderdeel van hun leefgebied hebben, zoals diverse zoogdieren, vogels en vleermuizen. Daarnaast vormt de natuurverbinding ook een schakel tussen de natte natuur langs de Eem en de Flevopolders, waarvan een soort als de otter kan profiteren. Tegelijkertijd dient bedacht te worden dat het Eemland vooral van belang is als weidevogelgebied en dus niet (of in ieder geval niet overal) zonder meer geschikt is voor soorten van meer besloten landschappen (inclusief predatoren).

De verbinding bestaat eigenlijk uit twee delen, een deel ten westen van de A27 en een deel ten oosten van de A27. Het westelijke deel staat onder invloed van kalkrijke kwel afkomstig uit de Gooise stuwwal. Op de hogere delen bestaat de verbinding hier uit (droog) bos en op de flank uit natte heide en schrale graslanden. Het oostelijk deel bestaat overwegend uit vochtig weidevogelgrasland en ter hoogte van De Kampen uit moerasnatuur.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna belangrijke doelsoorten (gidssoorten) benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De natuurverbinding is in potentie met name van belang voor de **otter**.

Algemene natuurkwaliteiten

De natuurverbinding is van belang als migratieroute voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **vleermuizen**, zoals de watervleermuis.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding dient nader te worden uitgewerkt (zie ook onder ontwikkelingspotenties). Structuur en condities zijn daarom ook nog niet uitgewerkt.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A27
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a Huizen
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. ten zuiden van Huizen
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

Op dit moment bevinden zich twee barrières in de natuurverbinding. De A27 is voor veel soorten onoverkomelijk door de afwezigheid van faunapassages en de brug over het Gooimeer/Eemmeer is onoverkomelijk voor landgebonden natuur vanwege de afwezigheid van een landstrook langs de brug. Dit laatste vormt echter voor een soort als de otter geen probleem. Of er ontsnipperende maatregelen wenselijk zijn, zal uit nader onderzoek moeten blijken. Daarbij zijn onder meer eventuele neveneffecten op weidevogelgebieden in het Eemland en praktische en financiële haalbaarheid van belang.

Natuurverbinding Kop van Noord-Holland (tussen Amstelmeer, Zwanenwater en Oosterdel) (KNV1)

1 Algemene gegevens

Nummer	KNV1
Naam natuurverbinding	Kop van Noord-Holland (tussen Amstelmeer, Zwanenwater en Oosterdel)
Lengte verbinding	84 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebieden: #84 Duinen Den Helder-Callantsoog (HR) en #85 Zwanenwater & Pettemerduinen (VR+HR) • KRW-lichamen: NL12_140 (waterdelen VRNK-boezem +), NL12_425 (waterdelen polder Geestmerambacht), NL12_110 (waterdelen Schermerboezem-Noord +), NL12_501 (Amstelmeer), NL12_130 (waterdelen Amstelmeerboezem +), NL12_430 (waterdelen polders Schagerkogge +), NL12_540 (waterdelen Anna Paulownapolder laag) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (antropogeen beïnvloede opstuivingen, jonge duinen en duinmeren, verstoven stuifdijk, meerwallen, 4 wielen, overslaggrond en zee-erosiegeul met natuurlijke waterloop, getij-inversieruggen en natuurlijke waterlopen, jonge en oude (oog-duinen, wiel, overslaggrond, zee-erosiegeul, vml kreeksystemen van kwelder/wad) • Stiltegebied
Eigendom/beheer	o.a. HHNK

2 Samenhang NNN

Natuurverbinding KNV1 bestaat uit een 84 kilometer lang netwerk van waterlopen, oeverzones en dijkelementen in het overwegend intensief agrarisch gebruikte westelijke deel van de Kop van Noord-Holland. Delen van de verbinding worden ‘gedragen’ door grotere wateren met (brede) oeverzones, waaronder Lage Oude Veer, Hoge Oude Veer, Waardkanaal, Groetkanaal en kanaal Schagen-Kolhorn.

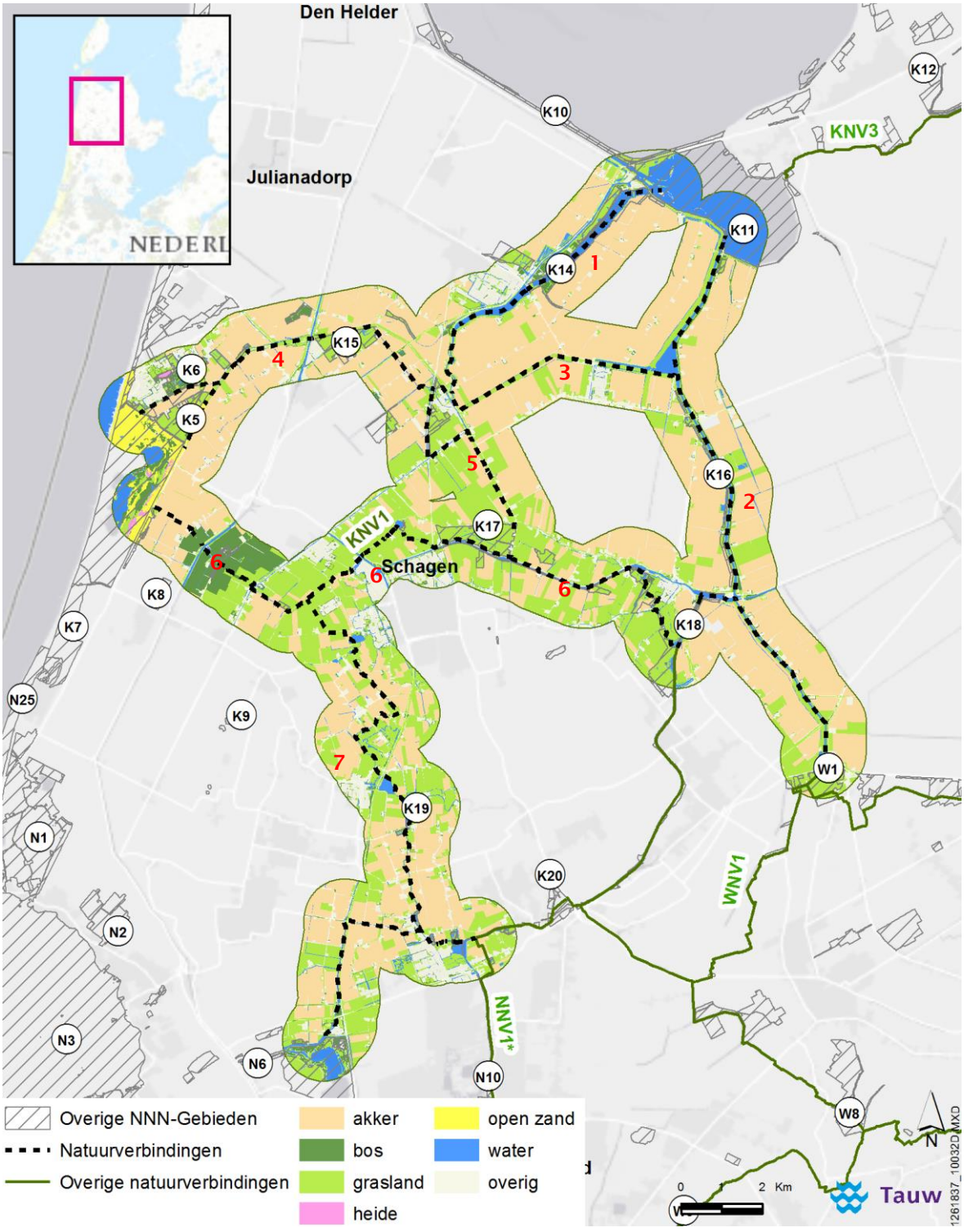
De natuurverbinding bestaat globaal uit zeven trajecten:

1. Het traject tussen het Amstelmeer (K11) en de graslanden bij Oudesluis (K15), gevormd door het water van de Lage Oude Veer en Hoge Veer, met aanliggende oeverzones. Langs de verbinding ligt NNN-gebied K14 (Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin).
2. Het traject tussen het Amstelmeer (K11) en de Weel- en Braakpolder (W1), gevormd door het water van het Waardkanaal en het Groetkanaal. Het traject van bestaat naast de waterloop ook uit een dijklichaam met bomen. Langs het traject ligt NNN-gebied K16 (Stapstenen Waardkanaal).
3. Het traject tussen het Waardkanaal en de graslanden bij Oudesluis (K15). Het eerste deel wordt gevorm door een korte brede vaart. De rest van het traject bestaat uit een oude ringdijk.
4. Het traject tussen de graslanden bij Oudesluis (K15) en het Zwanenwater (K7), bestaande uit grasdijken met aangrenzende smalle watergangen. Langs het traject liggen Eendenkooi 't Zand (K15) en delen van de Uitlandse Polder en Zandpolder (K5)
5. Het traject tussen de graslanden bij Oudesluis (K15) en het Schagerwad (K17), bestaande uit deels smalle watergangen en deels een grasdijk.
6. Het traject vanaf het Zwanenwater (K7) tot aan het Waardkanaal. Dit traject in west-oostelijke richting wordt gevormd door respectievelijk smalle watergangen en grasdijken, kanaal Schagen-Kolhorn, Kromme Gouw, Kolhornerdiep en een klein deel van kanaal Omval-Kolhorn. Langs het traject liggen Wildrijk en Ananas (K8) en Schagerwad en reservaten rond Kolhorn (K17)
7. Het traject tussen Schagen en Kleimeer en Geestmerambacht (N6). Het eerste deel bestaat uit smalle watergangen. Vanaf het Koetengat (K19) volgt de verbinding de ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en de Molentogt.

De natuurverbinding moet in totaliteit een ruimtelijke verbinding vormen tussen het Amstelmeer (K11), Zwanenwater (K7) en Kleimeer en Geestmerambacht (N6) en is onderdeel van een uitgebreider netwerk aan natuurverbindingen tussen de kustzones van Noordzee en Waddenzee en het IJsselmeer. Buiten deze kustzones en het IJsselmeer ontbreken grotere natuurgebieden. Wel liggen er diverse stapstenen langs de verbinding, waaronder enkele grotere gebieden zoals Uitlandse Polder en Zandpolder (K5), Eendenkooien 't Zand en de Hoop en graslanden Oudesluis (K15) en Schagerwad (K17), en kleine stapstenen in de vorm van waterrijke (oever)zones (K14, K16, K19). Iets ten zuiden van Kolhorn gaat de natuurverbinding over in NNV1 (Omval-Kolhorn). De natuurverbinding loopt nabij Aartswoud door in de natuurverbinding in West-Friesland (WNV1) met aanliggende stapstenen in de Weel- en Braakpolder (W1).

De natuurverbinding ligt geheel in open, landelijk gebied, deels met intensief agrarisch gebruik (bollenvelden, weiland). De verbinding loopt niet door verstedelijkte gebieden. Wel kruist de natuurverbinding meerdere malen een aantal provinciale wegen, waaronder de N9, N241, N245, N248, en de spoorlijn tussen Alkmaar en Den Helder.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Kop van Noord-Holland (tussen Amstelmeer, Zwanenwater en Oosterdel) en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet in de eerste plaats een ecologische verbinding vormen tussen natuurgebieden langs de Waddenzeekust en de vastelandsduinen. Zeker net zo belangrijk is daarnaast de functie als raamwerk (droog en nat) voor algemene natuurkwaliteit in de regio, waar intensief agrarisch gebruik het dominante grondgebruik vormt. In dit raamwerk liggen ook diverse stapsteengebieden. Behalve voor meer algemene natuurwaarden is dit raamwerk in potentie ook van belang voor een soort als de otter.

De verbinding karakteriseert zich door een gevarieerd netwerk van verschillende trajecten, deels bestaande uit grasdijken en smalle watergangen, en deels bestaande uit bredere wateren (ringvaarten, oude kreken en kanalen), soms met aanliggende dijklichamen. De bredere watergangen en oeverzones vormen een samenhangend netwerk van lintvormige elementen. De smallere trajecten in het oostelijk deel zijn uitlopers van de duinen en kenmerken zich door stuifdijken en duinrelachtige waterlopen. De grasdijken zijn in cultuurhistorisch opzicht waardevol. Opgaand beplanting ontbreekt nagenoeg geheel waar de natuurverbinding in open polderlandschappen ligt. Alleen langs het Waardkanaal zijn bomenrijen aanwezig.

Enkele van de grasdijken zijn voormalige zeedijken, die hun waterkerende functie verloren hebben. Wel lopen er nu fiets- en wandelroutes. De poldersloten hebben een afwaterende functie in het agrarisch gebied. De aanwezige kanalen hebben naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke functie als doorgaande regionale vaarverbinding en voor waterrecreatie, zoals kanoën, roeien en hengelsport. De aangrenzende stapstenen hebben deels, naast natuur, ook een functie als waterberging of eendenkooi.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen
De trajecten met brede watergangen en aaneengesloten, begroeide oeverzones en rietlanden (delen van Lage Oude Veer, Hoge Oude Veer en Waardkanaal) zijn actueel of in potentie van belang als migratieroute voor **otter**, **waterspitsmuis** en minder algemene **moeras- en rietvogels**.

Lage Oude Veer en het Waardkanaal vormen bovendien een belangrijke schakel in routes voor **anadrome en katadrome trekvissen** die tussen de Waddenzee en het inlandse zoet water migreren zoals aal (katadroom), spiering en zeeforel (beiden anadroom).

De natuurverbinding is een essentieel onderdeel van de lange afstand vliegroutes van de **meervleermuis** in Noord-Holland. Het Amstelmeer vormt een belangrijk knooppunt tussen de migratieroute langs de Waddenzeekust en de inlandse lange afstand vliegroutes richting zuidelijker gelegen kraamverblijfplaatsen. Deze inlandse vliegroutes lopen via het Lage Oude Veer, Hoge Oude Veer, Waardkanaal, Groetkanaal, het kanaal Schagen-Kolhorn.

Algemene natuurkwaliteiten
Het grootste deel van de natuurverbinding is van belang als leefgebied en migratieroute voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De

lijnvormige watergangen en grasdijken vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, zoals watervleermuis.

Onder meer in het Lage Oude Veer en kanaal Schagen-Kolhorn zijn vispaai- en opgroeiplaatsen aanwezig. Ook delen van de trajecten rondom Schagen bestaan uit watergangen met een smalle, ononderbroken rietruigtestrook, waar een aantal vispaaiplaatsen aanwezig zijn. Algemenere **zoetwatervissoorten** als tiendoornige stekelbaars en rivierdonderpad komen voor in de wateren.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***netwerk van brede watergangen, (riet)ruigtes en grasdijken in agrarisch gebied, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur

Paaivoorzieningen voor vissen vragen om voldoende luwte en structuur onder water, bijvoorbeeld in de vorm van wilgentakken. In de oeverzones langs de brede wateren is een hoge structuurdiversiteit vereist, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis. Een natuurlijke, flauwe oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet-, oever- en grasvegetaties
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Bloemrijke dijken stimuleren door hooibeheer of extensieve begrazing

Milieu en watercondities

De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, waarin langs de oevers waterplanten groeien. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren. De vaarwegdynamiek (golfwerking) vormt een belangrijke factor om te beheersen. Voor dijken met een rijke insectengemeenschap dient de beschikbaarheid van voedingsstoffen voor plantengroei beperkt te zijn. Dit is gunstig voor de bloemrijkdom en erosiebestendigheid.

Ruimtelijke condities

Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding tussen de natuurverbindingen en aangelegen stapstenen en grotere natuurgebieden is een belangrijke voorwaarde. Voldoende connectiviteit, in de vorm van aaneengesloten dijkelementen, rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als meervleermuis. Aaneengeslotenheid van watergangen of vispasseerbare stuwen en gemalen zijn essentieel voor trekvissen om te kunnen migreren. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. N245, N248, N504
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Anna Paulowna, Oudkarpsel
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Oudkarpsel
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. golfbaan
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

In totaliteit is de natuurverbinding opgesplitst in 'droge' delen (grasdijken) en 'natte' delen (kanalen, watergangen e.d.). Daarmee is er voor sec grond- of watergebonden soorten zoals vlinders of vissen niet altijd sprake van een aaneengesloten netwerk en kan de continuïteit soms verbeterd worden. Daarnaast vormen provinciale wegen en infrastructurele kunstwerken plaatselijk een harde (mogelijk onneembare) barrière.

Langs de wateren liggen potenties voor versterking van moerasnatuur middels doorlopende moeraszone en/of stapstenen en ontwikkeling naar een meer structuur- en bloemrijke vegetatie. Zo ligt er voor de oevers van het Lage Oude Veer een ambitie om het aandeel Moeras (N05.01) uit te breiden. Dit biedt potentie voor soorten als waterspitsmuis en otter. Het uitgestrekte en

landelijke karakter van de regio biedt in algemene zin kansen voor het uitbreiden van stapstenen en/of versterking van de groenblauwe dooradering van het aangrenzende agrarische gebied.

Het uit productie nemen van (delen van) landbouwpercelen direct langs de verbinding, zoals plaatsvindt/plaatsvond langs Het Lage Oude Veer en het Waardkanaal, levert een positieve bijdrage aan de waterkwaliteit van de wateren.

Natuurverbinding Dijk IJsselmeerkust (KNV2)

1 Algemene gegevens

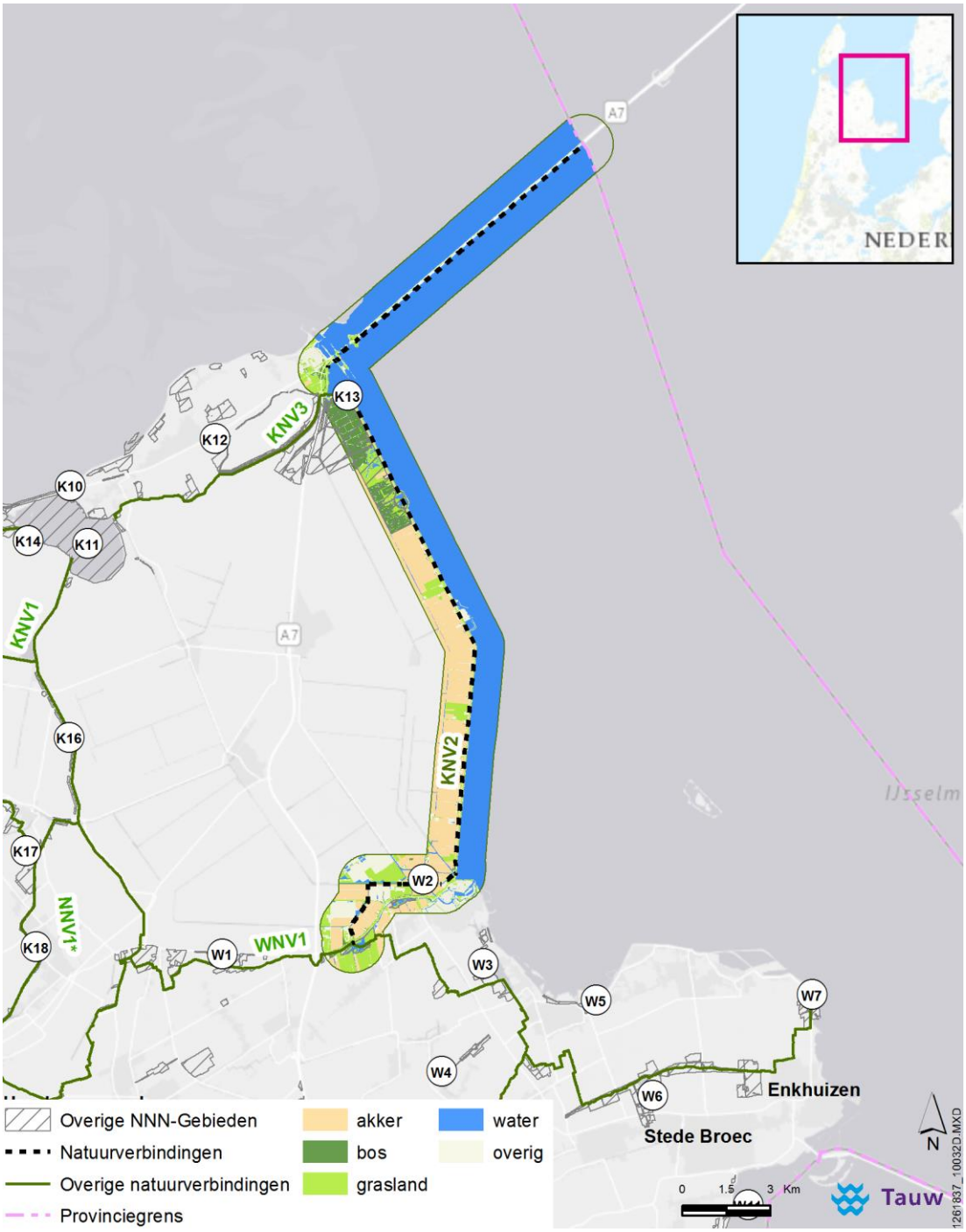
Nummer	KNV2
Naam natuurverbinding	Dijk IJsselmeerkust
Lengte verbinding	35 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #72 IJsselmeer (Vogelrichtlijngebied) • KRW-lichamen: NL92_IJSSELMEER • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (kolken, wielen, oud veen (basisveen) en dekzandopduiking, grondmorenerug, voormalige kreeksystemen in oude zeeklei) • Stiltegebied
Eigendom/beheer	o.a. HHNK

2 Samenhang NNN

Natuurverbinding KNV2 bestaat uit een circa 35 kilometer lang traject langs het IJsselmeer. De verbinding wordt geheel 'gedragen' door de dijklichamen van de Afsluitdijk (in het noorden) en de dijk tussen Den Oever en Medemblik (in het zuiden). De verbinding is gesitueerd aan de binnendijkse dijkvoet. Vanaf gemaal Lely, net ten noorden van Medemblik, volgt de natuurverbinding de watergangen van de Westfriesche Vaart en de Oudelandertocht landinwaarts tot aan natuurgebied Twisk-Oostermare (W2).

De natuurverbinding moet een ruimtelijke verbinding vormen, zowel tussen de provincies Friesland en Noord-Holland, als tussen de kruidenrijke graslanden en oude dijken in Wieringen (K12) en water- en moerasrijke stapstenen in West-Friesland (W1, W2, W3). Bij Den Oever sluit de verbinding aan op de natuurverbinding Amstelmeerkanaal (KNV3), die richting het Amstelmeer loopt. In Twisk-Oostermare (W2) kruist de verbinding de natuurverbinding West-Friesland (WNV1). De natuurverbinding ligt overwegend in waterrijk landelijk gebied, met weinig bebouwing. Over de Afsluitdijk loopt de rijksweg A7 en langs de dijk tussen Den Oever en Medemblik loopt over een regionale weg. Net ten zuiden van Den Oever loopt de verbinding direct langs het Robbenoordbos (K13).

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Dijk IJsselmeerkust en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet in de eerste plaats een ecologische verbinding vormen tussen natte natuurgebieden langs de IJsselmeerkust in Noord-Holland. Daarnaast vormt de Afsluitdijk ook een belangrijke ecologische schakel tussen Noord-Holland en Friesland, met name voor oevergebonden diersoorten. Dragers van de verbinding zijn dus vooral de natte oeverzones langs dijken en kenmerkend is verder het afwisselend zoete, brakke of zoute karakter.

De natuurverbinding kenmerkt zich door een langgerekte en brede binnendijkse dijkvoet, welke grotendeels kortbegraasd is door beweiding met schapen. Tussen de dijkvoet en de Noorder- en Zuiderdijkweg liggen langgerekte agrarische percelen, een smalle watergang en af en toe een bomenrij. In de natuurverbinding is sprake van zoute kwel. Vanaf Medemblik volgt de natuurverbinding de Westfriesche Vaart, dit is een brede watergang met een (soortenarme) rietzone. De verbinding gaat vervolgens over in de smalle Oudelandertocht, met een laag dijkje erlangs. Opgaande beplanting is plaatselijk aanwezig, waaronder in het Robberoordbos, bij gemaal Lely en langs delen van de Westfriesche Vaart en de Oudelandertocht.

Gemaal Lely wordt in de periode 2016-2021 visvriendelijk gemaakt, in combinatie met een grootschalige renovatie. Het gemaal wordt de komende jaren in drie fasen voorzien van nieuwe pompaandrijvingen en visveilige waaiers, waardoor een visveilige passage ontstaat. In een volgende fase van de renovatie van het gemaal wordt het uitstroomhoofd aan de kant van het IJsselmeer aangepakt. Op dat moment wordt ook een vissluis aangelegd zodat anadrome en katadrome trekvissen (o.a. aal, driedoornige stekelbaars en mogelijk spiering) vanaf het IJsselmeer de Wieringermeer kunnen bereiken.

De Afsluitdijk en de dijk tussen Den Oever en Medemblik hebben een belangrijke waterkerende functie. De Afsluitdijk vormt een belangrijke infrastructurele verbinding tussen Noord-Holland en Friesland. Er ligt een jachthaven bij Den Oever en ter hoogte van Kreileroord. De Westfriesche Vaart vervult een functie voor waterrecreatie.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De Westfriesche Vaart is in potentie van belang als migratieroute voor de **otter** en **waterspitsmuis**. De Afsluitdijk kan in potentie ook een migratieroute gaan vormen voor de otter, waarmee genetische uitwisseling mogelijk wordt tussen populaties in Noord- en West-Nederland.

De natuurverbinding is verder een essentieel onderdeel van de lange afstand vliegroutes van de **meervleermuis** in Noord-Holland. Den Oever vormt een belangrijk knooppunt tussen de migratieroute langs de Waddenzee- en IJsselmeerkust en de lange afstand vliegroutes richting inlands gelegen kraamverblijfplaatsen. Ook via de Westfriesche Vaart loopt een dergelijk inlandse vliegroute.

Algemene natuurkwaliteit

De gehele natuurverbinding is van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en grasdijken vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, zoals de watervleermuis.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***lijnvormige verbinding in waterrijk polderlandschap, bestaande uit kruidenrijke dijken en wateren met structuurrijke oevers, die veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen. De Afsluitdijk vormt daarnaast ook een regionale schakel tussen Noord- en West-Nederland voor met name de otter.*** Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
In de oeverzones langs de brede wateren is een hoge structuurdiversiteit vereist, met schuilgelegenheden en rustplekken voor soorten als waterspitsmuis en otter. Een natuurlijke, flauwe oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Voor moeras- en rietvogels zijn oeverzones met overjarig riet en ondiep water gewenst.

Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet-, oever- en grasvegetaties
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Bloemrijke dijken stimuleren door hooibeheer of extensieve begrazing
- Geen afzet van bagger op de dijkvoet

Milieu- en watercondities
De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, waarin langs de oevers waterplanten groeien. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren. Voor dijken met een rijke insectengemeenschap dient de beschikbaarheid van voedingsstoffen voor plantengroei beperkt te zijn. Dit is gunstig voor de bloemrijkdom en erosiebestendigheid.

Ruimtelijke condities
Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang is vereist. Ook voldoende aaneengeslotenheid binnen de verbinding (land- en waterzone), en tussen de natuurverbinding en aangelegen stapstenen en grotere natuurgebieden

is een belangrijke voorwaarde. Connectiviteit in de vorm van aaneengesloten dijkelementen, rietvegetaties en open water is vereist voor soorten als otter en meervleermuis. De vispasseerbaarheid van dijken, gemalen en stuwen zijn essentieel voor trekvissen om te kunnen migreren open zee, IJsselmeer en inlandse wateren. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A7
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)		
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Medemblik
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Medemblik
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

De verbinding bestaat uit een relatief lang traject zonder aanliggende stapstenen. Op het Robbenoordbos en het IJsselmeer na is ook de aanwezigheid van grote natuurgebieden beperkt. De dijk langs het IJsselmeer heeft als ruimtelijk element een robuust karakter, maar kan in ecologisch opzicht nog verder worden versterkt.. De natuurverbinding bestaat deels uit

grasdijken/dijkvoeten en deels uit watergangen. Daarmee is er voor puur grond- of watergebonden soorten zoals vlinders of vissen nog niet altijd sprake aaneengesloten verbinding en kan de continuiteit soms verbeterd worden. Het is wenselijk om kansen voor versterking van zowel water- en moerasnatuur als bloemrijke dijknatuur te benutten, bijvoorbeeld door aanleg van een doorlopende moeraszone en/of kruiden- en moerasrijke stapstenen vergelijkbaar met Waterberging Twisk-Oostermare (W2) en de Weelpolder, Braakpolder en Kolk van Dussen (W1). Het uit productie nemen van (delen van) landbouwpercelen direct langs de dijk kan een positieve bijdrage leveren aan de waterkwaliteit en aan de functie van de verbinding als leefgebied en migratieroute voor natuurwaarden. Voor het zuidelijke deel geldt dat verdere ontwikkeling van (brede) oeverzones met rietruigte de Westfriesche Vaart kansen biedt voor soorten als moeras- en rietvogels en waterspitsmuis.

Natuurverbinding Amstelmeerkanaal (KNV3)

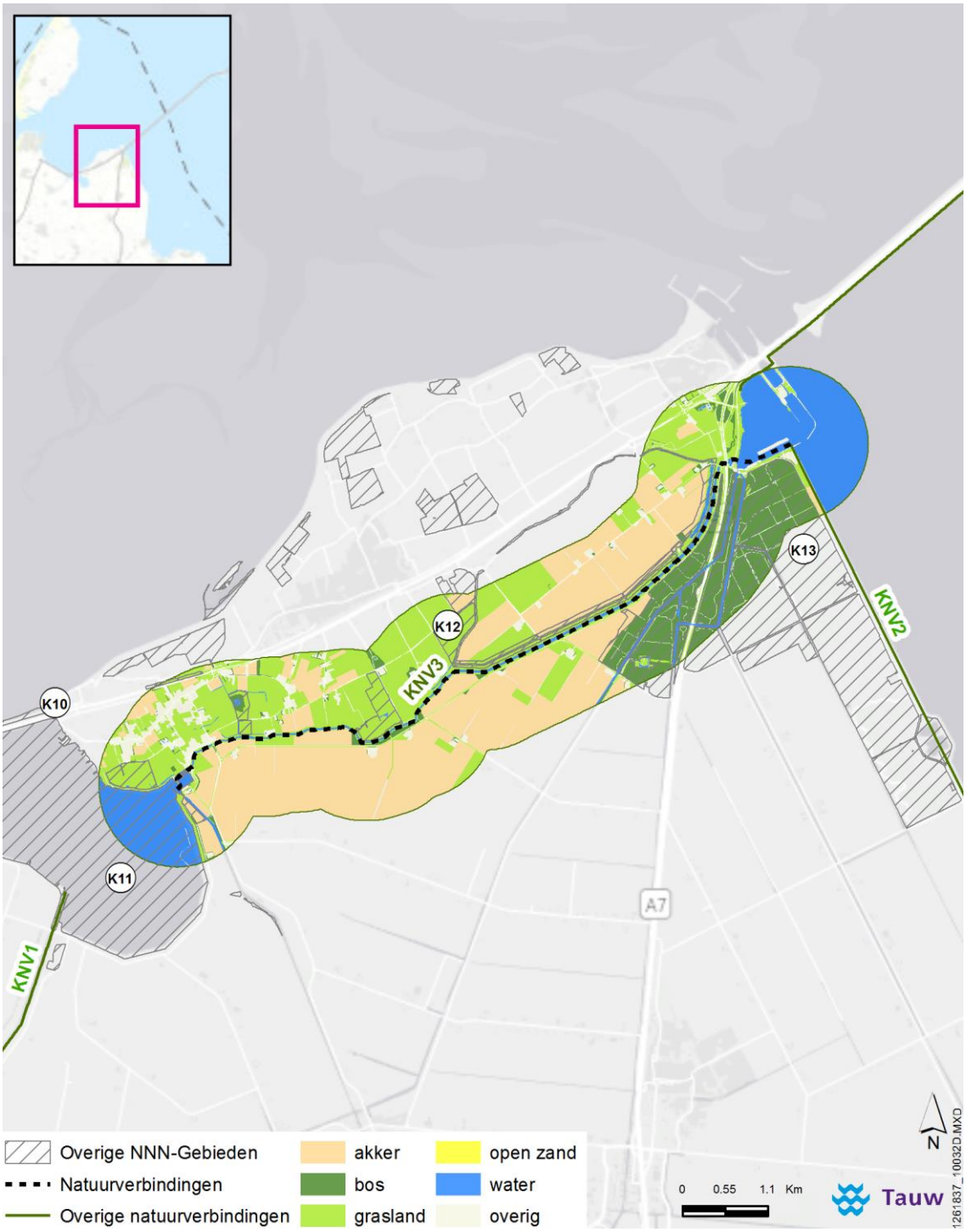
1 Algemene gegevens

Nummer	KNV3
Naam natuurverbinding	Amstelmeerkanaal
Lengte verbinding	10 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Kop van Noord-Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• KRW-lichamen: NL12_130 (waterdelen Amstelmeerboezem +), NL92_IJSSELMEER • Aardkundig waardevol gebied (keileembult, stuwwal, smeltwaterdalen, kliffen, kreekbeddingen) • Stiltegebied
Eigendom/beheer	o.a. HHNK

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 10 kilometer lange waterloop aan de zuidzijde van Wieringen. De verbinding wordt geheel ‘gedragen’ door Amstelmeerkanaal. De natuurverbinding vormt een ruimtelijke verbinding tussen het IJsselmeer en het Amstelmeer (K11) en is daarmee onderdeel van een uitgebreider netwerk aan natuurverbindingen tussen de kustzones van Noordzee en Waddenzee en het IJsselmeer. Buiten deze kustzones en het IJsselmeer ontbreken grotere natuurgebieden. Wel liggen langs de natuurverbinding het Robbenoordbos (K13) aan de oostzijde, en een aantal stapstenen in Wieringen (K12) in de vorm van extensieve graslanden en moeraszones. Bij Den Oever sluit de verbinding aan op natuurverbinding langs de dijk van de IJsselmeerkust (KNV2). De natuurverbinding ligt overwegend in landelijk en waterrijk gebied, met weinig bebouwing. Aan de oostzijde loopt de verbinding voor een deel parallel aan de rijksweg A7.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Amstelmeerkanaal en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet primair een ecologische verbinding vormen tussen natte natuurgebieden langs de Waddenkust en het IJsselmeer. Als moerasverbinding sluit deze aan op de natuurverbinding langs de IJsselmeerkust en Afsluitdijk (KNV2) en vormt daarmee onder meer een belangrijke potentiële schakel voor de otter tussen populaties in Noord- en West-Nederland.

De natuurverbinding karakteriseert zich door een langgerekt kanaal met daarlangs een grazige dijk. Het oostelijke deel bestaat deels uit een dubbele boezem, kent relatief brede watergangen met aangrenzende rietlanden. In het westelijk deel zijn het kanaal en de rietoevers smaller. Hier loopt de natuurverbinding langs de Wierdijk, een provinciaal monument met een hoge cultuurhistorische waarde. Door de hoge ligging zijn delen van Wieringen inzijgingsgebied. Door de aanwezigheid van een ondoorlatende keileemlaag is er in de lagere delen van het voormalige eiland sprake van (brakke) kwel. De stuwwal van Wieringen heeft een vrij besloten en kleinschalig karakter, maar de kogen zijn daarentegen juist relatief open gebieden. Ook Polder Waard-Nieuwland en de Groetpolder hebben zijn grotere open polders met intensief agrarisch gebruik. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig, met name langs de zuidzijde van het kanaal.

Het Amstelmeerkanaal heef naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke vaarfunctie als doorgaande regionale verbinding. Het kanaal heeft verder een ook belangrijke functie voor waterrecreatie, zoals kanoën, roeien en hengelsport. De aangrenzende stapstenen hebben deels, naast natuur, ook een functie als waterberging.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De rietlanden met name in het oostelijk deel van het kanaal zijn (in potentie) geschikt als migratieroute voor **waterspitmuis** en **otter**. Het kanaal wordt verder door de **meervleermuis** gebruikt als vliegroute en foerageergebied en sluit aan de uiteinden aan op de lange afstand vliegroutes van de meervleermuis langs de Waddenzee- en IJsselmeerkust. Ook voor **vissen** vervult de natuurverbinding een belangrijke verbindende functie. Via de Stevinsluizen kunnen (anadrome en katodrome) vissen vanuit het IJsselmeer het Wieringerrandkanaal en Amstelmeerkanaal inzwemmen. Als onderdeel van de inrichting van de ecologische verbinding is een visverbinding aangelegd tussen de voorboezem Amstelkanaal en polder Waard-Nieuwland.

Algemene natuurkwaliteiten

De vegetatie langs de verbinding bestaat uit waterriet, rietland en kruidenrijke rietruigte. De natuurverbinding vormt een wezenlijk onderdeel van een ruimere groenblauwe dooradering van het landelijk gebied in de Kop van Noord-Holland en is met name van belang voor **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander), **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen) en **vleermuizen** zoals de watervleermuis. In de Wieringermeer op de grens met het Robberoordbos is de uitvoering van een plan voor een visopgroeigebied in voorbereiding. De cultuurhistorisch waardevolle oude Wierdijk die in het westelijk deel aan de natuurverbinding grenst, is van belang voor insecten zoals dagvlinders en wilde bijen.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als ***water- en moerasverbinding met natuurlijke oevers met een brede zone van kruidenrijke moerasvegetatie en een aanliggende grasdijk, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
In de oeverzones langs de brede wateren is een hoge structuurdiversiteit vereist, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis. Een natuurlijke, flauwe oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Voor moeras- en rietvogels zijn oeverzones met overjarig riet en ondiep water gewenst.
Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet- en oeverplanten en grasvegetaties
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Bloemrijke dijken stimuleren/versterken door passend beheer (hooibeheer of extensieve begrazing), met behoud van groeiplaatsen van bijzondere paddenstoelen

Milieu- en watercondities
De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt niet te voedselrijk, tamelijk helder water, waarin langs de oevers waterplanten groeien. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren. Voor bloemrijke dijken met een rijke insectengemeenschap dient de beschikbaarheid van voedingsstoffen voor plantengroei beperkt te zijn.

Ruimtelijke condities
Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang is vereist. Ook voldoende aaneengeslotenheid binnen de verbinding (land- en waterzone), en tussen de natuurverbinding en aangelegen stapstenen en grotere natuurgebieden is een belangrijke voorwaarde. Connectiviteit in de vorm van aaneengesloten dijkelementen, rietvegetaties en open water is vereist voor soorten als meervleermuis. De vispasseerbaarheid van dijken, gemalen en stuwen zijn essentieel voor trekvissen om te kunnen migreren open zee, IJsselmeer en inlandse wateren. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A7
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. De Haukes
Bedrijventerrein / industrie		
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. in het Amstelmeer, Zuiderhaven
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

De natuurverbinding is een relatief korte verbinding tussen twee grote waterrijke natuurgebieden. Het oostelijke deel van het kanaal is circa 30 m breed, het westelijk deel is circa 20 m breed. Van harde (onneembare) obstakels is geen sprake. In het kanaal en tussen het kanaal en omliggend gebied liggen meerdere duikers. Kansen voor versterking van de verbinding liggen in verbreding van de rietoevers in het westelijke deel, (verdere) realisatie/verbetering van robuuste, directe waterverbindingen tussen het kanaal en omliggende stapstenen en polderwateren, bijvoorbeeld in de vorm van geschikte faunapassages en realisatie van meer visopgroeigebieden vergelijkbaar aan die bij het Robbenoordbos.

Het als NNN-begrensde oostelijke deel van de Wierdijk kent, net als het westelijk deel, hoge natuurwaarden. Overwogen kan worden om ook het oostelijk deel van de Wierdijk als onderdeel van de natuurverbinding te beschouwen, met name voor ongewervelden.

Natuurverbinding Wormer- en Jisperveld, Purmerland en Purmerringvaart (LNV1)

1 Algemene gegevens

Nummer	LNV1
Naam natuurverbinding	Wormer- en Jisperveld, Purmerland en Purmerringvaart
Lengte verbinding	31 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebieden: #90 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder, #93 Polder Zeevang (Vogelrichtlijngebieden), #92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • KRW-lichamen: NL12_202 (waterrijk 't Twiske), NL12_260 (waterrijk Waterland +), NL12_120 (waterdelen Schermerboezem-Zuid +), NL12_220 (waterrijk Wormer- en Jisperveld) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied ((laag)veen met verlandende petgaten, veenmosveen, voormalige binnendelta met kleidek, veenstroompjes) • Stiltegebied
Eigendom/beheer	O.a. HHNK

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 31 kilometer lang netwerk van waterlopen in het zuidoostelijke deel van Laag Holland. De verbinding bestaat voornamelijk uit grote waterlopen. De verbinding kan worden onderverdeeld in drie trajecten, die elk verschillende NNN-gebieden (deels ook Natura 2000-gebieden) met elkaar verbinden:

1) Het meest westelijke traject (ruim 1,5 km) volgt de watergang Braak en vormt een ruimtelijke verbinding tussen de NNN-gebieden graslandgebieden Engewormer en Wijde Wormer (L19) en de waterrijke Kalverpolder (L20) enerzijds, en het waterrijke Jagersveld (L21) en Oostzanerveld (L22) anderzijds.
2) Het centrale traject bestaat uit de watergangen Kromme Ganssloot, Ringvaart van de Wijde Wormer, Twiske en Burgt en verbindt het Wormer- en Jisperveld (L17) met het

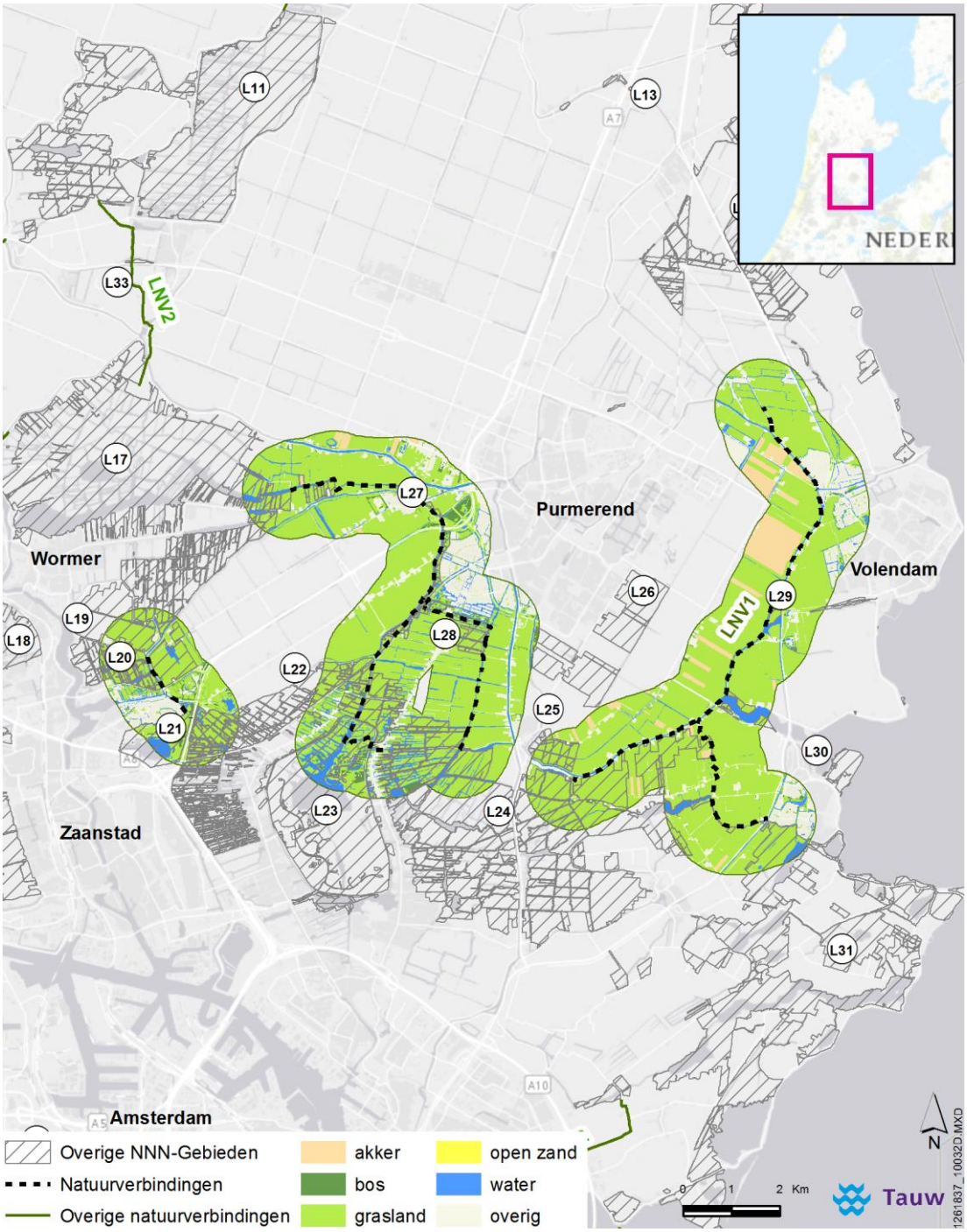
Oostzanerveld (L22), Twiske (L23) en Ilperveld en Varkensland (L24). Langs de verbinding liggen een aantal stapsteengebieden (L27 en L28).

3) Het oostelijke traject wordt grotendeels gedragen door de Purmerringvaart en vormt een smalle en onderbroken verbinding tussen Zeevang en Kwadijkervlot (L15) in het noorden, en Ilperveld en Varkensland (L24) en Waterland Oost (L31) in het zuiden. Langs het traject ligt de stapsteen Polder Katwoude (L29).

Het gebied bestaat uit een groot aantal grote en kleine natuurgebieden in het grotendeels open, waterrijke veenweidegebied van Laag-Holland, afgewisseld met stedelijke gedeelten met bebouwing en infrastructuur. De A7 vormt een belangrijke barrière tussen de oostelijke en westelijke gebieden. De (interne) versnippering van de natuurgebieden is groot en de natuurverbindingen vormen een cruciaal onderdeel als leefgebied en/of migratieroute voor verschillende soorten zoogdieren, insecten, amfibieën en vissen.

Alle drie onderscheiden deelverbindingen liggen overwegend in landelijk gebied, maar delen liggen direct langs de verstedelijkte omgeving van Zaanstad, Purmerend en Edam met bebouwing en infrastructuur.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Wormer- en Jisperveld, Purmerland en Purmerringvaart en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen een aantal grote, waterrijke natuurgebieden in Laag Holland, waaronder het Wormer- en Jisperveld, Oostzanerveld en Ilperveld en Varkensland. Deze gebieden herbergen belangrijke water- en moerasgebonden natuurwaarden, waaronder belangrijke kernpopulaties van de noordse woelmuis, waterspitsmuis en meervleermuis. Karakteristiek zijn ook de aanwezige veenmosrietlanden en soortenrijke moerasruigten, welke leefgebied bieden aan vlinders, libellen, amfibieën en reptielen en broedgebied vormen voor moerasvogels als roerdomp. De natuurverbinding moet een essentiële migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid vormen tussen populaties van de verschillende bijzondere soorten en natte natuur in het algemeen. Naast de grote natuurgebieden, liggen direct langs de verbinding ook meerdere water- en moerasrijke stapstenen, die een belangrijke rol vervullen als stapsteen in de waterrijke natuurverbinding.

De natuurverbinding karakteriseert zich door een netwerk van meestal doorlopende watergangen met afwisselend brede en smalle rietkragen, die grotendeels aaneensloten zijn. De breedte varieert, van circa 30 m breed tot smallere poldersloten. De smalle poldersloten hebben steile oevertaluds, de grotere wateren hebben meer flauwe oevers. In het gehele gebied is sprake van ontgonnen veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. De bodem bestaat nu voornamelijk uit veen, deels met een kleiige toplaag. Dit veen is ontstaan onder invloed van voedselrijk water. Door veenontginningen en eeuwenlang extensief agrarisch gebruik, hebben zich veenweiden ontwikkeld. Door het gebied stroomden diverse veenrivieren die bij het ontginnen van het veen als ontginningsas zijn gebruikt. Dit is nog zichtbaar in het verkavelingspatroon dat vaak loodrecht of schuin op de oude veenrivieren ligt. Het resultaat is een landschap van extensieve graslanden, poldersloten, ringvaarten en oude veenriviertjes, afgewisseld met moerasvegetaties langs de oevers.

De vaarten en kleinere watergangen hebben een afwaterende functie in het agrarisch gebied. De grotere vaarten zijn ook belangrijk als doorgaande regionale vaarverbinding. De regio kent een belangrijke functie voor waterrecreatie (kanovaart, roeien, hengelsport). Ook lopen er meerdere wandel, fiets-, en schaatsroutes door en langs de trajecten.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen
De wateren in het veenweidegebieden van Laag Holland hebben van oudsher de kenmerken van het **ruisvoorn-snoek-viswatertype**. Echter, door eutrofiëring, inlaat van gebiedsvreemd water, een toename van de recreatievaart en verminderd slootonderhoud zijn veel wateren in de loop der tijd veranderd in troebele, plantenarme wateren, met kenmerken van het blankvoorn-brasem-viswatertype.

De **meervleermuis** foerageert op insecten boven de open wateren en langs de oeverzones. De Ringvaart van de Wijdewormer maakt deel uit van één van de belangrijkste inlandse lange afstand vliegroutes van de meervleermuis naar kraamverblijven. De overige wateren bieden geschikte korte afstand vliegroutes en foerageergebied. De ontwikkelde rietoevers en moeraszones bieden ook foerageer- en migratiemogelijkheden voor minder algemene **moeras- en rietvogels**. Daarnaast vormen de brede rietoevers (potentieel) leef- en migratiegebied voor de **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis** en **ringslang**. De natuurverbinding is van essentieel belang in het verbinden van de grootste en meest vitale kernpopulaties van noordse woelmuis in Noord-Holland. Deze populaties zijn aanwezig in de grotere NNN-gebieden in Laag Holland, waaronder

Oostzanerveld, Ilperveld en Varkensland, Waterland Oost en Wormer- en Jisperveld. Ook voor de uitbreidingsmogelijkheden van het leefgebied van de **otter** zijn de verbindingen onmisbaar. De ringslang komt al voor in de meer zuidelijk gelegen natuurgebieden in Laag Holland, waaronder Twiske en Waterland Oost. Via structuurrijke oevers langs de verbinding kan de soort zijn leefgebied uitbreiden.

Algemene natuurkwaliteiten
De vegetatie langs de verbinding bestaat uit waterriet, rietland en kruidenrijke rietruigte.

Het grootste deel van de natuurverbinding is van belang als leefgebied en migratieroute voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet), **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en grasdijken vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor diverse soorten **vleermuizen**, zoals watervleermuis. De structuurrijke oevers bieden (potentieel) leefgebied aan amfibieën en zoogdieren (kleine marterachtigen). Kleine marterachtigen als bunzing en hermelijn hebben een voorkeur voor een waterrijke omgeving, waarin ze jagen op onder andere woelratten en amfibieën.

De kruidenrijke oeverzones en de overgang naar structuurrijke kleine zeggen-vegetaties en schralere graslanden zijn van belang voor **ongewervelden van droge en natte milieus**, waaronder vlinders zoals kleine vuurvlinder, bruin zandoogje, citroenvlinder en icarusblauwtje en laagveenlibellen zoals glassnijder en smaragdlibel.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***netwerk van natuurlijke oevers met een kruidenrijke moerasvegetatie langs watergangen met een rijke waterplantenvegetatieveilig leefgebied, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten / doelgemeenschappen.,***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur

Waterpartijen moeten voorzien zijn van een natuurlijk begroeide, structuurrijke oever zonder oeverbescherming, met voldoende dekking voor kleine marterachtigen en schuilgelegenheid voor soorten als waterspitsmuis. Een natuurlijke oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Voldoende variatie in vegetatie, structuur en vochtigheidsgraad is van belang voor insecten van nat milieu (onder andere vlinders en libellen)

Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetaties en ondergedoken waterplanten
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Beheer gericht op verbetering van de waterkwaliteit, natuurlijk peilbeheer en het stimuleren van verlanding in de oeverzone
- Eventueel verwijderen van veraarde en vermeste toplaag van de veenbodem om ontwikkelingsmogelijkheden voor moeras- en schrale graslandvegetatie te stimuleren
- Eventueel aanleggen van broeihopen voor ringslang

Milieu en watercondities

De brede rietkragen langs de ringvaarten en andere waterlopen vormen een element van het natte veenweidelandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, matig voedselrijk en matig zuur tot

neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door niet te voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, met een rijke waterplanten- en oevervegetatie. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities

Riet- en moerasvegetaties wisselen elkaar af. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Stapstenen langs de verbinding in de vorm van vlakvormige moerasje zijn van belang als rustgebied voor de otter en voortplantingsmogelijkheid voor laagveenlibellen. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel. Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor de doelsoorten en doelgemeenschapen. Dit betekent beperkte aanwezigheid van obstakels en een beperkte barrièrewerking door onder andere bebouwing en infrastructuur. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A7, N244, N247, N515, spoorlijn Purmerend
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Zaandam, Het Kalf, Neck, Purmerend, Monnickendam
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Edam
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen	X	

met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).		

Ontwikkelingspotenties

De ontwikkeling van een meer geleidelijke gradiënt nat naar droog biedt potentie voor een meer soortenrijke vegetatie (zowel ondergedoken waterplanten als kruidenrijke oevervegetatie), waar onder meer vissen en insecten van kunnen profiteren.

Laag Holland vormt de meest kansrijke regio voor het behoud van kernpopulaties van de noordse woelmuis en uitbreiding van het leefgebied van de otter. Het is wenselijk om de mogelijkheden te verkennen voor het beter functioneren van de natuurverbinding als verbindingselement tussen populaties van noordse woelmuis en als leefgebied voor de otter. Dit geldt met name voor de noordelijke delen van de verbinding. Uitbreiding van aaneengesloten natuurvriendelijke oevers en vlakvormige moerasgebieden, verbetering van de waterkwaliteit en visstand, en aanwezigheid van veilige faunapassages zijn belangrijke ingrediënten voor een geschikt leefgebied van de otter.

Het doortrekken van het meest oostelijke traject van de verbinding tot aan Zeevang en Kwadijkervlot (L15) vormt een kans voor uitbreiding van het netwerk aan waterrijke natuur in de regio. Realisatie van een visvriendelijke passage bij bijvoorbeeld de Oosterpoel en de Uitdammer Die in Waterland Oost (L31) biedt potentie voor anadrome en katadrome vissen om via de natuurverbinding te migreren tussen het Markermeer en de inlandse waterrijke natuurgebieden.

Natuurverbinding Eilandspolder - Wormer- en Jisperveld (LNV2)

1 Algemene gegevens

Nummer	LNV2
Naam natuurverbinding	Eilandspolder - Wormer- en Jisperveld
Lengte verbinding	6 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied: #90 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Vogelrichtlijngebied) • KRW-lichamen: NL12_210 (waterrijk Eilandspolder +), NL12_120 (waterdelen Schermerboezem-Zuid +), NL12_220 (waterrijk Wormer- en Jisperveld) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (veen en verlandende petgaten, bovenland, actieve laagveenvorming) • Stiltegebied
Eigendom/beheer	O.a. gemeente Alkmaar, HHNK, particulieren

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding heeft een lengte van 6 kilometer en ligt in het centrale deel van Laag Holland. De verbinding bestaat uit grote waterlopen, smalle watergangen en dijklichamen. De verbinding kan worden onderverdeeld in twee trajecten, die elk verschillende NNN-gebieden (deels ook Natura 2000-gebieden) met elkaar verbinden:

4) Het westelijke traject (circa 0,9 km) bestaat uit de overgang tussen de Markervaart, Nauernasche Vaart, Zaan en Beemsterringvaart en vormt een ruimtelijke verbinding tussen de Krommenieër Woudpolder (L5) en het Wormer- en Jisperveld (L17). Langs de verbinding liggen een aantal stapstenen (L6 Omgeving Markervaart).
5) Het oostelijke traject (ruim 5 km) bestaat uit smalle watergangen (o.a. Koksloot) en de Westdijk rondom de Beemster, en verbindt de Eilandspolder (L11) in het noorden met het Wormer- en Jisperveld (L17) in het zuiden. Langs het traject ligt de stapsteen Koksloot en oeverland (L33).

De omgeving van natuurverbinding LNV2 bestaat uit een groot aantal grote en kleine natuurgebieden in het grotendeels open, waterrijke veenweidegebied van Laag-Holland. Het veenweidegebied wordt afgewisseld met stedelijke gedeelten met bebouwing en infrastructuur. De natuurverbindingen zijn van groot belang als waterrijke schakel in de natuur van Laag-Hollland en vormen migratieroute en leefgebied voor verschillende soorten zoogdieren, insecten, moeras- en rietvogels, amfibieën en vissen.

De natuurverbinding LNV2 ligt in open, landelijk gebied, deels met intensief agrarisch gebruik (veenweide). De verbinding loopt niet door verstedelijkte gebieden. Wel kruist de verbinding tweemaal een provinciale weg (N244, N246).

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Eilandspolder - Wormer- en Jisperveld en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen een aantal grote, waterrijke natuurgebieden in Laag-Holland, waaronder Eilandspolder, het Wormer- en Jisperveld en de Krommenieër Woudpolder. Deze gebieden herbergen belangrijke water- en moerasgebonden natuurwaarden, waaronder belangrijke kernpopulaties van de noordse woelmuis, waterspitsmuis en meervleermuis. Karakteristiek zijn ook de verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu en de riet- en moeraszones welke leefgebied vormen voor soorten als roerdomp en ringslang. De natuurverbinding moet een essentiële migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid vormen tussen populaties van de verschillende bijzondere soorten en natte natuur in het algemeen. Direct langs de verbinding liggen enkele water- en moerasrijke stapstenen, die een belangrijke rol vervullen als stapsteen in de waterrijke natuurverbinding.

De natuurverbinding karakteriseert zich door een netwerk van meestal doorlopende watergangen met afwisselend brede en smalle, grotendeels aaneengesloten rietkragen, en dijklichamen. Het open water en de rietkragen in het westelijke traject zijn breed (minimaal 30 meter). De watergangen in het oostelijke traject variëren sterk in breedte (tussen circa 3 en 25 meter, gemiddeld circa 7 meter). Langs de smallere watergangen is de aanwezigheid van kruidenrijke vegetatie beperkt, hier gaat de watergang direct over in aangrenzende weilanden. In het gebied is sprake van ontgonnen veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Door veenontginningen en eeuwenlang extensief agrarisch gebruik, hebben zich veenweiden ontwikkeld. Door het gebied stroomden diverse veenrivieren, waaronder de Zaan, die bij het ontginnen van het veen als ontginningsas zijn gebruikt. Dit is nog zichtbaar in het huidige verkavelingspatroon. Het resultaat is een landschap van extensieve graslanden, poldersloten, ringvaarten en oude veenriviertjes, afgewisseld met moerasvegetaties langs de oevers. Grotere meren, ontstaan door windwerking en golfslag, zijn ingepolderd, wat heeft geleid tot de huidige droogmakerijen zoals de Beemster.

De watergangen hebben een afwaterende functie in het agrarisch gebied. De grotere vaarten zijn ook belangrijk als doorgaande regionale vaarverbinding. Langs delen van de verbinding bevinden zich direct woningen langs het water. De regio kent een belangrijke functie voor waterrecreatie (kanovaart, roeien, hengelsport). Ook lopen er wandel- en fietsroutes langs de trajecten.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De wateren in het veenweidegebieden van Laag Holland hebben van oudsher de kenmerken van het **ruisvoorn-snoekviswatertype**. Echter, door eutrofiëring, inlaat van gebiedsvreemd water, een toename van de recreatievaart en verminderd slootonderhoud zijn veel wateren in de loop der tijd veranderd in troebele, plantenarme wateren, met kenmerken van het blankvoorn-brasemviswatertype.

De **meervleermuis** foerageert op insecten boven de open wateren en langs de oeverzones. De Beemsterringvaart maakt deel uit van één van de belangrijkste inlandse lange afstand vliegroutes van de meervleermuis naar kraamverblijven. De overige wateren bieden geschikte korte afstand vliegroutes en foerageergebied.

De natuurverbinding is van groot belang in het verbinden van de grootste en meest vitale kernpopulaties van **noordse woelmuis** in Noord-Holland. Deze populaties zijn aanwezig in de grotere NNN-gebieden in Laag Holland, waaronder Oostzanerveld, Ilperveld en Varkensland en Waterland Oost, en maakt gebruik van brede rietoevers als leefgebied en om zich te verplaatsen. De bredere rietoevers vormen ook (potentieel) leef- en migratiegebied voor **waterspitsmuis**. Ook voor de uitbreidingsmogelijkheden van het leefgebied van de **otter** zijn de verbindingen essentieel. De otter verplaatst zich hoofdzakelijk via land en langs oeverzones en kan tientallen kilometers afleggen bij het migreren tussen verschillende leefgebieden.

Algemene natuurkwaliteiten

De vegetatie langs de verbinding bestaat uit waterriet, kruidenrijke rietruigte en grazige vegetatie. Voor de oeverlanden langs de Koksloot wordt gemaaid rietland beoogd. Het grootste deel van de natuurverbinding is van belang als leefgebied en migratieroute voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet), **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker en kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en grasdijken vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, waaronder watervleermuis. De meer structuurrijke oevers bieden (potentieel) leefgebied aan amfibieën en zoogdieren (kleine marterachtigen). Kleine marterachtigen als bunzing en hermelijn hebben een voorkeur voor een waterrijke omgeving, waarin ze jagen op onder andere woelratten en amfibieën.

De dijklichamen en de kruidenrijke oeverzones zijn van (potentieel) belang voor **ongewervelden van droge en natte milieus**, waaronder vlinders zoals geelsprietdikkopje, citroenvlinder en icarusblauwtje, en laagveenlibellen als glassnijder en smaragdlibel.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***netwerk van watergangen met natuurlijke oevers met een kruidenrijke moerasvegetatie, welke een veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten / doelgemeenschappen.***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur

In de oeverzones langs de brede wateren is een hoge structuurdiversiteit vereist, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis. Een natuurlijke oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Een geleidelijke gradiënt van oevervegetatie naar schralere graslanden is van belang voor ongewervelden.

Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetaties
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Beheer gericht op verbetering van de waterkwaliteit, natuurlijk peilbeheer en het stimuleren van verlanding in de oeverzone
- Bloemrijke dijken stimuleren door hooibeheer of extensieve begrazing

Milieu en watercondities

De brede rietkragen langs de ringvaarten en andere waterlopen vormen een element van het natte veenweidelandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, matig voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door niet te voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, met een rijke waterplanten- en oevervegetatie. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en

een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren. Voor dijken met een rijke insectengemeenschap dient de beschikbaarheid van voedingsstoffen voor plantengroei beperkt te zijn. Dit is gunstig voor de bloemrijkdom en erosiebestendigheid.

Ruimtelijke condities

Riet- en moerasvegetaties wisselen elkaar af. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Stapstenen langs de verbinding in de vorm van vlakvormige moerasje zijn van belang als rustgebied voor de otter en voortplantingsmogelijkheid voor laagveenlibellen. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel. Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties, dijklichamen en open water, is vereist voor de doelsoorten (zoals meervleermuis) en doelgemeenschapen. Dit betekent beperkte aanwezigheid van obstakels en een beperkte barrièrewerking door onder andere bebouwing en infrastructuur. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. N244, N246
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Westknollendam
Bedrijventerrein / industrie	X	
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals	X	

bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).		

Ontwikkelingspotenties

Er zijn enkele stapstenen aanwezig (L33), maar het is wenselijk om kansen voor uitbreiding van stapstenen te benutten, bijvoorbeeld door het betrekken van het terrein van fort Spijkerboor. In het algemeen geldt voor de natuurverbinding dat de ontwikkeling van een meer geleidelijke gradiënt nat naar droog potentie biedt voor een meer soortenrijke vegetatie (zowel waterplanten als kruidenrijke oevervegetatie), waar vissen en insecten van profiteren. Met uitbreiding van natuurvriendelijke oevers, realisatie van doorgaande waterverbindingen en verbetering van de waterkwaliteit en visstand kan de regio ook (meer) geschikt worden als migratieroute en leefgebied voor soorten als de otter, noordse woelmuis en waterspitsmuis.

Natuurverbinding Kolhorn - Omval - Schermerhorn (NNV1*)

1 Algemene gegevens

Nummer	NNV1*
Naam natuurverbinding	Kolhorn - Omval - Schermerhorn
Lengte verbinding	39 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland, Kop van Noord-Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #89 Eilandspolder (VR+HR) • KRW-lichamen: NL12_110 (waterdelen Schermerboezem-Noord +), NL12_140 (waterdelen VRNK-boezem +), NL12_420 (waterrijk polder Oosterdel +), NL12_425 (waterdelen polder Geestmerambacht), NL12_120 (waterdelen Schermerboezem-Zuid +) • Aardkundig waardevol gebied (actieve laagveenvorming, getij-inversieruggen en natuurlijke waterlopen, bovenland, actieve laagveenvorming)
Eigendom/beheer	o.a. provincie Noord-Holland

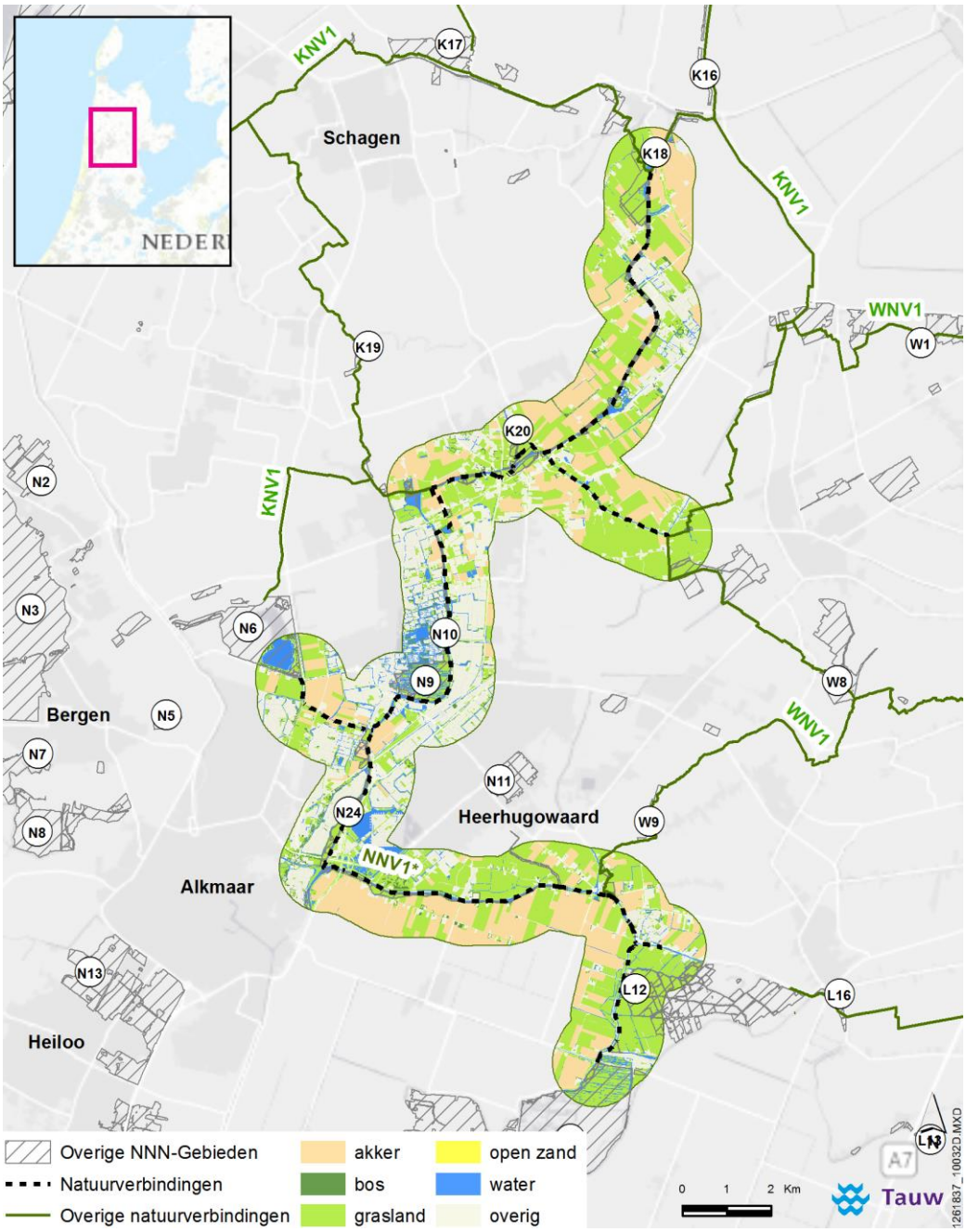
2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 39 kilometer lang netwerk van waterlopen rondom Heerhugowaard. De verbinding wordt geheel 'gedragen' door grotere waterlopen. Van noord naar zuid zijn dat hoofdzakelijk het Kanaal Alkmaar (Omval) – Kolhorn, de Huigevaart / Ringvaart van de Heerhugowaard en de Schermerringvaart, alsmede enkele aansluitende waterlopen zoals de Niedorpervaart en de Ursemmervaart. De verbinding bestaat uit een noordelijk deel (Omval tot Broek op Langedijk) en een zuidelijk deel (Broek op Langedijk tot Schermerhorn). Het zuidelijk deel valt uiteen in twee deeltrajecten, namelijk Broek op Langendijk-Rustenburg en Rustenburg-Schermerhorn.

Het zuidelijk deel rond Alkmaar vormt een ruimtelijke verbinding tussen grotere waterrijke NNN-graslandgebieden, zoals Kleimeer en Geestmerambacht (N6), Oosterdel (N9), Polder Mijzen (L12) en de Eilandspolder (L11). Kleinere stapstenen zijn hier aanwezig in de vorm van oeverlanden direct langs het water (N24). Het noordelijk deel is onderdeel van een uitgebreider netwerk aan natuurverbindingen tussen de kustzones van Noordzee en Waddenzee en het IJsselmeer. Buiten deze kustzones en het IJsselmeer ontbreken grotere natuurgebieden. Wel zijn vrij veel stapstenen aanwezig, waaronder enkele grotere gebieden zoals Schagerwad en Boomerwaal (K17 en K20).

Zowel het noordelijk als zuidelijk deel liggen overwegend in landelijk gebied, maar het middendeel vanaf Oudkarspel tot Alkmaar ligt in een sterk verstedelijkte omgeving met veel bebouwing en infrastructuur.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Kolhorn - Omval - Ursem en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet allereerst een ecologische verbinding vormen tussen een aantal water- en moerasrijke natuurgebieden rond Alkmaar en Heerhugowaard. Deze gebieden herbergen nate graslanden en verlanfingsvegetaties met bijbehorende water- en moerasgebonden natuurwaarden zoals moerasvogels en belangrijke kernpopulaties van meervleermuis, waterspitsmuis en noordse woelmuis. De natuurverbinding moet daardoor een essentiële migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid vormen tussen populaties van deze soorten en natte natuur in het algemeen. Het noordelijk deel van de natuurverbinding heeft primair de functie als raamwerk (nat) voor algemene natuurkwaliteit in dit deel van de regio, waar intensief agrarisch gebruik het dominante grondgebruik vormt. In dit raamwerk liggen ook diverse stapsteengebieden. Behalve voor meer algemene natuurwaarden is dit raamwerk in potentie ook van belang voor een soort als de otter.

De natuurverbinding karakteriseert zich door een meestal ononderbroken natte corridor met water- en moerasrijke stapstenen. Hoewel lokaal weidevogels voorkomen is vooral de aanwezigheid van open water, oeverzones en moeras kenmerkend. Als gevolg van de boezemfunctie van het kanaal (aan- en afvoer van water richting polders) is er sprake van wisselende stroomrichtingen. Langs het kanaal liggen enkele boezemrietlanden, o.a. bij West-Beverkoog en langs de Ringvaart van Heerhugowaard. Omdat de rietlanden grotendeels uit waterriet bestaan dringt het boezemwater vanuit het Kanaal Omval-Kolhorn op de meest plaatsen diep de rietlanden binnen. Tussen het rietland en het kanaal ligt weliswaar een laag veendijkje, maar deze is op veel plaatsen doorbroken. Opgaande beplanting ontbreekt nagenoeg geheel waar de natuurverbinding in open polderlandschappen ligt. Met name waar deze grenst aan woonbebouwing, bedrijventerrein of glastuinbouwgebied zijn vaak wel (afschermde) beplantingen aanwezig. Ook is in aanliggende rietlanden plaatselijk opslag van bomen en struweel aanwezig. In veel gevallen worden de waterloop en aangrenzende stapstenen ruimtelijk begrensd door wegen.

Het kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn heef naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke vaarfunctie als doorgaande regionale verbinding. Het kanaal heeft verder een ook belangrijke functie voor waterrecreatie, zoals kanoën, roeien en hengelsport. De aangrenzende stapstenen hebben deels, naast natuur, ook een functie als waterberging.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

Het kanaal kan worden getypeerd als een brasem-snoekviswatertype. Met name het zuidelijk deel van de natuurverbinding is van belang binnen het netwerk van gebieden met kwalificerende **watervogels** en **moeras- en rietvogels** (waaronder bruine kiekendief, snor en blauwborst) zoals het Kleimeer en Geestmerambacht (N6), Oosterdel (N9), Polder Mijzen (L12) en de Eilandspolder (L11). De gehele natuurverbinding is (potentieel) van belang voor **meervleermuis**, **otter**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**. Het kanaal wordt door de meervleermuis gebruikt als vliegroute en foerageergebied. De oeverzones met rietruigte langs het kanaal zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of migratieroute voor waterspitmuis, noordse woelmuis (reeds aanwezig in Oosterdel; en langs de verbinding zijn al migrerende jonge mannetje waargenomen) en otter. Tot de jaren zeventig kwam de otter nog voor in de rietlanden van West-Beverkoog.

Algemene natuurkwaliteiten

De gehele natuurverbinding is van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en aanliggende dijklichamen vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, zoals de watervleermuis. De wateren zijn verder van belang voor (algemene) **zoetwatervissen** als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad. De vegetatie langs de verbinding bestaat uit waterriet, bloem- en varenrijk rietland, veenmosrietland en dijken met deels grazige en deels bloemrijke vegetatie. De hoge bloemrijkdom trekt veel soorten insecten aan, waaronder dagvlinders en wilde bijen.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***water- en moerasverbinding, bestaande uit een bloemrijke (riet)ruigtes, boezemrietland en nat (schraal)grasland, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur:

Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis, is vereist. Natuurlijke begroeide oevers van voldoende omvang, zonder oeverbeschoeiing en met voldoende dichte vegetatie zijn nodig om dekking te kunnen bieden aan bijvoorbeeld kleine marterachtigen. Een natuurlijke oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetaties
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten

Milieu en watercondities

De rietruigte vormt een element van het natte klei- en veenlandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, waarin langs de oevers waterplanten groeien. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities

Riet- en moerasvegetaties wisselen elkaar af. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als meervleermuis. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. N242,N243, N508, spoorlijn
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Ursem, Langedijk
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Heerhugowaard, Winkel
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. De Rijd
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

In het noordelijk deel van de natuurverbinding is water met aangrenzende oevers gemiddeld (ruim) 25 meter breed. Van harde (onneembare) obstakels is op dit traject geen sprake, maar intensiever gebruik (met name aanlegplaatsen) kan een aandachtspunt zijn. Er zijn meerdere stapstenen aanwezig, maar het is wenselijk om kansen voor uitbreiding te benutten. Met name ten oosten van Oudkarspel lijken kansen aanwezig voor een moeraszone / stapsteen.

Het zuidelijk deel van de natuurverbinding kent de verbinding grotendeels een samenhangend karakter, omdat langs een groot deel van de verbinding de stapstenen als brede, goed ontwikkelde rietlanden direct aansluiten op het water en de oevers. Op veel plaatsen ligt er tussen het rietland en de boezem een laag veendijkje, dat echter op verschillende plaatsen doorbroken is. Voldoende verbinding tussen rietland en boezem is wenselijk om uitwisseling te laten

plaatsvinden. Versterking van de rietlanden als paai- en leefgebied voor verschillende vissoorten is wenselijk, bijvoorbeeld door ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers boven en onder water en door verbetering van de waterkwaliteit. Van harde (onneembare) obstakels is op dit traject geen sprake, maar intensiever gebruik (met name aanlegplaatsen / stedelijke bebouwing) beperkt de natuurfunctie wel tot op zekere hoogte. Verdere intensivering van het gebruik dient hier voorkomen te worden. De oppervlakte van de stapstenen is beperkt, wat wel enigszins genuanceerd wordt doordat enkele NNN-gebieden langs de verbinding ook gedeeltelijk als stapsteen kunnen worden beschouwd (met name N6, N9 en L12). Een belangrijke kans voor versterking van de natuurverbinding lijkt de groenzone langs de nieuwbouwwijk Rietland Broekhorn, waar een doorlopende water- en moeraszone (als stapsteen) ontwikkeld zou kunnen worden. Daarnaast is de verbinding met Geestmerambacht een kans, maar hier dient nader onderzocht te worden of een watercorridor mogelijk is of dat ‘slechts’ sprake is van mogelijke stapstenen. Tussen Ursem en Schermerhorn lijken potenties aanwezig voor een doorlopende moeraszone en of stapstenen aan de westzijde van de Schermerringvaart / Schermerdijk.

Natuurverbinding Noordhollands duinreservaat - Eilandspolder (NNV2)

1 Algemene gegevens

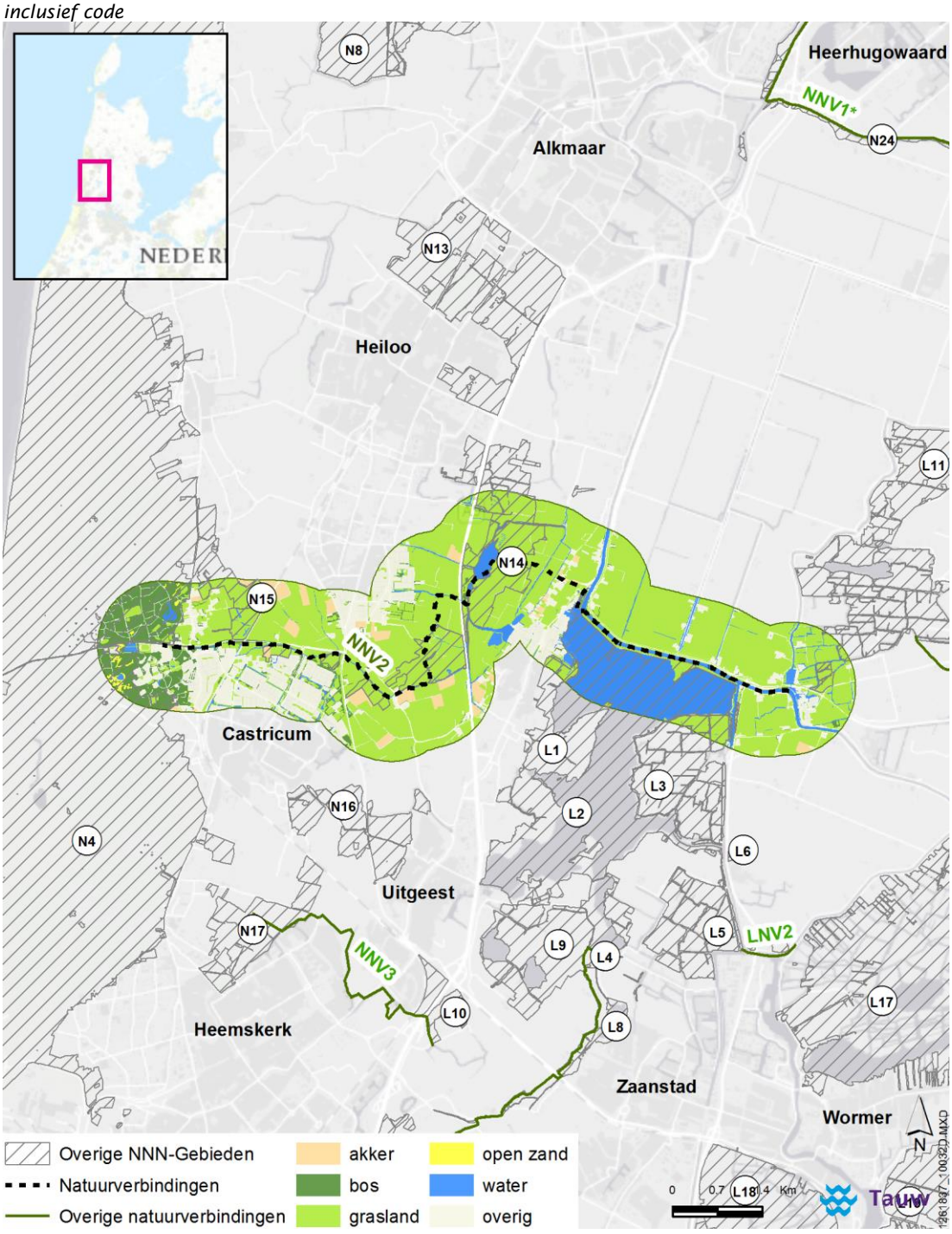
Nummer	NNV2
Naam natuurverbinding	Noordhollands duinreservaat - Eilandspolder
Lengte verbinding	13 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland, Noord-Kennemerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (o.a. duinen, oorspronkelijk meer, getij-afzettingen en zee-erosiegeulen, strandwalletje, (overslibde) strandwallen strandvlakte, veenrelicten, kwelderklei • KRW-lichamen: *NL12_110* (waterdelen Schermerboezem-Noord), *NL12_120* (waterdelen Schermerboezem-Zuid), *NL12_730* (waterdelen Groot-Limmerpolder), *NL12_201* (Alkmaardermeer)
Eigendom/beheer	o.a. gemeente Alkmaar en particulieren

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een 13 kilometer lang netwerk van waterlopen tussen Bakkum en West-Grafdijk. De verbinding bestaat uit (een deel van) de Schulpervaart, het Die, de Limmerpolder (N14) en de boezem ten noorden van het Alkmaardermeer. Het vormt een ruimtelijke verbinding tussen het Noordhollands Duinreservaat (N4) en vochtige graslanden en waterbergingsgebieden in Duinrand Bakkum (N15) en Limmerpolder (N14) en met de waterrijke gebieden Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder (L2).

De natuurverbinding ligt in de overgang van de jonge duinen en de binnenduinrand naar de achterliggende waterrijke poldergebieden, maar wordt regelmatig onderbroken door infrastructuur zoals een spoorlijn, een snelweg (A9) en een provinciale weg (N203). Ecologische relaties tussen deze landschappen zijn nog maar beperkt aanwezig en daarom essentieel.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Noordhollands duinreservaat - Eilandspolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding vormt een ecologische verbinding tussen de duinstrook en achterliggende poldergebieden. De ecologische relaties tussen de kwelgebieden in de (binnen)duinen en het

achterliggende polderland zijn door intensief agrarisch gebruik op veel plaatsen niet meer aanwezig. Deze natuurverbinding is in dat opzicht dus essentieel voor met name moeras- en watergebonden soorten.

De verbinding karakteriseert zich door een ononderbroken natte corridor, die in het westelijk deel een verbinding vormt tussen de duinstrook en de aangrenzende poldergebieden. De vrijwel intacte natuurlijke overgang van de binnenduinrand naar veenweidegebied in deze omgeving is een zeldzaamheid in Nederland. Kenmerkend daarbij is de hydrologische samenhang die bestaat uit schoon kalkrijk duinwater dat afstroomt richting de vochtige weidevogelgraslanden. Dit schone water wordt opgeslagen in aangrenzende waterbergingsgebieden en gebruikt in droge periodes, zodat inlaat van voedselrijk boezemwater (bijna) niet noodzakelijk is. Daarnaast vormt de waterberging een natuurlijke klimaatbuffer die bij hevige buien water opvangt en gedurende droge periodes water afgeeft.

Doordat de verbinding onder meer bedoeld is om de overgang van de duinen naar veenweidegebied te behouden bestaat het westelijk deel uit een geleidelijke gradiëntsituatie die wordt gekenmerkt door een grote variëteit aan soorten en gemeenschappen. Verder oostelijk is de natuurverbinding vooral een corridor tussen een reeks natte natuurgebieden. De gehele natuurverbinding bestaat uit een geleidelijk gradiënt van kalkrijke duinen met bos in het westen, (vochtige) kwelzones in de binnenduinrand (duinrellen), een veenriviertje met open hooilanden en veenmosrietlanden, open zand- en veenpolders en ten slotte groot boezemwater in het oosten. De waterbergingsgebieden kenmerken zich door pleksgewijze ruigte in de vorm van riet. Rond het Die zijn deze moeras/rietzones zeer uitgebreid. De boezem bestaat uit een dijk met stortstenen met beperkte ruimte voor een oeverzone. Opgaand beplanting ontbreekt nagenoeg geheel waar de natuurverbinding in open polderlandschappen ligt.

De natuurverbinding Noordhollands Duinreservaat - Eilandspolder heeft, naast afwatering en waterberging, ook een belangrijke functie voor waterrecreatie, zoals kanoën en roeien. Vanaf de Schulpvaart tot het oosten hebben de meeste grotere waterlopen tevens een functie voor de hengelsport. De aangrenzende NNN-gebieden (N14, N15) hebben deels, naast natuur, ook een functie als waterberging.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De trajecten met brede watergangen en aaneengesloten, begroeide oeverzones en rietlanden (delen van de Schulpvaart, het Die) zijn actueel of in potentie van belang als migratieroute en leefgebied voor de **otter**, **ringslang** en **waterspitsmuis**. De lijnvormige wateren zijn foerageergebied van de **meervleermuis**. Brede, aaneengesloten oeverzones zijn van belang voor de verspreiding van de **noordse woelmuis**, die zich momenteel alleen bij het Alkmaardermeer bevindt. Het Noordhollandsch Kanaal vormt een belangrijke schakel in routes voor **anadrome en katadrome trekvissen** die tussen de Waddenzee en het inlandse zoet water migreren zoals aal (katadroom), spiering en zeeforel (beiden anadroom). Dit kanaal kan op basis van watersysteemkenmerken worden getypeerd als een brasem-snoekviswatertype.

Algemene natuurkwaliteiten

De gehele natuurverbinding is van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en aanliggende dijklichamen vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, zoals de watervleermuis. De lijnvormige landschapselementen in de vorm van groene oevers en rietlanden vormen ook (in potentie) een broedgebied voor **algemene moeras- en rietvogels**, zoals

rietzanger en kleine karekiet. De bloemrijke vegetaties zijn rijk aan **ongewervelden**, met soorten als **hooibeestje**, **geelsprietdikkopje**, **kleine vuurvlinder**, **bruin zandoogje** en **icarusblauwtje**. De wateren zijn verder van belang voor (algemene) **zoetwatervissen** als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***natte verbinding, bestaande uit een gradiënt met duinrellen en kwelzones in het westen en bloemrijke (riet)ruigtes, moerassen en open water in het oosten, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen.*** Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis en Noordse woelmuis, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetaties en ondergedoken vegetatie
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten

Milieu- en watercondities
De rietruigte vormt een element van het natte klei- en veenlandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. De duinrellen en kwelzones in het westen worden gekenmerkt door voedselarm, helder, licht stromend water met een goed ontwikkelde ondergedoken- en oevervegetatie en overstromingsgebieden. Het brede water in het oosten wordt gekenmerkt door voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, waarin alleen langs de oevers waterplanten groeien. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities
Riet- en moerasvegetaties wisselen elkaar af. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als meervleermuis. De onderbrekingen in de vorm van wegen vormen hierin mogelijk een belemmering. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A9, N512, N513, spoorlijn
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Castricum
Bedrijventerrein / industrie		
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

De verbinding is op de meeste plaatsen breed en ligt in een onbebouwd landschap. Onder andere langs het Die zijn er potenties voor uitbreiding van jonge verlanding. Hier wordt door de beheerders ook naar gestreefd. Dit zorgt niet alleen voor bijzondere verlandingsvegetaties maar tevens voor uitbreiding van het leefgebied van moerassoorten vanuit het Alkmaardermeer. Dat is gunstig voor bijvoorbeeld de Noordse woelmuis, waarvan zich al een grote populatie in het Alkmaardermeer bevindt. Ook de ecologische samenhang van leefgebieden van de waterspitsmuis kan versterkt worden. Dit mag niet ten koste gaan van de openheid, dus hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing.

De kruisende infrastructuur vormt een mogelijke belemmering voor soorten die afhankelijk zijn van ononderbroken watergangen (meervleermuis) of oeverzones (Noordse woelmuis). Afhankelijk van de aanwezigheid van faunapassages en het type faunapassage kan bepaald worden of de huidige faunapassages geschikt zijn voor alle doelsoorten.

Natuurverbinding Marquette - Driehoek van Assem (NNV3)

1 Algemene gegevens

Nummer	NNV3
Naam natuurverbinding	Marquette - Driehoek van Assem
Lengte verbinding	5 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Noord-Kennemerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (o.a. getij-afzettingen en zee-erosiegeulen, strandwalletje) • KRW-lichaam: *NL12_710* (waterdelen Uitgeester- en Heemskerkerbroekpolder)
Eigendom/beheer	o.a. HHNK

2 Samenhang NNN

Deze natte natuurverbinding bestaat uit een circa 5 kilometer lang netwerk van waterlopen tussen de weidevogelgraslanden in Marquette en het Krengenbos (N17) en de graslanden en waterrijke natuur in Polder Uitgeester- en Heemskerkerbroek. De verbinding bestaat hoofdzakelijk uit de watergangen van de Weidewatering, De Kampen, de Tolvaart en de Wijde Laan. Ter hoogte van Assum en net voorbij De Kampen ligt de verbinding een stukje over land. In het oosten grenst de verbinding aan de Driehoek van Assum (L10).

De verbinding ligt in een tamelijk smalle corridor landelijk gebied tussen de bebouwde kommen van Uitgeest en Heemskerk en is in dat opzicht een essentiële verbinding. De snelweg (A9) kruist de verbinding en vormt een barrière, al zijn hier al wel faunatunnels gerealiseerd.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Marquette - Driehoek van Assem en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen de duinstrook en achterliggende waterrijke poldergebieden. De ecologische relaties tussen de kwelgebieden in de (binnen)duinen en het achterliggende polderland zijn door intensief agrarisch gebruik en

verstedelijking op veel plaatsen niet meer aanwezig. Deze natuurverbinding is in dat opzicht dus essentieel voor met name moeras- en watergebonden soorten.

De verbinding karakteriseert zich door een natte verbinding te midden van weidevogelgrasland. De Kampen is een waterbergingsgebied dat rijk is aan weidevogels en watervogels. Hier is het water helder en van een redelijk goede kwaliteit, mede door de aanwezigheid van kalkrijke duinkwel in het gebied. Richting het agrarische gebied tussen Uitgeest en Beverwijk is het water voedselrijk en van minder goede kwaliteit. De oevers tussen De Kampen en de A9 zijn grotendeels steil en beschoeid. Ten zuiden van de A9 zijn deze meer natuurlijk. Opgaande begroeiing is langs vrijwel de hele verbinding afwezig, de verbinding ligt in het open polderlandschap. Ook de Driehoek van Assum is ingericht als waterbergingsgebied.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De gehele natuurverbinding is (potentieel) van belang voor de **otter**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**. De oeverzones met rietruigte zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of migratieroute voor deze soorten.

Algemene natuurkwaliteiten

Tussen Beverwijk en Uitgeest bestaat de verbinding uit watergangen temidden van intensief agrarische graslanden en akkers. Ter hoogte van Driehoek van Assum (L10) ligt langs de verbinding moeras en gemaaid rietland. Lokaal bloemrijke oevers worden gekenmerkt door een groot aantal soorten van **ongewervelden**, waaronder **kleine vuurvlinder**, **bruin zandoogje** en **zilveren maan**. Daarnaast is de natuurverbinding van belang voor algemene natuurwaarden waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet), **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De wateren zijn verder van belang voor (algemene) **zoetwatervissen**. Op basis van de watersysteemkenmerken kan het water getypeerd worden als zeelt-kroeskarper viswater met stekelbaarzen. De Driehoek van Assum (L10) is een belangrijk paaigebied.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***verbinding tussen weidevogelgraslanden en waterbergingsgebieden, bestaande uit bloemrijke (riet)ruigtes en moerassen, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis en Noordse woelmuis, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetatie en ondergedoken vegetatie
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten

Milieu- en watercondities
De watergangen vormen het verbindende element van de verbinding. De meer natuurlijke watergangen in het westen en oosten worden verbonden via watergangen die worden gekenmerkt door matig voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water met steile oevers. Daardoor water- en oeverplanten beperkt groeien. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil in combinatie met flauwe oevers en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties.

Ruimtelijke condities
Riet- en moerasvegetaties zijn alleen aanwezig in het westen en oosten. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als Noordse woelmuis. Nachtelijke donkerte is vereist voor bijvoorbeeld insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A9
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Heemskerk, Uitgeest
Bedrijventerrein / industrie		
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen	X	

met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).		

Ontwikkelingspotenties

Er voor watergebonden soorten nog niet altijd sprake van een aaneengesloten netwerk en dus kan de continuïteit soms verbeterd worden. Dit kan onder meer door natuurvriendelijke oevers aan te leggen in combinatie met een minder straks peilbeheer. De verbinding ligt meestal in (agrarisch) open grasland en ondanks dat de verbinding tussen twee steden doorloopt is er voldoende ruimte aanwezig. Op twee plekken loopt de verbinding deels over land. Voor soorten die voor hun verspreiding gebonden zijn aan water is het van belang dat de verbinding uit aaneengesloten watergangen bestaat. De barrière van kruisende wegen is voor een deel opgelost met de faunapassage die onder de A9 doorloopt, maar onderzoeken of deze verbinding geschikt is voor alle doelsoorten (inclusief de otter) is noodzakelijk.

Natuurverbinding Alkmaardermeer - Noordzeekanaal (NNV4)

1 Algemene gegevens

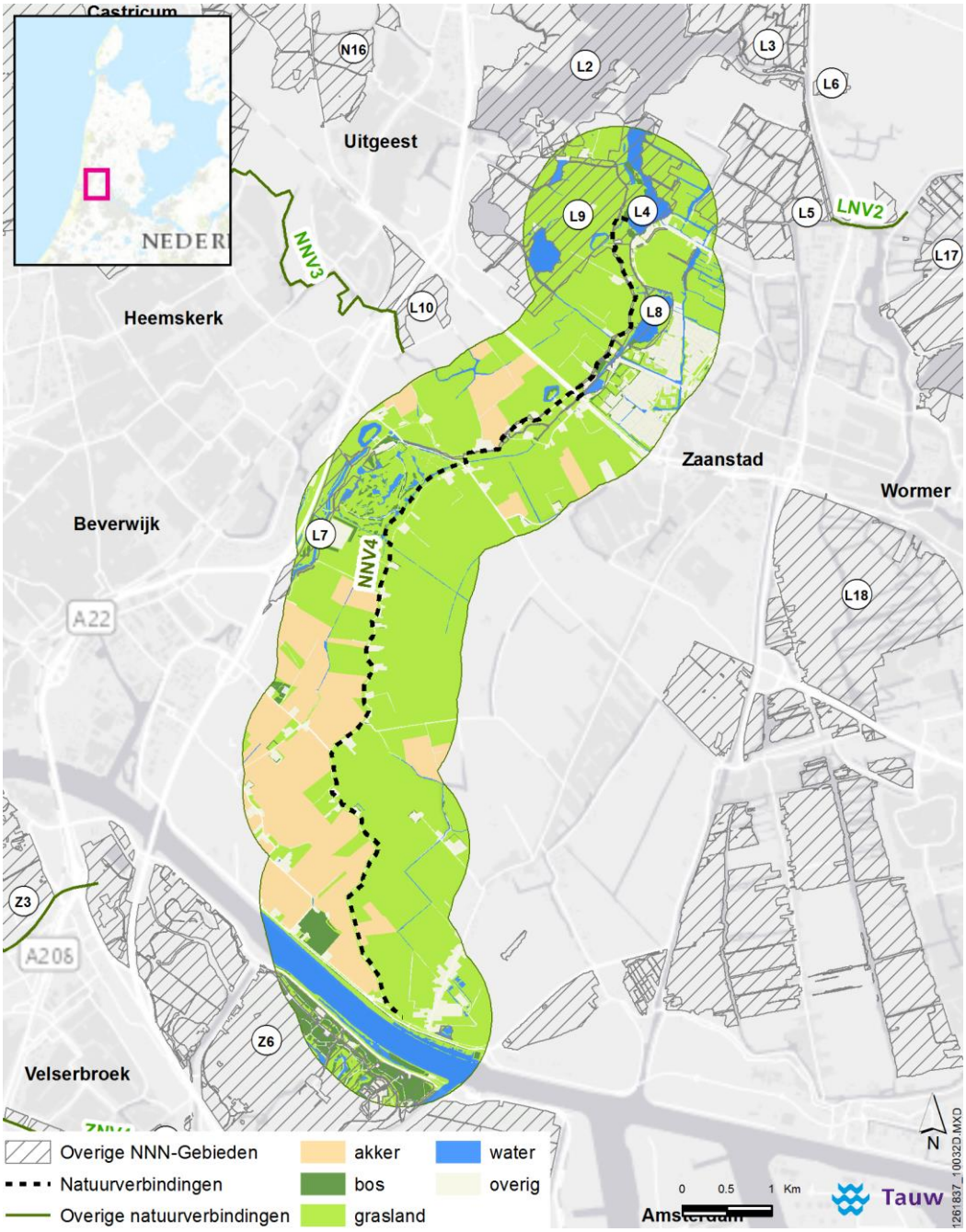
Nummer	NNV4
Naam natuurverbinding	Alkmaardermeer - Noordzeekanaal
Lengte verbinding	12 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (meer- en kreekrestanten, oeverlanden en vlietland) • KRW-lichaam: *NL12_240* (waterrijk Krommenieer Woudpolder)
Eigendom/beheer	Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer, Gemeente Alkmaar, HHNK

2 Samenhang NNN

Deze natuurverbinding bestaat uit een circa 12 kilometer lange structuur van afwisselend waterlopen en dijken. In het noorden begint de verbinding tussen een uitloper van het Alkmaardermeer (L4 Crommenije) en Weijenbus en Vroonmeer (L9) en in het zuiden stopt de verbinding tegen de dijk aan het Noordzeekanaal. De natuurvriendelijke oevers ten zuiden van de verbinding zijn op grotere afstand een verbinding voor soorten uit Oosterbroek & Buitenhuizen (Z6).

De verbinding bestaat achtereenvolgend vanaf noord naar zuid uit Busch en dam, Groenedijk, Zeedijk en eindigt bij de Noorder IJ- en Zeedijk. De watergangen aan de dijkvoet horen voor een groot deel bij de verbindingszone. Ten noorden van de golfbaan worden een aantal waterdelen en aangrenzende moerassen tot NNN-gebied Noorderham en Zuiderham (L8) gerekend.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Alkmaardermeer - Noordzeekanaal en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet in de eerste plaats een ecologische verbinding vormen tussen de waterrijke natuur ten zuiden van Alkmaar en het Noordzeekanaal. Zeker net zo belangrijk is daarnaast de functie als raamwerk (nat) voor algemene natuurkwaliteit in de regio, waar intensief agrarisch gebruik het dominante grondgebruik vormt. Behalve voor meer algemene natuurwaarden is dit raamwerk in potentie ook van belang voor een soort als de otter.

De verbinding bestaat geheel uit oude dijken met aangrenzende watergangen en oeverzones, met zowel natte als droge natuur. De watergangen en oeverzones variëren sterk in breedte. Ten zuiden van de Provinciale weg behoort onder andere watergang Het Kil tot de verbinding. Over het algemeen zijn de watergangen smal en ondiep (circa 0,60 meter), alleen ter hoogte van de golfbaan een stuk breder en dieper (circa 1,10 meter). De oevers zijn onbeschoeid, alleen rond sommige huizen ligt een houten beschoeiing. Het maaiveld is meestal laag, uitzondering is de Zeedijk. Ten noorden van de golfbaan is het peil vast, maar ten zuiden van de watergang is er in een aantal watergang een speling van 10 centimeter met een hoger zomerpeil dan winterpeil. Aan de verbinding grenzen op meerder plaatsen kleine, ondiepe plasjes of moeraszones. In het zuiden ligt buitendijks aan het Noordzeekanaal een binnenmeer en natuurvriendelijke oever. Deze is niet direct op de verbinding aangesloten, de drukke Kanaalweg scheidt het buitendijks gebied van de verbinding.

Het deel van de verbinding ten noorden van de Communicatieweg is door de Provincie aangewezen als weidevogelleefgebied. De gehele verbinding ligt in een open agrarisch landschap met weinig opgaande vegetatie.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna belangrijke doelsoorten (gidssoorten) benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De gehele natuurverbinding is (potentieel) van belang voor de **otter**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**. De oeverzones met rietruigte zijn in potentie geschikt als leefgebied en/of migratieroute voor deze soorten.

Algemene natuurkwaliteiten

De gehele natuurverbinding is ook van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet)**, amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en grasdijken vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, zoals watervleermuis. De wateren zijn verder van belang voor (algemene) **zoetwatervissen**.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***verbinding tussen het Alkmaardermeer en Noordzeekanaal, bestaande uit een moerasverbinding met kleine moerasjes en grasdijk, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als de Noordse woelmuis, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. De graslanden op de dijk zijn in potentie kortbegraasd en bloemrijk. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetatie en ondergedoken vegetatie

- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Bloemrijke dijken stimuleren door hooibeheer of extensieve begrazing

Milieu- en watercondities
De watergangen vormen het verbindende element van de verbinding. De watergangen worden gekenmerkt door matig voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water met natuurlijke, maar steile oevers. Doordat het water overwegend smal en ondiep is kunnen oever- en waterplanten weelderig groeien, al kan de oeverzone breder worden bij een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil in combinatie met flauwere oevers. Ook een goede waterkwaliteit is essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties.

Ruimtelijke condities

Riet- en moerasvegetaties zijn meestal smal, alleen op een aantal locaties grenzen moeraslandjes aan de verbinding. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

Voldoende connectiviteit, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor soorten als Noordse woelmuis. Nachtelijke donkerte is vereist voor bijvoorbeeld vleermuizen. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. N246
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Krommenie
Bedrijventerrein / industrie		
Glastuinbouw		
‘Intensief’ recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. Golfbaan
Woonboten		

Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

Een continue verbinding met de natuurvriendelijke oever en buitendijkse binnenmeer aan het Noordzeekanaal is (nog) niet aanwezig. Door de barrière van de Kanaalweg op te lossen zou het gebied onder andere toegankelijk worden voor katadrome en anadrome vissen, die dan vanuit het Noordezeekanaal richting noordelijk gelegen grotere zoete wateren kunnen trekken. Ook herbergt de natuurvriendelijke oever veel ongewervelden die zich richting het noorden kunnen verspreiden. Soorten die zich al op de natuurvriendelijke oever bevinden zijn bijvoorbeeld bruin zandoogje, icarusblauwtje en oranjetipje. Om te functioneren als verbindingszone voor laatstgenoemde soorten is het essentieel om bloemrijkere dijken te ontwikkelen. De verbinding ligt overwegend in (agrarisch) open grasland, dus er is voldoende ruimte en rust aanwezig voor de doelsoorten. Afhankelijk van de aanwezigheid van faunapassages en het type faunapassage kan bepaald worden of de huidige faunapassages onder de provinciale wegen geschikt zijn voor alle doelsoorten (inclusief de otter).

Natuurverbinding West-Friesland (tussen Medemblik, Enkhuizen, Hoorn en Ursem) (WNV1)

1 Algemene gegevens

Nummer	WNV1
Naam natuurverbinding	West-Friesland (tussen Medemblik, Enkhuizen, Hoorn en Ursem)
Lengte verbinding	94 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	West-Friesland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #72 IJsselmeer (Vogelrichtlijngebied) • KRW-lichamen: NL12_440 (waterdelen polder Vier Noorder Koggen -2,20), NL12_140 (waterdelen VRNK-boezem +), NL12_120 (waterdelen Schermerboezem-Zuid +), NL12_130 (waterdelen Amstelmeerboezem +), NL12_445 (waterdelen polder Vier Noorder Koggen -3,70), NL12_110 (waterdelen Schermerboezem-Noord +), NL12_450 (waterdelen polder Grootslag +), NL12_480 (waterdelen polder Westerkogge) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig waardevol gebied (buitendijkse aanwasvlakte, strandwal en oude kreekvormingen, getij-inversieruggen en welvingen, meerwal, meerbodem met veengyttja, wielen en overslaggronden, meanderend vml veentroompje met oeverwallen) • Stiltegebied
Eigendom/beheer	O.a. HHNK

2 Samenhang NNN

Natuurverbinding KNV1 bestaat uit een 94 kilometer lang netwerk van waterlopen en aanliggende oevers in de regio West-Friesland. De natuurverbinding vormt een ruimtelijke verbinding tussen het IJsselmeer bij de Ven (K7), het Markermeer bij de kogen bij Schardam (L14) en inlandse waterrijke gebieden zoals Polder Mijzen (L12) en is onderdeel van een uitgebreider netwerk aan natte natuurverbindingen in het noordelijke deel van Noord-Holland. Buiten de grote meren en Polder Mijzen, ontbreken grotere natuurgebieden in de nabijheid van deze natuurverbinding. Wel liggen er een groot aantal stapstenen in en langs de verbinding, waaronder enkele grotere

gebieden zoals Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving (W1), Twisk-Oostermare en omgeving (W2), Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater (W3), De Weelen en Streekbos (W6), De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw (W8), en kleine stapstenen in de vorm van waterrijke (oever)zones of graslanden (W4, W7, W9, W10, L16). De natuurverbinding loopt nabij Aartswoud door in de natuurverbinding de Kop van Noord-Holland (KNV1) met aanliggende stapstenen in de Weel- en Braakpolder (W1). In Twisk-Oostermare (W2) kruist de verbinding de natuurverbinding langs de IJsselmeerkust (KNV2). Bij Rustenburg (W9) gaat de natuurverbinding over in NNV1 (Omval-Kolhorn).

De natuurverbinding is van groot belang voor migratie van en als leefgebied voor water- en moerasgebonden soorten, waaronder verschillende soorten zoogdieren, insecten, amfibieën, vogels en vissen. De natuurverbinding ligt grotendeels in open, landelijk gebied, deels met intensief agrarisch gebruik (akkerbouw, weiland). Op vier locaties kruist de natuurverbinding de Rijksweg A7. Ook zijn er meerdere kruisingen met spoorlijnen en met provinciale wegen, waaronder N239, N240, N241, N243 en N507.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding West-Friesland (tussen Medemblik, Enkhuizen, Hoorn en Ursem) en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet in West-Friesland een ecologische verbinding vormen tussen het IJsselmeer en Markermeer en waterrijke poldergebieden zoals Polder Mijzen. Onderdeel van de natuurverbinding zijn ook diverse tussengelegen stapstenen. Deze natuurgebieden zijn van (potentieel) belang voor belangrijke water- en moerasgebonden natuurwaarden, waaronder waterspitsmuis en otter. De wateren vormen belangrijk paaigebied voor vissen. Karakteristiek is ook het voorkomen van soorten als rugstreeppad, roerdomp en libellen als vroege glazenmaker in de structuurrijke moerasvegetaties. De natuurverbinding moet een essentiële migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid vormen tussen populaties van deze soorten en natte natuur in het algemeen.

De verbinding karakteriseert zich door een uitgestrekt netwerk van watergangen, variërend van smalle poldersloten tot bredere gouwen en tochten, aanliggende oevers met afwisselend brede en smallere rietkragen en enkele poelen. De waterbreedte varieert tussen circa 3 en 26 meter, maar de meeste wateren zijn circa 7 meter breed. Opgaande beplanting ontbreekt nagenoeg geheel waar de natuurverbinding in open polderlandschappen ligt. Alleen in de Weelen en het Streekbos zijn grotere bospercelen aanwezig. De regio kenmerkt zich door enerzijds kleinschalige landschappen met houtsingels, historische lintbebouwing, boomgaarden en fijnmazige verkaveling, en anderzijds uitgestrekt, agrarisch landschap met grootschalige verkaveling.

De poldersloten hebben een afwaterende functie in het agrarisch gebied. De grotere wateren hebben naast afwatering van de omliggende polders ook een belangrijke functie voor waterrecreatie. De aangrenzende stapstenen hebben deels, naast natuur, ook een functie als waterberging, bijvoorbeeld de waterberging Hensbroek (W9).

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

Bredere oeverzones met begroeiing van rietkragen zijn in potentie van belang als leefgebied en/of migratieroute voor **waterspitmuis** en **otter**. De her en der aanwezige brede rietkragen, poelen en waterbergingsgebieden vormen ook foerageer- en migratiemogelijkheden voor minder algemene **moeras- en rietvogels** zoals bruine kiekendief en roerdomp. De **meervleermuis** jaagt in rechtlijnige vlucht vlak boven open water en langs oevers van kanalen en vaarten. In West-Friesland, waaronder in Andijk, liggen diverse grote kraamverblijfplaatsen van de meervleermuis.

De wateren in West-Friesland hebben de kenmerken van het **snoek-blankvoorn-viswatertype**. Onder andere bij de Ven zijn plannen aanwezig voor realisatie van een vismigratievoorziening. Dat biedt mogelijkheden voor **katadrome en anadrome vissen** voor uitwisseling tussen het IJsselmeer en de inlandse wateren.

Algemene natuurkwaliteiten

De natuurverbinding is van belang als leefgebied en migratieroute voor algemene natuurwaarden, waaronder **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet), **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, waaronder de watervleermuis. De

oeverzones bieden (potentieel) foerageergebied voor kleine marterachtigen. Deze soortgroep geeft de voorkeur aan structuurrijk, kleinschalig landschap, met voldoende dekkingsmogelijkheden.

De slootkanten met aanliggende kruidenrijke (schraal)graslanden en ruigten bieden leefgebied aan **ongewervelden van droge milieus** (waaronder kleine vuurvlinder, bruin zandoogje en icarusblauwtje in een aantal trajecten).

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***netwerk van watergangen met natuurlijke oevers met bloemrijke rietruigte in overwegend agrarisch gebied, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten / doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur

In de oeverzones langs de brede wateren is een hoge structuurdiversiteit vereist, met schuilgelegenheden voor soorten als waterspitsmuis. Een natuurlijke, flauwe oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet-, oever- en grasvegetaties. Door enkele stroken te laten staan krijgen bijvoorbeeld vlinders en andere insecten de gelegenheid te overwinteren
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Extensief graslandbeheer (hooibeheer of extensieve beweiding) om insectenrijkdom te stimuleren

Milieu en watercondities

De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door niet te voedselrijk, tamelijk helder water, weinig stromend water, waarin langs de oevers waterplanten groeien. Een zo natuurlijk mogelijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities

Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding tussen de natuurverbindingen en aangelegen stapstenen en grotere natuurgebieden is een belangrijke voorwaarde. Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten open water en oeverzones met rietvegetaties, is vereist voor de doelsoorten en doelgemeenschapen. Dit betekent beperkte aanwezigheid van obstakels en barrièrewerking door onder andere bebouwing en infrastuur. Aaneengeslotenheid van watergangen of vispasseerbare stuwen en gemalen zijn essentieel voor trekvissen om te kunnen migreren. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A7, N243, spoorlijn
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Oosteinde, Zwaagdijk, Enkhuizen
Bedrijventerrein / industrie		
Glastuinbouw	X	O.a. Wervershoof
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

De ontwikkeling van een meer geleidelijke gradiënt nat naar droog biedt potentie voor een meer soortenrijke vegetatie (zowel ondergedoken waterplanten als kruidenrijke oevervegetatie), waar onder meer vissen en insecten van kunnen profiteren. Met uitbreiding van natuurvriendelijke oevers en verbetering van de waterkwaliteit en visstand kan de regio ook geschikt worden als migratieroute en leefgebied voor soorten als de otter. Een verbinding met Uiterdijk (W10) en met de Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek (W11) vormt een kans voor uitbreiding van het netwerk aan waterrijke natuur in de regio.

Natuurverbinding Haarlemmermeer en omgeving (ZNV1*)

1 Algemene gegevens

Nummer	ZNV1
Naam natuurverbinding	Haarlemmermeer en omgeving
Lengte verbinding	74 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuid/West Rijnland, Amstel, Gooi & Vecht
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Aardkundig waardevol gebied (strandvlakten en strandwallen met oude duinen, oude strandwal en met veen en klei bedekte standvlakte) • KRW-lichamen: *NL13_25* (Vaart Haarlemmermeerpolder), *NL13_40* (Westelijk deel Ringvaart Haarlemmermeer), *NL13_42* (Noordelijk deel Ringvaart Haarlemmermeer), *NL13_47* (Trekvaart systeem), *NL13_41* (Oostelijk deel Ringvaart Haarlemmermeer), *NL13_16* (Spaarne, Mooie Nel en Liede)
Eigendom/beheer	Diversen

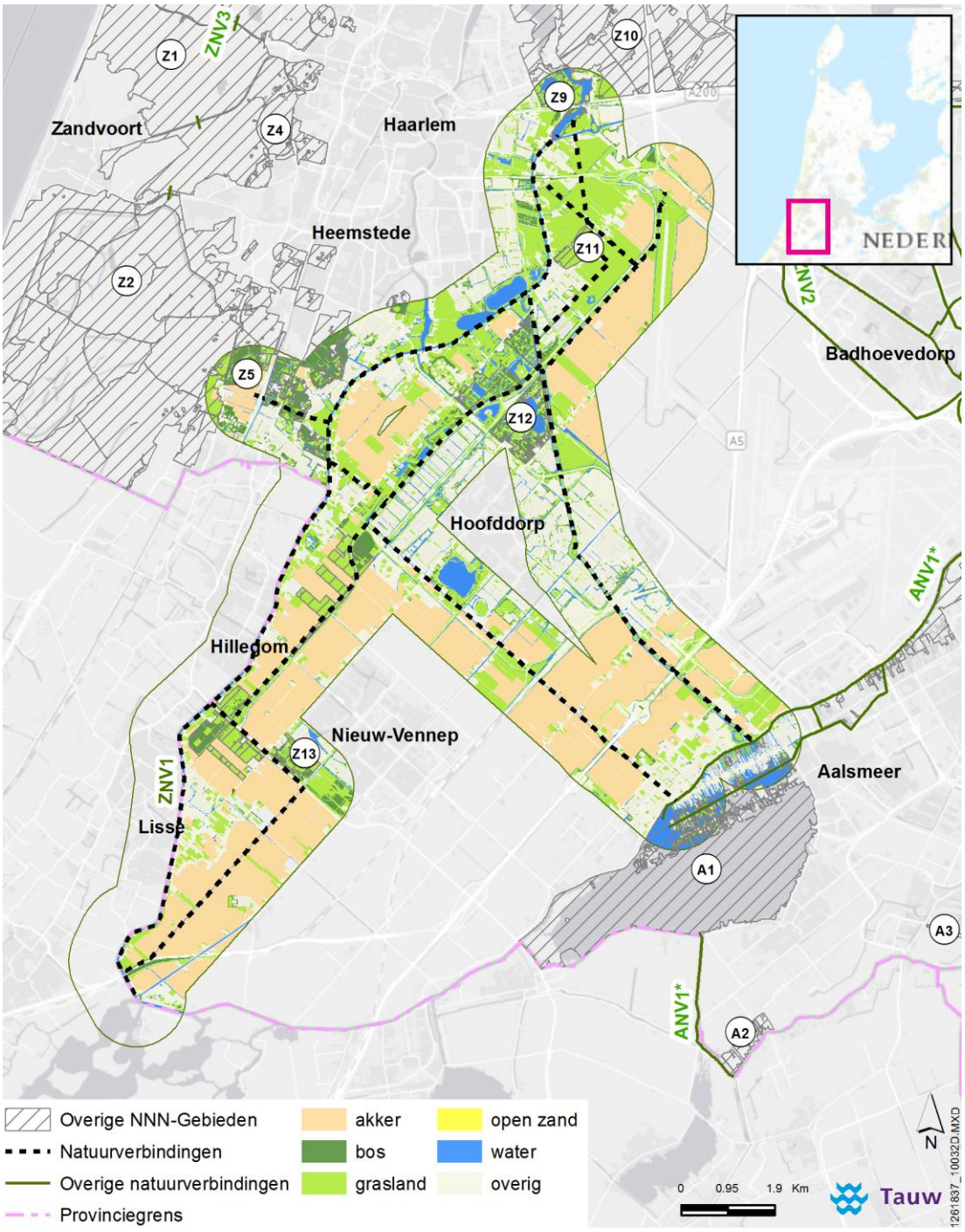
2 Samenhang NNN

Deze overwegend natte natuurverbinding bestaat uit 74 kilometer lang netwerk van watergangen tussen de Kagerplassen, Westeinderplassen en de Haarlemmerliede. Watergangen behorende tot dit netwerk zijn onder andere de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, Nieuwkerkertocht, IJtocht, Bennerbroekertocht en Voorkanaal.

De noord-zuid georiënteerde watergangen verbinden grofweg de natte natuur uit de Kagerplassen met de grotere NNN-gebieden Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede (Z9). West-oost georiënteerde zijtakken van de verbinding verbinden droge natuur met Westeinderplassen, Molenpoel en Schinkelbos (A1) en Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek (Z5). Tussengelegen aangrenzende gebieden zijn Haarlemmermeer (Z13), Haarlemmermeersebos en Groene Weelde (Z12) en Eendenkooi Vijfhuizen (Z11). Bij de Westeinderplassen sluit de verbinding aan op een andere natuurverbinding (ANV1) richting de polders ten zuiden van Amsterdam.

De verbinding kruist een aantal provinciale wegen en snelwegen en ligt voor een groot deel parallel aan een provinciale weg. De verbinding ligt deels in steden en ligt voor een groot deel ingekneld tussen verschillende steden.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Haarlemmermeer en omgeving en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding moet een ecologische verbinding vormen tussen een aantal grote, waterrijke natuurgebieden in Zuid-West Rijnland en de Amstel, Gooi en Vechtstreek, waaronder de Westeinderplassen, Kagerplassen, Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede. De natuurgebieden rondom de Liede herbergen populaties van noordse woelmuis en waterspitmuis, een grote kolonie lepelaars en bijzondere veenmosrietlandvegetaties. De natuurverbinding moet daarnaast een schakel vormen tussen de natte gebieden en de meer droge natuur op de landgoederen bij in de binnenduinrand, en vormt op die manier een uitwisselingsmogelijkheid voor soorten als de boommarter. De Westeinderplassen herbergt de laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval in heel West-Europa. De natuurverbinding biedt potentie voor verspreiding van de soort naar andere waterrijke gebieden.

De huidige natuurverbinding bestaat hoofdzakelijk uit natte verbindingen. De natte verbindingen bestaan uit bredere wateren zoals ringvaarten en brede sloten met op de oever grasland en aangekoppeld op (ondiepe) plasjes en moeraszones. De oever is vaak steil en smal door aangrenzende woningen en wegen. De droge verbindingen richting het oosten bestaan uit bomenrijen afgewisseld met grasland, voor een groot deel langs een provinciale weg en dwars door stedelijk gebied.

De ringvaart is een provinciale vaarweg en ook in de bredere watergangen zal veel recreatievaart zijn. Een deel van de water wordt ook gebruikt voor hengelsport.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

Op basis van watersysteemkenmerken wordt het water getypeerd als **brasem-snoekbaars viswater**. De brede watergangen zijn van belang voor migrerende soorten, waaronder de **otter**, die kunnen rusten in de aangesloten moeraszones en kleinere wateren. Deze vormen ook leefomgeving voor de **ringslang**, al is deze actueel nog niet aanwezig. De ringvaart staat in verbinding met het verder noordelijk gelegen Noordzeekanaal, waardoor de vaart toegankelijk is voor **katadrome en anadrome vissen**.

Algemene natuurkwaliteiten

De natuur in aangrenzende NNN-gebieden bestaat hoofdzakelijk uit graslanden, parkbossen en plassen. Over het algemeen bestaat de verbinding heel beperkt uit structuurrijke vegetatie, behalve ter hoogte van aangrenzende gebieden. De droge verbindingen liggen deels langs wegen die zijn opgehoogd met kalkrijk duinzand. Dit resulteert in een bijzondere vegetatie met onder andere tijm, marjolein en bijenorchis.

Voor de verspreiding van **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker en kleine watersalamander) en zoetwatervissen vormt het water een verbindend element. De oeverzone is leefgebied voor kleine marterachtigen en andere **algemene kleine zoogdieren** (waaronder egel en muizen). De (bredere) riet- en moeraszones zijn van belang als broedgebied en migratieroute voor **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet). Voor **vleermuizen**, zoals watervleermuis, zijn de wateren en oeverstructuren van belang als foerageergebied en vliegroute.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***netwerk van brede watergangen en oeverstroken met aanliggende moerassen en open water, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten/ doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor bijvoorbeeld moeras- en rietvogels of kleine zoogdieren, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie.
- Gefaseerd maaien van de riet- en oeverplanten
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten

Milieu- en watercondities
De rietruigte vormt een element van het natte klei- en veenlandschap. De (water)bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal. De watergangen worden gekenmerkt door matig-voedselrijk, licht troebel water met redelijk veel golfslag en stroming door vaarbeweging. Hierdoor kan alleen de oevervegetatie tot ontwikkeling komen en blijft ondergedoken vegetatie achterwege. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil in combinatie met afgevlakte oevers en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit oevervegetaties en wateren.

Ruimtelijke condities
Op de oever groeit meestal een smalle strook oevervegetatie in de vorm van riet. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel. Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat,, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor de doelsoorten en doelgemeenschappen, waaronder meervleermuis en noordse woelmuis. Onderbrekingen in de vorm van wegen, aanlegsteigers en andere obstakels vormen hierin mogelijk een belemmering. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting

Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A4, A44, N205, N207, spoorlijn, Polderbaan Schiphol
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)		
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Lisse, Hoofddorp
Bedrijventerrein / industrie	X	O.a. Lisse, Rijsenhout
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	
Woonboten	X	O.a. langs de Vijfhuizerdijk, Vijfhuizen
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

Verbetering van de continuïteit, bijvoorbeeld door aanleg van meer stapsteengebieden langs de verbinding, biedt kansen voor versterking van de natuurfunctie.

Natuurverbinding Amsterdam West (ZNV2)

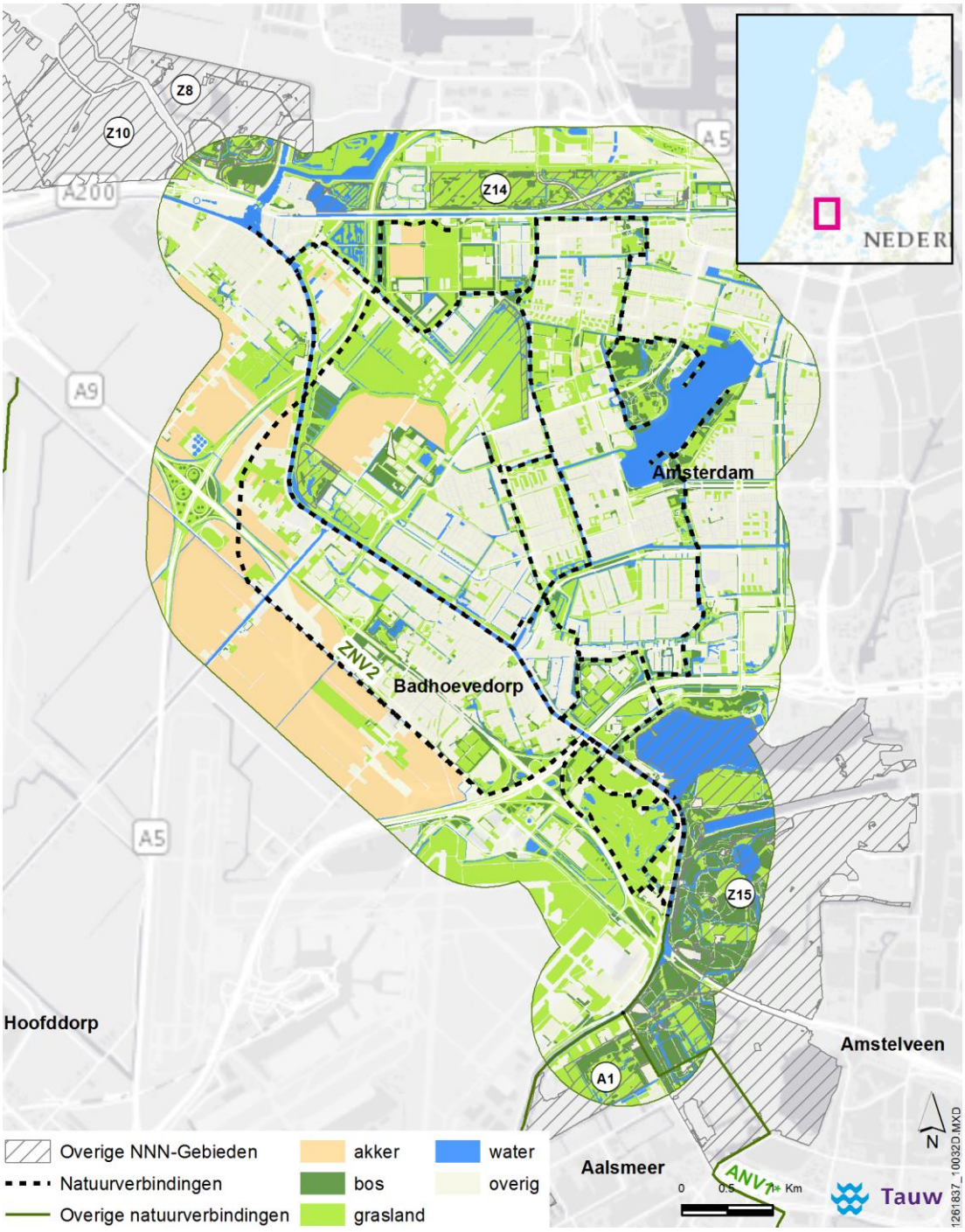
1 Algemene gegevens

Nummer	ZNV2
Naam natuurverbinding	Amsterdam West
Lengte verbinding	51 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuid-West Rijnland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• KRW-lichamen: NL13_42 (Noordelijk deel Ringvaart Haarlemmermeer), NL11_3_1 (Sloterplas), NL13_25 (Vaart Haarlemmermeerpolder), NL13_41 (Oostelijk deel Ringvaart Haarlemmermeer) • Aardkundig waardevol gebied (oeverlanden met ongerijpt veen)
Eigendom/beheer	Vooral gemeente Amsterdam, maar ook hoogheemraadschap en particulieren

2 Samenhang NNN

Natuurverbinding ZNV2 bestaat uit een 51 kilometer lang netwerk van bermen, waterlopen en aangrenzende oevers in het zuidwestelijk deel van Amsterdam. De natuurverbinding vormt een belangrijke drager voor natuur in de stad. De centrale drager van de verbinding is de Ringvaart van de Haarlemmermeer. Deze vormt een ruimtelijke verbinding tussen de natuurgebieden in Spaarnwoude (Z8 Houtrakpolder, Z10 Dijkland) en het Amsterdamse Bos (Z15). Overige delen bestaan uit smallere wijkwatergangen in Slotermeer, Slotervaart, Osdorp en Nieuw-Sloten. Langs of direct nabij de verbinding liggen een aantal stapstenen in de Brettenzone, de Luktemeerpolder en de Osdorper Binnenpolder Zuid (Z14). In het netwerk van waterrijke en parkachtige zones in Amsterdam west liggen een aantal grote wateren, waaronder de Nieuwe Meer (onderdeel van Z15), de Sloterplas en de Grote Braak (onderdeel van Z14). De verbinding ligt grotendeels in een stedelijke omgeving met veel bebouwing. De verbinding kruist diverse rijkswegen (A7, A9, A4) en andere infrastructuur.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Amsterdam West en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding is bedoeld als een regionaal belangrijk onderdeel van een ruimere groenblauwe dooradering van het stedelijk gebied en als verbinding tussen de Westeinderplassen, Schinkelbos, het Amsterdamse bos, de Sloterplas, de Lange Bretten en de natuurgebieden in Spaarnwoude. Karakteristiek is de aanwezigheid kruidenrijke graslanden, schraallanden en moeraszones welke leefgebied vormen voor kleine zoogdieren, ongewervelden en amfibieën. De natuurgebieden in Spaarnwoude herbergen belangrijke kernpopulaties van de noordse woelmuis en waterspitsmuis. De ringslang komt veelvuldig voor in het Amsterdamse Bos en omgeving. De Westeinderplassen herbergt de laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval in heel West-Europa. De natuurverbinding moet een essentiële migratieroute en uitwisselingsmogelijkheid vormen tussen populaties van de verschillende bijzondere soorten zoals de boommarter, en natte natuur in het algemeen. Direct langs de verbinding liggen enkele water- en moerasrijke stapstenen, die een belangrijke rol vervullen als stapsteen in de waterrijke natuurverbinding.

De natuurverbinding karakteriseert zich door de aanwezigheid van zowel brede als smalle watergangen en bermen en andere groenstroken in stedelijk gebied. De breedte van de waterlopen in de natuurverbinding varieert tussen circa 6 meter (smallere wijkwatergangen en bermsloten) en 40 meter (Ringvaart van de Haarlemmermeer). Langs een deel van de watergangen groeit oevervegetatie in de vorm van rietkragen en bloemrijke ruigte. De oevers bestaan deels ook uit beschoeiing. In de Ringvaart van de Haarlemmermeer liggen woonboten langs de kade en zijn er diverse aanlegsteigers. Een klein deel van de verbinding grenst nog aan open gebied van de Osdorper Binnenpolder en Lutkemeerpolder. Het zuidelijke deel van de verbinding loopt door/langs een grote golfbaan.

De watergangen in het gebied kennen een waterbergings- en/of afwateringsfunctie, en worden ook voor recreatieve doeleinden gebruikt, met name vissen, watersporten en recreatievaart. Een deel van de Ringvaart is onderdeel van de Staande Mastroute door West-Nederland. De Ringvaart van de Haarlemmermeer wordt daarnaast voor goederenvaart gebruikt. Onder andere langs de Nieuwe Meer en de Ringvaart van de Haarlemmermeer lopen fiets- en wandelroutes.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en op basis van de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna de belangrijke doelsoorten, doelgemeenschappen algemene natuurkwaliteiten benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De watergangen en oeverzones bieden potentie als jachtgebied en voortplantings- en overwinteringsbiotoop voor de **ringslang**. Deze soort is al veelvuldig waargenomen in het Amsterdamse Bos. Met name in het gebied ten zuiden van de A9 leeft een grote populatie. Ook de **waterspitsmuis** profiteert van de structuurrijke water- en oevervegetatie. De ondiepe wateren bieden voortplantingsbiotoop voor de **rugstreeppad**. Voor de **boommarter**, die al in vrijwel alle Amsterdamse natuurgebieden voorkomt, kan de verbinding fungeren als migratieroute richting het Amsterdamse bos.

De Ringvaart van de Haarlemmermeer is provinciaal bereikbaar voor **anadrome en katadrome trekvissen** vanuit het Noordzeekanaal en de Zijkanalen. In de wateren van de natuurverbindingen komen ook diverse zoetwatervissen voor, waaronder baars, snoekbaars, snoek en karper.

De meer kruidenrijke oeverzones en bermen zijn van belang voor **ongewervelden van droge milieus**, waaronder vlinders zoals koevinkje en oranjetipje.

Algemene natuurkwaliteiten

Het natuurverbinding is van belang voor algemene (stads)natuurwaarden, waaronder **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker, kleine watersalamander), **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De lijnvormige watergangen en groenelementen vormen geschikte vliegroutes en foerageergebieden voor **vleermuizen**, waaronder watervleermuis. De delen met structuurrijke oevers bieden (potentieel) leefgebied aan amfibieën en zoogdieren (kleine marterachtigen).

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de natuurverbinding kan worden omschreven als een ***netwerk van natte verbindingen met natuurlijke oevers, brede moerassen en een goede waterkwaliteit, en aangrenzende natuurlijke groenstroken, welke veilig leefgebied en een veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten / doelgemeenschappen.*** Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur

De waterpartijen moeten voorzien zijn van een natuurlijk begroeide, structuurrijke oever zonder oeverbescherming, met voldoende dekking voor kleine marterachtigen en schuilgelegenheid voor soorten als waterspitsmuis. Een natuurlijke oever en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Een hoge bloemrijkdom en voldoende variatie en structuur in de bermen en andere droge elementen zijn van belang voor ongewervelden van droge milieus.

Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de berm- en oevervegetaties en ondergedoken waterplanten
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Hoge bloemrijkdom stimuleren door extensief maaibeheer
- Eventueel aanleggen van broeihopen voor ringslang

Milieu en watercondities

De waterlopen, rietoevers en groenstroken vormen een belangrijke elementen voor natuur in de stad. De (water)bodems zijn zeer nat, matig voedselrijk en matig zuur tot neutraal. Het open water wordt gekenmerkt door niet te voedselrijk, vrij helder, weinig stromend water, met een rijke waterplanten- en oevervegetatie. Een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit zijn essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties en wateren. In de bermen en overige groenstroken dient de voedselrijkdom beperkt te zijn. Dit is gunstig voor de bloemrijkdom.

Ruimtelijke condities

Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen watergang en groenstrook, is vereist. Een directe verbinding met nabijgelegen wateren en

natuurgebieden is essentieel. Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en open water, is vereist voor de doelsoorten en doelgemeenschappen. Dit betekent beperkte aanwezigheid van obstakels en een beperkte barrièrewerking door onder andere bebouwing en infrastructuur. Nachtelijke donkerte is vereist voor vleermuizen, waaronder meervleermuis, maar ook bijvoorbeeld voor insecten. Daarnaast geldt donkerte in het algemeen als een belangrijke kwaliteit (en randvoorwaarde). Verstoring van onder meer vogels, in de vorm van geluid en beweging, dient zo veel mogelijk voorkomen te worden.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. A4, A5, A9
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)	X	
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Badhoeverdorp, Amsterdam
Bedrijventerrein / industrie	X	
Glastuinbouw	X	
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)	X	O.a. golfbaan
Woonboten	X	O.a. langs Zwarte Pad, Amsterdam
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelingspotenties

Verbetering van de waterkwaliteit, het behoud/terugkeren van voldoende rust en realisatie van meer samenhang in de verbinding en met omliggende gebieden (denk aan aaneengesloten rietoevers, groenstructuren en faunapassages) biedt kansen voor versterking van de natuurfunctie. Dit komt ten goede aan de verdere ontwikkeling van water- en oevervegetaties, en versterking van het leefgebied van moeras- en rietvogels, vissen en ongewervelden. Ook biedt dat kansen voor soorten om hun leefgebied uit te breiden, waaronder de waterspitsmuis, ringslang en kleine marterachtigen.

Natuurverbinding Zuid-Kennemerland - Spaarnwoude (ZNV4)

1 Algemene gegevens

Nummer	ZNV4
Naam natuurverbinding	Zuid-Kennemerland - Spaarnwoude
Lengte verbinding	6 km
Regio Natuurbeheerplan 2018	Zuid/West Rijnland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #88 Kennemerland-Zuid (Habitatrichtlijngebied) • Aardkundig waardevol gebied (jonge duinen)
Eigendom/beheer	Diverse beheerders

2 Samenhang NNN

Deze natte verbinding bestaat uit een 6 kilometer lang netwerk van waterlopen tussen de duingebieden, landgoederen en recreatiegebieden (Spaarnwoude) bij Driehuis en Santpoort-Noord en tussen Santpoort-Noord en Santpoort-Zuid. Het bestaat uit een noordelijke tak die de duingebieden verbindt met de Landgoederen bij Driehuis en Santpoort (Z3) en het groene recreatiegebied Oosterbroek & Buitenhuizen (Z6) en een zuidelijke tak die Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1) verbindt met Heksloot, Westbroekplas en omgeving (Z7).

De watergangen liggen in (kleinschalig) landelijk gebied en (park)bossen tussen de bebouwde kom van de gemeente Velsen. Het noordelijke deel ligt geheel langs een spoorlijn en kruist met de snelweg A22 en een groot aantal op- en afritten van deze snelweg en het zuidelijk deel kruist met de N208.

Figuur 1: Ligging natuurverbinding Zuid-Kennemerland - Spaarnwoude en omliggende NNN-gebieden inclusief code.

3 Karakteristiek, doelsoorten/gemeenschappen en streefbeeld

Karakteristiek en gebruik

De natuurverbinding is een regionaal belangrijk onderdeel van een ruimere groenblauwe dooradering in de binnenduinrand en vormt een ecologische verbinding tussen Zuid-Kennemerland, de landgoederen bij Driehuis en Santpoort en de natuurgebieden in Spaarnwoude. De binnenduinrand vormt belangrijk leefgebied voor boommarter. In de natuurgebieden van Spaarnwoude komen populaties voor van noordse woelmuis. Karakteristiek is ook de aanwezigheid van diverse ongewervelden van droge en natte milieus, amfibieën en vleermuizen waaronder meervleermuis. De verbinding vormt daardoor een belangrijke migratieroute en uitwisselings- en dispersiemogelijkheid voor de verschillende bijzondere soorten en natte en droge natuur in het algemeen.

De natuurverbinding bestaat actueel uit een natte, boomrijke corridor waarover soorten uit de binnenduinrand zich richting de bossen en natte natuur in aangrenzend NNN-gebied kunnen verspreiden en andersom. Voor zowel de noordelijke als zuidelijke tak geldt dat deze nabij de binnenduinrand in het westen in duinrellen ligt of in sloten die onder invloed staan van kalkrijke kwel, waardoor de waterkwaliteit goed is. Richting het oosten ligt de verbinding in smalle sloten omringd door agrarisch land, met een minder goede waterkwaliteit door een toenemende voedselrijkdom.

De noordelijke tak van de verbinding begint in de graslanden nabij de binnenduinrand, behorende tot NNN-gebied Z3. De verbinding is smal en heeft veelal geen echte oeverzone, doordat bebouwing en sportvelden dicht langs de verbinding liggen. Wel is langs vrijwel het hele traject opgaande vegetatie aanwezig. Ter plaatse van NNN-gebied is meer ruimte voor de verbinding.

De zuidelijke tak van de verbinding ligt in een duinrel die ontspringt in de binnenduinrand, die tevens NNN-gebied is, en ligt daarna voor een groot deel in een parkbos dat géén NNN-gebied is, maar wel gelijkenissen toont met de begroeiing van de binnenduinrand. Ten oosten van de N208 ligt de verbinding in een watergang langs een grasdijk (de Verdolven Landen) en bestaat geheel uit NNN-gebied. Hier is de verbinding breed (circa 150 meter). De verbinding eindigt in de Westbroekplas, een oude zandafgraving waar de waterkwaliteit wat te wensen laat door grote aantallen pleisterende watervogels.

De watergangen zijn te smal voor recreatief medegebruik. Aangrenzend NNN-gebied heeft een recreatieve medefunctie in de vorm van wandelen en honden uitlaten (Z3) of is een recreatiegebied met een zonering in recreatie, waarbij de delen die NNN zijn (Verdolven Landen) een minder intensief gebruik hebben (Z6 en Z7). Graslanden langs de verbinding zijn in kleinschalig agrarisch gebruik.

Doelsoorten, doelgemeenschappen en algemene natuurkwaliteiten

Op basis van de karakteristiek en ambitie van de natuurverbinding en de actuele en potentiële natuurwaarden in de NNN-gebieden waarvoor de natuurverbinding een functie heeft, worden hierna belangrijke doelsoorten (gidssoorten) benoemd. Deze zijn bepalend voor de gewenste inrichting van de natuurverbinding en de kwetsbaarheid voor ruimtelijke ingrepen.

Doelsoorten en doelgemeenschappen

De wateren zijn van belang voor (algemene) zoetwatervissen, zoals kleine modderkruiper. Op basis van watersysteemkenmerken wordt het water getypeerd als **zeelt-kroeskarper viswater** met veel stekelbaars.

De rietoevers vormen (potentieel) leef- en migratiegebied voor de **waterspitsmuis**.

Met name de noordelijke tak vormt een belangrijke migratieroute voor de **boommarter** tussen de bosgebieden in de duinen en landgoederen en de bosrijke delen van Spaarnwoude.

Algemene natuurkwaliteiten

De gehele natuurverbinding is van belang voor algemene natuurwaarden, waaronder **amfibieën** (waaronder groene kikkercomplex, bruine kikker en kleine watersalamander) en **kleine zoogdieren** (zoals kleine marterachtigen, egel en muizen). De groene oevers en smalle rietkragen vormen (in potentie) een migratieroute en broedgebied voor **algemene moeras- en rietvogels** (zoals rietzanger en kleine karekiet). Met name via de noordelijke tak verspreiden **algemene bos- en/of struweelvogels** (zoals nachtegaal, boomklever en kleine bonte specht) zich tussen de bosgebieden in de duinen en landgoederen en de bosrijke delen van Spaarnwoude (waaronder Oosterbroek).

De watergangen zijn ondiep en hebben een goede waterkwaliteit en zijn van belang voor **ongewervelden van natte milieus**, waaronder libellensoorten als glassnijder. Op plekken waar de beschaduwing door bomen beperkt is komen daarom (ondergedoken) waterplanten en oeverplanten voor. Nabij de binnenduinrand is de watervegetatie divers door de goede waterkwaliteit. Op de oevers groeit een moerassige vegetatie. Richting het oosten wordt de waterbegroeiing monotoner en bestaan de oevers deels uit smalle rietstroken.

De graslanden rond de verbinding bestaan uit bloemrijke hooilanden, die veel **ongewervelden van droge milieus** aantrekken, waaronder hooibeestje, oranjetipje, bruin zandoogje, citroenvlinder, icarusblauwtje en kleine vuurvlinder. De bossen bestaan uit eiken-, dennen- en beukenbossen in de binnenduinrand en uitlopers van de binnenduinrand en in het lager gelegen Spaarnwoude uit een vochtigere variant.

Streefbeeld

Het streefbeeld voor de verbinding kan worden omschreven als een ***ecologische verbinding tussen de binnenduinrand en verder landinwaarts gelegen parkbossen en recreatiegebieden, bestaande uit opgaande beplantingen, duinrellen en watergangen met helder water en ondergedoken vegetatie en soortenrijke hooilandjes, welke een veilig leefgebied en veilige migratieroute vormt voor de doelsoorten / doelgemeenschappen***. Onderstaand worden de vereiste condities geschetst. Deze vormen een voorwaarde voor de ecologische functionaliteit van de verbinding en het behalen van het streefbeeld.

Structuur
Een hoge structuurdiversiteit, met schuilgelegenheden voor soorten als de waterspitsmuis, is vereist. Een natuurlijke, aaneengesloten oeverzone en/of voldoende faunauittreedplaatsen maken het mogelijk dat dieren in en uit het water komen. Beheeraspecten:

- Bij ongewenste struweel- en ruigtevorming maaien van de vegetatie
- Gefaseerd maaien van de riet- en oevervegetatie en ondergedoken vegetatie
- Maai- en baggertijdstip afstemmen op de doelsoorten
- Bloemrijkdom stimuleren door hooibeheer of extensieve begrazing

Milieu- en watercondities
De duinrellen en watergangen vormen het verbindende element van de verbinding. Deze wordt gekenmerkt door helder, licht stromend water met brede oeverzones. Door het heldere water is een soortenrijke water- en oevervegetatie aanwezig. Het grootste deel van de watergangen heeft smalle oevers. Doordat het water overwegend smal en ondiep is kunnen oever- en waterplanten weelderig groeien, al kan de oeverzone breder worden bij een (zo) natuurlijk fluctuerend waterpeil in combinatie met flauwere oevers. Een goede waterkwaliteit is essentieel voor een goede kwaliteit van water- en oevervegetaties.

Ruimtelijke condities
Riet- en moerasvegetaties zijn smal, maar vormen een aaneengesloten lint in het landschap. Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Voldoende connectiviteit en continuïteit van geschikt habitat, in de vorm van aaneengesloten rietvegetaties en groenstructuren, is vereist voor de doelsoorten en doelgemeenschappen. Dit betekent beperkte aanwezigheid van obstakels en een beperkte barrièrewerking door onder andere bebouwing en infrastructuur. Ook een directe verbinding met nabijgelegen wateren en natuurgebieden is essentieel.

4 Indicatie actuele situatie en ontwikkelingspotenties

Indicatie actuele situatie

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de aanwezigheid van harde obstakels, welke een mogelijk knelpunt vormen in het functioneren van de natuurverbinding als een continue migratieroute en leefgebied.

Obstakels	Mogelijke barrièrewerking aanwezig?	Toelichting
Infrastructuur (o.a. hoofdwegen, spoorlijnen)	X	O.a. N208, spoorlijn
Kunstwerken (o.a. bruggen, sluizen)		
Stedelijke bebouwing	X	O.a. Velserbroek
Bedrijventerrein / industrie		
Glastuinbouw		
'Intensief' recreatief gebruik (o.a. vissteigers, jachthavens, etc.)		
Woonboten		
Ongeschikte inrichting / grondgebruik (o.a. oevers met harde beschoeiing, beplantingen met onvoldoende dekking en/of variatie, grote onderbrekingen in geleidende structuren zoals bomenrijen en moerasoevers en onoverbrugbare trajecten door te intensief (agrarisch) grondgebruik).	X	

Ontwikkelpotenties

Er zijn meerdere stapstenen aanwezig in de vorm van bosrijke NNN-gebieden en linten van bomen langs de verbinding. Verdere verbetering van de continuïteit, bijvoorbeeld door ontsnipperingsmaatregelen bij infrastructuur, kan de functionaliteit van de verbinding versteken voor soorten als boommarter.

Verbreding van oeverzones biedt kansen voor natte natuur. De waterkwaliteit vormt geen belemmering voor deze natuur. De afwezigheid van (ondergedoken) vegetatie in bosrijk gebied kan dat echter wél zijn. Het lokaal verwijderen van bomen, zodat genoeg licht het water bereikt voor deze vegetatie, kan daarvoor mogelijk een oplossing zijn. Toch is het in de eerste instantie van belang om de knelpunten rond grote wegen op te lossen, met name rond de op- en afritten van de A22. Wellicht zou de natuurverbinding hier omheen geleid kunnen worden om het aantal faunapassages te verminderen.

Bronnenlijst

1.1 Algemene bronnen

Gebiedsinformatie

- Provincie Noord-Holland. 2018. Natuurbeheerplan 2018. Haarlem.
- Buissink, F. 2014. Beleef Noord-Holland op zijn mooist, Natuur en wandelgids van Landschap Noord-Holland. Landschap Noord-Holland.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Beheerplannen Natura2000: https://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/default.aspx?main=natura2000
- Tauw, 2017. Ecologische verkenning vijf recreatiegebieden. Vijf rapportages: recreatiegebied Spaarnwoude (R001), recreatiegebied Geestmerambacht (R002), recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer (R003), recreatiegebied Groengebied Amstelland (R004), recreatiegebied Twiske (R005)
- Landschap Noord-Holland. www.lanschapnoordholland.nl
- Markermeerdijken. https://www.markermeerdijken.nl/markermeerdijken/locaties_3155/

Kaarten en geodata

- Bodemkaart Nederland, PDOK 2017
- Actueel Hoogtebestand Nederland. http://www.ahn.nl/index.html
- Provincie Noord-Holland. Informatiekaart Landschap & Cultuurhistorie: https://maps.noord-holland.nl/GeoWeb51HTML5/index.html?viewer=ilc
- Kadaster. Tijdrijs over 2000 jaar topografie: http://www.topotijdreis.nl/
- Nationale Databank Flora en Fauna. Uitvoerportaal
- www.gemeenteatlas.nl
- Fysisch geografische regio, PDOK 2018
- Gemeentegrenzen 2018
- Aardkundige waardevolle gebieden (Portaal Kaart en Data Provincie Noord-Holland)
- Legger Wateren Waterlopen onderhoudsplichtigen (HHNK)
- Legger Wateren Kunstwerken (HHNK)
- Legger AGV
- AGV grenzen – district
- AGV grenzen – subjectinformatie
- Weidevogelleefgebieden (Portaal Kaart en Data Provincie Noord-Holland)
- Luchtfoto
- https://maps.noord-holland.nl/Groenprojecten/desk.htm
- https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/ (doelen en kwaliteit van KRW-waterlichamen)
- http://rijnland.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=rijnland_waterkwaliteit
- Zwemwater.nl
- Waterpeil:
    - HHNK: http://hhnk.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Legger_wateren_2017#
    - Rijnland: http://rijnland.webgispublisher.nl/?map=Legger-watergangen

    - Waternet: http://waternet.maps.arcgis.com/apps/PublicInformation/index.html?appid=67d17c6701074b679b32d2cd96abf208
- Provinciale natuurdata (via Martin Witteveldt):
    - Weidevogels
    - Broedvogels
    - Fauna
- Eenheden gebiedsbeheerders:
    - Beheereenheden Landschap Noord-Holland
    - Beheereenheden Staatsbosbeheer https://kaart.staatsbosbeheer.nl/?_ga=2.178331052.903473664.1521640601-2041591311.1498476046#/52.16/5.39/3
    - Beheergegevens RNH
    - Beheereenheden GNR
    - Ecologische Analysegebieden Waternet
- Leefomgeving Noord-Holland (Portaal Kaart en Data Provincie Noord-Holland):
    - Hemelhelderheid
    - Geluidsbelasting verschil provinciale wegen 2011-2016
    - Stiltegebieden
    - Geluidsbelasting provinciale wegen 24 uur
    - Geluidsbelasting provinciale wegen nacht

Interviews

- Recreatieschap Noord-Holland: Miriam Brouwer, Gerben Houtkamp en André van Koeverden. 15 januari 2018.
- Goois Natuur Reservaat: Joost Tilborghs. 14 februari 2018.
- Landschap Noord-Holland: Jurgen Rotteveel & Wilco Non. 27 februari 2018. Naderhand zijn relevante delen uit de recente natuurbeheerplannen opgestuurd.
- Staatsbosbeheer:
    - Ab van Dorp en Erik van der Spek. 13 maart 2018.
    - Leon Kelder. 11 april 2018
- PWN: Pim de Nobel & Tycho Hoogstrate. 20 maart 2018.

Vogels

- Beintema, A.J., O. Moedt, D. Ellinger. 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem. 352 p, quarto.
- Provincie Noord-Holland. 2010. Leidraad Landschap en Cultuurhistorie – Ontwikkelingen met ruimtelijke kwaliteit. Haarlem.
- Hoogeboom, D.M., Visbeen, F., Tanger, D., Bloem, A., Non, W., 2016. Ganzen in de winter in Noord-Holland. Aantalsontwikkeling in foerageergebieden tussen 2010-2015 en nulmeting gebieden met winterrust. Rapportnr 16/006. Natuurlijke Zaken, Heiloo.
- Provincie Noord-Holland. 2014. Uitvoeringsbeleid Ganzen Noord-Holland. Haarlem.
- Boer, T. den. 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 – 2004. Vogelbescherming Nederland. Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer, Wageningen.

- Wiersma P. & van Dijk K. 2009. Hoogwatervluchtplaatsen op de kaart van het waddengebied (deel 1): kleine eilanden, platen en vastelandkust van Noord-Holland en Friesland. SOVON-informatierapport 2009/19. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen
- Ruitenbeek, W., Scharringa, P. Zomerdijk Limosa 85 (2012) 117-130. veranderingen in de broedvogelbevolkingvan Noord-Holland in de laaste 20 jaar
- Sovon. Soortenlijst –BMP Weide- en akkervogels (21): https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/PDF-jes/BMP_W%20soortenlijst.pdf.

Overige soortinformatie (o.a. kwalificerende soorten, gidssoorten en zeldzame soorten):

- Biodiversiteit in Noord-Holland. Nachtvlinders en micro's: https://noordholland.waarneming.nl/?g=8
- BIJ12. Kwalificerende soorten per natuurbeheertype. www.bij12.nl
- Van Beek, J.G, R.F. van Rosmalen, B.F. van Tooren, en P.C. van der Molen (allen red.). 2014. Werkwijze Natuurmonitoring en –Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS - Bijlage 2: Kwalificerende soorten per beheertype incl. typische soorten per habitattype. BIJ12, Utrecht
- Provincie Noord-Holland. 1999. Groene wegen. Een leidraad voor inrichting en beheer van ecologische verbindingszones in Noord-Holland. Haarlem/Altenburg & Wymenga bv, Veenwouden.
- Stowa. Soortenprotocol Flora en Fauna wet – Otter.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Soorten - Rode lijsten: soort van Rode Lijst Paddenstoelen: http://minez.nederlandsesoorten.nl/content/rode-lijsten-soort-van-rode-lijst-paddenstoelen. Gebruikt voor Lijst paddenstoelen
- Stichting Anemoon: http://www.anemoon.org/
- Ravon. www.ravon.nl
- Zoogdiervereniging: www. zoogdiervereniging.nl
- Haarsma, 2015. Vleermuizen en hun vliegroutes naar de duinen
- Kroes, M., B. Reeze & W. van Emmerik, 2017. Dienstregeling voor trekvissen. Visionair nr. 43
- Rijkswaterstaat, Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016. Routekaart voor vismigratie en –habitat in de Rijndelta
- Bruins Slot, E. & K. Terwischa, 2016. Swimway Wadden Sea. Inventarisatie toestand vispasseerbaarheid zoet-zout overgangen Waddenzee

1.2 Bronnen natuurverbindingen

- Rapport Groene Wegen
- Rapport verbindingszones Gelderland
- Visintrek Noord-Nederlandse kustzone. Z. Jager. Ministerie van Verkeer en Waterstaat
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Vismigratieposter
- Routekaart voor vismigratie en –habitat in de Rijndelta. Rijkswaterstaat, 2016.
- Stowa. Soortenprotocollen. Otter
- Haarsma, 2015. Vleermuizen en hun vliegroutes naar de duinen
- Kroes, M., B. Reeze, W. van Emmerik, 2017. Dienstregeling voor trekvissen. Visionair nr. 45
- Swimway Wadden Sea. Inventarisatie toestand vispasseerbaarheid zoet-zout overgangen Waddenzee.

- http://soortprotocollenflora-enfaunawet.stowa.nl/documents/soortprotocollenflora-enfaunawet/otter.pdf
- KRW-fact sheets op Waterkwaliteitsportaal
- MJPO, 2013. Leidraad faunavoorzieningen bij infrastructuur
- Sportvisserij Nederland. Viswatertypering deel 2: diepe wateren
- Sportvisserij Nederland. Viswatertypering deel 1: ondiepe wateren
- Natuurbericht, 2017. Evaluatie natuurvriendelijke oevers Floron/Ravon
- D.E.H. Wansink, I. van Gogh & D. Wielakker, 2016. Handreiking ontwerpvoorschrift Natuurvriendelijke oevers. Bijdrage aan het Uitvoeringsprogramma
- Natuurvriendelijke Oevers van de Provincie Noord-Holland
- Nederland Leeft Met Vismigratie 2017. Actualisatie van de oplossingen voor herstel van vismigratie in Nederland
- Zoogdiervereniging, 2017. Handreiking kleine marters in relatie tot soortbescherming

1.3 Bronnen per NNN-gebied

1.3.1 De Hooge Berg (T1)

- Hoogeboom, D.M., D. Tanger & F. Visbeen, 2016. Weidevogels op Texel. Analyse weidevogelinventarirsaties 2015 in relatie tot het provinciale beleid. Rapportnummer 15-037, Landschap Noordholland, Heiloo.
- Texel. Natuur – Natuur in het midden van Texel: https://www.texel.net/nl/over-texel/natuur/in-het-midden-van-texel/
- Natuurmonumenten. Natuurgebied – Hoge Berg: https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/hoge-berg
- Kooikervereniging. Waddenkooien – Kooi Westergeest: http://www.kooikersvereniging.nl/kongsi/WADDENKOOIEN/WESTERGEEST-KOOI

1.3.2 Noordelijke duinen Texel (T2)

- Verhoef, A., R. Leeper. 2012. 2e Wijzigingsnotitie inrichting Dorpzicht Texel. Eelerwoude, Diever.
- BTL Advies. 2017. Gebiedsbeschermingstoets Hanenplas, Texel. i.h.k.v. Wet natuurbescherming - Provincie Noord – Holland. Oisterwijk
- Bilius, M., F. Sierdsma, G. Vriens, J. Koopman, B. vd Brink, A.J. Rossenaar, J. Meijer. 2016. Natura 2000-beheerplan Texel (2). Dienst Landelijk Gebied* & Staatsbosbeheer.
- Hoogeboom, D.M., D. Tanger & F. Visbeen, 2016. Weidevogels op Texel. Analyse weidevogelinventarirsaties 2015 in relatie tot het provinciale beleid. Rapportnummer 15-037, Landschap Noordholland, Heiloo.
- Meijer, J., M. Bilius, ecoloog SBB en G. Vriens. 2016. Document PAS-Gebiedsanalyse voor Texel. Staatsbosbeheer, RVO
- Meijer, J., ecoloog DLG, M. Bilius, ecoloog SBB en G. Vriens, medewerker gebiedsontwikkeling DLG. 2013. Document PAS-analyse Herstelstrategieën voor Duinen Texel. Staatsbosbeheer, DGL.

- Natuurmonumenten. 2015. Een rijk wad bij Texel - Natuurvisie De Schorren en Vlakte van Kerken 2015 – 2033. 's-Graveland
- Els & Linde B.V. 2015. Ecologisch onderzoek Neeltjesnol te Texel. Hilversum.
- Logemann, D., M. Breedveld. 2008. Beheer- en inrichtingsplan nationaal park Duinen van Texel – Periode 2008 – 2017. Arcadis, Assen.
- CHIRP, NIOO-KNAW. 2018. Texelse graslanden trekken scholeksters van Vlieland. Nature Today. 13-02-2018.
- Provincie Noord-Holland. Natuurontwikkeling Texel – Hanenplas: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Projecten/Natuurontwikkeling_Texel/Hanenplas

1.3.3 Zuidelijke duinen Texel (T3)

- Camphuysen, Kees (C.J.). 2015. De Havik Accipiter gentilis als meeuwenpredator op Texel. De Takkeling 23(1).
- Bruin. K., E. vd Spek. 2012. Veldnamen in de duinen van Texel - van het Eierlandse Gat tot het Marsdiep. Langeveld & de Rooy, Den Burg.
- Dijksen, A. Duinen en mensen - Roofvogels en uilen in het Texelse bos- en duingebied. NatuurMedia Amsterdam.
- Dekker, K., E. Goverse, C. van den Tempel. 2013. Verslag vleermuis en visweekend Texel 2013. Landschap Noord-Holland
- Spek, E. van der. 2013. Hei blijft niet vanzelf hei; bosopslag verwijdering van af Mientje aan het Mienterglop op Texel. Staatsbosbeheer Boswachtersblog Texel. 19-11-2013.

1.3.4 Polderlandschap Texel (T4)

- Bilius, M., F. Sierdsma, G. Vriens, J. Koopman, B. vd Brink, A.J. Rossenaar, J. Meijer. 2016. Natura 2000-beheerplan Texel (2). Dienst Landelijk Gebied* & Staatsbosbeheer.
- Provincie Noord-Holland. Natuurontwikkeling Texel – De Bol: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Projecten/Natuurontwikkeling_Texel/De_Bol
- De Cocksdorp – Roggesloot: http://decocksdorp.info/roggesloot/
- Ecomare. Drijvers's Vogelweid de Bol: https://www.ecomare.nl/verdiep/leesvoer/waddengebied/nederlandse-wadden/texel/drijvers-vogelweid-bol/
- Natuurmonumenten. Natuurgebied Drijvers Vogelweid de bol: https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/drijvers-vogelweid-de-bol
- De Driehoek Texel. Tessel Water – Hogezandskill: http://dedriehoektexel.blogspot.nl/1970/01/tesselse-gebieden-hogezandskil.html
- De Cocksdorp – Schatrijke Natuurbeleving – Vogelinformatiecentrum: http://decocksdorp.info/natuur/
- Stichting Dorpsherstel Texel. Stuifweg 4 Oosterend: http://www.monumentenoptexel.nl/Stuifweg%204%20overige%20Oosterend.htm

1.3.5 Natuurgebieden Waddenkust (T5)

- Natuureiland Texel, gratis uitgave van Nationaal Park Duinen van Texel (2010)
- Esselink, P., A. de Groot, E. Lofvers, C. Bakker, R. Temmink, T. van der Heide, S. Sander Terlouw, 2017. De Schorren, Texel. OBN, Driebergen.

- Bilius, M., F. Sierdsma, G. Vriens, J. Koopman, B. vd Brink, A.J. Rossenaar, J. Meijer. 2016. Natura 2000-beheerplan Texel (2). Dienst Landelijk Gebied* & Staatsbosbeheer.
- Gemeente Texel. 2018. Beleidsnotitie Natuur en Landschap Texel 2018 - Ruimte voor weidevogel, schaap, kolk en tuinwal. 998138, Texel.
- Natuurmonumenten. 2015. Een rijk wad bij Texel - Natuurvisie De Schorren en Vlakte van Kerken 2015 – 2033. 's-Graveland
- Rijkswaterstaat Noord-Nederland. 2016. Natura 2000-beheerplan Waddenzee, Periode 2016-2022. Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

1.3.6 De Hors en de Razende Bol (T6)

- Ecomare. De Hors: https://www.ecomare.nl/verdiep/leesvoer/waddengebied/nederlandse-wadden/texel/de-hors/
- Spek, E. van der. 2014. De onopvallende polders van Texel omvatten een groot deel van de duinen. Staatsbosbeheer Boswachtersblog Texel. 10-02-2014.

1.3.7 Waalenburg (T7)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Definitief ontwerp Waalenburg. Haarlem.
- Provincie Noord-Holland. 2016. Watergebiedsplan natuurontwikkeling Waalenburg. Haarlem
- Haartsen, A.J. CultGIS: Beschrijvingen Noord-Hollandse regio's - Kop van Noord-Holland en Texel. Bureau Lantschap.
- Ecomare. Waal en Burg: https://www.ecomare.nl/verdiep/leesvoer/waddengebied/nederlandse-wadden/texel/waal-en-burg/
- Provincie Noord-Holland. Natuurontwikkeling – Waalenburg: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Projecten/Natuurontwikkeling_Texel/Waalenburg

1.3.8 Huisduinerpolder (K1)

- Landschap Noord-Holland. Terrein – Huisduinerpolder: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/huisduinerpolder

1.3.9 Grafelijkheidsduinen & Donkere Duinen (K2)

- Landschap Noord-Holland. Terrein – Helderse Duinen: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/helderse-duinen

1.3.10 Het Nollenlandschap (K3)

- Alleen algemene bronnen

1.3.11 Noordduinen, Mariëndal & Botgat (K4)

- Haaf, C. , T. Bakker & E. Kat. 2009. Het Botgat- Groote Keeten. Regeneratie van vochtige duinvalleien vooronderzoek EGM.2007.0007.2008. Ten Haaf & Bakker, Groet.
- Provincie Noord-Holland, 2017. Convenant om te komen tot 100 broedparen tapuiten in de Duinen in de Kop van Noord- Holland.
- Landschap Noord-Holland – Mariëndal: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/mari%C3%ABndal

1.3.12 Uitlandse Polder en Zandpolder (K5)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000. Beheerplan Duinen Den Helder Callantsoog 2016-2022. Haarlem.
- Rolf, R. 2011. Duinen en mensen - Noordkop en Zwanenwater. NatuurMedia Amsterdam

1.3.13 De Nollen, Kooibosch & Luttickduin (K6)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Duinen Den Helder Callantsoog 2016-2022. Haarlem.
- Lap, J., 2017. Kooibosch en Luttickduin - Wandelen door een roerige geschiedenis. Duin – zomer, 2017. p.22.

1.3.14 Zwanenwater (K7)

- Provincie Noord-Holland. 2017. Natura 2000 beheerplan. Kennemerland-Zuid 2016-2022. Haarlem.
- Provincie Noord-Holland. 2017. Natura 2000 beheerplan Zwanenwater & Pettemerduinen 2016-2022. Haarlem.
- Natuurmonumenten. 2004. Zwanenwater – Natuurvisie 2005 – 2022. 's-Gravenland.

1.3.15 Wildrijk en Ananas (K8)

- Alleen algemene bronnen

1.3.16 Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg (K9)

- Alleen algemene bronnen

1.3.17 Balgzand (K10)

- Hovinga, R. 2015. Balgzand 2014: Verslag broedvogels en HVP-tellingen Balgzand, broedvogels noordwesthoek Amstelmeer. Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Esselink, P. 1999. De functie van het Balgzand als hoogwatervluchtplaats voor wadvogels II: Aantallen vogels en hun verspreiding tijdens hoogwater. rapportnummer 99-02. Koeman en bijkerk bv, Haren.
- Landschap Noord-Holland. Balgzand: https://www.landschapnoordholland.nl/balgzand

1.3.18 Amstelmeer en omgeving (K11)

- Sas, H., J. Klooker, W. Schoorlemmer, C. Smit, H. Wanningen. 2014. Ontwikkelplan en Kansenkaart voor de versterking van natuurwaarden langs de randen van de Waddenzee. Programma naar een Rijke Waddenzee.

1.3.19 Wieringen (K12)

- Bonte, M., T. Witjes, T. Vergeer. 2007. Geohydrologisch onderzoek voor het Wieringerrandmeer. H_2O – 23.
- Karsemeijer, J., M. Anneveldt-Pot, W.J. Ates-Janssens. 2014. Verkenning doelen agrarisch natuurbeheer 2016 - Onderbouwing soortenkeuze en leefgebieden voor het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer (ANLb2016) Noord-Holland. DLG.

- Provincie Noord-Holland. 2017. Prachtlandschap Noord-Holland! – Leidraad Landschap & Cultuurhistorie – Wieringen – Wieringermeer. Haarlem.

1.3.20 Robbenoord- en Dijkgatsbos en Dijkgatsweide (K13)

- Wondergem, H., P. Schipper. 2012. Zestig jaar bosontwikkeling in de Wieringermeer. De Levende Natuur – jaargang 113 – nr.4 p. 180.
- Haarsma, A.J. 2016. Omgaan met effecten van windturbines op vleermuizen. De Levende Natuur – jaargang 117 – nr.1 p. 11.
- Ronnenoord- en Dijkgatbos: http://www.robbenoordbos.nl/

1.3.21 Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin (K14)

- Landschap Noord-Holland. Terrein – Kruiszwin: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/kruiszwin

1.3.22 Oude Sluis en eendenkooien 't Zand en Zijpe (K15)

- Alleen algemene bronnen.

1.3.23 Stapstenen Waardkanaal (K16)

- Landschap Noord-Holland. Terrein – Waardkanaal: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/waardkanaal

1.3.24 Schagerwad en reservaten rond Kolhorn (K17)

- De Landschapskaart - Regio Schagen, Niedorp, Harenkarspel en Langedijk: http://www.westfrieseomringdijk.nl/clientdata/downloads/landschapskaart%20regios%20schagen%20-%20langendijk.pdf
- Ravon. 2016. Uitgebreide jaarverslag 2015 en 2016.

1.3.25 Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord (K18)

- Bureau B+B, Route IV, Hottonia. 2000. Inrichtingsplan Blauwe Loper. HAL-gebied. Amsterdam.
- Tauw. 2012. Ecologische structuurvisie gemeente Langedijk - Verbindingszone Oost (elementnummer 18).

1.3.26 Waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en ‘t Waardje (K19)

- Bureau B+B, Route IV, Hottonia. 2000. Inrichtingsplan Blauwe Loper. HAL-gebied. Amsterdam.
- Tauw. 2012. Ecologische structuurvisie gemeente Langedijk – Het Waardje (elementnummer 5).
- Tauw. 2012. Ecologische structuurvisie gemeente Langedijk – Verbindingszone Noord (elementnummer 15).
- Wessels, Y., S. Zierfuss. 2008. Praktijkervaringen met waterberging en natuur in een polder. Achtergrondrapport Woudmeer-Speketer. RWS Waterdienst rapport nr. 2007.013

1.3.27 Boomerwaal (K20)

- Tauw. 2012. Ecologische structuurvisie gemeente Langedijk – Verbindingszone Oost (elementnummer 18).

- Landschap Noord-Holland. Rondje Waarland: Kanaal- & polderwandeling tussen Verlaat en Oudkarspel: https://www.landschapnoordholland.nl/sites/default/files/download/natuur%20en%20landschap/wandelroute%20waarland.pdf

1.3.28 Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving (W1)

- Hovinga, R. 2013. Broedvogelverslag terreinen van Landschap Noord-Holland in West-Friesland 2012. Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Hovinga, R. 2016. Broedvogelverslag terreinen van Landschap Noord-Holland in West-Friesland 2015. Landschap Noord-Holland, Heiloo.

1.3.29 Twiske-Oostermare en omgeving (W2)

- Hovinga, R. 2016. Broedvogelverslag terreinen van Landschap Noord-Holland in West-Friesland 2015. Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Hovinga, R. 2013. Waterberging “De Skoot”. Vogelnieuws van de Noordkop.

1.3.30 Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater (W3)

- Bureau Aandacht Natuur. 2018. Toetsing Wet Natuurbescherming recreatieterreinen Recreatieschap Westfriesland. Hippolytushoef
- Raes, N., D. Hoogeboom, T. Baas, F. Visbeen & C.J.G. Scharringa. 2010. Grutto’s in Polder de Lage Hoek, Polder de Berkmeer, Vereweg/Polder het Lichtewater, en Schellinkhout in 2009: LNHOA-010-02. Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Landschap Noord-Holland. Wandelen langs Vooroever en Groote Vliet: https://www.landschapnoordholland.nl/sites/default/files/download/natuur%20en%20landschap/wandelen%20langs%20vooroever%20en%20groote%20vliet.pdf

1.3.31 Boxwei / Egboetswater en eendenkooi Wervershoof (W4)

- Bureau Aandacht Natuur. 2018. Toetsing Wet Natuurbescherming recreatieterreinen Recreatieschap Westfriesland. Hippolytushoef
- Zuiderzeecollectie. Nieuwekaarte van Dreghterlande ende vier Noorder Koggen: https://www.zuiderzeecollectie.nl/object/collect/5799

Boxwei / Egboetswater:

- Gemeente Wevershoof. 2010. Bestemmingsplan Buitengebied Wervershoof – Voorontwerp.
- Vakantieland Nederland. Plaatsen – Hauwert: https://www.vakantielandnederland.nl/plaats-informatie/hauwert-nh/
- Recreatieschap Westfriesland. Egboetswater: https://recreatieschapwestfriesland.nl/recreatieterreinen/egboetswater/
- Natuurwegwijzer. Gebieden in Noord-Holland – Het Egboetswater: http://www.natuurwegwijzer.nl/gebieden-in-noord-holland/het-egboetswater/detail_gebied=1016_000000_000000_000174

Kromme Leek, Eendenkooi

- Diederik, F. Kromme Leek bij Zwaagdijk. West-Friesland toen en nu – Deel 11 p. 30 - 35

- Van de Kromme Leek. De kromme Leek de duurzame levensader van West-Friesland: https://vandekrommeleek.nl/2057-2/

Grafheuvels
- Cultureel Erfgoed. Rijksmonument 46172 te Wevershoof: https://cultureelerfgoed.nl/monumenten/46172,
- Cultureel Erfgoed. Rijksmonument 46173 te Wevershoof: https://cultureelerfgoed.nl/monumenten/46173

1.3.32 Koopmanspolder en Onderdijk (W5)
- Ek, R. van. 2015. Pilot Koopmanspolder - Tussenresultaten van de monitoring tot en met 2015. Deltares,
- Rijn, S. van, M. Menken, M. Platteeuw, 2010. Doeluitwerking Natura 2000 IJsselmeergebied, Delta Project Management
- Provincie Noord-Holland. Projecten – Koopmanspolder: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Projecten/Koopmanspolder

1.3.33 De Weelen en Streekbos (W6)
- Bureau Aandacht Natuur. 2018. Toetsing Wet Natuurbescherming recreatieterreinen Recreatieschap Westfriesland. Hippolytushoef

1.3.34 De Ven (W7)
- Rijn, S. van, M. Menken, M. Platteeuw, 2010. Doeluitwerking Natura 2000 IJsselmeergebied, Delta Project Management

1.3.35 De Weel, de Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw (W8)
- Hovinga, R. 2016. Broedvogelverslag terreinen van Landschap Noord-Holland in West-Friesland 2015. Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Hoogeboom, D.M. & F. Visbeen, 2014. Weidevogels in West-Friesland. Analyse weidevogelinventarisaties 2014 in relatie tot het provinciale beleid. Rapportnummer 14-033, Landschap Noord-Holland, Heiloo.

1.3.36 Rustenburg en Hensbroek (W9)
- Hoogeboom, D.M. & F. Visbeen, 2014. Weidevogels in West-Friesland. Analyse weidevogelinventarisaties 2014 in relatie tot het provinciale beleid. Rapportnummer 14-033, Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Bureau Middeldorp. 2009. Structuurvisie Koggenland 2009 – 2020. Haarlem
- De Molen database. Polder Hensbroek, De Oude Molen, Hensbroek: http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=01000+a

1.3.37 Uiterdijk en de Hulk (W10)
- Bureau Aandacht Natuur. 2018. Toetsing Wet Natuurbescherming recreatieterreinen Recreatieschap Westfriesland. Hippolytushoef

- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. 2017. Ontwerp Projectplan Waterwet Versterking Markermeerdijken, AMMD-000339. Alliantie Merkmeerdijken.
- Hoogeboom, D.M. & F. Visbeen, 2014. Weidevogels in West-Friesland. Analyse weidevogelinventarisaties 2014 in relatie tot het provinciale beleid. Rapportnummer 14-033, Landschap Noord-Holland, Heiloo.

1.3.38 Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek (W11)

- Hoogeboom, D.M. & F. Visbeen, 2014. Weidevogels in West-Friesland. Analyse weidevogelinventarisaties 2014 in relatie tot het provinciale beleid. Rapportnummer 14-033, Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Spruit, R. Natuurreservaat De Nek bij Schellinkhout. West-Friesland toen en nu. Deel 1 p. 28-31.

1.3.39 Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder (N1)

- Loo, L.F. van. 1992. Wat een pracht ...; monumenten en bezienswaardigheden in de gemeente Zijpe. Historische Vereniging 'De Zijpe', Zijpe
- Provincie Noord-Holland. 2015. Natura 2000 beheerplan Abtskolk & de Putten. Haarlem.
- Niemeijer, I & Terlouw, S. 2018. SNL-monitoring 2017. Inventarisatie van flora, vegetatie en structuur in de terreinen van Natuurmonumenten. Onderzoeksgebied: Harger- en Pettemerpolder. Rapportkenmerk ER20171101v02. Ecoresult B.V., Dordrecht

1.3.40 Catrijpmoor (N2)

- Bonekamp, L. 2015. Staatsbosbeheer Boswachtersblog Schoorlse Duinen - Waterrijke natuurontwikkeling in Catrijpermoor: https://www.boswachtersblog.nl/schoorlseduinen/2015/10/01/waterrijke-natuurontwikkeling-in-catrijpermoor/
- Bonekamp, L. 2015. Staatsbosbeheer Boswachtersblog Schoorlse Duinen - Catrijpermoor aantrekkelijker voor dieren en planten: https://www.boswachtersblog.nl/schoorlseduinen/2015/12/07/catrijpermoor-aantrekkelijker-voor-dieren-en-planten/
- Staatsbosbeheer. Natuurgebieden – Binnenduinrand Schoorl: https://www.staatsbosbeheer.nl/natuurgebieden/binnenduinrand-schoorl
- C. ten Haaf, Beheerplan Catrijpermoor 2e fase, april 2016. Ten Haaf & Bakker.

1.3.41 Schoorlse Duinen (N3)

- Meijer, J., S. Krap, H. Wondergem, R. Achter de Molen, E. Dorland. 2016. Natura 2000 beheerplan Schoorlse Duinen. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland &Staatsbosbeheer.

1.3.42 Noordhollands Duinreservaat (N4)

- Provincie Noord-Holland. 2018. Natura 2000 beheerplan Noord-Hollands Duinreservaat 2018-2024. Haarlem.

1.3.43 Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder (N5)

- Arcadis. 2015. Herziening kwalitatieve quickscan waterberging Saenegheeste te Bergen

- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. 2015. Ontwerp projectplan Waterberging Saenegheest
- Ten Haaf en Bakker. 2010. Over 't Hek – Inrichtingsplan waterberging, biologisch dynamische landbouw en natuurontwikkeling.

1.3.44 Kleimeer en Geestmerambacht (N6)

- Recreatieschap Geestmerambacht. https://www.geestmerambacht.nl/
- Arcadis. 2008. Bestemmingsplan uitbreiding recreatiegebied Geestmerambacht, Gemeente Alkmaar. d.d. 4 september 2008. Arnhem.
- Tauw. 2017. Ecologische verkenning recreatiegebieden Noord-Holland – recreatieschap Geestmerambacht, d.d. 30 mei 2017. kenmerk R002-1242769CAW-ibs-V02-NL. Utrecht.

1.3.45 Damlander- en Philisteinse Polder (N7)

- Alleen algemene bronnen

1.3.46 Bergermeerpolder en Loterijlanden (N8)

- Alleen algemene bronnen

1.3.47 Oosterdel (N9)

- Stichting Veldzorg Oosterdel: http://www.oosterdel.nl/
- Langedijk, G. 2012. De broedvogels van het Oosterdel in 2011. De Kleine Alk - jaargang 30, nr. 3, p. 5. Alkmaar.
- Stichting Veldzorg Oosterdel. 2017. Inrichting en beheer Landschapsreservaat Oosterdel 2015 / 2025. Broek op Langedijk.
- Tauw. 2012. Ecologische structuurvisie gemeente Langedijk – Natuurgebied Oosterdel (elementnummer 7).

1.3.48 Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid (N10)

- Griesmayr, S., T. Neubert, J. de Vries bnt. 2010. Beheerplan water en oevers gemeente Langedijk. DG Groep. Boskoop.
- Tauw. 2013. Ecologische structuurvisie gemeente Langedijk – Verbindingszone Kanaal Alkmaar (Omval) – Kolhorn (elementnummer 19).
- Historische Vereniging Sint-Pancras: https://www.hvsint-pancras.nl/
- Bureau B+B, Route IV, Hottonia. 2000. Inrichtingsplan Blauwe Loper. HAL-gebied. Amsterdam.
- Grondmij. 2012. Masterplan Doorvaarbaarheid Langedijk 2012. Alkmaar.
- Witteveen en Bos. 2011. Waterplan Harenkarspel Langedijk 2012 – 2016. Deventer.

1.3.49 Waarderhout (N11)

- Alleen algemene bronnen

1.3.50 Polder Egmond aan den Hoef (N12)

- Alleen algemene bronnen

1.3.51 Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos (N13)

- SB4, Bomert Beheer. 2005. Herstelplan De Nijenburg te Leiloo.
- Broks-Messelaar Consultancy, Allards Wateradvies, Tijhuis Ingenieurs. 2012. Onderzoek Waterhuishouding Duinpolders.

1.3.52 Limmerpolder (N14)

- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. 2014. Peilbesluit Noord-Kennemerland.
- Stichting Geopark Oer-ij. Kanoroute – Limmer Die: https://www.oerij.eu/wat-valt-er-te-beleven/watersport/kanoroute-limmer-die/
- Landschap Noord-Holland. Het Die: https://www.landschapnoordholland.nl/het-die
- Landschap Noord-Holland. Terrein – Oosterbos: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/oosterbos
- Landschap Noord-Holland. Activiteit – 26 mei: Klein maar fijn. Het Limmerdie: https://www.landschapnoordholland.nl/activiteit/26-mei-klein-maar-fijn-het-limmerdie
- Hollandschap. Projecten – Heiloo – Oosterbos: https://www.hollandschap.nl/projecten/landgoederen-villaparken/heiloo-oosterbos/

1.3.53 Duinrand Bakkum (N15)

- Alleen algemene bronnen

1.3.54 Castricummerpolder en eendenkooi Uitgeest (N16)

- Scharringa, C.J.G., R. van 't Veer. 2008. Atlas van de Weidevogels in Laag Holland, Landschap Noord-Holland.
- Driesche, C.L. van den. 2016 Eene merkelyke uitgestrektheid. Rijksuniversiteit Groningen
- Interview Stichting de Hooge Weide

1.3.55 Marquette en het Krengenbos (N17)

- Alleen algemene bronnen

1.3.56 Duinen bij Wijk aan Zee (N18)

- Alleen algemene bronnen

1.3.57 Westerhout en de Lunetten bij Beverwijk (N19)

- Vollmer & Partners, Grontmij. 2001. Groen- en waterplan binnenduinrand Heemskerk, Beverwijk, Velsen- Noord.
- Arcadis. 2006. Natuurtoets Groen- en Waterplan – Flora- en faunaonderzoek deelgebieden Beverwijk.
- Archeologische Werkgroep Beverwijk-Heemskerk. De Lunettenlinie in Wijk aan Zee, Beverwijk en Heemskerk: http://awn-beverwijk-heemskerk.nl/pdf/lunetten.pdf
- Archeologische Werkgroep Beverwijk-Heemskerk. Huize Westerhout: http://awn-beverwijk-heemskerk.nl/pdf/westerhout.pdf
- Tip Beverwijk. Locatie – Park Westerhout met Huize Westerhout: http://www.tipbeverwijk.nl/locations/park-westerhout-met-huize-westerhout/

- Tip Beverwijk. Fiets-/Wandelroutes – Park Scheybeeck: http://www.tipbeverwijk.nl/erop-uit/fiets-en-wandelroutes/
- Tata Steel. Nieuwsberichten – Rijke biodiversiteit in de natuur bij Tata Steel: https://www.tatasteeljobs.nl/nieuwsberichten/2016/rijke-biodiversiteit-in-natuur-bij-tata-steel.html

1.3.58 Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molenkade (N24)

- Molendatabase: http://www.molendatabase.org/
- Grontmij. 2006 Ecologische verbinding Omval – Kolhorn. Alkmaar
- Bureau B+B, Route IV, Hottonia. 2000. Inrichtingsplan Blauwe Loper. HAL-gebied. Amsterdam.

1.3.59 Hondsbossche Duinen (N25)

- Ten Haaf en Bakker. 2017. Hondsbossche Duinen – inventarisatie en kartering flora en natuurtypen. Groet.
- En toen. De Hondsbossche Zeewering. https://www.entoen.nu/nl/noord-holland/noordkop/hondsbossche-zeewering
- Mooi Noord-Holland. Nieuwe Hondsbossche Duinen. https://www.mooinoord-holland.nl/mooinoord-holland-inzendingen/nieuwe-hondsbossche-duinen-petten/
- Minesterie van Infrastructuur en Milieu. 2016. Natura 2000-beheerplan Noordzeekustzone

1.3.60 Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1)

- Tauw. 2017. Ecologische verkenning recreatiegebieden Noord-Holland, Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer
- Oranjewoud. 2012. Natuurtoest Alkmaardermeer.
- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Landschap Noord-Holland.
- Verschillende vogeltellingen ontvangen van Staatsbosbeheer.

1.3.61 Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder (L2)

- Tauw. 2017. Ecologische verkenning recreatiegebieden Noord-Holland, Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer
- Oranjewoud. 2012. Natuurtoest Alkmaardermeer.
- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Landschap Noord-Holland.
- Verschillende vogeltellingen ontvangen van Staatsbosbeheer.

1.3.62 Westwouderpolder (L3)

- Tauw. 2017. Ecologische verkenning recreatiegebieden Noord-Holland, Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer
- Oranjewoud. 2012. Natuurtoest Alkmaardermeer.
- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Landschap Noord-Holland.
- Verschillende vogeltellingen ontvangen van Staatsbosbeheer.

1.3.63 Crommenije (L4)

- Ten Haaf en Bakker. 2009. Vegetatiekartering Cluster Noord-Hollandse veenweiden Ham & Crommenije, Westwouderpolder en Krommenieërwoudpolde. Groet.
- Ministerie van Landbouw en Visserij. 1984. Aanwijzingsbesluit staatsnatuurmonument Ham en Crommenije.

1.3.64 Krommenieër-Woudpolder (L5)

- Stichting Krommenieër Woudpolder: http://www.stichtingkrommenieerwoudpolder.nl/krommenieer-woudpolder/
- Ten Haaf en Bakker. 2009. Vegetatiekartering Cluster Noord-Hollandse veenweiden Ham & Crommenije, Westwouderpolder en Krommenieërwoudpolde. Groet.

1.3.65 Omgeving Markervaart (L6)

- Alleen algemene bronnen

1.3.66 Waterlinie Beverwijk (L7)

- Stelling van Amsterdam: http://www.stelling-amsterdam.nl/bunkers/beverwijk/index.php
- Archeologische Werkgroep Beverwijk-Heemskerk. De Lunettenlinie in Wijk aan Zee, Beverwijk en Heemskerk

1.3.67 Noorderham en Zuiderham (L8)

- Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De Crommenijeroute: https://www.alkmaarder-enuitgeestermeer.nl/raum/activiteiten/de-crommenijeroute-95-km/295
- Oranjewoud. 2009. Natuurtoets Alkmaardermeer – Toetsing ingreep aan natuurwetgeving. Almere
- Ten Haaf en Bakker. 2009. Vegetatiekartering Cluster Noord-Hollandse veenweiden Ham & Crommenije, Westwouderpolder en Krommenieërwoudpolde. Groet.

1.3.68 Weijenbus en Vroonmeer (L9)

- Oranjewoud. 2009. Natuurtoets Alkmaardermeer – Toetsing ingreep aan natuurwetgeving. Almere
- Landschap Overijssel. Weijenbus en Vroonmeer: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/weijenbus-en-vroonmeer
- Frans Buissink. Beleef Noord-Holland op zijn mooist, natuur en wandelgids van Landschap Noord-Holland.

1.3.69 Driehoek van Assum (L10)

- Frans Buissink. Beleef Noord-Holland op zijn mooist, natuur en wandelgids van Landschap Noord-Holland.

1.3.70 Eilandspolder (L11)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000-beheerplan Eilandspolder 2016-2022.
- Provincie Noord-Holland. 2017. PAS-gebiedsanalyse Eilandspolder

1.3.71 Polder Mijzen (L12)

- Gemeente Koggenland. 2017. Visie Mijzenpolder.
- Ten Haaf en Bakker. 2017. Inrichtingsplan Lage landje – Schermerhorn.
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. 2015. Toelichting op peilbesluit Eilandspolder, Mijzen en Kamerhop
- Molendatabase: http://www.molendatabase.net/detail.php?dbnr=1848

1.3.72 Oeverlanden Beemsterringvaart (L13)

- Alleen algemene bronnen

1.3.73 Kogen bij Schardam (L14)

- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. 2014. Watergebiedsplan Zeevang.
- Molendatabase. Molen van Van den Bergh: http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&nummer=6409
- Landschap Noord-Holland. 2006. Weidevogelonderzoek Laag Holland 2006.
- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Polder Zeevang 2016-2022
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. De Kogen: https://www.markermeerdijken.nl/markermeerdijken/de-kogen_42653/

1.3.74 Zeevang en Kwadijkervlot (L15)

- Groot-waterland. Excursie Kwadijkervlot: https://www.groot-waterland.nl/2013/05/29/excursie-kwadijkervlot-op-4-juni-2013/
- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Polder Zeevang 2016-2022

1.3.75 Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart (L16)

- Markermeerdijken: https://www.markermeerdijken.nl/

1.3.76 Wormer- en Jisperveld (L17)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder 2016-2022.
- Natuurmonumenten: https://www.natuurmonumenten.nl/
- Natuurmonumenten. 2017. Natuurvisie Wormer- en Jisperveld. Gepresenteerd op WJV ambtelijk overleg PNH op 2 november 2017

1.3.77 Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder (L18)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Polder Westzaan 2016-2022.

1.3.78 De Engewormer en de Wijde Wormer (L19)

- Stichting cultuurhistorie wijde wormer: http://www.wijdewormer.nl/
- RODI. 23 juni 2017. Landbouwgrond in Engewormer wordt natuur: http://www.rodi.nl/widgets/1930-laatste-reacties/nieuws/1103708-landbouwgrond-in-engewormer-wordt-natuur
- Vereniging Belangen Engewormer: http://engewormer.nl/
- Zaanwiki. Het Zaans landschap: http://www.zaanwiki.nl/encyclopedie/doku.php?id=landschap

1.3.79 Kalverpolder (L20)

- Alleen algemene bronnen

1.3.80 Jagersveld (L21)

- Zaanstad Noord. Geschiedenis van het plangebied: http://durp.zaanstad.nl/plannen/NL.IMRO.0479.STED3773BP-/NL.IMRO.0479.STED3773BP-0301/t_NL.IMRO.0479.STED3773BP-0301_2.1.html
- Gemeente Zaanstad. 2010. Beheerplan Jagersveld 2011—2015.

1.3.81 Polder Oostzaan (L22)

- Alleen algemene bronnen

1.3.82 Twiske (L23)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske 2016-2022.
- Recreatie Noord-Holland. 2014. Herijking visie Twiske
- Goverse, E. & G. Timmermans, 2017. Boom- en steenmarters in Groot-Amsterdam. Lutra 60 (2): 93-103
- Tauw. 2017. Ecologische verkenning recreatiegebieden Noord-Holland: Recreatieschap Twiske

1.3.83 Ilperveld en Varkensland (L24)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Natura 2000 beheerplan Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske 2016-2022.
- IVN Amsterdam – Kano-vaar-natuurtocht Varkensland: https://kanovarkensland.wordpress.com/

1.3.84 Polder Ilpendam (L25)

- Witteveldt, M & Visbeen, F. 2014. Natuurwaarden terreinen familie de Boer, Verkenning voor nieuwe EHS in Ilpendam, Waterland, Landschap Noord-Holland, Heiloo

1.3.85 Purmerbos (L26)

- IVN – Moeras Purmerbos: https://www.ivn.nl/afdeling/waterland/moeras-purmerbos
- Gaast J.W.J, van der & Peerboom J.M.P.M., 1996. Geohydrologisch veldonderzoek in het Purmerbos; uitwerkingen en interpretatie van doorlatendheidsmetingen en pompproeven. Wageningen, DLOStaring Centrum. Rapport 437. 65 blz 18
- Harmelink, H., Laro, J., Droog, A., 2011. Purmerbos 2020, Stadsbos in de Polder. BUITEN, Bureau voor Economie & Omgeving.

1.3.86 Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden (L27)

- Natuurwegwijzer: http://natuurwegwijzer.nl/
- Weidevenner. 12 mei 2011. Feestelijke opening groengebied Purmerland: http://www.weidevenner.nl/feestelijke-opening-groengebied-purmerland/

- Frans Buissink. Beleef Noord-Holland op zijn mooist, natuur en wandelgids van Landschap Noord-Holland.
- LandschappenNL. natuurwerkdag Weideveld: https://www.natuurwerkdag.nl/locatie/weideveld

1.3.87 Groengebied Purmerland (L28)

- Recreatie Noord-Holland: www.recreatienoordholland.nl

1.3.88 Polder Katwoude (L29)

- Mienis, H.K. 1999. Een eerste inventarisatie van de terrestrische malacofauna van het heitje van Katham, Corresp.-blad Ned. Mala. Ver., No 308, mei 1999.
- Oneindig Noord-Holland. Haarmos, Heitje van Katham: https://onh.nl/verhaal/heitje-van-katham-het-oerlandschap-van-laag-holland
- Natuurwegwijzer. Heitje van Katham: http://www.natuurwegwijzer.nl/gebieden-in-noord-holland/heitje-van-katham/detail_gebied=1016_000000_000000_000190
- Landschap Noord-Holland. Heitje van Katham: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/heitje-van-katham

1.3.89 Hemmeland (L30)

- Hemmenland. geschiedenis: http://www.hemmeland.nl/geschiedenis
- Red het Hemmeland: http://www.redhethemmeland.nl/hemmeland_documenten.html
- Landschap Noord-Holland. 2010. Projecten Water, Land en Dijken
- Natuur wegwijzer. Hemmeland: http://www.natuurwegwijzer.nl/gebieden-in-noord-holland/hemmeland/detail_gebied=1016_000000_000000_000013
- Vrijwilligers Waterland. natuurwerkdag: http://www.vrijwilligerswaterland.nl/natuurwerkdag.180.html
- Groot-waterland. 25 februari 2016. Nieuwe aanplant op het Hemmeland in Monnickendam: https://www.groot-waterland.nl/2016/02/25/nieuwe-aanplant-op-het-hemmeland-in-monnickendam/
- Gemeente Waterland. 2012. Planmer bestemmingsplan buitengebied waterland 2013 en bestemmingsplan Marken 2013.
- Landschap Waterland. 2004. Beleidsplan 2003-2006 Hemmeland.
- Soeters van Eldonk Architecten. 2009. Stedenbouwkundig landschappelijke visie Hemmeland (zuidwestelijk deel) Monnickendam.

1.3.90 Waterland oost (L31)

- Ministerie voor Cultureel Erfgoed. 2018. Aandachtsgebied 14: Ransdorp – Zuiderwoude – Ilpendam – Landsmeer – Marken (Waterland Oost).
- Landschap Noord-Holland, 2012. Weidevogels in het zuidelijk deel van Waterland; analyse van veldresultaten uit 2012 in relatie tot het provinciaal weidevogelbeleid. Rapportnummer 12-042
- Provoost, K.J. 2010. Natuurvisie IJdoorn.
- Purmer, M., 2004. Cultuurhistorische verkenning polder IJdoorn.
- Walter Menkveld, 2012. Afsprakenkader Ontwikkeling Landbouw en Landschap Waterland-oost.

1.3.91 Marken (L32)

- Bosch Slabbers Landschapsarchitecten, 2015. Kader ruimtelijke kwaliteit dijkversterking Marken, Rijkswaterstaat.
- Landschap Noord-Holland, 2012. Weidevogels in het zuidelijk deel van Waterland; analyse van veldresultaten uit 2012 in relatie tot het provinciaal weidevogelbeleid. Rapportnummer 12-042
- Sweco Nederland B.V. 2016. MIRT Verkennning Dijkversterking Marken: rapportage alternatieven, Rijkswaterstaat.
- Waterlands archief. Marken: http://waterlandsarchief.nl/doen-en-leren/geschiedenis-van-regio-waterland/waterland/20-doen-en-leren/geschiedenis-regio-waterland/812-marken
- Gemeente marken. Geschiedenis van Marken: http://www.gemeentemarken.nl/marken-geschiedenis.html
- Zoogdiervereniging. 1 februari 2017. Zeldzame waterspitsmuis ontdekt winterverblijf ringslang: http://www.zoogdiervereniging.nl/zeldzame-waterspitsmuis-ontdekt-winterverblijf-ringslang
- Marker Evenementen Stichting De geschiedenis van marken: http://www.mesmarken.nl/Marken_informatie.htm

1.3.92 Koksloot en oeverland (L33)

- Natuur Water. 2009. Evaluatie basismeetnet waterkwaliteit Hollands Noorderkwartier.
- Informatiehuis water. factsheets: https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/Beheer/Data/Publiek?viewName=Factsheets&year=2013&month=Mei
- VVV De Rijp: http://www.landvanleeghwater.nl/documents/landvanleeghwater/html_page/kaart_waterkaart.pdf

1.3.93 Nationaal Park Zuid-Kennemerland (Z1)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Ontwerp Natura 2000 beheerplan Kennemerland-Zuid 2016-2022.
- Nationaal Park Zuid-Kennemerland. 2014. Beheer- en ontwikkelplan Nationaal Park Zuid-Kennemerland
- Sovon. 2018. Broedvogels van Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 2016-2017
- Vrienden van het Kennemerstrand. 2017. Flora en Fauna van het Kennemerstrand
- www.pwn.nl

1.3.94 Amsterdamse Waterleiding Duinen (Z2)

- Provincie Noord-Holland. 2016. Ontwerp Natura 2000 beheerplan Kennemerland-Zuid 2016-2022.
- Waternet. Juli 2014. Natuuronderzoek, natuurberichten uit de Amsterdamse Waterleidingduinen
- Waternet. Maart 2017. Natuuronderzoek, natuurberichten uit de Amsterdamse Waterleidingduinen

- Duin en mensen. 2009. Hoofdstuk: Kennemerland- Historie en gebruik.
- Waternet. 2011. Vegetatiebeheerplan, 2011 – 2016 Amsterdamse Waterleidingduinen

1.3.95 Landgoederen bij Driehuis en Santpoort (Z3)

- KNNV. SB4. 2014. Versterkingsplan Park Beeckesteijn te Velsen-Zuid
- Landschap Noord-Holland. Beeherplan Bosje van Broekens.
- Vakblad natuur bos landschap. Februari 2018. Landgoedbeheer op Beeckesteijn.
- Fitis, 40(30). 2004. Sleutelbosje ontsloten?
- Ruïne van Brederode. 2018. Vleermuizensoorten op de Ruïne: http://www.ruinevanbrederode.nl/?page_id=812

1.3.96 Landgoederen bij Haarlem (Z4)

- Alleen algemene bronnen

1.3.97 Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek (Z5)

- KNNV. 2014. De flora van het wandelbos Groenendaal in Heemstede.
- Gemeente Heemstede. 2015. Beheerplan Wandelbos Groenendaal 2015-2032.
- Landschap Noord-Holland. Beheerplan Bennebroekbos.
- Landschap Noord-Holland. Beheerplan Leyduin.
- Vereniging Vrienden Wandelbos Groenendaal. Zomer 2015. De Boskrant- Beheerplan Wandelbos Groenendaal.
- Gemeente Bloemendaal. 2009. Landschapsbeschrijving Gemeente Bloemendaal.

1.3.98 Oosterbroek & Buitenhuizen (Z6)

- Atlas van de Leefomgeving. Geluid: http://www.atlasleefomgeving.nl/kaarten?config=alo_kijken_10681&layers=04c2690c-6a8e-3894-9977-c3b9072f7c96,1,0.8;0124e4b5-66a6-3912-8c4a-7665b3a465a6,1,0.8;&x=134669&y=396897&zoom=8&rotation=0&baselayer=992)
- Kruijsen, B. 2014. Eindrapport Natuuronderzoek deelgebieden Oosterbroek en Buitenhuizen
- Tauw. 2017. Ecologisch onderzoek recreatiegebieden Noord-Holland – Recreatieschap Spaarnwoude. Kenmerk R001-1242769CAW-ibs-V03-NL. Utrecht.

1.3.99 Heksloot, Westbroekplas en omgeving (Z7)

- Ecologisch Adviesbureau B. Kruijsen. 2007. Natuuronderzoek Fort benoorden Spaarndam en Munitiebos bij Spaarndam in 2007.
- Vereniging behoud de Hekslootpolder https://www.hekslootpolder.nl/

1.3.100 Houtrakpolder en omgeving (Z8)

- Ecogroen. 2017. Ontwikkeling van zilte overstromings-graslanden in Houtrak. Zwolle
- Niko Buiten. 2004. Broedvogels en andere natuur van de Houtrakkerbeemden, 1996-2003
- NatuurBeleven. 2006. Spaarnwoude: Agrarisch gebied en weidevogels. Amstelveen.

1.3.101 Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede (Z9)

- Hoogheemraadschap van Rijnland. 2007. Ruim baan voor vis.

1.3.102 Dijkland (Z10)

- Stichting Agrarische Bedrijven Spaarnwoude. 2016. Rapportage natuurbeheer – weidvogels.
- NatuurBeleven. 2017. Weidevogel beheer Spaarnwoude 2017.

1.3.103 Eendenkooi Vijfhuizen (Z11)

- Eendenkooi Stokman: www.eendenkooistokman.nl

1.3.104 Haarlemmermeersebos en Groene Weelde (Z12)

- Alleen algemene bronnen

1.3.105 Haarlemmermeer (Z13)

- Haarlemmermeer. Venneperhout: https://www.hlmrmeer.nl/nl/ontdekken/recreatie/recreatiegebieden/venneperhout

1.3.106 Amsterdam west (Z14)

- Hoogheemraadschap Amsterdam. 2014. Nieuwe peilgebieden en peilregimes
- Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht. 2014. Watergebiedsplan Amsterdam Nieuw-West
- Landschap Noord-Holland. Lange Bretten: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/lange-bretten

1.3.107 Amsterdamse Bos, Nieuwe Neer en Amstelveense Poel (Z15)

- Gemeente Amsterdam. 2011. Bosplan 2012 – 2016. Het Amsterdamse Bos: een uniek stadsbos
- BWZ Ingenieurs. 2010. Amsterdamse Bos Proefproject waterkwaliteit
- Stadsarchief gemeenste Amsterdam. Archief van het Amsterdamse Bos: https://archief.amsterdam/inventarissen/overzicht/30190.nl.html
- Het Amsterdamse Bos: http://www.amsterdamsebos.nl/
- Zoogdiervereniging. 26 april 2017. Zeldzame marters veroveren Amsterdam: http://www.zoogdiervereniging.nl/zeldzame-marters-veroveren-amsterdam

1.3.108 Westeinderplassen, Molenpoel en Schinkelbos (A1)

- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Oosteinderpoel.
- Hoogheemraadschap van Rijnland. 2013. Gebiedsdocument Westeinderplassen-Mogelijke maatregelen voor verbetering van de ecologische kwaliteit.

1.3.109 Kalslagerpolder (A2)

- Waternet. 2016. Westeramstel- Hydraulische analyse.
- Waternet. 2016. Notitie water- en stoffenbalansen WGP Westeramstel.

1.3.110 Zijdelmeer en Uithoornse Polder (A3)

- Waternet. 2016. Ecologische waterkwaliteit overige wateren – watergebieden Westeramstel
- Waternet. 2016. Westeramstel – Hydraulische analyse
- IVN. De Ronde Venen & Uithoorn: https://www.ivn.nl/afdeling/de-ronde-venen-uithoorn/zijdelmeer
- Landschap Noord-Holland. Natuurgebied Uithoorn: https://www.landschapnoordholland.nl/terrein/natuurgebied-uithoorn

1.3.111 Bovenkerkerpolder (A4)

Gemeente Amsterdam. Landschap en ecologie, groenstructuur: https://www.planviewer.nl/imro/files/NL.IMRO.0362.09-OH01/t_NL.IMRO.0362.09-OH01_4.7.html

- Waternet. 2016. Ecologische waterkwaliteit overige wateren – watergebieden Westeramstel
- Waternet. 2016. Westeramstel – Hydraulische analyse

1.3.112 Groot-Duivendrechtse polder en Middelpolder (A5)

- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Middelpolder.

1.3.113 Polder de Rondehoep en Holendrechter en Bullewijker polder (A6)

- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Ronde Hoep.
- Landschap Noord-Holland. Beheerplannen Holendrechterpolder.
- ATBK. 2013. Visstandonderzoek gebieden Waternet 2013.
- ATKB. 2015. KRW visstandonderzoek gebieden Waternet 2015.
- Sweco. 2016. Peilbeheer in weidebogelreservaat de Ronde Hoep.

1.3.114 Oudekerkerplas en Nieuwe Bullewijk (A7)

- Waternet. 2009. Hydraulische toetsing Bijlmerring- Analyse dimensies van hoofdwatergangen en kunstwerken.
- Waternet. 2010. Ouderkerkerplas: Systeemanalyse en onderzoek Flexibel Peil.
- Waternet. 2011. Watersysteemboek Bijlmerring.

1.3.115 Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk (A8)

- DRO Amsterdam. 2009. Visie Groengebied Amstelland. Velsen.
- Groengebied Amstelland. 2012. Natuur behoeden en ontwikkelen in Groengebied Amstelland.

1.3.116 Diemerpolder en Diemerbos (A9)

- Adviesbureau R.I.E.T. 2014. Quick scan Flora- en Faunawet t.b.v. aanleg fietspaden Diemerbos

1.3.117 PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp (A10)

Alleen algemene bronnen

1.3.118 Vecht en oeverlanden (A11)

- Alleen algemene bronnen

1.3.119 Naardermeer en Zuidpolder beoosten (A12)

- Natuurmonumenten, Provincie Noord-Holland en Hoogheemraadschap AGV. 2006. 13 jaar herstelplan Naardermeer.
- Waternet. 2012. Concept beheerplan Natura 2000 Naardermeer.
- ATKB. 2013. Visstandonderzoek gebieden Waternet 2013.
- Natuurmonumenten en Waternet. 2018. Natuurdoelen en hydrologie polder rondom het Naardermeer.

1.3.120 Oostelijke Vechtplassen (A13)

- Atkb. 2012. KRW visstandonderzoek Waternet 2012. Edam
- Atkb. 2013. KRW visstandonderzoek Waternet 2013. Edam
- Atkb. 2015. KRW visstandonderzoek Waternet 2015. Edam
- Atkb. 2016. KRW visstandonderzoek Waternet 2016. Edam
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht. 2017. Ontwerp watergebiedsplan Noordelijke Vechtplassen. Amsterdam.

1.3.121 Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen (A14)

- Goois Natuurreservaat. 2009. Beheervisie en beheerplan 2010 – 2019
- Bouman, A.C. & van Tooren B.F. 2005. Het Laegieskamp, een blauwgrasland op de overgang van zand en veen. Stratiotes 30. Pp 48-55.

1.3.122 ‘s-Gravelandse landgoederen (A15)

- SB4. 2010. Herstelplan Bantam te Hilversum. Wageningen.
- SB4. 2009. Herstelplan Boekesteyn te ’s-Graveland. Wageningen.
- SB4. 2010. Herstelplan Booilust te ’s-Graveland. Wageningen.
- SB4. 2012. Herstelplan Hilverbeek te ’s-Graveland. Wageningen
- SB4. 2012. Herstelplan Jagtlust te ’s-Graveland. Wageningen
- SB4. 2011. Herstelplan Land en Bosch te ’s-Graveland. Wageningen
- SB4. 2011. Herstelplan Schoonoord (oostelijke deel) te ’s-Graveland. Wageningen
- SB4. 2010. Herstelplan Spiegelrust te ’s-Graveland. Wageningen.
- SB4. 2009. Schaep en Burgh te ’s-Graveland. Wageningen.

1.3.123 Spanderswoud en Corversbosch (A16)

- Stichting Golfpark Spandersbosch en Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2009. Beheerplan Golfpark Spandersbosch te Hilversum 2010 – 2019
- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2009. Beheervisie en beheerplan 2010-2019.
- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2016. Beheerplan heideterreinen Goois Natuurreservaat 2017 – 2026
- SB4. 2012. Herstelplan Spanderswoud te ’s-Graveland.

1.3.124 Gooise noordflank (A17)

- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2009. Beheervisie en beheerplan 2010-2019.
- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2016. Beheerplan heideterreinen Goois Natuurreservaat 2017 – 2026

- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2010. Eco-hydrologische analyse Groeve Oostermeent
- Vogelwerkgroep Het Gooi en omstreken. 2017. Broedvogels Groeve Oostermeent 2017.

1.3.125 Gooise zuidflank (A18)

- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2009. Beheervisie en beheerplan 2010-2019.
- Stichting Gooisch Natuurreservaat. 2016. Beheerplan heideterreinen Gooise Natuurreservaat 2017 – 2026

1.3.126 De Kampen, Huizerhoef en De Dode Hond (A19)

- Bakker, P.. 2016. Natuurwaarde van het Voorland bij de Stichtse Brug.
- Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. 2017. Broedvogels de Dode Hond 2017.

1.3.127 Bossen Muiderberg (A20)

- Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht. 2011. Watergebiedsplan Kustpolders voor de Noordpolder beoosten Muiden, de Binnendijksche, Overscheensche, Bergeren Meentpolder en enkele buitendijkse gebieden tussen Muiderberg en Naarden.
- Gemeente Muiden. 2012. Nota cultuurhistorie en Landschap.
- Gemeente Muiden. 2015. Nota Natuurlijk Muiderberg.
- Bestuur Gooise Meren. Echobos Muiderberg: https://bestuur.gooisemeren.nl/plannen-en-projecten/echobos-muiderberg.html
- Groene Muiderberg: http://www.groenmuiderberg.nl/
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht. De Amstel: https://www.agv.nl/recreatie/watererfgoed/rivieren/amstel/
- Koolstra, B. & Reijnen, R. Richtlijnen voor de inrichting van de ecologische verbindingszones in de provincie Gelderland. Intern Rapport.

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d **14-01-2019**
Commissie
Datum commissievergadering **03-12-2018**

Onderwerp:
Voordracht Wijziging PRV en vaststellen WKW's

Uw contactpersoon
E. Krijgsman
AD/STG

Doorkiesnummer +31235143288
krijgsmane@noord-holland.nl

21 december 2018

De commissie adviseert:

Dat na een gewogen peiling de Voordracht Wijziging PRV en vaststellen WKW's, met het verslag van deze vergadering als bespreekstuk wordt doorgeleid naar PS van 14 januari 2019.

Uittreksel concept-verslag commissie NLWM 03-12-2018:

9a. Wijziging PRV en vaststellen WKW's
De **voorzitter** licht het agendapunt toe. De vooraf gestelde technische vragen van de PvdD zijn beantwoord. Hij geeft als eerste het woord aan twee insprekers.

INSPRAAK
De heer **Clijsen** spreekt in namens de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland. Hij maakt zich zorgen over het behoud en de ontwikkeling van Noord-Hollandse cultuurlandschappen, natuurgebieden en groen om de stad. Zijn bijdrage wordt als bijlage bij de vergaderstukken gevoegd.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) vraagt wat de heer Clijsen wil wijzigen in de PRV. De heer **Clijsen** legt uit dat de PRV niet voldoende is om de wezenlijke kenmerken en natuurwaarden (WKW's) van een gebied te bewaken. Daarvoor zijn aanvullende maatregelen nodig, omdat gemeenten de regels nu blijkbaar kunnen negeren.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de heer Clijsen tevreden is over de huidige situatie met de festivals in Spaarnwoude. De heer **Clijsen** is niet tevreden, maar heeft oog voor de noodzakelijke exploitatie van het gebied. Hij vindt dat de mogelijkheden voor evenementen nu buiten proportie worden uitgebreid.

De heer **Bakker** (schapenboer op de Hoge Berg op Texel) spreekt in namens de Agrarische en Natuurvereniging de Hoge Berg. Er is in dit gebied veel aandacht voor de stand van weidevogels, de natuur en biodiversiteit, maar de uitwerking van de nieuwe regelgeving pakt deels averechts uit. Zijn bijdrage wordt als bijlage bij de vergaderstukken gevoegd.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) meent dat alleen een procesafspraak niet voldoende is, maar dat ook over de inhoud moet worden gesproken. De heer **Bakker** merkt op dat de vooraf geslagen perkpaaltjes niet helpen nu de gesprekken nog moeten starten. Hij hoopt dat de zorgpunten geschrapt kunnen worden.

De **voorzitter** dankt beide insprekers voor hun bijdrage en geeft het onderwerp in bespreking.

COMMISSIEBEHANDELING
Mevrouw **Rommel** (VVD) heeft geen opmerkingen over de voordracht.

De heer **Van Liere** (PvdD) merkt op dat de voordracht niet rijp is voor besluitvorming in PS. Hij is tegen de wijziging van de bescherming van de bestemming "natuur" in WKW's in artikel 19 en vindt de wijze waarop het uitkleden van deze bescherming wordt onderbouwd onvoldoende. Alles wat beschermd is, moet beschreven zijn in de WKW's, maar volgens de natuurbeherende organisaties missen daarin dingen.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) kan instemmen met de voordracht. Ze heeft wel enkele opmerkingen voor de commissie R&W. Ze is blij dat de verplichte erfbeplanting is vervallen en hoort graag de reactie van GS op de bijdrage van de heer Bakker.

De heer **Kramer** (GroenLinks) benadrukt dat de inhoud van de WKW correct moet zijn. Hij heeft moeite met de tot het gehele NNN verbrede opdracht, waardoor het onderscheid met de recreatiegebieden is weggevallen. Hij uit zijn zorg over het vrijlaten van de bestemming "natuur", omdat de definitie daarvan verschilt per activiteit en zal leiden tot verschil in handhavingsregimes. Gemeenten bepalen de regels en de significante afwijkingen en de rol van de provincie hierbij is onduidelijk. GroenLinks is akkoord met de introductie van de WKW maar tegen het vrijlaten van de bestemming en wil de provinciale rol met verantwoordelijkheid voor natuur en landschap prominenter aangeven.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of in de WKW voor de Hoge Berg de omschrijving van de rol van schapenboer kan worden aangepast en is verder akkoord met de voordracht.

De heer **Klein** (CU/SGP) kan zich vinden in de aanpak rondom de WKW's.

Mevrouw **De Groot** (SP) is tegen het mogelijk maken van de dubbelbestemming "wonen en natuur" of "recreatie en natuur". Een driedaags festival in een natuurgebied is onwenselijk. De SP denkt dat artikel 19 ruimte biedt voor meer evenementen, hetgeen tot een aantasting van de WKW zal leiden.
Het vaststellen van WKW's is goed, omdat veel NNN-gebieden nauwelijks vervangbaar zijn. Toezicht en handhaving door GS moeten zo zijn ingericht dat gemeenten en projectontwikkelaars geen grip krijgen op de NNN-gebieden en de WKW, ook als iets in het zo vage "groot maatschappelijk belang" is. Mevrouw De Groot vraagt waarom de natuurbruggen in het Gooi en Zuid-Kennemerland niet zijn opgenomen in de beschrijving van de natuurverbindingen, of er WKW's komen voor de overige open gebieden, hoe GS erop toezien dat de WKW's in nog niet gerealiseerde natuurgebieden niet worden aangetast en hoe de WKW's op orde blijven als in de toekomst met het oog op de biodiversiteit uitbreiding van het NNN nodig is, die nu niet is voorzien.

> De heer **Papineau Salm** (PvdA) meent dat recreatie en natuur bij bijvoorbeeld een klassiek festival in de natuur goed samengaan.

Mevrouw **De Groot** (SP) vindt dat in veel gevallen recreatie en natuur niet samengaan.

De heer **Struben** (D66) merkt op dat het detailoverzicht veel vragen oproept, onder andere over de natuurverbindingen, en vraagt waarom de wijziging niet kan worden aangehouden tot de PRV Omgevingsvisie. Hij wil inzake de Hoge Berg de wens van de beheerders en eigenaren van het landschap volgen en vraagt of er draagvlak is voor het voorstel dat er nu ligt.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) is positief over de voorgestelde wijzigingen. PS zijn goed meegenomen in het proces. Met de beschrijving van de WKW's is een belangrijke stap gezet in het uitwerken van de motie om de toekomst van de recreatieschappen beter te regelen. Hij vraagt of bij artikel 19 alleen de gemeente de bestemming van gebieden bepaalt of dat de provincie ook een rol heeft en denkt dat een leidraad voor het opstellen eenduidigheid kan brengen. Hij meent dat artikel 4 met de nieuwe activiteiten ruimte biedt voor een verkleining het NNN en wil dat de subsidiegelden op Texel rechtstreeks worden uitgekeerd aan de gebruiker. Hij vraagt GS de omissies die Natuurmonumenten beschrijft voor de PS-bespreking op te nemen in de voordracht en wil weten wat GS vinden van de reactie van Spaarnwoude.

De heer **Tekin** (ged.) licht toe dat het streekfonds dat PS hebben ingesteld voor Texel niet rendeert. Hij is daarom in gesprek gegaan met de gemeente en heeft hierover eerder een mededeling gedaan in de commissie NLWM. De burgemeester probeert met alle partijen in het gebied tot een vergelijk te komen. PS zijn eindverantwoordelijk voor het streekfonds. Gedeputeerde zegt toe na te gaan wat de status van de gesprekken op Texel is.
De beschrijving van de WKW's de Hoge Berg is gemaakt door Tauw. Dit is een onafhankelijke expert. Gedeputeerde wil daarin geen aanpassingen doen, omdat GS en PS geen ecologische experts zijn.

De heer **Struben** (D66) meent dat overleg met de streek toch tot bijstelling kan leiden.

De heer **Kramer** (GroenLinks) sluit zich aan bij dit verzoek en wil dit niet uitstellen tot de evaluatie. Er is meer kritiek en PS moeten de juiste tekst vaststellen.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of Tauw de inbreng kan verwerken in de tekst.

De heer **Tekin** (ged.) zegt toe de tekst met deze bril door te nemen, maar verwijst nogmaals naar het gebiedsproces dat loopt. Alle partijen zijn daarbij betrokken en hij wil dat niet verstoren. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Landschap Noord-Holland hebben veel NNN-gebied. GS zien 2019 als overgangsjaar om alle onduidelijkheden in te vullen. Dit betekent niet dat dit beleid in de ijskast belandt. De urgentie komt voort uit de discussie over meer balans tussen natuur en recreatie. De provincie heeft het achterstallig onderhoud in het beschrijven van de WKW's van het NNN weggewerkt. Gedeputeerde was eerst wat sceptisch over de beschermingsconstructie, maar is overtuigd van het systeem omdat iedere wijziging moet worden voorgelegd aan de provincie.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) vraagt hoe dat wijzigingsproces verloopt.

De heer **Tekin** (ged.) heeft bij de behandeling van het Programma Natuurontwikkeling toegezegd met een procesoptimalisatie te komen en wil dit onderdeel daarin meenemen. Deze optimalisatie komt na de verkiezingen. De aanpassing mag niet leiden tot aanvullende openingen via de achterdeur. Gedeputeerde ziet in artikel 19 overigens veel zekerheden om dit te voorkomen. Het overgangsjaar is ook een periode waarin wordt vooruitgelopen op de nieuwe Omgevingswet. GS willen het proces na twee jaar evalueren.

De heer **Kramer** (GroenLinks) vraagt wat de meerwaarde is van het door de gemeente laten vaststellen van de bestemming "natuurgebied".

De heer **Tekin** (ged.) legt uit dat gemeenten expliciete regels moeten opnemen over natuurbescherming. De provincie ziet daarop toe conform de afspraken in de PRV. Voor natuur is dit nieuw. Er komt in alle gevallen een ecologische toets. Hierover is ook in de BOT-overleggen gesproken. Het is nog niet duidelijk hoe dit in de praktijk uitwerkt, maar gedeputeerde heeft er vertrouwen in.
Het uitgangspunt van dit traject was niet om voor gebieden die nog geen NNN zijn een WKW op te stellen. Voor een nieuw NNN-gebied wordt dat uiteraard wel gedaan. De heer Tekin ziet de WKW als een auto-APK die onderhouden moet worden bij uitbreidingen of wijzigingen. Hij komt bij de evaluatie terug op de wijze en de termijn waarop dit wordt gedaan. De natuurbruggen zijn niet opgenomen omdat ze geen NNN-gebied zijn. GS gaan in gesprek met de organisaties die vragen hebben gesteld. Gedeputeerde hoopt PS hierover voor zomer meer details te kunnen geven.
Bij het toestaan van nieuwe activiteiten is de stok achter de deur dat het NNN niet kleiner mag worden.
De WKW's moeten hun beslag krijgen per 1 februari 2019. In Velsen en Spaarnwoude lopen verschillende trajecten tegelijk. Gedeputeerde heeft op 5 december een afspraak met de nieuwe wethouder om de uitdaging van het afgelopen seizoen te bespreken en te bezien wat de beste aanpak voor de toekomst is.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) vraagt wie leidend is bij beslissingen over een natuurbestemming.

De heer **Tekin** (ged.) verwijst naar het overzicht bij de stukken en benadrukt dat een wezenlijke verandering alleen door de provincie geaccordeerd kan worden.

De heer **Struben** (D66) benadrukt dat D66 een voorbehoud heeft gemaakt bij de dwingende omschrijving voor de Hoge Berg. Het gebiedsproces moet de ruimte krijgen. Hij wil niet wachten tot de evaluatie, maar de tekst nu aanpassen.

De heer **Tekin** (ged.) herhaalt zijn toezegging om de tekst door te nemen. Hij komt hier voor de PS-vergadering van februari op terug, maar wil het gebiedsproces niet verstoren. Het is van belang om met alle partijen tot een structurele oplossing te komen.

De heer **Van Liere** (PvdD) herhaalt dat dit beleidsstuk niet rijp is voor beraadslaging in PS. De commissie moet dit afwegen. Een aantal partijen heeft fundamentele bezwaren. Hij roept GS op deze wijziging niet vlak voor de verkiezingen door te drukken.

Mevrouw **De Groot** (SP) merkt op dat haar vraag over de WKW's of andere beschermingsregimes voor de overige open gebieden niet is beantwoord.

De heer **Tekin** (ged.) herhaalt dat voor gebieden buiten het NNN geen WKW's worden opgesteld. Voor nieuw NNN-gebied worden wel WKW's beschreven.

De **voorzitter** concludeert na een gewogen informele peiling dat de *Wijziging PRV en vaststellen WKW's* met het verslag van deze vergadering wordt doorgeleid naar PS van 14 januari 2019.

De heer **Van Liere** (PvdD) gaat na of deze gang van zaken conform het Reglement van Orde is.

5a. Ruimte/Natuur: Wijziging PRV en vaststellen WKW's (Agenda's NLWM en R&W 03-12-2018)

Bespreking (besluitvormend ter advisering van Provinciale Staten van 14 januari 2019) van het onderdeel van de Voordracht wijziging van de PRV, waar het de WKW-waarden en het NNN-gebied betreft: PRV artikel 19 (incl. de bijbehorende bijlagen over de WKW-waarden in de verschillende gebieden, documenten 0 t/m 9).

Voor deze bespreking zijn ook de leden van de commissies EEB en RW uitgenodigd.

In de vergadering van de commissie RW (03-12-2018) is de besluitvormende bespreking van de Voordracht wijziging PRV, waar het de onderdelen *strandzonering* en *kleinschalige ontwikkelingen* betreft. Voor die bespreking zijn ook de leden van de commissies NLWM en EEB uitgenodigd.

Eerste termijn

De heer **Papineau Salm** (PvdA) vindt de kleinschalige ontwikkeling om bedrijfsbestemming om te zetten naar woonbestemming prima. Wel met de duidelijke voorwaarde dat het bedrijfspand moet worden gesloopt. Hij is wel verbaasd dat de erfbeplanting zou worden toegevoegd. Dat is eruit gehaald. Dat vindt de PvdA zorgelijk. Hebben we voldoende vertrouwen dat de gemeenten dat gaan regelen?
Voormalige agrarische bouwpercelen. Wat wordt er bij lid 2, artikel f bedoeld? Er zou een burgerwoning midden in open land worden gebouwd. Wat is de formulering van een agrarisch bouwperceel? Is dat het aardappelland of ook het gebied rondom het huis? Dat vindt hij verwarrend.
Waarom is de erfbeplanting weg gelaten?
Strandzonering. Pleidooi door de PvdA om niet per 1 februari te beginnen, maar per 1 maart. Waarom is er toch gekozen voor 1 februari? In verband met waterveiligheid, bestaand recht. Rol Provincie: één regime voor iedereen tot 1 maart. Het voorstel van de PvdA zou zijn om rust op het strand tot 1 maart te laten lopen. Hoe is het nu in de praktijk?

Mevrouw **De Groot** (SP):
Strandzonering, voorkeur om het seizoen op 1 maart te laten beginnen.
Artikel 5 en 17 vindt mevrouw De Groot een ingewikkeld onderwerp. Wat verandert er wezenlijk? Er mogen twee woningen worden gebouwd, die mogen 1500 m² zijn. Dat vindt mevrouw De Groot een enorme oppervlakte.
In artikel 19 wordt gesproken over een 'groot openbaar belang'. Mevrouw De Groot wil graag een definitie zien van een groot openbaar belang.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) kan zich vinden in het idee om het seizoen pas op 1 maart te laten beginnen. Ze verwijst naar de brief van Natuurmonumenten waarin staat dat er voor recreatiestranden geen regels zijn over hoe groot de bebouwing mag zijn. Het lijkt haar goed om daar handvaten over in de PRV te zetten.
Kleinschalige ontwikkelingen, 2500 m² mag er bebouwd worden. Dat worden behoorlijke landhuizen, dat komt de ruimtelijke ordening niet ten goede.
Graag nog toelichting en, indien mogelijk, aanscherping op deze drie punten.

Mevrouw **Koning** (CDA) kan akkoord gaan met het stuk en vindt het juist wel goed dat er vanaf 1 februari seizoensgebonden bouwwerken mogen worden neergezet. Er is genoeg rust op grote delen van het strand.

De heer **Klein** (CU-SGP) vraagt aan mevrouw Koning waarom zij 1 februari een goede datum vindt.

Mevrouw **Koning** (CDA) antwoordt dat je mensen die daar komen recreëren de gelegenheid moet geven om iets te kunnen drinken.

De heer **Klein** (CU-SGP) vervolgt over het omzetten van agrarische bestemmingen. Goed om die regeling op te nemen, jammer dat het aantal is genoemd als criterium en niet de oppervlakte. Maximaal twee burgerwoningen kunnen wat hem betreft ook vier appartementen binnen één

gebouw zijn. Dat doet meer recht aan de belangen die we willen beschermen en de ruimte die we gemeenten willen geven.
De oppervlakte van 2500 m² begrijpt hij niet. Hij kan zich niet voorstellen hoe een huis eruit ziet met een grondoppervlakte van 1250 m².
Strandzonering, waarom is er geen begrenzing gegeven aan de omvang van de bebouwing?

Mevrouw **Strens** (D66) geeft aan dat 1 maart wat hun betreft ook prima is. Waarom wordt er toch vasthouden aan 1 februari?
Artikel 5c en 17 over agrarische bebouwing. Aan de ene kant meer maatwerk bieden aan een gemeente, in de lijn van de Omgevingswet om niet te gedetailleerde regels op te nemen als Provincie. Voorstander van transformatie van agrarische bebouwing naar wonen. Als Provincie de taak dat het landschap er goed uit ziet. Hoe borgen we dat? Is de Leidraad van toepassing bij voorgestelde wijzigingen?
WKW's, in artikel 19 wordt het een en ander vastgelegd om te wijzigen in de PRV. Initiatiefnemers moeten aantonen dat er geen significante aantasting is van bepaalde doelen. Hiermee leg je een zwaardere onderbouwingsplicht voor een plan neer bij de initiatiefnemer.
Er zijn nog inhoudelijke vragen over de WKW's. Deze zijn vanmiddag aan de orde geweest. Kunnen er nog wijzigingen in de WKW's worden gedaan vóór vaststelling in de Provinciale Staten? (Dit is een procedurele vraag aan Gedeputeerde.)

De heer **Kramer** (VVD) merkt op dat het vorige agendapunt eerder is besproken in de Commissie. Er zijn toen suggesties aan Gedeputeerde Staten gedaan. De heer Kramer is benieuwd wat daarmee is gedaan. Hij heeft de terugkoppeling nooit gezien. Is er toen daadwerkelijk iets gewijzigd in de PRV voordat deze de inspraak in ging?
Verkorten strandseizoen naar 1 maart. De VVD is hier fel tegenstander van. Er zijn al gemeenten die het mogelijk maken dat seizoensgebonden paviljoens per 1 februari kunnen bouwen. Een vreemde situatie als Provinciale Staten dit wijzigen. De heer Kramer vindt het geen taak van de Provincie, maar een rol van de gemeente.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) interrumpeert en merkt op dat het afspreken van de strandzonering de functie van rust heeft. Hij vindt het een lange periode vanaf 1 februari. Er is ook het belang om rust te garanderen voor de natuur en mensen die langs het strand willen wandelen zonder dat ze een strandtent tegen komen. Hoe gaat de heer Kramer met dat belang om?

De heer **Kramer** (VVD) is bekend met het strand en, zonder dat er een paviljoen staat, is het al heel druk op het strand, ook in de winter. Met de beperkte capaciteit van de huidige vaste paviljoens kunnen niet alle mensen iets drinken. Dat kunnen de paviljoens vanaf 1 februari ook bieden. Hij vindt dat dit meer aan de gemeenten moet worden overgelaten. Hij is het niet eens met de heer Papineau Salm dat je rust creëert door paviljoens niet toe te laten. Daarbij komt nog dat ze ook een werking hebben om het strand schoon te houden.
Twee woningen bouwen, waarom kunnen dat er niet meer worden?

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) heeft een opmerking over de beschrijving op pagina 19/23 over wezenlijke kenmerken en waarden. Daar staat: 'Aanwezigheid obstakels/knelpunten', daar staan woonboten tussen. Wat wordt hiermee bedoeld? Moeten de woonboten weg vanwege WKW's?
Kleinschalige ontwikkelingen, artikel 5c lid 4d. Mevrouw De Meij sluit zich aan bij collega's dat het niet uitmaakt hoeveel woningen dat zijn. Niet regelen, dat kunnen er ook 3,4 of 5 zijn. Plekken van locatie met een stedelijke functie, mogelijk om meer dan één woning neer te zetten. Laat dit aan de locatie en gemeente over en maak er maatwerk van.
Goed dat de verplichting tot erfbeplanting weg is, prima dat het aan gemeenten wordt overgelaten op welke wijze zij slopen van bedrijfsbebouwing borgen.

De heer **Kramer** (GL) geeft aan dat vanochtend de vraag niet afdoende is beantwoord of met de introductie van het instrument van WKW's het nodig is om de bestemming van natuur te wijzigen. GL is hier niet voor. Uitzondering zou kunnen zijn om voor natuurgebieden en recreatiegebieden van de recreatieschappen met een dubbele bestemming te werken: natuur en recreatie.
Kleinschalige ontwikkeling voormalige agrarische bouwpercelen. Vindt 2500 m² ook aan de ruime kant. Als je dat zou willen handhaven, dan niet beperken tot 1 of 2 burgerwoningen. Het gaat om het volume. GL wil zoveel mogelijk het volume terugbrengen. Daar zijn beide artikelen op gericht.

5000 m² saneringsoppervlak voorwaardelijk voor uitbreidingen. Is terug gebracht, na overleg, tot 1500 m². De heer Kramer ziet de ratio daarvan niet. Er waren zienswijzen waarbij dat nog verder omlaag zou moeten. Dat leidt effectief tot verstedelijking, tot verstening. Terugbrengen naar tenminste 2500 m² (en niet 1500 m²).
De heer Kramer sluit zich aan bij de beantwoording door Gedeputeerde Staten op de zienswijzen: dat het geen recht betreft, maar een mogelijkheid. Als agrarische bouwpercelen zich binnen de binnenduinrand bevinden, dan betekent dat niet dat je daar grote villa's van 2500 m² kan neerzetten. Is de verwijzing naar artikel 15, die niet gaat over het volume an sich, wel voldoende?
Strandzonering. In de beantwoording van de zienswijzen zijn Gedeputeerde Staten van mening dat de openheid van de stranden provinciaal is geborgd. De heer Kramer betwijfelt dit. De borging vindt alleen plaats voor de natuurstranden en de seizoenstranden in de aangegeven periode en niet op de andere terreinen. Daar kunnen gemeenten die dat willen 'uit hun bol gaan'.

De heer **Kramer** (VVD) interrumpeert en vraagt wat de heer Kramer (GL) bedoelt met gemeenten 'die uit hun bol gaan'.

De heer **Kramer** (GL) geeft aan dat het wat populair is uitgedrukt. Wat hij bedoelt, is dat als je het niet zelf regelt, dat gemeenten binnen de marges van het waterschap op de recreatiestranden alles vol kunnen bouwen. Dan is van openheid geen sprake meer. Hij is niet tegen ontwikkelingen. Maar sommige gemeenten lopen mee met ontwikkelaars die doldwaze plannen ontwikkelen. Dan kunnen wij niet ingrijpen.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) interrumpeert en merkt op dat het geregeld is dat bebouwing op het strand niet hoger mag worden dan de duintop.

De heer **Kramer** (GL) heeft het niet over de hoogte, maar over de oppervlakte. Zandvoort wordt in één van de documenten over de kust als voorbeeld genoemd van anders bouwen. Maar dat hoeft niet te worden gevolgd door de gemeente, die zou het om economische redenen vol kunnen bouwen.
Uitbreiding strandseizoen dient de economie en draagt niet bij aan het leefklimaat van bewoners. De verruiming is niet nodig. Praktisch sluit de heer Kramer zich aan bij 1 maart.

Mevrouw **Koning** (CDA) interrumpeert en vraagt, als mensen iets willen drinken in een strandpaviljoen, sluit dat dan niet aan bij het leefklimaat?

De heer **Kramer** (GL) heeft het niet over strandpaviljoens. Het staat de gemeente vrij om nieuwe aanvragen te honoreren binnen de recreatiezone. Dat vindt hij niet wenselijk.
Regels voor de binnenduinrandzondering ontbreken. Dat komt omdat we nog niet zover zijn. Hier wordt verder op ingegaan bij agendapunt 6c. Voor de binnenduinrand zijn ook regels nodig. Dat zal de Omgevingsverordening worden.

De heer **Kramer** (VVD) interrumpeert en vraagt wat voor regels de heer Kramer voorstelt voor de binnenduinrand als Provincie?

De heer **Kramer** (GL) komt hierop terug bij het agendapunt over de binnenduinrand.

Gedeputeerde **Geldhof** merkt op dat bij het vorige agendapunt werd gevraagd: we zouden toch niets meer wijzigen aan de PRV? Dit hadden we nog wel afgesproken. Er wordt gewerkt aan de totstandkoming van de eerste integrale Omgevingsverordening, die juridische doorwerking heeft van de Omgevingsvisie. Dit zijn noodzakelijke wijzigingen van de PRV, voorafgaand aan het vaststellen van de eerste Omgevingsverordening. Het gaat om NNN, vertaling Strandzonering 2015 en de kleinschalige ontwikkelingen. Gemeenten vragen hierom.
De voorliggende wijzigingen zijn opgesteld conform het gedachtegoed en de uitgangspunten ten behoeve van de Omgevingsverordening. De nieuwe artikelen kunnen worden overgezet naar de Omgevingsverordening, ze zijn al omgevingsproof.
Wat betreft de vraag van de heer Kramer (VVD) wat er is gedaan met de suggesties vanuit de Commissie. Op 4 juli 2018 is er een brief gestuurd met een reactie op hetgeen bij de Commissie is ingebracht. Antwoorden op vragen zijn gegeven. De wijzigingen zijn gewijzigd ter visie gelegd. Alles is meegenomen in de definitieve voorstellen die vandaag voorliggen. Hier zitten nog wat aanpassingen in.
Strand. Door meerdere partijen wordt gevraagd hoe het zit met de tijden, de perioden dat het strand open moet zijn. We hebben aangesloten bij wat er is geregeld in de Waterwet. Gemeenten

kunnen strenger zijn als ze dat willen. Als Provincie niet strenger zijn dan wat de wet voorschrijft. In de winter wordt de rust gegund. Gemeenten kunnen daarvoor een ruimere periode reserveren.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) vraagt waarom wij niet de ambitie kunnen hebben om de periode van drie maanden een maand langer te maken? Het seizoenstrand heeft een bepaalde functie. Als Provincie kunnen we toch zeggen dat het goed is dat er die vier maanden geen gebouwen staan. Het is goed voor de natuur. Waarom kunnen we als Provincie die keuze niet maken?

Gedeputeerde **Geldhof** antwoordt dat we een convenant hebben afgesloten met 26 anderen. In het convenant hebben we afgesproken dat we vasthouden aan hetgeen er is afgesproken. We hebben te maken met bestaande rechten van paviljoenhouders die in een bepaalde periode ergens kunnen exploiteren. Zo is het ook in het convenant vastgelegd. Dat is verankerd in de PRV.
De vraag van de PvdD over de afmetingen van de bebouwing op het strand. Dat leggen de gemeenten vast. Dat is nu ook zo geregeld en dat hebben we zo gelaten.
In de vraag van GL hoort Gedeputeerde wantrouwen. Dat is niet in de geest van de Omgevingswet en het convenant met de andere partijen. Er zijn drie plekken op het strand waar iets kan (Petten, Zandvoort en Velsen), verder niet. Dat willen de gemeenten ook niet, ook niet op de recreatiestranden. Wat ze wel kunnen doen, is een kwaliteitsslag maken op het strand waar dat nodig is. Zodat de burgers op de juiste wijze hun vrije tijd kunnen doorbrengen en daarin worden bediend. Er is niet voor niets een convenant afgesproken, daarin is geregeld wat we wel en niet toestaan en daar spreken we elkaar ook op aan.
Kleinschalige ontwikkelingen. Een agrarisch bouwperceel is het perceel waar bebouwing staat. Daarnaast is er de plek waar je op kan bouwen, dat is 2500 m². Hier is ook een brief over gestuurd. 2500 m² is gangbaar voor een woonbestemming in het landelijk gebied. Het is niet het te bebouwen aantal vierkante meters. Dat wordt door de gemeente bepaald binnen het bouwvlak. Het is inclusief schuur, erfbeplanting en open ruimte. Wij gaan ervan uit dat er geen woningen komen van 2500 m².
De vraag over 1500 m², dan zou er onvoldoende ontstening plaatsvinden. Op basis van de ter visie legging en gevoerde gesprekken is gekeken hoeveel locaties er zijn die 5000 m² of groter zijn en die men zou willen saneren, waardoor bijbouw kan worden gerealiseerd. Er zijn maar weinig plekken waar kan worden opgeruimd. Daarom is de grens naar 1500 m² gegaan om ervoor te zorgen dat de oude percelen kunnen worden opgeruimd.
Waarom de grens van twee woningen? Het is buitengebied, we willen openheid. In de Omgevingsvisie is vastgesteld: sterke kernen, sterke regio's. Woningen toevoegen in de kernen, niet in het buitengebied. Tot nu toe kon er niet een woning worden bijgebouwd. Nu ruimen we de oude bedrijfsgebouwen op, en daarvoor in de plaats mag je één woning van 1500 m² terug bouwen. Dat is al enorme winst. Wil je meer woningen, dan op een andere plek. Het gaat om het behouden van de openheid in het buitengebied.
Wat is het groot openbaar belang? Hiervan staan voorbeelden In de toelichting op de PRV regeling. Verder is het jurisprudentie.
Hoe borgen we de juiste inrichting? Dat is aan de gemeente. Die kan bepalen of publiekrechtelijke borging volstaat. Met het vervallen van de erfbeplanting dient alleen de sloop te worden geborgd, de gemeente regelt de publiekrechtelijke borging. Als je gaat inrichten op het nieuwe perceel van één naar twee woningen moet je de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie hanteren. Open, landelijk en passend bij het DNA van de regio.

Tweede termijn

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) begrijpt de motivering van Gedeputeerde niet om het buitengebied open te houden. Als je vier woningen kwijt kunt in plaats van één en de oppervlakte blijft hetzelfde, dan ziet zij het probleem niet. Er zijn ook mensen die in het buitengebied willen wonen, waarom alleen in de kernen? Als de oppervlakte hetzelfde blijft, dan blijft de openheid ook gewaarborgd.

De heer **Kramer** (VVD) merkt op dat de brief van 4 juli nu niet bij de stukken zat. Dat was fijn geweest voor het complete verhaal.
Strandzonering en tijd dat de paviljoens er mogen staan. Gedeputeerde gaf een duidelijk antwoord, ook naar een betrouwbare overheid. Er ligt een convenant waarin afspraken zijn gemaakt. Het is not done om nu hier aan die afspraken te tornen. De heer Kramer doet een beroep aan andere partijen om als betrouwbare overheid te functioneren.

De heer **Kramer** (GL) dankt voor het heldere antwoord over de duur van het seizoen. Dat is kennelijk op een andere regeling afgestemd. De Staten geven in de PRV een bandbreedte aan waarin de seizoenbebouwing daar mag staan. Dat heeft niets te maken met bestaande rechten. Daar is een afspraak over gemaakt, die worden gehonoreerd. Je hoeft niet de algemene periode op te rekken. Dat is individueel bepaald. Mensen die die rechten hebben, kunnen daar staan. De heer Kramer begrijpt de link niet.

De heer **Kramer** (VVD) vraagt wat de heer Kramer (GL) hiermee bedoelt. Degenen die nu al staan, mogen blijven staan, maar nieuwe niet?

De heer **Kramer** (GL) komt hier nog op terug.
Kwaliteitsslag op het strand. Het is geen kwestie van vertrouwen of wantrouwen. De PRV wordt gemaakt om bepaalde dingen vast te leggen, te borgen. Het borgen van de openheid is helemaal niet nodig, als je uitgaat van vertrouwen. De gemeenten kunnen dat ook zelf beoordelen. Nee, sommige dingen wil je borgen, daar is de PRV voor. Met betrekking tot de hoeveelheid bebouwing is onvoldoende geborgd. De desbetreffende motie is destijds niet overgenomen. Oppervlakte agrarische bebouwing, de omzetting functie naar wonen, leidt tot meer openheid. Wordt dat bewerkstelligd als er ruimte wordt geboden voor maximaal 2500 m² nieuwe bebouwing, terwijl er maar 1500 m² gesaneerd hoeft te worden?

De **voorzitter** hoort andere dingen dan de heer Kramer invult. Hij hoort geen nieuwe aanvullingen voor de tweede termijn.

De heer **Klein** (CU-SGP) begrijpt nu wat Gedeputeerde bedoelt met de woonfunctie, dat deze niet gelijk is aan het bouwvlak. Dat roept een nieuwe vraag op. Zou het bouwvlak dan niet moeten worden beperkt? Een bepaalde oppervlakte aan bebouwing gaat weg, dan is het logisch dat er ook iets wordt gedaan aan de begrenzing van de oppervlakte die daarvoor terugkomt.

De heer **Kramer** (GL) merkt op dat de term ‘bouwblok’ is gewijzigd naar ‘bouwvlak’.

Mevrouw **De Groot** (SP) komt terug op de jurisprudentie die zou moeten worden ontwikkeld over het groot maatschappelijk belang. Dan moet je als Provincie zeggen, dit kan niet, want er is geen sprake van groot maatschappelijk belang en iemand anders kan daar weer tegen procederen. Hoe groot is die kans?

Mevrouw **Strens** (D66) vindt de uitleg over 2500 m² helder. Belangrijk dat de Leidraad van toepassing is als handvaten voor gemeenten.
D66 had nog een vraag gesteld of de significante effecten van de WKW’s om meer onderbouwing vragen. En als tweede of er nog wijzigingen in de WKW’s zelf plaatsvinden?

De heer **Papineau Salm** (PvdA) heeft begrepen dat het een bevoegdheid van de gemeente is om in de tweede woning appartementen te bouwen. Bijvoorbeeld voor jongeren of ouderen. Kan Gedeputeerde dat bevestigen?
De heer Papineau Salm komt nog terug op de termijn van 1 maart.

Mevrouw **Strens** (D66) vraagt of de heer Papineau Salm appartementen in de nieuw te voegen woningen of in de agrarische bebouwing die je omvormt tot appartementen bedoelt?

De heer **Papineau Salm** (PvdA) bedoelt bijvoorbeeld 4 appartementen voor jongeren in dezelfde woning.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) verwacht nog een antwoord op haar vraag over obstakels woonboten (pagina 19, 23).

De heer **Kramer** (VVD) wil graag van andere partijen horen hoe zij denken over de strandzonering, de tijden dat er paviljoens mogen staan? Zijn ze het eens met de beantwoording door Gedeputeerde Staten?

Gedeputeerde **Geldhof** komt terug op de WKW’s en de significante effecten. De vraag was of daar onderzoek naar moet worden gedaan. Omdat de WKW’s zijn vastgelegd, is het ook makkelijker om te onderzoeken wat de effecten zijn. Er is onderzoek gedaan, op basis daarvan zijn de WKW’s vastgesteld. Willen Provinciale Staten deze nog wijzigen, dan op basis van een amendement.

Mevrouw **Strens** (D66) refereert aan wat er vanmiddag is besproken, er zitten nog foutjes in. Zijn de significante effecten van toepassing? Daarmee stellen we de WKW's vast. Als er een initiatief komt, kijkt deze naar WKW's, welke waarden, heeft initiatief wel of geen effect. Dan moet die onderbouwing wel goed zijn. Anders gaat de initiatiefnemer uit van verkeerde informatie.

Gedeputeerde **Geldhof** geeft aan dat de basis op orde moet zijn. Zij was niet bij de bespreking vanmiddag en weet het antwoord daarop van Gedeputeerde Tekin niet. Iets wijzigen, dan via een amendement.
Obstakels woonboten. Gedeputeerde Geldhof dacht dat dit vanmiddag aan de orde zou komen. Ze weet het antwoord nu niet, dit wordt uitgezocht.
Het agrarisch bouwperceel is bijvoorbeeld maximaal 2 hectare (20.000 m²). Daarvan mag je maximaal 2500 m² gebruiken voor één of twee woningen, inclusief erfbeplanting. Het huis is dan maximaal 100 m². Het moet passen bij het landelijk gebied. Appartementen in een nieuw neer te zetten pand, zijn niet passend in landelijk gebied. Het is bedoeld als tweede woning. Dan ga je richting verstedelijking en dat past beter in de kernen. Het gaat ook over bijvoorbeeld verkeersbewegingen. We willen het landelijk gebied open houden.

De heer **Klein** (CU-SGP) heeft een verhelderende vraag over de terminologie. In deze verordening wordt de term 'woonfunctie' gebruikt. In het bestemmingsplan worden de bestemmingen 'wonen' en 'tuin' onderscheiden. Hoe verhouden deze termen zich tot elkaar? Wellicht kan Gedeputeerde een notitie sturen met uitleg over de termen. Dat geldt ook voor 'bouwvlak' en 'bouwfunctie'.

Gedeputeerde **Geldhof** antwoordt dat een agrarisch bouwperceel maximaal 2 hectare (20.000 m²) is. Daarop heb je een vlak waarop je een woning mag neerzetten, dat is maximaal 2500 m². En een huis van 100 m². Dat is aan de gemeente om dat te bepalen. Dit is het kader.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) vraagt of je van de 100 m² woning, in overleg met de gemeente, drie zelfstandige appartementen mag maken.

Gedeputeerde **Geldhof** antwoordt dat dat niet mag. Op dit moment kan op een agrarisch bouwperceel één woning staan, dat is doorgaans de bedrijfswoning. Die kan worden omgezet tot een gewone woning, dan ga je één woning toevoegen. Dat is wat je terug krijgt voor het opruimen van de agrarische bebouwing. Daarom in de landelijke sfeer. Dat is nu het voorstel dat voorligt en dit heeft ter visie gelegen.

De **voorzitter** vraagt of hiermee alle vragen zijn beantwoord.

De heer **Kramer** (GL) geeft aan dat de vraag relevant is of het bouwvlak van 2500 m² volledig bebouwd mag worden. Waar is geregeld dat dat niet mag?
De heer Klein (CU-SGP) heeft de suggestie gedaan om hierover een korte notitie met uitleg naar de commissieleden te sturen.

Gedeputeerde **Geldhof** geeft aan dat dit vooral zaken zijn die op gemeenteniveau spelen. Voor de notitie wordt gezorgd.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) sluit zich aan bij de vraag van de heer Kramer (GL), het gaat om de wezenlijke vraag. Gedeputeerde heeft alleen geantwoord dat het aan gemeenten is hoe groot het huis wordt. Waar staat dat gemeenten wel of niet mogen volbouwen? Waar staat dat 2500 m2 volgebouwd?

De heer **Klein** (CU-SGP) wil graag weten wat we juridisch wel of niet borgen met deze PRV. 2500 m² woonfunctie inclusief tuin en groen. In bestemmingsplannen wordt onderscheid gemaakt tussen tuin en wonen. Hoe verhouden deze begrippen zich tot elkaar. Wat kunnen gemeenten doen op basis van deze PRV, is dat in lijn met wat de Provincie wil?

Gedeputeerde **Geldhof** zal voor een heldere notitie zorgen. Het gaat om het erf, de schuur, bomen eromheen. Bij weidevogel leefgebied juist geen bomen. Dat staat in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie. Dat alles bij elkaar is het bouwvlak van maximaal 2500 m².

De **voorzitter** somt de **toezeggingen** uit deze discussie op:

- De brief van 4 juli 2018 wordt toegevoegd aan de stukken.
- Verhelderende notitie over terminologie (‘woonfunctie’, ‘bouwvlak’, ‘bouwfunctie’) in PRV.
- Beantwoording van de vraag van mevrouw De Meij (50PLUS) over Obstakels woonboten.

Dit stuk gaat voor besluitvorming naar de vergadering van de Provinciale Staten van 14 januari 2019.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN - 7 JAN. 2019

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
S. Ruijs
BEL/OMB

Doorkiesnummer +31235143775
ruijss@noord-holland.nl

Betreft: Beantwoording openstaande vragen uit de vergaderingen van de commissies Ruimte en Wonen en Natuur Landbouw Milieu en Water van 3 december 2018 over de wijziging PRV

Verzenddatum
- 7 JAN. 2019

Kenmerk
1076408/1164530

Uw kenmerk

Geachte leden,

Bij de behandeling van de ontwerpwijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot NNN, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling in uw Statencommissies R&W en NLWM, beide d.d. 3 december jl., is toegezegd om schriftelijk terug te komen op een aantal vragen tijdens en na de commissies werd gesteld. Dat doen wij in deze brief.

Wijziging artikel 5c en 17 (kleinschalige ontwikkeling)

1. *Waarom zijn er maar maximaal 2 woningen mogelijk?*

Uitgangspunt voor de PRV is dat er niet verspreid in het buitengebied burgerwoningen gebouwd worden, omdat dit ten koste gaat van de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied. Dit uitgangspunt sluit ook aan bij de ontwikkelprincipes uit de Omgevingsvisie 2050 om nieuwe woningen zoveel mogelijk binnenstedelijk of in de kernen te concentreren. Het met de wijziging van artikel 5c en 17 toestaan van meer dan 2 woningen komt niet overeen met genoemde uitgangspunten.

Ruimte voor transformatie
We zien in het buitengebied dat bedrijven om verschillende motieven hun activiteiten niet meer willen of kunnen voortzetten. Als gevolg daarvan komen steeds meer (bedrijfs)gebouwen leeg te staan of worden voor andere doeleinden gebruikt. Doel van de wijziging van de artikelen 5c en 17 van de PRV is ruimte bieden voor transformatie op plekken in het landelijk gebied waar (bedrijfs)bebouwing staat.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

Daarmee wordt leegstand voorkomen of kan leegstand worden opgelost door het toestaan van een burgerwoning. Daarnaast wordt het onder voorwaarden mogelijk een tweede burgerwoning te bouwen. De extra woning is bedoeld als stimulering om op plekken met veel (leegstaande) bebouwing te gaan slopen. Met de opbrengst van de tweede woning kan de sloop worden gefinancierd.

2. Waarom de grens van 2500 m2 woonbestemming?

Omvang van het bouwvlak/perceel beperken

De omvang van de te transformeren (agrarische) bedrijfsbestemmingen kunnen fors zijn, bijvoorbeeld meer dan 10.000 m2 (1 hectare). Binnen dit zogenaamde bestemmingsvlak of bouwvlak is er de mogelijkheid om bedrijfsgebouwen neer te zetten. Wij vinden het van belang dat bij transformatie de bouwmogelijkheden worden verkleind. Daarom hebben wij in de wijziging van de PRV het maximum van 2500 m2 opgenomen. Het bestemmingsvlak van 10.000 m2, zoals gebruikt in bovengenoemd voorbeeld wordt dan verkleind tot maximaal 2.500 m2. Dit is in het landelijk gebied een passende gangbare maat voor een vrijstaande woning met tuin en erf.

Daarbij is het goed om te benadrukken dat het bestemmingsvlak van 2500 m2 het (zoek)gebied is waarbinnen de woonfunctie gerealiseerd moet worden. In dit gebied moet het woonhuis, eventuele bijgebouwen (schuur, garage) en de tuin/het erf worden gerealiseerd. Ook de eventuele tweede burgerwoning zal in dit bestemmingsvlak moeten worden ingepast. Voor een woonhuis wordt vaak niet meer dan 100-150 m2 gebruikt.

De gemeente bepaalt de invulling van de woonbestemming

De nadere invulling van de planregels binnen het bestemmingsvlak van 2500 m2 is aan de gemeenten. Dat is maatwerk, omdat het situatieafhankelijk is. Het is aan de gemeenten om dit zorgvuldig te doen, passend binnen de vereisten van ruimtelijke kwaliteit zoals vastgelegd in de leidraad Landschap en cultuurhistorie. Zo kan de gemeente er, op basis van de situatie ter plaatse, ook voor kiezen het bestemmingsvlak kleiner te maken dan 2500 m2.

Dit past volledig binnen het uitgangspunt dat de provincie kaders stelt die de gemeenten vervolgens nader invullen.

Uitleg begrippen en fictief voorbeeld

In bijlage 1 bij deze brief worden de in de PRV gehanteerde begrippen bouwvlak, bestemmingsvlak, bouwblok en bouwperceel nader toegelicht. In deze bijlage wordt ook de bovenstaande werkwijze geïllustreerd aan de hand van een fictief voorbeeld.

Wijziging artikel 19 (NNN, wezenlijke kenmerken en waarden)

1. *Waarom zijn voor het gehele NNN, en niet alleen voor de recreatiegebieden, beschrijvingen van de wezenlijke kenmerken en waarden gemaakt?*

Het samengaan van natuur en recreatie in de recreatieschappen was de aanleiding om betere beschrijvingen van de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW) op te stellen. Tot nu toe waren slechts zeer globale beschrijvingen van de WKW opgenomen in het Natuurbeheerplan. Door het beter beschrijven van de WKW kan een goed onderscheid worden gemaakt tussen de NNN-gebieden waar natuurwaarden prevaleren en gebieden waar meer mogelijkheden liggen voor recreatie.

Het uitwerken van de WKW van het *gehele* NNN – en dus niet alleen van de NNN-gebieden in de recreatiegebieden – is van grote meerwaarde voor de uitvoering van het provinciaal natuurbeleid. Ten eerste vereist landelijke wet- en regelgeving (zoals vastgelegd in het Barro) dat de WKW van de NNN-gebieden worden aangewezen. Ten tweede zijn de uitgebreide beschrijvingen van de WKW belangrijk voor afwegingen over de planologische ontwikkeling van het NNN. Met de WKW kan immers per NNN-gebied duidelijk worden gemaakt waarom dit gebied het beschermen waard is en welke activiteiten zich eventueel verhouden naast deze natuurbescherming. Hiermee wordt ons planologisch beleid duidelijker, transparanter en beter uitlegbaar naar derden, waaronder gemeenten en initiatiefnemers. Dit komt de legitimiteit van ons beleid ten goede. Vanzelfsprekend zijn de WKW voor kwetsbare delen van het NNN strikter geformuleerd – en laten dus minder ruimte – dan in delen die meer recreatieve druk kunnen hebben.

2. *Waarom wordt de verplichte natuurfunctie losgelaten voor de hele NNN en niet alleen in de recreatiegebieden?*

In alle gevallen geldt dat de natuurwaarden, zoals beschreven in de WKW, niet mogen worden aangetast. Onderscheid maken tussen NNN-gebied in de recreatiegebieden en NNN-gebied buiten de recreatiegebieden is niet mogelijk, aangezien ons uitgangspunt is om te werken met één planologisch regime: het NNN. Onze PRV kent geen apart planologisch-juridisch regime voor de recreatiegebieden. De regelgeving in artikel 19 van de PRV is van toepassing voor het gehele NNN zowel de recreatiegebieden als de overige NNN zoals de duinen, het veenweidegebieden en de Gooise of Texelse natuur. Uiteraard verschillen al deze gebieden wel van elkaar. De *differentiatie* tussen deze veelsoortige NNN-gebieden is nu geborgd in de beschrijving van de WKW, die door een onafhankelijk ecologisch bureau zijn opgesteld.

3. *Is het een optie dat de recreatiegebieden, bij wijze van uitzondering op de natuurbestemming, de dubbelbestemming 'natuur en recreatie' krijgen?*

De gemeente bepaalt welke bestemming gebieden krijgen. Onze PRV maakt een dergelijke dubbelbestemming niet onmogelijk, overigens ook niet in de NNN die buiten de recreatiegebieden ligt. De eis die de PRV stelt is dat de wezenlijke kenmerken en waarden beschermd worden.

4. *Waarom houden wij niet vast aan de enkelbestemming natuur in de PRV, mét goede beschrijvingen van de WKW?*

Wij willen invulling geven aan een hoog beschermingsniveau voor de natuurwaarden, zoals vastgelegd in de WKW. Tegelijkertijd willen we, op die plaatsen binnen het NNN waar dat kan, ruimte bieden aan passende activiteiten zoals recreatie. In de huidige situatie, met de verplichte enkelbestemming natuur, is dit niet altijd mogelijk. Een verplichte enkelbestemming natuur beperkt de mogelijkheden om gewenste andersoortige activiteiten in het bestemmingsplan op te nemen. Dit verhoudt zich slecht tot de oorspronkelijke bedoeling van de recreatiegebieden en andere gebieden binnen het NNN waar recreatief medegebruik mogelijk is zonder de WKW aan te tasten. Overigens staat het gemeenten vrij om wel een enkelbestemming natuur op te nemen; het feit dat de *verplichte* enkelbestemming natuur in de PRV vervalt maakt het voor gemeenten niet onmogelijk deze enkelbestemming alsnog toe te kennen. In veel NNN-gebieden, zeker de meest kwetsbare waar de WKW dus ook 'streng' beschreven zijn, zal een dergelijke enkelbestemming ook voor de hand liggen.

5. *Wordt het NNN nog voldoende beschermd zonder de verplichte natuurfunctie?*

Ja, de ecologische waarden vormen het uitgangspunt en blijven onverminderd beschermd. Het gemeentelijk bestemmingsplan moet zich in NNN-gebieden primair richten op de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de WKW. Nieuwe activiteiten binnen het NNN zijn alleen mogelijk als ze niet leiden tot een significante aantasting van de WKW, oppervlakte en samenhang van het NNN. Hiermee sluiten wij volledig aan op de landelijke wet- en regelgeving. Zo mag het totale oppervlakte NNN ook niet afnemen.

6. *Hoe verhoudt de provincie zich tot de gemeenten?*

Met de nu voorliggende besluitvorming verandert niets in rolverdeling tussen de provincie en gemeenten. Gemeenten zijn en blijven verantwoordelijk voor de bestemmingsplannen binnen hun

gemeentegrenzen, en deze moeten nog steeds passen binnen de kaders van de PRV. Gemeenten moeten zich dus houden aan de PRV, waarin is vastgelegd dat de oppervlakte, samenhang en wezenlijke kenmerken en waarden binnen het NNN behouden moeten blijven. Als een bestemmingsplanwijziging niet in overeenstemming is met artikel 19 en de WKW, staan voor de provincie, net als op dit moment, de instrumenten zienswijze en reactieve aanwijzing open. De provincie overlegt met gemeenten wanneer zij het voornemen hebben een bestemmingsplan te wijzigen. Wij willen nog verdere afspraken maken met gemeenten over nieuw gerealiseerde natuur en het moment waarop dat in het bestemmingsplan wordt opgenomen. Zo hebben wij al een informatiebijeenkomst voor gemeenten gehouden en zullen wij ook komend jaar actief met gemeenten in gesprek gaan over de werking van artikel 19 en hoe zij met de WKW kunnen omgaan.

Ons is bekend dat er bestemmingsplannen zijn die niet voldoen aan onze PRV. Er wordt momenteel een inventarisatie gemaakt van wat de stand van zaken hierin is en hoe daarmee om te gaan. Met de nu voorliggende wijziging van artikel 19 en de uitgebreider beschrijving van de WKW zijn wij dus nog niet klaar. Wij gaan samen met de gemeenten optrekken om de vertaling hiervan in de bestemmingsplannen goed door hen te laten oppakken. Het borgen van de WKW in de PRV in plaats van in het Natuurbeheerplan – dat immers geen planologische betekenis heeft – stelt ons in staat om de gemeenten beter te adresseren.

7. *Is het mogelijk om potentiële natuurwaarden binnen het NNN anders te waarderen in een gebied met een natuurbestemming dan in een gebied met een recreatiebestemming?*

De PRV beschermt alle NNN-gebieden volgens kaartbeeld en WKW. Het verschil in potenties komt dus voort uit de beschrijving van de WKW op die locatie. Hierbij speelt het huidig gebruik ook een rol; er wordt gewerkt met realistische potenties.

8. *Hoe gaat de provincie om met aanvullende opmerkingen van de terreinbeheerders?*

In de zomerperiode hebben wij gesprekken gevoerd met de terreinbeherende organisaties om de WKW-beschrijvingen te optimaliseren. Ons college is van mening dat het product dat nu ter besluitvorming voorligt van voldoende kwaliteit is voor toetsing van initiatieven. Dat neemt echter niet weg dat verdere verfijning en aanvulling mogelijk blijft, zoals de terreinbeheerders ook hebben gesteld. De WKW blijven, net als de natuur zelf, steeds in ontwikkeling; beschrijvingen zijn dus ook niet statisch. Het komende jaar zullen wij, in overleg met de terreinbeheerders, de WKW verder verfijnen en

aanvullen. Het resultaat hiervan zal worden meegenomen in het proces tot vaststelling van de eerste integrale Omgevingsverordening, waarin de PRV en de WKW-beschrijvingen zullen opgaan.

9. Is ecologie het enige dat beschreven is in de WKW?

Nee. De primaire insteek van de WKW is natuur, maar waar relevant voor de natuur zijn cultuurhistorische, aardkundige en landschappelijke waarden opgenomen.

10. Op welke wijze wordt omgegaan met de bescherming van landschappelijke waarden buiten het NNN?

In het kader van de nieuw op te stellen Omgevingsverordening willen wij de verschillende planologische regimes die zich richten op landschapsbescherming, harmoniseren en vereenvoudigen. Door middel van een vergelijkbare beschrijving van de WKW van provinciale landschappen verwachten wij deze voortijdig afgebroken, vereenvoudiging van het landschappelijk beleid met minder regimes vorm te geven. Dit project is een uitwerking van de Omgevingsvisie NH2050, zoals toegelicht in het debat in uw Staten over de vaststelling van de Omgevingsvisie NH2050 en het benen-op-tafeloverleg over de Omgevingsverordening. Bovenstaande is overigens door een misverstand tijdens de behandeling in uw commissie NLWM niet duidelijk naar voren gebracht door gedeputeerde Tekin.

11. Wat speelt er op de Hoge Berg op Texel?

Op de Hoge Berg op Texel wordt al geruime tijd gezocht naar de beste wijze waarop het natuur- en landschapsbeheer en de schapenhouderij kunnen samengaan. Om dit proces goed te kunnen ondersteunen is ook voor dit gebied door het onafhankelijk adviesbureau een nieuwe WKW-beschrijving gemaakt. Daarnaast hebben uw Staten reeds in 2010 een bedrag van € 1,5 mln. als renteloze lening beschikbaar gesteld voor een streekfonds op Texel. De rentebaten die dit kapitaal genereert komen ten goede aan de schapenboeren op de Hoge Berg. Omdat de rentestand al enkele jaren erg laag is, levert dit streekfonds momenteel weinig rendement. Daarom heeft ons college aan het bestuur van het streekfonds - waarvan de burgemeester van Texel voorzitter is - gevraagd om via een gezamenlijk gebiedsproces tot een integraal plan te komen voor de toekomst van de Hoge Berg. De brief waarin wij deze vraag hebben gesteld, is bijgevoegd als **bijlage** bij deze brief, zodat uw Staten hier kennis van kunnen nemen. Dit gebiedsproces loopt nog. Wij houden hier een vinger aan de pols. Niet ondenkbaar is dat de uitkomsten van het gebiedsproces effect zullen hebben op de beschrijving van de WKW van de Hoge Berg, maar op dit moment

kunnen wij hier niet op vooruitlopen. Wanneer dit gebiedsproces tot resultaat heeft geleid zullen wij uw Staten hierover informeren.

12. Hoe wordt omgegaan met huidig gebruik binnen het NNN?

Het huidig gebruik wordt gerespecteerd. In de WKW-beschrijvingen wordt het huidig gebruik ook benoemd.

13. Volledigheid van de beschrijvingen

Wij bieden onze excuses aan voor het feit dat, abusievelijk, in het pdf-document dat aan uw Staten is aangeboden, een aantal WKW-beschrijvingen in Waterland ontbrak. De juiste versie van de WKW-beschrijvingen 'Laag Holland' is bijgevoegd als **bijlage** bij deze brief en zal bij de stukken voor uw Statenvergadering van 14 januari 2019 worden gevoegd.

Wij gaan ervan uit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

P.M. Bergkamp E. Post

Deze beslissing is namens Gedeputeerde Staten genomen door het lid van het college dat met dit onderwerp is belast.

3 bijlagen:

- Uitleg begrippen
- Brief Gedeputeerde Staten aan bestuur Streekfonds Texel
- WKW beschrijvingen 'Laag Holland' (digitaal aangeleverd bij de griffie)

Bijlage 'uitleg begrippen' bij de brief aan PS t.b.v. wijzigingsvoorstel artikel 5c PRV

Uitleg begrippen

In het gemeentelijke bestemmingsplan wordt geregeld welke functies en welke bebouwing op een locatie zijn toegestaan. Onder bebouwing worden niet alleen gebouwen begrepen, maar ook overige bouwwerken bijvoorbeeld de erfafscheidingen en de overkappingen.
De PRV bevat instructieregels die gemeenten in acht moeten nemen bij het vaststellen van bestemmingsplannen. De PRV werkt dus indirect (via het bestemmingsplan) door in gebruiks- en bouwmogelijkheden van grondeigenaren. Gemeenteraden hebben beleidsvrijheid bij het vaststellen van bestemmingsplannen, die wordt ingekaderd door het algemene kader van 'een goede ruimtelijke ordening' en door instructieregels van Rijk (Bro) en provincie (PRV). Bestemmingsplannen bestaan uit een plankaart (of verbeelding) met vlakken en aanduidingen en planregels die de betekenis van die vlakken en aanduidingen regelen.

In de voorgestelde artikelen 5c en 17 worden de termen bouwvlak, bouwblok, bestemmingsvlak en bouwperceel gebruikt. Deze termen worden hieronder toegelicht.

Een **bouwvlak** en een **bestemmingsvlak** zijn beide vlakken die zijn vastgelegd in bestemmingsplannen. Voor de begrenzing van deze vlakken is de plankaart/verbeelding leidend.

Een **bouwvlak** regelt waar welke bebouwing mag worden gebouwd.

Een **bestemmingsvlak** regelt de toegelaten functies (de bestemming). Bijvoorbeeld "Wonen" of "Agrarisch". Wat er exact mag, is geregeld in de planregels.

In de PRV wordt ook de term **bouwblok** gebruikt. Dit is een stedenbouwkundige term en is in wezen een driedimensionaal bouwvlak (een bouwvlak is daarmee de projectie van een bouwblok op de verbeelding/plankaart, zie ook art.2 PRV).

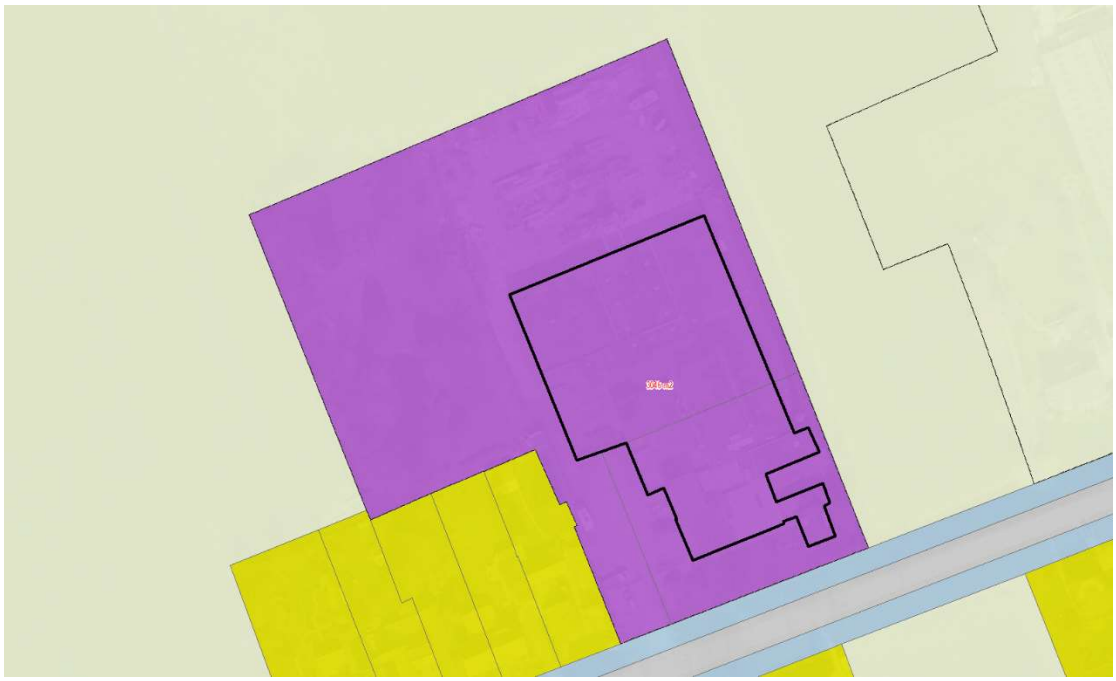
Een **bouwperceel** is een aaneengesloten stuk grond waarop zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten. De begrenzing van een bouwperceel is niet juridisch op de plankaart/verbeelding van een bestemmingsplan vastgelegd. Niet de juridische situatie, maar de feitelijke situatie is leidend. De begrenzing van een bouwperceel kan door wijziging van de feitelijke situatie wijzigen, zonder dat het bestemmingsplan wijzigt. Een voorbeeld hiervan is de aankoop van gronden waardoor deze bij een ander bouwperceel gaan behoren. Bouwpercelen worden in bestemmingsplannen vaak gebruikt om de totale omvang van de bebouwing te regelen. Een bebouwingspercentage wordt standaard berekend over het bouwperceel. Door dit percentage niet te berekenen over het bouwvlak of het bestemmingsvlak, is het bestemmingsplan flexibeler.

Samengevat

Een **bouwvlak** (of een **bouwblok**) regelt waar bebouwing mag komen. Een **bestemmingsvlak** regelt het gebruik. Beide staan aangegeven op de verbeelding/plankaart. Een **bouwperceel** regelt de omvang van de bebouwing. Een bouwperceel staat niet op verbeelding/plankaart.

Een voorbeeld van de toepassing van deze begrippen op een willekeurige locatie:

De huidige situatie (vóór de toepassing van artikel 5c of art. 17 van de PRV).

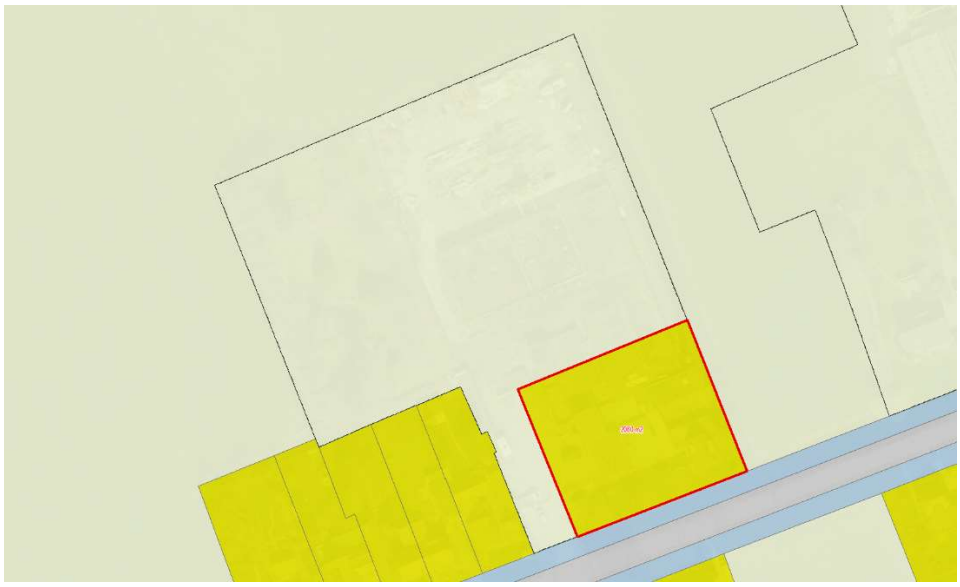

Figuur 1 huidige situatie: paars gekleurde vlak

Op figuur 1 is de huidige situatie te zien. Het paars gekleurde **bestemmingsvlak** (zwart omlijnd) heeft in dit geval bestemming ‘bedrijf’.

Het **bouwperceel** (gehele paars gekleurde perceel) is ongeveer 1.0784 m² groot.

Illustratie na de toepassing van art. 5c/17 PRV

Figuur 2 bestemmingsvlak

Op figuur 2 is (rood omlijnd) te zien dat het **bestemmingsvlak,** bestemming 'Wonen' heeft gekregen, het is geel gekleurd.

Het **bestemmingsvlak** is in dit geval ongeveer 2.080 m² groot. (het moet dus niet groter zijn dan 2.500 m²)

Figuur 3 bouwvlak

Op figuur 3 zijn de **bouwvlakken** te zien, waarin max. 2 woningen worden gebouwd van in dit geval ongeveer 100-150 m^2. In het bestemmingsplan wordt bepaald waar de (hoofd)gebrouwen zullen staan en aan welke voorwaarden moeten voldoen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Bestuur Stichting Streekfonds Texel
De heer M. Uitdehaag
Postbus 200
1790 AE DEN BURG

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
N. Kostelijk
BU/BG

Doorkiesnummer (023) 514 4632
kostelijkn@noord-holland.nl

Verzenddatum

-5 JUNI 2018

Kenmerk
1084200/1084205

Uw kenmerk
-

Betreft: Afspraken bestuurlijk overleg Streekfonds Texel 20 april 2018

Geacht bestuur, geachte voorzitter,

Op 20 april jl. heeft een overleg plaatsgevonden tussen de heer Uitdehaag, voorzitter van uw bestuur en burgemeester van de gemeente Texel, en gedeputeerde Tekin, namens ons college portefeuillehouder voor het streekfonds. Onderwerp van gesprek was de lage rentestand en derhalve geringe opbrengst uit het streekfonds. Tevens is gesproken over het toekomstig beheer en gebruik van de Hoge Berg en de partijen die daarbij als instantie, organisatie, eigenaar, beheerder en/of gebruiker zijn betrokken.

De leensom van € 1,5 miljoen, die de provincie aan de stichting ter beschikking heeft gesteld, is bedoeld voor het beheer van de Hoge Berg, gericht op landschap en natuur. Aanwending van de leensom voor andere doeleinden, zoals projectinvesteringen, is op dit moment niet toegestaan. Immers, hiermee wordt de leensom verkleind en worden de renteopbrengsten (nog) lager. Om deze reden hebben wij recent geen toestemming verleend voor cofinanciering vanuit het streekfonds van een toeristisch-recreatief project op de Hoge Berg.

Dat neemt niet weg dat wij met u constateren dat het streekfonds momenteel niet het resultaat heeft dat bij de instelling ervan beoogd was. Bovendien leven er diverse ideeën over mogelijke toekomstige ontwikkelingen op de Hoge Berg. In het gesprek is geconstateerd dat het belangrijk is dat de verschillende ideeën door middel van gecoördineerde sturing worden samengebracht en verder vorm krijgen. Ook is geconcludeerd dat het primaat voor deze sturing zou kunnen liggen bij de gemeente Texel, uiteraard in nauwe samenwerking met het bestuur van het streekfonds en de diverse partijen op de Hoge Berg. De heer Uitdehaag heeft aangegeven, dat hij de betrokken partijen zal samenroepen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

In het gesprek is verkend onder welke voorwaarden een alternatieve aanwending van de leensom van € 1,5 miljoen - bijvoorbeeld het omzetten van de leensom in een subsidie - voor ons bespreekbaar zou zijn. Gedeputeerde Tekin heeft aangegeven dat hij bereid zou zijn om een voorstel tot alternatieve aanwending aan het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voor te leggen, als hier een goed onderbouwd plan aan ten grondslag ligt. Een dergelijk plan zou in ieder geval aan de volgende voorwaarden moeten voldoen:

- een duurzaam beheerde Hoge Berg, waar natuur, landschap en landbouw met elkaar in balans zijn én een kwaliteitsimpuls krijgen;
- draagvlak bij alle betrokken partijen op de Hoge Berg, inclusief de gemeente Texel;
- het oppervlak van als NNN begrensde gebieden blijft tenminste gelijk, waarbij overigens verplaatsing van de begrenzing en wijziging van de beheertypen zoals aangeduid in het Natuurbeheerplan, bespreekbaar is, mits dit een gunstig ecologisch effect heeft. Daarbij is denkbaar dat er tevens eigendoms- en/of gebruiksruil kan plaatsvinden;
- een toekomstbestendige agrarische bedrijfsvoering, waarbij niet langer - nu, of in de toekomst - aanvullende uitkeringen aan agrarische ondernemers aan de orde zijn. Om hier een goed beeld van te krijgen, zal de provincie na indiening van het plan een onafhankelijk advies inwinnen over de effecten van het plan op de agrarische bedrijfsvoering van ondernemers op de Hoge Berg en verzoeken wij medewerking van de betrokken agrarische ondernemers aan de totstandkoming van dit advies;
- een financiering door de provincie uit de huidige leensom, aangevuld met tenminste 25% cofinanciering door de betrokken partijen;
- financiering van eventuele kosten voor de begeleiding van het proces en/of het schrijven van het plan worden gedragen door de betrokken partijen. De provincie levert hieraan geen financiele bijdrage. Deze kosten kunnen worden beschouwd als cofinanciering, zoals hierboven gevraagd. De provincie stelt desgewenst ambtelijke deskundigheid beschikbaar om mee te denken bij de totstandkoming van het plan.

Wij benadrukken dat de uiteindelijke besluitvorming over eventuele alternatieve aanwending van de leensom, een bevoegdheid van Provinciale Staten is. Immers, Provinciale Staten hebben ook de oorspronkelijke leensom van het streekfonds beschikbaar gesteld.

Provincie Noord-Holland

De gedeputeerde Tekin brengt 15 juni a.s. een werkbezoek aan Texel. Daarbij zal o.a. de problematiek van de Hoge Berg op de agenda staan. Wij vernemen tijdens dit werkbezoek graag of uw bestuur voornemens is een plan zoals hiervoor beschreven, op te stellen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,
namens deze,

dhr. mr. drs. G.M. Biermann,
sectormanager Groen

Deze brief is tevens per e-mail gestuurd aan:

- Gemeente Texel: Don Boot
- De Lieuw: Ineke Hin
- Staatsbosbeheer: Jochem Rikse
- Natuurmonumenten: Eric Menkveld
- LTO Texel: Arnold Langeveld
- LTO Noord in Noord-Holland: Rona Uitentuis
- Stichting Hoge Berg

Bijlage 'uitleg begrippen' bij de brief aan PS t.b.v. wijzigingsvoorstel artikel 5c PRV

Uitleg begrippen

In het gemeentelijke bestemmingsplan wordt geregeld welke functies en welke bebouwing op een locatie zijn toegestaan. Onder bebouwing worden niet alleen gebouwen begrepen, maar ook overige bouwwerken bijvoorbeeld de erfafscheidingen en de overkappingen.
De PRV bevat instructieregels die gemeenten in acht moeten nemen bij het vaststellen van bestemmingsplannen. De PRV werkt dus indirect (via het bestemmingsplan) door in gebruiks- en bouwmogelijkheden van grondeigenaren. Gemeenteraden hebben beleidsvrijheid bij het vaststellen van bestemmingsplannen, die wordt ingekaderd door het algemene kader van 'een goede ruimtelijke ordening' en door instructieregels van Rijk (Bro) en provincie (PRV). Bestemmingsplannen bestaan uit een plankaart (of verbeelding) met vlakken en aanduidingen en planregels die de betekenis van die vlakken en aanduidingen regelen.

In de voorgestelde artikelen 5c en 17 worden de termen bouwvlak, bouwblok, bestemmingsvlak en bouwperceel gebruikt. Deze termen worden hieronder toegelicht.

Een **bouwvlak** en een **bestemmingsvlak** zijn beide vlakken die zijn vastgelegd in bestemmingsplannen. Voor de begrenzing van deze vlakken is de plankaart/verbeelding leidend.

Een **bouwvlak** regelt waar welke bebouwing mag worden gebouwd.

Een **bestemmingsvlak** regelt de toegelaten functies (de bestemming). Bijvoorbeeld "Wonen" of "Agrarisch". Wat er exact mag, is geregeld in de planregels.

In de PRV wordt ook de term **bouwblok** gebruikt. Dit is een stedenbouwkundige term en is in wezen een driedimensionaal bouwvlak (een bouwvlak is daarmee de projectie van een bouwblok op de verbeelding/plankaart, zie ook art.2 PRV).

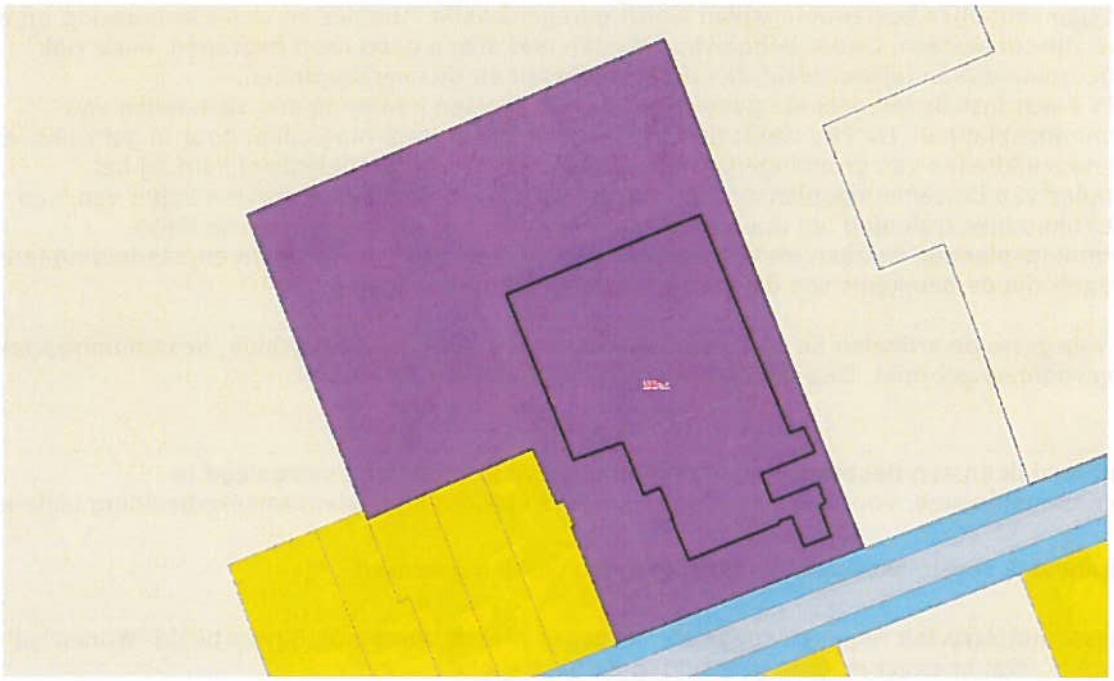
Een **bouwperceel** is een aaneengesloten stuk grond waarop zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten. De begrenzing van een bouwperceel is niet juridisch op de plankaart/verbeelding van een bestemmingsplan vastgelegd. Niet de juridische situatie, maar de feitelijke situatie is leidend. De begrenzing van een bouwperceel kan door wijziging van de feitelijke situatie wijzigen, zonder dat het bestemmingsplan wijzigt. Een voorbeeld hiervan is de aankoop van gronden waardoor deze bij een ander bouwperceel gaan behoren. Bouwpercelen worden in bestemmingsplannen vaak gebruikt om de totale omvang van de bebouwing te regelen. Een bebouwingspercentage wordt standaard berekend over het bouwperceel. Door dit percentage niet te berekenen over het bouwvlak of het bestemmingsvlak, is het bestemmingsplan flexibeler.

Samengevat

Een **bouwvlak** (of een **bouwblok**) regelt waar bebouwing mag komen. Een **bestemmingsvlak** regelt het gebruik. Beide staan aangegeven op de verbeelding/plankaart. Een **bouwperceel** regelt de omvang van de bebouwing. Een bouwperceel staat niet op verbeelding/plankaart.

Een voorbeeld van de toepassing van deze begrippen op een willekeurige locatie:

De huidige situatie (vóór de toepassing van artikel 5c of art. 17 van de PRV).

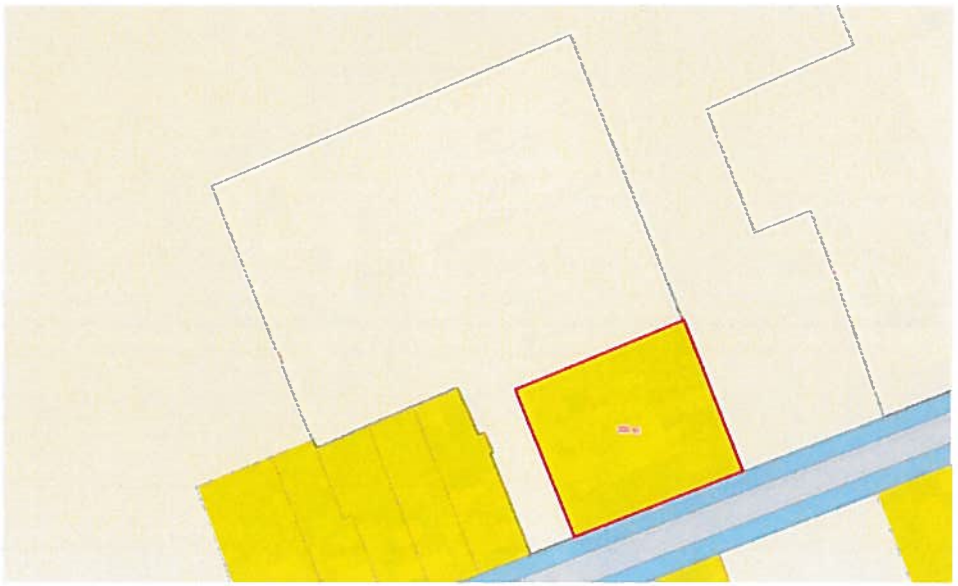

Figuur 1 huidige situatie: paars gekleurde vlak

Op figuur 1 is de huidige situatie te zien. Het paars gekleurde **bestemmingsvlak** (zwart omlijnd) heeft in dit geval bestemming 'bedrijf'.

Het **bouwperceel** (gehele paars gekleurde perceel) is ongeveer 1.0784 m² groot.

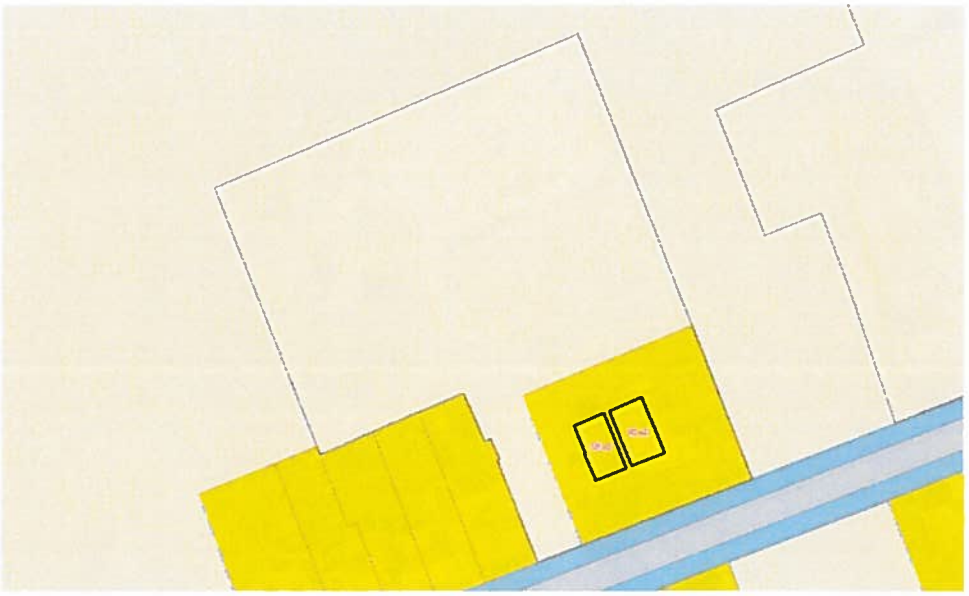
Illustratie na de toepassing van art. 5c/17 PRV

Figuur 2 bestemmingsvlak

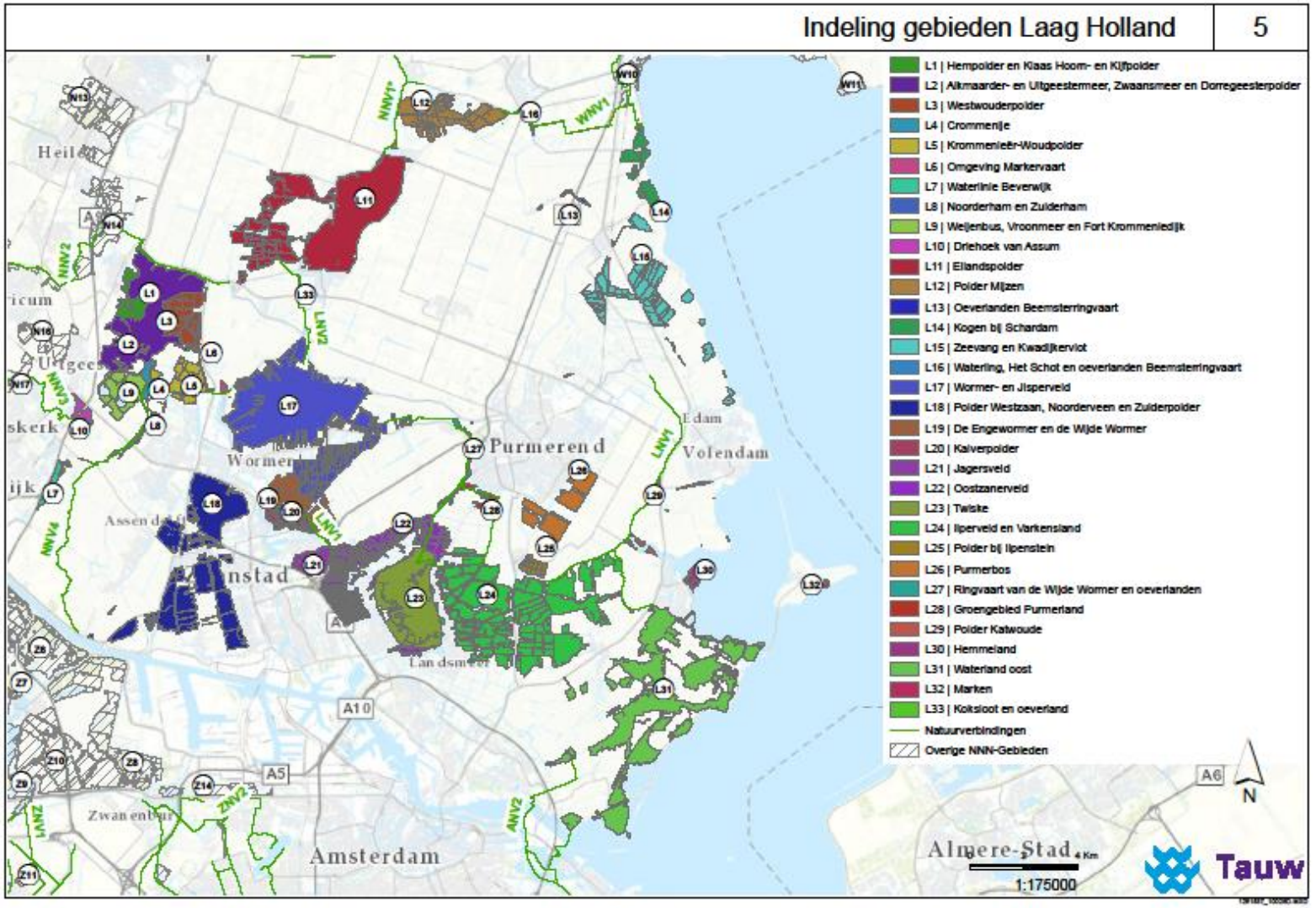
Op figuur 2 is (rood omlijnd) te zien dat het **bestemmingsvlak,** bestemming 'Wonen' heeft gekregen, het is geel gekleurd.

Het **bestemmingsvlak** is in dit geval ongeveer 2.080 m² groot. (het moet dus niet groter zijn dan 2.500 m²)

Figuur 3 bouwvlak

Op figuur 3 zijn de **bouwvlakken** te zien, waarin max. 2 woningen worden gebouwd van in dit geval ongeveer 100-150 m². In het bestemmingsplan wordt bepaald waar de (hoofd)gebrouwen zullen staan en aan welke voorwaarden moeten voldoen.

Indeling gebieden Laag Holland
5
L1 | Hempolder en Klaas Hoorn- en Kiftpolder
L2 | Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder
L3 | Westwouderpolder
L4 | Crommenije
L5 | Krommenieër-Woudpolder
L6 | Omgeving Markervaart
L7 | Waterlinie Beverwijk
L8 | Noorderham en Zuiderham
L9 | Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk
L10 | Driehoek van Assum
L11 | Eilandspolder
L12 | Polder Mijzen
L13 | Oeverlanden Beemsterringvaart
L14 | Kogen bij Schardam
L15 | Zeevang en Kwadijkerviot
L16 | Watering, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart
L17 | Wormer- en Jisperveld
L18 | Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder
L19 | De Engewormer en de Wijde Wormer
L20 | Kalverpolder
L21 | Jagersveld
L22 | Oostzanerveld
L23 | Twiske
L24 | Ilperveld en Varkensland
L25 | Polder bij Ilpenstein
L26 | Purmerbos
L27 | Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden
L28 | Groengebied Purmerland
L29 | Polder Katwoude
L30 | Hemmeland
L31 | Waterland oost
L32 | Marken
L33 | Kokssloot en oeverland
Natuurverbindingen
Overige NNN-Gebieden
Purmerend
Volendam
Amsterdam
Almere-Stad
A10
A5
A6
N
1:175000
Tauw

Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1)

1 Algemene gegevens

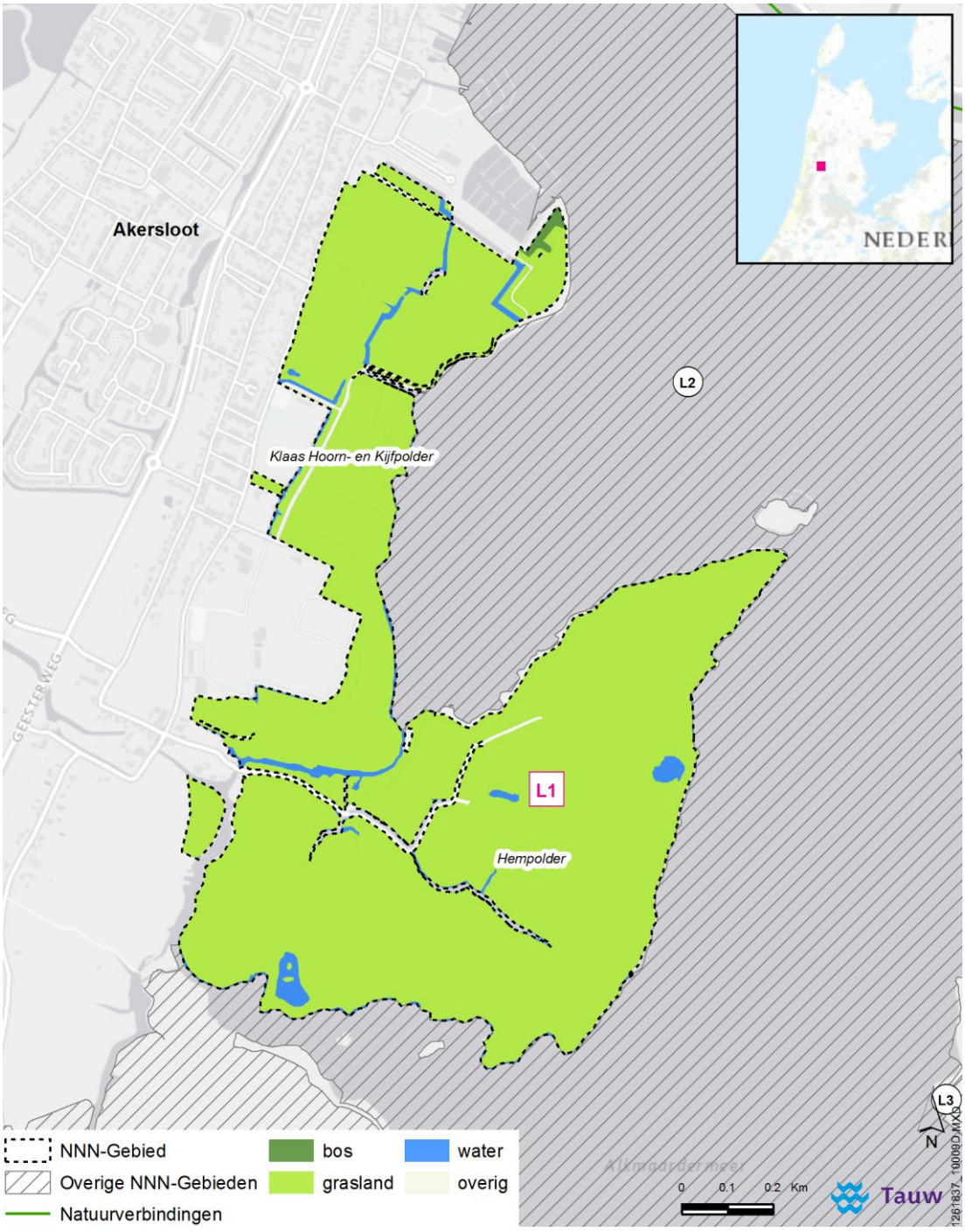
Nummer	L1
Naam gebied	Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oorspronkelijk meer, IJ-verbinding, niet ingepolderd, strandwallen en (overslibde) strandwallen)
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	108 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (deel Klaas Hoorn- en Kijfpolder), Landschap Noord-Holland (deel Klaas Hoorn- en Kijfpolder, Hempolder) en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder is 108 hectare. **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige open polderlandschap en het daarmee verbonden watersysteem. Het NNN-gebied bestaat grofweg uit twee delen: de noordelijk gelegen, langgerekte Klaas Hoorn- en Kijfpolder, en de zuidelijk gelegen Hempolder, die als een schiereiland in het Alkmaardermeer ligt. Beide polders maken deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. In het westen grenzen de polders aan de bebouwing van Akersloot.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich door de directe ligging aan het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), waar ook andere NNN-gebieden omheen liggen, zoals de Dorregeesterpolder (ook L2), Krommenieër Woudpolder (L5) en Omgeving Markervaart (L6). De samenhang met de noordelijker gelegen Eilandspolder (L13) en Limmerpolder (N14) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding van het Noordhollandsch Kanaal (NNV2). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden via het zeegat van Bergen en later het Oer-IJ estuarium in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Chr. bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd, waarbij delen van het klei- en veengebied erodeerden en grote meren ontstonden, waaronder het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De hevige erosie maakte het noodzakelijk om het land te gaan bedijken.

De Hempolder bleef echter buitendijks. Het terugwinnen van land vond plaats vanaf de 17e eeuw door de eerder ontstane meren droog te malen en in te polderen.

Aardkundig monument

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer met hun oeverlanden en omliggende veenpolders (L1, L2 en L3) tonen een landschap zoals dat er in de Middeleeuwen waarschijnlijk ook al heeft uitgezien. Het gebied is aardkundig zeer waardevol en is daarom beschermd als aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer (AM12). De Hempolder is ook onderdeel van dit aardkundig monument. Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen in de Hempolder de aardkundige waarden moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten..

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat uit klei op veen. De dikte van de kalkloze, zware kleilaag varieert tussen 20 en 40 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,80 m NAP en -1,30 m NAP. De polders liggen hiermee lager dan de oude strandwal waarop Akersloot ligt. De poldersloten in de Hempolder hebben een dynamisch peil van -1,35/-1,45 m NAP. In een groot gedeelte van de Hempolder bedraagt de drooglegging tussen 0 en 20 cm. De hoge waterstand in combinatie met de hoge kruidenrijkdom maakt het gebied tot een zeer rijk weidevogelgebied. Een deel van de Klaas Hoorn- en Kijfpolder kent een dynamisch peil van -1,50/-1,60 m NAP. Het andere deel heeft een zomerpeil van -1,40 m en een winterpeil van -1,45 m NAP. De drooglegging in de Klaas Hoorn- en Kijfpolder varieert tussen 40 cm en 1 meter. Het water in de poldersloten is licht brak. De waterkwaliteit is matig.

De Klaas Hoorn- en Kijfpolder bestaat voornamelijk uit grasland met aan de zuidkant een zone

met rietveld, ruigte en moeras. Nabij de haven ligt een bosperceel. Vrijwel de gehele Hempolder bestaat uit grasland, met langs de oevers rietlanden en moerasruigte. Met name in de Hempolder polder is het oorspronkelijk, kleinschalige verkavelingspatroon nog goed zichtbaar. Alle percelen zijn over land bereikbaar waardoor het geen typische vaarpolders zijn. Beide polders zijn relatief klein. Het open karakter wordt veroorzaakt door de ruimtelijke ligging aan het Alkmaardermeer. Aan de westkant wordt de openheid verstoord door de A9, bebouwingslinten en boerderijen. Kenmerkend voor de polders zijn het dichte, onregelmatige netwerk van sloten en de dijken en enkele beplantingen die het open landschap begrenzen. De relatieve rust, donkerte en stilte in met name de Hempolder zijn belangrijke voorwaarden voor een geschikt weidevogelgebied.

Huidig gebruik

Een groot deel van de graslanden wordt beheerd/verpacht conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde weidevogeldoelstellingen, variërend van nestbescherming tot percelen met uitgesteld maaibeheer en een aangepaste mestgift. Landschap Noord-Holland streeft op de grootste oppervlakte van haar eigendom een weidevogeldoelstelling na voornamelijk gericht op kemphanen (Hempolder) en grutto's. Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, bieden de polders mogelijkheden voor extensieve recreatie. Door de Klaas Hoorn- en Kijfpolder lopen enkele wandel- en fietspaden. Het fietspad is onderdeel van de populaire pontjesroute dat door ongeveer 42.000 fietsers per jaar gebruikt wordt. Nabij de jachthaven zijn enkele recreatieve voorzieningen aanwezig zoals een dagrecreatieterrein van ruim twee hectare voorzien van officiële zwemlocatie, toiletvoorziening, 26 vrije passantenplaatsen voor recreatievaartuigen en een ruime parkeerplaats voor circa 100 auto's. Midden in de Hempolder is een vogelkijkhut aanwezig bij een grote poel, bereikbaar via een verharde weg. Honden dienen aangelijnd te zijn en delen van de polders zijn gedurende het broedseizoen niet toegankelijk. Op intensieve speelweiden mogen honden in de periode van 1 oktober tot 1 april loslopen. Het rustgebied in de Klaas Hoorn- en Kijfpolder is afgesloten van 1 november tot 15 juni.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en water- en verlandingsvegetaties

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en water- en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn van groot belang voor **watervogels** en **weidevogels** en in mindere mate voor **moeras- en rietvogels**. De polders bestaan vrijwel geheel uit grasland, aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, met een netwerk aan sloten (**N04.02 Zoete plas**). Met name in de Hempolder zijn op een beperkte oppervlakte zeer grote aantallen weidevogels aanwezig. De huidige broedvogeldichtheid van weidevogels is in beide polders meer dan 100 broedparen per 100 hectare. De meeste weidevogels concentreren zich in de nattere delen van de polders. Talrijke broedvogels zijn kievit, tureluur, grutto, scholekster en graspieper. Ook veldleeuwerik, kluut en diverse eenden, waaronder slobeend, krakeend en kuifeend komen voor in de polders. Ten minste tot 2009 is jaarlijks de kritische en schaarse kemphaan als broedvogel waargenomen in de Hempolder. Door de hoge waterstand in de Hempolder ontstaan er waterpoelen, wat de polders ook aantrekkelijk maakt als rust- en foerageergebied voor grote aantallen ganzen, eenden en steltlopers. De Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn tot slot van belang als foerageergebied voor vogels die op de meren rusten, waaronder de smient. Langs de oevers zijn zones met rietland, ruigte en moeras aanwezig (**N05.01 Moeras**, **N05.02 Gemaaid rietland**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**). De rietkragen bieden leefgebied aan **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis**. Vleermuizen, waaronder ruige dwergvleermuis, gebruiken de rietlanden als foerageergebied. Daarnaast zijn in het gebied enkele smalle stroken grasland aangewezen als **Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02)**. De diversiteit aan bloemrijke planten trekt vlinders en andere insecten aan, zoals

argusvlinder. De kleine oppervlakte bos/struweel bij de haven heeft geen bijzondere natuurbetekenis anders dan dat het een visuele afscherming van de haven is.

Potentiële natuurwaarden

De waarde van het gebied voor weidevogels, waaronder de kemphaan, kan behouden en vergroot worden door de verdere extensivering van het agrarisch beheer, waarbij een stabiel hoog grondwaterpeil, een diversiteit in maaidata en een variatie in beheervormen belangrijke randvoorwaarden zijn. Het creëren van meer plas/dras situaties komt ten goede aan wintergasten en steltlopers. De oeverzones en natte rietlanden bieden kansen voor verdere ontwikkeling van jonge (natte) verlandingsvegetaties en uitbreiding van leefgebied van waterspitsmuis, noordse woelmuis en **otter**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en water- en verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden van de graslanden en moeraszones zijn relatief eenvoudig en snel te vervangen (<25 jaar). De zones met veenmosrietland en moeras vragen een langere vervangingsperiode (<50 jaar). Door de ligging in een oude polder met historisch landschapspatroon moet echter worden uitgegaan van een nauwelijks vervangbare situatie. Om deze situatie te beschermen is een deel van dit gebied (de Hempolder) onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer Overigens is ook het rijke bodemleven van oude graslanden niet eenvoudig vervangbaar.

Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder (L2)

1 Algemene gegevens

Nummer	L2
Naam gebied	Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oorspronkelijk meer, IJ-verbinding, niet ingepolderd, meer-en kreekrestanten, strandwallen en (overslibde) strandwallen, oeverlanden en vlietland)
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	695 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Landschap Noord-Holland, particulieren

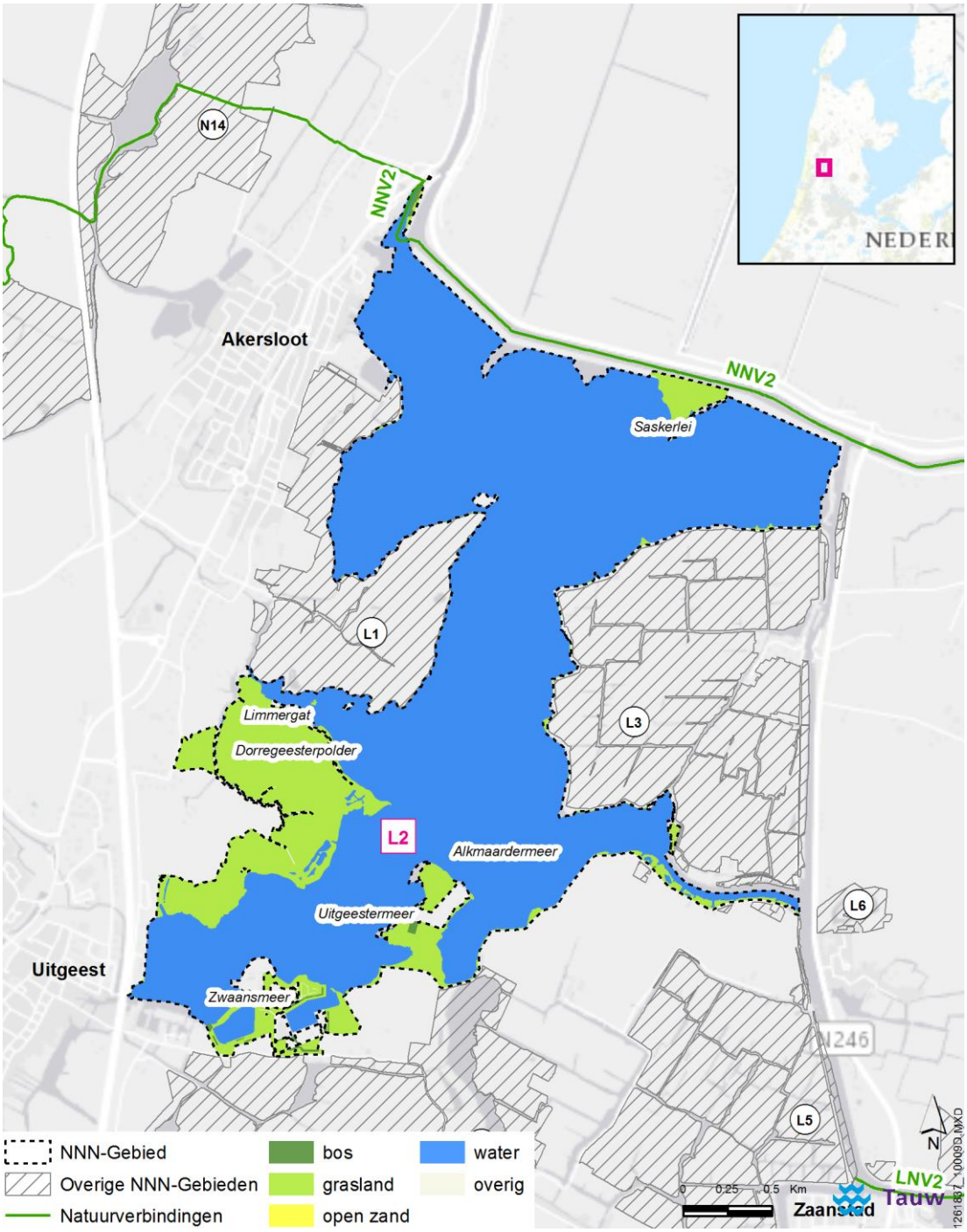
2

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder is bijna 700 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige merengebied met omliggend open polderlandschap en samenhangend watersysteem. Het gebied maakt deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich door de directe begrenzing aan andere NNN-gebieden, waaronder Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1), Westwouderpolder (L3), Crommenije (L4), Krommenieër Woudpolder (L5), Omgeving Markervaart (L6) en Weijenbus en Vroonmeer (L9). De samenhang met de noordelijker gelegen Eilandspolder (L11) en Limmerpolder (N14) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding van het Noordhollandsch Kanaal (NNV2). De samenhang met oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17) komt tot stand via een natte natuurverbinding (LNV4). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden in de omgeving, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Christus bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Christus en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd. Door golfslag onder invloed van westenwinden breidde de zeegeul zich uit en ontstond het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De hevige erosie maakte het noodzakelijk om het land te gaan bedijken. De Dorregeesterpolder bleef echter buitendijks. Het terugwinnen van land vond plaats vanaf de 17e eeuw door de eerder ontstane meren droog te malen en in te polderen. De Dorregeesterpolder is bedijkt in de 17de eeuw, het Dielofsmeer is bedijkt in de 15de eeuw en ligt nu als een polder binnen de Dorregeesterpolder

Aardkundig monument

Het Alkmaardermeer en het Uitgeestermeer met hun oeverlanden en omliggende veenpolders (L1, L2 en L3) tonen een landschap zoals dat er in de Middeleeuwen waarschijnlijk ook al heeft uitgezien. Natuurlijke meren zoals deze zijn zeldzaam, zeker in combinatie met de verschillende gave verschijnselen. Dit maakt het gebied aardkundig zeer waardevol. Om deze waarden te beschermen zijn het Alkmaardermeer, het Uitgeestermeer en een deel van de Dorregeesterpolder onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermer (AM12). Dit betekent dat bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden van dit gebied bij de afweging moeten worden meegenomen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de Dorregeesterpolder bestaat uit klei en kalkrijke eerdgrond. In de Dorregeestpolder is de drooglegging op de meeste plekken groter dan 60 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,50 m NAP en -1,20 m NAP. De polder ligt hiermee op ongeveer dezelfde hoogte als de andere polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De Dorregeesterpolder ligt lager dan de aanliggende moeraszones buiten de kade (maaiveldhoogte tussen -0,1 en 1,2 m NAP).

Het Alkmaarder- Uitgeestermeermeer en de Stierop hebben een vast peil van -0,50 m NAP. Het meer is gemiddeld 1,75 meter diep (de vaargeul richting Uitgeest is 2,50 meter diep en de beroepsvaargeul 3,40 meter.). Ten zuiden van de Dorregeesterpolder en Stierop gaat het Alkmaardermeer over in het Uitgeestermeer. Dit deel is wat ondieper dan het Alkmaardermeer. De Buiten-Crommenije is het deel ten oosten van de landtong aan de zuidkant van het meer. Het meer wordt voornamelijk gevoed door zoet water vanuit het IJsselmeer, dat via het Noordhollandsch kanaal aan de oostzijde het meer in stroomt. De waterkwaliteit is niet over het gehele meer gelijk. Doordat de verversing voornamelijk uit de noordoosthoek komt, is het water van het Alkmaardermeer helderder (doorzicht 130 cm) dan in de zuidhoek van het Uitgeestermeer (doorzicht 85 cm). Er zijn inmiddels aanzienlijke hoeveelheden waterplanten aanwezig. Naast bronmos, gekruld fonteinkruid en grof- of gedoornd hoornblad ontwikkelt zich een grote hoeveelheid van de invasieve exoot smalle waterpest die voor zeer veel overlast zorgt voor de

recreatievaart en (beroeps)visserij. De nutriëntenconcentraties zijn vrij hoog, wat soms algenbloei veroorzaakt. Een aantal zandwinputten in het meer is dieper dan 20 meter. Hier komt brak kwelwater naar boven. Een groot gedeelte van de oeverzone bestaat uit grazige dijktaluds. De omliggende polders zijn beschermd met een kade. Ook zijn er delen met basaltblokken. In de buitendijkse oeverzones bevinden zich rietvelden, ruigten en moerassen met verlandingsvegetaties voor. Aan de noordkant van het meer ligt Saskerlei, een veenschiereilandje verbonden aan de Saskerleidam. Saskerlei is een dynamische, geïsoleerde moeraszone op -0,3 m NAP. Doordat het veen op de voormalige zeekleizeebodem ligt, vindt er nalevering van brak/zout water plaats. De landtong in het zuiden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer bestaat uit moerasruigte en rietland, met een maaiveldhoogte tussen -0,1 en -0,5 m NAP. Zwaansmeer, het zuidelijke deel van het gebied, is vooral ingericht als recreatiegebied. De maaiveldhoogte van Zwaansmeer varieert tussen -0,7 en 1,5 m onder NAP.

Aan de westkant, de noordoostkant en in Zwaansmeer wordt de openheid beperkt en de rust verstoord door de aanwezigheid van de A9, bebouwing en recreatieve voorzieningen. In de rest van het polder- en merengebied is het relatief rustig, donker en stil. Het Uitgeestermeer ligt binnen de Schipholcontour. De overlast van vliegtuigen kan hier aanzienlijk zijn.

Huidig gebruik

Dankzij de kleibodems en de lagere grondwaterstanden kent de Dorregeesterpolder van oudsher een intensiever landbouwkundig gebruik dan bijvoorbeeld de Klaas Hoorn- en Kijfpolder en Hempolder. Een deel van de graslanden van de Dorregeesterpolder wordt beheerd/verpacht conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde weidevogeldoelstellingen. Ook worden meerdere graslanden nog intensief gebruikt. Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, biedt de Dorregeesterpolder de mogelijkheid tot extensieve recreatie. Er zijn enkele vogelobservatiepunten aanwezig. Delen van de wandelpaden zijn gedurende het broedseizoen afgesloten.

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer wordt intensief gebruikt door watersportactiviteiten, zoals zwemmen, zeilen en kanoën. Langs de oevers zijn hier faciliteiten voor, zoals aanlegsteigers, botenhellingen en jachthavens. In de noordoosthoek, bij het Saskerlei, is een snelvaartzone aangewezen, De Deilings. In het Limmergat ligt het recreatie-eiland de Pannekoek. Ten noorden van de Hempolder ligt het Starteiland Alkmaardermeer, eigendom van de Zaanse Zeilvereniging. Verder loopt de alternatieve staande-mastroute van Zaandam naar Den Helder, via Stierop over het Alkmaardermeer. Saskerlei is ontoegankelijk voor publiek. Zwaansmeer biedt diverse recreatieve voorzieningen, waaronder een jachthaven, een camping en een afgesloten zwemplas met strand, speel- en ligweide.

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is onderdeel van de beroepsvaartverbinding tussen de Zaanstreek en Den Helder. Door de beroepsvaart is er een aanzienlijke invloed door met name de grotere schepen die veel zuiging veroorzaken en daarmee de kwetsbare en botanisch interessante oeverzones beschadigen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Groot open water met verlandingsvegetaties
- Open kleipolder met extensieve graslanden voor weidevogels

- Parkachtig en waterrijk landschap met recreatief gebruik
-

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Groot open water met verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

Het grootste gedeelte van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en Zwaansmeer bestaat uit open water (**N04.02 Zoete plas**). In het meer, met name in de ondiepe delen, leeft een grote diversiteit aan **vissen**, waaronder bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad, kolblei en pos. In de zandwinputten van de meren zitten veel snoekbaarzen. Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is buiten het zomerse recreatieseizoen een belangrijk rust- en foerageergebied voor **watervogels**, waaronder eenden, ganzen, zwanen, steltlopers en meeuwen. Het Limmergat is specifiek van grote betekenis voor smienten, hier verblijven jaarlijks 5000-10000 exemplaren.

De buitendijkse oeverstrook van enkele tientallen meters bestaat uit ondiepe zones met kruidenrijk rietland, (soortenarm) pionierrietland, moerasruigte, veenmosrietland en enkele bosschages, aangewezen als **N05.01 Moeras** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. Deze zones behoren tot het leefgebied van de **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis** en bieden broedgelegenheid aan **moeras- en rietvogels**, waaronder bruine kiekendief, roerdomp, snor en baardman. Specifiek het Saskerlei, aangewezen als **Moeras** (**N05.01**), kent bijzondere natuurwaarden, gerelateerd aan de unieke abiotische omstandigheden (brakke nalevering). Door verschillende oorzaken (golfslag, vraat door ganzen en rietkevertjes aan de rietvegetatie etc.) is de oorspronkelijk iets hogere rand rondom het Saskerlei verdwenen. Hierdoor stroomt continue zoet water de rietvegetatie binnen, waar deze in het verleden vooral werd gevoed door regenwater. De instroom van veel zoet water doet de brakke nalevering vanuit het zilte zeeklei en daarmee de unieke abiotische omstandigheden teniet, waardoor de natuurwaarde in hoog tempo verdwijnt.

Potentiële natuurwaarden

Met natuurlijk peilbeheer, verbetering van de waterkwaliteit, uitbreiding van jonge verlanding en het tegengaan van erosie kan de natuurkwaliteit verder toenemen. Verdere ontwikkeling van water- en oeverplanten in ondiepere (oever)zones biedt potentie aan moeras- en watergebonden natuurwaarden zoals de **otter**.

Kernkwaliteit: Open kleipolder met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Naast een brede moeraszone aan de zuidkant (zie vorige kernkwaliteit), bestaat de Dorregeesterpolder uit een open polderlandschap met buitendijkse graslanden. Delen ervan zijn aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Deze zijn in de huidige is situatie van enig belang voor **weidevogels**, waaronder grutto, kievit, scholekster, tureluur en krakeend. De aantallen zijn de afgelopen jaren sterk teruggelopen, mede door het verjagen van ganzen met laserapparatuur. De weidevogeldichtheden in 2013 betreffen >60 broedparen per 100 hectare in het centrale deel, en <15 broedparen per 100 hectare langs de randen.

Potentiële natuurwaarden

De waarde van het gebied voor weidevogels kan hersteld worden door verbetering van de beheermozaïeken (later maaien), verhoging van de grondwaterstand en het tegengaan van predatie. Verdere extensivering en variatie in maaidata, beweiding en plasdras-zones kan het leefgebied voor weidevogels verder verbeteren.

Kernkwaliteit: Parkachtig en waterrijk landschap met recreatief medegebruik

Actuele natuurwaarden

In Zwaansmeer is buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen (jachthaven, camping, zwemplas, ligweides) sprake van een kleinschalige afwisseling van bosschages, bomenrijen en opener terrein waar recreatief medegebruik plaatsvindt. Het natte rietland ten oosten van de haven wordt gebruikt door **moeras- en rietvogels**. Ook groeien hier enkele plantensoorten van brakke omstandigheden. Verder is er actueel nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Door extensief beheer van de open terreinen en door te zorgen voor geleidelijke overgangen naar de bosschages, kunnen gevarieerde, bloemrijke graslanden en zoom-mantelvegetaties ontstaan, die bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde. Door consequent beheer van het perceel met nat rietland, kan de waarde van het perceel als leefgebied voor moeras- en rietgebonden soorten toenemen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verlandingsmoeras	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Groot open water met verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Open kleipolder met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Parkachtig en waterrijk landschap met recreatief medegebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De bosschages, graslanden en moeraszones (met uitzondering van de veenmosrietlanden) zijn in theorie op enige termijn vervangbaar (bos <50 jaar, gras <10, moeras <25 jaar). Echter, het open water en de oeverzones met verlandingsvegetaties zijn vanwege de ontstaansgeschiedenis, de oppervlakte en de samenhang met omliggende graslandpolders niet of nauwelijks vervangbaar. Om deze onvervangbare verschijnselen te beschermen is dit gebied onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer.

Westwouderpolder (L3)

1 Algemene gegevens

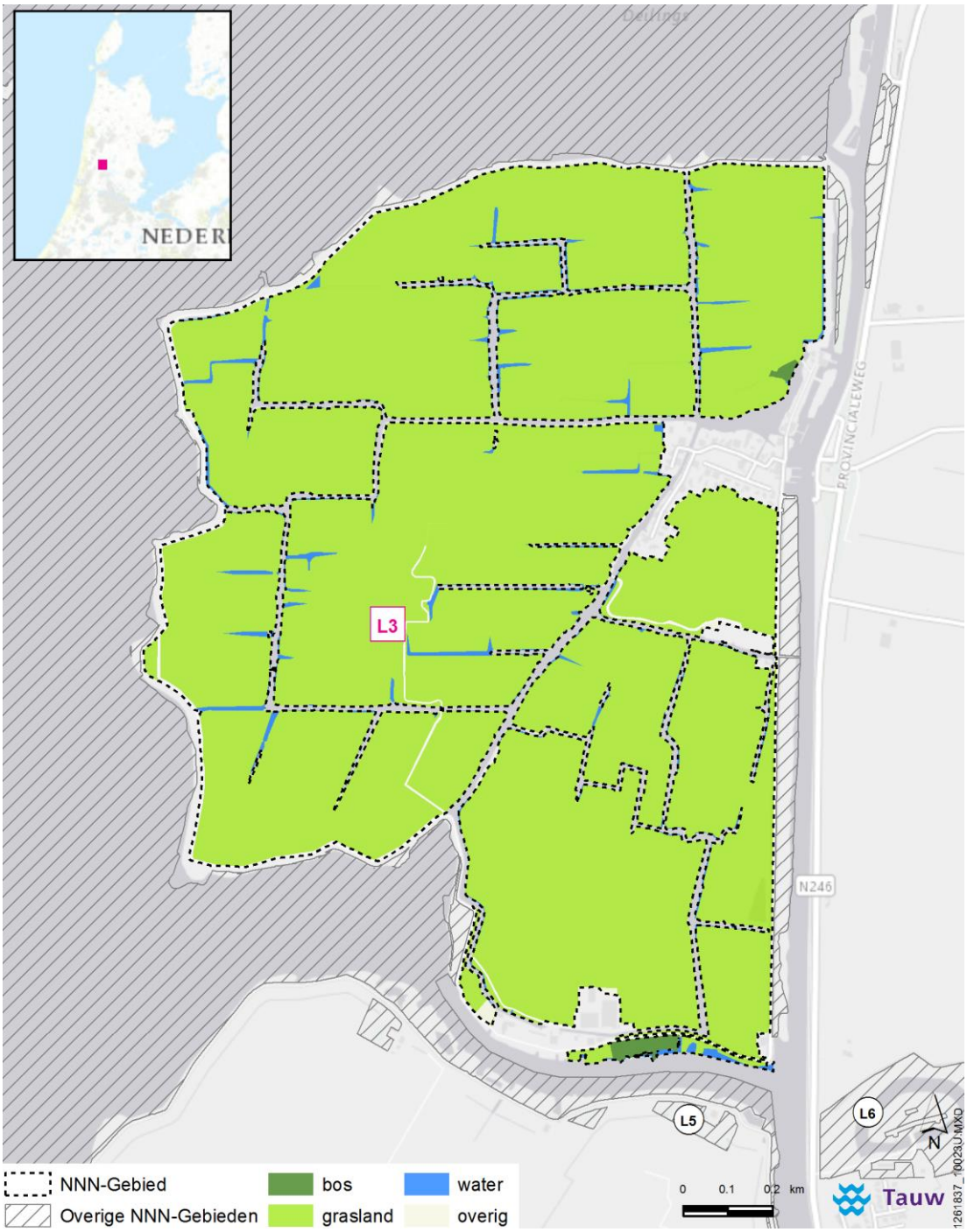
Nummer	L3
Naam gebied	Westwouderpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Castricum
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (oorspronkelijk meer, IJ-verbinding, niet ingepolderd)
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	205 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer, particulier (agrariër)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Westwouderpolder is 205 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige uitgestrekte en open polderlandschap, met een samenhangend watersysteem, grenzend aan groot open water. De gehele polder maakt deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich door de directe ligging aan het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), waar ook andere NNN-gebieden omheen liggen, zoals de Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder (L1), Krommenieër Woudpolder (L5) en Omgeving Markervaart (L6). De samenhang met oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding door een deel van de Zaan (LNV4). De samenhang met de noordelijker gelegen Eilandspolder (L13) en Limmerpolder (N14) komt tot stand via de Markervaart en de natte natuurverbinding van het Noordhollandsch Kanaal (NNV2). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Westwouderpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Westwouderpolder bestaat uit een **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van

getijdewerking. Rond 3000 voor Christus bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Christus en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd, en is op de Westwouderpolder klei afgezet. In de 17e eeuw werd de polder bedijkt en werd ook de Markervaart gegraven.

Aardkundig monument

Het Alkmaardermeer en het Uitgeestermeer met hun oeverlanden en omliggende veenpolders (L1, L2 en L3) tonen een landschap zoals dat er in de Middeleeuwen waarschijnlijk ook al heeft uitgezien. Het gebied is aardkundig zeer waardevol en is daarom beschermd als aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer (AM12). De Westwouderpolder is ook onderdeel van dit aardkundig monument. Dit betekent dat hier bij potentiële natuurontwikkelingen de aardkundige waarden moeten worden meegenomen. Hierbij moet ernaar worden gestreefd het aardkundig monument niet aan te tasten.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat uit venige klei op veen. De kleilaag varieert tussen 30 en 45 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,80 m NAP en -1,20 m NAP. De polder ligt hiermee op ongeveer dezelfde hoogte als de omliggende gebieden. De poldersloten hebben een vrijwel gefixeerd peil van 1,43 meter onder NAP, met onderbemaling ten zuiden van de Woude. De drooglegging in de polder is relatief groot, waardoor de weilanden vrijwel niet onder water staan. De poldersloten kennen een redelijk goed ontwikkelde watervegetatie, kenmerkend voor zoet, voedselrijk water. Op enkele plekken groeien er nog brakwatervegetaties in de oeverzones, als restant van de eerdere brakke invloed. Op de overgang van grasland naar sloten komen verspreid verlandingsvegetaties voor. Jonge verlanding wordt slechts sporadisch aangetroffen.

De Westwouderpolder ligt als een eiland aan de oostzijde van het Alkmaardermeer. De polder is nauwelijks herverkaveld en daardoor kleinschalig ingericht. Enkele percelen liggen bol of hebben veel intern reliëf. De polder kent een open en uitgestrekt karakter en heeft een grote cultuurhistorische waarde. Opgaande beplanting is beperkt tot de boerenerven en enkele bosschages langs de Markervaart en de Stierop. Kenmerkend zijn het dichte netwerk van sloten en de dijken en het dorp De Woude die het open landschap begrenzen. De relatieve rust, donkerte en stilte zijn belangrijke voorwaarden voor een geschikt weidevogelgebied. Alle percelen zijn over land bereikbaar waardoor het geen typische vaarpolder is.

Huidig gebruik

De weidevogelgraslanden in de Westwouderpolder worden beheerd conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen. Het grootste deel van de graslanden wordt beheerd als hooiland met nabeweiding. Rond de Woude zijn er zijn nog enkele intensieve graslanden aanwezig die bemest en begraasd worden. Bemesting vindt bij voorkeur met ruige mest plaats, maar door gebrek hieraan wordt ook met drijfmest gewerkt. De meest extensieve graslanden liggen verder van de bebouwing af. Rondom het eiland wordt in de zomermaanden veel gevaren. Een snelvaarstrook ligt ten noorden van de polder.

Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, biedt de polder geringe mogelijkheden voor extensieve recreatie (wandelen, fietsen, schaatsen en vissen). In de polder is enkel een (wandel)pad aanwezig op de dijk langs het Alkmaardermeer. Andere paden of wegen zijn in de polder alleen in het dorp De Woude aanwezig. De polder met daarop het dorp de Woude is enkel per pont te bereiken.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Westwouderpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De extensieve graslanden van de Westwouderpolder zijn van belang voor **watervogels** en **weidevogels**. Vrijwel de gehele polder bestaat uit grasland, aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. De hoge dichtheden aan weidevogels concentreren zich in de meer vochtige delen met een hoge kruidenrijkdom en een hoge mate aan structuur. Relatief talrijk zijn grutto, tureluur, eenden en ganzen, en daarnaast broeden ook kievit en veldleeuwerik in het gebied. De huidige broedvogeldichtheid van weidevogels is meer dan 100 broedparen per 100 hectare. Verspreid liggen er ook enkele inundatiegraslanden. Ook zeldzame soorten zoals de kemphaan zijn hier foeragerend en incidenteel broedend waargenomen. De poldersloten kennen een redelijk goed ontwikkelde watervegetatie, kenmerkend voor zoet, voedselrijk water.

Kruidenrijk rietland, veenmosrietland en moerasruigte (**N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N05.01 Moeras**) groeit in smalle verlandingsstroken langs de graslandpercelen en aan de oevers van het Alkmaardermeer en de Stierop. Hier broeden **moeras- en rietvogels**, waaronder bruine kiekendief, en komen de **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis** voor. Bijzonder zijn de restanten van brakke rietruigte, met zilte indicatoren als echte heemst. Lokaal groeit er struweel van zwarte appelbes, dat zich ontwikkelt in verzuurd en weinig gemaaid veenmosrietland.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen in de verdere extensivering van het agrarisch beheer, waarin een hoog oppervlaktewaterpeil in de winter dat beperkt uitzakt in het voorjaar, variatie in maaidata en lagere beweidingsdichtheden cruciale factoren zijn. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland. De voedselrijke, productieve graslanden bieden potentie voor onder meer pleisterende ganzen en eenden in de winterperiode (**N13.02 Wintergastenweide**). Bij goed peilbeheer en verbetering van de waterkwaliteit, hebben de oeverzones potentie voor (verdere) ontwikkeling naar veenmosrietland en moeras. Zowel de open wateren als aangrenzende moerasvegetaties zijn, behalve voor de noordse woelmuis en waterspitsmuis, ook geschikt voor **otter**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden van de graslanden en moeraszones zijn relatief eenvoudig en snel te vervangen (<25 jaar). De zones met veenmosrietland en moeras vragen een langere vervangingsperiode (<50 jaar). Door de ligging in een oude polder met historisch landschapspatroon moet echter worden uitgegaan van een nauwelijks vervangbare situatie. De Westwouderpolder is daarom onderdeel van het aardkundig monument Alkmaardermeer en Uitgeestermeer. Overigens is ook het rijke bodemleven van oude graslanden niet eenvoudig vervangbaar.

Crommenije (L4)

1 Algemene gegevens

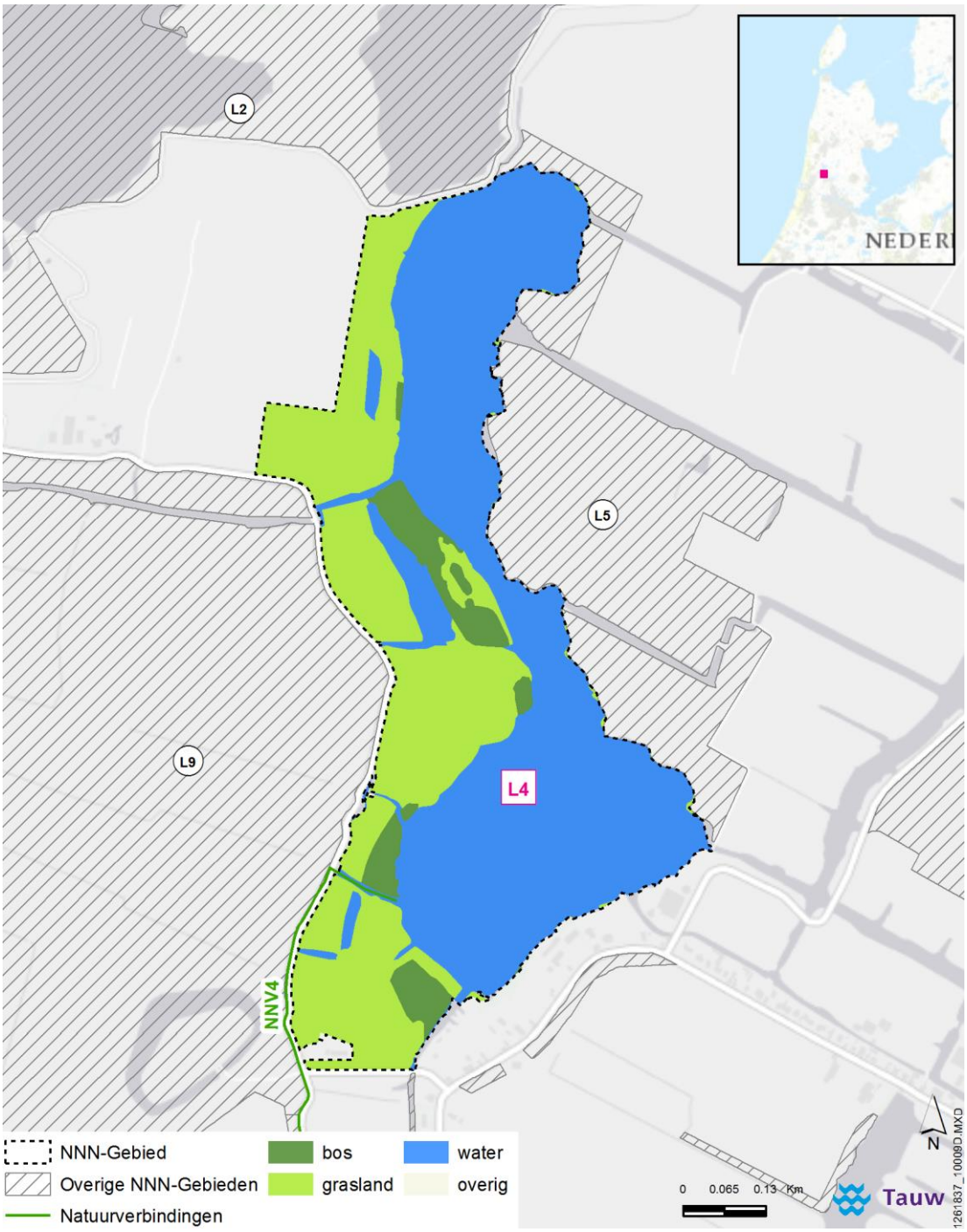
Nummer	L4
Naam gebied	Crommenije
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur en extensieve recreatie
Oppervlakte NNN	48 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Crommenije (L4) is 48 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de aanwezige natte natuur, in de vorm van het water van de Crommenije, met aangrenzend aan de westzijde moeras, grasland en bospercelen.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich in de directe verbinding met andere NNN-gebieden, waaronder Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), Krommenieër-Woudpolder (L5), Noorderham en Zuiderham (L8) en Wijenbus en Vroonmeer (L9). De samenhang wordt versterkt door de natuurverbinding (NNV4) die Crommenije, via Noorder- en Zuiderham en een reeks dijklichamen, verbindt met de Waterlinie Beverwijk (L7) en het Noordzeekanaal. Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Crommenije en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Crommenije is gelegen op de grens van het **oude zeekleilandschap** en het **veenpolderlandschap** van Laag-Holland (fysische-geografische regio's: zeekleigebied en laagveengebied). Het water is een overblijfsel van het voormalige Oer-IJ, de noordelijke vertakking van de uitmonding van de Rijn in de Noordzee. Rond het begin van de jaartelling sloot de kust zich, waardoor het oorspronkelijke estuarium grotendeels ging verlanden en het water zoet werd. Het IJ en het Cromme IJe (waar het huidige Crommenije deel van uitmaakt) werden gevormd. Er ontstond een waardveenpakket, dat via veenstromen afwaterde op het IJ. Tussen 1150 en 1300 werd de Crommenije vastgelegd en werden de eerste bedijkingen aangelegd, waarna door verlanding en de daarop volgende ontginning de huidige vorm van de wateren ontstond. Later is ook aan de noordzijde van de Crommenije een dam aangelegd, waarmee de open verbinding met het Alkmaardermeer afgesloten werd. Het gebied is onderdeel van het voormalig inundatiegebied van de Stelling van Amsterdam.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit klei op veen. In de oeverlanden is door verlanding veen ontstaan. De droge delen liggen op ongeveer 1 meter onder NAP. Het gebied ligt circa een halve meter hoger dan de westelijk gelegen Uitgeesterpolder. Het water van de Crommenije heeft een nagenoeg gefixeerd peil van 1,25 meter onder NAP. De oeverlanden hebben een variërend peil, dat tussen het peil van de Uitgeester broekpolder (-2.10 m NAP) en het peil van de Crommenije in ligt. De waterkwaliteit in het gebied is matig. In de grote waterpartij is de groei van waterplanten beperkt. Bijzonder is het voorkomen van plantensoorten die kenmerkend zijn voor brakke omstandigheden. Hierin komen de kenmerken van het Noord-Hollandse brakwaterveen terug, maar dit is een relictsituatie. Er is sprake van een geleidelijke verzoeting van het gebied.

De variatie in waterpeilen en bodemtypen vormt de basis voor de variatie in begroeiingen en de bijzondere natuurwaarden. Het gebied staat uit graslanden, rietlanden, moerasbossen en water. In het zuidelijk deel van de oeverlanden van de Crommenije ligt een kreekrug die nog zichtbaar is in het landschap. Het gebied wordt omringd door een open landschap, maar door de aanwezige broekbossen heeft Crommenije (deels) een meer besloten karakter. De relatieve rust, stilte en donkerte zijn belangrijke kenmerken. Er lopen geen drukke wegen en alleen aan de zuidkant grenst het gebied aan de lintbebouwing van Krommeniedijk.

Huidig gebruik

Het water biedt, naast natuur, ruimte aan extensieve recreatie. Het gebied is per boot vanaf het Alkmaardermeer te bereiken. Ook vanaf de Lagendijk is het gebied te bezichtigen. De oeverlanden zijn niet toegankelijk.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Crommenije de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Het grootste deel van het gebied bestaat uit open water (**N04.02 Zoete plas**), die wordt gebruikt door foeragerende steltlopers en **watervogels**. De aanwezige vissoorten duiden op een voedselrijk watersysteem met weinig watervegetatie. Aan de plas grenzen oeverlanden, waarin diverse successiestadia van verlanding van veengebieden aanwezig zijn. Deze kunnen gerekend worden tot **N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N14.02 Hoog- en laagveenbos**. In het hele gebied zijn vooral broedvogelterritoria van eenden, ganzen en **moeras- en rietvogels** aanwezig. De pionierrietlanden zijn veelal vrij soortenarme rietlanden. Door de matige waterkwaliteit en de begrazing door watervogels vindt er vrijwel geen actieve jonge verlanding plaats. Het gebied bevat daarnaast kleine oppervlakten kruidenrijk rietland en moerasruigte onder invloed van brakke kwel, met lokaal zilt torkruid en echte heemst. De veenmosrietlanden zijn relatief goed ontwikkeld. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. In de veenmosrietlanden groeien kenmerkende soorten als ronde zonnedauw en verschillende orchideeënsoorten. De rietlanden bieden leefgebied voor de **noordse woelmuis**. Rondom de rietlanden liggen enkele elzenberkenbroekbossen, met een ondergroei van veenmossen. Verder landinwaarts liggen (buitendijkse) vochtige graslanden die gerekend worden tot **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en enkele poelen. Delen van het grasland zijn inundatiegrasland, die regelmatig onder water staan. Deze graslanden zijn van belang voor **weidevogels**. Het gebied is van belang als foerageergebied voor **vleermuizen**, waaronder de meervleermuis.

Potentiële natuurwaarden

De watercondities in het gebied zijn nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten, om zo de kwaliteit en verspreiding van waardevolle (water)vegetaties te behouden en vergroten en het stimuleren van jonge verlanding. Dit biedt ook perspectief voor de **waterspitsmuis** en voor de **otter**. Meer gevarieerd beheer, waarbij niet of minder bemest wordt, zou tot grotere variatie in vochtige graslandvegetaties kunnen leiden. De periodiek geïnundeerde graslanden kunnen zich daarbij ontwikkelen tot **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open wateren verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Weidevogels	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De aanwezige verlandingsvegetaties zijn niet of nauwelijks vervangbaar. De abiotische basiscondities om nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu op gang te brengen zijn niet meer aanwezig. De kruidenrijke graslanden zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als (stapsteen in een) natuurverbinding is niet of nauwelijks vervangbaar.

Krommenieër-Woudpolder (L5)

1 Algemene gegevens

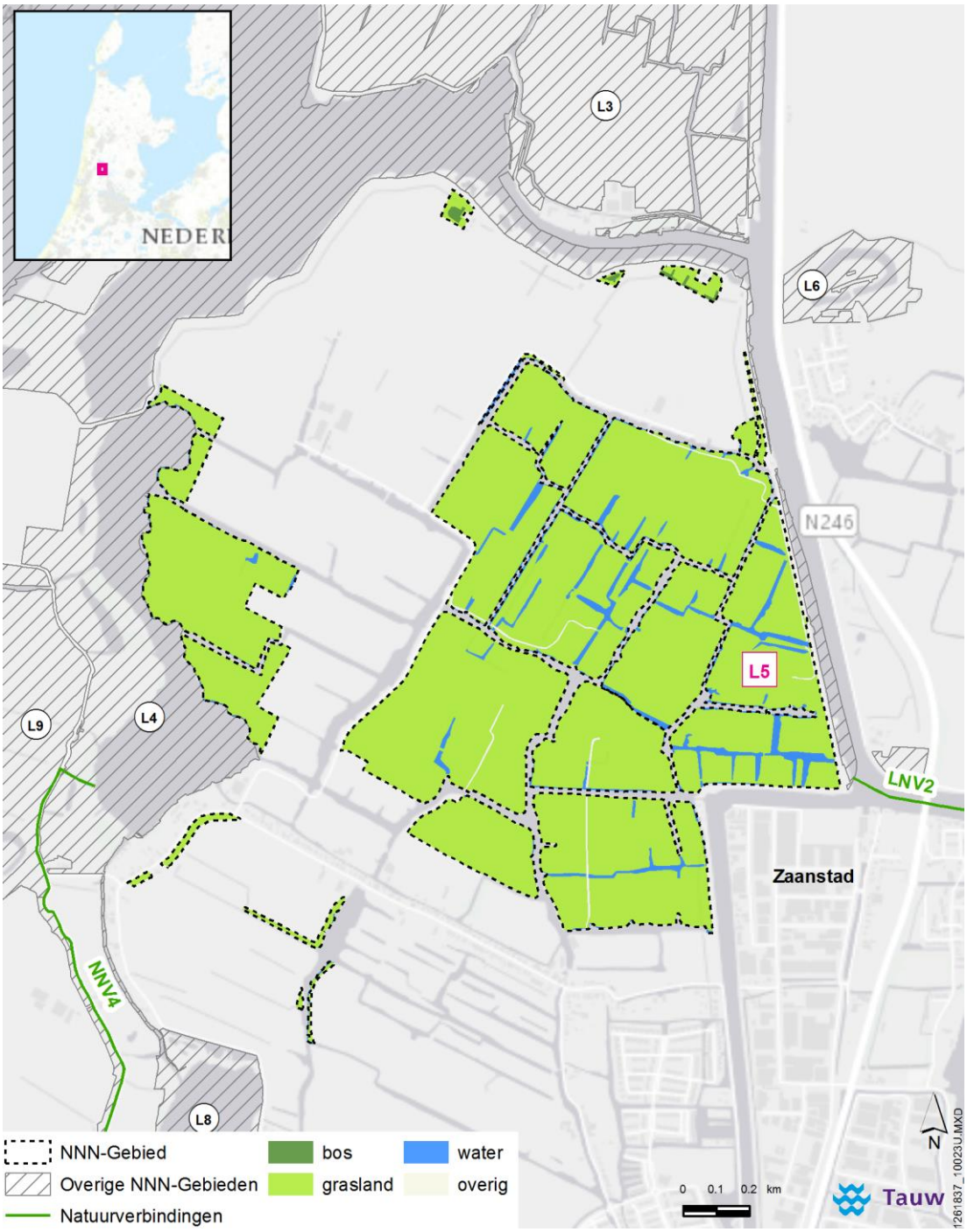
Nummer	L5
Naam gebied	Krommenieër-Woudpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Zaanstad
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	171 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Krommenieër-Woudpolder is 171 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aanwezige uitgestrekte en open polderlandschap, met een samenhangend watersysteem. Het NNN-gebied bestaat grofweg uit twee delen: een aantal percelen in het centrale deel van de polder en een aantal langs de Commenije. Daarnaast liggen er een enkele kleine, losse graslandpercelen langs de Stierop en ten zuiden van Krommeniedijk. De gehele polder maakt deel uit van het beleidsgebied van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich in de directe verbinding met andere NNN-gebieden die rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2) liggen, zoals Westwouderpolder (L3), Crommenije (L4), Omgeving Markervaart (L6) en Noorderham en Zuiderham (L8). De samenhang met het oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17) komt tot stand via een natte natuurverbinding (LNV4). Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Krommenieër-Woudpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Krommenieër-Woudpolder is onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Chr. voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Chr. bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Chr. lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Chr. en 1500 na Chr. is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied ingestroomd, en is in de Krommenieër-Woudpolder klei afgezet. In de 17^{e} eeuw werd de polder bedijkt en drooggemalen en werd ook de Markervaart gegraven.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat uit venige klei op veen. De kleilaag varieert tussen 30 en 45 cm. De maaiveldhoogte varieert tussen -0,50 m NAP en -1,20 m NAP. De polder ligt hiermee op ongeveer dezelfde hoogte als de omliggende gebieden. De poldersloten hebben een vrijwel gefixeerd peil van 1,25 meter onder NAP. Bij een tijdelijke hoge waterstand na veel neerslag ontstaan er lokaal plas-draszones. Watervegetatie in de poldersloten ontbreekt nagenoeg. Op enkele plekken groeien er nog brakwatervegetaties, als restant van de eerdere brakke invloed. Op de overgang van grasland naar sloten komen verspreid verlandingsvegetaties voor. Jonge verlanding wordt slechts sporadisch aangetroffen.

De huidige Krommenieër-Woudpolder is een samenvoeging van een aantal losse polders. Met name het zuidelijk deel van de polder is niet herverkaveld en dus minder grootschalig ingericht. Enkele percelen liggen bol of hebben veel intern reliëf. De polder kent een open en uitgestrekt karakter en heeft een grote cultuurhistorische waarde. Opgaande beplanting is beperkt tot de boerenerven. Kenmerkend zijn het dichte netwerk van sloten en de dijken en lintdorpen die het open landschap begrenzen. De relatieve rust, donkerte en stilte zijn belangrijke voorwaarden voor een geschikt weidevogelgebied. Alle percelen zijn over land bereikbaar waardoor het geen typische vaarpolder is.

Huidig gebruik

Voor de weidevogelgraslanden in de Krommeniër-Woudpolder krijgt Staatsbosbeheer subsidie voor agrarisch natuurbeheer. Staatsbosbeheer verpacht de graslanden onder voorwaarden aan agrariërs. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen. Het grootste deel van de graslanden wordt beheerd als hooiland met nabeweiding. Bemesting vindt bij voorkeur met ruige mest plaats, maar door gebrek hieraan wordt ook met drijfmest gewerkt. Naast de natuurfunctie en het agrarisch gebruik, biedt de polder, met name langs de randen, de mogelijkheid tot extensieve recreatie (kanoën, wandelen, fietsen, schaatsen en vissen).

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Krommeniër-Woudpolder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties

Actuele natuurwaarden

De Krommenieër-Woudpolder heeft een dicht netwerk aan sloten (**N04.02 Zoete plas**) en is vooral van belang voor **watervogels** en **weidevogels** en in mindere mate voor **moeras- en rietvogels**. Ongeveer de helft van de polder is aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. De hoge dichtheden aan weidevogels concentreren zich op de meer vochtige, extensieve graslanden, met een hoge kruidenrijkdom en een hoge mate aan structuur. Relatief talrijk zijn grutto, tureluur en ganzen, en daarnaast broeden ook eenden, kievit, visdief (pionier) en veldleeuwerik in het gebied. De huidige broedvogeldichtheid van weidevogels is meer dan 100 broedparen per 100 hectare. Verspreid liggen er ook enkele indundatiegraslanden, welke van belang zijn voor weide- en watervogels. Zeldzame soorten zoals de kemphaan en watersnip zijn hier foeragerend waargenomen. In de winter fungeert het gebied als **N13.02 Wintergastenweide** voor steltlopers en eenden. Het gebied is van belang als foerageergebied voor **vleermuizen**, waaronder de meervleermuis.

In de greppels en laagten die lang onder water staan, groeien pioniervegeaties. In het zuidwestelijk deel van de polder worden ook zilte indicatoren aangetroffen, waaronder echte heemst en zilt torkuid. Kruidenrijk rietland en (soortenarm) veenmosrietland, gerekend tot **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N05.01 Moeras** groeien in smalle verlandingsstroken langs de graslandpercelen. Hier broeden **moeras- en rietvogels**, en komt de **noordse woelmuis** voor. In het noordelijke deel liggen enkele percelen met **Kruiden- en faunarijk grasland** (**N12.02**). Aan de zuidwestkant langs de Krommeniedijk ligt een bloemrijk grasland (**N12.01 Bloemdijk**).

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de verdere extensivering van het agrarisch beheer, waarin een stabiel hoog grondwaterpeil, variatie in maaidata en lagere beweidingsdichtheden cruciale factoren zijn. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland. De rietlanden hebben potentie voor ontwikkeling naar veenmosrietland en zowel de open wateren als aangrenzende moerasvegetaties zijn, behalve voor de noordse woelmuis, ook geschikt voor **waterspitsmuis** en **otter**.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke [illegible])	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve weidevogelgraslanden en verlandingsvegetaties																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Een deel van de graslanden is relatief eenvoudig en snel te vervangen. Door de ligging in een oude polder met historisch landschapspatroon moet echter worden uitgegaan van een nauwelijks vervangbare situatie. Overigens is ook het rijke bodemleven van oude graslanden niet eenvoudig vervangbaar.

Omgeving Markervaart (L6)

1 Algemene gegevens

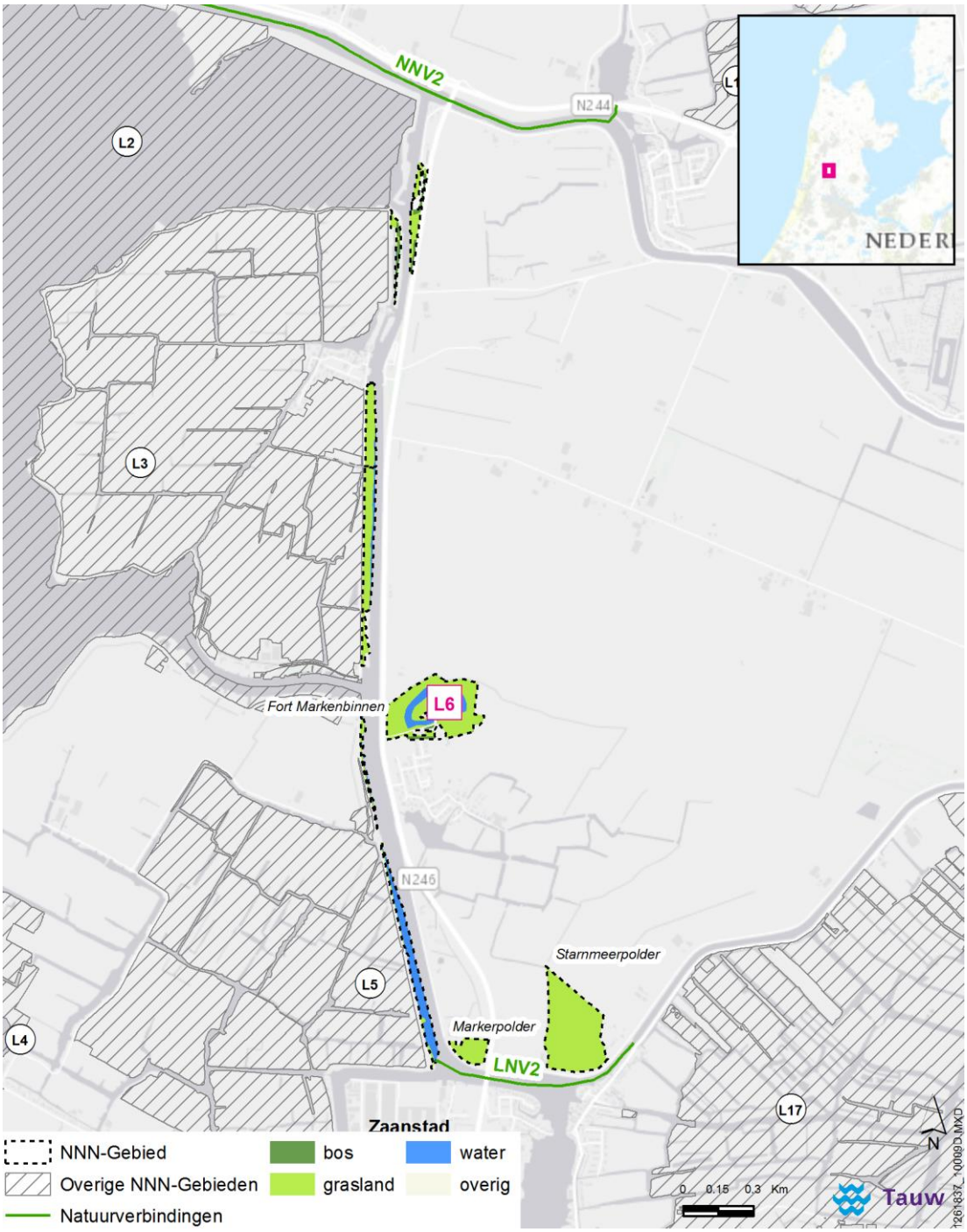
Nummer	L6
Naam gebied	Omgeving Markervaart
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Alkmaar, Uitgeest, Castricum
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie (evenemententerrein)
Oppervlakte NNN	27 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer (Fort Markenbinnen) en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Omgeving Markervaart (L6) is 27 hectare. Het gebied bestaat uit een aantal oeverlanden langs de Markervaart, het Fort Markenbinnen, een perceel in de Markerpolder en één in de Starnmeerpolder. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de Markervaart met aangrenzende oeverlanden, die gelegen zijn in een open polderlandschap.

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden bestaat allereerst uit de ligging direct grenzend aan de NNN-gebieden Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2), Westwouderpolder (L3) en Krommenieër-Woudpolder (L5). Verder is er sprake van een natte natuurverbinding ten noorden (NNV2) en ten zuiden (LNV2) van de Markervaart. Natuurverbinding LNV2 verbindt de natuurgebieden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer met de oostelijker gelegen Wormer- en Jisperveld (L17). De omgeving van de Markervaart maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Omgeving Markervaart en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De omgeving van de Markervaart (Westwouderpolder en Markerpolder) is onderdeel van het **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). De Starnmeerpolder is een oude kleipolder die onderdeel is van het **oude zeekleilandschap** (fysisch geografische regio:

zeekleigebied). Het gebied bestond voor 3500 voor Christus voornamelijk uit strandwallen met strandvlaktes. De strandvlaktes stonden in verbinding met de zee waardoor er sprake was van getijdewerking. Rond 3000 voor Christus bevond de kustlijn zich ter hoogte van de lijn Haarlem-Uitgeest. Achter de strandwallen lag een groot waddengebied waar op sommige plaatsen veengroei plaatsvond (riet- en zeggenveen en later hoogveen). Rond 2000 voor Christus lag de kustlijn verder westwaarts en ontstond daarachter een estuarium waarin allerlei rivieren uitkwamen die bij Beverwijk in zee uitmondden. Door stagnatie van het zoete rivierwater kon in het gebied op grote schaal veenvorming plaatsvinden. Tussen 1500 voor Christus en 1500 na Christus is de zee herhaaldelijk het Alkmaardermeergebied, waaronder ook het Starnmeer, ingestroomd, en is klei afgezet. Vanaf de 17e eeuw werden de polders bedijkt, werd het Starnmeer drooggemalen, en werd ook de Markervaart gegraven ten behoeve van de afwatering van de Schermer. Het Fort Marken-Binnen is onderdeel van de Stelling van Amsterdam en is in 1900 gebouwd met als doel de toegang tot de Markervaart te verdedigen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat voornamelijk uit venige klei op veen. Het perceel in de Starnmeerpolder heeft een zandig karakter en ligt op circa 2,8 m onder NAP. De maaiveldhoogte van de Markerpolder is circa 1,00 m onder NAP. Fort Markenbinnen ligt hoger in het landschap (tussen 0,50 m en 2,50 m boven NAP). De fortgracht kent een vast waterpeil van -1,4 m NAP, de Markervaart heeft een vast peil van -0,5 m NAP.

De westoever van de Markervaart is grotendeels met een houten vooroever beschermd om afkalving van de natuurvriendelijke oevers te voorkomen. Het open polderlandschap rond het fort en de Markervaart is nog intact, met een netwerk aan polderpercelen, waterlopen en het dorp Markenbinnen. Door de zeer nabije ligging van de N246 is er sprake van een relatief forse geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring.

Huidig gebruik

Naast natuurgebied, is Fort Markenbinnen in gebruik als brandweeroefencentrum en sportpark. Het fort is ook beschikbaar als evenementenlocatie. Het zuidelijke deel van de Markervaart wordt gebruikt voor beroepsscheepvaart. Aan de noordzijde van de vaart ligt een recreatiehaven voor pleziervaart. Dit grenst aan het snelvaargebied in het Alkmaardermeer. Langs de Markervaart bevinden zich enkele pontjes en opstapplaatsen voor kano's.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Omgeving Markervaart de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Oeverlanden en extensieve graslanden langs natte natuurverbinding
- Cultuurhistorisch waardevol fort met schootsveld

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Oeverlanden en extensieve graslanden langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De oeverlanden van de Markervaart langs de Westwouderpolder bestaan uit kruidenrijk rietland, moerasruigte en kruidenrijk veenmosrietland (met onder meer blauwe knoop en koningsvaren).

Ook groeit op een klein deel veenheide. Deze vegetaties worden gerekend tot **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. De oeverlanden ter hoogte van de Krommenieër-Woudpolder kenmerken zich door moerasruigte en pionierrietland, gezamenlijk gerekend tot **N05.01 Moeras**. Plaatselijk groeien brakke indicatoren als zilt torkruid. De oeverlanden bieden een broed- en foerageergelegenheid voor **moeras- en rietvogels**. Lepelaar, grote zilverreiger en kluut foerageren langs de oevers. De oeverlanden dienen als migratieroute en/of leefgebied voor **noordse woelmuis** en **vleermuizen**, waaronder meervleermuis.

De percelen in de Starnmeerpolder en Markerpolder kenmerken zich door open vochtige graslanden die worden beheerd als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Deze bieden vanzelfsprekend mogelijkheden voor **weidevogels** maar zijn ook een pleisterplaats voor diverse **watervogels**, waaronder smient.

Potentiële natuurwaarden

Het is wenselijk om reële kansen voor verdere ontwikkeling van de oeverlanden naar een goed functionerende stapsteen langs een verbindingszone te benutten. Dergelijke natuur biedt potentie aan een grote diversiteit aan moeras- en rietlandvogels, en kan dienen als (verbeterde) migratieroute en/of leefgebied voor **otter**, **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis** en **vleermuizen**. Ook zijn er potenties voor de **ringslang**, die in Wormer- en Jisperveld (L17) al aanwezig is. Meer gevarieerd beheer, waarbij niet of minder bemest wordt, zou tot grotere variatie in graslandvegetaties en daarmee ook hogere aantallen **weidevogels** kunnen leiden op de graslandpercelen.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol fort met schootsveld

Actuele natuurwaarden

De vegetatie rondom het fort wordt regelmatig gemaaid en bestaat uit soortenarm grasland en opslag van opgaande beplanting. Langs de fortgracht (**N04.02 Zoete plas**) zijn enkele rietruigtes aanwezig. Door het multifunctionele gebruik van het fort is de aanwezigheid van specifieke natuurwaarden of soortgroepen beperkt. De kwaliteit bestaat vooral uit het samenhangende groene karakter en de ligging in het open polder landschap (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als cultuurhistorie en recreatie.

Potentiële natuurwaarden

Door uitvoering van verschralingsbeheer en door verbetering van de drooglegging kunnen de graslanden op het fortterrein zich verder ontwikkelen naar **Kruiden- en faunarijk grasland** (**N12.02**). Dit biedt potentie voor diverse **ongewervelden van droog milieu** zoals vlinders en bijen. In het verleden, vóór het gebruik van het fort als brandweeroefencentrum, werd het fort incidenteel gebruikt door (overwinterende) vleermuizen. Verkend kan worden in hoeverre de waarde van het fort voor vleermuizen opnieuw kan worden benut.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatr	Cultuurhistorisch element (fort)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Oeverlanden en extensieve graslanden langs natte natuurverbinding																
N05.01 Moeras	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-
Cultuurhistorisch waardevol fort met schootsveld																
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurwaarden van de graslanden en het oppervlaktewater zijn actueel van beperkte waarde en op zichzelf op korte termijn vervangbaar. De samenhang tussen de natuurwaarden en de cultuurhistorische betekenis van het fort vormt echter een nagenoeg onvervangbare situatie.

Ook de actuele natuurwaarden met betrekking tot de aanwezige verlandingsvegetaties langs de Markervaart zijn niet of nauwelijks vervangbaar. Tenslotte geldt de onvervangbaarheid ook nog voor de cultuurhistorisch waardevolle oude verkaveling met natuurwaarden in de Starnmeerpolder en Markerpolder.

Waterlinie Beverwijk (L7)

1 Algemene gegevens

Nummer	L7
Naam gebied	Waterlinie Beverwijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag-Holland
Gemeente(n)	Beverwijk Heemskerk
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	40 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het natuurgebied Waterlinie Beverwijk is circa 40 hectare groot en gelegen tussen fort Veldhuis en fort aan de Sint-Aagtendijk. De samenhang **binnen het gebied** komt tot uitdrukking in het aaneengesloten lint langs de buitendijkse zijde van de Sint-Aagtendijk.

De **samenhang** met andere NNN gebieden wordt gevormd door de ligging vlak naast een natuurverbinding (NNV4). Via het terrein van de golfbaan is dit gebied daarmee verbonden en ook verbonden met gebied Noorderham en Zuiderham (L8). De Waterlinie van Beverwijk is onderdeel van de Stelling van Amsterdam en op deze manier brengt de linie ook een grote landschappelijke en cultuurhistorische samenhang met zich mee.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterlinie Beverwijk en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied ligt in het **strandwallen- en -strandvlakte landschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied), wat is ontstaan als gevolg van een samenspel tussen de zee, rivieren en wind, welke telkens sediment afzetten en verplaatsten.

De Waterlinie van Beverwijk is in 1800 ontworpen en aangelegd om zo de Engelsen buiten de deur te houden en is onderdeel van de Linie van Noord-Holland. Deze linie bestond uit drie rijen lunetten van ongeveer 2 meter hoog, welke verspringend ten opzichte van elkaar lagen. De achterzijde was afgesloten met een palissade. De Linie van Noord-Holland liep van de duinen bij Wijk aan Zee tot aan het toenmalige Wijkermeer. Het doel van deze linie was voorkomen dat Amsterdam werd ingenomen door vijandige troepen. De waterlinie werd echter niet goed onderhouden en al snel werden de palissaden verkocht en buiten werking gesteld, de terreinen werden echter niet verkocht. In 1885 werden de grenzen van de waterlinie opnieuw vastgesteld en werd de linie onderdeel van de Stelling van Amsterdam. De Stelling van Amsterdam is aangewezen als Rijksmonument.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit zavel en klei. Het gebied ligt op dezelfde hoogte als de rest van de omgeving, op ongeveer -0,5 meter onder NAP. Echter zijn er wel kleine hoogteverschillen aanwezig in de percelen. Er is sprake van een gefixeerd peil op -1,1 meter NAP met een drooglegging van ongeveer 60 cm. De voormalige inundatiekanalen lopen kilometers lang naar de Noorder- en Zuiderham in het noorder en het Noordzee kanaal in het zuiden. In het NNN-gebied zijn natuurvriendelijke oevers aangelegd. In het westen van het gebied loopt de snelweg A9 en de kruising met de A22. Hierdoor is het gebied geluidsbelast. Achter deze snelweg ligt Beverwijk, waardoor het gebied niet erg donker is.

Huidig gebruik

Het gebied wordt als natuurgebied gebruikt. Recreatie vindt langs de randen plaats, over bestaande wegen en er liggen ook wandelpaden door het gebied. Fort Veldhuis (vlak naast het NNN gebied) huisvest een museum.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Waterlinie Beverwijk de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen met cultuurhistorische waarde in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen met cultuurhistorische waarde in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De Waterlinie Beverwijk bestaat grotendeels uit open graslanden met moerasachtige randen. De graslanden worden beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland** of **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De moerasranden worden beheerd als **N05.01 Moeras**. Zilte rus, aardbeiklaver en rode ogentroost zijn hier indicatoren voor brakke kwel. In delen van het moeras en het vochtig hooiland komt dotterbloemhooiland voor.

In dit gebied is ook wat opgaande vegetatie aanwezig (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**, **N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos**). Hoewel klein van oppervlak is dit toch relevant want op de naastgelegen golfbaan is de **boommarter** waargenomen. In de open graslanden leven **insecten van droge milieus** en ook komt de **noordse woelmuis** in dit gebied voor. **Vleermuizen** zoals de zeldzame meervleermuis foerageren in het gebied. De genoemde zoogdieren kunnen zich via de oude inundatiekanalen verder verspreiden, wat een belangrijke kwaliteit van deze stapsteen is. De watergang en plas vallen onder beheertype **N04.02 Zoete plas**.

Potentiële natuurwaarden

Het gebied heeft potenties voor de **ringslang**, die aanwezig is in Polder Westzaan (L18). De potentie bestaat verder uit het beter verbinden van de stapsteen met de natuurverbinding ten oosten van het gebied en met natuurgebieden in de omgeving. Het oude inundatiekanaal is een goede drager hiervoor.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapsteen met cultuurhistorische waarde langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Ongewervelden van droge milieus (o.a. vlinders)	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-

6 Vervangbaarheid

Het grasland is erg oud, doordat het onderdeel is van de Stelling van Amsterdam. Hierdoor kost het veel tijd om dit te ontwikkelen en is het nagenoeg onvervangbaar. Ook door de cultuurhistorische waarde van het gebied is het NNN gebied onvervangbaar.

Noorderham en Zuiderham (L8)

1 Algemene gegevens

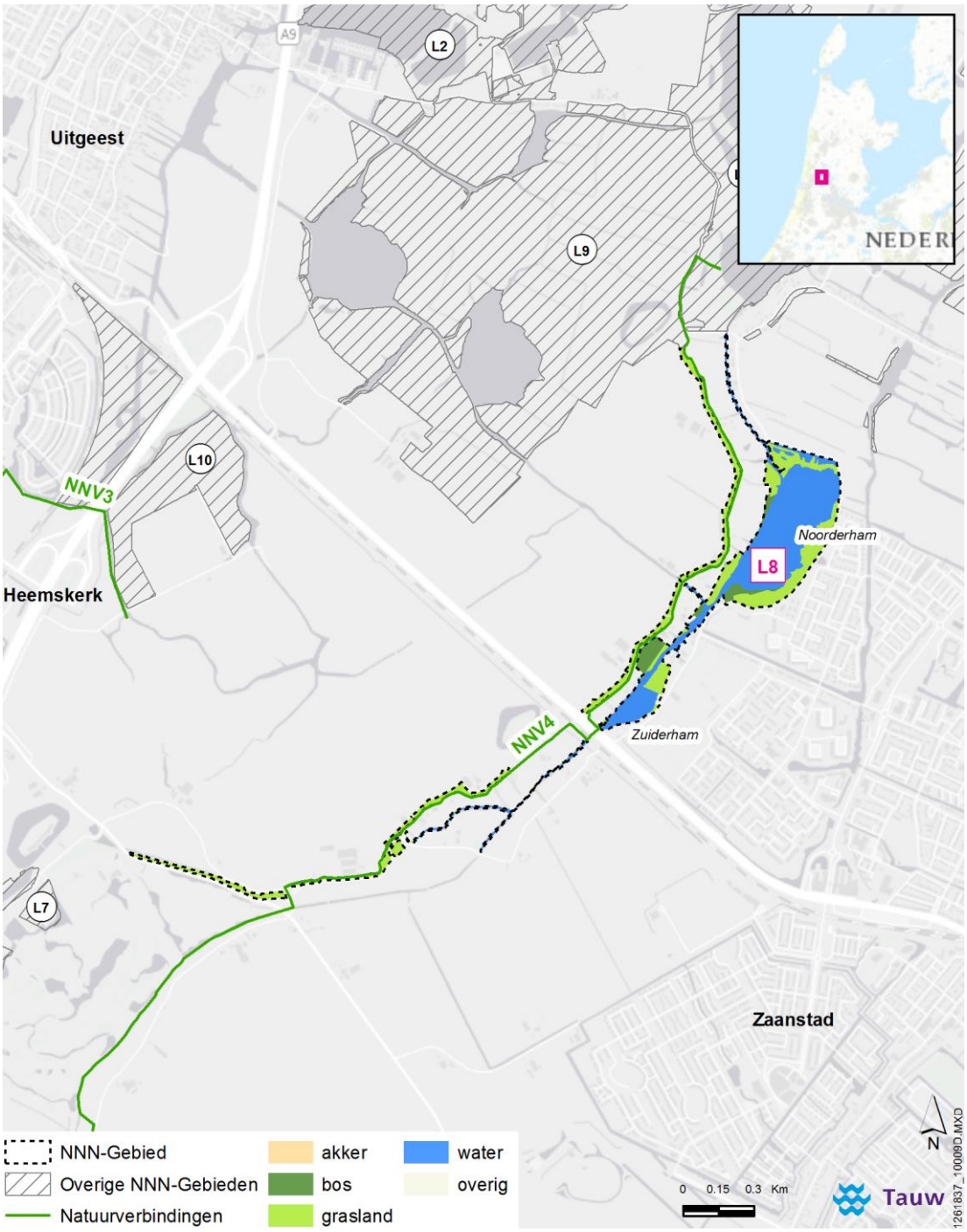
Nummer	L8
Naam gebied	Noorderham en Zuiderham
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Uitgeest, Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	35 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Noorderham en Zuiderham (L8) is 35 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in de aanwezige natte natuur, in de vorm van waterpartijen en aangrenzende oeverlanden. Het gebied bestaat grofweg uit twee delen, het Noorder- en Zuiderham, met daarnaast een aantal oeverzones en een langgerekte, lage dijk die deel uitmaakt van een natuurverbinding (NNV4).

De **samenhang** met omliggende natuurgebieden uit zich in de directe verbinding met andere NNN-gebieden die ten zuiden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2) liggen, zoals Crommenije (L4), Krommenieër-Woudpolder (L5) en Wijenbus en Vroonmeer (L9). De samenhang wordt versterkt door de natuurverbinding (NNV4) die Crommenije, via Noorder- en Zuiderham en een reeks dijklichamen, verbindt met de Waterlinie Beverwijk (L7) en het Noordzeekanaal. Het gebied maakt, samen met de andere polders en waterrijke gebieden rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, deel uit van een belangrijk regionaal netwerk voor weidevogels en moeras- en watergebonden soorten, waaronder vogels, zoogdieren en vissen.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Noorderham en Zuiderham en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Noorderham en Zuiderham liggen in het **oude zeekleilandschap**, op de grens met het veengebied van Laag-Holland (fysische-geografische regio **zeekleigebied**). De wateren zijn overblijfselen van het voormalige Oer-IJ, de noordelijke vertakking van de uitmonding van de Rijn in de Noordzee. Rond het begin van de jaartelling sloot de kust zich, waardoor het oorspronkelijke estuarium grotendeels verlandde en het water zoet werd. Het IJ en het Cromme IJe (waar de huidige wateren van de Noorder- en Zuiderham deel van uitmaken) werden gevormd. Er ontstond een veenpakket, dat via veenstromen afwaterde op het IJ. Tussen 1150 en 1300 werd de Crommenije vastgelegd en werden de eerste bedijkingen aangelegd, waarna door verlanding en de daarop volgende ontginning de huidige vorm van de wateren ontstond. De watergangen en oeverlanden, zijn in 1984 als Staatsnatuurmonument aangewezen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit klei op veen. Dit veenpakket ligt op 40-80 cm diepte en heeft een dikte van meer dan 40 cm. De droge delen van de Noorderham en Zuiderham liggen op ongeveer 1 m onder NAP. Het gebied ligt hierdoor iets hoger dan de omliggende veenpolders en iets lager dan de bebouwde kom van Krommenie. Het grootste deel van het gebied bestaat uit water. De waterkwaliteit is matig en in het water groeien weinig waterplanten. Bijzonder is het voorkomen van plantensoorten die kenmerkend zijn voor brakke omstandigheden. Hierin komen de kenmerken van het oorspronkelijke Noord-Hollandse brakwaterveen terug. Er is sprake van een relictsituatie, want er is sprake van een geleidelijke verzoeting van het gebied. De Noorderham, Zuiderham en de graslanden aan de oostzijde van de wateren hebben een gefixeerd peil van circa 1.25 m onder NAP. De oeverlanden langs de westzijde hebben een variërend peil, dat tussen het peil van de Uitgeester broekpolder (-2.10 m NAP) en het peil van de Noorder- en Zuiderham in ligt.

Naast de wateren van de Noorderham en de Zuiderham omvat het gebied twee langgerekte linten van noord naar zuid. Het westelijke lint loopt vanaf het fort bij Krommeniedijk (L9) over de voormalige “Lage dijk” (Busch en Dam) tot aan Fort aan den Ham (geen NNN). Na het fort loopt het lint verder via de “Hooge dijk” tot aan Fort Veldhuis. Deze dijken omringen de omliggende veenpolders. Het oostelijke lint omvat smalle watergangen die de Noorderham en Zuiderham en omliggende wateren met elkaar verbinden. Door de nabije ligging van de N203, een spoorlijn en de bebouwde kommen van Noorderham en Zuiderham is er sprake van enige geluidsbelasting en (in mindere mate) lichtverstoring.

Huidig gebruik

Het gebied biedt, naast natuur, ruimte aan extensieve recreatie, waaronder varen. De Noorder- en Zuiderham mogen bevist worden. Betreding van de westelijke oevers langs de Noorderham is niet toegestaan.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Noorderham en Zuiderham de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu.

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open wateren en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Het gebied kenmerkt zich door een afwisseling van water, rietland, broekbos en grasland. De wateren in combinatie met het lint van smallere sloten (**04.02 Zoete plas)** zijn van belang voor **vissen** zoals de rivierdonderpad. Langs de oevers groeien diverse vegetaties met een hoge botanische waarde, die gerekend kunnen worden tot **Moeras (05.01)**, **Gemaaid rietland (05.02)**, **Veenmosrietland en moerasheide (06.01)**, **Kruiden- en faunarijkgrasland (12.02)** en **Zilt- en overstromingsgrasland (12.04)**. Kruidenrijk rietland, veenmosrietland en moerasruigte (in meeste gevallen niet of incidenteel gemaaide rietlanden) komen in kleine oppervlakten voor, maar zijn goed ontwikkeld. Er groeit onder andere ronde zonnedauw en verschillen orchideeënsoorten. Bijzonder zijn verder de rietruigten met echte heemst (onder invloed van brakke kwel). De rietlanden en ruigtes vormen leefgebied voor **moeras- en rietvogels**, **noordse woelmuis** en **ongewervelden van natte milieus**. Aan de oostzijde van de Zuiderham ligt een zilt grasland, onder invloed van brakke kwel. Aan de oostzijde van de Noorder- en Zuiderham liggen enkele inundatiegraslanden, gekenmerkt door hoge grondwaterstanden en periodieke inundatie. Verspreid liggen er kleine delen met berkenbroekbos (**N14.02 Hoog- en laagveenbos**), met een soortenrijke ondergroei. Op één locatie aan de zuidkant van de Noorderham ligt een aangeplant bosje dat echter een beperkte waarde heeft. Tot slot komen er enkele graslandvegetaties voor die kenmerkend zijn voor een vochtige tot natte, matig voedselrijke bodem. Deze zijn van belang als broedgebied voor grutto, tureluur en kievit. De dichtheid van broedende **weidevogels** ligt tussen de 20-50 broedparen per 100 hectare.

De dijk rondom de Uitgeesterpolder is onderdeel van het veenpolderlandschap en vormt een belangrijk verbindend element. Met name de zuidelijke delen bieden als **Bloemdijk (12.01)** leefgebied voor vlinders en andere ongewervelden van droge milieus.

Potentiële natuurwaarden

De watercondities in het gebied zijn nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten, om zo de kwaliteit en verspreiding van waardevolle vegetaties te behouden en vergroten. Hierbij kan gedacht worden aan aanvullend beheer (plaggen, maaien en afvoeren), en natuurlijk peilbeheer om jonge verlanding te stimuleren. Dit biedt ook perspectief voor de **waterspitsmuis** en voor de **otter**, die zijn leefgebied in Noord-Holland gestaag uitbreidt. Meer gevarieerd beheer, waarbij niet of minder bemest wordt, zou tot grotere variatie in graslandvegetaties en daarmee ook hogere aantallen weidevogels kunnen leiden. Nader verkend zou kunnen worden of de forten rondom het gebied geschikt zijn of geschikt gemaakt kunnen worden als verblijfplaats voor vleermuizen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities						Vereiste ruimtelijke condities										
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.01 Bloemdijk	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus (o.a. dagvlinders, bijen)	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen, weekdieren)	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden met betrekking tot de aanwezige verlandingsvegetaties zijn niet of nauwelijks vervangbaar. De abiotische basiscondities om nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu op gang te brengen zijn niet meer aanwezig. De kruidenrijke graslanden en de bloemdijken zijn relatief eenvoudig vervangbaar (<25 jaar), maar de strategische ligging en belangrijke functie als (stapsteen in een) natuurverbinding is niet of nauwelijks vervangbaar.

Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk (L9)

1 Algemene gegevens

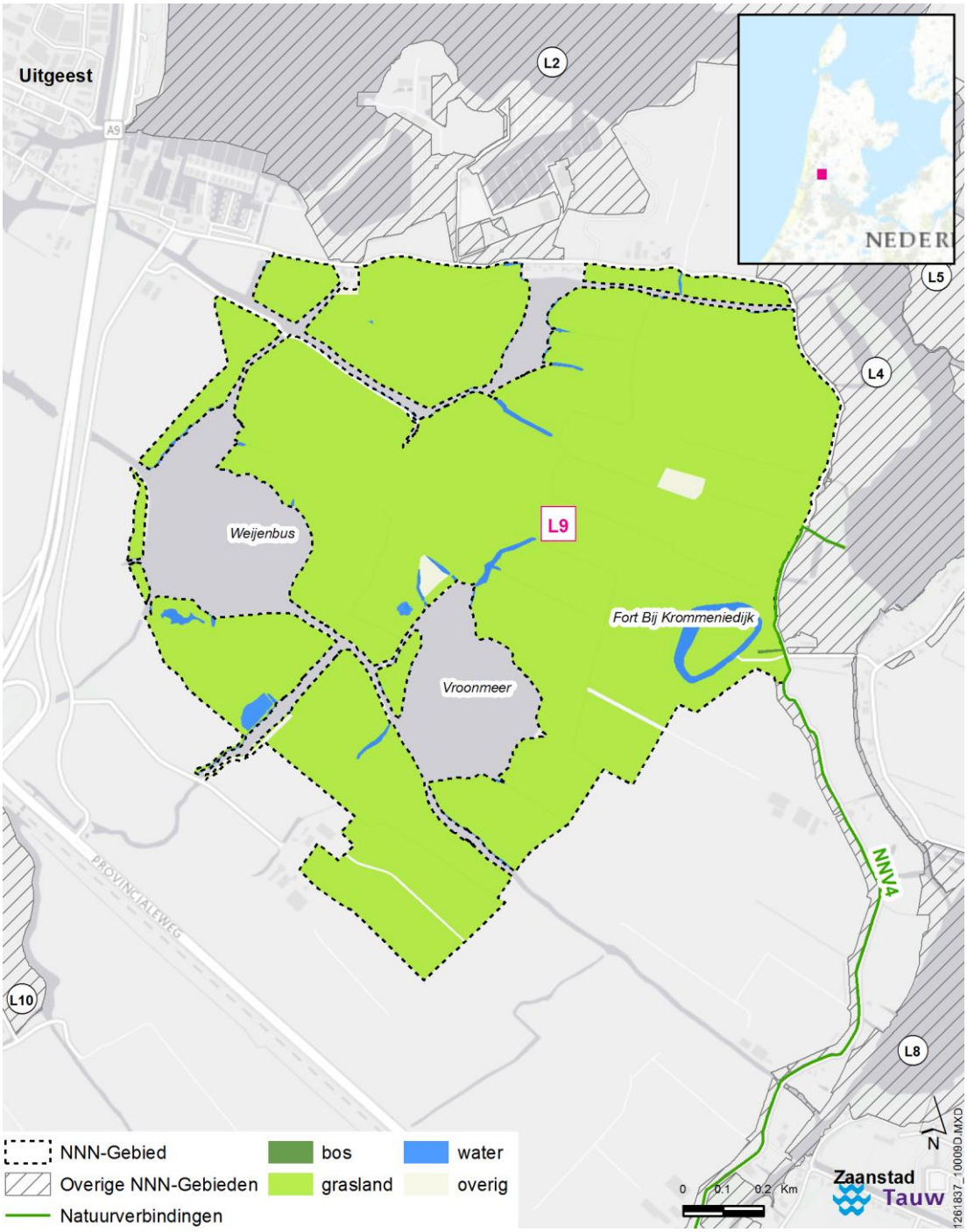
Nummer	L9
Naam gebied	Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Uitgeest
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, wonen / recreatie
Oppervlakte NNN	174 hectare
Eigendom/beheer	o.a. Landschap Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN-gebied Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk is een natuurgebied aan de zuidzijde van het recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer (L2). Het is een natuurgebiedje met een **oppervlakte** van 174 hectare.

De **samenhang** binnen het natuurgebied komt tot uiting in het aaneengesloten open polderlandschap. De samenhang met andere NNN-gebieden bestaat vooral uit het belang van het gebied voor vogels. Het gebied maakt met de andere polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en ook met NNN-gebieden op grotere afstand zoals de Eilandspolder (L11) en polder Wormer, Jisp en Nek (L17) deel uit van een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels. Via natuurverbinding NNV4 en NNN gebied Noorderham en Zuiderham (L8), is het gebied ook verbonden met de Linie van Beverwijk (L7) en andere gebieden ten zuiden van Weijenbus en Vroonmeer.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied valt nu onder het landschapstype stedelijk gebied, maar ooit was dit een overgang tussen het Oer-IJ en naastgelegen **kleinschalige veenontginningen** (fysisch-geografische regio's: overgang zeekleigebied en laagveengebied). Op de aanwezige kleiige wadbodem is veen ontstaan. Een deel van dit veen is weggeslagen door het Oer-IJ, waardoor er een overgang is ontstaan van veengronden naar zeekleigronden. In het oostelijk deel van het NNN gebied werd het veen ontgonnen. Om het gebied te ontwateren werden er loodrecht op de Crommenije sloten gegraven, welke parallel aan elkaar liepen. Door de ontginning daalde de bodem en werd het noodzakelijk om het gebied in te polderen. Op de rand van het gebied staat het Fort bij Krommeniedijk waarvan de terreinen ook onderdeel uitmaken van dit NNN-gebied.

In het westen is een ander waardevol verkavelingspatroon aanwezig. Dit dateert uit 800-900 na Christus. De vorm van de kavels is aangepast aan de grillige vormen van de kwelderplaten. Het Oer-IJ heeft een grillig krekenpatroon achtergelaten, het Vroonmeer en Weijenbus zijn hier overblijfselen van. Het gebied is door het oude landschapspatroon aardkundig gezien waardevol.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het NNN gebied ligt op dezelfde hoogte als de rest van de polder, op -1 tot -1,3 meter NAP. Vergeleken met het gebied ten noorden, is dit NNN gebied het laagst gelegen van het merengebied. De bodem is gevarieerd. In het oosten is er sprake van verslagen veen- en moerige gronden, welke zijn ontstaan doordat verrijkt veen is aangerijkt met bagger uit de sloten. In het westen zijn er zeekleigronden te vinden en veenbodems afgedekt met een kleilaag. Het waterpeil is gefixeerd op -1,6 meter NAP. De weilanden bij het Fort bij Krommeniedijk worden echter in het voorjaar plas-dras gezet. Dit is ideaal voor de weidevogels die in het gebied aanwezig zijn.

In het gebied zijn twee meren te vinden, het Vroonmeer en Weijenbus. Deze meren zijn licht brak. In het water is plaatselijk de watervegetatie goed ontwikkeld, hier groeien onder andere kranswieren.

Het natuurgebied is erg open en weids en daardoor zijn er veel weidevogels aanwezig. In het oosten zijn nog de restanten van de oude veenontginningen te zien, terwijl in het noordoosten de grillige verkaveling nog zichtbaar is. Ook zijn de restanten van de oude kreeklopen van het Oer-IJ nog zichtbaar. Door deze restanten is er ook sprake van (micro)reliëf in het gebied.

Het westen en zuiden van het natuurgebied worden begrensd door de A9 en twee provinciale wegen. Aan de oostkant ligt het lintdorp krommeniedijk. Hierdoor zijn er delen van het gebied geluidsbelast en niet erg donker. In het noorden ligt het Alkmaardermeer. In het oosten ligt het Fort Krommeniedijk, onderdeel van de Stelling van Amsterdam.

Huidig gebruik

Het fortterrein heeft deels een functie als natuurgebied, deels ook als woon- en recreatiegebied. Als 'Fort K'IJK' herbergt het sinds een aantal jaren een woontrainingscentrum voor mensen met autisme, een theeschenkerij en een bezoekerscentrum voor natuur en landschap van de Stelling van Amsterdam.

Het weidegebied Weijenbus en Vroonmeer wordt gebruikt als natuurgebied en er is recreatief medegebruik op het water toegestaan. Recreatie op land is daarentegen niet toegestaan. Fietsen en wandelen op de bestaande wegen aan de randen van het gebied is wel mogelijk en het gebied is vanaf daar goed te overzien.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Weijenbus en Vroonmeer de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Cultuurhistorisch waardevol fortterrein met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het open en weidse natuurgebied bestaat uit meerdere typen graslanden (**N10.02 Vochtig hooiland, N13.01 Vochtig weidevogelgrasland, N13.02 Wintergastenweide**) en uit een twee plassen (**N04.02 Zoete plas**) met daaromheen kleine oppervlakten **N05.01 Moeras**, **N05.02 Gemaaid rietland** en **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**. Het grootste deel van de weilanden bestaat uit vochtig weidevogelgrasland. De polder is één van de kernleefgebieden van kritische **weidevogels**. Deze komen met relatief hoge dichtheden voor groter dan 50 broedparen per 100 hectare Aanwezige soorten zijn onder meer grutto, tureluur, slobeend, kuifeend, veldleeuwerik en graspieper.

In de gebiedsdelen met moeras leven **moeras- en rietvogels** en de **Noordse woelmuis**. Ook **waterspitsmuis** komt hier voor. In de wintermaanden is het gebied van belang voor grote aantallen overwinterende kol- en brandganzen, smienten, wulp, kievit en andere **watervogels** die ook de plassen als slaapplaats kunnen gebruiken.

Potentiële natuurwaarden

De potentie voor dit gebied ligt in de verdere optimalisatie van het gebied voor weidevogels en watervogels, zoals reeds in de ambitiekaart van het natuurbeheerplan is aangegeven en waarvoor concrete maatregelen zijn opgesteld in de ‘opkrikplannen voor weidevogelgebieden in Laag-Holland’.

Kernkwaliteit: Cultuurhistorisch waardevol fortterrein met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het fortterrein is een bijzonder element in dit landschap, met hoge cultuurhistorische waarde. Op de aarden wallen van het fort groeit met name aan de noordzijde oud ongestoord grasland met bijzondere **graslandpaddenstoelen** zoals aardtongen en wasplaten zoals ridder- en wantsenwasplaat. Dit grasland wordt gerekend tot het beheertype **N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland** en is in een vochtiger variant ook rond de fortgracht (**N04.02 Zoete plas**) aanwezig. Deze graslanden zijn door de beperktere openheid minder geschikt voor weidevogels, maar wel komt hier de **rugstreeppad** voor.

Potentiële natuurwaarden

Door consequent hooilandbeheer van de schrale graslanden op het fortterrein en in de omgeving (waaronder de oude liniedijk als onderdeel van natuurverbinding NNV4) kan het belang voor planten, paddenstoelen en ongewervelden van droge milieus naar verwachting verder toenemen.

Dit valt goed te combineren met het gebruik van het fortterrein voor andere functies als wonen en recreatie, waarvan de groenvoorzieningen tot '**Multifunctionele natuur**' kunnen worden gerekend. Te intensieve betreding van de meest waardevolle graslanden dient echter te worden voorkomen, evenals bemesting of het gebruik van herbiciden.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities																
	Veenbodem	Relatief voedselarme [illegible]	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)wat [illegible]	Bestaand water- en / of verkavelingspat [illegible]	Cultuurhistorisch element (fort, gracht, dijk)	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-					
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgras [illegible]	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenwe [illegible]	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	-	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	X	X
Paddenstoelen	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Hetzelfde geldt voor het fortterrein.

Driehoek van Assum (L10)

1 Algemene gegevens

Nummer	L10
Naam gebied	Driehoek van Assum
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Uitgeest
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte	38 hectare
Eigendom/beheer	o.a. . HHNK, Landschap Noord-Holland, particulier

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Driekhoek van Assum, met een totale **oppervlakte** van 38 hectare, kan worden ingedeeld in twee delen, doordat de A9 het gebied doorsnijdt. De twee delen verschillen van karakter. Het westelijk deel bestaat uit moeras en het oostelijk deel uit open grasland. Het moeras heeft een oppervlakte van ongeveer 16 hectare en ligt, ingesloten door infrastructuur en geïsoleerd ten opzichte van andere moerasgebieden. Het open grasland deel heeft een oppervlakte van ongeveer 20 hectare en is verbonden met andere graslanden (geen NNN).

Beide gebieden zijn met elkaar verbonden via twee tunnels die onder de A9 doorlopen, waardoor sprake is van enige **samenhang** binnen het gebied. Deze verbinding kan zowel door aquatische als terrestrische soorten gebruikt worden. De samenhang met omringende NNN gebieden bestaat uit de natuurverbinding met het gebied Marquette en het Krengenbos (N17 via NNV3). De gebieden Waterlinie Beverwijk (L7), Noorderham en Zuiderham (L8) en Weijenbus en Vroonmeer (L9) liggen op korte afstand, maar de verbinding daarmee is beperkt door de tussenliggende infrastructuur.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Driehoek van Assum en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Driehoek van Assum ligt in het **oude zeekleilandschap** (fysische-geografische regio: zeekleigebied). Dit NNN-gebied ligt in het stroomgebied van het voormalige Oer-IJ, de noordelijke vertakking van de uitmonding van de Rijn in de Noordzee. Rond het begin van de jaartelling sloot

de kust zich, waardoor het oorspronkelijke estuarium grotendeels verlandde en het water zoet werd. Er ontstond een veenpakket, dat via veenstromen afwaterde op het IJ. In de late Middeleeuwen is het gebied al ingedijkt en ontgonnen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristieken

De Driehoek van Assum bestaat uit een moerasgedeelte en een open grasland gedeelte. De bodem bestaat uit kalkarme zavel en klei. Het moerasgedeelte is aangelegd als waterbergingsgebied en wandelgebied voor Uitgeest en ligt aan de Assumervaart. Het ligt ingeklemd tussen stedelijk gebied, de spoorweg en de snelweg en daardoor is er weinig stilte in het gebied. Het moerasdeel ligt lager dan de stad, zodat het een optimale functie heeft als waterberging. Binnen het moerasgebied zijn kleine hoogteverschillen aanwezig, het maaiveld ligt op -0,7 tot -1,4 meter NAP. Het waterpeil is gefixeerd op -1,6 meter NAP, waardoor er een drooglegging is van 20 tot 90 cm.

Het grasland ten zuidoosten van de A9 is meer open dan het moerasdeel en bestaat uit kruidenrijke graslanden die liggen langs historische waterlopen. Dit gebied ligt ook lager dan de omgeving, op -1,2 meter NAP of lager. Het waterpeil rondom is gefixeerd op -1,6 meter aan de westzijde en -2,15 meter NAP langs de noordzijde. De drooglegging is daardoor ongeveer 0-95cm.

Gebruik

De driehoek van Assum heeft naast natuur ook een functie voor waterberging en recreatief medegebruik. De graslandpercelen hebben nog een agrarische functie en zijn nog niet als natuur ingericht of beheerd.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Driehoek van Assum de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Rond 2005 is het gebied aangelegd als waterberging en moerasgebied (**N05.01 Moeras**). De huidige natuurwaarden zijn nog beperkt, maar er zijn indicaties van een toenemende natuurkwaliteit. Rietorchis, enkele vlinders en juffers en de moerasvogels blauwborst, rietzanger en sprinkhaanzanger, maar ook nachtegaal zijn al waargenomen. De Assumervaart en historische waterlopen in het gebied hebben een verbindende functie voor **vissen** en het moerasgebied fungeert als paaigebied.

Het grasland is gelegen in weidevogelleefgebied, maar is door de ligging nabij bosschages en infrastructuur en het nog intensieve gebruik niet actueel geschikt. Dat blijkt ook uit de waarnemingen van weidevogels die vrijwel allemaal op grotere afstand zitten van deze elementen. Voor verderop gelegen weidevogelgraslanden is de openheid van deze NNN-percelen dus wel van belang.

Potentiële natuurwaarden

Het gebied heeft met name potentie als stapsteen en uitloopgebied. Het grasland moet nog ontwikkeld worden tot **kruiden- en faunarijk grasland** (N12.02) en ook het aanwezige moeras zal nog in kwaliteit toenemen. Als stapsteen is het gebied potentieel van belang voor soorten van natte milieus via waterwegen naar L9 Weijenbus en Vroonmeer en voor soorten van drogere milieu via de spoorlijn en agrarisch gebied naar de omgeving. De bosschages langs de A9 zorgen voor beschutting wat gunstig is voor algemene soorten vleermuizen. Met name voor **Noordse woelmuis** en moerasvogels zijn de potenties hoog.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid	Stilte	Donkerte
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het gebied is relatief jong en is daarom relatief eenvoudig en snel (10-15 jaar), te vervangen. Voor de functie als stapsteen is de ligging aan doorgaande historische waterlopen van belang. Dit aspect is minder makkelijk vervangbaar. Ook de openheid is van belang voor weidevogelleefgebieden in de directe omgeving.

Eilandspolder (L11)

1 Algemene gegevens

Nummer	L11
Naam gebied	Eilandspolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Alkmaar
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #89 Eilandspolder (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	1261 hectare
Eigendom / beheer	Landschap Noord-Holland (westelijk deel), Staatsbosbeheer (oostelijk deel) en particulieren

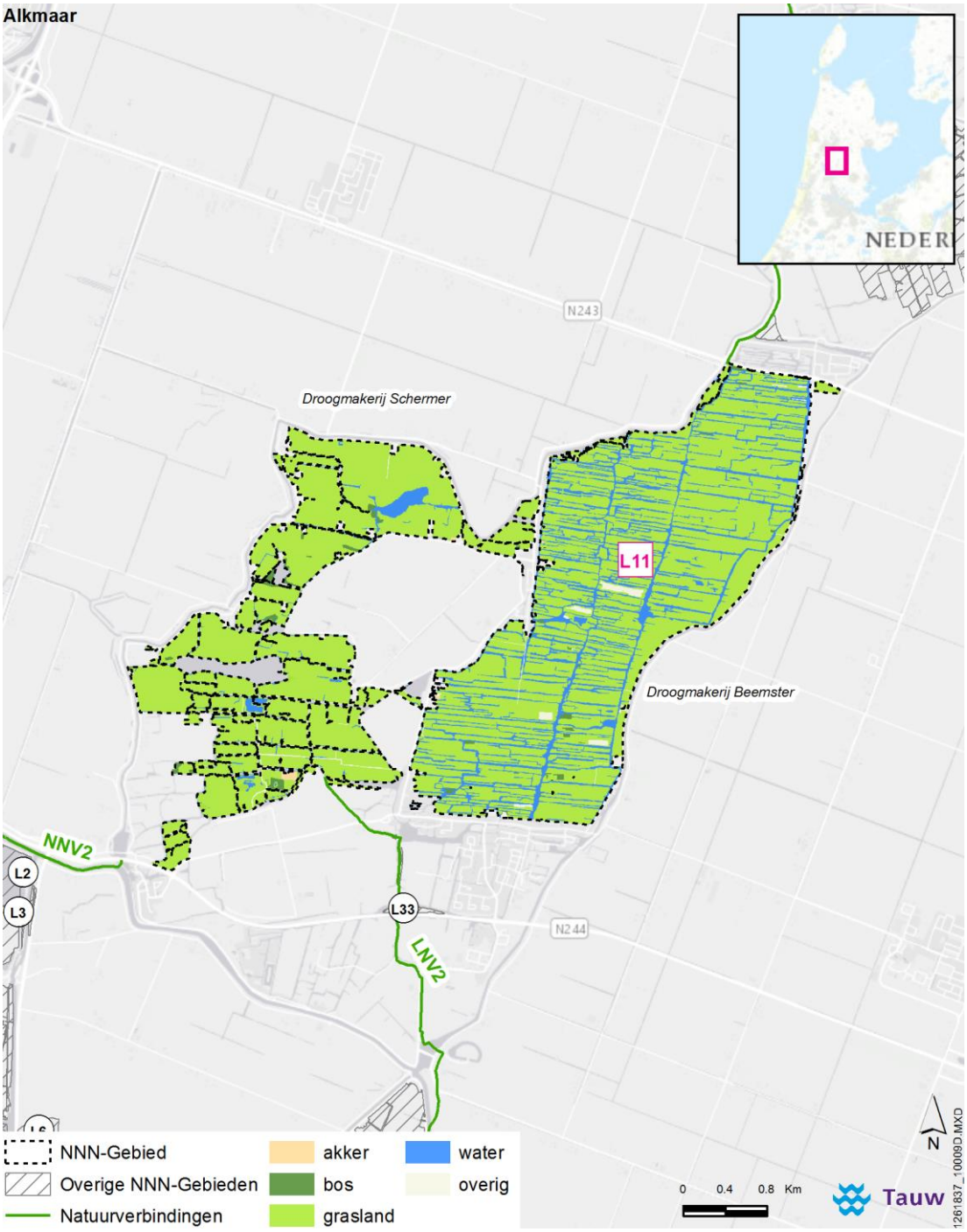
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in de Eilandspolder bedraagt bijna 1300 hectare. De **samenhang** binnen de Eilandspolder komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open landschap met het daarbinnen gelegen samenhangende oppervlaktewatersysteem.

De **samenhang** met andere NNN gebieden is met name van belang voor soorten van water, moerasoevers en open grasland. In zekere zin is de Eilandspolder als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Voor grond- en watergebonden fauna, zoals de gidssoort otter, zijn ‘natte’ natuurverbindingen met andere natuurgebieden essentieel. Voor de Eilandspolder geldt dit met name voor natuurverbindingen met nabijgelegen NNN-gebieden zoals de Mijzenpolder (L12), het Alkmaardermeer (L2) en het (tevens Natura 2000-gebied) Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder (L17, L20). In deze gebieden is eveneens belangrijke water- en moerasnatuur aanwezig. Voor de beschrijving van deze natuurverbindingen en stapsteengebieden wordt verwezen naar de betreffende factsheets (L33, NNV1, NNV2, LNV2).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Eilandspolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Eilandspolder is onderdeel van het karakteristieke **veenpolderlandschap van Laag Holland** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een veenvlakte met **veenbodems** die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Vanaf de 8ste of 9de eeuw is het veengebied ontgonnen en door ontwatering ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en een **karakteristiek landschapspatroon** van kleine graslandpercelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De Eilandpolder ligt op circa 2 meter onder NAP. Dat is circa 1,5 tot 2 meter hoger dan de omliggende droogmakerijen zoals de Schermer en de Beemster, waar het veen in het verleden volledig is verdwenen. Door de relatief hoge ligging van de Eilandpolder ten opzichte van deze droogmakerijen is deze een inzijgingsgebied geworden, van waaruit water wegzijgt naar de droogmakerijen. In de polder wordt daarom in perioden met weinig neerslag eutroof water vanuit de boezems ingelaten, hetgeen resulteert in een veelal **matige waterkwaliteit** en nagenoeg **gefixeerd waterpeil** (in de zomer 2,33 m-NAP en in de winter 2,35 m-NAP). De meeste percelen hebben daarbij een **drooglegging van 20-30 cm**. Binnen de polder worden kleine peilverschillen gehanteerd ten behoeve van de huidige functies (met name landbouw en natuurbeheer). In de huidige situatie zijn de drooglegging en het **bemestingsniveau** gebiedsbreed nog niet zodanig op orde dat veenafbraak en de daarmee samenhangende interne eutrofiering gestopt zijn. Hier ligt nog een uitdaging om tot een voor natuur duurzame situatie te komen.

Ondanks dat de abiotische situatie te wensen overlaat en niet of nauwelijks nog sprake is van natuurlijke processen, zijn in het gebied van oudsher hoge natuurwaarden aanwezig, zoals verlandingsvegetaties vanuit het voorheen brakke watermilieu en weidevogels. Deze hangen sterk samen met het **historische watersysteem en verkavelingspatroon** en het langdurige stabiele gebruik van het gebied. Niet in de laatste plaats zijn ook de **uitgestrektheid** en **openheid** van het gebied van groot belang, alsmede de **relatieve rust, stilte en donkerte**. In de polder ontbreekt bebouwing nagenoeg geheel. Slechts langs de randen is zeer incidenteel bebouwing aanwezig (los van de aan de polder grenzende karakteristieke lintdorpen). Ook opgaande beplanting is spaarzaam aanwezig, met name lokaal in het westelijke deel. In de polder zelf zijn geen drukke wegen aanwezig, anders dan enkele lokale wegen op de omringende dijken. Drukke provinciale wegen zijn alleen aan de uiterste noord- en zuidzijde aanwezig en ook liggen er geen grote industrieterreinen in de omgeving, waardoor het gebied nauwelijks geluidsbelast is.

Huidig gebruik

Grote delen van de Eilandspolder worden als natuurgebied beheerd. Voor de graslanden wordt daarbij gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (met name weidebouw ten behoeve van weidevogels). Daarnaast vindt in delen van de polder ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden zoals weidevogels. Recreatie beperkt zich tot extensief medegebruik van het gebied binnen de bestaande toegangsvoorwaarden. Concreet gaat het dan hoofdzakelijk om wandelen en varen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Eilandspolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties met daarbij horende fauna
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water- en verlandingsvegetaties met daarbij horende fauna

Actuele natuurwaarden

Ondanks de veelal matige waterkwaliteit is het waterpatroon in de Eilandspolder waardevol, met name voor **moeras- en rietvogels** die ook profiteren van de relatieve rust, stilte en donkerte in het gebied. Voor een deel van deze soorten (rietzanger, smient, meerkoet, lepelaar en wintertaling) geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. De zeldzame **meervleermuis** foerageert veelvuldig in het waterrijke gebied, de verblijfplaatsen liggen echter in bebouwd gebied buiten de polder. De inmiddels zoete wateren worden gerekend tot **N04.02 Zoete plas** en zijn van belang voor **vissen** zoals bittervoorn en kleine modderkruiper, waarvoor ook een instandhoudingsdoel geldt in het kader van Natura 2000.

Aan de open wateren in de polder, met name langs tochtsloten en kleine veenplassen, grenzen op een aantal plaatsen oeverlanden die door verlanding uit het open water zijn ontstaan, meestal in de periode dat nog sprake was van brakke omstandigheden. Intussen is het gebied echter vergaand en onomkeerbaar verzoet. Er zijn in de Eilandspolder geen reële mogelijkheden om 'natuurlijke' brakke omstandigheden te herstellen.

In de oeverlanden zijn kenmerkende vegetaties uit de verlandingsreeks aanwezig. **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** bestaat uit vegetaties op voedselarme door regenwater beïnvloede veenbodems. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. Voor goed ontwikkelde veenmosrietlanden in het oostelijk deel van het gebied is als habitattype ook een instandhoudingsdoel geformuleerd in het kader van Natura 2000 (H7140B - Overgangs- en trilvenen). De grootste oppervlakte bevindt zich echter in het westelijke deel. De grote betekenis geldt ook voor natte ruigten die gerekend worden tot **N05.01 Moeras** (H6430B - Ruigten en zomen), die veelal zijn ontstaan door het staken van (maai)beheer in voormalige veenmosrietlanden. Deze zijn floristisch minder van belang, maar vormen een belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels** zoals rietzanger en bruine kiekendief. Voor de eerste geldt ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Op enkele percelen wordt een intensiever beheer gevoerd en komen cultuurvegetaties voor **N05.02 Gemaaid rietland** en **N17.06 Vochtig hakhout.** Zowel gemaaid veenmosrietland als overjarige rietkragen zijn van belang als leefgebied voor de **noordse woelmuis**, ook aangewezen als Natura 2000 doelsoort.

Het met name lokaal in het westelijk deel voorkomende **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (laagveenbos in de vorm van elzenbroek) is kenmerkend voor niet (meer) beheerde veenbodems in sterk verzoete situaties. In niet verzoete brakwatervenen komt dit type niet of nauwelijks voor. In de van oudsher zeer open Eilandspolder is opgaand bos in zekere mate een landschapsvreemd element, maar in het westelijk deel kan een kleine oppervlakte van dit type, direct grenzend aan enkele veenplassen, als waardevol worden beschouwd omdat het broedgelegenheid biedt aan veel vogelsoorten die kenmerkend zijn voor laagveen gebieden. Voor verspreide kleine bosjes, die de openheid en de waarde van het weidevogelgebied nadelig beïnvloeden, geldt dat overigens veel minder, zeker wanneer deze uit 'gebiedsvreemde' boomsoorten bestaan.

Potentiële natuurwaarden

Voor een soort als de **otter**, die actueel niet meer voorkomt maar in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon (**N04.02 Zoete plas**) in potentie zeer geschikt, met name als op termijn verdere verbetering van de waterkwaliteit mogelijk is. Met uitzondering van de **otter** zijn alle genoemde natuurwaarden actueel in het gebied aanwezig. Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer

als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en watervogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de Eilandspolder bestaat uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd (extensief) landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van microreliëf. In de loop van de tijd heeft wel intensivering van het gebruik heeft plaatsgevonden. Een relatief klein deel van de graslanden heeft floristische waarden, hetgeen tot uitdrukking komt in een aantal verschillende beheertypen, zoals **N10.02 Vochtig schraalland**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N12.03 Glanshaverhooiland** en **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. De grootste kwaliteit van deze graslanden, maar ook van **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N13.02 Wintergastenweide**, is echter gelegen in het belang voor vogels, met name broedende en overwinterende **weidevogels** en overwinterende **watervogels.** Een deel van de wintergasten, smient, wintertaling meerkoet, goudplevier, grutto en kievit, heeft een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Zowel in het oostelijke als het westelijke deel zijn bescheiden slaapplaatsen van Grutto aanwezig. Tot eind jaren '90 foerageerden lepelaars (ook een Natura2000 soort) met regelmaat in het gebied, en was het gebied voor deze soort van betekenis. Recent verschuiven de kolonies van deze soort meer naar het noorden en is het gebied minder van belang. Naast de broed- en watervogels van de Vogelrichtlijn is het gebied nationaal van belang vanwege broedende weidevogels. Dit laatste geldt niet voor broedende vogels. Het gebied wordt echter wel gekenmerkt door zowel een groot aantal kwetsbare broedvogelsoorten, waaronder grutto en tureluur, als door hoge, maar sterk teruglopende, dichtheden van deze soorten. Met 50-100 broedparen (kritische) weidevogels per 100 hectare herbergt de Eilandspolder een uitgestrekt areaal soortenrijk weidevogelgrasland, dat zowel nationaal als internationaal van groot belang is.

De structuurrijke graslanden zijn ook voor de **noordse woelmuis** van belang. Bij het ontbreken van concurrenten komt deze zelfs meer voor in (structuurrijke) graslanden dan in (veenmos) rietlanden.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een **stabiel hoog waterpeil** te komen. Daarnaast kan lokaal de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige opgaande beplanting met beperkte ecologische meerwaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water- en verlandingsvegetaties met daarbij horende fauna																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
N17.06 Vochtig hakhout	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: rietzanger (broedvogel)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en watervogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.03 Glanshaverhooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.02 Wintergastenweide	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000: grutto, goudplevier, kievit (niet-broedvogel)*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: meerkoet, smient, lepelaar, wintertaling (niet-broedvogel)*																	
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de **abiotische basiscondities** voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

Polder Mijzen (L12)

1 Algemene gegevens

Nummer	L12
Naam gebied	Polder Mijzen
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Koggenland, Alkmaar
Overige (natuur)beleidsmatige waarderingen	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte	326 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer, agrariërs en anderen

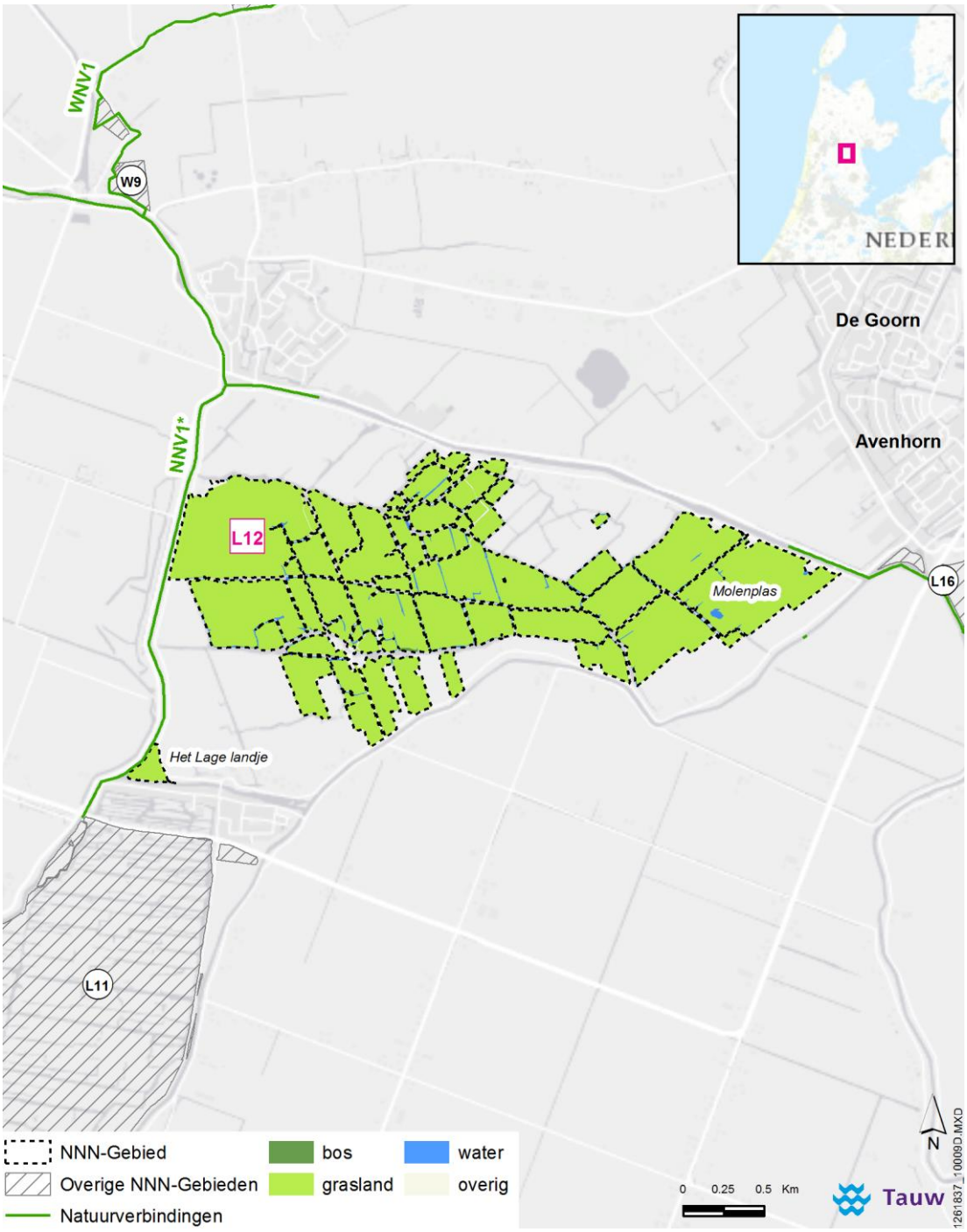
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied Polder Mijzen bedraagt ruim 300 hectare. De **samenhang** binnen polder Mijzen komt vooral tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open landschap met het daarbinnen gelegen samenhangende oppervlaktewatersysteem.

In de regio zijn meerdere natuurgebieden met vergelijkbare kernkwaliteiten aanwezig. De **samenhang** met deze NNN gebieden is met name van belang voor soorten van water en open grasland. Polder Mijzen is als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. De ligging van de percelen in het centrum van de polder te midden van percelen langs de randen die geen onderdeel zijn van het NNN draagt daar aan bij. Voor weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de omgeving dichtbij en goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Voor grond- en watergebonden fauna zijn natte natuurverbindingen met andere natuurgebieden essentieel. Polder Mijzen is via drie natte natuurverbindingen verbonden met andere NNN-gebieden in de regio. De natuurverbinding met de Eilandspolder (L11) en de noordelijke NNN-gebieden (W9, N24) langs de westzijde van het gebied en via de oostzijde met de oeverlanden langs het Markermeer (L16, W10, L14). Voor de beschrijving van deze natuurverbindingen wordt verwezen naar de factsheets (NNV1, en WNV1).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Mijzen en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Polder Mijzen is onderdeel van het karakteristieke **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een veenvlakte met **veenbodems** die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Vanaf de 10de eeuw is het veengebied ontgonnen en door ontwatering ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en een karakteristiek landschapspatroon van kleine graslandpercelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft daarom een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Polder Mijzen ligt op ruim 2 meter onder NAP. Dat is circa 0,5 -1,5 meter hoger dan de omliggende droogmakerijen zoals de Schermer en de Beemster, waar het veen in het verleden volledig is verdwenen. Door de relatief hoge ligging van polder Mijzen ten opzichte van deze droogmakerijen is deze een inzijgingsgebied geworden, van waaruit water wegzijgt naar de droogmakerijen. In de polder wordt in perioden met weinig neerslag eutroof water vanuit de boezems ingelaten, hetgeen in de gehele polder resulteert in een nagenoeg gefixeerd waterpeil (-2,55 meter NAP). De meeste percelen hebben daarbij een drooglegging van 10-40 cm.

In Polder Mijzen zijn hoge natuurwaarden aanwezig in vorm van grote aantallen (kritische) weidevogels die de polder als broedgebied gebruiken. Deze natuurwaarde hangt sterk samen met het historische watersysteem en verkavelingspatroon en het langdurige stabiele gebruik van het gebied. Niet in de laatste plaats zijn ook de uitgestrektheid en openheid van het gebied van groot belang, alsmede de relatieve rust, stilte en donkerte. In het centrum de polder ontbreekt bebouwing. Langs de randen is wel bebouwing aanwezig, in de vorm van (voormalige) boerenbedrijven met erf. Buiten de erven is geen opgaande beplanting aanwezig. In de polder zelf zijn geen drukke wegen aanwezig, anders dan lokale wegen op de omringende dijken, waardoor het gebied nauwelijks geluidsbelast is.

Huidig gebruik

Circa 50% van de NNN in polder Mijzen worden als natuurgebied beheerd. Voor de andere 50% is een beheervergoeding via SNL mogelijk. In beide delen van de NNN zijn weidevogels in de meest hoge dichtheden aanwezig. Voor de graslanden wordt gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (weidebouw ten behoeve van weidevogels). Buiten het NNN gebied vindt er reguliere landbouw plaats, wat duidelijk terug te zien is in de (lagere) aantallen weidevogels op die percelen. Voor recreatie is geen infrastructuur in de polder aanwezig, maar het landschap kan wel vanaf de omringende dijk beleefd worden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in polder Mijzen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open veenpolder met extensieve graslanden

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open veenpolder met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van Polder Mijzen bestaat uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd (extensief) landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van kleine hoogteverschillen op de kavels (microreliëf). In de loop van de tijd heeft enige intensivering van het gebruik plaatsgevonden. De grootste kwaliteit van de graslanden (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**), is gelegen in het belang voor vogels, waaronder ook grote aantallen kritische **weidevogels**, zoals grutto en tureluur. Met meer dan 100 broedparen weidevogels per 100 hectare herbergt Polder Mijzen een uitgestrekt areaal soortenrijk weidevogelgrasland, dat zowel nationaal als internationaal van groot belang is. Naast weidevogels komen er ook andere typische soorten voor zoals de **noordse woelmuis**. Er zijn geen bijzondere kenmerkende aquatische soorten bekend.

Ten slotte is er naast weidevogelgrasland een klein oppervlakte **N05.01 Moeras** aanwezig rond de molenplas in het oostelijk deel van het gebied en in het 'Het Lage landje' langs de boezem in het zuidwesten van het gebied. De molenplas wordt als slaapplaats gebruikt door weidevogels. Ook broeden op beide plaatsen bruine kiekendief en andere rietvogels. **Waterspitsmuis** en **Noordse woelmuis** zijn waargenomen in het Lage landje. Daarnaast is centraal in het gebied een klein perceel aanwezig (0,1 hectare) met een wat rijkere flora, dit perceel wordt beheerd als **N10.02 Vochtig hooiland**. Beide natuurbeheertypen kwalificeren vanwege de schaal niet als aparte kernkwaliteit, maar vormen wel een waardevolle aanvulling op het gebied.

Potentiele natuurwaarden

Voor weidevogels is geeft het ambitienatuurbeheerplan een uitbreiding weer van het natuurbeheertype **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** ten koste van gronden die nu met een SNL regeling beheerd worden. Een op weidevogels toegesneden beheer en waterpeil op alle NNN percelen zorgt voor een nog robuuster gebied. Het verwerven van percelen in de polder die nu nog niet tot het NNN behoren kan hier ook aan bijdragen.

In het oostelijk deel van het gebied en gebied Waterling, Het schot en oeverlanden Ringsloot (L16) zijn insecten van natte milieus aanwezig, zoals de argusvlinder, het oranjetipje en het zwartsprietdikkopje. Deze soorten kunnen goed meeliften met het beheer voor weidevogels.

Voor Het lage landje is in 2017 een inrichtingsplan geschreven in opdracht van HHNK. De nieuwe inrichting moet de waterkwaliteit en natuurwaarden ten goede komen en de huidige waarden behouden. Het gebiedje wordt ingericht met rietlanden, een plas-dras situatie en kruiden en faunarijk grasland.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus (dagvlinders en insecten)	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**.

Oeverlanden Beemsterringvaart (L13)

1 Algemene gegevens

Nummer	L13
Naam gebied	Oeverlanden Beemsterringvaart
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Edam-Volendam
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	10 hectare
Eigendom/beheer	Particulieren en Staatsbosbeheer

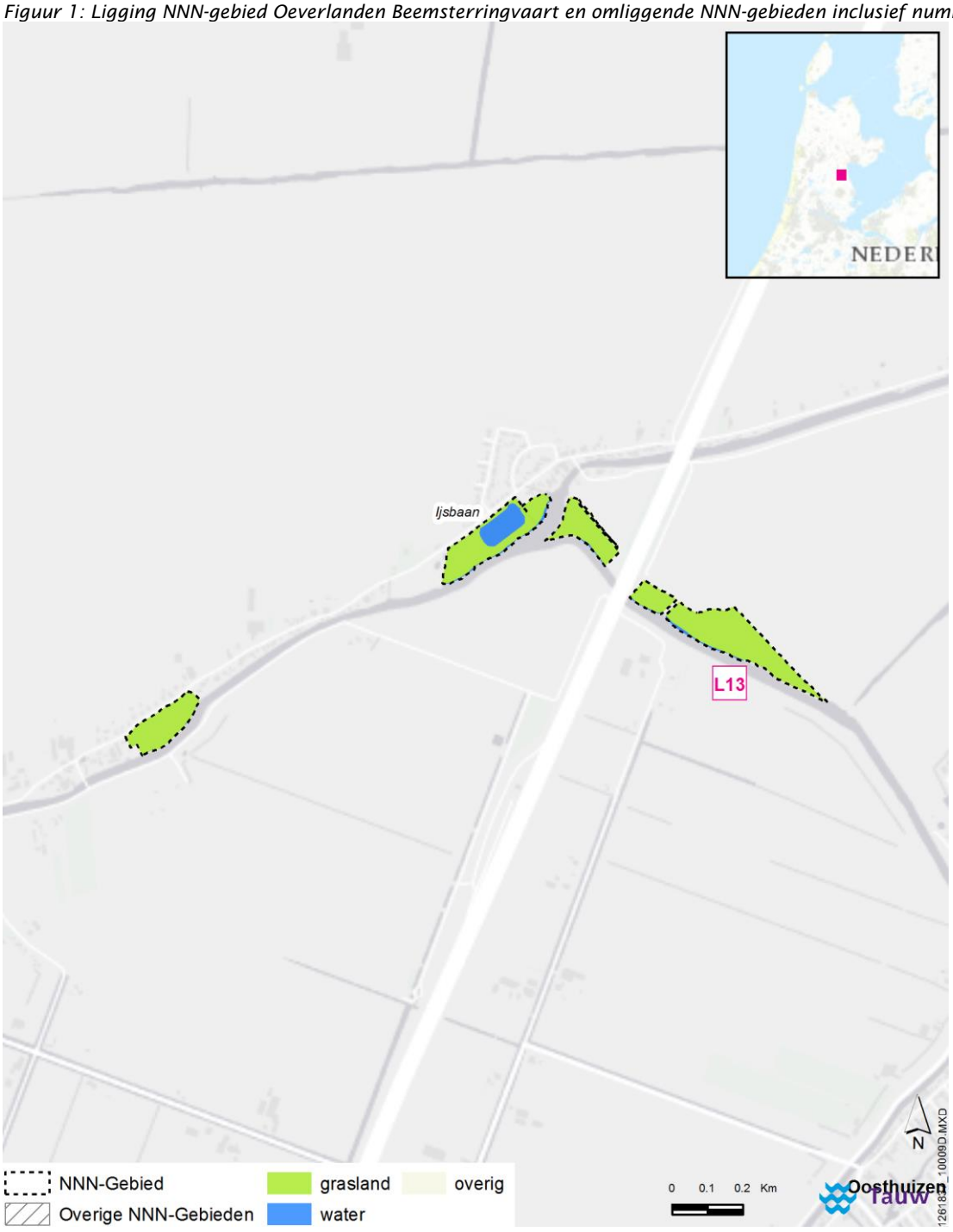
2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied Oeverlanden Beemsterringvaart bestaat uit meerdere percelen die samen een **oppervlakte** hebben van 10 hectare. De **samenhang** binnen het gebied is beperkt tot natte verbindingen die (nog) geen onderdeel zijn van het NNN: de Beemsterringvaart en de Korsloot.

Deze natte verbindingen zorgen tevens voor de samenhang met andere NNN gebieden. Ten noorden liggen tevens oeverlanden aan de Beemsterringvaart die onderdeel zijn van het NNN: Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart (L16). De Korsloot verbindt de Oeverlanden van de Beemsterringvaart met de moerassen van de Kogen van Schardam (L14).

Deze samenhang met andere NNN gebieden is met name van belang voor soorten van moerasoevers.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oeverlanden Beemsterringvaart en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De oeverlanden van de Beemsterringvaart zijn gelegen in het **veenpolderlandschap** Slotenland (fysisch geografische regio: laagveengebied), grenzend aan het droogmakerijenlandschap van de Beemster. De oeverlandjes zijn kogen, buitendijks land dat als functie had om de kracht van het water te breken en zo de dijk en de veenpolder te beschermen tegen het water. Doordat de kogen tegenwoordig midden in het polderlandschap van veenpolders en droogmakerijen liggen, hebben ze deze functie vanzelfsprekend verloren.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De percelen bestaan uit veenbodems langs de Beemsterringvaart, die op ongeveer 0 tot 0,5 meter onder NAP liggen. Daarmee liggen ze duidelijk hoger dan de aangrenzende droogmakerij (op circa 3,5 m onder NAP). Alle percelen, met uitzondering van de schaatsbaan, bevatten rietlanden en andere moerasvegetaties. De schaatsbaan is een ondiepe vijver die verbonden is met de omliggende sloten. De percelen liggen aan de ringvaart en in het westen ligt het lintdorp Beets. De snelweg, A7 doorkruist de noordelijk gelegen oeverlanden. De gebieden zijn daarom geluidsbelast. De gebieden zijn wel relatief donker.

Huidig gebruik

De percelen hebben een natuurfunctie als stapstenen langs een natte natuurverbinding. Het deel dat eigendom is van Staatsbosbeheer wordt gebruikt als natuurgebied en als natuurschaatsbaan. De overige gebieden worden gebruikt voor de rietindustrie. Hier wordt professioneel riet geoogst.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Oeverlanden Beemsterringvaart de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Oeverlanden met moeras

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

De schaatsplas is erg open, met daaromheen waterriet. De aanwezige moerasvegetatie (**N05.01 Moeras)** heeft een goede structuur. Dit moerasgebied is het leefgebied van de **Noordse woelmuis** en de **waterspitsmuis**. Verder is het gebied van belang voor algemene **moeras- en rietvogels** zoals de rietzanger. De overige oeverlanden zijn van minder goede kwaliteit. Dit komt doordat deze gebieden jaarlijks gemaaid worden en er ontbreekt daardoor een variatie in structuur (poelen, waterriet, gewoon riet). In deze gebieden zijn geen waarnemingen bekend van bijzondere soorten.

Potentiële natuurwaarden

De potenties van het perceel met de schaatsbaan worden al grotendeels benut. De potenties voor de overige percelen liggen met name in het omzetten van het professionele rietlandbeheer naar een meer natuurlijk rietlandbeheer. De percelen worden nu gebruikt om riet te oogsten, waardoor er geen moeras met een hoge natuurwaarden kan ontstaan. Wanneer deze gebieden beheerd worden als **gemaaid rietland (N05.02)** is er uitbreiding mogelijk in het leefgebied van de noordse woelmuis en de waterspitsmuis.

Er zijn tevens potenties in verbindingen met andere NNN gebieden. Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor deze watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten, zoals in Kogen van Schardam (L14) en de noordelijk gelegen oeverlanden aan de Beemsterringvaart (L16). De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van de **waterspitsmuis** en **Noordse woelmuis** kan vermoedelijk nog worden versterkt. Hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing. Dit biedt tevens potenties voor de **ringslang**, een soort die al voorkomt in de Kogen van Schardam (L14) maar nog niet langs de Beemsterringvaart is aangetroffen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condieties						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (moeras < 10 jaar). Echter de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Kogen bij Schardam (L14)

1 Algemene gegevens

Nummer	L14
Naam gebied	Kogen bij Schardam
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Edam-Volendam
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #73 Markermeer & IJmeer (VR) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	127 hectare
Eigendom / beheer	Met name Staatsbosbeheer. Ook HHNK, Landschap Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De Kogen bij Schardam ('Koog' is een benaming voor een buitendijks stuk land) bestaat uit 7 deelgebiedjes: Bedijkte Waal, de Rietkoog, Floriskoog, Schardammerkoog, Oosterkoog, Grootte Koog en Koog bij Korsloot. De gebiedjes samen hebben een **oppervlakte** van 127 hectare.

De **samenhang** binnen het gebied komt tot uiting doordat de kogen geclusterd liggen en dus een samenhangend landschap vormen. De samenhang met andere NNN gebieden is met name van belang voor soorten van water, moerasoevers en open grasland. In zekere zin zijn de Kogen als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras-en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolen-opstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Het NNN-gebied is via een natuurverbinding (WNV1) verbonden met naastliggende gebieden Uiterdijk en de Hulk (W10) die doorloopt naar Polder Mijzen (L12). In het zuiden ligt het NNN gebied tegen het Natura 2000 gebied Polder Zeevang aan. De samenhang met deze polder is extra van belang, omdat beide gebieden belangrijk zijn voor weidevogels. Daarnaast is er sprake van sterke samenhang met het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De voor het Natura 2000-gebied aangewezen niet-broedvogels vinden rust- en foerageergebied in het aangrenzende NNN-gebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Kogen bij Schardam en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

De Kogen bij Schardam liggen in verschillende fysische geografische regio's. De Bedijkte Waal is eigenlijk geen koog en ligt in het **oude zeekleilandschap** van West Friesland (fysisch-

geografische regio: zeekleigebied). Dit gebied is ongeveer 5000 jaar geleden ontstaan door opslibbing van zand en klei. Door natuurlijke processen is er vervolgens land ontstaan. Om het land te beschermen tegen het water, werden er dijken aangelegd. De zuiderzeedijk (onderdeel van de West-Friese omringdijk) brak echter door in 1675, waardoor er een wiel ontstond. Dit wiel is vervolgens deels drooggelegd en zo is het natuurgebied de Bedijkte Waal ontstaan.

De Zuiderzee heeft langs Zeevang strandwallen gevormd, en hierachter is veen ontstaan. Dit veen is in de tweede helft van de 10de eeuw ontgonnen, waardoor de bodem daalde. Om Zeevang te beschermen tegen het water vanuit de Zuiderzee en het Beemster- en Purmermeer, werd er een dijk om Zeevang aangelegd. Deze dijk werd op enige afstand van het water aangelegd, zodat de kracht van het water werd gebroken door de buitendijkse rietlanden, de kogen. Deze vallen daarom in het **landschap van de voormalig Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). Een deel van deze kogen (Schardammerkoog, Koog bij korsloot en Grootte Koog) werd later alsnog bedijkt en wijkt daarmee af van de buitendijks gebleven kogen (Rietkoog, Oosterkoog en Floriskoog).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het NNN gebied is wat abiotiek en ruimtelijke condities betreft grofweg in tweeën in te delen. Enerzijds de binnendijks gelegen kogen en de Bedijkte Waal en anderzijds de buitendijkse kogen. De bodem van de Bedijkte Waal in de Beschoter polder bestaat uit moerige eerdgronden op niet gerijpte zavel/ klei. De Bedijkte Waal ligt enkele decimeters lager dan de omliggende agrarische percelen (ruim -3,5 meter NAP) en is aangesloten op het watersysteem van de Beschoter polder.

De binnendijkse kogen hebben allemaal een veenbodem. De Grootte Koog en de Schardammerkoog liggen voor het grootste deel op dezelfde hoogte als de omringende polder waarin ze liggen (circa -2 meter NAP). De Grootte Koog bevat ook een wiel en heeft een variërend peilbeheer met een drooglegging tussen de 10 cm en 40 cm. Het waterpeil van de Schardammerkoog is ook dynamisch. Hier is sprake van een drooglegging van <10 cm tot 40 cm. In deze kogen met een variërend waterpeil is het de bedoeling regenwater in te vangen en zo te voorkomen dat er gebiedsvreemd water in moet worden gelaten. De Koog bij Korsloot heeft eveneens een veenbodem, maar ligt langs de boezem waardoor dit veen minder ingeklonken is dan in de overige binnendijkse kogen. De maaiveldhoogte ligt hier op -0,5 meter NAP, met een drooglegging van <10-20 cm. Langs de Korsloot zijn natuurvriendelijke oevers aanwezig. De buitendijkse kogen liggen ook relatief hoog in het landschap op ongeveer -1 tot -0,6 meter NAP. De bodem bestaat voornamelijk uit zware klei op veen. De drooglegging van de Rietkoog, Floriskoog en Oosterkoog is meestal gering (op een groot deel <10 cm in de winter). Alleen in de Oosterkoog is een agrarisch gebruikt deel aanwezig met een iets diepere ontwatering. Tussen de Rietkoog en de Floriskoog ligt een groot visvriendelijk gemaal (Gemaal C. Mantel) met visvriendelijke pompen en een vispassage waardoor trekvissen tussen het Markermeer en de boezem kunnen migreren.

De kogen vormen een weids en open landschap, er is geen bebouwing of infrastructuur aanwezig in de Kogen en er lopen geen drukke, provinciale wegen doorheen. De weg Schardam - IJsselmeerdijk loopt in noord-zuid richting aan de binnenzijde van de dijk. Hierlangs zijn een lintdorp, enkele losse woningen en bedrijven gelegen en een sloot met rietkragen en enkele bosschages. Langs randen van de binnendijks gelegen delen kan hierdoor plaatselijk verstoring optreden. Het gebied is verder rustig, donker en stil.

Huidig gebruik

Het NNN gebied wordt als natuurgebied beheerd. Voor de graslanden wordt daarbij gebruik gemaakt van extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen (weidebouw ten behoeve van weidevogels).

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Kogen bij Schardam de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met veenmoeras en extensieve graslanden voor moeras-, water- en weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met veenmoeras en extensieve graslanden voor moeras-, water- en weidevogels

Actuele natuurwaarden

De graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland** en **N13.01 Vochtig weidevogel-grasland**) beslaan het grootste gedeelte van het natuurgebied. De kogen bij Schardam, en met name het buitendijkse gedeelte, zijn net als een aantal andere gebieden in Laag-Holland een kerngebied voor **weidevogels**, waar de hoogste dichtheden in Noord-Holland zijn waargenomen (20 tot meer dan 100 broedparen per 100 hectare) maar bijvoorbeeld ook grote groepen kievieten in de wintermaanden. Het NNN-gebied bestaat daarnaast uit **N05.01 Moeras** en **N04.02 Zoete plas** met typische soorten als moerasmelkdistel en groot blaasjeskruid. In de wateren komen **vissen** waaronder kleine modderkruiper en snoek voor. Ook bevat het gebied een aanzienlijke oppervlakte van circa 12 ha **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** met typische soorten als kamvaren en ruwe bies. Zilte rus in de Bedijkte Waal duidt op daar aanwezige brakke kwelinvloed.

Naast weidevogels zijn er ook **watervogels** en **moeras- en rietvogels** aanwezig die het gebied ook intensief in de winter gebruiken wat blijkt uit bijvoorbeeld grote groepen (>500) foeragerende smienten en brandganzen. Deze soorten rusten op het nabijgelegen Markermeer, en kennen voor dat gebied een instandhoudingsdoel als niet-broedvogel in het kader van Natura 2000. In het broedseizoen broeden ook water- en moerasvogels in het gebied zoals tafeleend, snor, porseleinhoen en waterral in de Grootte Koog. Daarnaast komen zowel **noordse woelmuis**, **rugstreeppad**, als **ringslang** in het gebied voor. Een belangrijke soortgroep die de gehele "kustlijn' van het Markermeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen**, met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis. Ook de kogen bij Schardam zijn daarbij van belang. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000.

Potentiele natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik en het inzetten van beheerpakketten op geschikte percelen.

In het Markermeer komt een nieuwe dijk voor de oude dijk te liggen, en hiermee ontstaan er ondiepe stukken waar zich moeras en nat grasland (**N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**) kan ontwikkelen. Voor alle moerasgebonden soorten betekent dit een wezenlijke versterking van het leefgebied.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme ondiepere bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verlandingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met veenmoeras en extensieve graslanden voor moeras-, water- en weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	-	-	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

6 Vervangbaarheid

De graslanden en moeraslanden (m.u.v veenmosrietland) zijn op enige termijn vervangbaar (<10 en <25 jaar). Dit type natuur in de huidige zeer gevarieerde samenhang met oude dijkdoorbraken, buitendijkse en binnendijkse delen is echter nagenoeg onvervangbaar evenals de oude veenverlandingsstadia.

Zeevang en Kwadijkervlot (L15)

1 Algemene gegevens

Nummer	L15
Naam gebied	Zeevang en Kwadijkervlot
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Edam-Volendam
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #93 Polder Zeevang (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur
Oppervlakte NNN	1862 hectare
Eigendom / beheer	Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

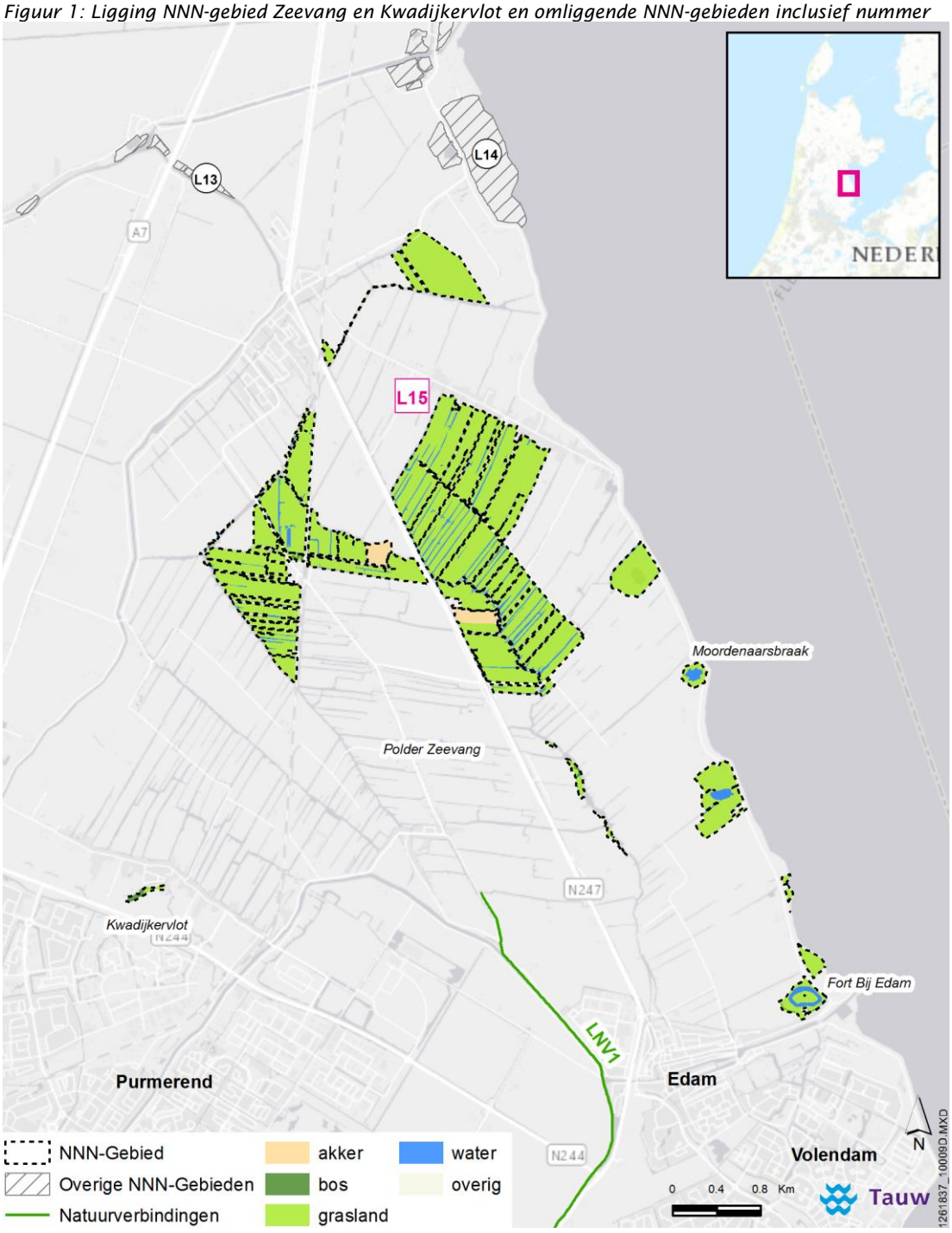
Het NNN-gebied in de Polder Zeevang heeft een totale **oppervlakte** van 1862 hectare. Circa 10% van de oppervlakte bestaat uit water. Door de enorme oppervlakte van de polder is het een zeer geschikt habitat voor vogels van open landschap. Het Kwadijkervlot heeft een **oppervlakte** van ongeveer 1,5 hectare en is enigszins geïsoleerd gelegen.

De **samenhang** binnen Polder Zeevang komt in eerste plaats tot uiting door de ligging in het Natura 2000-gebied polder Zeevang. Dit is een van de voor de regio kenmerkende grotere veenweidegebieden. Polder Zeevang is als weidevogelgebied gebaat bij een mate van

ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Binnen de NNN en het Natura 2000-gebied zijn op meerdere plaatsen kleine moeraskernen aanwezig langs oude veenlopen en rond wielen. Het Kwadijkervlot is er daar een van. Tussen deze kernen is de samenhang beperkt door de verspreide ligging in het gebied.

De **samenhang met omringende natuurgebieden** komt vooral tot uiting door de ligging van polder Zeevang direct grenzend aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn daarnaast andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Aan de noordzijde (L13) en zuidzijde (LNV1) van het gebied lopen natte natuurverbindingen naar gebieden in de omgeving, die van belang zijn voor watergebonden flora en vooral fauna.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Zeevang en Kwadijkervlot en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het karakteristieke **veenpolderlandschap** Slotenland van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een ontgonnen veenvlakte met veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Polder Zeevang vormt een overblijfsel van dit zeer uitgestrekt hoog- en laagveengebied. Vanaf de 11de eeuw is het moerasveengebied ontgonnen, waardoor er een kenmerkend strokenverkavelingspatroon is ontstaan. Doordat het gebied van oudsher agrarisch gebruikt is, wordt de bodem gevormd door veraarde bovengrond op veen en klei. Het gebied bevat nog restanten van veenstromen, wielen en overslaggronden en is hierdoor aardkundig

gezien bijzonder. Het Kwadijkervlot is een klein natuurgebiedje dat is ontstaan door verlanding in het vroegere veenriviertje de Draai. Het is een relict van deze oude rivier. Door het oostelijk deel van polder Zeevang loopt een andere oude veenstroom de Kromme IJe.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Polder Zeevang ligt ongeveer op 2 meter onder NAP en ligt hierdoor lager dan de stad Edam, maar hoger dan de omringende polders. De polder heeft twee verschillende watersystemen. De percelen van Staatsbosbeheer hebben een zelfstandig watersysteem waar flexibel peilbeheer mogelijk is, zodat regenwater kan worden vastgehouden. De overige percelen hebben een vrijwel gefixeerd waterpeil van rond de -2,3 meter NAP en dus een drooglegging van circa 30 cm. Binnen de polder worden kleine peilverschillen gehanteerd ten behoeve van de huidige functies (met name landbouw en natuurbeheer). Ook is er sprake van onderbemaling bij een aantal percelen. Lokaal komt nog wat brakke kwel van sub fossiel water voor, afkomstig uit de oude veenlagen.

In het gebied zijn hoge natuurwaarden aanwezig. Deze hangen sterk samen met het historische water- en verkavelingspatroon en het agrarische gebruik van het gebied. Er wordt nu weidevogelbeheer toegepast op de intensieve en matig intensief gebruikte agrarische graslanden. Niet in de laatste plaats zijn ook de uitgestrektheid en openheid van het gebied van groot belang, alsmede de relatieve rust, stilte en donkerte. In de polder is bebouwing aanwezig in de vorm van karakteristieke lintdorpen en vrij gelegen boerderijen. Opgaande beplanting is beperkt tot deze plekken. In de polder zelf zijn een klein aantal lokale wegen aanwezig. Er loopt 1 drukke provinciale weg en een spoorlijn door het gebied heen, waardoor het gebied beperkt geluidsbelast is.

Huidig gebruik

De natuurwaarden hangen sterk samen met het traditionele (extensieve) agrarische

weidebeheer dat nu nog steeds plaatsvindt in delen van het gebied. Daarnaast vindt in de polder

ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden

zoals weidevogels. Het Kwadijkervlot wordt op kleine schaal beheerd door vrijwilligers en bestaat hierdoor uit veel verschillende soorten vegetaties. Het gebied is niet opengesteld voor recreanten.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de polder de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weide- en watervogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weide- en watervogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de Polder bestaat uit open graslanden, die beheerd worden als **N13.01 vochtig weidevogelgrasland**. Het grootste deel van het gebied heeft, floristisch gezien, een

beperkte waarde, maar is daarentegen erg belangrijk voor **watervogels** en **weidevogels**, zoals duizenden smienten, kieviten en goudplevieren. Smienten bereiken 's winters hoge aantallen van 15.000 tot soms 30.000 vogels. Watervogels die in de polder foerageren gebruiken het Markermeer als rustgebied. Voor 9 soorten niet-broedvogels (kleine zwaan, kolgans, grauwe gans, brandgans, smient, goudplevier, kievit, grutto en wulp) zijn er in het kader van Natura 2000 instandhoudingsdoelen opgesteld. De broedvogeldichtheid van weidevogels is met name in het westelijk deel (ten westen van de spoorlijn) hoog tot meer dan 50 broedparen per 100 hectare. Buitendijks langs het Markermeer zijn een paar percelen met nat grasland (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) aanwezig, die een belangrijke functie hebben als verzamelplaats voor bijvoorbeeld grutto's.

Botanisch gezien komen de meest bijzondere begroeiingen voor aan de oevers van de Kromme IJe en langs slootranden. Hier komen brakke rietruigten voor die behoren tot de moerasmelkdistelassociatie, plaatselijk met heemst, en tot voedselarmer veenmosrietland (**N05.01 Moeras** en **N06.01 Veenmosrietland)**. Botanisch waardevolle rietlanden zijn sinds de ruilverkaveling verdroogd en verarmd. De soortenarme rietruigten en oeverlanden zijn faunistisch wel van groot belang vanwege het voorkomen van **noordse woelmuis**. In polder Zeevang komt ook de **rugstreeppad** voor. In Kwadijk is een verblijfplaats van meervleermuis bekend en ook andere **vleermuissoorten**, zoals ruige dwergvleermuis en laatvlieger gebruiken het gebied. De gehele "kustlijn' van het Markermeer wordt als migratieroute gebruikt door vleermuizen, in het bijzonder door de zeldzame meervleermuis. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000. De sloten en vaarten in polder Zeevang zijn daarom van belang als vliegroute tussen de verblijfplaatsen en het foerageergebied en migratieroute langs het Markermeer. In de polder is verder ook een aantal wielen aanwezig, waaronder de Moordenaarsbraak een van de overblijfselen van de strijd tegen het Zuiderzeewater en nu in beheer als **N04.02 zoete plas**.

Het Kwadijkervlot is klein en minder open, maar wel zeer divers met **N14.02 Laagveenbos**, **N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N10.02 Vochtig hooiland**. In en om dit gebied leeft ook de noordse woelmuis.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een hoger waterpeil te komen, minder mest uit te rijden en later te maaien. Langs oevers van percelen die zijn gelegen aan oude veenstromen liggen potenties voor de uitbreiding van moerasvegetaties.

Nader verkend zou kunnen worden of de forten rondom het gebied geschikt zijn of geschikt gemaakt kunnen worden als verblijfplaats voor vleermuizen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Open waterrijk landschap met extensieve graslanden voor weide- en watervogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Weidevogels *incl N2000: goudplevier, kievit, grutto en wulp (niet-broedvogel)*	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: kleine zwaan, kolgans, grauwe gans, brandgans, smient (niet-broedvogel)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie in polder Zeevang.

In de Kwadijkervlot is, vanwege de ligging aan een eeuwenoude veenstroom, ook sprake van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart (L16)

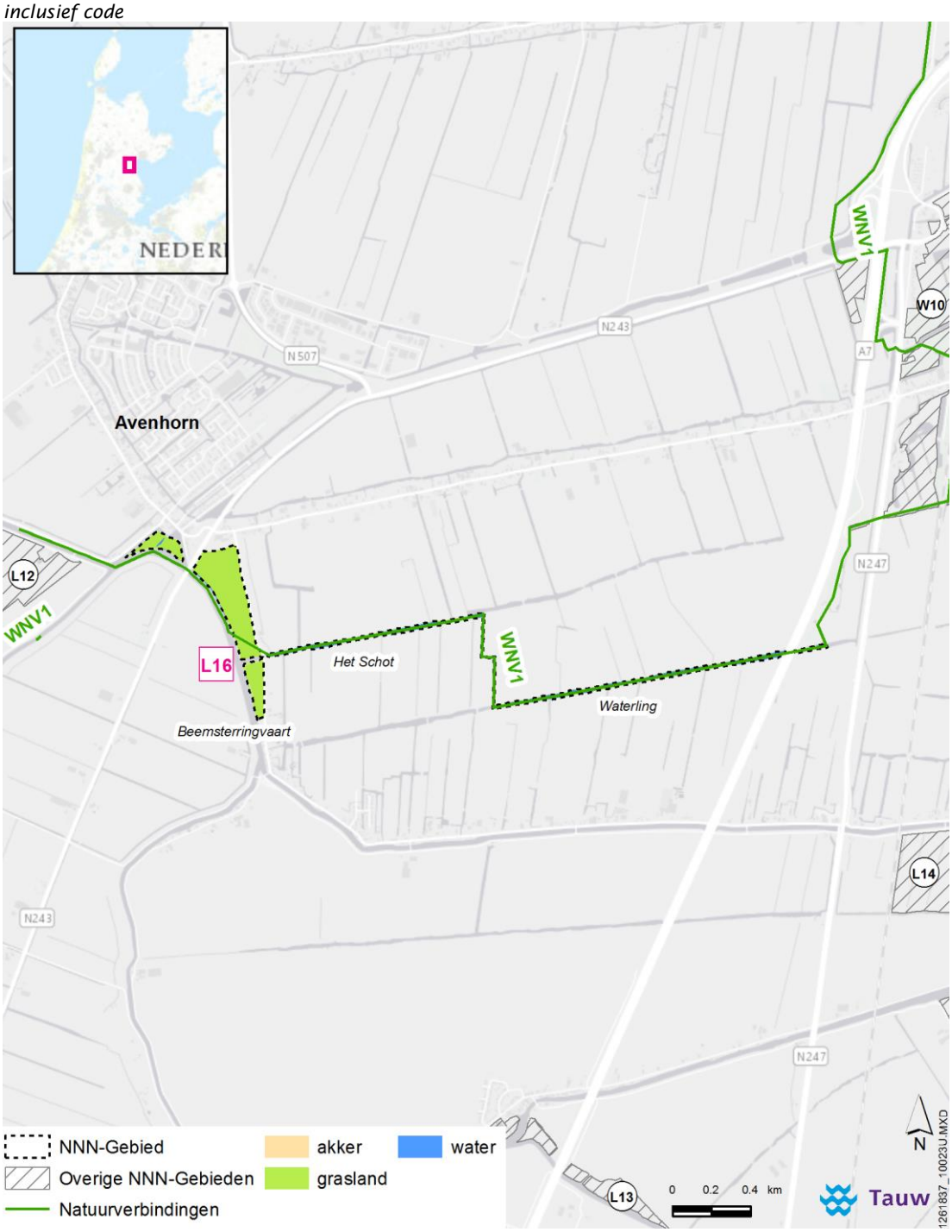
1 Algemene gegevens

Nummer	L16
Naam gebied	Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Koggenland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, waterberging
Oppervlakte NNN	19 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied is circa 20 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied uit zich in de natte natuur die het gebied bevat, in de vorm van watergangen, natte ruigte en vochtige graslanden. Het gebied bestaat uit de watergangen Waterling en Het Schot, en een reeks oever- en graslanden langs de Beemsterringvaart. De **samenhang** met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding WNV1. Deze natuurverbinding verbindt de Kogen bij Schardam (L14), Uiterdijk en de Hulk (W10) en Polder Mijzen (L12). De stapstenen inclusief natuurverbindingen vormen een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen de natuurgebieden in West-Friesland en Laag-Holland.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterling, Het Schot en oeverlanden Beemsterringvaart en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het **oude zeekleilandschap van West-Friesland** (fysisch-geografische regio's: overgang laagveengebied en zeekleigebied). In de Middeleeuwen vormden de oeverlanden de oeverzones rondom het Beemstermeer. De oeverlanden zijn zogeheten kogen, dit is buitendijks land dat als functie had om de kracht van het water te breken en zo de Westfriese Omringdijk en de achterliggende polders te beschermen. Na droogmaling van het

Beemstermeer hebben de kogen hun functie verloren. Nu is het een veenpolderrestant op de overgang tussen de droogmakerij van de Beemster en de oude zeekleipolders van West-Friesland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de oeverlanden bestaat uit veen. De maaiveldhoogte varieert van -2,2 m NAP in het noordelijke perceel tot -1,6 m NAP in het zuidelijke perceel. De oeverlanden, gelegen tussen de Slimdijk en de Beemsterringvaart, liggen hoger dan de omliggende polder Beemster en polder Beschoot (circa -3,1 m NAP). De bodem van polder Beschoot, waar Waterling en Het Schot in liggen, bestaat uit klei. De watergangen hebben een peil van -4,2 m NAP.

Het NNN-gebied bestaat vooral uit gras- en rietlanden en watergangen met oevervegetatie. Het gebied heeft een open karakter; wegen, beplanting en bebouwing ontbreken. Door de nabije ligging van de bebouwde kom van Avenhorn en de N243, is met name in de oeverlanden de rust en stilte relatief beperkt.

Huidig gebruik

Het natuurgebied heeft een belangrijke functie als stapsteen in een (natte) natuurverbinding (WNV1*). Naast de natuurfunctie hebben de watergangen en een aantal percelen tevens een waterbergingsfunctie. De percelen langs de Ringsloot kennen agrarisch gebruik, hier vindt begrazing door schapen en koeien plaats.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Waterling, Het Schot en de oeverlanden van de Ringsloot de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapsteen in natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Het gebied bestaat uit watergangen met oevervegetatie, agrarische graslanden en een lagere drassige grond met ruigtevegetatie. Deze kunnen gerekend worden tot **N04.02 Zoete plas**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** en **N05.01 Moeras**. Door de recente natuurfunctie, de geringe omvang, de ligging in (vrij intensief) agrarisch gebied en de berging van voedselrijk polderwater is de aanwezigheid van bijzondere (en kwetsbare) natuurwaarden beperkt. De grootste natuurwaarde die het gebied heeft, ligt in de functie als (verder te ontwikkelen) stapsteen in een natte natuurverbinding (WNV1).

Potentiële natuurwaarden

Door de ligging in intensief agrarisch gebied en de aanvoer van voedselrijk water zijn de omstandigheden nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor ontwikkeling naar een goed functionerende stapsteen met watervegetatie, kruidenrijk grasland, moeras en **N05.02 Gemaaid rietland** te benutten. Dergelijke natuur biedt potentie als leefgebied en/of migratieroute aan **moeras- en rietvogels**, **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Stapsteen in natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid van de graslanden en moeraszones is relatief groot (<10 jaar), aangezien de gebieden pas recent zijn ingericht en een natuurfunctie hebben gekregen. Echter de strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is niet of nauwelijks vervangbaar.

Wormer- en Jisperveld (L17)

1 Algemene gegevens

Nummer	L17
Naam gebied	Wormer- en Jisperveld
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #90 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Aardkundig monument (veen en verlandingen) • Stiltegebied • KRW-lichaam
Gebruik / Functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	1455 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Natuurmonumenten (grotendeels verpacht) en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

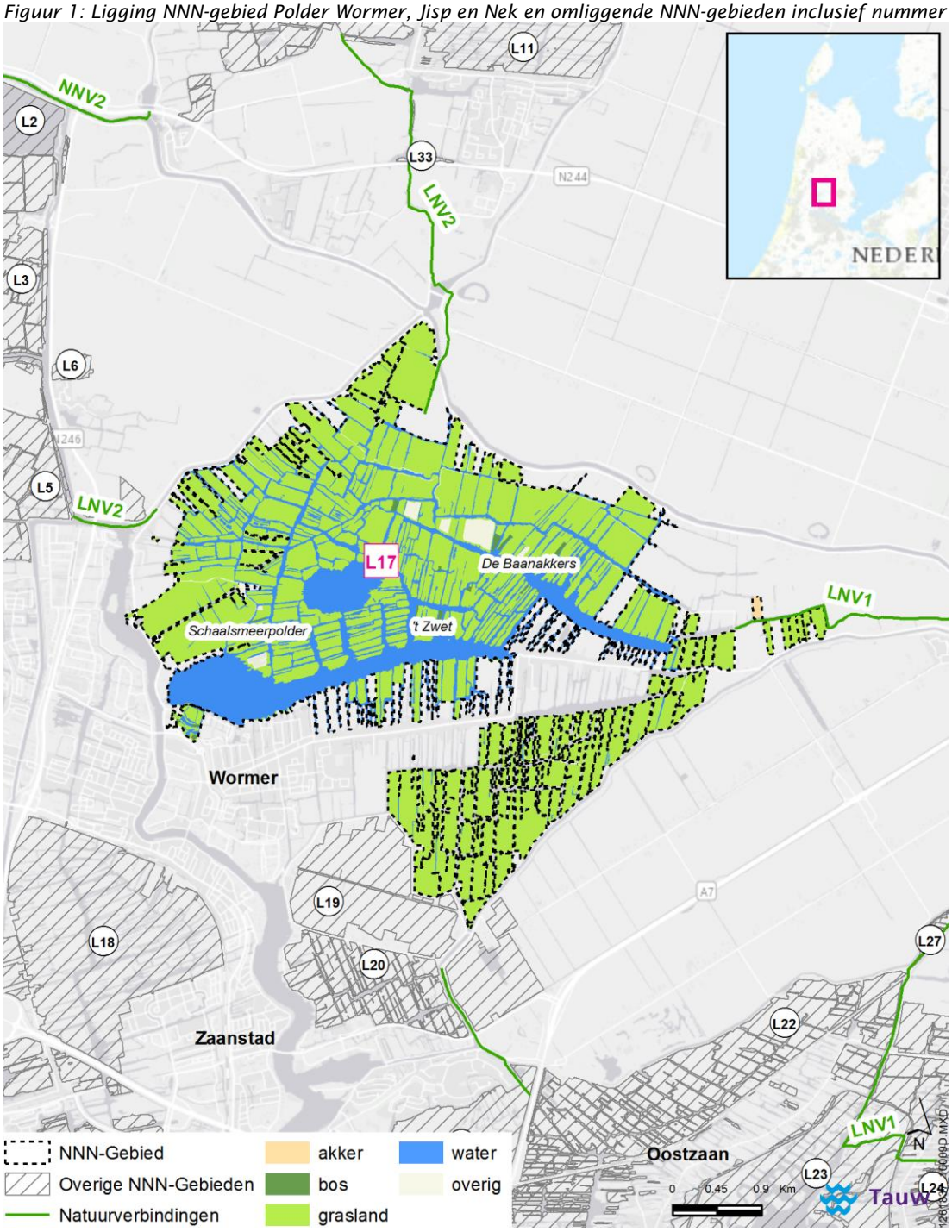
De **oppervlakte** NNN in het Wormer- en Jisperveld bedraagt 1455 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met historische verkaveling en daarmee samenhangende weteringen en uitgebreide moeraszones. In het westelijk deel van het gebied ligt de Scgaalsmeerpolder (een kleine droogmakerij). Het noordoostelijke deel omvat de Baanakkers. Wormer- en Jisperveld is onderdeel van Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Deze gebieden zijn via watergangen onderling verbonden. Tussen Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder ligt de droogmakerij van de Enge en Wijdewormer (L19). Het Wormer- en Jisperveld is (grotendeels) zowel voor de Vogel- als voor de Habitatrichtlijn aangewezen.

Het gebied bestaat uit veel kleine graslandpercelen die veelal alleen varend te bereiken zijn.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied, waar ook de Kalverpolder (L20), Guisveld en Westzaan deel van uitmaken. Deze vormen samen het uitgestrekte veenweidegebied in de Zaanstreek. Het open waterrijke weidelandschap levert een belangrijke bijdrage aan de betekenis als vogelgebied. Wormer- en Jisperveld is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Net iets zuidelijker liggen de laagveengebieden van het

Oostzanerveld (L22), Twiske (L23), Ilperveld en Varkensland (L24). Deze zijn verbonden via een tweetal natte natuurverbindingen (beiden LNV1) aan de zuidoostzijde en, via de Kalverpolder, aan de zuidwestzijde van het gebied. Dit draagt bij aan de samenhang voor moeras- en watergebonden soorten. Langs de natuurverbindingen liggen ook waterrijke stapstenen, zoals de oeverlanden langs de ringvaart van de Wijde Wormer (L27). Aan de noordzijde verbinden twee trajecten van natte natuurverbindingen (LNV2) het gebied met de Eilandspolder (L11) en de Krommenieër-Woudpolder (L5). Al deze gebieden vormen samen met de overige polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18) een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Wormer, Jisp en Nek en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Wormer- en Jisperveld is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus is het gebied ontgonnen voor de landbouw. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in het kenmerkende strookvormige verkaveling.

Om de laaggelegen weilanden tegen de golfslag te beschermen werden dijken en sluizen aangelegd. Door splitsing van de grond bij nalatenschap ontstond het huidige verkavelingspatroon. Door windwerking en golfslag ontstonden diverse meren, waaronder Schaalsmeer, die steeds groter werden. Om verdere vergroting tegen te gaan werden de meren drooggemalen, en ontstonden de lager gelegen droogmakerijen. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was en later, na 1600, als grasland. Het brakke veenweidegebied, met honderden eilanden van trilveen, talloze sloten en vaarten, bleek in de loop van de tijd weinig rendabel vanwege het vele zout, afkomstig van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee. Het veen klonk steeds verder in door de ontwatering: het gebied kwam uiteindelijk een tot twee meter onder zeeniveau te liggen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied bestaat uit een groot peilvak en enkele kleintjes. In het Wormer- en Jisperveld liggen de peilvakken, met een vast peil van respectievelijk -1,57 en -1,48 m NAP (twee peilvakken). In de Schaalsmeerpolder bedraagt het waterpeil -3,50 m NAP. Met een drooglegging van 10 tot 40 cm is de aanwezige bodemfauna binnen foerageerbereik van de weidevogels. In de Wormer- en Jisperveld ligt tweederde van het gebied onder het oppervlaktewaterpeil. In deze gebieden vindt onderbemaling plaats. Het gebied ligt 1 tot 2 meter hoger dan de omliggende polder van de Enge en Wijde Wormer. Hierdoor is er sprake van wegzijging naar de omgeving. Daarom wordt in droge perioden water vanuit de Schermerboezem ingelaten om het gewenste peil te bereiken. Dit gebiedsvreemde water is voedselrijk terwijl de aanwezige natuurwaarden juist voedselarme omstandigheden vereisen. De waterkwaliteit van het gebied is voedselrijk, ook als gevolg van de hoge fosfaatgehalten in combinatie met vroegere brakke omstandigheden. Door afsluiting van de Zuiderzee trad verzoeting op, momenteel is het oppervlakte water zoet tot licht brak.

De bodem bestaat voornamelijk uit veen met een kleiige toplaag. Dit veen is ontstaan onder invloed van voedselrijk water. In de meer voedselarme situaties die ontstaan als gevolg van de dikker wordende bovenlaag van het veen, groeien bijzondere planten. Door veenontginningen en eeuwenlang extensief agrarisch gebruik, hebben zich veenweiden ontwikkeld. Het resultaat is een landschap van extensieve graslanden, afgewisseld met moerasvegetaties langs de oevers. De moerasvegetaties bestaan uit verlandingsvegetaties in verschillende successiestadia. De combinatie van moerasnatuur en weidevogelgraslanden zorgt voor een rijke diversiteit aan soorten en de landschappelijke waarden.

Naast de grote aantallen weide- en moerasvogels kenmerkt het gebied zich door een grote mate van openheid en uitgestrektheid, de aanwezigheid van middeleeuwse onregelmatige strokenverkavelingen en historische weteringen en karakteristieke dijk- en lintbebouwing van Wormer en Jisp. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig. Direct langs de zuidkant loopt de provinciale weg Op 1,5 km van de zuidoostrand van het gebied loopt de A7. Ook liggen een spoorlijn en een aantal provinciale wegen relatief nabij. Hierdoor is sprake van enige geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen **rust** en **stilte** toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend.

Huidig gebruik

Het gebied is van oorsprong in agrarisch gebruik. Het huidige agrarisch gebruik bestaat voornamelijk uit graslandbeheer, met de natuurdoelen als uitgangspunt. Voor de meeste percelen

geldt een beheerovereenkomst in het kader van SNL. Deze worden als weidevogelgebied beheer. Het gebied is deels nog een vaarpolder. Door het vele open water zijn veel percelen niet over land bereikbaar. Het gebied kent ook een functie voor extensieve recreatie. Er lopen meerdere wandel, schaats- en kano/vaarroutes door het gebied. Deze routes zijn op kaart verkrijgbaar. Er loopt één fietspad door het gebied. Ook zijn er diverse recreatieve voorzieningen. In het gebied is sprake van recreatieve (sport)visserij en beroepsmatige visserij.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Oosterbroek en Buitenhuizen de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het grootste deel van het Wormer- en Jisperveld bestaat uit open, extensief agrarisch grasland. De graslanden worden afgewisseld door voedselrijke rietzomen en moerasvegetaties, deze zijn verder uitgewerkt in de eerder beschreven kernkwaliteit. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, en daarnaast als **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. De graslanden kennen sinds lange tijd agrarisch gebruik en worden extensief beheerd. Een klein deel van de graslanden heeft floristische waarden. De grootste kwaliteit is gelegen in het belang voor vogels, met name broedende **weidevogels** en wintergasten. De broedvogeldichtheid is meer dan 100 broedparen per hectare, met onder andere grutto, kievit, tureluur en veldleeuwerik. Voor zowel broedvogels (kemphaan) als pleisterende vogels (grutto, slobeend, smient) gelden instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000.

De Schaalsmeerpolder heeft een ander karakter dan de rest van het Wormer- en Jisperveld. In deze een ‘inpandige’ droogmakerij, kwelt nog brak water afkomstig uit de veenlagen in de polder omhoog en zijn brakke graslanden aanwezig, met soorten als echt lepelblad.

Potentiele natuurwaarden

Behoud van openheid, terugbrengen van de fosfaatbelasting kunnen bijdragen tot behoud en versterking van de waarde van het gebied voor weidevogels, waaronder kemphaan. Ook een stabiel hoog grondwaterpeil, verdere extensivering en de ontwikkeling van meer variatie en structuur in vegetaties (waaronder geambieerd beheertype **N10.01 Nat schraalland**) zijn essentiële ingrediënten voor een goed weidevogelleefgebied. De brakke graslanden (**N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**) in de Schaalsmeerpolder vormen bij een duurzame en extensieve beweiding een uitstekend broedbiotoop voor weidevogels en een belangrijke rui- en verblijfplaats voor slobeend.

Kernkwaliteit: Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Het Wormer- en Jisperveld kenmerkt zich door een netwerk van sloten, weilanden, rietkragen en ondiepe plassen. Ondanks dat de waterkwaliteit niet optimaal is, heeft het natuurgebied een belangrijke functie voor **watervogels**. Voor bijvoorbeeld de smient zijn 't Zwet en de brede vaarten in het gebied als rustgebied van belang. De slobeend foerageert in de ondiepere bochten en natte oeverdelen. Voor beide soorten geldt een Natura 2000-instandhoudingsdoel. In de sloten (**N04.02 Zoete plas** en klein deel **N04.03 Brak water**) komen bijzondere **vissoorten** als bittervoorn en rivierdonderpad voor en daarboven foerageert de **meervleermuis** op insecten. Voor bittervoorn, rivierdonderpad en meervleermuis geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000.

In het Wormer- en Jisperveld bevinden zich vegetaties die door verlanding uit het open water zijn ontstaat, in successie lopend van veenmosrietlanden en overgangsveen tot moerasheide en plaatselijk bos. Deze waardevolle vegetaties komen vooral voor aan de oevers van open wateren, en kennen een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Ze kunnen worden gerekend tot **N05.01 Moeras** (N2000: H6430B Ruigten en zomen), **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** (H4010B Vochtige heide, H7140B veenmosrietland) en **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (H91D0 Hoogveenbossen). De veenmosrietlanden en moerasheiden zijn zeer voedselarme, sterk door regenwater beïnvloede vegetaties. Door de huidige fosforwaarden in het water is de ontwikkeling van nieuwe veenmosrietlanden beperkt. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis.

De ontwikkeld rietoevers en moeraszones bieden broedgelegenheid aan **moeras- en rietvogels**, waaronder Natura 2000-soorten rietzanger en roerdomp. Ook vormt het leefgebied voor de **noordse woelmuis**, tevens een soort met een Natura 2000-instandhoudingsdoel, **waterspitsmuis** en **ringslang**.

Potentiële natuurwaarden

Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk reële kansen voor verbetering te benutten, om huidige verlandingsvegetaties te behouden en nieuwe verlanding te stimuleren. Voor een soort als de **otter**, die in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon in potentie zeer geschikt, met name als op termijn verdere verbetering van de waterkwaliteit mogelijk is. Het creëren van meer plas-draszones is een kernopgave voor smient, noordse woelmuis en kemphaan (allen Natura 2000 instandhoudingsdoel). Ook ontwikkeling van het geambieerde beheertype **gemaaid rietland** (**N05.02**) biedt perspectief voor moerasvegetaties, libellen en als broedgelegenheid voor rietvogels.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities			
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B, H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: roerdomp, rietzanger (broedvogels)*	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: smient, slobeend (niet-broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.01 Nat schraalland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000 kemphaan (broedvogel), smient, slobeend, grutto (niet-broedvogels)*	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.
Door de grote achteruitgang van de weidevogels is het belangrijk de bestaande weidevogelgebieden te behouden. Die zijn daardoor nagenoeg onvervangbaar.

Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder (L18)

1 Algemene gegevens

Nummer	L18
Naam gebied	Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #91 Polder Westzaan (Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte	993 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, gemeente Zaanstad, particulieren.

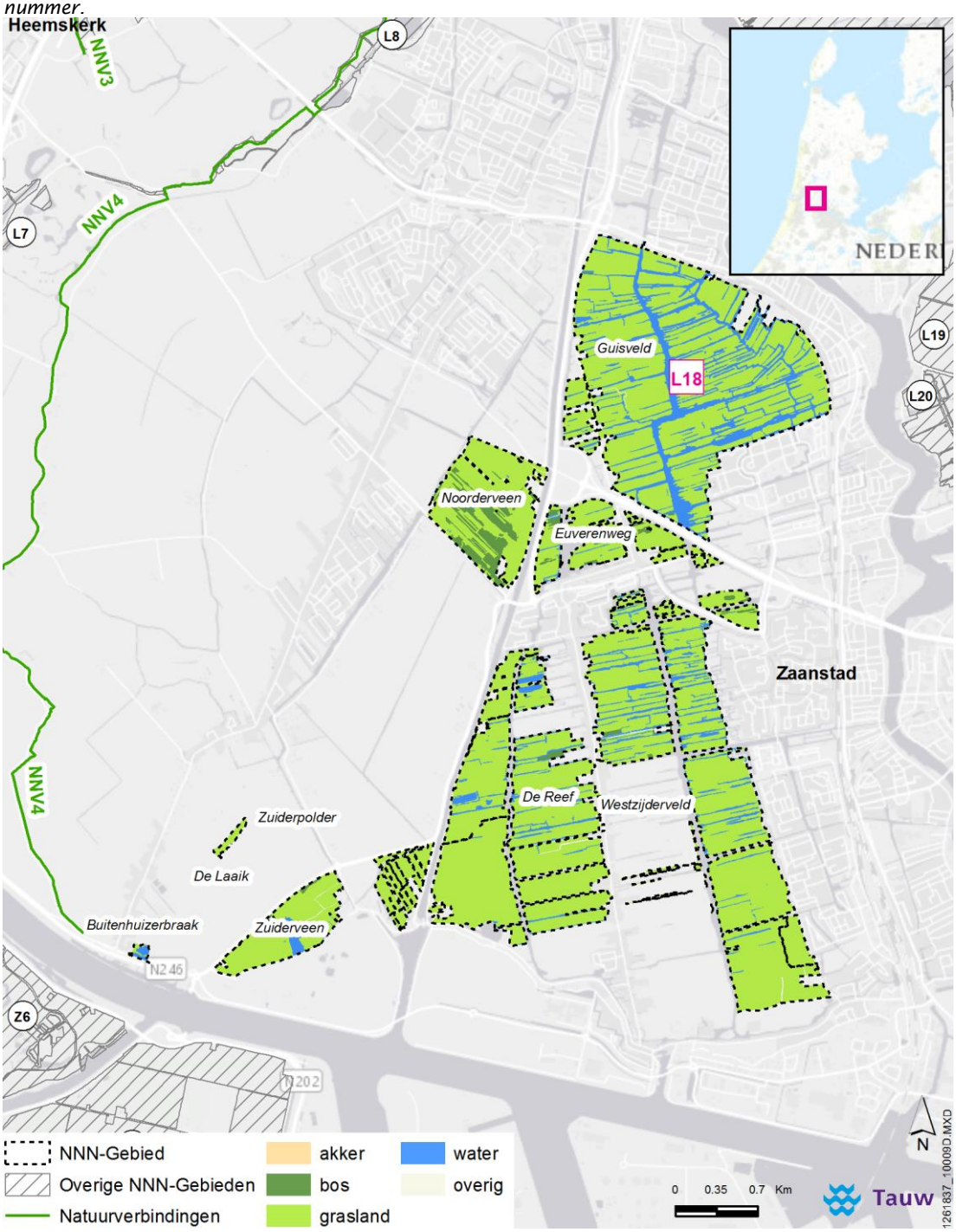
2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied bedraagt bijna 1000 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met historische verkaveling en daarmee samenhangende weteringen en uitgebreide moeraszones ten westen van de Zaan. Het gebied bestaat grofweg uit 6 subgebieden. In het oostelijke deel, ten oosten van de Nauernasche vaart, liggen het Guisveld (ten noorden van de Rijksweg A8), de Euverenweg (tussen A8 en Westzaan), het Westzijderveld en de Reef. In het westelijk deel van het gebied liggen het Noorderveen en de Zuiderpolder. In de Zuiderpolder liggen een aantal kleine subgebieden, waaronder de Laaik, de Buitenhuizerbraak en het Zuiderveen. Veruit het grootste deel van het gebied overlapt met Natura 2000-gebied Polder Westzaan. Alleen de Zuiderpolder en kleine delen van de overige vier subgebieden vallen buiten de Natura 2000-begrenzing. Polder Westzaan en het Noorderveen zijn aangewezen voor de Habitatrichtlijn.

De **samenhang** met andere NNN-gebieden uit zich in de ligging in het uitgestrekte landschap van veenpolders en droogmakerijen van Laag Holland. Het open waterrijke weidelandschap levert een belangrijke bijdrage aan de betekenis als vogelgebied. Polder Westzaan is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Aan de overzijde van het Noordzeekanaal liggen de natuurgebieden van recreatiegebied Spaarnwoude. Aan de oostzijde van de bebouwing rondom de Zaan liggen een groot aantal andere weidevogelgebieden van Laag-Holland, waaronder Oostzanerveld (L22) en Wormer- en Jisperveld (L17). Deze gebieden vormen samen met de polders rondom het

Alkmaarder- en Uitgeestermeer een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels. Vooralsnog zijn er geen (natte) natuurverbindingen aangewezen tussen Polder Westzaan en omliggende natuurgebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het veenpolderlandschap is ontstaan onder invloed van de getijdenkreek het Oer-IJ en heeft de kenmerken van het ruige veenlandschap zoals dat ook ten oosten van Zaandam wordt aangetroffen. Omstreeks 200 na Christus verzandde de monding van het Oer-IJ waardoor de afwatering stagneerde en het veengebied steeds verder vernatte en in een moeras veranderde. In de 10e eeuw werd gestart met ontginning van het gebied. Loodrecht op het Oer-IJ en de Zaan werden parallelle sloten gegraven om het gebied te ontwateren en in gebruik te nemen als landbouwgrond. Net als elders gebeurde dit gefaseerd waarbij de boeren, als gevolg van bodemdaling, steeds verder het veen introkken. Nadat de achtergrens van de ontginningen bij de latere Nauernasche vaart bereikt was, ontstonden de kilometerslange bewoningslinten bij Westzaan, Krommenie en Assendelft. Door verdere bodemdaling in het veen werd in de late middeleeuwen bedijking noodzakelijk. In het gebied zijn in de vorm van waterplassen enkele restanten aanwezig van vroegere dijkdoorbraken van het IJ, waaronder de Braak en de Buitenhuizerbraak. In het midden van de Zuiderpolder ligt de Laaik, een dichtgegroeid meertje dat een restant is van een oude veenstroom.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het gebied bestaat uit veen met plaatselijke enkele kleiafzettingen. Het maaiveld in Polder Westzaan ligt gemiddeld op 0,70 m onder NAP. Omliggende polder zijn lager gelegen (-1,60 tot -3,20 m NAP). Als gevolg van de slechte doorlatendheid van de oude en diepe veengronden, is nauwelijks sprake van wegzijging van water naar omliggende lager gelegen gebieden. Polder Westzaan kent een vast peil van ongeveer 1 m onder NAP. De drooglegging van 20-30 cm biedt voldoet aan de voorwaarden voor een goed weidevogelgebied. Het watersysteem in de polder Westzaan bestaat uit vele kleine en grote waterlopen waarin een duidelijk verkavelingspatroon zichtbaar is. Het zoutgehalte in de Reef laat duidelijk de brakke invloed van het Noordzeekanaal zien. Door vroegere overstromingen met zeewater heeft het oppervlaktewater in het hele gebied van oudsher een brak karakter, dat geleidelijk afneemt door inlaat van zoet water. De brakke omstandigheden hangen samen met de bijzondere verlandingsvegetaties die zich in het gebied hebben ontwikkeld. In het zuidelijke deel komen grote reliëfverschillen voor, ontstaan door inklinking.

Door de onregelmatige strokenverkaveling, kenmerkend voor de vroege, lokale veenontginningen in de Zaanstreek, kent de gehele Polder Westzaan een hoge cultuurhistorische en landschappelijke waarde. Het verkavelingspatroon is samen met de turfwinningsporen nog goed herkenbaar in het landschap. Naast het oorspronkelijke verkavelingspatroon, de bebouwingslinten en de diversiteit in weidevogels en moerasnatuur, kenmerkt het gebied zich door een grote mate van openheid en uitgestrektheid. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig. Ondanks de doorsnijding van de snelweg (A8) en twee provinciale wegen, zijn grote delen van het gebied relatief stil, rustig en donker.

Het Noorderveen is minder open dan de rest van Polder Westzaan, hier groeit op enkele percelen berkenbroekbos. Als gevolg van de voormalige dijkdoorbraak, is in het Zuiderveen een grote plas met moerasvegetatie aanwezig. Ook de Buitenhuizerbraak bestaat uit een grote plas met oevervegetatie. De Laaik is een vrijwel dichtgegroeid meertje dat voor het grootste deel uit soortenarm rietland ontstaat.

Huidig gebruik

Het gebied is reeds lange tijd in agrarisch gebruik. Het huidige agrarisch gebruik bestaat voornamelijk uit weidebeheer. De meeste agrarische percelen zijn weidevogelbeheergebieden waarvoor een overeenkomst in het kader van het SNL is afgesloten. Circa 40% van het gebied bestaat uit water. De meeste percelen zijn wel via land bereikbaar. Alleen in het noordelijk deel zijn veel percelen alleen per boot te bereiken. Het gebied wordt ook gebruikt voor extensieve recreatie, waaronder fietsen, wandelen, paardrijden en recreatievaart. In het Natura 2000-gebied

Polder Westzaan liggen verschillende door de KNSB erkende schaatsroutes. De Laaik, Zuiderveen en Buitenhuizerbraak kennen alleen een natuurfunctie

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het NNN gebied de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Polder Westzaan (De Reef, Westzijderveld, Guisveld, Euverenweg en Noorderveen) kenmerkt zich door grote oppervlaktes aan waterrijke veennatuur. In de sloten (**N04.02 Zoete plas**) komen kenmerkende **vissoorten** als bittervoorn en kleine modderkruiper voor en daarboven foerageren verschillende **vleermuissoorten**, waaronder de meervleermuis, op insecten. Voor de genoemde soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. In de polder komen verschillende stadia voor van brakke verlanding zoals de jonge stadia met ruwe bies. Het is een van de belangrijkste veenweidegebieden voor brakke ruigten met echt lepelblad en echte heemst en brakke graslanden. Naast jonge verlandingsstadia zijn ook bloemrijke veenmosrietlanden en moerasheiden (**N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** en **N06.02 Trilveen**) goed ontwikkeld. Trilveen komt in een dergelijke brakke verlandingsreeks maar zeer beperkt voor. Deze kenmerkende vegetaties zijn zowel nationaal als internationaal van groot belang en kennen tevens een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (H4010B Vochtige heiden, H6430B Ruigten en zomen en H7140B Overgangs- en trilveen). Het gebied vormt een belangrijk broedgebied voor een grote diversiteit aan **moeras- en rietvogels**, waaronder baardman en bruine kiekendief en sprinkhaanzanger. Ook vormt Polder Westzaan vormt vanuit Natura 2000 een kerngebied voor de **noordse woelmuis**. Ook **waterspitmuis** en **ringslang** hebben een leefgebied in de ontwikkelde oever- en rietlandvegetaties. Lokaal heeft zich karakteristiek hoogveenbos van het type Braam-Berkenbroek of veenmosberkenbroek (beiden **N14.02 Hoog- en laagveenbos**; Natura 2000: H91D0 Hoogveenbossen) ontwikkeld, vooral in het Noorderveen en beperkt in Euverenweg. Hier komt onder andere de matkop voor. In de Reef is de grootste, kwalitatief goede, oppervlakte aan brakke ruigten aanwezig.

Ook in Buitenhuizerbraak, de Laaik en Zuiderveen is de brakwaternatuur met verlandingsvegetaties met onder meer ruwe bies, ronde zonnedauw en zilt torkruid (aangewezen als **N04.02 Zoete plas** en **N05.01 Moeras**) goed ontwikkeld. **Moeras- en rietvogels**, waaronder roerdomp en bruine kiekendief, foeragerende lepelaars, rugstreeppad zijn enkele specifieke waarden van deze kleine, maar waardevolle gebieden.

Potentiële natuurwaarden

Door de ligging biedt Polder Westzaan biedt de beste mogelijkheden voor behoud en uitbreiding van brakke natuur in Nederland. Het is wenselijk om de beoogde maatregelen voor verbrakken en daarmee ontwikkeling van brakke verlandingsvegetaties (waaronder **N04.03 Brak water**) actief door te zetten. Dit verbrakken gebeurt door licht zout water uit het Noordzeekanaal de polder in te laten. Voor de **otter** ligt er perspectief om het leefgebied uit te breiden naar het waterrijke moerasnatuur van Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder, met name als op termijn verdere verbetering van de waterkwaliteit mogelijk is. Ontwikkeling van **Gemaaid rietland**

(**N05.02**) en **Veenmosrietland en moerasheide** (**N06.01**) in Zuiderveen biedt kansen voor rietlandvogels, zoals de dodaars. Het creëren van meer overjarig riet, plas-dras zones en brakke ruigtes kan de kwaliteit van het gebied als leefgebied voor noordse woelmuis, waterspitsmuis en ringslang versterken.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Ruim de helft van het totale NNN-gebied bestaat uit graslanden. Het weidse, open veenweidelandschap wordt doorsneden met sloten en vaarten. Door het reeds lange (extensieve) gebruik van de graslanden, hebben deze zich ontwikkeld tot structuurrijke graslanden met microreliëf en een goed ontwikkelde bodemfauna. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**, en daarnaast kleinere delen als **N10.02 Vochtig hooiland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Voor **weidevogels** behoort het gebied tot de zeer soortenrijke gebieden, die zowel nationaal als internationaal van groot belang zijn. Aanwezige soorten zijn onder meer grutto, kievit, tureluur, scholekster, watersnip en slobeend. De dichtheid aan weidevogels is als volgt: in Polder Westzaan meer dan 100 broedparen per hectare, in Noorderveen 1-20 en in Zuiderpolder 50-100.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik. Dit geldt met name voor delen van Guisveld, Reef en Westzijderveld. In het Noorderveen kan de kwaliteit van het hoogveenbos in waarde toenemen door een betere waterhuishouding. In Zuiderveen kunnen watervogels, waaronder steltlopers, profiteren van ontwikkeling naar het geambieerde beheertype **N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland**. Gezien de omgeving (afvalzorg) is de potentie voor weidevogels niet bijzonder hoog. Momenteel wordt in Zuiderveen grasland geplagd ten behoeve van lisdoddeteelt (uitmijnen) en vervolgens ontwikkeling naar Vochtig hooiland (N10.02).

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities				
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.03 Brak water	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B, H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.02 Trilveen *incl. N2000: H7140B*	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X

N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

De Engewormer en de Wijdewormer (L19)

1 Algemene gegevens

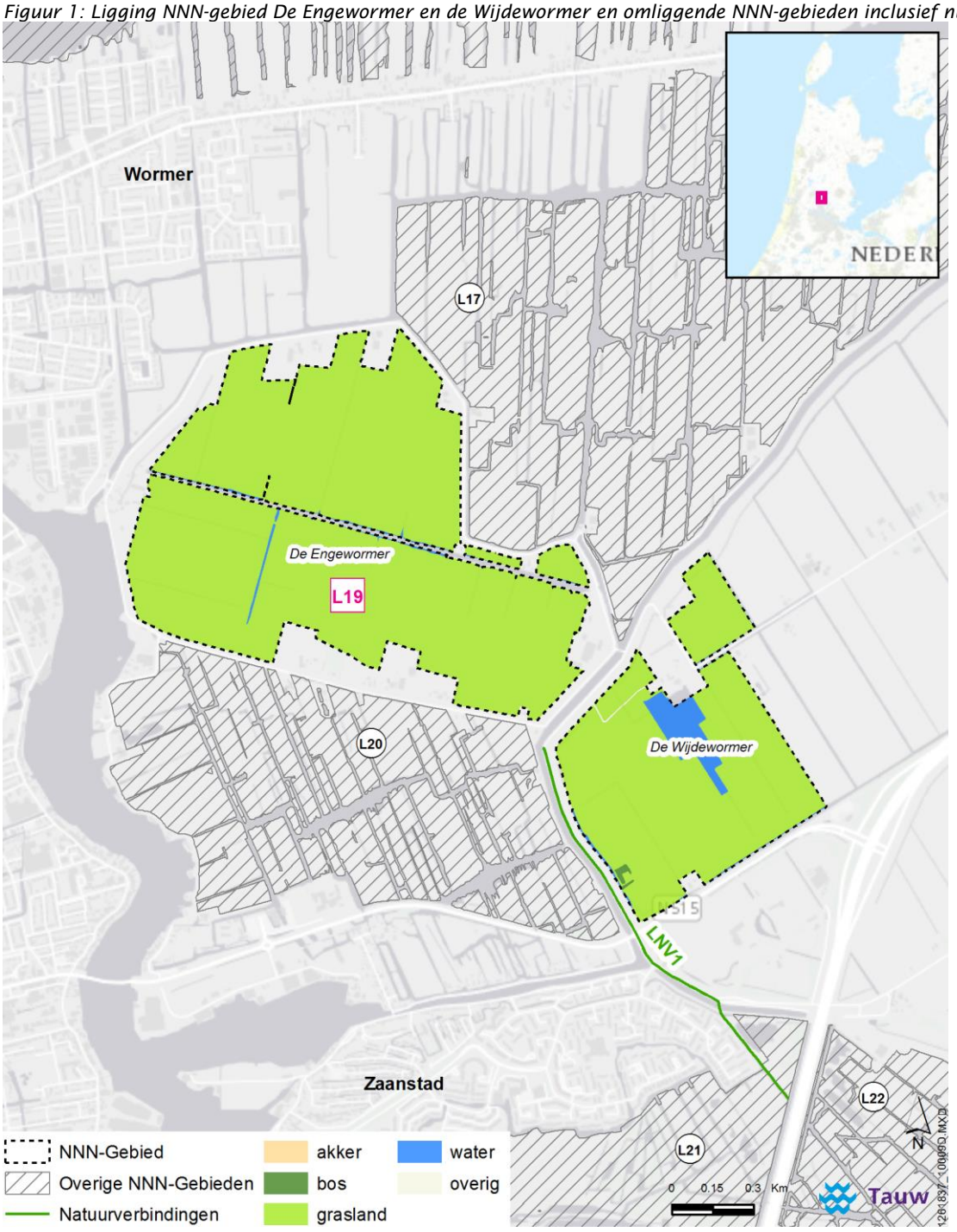
Nummer	L19
Naam gebied	De Engewormer en de Wijdewormer
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw, waterberging
Oppervlakte NNN	201 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Vereniging belangen Engewormer, Stichting cultuurhistorie Wijdewormer, particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de Enge en Wijdewormer bedraagt ruim 200 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met symmetrische verkaveling en daarmee samenhangend watersysteem. Het gebied bestaat uit twee delen: de Engewormer aan de westzijde (175 ha) en de Wijdewormer aan de oostzijde (21 ha). De gebieden worden gescheiden door de Ringvaart rondom de Wijdewormer.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat uit de ligging in het uitgestrekte landschap van veenpolders en droogmakerijen van Laag Holland. In de nabije omgeving liggen diversie andere NNN-gebieden, waaronder Wormer- en Jisperveld (L17), Kalverpolder (L20), Jagersveld (L21) en Oostzanerveld (L22). De gebieden zijn onderling verbonden via natte verbindingen, waaronder de natte natuurverbinding (LNV1). Dit draagt bij aan de samenhang voor moeras- en watergebonden soorten. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. De Engewormer en de Wijdewormer vormen samen met onder meer Wormer en Jisperveld (L17), Kalverpolder (L20), Eilandspolder (L11), Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18), Krommenieër-Woudpolder (L5) en de overige polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied De Engewormer en de Wijdewormer en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied Engewormer en Wijdewormer is onderdeel van het **droogmakerijenlandschap** (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus zijn grote delen van Laag Holland ontgonnen voor de

landbouw. Door windwerking en golfslag ontstonden diverse meren, waaronder de Engewormer en de Wijdewormer, die steeds groter werden. Om verdere vergroting tegen te gaan, werd de Wijdewormer in 1626 drooggemalen en werd de polder symmetrisch ingedeeld, met als lengteas de Middenvaart. Haaks daarop werden sloten gegraven, waardoor langgerekte smalle percelen ontstonden. De aangelegde Middenweg werd later omgevormd naar de A7. De Enge Wormer is in dezelfde periode drooggelegd. De droogmakerijen liggen lager dan het veen, ze hebben een rechthoekige verkaveling en zijn vooral in gebruik als grasland.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de Engewormer bestaat uit voornamelijk uit veen- en eerdgronden. Er loopt een smalle strook met een kalkhoudende, zandige bodem. De Wijdewormer bestaat vooral uit zware kalkarme zeekleigronden, maar het gedeelte van de NNN bevat nog een veenbodem. Veruit het grootste deel van de Engewormer ligt in één peilvak met een vast peil van -3,86 m NAP. Langs de randen is de drooglegging 80 cm, in het centrum van de polder bedraagt de drooglegging 30-60 cm. Het NNN-deel van de Wijdewormer ligt hoofdzakelijk in twee peilvakken, elk met een vast peil van respectievelijk -4,20 m en -4,60 m NAP. De gemiddelde maaiveldhoogte in de Wijdewormer ligt op -4,0 m NAP. Gemiddeld gezien is, uitgaande van een waterpeil van -4,60 m NAP, sprake van een drooglegging van circa 0,60 cm. Als gevolg van droogmaling, liggen de polders liggen 1 tot enkele meters lager dan de omgeving. In beide polders is sprake van een (brakke) kwelsituatie, dit omvat zowel regionale kwel als zoete kwel vanuit de Ringvaart. Water- en oevervegetatie zijn in de Wijdewormer doorgaans beperkt ontwikkeld, met name als gevolg van de schommelingen in het hoge nutriëntengehalte in het oppervlaktewater. De watergangen hebben veelal een steil oevertalud, waardoor de ontwikkelingsmogelijkheden voor een rijk gestructureerde oevervegetatie beperkt worden. Ook de soortenrijkdom van de watervegetatie is beperkt.

De Wijdewormer is een ovaalvormige droogmakerij. De polder Wijdewormer is een cultuurhistorisch en landschappelijk zeer waardevol gebied. Dit komt voornamelijk door

het geometrische verkavelingpatroon met het fijnmazig watersysteem van de droogmakerij, en het contrast met het hooggelegen grillige, natte veenweidelandschap. Ook de Engewormer kent een karakteristiek inrichtingspatroon, met een centrale afwateringssloot. Opgaande beplanting is beperkt tot de boerenerven en een klein bosperceel in het zuidwesten van de Wijdewormer. In de nabije omgeving liggen een snelweg (A7), provinciale weg (N515) en spoorlijn. Hierdoor is sprake van enige geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen rust en stilte toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend van beide polders.

Huidig gebruik

Het grondgebruik van beide polders is agrarisch en vrijwel de gehele oppervlakte wordt als grasland gebruikt. De Wijdewormer wordt nog steeds vrij intensief agrarisch gebruikt. Het grootste deel van de Engewormer is recentelijk overgegaan naar particulier agrarisch natuurbeheer.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de Engewormer en Wijdewormer de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De Engewormer en Wijdewormer bestaan grotendeel uit agrarische graslanden met een netwerk aan sloten. De graslanden en oevers zijn vooral van belang voor **watervogels** en **weidevogels** en in mindere mate voor **moeras- en rietvogels**. Ongeveer de helft van de polders is aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Deze delen bevinden zich langs de randen van de polders. Het centrale deel is aangewezen als **N10.02 Vochtig hooiland**. Lokaal komen minder kritische weidevogels in grote getalen voor. Aanwezige soorten zijn onder andere kievit, grutto, tureluur, eenden (slobeend, kuifeend, krakeend) en ook de veldleeuwerik vindt broedgelegenheid in het gebied. De dichtheid van weidevogels in de polder bedraagt 100 broedparen (Engewormer) en 50-100 broedparen (Wijdewormer) per hectare. De polders zijn onderdeel van het foerageergebied van de lepelaar, en worden als overwinteringsgebied gebruikt door eenden, steltlopers en ganzen. Plaatstelijk kwelt brak water op, waardoor enkele kenmerkende planten en dieren voorkomen, waaronder echt lepelblad. **Vleermuizen**, waaronder de meervleermuis, gebruiken de polders en vaarten als foerageergebied. De polders vallen binnen het verspreidingsgebied van **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis** in Laag Holland.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de verdere extensivering van het agrarisch (natuur)beheer, waarin een stabiel hoog grondwaterpeil, variatie in maaidata en mozaïekbeheer cruciale factoren zijn. Het creëren van meer plas-draszone is voor watervogels en weidevogels gunstig. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland. Het ontwikkelen van structuurrijke oevervegetaties langs de graslandpercelen biedt perspectief voor uitbreiding van leefgebied van moeras- en rietvogels, waterspitsmuis en noordse woelmuis.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden, de strategische ligging nabij Natura 2000-gebieden, en een uitgestrekt en cultuurhistorisch waardevol landschapspatroon worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie.

Kalverpolder (L20)

1 Algemene gegevens

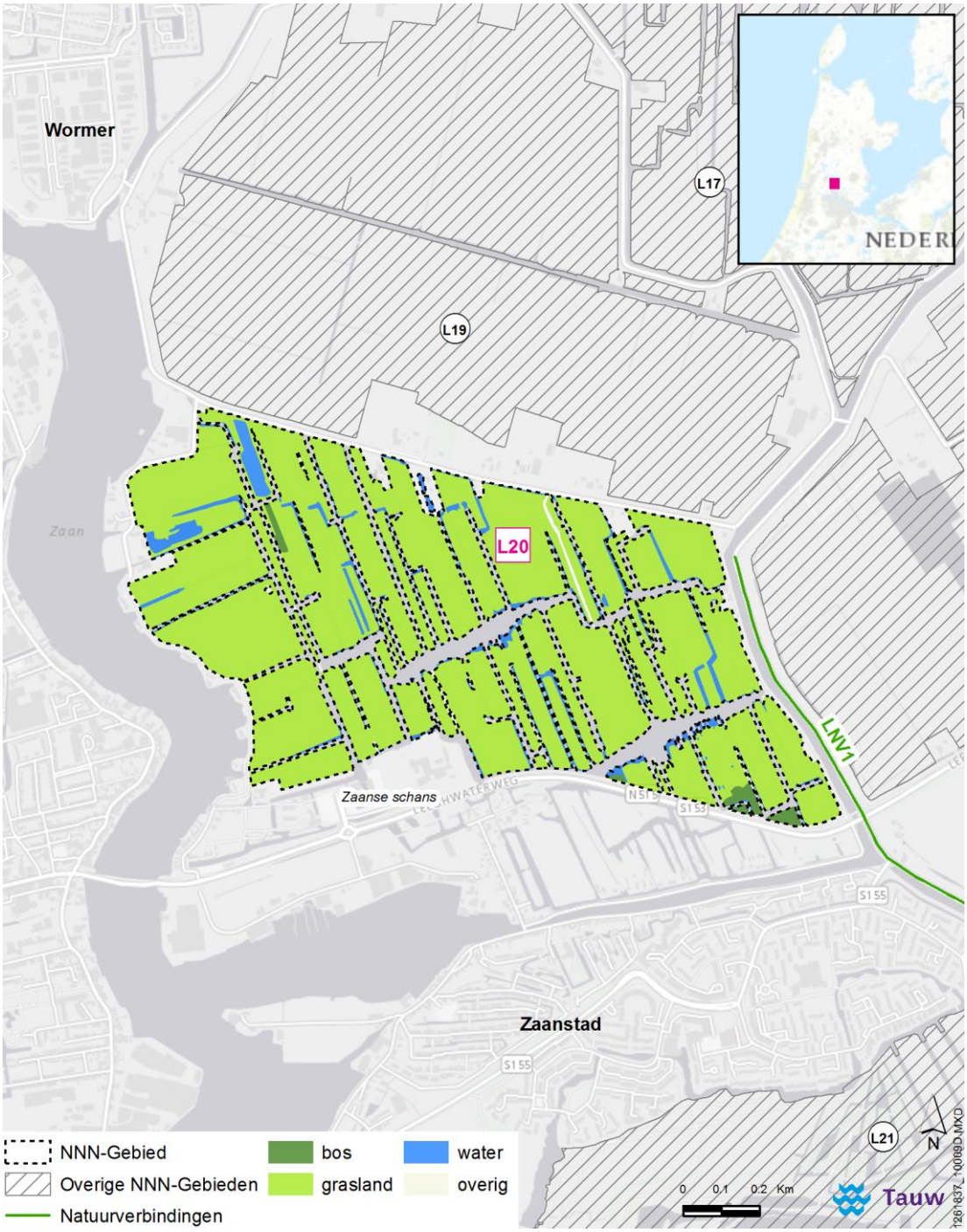
Nummer	L20
Naam gebied	Kalverpolder
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Zaanstad, Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #90 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	101 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Staatsbosbeheer en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van de Kalverpolder bedraagt ruim 100 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het uitgestrekte landschap met historische verkaveling en daarmee samenhangende watersysteem en verlandingsvegetaties. De Kalverpolder is onderdeel van Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Deze gebieden zijn via watergangen onderling verbonden. Tussen het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder ligt de droogmakerij van de Enge en Wijde Wormer (L19). Binnen het Natura 2000-gebied is de Kalverpolder alleen in het kader van de Habitatrichlijn aangewezen.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied, waar ook het Wormer- en Jisperveld (L17) deel van uitmaken. Deze vormen samen het uitgestrekte veenweidegebied in de Zaanstreek. Het Wormer- en Jisperveld is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Net iets zuidelijker liggen de laagveengebieden van het Oostzanerveld (L22), Twiske (L23), Ilperveld en Varkensland (L24). Deze zijn verbonden via een natte natuurverbinding (LNV1) aan de zuidoostzijde van het gebied. Dit draagt bij aan de samenhang voor moeras- en watergebonden soorten. De Kalverpolder vormt samen met het Wormer- en Jisperveld (L17), Eilandspolder (L11), Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18), Krommenieër-Woudpolder (L5) en de overige polders rondom het Alkmaarder- en Uitgeestermeer een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Kalverpolder en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer.

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Kalverpolder is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus is het gebied ontgonnen voor de landbouw. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in het kenmerkende strookvormige verkaveling.

Om de laaggelegen weilanden tegen de golfslag te beschermen werden dijken en sluizen aangelegd. Door splitsing van de grond bij nalatenschap ontstond het huidige verkavelingspatroon. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was en later, na 1600, als grasland. Het brakke veenweidegebied, met honderden eilanden van trilveen, talloze sloten en vaarten, bleek in de loop van de tijd weinig rendabel vanwege het vele zout, afkomstig van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee. Het veen klonk steeds verder in door de ontwatering: het gebied kwam uiteindelijk een tot twee meter onder zeeniveau te liggen.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

In de Kalverpolder ligt één peilvak, met een vast waterpeil van -1,17 m NAP. Met een drooglegging van 10 tot 40 cm is de aanwezige bodemfauna binnen foerageerbereik van de weidevogels. Het gebied ligt 1 tot 2 meter hoger dan de omliggende polder van de Enge en Wijde Wormer. Hierdoor is er sprake van wegzijging naar de omgeving. Daarom wordt in droge perioden water vanuit de Schermerboezem ingelaten om het gewenste peil te bereiken. Dit gebiedsvreemde water is voedselrijk terwijl de aanwezige natuurwaarden juist voedselarme omstandigheden vereisen. De waterkwaliteit van het gebied is voedselrijk, ook als gevolg van de hoge fosfaatgehalten in combinatie met vroegere brakke omstandigheden. Door afsluiting van de Zuiderzee trad verzoeting op, momenteel is het oppervlakte water zoet tot licht brak.

De bodem bestaat voornamelijk uit veen met een kleiige toplaag. Dit veen is ontstaan onder invloed van voedselrijk water. In de meer voedselarme situaties die ontstaan als gevolg van de dikker wordende bovenlaag van het veen, groeien bijzondere planten. Door veenontginningen en eeuwenlang extensief agrarisch gebruik, hebben zich veenweiden ontwikkeld. Het resultaat is een landschap van extensieve graslanden, afgewisseld met moerasvegetaties langs de oevers. De moerasvegetaties bestaan uit verlandingsvegetaties in verschillende successiestadia. Het gebied kent daardoor een grote rijkdom aan zowel moerassoorten als weidevogels.

Naast de grote aantallen weide- en moerasvogels kenmerkt het gebied zich door een grote mate van openheid en uitgestrektheid, de aanwezigheid van de eeuwenoude onregelmatige strokenverkavelingen en historische watergangen en karakteristieke bebouwing. De Kalverpolder wordt door de Engel Wormer gescheiden van het Wormer- en Jisperveld en heeft een eigen karakter. Ten westen van de Kalverpolder bevindt zich de beroemde Zaanse Schans. De Kalverpolder en de Zaanse Schans tonen het landschap van de Zaanstreek in de 17de en 18de eeuw. Plaatselijk is opgaande beplanting aanwezig. Direct langs de zuidkant loopt de provinciale weg N515. Ook liggen er enkele andere provinciale wegen, een snelweg (A7) en spoorlijn nabij. Hierdoor is sprake van enige geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen rust en stilte toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend.

Huidig gebruik

Het gebied is al lange tijd in agrarisch gebruik. Het huidige agrarisch gebruik bestaat voornamelijk uit graslandbeheer, met de natuurdoelen als uitgangspunt. Voor de meeste percelen geldt een beheerovereenkomst in het kader van SNL. Deze worden als weidevogelgebied beheerd. Het gebied is deels nog een vaarpolder. Door het vele open water zijn veel percelen niet over land bereikbaar. Het gebied kent ook een functie voor extensieve recreatie. Er lopen meerdere wandel, schaats- en kano/vaarroutes door het gebied. Deze routes zijn op kaart verkrijgbaar. Er loopt één

fietspad door het gebied. Ook zijn er diverse recreatieve voorzieningen. In het gebied is sprake van recreatieve (sport)visserij en beroepsmatige visserij.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in de Kalverpolder de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve weidevogelgraslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

De Kalverpolder kenmerkt zich door een netwerk van sloten, weilanden, rietkragen en ondiepe plassen. Ondanks dat de waterkwaliteit niet optimaal is, heeft het natuurgebied een belangrijke functie voor **watervogels** en **moeras- en rietvogels**, waaronder ganzen en eenden. In de sloten (slechts gedeeltelijk aangewezen als **N04.02 Zoete plas**) komen bijzondere **vissoorten** als bittervoorn voor. Ook vleermuizen maken gebruik van het gebied als foerageergebied, daaronder ook de zeldzame **meervleermuis**. Voor zowel bittervoorn als meervleermuis geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Natura 2000-vissoorten kleine modderkruiper en rivierdonderpad komen lokaal voor.

In het Wormer- en Jisperveld en de Kalverpolder bevinden zich vegetaties die door verlanding uit het open water zijn ontstaat. In de Kalverpolder betreft dit met name veenmosrietland. De moerasvegetaties, waaronder het genoemde **N06.01 Veenmosrietland**, maar ook **N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland,** komen voor als smalle stroken langs de oevers van open wateren, maar ook als grotere oeverlandpercelen. Deze beheertypen kennen ook een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (respectievelijk H6430B Ruigten en zomen en H7140B Veenmosrietland). De veenmosrietlanden zijn zeer voedselarme, sterk door regenwater beïnvloede vegetaties. Door de huidige fosfor- en fosfaatgehalten in het water is de vorming van nieuwe verlandingsreeksen beperkt. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. De ontwikkelde rietlanden en moeraszones bieden broedgelegenheid aan **moeras- en rietvogels**, waaronder blauwborst, roerdomp en snor. Ook vormt het leefgebied voor de **noordse woelmuis**, een soort met een Natura 2000-instandhoudingsdoel, **waterspitsmuis** en **ringslang**.

Potentiële natuurwaarden

Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk reële kansen voor verbetering te benutten, om huidige veenmosrietlanden duurzaam te behouden en nieuwe verlanding te stimuleren. Voor een soort als de **otter**, die in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon in potentie zeer geschikt. Dit geldt met name als in combinatie met nabijgelegen gebieden als het Wormer- en Jisperveld waterkwaliteitsverbetering mogelijk is. Het creëren van meer plas-draszones is een kernopgave voor noordse woelmuis en ook water- en weidevogel profiteren daarvan. Verder ontwikkeling van gemaaid rietland biedt perspectief voor moerasvegetaties, libellen en als broedgelegenheid voor rietvogels.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve weidevogelgraslanden

Actuele natuurwaarden

Ongeveer de helft van de Kalverpolder bestaat uit open, extensief agrarisch grasland. De graslanden worden afgewisseld door voedselrijke rietzomen en moerasvegetaties, deze zijn verder uitgewerkt in de eerder beschreven kernkwaliteit. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**. Een klein deel wordt gerekend tot **N10.02 Vochtig hooiland**. De graslanden kennen sinds lange tijd agrarisch gebruik en worden extensief beheerd. De graslanden hebben geen bijzondere floristische waarden. De grootste kwaliteit is gelegen in het belang voor vogels, met name broedende **weidevogels** en pleisterende **watervogels** (ganzen, eenden, steltlopers). De broedvogeldichtheid is meer dan 100 broedparen per hectare, met onder andere grutto, kievit, en graspieper.

Potentiele natuurwaarden

Behoud/herstel van openheid en terugbrengen van de fosfaatbelasting kunnen bijdragen tot behoud en versterking van de waarde van het gebied voor weidevogels. Verdere kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik en realisatie van een stabiel hoog grondwaterpeil en plas-dras percelen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6530B*	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietlandvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X

Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve weidevogelgraslanden																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een nagenoeg onvervangbare situatie. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is. Tot slot maakt ook het belang van het gebied als decor voor het historisch erfgoed van de Zaanse Schans dat het gebied maatschappelijk gezien een onvervangbare waarde heeft.

Jagersveld (L21)

1 Algemene gegevens

Nummer	L21
Naam gebied	Jagersveld
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Zaanstad
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	109 hectare
Eigendom / beheer	Gemeente Zaanstad en enkele particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het Jagersveld bedraagt 109 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten landschap met open water, parkachtig terrein en restanten van historische verkaveling en daarbij horend watersysteem.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat uit de nabije ligging van een reeks andere NNN-gebieden, waaronder Oostzanerveld (L22), Kalverpolder (L20) en Enge en Wijde Wormer (L19). De gebieden zijn onderling verbonden middels diverse watergangen, deels vallend onder de natte natuurverbinding LNV1. Voor water- en moerasgebonden soorten ontstaat hierdoor een netwerk aan waterrijke gebieden. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn ook andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving, waaronder Wormer- en Jisperveld (L17), Polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderveen (L18), Eilandspolder (L11), Twiske (L23), goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Jagersveld en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Jagersveld is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan als een veenkussen op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Rond 1000 na Christus zijn grote delen van Laag Holland ontgonnen voor de landbouw. Hierdoor kwam het veen droog te liggen en door inklinking is er vervolgens laagveen ontstaan. In de bovenste veenlagen is veelal sprake van bijmenging met klei, ontstaan door overstromingen vanuit de thans drooggemalen veenmeren, de Wijde Wormer en de Purmer. De gebieden liggen dicht bij de vroegere Zuiderzee en het IJ, en door overstromingen vanuit deze wateren en door brak kwelwater zijn deze gebieden in het verleden verzilt. Door voortschrijdende verzoeting is de polder nu echter niet meer als brak te karakteriseren. Door ontginning van het gebied is het gebied vervolgens ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en in grote delen van het gebied een karakteristiek landschapspatroon van kleine percelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde. Het gebied van het huidige Jagersveld vormde tot in de jaren ’60 onderdeel van Polder Oostzaan. Toen is gestart met zandwinning voor de aanleg van bebouwing en infrastructuur, waardoor de Jagersplas ontstond. Later werd rondom delen van de plas grond opgespoten, ten behoeve van de aanleg van de A7 en A8. In het noordoosten van het huidige Jagersveld is nog een klein deel van het oude veenpolderlandschap intact gebleven. Sinds de jaren ‘70 doet het Jagersveld dienst als groen recreatieterrein.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van het westelijke deel bestaat nog uit de oorspronkelijke veenlaag. Lokaal heeft de bovengrond een licht klei- of zaveldek, doordat na vergravingen slootbagger in dit gebied werd teruggestort. Het grootste deel van het gebied is opgespoten (zandig) terrein. Het gebied ligt in het peilvak van polder Oostzaan. De Jagersplas is 30 ha groot en kent een vast waterpeil van -1,45 m NAP. De Jagersplas wordt gevoed door neerslag en kwelwater, en sloten aan de oostkant van de Jagersplas. De plas heeft in het centrale deel een diepte van circa 38 meter. Er komen zowel drijvende als ondergedoken waterplanten voor in de plas. Bij de afgraving werden veenlagen doorsneden, waardoor de bodem niet overal glooiend is, maar er ook opstaande veenwanden zijn. In het verleden kende de zwemplas waterkwaliteitsproblemen in de vorm van blauwalgen, waarschijnlijk als gevolg van geringe doorstroming in de ondiepe delen, gecombineerd met water op grote diepte dat niet circuleert naar de oppervlakte.

Het Jagersveld ligt op ongeveer 1 meter onder NAP en ligt hiermee lager dan de bebouwing rondom de Zaan, maar hoger dan de naastliggende polders. Rondom de Jagersplas ligt een natuur- en recreatiegebied met een netwerk van kleinere sloten, bosschages, gras- en rietlanden. Dit wordt het Jagersveld genoemd. Er zijn in totaal vier zwemlocaties in de Jagersplas aanwezig. Deze liggen niet aan de grote plas, maar aan de brede sloten en kleine plassen aan de westzijde van het gebied. De stranden zijn in de jaren ‘80 aangelegd. Het Jagersveld vormt een geledingszone: een groene zone die zorgt voor afwisseling binnen de bebouwing en in relatie staat met het buitengebied. Het Jagersveld vormt een natuurlijke barrière tussen de snelwegen A7 en A8 en de woonwijk het Kalf. Door de ligging tussen snelwegen en bebouwing kent het gebied een beperkte openheid en een forse lichtverstoring en geluidsbelasting.

Huidig gebruik

Naast de natuurfunctie heeft het Jagersveld een belangrijke functie als recreatiegebied. Er vinden diverse vormen van zowel intensieve als extensieve recreatie plaats, waaronder zwemmen, vissen, surfen, fietsen, wandelen en hardlopen. In het gebied is sprake van een zonering: een zone met een intensief recreatief gebruik (ligweides, zwemstranden), een zone met extensief, recreatief gebruik en een zone met een natuurfunctie. Het zuidoostelijke zijde van het Jagersveld is de natuurzone. Deze wordt als natuurgebied beheerd. Hier is het recreatief gebruik beperkt. Delen van het gebied zijn ontoegankelijk voor bezoekers.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Jagersveld de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik
- Open landschap met extensieve graslanden en rietlanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het recreatieve deel van het gebied kenmerkt zich door een parkachtig landschap, met een mozaïek aan bospercelen, graslanden, stranden, open water en oeverlanden. Buiten de zeer intensief recreatief gebruikte terreindelen, bestaat het gebied uit groot open water van de Jagersplas (**N04.02 Zoete plas**), omringd door kleine eilandjes met bos en opener terrein. Vanwege de relatieve donkerte (ten opzichte van de bebouwde omgeving) is het gebied belangrijk voor foeragerende **vleermuizen**, waaronder meervleermuis. In de plas komen **vissen** zoals de rivierdonderpad voor. Met name 's winters biedt de plas een pleisterplaats voor **watervogels.**

De nog jonge bospercelen bieden broed- en leefgebied aan **bos- en struweelvogels**, waaronder diverse holenbroeders. Voor de delen met recreatief medegebruik bestaat de kwaliteit daarnaast vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

De bospercelen bieden kansen voor ontwikkeling naar gevarieerd en structuurrijk bos en bosranden van het beheertype **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**. Door extensief beheer van aangrenzende graslanden kunnen ook gevarieerde bosranden met struweel en bloemrijke ruigten (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

Kernkwaliteit: Open landschap met rietmoeras en extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Het westelijke deel en de zuidelijke rand van het gebied bestaan uit moeras en rietlanden (**N05.01 Moeras**). Op een aantal locaties, die jaarlijks worden gemaaid, komen goed ontwikkelde veenmosrietlanden voor (**N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**). Op een drietal locaties heeft zich een vochtige laagveenheide ontwikkeld. Eén van deze locaties was al aanwezig in 1979, de overige locaties zijn sindsdien door consequent beheer ontstaan en hebben zich grotendeels gestabiliseerd of gunstig ontwikkeld. De grootste oppervlakte van het rietland bestaat uit vochtig tot droog rietland, afgewisseld met natte stroken. Deze rietlanden zijn zeer waardevol voor **moeras- en rietvogels** waaronder bruine kiekendief, snor en baardman. Ook **waterspitsmuis**, **noordse woelmuis** en **ringslang** maken gebruik van het gebied als leefgebied. De noordwestelijk gelegen zone bestaat uit extensief beheerde hooilanden (**N10.02 Vochtig hooiland**) op kalkrijk zand. Weidevogels maken nauwelijks gebruik van het gebied, wel broeden er **watervogels** zoals ganzen en eenden. Het natste bevindt zich aan de oostkant, hier stagneert het regenwater vanaf het najaar. Dit biedt mogelijkheden voor nat schraallandsoorten en soorten van natte

duinvalleien. De drogere graslanden behoren tot het ‘Dotterbloem-verbond’ en kennen floristisch gezien een hoge soortenrijkdom. De natuurlijke beheerde, vochtige graslanden bieden leefgebied aan diverse soorten **dagvlinders** en **libellen**.

Potentiële natuurwaarden

Verbetering van de waterkwaliteit, behoud van voldoende rust en verder ontwikkeling van moerasvegetaties biedt perspectief voor meer water- en moerasgebonden soorten, waaronder de roerdomp. Deze broedt nog niet in het gebied, maar is al wel foeragerend waargenomen. Ook voor de **otter** kan het gebied een onderdeel van het leefgebied vormen, zeker als de waterkwaliteit in nabijgelegen natuurgebieden zoals het Oostzanerveld ook verbetert.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities									Vereiste ruimtelijke condities							
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N04.02 Zoete Plas	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Watervogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Open landschap met rietmoeras en extensieve graslanden																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-

N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	-	-
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Waterspitsmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De actuele natuurwaarden zijn lokaal aanwezig en veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (graslanden en aangelegde waterpartijen <10 jaar, bos <50 jaar). Het restant van het oude veenpolderlandschap met verlandingsvegetaties is echter (als basis voor actuele waarden en hoge natuurpotenties) niet of nauwelijks vervangbaar. Ook het belang van het gebied als recreatieterrein in de Zaanstreek, maakt dat het gebied maatschappelijk gezien lastig vervangbaar is.

Oostzanerveld (L22)

1 Algemene gegevens

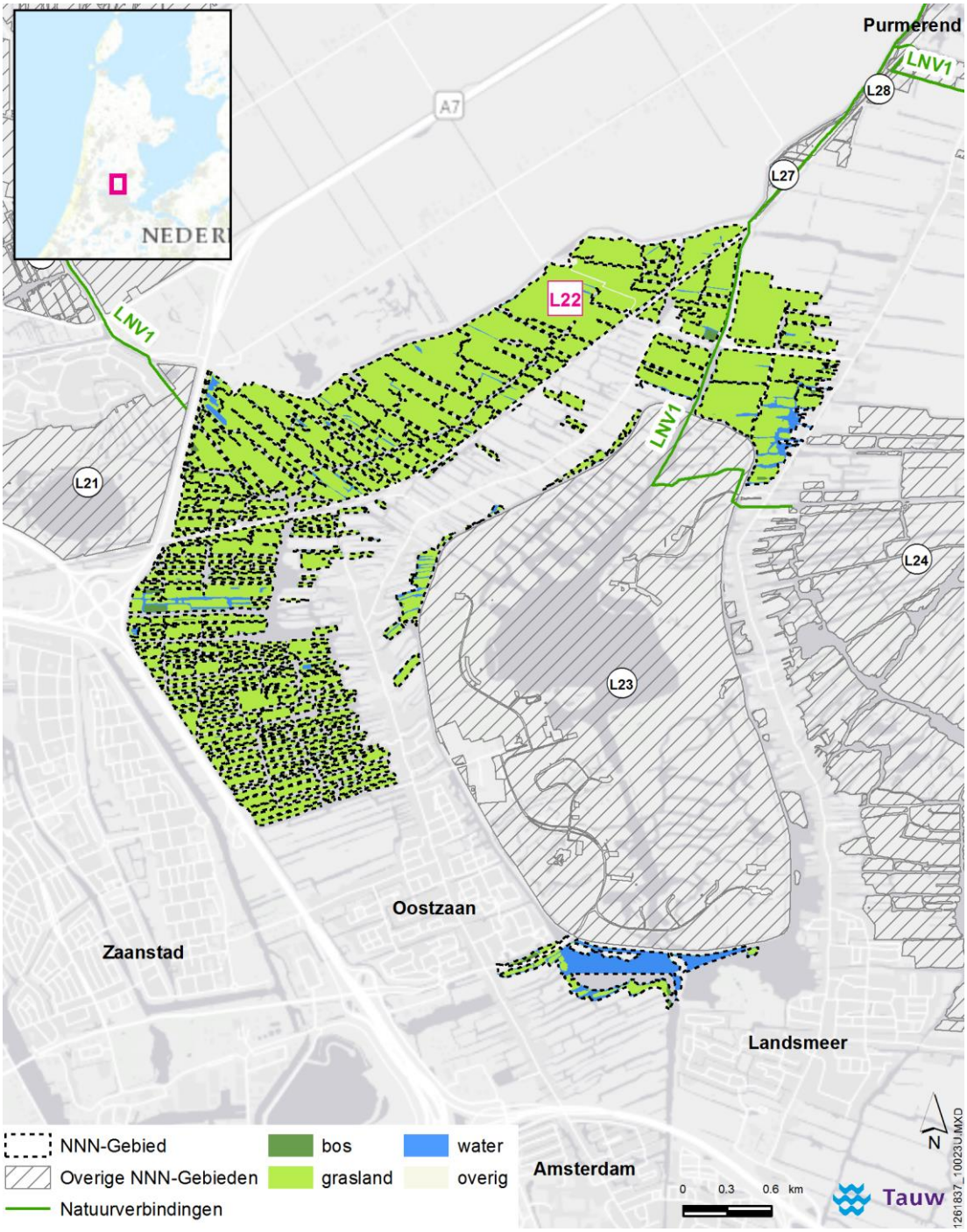
Nummer	L22
Naam gebied	Oostzanerveld
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Zaanstad, Landsmeer, Oostzaan
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	503 hectare
Eigendom / beheer	Vooral particulieren en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in het Oostzanerveld bedraagt ruim 500 hectare. De **samenhang** van binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open landschap. De spoorlijn Zaandam-Purmerend verdeelt het gebied in een noordelijk en zuidelijk deel.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied waar ook de NNN-gebieden het Twiske (L23) en het Ilperveld en Varkensland (L24) onderdeel van uitmaken (#92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske). Het noordelijke deel van het Oostzanerveld omvat zowel Vogelrichtlijn- als Habitatrichtlijngebied. Voor het zuidelijke deel geldt alleen de Habitatrichtlijn. Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske vormen tezamen het grootste min of meer aaneengesloten uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Het Oostzanerveld sluit direct aan op de noordzijde van het Twiske en is alleen door het bebouwingslint van Den Ilp gescheiden van het Ilperveld. In zekere zin is het Oostzanerveld als weidevogelgebied gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken. Daarnaast zijn ‘natte’ natuurverbindingen aanwezig voor watergebonden flora en vooral fauna en ligt het gebied op korte afstand van andere grote veenweidegebieden zoals het Jagersveld (L21), het Twiske en Ilperveld en Varkensland. Verder vormen deze gebieden samen met de Eilandspolder (L11) en NNN-gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Oostzanerveld en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

In het gehele gebied is sprake van een ontgonnen veenvlakte met veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Het Oostzanerveld en haar buurgebieden vormen de overblijfselen van dit zeer uitgestrekt hoog- en laagveengebied. In de middeleeuwen is men begonnen met het ontginnen van het hoogveen. Hierdoor kwam het veen droog te liggen en door inklinking is er vervolgens **laagveen** ontstaan. In de bovenste veenlagen is veelal sprake van bijmenging met klei, ontstaan door overstromingen vanuit de thans drooggemalen veenmeren, de Wijde Wormer en de Purmer. De gebieden liggen dicht bij de vroegere Zuiderzee en het IJ, en door overstromingen vanuit deze wateren en door **brak kwel- en inlaatwater** zijn deze gebieden in het verleden verzilt. Door voortschrijdende verzoeting is de polder nu echter niet meer als brak te karakteriseren.

Door ontginning van het gebied is het gebied vervolgens ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en in grote delen van het gebied een **karakteristiek landschapspatroon** van kleine percelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De polder heeft een gemiddelde hoogteligging van 1,2 tot 1,7 meter onder NAP en ligt daarmee duidelijk hoger dan de naastgelegen droogmakerij de Wijde Wormer waar het veen geheel is verdwenen. Langs de noordrand van het Oostzanerveld vindt daardoor veel **wegzijging** richting de droogmakerij plaats die zich op circa 4 meter onder NAP bevindt. Het water is erg **voedselrijk** en **troebel**. Hierdoor zijn er ook weinig tot geen waterplanten aanwezig in het gebied. In het noorden van het Oostzanerveld komt nog wel matig voedselrijk en helder water voor, doordat de spoorlijn Zaandam-Purmerend dit gedeelte hydrologisch scheidt van het troebele water in het zuiden. De Polder Oostzaan is in zijn geheel een peilvak met een **gefixeerd waterpeil** (1,45 meter onder NAP) en heeft een **drooglegging van 15-30 cm**. In het gebied komen ook onderbemalingen voor. Hierin is ontwateringsdiepte groter. Het Oostzanerveld is grotendeels geïsoleerd van de zilte invloeden uit het verleden, waardoor het watersysteem in dit deelgebied als **zoet** is te bestempelen. Toch komen in het noordelijk nog relicten van brakke milieus voor.

Ondanks dat de abiotische situatie te wensen overlaat en niet of nauwelijks nog sprake (meer) is van natuurlijke processen, zijn in Polder Oostzaan van oudsher hoge natuurwaarden aanwezig, zoals bijvoorbeeld de **verlandingsvegetaties** vanuit het voorheen brakke watermilieu. Het **open waterrijke karakter waar open graslanden en moerasgebieden** elkaar afwisselen heeft ertoe geleidt dat het een belangrijk weidevogelgebied is.

Niet in de laatste plaats zijn ook de **uitgestrektheid** en **openheid** van het gebied van groot belang. Langs de westkant van het gebied lopen twee snelwegen, de A7 en de A8, deze kruisen elkaar in het knooppunt Zaandam, dat pal naast het gebied ligt. Ook loopt er een spoorweg (Zaandstad-Purmerend) door en langs het Oostzanerveld. In het oosten loopt een weg langs het gebied. Hierdoor is er lokaal sprake van geluidsbelasting, maar door de uitgestrektheid kunnen **rust en stilte** toch tot kenmerkende kwaliteiten worden gerekend.

Huidig gebruik

De natuurwaarden hangen sterk samen met het **traditionele (extensieve) agrarische weidebeheer** dat nu nog steeds plaatsvindt in het gebied. Daarnaast vindt in delen van de polder ook nog ‘reguliere’ landbouw plaats die deels (maar niet geheel) is afgestemd op natuurwaarden zoals weidevogels. De rietlanden, die rijk zijn aan blad- en veenmossen, worden regelmatig gemaaid om de botanische waarden in stand te houden. De hoog opgaande rietruigten worden niet of slechts af en toe gemaaid; wel wordt plaatselijk bosvorming tegengegaan door het verwijderen van opslag van bomen en struiken.

Ook is er sprake van recreatief medegebruik, dat hoofdzakelijk over het water plaatsvind. Op enkele plekken worden fluisterboten verhuurd. Daarnaast lopen er enkele wandel- en fietspaden door het gebied en in de winter zijn er zo nu en dan schaatstochten. Ten slotte is er nog sprake van zowel sport- als beroepsvisserij in het gebied. Beide visserijsoorten moeten zich wel houden aan het visstandbeheerplan.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Oostzanerveld de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Ondanks de veelal matige waterkwaliteit is het waterpatroon in het Oostzanerveld waardevol, met

name voor **watervogels** en **moeras- en rietvogels** die ook profiteren van de relatieve rust in het gebied. Voor een deel van deze soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. De zeldzame **meervleermuis** foerageert veelvuldig in het gebied, de verblijfplaatsen liggen in bebouwd gebied buiten de polder. Ook voor deze soort geldt een Natura 2000-instandhoudingsdoel.

De open wateren zijn in de meeste gevallen zoet, met in het noordelijk deel van het gebied lokaal als relict nog situaties met brakwaterindicatoren zoals Groot nimfkruid en Snavelruppia. Aan de open wateren in de polder, met name langs tochtsloten en kleine veenplassen, grenzen op een aantal plaatsen oeverlanden die door verlanding uit het open water zijn ontstaan, meestal in de periode dat nog sprake was van brakke omstandigheden. Intussen is het gebied echter vergaand en onomkeerbaar verzoet, er zijn in de polder geen reële mogelijkheden om ‘natuurlijke’ brakke omstandigheden te herstellen. De wateren in het natuurgebied worden gerekend tot beheertype **N04.02 Zoete Plas**. In het kader van Natura 2000 zijn ze aangewezen als habitattype H3140 Kranswierwateren. In de wateren komen **vissoorten** als bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad voor. Voor genoemde soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Boven de wateren foerageert de **meervleermuis**, waarvoor ook een Natura 2000-instandhoudingsdoel geldt.

In de oeverlanden zijn kenmerkende vegetaties uit de verlandingsreeks aanwezig (**N05.01 Moeras**, **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide**, **N14.02 Hoog- en laagveenbos** (habitattype H91D0 Hoogveenbossen)). **N06.01 Veenmosrietland** en **moerasheide** bestaat uit voedselarme, sterk door regenwater beïnvloede vegetaties. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis. Voor de vochtige heiden en goed ontwikkelde veenmosrietlanden zijn als habitattypen ook instandhoudingsdoelen geformuleerd in het kader van Natura 2000 (H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H7140B Overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden en ZGH7140B Overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden (zoekgebied)). Hetzelfde geldt voor natte ruigten die gerekend worden tot **N05.01 Moeras**, die veelal zijn ontstaan door het staken van (maai)beheer in voormalige veenmosrietlanden. Deze gebieden zijn in het kader van N2000 aangewezen als habitattype H6430B Ruigten en zomen, harig wilgenroosje. Deze zijn floristisch

minder van belang, maar vormen een belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels** en de **noordse woelmuis**. Voor verschillende moerasvogels en de noordse woelmuis gelden ook instandhoudingsdoelen in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

Zoals al beschreven is in de landschapsecologische karakteristiek, zijn de watercondities in het gebied (zowel qua peilbeheer als waterkwaliteit) nu niet optimaal voor natuur. Het is wenselijk om reële kansen voor verbetering te benutten. Naast de actuele natuurwaarden is het gebied in potentie van belang voor **ringslang**, **waterspitsmuis en otter**. De waterspitsmuis en ringslang zijn uit de directe omgeving al bekend, bijvoorbeeld uit het Wormer- en Jisperveld (L17). Vanuit Natura 2000 worden maatregelen getroffen om nieuwe verlanding actief op gang te brengen.

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het overgrote deel van de polder bestaat, naast het waterpatroon, uit open graslanden. Deze worden al sinds lange tijd landbouwkundig gebruikt. Het betreft oud grasland met een lange ontwikkelingstijd, dat tot uiting komt in een hogere diversiteit in bodemleven in en de aanwezigheid van microreliëf dat van belang is voor de natuur. Deze graslanden worden op verschillende manieren beheerd en daardoor zijn er ook verschillen in de flora en fauna op deze graslanden. De beheertypen van deze graslanden zijn **N10.02 Vochtig hooiland**, **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**, **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland**.

In de loop van de tijd heeft wel intensivering van het gebruik plaatsgevonden. De terreinen bieden een fraaie afwisseling van extensieve graslanden, soortenarme rietlanden, voedselrijke rietzomen en veenmosrijke riet- en biezenlanden. Het gebied herbergt een groot oppervlak aan **natte schaallanden** (**N10.01**). Deze zijn, door de kleine verschillenen in hoogten, vaak zeer soortenrijk. Ze zijn rijk aan bijvoorbeeld zegges en orchideeën. Ook leven er veel soorten dagvlinders, waaronder het bruin zandoogje en de zwartsprietkop.

De grootste kwaliteit is echter gelegen in het belang voor vogels, met name broedende **weidevogels** en overwinterende **watervogels**. Een deel van de doortrekkers en wintergasten heeft een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. De broedvogeldichtheid van weidevogels bedraagt meer dan 100 broedparen per 100 hectare. In de open weilandgebieden broeden nog relatief veel grutto's, maar hun aantal is sinds 1999 afgenomen. De grootste slaapplaats van grutto’s in het Natura 2000-gebied ligt in de noordoosthoek van het Oostzanerveld. Het gebied vormt ook een belangrijk habitat voor de visdief, deze is in grote aantallen aanwezig.

Potentiële natuurwaarden

De natuurpotenties worden in het gebied al vergaand benut. Om de waarde voor weidevogels te verbeteren, kan lokaal de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige opgaande beplanting (N14.02 Hoog- en laagveenbossen) met beperkte ecologische meerwaarde. Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen verder in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van ‘regulier’ agrarisch gebruik. Dit biedt de mogelijkheid om in het hele gebied tot een stabiel hoog waterpeil te komen.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden

gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water- en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas *incl. N2000: H3140*	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H7140B, ZGH7140B, H4010B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: roerdomp, bruine kiekendief, kemphaan, watersnip, snor, rietzanger (broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.01 Nat schraalland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000: visdief (broedvogel), grutto (niet-broedvogel)*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, meerkoet (niet-broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en het uitgestrekte eeuwenoude landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hier geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

Twiske (L23)

1 Algemene gegevens

Nummer	L23
Naam gebied	Twiske
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Landsmeer, Oostzaan
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (Vogelrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	618 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Twiske

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN in Twiske bedraagt ruim 600 hectare. De **samenhang** binnen het gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten, parkachtige landschap met historische verkaveling en een samenhangend watersysteem met uitgebreide moeraszones. Twiske is onderdeel van Natura 2000-gebied Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, en is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Al deze gebieden zijn onderling verbonden.

De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat allereerst uit de ligging binnen een groter Natura 2000-gebied, waar ook de gebieden Oostzanerveld (L22) en Ilperveld en Varkensland (L24) deel van uitmaken. Deze vormen tezamen het grootste min of meer aaneengesloten

uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Twiske sluit aan de noord- en zuidzijde nagenoeg aan op het Oostzanerveld, en aan de oostzijde op het Ilperveld. Alleen de bebouwingslinten van Oostzaan en Den Ilp liggen er gedeeltelijk tussen. Met name het noordelijke (meest natuurlijke) deel van het Twiske is gebaat bij een mate van ruimtelijke isolatie die bijdraagt aan de rust in het gebied. Voor water-, moeras- en weidevogels zijn andere geschikte gebieden in de (ruime) omgeving goed bereikbaar, mits in de vliegroutes wezenlijke barrières zoals windmolenopstellingen (vanwege aanvaringsslachtoffers) ontbreken.

De samenhang voor moeras- en watergebonden soorten komt tot stand via een aantal natte natuurverbindingen (LNV1), die het gebied met andere grote veenweidegebieden verbindt, waaronder Oostzanerveld (L22), Ilperveld en Varkensland (L24), Jagersveld (L21) en Wormer- en Jisperveld (L17). Langs deze natuurverbindingen liggen ook waterrijke stapstenen, zoals de oeverlanden langs de ringvaart van de Wijde Wormer (L27). Verder vormen deze gebieden samen met de Eilandspolder (L11) en NNN-gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Twiske en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Twiske is onderdeel van het **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Vanaf de 8e eeuw is begonnen met ontginning van het gebied. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in een kenmerkende strookvormige verkaveling. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was en later, na 1600, als grasland. Het brakke veenweidegebied, met honderden veeneilanden en talloze sloten en vaarten, bleek in de loop van de tijd weinig rendabel vanwege het vele zout, afkomstig van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee. Het veen klonk steeds verder in door de ontwatering: het gebied kwam uiteindelijk een tot twee meter onder zeeniveau te liggen. Het riviertje Twiske stroomde in het veenweidegebied waar veel turf werd gewonnen en daardoor legakkers en petgaten ontstonden. Rond 1930 werd begonnen met de inpoldering van dit gebied. De kwaliteit van de drooggelegde landbouwgrond bleek echter zeer matig en eind jaren vijftig werd de inpoldering stopgezet. In de jaren zestig werd onder het veen zand gewonnen voor de aanleg van het Coentunneltracé. Vanaf 1972 richtte men de 40 meter diepe zandwinningsplas, de Stootersplas, en het omliggende terrein in als recreatie- en natuurgebied Twiske gericht op sport, (vaar)recreatie en natuurwaarden.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van de natuurgebieden in de omgeving bestaat voornamelijk uit veen met een kleiige toplaag. In Twiske is de bodem deels opgehoogd met zand (met name de recreatieterreinen). Het oorspronkelijke riviertje Twiske loopt van noord naar zuid door het gebied en wordt onderbroken door de Stootersplas. De maaiveldhoogte in het Twiske varieert sterk. Het zuidelijk deel (de Vennen) is met een maaiveldhoogte van -2,60 m NAP één van de laagstgelegen gebieden in de omgeving. Het waterpeil in de noordelijke helft van het Twiske is -1,80 m NAP in de zomer en -1,55 m NAP in de winter, terwijl het waterpeil in het zuiden (o.a. de Vennen) -2,90 m NAP is. De graslanden kennen in het voorjaar een drooglegging van 10-40 cm beneden maaiveld. In het gebied is sprake van brakke kwel vanuit het Noordzeekanaal en het oorspronkelijk zoute kleipakket. De Stootersplas is een diepe zoetwaterplas die onderdeel is van KRW-waterlichaam “Waterrijk ’t Twiske”. Het water van de plas heeft een matige waterkwaliteit. In de winter is de plas helder en in de zomer regelmatig troebel. Soms is er in delen van de plas tijdelijk sprake van blauwalgenbloei.

De recreatie beperkt zich grotendeels tot de zomerperiode. Daarom is er sprake van winterse rust in het gebied. Met name op en rond de Stootersplas is sprake van openheid en uitgestrektheid. Het noordelijke deel kent nog enkele overblijfselen van het historische water- en verkavelingspatroon. De overige delen van het Twiske bestaan uit een parkachtig landschap, bestaande uit grasvelden afgewisseld met bosschages, met een intensief recreatief gebruik. In dit landschap wisselen openheid en beslotenheid elkaar af.

Huidig gebruik

Twiske kent een multifunctioneel gebruik, met een zonering tussen intensief en extensief gebruikte delen. Het noordwestelijk deel heeft voornamelijk een agrarische en natuurfunctie en biedt mogelijkheden voor extensieve recreatie in de vorm van wandelen en fietsen. De graslanden in de Akkers en de Vennen worden beheerd conform agrarische beheercontracten. Dit betekent dat gebruikt wordt gemaakt extensieve landbouwmethoden ten gunste van de beoogde natuurdoelen. De Blokken wordt begraasd door Schotse hooglanders. Het intensieve recreatieve gebruik, geconcentreerd in het zuidwestelijke en noordoostelijke deel, vindt voornamelijk in de zomer plaats. De intensief gebruikte gebieden bestaan uit zwemstrandjes, speeltuinen, dagkampeerterreinen en meerdere restaurants/kiosken langs de Stooterplas. In de zomer vinden een aantal festivals plaats in het zuidelijke deel van het Twiske. Op de Stootersplas wordt ’s zomers gevaren met kleine recreatievaartuigen, gewindsurfd, gezwommen en gedoken. In de winter beperkt zich het recreatief gebruik tot vissen vanuit bootjes. In het zuiden nabij De Leers is

een jachthaven aanwezig met ligplaatsen voor boten en bootverhuur. Door het gebied lopen een groot aantal voet-, wandel-, ruiter- en mountainbikepaden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Twiske de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels
- Halfopen bos- en parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

Een groot deel van Twiske bestaat uit groot open water van de Stootersplas met het omliggende slotensysteem, beide aangewezen als **N04.02 Zoete plas**. Ondanks de veelal matige waterkwaliteit is het open water in 't Twiske waardevol voor pleisterende **watervogels**. Voor een deel van deze soorten geldt een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000 (Vogelrichtlijn). Met name voor de smient is het Twiske een populaire pleisterplaats, in herfst en winter pleisteren maximaal 10.000 tot 25.000 smienten op de Stootersplas. Tevens vormt het open water een biotoop voor **zoetwatervissen**. Onder andere de rivierdonderpad komt in het gebied voor. Het open karakter van de Stootersplas en de vele lijnvormige watergangen maken het een geschikt foerageergebied voor de meervleermuis (Habitatrichtlijnsoort voor Oostzanerveld, Ilperveld en Varkensland) en andere soorten **vleermuizen**. Aan het open water grenzen op een aantal plaatsen brede moeraszones die veelal begroeid zijn met (overjarig) riet. Dit biedt voor diverse **moeras- en rietvogels** geschikte broedgelegenheid, waaronder roerdomp, bruine kiekendief, snor en rietzanger. Voor deze soorten geldt teven een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Ook voor **noordse woelmuis** (Habitatrichtlijnsoort voor Oostzanerveld, Ilperveld en Varkensland) **waterspitsmuis** en **ringslang** is het waterrijke gebied met structuurrijke oevervegetaties van belangrijke waarde. In de Blokken ligt een kleine poel. In combinatie met omliggende wateren en ruigtes vormt dit een waardevol gebied voor libellen en andere ongewervelden van nat milieu.

Potentiële natuurwaarden

Door de omvang en aanwezige potenties voor water- en moerasnatuur, biedt het gebied mogelijkheden voor een duurzame populatie van noordse woelmuis. Ook voor **otter** en watersnip (Natura 2000 instandhoudingsdoel) vormt het gebied een potentieel habitat. Het creëren van meer plas-draszones is een kernopgave voor kemphaan (Natura 2000 instandhoudingsdoel).

Kernkwaliteit: Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het zuidoostelijke deel (de Vennen) en het noordwestelijke deel (de Akkers) van Twiske bestaan, naast het waterpatroon, uit open, extensief agrarisch grasland. De graslanden worden afgewisseld door voedselrijke rietzomen en moerasvegetaties, deze zijn verder uitgewerkt in de

eerder beschreven kernkwaliteit. De graslanden zijn grotendeels aangewezen als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Op de graslanden broeden **weidevogels**, waaronder grutto en kievit. De broedvogeldichtheid in de Vennen is meerdere broedparen per hectare. De aantallen weidevogels zijn de afgelopen jaren wel afgenomen.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels liggen in de verdere extensivering van het agrarisch beheer en uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Zorgboerderij De Marsen neemt al maatregelen ten gunste van weidevogels, zoals het uitstrooien van ruige mest over de landen. Aangezien de zorgboerderij slechts een deel van het gebied beheert, is het wenselijk om ook in de overige (verpachte) graslanden mogelijkheden voor extensivering van te verkennen. Hiervoor is subsidiëring via voor agrarisch natuurbeheer nodig. Lokaal kan de openheid van het gebied worden hersteld ten koste van sommige opgaande beplanting. Meer extensief beheer biedt ook perspectief voor ontwikkeling van gevarieerder en kruidenrijker grasland.

Kernkwaliteit: Halfopen bos- en parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Het Twiske bestaat grotendeels uit gebieden die gebruikt worden voor recreatie en veelal zijn ingericht als een parkachtig landschap. Buiten de zeer intensief gebruikte delen kenmerkt het gebied zich door een afwisseling van bos, bosranden, ruigten en opener terrein met begrazing en/of recreatief medegebruik. De verspreid liggende bospercelen bestaan uit gevarieerd loofbos met doorgaans een goed ontwikkelde struik- en kruidlaag. In de Blokken liggen enkele botanisch waardevolle graslanden, met indicatoren van brakke omstandigheden en aanwezigheid van grote keverorchis. De bossen en bosranden bieden broedgelegenheid aan een groot aantal **bos- en struweelvogels**, waaronder grauwe vliegenvanger, groene specht en spotvogel. De meer natuurlijke beheerde bloemrijke graslanden bieden leefgebied aan **dagvlinders** en **libellen**. Voor de meeste delen met recreatief medegebruik bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

De meer aaneengesloten bosstructuren aan de westkant en noordoostkant van het gebied hebben een duidelijke potentie voor de verdere ontwikkeling naar gevarieerd, oud loofbos op vochtige bodems (**N14.03 Haagbeuken- en essenbos**). De bossen kunnen dan in belang kunnen toenemen voor de **boommarter**, die zich vanuit Amsterdam en omgeving noordwaarts kan verspreiden. Ook voor **ringslang** biedt de afwisseling tussen bosschages, ruigte, structuurrijke oevers en water kansen voor uitbreiding van het leefgebied in Twiske. Door extensief beheer van de bosranden en de niet intensief gebruikte, open terreinen graslanden kunnen gevarieerde bosranden met struweel, bloemrijke ruigten en kruidenrijke graslanden (zoom-mantel-vegetaties) ontstaan, die eveneens bijdragen aan de natuurkwaliteit en belevingswaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke	Stilte	Donkerte
Open water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: roerdomp, bruine kiekendief, kemphaan, watersnip, snor, rietzanger (broedvogels)*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, meerkoet (niet-broedvogels)*	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	

N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Weidevogels *incl. N2000: kemphaan, visdief (broedvogels), grutto (niet-broedvogel)*	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Halfopen bos- en parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ongewervelden van droge milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-
Ongewervelden van natte milieus	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de aanwezige natuurwaarden in Twiske in theorie op enige termijn vervangbaar is, is vanwege de samenhang tussen de natuurwaarden, het oude verkavelingspatroon en watersysteem en de abiotische omstandigheden sprake van een nagenoeg onvervangbare situatie. De bossen en graslanden in de meer recreatieve delen zijn op korte termijn vervangbaar (graslanden < 20 jaar, bossen <50 jaar). Echter, het belang van het gebied als grootschalig recreatieterrein in de regio ten noorden van Amsterdam, maakt dat het gebied maatschappelijk gezien een onvervangbare waarde heeft.

Ilperveld en Varkensland (L24)

1 Algemene gegevens

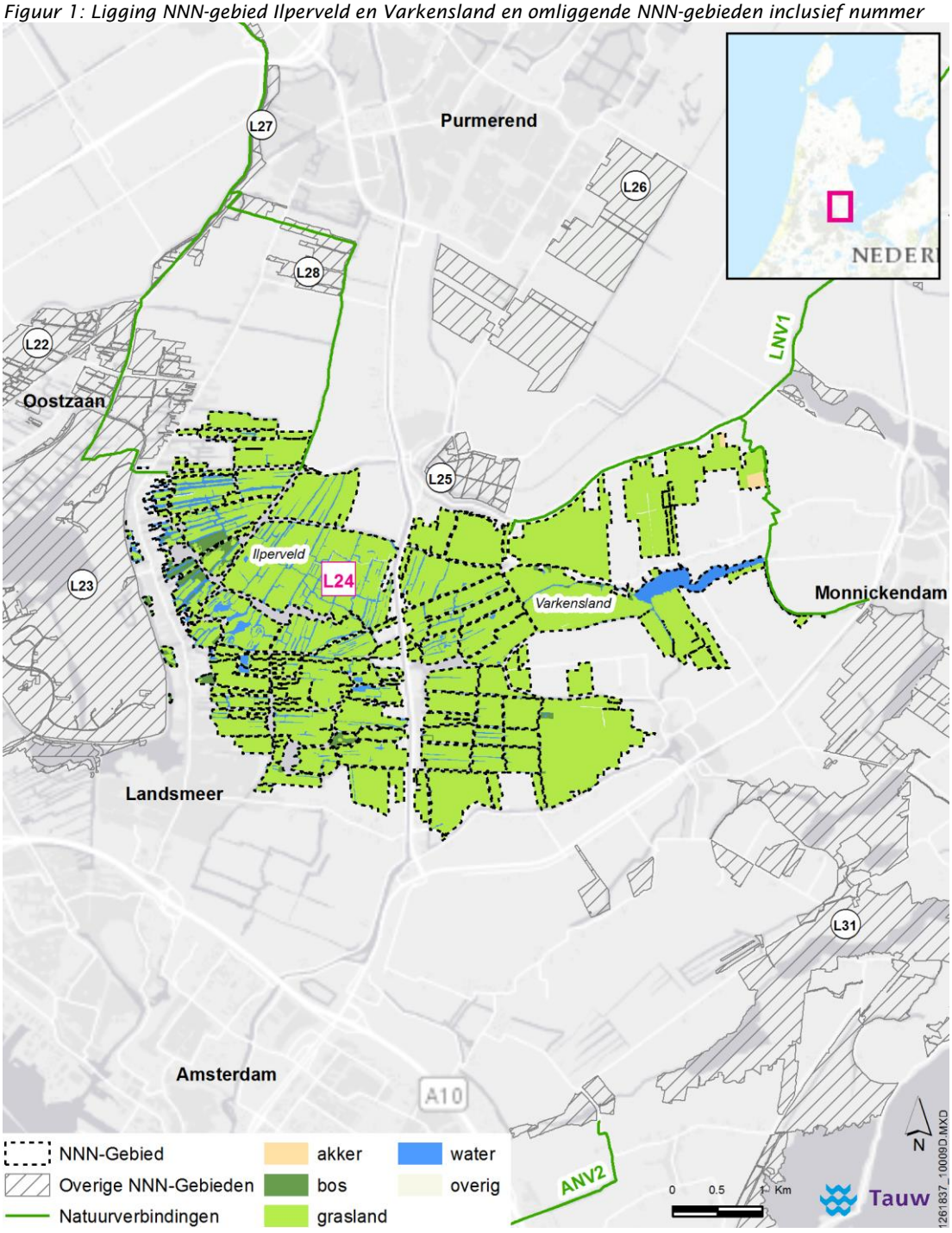
Nummer	L24
Naam gebied	Ilperveld en Varkensland
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Landsmeer, Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #92 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) • Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	1515 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Landschap Noord-Holland (Ilperveld) en Staatsbosbeheer (Varkensland)

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het Ilperveld en Varkensland hebben samen een **oppervlakte** van ruim 1500 hectare. Het Ilperveld en het Varkensland zijn gescheiden van elkaar door de N235 en het Noord-Hollandskanaal die beiden hoger in het landschap liggen. Ten oosten van deze barrière ligt het Varkensland en ten westen ligt het Ilperveld.

De **samenhang** binnen zowel het Ilperveld als het Varkensland komt tot uitdrukking in het aaneengesloten uitgestrekte open veenlandschap met het daarbinnen gelegen samenhangende oppervlaktewatersysteem. De **samenhang** met andere NNN gebieden wordt gevormd door het karakter van het gebied. Tezamen met het Oostzanerveld en het Twiske vormen de natuurgebieden het grootste uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Dit laagveencomplex is aangewezen als Natura 2000-gebied ‘Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske’. Daarnaast is het natuurgebied verbonden via ‘natte’ natuurverbindingen met meerdere NNN gebieden. Deze gebieden zijn: Oostzanerveld (L22), Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden (L27), Groengebied Purmerland (L28), Waterland Oost (L31) en Polder Katwoude (L29). Ten slotte vormen het Ilperveld en het Varkensland samen met andere NNN gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Ilperveld en Varkensland en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het Ilperveld en Varkensland liggen in het **veenpolderlandschap** Eilandenrijk en Plasjesland (fysisch geografische regio: laagveengebied). In het gehele gebied is sprake van een ontgonnen veenvlakte met veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. De natuurgebieden zijn overblijfselen van een ooit zeer uitgestrekt hoogveengebied. In de middeleeuwen is men begonnen met het ontginnen van het oorspronkelijke hoogveen. De

gebieden liggen dicht bij de vroegere Zuiderzee en het IJ, en door overstromingen vanuit deze wateren en door brak kwel- en inlaatwater zijn deze gebieden verzilt.

Door ontginning van het veen is het gebied vervolgens ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en in grote delen van het gebied een karakteristiek landschapspatroon van kleine percelen en sloten is ontstaan. Dit landschapspatroon is de afgelopen eeuwen nagenoeg onaangetast gebleven en heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Ilperveld en Varkensland heeft een gemiddelde hoogteligging van 1,3 tot 1,9 meter onder NAP en ligt daarmee duidelijk hoger dan de naastgelegen droogmakerij de Purmer, het Twiske, Noordmeer en Broekermeer. Daarvoor vindt aan alle zijden van het gebied wegzijging richting de droogmakerijen plaats die zich (behalve het Twiske) op meer dan 4 meter onder NAP bevinden. Het Ilperveld en Varkensland maken deel uit van de Waterlandse Boezem. Het waterpeil is gefixeerd (-1,54 m NAP), bij een gemiddelde drooglegging van 10-30 centimeter. Anders dan in het Oostzanerveld (L22) is ook nu nog sprake van indirecte invloed van zeewater vanuit het Noordzeekanaal en het Noord-Hollands kanaal. Het huidige zoutgehalte van de natuurgebieden ligt tussen de 0,5 en 1,0 gram per liter, wat zorgt voor licht brak oppervlaktewater.

Er wordt ook gebiedsvreemd voedselrijk water ingelaten bij droogte. De waterhuishoudkundige situatie zorgt er voor dat in de polders gedurende het hele jaar veel verplaatsing van oppervlaktewater plaatsvindt. In veel sloten is de concentratie stikstof en fosfaat hoger dan het ingelaten water, wat duidt op (soms sterke) interne eutrofiëring. In grote delen van het gebied is door deze factoren sprake van een gebrekkige waterkwaliteit, die gepaard gaat met een grote troebelheid en het grotendeels ontbreken van waterplanten. Dit vormt een continue bedreiging voor de belangrijkste botanische waarden en het op gang komen van nieuwe verlandingen. In een deel van het Ilperveld komt nog matig voedselrijk en helder water voor en is de waterkwaliteit over een oppervlakte van ruim 150 ha aanzienlijk verbeterd dankzij ingrijpende natuurherstelprojecten.

In het verleden is er turf gewonnen in zowel het Ilperveld en het Varkensland, hierdoor zijn er petgaten van verschillende grootte en diepte ontstaan (die geïsoleerd liggen van water met mindere kwaliteit). In de petgaten vond vervolgens verlanding plaatst waardoor er nu een grote diversiteit aan verlandingsstadia bestaat.

De abiotische situatie, het weidse, open landschap en de relatieve rust, stilte en donkerte zorgen ervoor dat het gebied een belangrijk (broed)gebied voor weide- en moerasvogels is. In het gebied ontbreekt bebouwing, het lintdorp Watergang ligt centraal in het gebied, maar buiten de begrenzing. Rondom het gebied liggen de woonkernen Landsmeer, Ilpendam en Broek in Waterland. Er zijn geen grote industrieterreinen in de omgeving, waardoor het gebied, los van de N235 nauwelijks geluidsbelast is. Opgaande beplanting is nauwelijks aanwezig, met uitzondering van enkele percelen met laagveenbos in het westen van het gebied.

Huidig gebruik

Er wordt hoofdzakelijk een veenweidebeheer gevoerd, dat zich richt op de instandhouding van het oorspronkelijke open cultuurlandschap. Het beheer van de graslanden bestaat grotendeels uit beweiding met melkvee en een lichte bemesting met vaste stalmest. Het huidig gebruik gecombineerd met de abiotiek zorgt voor een rijk en bereikbaar bodemleven wat van belang is voor weidevogels. Rietlanden die rijk zijn aan blad- en veenmossen, worden regelmatig gemaaid

om de botanische waarden in stand te houden. De hoog opgaande rietruigten worden niet of slechts af en toe gemaaid; wel wordt plaatselijk bosvorming tegengegaan door het verwijderen van opslag van bomen en struiken. Daarnaast is er recreatie in het gebied mogelijk. Varen is de belangrijkste recreatievorm en er zijn beperkt mogelijkheden om te wandelen. In de winter kan er geschaatst worden.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Ilperveld en Varkensland de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Open veenlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

De terreinen bieden een fraaie afwisseling van extensieve graslanden, soortenarme rietlanden, voedselrijke rietzomen en veenmosrijke riet- en biezenlanden. Door de zeldzaamheid van deze vegetaties en de daarvoor kenmerkende dier- en plantensoorten, zijn deze zowel landelijk als internationaal van grote betekenis.
Voor de verschillende moerasvegetaties uit de verlandingsreeks zijn in het kader van Natura 2000 ook instandhoudingsdoelen geformuleerd (H3140 Kranswierwateren, H4010B Vochtige heiden, H6430B ruigten en zomen, H7140B Overgangs- en trilvenen, H91D0 Hoogveenbossen).

De kenmerkende verlandingsvegetaties zijn gekoppeld aan een hydrologische gradiënt met eerst jonge verlanding in wateren met een goede waterkwaliteit met kranswieren (**N04.01 kranswierwateren**). Het uitgraven van petgaten in het Ilperveld is gunstig geweest voor deze vegetatie, maar ook voor bijvoorbeeld zeldzame **libellen** zoals vroege glazenmaker en glassnijder. In opvolgende stadia zijn **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** aanwezig. De percelen met moerasheide in het gebied zijn van goede kwaliteit en zijn kwalitatief gezien een van de belangrijkste oppervlakten in Laag Holland. In het Ilperveld komt, een volgend stadium in de verlandingsreeks voor, in de vorm van enkele percelen veenmosrijk berkenbroekbos (**14.02 Hoog- en laagveenbos**). Het oppervlak van deze hoogveenbossen die groter zijn dan 1 hectare, betekent dat er weinig randinvloeden optreden. In het Varkensland zijn deze bossen nagenoeg afwezig.

In het gebied zijn ook meer voedselrijke verlandingen aanwezig met natte (brakke) ruigten (**N05.01 Moeras**). De ruigten zijn floristisch gezien minder van belang, maar vormen een belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels**, zoals de roerdomp, bruine kiekendief, snor en rietzanger (allen aangewezen Natura 2000 broedvogelsoorten).

De verzoete wateren worden gerekend tot **N04.02 Zoete plas** en zijn van belang voor **vissen** bittervoorn, rivierdonderpad en kleine modderkruiper. Deze vissoorten zijn ook aangewezen

doelsoorten in het kader van Natura 2000. Door het vele water is het gebied ook een kerngebied voor **vleermuizen** en met name de meervleermuis (ook Natura 2000) waarvan kolonies in de aangrenzende lintdorpen liggen.

Potentiële natuurwaarden

Verdere verbetering van de waterkwaliteit komt de genoemde kernkwaliteiten ten goede. Op basis van de historische verspreiding van de **otter** in Nederland mag worden aangenomen dat er de komende jaren een aanzienlijke uitbreiding van het verspreidingsgebied mogelijk is. Gebieden in Waterland en ook het Ilperveld wordt daarbij als geschikt leefgebied genoemd. Ook voor de **ringslang** geldt dat deze nog niet in het gebied voorkomt, maar bijvoorbeeld wel in het 't Twiske is waargenomen. Ook voor deze soort liggen hier goede mogelijkheden.

Kernkwaliteit: Open veenlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De graslanden die het grootste oppervlak innemen in het gebied zijn rijk aan **weidevogels**. Het Ilperveld en Varkensland bestaat uit een mozaïek van verschillende graslandsoorten, waaronder **N13.01 vochtig weidevogelgrasland, N12.02 kruidenrijk grasland** en **N10.02 vochtig hooiland**. In de percelen komt een hogere diversiteit aan bodemleven voor.
Er is een hoge dichtheid aan broedende weidevogels in het gebied en het is hierdoor een van de rijkste **weidevogelgebieden** van Noord-Holland. In het Ilperveld broeden meer dan 100 broedparen per 100 hectare, in het Varkensland broeden tussen de 50-100 broedparen per 100 hectare. Maar ook in dit gebied lopen de aantallen weidevogels terug. Slaapplaatsen van grutto's bevinden zich zowel in Varkensland als het Ilperveld. Vanwege het voorkomen van natte graslanden en petgaten behoort het gebied binnen Noord-Holland tot een van de belangrijkste broedgebieden van watersnip. Kemphaan en visdief zijn ook als broedvogels aangewezen voor het Natura 2000-gebied, maar kemphaan komt alleen nog als doortrekker in het gebied voor. Visdieven zijn nog wel broedend in het gebied aanwezig, maar aantallen nemen net als grutto's af.
Watervogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als overwinteringsgebied en/of rustplaats zijn grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, meerkoet, wulp en kleine zwaan. De broedvogelsoorten watersnip, kemphaan en visdief hebben een instandhoudingsdoel in het kader van Natura 2000. Niet broed-vogel soorten die in het kader van Natura 2000 zijn aangewezen zijn grauwe gans, smient, krakeend, slobeend, meerkoet en grutto.

Bijzondere zoogdieren zoals **waterspitsmuis** en **noordse woelmuis** (ook Natura 2000 doelsoort) komen in het gebied voor. Waarbij noordse woelmuis vooral voorkomt in de meest vochtige graslanden met een ietwat pollige vegetatiestructuur.

Smalle, veelal geïsoleerde en waterplantenrijke slootjes zijn samen met ondiepe, maar heldere, watervoerende greppels in de graslanden een geschikt voortplantingsmilieu voor de **Rugstreeppad**.

Potentiële natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten zijn beperkt en liggen in de beoogde uitbreiding van het als natuurgebied beheerde areaal extensief grasland ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik met beheervergoeding. Blijvende monitoring en bijsturen

van het beheer op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten biedt de beste garanties op behoud van de kernkwaliteit.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Water en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N04.01 Kranswierwater *incl. N2000: H3140*	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras *incl. N2000: H6430B*	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide *incl. N2000: H4010B, H7140B*	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos *incl. N2000: H91D0*	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X
Vissen *incl. N2000: bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad*	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Moeras- en rietvogels *incl. N2000: diverse broedvogelsoorten*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen *incl. N2000: meervleermuis*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen)	-	X	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Open veenlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Amfibieën	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Weidevogels *incl. N2000: diverse broedvogels*	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels *incl. N2000: diverse niet-broedvogels*	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis *ook N2000*	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Hoewel een groot deel van de natuurwaarden in theorie op enige termijn vervangbaar is, moet door de samenhang tussen de natuurwaarden en een uitgestrekt eeuwenoud landschapspatroon feitelijk worden uitgegaan van een **nagenoeg onvervangbare situatie**. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hiervoor geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

Polder bij Ilpenstein (L25)

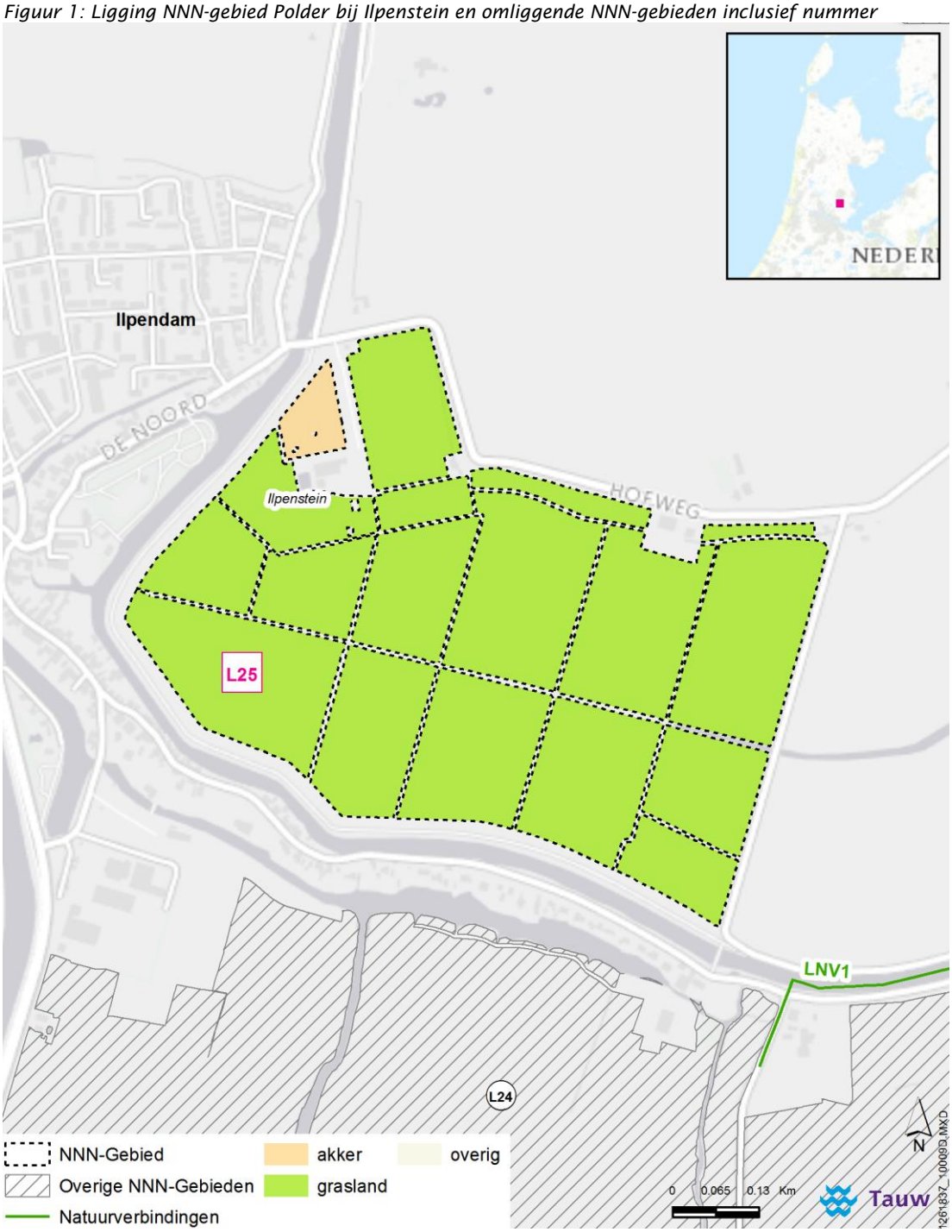
1 Algemene gegevens

Nummer	L25
Naam gebied	Polder bij Ilpenstein
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Agrarisch
Oppervlakte NNN	48 hectare
Eigendom/beheer	Particulier

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De polder bij Ilpenstein heeft een **oppervlakte** van 48 hectare en bestaat volledig uit voormalig agrarisch gebied, met een rijke geschiedenis. De **samenhang** binnen het NNN gebied komt tot uitdrukking in het aaneengesloten open landschap. De percelen liggen als een eenheid in de meest zuidelijke punt van droogmakerij de Purmer. De samenhang met andere NNN gebieden is gering. Het gebied is niet met een natuurverbinding verbonden met andere gebieden, maar ligt wel dicht bij het Ilperveld en Varkensland (L24) slechts gescheiden door het bebouwingslint van Ilpendam en de Purmerringvaart. Vliegende dieren en mobiele soorten kunnen de polder dus gemakkelijk bereiken. Het Purmerbos (L26) dat ook in de droogmakerij ligt, bestaat uit een geheel ander natuurtype en heeft geen ruimtelijke relatie met de polder bij Ilpenstein.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Polder bij Ilpenstein en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Polder bij Ilpenstein ligt in het **Droogmakerijenlandschap** (fysisch geografische regio: overgang zeekleigebied en laagveengebied). Het veenmeer 'de Purmer' is drooggelegd aan het begin van de 17de eeuw. Na de drooglegging is de polder ruim 350 jaar gebruikt voor landbouw tot eind 20e eeuw grote delen zijn ingevuld met stedelijke uitbreiding van Purmerend en het Purmerbos (L26). Polder bij Ilpenstein is gelegen in het zuidelijkste puntje van de Purmer en tot voor kort nog in

gebruik geweest ten behoeve van de melkveehouderij. Recent zijn de gronden toegevoegd aan de NNN. Graslanden maken het grootste deel uit van dit NNN-gebied, maar op de plek van het voormalig slot Ilpenstein is ook nog een oude boomgaard aanwezig (aangegeven als akker in de figuur).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De droogmakerij de Purmer ligt in Waterland en is een onderdeel van een karakteristiek landschap dat wordt gekenmerkt door een grote mate van openheid en oude verkavelingsstructuren in zowel de drie grote droogmakerijen (Beemster, Wormer, Purmer) als de omliggende veenweidegebieden. De droogmakerijen, ook de Purmer, kenmerken zich door het sterk antropogene landschap wat direct zichtbaar is aan de rechte en regelmatige verkaveling. De polder bij Ilpenstein heeft in tegenstelling tot een groot deel van de Purmer geen zeekleibodem, maar een veenbodem die is afgedekt met een dun laagje klei. De Polder ligt lager dan naastliggende NNN gebieden Ilperveld en Varkensland. Polder bij Ilpenstein ligt aan de rand van de Purmer en gemiddeld circa 20-50 cm hoger (-3.5 tot -4 m NAP) dan het noordelijk deel van de droogmakerij (<-4 NAP). Hierdoor zijgt er water weg naar de lager gelegen delen van de Purmer. Dit effect wordt echter gematigd doordat er ook kwel uit de ringvaart het gebied in loopt. De drooglegging is minder dan 40 centimeter bij de GHG en circe 50-80 bij de GLG. Op dit moment is de bodem van het recent nog agrarische gebied nog voedselrijk te noemen.

Huidig gebruik

De afgelopen 30 jaar zijn de gronden gebruikt voor biologische weidebouw. Het gebied moet nog worden ontwikkeld tot natuurgebied.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de polder bij Ilpenstein de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteit van het gebied.

Kernkwaliteit: open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

De actuele natuurwaarden zijn vooralsnog beperkt.

Potentiele natuurwaarden

Voor natuurontwikkeling in de Ilperpolder is onder andere verschraling en opzetten van de waterstand gepland. De ambitie bestaat uit de ontwikkeling van **N12.02 Kruiden en faunarijk grasland**. Uit onderzoek blijkt dat de aantallen weidevogels in de huidige situatie gering zijn, hetgeen goed te verklaren valt door de huidige drooglegging en het gebruik. Hoewel dit van oudsher geen belangrijk weidevogelkerngebied is ligt de potentie op overzienbare termijn wel vooral bij **weidevogels**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities												Vereiste ruimtelijke condities			
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het gebied is pas sinds kort natuurgebied, ligt in een sterk antropogene omgeving en wordt nog ontwikkeld, het is daarom relatief makkelijk te vervangen. Het huidige niet heel intensieve agrarische gebruik, de ligging nabij Natura 2000 en de relatief grote aaneengesloten oppervlakte zijn echter aspecten die meewegen in het potentiële natuurbelang van de percelen. Deze combinatie van factoren maakt dat een gebied met vergelijkbare potentie niet eenvoudig te vinden is.

Purmerbos (L26)

1 Algemene gegevens

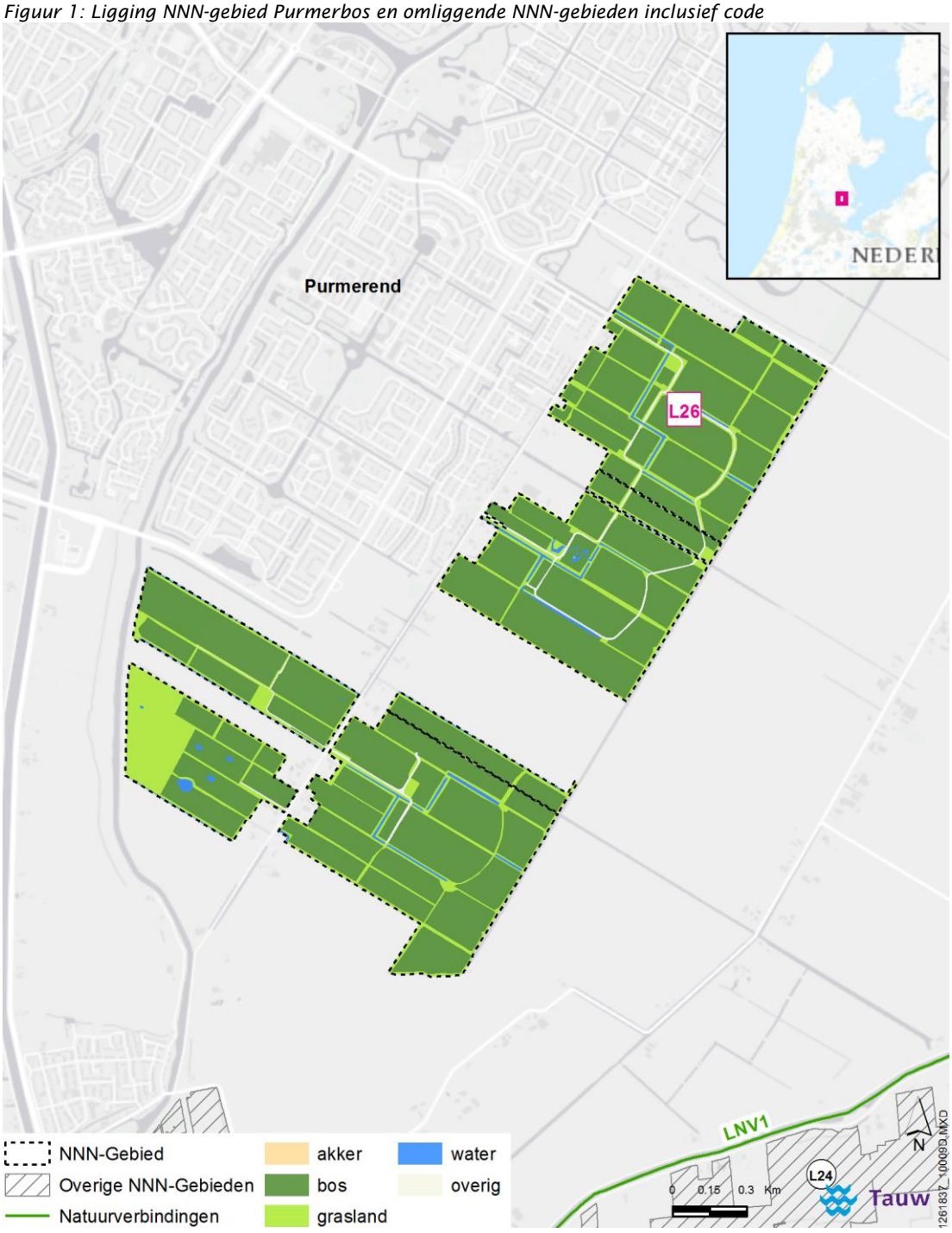
Nummer	L26
Naam gebied	Purmerbos
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Purmerend, Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• geen
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	244 hectare
Eigendom/beheer	Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het Purmerbos bedraagt bijna 250 hectare en bestaat uit vier vrijwel aaneengesloten delen. De **samenhang** binnen het gebied wordt gekenmerkt door de ligging van de vier bospercelen, plaatselijk gescheiden door graslanden, maar compact gelegen en voor de recreant goed met elkaar verbonden door een aantal paden.

Er is weinig tot **geen samenhang met natuurgebieden** in de regio, doordat het gebied omringd wordt door bebouwing en agrarisch gebied en niet direct verbonden is met andere NNN gebieden. Daarnaast zijn geen natuurgebieden met een soortgelijk bostype in de omgeving aanwezig.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Purmerbos en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het Purmerbos ligt in het **Droogmakerijenlandschap** (fysisch geografische regio: zeekleigebied). Het voormalig veenmeer 'de Purmer' is drooggelegd aan het begin van de 17de eeuw. Na de drooglegging is de polder ruim 350 jaar gebruikt voor landbouw tot eind 20e eeuw grote delen zijn ingevuld met stedelijke uitbreiding van Purmerend. Het Purmerbos is tussen 1986 en 1990 in vier fasen aangeplant. In oorsprong is het bos aangelegd als multifunctioneel bos: gericht op houtproductie en recreatief gebruik.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De droogmakerij de Purmer ligt in Waterland en is een onderdeel van een karakteristiek landschap dat wordt gekenmerkt door een grote mate van openheid, oude verkavelingsstructuren in de omliggende veenweidegebieden en drie grote droogmakerijen de Beemster, de Wormer en de Purmer. De droogmakerijen, ook de Purmer, kenmerken zich door het sterk antropogene landschap wat direct zichtbaar is aan de rechte en regelmatige verkaveling. Het Purmerbos ligt op dezelfde hoogte als de rest van de polder, maar lager dan Purmerend (-3 tot – 4 m NAP). Het zuidwestelijk deel van het Purmerbos ligt tegen de (hoger gelegen) Purmerringvaart en is natter dan de andere delen. Het Purmerbos is omringd door Purmerend, een golfclub en door intensief gebruikt agrarisch gebied. Het Purmerbos bestaat voor het grootste deel uit bos, en voor een klein deel uit moeras.

Huidig gebruik

De gezamenlijke visie van beheerder en gemeente is gericht op het laten aansluiten van het Purmerbos bij de wensen van de recreant en het verkrijgen van een gevarieerd bos ('van saai naar fraai'). Het bos bevat zowel open delen met een klein aantal bomen, als dichtbeboste delen. Door het bos loopt een uitgebreide padenstructuur die intensief gebruikt wordt door recreanten. Binnen het Purmerbos een zonering aanwezig waarbij in het Noordelijk deel het accent sterker op recreatie ligt, waar dat in het Zuidelijke deel ligt op natuur. In het bos zijn een aantal waterpartijen aanwezig, die met elkaar verbonden zijn en in de zomer worden gebruikt voor recreatie. De vele recreatiemogelijkheden vormen dan ook belangrijke kernkwaliteiten van het bos. Een groot deel van het bos is hondenlosloopgebied.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in het Purmerbos de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Gevarieerd vochtig loofbos als uitloopgebied voor de stad

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Gevarieerd vochtig loofbos als uitloopgebied voor de stad

Actuele natuurwaarden

De natuurwaarden in het Purmerbos zijn nog beperkt. Het Purmerbos is een jong bos, aangeplant als productiebos en is in een overgangsfase naar een meer gevarieerd bos. Diverse varensoorten, zoals tongvaren en zachte naaldvaren, luiden al een meer gevarieerde bosflora in.

Ondanks dat het **Moeras (N05.01)** maar ongeveer 9 hectare (ongeveer 4%) van het hele gebied beslaat, is het toch al van belang. Dit deel van het Purmerbos bevat meerdere poelen en plassen. Typische moerasvegetaties met soorten als lidsteng en moerasmelkdistel zijn hier aanwezig evenals **moeras- en rietvogels** zoals snor en baardman. De **noordse woelmuis** is ook in het gebied waargenomen. Het moerasdeel van het Purmerbos heeft een lagere recreatiedruk dan de bossen, er lopen geen paden door. Het moerasgebied heeft daardoor een rustig karakter.

Potentiële natuurwaarden

Het bos heeft potentie om bij toenemende ouderdom zich te ontwikkelen als **N14.03 Haagbeuken- en essenbos** (N14.03). In de rustigere delen kan het bos, naast de recreatieve

functie, in de toekomst regionaal van belang zijn voor **bos- en struweelvogels**. De **boommarter** is aanwezig aan de andere kant van Purmerend. Het Purmerbos kan op termijn ook deel van het leefgebied van deze soort worden. De aanwezigheid van goede verblijfplaatsen in de omgeving is daarbij wel een voorwaarde. Het Purmerbos is hiervoor, vanwege de jonge leeftijd, waarschijnlijk nog niet erg geschikt.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Gevarieerd vochtig loofbos als uitloopgebied voor de stad																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	(X)	X

6 Vervangbaarheid

Het Purmerbos is een erg jong natuurgebied, het is eind jaren ‘80 aangelegd en daarom relatief gemakkelijk vervangbaar. Het natuurbeheertype moeras, waar een deel van het bos bestaat, ontwikkeld zich in ongeveer 5-25 jaar. De ontwikkeling van bos op veengronden duurt 30-100 jaar, vanwege de jonge leeftijd van dit bos kan 30 jaar worden aangehouden.

Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden (L27)

1 Algemene gegevens

Nummer	L27
Naam gebied	Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Purmerend, Landsmeer, Wormerland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / Functie	Natuur, landbouw
Oppervlakte NNN	34 hectare
Eigendom/beheer	o.a. Landschap Noord-Holland (Weideveld), particulieren, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden bestaat uit meerdere percelen die samen een **oppervlakte** hebben van 34 hectare. De **samenhang** binnen het natuurgebied uit zich in de keten van natte natuur langs de ringvaart in de vorm van watergangen, natte ruigte en vochtige graslanden. De samenhang met andere natuurgebieden komt tot uiting in de functie als stapsteen in de natuurverbinding LNV1. Deze natuurverbinding verbindt de Polder Oostzaan (L22), Polder Wormer, Jisp en Nek (L17) en Groengebied Purmer (L28). De stapstenen inclusief natuurverbindingen vormen een belangrijke schakel in de regionale waterrijke verbinding tussen de natuurgebieden in Laag-Holland.

Figuur 1: Ligging NNN-(deel)gebied Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN gebied ligt in het karakteristieke **veenpolderlandschap** Eilandenrijk van Laag Holland (fysisch-geografisch gebied: laagveen) en is ontstaan doordat er vanaf de negende en tiende eeuw hoogveen werd ontgonnen. Het hoogveen heeft zich ontwikkeld op de oorspronkelijke wadbodem (klei). Door ontginning en ontwatering is een karakteristieke veenpolder met daaromheen een ringvaart ontstaan. Het NNN gebied rondom deze ringvaart is rond 2000 ingericht als natuurgebied.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Het gebied lag vroeger op een landschappelijk interessant en waardevol snijpunt van veenweidegebieden en droogmakerijen, maar door stedelijke ontwikkelingen is dit minder zichtbaar geworden. Het grootste deel van het NNN gebied ligt ingeklemd tussen de ringvaart en de stad Purmerend of de weg N235. De delen die direct aan de ringvaart grenzen, liggen hoger dan de omringende gebieden. In het gehele gebied is sprake van veenbodems.

Het deel ten noorden van de A7 bestaat uit graslanden. Het waterpeil in deze delen ligt op ongeveer -1,7 meter NAP. Het deelgebied Weideveld ligt tussen de ringvaart en Purmerend ingeklemd. In dit deel is er sprake van wegzijging van water naar de lager gelegen Wijde Wormer. Dit effect wordt echter wat getemperd door het hoge waterpeil in de Wormerringvaart. Deze ringvaart zorgt tevens voor (lokale) kwel. Het waterpeil (circa -1,87 m NAP) in het Weideveld fluctueert met 10-30 cm per jaar en het water zelf heeft een matige tot redelijke kwaliteit. Het Weideveld ligt -1,6 tot -1,9 meter NAP. Door de ligging naast de stad Purmerend, langs de spoorlijn en in de buurt van de snelweg, is het gebied belast door geluid en licht.

Huidig gebruik

Het deel boven de A7 heeft naast een natuurfunctie, ook nog agrarisch gebruik. Het deel ten zuiden van de A7, het Weideveld, is een natuurgebied en ontoegankelijk voor recreanten. Hierdoor is dit gebied relatief rustig.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in de ringvaart van de Wijde Wormer en Oeverlanden de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Aanwezige natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Het gebied bestaat vochtige natuur met elkaar verbonden door de ringvaart. Het betreft **N13.01 Vochtig weidegrasland, N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, N05.01 Moeras, N14.02 Hoog- en laagveenbos** en **N04.02 Zoete plas.** Het grootste gedeelte bestaat uit moerasvegetatie met weinig tot geen beheer in het Weideveld. Hierdoor is er een ruig moeras ontstaan. Dit is

leefgebied voor **moeras- en rietvogels**. Daarnaast zijn er 3 percelen met open vochtige grasland die geschikt leefgebied vormen voor **weidevogels**. Het bosgebied is klein, geïsoleerd en pas recent aangeplant (sinds 2000). Hierdoor is de kwaliteit van het bos laag en van weinig belang voor soorten van bos en struweel. In het water van het gebied komen veel **vissen** voor, zoals de kleine modderkruiper. De verbindingszone is, door zijn waterrijke karakter, een geschikte vliegroute voor **vleermuizen** zoals de meervleermuis. De verbindingszone wordt ook gebruikt door de **Noordse woelmuis**.

Potentiele natuurwaarden

Aangezien het gebied relatief recent als natuur is ingericht zal de kwaliteit van de natuurwaarden in de loop der jaren nog stijgen. Dit leidt tot een versterking als verbindingszone voor met name watergebonden soorten tussen Polder Oostzaan (L22) en Polder Wormer, Jisp en Nek (L17). Naast de actuele natuurwaarden is het gebied in potentie van belang als verbindingszone voor **ringslang** en **waterspitsmuis**. Deze soorten zijn al aanwezig in Polder Wormer, Jis en Nek en kunnen via de verbindingszone Polder Oostzaan (L22) ook dit gebied bereiken. Voor een soort als de **otter**, die in Nederland zijn leefgebied gestaag uitbreid, is het waterpatroon met oeverlanden geschikt als verbindingszone tussen de waterrijke laagveen natuurgebieden in Laag Holland.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities											Vereiste ruimtelijke condities					
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid is relatief groot (<25 jaar), aangezien het natuurgebied grotendeels recent is ingericht en een natuurfunctie heeft gekregen. De strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is echter niet of nauwelijks vervangbaar.

Groengebied Purmerland (L28)

1 Algemene gegevens

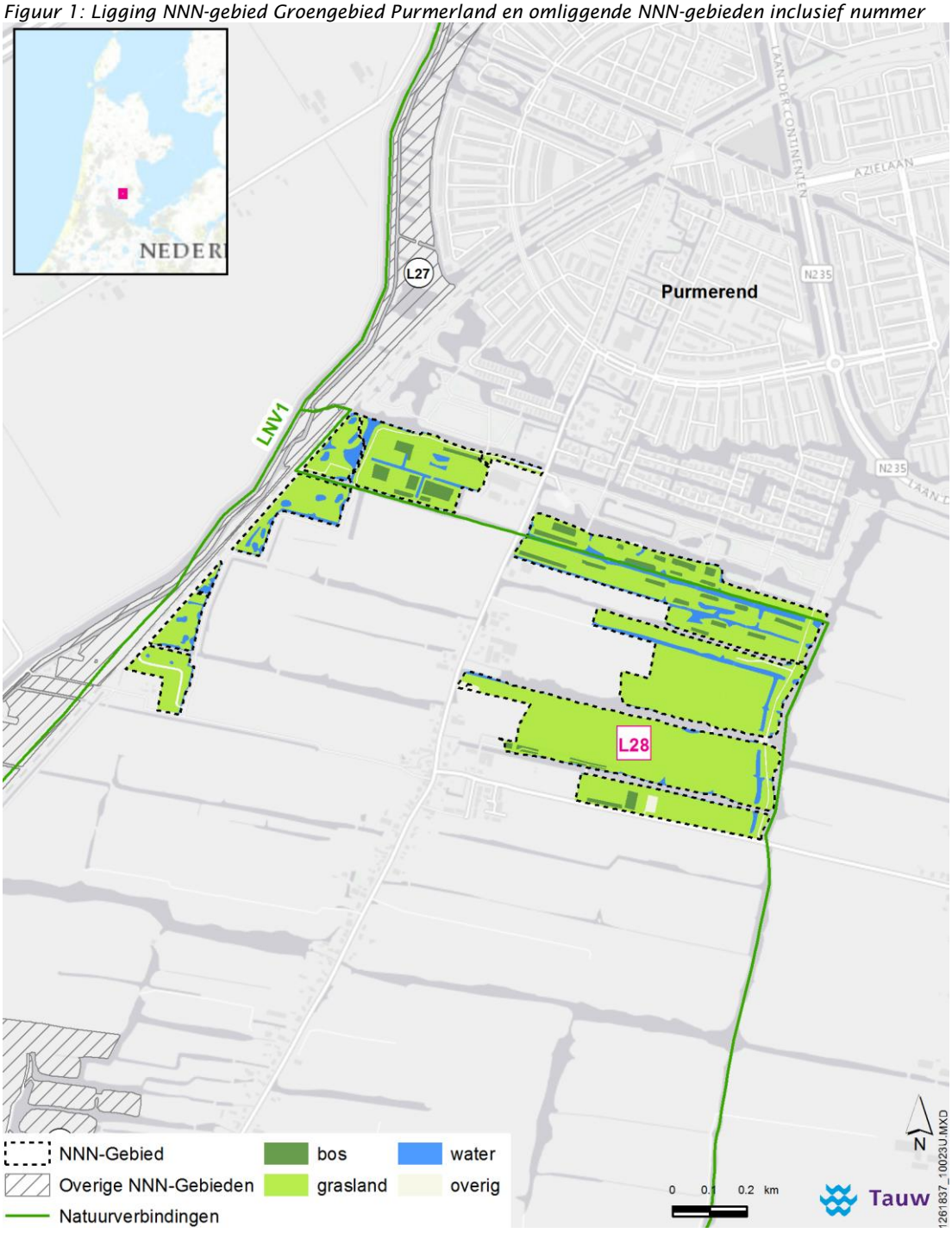
Nummer	L28
Naam gebied	Groengebied Purmerland
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Landsmeer
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	51 hectare
Eigendom / beheer	o.a. Landschap Waterland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN-gebied Groengebied Purmerland is ruim 50 hectare. Het gebied bestaat uit een oostelijk en een westelijk deel, die van elkaar worden gescheiden door een weg. Het gebied valt onder recreatieschap Twiske. De **samenhang** binnen het NNN-gebied komt tot uiting door een nagenoeg aaneengesloten areaal aan bospercelen, graslanden en moerasruigten met ook een samenhangend watersysteem. De noordelijke rand heeft een parkachtig karakter, de zuidelijke delen vormen de overgang naar het open veenweidegebied van polder Purmerland. Aan de westzijde en in oost-westelijke richtingen lopen trajecten van de waterrijke natuurverbinding LNV1.

De **samenhang** met andere nabijgelegen NNN-gebieden komt tot uiting door de directe begrenzing aan de westzijde van het gebied met de natte natuurverbinding van de Ringvaart van de Wijde Wormer (LNV1) en de daarlangs gelegen stapstenen (L27). Via de natuurverbinding is het gebied verbonden met Ilperveld en Varkensland (L24), Oostzanerveld (L22) en Wormer- en Jisperveld (L17). Ilperveld, Varkensland en Oostzanerveld maken deel uit van Natura 2000-gebied Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (#92), en vormen samen het grootste min of meer aaneengesloten uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Het open landschap en de waterrijke natuur van polder Purmerland dragen bij aan de samenhang met en de waarden van het Natura 2000-gebied.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Groengebied Purmerland en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied Groengebied Purmerland is onderdeel van het **veenpolderlandschap Eilandenrijk** (fysisch geografische regio: laagveengebied). Het gebied was ooit onderdeel van een uitgestrekt hoog- en laagveengebied, dat is ontstaan op een oorspronkelijke wadbodem (zand, kleiig zand), achter de strandwallen. De natuurlijke ontwatering vond plaats via veenstromen. Vanaf de 8e eeuw is begonnen met ontginning van het gebied. Loodrecht op de waterlopen werden sloten gegraven, wat resulteerde in het kenmerkende strookvormige verkaveling. De veenpolders bestonden uit onvergraven veen dat eerst als akkerland en grasland in gebruik was

en later, na 1600, als grasland. Door aanleg van het Noordhollandsch Kanaal begin 19e eeuw werd de huidige polder Purmerland gescheiden van de rest van polder Waterland. Polder Purmerland kreeg een eigen bemaling en een lager waterpeil dan polder Waterland. Groengebied Purmerland bestaat sinds 2001 en is in fasen aangelegd. De laatste fase is afgerond in 2011.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem van Groengebied Purmerland bestaat nog grotendeels uit veen. De maaiveldhoogte varieert tussen -1,3 en -1,8 m NAP. Het gebied ligt daarmee op de overgang van het hoger gelegen Purmerend naar de lager gelegen polder Purmerland. Het waterpeil in het westelijk deel kent een vast peil van -1,87 m NAP. Het oostelijke deel heeft een vast waterpeil van -2,46 m NAP. De waterkwaliteit in het gebied is matig op zowel biologisch als abiotisch niveau. Het water is eutroof en licht brak. Het doorzicht van het water is in de zomer slecht. De waterkwaliteit van Purmerland is wat minder dan de kwaliteit van het oppervlaktewater van Waterland. Dit wordt veroorzaakt door een beperkte doorstroming als gevolg van lange duikers, slib op de bodem en (voormalig) landbouwkundig gebruik. In het westelijke deel is de waterkwaliteit iets beter, in dit deel wordt in tijden van droogte water van goede kwaliteit ingelaten uit het oostelijk deel van Oostzaan.

Groengebied Purmerland bestaat in het noorden vooral uit bosschages, speelvelden en schooltuintjes. In het westen ligt een natuurzone, direct langs een natuurverbinding. Deze bestaat uit een plasdras situatie en opslag van jong bos. In het zuiden ligt een aantal veenweidegebieden en in het zuidoosten nog een klein speelveldje. In het gebied is het historische water- en verkavelingspatroon nog goed zichtbaar. De zuidelijke graslanden sluiten aan op het veenweidegebied van polder Purmerland en hebben een open, uitgestrekt en relatief rustig en donker karakter. Het noordelijk deel is meer besloten, en ondervindt enige lichtverstoring en geluidsbelasting door de bebouwing van Purmerend.

Huidig gebruik

Naast de natuurfunctie heeft het gebied een functie voor recreatie. Het gebied kent een zonering, bestaande uit een bosrandzone, een natuurzone en veenweidegebied. In de bosrandzone staat recreatie centraal. Hier zijn wandel-, fiets- en ruiterpaden aanwezig, en zijn een speelweide, trapveld en schooltuin aangelegd. Langs de rand van de natuurzone ligt een fietspad. Door en langs de verschillende gebieden lopen kanoroutes en langs de watergangen ligt een aantal vissteigers. Door de veenweidelanden loopt een aantal voetpaden, welke alleen buiten het broedseizoen toegankelijk zijn. Honden zijn in dit deel niet toegestaan. In het veenweidegebied vindt weidevogelbeheer plaats, wat betekent dat er later gemaaid wordt.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Groengebied Purmerland de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open veenpolder met extensieve graslanden, tevens stapsteen in natte natuurverbinding
- Halfopen waterrijk parklandschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

Kernkwaliteit: Open veenpolder met extensieve graslanden, tevens stapsteen in natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

In het zuidoostelijk deel ligt een open veenweidegebied, dat onderdeel uitmaakt van de veenpolder Purmerland. De bloemrijke graslanden worden gebruikt door **weidevogels**, waaronder grutto, kievit en veldleeuwerik. De broedvogeldichtheid in polder Purmerland bedraagt 50 – 100 broedparen per hectare.

De belangrijkste natuurwaarde van de natuurzone in het westelijk deel ligt in de functie als stapsteen in de natte natuurverbinding (LNV1) tussen Wormer- en Jisperveld en Oostzanerveld. In de zone, die recentelijk is ingericht, ontwikkelt zich vanuit nat grasland rietmoeras (**N05.01 Moeras**). Algemene moeras- en rietlandvogels zijn al waargenomen.

Potentiële natuurwaarden

Behoud van voldoende openheid, verdere extensivering van het beheer en bijbehorende ontwikkeling van bodemleven en structuurrijke vegetatie in de veenweidegraslanden, biedt perspectief voor ontwikkeling naar **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** als onderdeel van het grotere netwerk van weidevogelgebieden in de regio. De westelijke natuurzone is in omvang beperkt, maar in potentie wel geschikt als leefgebied en/of verbindingszone voor moeras- en watergebonden soorten zoals **moeras- en rietvogels, waterspitsmuis** en **noordse woelmuis**. Waterspitsmuis en noordse woelmuis zijn al aanwezig in de nabij gelegen gebieden Oostzanerveld en Twiske.

Kernkwaliteit: Halfopen waterrijk parklandschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

In het noordelijke deel van het gebied is sprake een kleinschalige afwisseling van bos, bosranden, watergangen en opener terrein waar recreatief gebruik plaatsvindt. De boselementen zijn nog relatief jong en eenvormig. Actueel is nog geen sprake van specifieke natuurwaarden of soortgroepen, maar bestaat de kwaliteit vooral uit het samenhangende groene en waterrijke karakter en de kleinschalige afwisseling (**Multifunctionele natuur**). Deze kwaliteit vormt de basis voor zowel natuurbehoud als recreatie in het gehele gebied.

Potentiële natuurwaarden

Door leeftijdsontwikkeling en bij extensief beheer kunnen de kleinschalige bosstructuren in combinatie met de bosranden en het open terrein ontwikkelen naar een meer gevarieerd gebied met geleidelijke overgangen (zoom-mantel-vegetaties), bloemrijke ruigtes en kruidenrijk grasland, wat bijdraagt aan de natuurkwaliteit en de belevingswaarde.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open veenpolder met extensieve graslanden, tevens stapsteen in natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietlandvogels	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse Woelmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Halfopen waterrijk parklandschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-

6 Vervangbaarheid

De vervangbaarheid van westelijke natuurzone is relatief groot (<10 jaar), aangezien dit deel pas recent is ingericht en een natuurfunctie heeft gekregen. De strategische ligging en belangrijke functie als stapsteen in de natuurverbinding voor natte natuur is echter niet of nauwelijks vervangbaar.

De actuele natuurwaarden in de bosrandzone zijn lokaal aanwezig en veelal relatief eenvoudig en snel vervangbaar (graslanden en aangelegde waterpartijen <10 jaar, bos <50 jaar). Het oude veenpolderlandschap, dat onderdeel vormt van polder Purmerland, is echter (als basis voor actuele waarden en natuurpotenties) niet of nauwelijks vervangbaar.

Polder Katwoude (L29)

1 Algemene gegevens

Nummer	L29
Naam gebied	Polder Katwoude
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Edam-Volendam, Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	35 hectare
Eigendom/beheer	Particulieren, Landschap Noord-Holland en Staatsbosbeheer

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De oppervlakte van het NNN gebied Katwoude bedraagt 35 hectare en bestaat uit een zestal aan (deels historische) waterlopen gelegen natuurelementen in en om polder Katwoude. Dit gebied ligt ten zuidwesten van Volendam en ten noorden van Monnickendam. De **samenhang** binnen het gebied is beperkt tot natte verbindingen die geen onderdeel zijn van het NNN, de Purmerringvaart, Purmer Ee en oevers van het Markermeer. De losse elementen hangen ook samen met agrarische percelen in de polder waar een SNL regeling mogelijk is. Met name het rietland van Katwoude sluit aan bij een aantal agrarische percelen met natuurbeheerregeling. De **samenhang** met andere NNN gebieden bestaat ook vooral door de ligging van de grotere delen van het gebied aan de natte natuurverbinding de Purmerringvaart (LNV1) die polder Zeevang (L15) met Varkensland (L24) verbindt.

Figuur 1: Ligging NNN-(deel)gebied Polder Katwoude en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Polder Katwoude betreft overwegend het landschapstype **veenpolderlandschap** (fysisch-geografische regio: zeekleigebied). Delen liggen net in andere landschapstypen op de rand van het droogmakerijen landschap en voormalige Zuiderzee. Het Heitje van Katham bestaat uit een oude (getijden)geul die nooit uitgebaggerd is. Hierdoor is de geul gaan verlanden met als resultaat veenmosrietland en moerasheide. Het is één van de oudste veenheiden van Nederland,

daterend rond het jaar 1400. Een andere tak van deze oude getijdengeul ligt nog centraal in de polder. Slecht één perceel daarlangs (Rietland van Katwoude) is onderdeel van het NNN.

Het eiland ten westen van polder Katwoude is ontstaan door de aanleg van de Purmerringvaart, en aan de oostkant de trekvaart die later tussen Monnickendam en Edam is gegraven en het Zeddegat aan de zuidzijde. Het Zeddegat is net als bij Purmer Ee een onderbreking van de oude zeedijk. De weilanden op het eiland zijn in zijn geheel onderdeel van het NNN.
De Purmer Ee vormde voor de drooglegging van (polder) de Purmer een open verbinding tussen het Purmer meer en de Zuiderzee. De oeverlanden zijn nu met een sluis gescheiden van het Markermeer en maken deel uit van het NNN. Een klein natuurelement van dit gebied ligt in het dorp Katwoude. Hier is in 1570 bij de Allerheiligenvloed een dijkdoorbraak geweest, de Sluisbraak. De onderste helft van de gehele braak is onderdeel van het NNN. Buitendijks langs de Markermeerdijk bevinden zich twee klein voorlanden die ook onderdeel zijn van de NNN.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Polder Katwoude kenmerkt zich door het open en waterrijke landschap met een agrarisch gebruik. De natuurelementen zijn relatief klein en bestaan uit overhoekjes op voor agrarisch gebruik ongeschikte plaatsen. Het waterpeil in Heitje van Katham en de Sluisbraak staat hoger dan het omliggende polders (-1.45 m NAP tegenover -1.92 m NAP in Katwoude polder). Het (zwak) brakke water van de Hovensloot wordt op peil gehouden met behulp van de Kathammer molen. Bij de Sluisbraak is sprake van een goede waterkwaliteit ondanks de inlaat van Markermeerwater in droge perioden. Op het eiland in het Zeddegat en de weilanden langs de Purmer Ee wordt een dynamisch peilbeheer gevoerd. De Purmer Ee is grotendeels stiltegebied.

Huidig gebruik

Het Heitje van Katham en de Sluisbraak mogen niet betreden worden. In grote delen van het gebied is verder nog sprake van een agrarische functie met een nevendoelstelling natuur voor met name weidevogels.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande worden in Polder Katwoude de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu
- Natuurelementen in open polderlandschap

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu

Actuele natuurwaarden

In het Heitje van Katham zijn op kleine schaal een reeks verlandingsstadia zichtbaar, van beginnende verlanding, drijvend veen met plaatselijk hoogveen en veen op vaste ondergrond met bloemrijk grasland. Het bodemtype ter plaatse is vlietveengrond. De verschillende verlandingsstadia bieden groeiplaatsen aan diverse bijzondere plantensoorten. Het eerste stadium is zichtbaar als rietkragen met plantensoorten als wilgenroosje en ruwe bies rondom het

open water aan de oostkant van de Hovensloot (**N05.01 Moeras**). Het opvolgende stadium is het meer centraal liggende, zwak verend **N06.01 veenmosrietland en (brakke) moerasheide** (met onder meer lavendelheide). Moerasheide is op nationaal en Europees niveau zeldzaam. Meer westelijk is een later stadium zichtbaar als een veenpakket op vaste ondergrond met **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** (hoogveenweide). Deze verlandingsreeks is typerend voor het oude landschap in Noord-Holland. Het Heitje van Katham biedt naast botanische waarden ook broed-, rust- en foerageermogelijkheden voor (kleine aantallen) vogels.

Potentiele natuurwaarden

Behoud en ontwikkeling van de actuele natuurwaarden is de belangrijkste potentie voor het Heitje van Katham. Door de variatie in vegetatie, structuur en natheid biedt het Heitje van Katham veel potentie voor **insecten van nat milieu** (onder andere vlinders en libellen). Een betere verbinding met andere vergelijkbare gebieden is dan wel nodig. Beheersing van de waterkwaliteit (bemesting) op omliggende percelen is van belang om de botanische kwaliteiten in dit gebied te behouden. De ambitie is het agrarisch grasland in het gebied te beheren als **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland** ten koste van het huidige agrarisch gebruik. Dit maakt het gebied meer robuust als stapsteen.

Kernkwaliteit: Natuurelementen in open polderlandschap

Actuele natuurwaarden

De in de open polder verspreid liggende natuurelementen in en rondom het NNN gebied Polder Katwoude maken het landschap divers en bieden plaats voor kleinschalige natuur. De kalkarme kleigronden in combinatie met het hoge waterpeil maken de gebieden bij de oude zeearmen Zeddegat en Purmer Ee geschikt voor weidevogels (**N13.01 vochtig weidevogelgrasland**). Op de weides broeden diverse soorten **weidevogels** zoals grutto, kievit, scholekster en tureluur. Verspreid liggend zijn kleine moeraselementen aanwezig (**N05.01 Moeras** en **N05.02 Gemaaid rietland**). De (riet)moerassen bieden rust- en foerageergebied voor (doortrekkende) vogels. Diverse **moerasvogels** zoals bruine kiekendief, rietzanger en blauwborst broeden hier en de gebieden en omgeving worden gebruikt door **vleermuizen** om te foerageren, waaronder de zeldzame meervleermuis. Ook voor de **Noordse woelmuis** zijn de moerasdelen van belang.

Potentiele natuurwaarden

Er is potentie de rietmoerassen en weidevogelgebieden in kwaliteit en omvang te laten toenemen op plaatsen met huidige agrarisch gebruik met beheerregelingen. Gedeeltelijk is dit al in het ambitiebeheerplan opgenomen (ambitie **N12.02 kruiden- en faunarijk grasland)**. Door de ligging ten midden van agrarische percelen is aandacht voor de waterkwaliteit van de hele polder nodig (of plaatselijk maatregelen om verrijking van natuurelementen te voorkomen). Een betere verbinding tussen de elementen en doorgaande natuurverbindingen kan het gebied meer robuust maken wat voordelen biedt voor veel soorten zoals **rugstreeppad**, die al voorkomt op het eiland langs de Purmerringvaart en de **Noordse woelmuis** die ook al plaatselijk in het gebied voorkomt.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Natuurwaarden Polder Katwoude in relatie tot essentiële abiotische & ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Veen-/kleilandschap met water- en verlandingsvegetaties in oorspronkelijk brak milieu																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X
Ongewervelden van natte milieus (o.a. libellen)	X	X	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	-	-	-
Natuurelementen in een open polderlandschap																	
N05.01 Moeras	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietlandvogels	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Voor de verlandingsvegetaties in het Heitje van Katham ontbreken in het gebied de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in (zwak) brak milieu. Daarom geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet mogelijk is.

De (riet)moerassen en natte weides zijn in principe op korte termijn vervangbaar (10-15 jaar). De cultuurhistorie die er aan deze landschappen ten grondslag ligt (dijkdoorbraak en oude zeearm de Purmer Ee) is daarentegen onvervangbaar.

Hemmeland (L30)

1 Algemene gegevens

Nummer	L30
Naam gebied	Hemmeland
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Natura 2000-gebied #73 Markermeer & IJmeer (Vogel- en Habitatrichtlijngebied)
Gebruik / functie	Natuur, recreatie
Oppervlakte NNN	37 hectare
Eigendom / beheer	Recreatieschap Twiske-Waterland en gemeente Waterland

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied Hemmeland bedraagt 37 hectare. De **samenhang binnen het gebied** Hemmeland komt tot uiting in een parkachtig landschap met bos, grasvelden, watergangen en rietkragen. De samenhang met andere NNN-gebieden is beperkt. Het gebied ligt op een landtong in de Gouwzee en wordt aan de landzijde begrensd door de bebouwing van Monnickendam. Het is bovendien een enclave van besloten bos in een verder open landschap van polders en de Gouwzee (onderdeel van Natura 2000-gebied 373 Markermeer en IJmeer). De bossen op de landtong Hemmeland bieden luwte voor de watervogels van de Gouwzee. Op het water nabij het bos zijn in de winter daarom grote aantallen eenden en ganzen te vinden.

Figuur 1: Ligging NNN-(deel)gebied Hemmeland en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Hemmeland ligt in het **landschap van de voormalige Zuiderzee** (fysisch geografische regio: afgesloten zeearm). Het gebied bestond oorspronkelijk in de 13e eeuw uit hemlanden. Een hemland is een buitendijks aan het water liggend land, dat met enige regelmaat overstroomt. De polder is ingedijkt is de 14e eeuw en is hierna voor beweiding en hooiland gebruikt. Op Hemmeland zijn resten gevonden die duiden op middeleeuwse bewoning. Vanaf 1965 zijn de plannen gestart om Hemmeland als recreatief gebied in te richten voor Amsterdam (vergelijkbaar met 't Twiske en Spaarnwoude). Hiervoor is het noordelijke deel van de landtong opgespoten met zand. Wilgengroei en de ontwikkeling van rietkragen vond in de noordzijde spontaan plaats. In het zuidelijke deel van Hemmeland zijn snelgroeiende bomen en struiken aangeplant. Recenter zijn de sloten verbreed om een gevarieerdere oevervegetatie te realiseren.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De ontstaansgeschiedenis is nog herkenbaar in de bodem door de zware klei op veen. Voor de ophoging met zand is vermoedelijk duinzand gebruikt, wat zich uit in de flora ter plaatse. Hemmeland ligt ten opzichte van de aangrenzende polders hoog. Mede door de ophoging met zand is er in het gebied zelf ook hoogteverschil zichtbaar. Het midden van Hemmeland ligt hierbij lager (net iets onder 0 m NAP) en heeft meer sloten. Naar de randen en noordzijde is het maaiveld hoger.

Huidig gebruik

Het gebied wordt nu vooral als groen recreatiegebied gebruikt, vooral voor waterrecreatie. Het is hiervoor zeer geschikt door het driezijdige waterfront. Het heeft een jachthaven ten westen van Hemmeland, enkele strandjes rondom en op Hemmeland zijn parkeerplaatsen, een camping en een paviljoen aanwezig. Het terrein wordt tevens gebruikt voor (kleinschalige) evenementen.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Hemmeland de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Besloten parkachtig landschap met recreatief gebruik

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Besloten parkachtig landschap met recreatief gebruik

Actuele natuurwaarden

Hemmeland wordt gebruikt voor recreatie en is ingericht als een parkachtig landschap, dat bestaat uit afwisselend graslanden, bosschages en/of ruigten. Het aanwezige bos en struweel kan gerekend worden tot **N14.03 Haagbeuken- en essenbos**.

Met name aan oevers met de Gouwzee is sprake van enkele intensiever recreatief gebruikte terreindelen, zoals strandjes en ligweiden. Het gebied herbergt geen specifieke natuurwaarden,

de kwaliteit bestaat vooral uit het samenhangende groene karakter rond het water (**Multifunctionele natuur**).

In de rietkragen rondom Hemmeland broeden verschillende soorten algemene rietvogels. Het gebied is echter met name van belang voor **bos- en struweelvogels**. Het bos biedt voldoende beschutting en rust voor jagende roofvogels, waarvan de boomvalk ook succesvol in Hemmeland heeft gebroed. Daarnaast roesten er ransuilen in de winter, en er zijn roepende juvenielen waargenomen in de zomer. Daarnaast is de **boommarter** waargenomen, wat redelijk uniek is voor deze regio. In de graslanden (**N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**) komen als gevolg van de ophoging met duinzand plaatselijk kalkminnende duinsoorten voor, met name in het noordelijk deel van het gebied. Voorbeelden zijn orchideeën, parnassia, strandduizenguldenkruid, rond wintergroen en sierlijke vetmuur.

Een belangrijke soortgroep die de gehele "kustlijn' van het Markermeer als migratieroute gebruikt zijn **vleermuizen,** met in het bijzonder de zeldzame meervleermuis**.** Ook de oeverzone bij Hemmeland is daarbij van belang. De meervleermuis is tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000.

Potentiële natuurwaarden

Gelet op het recreatieve functie van het gebied zijn de potenties grotendeels benut. Eventueel kan door een zonering in recreatie meer rust in delen van het NNN gebied worden gerealiseerd. De potenties liggen vooral in het ouder worden van de bossen bij een natuurlijk bosbeheer. Hierdoor ontstaat er meer variatie in de structuur van het bos waardoor de kwaliteit van het bos verbeterd. Dit is gunstig voor onder meer de boommarter en vogels van oud bos. Ontwikkeling van meer natuurlijk en ouder bos biedt ook potentie voor **vleermuizen**.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Natuurwaarden Hemmeland in relatie tot essentiële abiotische & ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Besloten parkachtig landschap met recreatief gebruik																	
Multifunctionele natuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-
Bos- en/of struweelvogels	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Boommarter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X

6 Vervangbaarheid

Het aangelegde bosrijke recreatiegebied is relatief eenvoudig te vervangen. De houtopstand is nog geen vijftig jaar oud en bestaat grotendeels uit snelgroeiende soorten. Het bos heeft daarom een relatief korte ontwikkelingsduur en is op korte termijn vervangbaar. Naar mate de ouderdom van het bos toeneemt zal de kwaliteit van de natuurwaarden stijgen. Het bos zal daardoor steeds moeilijker te vervangen zijn.

Waterland oost (L31)

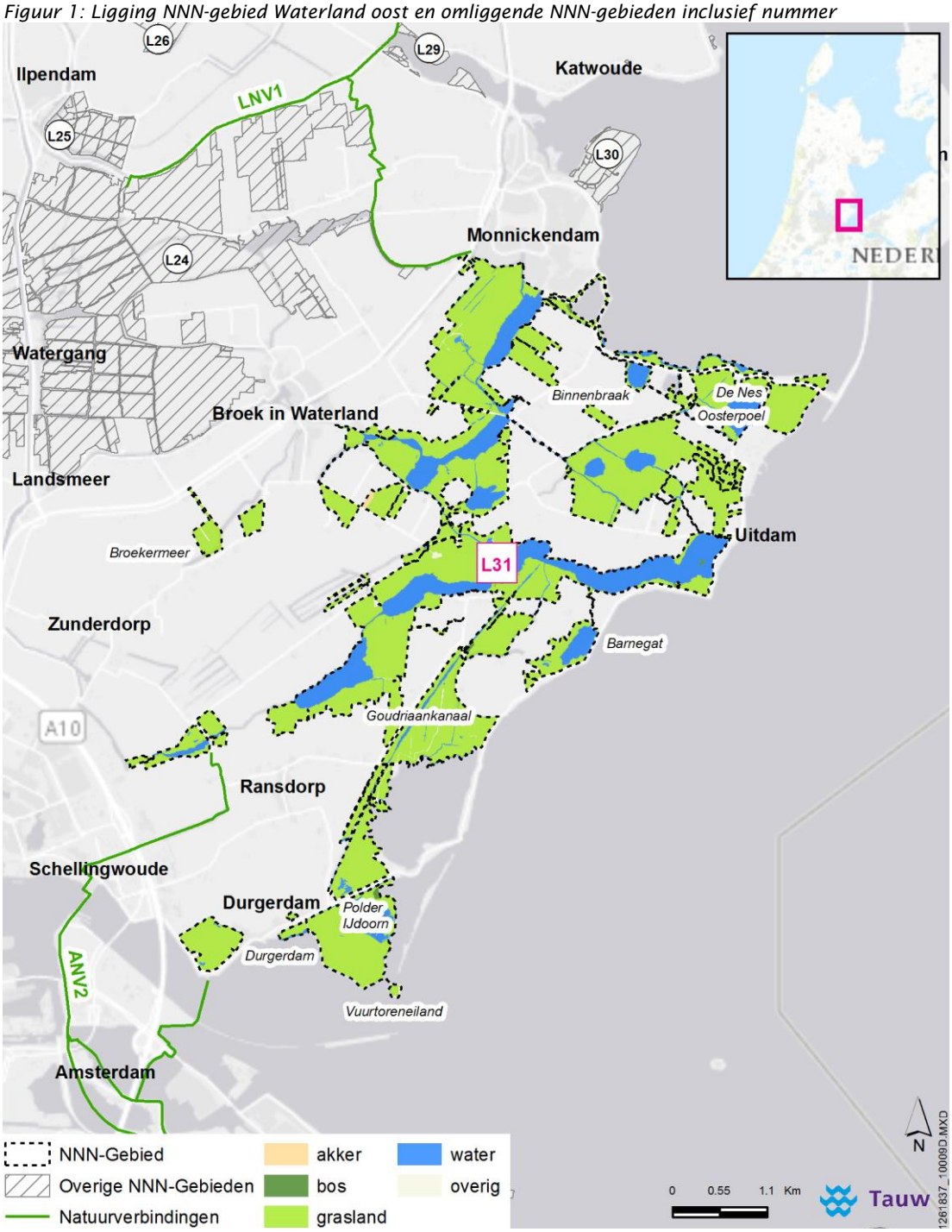
1 Algemene gegevens

Nummer	L31
Naam gebied	Waterland oost
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeenten	Amsterdam, Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied • Stiltegebied
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	1248 hectare
Eigendom / beheer	Met name Staatsbosbeheer, maar ook particulieren, Natuurmonumenten, HHNK en gemeente Amsterdam

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied Waterland oost bedraagt bijna 1250 hectare. De **samenhang** zowel binnen het NNN gebied en met andere NNN gebieden komt tot uiting in een uitgestrekt, open veenlandschap met veel tussenliggende en verbindende waterlichamen. Het gebied vormt samen met de andere open NNN gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van vogelgebieden, voor zowel water-, moeras- als weidevogels. Er is sprake van sterke samenhang met het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De voor het Natura 2000-gebied aangewezen niet-broedvogels vinden rust- en foerageergebied in het aangrenzende NNN-gebied Waterland oost. Daarnaast is het natuurgebied verbonden via ‘natte’ natuurverbindingen met meerdere NNN gebieden. Deze gebieden zijn: Ilperveld en Varkensland (L24) en Polder Katwoude (L29). Via een zuidelijke natte verbinding over het IJ is het gebied verbonden met de natte graslanden en moerassen ten zuiden van het IJ. Deze verbinding loopt helemaal door tot het Naardermeer (A12).

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Waterland oost en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Waterland oost heeft ligt voor het grootste deel binnen het landschapstype **veenpolderlandschap** met daarbinnen enkele **droogmakerijen** (fysisch-geografische regio's: laagveengebied en zeekleigebied). Langs het IJmeer en de Gouwzee horen delen van het gebied bij het **landschap voormalige Zuiderzee** (fysisch-geografische regio: afgesloten zeearm). Door het gebied stroomden diverse veenrivieren die bij het ontginnen van het veen als ontginningsas zijn gebruikt. Dit is nog zichtbaar in het (veervormige) verkavelingspatroon dat vaak loodrecht of schuin op de oude veenrivieren ligt. De veenrivieren zijn met de tijd verbreed door veenafslag tot meren. In de 12e eeuw zijn er meerdere stormvloeden geweest die grote delen van het veengebied hebben weggeslagen. Deze doorbraken zorgden er voor dat enkele veenrivieren, zeearmen van de Zuiderzee werden. Als bescherming tegen de stormvloeden zijn dijken opgericht. Deze zijn meerdere malen doorgebroken bij stormen in de 13e eeuw en wielen zoals Binnenbraak, Oosterpoel en Barnegat zijn nog herkenbare relicten van deze doorbraken. Enkele polders zijn bij herstel van de dijk na stormen buitendijks komen te liggen, zoals de Nes en Polder IJdoorn (inclusief het toenmalige dorp Ydoorningerdam). Deze buitendijkse delen zijn in latere eeuwen omdijkt, al is het dorp Ydoorningerdam verdwenen en is binnendijkse Durgerdam ontstaan. In het veenlandschap lagen enkele binnenmeren zoals de Broekermeer. Deze zijn drooggemaakt in de 17de eeuw; de droogmakerijen. In het landschap is nog een deel van het nooit afgemaakte Goudriaankanaal zichtbaar. Dit kanaal is tussen 1825 en 1828 gedeeltelijk gegraven tussen Durgerdam en Holysloot. Ten zuiden van polder IJdoorn ligt vuurtoreneiland. Hierop staat een verdedigingswerk dat deel heeft uitgemaakt van de Stelling van Amsterdam.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De ontstaansgeschiedenis is zichtbaar in de diversiteit in bodemtypen in het gebied. Grote delen vallen onder bodemtypes veengronden met voornamelijk veen en geen (vlietveen- en vlierveengronden) tot weinig mineraal materiaal (waardveengronden). Langs de voormalige veenrivieren en zeearmen, en in polder IJdoorn zijn veengronden met een laag zware klei erbovenop.

Het gebied kenmerkt zich door de grote openheid met een duidelijke verkavelingsstructuur herleidbaar schuin of loodrecht op de oude veenrivieren. In het open landschap (buiten het NNN) liggen diverse dijk- en lintvormige dorpen. Het oorspronkelijke karakter van de veenrivieren en het ontginningsproces is nog zichtbaar in het landschap. Kenmerkend voor het veenlandschap met veenriviertjes, ontginning en inklinking is het microreliëf. Het overgrote deel van het NNN gebied Waterland Oost heeft een diepte van -1 tot -1.5 meter NAP. De droogmakerijen hebben zelfs een diepte van circa -4 tot -5 meter NAP. De buitendijkse delen liggen gemiddeld iets hoger (circa -0.5 meter NAP).

Huidig gebruik

Behalve als natuurgebied heeft een gebied tevens nog een agrarische functie. Het agrarisch beheer is deels wel afgestemd op weidevogels. Door het gehele gebied vindt recreatie plaats op de daarvoor aangewezen wegen (wandel-, fiets- en vaarrecreatie).

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Waterland oost de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open polderlandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden voor weidevogels

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open polderlandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden voor weidevogels

Actuele natuurwaarden

Het gehele NNN-gebied Waterland Oost is aangewezen als weidevogelleefgebied. Het grootste deel van het gebied bestaat uit vochtige graslanden (**N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N10.02 Vochtig hooiland**). De natte veengronden, het hoge waterpeil, de openheid en het aangepaste agrarische beheer zorgen voor ideale omstandigheden voor **weidevogels** zoals grutto en kemphaan. Het gebied wordt dan ook gekenmerkt door grote dichtheden weidevogels, tot wel 200 broedparen kritische weidevogels per 100 hectare, waarvan een groot deel grutto's. In de winter zijn vele smienten en goudplevieren op de graslanden aanwezig. Het gebied is daarmee een belangrijk overwintergebied voor **watervogels**. Onder meer de smienten rusten op het nabijgelegen Markermeer. Deze soort kent voor dat gebied een instandhoudingsdoel als niet-broedvogel in het kader van Natura 2000.

Rugstreeppadden worden verspreid aangetroffen in het gebied. De smalle, veelal geïsoleerde en waterplantenrijke slootjes zijn samen met ondiepe, maar heldere, watervoerende greppels in de graslanden een geschikt voortplantingsmilieu voor deze soort.

Aan de randen van open water zoals meren en wielen zijn verschillende verlandingsstadia aanwezig**.** Hoewel klein in oppervlak zijn het bijzondere verlandingsvegetaties met zeldzame soorten zoals de welriekende nachtorchis. In verschillende ontwikkelingsstadia is **N06.01 Veenmosrietland en moerasheide** aanwezig. In de polder IJdoorn zijn ook meer voedselrijke verlandingen aanwezig met natte (brakke) ruigten (**N05.01 Moeras, N05.02 Gemaaid rietland**). Ook enkele buitendijks gelegen rietlanden in de Gouwzee behoren tot het NNN gebied. Verspreid over het gebied groeien typische soorten van brakke milieus zoals heemst en ruwe bies. De ruigten zijn floristisch gezien minder van belang maar vormen een belangrijk leefgebied voor **moeras- en rietvogels**. Onder andere de zeldzame grote karekiet, maar ook de roerdomp, bruine kiekendief en porseleinhoen broeden in het gebied. De moerassen zijn daarnaast het leefgebied van de **noordse woelmuis** en **waterspitsmuis**.

De open wateren hebben beheertype **N04.02 Zoete plas.** De watergangen met schoon water en een goede ontwikkelde (verlandings)vegetatie zijn het leefgebied van verschillende soorten **vissen** waaronder bittervoorn, rivierdonderpad en kleine modderkruiper. Daarnaast zijn de watergangen en oevers het leefgebied van de **ringslang.** De grote waterpartijen en tussenliggende verbindende waterpartijen zijn essentieel voor **vleermuizen** zoals de zeldzame meervleermuis. Deze soort, tevens aangewezen als Habitatrichtlijnsoort voor het Markermeer in het kader van Natura 2000, gebruikt de gehele "kustlijn' van het Markermeer als migratieroute. Daarnaast gebruiken meervleermuizen in de kraamkolonies in Holysloot en Ransdorp de watergangen in het gebied als vliegroute naar hun foerageergebied (Markermeer).

Potentiele natuurwaarden

Kansen voor verbetering van het leefgebied van weidevogels en wintergasten liggen met name in de uitbreiding van extensieve graslanden ten koste van agrarisch gebruikte percelen. Verdere verbetering van de waterkwaliteit komt de genoemde kernkwaliteiten ten goede. Gelet op het open karakter van het landschap en de waarde daarvan voor weidevogels zijn de mogelijkheden voor uitbreiding van moerassen beperkt. Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten. De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van bijvoorbeeld soorten als waterspitsmuis en ringslang kunnen vermoedelijk nog worden versterkt. Dit mag niet ten koste gaan van de openheid, dus hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing. Dit biedt tevens potenties voor de **otter,** die via de zuidelijke verbindingszone vanuit het Naardermeer het NNN-gebied Waterland Oost kan koloniseren. Op basis van de historische verspreiding van de otter in Nederland mag worden aangenomen dat er de komende jaren een aanzienlijke uitbreiding van het verspreidingsgebied mogelijk is. Waterland wordt daarbij als geschikt leefgebied genoemd. Tot slot biedt realisatie van een visvriendelijke passage bij de Oosterpoel en de Uitdammer Die potentie voor anadrome en katadrome vissen om te migreren tussen het Markermeer en de inlandse grote wateren en poldersloten in Waterland.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Natuurwaarden Waterland oost in relatie tot essentiële abiotische & ruimtelijke condities 'X'

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open polderlandschap met water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden voor weidevogels																	
N04.02 Zoete Plas	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
N05.01 Moeras	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N10.02 Vochtig hooiland	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
N14.02 Hoog- en laagveenbos	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X
Vissen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Watervogels	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Rugstreeppad	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De aanwezige natuurtypen zijn in theorie op kleine schaal vervangbaar op relatief korte termijn (<15-25 jaar). Door de ontstaansgeschiedenis als veengebied met veenrivieren, wielen en het middeleeuwse verkavelingspatroon is het gebied echter nagenoeg onvervangbaar. Voor de verlandingsvegetaties ontbreken in het gebied (en grotendeels ook elders in de provincie) de abiotische basiscondities voor het op grotere schaal op gang brengen van nieuwe verlandingsprocessen in brak milieu. Ook hiervoor geldt dus dat vervangbaarheid praktisch gezien niet of nauwelijks mogelijk is.

Marken (L32)

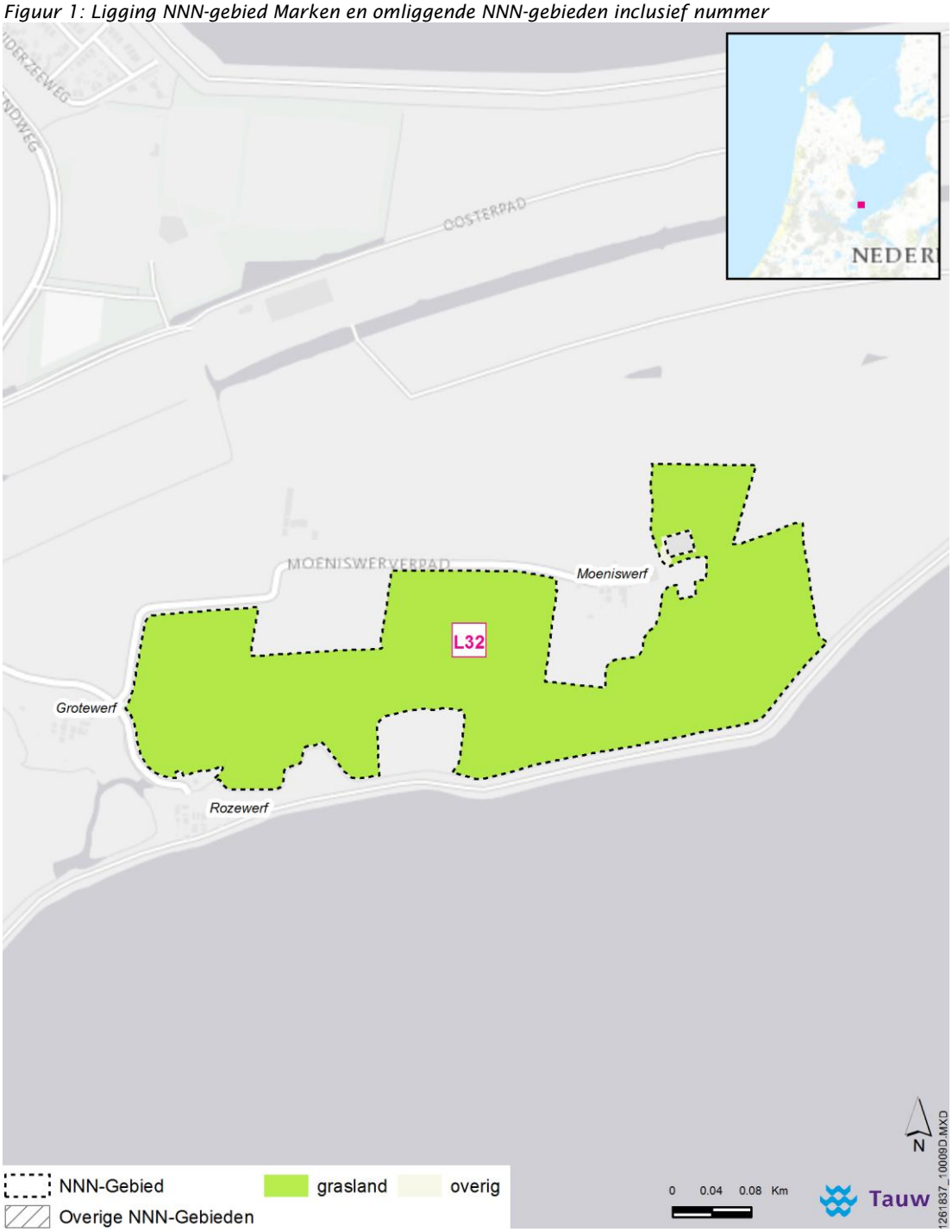
1 Algemene gegevens

Nummer	L32
Naam gebied	Marken
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente(n)	Waterland
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	• Weidevogelleefgebied
Gebruik / functie	Natuur, agrarisch
Oppervlakte NNN	11 hectare
Eigendom / beheer	Particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

De **oppervlakte** van het NNN gebied Marken bedraagt 11 hectare. De **samenhang** binnen het NNN gebied wordt gedragen door de aaneengesloten weilanden in het cultuurhistorisch landschap van het eiland Marken. De samenhang met andere NNN gebieden is beperkt door de afgelegen ligging op het eiland Marken. Het gebied Marken is een open veenweidevogelgebied maar op kleinere schaal als het nabijgelegen NNN gebied zoals Waterland Oost (L31). Het gebied vormt samen met Waterland Oost en andere NNN gebieden op grotere afstand een belangrijk netwerk van weidevogelgebieden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Marken en omliggende NNN-gebieden inclusief nummer

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het NNN-gebied Marken ligt in het **landschap van de voormalige Zuiderzee** (fysisch-geografische regio's: afgesloten zeearm en laagveengebied). Het eiland Marken was tot de 11e eeuw onderdeel van de moeras- en veengronden in de regio van het huidige Markermeer. Hierna werd het veen gewonnen en andere plekken opgehoogd voor woningen. De onregelmatige verkaveling door boeren die zelf het land uitkozen is nog zichtbaar op het eiland Marken en in het NNN gebied. Door hogere waterstanden en regelmatige overstromingen werd klei afgezet op de veengronden. Veel veengronden die niet met klei bedekt waren sloegen na verloop van tijd weg. Door twee grote stormvloeden en overstromingen eind 12e eeuw is het eiland Marken ontstaan. Om zich te beschermen tegen vloeden zijn dijken aangelegd, die uiteindelijk één omringdijk werden. Deze zijn in de 14e eeuw nog regelmatig doorbroken waarbij brak water van de Zuiderzee over het land stroomde. Als bescherming hebben de bewoners van Marken terpen gemaakt om de huizen hoger te bouwen. Deze worden 'werven' genoemd. Het NNN gebied ligt tussen drie werven in (Moeniswerf, Grotewerf en Rozewerf) en omsluit samen met de dijk een verdwenen werf (Jan Reynseswerf).

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

De bodem bestaat hoofdzakelijk uit zware zavel. Het maaiveld van de polder ligt laag (circa -0,8 m NAP) ten opzichte van de werven en de dijk. Het waterpeil wordt grotendeels op een vast peil van 1,25 meter onder NAP gehouden. Het gebied kenmerkt zich als zeer open polderlandschap tussen de dijk en werven. Daarnaast is er een grote mate van rust doordat er alleen twee wegen naar de werven lopen en een wandelpad over de dijk loopt.

Huidig gebruik

Er wordt hoofdzakelijk een agrarisch veenweidebeheer gevoerd, dat zich richt op de instandhouding van het oorspronkelijke open cultuurlandschap.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Marken de volgende ecologische kernkwaliteit onderscheiden, die de basis vormen voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Open polderlandschap met extensieve graslanden

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: Open polderlandschap met extensieve graslanden

Actuele natuurwaarden

Het NNN gebied Marken wordt gekenmerkt door de openheid van het landschap en de rust ter plaatse. Door relatief hoge waterstanden en de grote oppervlakte grasland is het NNN gebied, net als het overgrote deel van Marken, zeer geschikt als broedplaats voor **weidevogels** waaronder de grutto. De graslanden worden beheerd middels agrarisch natuurbeheer door particulieren. In het NNN gebied Marken en omgeving worden grote dichtheden van wel 100-200 broedparen kritische weidevogels per 100 hectare waargenomen, waarvan circa de helft grutto's betreft. Daarnaast

worden in de winter grote aantallen goudplevieren waargenomen in het NNN gebied. De watergangen en oevers en de dijk zijn leefgebied voor **ringslang** en **waterspitsmuis**.

Potentiele natuurwaarden

De belangrijkste potentie ligt in de uitbreiding van het areaal extensief grasland ten koste van intensief agrarisch gebruik. De ambitie is om dit areaal extensief grasland te beheren als **N13.01 Vochtig weidevogelgrasland** en **N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland**. Moerasvegetaties langs watergangen zijn van belang voor watergebonden soorten binnen het gebied en als verbinding met natte natuur daarbuiten zoals Waterland Oost (L31). De ecologische samenhang tussen de verschillende leefgebieden van bijvoorbeeld soorten als waterspitsmuis en ringslang kunnen vermoedelijk nog worden versterkt. Dit mag echter niet ten koste gaan van de openheid, dus hierbij kan gedacht worden aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing.

5 Vereiste abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Natuurwaarden Marken in relatie tot essentiële abiotische & ruimtelijke condities ('X)

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwalitei	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Open polderlandschap met extensieve graslanden																	
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Weidevogels	X	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

Het natuurwaarden van extensieve graslanden binnen NNN gebied Marken zijn in theorie op relatief korte termijn vervangbaar (circa 15-25 jaar). De cultuurhistorische aspecten van de onregelmatige verkaveling en het open polderlandschap tussen de omringdijk en werven zijn echter moeilijk te vervangen.

Koksloot en oeverland (L33)

1 Algemene gegevens

Nummer	L33
Naam gebied	Koksloot en oeverland
Regio Natuurbeheerplan 2018	Laag Holland
Gemeente	Alkmaar
Overige wettelijke en beleidsmatige gebieds-beschermingsregimes relevant voor natuur	Niet van toepassing
Gebruik / Functie	Natuur
Oppervlakte NNN	3 hectare
Eigendom / beheer	Provincie Noord-Holland en particulieren

2 Oppervlakte en samenhang NNN

Het NNN gebied Koksloot en oeverland bestaat uit meerdere kleine oeverlanden met een totale **oppervlakte** van 3 hectare. De **samenhang** binnen het gebied wordt gedragen door de watergang waarlangs de oeverlanden liggen. De oeverlanden hebben daardoor een functie als stapsteen-verbinding voor soorten van natte milieus. De samenhang met andere NNN-gebieden ligt tevens in deze ‘natte verbinding’. Koksloot en oeverland vormen stapstenen langs de verbindingszone LNV2, tussen de NNN gebieden Eilandspolder (L11) ten noorden en het Wormer- en Jisperveld (L17) ten zuiden.

Figuur 1: Ligging NNN-gebied Koksloot en oeverland en omliggende NNN-gebieden inclusief code

3 Landschapsecologische karakteristiek

Ontstaansgeschiedenis

Het gebied en de omgeving maken deel uit van het karakteristieke **veenpolderlandschap** van Laag Holland (fysisch-geografische regio: laagveengebied). Het gebied is net als de ruime omgeving ontstaan uit een ontgonnen veenvlakte met veenbodems die zich op de oorspronkelijke wadbodem (klei) hebben ontwikkeld. Vanaf de 8ste of 9de eeuw is het veengebied ontgonnen en door ontwatering ingeklonken, waarbij zich een aanzienlijke bodemdaling heeft voorgedaan en een karakteristiek landschapspatroon van kleine graslandpercelen en sloten is ontstaan.

Abiotische en ruimtelijke karakteristiek

Koksloot en oeverland ligt op circa -2 tot -2,5 meter NAP. Naar de N244 toe liggen de gronden wat hoger, tot 1 meter onder NAP. De ligging van Koksloot en oeverland is beduidend hoger dan Polder de Graftermeer (-3 tot -3,5 meter NAP) wat nog geen 100 meter ten westen van het NNN gebied ligt. Het waterpeil van circa -2,27 meter NAP is ongeveer gelijk in zomer en winter. Brak en nutriëntrijk kwelwater uit Polder de Graftermeer wordt hoogstwaarschijnlijk teruggepompt in het omliggende watersysteem en de matige waterkwaliteit en de slechte doorzicht verklaart. De provinciale weg N244 zorgt voor een geluidsbelasting in het zuidelijke deel van gebied.

Huidig gebruik

Het gebied wordt beheerd als natuur. De watergangen worden ook recreatief bevaren.

Kernkwaliteiten

Op basis van het voorgaande wordt in Koksloot en oeverland de volgende ecologische kernkwaliteiten onderscheiden, die de basis vormt voor het behoud van biodiversiteit die (inter)nationaal en/of regionaal van belang is:

- Stapstenen langs natte natuurverbinding

4 Natuurwaarden

De natuurwaarden, zowel actueel als potentieel, zijn hierna beschreven aan de hand van de kernkwaliteiten van het gebied.

Kernkwaliteit: stapstenen langs natte natuurverbinding

Actuele natuurwaarden

Het gebied bestaat voornamelijk uit jong moeras- en rietland (**N05.01 Moeras** en **N05.02 gemaaid rietland**). In het zuidoostelijk deel is tevens struweel aanwezig. De natuurwaarden zijn actueel nog beperkt.

Potentiële natuurwaarden

Het NNN-gebied kan als verbindend element dienen voor soorten van natte milieus, met name voor de NNN (en Natura 2000) gebieden Eilandspolder en Wormer- en Jisperveld. Het gaat hierbij om soorten die in beide gebieden voorkomen zoals **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis**, **vleermuizen** (waaronder meervleermuis), diverse **moeras- en rietvogels** en **ringslang**. Een verbetering van de waterkwaliteit, natuurvriendelijke oevers en een gefaseerd rietlandbeheer kan dit mogelijk maken en dit biedt vermoedelijk ook perspectief voor de **otter**.

5 Abiotische en ruimtelijke condities

In tabel 1 zijn de kernkwaliteiten en bijbehorende actuele en potentiële natuurwaarden weergegeven in relatie tot de voor deze waarden relevante abiotische en ruimtelijke condities. De condities zijn gelijk voor actuele en potentiële natuurwaarden en daarom niet afzonderlijk weergegeven. Deze tabel geeft daarmee inzicht in de aspecten waarmee rekening dient te worden gehouden in het ecologisch onderzoek naar de mogelijke (significante) gevolgen van een plan of project in het NNN.

Tabel 1: Actuele en potentiële natuurwaarden in relatie tot de vereiste abiotische en ruimtelijke condities ('X')

	Vereiste abiotische condities										Vereiste ruimtelijke condities						
	Veenbodem	Relatief voedselarme onbemeste bodem	Oude bodem (ongestoord)	Buffercapaciteit bodem / water	(Micro) reliëf	Windwerking	Stabiel hoog (grond)waterpeil	Peil- en/of overstromingsdynamiek	Basenrijke en/of brakke kwel	Goede (grond- en oppervlakte)waterkwaliteit	Bestaand water- en / of verkavelingspatroon	Cultuurhistorisch element	Openheid	Beslotenheid	Rust (beperkte menselijke aanwezigheid)	Stilte	Donkerte
Stapstenen langs natte natuurverbinding																	
N05.01 Moeras	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
N05.02 Gemaaid rietland	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X
Moeras- en rietvogels	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X
Vleermuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X
Noordse woelmuis	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Waterspitsmuis	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Otter	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X
Ringslang	-	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-	X	-	-

6 Vervangbaarheid

De natuurelementen in Koksloot en oeverlanden zijn relatief eenvoudig te vervangen in 5 – 10 jaar tijd. De strategische ligging als verbindingszone tussen twee Natura 2000-gebieden is echter moeilijk te vervangen.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 6 november 2018

Onderwerp: Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening

Kenmerk: 1076408

Bijlagen:
A. Ontwerpbesluit inclusief toelichting
B. Nota van Beantwoording
C. Kaart: 8 (Blauwe ruimte)
D. Wezenlijke Kenmerken en Waarden Natuurnetwerk Nederland
E. Overzicht huidige regels t.o.v. gewijzigde regels
F. Reacties naar aanleiding van de terinzagelegging

1. Inleiding

Wij stellen voor om de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) voor een aantal onderwerpen te wijzigen. Het gaat om volgende wijzigingen:

- Kleinschalige ontwikkeling en Voormalige agrarische bouwpercelen;
- Natuurnetwerk Nederland (NNN);
- Strandzonering.

De ontwerpwijziging PRV is op 29 mei 2018 door GS vastgesteld. Op 6 juni t/m 14 september heeft het ontwerpbesluit ter inzage gelegd. Naar aanleiding hiervan zijn er 23 zienswijzen ingediend. Op basis van de gemaakte opmerkingen hebben wij een Nota van beantwoording opgesteld, die als bijlage B aan deze voordracht is toegevoegd. Uiteindelijk heeft de terinzagelegging en het daarop volgende overleg met indieners van een reactie geleid tot 10 wijzigingen in ons voorstel ten opzichte van de ontwerpwijziging PRV. Deze Nota van Beantwoording is daarmee een belangrijke onderlegger voor de statenvoordracht. Het maakt transparant welke reacties op de ontwerpwijziging zijn binnen gekomen en hoe wij daar vervolgens op gereageerd hebben. Tevens hebben wij de complete schriftelijke reacties van de 23 indieners als bijlage bij deze Statenvoordracht gevoegd.

Met deze Statenvoordracht en het bijbehorende ontwerpbesluit doen wij Provinciale Staten een voorstel om de PRV te wijzigen. Daarbij hoort ook de wijziging van de kaart 8 (bijlage C) en de uitwerking van de Wezenlijke Kernmerken en Waarden (WKW) van de NNN-gebieden in Noord-Holland (bijlage D), die als bijlage bij de PRV zal worden gevoegd. Vanuit de kaderstellende rol, op basis van de Wet ruimtelijke ordening, dienen PS deze PRV-wijziging vast te stellen. In het ontwerpbesluit (bijlage A) zijn alle wijzigingen ten opzichte van de huidige versie van de PRV weergegeven. In de toelichting op het ontwerpbesluit wordt een toelichting gegeven op de wijzigingen die wij voorstellen. In bijlage E is te zien hoe de wijzigingen passen in de huidige tekst van de PRV. Dit is een overzicht waarin de huidige regels, de wijzigingen bij het ontwerpbesluit en de wijzigingen naar aanleiding van zienswijzen te zien zijn.

2. Doelstellingen en beoogde effecten

De PRV wordt regelmatig aangepast vanwege nieuw rijks- of provinciaal beleid met ruimtelijke gevolgen. Dat is belangrijk, omdat de PRV een toetsingskader is voor ruimtelijke plannen van gemeenten. Tot de inwerkingtreding van de Omgevingsverordening moet de PRV actueel, eenduidig en kloppend zijn. We proberen bij het wijzigen van de PRV overigens al zoveel mogelijk rekening te houden met de nog door Provinciale Staten vast te stellen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening.

Hieronder vindt u een overzicht van de wijzigingen in deze ronde. Zie de toelichting op het ontwerpbesluit voor een uitgebreide toelichting op de wijzigingen.

Artikel 5c Kleinschalige ontwikkeling

Artikel 5c biedt op dit moment geen ruimte voor het omzetten van bijvoorbeeld een perceel met een bedrijfsbestemming naar een woonbestemming, terwijl dat soms wel als wenselijk wordt gezien door zowel gemeenten als de provincie. Met aanpassing van dit artikel, wordt dit mogelijk gemaakt, met onder andere als voorwaarde het slopen van bedrijfsbebouwing.

Artikel 17 Voormalige agrarische bouwpercelen

Het huidige artikel 17 is nog strenger dan artikel 5c. Artikel 17 geeft alleen mogelijkheden binnen de bestaande bebouwing. Nieuwbouw is niet mogelijk. De aanpassing van lid 2 van artikel 17 is nodig, zodanig dat dit zoveel mogelijk overeenkomt met artikel 5c lid 4. Daarnaast zien wij deze aanpassing als eerste stap om de problematiek met betrekking tot voormalige agrarische bebouwing op te lossen.

Artikel 19 Natuurnetwerk Nederland en natuurverbindingen

Over de aanpassing van dit artikel hebben reeds enkele zgn. 'benen-op-tafel-overleggen' met uw Staten plaatsgevonden, en deze aanpassing past ook binnen de geest van de motie "Toekomst recreatieschappen in het Metropolitane landschap" die uw Staten op 12 december 2016 hebben aangenomen. Wij komen hier straks op terug. Met de aanpassing van dit artikel beogen wij enerzijds een oplossing te bieden voor beperkte mogelijkheden van recreatieschappen om extra activiteiten te ontplooien, en anderzijds beogen we de natuur te versterken door op basis van de aanwezige waarden goede afspraken te maken over beheer en monitoring. Door het gedetailleerd uitwerken van de wezenlijke kenmerken en waarden per NNN-gebied en een wijziging van het desbetreffende artikel in de PRV, ontstaat er meer duidelijkheid welke ontwikkelingsmogelijkheden er zijn binnen het NNN, waaronder de recreatieschappen. De wezenlijke kenmerken en waarden worden in het ontwerpbesluit als bijlage bij de PRV gevoegd. De uitwerking van de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW) per NNN-gebied vindt u nu als bijlage bij het ontwerpbesluit.

Motie en BOT-overleggen

Op 12 december 2016 is de motie "Toekomst recreatieschappen in het Metropolitanelandschap" van PvdA, VVD, CDA en D66 aangenomen. Een onderdeel van deze motie luidt: "de kwaliteit van recreatieterreinen wordt vergroot door, op basis van onderzoek, duidelijk grenzen te bepalen tussen natuur en recreatie".
Met de aanpassing van artikel 19 en het toevoegen van de nieuwe beschrijvingen van de wezenlijke kenmerken en waarden (WKW) wordt invulling gegeven aan dit onderdeel van de motie. Er hebben drie benen op tafel (BOT) overleggen plaatsgevonden met de commissie Economie, Energie en Bestuur en de commissie Natuur, Landbouw, Water & Milieu. Daarin hebben de commissieleden aandachtspunten benoemd en kritische kanttekeningen geplaatst. Dit heeft er toe geleid dat er een kwaliteitsslag is gemaakt door zowel het artikel als de beschrijvingen van de WKW op basis van deze punten aan te scherpen om tot een solide basis

voor natuurbescherming te komen. Tegelijkertijd heeft dit geleid tot meer duidelijkheid over de ontwikkelruimte binnen de recreatiegebieden. In de toelichting op dit voorstel vindt u de onderwerpen die door de commissieleden in de BOT-overleggen naar voren zijn gebracht.

Daarnaast worden de Wezenlijke Kenmerken en Waarden beschrijvingen per NNN gebied, als bijlage bij de PRV worden vastgesteld.

Artikel 31 Strandzonering
Met de vaststelling van het Toekomstperspectief Kust 2040 en de Strandzonering 2025 door uw Staten op 26 maart 2018 is het beleid voor het strand geactualiseerd. De wijziging van artikel 31 van de PRV is de vervolgstap. Voor een goede borging van balans tussen natuur en recreatieve bebouwing wordt daarom dit artikel aangepast. Onze ambitie is dat we enerzijds in het kustgebied de natuur en het landschap willen beschermen middels rust, stilte en leegte. Anderzijds willen we ruimte geven aan intensieve recreatie en voorzieningen op het strand door het verlengen van het toeristisch seizoen en de verbreding van het toeristisch product.

3. Proces en procedure

Bij de totstandkoming van deze wijzigingsvoorstellen heeft op basis van conceptteksten in een ambtelijke consultatieronde plaatsgevonden. Gemeenten en andere belanghebbenden hebben op de conceptwijziging gereageerd. Op basis van deze ambtelijke reacties hebben wij reeds aanpassingen gedaan in de ontwerpwijziging die ter inzage heeft gelegen.

Na vaststelling van deze PRV-wijziging zullen we deze publiceren in het Provinciaal blad en in werking laten.

Wij zullen de PRV zowel in gedrukte vorm als in digitale vorm op onze website beschikbaar stellen.

4. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit (bijlage A).

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. Mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

GEAMENDEERD BESLUIT tot wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening (bijlage A)
-Amendement A6-2019 (artikel 19, lid 9)
-Amendement A8-2019 (artikel 19, lid 3)

Besluitnr. 03-2019

Besluit van Provinciale Staten van Noord-Holland tot wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, strandzonering en kleinschalige ontwikkeling.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

Gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 6 november 2018 met kenmerk 1076408;

Gelet op artikel 4.1 van de Wet ruimtelijke ordening;

Besluiten geamendeerd:

Artikel I

De Provinciale Ruimtelijke Verordening wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 5c wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt het woord ‘woningen’ vervangen door: burgerwoningen

2. Na het derde lid worden twee nieuwe leden toegevoegd, luidende:

4. In afwijking van het eerste lid kan een bestemmingsplan voorzien in een kleinschalige ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied ter plaatse van een bestemmingsvlak, dat reeds voorziet in een stedelijke functie, naar een woonfunctie voor maximaal twee burgerwoningen, indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:
   a. de omzetting naar een woonfunctie beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet;
   b. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in de stedelijke functie wordt de woonbestemming toegekend;
   c. de bestaande bedrijfsbebouwing op de overige gronden wordt gesloopt en aan deze gronden wordt een bestemming toegekend zonder bouwmogelijkheden, en;
   d. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 1.500 m2 grondoppervlakte aan bestaande bedrijfsbebouwing op het bestemmingsvlak wordt gesloopt.

5. Artikel 15 is van overeenkomstige toepassing.

B

Artikel 17 wordt als volgt gewijzigd:

1. Het tweede lid komt te luiden:

2. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onder a, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van het agrarisch bouwperceel naar een woonfunctie voor maximaal twee burgerwoningen indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:
   a. de bedrijfswoning of het agrarisch bouwperceel is niet gelegen in glastuinbouw-concentratiegebied, zoals aangegeven op kaart 7 en de digitale verbeelding ervan;
   b. de omzetting naar een woonfunctie beperkt de bedrijfsvoering en de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende agrarische bedrijven niet;
   c. aan maximaal 2500 m2 van het oorspronkelijke bestemmingsvlak dat voorzag in het agrarische bouwperceel wordt de woonbestemming toegekend;
   d. de bestaande agrarische bedrijfsbebouwing op de overige gronden van het agrarisch bouwperceel wordt gesloopt en aan deze gronden een bestemming wordt toegekend zonder bouwmogelijkheden;
   e. een tweede burgerwoning is alleen mogelijk als meer dan 1.500m2 grondoppervlakte aan bestaande agrarische bedrijfsbebouwing wordt gesloopt, en;
   f. een burgerwoning is uitsluitend mogelijk op het agrarische bouwperceel waar de agrarische bedrijfswoning staat.

2. Het derde lid komt te luiden:

3. In afwijking van het bepaalde in het tweede lid, aanhef en onder e, kan een bestemmingsplan voorzien in een functiewijziging van een karakteristieke boerderij naar een woonfunctie waarbij de karakteristieke boerderij mag worden gesplitst in meerdere burgerwoningen, indien geen afbreuk wordt gedaan aan het oorspronkelijke karakter van de bebouwing.

C

Artikel 19 komt te luiden:

1. Een bestemmingsplan voor gebieden aangeduid op kaart 4 en op de digitale verbeelding ervan als natuurnetwerk Nederland of als natuurverbinding strekt tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden.

2. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid stelt regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden. Bij het stellen van deze regels moeten de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden in acht worden genomen.

3. Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot een vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden.

4. In afwijking van het derde lid kan een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid nieuwe activiteiten mogelijk maken, indien:
   a er sprake is van een groot openbaar belang;
   b er geen reële alternatieven zijn, en;

c de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.

5. Bij toepassing van het vierde lid voldoet het bestemmingsplan aan de ruimtelijke kwaliteitseisen als bedoeld in artikel 15 en is een bestemmingsplan in overeenstemming met het gestelde in artikel 5a of artikel 5c.

6. Voor zover het vierde lid, aanhef en onder c van toepassing is, is artikel 25, vierde lid, niet van toepassing.

7. De wezenlijke kenmerken en waarden als bedoeld in dit artikel zijn neergelegd in bijlage 3, Wezenlijke kenmerken en waarden natuurnetwerk Nederland provincie Noord-Holland bij de verordening.

8. Gedeputeerde staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van provinciale staten, de begrenzing van het natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen, als aangegeven op kaart 4 en de digitale verbeelding ervan, wijzigen:
   a ten behoeve van een verbetering van de samenhang of een betere planologische inpassing van het natuurnetwerk Nederland, voor zover:
      1° de wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurnetwerk Nederland worden behouden; en
      2° de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft; of
   b ten behoeve van een kleinschalige ontwikkeling, voor zover:
      1° de aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden en de samenhang van het natuurnetwerk Nederland beperkt is;
      2° de ontwikkeling per saldo gepaard gaat met een versterking van de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland, of een vergroting van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland; en
      3° de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland ten minste gelijk blijft; of
   c ten behoeve van de toepassing van het vierde lid.

9. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen ten aanzien van de wijze waarop compensatie als bedoeld in het vierde lid, aanhef en onder c, plaatsheeft, **gehoord de desbetreffende commissie van Provinciale Staten.**

D

Artikel 24 wordt als volgt gewijzigd:

In het vijfde lid wordt na onderdeel e een nieuw onderdeel ingevoegd, luidende:

f. ontwikkelingen die op grond van artikel 5c en 17 zijn toegestaan.

E

Artikel 31 komt te luiden:

1. Een bestemmingsplan voorziet niet in bebouwing in de op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan als natuurstrand aangeduide gebieden.

2. Een bestemmingsplan voorziet alleen in seizoensgebonden bouwwerken in de periode van 1 februari tot 1 november in de op kaart 8 en op de digitale verbeelding ervan als seizoenstrand aangeduide gebieden.
3. Gedeputeerde Staten kunnen, gehoord de desbetreffende commissie van Provinciale Staten, de begrenzing van een natuur- of seizoenstrand op kaart 8 en de digitale verbeelding ervan wijzigen.

F
Artikel 46a wordt als volgt gewijzigd:

In het eerste en tweede lid wordt “1 mei 2018” vervangen door: 1 februari 2019.

Artikel II

In bijlage 2 wordt kaart 8: Blauwe ruimte en de digitale verbeelding ervan vervangen door bijgaande kaart 8: Blauwe ruimte.

Artikel III

Na bijlage 2 wordt een nieuwe bijlage toegevoegd, luidende:

Bijlage 3 Wezenlijke kenmerken en waarden natuurnetwerk Nederland provincie Noord-Holland

Artikel IV

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciale blad waarin het wordt geplaatst.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten van Noord-Holland,

, voorzitter

, statengriffier

Toelichting

Algemene toelichting

In de Structuurvisie Noord-Holland 2040 staat dat de provincie inspeelt op de ruimtelijke vraagstukken door mee te veranderen waar nodig en door bestaande kwaliteiten verder te ontwikkelen. Noord-Holland moet aantrekkelijk blijven in wat het is: een diverse, internationaal concurrerende regio, in contact met het water en uitgaande van de kracht van het landschap. Deze visie is verder uitgewerkt langs drie provinciale hoofdbelangen: klimaatbestendigheid, ruimtelijke kwaliteit en duurzaam ruimtegebruik. In de PRV heeft de provincie regels gesteld om deze belangen juridisch te borgen. Gemeenten moeten bij het maken van ruimtelijke plannen deze regels in acht nemen. De PRV is daarmee een kaderstellend instrument van de provincie voor gemeenten.

De PRV is geen statisch document. Beleid van Rijk en provincie kan veranderen om in te kunnen spelen op ontwikkelingen met ruimtelijke impact. Met het wijzigende beleid moet de PRV mee veranderen. De meest recente wijziging van de PRV is door PS op 23 april 2018 vastgesteld en is op 1 mei 2018 in werking getreden.

Nieuwe wijzigingen zijn wenselijk en noodzakelijk, om de PRV actueel, correct en eenduidig te houden.
In oktober 2017 hebben gedeputeerde staten besloten de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) in een aparte ronde te gaan wijzigen in verband met het project NNN/recreatieschappen in balans.

Aan deze ronde is toegevoegd een wijziging van artikel 31 (strandzonering), in lijn met de afspraken die zijn gemaakt in het Toekomstperspectief Kust 2040 en de Strandzonering 2025, vastgesteld in PS van 26 maart 2018.

Daarnaast wordt een aanpassing van de artikelen 5c (kleinschalige ontwikkeling) en 17 (voormalige agrarische bouwpercelen) voorgesteld. Dit om meer ruimte te bieden voor het transformeren van bedrijfslocaties in het landelijk gebied naar (maximaal twee) woningen.

Deze wijziging van de PRV betreft de laatste wijzigingsronde voorafgaand aan het vaststellen van de eerste tranche van de integrale Omgevingsverordening, waarin het beleid uit de Omgevingsvisie wordt verankerd. De voorliggende wijzigingen zijn opgesteld volgens de uitgangspunten die we straks ook voor de Omgevingsverordening willen hanteren.

Relatie met Omgevingsvisie en -verordening

De Omgevingswet integreert een groot deel van de wetgeving op het gebied van ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Eén van de kerninstrumenten van de Omgevingswet is de Omgevingsvisie. De huidige wettelijk verplichte provinciale plannen (Structuurvisie, het Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan, het Milieubeleidsplan en de Watervisie) komen te vervallen en gaan op in één integrale omgevingsvisie voor de fysieke leefomgeving met onderliggende programma's. Op dit moment wordt gewerkt aan de totstandkoming van de provinciale Omgevingsvisie . De planning is gericht op vaststelling van de Omgevingsvisie door PS in november 2018. De Omgevingsverordening, die de komende tijd in samenhang met de Omgevingsvisie en in samenspraak met onze partners wordt opgesteld, zorgt waar nodig voor

juridische doorwerking van de visie. Vooruitlopend op de invoering van de Omgevingswet, die onlangs is uitgesteld, worden na vaststelling van de Omgevingsvisie voorstellen gedaan aan Provinciale Staten met betrekking tot de overgangsperiode tot aan de invoering van de Omgevingswet. Uitgangspunt daarbij is toewerken naar een eerste integrale Omgevingsverordening, gebaseerd op de huidige wetgeving, die na vaststelling van de Omgevingsvisie in procedure zal worden gebracht.

Vooruitlopend op bovenstaande transitie richting Omgevingsverordening vinden GS het belangrijk dat de PRV actueel en kloppend is. Daarom wordt de PRV nog gewijzigd, ook al wordt er tegelijkertijd gewerkt aan de Omgevingsvisie en –verordening. In de Startnotitie Omgevingsvisie Noord-Holland 2050 is wel vastgelegd dat de actualisering van de PRV zich beperkt tot de hoogst noodzakelijke aanpassingen die niet kunnen wachten tot de omgevingsvisie. Onderwerpen en inzichten die niet noodzakelijkerwijs in deze actualisering meegenomen hoeven te worden, krijgen een plek in het proces naar de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 5c Kleinschalige ontwikkeling

Dit artikel regelt verstedelijking die zodanig beperkt van omvang is dat deze niet Ladderplichtig is. De gedachte achter artikel 5c is dat voor een kleinschalige ontwikkeling, zoals bijvoorbeeld enkele woningen, altijd ruimte is te vinden binnen bestaand stedelijk gebied. Aan dit artikel 5c wordt een nieuw vierde en vijfde lid toegevoegd. Het vierde lid leidt tot een verruiming van de mogelijkheden tot transformatie van bestaande bouwpercelen met een stedelijke functie in het landelijk gebied. Lid 5 is toegevoegd omdat ook bij artikel 17 is gesteld dat artikel 15 van overeenkomstige toepassing is.

Lid 4

In het landelijk gebied zijn er, naast agrarische bouwpercelen, ook percelen met een bestemming voor een stedelijke functie, zoals voor wonen, bedrijven, horeca, maatschappelijke doeleinden e.d. Als een bedrijf in het landelijk gebied verhuist naar een bedrijventerrein of stopt, dan is het vanwege lid 1 niet mogelijk om de (bedrijfs)bestemming van het perceel om te zetten naar een woonfunctie. Het aantal woningen mag immers niet toenemen. Transformatie kan echter wel wenselijk zijn, bijvoorbeeld vanwege ruimtelijke kwaliteit of om milieutechnische redenen.

Met lid 4 wordt transformatie naar een woonfunctie toch mogelijk gemaakt onder voorwaarde van een substantiële verbetering van de ruimtelijke kwaliteit door sloop van bestaande (bedrijfs-) bebouwing, en het verkleinen van het bestemmingsvlak met de stedelijke functie.

De woonfunctie betreft het bestemmingsvlak waarbinnen de burgerwoning met tuin en erf wordt gesitueerd.. Het is aan de gemeente om te bepalen welk percentage van het bestemmingsvlak bebouwd mag worden. Het perceel met de woonfunctie is maximaal 2500 m² en betreft zowel de situatie met één burgerwoning als de situatie met twee burgerwoningen.

In het landelijk gebied is de tuin of het erf bij een burgerwoning vaak veel groter dan in het stedelijk gebied. Om die reden is een maximale omvang van 2500 m² voor de woonfunctie aangehouden. De grootte van de woning hangt af van de specifieke situatie en de beoogde

ruimtelijke kwaliteit. Het is aan de gemeente om, binnen het maximum van 2500 m2, te bepalen hoe groot het perceel met de woonfunctie in een specifieke situatie zal worden.

De (bedrijfs)woning en bijbehorende bouwwerken kunnen blijven staan, mits ze binnen de bestemming 'wonen-bebouwd' vallen, dus niet op gronden met de bestemming en aanduiding 'onbebouwd'. Om diverse redenen kan een andere situering van woonbebouwing op de kavel gewenst zijn. Het is aan de gemeente om de sloop van de bestaande (bedrijfs)bebouwing en de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit te borgen.

De mogelijkheid van transformatie naar een woonfunctie met maximaal twee burgerwoningen, onder voorwaarde van sloop van bestaande (bedijfs)bebouwing, is ook opgenomen bij artikel 17 lid 2 om gestopte agrariërs dezelfde mogelijkheden te bieden en sloop van leegstaande stallen te bevorderen.

Lid 5

Deze bepaling is overgenomen van artikel 17 lid 4, om artikel 5c en artikel 17 zoveel mogelijk met elkaar in overeenstemming te brengen.

Artikel 17 Voormalige agrarische bouwpercelen

Dit artikel ziet op functiewijzigingen op een voormalig agrarisch bouwperceel, dus na bedrijfsbeëindiging.

Lid 2 biedt de mogelijkheid om onder voorwaarde van sloop van de bestaande agrarische (bedijfs)bebouwing (stallen en/of bedrijfswoning) één of maximaal twee burgerwoningen te realiseren. Het voormalige agrarische bouwperceel mag worden omgezet naar een woonfunctie van maximaal 2500 m2 en betreft zowel de situatie met één burgerwoning als de situatie met twee burgerwoningen. De woonfunctie betreft het bestemmingsvlak waarbinnen de burgerwoning met tuin en erf wordt gesitueerd. De grootte van de woning hangt af van de specifieke situatie en de beoogde ruimtelijke kwaliteit. Het is aan de gemeente om te bepalen welk percentage van bestemmingsvlak mag worden bebouwd. Het overige deel van het agrarische bouwperceel dient een bestemming te krijgen zonder bouwmogelijkheden. Afhankelijk van de omvang van te slopen bestaande agrarische bedrijfsbebouwing kunnen er twee burgerwoningen worden gerealiseerd, indien meer dan 1.500 m2 aan bestaande (bedrijfs)bebouwing wordt gesloopt. Omdat er agrarische bedrijven zijn die ook stallen elders hebben staan, regelt lid 4 f dat een burgerwoning alleen op de locatie kan worden gerealiseerd op de locatie met de agrarische bedrijfswoning.

Het is aan de gemeente om de sloop van de bestaande (bedrijfs)bebouwing en de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit te borgen. .

Artikel 19 Natuurnetwerk Nederland en natuurverbindingen
Dit artikel heeft als doel de bescherming van de natuurwaarden – de zogeheten wezenlijke kenmerken en waarden – van het natuurnetwerk Nederland (NNN) en natuurverbindingen in de provincie Noord-Holland. Met het artikel wordt invulling gegeven aan de verplichting uit het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) om bij provinciale verordening regels te stellen aan gemeentelijke bestemmingsplannen ter bescherming van het NNN.

De natuurwaarden van het NNN worden in het Barro aangeduid met de term wezenlijke kenmerken en waarden. In artikel 19 en in deze toelichting wordt bij deze terminologie aangesloten.

De wijziging van 1 januari 2019

In de in deze ontwerpwijziging voorgestelde tekst wordt nauwer dan voorheen aangesloten bij het Barro. Gemeenten wordt niet langer opgedragen om in hun bestemmingsplannen de bestemming ‘natuur’ op te nemen. In plaats van die verplichte bestemming is nu in aansluiting op het Barro opgenomen dat een bestemmingsplan regels moet stellen in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de NNN-gebieden. Op die manier wordt voor gemeenten meer maatwerk mogelijk, zolang de wezenlijke kenmerken en waarden van het desbetreffende gebied niet significant worden aangetast.

Daarnaast worden de wezenlijke kenmerken en waarden als bijlage verankerd in de PRV. Voorheen waren zij opgenomen in het Natuurbeheerplan.

Toelichting per artikellid

Lid 1

Het eerste lid bepaalt als uitgangspunt dat bestemmingsplannen die van toepassing zijn op het NNN moeten strekken tot de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden die tot het NNN behoren.

Lid 2

In het tweede lid wordt hieraan voor gemeenten de verplichting gekoppeld om in het bestemmingsplan regels te stellen in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden. Bij het stellen van deze regels moeten de wezenlijke kenmerken en waarden – die zijn opgenomen in een bijlage bij de verordening – in acht worden genomen. Hiermee wordt invulling gegeven aan artikel 2.10.3 van het Barro.

Leden 3 en 4

Met het derde en vierde lid wordt invulling gegeven aan artikel 2.10.4 van het Barro. Tezamen vormen zij de weerslag van het ‘nee, tenzij-beginsel’.

Het derde lid bevat het beschermingsregime dat in een bestemmingsplan moet worden opgenomen. Een bestemmingsplan mag geen nieuwe activiteiten mogelijk maken die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, van de oppervlakte van het NNN of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden.

Het begrip ‘significante aantasting’ is afkomstig uit het Barro. Wat een significante aantasting is, kan niet op voorhand worden gezegd. Dat hangt af van de aard van de beoogde activiteit, van de wezenlijke kenmerken en waarden van het desbetreffende gebied en van de grootte en de draagkracht van het gebied. In een klein gebied met hoge waarden kan een kleine aantasting al significant zijn. In een groot gebied met lagere waarden zal dit minder snel het geval zijn.

Volgens de toelichting bij het Barro kunnen bijvoorbeeld de volgende ruimtelijke initiatieven significante gevolgen hebben voor de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied:

- aanleg van nieuwe en uitbreiding van bestaande woningbouw, bedrijven en andere opstallen;
- (uitbreiding van agrarische bedrijven is in sommige gevallen wel mogelijk indien dat noodzakelijk is voor de natuurbeheerfunctie van het bedrijf);

- aanleg van nieuwe infrastructuur of uitbreiding van bestaande infrastructuur;
- vestiging van nieuwe en uitbreiding van bestaande intensieve veehouderijbedrijven en glastuinbouwbedrijven;
- nieuwe voorzieningen voor en omvangrijke uitbreiding van permanente verblijfsrecreatie (waaronder bungalowparken), 'leisurecentra' en attractieparken;
- ontgrondingen ten behoeven van oppervlaktedelfstofwinning;
- aanleg en bouw van afvalstort;
- bouw of uitbreiding van drijvende objecten;
- opstelling van windturbines.

De verordening respecteert wat in geldende bestemmingsplannen is toegestaan (eerbiedigende werking). In het derde lid is namelijk bepaald dat een bestemmingsplan geen nieuwe activiteiten met significante nadelige gevolgen mogelijk maakt. Bestaande activiteiten zijn dus wel toegestaan. Of sprake is van bestaande activiteiten moet worden bepaald aan de hand van artikel 1 van de PRV waarin is geregeld wat onder "bestaande functies en bebouwing" moet worden begrepen. Hieronder vallen ook bestaande activiteiten.

Artikel 19 is hierdoor alleen van toepassing op nieuwe activiteiten die nog niet in bestemmingsplannen zijn toegestaan. Dit betekent dat de ontwikkelmogelijkheden van een agrarisch bedrijf, een recreatiewoning en een niet-agrarisch bedrijf die zijn opgenomen in een geldend bestemmingsplan, in stand blijven.

Met "per saldo" in het derde lid is geregeld dat combinaties van activiteiten die op gebiedsniveau niet leiden tot een significante aantasting van het natuurnetwerk Nederland wel kunnen worden toegestaan. Dit heeft tot gevolg dat een bestemmingsplan een combinatie van activiteiten, die per saldo niet leiden tot een significante aantasting van het natuurnetwerk Nederland, mogelijk kan maken. Dit veronderstelt wel dat de betrokken activiteiten in samenhang op hun effecten moeten worden beoordeeld. Gaat het om activiteiten die vallen binnen de reikwijdte van verschillende bestemmingsplannen dan is van belang dat de effectbeoordeling in gezamenlijkheid zal plaatsvinden. Dit kan bijvoorbeeld in het kader van een integrale gebiedsvisie.

Het vierde lid bevat de uitzondering op het verbod van het derde lid. Onder de cumulatieve voorwaarden die in het vierde lid zijn opgenomen, mag een bestemmingsplan wel nieuwe activiteiten mogelijk maken die per saldo leiden tot een significante aantasting van het NNN. Deze voorwaarden zijn:

a er is sprake van een groot openbaar belang;
b er zijn geen reële alternatieven, en;
c de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten worden gelijkwaardig gecompenseerd.

Volgens de toelichting bij het Barro kan bij openbare belangen als bedoeld onder a in elk geval worden gedacht aan: veiligheid, hoofdinfrastructuur, de drinkwatervoorziening, de plaatsing van installaties voor de opwekking van elektriciteit met behulp van windenergie of van installaties voor de opsporing, winning, opslag of het transport van olie en gas.

Uiteraard moet wel telkens worden beoordeeld in hoeverre sprake is van een groot openbaar belang. Korte termijn belangen kwalificeren niet als een groot openbaar belang, aldus nog steeds de toelichting bij het Barro.

De voorwaarden genoemd onder b en c worden ook in de toelichting bij het Barro toegelicht (zie Stb 2012, 388, p. 28). Kortheidshalve wordt daarnaar verwezen.

Lid 5

In het vijfde lid wordt verzekerd dat bij toepassing van het vierde lid, waarbij een significante aantasting mogelijk wordt gemaakt, het bestemmingsplan voldoet aan de ruimtelijke kwaliteitseisen als bedoeld in artikel 15 en in overeenstemming is met het gestelde in artikel 5a of artikel 5c.

Lid 6

In het zesde lid wordt de 'dubbele compensatieplicht' uitgesloten. In een aantal gebieden valt de NNN-begrenzing samen met de aanwijzing als weidevogelleefgebied. Zowel NNN als weidevogelleefgebied kennen een eigen planologisch beschermingsregime, dat is geregeld in respectievelijk de artikelen 19 en 25 van deze verordening. Een cumulatie van de compensatieplicht die uit beide beschermingsregimes voortvloeit, achten PS onwenselijk. De compensatieplicht van artikel 19 is gelijk aan of zwaarder dan die van artikel 25. Bij cumulatie geldt alleen de compensatieplicht uit artikel 19.

Lid 7

De wezenlijke kenmerken en waarden van de NNN-gebieden zijn neergelegd in bijlage 3 (Wezenlijke kenmerken en waarden natuurnetwerk Nederland provincie Noord-Holland) bij de verordening en zijn daarmee door PS vastgesteld. Deze wezenlijke kenmerken en waarden moeten in acht worden genomen bij het vaststellen van bestemmingsplannen voor NNN-gebieden. In bijlage 3 wordt een nadere toelichting gegeven op het begrip wezenlijke kenmerken en waarden.

Lid 8

Het achtste lid bevat bepalingen ten aanzien van de mogelijkheden die gedeputeerde staten hebben om de begrenzing van het NNN te wijzigen. Bij deze mogelijkheden is woordelijk aangesloten bij artikel 2.10.5 van het Barro. Er wordt onderscheid gemaakt tussen herbegrenzing om ecologische redenen (onder a), herbegrenzing ten behoeve van een kleinschalige ontwikkeling (onder b) en herbegrenzing ten behoeve van de compensatie op grond van het vierde lid (onder c). Herbegrenzing op ecologische gronden dient bij te dragen aan verhoging van de wezenlijke kenmerken en waarden of de abiotische randvoorwaarden of potenties daarvoor of het robuuster maken van het netwerk (opheffen versnipperde gebieden, aanleg stapstenen tussen gebieden) en aan de realisatiekans (draagvlak).

Lid 9

In het negende lid is geregeld dat gedeputeerde staten nadere regels kunnen stellen ten aanzien van de compensatie als bedoeld in het vierde lid. Deze nadere regels zijn vastgelegd in de Uitvoeringsregeling Natuurcompensatie Noord-Holland.

Artikel 24 Bufferzones

Lid 5
Bij toepassing van deze wijziging van artikel 5c en 17 komt er minder bebouwing terug voor de te slopen (bedrijfs)bebouwing. Dit zorgt per saldo voor minder bebouwing in de bufferzone.

Artikel 31 Strandzonering
Met de vaststelling van de Strandzonering 2025 (PS 26 maart 2018) is het beleid voor het strand
geactualiseerd. De actualisatie ziet op borging van een goede balans tussen natuur en recreatieve bebouwing. Enerzijds wil de provincie in het kustgebied natuur en landschap beschermen en rust, stilte en leegte behouden. Anderzijds wil de provincie ruimte geven aan intensieve recreatie en voorzieningen op het strand. Hiertoe zijn in de Strandzonering 2025 drie typen stranden opgenomen, te weten recreatiestrand, seizoenstrand en natuurstrand. Voor elk strand geldt ander beleid.

Artikel 31 is de juridische verankering van dit nieuwe beleid.

Er is met dit artikel voorgesorteerd op de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Dit betekent dat het artikel is opgesteld in de geest van de Omgevingswet: eenvoudiger, ruimte voor maatwerk, decentraal tenzij. Ook is de wijziging in lijn met de Koers NH2050 (Provinciale Staten december 2017), waarin de sturingsfilosofie 'lokaal wat kan, regionaal wat moet' is opgenomen. Het gaat uit van het in elkaars verlengde werken als overheden en zodoende het terughoudend zijn in het stellen van (nieuwe) regels.

De sturingsfilosofie en de Omgevingswet indachtig regelt artikel 31 alleen het strikt noodzakelijke, namelijk een borging van een goede balans tussen natuur en recreatieve stranden. Voor de natuurstranden betekent dit 12 maanden per jaar gegarandeerde openheid. Daarom is in lid 1 van artikel 31 een algeheel bouwverbod voor de natuurstranden opgenomen.

Op de seizoenstranden is seizoenbebouwing mogelijk, maar met het oog op de borging van de rust en de beleving van openheid van het Noord-Hollandse strand blijven deze seizoenstranden minimaal drie maanden (van 1 november tot 1 februari) onbebouwd. De natuurwaarden, de openheid van het strand (belevingswaarde landschap) en het economisch gebruik liggen hier immers in elkaars verlengde. Ze versterken elkaar, maar voor de balans dient de openheid wel geborgd te worden. Daarin voorziet lid 2 van artikel 31. Met de in dit artikellid opgenomen periode waarin seizoensgebonden bebouwing is toegestaan, respecteren we bestaande rechten op het gehele Noord-Hollandse strand. Een en ander zoals afgesproken in het Toekomstperspectief Kust 2040 en Strandzonering 2025. Daarbij wordt aangesloten bij de ruimste periode die de betrokken waterbeheerders hanteren indien er in het kader van de waterveiligheid een watervergunning vereist is voor de seizoenbebouwing. Met deze watervergunning wordt overigens de waterveiligheid geborgd en niet de openheid buiten het seizoen. De openheid van de seizoenstranden borgen we via artikel 31 lid 2. Gemeenten kunnen de periode die de betrokken waterbeheerders hanteren voor seizoenbebouwing verkorten. Er is dan minder lang seizoenbebouwing op het strand toegestaan. Het seizoensgebonden bebouwing wordt nader omschreven in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

Voor recreatiestranden zijn geen regels gesteld. De recreatiestranden in de nieuwe strandzonering zijn locaties die in het voorheen geldende artikel 31 PRV waren aangewezen voor jaarrondexploitatie. Tot op heden was er op basis van goed vertrouwen geen provinciale bemoeienis met de transformatie van seizoen- naar jaarrondpaviljoens in de daarvoor aangewezen zones. Het in standhouden van karakteristieke kernkwaliteiten en collectieve waarden van de kust is immers een tussen betrokken overheden gedeeld belang zoals ook blijkt uit het op 22 februari 2018 getekende convenant Noord-Hollandse Kust.

In lid 3 is een wijzigingsbevoegdheid voor GS opgenomen. Door omstandigheden, bijvoorbeeld vanuit waterveiligheid, kan het voorkomen dat de strandzonering moet worden aangepast. Gedeputeerde Staten zijn in zulke gevallen bevoegd om een aanpassing aan of optimalisatie van de zonering aan te brengen, na het horen van de desbetreffende Statencommissie.

Artikel 46a Overgangsrecht

Dit artikel regelt dat voor lopende plan- en projectprocedures de verordening zoals deze luidde voor 1 februari 2019 van toepassing blijft. Deze wijziging van de verordening treedt namelijk op deze datum in werking. Door de uitgestelde inwerkingtreding en deze regeling voor lopende procedures wordt gemeenten en initiatiefnemers tijd geboden om zich voor te bereiden op de nieuwe regels.

Wijziging kaart 8

Op kaart 8 (Blauwe ruimte) wordt de nieuwe Strandzonering zoals geregeld in het gewijzigde artikel 31 verbeeld.

A2/14-01-2019
punt g

AANGENOMEN

Amendement De Hoge Berg, Texel

De Provinciale Staten van Noord-Holland bijeen op 14 januari 2019
hebben kennisgenomen van de statenvoordracht VD-03 Wijziging Provinciale Verordening (PRV) m.b.t. natuurnetwerk Nederland (NNN), strandzonering en kleinschalige ontwikkeling;

constateren dat:

- de wezenlijke kenmerken en waarden van De Hoge Berg beschreven zijn in de gebiedsbeschrijving van Texel (hoofdstuk 1);
- hierin onderaan pagina 5 uitspraken gedaan worden over hoe de schapenhouderij zich zou willen ontwikkelen en mogelijke gevolgen voor het landschap. Deze uitspraken worden niet gedeeld door een aantal betrokken partijen;

overwegen dat:

- er nog een gebiedsproces loopt waarin alle betrokken partijen in overleg zijn over het gebruik en beheer van het gebied De Hoge Berg;

zijn van mening dat:

- niet vooruit gelopen moet worden op het gebiedsproces in conclusies in de gebiedsbeschrijving;

wijzigen het besluit van de statenvoordracht als volgt:

- schrapt op pagina 5 onderaan de pagina de volgende twee zinnen:
  "De afgelopen decennia is dit gebruik onder druk komen te staan. De schapenhouderij staat onder financiële druk en is genoodzaakt te intensiveren en uit te breiden. Dit brengt het karakteristieke landschap in gevaar."

A6 / 14-01-2019
punt 9

AANGENOMEN

Amendement Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, e.a. (VD-03): horen PS
Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 14 januari 2019, ter behandeling van wijzigingen op de PRV, agendapunt 9

besluiten:
aan de tekst van het negende lid van artikel 19 toe te voegen ', gehoord de desbetreffende commissie van provinciale staten.', waardoor dit artikellid als volgt komt te luiden:

"9. Gedeputeerde staten kunnen nadere regels stellen ten aanzien van de wijze waarop compensatie als bedoeld in het vierde lid, aanhef en onder c, plaatsheeft, **gehoord de desbetreffende commissie van provinciale staten**."

Toelichting
Het is aan Provinciale Staten om te bepalen wat er in de PRV wordt opgenomen en welke ruimte wordt gelaten aan Gedeputeerde Staten. Er valt veel voor te zeggen om de (hoofdlijnen van een) compensatieregeling op te nemen in de verordening. Het heeft de voorkeur daar niet ad hoc, maar bij de vaststelling van de Omgevingsverordening over te oordelen en te besluiten.

Het nu voorliggende amendement voorziet er in dat -overeenkomstig goed gebruikde desbetreffende commissie zich eerst uitspreekt over de compensatieregeling alvorens deze door GS wordt vastgesteld. Hiermee wordt aangesloten bij de voorgeschreven procedure t.a.v. wijziging van de begrenzing van het NNN, zoals vastgelegd in artikel 19, achtste lid.

De Statenleden

Fred Kramer (GroenLinks)
Anna de Groot (SP)
Olga de Meij (50PLUS)

AANGENOMEN

AO / 14-01-2019
punt 9

Amendement Wijziging Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) met betrekking tot natuurnetwerk Nederland, e.a. (VD-03): oppervlakte NNN
Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 14 januari 2019, ter behandeling van wijzigingen op de PRV, agendapunt 9

besluiten:
in artikel 19, derde lid, de zinsnede 'tot een significante vermindering', de woorden 'een significante' te schrappen, waardoor dit artikellid als volgt komt te luiden:

"3: Een bestemmingsplan als bedoeld in het eerste lid maakt geen nieuwe activiteiten mogelijk die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot een vermindering van de oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen, of van de samenhang tussen die gebieden."

Toelichting

De tekst 'significante vermindering' leidt tot onduidelijkheid en biedt de mogelijkheid dat het oppervlak van het Natuurnetwerk Nederland per saldo kleiner wordt. Het beleid van de provincie is er juist op gericht om de natuur te beschermen en kwantitatief en kwalitatief te versterken. Daartoe dienen de beschrijving van de WKW en het voorschrift dat bij nieuwe ontwikkelingen de oppervlakte van het NNN tenminste gelijk blijft

Fred Kramer (GroenLinks)
Anna de Groot (SP)
Michel Klein (CU/SGP)
Nico Papineau Salm (PvdA)
Claudia Weemhoff (D66)

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN 17 OKT. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. A.W. Voordenhout
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235143137
voordenhouta@noord-holland.nl

Verzenddatum

17 OKT. 2018

Kenmerk
1.083.815/1.101.452

Uw kenmerk

Betreft: Deelneming SolaRoad BV

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlage, over de voorgenomen deelneming in SolaRoad B.V.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.W. Romkes

2 bijlage(n):

Voordracht

Statuten BV

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

Pels Rijcken
& Droogleever
Fortuijn *advocaten*
en notarissen

F614/F833/31005463
Versie 18 mei 2018

OPRICHTING
van de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid:
SolaRoad B.V.,
statutair te vestigen te Delft

Heden, vierentwintig mei tweeduizend achttien, is voor mij, mr. Wouter Admiraal, toegevoegd notaris, hierna te noemen: 'notaris', bevoegd om akten te passeren in het protocol van mr. Frank Jan Oranje, notaris te 's-Gravenhage, verschenen: de heer mr. Quinten Martinus Jacobus Antonius Crul, te dezen woonplaats kiezend ten kantore van Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. te (2594 AC) 's-Gravenhage, Bezuidenhoutseweg 57, geboren te Breda op achttien juli negentienhonderdvierennegentig, te dezen handelend als schriftelijk gevolmachtigde van de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: **TNO Tech Transfer Holding B.V.**, statutair gevestigd te Delft, met adres: (2595 DA) 's-Gravenhage, Anna van Buerenplein 1, ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 67419615.

Volmacht.

Van de volmacht aan de comparant blijkt uit een (1) onderhandse akte van volmacht welke aan deze akte wordt gehecht.

De comparant, handelend als vermeld, heeft verklaard een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid op te richten met de volgende statuten:

STATUTEN.

Naam, zetel.

Artikel 1.

1.1. De vennootschap draagt de naam: **SolaRoad B.V.**

1.2. De vennootschap heeft haar zetel te Delft.

Doel.

Artikel 2.

Het doel van de vennootschap is:

a. het (doen) commercialiseren van het 'SolaRoad concept', waaronder begrepen, doch niet beperkt tot:
   i. het (doen) ontwikkelen, produceren, verkopen en leveren van zonneceltechnologie die kan worden toegepast in elementverharding voor gebruik in weginfrastructuur;
   ii. het (doen) ontwikkelen, produceren, verkopen en leveren van toplagen en zonnepaneel oppervlaktebehandeling voor toepassing in elementverharding, voor gebruik in weginfrastructuur;
   iii. het (doen) adviseren over de toepassing van zonneceltechnologie voor gebruik in weginfrastructuur;
b. het houden en in het handelsverkeer brengen van licenties, auteursrechten, octrooien, modellen, procedés, handelsmerken en soortgelijke rechten van industriële en intellectuele eigendom, het bevorderen van verkoop en koop van, alsmede de handel in voormelde rechten, waaronder begrepen het in gebruik afstaan van deze rechten;
c. het verkrijgen van royalty's en andere opbrengsten verband houdende met de hiervoor sub a en sub b vermelde activiteiten;
d. het oprichten en verwerven van, het deelnemen in, het samenwerken met, het besturen van, alsmede het (doen) financieren van andere ondernemingen, in welke rechtsvorm ook;
e. het verstrekken en aangaan van geldleningen, het verkrijgen, het vervreemden en bezwaren van registergoederen en het stellen van zekerheden, ook voor schulden van anderen;
f. het verkrijgen, beheren, exploiteren, bezwaren en vervreemden van roerende en onroerende zaken en beperkte rechten daarop alsmede van andere vermogensrechten, zomede het beleggen van vermogen, en

het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

Aandelenkapitaal.

Artikel 3.

3.1. Het kapitaal van de vennootschap bestaat uit een of meer gewone aandelen, elk aandeel met een nominale waarde van een euro (€ 1,00). Alle aandelen luiden op naam en zijn doorlopend genummerd vanaf 1.

3.2. Het nummer van een aandeel geldt als een aanduiding.

3.3. Ten minste één aandeel met stemrecht wordt gehouden door een ander dan en anders dan voor rekening van de vennootschap of een van haar dochtermaatschappijen.

Aandeelhouderschap. Kwaliteitseis. ———————————————————

Artikel 4. ———————————————————

4.1. Aan het aandeelhouderschap zijn geen andere verplichtingen van ——— verbintenisrechtelijke aard verbonden dan vermeld in artikel 4.2. ———

4.2. Aandeelhouders van de vennootschap kunnen slechts zijn partijen die ——— aangesloten zijn bij enige aandeelhoudersovereenkomst die is aangegaan ——— tussen (onder meer) de aandeelhouders van de vennootschap, waaronder de — oprichter van de vennootschap, en de daarop in de toekomst door alle alsdan — aanwezige aandeelhouders schriftelijk overeengekomen wijzigingen. Aldus is — de verplichting, als bedoeld in artikel 2:192 lid 1 onder a Burgerlijk Wetboek, — aan het aandeelhouderschap verbonden om jegens de mede-aandeelhouders — elke bepaling uit de in artikel 4.2 vermelde aandeelhoudersovereenkomst na te komen. ———————————————————

4.3. De in artikel 4.2 vermelde kwaliteitseis en verplichting zullen niet gelden: ———

i. zolang de vennootschap slechts één aandeelhouder kent; ———

ii. ten aanzien van een verkrijger van aandelen die vanwege de ——— desbetreffende levering van aandelen enig aandeelhouder van de ——— vennootschap wordt; ———

iii. indien de in artikel 4.2 bedoelde aandeelhoudersovereenkomst ——— schriftelijk en met goedvinden van alle partijen is ontbonden; ———

iv. ten aanzien van een verkrijger van aandelen of aandeelhouder ter zake waarvan de algemene vergadering zulks heeft besloten. ———

4.4. Eenieder die niet voldoet aan het bepaalde in artikel 4.2 kan geen aandelen in — het kapitaal van de vennootschap verkrijgen door middel van overdracht of — emissie. ———————————————————

4.5. Een aandeelhouder die niet langer aan de kwaliteitseis als bedoeld in artikel — 4.2 voldoet, zonder dat het bepaalde in artikel 4.3 van toepassing is, kan niet — meer het aan de aandelen verbonden stemrecht uitoefenen, terwijl zijn ——— vergaderrechten en rechten op uitkeringen worden opgeschort. ———

4.6. Indien een aandeelhouder niet meer voldoet aan de kwaliteitseis als bedoeld in artikel 4.2 moeten alle aandelen van de betreffende aandeelhouder worden — aangeboden aan de andere aandeelhouders (conform het bepaalde in artikel 15, met dien verstande dat de aanbieder: ———

1. niet het recht heeft zijn aanbod in te trekken; ———

2. alle aandelen kan behouden, indien van het aanbod geen of geen ——— volledig gebruik wordt gemaakt zodat hij is ontheven van de ——— kwaliteitseis en verplichting als bedoeld in artikel 4.2. ———

4.7. Indien de vennootschap geen aandeelhouders kent die voldoen aan de in artikel 4.2 bedoelde kwaliteitseis, zal, in afwijking van het in artikel 4.5 bepaalde, het vergader- en stemrecht kunnen worden uitgeoefend ten aanzien van een voorstel tot:

a. statutenwijziging waarbij in ieder geval het in dit artikel 4 bepaalde geheel of gedeeltelijk komt te vervallen; of

b. ontbinding van de vennootschap en vereffening van haar vermogen.

4.8. Zodra vaststaat dat in gevolge het vorenstaande aandelen moeten worden aangeboden, dienen zij - die tot die aanbieding verplicht zijn - daarvan binnen een maand mededeling te doen aan het bestuur, onder opgaaf van het aantal aandelen.

4.9. Indien niet is voldaan aan de verplichting tot het doen van de in artikel 4.8 bedoelde mededeling, is de vennootschap onherroepelijk gemachtigd de betreffende aandelen over te dragen met inachtneming van dit artikel, mits zij de betreffende aandeelhouder(s) in gebreke heeft gesteld. Deze machtiging vervalt één jaar na kennisneming door de vennootschap van het ontstaan van de verplichting tot aanbieding.

4.10. Geen enkele verplichting en/of eis die is opgenomen in de statuten wordt geacht een derdenbeding te zijn, tenzij uitdrukkelijk anders aangegeven.

Aandeelhoudersregister.

Artikel 5.

5.1. Het bestuur houdt een register waarin de namen en (e-mail)adressen van alle aandeelhouders zijn opgenomen, met vermelding van de datum waarop zij de aandelen hebben verkregen, de datum van de erkenning of betekening, de soort of de aanduiding van de aandelen, alsmede het op ieder aandeel gestorte bedrag. Indien een aandeelhouder niet gebonden is aan een statutaire verplichting of eis als bedoeld in artikel 4.2 wordt dat vermeld. In het register worden opgenomen de namen en adressen van hen die een recht van vruchtgebruik op aandelen hebben, met vermelding van de datum waarop zij het recht hebben verkregen, de datum van erkenning of betekening, alsmede met vermelding welke aan de aandelen verbonden rechten hun toekomen.

5.2. Aandeelhouders en anderen van wie de gegevens ingevolge artikel 5.1 in het register worden opgenomen, verschaffen aan het bestuur tijdig de nodige gegevens. Indien tevens een elektronisch adres bekend wordt gemaakt met als doel opneming in het aandeelhoudersregister, houdt deze bekendmaking tevens de instemming in om alle kennisgevingen en mededelingen alsmede oproepingen voor een vergadering langs elektronische weg te krijgen

verzonden. ———

5.3. Op het register is voorts artikel 2:194 Burgerlijk Wetboek van toepassing. ——

Aandeelbewijzen. ———

Artikel 6. ———

Er kunnen geen aandeelbewijzen worden uitgegeven. ———

Uitgifte van aandelen en voorkeursrecht. ———

Artikel 7. ———

7.1. Uitgifte van aandelen kan slechts ingevolge een besluit van de algemene ——— vergadering geschieden, voor zover deze bevoegdheid door de algemene ——— vergadering niet is overgedragen aan een ander orgaan binnen de ——— vennootschap. De algemene vergadering kan deze overdracht herroepen. Bij — het besluit tot uitgifte van aandelen worden de koers en de verdere ——— voorwaarden van uitgifte bepaald. De koers kan niet beneden pari zijn. ———

7.2. Iedere aandeelhouder, met uitzondering van de vennootschap indien zij houder is van aandelen in haar eigen kapitaal, heeft bij uitgifte van aandelen een——— voorkeursrecht naar evenredigheid van het gezamenlijk bedrag van zijn ——— aandelen. ———

7.3. Het bepaalde in artikel 7.2 is van overeenkomstige toepassing bij het verlenen– van rechten tot het nemen van aandelen, maar is niet van toepassing op het — uitgeven van aandelen aan iemand die een voordien reeds verkregen recht tot– het nemen van aandelen uitoefent. ———

7.4. Het voorkeursrecht kan, telkens voor een enkele uitgifte, worden beperkt of—— uitgesloten door het tot uitgifte bevoegde orgaan. ———

7.5. Voor de uitgifte van een aandeel is voorts vereist een daartoe bestemde ten—— overstaan van een notaris met plaats van vestiging in Nederland verleden akte– waarbij de vennootschap en de partij die aandelen verkrijgt partij zijn. ———

Storting op aandelen. ———

Artikel 8. ———

8.1. Bij het nemen van het aandeel moet daarop het nominale bedrag worden——— gestort. Bedongen kan worden dat het nominale bedrag of een deel daarvan — eerst behoeft te worden gestort na verloop van een bepaalde tijd of nadat het – bestuur het zal hebben opgevraagd. ———

8.2. Storting op een aandeel moet in geld geschieden voor zover niet een andere — inbreng is overeengekomen. ———

8.3. Storting in een andere geldeenheid dan die waarin de nominale waarde luidt — kan slechts plaatsvinden met toestemming van het bestuur. ———

8.4. Een storting van agio kan slechts plaatsvinden bij uitgifte van aandelen of met–

instemming van het orgaan dat bevoegd is te besluiten tot uitgifte van aandelen. Bij iedere agiostorting kan dit orgaan bepalen dat de gestorte agio of een deel daarvan wordt gevoegd als agioreserve van aandelen van een soort of aanduiding.

Eigen aandelen.

Artikel 9.

9.1. De vennootschap kan bij uitgifte van aandelen geen eigen aandelen nemen.

9.2. Het bestuur beslist over de verkrijging en vervreemding van aandelen in het kapitaal van de vennootschap.

9.3. De vennootschap kan slechts eigen aandelen of certificaten daarvan verkrijgen, voor zover deze volgestort zijn en slechts met inachtneming van het dienaangaande in de wet bepaalde.

9.4. Verkrijging en vervreemding van eigen aandelen of certificaten daarvan door de vennootschap geschiedt met inachtneming van het bepaalde in artikel 14.

Kapitaalvermindering.

Artikel 10.

10.1. De algemene vergadering kan besluiten tot vermindering van het geplaatste kapitaal door intrekking van aandelen of door het bedrag van aandelen bij statutenwijziging te verminderen. In dit besluit moeten de aandelen waarop het besluit betrekking heeft worden aangewezen en moet de uitvoering van het besluit zijn geregeld.

10.2. Kapitaalvermindering dient voorts te geschieden met inachtneming van het in de wet bepaalde.

Vruchtgebruik.

Artikel 11.

11.1. Op een aandeel kan een recht van vruchtgebruik worden gevestigd.

11.2. Het stemrecht op een aandeel komt de vruchtgebruiker toe indien hem dit krachtens de wet toekomt of met inachtneming van de wettelijke bepalingen is toegekend.

Pandrecht.

Artikel 12.

Op een aandeel kan geen pandrecht worden gevestigd.

Levering van aandelen en beperkte rechten.

Artikel 13.

13.1. Voor de levering van een aandeel of de vestiging of levering van een beperkt recht daarop is vereist een daartoe bestemde ten overstaan van een notaris met plaats van vestiging in Nederland verleden akte waarbij de partij die de

aandelen vervreemdt en de partij die aandelen verkrijgt partij zijn. ———

13.2. Behoudens in het geval dat de vennootschap zelf bij de rechtshandeling partij – is, kunnen de aan het aandeel verbonden rechten pas worden uitgeoefend —— nadat de vennootschap de rechtshandeling heeft erkend of de akte aan de —— vennootschap is betekend overeenkomstig het in de wet daaromtrent bepaalde dan wel deze eigener beweging heeft erkend door inschrijving in het ——— aandeelhoudersregister overeenkomstig het in de wet bepaalde. ———

Blokkeringsregeling. ———

Artikel 14. ———

14.1. Indien alle geplaatste aandelen van de vennootschap door één aandeelhouder – worden gehouden is de overdracht van aandelen niet beperkt in de zin van—— artikel 2:195 Burgerlijk Wetboek. Indien de geplaatste aandelen door meer —— dan één aandeelhouder worden gehouden is voor een overdracht van aandelen vereist dat de aandeelhouder die één of meer aandelen wil vervreemden, deze– eerst overeenkomstig het hierna bepaalde te koop aanbiedt aan zijn ——— mede-aandeelhouders of overdracht geschiedt met schriftelijke toestemming — van alle mede-aandeelhouders binnen drie maanden nadat zij allen hun ——— toestemming hebben verleend. ———

14.2. De aandeelhouder die een of meer aandelen wil overdragen - hierna te——— noemen: de 'aanbieder' - deelt aan het bestuur mede, welke aandelen hij —— wenst over te dragen. Deze mededeling geldt als een aanbod aan de——— mede-aandeelhouders tot koop van de aandelen. ———

14.3. Houders van aandelen waaraan ingevolge deze statuten geen stemrecht of—— recht op deling in de winst of reserves toekomt zijn onder deze ——— mede-aandeelhouders steeds begrepen. ———

14.4. Het bestuur brengt het aanbod binnen twee weken na de ontvangst van de —— mededeling, bedoeld in artikel 14.2, ter kennis van de mede-aandeelhouders — van de aanbieder.———

14.5. De mede-aandeelhouders die de aangeboden aandelen willen kopen - hierna — te noemen: de 'gegadigden' - geven daarvan kennis aan het bestuur binnen — vier weken nadat het aanbod door het bestuur kenbaar is gemaakt. Indien het– bestuur binnen deze termijn geen bericht heeft ontvangen dat het aanbod —— volledig wordt aanvaard, geeft het bestuur hiervan onverwijld kennis aan de—— aanbieder. ———

14.6. Indien een of meer gegadigden binnen de in artikel 14.5 genoemde termijn —— hebben aangegeven alleen of tezamen alle aangeboden aandelen te willen —— kopen zal het bestuur opdracht geven de koopprijs per aandeel ———

overeenkomstig het in artikel 16 bepaalde vast te stellen.

14.7. Binnen twee weken nadat het bestuur kennis heeft van de koopprijs die overeenkomstig artikel 16 is vastgesteld, wijst het bestuur de aangeboden aandelen aan gegadigden toe en geeft van de koopprijs en de toewijzing kennis aan de aanbieder en aan alle aandeelhouders.

14.8. De toewijzing van aandelen door het bestuur aan gegadigden geschiedt naar evenredigheid van de nominale waarde van het aandelenbezit met dien verstande dat als toewijzing naar evenredigheid niet mogelijk is, toewijzing door middel van loting zal plaatsvinden.
Aan de vennootschap kunnen slechts aandelen worden toegewezen voor zover de mede-aandeelhouders daarop niet hebben gereflecteerd. Aan niemand kunnen meer aandelen worden toegewezen dan waarop hij heeft gereflecteerd.

14.9. De aanbieder blijft bevoegd zijn aanbod in te trekken mits dit geschiedt binnen een maand nadat hem bekend is geworden aan welke gegadigden hij al de aandelen waarop het aanbod betrekking heeft, kan verkopen en tegen welke koopprijs.

14.10. Iedere gegadigde blijft bevoegd zich terug te trekken mits dit geschiedt binnen een maand nadat hem bekend is geworden welke aandelen hem worden toegewezen en tegen welke koopprijs. Het bestuur zal de aandelen dan opnieuw toewijzen overeenkomstig het in artikel 14.8 bepaalde en hiervan binnen twee weken mededeling doen aan de aanbieder en de mede-aandeelhouders. Als alle gegadigden zich hebben teruggetrokken geeft het bestuur hiervan onverwijld kennis aan de aanbieder.

14.11. De gekochte aandelen moeten tegen gelijktijdige betaling van de koopprijs worden geleverd binnen acht dagen na verloop van de termijn, gedurende welke het aanbod kan worden ingetrokken.

14.12. Indien de aanbieder zijn aanbod niet heeft ingetrokken kan hij de aangeboden aandelen vrijelijk overdragen binnen drie maanden nadat door de kennisgeving bedoeld in artikel 14.5 of artikel 14.10 vaststaat, dat het aanbod niet of niet volledig is aanvaard.

14.13. De kosten van de prijsbepaling zijn voor rekening van:

a. de mede-aandeelhouders die de aandelen krachtens dit artikel 14 verwerven, in verhouding tot hun verkrijging;

b. de aanbieder indien deze zijn aanbod intrekt overeenkomstig het in artikel 14.9 bepaalde;

c. de gegadigden, ieder voor een gelijk deel, indien alle gegadigden zich terugtrekken overeenkomstig het in artikel 14.10 bepaalde.

14.14. Het in dit artikel 14 bepaalde vindt zoveel mogelijk overeenkomstige toepassing bij vervreemding door de vennootschap van door haar ingekochte of op andere wijze verkregen aandelen.

14.15. Het in dit artikel 14 bepaalde blijft buiten toepassing indien de aandeelhouder krachtens de wet tot overdracht van zijn aandeel aan een eerdere houder verplicht is.

14.16. Alle kennisgevingen beschreven in dit artikel 14 geschieden schriftelijk.

Aanbiedingsverplichtingen.

Artikel 15.

15.1. Een aandeelhouder is gehouden zijn aandelen aan te bieden en over te dragen:

a. indien de aandeelhouder een rechtspersoon is en deze rechtspersoon wordt ontbonden;

b. indien de aandelen in de vennootschap ten gevolge van een juridische fusie of splitsing overgaan;

c. indien de aandeelhouder failliet wordt verklaard of aan de aandeelhouder surseance van betaling wordt verleend of enig andere insolventieprocedure van toepassing wordt op de aandeelhouder;

d. in geval de zeggenschap over de onderneming van een aandeelhouder-rechtspersoon direct of indirect overgaat op een of meer anderen, zoals bedoeld in het SER-besluit Fusiegedragsregels 2015, ook indien die regels niet van toepassing zijn,

e. indien het bepaalde in artikel 4.6 van toepassing is.

15.2. In geval een verplichting tot te koop aanbieding als omschreven in artikel 15.1 bestaat is het bepaalde in artikel 14 van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de aandeelhouder die verplicht is zijn aandelen aan te bieden:

a. niet het recht heeft zijn aanbod in te trekken;

b. zijn aandelen kan behouden indien van zijn aanbod geen of geen volledig gebruik wordt gemaakt.

15.3. Zolang een aandeelhouder de verplichting als omschreven in artikel 15.1 niet nakomt is zijn stemrecht, zijn recht op uitkering en zijn vergaderrecht opgeschort, tenzij opschorting tot gevolg heeft dat geen van de aandeelhouders het stemrecht kan uitoefenen.

15.4. Indien een aandeelhouder niet binnen vier weken nadat de verplichting als bedoeld in artikel 15.1 is ontstaan overgaat tot aanbieding als in dit artikel 15 omschreven, wordt het bestuur onherroepelijk gevolmachtigd de aandelen aan te bieden en over te dragen. Tot het aanbieden en leveren van de aandelen is het bestuur ook bevoegd tijdens het faillissement van de aandeelhouder.

Wanneer er geen gegadigden zijn aan wie de aandeelhouder zijn ingevolge artikel 15 juncto artikel 14 aangeboden aandelen kan overdragen, ontbreekt de volmacht en is de aandeelhouder onherroepelijk van de statutaire verplichting tot aanbieding en overdracht alsmede van de opschorting van rechten als bedoeld in artikel 15.3 ontheven.

Koopprijs.

Artikel 16.

16.1. De koopprijs wordt vastgesteld door de aanbieder en de medeaandeelhouders.

16.2. Indien zij niet tot overeenstemming komen, wordt de prijs vastgesteld door een onafhankelijke deskundige, op verzoek van de meest gerede partij te benoemen door de voorzitter van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, tenzij partijen onderling overeenstemming over de deskundige bereiken.

16.3. De in artikel 16.2 bedoelde deskundige is gerechtigd tot inzage van alle boeken en bescheiden van de vennootschap en tot het verkrijgen van alle inlichtingen waarvan kennisneming voor zijn prijsvaststelling dienstig is.

16.4. De koopprijs wordt vastgesteld met inachtneming van het bepaalde in de in artikel 4.2 vermelde aandeelhoudersovereenkomst, voor zover die aandeelhoudersovereenkomst ter zake een regeling bevat.

16.5. De kosten voor deze deskundige komen voor rekening van de vennootschap.

Bestuur.

Artikel 17.

17.1. Het bestuur van de vennootschap bestaat uit één of meer bestuurders.

17.2. Het aantal bestuurders wordt vastgesteld door de algemene vergadering.

Benoeming. Schorsing en ontslag. Bezoldiging.

Artikel 18.

18.1. De bestuurders worden benoemd door de algemene vergadering.

18.2. Iedere bestuurder kan te allen tijde door de algemene vergadering worden geschorst en ontslagen, bij een besluit genomen met ten minste twee derden van de uitgebrachte stemmen, welke twee derden meer dan de helft van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen.

18.3. De bezoldiging en de verdere arbeidsvoorwaarden van iedere bestuurder worden vastgesteld door de algemene vergadering.

Bestuurstaak. Besluitvorming. Belet of ontstentenis. Business plan.

Artikel 19.

19.1. Het bestuur is belast met het besturen van de vennootschap. Bij de vervulling van hun taak richten de bestuurders zich naar het belang van de vennootschap

en de met haar verbonden onderneming.

19.2. Alle besluiten van het bestuur worden genomen met een volstrekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen. Iedere bestuurder kan zich uitsluitend door een medebestuurder, telkens voor een bepaalde bestuursvergadering, laten vertegenwoordigen.

19.3. Vergaderingen van het bestuur kunnen ook via telefoon- of videoconferentie plaatsvinden mits iedere deelnemende bestuurder de beraadslagingen kan horen en hij door de andere bestuurders gehoord kan worden.

19.4. Besluiten van het bestuur kunnen in plaats van in een vergadering ook schriftelijk worden genomen, mits met algemene stemmen van alle in functie zijnde bestuurders.

19.5. In geval van ontstentenis of belet van een bestuurder zijn de andere bestuurders of is de andere bestuurder tijdelijk met het bestuur van de vennootschap belast. In geval van ontstentenis of belet van alle bestuurders of van de enige bestuurder is de persoon die daartoe door de algemene vergadering wordt benoemd, tijdelijk met het bestuur van de vennootschap belast.

19.6. Onder belet wordt in deze statuten verstaan:

a. schorsing;

b. ziekte;

c. onbereikbaarheid,

in de gevallen bedoeld onder sub b en c zonder dat gedurende een termijn van vijf (5) dagen de mogelijkheid van contact tussen de desbetreffende persoon en de vennootschap heeft bestaan, tenzij de algemene vergadering in een voorkomend geval een andere termijn vaststelt.

19.7. Een bestuurder neemt niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming indien hij daarbij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Wanneer hierdoor geen bestuursbesluit kan worden genomen, wordt het besluit genomen door de algemene vergadering.

19.8. Jaarlijks stelt het bestuur een businessplan voor het komende boekjaar op. In het businessplan worden ten minste begroting met een investerings- en financieringsplan opgenomen alsmede die onderwerpen opgenomen en die mededelingen gedaan die de algemene vergadering wenselijk acht en welke schriftelijk namens de algemene vergadering aan het bestuur zijn medegedeeld.

Het concept voor het businessplan wordt in beginsel uiterlijk twee maanden

voor het einde van een boekjaar ter goedkeuring aan de algemene vergadering voorgelegd. Jaarlijks, in beginsel niet langer dan een maand voor het einde van het boekjaar, wordt een vergadering van de algemene vergadering gehouden waarin het businessplan voor het volgende boekjaar wordt vastgesteld. In een dergelijke vergadering zal tevens de uitvoering van het businessplan voor het lopende boekjaar worden geëvalueerd.
De algemene vergadering kan door een daartoe strekkend schriftelijk besluit de in artikel 19.8 opgenomen verplichting voor het bestuur tot het opstellen van businessplan opheffen alsmede, na opheffing daarvan, deze verplichting weer instellen.

19.9. Het bestuur dient zich te gedragen naar de aanwijzingen van de algemene vergadering. Deze aanwijzingen kunnen zowel algemeen als concreet zijn en zich uitstrekken over alle gebieden die voor de vennootschap van belang zijn.
Het bestuur is gehouden de aanwijzingen van de algemene vergadering op te volgen, tenzij deze in strijd zijn met het belang van de vennootschap en de met de vennootschap verbonden onderneming, in welk geval het bestuur de algemene vergadering schriftelijk zulks mededeelt met daarbij een feitelijke en concrete onderbouwing van dat belang.

19.10. Het bestuur zal binnen twee weken na elk kalenderkwartaal van een boekjaar een verantwoording zenden aan de algemene vergadering met betrekking tot de voortgang van het businessplan in het lopende boekjaar tot en met dat afgelopen kwartaal. Het bestuur zal in elke verantwoording ten minste die informatie opnemen als de algemene vergadering schriftelijk aan het bestuur heeft verzocht.

19.11. Het bestuur is verplicht alle door de algemene vergadering verlangde inlichtingen te verschaffen, tenzij een zwaarwichtig belang van de vennootschap zich daartegen verzet, in welk geval het bestuur de algemene vergadering schriftelijk zulks mededeelt met daarbij een feitelijke en concrete onderbouwing van dat zwaarwichtig belang.

Vertegenwoordiging.

Artikel 20.

20.1. Het bestuur is bevoegd de vennootschap te vertegenwoordigen.

20.2. Naast het bepaalde in artikel 20.1 wordt de vennootschap ook vertegenwoordigd door twee gezamenlijk handelende bestuurders.

20.3. Het bestuur kan functionarissen met algemene of beperkte vertegenwoordigingsbevoegdheid aanstellen. Ieder van hen vertegenwoordigt de vennootschap met inachtneming van de begrenzing aan die bevoegdheid

gesteld. Hun titulatuur wordt door het bestuur bepaald. ———————————

Goedkeuring van besluiten van het bestuur. ———————————————————

Artikel 21. ———————————————————————————————

21.1. Onverminderd het elders in de statuten dienaangaande bepaalde zijn aan de — voorafgaande goedkeuring van de algemene vergadering onderworpen de —— besluiten van het bestuur tot: ———————————————————

a. het aangaan van overeenkomsten met derden inzake de verstrekking — of verkrijging van geldleningen, of het aangaan van andere ———— financieringsarrangementen; ———————————————

b. het verstrekken van zekerheid, door middel van het bezwaren van —— activa, het verstrekken van garanties of anderszins, ten aanzien van—— verplichtingen van de vennootschap of van een derde; ————

c. het aangaan van een overeenkomst of transactie met een bestuurder, – of een aandeelhouder, of enige aan een van hen gelieerde partij en —— iedere handeling of transactie waarbij zich een tegenstrijdig belang—— tussen een bestuurder en de vennootschap zou kunnen voordoen; ——

d. het goedkeuren of wijzigen van het jaarlijkse Business Plan als bedoeld in artikel 19.8; ———————————————————

e. het beëindigen of wijzigen van de activiteiten van de vennootschap en – het aanvangen van nieuwe activiteiten van de vennootschap; ————

f. het verkopen van, en het verlenen van licenties (anders dan in het —— kader van de normale bedrijfsuitoefening) ten aanzien van, ———— intellectuele eigendomsrechten van de vennootschap; ————

g. het verkrijgen van, en het deelnemen of doen van investeringen in, —— andere ondernemingen; ———————————————

h. het aangaan, wijzigen of beëindigen van managementovereenkomsten;

i. het doen van kapitaalsuitgaven hoger dan vijftigduizend euro ———— (€ 50.000,00) die niet zijn opgenomen in het voor het betreffende jaar– goedgekeurde business plan; ———————————————

j. het aangaan van transacties anders dan in het kader van de normale — bedrijfsuitoefening of niet tegen zakelijke voorwaarden; en ————

k. het voeren van juridische en arbitrale procedures, in welke rol dan ook, anders dan in het kader van de normale bedrijfsuitoefening; ————

l. het ingrijpend wijzigen van de arbeidsomstandigheden van ———— werknemers; ———————————————————

m. het verrichten van handelingen, anders dan hiervoor bedoeld, ———— waardoor de vennootschap wordt verbonden voor een langere periode –

dan de algemene vergadering daartoe heeft vastgesteld;

n. het verrichten van andere handelingen dan hiervoor vermeld, daaronder begrepen het doen van investeringen of namens en voor rekening van de vennootschap aangaan van een verplichting of geheel van verplichtingen, waarvan het onderwerp een door de algemene vergadering vastgesteld bedrag of vastgestelde waarde te boven gaat;

o. (het doen van) een voorstel tot juridische fusie of tot juridische splitsing in de zin van Titel 7 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek;

p. het aangaan of wijzigen van een rechtshandeling tussen de vennootschap enerzijds en waarbij anderzijds (i) een vennootschap of onderneming waarbij een lid van het bestuur van de vennootschap als bestuurder, commissaris of financier is betrokken dan wel (ii) een lid van het bestuur van de vennootschap is betrokken;

q. uitoefening van stemrecht op aandelen in het kapitaal van een dochtermaatschappij van de vennootschap, alsook op aandelen in een deelneming, voor zover het een in artikel 21.1 vermeld of artikel 21.5 bedoeld besluit betreft;

r. het aangaan van een duurzame samenwerking met een andere onderneming of vennootschap,

met dien verstande dat geen (additionele) goedkeuring is vereist voor rechtshandelingen van het bestuur als bedoeld in dit artikel 21.1 die reeds expliciet in het vigerende jaarplan zijn vermeld.

21.2. De algemene vergadering kan bepalen dat een in artikel 21.1 bedoeld besluit niet aan haar goedkeuring is onderworpen, indien het daarmee gemoeide belang een door de algemene vergadering te bepalen en schriftelijk aan het bestuur medegedeelde waarde niet te boven gaat.

21.3. Voor de toepassing van artikel 21.1 en artikel 21.5 geldt dat (i) met elkaar samenhangende (rechts)handelingen als één (rechts)handeling worden beschouwd en (ii) de desbetreffende bedragen beoordeeld moeten worden vanuit de waarde van de desbetreffende (rechts)handelingen voor de vennootschap.

21.4. De algemene vergadering kan voorts bepalen dat een besluit als bedoeld in artikel 21.1 niet aan zijn goedkeuring is onderworpen wanneer het daarmee gemoeide belang een door de algemene vergadering te bepalen en schriftelijk aan het bestuur op te geven waarde niet te boven gaat.

21.5. De algemene vergadering is bevoegd ook andere besluiten dan die in artikel 21.1 zijn genoemd aan zijn goedkeuring te onderwerpen. Die andere besluiten

dienen duidelijk te worden omschreven en schriftelijk aan het bestuur te worden meegedeeld.

21.6. Het ontbreken van een goedkeuring als bedoeld in dit artikel 21 tast de vertegenwoordigingsbevoegdheid van het bestuur of de bestuurders niet aan.

Jaarrekening.

Artikel 22.

22.1. Het boekjaar van de vennootschap is gelijk aan het kalenderjaar.

22.2. Jaarlijks binnen vijf maanden na afloop van het boekjaar, behoudens verlenging van deze termijn met ten hoogste vijf maanden door de algemene vergadering op grond van bijzondere omstandigheden, maakt het bestuur een jaarrekening op en legt het deze voor de aandeelhouders ter inzage op het kantoor van de vennootschap. Binnen deze termijn legt het bestuur ook het bestuursverslag ter inzage voor de aandeelhouders, tenzij de artikelen 2:396 lid 7 of 2:403 Burgerlijk Wetboek voor de vennootschap gelden.

22.3. De jaarrekening wordt ondertekend door de bestuurders; ontbreekt de ondertekening van één of meer van hen, dan wordt daarvan onder opgave van reden melding gemaakt.

22.4. De vennootschap verleent opdracht tot onderzoek van de jaarrekening aan een op grond van de wet bevoegde accountant, tenzij zij daarvan is vrijgesteld op grond van de wet. Tot het verlenen van de opdracht is de algemene vergadering bevoegd. Gaat deze daartoe niet over, dan is het bestuur daartoe bevoegd.

22.5. De opdracht tot onderzoek kan om gegronde redenen worden ingetrokken door de algemene vergadering en door degene die haar heeft verleend.

22.6. De accountant die de jaarrekening heeft onderzocht, brengt omtrent zijn onderzoek verslag uit aan het bestuur, welke verslag van de accountant tegelijkertijd aan de algemene vergadering wordt verstrekt.

22.7. De vennootschap zorgt dat de opgemaakte jaarrekening, het bestuursverslag en de krachtens artikel 2:392 lid 1 Burgerlijk Wetboek toe te voegen gegevens vanaf de oproep voor de algemene vergadering bestemd tot hun behandeling, op haar kantoor aanwezig zijn. De aandeelhouders en de overige vergadergerechtigden kunnen de stukken aldaar inzien en kosteloos een afschrift verkrijgen.

22.8. Indien de vennootschap is vrijgesteld van de verplichting als bedoeld in artikel 22.4 kan de algemene vergadering alsnog besluiten dat onderzoek gedaan wordt, dan wel dat een andere vorm van beoordeling van de jaarrekening en financiële boekhouding plaatsvindt.

Vaststelling jaarrekening. Kwijting. Openbaarmaking.

Artikel 23.

23.1. De algemene vergadering stelt de jaarrekening vast. Het bestuursverslag wordt door het bestuur vastgesteld, tenzij de artikelen 2:396 lid 7 of 2:403 Burgerlijk Wetboek voor de vennootschap gelden.

23.2. Vaststelling van de jaarrekening strekt niet tot kwijting van een bestuurder, tenzij het bepaalde in artikel 23.2 van toepassing is. De algemene vergadering kan bij afzonderlijk besluit kwijting verlenen aan een bestuurder voor het gevoerde beleid in het betreffende boekjaar, voor zover dat beleid blijkt uit de jaarrekening of is bekend gemaakt aan de algemene vergadering.

23.3. Indien alle aandeelhouders tevens bestuurder van de vennootschap zijn, geldt ondertekening van de jaarrekening door alle bestuurders niet als vaststelling van de jaarrekening.

23.4. De vennootschap is verplicht tot openbaarmaking van haar jaarrekening binnen acht dagen na de vaststelling daarvan, tenzij een wettelijke vrijstelling van toepassing is.

Winst.

Artikel 24.

24.1. De algemene vergadering is bevoegd tot bestemming van de winst die door de vaststelling van de jaarrekening is bepaald en tot vaststelling van uitkeringen, voor zover het eigen vermogen groter is dan de reserves die krachtens de wet of de statuten moeten worden aangehouden.

24.2. Een besluit dat strekt tot uitkering heeft geen gevolgen zolang het bestuur geen goedkeuring heeft verleend. Het bestuur weigert slechts de goedkeuring indien het weet of redelijkerwijs behoort te voorzien dat de vennootschap na de uitkering niet zal kunnen blijven voortgaan met het betalen van haar opeisbare schulden.

24.3. Indien de vennootschap na een uitkering niet kan voortgaan met het betalen van haar opeisbare schulden, zijn de bestuurders die dat ten tijde van de uitkering wisten of redelijkerwijs behoorden te voorzien jegens de vennootschap hoofdelijk verbonden voor het tekort dat door de uitkering is ontstaan met de wettelijke rente vanaf de dag van de uitkering. Artikel 2:248 lid 5 Burgerlijk Wetboek is van overeenkomstige toepassing. Niet verbonden is de bestuurder die bewijst dat het niet aan hem te wijten is dat de vennootschap de uitkering heeft gedaan en dat hij niet nalatig is geweest in het treffen van maatregelen om de gevolgen daarvan af te wenden. Degene die de uitkering ontving terwijl hij wist of redelijkerwijs behoorde te voorzien

dat de vennootschap na de uitkering niet zou kunnen voortgaan met het betalen van haar opeisbare schulden is gehouden tot vergoeding van het tekort dat door de uitkering is ontstaan, ieder voor ten hoogste het bedrag of de waarde van de door hem ontvangen uitkering, met de wettelijke rente vanaf de dag van de uitkering. Indien de bestuurders de vordering uit hoofde van de eerste zin hebben voldaan, geschiedt de in de vierde zin bedoelde vergoeding aan de bestuurders, naar evenredigheid van het gedeelte dat door ieder der bestuurders is voldaan. Ten aanzien van een schuld uit hoofde van de eerste of de vierde zin is de schuldenaar niet bevoegd tot verrekening. Dit artikel 24.3 is niet van toepassing op uitkeringen in de vorm van aandelen in het kapitaal van de vennootschap of bijschrijvingen op niet volgestorte aandelen.

24.4. Met een bestuurder wordt voor de toepassing van artikel 24.3 gelijkgesteld degene die het beleid van de vennootschap heeft bepaald of mede heeft bepaald, als ware hij bestuurder. De vordering kan niet worden ingesteld tegen de door de rechter benoemde bewindvoerder.

24.5. Bij de berekening van iedere uitkering tellen de aandelen die de vennootschap in haar kapitaal houdt, niet mee. Bij de berekening van het bedrag, dat op ieder aandeel zal worden uitgekeerd, komt slechts het bedrag van de verplichte stortingen op het nominale bedrag van de aandelen in aanmerking. Met instemming van alle aandeelhouders kan van het bepaalde in de tweede zin van dit artikel 24.5 worden afgeweken.

24.6. De vordering van een aandeelhouder tot uitkering van winst verjaart door verloop van vijf jaren na de dag van het besluit tot uitkering van de winst.

Algemene vergadering.

Artikel 25.

25.1. Tijdens ieder boekjaar wordt ten minste één algemene vergadering gehouden of wordt ten minste eenmaal overeenkomstig artikel 24 buiten vergadering besloten, tenzij de jaarrekening is vastgesteld overeenkomstig het bepaalde in artikel 23.2.

25.2. Andere algemene vergaderingen worden gehouden zo dikwijls het bestuur dat nodig acht. Zowel het bestuur als iedere aandeelhouder is bevoegd tot het bijeenroepen van een algemene vergadering. Het bestuur is tot oproeping van een algemene vergadering verplicht wanneer een of meer houders van aandelen die alleen of gezamenlijk ten minste één honderdste gedeelte van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen schriftelijk en onder nauwkeurige opgave van de te behandelen onderwerpen aan het bestuur het verzoek richten een algemene vergadering bijeen te roepen. Het bestuur treft de

nodige maatregelen, opdat de algemene vergadering binnen vier weken na het verzoek kan worden gehouden, tenzij een zwaarwichtig belang van de vennootschap zich daartegen verzet. Indien het bestuur geen uitvoering geeft aan het verzoek zodanig dat de vergadering binnen de gestelde termijn kan worden gehouden, kunnen de in de derde zin bedoelde aandeelhouders op hun verzoek door de voorzieningenrechter van de rechtbank worden gemachtigd tot bijeenroeping van de algemene vergadering. Voor de toepassing van dit artikel 25.2 worden met houders van aandelen gelijkgesteld anderen aan wie het vergaderrecht toekomt.

25.3. Iedere vergadergerechtigde is bevoegd om in persoon of bij schriftelijk gevolmachtigde de algemene vergadering bij te wonen en daarin het woord te voeren. Aan de eis van schriftelijkheid van de volmacht wordt voldaan indien de volmacht elektronisch is vastgelegd.

25.4. De oproeping tot een algemene vergadering geschiedt door middel van oproepingsbrieven gericht aan de adressen van de aandeelhouders en overige vergadergerechtigden, zoals deze zijn vermeld in het register, als bedoeld in artikel 5 van deze statuten alsmede aan de bij de vennootschap bekende adresgegevens van haar bestuurders.

25.5. Na instemming van een vergadergerechtigde kan de oproeping eveneens geschieden door een langs elektronische weg toegezonden leesbaar en reproduceerbaar bericht aan het adres dat door hem voor dit doel aan de vennootschap is bekendgemaakt.

25.6. De oproeping vermeldt de te behandelen onderwerpen. Deelname aan en stemmen in een algemene vergadering kan door gebruikmaking van een elektronisch communicatiemiddel als dit bij de oproeping is vermeld.

25.7. De oproeping geschiedt niet later dan op de achtste dag voor die van de vergadering.

25.8. De algemene vergaderingen worden gehouden in de gemeente waar de vennootschap volgens de statuten haar zetel heeft.

25.9. De algemene vergaderingen worden geleid door de door een door de algemene vergadering aan te wijzen voorzitter. Tot dat ogenblik wordt het voorzitterschap waargenomen door de in leeftijd oudste ter vergadering aanwezige persoon.

25.10. De bestuurders hebben als zodanig in de algemene vergadering een raadgevende stem.

25.11. Indien aandelen, beperkte rechten daarop of voor aandelen uitgegeven certificaten tot een gemeenschap behoren, kunnen de deelgenoten zich slechts

door één schriftelijk aan te wijzen persoon tegenover de vennootschap doen vertegenwoordigen.

Certificaten van aandelen.

Artikel 26.

Aan houders van certificaten van aandelen komt geen vergaderrecht toe.

Vergadergerechtigden.

Artikel 27.

Vergaderrecht komt toe aan aandeelhouders, aan aandeelhouders die vanwege een vruchtgebruik geen stemrecht hebben en aan vruchtgebruikers die stemrecht hebben. Vruchtgebruikers die geen stemrecht hebben, hebben geen vergaderrecht.

Algemene vergadering: afwijking agenda, termijn, plaats.

Artikel 28.

28.1. Mits alle vergadergerechtigden hebben ingestemd en de bestuurders voorafgaand aan de besluitvorming in de gelegenheid zijn gesteld om advies uit te brengen kunnen besluiten worden genomen als bedoeld in de artikelen 2:224 lid 2, 2:225 en 2:226 lid 3 Burgerlijk Wetboek.

28.2. Het bestuur houdt van de genomen besluiten aantekening. Indien het bestuur niet ter vergadering is vertegenwoordigd wordt door of namens de voorzitter van de vergadering een afschrift van de genomen besluiten zo spoedig mogelijk na de vergadering aan het bestuur verstrekt. De aantekeningen liggen op het kantoor van de vennootschap ter inzage van de aandeelhouders en anderen aan wie het vergaderrecht toekomt. Aan ieder van hen wordt desgevraagd een afschrift of uittreksel van deze aantekeningen verstrekt tegen ten hoogste de kostprijs.

Besluitvorming.

Artikel 29.

29.1. Ieder aandeel geeft recht op het uitbrengen van een stem.

29.2. Voor een aandeel dat toebehoort aan de vennootschap of aan een dochtermaatschappij daarvan, kan in de algemene vergadering geen stem worden uitgebracht; evenmin voor een aandeel waarvan de vennootschap of een dochtermaatschappij daarvan de certificaten houdt.

29.3. Iedere aandeelhouder is bevoegd om, in persoon of bij een schriftelijk gevolmachtigde, door middel van een elektronisch communicatiemiddel aan de algemene vergadering deel te nemen, daarin het woord te voeren en het stemrecht uit te oefenen, tenzij een of meer van deze rechten overeenkomstig het in deze statuten bepaalde een aandeelhouder niet toekomen.

29.4. Voor de toepassing van artikel 29.3 is in ieder geval vereist dat de

aandeelhouder via het elektronisch communicatiemiddel kan worden geïdentificeerd, rechtstreeks kan kennisnemen van de verhandelingen ter vergadering en het stemrecht kan uitoefenen. Tevens kan de vergadergerechtigde via het elektronisch communicatiemiddel deelnemen aan de beraadslaging.

29.5. Het bestuur kan nadere voorwaarden stellen aan het gebruik van het elektronisch communicatiemiddel als bedoeld in dit artikel 29, welke voorwaarden bij de oproeping bekend dienen te worden gemaakt.

29.6. Voor zover de wet of deze statuten niet anders bepalen, worden besluiten door de algemene vergadering genomen met een meerderheid van ten minste vijfenzeventig procent (75%) van de uitgebrachte stemmen in een vergadering waarin ten minste negentig procent (90%) van het geplaatste kapitaal aanwezig of vertegenwoordigd is.

29.7. Indien het kapitaal als bedoeld in artikel 29.6 niet vertegenwoordigd is, dan wordt een nieuwe vergadering bijeengeroepen, te houden binnen een maand na de eerste, maar niet eerder dan acht dagen daarna, waarin ongeacht het dan vertegenwoordigde kapitaal, de voor die eerste vergadering geagendeerde besluiten kunnen worden genomen met een meerderheid van ten minste vijfenzeventig procent (75%).

29.8. Staken de stemmen dan is het voorstel verworpen.

Besluitvorming buiten vergadering.

Artikel 30.

30.1. Besluitvorming kan op andere wijze dan in vergadering geschieden, mits alle vergadergerechtigden met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd. Deze wijze van instemming kan langs elektronische weg plaatsvinden.

30.2. De stemmen worden schriftelijk uitgebracht. Aan het vereiste van schriftelijkheid van de stemmen wordt tevens voldaan indien het besluit onder vermelding van de wijze waarop ieder der aandeelhouders stemt schriftelijk of elektronisch is vastgelegd. De stemmen kunnen ook langs elektronische weg worden uitgebracht.

30.3. De bestuurders worden voorafgaand aan de besluitvorming in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen.

Bijzondere besluiten. Statutenwijziging en ontbinding.

Artikel 31.

31.1. Besluiten tot:

a. wijziging van de statuten;

b. aanvraag faillissement of surseance van betaling;

c. ontbinding;
d. juridische fusie of juridische (af)splitsing;
e. de uitsluiting of beperking van het voorkeursrecht ten aanzien van een uitgifte van aandelen als bedoeld in artikel 7.4;
f. een uitgifte van aandelen, het verstrekken van rechten tot het verkrijgen of nemen van aandelen of het overdragen van de bevoegdheid tot het de uitgifte van aandelen aan een ander orgaan van de vennootschap als bedoeld in artikel 7.1 en 7.3;
g. de benoeming van de accountant van de vennootschap als bedoeld in artikel 22.4;
h. de benoeming van bestuurders als bedoeld in artikel 18.1;
i. aanpassing van de bezoldiging en verdere arbeidsvoorwaarden van bestuurders als bedoeld in artikel 18.3;
j. ontheffing van de in artikel 4.2 vermelde kwaliteitseis en verplichting als bedoeld in artikel 4.3 onder iv,

kunnen door de algemene vergadering slechts worden genomen met een meerderheid van ten minste negentig procent (90%) van de uitgebrachte stemmen in een vergadering waarin het gehele geplaatste kapitaal is vertegenwoordigd, tenzij de wet een grotere meerderheid of quorum vereist.

31.2. Indien het kapitaal als bedoeld in artikel 31.1 niet vertegenwoordigd is, dan wordt een nieuwe vergadering bijeengeroepen, te houden binnen een maand na de eerste, maar niet eerder dan acht dagen daarna, waarin ongeacht het dan vertegenwoordigde kapitaal, de in artikel 31.1 bedoelde besluiten kunnen worden genomen met een meerderheid van ten minste negentig procent (90%) van de uitgebrachte stemmen, tenzij de wet een grotere meerderheid of quorum vereist.

31.3. Bij de oproeping tot deze nieuwe vergadering moet worden vermeld dat het een tweede vergadering betreft met inachtneming van het in artikel 2:230 lid 3 Burgerlijk Wetboek bepaalde.

31.4. Wanneer aan de algemene vergadering een voorstel tot statutenwijziging of tot ontbinding van de vennootschap wordt gedaan, moet dat steeds bij de oproeping tot de algemene vergadering worden vermeld, en moet, indien het een statutenwijziging betreft, tegelijkertijd een afschrift van het voorstel waarin de voorgedragen wijziging woordelijk is opgenomen, op het kantoor van de vennootschap ter inzage worden gelegd voor iedere vergadergerechtigde tot de afloop van de vergadering.

31.5. Een besluit tot wijziging van de statuten dat specifiek afbreuk doet aan enig

recht van houders van aandelen van een bepaalde soort of aanduiding, kan slechts worden genomen met instemming van alle houders van aandelen en overige vergadergerechtigden aan wiens rechten de statutenwijziging afbreuk doet.

31.6. Bij wijziging van de statuten kunnen niet tegen de wil van de aandeelhouder, ook niet onder voorwaarden of tijdsbepaling, worden opgelegd de navolgende eis, verplichting of regeling:

a. verplichtingen van verbintenisrechtelijke aard verbonden aan het aandeelhouderschap van alle aandelen of aandelen van een aanduiding;

b. het verbinden van eisen aan het aandeelhouderschap;

c. het ten aanzien van een aandeelhouder bepalen dat deze aandeelhouder gehouden is zijn aandelen of een deel daarvan aan te bieden en over te dragen;

d. het afwijken van de prijsbepalingsregeling als bedoeld in artikel 2:192 lid 3 Burgerlijk Wetboek.

Vereffening.

Artikel 32.

32.1. In geval van ontbinding van de vennootschap krachtens besluit van de algemene vergadering benoemt de algemene vergadering een of meer personen die belast zullen zijn met de vereffening van de zaken van de vennootschap.

32.2. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van de statuten voor zover mogelijk van kracht.

32.3. Hetgeen na voldoening van de schulden is overgebleven wordt uitgekeerd en overgedragen aan de aandeelhouders naar evenredigheid van het gezamenlijk bedrag van ieders aandelen.

32.4. Op de vereffening zijn voorts de bepalingen van Titel 1, Boek 2 Burgerlijk Wetboek van toepassing.

Schriftelijke communicatiemiddelen.

Artikel 33.

Onder schriftelijk wordt in deze statuten verstaan: per post, per telefax, per e-mail of via enig ander gangbaar communicatiemiddel, waarmee het mogelijk is tekst over te brengen.

Eerste boekjaar.

Artikel 34.

Het eerste boekjaar van de vennootschap loopt van de datum van oprichting tot en

met eenendertig december tweeduizend negentien. ———

Slotverklaringen. ———

De comparant, handelend als vermeld, verklaarde ten slotte: ———

A. BESTUUR, GEPLAATST KAPITAAL. ———

1. Voor de eerste maal is, in afwijking van het bepaalde in artikel 17.2 het aantal leden van het bestuur vastgesteld op een en is in afwijking van het bepaalde in artikel 18.1 van deze statuten, tot eerste bestuurder van de vennootschap benoemd: de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: **Funds+U B.V.**, statutair gevestigd te Bussum, met adres: (1405 AT) Bussum, Floralaan 10, ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 52376788. ———
2. Bij de oprichting zijn geplaatst vierhonderd (400) aandelen, genummerd 1 tot en met 400, vertegenwoordigende een geplaatst kapitaal van vierhonderd euro (€ 400,00). ———
3. In het geplaatste kapitaal wordt geheel deelgenomen door de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: **TNO Tech Transfer Holding B.V.**, statutair gevestigd te Delft, met adres: (2595 DA) 's-Gravenhage, Anna van Buerenplein 1, ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 67419615. ———
4. De geplaatste aandelen worden volgestort op de wijze en onder de bepalingen hierna sub B en C vermeld. Waar daarbij sprake is van: ———
   - de vennootschap, wordt daaronder verstaan de bij deze akte opgerichte vennootschap, en ———
   - de oprichter, wordt daaronder verstaan TNO Tech Transfer Holding B.V., voormeld. ———

B. STORTING IN GELD. ———

De geplaatste aandelen worden door de oprichter volgestort in geld. ———

C. AANVAARDING STORTINGEN. ———

De onder B bedoelde storting heeft plaatsgevonden en is door de vennootschap aanvaard. ———

Slot akte. ———

De comparant is mij, notaris, bekend. ———

WAARVAN AKTE in minuut is verleden te 's-Gravenhage op de datum in het hoofd van deze akte vermeld. ———

Na mededeling van de zakelijke inhoud van deze akte aan de comparant en het geven van een toelichting daarop, heeft de comparant verklaard tijdig voor het verlijden van deze akte gelegenheid te hebben gehad om van de inhoud van deze akte kennis te ———

nemen en daarvan ook kennis te hebben genomen, met de inhoud van deze akte in te-
stemmen en op volledige voorlezing daarvan geen prijs te stellen. ———————
Onmiddellijk na voorlezing van in elk geval die gedeelten van deze akte, waarvan de —
wet voorlezing verplicht stelt, is deze akte vervolgens eerst door de comparant en ——
onmiddellijk daarna door mij, notaris, ondertekend. ———————————
Volgt ondertekening.

UITGEGEVEN VOOR AFSCHRIFT

Mr. W. Admiraal
Mr. F.J. Oranje
NOTARIS TE 's-GRAVENHAGE
TOEGEVOEGD NOTARIS

Provincie Noord-Holland

2018

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 16 oktober 2018

Onderwerp: SolaRoad

Kenmerk: 1.083.815/1.101.452

Bijlage: Statuten SolaRoad B.V.

A. Inleiding

De provincie Noord-Holland is sinds 2010 betrokken bij het innovatieproject SolaRoad, waarbij energie wordt opgewekt door middel van zonnepanelen in het wegdek.

Met Statenvoordracht 2012/61 hebben uw Staten in 2012 opdracht gegeven voor het uitvoeren van een SolaRoad-pilot op een fietspad in Krommenie.
De samenwerking rondom deze pilot met TNO, Strukton Civiel West (voorheen "Ooms") en Dynniq (voorheen "Imtech") is in 2012 vastgelegd in een Samenwerkingsovereenkomst. Dit was de start van het zogenoemde "Consortium SolaRoad".

Bij de zomernota 2015 heeft u ingestemd met een nieuwe budgetreserve van € 2,7 miljoen voor SolaRoad. In het Coalitieakkoord 2015-2019 is aangegeven dat GS de verdere toepassing van de techniek wil ondersteunen en in aanloop daarnaar wil onderzoeken waar verbreding van het experiment kansrijk is. Daarnaast is ook het belang van SolaRoad benoemd als innovatief project ter verduurzaming van onze infrastructuur.

De volgende stap voor technische doorontwikkeling van SolaRoad was het toepassen van SolaRoad op wegen die geschikt zijn voor zwaar verkeer. Over de nieuwe pilots voor zwaar verkeer hebben wij u in februari 2018 geïnformeerd.

Daarnaast is de afgelopen maanden door de drie resterende consortiumpartijen (Imtech/Dynniq is teruggetreden) verkend in hoeverre het SolaRoad initiatief verder kan worden ontwikkeld tot een gezamenlijke vennootschap (deelneming). Dit ter uitvoering van de eerder gemaakte afspraak in de Samenwerkingsovereenkomst uit 2012.

Met deze voordracht brengen wij u op de hoogte van ons voornemen om in het najaar van 2018 als aandeelhouder toe te treden tot SolaRoad B.V.

B. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Voor het verwerven van een aandelenbelang in een vennootschap dient op grond van de provinciale Nota Verbonden Partijen 2014 aan een aantal criteria te worden voldaan:

1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang;
2. Het publieke belang dient vertaald te zijn in duidelijke beleidsdoelstellingen;
3. Er moet een afweging plaatsvinden van mogelijke instrumenten, waaruit blijkt dat het instrument van een deelneming het beste bijdraagt aan realisatie van de beleidsdoelstellingen;
4. Er wordt een duidelijke strategie voor de aansturing van de deelneming vastgesteld;
5. Er moet expliciet een exit-strategie worden geformuleerd met de voorwaarden waaronder de provincie kan stoppen met de deelneming
6. Er wordt gestreefd naar een passend rendement;
7. De risico's van de deelneming worden vooraf in kaart gebracht en periodiek gemonitord.

Ad 1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang

De volgende belangen kunnen worden onderkend:

1.1 Versnelling energietransitie

Energietransitie is een grote maatschappelijke opgave die een groot deel van de provinciale kerntaken (landschap/ ruimtelijke ordening, mobiliteit, energiebesparing via vergunningen, toezicht en handhaving en regionale economie) raakt.

Afspraken Nationaal Energieakkoord (2013), Klimaatakkoord van Parijs (22 april 2016), Under 2 Coalition (3 november 2015)

De provincie Noord-Holland werkt hard aan de uitvoering van de afspraken uit het Nationaal Energieakkoord dat in september 2013 is ondertekend. Het Klimaatakkoord van Parijs zet dit in een stroomversnelling. De Under 2 Coalition onderstreept dit nog extra. Deze is door internationale decentrale overheden, waaronder de Provincie Noord-Holland, ondertekend.
Op basis van het akkoord van Parijs wil Nederland in 2050 energieneutraal zijn. Van 16% duurzame energie in 2023 naar 100% in 2050 vereist een aanzienlijke opschaling. Ook de provincie staat voor deze opdracht. Om deze opschaling naar 100% duurzame energie mogelijk te maken zet de Provincie Noord-Holland zich samen met andere provincies in vanuit ieders kerntaken en vanuit hun innovatieve vermogen.

SolaRoad is een concept dat een waardevolle bijdrage levert aan deze opdracht tot verduurzaming van de energiesector. Daarnaast biedt deze innovatieve techniek de mogelijkheid tot werkgelegenheid in een duurzame industrie op langere termijn.

1.2 Geen verstoring van het landschap/meervoudig ruimtegebruik

Soms is er verzet tegen het plaatsen van windmolens of de aanleg van zonneweides. SolaRoad heeft als groot voordeel dat zij meervoudig ruimtegebruik biedt. Er is geen verstoring van het landschap door separaat geplaatste zonnepanelen of windmolens. Dit past uitstekend in de nieuwe visie op ruimtelijke ordening c.q. de nieuwe omgevingswet.

1.3 Kansen bieden aan het Nederlandse bedrijfsleven om de eerste periode van innovatie door te komen

Het SolaRoad Consortium is een waardevol samenwerkingsverband van kennisinstituut, bedrijfsleven en overheid. Dit soort kostbare innovaties komt moeilijk van de grond als deze niet door de overheid worden gesteund in de startfase.

1.4 Op termijn goedkopere Life Cycle Costs

De door het wegdek opgewekte stroom wordt geleverd aan energieleveranciers. Er wordt hard aan gewerkt om de directe aanschafkosten van SolaRoad op het niveau te brengen dat de weg zich binnen een aantal jaren terug kan verdienen. De aanschafkosten zijn op dit moment nog te hoog waardoor er niet kan worden gesproken van terugverdienen. Er moet verder worden toegewerkt naar een rendabele exploitatie.

1.5 Bestede gelden aan SolaRoad vloeien terug naar nieuwe verduurzaming

Door middel van een deelneming kunnen de door de provincie bestede gelden mogelijk terugvloeien naar nieuwe innovaties voor verduurzaming (revolving fund).

Ad 2. Het publieke belang dient vertaald te zijn in duidelijke beleidsdoelstellingen

Het publieke belang van SolaRoad is verankerd in onderstaande concrete beleidsdoelstellingen:

2.1 Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020

In de beleidsagenda Energietransitie is onder andere aandacht voor beleidsdoelstellingen op zonne-energie. De afgelopen collegeperiode was zon een belangrijk speerpunt van de provincie Noord-Holland. Op allerlei manieren is zonne-energie gestimuleerd (subsidieregeling ‘Zon op scholen’, regeling ‘Asbest eraf, zonnepanelen erop’, etc.)

In de beleidsagenda Energietransitie 2016-2020 zet de provincie (onder andere) in op een vervolg van de pilot SolaRoad in Krommenie (pag. 27). Ook wordt SolaRoad genoemd in relatie tot meervoudig ruimtegebruik: de provincie wil kansen benutten voor meervoudig ruimtegebruik. Bijvoorbeeld de installatie van zonnepanelen op daken van parkeergarages, maar ook wordt expliciet het verwerken van zonnepanelen in wegen en fietspaden genoemd (pag. 28).

2.2 Greendeals (afspraken met andere overheden)

Green Deal Duurzaam GWW 2.0

De waterschappen en provincies stimuleren de markt om actief te zoeken naar (innovatieve) kansen en mogelijkheden om duurzame meerwaarde in projecten te onderzoeken en realiseren. Afgesproken is dat zij hiervoor ruimte bieden in hun projecten en programma's.

Duurzaamheiddeal Rijkswaterstaat, "Samen Duurzame energie opwekken op eigen areaal in Noord-Holland"

De Provincie Noord-Holland en Rijkswaterstaat hebben afgesproken:

- Gezamenlijk een pilot uit te voeren op het gebied van meervoudig ruimtegebruik in combinatie met zonne-energie. Hiervoor kan aansluiting worden gezocht bij het consortium Zon-op-Water waar PNH, Waternet en RWS in meedoen en dat de businesscase voor drijvende zonnepanelen onderzoekt.
- Bestaande initiatieven die nog niet grootschalig zijn toegepast te verkennen op hun potentie om doorontwikkeld en uitgerold te worden in de regio in samenwerking met partners.

2.3 Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen 2016-2019

In de nota Infrastructurele Kapitaalgoederen zet de provincie in op onderwerpen als circulaire economie, duurzaam inkopen en op projecten als SolaRoad. Benoemd wordt dat deze duurzame initiatieven en projecten op lange termijn een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het verduurzamen van de infrastructuur en op een kostenefficiënte wijze omgaan met de beschikbare financiële middelen. Daarbij ligt de focus op kosten en opbrengsten over de gehele levenscyclus, bijvoorbeeld door te kiezen voor levensduurverlenging of het besparen en/of opwekken van energie.

2.4 Kadernota 2019

In de kadernota 2019 is het volgende opgenomen:

AH. Zonnefietspad N232 (kapitaallasten)
De provincie kan haar infrastructuur inzetten om duurzame energie op te wekken en op deze manier bij te dragen aan de energietransitie. Energieopwekkende fietspaden zijn hier een voorbeeld van met als bijkomende voordelen geen extra ruimtebeslag en geen verstoring van de omgeving en de natuur. De provincie Noord-Holland werkt samen met (consortium)partners in SolaRoad. Met deze samenwerking spreekt ze haar vertrouwen uit in het concept Zonnewegen, waarmee elektrische energie uit het wegoppervlak wordt gehaald. Om dit concept verder te helpen is uitrol op grotere schaal nodig.
Door zonnewegen verder uit te rollen krijgt deze innovatie de gelegenheid om gecontroleerd op te schalen. Daarnaast zijn er veel ontwikkelingen op het gebied van energieopslag en wordt dit steeds belangrijker met het oog op een duurzamere energiemix. Een zonnefietspad valt goed te combineren met lokale energieopslag, die

vervolgens gebruikt kan worden voor alle mogelijke publieke (openbare (led)verlichting, verkeerslichten, bruggen) en private energiebehoeften.

Het voorstel is om op meerdere plaatsen een fietspad, of een deel hiervan uit te rusten met een zonnewegdek. Op die plaatsen waar op langere termijn wordt gedacht aan een zogenaamd snelfietspad, kan hiermee in de maatvoering rekening worden gehouden. Een van de hiervoor in aanmerking komende fietspaden ligt langs de N232 tussen Haarlem-Schalkwijk en Badhoevedorp. Voor het genoemde fietspad is in het PMO 2018-2025 reeds een reserve gemaakt ten behoeve van onderhoud. Zodoende gaat het bij een investering in zonnewegdek feitelijk om de kosten van de zogenaamde 'onrendabele top'.

2.5 Pilot Zwaar Verkeer

De nieuwe pilot 'zwaar verkeer' geeft invulling aan de ambities uit het Coalitieakkoord ten aanzien van:

- ***Verduurzaming infrastructuur***
  De pilot is een concreet voorbeeld van hoe de provincie om kan gaan met het terugdringen van CO2;

- ***Duurzame energie***
  De pilot levert een waardevolle bijdrage aan de keten van mogelijkheden die moet leiden tot de transitie naar duurzame energie;

- ***Aanjagen innovatie op het gebied van duurzame energie en daarbij een voorbeeld zijn voor andere wegbeheerders.***

Ad 3: Afweging van mogelijke instrumenten

Mede gezien de beleidsdoelstellingen (zie 1. en 2.) en de beoogde governance van de deelneming (zie 4.) is beoordeeld of de voorgestelde deelneming beter bijdraagt aan de realisatie van de beleidsdoelstellingen dan andere provinciale instrumenten, bijvoorbeeld het verstrekken van een subsidie.

Een algemeen voordeel van het aangaan van een deelneming boven een subsidie of een lening is dat zeggenschap tijdens de looptijd van het project via het aandelenbezit is geborgd. Die invloed is bij een subsidie of een lening geen automatisme.

Een ander voordeel van een deelneming is gelegen in de criteria rondom staatssteun, die voor risicokapitaal ruimer zijn dan voor een subsidie of lening.
Een voorwaarde voor het verstrekken van risicokapitaal is dat marktconform wordt gehandeld.

In dit concrete geval is sprake van een samenloop van subsidies en het aangaan van een deelneming. Aan de Pilot Krommenie en de Pilot Zwaar Verkeer heeft de provincie aanzienlijke bijgedragen. In het verlengde daarvan wordt nu voorgesteld om voor de verdere doorontwikkeling van het SolaRoad-concept een deelneming aan te gaan met TNO.

Mogelijk sluit Strukton de komende tijd eveneens als aandeelhouder aan.
In de deelneming SolaRoad B.V. zal de daadwerkelijke exploitatie gaan plaatsvinden van het product zoals dat is ontwikkeld en getest in de diverse pilots en daarmee voor een groot deel is gefinancierd door de provincie Noord-Holland.
De rechtsvorm van een B.V. leent zich bij uitstek voor de commerciële exploitatie van SolaRoad.

Het bijdragen aan de Pilots en het exploiteren door middel van de B.V. liggen in elkaars verlengde; zonder Pilots is er geen concreet product dat naar de markt kan worden gebracht. Anderzijds is voortzetting van de Pilots, zonder de mogelijkheid van doorontwikkeling en exploitatie, niet zinvol.

Ad 4: Strategie voor aansturing van de deelneming wordt vastgesteld

Door PelsRijcken zijn statuten opgesteld voor SolaRoad B.V. (zie bijlage). De vennootschap is op 24 mei 2018 reeds opgericht door TNO in verband met de verkrijging van een subsidie.
Over de bepalingen in de statuten is intensief contact geweest tussen TNO en provincie, om eenvoudig te kunnen toetreden als de besluitvorming daartoe in het najaar van 2018 is doorlopen.

Op basis van de verhouding van de investeringen in de SolaRoad projecten is de aandelenverhouding vastgesteld op 50% voor zowel TNO als provincie.

Ad 5: Er moet expliciet een exit-strategie worden geformuleerd

Over de exit-strategie, dat wil zeggen de mogelijkheid om te zijner tijd het aandelenbelang in SolaRoad B.V. te verkopen aan een derde of aan de andere aandeelhouders, is afgesproken dat aandelen eerst moeten aangeboden aan de andere aandeelhouders. Als die niet willen overnemen is overdracht aan een derde mogelijk.

Ad 6: Er wordt gestreefd naar passend rendement

Het mogelijke financiele rendement van de deelneming blijkt uit de opgestelde Business case SolaRoad. Het rendement kan de komende jaren fors oplopen. De eerste jaren is vooral sprake van investeren. Hiervoor zullen ook aanvullende partners worden gezocht.

Daarnaast is sprake van maatschappelijk rendement vanwege de onder 1. en 2. hiervoor beschreven beleidsdoelstellingen.

Ad 7: Risico's worden vooraf in kaart gebracht en periodiek gemonitord

SolaRoad B.V. zal als regieorganisatie gaan werken aan de doorontwikkeling en de verkoop van de SolaRoad technologie. SolaRoad B.V. zal de aanleg van zonnepanelen in wegdekken niet zelf uitvoeren, maar daarvoor andere partijen inschakelen. Daardoor hoeft de B.V. (en de aandeelhouders) geen omvangrijke investeringen in productiefaciliteiten te doen en geen grote organisatie op te bouwen. Vooralsnog zullen enkele personen actief zijn binnen de B.V.
Op deze wijze kunnen de risico's voor de aandeelhouders beperkt worden gehouden.

Voor de provincie zijn de risico's vanaf het moment van toetreding in principe begrensd tot haar aandeel in de financiering, te weten € 500.500.

C. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Bij het aangaan van de deelneming van 50% van het aandelenkapitaal in SolaRoad B.V. zal de provincie in totaal € 500.500 betalen; € 500 zal nominaal worden gestort op de aandelen, € 400.000 zal als agiostorting (bijstorting op aandelen) worden betaald en € 100.000 zal als lening aan de B.V. worden verstrekt.

TNO zal in dezelfde verhouding haar aandeel in de startfinanciering van de B.V. verstrekken.

D. Proces en procedure

Na het vernemen van uw wensen en bedenkingen bij het voorgenomen besluit, zullen wij een besluit nemen over het aangaan van de deelneming in SolaRoad B.V.

E. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 16 oktober 2018;

gelet op artikel 158 van de Provinciewet,

besluiten:

1. Kennis te nemen van het voornemen van Gedeputeerde Staten om een aandelenbelang van 50% in SolaRoad B.V. te nemen en vast te stellen dat Provinciale Staten hiermee in staat zijn gesteld wensen en bedenkingen ter zake te uiten;

2. Een kapitaalkrediet van € 500.500 ter beschikking te stellen opdat het aandelenbelang kan worden verworven en in de benodigde startfinanciering kan worden voorzien.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 16 oktober 2018

Onderwerp: SolaRoad

Kenmerk: 1.083.815

Bijlage: Statuten SolaRoad B.V.

A. Inleiding

De provincie Noord-Holland is sinds 2010 betrokken bij het innovatieproject SolaRoad, waarbij energie wordt opgewekt door middel van zonnepanelen in het wegdek.

Met Statenvoordracht 2012/61 hebben uw Staten in 2012 opdracht gegeven voor het uitvoeren van een SolaRoad-pilot op een fietspad in Krommenie. De samenwerking rondom deze pilot met TNO, Strukton Civiel West (voorheen "Ooms") en Dynniq (voorheen "Imtech") is in 2012 vastgelegd in een Samenwerkingsovereenkomst. Dit was de start van het zogenoemde "Consortium SolaRoad".

Bij de zomernota 2015 heeft u ingestemd met een nieuwe budgetreserve van € 2,7 miljoen voor SolaRoad. In het Coalitieakkoord 2015-2019 is aangegeven dat GS de verdere toepassing van de techniek wil ondersteunen en in aanloop daarnaar wil onderzoeken waar verbreding van het experiment kansrijk is. Daarnaast is ook het belang van SolaRoad benoemd als innovatief project ter verduurzaming van onze infrastructuur.

De volgende stap voor technische doorontwikkeling van SolaRoad was het toepassen van SolaRoad op wegen die geschikt zijn voor zwaar verkeer. Over de nieuwe pilots voor zwaar verkeer hebben wij u in februari 2018 geïnformeerd.

Daarnaast is de afgelopen maanden door de drie resterende consortiumpartijen (Imtech/Dynniq is teruggetreden) verkend in hoeverre het SolaRoad initiatief verder kan worden ontwikkeld tot een gezamenlijke vennootschap (deelneming). Dit ter uitvoering van de eerder gemaakte afspraak in de Samenwerkingsovereenkomst uit 2012.

Met deze voordracht brengen wij u op de hoogte van ons voornemen om in het najaar van 2018 als aandeelhouder toe te treden tot SolaRoad B.V.

B. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Voor het verwerven van een aandelenbelang in een vennootschap dient op grond van de provinciale Nota Verbonden Partijen 2014 aan een aantal criteria te worden voldaan:

1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang;
2. Het publieke belang dient vertaald te zijn in duidelijke beleidsdoelstellingen;
3. Er moet een afweging plaatsvinden van mogelijke instrumenten, waaruit blijkt dat het instrument van een deelneming het beste bijdraagt aan realisatie van de beleidsdoelstellingen;
4. Er wordt een duidelijke strategie voor de aansturing van de deelneming vastgesteld;
5. Er moet expliciet een exit-strategie worden geformuleerd met de voorwaarden waaronder de provincie kan stoppen met de deelneming
6. Er wordt gestreefd naar een passend rendement;
7. De risico's van de deelneming worden vooraf in kaart gebracht en periodiek gemonitord.

Ad 1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang

De volgende belangen kunnen worden onderkend:

1.1 Versnelling energietransitie

Energietransitie is een grote maatschappelijke opgave die een groot deel van de provinciale kerntaken (landschap/ ruimtelijke ordening, mobiliteit, energiebesparing via vergunningen, toezicht en handhaving en regionale economie) raakt.

Afspraken Nationaal Energieakkoord (2013), Klimaatakkoord van Parijs (22 april 2016), Under 2 Coalition (3 november 2015)

De provincie Noord-Holland werkt hard aan de uitvoering van de afspraken uit het Nationaal Energieakkoord dat in september 2013 is ondertekend. Het Klimaatakkoord van Parijs zet dit in een stroomversnelling. De Under 2 Coalition onderstreept dit nog extra. Deze is door internationale decentrale overheden, waaronder de Provincie Noord-Holland, ondertekend.
Op basis van het akkoord van Parijs wil Nederland in 2050 energieneutraal zijn. Van 16% duurzame energie in 2023 naar 100% in 2050 vereist een aanzienlijke opschaling. Ook de provincie staat voor deze opdracht. Om deze opschaling naar 100% duurzame energie mogelijk te maken zet de Provincie Noord-Holland zich samen met andere provincies in vanuit ieders kerntaken en vanuit hun innovatieve vermogen.

SolaRoad is een concept dat een waardevolle bijdrage levert aan deze opdracht tot verduurzaming van de energiesector. Daarnaast biedt deze innovatieve techniek de mogelijkheid tot werkgelegenheid in een duurzame industrie op langere termijn.

1.2 Geen verstoring van het landschap/meervoudig ruimtegebruik

Soms is er verzet tegen het plaatsen van windmolens of de aanleg van zonneweides. SolaRoad heeft als groot voordeel dat zij meervoudig ruimtegebruik biedt. Er is geen verstoring van het landschap door separaat geplaatste zonnepanelen of windmolens. Dit past uitstekend in de nieuwe visie op ruimtelijke ordening c.q. de nieuwe omgevingswet.

1.3 Kansen bieden aan het Nederlandse bedrijfsleven om de eerste periode van innovatie door te komen

Het SolaRoad Consortium is een waardevol samenwerkingsverband van kennisinstituut, bedrijfsleven en overheid. Dit soort kostbare innovaties komt moeilijk van de grond als deze niet door de overheid worden gesteund in de startfase.

1.4 Op termijn goedkopere Life Cycle Costs

De door het wegdek opgewekte stroom wordt geleverd aan energieleveranciers. Er wordt hard aan gewerkt om de directe aanschafkosten van SolaRoad op het niveau te brengen dat de weg zich binnen een aantal jaren terug kan verdienen. De aanschafkosten zijn op dit moment nog te hoog waardoor er niet kan worden gesproken van terugverdienen. Er moet verder worden toegewerkt naar een rendabele exploitatie.

1.5 Bestede gelden aan SolaRoad vloeien terug naar nieuwe verduurzaming

Door middel van een deelneming kunnen de door de provincie bestede gelden mogelijk terugvloeien naar nieuwe innovaties voor verduurzaming (revolving fund).

Ad 2. Het publieke belang dient vertaald te zijn in duidelijke beleidsdoelstellingen

Het publieke belang van SolaRoad is verankerd in onderstaande concrete beleidsdoelstellingen:

2.1 Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020

In de beleidsagenda Energietransitie is onder andere aandacht voor beleidsdoelstellingen op zonne-energie. De afgelopen collegeperiode was zon een belangrijk speerpunt van de provincie Noord-Holland. Op allerlei manieren is zonne-energie gestimuleerd (subsidieregeling ‘Zon op scholen’, regeling ‘Asbest eraf, zonnepanelen erop’, etc.)

In de beleidsagenda Energietransitie 2016-2020 zet de provincie (onder andere) in op een vervolg van de pilot SolaRoad in Krommenie (pag. 27). Ook wordt SolaRoad genoemd in relatie tot meervoudig ruimtegebruik: de provincie wil kansen benutten voor meervoudig ruimtegebruik. Bijvoorbeeld de installatie van zonnepanelen op daken van parkeergarages, maar ook wordt expliciet het verwerken van zonnepanelen in wegen en fietspaden genoemd (pag. 28).

2.2 Greendeals (afspraken met andere overheden)

<u>Green Deal Duurzaam GWW 2.0</u>

De waterschappen en provincies stimuleren de markt om actief te zoeken naar (innovatieve) kansen en mogelijkheden om duurzame meerwaarde in projecten te onderzoeken en realiseren. Afgesproken is dat zij hiervoor ruimte bieden in hun projecten en programma’s.

<u>Duurzaamheiddeal Rijkswaterstaat, “Samen Duurzame energie opwekken op eigen areaal in Noord-Holland”</u>

De Provincie Noord-Holland en Rijkswaterstaat hebben afgesproken:

- Gezamenlijk een pilot uit te voeren op het gebied van meervoudig ruimtegebruik in combinatie met zonne-energie. Hiervoor kan aansluiting worden gezocht bij het consortium Zon-op-Water waar PNH, Waternet en RWS in meedoen en dat de businesscase voor drijvende zonnepanelen onderzoekt.
- Bestaande initiatieven die nog niet grootschalig zijn toegepast te verkennen op hun potentie om doorontwikkeld en uitgerold te worden in de regio in samenwerking met partners.

2.3 Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen 2016-2019

In de nota Infrastructurele Kapitaalgoederen zet de provincie in op onderwerpen als circulaire economie, duurzaam inkopen en op projecten als SolaRoad. Benoemd wordt dat deze duurzame initiatieven en projecten op lange termijn een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het verduurzamen van de infrastructuur en op een kostenefficiënte wijze omgaan met de beschikbare financiële middelen. Daarbij ligt de focus op kosten en opbrengsten over de gehele levenscyclus, bijvoorbeeld door te kiezen voor levensduurverlenging of het besparen en/of opwekken van energie.

2.4 Kadernota 2019

In de kadernota 2019 is het volgende opgenomen:

AH. Zonnefietspad N232 (kapitaallasten)
De provincie kan haar infrastructuur inzetten om duurzame energie op te wekken en op deze manier bij te dragen aan de energietransitie. Energieopwekkende fietspaden zijn hier een voorbeeld van met als bijkomende voordelen geen extra ruimtebeslag en geen verstoring van de omgeving en de natuur. De provincie Noord-Holland werkt samen met (consortium)partners in SolaRoad. Met deze samenwerking spreekt ze haar vertrouwen uit in het concept Zonnewegen, waarmee elektrische energie uit het wegoppervlak wordt gehaald. Om dit concept verder te helpen is uitrol op grotere schaal nodig.
Door zonnewegen verder uit te rollen krijgt deze innovatie de gelegenheid om gecontroleerd op te schalen. Daarnaast zijn er veel ontwikkelingen op het gebied van energieopslag en wordt dit steeds belangrijker met het oog op een duurzamere energiemix.
Een zonnefietspad valt goed te combineren met lokale energieopslag, die vervolgens gebruikt kan worden voor alle mogelijke publieke (openbare (led)verlichting, verkeerslichten, bruggen) en private energiebehoeften.

Het voorstel is om op meerdere plaatsen een fietspad, of een deel hiervan uit te rusten met een zonnewegdek. Op die plaatsen waar op langere termijn wordt gedacht aan een zogenaamd snelfietspad, kan hiermee in de maatvoering rekening worden gehouden. Een van de hiervoor in aanmerking komende fietspaden ligt langs de N232 tussen Haarlem-Schalkwijk en Badhoevedorp. Voor het genoemde fietspad is in het PMO 2018-2025 reeds een reserve gemaakt ten behoeve van onderhoud. Zodoende gaat het bij een investering in zonnewegdek feitelijk om de kosten van de zogenaamde ‘onrendabele top’.

2.5 Pilot Zwaar Verkeer

De nieuwe pilot ‘zwaar verkeer’ geeft invulling aan de ambities uit het Coalitieakkoord ten aanzien van:

- ***Verduurzaming infrastructuur***
  De pilot is een concreet voorbeeld van hoe de provincie om kan gaan met het terugdringen van CO2;

- ***Duurzame energie***
  De pilot levert een waardevolle bijdrage aan de keten van mogelijkheden die moet leiden tot de transitie naar duurzame energie;

- ***Aanjagen innovatie op het gebied van duurzame energie en daarbij een voorbeeld zijn voor andere wegbeheerders.***

Ad 3: Afweging van mogelijke instrumenten

Mede gezien de beleidsdoelstellingen (zie 1. en 2.) en de beoogde governance van de deelneming (zie 4.) is beoordeeld of de voorgestelde deelneming beter bijdraagt aan de realisatie van de beleidsdoelstellingen dan andere provinciale instrumenten, bijvoorbeeld het verstrekken van een subsidie.

Een algemeen voordeel van het aangaan van een deelneming boven een subsidie of een lening is dat zeggenschap tijdens de looptijd van het project via het aandelenbezit is geborgd. Die invloed is bij een subsidie of een lening geen automatisme.

Een ander voordeel van een deelneming is gelegen in de criteria rondom staatssteun, die voor risicokapitaal ruimer zijn dan voor een subsidie of lening. Een voorwaarde voor het verstrekken van risicokapitaal is dat marktconform wordt gehandeld.

In dit concrete geval is sprake van een samenloop van subsidies en het aangaan van een deelneming. Aan de Pilot Krommenie en de Pilot Zwaar Verkeer heeft de provincie aanzienlijke bijgedragen.

In het verlengde daarvan wordt nu voorgesteld om voor de verdere doorontwikkeling van het SolaRoad-concept een deelneming aan te gaan met TNO. Mogelijk sluit Strukton de komende tijd eveneens als aandeelhouder aan. In de deelneming SolaRoad B.V. zal de daadwerkelijke exploitatie gaan plaatsvinden van het product zoals dat is ontwikkeld en getest in de diverse pilots en daarmee voor een groot deel is gefinancierd door de provincie Noord-Holland.
De rechtsvorm van een B.V. leent zich bij uitstek voor de commerciële exploitatie van SolaRoad.

Het bijdragen aan de Pilots en het exploiteren door middel van de B.V. liggen in elkaars verlengde; zonder Pilots is er geen concreet product dat naar de markt kan worden gebracht. Anderzijds is voortzetting van de Pilots, zonder de mogelijkheid van doorontwikkeling en exploitatie, niet zinvol.

Ad 4: Strategie voor aansturing van de deelneming wordt vastgesteld

Door PelsRijcken zijn statuten opgesteld voor SolaRoad B.V. (zie bijlage). De vennootschap is op 24 mei 2018 reeds opgericht door TNO in verband met de verkrijging van een subsidie.
Over de bepalingen in de statuten is intensief contact geweest tussen TNO en provincie, om eenvoudig te kunnen toetreden als de besluitvorming daartoe in het najaar van 2018 is doorlopen.

Op basis van de verhouding van de investeringen in de SolaRoad projecten is de aandelenverhouding vastgesteld op 50% voor zowel TNO als provincie.

Ad 5: Er moet expliciet een exit-strategie worden geformuleerd

Over de exit-strategie, dat wil zeggen de mogelijkheid om te zijner tijd het aandelenbelang in SolaRoad B.V. te verkopen aan een derde of aan de andere aandeelhouders, is afgesproken dat aandelen eerst moeten aangeboden aan de andere aandeelhouders. Als die niet willen overnemen is overdracht aan een derde mogelijk.

Ad 6: Er wordt gestreefd naar passend rendement

Het mogelijke financiele rendement van de deelneming blijkt uit de opgestelde Business case SolaRoad. Het rendement kan de komende jaren fors oplopen. De eerste jaren is vooral sprake van investeren. Hiervoor zullen ook aanvullende partners worden gezocht.

Daarnaast is sprake van maatschappelijk rendement vanwege de onder 1. en 2. hiervoor beschreven beleidsdoelstellingen.

Ad 7: Risico's worden vooraf in kaart gebracht en periodiek gemonitord

SolaRoad B.V. zal als regieorganisatie gaan werken aan de doorontwikkeling en de verkoop van de SolaRoad technologie. SolaRoad B.V. zal de aanleg van zonnepanelen in wegdekken niet zelf uitvoeren, maar daarvoor andere partijen inschakelen. Daardoor hoeft de B.V. (en de aandeelhouders) geen omvangrijke investeringen in productiefaciliteiten te doen en geen grote organisatie op te bouwen. Vooralsnog zullen enkele personen actief zijn binnen de B.V. Op deze wijze kunnen de risico's voor de aandeelhouders beperkt worden gehouden.

Voor de provincie zijn de risico's vanaf het moment van toetreding in principe begrensd tot haar aandeel in de financiering, te weten € 500.500.

C. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Bij het aangaan van de deelneming van 50% van het aandelenkapitaal in SolaRoad B.V. zal de provincie in totaal € 500.500 betalen; € 500 zal nominaal worden gestort op de aandelen, € 400.000 zal als agiostorting (bijstorting op aandelen) worden betaald en € 100.000 zal als lening aan de B.V. worden verstrekt.

TNO zal in dezelfde verhouding haar aandeel in de startfinanciering van de B.V. verstrekken.

D. Proces en procedure

Na het vernemen van uw wensen en bedenkingen bij het voorgenomen besluit, zullen wij een besluit nemen over het aangaan van de deelneming in SolaRoad B.V.

E. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 08-2019

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 16 oktober 2018;

gelet op artikel 158 van de Provinciewet,

besluiten:

1. Kennis te nemen van het voornemen van Gedeputeerde Staten om een aandelenbelang van 50% in SolaRoad B.V. te nemen en vast te stellen dat Provinciale Staten hiermee in staat zijn gesteld wensen en bedenkingen ter zake te uiten.

2. Een kapitaalkrediet van € 500.500 ter beschikking te stellen opdat het aandelenbelang kan worden verworven en in de benodigde startfinanciering kan worden voorzien.

Haarlem, 14 januari 2019

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d	**14-01-2019**
Commissie	
Datum commissievergadering	**26-11-2018**

Onderwerp: **Solaroad**

Uw contactpersoon
S. Neeskens
AD/STG

Doorkiesnummer +31235145282
neeskenss@noord-holland.nl

21 december 2018

Advies commissie M&F:

De *Voordracht Solaroad* als bespreekstuk wordt doorgeleid naar PS van 14 januari 2019

Uittreksel van het concept-verslag M&F 26-11-2018:

7a. SolaRoad
De heer **Heijnen** (CDA) vertelt dat het CDA positief tegenover SolaRoad staat. Het is interessant om wat nu gevraagd wordt te betrekken in de kerntaken. Wat is de link daarmee?
Er wordt gestreefd naar een passend rendement. Een negatief rendement kan ook passend zijn, als de doelen van de provincie een bepaalde richting opgaan. Het CDA is daarvan op voorhand geen voorstander.

Mevrouw **Kaamer van Hoegee** (VVD) verwijst naar de grote opgave in het kader van energietransitie. Daarin speelt ruimtegebruik een belangrijke rol. Waarom zou geen onderzoek worden gedaan naar dubbel gebruik van wegen. De pilot met SolaRoad op een fietspad in Krommenie was succesvol. Nu is gekozen voor een nieuwe pilot met SolaRoad voor zwaar verkeer. Met de doorontwikkeling wordt uitvoering gegeven aan het coalitieakkoord. De nieuwe pilot geeft tevens aanvulling aan de ambitie als het gaat om verduurzamen van infrastructuur, het gebruik van duurzame energie en het aanjagen van innovaties op het gebied van duurzame energie. Aan de gestelde criteria voor het verwerven van een aandelenbelang door de provincie in een vennootschap wordt voldaan. Hierdoor kan het gevraagde kapitaalkrediet worden vrijgemaakt. De VVD gaat hiermee akkoord.
Onder 1.5 staat dat door de provincie bestede gelden aan SolaRoad mogelijk terugvloeien naar nieuwe innovaties. Hoe zeker en concreet is dat voor dit project?

> Mevrouw **De Meij** (50PLUS) vraagt waarom de provincie volgens de VVD aandeelhouder moet zijn van dit project.

Mevrouw **Kaamer van Hoegee** (VVD) vertelt dat de provincie ruimte geeft voor initiatieven en stelt in dit geval een stukje weg beschikbaar. Het ligt dan voor de hand dat de provincie daarin zelf ook deelneemt.

De heer **Bruggeman** (SP) constateert dat het hier niet meer gaat over nut en noodzaak. Hij zal niet ingaan op het toonaangevende wetenschappelijke artikel over deze materie met de titel ‘For reasons solaroads are very stupided’
Het model voor participatie is interessant. D66 stelde hierover technische vragen. De SP heeft die vragen ook.
Dit is gewoon een commercieel product. Marktpartijen bieden het product zonnewegen ook al aan.
Waarom schakelt de provincie in dit geval ineens over op het Chinese model?

De heer **Deen** (PVV) zegt dat de PVV deze voordracht niet zal steunen. De fractie ziet de noodzaak niet om als provincie aandeelhouder te worden. Het op pagina 2 van de voordracht genoemde publieke belang, het versnellen van de energietransitie, deelt de PVV niet. De energietransitie is gebouwd op drijfzand en gaat de Noord-Hollandse burger al veel geld kosten.
De PVV vindt dat de markt hier een schone taak heeft. Als de markt het niet oppakt, dan maar niet. De provincie hoeft hier geen bank te spelen.

De heer **Leever** (ONH) moet bij dit onderwerp denken aan Getijdenstroom Tocardo, waarbij het na vele jaren van inspanning niet verder is gekomen dan de opstelling van enkele turbines bij Den Oever en in Zeeland. Dit gaat wel gepaard met miljoenen investeringen en een enorm laag rendement.
In 2018 is het in 2012 gestarte project SolaRoad nog niet verder gekomen dan een stukje fietspad van 73 meter. Deze manier van energie opwekking heeft veel nadelen. De panelen worden vies doordat ze horizontaal liggen. Ze kunnen niet naar de zon draaien voor een betere lichtopbrengst. De kosten zijn relatief hoog en staan niet in verhouding tot de kosten van losse zonnepanelen. De verharding kost 900 tot 1200 euro per m2. De terugverdientijd is meer dan 50 jaar. Met een prijs van 1000 euro per m2 en een opbrengst van 70 kW per m2 per jaar en een levensduur van 20 jaar kan een kW prijs van 0,71 euro worden berekend. In vergelijking met een off shore windmolenpark zijn de kosten viermaal hoger en de kW prijs daar is 0,17 euro.
De installaties zijn gevoelig voor vandalisme. De onderhoudskosten zijn zeer hoog, net als de aansluiting op het elektriciteitnetwerk. Vanwege de milieubelasting bij de productie van de betonnen omhulling en de stroeve toplaag, in combinatie met de korte verwachte levensduur van tien jaar valt het product duur uit. Grootschalige toepassing van SolaRoad kan een negatief effect hebben op de ontwikkeling van goedkopere en effectievere mogelijkheden om de klimaatverandering tegen te gaan. De investeringen in SolaRoad gaan ten koste van alternatieven.
Bij getijdenstroomproject Tocardo heeft ONH de vraag gesteld of daarmee moet worden doorgegaan, gezien het matige resultaat. Het wordt hoog tijd dat die vraag ook over deze toepassing gesteld wordt. Heeft het wel zin om hiermee door te gaan? Het belastinggeld kan op een betere manier worden geïnvesteerd, volgens ONH.

Bij interruptie vraagt de heer **Tijssens** (D66) of ONH überhaupt voorstander is van innovatie.

De heer **Leever** (ONH) is zeker wel een voorstander van innovatie, maar niet van projecten die op voorhand gedoemd zijn te mislukken, omdat de revenuen van de investering niet in verhouding staan tot elkaar.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) vertelt dat 50PLUS deze gekkigheid niet gaat steunen. Pilots wereldwijd leverden weinig rendement op. Het is van de gekke dat de provincie ook nog eens aandeelhouder wordt. Innovatie in de energietransitie is erg goed, maar dan moet wel worden gekeken waar dat rendement oplevert. Mevrouw De Meij is verbaasd over de steun van de VVD, omdat die fractie altijd alles aan de markt wil overlaten. In dit geval gaat de provincie er veel geld inpompen, terwijl de risico's hoog zijn en het rendement laag.

De heer **Zoon** (PvdD) wijst erop dat energietransitie nodig is. De PvdD vindt SolaRoad een goed idee. De vraag is wel of de techniek aan de markt wordt gegeven, of wordt door de provincie zelf de markt opgegaan. Nu is de keuze voor het laatste. De provincie is zelf de grootste aanlegger van wegen. Betekent dit dan ook dat de provincie significant fietspaden gaat voorzien van Sola Road?

De heer **Hietbrink** (GL) vraagt waarom provincie deelnemer moet zijn in een commerciële exploitatie. Waarom laat ze dat niet aan de markt over? Waarom doet Imtech niet mee? Stel dat het gaat renderen, gaat het geld dan daadwerkelijk terug naar innovatie en verduurzaming? Kan de gedeputeerde meer toelichting geven over de eventuele risico's en het rendement?

Mevrouw **Terlouw** (CU-SGP) merkt op dat haar fractie een voorstander is van duurzaamheid, maar bij dit voorstel heeft ze wat vraagtekens. Waarom heeft Imtech zich teruggetrokken als partij? De Provincie Utrecht werkt samen met BAM aan SolaRoad. Werken de provincies daarin samen? Het kan niet zo zijn dat provincies elkaar gaan beconcurreren.

De heer **Tijssens** (D66) zegt dat D66 er vanaf het begin een warm voorstander van is om te kijken of met de provinciale wegen zonne-energie kan worden opgewekt.

D66 stelde vooraf wat vragen en heeft daarop enkele antwoorden ontvangen. Die antwoorden kwamen staande de vergadering. Het is dus lastig om die informatie nu mee te nemen in de woordvoering.
Het gaat hier over een ondernemende provincie. Provinciale Staten voelen zich mogelijk wat onthand met de informatie die er is om te beoordelen of deze ondernemende provincie de juiste strategie volgt. Het beeld van de heer Tijssens is dat het bedrag dat wordt gevraagd om een BV op te richten, nu niet zozeer de vraag is, maar een beginpunt van een lange reis. D66 is heel erg voor de techniek, maar daarmee bedoelt ze niet het instrument.

> De heer **Bruggeman** (SP) vraagt of de heer Tijssens de business case kent.

De heer **Tijssens** (D66) kent de businesscase niet. Hij vroeg juist om een betere onderbouwing.

Mevrouw **Van Duijn** (PvdA) zegt dat de PvdA positief is over de ambities, maar kritisch over de uitvoering. Komt deze constructie, waarbij een provincie toetreedt als aandeelhouder, vaker voor? Hoe willen Gedeputeerde Staten omgaan met de diverse rollen? SolaRoad is een concept dat een waardevolle bijdrage levert aan de opdracht tot verduurzaming van de energiesector. Wat wordt bedoeld met deze waardevolle bijdrage? Door middel van een deelneming kunnen de door provincie bestede gelden mogelijk terugvloeien naar nieuwe innovaties voor verduurzaming. Wat moet men zich hierbij voorstellen? Hoe werkt het nu? Zijn Gedeputeerde Staten bekend met resultaten uit Frankrijk en Amerika? Het rendement aldaar is laag. Waarom wordt hier meer rendement verwacht?

Gedeputeerde **Post** snapt de vragen wel. Gedeputeerde Staten proberen het zo te organiseren dat de investeringen, die in het verleden zijn gedaan op basis van een overeenkomst, terug komen naar de provincie. In het verleden was er sprake van een samenwerking met vier partijen Strukton, Imtech, TNO en Provincie Noord-Holland. De reden dat Imtech niet meer deelneemt, is omdat het bedrijf failliet werd verklaard.
De provincie heeft er geld ingestoken met idee dat het project gezamenlijk zou worden uitgevoerd. Inmiddels zijn patenten aangevraagd op basis van geld dat ook Noord-Holland heeft geïnvesteerd. De patenten staan niet op naam van de provincie. Dat leverde grote ergernis op bij de gedeputeerde. Het is merkwaardig als de provincie ergens geld insteekt, terwijl TNO er patent op aanvraagt. Het kan niet zo zijn dat de provincie de centen levert en een ander daar de revenuen van krijgt. Gedeputeerde Staten willen investeren in een voortgaande samenwerking, maar dat betekent dat alles dat in het verleden samen is opgebouwd ook tot de gezamenlijke boedel gaat behoren. Aanvraag van patenten dient te gebeuren op naam van allen. Dit is met terugwerkende krachten geregeld voor de patenten die er zijn. Als er waardecreatie plaatsvindt in de vennootschap, dan blijft de provincie niet deelnemen in de vennootschap. De investering die de provincie destijds heeft gepleegd, wordt dan te gelden gemaakt door de verkoop van haar belang. Ze krijgt dan de initiële investering terug, die in het verleden is gedaan. Die investering kan vervolgens weer worden ingezet voor nieuwe projecten in Noord-Holland. De provincie is er niet om de functie van de markt over te nemen. Ze kan investeren in techniek op het moment dat de markt daar nog niet rijp voor is, of omdat ze zaken willen versnellen, of een laatste zetje wil geven. Dat laatste is het geval. Als deze vennootschap gaat vliegen, is dat het moment waarop de provincie afscheid neemt van de participatie. Juist omdat ze niet in dat soort initiatieven wil zitten, op het moment dat de markt deze oppakt. De markt pakt het nu nog niet volledig op.
De gedeputeerde had van de heer Bruggeman verwacht dat Chinese toestanden hem zouden aanspreken, gezien zijn politieke achtergrond.

> Bij interruptie vraagt de heer **Bruggeman** (SP) waarom alleen een oplossing gevonden zou kunnen worden door risicodragend deel te nemen in een BV. Dat kan toch anders geregeld?

Gedeputeerde **Post** legt uit dat de afkorting B.V. staat voor een besloten vennootschap met een beperkte aansprakelijkheid. De reden om het zo te doen is juist om de aansprakelijkheid te beperken. Het is niet risicovol. Elke andere manier is wel risicovol. Stel dat wordt besloten tot een samenwerking in een vennootschap onder firma dan is men hoofdelijk aansprakelijk voor alle risico's die dat bedrijf op zich neemt. Bij contractueel samenwerken is het vrijwel onmogelijk om de eigendom van de patenten te regelen. In een BV is de eigendom helder. Als partijen van elkaar afwillen is er geen discussie over wie eigenaar is. Men is voor een percentage eigenaar. Dat percentage kan primair worden vervreemd aan degene die achterblijft en secundair aan een derde partij.
In het verleden leverde de provincie het geld en leverden andere partijen de inzet.
Voor de gedeputeerde is een passend rendement tenminste datgene terughalen wat er zelf ingestoken is. Dat is een kerntaak. Het is niet de bedoeling dat de provincie de commerciële exploitatie op zich gaat

nemen. Als SolaRoad marktgereed is en een grote vlucht neemt, dan stapt de provincie eruit. De provincie heeft niet zelf contact met SolaRoad als opdrachtgever, maar als aandeelhouder.
Op dit moment renderen alle andere initiatieven die er zijn, minder dan SolaRoad.

> De heer **Bruggeman** (SP) begrijpt dat TNO welwillend is om samen met de provincie in een BV deel te nemen. Waarom is met TNO geen andere constructie mogelijk dan een BV?

Gedeputeerde **Post** legde het eerder al uit. Waar denkt de SP aan?

> De heer **Tijssens** (D66) vraagt op welke manier door Provinciale Staten kaderstellend kan worden beoordeeld dat dit een goede stap is om te nemen.

Gedeputeerde **Post** is bereid om de businesscase ter inzage te leggen bij de griffie, nadat er geheimhouding is opgelegd. Het betreft zeer bedrijfsvertrouwelijke informatie.
De heer Deen zegt dat als de markt het niet oppakt, het dan maar niet hoeft te gebeuren. Als bij elke innovatie zo was geredeneerd, dan reed men nu nog rond met paard en wagen.
De provincie investeerde geld van de belastingbetaler. Dit is de enige manier om dat geld terug te halen. Dat zou de overweging moeten zijn, die de PVV over de streep kan trekken.
Het genoemde bedrag van 500.000 euro is bedoeld om de pilot verder te helpen, om vervolgens het geld terug te kunnen krijgen.

> Mevrouw **De Meij** (50PLUS) zegt dat wereldwijd is gebleken dat pilots nergens tot resultaat hebben geleid in de vorm van alternatieven van asfalt. Waarom zou de provincie Noord-Holland dan nog verder gaan en zelfs nog investeren in iets wat elders niets heeft opgeleverd.

Gedeputeerde **Post** is het niet eens met de constatering dat het concept elders niets heeft opgeleverd. Inmiddels zijn SolaRoad kits verkocht aan Groningen en mogelijk worden deze verkocht aan het Midden-Oosten en de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten bestaat dit nog niet. Alle kleine beetjes helpen voor energietransitie. Voor Wind op Zee was ooit een enorme hoeveelheid subsidie nodig om het sluitend te krijgen. Inmiddels is er geen subsidie meer nodig. Zonder subsidie was het nooit van de grond gekomen.
Doet men het niet voor de innovatie, doe het dan om geld terug te krijgen. Hiermee wordt recht gebreid wat in verleden niet goed is geregeld.
Over het voorzien van fietspaden van SolaRoad zegt de gedeputeerde dat de provincie als een deelneming nooit een aannemer kan vragen om SolaRoad te bieden. Wel kan een functionele uitvraag worden gedaan naar infrastructuur die energie oplevert. Het is aan de aannemer om ervoor te zorgen dat deze met de EMVI komt, die voldoet aan die functionele specificatie.
De gedeputeerde was hiermee in de afgelopen jaren bezig vanuit infrastructuur. Op het moment dat de participatie tot stand is gebracht, zal het beheer van de participatie onder een collega vallen. Wellicht wordt dat gedeputeerde Van der Hoek vanuit duurzaamheid, of gedeputeerde Bond vanuit energie.
Het risico is al hetgeen wat er in het verleden is ingestoken en genoemde 500.000 euro. Het rendement is alle voornoemde en wellicht een klein beetje meer.
Het is geenszins de bedoeling om elkaar als provincies te gaan beconcurreren. In de beleving van Gedeputeerde Staten is het een goed idee. Alle kleine beetjes helpen bij de energietransitie. Dit is een stukje innovatie waarmee Noord-Holland wereldwijd in de belangstelling heeft gestaan.
Het opdrachtgeverschap werkt nu niet, dus is er de wens om dat nu wel goed te organiseren.
De waarde van de bijdrage zal duidelijk worden, nadat de businesscase onder geheimhouding kan worden ingezien.

Tweede termijn:

De heer **Tijssens** (D66)) vertelt dat D66 meer bedrijfseconomische voeding wil zien, voordat de fractie kan instemmen met deze voordracht. Inhoudelijk staat D66 achter het voorstel.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) is niet overtuigd. Er is overeenkomst bereikt over revenuen uit het verleden en dat de provincie die in elk geval terugkrijgt. Houdt het daarbij als provincie. 50PLUS is geen voorstander van deelname en zal tegen de voordracht stemmen.

De heer **Deen** (PVV) zegt dat de PVV niet per definitie tegen duurzaamheid is. Waarom zou de provincie nu voor bank moeten spelen en aandeelhouder worden? Het meeprofiteren van de patenten is toch genoeg?

De heer **Leever** (ONH) zegt dat in Amerika in Idaho al wel Solarroad wordt toegepast.
Goed koopmanschap is een dure les geweest. Het is jammer dat meer geld moet worden gecreëerd om het geïnvesteerde geld terug te verdien. Waarom is niet besloten tot het oprichten van een commanditaire vennootschap?

De heer **Bruggeman** (SP) vraagt of het passend zou zijn om op de Statenvoordracht de mededeling toe te voegen dat wordt belegd buiten AFM toezicht.
De gedeputeerde zei dat 'we bezig zijn in vele landen in de wereld.' Wie zijn wij en waarmee zijn wij bezig in alle landen ter wereld?

Gedeputeerde Post vertelt dat de eerste presentatie van SolaRoad wereldwijd aandacht heeft gekregen. De provincie is bezig om alsnog een regeling te treffen om de investering terug te krijgen, die in het verleden werd gedaan. Dat wat er extra wordt ingestoken is met name voor de volgende fase. TNO brengt de eigendommen van de patent nu in. Als de provincie hier 'nee' tegen zegt dan is ze haar volledige bijdrage in SolaRoad kwijt. Als de provincie niet participeert, deelt ze ook niet in de opbrengsten van de patenten. Provinciale Staten regelen het verleden als nu ja wordt gezegd.
De bedrijfseconomische informatie zal ter geheime visie worden gelegd bij de griffie. De gegevens worden niet toegestuurd!
Het bedrag van 500.000 euro is een nieuwe transactie. De provincie koopt daar aandelen voor. Die aandelen zijn nodig om het geld terug te krijgen. Voor een CV wordt alleen gekozen omdat die fiscaal transparant is en om geen enkele andere reden. Bij een CV loopt een commandiet het risico van hoofdelijke aansprakelijkheid.
In een BV loopt de provincie niet meer risico dan het bedrag van 500.000 euro dat er nu wordt ingestoken. Een commandiet heeft een echt andere positie dan een aandeelhouder in een vennootschap.

De voorzitter beëindigt de beraadslagingen en constateert dat de voordracht een bespreekpunt wordt in Provinciale Staten.